

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS,

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS, OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS, AUCTA ; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIORIBUS DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSIGIATUR; ALTERO SCRIPTURE SACRAE, EX QUO RECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURE TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANter SIMILIS, PRETI EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆSTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

LATINA SERIES (SECUNDA),

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINE
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,
Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

178990.

22.3.23.

PATROLOGIA BINA EDITIONE TYPIS MANDATA EST, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. — VENEUNT MILLE ET TRECENTIS FRANCIS SEXAGINTA ET DUCENTA VOLUMINA EDITIONIS LATINE : OCTINGENTIS ET MILLE TRECENTA GRÆCO-LATINA. — MERE LATINA UNIVERSOS AUCTORES TUM OCCIDENTALES, TUM ORIENTALES EQUIDEM AMPLECTITUR ; HU AUTEM, IN EA, SOLA VERSIONE LATINA DONANTUR.

PATROLOGIAE TOMUS CXCVIII

ADAMUS SCOTUS CANONICUS REGULARIS ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS. PETRUS
COMESTOR. GODEFRIDUS VITERBIENSIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIA PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

BR
60
P38
t.198

•OPPPPI
186.8.66

SÆCULUM XII.

ADAMI SCOTI

CANONICI REGULARIS ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

OPERA OMNIA,

AD FIDEM EDITIONIS ANTWERPIENSIS ANNI 1659, IN-FOL., QUAM CURAVIT GODEFRIDUS
GHISELBERTUS, TYPIS MANDATA.

ACCEDUNT

MAGISTRI PETRI COMESTORIS HISTORIA SCHOLASTICA, SERMONES

OLIM SUB NOMINE PETRI BLESENSIS EDITI,

NECNON

GODEFRIDI VITERBIENSIS CHRONICON,

CUI TITULUS :

MEMORIÆ SÆCULORUM SIVE PANTHEON.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECAE CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSVM COMPLETORVM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 9 FRANCIS GALLICIS

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXCVIII CONTINENTUR

ADAMUS SCOTUS CANONICUS REGULARIS ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

Sermones,	Col.	97
Liber de ordine, habitu et professione canonicorum Præmonstratensis ordinis.		439
De tripartito Tabernaculo.		609
De triplici genere contemplationis.		795
Soliloquia de instructione animæ.		843

GODEFRIDUS VITERBIENSIS.

Pantheon sive Memoriae sæculorum.	874
-----------------------------------	-----

PETRUS COMESTOR

Historia scholastica.	1045
Sermones.	1721

EPISTOLA DEDICATORIA.

Amplissimo ac plurimum reverendo in Christo Patri et domino D. Carolo Fernanæz de VELASCO, Ecclesiæ Grimbergenensis antistiti, nec non S. Nicolai in oppido Furnensi ordinis Præmonstratensis, Patri abbati meritissimo, atque in amplissimo excellentissimoque Statuum Brabantice consilio regi Catholico a consiliis, etc., Petrus BELLERUS, typographus.

Non arbitrario delectu, præsul amplissime, ut ultro ne quodam delapsu, non conquisito colore, sea agnati umoris pondere nominatissimus familiae Norbertinæ magister et scriptor, Adamus dictus Præmonstratensis vestrum subit conspectum, ambit insulas, familiari sese insinuat tractationi. Ecceius nomen alterius, si pri-
mum in vivis ageret, suo vellet litterario fetui prescriptum? Cujus alterius securiori patrocinio constiparetur?
Cujus benigniori exciperetur alloquio, et gremio foveretur? Imo nuncupavit ipse jam pridem, et reverendissi-
morum prævulum animis manibusque tractandos et terèndos ingenii sui desecatissimi partus præbuit et com-
mendavit. Candidæ ipse etenim societatis contubernialis et strenuissimus archistrategus, non alibi lubentius
quam in candidi sinu pectoris, non alibi honoratus quam ad latus ejusdem instituti primorum atque antistit-
tum novi quiescere. Quid? Quod argumentum, et tota scriptionis materies esdem dicit? Canonicorum Præ-
monstratensium ordinem multiplicis eruditio splendore illustrat, sua vetustate venerationem conciliat, emi-
nenti dignitatis sue gradu convehit auctoritatem, et suaveolenti promicantium virtutum odore respurgit. Si-
quidem cum omnium mores saluberrimis informat monitis, vitamque singulorum quodam præceptorum sabula
substernit, atque incautos animos a viliorum præcipitiis, quasi sepius quibusdam, præmunit, tum præsertim
omnes religiosæ disciplinæ partes, privatas et publicas, et scandendæ perfectionis clivum in charitate non
ficta, in spiritus unitate absolutit. An memorem quod alias instar unius e mysticis nubibus, per superna
contemplationis spatia sublime volitet, et prægnantem ecclesie rore eloquii alveum, inferiores legentium ani-
mos irrigando diffundat? An quod instar columbi, assumptis aliis, in excelsa atque elevata quadam mentis
regione, imbribus aurisque superior spiritualium expandat intelligentiam Scripturarum? Verum lectorem de-
siderat, apud quem id probet, cuius sit idem cum docente propositum, ut ille proficere velit, non secius quam
hic prodesse. Collecta personæ et materiae subjectæ dignitas ingens momentum obtinent, in quod lubens vo-
lensque cunusque animus propendeat. Neque paulo aliter quam vasis argentei, aut eburnei, major solet esse
estimatio a solerti manu cœlati, et dardala arte politi, atque interest plurimum a cuius dextra vibretur telum.
Sic quævis doctrinæ monumenta ut penetrent, juvat imprimis (quod hic occurrit) congregatæ pondus aucto-
ritatis.

Non alterum acceptiorem R. P. V. confidit potuisse accidere non tantum quia domesticus et symystes,
neque adeo ob ea quæ jam præfati sumus; at vel maxime ob rituæ similitudinem morumque vestrorum recti-
tudinem, quam in scriptis suis expressam ac expolitam auctor edisserit. Quæ quisque amat et habet, amari ab
alii desiderat, atque odi dissentientes. Vetères illos Patres in deliciis atque amoribus vobis esse, inde omni-
nari licet, quod, ad eorum strata vestigia factorumque magnitudinem, omnes qui norunt, venerantur conni-
tentem. Doctoris Stridonensis (1) gnomologiam crebro memini audire usurpantem: « Meum propositum anti-
quos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, et a fide Ecclesie Catholice non recedere. » Ad singulares
actus me non recipio, ne modestie vestre, quæ solum Deum intendit inspectorem et remuneratorem, lascivias
importune et moleste riderer corrosurus, repulsæ magis quam gratiæ obnoxius.

Amplectere itaque, amplissime præsul, hunc eximium disciplinæ regularis præconem, cui conservandæ ze-
lose adeo afficeris; hunc rituæ spiritualis doctorem et magistrum, qui subditos tuos virtute et doctrina excultos
quotidie exhortando, et prævios figendo gressus informas. Nec altiude rectiora consilia et fidiora responsa
quam ex hisce pridem mortuis hauriri posse, Alphonsus ille regum celeberrimus respondisse fertur. Quod ex
Apollinis oraculo dato Zenoni roganti, qui ad virtutis semitam evadere posset, gentiles asserunt, si mortui ho-
minis colorem indueret, id est, si veterum res gestas, et majorum qui corpore desierunt, scripta lecittaret.
Neque alio visus est referre rituæ sapientiæ conquisionem Sirachides, cum hoc insonat: « Sapientiam omnium
antiquorum exquireret sapiens (Eccl. xxxix). » Quæ verba ex purpureis Patribus expendit Hugo: Omnim
antiquorum: id est saporem et cognitionem cœlestium, quam antiqui plenius habuerunt, exquireret, id est
extra alia queret; sapiens, id est ecclesiasticus. Aique Jeremias rates: « Interrogate de semitis antiquis quæ
sit via bona, et ambulate in ea (Jer. vi, 16). »

Amplicantur et hunc SS. pene Patribus parem magistrum stellæ se præuentis ductu excitati tui celeberrimi

(1) S. Hieron, tom. I, epist. ad Miner. et Alex.

monasterii Verbi Dei præcones, ex hoc fonte evocati ad cathedras salubreni hauriant undam, cuius irrigatione multiplicentur genimina, pingueſtant speciosa deserti, valles abundant frumento, et exultatione colles asſingantur (Psal. LXIV, 11-15). Bibant limpidam, quam postmodum foras derident, et in plateis dividant de cisterna sua aquam et fluentam putei sui (Prov. v, 115, 116), non mendicato vivere opus quibus copiosum domi penus et largæ opes.

Patere igitur, præsul amplissime, ut tuo decoratus splendore diem orbi faciat et Ecclæſiae ſirmamentum colluſtret. Typis meis hoc opus commiſſum gaudeo quam plurimum, partim quia beneficiis ab amplitudine ſua in me collatis gratias referre impari, debitorem me ſaltem ſuum publice teſtando dabatur, ut non omnino ingratus viderer, partim quia novo hoc beneficio hæreditarium quaſi jus mihi manebat et conſirmabatur. Ut taceam enim alios ordinis ſcriptores quamplurimos, a familia noſtra excusos, Philippus Bonæ Spei abbas, auctor diſertissimus, et notiſſimus Belleriana Opera, ab hinc annis plus minus trīginta diem primitus aperuit. Fazit Deus ut talium præſulum exemplo viri, undequaque doctiſſimi et in omni ſcientiarum genere versatissimi, quibus per Belgium Candidus ſcatet ordo totus, arreptis calamis leſtatum mundo faciant Præmonſtratenses, non ſolum præclarē agere, ſed (quod non nemo negare viſus) et olim et modo ſcribere noſſe! Talium ſane ſcripta ſub prelo noſtro ſudare ſemper fuit et eſt volupe mihi, non alio nobiſiori muſto torcularia mea redundante geſtiunt. In horum euulgationem libens et gaudens, typis, curas, operam, me totum denique ordini candidiſſimo addico offero, consecro. Finem facio cum humili oſculo manuum amplitudinis ſue, quam Deus et Pater universorum in beatō et diuino Eccclæſiae ſue regimine ſervet incoluſem.

Quod votet

Ampliſſima paternitatis ſua famulus;

Petrus BELLERUS.

INTRODUCTIO AD LECTOREM.

Magistrum Adamum Præmonſratensem, ab eminenti doctrina eximium, a dignitatis gradu ſublinem, a stirpe avita percelebrem, decentiori amictum ueste in lucem, uſumque communem protrahimus. Hunc pſuī e noſtriſ primū Candidi Casæ in Scotia (incole Witherne dicunt) cathedralē epifcopalem præfecturā ſociatam regulari ascendiffe, vetera ſonant monumenta. E reliquiſ evangeliūm præconem et ſcriptorem laudatiſſimum auſim pene unum pronuntiare, quem dignitatis ſue parem floridam, eaque prima parentum noſtrorum effudit atas: imo in optimis et nubilo prolabantur temporum ſervasse ſuperſitem, quantumvis mutiliū, ut quantum bonum interpoſitiſ ſeculis negaverit liquida teſtatione proſiteatur. Cujus utiā reliquias ſcriptas operas, quas in bibliotheciis abditas latere alicubi ominainur, e profundo obliuio- niſ naufragio benignior genius ad noſtrā derivaret noſtitiam! o quisquis, inquam, haec legiſ, aspira, et pulcherrimae uesti desideratani laciniſm ne celes amantes.

Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam ſeptem circumſpectores ſedentes in excelsō ad ſpeculandum (Eccl. xxxvii, 18), juxta gnomologiam Sapientis. Habent utique naucleri in ſuminitate mali excubitorē ſuos, qui adventitia pericula denuntient, qui ſcopulos, vada, terras, portus explorent: ſic a divina manu bunc custodem atque exploratorein, qualem ſe alibi proſitetur, ſuper muros Jeruſalem accepiffe, atque e quadam præcelsa mentis ſpecula perigilem ac intonantem audire videtur.

Hic auſpicare melioris vitaſ ſtadium, hac perge, et insiste. Sic inoffenſo cursu comprehendes bravium; haec ſunt arma petendis hostibus; iſtud ſuine ſcutum tegendis icibus. Hunc deflece curſum, qui ducit in preecipitia. Illa eſto disciplina coenobiis, haec norma ſingulis. Iſtam omnibus compone morum panopliam, illac ſcandes culmen contemplationis, quo nemo pervenit, niſi qui accipit. An habes præſeſe? Sed fideliter, prudenter, utiliter. An ſubſeſe? Sed humiliter et patienter. An coeſe, ut dixerim, et convivere? Sed leniter, et hilariter. Qui nobis verius quam ille apud poetaſ :

*Hoc genitor præcepta dabat. Velut ille carina
Longærus rector, variis quem ſaþe procellis
Exploravit hiems, ponto jam fessus et armis,
Æquoreas alni nato commendat habenas;
Et casus artesque docet, quo dextra regatur
Sidere, quo fluctus poſſint moderamine falli.*

Fideliter adeo atque feliciter (ſi pauca philoſophi (2) muſuata verba ascribam), posteroruſ negotium egit, illis aliqua quea poſſunt prodeſſe conſcripit. Salutares admonitiones, velut medicamentorum utiliu-

(2) Senec., epist. 8.

compositiones, litteris mandavit, esse illas efficaces in meis ulceribus expertus, quæ etiamsi persanata non sunt, serpere desierunt. Rectum iter, quod sero cognovi, et lassus errando, aliis monstrò. Siquidem, auctore nostro loquente (3), dum in tantum superabundant ritales ac profulces Patrum orthodoxorum deliciae, erubui nec immerito illis qui ad illas non tam crebro quam jugiter sedent, insipidum meæ paupertatis olus apponere, et inter torrentes limpidissimos lutostam paludem neam propinare. Verum, eo deinde fatente, suorum coæqualium allactus precibus, et superiorum compulsus imperio, applicuit animum studiæ et calamo manum: tamque ex iis quæ ad concionem dixerat eximius declamator, quam ea quæ ex unctiore Spiritus docentis de omnibus imbibera, fetum hunc litterarium suis editum symmystis nuncupavit. Atque alibi in confessu astruit ex agro Patrum secundissimo, rationum assumptis seminibus, et causarum originibus, quasi a Bethlehemita Booz facta licentia, remanentes spicas, quæ metentium effugerant manus, sese excussisse collectas. Unde, inquit (4), liquido patet quod nec tecum, nec cum messoribus tuis sentiunt, qui in me Ruth spicas colligentem corripiunt, dum et tu concedis, ut metas, et isti reprehendunt, si colligas. Prioribus igitur compositus Patribus cum Sapiente ecclesiastico demisso sensu dicat: *Et ego novissimus vigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiantes (Eccli. xxxiii, 16).* Spe autem largitatis divinae erèctior: *In benedictione Dei et ipse speravi; et quasi qui vindemiat, replevi torcular (ibid., 17).* Nunc retro conuersus ad posteros: *Respicite, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirientibus disciplinam. Audite me, magnates, et omnes populi, rectores Ecclesiae, auribus percipite (ibid., 18, 19).*

Docet itaque auctor noster quod didicerat non a scipso, id est a præsumptione, pessimo præceptore, ut habet S. Hieronymus (5), sed ab illustribus Ecclesiae viris. Neque alia ratione ipsum S. Hieronymum in sensu veterum insequendo extollit Hesychius (6) S. Augustino ab epistolis familiaris: aut dissimili Ambrosio ac Augustino desert S. Bernardus in epistola ad Hugonem (7) de S. Victore. Denique ut insequens Patrum ætas litteratos falces submiserit Gregorio Nazianzeno, effert in summa Scholastica præclarum theologorum decus Thomas Aquinas. Coram quibus, velut cano capite, assurgendum sibi (*Levit. xix, 32*), non aliter atque ex Spiritus sancti oraculo arbitrabantur. Agricola arborem insipidam sterilenque redditurus usui mortalium, ab uberis olive ramis mutuatos inserit frutices, quibus oleaster in dulcem exuberet dulcedinem: sic a sanis illis canisque Patribus, quos velut olivas in agro Ecclesiae suæ evangelici hortulani plantavit manus, inserendum, et discerperendum volenti in fructus desideratos exsurgere. Nec omnino vacat quod vulgo dicitur e vase primum effluere quod optimum est. Atque observatu non est difficile a complurium religiosorum exordio, primævi utique spiritus musto quodam effervescentium, vicinos mox præcelluisse scriptores, spirasse quid magis vividum, asportasse palmam. Velut aquam maris in imo dulciorem perhibent quam in summo, sic vetustioris et melioris ævi studia penetrasse altius, et quamdam suavitatem auctoritate paterna attemperatam referre conperimus. Talem hunc nostrum habemus, et commendamus, primæ ab instituto Premonstratensi statatis, primi fervoris et primitiarum Spiritus consortem.

Circa quem istud imprimis virorum religiosorum consilium, nominatum RR. PP. Cœlestinorum conuentus Parisiensis approbo: quo inter refectiones corporales, necessarium vestigia fauibus exposcentibus, et auribus verbum Dei esurientibus, hunc nostrum spiritualis vitæ magistrum diebus maxime solennibus uti majores ejus familiae retulerunt, adhuc chirographum prælegi consueverunt. Huic alibi, puta in Prolegomenis, laudis symboli præscripsi, eo præsentim sine (vox est S. Hieronymi) (8) ne doctrinæ auctoritas cassis operibus destruatur: *In probrum namque abit, sonum lingue calamumque epitasse stylo, atque alienis animum composuisse moribus, ubi ex veteri contagione intueri magis homines assolent, quid Jupiter fecerit, ait S. Augustinus (9), quam quid docuerit Plato, vel censuerit Cato. At noster replicat (10): Esto quod imperitus, sed non vacuus dilectione; certe dummodo ejus videat præsentiam, quæ adficiat, temerariam non precipitat sententiam, sapiens in ejus absentiam, quæ inflat. Illam, ut scitis, charitatem; hanc autem scientiam Paulus appellat. Pyriden geminam memorent latentes ignes non prodere, nisi quis defrict, aut alterat, sic ipsa dictionis virtus, et venus quæ latet in venis, introsponenti suavius arridebit.*

Lectorem delectando, pariterque movendo

Hic meret æra liber Sosiis: hic et mare transit,

Et longum noto scriptori prorogat ærum.

Verum quis hisce exulceratis, postremisque temporibus complures, in clero Ecclesiae altiorum sanctitatis gradum professos, sive in coenobiis, sive mistim in seculo degant, videat, nec indoleat, præ quodam languore inertiae iniusticam animæ otiositatem, ut sacra intonant eloquia, ipsis adeo amicam esse; invisas literas, neglectam virtutem? Quibus tamen, si dissimulare non velint, ignorare non possunt quanta si indita probitatis necessitas, cum in sortem Domini sublimius asserti, ex affuso sanctitatis habitu, et nun-

(3) In Prefat. 1 par.

(4) Epist. ad Joan. Abbat.

(5) In Epitaph. Paulæ circa finem.

(6) Epist. 79 apud S. August.

(7) Epist. 77.

(8) Ad Fabiol. de veste sacerd. inspectio doctrinæ et veritatis.

(9) De civit., lib. II, c. 7

(10) In pref. 2 serm.

cupato vita proposito, ascripti Ecclesiae sanctuario, ante oculos agunt judicis cuncta cernentis, bonis præmia, malis supplicia dispensantis.

— Quid æternis minorem
Consilii animum fatigant?

Aposite noster Philippus abbas (11) : *Hoc mihi videtur officium clericale, hoc clero præ ceteris assignum est speciale, ut cum Deum diligit sejunctus a negotiis quibus vita sæcularium implicatur, in legendō et scribendo præcipuum ejus studium impendatur.* Et rursus (12) : *Nec ignoratum est otium, sed utile negotium litteris inseruire, et quid rite delectet vel expedit in eis frequenter invenire, quas ad hoc in Ecclesia Deus, ut arbitrator, voluit frequentari, ut earum frequentia ipse, quem prædicant, possit cognitus plus amari.* Generosa sunt sensa aientis (13) : *Contemnenda omnia que supervacuus labor velut ornamentum et decus ponit. Co-gitandum preter animum nihil esse mirabile, cui magno nihil magnum est* (14). Intrinsecus, id est in animo esse nostram beatitudinem Patrum est Orthodoxorum firmata consensio.

Intra est hominum vigor, inquit togatus et Christianus ille philosophus (15)

Arce conditus intima.

Quod autem in hac parte est opellæ meæ, jmo verius divinæ auxiliantis gratiæ, succollantis infirmitatem meam, non statim benignus, et candidus lector deputet temeritati, non mox præsumptionis, queso, insimulet. Non diffitear interiora domus meæ ingresso necessarium magis recognoscere quæ desunt mihi, atque intra silentii et quietis septa constringi, quam prodire foras, aut ambulare in magnis, tanquam in mirabilibus super me, occidente poeta :

*Respic quod non es, tollat sua munera cerdo,
Tecum habita, ut noris quam sit tibi curta supellex.*

Atque ut ferme loquar cum auctore nostro : *Quam insolens, ac fatua testudinis intra testam convolutæ cum pernicissima tigride discretatio, aut talpe suffodientis de perspicacitate visus cum aquila, aut formice de leonis incessu, tam impar sit viribus meis vetustiores et siores illos Patres, non dicam æquare scriptione, quin nec sublimia eorum sensa penetrare lectione.*

Metiri se quemque suo modulo et pede verum est.

At neque consilium fuit sapientissimo huic magistro Adamo nostro, aut primoribus nostris patribus commensa insistere vestigia, sed pro virili mea vindicare e tenebris, commodo multorum ac usui propriæ, quem Spiritus cœlestis unctio luculenter constipasse probatur, ut lecythus ejus septiformi accensus lychno, sui communione, absque imminutio, sanare complures atque inflammare valeret. Cum igitur fortuito, vel bono præludente genio, ut fieri amat, ab annis plusculis in veteris ac pravæ impressionis codicem incidisset, et propior inspectus professionis nostræ auctor incendisset animos, coevis patribus, qui primordia ordini Præmonstratensi dederunt, et pomeria extenderunt, compri eum vitæ regularis momenta digna lance tractare appensa, tota dictionis energia assurgere, et lectorem ducere qua mundi status supra lunam,

Perpetuum nulla temeratur nube serenum.

Denique velut in tabula depingere,

*Compositum jus, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, et incoetum generoso pectus honesto.*

Studium itaque mentemque aderti, si forte purgator ac emendatoria pluribus teri posset, nec absque querula mussitatione indolui, tantum lumen eousque tacita sub umbra torpuisse. Eapropter inquirere de vita et scriptis ejus animus, aut Deus impulit.

Duplex mihi a præstito cœlitus favore solamen ininputo. Primum est, non paucas horas repurgandis et limandis defæcatissimis alioquin operibus, quasi lambendis ursi fetibus, aut everrendo, ut aiunt, Augæ stabulo, non otiose, neque omnino inutiliter, ut spero, insumpsisse. Cujuscum vero molestiæ et tediæ sit, tam cum veteri, eaque inaculata impressione, quam cum manuscriptione, plerisque abbreviatiss, intercessis, dilapsis vocibus, ambiguo marte, Andabatarum more, luctari, expertis plenius erit dijudicandi arbitrium. Ubi diversa præsentim exemplaria non sint, ad quæ transsumpta conseruantur, nec ipsum autographum, tanquam ad libellam cætera examinentur. Atque adeo interpretenti sepius, vel divinum agere oporteat. Sic pleraque pendula, divulsa, immunita.

Alterum mihi vice levaminis est scitum illud eruditione et sanctimonia clarissimi præsulis Saliani (16) : *Mens boni studii, ac pii voti etiamsi effectum non invenerit cœpti operis, habet tamen præmium voluntatis.* Neque enim pluribus prodesse satagentis apud Deum irritus et cassus est conatus. Atque illud incitat beatissimi patroni nostri Augustini (17) : *Bonorum ingeniorum insignis est indeoles, in verbis ve-*

(11) Philippus abbas Bonæ Spei in Hann. De si-
lent. cleric., cap. 49.

(12) Epist. 17 ad Com. Henr.

(13) Senecæ Epist. 8.

(14) Vide S. Aug. De serm. Domini in monte, c. 5.
(15) Boet. De cons., l. iv, m. 3.

(16) De prov. præl. l. iv.

(17) De doctr. Christ. cap. 11.

rum axare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus, non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil querimus, nisi patere quod clausum? Sed quoniam inter se habent nonnullam similitudinem vescentes atque discentes, propter fastidia plurimorum, etiam ipsa, sine quibus vivi non potest, alimenta condienda sunt. Quae cum ita se habeant, conficit S. Hieronymus (18), obsecro te, lector, ne laboreni, reprehensionem existimes antiquorum; addo ego, et majorum: in templo Dei offert unusquisque quod potest. Offerentibus aliis aurum, argentum, lapides pretiosos, ut deinde subnectit, nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles, et caprarum pilos.

Fluetuabam initio num magis e cura mea, vel re communi fuisse, voces quasdam, si quando grammaticæ nostræ leges non adeo æquare, et difficilis lectionis, aut syntaxos ex obsoleto usu et charactere viderentur (ut degui præteriti temporis, innotesco significationis activæ, et paucæ quedam non absimiles notæ) truncare paululum, vel alias substituere; at ubi ex ipso temporis processu deprehendi, non tantum dictionis genus amussitatum, quin et ipsa sensa, et vocum inflexiones priscis illis Patribus Augustino, Gregorio, Maximo, Bernardo, Anselmo, Hugoni et Richardo a S. Victore, ceterisque germanas, familiares et consonas, mox a proposicio resiliunt, atque arctius vestigia auctoris institi. Si vocula hic, et alibi ob hiatus confusionesque graphicas inserta, transposita, extusa, seciusque correcta, suasit fieri necessitas, obrepit incogitanti, in transumpta scriptione leviter inflexit preceps calamus, præter operam, et inspectionem meam; neque malitia, aut pervicacia ulla adfuit.

Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus, et mens;

Poscentique grauem persæpe remittit acutum:

Nec ferit semper quodcumque minabitur arcus;

Neque illud omnino dissimilem, facile carpendi et cavillandi segetem praecisurum, cum viris religiosis ac eruditis, quos huic operæ R. ordinis nostri prefectus generalis præstiterat, indecoræ impressionis liberos ad limam et incidenti reduxisse, cum preside conventus Coelostomi (eujus alibi memini) loca quævis implexa crebro contulisse, cum aliis frequenter relegisse, atque alios a meis sensibus ac oculis lubenter admisisse arbitror, et errorum si qui videantur socios. Non diffitear tamen menda quedam esse reliqua, nec ideo fraudulentus dici velim. Quin aliquis vinitor, si racemos grandiores et obvios quosque legit, deli mali non arguitur, si latentes et minores quosdam transeat: sic nec ego, qui primam ac invariatam auctori fidem stare et efferre volui, si quedam minuta effugerint incantes oculos aut manus.

Sunt delicta tamen, quibus ignoyisse velimus.

Argumenta sermonum et capitum, distinctiones verborum, interpunctiones sensuum, S. Scripturæ locos et syllabas, qui facili obtutu totum lectori contextum objicerent, adjectitos esse facile est observatu. In prolegomenis aliis nimis, aliis minus me effusisse videar. Illi non ignorant unumquemque proclivius laudare quod possidet; nec isti, sagittarium tironem ultra citraque destinatum circulum ejaculari leviter. Absque prævia auctoritate et scriptione aliorum nihil admodum volui assertum. Plura peculiarius transmisi disceptanda, cum ob asperi ævi hujus cessiones evitandas, quo, inquit, Christianus poeta, (19)

Tantum nocet error

Ut juvet errare, et veteris contagia morbi

Tam blande obrepunt, ut quo languetur, ametur;

tum quia major firmitas circa auctorem non illuxit. Ejuscemodi habes, an doctoris contemplativi nomenclaturam antonomasticam fuerit promeritus, de stirpe ejus et genealogia, de loco natalium, professionis religiosæ, conversationis; de gradu dignitatis, diuturnitate, discessu, et si quæ non dissimilia. In quibus vel reprimendo gressum, vel trepidum fugeando arbitrarie sum progressus.

Quale per incertam lunam, sub luce maligna,

Est iter in silvis.

Extra viam alibi deflexi, ne petuianter vellices, aut verberes. Imo reduces potius, si me audis et amas. Distorta quedam, aut prava deprehendisti? Corrige, inquam, instrue, diriges per te, licet.

Respicere ignoto discam prudentia tergo.

Multo est laudabilis, referente S. Augustino (20) libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deviantem. Absint convicia, livor, et viperina contentio.

Nubila mens est, vinclaque frenis,

Hæc ubi regnant.

Sicut ergo bonarum frugum copiam non gignit cœli inclemensia, non horridus vepribus aut lappis ager; at tellus bene culta, et serena temperies: sic animorum fructum, ex scriptis gestis orthodoxorum non extundit subsannandi, aut lancinandi studium, sed mentis serenitas, proficiendi aviditas, et vel maxime Christiana charitas, quæ non male æmula, sed patiens et benigna dignoscitur. Erit ex voto meo et scopo, si plures hinc meliori igne calcant, et prodeant. Vetustioris est ævi, quod aiunt:

(18) Praefat. in lib. Reg.

(19) S. Prosp. De ingr., cap. 33.

(20) Epist. ad Hieron tom. II oper. Hieron

Non unus aliquis scire natus omnia?

Sed atius alii præmium posuit Deus.

Ubi tamen, advehente Jūsto L'psio (21), *sapiuscule videmur nobis belli, festivi, sacerdæ, cum simus cœræ.* Et rursus: *Facile est pugnanti dictare ictum ex muro.*

Mihī postremo sit venia ex conditione et confessione mea. Ut quid enim istam dedigner, mortalem, labi facilem, humilem. De humo, inquam, sumptam, et mox in eam abituram. Inter cuius inconvenia militat caligo mentium: *Nec tantum necessitas errandi, ait ille morum philosophus (22), sed et errorum amor.* Ecce jam vigesimus tertius annus est, cum potentissimi Romanæ et Catholicæ communionis reges hostilius aciebus dissidentes concurrunt, et perpetuo terrore conuossos, alterno marte quater metatis exercitiis obsidione nostri oppidi (et quæ comitari assolent) intra paucos annos subegerunt. Nec modo adhuc reddituræ securitatis aut serenitatis aurora aſfulget: ino gr aviores tempestatum minacie. *Etenim Assur ienit cum illis. O qui dominaris potestati maris, motum fluctuum ejus tu mitiga!* (Psal. lxxxviii, 9, 10). Li commiserationis et proclivioris indulgentiae partem ista veniunt, si quæ mentem humanam in declivia aut desultoria abduxerint.

Quod vera rectum et placitum occurrit, divini est munera, et lucis gratia ejus. *Ipsa liberum excitat arvitorum,* inquit melle dulcior Bernardus (23); *cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum, rotabor, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum.*

(21) Adversus dialogist., init. ex Varrone.

(22) Seneca, De ira lib. ii, cap. 9.

(23) S. Bern. De grat. et lib. arb.

PROLEGOMENA DE VITA AUCTORIS.

CAPUT PRIMUM.

Virorum illustrium gesta, et scripta cognitu utilia.

Vitam illorum, qui rebus præclare gestis excellerunt, ac ingenii monumenta quibus effloruerunt, transmittere memorie posteriorum vetus juxta atque laudabile est institutum. Et juvat profecto eos non visse ac identidem inspexisse quos in paris gloriæ incitamentum elaborata virtus extulit.

An is ardor inflammasset Themistoclem, si trophae Miltiadis a majoribus imitanda non accepisset? (24) Conspercerat Gadibus Alexandri statuam Julius Cesar, et quam calidas ab astu pectoris voces expressit! Atque ob eam causam vetustæ imagines, fumosæque avorum ceræ, oblitæ cedro, in atris ostense nepotibus, et longo ordine nomina familie, multis stemmatum illigata flexuris.

Inde Qu. Maximum, et P. Scipionem Romanæ reipublicæ præclaros viros, referente Crispō Salustio (25), saepē dicere solitos accepimus: *Cum majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illum, neque figuram tantam in se vim habere, sed memoria rerum gestarum flammam egregiis viris in pectoro crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam, atque gloriam adequaret.* Hoc utique compendio cum moribus, industria, fortitudine majorum suorum, æmula contentione, ciceraturos facile posteros; atque ad non impariem laudem enisuros.

Neque multo aliter complures Christianæ militiae sectatores, et duces, conceptis ex simili occasione

A sanctioribus flammis accensa corda cœlo affixisse comperimus, quam lectione aut enarratione præcedentium gestorum, in quibus participata quedam Dei virtus resplendebat, atque saucios affectus latenter percellebat. Illoc inde supremæ et coelestis sapientiae studium ducebant, culmen omne felicitatis terrenæ despicer, conquirendis vacare virtutibus; quarum vel sola inquisitio jam præponenda etiam inventis thesauris regnisque gentium, et ad natum circumfluentibus corporis voluntatibus (26).

Audiverat Potitianum melioris stadii strenuissimus athleta futurus Augustinus enarrantem præclaræ factæ Antonii, percelebris in Ægypto monachorum Patris, cum parturitione novæ vitæ turbidus non tam voces, quam flammas excussit. An B quia præcesserunt, inter cætera inçlamat (27), pudet sequi, et non pudet vel saltem sequi?

Inspercerat eundem gestorum codicem apud Treviros unus e curialibus imperatoris, atque accusus amore sancto, et sobrio pudore repletus, conjectis in contubernalem suum oculis, ac evolutis cordis sui fluctibus, discrevit decrevitque meliora, nec jam verba, sed opera potius verbis redidit. Et alter: adhærere se socio tante mercede, tantoque militiae. Quæ pluribus enarrata sanctus doctor in Confessionum suarum libris complectitur. Quod probatum habet Sapiens, ubi ait: *Justorum semita quasi lux splendens* (Prov. iv, 18). Ac illud verissimum nostri Salvatoris: *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt* (Joan. xi, 9).

(24) Vide S. August. lib. viii Conf., cap. 7.

(25) S. August. lib. viii Conf. cap. 6, 8.

(24) Seneca, lib. iii De benef., cap. 28.

(25) De bello Jugurth. post init.

Cui rei vicinum est, facitque plurimum, gentis suæ clariora facinora, nullo temporis tractu intermoritura consignare litteris. Scripta itidem et narrationes virorum nominatorum in lucem efferre, vel sic luculentे versatuos in notitia sequentium sæculorum (*Eccli. xxxix, 2*). Quo illud poeta (28) quisquam non immerito inflectat :

*Vile latens virtus t quid enim demersa tenebris
Proderit? Obscuro veluti sub remige puppis,*

Vel lyra quæ retinet, vel qui non tenditur arcus.

Et concors est Sirachidae gnomologia : *Sapientia abscondita, et thesaurus invitus: quæ utilitas in utrisque?* (*Eccli. xx, 52, 41, 18.*) Itaque non aliter quam Zeuxis inter pictores nobilis Junonem suam speciosissime effigiaturus virginis regionis pulcherrimas conduxit, et a singulis aptavit quod præstantissimum in quoque esset: virtutis etiam avitæ studiosis ipsum præstandum venit. Ab exemplis, inquit, sermonibusque Patrum suorum, in quibus viva animorum effigies etiamnum respirat, et litteris demandata perennat, vitæ suæ et disciplinæ rationem formandam habent.

(29) *Inde sibi, suæque reipublicæ, quod imitantur, capiant, inde fœdum inceptu, sadum exitu prospiciunt quod vitent:*

(30) *Et quæ mox imitere legas, nec desinat unquam Tecum Graia loqui, tecum Romana retustas.*

*Antiquos evolve duces, assuesce futuræ
Militiae; Latium retro te confer in ævum.*

CAPUT II.

*Dicendorum circa auctoris vitam ratio,
ac unde petita.*

Memorando litterarum partus, quos sapientissimi magistri depurata mens olim profudit, ac subsequens etas partim invidiosa offudit tenebris, partim confusa serie, preloque impolito immodece corrupti, succollante divinæ gratiæ præsidio, quæ suaviter dat vno bonum velle, et fortiter perficere, typis emaculationibus, atque usui plurimorum daturus, ex destinati ratione consilii futurorum existimabam, si præmitterem quæ vitæ statum, gradum, tempusque auctoris contingunt, et circumstant: Majoris notitiae, in quantum pro tempore assequi datum fuit, ac clarioris famæ argumentum. Praenosse siquidem, in quam, quisque scriptor etatem inciderit, quæ patria, qui natales ostigerint: quam nactus societate, quam vivendi normam professus, quo dignitatis gradu sublimatus, legentis atque amantis interest plurimum.

Fateor e veteribus religiosorum hominum familiis monumenta numero et pretio suo ingentia lapsu quodam rerum omnium, et voracitate temporum deperiisse. Ipsos deinde Patres veritos, quibus in corde erat plurimum facere, et minimum de se loqui, ne si nimium se efferrent Scriptorum ingenia, virtus eorum potius verbis tradita, quam ope-

A ribus comprobata diceretur: ubi tamen optimus quisque facere, quam dicere ac aliis benefacere, æternæ remunerationis intuitu, quam laudis humanæ ambitum quærere malebat, ut de candidissimo Præmonstratensium canonicorum ordine sermone loquitur Aubertus Miræus (31). Verum ut est, non absque iterato mentis singulu deperdita requirimus, desideramus integra, amamus intacta Ex non paucis enim, quæ superant clarissimorum virorum pignora, et vitio, opinor, ignaræ aut ignavae transsumptionis (non enim ad hunc modum et decorum typographicis sudoribus excultus orbis formabatur) suis mutilata vibicibus, et deformata vulneribus, velut Scævæ apud Cæsarem clypus, ad manus devenierunt. Hanc novercantem cariosæ etatis sortem auctoris nostri salutares fetus admordisse graviter, in consequentibus dolenter commemorandum occurret. Quæ vero quoque ex casu elapsa defluxerunt, nunquid ex placito revocamus? Hic quispiam nihil amplius facit compendii, quam ille, de quo poeta :

*Rusticus exspectat, dum labitur amnis, et ille
Labitur, et labetur in omne volubilis ærum.*

Partim igitur quæ ex manuscriptis, præsertim annalibus, quos ordinis sui meditabatur Mauritius a Prato, apud Ambianenses, in Sancti Joannis cœnobio canonicus, veterem certe rerum studiosus, sed prematuræ mortis casu in conamine nobis creptus, partim quæ ex ipsius auctoris reliquis operibus observare sparsim lieuit, conquisi vi; in quedam deinde narrationis ordinem redacta conduxi.

Ipse siquidem, in non absimili ascribente Terralliano (32), loquitur in stylo, auditur in cera. manus omni sono clarior, litera omni ore vocalior. Et nunquid quispiam Patrum ejusmodi vetustiorum domestica usus consuetudine ipsos penitus coram dignovisset, quam diligens lector ac inspector; cum scriptis eorum, mentis puræ et defæcate reliquis, frequenter confabulatus? Vix equidem opinor. Imo efficacius fortassis auscultes, aut altius insinues in ejusmodi tractatores mortalæ auræ exortes, quam consortes; mortuos, quam vivos. Sic amice conferunt, docent fideleri, deterrent fortiter, consulunt sapienter, consolantur leniter, citra palpum abdulantur, instruunt veracter. Demum quod dissimulasse existimes, dum vixerunt, majori verborum pondere insonant, postquam vivere desierunt.

Verum et illud ab omnibus assertum video ejus nos lubentiores scripta pervolvere, atque ejus doctrinæ monita profundius in mentem dimittere, cuius ad omnem sanctimoniam compositi mores ducunt sequaces animos ad descendunt securius, ubi et præcognita magistri nobilitas inflammat vehementius, et docentis confirmat auctoritas robustius.

(28) *Claudian. de iv Const. Honorii.*

(29) *Livius init. histor.*

(30) *Claud. loco sup. cit.*

(31) *In Chron. ordinis Præmonst. initio*

(32) *Lib. De idol. cap. 25*

Nescio enim quid amplius latentis energiæ per ductiles operum tubas personans oratio complectitur. Illa namque, ut inquit S. Gregorius (33), vox lumen-tius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. *Unde duo Ecclesiæ doctoribus, habet S. Fulgentio coœvus Scriptor (34) in Vita, necessaria judicantur: vita bona, et sana doctrina.* Vita enim bona commendat sapienter docentem: doctrina vero sana ornat bene viventem. Vita bona facit amabilem, doctrina sana laudabilem. Vita bona continue creditur imitanda: doctrina autem sana nunquam repudianda. Vita bona tollit occasiones detrahentibus, doctrina sana resistit contradicentibus.

Et eam nostro prope synchronous melliti sermonis Bernardus (35): *Nihil etenim hac luce clarus, nihil hoc gloriösus testimonio, cum veritas in mente fulget, et mens in veritate se videt.* Neque pluribus velim sententiam ab omni vetustate et frequentia sanctorum Patrum, et quorumvis scriptorum hic morari.

CAPUT III.

Quo tempore Adamus noster vixit. Errores castigati.

Definiti notitia temporis, quo noster floruit, pri-mum quasi fulcrum substernendum est, cui reliqua narrationis crepido insistat. Et ne libera cuiquam a vero deflectendi ansa prebeatur, visum est ipsa-met verba auctoris ascribere liquidum hac de re testimonium ferentis. In libris De tripartito taberna-culo sex mundi etates recensentis hæc sunt verba (36).

Prima ætas ab Adam usque ad Noë, habens annos mille sexcentos quinquaginta sex; secunda a Noë usque ad Abraham, habens annos ducentos nonaginta duos, tertia ab Abraham usque ad David habens annos nonagesitos quadraginta duos; quarta vero a David usque ad transmigrationem Babylonis, habens annos cetergentos septuaginta tres; Quinta autem a transmigratione Babyloniae usque ad Christum, habens annos quingentes octoginta quinque; sexta vero ætas a prima Christi adventu usque ad secundum: ex qua quidem ætate jam anni mille centum octoginta transacti sunt.

Atque iterum ejusdem tractatus capite duodeci-mo, et decimo tertio; dignitatis cum ecclesiastice, tum civilis ordinem et gradum evolves, pontifices Romanos a B. Petro apostolo continuata serie pro-secutus, subsistit in Alexandro successore Adriani quem ejus nominis tertium in hac tempora sedisse exploratum est. Imperii autem Romani monarcham in catalogo suo postremum designat Fredericum: quem eadem cum Alexandro rexisse ætate inficietur nemo. In texenda autem serie regum Franciæ exorsus a Clodoveo, qui sextus rex Francorum, primus regum gentis ejusdem a B. Remigio baptizatus Christo nomen dedit, eos usque ad Ludovicum Lo-

tharii filium perducit; qui rex ex clero factus, a Francis captus Lauduni interit; in quo progenies Caroli Magni in regibus Francorum defecit. Post hunc autem Ludovicum, inquit, reges ponimus Francorum, qui de genere Hugonis Capeti fuerunt, et perducimus eos usque ad hunc, qui in presenti est, Philippum Ludovici filium. Post hunc vero Philippum reges ponimus Anglorum, perducentes eos ab Alfredo rege Christianissimo, usque ad hunc Henricum tertium, secundi Henrici filium. Post quem deinde reges ponit Scotorum a Malcolmo, aut si mavis, ab ipso Adamo, fonte generis humani, perducent eos usque ad hunc, insit, Willelmu regem Scotorum. Cujus pater Henricus comes Northumbriæ et Hunditonie a religiosissimo rege Davide progenitus, totaque pietate, ac ore referens, in ipso atatis flore, immatura morte eum preverit; in abbatia de Calco, narrante Reusnero in Genealogia regum Scotiæ (37), anno 1152 sepultus.

Diodecimo igitur saeculo salutis nostræ sub Ale-xandro tertio Pontifice-Maximo, Frederico Anobarbo Romanorum imperatore, Philippo Pulchro Franco-rum, Henrico tertio Anglorum, Willelmo Scotorum regibus effloruisse nostrum in propatulo est. Anno quidem millesimo centesimo octogesimo, cum libros De tripart. tabernaculo illustri ac eruditio abbati Joanni de Kelchou (aliis Calco, vel Kelzo) inscri-berat; eius ad Adamum de hac ordinanda fabrica elegans prostat epistola. Concinnaverat ante hac volumen centum homiliarum ad sue professionis canonicos Premonstratenses destinatum, atque alterum de daledine Dei (et nos alibi distinctius refere-mus) (38). Libri De contemplatione posteriores ejus nisis fuere.

Ex quibus illud firmiter confectum habes, quod anno septuagesimo atque octogesimo saeculi duode-cimi, ab instituto ordine Premonstratensi, quinqua-ginta, ab obitu S. Norberti ejus fundatoris, trintiginta sex, a discessu sancti Bernardi Claræ-Vallensis abba-tis quem noster sub tacito nomine sancti et sapien-tis viri alibi allegat (39) annis admodum septemde-cim, multa pietatis ac eruditionis, multa prædicandi verbi Dei celebritate atque facundia præcelluit.

Dimovendus itaque error Anton. Possevini in Appa-ratu sacro, aientis in haec verba: *Adam ordinis Premonstratensis, Parisiensis professor, anno 1518. edidit librum, qui Beatae Dei Genitricis inscribitur: ubi agit de ordine et habitu et professione religiosorum Premonstratensium; de tripartito item taberna-culo Moysis, Christi, Spiritus sancti: de triplici genere contemplationis.* At quam mendosus, et veri alienus verborum iste contextus sit, sublatu in sequentibus fascino, liquebit manifestius. Nec minus hi deflexti in brevi chronico suo Premonstratensi Aubertus Miræus (40); ubi ad annum 1518, duos

(33) Curæ Pastor., part. II, cap. 3.

(34) In Vita S. Fulgentii, cap. 4.

(35) In Cant. serm. 85.

(36) De tripart. taber. par. II, cap. 6.

(37) Vide Reusner. in Geneal. regum Scotiæ.

(38) Parte II, Prolog. cap. 2.

(39) Parte II, serm. in pref.

(40) Aub. Miræi in Chronicæ Premonstr. an. 1518.

cognomines, aī immerito, scriptores refert. Et quod magis fertassis mireris, e nostris hic sua hœsit aqua Martino Mertz, viro alioquin apprime docto, in tractatu de instituto canonicorum Præmonstratensium. Verum hi, et si qui alii, levi et volubili oculo per paucas auctoris pagellas oberrantes, tempus impressionis aliquorum ejus operum, ac ætatis qua flouit, sine ulteriori indagine promiscuum habuerunt.

CAPUT IV.

Nomen ejus ab aliis discretum, agnomen item, et patria.

Ab eventu nomen pluribus accommodasse veteres legimus, nunc pro integritate privata, alias pro dignitate publica. Ea ratione apud Romanos T. Manlius dictus Torquatus, a torque aurea Brennoni Gallorum Senorum daci detracta; M. Valerius ab opitulante corvo, dictus Corvinus. Q. Servilius a Fidenis expugnatis, Fidenes; unus deinde Asiaticus, alter Africanus, et plures in hunc modum. Apud Graecos Dion Prusius, vulgo Chrysostomus ab cris aurei eloquio; Ptolomeus Evergetes, a beneficentia; Phocion a probitate Orestus; Damippus a audacia Ceraunus. Quis nesciat Hebrais initio non alia ratione, quam ab ipsis rebus appellatos significantissimis nominibus? Nec omnino Christiani a simili nomenclatura desciverunt: qui nomini, quo per sacras undas abiuti discernebantur, aliud a loco originis, professione status, dignitate stirpis superadditum conciverunt. Hoc proptius ad rem nostram, atque olim usitatius, ut qui cris saeculi prœcul habitis, vita perfectiori et regularibus claustris sese arctius mancipassent, nomen avitæ, si quod erat, dignitatis exuentes, ab accepto sanctioris vita proposito, vel natali solo invenirent. Atque ea de causa Adamus noster a professione religiose vita, suppresso majorum claro nomine, communis vocabulo Præmonstratensis, in manuscriptis codicibus nunc Anglicus, modo Scotus, alias Anglo-Scotus agnominatur.

Neve ipsum Adami nomen quempiam in transversum egat, huic ætati viciniores, eo nomine celebrati tres præter nostrum, quem præ manibus habemus, reperiuntur cognomines. Primus S. Norberti discipulus, patria Metensi oriundus, illustris prosapæ sumosas imagines insigni morum sanctitate egregie extulit. Tenere atque adolescens Lauduni Galliarum cuidam Rudolpho litteris excolendus in disciplinam traditus, ægre admodum limosas pubertatis lubricæ scatebras ac illecebras superabat. Quadam autem die cum Norbertum more suo graviter e suggesta intonantem de dignitate animæ et flagitorum indignitate, de sæculi hujus fugacitate, et semper mansura aeternitate cum cæteris auscultasset, mox vehementi adeo terrenorum fastidio corripi, et supernorum desiderio accendi, ut ultro oratoris et parentis optimi statim premeret vestigia, et missis fluxis omnibus, se Deo consecraret. Qui tanti posthæc vir-

A tute animi illud lascivie jumentum, ut loquitur S. Hieronymus, domare, et vacare coepit interiori cultui, ut angelicis spiritibus familiaris, laudes, rhythmosque Virgini matre, quam singulare affectu totus deperibat, decantanti faces illi ipsi accensas subministrarent: quem frequentes adeo ecstases abducebant a corpore, ut in sortem eorum jam nunc transvisisse corporeæ prope molis expers videretur: deponit B. Miloni ad Morinorum episcopalem cathedralm erecto in præfecturam Ecclesie S. Judoci in nemore (alias Dom-Martinensis) suspectus veri pastoris virtutes et munia ibidem absolvit anno millesimo centesimo sexagesimo quinto.

(41) Alter fuit Adamus archicœnobii Præmonstratensis aliis et præfector generalis ordinis, qui a multiplicis doctrinae nomine commendatus sub Clemente V., consilio Viennensi interfuit: multos dein a primoribus favores promeritus, exacto viginti duorum annorum regimine, anno trecentesimo viagesimo septimo, post millesimum hac vita discessit. Hujus præfecturam exceptit Adamus secundus ejus nominis præpositus generalis, qui laudis pristine et sanctæ conversationis non minus, quam nominis hæres, evolutis sex annis in eo honoris gradu, ante altare maius Præmonstrati mortalis corporis exuvias depositis, anno 1533 hac vita defunctus est. Neque in alios cognomines mihi licet offendere, qui famæ claritatem dignitate regiminis, aut illustribus ingenii monumentis in posteros transmiserunt. Ex quibus liquet deponendum Aubertum Miraeum, cum inquit (42): *Adamus Præmonstratensis et totius ordinis præfector generalis, vir admodum doctus, scripsit libros tres, nostrum videlicet auctorem atque opera accensens.*

Scriptor ergo noster antiquioris, ut patet, aevi, ab horum præfectura discernitur: qui Præmonstratensis agnomen mihi visus circumferre, vel ab illo nobili archicœnobio, quod in tractu Laudunensi situm toti ordini professionis nomen suum communicavit vel a religiosa vita statu; quo pacto a Carthusia, et Cistercio, ac ejusmodi matricibus Ecclesiis, quæ ab iis derivantur, aut subjacent, nomen crebris mutuantur. At quam scriptori nostro natalem, quam sedem auspicandæ sanctioris vitae ascribendam rem in sequentibus relegimus.

Patriam auctori nostro non aliam ab Anglorum regno assignem. Hoc in fronte expressum præmittit vetustus codex manuscriptus apud religiosos Cœlestinos Parisiis. *Magistri Adami Anglici ordinis Præmonstratensis sermones.* Atque in id ego sim propensior, ut ex Berniciorum provincia oriundum accipiam, parte olim Northumbriæ, ejusque cum Gallovidia subjecta regulo. Eam priscis temporibus australes incoluisse Pictos, ac intra limites regni Scotiae contentam; tamen et ætate Vener. Bedæ, ut alibi meminit (43), et multo post regi paruisse Anglorum in comperto habemus. Nunc igitur natalis

(41) Pagius in Biblioth. lib. II, fol. 470, cap. *Mihil* et lib. V, fol. 939.

(42) Miraeus in Chron. Præmonstr. an 1518.

(43) Lib. III Histor. Angl. cap. 4.

soli, quod Berniciorum sedem statuimus, et Scotos proprius attingit, nunc regni, cuius tenebatur limitibus nunc totius insulae, quæ a nominationi parte, apud exteris præsertim nomen Anglie complectitur, agnomen scriptori nostro adaptare his atque illis a liberuit.

Eo me plane dueupt auctor Bibliothecæ Præmonstratensis (44): Adam, inquiens, *Præmonstratensis ordinis natione et professione Scotus, vir multæ pietatis et doctrinæ, seripsit multa, eaque præclara. Mauritius a Prato* (45), cuius annales probe Ambiani inspexi: *Eodem quoque anno, scilicet 1180, Adam Præmonstratensis ordinis, in Scotia canonicus; quemque puto non alium, quam Adamum, seu Edanum primum priorem, aut abbatem Candidæ-Casæ, nam actas et nomen convenient; quantum ex ejus scriptis colligere est, vir in sæculo clarissimus, scripsit plurima. Sub annum 1177: Circa hæc, ait (46), tempora Christianus Candidæ-Casæ episcopus in Galveia Scottiæ regione, canonicos suæ Ecclesiæ cathedralis, jam regulares, in Præmonstratenses convertit. Qua de re ut fundator illius Ecclesiæ nominatur in obituario Præmonstratensi Nonis Aprilis. Vocati ex viridi stagno primi canonici, et eis primus prælatus, seu abbas datus est Adam, seu Edanus, eo nomine insignitus in obituariis. Convicit in eam sententiam Densterum De scriptoribus Scotiæ, quem expendere non licuit. Deinde Syntagma Vitæ ejus, quod Antuerpiæ assertatum apud canonicos insignis Ecclesiæ S. Michaelis in novem digestum numeros ipse transsumpsi anno 1629 in hunc ordinem: 1, *Adamus in Anglo-Scotia;* 2, *nobilibus parenthesis ortus;* 3, *fumigantibus generis et proavorum imaginibus derelictus;* 4, *Candida et canonica Sancti Norberti;* 5, *in quadam Scotiæ Ecclesia;* 6, *societati se addixit;* 7, *ubi primorum ordinis Præmonstratensium Patrum;* 8, *quibus pane coarus vixit, spiritu probe instructus: et sui ari sodalibus verbo et opere præbuit, atque quo posteri formarentur, manu exaratum reliquit, Ibi adhuc anno 1308 erat Henricus prior. Postremo in epitome Chronica, quam Ambiani impressam dictus Mauritius edidit an. 1653, Christianus episcopus Candidæ-Casæ favente Feogusio principe Galloadiæ, Præmonstratenses in suam invexit cathedralem, eisque primus præfuit Adamus scriptis nobilissimus. Consentanea sunt quæ ipse auctor (47) ad Præmonstratensis Ecclesiæ canonicos scribit apud quos peregre, non stabiliter basisse se exhibet: *Obstupescimus quoties nobis occurrit qualiter nostram dignata est celsitudo vestra parvitatem, et ad vos venientem suscipere, et apud vos commorantem tractare, et dimittere a vobis recedentem. Et mox: Cum apud vos præsentes corporaliter essemus, a quibus etiam nunc in regno Scotorum positi spiritualiter absentes non su-***

mus; placuit vobis ex humilitate precari quod ex potestate vobis licuit imperare ut librum, quem de tabernaculo Moysi una cum pictura, ante hoc biennium rogatu quorumdam fratrum nostrorum, et maxime viri illustris Joannis ejusdem abbatis, qui in terra nostra est, compositum, vobis transmitteremus. Quam terram cum Joanne abbatem communem, quosve fratres nactus, ex iis quæ palam suggestis, quis facile conficiat. Et si cui forsitan non factum satis, sciant, ait alibi, (48) inspectores tabulae hujus quod sicut nos, pro eo, quod in terra Anglorum, et in regno Scotorum sumus, Anglorum in ea, et Scotorum possumus reges; ita quoque possunt ipsi, si forte aliam, secundum formam istius facere voluerint; etiam Christiaginissimos in ea regnum suorum reges ponere. Hie igitur exceptus genibus, hic studia liberalia edoctus, quæ immodicis deinde profectibus adauxit. De ratione autem barbara traxit nihil. Non amplius ut cum S. Bernardo (49) in simili loquar quam pisces maris, de sale materno. Quin ut radii solis in loca caligantia et lutosa conjecti, splendore suo ea illuminant, non inquinantur; sic in agresti quandam patria resplenduit candore virtutis, ac multiplicis doctrinæ sue luce: Sapientiam dictitans sororem suam, et prudentiam vocans amicam suam. (Prov. vii, 4.) Sed ubi prius eum deposita prætexta insperverimus.

CAPUT V.

De adolescentia in sæculo transacta, ac amplexu religiosi status.

Quam verum sit illud quod e veteribus quisquam cecinit:

Quem non corrupit pubes effrena, nōaque, Libertas properata togæ.

Quis nesciat, si adolescentium mores, eorum maxime, quos sors nascendi felicior et fortuna opulentior supra ceteros exemit, introspiciat? In precipiti omnino et declivi est illius aetatis decursus, nisi retinaculis quibusdam, eum frenis salutaribus constringatur. Sin minus, lamentis postmodum multisque laerymis eluat quod improvida adeo et facilis deliquit. Accedit ex secreta divini consilii dispensatione nec desunt super hoc sanctorum Patrum placita, aut exempla: ut animæ virtutis capaces et fertiles, loquente S. Augustino (50), premittant sapientia quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodatae, si fuerint præceptis exculta. Vividum siquidem nre impetum, quo antea in deteriora cerebatur, ad meliora transfecta divina Providentia: ut sibi semper similis, atque ad ardua assuetus animus sive errori obsequatur, sive virtuti, non aestimet se fatigationem primam exuisse, sed melius commutasse.

Quorum consideratione desixus, et suo eruditus experimento auctor noster inclamat (51). Non ex

(44) Biblioth. Præmonstr. lib. 1, cap. 17

(45) Mauritius a Prato in annal. M. SS. an. 1180,

(46) Idem ad annum 1177.

(47) Epist. ad Præmonstr.

(48) De tripart. tabern. part. II, c. 15.

(49) In Vita S. Malachii.

(50) S. August. contra Faustum, lib. xxii, cap. 70.

(51) Serp. 4 de Adventu.

mente excedit vobis qualiter dudum ambulantes vias non bonas, sed sequentes impetum vestrum, et euntes post concupiscentias vestras, currentes aduersus Deum erecto collo, per plateas Babylonis sub Pharaone, hunc voluptatis in Aegypto sordentes, et vanitatis palea leves, errabatis penitus sicut oves errantes. Ipse autem Salvator vester, qui dives est in misericordia, pastor et episcopus animarum vestrum, propter charitatem suam, qua dilexit vos, cum adhuc tales essetis, misertus est vestri eripiens vos de potestate tenebrarum, et transferens vos in terram hanc valde bonam, in qua nunc habitatis. Emisit namque manum suam de alto, eripiens et liberans vos de manu filiorum alienorum, educens nihilominus vos de laeu miseriae, et de luto fecis, statuit supra petram pedes vestros, immittens in os vestrum canticum novum, carmen Deo vestro, O mutatio dexteræ Excelsi! o manus Dei vobiscum bona! o voluntas beneplacens et perfecta, et gratuita gràtia, qua vobiscum misericorditer actum est, ut illis jam vitiis viriliter dominemini, quibus quendam enerviter eratis prostrati, spiritu facta carnis mortificando, exterminantes gentes illas alienas, et possidentes terras earum!

Atque exemplo hæc ad se pertinere singularius demonstrans: *Quia vero, inquit, multos hic video, qui a puerò cum Samuele in tabernaculo enutriti, nequam sicut nos de longe venerant, exhortamur eos attentius, ut et ipsi Salvatori suo non minus se debito agnoscant, quia idem est, qui eos custodivit. et qui nos erexit: modo quidem bono, sed diverso, nos et illos justificans revocando videlicet nos, conservando illos.* Abierat itaque longius a se quadam juvenilis ætatis abreptus licentia, non regionibus segregx, sed moribus, non terris discretus, sed studiis, et quasi interfuso vanitatis seculularis æstu, divortia habebat sanctorum

(52) *A quo ut dissimilis tetra in deserta recedit,*

Sic vita merito proximus est simili.

(53) Etenim qui recedit a verbo vite, esurit; qui recedit a fonte, sitit; qui recedit a thesauro, eget; qui recedit a sapientia, hebetatur; alienus a virtute dissolvitur. Cœpit ergo egere, qui thesauros sapientiae et scientiae Dei, qui divitiarum ejus altitudinem adhuc ignorabat.

Verum sicut benignus parens erroneum per abrupta viliorum filium intuitus, per matrem ei denuntiat paternam indignationem, ni supplex redeat, gratiam et munera, si obaudiat; sic Pater ille misericordiarum divine gratiae favorem, quasi melioris cœpli genitricem ad eum destinat, voluntatem excitans ut velit, potestatem prebens ut possit. Cum territus et concussus: Heu, inquit, quid feci? ubi fui? Recessi a Deo meo, Creatore et Redemptore meo, paulo minus habitans in inferno; et nimis eheu! securus stertens in umbra mortis! Ibo

A mihi ad patrem, si forte misereatur, et propitius fiat peccatis meis. Hæc intra mentis adytæ tractantem conspicit piissimus Pater, fibras cordis ejus illuminando, ocnrrit adjuvando, complectitur dona gratuita impertiendo. Deinde patri affectu in colum labitur, ut jacentem erigat, ut peccatis oneratum, et in terrena deflexum in superna reflectat, ut cervicem jugo pravæ servitutis exutam suaviori mandatorum suorum sarcinæ præparet. Denique quem amicitiae suæ vult consortem, etiam munerum suorum facit partipem. Nec vacuum desiderat, sed ornatum. Proferit stolam, qua pristinam infirmitatem spiritualis sapientiae virtute convestit; annulum, quo sibi eum stabili charitatis et fidei sponsatum fædere consecut; calecentia prædicationis Evangelii, ut qui audit, dicat, *Veni (Apoc. xxii, 17).* Denique vitulus occiditur saginatus, cum mysteriorum sanctorum potitus consortio, ipse fidelibus ea dispensat, et repletus sicut adipe et pinguedine, in labiis exultationis oris sui claustra omnipotenti Deo consecrat.

Sed juvat verbum propriæ confessionis attendere, at quasi furtive suscipere aure demissa venas surri ejus (*Joh. iv, 42*). (54) *O anime, quomodo dignæ in sensu comprehendes quod te in sacculo talem, quam te ibi fuisse reminisceris, tam patienter sustinuit, tam misericorditer vocavit? ibi longanimes, hic autem misericors. Vocatum tanto talique ornatu justitiae decoravit? Dans tibi, ut omni tempore vita tua ab his te contineas, a quibus vix aliqua die te abstinenre valebas. Et quod etiam hora modica sustinere laboriosissimum fuit, jam omnibus diebus tuis ferre suavissimum sit. Gratas tibi, Domine bone, et dulcis, benigne et suavis. Tu me creasti non existenter, tu perditum redemisti, tu vocatum justificasti, remittens mihi peccata mea, largiens dona, assiduitatem in lectione, devotionem in oratione, studium in meditatione, dulcedinem in speculatione, puritatem in contemplatione, sanitatem, prout mihi expedire nosti, tribuens in corpore, ut ad opus bonum reddas et validum; et aliquando infirmitatem, ut a mala actione retrahas, et timidum efficias. Semper et in omnibus salutem meam zelans, bello me tentationis fatigans, quiete me rursus pacis consolans: ibi ne me*

D extollam, hic autem ne nimis pusillanimis fiam. Ubique et semper mihi assistens, et omnia mea, non solum bona, sed et mala in bonum mihi cooperari faciens. Adde post hæc, adde et ad hæc quia hæc omnia nihil merenti contulisti. Quid enim ego prius feci, ut tot me, et talibus tantisque donis dignum judicares? Nihil boni, nihil non mali feci, et ipse omnia bona contulisti.

Et conversa ad suos oratione (55): *Jam ubi est impetus spiritus, illuc gradientes, tota vita exercere pro ludo tenetis. Sublimia quidem, et non minus dura quam nova Sublimia assero, quia quodammodo su-*

(52) S. Prosp. Epigr. 80.

(53) Vide auctorem De Tripl. contempl., par. III. § 10; et serm. 9, i par.

(54) Serm. 13 Adventus.

(55) Vide Serm. 14 Advent.

*pra naturam; nova vero quantum ad veterem consue-
tuinam: auriculo propter infirmitatem carnis re-
strax. Hec jure testimonium ferunt, et scimus quia
verum est testimonium eorum, crebra, que exerceatis
jejunia; continua, quas auctius vigilie: haec, quam
circumferitis, vittas in habitu: haec, quam sustinetis,
asperitas in victu: haec quam exerceatis, parcitas in
affatu; omnia, in ea dicam, corporis vestri nembra
quodlibet martyrio expONENTES, nec ipsam etiam vo-
luntatem in protestate habentes. Conficit: Igitur per
gratiam Salvatoris nostri satrati sumus, et nos qui
longe fuimus, et illi qui prope inventi sunt. Dei enim
ponit est, ne quis sive ex nobis, sive ex illis in hoc
glorietur.*

(56) *Si quid enim recii gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus: in corda moves, in vota petentis.
Quæ dare vis, tribuis; servans largita, creansque
De meritis merita, et cunulans tua dona coronis.*

CAPUT VI.

*In qua ecclesia ritam religiosam professus se pri-
mum Deo devotus, claustralibus quietis præco sin-
gularis.*

Que de præriartissimis Iris contentio, ac remul-
tatio legitur, ut plura oppida et regna natales illo-
rum sibi vindicarent, atque alia rursus pia col-
luctatione cives suos repeterent, eadem de Adamo
nistro complures opinantium tenuit diversitas, ut
Galli suum decernerent, Angli suum inseriberent,
Scoti suum dicerent, Nörthumbri suum esse inqui-
linum contendere. De patria quidem, que mor-
talis vitæ communicavit originem, sententiam meam,
quam tunc assequi potui, expressam dedi.
At spiritualis vita incubabunt, et sanctioris disci-
plina exercitia non alibi huic assignem, quam in
nobili Præmonstratensi archicœnobio. quod teste
Paulo Morigero (57) in sua historia De religionum
origine, tanta fecunditate mix ab institutionis sue
principiis exerevit, ut milie octingenta tam viro-
rum, quam sanctimonialium monasteria (præter
alias minores Ecclesias, quam plurimos, quas priori-
tatis, grangias, parochias appellant) ante annum
ducentesimum nonum supra millesimum consuma-
ret. Hic, inquam, spiritus sui religavit primitias,
hanc coelestis militie delegit stationem; hic per-
petuam Deo nuncupatis votis firmavit servitatem.
In hanc pingue et fecundam insertas olivam, oleo
mystico exundavit.

Nec quemquam dimoveat aliena patria, quam in
regno Anglorum ei figimus. Praterquam enim quod
Angli ea tempestate bonam Galliae partem inside-
rent, plurimos tirones ex dissitis Christiani orbis
plagis divinus Christi amor, et virtutis capessendæ
studium, missis spibus mundanis, et nobilissimis
avorum titulis, cum in Præmonstratensi, tum aliis
ejusce ordinis recenti sanctitatis odore fragrantibus
familii excivit, atque inflanumavit. Talem sub haec

A tempora diocesis Laudunensis cœnobium Buci-
liense elert beatæ memoriae Royardum Scotorum
regis filium sub laica ac humili professione, multarum
virtutum vere nobilem. Talem suspexit insula B. Mariae ordinis Præmonstratensis in Geldria
beatum Robertum primum abbatem, ejus agnatus
Henrici primi Anglorum regis sanguis, et sanctæ
conversationis dispersus odor regem ad submittenda
donativa plurima ejus Ecclesie suaviter inflexit.
Nec memorem Richardum Anglicum vita innocen-
tia et doctrinæ eminentia in Arnsbergensi West-
phalico cœnobio anno Domini 1190, inter Præmon-
stratenses illustrem. Cujus dextra quatuor ab obitu
suo lustris primæ integratæ tenax, inter san-
ctorum deinde pignora non morituram laboris et
meriti sibi vindicat memoriam. Sic cœlum spon-
derat, cum primam, revera, Præmonstrati ordinis
fabricam mirabilis visione designatam circumscri-
beret (58): pendenti namque animis novellæ so-
cietati Salvator noster Jesus e cruce pendulus
promicantibus in eum septenis radiis, B. Hugoni,
primo a S. Norberto prefecto ordinis, conspicuus
ingentem peregrinorum ostendit a quatuor mundi
partibus confluentem multitudinem, quæ suppliæ
gestu, dato osculo ac adorato Redemptore, velut
accepta quaquaversum licentia repedebat. Quos S.
Norbertus venturos interpretabatur tirones novam
hanc militiam inituros, ac per omnes mundi regio-
nes in unum gesturos. Verum siquidem fuit, ait Vitæ
ejus (cap. 27) contemporaneus scriptor quod sub-
secuta actio quotidie insinuat in his, qui relictis omni-
bus, ut peregrini veniunt, et professione, quasi
osculo dato, facta, ad obtinendas præliorum acies ad
diversas nationes recedunt. A mari usque ad mare tuba
sonuit, et ipsorum audita est vox, in qua et opera Dei
manifesta sunt, et exquisita in omnes voluntates ejus.

At nostrum propius ut relegamus, et aliquid prob-
abilis indulgamus conjectura, annos admodum tri-
ginta ab ordine instituto sub vegeto et felici régimine
B. Hugonis, salutis circiter 1150 in Præmonstratensi
solitudine, cum Abraham patre multitudinis,
qui et excelsus dicitur, tetendit tabernaculum (Gen.
xii, 8), quod peregrinantum vel militantum est da-
micilium (59). Quem in proferendo ex se actionem
bonam, quasi generando prolem sanctam fervor
boni desiderii secundum, et rectitudo intentionis
soli Deo placendi reddebat excelsum. In Angliam
quidem ex Liskensi primum celebri tum cœnobio
palmites suos extendisse ultra mare Præmonstratenses
refert Clemens Reinerus in suo Apostolatu
Benedictino sub annum 1146, Stephani regis de-
cimum, (Mauritius ad annum priorem trahit) quos
vulgaris, inquit ille, canonicos albos vocavit, atque
in comitatibus Lincolniensi S. Martiali dicatum posuit
monasterium Petrus de Saulia, vocatum Neuhouise,
id est, domus nova. Verum ad boreales Anglie par-

(55) S. Prosp. De ingr. c. ult.

(57) De relig. orig., c. 57 et Biblioth. Prem. lib. i, c. 18.

(58) Biblioth. Præmonstr. lib. ii, c. 49.

(59) Vide auctorem, serm. 56.

tes, quæ Northumbriam et Scotiam adiacent, nos A aliunde quam ex illustri archicenobio Præmonstrensi virorum spiritu ferventium, et speciatim quæ Sanlesfete in Glascensi dioecesi conterminatur, profluxisse colonias comperimus. Sic exerte Mauritius in suis manuscriptis annalibus Feoguzium comitem Galoadiae quarto Idus Maias in Necrologio Præmonstratensi fundatorem abbatiarum de Sanlesfete (que et Viridis stagni, et Sedi animalium dicitur) atque Candidæ Casæ inscribi, de qua rursus redibit sermo. Neque ex alia matrice Ecclesia, quam Præmonstratensi translatam immediate propaginem ad Viridis illius stagni ambitum multarum virtutum turgentem racemis, catalogi, quos recensentes monasteria licuit inspicere, pari conspirant assensu. Inter primos hosce socios novosque colono habeo Adamum nostrum, qui prima in Viridi stagno, deinde ad Candidæ Casæ gubernacula sublimatus, spectabilis sanctimonia et benignitate compositos mores egregie extulit.

Nee aliter facile cuiquam videbitur diversa opinantium sensa æqua colligare concordia, ut neque ab Anglorum regno Natale decus, quod vetus memoria in codicibus ei posuit, divellat: atque Præmonstratensi Ecclesiæ submittat, quem altera æquabili jure sibi non vindicet. Eo prorsus volentem inflectit capituli generalis decretum, ejus hic tenor transumptus est: *Item ordinatum est, quod quidam liber compilatus per fratrem Adamum religiosum monasterii Præmonstratensis, tradetur imprimentus, et quicunq; abbas nostri ordinis tenetur emere. Quod celebratum anno 1517, partem operum ejus in lucem eduxit. Facit deinde quod sese specialem uteri Ejus Ecclesiæ filium non semel vocet, a ejus utique spirituali eductus gremio processerat* (60). Vindenda epistola ad canonicos Ecclesiæ Præmonstratensis ab eo inscripta.

In hac, inquit (61), solitudine ille qui nos liberos dimisit, qui nostra vincula solvit, etiam domum nobis dedit, ut in ea Deo Jacob construamus tabernaculum, id est, in hac interna mentis quiete, nostrum cum Deo ædificenius secretum. O libertas! O soluto! O solitudo! Et alibi (62): *Quis in hac vita status liberior statu illorum, qui in claustro sincere degunt, vel quietior? Nec regum, nec pontificum, nec aliquorum principum, nec aliquorumlibet omnino sublimum statuum in hac vita, istorum ne dicam statum exceedere, sed nec comparari ei in aliquo potest. Est fortasse sublimior in potestate, sed non liberior in quiete. O liber et quietus claustralium status! qui nec sperantes aliquid, nec pertimescentes, tanto moderamine contenti sunt, ut copiasa quadam inopia aporiati et inopi copia ditati nihil possint amittere antiquum, quos constat esse tanquam nihil habentes, nihil acquirere novum, quos constat esse omnia possidentes. Pluribus ipse ibi, atque alibi eam materiam perseguitur. Cum Christiano poeta abrumpam.*

(60) Vide epist. i et ii, ad Præmonst.

(61) De Trip. Tabern. part. iii, cap. 2.

(62) Vide Serm. 37

(63) *Libertas nulla est melior, majorve potest: as, Quam servire Deo, cui bene servit amor. Absque jugo posita est ditionis amica voluntas, Quæ riget affectu. non emit imperio.*

CAPUT VII.

Qualitas ordinis et disciplinae Præmonstratensis sedis apostolice approbatio, invita insectatio.

Sublimis illa mens Norberti ecclæstibus roborata præsidiis, ac instructa auxiliis in loco, cui Præmonstratum non abs re nomen est, annos admodum trigesima priusquam noster in eam vallem spiritualis uberem frumenti, instar illi germinaturus descendere, eleganti adeo commissione ordine in suu a beatissimo et maximo viro Augustino Hippone-regio juri diu propagatum attempaverat, ut nihil pristinæ B clericorum dignitatis, nihil veterum monachorum observantiae prætermisso merito videri posset (64). Non aliorum luculentius ineudit testimonium, quam venerabilium præsumum Guiberti a Novigento, atque Henrici monachi deinde abbatis S. Martini apud Nervios, et Philippi Bonæ-Spei apud Hannones, qui coram inspexerunt, et manibus, ut sic dicam, contrictaverunt, quod libris suis insertum prodiderunt. Hujus nunc pauca verba expendo. Christus loco, cui Præmonstratum vocabulum est, quosdam ferventes spiritu congregavit, per quos ad religionem debitam longe lateque ceteros excitavit. Illic quippe clericorum tanta effebuit sanctitudo, ut vere in eis resormari vita apostolica videatur: quæ usque ad defæctum, diutini languoris molestia premebatur. Illic, inquam, abjecto saeculo pecuniaræ facultatis, exsecrantes mortisera lenocinia propriae voluntatis, relinquentes eas quas vel habebant vel ambiebant, Ecclesiæ præfecturas, ducentes pro nihilo dignitates velocius transituras, tantum studium labore, silentio, paupertati; tantam denique impenderunt diligentiā sanitati, ut apud eos inveniri posset et laboriosa afflictio monachorum, et sancta et devota religio clericorum. Quod profecto signanter Deus in valle voluit actitari, ut ipsa loci forma conceps esset negotio salutari, et patenter ostenderet, quia clericis, quibus ruinæ occasio erat exceisa dignitas et libertas præsidiendi, opportuna erat voluntaria depresso, et humilitas pœnitendi. Et mox (64): *Ad modum enim crucis eadem vallis in quatuor cornua dilatatur, ejusque planities in quatuor angulis terminatur, a quorum orientali in occidentalem tendit longitudo; ab aquilonari vero in australem ejusdem latitudine. Quæ loci facies, cui tanta similitudo crucis est infixa; quæ vallis non humano molimine, sed naturali opere quodammodo, est crucifixæ: quid monet vel præmonet: nisi ut ad eam confluentes mundo vivere jam non curent, sed se illi, imo Christo crucifixione congrua configurent? Atque ejusdem est velut epiphomena: Felix plane est hac vita clericorum; a quibus adhuc in terra positis more vivitur angelorum: dum*

(63) S. Prosp. Epigr. 8.

(64) De continencia cleric. c. 126.

(64) Vide infra secunda part. Prol. cap. 3, n. 5.

non solum exterioris habitus, sed candore potius uni-
morum, conformantur non solum angelis, sed regi-
potius angelorum. Apud illos pura, cui libet, videbit.

Disciplina regularis jam tum servidæ et rigide gravis et copiosus est paraphrastes auctor noster cuius mihi oratio vultus animi ac imago factorum est (65). Adminicula eleam externæ sanctitatis, octonario communica numero, in rigore jejuniorum, instantia vigiliarum, manuum labore, carnis castitate, gravitate vultus, parcitate affatus, vilitate habitus, naturitate incessus, internaque in puritate meditationis, in desiderio venie peccatorum, gracie meritorum, glorie premiorum, in virtute humilitatis, in stabilitate perseverantie, similibusque asceticis, familiari adeo atque frequenti exercitatione tractata astruit (66), ut quotidiano martyrio non immerito componat (67). Quæ vero vetus et vestitus asperitatem, provida cultum œconomie, praesidum et subjectorum rationes, totamque spectant status dignitatem, ut religiosa familia fundanda et stabilienda est petra pietatis, temperanda charitatis clementio, nunc benignitatis respargenda illico, alias penali ferienda tetrore, in quatuordecim præsertim sermonibus ad regulares, præcellens ipse vita spirituallis magister edisserit. Nec ego succiso verborum tenore facile assequar.

Tria exercitia iterato et sedulo commendabat, quibus alterna vicissitudine viros religiosos distendens prædicabat: lectione, operatione, oratione. In sermone quidem de Epiphania Domini loquitur: *Quicunque vitam communem professi sunt, semper, prout opportunitas se præbuerit, vel in lectione, vel in oratione, vel in opere manum reperiri debent. Et studium quidem lectionis per eruditorem illuminat, devotio vero orationis per puritatem sanctificat, labor utique bona actionis per utilitatem fructum præstat.* Ac de Adventu Domini: *primum exercitium bonæ actionis habeamus ad necessitatis subsidium, propter proximum; secundum, quod est lectio, ad animam pastum, propter nos ipsos; tertium, quod est oratio, ad internum affectum propter Dcūm Ille tria sunt, ait noster Adara (68), quæ in hac domo nostri continuo habere debent sacerdotes. Quia semper, cum a cura necessaria corporis vacant, vel in operatione, vel in lectione, vel in oratione esse debent. Quæ singula profusus deducta extollit. Et nominatum sermone decimo quarto ad religiosos, et de tabernaculo Spiritus sancti (69), hanc esse mensam vitalis cibi, ad refectionem, candelabrum indefecti luminis, ad illustrationem; altare odoratissimi thymiamatis, ad suavitatem odoris. Et pluribus aliibi,*

Ex quibus illud consideranti liquet, arctissimum vitæ genus, quod Præmonstratensibus Polydorus

(65) De trip. Tab. par. iv, cap. 6; et Serm. 46, 21.
 (66) Serm. 14 de Adventu.

(67) De externa internaque œconomia religiosa legendi sunt 14 Sermones ad regulares.

(68) De trip. Tabern. part. ii, c. 19

(69) Part. iii, c. 7 et 8.

(70) Lib. viii, c. 3, De invent.

A Virgilius ascribit (70), nosterque magis firmando accedit in cumulum; in primis præsertim illis partibus, quibus illa indulgentie dispensatione, priuævi rigoris nihil etiamnum defluxerat: ad quem nec jam desunt, qui laudabiliter nitantur assurgere. Hunc a S. Norberto indictum vivendi morem S. R. E. cardinales pro tempore illo in Galliis legati Petrus Leonis presbyter, et Gregorius de S. Angelo diaconus, in pontificatu summo dictus; deinde Innocentius II præclaro elogio ac diplomate dato Novionis anno 1124 honorarunt confirmaruntque. Javerit fortassis paucas lineas legendas objicere: *Omnipotenti Deo, cujus misericordia super vitas, gratias agimus, quia vos estis qui sanctorum Patrum vitam probabilem renovatis, et apostolicæ instituta doctrinæ, primordiis Ecclesiæ sanctæ inoluta, sed et crescente Ecclesia jam pene deleta instinctu S. Spiritus suscitatis.* Et aliquo deinde intervallo: *Hanc Urbanus pontifex et martyr instituit, hanc Augustinus suis ordinavit regulis, hanc Hieronymus suis epistolis reformavit. Non minoris itaque est meriti, vitam hanc primitivæ Ecclesiæ, aspirante et prosequente Domini Spiritu, suscitare, quam florentem monachorum religionem ejusdem Spiritus perseverantia custodire. Vestrum ergo propositum sedis apostolicæ, cuius legatione fungimur, auctoritate firmamus, et firmos vos in ipso stare adhortamur, et tanquam Deo per nos exhortante præcipimus. Constituentes, ne cniquam omnino licet hunc vestri ordinis statum commutare, eujus tantus in tot terrarum partibus fructus exuberat, ut plures vestri saporis dulcedine condiantur. Anno 1126, Honorius II (71) Norberto firmius robur accersenti, ac in urbe benigne habito huc induita sancivit! *Honorius episcopus seruus servorum Dei dilectis filiis, Norberto fratri in Christo, et canonici Præmonstratæ ecclesie S. Mariae, eorumque successoribus regularem vitam in perpetuum professis. Quia igitur vos religiose vivere, et canonicam vitam secundum B. Angustini institutionem ducere, inspirante divina gratia decrevistis, propositum vestrum sedis apostolicæ gratia confirmamus. Alibi pleni tensis habes, que nos quasi in vitellos selecta dedimus.**

Illud imprimis memorandum quod alios enarrare non memini (72): uti S. Benedicto ex adverso venisse presbyterum quendam Florentium, sic Norberto Hugonem Metellum, genere et doctrina aliquoquin in sæculo clarissimum, candorem vestium et animorum affectis oculis invidisse, atque animo exasperato invectum fuisse. Et quidam ad proceres Ecclesiæ, quos in Gallia supra vidimus, aculeato stylo inscripsit (73): *Cardinibus terræ super quos posuit Deus orbem. Laudata primum eorum prudentia,*

(71) Biblioth. Præmonst. lib. ii, c. 28; ac init. Statut. Ordinis.... Secunda confirmatio ab Honorio II, an. 1126.

(72) S. Gregor. l. ii Dial. cap. 8.

(73) Excerpti ex Bibliotheca S. Genoveſæ in monte Canon. Reg. Parisiis.

Scientia, et providentia subinserit: Cum itaque sitis tantæ prudentiæ, tantæ potentiarum miramur, si salva vestra pacem mirari possumus, cur tantam varietatem ordinum in vestibus, imo vestium in ordinibus sustineatis. Ecce isti sunt superpellicati; isti tunicati; quasi regnum calorum obtineatur vestibus, non moribus.... Tunicati exordium sumpserunt a Norberto, superpellicati a B. Augustino. Ab heri, et nudiusterius emerserunt tunicati a ducentis et eo amplius annis floruerunt jam superpellicati. Consuetudinem autem, ut dicit B. Gregorius, immotum permanere censemus.... Et tamen toleranda esset hæc novitas, nisi scandali nasceretur enormitas. Multi siquidem, sive omnes, qui non sunt illius sectæ, scandalizantur in illa veste.... Qualiter autem divina pagina abominetur novitatem, audite B. Hieronymum ad Nepotianum sribentem. Vestis, inquit, sit tibi nec satis munda, nec sordida, nulla novitate nota ois... Item: Non absque linea amictu incedere laudabile est, sed prelium lincorum vestium non habere. Et B. Augustinus legis nostræ lator: Non, inquit, sit notabilis habitus vester etc. Si vero Norbertini centauris similes, nec equi, nec homines, ad vestium suarum defensionem adduxerint cum aspera veste Joannem Baptistam, exeat de medio hominum, tollantque scandalum de medio fratrum; et rae homini, per quem scandalum venit. Scire autem vos volumus, et forsitan vos melius nobis scilicet, Urbanum papam et martyren regulam canonicorum instituisse; B. aucteri Augustinum legiferum nostrum scilicet regulis ordinasse; Hieronymum vero dictis suis, et epistolis informasse. Horum dictis et scriptis legitimus Urbanum II annuisse, et subscriptisse canonicas S. Rufi, ita scribens: Vestrum, inquit, propositum, etc. Isti tanji doctores, regulæ nostræ plantatores, hunc statum ordinis transmisserunt nobis: quo sancta Ecclesia floruit trecentis annis. Timeat anathema, qui sanctorum Patrum obviaverit scriptis. Prolixies habentur in manuscripta historia monasterii Eriwallensis can. regularium dioecesis Parisiensis: quorum ipse Hugo Metellus numero censebatur, consilium Altissimi diruere nequidquam connisus: Appendit autem corda Dominus (Prov. xxi, 2).

Ex prefatis exinde liquet, qua specie veri libris suis insertum committant Hieronymus Platus (74) De bono status religiosi, et Franciscus Amicus in theologia sua Scholastica, nullum ordinem ante religionem beatorum Domini et Francisci a sede apostolica approbatum legi. Nec ejus palam sententia videtur Bellarminus, quém iste adducit; fassus quidem veteres Antonium, Basilium, Augustinum, Benedictum approbationem quæsivisse non legi, et ferendi præcepti ejus natam post bæc occasionem ex pauperibus de Lugduno, quorum vivendi normam superstitiones et variæ haereses resperserant;

(74) Lib. 1, De bono status Rel. cap. 2, tom. IV, disp. 7, sect. 3, num. 77.

(75) De Trip. Tab. par. iii, cap. 14.

(76) Serm. 27.

A et cætera evertre non edisserit, aut ejusdem reus est aceersendus errati. De quo videndus Baronius in Annalibus anno 1126. Nec mitius paulo impingunt, qui cæteros lubenter ad subsellia deponunt monachorum, ut suas absque consortibus cathedras sustollant.

*Ui gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et sardo cum melle papaver offendunt.*

CAPUT VIII.

De contemplativa atque activa vita studiis, quibus præcelluit.

Activa vita, inquit noster (75), bifaria est: quia et in prædicatione veritatis consistit, et in opere virtutis. In prædicatione, ad instructionem cordis, B in operatione propter subsidium corporis. In prædicatione, ut errantem proximum instruamus, in operatione, ut ejus indigentie succurramus. Hæc prædicatio ignorantiam abstergit veritatis, opus virtutis abundantiam resecat vanæ cupiditatis. Prædicatio proponit legem et disciplinam, virtus usum postulat et doctrinam. Disciplina damna removet concupiscentie; doctrina tollit nubila ignorantie. Hæc bina vincula noster (76) appellat Satane, ignorantiam dico et concupiscentiam: a quibus probi, et electi sese atque alios liberaturi student veritati et per Dei virtutem et sapientiam missam faciunt eucliditatem. Quo facit ille usus, ab exordio frequentatus Ecclesie, verba pro coiacione faciendi. Cujus apud suos noster (77) iterata meminit. Quia non alter atque ferrum absque cura et usu rubigine aspergitur, mens nostra melioribus non exercita sermonibus obducit torpedinem. Ignescit itaque ab exercitio, nec aliud est quod simili energia affectum feriat, atque viva vox a pectore profecta non frigido. Quod nimur, ait auctor (78), sanctum et salubre lingue opus tunc digne exercemus, cum et in oratione pura Dei laudibus vacamus, et in prædicatione sana, circa proximi exhortationem laboramus. Huic officio gemino sanctam decet linguam insistere. Et pluscula ibi.

Quam servidus ipse atque successus, quam disertus atque indefessus verbi divini ecclesiastes fuerit. in speculo vultum animi ejus admelient D resplendet aliquousque, utinam coram videre, et audire vivæ vocis tonitrua lieuisset! Dabat aquilo, nec prohibebat auster (Isa. xlvi, 6). Sociali erga suos coæquales, ut modeste satetur (79), attractus affectu, et reverentiali superiorum compulsus imperio, jactato in Domino cogitat, applicare coactus studio animum, et calamo manum, litteris, quæ in publico dixerat, superadditis quibusdam, expressit. Quod sibi familiare ac ordinarium non obscure insinuat (80): *Invenitur, inquiens, apud Ezechielen quidam gladius malus, et hic peccatum est, de quo*

(77) Serm. 45, in Adv.

(78) Serm. 43 Epiphan.

(79) Vide Praefat. Auctoris primæ partis.

(80) Serm. 37.

legitur: *Si viderit gladium, et non insonuerit buccina* (Ezechiele xxxvi). *De speculatoro loquebatur.* Quid sequitur; avertat Deus a nobis, qui ejus esse speculatores videmur. Damnatione namque se dignum præaicator noverit, si cum regnare peccatum viderit, a doctrina cessaverit. An vero cum alterius potestate dignitatis Ecclesiæ deinde presederit in sequentibus sermo tractabit. In hoc prædicandi munere, qua gratia et nominis celebritate excelluerit, scripta ejus spiritu vivido, sublimi ac igneo turgentia loquuntur. Ex epistola ad canonicos Ecclesiæ Præmonstr. pauca haec trutinanda appendo: (81) *Tacemus quam celebre nomen nostrum apud vos, cum esse constet indignum, ut vel nominetur. Non solum autem, sed et dicere supersedemus, quoties asservistis nos desiderare redditum nostrum, ut sonet vox nostra in auribus vestris, cum nec vox nostra dulcis, nec facies sit decora* (82). *Quid enim ues, aut qui vos vel quales, sive quanti nos, ut nos perduceretis huc usque?* Ejus argumenti sunt, que in pæfatione nuncupatoria prosequitur. Unde crebras profectio-nes ex Northumbria in Gallias ad suos Præmonstratenses adornasse, multis beneficiorum ac honorum titulis cumatatum, multa emituisse dicendi gloria, ingenti sui desiderio ægre dimissum, et comitantes usque ad portum, non nisi feritate marina avulsos, et fraudatos suavi verborum illicio, merito conficias.

At, quæso te, quam demisse præoccupat celebratam sui opinione? *Vox quidem, infit, vox Jacob, manus autem, manus sunt Esau.* Auris audiens admiratur nos, sed indignos se nos judicial oculus rivens, quia longe alii sumus præsentes in facto quam verbo absentes. Nam quem sape pulchrum hominem depingimus, ipsi pictores fodi sumus. *De velocissimo Tigridum cursu disserimus, pallidæ sub lutosa palea nostra, rix repentes ranunculæ, et intra distortæ involute testacea testudines molles.* Leonum in modum vires afferimus agilitatem non agili, sub nostro nos pulvere moventes formicæ magis, quam viventes, in corpus solare aquilam limpidissimum docemus insigere visum telpa suffidentes, lumen non forentes, nec scientes solem. O verba facundi pectoris, demissi cordis! Istud in oratore, ex placito Demosthenis, atque in nostro singulare considero, quod in declinatore primum, secundum, et tertium est, dieo pronuntiationem: quæ ex vocis et tosii corporis apto moderamine profluens, dictionem animat, auditores inflamat, denuoet animos atque secundat. Lingua eucharis in bono homine abundat (Eccl. vi, 5). Ea fuit præclara pars ac hæreditas sanctissimi institutoris nostri Norberti ab Ecclesia catholica, singulari præconio, verbi Dei præconem eximum appellari. Et probavit apud Antverpienses ceterosque Belgas spurcissimæ et sacramentariae hæresecos, Tanchelino auctore, gloriosus triumphator. In hanc, tanquam legitimam suam tantu patris

(81) Epist. 4, ad Canon. Præmonstr.

(82) In pæfatione.

A præclaris fili successione felici et locupleti accessione complures venerunt. Testes appello beatissimos Isfridum, et Evermodum episcopos Rasenburgenses, et Wandalorum apostolos. Cainum et plures episcopos Olomucenses: quorum vox, ut gesta loquuntur, sonora ut tuba, et quasi angelorum. Nec memorem Walterum Laudunensem, apud Ducasenos, Helinum Florensem præconem crucis Christi usque ad Syros, Walmannum Antwerpensem apud suos, Henricum Tongerloensem, Matthæum Ninivensem, atque apud Leodienses Lucam montis Corneliani, celeberrimos abbates. (e pluribus paucos licuit nominare), ignem cœlestis patrice, quo toti servehant, accendisse in cordibus plurimorum, præluxisse errantibus, dextras et portum dedisse naufragantibus. Quorum gloriæ seges ab aliis sublimis est efferenda.

Sed nostrum revisamus paululum, qui a sarcinis ad quietis dulcedinem alterno discurrens officio, secundos Læz formosæ Rachelis inscit amplexus. Egreditur ad populum responsa delatus cœlestia; alias cum Moyse in ressusc secreta velaminis terrena omnia generoso despacta calcat, corporalia abscondit, cœlestia aperit, et supra scipsum abrepitus amabili quadam dulcedine pascitur, gloriam Domini contemplatur (83). Illic invenit Deum super omnia, non exaltatum; subtus omnia, non substratum; intra omnia, non inclusum; extra omnia, non effusum. Ino in his nibil invenit nisi se non posse omnino invenire eum. Hic fassus se scire quod nesciebat, nec solum scire se quod nesciebat, sed scire se etiam quod scire non posset, et quod non nescire non posset. Ab hac quadam extasi mentis, qua luce gratiae illustratus deprehendebat in Deo esse et quod a nullo, et id quod ab alio, et id quod ab utroque, essentiam videlicet a semetipso, sapientiam ab essentia, et ab utraque amorem, Deum esse gignentem, esse genitum, esse et procedentem; gignentem genitum, genitum a gignente, procedentem nec a solo genito, sed a gignente simul et genito; Deum deseribit in semetipso confessus incomprehensibilem, terribilem in reprobis, suavem in electis. Rursus foras parumper egressus super multa operum Dei magnitudine, magna eorum multitudine obstupescens, singula quæque in genere suo quinque nostris corporalibus sensibus se offendit et inferentia, diligenter naturarum suarum inspectione, perquirit de Conditore. Quæ omnia clamore valido Denm esse pronuntiant, sed qualis aut quantum sit non definit. Intro autem conversus, qualis sit vita sanctorum scrutatur, atque inhiat ore cordis in superna fluenta fontis vitæ. Demum retro respectans, impiorum indignatur peccatis, hinc suspirans in fragilitate humana, inde respirans in misericordia divina, velut inferiori ac superiori cogitationum suarum mola haec ruminans, timore concussus, et tenebris obseptus, in quantum audet,

(83) Vide lib. De contempl. par. III.

conquerendo et queritando investigat quare ille A tatis in anima nostra custodia et defensio. A qua auferre universitatis Creator qui omnia potest quae vult, et nisi quod bonum est non vult, creaturam suam rationalem permittit ut in peccatum cadat, quo digna postmodum fit ut in peccatum ruat (84). Cum veraciter constet eam, sicut nec bonum posse agere, nisi ipso et aspirando preveniente, et adjuvando prosequente, sic nec malum, in eo duntaxat, in quo nunc est, statu, omittere, nisi eo retinente; nec admittere, nisi eo permittente. Sed hec cogitationum suarum hebetatis dentibus non valens comminuere, igni magis divino reservat, atque cum Apostolo exclamat: O altitudo! (Rom. xi, 35.)

(85) Cum Paulo tremuisse iurat: stupidumque [modeste,

Inclitum ad solium Christi suspendere nutum;
Cujus judicium sic inscrutabile et altum
Dicimus, ut verax prorsus fateamur et aequum.

Nobis itidem:

(86) Cladite jam rivos, pueri, sat prata biberunt. O pura et digna celo mens, quam nos leniter his nesciis eximis, et summis inseris! Legius te, atque animo erigimus, si tamen intelligimus, aut non negligimus, sed cum attentione legimus. Et quis aliter potest? Tantus ubique vigor et calor est. Sic omnia spirantia et animata, ut non scripta legere, sed verba audire, nec imaginem ejus in typis, sed crebro ipsum hominem oculis sensibusque usurpare videar. Sicut facem ad accendendum frustra quis admoveat, nisi accensam, sic sermonem ad excitandum, nisi vegetum et calentem. In nostro, nisi fallor, arsit animus cum scripsit: Ab animo stylus, a stylo utinam nos! Fatendum mihi est, in cacumine montis Olympi, ut aiunt, subinde esse videor, eum hunc lego, supra ventos et spiritus procellarum, supra mobilitatem rerum humanarum. Finio in elogio quod a centum quadraginta annis vetustae impressioni prescriptum observo (87): In lucenda virtutum quadriga, et via regia tenenda, uondam sollicitam navavit operam Adam, religionis nostrae pugil fortissimus, cuius vitam, et ingenuos nores sua scripta affatim testantur. Per hoc enim idetur Deum, quem nemo vidit unquam, in carne iudice faculenta existens vidiisse. Tam luculententer de llo loquitur, tam diluendo semitam ad illum perverendum docet, ut plane videatur in caelo suis.

CAPUT IX.

Humilitas animi, devoto singularis circa tremenda missæ mysteria, charitas.

Præcipuae fuisse humilitatis affatim testatum faciunt juxta monumenta, mentis ornatissime pignora. Huic nerito primus est locus, quæ reliquis præjacet, ac instar reginæ chororum ducit virtutum. (88) Ipsi namque est, insit, quæ vitia perimit et annihilat; virtutes vero fundat, ei fundatas conservat. Ipsi est universæ sancti-

(84) In præfatione libri De contemp.

(85) S. Prosp. De ingr. 3, 36.

(86) Virg. Buc. Egl. 3 — vers. 112.

(87) In epist. dedicat. anno 1518.

humilitatem non aliud videbatur, quam a civitate murum, a vinea maceriam, ab horto sepem. Sermone quadragesimo quarto, ubi totus circa humilitatis archetypum desudat, ex propria locutus experientia exclamat: O sancta, et inter virtutes cæteras veraciter sanctificans animam humilitas: cuius est innobis virtutes, et cum desunt acquirere, et cum adsunt custodire, et cum forte subtractæ sunt, restaurare! Hoc enim proprium esse humilitatis officium, etiam proprio jugiter experientio sentimus. Et statim: Ibo mihi ad eam, et assumam mihi eam sociam individuum, ut veniant mihi omnia bona per illam, cum greciam sentio absentem; ipsa custodiet eam, ne perdam præsentem, et forte subtractam ipsa restaurabit, ut mihi restituatur. Asceti-

B eos deinde virtutis hujus scandendæ gradus mire exercit, et plantandæ arboris hujus prorsus secundæ proximi religiosis cordibus per exempla inserit, eujus in eorde fixa radix, in ore folia, operumque fructus colonum suum vere humilem probent. Neve auctor ipse velut fatua arbor, viridianibus crepans foliis, fructuum expers videatur, propius cum notant quæ in publicum profiset (89). Non enim in corde, et corde; sed coram Deo in Christo loquor, testimonium mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto, quem in veritate video qualem me ore confiteor, talem et in corde intueor: valem me faciens, et in oculis nihilominus meis humiliis existens. Nec illud omnino transmittendum, quod cordis sui arcum palam edisserit (90). Dico vobis amicis meis, experto credite: Nihil tam efficax habere potest homo ad gratiam spiritualem, non solum antequam data sit, acquirendam: sed et postquam data ei fuerit, ad retentandam et augendam, quam ut semper sit humili in oculis suis, semper pavidus et circumspectus, semper timidus et sollicitus, semper conscius sibi, quod non altum sapiat, sed timeat; semper et in omnibus semelipsum accuset, quia quo major in mente humilitas habetur, eo magis in eo et gratia augetur, et habens dabitur et abundabit. Magna profecto et rara virtus, ut magnum licet operantem, magnum te nescias, et manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem; mirabilem te apparere, et contemptibilem reputare. Hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Hoc C et ego in nostro præ cæteris extollo.

Qua vero animi reyerentia, quo mentis ardore suique totius effusione, in divino, quotidiano et iugi sacrificio, ad sacra altaria operabatur? Totus, inquit (91), concussus et liquefactus. Hanc quam legalis expers maculae oblato figurabat et nos quotidie immolamus, quando sacrosanctum Domini nostri corpus fideliter sumimus..... partes quidem in sacramento facimus: sed ipsum a se non dividimus... ubi pars ibi et totum, quia sicut in diversis locis unum, ita et in singulis partibus potest esse totum... species

(88) Vide serm. 41.

(89) Præfat. 1.

(90) Serm 38, et alibi passim, serm. 39, 41.

(91) De tripart. tabern. part. II, c. 10.

apparet cuius non est substantia, et latet substans. A simae matri, ejusque carne et spiritu filio, S. Augustino nihil prius, aut antiquius fuit, quam sui a decessu jugent ad altare Dei cogitare memoriam; unde sciebant dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, sic noster Premonstratenses fratres suos, Christi servos, quibus voce et corde, et litteris serviebat, flexis genibus mentis, pedibus eorum prostratus memores sui esse obsecrat in (94) sacrificiis suis vespertinis, ostenteres sanandum pii conspectibus. Advocati nostri, mitis et mansueti Jesu, qui quod pro se non debuit, solvit pro nobis, et sacerdos pro nobis factus et hostia, emptor et pretium, sacrificet et sacrificium, medicus vulnerum nostrorum et medicina, larga pii crux sui effusione immundos nos abluens, et reconcilians reos. Et consicil : Memento itaque diligenter vos peccatoris Adam, cum de ipsis intimis altaris aurei emissio odorifero Sancta sanctorum impletis aromatis fumo. Et ibi quam maxime ubi Patri Filius immolatur: cuius sanguis clamat de terra, melius quam Abel (Hebr. xii. 24). Sed et hoc petitionibus nostris superadderemus, nisi forte temerarice foret presumptioni imputandum, scilicet ut nomen in albo sanctae congregationis vestrae, una cum vestrorum, qui jam discussere nominibus, jubenter post mortem ascribi, quia et nos restri sumus. Rem aque atque submisso postulatam impetravit, et nomen ejus in Premonstratensi Necrologio, ix Decembri expressum legitur:

C Finivi, si charitas virtutum clauderit agmen, quae nunquam excidit. Haec quasi totius operis materies ubique prominet atque exestuat (95). Haec ubique loquitur; et si quis horum, quae leguntur, velit adipisci notitiam, amet. Lingua enim amoris, ei qui non amat barbara est, sicut aës sonans, vel cymbalum tinniens, nec capit ignitum eloquium frigidum pectus. Et noster : Esto quod imperitus sermone, sed non vacuus dilectione. Hanc causam scribendorum, hanc agendorum obrussan sibi fixerat, ex celebri, S. Augustini (96), quam ore et calamo iterabat, gnomologia : Habe charitatem, et fac quod vis; ejusque non dissimili (97) : Habe charitatem, et quounque volueris, inducere vestimenta.

Hac, ipso docente, scala est, enjus inferior pars terram, summitas vero tangit cœlum. Haec in erecto in titulum lapide effusum oleum: haec unitas cubiti in consummatione et summitate areæ Noe: haec lignum paradisi, immo ipse paradius est. Haec facit vitam coenobiticam sanctam, quietam, jucundam. Demum haec tanta et talis est, ut cæterarum omnium virtutum primatum teneat, sine qua virtutes cæteræ vocari quidem, sed falso virtutes possunt; esse autem virtutes veraciter, nullatenus possunt. Cui uniuscunquam, possidendæ, fovendæ reliqua omnia faciant præcepta. Ac in epistola ad suos (98) : Ad hei-

(92) Serm. 40.

(93) Lib. ix Conf., cap. 15.

(94) Epist. 1, ad Premonst.

(95) Vide S. Bernard. serm. 79, in Cant.

(96) Præfat. serm. 5, ad Relig.

(97) Serm. 8, ad relig., et serm. 12, ad eosd.

(98) Epist. 1, ad Premonst.

totam ordo noster intentionem suam dirigit, ut charitati militare possit. Seu igitur parcat, seu feriat, seu constringat, seu relaxet, seu dispensatore aliquid, interveniente causa aliqua rationabili, agat, ant certe aliquid in aliud mutet, totum ad charitatis integritatem transferat, ejusque in nullo modum transeat, ut habere se in medio sui lignum vitae demonstret. Hæc enim si parcit, remissa vietas non est: si charitas corrigit, districtio rigida non est. Et plura, quæ finem meditanti succidere necessum est.

Ex hoc charitatis fervore, quem totus spirabat, quo Deo suo, complexu intimo, adhærebat in firmam adeo et constantem, mortalis prope conditionis immémor adsurexit fiduciam, ut in sortem sanctorum ac inter domesticos Dei, depositis terrene carnis exuviis, abiisse videretur. Sic ipse in quodam excessu mentis jucundatur, et vocem emitit epulantis (99): Considero hæc, Domine Deus meus: considero, inquam, hæc, et hilaresco. Video hæc, et exsulto. Cerno hæc, et tantam etiam de me spem concipio, ut et me quoque esse unum ex eis audeam sperare. Hæc namque diligenter intuens, me quidem, non meis aliquibus intervenientibus meritis, sed sola tua gratuita gratia, intra electorum tuorum consortium firmiter spero admittendum: ita ut illam et jam ad me viri SS. audeam trahere sententiam, quam de se suisque coelectis dixit, eam de me dico: Nunc filius Dei sun, et neicum apparuit quod ero (I Joan. iii, 2). Et unde mihi, Domine, ista spes, ut me tautilum, et talem audeam sperare tibi similem futurum? procul dubio ex incomprehensibili amoris dulcedine, quo nos tam gratuito, tamque stabiliter amplecti dignaris. Unde et animam meam, per contemplationem multimodam beneficiorum a te mihi collatorum, ad laudem tuam incito, et dico: Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus (Psal. cii, 1). Et quæ sequuntur.

At quispiam florentis horti septa ingressus, non statim rapaci ungue in omnes omnino flores, quos avidis metitor oculis, ibit desævitum; quin hic et inde legit aliquos compositurn ex iis fasciculum, quo apud amicos horti famam ex variegato serto effera; sic mihi agendum ratus ex quarumvis collectione virtutum quasi florilegium decerpsti, unde clarius eum laude notitia accresceret. Ecce quanta delectio in heliotropio gratitudinis, in viola bimilitatis, in versicoloribus vita miste tulipis, in hyacintho celestis desiderii, in juglande temperantiae, in liliis devotionis et puræ orationis, in amarantho fervidi spiritus, in rosis candidis purpleisque flammati erga Agnum immaculatum affectus, qui lavit nos suo sanguine, et quotidie immolatur pro nobis? Quanta denique venustas in malogranatis suaviter redolentibus et aenerem et proximum, punicea autem rubentibus, propriez charitatem in Deum? An forte diffidis? ipse, sodes, hæc amœna septa ingre-

A dere, pulvillo mysticos introspice, areolas percurere, in quibus tot florida germina, quot passim sentientiarum occurunt momenta.

E plurimis igitur, qui supererant, paucos strinximus virtutum thyrso. Ex propriis monumentis auctorem investigavimus, et quis rectius noverit, quam ipse se auctor? Vulgare id, et receptum magis, ut ex bonis quisque suis innotescat alteri. Eequa bona, nisi hæc scripta acceperis, in quibus vivida sui resplendet imago? Recte quidam: Laude ipse sua se sonet, et laureatus spiritu scriptis coronetur suis.

CAPUT X.

De libris veterum deperditis querimonia, et Syllabus operum Adami.

B Celebre illyd est scitum Hussite vatis: In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia (Job xii, 12); atque alterius, qui apud comicum sapientes habet eos qui utuntur vino veteri, scriptis utique priscorum. Quæ vel sola in rebus humapis opera esse debuissent quæ nulla tempestas involveret, nulla consumeret vetustas. Cætera quæ per constructionem lapidum, et marmoreas moles in magnam educta altitudinem constant, non propagabunt longam diem, ait Seneca (100). Quippe et ipsa intereunt. Immortalis est ingenii memoria. Unde conquerenti et requirenti sæpenumero scriptores vetustiores a cana fide, et sana dictione commendatos, occurrit quod olim de Cesare dictum fertur, aut nasci eum in republica non debuisse, aut non mori; sic præclaros viros exarandis monumentis suis insudare non debuisse, aut ea non perisse. Ut enim parentes levius ferunt liberos sibi non natos quam inmature denatos, sic nobis fortassis scripta complurium nescientibus tantus dolor non esset. Nunc vero fragmenta et titulos deperditorum operum intuiti angimur desiderio et torquemur:

C (101) Sed quod decora novimus vocabula,

Num scire consumptis datur?

Jacets ergo prorsus ignorubiles,

Nec fama notos efficit.

Quod mihi fateor, identidem accidit; sapientissimum et nominatissimum Adamum nostrum recolenti, vita sanctimonia celebrem, scriptorem illustrem, avita prosapia splendidiu, dignitate sublimem, non D scholasticæ modo theologie, sed mystice illius atque ascetice vita magistrum oppido eximium, et sanctioris philosophiæ querendam Epictetum, usque adeo jacuisse squallidum, delitusse obscurem, vel prodiisse matulum. Ecquod aliud referebat nobis monumentum perdurare integrum; facilem sui copiam ac usum insinuare omnibus, castum ac emaculatum transmitti memorie posterorum? Quis, ubi a sanctis Patribus paululum discesseris, venustate sermonis, copia eruditio, vivacitate pectoris, ac tota dicendi methodo parem eum eo teneat gradum? Non satis, aut rarus meos versatur ob oculos, qui san-

(99) De contempl. par iii, § 7

(100) Consol. ad Pol. cap. 37.

(101) Boeth. l. 2. De consol. met. 7.

etioris vitæ compendia tam copiose edisserat, spiritum concretionis mortali gravem tam subline dueat, religiosæ vita symbola maturius conferat, dignitatis ecclesiastice momenta æquius appensa ponderet. Est sua Tullio dictionis ubertas, anænitas Lælio, Frontoni gravitas. Est sua Ambrosio venustas, acrimonia Hieronymo, acumen Augustino, Gregorio emphasis, Beraardo mellea facundia, et sic percurrente reliquo. Nec in humanis vultibus disparatio est, quam in stylo scriptorum diversitas: noster fluminis, quam torrenti similior, ab exorta leniter progressus in ipso decursu accrescit magis, et suo augetur alveo, quo lectorem secum trahat.

Hoc in confessu ponit, (102) quod Scripturam sacram in omnibus rectæ viæ, ac beatæ vitæ filium non fallax tenuerit et triverit. Illic studio diu nocte insistebat; ibi comperiens quod robustus considereret, et infantulus sugeret, ubi agnus tenellus ambularet, ac elephas immensus vix enataret. Hic incipientes lacte historiæ, proficiens pane allegoriæ, bene operantes cibo tropologiæ, perfecti, et ad summa proiecti, vino anagogiæ pascerentur et contemplationis theorice. Hinc sibi spiritum et vitam induit, hinc latentes in libris sparsit virtutum igniculos, qui incuriosi et jam legentium animos instannant. Qui in solem venit, ait ille philosophus (103) licet non in hoc venerit, colorabitur; qui in unguentaria taberna resederunt, et paulo diutius commorati sunt, odorem secum loci ferunt, et qui venerabiles hosce Patres legerint, traxerint aliquid necesse est, quod pro sit etiam negligentibus.

Istud demum in nostro, alias Ecclesie Catholice scriptoribus est animadvertere, eloquentiae quamdam majestatem, qua pollebant, dissimulasse sepius, et fugisse, ut non otiosis grammaticorum aut philosophorum scholis, ut loquitur S. Hieronymus (104), sed universo loquerentur hominum gencri: quod noster non semel voluisse fatetur, magis habens imbuenda corda quam componenda verba. Catalogum librorum ejus, si placet, damus.

(105) Ab Adventu Domini exorsus, per festiviores totius anni dies transcurrrens, tam ex iis, que in concione præcellens Ecclesiastes dixerat, quam ex quibusdam adjectis, homiliae seu sermones centrum Ecclesie Premonstratensis canonici suis nuncupatos, ut fatetur, concessit. Ex quibus prima classis tenore, qui sequitur, decurrit, per duos tomos: Prior.

A prima Dominica in Adventu Domini, usque ad vigiliam Natalis Domini, decem et octo sermones. In ipsa vigilia quatuor. In die Natalis Domini sex. In die S. Stephani protomartyris quatuor. In die S. Joannis apostoli et evangelista unus. In die sanctorum Innocentium tres. In Dominica infra octavas Nativitatis Domini quatuor. In die Circummissionis duo. In die Epiphanie Domini duo. In Dominica secunda post

A Epiphaniam Domini tres. Atque has quadraginta septem homiliae in unum digestas volumen M. SS. benignie mecum comunicavit religiosa congregatio Patrum Cœlestinorum Lutetiae Parisiorum, ubi tum cum potestate præpositi, quem priorem vocant, R. P. Franciscus Liegault, ob singularem doctrinam ac humanitatem non intermoritura mihi dignus memoria.

Alter tomus, in Capite jejunii, feria quarta, complectitur sermonem unum, in Dominica Palmarum, unum; in Cœna Domini, unum; in festivitate Paschali, quatuor; in hebdomada tertia Paschæ, feria secunda in synodo, unum; in sequenti feria tertia, in eadem synodo, unum; in die Ascensionis Domini, unum; in festivitate Pentecostes, sex; in octavis ejus, unum; B in dedicatione Ecclesie, unum; in electione eujusvis prelati, unum. Viginti præterea sunt, quos habuit, ut ait, in festivioribus Natalitiis sanctorum. Tomum alterum lugemus eheu! deperditum: vel aliqui potius requirimus latentem. O quisquis forte recessis, hunc nobis abditum revela thesaurum. Indulgentiam tandem candori precantis, amori supplicantis.

Seconda classis est operum, que a præside comitiorum generalium Jacobo de Bachimont sacrarum litterarum doctore et professore, atque ordinis Præmonstratensis præfecto generali jussa sunt typis mandari, ad id suam locante manum Amato a Fonte Cameræ-Fontis abbate, anno, ut supra monuimus, quingentesimo decimo octavo supra millesimum, sub hisce titulis:

C De ordine, et habitu atque professione canonicorum ordinis Præmonstratensis, sermones quatuordecim. De tripartito tabernaculo Moysis, quod dudum erat in re, Christi, quod est in communis fide Ecclesie; Spiritus sancti, quod in secreta consistit puritate animæ humanæ. Tractatus hic tribus absolvitur partibus: Tabernaculo in sensu litterali, allegorico, tropologico et scuso. Hunc monitu, quin et jussu clarissimi et saeculo abbatis Joannis S. Mariae de Kelchou in Scotia adorsus, ut conferent mutuas liquefies epistolæ, ex prescripta decursum serie, eidem inscrisit. De triplice genere contemplationis, quod Deus incomprehensibilis sit in semetipso, terribilis in reprobis, suavis in electis, in tres itidem divisum partes sacro conventui Ecclesie Præmonstratensis nuncupatum emisit.

D Tertia classis est rursus eorum que nobis intercederunt. Ac nominatum liber ille, quem de dulcedine Dei se conscripsisse fatetur auctor. In quo, inquit, sufficiens eruditio habebatur de divinis beneficiis, et hymnidicis laudibus quas electi Conditor suo in aeternum decantabant. Epitomen quamdam, si juvat, damus: Creatio nostra, redemptio, proteccio, beneficium. Creatio namque nos, redemit, liberavit, protegit, et beneficit nobis. Creatio non existentes, redemit perditos, protegit infirmos, beneficit indignos.

partis.

(105) Vide Auctorem I præfat.

(102) Epist. Auctoris ad Joan. Abbatem.

(103) Sén. epist. 108.

(104) Epist. ad Pamph. vide serm. 11 et 15, 1

Cavit, inquam, nos in avinitate, redemit in humanitate, liberavit a captivitate: protegit in praesenti infinitate, benefacit in eterna felicitate. Ipse enim Cator noster est, redemptor, liberator, protector, et befactor. Haec sunt misericordiae Dei, quas in alterius cantabimus, ait auctor, annuntiantes veritatem in ore nostro. Quinque his potissimum beneficium capitulo hic liber insistebat. Sed et alia quedam opuscula concinnasse omnino arbitror, et in obscuris in pluribus locis insinuat, de quibus distinctius nihil asserendum habeo, nisi quod conscriptum ab eo volumen epistolarum astrulit Pagius sua Bibliotheca (106), quod idem legere me reuo in manuscripto tractatu Michaelis Ghierii abbae Dom-Martiali in finibus Artesiae, quem De scriptoribus ordinis Præmonstratensis collegit. Atque eo spendere videtur Aubertus Miræus (107) in brevi cronico.

CAPUT XI.

quibus scriptoribus noster celebratus. Cur vetustæ impressioni præmissus titulus: « Liber beatissimæ Dei genitricis Mariæ, et S. Joannis Baptista. »

In secunda classe recensita opera, typisque Parisiis a centum et quadraginta admodum annis ultrigata, quæ sui in utilitate, et dignitate, accurata emendata edi oportuisset, adeo depravata in manus devenerunt posterorum, ut ea vix ultius tingere, nedum evolvenda contèrere fuerit ausus, ocul dubio cum perplexo istiusmodi genere characteris, tum mendarum monstris, et lacunis sterritus. Quod vitione illius ævi, typographicis tibus non usque adeo expoliti, an magis incuria neglectu impressionem procurantium, contigit, in promptu non est quod destiniam. Ea de causa nuem sui famam apud plerosque sparsit. Tenuior scriptorum ejus notitia evasit. Quam paucos omnino videoas scriptionibus suis auctoritatib; ab eo, salutaria accersere documenta? Quam paucos studias in exedris suis, in tricliniis, in musæis unæ eloquii mystici pervolvisse magistrum? At prior, qui sublimia ejus sensa assecutus institerit, qui tamen mihi occurruunt, sunt hi præcipui.

Imprimis Joannes Molanus, apud Lovanienses clarissimus theologus, tum in sua concessionatum bibliotheca auctoris nostri adecent opera, tum in libro, quem de Canonis inscripsit (103), a nostro etio auctoritatis pondere suos canonicos dignitatis, neque obligationis reddit nemo. Antonius Possevinus in Apparatu sacro (109) adnumérat his verbis: *Adam ordinis Præmonstratensis, Parisiensis professor anno 1518 edidit librum, qui beatissimæ Dei Genitricis inscribitur. Ubi et de ordine, et habitu, et professione religiosorum Præmonstratensium.* Et que reliqua habemus edita. Hoc in viro docto

A gravate quis ferat, nisi candor animi abstergat, quod demisso nomine canonorum, aliud substituerit, non quidem inferius aut indignius, si nullus animum oculumve ejus insederit nævus. Quale vero sit Præmonstratensium institutum summòs pontifices censuisse supra legimus, et luculentè edisserit auctor. In Patrum deinde choro repositum Adamum nostrum conveor ab Aloysio Novarino (110), viro hac aetate doctrina et scriptis claro, Eodem ordine, quo promulgata diximus, recenset Aubertus Miræus in brevi Chronico Præmonst. : (111) *Adamus, inquietus, Abbas Præmonstratensis, et totius ordinis praefectus generalis, vir admodum doctus, scripsit libros tres, studio atque industria Amati a Fonte abbatis Cameræ Fontis an. 1518, Parisiis in folio excusos.* Titulos B dein subjicit iteratos. Cujus ad veritatis limam et lineam inflectenda verba quæ præmisimus, edocent. Nec minus implicant, quod apud eundem Crespetius doctor theologus Parisiensis in summa ecclesiastica annexit (112): *Sed et cantum, atque officium habemus ab Adamo Præmonstratensi cardinali devotissimo editum, officio solemnitatis ecclesiastica per omnem modum in modulatione conforme.* Nec dissolvit Molanus, vice ecclesiasticæ, eucharisticæ substituendum ratus: cujus solemnia centum fere annos ab aetate Adami nostri instituta dignoscuntur. Dignitatem vero cardinalitatem in Romana Ecclesia propendente licet affectu, huic aut alteri cuivis apud nostros ejus nominis ascribere æquæ vetat rationis iudicio. Apud Crespetium ex eo visus mihi irrepsisse error, quod apud Ciaconium in suo cardinalium catalogo, Adam quispiam Anglicus inveniatur insertus, at alterius a nostro ævi ac instituti.

In istud magis eam, ut Adamum nostrum præstantissimi in scholis theologi, aut etiam doctoris, ut aiunt, laurea et gradu insignitum rear. Cujus omnino reum veritatis agunt vetera manuscripta apud Patres Coelestinos Parisiis frequentata, quæ ex in fronte ac calce, *magistri Adæ* titulum complectuntur. Non aliis, quam facultatis theologicæ laureatis professoribus, multiplicis eruditio, ac nominis gloria perelebribus ejusmodi honoris accommodasse appellationem priscae illius aetatis homines, in multis facile comprobatur. In distinctione Regulae S. Augustini ab eo in duodecim profundiis capita, atque in usum et constitutiones Præmonstratensium etiam nunc deductæ, non alio agnomine, quam Venerabilis appellandum Patres Ordinis censuerunt: quales et in eadem Britannia Bedam, et summos viros dicere consuevimus. In eos sermones auctoris, qui proprius regulares concernunt, commentarios quodam attestante Servatio Lairvelz in sua Optica (112') adornavit. Præpositus cellæ omnium Sanctorum in Suevia ordinis Præmonstratensis. De quibus nihil

(106) Lib. i Biblioth. cap. 17. M. SS. exstat apud os.

(107) Ad annum 1518.

(108) De Canon. l. i, cap. 4.

(109) Anton. Possevin. Appar. lit. 4.

(110) Aloysius Novarinus in electis, l. i, cap. 13, n. 722.

(111) Aubertus Miræus, ad an. 1518

(112) Crespetius verbo Maria.

(112') Lairvelz opt. spec. iii.

præterea rescire datum, neque publici juris arbitrer emersisse. Complures e nostris in scriptis suis ejus meminisse non me fugit, uti Martinus Merzius in tractatu De instituto canonicorum Præm. Landmeter commentario in regulam S. Augustini, Moerbecius in Scala purpurea, Pagius in sua Bibliotheca, Mauritius a Prato in Annalibus, et plures.

Neve quis leviter animi pendeat, cur vetusta impressio hunc sibi præfixum in frontis aditu titulum gerat : *Liber Dei Genitricis, et S. Joannis Baptista;* difficile non est vertere in planitiem veteri memoria repetenti, ante inventos typos in plerisque familiis receptum morem codicibus manuscriptis, ad quas spectarent, nomen præfigere, ne ex æquo, vel iniquo a sede sua dimoti faciliter alias negotio exsularent. Cum itaque noster (uti non semel edisserit) Ecclesiæ Præmonstratensis canonicas fratribus suis, et Christi servis ingenii sui partus nuncupandos destinavisset, pars operum ejus inde prelo submissa, quam fronti suæ initio præmissam tulerat, conservavit inscriptionem.

Quod ut omnibus, ex affectu peculiari in hanc Divam compertius evadat, breviter memorandum reddit Norbertum a Bartholomæo Laudunensem episcopo cuiusdam Falconis in Burgundia principis filio benigne imprimis et familiariter habitum, per ditionis ejus limites circumductum crebris, subveniente ne tanti viri spectata virtus alio defleceret, ut si qua tellus, aut Ecclesia arriдерет, suo deligeret arbitrio, sempiterno designaret acceptam hospitio. Sed liceat ipsum episcopum in suo diplomate audire proflanteum : *Sanctæ rectores Ecclesiæ quanto cæteris dignitatè et honore videntur præeminere, tanto lucidius et firmius quæ statuant et disponunt, debent definire.* Notum igitur fieri volumus, tam præsentibus quam futuris, quod, anno Dominicæ Incarnationis 1120, ritum spectabilis religionis, Norbertum nomine, per episcopatum nostrum transire contigerit; cuius agnoscentes sanctitatem, honestatem, doctrinam atque facundiam, multis eum precibus coegerimus, ut apud nos hiemaret. Quem quanto amplius loquentem audivimus, et familiarem nobis astrinximus, tanto magis boni odoris ejus fragrantia refecti sumus. Deinde jam fere transacta hieme, cum vir ille sanctus a nobis vellet recedere, a personis Ecclesiæ nostræ, et a quanplurimis episcopatus nostri nobilibus rogati sumus quamvis et hoc satis desideraremus, ut eum in nostra diaœsi, alicubi ad seruendum Deo collocaremus : quod vix tandem, divina gratia cooperante, ab ipso impetravimus. Nostrarum igitur perlustrantes terminos possessionum, ad locum valde desertum, qui Præmonstratus dicitur, tunc temporis inhabitabilem venimus; quem vir Dei considerans : « Locum, inquit, video secundum cor meum, a Domino mihi ante omnia tempora præparatum. » Hoc igitur audientes, gavisi sumus gaudio, et ipsum ibi-

A *dem cum paucis Christi pauperibus, loco illi terminis impositis, ad commandum ordinavimus.* Hæc ipse, et pluscula (113). Admirabilis igitur spirituum, quin et locorum discretor Norbertus, non fertilem terræ glebam. non populi antecepit frequentiam, neque immanis solitudinis salebris, neque rupium asperitate, neque paludum liatu. instar voragini alyssi horrem movente, a proposito deteritus, vallem delegit Præmonstratam, situ quidem suo invisam, cultu intractabilem, aspectu formidabilem, at religione S. Joannis Baptiste, cui exile sacellum in ea eremo vetus Patrum pietas extruxerat, omnino venerabilem. In illo evigilata precibus nocte, arcana divini edocetur consilii ; in illo sacratissima Dei mater et virgo Maria luce splendidior, et sole candidior, novæ fabricæ jacienda fundamenta demonstrat, habitum, quo sese, et socios amiciat, exhibet, et robur novello gregi ab Romano hierarcha accersendum denuntiat. In illo denique prognostica et multiplicet rerum diuinarum visione, et beata servorum Dei ad patriam destinatione, valli reapse acquisivit, quod nomine tenus pridem præsetulit. Platonem celebrant, quod cum locuples esset,—ut cuius Phrygios toros lutosis Diogenes pedibus conculcavit,—villam Academiam ab urbano strepitu remotam, corporum valetudini selegit adversam philosophandi studio. Hoc sapienti consilio, ut morborum conflictu, noxiæ libidinis impetus temperaret, nec aliam, nisi a rebus quas sui disserent, voluptatem persentiscerent. Qui velex hoc, loquente S. Hieronymo (114), divinus dici meruit, quod loca carnis saluti contraria, ad philosophiae sectanda studia deligeret, in quibus infirmata carne, ejusque ardoribus, qui mentem gravant, immunitis, liberior spiritus ad altissimarum rerum contemplationem exsurgeret. Sublimius accipio S. Norberti consilium, cœlo utique inspirante, quo æternæ lycaeum sapientiae, omni alio excusso delectu, suis præparavit in loco horroris et vastæ solitudinis.

B Ex hac origine Virgo deipara et Joannes Baptista decreti tutelares divi, et majori ecclesiæ a S. Norberto exædificatae assederunt in titulum, quorum deinde per totum hunc ordinem cultus derivatus singulari veneratione conservatur. Et hic quidem præter festa solemnia, inter quotidianas horarum canoniarum preces, matutinum et vespertinum vice patroni obtinet suffragium. Benignissimæ vero parenti, ac optimæ apud Deum advocatiæ suæ, cuius formatus auspiciis, et beneficiis adultus, cuius contingente succrevit patrocinio, ut aliquam grati animi partein testatam reponeret, ecclesias suas omnes et conventus Mariano nomini ac honori devotos consecravit. Sacrarum horarum pensum in dies per choros ei publice persolvit, festos ejus dies pridiana inedia præparato solemniori ritu, et cum octavis, ut vocant, decurrit. Quam candidi ordinis protecricem et patronam singularem pluribus effert Au-

(113) Vide Biblioth. Præm. lib. II, cap. 12, Vitæ S. Norberti.

(114) Lib. II, contra Jovin.

gustinus Wichmans in Brabantia sua Mariana, A strictior quibusdam videatur, quam pro Ordine
Aubertus Miræus in Chronico (115), Chrysostomus Candido titulus ferat.

CAPUT XII.

*De Ecclesia Candidæ Casæ, seu Withernæ, cui præfuit
Adamus; ac cathedralibus ecclesiis a Præmonstratensibus jure Ordinario, et præterordinario insessis.*

a Stella in Vita S. Norberti, et plures. Memorabile est regum Galliae Ludovici undecimi, et Caroli octavi ejus filii testimonium in hæc verba : *Dum penes mentis nostræ arcana propensius revolvimus sinceritatem, integratatem, longèamque durationem, ac divinam, imo miraculosam institutionem Præmonstratensis ordinis : qui magnis jam desfluxis temporum curriculis, mystico spiramine, a beatissima ac gloriosissima virgine Maria Christi Redemptoris nostri matre revelante, per pium illius ordinis Patrem, primumque institutorem B. Norbertum, virum quidem ritæ sanctimonia, multisq[ue] coruscantem, clarentemque miraculis noscitur institutus, atque illi candidus dicti ordinis habitus, pariter atque locus in pago Landunensi, per eamdem beatissimam, ac gloriosissimam virginem Mariam, ubi Præmonstratense monasterium præfati ordinis caput et fundamentum construì deberet præmonstratus, unde Præmonstratensem ordinem sibi nomen assumpsisse multis authenticis documentis, historisque probatissimis compertum est : nos tanto magis serventioreque desiderio, ad ipsum Præmonstratensem ordinem afficimur, etc. Datum in patatio Parisiensi anno Domini 1491 (116).*

Huic rei firmandæ facit ab auctore et magistro nostro petita professionis formula, qua S. Norbertus primique socii ad cunas vagientis Jesu in Natali Domini, et sinum Virginis matris ad illam beatæ perennitatis civitatem solemni votorum nuncupatione, seipso conscripserunt : *Ego offerens trado meipsum Ecclesie sanctæ Dei genitricis Mariae, sanctique illius, et promitto conversionem morum meorum. Et quæ alibi habes (117). Vides quemque immobili verborum tenore, quaque patet ordo diffusus, ecclesiam suam S. Dei Genitricis memorie et cultui mancipatam edixisse? Quod profecto generatim fieri nequivisset, nisi haec Diva ecclesiæ omnibus præstisset tutelaris. Nec a fide dimovet quod plures aliorum a Deiparente sanctorum titulo appellari vulgo meminerim, vel enim prius eorum nomina indita præferebant, quam a Præmonstratensibus susciperentur, vel ob sacra lipsana veterenire sanctorum memoriam inibi celebrataam, similibusque de causis, aliis atque aliis coelitum prænomina in vulgus circumferri expediebat, cum tamen æquabili jure, et pari vinculo hæc atque illustrior auxiliaris Diva præsideat. Hæc liquidius ab eo tractanda forent, cui beneficia Deiparæ matris, atque obsequia Candidi Ordinis tantæ devota patronæ ex instituto prosequi consilium esset. Fecit nuper ex nostris (118), qui Virginem Candidam Præmonstratensem libro suo inscripsit, nisi quod*

C *B. Martii. Ex quibus Plechelnum floruisse anno salutis nostræ 690 Ninianum, imperantibus Honorio et Theodosio, dignitate episcopali effulsiisse, atque ex Romanis martyrum tabulis die 16 Septembris an. 432 obiisse (119) dabitur introplicere. Neque ea ex Anglorum fastis petita erroris ausim accersere. At veritatis conciliandæ injecturus vinculum, S. Ninianum episcopum et fundatorem præsedisse arbitror, absque firma successorum serie : demum sub beato Plechelmo solemani incolarum conventu, et consensu eatorum episcoporum, insulas illi Ecclesiæ decretas, constanter perdurasse. Multam atque imploriam questionem quæ reges inter Anglorum, atque Scotorum, eorumque, plurium annorum decursu, intercessit episcopos de primatu, jure metropoleos, immunitate, atque adjunctis largius expendendam ablego ad Polydorum Virgilium (120), Harpfeldium (121), Baronium (122), Gabrielem Pennottum; et nos supra attigimus. Istud de hac re in subsecivis pono, quod nemo in controversiam merito trahat : duos in regno Scotorum post hæc obtinuisse metropolitas. Quorum Princeps in Ecclesia S. Andreæ subjectos habet Dunkeldensem, Aberdonensem, Moravensem, Domblacensem, Brechnensem, Rossensem, Cathanensem, Orcadensem. Alter est Hierarcha Glascensis, quem in sacris agnoscunt principem Candidæ Casæ, Lismocensis, Sodrensis.*

D *Ad Adamum dilapsus, primum e nostris in Candida-Casa religiosi coetus præfectum : primum in ea Ecclesia, dignitate episcopali sublimem, patenter ac exerte Mauritus a Prato in Annalibus edisserit sub annum 1177. Non pigebit fortassis pauculas lineas releggere (123) : *Christianus Candidæ-Casæ episcopus in Galluweja, Scotie regione, canonicos suæ ecclesiæ cathedralis, jam regulares in Præmonstratenses convertit. Qua de re ut fundator illius ecclesiæ nominatur in obituario Præmonstratensi Nonis Aprilis. Vocati sunt ex Viridi**

(115) Lib. iii, cap. 29, in pref. Chron. Præm.

(116) Vide Biblioth. Præm., lib. iii, fol. mihi 762.

(117) Serm. 5 ad Relig. Vide Brabantia Marian lib. iii, cap. 29.

(118) Heredogm Canonicus.

(119) Martyrol. Rom. 16 Sept.

(120) Histor. Angl., l. ix, fol. Miki 153, et l. xiii Penn. l. ii, cap. 36.

(121) Harpfel. Hist. Angl. lib. xxii.

(122) Baron., an. 1191

(123) Vide Prol. cap. iv.

stagni primi canonici, et ex eis primus prælatus seu abbas datus. Adam, seu Edanus, eo nomine insignitus in obituariis ordinis ix vel x Kal. Decembris. Dempterii de scriptoribus Scotiae, et vetustiorum monumentorum consperat sententia.

Vetus manuscriptum Averbodiense distincte et breviter : *Candida-Casa filia Viridis-Stagni. Est sedes episcopalnis, et Prioratus; et electio episcopi pertinet ad conventum hujus loci.* Iem reponunt auctor Bibliotheca Præmonstratensis, ac Servatius Lairvelz in sua regularium Optica, statim citandi nec ullus, opinor, probatae adeo veritatis inhibet inficias. Luclellus accedit testis Aubertus Miraeus in notitia episcoporum (124) : *Candida-Casa, Witherne episcopatus, sub archiepiscopatu Glascoensi, in Gallovidia Scotie provincia. Fuit olim abbatia canoniconrum regularium, in qua sedes erat episcopi, nec is alias habebat canonicos in sua Basilica cathedrali, quam regulares.* Ac de indulta libertate (125) : *In Scotia, inquit, episcopatus sunt exempti per Gælestiniū secundum, anno 1192, teste Baronio, S. Andreæ, Glascoensis, Candide Casæ: et quos enumerat.* In Catalogo monasteriorum Præmonstratensium regularium Opticæ adnexo (126) : *Candida-Casa, inquit abbas Servatius, filia Viridis Stagni, cathedralis ecclesia, in qua olim præsidebat abbas ordinis nostri qui etiam erat episcopus a suo collegio canonicorum Præmonstratensium, qui cathedralem illum ecclesiam occupabant, electus.*

At non pigeat quemquam, ab hac ora transmarina, per alias atque alias mundi partes, quasi saltuatim, peregrinari sublimes honoris cathedras, quas a Præmonstratensibus dati episcopi insederunt (127), inspecturum. Prioris occurunt lustrationis, quas jure ordinario, non alio suffragante cœtu atque auctoritate, quam religiosorum suorum electi suffragiis, Præmonstratenses ascendebant. Neque alii, quod forsitan mireris, in præpositos, decanos, archidiacones, præcentores, ac id genus majora, minoraque, ut plurimum, delecti officia, quam ex regulari professione. Haec prius S. Norbertus ad cathedram raptus Parthenopolitana presserat vestigia : qui non alibi securius et sanctius a pompis obstrepentis sæculi, atque apud suos ratus posse quiescere, collegio B. Mariae palatio suo archiepiscopali ferme contiguo, translatis ex cuiusque placito viginti inde canonice, suos substituit clericos regulares : *Ut ibi fratribus suis invosi- tis, aliquando a tumultu, qui officio imposito debebatur, paululum spiritum refocillaret, ait ei synchro- pus vitae Scriptor* (128), *non aliter quam pictores longa intentione hebetatos oculos ad specula aut vi- roles colligunt.* Præter hanc, et alteram ibidem S. Mauriti, dignitate et primatu sublimiore reliquis,

ab Innocentio secundo in concilio Rhemensi, an. 1151, archiepiscopalem Ecclesiam obtinuit, in quam sui instituti canonicos ex opportuno valeret inducere. Quod, enarrante Alberto Krantzio (129); canonicci ejusdem matricis ecclesiæ passi sunt lubenter, atque in ordinem Præmonstratensem redigi, et Norbertini dici. Quas nostri deinde pleno jure, nec interrupta plurimorum annorum successione, in capite et corpore tenuerunt, sequuntur : Havelburgen-sis ecclesia cathedralis, Brandenburgensis, cathedralis, Raseburgensis, cathedralis in Alemannia Saxo-nica : de quibus videndus Krantzius (130). Plocensis quæ est cathedralis in Polonia. Belburchensis, cathedralis in Selavonia. Candida-Casæ in Scotia, quæ et sanctissimæ Trinitatis ab aliis dicitur, jam me-minimus ; Rigensis, metropolitana in Livonia, cui decem suffraganei subjacebant, non alterius quam Præmonstratensis, ut aiunt, instituti; Oiselensis, Derptensis, Topatensis, Gerlandensis. Curiensis, Culinensis, Sambiensis, Varmiensis Pomesaniensis in insula B. Marieæ, et Ruthenensis. Adcensem Servatius in suo indice cœnobiorum, Isagrabiam, cathedralem in Selavonia, vel potius Pomerania, sanctæ Trinitatis ecclesiam cathedralem in Dacia, atque alias quinque in Saxonie ; item cathedrales Rilzmadum, Lucich, Linomam, Imbriam, Aldeberch : in quibus olim præsidebant abbates ordinis nostri, a suo collegio canonicorum Præmonstratensium, qui cathedrales illas ecclesias occupabant, electi. Quibus firmandis Dabrávius episcopus Olomucensis in Historia Bohemica, et Augustinus Olomucensis in Catalogo episcoporum Olomucensium, illud volunt asserunt : viros ex Præmonstratensibus numero plu- rimos, virtute præcipuos, meritis sublimes in Ecclesiæ sumnum gessisse principatum. Refert Chrysostomus a Stella in Vita S. Norberti, apud quem Stephanus cardinalis S. R. E. titulo SS. Joannis et Pauli in diplomate dato Avennione, Clementis sexti anno decimo ex instrumentis pontificiis, verbis expressis et meditatis, Præmonstratensibus sexdecim cathedras episcopales plenario ac ordinario jure subjectas, et incorporatas attestatur. Vide Aubertum Miræum in brevi Chronico, Praeclaræ sane hæreditas, si nemo vellicasset. Id ex Albert Krantzio (131) velim adjectum, nostros tenuisse complices ad ducentos, atque trecentos, et amplius annos, ut signanter de Raseburgensi expressit, primum a B. Evermodo, discipulo quem diligebat Norbertus, deinde preposito B. Marie Magdeburgensis, insessam non interrupte a nostris usque ad annum quadragesimum octogesimum supra millesimum. In epitome Chronica Mauritii typis evulgata ad annum 1181 : *Moritur, inquit, Eskilus quondam Lon-densis in Dania episcopus, qui suam cathedralem sub-*

(124) Lib. v, cap. 4.

(125) Lib. ii, sup. notit.

(126) Servatius Lairvelz in indice Mohast.; Mi-ræus in chron. Præm. ad an. 1480.

(127) Vide Biblioth. Præm. l. i, cap. 17

(128) Cap. 45 Vitæ, et 49.

(129) Lib. vi, cap. 12 metrop.

(130) Lib. xii, cap. 8 sup.; et lib. vii, cap. 50.

(131) Krantz l. vi, 12, metrop.

misit ordini *Præmonstratensi*, ac ejusdem instituti duo alia cœnobia dotavit. In Dania ejus exemplum secutus Ticho episcopus Burglavensis suos quoque canonicos *Præmonstratensem* observantiam tenere desideravit, ac perfecit. Veteri et firma manu traditum asservatur (152): *Summa claustrorum, sive monasteriorum ordinis Præmonstratensis : milte abbatiæ, trecentæ preposituræ; cœnobia vero sanctimonialium quingenta.* Insuper in ordine præfato sunt sedecim episcopatus: de his sunt septem archiepiscopi, et novem diocesani episcopi. Quas Cathedras obivimus, ampliorem adæquant numerum: cupidior observet propius sibi probandas atque improbandas.

Altera nobis perlustratio levissimo obtutu transmittenda: Ecclesiarum, dico, non successione, aut quasi hereditate ut prius: at principum Christianorum, vel cleri ipsius postulatione, ac benevolentia antistites sibi sufficientium delectos. Ex *Præmonstratensi* gremio, præter beatissimos viros Norbertum ac Evermodum, quorum memini velut e divite penu prodierunt B. Galerus Laudunensis episcopus (153), B. Milo Morinensis, Galerus alter Cabillonensis, Navarrus Cosserancensis, Gervasius Sagienensis. Gloriatur Ecclesia S. Martini Laudunensis ut eius monumenta, Romæ sedis pontifice maximo Gregorio VIII, B. Godescalco Atrebateni, Concordato Eduensi, Arnaldo Courensi episcopis. Ecclesia Strahoviensis hic luculentius et splendidius ostentavit decus (154). Septem enim, non interrupta serie, ex familiae suæ alumnis eduxit et suscepit in metropolitana Bohemiae cathedra archiepiscopos: quibus octavus accessit beatus Joannes Lohelius. Ad hæc B. Adelbertum episcopum Salisburensem (155), atque decem secundo partu effudit Olomuenses. Quorum res gestas et nomina brevi sermone non distingam. Delibant ea Aubertus Miræus, et Pagius in sua Bibliotheca. Quod sublime manus tante moderamine, et commendatione gesserunt *Præmonstratenses*, centum et quinque annorum inviolata successione, ut Vratislaus Bohemorum dux non alios quam Strahovienses canonicos ad eum honoris gradum vulgato diplomate sanciverit assumendos. Quod cœnobium idcirco episcoporum seminarium audiebat: ex quo per totam Moraviam episcopi cathedras scandebant. Non memorem Almaricum ex Floreffiensi cœnobia Sidoniensem episcopum in Palæstina (156); ex ecclesia S. Judoci in Nemore, vulgo Dommartinensi, Andream Noviomensem; ex S. Pauli Virdunensis monasterio Nicolaum Psalmeum, apud eosdem Virdunenses summum præsulem, ac concilio Tridentino præsentem; et B. Alberonem ex episcopo Virdunensi in eodem cœnobia discipline *Præmonstratensis* sectatorem:

A ex S. Joannis Ambianensis Nicolaum Lagreneum episcopum Ebronensem et suffraganeum Ambianensem, et S. Augustini ad Morinos Daniëlem Taspelium episcopum Gibeldensem, et suffraganicum Morinensem; Flogerum Sagiensem in Polonia: Ecclesiæ obvias magis notavimus; omnes percurrere morosum foret. De quibus Annales *Præmonstratenses*. Usurpem hic illud lyrics vatis:

Est et fidelis tuta silentio!

Merces.

(*HORAT. Carmin.*, od. 2, vers. 25, 26.)

Hoc ausiū assertum dare, *Præmonstratenses* clericos per hierarchicas functiones grandem gnavamque desudasse operam, atque cum reliquis merito certare de palma.

CAPUT XIII.

A regulari Præmonstratensium instituto alienum n n esse majores minoresve administrare Ecclesiæ.

Ne quis statim corrugare, aut aspernari valeat, sublimiores illas vellendo cathedras, et carpendo *Præmonstratenses* ab inferioribus parochiis, quas et jam nunc administrant, signandos duxi potius auctores auxiliares, quam conducendos. Prima sunt ab auctore nostro probatissimo suspecte (157): *Quotquot enim in unitate baptismatis et fidei sumus, magni corporis quod est Ecclesia t in terrarum orbe diffusus, sub uno capite, Mediatore videlicet Dei et hominum, Deo et homine, Domino nostro Jesu Christo, in diversitate linguarum, professionum et meritorum, in differentia officiorum et graduum, membra eidem catholicæ matris nostræ, ad honorem præfati capitilis, et utilitatem membrorum debemus quidquid vivimus, et sumus, possumus et scimus. Nec eorum, qui in ea sunt, ullo modo debet resistere aliquis, cum obsequitum partis auctoritas expetierit totius. Quocirca cum sancta mater Ecclesia et te, ut ejus necessitatibus deservias, idoneum aguoverit, et ad regimen suum, interposita electione canonica, assumpsit, et ad hoc te dignum judicaverit, professionis quidem tuæ poteris, ut opinor, locum mutare, et alio, ubi id agas, ad quod te vocavit, cum consensu tuorum, inter quos degis, transmigrare.* Ejusmodi plane fuisse institutum S. Augustini, e quo eminentioribus Ecclesiæ aliis, atque alii plures cæteris inferioribus præfecti, functiones suscepti præstarent sacerdotii, luculentus testis asserit Possidius (158). A quo non dilapsi *Præmonstratenses*; immo a Deo destinatos merito dixit Robertus Arboricensis episcopus: *ut lapsus ordo canonicus S. Augustini suas detergeret sordes, snorumque assecularum exemplo meliorem indueret formam.* Id ex divini ratione consilii in Ecclesia opportune evenisse, ut restauratores calcatae sepi,

(152) Vide Servatium Lairvelz: opt. sp̄c. 111, et indicem monast. Miræi sub finem.

(153) Videndum Guibertus Abbas de Novingento in Catalogo Abbatum Eccl. Laud.

(154) Mireus in Chron. ad an 1126.

(155) Biblioth. *Præmonst.* fol. mili 317.

(156) Vide Miræum in chron. ad an 1548.

(157) Serm. 7, ad regul.

(158) In Vita S. Augustin., cap. 11: *De tuendo cælib. tom. II, et apud Landtm. De veteri eler., par. III, cap. 1.*

novi buccinatores defluentis militie, novi languen- A gasse disserit. Nec alter, e celebri Tongerloa, mit- tendum Laurentius Landtmeter, tam in libris de veteri clero, quam in suis ad regulam S. Augu- stini commentariis (147), et plures mox citandi.

Quinimo beatos effert illos canonicos, et vere omni laude dignissimos; qui non contenti bona vita, et canonico Ecclesiae officio (148), secundum mensuram donationis, opitulatores esse cupiunt in Ecclesia Dei, scientes hanc esse vocationem suam. Non est ergo, quod aliquis ex eo capite obstrigillet, quod dedignetur, aut potius amplectetur. De Præmonstratensibus loquitur Aubertus Miraeus (142), quorum vitam, neque in sola contemplatione, neque in sola actione, sed in utraque positam descripsaserat. *Habent sere singula hujus instituti monasteria paræcias sibi annexas plurimas, quibus præfecti seu pastores e numero religiosorum dari solent. Quid ut huic ordini pene est proprium, sic et afflictæ Dei Ecclesiae, in hac tanta bonorum pastorum inopia, quammaxime commodum.* Istud esse proprium officium clericorum, quorum numero censematur, egregie docet Philippus ab Eleemosyna abbas Bonæ Spei (143), ne videretur, ut ait, id odisse quod erat, et amasse quod non erat. Et Jacobus de Vitiaco de canonis Præmonstratensis (144): *Parochiales, inquit, ecclesiæ, et animarum sacerdotalium curas in propriis personis suscipiunt.* Videntus Martinus Mertz Ecclesiae Rothensis in Suevia canonicus et prior, in singulari tractatu de instituto canonorum Præmonstratensium (145). Ubi ab omni ætate petitis SS. Pont. placitis lituras a Francisco Suarez, aut quoddam posthumo ejus, Præmonstratensibus in suo tractatu de statu et virtute religionis, inspersas abstergit. Eadem consonant argumenta que Moerbœcius Averbodiensis canonicus in Scala sua purpurea demirando censet (146); et festucam quorundam oculis insidere visam eximit. Videndus præterea Augustinus Wichenmann in Brabantia sua Marianæ. Ubi passim et sparsim, qua eos ducunt, plura; et hanc spiritualis D vice conditaram vitæ contemplativæ et mistæ; primo et perseveranter S. Norbertum suo Ordini alli-

A gasse disserit. Nec alter, e celebri Tongerloa, mit- tendum Laurentius Landtmeter, tam in libris de veteri clero, quam in suis ad regulam S. Augu- stini commentariis (147), et plures mox citandi.

Neque enim tot summorum pontificum indulta, ac privilegia, neque tot episcoporum placita in numeros in diversis provinciis pastoratus, complures archiepiscopatus, atque episcopatus non administrandos tantum, verum ordinario jure unien- dos Præmonstratensibus permisissent, ac ultro potius obtulissent, si ecclesiastici, aut communis juris limites violandi, et transponendi, aut ipsorum instituto dissonum et contrarium fuisset. Gaudet profecto hic ordo amplissimis, iisque pluri- mis a sede apostolica concessis favoribus, ac pri- B legijs: quibus enucleandis inimorari, quid aliud esset quam Iliada, atque Odysseam rennetiri? Coroni- dis vice quædam adnecto, atque adnoto; ex quibus plura valent erui. Primo non tantum unita, seu quovis titulo, et jure ad se spectantia sed et quælibet beneficia curata impetrandi, ac ea, per suas, officiandi ex concessione Bonifacii IX, omni- moda potestate munitur. Vide Landtmeter (148) in regulam S. Augustini. Ubi quoad curas sacerdtales, et simplicia beneficia illam extendit facultatem. Gabrielem Pennottum (149), et Pagium (150) in sua Bibliotheca, Zypæum (151) in Analyticis. Sub- jacet deinde ordo iste, ut omnes norunt, imme- diate sedi apostolicae, exemptus a jurisdictione C episcoporum: qua etiam gaudent regulares Paro- chi, non aliter ipsis, aut officiis ipsorum quam de sacramentorum dispensatione; de economia et moribus, prælati responsuri regularibus (152). Si presbyteros sacerdtales parochiis suis, ex re- nata, substitui contigerit, quod valent: velut pre- carium honestamentum citra usucaptionis damnum ad pristinæ relabi facultatis arbitrium. Sic plura SS. pont. diplomata cum in biblioteca Præmonst- edita, tum in archivis monasteriorum asservata. De quibus præter citatos Augustinus Barbosa libro Juris ecclesiastici, cap. 12; de potestate episcopi par. III, et apostolicarum decisionum allegatione 105. Tamburinus de jure abbatum (153). Conde- coratur demum communicatione, atque extensione privilegiorum ordinum mendicantium, et non men- dicantium. Videnda bulla Clementis VIII, et Greg- orii XIII, apud Roderiques (154): illius data an-

(139) S. August. De civit., l. xix, cap. 43.

(140) Lib. II. De canon., cap. 23.

(141) Sup., cap. 24 et 27. Vita mistæ officia.

(142) In Chron. Præmonstr., initio.

(143) De continent. cler., cap. 97.

(144) Histor. occident., cap. 22.

(145) Adnotat., 42 et seq.

(146) In Basil., scale purp., § 10, n. 3, et scalæ grad. 3, coll. 2, § 4, lib. III, cap. 29 et 30.

(147) In regul. S. August., cap. 1, n. 8, et cap. 4, n. 10.

(148) In reg., cap. 4, n. 10.

(149) De canon. regul., l. I, cap. 72.

(150) Lib. I, sect. 18.

(151) Lib. III, De regul., n. 46, l. v, De apostatis r. 10; et De privil., n. 4; et cons., l. iii cap. 1.

(152) Vide P. Marchant, resol. pract. De regular casu 2 et 3; pag. mihi 49 et 52; Lairvæl, opt. reg spec. 44, instr. 19; Vide Chassaing. De privil. reg per totum; Bibl. Præm., I, III, priv. 74, et priv. 127 et seq.

(153) Tom. II, disput. 5, quest. 11, n. 23.

(154) Tom. II, quest. regul., bul. 21, et Greg. bul. 15.

no 1593 hujus 1572. Provincie primum Hispanicæ ac ille deinde ad instantiam Joannis Lohelli vicarii generalis per Germaniam; hic rogatu Joannis Despuetis, prefecti generalis ad totum ordinem expressius derivarunt. Quæ deinde confirmavit Paulus V et Urbanus VIII, ad Petrum Gossetium tum prefectum generalem (158). Quæ pluribus cupidus lector asserta reperiet apud Georgium Kiene, in tractatu de casibus reservatis Constantiæ edito (156). Hieronymum Roderiques in compendio (157). Joannem de la Cruz, *De statu religionis* (158). Ascan. Tamburinum, *De jure abbatum* (159). Simonem Pourræum, in compendio indulgentiarum Insulis Flandrorum anno 1630 impresso (160). Et plures. Atque ordinem Præmonstratensem in scribato Romanæ curiae Carthusiensi, Cisterciensi, Camaldulensi privilegiatis adcesseri testis est luculentus Servatius Lairvels in Optica (161) :

*Verum hæc ipse equidem spatiis exclusus inquis
Prætero, e' que aliis post me memoranda relinquo.*

CAPUT XIV.

Beata mors episcopi Præmonstratensis Anglii, veri-similiter Adami, miraculis illustris. Ex Corsario Heisterbaciensi, lib. iii, cap. 21 et 22.

Eudem illum accipendum esse, quem in lucem efferre studium est, cui allubescit, eculum conferat. Cuivis est arbitriæ, quod mihi probabilissimæ sit conjecturæ. Inducunt omnino quæ locum, tempus, personam, moresque adjuncta comitantur, ac intime assident. Loci vestigia relegenda non sunt. Anglorum regnum sedem suam fassum audivimus. Consensus temporis cum narratore expenditur, Cæsario, inquam, in Heisterbachensi Cisterciensis instituti cenobio anno, præter millesimum, nonagesimo nono, religione et doctrina celebri. Quis ad ea tempora assurrexisse nostrum insciabitur, non immemor ad infusas demum provectum anno circiter 1186, quas lustris aliquot tenuisse propensionis est arbitrii. Personæ vultum introsipienti occurrit nobilissima: progenies regum principumque agnatus sanguis, episcopalis dignitas, doctrinae eminentia, quæ reliquæ charum et venerandum proceribus ad moderanda regni negotia proniiori consilio admovebant.

Igitur clerici familiares salutis ejus cupidi extreme tunc decumbenti paræcticum insonabant: *Consiliis regis interesse solebatis* (162). An rursus cum nostro sit idem Adamus, quem sub hanc ætatem secretioris administrum conciliï connotat Polydorus Vergilius, peritioris rerum Anglicarum committam indagini et sensui. Pergo siquidem, ac si patenter oggesserint. Diluendæ lacrymis, expur-

A gandæ salutari confessione sordes, quæ ex lubrica magnatum conversatione adhaeserunt. Quibus ipse episcopus: *Nun aliter sui coram rege, quam Christus coram Pilato. Hoc quidem dixit et fecit episcopus ille sanctus pro exemplo, sciens scriptum: « Ante mortem confitere. »* (Eccl. i, 16.) Sic ipse synchronous. Ecce ut nullus locus, nullum tempus viro sapienti vacuum est a laude virtutis; verum ut fluvii per medios aestus maris ferri dicuntur primævæ tenaces undæ; sic per circumfusos strepitus nullam contrahit ipse animorum salsedinem ex curialium tractatione negotiorum. Occlament alii veterem paroxymiam; fraudem sublimi regnare in aula, nec stare quemquam firmiter culmine lubrico. Hinc noxias rancoris atque invidentiae aves corrodere jecur, eujusque ad hunc caucasm alligati. Inde palpantes sirenas incautis facile mentibus parare decipulas, innectere laqueos. Ista ego, et plura non diffiteor, non inscior. Neque Platonis de Philosopho gnomen (163). *Revera corpus ejus tantum in civitate agit, aut potius peregrinatur; mens autem et cogitatio hæc omnia parvi, aut nullius aestimat. Quocunque fertur cum Pindaro, terræ infra et cœli supera pervadens, ac dimetens, et omnem ubique naturam curiose investigans.* Hinc apud S. Hieronymum: *Ex Philosophis jugem moris meditationem primus extulit Pythagoras* (164): *quotidie de carcere corporis absentem educere animæ libertatem.* Hanc meditationem neque in aulæ frequentia vir sapiens (si quando interesse necessum est) dimittit. *Incertum novit quo quemque loco mors expectat* (165): itaque ipse illam omni loco exspectat. Id meditari libertatem dicit. Qui enim mori didicit, servire didicit: supra omnem potentiam est, certe extra omnem. Hanc philosophie partem e cœlo noster episcopus accepérat. De quo habemus: *Quotidie solitus fuit mundare conscientiam, nec differre confessionem suam de die in diem* (Luc. xii; 37). O servum beatum, cuius januam pulsans Dominus invenit vigilantem,

Sanctus præsul digesta insecurus exempla Patrum, inter Christianorum regum consensus ex dilectione charitatis multorum utilitati consulebat; aule illecebras, adjacentia vitia nesciebat. Quin ut tela amiantina ignem patitur ad splendorem; ipso palatia ad virtutis communionem atque incensionem. Scitum est illud S. Norberti, quod ab optimo parente imbiberat bonus filius. Illum viri principes velut melioris sæculi instrumentum, sapa prorsus, et matura de promentem consilia, atque ipse Lotharius rex primum Saxonum deinde Romanorum imperator Augustus (ut habent gesta) imprimis diligebat virum Dei Norbertum (166): *eo quod ejus con-*

(155) Biblioth. Præm., l. iii, priv. 150; priv. 152; priv. 145, etc.

(156) Par. 3, cap. 8, n. 41.

(157) Resol. 416, verb. priv. comm., n. 44.

(158) Lib. ii, cap. 4, dub. 1, concl. 3.

(159) Tom. I, disp. 17, n. 16 et 20.

(160) In pref., fol. mihi 14.

(161) Spec. 111, instr. 5, et Biblioth. Præm.,

l. i, cap. 13.

(162) Hist. Angl., l. xiii, n. 20.

(163) Plato, in Theat. apud Liss., 2, manud., dissert. 2.

(164) Adversus Russin.

(165) Vide Senec., epist. 26.

(166) In vita S. Norb., c. 52.

silius, quæ strenuitate et proridentia pollebant. A utique pietas in corde firmior, quam in ore: hanc assidue uebat; et quia ub eo celestis dulcedinis potum haniebat, et pane divine refectionis quotidie reficiebatur. Quo consulente (167) cum gravissima regni tractabat negotia, tum spiritu propheticō complura ab eo prænuntiata accipiebat. Erat autem ipse Lotharius, docente synchroño, strenuus beli ductor præcipuus in armis, providus in consilio, terribilis inimicis Dei, et sanctæ Ecclesie, veritatis amicus, justitiae socius, injustiæ inimicus. Viden ut equabili tenore mentem irrigant, sovent, atque roborant sanctorum, quos vere sapientes dixeris, consilia; quorum multitudo est sanitas orbis terrarum (Sap. vi, 16).

Ab exemplo episcopi obiter assertam velim exomologesim, seu peccatorum confessionem, hominibus vice Dei factam, inter necessaria lapsis, et sacrosancta reconciliatiōnis symbola, stabiliter in Ecclesia catholica repositam et conservatam. Quæ virtute a Christo institutore derivata, quod gerit externe, latenter et potenter operatur in anima. Ut quod corde pœnitenti et humili, ad hoc spontaneum tribunal homo detulerit expiadum; de eo non confundatur, cum loquetur inimicis suis in porta. Norunt Christi fidèles, qui in via hac mortali divinam adinventionem, et salutare multorum lapsuum habuerunt retinaculum. Qui presentissimum id expargationis semper coluerunt amuleum; multarum impræsentiarum virtutum gymnasium. Miserentur qui volunt (verba assumo maximi et SS. pontificis [168]) in quolibet justo castitatis continentiam; misericordiæ integrum justitiae; misericordiæ viscera pie-tatis: ego non minus ad virorū confessionem humilitatem peccatorum, quam tota sublimia opera virtutum. Ille criminibus diluendis necessariam, quotidianis et venialibus defectibus commendabilem, non absque immodico pietatis questu orthodoxa frequentat Ecclesia. Ubi reus ex humanæ cuiusdam angustia verecundiæ, et contriti cordis submissione, quæ comitatur, facile noxarum damna eluit, atque divinæ amicitiæ societatem conciliat. Hac bolide suprema ratio in seipsam collecta, ad instar præsidentis Navarrihi, inscrutabilia alias vada propria tentat confidentem, profunda incontinentem, prærupta avaritatem, ut si quæ impegerit in naufragandi discriminis, volatili cogitatione, labili locutione, vel pravo opere, vela colligat, rectumque ad salutis portum teneat cursum. Nec aliud expedit compendium ad Christianæ philosophiæ arcanum: quo seipsum nosse, id est, animum, et quod ab eo geritur, jubetur. Ubi discernat quid valeat divino munere, et quo labascat ex propria intimitate.

Multus in hac exomologesios doctrina, sparsim in scriptis commendanda antistes noster; et sanctior et studiosior in ejus boni operatione. Cui

silvis, que strenuitate et proridentia pollebant. A utique pietas in corde firmior, quam in ore: hanc benefactis satius exercendam ducens quam per conquisita verba praedicandam. Multum alienus ab his quos castigat Apostolus: *Qui alios docent, et seipso non docent (Rom. ii 22).*

Qui etiam post mortem, ait Cæsarius, miraculis claruit. Ne singalarius discussa evolvam, caligo, fateor, actorum intercipit, et ne disquiram, ligat necessitas. Penes auctorem mea est fides miraculis a morte presulem illustratum. Quod certius, et securius affirmare loqui licet (169): *Mirabilia non conferrunt homini justitiam, sed hominum notitiam.* Quisquis autem hominibus fuerit notus, nisi fuerit justus, ad æterna perueniet supplicio condemnatus. Ille vero qui per misericordiæ celestis opera justificatus, in conspectu solius Dei vixerit justus, etiamsi parum sit hominibus notus, beata sanctorum gaudia percipiet coronatus. Neque enim a sanctis Dei hominibus praeter datas naturæ leges aut supra statum illud moderamen, miranda quevis ad sui commendationem; sed ad alienæ necessitatis levamen, et exteriorum commonitionem noscuntur patrata; apud posteros tamen famæ splendorem, ut gemma aurum atque odor balsamo, in longum diecum propagatura.

(170) Audi episcopi cuiusdam verbum bonum, verbum sanctum, verbum memoria dignissimum. Sicut didici a quodam abbatte, nuper in Anglia defunctus est episcopus ordinis Præmonstratensis, vir bonus et magnæ religionis. Hic cum ageret in extremis, nec confessionem requireret, dixerunt ei Clerici sui: Domine, debitis estis valde, quare non facitis confessionem vestram? Respondit episcopus: Non faciam. Illis verbum exhortationis repetentibus adjecit: Putatis stolidi quod usque ad hanc horam distulerim confessionem meam? Dixerunt ei iterum: Consiliis regis interesse solebatis. Quibus iterum respondit: Non aliter fui coram rege quam Christus coram Pilato. Hoc quidem dixit, et fecit episcopus ille sanctus pro exemplo, sciens scriptum: Ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis vivens, vices et sanas confiteberis, et laudabis Deum, et glorificaberis in miserationibus illius (Eccli. xvii, 26). Quotidie solitus fuit mundare conscientiam, nec differre confessionem suam de die in diem, sicut multi faciunt. Qui etiani post mortem miraculis clauruit.

CAPUT XV.

Elogia regulæ S. Augustini: cui servandæ oratio et lectio.

Quia Præmonstratenses sub regula S. Augustini ex professione, libet aliqua de ea notare cum nostro Adamo. Inter plures regulas quas a Patribus Latinis acceptas religiosi cœtus sequendas ample-

(167) In Vita S. Norberti.

(168) S. Greg., lib. xii, moral., cap. 14.

(169) In Vit. S. Fulg., cap. 5

(170) Ordo narrationis ex Cæsario Meisterb., lib. iii. rerum memorial., cap. 21 et 22.

etuntur, sicut ea, quam beatus Augustinus clericis suis tradidisse dignoscitur, prima tempore, sic dignitate habetur potissima, observatione facilissima, discretione precipua, auctoritate suprema, mandatis suis ordinatissima, rebus præstantissima, speculum vita, lex disciplinae ecclesiastice, perfecta actionum norma, futura ac beatæ vitae aurora, splendida clericorum cynosura, expressa spiritus apostolici forma quam inspexit S. Norbertus, et laudavit *in paucis compositam, in multis tamen dispositam*. Si ex eo regula vocis sua trahat originem, vel quod recta sit, vel recta ducat, vel regat, aut recta faciat, quid rectius, quid ordinatus haberi possit, quam in eo propositus ordo disciplinae? quid nos hominibus magis venerandos, quid in mente magis quietos, quid reddat Deo magis acceptos, et rectos corde? Verba sunt sanctissimi legislatoris ad beatum Norbertum: *Ecce habes regulam, quam ego conscripsi, cujus qua si bene militaverint confratres tui, filii mei, securi Christo astabunt in extremi terrore judicii.* Ergo, (inquit S. Norbertus, ut refert scriptor vita ejus [171], quem non alium accipio, jussu, si non stylo, quam B. Hugonem, discipulum ejus, et successorem in regimine), *quia de dilectione, quia de labore, et de abstinentia escœ, et jejunio, de vestitu etiam, de silentio, de obedientia, et quod invicem honore prævenire debeant, et patrem suum honorare, evidenter hæc regula determinat, quid est quod amplius alicui regulariæ, ad salutem obtinendam expediat?*

Et sodes, cur ipsius caput regula tam benigne, tam tenere exhibet mandatum dilectionis? An quia mox eam, quam demonstrat, vult etiam sectatores suos insistere sublimiorem viam? Quia, inquit (172), *ista præcepta sunt principaliter nobis data.* Principaliter, quia in eis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii, 40): principaliter, quia quidquid præcipitur, in sola dilectione solidatur quæ omnibus propensa, cæteræ præcepta obligat (173). Principaliter, quia salubre tibi noveris quidquid agis, si charitatem habueris. Principaliter, quia: *Habe charitatem, et fac quod vis,* inquit alibi S. Augustinus (174). Princi-aliter, quia totius exercitii spiritualis, sive ut Deo placeamus, sive ut proximo succurramus, causa et origo utriusque debet esse dilectio. Principaliter, quia Dei et proximi dilectio sicut universis aliis virtutibus statum tenet sublimiorem, ita et præcunctis locum in nobis debet habere priorem. Principaliter, quia non tantum prius, sed et plus diligendus est Deus, ut in amore nostro non tantum proximum nostrum præcedat in ordine, verum etiam excedat in mensura quantitatis. Demum, loquente magistro Adamo nostro (175), principaliter *ista nobis præcepta data sunt, quia sicut illa, cuius sunt*

A præcepta, cæterarum virtutum obtinet primatum, ita et hæc ejus præcepta aliorum in se habent principatum præceptorum. Aproposito quoque Pater et advocatus noster beatus Augustinus in primo capite illo, et in ipso mox exordio regulæ sue, de dilectione Dei et proximi facit mentionem, utpote quam novit universi, cui debemus insistere religiosi exercitii, et causam, et originem, ut incipiatur; et formam, et rectitudinem, ut ordinetur; et augmentum, ut crescat; et constantiam, ut maneat; et finem, ut sine consumptione consummetur.

Spiritualis itaque Pater, quasi aquila provocans pullos suos, et super eos volitans, jam non in carne vivens, sed spiritu, viam spiritualem sequacibus suis complanat. Fructus Spiritus sunt, re'rente Apostolo: *Charitas, gaudium, pax* (Gal. v. 22). Hinc præmisso dilectionis Dei mandato ante omnia, utpote quod sit honorum omnium principium, causa et finis; et proximi, ut non quidem in ipso, sed cum ipso gaudeamus in Deo, methodo prorsus eximia substernit mandatum alterum de sincera concordia unitate in animo, et abjectione proprietatis in usu rerum temporario, sive abnegatione perfecta. Etenim, amabo te, quandiu stabit inviolata dilectio Dei et proximi, ubi quidem multi habitant in una domo, deest tamen unitas in animo? quandiu persistet serena pacis unitas, ubi strident frigidæ illæ voces, meum et tuum; ubi, inquam, dominatur abusus proprietatis, ubi exsulat rerum communio, ubi negligitur necessiariorum distributio, ubi perturbat ordinem affectata personarum acceptio? Non stabit, inquam, nec quisquam poterit statuere eam. Sapientissimus ergo legislator, volens nos sanctos, volens nos jucundos, volens nos quietos, ante omnia substernit fundamentum geminæ charitatis; mox deinde glutinum firmissimum astruit animorum, per concordiam unitatis; non in carne, per concupiscentiam mortaliæ letitiae; non in mundo, per curiositatem mundialis letitiae; non in diabolo per tumorem arrogantiæ, sed in Deo, per legem charitatis. Ipsa si quidem charitas nos sanctos, ipsa animorum concordia jucundos, ipsa aquabilis rerum communitas dat esse quietos. Et, o vita sancta, inquit auctor (176), *jucunda, quieta!* Siquidem sancti sumus dum, D

Deum medullitus, et proximum amamus. Bonam nihilominus jucunditatem, et jucundum bonitatem nanciscimur, dum in unum habitamus, et unum dicimus omnes, nec sunt in nobis schismata. Suaviter quoque requiescimus, dum duo hæc verba tollentes de medio, meum, et tuum, phylargyram peculiaritatis largitate commutamus communionis.

*Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis
Cum multis unum convenit, atque placet.*

(171) In append. Cappenh., cap. 5 Vita S. Godefrid. Vita ejus cap. 24.

(172) Adamus noster serm. 8, ad reng.

(173) Greg. Homil. 27, in Evang., et congrue.

(174) Aug. De disc. ecclesiastica

(175) Serm. 8 ad reliq.

(176) Ubi supra.

Sed tamen hoc cōhibenda modo sunt fædera amoris, A präceptorem suum tñtere diligat, devote recolat, sedulo veneretur. Ipse quippe est decus, et forma huius nostræ professionis, iose est speculum, et regula nostra religionis.

Multus, imo nimius simi analogicarum rationum per totum regulæ contextum indagator, commentatoribus illud opere pretium est. Istud hue potius facit, quod plures sunt regulæ, quas cœnobiorum präfecti alumnis suis scripserunt sapienter, cum ipsi publica sanctitatis nota eximii non essent; alii vero sunt legislatores (178), quos vita sanctimonia, non item commendat sapientiae sublimitas: atque alii demum, qui sanctitatis juxta ac sapientiae opinione celebrantur, non pollent tamen eminenti quadam auctoritate, nulla dignitatis effulgent amplitudine. Et cum omnibus laudis sua sit x̄stimatione propria, ilius procul dubio est excellentissima, qui omnium nomina encomiorum conglobata teneat. Cujus, inquam, placita sapientiae sale condita conspersit testata virtus scriptoris; eminentis personæ commendat sublimitas, et receptæ auctoritatis pondus confirmat. Ejusmodi profecto est regula beatissimi Patris Augustini rerum divinarum humanarumque cognitione expertissimi, vita sanctimonia celeberrimi, doctoris et episcopi in Ecclesia catholica maximi.

Fateor complures in Ecclesia doctores insigniter novisse scientiarum nervos, atque hos quidem expandisse vela allegoriarum, illos demisso antennas in enodandis Scripturarum involucris, istos obturasse rimas maledicorum gentilium, vel obstinatas compages destruisse hæreticorum; alios autem nunc in malos ascendisse, et per homilias prospexit saluti credentium; nunc per foros discurrendo, quemvis sexum, ætatem, ordinem castis moribus adficiasse; nunc vero sentinam exauriendis profligasse vitiis, et pravis affectibus depurasse corda populorum: Aurelius Augustinus assidens clavo in puppi Ecclesiæ, omnium exercet munia, omnium fatigaciones sustinet, omnium sudores deterget, omnium gressus, lacertos, operas confirmat, tuetur, attemperat (179): placidissimus omnium, et laboriosissimus, otiatus in hoc negotio, et negotiatus in otio. Post apostolos enim (gratificante parenti suo ven. Philippo abbate Bonæ-Spei) quorum doctrina fulget Ecclesia, dispensandi verbi Dei primus resuluit gratia, vere imitator apostolicus, doctus scriba, docter catholicus. Multos libros cum adhuc esset laicus, multos presbyter factus, plurimos vero episcopus declaravit, quos incorrectos ante obitus sui diem diligenter retractavit. In hoc evum studio totius artatis suæ tempore scipsum infatigabiliter exercitavit (180); in hac palestra sudavit, et alsit; in hoc gymnasio decertavit; in hoc (pace sanctorum, qui tune et deinceps fuerunt dixerim) plus omnibus laboravit. Ac alibi: Ut mihi videtur, non mediceriter arguendus est culpa, qui clericum profitetur, nisi Augustinum

(177) S. Prosp., epigr. 29.

(178) Vide Umbertum, Comment. in reg. S. Augustini initio.

(179) Cap. 27 Vitæ ejus.

(180) Cap. 51 Vitæ.

(181) Lib. II, cap. 36.

(182) In Vita S. Augustini, cap. 26.

Sanctus Gregorius in libris Dialogorum (181) res präclare gestas a beato Benedicto, qui Patris Monachorum nomen invenit, cominemorans: Hujus, inquit, si quis velit subtilius mores, ritamque agnoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterii illius actus invenire; quia sanctus vir non potuit aliter docere quam vixit. Insigne testimonium vita et doctrine. De sancto Augustino in Vita ejus scribit venerabilis abbas Philippus dictus ab Eleemosynis (182): Servos Dei, quos ad regulariter vivendum collegerat, tantis moribus instruebat, ut eorum continentia, paupertas, obedientia multos longe lateque accenderet ad deserendum propria, et convolandum in unum; ubi omnia omnibus essent communia. Ut autem hæc religio non solum apud præsentes, verum etiam longe post futuros sine defectu posset consistere, sanctæ institutionis regulam eis studuit scr̄bere. In qua eleganter expressit quid facere debat subditus, quid vero præpositus, quid omnibus conveniat generaliter, quid singulis specialiter. Ne quid vero horum possit aliqua oblitione negligi, semel eamdem in hebdomada regulam mandavit legi, ut haberent tam prælati, quam subditi fidele commonitorum, et nullus eorum aliquod prætenderet excusatorium. Eis etiam, quos docebat, totius religionis formam seipsum exhibebat. Erat, sicut scriptum est, in illis quasi unus ex illis, cultu et habitu similis, sola differens episcopali dignitate, non fraterna, et interna humilitate. Multos, fateor, ex anachoretis, atque eremitis ad monasteriorum claustra transtulit regula B. Benedicti, plures et sæculo ad vitæ communis exempla pertraxit, plurimos e cœnobitis in sancto proposito firmavit, et quasi semen Abrahæ, aut stellæ coeli multiplicati sunt nimis. Non tamen ea in quoquam inferior, quæ est S. Augustini, qui et ipse magnus Pater clericorum appellatur, qui jam pene oblitterata vitæ communis vestigia, pridem ab apostolis fornata, ac in eoruin actis expressa, restituit; primitiva Ecclesiæ instituta mire extulit, sanctioris vitæ et disciplinæ evangelie legem revocavit, et per orbis universi partes inirifice propagavit. Fusias hæc demonstrata complectitur Gabriel Pennottus, in Tripartita Historia canoniconrum regularium, et ex eo Joannes Pagius in Bibliotheca Præmonstratensi; Landmeter, De veteri clero Quos si libet, videbis.

Hæc ipsa est, inquam, salutaris conversandi ratio, quam abundantia illius Spiritus musto ebrii, et servidi a divino haustam Magistro primis discipulis propinarunt apostoli: hæc trita evangelie perfectionis semita; quam ipsi sequacibus deinde compla-

narunt, quam toto orbe Christiano ab initio frequen-
tam in hunc diem conservat, et commendat
Ecclesia catholica. Hoc sublime institutum oraculo-
rum suorum placitis mirum in modum prædicarunt
et consecrarunt summi Romanae Ecclesiae antistites
(183). Urbanus primus vitam appellavit Ecclesie pri-
mitivam apostolicis institutam doctrinis. Benedictus
duodecimus: *In primitiva Ecclesia exortam, a sancto
Augustino sacris institutionibus stabilitam; Sextus
quartus: Primorum christiana religionis clericorum
norma, traditionibusque fundatam.* Plura alii; ego ex
ore trium verbum confeci. Quis autem dubitet, in-
quit Umbertus, vitam apostolicam vitæ cunctorum
viventium præferendam? Antiquitas etiam multum
conlert ad laudem Scipuluram; quia quanto anti-
quior, et quanto per plurimum legentium examen
transiens non passa calumniam, tanto judicio plu-
rimum approbatur. *Cum ergo Regulam beati Benedicti
multis annis præcesserit, et per tot virorum illustrium,
et conciliorum judicia transierit, quis audeat eam modo
calumniari?* At, inquit aliquis, beati Augustini regula
sua brevitate quibusdam restrictior et minutior visa
est. Esto quidem; sed nunquid legem brevem esse
oportet, quæ, attestante philosopho, jubeat, non dis-
putet? *Qui jaculari alium docet* (inquit Justus Lipsius) (184) *satis habet manum, oculosque dirigere ad
certos quosdam scopos; ille deinde arte ea uititur in
evocunque loco aut intervallo; sic animus qui semel
principia ista firmiter hauserit, facile ad alia transfert,
nec monitorem in singulis requirit. Semen quamvis
exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit;* sic itidem breve monitum in bona mente. Aliorum
sunt leges quæ magnâ ex parte circa operas exter-
nas distinetæ præscribunt exercitationes corporales;
hæc unam pietatem conciliat, que ad omnia utilis
est. *Omnia sine ulla exceptione, referente Magistro
Adamo* (185), *que in libello scripta sunt, de spirituali
animæ decore disserunt, et quomodo interior homo
noster virtutum spiritualium ornatum, quo decoratur,
acquirat et conservet, ostendunt. Et ipse sanctissi-
mus doctor: *Donet autem Deus, ut observeatis hæc
enim tanquam spiritualis pulchritudinis amatores.**

Oratio est Patris nostri, inquit commentator (186),
circa ipsa extrema regule sue orantis pro nobis, et
optanis nobis. Ecce primum servandæ regule, et
propositi sui Deo reddendi adminiculum, oratio. Sed
quid oral, quid, queso, optat? ut bono Christi odore
de bona conuersatione fragrantes, non simus sicut
servi sub lege, sed sicut liberi sub gratia constitui.
Et rectus quidem ordo, quo nos plus affectus Patris
exhibit piros, deinde testimonium conscientiæ securos
interne, et bona opinio externe commendatos, post hæc
sancta nos reddit conuersatio justos. Imo hoc unum
exoptat potius, ut in ornatu sacerdotis cæteris sanctis
vestibus rausa superposita, curramus per excellen-

A tiorem viam, omnis consummationis videntes finem,
latram mandatuni Domini nimis; parati ad omnem
voluntatem illius, non jam ut servi a facie Domini ti-
mentes, sed ut filii ad Patris præsentiam suspirantes.
Finem itaque hujus regulæ committe principio, et
ultima primis; una fundat omnia charitas, connectit
media, consummat postrema Ipsa tota lex est, et pro-
phetæ. Et, quæso, quid aliud quam charitatis flamas
ore, vel stylo poterat cor illud prorsus exæstuans evapo-
rare, quod charitas Christi vulneraverat, cuius gestabat
verba in visceribus suis, et exempla servorum Dei,
quos de mortuis vivos fecerat, tanquam carbones va-
statores? Et quoniam, ut ad præmissa legislatoris no-
stri verba aptissime perpendit Umbertus, boni doctoris
est non solum studere sapientiæ, ut sciat quid doceat;
B et non solum docere verbo vel scripto, sed et dare ope-
ram, ut obserretur quod dicit, ut proficiat; quia vero
non est seminantis, nec teræ satæ fructum producere,
sed Dei solius: ideo recurrit bonus doctor super hov
ad orationem. Recurrit ipse, et præcurrat nos exem-
plu, ut sciamus omne auxilium abs Deo, et disponam
us ascensiones ad eum, in corde nostro, in valle
lacrymarum. Sicut (inquit Hugo Victorinus ad
verba regule proxime allegata) qui seminant, si hoc
operire dissimulaverint, veniunt volucres, et totum
quod seminatum videbatur, diripiunt; ita quidem isti,
qui in agro cordis sui semina verbi Dei, psallendo,
legendu, prædicando asperserint, nisi postea orando
in corde clauerint, et quodammodo sepelierint, ve-
niunt volucres, id est cogitationes hujus sæculi vola-
tiles, inane et vacue, et rapiunt quod in carne fuerat
seminatum.

Alterum nobis subsidium statuit prudentissimus
legislator a studio lectionis. Ut autem, infit, in hoc
libello quasi in speculo possitis conspicere, ne per
oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis
legatur. Ecce speculum habes, ad quod mores tuos
componas, in quo crebriori intuitu faciem tuam in-
trospectias, et quæ foeda aut pulchra deprehenderis,
merita castigatione, aut approbatione recenseras.

Quid aliud autem est speculi inspectio, quam at-
tentæ regulae lectio? Per ipsam siquidem, ait noster
Adamus (187), inter dona cetera duo quedam nobis
conferuntur insignia; quia et eorum, quæ etenim
ignoravimus, nobis infundit agnitionem; et memoriam
nostram reddit tenacem. Conferat siquidem nobis clarita-
tem instructionis, et negligentiam nihilominus oblivionis
alienam a nobis reddit assiduitas hujus, de qua loqui-
mur, lectionis. Adde quod sicut aspectus noster a
circumfuso acre lumen accipit; ita internus mentis
œulus ab usq; cerebra lectionis. Et novit is rectius
quanta sit magnitudo peccati, reverentia Numinis,
æstimatio virtutis.

Hinc Premonstratenses assiduam regule memo-
riam, quasi jugem speculi inspectionera ob meatis

(183) Vide Mauburnum in venatorio canon. Et
Landmeter de veteri clero, lib. i, parte iii, cap. 2
et seq. SS. pontificum De conciliorum decretis.
Comment. in reg. S. August.

(184) Vide Just. Lips. præf. ad polit.

(185) Serm. 12, ii par.

(186) Ibidem.

(187) Serm. 12, ad relig.

oculos positari, post divina officia (puta primam ex horis canonicis) lecto, uti moris est, Martyrologio, ubi ex officiis Romani ritu consequitur lectio brevis, partem ipsi regulari S. Augustini prælegere consueverunt. Ac dominica quidem die, de dilectione Dei et proximi; feria secunda, de concordia et necessariorum distributione; feria tertia de oratione et attentione; feria quarta, de temperantia in victu, et lectione sub refectionem; feria quinta, de modestia in habitu exteriori; feria sexta, de fugiendo litigio; Sabbato, de obedientia ac moderatissime prælatorum.

Quen morem peregrinum non esse, aut anenum ab instituto canonico, iuculentus testis est Joannes Molanus Lovaniensis professor eximius in libris quos de canonicis inscripsit (188). Pauca ex eo verba transumpta damus. *Veteres illi et venerandi nostri majores longe plenius quam nos meditabantur Christianam titam, perpetuam penitentiam, ut concilium Tridentinum loquitur esse debere: ideo ipsi omni die sub finem primæ horæ canonicæ ad conventum capitularem ire solebant: ubi primo legebatur Martyrologium; secundo memoria defunctorum; tertio unum caput regulæ. Iis autem peractis, in capitulari convetu, si quæ corrigenda erant, tractabantur. Cujus rei brevis mentio est in concilio Moguntiaci statuto nono, ubi inter alia legitur, ut canonici clericis singulis diebus mane primo, ad lectionem veniant, et audiант quid eis imperetur. Quæ singula apud Præmonstratenses, et plerisque regulares incorrupti moris atque observationis esse, nemo facile diffiteatur. Hunc namque S. Norberto primisque parentibus in Præmonstrato funiculum fuisse distributionis; hanc ingentem, et selectam partem desudantium sub jugo suavi Christi Domini, et religatorum funiculo tripli ad crucem ejus, vita nimis spiritualis atque ascetica apud clericos præsertim, et canonicae professionis homines et elanguidæ, nedum emortuæ, studia restaurare, edisserunt, qui neverunt, ac propius inspexerunt. Occurrat venerabilis Guibertus abbas de Novigento (189) tempore, territorio, dignitate compar, commentarios suos in prophetas ei inscribens, sub primis hisce, quas damus, lineis: *Amantissimo Patri, et venerabili Domino, universa charitatis affectione colendo, totius sanctæ interioritatis vero cultori, ac veræ discretionis magistro NORBERTO, frater GUILBERTUS monachus nomine, peccator operibus, prosperis sui, suorumque gaudere successibus. Juxta habenda quæ in Appendice operis ejusdem ab Hermanno monacho, deinde abbate S. Martini apud Tornacenses, sancti Norberti mundano fastu, dehinc vitæ sanctiori militantis in Præmonstrato teste oculato, et luculento, pluribus attexuntur (190). Levanda satie pauca hæc legis: Nescio quid alii sentiant, mihi videtur rerum esse, quod plurimi asserunt, a tempore apostolorum nullum fuisse, qui tam**

A brevi temporis spatio, sua institutione tot perfectæ ritæ imitatores Christo acquisierit. Apud quem compitus Bernardo Clarævallensi Norbertus præfertur in pluribus; at charius mihi dixerim, non aquanda, non disceptanda; at celebranda, atque imitanda sanctorum Patrum gesta et merita.

CAPUT XVI.

Commentatores in S. Augustini regulam celebres: et quomodo ea S. Norberto tradita.

Perecubres in S. Patris Augustini regulam commentatores Hugo a S. Victore, atque Umbertus quintus ordinis prædicatorum magister generalis; scriptores clarissimi in multorum manibus, atque oculis non sine immodico virorum spiritualium fructu, ac quadam interna orexi versantur. Et ille quidem in tantum divinis Scripturis eruditus priscorumque Patrum in onni litteratura existit æmulus, ut alter ævi sui Augustinus audire meruerit. Ingenio utique adeo subtilis, ornatus eloquio, nec minus conversatione, inquit Trithemius (191), quam eruditio venerandus. Hic autem cum quinto loco ordinis sui magisterium, summanque gessit preposituram, nihil magis dulce habuit quam in Scripturis sacris meditari, atque ad religiosæ perfectionis apicem, quo impigre ipse enitebatur, aliis secundum viam complanare. Declamator egregius, inquit idem Trithemius, vita evangelicus, conscientia purus, actione præcipius, eloquio dulcis, et ad persuadendum idoneus. Floruit ille sub annum Christi centesimum tricesimum; hic vero ducentesimum quinquagesimum supra millesimum. Ille, ut commentarios legenti patet, sermone tersus, sententiarum acumine amonus, alias constrictus, et paululum minutus. Hic dictione largior, et familiarior, style tamen aliquantulum inferior, et aliubi, ut videtur, remissior; a multorum tamen usu atque experientia, morum religiosorum sedulus inspector.

Horum mediis Adamus noster, quin potius vicinus ætatis Hugonis Victorini anno admodum Septuagesimo et octogesimo supra millesimum centesimum commentarios suos in beatissimi Augustini regulam efformavit, ac facile amborum laudes, qui inde celebrantur adæquavit. Sic totus mentem lectoris ingreditur, tam industrie distorta corrigit, tam solide recta confirmat, totamque virorum religiosorum actionem ad perfecta virtutis arcem transfert. Sic ipse revelat sensus suos. Sic aperit mysticos sinus Scripturarum, et spargit passim sapida ac salutaria quædam monita, quæ nunquam sine desiderio, nunquam sine fructu dimittas, quæ hoc agant, quod non agunt; plus dicant, quam sonant; sic utique in ipsis affectus se insinuant. Sed præterea, quam tota elocutione sua gravis, judicio sanus, densus sententiis, stylo placidus, et compar Patrum orthodoxorum, quorū passibus atque ornatu incedens multis post se parasangis Umbertum relin-

(188) Lib. i, cap. 11.

(189) Prodiit Parisiis ann. 1651.

(190) De mirac. S. Mariae Laydun. l. iii, cap. 7.

(191) In catal. Script. eccles.

quit, atque in eo Hugonem videtur transcendere, quod is restrictum omnino, et summarium agit interpretem, noster autem oratorem undequaque absolutum: qui per sermones ideo voluit incisa dictio-
nis sue membra, ut corporalis praesentiae vices e suggestu usque sustinens, suos coram alloqueretur, atque hac ratione pondus verbis suis acerius, et voci
sue vocem virtutis conciliaret. Habet enim nescio quid energie viva vox; ac in discipulorum aures, ab ora doctoris transusa sonat fortius, atque inflamat vehementius. Sic ferme noster (192-206): *id orco, inquit, per sermones distinxii, ut eorum sic quasi præsens allocutio legentium, et illustret intellectum, et insinuet affectum, quatenus eorum nthi- lominus competens incisio, et fastidium auferat pigris, et desiderium conseruat studiosis* (207). Ab his aliis, fateor, diligentes expositores, ut Gilbertus Sancti Rustici abbas, quem citat Umbertus (208); Augustinus Ticencensis, Joannes Trullus, Ricciardinus apud Penitentium, et alii. Sicut non inferioris ævi, ita nec dignitatis fortassis fuerunt, at quoniam nuda nomina min cognitio ad me pervenit, de iis nihil arbitrandum habui.

(209) E nostris laudem non vulgarem hic pro-
meritus est Eustachius Lensius doctor theologus Ecclesiae Viconiensis canonicus, ac deinde Vallis-
Serenæ et Christianæ in Gallia abbas, qui, ut ipse ait, regulam canonicam per regulas canonum expo-
nendam ratus Gervasio primati ordinis Præmon-
stratensis (qui floruit tempore Honorii tertii cuius poenitentiarius fuit, et Sagiensis episcopus) com-
mentarios inserpsit. Prologum ejus ex vetustis per-
gamenis, quæ in manibus sunt, non otiosum, erit subjicere. Reverendo Petri, et domino in terris ho-
notando, venerabili abbatii, domino GERVASIO Præ-
monstratensis ordinis talius primati, E. ECSTACIUS
de Viconia præsentem otii sui fructum. Cum sapien-
tia scribenda sit in otio, sapiens otium suum negoti-
um reputat, et quanto magis se senserit negotiosum,
tanto se amplius estimat otiosum. Ego vero inter
crebras valetudines, et quotidianas mias sollicitudi-
nes, unicum mihi habui solatium, amorem et stu-
dium litterarum, propter illud beati Hieronymi: Ama
scientiam Scripturarum, et carnis vicia non amabis.
Ex prologo ejus hæc damus. Ponens autem ante mea
mentis oculos professionis nostræ speculum, regulam
beati Patris Augustini, attendi quod pene ab omni-
bus legitur, juxta illud quod ibidem legitur, semel in
septimana vobis legatur; dolui quod a plurimis ne-
gligitur, cum in eadem scriptum sit: Si quid serva-
tur non fuerit, non negligenter pratereatur. Ita ut
quæ legentium sunt affectus, tot pene sint etiam in-
tellectus. Sunt enim sicut in aliis Scripturis divinis,
multa verba quæ possunt trahi ad eum sensum, quem
sibi unusquisque sponte præsumit, sed non oportet.
Sicut enim unum testamentum per alterum exponitur

A juxta illud: « Abyssus abyssum invocat; » ita unus canon per alium explanatur. Unde Hieronymus ait:
« Non afferamus stateram dolosam, ubi appendamus quod volumus pro arbitrio; sed afferamus divinam stateram de Scripturis sanctis, tanquam de thesaу-
ris divinis. » Ideo ut regularibus opella mea deser-
viant; præsenti in opere operam volui adhibere, ut re-
gula canonica per regulas canonum exponatur. Ex ipsis
enim Scripturis sensum oportet capere varitatis, ait
beatus Clemens. Ne autem propter numeros appositos
simpliciorum lectio retardetur, sed inoffusa pede af-
fectuum per plana discurrat, canones ipsos cum suis
domiciliis, extra seriem litterarum, in plano videlicet
marginis installavi. Igitur de intra medium canonum
aqua pertransient expositionum, quo et bestiae agri,
et volucres cœli, id est, activi et contemplativi ha-
beant ad potandum. Quod autem paternitatem vestre
præsens opusculum censui dedicandum, suavitum
præminentis dignitas, quam sortiti estis ex prala-
tione; tum perspicacie vivacitas, qua prædicti estis
ex ingenita discretione; tum et nobilis conscientia
charitas, quæ se mihi agrotanti sic benignum præ-
stít, in compassionē, exemplo Apostoli, qui ait:
« Quis infirmatur, et ego non infirmor? » Accipiat ergo
benigna paternitas vestra, reverende Pater, munus obla-
tam, utilitati publicæ desudatum, vestre tamen glo-
rie dedicatum, et ei, si dignum judicaverit, auctoritatis
vestrae pondus imponat. Si quid minus doctum
repererit, imperfectum meum viderint oculi vestri,
et manum perfectionis apponat. Si quid vero de pur-
gatorio meo minus polium, et purgatum evaserit,
sapientiae vestrae lima conficeret, et emundet. Ita
ibi: obiit ipse decrepita etatis 1225 multorum
librorum parens, quos luci et utilitati publicæ viri
docti satius, quam blattis aut tenebris denandos
rogant.

Complures neotericos, qui fortassis non spernean-
dam in commentanda regula operam navarunt, no-
lin astrinere, ne videar temporum nostrorum fur-
furem cum probatissima vetustioris ævi siligine
committere. Binos tamen e nosris, quos recentior
etas commendat, non eodem silentio præstere m;
puta Servatium Lairvelzium, et Laurentium Land-
meterum. Atque ex bujus quidem in regulam com-
mentariis, ubi ipse succinctus, et solidus; ac prae-
cipue tribus libris De veteri clero et monacho;
tum priscam, quam recenteri vitæ totius religiosæ
economiam quis facile dignoscat. Illum autem do-
ctorem theologum atque apud Mussipontum in pau-
cis illustrè abbateam non tantum doctrina, sed
vitæ sanctioris exemplum, et arctioris disciplinæ
zelus, quem in egregio opere (catechismi novitiorum
nomen præ se fert) ac altero, puta commentariis
Augustinianæ regulæ legentium oculis expressit,
summopere commendabilem; imo pene, veteribus
æquandum extulit. In quo tamen uno hoc Beccardus

(192-206) In præf. part. II.

(207) In reg. cap. 5.

(208) Lib. I., cap. 18, n. 2.

(209) Vide Andream Valerium in sua Biblioth.
Belg.

noster, ac alii demirandum habuerunt, quod præter receptum ordinis morem (uti ex Adamo nostro liquet) et consequenter in suppositio regulæ fetu lambendo, non modicam suæ operæ partem insumat. Videndum Landmeter in eamdem regulam quæstione prodroma.

Feliciter omnino, nec absque divinis auspiciis, nova candidæ militiae præsidia conducere, novos habere delectus, nova signa conferre properaverat. Vir Dei Norbertus, cum in loco, qui Præmonstrati nomen non abs re invenit, considerant clerici admodum quadraginta, et laici complures: quædam utique primordia, et quasi semene ejus multitudinis, quæ postmodum subsecuta est. Sed quoniam illius vallis angustiae pares non erant capiendis hominibus, quos cœlum insigni accessione per orbem Christianum diffundendos spondebat; prius ad definitum ac stabile vitæ genus, veluti ad præstitutam ducis sui testaræ transferendi erant, quam discessionem per egre pararent; atque statum fœdus vita et moribus socii omnes non violabili constantia tenerent. Vixerant in eum dieiæ tirones communibus pietatis officiis contenti, Evangelii atque institutionum apostolicarum sectatores avidi, quos ipse Pater Norbertus gravibus sape verbis de ineundo regulæ delectu, de immobili vitæ religiosæ proposito, deque aliis sanctæ professionis insignibus adhortatus. Antistites interea diversos, viros sanctitatis forma conspicuos, ac primores Ecclesiæ super hac re in consilium adhibebat; quanquam ad canonice vite genus, quod ipse a tenera ætate cum plerisque suorum amplexus erat, magis propenderet, lucis e cœlo nubilam adhuc mentem detersuræ spe constantior et erectior. Moxque alius, habita ratione horridæ solitudinis, in quam se abdiderat, anachoreticam; alius, inspecto penitentiæ rigore, quo se macerabat (et plures in eam partem conveniebant) vitam eremiticam suadebat. Alius, rursus attendens Cisterciensis ordinis decus, quod jam tum nova propagine resflorescens nullo verborum illicio demulcebat, et sanctæ conversationis exemplis (210) S. Bernardus apud Claramvallem abbas mire dilatabat, monastices prorsus amplectendæ auctor erat. Cum Norbertus, referente vetusto scriptore vitæ ejus cuius opus, et consilium de supernis pendebat: qui suum principium non sibi, non hominibus; sed ei, qui est omnium rerum initium commendabat, in corde suo cuncta conferens, ut ait sapiens, velox ad audiendum (Prov. xxix, 20; Jac. i, 19), qui differt et reservat in posterum. Multis precationum æstibus cœlestè exposcens subsidium in partes varias rapientur, perque omnia versabat animum quodammodo consilii inopem.

Et, o favor! ex intimis cœlorum penetralibus nuntius desideratissimus, ancipitis diribitor consilio, nutantis firmator animi, oranti Norberto spectabilis factus est Augustinus, Pater ac celeberrimus institutor clericorum, gregem hunc novellum in suam

(210) Vitæ ejus cap. 24.

(211) In Appendix Vitæ ejus apud Capp., cap. 5.

A assumpturus familiam. Qui et auream regulam, latere dextro protulam, illi porrexit: seque ipsum hunculento et sermone intimavit, dicens (211): Quem videt Augustinus ego sum Hippomensis episcopus. Ecce habes regulam, quam ego conscripsi, sub qua si bene militagerint confratres tui, filii mei, securi Christi astabunt in extremi terrore judicij. O favor, inquam o amor! favor patrocinantis, amor adoptantis; patrocinantis, et securitatem spondentis in extremo terrore judicij; adoptantis in filios, et desideranti per ostensam legem vitæ, et disciplinæ, eos in communione sanctorum, qua jucundabatur nostra peregrinationis sollicitus, et filiorum salutis providus. Non pauci barbararum gentium legislatores, uti Seleucus, Zoroastres, Minoš, et novissime Mahometes

B quo pondas atque auctoritatem legum suarum placitis conciliarent, ea uni cœlo referebant accepta ab ipso numine profecta, a divino ore dictata. Egyptii Mercurium legislatorem venerati theologum quendam, et divinum habebant, nec alio nomine quam Trismegisti, sive termaximi nomine circumferebant. Spartiatis leges daturus Lycurgus Delphos profectus, consuluit oraculum. Respondit Pythagoræ diis charum esse, magisque Deum quam hominem: quærentique de bona legum latione, dixit eum a diis sponderi reipublicæ statum, qui præstantissimus esset. Quare Lycurgus leges suas vocavit, quasi decreta deorum. Noti sunt familiares congressus, et colloquia, quæ cum dea Egeria finxit Numa Pompilius secundus rex Romanorum: cuius e congressu, inquit Plutarchus, in virum felicem, ac divinarum rerum peritissimam evasisse creditur. Pythagoram memorant aquilam cicurem sistere vocibus, et deducere conveisse, tanquam per eam e Jovis throno legum suarum degmata prompta mereretur. Verum apage sint haec fabulosæ antiquitatis commenta, tam ingeniosa ad fictionem, quam presumptuosa ad deceptionem. Sit præterea sua Israelitæ acceptæ legis gloria per dispositionem angelorum; sint inter Christianos quibusdam religiosis cœtibus sua divinis inspirationibus, atque ostensionibus accepta primordia, firmatae leges, sanctæ promissiones ejus vitæ, quæ nunc est, et futura; nihil illis inminutum, nihil velim detractum. Nec vicissim quispiam amplissimas e cœlo prærogativas Præmonstratensi familie factas asserenti obtrectet, criminetur nemo; neque singulis immoror, unius narratione modo affectus.

D Sanctissimus itaque præsul Aurelius Augustinus: Cujus ab ore

Flumina librorum mundum effluxere per omnem;

Quæ mitis humilesque bibunt, campisque animo-

[rum],

Certant vitalis doctrinæ immittere rivos (212).

Posteaquam vir, inquam, ille beatissimus annis admodum septingentis et decem hac mortali vita defunctus esset, cœlestis gloriæ inquilinus, et victoriae

(212) S. Prosp. Carmen De ingr., cap. 3.

idem sue non incertus, nec certaminis nostri ob-
iectus, gregique suo tanquam verus pastor inten-
dit, sit Norberto deliberanti de genere vita conspi-
cus, sit ecclæstis legatus, consiliarius non fallax,
bonus optatissimus.

Cum jam alieni non indigus consilii ad superni
res auxilii, non ignarus virum illum beatissimum
et apostolos omnium sapientissime clericorum in-
stitutionem ordinasse, vitamque apostolicam renos-
se (215), cum altam regulam diligenter inspezis-
se in paucis compositam, in multis tamen bene dis-
persit, statim in die Natali Domini (ut referunt
sta) quæ instabat, ad instar Dominicæ descriptionis,
ad eadem et stabilitatis in loco, et professionis gra-
tia, ad illam beatæ perennitatis civitatem singuli se-
os conscripserunt. Ubi tamen prius (ut habet ve-
stus codex Historiarum ms. (214) monasterii Ri-
diensis, quem Parisiis in cenobio S. Genovefæ
nonicorum regul. inspexi) professionem eos facere,
undum apostolicam, et canonicam institutionem, et
ati Augustini regulam docuit, et ad voluntariam
pertinet, et promptam obedientiam eosdem dili-
ter instruxit.

Ipsa verborum meditata series, qua primi Patres
arctius Christi vagientis præsepio, et obsequio
garunt, exentes veterem hominem cum actibus
eis, et induentes novum, qui secundum Deum crea-
tus est, in justitia et sanctitate erat, ni fallor, ejus-
modi. Ego, frater N., offerens trado meipsum Ec-
clesia sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique illius,
promitto conversionem morum meorum, et stabili-
tem in loco secundum Evangelium Christi, et se-
cundum apostolicam institutionem, et secundum ca-
nonicam regulam beati Augustini; promitto etiam obe-
dientiam usque ad mortem in Christo, domino N. præ-
a Ecclesia Patri, et successoribus ejus, quos pars
nior congregationis canonice elegerit. Nam et hoc
endit, ait scriptor Vita ejus (215), spiritualis ille
ter, quod nunquam exorbitare poscent, qui secum
lent remanere, si professionem suam secundum Evan-
gelia et dicta apostolorum, et propositum sancti Au-
gustini facerent, et opere completerent. Hoc vidit; et has
professiones, ut præmissum est, hoc modo fieri cen-
dit. Neve primum robur, atque adolescentem animi
forem inflecteret alia atque alia sanctæ illius regu-
la expositio, atque interpretatio diversa, quam re-
lares clerici plerique mitius, et sub linea; sui ri-
llius, et sub laneo habitu observabant: gravi ver-
rum pondere obsirmandis atque extimulandis ti-
num animis; Quid miramini, inquit homo Dei
(216), vel hæsitalis, cum universæ via Domini miseri-
cordia sint et veritas. Et si diversæ, nunquid adver-
? Si usus mutatur et instituto, nunquid mutari de-
charitatis vinculum, quod est dilectio? Regula qui-
m dicit, primo diligatur Deus; deinde proximus:
gnum Dei non operatur sola institutio, sed veritas,

A et mandatorum Dei observatio. Ergo quia de dilec-
tione, quia de labore; et de abstinentia esca, et jejunio,
de vestitu etiam, et silentio; de obedientia, et quod invi-
cem honore prævenire debent, et patrem suum honorare,
evidenter hæc regula determinat; quid est quod amplius
alicui regularium ad salutem obtinendam expedi-
at? Quod si de colore, vel grossitate, et subtilitate
vestium fiat aliqua inter aliquos spirituales contentio,
dicant, qui ob id derogandi occasionem accipiunt; di-
cant, inquam, de hac regula, dicant de Evangelii, et
apostolorum institutione, ubi albedo, nigredo, subtil-
itas, vel grossitudo, præceptum dando, describatur:
et erit eis credendum. Unum est tamen, quod testes
resurrectionis angelii in albis apparuisse legitur; au-
ctoritate vero, et usu Ecclesiæ penitentes in lanceis sunt.

B In lanceis similiter, in veteri testamento, exhibant ad
populum; in Sanctuario vero, ex præcepto, uti con-
sueverant lineis. Quia vero sanctorum Patrum, et
prædecessorum nostrorum docet expositio, sanctis præ-
dicatoribus, et canonicae professionis utentibus horum
angelorum in typo vicem gerere; de albis vestibus
scandalum non generent. Et si sint penitentes et si
eos ad populum exire suum cogat officium, laneas non
abhorreant. Quod si ad sanctuarium Dei ingressuri
sunt, lineas non prætermittant. Hæc optimi parentis
verba spiritu sapientiæ et scientiæ Dei plane gravida
sunt: cuius lingua quasi fistula aquæ vivæ erat, et
calamus scribæ velociter scribentis. Dignissima
prorsus, quæ singulari indagine seorsim librentur
singula, intellectu utique feta sublimiori. At amabo
te, quod aliud consilium magistri nostri Adami, quis
scopus alius, quem sibi in sermonibus hisce qua-
tuordecim præstituit; quam ut gravissimam paræ-
nesim uti præmissam audivimus, eleganti paraphrasa
illustraret, ad objecta primorum parentum præclare
gesta similem vita rationem in posteris exigeret,
sancti illius propositi momenta, professionis voto
firmatae dignitatem, et quæ consequuntur, internis
mentis aspectibus jugiter præsentaret?

CAPUT XVII.

Singularis cultus Praemonstratensis erga S. Augus-
tinum. Regula ejus canonica. Nec Praemonstraten-
ses sub alia regula.

Non otiosum cuiquam videbitur seorsim disqui-
rere paululum, cur primi parentes nostri sapienti-
simi juxta ac sanctissimi homines distincte adeo et
mature religiosæ professionis sacramentum exege-
rint ad regulam beati Augustini canonicam. Quo
faciunt ex prioribus plura, atque imprimis sancto
Norberto patriarchæ nostro, omnium justorum spi-
ritu pleno, pendentis animis, atque ex diverso pro-
cerum ecclesiasticorum dictamine, ut præmissum,
in varia distracto, spectabilem fuisse S. Augusti-
num. Cujus rei evenum pro communi exedra, seu
loco capitulari congregatis fratribus Ecclesie Cap-
penbergensis ipse orthodoxæ veritatis assertor Nor-

(215) Cap. 24 Vita ejus.

(214) Sub. an. 1119.

(215) Cap. 25, in Vita.

(216) Cap. 24 Vita ejus.

bertus (217) humiliter tanquam de alio, ut loquuntur gesta prosecutus est; nos tamen ipsum suisse, cui hoc revelatum est, indubitate advertimus. Quid igitur? hac ipse celesti visione mirum exultans, tum propter singularem superne acceptam prerogativam; tum etiam ex eo quod (218) professioni canonicæ, cui et ipse, et quotquot cum ipso rivere volebant, attulati fuerant ab infantia, injuriam inferre videbatur: in ipso appetente Servatoris nostri Dei Natali anni millesimi centesimi vigesimi primi, solemni ac stabili voto cum paucis sociis, amores suos, ac vita institutum parvulo Jesu nuncupavit. Transivit Norbertus statim a visa regula in partes clericorum, quin potius in quibus antea steterat jam firmatio ac certior, sancti Augustini patrocinium fratres suos ambare, eum amabili Patris nomine a suis dignanter invocari, tam publicis quam privatis pietatis officiis perpetuo voluit honorari; in eius tutelam, ac institutum seipsum, ac progressus suos transcripserat (219). Volentes Præmonstratensis familiae sodales erga magnum Parentem suum, non quidem pares gratie vices reponere; attestari saltem: hunc divum tutelare, ac singularem patronum non intermisituro complectuntur affectu. In officiis ecclesiasticis solemnies dies tam beati transitus ejus ad aeternam vitam, quam translati sacri corporis ejus, cum octavis, ut aiunt, festive decernunt; sub quotidianas et publicas Ecclesie preces commemorationem, ac invocationem ejus habent: demum in confessione generali, quam sub primam horæ canonicæ, sub completorium, atque tremenda missarum mysteria ex more institunt, et alibi saepius interpositam opem, ac sancti Patris Augustini suffragatarum exigunt appellationem sanctitatem in comitiis ipsorum decreta.

Sed nunquid, visto eo legislatore, in professionem canonicam adeo exardescere potuisset Norbertus? nunquid Præmonstratensis clericis ipse S. Augustinus esse in Patrem, ac illi ex nomine adoptari in filios? nunquid, inquam, prius illis patribus sic impone, ac solemniter licuisset jurare in Regulam canonicanam; si vel ambiguum fuisset quod vita: genus insti tuisset S. Augustinus, vel incertum quales habuisset spiritualis uteri sui filios, vel controversum quemam ea regula, aut quibus tradita, quam a sexcentis jam tunc annis, et eo amplius accepérat, et conservaverat Ecclesia? nullus videlicet alienæ opinionis rumor hos Patres resperserat, quos communis, ac indubitus ecclesiastice traditionis sensus instruxerat. Norbertus, sic loquitur contemporaneus scriptor Vite ejus, regulam quam beatus Augustinus suis instituit, afferri præcepit; apostolica enim vita, quam in prædicatione suscepérat, jam optubat rivere, quam siquidem ab eodem beato viro post apostolos auctoritatam, et renovatam suisse. Andis egregium imitatorem apostolorum Augustinum, quorum vivendi norinan in se ac suis renovavit? Videsque

(217) In append. Capp., cap. 5.

(218) Cap. 24 Vite ejus.

A huic supparem Norbertum, in ejus exempla vita ardore apostolico, jam pridem exarserat?

Hanc, puta vitam canonicorum, aiunt ad S. Norbertum pro eo tempore in Galliis legati, Urbanus pontifex instituit, hanc Augustinus suis ordinavit regulis, hanc Hieronymus suis epistola informavit (220) Honorius vero pontifex ad Præmonstratenses: Quis religiose vivere, et canonicam vitam secundum beati Augustini institutionem ducere inspirante dirin gratia, decrevit: propositum vestrum sedis apostolice auctoritate confirmamus, et firmos vos, in remissionem peccatorum vestrorum, in eo persistere adhortamur. Statuimus itaque ut in ecclesiis vestris, in quibus fratres vitam canonicanam professi degunt, nullum nominis hominum licet, secundum beatii Augustini regulam, ibidem constitutum ordinem contumare. Ille diplomata accepta anno salutis 1124 aliquanto protractius supra allegavimus. Quis dissimulatam veritatem fucato velit obnubile pallio, qui legit Patrum probabilem vitam, et apostolice instituta doctrinæ a S. Norberto renovata, quod prospicit vitam canonicanam ex institutione S. Augustini, qui Regulam quamlibet sua cuique vocat et conformem, ac ad mensam, velut opifici instrumentis perpendit?

Si forte quem delectet ex sanctorum pontificum oraculis amplius aliquid lucis aspicere, ecce diploma Innocentii secundi ad beatum Hugonem sanctum Norberti discipulum et successorem, altero anno a felici Patris sei obitu, millasimo, scilicet centesimo trigesimo quinto. Statuimus et apostolice sedis auctoritate sancimus, ut ordo canonicus, et secundum Deum et beati Augustini Regulam, et Præmonstratensium fratrum observantiam in eadem Ecclesia constitutus esse dignoscitur, in omnibus etiam cunctis vestri ecclesiis perpetuis temporibus, inviolabiliter observetur. Eadem reposuit Adrianus quartus diploma dato ad annum 1154. Alexander vero tertius verbis paululum mutatis anno 1177 sic habet Ordo canonicus, quemadmodum in Præmonstratensi Ecclesia secundum beati Augustini Regulam, et dispositionem recolendarie memorie Norberti quandam Præmonstratensis ordinis institutoris, et successorum suorum in candido habitu institutus esse dignoscitur, et omnes ejusdem ordinis ecclesiæ perpetuis temporibus inviolabiliter observetur. Unius tenoris plurim suorum pontificum, videlicet Honorii secundi, Lutertii, Urbani tertii, Clementis tertii, Innocentii tertii, Honorii tertii, Gregorii noni, Innocentii quarti, Urbani quarti, Gregorii decimi, Clementis sexti, plurimum est, quod sequitur: Quia vos religiose vive et canonicanam vitam secundum beatii Augustini institutionem ducere inspirante Domino decrevit: propositum vestrum sedis apostolice auctoritate firmamus, vos firmos in remissionem peccatorum vestrorum in persistere adhortamur: statuimus utique ut in ecclesiis, in quibus fratres canonicanam vitam degunt, ni-

(219) Vide Pagium, Biblioth. lib. II, cap. 16.

(220) Vide sup. prol. p. II, c. 7.

cōat hominum , secundum bēati Augustini Regulam A dīnem ibidem constitutum mūlare, etc., quæ ex or- nē videnda sunt apud Joannem Pagium in sua Bi- otheca libro tertio (221) et quæ de canonica Re- cula edisserit libro primo.

Absolvam, si paucis magistrum Adamum loquen- tem auscultemus (222). *Pater et advocatus noster*

Augustinus magna, fratres charissimi, clericis regularibus instaritia circa ipsa exordia, in eorum Re- gula, crimen inhibet peculiaritatis. Et alibi (223-24) : clericalis exigit prærogativa, ut honestati inter virtutes exteriores diligenter acquirendæ, viriliter exercendæ, perseveranter retinendæ instant clerici, et insistat veritati. Decet enim ut sicut eis specialis non deest dignitas in ordine, sic et specialis nihilominus eis dicit honestas in conversatione. Ne forte, quod absit, dignitas eorum fastigium non debeat jure honorari, in conversatione eorum exemplum digne meretur reprehendi. Unde et regularis disciplina eorum insti- tor magnus Pater Augustinus ostendo qualiter debeat habere in victu, instructionem ad eos ha- bit et de eorum vestitu. Ac postremo sub finem regulæ. In verbis istis, inquit, regulari suæ disci- plinae, quam de institutione scripsit clericorum, beatus Augustinus imposuit finem. Plura erant ad maius, at decuit trino testimonio contentum esse. cardinalis Vitriacus vicinus ferme illorum tempora, doctrina et sanctitate pollens, in illud Isaiae : erexit Dominus fluvium Egypti in septem rivi sa. xi). De loco voluptatis, id est, inquit, primitiva ecclesia procedens, id est de primitivis fidelibus, quo- menerat cor unum et anima una in Deo, etc. Ab hoc co voluptatis dirivatus est fluvius usque ad beatum agustum : et ipse caput vivere secundum Regulam b sanctis apostolis constitutam. Hic autem fluvius ptem rivos ex se produxit, septem scilicet congrega- nes canonicas, id est fundamentum, seu instituta versa. Unus ritus canonici Præmonstratenses, alias vandimontis, tertius ordo sancti Victoris, quartus d Arroasia, quintus ordo Vallis Scholarum, sex- s ordo Vallis Caulium, septimus ordo fratrum Prae- catorum. « Hi sunt Cinae, qui venerunt de Calore tri domus Rechab », sicut in Paralipomenon di- ur, in fine (I Paral. ii). Cinaus, id est luctus, pos- sessio et hæreditas.

Et notandum venit quod auctor, sicut S. Augus- tum passim (225) appellat Patrem clericorum, et Benedictum ducem monachorum, sic ex opposito riusque Regulam illius canonicanam, hujus monaciam, aut monachorum recte inscribit. Eodem filo currunt, quæ multis tractatibus dilatat Philippus Eleemosyna, abbas Bonæ Spei, vir magni nomi- s, et cuius familiares prostant epistolæ ad S. Ber- dulum, qui sancti Augustini vitam post Possidium innus conscripsisse creditur, liber ab omni partium

A affectu, utique quæ nondum essent. Quem e neoteris Laurentius Landmeterus Tongerloensis Ecclæsiæ canonicus in libris De veteri clero, brevi et placido stilo suffulcit. Aliunde conquisita non profero, ne viderer ipse Tuscum suscitare jurgium, aut quemvis Pythagoram, ut aiunt, de Euphorbo suo gloriantem lacessere.

Notandus hic præterea crassus error, nec ferendus, quo complures scriptores respersi, alioquin clari admodum, tradiderunt, Præmonstratenses militare sub Regula S. Benedicti; et quod mireris, S. Norbertum professum monachum Benedictinum. Alii rursus fassi Præmonstratenses sequi modo ductum Regulæ Augustinianæ, arbitrantur initio Patres no- stros antiquiores Regulæ Benedictinæ obsecutos. Ve- rum quo tempore, vel qua de causa illa sit intro- ducta mutatione adeo non exprimunt, ut se ignorare fateantur. Sie hodie quosdam adhuc ex doctoribus familiæ Benedictinæ loquentes audias, quo glorien- tur hunc partum e gremine ordinis sui prodiisse. Quibus ego : Chara mihi amplitudo ordinis S. Bene- dicti, chari alumni ; sed multo charior est veritas.

Quid multis? Rem enarrasse, erit ipsam confutasse, et propius ementitum dignovisse colorem, oblite- rassee. Ut autem patentem januam, si qua fuit, fictioni aperiamus, paucis recolendum venit, quod S. Norbertus a mirabili sua conversione, et missis sæculi lenocinantibz blanditiis, extunc conceptum di- vini amoris ignem, ut habent gesta (226), paulatim augmentans, nec subito mutavit habitum, nec statim reliquit sæculum : sed asperitate cilicii membra domabat, sub mollibus indumentis : et erigere se contra se prætentab... Collectis ergo interim ad se vir Dei viribus, rediensque introrsum apud se, corroboransque animum suum, et altiora secum versans consilia, mu- tavit funditus atque convertit omnia vitæ suæ studia ad vias penitus alias, et omnino diversas. Jam igitur edocetus pugnare cum hoste, retraxit continuo pedem a curia, et domi residens, vel in abbacia Sigebergensi, cum bonæ memorie Conone abbatе, qui tunc illi cum laude prærerat monasterio, mirandæ sanctitatis viro commorans, et Scripturas divinas memoria colligens, exspectabat, ut dicit Salomon : « Sapiens usque ad tempus (Eccli. xx); » et tirocinia quædam futura con-

C versionis exercens, quidquid paupertatis apud se dis- ponebat, quidquid passionum, et agonum accidere poterat, infatigibili meditatione levigabat.

Ex Vita S. Norberti cap. 2, habes tironem Nor- bertum in melius mutatis vitæ studiis, consilii ac instructionis gratia digressum fuisse ad monaste- rium ordinis Benedictini; sed nunquid inibi atton- sum aut cucullum indutum? Nequaquam. Eodem prorsus modo sibi vindicarent Norbertum eremico- le, quia vitæ perfectionis addiscendæ desiderio cel- lam frequentavit cuiusdam eremitæ Ludolphi : et

(221) Biblioth. Præm. I. iii, Priv. 19, et lib. I,

ct. 1 et seq.

(222) Serm. 9. part. II.

(223-24) Serm. 10, 12.

(225) Vide serm. 10, etc.

suum repeterent canonici Regulares (et videtur eo A commissari monachorum, nunc apostolicæ institutionis sectatores, et canonice regule discipuli eodem auctore memorentur Præmonstratenses. etenim quandoque bonus dormit Homerus.) propendere Gabriel Pennottus) ad quorum ipse Rodense cœnobium codem stimulatus incentivo crebrius repedavit. Hinc Aubertus Mirans in prefatione Chronicorum Præmonstratensis (226-27): *De S. Augustini, inquit, patrocinio nihil opus est dicere, cum omnibus notum sit Præmonstratenses ex præscripto Regulae S. Augustini ritam suam instituere. Quod quidem quanto judicio suis B. Norbertus præscripserit, in historia Vita ejus cap. 21, est videre, ut equidem mirer D. Antoninum in sua Historia, et Philippum Bergomatem in Supplemento chronicorum Norbertinos Regulæ S. Benedicti ascribere, maxime quando ipse dirus Augustinus apparuit et tradidit Regulam B. Norberto, ut legitur in vita B. Godefridi comitis Cappenbergensis; ut quidem mirer D. Antoninum in sua historia. Et quis non aequem cum Miræo demiretur si beati Antonini historiarum libros pensiculatus hic inspiciat? Sic equidem habet secundæ partis historiarum titulo decimo quinto cap. 14: Post Benedictum omnes monachi Occidentis militant sub Regula beati Benedicti, et ipsum habent in Patrem, exceptis Carthusiis, qui habent speciales eorum constitutiones. Et paucis interpositis: Inde enim ordo Cluniacensium, ordo Præmonstratensis, Cisterciensium, Camaldulensium, etc. Ejusdem vero tituli capite decimo quinto, § septimo: Circa annos, inquit, Domini mille octoginta capit restorare in Ecclesia Beati Quintini Belvicensis ordo canonicorum Regularium primum ab apostolis, postea a beato Augustino episcopo, et doctore eximio regulariter institutus sub magistro Ivone venerabili ejusdem ecclesie præposito, postea Carnotensi episcopo. Et parum sui menor subhincjigit: Ad hunc etiam ordinem canonicorum (228) regularium videtur pertinere ordo Præmonstratensis, de quo etiam infra dicetur. Quid ergo dicit? Anno Domini millesimo centesimo ricesimo ordo Præmonstratensis incipit. Cujus scilicet et loci, et ordinis fundator vir Det Norbertus exstitit... Tandem divinitus inspiratus in loco Præmonstrati resedit, ibique solitarius et religiosam vitam agere copit. Tempore quadragesima ad colligendos socios solus egressus, ante Pascha cum tredecim sociis reddit, et cum his in Præmonstrato loco, secundum canonice institutionis normam ad tenuem Regulæ beati Augustini commilitare Deo copit. Et postremo sub finem ejusdem capituli, Norbertus Præmonstratum rediens, et quadraginta jam clericos secum habens eum multis laicis, professionem eos facere secundum institutionem apostolicam et canoniam Regulam beati Augustini docuit, et ad voluntariam paupertatem, ceteraque militie spiritualis instrumenta eosdem diligenter instituit. Hæc ipse de more suo secutus Vincentium Belvacensem, cui in plerisque syllabatim inhæret. Cuivis autem in comperto est, quam discordi temperamento nunc regule substrati monastice, aut familiis*

(226-27) Lib. II, cap. 70, n. 1.

(228) Lib. V, c. 15.

Post hac aliquanto avidius Benedictinus scripsit Arnoldus Wion (229), advecta plurium auctorita in libro, cui nomen est Lignum vite, suis adcepit Norbertinos, his verbis: Feruntur et alii tres ordinum Regulam S. P. N. Benedicti sequi, vel saltem osecutos fuisse, quorum primus est ordo Præmonstratensis institutus a Norberto, natione Coloniensi monacho Siebergensi ordinis S. Benedicti circa annum Domini 1119. Ut auctores sunt Jacobus Philippus supplemento Chron. lib. XII, sic inquiens: Anno Domini 1119 ordo Præmonstratensis sub divi Benedicti gula hoc in Laudunensi diocesi, sub quodam Northob nomine, patria Coloniensi, initium sumpsit. Et Marcus Guazzis in Historia sua vulgari. Duo quippe Hispani scilicet F. Joannes de Pineda ordinis Sancti Francisci in Monarchia Ecclesiastica, lib. XXII, cap. 22, et Dominus Gonzalus de Illescas abbas S. Fructu in Historia pontificali lib. V, c. 20, in fine, in iugis conspirant. Ex his igitur, ait, testimonis manifestus est, hujus religionis Patres primum sub Regule S. Benedicti institutos esse, etsi illam hodie non observant, sed S. Augustini, quam sibi postmodum sumpserunt; sed quo tempore hac permutatio facta est, adhuc non reperi. Fuit deinde S. Norbertus archiepiscopus Magdeburgensis XV, creatus anno 1126 et eam potestatem exercuit annis octo, et mirabilis clarus obiit anno 1134, die 6 Junii. Haec ille. Et erat in Martyrologio sanctorum ordinis sui, die 6 Junii: Eodem, inquit, die sancti Norberti episcopi Magdeburgensis fundatoris ordinis Præmonstratensis qui obtenta a Gelasio II, Rom. pontifice, prædicta facultate, multos ad viam veritatis reduxit. Atque annotationibus ad eum locum hæc reponit. De MartYROLOGIUM ROM. cum Baronio; Molanus in additionibus ad Usuardum, Galesinus et Felinus in die. Vitam ejus offert Surius tom. III. Erat Norbertus natione Agrippinas, Christoque primum nomen dictum in monasterio Siebergensi sub Regula S. P. N. Benedicti. Inde factus est episcopus Magdeburgensis, adnotavit Krantzius Metrop. lib. IX, cap. 42. Eadem mochares De sacrificio Missæ tom. II, cap. 41. Se ante episcopatum facultate a Gelasio papa II oblati prædicandi Evangelium, ordinem novum Præmonstratensem incorperat in episcopatu Laudunensi sub Regula S. P. Benedicti primum, ut auctores sunt Philippus Bergomensis lib. XI, Suppl. chronicorum; etiam de Pineda ordinis S. Francisci in monachia ecclesiastica l. XXII, c. 22, § 6, et Marcus Guazzis in Historia sua, et alii. Succedente vero tempore prius ordinis Patres regulam S. Augustini sibi acceptarunt, sub qua in hodiernum usque militant. Autem in episcopatu Norbertus annos octo, scilicet a seculo migravit anno a parte Virgineo

(229) Lib. I, c. 71. Natus est hic auctor anno 1554, de quo Andreas Valerius in Biblioth.

Porro ipsum latere non potuit, quod Trithemius Spanheimensis in Chronicis Hirsaugiensibus pridem, et palam edisserunt: nos pauca ejus de hac re verba damus (230), occurrent plura insipienti. Anno 1120, ordo Praemonstratensis coepit in diocesi Laudunensi sub Bartholomao episcopo, rege Francorum Ludovico regnante, Patre Norberto venerande sanctitatis viro, ipsum cum Regula S. Augustini, cum xiii sociis, instituente circa festum Paschalis, quem Caius papa confirmavit. Qui ordo in brevi tempore postea mirabiliter crescens ampliatus est. Ubi coepit ordinis edicuntur incunabula, ulteriora nequidquam inquirantur primordia. Alter est quoque scriptor Benedictinus, aetate aliquanto gravior, nec auctoritate dejectior, Joannes Iperius abbas, qui in chronicis suo Bertinensi de S. Norberto fundatore ordinis Praemonstratensis lenius multo et verius insit: *In loco Praemonstrati a Deo sibi ostendo solitariam vitam agere coepit, semper nudis pedibus incedens. Postea ibidem discipulos et collegium congregavit, quibus beati Augustini Regulam principaliter observandam instituit, cum aliquibus additionibus Regule S. Benedicti. Nam secundum beati Augustini Regulam horas cum novem lectionibus observant. Tunicis albis, et superpelliceis in officiis ecclesiae utuntur: alibi vero cappas albas et scapulare pro regulari habitu deferunt, et curas animalium suscipiant, seque non monachos, sed Praemonstratenses canonicos appellant.* Secundum vero Regulam Sancti Benedicti carnes in refectorio, nec alibi, nisi in infirmitate comedunt, duobus pulmentariis in refectorio contentantur, vestiti dormiunt et caligati, canitis non utuntur, nec pellibus nisi ovinis. Et quedam similia que ibi prosequitur. Neque ego diffitear Praemonstratenses quasdam arctioris ac monastice disciplinae observantias regulae ac professioni canonicæ accumulasse (231). Hoc enim nos pro singulari Patris nostri gloria contendimus; cujus postmodum emuli fuerunt plerique ordinum religiosorum fundatorem: sanctum dico Norbertum ceteris priore u temperatissima commissione dignitatem clericalem cum observantia monastica, et vita activa cum studiis contemplativa associasse. At nunquid exinde partibus transcribendis monastices, ausuque præcipiti canonii substernendus monachorum? Non magis opinor, quam reliqui ex religiosis cœtibus quilibet, vitae communis et clericalis contubernio, gloriantes. Obiit vero Joannes Iperius, referente Andrea Valerio in Bibliotheca Belgica, anno 1383, a regimine monasterii S. Bertini apud Audomaropolitas decimo septimo.

Et rursus præfatis omnibus recentior Ascanius Tamburinius tom. II, disput. 24, monachus Vallis-Umbrose easdem opinionis umbras sectatus, haec retulit: *Praemonstratensis canonicorum regularium congregatio, primum sub Regula S. Benedicti insti-*

*tuta a S. Norberto, teste Jacobo Philippo in Suppl. Chron. l. xii; Guazzus in sua Historia; Illescas, et aliis apud Arnaldum Wionem part. i Ligni vita, lib. i cap. 71. Deinde nescio quam ob causam an. 1120 sub Regula S. Augustini, sub qua ad hæc usque tempora vivit, eam transtulit. Dicti autem sunt canonici hujus congregationis Praemonstratenses a monte Praemonstrato in diocesi Laudunensi suffraganea Remensi, ubi D. Norbertus jam ecclesiam edificavit. Viget maxime hæc familia per Galliam, Germaniam, Flandriam, Hispaniam: in Italia fere nullæ sunt monasteria. Novissime Romam canonici Praemonstratenses venerunt, et in Via Felici apud S. Mariam Majorem emptis domibus suum exstruunt collegium. Fuit confirmata hæc congregatio anno Domini 1126, Kal. Marti ab Honorio II pont., etc. Hæc ibi. Ac eadem dicti tomi quæsito quinto agens de Regula S. Benedicti, deque congregationibus sub eadem militantibus reponit in hunc modum: *Praemonstratensis item congregatio instituta fuit an. 1120 sub S. Benedicti Regula, a S. Norberto Coloniensi et monacho Sigebergensi ordinis S. Benedicti, et ita expressis verbis testatur Jacobus Philippus in Suppl. Chronicil. XII; Guazzus in sua Historia Italico idiomate conscripta; item D. Gonsalvus Illescas abbas S. Fromæ in Historia Pontif. cap. 20, lib. v. Vide Wionem parte i Ligni vita, lib. i, cap. 71.**

Atque hos existimem auctores præcipuos, qui propensiior erga S. Benedictum ejusque sectatores affectu, aut forte alius alium tanquam prudentiorem secutus, a veri linea devii abierunt. De pluribus utique scriptoribus, quod Cato (232) quondam de populo Romano, merito resumpseris, gregi pecorum similes, que singula non arbitrantur, aut discernunt, sed universa ductorem aliquem sequuntur; sic Romani privatum consulerent neminem, in concionem vero cœtumque coacti ab aliis agi facile se permetterent. Neque ego hæc profusiori relatione dirigenda censui. Apage ergo Iberas nærias, ac inanes insaniae potius, quam ut calidiori stomacho concoquuntur. Tu si mavelis, ordinis Praemonstratensis incunabula cum progressu ætatis modernæ, et prima vita Norbertinae in melius mutata studia cum iis, que hoc opere passim sparsa occurrunt, committe, nec veritati fucandæ vel tenuis color apparebit. Et vero memor veteris paræmiae, per viam publicanum ambules; id est, ne securis multorum errores.

Potiori omnino jure, ac evidenter ratione, quam præfati scriptores ad institutum, aut regulam S. Benedicti transferre nequidquam studuerint, ordinem Praemonstratensem, illi eidem ordini de pluribus religiosis familiis, que tanquam ornatae sponsæ de canonicorum Praemonstratensium thalamo prodierunt, non in se, sed in Deo suo glorificandum esset. Neque si palam edixeris, videbor insipiens. Ubi in primis veteri memoria recoien-

(230) Vixit an. 1500.

(231) Vide Baron. ad an. 1124 sub finem.

(232) Plutarch. in Catone.

dum venit, quod S^o Dominico ordinis Prædicatorum p̄cclaro fundatori contigisse gravissimi scriptores ejusce in statu tradiderunt' (233). Is videlicet cum Româ apud summum Ecclesiæ hierarcham, Innocentium tertium, ageret pro impenetrando novi ordinis stabilimento, quem vir Dei spiritu apostolico plenus jam tunc parturiebat, res ea (nescio an sors, an Deus dederit) multo supplicantis tædio protracta, ac eo pluribus remoris, quo diuturnioribus moris implicita, nullum consecuta est effectum, donec tandem ex nocturna visione ruinam meditantis Ecclesiæ Lateranensis, cui vir ille subiecere humeros labenti videbatur, pontifex eductus mentem mutaret, et maturaret consilium. Igitur statim accersito ipse benigne annuit, ac nove congregatlonis instituende facultatem fecit: illa tamen interposita cautela, ne novam regulam, aut vivendi statuta sibi, aut sociis procudere liceret, verum habitu delectu, cūdā ex prioribus religiosorum virorum ordinibus, quem cathedræ pontificie sanctivlsset auctoritas, magis placito se addicceret, ac vita sue rationes conformaret. Eo pacto discessit laetus ab Urbe Dominicus, atque in Gallias se contulit ad socios, qui Provīlē eonsidebant, cum quibus īnīto consilio, ac interposita divini Numinis ope, mentem sibi bonam inspirari diu multumque rogabant quo fieret delectus maxime salutaris. Cum tandem consensus omnium, ac una vox Patrum fuit, ut beatissimi Augustini Regulam sub eis constitutionum moderamine, quo a religiosis Præmonstratensibus in usum deducta fuerat amplecterentur: neque aliud videri conducebilius ad propositionem ritæ rationem, nihil rectius quod alumnos ad optatum finem perduceret, nihil quod magis publicum Ecclesiæ bonum promoveret. Verba igitur factis commlserunt, atque non multo post in Hispanias profecti, Tolosæ primi monasterii fundamenta sub annum salutis nostræ millesimum ducentesimum decimum sextum feliciter jecerunt, elapo primo ferme sæculo ab auspiciis Præmonstratensi ordlnis.

Non est aliud gravius aut inculentius testimonium quam B. Umberti, magistri ordinis Prædicatorum generalis quinti, hæc affirmantis (234): *Notandum quod Præmonstratensium statuta eodem modo incipiunt. Ex quo elicetur quod nostræ constitutiones ex illorum sint extractæ, quoniam ipsi præcesserunt nos. Et quidem hoc justum fuit. Præmonstratenses enim reformaverint et auxerunt Regulam S. Augustini, sicut et Cistercienscs Regulam S. Benedicti: et excidunt in austeritate vita omnes regulæ illius professores: in ceremoniarum quoque decoro, et observantiarum pulchritudine et discretione; maximæ multitudinis regimine, per generalia et annua capitula. Beatus igitur Dominicus, ei fratres sui temporis cum a Domino papa, secundum conceptum fervorem, novini,*

(235) *E nostris Chrysost. Vander Sterre in Vita S. Norberti lib. ii, cap. 5; Pagius. Biblioth. lib. 1, cap. 17. Ex Ordine S. Dominici Ferdinandus de Castilla lib. 1, cap. 17. Fulco Tolos. Thond. de Apol. l. Umbertus et fūse habentur apud Ribadin.*

A et satis arctam regulam, seu ritam inventre non potuerint, et ob id a suo repusi proposito, elegerunt Regulam S. Augustini, non immerito cum illis constitutionibus inde assumentes, quæ suc professioni plus convenire putarent. Familia itaque beati Dominicæ quasi altera proles est sancti Patris Norberti, aut si mavis, fetus beatissimi, ac magni parentis Augustini gemellus. Sic prorsus (si præcipue initia spectes) alter alterum ordinem expressit: non tantum in Regula et constitutionibus, sed in ceremoniis divini cultus, externo corporis habitu, proposito ritæ genere pari. Et sicut S. Norbertus, ex canonico inclite ecclesiæ Sanctensis in Clivia, monstrante celo laneum habitum, eumque candidum assumpsit cum scapulari et capitulo: nemo tamen nisi Injurius eum discessisse dixerit ab ordine clericorum, quem correxisse, et ornasse palam est: sic beatus Dominicus mittens tunicam lineam, quam in ecclesia Oxonensi canonicus regularis gestaverat, ex conformitate vestis Præmonstratensium, (235) tandem in colore birri seu cappa dissimilis, quæ nigra illi, nobis eum reliqua veste candida, nihil perdidit dignitatis præstans, nihil ritæ apostolicæ, quam potius insigni secessione adauxit.

*D De habitu quidem Præmonstratensium Matthæus Galenus quondam præpositus S. Amati ac cancellarius facultatis Duacensis, in libro De originibus monasticis, contendit eum præ reliquis propriis ad primitivæ Ecclesiæ morem accedere, cum ait: *Ez iis quæ modo apostolica traditio subministravisti nobis, facile critique est perspicere hac quoque in parte ad originem suam accidere Præmonstratenses, quibus nihil ornamenti indumentive adest, quod eos non animi candoris, simplicitatis, ac puritatis admoneat: nisi quod frigus Germanicum, unde progressi fuere pri- mum, non passum sit nudum linum usum, eumque suaserit sancto Norberto cum lanu permuteat. Nam quod quidam lineas vestes superinducant laneis interioribus, affectatius quam germanius esse videtur. Nam pallia seu togas extimas, ipsasque exomidas fuisse laneas, et harum vicem in vestibus illis Orientalibus nonnunquam astantes supplerisse, Philonis verbaprostrem loco ascripta palam argunt. Sic ille, qui tamen in eo non usque a deo placet, quod assumptæ vestis lancee causam nimis humiliem, ac inferiori respectu admensam censeat. Sublimior multo fuit S. Norberti intuitus, ac defæcator, quod utique habitus lanus convenientior sit poenitentiae, cuius præcones esse tam opere quam ore decet esse viros religiosos. Deinde quod vestis linea magis servanda videretur rei divinae officiis, quia jucundius nonnunquam et gratius potest repeti, inquit magister Adamus (236), quod ad tempus contingit intermitti. Sic egisse filios Sadoch ac sacerdotes legis veteris describit propheta Ezechiel (e. p. xliv), sic habet usus receptus Ecclesiæ in Vita S. Dominicæ, 4 Augusti, etc.**

(234) *In 1 Cap. statut. F. Prad.*

(235) *Cap. 12.*

(236) *Serm. 3, part. ii.*

six, optimus ac probatissimus omnium magister. Nec velum per omnia comprobari adinventiones Polydori Virgilii, ubi de Præmonstratensibus (237) : *Amiciuntur tunica alba, cum linea toga, sub candido pallio, quo potissimum a canonicis differunt.* Proprius facit quod referente Clemente Reynero in suorum per Angliam apostolatu legimus (238) : *S. Gilbertum anno 1148 ordinem de Sempringem sub duplice Regula fundasse S. Benedicti, sanctique Augustini, ut sanctimoniales et canonicos in eadem conjunxisse ecclesia, convenientibus disjunctos aedificiis.* Ea quidem ratione, ut sanctimoniales ritu Cisterciensium, dñinis laudibus sub Regula S. Benedicti vacarent; canonici vero albi ritu Præmonstratensium, sub Regula S. Augustini Deo servientes, sanctimonialium præsertim in spiritualibus, temporalibusque administrandis, curam gererent.

Ut autem redeamus a quo paululum digressi sunus, sciendum præterea est Præmonstratenses ac Dominicanos perpetuae necessitudinis vinculum a principio intercessisse, quod renovari petierunt prædicatores Teutonici ad communionem precum et honorum operum a Præmonstratensibus in conventu publico et generali habito Præmonstrati anno millesimo ducentesimo tricesimo tertio admissi. Conventionis litteras asserunt Miræus in Chronico Præmonstratensi, et Joannes Pagius in sua Bibliotheca. Unde et ea quæ commendat S. Thomas (239) princeps scholasticorum de cautela professionis apud aliquos religiosos, qua non tam Regulam ex voto servandam, quam secundum eam quasi ad exemplar, ritam proponunt instituendam, quo laqueum gravioribus peccatis præcidunt. In aliqua tamen religione, inquit, scilicet ordinis fratrum Præicatorum, transgressio talis, vel omission ex suo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque veniale; sed solum ad penam taxatam sustinendam, quia ad hunc modum ad talia observanda obligantur. Quæ, inquam, in suis, et ibi, et alibi commendat S. doctor, canonicis Præmonstratensibus ex æquo convenire cuivis volenti attendere, levi opera occurret. Hic est tenor vetustiorum statutorum Præmonstratensium. *Institutiones* quas in præsenti libro conscripsimus non ad culpam obligare transgressores intelligimus, sed ad penam, nisi aliqui eas transgredi præsumpserint ex contemptu. Excipiuntur tamen illa tria, quæ de substantia ordinis esse dignoscuntur. Et

A mox : *Præterea ea, quæ de privilegiis, et statutis Romanorum pontificum inseruimus in hoc libro, non nostras institutiones, sed privilegia, et statuta sedis apostolicæ reputamus.* Atque illam præfationem (neque enim per totum codicem libet discurrere) hinc fermè verbotenus mutuatam Dominicani ordinis Patres etiam præ fronte suarum constitutionum exhibuerunt, eamdem nobiscum præfationem, eamque obligationis cautelam non aspernati.

Quin etiam, attestante nostro Becardo (240), eremitiæ S. Augustini, quos vulgo nuncupant Augustinianos, suas item constitutiones ab iisdem verbis ordiuntur. Quibus conformis scripsit Joannes Pagius in sua Bibliotheca (241). *Sunt et aliae quamp plures religiosorum sanctitie, et congregations, ut fratrum Cruciferorum, de Mercede; eremitarum S. Augustini; canonicorum Sancti Salvatoris prope Florentiam, et plerisque aliae, quæ Præmonstratensium nostrorum mores, constitutiones, statuta et ordinationes in omnibus (exceptis vestibus) imitantur et observant.* Sic ille. Certe de suis Coelestinis, ut dietis auetarium accedit, hæc scripta reliquit Petrus Crespelius doctor Parisiensis (242) : *Sed et cantum atque officium nos habemus ab Adamo, Præmonstratensi cardinali, devotissime editum, prædictæ solemnitatib[us] ecclesiasticis per omnem modum in modulaminz conforme.* Atque hos veluti ramos quosdam non immerito quis dixerit palmæ Præmonstratene cœlitus, exaltata in Cades, plantata securus salutarium decursus aquarum, dantis fructum in tempore quam utique honor sublimat, confirmat sanctitas, sapientia exornat, et viridianum ramorum decor secundat. Ejusce nitore oculi aspectabat constitutiones nostras. B. Umbertus (243) : *Præmonstratenses pulcherrimas observantias, quasi quasdam cærenonias ad majorem Dei cultum pertinentes, addiderunt.* Porro hæc observantia sunt ad majus meritum, quoad Deum; sunt servitia gratuita superaddita debitis. Et ad majorem fortitudinem contra hostes, sunt antemurale additum muro. Et ad maiorem decorum quoad proximos, sunt varietas picturæ addita super albedinem. Item valent ad majorem cæfactionem charitatis, sicut vestis : ad meliorem conservationem regulæ, sicut sepes circa vineam; ad maiorem colligationem in bono, sicut duplicata cingula fortius ligant sellam. Sic ille generalis magister ordinis atque asceta egregius.

(237) Lib. vii De invent. cap. 3.

(238) In apostol. Benedictine in Anglia, lib. i, § 20.

(239) 2-2, q. 286, art. 9.

(240) In Annal., ad an. 1120, n. 74.

(241) Lib. i, cap. 17.

(242) In summa verb. Mariæ apud Miræu in chron. Præmonstr. sub an. 1518.

(243) Tract. 4, collat. 11, Serin

PRÆFATIO
IN HOMILIAS SEU SERMONES SEQUENTES
MAGISTRI ADAMI

Dicti Anglici.

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

I. SUMMARIUM. — 1. *Litterarum inventio adminiculatur memoriae.* — 2. *Eorum utilis et necessarius usus.* — 3. *E suggestu proclamata jussus scripto committere.* — 4. *Diu avocatur ob parvitatem propriæ, ac invidentia alienæ respectum.* — 5. *Sui depresso, Patrumque ac Ecclesiæ doctorum sublimatio.* — 6. *Charitati suorum, atque auctoritati superiorum satisfacit.* — 7. *Nuncupat labores suos Ecclesiae Præmonstratensis canonici.* — 8. *Quos diligit sine fictione, recolens beneficia sine adulazione.* — 9. *Prestatio retributionis possibilis.* — 10. *Homilia centum per annum distributæ.* — 11. *Spiritualis et corporalis medici analogia.* — 12. *Scripta sua subjicit corrigenda.*

I. Inter cætera, o vitæ venerabilis viri, mili in Christo dilectissimi, in quibus et sciendi, quæ antiquitus acta, vel dicta sunt, et retinendi quam maxime quæ sciuntur, vel materia vel occasio consistit, illud nimirum primum ac præcipuum est, quod in diversitate quæ sub sole linguarum sunt, nota jamdudum inventæ sunt litterarum. Siquidem dum sine ambiguo constat, quod sicut ex litteris syllabæ, sic et ex syllabis dictiones, et ex dictionibus sunt orationes contextæ, quo major litterarum in nobis et evidenter notitia appetet: eo profecto consequenter in nobis et clarius contra ignorantiam scientia nitet, et firmius contra oblivionem memoria viget. Hinc quoque in primo Etymologiarum libro Isidorus dicit: *Litteræ autem sunt indices rerum, signa verborum. Quibus tanta vis est, ut nobis dicta absentium sine voce loquuntur.* Et adjunxit: *Usus, inquit, litterarum repertus est propter memoriam variarum rerum; nam ne oblitione fugiant, litteris alligantur.* Et addidit causam: *In tanta enim rerum varietate, nec disci audiendo poterant omnia, nec memoria retinueri.*

II. *Litterarum necessitas.* Cum igitur res litteræ indicent, euni verba nihilominus signent, cum et eorum tanta vis sit, ut sine voce quoque loquantur nobis absentium dicta, potet procul dubio quod earum sit necessarius usus, dum per eas apud nos, quæ scire, non retinere volumus [*al. valemus*], alligantur, quæ solo auditu nec eruditio docere, nec memoria sufficiet retinere.

III. *Sermonum scribendorum ratio.* Inde quidem est quod quorundam nostrorum tam coæqualium prece quam superiorum præcepto fatigare quam sæpe parvitatem meam pulsando dignata est devotione; ut quædam ex his, quæ ad ædificationem eorum positorum antea dixeram tam illorum quam istorum litteris mandarem. Et hæc nimirum est causa [*al. hac nimirum de causa*], qua sunt, quæcumque scripta sunt, litteris mandata. Quatenus

A pariter videlicet et qui cum voce habere non possent præsentem, haberent quoque loquentem, etiam sine voce absentem. Et memoriae nihilominus facile commendarent legendo sæpe repetita, quæ difficile in memoria retinere possent audiendo semel prolatæ.

IV. *Obstacula bina: primum exilitatis propria, secundum invidentia alienæ respectus.* Verum cum ita fuissent multoties tam prece, quam præcepto pulsatus, hinc rubore perfusus, hinc et timore concussus: hinc, inquam, super propria ignorantia erubescens, hinc quoque mordentes detrahentium linguas pertinescens, nequaquam omnino vel olsecrantibus acquiescere, vel jubentibus decrevi parere: sed tam illis diu quam istis resistens, nec illorum me permisi petitionibus flecti, nec istorum præceptionibus compelli. Ecce quippe tunc levius B judicavi offendere benivolos non modo socios, sed prælatos, quam contra pusillanimitatem meam provocare malivolos. Quibus dum, qui dicit, displicet [*al. qua dicit, displicant.*] consequenter non aequo judicio et quod dicit, non placet. Nec honori esse possunt, quæ percipiunt auribus verba, quando vilescit, quæ oculis cernitur, persona. Cumque acuto linguae cædant gladio, quod coram est prolatum audiunt: sed multo nonnunquam crudelius in id debaceantur, quod exaratum in charta deprehendunt. Dum vero livoris intrinsecus malitia torquentur, magis ubi eis reprehensionis quam ædificationis patere possit occasio rimantur: qua videlicet ædificatione mediante instruantur quanquam [*al. quam quid vel quamque*] illud salubre sit, quod eos et a malo retrahat impetuoso, et ad bonum excitet pigros.

V. *Sui ipsius præ Patribus orthodoxyis submissio.* Non solum autem, sed calamus arripere et proprie quoque dissuasit aliquandiu conscientia ignorantiae: quia dum in tantum superabundant vitales ac prædulces Patrum orthodoxorum delicias,

erubui, nec immerito, illis, qui ad eas non tam crebro quam jugiter sedent, insipidum meæ paupertatis olus apponere, et inter torrentes limpidissimos lutosam paludem meam propinare. Quis enim id, nec injuste, non omni censeret subsannatione dignum? unum quippe ac idem foret ac si talpa suffodiens, et cæca magis quam cæcata aquila se ingereret volanti, ut soli cum ea radiis non intuens inferret obtutus. Quod mihi in sentiendo acumen, quisve nitor in proferendo, quæve in conversatione perfectio, ut quidquam apponendum delicatis ac cœpiosis in deliciis suis de sacco meo cilicino præsumerem? Hoc autem eorum proprio proprium est, qualis non sum ego: quos et prædivites reddit aurum in acumine ingenii, et claros argentum in nitore eloquii, et ornatos lapides pretiosi in vita laudabili. Sed talis ego non sum. Sed pauper, obscurus et indecorus, utpote cui deest et profunditas sapientiae, et fulgor eloquentiae, et meritum vitæ. In his itaque et hujusmodi excusatio mea, nec petitiones ad exaudieadum admittens [al. admittit], nec præceptiones ad implendum complectens [al. complectitur].

VI. Superat et præcipientis auctoritas et potentis charitas. Cæterum sicut aliquando fortassis excusare me decuit, sic procul dubio semper recusare mihi non licuit, quia non minus damnabile hoc obstinationis, 3 quam istud indicium probabilitis foret humilitatis. Id quippe dedit tolerabile exoratiæ jussi humilitas; hoc autem procul pellere habuit et charitas petens, et auctoritas jubens. Ita quoque per omnia factum est. Magisque judicavi cruentas in me detrahentium admittere manus, quam voluntatibus eorum resistendo vel sociales erga corequales, vel filiales erga superiores non habere affectus. Attractus igitur et devictus, jactansque cogitatum meum in Domino, applicare cœpi studio animum, et calamo manum (*Psal. XLIV, 2*), et quæ interim pro temporis congruentia, ac loci opportunitate occurrere poterant litteris, tam quæ in publico anteā dixeram, repetens, quam quæ needium coram dixeram superaddens expressi, et expressa vestræ potissimum charitatis sinceritati transmisi.

VII. Nuncupatio operis, et suipsius. Vobis utique, vobis, inquam, o viri reverendi sinceræ dilectionis ulnis in Christo complectendi, hoc specialiter opusculum dignum duxi destinandum, quos inter famulos Christi universos, sicut dignum et justum est, in ipsius complector visceribus, mili tenere et insolubiliter contractos, quos et sanctarum unito mentium Patris et Filii, et Spiritus sancti unus idemque cum eis Deus, compage veri amoris insufficienti, meo in se spiritu concessit esse unitos, vester [al. vestrus] ex toto esse desidero, si quid in verbo Dei valeo; imo si quid mihi datum est in aliquo exercitio spirituali, quod esse possit adificationi. Accipiat igitur sinceritatis vestræ dulcedo munus istud, omnino quidem exiguum, non exigua tamen dilectione transmissum; nullatenus æsti-

A mans, quod id valde vobis putem necessarium; sed ut ex transmissione conjiciat, atque perpendat; quem qualemve erga vos habeam in Domino affectum. Totus quippe semper, et ubique, et ad omnia inquantum et scientia nosse, et facultas contulit posse; in Christo vester sum, si quid tamen sum. Vester utique; vester, inquam, in obsequio famulus, in beneficio obnoxius, in eruditione discipulus, in adoptione filius, in pace catholica socius, in dilectione amicus; in ipso denique, qui Dominus est dominantium, conservus. An istud quis asserat magnum, quod me ex toto assero vestrum? Ego autem non contradicerem: si ipse magnus essem. Nunc vero non me existimans esse aliquid, cum nihil sim, ne ipse me seducam (*Gal. vi, 5*), sed potius sciens quid desit mihi, non magni aliquid me agere deputo, etiam cum me ex toto ad amandum colligo; qui me tantillum et talem, a tantis ac talibus, tantum ac taliter amari non ignoro.

B VIII. Dilectio sine fictione, et beneficiorum recognitio sine adulazione. Cogitans siquidem apud me et recogitans, volvens ac revolvens, in quanto, et quali me in Domino complectamini affectu, dum hinc me prævideo tam indignum, hinc autem tanti apud vos habitum: super inæstimabili hac dilectione vestra erubesco, fateor, obstupescens, et ob stupesco erubescens. Neque enim in corde, et corde, sed coram Deo, in Christo, loquor: *Testimonium mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto (Rom. ix, 1)*, quem in veritate video, qualemque me ore confiteor, talem et in corde intueor; vitem me faciens, et in oculis nihilominus meis humili existens. Sed nec ad lingendum linguam mihi assumo caninam in recordatione ac confessione eorum, quæ mihi a vobis tam copiose collata sunt beneficiorum, agendo gratias vocem laudis emittens. Non autem [al. inquam] oleo vestrum caput impinguo, succum adulatioñis admittens. Quis itaque ego, aut qualis ego, vel quæ domus patris mei (ut quidam ait [*JJ Reg. vn, 18*]) in Israel, ut mihi talem, quam fructuosis comitantibus affectibus, et quidem copiosissime vestra in domo universitas sincera 4 largiatur dilectionis affectum? Quis majorem, quam ego, invenit gratiam in oculis omnium vestrum? et, ut aliquid amplius addam: quis etiam tantam? et quidem ita esse clamitare non cessat devotioni universitatis vestræ, in eo quod parvitatem meam, et tam hilariter suscipit ad se venientem; et tam pie tractat apud se commorantem, et tam invitata dimittit a se recedentem. Quando enim non de ejus causata est absentia, hilaris effecta de presentia, sicut latata de accessu, sic et contrastata de discessu?

IX. Quæ condigna beneficiorum retributio. Reddat vobis Dominus vicissitudinem [al. vicem] hanc, in cuius conspectu capilli etiam electorum suorum ad remunerationem, et numerati sunt. Nam ut condignam ego vobis remunerationem impendam, longe superexcedit pauperiem meam, nisi forte ad

rependendam in aliquo vicem, t̄si valle modicam, suffragari aliquatenus possit plena quam mihi scio non deesse, charitatis impensa et cognitio in corde, et confessio in ore. Scio namque et fateor me debitorum, scio nihilominus et fateor me condignum non esse posse redditorem: non ignorans quidem esse multum per omnem modum, quod a me acceptum est, sed et quia [at id vel illud] quod rependatur, apud me nihil est. Nec id profecto ad dispensandum vestrum, quia eo vobis uberior largitor reddet, ac remunerator oronium bonorum, quo plus illi, pro ejus nomine, contulisti, qui nihil habet quod reddat vobis. Unde et ejus ad quemdam in Evangelio exhortatio est, hunc habens modum. *Cum facias prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque ricinos divites, ne forte et ipsi te rinvitent, et fiat tibi retributio.* Sed cum facias contritum roca pauperes, ac debiles, cæcos, et claudos: et beatus eris, quia non habent retribuere tibi. *Retribuetur autem tibi in resurrectione mortuorum* (Luc. xiv, 13 et 14). Erit autem in eadem resurrectione et retributio vestra, quia et illi bene fecistis, qui non habet reddere vobis. Ut pote quem et egestas spiritualis efficit pauperem; et concupiscentia carnis debilem, et caligo ignorantiae cæcum, et desidia in bono opere claudum. Sed de his haec tenus sileamus.

X. *Liber homiliarum complexus sermones centum et distributio illarum.* Librum autem istum sermonum sive homiliarum, quem vobis in indicium debite dilectionis, qua vestre in Domino complector dilectionem universitatis, transmitto: ea quæso a vobis diliganter devotione suscipite [al. dignetur devotio suscipere], qua eum vobis a me scio destinari. Sed et hoc quoque precibus meis coram sinceritate charitatis vestre flexis genibus mentis superaddo, quatenus si quid in eo, ad edificationem pertinens, vestra sagacitas invenerit, ita approbet, ut si quid nihilominus ineptum quoque, et atter se habens reprehenderit, nullo modo inemendatum relinquit. Sic enim volo, ut si quæ in aliquibus opusculis vel studiis parvitatibus meæ recta sunt, a sinceritate dilectionis vestre comprobentur, ut et quæ distorta sunt, ad vestrum examen corrigantur. Ab Adventu vero Domini exordium sumens et per festiores dies transcurrens, quedam ex his quæ jam in audience dixeram, excipsi. Quedam vero, quæ needum coram dixeram, superaddidi: et centum sermones, prout potui, composui. Sunt autem a prima Dominica in Adventu Domini usque ad vigiliam natalis Domini decem et octo sermones. In ipsa vigilia quatuor; in die Natalis Domini sex; in die Sancti Stephani protomartyris quatuor; in die Sancti Joannis apostoli et evangelistæ unus; in die sanctorum: Innocentium tres; in Dominica infra octavas Nativitatis Domini quatuor; in die Circumcisionis duo; in die Epiphaniae Domini duo; in Dominica secunda post Epiphaniam Domini, tres; in capite jejunii feria quarta unus; 5 in Dominica

A Palmarum unus; in cena Domini unus; in festivitate Paschali quatuor; in hebdomada tertia Pascha, feria secunda in synodo unus; in sequenti feria tertia in eadem synodo unus; in die Ascensionis Domini unus; in festivitate Pentecostes sex; in octavis ejus unus; in dedicatione Ecclesiæ unus; in Electione cujuslibet prelati unus. Post hos autem sermones sunt et alii, qui specialiter ad viros spectant religiosos quatuordecim, quibus succedunt viginti in festivioribus natalitiis sanctorum.

XI. *Ecclesiastes est instar medici herbas salubres querentis.* Si qui vero sunt lectors, quibus non placet, quod tanta quidam sunt prolixitate extenti, quod et mihi quoque plurimum displicet; ad memoriam quæreso, revocent quod, qui multa ob ædificationem audientium proponit, non semper quando voluerit convenienter ac decenter proposita terminare poterit. Sermo quippe currrens non valet detineri. Sane contingit quam sæpe, quod cum medicus aliquis ut herbas quærat salubres, longe lateque vagatur in silvis, quarum viribus, quos suscepit curando, succurrere possit ægroris: longa in eis mora detinetur, et nimis seru nonnunquam cum disco ad aperta plana egreditur. Ut tunc nimium quam maxime, cum earumdem silvarum longius se densitas extendit, et ad inveniendum, quæ diligenter quæruntur, herbarum se copia præbet, quarum collectioni eo se mora longiore medicus impedit, quo suorum sanitatem ægrorum amore C serventiore exoptat. Nonne medico valet convenienter assimilari, qui ut animalium medecatar languoribus, cum vita merito prædicationem divini suscepit verbi? et quid aliud herbae salubres in densitate silvarum, nisi sententiae spirituales in profunditate Scripturarum? quibus profecto perscrutandis eo nonnunquam morosius prædictor intendit, quo et Scripturas sacras, de quibus tractat, mediante infusione spiritus, et acuminè intellectus, profundiores invenit; et ædificationem audientium, quos Christo desiderat lucrari, pia intentione sollicitius querit.

XII. *Subjectio ad correctionem.* Nec idcirco ista dixerim, quia tædiosam horum sermonum prolixitatem reprehensione indignam asserere velim; sed hoc quoque in eis juste reprehendendum sicut et alia, quæ in eis digna fuerint reprehendi; ad vestrum volo arbitrium corrigi, ut quos nimium prolixos judicaveritis ad competens et aptum compendium redigatis. Et, ut breviter dicam, sicut justissima ego sum dignus reprehensione animadvertis, qui non scribenda temere scripto digessi; sic et vos, ut pace vestra dixerim, laude in hoc digni non critis, si quæ in eis corrigenda sunt, emendare neglexeritis, dum eos vestre offero et diligentiae perscrutandos, et peritiae corrigendos. Id quidem solum in eis habiturus per omnia ratum, quod justum vestri examinis acceptaverit arbitrium. Singulorum vero titulos et causas præse-

tione ista finita propono, ut cum aliquis, quæ A stia, emptor et pretium Dominus Jesus a eunctis sit uniuscujusque materiæ, de qua tractat, scire desiderat; statim absque singulorum revolutione, reperire queat. Orantem pro nobis religiosam universitatem vestram gratia sua atque misericordia Redemptor noster, et redemptio, sacerdos et ho-

malis protegat: sanam semper et ubique, et incolunam custodiat, et ad beatam atque beatifican- tem suam, in futuro visionem feliciter perducat. Amen.

ADAMI PRÆMONSTRATENSIS

SERMONES.

6 SERMO PRIMUS.

DOMINICA PRIMA IN ADVENTU DOMINI.

De nominibus Christi, et quomodo ei adveniens occurtere debemus.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Salvatori venienti obviam occurrentum ex Invitatorio officii divini; hoc tempore cantari soliti. — 2. Cui, a quibus, et quo modo occurrentum. — 3. Commendatur fervor spiritus: tepiditas arguitur præ quadam frigiditate. — 4. A divinis officiis omne tedium atque instabilitas mentis aut corporis arecenda. — 5. Deficiendi periculo expoñitur, a quo proficiendi voluntas deponitur. — 6. De sex nominibus Deo attributis. — 7. Mirabilis, in creatione presertim hominis expenditur. — 8. In imaginem Dei non est inducenda similitudo pecorina. — 9. Cur dictus consiliarius. — 10. Item Deus, et fortis. — 11. Amicus et Pater futuri saceruli. — 12. Princeps pacis et Salvator. — 13. Vocatus Filius Dei. — 14. Deus et homo Emmanuel.

I. Jam instat salubre, o dilectissimi, tempus, quo decet uniuersumque nostrum cursoris officio fungi. Hoe siquidem continere videtur vox illa communitaria, qua aperte hac, in ipso vigiliarum exordio, alter alterum excitasti, quando non modo colloquendo per verbum, verum etiam ad exprimendam internam animi alacritatem, et concordiam sonando concorditer per cantum, dixisti: *Occurramus obviam.* Et quidem admonitio valde salubris quam nimis non diffitemini et vos, si diligenter advertitis, cui. Nam cui, nisi *Salvatori nostro*, de quo incontinenti addidistis? præmisistis et causam, quando ostis: *Ecce venit Rex.* *Ecce*, verbum est non solum demonstrationis; sed admirationis, nonnunquam et exultationis. Et quidem cum laetitia mista, et cum admiratione leta suscipiendus hic Rex. Et utrumque debet habere, qui fructuose huie occurtere valuerit Salvatori. Occurramus itaque venienti.

II. Venit namque Creator et Magister; venit Dominus et Rex; venit Amicus et Sponsus; venit Salvator et Filius; venit etiam Deus et homo. Si ergo ita est, immo quia ita est, occurrat plasma Creatori, Magistro discipuli, ocurrant Domino servi, milites Regi, occurrant Amico consortes, Sponso paronymp'i, occurrant Salvatori captivi,

filio cohæredes. Occurrant denique homini quidem homines, mediante homine Deo, deificandi. Occur- rant, inquam, sed cum mentis devotione, sed cum fervore spiritus. Idecirco fortassis communquistis vos invicem, non quidem ut catis, sed ut curratis. Ire namque etiam piger quilibet nonnunquam valet, currere vero semper festinantis est. Dignum plane et justum est ut curramus, quia cui occurrentum asserimus, magis eucurrit quam ivit. Nos ergo occurramus ei, quia et ipse prius eucurrit propter nos. Qui enim vidit testimonium perhibuit, quia exultavit ut gigas ad currandam viam (*Psal. xviii.*, 7). O hilarem, o fortem, o serventem! Siquidem in exultante latitudo cordis, in gigante fortitudo ope- B rs, in currente fervor spiritus notatur.

III. Occurramus eo modo ei, quo ipse propter nos eucurrit, ut simus videlicet hilares detores, quia tales diligit Deus. Simus *stabiles*, et *immobiles*, *abundantes in omni opere Domini semper, quia talium labor non est inani coram Domino* (*I Cor. xv.*, 58). Simus spiritu ferventes, quia qui tepidus est, incepit eum evomere ex ore suo (*Apoc. iii.*, 15); *Amen, testis fidelis et verax, qui est principium creaturaræ Dei* (*Avoc. xix.*, 11). Hæc ideo, dilectissimi, dico, quia multum displaceat Deo in quolibet religioso temporis spiritus. Cum enim sint quidam frigi per culpam, quidam calidi per justitiam, quidam vero tepidi per negligentiam, magis tamen æquanimitate toleratur a Domino, in Angelo Lao- diceæ, frigus quam tepor. Quia licet non tam mali **C** esse videantur, qui tepidi videntur stare in bono, quam sunt illi, qui frigi jacent in malo: plerunque tamen instante illo igne, quem Dominus venit mittere in terram (*Luc. xii.*, 49), frigi quidem accenduntur; et accendi nolentes, ab ore Domini tepidi evomuntur. Item a gratia projecti excluduntur, et exelusi ejiciuntur.

IV. Pertimescant igitur qui corde arente et tædente opus spirituale, et maxime qui divinum in Ecclesia exercent officium. Quia non modicam illis propheta vindictam intentat, qui opus Domini frau- dulenter faciunt (*Jer. xlviij.*, 10), et desidiese. Omne quod agitis opus, spirituale est, et pro omni exspe-

cranda et expetenda retributio spiritualis. Et ideo A vero de nihilo, ad imaginem tamen et similitudinem suam O admirabilis plasmatio corporis humani ! quam admirabilis et inspiratio vivificatoris et inhabitatoris illius spiritus, videlicet rationalis ! Insignivit spiritum gemino munere, illuminans eum, et afficiens : in uno clarificans eum, ad agnitionem veritatis, per intellectum : in altero quoque inungens eum ad amorem virtutis per affectum. O intellectum, quo radiante claret electio veri : et affectum, quo inungente sapit dilectio boni ! dono quoque gemino dedit et corpus : sensibus illud exornans, et in distributione membrorum ejus, adificationem spiritui preparans. Unum ad usum bone actionis, aliud vero ad fructum internæ instructionis. Unum, quo oculis confertur ut videant, auribus ut audiant, naribus ut

B olfiant, saucibus ut gustent; cæteris vero membris, et maxime manibus ut tangant, quatenus inhabitator ille invisibilis a foris hauriat, et introrsum sorbeat, quæ quolibet modo ~~et~~ formata sunt per vi- sum, quæ sonora sunt per auditum, quæ olen per olfactum, quæ sapient per gustum, quæ palpabilia sunt per tactum. Ipsa vero membrorum distributio non modica eidem spiritui instructio est. Et maxime quod solis pedum plantis terram contingentibus, sursum homo uniformiter præ cæteris animantibus erectus est. Unde et gentilis quidam ait :

*Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque tueri
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*

OVID. i Met.

C VIII. Considera itaque, o spiritus, quem lumen rationis clarificat : considera, inquam, in jumento tuo, cui more equitis praesides, quem preci more aurigæ, qualem te debeat exhibere. Erigere ad superna, desere terrena. Pudeat te, ohomo, in ea parte, qua ad Dei similitudinem creatus es, similitudinem inducere pecorinam. Paucis adverte, abjectis cœlestibus, terrenis enerviter incumbere, quæ in imo sunt querere, quæ super terram sunt, sapere, similitudinem pecorinam induere [al. inducere] est. Econtra vero terræ utiliter expendere, eisque frui nolle : districte autem uti velle, quæ sursum sunt querere per effectum, quæ sursum sunt sapere per affectum : inferioribus solummodo possessis ad usum, supernis desideratis per propositum, quasi solis plantis pedum terram contingentibus, toto corpore elevato, caput ad summam erigere est. Cum igitur anima rationalis, et caro unus homo sit, in illa veritatis fulget agnitione, et virtutis ardet dilectio ; in hac vero sic ad externam sensus adsunt necessitatem, ut ipsæ variæ membrorum distributiones ad internam non desint instructionem.

D IX. En quomodo admirabilis hominis creatio admirabilem clamat hominis Creatorem. Qui vero magister est, consiliarius est; et qui singulariter omnium Deus, specialiter est omnium Dominus. Nonne, teste Isaia, vocatur nomen parvuli, qui natus est

VII. Cum enim in omnibus, sine ulla exceptione, mirabilis sit, maxime quoque in creatione nostra mirabilis appetit. Quod ipse profecto evidenter creatio ostendit a miribili tam mirabiliter celebrata, ut mirabilis sit non in merito et ipsa. Quis enim dignus mirari sufficit, quod hominem condens spiritum simul coniunxit et luminum? et corpus quidem de materia præjacente formavit, id est de terra; animam

(244) In Reg. cap. 6.

nobis, *Consiliarius et Deus?* et idem in Evangelio: *Vos, inquit, vocatis me magister et Domine, et bene dicitis: sum etenim (Joan. XIII, 13).* Quia, qui verba vita accepit dare nobis, consilium gessit magistri, sive magisterium consiliarii: et qui solus disponit omnia suaviter; solus etiam exercet dominium Dei.

X. Ipse nihilominus Rex noster, ipse et Fortis noster: *Attingens a fine usque ad finem fortiter (Sap. VIII, 1).* Rex qui attingit a fine ut Rex magnus, et sine ulla contradictione usque ad finem exercens plenam potestatem in regno suo. Fortis, quia et fortiter attingit. Nonne, siue audivimus, ita et videamus, quod *juxta vaticinium Jeremie: Ipse regnat Rex, et sapiens est, faciens iudicium et justitiam in terra? (Jer. XXIII, 5)* et fortē nihilominus armatum devineens; ejus quotidie arma auferit et spolia distribuit? (*Luc. XI, 21.*)

XI. Cujus, queso, magis amicus exstat quam ejus, quem per prædestinationem ad futurum sæculum generat? Quod bene sensit ille, qui ait: *Omnis, qui natus est ex Deo non peccat, quia generatio celestis servat illum, et malignus non tanget illum (I Joan. V, 18).* Omnino non peccat, qui ex Deo natus est, quia si quæ deliquisse videretur in tempore, non apparent in æternitate: pro eo quod charitas Patris ejus operit multitudinem peccatorum suorum (*I Petr. IV, 8.*) Ut idem ipse et amicus sit, vel a peccatis, ne comittantur, eum conservando, vel jam commissa ex toto remittendo, qui ei Pater est, ad futurum sæculum prædestinando.

XII. Et quis alias princeps pacis est, nisi pax nostra, faciens utraque unum? (*Ephes. II, 14*) cuius instat tempus, quo venit nuntiare pacem his, qui prope, et his qui longe fuerunt, qui unam sibi ex utroque populo ecclesiam conjunxit, qua circummissionem justificans ex fide, et præputium per fidem (*Rom. III, 30*), fecit ut mons Sion et latera aquilonis una sint civitas, cuius ipse Rex magnus est (*Psal. XLVII, 3.*) Quod vero nomen ejus Salvator sit, testatur nativitatis ejus nuntius Gabriel, qui matrem ejus alloquens ait: *Et vocabis nomen ejus, Iesum. (Matth. II, 21).* Addidit et causam: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (ibid.).* Nomen profecto ex re portat, quia id operatur, quod vocatur. Qui dictus est Salvator, operatur salutem in medio terræ (*Psal. LXXXIII, 12.*) Illic est noster verus David, in cuius manu salvat nos Deus Pater de manu Philistinorum, interficiens in manu ejus Goliathem de Geth (*I Reg. XVII, 22.*) Qui onustus utope non vacuus, sed plenus gratiae et veritatis, conuendato grege custodi, venit ad fratres suos, qui contra eum cum pugnabant (*ibid., 20.*) Dimittens videlicet nonaginta novem oves in deserto, abiit querere illam, quæ perierat (*Matth. XVIII, 12,*) quam inventam humerisque impositam reportavit domi, caput Gethæ sevens in Jerusalem.

XIII. Quod autem Filius Dei vocetur, quid ludicrus eo, quod Angelus ait: *Quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei? (Luc. I, 35.)* Et bene

A non sanctificatus quasi de præterito, nec sanctificandus quasi in futuro, sed iam sanctum. Quia qui venit ad nos per Virginem, nec peccato aliquo existit pollutus, quod contraxit conceptus, nec polliendus aliquo, omni postmodum tempore inter homines conversatus.

XIV. Deus et homo est. Et sic vocatur, attestante propheta, qui dicit nomen filii Virginis vocandum *Emmanuel*, quod exponens Evangelista: *quod interpretatur, inquit, nobiscum Deus (Isa. VII, 14; Matth. I, 23):* si nobiscum Deus Emmanuel, cum quibus ipse est Deus, nisi cum hominibus, id est cum illis, quorum unus erat, qui hoc dicebat? quia et ipse homo erat. Nobiscum Deus, et ubi nobiscum? nobiscum in nativitate; nobiscum in ipsa carnis corruptione, sine carnis pollutione; nobiscum in ipsa morte. Nobiscum, ut breviter dicamus, quod naturaliter sumus nos. Quod audis Deus: in aeternitate, est ex patre sine matre; quod audis nobiscum in tempore, est ex matre sine patre. Venit itaque Creator, admirabilis, magister, consiliarius: occurrat ei plasma suum, et discipuli. Venit Dominus Deus, et fortis Rex: occurrant ei servi et milites. Venit Pater, amicus, et Sponsus pacis: occurrant ei consortes et paranymphe. Venit Salvator, Dei Filius, idemque Deus et homo occurrandei captivi, ab eo redimendi, homines per assumptum ab assumente deificandi, qui est Deus super omnia benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

B

SERMO II.

ITEM DOMINICA I IN ADVENTU DOMINI.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Creatura occurrat Creatori. — 2. Magistro discipuli. — 3. Et domino servi. Nam ipse Dominus, nos servi. — 4. Timor Domini precurrit amorem. — 5. Regi occurrant milites, et quæ pugna spiritualis. — 6. Amici occurrant amico, et in quo se probarit vere amicum. — 7. Expenditur ardor dilectionis in Christo. — 8. Nomen amici cæterorum origo et terminus. — 9. Amor reciprocus exhibendus, et quomodo. — 10. Deus in tribulatione fidelis et misericors.

C

I. Venit, dilectissimi, Creator; occurrat et plasma suum. Devotas ei, pro primo, quod ei contulit, esse, gratias agens: ex intimis cordis medullis clamans [al clamet]: *Ipse fecit nos, et non ipsi nos (Psal. XCIX, 3).* Gratias tibi, æterne rerum Conditor, quod fecisti me, quia nullatenus faceres, nisi diligeres. Nam quare fecisti me, nisi quia magis esse quam non esse voluisti me? Quid minus vel tu dare, vel ego accipere potui? et tamen nisi hoc primitus datur; nihil postmodum adderetur: nec nisi mediante pariete, tectum in domo superponeretur.

D

II. Occurrant magistro discipuli, aures offerentes, audientes, et quæ addiscimus opere implere studentes. Ecce de auditorio Magistri nostri intonat auribus nostris vox illa salubris, qua dicitur: *Discite a me, quia mitis sum, et humili corde (Matth. XI, 29).* Intonat et illa: *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi eos (Joan. XIII, 34).* Hæc itaque, et alia in bene modum præcepta, ac lex vite et disciplinae. Hæc salutis consilia quando avide audiun-

tur, audita intelliguntur, intellecta mémoriter retinuntur, retenta effectul mancipantur, profecto a discipulis Magistro occurritur.

III. Sed et Domino occurruunt servi, si timentes a facie ejus, præcepta ejus implent; prohibita deviant, ne asperrimos minarum ejus effectus incurvant. Pavere, namque servorum est, et sub Domini virga tremere: *Qui eis metuentibus significationem dat, ut fugiant a facie arcus* (Psal. lxx, 6). Audistis quia dictum est antiquis: *Ego Dominus* (Levit. xvii, 19). Frequenter, ut scitis, quando præcepta promulgabantur, a promulgatore, terribiliter intonari solebat: *Ego Dominus*. Et quid esse putatis, datus sanctæ Regulæ institutis, statim dicere: *Ego Dominus*, nisi hoc quod aperte datur intelligi, quia, qui auditoribus institutionis est promulgator, idem ipse transgressoribus pœnaruam erit inflictor.

IV. Sic sic omnino expedit eis, ut eos interim timor deterreat, et terror concuriat, quoisque in libertatem amoris currere possint. Horum gessit personam qui terrorum Domini aspiciens, cumque alloquens ait: *A facie manus tuae solus sedebam, quia communione replesti me* (Jer. xxv, 17). Jeremias hic erat, futurani videns percussionem, nisi deviraret transgressionem. Alius quoque eodem spiritu timoris Domini reptetus: *In me, ait, transierunt iratae et terrores tui conturbaverunt me* (Psal. lxxxvii, 17). Hoc est dicere; **10** præsencia tua flagella valde quidem gravia sentio, et adhuc graviora in futurum formido. Sanctus etiam Job: *A facie, inquit, ejus turbatus sum; et considerans eum, timore sollicitus* (Job xxiii, 15). Et item: *Semper, quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, et pondus ejus ferre non potui* (Job xxxi, 23). Hi itaque ceterique eis similes sancti, terrorum ejus perspicientes, eum ut Dominum timent, et ad cordis contritionem et spiritus humilitatem consurgentes, de meritorum suorum qualitate dissidentes, missa legatione quæ pacis sunt, postulant.

V. Rex etiam Dominus noster Christus, quem humilitatis diademate Virgo Mater coronavit (Cant. iii, 14). In quem, ut oculo eum imitationis videant: de sensu et affectu carnis, ad contemplationem, et amorem spiritus, egradi jubentur filii Sion. Hic pugnavit contra mundum, contra diabolum dimicavit, et expugnavit utrumque. Siquidem illum deicit: *hunc autem foras ejecit. Occurrant itaque Regi suo hoc modo pro eis pugnant milites sui, nec habeat necesse dicere eis: Vos fugam capititis et ego immolari vado pro vobis* (Joan. xvi, 32). Et illud: *Vos dispergimini unusquisque in propria, et me solum reliquitis* (ibid., 32). Et quid est unumquemque nostrum dispergi in propria, et illum solum relinquere, nisi singulos nostros in peccata nostra, quæ eo nobis sunt propria, quo et a nobis perpetrata, dividi? et ipsum Dominum in sanctitate imitari nolumus, quando solum esse permittimus. Sed imitantur Regem suum milites strenui in pugna hac, resistentes mundo blandienti, per temperantiam;

A adversanti, per patientiam; hosti vero illi versipelli occule suggerenti resistant, per prudentiam, aperte sœvienti, per justitiam. Non alliciat, non frangat; vincitur mundus blandiens, et terrens. Non seducat, non corruat: et prosternitur adversarius occulite consulens, et aperte irruens. *Sint oculi vestri, o milites sapientes, in capite vestro* (Eccle. ii, 14). *Si in mundo pressuram habetis, confidite, quia ipse vicit mundum* (Joan. xvi, 33): *et si vos odit, scitote, quia ipsun priorem odio habuit* (Joan. xv, 16), nisi forte majores illo estis, et a facie principis ejusdem mundi, quid formidatis? Sperate in eo, in quo non habet quidquam (Joan. xiv, 30); et superabitis. Certate legitime, ut coronemini (Rom. viii, 17). *Laborate sicut boni milites Christi Jesu, si enim compatiunti, et conregnabitis* (II Tim. ii, 3), hoc est, si bonos eum illo, et propter illum vos exhibueritis milites: beatos vos et ipse secum constituet reges.

VI. Non ambigo multis vestrum datum per experientiam sentire, quod Dominus Jesus amicus vester sit. *Charitas enim diffusa est in cordibus vestris, per Spiritum sanctum qui datus est vobis* (Rom. v, 5). *Ipse*, inquit, *Pater amat vos, quia vos me amatis* (Joan. xvi, 27). Vox haec Filii est. Sed quis dicere audebit, quod Pater amat amantes Filium suum; ipse autem Filius non amat amantes scipsum? E ubi est illa veridica Filii promissio, quam ad consolationem dilectorum stotorum contulit: *Qui, inquit, diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum* (Jean. xiv, 21). Quomodo aliter verum esset quod alibi dicit: *Ego diligentes me diligo?* (Prov. viii, 17.) Quod amicus vester sit, ex amore considerate, quem vobis impendit, si enim alia de causa quis amicus dici non potest, nisi quia amat; quis nobis amicus melior isto? Quis etiam tam bonus ut iste, qui nos tantum amavit? Quod si amatis et vos, quid tamen hoc ad amorem ejus, qui ex eo nimis in amore succumbitis, quod prius, et plus diligit quam vos? Quod si probatio dilectionis, ut vulgo dicitur, exhibito est operis: quid sublimius isto? amorem quem habuit, opere ostendit. *Scripsum de eo est: Qui dilexit nos, et lavit nos* (Apoc. i, 5). *Quia dilexit, ideo lavit, quoniam nisi dilexisset, nunquam lavisset*. Causa igitur ablutionis subsequentis, fuit magnitudo dilectionis praecedentis, quia idcirco officio suuctus est abluentis, quia personam inducerat diligentis. Et a quibus nos sordibus lavit? a peccatis nostris. Et in qua ablutione? in sanguine suo.

VII. Aperite, obsecro, oculos spirituales; et percipite celstitudinem gratiae hujus; et perpendite, si potestis, quanta erga vos in isto amico dilectio gravitat. Quia, dum adhuc peccatores essetis, ne diu peccatores remaneretis, innoxium pro vobis tam largiter sanguinem fudit. Considerate quanta in eo dilectio, qua actum est, ut ad abluenta peccata vestra, tanta tanti sanguinis daretur effusio. Nunc vero quidem diligit, quia amici estis; sed prius dilexit ut amici essetis, quia nisi prius inimicos diligeret, quos postmodum diligeret, amicos non haberet. Qui

ergo dilexit, a peccatis lavit, et in sanguine suo lavit. Apud eum namque et magna: *Et copiosa apud eum redemptio* (Psal. cxxix, 7). Et vere copiosa, quia ad abluenda peccata nostra manavit non gutta, sed unda. Videite itaque quantum vos amavit, qui vestram redemtionem proprii sanguinis **I** tam largam estimavit effusionem. Sed quod nos sic abluit, quæ nobis utilitas inde provenit? subjunxit: *Et fecit nos Deo nostro regnum, et sacerdotes* (Apoc. i, 6). Sacerdos et hostia nostra mitis Jesus, ut dignitatis, cum eo, nomen participemus, qui ejus in altari sacrosanctum corpus et sanguinem immolamus.

VIII. Certe prius quatuor nomina, quæ hinc, cui occurrentum prædicavimus, assignavimus; et ante quatuor, quasi in medio hoc nomen posuimus; de quo modo tractamus, quia tam præcedentium quam subsequentium nominum causa est. Quare enim se vobis exhibuit Creatorem, eruditorem, dominatorem, rectorem, nisi quia amicus est? profecto inde fuit quod vobis dedit, ut tam profundum sciatis, ut tam fructuose timeatis, ut tam fortiter pugnetis, quia amavit. Et unde hoc vobis quod se vestrum fecit sponsum, salvatorem vobis; confratrem in vobis, hominem pro vobis? Nonne inde quia amicus fuit? nam qui prius amavit, dedit vobis ut ciuitatis conjuncti, ab eo redempti, per eum adoptati, in eo deificati: tanto igitur ac tali occurrit amica.

IX. Quomodo dicitis, occurremus? Quonodo, nisi amando? nam, cum constet eum qui venit, esse amatorem, et ad hoc venisse ut ametur, non iavenio modum, quo ei occurratur, congruentem, quam ut ei, anando, occurratur: quatenus, licet honorum nostrorum non egeat (Psal. xv, 2), amorem ei pro amore rependamus. Amate ergo illum, eique per insolubilem affectum adhaerete, ut unus cum eo spiritus sitis: *Quia qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo* (1 Cor. vi, 17). Et ut satis vulgo dicitur (245): *Idem velle et idem nolle, firma amicitia est.* Testimonium hoc verum est, sed, si adderetur secundum Deum, firmior esset, et eo firmior quo sincerius et fructuosior. Videite itaque ut velle et nolle vestrum secundum velle et nolle ipsius sit, ut nullatenus audeatis ejus in aliquo voluntatem vel temere prevenire, vel subdole prætergredi; vel ei superbe contraire, ut veros proinde Dtos probetis amicos, dum ex toto vos vobis renuntiantes, nihilque ex vobis in vobis retinentes: occultis ejus vos, ex toto, motibus [al. nutibus] dedatis. *Da mihi, Domine, sedium tuarum assistri- cem sapientiam, ut mecum sit et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te, omni tempore* (Sap. ix, 4, 10). Da mihi ut ex toto me tibi committam, innitar tibi soli; secure sequar te, quo-cunque me præieris, sumens mihi ab amico benevolentiam, qua benigne vis facere in bona voluntate tua Sion (Psal. l, 20); ab omnipotente vero fortitudinen, qua, quod benigne cupis, etiam efficaciter adimplere potes. Quid fermidabo me ex toto

(245) Salustius in Catil.

A committere tibi, qui nihil vis, nisi quod mihi bonum est; eoque [al. eo quod] amicus meus es? et omne quod vis bonum, bene conferre vales, quia omnipotens es? *Tene ergo, Domine, manum dexteram meam, et in voluntate tua deduc me* (Psal. lxxii, 24). Ideo notam fac mihi riam in qua ambularem (Psal. cxlii, 8), et quo volueris, deduc me, tantum ut me deducas ad te. Ubi enim male mihi tecum, et ubi bene poterit esse sine te? *Nam, etsi ambulavero in medio umbra mortis, non timebo mala, si mecum fueris* (Psal. xxii, 4). Et si ascendero usque ad cælum, et caput meum nubes tetigerit: *quasi sterquilinum in fine perdar, nisi fueris mecum* (Job xx, 6). Igitur, sive peccator fuero, sive justus, non ero sine te. *Etenim, si peccavero, tuus es tu, sciens magnitudinem tuam; et si non peccavero, scio quia apud te computatus sum* (Sap. xv, 2).

X. O quantum meam ubique zelas salutem! mihi quanta sollicitudine intendis! O quoties mihi tentato ades ne consentiam, nutanti ne cadam, pugnanti ne succumbam! O quoties præbes refugium, ut si cecidero, a casu meo resurgam! Quod enim melius refugium invenio a te, ad te, quam te? de me namque omnino dissidens, et te nec modicum timens, fugio a te, ad te. Fugio a te justo, et ad te misericordem confugio, quia et misericordia indigo, et justitiam ferre non valeo. Sic itaque tibi occurro, o amice non fallax, amore amori tuo, etsi gradu longe inferiori, pro modo meo respondens: et me tuae semper, et ubique voluntati, et in omnibus dedens. Et hoc modo, fratres, amico vestro Domino Jesu occurrere debetis. Ipsum, ut dignum est, reclamantes, et ejus vos per omnia nutibus committentes. Sed, quia jam multa dicta sunt, quæ de hac adhuc materia dicenda restant, in alium sermonem differamus, ne minus digne pertractentur, si ob fastidium vestrum ea citius percurrimus vel minus avide audiantur, si ob eorum profunditatem, diu [al. diutius] eis immorarum. Quæ igitur dicta sunt, memoriter retinet, fructuose exerceat, occurrentes Creatori, gratias ei de ipsa vestra

12 agendo conditione. Magistro, quæ dicit avide audiendo, et sollicite implore studendo. Domino, digno ejus comminationibus timore respondendo. Regi, ipsum in pugnando contra mundum, et ejus principem imitando. Amico, cum totis cordis medullis redamando, et ejus per omnia voluntati obsequendo, cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO III.

ITEM DOMINICA I IN ADVENTU DOMINI.

De eo, quomodo Christo sposo venienti occurrentum sit.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. A Scripturis sanctis, ac omnibus creaturis ad amorem homo incitatatur Creatoris. — 2. Agnoscendum et reponendum amor matutus. — 3. A paranympsis Ecclesie occurrentum Sponso, scilicet Christo Domino. — 4. Quare prelati, et congregationum præpositi di-

cantur paranyphhi. — 5. Officium ipsorum quod A colli sui vulnerans (*Cant. iv, 9*), audire mercatur: Quam multi deflectant ab eo. — 7. Complurium deploranda vita licentia et cordis duritia. — 8. Adventui Domini non imparatum esse convenit. — 9. Non venit Paracletus nisi aleat Christus. — 10. Unctionis interne abundantiam quare Deus subtrahat. — 11. Epile spirituales earumque apparatus. — 12. Fercula varia, ac instrumenta bene sonantia. — 13. Quam dispensatio cum suis agat Deus, abiens et rediens.

I. Scitis, fratres mei dilectissimi, quia ad hoc omnis Scriptura sancta dirigit intentionem, ut hominem ad Conditoris sui excitet amorem. Hoc omnis Scriptura verbis et exemplis prædicat; hoc etiam omnis creatura magna instructionis voce proclamat. Hoc dicunt omnia de tellure germinantia, cuncta in aquis natantia; universa in aere volantia; hoc dicere non cessat quidquid est, ab B angelo, usque ad vermiculum: a supremo, ut ita dicam, rerum cardine, usque ad inferiorem basim earum; cœlum videlicet, terra, et mare, et omnia que in eis sunt. Singularium autem hæc vox est: Si me diligis, o homo, quia quoddam me vides, secundum quendam modum, bonum; quoddam dulce, quoddam pretiosum; magis illum dilige qui me condidit, quia me longe melior, pretiosior est. Hanc autem vocem salubrem auribus audiendi non percipiunt Adæ filii, qui cum *superbo oculo et insatiabili corde* (*Psal. c, 5*), deserto Creatore, toto affectu adhærent creature; quos quidem perdet Deus, quia fornicantur ab eo (*Psal. Lxxi, 26*).

II. Sed vos, dilectissimi, quos elegit Dominus, et assumpsit in propinquos, intuemini quantus sit iste qui venit; et amando occurrite ei. Sponsus vester est, salvator vester. Ilic honorate dignationem suam; hic autem amplectimini liberacionem vestram. Filius Dei est, et venit, ut vos heredes faciat Patris sui, coheredes autem suos. Et, ut hoc incomprehensibili quodam modo faciat, *cum in forma Dei existens, non rapinam arbitraretur esse se aequali Deo: semetipsum exinanivit, seriformam accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (*Philip. ii, 6*). Quis tam cœcus, quis tam lucis alienus, ut non videat hoc quod Filius Dei venit, esse inestimabilis charitatis: quod vero Deus efficitur homo, incomprehensibilis nihilominus humilitatis?

III. Sed quatuor haec sollicita jam discussione perecurramus; et debito in istis ei obsequio occurramus. Sponsum itaque Ecclesie dicimus Dominum Jesum; et oportet ut, cum venientem audiverint, properent in occursum ejus paranyphhi. Et quare paranyphhi, et non potius ipsa Sponsa? Et certe ab occurso ejus non prohibetur Sponsa, licet ut ei occurrant, admoneamus paranyphhos. Occurrant igitur venienti Sponso paranyphhi, occurrat et Sponsa. Illi ornati Sponsæ quo Sponsum audiverint propiorem, magis semper ac magis insistendo: haec autem se jam ornata ostendendo. Ut ipsum Sponsum in uno oculorum suorum, et in uno crine

Tota pulchra es, amica mea, tota pulchra es: et macula non est in te (*ibid., 7*).

IV. Sed qui sunt Sponse paranyphhi? Sanctæ Ecclesiae prælati sunt et hujus sancti conventus custodes, qui pro eo quod Sponsæ Domini sibi commissa ornati sollicite intendunt, Sponso nimirum occurrere dicuntur. Quanquam Sponsa in eo quod ab eis edocta et admonita, eidem Sponso suo semper decora apparere satagit, et ipsa ei occurrere non incongrue perhibetur. Legitur namque de Martha, quod, *ut audirit 13 quia venit Jesus, occurrit ei*. Sed de Maria habetur, quia domi sedebat (*Joan. xi, 20*). Quæ tamen et ipsa ei occurrit, sed a Martha, ipso vocante, invitata, sicut in sequentibus dictum est: *Venit Martha et vocavit sororem suam silentio, dicens: Magister ades!, et vocat eum (ibid., 28)*. Et quid ibi sequitur? *illa ut audivit, surrexit cito, et venit ad eum (ibid., 29)*.

V. Audite et intelligite, o paranyphphil! Auscultate, o amici sponsi! si tamen stantes auditis eum: et gaudio gaudetis propter vocem ejus (*Joan. iii, 29*). Audite, inquam, quale esse debet officium vestrum. Discurrите solliciti medii inter Sponsum et Sponsam, quid ipse velit sciscitantes; quid agere debeat, innotescentes. Ejus ab eo præcepta addiscite, et Sponsæ opera adimplenda nuntiate. *In omnibus laborantes opus facite evangeliste; ministerium vestrum implete* (*II Tim. iv, 5*). Adventum Sponsi explorata C cum sollicitudine. Occurrите venienti cum devotione; illumadventare Sponsæ evangelizantes, vocatam eam asserentes, et ut Sponso ipsa occurrat suggestentes. Hoc opus, hoc studium, hæc cura ad paranyphhos pertinet Sponsæ.

VI. Sed heu! longe aliter agunt quamplurimi qui in his diebus sunt paranyphhi: in quibus diebus tempora perieulosa jam non instant, sed exstant. Adsunt namque dies illi novissimi, quos prophetavit Apostolus, in quibus dixit futuros *homines se ipsos amantes, cupidos, elatos, superbos* (*II Tim. iii, 1*); et quales in subsequentibus describit, tales sunt modo multies paranyphhis nostris; suam in Sponsa, non Sponsigloriam querentes. Nec advenienti Sponsi ipsi occurront, nec ut Sponsa occurrat invitati; decorati et ornati, sed corporaliter, Sponsæ divitiis ipsi incedunt, sed quam foeda, quam squalida ipsa sit omnino non curant. Nonne cum eos indutus videris, necesse habes ut magis milites, imo quod deterius est, et eo deterius quo foedius, ut histriones suspiceris? Prædia ecclesiastica, et possessiones, decimas et oblationes a subjectis plebis violenter exigunt, exacta avide suscipiunt, suscepta illicite expendunt: raro autem cum eis de peccatis vitandis, sive alij ciendis; de virtutibus acquirendis seu retinendis; aut de emendatione morum, vel de aliquibus, quia ad Sponsæ pertinent ornatum; sermonem habent. Sic squaleat Sponsa; sic eam luttum platearum deturpat, dum ejus paranyphhi nec verbis, qualiter

formositas acquirenda sit, ostendunt : nec exemplis, A quod ait : *Si enim non abiero Paracletus non veniet ad vos?* Non venit Paracletus, nisi aheat Christus, qualiter deformitas devitanda, declarant.

VII. *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum?* (Jer. ix, 1.) Ut die ac nocte non modo verbis plangam, sed lacrymis plorem, et amare desleam Sponsam Domini talibus commissam, non quidem amicis sed inimicis; non paranympsis castis, sed procis impudicis; non denique custodibus sollicitis, sed prostitutibus impuris; sed sileamus interim de eis. Non enim capit sermo in eis (Joan. viii, 37). *Quinimo ut acetum in nitro, ita et cum carmina cantamus eis* (Prov. xxv, 20). Sæviunt namque in nos, cum ista dicimus, et veritas odium parit. Ita ut tacendo necesse habeamus paci nostræ consulere, et quieti; tum quia se non corrigunt, tum quia se excusando, et verbis in nos malignis garriendo, deteriores fiunt. Quia née, cum cantamus, saltant; nec plangunt, cum eis lamentamus (Matth. xi, 17). Adde quod eis consuetudo dat quodam modo licere quod agunt, et numerositas audaciam præstat, et impudentia verecundiam tollit. Suspendentes itaque organa nostra, non quidem cedris montis Libani, sed salicibus fluminis Babylonici (Psal. cxxxvi, 2), loquainur ad nostros.

VIII. Vos igitur, fratres, explorate adventum Sponsi vestri, et occurrite venienti. Explorate solliciti, ne diu [al. dum] eum habere, priusquam veneritis indigni; si ad suscipiendum cum venerit, sitis imparati. Imperati estis, si quando venit ignoratis. Nunquid menti excidit, quia *beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit vigilantem?* (Luc. ii, 36.) Vigilare adventum Sponsi explorare est. Venit quoque Sponsus, et occulte venit; et tamen cum silentio non venit. Nunquid ignorantibus loquar? Nunquid in libro propriae experientiae frequenter non legitis: *Media nocte clamor factus est, ecce Sponsus tecum, exite obviam ei?* (Matth. xxv, 6.) Nocte igitur venit, quia occulte venit; et tamen cum silentio non venit, quia cum clamore venit. Nonne et ad vos similiter venit, ignorantibus quidem vobis illud in quo vult venire tempus; non tamen surdas habentibus aures ad verbum ejus absconditum, cuius susurri renas furtive (Job iv, 12) scrutatur cordis intellectus? Vadit itaque Sponsus vester et reddit, quia in sapientia est spiritus stabilis et mobilis: spiritus videlicet vadens et rediens. Nunquid quia vadit, vos deserit? Absit. *Non vos, inquit, relinquam orphanos.* (Joan. xiv, 18). Et addidit: *Vado. Sed quid subjunxit?* et *venio ad vos* (*ibid.*). Et quidem sicut ad utilitatem 14 venit, ita et vadit. *Expedit,* inquit, *vobis, ut ego reddam* (Joan. xvi, 7). Et cur expedit? subjunxit: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos* (*ibid.*). Igitur et venit, ut gaudeat cor nostrum; et vadit, ut ad nos mittat Paracletum.

IX. Sed quid est quod ait: *Si enim non abiero Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos?* Igitur et venit, ut gaudeat cor nostrum; et vadit, ut ad nos mittat Paracletum. Sed quid est

A quod ait: *Si enim non abiero Paracletus non veniet ad vos?* Non venit Paracletus, nisi aheat Christus, quia ex renovatione sui animæ consolatio non insunditur, nisi ad tempus punctione subtrahatur. Paracletus, ut scitis, *consolator*, Christus autem, *unctus* dicitur. Aufert namque Dominus spiritus eorum, cum quibus taliter ludit, cum quibus has vices alternare solet; et deficiunt, et in pulvrem suum revertuntur (*Psalm. ciii, 29*). Sed ut impleatur dulcissima promissio illa: *Vado, et venio ad vos, et gaudebit cor vestrum*, emittit Spiritum suum et creantur; et renovat faciem terræ (*ibid., 30*). Expedit igitur nobis ut et ipse vadat.

X. Si enim semper adesset præsens, celsitudinem gloriæ præsentiae sufficeret continuo non valentes, succumberetis. Dum quod ex ipso est, ex vobis arbitrantes esse: destituti munere suo, deorsum vergentis pondere vestro. Benigne namque facit vobis eum in bona voluntate sua, præstans decori vestro virtutem; avertit autem faciem suam a vobis, et facti estis conturbati (*Psalm. xxix, 8*). Quasi quidam prædives rex, et magnus est hic Sponsus vester qui venit ad vos: habens secum duces et milites, familiamque multam nimis: intentionem videlicet rectam et voluntatem devotam et internam illam quam intra vos frequenter habere soletis, Ecclesiam sanctarum cogitationum. Sed rex iste hospitari venit, non immorari; visitare vos, non permanere apud vos. Non enim sufficit inopia vestra tanto talique regi; et tantam præsertim secum habenti curiam, diu convivium exhibere. Consulens itaque paupertati vestræ, et sciens omnino expedire vobis ut ipse vadat, subtrahit se ad tempus, ne ullenatus fastidiat præsens, et avidius desideretur absens. Ut dulcis ipsius præsentia eo gloriæ a vobis honorificetur iterum indulta, quo ardenter desideratur subtracta. Si sic affectos vos viderit: *Iterum veniet ad vos et gaudebit cor vestrum;* et dam hoc modo in ejus occursu fueritis, *intrabitis cum ipso ad nuptias;* et intrante ipso ad vos, *cœnabit vobiscum, et vos cum illo* (*Apocalypse. iii, 20*).

XI. In his nuptiis internis, in hac cœna mutua, in hoc denique convivio festivo mactatur taurus cervicis tauri, occiduntur et altilia voluntatis (*Matth. xxii, 4*), quia pariter et in mente iste qui his nuptiis præest, auctor humilitatis, tumorem sedat, et in carne lasciviam amator munditiae necat. *Sedet namque Rex in solio judicii sui: et dissipat omne malum intuitu suo* (*Prov. xx, 8*). Quod non est aliud nisi quam spiritus Sponsi in recta mente quiescens, omne in ea peccatum sua inspiratione evacuat. Apponitur et panis fortitudinis, et vinum contemplationis, ex quibus, teste Psalmista, *Ille quidem cor hominis confirmat* (*Psalm. ciii, 6*); istud autem letificat. Sugitur autem *mel de petra, oleumque de saxo durissimo* (*ibid., 15*), dum in palato mentis sapit dulcedo illa admirabilis, ex miraculis Christi profluens ante passionem, et pinguedo spiritus, qui erat datum, ex quo Jesus erat glorificatus (*Joan. vii, 39*).

Nec deest ibi *bryum de armento, et lac de oribus, A cum adipe agnorum et arietum* (*Deut. xxxii, 13*), id est doctrina sublimium, et sobrietas simplicium, cum charitate humilium subjectorum atque præeuntium prælatorum. Hirci autem ibidem eduntur *cum medulla tritici, et sanguis ura bibitur meracissimus* (*ibid., 14*). Quia ut eos imitemur, peccatores, sed poenitentes, nobis in exemplum proponuntur cum decora intentione boni propositi, et passione uvae nostræ in torculari crucis expressæ, que uva cum medulla tritici habet in mensa sua et hircum. *Quia cinerem tanquam panem manducans* (*Psal. ci, 10*), sic sibi incorporat peccatores poenitentes, sicut et iustos a peccatis continentes.

XII. Etut breviter dicam, breveque multa sermone comprehendam, quo nobis in hac interna mentis refectione contemplationum genera, Spiritu revelante, infunduntur, quasi totin hac mensa magna, ad quam, de more, sedetis, fercula vobis sapidissima, Sponsor administrante apponuntur. Tot sapore, quot devotiones; quot etiam virtutum insignia, tot quoque instrumenta sonantia. Ibi enim primum quidem, ut nihil ad festivam leuitiam pertinens desit, resonat sonus tubæ, terror videlicet divini timoris, quia *initium sapientiae tuor Domini* (*Psal. cx, 10*). Sonat quoque psalterium bona actionis, et ethara **15** corporalis mortificationis; sonat tympanum abstinentiae, et chorus concordie. Chordæ non silent mutua exhortationis, nec organa religiosæ conversationis. Absit omnino ut sileant ibi cymbala bene (*Psal. ci*) sonantia, sanctorum contubernia; superiora sibi invicem arbitrantia; et ideo honore invicem preuenientia.

XIII. Ecce quam festiva jucunditas et quam jucunda festivitas nobis provenit ex adventu Sponsi vestri. Quia turba multa, quæ convenit ad diem festum hunc, Ecclesiam loquor internarum cogitationum: siquidem *reliquæ cogitationis diem festum agent Domino* (*Psal. lxxv, 11*), ideo [*al. atque adeo*] gaudet gaudio magno, et jubilat in vociferatione. Verumtamen in hoc nolite privato gaudio gaudere, quod sic epulamini, et sic gaudetis; nec dicatis in abundantia vestra, quod non movebimini in æternum (*Psal. xxix, 7*), quia ex abrupto auferetur a vobis Sponsus, et tunc jejunalitis; et quos lugere necesse non fuit quandiu fuit, plorabitis eo subtratto (*Math. ix, 15*). Subito namque, dum eum tenetis, evanescet ab oculis vestris; et dum eum amplectimini, exsiliet de manibus vestris; sieque declinabit, atque transbit. Sed ita oportet suspireris, in al sentia abscedentis, ut in spe reversuri respiratis, quia qui recedit ut fastidium auferat, et elationem; redibit profecto, ut aviditatem conferat, et consolationem. Cui sit honor et gloria per omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO IV.

ITEM DOMINICA IN ADVENTU DOMINI.

De magna miseria hominis, et de beneficio Salvatoris

SYNOPSIS SERMONIS. — 1 Venerit Salvator ut redimat,

liberator ut solvat, protector ut defendat. — 2. A lapsu homo obnoxius peccæ, culpe, tentationi. — 3. Triple felicitas naturæ integre, et lapse. — 4. Deus venit assumens quod non erat, et manens quod erat. — 5. Appropinquavit, et carnis nostræ infirmitates portavit. — 6. Ligatis vulneribus, infusoque oleo, jumento Samaritanæ æger impunitur. — 7. Triplex beneficium Salvatoris. — 8. Primum est in fide Redemptoris, quam corde, ore, fronte gestamus. — 9. Secundum in liberatione a servitio peccati. — 10. Status religiosi libertas et dignitas. — 11. Tam qui a longe venerant, quam qui prope inventi sunt, dederunt beneficium Salvatoris. — 12. Tertium est in protectione nostræ infirmitatis in bello. — 13. Beneficium adoptionis, quod Christus est per naturam, accipit homo per gratiam — 14. Similitudo Dei per imitationem sanctæ conversationis. — 15. Iniqua affectatio angeli apostatae, aqua consentientis cum voluntate Dei. — 16. In quo meritum consistat justitiae. — 17. Christus in eo quod homo, imitandus; in eo quod Deus, desiderandus.

Fratres dilectissimi, patienter, ut sentio, sustinetis verbum prolixum de adventu Sponsi et de delicitis Spiritus, atque de interno gudio mentis: quod in anima devota infusio gignit sanctæ unctio-
nis patienter, inquam, sustinetis, quia, quod foris auditis, intus sentitis. Nec solummodo in vobis auris verba dijudicat, sed et fauces saporem. Verumtamen oportet ut et de Salvatoris adventu ali-
quid loquamur, et qualiter ei occurrere debeamus ostendamus. Venit itaque Salvator vester, latamini in Domino et exultate captivi, et gloriamini omnes (*Psal. xxxi, 11*), qui clamatis *ad Dominum a facie tribulantibus*, quia jam mittit vobis salvatorem et propugnatorem, qui liberet vos (*Isai. xix, 20*). Qui sicut vacuus non venit, quia venit plenus gratiæ et veritatis (*Joan. i, 14*), per quem gratia et veri-
tas facta est: ita nec ad hoc venit, ut sit otiosus, quoniam ad hoc venit, ut redimat, ut solvat, ut defendat. Ut redimat captivos, solvat vincitos, ut defendat infirmos. Salvator dulcis, liberator pius, protector fortis. Haec tria propheta (*Isai. xix, 20*) non tacuit, qui asseruit a Domino mittendum Salvatorem: nec modo Salvatorem, sed et propugnatorem, et ad hoc, ut liberet. In Salvatore igitur redemptionem, in liberatore absolutionem, in propugnatore notate protectionem. Respirat qui in captivitate deprehensus est: venit Salvator, ut redimat a miseriis suppliciorum. Speret qui in cap-
tivitate ligatus est: venit liberator ut solvat a vinculis peccatorum. Confidat qui in infirmitate nutabundus est: venit protector, ut defendat a servitiis [*al. servitio*] tentationum.

II. Ecce quam misericorditer tecum agitur, o homo; magna est Dei tui misericordia super te; magna est, inquam, misericordia sua super te, quia et magna est super te miseria tua. Deprimebant te poenæ, redemit te. Ligaverant te culpe, ab-
solvit te. Tentationes quotidie fatigant te, et ipse incessanter tuerit te. Haec tanta mala tua angu-
stant te; haec tria bona dona **16** Domini tui adjuvant te. Quandiu in pace humili cum Deo steti-

sti, haec in te omnino non sensisti, sed stabilitatem internæ pacis deserens ad mutabilitatis incertum descendisti : et in hoc statim periculum pervenisti. *Quis enim restitit ei, ut ait sanctus Job (cap. ix, 4), et pacem habuit? pacem itaque relinquens, proruit ad defectum; siveque a Jerusalem descendisti in Jericho.*

III. In pace factus erat locus tuis, ubi et habuisti Dei tui visionem, angelorum cohabitationem, tui ipsius possessionem. In prima beatitudo, in secunda altitudo, in tertia fortitudo erat. Sed a Jerusalem descendens in Jericho stabilitatem pacis pro defectu mutabilitatis commutasti : a felicitate ad misericordiam paenarum lapsus; ab altitudine in fæces culpa immersus; et a fortitudine cadens per multa infirmitatis frusta contractus, dissolutus atque communatus es. Incidisti namque in latrones, quia suum super te dominium exercerunt daemones. Et quid ibi fecerunt? primo despoliaverunt, secundo vulneraverunt, tertio semivivum reliquerunt (*Luc. x, 30*). Primo vestem abstulerunt felicitatis, induentes te surpitidine captivitatis; secundo altitudinem adenunt sanitatis, plagas tibi inferentes iniquitatis; tertio infirmum relinquentes, et si non ex toto annihilaverunt, ex magna tamen parte robur debilitaverunt fortitudinis. Quia qui semivivus, licet non ex toto perimitur, omnino tamen infirmus dimititur. Ecce triplex, o homo, periculum tuum: asperitas calamitatis, fortitudo iniquitatis, fragilitas infirmitatis, ad quod de triplici Conditoris [tui] munere corruisti: de beatitudine divinae visionis, de altitudine angelicæ cohabitationis, de fortitudine propriæ possessionis.

IV. Sed venit custos ille (hoc enim interpretatur nomen istud, quod est Samaritanus), venit, inquam, et fecit iter suum. Quia nisi iter faceret, non veniret. Venit non quidem illo, ubi prius non erat; sed patebat, qui prius latebat. In mundo namque erat, et tamen in mundum veniebat; iter aggressus est, et veniret, assumens videlicet quod non erat, ut eternus fieret temporalis; et qui semper in sestat, et natura assumpta, de loco ad locum transire. Fecit itaque iter suum, et secus te fecit, quia mutabilitatis, quam non habuit, naturam suscepit, et propter te suscepit. *Et videns, inquit, misericordia nolus est: et appropinquans (ibid., 53).* Quid sibi vult ordo iste verborum? vidit, condoluit, appropinquavit. Vidi, quia ad vitam elegit; condoluit, quia misericordiam impedit; appropinquavit, quia tuae, vulnerare, se miseria conformavit.

V. Annon appropinquavit, qui semetipsum exinanivit, servi formam accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo? (*Philip. ii, 7.*) Adde quod. etiam semetipsum humiliavit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*ibid., 8*). Lege quia apud Isaiam: *Languores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit. Ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, altrius est propter scelera nostra (Isai. liii, 4).* Et vide

A si non appropinquavit. Quomodo tibi propior esse poterat quam ut te ab eo quod tolerabas, liberaret? nisi appropinquasset, non te curasset. Quia et propheta ille potens in opere, et sermone, qui te de sublimi cœlorum monte matris miserae precibus devictus descendens, ad mortuum venit, nec jacentem ulla tenus erigeret, nec defunctum suscitaret; nisi ita se ei, superincumbens, conformaret, ut caro ejus calesceret (*IV Reg. iv, 54*).

B **VI.** Fortassis aliquis vestrum dicit: Bene loqueris, sed, si de his tractares, quæ pertinent ad materiam tuam. Sic faciam: exspectate paulisper. Nonne hoc nostri propositi est ostendere quid veniens ad nos secum attulit Salvator? Utrum autem hæc congrue ad illud pertineant, etsi modo nescitis, scietis autem postea. Igitur postquam ita appropinquavit, quid fecit? in Evangelio quid scriptum est? Quomodo legitis? *Ligavit vulnera ejus infundens oleum et rimum: et imponens super jumentum suum, duxit in stabulum (Luc. x, 34).* Superioris habuistis, quia despoliatus est, quia vulneratus, quia semivivus relictus. Hic actem misericors Samaritanus despoliati vulnera ligavit, in jumentum posuit, in stabulum duxit. Quod non est aliud nisi quod Apostolus ait: *Sicut per hominem mors, ita per hominem resurreccio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes viviscabuntur (I Cor. xv, 51).* Quod enim est jumentum Samaritani, nisi corpus Christi? Vidi, inquit, *cœlum apertum et ecce equus albus (Apoc. xix, 11)*. Et post pauca: *Et vocabatur nomen ejus Verbum Dei (ibid., 13).* Joannes hic erat frater, ut ipse dicit (*cap. i, 9*), *noster; particeps in tribulatione, et regno, et patientia in Christo Iesu;* — *Et cœlum apertum, intellexi occultum mysterium suisse 17 mihi revelatum. Et ecce equus albus, corpus Christi a peccati nigredine alienum; cuius successor verbum Dei vocatur.* Illud quod in principio erat et apud Deum erat. Divinitas quippe præsidet humanitati. Equus iste ad illud pertinet jumentum, in quo Samaritanus imposuit vulneratum.

D **VII.** Quod nimurum tunc actum est, ad illud pertinet, quando a paenarum, quam peccando incurrit, calamitate, hominem Dominus Jesus redemit per passionem carnis sue. Infuso oleo et vino, vulnera ligavit quando per correctionem mordens et per consolationem denudens, peccata delevit. In stabulum duxit, quando roborata infirmitate pristinam eis nonnullis [*al. nonnullam*] fortitudinem contulit, ut curam illius agens in lapsus eum pristinos cadere non sineret. Agnosce, o homo, qualiter a triplici bono cadens, et in triplex periculum ruens; illud jam per triplex Salvatoris tui beneficium, a quo cecidisti; bonum in quibusdam primitiis percipis. Qui enim despoliatus dishonestaris, impositus in jumentum honoraris. Et qui plagas tibi impositas gemis: vulnera tua jam alligata lætaris. Qui vero semivivus relictus infirmaris, ductus in stabulum honoraris. Sic sic per Salvatorem tuum, qui modo venit, et a calamitate redimeris, et ab

iniquitate Zheratis, et infirmitate tua defenderis. Hoc autem in se ipso unusquisque vestrum agnoscere potest.

VIII. Et primum quidem, quod vos larga pii sui crux effusione redemit; latere vos non sinit clamosa vox ejusdem innoxii sanguinis clamantis de terra, melius quam Abel (*Hebr. xii, 24*). Illius namque terrae inhabitatores estis, que non operit sanguinem nostri dolentis, nec in ea locum latendi inventi clamor ejus. Terra haec sancta etiam est, quæ humanitatis Redemptoris sui sacramenta, et potissimum sacrosancta passionis illius insignia, et firma fide constanter credere non omittit; et alacri confessione predicare non erubescit. Evidenter itaque scitis, quia et carnis pro nobis humilitatem suscepit, et crucis vilitatem sustinuit; et mortis asperitatem toleravit. Hoc namque vobis incessanter representat et fides, quam de ejus incarnatione firmata tenetis: et salutiferum vivisca crucis vexillum, quod in fronte gestatis, et singularis atque efficacissima illa medicina vulnerum nostrorum, quam in altari quotidie conficitis, ubi pro salute nostra in sacramento Patri Filius immolatur. Ubi spiritualiter Deus in Christo, mundum reconcilians sibi. Ex abundanti est super hoc communere vos.

IX. Donum autem secundum, quod ad vestram pertinet liberationem, quo peccatorum percepistis remissionem, nec hoc quidem latet vos. Non enim ex mente excidit vobis qualiter [*al. qualiter vos*] dudum ambulantes per vias non bonas, sed sequentes impetum vestrum; et cunctos post concupiscentias vestras, currentes adversus Deum, erecto collo, per plateas Babylonis, sub Pharaone, luto in Ægypto voluptatis sordentes, et vanitatis palea leves, eratis penitus sicut oves errantes (*I Petr. ii, 23*). Ipse autem Salvator vester, qui dives est in misericordia sua; pastor et episcopus animalium vestrarum, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit vos, (*Ephes. ii, 4*) cum adhuc tales essetis, misertus est vestri, eripiens vos de potestate teuebrarum, et transferens vos in terram hanc valde bonam, in qua vos nunc habitat. Emisit namque manum suam de alto, eripiens et liberans vos de aquis multis, et de manu filiorum alienorum (*Psal. cxlviii, 7*). Educens nihilominus vos de lacu miseria, et de luto facis: statuit supra petram pedes vestros, immittens in os restrum canticum notum, carmen Deo nostro (*Psal. xxix, 5*).

X. O mutatio dexteræ Excelsi! o manus Dei vobis bona! o voluntas ejus bona, beneplacens a perfecta: et gratia gratuita, qua misericorditer vobis unum actum est, ut illis jam virtus viriliter dominemini, quibus quondam enerviter eratis prostrati, spiritu facta carnis mortificando, exterminantes gentes illas alienas, et possidentes terras eorum. Quod dudum vel uno die intermittere durum fuit, iam cum tempore eo carere pro nihil habetis. Quinimo, ut aliquid amplius addam, ante, ni fallor, mori eligeretis, quam ad quædam redire, in quibus

dudum fuistis. Item quod hora valde modica olim sustinere horruistis, jam ubi est impetus spiritus, illuc gradientes; tota vita viriliter exercere, pro ludo tenetis. Sublimia quidem, et non minus dura quam nova. Sublimia assero, quia quodam modo supra naturam; nova vero, quantum ad veterem consuetudinem, dura dico, propter infirmitatem carnis vestrae. Hoc in re testimonium ferunt, et scimus quia verum est testimonium eorum: cerebra, quæ exercetis, jejunia; continuæ, quas ducitis, vigilie: haec quam circumfertis, vilitas **18** in habitu; haec, quam sustinetis, asperitas in victu; haec, quam exercetis, parcitas in afflu. Omnia, ut ita dicam, corporis vestri membra quotidiano martyrio exponentes, nec ipsam etiam voluntatem vestram in potestate habentes. In quo ita abluti estis, sanctificati, justificati, nisi in nomine Domini nostri Iesu Christi? (*I Cor. vi, 11*) Non ut confundam vos, haec dico, sed ut fratres meos charissimos una mecum moneo, quatenus a quantis simus periculis liberati considerantes, quantas debeamus liberatori nostro gratias agere, agnoscamus.

XI. Quia vero multos hic video, qui a pueri [*al. a pueris*] cum Samuele in tabernaculo eaustriti, nequaquam sicut nos de longe venerunt; exhortamus eos attentius, ut et ipsi Salvatori suo, non minus se debitores agnoscant, quia idem est, qui eos custodivit, qui et nos erexit, modo quidem bono. sed diverso nos et illos justificans, revocando ideclit nos, conservando illos. Nam, nisi quia Dominus adjuvit illos, paulo minus habitasset in inferno anima illorum. Jam torrente etsi non pertransivit, quoad illam pertinet futuram libertatem; in aliquo tamen pertransivit anima eorum. Sed quomodo pertransisset anima eorum aquam intolerabilem, si eos dedisset Dominus in captionem dentibus eorum? et anima quidem nostra ex parte erecta est de laqueo venantium; illi autem nec eumdem laqueum incurserunt (*Psal. cxxviii, 7*), sed in his omnibus non minus eorum adjutorium, quam nostrum, in nomine Domini, qui fecit coolum et terram (*Col. i, 10*). Hic est magnus ille omnium medicus in quibusdam sanitatem conservans, in quibusdam vero aegritudinem curans. Hic est verus Salvator noster, mitis et plus Jesus, cuius innocens sanguis tanti est pretii, ut per eum non solum quæ in terris sunt, sed etiam qui in cœlis sunt, pacificantur. Et quomodo per sanguinem illum ea quæ in cœlis sunt pacificantur, nisi quia, qui hominem lapsum sua gratuita gratia ad amissam pacem revocavit (*Ephes. ii, 17*), ipse stanti Angelo eadem gratuita gratia, ne eam amitteret, dedit? Igitur per gratiam Salvatoris nostri salvati sumus et nos, qui longe fuimus; et illi, qui prope inventi sunt. Dei enim donum est, ne quis sive ex nobis, sive ex illis in hoc gloriatur.

XII. Donum vero tertium, quod est gratia defensionis, quo nos tam infirmos protegit; eo evidentius coram oculis habetis, quo illud quotidie, magis autem continue sentitis, utpote qui nec ad horam sine

Illo subsistere potestis. Jam ipso curante convaluitis de infirmitate; et, eo roborante, fortes factiestis in bello (*Hebr. ii, 34*). Sed bellum istud, in quo tam viriliter, nunc quidem contra carnem, nunc autem contra mundum, nunc vero contra occultum adversarium vestrum, qui nunquam sœvire cessat, sed sine intermissione circuit, querens quem devoret, dimicatis; quis vestrum vel uno momento sustineret, nisi ipsum protectorem haberet? En venitus ille turbinis ab aquilonе, nubem secum affrenus magnam (*Ezech. i, 4*): quomodo, quæso, vel ad unum ipsius flatum abjectus adeo pulvis stare subsisteret [*al staret, aut subsisteret*], nisi ipse defenderet, ad quem mundi hujus princeps venit et in eo nihil sum invenit? (*Joan. xiv, 50*.) Jam itaque statis, sed in Domino. Et qui in vobis infirmi omnino et imbecilles nihil potestis: nunc onus potestis in eo, qui vos confortat.

XIII. Occurrite igitur, o redempti, redemptori vestro; liberatori, liberati, protectori, defensi. Occurrite, inquam, obviam venienti; devotas ei gratias agentes de redemptione a calamitate, de liberatione a pravitate, de protectione in hac vestra infirmitate. Occurrite Filio Dei: venit namque ad vos, et ad hoc venit, ut vos adoptet in fratres, ut assumat in cohæredes. Patris ab æterno existens unicus, noluit remanere unus, dans nobis ut illo secum honoremur nomine per gratiam, quo ille honoratur per naturam. *Frater namque et caro nostra est* (*Genes. xxxvii, 27*). Unde et Mariae in corpore apparetis reddivo: *Vade, inquit, dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, et ad Patrem vestrum* (*Joan. xx, 17*). Et in persona ejus sanctus David: *Narrabo, ait, nomen tuum fratribus meis* (*Psal. xxi, 23*). Et quanta dignitas Patrem nobis esse Deum, fratrem autem unicum Filium ejus! et qualem putatis nos in futuro percepturos dignitatem, qui tantam iam, talemque teneamus arrham in presenti? Qualem, nisi ut in hereditate fratris nostri, quæ et nostra est; semper videamus faciem patris nostri, qui in celis est? Non aliud recte mihi sensisse videtur, qui ait: *Nunc filii Dei sumus; et nondum apparet quod erimus* (*I Joan. iii, 2*). Hoc de arrha, quam in presenti accepimus. Subdit et de munere, quod in futuro nos accepturos speramus. *Scimus quoniam eum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus et cuncti est* (*ibid.*). O felicitas incorporalis! Deum, quod mundis cordibus specialiter promittitur, videre eique similes esse.

XIV. Sec haec nullatenus in futuro apprehenditur similitudo per divinam visionem, nisi quædam prius ejus similitudo in praesenti per sanctam exercitatur conversationem. Si summi Patris estis filii; si fratres Christi, studeite ejus similes esse. Quomodo namque vel illius filios, vel hujus vos fratres gloriamini, si eis similes non estis? solent quippe, ut ipsi scitis, haec tres personæ, pater videlebet, et filius atque fratres, nonnullam invicem non solem in corpore, sed et in moribus similitudinem

A habere. Hinc de bono boni patris scriptum est: *Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus: similem enim dereliquit filium post se* (*Eccles. xxx*). Miro modo vivit in superstite filio patris etiam defuncti persona, dum in eo similitudo appetret paterna. Naturalis quoque ille ecclesiæ Filius Patris, in tantum Patri suo similis est, ut qui videt illum, videat et Patrem suum. Ipse namque in Patre, et Pater in ipso est (*Joan. xiv, 9*). Nec hoc ideo dico, quia eis ita similes esse possumus, sicut sunt ipsi; qui non modo unus, sed unum sunt: pro eo quod una eademque natura eis substantia est.

XV. Certe peccatum peccavit quidam qui dixit: *Similis ero Altissimo* (*Isai. xiv, 15*). *Verba oris ejus, iniquitas et dolus* (*Psal. xxxv, 4*). Quia et prius ini-

B quitatem meditatus est in cubili suo. Nam parificari voluit, non humiliiter imitari. Non autem eis non modo similes facit, sed etiam unit, id est in voluntate consensus, juxta illud: *Qui adhæret Deo unus spiritus est* (*I Cor. vi, 17*). Simus eis consentibiles, quibus non sumus consubstantiales: nec erit de exteriori, qui nos eis denegat similes. Dissentire vero ab eis in voluntate, longe ab eis similitudinem quandam habere est. Exite, quæso, vos, ab hac regione dissimilitudinis, et apprehendite similitudinem Patris vestri, qui voluntarie genuit vos verbo veritatis suæ (*Jacob. i, 18*). Apprehendite et similitudinem Fratris vestri: estote similes Fratri vestro. Nam quomodo fratres ejus, si ei similes non estis? *Similes*, ait, *ei erimus, cum apparuerit* (*I Joan. iii, 2*). Hoc de similitudine, qua in premio erit. Sed, ut iam superius dictum est, si vultis ei similes esse in premio, similes estote in merito. Quomodo, dicitis, fieri istud? Idem Filius ait: *Discite a me quia misericordia sum et humilis corde* (*Matth. xi, 29*). Nites ergo, et humiles sitis; et in aliquo similes estis.

XVI. Et manifeste verum est, quia salvatorem quidem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ (*Philip. iii, 20*), si primum eorū nostrorum conforme fuerit cordi humilitatis et mansuetudinis suæ. Si quænam Dei similitudo sit, interrogas, *diverte a malo, et fac bonum* (*Psal. xxxiii, 15*), et ejus similitudinem induisti.

D Ait namque Psalmista: *Rectus est Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo* (*Psal. xc, 16*). Esto rectus et tu, ut exerceas bonum; et non sit iniquitas in te, ut devites malum, et Deo similis es. Item ait propheta David: *Justus Dominus et justitias dedit: æquitatem videt vultus ejus* (*Psal. x, 8*). Esto justus et tu in te ipso; diligere justitiam proximo tuo; æquitatem videat vultus tuus, ut ad hoc solum tibi adesse, et proximo studeas prodesse, quatenus soli Deo placere appetas, id est ut sic te boni operis executorem et actionis tue proximum cupias esse imitatorem, ut nullum alium quam solum Deum laboris tui et laudatorem desideres, et remuneratorem. Sic, dum in te ipso exerves sanctitatem, proximo autem impendis sollicitudinem, Deo quoque re-

etiam offers intentionem: sobrie, juste, pie vivis in loco seculo (*Tit.* ii, 12), ut securus de cæstro, expectes beatam spem et adventum gloriae magui Dei; dum sic et tibi parcus, et proximo promptus, et Deo fueris devotus.

XVII. Hec si sollicite agis, Filio Dei, fratri vide-licet tuo, venienti occurris. Sed considerate post haec, quoniam qui venit, Deus et homo est, et cum una persona Deus et homo sit, in eo quod homo est, pro nobis interpellat: in eo vero quod Deus est, nos adjuvat. In eo quod homo, dum ex compassionem miseriae nostræ nobis proximus est; nostrum quodammodo una nobiscum sentit periculum; in eo vero quod Deus, dum per unionem nostræ in eo assumptæ naturæ a nobis non remotus est, etiam efficax nobis confert remedium: in homine, quod imitemur; in Deo quod desideremus. Cum tamen non sit alius, et alius, de quo loquimur: sed unus idemque mediator Dei et hominum, Deus, et homo, Dominus noster Jesus Christus (*I Tim.* ii, 5). Sed, quia pro eo quod jam multa diximus, quem habemus in manibus, cogimus sibi sermagem, non possumus ad presens his diutius immorari, quamvis adhuc nonnulla occurrant, que videantur non debere prætermitti. Igitur et huic venienti occurritis, si sic per exemplum currere studetis, quod proponitur in imo, ut ad primum conemini pertingere, **20** quod proponitur in summo, ascendentes et descendentes super Filium hominis. Et his quidem modis occurrere debetis Sponso vestro venienti, et Salvatori, Filio Dei, eidemque Deo et homini, qui cum Patre et Spiritu sancto Deus est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO V.

ITEM DOMINICA I IN ADVENTU DOMINI.

De quinque generibus visionum.

SYNOPSIS SERMONIS.—1. In visione Dei omnis boni statuta. —2. Ubi bona Domini, et terra viventiū. —3. In presenti, nec vere vivimus, nec vivimus quod demum in statu beatitudinis consequemur. —4. Alter a mundis, alter ab immundis corde Deus hic videtur. —5. Qualiter visionem intellectus, et qualiter comitetur affectus. —6. Fru-
ctuosa visio, quam sanctitas meretur; quod in typico expressit Jacob. —7. Deus visus a Moyse in rubro quid portenderit. —8. Mortuo Ozia rege, videt Isaías Dominum, et morioriae visionis conditiones probantur. —9. Quinque genera visionum, quarum postrema sol est futurae patriæ. —10. A visionibus singula cavenda nebula. —11. Prima est creaturarum contemplatio, et qua ejus nebula. —12. Secunda, per visitationes divinas, vel imagines. Ejus nebula. —13. Tertia est fidei. Ejus nebula. —14. Quarta, per spiritalem uunctionem, ac multiplicem operationem. —15. Nebula ca-venda segniorum affectuum. —16. Discretionis necessitas.

Aspiciens a longe, ecce video Dei potentiam ve-nientem; et nebulam totam terram tegentem. Quan-felices sunt, qui cor ubique mundum circumferunt! Felices, inquam, quia veracem ab ipsa veritate promissionem acceperunt, quod Deum visuri sunt Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum ri-

A debunt (Math. v, 8). O si vel tenuiter nobis daretur, et si noui gustare, odorare saltem quam suavis dulcedo quamque dulcis sit suavitatis in visione Dei! Quid citra devote animæ sufficere valet, quid ultra querere debet? et quidem esset fortassis aliqua sufficientia, si quid laudabile sine ea citra esset. Deberet nihilominus aliiquid queri ultra, si quid ultra vel esset, vel esse posset. Nunc vero cum nihil non videntibus adsit, nihil videntibus desit, citra impatiens non quiescit; ultra, utpote jam pacata, se non extendit. Quid magis desideratur quam vita? est vita animæ visio Dei.

II. Credo, ait sanctus David, videre bona Domini in terra viventium (Psal. xxvi 13). Quæ putamus bona Domini, nisi ipsum Dominum? neque enim aliud bona Domini, et aliud ipse. Quia quod habet hoc est. Quæ quidem in numero plurali expressa sunt, cum in eum numerus non cadat, propter multam ejus magnitudinem, quam nulla mensura constringit: et propter magnam multitudinem, quam nec quis numerus includit, asserente Propheta quoniam magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxlv, 5); et: quia sapientiae ejus non est numerus (Psal. cxlvi, 5); et: Magna multitudo dulcedinis suæ, quam abscondit timentibus se (Psal. xxx, 20), patefecit autem sperantibus in se. Et bona dicuntur magis quam suavia, et dulcia quam pretiosa, vel speciosa; quam congrua vel utilia, aut aliiquid in hunc modum. Quia si quod est aliud quod probabile sit, in hoc verbo instauratur. Credidit ergo Propheta videre bona Domini in terra viventium: ubi idem est videre quod vivere. Et quare hic ea non vidit, nisi quia in terra morientium est? Quis hic videat, qui nec habet ut vivat? Ego, inquit, vivo et vos vivetis (Joan. xiv, 29). Ergo futurum est, ut vivamus; ita perfecto, ut et videamus. Vivemus, ait sanctus Osee, in conspectu Domini, et sciemus (Ose. vi, 3). Ecce vita, ecce et visio. Sed utraque in futuro, non autem in praesenti est.

*III. Omnes morimur, ait mulier quedam, et quasi aquæ delabimur in terram quæ non revertuntur (II Reg. xiv, 14). Aquarum in terram lapsus hominis est nunquam permanens status. Qui enim quodammodo nec habet essentiam, quomodo habet visionem, cum naturaliter videre præcedat esse? de quibus aquis aperte dicitur, quod non revertuntur. Inde ergo morimur, quia quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. Quia recordatus est, ait Propheta, quia caro sunt: spiritus vadens, et non rediens (Psal. lxxvii, 39). Merito sanctus patriarcha habitat ad puteum cuius nomen Videntis et viventis (Gen. xvii, 14), ut interim immoretur perfectus apud intimum profundum hujus, de qua loquimur visionis vitalis, et vite videantis: ad instar aquæ ad præceptum Domini elevatae, quæ ponit in arduis midum suum (Job xxxix, 27). Deo quoque in regno similem esse, nonne magna, ut in sermone præcedenti jam diximus, felicitatis est? et videre eum, similem ei esse est. **21** Similes, ait, illi eri-*

mus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan. iii, 2*); hec itaque causa quia ei similes erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nonne Deus lux, immutabilitas et æternitas est? videndo autem lucem erimus et nos lucidi, videndo autem incommutabilitatem, et nos efficiemur incommutabiles; videndo æternum, erimus et nos perennes. Et ita sentendum est etiam de aliis, quæ in hunc modum sunt. Hoc autem maximum et pretiosissimum, dulcissimum et suavissimum Deum videlicet videre, quem qui mundo corde sunt, habent in promissione.

IV. Est alia quoque visio, qua etiam in praesenti videtur Deus, licet non in se ipso, etsi qui videtur, sit ipse. Et videtur quidem ab illis quos hac gratia dignos judicat, quos et ipsos mundos corde esse oportet. Neque enim vel hæc visio, nisi a mundis cordibus apprehendi potest. Hæc est quæ per imagines sive mentis sive corporis ostensas oculis, aut etiam per unctionem (*I Joan. ii, 27*), quæ docet de omnibus; fideli animæ confortur, qua vel raptim per intellectum vel securitate certa per fidem videt. *Beati, inquit, oculi qui vident quod nos vident* (*Luc. x, 23*). Sic enim oculis carnis hominem videbant, ut in eodem, oculis fidei, Deum, quæ per dilectionem operatur, non omittent. Sed damnabilis eos deprimebat exxitas etiam oculos habentes, qui per diem incurrentes tenebras, et quasi in nocte sic palpantes in meridie, in ipsam lucem impigerunt. De quibus dicitur: *Nunc autem viderunt, et oderunt* (*Joan. xv, 24*). Viderunt infirmitatem quam irridenter, non virtutem quam honorarent: impii namque erant. Et tollatur *impius*, ait Scriptura, ne videat gloriam Dei (*Isai. xxxv, 3*). Viderunt naturæ assumptæ ignominiam, non gratiam assumentis. Denique viderunt eum, in quo non erat eis aspectus; et quasi abjectus vultus ejus, et despectus. Unde nec reputatus est ab eis. Non autem viderunt, in quo intuitus est eum sanctus David, speciosum *forma præ filiis hominum* (*Psal. xliv, 5*) multo minus autem in quo desiderant eum angeli prospicere (*I Petr. i, 12*).

V. Hæc autem visio fidei, qua Deus cernitor absens et præsens. Præsens quidem per fidem, absens autem per speciem. Cum [al. cum autem, vel quidem] per visitationem aliquam honoratur, et per unctionem internam dulcoratur: plena nimirum et perfecta claritate potitur: ita duntaxat si et visionem rectus intellectus, et unctionem discretus comittetur affectus. Quia hunc, cui hæc visio indulgetur, et visitatio excitat ad admirationem, et unctio inflamat ad affectionem. Et unctio quidem nunquam sine affectu est: est autem quam sepe visitatio sine intellectu: inungere namque afficere est, non item visitare est illuminare, sicut nec idem, quæ videatur rem ostendere, et quo videatur, oculum præbere. Visitatus est quondam per somnum Pharaon, visitatus est et Nabuchodonosor. Sed quod in visitationibus, illis utrisque regibus somnium: hoc sanctis Joseph et Danieli prophætia fuit. Illis enim

A visio non intellecta solummodo somnitores; istos autem intelligentia prophetas fecit. Hæc autem divine visitationis visio licet reprobis nonnunquam sine intellectu; electis vero multo cum intellectu datur. Sed tunc fructuose confortur, cum eam præcedens sanctitas meretur.

B VI. Vedit enim quondam scalam Jacob (*Gen. xxviii, 11*): sed prius, ut legitis, de terra sua exiit: post solis occasum ad quemdam locum venit, de jacentibus lapidibus unum tulit, capiti supposuit, et in eodem loco obdormivit. Simili modo et tu exi de terra tua, in qua vitis et peccatis nutritus es: cadente fervore tentationis, quo urebaris, locum adi sancte conversationis de sanctis multis, quos si dinumeras super arenam multiplicabuntur: unum de multis, Sanctum videlicet sanctorum, elige, per imitationem menti tue suppone, et in conversatione eadem, perseveranti quiete, et quieta perseverantia plenæ omnium visibilium mortificationi intende. Si ita te Dominus dimiserit per vias rectas ostendet tibi regnum Dei, dans tibi scientiam sanctorum, ut pariter et sublimia videoas et visa intelligas.

C VII. Moyses quoque et ipse visionem vidit (*Exod. iii, 5*); in una videlicet eademque re ignem, sed non unctionem: visionem plane, ut ipse constitur magnam. Sed legimus quod prius oves pavit, ad interiora deserti minavit, ad montem Dei venit. Ita et tu innocuas intra te cogitationes et simplices antri; contemnendo visibilia: deduc eas ad intimam secreti per puritatem defæcatæ mentis, quantum tibi divinitus datur; volatu boni desiderii, ad ipsam altitudinem Dei. Tunc dignus eris ignem videre in rubo ardente, sed rubum non comburentem: ut scias quia in una eademque Christi persona, nec naturam superiorem inferioris assumptionem **22** immixuit, nec inferiorem glorificatio superioris consumpsit. Quod ita sit crede; sed cur, vel commodo ita sit, omnino discutere non præsume. Ne, si dixeris cum Moyse: *Vadam, et video visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus* (*ibid.*); videns Dominus quod pergis ad videndum, dicat tibi: ne appropies hoc: ne scrutator majestatis optimaris a gloria.

D VIII. De Isaia legimus, quia vidit Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum; sed hoc non nisi post [al. prius] mortem Oziæ regis. Sic enim legitis: *In anno quo mortuus est rex Ozias vidit Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* (*Isa. vi, 1*). Moriatur in te præsumptio superbiae, moriatur et lepra luxuriae, et est mortuus presumptuosus rex, et leprosus. Tunc mundus carne et humili, in mente intueri mereberis Dominum præsentem intelligentia creature rationalis et angelicæ a casu custoditæ, et humanæ per misericordiam Redemptoris a lapsu erexitæ. Igitur nec in terra sua scalam vidit Jacob, nec in *Egypto* Moses ignem in rubo ardente, sed non comburentem; nec Isaías Dominum sedentem super solium

excelsum et elevatum, nisi mortuo rege Ozia. Visio- A nem itaque divinae manifestatio[n]is sanctitas pro- mereator [al. promeretur], ut sit: intellectus as- sequatur, ut fuctuosa sit: fides regat, ne temeraria sit; uictio dulcoret, ut sapida sit. Quia et in fu- turo visio faciei ad faciem providebit, ut unaquaque que harum visionum renumerata sit.

IX. Est adhuc quædā visio, quæ in ordine de- let esse prima, quæ et in commūne omnibus pro- poniuntur: inspectio videlicet visibilium creaturarum. In promptu namque omni utenti [al. omnium uten- tium] ratione est, *incisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicere* (*Rom. i, 20*); sed absque præcedentibus, quas breviter attigimus, visionibus, h[oc]c omnino inserviuosa est. Ea quinquepartita vobis proposuimus visionem. Intelligite mysterium, magis autem sentite fructum. Prima est in creatu- rarum inspectione; secunda in mystica visitatione; tertia in fidei cognitione; quarta, in interna uictio- ne; quinta, in ipsis Dei, sicuti est, visione. Et prima quidem ad cognitionem invitat secunda clari- ficit, tertia gubernat, quarta inflammat, quinta plene beatificat. Prima quatuor, quasi quedam in præsentis vitæ no[n] te, lucentes stellæ sunt, nam quinta sine ullo defectu eterno lumine fulgens fu- turæ patriæ sol est. Quis enim ibi Dei invisibilia per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere opus habebit, ubi quæ modo invisibilia sunt, visibilia erunt? Quis ibi per somnia, seu visiones nocturnas, Deum opus habebit videre, per speculum in æni- gmate, ubi omnes facie ad faciem videbimus? (*I Cor. viii, 12*.) Quis ibi ambulabit per fidem, uli omnes cernunt per speciem? sed nec sp[iritu]lus tu[n]c, sicut nunc, habebimus uincionem, quem ibi teneli- mus, et non disuitemus, quibus ita se aeterna illa infundet charitas, ut nulla nos ab ea in aeternum diverterat satietas.

X. Sed cum stellæ sint, moneo, ut omnis queas in aliquo obseurare potest diligenter nebula ca- veatur. Abigatur sollicite a lumine primæ stellæ nebula, que est levitas voluptuosæ sensualitatis. A lumine secundæ, nebula, que est seductio diaboli- kei phantasmatis. A lumine tertiae, nebula, que est præsumptio temerarie perscrutacionis. A lu- mine quarte, nebula, que est nimetas deceptricis indiscretionis. Hoc est quadripartitum lumen in quo videbimus ei nebulari non quidem aliquam partem terre, sed in nucleus totam terram tegentem. Po- tentia Dei lux est. Et in luce hac quadripartita vi- denus lucem potentie, diem; tenellas vero nebu- las, noctem. Tu ergo, qui puritati contemplationis in mente insistis, aspiciens a longe, vide Dei potentiam venientem. Aspice, et vide. Hoc est, conte- plare et intellige. Sed aspice a longe, contemplare profunde. A longe namque sunt, que profunda, que intima sunt. Nonne a longe esse videatur, que in exordio mundi fuerunt, et que in fine munili erunt; illa jani facta, haec vero facienda?

XI. Itaque si opera Dei admiranda, et stupenda,

A pia curiositate perscrutaris: si a summis cœli us- que ad ima terræ; si a supremo omnium crea- turarum cardine neque ad inferiorem earum, ut ita dixerim, basim, in contemplatione mentis tuae oculum perducis: si quæ solummodo sunt [al. si non solummodo quæ sunt], si quæ sunt et vivunt, sentiunt et discernunt, mundo oculo perspicis, et tantorum ac talium Deum conditorem, dispositorem ac provisorem admiraris: nonne Dei ad te potentia venit quæ in ope- ribus ejus visibilibus tam admirandis, super invisibili ejus potentia obstupescis? Sed eave in hac considera- tione **23** tua, nebula, que totam solet tegere terram. Etenim animalis homo nullatenus percipiens quæ Dei sunt, quia stultitia est illi, et non potest intelligere (*I Cor. ii, 14*), continuo tamea- B pre oculis habens, que condita sunt. Intuetur qui- dem opera Dei, sed oculo carnis voluptuoso, non aspectu mentis contemplativo. Utens superbe et li- bidinose creaturis at injuriam Creatoris, ac proinde ad cumulum propriæ damnationis. Nonne in isto terram nebula tegit, dum in eo ex toto voluptuosæ sensualitatis levitas, et interius mentem per appetitum illicitum obscurat, et exterius carnem per opus nefarium fodat? Quod cum ita sit, considerate, quoniam ubi justus in admirationem divinam erigitur; ibi impius in libidinem propriam proster- nitur; et ubi Dei ad illum potentia venit, ibi in isto totam terram nebula tegit. Dum et ipse invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciens (*Rom. i, 20*), sempiternam quoque eius virtutem et divinitatem venerando et laudando admiratur; et iste, que quidem facta sunt consciens, sed solum in eis cupiditatis propriæ expletum quærens, sive in eis mentis elationem sive carnis corrup- tionem adimplere conatur.

XII. Post haec aspice a longe in secundo genere contemplationis, quod brevius superius perstrinximus, et vide Dei potentiam venientem. Quod nim- rum facis, dum ea quæ ad te sunt, sive occulte per divinas visitationes, sive aperte per alias rerum imagines sane intelligis, et recte interpretaris, ut Dei et in eis potentiam admiraris. Nonne Dei ad Jacob per scalam potentia venit, quam vidit, qui pavens ait: *Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam? Quam terribilis est locus iste!*, non est aliud nisi dominus Dei et porta cœli (*Gen. xxviii, 17*). Nonne ad patrem, et fratres Joseph in somniis, que et ipse vidit, Dei potentia venit, cum a fratribus dicitur: *Nunquid rex noster eris, et subjeciemur di- tioni tue?* (*Gen. xxxvii, 8*.) Et a patre: *Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? Nunquid ego et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram?* (*Ibid., 19*.) Nonne ad eundem Joseph in somniis Pharaonis Dei potentia venit (*Gen. xli, 1*), qui, quod Deus potenter postmodum facturus fuit, in eisdem somniis visionibus plene intellexit? Quid de Daniele dicemus? Nonne et ipse regis somnia audiens, in statua ex diversis metallis compacta (*Dan. ii, 45*); in lapide de monte sine manibus ex-

ciso; in arbore quæ universam terram impletvit, Dei, potentiam venientem vidit, dum potentia ejus opera postea potenter adimplenda, in eisdem somniis aspergit? Ipse quoque apostolorum princeps vidit nova, audivit facienda, dixit vera, et in his omnibus Dei potentiam vidit; et descendens vas quoddam, velut linteum magnum quatuor initis submitti de cœlo in terram, in quo omnia reptilia, et quadrupedia continebantur. Qui invitatus mactare et manducare, sed renuens, commune et immundum eatenus se non comedisse asserens, audiuit: *Quod Dens mundavit, tu ne commune dixeris* (Act. x, 15). Sciens vero postmodum illa terrena animalia, Cornelium loquor, et ejus necessarios amicos, intra vas fidei admittenda, visionem quam vidit, spiritu discernens, aiebat: *In veritate comperi quia non est personarum acceptor Deus. Sed in omn gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi* (ibid., 54). Et infra: *Mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem* (ibid., 28). Sed hic necesse est prudens quisque sollicite vigilet, quia hic maxime se solet Satanas transfigurare in angelum lucis, ne forte nebula tota ejus terra tegatur, et videre se Dei potentiam venientem arbitretur. Multi enim diabolici phantasmatis seductione illusi sunt, et honorari se divina visitatione aestimaverunt, sicque totam earum terram nebula texit, quia mentem eorum erroris phantastici caligo obscuravit. Propter quod, charissimi, nolite fallaciis intendere somniorum, ne seducenti: *Multos enim, ut Scriptura ait, errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ, ei exciderunt sperantes in illis* (Ecclesi. xxxiv, 7). Et iterum alia Scriptura dicit: *Non augurabimini, neque observabitis somnia* (Lerit. xix, 26). Et vos ne vice claritatis potentiae Dei, obscuritatem suscipiatis nebulae.

XIII. Sed et oculis fidei solet quam maxime Dei potentia veniens videri. Quis enim aliud est oculus, quo filius per mortem videtur ignominiosam descendere [al. in soveam descendere]; ascendere autem filius resurrectionis? Quo alio quam oculo fidei sub specie panis et vini veritas corporis et sanguinis Christi videtur? similiter et in aliis sacramentis, dum aliud est ipsum velamen, quod exterius conservatur, aliud vero ipsa rei veritas, qua esse inibi creditur, procul dubio Dei est potentia, qua ibi veniens videtur. Sed et hic nihilominus oportet, ut tenebrosi hostis caliginosa claritas, quæ vera nebula est, exploretur, explorata deprehendatur, comprehensa 24 devitetur, ne presumentes plus sapere quam oportet sapere. Quæ sola attingi possunt fide humana conemur discutere ratione. Si enim bestia tetigerit montem, lapidari in Exodo jubetur (Exod. xix, 12); et quod de sacrosanctis agni carnibus edere non sufficiamus, igni præcipimus reservare (Exod. xii, 10). Quod aliter agentes nonnulli, dum majestatem potentiae Dei nimis irreverenter perseruati sunt, oppressi a gloria nebulae in tenebras irruerunt, quia dum arcana fidei reve-

A reri humiliter voluerunt, justo Dei iudicio exeat, in tenebras erroris corruerunt.

XIV. Videndum post hæc quia unctionis, quæ docet de omnibus, dat nobis potissimum videre Dei potentiam venientem. Paracletus namque spiritus sanctus, quem mittit Pater in nomine Filii, ipse nos docet, et suggerit nobis, quæcumque idem Filius dicit nobis (Joan. xiv, 26). Ipse nos docet omnem veritatem; ipse etiam quæ ventura sunt annuntiat nobis. Ipse nos non modo ad cognitionem illuminat, sed ad affectionem inflamat. Et variis quidem modis varios in nobis affectus format. Modo enim peccata, quæ jam comisimus, mentis nostræ oculis opponit et ad poenitentiam pectora nostra excitans, dolore nos maximo ferit. Modo nobis quantam B et in carne, et in mente infirmitatem circumserimus, demonstrat, et omnem in nobis superbiam perimens, in suo nos conspectu humiliat; aliquando vero, quam nullius momenti sunt omnia temporalia ostendit, et ante mentis nostræ oculos universa quæ hic volvuntur vilipendens, in eorum nos contemptum viriliter erigit. Nonnunquam quam sit terribilis Dominus super filios hominum nos erudit, et occulta ejus judicia valde formidans asserens (Psal. i, 5), timore nos validissimo concutit. Plerumque horribiles inferni penas considerationis nostræ oculis representat, et earum immanitatem modis diversis et horridis in mente transcribens, cruciatu nos vehementissimo deterret. Ipsa etiam festa supernæ patræ, ipsa gaudia internæ caritatis, nostræ aliquando mentibus per aspirationem sui amoris imprimit, et quam sit eorum et felicitas æterna. et æternitas felix, lectissimis in corde schematibus depingens, in eorum nos appetitum atque desiderium vehementer accedit. Nonnunquam etiam ad perfectionis culmen totis desideriis ascendere per plam conversationem, et ad intuenda sanctorum praecedentium exempla nos excitat, ut Jeremiam de profundo non solum funes, sed et panni veteres extraheant (Jer. xxviii, 6); et ostendo nobis, ut Ezechiel præcipitur, templo metientes fabricam (Ezech. xlvi, 10), confundamur et erubescamus ex omnibus quæ fecimus.

XV. Nonne in his omnibus Dei potentiam venientem videtis? sed necesse est ut et hic nebulae terram tegentem, indiscretionem animam seducentem, caveatis. Quamplures enim multoties vidimus in his quos nunc breviter attigimus, affectibus graviter fuisse deceptos et quia discretionis medium ignorabant, claudicantes a semitis suis, quod virtutem esse putaverunt grave postmodum peccatum fuisse deprehenderunt, et in quo se putabant ad ascensum posse pertingere sanctitatis, in eo versa vice, in magnam præcipitati sunt ruinam pravitatis. Sicque dum videre se Dei potentiam venientem arbitrati sunt, nebula totam eorum terram tectam vel sero ingemuerunt, dolentes per viam ambulasse, quæ recta eis visa est, sed ejus ducunt novissima ad mortem (Prov. xiv, 12). Clare igitur ex verbis

istis appetet quæ in omni cui intendimus negotio spirituali, sc̄e virtutes exercere debeamus, quatenus, que eis contraria sunt vitia, totis devitare viribus st̄leamini, ne, si incaute per iter virtutum incedimus, ab eo declinantes, in vitiorum soveam proruamus.

XVI. Et idcirco, sive in creaturarum inspectione, seu in divina visitatione; vel in fidei credulitate, aut in interna etiam unctione aliquid nobis suggeratur, quamvis probabile videatur, sollicita tamen primum a nobis perscrutacione discutiatur, et tunc demum diligenter discussa admittatur. Unde et post hæc [al. posterius hoc] commandingo dicimus (246): *Quique terrigenæ et filii hominum, simul in unum dives et pauper* (*Psal. XLVIII, 3*), *ite obviam ei, suhjungimus et orando hoc modo: Qui regis Israel, intende; qui deducis velut ovem Joseph: qui sedes super cherubim, nuntia nobis si tu es ipse* (*Psal. LXXIX, 2*). Succedit post hæc vox ista deprecatoria, qua oramus sic: *Excita, Domine, potentiam tuam et veni, ut salros facias nos, qui regnaturus es in populo Israel.* Et cum oratio ad duos sequentes versus pertinet in primo oramus, ut nuntiet nobis si ipse est, in secundo, ut veniat ad salvandum nos, qui regnaturus est in populo, per infinita saecula saeculorum. Amen.

25 SERMO VI.

ITEM DOMINICA I IN ADVENTU DOMINI.

De cautela quæ in spiritualibus visionibus habenda est, et de mysterio adventus Christi.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Ad primum contemplationis genus spectant terrigenæ. — 2. Ad secundum, filii hominum, quorum gradus triplex. — 3. Ad tertium, divites. — 4. Ad quartum, pauperes. — 5. Insigne elogium charitatis. — 6. Quid sit Israel regi, Joseph velut ovem deduci, et super cherubim sedere. — 7. Activi et contemplativi in schola dilectionis erudiendi. — 8. Convenienter prenoscitur, qui Salvator advenire nuntiatur. — 9. Quale remedium hominibus statim Deus providerit a lapsu. — 10. Hominem ponat insinuum, culpa fecerat cæcum. — 11. Salvator mox subvenit, qui tantum in fine pervenit. — 12. Adventus ejus in dictis et factis prophetarum, diversisque sacramentis. — 13. Imperfector notitia Redemptoris in lege nature, quain scripta, aut prophetarum. — 14. Trium temporum apta epigraphæ. — 15. Deus amabilis in sanctis, suavis in electis, in seipso incomprehensibilis. — 16. Ut prophete noverunt mysteria redemptionis. — 17. Per lignum victus, et vitor homo.

I. In precedenti sermone, quatuor diximus esse genera speculationum: quorum primum creaturarum est inspectio; secundum, divina visitatio; tertium, fidei cognitio; quartum, interna unctione. Et hi quatuor sunt qui admonentur, et eant venienti obviam (247). *Terrigenæ, filii hominum, divites, pauperes* (*Psal. XLVIII, 3*). Ad primum speculationis genus terrigenæ pertinere videntur, quorum proprium est invisibilium Dei cognitionem per visi-

A bilium inspectionem meditari. Hoc autem genus speculationis quasi primus ad contemplationem ascendere volentibus gradus est. Quo tamen soli indigent terrigenæ, qui in hoc, de terra geniti non incongrue dicuntur, eo quod nulla nisi sola Dei visibilita conspicantur. Non autem eo indigent catholicæ, qui Deum facie ad faciem intuentur (*I Cor. XIII, 12*). Sed eanti terrigenæ obviam, et dicant: *Nuntia nobis si tu es ipse* (*Psal. LXXIX, 1*), quia erudiri quam maxime indigent inspectores isti ut sciant quomodo puritas defecata considerationis erigit in admirationem. Quia vero fœditas voluptuose sensualitatis profluit in libidinem, caveant ne putantes suscipere regem Israel, regem suscipiant Babylonis: dum volentes ad divinam in pura visione pertingere laudem, a bono illo abstracti, et ad malum, per propriam voluntatem [*al. voluntatem*] illecti (*Jac. 1, 14*), ad vitiorum prourant confusionem, et omitterentes enutrir in crocenis, amplectantur stercora (*Thren. IV, 5*).

II. Ad secundum speculationis genus filii hominum spectant. Hoc loco filios hominum imitatores accipimus perfectorum. Sunt enim homines culpabiles, sunt et fragiles; sunt autem et rationales. De primis Apostolus: *Cum, inquit, sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis?* (*I Cor. III, 3*). Id est dum per invidiam invicem zelatis, dum per iram invicem offenditis, jure ves culpandos esse monstratis. De secundis Psalmista: *Sciant, inquit, gentes, quoniam homines sunt* (*Psal. IX, 21*). Id est intelligent quam debiles et fragiles sunt. De tertii idem Psalmista: *Homines, inquit, et jumenta salvabis, Domine* (*Psal. XXXV, 7*). Id est non solum summa ratione præditos, sed humili simplicitate compositos ad spiritualem salutem vocabis. Legitur et de his in libro Job: *Respicet homines, et dicet: Peccavi* (*Job XXXIII, 27*). Ut dum alios contra obiectamenta peccati mentis ratione persistere considerat, ipse quoque peccati dominio se encrviter subjacuisse ingemiscat. Tales autem hominum filii, perfectorum videlicet imitatores, quos sua Dominus visitatione judicat non indignos, eant et ipsi obviam ei et dicant: *Nuntia nobis si tu es ipse. Ne ipsi quodammodo seducti, illusionem diabolici phantasmatis honorem astinent divinæ visitationis.*

III. Divites autem abundantes in fide vocamus. *Divites namque in fide elegit Dominus, et herædes regni, quod reprobavit Deus diligentibus se* (*Jac. II, 5*), qui et ipsi necesse habent ire obviam ei et dicere: *Nuntia nobis.* Ut per rectam eis ire regulam donet, ne qui simplicem tenendo fidem, in summo valent stare credulitatis, temere perscrutando, in blasphemiam incident erroris.

IV. Pauperes humiles sunt. Hi sunt, quibus lubenter Spiritus ille veritatis gratiam suæ unctionis infundit, ut valles abundant frumento (*Isai. LXIV, 14*) et mansuetis, ut Salomon ait, des-

(246) In Officio ecclæstico.

(247) Ex i. Resp. primi noct. Dom. I Adventus.

gratiam (Prov. iii, 34); Super quem enim requiescat spiritus Domini, nisi super humilem et quietum et trementem verba ejus? (Isai. lxvi, 1.) Sed et isti nihilominus non omittant ire obviam ei et dicere ut nuntiet eis. Quatenus discretione spirituum ornati, evidenter deprehendant quid illud sit, quod spiritus **26** ille veritatis infundit ad salvationem: quid item, quod spiritus ille seductorius suggesterit ad deceptionem. Sed ad agnoscenda arcana haec, et occulta, non solum querendo, sed et orando pertingemus. Et saepe pius invenit pulsator quod temerarius non meretur perscrutator. Et ideo non solum debemus ei ire obviam, sed in hanc etiam vocem prorumpere, et dicere: Qui (248) regis Israel, intende; qui deducis velut orem Joseph; qui sedes super cherubim, nuntia nobis, si tu es ipse (Psal. lxxix, 2).

V. Scitis, fratres, quia omnium virtutum primatum charitas tenet. Si enim charitas parcit, remissa pietas non est; et si charitas corrigit, districcio rigida non est. Si ipsa erigente in contemplatione sublimaris, non errabis, quia mente excedis Deo (II Cor. xv, 13). Si ipsa moderante ad actionem descendis, non præcipitaberis, quia sobrius es nobis. Haec namque, de qua loquimur, charitas, scala est, cuius inferior pars terram, summitas vero tangit cœlum. Quæ et ipsum Dominum sibi gerit innixum (Gen. xxviii, 12, et seq.), qui paratus est remunerare non solum ascendentibus, sed etiam descendantibus, si tamen hoc solum curatum fuerit, ut super Filium hominis ascendant et descendant (Joan. i, 51). Igitur per Israel visio accipitur divinæ contemplationis, per Joseph augmentum bona actionis, per cherubim perfectio dilectionis, quia cherubim plenitudo scientiæ dicitur. Et, attestante Paulo, plenitudo legis est dilectio (Rom. xiii, 10). Sed Israel regitur, quia in contemplatione maxime, ne aberremus, gubernari a Domino indigenus. Multi enim visione divinae contemplationis illuminati sunt, sed quia Deum in hac visione peccatis suis exigentibus, ductorem et disponentem non habuerunt, laminis, quod super se emicabat, et cui temerarie, utpote sine duce [ad ductore] intendebant, immensitate reverberati, in tenebras caliginosi erroris devoluti sunt. Joseph velut ovis deducitur, quia vadit de virtute in virtutem, simplex, active, velut ovis de pascuis ad pascua. Ut quasi tot pascuis ovis pinguebeat, quod sanctis actionibus egregius operator insistere non cessat. Sed quia qualiter vel contemplando viri sancti excedere Deo, vel bene operando sobrii esse debeant, nobis matris charitatis disponere est, postquam [al. et ideo postquam] regit Israel, postquam deducit Joseph, etiam sedero Dominus super cherubim prohibetur. Ut in quiete geminæ charitatis plene addiscant, vel quando omissa, ad tempus, actione vacare debeant contemplationi pro-

A pter dulcedinem Dei, vel subtracta contemplatione, insistere actioni, propter necessitatem proximi.

VII. Qui ergo regis Israel, intende, id est, disponis contemplativos, ne alerrent: Qui deducis velut orem Joseph, id est de actione in actionem probabis simplices, activos, ne tepescant. Qui sedes super cherubim, id est tam activos quam contemplativos in schola dilectionis eridis, ne vel isti temere scrutando in errorem, vel illi desidiose negligendo incident in teporem. Nuntia nobis, si tu es ipse, ut lumine claritatis clarificati agnoscamus qualiter contemplari, qualiter etiam deheamus operari. Et ardore item ejusdem claritatis inflanumati, sciamus quomodo te, et affectare debeamus per desiderium amoris, et promereri queamus per exercitium laboris. Quæ vero posthæc in subsequenti versu dicuntur: Manifestare (249) coram Ephraim, Benjamin et Manasse, plenam omnium visibilium designat oblivionem; quæ non nisi per solam perfectam aequiritur dilectionem. Igitur, postquam eundo ei obviam, de scipso percunetai sumus; postquam orando an ipse sit, ut nobis nuntiet, deprecati sumus, certi jam de ipso effecti, ut ad salvandum nos veniat, oremus et dicamus: Excita, Domine, potentiam tuam, et reni, ut saluos facias nos.

VIII. Nonne hunc tenuit ordinem sanctus Josue, qui videns angelum req̄uisivit dicens: Noster es an adeversariorum? (Josue v, 15 et seqq.) Qui postquam agnoverit quis esset, ad obedientium promptum se et paratum exhibuit. Quid, inquit, Dominus loquitur ad serrum suum? Ipse quoque apostolorum primus venire ad Dominum supra mare voluit; sed prius, an ipse esset, erudiri optavit: Domine, inquit, si tu es, jube me venire ad te super aquas (Math. xiv, 28). Potentiam suam excitat, cum nos salvare decernit, quia si decrevit salvare nos, continuo liberabitur. Venit, cum gratiam nobis salutis impendit. Salvat vero, cum salutis perseverantium tribuens, ipsum plene ac perfectlye in nobis morbum captivitatis evacuat.

IX. Est adhuc in verbis istis sensus alias, minus quidem subtilis, sed magis communis, quem breviter iam percurremus, quia debitum exposcit sermonis hujus prolixitas finem. Scitis quia versutia diabolica prolapsò homine in culpam, ac per hoc depresso et in penam, idem hostis versipellis, qui eum primitus fraudulenter, postmodum violenter tenuit, ut ei non sufficeret, quod stantem prostraverat, nisi tyrannidis sue dominium **27** exerceret et in prostratum. Itaque tam misericorditer seductus, tamque graviter culpa simul ac poena vinculis ligatus, nisi ei, qui solus potuit, gratitudo sua gratia succurreret: æternæ damnationis jugum nullatenus evadere posset. Providens ergo Deus gratiam salvationis ejus, providit et medium ejusdem redemptionis. Salvationem videlicet homi-

us præsumens in homine Christo quatenus juxta id quod Apostolus ait : *Sicut per unum hominem mors, per hominem esset et resurrectio mortuorum* (*I Cor. xv, 21*). Atque ut nominibus suis nostrum et captivatorem exprimat, et liberatorem : *Sicut in Adam, inquit, omnes morimur, ita et in Christo omnes vivificamur* (*ibid., 22*). Quia vero statim postquam peccaverat, pena ab ipso mundi exordio, et in corpore homo per preniam mortalitatis, et in anima ægrotare cœpit per culpam iniquitatis, missus est confessum etiam ex tunc medicus ad curandum. Missus, inquam, et si non in se ipso, in remedii tamen suis missus est, diversis videlicet sacramentorum generibus ad spiritualem hominis curationem institutis. Qui per singulas actes mundi pertransivit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo (*Act. x, 38*), et intra simum salvaticis gratie collocans, quotquot erant praordinati ad vitam aeternam (*Act. xiii, 48*).

X. Ad hominem itaque miserum et miserabilem, quem et pena debilitatis infirmum, et culpa ignorantie fecerat cœcum, venit potens sapientia, et sapiens potentia Dei, ut ejus et ignorantiam illuminaret sapiens, et infirmitatem roboraret potens. Venit, inquam, et a principio venit, qui in fine pervenit, saliens, ut dicit sponsa, in montibus patriarcharum. et transiliens colles prophetarum : donec miserationem induens et veritatem, similis fieret, capre hinnulique cervorum. Stans quidem post parietem nostrum, sub velamine infirmitatis nostræ, virtutem suæ rectitudinis occultans, respiciens tamen per fenestras divinorum, que in homine gessit operum, et propiciens per cancellos salubrium, que protulit verborum (*Cant. ii, 8 et seqq.*). Quatenus videntes opera, que dedit ei Pater ut perficiat ea que et testimonium perhibent de eo (*Joan. v, 36*), dicamus ei : *Scimus quia a Deo venisti, magister. Nemo enim potest ure signa facere, quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum eo* (*Joan. iii, 2*). Et audientes nihilominus verba ejus, que spiritus et vita sunt, in hanc vocem et nos prouumpamus : *Nunquam sic locu us est homo, sicut hic homo* (*Joan. vii, 46*) quia, quem misit Deus, verba Dei loquuntur. Itaque ab eo tempore assirimus cum venisse, quo scimus eum subvenisse. In fine quoque pervenisse dicimus, quando in ea forma visibilis apparuit, in qua specialiter operatus est salutem nostram in medio terræ (*Psal. lxxiii, 12*).

XI. Quia enim ægrotanti homini in remedii sacramentorum, oblationum et sacrificiorum et divisorum mandatorum atque præceptorum tam in figuris patriarcharum quam in dictis prophetarum ab ipso ægreditur suæ exordio subvenit, non incongrue dicimus : *eo, quoniam ex tunc ipse venit*. Nam, sicut de rege aliquo vulgo solet dici, quod tunc venit, quando, prævenientibus ejus militibus, adventus ipsius narratur, licet longo fortassis post tempore ipse quoque venturus sit ita et magnus Rex noster Dominus Christus in patriarchis et prophetis

A ipsum prævenientibus et adventum ejus mundo annuntiantibus, et ipse quodammodo venit. Nonne in Apocalypsi de Agno legimus dictum : *Agni, qui occisus est, ab origine mundi?* (*Apoc. xiii, 8.*) Quemodo enim ab origine mundi occisus fuit? pro eo quod ab origine mundi fuerunt hi, pro quibus in fine mundi occisus fuit. Ita et ab origine mundi quodam modo venit, quia nullo tempore deserunt hi pro quibus in fine mundi venit; quibus etiam prius profuit adventus ejus quam adiuit. Quanquam nullo modo prædasset, nisi aliquando adasset. Eodem namque ejus adventu in se quidem adhuc futuro, illi in ipso mundi exordio salvati sunt: quo nos jam, eo præterito, in quos fines sæculorum devenerunt (*I Cor. x, 11*), salvamur. Quia et qui prævibant, et qui sequebantur eum clamabant: *Hosanna* (*Joan. xii, 13*). Ut unus idemque et præcedentium esset salvator, qui futurus erat, et subsequentium.

XII. Aspice ergo a longe et vide Dei potentiam venientem, id est contemplore profunde et intellige Patris virtutem Christum Dominum nostrum ad humani generis redemptionem in oraculis patriarcharum et dictis prophetarum, in sacramentis tam legis naturalis, quam scriptæ appropriantem. Vide et nebulam totam terram tegentem, hostem videlicet illum caliginosum, diabolum loquor, reprobos, qui relictis coelestibus terrena inordinate diligendo, et ipsi terra [al. et cætera] sunt per ignorantiam, semper magis ac magis obscurantem [al. obscurat], sicut enim ab ipso mundi exordio, eo, quo superius diximus, modo, in electis suis Dei potentia venit ita et in reprobis totam **28** terram nebula diaboli texit. Quia quemadmodum in viris sanctis evidenter adventum Filii Dei agnoscimus, sic et versuti hostis tenebras in impiis videmus. Aspiciamus itaque a longe, et contempnemur innocentiam Abel, obedientiam Noe, bonam verecundiam Sem et Japhet, fidem Abraham, manditiam Isaac, tolerantiam Jacob, pudicitiam Joseph, mansuetudinem Moysis, sanctitatem Aaron, zelum quem exercuit Phinees, fortitudinem Josue, simplicitatem Samuelis, humilitatem David. Admireremur etiam diversa genera sacramentorum, que partim sub lege naturali, partim sub scripta lege instituta sunt. Admireremur nihilominus patriarcharum facta, prophetarum dicta; legamus etiam omnia, que scripta in lege Moysi et prophetis, et psalmis de Christo. Nec dicere jam poterit quis quin videamus potentiam Dei venientem. Aspiciamus eam a longe, et videamus tot nationes sub cœlo, ab ipso mundi exordio tenebris diabolicis involutas, sine Deo in hoc mundo existentes, ad simulacula muta ductas, et pereentes, relicts, imo prorsus ignoratis coelestibus, et terrena totis affectibus amplectentes, et intueamur nebulam totam terram tegentem.

XIII. Sed Dei nostri potentia, quam a longe aspicerunt venientem, quo longius fugit, eo minus nota fuit. Sub lege namque naturali nisi paucissimis, quoniam humano generi redemptio exhibenda erat, non patchat. Sub lege autem agnovit ho-

per legem peccatum, sed quia neminem ad perfec-tum adduxit lex (*Hebr. vii, 6*), sentiens quia non est data, que posset justificare, cepit anxie querere redēptionem suam. Et cum multi eo tempore Sal-vatorem ad liberandum hominem venturū agno-scerent: quæ tamen persona ad hoc negotium salu-tiferum ventura erat, sive homo videlicet, sive angelus, non nisi pauci sciebant. Postea vero tempo-ribus prophetarum multis, multisque modis loquente Deo patribus in prophetis (*Hebr. i, 1*), agnita est a multis, et persona Redēptoris, et modus redēptionis. Quo videlicet Filius Dei, et in carne venturus, et in eadem carne pro homine erat moriturus. Qui autem eo tempore hujus jubari lumine clarificati sunt, ut tantus ac talis redēptor festinanter adveniret: non modo internis affectibus exoptabant, sed crebris atque devotis, ut passim legitis in libris prophetarum, precibus expetebant. Unde et quidam ait: *Utinam disrumperes cœlos et ve-nires* (*Isai. lxiv, 17*). Sponsa quoque in Canticis: *Quis mihi, inquit, det te fratrem meum sugentem uero matris meæ, et inveniam te foris?* (*Cant. viii, 1.*) Foris eum invenire voluit; ut qui intus in divi-nitate latuit, in humanitate foris visibilis appareret. Psalmista quoque, quomodo et hujus Redēptoris exposcit adventum vestram, ut opinor, diligentia oculum non est.

XIV. Haec itaque tria tempora sunt, naturalis legis, et tempus Scripturæ, et tempus prophetarum in quibus, dum ad liberandum hominem sacramenta, et mandata atque precepta, et oracula plura Dei pot-en-tia premisit, et ipsa quodam modo in eisdem temporibus Dei potentia venit. Ad quæ profecto tempora hi tres sequentes versus pertinere videntur. Qui enim tempore naturalis legis naturali cognitione cogenti quasi *terrigenæ*. Qui humana erant ratione prædicti, quasi *filii hominum*. Qui sensu subtili suble-vatas, ut *dives*, qui simplicitate compositus erat, ut pauper; ibant ei obviam observando atque exer-cendo quæ tunc instituta erant sacramenta, ve-nientem Dei potentiam suscipiebant. Qui vero sub lege existentes venturum Redēptorem præsiebant, sed personam ejus ignorantes, an homo, an angelus futurus erat, requirebant: hanc sibi quodammodo vocem vindicabant, et dicebant: *Qui regis Israel, in-tende, qui deducis velut oveni Joseph; qui sedes super cherubim, nuntia nobis si tu es ipse* (*Psal. lxxix, 2*); hoc est dicere: qui te nobis per legem venturum ostendis etiam per prophetas dic nobis si tu es, qui ventur-us es, an alijum expectamus? (*Matth. xi, 3*.) Tu die qui facie ad faciem videntes angelos regis, qui et sanctos homines per quos electorum, quem salvare intendis, quotidie numerum adauges, de virtute in virtutem provebis, ut pastor bonus de pastu ad pas-tum ducas oves, ut et ipsi quandoque cum veris Israëlitis videant te Deum deorum in Sion (*Psal. lxxxiii, 8*). Qui denique in teipso omnino incom-prehensibilis existens scientiam tam angelorum

A quam hominum transcendis, qui ascendens super cherubim, et volans super pennas ventorum (*Psal. cii, 3*), tam sensum beatorum illorum spirituum, quam intellectum fidelium excedis animarum.

XV. In quibus verbis innuitur, quid Deus sit in electis angelis, quid in hominibus sanctis, quid etiam in seipso. Quia interno suo regimine angelos a lapsu custodiens, et in beata atque beatificante **29** sui ipsius visione, semper retinens, in eis est amabilis. Homines, ut quos secundum propositum vocat sanctos, quibus et omnia cooperari facit in bonum præsciens, et prædestinans eos conformes fieri imaginis Filii sui (*Rom. viii, 28*): *Quos et elegit in Christo ante mundi constitutionem, ut sint sancti et immacu-lati in conspectu ejus in charitate* (*Ephes. i, 4*); dum **B** eos et per veniam emundat, et per justitiam exor-nat, miro eos et misericordi modo disponens, de malis ad bona revocans, de bonis ad meliora prove-hens: in eis duteis est per omnia, et suavis et multæ misericordiae. In seipso autem dum pax illa ex-superat omnem sensum (*Philipp. iv, 7*), dum sapientia ejus non est numerus, dum magnitudinis ejus non est finis, incomprehensibilis et inæstimabilis est.

XVI. Qui vero prophetarum temporibus exstite-runt, et personam Redēptoris, modumque ex dictis prophetarum evangelizantium intellexerunt, Redēptorem ut veniret votis omnibus precabantur, hanc sibi vocem assumentes, et dicentes: *Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut saluos facias nos, C qui regnaturus es in populo Israel* (*Psal. lxxix, 3*). Excita miserando, veni carnem assumendo, salva in cruce moriendo. Excita, Domine, potentiam tuam, ut exsultes quasi gigas ad currēdam viam (*Psal. xviii, 6*), alacrem te exhibens in opere nostræ redēptionis, et fortem. Veni, ut in forma hominis visibilis appareas, formam tamen Dei non amittens, sed retinens, et manum ponens in ambobus (*Job ix, 33*), et utrumque arguens, utpote mediator unius non existens, ut homo pro homine satisficias, et Deus Deo hominem conjungas, reum reconcilians, atque offensum placans.

XVII. Et ad extremum ut hec ita sint, morere in ligno, ut sanguis tuus innocens peccatum expiat; quod erat commissum in ligno. Quatenus sicut in Adam omnes morimur, ita et in Christo omnes vi-vificemur (*I Cor. xv, 22*). Sic sic, Domine, tu qui regnaturus es in Israel; sive illo populo, qui te nunc absentem per fidem, sive illo, qui presentem con-templatur per speciem, excita potentiam tuam ex-surgendo, et miserando Sion, quia tempus mise-rendi ejus jam venit (*Psal. ci, 14*). Et veni exi-naniens tenebit ipsum, servi formam accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philipp. ii, 7*), salvos nos fac: ut te moriente pro peccatis nostris, justificati nunc in sanguine tuo, salvi simus ab ira per te, qui enim Patre et Spiritu, Deus, es benedictus in secula. Amen.

SERMO VII.

DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De fide sancte Ecclesie et de vocazione Synagogœ
ad fidem.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Christus revelavit se Ecclesia ex gentibus. — 2. Figuratur in Isaac Christi, et Rebecca Ecclesia typum gerentibus. — 3. Major Christi dilectio in Ecclesiam, quam Synagogam. — 4. Adumbratur in regina Saba, et civitate justi, id est Jerusalem. — 5. Vineæ sinistra acceptio Synagogam, ac diam, hypocrisim notat. — 6. Aequa vineæ acceptio S. Scripturam, fidem rectam, Christi imitationem designat. — 7. Montes Babylonis Iudei perfidi, spiritus maligni, homines superbi. — 8. Per montes Jerusalem sublimitas sanctitatis, doctrine, contemplationis signatur. — 9. Status Ecclesie diversus per colles, vallies, campos expressus. — 10. Gaudium Ecclesie ob gentiles ad fidem conversos. — 11. Iudeorum reprobatio, et inadvertia quanta. — 12. Sub fluem ad Christum convertentur. — 13. Ad convertendos Iudeos apostrophe. — 14. Quorum conversio in Scripturis praefigurata.

(250) *Jerusalem, plantabis vineam in montibus tuis, et exsultabis, quia dies Domini veniet. Surge, Sion, convertere ad Deum tuum: gaudie et latare, Jacob, quia de medio gentium Salvator tuus veniet.* Verba ista prophetica, profunda, et gravida sunt, et attentum requirunt auditorem. Et ideo invocandus est benignus ille spiritus sapientiae, quatenus qui inspiravit, ut primitus dicerentur, det et modo, ut recte intelligentur, tam nobis qui prædicaturi sumus quam vobis qui audituri estis. Prophetatur Jerusalem quod vineam plantabit in montibus suis, et quod exsultabit pro eo, quod dies Domini veniet. Sion vero admonetur ut surgat et ad Deum suum convertatur. Ad Jacob autem dicitur ut gaudeat et letetur, nec taceatur et latetiae sue causa, quia de medio, inquit, gentium Salvator tuus adveniet. Que singula ad persecutandam magnis sacramenti profunditatem nos invitant, nec a fructu fraudabimur inventionis, si impigri in inquirendo fuerimus. **30** Ergo puto, si vobis aliiquid profundius ad presens non patet, quod quantum ad sensum allegoricum de fide Ecclesie, de cognitione veritatis, qua illi primi et summi principes ejus illuminati sunt, in his verbis sacrosanctis mentio fiat. Apparens namque in carne Filius Dei, qui vere, juxta Pauli sententiam, *est pax nostra faciens utraque unum, pacificans suo sanguine et quæ in cælis, et quæ in terra sunt* (Col. 1, 20). Ecclesia de gentibus se revelavit, ut revelatus videretur; vi-sus quoque diligenteretur.

II. Ut pote verus noster Isaac, gaudium nobis conferens, quod nemo tollit a nobis. Qui egressus in agrum ad meditandum, inclinata jam die (Gen. xxiv, 63), in fine videlicet temporum, exiens a Patre, et veniens in mundum, ut operaretur opera, et facheret voluntatem ejus, qui misit illum (Joan. iv, 34), cuius lex meditatio ejus fuit. Veniens itaque Rebecca, Ecclesiam de gentibus exprimens, et edocta per ser-vum suum Patris nostri, prædictorum scilicet ordinem, quis filius Domini sui esset, qui apparuit,

(250) Ex primo Responsorio tertii nocturni Dominicæ secundæ Adventus.

A viso eo, qui pax nostra est, ut Jerusalem, quæ *vi-sio pacis* dicitur, ex re nomen haberet, de altitudine superbie ad ima humilitatis, et ad regulam fidei de fortitudine incredulitatis descendit, tollens boni operis velamen, et operiens se, sciens beatos, quorum remissæ sunt iniuriantes, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi, 4). Hæc itaque spiritualis est illa Rebecca, quæ, ex quo vidit Isaac, descendit, et pallio se operuit (Gen. xxiv, 66), quia ex quo Christum Ecclesia gentibus per fidem agnovit, humiliavit se, et tegmine boni operis ornavit se; quam in tabernaculum matris suæ induens, sibi in sponsam assumpsit. Ut multi ab Oriente venirent et Occidente; et recumerent cum fidelibus patribus in regno Dei, cum ipsi filii regni, pro eo quod Sara mortua est, ejiciantur in tenebras exteriore (Matth. viii, 11).

III. Quam etiam in tantum dilexit; ut dolorem, qui ex morte matris acciderat, temperaret. Quantumvis, si dolet Isaías lapides cecidisse, hæc ei sit consolatio, quod quadris lapidibus ædificat, et pro symcomoris succisis, cedros immutat. Quod tunc nimis actum est, quando Iudeis carnalibus in persidiam lapsis, stabiles et perfecti de gentibus viri, ad ædificationem hujus, de qua loquimur, Jerusalem vocati sunt, et loco satuorum, qui in Synagoga fuerunt, contemplativi surrexerunt.

IV. Hæc est illa regina, quæ audita fama pacifici nostri, hoc enim interpretari dicunt nomen istud, quod est Salomon, de ultimis finibus properare non omisit ad eum (III Reg. x, 4); astans nunc a dextris ejus in vestitu deaurato circumnamicta varietate (Psal. xliv, 10): dum uni Domino in unius fidei et baptismatis unitate ac ornamento [al. unitatis ornamento], diversi in casiduum ordines obsequuntur. Hæc itaque, Ecclesia videlicet sancta, sive uxor Isaac, sive regina veniens ad Salomonem: Hæc nihilominus civitas justi, urbs fidelis, quæ visa pace sua suscepit eam populo suo ut Jerusalem vocetur, et sit. Plantare non omisit vineam; primum quidem in montibus suis, ut postmodum plantaret in collibus; plantaret in campis, plantaret denique et in vallibus. Ut capit is unguentum, non modo descendenter in barbam, sed ad ipsam etiam insinueret oram vestimenti (Psal. cxxxii, 2), ut non sit qui se abscondat a caiore ejus (Psal. xviii, 7). Quod non est aliud, nisi quia sancta Ecclesia ipsis, qui in ea fuerunt, suminis viris primum fidei gratiam contulit, et deinde ipsis medianibus ad inferiores eam transmisit.

V. Sed sciendum quia vinea est quam nullatenus plantat Jerusalem in montibus suis. Est enim quasi vinea Synagoga, de qua dicitur in Canticis: *Vineam meam non custodivi* (Cant. 1, 5), quia Synagogam ob incredulitatem a se Dominus abjecit. Est et vinea negligenter cuiuslibet vita, ut in parabolis Salomon, *per vineam*, inquit, *transiri viri stulti* (Prov. xxiv, 30). Id est, vitam intussum hominis negligentis. Est etiam vinea hypocrisia, de qua dicitur in Job:

Quia lœdetur quasi vinea in primo flore botrus ejus A ad perfectos. Sed et duo Testamenta montes sunt, ut ait Psalmista : *quia inter medium montium pertransibunt aquæ* (*Ibid.*, 3), in consensu videlicet duorum Testamentorum discurrent fluentia doctrinæ. Praedicatores nihilominus montes sunt, quia juxta sententiam Psalmista, *suscipiunt montes pacem populo* (*Psal. LXXI*, 3). Quod non est dictum, nisi quia pœnitentiam nuntiant praedicatores subjectis. Quod si et internas contemplationes per montes acceperimus, non erit qui juste nos reprehendat, pro eo quod legimus in Job dictum de onagro, *quia circumspicit montes pascue suæ* (*Job XXXIX*, 8). Quia considerat perfectus quilibet altitudinem internarum contemplationum, in quibus devotæ anime pastus, et refectio est. Populi etiam gentiles ad fidem vocati montes sunt, sicut legimus in libro Machabæorum quod *refulsit sol in clypeos aureos, et resplenderunt montes ab eis* (*I Mach. VI*, 9). Quia luxit cognitione, et arsit dilectio spiritus in apostolis sanctis, et per illos clarificati sunt populi de gentilitate electi.

VII. Sed est vinea, quam studiose plantat Jerusalem, illam videlicet, quæ Christus est. De qua in Canticis dicitur, *Videamus, si floruit vinea* (*Cant. VI*, 12), id est, explorent ecclesiastici viri, si in hominibus per fidem floruit Christus. Plantat et vineam fidei, de qua legiis in Genesi dictum de Iuda : *quia ligatus erat ad vineam pullum suum* (*Gen. XLIX*, 11). Pro eo quod vinculis fidei ligatus sibi erat Christus populum gentium. Sacrae etiam Scripturae vineam plantat, de qua scriptum habetis in Job : **31** quod vineam ejus, quem vi oppresserunt, vindemiat (*Job XXIV*, 6). Quia haeretici, scripturam viri catholicæ, quem affligerunt, sibi vindicant. Hæc itaque triplex vinea est, quam Jerusalem plantat in montibus suis, quoddam videlicet triplicis gratiæ insigne, quod sancta committit Ecclesia sublimibus viris suis, Scriptura sancta, fides recta, imitatio Christi, ut Scripturam sacram prædicatores audiant ad instructionem, fidem suscipiant ad confirmationem, Christum imitentur ad perfectionem.

VIII. Prophetatur igitur huic nostræ Jerusalemi quod vineam plantabit in montibus suis. Et bene in montibus suis ; sunt enim montes quidam, quos alloquens in libro Regum propheta. *Montes, ait, Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos* (*II Reg. I*, 21). Quia infidelium Judæorum superbæ mentes, qui Christum occiderunt, prædicationem veritatis non suscipiunt. Sunt montes, homines superbi, de quibus habetis in Job quod *Beemoth herbas ferunt* (*Job XI*, 15) ; pro eo quod superbi quique diabolum per elationem pascunt. Sunt et montes spiritus maligni, sicut legitis apud Habacuc quod *contriti sunt montes secuti* (*Habac. III*, 6), quia per Christum destructi sunt spiritus maligni, qui sunt principes mundi. Igitur Judæi perfidi, spiritus maligni ; homines superbi, montes quidem sunt, sed montes Babylonis, non montes Ierusalem.

XVIII. Sunt alii montes, videlicet Angeli sancti. De quibus Psalmista : *Priusquam, inquit, montes fuerint*, id est, antequam Angeli crearentur, tu es Deus (*Psal. LXXXIX*, 2). Prophetæ quoque sancti montes sunt, ut legitis, quod *fundamenta ejus, haud dubium, quin Ecclesiæ, in montibus sanctis* (*Psal. LXXXVI*, 4), quia ipsa sancta Ecclesia fundatur in prophetis. Nonne et apostoli montes sunt, ad quos dicit Psalmista, levasse se oculos suos (*Psal. CXX*, 1) pro eo quod cordis sui intuitum ad doctrinam erexit apostolorum ? Montes etiam precepta sublimia sunt, ut dicit David, quod *montes excelsi cervis* (*Psal. CIII*, 18). Quia precepta sublimia pertinent

B ad perfectos. Sed et duo Testamenta montes sunt, ut ait Psalmista : *quia inter medium montium pertransibunt aquæ* (*Ibid.*, 3), in consensu videlicet duorum Testamentorum discurrent fluentia doctrinæ. Praedicatores nihilominus montes sunt, quia juxta sententiam Psalmista, *suscipiunt montes pacem populo* (*Psal. LXXI*, 3). Quod non est dictum, nisi quia pœnitentiam nuntiant praedicatores subjectis. Quod si et internas contemplationes per montes acceperimus, non erit qui juste nos reprehendat, pro eo quod legimus in Job dictum de onagro, *quia circumspicit montes pascue suæ* (*Job XXXIX*, 8). Quia considerat perfectus quilibet altitudinem internarum contemplationum, in quibus devotæ anime pastus, et refectio est. Populi etiam gentiles ad fidem vocati montes sunt, sicut legimus in libro Machabæorum quod *refulsit sol in clypeos aureos, et resplenderunt montes ab eis* (*I Mach. VI*, 9). Quia luxit cognitione, et arsit dilectio spiritus in apostolis sanctis, et per illos clarificati sunt populi de gentilitate electi.

IX. Isti, quos modo breviter commemoravimus, montes sunt Jerusalemi, in quibus vineam plantat, dum ipsis confortur apostolis, plena imitatio Christi, quibus dicit : *Vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim* (*Matth. XIX*, 28). Dum præceptoribus tribuitur gratia doctrinæ, quibus dominus dat verbum evangelizantibus virtute multa (*Psal. LXVII*, 12) ; dum summis de gentilitate viris datur robur fidei, quasi quedam firma stabilitas, quæ illis inest quadris lapidibus, de quibus superius fecimus mentionem, qui cadentibus lateribus in ædificationem assumpti sunt (*Isa. IX*, 10). Ab his montibus derivatum est sanctitatis meritum ad inferiores, quia suscipientibus eis populo hanc triplicem pacem, ipsis mediantibus donum suscepereunt gratiæ, non solum qui in clivo ascendunt consiliorum per justitiam, et colles sunt : sed et qui emergunt ab ino peccatorum per pœnitentiam, et vales sunt, et qui in piano ambulant præceptorum, et campi sunt. Et videte quomodo montes isti in robre fidei, sobrii sunt ad seipsos ; in doctrina verbi, justi ad proximos ; in imitatione Christi, pii ad Deum, ut secure perinde exspectare possint beatam spem et D adventum gloriae magni Dei (*Tit. II*, 13). Quatenus implatur, quod nostræ post hæc prophetatur Jerusalem : quod exultabunt videlicet ligna, veniet dies Domini. Et hoc reor esse quod ait Psalmista : *Exultabunt omnia ligna silvarum a facie Domini, quoniam venit* (*Psal. XXV*, 12). Ligna silvarum sunt gentiles, qui, dum adhuc per fidem culti non erant, silvestres omnino fuerunt.

X. Si autem scire volueris quomodo hæc ligna silvarum exultaverunt ante faciem Domini, quoniam venit, ut scias consequenter quomodo mater tua Jerusalem exultaverit, quia dies Domini venit, lege librum Actuum apostolorum. Ubi pro eo quod Iudei repulerunt verbum Dei indignos se judicantes aeternæ **32** vitæ, apostoli se convertebant ad

gentes (*Act. xv.*, 40). Quid ibi scriptum est? *Audentes, inquit, gentes gavisæ sunt, et glorificaverunt verbum Dei, et crediderunt quotquot erant præordinati ad ritam* (*ibid.*, 48). Hac itaque est exsultatio matris nostra Jerusalem, quæ postquam plantavit vineam in montibus suis, vidi diem Domini venientem, fulgore videlicet claritatis divinæ corruscare super filios suos, ut orto super eam Dominus, et visa gloria ejus in ea; ambulent gentes in lumine hoc, et reges in splendore isto. Nec mirum quod exsultet Jerusalemi quando diem Domini venientem videt, quia filios suos de longe venire, et filias suas de latere surgere aspiciens, affluebat, et mirabatur, et dilatalat cor suum, pro eo quod conversa fuit ad eam multitudo maris, fortitudo gentium venit ei (*Isa. lx.*, 4).

XI. Sed cum tanta talisque letitia in Ecclesia agatur, cur tu, o Synagoga, invidia tabescis? cur tu, o fili senior, qui tandem moraris in agro, cum fratrem tuum te juniorem, post dissipationem omnis substantiæ suæ, a patre audis susceptum, primæ innocentie stola indutum, annulo fideli, in manu bonæ operationis ornatum, exemplis bonis instrutum, quasi calceamentis in pedibus munitum, vitulo quoque saginato occiso, totam familiam angelorum epularem (*Luc. xv.*, 23 et seq.), utpote quibus gaudium est, super uno peccatore poenitentiariæ agente, quam super nonaginta novem justis, Iudeis scilicet, ad perfectionem numeri centenarii non pertingentibus, qui non indigent poenitentia (*ibid.*, 7). Quia tu semper cum patre tuo usque ad redditum fratris tui fuisti, et nunquam mandatum eius præteristi. Cur, inquam, audita symphonia unius fidei et choro dilectionis, ex qua fides operatur: introire ad finem dedignaris? An nescis quia epulari et gaudere te oportet; quia frater tuus mortuus fuerat et revixit, perierat, et inventus est? Nunquid pitas, o Esau, quod unam tantum benedictionem habeat patertuus (*Gen. xxvii.*, 38), ut quia iam benedixit Jacob, non possit et benedicere tibi?

XII. Lege in Paulo, quia cœcitas in parte contigit in Israel donec plenitudo gentium introeat, sicutque omnis Israel salvis fiat (*Rom. xi.*, 25). Quod non est aliud, nisi quia tandem foris moraris tu; donec instinctu matris gratia benedictionem frater tuus junior acquirat paternam, ut vel post sero veniens, et ejulatu magno plorans, et sic te oporteat, disponente patre tuo, scrivere fratri, audias, quia tempus erit, ut excutias jugum ejus de cervicibus tuis, ut impletar quod prophetavit Isaías: *Si fuerit numerus Israel quasi arena maris, reliqua salva fient, ex eo* (*Isa. x.*, 22). Neque enim timendum de duodecimi archisynagogi filia, quin eam suscribet Dominus Jesus (*Marc. v.*, 41), quia salutem sibi preparaverat ab annis duodecim sanguine fluens mulier, quæ inter turbam comprimentem sela tetigit (*Matth. ix.*, 20). Et ideo, quia iam plantavit vineam Jerusalem, in montibus suis, quia exsultavit, eo quod dies venit.

XIII. Surge, o Sion, et convertero ad Deum tuum. Prius surge, et post convertere. Surge, quæ hucusque jacebas; convertere, quæ aversa eras: jacebas per negligentiam, aversa eras per blasphemiam. Surge itaque, o Sion, quæ designas Synagogam. Surge, et convertere, ut diligas, quem neglexisti: credas in eum, quem negasti. Gaude nibilominus, et letare, o Jacob, quia de medio gentium Salvator tuus veniet. Quis est iste Salvator nisi qui salvum facit populum suum a peccatis eorum Dominus Jesus? (*Matth. i.*, 21). Et hic ubi est modo? Nonne apud gentes? Sustulit namque de carrecto filia Pharaonis Moysen, quia asperitatem deserens Judæorum, venit Jesus ad Ecclesiam de gentibus; in cuius fide et conversatione nunc manet etiam grandis factus; qui parvulus apud parentes proprios, Judeos loquor, nutritus est. Sed veniet tempus, quando et Judæi clamabunt ad Dominum a facie tribulantis (*Isa. xix.*, 20); et hunc, de quo loquimur, Moysen, mittet eis Salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos. Veniet quoque tunc ad te, o Jacob, de medio gentium Salvator tuus. Quia ex Ægypto vocavit Dominus filium suum (*Matth. ii.*, 15) et de Ægypto cum parentibus Jesus, ad terram Israel redibit, ut dolens nudus noster, qui nudus egressus est de utero matris suæ, nudus revertatur illuc.

XIV. Et quando hoc erit? Quando illum incipies, o Jacob, esurire panem, qui de cœlo descendit: quem modo fastidis perniciose? Et audiens frumentum venundari in Ægypto, mittes illuc filios tuos, quibus se revelavit verus ille Joseph (*Gen. xlvi.*; 1, etc.), quem nos lingua nostra vocamus Salvatorem mundi, eisque, ad te, officium legationis injanget, et dicet: *Ite, et adducite eum ad me, ut possit vivere*. Verum est omnino, o Jacob; verum est, quod est, quia vivere nullatenus petes, nisi venias ad Joseph. Tunc ad te **33** venient legati ex Ægypto, et dicent: *Joseph filius tuus vivit, et ipse dominatur in tota terra Ægypti* (*Gen. xlvi.*, 26 et seq.), et enarrabunt tibi omnem gloriam suam. Quo auditio, reviviscet spiritus tuus, ut postquam aures audiendi habueris, spiritualem in fide vitam acquiras, et de gravi somno infidelitatis evigilans, in hanc vel sero vocem crumpes, et dices: *Vadam, et videbo eum, antequam moriar* (*ibid.*, 28). Gratias Deo, quod vitam jam tuam, intelligis esse in visione Joseph. Consentis namque cum eo, dum ille præcepit, quatenus ad hoc adducaris, ut possis vivere. Tu autem dicis velle te videré eum; antequam moriaris. Itaque, fratres, de sancta ac spirituali letitia, quam nunc in filiis suis Ecclesia de gentibus habet, de reversione quoque Judæorum ad fidem, quæ in fine erit, hæc verba prophætica ad laudem Dei exposuimus, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De triplex sanctæ Ecclesiæ statu.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Triplex status Ecclesiæ per Sion, Jacob, Jerusalem expositus. — 2. In suo exortu recte Sion dicta, et quare. — 3. In progressu, ob persecutions, dicta Jacob. — 4. Persecutores ejus sunt facti propagatores ejus, et hostes cives. — 5. Velut Jacob primogenita tulit Esau, id est, principes gentium obsequio fidei subegit. — 6. In tertio statu Ecclesia dicta Jerusalem ob datam pacem. — 7. Exercitationes in pace frequentandæ. — 8. Quartus status in die Domini ac exultatione claritatis ejus. — 9. Hæc ipsa statuum diversitas per Arcturum, Orionas, Hyadas, et interiora austri signatur. — 10. A missione Spiritus sancti, martyres, deinde doctores floruerunt. — 11. Restant interiora austri, id est, sinus patriæ coelestis.

I. Si quis vestrum, charissimi, hæc verba superius posita, de sola Ecclesia, quæ de gentibus ad fidem vocata est, intelligere voluerit, dicere poterit eam diversis his nominibus, Sion videlicet, Jacob, et Jerusalem, secundum diversos ejus status appellari: cum ipsa tamen toto orbe terrarum una sit, dicente Sponso in Canticis, *quia una est columba mea, perfecta mea* (*Cant. vi, 8*), quanquam Psalmista, circumdatam asserit varietate (*Psalm. xliv, 12*). Videntur enim milii tres esse status Ecclesiæ ad hæc tria nomina pertinentes. Et primus quidem est, in quo ad Deum suum conversa, redemptoris sui personam, et modum speculans [*at. speculatur*] redemptionis suæ. Quia et hoc sonare videtur nomen istud, quod est Sion. Secundus, in quo exercitata, et multis anxietatum turbinibus afflita, in eo ad extrenum, qui vincit mundum, adversarios suos supplantavit et vicit. Ut merito propter hunc statum, nomen Jacob, quod interpretatur *supplantator*, ei possit aptari. Tertius vero est, in quo pacificata, et sotipis retroactis perturbationibus, jam quieti redditâ libere intendere potest spiritualibus plantandis vineis, et exsultare ob hanc diem Domini, quæ tanta super eam claritate effulsiit. Quia, ut scitis, Jerusalem, *pacis visio* dicitur.

II. Primum siquidem mater nostra Sion videns per speculum in ænigmate, unam eamdemque in Christo personam, Deum esse, et hominem, videns Filium, ac per hoc et Patrem suum, videns nihilominus opera, quæ dedit ei Pater, ut perficiat ea, quæ et testimonium perhibent de eo (*Joan. v, 36*) puduit mox eam prostrationis suæ, puduit aversionis, et surgens a sovea negligentia, convertens etiam se a blasphemia perfida, cœpit credere in eum, quem primitus nescivit. Cœpit diligere, quem primum contempsit, ut esset in ea, illa, de qua loquitur Apostolus, *fides, quæ per dilectionem operatur* (*Galat. v, 6*). His itaque duabus viis surgens, et convertens ad Deum suum, pervenit Sion, recte videlicet in eum credendo: et eum ardenter amando, ne si per eam sine altera incederet, plene ad eum pertingere non possit. Si enim sane sapuit Paulus: *Sine fide impossibile est placere Deo.* (*Hebr. xii, 6*). Et, ut

A sensit coapostolus ejus Jacobus: *Fides sine operibus mortua est* (*Jac. ii, 26*). Hanc devote obtulit oblationem pusillus ille grex, quibus complacuit Patri dare regnum, qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Christum (*Luc. xii, 32*). Hanc quoque, quam devote offerre studuit Ecclesia primitiva in Jerosolymis, de quibus legitis quia *multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum. quæ possidebat, suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia* (*Act. iv, 32*). Et item: *Omnes etiam qui creabant erant pariter, et habebant omnia communia* (*Act. ii, 49*).

III. Sed hæc fides atque dilectio multis est statim afflictionibus perturbata; multis persecutionibus vexata. Venit **34** namque tempus, de quo Propheta ille magius prophetavit, potens opere ac sermone, quia, *pressuram in mundo erant habituri* (*Joan. xvi, 33*), quam hujusmodi verbis desinivit. *Injicent, inquit, in vobis manus suas, et persequuntur, tradentque vos in conciliis suis, et in Synagogis suis flagellabunt vos, et ante reges et præsides ducenti propter me, et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum* (*Math. x, 17*). Sed hæc omnis cum gudio sustinuerunt; nec tantis tribulationibus vel a fidei re citidine incurvari, vel ab ardore charitatis poterant tepescere. Nonne de apostolis legitis quia: *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu, contumeliam pati?* (*Act. v, 41*.) Item scitis, quia tamen convenerunt eos Iudei, ut nomen Jesu sub modo silentii ponerent constanter responderunt: *Non possumus quæ audivimus et vidi- mus non loqui* (*Act. iv, 20*). De Ecclesia quoque primitiva habetis quia *facta est persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, et dispersi sunt per regiones Samariae* (*Act. viii, 1*). Et quid in sequentibus legitis? Igitur qui dispersi fuerant, pertransibant evangelizantes verbum (*ibid., 4*). Quomodo digne ad mirabimur vas illud electionis? scitis de quo loquor: cui Dominus ostendit, quanta oportait cum pro nomine suo pati (*Act. ix, 16*). En virgis cæditur, lapidibus obruitur, pelago submergitur, pericula sustinet latronum, pericula ex genere, pericula ex gentibus, pericula in civitate, pericula in solitudine, et quæ magis ei molesta erant, pericula ex falsis fratribus (*II Cor. ii, 26*). Supra modum gravatus est, et supra virtutem, ita ut tædeat eum etiam vivere (*II Cor. i, 8*). Sed in his omnibus verbum Dei non est alligatum, nec cessat adimplere ea quæ desunt, passionum Christi, in carne ejus; pro corpore suo, quod est Ecclesia (*Coloss. i, 24*).

IV. His ergo omnibus tempestatum turbinibus terepe non potuit ignis ille, quem de excelso misit Dominus in ossibus eorum (*Thren. i, 15*), non defiscere fides, quæ eruditiv eos; imo et charitas adiuncta, et fides magis ac magis semper erat roborata. Nonne fortis ille athleta, de quo superius fecimus mentionem, dicit se non solum certamen certasse, et cursum consummasse, sed et fidem servasse? (*II Tim. iv, 7*). Et de charitate quid dicit? *Quis, inquit, no-*

separabit a charitate Christi ? tribulatio an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius ? (Rom. viii, 35.) Verum ad haec, negando, sic intulit [al. quod sequitur : vel scilicet. Sed inter, etc.] : Scimus, quod in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos (ibid. 57). Et adjunxit : Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundam, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei (ibid., 58). Ergo occidi poterant tempore illo amici Dei, flecti non poterant; perimi, non superari: quin potius superaverunt moriendo, succumbendo triumpharunt. Non solum autem ; sed et ipsos infideles converterunt ad fidem ; adversarios suos etiam mutaverunt in socios ; in concives inimicos ; persecutores in predicatoris ; ut lingua canum domini esset ab inimicis (Psal. LVII, 24), dum qui primitus adversi fidem expugnabant, jam conversi pro fide latrabant, mori gaudentes pro Christo, quem prius ubique pro viribus persecabantur. Supplantavit profecto hoc tempore persecutionis sua sancta Ecclesia hostes suos. Supplantavit, inquam, hostes, sed ne diutius essent hostes, imo ut desinentes esse hostes, essent de cetero consortes, quatenus nomen ei, quod est Jacob, posset ex re aptari. Cumque esset Ecclesia astuta, dolo eos cœpit, ut seductrix quidem, sed verax.

V. Juste in hoc statu vocatum est nomen ejus Jacob, pro eo quod primogenita Esau tulit (Gen. xxvii, 36); dum ipsos primos, et summos rerum dominos, Romanos principes loquor, non solum per patientiam superavit, sed et per miracula ad fidem convertit. Ut jam domino, per ejus fortitudinem et industriam rhinoceros serviat, et moretur ad præsepe suum, ligatus ad arandum loro, et confringens glebas vallium post eum (Job xxxix, 9, 10), semen tem reddens ei, et aream suam congregans, ita ut habeat ipse quoque Dominus fiduciam in magna fortitudine ejus, et derelinquit ei labores suos. Sic gentes quæ non sectabantur, imo persecuebantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem, quæ ex fide est (Rom. ix, 30). Jam apud eas est Christus intrans, inter eas, et exiens, et loquens de regno Dei. Descriptusque est universus orbis (Luc. ii, 1), dum Evangelium prædicatur omni creaturæ: et eunt omnes, ut profitentur singuli in civitatem suam (ibid., 3). Quomodo putatis, jam gaudet, et letatur mater Ecclesia, quæ in primo statu Sion dicta; nunc vero nomen quod est Jacob, ex re sibi vindicans, jam videt Salvatorem suum in medio gentium commorari, de medio gentium venire; dum subjectis summis mundi principibus sub jugo fidei et curvatis eorum cervicibus ad crucis opprobrium, et improperium crucifixi conflantur ubique 35 terrarum gladii in vomeres, et lanceæ in falces, nec levat gens contra gentem gladium, nec exercentur ultra ad prælium (Isa. ii, 4), concurrentibus omnibus in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei (Ephes.

A iv, 13). Quid jam superest, nisi ut dum ei pacis tranquillitas inducta est, a nomine quod est Jacob, in quo laboriosa ejus expressa est lucta, ad nomen illud, pacis insigne præ se ferens descendat, quod est Jerusalem.

VI. Quæ itaque Sion est in conversione, Jacob in tribulatione, jam est Jerusalem in pacis possessione, speculans personam Redemptoris, et modum redemptoris suæ, et se ad Deum plene convertens in electione apostolorum; desudans in lucta laboriosa, et eos qui contra se luctabant lucrantes ad fidem; in persecuzione pacem videns, et acquirens in multorum fide Christianorum. Et in eo maxime quod ad eam conversa est, numerositas regum et principium terrenorum. Sed nunquid [al. num], quia pax tibi, o Ecclesia data est, otio indulgebis? indignus profecto pace est qui tempore pacis ab opere justitiae vacat. Præsertim cum tali hæc duo (de pace loquor et justitia) invicem fœdere conjuncta sint, ut dicat Psalmista: *Justitia, et pax osculatæ sunt.* (Psal. LXXXIV, 11). Premiserat quidem: *Misericordia, et veritas obviaverunt sibi;* et bene quidem hæc omnia dieta sunt. Nam misericordia sine veritate, nimis mollis remissio, et veritas sine misericordia nimis severa districtio est. Simili modo videte, quia pax sine justitia, quidem est status otiosus; justitia a vero sine pace, motus furiosus.

VII. Non itaque otio tibi licet torpescere, o Ecclesia purificata: maxime cum dicat Scriptura, quia *otiositas inimica est animæ.* Quid ergo facies? plantabis vineam in montibus tuis. Nam eo liberius vineam plantare, plantatam fodere, fossatam stercore, stercoretam putare, id est fidelium conventum in institutionibus sublimibus instituere, institutum corripere, correptum humiliare, humiliatum purgare vales: quo magis sedatis persecutionum turbinibus, quasi fugatis quibusdam pluviarum ac ventorum, atque nebulosorum frigorum tempestatis serenus, et per omnia amœnus dies illuxit. Dies Domini, exultationis, non doloris; dies pacis, non perturbationis. Coloni itaque et operarii Jerusalem, vineam in montibus plantant, quia predicatores et doctores Ecclesie sacram Scripturam in sententias profundas extendunt, et per sermones sublimes expriment.

VIII. Et quid post hæc Jerusalem restat nisi in die Domini exultare, ut eat de pace, ad pacem? De pace quam Dominus relinquit, ad pacem, quam dat (Joan. xiv, 27), ut sit ei mensis ex mense, et Sabbatum ex Sabbato (Isa. LXVI, 23). Quatenus, quæ nunc, dum vineam plantat in montibus, videt per speculum in ænigmate, tunc, cum dies Dominicæ claritatis effulserit, videat facie ad faciem (I Cor. XIII, 12). Quæ nunc cognoscit ex parte, tunc cognoscet, sicut et cognita est, et succedat plantationi vineæ in montibus, exultatio in die Domini. Ecce quadripartitum sanctæ Ecclesie insigne, quia primo spiritualibus videns oculis, Redemptorem et redemptionem suam, surgit, et ad Deum suum se convertit. Secundo,

adversarios lucrando, ad fidem salubriter eos supplantat. Tertio, a laboriosa luctam jam libera effecta, et pace redditam, vineam plantat in montibus, dum sacram exponit Scripturam in verbis sublimibus. Quarto, exsultat in die Domini, dum in claritate latatur beatæ ac beatificantis visionis.

IX. Et videte si non eodem hoc ordine incedit beatus Job de diverso Ecclesiæ statu loquens, ubi dicit primum quidem fecisse *arcturum*, secundo *Orionas*, tertio *Hyadas*, quarto *interiora Austri* (*Job ix. 9*). Ut enim super hæc verba beatus Gregorius (251) non minus nitide dixit quam profunde sensit: *Arcturum Dominus fecit, quando septiformis spiritus lumine radiantem in cœlesti conversatione Ecclesiæ fundavit. Facto Arcturo fecit. Orionas, quando roborata Ecclesiæ fide contra procella mundi, martyres emisit. Quibus emissis etiam Hyadas protulit, quia convalescentibus contra adversa martyribus, ipsisque jam subductis, repressa etiam infidelitatis hieme, et persecutionis remota tempestate, apparentis quoque pacis tranquillitate, quasi quamdiu veris arridentis temperie, ad infundendam ariditatem cordium humanorum, doctrinam spiritualium contulit magistrorum. Post hæc omnia interiora austri fecit, quia secretissimos illos superne patriæ sinus, quos calor implet *Spiritus sancti*, nobis patefecit.*

X. Sic Arcturo facto, quasi lumine septiformis spiritus clarificate Sion, ut ardenter Deum diligendo surgat; recte in eum credendo, ad eum se convertat. Factis autem Orionibns, ut præeuntibus in Ecclesiæ martyribus, tam per patientiam **36** suam, quam per patrationem miraculorum suorum, supplantatis, cognita etiam fide, ipsis hostibus fidei, de medio gentium proprius contra domum saevientium ipse Salvator veniat, quasi hostibus Gedeonis non modo ob sonitum tubarum, sed et propter fractionem lagenarum, et coruscationem lampadarum in fugam dilapsis. (*Jud. vii. 19*). Factis nihilominus Hyadibus, ut pacificata jam Ecclesia; unde merito ei etiam nomen aptatur, quod est Jerusalem, vineam plantet in montibus, sacram scilicet Scripturam, in sermonibus profundis doctorum exponat

XI. Jam restat ut siant interiora austri, quatenus Jerusalem exsultet, quia dies Domini venit. Decorum valde est, quod surgeinte Sion, et ad Deum suum se convertere Dominum ardenter sancta Ecclesia diligit, et in eum recte credit. Eo quod supplantante eam salubriter adversarios, per sanctos martyres ad fidem eos lucrando, gaudet et letatur Jacob, quia de medio gentium Salvator ejus venit. Quia sane et profunde exponentibus in eam Scripturam sacram doctoribus sanctis, Jerusalem plantat vineam in montibus suis. Sed hoc in ea eo pulchrius, quo felicius est, eoque in claritate cœlestis patriæ tripidans exsultat; quia adest jam dies Domini. Simili modo mirum valde est, ut beatus ait Gregorius (252), quod solidata Ecclesia Arcturum Dominus statuit;

(251) **ix**, Moral. cap. 9.

A quod roboratis contra adversa martyribus, Orionas misit, quod repletis in tranquillitate doctoribus Hyadas præbuit. Sed post hæc valde est admirabile, quod sinum nobis cœlestis patriæ, quasi interiora Austri præparavit. Et hæc vobis allegorice dicta sufficient, quæ autem juxta intellectum moralem occurrere poterunt, in sermone vobis altero ostendemus, nec subterfugiemus, quin benigne vobis manifestemus, quidquid vobis per nos mittere dignabitur ille Pater luminum, a quo descendit omne datum optimum, et omne donum perfectum (*Jac. i. 17*). Ex cujus munere est, si quid vel acute sentire, vel nitide possumus proferre, pro utilitate nostra, pro ædificatione vestra, ad laudem et gloriam nominis sui, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. B Amen.

SERMO IX.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De tribus quæ ad timorem Dei, et de tribus quæ ad amorem ejus pertineant.

SYNOPSIS SERMONIS. 1. Peccatum avertit a summo et prostrernit in imo. — 2. Deus peccatori misericordiam et iudicium, id est promissa et minas intentat. — 3. Peccati, quod est mors animæ, differentia triplex. Ut curandum a spirituali medico. — 4. Non sapient cœlestes deliciae pale voluptatibus terrenis depravato. — 5. Primum instillanda peccatori sui ipsius notitia, peccati malitia: vita brevitas mundi fugacitas. — 6. Deinde horror objiciendus inferni. — 7. Postremo demulcendus promissis. — 8. Timor amore temperandus. — 9. Fons misericordias divine largus et inexhaustus. — 10. Conversus carnem subigit spiritui, nec avertatur propter ora loquentium iniqua. — 11. Obstrepente linguae remedium sunt exempla sanctorum. 12. Spes inculcandæ retributionis.

I. Quia aliquandiu allegoricus nos in sermone præcedenti detinuit sensus: quæ moraliter dicenda erant usque modo distulimus. Ut eo avidius ad audiendum conveniretis; quo per intervallum quietis reparati esitis. Incumbit itaque nobis ostendere, auxiliante, fine quo nihil possumus, Spiritu sancto, quid sit ad emendationem morum juxta intellectum tropologicum, Sion surgere, et se convertere ad Deum suum. Quid deinde sit Jacob gaudere et letari, pro eo quod de medio gentium ejus veniat Salvator; quid postremo sit Jerusalem plantare vineam in montibus suis, et cur dicitur ei quod exsultabit, quia dies Domini veniet. Salvo igitur unicuique meliori et profundiori, qui ei super his revelatus est, intellectu, mihi videtur, quod omnis anima, quæ, quod malum est, in affectum admittit; et quod bonum est, per effectum exercere omittit; et in imo prostrata jacet, et a Deo aversa est. Nam criminale aliiquid, ut scitis, in mente per amorem amplecti, in imo nimis prostreri est. Nonne et simili modo illum reputabis ab eo, qui summe bonus est, deviare, qui opere exercere, quod bonum est, abhorret? Sed surgat Sion; surgat, inquam, et **37** convertatur ad Deum suum. Surgat prostrata, et convertatur aversa.

II. Quibus, inquis, modis? timendo et amando.

(252) **ix**, Moral. cap. 9.

Nam per timorem a malo receditur, ut Sion surgat; A judicio Dei (*Rom. ii, 5*). Ad hunc itaque qui accedis, per amorem ad bonum acceditur, ut ad Peuan suum se convertat. Qui igitur in imo prostratus jaces, time aspera comminantis, et surge, qui a Deo tuo aversus es, ama suavitatem promittentis, et ad ipsum convertere. Speculare itaque tam aspera illa quam suavia ista, ut et haec diligas, et illa pertimescas. Et quidem Deus animam ad se volens corrigerem humanam, prius eam aliquando demulcere solet, promittendo; deinde terrere comminando. Sic enim legit̄ de pio illo Samaritano, qui vulneribus illius, qui semivirūs relictus fuerat a latronibus, prius oleum, deinde infudit vinum (*Luc. x, 34*). Et scribit̄ doct̄ in regno cōclorum, non vetera et nova, sed de thesauro suo profert nova et vetera (*Matth. xiii, 32*). Nonne et Isaías primum inducit Dominum promittentem deinde comminantem? dicit namque de eo in quodam sic: *Si audieritis, et volueritis me, bona terre comedetis* (*Isa. i, 19*). Suavitatem pollicentis redolent verba haec. Et statim adduxit quædam, quæ non minus amaritudinem proferunt comminantis. *Quod si nolueritis, inquit, et me ad iracundiam provocaveritis gladius devorabit vos* (*ibid., 20*). Et profecto, ni fallor, ideo dulcis et rectus Dominus noster (*Psal. xxiv, 8*), non rectus et dulcis, quia prius nobis cantandam misericordiam offert, deinde judicium (*Psal. cx, 4*), ut se ostendat semper ad parcendum paratum, ad serendum autem pigrum. Et cum ferit, forte magis incorrigibili nostra pertinacia ad hoc coactum; quam aliqua sua crudeli iracundia instigatum. Sed licet ipse nobis, quantum in se est, ad instar apis mel in anterioribus effundat; in posterioribus vero aculeum proferat; expedit tamen nobis nonnunquam ut prius nos terreat quam demulcat, quia aliquando nullatenus nobis saperet amor, nisi nos morderet primitus timor. *Initium enim sapientiae timor Domini* (*Psal. cx, 10*).

III. Igitur time gladium hunc, de quo superius fecimus mentionem, devorantem, ut surgas prostratus: *ama et bona terra, ut convertaris aversus*. Sed haec fortassis propter simplices quosque, qui in vobis sunt, magis profuse quam profunde replicanda sunt: peccavit, nescio quis, peccatum grande, et jacet in peccato suo, ac per hoc et in morte. In morte namque esse dixerim, qui in peccato criminali perseverat. Alioquin non diceret Paulus: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (*Ephes. v, 14*). Mortuus est itaque aliquis non solum occulite in conscientia, per consensum cum filia principis; que mortua jacet in thalamo (*Matth. ix, 33*); sed et aperte per actum cum filio vidue extra portam elato (*Luc. vii, 14*), fortassis cum Lazaro sepultus est per pravam consuetudinem; fetens etiam per infamiam (*Joan. ii, 39*). Non solum autem sed et superposito lapide pertinaciæ in spelunca conversationis nefarie deprimitur: et secundum duritiam suam, et cor impoenitens thesaurizat sibi iram in die iræ, et revelationis justi

cum pertractas verbunt, cui [*al.* pertransis verbum, cuius] dispensatio credita est: qualem te ei in prædicationis tuae exordio exhibebis? Num ei statim supernæ beatitudinis gaudia promittes? bene quidem facies, sed non audiet ie. Nam quonodo auribus audiendi audiet te, hymnum cantantem ei de canticis Sion (*Psal. cxxxvi, 3*): qui *sublevatus*, ut ait S. Job, *confortatusque dixit, tenet tympanum et cytharam, gaudetque ad sonitum organi* (*Job xxi, 7*), vivens secundum carnem, et obediens sibi ipsi, nec prohibens cor suum, quin omni voluntate fruatur, et omnia quæ desiderant oculi ejus, non negans eis.

IV. Quomodo sequetur te, qui venis, eum invitare ad conam magnam quem constat villam emisse vanitatis, duxisse uxorem voluptatis: et ad probanda quinque, quæ emit, juga boum (*Luc. xiv, 18* et seq.), per quinque sensuum curiositatem intendere? nam quas ei offers, sapidissimæ quidem delicia sunt: sed ipse nescit eas. Quin potius statim, ut quem ei apponis, viderit panem, in hanc vocem prorumpet et dicit: *Manhu, quod significat, quid est hoc?* (*Exod. xvi, 15*) ignorat enim quid sit. Tu vis ut pascatur in croceis, et ille amplexatur stercore (*Thren. iv, 5*); et etip̄ ventrem implere siliquis porcorum; ad quos pascendos in villam suam misit eum civis ille, cui adhæret; nec quidquam aliud novit desiderare in hac valida fame, quæ facta est in regione ista longinqua: ubi dissipavit omnem substantiam suam cum meretricibus, vivendo luxuriose (*Luc. xv, 13*), pascens sterilem, et viduæ bene non faciens (*Job xxiv, 21*). Nam, quonodo abhiciet quod tam dulce sentit, pro eo quod penitus nescit, maxime cum, quod tam ardenter dāgit præ manibus habeat? tu autem in tempus ei longum prophetas (*Ezech. xii, 27*).

V. Non ergo sic agas in primordio cum eo, sed ausculta magis quod loquor, et quod dico tibi, hoc fac: et salvabis animam ejus a morte. Insiste omnime imprimis ostendere se sibi, ut juxta illud **38** Græcorum: *Noscat seipsum. Et cum Psalmista, sciat quid desit sibi* (*Psal. xxxviii, 5*). Sciat quid desit: sciat et quid adsit. Quid adsit mali, quid desit boni. Annuntia itaque ei peccata, et scelera; si forte talis ei appareat, qualis est. Et occurrat ei, sicut vere est: homo miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus (*Apoc. iii, 17*). Et ut breviter dicam; quam velox ad malum, quam piger sit ad bonum. Quam nihil ei ad bonum adsit, nihil ad malum desit. Ita prudentia sua percutiet superbium, humiliabit elatum, audacem concutit, terribit securum. Et erit ei ostensio hæc quasi quædam quodammodo prævaricatio [*al.* preparatio] ad sanitatem, dum seipsum abhorrens, et talen se sustinere non valens, queret alius esse, quam est. Propone ei post hæc, quia vita brevis, et laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritæ ad instar puncti, et illud quod sequitur, quia videlicet: *si ascendenter usque*

ad cælum superbia ejus, ut caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, et qui eum riederint, dicent: Ubi est? velut somnium avolans non invenietur, transibit sicut visio nocturna (Job xx, 5 et seqq.). Auditam fac ei etiam vocem illam, nimis quidem seram, satis tamen veracem: quam in fine sibi assument impii, quando turbati timore horribili dicent, præ angustia spiritus gementes: Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrrens, et tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam; cuius, cum præterierit, non est vestigium reperire, neque semilam carinæ illius in fluctibus: aut tanquam avis, quæ transvolat in aere, et post hæc, nullum invenitur argumentum virtutis illius (Sap. v, 8 et seq.); et quæ ibi sequuntur. Hæc autem ad illud arbitror pertinere, quod in libro Regum legitur quoniam mulus, cui secederat Absalon, pertransiit (II Reg. xviii, 9). Quod non est aliud quam mundus, cui per affectum inhæret superbus, pertransit, et ad nihilum tendit, juxta illud: Et mundus transit et concupiscentia ejus (I Joan. ii, 17). Ideo pertransit mulus, et muli moritur sessor, quia transit mundus, et mundi punitur amator.

VI. Hac autem gemina scientia infundes huic, de qua loquimur, peccatori cor contritum et humiliatum, quod Deus non spernit (Psal. l, 19). Quatenus in sui ipsius consideratione humilietur, ne diutius se extollat, et agnita brevitate vite hujus, conteratur, ne diutius gaudeat. Due illum post hæc in terram illam tenebrosam, de qua loquitur sanctus Job, et opertam mortis caliginem, quam etiam dicit esse, miserie et tenebrarum (Job x, 22), asserens quid sit [al. quod sit] ibi umbra mortis et nullus ordo, sed semipernus horror inhabitans. Revoca illi etiam ad memoriam illud Isaiae, quod termis eorum, haud dubium quin virorum, qui prævaricati sunt in Dominum, non morietur, et ignis non extinguetur (Isa. lxvi, 24). Hoc quoque quod per se metipsam Veritas ait: quia exibunt angeli et separabunt malos de medio justorum et mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xiii, 50). Quid in his omnibus videt quod non timeat, quid intuetur quod non exhorreat? Hæc itaque tria sunt, quæ ei proponeare debes, ut ad plenum eum timorem provokes. Fœditas videlicet pravæ suæ conversationis infundit ei humilitatem quæ infusa inanem in eo perimit timorem; consideratio brevitatis vite præsentis insert ei dolorem, qui illatus lætitiam ab eo auferit mundalem; contemplatio pœnæ infernalnis immittit timorem qui immissus noxiæ perturbat securitatem.

VII. Jam puto tuas promissiones libenter attendet, tuis consiliis acquiescat, quia nimirum, Domino per te illum illustrante, videns pravam vitam, quam exercet, nec diu durare, nec æternam se posse, si in ea finierit, pœnam evadere evacuatus et territus, utpote amissa omni spe, quæ nunc habet retinendi

A habita^t etiam plena certitudine [al. certa plenitude], quæ ei comminari nisi se emendarit, incurriendi, obediens se tibi subjiciet tam jubenti quam promittenti. Jubenti aspera in coversatione, promittenti suavia in mercede. Et eo fortassis fructuosius, quo humilius: eo efficacius, quo arduentius. Nec mirum si paret tibi pollicenti maxima, dum videt se retinere non posse vel minima. Et sic [al. et si] tibi assentit imponenti suavem asperitatem, quæ remunerat, dum vento velocius videt evanescere asperam suavitatem, quæ damnat.

VIII. Igitur postquam ei sic infuderis timorem, insiste ei et infundere amorem. Et ita medium tenet uterque, ut nec timor desperationem, nec amor generet dissolutionem. Temperante calore amoris

B frigus timoris, ne nimis expavescat ex frigore: item frigore timoris calorem amoris, ne insolecat. Quod recte facies, si tria quædam ad amorem pertinentia his tribus, quæ ad timorem spectare diximus, alia epposueris, ut dum in his intuetur, quod terret, in illis autem quod denucet; sic in eo ibi commoveatur **39** terra, et conturbetur, ut et hic contrito ejus sanetur. Quatenus dum ita cum eo agitur, et commotio sua sana, et sanitas sit commota: potumque percipiat in lacrymis, sed in mensura (Psal. lxxix, 6). Diximus, quia primum illorum trium, quæ perspecta infundunt timorem, consideratio est proprie iniquitatis. Et in ea quid non fœdum et fœtidum, ac per hoc quid non horroris ac confusioneis? Sed ne nimia sit, mitiget eam intuitus misericordie Dei, quia desperare non potest de iniquitate propria; dum in pietate sperat divina. Videat, quia magna quidem et admiranda opera Domini: Sed miseraciones tamen ejus sunt super omnia opera ejus (Psal. cxxxiv, 9).

IX. Intueatur fontem illum patentem qui profluit in ablutionem peccatoris, et menstruæ (Zach. xiii, 1); ut videat quomodo David in eo adulterii maculas abluit, et homicidii (II Reg. xii, 13). Qualiter in Maria Magdalena, tot in ea inquinamenta abluuntur, quot ei peccata reinnuntur. (Luc. vii, 37). Qualiter Petrus a sorde negationis expiatur (Matth. xxvi), qualiter deprehensa in adulterio non condemnatur. Qualiter mutatio dexteræ Excelsi, de latrone efficit martyrem, et paradisum tribuit post crucem (Joan. viii, 3). His itaque et aliis, que in hunc modum sunt, inspectis: respiret in spe misericordiaæ divinæ, qui suspirat in consideratione nequitiae propriæ. Sciens plus posse eum remittere, quam se delinquere.

X. Animatus igitur per hæc, et confortatus, manum suam mittat ad fortia (Prov. xxxi, 19). Post hæc necesse est, ut et ferrum tollatur de aqua (Job xxviii, 2), et silex detur pro terra, et pro silice torrentes aurei (Job xxi, 24). Quatenus qui effrenis, eatenus in mollitie enerviter jacuit carni substratus: de cætero ad bonam se extendat actionem, etiam contra carnem erectus, et supra carnem elevatus, et exhibeat jam membris

sa servire justitiae in sanctificationem (*Rom. vi, 19*), qui ex primum exhibit servire iniuriant ad iniuriam. Sed garrient statim labia mīqua, obstrepet lingua dolosa: propria pretendetur fragilitas, ut arrepta annulletur novitas; ventumque ostendunt, ne seminet: nubesque monstrabunt, ne unquam metat (*Ecclesi. iv, 4*).

XI. Ad hæc autem omnia, et ad ea, quæ in hunc modum sunt, nescio quid dari possit valentius, et apponi, quam quod sibi ipsi Psalmista hunc ascendentis gradum, et talia quædam sustinent, dictante Spiritu sancto dedit et apposuit: *Sagittas, videlicet, potentias acutas cum carbonibus desolatoriis* (*Psalm. cxix, 4*). Producatur itaque in medium coram eo innocens Abel, sanctus Henoch, obediens Nœ, reverendus Sem, et Japhet, fidelis Abraham, mundus Isaac, ac patiens Jacob, providus Joseph, mansuetus Moyses, devotus Aaron, legis zelator Phinees, simplex Josue, benignus Samuel, humilis David: et cæteri hujusmodi carbones, quos ignis quondam Domini succendit in Sion; nunc autem caninus ejus inflamat in Ierusalem (*Isa. xxxi, 9*). Ut accensi, linguæ dolum, et labiorum devastant iniuriam. Quatenus ille non grave sibi reputet ad perpetrandum, quod ab aliis et sexu fortassis et estate tam infirmis viriliter videt perpetratum. Foveat interim talibus odoramentis saucia viscera sua. Hilarescat in hac sancta novitate, qui primum de vita presentis ingemuit brevitate.

XII. Restat nunc ut ad allevandum ei onus in labore innotescas ei, quanta erit felicitas in retributione. Ut si mercenarius pretoletur finem operis sui; et sine omni dubio sciat, quoniam, qui nunc vadit de virtute in virtutem, sanctus, videbit postmodum Deum decorum in Sion beatus (*Psalm. lxxviii, 8*). Et si compatitur, consequenter et con-regnabit (*Rom. viii, 17*). En per hæc tria plenum ei infundes amorem. Quia illum procul dubio amat, de cuius misericordia confidit; de cuius nomine pie conversationi insistit, cuius beatam et beatificantem visionem in eternum sitit contemplari. Itaque in tribus precedentibus ad timorem per-venit nostra Sion, quo terrente, a malo recedit, ut surgat. In his vero tribus subsequentibus, ad amorem concendet. Quo deminente ad bonum accedit, ut se ad Deum suum convertat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO X.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De pugna et pace, et de contemplatione eorum.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. In via spirituali pugna conflictus non deest. — 2. A tergo instant vi-tiorum phantasmatum, a fronte tentationum molestia. — 3. Faciunt ad spiritualem luctam et conservandam humilitatem. — 4. Baro tuta pax cum vitiis, quæ superest per Dei fiduciam et auxilium. — 5. Pacata mentis habitus et decor figuratur. — 6. Conversatio sanctorum in exemplum, gaudia beatorum trahit. — 7. Justis in die domini exultatio: impiorum horror et tenebrae. — 8. Quædopere desiderandus status æternus pa-

trice, 40 ubi revelata facie videtur Deus. — 9. Ex communicatione sanctissimæ Trinitatis triplex in sanctis est donum beatitudinis. — 10. Ut ibi mala exsulant, sic in corpore et anima bona abundant.

I. Dum regia, charissimi, via timoris et amoris devotus quisque incedit, diversas hinc inde adversitates incurrit, quia paratus suscitare Leviathan (*Job iii, 8*) eo acriori erga eum sacerdcentem invidia, eundem Leviathan habet; quo virilius ei tam in malo omitendo per timorem, quam in bono admittendo per amorem contradicit. Jam cum his duabus turmis ad domum patris non manufactam, æternam in cœlis regreditur Jacob (*Gen. xxxii, 22*), sed accurrit Laban a tergo, occurrit et Esau a facie, dum et ex his eum tentat, quæ jam deseruit, mundus; et per hæc, quæ nequum expertus est, molestia inimicus. Sed conscientia ipse sibi, plene se mundum contemptisse, et ea quæ in mundo sunt: scrutanti omnem domus sue supellectilem, et aliquid suum sive in mente sive in corpore ejus invenire volenti, sed non valenti, ait: *Scrutare, et quidquid tuorum apud me inveneris, aufer* (*Gen. xxxi, 32*). Hoc est dicere: pleno te contemptu abjeci [*al. abjicio*] mente tumide, nihil in me, ad te pertinens repe-ries. Non vult autem Jacob, ut simul gradiantur ipse, et Esau, nec ut sit socius itineris illius. Sciens ignem non posse quemquam portare in sinu suo, quin vestimenta ejus ardeant (*Prov. vi, 27*).

II. Populus Domini, sæcularium tenebrarum Ægyptum deserens, et ad religiosæ conversationis desertum tendens, Ægyptios insistentes habet a tergo; et ante faciem invenit mare. Ut sciat fidelis quisque, et posteriorum, quæ jam reliquit toleranda phantasmatu-vi torum; et ab his quæ adhuc futura sunt, molestiam sibi fore savitiam temptationum. Populus ingens Amalech (*Exod. xvii, 14*), qui est cætus reproborum terrenis per affectum inhaerens nullatenus superatur, nisi devotus quilibet ex hujus seculi fluxu salvatus (ut ex re nomen portet, quod est Moyses) sic in taonte emineat contemplationis [*al. orationis*], sic innitatur lapide stabilitatis, et suorum operum manus in sacrificio elevet vesper-tino: tam fortis sublimitas et sublimis fortitudo humilitatis, quam exprimit mons fortitudinis Aa-ron; quam ignis charitatis, quem nomen, quod est Ur, significare dicitur; ne vel manus sinistra ad malum se extendat, si superbia intumescit, vel dextera a bono se retrahat, si per negligentiam torpe-scit.

III. Sunt et aliae gentes quam plures, quas nec delere ex toto valemus, nec eis tamen consentire debemus. Præsertim cum præcipiat nobis Dominus, ne ullum cum eis habeamus fœdus, nec incanus cum eis amicitias (*Exod. xxxiv, 12*). Restat ergo ut sic eas toleremus, quatenus tributarias nobis faciamus. Quoniam et ad hoc derelictæ sunt, ut in eis nos Dominus experiatur. Cum itaque nec ipsæ bonæ sint, nec bonum nobis velint: ad bonum tamen servient nobis. Ita ut non ingemiscere et

iolere , sed magis gaudere debeat Jacob et lætari ,
quia de medio barum gentium Salvator ejus veniet .
Nonne Salvator venit , quando salus venit ? vera
autem salus , ut scitis , humilitas est . Ille vero
gentes graviter insistunt , insistentes vero infe-
stant , sicut timere faciunt Jacob . Timens humili-
atur , humiliatus salvatur , salvatus gaudet et læta-
tur ; quia de medio harum gentium , Salvator ejus
ioc modo venit . In quo Salvatore confidens noster
acob subditas sibi habet , quas breviter commemo-
ramus , gentes non dominantes : acclamans eidem
Salvatori , nonnunquam alludens , et dicens . *Prae-*
inxisti me virtute ad bellum , et supplantasti insur-
entes in me subtus me (Psal. xvii, 33) . Sancti ita-
que viri suggestionibus vitiorum nequaquam ener-
viter succumbunt , sed Domino in eis , et pro eis
pugnante , virtutis eos calce perimunt , non quidem
identes in se , sed in Domino , qui de tantis eos
periculis eripuit , et eruit , in quo sperant , quoniam
et adhuc , id est quandiu necesse est , eripiet : super
ioc gratias ei agentes , totumque ei deputantes , et
lententes : *Subjecit populos nobis et gentes sub pe-*
tibus nostris . (Psal. xlvi, 4).

IV. Felix prolecto , cuius protector Dominus in
iugno sperat , subdit populum suum sub se , qui et
gaudet ereptum se a Domino de contradictionibus
populi , et constitutum in caput gentium (Psal. xvii,
14) . Quatenus data sibi pace a Domino , (ut in æni-
mate in libro Josue legitur (cap. xxi, 42) , in
omnes per circuitum nationes : ita ut nullus ei
hostium resistere ausus sit , etiam de laborioso no-
mine , quod est Jacob , ad pacis possit descendere
visionem , et nomen , quod est Jerusalem . *Quis est*
hic et laudabilis eum ? fecit enim mirabilia in vita
sua (Eccli. xxxi, 9) . Non quidem in se , sed in eo
qui ipsum confortat ; in quo etiam omnia potest ,
De quo scriptum est : *Qui facit mirabilia magna , et*
additum est solus (Psal. cxxxv, 4) , ne putet homo
se mirabilia posse facere sine illo ; qui sine 41 illo
nil potest facere , qui sufficiens non est vel cogi-
tare aliquid ex se , quasi ex se , sed sufficientia sua
ex ipso est (II Cor. iii, 5) . Facit tamen , qui hujus-
modi est , mirabilia in vita sua ; sed per illum , qui
facit mirabilia magna solus . Hic enim est qui hebe-
tatis , pro posse , acutis stimulis carnis ; sedatis
quoque , quantum in hoc corpore possibile est ,
quod corrumperit et aggravat animam (Sap. ix, 15) ,
tumultuosis motibus mentis : pacatus in se , et paci-
ficus erga alios nil nisi pacem videt . Ut merito Je-
rusalem vocetur , quæ *visio pacis* , ut sciunt universi ,
dicitur . Pacata in eo , et tranquilla , quieta , et se-
data omnia sunt . Nihil quod tortum sive crudele
est , amat . Nil , nisi quod ad pacem pertinet , apud se
tractans , nil in vultu preferens , nil etiam opere
exereens .

Jam apud se , seniores in plateis sedent (I Mach.
xv, 9) dum sensus ejus interiores spirituali prædicti
maturitate , in latitudine pacis hujus se humiliant ,
nuptio quos non conclusit in manus inimici , sta-

A tuens in loco spatio pedes eorum (Psal. xxx, 9) .
Et de bonis terræ tractant , dum nihil apud se in
intimis versari scient , quod ad illa non pertinet bona ,
quæ se credit sanctus David (Psal. xxvi, 13) , vide-
re bona , in terra viventium . Juvenes quoque induunt
se gloriam et stolas belli (I Mach. xiv, 9) , quia ro-
busta in eo cogitationes testimonium ubique secum
circumferunt conscientiæ suæ , eo quod in simplicitate
et sinceritate , et non in sapientia carnali , sed in
gratia Dei conversantur in hoc mundo . Et in Domi-
nino , quo roborate vicerunt , de præteritis vicio-
rum triumphis bene sibi concisi , exsultant . Sicque
dum non est suggestio in mente , quæ terreat per
consensum , dum deficit impugnans eum actus illi-
citus super terram carnis suæ : sedet in eo unusquis-
que cogitatus in vite sua , et sub sicu sua (III Reg.
iv, 25) . Ita sedato animo , et medie temperato , ut in
vino fervoris mansuescat per suavitatem , ne nimis
sit rigidus , et in fieu suavitatis mordeat per ser-
vorem , ne nimis sit remissus . Jam tempus est , ut
quoniam bellis quieta sunt omnia , domum Domino
Salomon construat (I Par. xxviii, 13) , quam ædificare
non potuit vir sanguinum et bellator David . Et
quiescente terra a præliis , vineam plantet Jerusalem
in montibus suis , quod agere non vacabat noster
Jacob , quem incessanter intendere oportuit labo-
riosus adversantium luctamini , et resistantium ho-
ustum supplantioni .

VI. Vineam itaque plantet Jerusalem in montibus
suis , radicibus scilicet pacatus in se quilibet , et pa-
cificus erga alios , mentem inserat conversationi vi-
rorum sanctorum , in terra exsulantium , et gaudiis
civium beatorum in patria regnantium . Illorum ad-
mirans sanctitatem , ut eos imitetur , ad istorum vero
pertingere desiderans felicitatem , ut ea una cum eis
perfruatur . Ili sunt montes antiqui , montes æterni ,
in quibus , vinea hujus nostræ sanctæ Jerusalem
mittit radices deorsum , et facit fructum sursum
(Isa. xxxvii, 31) , dum mens hominis tranquilli et
quieti tam subtiliter facta perscrutatur in vitis san-
ctorum , quam gaudia civium beatorum . Ut ibi fru-
ctum proferat ad exemplum secundum eos conver-
sandi , hic autem ad desiderium sine fine cum eis
regnandi . Hoc esse puto quod apud sanctum Job ,
ipso Domino asserente , legi : *quia in petris mane*
aquila elevata , et in præruptis silicibus commoratur ,
atque inaccessis rupibus (Job xxxix, 28) . Quod ideo
dictum arbitror , quia dum vir sanctus intellectu
subtilis , et contemplatione sublimis , cogitatione et
aviditate intuendis bonis operibus in sanctitate
stabilium [al. sublimium] , et in gaudiis perennibus
beatorum , cadentibus angelis apostolicis , plene con-
firmatorum intendit (ut superius dictum est.) illa in
exemplum proponat ; et hæc in desiderium assumat .
Quam amabile huic Jerusaleni , vineam plantare in
montibus suis ? Quam dulce aquila huic elevatae ,
manere in petris istis , commorari in præruptis sili-
cibus atque inaccessis rupibus ? ut ibi conetur anima
devota cogitando commorari , ubi needum videndo

potest conversari, et ibi, ut quidam sanctorum ait, *A aliquam sed omnem veritatem (ibid. 13)*; quando cessante Patre, qui usque modo operatur, et requiescente ad omni opere, *quod patrarát (Gen. 11, 1)*, perfecti erunt celi et terra et omnis ornatus eorum. Ut nec terræ corporis nostri ulla jam insit corruptio, nec cœlo animæ nostræ aliqua jam desit perfectio.

VII. Illoc itaque opus Jerusalem, hic sine labore labor. Ut saliat interim in montibus istis, incessanter frequenter eos, plantet in eis vineam (*Matth. xxvi, 22*); quatenus vinum bibat, quandoque; cum eisdem montibus novum in regno Patris et Dei. Quod nimur tunc implebitur, quando exsultabit haec eadem Jerusalem, quia venit dies Domini. O dies Domini! O exsultatio Jerusalem! Nec mirum quod de adventu diei Domini exsulat Jerusalem, cum constet tantam ei in die illa ad futuram exsultationem. Sed, sicut exsultabunt electi, ita ingemiscantur ea impii, quia memor erit Dominus filiorum Edom in die Jerusalem (*Psal. cxxxvi, 7*). Dies Jerusalem dies Domini est, tum quia exsultationem confert Jerusalem, tum quia collatam suscipiet. Domini est, pro eo quod laetificabit, et **42** quia in eo laetificabitur Jerusalem, etiam ipsis erit. In hac itaque die exsultabunt sancti in gloria (*Psal. cxlix, 5*), sed dolebunt injusti in poena. *Ibunt*, inquit, *hi*, scilicet injusti, in supplicium æternum; *justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46)*. Hinc eosdem injustos propheta alloquens: *Vae, inquit, desiderauibus diem Domini. Ut quid eam vobis? et adjunxit: dies enim Domini tenebrae et non lux (Amos v, 19)*. Sed quibus tenebrae erit? Certe injustis, qui ligatis manibus et pedibus mittentur in tenebras exteriores (*Matth. xxii, 13*). Cæterum electis lux erit, et magna lux quidem: erit et exsultatio. Quomodo non lux, quando plateæ hujus, de qua loquimur, Jerusalem, sternentur auro mundo (*Tob. xiii, 22*); cives videlicet ejus in vera charitate dilatati supernæ sapientie, splendore clarificabuntur æterno? Quomodo non exsultatio, quando per omnes vicos ejus alleluia cantabitur (*ibid.*), dum unusquisque de corporis incorruptione de animæ perfecta beatitudine laetificabitur?

VIII. Fratres, bonum est nos hic esse. Jam enim corde et ore in luce sumus indeficienti, in luce incomprehensibili et in exsultatione ineffabili. Lucem insufficientem et incomprehensibilem, dixerim, quando dies illa illucescat, cui nox nulla succedet. Quæ etiam vesperum nescit, quia ab ea pariter et æternitas defectum, et stabilitas imminentem propellet occasum. Exsultationem nihilominus ideo ineffabilem dico, quia ibi vox resonabit exsultationis et salutis in tabernaculis sanctorum (*Psal. cxvii, 15*), eritque in voce exsultationis et confessionis sonus epulantis. Et bene epulantis, quia faciet Dominus eos discubere (*Luc. xii, 37*), ut edant et bibant super mensam suam, in regno suo, et præcinctus transiens ministribat eis. O charitas Dei exsultatione plena, quando justi fulgebant sicut sol in regno Patris eorum (*Matth. xiii, 43*), quando illa erit hora, et quidem non sine æterna mora, in qua jam non in proverbiis loquetur nobis, sed palam de Patre Filius annuntiabit nobis (*Joan. xvi, 25*) ostendens nobis non solum se, sed et seipsum, quando ipse nos spiritus veritatis docebit non

cessante Patre, qui usque modo operatur, et requiescente ad omni opere, *quod patrarát (Gen. 11, 1)*, perfecti erunt celi et terra et omnis ornatus eorum. Ut nec terræ corporis nostri ulla jam insit corruptio, nec cœlo animæ nostræ aliqua jam desit perfectio. IX. Fratres, bonum est nos hic esse. Cogitatum enim et verbo in die sumus summæ potentiae ad Patrem pertinentis, qua corrorabit nos. In die æternæ sapientie attinentis ad Filium, quæ clarificabit nos. In die benignissimæ suavitatis, quæ spectat ad Spíritum sanctum, qua inflammabit, ut dum benigni fuerimus in invicem; dum potentes in nobis ipsis; et sapientes in Deo; et ipse Deus sit omnia in omnibus (*I Cor. xv, 28*). In monte etiam sunus cum Dominino nostro Iesu, ubi et videmus eum transfiguratum (*Matth. xvii, 2*). Nonne transfiguratum videamus, quem formosum intuemur in stola sua, speciosum *formam p̄r filii hominum (Psal. xliv, 5)*, qui in hac valle lacrymarum visus est in vultu abjectus et despectus? Unde nec est reputatus, sed putatus tanquam a Deo percussus et humiliatus (*Isa. lxi, 4*). Facies ejus fulgorem habet solis, et vestimenta albedinem nivis. Dum ipso apparente similes erunt electi sui, quibus modo quasi vestimentis quibusdam induitur, quia videbunt enim sicuti est. *Nec potes fullo*, ut ait Evangelista, *facere tam alba super terreni (Marc. ix, 2)*. Quia spiritualis ille fullo, qui aspergit vestimenta sua, electos videlicet suos, his sopore ut mundentur, illum nequaque confert decorum in exsilio; quo eos ornabit in regno, quia longe alia est munditia, quam in via habent in meritum sanctitatis; alia vero quam in patria in præmio fit. Itatis.

X. Scimus et in die illa, quia abstergit Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum suorum (*Apoc. xxi, 4*). Prepter quod bonum est nos hic esse: et non erit amplius neque lucius, neque clamor, ne ullus dolor, sed latitia sempiterna super capite eorum: possidentibus eis, duplia in terra suis (*Isa. lxi, 8*), ut exsultet Jerusalem, quia venit dies Domini. Exsultet itaque in corpore; exsultet in anima. Ibi per plenam incorruptionem, hic autem per æternam æternæ beatitudinis possessionem. Se cum bonum sit nos hic esse, revocant tam nos hic quædam, quibus, et si intendere non libet, tame oportet, quia et sic expedit. Nam a suavissimis angelis Rachelis pro mandragoris filii sui, ad suum [al. ad se] vocat Lia Jacob (*Gen. xxx, 10*). Quia prius fructu boni operis, a gustu limpidissimæ contemplationis, devotus quilibet ad exercitium nonnulli quam invitatur bona actionis. Surgite ergo, eam hinc. Illec ad præsens dicta sint, quod Sion in verbis admonetur ut surgat, et ad Deum suum convertat. Quod ad Jacob dicitur, ut gaudeat, et latetur, quia de medio gentium Salvator ejus venit. Quod prophetatur **43** civitati Jerusalem, quia vinea plantabit in montibus suis, et exsultabit, quia viuet dies Domini. Quæ ergo sive allegorice de ver-

stis in sermone præcedenti, sive tropologice in isto subsequenti dicta sunt : percipite in intelligentia, retinete in memoria ; glorificantes ac laudantes Deum ac Dominum nostrum, cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XI.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De bonis et malis auditoribus, et quid responsorium egredietur Dominus, etc., significet, et de sapientia Dei.

Synopsis sermonis. — 1. Avida susceptio verbi Dei est signum prognosticum filiorum Dei. — 2. Qui-dam audiunt ex vanitate, curiositate, elatione ; alii utilitate. — 3. Singulorum ex audientibus censura. — 4. Responsorum post lectionem, est obedientia dictorum in predicatione. — 5. Fructus auditus verbi cum operatione. — 6. Mysteria Scripturarum sunt nobis abscondita, et quare. — 7. Samaritana mulier typus Ecclesie gentium. — 8. Egredi Dominum de Samaria, est sapientiam nobis in tempore revelei. — 9. Ex beneplacito Patris, et Filii, et ab utroque manantis Spiritus sancti omnia ex ordine creata sunt. — 10. Deus per sapientiam suam et malos angelos damnavit, et bonos in sanctitate confirmavit. — 11. Per Dei sapientiam Ecclesiæ hierarchia disponitur et de- fendorum.

Cum magna, charissimi, aviditate, ut mihi videor intelligere de vobis, expetitis et exspectatis aliquid audire a me ac si mihi quidquam pateat in verbo Dei, quod lateat vos. Ad instar illorum certe parvolorum, quos Jeremias asserit (*Thren. iv, 4*), panem petiisse ; petitis panem et vos. Et a me petitis, quasi ego vel melius sciam frangere quam vos, vel quem frangam, alium habeam panem, quam vos. Sed quia ex Deo estis, unde et istud est, quod ejus tam libenter verba auditis (*Joan. viii, 47*). Non erit vobis, ni fal-lor, fastidio, si nota dicantur : et si talia proferam, quæ magis me repetente recognoscatis ; quam de me docente agnoscatis Verum cum certum sit, illos ex Deo non esse, qui verba Dei non audiunt ; vos ideauditis, quia ex Deo estis.

II. Videte, quæso, quomodo audiatis. Eorum namque qui etiam avidissimi verbi auditores sunt : sci-mus quosdam, qui ab hoc solummodo audiunt, ut sciant, quid, aut qualiter dicturus est, quem audiunt. Et intonesta ut scitis curiositas est. Dicent namque non tam pro his quæ dicit, quam pro se, qui dicit, intendunt. Nec tam, ut ex his, que au-diunt, erudiri queant (*al. querant*) ; quam ut sciant, quid de ejus, quem audiunt, locutione senti-redebeant. Sunt et alii, qui ad hoc solummodo audiunt, ut audita sciant ; et reprobanda vanitas est. Superbi namque et cupidi sunt, et ad hoc multa scire desiderant ut superbe nimis scientes [*al. sentientes*] tumide se extollant. Sed sunt quidam, quos non immerito his omnibus præferimus, quorum in audiendo verbum hæc intentio est, ut quod per-cepient aure, impleant opere, et magnæ utilitatis est. Sollicite namque attendunt, quid in verbo Dei audiunt, quod ad morum valeat ædificationem, quod ad vitiorum reprobationem, et virtutum exhortationem. Quid pertinet ad contemptum præsentium.

A sive desiderium futurorum, quid ad gaudiorum promissionem, seu pœnarum comminationem. Quid deinde devitandum pro eo quod malum est, quid apetendum pro eo quod bonum est. Et hæc omnia, et quæ in hunc modum sunt, ad instar bona terræ cum gaudio suscipiunt, et fructum afferunt in pa-tientia (*Luc. viii, 15*).

III. Itaque quos primo loco posui, danonabilis ob-stinatio obdurat ; quos secundo, reprehensibilis su-persistit instigat ; quos in tertio inanis elatio ele-vat ; quos in quarto, salubris ædificatio salvat. Ad eos, qui in primo loco sunt, pertinere reor eos, qui auditis ipsius veritatis sermonibus, horrore prope malitiae indurati, dixerunt : *Dæmonium habet, et insaniat. Quid eum auditis ?* (*Joan. x, 20*), sed et illi : *B Quia bonus non est, sed nescit turbas* (*Joan. i, 12*). Ad eos qui in secundo sunt, illi pertinent ; qui audi-en tes, quod Jesus esset in Bethaniam venerunt : *Non propter Dominum tanum, sed ut et Lazarum vide-rent : quem suscitarit a mortuis* (*Joan. xii, 9*). Et ille iniquus, de quo legimus, quod erat cupiens a multo tempore eum videre : *quia sperabat se aliquod signum ab eo videre fieri* (*Luc. xxiii, 8*). Ex illorum autem videtur suisse numero, qui in tertio loco sunt ; qui, visis signis, quæ Dominus faciebat, ait illi : *Ma-gister sequar te, quocunque teris* (*Luc. ix, 59*). Cui ille *Læ* districtor cogitationum et intentionum cor-dis, respondit : *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos : Filii autem hominis non habet ubi caput re-clinet* (*ibid., 58*). Ac si diceret : Prima me intentione sequi vis ; sed in te et arrogantia locum habet, et fraudulentia : et ideo divinitatis mee majestatem nullatenus sequivales. Ad illos vero, qui in quarto loco sunt, illi spectant, quibus ipse Dominus dicit : *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis* (*Joan. xv, 3*). Hos autem et vos sequimini, qui non curiositate aliqua instigati, non vanitate elevati ; sed solius spiritualis utilitatis causa, verbum Dei audire desideratis. Ut ideo delectet spiritualem cibum appone-re vobis, quia pura et munda eum aviditate esuritis.

IV. De responsorio quod nuper cantatis, quæreris, ut ejus vobis verba edisseram, quæ ita se habent. *Egredietur Dominus de Samaria ad portam, quæ respicit ad orientem, et veniet in Bethlehem ambulan-s super aquas redēptionis Iudea. Tunc salvis erit omnis homo : quia ecce veniet.* Petitis ut hæc verba vobis exponantur ; et justum est id quod petitis ; sed ab indigno petitis, quod ab abundante petere debe-retis. Accipite itaque quod inops quidem sensu, di-ives autem affectu, apponit vobis. Et cum paupertatis suæ insipidum sumpseritis olus delicias a ditioni-bus quærere duliores. Quæreris de verbis responsoriū hujus, qualiter intelligenda sint. Sed prius quærere, quid sit responsoriū. Cum per lectionem, quæ præcedit, doctrinam accipiamus prædicatorum : quid per responsoriū subsequens, nisi obedientiam accipere debemus auditorum ? Prius lectio au-ditur, deinde responsoriū dicitur, quia prius au-ribus prædicatio porcipientur, deinde opus bonum

obedienter adimpleatur. Et quia *hilarem datorem diligat Deus* (*II Cor. ix, 7*), quasi perfecta letatione, cum cantu responsorum dicitur, dum prout praecedens prædictio instruxerit, opus bonum cum hilaritate subsequitur. Responsorum siquidem, ut scitis, a respondendo dicitur: et quodammodo auditæ lectione responsorum dicis, dum alloquenti te per prædicationem suam, doctori bene operando respondes. Unde et de responsorio quod post lectionem apostoli seu alicujus prophetæ ad missam dicitur: quidam non minus nitide, quam veraciter cecinit in hunc modum dicens (253):

*Lectio qua sequitur doctrinam signat eorum,
Qui sunt præmissi, septuaginta duo;
Ilorum monitis, dum responsoria cantat,
Edocet assensum se tribuisse chorus.*

V. Prius itaque lectio, postea responsorium. Quia per prædicationem credes; credens bene operaris, ut idem, de quo superius memoriam fecimus, ait (254).

Audis ut credas, quia credis ut hostia fias.

Taliter incipimus esse, sumusque Dei.

Et ut Apostolus ait: *Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi* (*Rom. x, 17*). Hoc est dicere responsoriū bonæ actionis ex lectione procedit sanæ prædicationis. Dicit item ipse: *Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audiunt sine prædicante?* (*Ibid. 14*.) Quasi his alludens, quæ in manibus habemus subinserat. Quomodo decessis est ut responsoriū dicant ante lectionem? Quomodo autem lectionem audiunt sine legente? Et tamen ita de modernis agunt nonnulli, quia prompti quidem ad audiendum: pigri ad operandum. Legi quidem eis lectionem volunt; sed responsoriū dicere nolunt. Imitantes illum, de quo dicit Salomon, quia *quod dicis, intelligit, et respondere contennit* (*Prov. xxix, 19*). Vos autem, fratres, non sic. Vultis audire virum sanctum, recte de his sentientem? *Loquere, Domine, quia audit servus tuus* (*I Reg. iii, 10*). Samuel hic erat puer sanctus. Sanctus quoque quando sensuit, et incauit. Nec potuit eum homo a pueritia usque ad senectutem accusare. Laudabilis certe, ut vulgo dicitur, per omnia dies, cuius a mane usque ad vesperam claritas non deficit. Quod auditis, *loquere, ad lectionem;* quod vero statim subinfertur: *quia audit servus tuus*, ad responsoriū pertinet, quia lectione perfecta statim responsoriū cantabo. Et de his ad præsens, breviter quidem: fortassis non infructose hæc dicta sunt.

VI. De hoc autem quod hic dici auditis de Domino, quod egressurus sit de Samaria, ad portam quæ respicit ad orientem, et venturus in Bethlehem, ambulans super aquas redemptionis Judæ: si pie pulsat, aderit ex more clavis David, qui aperit, et *nemo claudit; claudit et nemo aperit* (*Apoc. iii, 7*). Nec patiemini ullatenus repulsam ab eo, qui pul-

A sanctibus aperit thesauros absconditos, et arcana secretorum (*Isa xlvi, 3*). Mibi autem videtur, quod profunda quadam ac mystica in his continentur. Sicut enim cum arcum aliquam clausam manibus apprehendimus, ex mole et pondere ejus, intra eam multa latere sentimus; licet quid in ea sit, pro eo quod clausa sunt omnia intrinsecus posita, omnino nesciamus ita saepè in sacrosanctis 45 divinæ paginæ sententiis, ex verbis ejus gravidis profunda ac mystica latere sacramenta conjicimus, quanquam needum revelatis per spiritum oculis mentis nostræ ejus interiora videre valeamus. Quid igitur nobis agendum, nisi ut tandem pulsamus quoadusque nobis aperiatur? Non enim fallere novit, sicut nec unquam falli potuit, qui ait: *Pulsate, et aperietur vobis* (*Luc. ii, 9*). Et post pauca: *et pulsanti, inquit, aperietur* (*ibid. 10*). Non ergo claudit, quin aliquando aperiat; sed ut ad pulsandum nos avidos reddat. Non solum autem, sed ut tam gratiam aperientem collaudemus, quam apertum nobis internum secretum diligamus. Aperi ergo, Domine, nobis. Quid est egredi de Samaria? Egredere, quæso, ad nos de Samaria hac, ut iste tuus, de quo modo loquor, egressus de Samaria, indicet nobis, quid sit te egredi de Samaria. Nam a Samaria, fratres, potest aliquid boni esse? multum per omnem modum. Nam quomodo non multum boni a Samaria, cum et ipse Dominus egredi dicatur de Samaria?

VII. Et quidem, ut scitis, viles apud populum Domini quandam habebantur Samaritani, nec ullam cum eis communionem habere dignabantur, iuxta illud: *Non enim coutuntur Judæi Samaritanis* (*Joan. iv, 9*). Unde cum verus ille Judæus, qui constitutus videbitur Domino Patri cœli et terræ, qui abscondit a sapientibus et prudentibus, quæ revelat parvulus (*Matth. ii, 25*) cum sexta ætate mundi instaret hora, qua fatigatus ex itinere (*Joan. iv, 6*) mortalitatis assumptæ, sedaret super fontem, humilians se in similitudinem carnis peccati (*Rom. viii, 3*), et a fide Ecclesiæ de gentibus se peteret potari: ignara mysterii mulier, et nesciens donum Dei, nec quis erat, qui dixit ei. *Damini bibere, nec valens ad eum venire, nisi fidelem adduceret intellectum, virum scilicet vocans suum, quæ quondam quinque corporalium sensuum viris juncta errorem modo pro fide, adulterium pro viro habebat, respondit: Quomodo tu Judæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana?* (*Joan. iv, 9.*) Sed jam mirantur quantum volunt discipuli, quod eum muliere loquitur Jesus. Incepant et Per eum fratres quod intrat ad viros præputium habentes, et manducat cum illis (*Act. ii, 3*). Tempus est ut ab aquilone aurum veniat, et a Deo formidolosa laudatio (*Job xxxvii, 22*), ut et aquilo det et auster non prohibeat (*Isa. xliii, 6*). Quia oportebat eum transire per Samariam, qui pertransiit benefaciendo (*Act. x, 38*), et sanando omnes oppressos a diabolo, ut per fidem venientibus ad eum Samari-

(253) Hidelbertus Turon. archiep. in vers. *De sacrif. missæ*. Vide biblioth. SS. Patr. tom. XII.

(254) Qui supra.

tanis ad infundendam eis dilectionem geminam, maneat apud eos duos dies, quatenus et corde credant ad justitiam, et ore confiteantur ad salutem (*Rom. x, 10*) dicentes: *Ipsi audivimus et scimus, quia hic est vere Salvator mundi* (*Joan. iv, 42*). Non ergo nihil boni a Samaria, nec abominandus Samaritanus: cum apud eum misericordia inventa sit, quæ apud sacerdotem et levitatem locum habere non potuit (*Luc. x, 33*).

VIII. Sed, licet de vocatione gentium hæc verba apte intelligi possint, prius aliquid in eis altius et profundius queramus, sive de montibus superiorum sensuum ad campos inferioris intelligentie convenienter postmodum descendemus. Salvo igitur unicuique intellectu subtiliori quem ei prout vult, et quando vult, et qualiter vult, et quantum vult spiritus ille veritatis revelat; mihi videtur quod egressio Domini, cognitio ejus est, quæ homini indulgetur. Qui de profundo et alto Patris sui secreto, quo quasi quadam custodia, hoc enim Samaria sonat, ab æterno reconditus est, quando et qualiter voluit procedens, inde tamen non recedens: exiens, non abiens utpote quem Pater emisit, non amisit, destinavit et retinuit, ad eum hominis venit, eique a Patre de Patre annuntiavit. Quia, ut ait theologus ille, *Deum nemo vidit unquam. Unigenitus autem Filius, qui est in sinu Patris ipse enarravit* (*Joan. x, 18*). Ipse siquidem Dominus noster cui dixit: *Sede a dextris meis* (*Psal. x, 1*). Quod nulli angelorum dixit. Quod tamen sibi præsumptuose rapuit, cuius verba iniquitas et dolus, qui ait: *Similis ero Altissimo* (*Isa. xiv, 14*). Ipse, inquam, de occulta illa custodia egressus est, ut videri posset. Qui quandiu in illa Samaria fuit, videri non potuit, nec ullatenus videretur, nisi egredieretur.

IX. Nonne in occulta custodia fuit, qui in ore, in corde, in utero fuit? Sed ille cuius *cor eructavit verbum bonum* (*Psal. xliv, 2*); ille, qui dixit: *Filius meus es tu et: ego hodie genui te* (*Psal. ii, 7*); et illud: *In splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genni te* (*Psal. x, 3*). Ille etiam: *Ex cuius ore sapientia prodiit, primogenita ante omnem creaturam* (*Eccli. xxiv, 5*). Quod ab æterno in eadem sapientia concipit, quod in eodem verbo suo habet, quod eum eodem filio suo consulit, astante incommutabili D utriusque beneplacito, coequali videlicet eis et coæterno ab utroque manante Spiritu sancto, adesse proprium creaturam perduxit. In formam quodque suam rationabili **46** ordine distinxit per loca, et tempora sua. Sorte quidem aliquando diversa, sed omnino congrua divisit. Videns cuncta quæ fecerat, quæ et nequid facta vidit; et erant non quidem simpliciter, sed dum additamento *valde bona* (*Gen. i, 31*). Adfuit itaque sapienti Deo semper sapientia sua, quam possedit in initio viarum suarum antequam quidquam ficeret a principio (*Prov. viii, 22*).

X. Quomodo enim sciret per quas actionum vias operando incederet, nisi in ipsa videret; vel qualiter aliquid ficeret; si non quid esset faciendum in ea

A agnosceret? *Nondum erant abyssi, et ipsa jam concepta erat* (*ibid., 24*), quando præparabat cœlos adest. Nec mirum. Et quomodo teæbrosos et profundos illos spiritus, apostatas angelos loquor, damnaret, vel illos qui remanserunt in sanctitate confirmaret, nisi per coæternam sapientiam suam sciret et malum quod reprobaret, in illis, bonumque eligere (*Isa. vii, 15*), quod remuneraret in istis? Itaque, antequam essent abyssi, concepit eam, judicium in ea exercens erga easdem abyssos damnationis. Quando præparabat cœlos presentem habebat, ipsa sic disponente, gratiam eisdem cœlis conferens confirmationis.

XI. *Necdum fontes aquarum eruperant* (*Prov. viii, 24*), dora scilicet gratiarum processerant. Necdum montes gravi mole constiterant: superbi videlicet dannabili periculositate [*al. perversitate.*] corrue-
rant, et ipsa, subaudis, concepta erat: certam super his apud se definitionem habens. Adhuc ecce non fecerat et flumina et cardines orbis terræ: populos fideles, et prælatos Ecclesiæ catholice. Quando certa lege et gyro vallabat abyssos: ordinem constituens reprobis, et mensuram qualiter, et quoisque in iniuitate sua progrederentur. Quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum: electos corroborans in desideriis aeternorum, conferens eis suarum dona gratiarum. Quando circumdabat mari, gentilitati videlicet sævienti terminum suum: ne ulterius persequendo sæviret. Et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos: dispositionem statuens persecutionibus, ne metas transgredarentur divinitus præstitutas. Quando appendebat fundamenta terræ: summos exornans viros Ecclesiæ, cum eo eram cuncta componens. Quia universa cum eo dispositi. Cui sit honor et gloria in sacula. Amen.

SERMO XII.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

Quibus modis Dei invisibilis ad nos cognitio veniat.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Incommutabilis ab æterno Dei sapientia per creationem manifestata — 2. Quam occulta in reprobatione, et electione creatura rationalis. — 3. In Jacob electi, in Esau figurantur reprobri. — 4. Quid s.t. Dominum egredi ad portam Orientis. — 5. Porta Orientis triplex: prima, ratio naturalis, altera, aspectus creaturarum. — 6. Tertia est, Ostensionis divina. — 7. Triplicis porta ordo conveniens ab Apostolo petitus. — 8. Veritatis damnabilis cognitio, quam non comittatur vera justitia, et dilectio. — 9. Impiis et malis et bona in malum cooperantur. — 10. A vanitate cogitatione ruunt in stultitiam operis. — 11. Quibus gradibus ac incrementis ad perditionem sternatur via.

Quomodo, fratres, transitorio nostro verbo, de illo loquenur [*al. loquebamur*] verbo, quod in principio erat apud Deum, et Deus erat. Per quod omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil (*Joan. i, 1*), in quo, et quod factum est in eo? Filius autem non facit quidquam, nisi quod videt Patrem facientem. Quia quæcumque ille fecerit, *haec et Filius similiter fa-*

cit (*Joan.* v, 19), quem Pater diligit: et in æterna A qui in ipso utero rufus continetur, et totus in moren pellis hispidus. Qui per creationem egressus, et per liberum arbitrium adulstus, efficitur vir gnarus venandi, et homo agricola. Diligitur econtra Jacob, qui in eodem cum eo utero lenis portatur, et ut quem prædestinavit Dominus, hunc et vocaret. Qui in ventre lenis est, exiens plantam fratris tenet manu, et ut quem vocavit, hunc et justificaret, vir simplex habitat in tabernaculis. Et ut quem justificavit, hunc et magnificaret ad paternam postmodum benedictionem pervenit (*Rom.* viii, 50); ibi itaque omnia occulte recondita sunt quæ hic *creata*, et apparentia emergunt, a summis usque ad ima: *Unum contra unum; et non fecit ut quidquam decesset* (*Ecli.* xlII, 25).

II. Ibi rationabilis reproba creatura judicium habens justum quidem, sed occultum. Incomprehensibile, irreprobusibile **47** tamen, eo terrible, quo immutabile. Ibi et ratiopalis electa astantem sibi, et pro se statu fixo et immobili pacis sententiam habens ministrantem sibi, misericordias Domini ab æterno usque in æternum, at nec initium habeant, cum ab æterno sint, nec terminum, cum in æternum sint. Ibi namque prestitutus ille populus stultus et insipiens (*Deut.* xxxII, 6), generatio prava et exasperans, adultera et perversa. Ibi prædestinatus populus, laudabilis ille, cui juxta Isaian, *Dominus beneditix* (*Isai.* xix, 25.) *Gens illa*, juxta Psalmistam, *beata, cuius est Dominus Deus ejus; populus quem elegit in hereditatem sibi* (*Psal.* xxxII, 12). Nec valet signum dicere ei qui se fixit: *quid me fecisti sic?* (*Rom.* ix, 20). Cum potestatem habeat sigilus luti ex eadem massa aliud quidem vas facere in honoren, aliud in contumeliam (*ibid.*, 21). Volens itaque excellentissimum ille, et immensus, terribilis, et magnus valde, occultus et justus, tremendus et metuendus nimis, ac Dominus Deus, volens, inquam, ostendere æternam gratiam suam, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interiorum, ut et ostenderet divitias gloriæ sue in vasa misericordiæ, quæ preparavit in æternam gloriam (*ibid.*, 23).

III. O uterus Rebecæ! O secretum præscientiae divinæ! quia ab eodem utero dividuntur hæ duæ gentes ab invicem diversæ, et populi duo in invicem diversi (*Gen.* xxv, 23). Tales huc egredientes in tempore, quæsæ ibi sunt in æternitate. Esau videlicet ob crudelitatem rufus, et propter voluptatem, quæ undique tectus et involutus est, totus in morem pellis, hispidus. Jacob vero lenis, quasi ab his malis immunis, non solum antequam quidquam operentur, verum etiam priusquam per creationem nascantur, ut, secundum electionem, propositum Dei maneat, non ex operibus, cum neendum in se quidquani sint operati, sed ex vocante verbo Domini, et veraci et immobili, quia *Jacob dilexi*, *Esau autem odio habui* (*Rom.* ix, 13). Habetur odio Esau

B IV. Ilæc est Samaria illa de qua Dominum quodammodo egredi, est ipsum per hæc, quæ ibi occulta latent, hic autem apparentia emergunt, agnosci. De quo in his verbis profundis quasi de futuro dicitur quod egredietur, qui in se egredi non potest recedens, sicut nec ingredi accedens. Ut pote *apud quem*, teste apostolo Jacobo, *non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (*Jac.* i, 17). Sed, quia tandem intus in sua quodammodo Samaria est, quandiu per ea, quæ de eadem Samaria hoc apparentia egrediuntur, nobis non patet. Egressus est, sed illis quibus se jam revelavit. Egredietur, sed illis quibus se revelabit. Sed qua egredietur? de Samaria. Ille est introitus, quo Dominus ingreditur, quando de Samaria egreditur. Porta videlicet ad orientem respiciens, quæ est contemplatio ad agnitionem veritatis perducens. In oriente namque claritas lucis surgens erumpit, quæ et in occidente quodammodo desciendo cedit. Oriens claritas cognitionis, occidens excitas ignorantiae est.

V. Est quædam porta in oriente ad quam Dominus de Samaria egreditur, ipsa videlicet homini naturalis ratio, qua eruditus Deum suum intuetur. Instinetu namque rationis propriæ, sibi naturaliter insertæ excitatur et invitatur homo ad cognitionem Dei sui. Ministratur et ei exterius ministerium quinque corporalium sensuum, quo creata universalia dubitat et corporalia attingit: intuendiformata, et audiendo sonora, vel odorando quolent, aut gustando sapida, seu tangendo palpabili. Est et quædam alia porta ad orientem respiciens, qua Dominus egreditur. Si autem, ut superius diximus, Dominum egredi est ipsum agnosci, hanc portam egreditur, quia per creaturam Creaturam agnoscat. Expanditur hic liber coram homine i tus scriptus, et foris (*Ezech.* ii, 9). Ut interius i trans legat in ratione ipsa; exterius exiens, le in condita creatura? et in anima sua noscat enim cujus imaginem et facta est. Agnoscat eum et creatura, quæ ab eo tam pulchra, tam **48** i mensa, quam utilis condita est. Creaturæ ita tot modis mirabiles. Quædam sunt viæ admirabiles ejus, qui eas mirabiles fecit. Sicut de Sapientia gitur quia . *In viis suis ostendit se illis hilariter,*

*n omni providentia occurrit illis (Sap. vi, 47). Ha-
etis in hac gemina sententia geminam illam quam
obis superius construximus portam, quia et in
iis suis se nobis ostendit, dum per intuitum crea-
turarum suarum e[st] ad nos cognitio venit. Et in
mihi nihilominus prudentia nobis occurrit, dum
er rationis vestrae inquisitionem vobis innotescit.*

VI. Est quoque ostensio divina, interponens se
ater rationem hominis quae interius perscrutatur,
et inspectionem creature conditae quae ea quae ex-
terius sunt intuetur, et est, quasi porta tua, pul-
hra et fortis, et ipsa ad orientem respiciens, pul-
hritudine sua portam rationis decorans, et fortitudi-
ne sua portam exterioris inspectionis corroborans.
Decorat namque portam rationis ne eam deturpet
phantasma irruens; corroborat nihilominus portam
exterioris inspectionis, ne eam infirmet sensualitas
asciviens. Itaque, si per Dominum, hoc est per
stensionem Domini ad contemplandum introieris,
alvaberis. Et ingredieris ad internam rationem,
et egredieris ad externam inspectionem, et pascua
venies in sapida ipsis veritatis cognitione (Joan.
, 9).

VII. Ecce ab oriente portæ tres: porta inter-
æ rationis, porta exterioris inspectionis, porta
ivine inspectionis. Vide si non Apostolus
gredi asserat Dominum de Samaria ad hanc tri-
am portam, quæ respicit ad orientem, ubi di-
cit: *Quod notum est Dei manifestum est in il-
lis (Rom. i, 19); et cætera quæ ibi sequuntur.*
Manifestum est in illis quod notum est Dei. Quia
naturaliter eis insertum est, ut erudit a ratione
propria agnoscant Deum. Hæc porta rationis inter-
æ, ad quam Dominus egreditur, dum per eam
agnoscitur. Dixit in sequentibus et de porta exte-
rioris inspectionis: *Invisibilia, inquiens, ipsis a-
creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta
conspiciuntur (ibid., 20).* Nos siquidem si creatura
mundi sumus, per ea quæ facta sunt, invisibilis-
simus agnoscimus, sempiternam quoque ejus vir-
tutem et divinitatem. Interponit vero inter has tri-
plices portas, portam divina ostensionis, dum dicit
v[er]o Deus illis manifestavit. Omnino namque in-
sufficiens esset ratio interna, et inspectio externa
ad comprehendendam cognitionem Dei, nisi adasset
ostensio divina. Quia, quod ratio scrutando in-
terrogat, quod inspectio foris considerat ostensio
itus manifestat. Hoc itaque est Dominum egredi
de Samaria ad portam quæ respicit ad orientem,
psom, per ea, quæ de secreta et alta ejus erumpunt
ostodia, ut in se existant et appareant, scrutante
a ratione, considerante ea inspectione, manife-
stante ea divina ostensione ab hominibus agnosc.
Iac autem, de qua loquor, cognitio sanctitatem
videm aliquam inchoat, sed, si desit affectio, in-
hoamat nunquam consummat.

VIII. Quamplures enim nōvimus multa scivisse;
ed, quia non dilexerunt, minime profuit eis. Nam
isti de quibus Apostolus dicit: *Quod manifestum*

*A est in illis, quod notum est Dei (ibid., 19). Et quod
Deus illis manifestat (ibid.). Et quod invisibilia
ipsius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur,
sempiterna quoque virtus ejus et divinitas (ibid., 20).* Audite qualiter ab eo approbantur: imo qualiter
reprobantur. *Revelatur, inquit, ira Dei de cælo su-
per omnem impietatem et iniquitatem hominum (ibid.,
18).* De impietate eos arguit et iniquitate, ostendens
eos et per fidem offendisse per incredulitatem, et in
opere per pravitatem. *Eorum, inquit, qui veritatem
Dei in injustitia detinent (ibid., 19).* Ergo veritatem
Dei habuerint; sed in injustitia eam detinuerunt,
quia, cum docti fuerint in cognitione, injusti
autem in actione, sapientes fuerunt ut facerent
mala; bene autem facere nescierunt (Jer. iv, 22).
B Quid eis profuit veritatem Dei habuisse, cum eos
constet in injustitia eam detinuisse? Ad quid tantæ
cognitionis lumine illustrati sunt? Audite ad quid.
Ut sint, inquit, inexcusabiles (Rom. ii, 20) Nam
quod est Dei quidem manifestum est in illis, quia
lux in tenebris lucet, et tamen tenebrae sunt (Joan.
i, 5). Et lucet in eis, nec tenebrae esse desinunt.
Quia et cognitio fulget in reprobis; sed quia sic ful-
get eis; ut non effulgeat eis, claritate nimirum hu-
bus, de qua loquimur divinæ agnitionis perfundun-
tur, sed cæci remanentes, amoris eam oculo non
conspicantur. Sed cum manifestum est in illis, quod
notum est Dei, cum Deus illis manifestaverit, cum
invisibilia ipsius per ea quæ facta sunt conspicerint,
ad hanc tamen hæc omnia [al. ea omnia] ut sint
inexcusabiles, quia cum lux in tenebris luxerit, te-
nebrae eam non comprehenderunt (Joan. i, 5). Si
enim comprehenderent, non solum illuminati per
intellectum, **49** sed et accensi essent per affectum.
sicque [al. sicut] jam essent et per affectum. Nam
jam comprehendunt juxta illud: *Ut possitis com-
prehendere cum omnibus sanctis (Ephes. iii, 16).*

IX. Nunc autem lux lucet in tenebris, nec tamen
lucem tenebrae comprehendunt, quia impii, quos
ignorantia cæcos, et iniqui, quos malitia reddit fri-
gidos, luce divina perfunduntur, sed perfusi eam
non intuentur. Visi quidem in pravitate sua per su-
perbiā indurati, nec poenæ supplicium evadant; sed
non videntes eam per compunctionem emolliti, ut
ad poenitentia refugium concurrent. Itaque ad hoc,
triplici hac cognitione sunt insigniti, quasi intra
trinam hanc portam admissi ut sint inexcusabiles.
Quatenus, dum ad velamentum non possunt concur-
rere excusationis, plenitudinem incurvant damnationis.
Sicque mirando ac miserabil modo, non solum
mala, quæ operantur, sed et bona nonnunquam,
quæ eis conferuntur, illis in malum cooperantur.
Et quare non possunt excusabiles esse? *Quia, cum
cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt
(Rom. i, 21).* Ecce quia cognoverunt, non tamen
cognitum glorificaverunt. Et quidem si non glorifi-
caverunt, de honestaverunt. Quid enim sequitur?
*Sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum
est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapien-*

*tes, stulti facti sunt (ibid., 22). Quod prius dixit, A
eranuerunt in cogitationibus suis, hoc plenius post-
modum subintulit, dicentes se esse sapientes. Et quod
primum dixit, obscuratum est insipiens cor eorum,
hoc apertius subjunxit, stulti facti sunt. Nam de va-
nitate cogitationis venerunt ad arrogantiam oris,
ut ex abundantia cordis os loqueretur. Et de ob-
scuritate cordis venerunt ad stultitiam operis, ut
prius per ignorantiam excæarentur, deinde per
luxuriam poluerentur.*

X. Sic enim sæpe, imo pene semper contingit.
Quia cum contaminatur radix, non potest integer
esse ramus, et cum vitiatur quod sub terra deor-
sum est, non conservatur inviolatus fructus, qui in
superioribus est. Et quantum pro vanitate cogita-
tionis obscuratum est insipiens cor eorum, tantum
dicentibus ipsi se esse sapientes, stulti facti sunt.
Audite quantum. *Et immutaverunt, inquit, gloriam
in corruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corrup-
tibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et ser-
pentium (ibid., 23).* Quæ major esse potest obscuritas
cordis insipientis? Quæ major stultitia operis,
quam ut creator incorruptibilis in creaturam mutet
corruptibilem: et non tam in creaturam quam
in creature imaginem? Et quæ merces tante bla-
phemie? Propter quod tradidit, inquit, illos Deus in
reprobum sensum, et in desideria cordis sui (ibid., 24).
Et post pauca: Propter quod tradidit illos Deus in
passiones ignominiae (ibid., 26). Et item: *Et sicut
non probaverunt habere Deum in notitia, tradidit illos
Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conve-
niunt, repletos omni iniuitate (ibid., 28).*

XI. Considerate, quæso, incrementa perditionis.
Quia quod super se emicuit lumen, humiliiter hono-
rare noluerunt, ad superbiam mentis corruerunt.
Et de superbia mentis venerunt ad arrogantiam
oris, quia ex abundantia cordis os loquitur (Luc. vi,
45). De arrogancia vero proruerunt ad cæcitatem
mentis. Quia dum te ipsum ore extollis, justo judi-
cio [al. justo Dei] etiam in mente tenebras incur-
ris. De cæcitate mentis ad blasphemiam venerunt
erroris, quia, dum quo graderentur ignorabant, us-
que ad id etiam pervenerunt, ut adorarent quod
nesciebant. Ad extremum vero a blasphemia erroris
ad horrendam et detestandam submersi sunt cor-
ruptionem carnis. Hoc est quod dico, charissimi et
desideratissimi fratres mei, quia non multum pro-
dest, quod apprehendatur veritas per cognitionem,
nisi et exerceatur virtus per dilectionem, ut men-
tem, quam precedens illuminat veritas per intellec-
tum, subsequens incendat charitas per affectum.
Unde et hic postquam de Domino dictum est quod
egreditur de Samaria ad portam, quæ respicit ad
orientem, statim subinfertur quod veniat et in Beth-
lehem. Quod in sermone alio ostendemus, adjuvante
Domino, quid sit, jactantes cogitatum nostrum in
ipsum, sine quo nihil possumus. Cui sit honor et
gloria in sæcula. Amen.

50 SYNOPSIS SERMONIS.—1. Intellectui quod verum
est, affectui sapientia quod bonum est.—2. Deo confi-
tenda sua muera, cui confessioni opposita dam-
nabilis negatio.—3. Confessio peccatorum qua-
lis esse debeat.—4. A peccatore culpe suæ in-
trospectiencia enormitas.—5. Peccat's debita po-
narum acerbitas confitendi pudorem evenerat.—
6. Sese conveniendi et timorem illum nocturnum
eliminandi methodus.—7. Spædivina misericordie
peccator erigendus.—8. Praxis excitandæ fiduciaæ
divinae honestatæ.—9. Tres viæ et modi ducentes ad
confessionem peccatorum.—10. Alia est confes-
sio landis, et divinorum beneficiorum.—11. Sin-
gularium beneficiorum consideratio et nominatio
ad statum religiosum.—12. Gratitudinis affectus
et gratiarum actionis ad Deum.—13. Consten-
dorū Dei numerum viii. tres cum anaceplæ-
osi.

I. Dominus, qui egressurus de Samaria dicitur ad
portam, quæ respicit ad orientem, venturus asseri-
tor et in Bethlehem. Ut autem, quæ super his animo
occurrunt, breviter ostendamus, quid esse putamus
venire Dominum in Bethlehem, nisi nos quoque qui
venire et ire, qui accedere et recedere possimus,
ipso ducente, ad mansionem venire internæ refe-
ctionis? Ut enim cœbra Patrum expositione estis
edocti, Bethlehem domus panis dicitur. Et quæ alia
est juxta sensum moralem, domus panis, quam re-
fæctio securæ et benevolæ mentis, quam et Salomon
jugi convivio comparat? (Prov. xv, 15.) Ad quam
tanquam ad Bethlehem venit Dominus, postquam
de Samaria egressus est ad portam, quæ dicit ad
orientem, ut postquam menti nostræ, quod verum
est, per intellectum, etiam quod bonum est, sapientia
per affectum. Et hoc est Dominum venire in Beth-
lehem, per gustum saporis internum, nostræ no-
mentis inhabitare mansionem. Si enim ardenter di-
ligimus, quod manifestum est in nobis per rationem
nostram; quod Deus nobis manifestavit per osten-
sionem suam; quod de invisibilibus ejus, ea quæ
facta sunt, intellecta conspicuntur per inspectio-
nem externam (Rom. i, 20), quadammodo et ipse
postquam egressus est de Samaria, ad portam, quæ
respicit ad orientem venit, dum post veram eorum
quæ ad ipsum pertinent, agnitionem, suavem er-
seipsum, et in seipso mentis palato gustamus di-
ctionem.

II. Per hoc vero quod additur: *ambulans sap-
 aquas redēptionis Iudeæ, modos et vias quibus:
Dei nostri concēndimus dilectionem accipimus.*
Judas confessio est; unde redimitur Judas, vide
cet nisi de eo quod ei contrarium est, scilicet neg-
tione? Quid enim negat non confitetur; et qui co-
fitteret, non negat. Quis est qui confitetur, nisi quæ
ratione dati, et accepti Deo agnoscit obnoxium
Aquaæ redēptionis Iudeæ, dona sunt gratiaru-
m quibus et invitatur devotus quilibet ad confitendi
largitori earumdem gratiarum: et quasi ambula-
super aquas redēptionis Iudeæ, Dominus venit

Bethlehem, modos nobis manifestando, quibus ab-
iecto damnabili peccato negationis, virtutem exer-
ere possimus confessionis, suavitatem etiam menti
ostrae interni infundendo saporis. Sed iam aliquid
de Iuda et de aquis redēptionis ejus loquamur.
Prīus scilicet videntes quibus modis hanc, de qua
quoniam, confessionem exercere debeamus; deinde
quibus quoque modis eam acquirere possimus.
Postremo, quod plures sint confessiones demon-
strantes, et unicuique proprios, quibus acquirenda
st, modos, assignantes.

III. Mibi autem videtur quod primitus confessio-
nem est in nobis, ita esse debet et de nobis, juxta
Iud. quia *Justus in principio accusator est sui* (*Prov.*
viii, 17). Quatenus talem exterius te ostendas in
re, qualis intus apud te ipsum lates in mente. Et
qualis apud te ipsum es in mente, nisi injustus et
peccator, si tamen non dissimulas, si undique in te
culos apertos retorques? Nonne si projicias a te illa
sicut, quibus consutis [*al. consuti*] agnoscentes
esse nudos, protoplasti illi fecerunt sibi perizo-
ata (*Gen. iii, 7*), videbis quia a planta pedis usque
ad verticem, non est in te sanitas? (*Isa. i, 6*.) Qui
go apud te jam quatriduanus futes in spelunca
inscientiae, veni foras in confessione (*Joan. xi, 39*).
Insistere te, sicut vere es, peccatorem. Detege pec-
catum tuum ut impleatur in te quod prophetavit
aies, qui ait: *Revelabit terra sanguinem suum, et*
n operiet ultra interfectorum suos (*Isa. xxvi, 21*).
Terra revelans sanguinem suum, anima est per con-
fessionem detegens peccatum suum. Quae etiam
contra interfectorum suos non operit, dum cogitatus
in interiores vita spirituali, per consensum pec-
cati, privatos non abscondit. **51** Valde salubris, ut
itis, confessio ista utpote sine qua ad veram sa-
lam pertingere nequimus. Nonne hoc sensit ille
qui ait: *Confitemint alterutrum peccata vestra, et*
et pro invicem, ut salvemini? (*Jac. v, 16*.) Cujus
bis sententiae utilitatem [*al. veritatem*], quod ei
in trarium est dispendium aperit, quod tale est,
si confitemini alterutrum, et oretis pro invicem,
in salvamini. Cui sensui et hoc astipulari videtur,
ad Salomon ait: *Qui abscondit sclera sua non di-*
letur, qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea,
sericordiam consequetur (*Prov. xxvii, 13*). Verum
non invenio, verum est hoc, quoniam et qui revelat
peccata sua, promovebitur; qui autem tegit et foveat
alterum eum damnatio consequetur.

IV. Audistis quānam esse debeat hæc prima con-
fessio. Videate nunc quibus ad eam viis accedere
possitis. Sit tibi prima dieta usque ad intuendam
enormitatem facinoris tui. Nullatenus enim
peccatorem te esse fateberis, si te peccatorem esse
non intelligis, nec tua medico vulnera demonstra-
bis, si te vulneratum non agnoscis. Auferens ergo
post tergum tuum, ubi te projecteras, arguens te,
stue te contra faciem tuam (*Psal. xlix, 21*), et vide
team fœdus et fetidus sis, quam tabidus et nūcero-

(255) S. Gregor. homil. 33.

PATR. CXXVIII.

A sus, ut displices tibi etiam horrore tibi sis. Et ele-
vans vocem commotionis magnæ, his verbis aggrediaris te ipsum, et dicas tibi aliqua in hunc modum:
Heu, heu! cur tot tantisque plagiæ vulneravi animam
meam occurrens adversum Deum, erecto collo, per
plateas Babylonis; seminans in carne, involvens
me ipsum in volutabro lutu, infixus in limo profundus?
et omisis aquis Judæ quæ mundant, in Abana me et
Pharpar fluviis Damasci immersens (*IV Reg. v, 12*),
caput aspidum sugens, et a lingua viperæ occisus,
ipsam videlicet in initio tentationis suggestionem
blandientem in corde admittens; sieque vitam in me
spiritualem subsequenti assensu amittens? En qui
in sacculo signata habeo peccata mea (*Job xiv, 17*);
et modo miserabili horrore mihi, et tædio effectus,
B quale me cogor aspicere, taleni me nequeo susti-
nere. Quidni tam ægrum te inuenis, medico citissime
tuam ægritudinem exponas? Alioquin vulnus,
dum negligitur, et maxime dum absconditur, in puz-
tredinem vertitur. Putredinem vero sequitur mors.
Restat ergo ut auribus audiendi audias, qui lepro-
sus es, quod leprosis ad eum clamantibus verus ille
medicus injunxit. *Ite, inquit, ostendite vos sacerdo-
tibus* (*Luc. xvii, 14*).

V. Quod si ad confessionem trahere non potest
cognitio culpæ, trahat te saltem consideratio poenæ,
ut qui taces etiam horrore peccati confusus, loqua-
ris, vel terrore supplicii coacussus. Et quare non
vis confiteri? fortassis propter pudorem. Sed cur
pudet te peccatorem dicere, cum magis pudere te
debeat esse? Pudor, queso, pudorem projiciat, vo-
recundiam verecundia expellat, ut sicut de sancta
illa penitente beatus Gregorius ait (255), tam vehe-
menter temetipsum erubescas intus, ut nihil esse
credas, quo verecunderis foris. Magis nimium, pu-
dere te debet tui, quando fossi pariete animalium
atque reptilium abominationem intueris (*Ezech. viii,*
10) quam quando eumdem parietem aperiens, ad hoc
ut deleantur, abominationes illas exponis. Et forte
præ timore non confiteris, ne videlicet confitenti
gravia aliqua injungantur, expavescens, et ideo ope-
rire te per silentium eligens. Sed magis timore po-
tes terribilem illam post mortem inimici exprobra-
tionem et horribilem inferni damnationem. Alloquere
D ergo animam tuam super his, si forte timore ex-
pellere possis timore. Et ut discedat timor, qui
confessionem impedit, et succedat qui efficit, cen-
veni cam in verbis istis:

VI. Væ mihi, qui in conspectu ipsius omnipotentis
et viventis Dei, in cuius manus, ut ait Apostolus,
horrendum est incidere (*Hebr. x, 31*), in praesentia
quoque tot millionum tam hominum quam spirituum
ulorum habeo confundi: terrible quidem tunc ef-
fectus spectaculum, non solum mihi, sed et angelis,
et Deo, et hominibus (*I Cor. iv, 9*). Væ, inquam
mihi, qui ligatis manibus et pedibus, missus in te-
nebras extiores (*Matth. xxii, 13*), persolvere habeo
in puto infernali, tot tantaque tormenta; igne pa-

riter inextinguibili exustus, et verme immortali A (Act. ix, 51). Nonne mitius mihi est ut corporali cruciatu, et mentis momentaneo luctu, æternum illum qui in camino illius erit ignis, qui extingui non novit, dolorem devitem et eruciationem? Quid enim tate in jejuniis, vigiliis, sive in aliis, ut breviter dicam, animæ aut corporis afflictionibus, quisque tolerare potest, quale illud est supplicium infernale? ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans (Job x, 22), corpus quidem quod erit in combustionem, et cibus ignis, æterno cruciatu affligen; animam vero vita mortali vegetans, et morte vitali perimens. Et hoc geheanali supplicio cruciari 52 dignus erit, qui hic scelera sua, ut deleantur confiteri contemnit. Hic itaque timor de pœna consideratione procedens, quasi alia via est. hominem ad confessionem perducens. Ut non horreat hic confitens aliqua sustinere gravia, qui sibi non consitenti agnoscat imminere longe graviora.

VII. Est adhuc via quedam, quam spes certa divinae misericordia steruit, que et ipsa ad confessionis exercitum hominem perducit: suavior tibi duabus illis, de quibus hucusque diximus, viis ad gradiendum. Quia, cum cuncta in eis sentias aspera, nulla omnino in hac via invenis nisi plana. Quid dulcius, quidve suavius, vel quid latius cogitare potest homo, suam pristinam deflens iniquitatem, quam ineffabilem divinæ misericordiae bonitatem? Ut enim arte, sicuti dicunt, medicinali, calida frigidis, et e converso frigida calidis curantur, ita et verus ille noster medicus, pius et benignus Jesus, sua nos in confessione peccati nostri dulcedine demulcit amaricatos, exasperatos lenit, contritos sanat, exillarat contrastatos.

VIII. Secure et cum omni firme spei certitudine confiteor tibi vulnera animæ meæ, o singularis et efficax medicina vulnerum meorum, qui et vulneratus es propter iniquitates meas, et attritus es propter scelera mea, bone Jesu! (Isa. lxi, 5.) Quoniam tu bonus, quoniam in sæculum misericordia tua. Et venisti in hunc mundum peccatores salvos facere, et non vocare justos, sed peccatores in poenitentiam (Luc. v, 31). Video te quotidie innumeros colligere peccatores, dantem nivem sicut lanam, et cinerem tanquam panem manducantem (Psalm. cxlvii, 16; ci, 10). Dum et illi qui in iniquitate sua diu frigidi erant, quasi vestimentis tuis te operis, et sic tibi peccatores per poenitentiam et confessionem sicut justos per continentiam et bonam unis actionem. En David non despicias poenitentem, sed ad veniam admittis consitentem (II Reg. xii, 13). Channam exaudis clamantem (Math. xv, 22), Mariam emundas plorantem (Luc. vii, 38), Petrum amplectens flentem (Math. xxvi, 75), latronem in paradisum inducis oranteum (Luc. xxiii, 42). Ipsam denique Ecclesiam suam, ac per hoc et te persecutentem, Paulum loquor, in vas electionis immutans, gentium in fidè et veritate efficiens doctorem

A (Act. ix, 51). Hec bona, fratres, ac plana via est ambulare in ea, quia consitentibus vobis adversarios in justitias vestras Domino, et ipse remittet in pietatem peccati vestri (Psal. xxxi, 5).

IX. En tres vobis proposui vias, quibus ad peccati confessionem venitur: Prima est considerat iniquitatis vestræ; secunda, intuitus supplicii gehennæ; tertia, spes misericordiae divinæ. Considerat itaque enormitatem pravitatis tuæ, et exhorrescit. Intuere profunditatem calamitatis gehennæ, et petimesce. Contemplare immensitatem honestatis divinæ, et confide. Prima te via ad confessionem producit per horrorem confusum, secunda per terrore concussum, tertia per spei certitudinem consolatur. Et accipere has tres primas aquas redempcionis Iudeus super quas Dominus ambulabat, dum in Bethlehem venit, modos scilicet nobis manifestans, quib; prima confessio aequitur, ut sapor nobis intinrefectionis infundatur. Quid ergo haec confert a qua utilitas ejus? multa per omnem modum. Quod veniam tibi tribuit peccatorum tuorum. Dum entu devotus eorum accedit confessor, et ipse incontinenti plenus tibi adest eorum remissor, accepit post haec venia peccatorum, et indulta nihilominus gratia emendatius de cætero vivendi.

X. Huic confessioni succedit confessio alia, cuius necessitate est Deo confitearis munera, ut ibi quidem tua accuses mala: hic autem sua ci depo bona. Et haec quidem confessio bona et bona valentia non solum, que jam accepisti, tibi dona cedidit, sed ad accipienda adhuc ampliora te digna reddit; sic enim facere solet bonus et justus Dominus Deus noster, majoribus accumulans quæcumque dum acceperunt, suæ gratiæ donis: quos devos sollicitos et gratos esse percipit in jam accepit. Et rectæ quidem vie, quibus ad hanc confessionem accedere debes, haec sunt: Primum sollicitate considerat beneficium, quamque largus et copiosus in donis sit. Nonne copiosus et largus, qui dona gratiæ ab ipsis abstinet inimicis, gratiæ suæ solem ostendit faciens super malos et bonos, et pluens super iustos et injustos? (Math. v, 45.) Quomodo non copiosus, qui, ut brevi multa sermone concludam, aperi manum suam implet non quidem aliquod, sed omnino animal benedictione? (Psal. cxliv, 16), ita ut sit qui se abscondat a calore ejus (Psal. xviii, 10). Quis tam indomiti cordis est, quin in hac immensitate largitatis ejus consideratione mansuescat? Quis tam duri, quin mollescat? quis tam tepidi quin flumescat, et accendatur ad confitendum ei?

53 XI Secunda vero via est intuitus excellente munerum ejus. Quia sicut copiosus et largus qui donat, ita nec paucæ vel modica, sed magna multa sunt, quæ donat. Quis nostrum eorum in multitudinem numero includere novit, vel magnitudinem mensura capere valet? Potest nimis unusquisque vestrum, si diligenter inspicere vorbit, dona sibi collata evidenter perpendere: quod devote quamque hilariter per hanc viam ad

debeat currere confessionem. Ut enim silentio super primam ad præsens dona illa creationis tuæ, quæ in primo esse tuo accepisti, ut etiam taceam opus redēptionis tuæ excellentissimum, quod [quam nimirum] tam mirabiliter et omnino incomprehensibiliter, supra omnem intellectum, non modo humānum, sed et angelicū, Deus homo factus, Deus et in hominē duram, et diram indignamque mortem passus, implevit. Q[uoniam]modo digne in sensu comprehendes, quod te in saeculo talem, qualem te ibi fuisse reminisceris, tam patienter sustinuit, tam misericorditer vocavit? ibi longanimes, hic autem multum misericors, vocatum tanto talique ornatu justitiae decoravit? Dans tibi ut omni tempore vitæ tuæ ab his contineas, a quibus vix aliqua die te abstinere volebas, et quod etiam hora modica sustinere laboriosissimum fuit, jam omnibus diebus tuis ferre suavissimum sit.

XII. Gratias tibi, Domine bone, et dulcis, benigne et suavis. Tu me creasti non existentem, tu perditum redēmisti, tu vocatum justificasti, remittens mihi peccata mea, largiens dona tua, assiduitatem in lectione, devotionem in oratione, studium in meditatione, dulcedinem in speculatione, puritatem in contemplatione, sanitatem, prout mihi expedire nosti, tribuens in corpore, ut ad opus bonum robustum reddas et validum. Et aliquando infirmitatem, ut a mala actione retrahas, et timidum efficias, semper et in omnibus salutem meam zelans. Bello me temptationis fatigans, quiete me rursum pacis consolans. Ibi ne me extollam, hic autem ne nimis pusillanimis siam. Ubique et semper mihi assistens, et omnia mea non solum bona, sed et mala in bonum mihi cooperari faciens. Adde posthaec; addet et ad hæc, quin [at, quia] hæc omnia nihil merenti contulisti. Quid enim ego prius feci, ut tot me et talibus tantisque donis dignum judicares? nihil boni, nihil non mali feci; et ipse omnia bona contulisti. Laudandus quidem quod tanta dedit, sed quod indigo dedit, nimirum valde admirandus. Est itaque et hæc via, de qua loquimur, perducens ad confessionem, ut, si videtur devote laudandus pro eo quod tanta et talia dedit, videatur tibi multo devotius debere laudari pro eo quod tantillo ac tali dare voluit.

XIII. Habetis ergo vias tres etiam ad hanc confessionem perducentes. Quarum prima consideratio est divinæ largitatis; secunda, intuitus excellentiæ nueris ejus; tertia, conscientia nullius meriti, quo aliquid accipere dignus esses, precedentis. Et prima quidem te excitat ad mirationem, ut merito antæ largitatis abundantiam inreris. Secunda initiat ad dilectionem, ut in ejus quem tanta taliaque ibi dedisse agnoscis, amore inflammeris; tertia, salubrem tibi infundit humilitatem, ut dum te consideras et multa acceperis, et nihil prorsus memuisse. nihil ex omnibus, quæ in te vides, bonis, ibi attribuens, sed illi omnia, ex cuius munere sunt, ascribens in conspectu largitoris largissimi,

A utiliter humilieris. En geminam vobis ostendimus confessionem: unam, qua mala nostra occulta detegimus; alteram vero, qua Deum laudamus pro munere suo. Et singulis tres assignavimus modos, quibus, et cum desunt, acquiri, et cum adsunt, debent exerceri. Dum autem his modis, ut tam mala quæ te perpetrasse reminisceris tibi imputes, quam bona quæ tibi adcesseris perspicis, Deo ascrivas, unicōnem gratia sue Dominus inspirat, quasi super aquas, nimirum redēptionis Judæ, Dominus ambulat. Aquæ namque, sicut superius diximus, quibus redimitur Judas, modi sunt et viæ quibus à negatione prava eripitur confessio. Quia quasi in captivitate quodammodo Judas distinctur, dum, obſistente negationis obstinatione, confessio non exercetur. Sunt adhuc confessiones aliae ad Judam pertinentes, habentes et ipsæ modos et vias suas, quasi aquas redēptionis earum, super quas Dominus ambulat, dum per easdem vias et modos, ad acquisitionem et exercitium earum nos excitat. Sed quia obſistit jam hora, ne de his in præsenti loqui possimus, alia vice, auxiliante Domino, de eis tractabimus, ad ejus laudem et gloriam, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

54 SERMO XIV.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De quadripartita confessione, et de quatuor panibus, ac de quatuor generibus ægritudinis humanae.
SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Medici corporalis et spiritualis in morborum curatione analogia. — 2. Alia est confessio proprii criminis, alla divinae laudis et fides, utrobiisque necessaria constantia. — 3. Ad constantem lidei confessionem via prima est passio nostri Redemptoris. — 4. Secunda est fortitudo tui Adjutoris. — 5. Tertia est, magnitudo remunerationis. — 6. Confessio beatorum in patria, quæ est vox lœtitiae et laudis, ex triplici capite. — 7. Confessio quadruplex, et tres vie singularium recapitulantur. — 8. Bethlehem, id est domus panis, in qua Dominus quadrifariam pascitur. — 9. Primo subcinericio, id est penitentia; secundo, pane sartaginis, id est laboris. Tertio eraticuke, id est tribulationis. Quartu elibani ardentis, qui est angelorum. — 10. Ægritudo animæ quadruplex: prima est durtitia cordis. — 11. Secunda, desidia in opere. Tertia, blasphemia in fide. — 12. Quarta, ignorantia felicis æternitatis. — 13. Deo omne bonum tribendum.

D I. Qui de arte medicinali se intromittit, tanta talique sollicitudine medicaminum suorum concoctionibus debet insistere, ut in ægro suo, qui purgatione duntaxat indiget, qualia purganda sint purget, quatenus juxta quod peritissimum ille medicorum Hippocrates asseruit, conserat et bene ferat. Erga ægrum profecto suum peccatorem quemlibet, in spirituali nimirum sanctæ prædicationis medicatione, similem gerere debet sollicitudinem spirituallis animarum medicus, prædictor verbi vitæ. Si-
cunt enim qui corporaliter ægrotat, ad plenam non facile valet pertingere sanitatem, nisi humor primitus noxii, qui ægritudini nutrimenta et causa sunt, expellantur, ita peccator quilibet, quem ægrum esse, et aliquando quod pejus est, quem etiam mor-

tuum esse, dum in affectu peccati criminalis mente radicatus sit, dubium non est ad veram nullatenus posse salutem pervenire, nisi peccata ejus occulta per confessionis potionem, prius evomantur. Quid enim aliud sunt vitiorum corruptiones, et maxime peccata occulte commissa, et in conscientia absecunda, nisi quidam humores perniciosi in corpore latentes, et corpus perimentes? Et sicut hi non expulsi generant mortem, sic et illa per confessionem non ostensa perducunt ad damnationem. Rursum quid aliud est praedicatio ad confessionem exhortans, nisi instructio potionis, antidotum demonstrans? Inde est quod in sermone, quem proxime habuimus de virtute confessionis, locutionem tam prolixam contexuimus, quia eam per necessariam non ignoramus.

II. Et est confessio prima, qua mala nostra occulta detegimus. Sed quia in hac confessione, quæ timore procedit, conscientia nostra gravatur, succedit huic confessio alia, qua gravata conscientia tua alleviatur [al. consolatur], quæ exercetur, dum in donis suis benedicet Deus ac laudatur. Et est confessio hæc quasi electuarium quoddam, stomachum mentis mitigans et confortans, in qua quietem percipit anima consolationis, quæ in precedentis confessionis potionе labore protulit vexationis. In illa confessione, qua peccata tua detegis, veniam percipiens, a perniciosis humoribus purgari. In hac vero, qua Deum in donis suis benedicis, gratiam acquirens internæ visitationis ornaris. Sed sic purgatus et ornatus (purgatus dico per pietatem venie, ornatus per largitatem gratiae), necesse est ut virtutem in te habeas constantiæ, quia, qui te diligendo visitat, subito probat (*Job vii, 18*), ut oporteat te pro tuenda pietate sanctitatis, contra occultum pugnare tentatorem, et, cum necesse fuerit, pro defendenda fidei virtute contra apertum dicimare persecutorem. In hac itaque pro defensione fidei congressione confitere non modo Deo, sed Deum, quia si confessus eum fueris coram hominibus, confitebitur et ipse te coram Patre suo (*Luc. xii, 8*). Si autem negaveris, et ipse negabit te.

III. Quod si queris qua via ad hanc te possit perducere confessionem, sit tibi prima, et quidem valde recta, passio nostri Redemptoris. *Per patientiam itaque curre prepositum tibi certamen, aspiciens in auctoren et consummatorem vitae Jesum.* Qui proposito sibi gaudio sustinuit crux, confusione contempta (*Hebr. xii, 1, 2*). Verba Iacobi Pauli sunt, quibus concinit consors atque collega martyrii et coapostolus Petrus. Christus inquit, *passus est pro nobis, nobis relinquent exemplum, ut sequamini vestigia ejus* (*I Petr. ii, 2*). Nec mirum si pro te pateris, qui pro te passus est, et quidem Dominus pro servo. 55 Recordare quia non est servus maior domino suo; ut si ipsum persecuti sunt, persequantur et te (*Joan. xv, 20*). Ergo, si odit te mundus, scito quia ipsum te priorem salvo habuit (*ibid., 8*). Et si patremfamilias

A Beelzebub vocaverunt, quanto magis et domesticum ejus? (*Matth. xviii, 25*).

IV. Sit tibi via secunda fortitudo adjutoris tui, quia ipse pro quo pugnas, tibi indubitanter et viriliter assistet ut vincas. Nonne imbre lapidum vallatus, beatus Stephanus Filium vidit hominis stantem a dextris virtutis Dei? (*Act. vii, 55*). In eo quod audis stantem, intellige pugnantem; in eo autem quod audis a dextris virtutis Dei, agnosce expugnantem Stans bellat, et dimicat: virtuosus vero superat et triumphat, quia et ad pugnam status, et ad virtutem pertinet triumphus. Cum ergo te duxerint tridentes, pone in corde tuo non praemeditari quemadmodum respondeas, quia ipse tibi hora eadem dabis et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii tui (*Luc. xxi, 14, 15*).

V. Sit tibi via tercia remuneratio illa æterna, qui pro quo pateris, cum illo quoque regnabis. Qui ita que pateris propter justitiam beatum te scito, qui merces laborum tuorum regnum erit cœlorum. Unde gaudere potes in illa die et exsultare, cum te oderint homines, et exprobraverint, et ejecerint nomen tuum tanquam malum, et dixerint omnem nulum adversum te mentientes, quia merces tua magna est in cœlis (*Luc. xxvi, 22*). Per has tres vi accedere ad confessionem hanc datur? Et sit si prima passio Redemptoris; secunda, fortitudo Adjutoris; tercua, magnitudo Remuneracionis. Passio Redemptoris tibi sit ad exemplum, robur Adjutoris auxilium, magnitudo remuneracionis ad solatium. Ad exemplum passio, ut imitemur; ad auxilium fortitudo, ut remuneremur; ad solatium remuneratione, ut letiscemur.

VI. Hanc sequitur confessio quedam, lata quædem, et letiscans, beata et beatificans; sed futuro erit (non in præsenti est) in patria, non via, non in exsilio, sed in regno. Hæc est illa de quæ sanctus David: *In voce, inquit, exsultationis et confessionis, sonus epulantis* (*Psal. xli, 5*). In super illa Jerusalem est confessio hæc, quo quotidie ascendunt tribus, tribus, inquam, *Domini ad confitendum Domini* (*Psal. cxli, 4*). Huic insistunt circa illi beati, qui habitant in domo Domini, non manfacta æterna in cœlis, in sæcula sæculorum laudes eum (*Psal. lxxxiii, 5*), misericordias ejus æternum cantantes, in quorum ore resonat canticum letitiae, et vox laudis. Et tribus hanc confessionem exercent de causis, quasi totidem ad eam vii adestes: quod ab æterna videlicet perditione liberum sunt, quod gaudia cœlestia consecuti, quod ea seculo defectu duratura agnoscunt. Haec causæ tres Dei sui eos confessionem invitant. Evasio a captiuitate, exsultatio de felicitate, securitas de æternitate.

VII. Habetis ergo quatuor genera confessionis proposita vobis, quorum tria excent in præsens exsilio sancti, quartum vero in cœlesti regno, beati. Et est prima confessio peccati, et pertinet ad peccatores; secunda meriti, et vindicant eam sibi beati.

ventes; tertia fidei, et exercent eam sancti martyres; quarta præmii, et exercent eam sine omni decetum cives in coelesti patria felices. Primam beatitudinem renunierat venia, secundam adauget cumulus gratiae, tertiam fortitudo roborat constantiae, quartam decor exornat indeficientis gloriae. Habet et maquaque carum quatuor confessionum tres usque ad eam viam perducentes. Primæ confessionis via, considerata enormitas culpæ, poena gehennæ, benignitas misericordiae. Enormitas culpæ, consideranti horrorem inducit, ut talem se esse pudeat. Calamitas poenæ terrorem incutit, ut timeat; benignitas misericordiae fiduciam infundit, ne despiciat. Viæ ad secundam confessionem sunt, abundantia divinæ largitatis, excellentia muneris ejus, conscientia nullius meriti præcedentis. Gradientem per primam cognita largitas ad stuporem te excitat, ut admireris. Per secundam visa excellentia munera umbras ad amorem te invitat, ut inflammeris. Per tertiam habita fragilitas propria præ oculis te illuminat, ut illumineris [al. humilieris]. Tertiæ confessionis viae sunt passio Redemptoris, fortitudo Adjutoris, celsitudo Renumeratoris. Prima martyribus ronponitur in excupsum, ut illud imitentur; secunda, ad auxilium, ut corroborentur; tertia, ad solatum, ut exhibarentur. Ad confessionem vero quarum haec tria invitant: Quod a captivitate sunt liberati, quod felicitatem consecuti, quod in plena et perfecta securitate tranquilli. Haec de quadripartita Iuda, et de aquis redēptionis ejus diximus, nūcque Iudeæ tres, ut scitis aquas assignantes. Super has aquas redēptionis Iudeæ Dominus annulabat et venit in Bethlehem. Quia haec in se quatuor genera confessionum anima exercens, **56** et ad ingulas viis propriis gradiens Deum in se omnipotentem suscipit mansorem, qui internam et spiritualem in ea, et cum ea celebrat refectionem.

VIII. Si enim Bethlehem, quomodo non dominus patiens, mens devoti pœnitentis, qui confessioni insistit peccati? mens continenter viventis, qui confessionem exercet meriti? mens sancti martyris, qui pro confessione dimicat Catholica fidei? mens denique civis felicis, qui confessionem celebrat æterni gaudii? Nonne Dominus pascitur apud mentem pœnitentis, qui in Psalmis dicit se cinerem tanquam panem manducare (*Psal. c. 10*), sic sibi videlicet peccatorem incorporans per pœnitentiam, sicut et sanctum per justitiam? Discubebat aliquando, ut scitis, cum Phariseo, sed apud mulierem peccatriceen (*Luc. vii, 36*), sed pœnitentem, ut beatus ait Gregorius (*256*) ménitis epulis delectabatur. Sed et apud continenter viventes et bene operantes quis eum neget epulari, cum dicat ipse suum esse panem, ut impleatur voluntas Patris sui? (*Joan. iv, 34*). Hoc idem et alibi innuit, ubi asserit eum qui plena obedientia audiret vocem exhortationis suæ, et fidei, atque confessionis eius aperuerit januam, intrabit ad illum, et cœnabit cum illo, et ipse cum eo (*Apoc. iii, 20*). Ut

A sit jam mens ejus quedam Bethlehem, dum veram, per tantum ac talem hospitem, nacta securitatem, sapidam intra se gaudet celebrare refectionem, juxta illud Salomonis, quod secura mens iuge convitum (*Prov. xv, 15*). Si quis fidei, in athleta spirituali, fervorem suum asserat panem, neminem, ut arbitror, sane sapientem, in hoc habebit contradictem. Quid enim aliud esuriebat, quando ad sicum veniens, in ea nihil aliud nisi folia invenit: *et nomen tamen, ut ait Evangelista, non esset tempus sicutorum?* (*Marc. ii, 13*.) Quid, inquam, aliud esuriebat, nisi fidem Judæorum? Qui quidem nihil in se nisi folia verborum legalium habebant. Nec erat tempus quo fructum fidei ferrent, quia oportebat primum plenitudinem gentium introire, et sie omnis Israel salvus fieret (*Rom. ii, 25*). Quod autem apud felices illos epuletur in coelesti patri quotidie, ino continuo splendide, dubium non est, quibus ipse disposit, sicut ei Pater suus disposit regnum, ut edant et hibant super mensam suam in regno suo (*Luc. xxii, 29*). Ibi adipè frumenti satiat eos, ibi satiabitur David, quia manifestabitur gloria Domini sui (*Psalm. cxlvii, 14*). Ecce sicut quatuor vobis modis Judam exposuimus, sic et quadripartitam nihilominus vobis Bethlehem demonstravimus suum unique panem assignantes.

C IX. In prima domo panis est coctus sub cinere, quia pro eo quod ad humilitatem pertinet, pœnitentiae subincerius est, et est panis doloris. De quo loqui yidetur sanctus David, ubi nobis precipit surgere postquam sederimus, qui manducamus *panem doloris* (*Psalm. cxxvi, 2*). Quod non est aliud nisi quod tunc in spem venie erigi possimus, cum primitus in gemitu pœnitentie, pane lacrymarum cibati (*Psalm. lxxxix, 6*), plena humilitatis opus ad veram pœnitentiam pertinens perfecte impleverimus. Secundæ vero domus panis, pro latiore actionis exercitio ad sartaginem mili videtur posse referri, et est panis laboris. Cujus tibi idem Psalmista facit mentionem, ubi dicit quod *labores manuum tuarum manducabis, et ideo beatus es, et bene tibi erit* (*Psalm. cxxvii, 2*). De craticula quoque est panis, qui in terlia domo est, eo quod igne magui agonis frigitur, qui usque ad sanguinem et usque ad ipsam etiam mortem, pro fidei defensione stare et certare conatur, et est panis tribulationis. Qualem sancto quondam prophetæ, pro eo quod sibi verba veritatis protulit, iratus Achab et in furorem versus, jussit apponi dicens: *Mittite virum istum in carcerem, et sustentate eum pane tribulationis, et aqua angustiarum* (*II Reg. xxii, 27*). Quartæ vero domus panis magno illo indeficientis charitatis igne succenso coquitur in clibano, quem caninus Domini inflamat, qui est in Jerusalem, estque panis angelorum, de quo qui manducaverit, ultra non esuriet (*Joan. vi, 55*).

D X. Habetis itaque quadripartitam Judam et unicuique domui spiritualem sibi assignatum panem. Sed et ternas redēptionis Iudeæ aquas super quas

Dominus ambulat, ut veniat in Bethlehem his quos superius ostendimus, modis et viis ad veram nos confessionem perdueentes, et suavem nobis spirituatis refectionis saporem, sapidamque, ut ita dixerim, suavitatem in quatuor istis, quas commemoravimus, dominibus infundentes, uniuersique Judæ attributas. Ingens admodum utilitas in hoc ejus adventu in Bethlehem, et magna omnino salus. Unde et hic in fine dicitur quod tunc salvus erit ominus homo, quia ecce veniet. Si intelligitis quid sit secundum hunc, quem usque modo in manibus habuimus, sensum, Dominum venire in Bethlehem, scitis consequenter ominus hominis, qui spiritualiter salvari desiderat, in ejus illo adventu consistere salutem.

57 Nec nullatenus curari posse aliquem hominem interiorem, nisi suavem et sapidam hanc, de qua nonnulla jam diximus, apud eum celebret refectionem. Sed considerate que sit hujus de quo loquimur, hominis ægritudinē, et videte si non est ita. Est aliquis qui semetipsum proiecit post tergum snum, et incorrigibilis jacens in peccato suo durior adamante; nullum divini timoris respectum habens, sed attrita exterior fronte, et indomabili corde dominus per omnia exasperans effectus (*Ezech. xii, 5.*) Nonne istum infirmum, et quidem pene usque ad mortem censes, qui secundum duritiam suam et impoenitentem eorū thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis justi judicij Dei? (*Rom. ii, 5.*)

XI. Est et alius non magno fortassis aliquo peccati pondere gravatus, nullo tamen boni operis decorē vestitus: marcidus jacens, et negligens. Sicut non in criminē frigidus, ita nec in virtute calidus, sed in tempore tepidus, et ideo ab ore Domini evomendus (*Apoc. iii, 16.*) et istum sanum quis nisi insanus dixerit? in quo a planta pedis, qui incedit in cogitatione, usque ad verticem, qui eminere debet in actione, sanitas non est (*Isa. i, 6.*) Certe si hoc secundum aliquem modum est, animæ esse sanum, quod et decorum (qui enim per sanitatem valet, ipse consequenter et per speciem nitet), nescio quo pacto hunc sanum esse fateberis, qui nequam vigilans, sed dormiens, non custodit vestimenta operis sui (*Apoc. xvi, 13.*) Certe, nec aliqua habet, sed nudus ambulat, et vident omnes turpitudinem ejus. Et de illo quid judicabis, qui inertis, in mente, debilitatus infirmitate, in fide oscundis, duai fidem non defendit; in corde quidem retinens, unde credit ad justitiam; sed os aperire non præsumens, ut confiteatur ad salutem? (*Rom. x, 10.*) Num ei salutem dices inesse, quem vides pro fidei viriliter non stare defensione? Nam, dum in fide peccat, quæ salvat, profecto deest ei salus, ac per hoc nec est sanus. Si enim fortis ac sanus esset in corde, nimis viriliter dimicaret pro fide. Juxta quod Apostolus dicit de sanetis: *Qui per fidem vice-runt regna, quia convaluerunt de infirmitate, fortis facti sunt in bello* (*Hebr. xi, 34.*) Dicturus siquidem, *fortes facti sunt in bello;* præmisit, convaluerunt de infirmitate. Ut innotesceret nobis, non posse quem-

A quam ascendere ex adverso, et opponere se murum pro domo Israel, ut stet in prælio in die Domini (*Ezech. xiii, 5.*) qui necedum per virtutem spiritus convaluit de infirmitate.

XII. Puto quod nec illi veram asseres inesse salutem, in cuius terra, pro eo quod suaviter vivitur (*Job xxviii, 13.*) inveniri non potest sapientia. In quo cum profundus per concupiscentiam, et amarus sit per malitiam: abyssus dicit sapientiam non inesse (*ibid., 12.*) et mare loquitur secus eam non esse. Quonam modo dicendus est iste habere salutem, qui supernæ suavitatis dulcedinem nec gustu contemplationis prægustare, nec palato novit desiderii affectare? Sunt itaque haec quatuor genera ægritudinis hominis: duritia videlicet, desidia, blasphemia et ignorantia. Quadripartitæ Judæ, et quatuor totidem Domini panibus omnino contraria. A quibus nullatenus homo iste, de quo loquimur, spiritualis salvabitur, nisi eo, quo superius diximus, modo, ambulet super aquas redemptionis Judæ Dominus, ut veniat in Bethlehem. Et est duritia in corde, desidia in opere, blasphemia in fide, ignorantia de illa æterna et felici suavitate, felici et suavi æternitate.

XIII. Sed ambulat Dominus super aquas redemptiois Judæ, et venit in Bethlehem. Ostendit, videlicet, modos huic infirmo, quibus ad veram, quam et quadripartitam esse superius indicavimus, accedere possit confessionem; et sapidissimam ei infundit internæ refectionis, quam in quadruplici domo panis consistere diximus, suavitatem. Tuic vero, ut ostendamus quomodo homo salvatur, duritia qua est primum ægritudinis genus, emollitur. Et emolliita duritia penitens in prima domo, quæ est austerioritas penitentiae, primum comedit panem, qui es panis doloris. Et in prima Juda, confessionem exercet peccati. Deinde desidia ad secundum pertinente infirmitatis genus pellitur, et ipsa depulsa devoluta in domo secunda, quæ est instantia bonæ actionis secundum comedit panem, qui est panis laboris. E in secunda Juda, confessionem exercet meriti. Post haec blasphemia, quam sibi tertium vindicat infirmitatis genus, destruitur. Ipsaque destructa fideli in domo tertia, quæ est fortitudo rectæ credulitatis, tertium edit panem, qui est panis tribulationis. Interna Juda, confessionem habet fidei. Novissima vero ignorantia, quæ est quartum ægritudinis genus projicitur. Qua projecta in domo quarta, quæ est æternitas supernæ felicitatis, quartum, etsi nondum per rem et effectum, per speciem tamen et desperationem, comedit panem, qui est panis angelorum. Et in **58** quarta Juda, per cogitationem et aviditatem confessionem celebrat gaudii, in voce confessionis et exultationis, sonum emittens exultant (*Psal. xli, 5.*) Merito itaque tunc salvari dicitur homo, cum venit Dominus in Bethlehem, ambulat super aquas redemptiois Judæ. Quæ autem et quæ sunt aquæ istæ, vel quid sit per eas Judam redimunt, unde, superius partim in sermone isto, partim

illo qui hunc proxime præcessit, ex parte, ut arbi-
tror, ostensum est.

En, fratres, in plures quam putavimus, verba nostra, super verbis responsoriū hujus pro-
traximus, sermones. Quia quando loqui incepimus, non omnia hæc in meditatione simul habuimus; quæ
postea præente nos gratuita gratia sua spiritu ve-
ritatis, et revelante nobis, serutati sumus. Putavi-
mus enim in uno nos sermone posse comprehen-
dere quod vix in quatuor invenimus [al. inveni-
mur] explesse. Quod cum ita sit, quid aliud hic
scendum, nisi hoc quod aperte datur intelligi, ut
dum postmodum patuit in tractando, quod prius
latait in cogitando, credatur datum pro vobis, quod
primitus non patuit, in occulto cogitantibus nobis.
Sic videlicet elationem in nobis destruemus, agno-
scentes humiliiter bonum, quod est in nobis, sicut
non esse a nobis, sic nec esse pro solis nobis. Quia
vero quædam adhuc de his verbis dicenda occur-
runt, in alium ea sermonem differamus. Tum quia
multa jam dicta sunt, tum quia quæ dicenda restant,
verbis paucis expleri non possunt. Quandoquidem
tam magna, tam profunda sint, ut non putemus,
quod uno comprehendendi sermone possint. Ipse autem
in quo speramus, qui et nos perduxit hucusque Spi-
ritus sanctus, revelare dignetur oculos vestros; ad
consideranda mirabilia de lege sua. Suam nobis tam
in sentiendo, quam in proferendo gratiam admini-
nistret ad laudem suam, et ad ædificationem ve-
stram. Cui sit cum Patre et Filio, a quibus ab æterno
procedit, honor et gloria in sæcula. Amen.

SERMO XV.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

*De modis quibus mentes prædicatorum in docendo
disponuntur, et moventur, et de fastidiosis auditoriis.*

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. De nobis modica, de aliis
qualiter magna sentiamus. — 2. Sicut beato Au-
gustino præter intentionem, prædicatoribus inter-
dum lingua moverat. — 3. Illis nunc verborum
copia, nunc provenit inopia. — 4. Multiplices ce-
nodoxia insidiae, et quis vitiū genitus. — 5. In
auditoribus duo vitanda, fastidium et curiositas.
— 6. Scripta SS. Patrum prædicatori commen-
data. — 7. In prædicatione non affectata verbo-
rum compositio, sed magis cordium spectanda
instructio. — 8. Prædicatores ut custodes Sponsæ
Dei, id est Ecclesiæ quales esse oportet. —
9. Egressus Domini de Samaria, id est occulta
custodia ad nos. — 10. Quantopere adventus Do-
mini mundo desideratus.

I. *Egredietur Dominus de Samaria ad portam
qua respici ad Orientem, et veniet in Bethlehem,
ambulans super aquas redemptoris Iudeæ: tunc sal-
vus erit omnis homo, quia veniet* (257). Debitorum,
dilectissimi, nos vobis recognoscimus, et est tem-
pus, ut quod pelliciti sumus, reddere pro viribus
studeamus. Sed priusquam ad indaganda, quæ ver-
bis istis, insunt profunda, accedamus: delectat
paululum commemorare quam miro modo, in verbo
suo, Deus omnipotens dispositus nos. Pierunque

A enim multa nobis coram loquentibus, ut in fine
precedentis sermonis diximus, occurrunt; que in
occulto meditantibus, et multo fortassis studio
querentibus non patuerunt, ut donum intelligentiæ,
et nostræ sutilitati non tribuamus, et coram
quibus confortur, pro illis conferri credamus. Sic-
que fit ut humiliiter in oculis nostris, de nobis modica,
de aliis sentiamus magna, non ambulantes in
magnis, neque mirabilibus super nos (*Psal. cxxx,*
1). Alioquin plura apud nos, ut ea postmodum lo-
quamur, in meditatione versamus: quam in ipsa
postea locutione, pro eo quod non occurrunt, non
proferimus: disponente, tunc temporis, mentem et
linguam nostram, et ad alia trabente ipso, in cuius
manu sumus nos et sermones nostri. Quia licet
que loqui proponimus, in cogitatione tractata fue-
rint, bona hæc tamen que locutionis tempore, et
Dominus menti, et mens ministratori; illis fortas-
sis, qui tunc praesentes sunt, auditoribus, sunt mag-
gis necessaria; ac per hoc quantum ad ipsos, me-
liora.

B 59 II. Quod Patri ac doctori nostro egregio,
beato, quadam vice legimus contigisse Augustino,
qui, dum ex more verba faceret ad populum, ad aliud
repente, quam vel propositum ejus erat, vel materia
in se habebat, de qua agebat, ejus se lingua, inter
loquendum, derivavit. Ad quem tempore postmodum
congruo, quidam humiliiter accessit, et quid in
mente efferebat, unctio illa docens de omnibus (*I Joan. ii, 27*), per verba illa, que impremeditate pro-
tulit, aperuit. Nonnunquam vero visitante mentem
spiritu, multa in meditatione apprehendimus: et ea-
dem multa, movente eodem spiritu linguam, in lo-
cutione postmodum effundimus, nonnulli bonum
providente in hoc tam de nobis quam de auditoribus
nostris, ut et in occulto per semetipsum pascat nos.
Ita fit ut dum omne quod in nobis est bonum, non
ex nobis, sed ex ipso sit, et nobis ex auditoribus
nostris, et illis meritum provideat ex nobis; con-
servante ipso, apud se, ad remuneracionem, et
quam, eis loquendo, impendimus prædicationem; et
quam ipsi nobis in audiendo, exhibent humilitatem.

D III. Sæpe vero, nec multa nobis in meditatione
patent, que proferamus, nec postea, etsi velimus,
proferre valemus. Ut subtrahente ipso, ad tempus,
mentibus nostris, intelligentia donum, et nobis per
hoc a vestris auribus verbum; et nos quidem dum
nobis demonstrat, quod non sufficietes simus cogi-
tare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia
nostra ex ipso est, salubriter humiliet (*II Cor. iii,*
5). Et vos nihilominus, dum scitis mandatum nubi-
bus ne pluant imbreui (*Isa v, 6*); sollicitos et devo-
tos in oratione reddit. Quatenus quod vobis effundamus,
ipse prior nobis infundat. Sieque dum voce ad
Deum clamant concordi, tam humilitas nostra quam
vestra oratio, uberior et quodammodo latius ad nos
quod ipso transmittente administreremus, redeat in-
telligentia donum, quam si nunquam fuisset sub-

(257) Ex officio Eccles., unde sup. Dominic. 2 Adventus, 3 noctur.

tractum. Sed hæc de nobis dicentes, qui loquimur et de vobis qui auditis, hoc etiam addimus, quia in uno eodemque Dei verbo, magis tangit periculum linguam nostram, quam aurem vestram.

IV. Vos enim eo securius quo humilius auditis, nos vero eo periculosius in sermone Domini incidi-
mus, quo elationem qua inter cætera vitia magis
gratiae inimica est, molestius nos infestantem habe-
mus. Nam aliquando bene aliquid dicere studemus,
ut vobis, qui auditis placeamus; vel [al. qui] etsi
forte placere non multum exoptamus, displicere tamen
formidamus. Aliquando delectamur [al. delectari]
turpiter in laude, quam offertis nobis; licet nec cor-
de, nec ore quæsita fuerit a nobis. Et quidem pla-
cere velle, et displicere nolle, non semper malum
est, sed beatus qui in utroque illi soli querit pla-
cere cui sicut placere optimum, ita et displicere
pessimum est. Illud autem tertium quod posui in
laude videlicet non quæsita, sed ab auditoribus
oblata delectari, malum esse non possumus diffiteri.

Quin [al. quod], necesse habemus, nos, qui loqui-
mur, cum ab eo forte fuerimus intercepti, ut ante
ejus oculos, cui soli esse debet honor et gloria, con-
versi ad cor nostrum, crebris lamentis tergamus.
Infirma siquidem mens, suavia laudis verba liben-
ter et gaudenter suscipit, qua etiam plerunque, et
cum nihil fortassis exterius et ad laudem pertinens
audit, bene a se dicta in occulto apud se revolvit,
et aliis per se hæc nota recognitans, illisque hæc valde
placere sibi renuntians, privata quadam apud se læ-
titia inaniter hilarescit. Et, cum nec ista sine gravi,
apud se, culpa mens versare possit, quid de eo dice-
mus, cuius ex abundantia cordis os loquens aperte
jaetando se (*Luc. vi, 45*), qua jam protulit, creberri-
me repetit profunde cogitata: nitide quoque tur-
pissimo et inanissimo arrogantiae vento inflatus
asserit prolatum? Ille quoque qualiter irridendus,
qua ^{littera} subsannandus est, qui laudem corde quidem
querens, ore autem quasi fugiens, nihil penitus
valere quidquid dixerit, conqueritur; malle se fa-
cuisse quam sic locutum fuisse asserit. Ad hoc totus
in hac ejus exteriore accusatione intendens, ut alios
ad laudem suam excitet, quatenus dum tam anxie
ore eum conqueri audiunt, et turpem inanis gloriæ
appetitum, qui in corde tam impatienser exspectat,
tamque ardentiter expetit, non conspiquunt, quasi
consolantes bene dixisse asserant, et jure eum lau-
dandum pro verbis tam laudabiliter prolatis afir-
ment. Detestabile certe jactantia genus ad hoc hu-
miliare te, ut exalte, et laudem querere fugiendo.

V. Hæc mala, fratres, et qua in hunc modum
sunt, loquentibus insidiantur, a quibus vos, qui
auditis, immunes estis. Quia in occulto servata
apud vos pulchritudo devotionis vestrae dum exte-
rius visa, vel audita non agnoscitur, humanae nim-
rium laudis pulvere non obfuscatur. Sed sicut nobis
ab hac perniciosa **60** elationis peste cavendum est,
ita et vobis nihilominus a pessimo cavitote vita
fastidit, et curiositatis. Sunt enim quam plures,

A quos saepissime experti sumus, qui cum maximo
fastidio suscipiunt verbum in sermonibus, qui die-
bus festis ex more recitari solent, magis ex usu
presentes se exhibent, quam ex affectu; plus exspe-
ctantes et desiderantes finem, quam aliquam desi-
derantes, vel colligentes sibi adificationem spiritua-
lem. Non solum autem, sed dum propter discipli-
nam ordinis vel corporaliter abesse non possunt,
perniciose fastidii pondere gravati, contrahentes
facies intra caputia, quasi per maturitatis frenum,
oculorum lasciviam cohibentes, inertii dormitioni in-
sistunt. Sunt vero alii qui libenter quidem audiunt
qua dicuntur, sed nihil penitus approbant nisi nova
et inaudita dicantur. Denique solent finito sermone,
et si forte verbis tunc non possunt oris, vel verbis
digitorum, aliqua, ut ipsimultoties reprehendimus,
et in hunc modum invicem conferre frequenter au-
divimus. Nonne Augustinus, nonne Gregorius,
nonne alii doctores hæc eadem dicunt? qua passim
in libris doctorum suratus memoriter retinuit, hæc
nobis pro sermone recitavit, ac si et nos non possi-
mus ista videre, ut ipse ea vidit, atque collegit.

VI. Hæc vox eorum nolentium attendere. Quia
juxta Comicum: *Nihil est dictum quod antea non sit
dictum.* Hæc, inquam, vox illorum, ac si nos quid-
quam dicere vel sciamus, vel deheamus quod non
dixerunt, et in scriptis suis ad doctrinam nostram
reliquerunt præcedentes nos doctores sancti. Præ-
sertim cum præcipiat nobis Psalmista, ut in ecclesiis
^C benedicamus Domino de fontibus Israel (*Psal. LXVII,*
27). Et divinitus percussi sunt filii Aaron in Leviti-
co (*Levit. x, 4*); pro eo quod ignem alienum olu-
lerunt, quod eis præceptum non erat. Quibus istos
similes dixerim, nisi carnalibus istis Israelitis, qui
fastidentes mamma, cibos, ut scitis, desiderabant
Ægyptiacos (*Num. xxi, 5*). Sed qua fuerit poena
illorum, si hi diligenter attenderent, talia, ut arbit-
tror, non dicerent.

VII. Illos autem, qua subsannatione et irrisione
judicabitis tangendos, qui cum omnino nullum vel
admodum modicum habent in Scriptura intellectum:
habitum ad eos sermonem penitus respunt, nisi
totus in verbis Latinis, et quod magis irridendum
est, nisi quibusdam verbis pomposis et insolitis
^D persolvatur. Bene, inquit, et acute sensit in mente;
sed quidquid dixit minus est probabile, minusque
acceptabile, dum sua vulgarem hanc locutionem
assumpsit in prolatione, cum ipsi nihil omnino in-
telligent ex omnibus qua dicuntur, nisi vulgariter
eis exponantur. Vos autem, fratres, non sic, sed
tanta aviditate esuriant mentes vestre verbum Dei,
ut iterum illud esuriatis. Sed et omnem in eodem
verbo devitare locutionem; qua non adificat. Ma-
gisque [al. magis quoque] affectate, ut in vobis im-
buantur corda, quam vobis componantur verba.
Emundantes itaque vos a fæcibus istis: compatimini
miseris nostris multimodis. Erectis fidelibus animis
suspirate ad illum pro nobis; qui nostra in his
omnibus, qua superius vobis exposuimus, et in cas-

teris, quæ in nobis innovantur malis: spes sola et singulare refugium est. Quatenus et qui illis, qui ejus magisterio adhærebant, pedes lavit; speciosos quoque reddat et pedes evangelizantium vobis (*Rom. x.*). Ut non simus sicut quidam plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquamur.

VIII. Et qui ad hoc constituti sumus, uti custodes Sponsæ sue sanctæ Ecclesiae, quæ estis vos, ejus ipso transmittente per nos verba, præstemus [*al. proferamus*] ipsum ab ea amari, ipsum laudari; et eum nequaquam adulterantes, aliquid in ea nostrum, quod ad ipsum solum Deum pertinet, queramus. Quatenus ut fideles paronymphi, et amici Sponsi, sinceri stantes in rectitudine internæ intentionis, et cordis eum auribus audientes gaudio gaudemus, non propter vocem nostram, sed propter vocem ejus (*Joan. iii, 29*). Ut enim idem ait: *Qui a seipso loquitur, gloriam propriam querit; qui autem querit gloriam ejus qui misit illum, hic verax est, et injustitia in illo non est* (*Joan. vii, 18*). A semetipso loquitur, qui a semetipso aestimat esse, quod loquitur; ille etiam a seipso loquitur, qui pro ipso solo loquitur, vel ob emolumentum videlicet alienus commodi temporalis; vel ob favorem humanæ laudis. Sed vos adjuvate in orationibus vestris infirmitatem nostram, ut sapienter inter illum et vos incendentes, ejus in vobis gloriam queramus, qui misit nos.

IX. Audite quid in verbis istis sacrosanctis et profundis, ipse dignante revelavit nobis, ut et nos ad ipsius laudem et utilitatem vestram revelaremus vobis. Egregietur Dominus de Samaria ad portam quæ respicit ad orientem. Per hunc Domini **61** egressum de Samaria, salubrem ejus de illa alta et secreta custodia, ubi illum Pater in sinu suo custodivit, ad homines accepimus adventum. Quia, ut ipse ait: *Exi a Patre, et veni in mundum* (*Joan. xvii, 28*). Et juxta Psalmistæ sententiam: *A summo cælo egressio ejus* (*Psalm. xviii, 7*). Nonne in custodia fuit qui in patre invisibili, invisibilis absconditus fuit? nam quandiu nullam aliam in se naturam nisi divinam, quæ et invisibilis est, habuit, quasi tandem intus fuit. Sed, quando *Verbum caro factum*, id est Deus homo factus est, et habitavit in nobis (*Joan. i, 14*); ac secundum quod Jeremias ait: *In terra visus et cum hominibus conversatus est*. (*Baruch, iii, 58*). Tunc nimur de hac, de qua loquimur, Samaria egressus est.

X. Hinc ejus egressum illa quondam in Cantic's ardenter videre exceptavit: quæ magno affectu desiderio ait: *Quis mihi dedit te fratrem meum, ut inventiam te foris?* (*Cant. viii, 1.*) Intus quidem jam eum invenerat, quia in eum credebat, quem in divinitate invisibilem agnoscebat. Sed foris eum videre concupiscit, ut in illa videlicet natura appareret, quæ oculis corporalibus videri posset. Sed ut in tali natura appareret, oportuit ut in unitate eam personæ suæ assumeret, et non sub aliqua se forma phantastica absconderet: sed illud veraciter

A esset, in quo appareret: sive frater esset, dum homo esset. Prius ergo eum fratrem suum fieri voluit, ut eum postmodum foris invenire posset. Quia, postquam frater et caro nostra factus est, dum in similitudinem hominis factus, et habitu inventus ut homo, de secreto paternæ Samariæ, ad publicum nostræ egressus est naturæ; sive foris inventus est in natura nostra, qui intus fuit in sua, Qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVI.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De adventu Christi ad Ecclesiam per virginem Mariam.

BSYNOPSIS SERMONIS. — 1. Portæ diversa acceptio in Scripturis. — 2. Porta orientalis est Virgo Maria, ad quam insignis apostrophe. — 3. Ante Mariam nemo virginitatis Deo sacravit propositum. — 4. Plenitudo gratiae per Mariam in fideles derivatur. — 5. Moysen de fiscelia scirpea filia Pharaonis, Christum de Virgine natum suscepit Ecclesia gentium. — 6. Bethlehem, id est domus panis: qui reprobis triplex. — 7. Panes Ecclesiæ probati decem recensentur. — 8. Quis fructus, in Ecclesia, singulorum.

I. De Samaria egressus Deus ubi primum apparuit? utique ad portam, que respicit ad Orientem. Quia illam, in qua videretur, de virgine Maria suscepit apparitionem. Est porta quædam Christus, de qua dictum habet in Job de impio, quod *Longe fient amici ejus a salute, et conterentur in porta* (*Job v, 4*). Quia Synagogæ populi a vera se salute elongantes, veniente Christo, per insidelitatem corrupti sunt. Est et alia ad fidem pertinens porta, de qua sanctus David: non confundetur, *Cum loqueretur, inquit, inimicis suis in porta* (*Psalm. cxxvi, 5*), id est quando disputabit cum hereticis pro fide tenenda [*al. tuenda*]. Est quoque bonum, quod exercemus opus, quasi porta quædam, quia per illam de bona voluntate, quam coram Deo intrinsecus habemus: ad oculos proximorum extrinsecus eximus; de qua ait sanctus Job: *Quando procedebam ad portum civitatis* (*Job xxix, 7*). Quando videlicet exterius exivi ad opus bonum coram aliis. Sed et exitus ab hac vita, porta nobis est. Sicut in Ezechiele legimus (*cap. xl, 3*), quod propheta interius stans, oculos exterius habuit ad portam, Pro eo quod electus quisque in fide Ecclesiæ vivens, ad exitum suum ab hac vita, desiderium suum extendere debet, ut cum Christo esse possit,

II. Porta quoque sancta et perpetua, virgo est, ut in eodem dictum invenitur Ezechiele, quia *porta hac clausa erit et non aperietur* (*Ezech. xliv, 2*). Quia ipsa semper, et ante partum incoerupta, et post partum mansit illæsa. Ad hanc portam egressus Dominus de Samaria venit, quia ipsa in mente aperta per fidem, et in corpore clausa per castitatem; sine pollutione, eum munda concepit, et sine læsione integra generavit. Vere tu es, o Virgo beata, porta in Ezechiele orientalis. Tu et ista, de qua nunc agimus, porta, respiciens ad orientem; quia tu es, in qua Christus suum sine omni viola-

tione et ingressum habuit et egressum, per quam Aria, primum ad portam quæ respicit ad Orientem, deinde venit in Bethlehem. Hoc est quod in missa cantamus de ea (258), quia primum *unigenitum filium suum sancti Spiritus obumbratione concepit.* Et deinde : *Virginitatis gloria permanente huic mundo lumen aeternum effudit, Iesum Christum Dominum nostrum.* Nam Bethlehem Ecclesia est vocata de gentibus, ut ejus domus sit, qui ait : *Ego sum panis virus (Joan. vi, 52).* Ad quam domum panis venit Dominus, postquam egressus est de Samaria, ad portam quæ respicit ad Orientem. Quia de sinu Patris per carnis assumptionem ad virginem accessit, et ipsa mediante per fidem ad Ecclesiam pervenit.

III. Toton adhuc pene mundus ad occidentem carnis vergebat operans in ea, et proferens ex ea fructum mortis, quando tu ad virginitatis orientem oculos elevans, gloriam in te praeferebas future incorruptionis. Qualis ille sancte Ecclesiae fulgebit pulcherrimus et felicissimus status : in quo non nubent fideles ejus, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in celo ! (*Math. xxii, 30.*) Quæ enim erat illo tempore mulier hanc vocem proferre valens aut volens : *Virum non agnosco ? (Luc. i, 34.)* Certe nullam tunc fuisse asseres, si vocis luxus virtutem plene agnoscas. Quid enim est virum non cognosco, nisi virum cognoscere non propono ? Non solum in praesenti virum ignorans, sed et omni vita meæ tempore firmum ignorandi propositum habens. Quin potius, pro maledicta habebatur tunc sterilis : in tantum ut magis plangendum et dolendum sibi arbitraretur filia Jephætæ (*Judic. ii, 54*), quod carnem virgineam intulit sepulcro, quam quod gladio jugulata est paterno. Sed tu respexisti Christum in interna intentione ; respexisti ad Orientem, carnis virginitatem, in pudica conversatione. Respexisti, inquam, etiam præ mulieribus cunctis unde et per secula beata prædicaris in cunctis. Sed quem sola tunc suscepisti, sola habere noluisti, sed, qui de sinu Patris venit ad te, usque ad nos quoque venit per te.

IV. Sicque ros qui primum in solo vellere fuit (*Judic. vi, 40*), totum postmodum aream humectavit, ut sola quidem, primum ipsum susciperet ; ut eum deinceps cunctis gentibus inferret. Hoc est quod ait sanctus David, quia *descendet primum sicut pluvia in vellus*; et deinde *sicut stillicidia stillantia super terram (Psal. lxxi, 6)*. Primum descendit in vellus, deinde in terram. Sed in vellus, ut pluvia, in terram vero, ut stillicidia. Quia primum Christus ad virginem cum gratiæ plenitudine venit, deinde fideles et electos suos ad participandum vocavit. Unde sicut primum ros in vellere, deinde in area, ita et Dominus egrediens de Sam-

aria, primum ad portam quæ respicit ad Orientem, deinde venit in Bethlehem. Hoc est quod in missa cantamus de ea (258), quia primum *unigenitum filium suum sancti Spiritus obumbratione concepit.* Et deinde : *Virginitatis gloria permanente huic mundo lumen aeternum effudit, Iesum Christum Dominum nostrum.* Nam Bethlehem Ecclesia est vocata de gentibus, ut ejus domus sit, qui ait : *Ego sum panis virus (Joan. vi, 52).* Ad quam domum panis venit Dominus, postquam egressus est de Samaria, ad portam quæ respicit ad Orientem. Quia de sinu Patris per carnis assumptionem ad virginem accessit, et ipsa mediante per fidem ad Ecclesiam pervenit.

V. Hac dicens egregiam illam, ad mentem, veterem historiam Exodi (cap. n, 3) revoco. In qua legitur de Moyse, quod noviter natum abscondit eum mater tribus mensibus. Cumque jam celari non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, et linivit eam intus, et foris bitumine ac pice, posuitque intus infantulum. Quem postea, ut scitis, quia longum est ire per singula, sustulit filia Pharaonis. Quis hic Moyses tribus mensibus in domo absconditus paterna, nisi Dominus legifer noster, qui accepit verba vita dare nos tribus temporibus : sub natura, sub lege, sub prophetis, in hac, de qua jam multa locuti sumus, latens Samaria ? Sed elatus de domo paterna, positus est in fiscella scirpea bitumine linita ac pice. Quia egressus de Samaria venit ad portam quæ respicit ad Orientem. Extra etum de fiscella Pharaonis eum filia suscepit, et Christum natum de Virgine Maria, per fidem electa Ecclesia de gentibuscepit, quod est Dominum a porta quæ respicit ad Orientem, venire in Bethlehem. Quasi bitumine fiscella linita est, ac pice dum munditia ornata est virgo nostra, ac humilitate : ut virum se non cognoscere asserens, quod perfectæ esse castitatis nemo ambigit, et ancillam Domini se vocans (*Luc. i, 38*), quod magnæ ac profundæ humilitatis est, omnipotenti Deo et picem humilitatis in mente, et bitumen offert castitatis in carne. Quod ergo in psalmo septuagesimo primo dicitur descendere (*Psal. lxxi, 6*) ; deinde in vellus, postremo in terram ; quodque in Exodo, primo Moyses celari non

D valens, manifestatur ; deinde in fiscella 63 ponitur ; novissime vero a filia Pharaonis suscipitur, id hic est primum Dominum egredi de Samaria ; deinde ad portam accedere, quæ respicit ad Orientem ; novissime vero in Bethlehem venire, Christum videlicet de secreto Patris, inde tamen non recedendo, exire ad virginem, carnem de ea et in ea assumendo, accedere ad Ecclesiam de gentibus, alimentis fidei eam reficere.

VI. Sed cum Ecclesia Bethlehem vero *domus panis* sit, sciendum, quia est *panis cuius* ipsa non est *domus*, quia cum intra se hospitari non permittit. Est enim panis quidam, doctrina hæretica, ut in Parabolis legitur, quia *panis absconditus*

(258) In præfatione missæ encomium Marie.

suarior est (*Prov. vi, 17*), pro eo quod doctrina haeretica reprobis charior nonnunquam est quam doctrina sana. Est et carnalis delectatio panis, quo anima peccatrix pascitur, sicut habetis in Job de impius dictum, *cum se moverit ad quaerendum panem* (*Job xv, 25*), id est cum se intromiserit carnalem querere delectationem. Sed et induratus quilibet, perseverans in peccato suo, panis est, ut reperitur apud Osee, *quod Ephraim factus est panis subcinericus, qui non reversatur* (*Ose. viii, 8*), quia induratus peccator in immunditiis suis jacet, et de eis non penitet. Hujus tripartiti panis Ecclesia domus non est, quia per affectum, sive per effectum mansio non est. Primus panis edentem perducit ad blasphemiam in fide; secundus, ad consensum in pravitate; tertius vero, ad aeternitatem in poena gehennae. Doctrina namque haeretica per errorem seducit, delectatio peccati ad consensum perducit, perseverantia in iniuritate in aeternam perditionem mergit, ut justo Dei iudicio sicut hic nunquam voluit terminare culpam, sic et ibi nunquam finiat poenam.

VII. Sed est aliis panis ad Ecclesiam pertinens, cuius et illa domus est. Ipse est primus qui de se ipso ait: *Ego sum panis vivus* (*Joan. vi, 52*), quia in ipso vitalis animæ refectio est. Est et secundus panis ejus, ille quem in sacrosanto altari quotidie sumit. De quo in Parabolis dicitur: *quia panem otiosa non comedit* (*Prov. xxxi, 27*), quia ipsa corpus Redemptoris sui sine fructu boni operis non percipit. Est et tertius gratia spiritualis, ut in Isaia habetur quod *panis ei datus est, aquæ ejus fidèles sunt* (*Isa. xxxiii, 16*), id est gratia spiritualis viro ecclesiastico collata est, contemplationes ejus erroneæ non sunt. Est et quartus, sacra doctrina, ut ait Jeremias *quia pœnali petierunt panem* (*Thren. iv, 4*). Humiles videlicet et simplices desideraverunt doctrinam audire. Est et quintus Ecclesiae panis, actio bona, sicut et vox illa continet sancti Spiritus in Isaia, que talis est: *Panem nostrum comedemus* (*Isai. iv, 1*), pro eo quod septiformis Spiritus in bono opere, quod nobis agendum inspirat delectatur. Est et sextus panis ejus robur charitatis. De quo Dominus in Evangelio: *Quis ex vobis petit panem, id est charitatem?* (*Luc. xi, 11*). Est et septimus virtus humilitatis, ut in libro Regum legitur: *Et ecce ad caput ejus subcinericus panis* (*III Reg. xix, 6*), quia in mente viri sancti humilitas est consideratione propriæ inscrutabilitatis. Est quoque et octavus, homo sanctus [*al. sanctificatus*], ut in psalmo habetur de Domino quod *cinerem tanquam panem manducat* (*Psal. ci, 10*). Quia non solum incorporat sibi virum sanctum per justitiam, sed et peccatorem per pœnitentiam. Est certe et nonus, consolatione, ut ait Jeremias: *Populus gemens et quaerens panem* (*Thren. i, 11*), id est dolens et desiderans consolationem. Est adhuc decimus panis ejus, subsidium vitae presentis. De quo ait in Genesi sanctus Jacob: *Si deris mihi pñem ad edendum* (*Gen. xxviii, 20*), id est si mihi contuleris subsidium, ad corroborandum.

A T. VIII. Hujus itaque bis quinque partiti panis domus Ecclesia est, ut jure nominetur Bethlehem et sit. Primum habet per fidem pasta; secundum, sacramentaliter cibata; tertium, in occulto visitata; quartum, audiendo instructa; quintum, in bono opere occupata; sextum, dilectione impinguata; septimum, in semetipsa humiliata; octavum, per exercitium sanctificata; nonum, per consolationem roborata; decimum, per subsidium munita. Ad hanc Bethlehem egrediens de Samaria ad portam, quæ respicit ad Orientem Dominus venit, quia de secreto Patris exiens, et de virginе Maria naturæ nostræ publicum sumens, Ecclesie se per fidem ostendit. Qui nobis præstet, ut qui jam eum per fidem cognoscimus, usque ad contemplandam speciem suæ celsitudinis perducatur. Cui sit cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

64 SERMO XVII.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De eo quod in sacramentis Veteris Testamenti Dominus ad Ecclesiam venit.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Panis animæ verbum Dei.

— 2. Per Iudam vel Bethlehem Ecclesia, per aquas redempcionis sacramenta designantur. — 3. Pro tempore sacramenta diversa. — 4. A vulnero peccati coepit medicina sacramenti. — 5. Aquarum in malam partem acceptio septuplex; quæ sunt redempcionis Damasci. — 6. In bonam partem acceptio; quæ sunt aquæ redempcionis Judæ. — 7. Jesus operatur quod vocatur. — 8. Evangelizantibus et pulsantibus dat Dominus verbum virtute multa et occulta. — 9. Pro meritis auditorum se habet saepius lingua prædicatorum.

1. Gratias Deo super incenarrabili dono ejus. *Gratias ei*, qui epulis nos quotidie spiritualibus magis ac magis resuscitere dignatur, admittens nos in interioribus suis, et ostendens nobis thesauros suos absconditos, et arcana secretorum suorum, revelans etiam oculos nostros, et faciem, ut et mirabilia de lege sua scrutemur, et gloriam ejus speculemur. Ecce quot nobis in verbis responsoriis hujus profunda, quam magna revelavit, et quam occulta? et certe, quando primitus apud me ea ruminare coepi, putavi me uno sermone, vel ad plus, duobus ea expondere, cum jam sex expleverimus, unum modo habentes in manibus, et adhuc nonnulla de eis dicenda habemus. Mirabile, fateor, genus cibi, qui non solum ob maximum, qui ei inest saporem, quo magis comeditur, eo et magis esuritur, sed etiam quo frequentius editur, eo et plus augetur. Quod hic experti sumus, quia crebro jam comedimus, sed edentium sub dentibus crescit [*al. crescat*] in ore cibis. Aggregiamur jam quod de his adhuc verbis restat exponere.

II. *Ambulans super aquas redempcionis Judæ*. Hinc incipiendum est, quia hic desuit sermo præcedens. Venit ergo Dominus in Bethlehem, Ecclesie de gentibus per fidem se ostendens, sed venit ambulans super aquas redempcionis Judæ, fundans in eadem Ecclesia ab initio sacramenta salutis humanæ. Unam siquidem eamdemque, per Iudam, Ecclesiam accipimus; quam et per Bethlehem intelligimus, quia

quæ reficitur per agitatem veritatis, ipsa et sublimatur per virtutem confessionis: ibi corde credens ad justitiam, hic autem ore confitens ad salutem (*Rom. x, 10*). Quæ Iuda aquas habet redemptionis suæ, super quas ambulans Dominus venit in Bet lehem, quia sunt in ea instituta sacramenta, partim sub lege naturali, partim sub scripta, partim in tempore gratiæ, in quibus suam esse salutem confitetur, quoisque ipse verus Salvator et in primo adventu apparuit, in quo in ara crucis semetipsum immolans, carnem suam nobis in cibum et sanguinem in potum ministravit. Et in secundo apparebit, quando finis erit, cum tradet regnum Deo et Patri; et Deus erit omnia in omnibus (*I Cor. xv, 24*), ut conferente ipso nobis sempiternam beatitudinem, cesserent et omnino desinant, non solum quæ ante prium ejus adventum erant, promittentia Salvatorem, sed et quæ post secundum sunt [*al. promittunt*] modo salutem. Tunc non in Proverbii loquetur nobis, sed palam de Patre annuntialit nobis (*Joan. xvi, 23*). Nec sub velamine sacramentorum accedit ad nos, quia videbimus cum facie ad faciem; et videbimus cum sicuti est (*I Cor. xiii, 12; Joan. iii, 2*).

III. Quia vero non ad statum pertinet ambulare, sed ad motum, super aquas redemptiois Judæ, ut veniat in Bethlehem, Dominus ambulat. Quia quounque se in carne manifestaret Filius Dei, sacramentorum quæ Ecclesiæ præfigurabant redemptionem; alia pro aliis, prout ratio postulavit, mutavit, et alia aliis juxta cursus temporum et series generationum succedere fecit. Elevate oculos vestros, et videte quomodo Dominus, quoisque in tempore gratiæ venit in Bethlehem, tempore naturæ, et legis scriptæ, super aquas redemptiois Judæ ambulabat. Pauca quidem sub natura sacramenta instituens, et ea sub lege scripta multiplicans, quoisque a porta quæ respicit ad Orientem veniens Bethlehem introiret, per virginem videlicet in carne apparens, Ecclesiam per fidem inhabitaret, jamque figure et signa cessarent, et res ipsa, atque veritas apparens regnaret. Itaque, priusquam in Bethlehem venit, super aquas redemptiois Judæ ambulavit; at vero postquam in Bethlehem venit, tanquam in domo propria, omni jam suavitatis refectione plena quiescit.

IV. Hoc esse arbitror, quod in libro Regum legitur dixisse Dominus ad Nathan: *Non habitavi, inquit, in domo a die qua eduxi filios Israel de medio Ægypti: 65 sed ambulavi in tabernaculo et tentorio per cuncta loca quæ transiui, cum omnibus filiis Israel* (*II Reg. vii, 6*). Dies qua filios Israel ex Ægypto eduxit, claritas [*al. claritatis*] est gratia, qua electos suos, quos sua in æternum visione beatificendos prædestinavit, visitans, de tenebris illos extraxit; quas per peccatum primi parentis, et per mortalitatem in corpore, et per iniquitatem contraxerunt in mente. Statim enim post peccatum, ex quo calamitas coepit, et ipse eos hac gratia vispare coepit, infirmo homini medicinam in sacra-

A mentis diversis, prout ratio expetebat, preparavit; alia sub natura, alia sub lege: diversa quidem quantum ad speciem, ad unam tamen tendentia sanitatem. Illis autem temporibus necdum in domo habitavit, hoc est nondum ad Bethlehem sancte, quæ nunc est, Ecclesia venit, sed ambulabat in tabernaculo et tentorio per cuncta loca quæ transiuit, homini videlicet appropinquans in sacramentis, quorum quedam suo tempore cessaverunt, et alia illis pro illis successerunt. Sicut tabernaculum atque tentorium stabiles mansiones non sunt, sed de loco ad locum transferuntur, et ibi solummodo haberi soient, ubi domus construi non possunt. Et pertransiit hoc modo bene faciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo (*Act. x, 38*), quos ad hanc sanitatem elegit ambulans super aquas redemptiois Judæ.

V. Sed adhuc aliae præter has in Scripturis aquæ sunt, quas bibunt iniqui, sed redemptiois Judæ non sunt, sed sunt perditionis Damasci. Quia nequaquam electi in eis abluuntur, ut salventur, sed in eis reprobi potius demerguntur, ut condemnentur. Sunt etiam quasi quedam aquæ peccata nostra, quæ nobis Dominus per pœnitentiam remittit, sicut legimus in Genesi, quod *spiritus Domini ferebatur super aquas* (*Genes. i, 2*), quia major est ejus pietas, quam nostra iniquitas. Et charitas ejus operit multitudinem peccatorum nostrorum (*I Petr. iv, 8*). Scientiæ quoque hæreticorum aquæ sunt, ut dicitur in parabolis; quod *aquaæ surtive dulciores sunt* (*Prov. ix, 17*). Quia dulciores esse videntur reprobis, occulte scientiæ hæreticorum, quam documenta orthodoxorum. Sed et persecutions pravorum aquæ sunt, ut ait Psalmista, quod *fundarit terram super aquas* (*Psalm. ciii, 5*), roboravit videlicet Ecclesiam super persecutions. Aquæ etiam instabiles cogitationes sunt, unde et postulat idem Psalmista, ut *tiberet eum de aquis multis* (*Psalm. cxliii, 7*). Illoc est de multis instabilibus cogitationibus. Per aquas blandimenta accipinus tentationum, sicut ait sanctus Job, quod *lapiides excavant aquæ* (*Job xiv, 17*), pro eo quod fortes etiam nonnunquam viros temptationum blandimenta emolliunt. Aquæ nihilominus voluptates

C exprimunt reproborum, sicut ait sanctus David: *convertit aquas eorum in sanguinem* (*Psalm. civ, 29*), quia Dominus nonnunquam malas reproborum voluptates in amaritudinem perducit. Poenæ quoque infernales per aquas designantur, ut legitur de Ægyptiis, *submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus* (*Exod. xv, 10*); id est ruerunt ponderosæ peccatores in poenis infernalibus. Haec, et si quæ in hunc modum aquæ sunt, ad Abanan et Pharnphar fluvios Damasci pertinent (*IV Reg. v, 12*), et non ad aquas redemptiois Judæ.

VI. Sed sunt et aliae aquæ, quas spectare ad redemptioem Judæ non immerito dixerim, sicut syri illæ, de quibus Psalmista. et aquæ, inquit, quæ super celos sunt (*Psalm. cxlviii, 4*), id est an-

geli sancti, qui in superioribus versantur, laudent nomen Domini. Iste sunt aquæ redēptionis Judæ, quia liberatiōni et defēnsiōni sanctæ Ecclesiæ angelī semper insistunt. Insistunt et animæ a carne solutæ, pro Ecclesiæ sancta indesinenter orantes, quæ et ipsæ aquæ sunt, de quibus sanctus David: *qui tegis, inquit, aquis superiora ejus* (*Psal. cii, 5*). Quia nos in quibusdam quidem sacram Scripturam intelligimus; sed animæ beatæ plene ejus profunda comprehendunt. Insistunt etiam sancti, qui in ea modo sunt, sicut idem Psalmista dicit, quod *fūmen Dei repletum est aquis* (*Psal. lxiv, 10*). Pro eo quod quotidie in sancta Ecclesia et merito et numero populus Deo augetur serviens. Lamenta quoque humilitatis aquæ sunt, quæ hanc frequenter Judam redimunt. De quibus sanctus Job: *si lotus, inquit, fuero quasi aquis nivis* (*Job viii, 30*), id est si perfusus fuero lamentis humiliatis. Ad hujusmodi vero pertinent aquas et devotiones sanctorum, de quibus item beatus Job quod *aquas appendit in mensura* (*Job xxviii, 25*). Quia modo admirando devotiones electorum suorum Deus moderatur; ut non possint tantum aliquando explorare in effectu, quantum comprehendere possunt in affectu. Populi etiam qui quotidie in Ecclesiam a malo liberantur, aquæ sunt redēptionis Judæ. De quibus Psalmista Dominum alloquens, *viderunt, inquit, te aquæ et timuerunt* (*Psal. lxxvi, 17*), id est intuiti sunt populi credendo, et timuerunt pœnitendo.

66 VII. Quomodo autem in his et in hujusmodi aquis consistat redēptio Judæ, nostrum satis vobis ingenium dicit. Super has redēptionis Judæ aquas quotidie Dominus ambulat, veniens in suam Bethlehem, per eas incessanter suam Ecclesiam visitans. Sed quæ utilitas in hoc quod egrediens Dominus de Samaria ad portam quæ respicit ad Orientem, venit in Bethlehem, ambulans super aquas redēptionis Judæ? Multa quidem, et admodum magna. Nam sequitur: *Tunc salvus erit omnis homo, quia ecce veniet. Merito quidem. Nomen quippe ejus Jesus. Quia id operatur quod vocatur, salutem videlicet in medio terræ* (*Psal. lxxxiii, 12*). Salvum faciens populum suum a poccatis eorum (*Matth. i, 21*). Non enim misit eum Deus Pater in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum (*Joan. iii, 17*). Quatenus verum sit, quod hic dicitur: *quod tunc salvus erit omnis homo, quia ecce veniet*. Sed his secundum sensum allegoricum auditis, ardenter, ut mihi videtur, expeditis, nec sine spe exspectatis, ut aliquid vobis de hoc Domini egressu secundum sensum moralem loquamur. Et quidem decesse vobis non audeo, etiam cum aliquid forte petitis, quod supra me est.

VIII. Sensi enim frequenter, et expertus sum, quia pulsatus ego, ac per hoc pulsare compulsi, et ipse mihi nonnihil patere vidi, quod me prius latuit. Quod profecto tunc non pateret, nisi pulsarem, sed nec pulsarem, nisi pulsatus fuisset. Quod certe [al. profecto] his, qui erga opus verbi deyoti

A et assidui sunt, sæpe contingit. Eos namque intentores eorum intentos faciunt, in eo quod ipsi intenti sunt et dum pulsant ad eos, aperit eis Dominus quod eos prius latuit: *præparans, ut ipse ait ad sanctum Job: corvo escam suam, quando pulli ejus ad Deum clamant vagantes, eo quod non habeant cibos* (*Job xxxviii, 41*). Et plerumque fortassis præparat escam illam corvo, magis propter pullos clamantes quam propter ipsum corvum, tribuens dispersatoribus fidelitatem et prudentibus quos constituit super familiam suam, quando parvuli corum petunt paneum; non solum quem eis frangerent (*Thren. iv, 4*), sed et quomodo frangunt; ne in petitione tam justa patientur repudiā. Ardor igitur quem in audiendo verbum habet vos, magnum nobis afferit commodum; tepor vero non minus dispendium. Quia cum non pauca desideratis vos, dat nobis pastor omnium nostrum, non solum unde vos pascamus, sed unde una vobis cum pascamus. Cum vero panem illum vite fastiditis vos, illum, obstante fastidio vestro, non memor accipere nos.

B IX. Et inde est quod sæpe quando loqui vobis debemus, debiles et inopes efficiemus ad loquendum, quia vos infirmi et debiles facti estis ad audiendum. Nec nisi modicum quid tune vel acute sentire vel prompte proferre possumus, obstante tempore vestro, ne id possimus. Econtra vero cum loquentes vobis alacres vos signis, sive modis aliquibus ad audiendum, et avidos, cum humilitate tamen vera, et intentione C proiectus spiritualis deprebendimus, ministrantur nobis in ipsa locutione, quedam antea non cognita a nobis quæ vobis apponamus. Ut repentina desiderii vestri agitatio, subita sit nobis, rovre gratæ administratio. Sed hunc modo sermonem terminantes, in aliud quod ad sensum pertinet moralem differamus, illum laudantes qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVIII.

ITEM DOMINICA II IN ADVENTU DOMINI.

De triplici ordine cœnobitarum.

SYNOPSIS SERMONIS. 1. Ex cœnobitis, aliis obedientiariis, claustrales, novitiis. — 2. Designati per Abraham, Isaac, Jacob; et vocatos diversis horis ad vineam Patris familias. — 3. Per David egredientem et ingredientem ad imperium regis. — 4. In obedientiariis quanta prudentia et fidelitas requisita. — 5. In novitiis si mundi contemptus, et religiosus affectus: si humilitatis, et pœnitentiae amor perseverans. — 6. Claustralibus quies animi et corporis necessaria. — 7. Obedientiarus vitet desidiam, novitus sæculi vetustatem, claustralibus vagationem curiasam. — 8. Frequentant sanctam actionem, sacram lectionem, puram orationem. — 9. Monasterium career voluntarius, querant spirituales compedes. — 10. Deus dura ex ejus amore sufferentibus vires suggestit, et spe retrubationis erigit. — 11. In illa requie beatitudinis nec minima cogitatio bona erit sine mercede. — 12. Passionem tribulationis sequitur consolatio æternae mercedis.

I. Videtur mihi quod in his verbis, de quibus jam multa dicta sunt, **67** tres notari ordines possunt

corum qui in sancta congregazione existunt. Ac primum quidem illi sunt, qui ob curam exteriorum sibi commissam obedientiarii vocari possunt. Ininde inter vos admittantur et vocantur noviti: et illorum ordo, qui omnia omni occupatione exteriori et cura, solis interioribus intendunt, et appellantur claustrales. Dicitur namque Dominus egredi, venire, ambulare. Et, ut unicuique istorum trium servetur sua proprietas, egreditur ad portam quae respicit ad Orientem; venit in Bethlehem, ambulat super aquas redemptoris Iudee. Horum tamen omnium origo et causa, Samaria. Quia inde egredi, inde venire et ambulare perhibetur. Egreditur ergo, ut breviter perecurramus, in obedientiaris, quos ob curam et provisionem exteriorum eis commissorum, saepe non quidem solum in corpore: sed et de ipsa nonnunquam spirituali mentis quiete exire necesse est.

II. Venit in novitiis, qui vel ab ipsa pueritia, quasi ab ipso incipientis aetatis oriente, vel in aetate jam senili quasi ab occidente veniunt, ut recumbant cum fidelibus et obedientibus, quos designat Abraham, cum his, qui sibi bene concisi de firma gaudent spe futurorum, ad quos Isaac pertinet: cum his, qui contra vitia viriiter pugnant, eorum modis omnibus supplplantationem intendunt, quos Jacob exprimit; et ad hoc veniunt, ut cum his obedientibus, sperantibus, pugnantibus recumbant in hoc regno coelorum (*Matth. viii, 11*), spiritualiter videlicet in hac sancta epulentur, quam coram video, congregatione justorum, panem vitae edentes in hac sancta Bethlehem. Hi sunt qui diversis horis ad vineam Patris familias illius supremi accedunt (*Matth. xx, 1*): alii quidem in mane pueritiae, alii hora tercia adolescentiae, alii sexta iuventutis, alii nona senectutis, alii etiam undecima ultimae et decrepitate aetatis. Et cum nequaquam in veniendo unum omnes habeant tempus, singulos tamen deinceps remunerat unus, quia et unus est Dominus mediator noster, qui de se ipso suos in Bethlehem pascit novitos, et consolatur in vinea laborantes. Ipse qui in novitiis venit, in claustralibus ambulat, qui auxilio ab ipso percepto, ascensiones in cordibus suis disponentes, in valle hac lacrymarum, eunt de virtute in virtutem, ut videant Deum deorum in Sion (*Psal. lxxxviii, 7*) et eo quidem expeditius eunt, eo etiam celerius pervenient, quo ab exteriori funditus cura liberi, solis interioribus intendunt.

III. Ad hanc spectare arbitror, quod de sancto David in ejus laudem dicitur: *Quis enim in omnibus sicut David fidelis, egrediens, et ingrediens, et pergens ad imperium regis?* (*I Reg. xxii, 14*.) Ingrediens propter novitos, egrediens propter obedientarios, pergens propter claustrales. Sed oportet ut egredientes nostri ad portam egrediantur, quae respicit ad Orientem, et venientes ad Bethlehem veniant, et ambulantes, ambulent super aquas redemptoris Iudee. Quia et David nec egreditur nec ingreditur,

A nec pergit nisi ad imperium regis. Et ut sciatis quomodo sic agere possint, vide quia et Samaria est locus unde habent egredi, venire et ambulare. Et fidelitas similiter causa, quod ingreditur et egreditur, et pergit ad imperium regis sanctus David. Sentitis, ni fallor, aliquid in his clausum contineri, ut sciatis perinde pulsandum vobis, quatenus appetiatur. Samaram dicunt custodiam interpretari. Adsit igitur egredientibus nobis custodia, ut egredi possimus ad portam quae respicit ad Orientem. Adsit, inquam, et ipsa duplex; et prima prudenter, et secunda fidelitas sit.

IV. Talem enim describit Dominus dispensatorem, qui super familiam suam constitui debet, ut sit fidelis, ne eum injustitia corrumpat; sit prudens, ne eum ignorantia fallat (*Matth. xxiv, 45*). Sit et prudens in agendis, fidelis in expendendis. Ut et quae desunt, caute acquirat; et quae adsunt, juste expendat. Sit denique prudens, ut quidquid agendum est, secundum rationem agere sciat, et sit fidelis, nihil contra rationem agere volens. Hac gemina custodia egredientes nostri secure egredi possunt ad portam, quae respicit ad Orientem. Ut eo modo operationem exerceant exteriorem, quo digni sunt aeternam promereri mercedem. Quia in eo quod prudentes sunt, quae mala sunt, praecavent, ut immunes sint a supplicio: in eo quod fideles sunt, quae bona sunt, exerceant, ut digni sint praemio. Hec itaque porta est, quae respicit ad Orientem: actio videlicet sancta, tam aliena a malo, quam ornata in bono: illum semipiternum in mercede habitura Orientem, de quo propheta: *Ecce, inquit, Vir Oriens nomen ejus* (*Zach. vi, 12*). Ut quibus Christi amor suavis est in operatione, sit et visio ejus lumina merces in retributione.

V. Sed et novitiis nostris adsit custodia **68** duplex, ut et ipsi a Samaria venire in Beblehem possint. Plenus videlicet erga mundum contemptus, et perfectus ad religionem affectus. Dum enim duae sint pestes, quibus attacti fuerunt in saeculo, tumor videlicet elationis, qui eos erexit in mente, et fetor corruptionis, qui dishonestavit in carne; geminum in sancta Bethlehem contra haec duo mala antidotum inveniunt; vilitatem humilitatis, que in corde eorum perimat vanitatem; et rigorem asperitatis, que in corpore voluptatem. Sed ut sequanimitate novae vita exerceant aspera, oportet ut plene vetustae vitae contemnant suavia, et odio habeant perfecte, quam in saeculo amabant vanitatem, quatenus fructuose diligere possint sanctae, quam inchoaverunt, religionis vilitatem. Hic est panis geminus, qui, in hac eis, ad quam venerunt, domo est apponendus. Hujus videlicet mundi contemptus, et sacrae religionis affectus. Quibus, si perseverantia adfruerit, ut in utriusque hujus bonitate persistant, habent procul dubio et tertium panem, ut amicus vester, qui venit de via ad vos, de regione longinqua, ubi dissipavit omnem substantiam suam vivendo luxuriose, ubi et porcos pavit,

diutinum egestatis detrimentum, et famis sustinens periculum, his tribus panibus reficiatur (*Luc. xi. 5; xv. 3*). Primus subcinericus est propter humilitatis vilitatem; secundus hordeaceus propter asperitatis rigorem; tertius triticus est, pro eo quod major est per virtutem et robur perseverantiae: et tamen suavitatem quam praestat, et vigorem.

VI. Custodia etiam gemina necesse est, ut claustrales incedant muniti, quatenus internam videlicet quietem super omnia affectent. Et quidquid ei contrarium senserint, ab eo se pro posse, mente, ore et opere elongent. Sunt enim multi claustrales intus quidem positi corpore, foris discurrentes mente, ut ait Salomon: *garruli et vagi, quieletis impatientes, nec valentes in domo consistere pedibus suis* (*Prov. viii. 21*). Et hoc corporaliter, dum singulis quibus possunt, horis, furtim foras egrediuntur. Spiritualiter autem, dum in interioribus cogitationum suarum affectibus apud se nulla hora in mente comorantur. En cur dixi claustrales debere super omnia quietem affectare: non modo corporalem in claustro, sed et spiritualem in animo. Cuncta igitur quae exterius accident, et huic sua quieti contraria sunt, et maxime quae ad eos non pertinent: necesse est, uti pre nihil, si possibile est, ducent, quatenus eam et sapienter querere sciant, et quæsitam atque inventam firmiter retinere queant. Nunquam enim tranquille pausare poterunt, nisi silent quietem internam amant: ita et universa, quae ei exterius adversari considerant quibus valent modis, et maxime prornihilo ea habenda effugiant.

VII. Hæc via vestra recta, o claustrales, ambulate per eam. Ut consequenter ambulare possitis super aquas redēptionis Iudeæ, quæ sunt cœlestes contemplationes animæ, quas in interna illa frequentare debetis quiete. In his aquis fidelis anima, in divinitatis confessione devota se excoquit; hos etiam bibit, et in his nihilominus se abluit. Excoquit, ne cruda sit carni, molliter acquiescens Bibit, ne arida sit mundo enerviter succumbens, abluit ne immunda sit tamen diabolo fortiter [*al. turpiter*] se prostituens. Sic in aquis istis a tripli Judas eripitur calamitate. Excocta in eis, a carnis eripitur molilitie. Potata, a mudi protegitur seductione. Abluat, a diaboli liberatur pollutione. Tunc salvis erit omnis homo, quia ecce veniet. Vere tunc salvis erit omnis homo, quia et obedientiarum salvantur a desidia noxia, per bonam, quam exercent, actionem. Et novitii a vetustate prava, per sanctam, quam inchoant, novitatem; et claustrales a vagatione curiosa, per internam, quam frequentant, quietem. Possimus etiam in his verbis tripartitum vestrum intelligere exercitium, quia semper vel in lectione, vel in actione, vel in oratione esse debet; si enim in Samaria fueris stans cum propheta super custodiā tuam (*Habac. ii. 1*) et, ut præcipit Salomon, omni custodia servans cor suum (*Prov. iv. 23*), a sanctitate secretæ cognitionis ad utilitatem egrediens exten-

Arioris actions. Fructum faciens sursum, dum sic radicem miseris deorsum: meditansque in matutinis boni operis in Domino, dum ejus primitus mor fueris saper stratum mentis.

VIII. Egressus ergo ad portam quæ respicit ad Orientem, sanctam exercens actionem, quæ digne pro meritis æternam percipiet retributionem. Venies et in Bethlehem, ut in loco pascuae collocatus, per assiduitatem sacre lectionis, in sensu illo quadripartito, historiali videlicet, allegorico, tropologico, anagogico suavem dulcedinem et dulcem percipias suavitatem ejusdam quadruplicis panis. Ambulabis quoque super aquas **69** redēptionis Iudeæ, ut super aquas refectionis educatus internas illas devotiones in conspectu Altissimi deprecans, B in spirituali confessione et pura exerceas oratione. Sic ornatus eris per exercitium bona actionis, impinguatus, per cibum studiosæ lectionis; potatus, per devotionem puræ orationis. Ut primum habeas ad necessitatis subsidium, propter proximum; secundum ad animæ tue pastum, propter temetipsum: tertium ad internum affectum, propter Deum. Cumque hoc modo sobrie, juste et pie vixeritis in hoc sæculo, secure poteritis exspectare beatam spem et adventum gloriae Dei (*Tit. ii. 13*), ut tunc salvens sit omnis homo, quia ecce veniet.

IX. Ocurrat adhuc et aliis sensus, quem vobis intimare proponimus, breviter tamen, quia valde diu in his demorati sumus. Si quid autem in verbis istis posthæc vobis querendum videtur; si diligenter

C qua dicta sunt considerare velitis, satis per vos ipsos reperire poteritis. Hoc autem est quod volo dicere. Unde et ego multum compatrio vobis, quia in tribulationibus estis magnis, et in asperitatibus multis. In quadam namque arctissima custodia vos video contineri: detineri dicerem, si vos in ea invitatos esse viderem. Nunc vero, quia sponte in ea estis, continetis vos in ea, non detenti estis ab ea. Ait quondam sapiens quidam: *Fili, infer pedes tuos in compedes Domini* (*Eccle. vi. 25*). Quod jam fecistis et vos. Non solum filios interiorum affectuum pedes, in spirituales Domini vestri compedes inferentes, sed et corpus vestrum in strictissima exterius custodia coarctantes, atterentes illud in jejuniis, et attenuantes vigiliis; mortificantes membra vestra quæ sunt super terram (*Colos. iii. 5*), et carnem vestram cum vitiis et concupiscentiis crucifigentes (*Gal. v. 24*), usque ad hanc horam esurientes, et sitiens, et laborantes manibus vestris (*I Cor. iv. 11*). Hæc est illa, in qua nunc estis, Samaria. Custodia videlicet non solum in corde, quod omni custodia servantes, et super vestram cum propheta custodiam stantes, parati estis quotidie imo continue suscitare Leviathan (*Job iii. 8*). Sed in arctissima, etiam in corpore, vos custodia tenetis: intra metas statutas semper vos et ubique pro loco et tempore compescentes, nihil in vobis vestrum reservantes, non linguam, ut quidquam sine lima loquamini. Non manus, ut aquam sine mensura detis,

vel accipiatis. Non denique pedes, ut quoquam nisi quo constitutum est, progrediamini. Sed videte ne contristemini, ne turbetur cor vestrum; nec vos tædeat, his pro adipiscendo regno colorum, asperitatis affigi, et pedes vestros in hos compedes inferri. Quia exaudiet Dominus pauperes suos, et vincos suos non despiciet (*Psal. lxxviii, 54*); sed solum vos compeditos sufferte, et statuet in loco spatiose pedes vestros (*Psal. xxx, 9*).

X. Ipse enim modo in vobis, ipse et vobiscum patitur. Ipse aterna vos tunc latitia consolabitur. Ibi perennem per potestatem vobis conferens mercedem; qui hie tempoream, per compassionem, in vobis sustinet laborem. Tunc enim egreditur de hac Samaria; faciens vos egredi de ea, et deducet atque educet, ut precatur sanctus David, de custodia (hoc enim sonat Samaria), animam vestram, ad confitendum nomini suo (*Psal. cxli, 8*). Egrediens videlicet ad portam in vobis, quæ respicit ad Orientem; ut per exitum de hac vita, ad luminosam et indeficientem illam vos perducat retributionem. Et qui modo ambulat, in vobis, super aquas redemptiois Iudeæ, promovens vos de virtute in virtutem; secundum sanctas, quas tenetis, institutiones, et consuetudines quas non immerito aquas redemptiois Iudeæ dixerim, pro eo quod animam a mortali carnis, a blanditiis mundi, ab infestationibus diaboli redimant. Tunc in vobis in Bethlehem veniet, salians vos in manifestatione gloriae suæ, disponeas vobis, sicut ei disposuit Pater suus, regnum (*Luc. xxii, 29*), ut edatis et bibatis super mensam suam in regno suo.

XI. De Samaria egreditur ad portam, quæ respicit ad Orientem: de Oriente veniet in Bethlehem: de bona vos vita, ad bonam perdueens mortem. Non enim potest male mori, ut vulgo dicitur, qui bene vixerit. De morte bona ad requiem, quæ erit in anima, beatam. Et sic animæ simul ac corpori in domo illius vivisci panis, in quâ suos faciet discubere, et transiens ministrabit illis (*Luc. xii, 37*), felicitatem conferet sempiternam. Tunc salvus erit omnis homo, quia ecce veniet, quia omnis qui in unoquoque nostrum modo est, tam in mente quam in corpore motus, secundum rationem se habens, ad remunerationem pertinet. Nec capillus etiam de capite vestro peribit (*Luc. xxi, 18*); vel minima, scilicet bona quæ in mente fuerit, cogitatio sine mercede non erit. Ibi vestrum, quod nunc tenetis, silentium, ibi jejunia vestra, ibi vigilie, ibi labores; ibi, ut breviter dicam, singula vestra, quæ **70** modo frequentatis, exercitia bona, quasi quidam boni morales operarii, qui nunc strenue in vinea hac operantur, suos recipient denarios (*Matt. xx, 10*). Nec id in vobis tunc alienum erit a merecede, quod nunc vacuum non est in vobis a bono opere.

XII. Et vide si non et ipse Dominus hoc se premitat ordine in posterum actuarum: *Ubi, dicit: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum (Psal. xc, 15)*. Cum ipso sum in tribulatione; manens vobiscum; et comes individualis assistens vobis, in hac, de qua multa dicta sunt, Samaria. Eripiam eum; in porta videlicet vobiscum incendens, et vos precedens. Illa, inquam, porta, quæ respicit ad Orientem. Quia cum dederit dilectis suis somnum; ecce hereditas Domini (*Psal. cxxvi, 3*). Hæc porta est quæ ducit ad civitatem; sed præ angustia, quæ inest ei, ferrea dicitur. Et quia non est homo qui non videat mortem (*Psal. lxxxviii, 49*), ultiro se aperit. In illa, inquam, porta eripiet eum, ne circumveniamini in illa hora ab accusatore callido; ne rapiamini ab hoste violento. *Et glorificabo eum; requiem vobis conferens in Oriente, quiescente anima nostra post mortem. Longitudine dierum replebo eum; in Bethlehem videlicet, quæ est in dextera sua, perenni vos illa satietae implens, cuius profecto satietatis, sicut suavitatis nescit fastidium, sic et aeternitas ignorat defectum. Et ostendam illi salutare meum;* ut in ostensione salutaris hujus, homo in vobis omnis salvetur, dum omnia, quæ in vobis rationabiliter pro ejus nomine, sive in voluntate ejus posita, seu in effectu operis exulta sunt; in salutem in se Dominus aeternæ conservat mercedis. Et ipse vos Dominus in hac medo vestra Samaria consoletur, egrediens comitetur, et per portam quæ ducit ad Orientem, perducat vos ad Bethlehem (ubi eo veraciter, quo perenniter salvemini) ipse, in quo *salus nostra singularis, plena consolatio, solu[m] refugium, unica spes, protectio firma, beatitudo aeterna Deus ac Dominus noster Christus Jesus, qui est cum Patrie et Spiritu saucto benedictus in secula. Amen.*

SERMO XIX.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

De prostratione quæ eo die fit in capitulo.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Cur pronuntiata Nativitas Filii Dei, ex Martyrologio, corpora prosternantur. — 2. Nativitas Christi gemina, aeterna et temporalis, utriusque discriben. — 3. Admiratio maiestatis et devotionis pietatis est causa profundæ humilationis. — 4. Prophetæ ex stupore maiestatis Dei in faciem prostrati. — 5. Qualem preparationem solemnium festorum esse oporteat. — 6. Ornamenta mentis quænam potissima, et fructuose exercenda.

I. Quid est hoc, fratres, quod audistis, quid est quod fecistis? Lectum est coram vobis, quod nascitur *Christus Filius Dei in Bethlehem Iudeæ*. Hoc vobis legi audistis, et mox ut audistis, in facies vestras corruijstis. Quod exterius auditum est, interius attractum est. Influxit hæc vox extrinsecus auribus vestris per sonum; sed illapsa virtus ejus mentibus vestris, movit eas per affectum. Magna certe vis vocis hujus, quæ statim et auribus insonuit, corpora in terram prostravit. Quia et corda commovit, et non modicum, ut sit vox commotionis magnæ. Commota sunt corda ad admirationem, ad devotionem, et ad utriusque ostensionem prostrata sunt corpora ad humilationem. Quis enim digne in auditu hujus vocis prolatæ, in intellectu hujus audi-

tæ, sufficienter et ob immensitatem rei in admiratio-
nem erigatur stuporis; et ob suavitatem in devotio-
rem accendatur amoris? ut perinde modicum videa-
tur, ac omnino exiguum, quod ea audita, etiam cor-
pora vestra ad humiliationem inclinantur prostratio-
nis. *Christus Filius Dei nascitur.* Hæc est vox illa
exultationis et salutis (*Psal. cxvii, 15*), vox plane
virtutis et magnificentie.

II. In his verbis, gemina unius ejusdemque Chri-
sti Jesu nativitas declaratur. Una ex Deo Patre est;
altera ex homine matre. Quis geminam esse Christi
nativitatem audeat contradicere? Prorsus nemo eorum
duntaxat, qui in confessione veræ fidei sani
sunt. Natus ex Deo Patre Deus: nascitur ex virgine
matre homo. Ibi ab æterno, et sine matre, hic in
tempore, et sine patre. Ibi sine initio: hic sine
exemplo: utriusque nimurum nativitatis magnitudi-
nem, singulari penitus attestante prærogativa. Quia
et divinitas incomprehensibilem clamitat Patrem: et
virginitas admirabilem **71** prædicat Matrem. Porro,
sicut magnum quid est natum tueri ex Deo Deum:
sie videre Christum nasci ex homine hominem,
suavissimum. Quia ibi non sublimatus, sed subli-
mis in forma Dei, et ipsi per omnia coequalis: hic
tam humilis, ut in humiliata forma servi, altissi-
mus humillimus, temporalis æternus; magnus et
immensus, patrus, et modicus sit. Illud itaque intueri
magnum et admirabile, et omnino incomprehensibile:
hoc autem pium, et supra modum suave et dulce.

III. Prosterni nihilominus toto corpore in terram,
quis magnæ humilitatis neget indicium? Hæc ita-
que tria, in his quæ hic legi, audivi, et fieri vidi,
notanda considero: admirationem, devotionem, hu-
miliationem. Prima duo, in his, quæ legi, audistis;
tertium [*al. videlicet*] vero in his, quæ ipsi fe-
cistis, cadentes videlicet in facies vestras, toto in
terram corpore prostrati. Quid enim est quod magis
admirari debetis, quam id quod sine quantitate
tantum est, sine qualitate tale, quod sicut est, nec
ore exprimi, nec corde valet comprehendendi? Hoc au-
tem est aeterna illa Patris et Filii æqualitas; æqua-
lisque eorum aeternitas, in quorum una Deitate cum
unus generet ingenitus, alter generetur; non gene-
rans generante, nec genite gignens prior est in ali-
quo, vel major; nec gignente posterior genitus,
vel minor. Quod item cui magis [*al. nulli assertive*] levitus, magisque debes esse obnoxius, quam hu-
militati naturæ? plenum siquidem omni suavitate
et dulcedine Deum hominis conditorem intueri fa-
ctum hominem propter hominem. Illud itaque ad
celstitudinem pertinet majestatis, quam admireris
per stuporem: hoc autem ad suavitatem pietatis,
qui devotus sis per amorem. Et propter hæc duo in
verbis istis, quæ audistis, in facies vestras cecidi-
stis. Quod enim lectum est: *Christus Filius Dei,*
majestatis sonat celstitudinem: quam, ut dixi, ob-
stupescas: quod vero statim ibi adjunctum est:
In Bethlehem Judæ nascitur: pietatis ostendit dulce-
linem, quam jure ames. Merito, his auditis, pro-

A strati terraæ incubauistis: ostendentes vos audita
majestate stare non posse, nec debere.

IV. Quem enim tanta celstudo, cum intonat,
stare permittit? Quem item tanta dulcedo, cum de-
mulcat, ad prostrationem non trahit? Prophetæ
illi eximii Ezechiel, Daniel, et alii aliquid de hac
aliquando majestate, seu visu, seu auditu percep-
erunt; sed nunquid percipientes steterunt? unus eo-
rum prout potestis legendi intelligere, visa simili-
tudine gloriæ Domini, cecidit in faciem suam (*Ezch. ii, 1*); alter vero, ut verbis ejus utar, visionem
ut vidit grandem, non remansit in eo fortitudo. Sed
et species ejus immutata est, et emarcuit, nec habuit
in se quidquam virium. Sed jacebat consternatus su-
per faciem suam, vultusque ejus horrebatur (*Dan. x, 8*). Et post pauca: *Dissolutæ sunt compages meæ,*
et nihil in me remansit virium, sed et halitus meus
intercluditur (*ibid. 16*). Quatuor quoque animalia, et
viginti quatuor seniores in Apocalypsi ceciderunt
proni in terram coram Agno, quia omnes sancti in
consideratione humilitatis illius Agni mansuetissimi,
qui tollit peccata mundi, ex amore se humiliant,
illum infra omnia humilem videntes: et ipsi coram
illo nullatenus superbire præsumentes. Igitur et illi,
et isti prostrati sunt: admirantibus illis potestatem,
istis vero amantibus pietatem. Sic et vos auditum
nomen majestatis prostravit stupefactos; pietatis
vero, devotos. Et quidem justissimum, ut audita hu-
militate vestre in eo sumptæ naturæ, vos ex amore,
ad agendas ei gratias prosterriatis in terram, qui pro-
vestra salute de sublimi illo palatio se humiliavit
usque ad terram. Intellexi itaque admirationem
vestram: et in stupore comperi devotionem vestram,
et in amore vidi humilitatem vestram, quia et vos
eam ostendistis in prostratione.

V. Sed hoc quod dicitur: *In Bethlehem Judæ na-*
scurrat; non ad hodiernam, ut scitis, sed ad crastinam
pertinet diem. Die autem crastina oportet vos
multum esse devotos, nec tamen vos ideo hodie de-
bet esse otiosos. *Hodie* namque scietis *quia veniet*
Dominus, et mane videbitis gloriam ejus (*Exod. xvi, 7*). Habetis in his verbis paucissimis quid hodie
agere debetis; quod die crastina percipere poteritis.
Nam hodie scire debetis, ut eas videre possitis.
Et quid est, quod veniet hodie te scire, nisi ad fu-
turum te ejus adventum preparare? Nam mihi vi-
detur, quod, eo dominum suum servus venturum
ignorat, quo venient ut digne suscipiantur, quæ sunt
necessaria, preparare dissimulat. Scitis profecto
quanto, qualche contra hanc festivitatem, viri sa-
culares, apparatu insistant. Tot genera ciborum et
potuum, tot ornamenta vestium, et alia, quæ ad
decorum et lœtiā pertinent temporalem, sollicite
preparare non omitunt. **72** Verum, cum hæc
omnia spectent ad corpus, Deus noster spiritus est.
*Nam spiritus est Deus, et qui adorant eum, in spi-
ritu et veritate eportet adorare* (*Joan. iv, 24*). Testi-
monium hoc verum est. Ita necesse est, ut qui ei
student placere, in spiritu placeant et veritate. Non

ergo nitorem vel delectationem requirit tempora-
lem, sed splendorem et suavitatem in vobis deside-
rat spiritualiter.

VI. Hæc studeat habere apud vos; et ostenditis
vos scire quod veniat. Facite voluntatem patris ve-
stri, qui in cœlis est (*Math. xii, 50*): et in domo
vestra panibus abundatis. Studeat etiam vino potari
compunctionis, et infundi interius gratia sapidissi-
mae devotionis, ut comedens prædictus panis in sto-
macho mentis ad spiritualem ejus sanitatem diriga-
tur; nec dicere jam poterit quis, quin abundetis et
potu. Quod si arma induimini lucis, ut in die hone-
ste ambuletis, honeste ambulantes maxime ad eos,
qui foris sunt (*Rom. xiii, 13*): quis vos negabit
apparere in vestitu nitido, et habitu splendido? Hæc
omnia deliciae mentis sunt, non ventris: ornamenta
cordis, non corporis. Et fructuose atque utiliter
exercentur intus, pompose et inaniter ostenduntur
foris. In his scitote hodie, quia veniet Dominus:
ostendentes vos scire esse venturum, dum tales vos
exhibuistis contra ipsum, cui sit honor et gloria in
secula. Amen.

SERMO XX.

ITEM IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

*De sanctificatione et munditia, qua videamus ma-
jestatem Dei in nobis.*

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Qualis munditia vel sanctificatio nobis paranda sit. — 2. Ut religiosi soli
habitate dicuntur, ex quadam prerogativa familiari-
tatis divine. — 3. Sanctificatio servatur mun-
ditia et actione bona: reparatur confessione. —
4. Commendatur munditia carnis, instantia boni
operis, frequentatio sacrae confessionis. — 5. Oc-
cultatio peccati quantopere Deo displicet, præ-
sertim mortali, et proprietatis in religiosis. —
6. Voluntas nostra conformanda et submittenda
divina. — 7. Quid scire, quid ignorare Domini-
num venturum. — Alio Dæi maiestas, et alio
oculo inspicienda inscrutans, qua nostrum om-
ne autem auferit languorem.

1. Sicut nocte hac, dilectissimi, invicem commo-
nistis: *Sanctificamini filii Israel, et estote parati* (*Luc. i, 33*). Admonitus certe valde salubris: San-
ctificamini et estote parati. Et sanctificari, parari
est. Qui veniet sanctus est. Quia quod nasceretur ex
te sanctum, ait angelus ad virginem: et oportet
sanctos esse, ad quos venit. Unde et in lege: *San-
cti*, inquit, *estote, quia ego sanctus sum* (*Levit. xi, 44*). Ergo sancti sint, necesse est, ad quos venit,
sicut et ipse sanctus est, qui venit. Non enim venit
sanctus a corruptis; non purus ad immundos,
non a pollutis immaculatus. Sanctificamini ergo
et vos; maxime qui filii estis Israel. Quomodo, di-
citis, sanctificabimur? Audite paneis: sanctificatio
vestra, munditia vestra est. *Hac enim*, ut Paulus ait,
voluntas Dæi, sanctificatio vestra (*I Thess. iv, 5*). Ut
autem nobis ostenderet quid sanctificationem vocaret,
adjunxit: *Ut sciat, inquit, unusquisque restrum, vas*
sum possidere in sanctificatione et honore; non in
passione desiderit; sicut et gentes, quæ ignorant Deum
ibid. 3. Quod omnino absit, et procul absit a vo-

A bis, qui nequaquam inter gentes reputamini, quæ
ignorant Deum. Sed computati potius estis inter si-
lios Dei: et inter sanctos sors vestra est (*Sap. v,*
5): ut jure filii Israel vocemini, et sitis (*I Joan. iii, 1*).

II. Intelligite de nobis spiritualiter dictum, quod
in libro Numeri legitur: *Populus solus habitat*, et
inter gentes non reputabitur (*Num. xxiii, 9*). Verba
sunt Spiritus sancti, prolatæ per Balaam; spiritu-
lum Israelitarum, in quibus dolus non est, quod
estis vos, exprimentia prærogativam. *Populus*, in-
quit, *solutus habitat*. Et ut solus, attamen quo-
dammodo non solus. Quia soli estis vos, in eo
quod electi a Domino: et assumti ab eo in
proprios, a conventiculis estis sæcularium segre-
gati. Sed omnino non soli, quia quot sanctorum vi-
tas et exempla mente revolvitis; quasi tot conclu-
vibus et consortibus consociati estis. *Et inter gen-
tes, inquit, non reputabitur* (*Apoc. xxii, 15*). Quia
foris canes, malefici; homines scilicet immundi, et
operarii iniquitatis. Vos autem in interioribus tha-
laapi ejus conversamini, ob magnam dulcissimam di-
lectionis teneritudinem: qua ei estis astricti, fami-
liarius [*al. quam elegisti ei astricti et familiarius*] se-
cretis ejus consiliis admissi. Et quid mihi de his,
quæ foris sunt, judicare? (*I Cor. xv, 13*) Nor-
mallos etiam illorum, qui intus in corpore Christi sunt,
et ejus per fidem membra sunt, in hac **73 erga**
eum familiaritate vos præcedetis [*al. præceditis*], et
longe excedetis [*al. exceditis*]; quia cum ipsi mem-
bra sint, vos ejus viscera estis. Præ ipsis estis di-
lecti, et in ferventiore vos habet charitate, et in
majore apud seipsum familiaritate. Videte quantum
necessere est, ut sciat unusquisque vas suum possi-
dere in sanctificatione et honore, qui tam tenere
estis ab eo dilecti, et in tanta familiaritate apud
eum habiti. *Non in passione desiderii, sicut et gentes*
quæ ignorant Deum (*I Thess. iv, 5*).

III. Et quidem non multum indigetis commoneri
super his, sed ita modo nobis intercidit, ut ha-
breviter attingeremus, quia, quem habemus in na-
tibus, sermo de sanctificatione, loquitur de mun-
ditia carnis. Obtinet et locum in ea actio bona, qui
non tibi sufficit, ut corpore mundus sis, nisi et in
bono fueris opere ornatus. Cum te utrumque lo-
num habere oporteat, et utroque pro viribus pol-
lere, quatenus unum foris exerceas propter prox-
imum; alterum vero in te habeas propter temet-
ipsum. Alioquin non est plena sanctificatio vestra.
Nonne utrumque simul conjunxit, et neutrum san-
ctificationi deesse voluit, qui ait: *Sanctimoniam et*
magnificentia in sanctificatione ejus? (*Psal. xciv, 6*)
Quod si forte in quovis eorum aliquod, ut nonnum-
quam evenire solet, detrimentum incurris: nescie-
melius consilium, quam ut ad remedium confugia
confessionis, quia et ipsa pertinet ad sanctificatio-
nem. Quod quidem consilium ab ipso didici, qui as-
serit: *In exitu Israel de Aegypto, domus Jacob de pe-
pulo barbaro: factam esse Judæam sanctificationem*
ejus (*Psal. cxiii, 2*). Interpretationem nimisrum Ju-

dæc eo plenius agnoscitis; quo id devotius ex usu A catum coopertum fuit, populo etiam innocentis non quojidianio frequentare soletis. Si ergo te, qui mente soles videre Deum, carnalium forte titillatio- nem ad tempus, tenebræ obscuraverint; si a bono opere alienus ille vitiorum populus, quem auxiliante Domino supplantare quondam solebas, te cessare fecerit: exeunti tibi ab Ægypto harum tenebrawrum, exeunti etiam tibi a bujus populi barbari dominatu, sit Iudea sanctificatio tua, ut per humiliem et puram recuperes confessionem, quod tibi videris ad horam perdidisse, vel per suggestionem in carne, vel per temorem in actione.

IV. Multa quidem et alia ad sanctificationem pertinientia in sacra passim Scriptura reperire posstis, sed quia de exteriori hac, quæ imminet, loquimur festivitate, de hac quoque, quæ etiam ab hominibus videri potest, tractamus sanctificatione, quæ ut in auctoritate sacri eloquii nobis occurrit, triplex invenitur. Munditia videlicet carnis, instantia in bono opere, et sedalitas in bona confessione. Prima te faciet mundum, secunda ornatum, tertia recuperabit, si quod forte vel in munditia vel in ornatu, fuerit amissum. Magna certe sanctificatio, confessio vestra; et que bona destructa reparat, et recuperat perdita: fracta consolidat, et in integrum restituit collisa. Frequentate cam assidue, exercete indesinenter, et maxime cum festa præcipua instant, ut eo mente, in eis, sitis jucundiores, quo per confessionem fueritis puriores; eo etiam quietiores in conscientia, quo, ipsa plenum vobis affrente testimonium, nihil a vobis recordamini commissum, quod non sit, et ei, cui debetis, et eo modo, quo debetis, per confessionem revelatum. Nunquam enim mens quieta erit, quandiu peccatum aliquod in se habet coopertum; semper quippe reindaret conscientia, vermem in se habens, et ubique circumferens corrodentem, et ignem ejus interiora depascentem. Et quemadmodum ægrum illum pronuntias, et omnino infirmum, quem noxiis vides humoribus inflatum, nec ullatenus ad aliquam posse pertingere sanitatem, nisi prius noxium omnem, quo lethaliter inflatus est, evomuerit humorem, sic nihilominus judica confidenter et istum prævalido languore obsessum, nec ullam ei patere posse viam salutis, nisi venenosum prius phlegma, quod in mente, per peccati contraxit absconsionem, internæ evomuerit corruptionis.

V. Scitote præterea, dilectissimi, Deo nihil adeo displicere quam absconsionem peccati. Displicet quidem ei, quod peccatum commisisti; sed multo plus, quod commissum abscondisti; et id per confessionem ad tuam absolutionem detegere noluisti. Peccati namque absconsio tanti ponderis est coram Deo, ut non solum abscondentem judicet pœna dignum, sed et eos nonnunquam inter quos conversatur, a pœna alienos esse non sinat. Nec a me, in hoc dissensio; si in mentem vobis venerit verax illa historia de Achæo filio Charmi (*Josue viii*), qui solus quidem ut scitis, peccavit, sed quandiu pec-

A parum obfuit. Nam coram nostibus suis populus stare non potuit, donec peccatum et proderetur, et proditum puniretur. Quid enim dicit Scriptura? *Filiæ, inquit, Israel prævaricati sunt mandatum, et usurpaverunt 74 de anathemate (ibid.).* Notate, queso, diligenter hæc verba. Ecce quomodo filii Israel dicuntur usurpasse de anathemate, cum solus usurpaverit Achæo. Et adjunxit Scriptura: *Iratusque est Dominus contra filios Israel (ibid.).* Solus Achæo mandatum prævaricatus est; et non solum contra illum, sed contra filios Israel Dominus iratus est. Usurpasse dicuntur de anathemate, pro eo quod inter eos usurpatum est: magis autem quod [al. sicut] sit ipsis etiam nescientibus inter eos usurpatum: ita inter eos quoque et absconditum est. Unde et ait Dominus ad Josue: *Peccavi: Israel, et prævaricatus est mandatum meum: tulitque de anathemate et fuati sunt; atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua, nec poterit Israel stare ante hostes suos, esque fugiet, quia pollitus est anathemate.* Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui hujus sceleris est Reus (*ibid. 11*). Item: *Quicunque, inquit, in hoc facinore est deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua, quoniam prævaricatus est mandatum Domini, et fecit nefas in Israel (ibid. 15).* Hoc autem factum, quod ego vobis modo ad terrorem propono, posuerunt quondam, ut legitis, principes legationis Israel filii Ruben et Gad, et diauidæ tribui Manasse, quando dixerunt: *Nonne Achæo filius Zare præteriit mandatum Domini, et super omnem populum ira incubuit?* (*Josue xxii, 20*) Et ille erat unus homo. Atque utinam solus periisset in scelere suo. Absit ut inter vos sit aliquis prævaricans mandatum Domini, quod transmisit per Josue, ut tollat ullus [al. ullus eorum], qui inter vos sunt, de anathemate; et maxime, ut suretur, et mentiatur, et abscondat inter vasa sua.

VI. Quod est hoc anathema, quo pollutus est populus, nisi hic mundus, in cuius significatione dictum est ad eos: *Sit civitas haec anathema, et omnia quæ in ea sunt?* (*Josue vi, 17*) quæ quidem verba ille vobis exponit discipulus quem diligebat Jesus: *Nolite, inquiens, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt* (*I Joan. ii, 15*). Et tu si peccatum aliquod mortale, quo mundi hujus incessanter solent involvi amatores, commiseris, et illud per confessionem non detexeris, sed apud te intra arcaña conscientiae celaveris: et maxime cum ali- quid, quod prohibitum in proprietate, in oculo possederis, nimirum de anathemate urbis Jericho tulisti, et quod pejus est intra vasa tua abscondisti. Sed misere tui, miserere et eorum inter quos con versaris, ne forte cum solus peccaveris, non solus puniaris: involvente Domino, justo quidem, sed terribili iudicio suo pariter tecum in peccato tuo contubernales tuos, etiam innocentes, non tantum pro eo, quod iniurias a te commissa est, quantum

pro eo quod a te inter eos conversante, et intrante, A plieiter gloriam ejus, atque aliud videre majestatem ejus in vobis.

atque exēunte abscondita est. Hec, fratres, etsi dicta sint ad vos, non tamen dicta putetis propter vos. Sed dum confessionis utilitatem ostendere nō timur, haec et fortasse non infructuose, licet non propter vos, qui modo præsentes adestis, sed propter quosdam tamen, quos habere adhuc poteritis inter vos, ocurrerunt.

VII. Sanctificamini itaque hodie, filii Israel, hac triplici sanctificatione: ut sitis corpore mundi, in bona conversatione ornati, et in confessione puri, et hoc modo purificati et parati. Quomodo, dicitis, erimus parati? Ecce quomodo. Exhibitete vos promptos ad voluntatem Dei, et devotos, ut in nullo ei contraire præsumatis: sed vos vobis ex toto renuntiantes, ejus vos nutibus semper et ubique committatis. Talem se senserat, qui dicebat: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum* (*Psalm. lvi, 8*). Præsto fuit ad omnem voluntatem Dei sui, id volens quod voluit ipse: id etiam agens, quod, ut ageret, præcepit ipse. Unde et addidit: *Cantabo et psalmum dicam Domino* (*ibid.*). Hilariter se fecerat in expletione voluntatis divinae datorem, qui se asserit cantare, et psalmum dicere Domino. Hilaritatem quidem ostendens per canticum, et donum per psalmum. Cantare autem, ad exultantem; psalmum dicere, pertinet ad operantem. Hanc formam præparandi vos, præfixit vobis dux ille vester, et Dominus, qui non venit ut faceret voluntatem suam, sed ejus, qui misit illum (*Joan. vi, 58*); *fatus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (*Phil. ii, 8*). Videtis itaque quod virtus et amor obedientiae vos efficit paratos, quoniam nullatenus paratus est, qui ad obediendum devotus non est.

VIII. Sanctificamini igitur, filii Israel, et estote parati, quia in die crastina, videbitis majestatem Dei in vobis. Sanctificari quoque et parari, hoc est hodie scire quia veniet Dominus, sicut econtrario, a bono opere tepeccare, commissa peccata operire, præceptis seniorum nolle parere, quod Dominus veniet quodammodo ignorare est. Si hoc modo scientes [*al. scientes fueritis*], quia hodie veniet Dominus, mane videbitis gloriam ejus; et si sanctificati hodie fueritis et parati, die crastina videbitis majestatem Dei in vobis. Item dicitur (*239*) quod *Descendet Dominus crastina die et auferet a vobis omnem languorem*. **75** Certe quando majestatem et gloriam Domini videbitis, consolabitur vos, et omnem auferet languorem a vobis. Quia in visione tantæ majestatis, et gloriae nullus poterit languor locum habere. Sed nunquid alia majestas ejus, alia gloria ejus? Absit. Unum enim idemque in eo majestas et gloria ejus est. Attamen cum aliud non majestas ejus, aliud gloria ejus; aliud tamen, quantum ad nos videtur mihi esse, videre vos simi-

IX. Viderunt enim quondam sancti Patres nostri, multifariam multisque modis, majestatem ejus; sed non eo modo viderunt eam in se ipsis, quo vobis promittitur, quod eam visuri estis die crastina in vobis, quam et videbitis unitam vobis. Quando Verbum caro factum est (*Joan. i, 14*), quando in similitudinem hominum factus, et habitu iuventus est ut homo (*Philip. ii, 7*): tunc visa est illa majestas in vobis, quod crastina, ut scit's, dici specialiter reservatum est. Nonne ipse majestas sua? Plane ita est. Quod si ita est; imo quia ita est, cum videtur populus ejus, nonne videtur et majestas ejus? Et nonne die crastina videbimus Deum, quando dicemus: *Visibiliter Deum cognoscimus?* (*260*) in quo tunc visibiliter cognoscetur, nisi in eo quod visibile habebit, quod et habebit ex vobis? Die igitur crastina videbimus majestatem Dei in nobis, quando dicemus: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (*Joan. i, 14*). Quando et festinanter venient pastores in Bethlehem (*Luc. ii, 15*), ut et ipsi videant, quod factum est Verbum: quod nisi factum esset, vide: i ab eis non posset. Mane etiam videbitis gloriam ejus, quando dicemus (*261*): *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre*. Videbimus die crastina majestatem Dei in nobis; sed in infirmitate nostra, sicut et gloriam in ignominia nostra. Ita videbimus mane, ita videbitis et crastina die.

X. Et tunc pôterit veraciter dici de vobis: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis* (*Luc. x, 23*); et eo præsestimo modo, quo vos videtis. Quia cum alius in vobis sit oculus, quo in uno eodemque mediatore Dei et hominum, Deo et homine, Domino nostro Iesu Christo, majestatem videtis et gloriam; alius vero quo infirmitatem et ignominiam, sic utrique in eo naturæ et assumenti et assumptæ proprietatem conservatis, ut personam nequaquam geminatis. Descendet etiam die crastina, et auferet a vobis omnem languorem, pro eo quod a mundo abstulit peccata sua, ut jure a Præcursori suo, Agnus Dei vocetur: *Qui tollit peccata mundi* (*Joan. i, 29*). Peccatum siquidem languor animæ est. Hic languor est, qui mundum prævalide usque ad Christi inficit adventum. Quia *agrotavit*, ut scitis, *filius vidua, et erat languor fortissimus*, ita ut non remaneret in eo halitus (*III Reg. xvii, 17*). Sed pietate commotus venit vir Dei Elias, et suscitavit defunctum, et halitum reaccedit extinctum, ut impleretur, quod de isto nobis promittitur, quia ad vos die crastina descendet, et auferet a vobis omnem languorem, qui cum Patre et Spiritu sancto Deus est benedictus in secula. Amen.

SERMO XXI.

ITEM IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

De spirituali Verbi ad animam adveniu.

SYNOPSIS SERMONIS.—I. Internæ gratiæ accessus et

(259) In officio Eccles. Vigilæ Nativitatis Domini.

(260) In pref. nat. Ex officio missæ.

(261) Ubi supra.

recessus quam dispensatoriis sit erga electos. — 2. Sanctificandi filii Israel, id est cogitationes cordis ex sanctis orts desideriis. — 3. Sanctificatio interna per abstinentiam, silentium, quietem, vigilias, studium sacrae lectionis, meditationem, fervorem boni desiderii. — 4. Postrema et ultima sanctificatio est perseverantia in oratione; cum recapitulatione praecedentium. — 5. Quanta cautela pellendo errori, et sollicitudo fugando corpori necessaria sit. — 6. Modus excipiendi et retinendi Deum hospitio. — 7. In accessu et recessu gratiae ut se habendum est. — 8. Vesperi comedere carnes, et mane saturari panibus, est hic sanctorum exemplis pasci, donec lux et saties gloriae oriatur.

I. *Sanctificamini hodie, et estote parati* (262). In sermone præcedenti, fratres charissimi, de hoc humili Salvatoris nostri adventu quedam ad vos diximus, in quo per carnis nativitatem, sicut sacrosancta haec, quæ modo instat, festivitas, representat, apparere oculis mortaliū, et ipse mortalis factus, dignatus est. Sed unusquisque vestrum convertatur modo ad scipsum; et quod dicturi sunus, in propria studeat experientia videre. Visitat vos interna gratia frequenter: accedens ad vos, et recedens a vobis; et in unoquoque tam videlicet accessu suo, quam recessu, **76** vestram salutem querens. Nam accedit, ut exhilaratos efficiat, et recedit, ut avidos vos reddat. Vide, ut et digno jubilo glorificetis præsentem, et desiderio infatigabili queratis absensem. Et si totam vos oporteat circuire civitatem, per vias singulos et plateas (*Cant. III, 2*): non vobis sit onerosum querere quem diligit anima vestra. Tantusque erga eum, quem queritis, ardeat amor, ut in querendo non sit fastidio labor. Nullum habebit anima tua levamen, ipso absente; sicut nec gravamen sentiet, ipso presente, quia sicut sursum omni levitate portaris, et erigeris cum præsens est munere suo, ita et deorsum vergis et deprimeris, eum absens est pondere tuo.

II. Sensistis quidem saepè, et experti haec, quia nullatenus possunt filii Sponsi lugere, quandiu cum illis est Sponsus. Sed quando auferetur ab eis Sponsus, tunc jejunabunt (*Math. ix, 15*). Nec mirum. Cum enim ipse auferetur ab eis: auferetur ab eis panis, et necesse erit jejunare eos, dum non habent quod manducent. Consulo ergo, ut sanctificant se hodie filii Israel, et sint parati. Quia si hoc egerint, **D** securos eos facio, quia die crastina, videbunt maiestatem Dei in se. Filii Israel internæ sunt illæ cordis cogitationes, quas ex se bona desideria a Spiritu sancto concepta, gignunt; quæ Deum per fidem, et sanctum fervorem vident. Neque enim per affectum se in eum extenderent, nisi prius per intellectum eum aliquatenus viderent. Hi filii Israel sanctificant et præparent se, ut sanctificati et præparati diem exspectent crastinam eum omni sollicitudine. Quia tunc videbunt maiestatem Dei sui in se; videbunt et gloriam ejus, qui etiam ad hoc descendet, quia isti in imo, illi autem in sublimi sunt. Ad hoc enim descendet, ut auferat ab eis omnem languorem.

(262) Ubi supra. Ex primo respons. vigil. nativ.

A III. Sit prima eorum sanctificatio abstinentia. Ut cum viro illo desideriorum abstineant ab eo quod suave ventri, quatenus gustu attingant interne, quod dulce est menti (*Dan. I, 8*). Sit secunda, silentium oris, et eo plenius verbum, quod ad eos dicitur absconditum, audiunt; eo etiam perfectius, quasi furtive suscipiant aures eorum interni susurrus venas (*Job IV, 12*), quo in se per gravitatem stabiliti difluere per noxia verba resurgunt, et dum otiosis verborum fabulis non intendunt, vocem quasi auræ lenis (*Job IV, 16*), auditu illo interiore, percipiunt. Sit tertia, quies ab exteriori [*al. exteriorum*] occupatione, quia in tempore vacuitatis scribenda sapientia est: et qui minorantur, actu percipient eam (*Eccli. xxxvii, 25*). **B** Cum dicat abyssus, Non est in me; et mare loquatur Non est mecum (*Job xxviii, 14*). Sit quarta, instantia vigilarum, ut postquam caro per abstinentiam fuerit afflita, et mens per gravitatem silentii natura fuerit effecta, per quietem, ab occupatione exteriorum, internam tranquillitatem adepta, per instantiam vero vigilarum puritatem nacta internam, illam quoque, quæ intus lascivire soleat, insolentem instabilitatem plene sedans, in quodam jam gaudeat die Sabbati, in elaritate videlicet interni secreti. Sit conjunctum studium sacre lectionis, in quo velut in speculo faciem suam videntes, quid eis adsit decorum, quod eis placeat, quid fecunditatis quod displiceat, reprehendant. Et tam ad illud agendum, quam ad hoc inveniendum totis viribus insistant. Sit sexta, pura meditatio, ut accensa prompte cognitionis lucerna domum mentis everrant, et tanq[ue] diu tota diligentia querant, quoisque dragmam perditam reperiant (*Luc. xv, 8*), in cuius forma, et Domini sui querant imaginem et similitudinem reprehendant. Sit septima, fervor boni desiderii, ut viso tantillo lumine, quod inest imaginis, inardescat amplius ad intuendam claritatem, quæ est in sole ipsius rei, et per impatientiam desiderium hoc ferre non sustinens, et tamen præ magnitudine desicere non valens, quo longius differtur, eo magis et augeatur.

IV. Tempus est ut jam diutius non fraudentur a desiderio suo, sed sit eis oœlava sanctificatio, perseverantia in oratione; cui tandem insistant, donec ipse, quem desiderando querunt, et querendo desiderant, suavis et hilaris illabatur sensibus, spem eorum, et desiderium [*al. spes illorum: desiderium*] cordis eorum tribuens eis, et in voluntate labiorum ejus non fraudans eos (*Psal. xx, 5*). Sed intret ad illos, et ecenit cum eis, de illa claritate habitaculi, unde recenter venit, aliquid eis favorable enarrans, non verbis obstrepens, sed affectibus blandiens; non auribus sonans, sed cordibus illabiens; non exterius proferens sermonem, sed interiorius infundens uincionem. Sic spinas et tribulos, quos in horto corporis nostri mater Eva plantavit, jejunium etsi non funditus eradicet, vel solo tenus abscondit: silentium noxia in ore verba destruit. Quiet Domini.

ab occupatione exteriori omnem in mente inquietudinem sedat. Puritas vigiliarum instabilem insolentiam, per sanctam maturitatem castigat, ut dein e sensum lectio illuminet, illuminatus sensus **77** affectum desiderit procreet, desiderium servens puram orationem emitat, et eum, de quo lectio narrat, meditatio querit, desiderium inventit, puritas orationis apprehendat [al. apprehendit], perseverantia retinet, et dicit: *Tenebo eum, nec dimittam* (*Cant. iv, 3.*)

V. Sanctificamini in his, o filii Israel, interiores, inquam, filii Israel et spirituales, et eo magis spirituales, quo interiores. Sanctificamini, dico, et estote parati. Porro paratos efficiet hos filios Israel cautela et sollicitudo, ut venientem et per cautelam agnoscant, et per sollicitudinem apprehendant. Cautela procul pellit errorem, et sollicitudo fugat torporem. Multi quoque partum mentis sue visitationem putaverunt internæ gratiae: et decepti sunt. Solliciti fortassis erant ut venientem gratiam apprehenderent, sed, quia ad agnoscendum prudentes non erant, dum se aestimaverunt Spiritus suscipere infusione, instabilem cordis sui suscepserunt cogitationem. Alii interne gratia quando venit, visitationem agnoscent, sed ad comprehendendum atque tenendum solliciti esse nesciunt. In deprehendendo quidem cauti, sed in comprehendendo nequaquam solliciti. Unde sit, ut statim eam amittant, quia, sicut ut repente venit, ita dum amplecti eam nesciunt, statim fugit. Sicut ex abrupto veniens: sic et sine mora recedens. Isti scientiam habent, sed sine zelo; illi zelum quidam, sed nequaquam scientiam (*I Rom. x, 2.*) Ideo dixi utrumque illis adesse donum, qui parati esse volunt, cautelam et sollicitudinem, quatenus nec error eos fallat, quin agnoscent quando venerit, nec tempor negligentes et desides reddat quin retineant cum venit.

VI. Aliquantulum, ut ita dicam, si tamen ita dicere audeo, est elatus hospes iste, de quo loquimur, et inde protum quemlibet degignans, nisi multum rogetur, non perendinat. Nisi violenter cogatur, non manet: etiam manens, nisi fortiter teneatur, recessit et repente, dum nesciit, evanescens elabitur. Sed quid in his agendum nobis sit, evangelici illi nos viri instruunt. Qui videntes quod fluxit se longius ire, non sheepliciter petierunt, sed, sicut scriptum est: *Cegeant illum dicentes; Mane nobiscum, Domine, quoniam aduerseris, et inclinata est jam dies* (*Luc. xxiv, 29.*) Vade, et tu fac similiter, ut dum sollicitus observator et discretor internorum motuum in te erumpentium, tam illorum qui fuerunt ad te, in te, quam qui fuerunt ex te, in te, senseris internam se velle gratiam subtrahere, apprehendens enim [al. eam], fortiter temeras, et firmiter stringas, et violenter cogas atque dicas: *Mane mecum, Domine, quoniam aduerseris, et inclinata est jam dies.* Hoc est, ad occasum, te abscondente, vergit in me internæ claritatis sol. Mane mecum illuminans me; et accede, ne accrescant ignorantiae meæ, si obscu-

ratur cloris mea: et multiplicentur dilecta mea, si refrigescit charitas mea.

VII. Intrabit tunc, si tamen jam foras exierat. Intrabit, inquam, si tu intraveris. Et ideo intrabit tecum, juxta id, et intravit cum illis. Sed statim ut in fractione panis, in revelatione scilicet interni intellectus, apertis spiritualibus oculis mentis, cognoveris eum, evanescet ab oculis tuis. Quando autem taliter pro more suo, se erga vos habuerit, nolite contristari, nec turulet cor vestrum. *Vadit, inquam, sed iterum reniet ad vos, et gaudabit cor vestrum* (*Joan. xvi, 22.*) Et ideo in die malorum ne immemores fueritis honorum (*Eccli. xi, 27.*) sed quando est gratia absens, ad mentem revocate dona, quæ contulit praesens, et dicit: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret Scripturas?* (*Luc. xxiv, 32.*) Et sit ut sic ex toto, nec in absentia lucis, tenebrosi; nec in absentia panis, sitis jejuni. Quia et vespera hoc modo mutabilitis in diem; et ad instar mundi animalis, ruminabit, dum mandere non valetis. Haec vespera ad istud spectat, quo dicitur his spiritualibus filiis Israel: *Sanctificamini hodie, filii Israel, et estote parati.* Et item: *Hedie scietis quia veniet Dominus* (263) ut eæ interim salvi facti sint, qui de ipsis rei absentiâ desolati sunt.

VIII. Haec vespera est, de qua ad hos rursus dicitur filios Israel: *Vespere comedetis carnes, et mane saturabimini panibus* (*Exod. xvi, 12.*) Quid est vespera carnes comedere, nisi abscedente gratia, quæ et luminosa est in eo quod per cognitionem nos veritatis illustrat, et ignea, quia per anorem nihil minus nos virtutis inflamat: abscedente, inquam, et se ad tempus subtrahente, delectabilibus sanctorum exemplis, mentis condire palatum, donec oriantur mane et suos sumpo illo dilueculo, quo nos visitat, quos subito probat paululum (*Job vii, 18.*), radios emittat: et ablatis a medio carnibus, quas vespera comedebamus, panibus nos satiet? Ad hoc pertinere arbitror, quod verbis alii Sponsa dicit: *Paululum cum pertransisset eos* (*Cant. iii, 1.*) Naud dubium quin custodes civitatis, et ea Sponsum quærente, **78** absentem invenerit: *Inveni, quem diligit anima mea* (*ibid.*) Ut ipsos jam quodammodo poseret ad dorsum, dum ad ipsius dilecti pervenit amplexum, et interim omitteret edere sanctorum praecedentium quasi carnes: habens nimurum tam sapidos in donis visitationis sue, in approximatione, et adventu internæ gratiae, non solum quos comedat, sed quibus satietur, panes. Vespera itaque comedunt filii Israel carnes, et mane saturantur panibus, ut hoc modo sanctificantur et sint parati, quia in die crastina videbunt Dei majestatem in se. De hac item vespera in eodem loco: *Vespere, inquit, scietis, quod Dominus eduxerit vos de manu Ægypti, et mane videbitis gloriam Domini* (*Exod. xvi, 6.*) Non ergo nimis doleant filii Israel quando haec super eos vespera venit, sed recordentur, quia eduxit Dominus eos de terra Ægypti, sieque eis haec recordatio, nonnulla

(263) Ex officio Eccles. ubi supra,

erit in hac vespera consolatio, donec oriatur mane a eis illud; in quo videbunt gloriam Domini, qui est benedictus in saecula. Amen.

SERMO XXII.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

De interna gratia animam visitante.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Mane illud desiderabile, quo languor animæ et corporis auferendum. — 2. Absente gratia Dei adjutrice damna animæ tentationibus et infestationibus variis subjectæ. — 3. Presente gratia interna, exoritur quies animæ et corporis, et subjectio spiritui. — 4. Totum hominem mire componit, firmat et ornat divina gratia. — 5. Effectus divinae gratiae conglobati mentem tranquillantis, purgantis, elevantis. — 6. quis spiritualis animæ languor optabilis. — 7. Status animæ frontis dilecto. — 8. In hac vita mortali accessus et recessus abundantia gratiae secreto dispensatur. — 9. Qua de causa illa subtractio sanitatis internæ contingat in sanctis. — 10. Vicissitudo alternabit in nobis, donec oriatur dies expers occasus. — 11. Ut in mane illud æternæ gloriae parandi sumus. — 12. Judea et Jerusalem ex nominis etymo confessionem et pacem sonant. —

I. *Hodie sciatis, quia veniet Dominus: et respere sciatis, quia Dominus eduxit vos de terra Ægypti* (264). (*Exod. xvi, 6*). Ut eum sciatis cum lumine venturum, qui vos quondam de tenebris (hoc enim nomen Ægypti sonat) vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii, 9*), sitque hujus geminæ scientie remuneratio beata et beatificans divinæ gloriae visio; que tunc erit, quando, ex toto vespera abscedet, et mane illecescat. Cum quanta, putas exultatione interim isti filii Israel hanc expectant crastinam diem, in qua visuros se sperant Dei in se majestatem, in qua et descensurum sciunt ipsum Dominum, ut ab eis omnem auferat languorem? sed et mane illud, non cum modico gaudio expectant, in qua Dei se visuros gloriam confidunt. O mane, in quo Dei videbimus gloriam! dies crastina, in qua Dei videbimus majestatem! non quidem simpliciter, sed in nobis. In qua et ipse descendet, non ut aliquem, sed ut omnem a nobis tollat languorem. In hoc hodie, in ignominia fuimus, non in gloria; in infirmitate, non in majestate; non in sanitate, sed in languore. Ignominiam, contumeliosam carnis appello tentationem. Infirmitatem, fluxam dico mentis instabilitatem. Languorem, multimodam utriusque appello ægritudinem.

II. Et videte, si non est ita. Absente namque gratia, ut unusquisque vestrum multoties sentit et experitur, carnis statim tentatio sevit. Hæreditatem dominæ præoccupare tentat ancilla. Delicate aliquando nutritus servus ille malus et piger, contumax, ut promittit Salomon, sentitur (*Prov. xxix, 21*). Evasurit; illicetam viro comeditionem suggestit (*Gen. iii, 6, 17*). Insurgunt, et germinant, atque in immensum erescunt, ipsa rigante ei excolente, quas in agro corporis nostri plantavit, spinæ. Et tribuli pangunt, et cruentant stimuli. Induitor caro putredine, et sorribus, et pulvere (*Job vii, 5*), ipsam denique colaphizare non cessat angelus Satanae (*II Cor. xii, 7*).

(264) Ex invitoorio vigiliæ Nativitatis Domini.

A Hæc et in hunc modum alia gloriae esse asseres, an ignominie? Mens quoque et ipsa, absente hac, de qua loquimur, gratia adjutrice, protinus infirmatur, effecta tanquam pulvis, quem prejicit ventus a facie terræ (*Psal. i, 4*). Levis videlicet, quam a vigore stabilitatis status rapit tentationis. *Garrula*, propter internam loquacitatem; *vaga*, propter inordinatam affectionem; *quietis* impatiens, propter dissolutionis, cui dedita est, motionem: *Nec valens in domo consistere pedibus* (*Prov. vii, 21*) affectuum suorum; suo ad ima, pondere vergens; et **79** scipsau omnino portare non valens. In tam horrendum nonnunquam casum proruens, ut mons etiam in eam cadens defluat, et saxum transferatur de loco suo. Lapides excavant aquæ, et alluvione paulatim terra consumatur (*Job xiv, 18*). Quod nimur, ut scitis, tunc sit, quando sublimis in mente contemplatio, ad ima, dejecta dissolvitur, et robur internum in energiam debilitatem commutatur. Fortitudo etiam cogitationum, et mens fructuosa quandam et stabilis, dum modica spernit, sensim influente suggestione hostili evacuata et dissoluta destruitur (*Ecli. xix, 1*). Quæ omnia ad infirmitatem magis pertinere, ut arbitror, asseres, quam ad majestatem.

III. Hoc etiam [al. enim] geminum malum, nunc maximum deputas morbum. Hanc inquam, infirmitatem ignominiosam, et ignominiam infirmam nonne fortissimum asseris languorem? *Ægrotat certe iste*, imo pene usque ad mortem, et est languor ejus fortissimus ita ut vix remaneat in eo halitus (*III Reg. xvii, 17*). Sed erumpente hoc luminoso, de quo loquimur, mane: illucentem, et hac clara crastina die, illapsò scilicet in mentem adventu internæ gratiae, videbunt hi spirituales filii Israel Dei gloriam, qui suam primitus nimis horrendam viderunt ignominiam: qui suam in se intuiti sunt infirmitatem. Et utriusque ab eis descendens Dominus auferet angustias languoris, qui eos eatenus et in carne per subreptionem voluptatis, et in mente per levitatem oppressit instabilitatis. Percepto siquidem latifante et vivificante ipsis adventu caro debilis et infirma subiicitur, spiritus corroboratus et promptus dominatur, id est spiritus facta carnis valenter mortisfreat. Viriliter Job, cum male suadentem conjugem audit, quasi unam ex stultis mulieribus locutam esse redargens asserit (*Job ii, 10*). Refrenat spiritus jumentum suum: carnem suam, ne sit impetuosa, urget; et calcariis, ne sit pigra, extimulat; ne audeat pigritari excitata, nec reluctari retracta, uce, ut quondam solebat, audeat queritare superfluum; sed nec murmurare, si aliquid ei negetur, etiam necessarium. Pro ludo habentur jejunia; pro re, qua maxime frequentatur, vigilie; nuditas habetur pro fomento; paupertas possidetur pro summo oblectamento.

IV. Quodcumque denique durum reputatur et asperum, lene reputatur et leve. Quodcumque amarum et durum, suave efficitur et malle. Nonne ha-

gratia est Domini, quæm in hoc mane intuemini? non visum elevat vanitas, non auditum inquietat curiositas, non olfactum inficit voluptas, non gustum ingurgitat edacitas, non tactum polluit impuritas, non alienus membra motum reprehensibilem reddit levitas, composita sunt singula corporis membra, et coaptata, singula propriis officiis ordinate et decenter intendunt. Quod proprium habent in parte, in commune ad obsequium, in toto conserunt. Fulget vilitas in habitu, gravitas in vultu, puritas in affectu, maturitas in incessu, paupertas in victu, medioeritas in usu, utilitas in effectu. Et, ut brevi multa sermone comprehendam, in eunetis ejus motibus nihil omnino sit, quod vel humanum, vel angelicum, vel etiam divinum offendat aspectum. Nonne hanc admirabilem plectitudinem diei afflatabilis esse gloriam, quam tibi luminosum hoc mane intulit videndum? Mens quoque visitatur, visilita mundatur, mundata ornatur, ornata impletur, impleta consummatur, consummata laetificatur, laetificata plena cum fiducia, etiam remunerationem praestolatur.

V. Sieque in pace in idipsum dormit et requiescit, singulariter in spe constituta (*Psal. iv, 10*). Fiant omnia, in ea, prava in directa, et aspera in vias planas (*Isai. xl, 4*). Illuminantur tenebrosa, accenduntur frigida, et ne modum prætergradiamur, accensa temperantur, revelantur abscondita, respondeuntur præterita, aspicuntur præsentia, prospiciuntur futura, excitatur sensus, clarificatur intellectus, inflammatur affectus, universa delectabilia mundi contempnuntur, contempta abiciuntur, abjecta etiam obliquioni traduntur, ecclœstia approbantur, approbata amantur, amata desiderantur, pro adipiscendis eis infatigabiliter insistitur, cuncta laboriosa levia deputantur. Fit mens præ amore liquefacta, præ desiderio auxia, et a terrenis segregata, in supernis fixa, studiosa in lectione, pura in oratione, dulcis in meditatione, suavis in speculatione, defœcata in contemplatione. Unum quidem semper et ubique in cogitatu, et affectu circumferens, unum diligens, unum amplectens, ad unum tendens, in uno requiescens, et charitate vulnerata quousque plene in æternum possideat, quem nunc quoque indeficierat amat. Omnia prorsus fastidiens, nec in re aliqua sæculari ullam penitus requiem habens. Cum hoc in vobis sentitis, quid alius quam **80** Dei in vobis majestatem videot? Et dum haec gemina sospitate gaudetis, nonne omnem quodammodo a vobis, Domino descendente ad vos, languorem auferri sentitis? Nam omnem quodammodo haec die crastina languorem Domini a vobis auferet descensus, dum in tanto veritatis splendore, et virtutis ardore, tam in carne extinguit voluptatem quam in mente tranquillat instabilitatem interne gratiae adventus.

VI. Potest etiam per languorem ipse cruciatus desiderii intelligi qui animam devotam plene penetrat et perforat, qua avidissime ad Redemptoris sui

præsentiam suspirat. Unde et ipsa in Cantico dicit: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ut, si inveneritis dilectum meum, nuntietis ei, quia amore languo* (*Cant. v, 8*). Obserans animas devotas, et omnino contestans, ut, cum in oratione per puritatem Deum repererint, bonum ei propositum ipsius insinuent, desiderium atque anxietatem enarrant, eique misericordiam atque pietatem impetrant. Item in eodem Cantico amoris: *Fulcite me floribus; stipate me malis, quia amore languo* (*Cant. ii, 5*). Quia amore languet, floribus se petit fulciri et malis stipari. Quod aliud non est, nisi quod religiosa et pia anima, quo majorem in desiderio, quo erga suum flagrat Conditorem, tolerat cruciatum, eo sollicitius abundare satagit, quibus invitatur et floribus bonarum cogitationum ad interiorum affectum, et malis piarum actionum ad exteriorum fructum. Sciens probationem dilectionis operis esse exhibitionem.

VII. Habeat, frater mi, anima tua languorem hunc, ut conetur istam sibi vocem assumere [*al.* Habet, frater mi, anima tua languorem hunc, si communiter istam vocem assumere possit]: *Vulnerata charitate ego sum*. Hunc languorem descendens Dominus auferit, cum animæ quod desiderat consert; non quia vel tunc desiderare omittit, etiam postquam quod desideravit, accepit; sed quia, licet desideret videre, quem habet præsentem desideratum, tamen jam tenens, non anxie cruciatur propter absentem. Habens quippe apud se præsentem, quem non sine cruciatu desideraverat absentem, allevatum quidem se sentit; sed ideo tamen non minus, imo plus fortasse quam antea diligit; et desiderando desiderat. Imitans jam in hoc ipsos angelos, de quibus dicitur: *In quem desiderant angeli prospicere* (*I Petr. i, 12*). Qui et semper prospiciunt, ne beatitudinem tantam omittentes, vel ullo saltem momento prospicere, maximum tolerent cruciatum. Et semper prospicere desiderant, ne tantam suavitatem atque dulcedinem non esurientes, mortale atque perniciosum incurvant fastidium. O mane, in quo replebimur misericordia Domini, videntes gloriam ejus! O dies, in qua mandabit et annuntialit nobis misericordiam suam: ut et videamus majestatem ejus in nobis, et gaudeamus auferri languorem a nobis!

VIII. Apparet itaque visio haec lata, et letificans cum hoc mane, et cum hac crastina die auferatur, ipsa illucescente, et languor [*al.* qua auferatur illucescente iste languor], et quandiu mane appareat et dies fulget, tandiu durat et perseverat prædicta haec glorie et majestatis divinae visio, et languor ablatus locum non habet. Sed heu! quod tam cito et [*al.* istud] mane disparet, et dies declinat, ut sicut gaudere possumus in possessione præsentis claritatis, ita gemere nos oporteat in exspectatione futuræ caliginis, exspectantes cum beato Job vesperam, et replebimur [*al.* replebor] doloribus usque ad tenebras (*Job 1, 4*). Dies namque et mane

abeunt, et haec omnia superius memorata, quæ cum eis venerunt, cum eis pariter recedunt, Evanescit lœta visio majestatis et gloriæ, et moesta se infert visio infirmitatis et ignominiae, et qui ablatus fuerat languor, reddit; et sanitas, quia data non erat, sed commodata, recedit.

IX. Hoc esse puto quod de sancto patre nostro legimus, quia *ascendit Dominus ab Abraham, et ille reversus est in locum suum* (*Gen. xviii*, 53). Ita et tu reverteris ad locum tuum, cum Dominus ascenderit a te, colligens se in summis, et dimittens te in infimis, ut in teipso relabens, locum invenias ignorantie, infirmitatis et langnoris. Quia ascendens Dominus a te, tulit secum gloriam suam et majestatem, et illam quam tibi, dum tecum fuit, contulit sanitatem. Hoc est quod deplorat sanctus David, revocans in memoriam bona, quæ quandiu cum eo fuit, ei Dominus contulit; sed ab eo ascendens subtraxit, et in locum suum reversum se ingemiscens, dicit: *Domine in voluntate tua, non in aliquo merito meo, præstasti decori meo virtutem. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum coniurbatus* (*Psal. xxix*, 8). Sed cum sic contigit, recurrendum ad eum est, si forte rursum permiscerit se apprehendi, quia et hoc consilium sibi, quamvis turbatus, dedit sanctus David, et humilem hanc, qua abeunte revocaret, et converteret aversum, confessionem emittebat, et dicens: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendere in corruptionem? Nunquid constituerit tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* (*ibid.*, 10.) Et nunquid in hoc aliquid **81** profecit? Et quidem multum. Nam petens accepit, querens invenit, et pulsanti apertum est. *Audiret* siquidem *Dominus, et misertus est mei; Dominus factus est adjutor meus* (*ibid.*, 41). In quo ei misertas? In quo ei adjutor factus? In eo quod convertit planctum suum in gaudium, sibi concidit saceum suum, et circumdedit eum letitia (*ibid.*, 12); auditam faciens ei mane misericordiam suam, ut in hoc mane viriliter stans, iterum videret gloriam suam, ut in hoc mane viriliter astans ei, et clare vivens, non desidiose jacens, et in tenebris caligans, mandatam haberet in die misericordiam suam, quatenus majestatem ejus in se videret, et in eo, hac die descendente, oamem ablatum a se languorem gauderet.

X. Sic pius Dominus, rationabiliter et valde salubriter has sue in nobis dispensationis vicissitudines alternaus, dum aperit manum suam, omnia nostra implentur bonitate (*Psal. cxlv*, 16). Avertente autem ipso faciem suam, turbamur; auferente eo spiritum suum, deficimus, et in pulverem nostram revertimur (*Psal. cxi*, 29). Sed ne ad nihilum redigamur, si diu ab eo deseramur, iterum ex more suo visitat nos in salutari suo, emitens Spiritum suum, ut creemur, et renovetur facies terræ nostræ (*Ibid.* 30). Erumpere nobis faciens denuo hoc mane, in quo videbimus gloriam ejus, et crastinam dans nobis illucscere diem, in qua videbimus majestatem

A eus in nobis, descendens nihilominus in eadem die ad nos, ut omnem a nobis auferat languorem. Et hoc modo nobiscum nunquam agere cessabit, donec illa veniat dies, quæ non declinabit ad vesperam, cui non succedit nox, quam nullæ tenebre obscurobunt. Hæc est crastina dies illa, in qua delebitur omnino iniqüitas terra, et regnabit super nos Salvator mundi. Regnabit et in nobis evacuans omnem principatum, et potestatem, et virtutem tradens regnum Deo et Patri, ut et inimica destruatur mors, et sit Deus omnia in omnibus (*I Cor. xv*, 24 et seqq.).

XI. Respectu dici illius tota hæc vita præsens hodie appellatur, in quo sanctificari studemus, et esse parati quicunque veraciter filii sumus Israel. Sanctificari a malo divertendo, esse parati bonum faciendo, ut evellendo et destruendo mundati, ædificando vero et plantando ornati, digni simus mane astare ei, et videre gloriam ejus; videre etiam majestatem Dei in nobis, ablata omni de medio, et penitus anni illata tam ignominia infirma quam infirmate ignominiosa. Descendet Dominus in illa crastina die, auferens a nobis omnem languorem, ut sit nobis salus propitians non quidem aliquibus, sed omnibus iniqüitatibus nostris; sanans, nec ibi, aliquas, sed ad omnimodam sanitatem perfectiōnem, omnes infirmitates nostras (*Psal. cii*, 3); redimens de interitu vitam nostram, et coronans nos in misericordia, et miserationibus, atque replens in bonis desiderium nostrum (*Psal. ciii*, 3-5). O mane luminosum, in quo astat Psalmista Domino, ut videat! (*Psal. v*, 5.) O cras præclarum, in quo respondebit sancto Jacob justitia sua! (*Gen. xxx*, 33.) O mane, in quo ita replebuntur electi misericordia Domini, ut exsultent et delectentur [*al. latentur*] in æternum! O cras! in quo de exsilio ad regnum, de meroe ad gaudium, de morte ad vitam egredientur veri confessores, et internam pacem mente et desiderio vindicantes [*al. videbunt*].

XII. Hæc enim sonant famosa hæc duo nomina; Judæa fet Jerusalemi. Egreditur, inquam, et erit Dominus cum eis, et erunt per omnia constantes, videntes auxilium ejus super se. O dies benedicta, in qua non solum nos requiescemus, sed etiam requiescat Deus quousque modo laboratur in nobis, Laborat autem sustinens in reprobis. Huic diei benedicet, et sanctificabit eum, requiescentis in eo, a labore duro, in quo ei modo in pravis moribus, et iniquis operibus, molesti sunt reprobi. Requiescat in eo et ab omni opere, quod patratarat (*Gen. ii*, 2), in his, qui ad æternum vitam præordinati sunt, quando perfectis in eis cœlis, et terra, et omni ornato eorum (*ibid.*, 1), ipsis, de quibus loquuntur, electis nulla inerit corruptio, nulla deerit perfectio, nihil aderit mali, nihil deerit boni, videntibus eis æternum in æternum. Cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen

SERMO XXII.

IN DIE NATALI DOMINI.

De sublimitate correctionis Christi, et de spiritu sancto eternum profecto.

SAXONIA STRAVIT. — 1. Nec ore digne exponi, nec morte compreendi vales incarnacionis sublimitas. — 2. In una personam et in trinitatem Creatorem convenio quod am stipenda. — 3. Quis natus, de qua, et quando penitus latius consideranda. — 4. **82** Quam congruerat natus de Virgine, in Bethlehem, tempore pacis. — 5. Violatores pacis remorantur, aut lugantur Christum in se adscibunt. — 6. Quid sit lumen et fides? — 7. Veritas in sonerem. — 8. Quadrupere aversandum quod charitatem fraternali fraternam. — 8. Ecce et repulsi una exigit sicut nascendi diversi mortis vivendi. — 9. **8** Joseph typus pectorum, quorum hoc item consistit in conversione sancta, et nunc recta. — 10. Corde credere, et ore confidere, deinde prole conversari recta eponit insitum. — 11. Ascensus a Galilaea in Iudeam et a Nazareth in Bethlehem virtutum cardinalium signat exercitum. — 12. Non est decor boni operis absque recitatione intentionis.

I. Exigit dilectissimam, hujus sacratissimum. **7** excellit, exigit et auctor vestra ut inter vos habeat maxime non sicut laugo nostra, non ferent verbum nostrum, sed cor vestrum. **7** Utrum namque est ut ea die a laude Dei lingua cesset, bimana, qua ex causa virginica prædicti Deus homo. Sed et injustum iniquus tu es, si volles tam evide patentibus pacem vita, torquamus. Verantur tunc esti umbra forte aiquid datum sit quod videt apparet, non est, laicor, tunc in te vel profundata in contemplatione, vel a pro ecclesiis facturam, si reverentia a hujus die exegit, vel nomen comprehendere, vel ore exprimere quanta, cogitare rango, apud me, et recognoscere, volentes cœlum in morte et resurrexisse aucto-hoc die exenti, non vacans admirabiliter quam suave, in tua serena pax et in quam pax, et magis inde recipiendum iste agit. Et quod tuus mundus est inuidus est, quo plus odio comprehendendo, et nimis jactantissimum de me, et pretermissus reprehendendo. Venientiam tu quid dico, quo plus inde comprehendendis, quia hoc solus inde comprehendenda, et si inde qualitera comprehendenda non vide. In hac sequentia considerationis mea, in meo inaccessibili accedo, solas, porro enim, tomoribus messis intenciones ipsam vero peccatis est, et non vaens. Si visibile est hoc ex me sentientibus confortatio est, et non possum ad eam. Psal. cxlviii, 6. Cipso nudi per eum distinguitur, et inconscientes ignorantiam meam, et actionem tuam esse nolam. Hinc Probus pectora exal-tamus. Seci quid uero. Quis eiatur, noui dico, comprehendere, quod quid est omnia excepta sensu iam dico, et quid am similitudinem, sed quis digne vel obstat, posset, quid uero. Hoc Deus natus est, quis satis, et uero, et non videt, omnium et factorem, non positionem eternalem. Verbi carnem, Deum humanum, et quia natus, ergo tu est ore per similitudinem, et in hunc modum sunt, ut pectora usque qui habebitis eum, et immutem, secundum, hunc apprehensibilem.

223 1. *Ex diuinitate, genitio et natura,*
Fatuus et in uita principali.

A illud, quod solus est Dei, et Deum illud huncile quod solius est hominis!

II. O Deus, idem homo! O homo, idem Deus! Creator noster, filius noster, Deus noster, frater noster, conditor noster, caro nostra; Dominus noster, conservus noster, fortitudo nostra, infirmitas nostra, gloria nostra, in omnibus nostra, pastor noster, esca nostra, et multa in hunc modum. *Iesus Christus heri, ethobies ipse et in saecula: Jesus Christus (Hebr. xii, 8), ne gominetur unitas persone; heri, ne natura assumpta extendatur aeternitate; heri, ne assumens includatur tempore; ipse et in saecula, pro eo quod in aeternum vivat, temporalis in aeterno (265), in quo mortens est, qui vivit in aeternum; uno eodemque temporis momento, propter hodie, assumimenti dominatur (266) gloriore una Jesu Christi persona in celo, et propter heri, assumptam, moritur ignominie in ligno. Ecce Deus noster hodie visibilis apparet, cum dicit veras theologus ille: *Pax nema reddit unquam* (1 Jean. iv, 12). Et ipse ad dictatum ei respondens suum Moysem: *Non poteris, inquit, credere feciles meos;* non enim ridebit ut homo et ueritatem (Exod. xxviii, 20). Jam Deus uocalis perspectivus; jam verbum manibus contractans. Deum in homine verbum in carne, intuentes omnem plenitudinem divinitatis habuisse in hoc parvulo nostro, fratre nostro, filio nostro, etiam corpora iter (Coloss. ii, 9). Ut jam se adorari ab Ianne, angelus non sinat (Acta, xix, 10), qui super se, in Christo, uatasam Joannis adorat.*

III. Certe uilli triplex in hac nativitate sacra-sancta coconsideratio ingreditur stuporem, considerante me que sit ejus persona, qui natus est; que mater, de qua natus est; et quod, in quo natus est, tempus. Et invenio Deum esse qui nascitur, Virginem de qua nascitur. Quid horum, fratres, non admiramini! super quo horum non obstupescitis? Quid mirum, si Deum admiramini ex homine proficie hominem, si virginem admiramini matrem? Ibi una eademque persona. Deus et homo; hic autem una eademque femina mater et virgo. Ibi Deus humanus, et idem homo qui Deus. **83** Hic autem ei fecunditas virginea, et virginitas formula Sol et lumen pacis et quietis tempus. **84** Quoniam non erit uobis admittitioni, superbos filios insensibilis Adara, cui terram volvunt construere, ut celebrarent nomen suum (Gen. xi, 4); invicem provocantes, iuxtam uidentes, et alterutrum superpredi cupientes (Gen. v, 26); in tantam concurrence concordiam, ut, sotiphas bellorum turbribus, et tam perinde conscientibus ad invicem cunctis gentibus, suum contingenter universo orbi principem dominari, universum etiam orbem descripsi, uno omniisque universum orbem summisimae conclusi? Si quid ut enim, ut nocte hoc sacra-sancta legi in Evangelio codicis, fidem et Casare Augusto, ut descriptores universus orbis. Et ita omnes, ut profici-

224 1. *Ex diuinitate, genitio et natura,*
Fatuus et in uita principali.

221 *rentur singuli in suam civitatem (Luc. ii, 4, 5). Et hinc contigit, sicut scitis, ut providente Dei, qui hodie in carne appareat, Sapientia, quae et attingit a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia suavitate (Sap. viii, 1); contigit, inquam, ipsa providente, ut ejus Bethlehem insigniretur nativitate, sic ut honorata fuit civitas Nazareth ipsius conceptione. Et ideo ad profundum, juxta edictum imperatorium, illuc eum gloriosa Virgine oportet venire Joseph, prudente evangelista causam, videlicet eo quod esset de domo ac familia David (Luc. ii, 4); cuius ipsa Bethlehem civitas dicta est.*

IV. *Et factum est, dum essent ibi, impleti sunt dies ejus (ibid., 6): haud dubie quin beatae Virginis ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum (ibid., 7). Deus itaque est qui homo natus est. Et est pax nostra faciens utraque unum (Ephes. ii, 14). Qui venit numerare pacem his, qui longe erant, et pacem his qui prope, pacificans in sanguine suo quæ in carnis, et quæ in terris sunt (Colos. i, 20). Sed, siue Deum nasci non decuit nisi de carne virginis, sic nec nasci voluit nisi in tempore pacis. Et ne locum prætergrediatur nativitas, natus est in domo panis, qui ipse panis est vivus, de cœlo descendens, de quo, si quis manducaverit, vivet in aeternum (Joan. vi, 52). Decuit ergo Deum nasel de carne virginis; voluit pax in tempore pacis, debuit et panis in domo panis. Considerans autem personam nascentis, omnino deficitio; intuens autem personam parentis, supra modum obstupescit, in illius celsitudine expavescens, et istius prærogativam non comprehensdens. Puto autem quod etiam dicetis haec de vobis et ipsi. Sed in hac gemina consideratione reverberati, et ad vos repulsi, tempus nativitatis ejus proponebit vobis ad exemplum, scientes quod sicut per nativitatem carnis in terra apparere noluit, nisi in tempore pacis, sic nec velle eum inter vos per adventum internæ gratiae suæ apparere, nisi pacem habueritis ad invicem.*

V. *Væ illis, per quos Christus, et cum absens est ne veniat, moratur; et cum præsens est, ne maneat, fugatur. Qui sunt hi? nisi perturbatores pacis, unitatis divisores, turbati, et alios turbantes, seminantes inter fratres discordias? (Prov. vi, 19.) quales Dominus non modo odit, sed et detestatur anima ejus, mortiferum ilium venenum, quo ipsi inflati sunt, non solum per pravae conversationis exemplum propinantes, sed et per suggestionem perniciosi consilii alii infundere gestientes. Vos autem, fratres, non ita didicistis Christum, si tamen eum audistis, et in ipso edocisti estis, sicut est veritas in Christo Iesu (Ephes. iv, 20). Pax vobis (Luc. xxiv, 36), spirituale nostri pacifici verbum. Hoc, inquit, locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis (Joun. xvi, 33). Et item: *Pacem . . . sit, habeat inter vos (Marc. ix, 49). Scitote quoniam qui conturbat vos, portabit iudicium, quicunque est ille (Galat. v, 10).* Vox Domini est in Apostolo loquentis, et in Propheta: *Idem ergo sapite, vacem habete, et Deus pacis vobiscum erit et dilectio-**

A *nus (II Cor. xiii, 11). Unusquisque vestrum modis omnibus ab alterius lesione abstineat, sollicitum se exhibens servare unitatem spiritus in vinculo pacis; stieri potest, quod in se est, cum omnibus hominibus pacem habens (Rom. xii, 18). Quia, siue, teste Domino, filii Dei vocantur qui pacifici sunt (Matth. v, 9), sic audacter dico quod filii diaboli vocali digni sunt, qui seminatores discordie sunt.*

VI. Considerate quia illud in nativitate Christi pacis tempus claruit in mundo, de quo prophetavit Isaia, quando ait: *Et confabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces (Isai. ii, 4).* Et adjunxit: *Non levabit gens contra gentem gladium nec exercebuntur ultra ad prælium (ibid.).* Facite, queso, spiritualiter tempus illud apud vos, confabulationis gladios vestros in vomeres et lanceas vestras in falces. Gladii et laucea arma sunt, et vulnera infligunt; vomer autem et falcis instrumenta quedam sunt usui humano valde necessaria, et hominum pastui servient. Sed cum arma gladius et lancea sint, communis gladio percutimus; lancea vero longe posita attingimus. Similiter cum instrumenta vomer et falcis valde necessaria sint, vomere quidem terram suffodiimus in arando, falcem vero segetem secamus in metendo. Et quid esse putamus gladios et lanceas, nisi duras verborum asperitates, et asperitas eorum **84** duritas, pacem in auditorum cordibus perturbantes? Nonne hoc sensit sanctus David, qui dentes asseruit filiorum hominum arma et sagittas, et linguam eorum gladium acutum? (Psal. lvi, 5.) Gladio itaque, et quidem valde acuto proximum feris, cum eum verbo probroso, et aspero timore iracundie inflatus aggredieris. Sed committit gladium tuum in vaginam, in te ipsum convertito ferrum, increpans et accusans te ipsum, et dimittens interim proximum tuum, arguens et statuens te contra faciem tuam. Considera magis trahem quæ est in oculo tuo quam festucam quæ est in oculo fratrii tui (Matth. vii, 3). Quia, et si haec ex parte turbat, sed illa ex toto excusat. Fode parietem, profunde scrutans interiora tua; et ingressus quod tibi appetit ostium, vide animalium et reptilium abominationem, et quæ in eo depicta sunt idola (Ezech. viii, 10): et tolerabile videbitur quidquid culpabile cernis in proximo tuo, respectu horribilium quæ apparent in teipso. Sic conflabis gladios tuos in vomeres, eisdem videlicet verbis corripiens et humilians te ipsum, quibus tumide et superbe irritare et provocare solebas proximum tuum. Accusare proprie accusationis suffodiens interiora tua, qui proximi iracunde solebas pungere etiam exteriora. Lanceis vero longe positos tangis, dum absentes a verbis detractionis tuæ quietos esse non sinis, Domino te odibilem exhibens, dum surdo, contra legem, maledicere præsumis (Lerit. xix, 14). Consumptione nihilominus te exhibens dignum, dum symbola dans, et venenosis potibus vacans (Prov. xxiii, 20), carnes quoque ad manducandum confers.

VII. Cur tibi tam suave^{re} videtur absentia derogare? A detrahere non audient? cur non magis tam proximi quam propria bona nihil amoris amplecteris, ut quod in futuro ob hanc benevolentiam te manet premium, spei et certitudinis oculis intueri possis? Quod si sollicite agere studueris, nimirum lanceas tuas mutalis in falces, dum tan. proximi, quam propriis modis omnibus, benedictionibus insitens, agnoscis te de benedictionibus messurum vitam aeternam, atque a derogationibus proximi cessans, illius intendis utilitatibus sermonis, pro quibus dignus sis premium in futuro aeternae percipere refectionis. Non levet, queso, in vobis gens contra gentem gladium. Quod quidem tunc agitis, cum vos, non defendantes, ut admonet Apostolus, *datis locum irae* (*Rom. xii, 19*). Sed nec exerceamini ad praedium, ut in honore invicem praevenientes, et in humilitate spiritus superiores vobis invicem arbantes (*Phil. ii, 3*), nequaquam efficiantur glorie cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes (*Gal. v, 26*). Sic pacis tempus in vobis efficietis, in quo apparere dignabitur inter vos auctor ille pacis et amator, qui illo tempore per carnem apparuit in mundo, quo in unam convenerunt concordiam, cuncta in orbe terrarum regna uni subiecta imperio: ostendens se super hoc, sive quandoque missorum praecones veritatis, qui vocarent ad arcem, et ad montia civitatis (*Prov. ix, 3*) filios Dei, qui erant dispersi congregantes in unum (*Joan. xi, 52*) et colligentes a quatuor ventis terrae.

VIII. Erit itaque edictum a Cesare Augusto, magis autem a domino Iesu Christo, ut describeretur universus orbis (*Luc. ii, 1*). Quod quidem tunc editum exiit ab eo, quando in predicationem mittens discipulos suos, ait: *Euntes in mundum universum, proddicete Evangelium omni creatura*. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvs erit (*Marc. xvi, 15, 16*). Tunc ibant, ut profiterentur singuli in civitate suam (*Luc. ii, 3*): quia credentes et baptizati secundum quod suis unicuique dictabat status: fidei confessionem per bonam ornabant conversationem: Uniusquisque in suo ordine. Ascendit autem et Joseph a Galilaea de civitate Nazareth in Bethlehem civitatem David, eo quod esset de domo et familia David (*ibid., 4*). De statu electorum, qui quotidie fidei et honorum operum profectibus, ad futura de praesentibus, ad alta de infinitis tendunt, in verbis his, iusta sensum allegoricum, sit mentio. Scitis, fratres, quod omnes sine ulla exceptione tam electos, quam reprobos eadem, juxta carnem, nativitatis corruptio producit. Nec est aliquid tam cornu qui ad sortem electorum quam eorum qui ad massam pertinent reproborum, cui haec vox Psalmista non congruat: *In iniquitatibus conceperam sum, et in peccatis conceperam me mater mea* (*Psal. l, 7*), excepto duntaxat illo, qui solus est inter mortuos liber (*Psal. lxxxvii, 6*). Qui, cum Deus esset, peccatum non contraxit; in matre conceptus; nec fecit inter homines conversationis. Sed cum unum habeat universitas filiorum

A Adam initium [*et. interitum*], non unam habent omnes in vita conversationem, nec unam per mortem sortiuntur mansionem. Sed electi quidem gratuita gratia confirmantur per justitiam, in sanctitate, ut salventur; reprobi vero, justo, sed occulto iudicio, relictii per pravitatem in **85** malitia indurantur, ut condemnentur. Hinc est quod reprobi de malo semper ad pejus proruunt, donec ad aeteriam damnationem perveniant. Electi vero, quadam quasi ingenito dignitatis appetitu ad superna, desiderando, tendere non cessant: quousque regnum quod eis ab origine mundi paratum est, percipient. Sicut enim regis alieijus filius in servitate, sive statu aliquo ignobili natus, cum aliorum postmodum relatione, ingenuitatem, libertatem suam B atque hereditatem cognoscit, modis eam omnibus acquirere studet: ita sanctorum electorum Ecclesia in praesentis exsilio servitute captiva, et captivitate servili nata, cum per doctorum instructionem, et divinam inspirationem, coelestis ei ad quam praedestinata est, patria innotescit: statim donec eam acquirat, infatigabiliter insistere non desistit.

IX. Electi itaque, atque ad vitam aeternam praeordinati ad hunc pertinent Joseph, de quo audivimus, quod ascendit a Galilaea, de civitate Nazareth in Iudeam civitatem David, quae vocatur Bethlehem. Yes autem, fratres mei, hic exprimit Joseph, ut et vos a provincia condescendatis ad provinciam; a Galilaea ad Iudeam, et a civitate in civitatem, a Nazareth in Bethlehem. Frequenter, ut scitis, Dominus Jesus solebat has obire provincias. Invenitur etiam honore maximo has duas honorasse civitates; unam conceptione sua, alteram vero nativitate. Duo sunt in quibus nostrum in praesenti meritum consistit: fides videlicet recta et conversatio sancta, ut et recte credamus, et sancte nihilominus vivamus, sed minus perfecta fides est, cui confessio non attestatur, scilicet ut sicut: *Corde credis ad justitiam, et ore confitearis ad salutem* (*Rom. x, 10*); similiter et actione licet bona in se fuerit, retributione tamen nullatenus digna erit, nisi sicut sanctitatem habes in exteriori conversatione, sic et rectitudinem tenues in interiori intentione. Quatenus ideo quod bonum est

C agas, ut oculis illius interni inspectoris placeas: illum solum operis tali querens laudatorem, quem exspectas remuneratorem. Ideo necesse est, ut quod habes in corde, usque ad confessionem proficiat in ore. Quatenus tribulationis tempore non erubescas nec pertimescas fateri in publico, quod de unius fide veritate sentis in occulto. Oportet nihilominus ut sanctitatem exterioris actionis, ad rectitudinem descendas interioris intentionis, quatenus sic extrinsecus exerceas bonum opus ad exemplum eorum proximo, ut humani plenam favoris mercedem fugias, non premium intrinsecus exspectes, et exspectes a solo Deo. Nam et: *Dominus dissipat ossa eorum qui hominibus placent; confundantur, quoniam Deus spreco* eos (*Psal. lxi, 6*). Et qui opera sua faciunt, ut debeatur ab hominibus, reperient mercedem suam

(*Matth. vi, 5*); nullam a Deo habituri remuneratio- A nem, solum quem in opere suo quæsiverunt huma- num pro mercede, recipientes favorem.

X. Quod cum ita sit, cavete vobis, charissimi, in bono opere vestro a furtivo appetitu laudis, qui et praesentis est gratiae occisor, et futuræ nihilominus retributionis destructor. Hunc autem geminum spiritualem profectum, a fide scilicet ad confessionem, a sanctitate exterioris actionis ad rectitudinem internæ intentionis: hic duplex ascensus a Galilæa ad Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem designat. Nam Galilæa, ut scitis, *revelationem*; Iudea vero *confessionem* sonat. *Flos* vero interpretatur Nazareth, et *domus panis* Bethlehem. Itaque Galilæa ad fidei revelationem; Iudea vero ad oris pertinet confessionem. Sic et Nazareth floridum designat decorum sanctæ conversationis; et Bethlehem sapidam refractionem, qua Deus delectatur in rectitudine internæ intentionis. Ascende ergo a Galilæa ad Iudeam, a Nazareth in Bethlehem, ut quod in corde et fide sentis, etiam eorum ipsis persecutoribus, et impugnatoribus fidei fateri non timeas. Quæcumque etiam de bono opere exterius eorum aliis ostendas: interius illius, qui discretor est cogitationum et intentionum cordis, oculis humiliiter offerre studeas. Plene utique et perfecte hæc quatuor agis; si in occulto recte credis, si in publico audacter confiteris; si exterius bonum quidem ostendis opus ad exemplum, et interius per intentionem soli Deo placendi, semper illud optas esse secretum.

XI. Et videte si non in quatuor istis quatuor illæ virtutes continentur, quæ ob magnam, quæ eis inest, perfectionem, cardinales sive principales appellantur, nam secretum fidei nobis habere revelatum, prudentia; fidem vero constanter eorum hostiles fidei confiteri, fortitudinis est. Sic nihilominus bonum exercere operationem justitie; omnem vero in eodem bono opere humanam refutare laudem atque favorem, temperantiae est. Non enim solummodo ad temperantiam pertinet, carnem ab experientia temperare **86** voluptatis; sed et mentem ab appetitu cohibere vanitatis. Ascendite ergo a prudentia quæ est in fidei agnitione usque ad fortitudinem, quæ est in oris confessione. Ascendite a justitia, quæ in sanctitate est exterioris actionis, usque ad tempora- D rantiam, quæ in rectitudine est internæ intentionis. Hoc modo de virtute in virtutem spiritualiter proficiendo quotidianum magis ac magis in sanctitate augmentum (hoc enim dicunt sonare illud nomen quod est Joseph) percipietis. Ascendetis et vos a Galilæa de civitate Nazareth in Iudeam civitatem David, quæ est Bethlehem.

XII. Et notate quod spiritualiter Bethlehem dicitur civitas David: quia maxime in rectitudine internæ habitat intentionis et moratur Christus. Quia illud solummodo opus bonum approbat, quod properter se pure factum videt. Illi etiam se debitorem agnoscit in retributione, cui se esse cognoscit in opere. Gloriosa quidem civitas Nazareth, sed Beth-

lehem glorirosior, quia major gloria in Christi ortu, quam in conceptu; majorque utilitas in pane qui sapit, et per refectionem satiat, quam in flore qui nitet, et per suavitatem fragrat. Flos itaque est omnis bona actio nostra, decorem in se proferens et odorem; ut et præsentes aliciat, et absentes provocet: illos per bonum exemplum, quod conspiciunt, istos vero per veracem famam, quam audiunt; præfert de se et spem, quia de flore bono speratur fructus in tempore; sic et pro opere sancto merces in fine. Sed hujus speciosi et suavis atque boni floris et in deformitatem decor, et in foecorem mutatur odor. Ipse etiam qui speratur fructus non appetet: nisi teneritudinem ejus a nebuloso et frigido vento, et ventosa et frigida nebula, a vento et nebuloso frigore humanae laudis rectitudi protegat interne intentionis. Hoc modo a Galilæa in Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem condescendit S. Joseph. Est et alius sensus in hoc gemino ascensu, qui a nobis nullatenus occutandus est: quia properter vos nobis est revelatus, et vobis per nos transmissus, sed bonum est ut in alterum vobis differamus sermonem; tum quia ejus ad præsens intendere non possumus ostensioni; tum quia vos nimis non estis onerandi. Laudemus itaque totis cordis medullis, et glorificemus natum de Virgine, Deum verum, et hominem verum: Dominum nostrum Jesum Christum, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus per omnia sæcula benedictus. Amen.

C

SERMO XXIV.

ITEM IN DIE NATALI DOMINI.

De spirituali profectu sanctorum, et de magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perficit autem sperantibus in se

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Damna cenodoxæ vitanda, exemplo Domini Jesu. — 2. Sub ascensu a Galilæa in Iudeam, et a Nazareth in Bethlehem, spiritualiter notatur profectus. — 3. Praesentia instar floris caduca; quæ aeternum permanent, desideranda. — 4. Operum honorum exercitium est beatæ predestinationis iudicium. — 5. Ordo spiritualis ascensus per anacephalæosim ostenditur. — 6. Post lapsum festinare ad pœnitentia remedium, et crebro suspirare ad Deum, salutis futuræ est probabile signum. — 7. Quod confirmat perseverantia, in sua cujusque vocatione. — 8. Profecti spirituali necessarium divinae gratiae auxilium: cuius dandæ finaliter certi non sumus. — 9. In Abisag gratiae divinae idea, sub finem revelanda exprimitur. — 10. Dies mystici, in quibus spiritualiter negotiandum. — 11. Quod gratia nunc operatur occidunt, tunc exhibebitur manifestum. — 12. Virtutum actus ut finiendo in patria. — 13. Cur nunc non pateat, quod gratia Dei de nobis disponit. — 14. Hæc vita tabernaculum est militantis, ubi Christus instar folioris nos exerceat. — 15. Electi sunt quasi Christi vestimenta, quæ in via ad patriam semper mundanda. — 16. Alia Christi facies turpata: alia formosa et desiderata.

I. Videtis jam, ut arbitror, quod tam necessarium vobis est, ut a Nazareth ascendatis ad Bethlehem, quam est ut a Galilæa ad Iudeam, nam sicut illum non confitebitur Dominus coram Patre suo, qui eum modo, cum recte credit, coram hominibus non coi-

sitetur; sic nec mercedem habebunt apud Patrem suum, qui in celis est (*Math.* x, 53), qui opera sua faciunt ut videantur ab hominibus. Fac nos concensdere, o sancte David, in civitatem tuam Bethlehem de civitate Nazareth, ut tuam et non nostram in omni bono opere nostro laudem queramus. O misericordia humilis Jesu, qui in forma nostra, hodierna die, humilius apparet, quandiu in mundo **87** fuisti, non quæsti gloriam tuam, sed ejus qui misit te: procul pelle a nobis hunc oculum nequam, qui corpus reddit tenebrosum (*Luc.* ii, 34). Fuga a nobis, qui multoties in bono opere nostro se ingerit, humanæ laudis appetitum, interne gratiae inimicium; qui epus etiam quamvis sit bonum, a retributione efficit alienum. Da ut tibi soli, in omni quod agimus placere queramus: et a te affectemus in opere videri, a te etiam cupiamus in opere remunerari. Da quoque ut in nobis ad locum, unde exuent flumina, revertantur, quatenus in sapida refectio civitatis tuæ, o pulcher et fortis David, commoremur, nec snavi flore, decore, et decora ejus sanitatem [*al.* snavitatem] illicite delectemur. Sic, Domine, ascendemus a Nazareth ad Bethlehem, dum et humanum, qui de sane itate et fama boni operis procedere solet, omnino respuimus favorem: et tuis, quocunque agimus, occultis obtutibus, offerimus per rectam tibi soli placendi intentionem. Vox tua, o pie, o bone Jesu haec est: *Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est* (*Joan.* vi, 54). Et iterum dies: *Ego non quero gloriam meam* (*ibid.*, 50). Fratres, si gloria Christi nihil sit si glorificat se ipsum: quid est vel quid esse potest gloria nostra, si glorificamus nos ipsos? Emundemus itaque nos ab iminunditia fecis lujus, que sensim influere conatur in internis motibus nostris: studeamus puri. tque defecati apparere in conspectibus ejus, qui est discrector cogitationum et intentionum cordis.

II. Videamus nunc quis iste sit sensus, quem genuinus in se hic continet ascensus, a Iudea videlicet in Galilæam; a Nazareth in Bethlehem. Si quidquid tibi Deus de se ipso, sive de his quæ ad eum pertinent, revelat: non de acuminis subtilitatibus, vel de merito sanctitatis tuæ, sed a gratuita ipsius gratia provenire non solum pio corde sentis, sed et pleno ore confiteris, ut cum Paulo (*II Cor.* iii, 5) dicas non sufficientem esse te cogitare aliquid ex te, quasi ex te; sed sufficientiam tuam ex ipso esse, tunc de occulto revelationis ad publicum ascendis confessionis, ac per hoc a Galilæa ad Iudeam. Quod si tam avide esuris, et sitis justitiam, ut nequaquam te perfectum aestimes, quantumcunque perfectus fueris; sed, cum consummatus fueris, deputes te incipere (*Ecli.* xviii, 6) respectu illius boni, quod adhuc deest, quasi pro quadam teneritudine [*al.* qui pro quadam habes teneritudinem] floris, quidquid tibi in bono opere adest si niteris etiam [*al.* intromittis te etiam] omnibus modis, quibus vales, ab his, quæ jam acquisivisti, ad ea quæ needum apprehendisti pertingere: nimurum a Nazareth ascen-

dis ad Bethlehem. Utilissimum [*al.* ultimum] certe vobis hoc modo est ascendere, quia quo devotius ab illo esse constemini in publico, quod vobis jam revelatum est in occulto; eo videbitis vobis copiosius patere, quod eatenus sensistis vos latere. Nihil etiam Deo acceptius, quam servoris spiritualis profectus, quam justitiae esuries est et sitis. Justum profecto, ut esurientes suos impletat bonis, faciens eos a Nazareth ascendere ad Bethlehem: desiderium cordis eorum trahens eis, panem videlicet eis conferendo operationis solidioris: qui præ nimia, quam habent, ei placendi aviditatem, sanctitatem, omnis quam exercent conversionis, quasi quamdam deputant teneritudinem floris. Sic et in hoc sensu ascendit Joseph a Galilæa de civitate Nazareth, in Iudeam civitatem David quæ vocatur Bethlehem, si quidquid tibi in corde revelatur, ex Deo esse plenō ore confiteris: et ab his quæ jam explevisti, ad ea quæ nondum aggressus es, pia aviditate currens, ut et ea opere expleas.

III. Intelligite etiam, quia multa vobis Deus in praesenti revelat, manifestans vobis, et quomodo peccata evitare debeatis, ne supplicium incuratis: et quomodo virtutem exercere, ut ad præmium pertingatis. In futuro vero pro his, quæ vobis non revelantur, ejus in aeternum laudibus vacabitis: misericordias ejus in aeternum cantabitis, in voce confessionis, et exultationis sonum emittentes exsultantis (*Psal.* xli, 5). Quocunque [*al.* quacunque] etiam hic in praesenti exercetis, sic est ad illud præcellens, quod in illa felicitate habebitis, sicut flos ad panem. Nonne haec sentit ille, qui ait: *Id quod in praesenti momentaneum est et leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate aeternum gloriæ pondus operatur in nobis* (*II Cor.* iv, 17). Quid est momentaneum hoe et leve? at per hoc deputavit quamdam teneritudinem floris: quid vero ibi: sublimè et aeternum? ac si id refectio comparet cuidam sapidissimi panis: et ideo si ab hac vita præsentis aerumna, in qua tibi bene vivendo revelatur modus, qui est in merito, ad illam amoris et desiderii passibus ascendis felicitatem, in qua Dei in aeternum laudibus insistas in præmio: profecto a Galilæa ascendis ad Iudeam: hic enim Dominus incerta et occulta sapientia sue manifestans revelat tibi condensa (*Psal.* xxviii, 9), in quibus diem illuc constitutas solemnem, sed ibi in templo suo omnes dicent **88** gloriam: quod est in illa superna Iudea, quia coelestis illa, quam Deus inhabitat; Jerusalem, in divina semper laudis confessione est. Si autem a decoro et odorifero flore ad solidum illum aeternæ felicitatis panem præparare te studies, *Desiderium habens diesolti, et esse cum Christo* (*Phil.* 1, 23); illis quandoque admisceri cupiens, quos facit discubere, et precepsis se, atque transiens ministeriat illis (*Luc.* xi, 38): quodammodo de Nazareth in Bethlehem concendis, ut sicut permanes cum eo in temptationibus suis in Nazareth: ita disponento ipso tibi regnum edas et bibas super mensam suam.

in regno suo (*Luc. xxii, 29*). Quod regnum pertinet ad Bethlehem, quia evangelista Bethlehem spiritu-
liter appellat ejus civitatem (*Luc. ii, 4*).

IV. Sed unde hoc isti Joseph, quod sic ascendere possit? Ostendat nobis evangelista quare sic ascendere potest? *Ascendit*, inquit, *Joseph a Galilaea civitate Nazareth in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem* (*ibid.*). Addit et causam, *eo quod esset de domo et familia David* (*ibid.*). Unde est hoc, mi frater dilectissime, quod tam studiose in omni loco et tempore exercitiis insistis operum bonorum, nisi quia ad sorte in pertines electorum? nam *quos prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit* (*Rom. viii, 30*). Quid ergo concluditur, nisi *quos prædestinavit hos et justificavit*. Domus itaque ac familia David hæc est, felix ille est cœtus, qui ad vitam prædestinatus est aeternam. De qua domo atque familia ut simus, obnixe rogamus cum dicimus: *Ab aeterna damnatione nos eripi et in electorum tuorum nos jubeas grege numerari* (*267*). Præmittimus de hoc genuino ascensu, quo de Galilea ad Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem ascendimus dicentes: *Diesque nostros in tua pace disponas*.

V. Ideo ergo a Galilea ad Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem ascendis, quia es de domo ac familia David, quia ideo coram ipsis etiam persecutoribus Deum confiteris in publico, quem per fidem tenes in occulto: ideo ab ipso esse pleno ore confiteris, quocunque tibi per revelationem inspiratum esse sentis: ideo etiam a revelatione, quæ tibi in merito præsentis vitae contingit, cursu desiderii ad illam acceleras patriam, in qua divinæ laudis perenniter celebres confessiones. Ideo quoque a sanctitate bona actionis, quam exterius proximis ad utilitatem demonstras, ad interne rectitudinem conaris pertinere intentionis, per quam soli Deo placeas: ideo nihilominus ab ea, quam jam exercuisti, operatione, ad illam, quam needum aggressus es, desideras venire conversationem; ideo denique a decore præsentis sanctitatis, quam nunc exerves in merito, ad sapidissimam cupis condescendere refectionem futuræ felicitatis, qua frueris in prænlio, quia summi Patris es Filius, et ad vitam aeternam præordinatus: His siquidem tribus modis diximus spiritualem Joseph a Galilea ad Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem ascendere: causa vero est quod esset de domo ac familia David. Unde enim nobis quod tam studiose quotidianis, imo continuis amoris passibus, his quibus hucusque modis ascendendum docuimus, contenditis ascendere a Galilea in Iudeam, a Nazareth in Bethlehem, nisi quia de domo estis ac familia David?

VI. Unde hoc vobis quod totis viribus odio habetis, quod malum est, et amatis quod bonum est, inclinantes vos prompte, et perseveranter omnibus, quibus scitis et valetis modis, voluntati divine, et si quando, tangente aliquo tentationis impulsu, ab ea vos aliquatenus contingit declinare; nullam om-

A nino quoadusque ei per poenitentiam plenam, et confessionem puram, atque satisfactionem condignam reconciliemini, pacem habere valentes, pungente ipso timoris et amoris stimulus [*al. stimulo*] in conscientia; et fugante atque trahente vos ad se, nisi quia dilecti, et quadam estis ei cognatione conjuncti? magnum et vere mirabile et divinum quid, quod ita: *Charitas Dei diffusa est in cordibus vestris, per Spiritum sanctum, qui datus est vobis* (*Rom. v, 5*). Ejus habetis primitias, et pignus, clamante ipso intrinsecus ad vos *Abba Pater*: ipso quoque testimonium perhibente, quod estis filii Dei: ac per hoc si filii, et heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi (*Rom. viii, 17*). Magnum, inquam, et vere mirabile et omnino divinum, quod suggeritur vobis in mente, ut tam infatigabiliter suspectis ad ipsum, pro certo habentes apud vos, nihil vobis posse sufficere citra, nihil vos debere, querere ultra, sed ad eum tendere, et in eo requiescere. Utique non fallax hoc indicium salvationis vestre, non mendax erga vos testimonium electionis vestre.

VII. Hinc est, dilectissimi, quod non solum ad hunc, in quo nunc estis, sanctitatis statum venistis, sed in eo quoque viriliter statis. Eo quod ad illum [*al. quod ad illum*] pertinetis populum, quem elegit Dominus in hereditatem sibi (*Psalm. xxxii, 12*); ipso, qui vos præscivit et prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui (*Rom. viii, 29*): vocante et justificante, in quem speratis, quod confirmans opus suum, quod operatus est in vobis, quandoque et magnificabit: **89** ascendentibus interimi vobis a Galilea ad Iudeam, a Nazareth ad Bethlehem, eo quod estis de domo et familia David. Et ad quid illo ascendit Joseph? utique ut profiteretur: hoc esse puto, quod ait Psalmista: *Quia illuc ascenderunt tribus: non omnes quidem, sed tribus Domini* (*Psalm. cxxi, 4*); illæ videlicet, quæ pertinent ad domum et familiam David: et ascenderunt ad confitendum nomini Domini (*Psalm. lxxxiii, 5*): qui enim in domo illa habitant, in sæcula sæculorum laudabunt eum et qui in illa Iudea commorantur, divinis in aeternum laudibus vacant [*al. vacabunt*], vocem emittentes exultationis et confessionis.

VIII. Sed nunquid ut profiteretur solus Joseph ascendit? nequaquam, sed ascendit ut profiteretur cum Maria despontata sibi uxore pregnanti. Isti, de quibus locuti sumus, in præsentis vitae via, profectibus intendentibus, matrem gratiam nos comitantem, nos denique ducentem habemus. Quia nullatenus proficere possumus nisi ipsa nos et præveniret aspirans, et subsequeretur adjuvans, et comitaretur consolans. Sed cum sit ipsa nobiscum in via, quid nobis faciet in fine? etsi pie speramus nequaquam plene certi, neque omnino securi sumus. Nonne operantem in se habent gratiam, qui, ipsa ministrante, justitiam percipiunt atque sapientiam? et tamen Salomonis vox haec est: *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei sunt, et*

(267) In canone missæ.

tamen nescit homo, *an odio, an amore dignus sit* (Eccl. ix, 1). Arridet nobis mater nostra gratia interna, et pie speramus quod ipsa nobis, quem modo sanctitatem conferat in via, custodiens et perficiens opera misericordiae, conformiter et felicitatem nobis conferet in patria, et quæ crepit in nobis opus bonum perficiet usque in diem Iesu Christi (Philip. i, 6); sed tamen vitam nostram absconditam intuentes, et circumdatos atque involutos nos tenebris intelligentes, plene, ut dixi jam, certi non sumus. Hæc est Maria desponsata Joseph uxori: pro stella se exhibens in mari vita præsentis, quia inter tot, quas modo a carne, modo a mundo, modo vero a diabolo sustinet iste Joseph, procellas: quomodo ad salutem pertingere posset, nisi luce stellæ maximæ, interne gratia lucem præviam haberet? Hanc sibi habet noster Joseph despontam, sed carnaliter non cognoscit eam, ut et tu sic tibi intelligas eam, de qua loquimur, gratiam adjutricem adjunctam, ut nihil ad mollitiem glorie et laudis tuae pertinens requiras in ea, vel per eam, nec te, quem tantæ sponsæ castum decet esse custodem, impudicum, versa vice, quod absit contingat esse corruptiorem.

IX. Hinc est quod Adoniam Salomonis sententia morti addixit (III Reg. ii, 25), quia misceri cum Abisag carnaliter voluit, quam senex calefacientem quidem habuit, sed, ut Scriptura ait: *Eam non cognovit, senuerat namque rex David, habebat igitur aetatis plurimos dies* (III Reg. i, 4), ut et tu ad sanctitudinem maturitatem pertingere studeas: et multitudinem virtutum spiritualium claritatem acquirere contendas. *Gumque operiretur vestibus non calefaciebat se* (*ibid.*). Ut tu quoque cum tibi etiam ad abundantiam terrena suppetunt, nullam in eis consolationem habeas, juxta Psalmistæ almonitionem: *Divitiae si afflant, nolite cor apponere* (Psal. ix, 11). Quid enim sunt terrena omnia nisi quedam corporis vestimenta? sed enim nullum prebeat ei vestimenta calorem, accedat speciosa et casta Abisag ut calefaciat senem, ut tu cum nullam in rebus terrenis invenis delectationem, pudicum interne gratiae requiras complexum, qui te calore spiritualis desiderii accendat. Sic, dum renuit consolari anima tua, memor sis Dei et dilectionis (Psal. lxxvi, 4), quatenus ascendens a Galilæa ad Iudeam, a Nazareth in Bethlehem, Mariam tibi despontam tecum habeas comitantem. Et quidem scimus, quod mater nostra Gratia super filios adoptionis sue cogitat cogitationes pacis, et non afflictionis. Sed postquam eos de presentibus ad futura perduxit, tunc primum quid de eis sentiat, ostendit. Quare et Maria prægnans quæ ascendit cum Joseph, sed quem oculæ apud se in utero gerit thesaurum, nequaquam effundit per partum, nisi ipsa pariter et Joseph veniant in Bethlehem. Sic etiam legitur: *Et factum est cum essent ibi* (Luc. ii, 7), haud dubium quin Bethlehem, impleti sunt dies

A ejus ut pareret: et peperit filium suum primogenitum (*ibid.*).

X. Dies istos Marie, qui in Galilæa et Nazareth incipiunt, sed in Iudea et Bethlehem implentur, desideria accipimus beata, et sancta opera, et quæcumque alia sunt virtutum spiritualium exercitia; quibus magis ac magis quod imprægnata sit, deprehenditur Maria. Quia nimur eo majorem proponebit nobis mater Gratia in futuro conferre mercenariam in felicitate, quo majorem et numerosiorem nobis prorogat sanctitatem in conversatione. Nam ego puto quod fides quando lucet in nobis, quasi quædam clara dies est: Magna, fateor, claritas diei hujus, qua fulgente in nobis, credimus **90** Deum, credimus Deo, credimus in Deum. Summe potentem credimus Deum, summe sapientem, summe bonum. Et in hunc modum credimus Deo veraci promissori. Credimus in Deum ut in ipsam suavitatem indefictem, et dulcedinem non fallentem. Sic et spes quædam dies, et quidem valde clara, qua illucescente in nobis spiritualiter videmus, quod corporaliter non valemus, asserente Apostolo: *Spe nos salvos factos esse* (Rom. viii, 24); et quod non videmus sperare, et ideo per patientiam exspectare. Dolor quoque qui nos pungit in consideratione malorum præsentium, et timor qui concutit in consideratione futurorum, dies tibi videbuntur si recte perpendis. Nonne scientiæ claritas, et sapientiæ nihilominus maturitas in animo quendam asseris esse lucidum solem in cœlo? et quidem per illam in mente oritur dolor; ad hanc vero via est timor, dicente Salomone: *Qui addit scientiam, addit et dolorem* (Eccl. i, 18); et affirmante sancto David: *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. cx, 10). Dolor itaque quædam est in te dies, quia quo magis in hac vita super præsentes tenebras doles, eo plus claritatem futuræ illuminatus spiritualiter vides. Est et timor, quia quo plus times supplicia incurare poenæ infernalis, eo magis illuminaris ad quærenda gaudia patriæ coelestis. Dici timoris succedit dies penitentia, quia tum bene vides, quantum penitire debes de perpetratione culpe, cum primum plene videris supplicia poene: hanc sequitur Justitia, quæ et ipsa dies esse non dubitatur, quam sol charitatis, ut uniuersique reddere possit, quod suum est, illuminat, et qui in hac die honeste ambulat sciat reprobare malum et eligere bonum: illud quidem ne alicui noceat, istud vero ut prosit omnibus. Post hanc dies illuescit septima, et est Sabbatum requiectionis, clara videlicet quies et quieta claritas internæ contemplationis.

XI. Hi sunt dies matris, quos habet quidem in Galilæa in Nazareth, sed eonsummatos eos in Iudea, in Bethlehem ostendit, dum ibi filium peperit. Sic et has in nobis virtutes mater Gratia in præsenti exercet, sed eas in superna patria consummabit et finiet. Ubi nobis propositum, quod de nostra habet salutatione ostendet, quo hic quidem in spi-

rituali profectu præveniens, et subsequens impin-
guata fuit. Quod etiam omnino apud se firmum et
stable habuit, sed a nobis in suis illud occultum
interioribus gestans, et absconditum esse voluit.
modo habet in nobis dies suos in fide, dum recte
credimus; in spe, dum firmiter speramus; in do-
lore, dum medullitus ob mala præsentia dolemus;
in timore, dum mala intuentes, futura timemus:
habet et in pœnitentia dum pœnitendo culpas per-
petratas punimus. In justitia dum operamur bo-
num ad omnes; in interna contemplatione, dum
per speculum in ænigmate, quantum in hac nobis
carne mortali possibile est, gloriam Domini specu-
lamur. Hos, inquam, in nobis habet dies, dum
nobiscum in Galilæa Nazareth commoratur, ut
vero cum ascendentibus una cum illa, a Galilæa ad
Iudæam, a Nazareth pervenerimus [al. pervenie-
mus] in Bethlehem: ibi se nobis exhibet parien-
tem, quæ se modo exhibet prægnantem, quia bo-
num id nobis atque beatum ostendet aperte, quod
de nobis modo cogitat occulte.

XII. Impletis his diebus ut pariat, consummatis
videlicet his, de quibus locuti sumus virtutibus,
ut quod hic de nobis sentit, illi aperiat. Nonne
tunc impleta, id est finita et consummata erit dies
fidei, cum tunc, ut ait Apostolus: *Non ambulabim-
us per fidem, sed curremus per speciem?* (II Cor.
v, 7.) Sic et dics spei tunc finietur, quando vide-
bimus quod modo speramus, et plene labebimus,
quod per patientiam exspectamus. Finietur quoque
et dies doloris et timoris, et fulgebit in æternum
dies gaudii et securitatis. Nihilominus dies pœni-
tentiae finientur, quia nullum ulterius culpæ mor-
sum in conscientia sentiemus, ut pœnitere indi-
geamus. *Misericordiam*, ut ait Psalmista, et veri-
tatem ejus quis requiret? (Psal. lx, 8) non re-
quirent tunc veritatem promittentis sperantes, quid-
quid promisit jam plene tenentes. Sic nec requirent
misericordiam remittentis pœnitentes: nihil ad rea-
tum pertinens de præterito non indulsum habentes,
nihil pro quo misericordiam necesse habent re-
quirere ex tunc committentes. Dies finietur justi-
tiae, et finietur dies gloriæ, in quo metemus non
deficientes, quod modo seminamus: nam in die
justitiae seminamus in spiritu, et in die gloriæ
metemus vitam æternam. Contemplationis nihil-
ominus dies finietur, in qua nunc videimus per
speculum in ænigmate, et succedet illi dies ista
claritatis indeficientis, in qua videbimus eum facie
ad faciem (I Cor. xiii, 12).

XIII. His diebus impletis, his videlicet virtutibus
renuntiantes, pariet Maria filium: ostendet gratia,
quam hic erga **91** nos occultam habuit senten-
tiā pacis, et immobile nostræ electionis proposi-
tum. Quod quidem propositum, quoniam pacisicum
hic erga nos habuit, tunc plene monstrabit, quando
gaudio nos æterno remunerabit. Unde et hic dici-
tur: *Et pannis eum involvit, et reclinavit eum in
præsepio* (Luc. ii, 7). Quod tunc quodammodo fiet,

A ut videlicet quod in utero portavit Maria pannis
involvat, et præsepio reclinet; quando, prout de
nobis in præsenti mater grata cogitat delectatili-
bus æternæ felicitatis suavitatibus, et suavibus nos
circundabit delectationibus, in supernæ nos illo
patriæ reponens secreto Ad hoc pertinere videtur
verax illa beati Joannis assertio, et leta promissio,
quæ talis est: *Nunc filii Dei sumus, et nondum ap-
paruit quod erimus; scimus quoniam cum apparuerit,
similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii, 2); hoc est dicere: nunc de Galilæa ad
Iudæam, de Nazareth descendimus ad Bethlehem,
quicunque de domo sumus ac familia David. Non-
dum appetit quod erimus, quod pregnans portat
mater, cum qua ascendimus; quid illud sit. Scimus
quoniam quando implebuntur dies ejus ut pariat,
pariet filium, et pannis cum involvet, et reclinabit
eum in præsepio. Et cur non hic mater grata
ostendit, quod de nobis sentit? Ieo certe quia hic
in exsilio sumus, non in regno: in via, non in pa-
tria: non in requie, sed in labore.

XIV. Et hinc est quod reclinatur in præsepio,
quia non erat illi locus in diversorio. Tota vita no-
stra quasi quoddam diversorum nobis est. Quando
huc nascendo venimus, hue quidem divertimus; et
ad hoc divertimus huc, ut hic ad tempus simus, non
in æternum maneamus. Est itaque hæc vita præ-
sens tabernaculum militantis, non cubiculum quie-
scentis: stabulum viatoris, non domus inhabitato-
ris: ergastulum exsulium, non mansio civis: diverso-
rium denique itinerantis, non aula manentis. Non
est ergo locus Mariæ in diversorio, sed reclinat filium
suum in præsepio. Quia congruum nō est ut vobis
præstetur in exsilio, quod donabitur in regno, ut
enim ait evangelista: *Non potest fullo facere vestimenta
Jesu tam alba* (Marc. ix, 2), sicut apparent,
quando in monte transfiguratur. Et quis est iste ful-
lo, nisi iste, de quo Psalmista se dicit aspergendum
hyssopo, ut mundetur; et lavandum ut supernivem
dealbetur? (Psal. l, 9.) Vere tu, Domine Jesu, fullo
noster es, qui nos mundos esse asseris, propter ser-
monem quem locutus es nobis (Joan. xv, 3). Tu
enim nos in præsenti statu nostro, infusa aqua com-
punctionis in pelvi mentis nostræ, timore et amore
conceulas nos: et sic fullonis agens officium, ac
proinde fullonis portas vocabulum, ablutionis aqua
vestimenta tua emundans. Nonne nos tua vestimen-
ta sumus, quibus per fidem, quæ per dilectionem
operatur, indueris?

XV. Hæc itaque vestimenta tua quotidie dealbare
dignaris effundens super ea aquam mundam inter-
nae compunctionis, ut mundentur ab omnibus inqui-
namentis suis. Sed quis in hac vita tantum mundari
valet, ut nihil mundandum in se habeat? nam, ut ait
Salomon, quis potest dicere: *Mundum est mihi cor,
purus sum a peccato?* (Prov. ix, 20.) Itaque sunt
mundi viri sancti, vestimenta Domini, et adhuc mun-
dandi; quod quidem ita esse et ipse Dominus innuit,
qui discipulos suos mundos esse asseruit, et eorum

tamen pedes lavit (*Ioan. xiii. 5*). Erit autem quando A nihil in se habebunt quod mundetur, nulla penitus indigentes mundatione, nulla inquinati erunt pollutione. Et quando hoc erit, nisi quando *fugebunt sicut sol in regno Patris eorum* (*Matth. xiii. 43*), quando in justitia apparebunt in conspectu Christi intercessoris sui, quando clarebit sanctorum animarum status, de quo in Apocalypsi Joannes: *Sine macula, inquit, sunt ante thronum Dei.* (*Apoc. xiv. 5*). Hic est mons in quo transfiguraberis, Domine Jesu! in quo apparebit facies tua altera, illa videlicet supernæ felicitatis sublimitas, in qua juxta promissionem quam dilectoribus suis ostendet se ipsum.

XVI. Quid ergo? nunquid bifrontem facimus Christum? nunquid geminam dicendum est faciem habere, ut de eo dicatur in transfiguratione faciem alteram habere? (*Luc. ix. 29*) sic utique. Nonne facies ejus erat, in qua intuitus est eum, qui dixit: *Vidimus eum, et non erat aspectus?* unde nec reputavimus eum: et adiunxit, *nos putavimus eam tanquam leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum* (*Isa. lvi. 5*); sed in facie longe alia eum conspergit, qui eum vocavit speciosum *forma præ filiis hominum* (*Psal. xliv. 3*). Hanc autem utramque ejus faciem conspexerant; qui et ipsam in stola sua formosum, et rubrum ejus intuiti sunt vestimentum (*Isa. lxiii. 1*). Legitur quidem in Evangelio quod *Censuerunt Iudei in faciem ejus* (*Math. xxvi. 67*); sed longe altera erat, ad quam totis medullis suspirabat, qui ait: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (*Psal. xli. 3*). Hæc est illa quam sibi demonstrari cupiebat sanctus Moyses, qui ob magnam gratiam, **92** quam erga Deum invenerat dicebat audiebat: *Osteude mihi faciem tuam ut videam te* (*Exod. xxxiii. 13*). Hæc est illa altera facies ejus, que ipso transfigurato in monte apparuit: deinceps videlicet divinitatis ejus, in quo videbant eum electi sui in sublimitate supernæ felicitatis. In qua felicitate, plena per omnia charitate cum eo fugebunt electi sui, ut sint in monte hoc vestimenta ejus alba (*Marc. ix. 2*). Et tam alba sunt, qualia non potest fullo facere super terram; quia longe major est munditia, quam electis suis Dominus in sublimi illa conferat felicitatem; quam est illa, quam eis in praesenti confert sanctitate. Itaque alba non sunt in terra, ut reclinet Maria filium suum in praesepio, quia locus ei non est in diversorio. Ad quod nos perducere dignetur praesepium, qui pro nobis humiliiter dignatus est reclinari in praesepio Jesus Christus Dominus noster qui cum Patre et sancto Spiritu Deus est benedictus in saecula. Amen.

SERMO XXV.

ITEM IN DIE NATALIS DOMINI.

De triplici summi imperatoris edicto.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Descriptus orbis est Ecclesia electorum: cuius prelati sunt cardines. — 2. Prima descriptio in vocazione populi Hebreorum. — 3. Status ejus triplices: priuuo sub patriarchis, secundo iugo servitutis, tertio lege Mosis. — 4. Singulorum inter se expensa proporcio. — 5.

Progressus Hebraicæ religionis sub lege Mosaicæ. — 6. Lex vetus imago futurorum. — 7. Sapientiores veterum Christum clarius noscebant venturum. — 8. Secunda descriptionis edictum in vocazione gentium. — 9. Christus sua humilitate superbiam, et predicatione ignorantium destruxit gentilium. — 10. Prierogativa Ecclesiae ex gentibus collectæ, secundum Isaiae vaticinium. — 11. Sacraenta religionis Christianæ velut pannis obvoluta. Judæis aberrantibus successerunt gentes fideles. — 12. Edictum tertium est inspirationis intermixta. Quartum erit in novissimo die. — 13. Gratia præsentis et glorie futurae analogia. — 14. Carnis nostra duplex diversorium, viventis mundus, mortuæ sepulcrum. Christus in diversorio natus, in praesepio reclinator. — 15. Apostrophe ad Christum, factorem omnium, factum in tempore: et matrem eius virginem.

1. *Exit edictum a Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis* (*Luc. ii. 1*). Benedictus agnus ille mitis et innocens, qui hodierna die in domo panis nascens, in praesepio reclinari voluit, ut se ipsum nobis iumentis suis in vitale proponeret alimentum. Qui et in cruce moriens dedit ut velum templi scinderetur medium (*Luc. xxiii. 45*), quatenus revelatis oculis nostris considerare possimus mirabilia de lege sua. En juxta quod proinitit in Isaia: *Aperit nobis thesauros absconditos, et arcana secretorum* (*Isa. xlvi. 5*), admittens nos ad interiora secretorum suorum, et profundos nobis et mysticos in Scriptura sua sensus aperiens. Nec uno quidem modo, sed multifarijam multisque modis loquitur nobis in Scriptura sua, ut cum unus sit sacrae Scripturæ panis, varietas nos demulcat saporis. Aperiamus ergo fauces nostras spirituales, et conemur interno sentire palato, quis iste sit sapor, quo hunc hodie panem sanctus Spiritus nobis condire dignatus est; qui tertio quidem jani in conspectu nostro est positus, sed cum sit per usum comedionis vetus, est tamen adhuc per varietatem saporis novus. Ego enim puto, quod non uno sed pluribus modis exiit edictum a summo imperatore nostro, omnipotente Deo, ut describeretur universus orbis. Quis est iste orbis nisi Ecclesia sive cœtus electorum, seu quocunque alio congruentiori vocabulo eorum potest exprimi convexus; qui secundum propositum vocati sunt sancti, quibus omnia cooperantur in bonum? *Quos qui dem præscivit et prædestinavit Deus Pater, conformi fieri imagini Filii sui ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* (*Rom. viii. 29*). Hic itaque est orbis quem Dominus per Psalmistam asserit esse suum. *Meus est, inquit, orbis terræ, et plenitudo ejus* (*Psal. xlix. 12*), quia suus est proprie et specialiter cœtu electorum, in superna felicitate locandus. Hic orbis est, quem, ut ait sancta mulier illa, posuit Deus super cardines suos: *Domini, inquiens sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem* (*I Reg. xi. 8*); qui domini sunt prælati Ecclesiae, et ecclesiam electorum suorum eis imposuit regendam, ut autem hic orbis describeretur, invenies non quidem semel exiisse edictum a rege nostro Domino; si diligenter considerare volueris, quoties suorum ad se electorum aliquos Dominus ab exordio mundi vocavit per vario-

status temporum et diversas **93** successiones generationum; et eos vocare ad se nullo tempore cessabit quousque veniet, et tradet regnum Deo et Patri: *Et Deus erit omnia in omnibus et inimica destructur mors* (*I Cor. xv, 28*).

II. Primum ab eo edictum exiit, ut describeretur orbis, quando institutum fuit, ut ad ejus agnitionem antiquus ille Hebraeorum populus vocaretur. Hæc descriptio prima facta est tempore patris nostri Abraham. Illius namque antiqui populi status ab illo fideliter et beato sene, qui prima credendi via est, exordium sumpsit. Quamvis enim lex scripta per Moysem data sit, in sacramento tamen circumcisionis, in quo multa ejusdem legis sacrificia continebantur, ante quodammodo data fuit: quandoquidem circumcisionem primus, ut scitis, Abraham suscepit. Unde de ea Iudeos Dominus alloquens, et apud quos exordium sumpsit, ostendens: *Propterea, inquit, Moyses dedit vobis circumcisionem, non quia ex Moyse, sed ex patribus* (*Joan. vii, 22*). Circumcisionem quidem vobis dedit Moyses, non tamen ex Moyse, sed ex patribus fuit. Quia nequaquam eam Moyses noviter, quasi quæ primum non fuit, instituit, sed primo illi summo patriarchæ datam, et per ipsum ad posteros transmissam, ne dimitteretur, sed devote exerceretur, per legem postmodum confirmavit. Apparet quoque nobis tripartitus illius antiqui populi status diversis temporibus distinctus.

III. Et primus quidem fuit, in quo vocatus est ille magnus pater Abraham, ad agnitionem et cultum unius veri Dei, et post eum Isaac et Jacob, et filii ejusdem Jacob; qui duodecim patriarchæ vocati sunt, segregati ab aliis gentibus, et a Domino assumti in proprios. Secundus vero est, in quo a dura et dura, atque diutina servitute Ægyptiorum per Moysem et Aaron liberatus fuit, et ab Ægypto manus forti et brachio extento eductus. Detentus namque erat aliquandiu ille populus Domini in domo illa servitutis per mortem Joseph, et usus in fornace ferrea: *Odientibus*, ut in Exodo legitur (cap. i, 13), *Ægyptiis filios Israel, atque ad amaritudinem perducentibus animas eorum operibus duris lutis et lateris, omnique famulatu, quo in terra operibus opprimebantur*. Exclamantibus autem illis ad Dominum a facie tribulantis (*Isa. xix, 20*), recordatus pse misericordie sue compassus est illorum miserie. Recordatus nihilominus feederis quod peccat cum patribus eorum Abraham, Isaac et Jacob misit et liberavit eos. *Misit namque Moysem servum suum, Aaron quem elegit ipsum: ponens in iis verba signorum suorum, et prodigiorum* (*Exod. ii, 24; Psal. civ, 26*), qui regem Ægypti industratum cum gente sua gravissimis ferientes plagiis, populum ab ejus dominio eripuerunt, et reperit de Ægypto eduxerunt. Tertius quoque iusdem populi status fuit, in quo eum Dominus in lege sua per Moysem et Aaron eruditivit, atra ei, ad forniam vita pertinentia, statuta promulgans, et divisa ei in pluribus sacrificiis

A ciorum ac institutionum generibus sacramenta imponens.

IV. Ecce triplex ille antiqui populi status varius temporum articulis distinctus: primus, in quo in ipsis primis et summis patribus, ad unius est veri Dei agnitionem vocatus; secundus in quo ad Ægyptiorum est servitute liberatus. Tertius vero, in quo est per Moysem et Aaron in lege eruditus. In primo statu exiit edictum a summo imperatore Deo, ut describeretur universus orbis: ille videlicet Hebraorum populus in excelsa patri Abraham, et ceteris eum subsequentibus patriarchis ad unius veri Dei agnitionem et cultum vocaretur. In secundo postmodum statu, liberatus a captivitate de bono ad melius profecit, majore jam et numero auctus et fortitudine roboratus. Nam exceptis mulieribus et parvulis, sexanta tria millia quingenti exierunt de Ægypto viri fortes, et expediti ad pugnandum, (*Exod. xii, 37*), quasi quidam, juxta sensum spirituali, Joseph qui ascendit a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam civitatem David quæ vocatur Bethlehem. In primo statu descripti ibant omnes ut prosterentur singuli in civitate sua, unum verum Deum volentes, et sacramentum circumcisionis, in sea singuli domo ac familia, exerceentes. In secundo vero ascendit idem populus jam auctus, quia hoc exprimit idem nomen quod est Joseph: et ascendit a revelatione, quam de Deo suo accepérat, et a teneritudine illorum paucorum sacramentorum, quæ subierat in Ægypto, ad plenam ejusdem Dei confessionem, et solidiorem in multis, et variis sacramentorum generibus refectionem quasi Joseph, qui ascendit a Galilæa in Judæam, et a Nazareth in Bethlehem. Venit Moyses missus a Deo ad populum in Ægypto, revelans et manifestans eis, quod Dominus respxisset eos: et erat quasi quedam Galilea revelatio hæc.

V. Postmodum vero in deserto, ex **94** quo tantæ taliaque ejus signa in Ægypto, in mari Rubro, et in ipso introitu, in deserto intuitus est, eundem Deum suum et per amplius atque perfectius agnovit, et devotus atque fidelis confessus est. Sic quoque in Ægypto super sacramento agni paschalis populum sanctus Moyses eruditivit, per cuius immolationem ab Ægyptiorum eos servitute liberavit. Et quidem magnum et admodum mirabile sacramentum hoc; sed quantum ad numerositatem, et varietatem multorum ac diversorum sacramentorum, que postmodum per legem addita sunt; sic quodammodo hoc ad illa fuit, sicut flos ad panem est. Status itaque ille in quo a captivitate est liberatus, quasi quidam est, juxta hunc sensum, Galilæa et Nazareth: ille vero per quem, per legem, in deserto est eruditus, quasi quedam Judæa et Bethlehem. Ascendit ergo Joseph a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam civitatem David quæ vocatur Bethlehem, quia profecit auctus populus ille a revelatione, quam de Deo suo perceperat, et a pánice illis sacramentis, quæ suscepérat in Ægypto, ad plenam Dei sui con-

fessionem, et spiritualem refractionem, qua et impinguatus postmodum est in temporalibus, et diversis sacramentorum generibus in deserto. Et ideo ad hunc pertinere meruit ascensum, quia de domo erat ac familia David (*Luc.* 11, 4). Hunc itaque populum in tempore illo, præ cunctis qua tunc sub cœlo erant gentibus, elegit summus ille David, quæ et præ cæteris, quæ in mundo erant nationibus, ad sortem tunc videbatur pertinere electorum, quasi quidam spiritualis Joseph, qui erat de domo ac familia David. Et ad hoc ascendit Joseph ut profiteretur, quia ad desertum populus ille venit, ut Dei sui obsequiis insisteret. Nonne hoc innuere videtur Moyses, qui dicit: *Viam trium dierum ibimus in desertum ut immolemus Domino Deo nostro?* (*Exod.* v, 3). Dicit item ipse Pharaoni: *Iac dicit Dominus Deus Hebravorum: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto* (*ibid.*, 1).

VI. Sed quid esse putamus quod dicitur: *Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante?* (*Luc.* 11, 5) nisi quod populus ille ut breviter dicamus Deo serviebat in deserto legi copulatus et conjunctus occulta in se mysteria continent. Hæc est Maria Joseph desponsata uxor, lex videlicet illi antiquo populo, quasi in quadam spirituali matrimonia data, quæ etiam bene prægnans dicitur, ob profunda scilicet mysteria, que in se lex continet occulta. Hæc autem quæ usque ad adventum Filii Dei in carne duravit, eundem Dei Filium tam in suis cæremoniis, quam in prophætarum dictis prænuntiavit et in fine etiam præsentem exhibuit. Unde hujus, de quo loquimur, legislator, et dux populi Moyses: *Prophetam, inquit, suscitabit Dominus de fratribus vestris; tanquam me ipsum audietis* (*Deut.* xviii, 15). Itaque dum in hoc statu sub tempore legis scriptæ et prophetarum populus ille fuit: ipse finis legis ad justitiam omni credenti Christus apparuit, quia *Dum essent ibi, in pleti sunt dies ejus* (*Rom.* x, 4), laud dubium quin Mariae, ut pareret: et peperit filium primogenitum (*Luc.* 11, 7). Quodammodo Maria peperit filium, dum lex nuntiavit Christum; sed hæc Christum lex sub velamentis holocaustorum et sacrificiorum, victimarum et cæremoniarum: prophetia quoque sub figuris et ænigmatibus absconditum habuit, quia et Maria filium suum pannis involvit, dum lex et prophetia Christum, quem prænuntiavit sub occultis mysteriis abscondit.

VII. Quæ lex et prophetia omnibus quidem imposta fuit; sed non ab omnibus intellecta, soli perfectiores et sapientiores, quod Christus ad salvandum genus humanum venturus erat, agnoscebant. Ad hos arbitror pertinere præsepium, in quo Maria filium, quem peperit, pannis involutum reclinavit; ad illos vero qui legem quidem et prophetiam suscipiebant, sed venturum minime intelligebant spectare æstimo diversorium, in quo ei locus non fuit; divertit siquidem lex et prophetia ad omnes, sed non ab omnibus intelligebatur; apud perfectiores et sapientiores annuntiatus, per eam, Christus per in-

A telligentiam requievit. Ut non immerito Maria, quæ peperit filium, reclinaret in præsepio, cui locus non erat in diversorio.

VIII. Hæc de primo edicto, in quo antiquus ille Dei populus ad spiritualem venit protectum dicta sunt. Ut autem de quodam loquamur edicto, quod ad novum Ecclesiæ populum pertinet, qui de gentilitate ad fidem vocatus est, tunc quodammodo, ut nobis videtur, exiit edictum a summo illo rege Christo, ut describeretur universus orbis, quando salubre illud discipulis suis opus injunxit, dicens: *Euntes in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ* (*Marc.* xvi, 15). Hoc quodammodo per spiritum intellexit sanctus 95 propheta Isaías edictum, quando in persona summi imperatoris nostri clamavit, dicens: *Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, et ingrediantur portas duces* (*Isa.* xiii, 2). Mons caliginosus profunda gentilitas fuit, mons propter superbiam, caliginosus propter ignorantiam. Quia enim per elationem inflata tumide se erexit, mons fuit, quia vero non solum per superbiam intumuit, sed et tenebris ignorantiae cæcata a veritatis lumine aberravit, non simpliciter mons sed etiam caliginosus exstitit. Surgebat jam [al. tunc] jussio ut super hunc montem caliginosum levaretur signum; nam exiit edictum ut describeretur universus orbis (*Luc.* ii, 1). Signum siquidem hoc: signum est humilitatis conversationis Christi, et veritatis prædicationis in quo positus est: tam humilia ostendens vivendo, ut præberet exemplum, quam vera prædicans instruendo, ut infunderet documentum. Cui tamen a multis contradicitur: nam signo veritatis ab hereticis, et humilitatis quidem a scribis.

IX. Hoc autem signum quomodo [al. quodammodo] super montem caliginosum levatum fuit? hoc est, quando superbæ gentilitati insigne patuit humiliæ conversationis Christi, ut elata humiliaretur, quasi veritatis prædicationis ejus insigne patuit aberranti, ut cæcata humiliaretur. *Exaltate, inquit, vocem: prædicare evangelium omni creaturæ* (*Marc.* xvi, 15); ut prædicationis nimirum clamore mediante, et veritatis lumine irradiante, caliginis dellatur obscuritas, quæ montem solebat operire. *Levate manum*, ut mirabilia quidem in miraculis ostendentes, sed humilia in prædicatione prætentientes, per exemplum humilitatis tumorem, et altitudinem montis in plana et ima commutetis. *Extunc ingredi poterunt portas duces*, id est in cordibus humiliatorum et illuminatorum subjectorum per obedientiam intrare poterunt doctores. Sed quibus hoc injunxit negotium, ut hoc modo signum super montem caliginosum elevaretur, ut vox exaltaretur, ut manus levaretur? Ego, inquit, mandavi sanctificatus meis: *vocavi fortis meos in ira mea, exsultantes in gloria mea* (*Isa.* xiii, 3). Apostoli itaque, martyres et sancti doctores sunt, quibus hoc officium impo- sit. Nam sanctificati sui illi spiritualiter sunt, de-

quibus et pro quibus Patrem in passione alloquens, ait: *Et pro eis sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate* (Joan. xvii, 19). Fortes in ira sua, sunt martyres in furore persecutionis robusti. Exsultantes in gloria mea: sunt sancti doctores, pacis tandem tempore arridente, in Domino letantes.

X. Tunc autem, ut in sequentibus habetur, sonuit vox multitudinis in montibus, quasi populum frequentium, pro eo quod instanter verbo Dei præconibus inconsistentibus veritatis, in populis innumeris sonus intonuit confessionis fidelis. Et subsequens idem propheta adjunxit: *Vox sonitus regum, et gentium congregatarum* (Isa. xiii, 4); quod non est aliud, nisi quod apostoli profecti prædicabant ubique, et veritatem suscepibant, et confitebantur gentes in unitatem fidei collecte. Primum itaque vox sonuit regum; deinde gentium congregatarum. Quia primum exente edicto a Christo, ut describeretur universus orbis: ierunt apostoli in mundum universum prædicare Evangelium universæ creaturæ. *Et tunc ibant omnes, ut profiterentur, singuli in civitate sua, quando, ut in Actibus apostolorum legitis: Crediderunt gentes quoquot erant præordinate ad vitam aeternam* (Act. xiii, 48); confluentibus, at ait Isaías, *ad montem illum domum Domini omnibus gentibus* (Isa. ii, 2). Hoc est, quod ait sanctus David, *velle se cognoscere in terra viam Domini* (Psal. lxvi, 3); in Ecclesia scilicet de gentibus fidem ejus, et in omnibus gentibus Jesum suum. Tunc eximius ille apostolorum chorus a populo Judæorum, cui per legem et prophetas de Christo revelatum erat: ad confessionem Ecclesiae de gentibus accessit, et a Synagoga quæ exteriorem in litera legis florem tenuit, ad populum gentilem venit. Qui in eo quod fidem suscipiens sacrae Scripturæ panem, spiritualis intelligentie dentibus, per expositionem, comminuendo, comedit: illius in quem desiderant angeli prospicere (I Petr. i, 12) et qui fortis et potens est in prælio (Psal. xxiii, 8), in se mansionem construxit. Quia *visu desiderabilis vel manu fortis* sonat David. Nonne hic sanctus Joseph, glorus scilicet apostolorum coeūs de domo est ac familia David, quos ipse non jam servos, sed amicos, quos fratres suos alibi nuncupat? (Joan. xv, 13; xx, 17) quos etiam Patris sui appellat filios? (Matth. v, 45). *Et ascendit ut profiteretur cum Maria desparsata sibi uxore, ut gentilitati confessionem fidei prædicaret, habens sibi conjunctam sapientiam quam Salomon vocat amicam suam* (Prov. vii, 4). In qua profundorum quidem mysteriorum latitat sensus sicut in prægnante latitat fetus.

XI. *Et factum est, dum essent ibi, impleti sunt dies ejus ut virgo pareret: et peperit filium 96 suum pri-mogenitum.* Tunc spiritualiter quodammodo in Bethlehem Maria Christum peperit, quando ipsum catholica sanæ prædicationis sapientia per plenam rectæ fidei notitiam gentilium cordibus infudit. Qui pannis involutus reclinatur in præsepio, quia in fidei latens sacramentis, in mansuetorum et humili-

antium latet intellectu. Quid enim aliud est sacramentum baptismi in aqua; sacramentum corporis et sanguinis Christi in pane et vino: sacramentum impositionis manuum in unctione chrisinatis: quid cætera sanctæ fidei sacramenta, in quibus agnitus esse creditur, nisi quidam panni, in quibus natus involvitur? et præsepium, ubi domita animalia mituntur. Nonne sacri verbi est intellectus, ubi mansueti et humiles spiritualiter reficiuntur? quiescit ergo in sano sacri verbi intellectu apud gentiles, qui in nulla carnali littere intelligentia quietem habet apud Judæos, quia ideo reclinatur in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio. Nam qui in mundum venit, apud Judæos primitus divertit; sed ibi locum non invenit, quia ut ipse ait: *Venit in nomine Patris sui, et non receperunt eum* (Joan. v, 34). Et alibi de eo per Joannem dictum est: *In propria venit et sui eum non receperunt* (Joan. i, 11). Sed filii alienis mentientibus ei, et claudicantibus a semitis suis (Psal. xvii, 46), populus quem non cognovit servivit ei, in auditu auris obedivit [et] servivit] ei. Quia Judæis eum per prophetas venturum prædicantibus, sed præsentem negantibus, et a via veritatis aberrantibus: populus gentium prius non electus, eundem Christum Dominum, et per fidem suscepit, et ejus obediente præceptis acquievit. Qui nimis Judæi, quod negligenter prætereundem non est, et filii vocantur, pro eo quod secundum electionem charissimi sunt propter Patres; sed alieni, qui secundum Evangelium inimici, propter gentes. Et hoc modo dum locum habere non potuit in diversorio, reclinavit eum Maria in præsepio: insidente ipsum sapientia intellectui gentium dum per fidem introitum habere non potuit ad corda Judæorum.

XII. Est adhuc quoddam tertium edictum, de quo una cum his quæ ad illud pertinent, in duobus his sermonibus, qui hunc proxime præcedunt, prout Spiritus veritatis infudit, coram charitate vestra locuti sumus: ipsum est interna inspiratio, qua fortis ille pugnator noster, ad cuius beatam suspiramus visionem, suum quotidie non cessat visitare electum: ascendere faciens suum Joseph a Galilaea ad Iudeam, a Nazareth in Bethlehem, eo quod sit ipse de domo, ac familia David, ut profiteatur cum Maria desparsata sibi uxore prægnante, eo modo, quo vobis ostendere curavimus in his duobus sermonibus, qui hunc proxime præcedunt. De uno adhuc loqui volumus, et quidem quoad brevius possumus, quia debitum edictum needum ab imperatore nostro exiit, exhibet autem tunc, quando illa instabit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent (Joan. v, 28). Tunc exhibet edictum istud, quando canet tuba, et mortui resurgent incorrupti (I Cor. xv, 52). Tunc exhibet qui media nocte clamor siet: *Ecce sponsus venit, exite obriam ei* (Matth. xxv, 6). Hoc exente edicto ibunt non quidem aliqui; sed omnes, quia virgines omnes tam prudentes quam fatuæ, sponso veniente, surreze-

runt, quæ ipso moram faciente dormierunt, et dor-
mitaverunt. **E**t quidem ibunt omnes, ut profiteantur
omnes singuli in civitate sua, quia *tunc surrexerunt*,
ait Evangelista, *omnes virgines illæ et ornaverunt lampades suas* (*Matth. xxv, 7*). Celebrabitur a singulis professio sua die illa, quia nihil tunc celabit conscientiam, ex omnibus, quæ in se anteacta habuit vita. Tunc ascendet electus quilibet a requie animæ, ad felicitatem, quam simul in anima habebit et corpore, quasi quidam spiritualis Joseph, qui a Galilea ascendet ad Iudeam, a Nazareth ad civitatem David, quæ vocatur Bethlehem. Et istud ei proveniet, quia de domo ac familia David est.

XIII. Quousque vero exeat illud edictum, in sola electus quisque animæ sua requie exsultat, quod evidenter beatus Joannes in Apocalypsi innuit, qui dataz sacerdotalis stolas singulas albas dicit. At vero eum ad illam civitatem celestem Bethlehem pervenient, cum ad terram suam, quæ Iudea est ascenderint; in eadem terra sua, juxta promissionem prophete duplicita possidebunt, quia plenam simul in corpore et anima beatitudinem sine fine habebunt. Tunc æternaliter gaudebit sanctus Joseph in voce exsultationis et confessionis (*Psal. xli, 5*) : in illa domo panis, edens et bibens super mensam Patris sui (*Luc. xii, 30*), Ad cuius domus felicitatem sic requies illa est, quam habebunt in anima sancti, sicut flos ad panem. Profitebitur tunc idem Joseph cum Maria sibi desponsata uxore prægnante, ut cor suum et caro sua exsultent in Deum vivum. **97** Quis neget carnem spiritui subjectam, uxorem quamdam esse animæ desponsatam? quæ profecto culpanda est sicut meretrix immunda, cum contra spiritum repugnans, explendis fœdæ concupiscentiæ operibus insistit: sic nimur ut uxor est pudica laudanda, cum spiritui acquiescens, bonis strenue actibus intentit. Et considerate quam rectum in consummatione hominis observat et congruum ordinem Deus. Primum namque bonus homo bonum in anima concipit propositum, deinde ipsa disponente ad bonum illud, per corporis ministerium, perducit officium. Sie et ipsa anima in ipsa sola requie sua primum latetur: deinde felicitate æterna simul corpus et anima perfruitur. In sancta hac Bethlehem parit **I** lac virgo filium, Jucundum in se æternæ incorruptionis possidens fructum, qui etiam quot beatitudinis donis cumulatur, quasi tot pannis involvitur. In præsepi reclinatur, dum in illo superno secreto reponitur, quia non erat ei locus in diversorio.

XIV. Geminum, ut videtur mihi, caro nostra habet diversorum, hunc mundum, et suum, in quo, post animæ egressum fodietur sepulcrum. Divertit namque in mundum per nativitatem, divertit in sepulcrum per mortem. Sed in neutro locus ei est, in quo honeste reclinetur, quia locus ei iste mundus laboris est, non securitatis aut quietis. Sepulcrum vero dedecoris et fetoris, non honoris vel in corruptionis. En quatuor modis verba vobis hæc

A evangelica exposuimus, vestro relinquentes arbitrio, quis eorum vobis congruentior videatur, sed sive aliquid eorum suscepseritis, sive omnes simul reprobaveritis, hoc pro certo habemus, quod magnæ eminio humilitatis, quod natus de Virgine Deus, Dei Filius pannis involvitur: magnæ nihilominus mansuetudinis, quod in præsepi reclinatur. Quid nonne bovis et asini præsepe locus est? puer iste Deus est, puer iste Dei Patris sapientia est. Nonne miraris Dei sapientiam ponit ante asinum, divinitatem ante boven? et tamen ita expediebat, nam nisi ita esset, nec bos cognosceret possessorem suum, nec asinus præsepe Domini sui.

XV. O puer omnium Creator, quam humiliter reclinariis in præsepio (*Isa. 1, 3*), qui potenter dominaris in cœlo! ibi cœli cœlorum capere te non possunt, hic autem in angustissimo præsepi contentus es, ibi in mundi principio terram herbis virentibus, et facientibus fructum ornasti, lignisque pomiferis et semen facientibus; firmamentum sole videlicet, luna et stellis decorasti, cœlum volatilibus, aquas piscibus, terram reptilibus, jumentis et bestiis replesti: hic autem in fine mundi pannis involutus es! O majestas! o vilitas! o sublimitas! o humilitas! o immensus, æternus et Antiquus dierum! o parvus, temporalis et infans, cuius neclum est unus diei vita super terram! Gaude et lætare, o Virgo beata! illum amplectens in ulnis, illum tenens in brachiis, quem innumerabilis cœlestium spirituum chorus plene capere non potest, latentem in sinu Patris. Hinc eum adoras ut Creatorem, hinc portas ut infantem, hinc veneraris ut Dominum, hinc amplecteris ut filium; hinc ei in mente prosterneris ut Excelsio, hinc vultu ei blandiris et parvulo. Gaude et exulta hodie quam maxime in partu tuo, O virgo dulcis! o suavis, o mitis! quia quem conceperisti sine corruptione, portasti sine onere, peperisti sine lazione. Assiste nobis et excusa nos, pia mater et clemens, in tremendo judicio ejus, ut quem modo Redemptorem læti suscipimus, venientem quoque Judicem securi videamus. Qui cum Patre et Spiritu sancto regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

SERMO XXVI.

ITEM IN DIE NATALIS DOMINI.

De triplici gratia Dei et de beneficiis ejus triplicis gratiis.

SYNOPSIS SERMONIS.— 1. Dei incarnationis dicta Antoniomastice opus Dei. Creationis nostræ dona. — 2. Homo initio possessor sui, Dei, et creaturarum, per lapsum spoliatus gratuitè, immunitus in naturalibus. — 3. Miseria status lapsi, cuius misertus Deus naturam assumpsit, quæ salvare voluit. — 4. Mirabilis verbi divini et humanæ nature unio, in unitate personæ et communicatione idiomatum. — 5. Vita Christi mors est peccati: mors Christi vita hominis est. — 6. Quadruplici miseriae reposuit quadruplex suæ beneficium gratiae: quæ salvantis nos præstantior, quam creantis. — 7. Salvator noster paradisus est voluntatis, de cuius plenitudine omnes accepimus. — 8. Fluvius divisus in quatuor capita nota totidem gratiae insignia. —

98 9. Totius copia gratiae, semen est ad fructum beatitudinis, et gloriae: Cujus triplex munus. — 10. Status beatitudinis reddet nos potentes, sapientes, benignos aeternos in Deo. — Gratiae Dei per effecta recapitulatio.

I. Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudie nos, ut abnegantes impietatem et scandalaria desideria, sobrie, juste, et pie vivamus in hoc saeculo exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei (Tit. ii, 11). Cum multae, charissimi, et magna sint causae, quae hominem Deo constituant debitorem: haec quoque praecelsum inter ceteras obtinet locum, quod pro nobis Deus factus est homo. Opus Dei est hoc: et opus omnino grande, et ita grande, ut nullum huic inter omnia opera ejus comparari possit. Longe namque majus quid est, se ipsum facere, quam omnia que praepter ipsum sunt, creare. Magnum quid, quod ait Joannes de eo: *Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum et nihil (Joan. i, 3)*; sed multo majus quod in subsequentibus adjunxit: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (ibid.)*. Quis enim mortali non solum carne circumdatus homo, sed quis etiam in sua puritate persistens angelus, tam profundi est sensus quin obstupescat; factum intuens factorem universorum, Deum hominem, verbum carnem? et quidem quodcunque boni Deus consert homini, ex gratuita ejus gratia procedit; sed quid ad hanc accedit, ne dicam hanc excedit? creavit hominem ut saltem esset, creavit ad imaginem et similitudinem suam, ut sublime quiddam esset, sed nisi utrumque ex gratia esset, neutrum penitus fuisset. Quod enim ut vel esset; maxime autem ut tantum ac tale quid esset, qui nihil fuit, ei dedit: cui nihil defuit, cui nihil quidquam adesse potuit novum, nec aliquid deesse antiquum. Quod majus, quidve tam antiquum [al. quid magis tam antiquum], quam aeternum? Ille ergo omnipotens, qui augeri non potest, quia perfectus est: nec minui, quia immensus est; sola gratia hominem creavit: utpote cuius bonorum non indiguit, cuius sicut nec mala quidquam auferre possunt omnipotenti, sic nec bona aliiquid conferre possunt omnia habenti. Et illuxit hic magna in homine condito conditoris gratia, tum quia nihil fuit, qui conditus fuit, tum quia tam sublimiter conditus fuit, ut ad conditoris sui imaginem et similitudinem. Sed gratia haec, conditoris gratia fuit: non modica tamen gratia haec, per quam non solum ut et esset, et tam sublime quid esset, homo accepit; sed et tertium magnum quid per eam ipse suus Conditor contulit; ut ab omni videlicet creatura visibili propter se facta, obsequium acciperet: et cunctis que in mundo erant creaturis imperans, illi soli, a quo haec omnia ei collata fuerunt, libertate voluntaria, et voluntate libera serviret.

II. Haec tria homini condito gratia contulit Conditoris, essentiam, dignitatem, pietatem: ut videlicet esset, ut tam dignum quid esset: tanta ac talia largienti, ut Creatori servire posset. Primum cum creaturis sibi subditis habuit commune; secundum

A vero et tertium, post illud possedit spirituale. Quandiu gratia haec in homine integra fuit, et ipse nimirum homo integer fuit: possidens in primo ejus bono se ipsum; in secundo Deum; in tertio subiectum sibi creaturam. Ut in medio constitutus, et descenderet, obsequium a creatura accipiens ad sublevandam temporalem necessitatem; et ascendenter obsequium Creatori impendens ad promerendam aeternam felicitatem; totumque ad bonum refluxeret proprium, et quod accepit, et quod impedit obsequium. Eousque vero haec cum homine gratia fuit, quoisque in eo peccatum non fuit. Statim vero ut ad peccatum interdicta arboris fructum contingens hostis persuasionibus deceptus accessit: et haec ab eo magna ex parte gratia, de qua loquimur, abscessit. Abstulit namque ab eo versipellis seductor, quod benignus ei contulerat Creator, quia divina in eo imaginis atque similitudinis claritas obscurata; et potestas quam in subjecta accepit creatura, non modicum est ablata, sola utcumque permanente cum eo essentia. Sic ergo culpae simul ac peccati addictus, quia, cum in honore esset non intellexit (Psal. xi, viii, 13): divinam per superbiam, similitudinem appetens jam in profundum lapsus: *Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est eis (ibid.)*; et se ipsum possidere cessans, generalem in creatura subiecta sibi pietatem ablatam sensit.

III. Extunc super miserum et miserabilem hominem ira Dei descendit, quia extunc in anima eius cæcitas ignorantiae obscuravit, et in corpore calamitas mortalitatis oppressit. Miseria vero mortalitatis concupiscentiae, in carne humana arborem plantavit, que illam tanquam per impetum ad malum, quam per contemptum ad bonum corrumpens, atque in immensum excrescens egit incessanter, ut per unum appeteret prohibita, **99** quod Deus noluit, volens; et per alterum despiceret et omitteret jussa, quod Deus voluit, nolens. Sed hic miser homo caliginosus, malitiosus, desidiosus: caliginosus per tenebras ignorantiae, malitiosus per horrorem nequitiae, desidiosus per temorem negligentiae, quid aliud merebatur nisi supplicium gehennæ? erant itaque haec quatuor mala in homine; ignorantia per errorem excæcans, desidia a virtute abstrahens, malitia ad peccatum alliciens, damnatio in aeternum affligens. Compatrios ergo tantæ ejus misericordia Deus, formam induit Salvatoris, ut eum ab hac quadripartita calamitate liberaret. Et ut quis istud salubre ac sublime congrue aggredieretur, eamdem in se naturam suscepit, quam salvare proposuit. Ut ergo salvaretur homo, ipse Deus factus est homo, quatenus in salvato homine, gratia appareret Salvatoris Dei, in quo creato gratia quondam apparuit Dei Creatoris.

IV. In homine itaque apprens pro homine totum a se hominem assumptum in se assumente sublimavit. Totum, inquam, in se hominem assumpsit, animam videlicet et carnem, naturam non personam, sed hominem in persona. Ideo naturam, quia animam rationalem et carnem; ideo non personam,

quia caro illa et anima ~~antequam~~ assumerentur non erant unitæ ad personam. Ideo in persona, ut susceptum et suscipiens una eademque esset in Trinitate persona. Nec pro eo quod hominis naturam in suam filius suscepit personam, mutabilitas in Deo aliqua facta fuit, sed eadem quæ ab æterno fuit. Trinitas mansit, nec in assumente immutata, nec in assumpto adaneta. Ex quo homo assumptus Deus assumens esse cœpit per ineffabilem illam unionem, quæ ad unum fuit : et una fuit, nec alia persona esse incepit, quam illa quæ eum suscepit, nec ideo Deus esse cœpit, quia homo esse incepit, quia priusquam hoc esse incepit, sic nunquam esse desinit, carnem vero cum poena suscepit sine culpa ; cum mortalitate, sine iniquitate ; cuius quidem poenæ infirmitatem potestate retinuit, voluntate in se admisit, non necessitate sustinuit. Quam carnem anima rationalis in Christo rexit, et ad vitam sanctificavit : secundum liberam voluntatem peccatum respuens, et justitiam exercens. Hoc etiam ex societate Verbi, a quo assumpta est, habuit, nisi spontanea quidem voluntate bonum saceret, sed ad malum faciendum nulla prorsus necessitate, aut infirmitate declinare valeret. Quæ et carni jungebatur ut suo inferiori, et divinitati ut suo superiori, vita carnis ipsa existens [al. propter se ipsa existens]. Unde ipsa recente caromoriebatur ; vitam suam divinitatem habens : unde et a carne cum recessit, a divinitate non separabatur. Dolores quoque et tristitias ad tempus sustinuit in sensu carnis, sed plenum spiritu ac perfectum possedit gaudium in societate divinitatis.

V. Ecce Deus hominis pro homine factus homo, utramque in se substantiam hominis, carnem et animam mundam suscipiens, nec utrumque in homine mundum inveniens. Quia animam, ut superius dictum est, hominis ignorautia reddidit obscuram, et carnem concupiscentia effeci corruptam. Quæ quidem caro administrante eadem concupiscentia habuit, ut esset et per teponem ad bonum pigra ; et propter nequitiam ad malum prona : sieque et caro in homine et anima æternæ erat damnationi obnoxia. Sed solus iste *inter mortuos liber* (*Psalm. LXXXVII, 6*) sanctitatis in opere suo ostendit exemplum, ut formam ab eo accipiens homo, in uno quidem ad deserendum in malo [al. ad deflectendum a malo], et versa vice [al. una vice] præcisis supra nominatis concupiscentiæ ramis, primum peccatum totis viribus devitaret, deinde virtutes exercebat ; ad extremum vero carnem suam mundissinam in ara crucis immolans et animam innocentissimam in manus Patris commendans, eo quod indebitam in ligno mortis corporeæ damnationem pertulit, debitam quoque ab homine, quam in corpore simul et in anima inveruerat, mortis æternæ perditionem abstulit.

VI. Ecce quanta, qualisque appareat gratia Salvatoris nostri Dei : longe sublimior, longe præstantior illa, quæ in primordio apparuit, gratia Creatoris nostri Dei. In hoc nimur et illa succumbente

A isti, et ista præcellente illi : quod ad tempus hominem illa stantem ornavit, hæc autem ad æternitatem promovit. Vere magna et omnino immensa gratia hæc, illuminans cæcum emundans pollutum, emundatum exornans, et reconcilians reum. Sic profecto quadripartitum hoc ex se efficacis beneficij insigne, quo quadripartitum superius ostensum malum annihilatur in homine ; illuminans cæcum per veritatis prædicationem, emundans pollutum per pravitatis reprobationem, exornans emundatum per virtutis electionem, reconcilians reum per mortis passionem. Erige oculos tuos, o homo, et circumspice et vide, quam misericorditer **100** actum est, ut magnas ex totis medullis illi gratias agas, a quo sic tecum actum est. Et vero tenebris involutus, et interioribus oculis avulsi, omnino cæcus eras, et ubi fidei vel operis poneres pedem ignorabas. Venit ad te ille magni consilii angelus rectæ credulitatis veritatem, et sanctæ tibi annuntians operationis virtutem, ut illam tenens, quæ per dilectionem operatur, unam sine altera tibi scires non sufficere ad salutem. Cum et Paulus dicat: *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebrei. II, 6*) ; et nihilominus Jacobus asserat : *Si non habet opera, mortuam esse in semelipsa* (*Jacob. II, 17*). Pollutus eras et immundus, undique fecie peccatorum infectus perniciose : et ideo perniciose, quia nihil minus, quam quod malum est, odio habebas. Qui autem venit ad te liberator nihil in opere suo admisit malum, nihil omisit bonum, ut et tu videns in decore spiritualis conversationis suæ nihil abesse, quod debuit adesse, nihil adesse quod debuit abesse ; malum quidem reprehens, erigente a peccato, et bonum eligens caveres tibi a delicto. Novissime vero pius et innocuum in ara crucis sanguinem fundens, et reum te Dominus tuusque mediator reconciliavit, et damnatione dignum, morte turpissima indignè damnatus ipse, ab aeterna damnatione liberavit. Hæc est gratia Salvatoris nostri Dei majus nobis et sublimius aliiquid conferens, quam gratia contulit Creatoris nostri Dei, quia nobis essentiam quidem dedit ut essemus : et ad suam nos imaginem et similitudinem creavit ut sublime aliiquid essemus omnem nobis creaturam visibilem supposuit, ut ei processemus. Hæc vero nos ignorantibus erudit, liberans ab errore ; pollutos lavit eripiens a sorde ; lotos ornavit, decorans sanctitatem : reos judicij sibi reconciliavit salvans a damnatione. O quadripartitum salvaticis gratiae bonum, prædicatio veritatis, reprobatio pravitatis, exsecutio sanctitatis, passio asperæ mortis.

VII. Multa quidem et alia bona apparet in carne nobis contulit Salvator, sed superiorem hæc inter alia obtinent, et habent in se cæterorum primitum. Unde et propter eorum prerogativam de ea illud arbitror pertinere, quod in libro Geneseos legimus, quia videlicet : *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita* (*Gen. II, 10*). Quis abneget hunc esse locum illum de quo Apostolus : *In quo*

habitat, inquit, *omnis plenitudo divinitatis corporaliter?* (*Colos.* ii, 9) per Apostolum hunc vidit locum, in quo asseruit omnem habitare plenitudinem divinitatis. Sed qui eum vidit tantæ magnitudinis, nūquid non vidit ineffabilis esse voluptatis? Adjunxit: *Et estis*, inquit, *in illo repleti* (*ibid.*, 10). Locus ergo est, et quidem perampius, in quo omnis habitat divinitatis plenitudo; et est voluptatis, in quo nostra continetur repletio, habens in se omnem nostræ plenitudinem suavitatis. Plane locus voluptatis est Dominus natus Jesus, in quo quocunque video, amicenum'; quidquid audio, delectabile; quidquid odoro, suave; quocunque gusto, dulce, utque nullum de sensibus prætermittam, quocunque tango, acceptabile. Utique locus voluptatis, in quo, ut breviter dicam, nihil prorsus quod reprobare, quod non approbare possis. Verum, cum in eo bonum et sine qualitate tale, et sine quantitate tantum sit, non avare illud sibi soli retinere, sed et copiose nobis distribuere solet cum id partiri decernit, sciens quidem illud ob benignitatem communicari posse, ob immensitatem vero minui non posse. Nam de sua illa abundantia nobis nonnihil confert, præbens in se nobis gratiam salvationis novam, qui in primis parentibus nostris Creatoris gratiam amisimus antiquam. Unde et Joannes: *De plenitudine ejus*, inquit, *nos omnes accepimus* (*Joan.* i, 16); et gratiam pro gratia. De ejus plenitudine non quidem aliqui, sed omnes accepimus, dicente sancto David: *Quia non est qui se abscondat a calore ejus* (*Psalm. xviii.*, 7). De electis utique non est, qui se abscondat a calore ejus; quod et hic innuit Joannes, cum dieit: *Nos omnes*. Nam quid est nos? nisi nos ad vitam præordinati æternam, nos secundum propositum vocati sancti. Nos, quos prescivit et prædestinavit Deus Pater conformes fieri hujus, de quo loquimur, imaginis Filii sui (*Rom.* vi, 28). *Hæc plenitudo*, ad eum [*al. quam ad illum*] reor pertinere fluvium, qui de loco voluptatis egreditur: ob ejus quidem simplicitatem ibi remanens; ob benignitatem vero usque ad nos dimans, at unigenitum illud bonum et caput, a quo est, non deserat, et usque ad ipsam oram vestimentis descendat.

VIII. Fluvius itaque de loco voluptatis egrediens in paradiſo, gratia est a Salvatore, in quo omnis plenitudo est suavitatis, veniens ad rorandum cœlitus Ecclesiam sanctorum electorum. Qui dividitor in quatuor capita, pro eo quod salvatrix hæc, de qua loquimur gratia, principaliter quatuor nobis confert beneficia: **101** prædicationem, quæ nos liberat ab errore: enundationem, quæ a culpa, et sanctitatem, quæ ornat in conversatione. Denique mortis passionem, quæ salvat a damnatione. Hæc quodammodo fluvii quatuor capita sunt. Quia gratiae dona principaliora sunt. *Nomen unius Phison* (*Gen.* ii, 11), *os pupillæ dicunt interpretari*, et sicut locutionem ad os; ita et ad visionem pertinere pupillam, nemo qui dubitat. Et unde visio cognitionis in oculo mentis, nisi ex claritate sanctæ instructionis, quæ

A ex ore procedit Christi prædicationis? primum itaque gratiae beneficium, os pupillæ ex re vocatur, ut primum ab ore Christi verbum audiatur, ac deinde spiritualis in homine virus purgetur, nec jam oculum animæ cœctas opprimat ignorantia, dum ab ore Salvatoris locutio insonat doctrinæ. Quæ veritatis doctrina dum plene hominem repleverit, ad aggrediendam sanctitatis novitatem confessim excitat, ut dum ei perfecte per claritatem cognitionis illuxit, quod verum est: per gustum quoque affectus intimi in conversationis maturitate sapiat ei, quod bonum est. Unde et hic dicitur de Phison, *quod circuit omnem terram Evilath*, ubi nascitur aurum (*ibid.*). Evilath, ut quidam volunt, parturiens dicitur, et novæ vite partum aggredi proponentes designat. Quid auro clarius, quid sapientia pretiosius? circuit Phison Evilath, ubi nascitur aurum, quia instruetio illuminans illi utique menti sp̄ecie adest, quæ studet non solum quæ vera sunt, clare videre, sed et per maturitatem sapientiae, quæ sancta sunt jugiter exercere. Et aurum terræ illius optimum est (*ibid.*, 12), quia illius prudens quisquam sapientiam probabilem asserit, qui eam in sanitate conversationis ostendit. Aurum vero terræ illorum propheta optimum esse negavit, de quibus ait: *Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere, nescierunt* (*Jer.* iv, 22).

C IX. Per hoc autem quod secundus fluvius circumire dicitur omnem terram Æthiopæ, et tertius ire contra Assyrios, innuitur tibi quanta utilitas ex secundo et tertio dono gratiae prœvenit, quia in relictione mali, quocunque illicitæ in te nigredinis contraxisti, a te abjecis, et in executione boni, in operibus bonis pugnantibus contra te dæmonibus resistis. Sed nec prædicatio, quæ illuminat; nec emundatio quæ purgat, nec sancta conversatio, quæ exornat ulatenus protest, nisi sequatur passio quæ redimat, et æternae salutis fructum conferat, quia fluvius quartus ipse est Euphrates (*Gen.* ii, 14). Huic gratiae succedit alia, quæ electis in futura plene aderit vita, beatitudine eos ditans sempiterna, quæ quidem beatitudo triplex erit, conferens eis potentiam, sapientiam et benignitatem, ut sint fortes et incorrupti in se ipsis, benigni invicem, et ideo sapientes; erit profecto unumquodque istorum trium sempiternum. Ecce quatuor in quibus nos hæc gratia confirmabit: potentia, sapientia, benignitas, æternitas; potentia sapiens, sapientia benigna, et benignitas æterna [*al. æterna sapientia*], potens, æterna sapiens benignitas: æterna, sapiens, et potens æterna. Discent sancti, qui plene comprehendunt, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum (*Ephes.* iii, 18). Sublimitas potentiae, profundum sapientiae, latitudo charitatis, longitudo æternitatis. Primum Patri deputamus, secundum Filio, tertium Spiritui sancto, quartum ipsis Trinitati: ita tamen ut quod personis singulis assignamus, simul omnibus assignare curremus, ut et sit,

Deus hoc modo omnia in omnibus. Et haec quidem tercia gratia spectat ad Sp̄iritum sanctum et est gratia confirmationis. Nam Pater creavit, Filius salvabit, Spiritus sanctus confirmabat.

X. Prima gratia creatrix, et sicut in exordio; secunda salvatrix; tertia confirmatrix, et erit sine fine. Prima contulit ut essemus, ut sublime quid essemus: ut omni creature visibili praessemus. Secunda illuminavit nos cæcos, ne ignorantes ulteriori erraremus; purgavit immundos, ne polluti remaneremus; ornavit purgatos, ut in sancta conversatione fulgeremus; reconciliavit reos, ne perreuntes condemnaremur; illuminavit verba vite prædicando; purgavit mala penitus abjiciendo; ornavit sanctæ conversationi insistendo; reconciliavit in cruce pro nobis moriendo. Tertia vero nos gratia perfecte roborabit, ut simus potentes; illustrabit ut plene sapientes; inflammabit ut invicem amantes; perpetuabit, ut simus funditus indeficientes. Poterimus sine debilitate, sciens sine errore, amabimus sine offensione, permanebimus sine defectu: Deo existente omnia in omnibus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

102 SERMO XXVII.

ITEM IN DIE NATALIS DOMINI.

De eo quod solis electis prodest gratia Dei, et de debito, quo erga nos ipsos tenemur obstricti, atque de obedientia exhibenda prælati.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Prima gratia Creatoris, secunda Salvatoris, tertia confirmatoris nostri Dei. — 2. Gratia Salvatoris nostri Dei appetit omnibus ad imitationem. — 3. Solos erudit electos ad operationem. — 4. Qualiter appetit gratia Dei omnibus, quos non erudit. — 5. Gratia Christi nos erudit imitari Christum, et virtutis ejus insignia. — 6. Qualiter se reprobi habeant ad Dei gratiam sibi apparentem. — 7. Vincula Satanae ignorantiam, et concupiscentiam dissolvit Christus sua prædicatione et conversatione. — 8. Sobrie nobis, juste proximo, pie Deo vivendum in quo animi et corporis consistit moderatio. — 9. Sobrietas corpori necessaria non denegat. — 10. Proximo justitia, superioribus præstanda obedientia. — 11. Inobedientia exempla ex Scripturam oraculis deponpta. — 12. Contemptum superiorum grave crimen: extorta venia est inobedientiae crimen. — 13. Obedientia sit prompta, grata, sincera, perseverans. — 14. Christus perfectæ obedientiæ prototypon.

I. Locuti sumus, dilectissimi, in sermone, qui hunc, quem modo aggredimur proxime precessit de triplici gratia Dei nostri. Et prima quidem sicut, secunda modo est, tertia in fine et sine fine. Cumque unus idemque sit Deus noster, primam assignavimus Creatori, secundam Salvatori, tertiam confirmatori nostro Deo, cum ipsum tamen habemus creatorem, quem salvatorem et confirmatorem; ipsum salvatorem quem creatorem et confirmatorem; ipsum denique confirmatorem, quem salvatorem et creatorem. Prima gratia in omnibus hominibus, secunda omnibus hominibus, tertia cum omnibus hominibus. Idee prima in omnibus, quia in omnibus est hominibus imago et similitudo Dei, omnibus etiam in primo Patre dataum est, ut sub-

A jectæ præsens creature. Ideo secunda apparuit omnibus, quia omnibus ad salutem et exemplum apparitio Filii Dei in homine proposita fuit. Ideo tertia cum omnibus, quia sicut illa in æternum, ita et ipsa cum illis in æternum gaudentibus id eis in fine exhibitum, quod erit sine fine mansurum.

II. Sed gratia Salvatoris nostri Dei, de qua loqui nostrum maxime propositum fuit, ob ejus demirandam excellentiam, aliarum duarum fecimus mentionem: illa, inquam, gratia appetit omnibus, nec tamen prodest omnibus, quia salubris Christi in carne apparitio, unicuique ad imitationem proponitur; sed nequaquam per eam unusquisque in sanctitate componitur. Unde et per prophetam conqueritur, quod per magnificum illud quod gessit in homine opus non solum non acceptant reprobi, sed etiam refutant, et conquerens super hoc dicit: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi (Isa. lxx, 2).* Populus non credens sed contradicens, populus est ille stultus et insipiens, cœtus vide-licet execrabilis reproborum; qui, et si audit Christum ad se manus suas extendisse, hoc est, opera quæ in assumpta gessit natura ad exemplum propusuisse; vel errore persilia cœcatus non credit, vel per concupiscentiam abstractus et illectus in conversatione contradicit. Hinc sanctus Simeon possum eum prophetavit in signum cui contradicitur. Quod est illud in quo positus est Dominus Jesus in signum cui contradicitur (*Luc. ii, 34*), nisi acutus, ut ita dixerim, gladius rigidæ conversationis, cum quo viri sancti spiritu facta carnis mortificant, carnem suam crucifigentes cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v, 24*), abnegantes se ipsis, et tollentes crucem suam quotidie, et sequentes Christum (*Luc. ix, 23*)? huic signo, quo electi signatos se esse gratulantur, a reprobis quidem, qui, et si forte per fidem credant, contradicunt per operationem, consitentes, ut ait Apostolus, se nosse Deum, factis autem negantes (*Tit. i, 16*). Sed quod damnabiliter abjiciunt reprobi, salubriter sibi assumunt electi; librum pariter vitæ sibi Christum proponentes, et signum, ut in uno eodemque Redemptore suo ejus et ibi salubres, quos protulit, legant sermones; et hic pro viribus, quas exercuit. sanctas imitentur actiones.

III. Unde et hoc in loco vas electionis Apostolus Paulus, qui dicit gratiam Salvatoris nostri Dei apparuuisse omnibus **103** hominibus (*Tit. ii, 11*), assertit eam nos erudit: ut omnibus quidem hominibus suam proponat apparitionem, sed nebis suam imponat eruditioinem. Apparuit, inquit, gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus erudiens nos (*ibid.*). Quid est nos? nos electos, nos, ut superius diximus, ad vitam æternam præordinatos. Nos denique ut simus conformes imagini Filii sui, præscitos a Deo Patre et prædestinatos (*Rom. viii, 9*). Nos, inquit gratia erudit, quæ omnibus appetit, quia eam sibi propositam reprobi vel excecati non

agnoscunt, vel indurati contemnunt; nos vero eam nobis non tantum propositam, sed impositam et illuminati agnoscimus per fidem, et inuncti amamus per operationem. Hinc Redemptor noster, quia videt se extendere manus suas ad populum non credentem, sed contradicentem sibi: eas credenti populo, et consentienti sibi expandit: non populo stulto et insipienti, sed populo illi laudabili, cui Deus exercituum benedixit, quem, ut ait sanctus David, *in hereditatem elegit sibi Dominus (Psal. xxxii, 12)*. Denique, per Jeremiam clamat: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus! (Thren. 1, 11.)* Per viam transeuntes electi sunt, vitam presentem contemnentes, calcantes quidem in transitu, non autem amplectentes eam in statu. Habentes eam in usu temporis et necessitatis, non permanentes in ea, per affectum amoris et aeternitatis. Gradientes deinde per eam in licto fomento corporis, non jacentes in ea in deceptorio semno mentis. Hi sunt attentes dolorem Salvatoris sui, et videntes, ad cuius manus extensas populi supra nominati sunt non credentes, sunt et contradictores, ut pias, quas pro eis, in natura assumpta, pertulit angustias, electi et illuminati per credulitatem intueantur in fide, et inflammati per charitatem imitentur in conversatione, dum eas reprobi vel excusat ignorantia, vel indurati non amant. Ecce quomodo nos gratia Salvatoris nostri erudit, quae omnibus appetet.

IV. Sed cur haec gratia non omnes homines erudit, quae omnibus apparuit, quia praedicatoribus eam sibi evangelizantibus, vel non crediderunt, vel si crediderunt, non amaverunt, manu fortassis eam credulitatis suspicentes, sed manu eam charitatis non colligentes. Nam audierunt, ut fides esset ex auditu (*Rom. x, 17*), quia et praedicatores insonuerunt, ut esset auditus per verbum Christi, et ut sint inexcusabiles, *in omnem terram exivit sonus eorum (Psal. xviii, 5)*. Sic apparuit gratia Salvatoris nostri Dei in omnibus hominibus, praedicatione Evangelii in omnes gentes, exuentibus evangelistis illis eximiis, in orbe universum ut praedicarent Evangelium omni creaturae (*Marc. xvi, 15*). Sed erudit nos, quia *viderunt illi et oderunt, ei ipsum et Patrem suum (Joan. xv, 24)*. Sed nos qui spiritualiter sui sumus, non solum docemur, quatenus ipsum andiamus loquentem, verum etiam ut imitemur operantem, juxta quod dicit de nobis: *Ores meæ vocem meam audiunt et sequuntur me (Joan. x, 27)*. Qui autem ex ejus oibis non sunt, etsi forte vocem ejus aliquando audiunt, ipsum tamen non sequuntur, quia licet exteriorum, in eis ejus sermones penetrent auditum, per fructuosum tamen eos non explet effectum: quatenus sic ejus eis gratia appareat, ut eos non erudit.

V. Quae, cum ita sint, ad vosmetipos, fratres, redite, et videte si erudit vos gratia Salvatoris nostri Dei, quia sine dubio non uno sed multis mo-

A dis appareat vobis. En vobis gratiam suam in sermone ejus annuntiamus; videte si per id exterius auditor, vester interius animus eruditur. Et in vobis quidem aurem tangere possumus per vocem nostram, sed ejus solius est mentem commovere in vobis per motionem suam, ut per linguam nostram vobis omnibus gratia appareat, opus est ut per suam ipse inspirationem vos erudit. Ecce quam magna, hoc die, apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus: et certe videmus quam paucos erudit? ut enim sileamus de ceteris virtutibus gratiae (nam quis eas omnes posset colligere?) appetit hodie in Salvatore nostro nato, toto orbe terrarum, gratia magnæ humilitatis, castitatis, paupertatis. Nonne maximæ humilitatis est, quod B Deus appetat in homine, Verbum in carne, in infantia sapientia, in vagiente parvulo Dominus universerum, in infirmitate fertitudo. Quod autem inter virtutes ceteras castitatem præcipue diligit, quod valet evidentius esse indicium, quam quod nasci valuit de Virgine? O paupertas magna reclinari in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio! nonne hoc homines per cognitionem sciunt? pauci autem per imitationem apprehendunt, ut dici veraciter possit et in hac parte, quia appetit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, sed paucos erudit. Utinam vel nos erudit, ut cum Apostolo dicere possimus: *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei 104 omnibus hominibus erudiens nos (Tit. ii, 11)*. Quod quidem verum est, si discitis ab eos mites esse et humiles corde (*Matth. xi, 29*); si scit unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore (*I Thess. iv, 4*); si mores vestri sunt sine avaritia contenti præsentibus, nec levatis oculos ad opes, quas habere non potestis; sed habentes alimenta, et quibus tegamini, his contenti estis (*I Tim. vi, 8*).

VI. O quam aliter agunt omnes pene quibus haec gratia appetit extrinsecus. Celebrantes nativitatem humili et parvuli Christi, ipsi superbi et in suis oculis magni: casti et pudici Christi, ipsi impuri et corrupti; pauperis et inopis Christi, volentes divites fieri, ac per hoc incidentes in multa [al. in desideria multa] inutilia et noxia; radicem omnium malorum cupiditatem appetentes et ideo inserentes se doloribus multis inflati, inquinati, inflammati. Inflati per tumorem vanitatis et superbie, inquinati per fetorem voluptatis et luxurie, inflammati per ardorem cupiditatis et avaritiae. Quis in honoribus superbus, quis impudicus, quisque cupidus est, cui hodie non appetit in Salvatore nostro Deo, gratia humilitatis, castitatis et paupertatis? appetit eis utique, non erudit eos: videntque ignem et lucem, et ipsi frigidi remanent, et tenebrosi: intuentur cibum et medicum, ipsi esurient et ægrotant. Si enim quae appetit gratia erudit, et tenebrosi illuminarentur, et frigidi accenderentur, et esurientes resicerentur, et ægroti sanarentur. Nec est, ut breviter dicatur: et quod malum est dimitterent, et quod bonum est,

exercerent. Unde et hic asserit Paulus gratiam Salvatoris nostri Dei, quæ apparuit omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sacerdotalia desideria, sobrie pie et juste vivamus in hoc saeculo (*Tit.* 11, 41).

VII. Duo sunt, ut ex superioribus conjicere potestis vincula Satanae, quibus reprobos pertrahit ad æternam poenam gehennæ; ignorantia, qua exceantur, ne, quod verum est, agnoscent, et concupiscentia, qua trahuntur illecti, ut quod malum est exercant. Ibi non recte credentes, hic autem non sancte viventes, impietas [al. impietatis malum] ut mihi videtur, pertinet ad primum: sacerdotalia vero desideria ad secundum. Quia impietas, ut quidam asserunt, est, quæ hominem offendere facit in fidem; sacerdotalia vero desideria ad nefariam impellunt actionem. Erudit nos Salvatoris nostri Dei gratia, ut abnegemus impietatem et sacerdotalia desideria. Quia, si accidis ad gratiam prædicationis sue, quid ibi audis, quod erroris impietatem non destruat? si ad gratiam conversationis sue: quid ibi invenis, quod sacerdotalia in mente desideria non extinguat? Christum, ait Apostolus, Dei virtutem et sapientiam (*I Cor.* 1, 24); auribus audiendi audi sapientiam, et errare te non faciet impietas a recta credulitate; in mente amplexibus amoris virtuti conjungere, nec te inflammabunt sacerdotalia desideria iniunctate. Mirum utrumque hoc bonum verbis paucis complexus est sanctus David, qui ait: *Dominus illuminatio mea et salus mea* (*Psal.* xxvi, 1). C Hoc est, illustrabit me lux mea Dominus, ne impietatis me tenebrae obscurant: salvabit me salus mea Dominus, ne sacerdotalia me desideria subvertant. Quem timebo, cum ipso me illuminante, impietas jam excepare non valet per errorem; et, ipso me salvante, sacerdotalia me desideria fedare non possunt per iniuriam. Sic dirige me, Domine, in veritate tua, et doce me, ne per impietatis devia aberrem a fide. Auser a me nibiliorum concupiscentiarum, ne per sacerdotalia desideria sordeam in pravitate. Hoc itaque modo illuminante gratia contra impietatem clarificati; a sacerdotalibus quoque desideriis purgante eadem gratia mundati, necessare est ut solvire, pie et juste vivamus, et studeamus vivere in hoc saeculo.

VIII. In his verbis, ut crebre Patrum testantur documenta, triplex illud debitum continetur, quo nobis et proximis nostris, atque Deo debitores et obnoxii tenemur: nam sobrietatem nobis, justitiam proximo, pietatem vero debemus Deo. Porro sobrietatem tibi confort affectio sancta, et mortificatio rigida, ut quod illicitum est nec per appetitum circumferas in mente, nec per affectionem exerceas in opere. In quolibet horum deliqueris, sobrietatem perdis, tam in appetendo videlicet quod malum est, quam in agendo. Ideo meditatio sancta servet te in mente, ne illicitum quid per impuram desideres affectionem, continentia rigida mortificet te in carne, ne quid nefaria per malam exerceas actionem. Hoc geminum est frenum, quo impetuoso tam

A mentis, quam corporis cohibendus est motus, ut et lasciviam lubricam interius maturitas coereat, et ab omni exterius irruptione reproba continentia retrahat. In mente, inquit, maturitas frenum sit ab omni, quod in ea emergens hue, illucque **105** eam trahere conatur, viriliter retrahens: sicut et ambitio caduci honoris, appetitus transitori favoris, inflatio superbie, tumor invidiae, rancor iracundie, rubigo acedie, inquietudo avaritiae, in honestas gulæ, turpitudo luxuriae, et qui in hunc modum perniciosi impetus sunt, qui infelicem animam nulla hora felicem sinunt. In corpore nihilominus continentia frenum sit, quod singula in eo membra, et a pravitate cohibeat, et rectitudine coapet; retrahens a curiositate aspectum, a vanitate auditum, a voluptate olfactum, ab edacitate gustum, ab impuritate tactum, a stultiloquio afflatum, a levitate incessum. Hoc est quod reddit hominem irreprehensibilem in ambulando et stando, in sedendo et jacendo: in tacendo et loquendo, in operando et quiescendo, in orando et legendendo, in comedendo et lejunando, in omni denique loco et tempore, in omni negotio, et erga omnem personam.

IX. Hoc est debitum, o homo! quo erga te ipsum teneris astrictus: omnis illiciti cogitatus et actus frenum et compes, sobrietatis modus. Ut cum anima rationalis et caro sis, ita utramque custodire et servare sis sollicitus, quatenus nec intrinsecus illum illius inquiet affectus, nec extrinsecus istam nefariis dehonest effectus. Et adhuc tertium quid debes tibi ipsi; ut et corpori tuo quæ ei necessaria sunt in cibo et potu, in somno et veste, et cetera quæ justa ejus exposcit necessitas fructuose non neges? Non minus enim sobrietatis modum excedis, cum a corpore tuo necessaria excludis, quam cum superflua impendis. Jumentum namque est, et ideo curet necesse est discreter sessor ejus spiritus, sicut ei imponere frenum ne recalcitret, ita et apponere fenum ne deficiat. Nam qui in Apostolo dixit *Spiritus sanctus: Curam carnis ne feceritis in desideriis* (*Rom.* xiii, 14); idem in eodem et alibi ait: *Nemo carnem suam odio habuit, sed foret, et nutrit eam* (*Ephes.* v, 29). Quanquam in hac una sententia: *Curam carnis ne feceritis in desideriis*, utrumque complexus sit sobrietatis genus. Nam dicens *carnis curam* necessaria concedit, addens vero *ne feceritis in desideriis* sola superflua abscondit: et ideo sicut a voluntate [al. necessitate] expellis illicita, ne per impuritatem ea appetat; sic a carne, eliminas nefaria, ne ea per iniuriam committat, ut sic a corpore non subtrahas necessaria, ne per debilitatem succumbat. Ita te habe, talem te exhibe, et sobrie vivis in hoc saeculo.

X. Verum quia nemo nostrum sibi vivit, est debitum aliud, quod a te proximus tuus exigit; et hoc spiritualiter hoc in loco Apostolus justitiam appellat. Justitia namque est, ut definire solent quidam; virtus paucique tribuens quod suum est. Redde

ergo superiori quod suum est : redde et æquali, redde et inferiori, et joste vivis. Quid debetur superiori? primum obedientia juxta apostolicum preceptum : *Anima tua potestatis superioribus subditas sit* (*Rom. XIII, 1*); pare itaque superiori tuo, quisunque vel qualiscunque ipse fuerit loco Dei tibi proposito. Et ut breviter dicam, quæcunque tibi sive in prohibendo, sive in jubendo injunxerit, quod tamen secundum legem Dei sit, non secus accipias, quam si a Deo audisses. Cave tibi a negligentia quam parit oblivio; et maxime sicut a morte cave tibi a contemptu, cuius causa est omnis peccati initium elatio (*Tob. IV, 14*): in præceptis namque, etiam quæ minima videntur, nec excusari negligentia potest, cum peccatum sit : nec sine gravi pena dimitti debet contemptus, cum crimen sit.

XI. Culparit quondam, ut scitis, Jonathan Saul (*I Reg. XIV, 44*), quia ejus transgressus est prohibitum, et tanti apud se ponderis illam habuit transgressionem, ut morte dignum etiam pater filium judicaret transgressorem, cum tamen constet ejusdem prohibitionis eum non fuisse auditorem. Vir quoque Dei, qui de Judæa ad Jeroboam missus est (*III Reg. XIII, 22*), quia præceptum Domini, non quidem per propriam obstinationem elatus, sed per alterius suggestionem seductus, transgressus est : leoni ad devorandum traditus est. Cujus mihi, ut verum fatear vobis, non modicum multoties et culpa considerata stuporem, et poena ingerit timorēm, quia nisi pro eo quod hac in causa summa illa æquitas est, quæ nihil pravum sive distortum agere potest, videtur quod tanta in propheta illo, talique vindicta inobedientia illa puniri non debuit, quam, ne inobediens esset, incurrit. Quid enim? retinere eum violenter voluit rex, et nullatenus consensit, quia sciebat id sibi interdictum. Reducere eum conatus est senex, et primo negans, tandem acquieavit, quia prohibitum non modo inconcessum, et injustum, sed mutatum existimavit. Itaque sicut, ut obdires, remanere non acquieavit; sic quoque, ni fallor, ne non obdires redire consensit : utrobique voluntati Dei sui obdiren paratus, licet alterius mendacio deceptus, ab cuius postmodum **106** ore sententiam mortis audivit veracem, qui ab eo primitus subversionis audierat fallacem.

XII. Considerate ex his, qua poena punientur, qui præcepta seniorum per plenum contemptum, tumore superbie inflati transgrediuntur. Perpendite qua poena multandi Dathan, Abiron atque Core (*Num. XVI, 1*), qui in tantam tamquam, ut scitis, superbiam, se contra prælatum suum Moysen erexerunt. Si cum leo devorans occidit, qui quantum ad se quodammodo, si ita dicere fas est, ne inobediens esset, inobediens fuit : nam, si peccavit, ino quod peccavit, profecto videtur, quod ne peccaret, peccavit. Conjurite inter hæc quam graviter peccavit rex Saul (*I Reg. XV, 9*), qui ut avaritiae suæ satisfaceret, *juxta præceptum Domini Amalec percutere noluit*

A usque ad internectionem, et universa ejus demoliri, cum idem Saul etiam filium suum Jonathan reum mortis judicavit, pro eo quod ejus prohibitum etiam nesciens transgressus est. Cave etiam tibi a venia extorta, quam patres nostri, ut ejus plene malum ostendant, sororem inobedientiæ vocant. Cave, inquam, tibi ab ea; ne forte cum præ nimis importunitatis ejus, vis prælatum tuum violenter compellere, tolerare, vel etiam concedere quod petis : ordine confuso, et ipsum quodammodo tuum subiectum, et te ejus officias prælatum.

XIII. Pare ergo superiori tuo prompte, grata, hilariter, sincere et perseveranter. Sit primum prompta obedientia quam exhibes, ut non tibi in niente vel tenue murmur inesse permittas. Sit et grata, ut B hilaritatem in vultu præferas, quatenus qui per mentem benevolam interius placet Deum, per faciem quoque bilarem exteriori exhibares proximum. Sit tertio sincera, ut non in ea tuum solum aliquid requiras, astuto quodam molimine occulte agens, ut id tibi præcipiatur, quod ut inani cupiditi, et cupidæ tuae inanitati consulas, agere te dejectat, magis tamen in hoc voluntatem carnalem implore intendens, quam vel præcepti utilitatem, vel præcipientis velle attendens. Vultis audire sinceram obedientiam? *Fiat mihi secundum verbum tuum* (*Luc. I, 38*). Accipite et a Samuele sincera obedientie exemplum : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus* (*I Reg. III, 10*). Non quid loquaris justo, sed C solum ut loquaris peto, quia quidquid locutus fueris tu Dominus meus, obediente exsequar servus tuus. Novissime sit perseverans obedientia tua, ut semper et ubique, pro loco et tempore, pro scire tuo et posse, præcipienti tibi parere paratus sis.

XIV. Igitur prompte te dixerim obedientem, si sponte et non cum murmure obedis; sed corde perfecto, et animo volenti. Grata, si hilaritatem in executione præcepti etiam in vultu ostendas. Sincere, si te tibi renuntians, nihil tuum carnale in eo, quod jubetur, requiris; sed solam et jubentis voluntatem, et jussionis utilitatem attendis, et libentius etiam dura et aspera, quam suavia et mollia amplecteris. Perseveranter, si illum in obedientia sequeris, de quo legis. *Factus est obediens usque ad mortem*

D (*Phil. II, 8*); illum tibi solum præfigens terminum obediendi, qui est et viveundi. Ille de obedientia diximus, quam superioribus nostris exhibere debeamus. Sed quia hunc jam cogimur finire sermonem; quæ illa sint, in quibus adhuc superioribus, sive coæqualibus, seu etiam inferioribus debitores tenebimus, in sequenti, præstante Deo, sermone ostendamus. Id etiam proponimus, quidquid de hac nobis materia occurrit, religiosis vestris auribus committere. Illum in omnibus donis et misericordiis laudantes, et glorificantes, qui tam in erebno in hac Nativitate sua sacrosancta spiritualibus nos epulis satiare dignatus est, Dominus noster Jesus Christus, cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXVIII.

ITEM IN DIE NATALIS DOMINI.

De quiudicem gradibus charitatis, tribus scilicet majoribus debitibus, tribus subditis, et tribus coequalibus, et aliis sex omnibus debitibus: et de sobrietate, justitia, pietate, et perseverantia, et triplici gratia scilicet Creatoris, Salvatoris, et confirmatoris.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Prælati debetur obedientia, reverentia, ordinata familiaritas. — 2. Difficilis discrete imperare, quam sponte obedire. — 3. Prælati debet subditis disciplinam, mansuetudinem, discretionem. — 4. Superiori et subditum, obligatio mutua. — 107 5. In prælato sit disciplina moderata, in subdito reverentia grata. — 6. In illo sit mansuetudo cum charitate, in hoc dilectio eum familiaritate. — 7. Coequalibus debetur honor et amor cum humilitate obsequii. — 8. Hilarietas in dulcedine verbi. — 9. Passim omnibus debetur compassio et consolatio in adversis: congratulatio et exhortatio in prosperis. — 10. Sobrietas dat potentiam, justitia benignitatem, pietas sapientiam. — 11. Gratia Creatoris Patri, Salvatoris Filio, confirmatoris tribuitor Spiritui sancto. — 12. Virtutum exercendarum practica epítome.

I Habetis, fratres, in fine sermonis præcedentis, qualem superioribus vestris debeatibus obedientiam exhibere. Oportet namque te, quicunque habitum religionis circumferre vis; ut juxta admonitionem Apostoli obedias prælati tuis et subjiciaris eis. *Ipsi enim, ut idem subiungit, perrigilant quasi rationem reddituri pro anima tua (Hebr. xiii, 17).* Primum ergo prælato tuo talem exhibe obedientiam, qualem in eo, quem proxime habeimus, sermone descriptius. Exhibe secundum devotam et humilem ei, qui tibi preest, reverentiam, quia loco Dei præest tibi. Pro ejus itaque reverentia et timore, cuius vice fungitur, et ipse tibi reverentia ac timori sit. Subditus erat quandam sanctus Samuel peccatori Eli, electus David reprobo Sauli; et neuter inventus est usquam prælatum suum licet peccatorem, et reprobum inhonorasse; sed in magna reverentia habuisse. Sanctus, et seitis, David consequenter se Saulem fugit ut dominum (*I Reg. xxiv, 6*); et, ut ait beatus Gregorius, cum locum feriendi reperit, non recognovit, quin potius perenisset cor suum, quod vel in abscessione oræ chlamidis sua debonasterat eum. Sed obedientia hæc atque reverentia non magni apud Deum meriti est, nisi comitetur utramque amor ordinatae familiaritatis, ut ei, cui pro Deo obdis, quem loco Dei veneraris, etiam in privatis, et internis tuis, ex amore non facto secundum Deum familiaris sis.

II. Magnum certe debitum hoc, quod debemus superioribus nostris. Et est quoddam non minoris, imo majoris ponderis fortassis, quo ipsi astricti tenentur nobis. Quod eorum debitum? verbis paucissimis, sed profundissimis comprehendit Apostolus dicens: *Qui præest in sollicitudine (Rom. xii, 8).* Quæ sollicitudo, si plene scire volueris, tu, qui præes, quam multimoda sit, lego dicta super hoc sanctorum Patrum, maxime autem pastorale beati Gregorii, et agnoscere, quid sit debere te qui præes

A esse in sollicitudine. Et certe difficultus est tibi reddere subjecto tuo in multis, quod debes ei, quam ipsi quod debet tibi: nam difficultus est te imperare discrete, quam illi obedire sponte: tibi præcessere utiliter, quam illi subesse humiliiter, tibi regere sine superbia, quam illi regi sine querela: te versari in sollicitudine, quam illi morari in quiete: tibi denique providere ea quæ animæ suæ salubria, et quæ corpori sunt necessaria, quam illi provisione tua uti.

III. Sed cum multiplex sit debitum, quo erga eum teneris astrictus: haec tria a te præcipue exiguntur: disciplinam, lenitatem, discretionem, debet disciplinana: exhibe ei disciplinam, et ipsam geminam: custodiā videlicet et curam illam ne lapsum incurrit, istam, ut si incurriterit, a lapsu resurgat. Momento quia medicus es, quia pastor es. Verum ita in arte tua peritus non es, nisi scias sanitatem cum habetur, retinere ne amittatur; et cum amittitur, revocare ut recuperetur. Hoc autem bonus pastor non es, nisi in oibus non quidem tuis, sed Christi, tibi vero commissis, quod pingue et forte est custodias, et quod infirmum est alliges, et quod contractum est consolides (*Ezech. xxxiv, 4*). Sed, ne disciplina modum excedat, temperet eam mansuetudo. Scito te quia basis templi es, debere esse non modo leonem rigoris, sed et bovenam mansuetudinis. Sed, quia cavendum tibi, ne sicut illa nimium stricta, sic et hæc sit nimium remissa, interveniat mater discretio, qua ducente virtutes in itinere suo medium tenent. Et interponens se, utrumque sibi invicem conjungat, ut dum simul se invicem miscuerint, nihil exerceat pietas mansuetudinis non rigidum, nihil rigor disciplinæ non plum. Si ergo rigor dulcis, et rigida in te fuerit dulcedo; habes tu qui basis es templi, lora in leone et bove tuo dependentia (*III Reg. vii, 29*), quatenus pro tempore et causa, pro loco et tempore uterque retrahatur in malo, uterque relaxetur in bono.

IV. Et vide quomodo triple hoc debitum, quo subjecto obstrictus tenetur prælaus, cum bene persolivit, cogit quidem et efficit, ut triplex illud, de quo superior egimus, quod prælaus debet subjectus, persolvatur. Diximus siquidem prælato debere subjectum obedientiam, reverentiam, familiaritatem. Diximus et subjecto prælatum debere disciplinam, bonitatem et lenitatem; et ut hæc utiliter exerceantur, discretionem habendam 108 esse. Sed, quomodo subjectus tuus tibi ad obediendum erit voluntarius et promptius, si tu in jubendo inmoderatus fueris, et indiscretus? Putas tibi licere unicuique jubere semper pro velle, et ex ratione tibi esse infusum, quidquid in voluntate fuerit conceptum, illam tibi vocem assumens:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas? utique illicitum hoc. Quid, inquis, cum haec duo simul concurrerint libet et licet, nunquid non semper aggredendum? non utique. Tunc liberior illo, vel potentior, qui ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expere-*

diunt; omnia mihi licent, sed non omnia adificant? A (I Cor. x, 22.) nunquid illi in aliquo comparandus, qui ne scandalizaret etiam alienos, dedit quod ei ideo retinere licuit, quia dare nullo modo debito constrictus fuit? Ne, inquit, scandalizemus eos, da eis pro me et pro te (Matth. xvii, 26).

V. Si autem mihi prætendis illud beati Benedicti consilium, ut videlicet si fratri impossibilia injungantur, et relaxare noluerit, qui injungit, ut injunctum suscipiat. Dico quia admonitus est sancta, et consilium sanctum et justum et bonum, neque enim injustum consilium dare potuit, qui plenus spiritu omnium justorum fuit. Sed nunquid, quia illi incombunt suscipere, si impossibilia injungis, tu bene facis cum impossibilis, et maxime hoc tempore injungis? secundum imperfectionem hujus temporis loquor. Nunquid illi irreprehensibles erant, de quibus Dominus ait, quod alligabant onera gravia, et impossibilia ipsi imposuerint, sed nec digito suo ea movere voluerint? (Math. xxiii, 4.) Et ideo ut mihi videtur ex discretione jubentis consensu multoties procedit obediens, ut dum tu sollicite et diligenter locum et personam, causam et tempus observaveris in iubendo, ille cui jubes, eo minus velit, quo minus debet resistere contradicendo. Exhibere debet tibi subjectus tuus reverentiam, sed exhibe tu ei disciplinam, quia sunt subjecti nonnulli, in quibus nisi prius disciplina seminaetur, postmodum reverentia non metetur. Veruntamen non hoc generaliter de omnibus, sed quibusdam, et non nisi de illis, qui valde imperfecti et teneri sunt dico, qui dum vident prælatum suum aliquantulum se dejicere, et communem se exhibere: dedignantur eum venerari, et qualis in oculis propriis est, talis est et in eorum. Exterum sapientes et boni discipuli, quo magis humilem prælatum suum intuentur, eo magis eum reverentur; et quo plus communem conspiquent, eo et humilius venerantur. Et tamen moderata in prælato disciplina gratam in subiecto reverentiam operatur.

VI. Familiaritatem ex amore diximus prælato debere subiectum; quam nimirum nunquam ei plene persolvere, nisi ipsum erga se mansuetum et amabilem senserit. Nam quomodo se tibi in privatis et int̄mis suis familiarem exhibebit ex dilectione, nisi te illum diligere, nisi te erga se mansuetum, et amicabiliter agere cognoverit; nam, sicuti iugi experientia edocti sumus, raro nisi ei, quem diligimus, secreta et interna nostra plene aperimus. Porro dilectio dilectionem parit. Dillectio vero parta fiduciam infundit, quæ infusa arcana sine illa suspicione revelat: occulta sine manifestatione aliqua manifestat; si sic amari te vides, ipsum redamare nimirum studes; et cui amorem rependis, de ipso utique et confidis. Cui autem bene credis, hinc consequenter in occultorum tuorum revelatione secure te committis. Igitur ut haec quæ sibi prælatus et subiectus debent, breviter repetamus; sit in prælato discretio in præcipiendo, ut sit in subiecto prompta voluntas

A in obediendo: sit in illo disciplina moderata in auctoritate, ut sit in isto reverentia grata in maturitate, sit denique in illo mansuetudo ordinata in charitate; ut sit in isto dilectio non sicta in familiaritate. Ecce quomodo ex invicem prælatorum et subiectorum merita pendent.

VII. Tempus est ut loquamur de debito, quod debes æquali tuo. Nolo hic modo aliquid novum ex meis inventum apponere vobis: sed considerate quid hic Apostolus dicat: Reddite, inquit, omnibus debita (Rom. xiii, 7). Et adjunxit: Cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem (ibid.); timorem ut Domino, vectigal ut exactori, honorem ut Patri. Et addidit: Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis (ibid., 8). Hoc est debitum quod semper invicem debetis reddere, et ita reddere ut debeatis [et ut debetis]: ita debete ut reddatis, id est debendo reddere et reddendo debere. Debetis nihilominus invicem honorem; ut unusquisque vestrum honoret alterum, assurgat et inclinet alteri. Superiorem ei in omni loco et tempore, et in omni verbo et negotio, prout decere et congruere, prout licere noverit et expedire offerens. Hoc est illud bonum et jucundum, ad quod invitatus nos Paulus cum dicit: Honore invicem prævenientes (Rom. xii, 10). Et item: Per 109 charitatem spiritus servite invicem (Gal. v, 13). Et alibi: In humilitate, inquit, spiritus superiores arbitrantes sibi invicem (Phil. ii, 3). Illud quoque: Cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate; et rursum: Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv, 2). Et multa alia in hunc modum, quæ ad honorem, amorem, obsequium nos invitant fraternum.

VIII. Tertio quoque præbete ad invicem in vultu hilaritatem. Præbete, inquam, ad invicem, suscipite et ab invicem, quia nihil inter vos habere potestis gratius, nihil delectabilius. Nam verbum bonum, ait Salomon, super datum optimum (Eccli. xviii, 17), et: Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos, et lingua eucharis in bono homine abundabit (Eccli. vi, 5): De hilaritate habetis; quia hilariter daturum diligit Deus (II Cor. ix, 7). Quasi condimentum inter cibos, hilaritas est inter omnes virtutes. Nam insipida mihi videtur quod agis, nisi gratia illud commendet hilaritatis. Sit amor in charitate animi, honor in humilitate obsequii, hilaritas in vultus gratia, et dulcedine verbi. Sed opus, ut sit charitas sine duplicitate et fictione; humilitas sine vanitate et adulacione, hilaritas sine levitate, vanitate, dissolutione.

IX. Sant et debita alia, quæ non solis superioribus, nec solis æqualibus, nec solis inferioribus debetis, sed pro posse et scire, prout congruit et licet, prout expedit et decet, debetis passum omnibus. Nam quem adversitate videris oppressum, debes ei compassionem, debes et consolationem. Illa in animo, haec autem erit in verbo. Quem vero prosperitas adjuvat, debes ei congratulationem, de-

bes et exhortationem; et illam in mente, hanc vero A etando beatam spem, et adventum 110 glorie magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, in adventu ipsius præclaro possidere merearis æternitatem, si veniens Dominus invenerit te sic facientem. Similitudinem namque quamdam æternitatis virtus in se perseverantiae ostendit, quæ etiam sola æternitatem meretur. Quam nisi in hac vestra via in qua ambulatis, halueritis, non proficietis, sed deficietis: curretis quidem sed in vacuum, quia non comprehendetis.

XI. Hæc autem prolixæ superius dicta, compendiosius possunt repeti, ut queant arctius in memoria teneri. Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei. Triplex gratia, prima est Creatoris nostri Dei, et erat in exordio, pertinens ad Patrem; secunda Sal-vatoris nostri Dei, et est modo in fine, spectans ad Filium. Tertia confirmatoris nostri Dei, et est sine fine, attinens ad Spiritum sanctum. Prima itaque creatrix, secunda salvatrix, tertia confirmatrix. Prima hæc tanta nobis contulit, essentiam ut essemus; ad imaginem et similitudinem Dei, ut sublime quid essemus: potentiam, ut subjectæ creature præsessemus. Hanc autem in homine gratiam culpa obscuravit, ad hæc quatuor mala perducens, ignorantiam, desidiam, malitiam, damnationem. Et erat ignorantia excæcans; desidia a virtutibus abstrahens: malitia ad peccata alliciens; damnatio in æternuna affligens. Sieque factus est homo caliginosus per errorem ignorantiae, desidiosus per teporem negligenter, malitiosus per sordem nequitiae, damnatus per horrorem poenæ. Venit Salvator prædicavit vera, reprobavit mala, elegit bona, et mortis pertulit aspera: sieque gratia salvatrix illuminavit hominem cæcum per veritatis prædicationem eripiens eum ab erroris caligine: emundavit pollutum per pravitatis reprobationem, abluiens eum a sorde malitiae: exornavit desidiosum per virtutis electionem, erigens eum a tempore negligenter: reconciliavit reum per mortis passionem extrahens ipsum a damnatione gehennæ. Primo ergo Saivator vera prædicans, cæcum illuminavit; secundo mala reprobans pollutum mundavit; tertio bona exercens nudatum ornavit: quarto in cruce moriens reum judicavit. Confirmatrix vero gratia hæc quatuor confert nobis: potentiam, sapientiam, benignitatem, æternitatem, primam a Patre, secundam a Filio, tertiam a Spiritu sancto, quartam ab ipsa Trinitate, ut sit Deus omnia in omnibus. Primam habemus in nobis ipsis, secundam in Deo, tertiam in invicem, quartam denarius ille est, quem omnes simul indifferenter habebunt, qui indifferenter tam in vinea non laborarunt. Poterimus ergo sine debilitate, sciemus sine errore, amabimus sine offensione, permanebimus sine ulla in æternum defectione. Salvatrix nos gratia erudit, ut abnegantes impietatem et sacerularia desideria sobrie justæ et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei. Sobrie nobis, ut pertingamus ad potentiam; juste proximo, ut ad

B

X. Hæc itaque quatuor sobrietatem, justitiam, pietatem, atque perseverantiam erudiens nos gratia Dei Salvatoris, in sua nobis eruditio ostendit, ut illis quatuor mediantibus, ad illa quatuor quæ, nobis confert in futuro gratia confirmatoris nostri Dei, pertingere possimus. Diximus superius in primo, quem de hac materia habuimus, sermone, a gratia confirmatrice, quatuor nobis in futuro conferenda: potentiam videlicet, sapientiam, benignitatem, et æternitatem: ad quæ profecto quatuor pertinges, si hac quatuor quæ gratia salvatrix habenda docet, sobrietatem videlicet, justitiam, pietatem atque perseverantiam diligenter exerceas. Nam per sobrietatem pertinges ad potentiam, dignus plane temetipsum ibi in libertate possidere, si prius hic te et in corpore et in mente freno studieris sobrietatis gubernare. Per justitiam pertinges ad benignitatem, ut qui in via quod suum est unicuique reddis, in patria quoque cum unoquoque per dilectionem lateris; et charitatem, quam hic erga proximum habuisti, ibi cum eodem proximo sine termino finias; sine consumptione consumimes. Pietas vero ad æternam te perducet sapientiam, ut qui hic in Dei tui continuo memoria delectabis, in ejus ibi praesentia æternaliter kætisceris, sapiatque in æterna ibi quiete per præmium, qui sapit tibi in temporali hic labore per meritum. Si perseveres, pervenies ad æternitatem, ut sobrie, juste, pie, vivens in hoc sæculo, expec-

C

D

ta

enigmatitatem ; pie Deo, ut ad sapientiam ; expectantes perseverando ad aeternitatem. Sobrie vivis, si cogitationes servans, mentem ab impuro compescis affectu : si membra tra, quae sunt super terram, um vitiis et concupiscentiis crucifigens, carnem ab licito refrenas affectu (*Galat. v. 24*) ; si necessaria corpori discrete concedens, custodis illud a defectu. Uste vivis, si reddis quod debes superiori, quod interiori, quod aequali, quod passim omnibus : superioribus obedientiam, reverentiam, familiaritatem. B *H*i obedientia sine murmure, reverentia sine fletione, familiaritas sine adulacione. Inferioribus disciplinam, lenitatem, discretionem : disciplinam quem errat, lenitatem quem demulceat, discretionem quam tamque temperet. *A*equalibus amorem, honorem, familiaritatem ; amorem in charitate animi sine duplicitate vel fictione; honorem in humilitate obsequii, in vanitate et adulacione; hilaritatem in gratia ultus, et dulcedine verbi sine levitate et dissoluione : passim omnibus, cum in adversitate fuerint, compassio ut miserearis : consolatio ut eos erigere oneris ; cum vero in prosperitate, gratulatio ut per haritatem eis congaudeas. Exhortatio, ut ad bonum os per instructionem excites. Utrisque ut tam his ui in adversitate quam in prosperitate fuerint constituti, impendas consilium et auxilium, ut per ludus bis, quem nesciunt, eos erudas, et in his ad uer se non sufficiunt, eos adjuves. De cetero, fratres, collaudate hanc gratiam salvaticem, supirate ad confirmationem, ut sobrie et juste et iuste viventes in hoc saeculo **III** secure beatam rem exspectetis, atque ad videndam perpetuo oriam magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi ertingatis : prestante eodem, qui, hodierna die, Virgine nasci dignatus est, Deo et homine Christo Iesu qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gnat in saecula. Amen.

SERMO XXIX.

IN DIE SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

e tribus festis que diei Nativitatis Dominicæ proxime succedunt : et virtute charitatis, atque patientia.

NOPSIS SERMONIS. — 1. Natalem Domini cur sanctorum Stephani, Joannis, Innocentium excipiat nativitas. — 2. Christus in sanctis suis quodammodo patitur et moritur : non est hic verum et stabile gaudium. — 3. Mundanum gaudium interpolat morsus amaritudinis : mortem sanctorum letitia vitalis. — 4. In S. Stephano charitas ad compassionem, zelus ad correptionem, oratio eminuit ad emendationem. — 5. In Iudeis furor in corde, exprobatio in ore, conspiratio in mortem. — 6. Aequo animo suscipienda correptio. — 7. Iracundie motus praecavere, prudentia est ; comprimere, patientia. — 8. Virtutis patientiae definitio explicata. — 9. Conspiratio in malum pessima : ferenda correptionis remedium. — 10. Mala cuncta ministrat iracundiae impetus : qui exemplo S. Stephani temperandus. — 11. Bonus est correptionis zelus, quem format dilectionis affectus.

I. Si diligenter sollicitudine, et sollicita apud vos agentiam, charissimi, perpendere volueritis, quod

A sancti isti quorum in his tribus diebus festa celebрамus, singulorum in singulis communis omnium Redemptori valde dilecti fuerint, tum cum multa sint alia, etiam hoc potestis indicio deprehendere, quod dies eorum natalitii, tam recenter post ipsum, in quo ille est natus, diem ordinare sine ullo intervallo successentes, se nobis celebrandos ingerunt. Et hodie quidem passionem heati Stephani pia devotione recolimus ; qui idcirco, ut scitis, locum inter martyres obtinet magnum in dignitate, quia primum habet in ordine, ut enim beatus Maximus ait, si quid distare inter martyres potest, praecipuus videtur esse, qui primus est. Crastina vero die gloriosum gloriosi Joannis apostoli et evangelistæ, Deo voluntate, celebrabitis festum. De quo, quod in maxima familiaritate apud Christum habitus sit, nulli dubium est, cui Evangelium ejus incognitum non est. Nonne ipse est, qui ad testimonium amoris praepucie, supra pectus ejus in coena recumbere nieri, qui etiam praeceteris cunctis, ut evidenter suara ei exprimeret traditorem, Dominum regare ausus fuit. *D*omine, inquit, quis est? (*Ioan. xxi. 20*) sed nec illud tacendum, quod, cum omnes discipulos suos amaverit Dominus, non est præsumptionem arbitratus dicere de se ipso : *Discipulus ille quem diligebat Jesus* (*ibid. 7*). De sanctis quoque Innocentibus, quorum dies natalitius festo succedit heati Joannis, quod Christo recenter nato, recenter nati, et ipsi fuerint dilecti, quis est qui ambigat, cum ejus nativitas mortis ipsorum causa et occasio sit? parvulus siquidem Jesus, parvulos sibi conjunxit, innocens innocentibus, nascens morientes.

II. Sed quid, queso, est, quod cum gaudio maximo celebrari debet Natalis dies Christi : tamen præcipuum amicorum et familiarium suorum passionis dies ingerunt, et mortis? namque pene, eodem tempore, et ejus in mundum introitus, et horum de mundo a nobis celebrandus est exitus : uno horum mortem, et illius celebramus nativitatem. Et quidem in electis et dilectis suis Christus patitur, et in morientibus moritur. Alioquin nec de persecutione diceret ad Saulum : *Saule, Saule, quid me persequeris?* (*Act. xxviii. 7*) nec de morte ad Petrum : *Venio Romam iterum crucifigi.* Quid ergo est hoc, quod tam recenter, post ejus ingressum in mundum, ejus in dilectis familiaribus suis de mundo celebramus egressum? possunt quidem ei sancti ejus et istud dicere : *Heri venisti, et hodie compelleris nobiscum egredi* (*II Reg. xv. 20*). Quid in hoc putatis nobis innuitur, nisi quod brevis est nostra in hoc mundo mora : tristis nihilominus universa, quam hic agimus, laetitia? Hesterna die ejus in seipso celebravimus nativitatem; hodierna vero ejus in Stephano quodammodo celebramus passionem. Heli facta est cum angelo multitudo cœlestis militiae laudantium Dominum. Hodie factus est furor Judæorum lapidantium **II** Stephanum. Mortem hodie persecutores lapidantes intulerunt Stephano : evangelizatum est heri gaudium magnum

quod erat futurum omni populo. In quibus omnibus, ut jam diximus, ostenditur nobis, quod in hoc mundo est vita brevis, et laetitia tristis. *Quæ est vita nostra?* ait sanctus Jacobus, *vapor est ad modicum parens* (*Jacob.* iv, 15). In quibus verbis patenter monstratur vita nostra magis aliquid apparere, quam aliquid esse, nec diu posse superesse etiam modicum illud, quod videtur apparere.

III. Pone mihi modo aliquem ab ipso mundi exordio usque hodie vixisse, et hodie debere mori, quid de longanimitate temporis ejus judicabis? desinit esse qui fuit, eumque edax et consumptrix deglutit mors. Quæ item tanta in rebus humanis est gaudii dulcedo, quam morsus non interpolat amaritudinis? nam voluptatum corporearum appetentia, ut ait quidam, plena est anxietatis, satietas vero poenitentiae, et adjunxit: quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quemdam fructum nequitiae fruentium solent inferre corporibus? nam tristes esse voluptatum exitus, quicunque suarum voluerit libidinum reminisci, intelliget. Et item de eodem:

*Habet hoc voluptas omnis,
Stimulis agit fruentes,
Apumque par volantum,
Ubi grata mella sudit,
Fugit, et nimis tenaci
Premiticta corda morsu*

BOET. l. II, met. 7.

O vita, quam cito curitis ad mortem! o laetitia, quam festinanter cadis in errorem! credo per hoc Dominum admonere vos, ut ad illam studeatis properare vitam, a qua aeternitas procul pellit occasum, et ad illam laetitiam, a qua universitas omnem fugat defectum. Hæc illa laetitia est, ad quam sancti per presentem attingunt mœrorem. Hæc illa vita est, ad quam per corporalem pervenient mortem. Quam delectabilis mœror hic, quam desiderabilis est hæc mors? illum namque gaudium remunerabit, quod propter immensitatem ejus in nullo poterit minui; hanc vero vita quæ, propter aeternitatem nullatenus poterit finiri. Ad quam vitalem laetitiam et latam vitam beatus hodie Stephanus pervenit, laetitia immensa dolorem commutans temporalem, et vita aeterna mortem corporalem.

IV. In quo quidem veræ habetis, inter cetera, quibus eniuit, virtutum insignia, charitatis exemplum. Charitatem namque in se habuit veram, et ideo veram, quia ornata. Unde et dicitur plenus suisse Spiritu sancto (*Act.* vii, 55), quia et id amavit quod debuit, et eo quo debuit modo. Hac est unam eamdemque amavit personam, tam in favendo scilicet naturam, quam in persecundo culpam. Alioquin plene Spiritum sanctum non haberet, si vel columba vel igne careret, maxime cum constet in utroque eum apparuisse. Non est itaque in corde plenitudo spiritus, nisi sicut excitatur per affectum ad dilectionem, ita et accendatur per zelum ad æmulationem. Utrumque beatus Stephanus in se habuit

A et dilectionem et æmulationem, illam ad compassionem, hanc vero ad correptionem. Nam quomodo obstinatos corripuit Judeos? *Dura*, inquit, *cervice, et incircumcis is cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis, sicut et patres vestri, et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu justi, cuius vos nunc proditores et homicidae fuistis, quia acceperatis legem in dispositione angelorum, et non custodistis* (*ibid.*, 51). Sed qui ita resistentes sibi corripuit, qualiter pro eisdem se lapidantibus oravit? *Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum: quia nesciunt quid faciunt* (*ibid.*, LIX). O amara in ore correptione, o dulcis in corde compassio! et una cademque utriusque causa fuit, et radix dilectionis. Nam quos corripuit ut se corrigerent, oravit ne perirent; et in utroque, tam videlicet in correpiendo, quam orando, nihil præterquam eorum salutem quæsivit, ita disponente atque providente charitate, quam intrinsecus in mente possedit. Hæc itaque tanta in beato Stephano imitemur, quatenus et invicem diligamus, et invicem corripiamus, et pro invicem oremus, sitque dilectio tam correptionis, quam orationis causa: providens sollicite et diligenter curans, ut et correptione discreta, et oratio assidia sit.

V. Cæterum sicut hæc in isto athleta Christi vobis imitanda proponitis, ita et a tribus illis misericordiis, quibus iniquos notare potestis suis Judeos, qui eum persecuebantur, omni vobis diligentia cavete, iracundiam videlicet, exprobationem et malitiam. Quid enim dicit Scriptura: *Audientes*, inquit, *hæc dissecabantur cordibus suis*. Ecce furor iracundiae: et stridebant dentibus in eum (*ibid.*, LIV); ecce exprobratio. Et post pauca: *Exclamantes 113 autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum* (*ibid.*, LXI). In quibus verbis nihil ad malitiam pertinens notare possumus ipsis defuisse, dum a veritate auditum avertentes, ea que Dei erant, nec exterioribus poterant auribus percipere. Ejus quippe se esse membra monstrabant, de quo legitur, quod *corpus ejus quasi scuta fusilia compactum squammis se prementibus: et una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas* (*Job* xli, 6). In plenitudine quoque vesaniae conspirati, tota aviditate mortem ejus atrocissimam sitiebant. Longe, queso, facite a vobis hæc, ne de vobis veraciter dici possint. Absit ut in vobis unquam impleantur verba hæc: *Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum!*

VI. Absit, inquam, ut audita correptione salubri, quam charitas in corde dictat fraternali, et exprimit ore fraterno, dissecemini cordibus vestris male exasperati, et ad verba salubria nimis temere commoti! Scitis quam multæ sunt in saera Scriptura sententiae exhortantes vos ut verba correptionis humiliiter audiatis, quia, sicut ad vulnus medicina, sic ad culpam correptione est. Etenim sicut illa vulneri sanitatem, sic et ista peccato confert remissio-

nem. Ait Salomon : *Qui diligat disciplinam, diligat sapientiam; qui autem odit increpationes, insipiens est* (Prov. xii, 1); et item : *Stultus irridet disciplinam patris sui; qui autem custodit increpationes, astutior fiet* (Prov. xv, 5); et iterum : *Viro, qui corripiantem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur* (Prov. xxix, 1). Ecce quanta utilitas in correptione, et quantum ei imminet periculum, qui eam humiliter recipere recusat. Estote itaque intrinsecus, cum vos forte periculum tangit, integri : et ne permittatis vos gladio iracundiae in cordibus vestris secari. Quod si forte plenam integratem in cordibus vestris servare non potestis, contendite totis viribus ut ad protationem [al. proloctionem vel complicationem] saltem oris non pertingat ullatenus tumor mentis, ut cum Psalmista unusquisque vestrum dicere possit : *Turbatus sum et non sum locutus* (Psalm. lxxvi, 5). Et si tantæ perfectionis non es, quatenus continere te possis, ne corde tuo dissentias ; tantæ saltem præsumptionis atque vesiæ non sis, ut strideas dentibus in cum qui corrumpit te, quod nimirum tunc facis, cum in eum, qui e corripuit, ad ulciscendum te, verba furoris evonis et exprobationis. *Filiæ namque hominum, ut in sanctis David, dentes eorum arma et sagittæ* (Psalm. lxi, 5) ; dentibus itaque stridere, verbis mortentibus furere est.

VII. Magnæ profecto fortitudinis est, iram irorde vel ne omnino surgat per providentiam præaverè, vel postquam forte, ut sæpe solet, surrexerit, altem per patientiam comprimere. Afferente Salomone, quia *melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium* (Prov. iv, 32). Seimus utique quantum amari et approari solet a filiis Adam corporis fortitudo, sed longe a excellentiori mentis fortitudo et sublimior est. Hæc que alia est, quam patientia ? esto patiens fortis es, et quidem quo patientior eo fortior.ulla penitus valet fortitudo corporis non modo quari, sed nec comparari fortitudini cordis, cum iuxta Salomonis sententiam, sit *melior patiens viro virti*. Sed dicas fortassis tu, quæ est hæc virtus in pretiosa, de qua loqueris ? vel quomodo acquiri let, cui omnis fortitudo corporalis succumbit ? um omnis qui patitur patientiam habere dicendus non utique Nam est qui patitur, sed invitûs ; id est patiens dici nullatenus valet, quem Salomon meliorem asserit viro forti. Nam quomodo patiens est, qui pondere proprie pusillanimitatis versans ad ima, in rancore cordis et murmure oris jaet prostratus ? nam etsi forte os clauditur, clamor tamen intrinsecus cum omni amaritudine situm ; et silens cum inquietudine et perturbatione magna obstrepere non cessat multiloquium. ne tibi fortis videtur, qui representans sibi in foro cordis, erga quem commotus est, his eum silentibus amarissime aggreditur, con-

A vicia dans et convicia recipiens ; combinationes intentans et jacula maledictionis intorquens, cum absente vacuus litigior decertans ? nequaquam dixerim hunc patientem esse. sed solum videri, quia nec patientiam habet.

VIII. Est enim patientia adversitatis tolerandæ voluntaria et diuturna propter Deum perpessio. Tolerandæ adversitatis, dixi, ut illam omnem a virtute patientia adversitatem excludam, quæ olerari non debet. Nam est adversitas quæ, si toleratur, contra Deum est. Cum igitur aliqua **114** te tangit adversitas, quæ contra Deum, ac proinde contra salutem animæ tuae est, non est utique toleranda. Voluntaria, dixi, quia tunc veram habes patientiam, quando cum appetitu benevolæ mentis aliquid pateris, B et haec postmodum apud te retractans, ea te passum esse lætaris : non solum nulla erga eum, qui ea tibi intulit, ira commotus, sed majore erga illum dilectione succensus. Recordare quod de Apostolis dictum est, quia *Iabant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v, 41). Et quidem non solum contumeliam passi, sed etiam graviter cœsi erant. Diuturna autem addidi, ut quotiescumque, quantumcumque adversi irruerit, patientia nullatenus deficiat in mente, quandiu vita fuerit in corpore. De omni virtute illa Domini intelligitur sententia : *Qui perseverat usque ad finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv, 13). Propter Deum, in fine dixi, pro eo quod id solum a Deo remuneratur, quod propter ipsum pure exercetur ; ut cui amor Dei causa est in labore, ei sit et visio in retributione merces. Igitur qui hic patitur quod debet, et eo modo quo debet, id est voluntarie et perseveranter et qua de causa, hoc et propter Deum, hunc vere patientem dixerim. Hic patiens est melior viro forti ; hic dominatur animo suo, et melior est expugnatore urbium. O quantum homo is exaltaretur, qui vel unam urbem posset subjungare ! sed ei nullatenus comparari potest, qui animo suo dominatur, etiam quando non modo urbem, sed et urbes subjugaret.

IX. Audientes itaque verba correptionis ab aliquo, nolite dissecari cordibus vestris, nec strideatis dentibus in eum, qui vos corrigit, per iram interius furentes, et verbis in eum exterius mordentibus garrientes. Sed et hoc cavete, ne continentis aures vestras unanimiter impetum faciatis in eum. Hoc est pessimum et damnosissimum crimen conspirationis, quod a se semper elongare debent universi habitu religionis induiti, qui vel modicum quid sentiunt de cœlo. Exsecrabilis plane coram Deo unanimitas ista et hominibus, qua furibundus in proximum fit impetus. Procul distat ab illa quam vobis habendam suggerit beatus Augustinus ubi dicit : *Hæc sunt quæ observetis, præcipimus in monasteriis constitutis, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis anima una et cor unum in Deo* (268). Itaque charitatis correptionem audientes, non secus

quam ut causam salutis vestræ, amplectamini eam, scientes meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis (*Prov. xxvii, 6*). Quia si forte iracundia metu præventus in illa ebrietate furoris, in patientia possidere animam tuam non potes, includant saltem labia tua, et murus ille osseus linguam, nec obnubilet perturbans faciem tuam, ut, dum mens foras non emitit quod intus tolerat, alterius nec per vultum turbatum offendas aspectum, nec per verbum iratum perentias auditum. Laudabile quidem et omnino probabile est, ut tam caute tempore adversitatis te habeas, quantum quod intus toleras, nec vultu nec verbo passim foris ostendas, sed humilitatem, pro posse, in lingua et facie præferens, scias nebulosam hanc in quam venisti horam temptationis, disponente Deo, in horam noviter transituram pacis et tranquillitatis, quia qui irruere super te permittit vesperum ad fletum, arridere quoque ipse faciet tibi continuo matutinum ad laetitiam (*Psal. xxix, 6*).

X. Quain multa, ut frequentissima experientia edocti sumus, iratis nobis suggerit ira ut dicamus et agamus, quæ post tempus furoris nullatenus dicenda vel agenda fuisse, sedati jam atque tranquilli effecti evidenter perpendimus? Et ideo sapiens admodum est, qui furibundum erumpere præ sui vehementia gestientem intrinsecus modum comprimens, cum beatò Job (*cap. iii, 28*) dissimulat, sicut, quiescit, ut et vultus hilaritatem incontaminatam custodiat, dissimulans; et ab aspero se servet verbo silens, et ab actu se compescat illicito quiescens; in vultu hilaris, in verbis lenis, in factis irreprehensibilis. Ne vero contineatis aures vestras impetum facientes unanimiter in eum, non indigentis ut prohibeamus vobis. Quamvis enim necdum omnes ad illud concendistis culmen perfectionis, ut ab occulto iræ motu qui ex abrupto quam saepe irruit, et multoties, priusquam præveniri vel prævideri possit, violenter et importune se ingerit, semper immunes sitis: absit tamen ut putem aliquos esse inter vos tantæ malitiæ veneno infectos, ut illis aliquando insidias moliantur, a quibus salubres se accepisse correptiones recordantur! Hæc itaque tam iniquos deprehendimus Judæos in passione beati Stephani exereuisse: furorem in corde, exprobationem in ore et conspirationem **115** in ipsis mortem; qui, teste Scriptura: *Dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum, et impetum faciebant unanimiter in eum* (*Aet. vii, 54*). Quem ejicientes extra civitatem lapidabant. Ille vero beatus martyr, contra tria illorum mala, tanta exercuit bona; contra furorem in corde, sinceram charitatem; contra exprobationem in ore, salubrem correptionem; contra conspirationem in ejus mortem, devotam orationem, qui pro se lapidantes orabat sic: *Domine, ne statnas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid facient* (*ibid., 59*).

XI. Quam severa correptio, quam munda oratio! quia nimirum utramque, in una eademque

A persona, unius sinceritas dilectionis formavit. Taliis erat sanctus Joseph, qui fratres suos et intrinsecus perfecte dilexit, et in eos exterius aspere sæviens in aperto quidem corripuit, ut per austritatem culpam deleret; sed in occulto flevit, ut per pietatem dilectioni satisfaceret. Verba increpatioria in ore formavit zelus, quem lacrymis ab oculis intimus dilectionis affectus excussit (*Gen. xliii, 30*). Et quidem aliquandiu, licet vix, hunc in se abscondit affectum, sed maxima vehementia ejus, ut erumperet, postmodum compellebat. Quid enim dicit Scriptura? *Non enim ultra se poterat continere Joseph multis coram astantibus* (*Gen. XLV, 1*). Et post pauca: *Elevata quoque voce cum fletu dixit fratribus suis: ego sum Joseph* (*ibid., 3*). Mortuo vero sancto seni Jacob, timentes fratres ejus, ne eum ad se ulciscendum mors paterna laxaret, cuius, ut putabant, manus vita patris ab ultione continuerat, hæc ei mandaverunt, dicentes: *Pater noster præcepit nobis antequam moreretur, ut hac tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut obliscaris scelerum fratrum tuorum, et peccati, et malitia quom exercuerunt in te: nosque oramus, ut servo Dei patri tuo dimittas iniuriam hanc* (*Gen. I, 17*). Quibus auditis flevit Joseph. O virum sanctum et justum utробique eocompositum! amantem pie corripiensem severe, mellia gestantem viscera ad lacrymas, dura proferentem verba ad correptiones! Quid de sancto Moyse dicemus, qui mansuetus et discretus, Dominō, ne populum serivet restitut, ob magnum quem erga eundem populum habuit affectum: et idololatras, ne culpa impunita esset, ob ingentem, quem in lege Dei sui habuit, zelum, morte percussit. Ibi tam pius et tanto erga subjectos suos ardens amore, ut diceret Deo: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro quem scripsisti* (*Exod. xxxii, 34*). Hic vero tam rigidus, et tam magno zelo succensus, ut his, qui adjuncti sunt ei de filiis Levi, præciperebat, dicens: *Ite et redite de porta ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem suum, et amicum et proximum* (*ibid., 27*). Patet ex his quod vera charitas, quam et ordinari in se petit in Canticis Sponsa, sic menti infundit lenitatem ad affectum (*Cant. II, 4*), ut infundat pariter austritatem ad zelum, quantum quicunque cum apostolis percepit Paraclitum, sic ignem habeat ad affectum dilectionis, ut habeat et linguam ad verbum eruditio, præstante codem Spiritu sancto, qui est cum Patre et Filio benedictus in secula. Amen.

SERMO XXX

ITEM IN DIE S. STEPHANI PROTOMARTYRIS.

De diversitatibus cælorum et luminaribus eorum.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Exempla Scripturarum, ex quibus discant ministri verbi non desicere quandoque despici. — 2. A Spiritu sancto est intendere in cœlum, ut notatur in S. Stephano. — 3. Cœli mystici, Ecclesia, fidelis anima, Scriptura, mysterium, vitæ sanctitas, cœtus beatorum, felicitas patræ. — 4. In primo cœlo, id est Eccle-

sia, sol sacerdotium, luna regnum, stellæ viri sancti. Quanta hic obscuratio. — 5. In secundo, temperantia in prosperis, sol est : patientia in adversis luna, bona cogitationes stellæ. — 6. In tertio, sensus mysticus sol ; litteralis, luna : exempla virtutum stellæ. — 7. In quarto, intellectus est sol. Luna fides, modi contemplationis stellæ. — 8. In quinto, sol est amor, luna timor, actiones externæ sunt stellæ. — 9. Cetunus aliud quinquepartitum : primum est Deus, cuius longitudo æternitas, latitudine charitas, altitudo maiestas, sapientia profundum. — 10. Secundum est Christus, cuius divina et humana natura sunt duo luminaria ; stellæ verba vitae et salutis opera. — 11. Tertium, intellectus angelicus, in quo notitia Verbi, creaturarum, et sui, sunt sol, luna, et stellæ. — 12. Quartum, hic mundus : cuius sol Christus, luna Scriptura, stellæ Apostoli. — 13. Quintum volucrum, sive aer : cuius sol, luna, stellæ patent. — 14. Cœli duodecim suis decori luminaribus. — 15. Angeli a visione Dei nunquam vacent ; quæ visio sol est, nostri compassio luna. **16.** — 16. Beati in Deo potentes sine debilitate, sapientes sine errare, diligentes sine offensione. — 17. Deum esse in se ipso incomprehensibilem, in reprobis terribilem, in electis amabilem, est in eo considerare solem, lunam, stellas. — 18. Anacephalæosis cum assertione precedentium. — 19. Simile a viatoribus longum iter uno die metiri non valentibus.

I. Cum autem Stephanus esset plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum vidit gloriam Dei (Act. iii, 55). In passione, fratres, beati Stephani protomartyris patientiae nobis exemplum accipere possumus, si a nostris forte auditoribus in aliquo contemnimus, cum eis verbum vitae praedicamus. Suis namque ipse auditoribus exhortationem salubrem impedit, verbis eos increpatoris ex charitate convevit; sed ut de eis legitur : *Audentes hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum. Ecce vitæ audientes præconem, occulta ira conuissi sunt, quod per hoc notatur, quod dissecabantur cordibus suis.* Aperto furore dilacerati sunt, quod per hoc innuiter quod stridebant dentibus in eum. Non solum autem, sed audientes eum referre quod vidit cœlos apertos et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei : *Exclamantes voce magna continuaerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum, et ejicientes extra civitatem lapidabant.* O malitia multimoda ! O vesania non minus perversa quam diversa ! in exclamantibus impatientie notate vesaniam : in continentibus aures suas, obstinationis duritiam ; in facientibus impetum unanimiter in eum, furentem conspirationem : sive, si id melius accipitur, conspirantem furem ; in ejicientibus extra civitatem, designationem ; in lapidantibus, crudelissimos ac cruentissimos eos intelligite carnifices. Non ergo nimis dure, quantum ad te, accipias, quando verbum evangelizas, si te forte despici consideras, sciens te non meliorem esse Stephano. Non melior illo, de quo cum veritatis verba referret, a perfidis auditoribus clamatum est : *Tolle de terra hujusmodi, non es enim fas eum vivere* (Act. xxii, 22). Paulus hic erat, apud quem verbum Dei nunquam erat alligatum ; qui occidi pre Domino potuit, tacere autem de Domine nostro

A non potuit (*I Tim. ii, 6*). Accipite et alium athletam. Allocutus est sanctus Jeremias quondam populum, dicens ad eos, quæ per eum Dominus mandavit ; sed intonuit vox haec terribilis, ut scitis, in fine sermonis ejus : *Morte moriatur homo iste. Quare prophetavit in nomine Domini?* (*Jer. xxvi, 8*). Micheas filius Jemla (*III Reg. xxii, 27*), cum in nomine Domini quod verum erat idololatræ et homicidæ regi loqueretur, mandatum accepit ut mancipatus custodiæ pane sustentaret tribulationis et aqua angustiæ. Sed quid de eis dico, cum non sit servus major domino suo, neque apostolus major eo qui misit eum ? (*Joan. xiii, 16*.) Nonne, ut multa alia sub silentio præteream, cum ipse æternitatis Dominus coram incredulis hæc verba proferret : *Antequam Abraham fieret, ego sum, tulerunt lapides ut jacerent in eum?* (*Joan. viii, 58*.) Igitur cum evangelizas verbum, ut adamantem et silicem exhibe faciem tuam, quatenus nec elatione dilateris suspectus, nec dolore contraharis contemptus, nec pretiosum te aestimes cum audiris, nec cum despiceris vitem.

II. Et de his hactenus. Videamus jam quid sibi vult hoc, quod de beato Stephano audivimus : *Cum intendit in cœlum, vidit gloriam Dei.* Fateor, intentum me faciunt verba hæc : puto autem quod et vos. Gloriam Dei vidit, sed eam non videret nisi in cœlum intenderet, sed nec in cœlum intenderet ut videre Dei gloriam posset, nisi Spiritu sancto plenus esset. Sic enim se habet ipse ordo verborum. **C**um esset, ait sanctus Lucas in Actibus apostolorum, *Stephanus plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei.* Quasi inde ei acciderit, quod gloriam Dei vidit, quia in cœlum intendit, qui Spiritu sancto plenus fuit. Ita est. Videamus quid sit cœlum hoc, ut et consequenter cognoscamus, quem [quare] oporteat Spiritu sancto esse plenum, qui intendere desiderat in illud. Multis in locis de cœlo invenio tractare Scripturam, et puto illud non unam, sed diversam habere significationem,

III. Mihi videtur quod sancta Electorum Ecclesia toto orbe terrarum diffusa, quasi quoddam cœlum est, de quo legitur dixisse in Genesi Deus : *Fiant luminaria in firmamento cœli* (*Gen. i, 14*). Hoc est, sint viri spirituales in summa eminentia et eminenti firmitate Ecclesiae. Est et anima sancta, de qua puto dixisse in Apocalypsi Joannem, quod *factum est videlicet silentium in cœlo, quasi media hora* (*Apoc. viii, 2*), pro eo quod exiguo admodum momento, interna durat quies in anima. Sed et Scriptura sacra visa fuit Psalmistæ quasi quoddam esse cœlum, quod ait Dominum extendere quasi pellem (*Psal. ciii, 3*), quia nimis sacram mortaliibus aperit Scripturam. Occultum quoque mysterium Dei si quis dixerit esse cœlum, non videatur deviare a vero, pro eo quod Joannes in Apocalypsi vidisse se asserat **17** ostium apertum in cœlo (*Apoc. iv, 1*), id est deprehendisse se, intellectum

Vibi fuisse de occulto mysterio revelatum. Sanctitas quoque vitæ cœlum quodammodo est, de quo Beatum Job alloquens Dominus : *Celum, inquit, de cœlo quis gerit?* (Job. xxxviii, 29) pro eo quod ipse multos nonnunquam post sublimem sanctitatem in iniquitate, occulto sed justo judicio inducari permittit. Cœtum vere, illorum supernorum spirituum sanctus David cœlum esse intellexit, qui ait : *In æternum verbum tuum, Domine, permanet in cœlo* (Psal. cxviii, 59). Quia cadentibus spiritibus apostatis, sine ullo defectu supernorum spirituum, cœtus eorum qui remanserunt divinae verbis obedientiam custodit. Quod autem cœlestis illa, ad quam suspiramus beatitudine, cœlum appellatur, nemo qui dubitat. De quo mentionem videtur facere Isaías, qui diabolum alloquens dicit : *Quomodo cecidisti de cœlo* (Isa. xiv, 12), id est, de cœlesti beatitudine? intendite huic septiformi, quod volbis proposuimus, cœlo; si forte in eo videre poteritis gloriam Dei. Primum sancta Ecclesia est, secundum anima fideli, tertium Scriptura sacra, quartum mysterium occultum, quintum sublimitas sanctitatis, sextum supernorum spirituum cœtus, septimum beatitudine illa cœlestis.

IV. Nonne tibi videtur sancta Ecclesia esse cœlum, in qua velut sol fulget sacerdotium, ut lumen regnum, et quot sanctos continet viros, quasi tota præclaras habet stellas? In ipsis eccl. hujus luminaribus claritatem videamus modo non modicum obscuratam, illa namque tempora perieulosa non tam instant, quam exstant, in quibus Apostolus prædixit futuros homines se nos amantes, quod et nos videamus impletum in his luminaribus (II Tim. iii, 6), de quibus prophetavit implendum esse propheta ille potens in opere et sermone, quando ait : *Eruunt signa in sole et luna et stellis* (Luc. xxi, 23). Quod signum? nisi quod evidenter prædixit Joel : *Sol inquietus, convertetur in tenebras, et luna in sanguinem?* (Joel. ii, 31.) Nonne solem aspicis in tenebras conversum, cum obscurato, ut deflet Jeremias (Jerem. iv, 23), auro, mutato colore optimo, dispersis lapidibus in capite non quidem aliquarum, sed omnium platearum, est sicut populus, sic sacerdos? (Ose. iv, 9.) Sed et lunam nonne humidis cum oculis conversam vides in sanguinem, cum reges vides deserere justitiae aquitatem, exercere autem crudelitatem? signum vero quod tibi in stellis horribile appareat, hoc est, quod in Apocalypsi videlicet vidit Joannes (Apoc. xii, 4), caudam utique [al. videlicet.] draconis trahere medium partem stellarum cœli et mittere eas in terram. Quod, etsi tunc spiritualiter fieri quando revelabitur homo ille in suo tempore, qui proprio appellatur homo peccati, filius perditionis (II Thess. ii, 3); qui in massa reprobrum est, quæ corpus est diaboli, quem exprimit draco; pro eo quod in fine apparet, quasi cauda erit; eos qui in Ecclesia lucere videbuntur, vel nimis vel blanditiis attractos de sublimibus ad ima, de cœlestibus pertrahet ad terrena. Quamvis, inquam,

A id tunc diabolus per eum, per amplius et perfectius faciet, id tamen nec modo agere desistit: quia ministerium jam operatur iniquitatis. Ad hor etiam æstimo pertinere, quod in eodem dicit libro, quia *Sol factus est sicut sacerus cilicinus: et luna tota facta est sicut sanguis: et stellæ de cœlo ceciderunt super terram* (Apoc. vi, 12); pro eo quod sacerdotium asperitas iniquitatis denigrat: imperium furor crudelitatis cruentat, alii vero sareti relieta altitudine contemplationis celestis, devolvuntur fin terrenis. Attamen duo hæc magna luminaria, in cœlo, duo sunt hi præcipientes ordines in Ecclesia. Luminare majus, quod præest diei contemplativorum, et luminare minus, quod præest nocti activorum.

V. Nonne et anima videtur esse cœlum, quam B coeleste afficit desiderium sublimem, in qua temperantia in prosperis velut sol est in die, patientia in adversis tanquam luna in nocte, in qua quot apparent cogitationes bonæ, tot nimur fulgent stellæ præclara? Et bene temperanti luminare majus, patientia luminare minus, quia difficultius est cum pacata fortuna non dissolvi, quam sub offensa non tangi.

VI. In cœlo quoque Scripturæ nonne sensum spiritualis per expositionem revelatum quasi solem esse vides in die, historiale vero adhuc indiscutibilem velut lunam in nocte, ac per hoc illum luminare majus, hunc vero minus? in qua vide innocentiam Abel, sanctitatem Henoch, perfectionem Noe, verecundiam Sem et Japhet, obedientiam Abraham, munditiam Isaæ, simplicitatem Jacob, justitiam Melchisedech, pudicitiam Joseph, mansuetudinem Moysi, zelum quem habuit Phinees, rectitudinem Josue, fortitudinem Caleb, pietatem Samuelis, humilitatem David, ceteraque in hunc modum innumera sanctorum exempla et præclara insignia, nec puto **IHS** jam quod lucidis carere stellis hoc cœlum asseres.

VII. Quartum cœlum occultum mysterium, in quo pro sole fugiat tibi intellectus, pro luna fides. In quo etiam quot modi internorum tibi contemplationum apparent, nonne tot in eo lucide stellæ nitent? Intellectus luminare majus est, et fulget in die; fides vero minus, et in nocte. Quia cum certam nobis in occulti mysterii cœlo tam ista, quam ille ostendat veritatem; ille tamen manifestam et nudam, hæc vero clausam demonstrat et involutam. Ut sicut in sole hoc visibili et luna videamus, in illo sit lux clarissima; in hac vero, respectu illius, etsi lux est, sit tamen obscura. Fides siquidem nihil habet dubium, sed nec aliquid nudum, ut sit hæc lucens utique, pro eo quod veritatis habet certitudinem; sed lucens in nocte, pro eo quod detinens eamdem veritatem in involutione, nudam non profert manifestationem. At vero intellectus pro eo quod veritas ei ambigua non est, sol nimur est lucens, quia vero clausa non est, in die est fulgens. Modi quoque internarum contemplationum, quos in occulto hoc suscipis mysterio, stellæ sunt tibi lucentes in isto cœlo.

VIII. Sanctitas viæ quintum cœlum est, quod duo magna luminaria decorant; luminare majus, quod est amor illuminans te ad intellectum et inflammans ad affectum, ut in die honeste ambulans justitiae claritate exerceas; et luminare minus quod est timor, lucens tibi, ut in nocte irruentis tentationis, nequitia caliginem devites. Habet et stellas, actiones per membra corporis exercens præclaras. Sed quo progredior? num ut uniuersique istorum septem, quos vobis proposui cœlorum propria assignem luminaria præsens exigunt materia? nonne hoc expedit magis ut ostendam quomodo intendens in cœlum videre possis gloriam Dei?

IX. Et profecto præter hoc septiforme cœlum est adhuc quoddam quinquepartitum cœlum, in quod si intendis, videre poteris, ut aestimo, gloriam Dei. Et primum quidem sumnum illud cœlum omnia aliis cœlis sublimius; ipsum est Deus noster altissimus et investigabilis: *Qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit unquam, sed nec videre potest (1 Tim. vi, 16).* De hoc cœlo sanctus David: *Posuerunt, inquit, in cœlum os suum (Psal. lxxiii, 9), id est Deum verbis blasphemie irritaverunt: Nemo ascendit ad hoc cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo (Joan. iii, 13); pro eo quod nemo novit Patrem nisi Filius (Math. xvi, 27), qui processit a Patre, qui et in Patre, et Pater in ipso est (Joan. xvi, 28).* Hic est qui exivit a Patre, et venit in mundum, et vadit ad Patrem, quia occursum ejus usque ad sumnum ejus (Psal. xviii, 7). Magnum utique et vere magnum hoc cœlum, cuius magnitudo [al. magna est], longitudo, latitudo sublimitas et profundum. Magnitudo quadrifaria, sed una; quadrifaria in oris prolatione, una vero in fidei confessione. Longum nobis hoc cœlum ostendit æternitas, latum charitas, altum majestas, et sapientia profundum facit, longitudo non protensa et est sicut initio, sic carens termino. Latitudo non pretensa: nihil eorum quæ fecit odio habens (Sap. xi, 25); sed est ei cura de omnibus. Altitudo non sursum elevata, et est supra omnia, cui adest manus omnia potens; profundum non subtus depresso, et est infra omnia. Cui non deest oculus omnia videns. Ecce quam magnum cœlum hoc; sed quam magnum quis apprehendet? *Magnus, inquit, Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientia ejus non est numerus (Psal. cxlvii, 5);* sic et magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxliv, 5). O altitudo in excelsis! o longitudo in præmissis! o latitudo in beneficiis! o profundum in judicis! Suspice in cœlum hoc, et inferet consideranti tibi altitudo stuporem, ut obstupescas, longitudo spem ut sustineas, latitudo amorem ut diligas; profundum timorem ut expavescas. Vide quia hoc cœlum omnibus aliis, de quibus huc usque locuti sumus, sive loquimur; sublimius et dignius est. Quæ sint ejus luminaria nolite querere a me! Fateor, revolvo quedam apud me, quæ ad ea fortasse possunt pertinere, sed

A utrum plena possit ad ea congruentia referri, nequa comprobando. Unde vobis proferre in medium non præsumo: instruet vos Dominus super his per semetipsum, dum non vult per me. Nam si vellet, per me ea vobis ostendi, primitus ea mihi revelaret, ut per me ad vos ea transmitteret.

X. Christum quoque mediatorem Dei et hominum, Deum et hominem quidem [al. et quoddam] et quidem valde sublime dicimus cœlum: ad quod videtur tunc sanctus David oculos elevasse, quando ait: *Cœlum cœli Domino (Psal. cxiii, 16);* intelligens, ut credo, Deum Filium Dei quasi cœlum coeli in omnibus sine ulla exceptione Patri adesse. Quæ esse putatis duo magna in hoc **119** cœlo luminaria? forte due sunt in Christo natura. Considerate B si neu luminare majus ille sit indecens divinitatis suæ, in aeternitatibus præfulgens die: luminare minus quasi quedam luna, mutabilitas sit nostræ in eo assumpta naturæ, videlicet humanitatis suæ. Quæ pro eo quod munda quidem, sed temporaliter suæ unita est personæ; lucet profecto, sed in hujus temporis nocte. Lunam aiunt suscipere lumen a sole: et quid habet quod non accipit etiam in Unigenito humana natura? Nonne legistis in Evangelio quod cum approquinquacvnt Dominus Jericho, lumen cæcus recepit? quem, ut scitis, clamantem quidem transiens audivit, sed stans illuminavit (Luc. xviii, 35). Quid? nonne Jericho luna dicitur? nonne per transitum nostræ mutabilitas in eo naturæ, per statua vero suæ æternitas exprimitur? Videtis ergo quod in transitu luna suæ, et in statu solis sui, nostræ cœlum hoc cæcitatibus tenebras tersit. Sed in illo per pietatem quidem eidem est cæcitatæ meæ compassus: in isto vero per pietatem auxiliatus. Sed hujus cœli stellæ quæ sunt? puto quod verba sint, quæ habuit, vitæ æternæ, et quæ in terra operatus est opera salutis nostræ. Inclina itaque aurem tuam, et audi utilia, quæ protulit ore: aperi oculos tuos et vide mira, quæ ostendit in opere, et dic hæc omnia stellas, et quidem valde lucidas esse, quæ cœpit Jesus facere et docere (Act. i, 1): nec mendacii argueris.

XI. Est tertium quidem [al. quoddam] cœlum, altum quidem, inferius tamen isto, capacitas videbit angelici intellectus. Hoc est, quo omnipotenter, ut verbis ejus utar, quæ quidam amicorum Job asseruit, excellentiorem, et exceliorem, cum eum ad perfectum non posse reperire affirmavit: *Excellior, inquit, cœlo est, et quid facies (Job xi, 8)?* volens, credo, per hæc Sophar, qui hæc verba ostendisse invenitur, ipsum convincere, quod suo Deum omnipotentem intellectu, cum humanus sit, perfecte reperire [al. reperiri], hoc est, plene comprehendere non posse, qui in luce habitans inaccessibili non modo aliquem, sed omnem sensum, ipsum etiam angelorum intellectum longe transcendit. In cœlo isto, videlicet in intellectu angelico, triplex emicat lumen, quo illustrati Christum agnoscunt angeli, qui eos fecit; et hunc intellige solem: crea-

eturam mutabilem, quam eis condidit, et hæc est luna : et se ipsos, qui singuli in personas [al. in hierarchias] dispositi in ordinibus distincti, stellæ sunt in perpetuas fulgentes æternitates. Intellectum itaque angelicum communem omnium illum conditorem, naturam a se factam [al. factam] mutabilem, et se ipsos pure aspicere, hoc est tertium, de quo agimus, cœlum solem et lunam et stellas habere. Cœlum quartum mundus iste est, de quo in Apocalypsi Joannes : *Signum*, inquit, *magnum apparuit in cœlo* (Apoc. xii, 1). Hoc est, miraculum magnum in mundo. Et quod signum? mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, in quibus verbis describitur Ecclesia, quæ peregrinatur in mundo per baptismatis sacramentum Christo induita, cuius gressibus lucet sacra Scriptura, quasi lucerna luctans in caliginoso loco (Ii Petr. i, 19), et sicut ille sol, sic et hæc luna est. De qua loquitur sanctus David : *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis* (Psal. cxviii, 105). Quæ etiam mulier duodecim stellarum ornatur corona, dum totidem apostolorum instruitur doctrina; nam ipsi stellæ sunt. Est itaque cœlum quoddam mundus hic; lunam vero hujus cœli instabilitatem accipe hujus mundi; singulæ vero res ab hoc artifice creatæ quasi quedam stellæ sunt; ipse vero decor universitatis eorum pura speculatione et attentione [al. et inspectione] consideratus solis quamdam in mente speculantis effigiem prefert.

XII-XIII. Quintum cœlum si vultis videre, ipsum est aer iste, quod volucrum esse pluribus in locis in saera Scriptura dicitur, pro eo quod in aere volitare videntur. Cujus luminaria, cum ipsum visibile sit, et ipsa visibilia sunt. Hæc sunt illa quæ realiter quarta die in ipso mundi exordio, posuit Deus in ipso firmamento cœli (Gen. i, 14), ut essent, sicut modo omnes corporaliter videmus in signa et tempora et dies et menses et annos, et dividerent diem et noctem et lucerent in eodem firmamento cœli et illuminarent terram. En plures vobis proposuimus cœlos, et non sub una sed sub gemina divisione, ut et evidenter intellectu caperentur, et arctius in memoria retinerentur. In prima vobis divisione ostendimus sex, in secunda quinque. Unicuique autem prout nobis occurtere potuit ad praesens, propria luminaria aptavimus exceptis tribus: illo videlicet altissimo cœlo, qui Deus est, et duabus aliis, quorum unum beatorum illorum spirituum cœtui, alterum vero beatitudini assignavimus cœlesti. Reptulimus eos modo ex ordine et omnes sub una divisione, quia **120** quod saepius solet repeti, arctius contingit in memoria retineri.

XIV. Primum cœlum est aer iste visibilis, secundum mundus iste mutabilis, tertium Ecclesia sancta, quartum anima devota, quintum Scriptura divina, sextum occultum mysterium, septimum sanctitas religiosa conversationis, octavum spirituum superiorum cœtus, nonum beatitudo illa cœ-

A lestis, decimum, capacitas angelici intellectus, undecimum primogenitus mortuorum ille princeps regum terræ, mediator Dei et hominum, Deus et homo Dominus noster Jesus Christus (I Tim. ii, 5); duodecimum, qui lucem habitat inaccessibilem (I Tim. vi, 16), rex immortalis et invisibilis, qui suo nobis ortu diem afferat solus omnipotens, et dominans Deus trinus et unus. In primo cœlo sol est visibilis, qui suo ortu nobis diem afferens, et occasu auferens quotidie oritur et occidit, et, ut ait Ecclesiastes : *Ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem et flectitur ad aquilonem lustrans universa* (Eccl. i, 5, 6). Luna ejus quæ sit, sive stellæ satis intuentes deprehendunt. In secundo mutabiles ejus eventus pertinent ad lunam; singulæ ejus creatæ a Deo visibiles res ad stellas, decor universitatis per contemplationem inspectus ad solem pertinent. In tertio, ut breviter percurramus, sacerdotium et regnum, et viri sancti sol, luna, et stellæ. In quarto sol temperantiae, luna patientiae, stellæ sanctarum lucent cogitationum. In quinto sol in sensu spirituali, luna in historiali, stellæ in revelatione virtutum, quas dudum exercuerunt sancti. In sexto sol micat in intellectu, in fide luna, singuli autem internarum contemplationum modi singulæ sunt stellæ. In septimo fulget sol amoris, luna timoris, et bonarum actionum corporalium stellæ. In decimo cognitio Dei prefulget ut sol, creaturæ mutabiles ut luna, et dum propriam lucem singulæ habent, lumine quodam decoro, et decore luminoso stellæ singulæ micant. In undecimo sol est assumentis nostram naturam, luna assumptæ; singula vero quæ ab eo audiuntur verba, et singula quæ in eo conspiciuntur opera, stellæ sunt.

XV. Puto quod desideratis multum videre luminaria horum trium cœlorum de quibus needum quidquam diximus. Scio enim piam et religiosam curiositatem vestram non posse quiescere, quandiu non invenit quod querit. Num istud prout solitum, negabit largus ille Dominus aperire secretum? pulsamus ad eum, quia mentiri non potest qui ait; *Pulsanti aperietur* (Luc. ii, 40). Perseveremus in pulsando, ut dare vel importunitas compellat, quem compellere fortassis amicitia non valet. Pulsamus, inquam, si forte pulsantibus concedat; quod scrutantibus negat, sic enim sepiissime solet. Nam multoties, quod perscrutando non potuimus invenire, licuit quoque nobis pulsando extorquere. Aperi nobis, Domine, ad laudem tuam, ad utilitatem nostram, quæ sunt luminaria in cœlo, quod est beatorum tuorum spirituum cœtus, et in illo quod est beatitudo quam nobis promittis, cœlestis; et in illo etiam quod ipse es. Ex his beatis, qui in tua tecum exsultant gloria, spiritibus, quosdam intelligimus tuo indesinenter vultui assistere, et ab intimis nunquam recedere, quosdam vero opus ministerii sortientes foras ad nos exire, effectos te disponente, administratorios spiritus; a te in mi-

nisterium missos propter nos, qui hæreditatem capimus salutis (*Hebr. 1, 14*). Et hæc de eis dedit mihi sentire ille servus tuus, qui ait : *Milia militum ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei* (*Dan. vii, 10*). Sed rursum video nec istos deesse aliqua hora, qui ad nos foras exeunt, nec illos nobis, qui tibi indesinenter assistunt. Nam quomodo possunt esse perfecti vel illi in charitate, si etiam tibi assistentes curam de nobis nullam haberent, vel isti in felicitate, si cum ad nos exeunt beatam et lætificantem visionem tuam non modo amitterent, sed vel brevissimo momento videre intermitterent? Itaque et qui assistunt tibi nobis non desunt compassione: et qui ad nos veniunt, tibi assistunt, imo in te sunt contemplatione. Hec autem sollicitudo, qua isti nobiscum degentes astricti tenentur erga te, et illi tibi intendentes de nobis; nonne lux magna est, qua stelle illæ lucide, illos de quibus loquimur, beatos spiritus dico, præfulgent? Ministerium vero eorum, quia id apud nos, qui in praesentis vite caligine mutabili, et mutabilitate versamus caliginosa, exercent, nonne luna est? nam tua semper intendere claritati, visionis splendidissimo indeficientis solis jubare perfrui est, igitur in assistantibus fulget sol, in ministrantibus luna, et dum singuli perfecta tibi adsunt contemplatione et nobis compassionem, magna haec eos perfectio fovens magna est lux stellas illas singulas illustrans.

XVI. Cœlestem illam ad quam aspiramus **121** felicitatem triplicem esse invenio, dum apud me quæro, quid erimus in nobis, quid in te Deo nostro, quid simul omnes in invicem. Et invenio nos in nobis potentes, et in te sapientes, et in invicem amantes [*al. in suos invicem vel se invicem*]: omnia poterimus sine ulla debilitate, omnia sentiemus sine ulla errore, et invicem plene diligemus sine ulla offensione. O robur fortitudinis indeficientis, qua in nobis potentes! o claritas omnimodæ cognitionis, qua in te Deo nostro sapientes! o suavitas veri amoris, quo invicem amantes! Haec tamen omnia tu nobis eris, qui, dum totus in nobis eris, etiam totum in nobis eris, conferente nobis potentiam in nobis, te summo Deo Patre; sapientiam in te Deo nostro, te summa sapientia Filio: Benignitatem in invicem, te summa lenitatem Spiritu sancto, ut sis Deus omnia in omnibus (*Coloss. iii*). Quia vero nos, in quibus haec erit potentia, mutabiles sumus natura, et sicut luna habet secundum quosdam lumen a sole, sic et nos, quidcumque habemus boni, a te habemus: videtur nobis, quod quedam in cœlo luna, ista, in illa beatitudine coelesti, erit potentia. In te vero sapientiam habere, nonne solis est claritatem possidere? quid in hoc sole [cœlo?] visibili clarius sole? quid in illa beatitudine splendidius quam, in te omnia scientia, omnia scire? singulos autem concives illos insolubili indeficientis charitatis compage benignitas uniens in te; obscuritatis omnimode nescia, claritas est in sin-

A gulis illis stellis irradians. Habet itaque cœlum illud solem, dum illis filiis regni cœlestis illa beatitudo (hoc est enim cœlum) sapientiam confert in Deo, per omnimodam cognitionem; lunam, dum eis potentiam, singulis in se, per robustissimam fortitudinem; clarissimam etiam lucem, et lucidissimam claritatem in stellis, dum suavitatem in singulis, in invicem veri amoris.

XVII. Restat, Domine, ut de illis cœli luminariis, quod tu es, aliquid dicamus. Ergo tuo splendore mica, et illum na nos, ut sine tenebris erroris, de eis loquendo incedamus. Si cum cœlum sis, solem, lunam et stellas habes, tu quidem hoc ipse es, qui nihil in te habes, quod ipse non es: sicut enim tu verum esse non potes non esse, sic nec aliquid in te B esse poterit, quod tu non sis. Tu eniun, ut ita dicam, esse tuum es, in quod nihil est nisi quod es; aliis tamen in te ostendis solem, alii lunam, alii stellas, cum tu non aliud et aliud, sed ipse idem sis, cum idem est esse quod est. Qui autem considerat quid es in te ipso, quid in reprobis, quid in electis, vide, ni fallor, potest, esse in te solem, lunam et stellas. Video te in te ipso; omnino incomprehensibilem, ac per hoc quemdam, quem nullus vel angelicus vel humanus intellectus penetrare sufficit, solem. Tu vere unus, et ideo in te non suscipiens numerum: immensus, ac per hoc nullum admittens augmentum; æternus et idecirco nullum patiens defectum: tu sub quo transeunt cuncta, nihil tibi. Tu magnus, sed sine quantitate; tu simplex, sed sine extenuatione; tu bonus, sed sine qualitate, tu semper sed sine tempore, tu ubique sed sine loco; tu in omni re, sed sine tui definitione; tu in omni tempore, sed sine tui mutabilitate. Nec potes ullatenus nec pro [*al. vel pro*] tui puritate maculari, vel simplicitate dividiri vel immensitate comprehendendi, vel incommutabilitate mutari: sed nec cognitionem variare potes, qui sapientissimus es; nec affectum, qui optimus, cuius potentia omnis effectus subiectitur, cuius sapientia omne oculatum manifestatur, cuius deliberationem omnis eventus sequitur, cuius nec æternitatem æquat tempus, nec bonitatem virtus, nec sapientiam sensus, nec potentiam opus. Quod sic sit, quis non credit? Quomodo autem sit sic, quis comprehendit? Ecce sol in hoc cœlo magno et spatio, quod tu es. Adhuc se ad alium solem intuendum tuus Paulus erexit, sed reverberatus ad oris rediit strepitum ubi sermo incipitur et finitur et exclamavit dicens: *O altitudo divitiarum scientia, et sapientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribueret ei? et adjunxit: *Quoniam ex ipso, et in ipso et per ipsum sunt omnia, ipsi gloria* (*Rom. xi, 33*). Ex te, Domine, omnia sunt, tu principium omnium; per te omnia, qui principium, tu et artifex; in te omnia, videlicet in virtute, non quasi in loco. *Ex, per, in, Trinitatem in-*

nuunt in personis; ipsi autem unitatem, que est in

substantia, nec in illa multiplicitatem, nec solitudinem recipimus in isto; illam non confidentes, hanc autem non dividentes. Cum enim dicimus unum, nec nos Trinitas conturbat, quia essentiam nec variat, nec multiplicat, nec partitur. Cum vero tria non nos unitas redarguit, quia illa tria, nec in confusionem cogit, nec in singularitatem redigit. Hæc autem, Domine, quia ratio plene non prospicit nec tamen opinio ambigit, sed sola fides persuadet, **122** pertinere ad quemdam in te, arbitror, clarissimum solem, dum sic te considero omnino incomprehensibilem. Luna vero, et si secundum quosdam lumen suscipiat a sole, diu illud non retinet sed confessim in defectum recepti luminis vergit. Et quis est, Domine, etiam in reprobis, qui se abscondat a calore tuo? (*Psalm. xviii.*, 7.) Sed dum quannam eis confers gratiae claritatem, in eis per virtutem perseverantia non custodis, sed justo occulitoque judicio obscurari permittis, nonne te lunam in eis quodammodo ostendis, dum cum perversis et ipse quodammodo perverteris? terribilem te video in eis, quos et si occulte, juste tamen ab aeterno reprobas, ut eos in aeternum condemnnes. Ceterum amabilis in electis tu es, quos ad vitam prædestinatos, in te dum multimodo gratiarum tuarum lumine illustras, præclaras in te quasdam stellas, et ab aeterno per prædestinationem, et in aeternum per salvationem lucem demonstras.

XVIII. Igitur in celo illo, quod est supernorum spirituum coetus lucet sol, dum tibi assistunt: luceat et luna, dum ad nos foras excent. Singulæ etiam stelle lucidæ sunt, dum et assistentes nobis in compassione, et exentes tibi non desunt in contemplatione? In illo autem celo, quod beatitudo celestis est, fulgebit electis quasi sol sapientia, quam in te Deo suo habebunt, quasi luna potentia, quam in se ipsis; quasi claritas stellarum simul lacentium benignitas quam in invicem, per amorem. In celo vere altissimo quod tu es, maxima est solis claritas, incomprehensibilis tua in te ipso immensitas: ad instar quoque lunularis mutari te ostendis in reprobis, et quasi quedam lucidissimæ stelle sunt, qui in te ad aeternam vitam prædestinati sunt. In te ipso incomprehensibilis, terribilis in reprobis, suavis in electis; si haec, Domine, sic stare possunt, tibi gloria et laus. Sin autem minime: ignosce, quæso, cœtitati meæ, et veritatem de omnibus revela servis tuis, conservis autem meis, ut per ipsos horum notitia perveniat ad me.

XIX. Ecce, fratres, sicut viatoribus quam siepe, qui totum suum, ipsa qua illud aggressi sunt die, proponunt peragere iter et non possunt, quia irruit super illos nox: et ideo hospitari, quodque de itinere residuum est usque in crastinum differre coguntur: ita et nobis accidit. Totum namque iter capituli nostri, quod in exordio hujus sermonis proposuimus, uno putavimus expositionis die terminare, et ecce quasi tota die perreximus, et nequid ad propositum finem pervenire potuimus. Et hoc nobis

A inde accidit, quod in itinere isto sensuum spirituallium superficies, quasi quedam ramorum capita eminus vidimus; sed latentes eorum profunditates quæ sunt quasi quedam interiacentiam vallium concava et camporum nequaquam deprehendimus. Restat ergo ut intermittendo modo hospitemur, et quod de itinere expositionis residuum est, reservemus, ut ad id quod dicendum est eo alacriores, quo præmissa oratione securiores accedamus; laudantes ac glorificantes Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus per omnia benedictus in secula. Amen

SERMO XXXI.

ITEM IN DIE S. STEPHANI PROTOMARTYRIS

De gloria Spiritus sancti et de spiritualibus cœlis.

B SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Ut nos in cœlum cum B. Stephano intendere valeamus. — 2. Quis Spiritu sancto plenus, et videat gloriam Dei: — 3. Apparet Spiritus sanctus in specie ignis, columbae, linguarum: et quare. — 4. Ubi deest affectus, non est aspectus; cognitio ignorantiam, charitas fugat concupiscentiam. — 5. Recte intentionis necessitas. Et quis ad prædicandum idoneus. — 6. Spiritu sancto plenus securus anuntiet verbum. — 7. Cœli pluraliter in Scriptura mystice angelos, apostolos, prædicatores, sapientes, viros spirituales, modos contemplationum signant: — 8. Ut licet hos cœlos videre apertos. Et primum de modis contemplationum. — 9. Viri spirituales quasi cœli, quorum nomina ut stellæ splendent. — 10. Exempla virtutum in Joseph, Moyse, Phinees, Josue. — 11. In Samuele et Davide. — 12. In Elia, et Eliseo: Jeremia et Isaia: Tobia et Daniel, tribus pueris et Matthatia. — 13. Sanctorum veteris et novæ Legis dignovisse virtutem, est cœlos habere apertos. — 14. Quid sit reliquos cœlos aperiri. — 15. Novem chori angelorum, ac officia eorum. — 16. Deus ut omnia in omnibus et singulis.

I. Eia aggredimur iter, quod usque modo distulumus. Demorati sumus tandem in cœlis istis et luminaribus eorum, quod, quomodo debeat in eis videri gloria Dei, ostendere non vacabat nobis. Quia ergo docuimus jam qui sunt cœli isti, quæve luminaria eorum, ostendamus nunc prout possumus, quomodo **123** intendentis in cœlum cum beato Stephano videre Dei gloriam possimus. Nolumus haec vice intrare in cœlos istos, ne si forte intraverimus in eis, amoenitate eorum delectati, et claritate luminarium, quæ in eis sunt detenti, aliquandiu in eis denorari cogamur, et sic ad explananda cetera ad capitulum istud pertinentia, persolvere non possimus. Sed vos illorum retinentes numerum, quem in sermone præcedenti habetis evidenter expressum, ad eos cum aviditate concendite, cum pietate eos perambulate, ut illam vocem Apostoli officiatis vestram: *Nostra conversatio in cœlis est* (*Philip. iii. 10*) Ut autem breviter videatis quid [al. quis] mihi videatur, in cœlum intendere, et intendendo gloriam Dei videre, ego puto quod in cœlum attenditis, si unumquaque istorum, a primo quod aerium dicitur et visibile est usque ad duodecimum, quod ipsum Deum omnipotentem exprimit, sobria, prout interna vos de singulis iustruxit unctio curiositate, et puro de-

sæcatae contemplationis oculo perlustrare studetis.
 II. Et intendendo in cœlum gloriam Dei videtis, cum sic intuendo, atque perambulando ac pervidente singulos, in admirationem stuporis; seu, si sic melius dicitur, in stuporem admirationis elevati, Deum glorificatis. Verum ut fructuose in cœlum intendatis (tunc enim fructuose intenditis cum gloriam intendendo videtis: ut inquam fructuose, in illud intendatis) sancto Spiritu repleti necesse habetis. Sic enim se habet ipsa series verborum: *Cum esset*, inquit, *Stephanus plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum vidi gloriam Dei* (Act. vii, 55). Haec ergo causa quod vidit, quia intendit; haec etiam quod sic intendit ut videret, quia Spiritu sancto plenus fuit. Ego pro meo sapore aestimio, quod ille Spiritu sancto plenus sit, qui bona obique pro posse actioni insistens, tempusque et locum, medium et personam observans, veritatem evidenter agnoscit, virtutem ardenter diligit, ut verbum Christi habitat in eo satagit; et in omnibus his veram in interna infestatione rectitudinem integrum custodit.

III. Haec ideo dico quia sanctus, ut scitis, Spiritus apparuit in columba, apparuit quoque in igne et lingua. In quibus haec quatuor notare potestis, si diligenter inspicitis. In igne duo sunt, splendor et calor; ille ut illustret, hic ut inflammet. Simplicitas quoque accipi solet per columbam, et verbum preferri non potest nisi per linguam. Credo vos jam prævolare et præscire, quo velim ire, audientes quod in his apparuit Spiritus sanctus; et retinentes memoriter quod modo dicimus, illum videlicet esse plenum Spiritu sancto, qui quod verum est agnoscit, quisquis verbum Dei strenue circumfert in ore, qui rectitudinem tenet in interna intentione. Ecce præmanibus habetis in igne duo illa præcipua sancti Spiritus dona, agnitionem et dilectionem, illam namque splendor illuminans, hanc vero calor innuit succedens: utrumque tibi donum valde necessarium est; quia neutrum eorum sine diminutione salutis tuæ abesse potest. Utrumque siquidem legis, et ignorantem ignorandum (I Cor. xiv, 58), et qui non diligit manere in morte (I Joan. iii, 14). Itaque per splendorem hujus ignis sanctissimi, quem Dominus Jesus venit mittere in terram (Luc. xii, 49), in cognitione veritatis illuminaris, ne per tenebras cæcitatibus aberres; per ardorem vero ejus in dilectione virtutis inflammari, ne per absentiam frigescas. Sic duo haec spiritualia bona, duo illa depellunt originalia mala, cognitio ignorantiam, dilectio concupiscentiam; illud malum mentem hominum obscuravit, abstractiens ab ea lumen veritatis, et tenebras ei infundens erroris: haec vero carnem polluit ab opere sanctitatis abstractiens, et ad fructum mortis afficiens. Illa quod bonum est dat nesciri: haec autem quod malum est, exerceri. Fit quoque modo miseribili, ut quisquis gemina haec peste infectus est, nec verum eligat, nec falsum respuat, ignorantiae tenebris execatus, nec bonum admittat, nec malum omittat, concupiscentię telis transfoſſus.

A IV. Vides ergo quantum indiges, hac in parte, repleri Spiritu sancto tu qui in cœlum intendere desideras, ut Dei gloriam videre queas. Nam quomodo illud intendis de eo, quid sit, de quo an sit penitus nescis? Quod si id jam scis, quomodo fructuose scire te dicis, quod non diligis? Vetus proverbium est: *Ubi amor ibi oculus*; et id quidem verum: nec tamen isto verius, quod simile huic: *Ubi non affectus, nec aspectus*. Sed cum quid sit cœlum hoc evidenter cognoscis, jam in illud puritatis oculo intendis. Cum vero non tecum sed Dei gloriam, quam alteri dare non vult, pro eo quod sibi debetur (Isa. XLVIII, 11); cum, inquam, ejus gloriam ardenter diligis, jam eum amoris oculo intueris. Quia quidam duo oculi in capite, haec duo bona sunt in mente, qui rectum B faciunt iter pedibus nostris, ne aliquando offendiculum incurvant. Nam 124 cognitio errorem pellit ignorantiae ab intellectu in mente, clarificans eum jubare claritatis.

C V. Dilectio vero fugat fetorem concupiscentię ab actu in corpore, venustans illud decorum virtutis. Quæ, cum ita sint, illa dat tibi in cœlum intendere, haec autem Dei gloriam videre. Sed oportet sumimopere ut sicut intendis clarificatus et vides successus, sic et intendendo pariter et videntes sis etiam in mente rectus, ut magnum illud bonum quod iucarisi, dum in cœlum intendis oculo cognitionis, dum gloriam Dei vides oculo dilectionis, integrum et illibatum recta tibi simplicitas, et simplex conservet rectitudine interiore intentionis. Haec est columba in qua

D apparuit, qui et in igne, ut ostenderet te illo non esse repletum ut sicut [al. qui non similiter] illuminatum per cognitionem veritatis habes intellectum, sicut inflammatum per dilectionem virtutis possides effectum, sicut utraque [al. sicut in utraque] tam in cognitione videlicet, quam dilectione defæcatum, et ab omni laudis humanæ appetitu alienum, et per rectitudinem interiore intentionis perfecte purum, per omnes oculos motus tuos, mentis oculos ad solius Dei erigas aspectum. Qui vero Spiritum sanctum sic jam accepit in igne, quicquidem sic accepit in columba, non dubito quin secure ostendere possit eum sibi adesse et in lingua. Pretiosissimos illos thesauros, quibus eum deditavit Spiritus sanctus intus, ad laudem Dei et ad dilectionem proximorum ostendat foris. Prædictet verbum, instet opportune, importune, arguat, obsecreret, inciperet (II Tim. iv, 2). Habet enim impius patientiam et patiens impietatem. Secure ostendat se habere spiritum in lingua locutionis, quem tam excellenter habet et in splendore cognitionis, et in ardore dilectionis, et in columba simplicis intentionis. Aperiat os suum, et non sileat amplius; quidquid videt annuntiet de plenitudine, qua impinguatus est; eruet quod hausit, effundat de quo inebriatus est, propinet quod bibit: plenus namque Spiritu sancto est.

E VI. Nonne Spiritu sancto plenus, qui per cognitionem veritatis; in secretis sapientiae callet, per amorem virtutis, in operibus justitiae splendet; per

rectitudinem intentionis soli Deo placere cupit, per A quos frequentare solent speculatori consideratores, studium prædicationis ignorantem proximum instruit? plane hic Spiritu sancto plenus, qui incerta et occulta cognoscit, clare videns quæ agenda sunt opera justitiae, sollicite facit, proximum ardenter amando, qui nullum omnino humani ad se favoris appetitum admittit, divinis solum oculis obtutibus placere gestiens: qui denique Christum ubique et sincere annuntiat, nequaquam verbum Dei adulterans, sicut ex Deo, coram Deo, in proximo loquens. Jam dicat, veni, qui sic audivit; doceat sic edoctus, instruat sic instructus: nequaquam errabit sic clarificatus, nequaquam offendet sic affectus: nequaquam ad illa se distorta inclinabit sic erectus [al. rectus]. Et ideo quodcumque illud est cœlum in quod intendit, qualisunque, quantacunque est gloria Dei, quam videt, secure nobis revelet: et cum beato Stephano plenus Spiritu sancto intendens in cœlum et videns gloriam Dei, exclamat et dicit: *Ecce video cœlos apertos, et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei* (Act. vii, 55).

VII. Qui, putas, hi cœli sunt, quos videt apertos? ego puto cœlos habere diversam significationem in numero plurali sicut jam in sermone precedenti habere ostendimus in singulari. Sunt enim cœli et quidem valde excelsi, sancti angeli, de quibus sanctus David: *Cœli, inquit, distillaverunt a facie Domini* (Psalm. lxvii, 9), quia ad nos mandata Dei deferrunt angeli. Nonne apostoli et cœli fuerunt, qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Christum? de quibus videtur sanctus Job dixisse: *Spiritus ejus ornavit cœlos* (Job xxvi, 15). Pro eo quod juxta Salvatoris promissionem Paracletus Spiritus sanctus quem misit Pater in nomine suo, docuit apostolos omnem veritatem. Cœli autem quidam sancti nostri prædicatores sunt, de quibus Psalmista: *Cœli, inquit, enarrant gloriam Dei* (Psalm. xviii, 7), quia in speciale summorum prædicatorum officium est, ut annuntient gratiam Christi. Sed et sapientiores quique in Ecclesia cœli quidam sunt, quos mihi videtur legislator et dux populi Israel in ipso exordio cantici sui in Deuteronomio alloqui: *Audite, inquiens, cœli, quæ loquor* (Deut. xxxii, 1); in verbis istis profunditerem, ut aestimo, eorum quæ dicturus erat commendans dum ad audienda ea cœlos invitabat. *Audite, cœli, quæ loquor.* Illo est dicere, vos qui sapientiores estis, magna et subtilia, quæ dicturus sum, auscultate. Spirituales nihilominus viros in Scriptura sacra cœlos frequenter inveni appellatos. Ut est istud in Psalmo, ubi dicitur *fecisse Dominus cœlos in intellectu* (Psalm. cxxxv, 6); pro eo quod viros spirituales omnipotens Deus celestia facit non modo credere per fidem rectam; sed et intelligere per internam virtutem. Nonne tibi videntur viri spirituales cœlorum ex re nomen portare **125**, quos vides et solis claritate ardere in corde, et luna castitatis splendere in mente et carne; et pro vario stellarum nitore multimoda fulgere claritate in actione? Sunt adhuc quidam item cœli, sublimes videlicet,

B quos frequentare solent speculatori consideratores, videlicet contemplationum modi, quorum arbitror Psalmistam facere mentionem ubi dicit de quibusdam, quod ascendunt usque ad cœlos (Psalm. ci, 26), pro eo quod ad excelsos pertingant contemplationum modos.

VIII. Hi sunt quos vobis modo annuntiamus, cœli, in quibus habitat ille, cui quotidiana devotione solemus dicere: *Pater noster, qui es in cœlis* (Matthew. vi, 9). Sed et sanctus David: *Ad te, inquit, levavi oculos meos, qui habitas in cœlis* (Psalm. cxxii, 1). Velle scire, si datum esset alicui vestram videare hos cœlos apertos; et quando hi nobis cœli aperiuntur, nisi quando eorum nobis proprietates revelantur? nam quasi tandi se nobis clausos exhibent, quandiu eorum proprietates nobis non patent. Eleva nunc oculos tuos ad cœlos, quos breviter proxime attigimus, si forte potueris eos videre apertos. Ipsi sunt sublimes contemplationum modi: a quibus incipiens omnium illorum cœlorum operationem ascendendo perquire, qui eorum descendendo copiosam jam audisti descriptionem. Et quia variis et multi sunt contemplationum modi, quibus præcedere nos solet Spiritus ad interiora, ad internorum secretorum nostrorum nos dicens notitiam, dicens plane et quatenus vult, et prout nos vult. Sæpe enim, ut scitis, creaturarum immensitatem pulchram et utiliem, pulchritudinem utiliem et immensam, utilitatem immensam et pulchram occultis nostris obtutibus repræsentat; et per horum visibilium agnitionem, ad aliquantam nos invisibilium inspectionem perducit; siveque, dum in libro Sapientiae legimus ea, quæ in eo extrinsecus scripta sunt; ad ea, quæ in eo intrinsecus scripta sunt, legenda et intelligenda pertingimus, ostendente se nobis eadem, de qua loquimur, sapientia in viis suis hilariter: *Et in omni, ut Scriptura ait, providentia occurrente nobis* (Sapientia, vi, 17). Cum itaque tecum hoc modo agi perspexeris, poteris nos alloqui et dicere: *Ecce video cœlos apertos; invisibilia videlicet Dei* per ea quæ facta sunt, intellecta aspiciens (Romans. i, 20): non solum autem istis, sed quibuscumque aliis modis, ad internorum et arcanorum per contemplationem, spiritalem notitiam pertinens: scio cœlos tibi hac in parte esse apertos, secretos quoque internæ contemplationis modos revealatos.

IX. Illos quoque cœlos, qui vires spirituales sunt, tunc tibi non ambigo esse apertos, cum eorum te sanctitas et virtus non latet; quinque sunt in spirituali conversatione sublimes cognoscis. Interiores ergo oculos ad eos cœlos erigens, deprehende quam erat innocens Abel, qui cum a fratre legatur occisus, non legitur reluctatus (Genesis. iv, 8). Quam sanctus Henoch, qui sancte inter homines vivens, ab hominibus mersus austeri (Genesis. v, 22). Quam perfectus Noe (Genesis. vi, 9), qui universitate mundi per peccatum corrupta, in medio nationis prævaricatae et perverse, quasi luminare luxit in mundo (Psalms. ii, 1).

15), et obediens voci Dei, quem ad ejus praeceptum dimissa omni rei cura familiaris, per annos circiter centum in sui fabrica occupatum, detinuit area. Quam probabili et sancto pudore patris virilia tegebant Sem et Japhet (*Gen. ix, 15*), et priusquam ore humano decorum illud esset promulgatum decretum: *Turpitudinem patris tui non revelabis* (*Levit. xviii, 7*), ipsi turpitudinem patris sui non modo non revelabant, sed et revelatam cooperiebant. Et ne quid eis ad honestatis venustatem decesset, quod censurunt cooperendum, nequaquam sibi concesserunt ad consciendum. O viros egregios honestatis decore ornatos, quos honestatis reddidit amor et ad operiendum quæ aliter se habebant sollicitos, et ad intuendum verecundos! Quomodo sufficienter patris nostri Abrahæ obediens laudabimus et admirabimur finem? siquidem obedientiae fuit, quod jussus egredi de terra sua, et de cognatione sua, et de domo patris sui exiit, ne sciens quo iret. Fidei vero, quod contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: *Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli* (*Gen. xv, 5*). Et non infirmatus in fide, non consideravit corpus suum emortuum, cum fere centum esset annorum, nec emortuam vulvam Saræ (*Rom. iv, 18*). Ad commendandam vero hujus fidei magnitudinem, quid subjunxit Apostolus? *In reprobatione, inquit, Dei non hasitarit diffidentia; sed confortatus est fide dans gloriam Deo, et certissime sciens, quod quacunque promisit, potens est et facere* (*ibid., 21*). Quantum vobis videtur virtuti obedientiae adjecisse in eo quod et ipsam posteritatis sue spem, unigenitum suum filium, loquor, Isaac sua manu cruenta tollere non exhorruit? (*Gen. xxii, 10*), seri quoque patris semen, dum per mentis munditiam omnem semper aspectum impunitatis fugit, longe plus ventura, etiam captus oculis earnis videre meretur. Hujus quoque filius sanctus **126** Jacob in simplicitate virili et virtute simplici habitat domi (*Gen. xxv, 27*); et fraternæ humiliter, per fugam, iracundiæ cedens, divitias in exilio serviens, conquerit, quas in patria postmodum possidet.

X. Quomodo amplificamus innocentem Joseph, cuius innocentiam tunica commendat talaris (*Gen. xxvii, 23*); innocentem, inquam, et simplicem, obediens, patientem, verecundum et pudicum, pius et benignum. Absit ut aliquid istorum ei votis abfuisse! Legas actus ejus, et invenies eum innocentem fuisse in vitæ conversatione: simplicem in somniorum revelatione, obediens pro imperio, patientem usque ad venditionem, verecundum usque ad fugam, pudicum usque ad carcerem, pius usque ad lacrymas, benignum usque ad injuriaæ remissionem. Vir Dei Moyses praesesse populo (*Exod. iv, 3*), quia humilis fuit, recusavit; sed ne esset obstinatus, vel statim consensit. Ibi propriam insinuatatem intuens, hic autem Deo non parere formidans. Et o quam⁷ pius quamque districtus, quam

A pie districtus, quamque districte pius! Nonne pius asseris, quem pro blasphemante populo etiam mortis objicere vides? (*Exod. xxxii, 32*) sic nihil minus districtus, qui contra eundem populum aliquando irascens, etiam ad ipsius interfectionem, per zeli studium, saevit (*Num. xxv, 3*). Quid dicam quod uno eodemque tempore et lapidibus eum obruere rebellis populus proposuit, et ipse tabernaculum ingreditur oraturus pro eo? (*Exod. xvi, 4*) merito pronuntiavit Spiritus sanctus, quod esset *tunc mitissimus, super omnes homines, qui morabantur super omnem terram* (*Num. xi, 3*). Plane mitissimus qui orare studuit pro perseverentibus et columnantiibus se. Irascitur Phinees (*Num. xxv, 7*), nequando irascatur Dominus; manum in illice se commiscentes extendens, et manum Domini a populo avertens (*ibid.*): sicut dum zelat zelum legis, accipit testamentum sacerdotii aeterni, quia reputatum id est ei ad justitiam a generatione in generationem usque in sempiternum. Josue (*Num. xxvii, 18*) humilius subesse non renuit ut postmodum humiliiter praesit, quia cui obedientiam impendit, huic et in regimine succedit.

XI. Sanctum quoque Samuelem nec praelatio superbum, nec dejectio exhibuit turbatum (*I Reg. iii, 20*). Ipse quoque est cuius in tantum fama percrebuit, ut de eo scriptum legatur: *Cognoverunt omnes a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel esset propheta Domini* (*I Reg. xi, 5*). Hic itidem est, qui se et in praelatione immunitem custodivit ab avaritia et a querela. Ibi propriæ consulens sanctitatí, hic autem paci et subditorum quieti. Nonne sine avaritia prefuisse asseris, de quo legis, quod pecuniam, et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit? ut autem scias quia incessit in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela, vide quod sequitur: *Et non accusavit eum homo* (*Ecli. xlvi, 22*). Unde et secura conscientia populum alloquebatur, dicens: *Conversatus ab adolescentia mea coram robis usque ad hunc diem, præsto sum, loquimi coram Domino et Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim vel asinum, si quempiam calumnias sum, si oppressi aliquem, si de manu alicujus minus accepi, et contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, nec oppressisti neque traxisti aliquid de nobis. Disitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, et testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quidpiam: et dixerunt: Testis* (*I Reg. xi, 2*). Et qui-dem in bono illud testimonium non solet esse suspectum quod illi dicunt, de quibus constat quod adversarii sint. Sed et hoc non mediocriter venerari debemus in eo, quod peccare se credidit, si ipsis persecutoribus suis vel in oratione defuisset vel in doctrina. Absit, inquit, a me hoc peccatum in Domino, ut cessem pro vobis orare, et docebo vos viam bonam et rectam (*I Reg. xii, 23*). Quis est qui in sancto David non admiretur sapientiam tantam, humilitatem et fortitudinem? Assigna sapientię,

quod sedet in cathedra sapientissimus (*II Reg. xxiiii*, A. 8); humilitati, quod ipse est quasi teneri ligni vermiculus: fortitudini, quod ipse octingentos interfecit impetu uno (*ibid.*). *Hic fidelis est servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* (*Matth. xxiv*, 45), eligens eum ut pasceret *Jacob servum suum*, et *Israel hereditatem suam*, et *parvus eos in innocentia cordis sui*, et *intellexit misericordia sue ditavit eos*; siquidem et prudentiam eum dedit, ut persecutorem suum Saulum, quasi hostem fugeret, et cum se ultionis occasio offerret, sicut domino parceret (*I Reg. xxiv*, 5).

XII. Viros illos eximios, Eliam et Eliseum loquor (*IV Reg. iv*, 27), sic zelus erigit, sic humilitas sternit, ut neuter eorum etiam regem peccantem virga correctionis aggredi timeret. Et ille humilians ante Ahab accinctus lumbos currere, et iste a muliere tangi non perhorrescit (*III Reg. xviii*, 46). Nuditatis confessionem ad præceptum Domini, in prædicatione, Isaías subire non dedignatur (*Isa. xx*, 2). Descendere in *Egyptum* **127** Jeremias (*cap. xliti*, 7) populum vetat, sed dum eum veraciter diligit, quo descedere prohibet, et ipse una cum eis descendit, bonus quidem consiliarius ad salutem, fidelis autem comes ad laborem. Quis non ausum Judith, prudentiam Esther, multimodam quoque Tobiae laudat sanctitatem? Puer Daniel, et tres ejus socii dum in loco deliciarum corpus virtute abstinentiae dominant (*Dan. i*, 8), non modo usque ad sublimi culmen sapientiae pertingunt, verum etiam illud mirabile in dono percipiunt, ut in istis novo et inaudito miraculo, vim virtutis sue ignis oblitus sit (*Dan. iii*, 50), et illam etiam fame afflicti leones saevissimi pertingere non praesumarent (*Dan. vi*, 22). Reducite ad mentem sancti Matthiæ zelum (*I Mach. ii*, 2), et admirabiles filiorum ejus triumphos obstupescite.

XIII. Sed quo progredior? neque enim singulos virtutis viros, quos vel ante, vel post Christi incarnationem, vita sanctitas evexit in lucem ad memoriam revocare vel scio vel possum. Ut autem festinanter per Evangelii tempora transeurrat, Baptista [al. forte deest (sanctitate prius est) Baptista, etc.] Joannes, quo inter natos mulierum non surrexit major (*Luc. vii*, 28), admirabilis est apostolorum prærogativa, martyrum constantia, sanctitas confessorum, munditia virginum. Statum itaque et conversationem sanctorum, tam eorum qui in Veteri fuerunt, quam qui in Nove modo sunt Testamento, cogitatione et aviditate percurre, et poteris cum ad nos veneris dicere quia vidisti cœlos apertos (*Act. vii*, 55). Viri namque sancti ut superius ostensum est, cœli sunt. Qui nimurum cœli tunc tibi aperiuntur, cum sanctorum status et conversationes revelantur. Si autem datum tibi fuit agnoscere quanta in pectore Moysi sapientia fuit, cum legem conderet; quanta et in sancto David, Isaac, Jeremia exacterisque prophetis exstiterit, in hac nihilominus parte cœlos apertos videbis.

XIV. Vade etiam ad expositiones Patrum orthodoxorum, et illorum tractatibus atque doctrinis assidue studiose lectionis insistens, videre poteris, et hic cœlos apertos. Cœli quoque apostoli sunt, et quidem orantes desuper. Quorum prærogativa magna, dignitas excellens. Et quidem cœli tibi etiam apud ipsos aperiuntur, cum tibi, quæ ad eos pertinent, per spiritum revelantur. Sed et penitus desideriorum ad sublimes vola illos spirituum cœlestium choros, et insiste et instanter pulsata, si forte tibi aperiuntur, cœli enim sunt. Intrae beatos illos spiritus vita immortales, Dei visione felices, in personas distinctos, in dignitates dispositos, in semetipsis potentes, in se invicem amantes, ii. Deo sapientes, ipso existente omnia in omnibus. Sortiuntur autem ordines eorum nomina hæc: Angeli, archangeli, virtutes, potestates, principatus, dominationes, throni, cherubim atque seraphim. Haec omnia sortiuntur, et ex re. Quæ ut breviter percurramus, neque enim his diu immorandum est, de quibus constat sanctos Patres sufficienter multis in locis disputasse;

XV. Ut ergo ea breviter percurramus, considera, prout potes, quam feliciter sancti angeli in notitia divinorum judiciorum, archangeli in cognitione internorum consiliorum excellant. Annuntiantes hæc, juxta nominis sui rationem, quibus et quando, quomodo et quantum ipse judicaverit, pro quo legatione funguntur. Vide etiam virtutes potenter miracula et prodigia exercere; potestates, malitiam tyrannicam et tyrannidem malitiosam demonum hominumque reproborum, pro his qui hereditatem capiunt salutis (*Hebr. i*, 14), deturbare, propulsare et evacuare; principatus jura regnum, et altitudinem dignitatum ad nutu illius summi et increati Spiritus distribuere, qui etiam super omnes ordines istos, cœlum elevat dominationum. Sed et quoque super thronos sua in eis judicia decernens, siquidem semetipsum eis infundens, suaque eis arcana patescens ipsis ea mediantibus et perferentibus transmittit ad inferiores, ut sciant angeli, quid, quibus et quantum debeant annuntiare; archangeli quid revelare; virtutes quid operari; potestates, quæ tutamina conferre. His omnibus superiora illa duo sunt agmina, octavum et nonum, cherubim et seraphim, quibus ut sua quibusque vocabulorum interpretatio servetur, illa scientia Dei replentur; hæc autem charitate, quæ Deus est, inflammantur. Sunt sublimes cœli illi, apud quos commoratur, cui quotidie dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis* (*Matth. vi*, 9). Hos adimplerat Dominus Deus noster, maximaque beatificans mansio eorum, amantem se exhibens seraphim, qui charitas est; scientem in cherubim, qui veritas; sedentem in thronis, qui æquitas est; dominantem in dominationibus, qui majestas est; regentem in principatibus, qui principium est; tuentem in potestatibus, qui salus est; operantem in virtutibus, **128** qui non modo virtuosus, sed summa virtus est; in archangelis reve-

lantem, qui candor lucis æternæ est; in angelis assistentem, qui pietas est. Haec omnia operatur unus idemque spiritus, omnium tam spirituum, quam corporum conditor omnipotens Deus noster, dividens singulis prout vult (*I Cor. xii, 41*). Cum ergo haec atque alia hunc pertinentia in contemplationis apice levatus claro mentis intuitu perspicis, poteris, cum ad nos descenderis, dicere vidisse te cœlos apertos, ad laudem et gloriam Dei, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXII.

ITEM IN DIE S. STEPHANI PROTOMARTIRIS.

De duabus naturis Christi, et de spiritualibus cœlis.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Cœlis apertis videndus Filius hominis. — 2. Quid sit videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei: imo sedentem, et ambularem. — 3. In ambulatione Christi, operatio; in sessione modus operationis attenditur. — 4. Hoc unum mirabile in vita Christi, infirma nostra suscepisse. — 5. Ambulat Jesus in mortalitate, sedet in glorificatione, stat in æternitate. — 6. Ex subjecta contemplatione quis fructus hauriendus. — 7. In noveni chorus angelorum quid præcipuum spectandum occurrat. — 8. Felices qui Filium hominis ambulant, feliciores qui sedentem, felicissimi qui stantem contemplantur. — 9. Deficientes in contemplatione Verbi, paucent in ea, quæ est Filii hominis. — 10. Filiae Sion sunt animæ adhuc infirmæ humilitatis Christi operibus inspectandis detentæ. — 11. Anacephæsis per coherentiam matrice.

I. Habetis jam et qui hi ecclii sunt, et quomodo pulsare debeatis, ut vobis aperiantur. Sed dicitis: Quæ utilitas in apertione horum cœlorum? multa quoque et magna pér oīnnum modum. Nam cœlis aperti quid beatus Stephanus vidit? dixit quidem se videre cœlos apertos, sed quid adjunxit? *Et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei* (*Act. vii, 55*). Et certe, fratres, felix qui potest assidue eo quo vobis diximus, modo videre cœlos apertos. multo autem felicior, qui Filium hominis meretur videre stantem a dextris virtutis Dei. Non me video satis idoneum ad aperiendum sacramentum hoc, nec plene comprehendo, quid sit videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei, quia caliginosos habens oculos, et ad ima semper pene deflexos, hujus Filii hominis statum tam sublimem, tamque inflexibilem intueri non possum. Qui autem hos cœlos frequenter ingredi, et pia solent curiositate perambulare, atque hujus Filii hominis statum, duce spiritu veritatis, audent explorare: ecce hi sciunt et possunt, si volunt dicere vobis, quid sit videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei.

II. Si vero tutius arbitrantur servare secretum suum sibi, dicam ego igitur quid mihi visum sit videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei; in nullo eis præjudicans, qui de hoc verius et profundius dicere neverunt. Invenio hunc Filium hominis (nam quis sit dicere necesse non est, est namque Dominus noster Jesus Christus sine ma-

A tre Filium Dei, sine patre Filium hominis. Invenio, inquam, hunc Filium hominis non solum stantem, sed et sedentem a dextris virtutis Dei. Lego namque in Evangelio dixisse Iudaïs: *Videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei* (*Math. xxvi, 64*). Marcus quoque evangelista: *Dominus, inquit, Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei* (*Marc. xvi, 19*). Habetis itaque non modo eum, ut apud Stephanum stantem, sed et apud evangelistam sedentem a dextris virtutis Dei. Stetit quidem et aliquando apud nos, sicut legitur: *Qui stans jussit eum adduci ad se* (*Marc. x, 49*); præfigurans illum suum, quem habet a dextris virtutis Dei, statum, unde habuit ut cœcum illuminare posset. Sedit nihilominus et apud nos, ut dicit Joannes; quod fatigato ex itinere sedebat sic supra fontem et adjunxit: *Hora erat quasi sexta* (*Joan. iv, 6*). Quod quid aliud esse putamus, nisi quod laborans ille primogenitus mortuorum ex mutabilitate naturæ assumptæ sexta mundi ætate humiliavit se usque ad profunditatem humilitatis nostræ; cui quidem sic ad tempus subjacebat voluntate, ut ei semper emineret potestate. Quatenus ei hoc sit fatigato ex itinere hora sexta sedere; non quidem in fonte, sed supra fontem. Sed et ambularem invenio crebro eum in regione nostra. Toto namque illo tempore ambulare non cessavit apud nos, quo *Pertransivit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo* (*Act. x, 38*).

III. Et hanc quidem Petri sententiam consortem ejus Paulum arbitror exponere, qui in secunda ad Corinthios epistola **129** dicit: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi* (*II Cor. v, 19*). Vide ergo in Virgine de Spiritu sancto conceptum, de conceptu, qui erat sine corruptione ad nativitatem venientem, quæ fuit sine læsione; de utero ad præsepium, de nativitate ad circumcisioñem, de circumcisione ad oblationem, de oblatione ad baptismum, de baptismo ad jejuniū, de jejuniō ad esuriem, de esurie ad tentationem, de temptatione ad prædicacionem, de prædicacione ad miraculorum perpetrationem, de miraculorum perpetratione ad passionem, de passione ad mortem crucis, de morte crucis ad sepulcrum, de sepulcro ad resurrectionem, de resurrectione ad ascensionem; in omnibus his considera ambularem; ejus siquidem apud nos ambulare, est in mutabilitate naturæ assumptæ nostræ operari salutem in medio terræ. Si quis autem et sedere suum, et ambulare ad unum quid tendere dicat, non mihi videtur a veritate dissentire; nam, si ambulare ejus nostram fuit operari salutem, quomodo operatus est, nisi agendo et docendo? Alioquin non diceretur: *Propheta potens in opere et sermone* (*Luc. xxiv, 49*), nec affirmaret se sanctus Lucas sermonem fecisse *de omnibus quæ capít Jesus facere et docere* (*Act. i, 1*). In ambulatione itaque ejus operationem considera salutis tue; in sessione vero modum ejusdem operationis. Et hie quidem geminus nam speciosus forma præ filiis hominum, pro-

pter mira que fecit; *diffusa est gratia in tabiis suis* A nos et aequales sibi Patrem, et stantem a dextris ejus (*Psalm. XLIV*, 5) propter salubria quæ dixit.

IV. Et certe ex omnibus, quæ fecit, mirabilibus, nihil arbitror magis mirabile, quam quod infirma sustinuit; magis namque videtur mirabile, quod panis esurit, fons sitit, vita moritur, quam quod esuientes multos paucis de cibariis reficit, quod aquam in vinum commutat, quod mortuos suscitat. Habes autem utrumque hunc operationis modum in gemina sessione ejus; nam sedit in monte apostolos docens, ut auribus audiendo percipias, que protulit sublimia (*Matth. XV*, 29): sedet et super fontem fatigatus ex itinere (*Joan. IV*, 6); ut mente humili veneris, que pertulit, infirma. Comprehendamus itaque sub una significatione sumpsu hic sedere, et ambulare: quod autem stetit, sive casei clamantis aperuit oculos (*Luc. XVIII*, 40), sive quando discipulis aperuit post resurrectionem non jam in mari, sed in littore, nee ambulans sed stans (*Joan. XXI*, 4); qui ante resurrectionem apparuit eis laborantibus in fenigando (*Marc. VI*, 48), non quidem in littore, sed in mari, nec stans sed ambulans, sive cum aliquo alio in loco, seu modo, stare invenitur; ad hunc ejus pertinet aeternum et incommutabilem statum, quem habet a dextris Dei. Peracta vero ambulatione sua apud nos, in sede paternæ dextræ se recepit sedens ibi in sede glorificationis, qui hie ambulare solebat in labore mortalitatis. Status vero quem a dextris Dei habet, coetera et coequalis ejus est enim Patre maiestas: a cuius dextris ejus stare, est coeternum et coequaliter ei esse.

V. Quæ cum ita sint, eleva oculos tuos et vide Filium hominis ambulanten, vide sedentem, vide et stantem. Ambulantem in mortalitate, sedentem in glorificatione, stantem in aeternitate. Et felix quidem qui assidue ambulantem intuetur: felicior, qui sedentem; felicissimus vero qui stantem. Qualis fuit ambulans interroga sanctum Isaiam, et dicet tibi: *Vidisse se illum, et non erat aspectus: et desideravimus, inquit, eum novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem: et quasi absconditus vultus ejus, et despectus: unde nec reputavimus eum. Et nos pntavimus eum tanquam leprosum, et percutsum a Deo et humiliatum* (*Isa. LIII*, 5). Et item: *Vere languores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit* (*ibid.*, 4); et cetera plura, quæ in hunc modum sunt. Qualis vero sit sedens, Apostolus nobis ex parte ianoscet, dicens eum gloria et honore exaltatum a Deo, et datum illi esse nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur celestium, terrestrium et infernorum (*Phil. II*, 9); et cetera in hunc modum, quæ vobis saitis manifesta sunt. Stantem autem a dextris Dei quis aspergit? aestimo quod ille, qui sit: *In principio erat Verbum; et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat* (*Joan. I*, 4). Nonne tibi videtur iste aequaliter oculos in coeter-

Filium infixisse, et vidisse neutrum eorum alterum vel excedere potestate, vel præcedere aeternitate; sed eos vere summoque in una unum esse deitate? Vade et tu fac similiiter.

VI. Apertis tibi his, de quibus multa jam diximus, eolis, vide Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei, per fidem certitudinem aequalem eum per omnia agnoscens Deo; scito quod Filius Dei est. Hec enim tota utilitas, hic totus fructus in eis, quatenus ad hoc videlicet plus magis et humilis pulsator, quam temerarius **130** et elatus perscrutator eos frequenter perambules, ut videoas Filium hominis stantem a dextris visitatis Dei. Quid enim proficiens, ut eosdem modo breviter celos attingamus: quid, inquam, proficiens, quod ad sublimes contemplationis modos pertingas, quod Dei scilicet invisibilis per ea quæ facta sunt, intellectu conspicias, si non in iisdem visibilibus ipsum admireris, per quem Deus Pater omnia fecit, sine quo factum est nihil, in quo quod factum est, vita erat? si super laudabili virorum spiritualium conversatione obstupescis, illum maxime in eis glorifica, qui operatur in eis velle et perficere pro bona voluntate (*Phil. II*, 15); quos cum confortat, omnia possunt in eo, sine quo nihil possunt. Quidquid in sapientibus Ecclesiæ profunditatis seu maturitatis intueris, nequamquam illis ascerbas, utpote qui nec sufficientes sunt cogitare aliquid ex se, quasi ex se; sed illi potius, quem prædicat Paulus, Dei virtutem, et sapientiam (*I Cor. I*, 24), cui non possunt resistere et contradicere omnes adversarii eorum. Magno quidem honore digni sunt, qui laborant in verbo et doctrina; nimisque honorandi apostoli Christi, quos jam non dicit servos, sed amicos; pro eo quod omnia quæcumque audivit a Patre suo non fecit eis (*Joan. XV*, 15). Sed non plus, nec tantum, quantum ipse Christus. Non enim prædictor verbi ipso verbo, neque Apostolus major illo, qui misit illum (*Joan. XIII*, 16). Magna ergo, et vere magna delectatio, perambulare celos istos, sed fructuosa non est, nisi videoas in illos Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei.

VII. Quid de angelis, quid de archangelis dieis? stupent quidem illi in notitia divinorum judiciorum; isti autem in cognitione divinorum consiliorum, sed longe utrumque excedit ordinem in dignitate, cui Pater omne judicium dedit (*Joan. V*, 22), qui et magister omnium angelorum est. Tanto quippe melior angelis effectus est, quanto differentius præ illis nomen haretavit. Cui enim aliquando dixit angelorum: *Filius meus es tu, ego nomic genui te?* (*Hebr. I*, 4.) Et hic certe est, quem ipsi angeli adorant. Exhibent miracula virtutes; habent ut omnes referentes, super omnes dæmones, hominesque superbos et reprobus fortitudinem potestates: sed totam ab ipso acceperunt qui Dominus est virtutum: Dominus fortis et potens in pœlio (*Psalm. XXIII*, 8). De quo etiam legitur, quod facit mirabilia solus

(*Psalm. LXXI, 18*). Quid si moderamine principatum omnis in terra principatus mutatur, et transfertur, constituitur et regitur? ut etiam hoc possint, ipse eis dat, singulis dividens prout vult (*I Cor. XIII, 11*), in cuius manu sunt omnes potestates, et jura regnum, cui *data est omnis potestas, in calo et in terra* (*Math. XXVIII, 18*); qui dominatur in regno hominum, et cui voluit, dat illud. Si autem cunctis his vides praeminere ordinibus dominationes, scito illi esse subjectas (*Dan. IV, 14*), qui habet in vestimento et femore suo scriptum: *Rex regum et Dominus dominantium* (*Apoc. XIX, 16*). Sedent throni, sedent et judicant; sed nisi in eis sederet, et discerneret Filius hominis, et in rectitudine offendenter judicantes, et quietem sedentes non haberent. Nam licet scriptum sit: *Ilic sederunt sedes in iudicio* (*Psalm. CXXI, 5*); nemo tamen qui nesciat multum distare per omnem modum inter sedem et in sede sedentem. Residunt cherubim concivibus suis scientiae fluenta; sed quomodo refunderent, nisi sibi primus infusa fuissent? vel, quomodo propinarent, nisi primus hausisset? quid enim habeat ipsi, quod non acceperunt? (*I Cor. IV, 7*) Quod si acceperunt, imo quia acceperunt, a quo acceperunt nisi a Dei sapientia Christo, quae ex ore Altissimi primogenita ante omnem creaturam? (*Ecclesiasticus. XXIV, 5*) Si etiam jugi luce resplendent cherubim, sciant hanc, de qua loquimur Sapientiam, de eis dixisse: *Ego feci, ut oriretur in calis lumen indeficiens* (*ibid., 6*). Succensi sunt seraphim? sed succedit eos ignis Dei, imo Deus ignis. Et si charitate ardent ab ipso acceperunt, qui charitas est. Queris quis sit iste? quid a me queris? querere a Joanne, et dicetur tibi, quia *Deus charitas est* (*I Joan. IV, 8*). Videlicet jam, ni fallor, si intellexisti haec omnia, quid sit videre coelos apertos, quid etiam sit videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei.

VIII. Reminiscor paulo ante me dixisse felices illos, qui vident Filium hominis ambularem; si quidem *Filius hominis vadit, sicut scriptum est de eo* (*Math. XXVI, 24*). Nec ambulare potest nisi in eo, quod est Filius hominis, quia qui dixit: *Ambulavit verbum, statim subiunxit, et exiit in campis* (*Joan. X, 23 et 40*): significare, ni fallor, volens, quam habuit verbum in ambulando mobilitatem, ex eo accipisse, quod ad camporum nostrorum latitudinem exiit. Dixi ergo felices esse, qui viderint eum ambularem; feliores autem, qui a dextris Dei sedentem, qui vero a dextris stantem, felicissimos. Sed dicitis, Cur tu in uno eodemque hominis Filio hos distinctionis fabricas gradus? non abs re quidem. Sed ideo quia non pari in eo nitent claritate mortalitas de matre nascentis, et glorificatio regnantis, **131** et coæternitas et coæqualitas, atque substantialitas Unigeniti a Patre, cum eodem Patre. Nam si vultis accipere; cum Verbum Dei hic Filius hominis sit, tamen caro factum, contemptibile visum fuit, utpote in diademate apparet, quo coronavit eum mater sua (*Cant. III, 11*). In carne

A vero post supplicium mortis, et resurrectionis triumphum, per gloriam Ascensionis elevatum; jam non indecorum fuit et debile, sed speciosum et forte, utpote formosum in stola sua, gradiens in multitudo virtutis suæ (*Isa. LXIII, 1*). Quid enim si rubrum vestimentum suum, si tinctæ vestes? mutavat ex nobis, ut manus in Jacob essent manus Esau (*Gen. XXVII, 22*).

IX. Porro verbum ejus a principio, quod apud Deum erat, et Deus erat, lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest (*Joan. I, 18*). Qui igitur in nobis spirituales sunt, et puritate conscientiae confortati, atque claritate interni aspectus illustrati, audent per semetipsos sequi spiritum, quounque ierit, erigant oculos in Filium hominis, stantem a dextris virtutis Dei, magnam ibi gloriam, imo incogitabilem, visuri; et audiuntur nihilominus verba, quæ non licet homini loqui (*II Cor. XI, 4*). Sed opus est eos, qui ad hæc sublimia aspirant omnem penitus ponderosæ et caliginose humanitatis, quæ in eis est, deponere grossitudinem, et solam puræ, et desecatae spiritualitatis assumere subtilitatem: maxime cum ad dilectum et familiarem suum, non tam servum, quam amicum Dominus dicat: *Non enim ridebit me homo et vivet* (*Exodus. XXXIII, 9*). Qui vero ad sublime illud solis clarissimi jubat oculos neandum erigere possunt, videant glorificatam a dextris Dei naturam assumptam. Videant, inquam, naturam illam, in Christo exaltatam ad dexteram Patris, quæ nec culpam aliquando committens cum hominibus deguit in terris: et poenam mortis tam ignominiosam quam duram sustinens, peperit in patibulo crucis. Quod si qui sunt, quos vel gravat phantasma irruens, vel dilaniat culpa remordens, vel angustat sensus agens, ut ad neutrum istorum vacare possit; sed mirabilis sit admodum ex eis utriusque hujus scientia, et sic confortata ut non possint ad eam (*Psalm. CXXXVIII, 6*): habere possunt pre oculis, hunc, de quo loquimur Filium hominis, ambularem, et pertransiensem, et sanante omnes oppressos a diabolo (*Act. X, 38*).

X. Egreditur itaque istæ filiæ Sion; filiæ namque sunt, et videant regem Salomonem in diadematæ, **D** quo coronavit eum mater sua (*Cant. III, 11*); quousque filii esse mereantur, videntes eum in diadematæ, quo coronavit eum Pater natus. Abeant sibi, et revocent ante oculos pro posse, atque colligant apud se, prout eis datum fuit, quomodo in motu stabilitatis nostræ, a die qua natus est: *Copit Jesus facere et docere, usque in diem, quo præcipiens apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est* (*Act. I, 1*), respicientes eum cum precursore suo ambularem, et consequenter exclament cum eo, et dicant: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (*Joan. I, 56*). Nec modicum quid se existimant accipere ab hac visione, sed omnino magnum, cum constet eos videre oculis suis, et audire auribus suis, et attractare manibus suis in Verba vita: *Sal. de*

Verbo vitæ] quodcunque illud sit (*I Joan. i, 4.*) A A Paulo quoque apostolo appellatum *magnum pietatis sacramentum*, quod etiam asserit *manifestatum in carne, justificatum esse in spiritu, apparuisse angelis, prædicatum in gentibus, creditum in mundo, assumptum in gloria* (*I Tim. iii, 16.*)

XI. Ergo magnum quid videre ambulantem; si quidem quod infirmum est Dei fortius est hominibus (*I Cor. i, 25.*) Sed longe majus est videre ad dextram sedentem. Verum illum dixerim altissimum condescendere gradum, qui cœlos videns apertos, meneretur eum conspicere stantem a dextris virtutis Dei. Et fortasse hi sunt tres cœli, ad quorū tertium se raptum perhibet Paulus; ubi etiam dicit, se audivisse verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui (*II Cor. xii, 2.*) Et quidem ego puto, quod sicut hic [al. sicut ille locus erat mordosus] et ille, quæ non licet homini manifestare vidit. Sed jam sermo iste vergit ad debitum finem. Audistis quantum ad præsens judicavimus sufficere, quid sit videre cœlos apertos; quive, et quot sint cœli isti, quidve sit istis apertis videre Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei. Non solum autem stantem, verum etiam quid sit videre eum sedentem, quid etiam ambulantem. Dictum est nihilominus nobis quid sit intendere in cœlum, et intendendo in cœlum videre gloriam Dei, quid denique sit repleri Spiritu sancto. Pendet namque unumquodque istorum ex altero, quia nec gloriam videre poteris, si non intenderis; sed nec fructuose intendere valebis, nisi plenus Spiritu sancto fueris. Quæ ergo de his aliquantulum prolixe dicta sunt retinete in memoria, exerceite in vita, ut et ibi clariscetur intellectus ad puritatem, hic autem exornetur affectus ad sanctitatem. Invocate itaque Spiritum sanctum in **132** vos, et orate ut vos replere dignetur, quatenus et vos sicut de beato Stephano legitur, pleni Spiritu sancto, et intendere in cœlum, et videre Dei gloriam possitis, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

IN DIE S. JOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ.

De triplici honore, quo Dominus eundem beatum Joannem honoravit in vita et in morte.

SYNOPSIS SERMONIS.—1. Quantus, et quam simulatus in filiis Adam sit honoris ambitus. — 2. Quis verus honor, atque appetendum. — 3. S. Joannes honoratus est ob virginitatem corporis, puritatem mentis, familiaritatem dilectionis. Sublimitas Evangelii ejus præ reliquis. — 4. Quid sit eum cibari pane vite, et potari aqua sapientiae salutaris. — 5. Quanta usus sit familiaritate conversationis cum Christo. Quanta amoris in eo prærogativa. — 6. Secretarius Christi recubuit in pectori ejus, id est thesauro sapientiae ejus. — 7. Audeat rogare præ exteris prolixiorem. — 8. S. Joannes virgo Virginis Matri a Christo morituro commendatur. — 9. Familiaritas Dei, non principium terrenorum, impense ambienda. — 10. Triplex prærogativa S. Joannis, ac intelligentiae perspicacitas. — 11. Tripliciter honoratur in morte: et primo a Domino moriturus visitatur.

(269) Ex officio ecclesiastico de die ejus festo.

— 12. Secundo invitatur ad cœlestes epulas. — 13. Tertio in sepulcro ejus quid nos repertum manna. — 14. Cur nobis formidanda hora mortis? ob hostem accusantem, conscientiam attestantem, iudicem ferientem. — 15. S. Joanni a Domino tripliciter honorato in vita respondet honor in morte. — 16. Visio beatificans nos Deo reddit similes.

I. Ad honorem gloriosissimi, et beatissimi apostoli et evangelistæ expedit non quidem sine desiderio, et exspectat nec sine spe, devotio vestra audire aliquid a nobis in hac præclara festivitate ipsius, quod sie mores audientium instruat, ut ejus prærogativam commendet. Sed cuius valet esse ponderis honor aliquis a nobis delatus ei, quem ab ipso communi omnium Domino tam sublimiter, tamque singulariter constat honorari? Nam respectu honoris divini, cuius poterit humanus esse momenti? Quanta aviditate desiderant acquirere honorem filii Adam? sed fallax, et omnino nihil est honor, qui a Deo non est. Non plene comprehendo unde hoc est, quod etiam ipsi perfecti ab appetitu honoris immunes et alieni non sunt. Qui si forte non appetitur, delectat tamen cum offertur, nec sine dolore amittitur cum habetur. Testis itaque ipse est, quia dum cruciat amissus, delectat possessus. Hic est qui sub spe spiritualis profectus se palliat (non de honore, sed de appetitu honoris loquor) consulens præesse, quasi ad hoc solum ut possit prodesse. Hoc autem dolosum consilium ejus ita occultum est, et sic quodam [al. quodanmodo] in uno susurrat latibulo, ut vix a sapientissimo quolibet comprehendendi queat. Nam dum suggerit [al. suggeritur vel se suggerit] utilitas laboris, ad hoc furtiva quadam fraudulentia, et fraudulentio furto trahere nescit, ut appetatur sublimitas honoris, quæ, et si debeat aliquando dum ita res exegerit ob profectum spirituali tolerari; nunquam tamen debet propter se solam, vel cum abest optari, vel cum adest amari.

II. Sed cum fallax, et plane instabilis sit honor, quem pro magno misere decepti habent mortales: felicem prorsus dixerim illum, qui pertingere poterit honorem, de quo Dominus ait: *Honorificabit eum Pater meus qui in cœlis est* (*Joan. xii, 26.*) Præmisit de honore quodam, quem suis modo confert in præsenti, qui ad illum quidem æternum honorem via est: *Si quis mihi ministraverit* (*Ibid.*). Ergo ministrare Domino, honorari est; plane ita est: Solus ille honoratur qui illi famulatur, solus etiam regnat, qui ei ministrat. Hic est honor quem copiose attulit beato Joanni, qui ab eo sublimiter honoratus, a nobis quoque debet honorari, sicut nocte hac cantavimus de eo. (269): *Valde honorandus est beatus Joannes.* Verum est utique, verum est hoc, quia non simpliciter honorandus, sed valde honorandus est beatus Joannes. Honoravit eum Christus, unde dignum est, ut eum honorent, quicunque sunt Christi, quia inter homines, quem honorat rex, honorare solent universi famuli

regis. Honoravit eum Christus in vita, honoravit eum in morte, ut per hoc apud nos ratum sit, quod modis quibusdam ineffabilibus honoret eum in aeternum post mortem.

III. Honoravit eum in vita tripliciter, conferendo ei virginitatem, puritatem et familiaritatem: virginitatem in corpore, puritatem in mente, familiaritatem **133** in dulci et sincera erga seipsum dilectione. Cum multa sint alia, quae ei distributor interiorum, et remunerator Dominus Jesus contulit munera gratiarum: haec tamen nobis ad praesens occurunt. Virginem eum elegit, sicut cantavimus hodie de eo (270), quia virgo est electus a Domino, et virgo electus. virgo in eternum permansit. Quantam in corde munditiam, quantam in mente puritatem habuerit, quis nostrum comprehendere valet? Magnæ profecto puritatis vir, qui cuncta visibilia transcendentia, semelipsum etiam supergrediens claritate interioris oculi, verbum vidit esse in principio, et apud Deum esse, omniaque per ipsum facta esse, et sine ipso factum esse nihil; et quod factum est in ipso, vitam esse (*Joan. 1, 1*). Nonne cum legi Evangelium audis, supra modum admirari et obstupescere cogeris, audiens eum ita propere et seriatim post tanti temporis spatium verba Domini ad alios, et aliorum ad ipsum referre, ac si contigisset ea hora ipsum eadem audire? unde cum animabus alii, ut scitis, expressi sint (*Ezech. 1, 5*); ipse quoque ob simplicem puritatem, ut ita dicam, angelorum prærogativam, quam ei Dominus contulit, aquilæ assimilatur, nec simpliciter aquilæ, sed volanti (*Apoc. 4, 7*): nam aquila volans Joannes est, præ cæteris sublimia interiorum mysteriorum arcana puritate mentis comprehensens. Hoc attestatur mirabilis profunditas Evangelii ejus. Hoc et Apocalypsis clamat Jesu Christi, quam dedit ei Deus palam facere servis suis, et signavit, mittens (ut ipse scribit) per angelum suum servo suo Joanni: qui testimonium perhibuit Verbo Dei, et testimonium Jesu Christi in his quæcunque vidit (*Apoc. 1, 1*).

IV. Bene et congrue cantamus ei et dicimus de eo: *Cibavit eum Dominus pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiae salutaris potavit illum* (*Eccli. xv, 3*). Dicta sunt quidem hac de viro, qui timet Deum, sed apertissime referri possunt ad eum. Nonne pane vitæ et intellectus asseris cibatum, cuius defæcatum et mundissimum spiritum, quot cernis secretorum coelestium refectionem, tot quasi sapidis agnosce spiritualium ciborum ferculis saginatum? Nam si sic vivitur et in talibus vita spiritus ejus, quem panis ille spiritualis impinguat, dum ei et internum administrat robur ad vitam, et saporem ad intellectum. An vero aqua sapientiae salutaris potatus sit, quis ne dicam negare, sed vel dubitare audebit, ut verba Christi ante tot annos prolatæ ita propriæ per ordinem narrat, et scribendo repetit? Quod omnium nullatenus posset, nisi Spiritu Christi potatus esset. Nam aqua sapientiae spiritus est Christi, (270) Ex off. eccles. sup.

A Nisi enim aqua spiritus esset, nequaquam postquam dixerat Dominus: *Aqua, quam ego dabo ei fieri in eo fons aquæ salientis in vitam aeternam* (*Joan iv, 14*); hic de quo loquimur, Joannes subjungeret: *Hoc autem dixi de spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum* (*Joan. vii, 36*). Paulus *Christum vocat Dei virtutem et sapientiam* (*I Cor. i, 24*), ut ergo Joannes tam profunda referret verba Christi, imbus est spiritu Christi. Si enim juxta sententiam apostolicam: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (*I Cor. xii, 3*), quomodo iste in Evangelio suo tam profunde tamque perfecte diceret Dominus Jesus, nisi Spiritu sancto plenus esset? Igitur pane illum vitæ et intellectus dixerim cibatum in agnitione coelestium secretorum: aqua vero sapientiae salutaris potatum in tam propria expressione, et prolatione Dominicorum verborum. O Patris tabernaculum! o Filii cubiculum! o Spiritus sancti umbraculum! o sanctæ Trinitatis reclinatorium! et ut nihil videar præterisse! o individua unitatis oraculum, purissimum et mundissimum hujus, de quo loquimur Joannis.

B V. Jam de familiaritate, quam erga eum Dominus habere dignatus est præ cæteris, quid dicemus? Qua liter satis, jucunda cum dulcedine, et cum dulci jucunditate amplecti eum possumus, inter cæteros magis dilectum; et in singulari quadam etiam præ cæteris familiaritate complexum? Nonne ipse est, qui, ut alia nos vice dixisse recolimus; veritate humani, et humilitate vera de seipso dicere solebat: *Discipulus ille, quem diligebat Jesus*: (*Joan. xxiii, 23*.) Quid est hoc? non diligebat discipulos alios Jesus? immo diligebat: *Cum enim dilexisset suos, qui erant in mundo*, (ut ait idem beatus Joannes) *in finem dilexit eos* (*Ibid. 4*), ut scias, non quidem simpliciter solummodo diligebat, sed plene et perfecte. Hoc in finem diligere est. Sed ego puto, si congruentior nobis ad praesens causa non occurrit; quod de ipso dici voluit Spiritus sanctus, quia Jesus diligebat eum, pro eo quod etsi **134** non exclusis aliis a sinu dilectionis suæ, singulariter diligebat solum; præ cæteris tamen etiam dilectis suavissimis sinceræ amoris brachiis amplectebatur unum. Inter cæteros itaque diligebat eum Jesus, ut neminem eorum p'us, quia et ab ipso Jesus dilectus est, a quo dilectus est nemo eorum plus. Sed si ita est, quid, quæcumque est quod per propriam assertionem hujus nobis dilectionis manifestatur prærogativa, ut de seipso dicit discipulus ille, quem diligebat Jesus, cum magis pertinere debuerit ad alios evangelistas id dicere de eo, juxta quod Sapiens dicit: *Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus et non labia tua* (*Prov. xxvii, 2*); nisi quod aperte datur intelligi, quia securitas et audacia veri amoris per hoc nobis ostenditur? Quid ad se pertinens fateri non audit perfectus amor? Quid timere potest perfecta charitas, que illum, quo timet, quisquis timet, foras mittit timorem? (*I Joan. iv, 18*.) Videtur inesse cha-

ritati aliquando præsumptio, sed nunquam inest etatio, quia in eo quod non timet, nullatenus tunet: semper et ubique exercens audaciam, sed nunquam et nusquam superbiam. Hinc est quod Amata et Amans in Canticis dicit: *Dilectus meus mihi et ego illi* (Cant. n, 16); sic et iste discipulus inquit, quem diligebat Jesus: *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Ille est, cura illi maxima est de me, et mibi de illo: dilectæ ab illo, et illum diligenter. Et quidem proprium hoc habere solent amantes, ut vix quidquam sciant loqui, nisi quod pertinet ad amorem; et tunc maxime, cum vel ad invicem, vel de invicem loquentur. Vera est enim Redemptoris nostri sententia, quia *ex abundantia cordis os loquitur* (Matth. xii, 34). Quæ nimurum tam de bona, quam de mala abundantia arbitror quod intelligi potest, quia quidquid illud sit quod abundat in corde; necessere est ut inde aliquid sonet in ore. Indicium itaque securitatis audacia est, non vanitatis, non superbia, sed dilectionis! qua seipsum vocat discipulum Joannes, quem diligerat Jesus, quia tam ardenter amans, tamque familiariter amatissimus, se esse illum, qui sic amabatur, non poterat celare. **O** summa et plena beatitudine amare Christum, et amari a Christo; et familiaritatem habere erga ipsum!

VI. Sed quomodo dilectus et familiaris ei erat Joannes? Quando ullus secretis Christi interfuit, quando Joannes defuit? ubi eum contigit emitti, cui datum est admitti? Nam transfiguratum viderunt Petrus et Jacobus, et non vidit Joannes? Num in ipsa nocte, quæ passionis suæ diem præcessit ad locum iturus orationis Petrum secum assumpsit et Jacobum, et non Joannem assumpsit? Num resuscitationi filii archisynagogi Petrum et Jacobum adesse voluit, et Joannem exclusit? nusquam invenies aliquid alii discipulo communicatum secretum a Joanne occultatum. Quin imo ad quædam admissus est, et quidem valde familiariter, et eo magis familiariter, quo omnino singulariter, ipsa re clamante aperte, et instanter attestante, nullum ei esse parem, ne dicam superiorum in charitatis dilectione, dum nullus cum eo particeps esse meruit in admissione familiaritatis. Hinc est ut quædam in medium proferamus, quod supra pectus ejus in cœna recubuit (Joan. xxii, 20): *pulvinar faciens sibi ipsum sacratissimum pectus Dei.* Quam dilectum illud sibi caput Christus habuit, quod supra pectus suum quiescere permisit? et magna quidem familiaritas hæc; exterius tamen fuit: nam longe alia major quædam fuit, quæ interior erat, nec ideo solum major, quia interior; sed quia hæc veritas, illa figura erat. Exterius enim Joannis caput quiescebat in pectore Jesu: interius vero ejusdem caput, de mente ejus loquor, collocavit, et reclinavit se, in thesauris sapientiae et scientiae Dei, qui omnes reconditi sunt in pectore Jesu. Illud ad honorem, hoc autem ad eruditonem fuit. In tantam tunc familiaritatem non quidem uno, sed gemino modo admissus, quid qua-

A rere posset, quod non inveniret? quid petere, quod non acciperet?

VII. Quod bene perpendens ipse apostolorum primus, cum uni eorum proditionem suam imponeret Jesus: quis tam immane esset scelus acturus, scire quidem cupiens, sed interrogare nullatenus præsumens, conveniendum super hoc negotio censuit dilectum, ut ipse quis esset, interrogaret Dominum. Sic enim scriptum est: *Inniuit ei Simon Petrus, et dicit ei: Quis est, de quo dicit? et quid sequitur?* Itaque cum recubuissest ille super pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est? respondit ille: *Ille est, cui ego intinctum panem porrexero* (Joan. xiii, 24). Et cum intinxisset panem, dedit judæ Simonis Iscariotis. Scivit Petrus **135** Joanni ad interrogandum inesse B ausum, quem tantæ agnovit erga Dominum invenisse familiaritatis affectum. Quem enim in tantum familiarem vidit, ut supra pectus ejus recumberet, non dubitavit quin auderet interrogare quod vellet, nec discredidit quin ad hoc ei responderetur, quod interrogaret. Et hæc quidem omnia ita fuisse, ipsa invenietur continere series verborum, si diligenter consideretur; nam quid aliud innuere videtur quod dicitur: *Itaque cum recubuissest ille supra pectus Domini, dicit ei: Domine, quis est?* prius quidem quod supra pectus ejus recubuit mentionem faciens, deinde quis esset interrogans, quasi inde fuerit, quod quis eum proditorus esset, interrogare præsumpsit, quia supra pectus ejus recubuit. Et nonne ita est? quid enim iste vel interrogare non auderet, qui supra pectus ejus caput reclinare, et supra id recumbere indulsum sibi esse perspexit; vel ille ab interrogante absconderet, quem ad interna sapientiae et scientiae sue secreta introduxit?

VIII. Quid enim ad hoc dicenus, quod die crastina moriens, et semetipsum pro totius mundi salute hostiam salutarem in ara crucis offerens, cum jam prope esset, ut spiritum in manus Patris tradederet, dilectam commendare dignatus est dilecto matrem discipulo, Virginem virginis, Mariam Joannem? Quid enim in Evangelio suo ipse refert Joannes? Cum videret, inquit, matrem, et discipulum quem diligebat, dicit matri sue: *Mulier, ecce filius tuus.* Deinde dicit discipulo: *Ecce mater tua* (Joan. xix, 26). O honor, omni qui in praesenti haberi potest sublimior! fratrem Christi et filium quodanmodo esse Mariam! et hoc honore sublimi solus censemur dignus Joannes. Cui enim dixit aliquando hominum Christus de matre sua: *Ecce mater tua, nisi Joanni?* et de quo ad matrem: *Mulier, ecce filius tuus, nisi de Joanne?* O quantum tibi dilectum videras, o Agnus innocens, mansuete et mitis Jesu! quantum dilectum, inquam, tibi videras, cui illum tam cœli quam terræ thesaurum pretiosissimum, matrem tuam loqueris, committendum credebas! Ad matrem, inquis: *Ecce filius tuus;* ad discipulum autem: *Ecce mater tua.* Obsecro, quid sibi volunt hæc? Cur non præcipis discipulo dicens: *Servi, et ministra atque obsequere*

ei, ut dominæ tuæ, matri autem meæ? Matri etiam cur non dicis, Utere famulatu discipuli mei, ut famuli et servi tui! sed longe honorabilius et favorabilius sonare videtur, quod dicis de discipulo ad matrem: *Ecce filius tuus;* et de matre ad discipulum: *Ecce mater tua.* Nonne hoc est quodammodo dicere: Usque modo tibi assistens non solum tibi jure filius fui, sed et devotum me tibi filium in obsequendo exhibui: nunc vero, quia hic, ut vides, in hac cruce morior, et a te recedens corporaliter tecum non sum, nolo ut, quamvis me ad præsens habere non potes, sine filio permaneas. Iustum loco meo habe pro filio, et tu loco meo habe pro matre. Nulla tibi, o mater, inter mulieres par est, nullus te inter eos qui tui sexus sunt, o discipule, in mundo superior est. Unde per omnia decens est ut, dum illa in sexu femineo, in corporali incorruptione, non habet parem, tu vero in masculino, excepto me, non habens superiorem, invicem conjungamini. Intendat virgo Virgini, Maria Joannes, Maria Joanni: illa affectu materno; tu vero obsequio et cura filiali.

IX. Quid ad hoc dicitis, filii Adam, genus avarum et ambitiosum, filii alieni et inveterati, inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes (*Gal. v, 26*), honores appetentes, mendaces atque fugacees, respuentes veraces, quia cœlestes, quia permanentes? O pro quanto habetur, cum obtinet aliquis locum familiaritatis apud divitem, cum gratiam invenit apud regem! Quam bene, inquit, iste est cum rege! ecce æqualiter corridet et coniungatur ei rex. Quam hic familiaris est ei, et rex cum eo! cui iste offensus est, et infestus, nec ei rex pacatus est, vel pius. Et si ita est; quid tamen hic stabile et sincerum? ac per hoc quid approbabile et appetendum? Nonne saepe contingit ut qui hodie prope sunt cras longe siant? et qui heri familiares fuerunt et domestici, hodie hostes sint et adversari? Crebra de his quotidie videntur exempla. Sed stude familiares et amici esse Dei, contendite discipuli et domestici esse Christi. Quomodo, dicitis, Christi amici esse poterimus et discipuli? Audite quomodo: *Si menseritis in sermone ejus, vere discipuli ejus eritis (Joan. viii, 31);* et quidem si de amicis agitur, vel amici ejus estis, *si feceritis quæ ipse precepit vobis (Joan. xv, 14);* promissiones ejus istæ sunt. Sanctus autem Joannes mandatorum ejus obsecundationi insistens, ejus et discipulus fuit et amicus, et honore **136** ab eo non quidem impuro et instabili, sed sincero et perenni honoratus fuit.

X. Et est hic triplex modus, quem breviter attigimus, quo eum in vita honoravit, conferendo videbile ei, inter multa alia, quibus eum ditavit, gratiarum suarum munera, virginitatem in corpore, puritatem in mente, dilectionem in sincera familiaritate, sive, si ita melius dicitur, familiaritatem in sincera dilectione. Et stabilitatem ei contulit in puritate, mentem ejus in contemplatione fixam custodiens, stabilitatem nibilominus in virginitate, quia

A quem virginem elegit, virginem semper conservavit, ab omni penitus quod polluere eum poterat, contagio defendens; familiaritatis ei inter condiscipulos ejus prærogativam impedit, non solum, ut jam dictum est, cum cæteris, sed et præ cæteris in dilectione eum et familiaritate amplectens. Quæ sibi ita fuisse, verba quæ de eo legimus, attestantur, quæ ita se habent: *Et firmabitur in eo, et non flectetur; et continet illum, et non confundetur; et exaltabit illum apud proximos suos (Eccli. xv, 4).* Præmissum quidem fuerat et dictum de eo, quod *Cibabit illum Dominus pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum (ibid., 5).* Quæ verba quomodo ad beatum spectent Joannem breviter superiori ostendere curavimus; nam cibabit illum pane B vitæ et intellectus, quæ ejus arcana erant, et mystica ad internam ei saporis refectionem revelans, in quorum cognitione sanctus quilibet et illuminatur ad intellectum, ut quod verum est eligens, in lumine veritatis fulgeat; et vegetatur ad vitam, ut, quod bonum est diligens, in opere sanctitatis se exerceat. Aqua vero sapientiæ salutaris potavit illum, verba ei inspirans intelligere, et intellecta retinere, atque memoriae retenta proprie et seriatim, sicut prolata erant, scribere: quæ ipse Filius, qui sapientia Patris est, in carne apparet, ad humanam dignoscitur salutem protulisse. Firmatus quoque in illo, et nequaquam flexus est, quia per agnitionem veritatis, et amorem virtutis in Christo fundatus, et ab ejus contemplatione, et dilectione avulsus non est. Ne ergo desecatae mentis puritas in aliquo possit corrumphi, studuit amoris in eo radicibus, in quo mihi inquinatum incurrit, consolidari ut, dum sic in illo firmaretur, nullatenus flecteretur. Continuit etiam eum, et confusus non est, quia, dum in virginitate cum custodivit perfectum, quem in ea invenit integrum, confusus non est, dolens se a bono quod arripuerat proposito ecedisse, qui sibi conscientius est, se in eo magis ac magis proficiendo consendisse. Exaltavit nibilominus eum apud proximos suos, amplectens eum in ea quam superiorius ostendi, familiaritate et dilectione inter condiscipulos suos.

XI. Pro eo quod quomodo honoravit eum in vita ex parte declaravimus, restat quoque, ut quomodo eum in morte honoravit dilector ejus Jesus, demonstremus: in ejus conspectu, sicut vita, ita et mors nibilominus pretiosa est. Sicut tribus modis in vita, sic et tribus eum honoravit in morte. Et primus quidem, et mihi videtur, est quod ipse ad eum Dominus in morte venit. Secundus quod sanctissimam animam ejus, sicut fas est credere, ad sempiternam suam gloriam perduxit. Tertius vero quod post ejus discessum in sepulcro ejus, nihil nisi manna inventum sit. Hinc egressurus ab ipso Domino visitatur, anima ejus in æternæ felicitatis gloria collocatur, sepulcrum illius novo quodam et insolito honore sublimatur. Apparuit namque charo suo Joanni, ut legimus, Dominus Jesus Christus cum discipulis suis

et erat illi: *Veni, dilecte mi, ad me, quia tempus est ut epuleris in convivio meo cum fratribus tuis.* Implevit Dominus, quod de eo consorti et coapostolo suo Petro prouidit, quando audienti de seipso qua morte esset clariscaturus Deum, et de Joanne interroganti et dicenti: *Domine, hic autem quid?* respondit, *Sic eum volo manere donec veniam* (*Joan. xxi* et seqq.). In quibus profecto verbis evidenter ostendit qualem erga eum habuerit dilectionem, dum dicit se velle sic eum manere, donec veniat. Donec veniat vult eum manere, non donec mittat. Quæ quidem verba, ut scitis, tantæ prærogativæ discipuli illi, qui tunc præsentes aderant, esse intelligebant, ut exiret sermo inter eos, quod discipulus ille non moreretur.

XII. Magnus ubique [al. utique] honor quo ipse Dominus eum dignatus est invitare ad convivium suum, in quo electi ejus epulantur, et exsultant in conspectu ejus, ipso eis disponente regnum, ut edant et bibant super mensam suam in regne suo (*Luc. xxii*, 30). Et quidem apparenti sibi Domino et invitanti ad convivium suum, respondit, expandens utique utrasque manus suas ad Deum: *Invitatus ad convivium tuum venio gratias agens, quia me dignatus es, Domine Iesu Christe, ad tuas epulas invitare:* **137** Sciens quod ex toto corde meo desiderabam te. Et item: *Domine, suscipe me, ut cum fratribus meis sim, cum quibus veniens invitasti me. Aperi mihi januam vitæ, et perduc me ad convivium epularum tuarum. Tu es enim Christus Filius Dei viri, qui ex præcepto Patris mundum salvasti, tibi gratias referimus per infinita sæcula.* Cum quanto vero honore eum ad æternum perduxit convivium quis nostrum comprehendere sufficit?

XIII. Sed et illud quomodo aliquis digne poterit admirari legens sive audiens quod in ejus sepulcro nihil nisi manna contigit iuveniri? Manna in quibusdam sacræ Scripturæ locis, panis appellatur angelorum; putredinis quoque locus et fetoris solet esse sepulcrum. O sancte, o beate Joannes! Quam dilectus eras Christo vivens in corpore, evidenter nobis per hæc ostenditur, quæ circa te aguntur in morte. En tibi appareat tuus qui te diligit Jesus cum discipulis suis, concubibus autem tuis, ad sapidissimas illas æternæ refectionis epulas invitavit [al. invitans] ille te cum honore incomprehensibili eo perduxit, et ut non solum nihil ad honorem pertinens tibi in morte desit, sed et plurimum etiam contra ipsius naturæ consuetudinem adsit; sepulcrum quoque tuum omni prorsus putredine non tam vacuatum, quam vacuum, cibo angelico vacuum esse non sinit.

XIV. Considerans gloriosissimum tuum ab hac vita discessum admiratione læta, et lætitia admirabilis exilio, prævidens autem meum miserrimum, timore pariter et confusione concutior. De quo quidem quando vel ubi erit penitus nescio, quod tamen aliquando vel alicubi erit, non ignoro. Non video me talem ut aliquem [al. ut quod habeat] ex pacificis

A suis, debet mittere ad me æstimem, vel ut per se ipsum ad me eum venturum putem. Venit ad eum, ipso teste, princeps mundi hujus, et in eo non habuit quidquam. Quod autem et ad me venturus sit idem princeps, non contradico; sed quod in me nihil suum habeat, dicere non præsumo. Quam infelix civitas illa, quam circumdant inimici sui vallo, et coangustant eam undique, et ad terram prosternunt eam, et filios ejus, qui in ea sunt, non relinquentes in ea lapidem super lapidem (*Luc. xix*, 43): quæ omnia ad animam reprobam de corpore exentem juxta sensum pertinent moralem: quam, ut ait beatus Job, tollet ventus urens, et velut turbo rapiet eam de loco suo (*Job xxvii*, 21). Illam itaque apud me versans horam, qua egrediar, sed nescio quo, sed nescio quando, contremisco timore valido a facie callidi accusatoris et districti judicis, depingens modo apud me quam terribilis illa mihi erit hora, et qua de corpore compellar egredi, et qua me contingat aspectibus tremendi judicis offerri. Tria mihi cogitanti de hora illa formidanda valde occurunt; multimoda mea injustitia, malitiosa, sed vera tamen callidi accusatoris calumnia, et tremenda districti judicis sententia. O me miserum! cui causa languida non minus judicem districtum quam calumniatorem exhibet infestum! Hæc tria hora illa timeo: hostem accusantem, conscientiam attestantem, judicem ferientem. Sed adesto mihi hora illa, mihi quidem indigno, tamen supplici tuo ex totis te medullis cordis in auxilium invokeanti. Occurre et suceurre mihi tunc, o sanctissime et beatissime frater Christi et filii Mariae. Occurre, inquam, ad solatum, succurre ad præsidium, fleete judicem, procul pelle accusatorem, ut nec me iste convincat, nec ille condemnet. Non autem in consideratione fetoris et putredinis corporis mei timeo, confundor tamen non modicum et erubesco, sciens quod longe distabit dedecus et iguominia, sicut dignissimum est sordidissimæ et fetidissimæ speluncæ mieæ ab honore et gloria mendissimi et pulcherrimi sepulcri tui. Speluncam namque meam fetore perhorrescentem et vermis scaturientem cadaver meum horribile reddet, tamen vero sepulcrum honorabile exhibet manna.

D XV. Et vide te, fratres, quomodo hic triplex honor quo dilectum et familiarem suum Dominus Jesus honoravit Joannem in fine; illi respondet honori triplici quo eum honoravit in vita. Ipse enim per semetipsum in transitu suo ad eum familiariter venit, qui se ei familiarem in vita exhibere solitus erat. Viventem eum intimis suis secretis admittens, discessurum vero ad æternum illud convivium invitat. Sanctissimus etiam et beatissimus spiritus ejus ad semper duratarum illam translatus est felicitatem, qui tantam hic largiente et infundente spiritu Creatore, natus est puritatem, ut Verbum videret in principio, de gloria in gloriam, de claritate in claritatem translatus, quæ per speculum nunc est in ænigmate, ad illam pertinens, quæ est facie ad

faciem (*I Cor. xii, 12*). Ut ibi iam sine fine felix A gaudet in **138** æternum, ubi etiam hic in corpore positus suas religatas indesinenter habuit primitias, et radieatum indissolubiliter desiderium. Dignum posthaec fuit et omnino conveniens ut manua venustaret locum, quem corpus intravit virginem, quia manna quodammodo virginitatis appellaverim prærogativam, ut corpus cœlesti virginitatis munere honoratum, quoddam esse decoratum manna seculorum.

XVI. Jam vero de honore illo quo eum perenniter honorat, aliquid dicere deberemus, si quidquam inde dicere seiremus. Nunc vero cum constet, nec oculum vidisse, nec aurum audisse, nec in cor hominis ascendisse, quod dilectori et dilecto Dominus Jesus preparavit, et jam etiam præbuit Joanni, quomodo aliquid sufficienter de honore illo lingua exprimat, cum eum nec mens comprehendat? Impletur jam in eo quod non solum de se, sed et de concivibus suis ait in Epistola sua: *Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus* (*I Joan. iii, 2*), et adjunxit; *scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (*ibid.*). Quis nostrum tanta modo puritatis est, ut hujus posset modo comprehendere visionis præstantiam? quæ ipsum, quem videt, similem efficit ei qui videt, ut idem sit videre, et ei qui videtur similem esse: *O leta et beatificans visio! o beata et beatificans similitudo!* in qua cum dilectore suo Domino Jesu gaudio gaudet inenarrabili beatus iste de quo jam multa diximus Joannes, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIV.

IN DIE SANCTORUM INNOCENTIUM.

De fructu salutis, quem superna nobis Sapientia infundit, et quomodo superbia in nobis persecuit humilitatem.

SINOPSIS SERMONIS. — 1. Per Joseph virtutis profectus, per Mariam sapientie partus figuratur. — 2. Joseph de domo David in cœlorum palatio jupiter conversatur. — 3. Animus in sublime assurgens per Joseph; per Mariam radio sapientie illustratus notatur, ut stat electio gratiae. — 4. Regem David senem vestibus non calefieri est non recipere terrenas consolationes. — 5. Quaritur Abisag Sunainitis, id est vera sapientia. Quibus servis queratur. — 6. Ministerium Abisag stare per rectitudinem intentionis, dormire per quietem mentis, fovere per internam suavitatem, calefacere per ignem charitatis. — 7. Demonstratio gratuitæ electionis ad gloriam. — 8. Jesu in corde praesentis indicia ex profunda humilitate, cuijus triplex est gradus. — 9. Quantus humilitatis fructus, cui totum convenient militare. — 10. Patientia, et triplicis compunctionis effectus a præsente gratia. — 11. Octo beatitudinum perfectionem operatur Jesus in nobis. — 12. Salutis operibus insistere est puerum Jesum tenere: eni Herodes, id est illis superbia insidiatur, ut pereant. — 13. Oculatus superbie astus, in beneficis subrepentis magis detegitur. — 14. Mulier amicta sole, sub pedibus luna, est anima sapiens, comitate bona fama. — 15. Quid corona stellarum duodecim, et cruciatus ut pariat. — 16. Prærogativa quadruplex mulieris, bona conversatio in anictu solis, contemptus famei in subiecta luna, ornatus virtutum

in corona **xii** stellarum, in cruciatu parentis affectus boni disideri. — 17. Superbia velut draco incendit cauda, intentionis depravans rectitudinem. — 18. Auriga et mensura virtutum discrecio, cuius magna necessitas.

I. Audistis, charissimi, in hodierna sancti Evangelii lectione, quod puerum Jesum, ad perdendum eum querit Herodes (*Math. ii, 13*, et seqq.). Quam cito in hoc mundo hostes invenit Jesus, cuius recentissima adhuc nativitas a crudelitate inhumanis persecutoris libera non fuit. Fugit humiliiter persecutores suos, et etiam nos erudit quid agere debeamus, cum nos querit Herodes ut perdat. Nam nec hodie in nobis cessat Herodes querere puerum Jesum ad perdendum eum. Angelus autem Domini appetat in somnis Joseph, dicens ei ut tollat puerum, et matrem ejus, et fugiat in Ægyptum. Non solum autem hoc, sed ut sit ibi usque dum dicat ei: nec ei facit ille vel causam fugie, vel inibi moræ, *Futurum est, inquietus, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum.* Quis putas iste est Joseph? fortassis animus est sincerus et purus, multis modis, juxta interpretationem huius nominis, quod est Joseph, spiritualem virtutum augmentis ditatus. Nonne tibi videtur ad istud, juxta hunc sensum, suspirare nomen, qui patrem illum luminum, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum descendit (*Jac. i, 17*), alloquitur dicens: *Multiplicabis in anima mea virtutem?* (*Psal. cxxxvii, 5*). **139** Hic est, cui conjuncta Maria Filium parit, cuius nomen est Jesus, pro eo quod superna sapientia (hæc est enim Maria), fidelis, et devoto animo per internam inspirationem fructum confert salutis. Quis enim diffitetur sapientiam supernam sincero animo fructum salutis, sive intus in affectu puræ dilectionis, sive exterius in effectu strenuæ actionis administrantem, Mariam esse, puerum Jesum Joseph [*al. cum Josephi*] parentem? Ipsa pro sapore meo, ipsa, inquam, est virgo incorrupta, et mater secunda desponsata viro, cui nomen est Joseph et nomen virginis Maria (*Luc. i, 27*).

II. Nonne tibi fortis et virilis animus in Deo, dum quotidianis conversationis sanctæ augmentis, magis semper ac magis ditari contendit, vir esse videtur, cui nomen est Joseph? Qui etiam bene ostendit se esse de domo David, dum curiositate sobria, et aviditate pia domum illam non manufactam æternam in cœlis, quantum ei in hoc sæculo possibile est, perstrare et circuire studet, lucidas illas beatorum spirituum mansiones perambulans, ut illam sibi Pauli vocem vindicare possit: *Nostra autem conversatio in cœlis est* (*Phil. iii, 20*). Circuit enim incessanter iste Joseph ordinem angelorum, eurantium de nobis et providentium de nobis, utpote quos non ignorat spiritus esse administratorios, in ministerium missos propter eos qui haereditatem capiunt salutis (*Hebr. viii, 14*). Circuit colloquium archangelorum interna nobis colloquia revelantium, virtutum miracula et prodigia operantium, potestatum, dæmonum hominumque reproborum malitiam atque tyrannidem coercentium et debellantum: admiratio-

tur regiam principatum, dominationum prærogativam, placidissinam aequitatem in thronis, plenitudinem scientie in cherubim, et indeficiens divini amoris incendium in seraphim. Perambulat patriarcharum cuneos, prophetarum choros, senatum apostolorum, purpureas martyrum coronas, candida virginis certa, et aureas in Catholicis doctoribus torques.

III. Ecce noster Joseph supernam illam domum frequentans, religans ibi primitias spiritus sui adinstar illius aquilæ, quaæ, ad præceptum Domini elevata, ponit in arduis nidum sibi, in petris manens, et in præruptis silicibus, atque inaccessis rupibus commorans (*Job xxxix, 28*). Cernente autem eo hoc modo terram de longe, Regem nonnunquam in decoro suo vident oculi ejus, in ipsum David conspicuos visus desigit, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr. i, 12*). Cum autem talem animitui statum, qualem in verbis istis descripsimus deprehendis, poteris non immerito dicere te vocari Joseph, et esse de domo David. Quod autem nonen virginis Maria sit quis est qui contradicat, nisi quis forte est, qui, quod ejus officium, ignorat. Nam maris stella, ut scitis, dicitur Maria. Nenne quædam est maris stella superna sapientia, animo per internam inspirationem infusa, dum etnideum animum discretionis suæ radio, in hoc illustrat mari tempestuoso, quod in eo sœpe inundare solet, ut sciat quid evitare, quovadis inter undosa cogitationum suarum volumina incedere debeat. Hunc puerum Jesum parit Joseph, fructum conferens salutis devoto animo et fidelii. Et parit quidem eum Joseph; sed cum non suscepit de Joseph. Hoc esse puto quod sanctus quidam dixit Domino: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal. xv, 2*). Omnes enim quotquot salvamur, per electionem gratiae salvamur; si autem ex gratia, jam non ex operibus. Alioquin gratia jam non est gratia. Merito quoque asserit Paulus dixisse David beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus (*Rom. iv, 6*). Cui consentiens sanctus Isaias, etiam voce omnium electorum assumpta, ipsum communem allequitur Dominum, omnia, inquietus, opera nostra operatus es in nobis (*Isa. xxvi, 12*). Ne forte putaret quis gratiae inimicus mercede sibi non secundum gratiam imputandam, sed secundum debitum, cum iste de quo loquimur, Joseph de Maria sic puerum Jesum suscipiat, ut ei se primitus semen non infudisse non ignoret.

IV. Nonne quondam David senem ac frigidum Abisag Sunamitis calefecit, et foviit, et eam David non agnovit? quid enim dicit Scriptura? (*III Reg. i, 1*.) *Et rex David senuerat.* Ego puto quod animus in fide recta pius, et in sancta conversatione devotus, dum cunctos [*al.*] cunctos in *se* motus, tam externos, quam internos, discrete regit, dum in strenuitate bonæ actionis fortiter se exercet, et in desideriis internæ contemplationis mentis perspicaciter [*al.*] perspicacis] visum, prout ei divinitus datur, inten-

dit, et rex dici, David non immerito potest appellari Qui etiam tunc senescit, quando ad perfectam sanctitatis maturitatem pertingit. De quo etiam bene dicitur, quod *habebat aetatis plurimos dies*, pro eo quod devotus animus multas in sancta **140** conversatione possidet virtutes. Nam et *aetas senectutis* *immaculata est* (*Sep. iv, 9*); et patres nostri quondam dicebantur senes ab hac vita discessisse et pleni dierum: Ille est in spirituali conversatione maturi et sanctarum copia virtutum repleti. Et adjunxit Scriptura, *cum operiretur vestibus non calefiebat*, pro eo quod si divitiae afflant, non vult cor apponere (*Psal. lxi, 11*), omnia que mundi sunt reputatae detrimenta, et arbitrans ut stereora. Quid enim aliud sunt terrena res omnes, nisi quædam corporis vestimenta? Sed cum his vestibus cooperitur non eas lexit rex David, quia nullam de aliquibus, quæ terrena sunt, perfectus animus consolationem recipit. Verum cum sic renuit consolari anima hæc, memoratur necesse est Dei et delectetur atque exercitetur, bonum super hoc negotio huic David dantibus consilium servis suis, et dicentibus ad invicem. *Quaramus nostro domino regi adolescentulam virginem, et stet coram rege et foreat eum, dormiatque in sinu suo, et calefaciat Dominum nostrum regem, et subjunxit post hæc Scriptura et ait: Quæsierunt ergo adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel. Et invenerunt Abisag Sunamitidem, et adduxerunt eam ad regem* (*III Reg. i, 5*).

V. Sed dicit mihi aliquis vestrum: Quid tibi modo loqui de David et Abisag, cuius erat paulo ante in ipso sermonis hujus exordio de Maria tractare, et Joseph intentio? Inest adhuc eadem intentio mihi. Quod autem ad illa congruenter hæc pertineant, quæ modo in manibus habemus, statim videbitis, nec culpabitis, ut arbitror, digressionem cum ejus causam videritis et rationem. Quæ est ergo hæc Abisag, quæ interpretata dicitur *Patris mei rugitus*, nisi interna sapientia, animo, cui infunditur, quodam silentis clamoris, et clamosi silentii rugitu summi patris revelans secreta? quæ nimiram dum eidem animo spiritualem tam teneritudinem in affectu quam decorum confert in intellectu, et adolescentula et speciosa est. Est et Sunamitis, id est coccinea, animum, quem replcit, dilectionis venustans colore [*al. calore*]. Hanc querunt servi David ex omnibus finibus Israel, quia inter omnes contemplationis modos sapientia et instantius querenda, et inventa strictius retinenda est. Et qui sunt hi servi? forsitan consideratio, oratio, conversatio, puritas, perseverantia servi sunt David. Hoc ideo dico: quia hanc, de qua loquimur, sapientiam, et sobria, ut scitis, considerationis profunditas et profunda sobrietas perscrutatur, et orationis eam devotio expedit, et sanctitas conversationis meretur, et puritatis defecatae munditia assequitur, et perseverantiae stabilitas amplectitur: et dicit: *tenui eam, nec dimittam* (*Cant. iii, 4*).

VI. Et ministrabat ei. Quid est ministerium Abi-

sag quod impedit David? quod est nisi ad quod a servis quæsita est, ut videlicet stet coram eo, dormiat cum eo, soveat, atque calefaciat eum? (III Reg. 1, 4.) Hæc omnia dicuntur facere pro eo quod animo dat cui infunditur, ut hæc agat; nam quodammodo stat, dum ipsi, ut stet, persuadet. Dormit quoque, dum dat ut dormiat, et dum ipse sovetur ac calefit, et ipsa eum sovet et calefacit. Ecce quadripartitum ministerium Abisag stare, dormire, sovere, et calefacere. Primum ad rectitudinem, secundum ad quietem, tertium ad suavitatem, quartum pertinet ad dilectionem. Primum igitur ministerium ejus est ut in omnibus motibus nostris tam exterius quam interius, rectitudinem in interna intentione habere studeamus, illum in int̄imis nostris, qui discretor est cordium, cogitationum et intentionum cordis indesinenter attendentes, illum etiam omnis, quod in nobis est, boni approbatorem, exspectantes et judicem, ipsum denique remuneratorem expertentes. Secundum vero sinile est huic, imperturbabilis videbit quies mentis. Quid enim est quod jam perturbit conscientiam vel mordeat sive concutiat, cum suauit ei integratam rectitudi intentionis illasam, et prorsus inconcussam conservet? Sie ergo in pace, in idipsum fidelis ac devotus animus, ipse est enim David dormiens et requiescens, dormiens in pace per tranquillitatem cordis, requiescens in idipsum, dum non nisi ad unum tendit per rectitudinem intentionis; quidni delectabile percipiatur fomentum intimæ suavitatis? Jam vero superest ut perfectionis eum fortiter vinculum stringat, per illam viam regiam sine offendiculo incedat, (quam Apostolus excellentiorem appellat) quantum ad Deum, flammeat igne charitas; quantum ad fratres, accendat ardor proximos. Hæc itaque bona sunt, quæ speciosa Abisag impedit David: interna sapientia animo fidelis, rectitudo in interna intentione, quies in mentis cogitatione, fomentum in intima suavitate, ardor in sincera charitate. Hoc autem quartum tria in se præcedentia bona videtur continere, quia charitatem 141 triplicem asserit Paulus (I Tim. 1, 5): de corde puro, conscientia pura, et charitate non ficta. Puritatem cordi rectitudo adserit intentionis, bonitatem conscientiae tranquillitas cordis, et ne fides ficta sit, in interiori animæ palato sanctitatis suavitas sapit.

VII. Post hæc omnia, quomodo conclusit Scriptura? Rex, inquit, *David non cognovit eam* (I Reg. 1, 4); hoc est propter quod cuncta præmissa expositione attigimus compendiosa. Verum est hoc, quia Abisag David non cognovit: sic nec Joseph Marianum, percipit ab adolescentula speciosa Abisag calorem David, nullam per eam sentiens libidinem. Suscepit a Maria puerum Jesum Joseph omnean carnalem cum ea ignorans commissioneum, ut agnoscat in grati, quicunque sunt, gratia se esse salvatos et non ex se; idque donum Dei esse, ne quis glorietur (Ephes. 11, 9). *Non vos*, ait Dominus, *me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut ealias, et fructum*

afferatis et fructus vester maneat (Joan. xv, 16). Qui itaque non eligentes electi sunt, et qui euntes manentem fructum afferunt, ei ascribant qui eos elegit, et qui eos posuit ut irent. Ut sciat quoque noster Joseph ex sola esse Maria puerum Jesum, quæ sola illi eum peperit, juxta angelicum illud promissum: *Pariet tibi Filium, et vocabis nomen ejus Jesum* (Luc. 1, 31), quasi qui eum non generavit. Puer ergo Jesus, quem ex se sola Joseph parit Maria, fructus est salutis, quem animo devoto et pio ex sola gratuita gratia inspirat Sapientia: estque calor ille pudens, quem ab eo non agnita speciosa confort adolescentula Abisag seni et regi David.

VIII. Ut enim de humilitate, quæ ceterarum est virtutum fundamentum loqui incipiamus, cum, in-

B quam, cor tuum ad hanc incitari et inflammari per plium desiderium sentis, ut omni te subdas majori, nulli præferas æquali, quis dubitet devotum hunc affectum in te puerum esse Jesum; qui in natura assumpta, qua minor est Patre, plene se ei et perfecte subdidit: *Factus ei obediens usque ad mortem; mortem autem crucis* (Phil. ii, 8). Quod si eousque in humilitatis sublimitate descendere studes, ut omni te subicias etiam æquali, nulli quoque te preferens, sed nec minori, jam te puerum Jesum assero a Maria suscepisse, qui et ipse æqualis suo Patri videlicet, cui æqualis est secundum divinitatem, obtemperavit, dum eum Pater imminuit paulo minus ab angelis (Psal. viii, 6), dum illud disponente Patre: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis: quod in principio erat, et apud Deum erat, quod Deus erat* (Joan. 1, 1).

C Si autem tantæ turri humilitatis vina inferre contendis, et eousque in eam prius invasor, et infatigabilis ascensor, hoc est, usque ad summum ejus ascendere decernis, ut te vera humilitate prosternas minori, non solum te penitus nulli preferens, sed potius subjectus existens omni humanæ creaturæ propter Deum (I Petr. ii, 3); nescio quis jam hac in parte excellentius quam tu illum puerum Jesum mitem et humilem corde habes, qui nec istud in se humilitatis genus inexpletum esse dignatus est, descendens cum Maria et Joseph, et veniens in Nazaret', et existens subditus illis (Luc. ii, 51): inclinans se nihilominus Joannis manibus baptizandus (Matth. iii, 16).

D Eece triplex humilitatis gradus: subesse superiori, quod est incipientium; æquali, quod proficientium; minori, quod perfectorum.

IX. Cum itaque quidquid in te carnale est, huic triplici humilitatis gradui militare compelliis; puerum nimirum apud te habes Jesum exhibenter, et in te completem, quod ait Isaías: *Vectes, inquietens, ejus, hand dubium quin Moab, usque ad Segor vitulam conternantem* (Isa xv, 5). Quod, quid est aliud, nisi quod animo per sanctitatis affectum ad Deum converso, rigidæ carnales passiones (quas originale Patrum nostrorum semen in carne nostra posuit, quia aqua paterna sive ex patre sonat Moab, mortificate et in melius commutatae parvitatib[us] obsecrantur: triplicis hujus, de qua loquuntur, humili-

tatis dulcedine internæ gratiae abundantis. Nam A Segor, ut scitis, parvula dicitur; vitula vero, mater, est humilitas abundans gratia, ut vitula lacte. Ut caium scriptum est : *Humilibus dat gratiam (Jac. iv, 6).* Et tunc maxime cum omnes tres hujus concenderint gradus. Ut sit vitula conternans, ad quam usque vectes Moab pertingunt, quia parvula se exhibens humilitas, et gratia abundantem et triplicem, de quo diximus, continet gradum; cui in conversis rigidæ carnalium passionum duritiae mutata et emolliita obsequuntur.

X. Si vero animum in virtute patientiae habes perfectum, ut æquanimiter convicia portes, dannos tolleres, flagella sufferas, convicia dico verborum, dannos rerum, flagella in corpore, si ita acciderit, procul dubio puer est Jesus, quem habes. Hic enim triplex est patientiae gradus. Quod si laborans in gemitu **142** tuo, et lavans per singulas noctes lectum tuum, lacrymisque tuis stratum rigans irriguum possides inferius (*Psal. vi, 7*); si etiam quenadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima tua ad Deum: si sitit anima tua ad Deum fontem vivum dicens: *Quando reviam et apparebo ante faciem Dei!* suntque tibi lacrymæ tuae panes die ac nocte (*Psal. xli, 2*), et etiam ad irriguum superius ascendere possis (*Judic. i, 15*); si denique universas aliorum, ut proprias calamitates deploras, quia hoc triplex est spiritualis compunctionis genus, scito sine dubio, quia salubris hic, quem tibi inspirat affectus, quem Joseph Maria parvit, est puer Jesus. Ecce triplex paupertas, cui promittitur regnum cœlorum: triplex mansuetudo, cui debetur terræ possessio, triplex nihilominus lucetis, quem annullabit consolatio.

XI. Si autem esuriens et sitiens justitiam tam innocenter vivere studies, ut nulli inveniaris obesse, et misericors existens tam utiliter te habere conarris, ut omnibus pro viribus appareas prodesse, gaudio gaude puerum Jesum apud te habens. Pro eo namque quod tibi fieri non vis, alteri non facis, ab eo es saturandus: et quia quæcumque vis ut faciant tibi homines, et tu facis eis, misericordiam consecuturus es (*Math. v, 7*): remicente tibi in eadem mensura justo judge Deo, in qua tu prius mensus es. Quod si te hac triplici sorde, concupiscentiam videlicet carnali, gloria temporali, recordatione pristinarum pravitatum tuarum deditigaris inquinari, non solum per consensum in voluntate, sed etiam per delectationem in affectione; adhuc autem quod perfectorum est, vel tenuiter per memoriam in cogitatione, quis jam diffiteri audebit salubrem hanc, quam habes puritatem, ad puerum Jesum pertinere? profecto, præmium tuum erit *visio Dei*: quod quidem præmium tantæ in corde munditiae nitor precedit. Quod si quis super hoc dubitat, audiat veracem ipsius veritatis promissionem: *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt (ibid. 8).* Si vero omnes in te turbulentos motus

A in mente tua sedare stules; si sic etiam exterius plenam pacem exhibes, ut in vultu, in verbis, omnibus denique motibus tuis, nihil fiat quod cuiusquam offendat aspectum; sed magnum hoc bonum, his qui non habent offerre volens, quoscunque perturbatos aspicis, et pacificare, et ad concordie unitatem revocare conaris, non est qui dubitet speciale hoc esse opus parvi Jesu, in quo *Deus erat mundum reconcilians sibi (II Cor. v, 19)*; in cujus nuper ortu pacem nuntiabant angeli hominibus bona voluntatis, qui etiam *Pax nostra est, faciens utraque unum, pacificans sanguine suo et quæ in cælis sunt, et quæ in terris (Luc. ii, 14)*. Nec mirum si Filius Dei voceris, cuius officium exercere inveniris. B autem nullam de octo illis beatitudinibus (*Math. v, 3*), quas Dominus in Evangelio ponit, videar præterisse: si ardenter desiderat cor tuum persecutions pati propter justitiam, gaudens cum male-dixerint te homines, et persecuti ta fuerint, et dixerint omne malum adversum te mentientes: puer est Jesus iste, quem tenes.

XII. Non solum autem de virtutibus, sed et de operibus virtutum hoc idem sentiendum est: quia tunc Jesum habes, quando fructum æternæ salutis operaris. Si enim, verbi causa, abstinentia et vigilii, si orationi et lectioni, si sanctæ prædicationi et fraternali admonitioni; si elemosynis vel ceteris quibuslibet sanctæ actionis exercitiis insistis, puer est Jesus, quem penes te habes. Ut enim sæpe jam dictum est opus salutis exercere puerum Jesum tenere est. Sed ut verbis beati Gregorii utar (271). *Bonum quod agitis necesse est ut cum magna cautela teneatis, ne per hoc quod a vobis rectum geritur, favor aut gratia humana requiratur: et quod foris ostenditur, intus a mercede vacuetur.* Et ut Pater atque advocatus noster egregius doctor in Regula clericorum ait, beatus Augustinus: *Alia quæcumque iniqüitas in malis operibus exercetur ut siant; superbia vero bonis operibus insidiatur ut pereant.* Unde et hic sanctissimum hunc puerum Jesum Herodes querit ad perlendum eum. Herodes pellis gloria dicitur; gloriari vero in pelle, in vanitate gloriari est. Est itaque gloria pellis, gloria elationis. Secundum hunc ergo sensum, Herodes superbia est, quæ dum bonis in nobis, ut beatus Augustinus dicit, et quotidiano experimento sentimus, bonis operibus insidiatur, ut pereant, quasi Herodes querit Jesum ad perdendum eum. Haec est quæ nonnunquam desiderat, ut bonis actionibus insistamus; sed ad hoc ut ei, per tunorem inanis fastus, faveamus. Unde et versipellis Herodes iste callida magos hortatur veritatem, ut caint, et diligenter interrogent de puero; et cum invenerint renuntient ei, quod quid aliud est, nisi quod superbia bonis nos operibus acquirendis, fraude nonnunquam subdola convenit, ut acquisita **143** ad ejus ea vanitatem referamus: nam quid est Herodeum ad magos dicere: *Ite et interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis renun-*

(271) *Hom. 12, in Evang.*

tiate mili (*Matth.* ii, 8), nisi superbum vanæ gloriae appetitum, ipse [quippe] est Herodes— bonis et devo-tis in nobis cogitationibus,— ipsæ quippe sunt magi Dominum quærentes, — sugerere, quatenus ad hoc sanctitatis exercitio insistant, ut ad favendum et placendum ei de ipso se sanctitatis exercitio extollant? quasi enim inventus Jesus renuntiatur Herodi, cum bonum acquisitum opus per appetitum vanitatis famulatur elationi. Qui etiam adjunxit: *Ut et ego veniens adorem eum* (*ibid.*), quia sub specie humilitatis ipsa nonnunquam se superbiam palliat, ut eamdem humilitatem destruat, nam superbiam in formam se humilitatis transfigurare, ut eam destruat, Herodem est velle simulare se puerum adorare, ut eum perdat. Cum igitur aliquem videris sub habitus vilitate, vel alio quocunque humilitatis signo, sive in verbo, sive in gestu, sive etiam in actu, nimis insolenter se dejicere, aut nimis im-probe submittere: agnosce apud hunc Herodem simulare, se velle adorare puerum Jesum, ut eum perdat.

XIII. Intelligite, quæso, dilectissimi, et intue-mi, quam subtilis, quamque ad reprehendendum difficultis est, superbiae dolus. Cum enim cetera vitia per contrarias sibi virtutes expugnentur, ut per mansuetudinem, verbi causa, vincitur ira, per benignitatem invidia, per hilaritatem acedia, per largitatem avaritia, per abstinentiam gula, per castitatem libido: hec versa vice, per quam sibi contraria est, aliquando virtutem, id est, per humilitatem augetur, ut quæ incurrere debuit de-fectum, tunc accipiat plerumque incrementum. Et quidem venenosa admodum pestis haec, et omnino mortifera, eum piis suggestis affectibus, ut ad hoc, quod bonum est, exerceant, quatenus de eo sese extollant. Quia per hoc innuitur, quod magis dicit Herodes ut cant et interrogent de pueru, et cum invenerint, renuntient ei. Sed valde in malitia ex crescit, cum animæ persuadet, ut ex ipsa vilitate se effusat, et per humilitatem superbiat. Quod per hoc innuitur, quod simulat idem Herodes se velle adorare puerum, ut cum perdat. Quam quidem occultam superbiam versetiam mire beatus David et reprehendit, et comprehensam longe a se fugare curavit, qui elatam Michol pro sua se humilitate arguentem alloquens: *Ludam, inquit, et vilior fiam, plusquam factus sum, et ero humili in oculis meis* (*II Reg. vi, 22*). Nam dicens ludam et vilior fiam plusquam factus sum, humilem se esse insinuat; adjungens vero ergo humili in oculis meis: nolle se aliquatenus de ipsa humilitate superbire demonstrat. Quasi enim vilis est, sed in oculis suis humili non est, qui se quidem humilem forinsecus ostendit, sed de ipsa intrinsecus humili-tate superbbit. Et hoc est perdere humilem puerum Jesum, sub specie adorandi eum. Est ergo Herodes qui quærit puerum ad perdendum eum; superbria videlicet, quæ quocunque modo, sive aperio aliquo,

A sive isto, quem nunc ostendimus occulto, sauitis in nobis nititur destruere fructum.

XIV. Illic enim [al. etiam] draco iste est, quem in Apocalypsi (*Apoc. xii, 4* et seqq.) vidit beatus Joannes stetisse ante mulierem: ut cum peperisset, filium ejus devoraret. Placetne vobis ut mysterii hujus arcana ingrediamur, quatenus quod nobis in eo videre necessarium fuerit, vestre chari-tati sine invidia communicemus, sine fraude appo-namus? *Signum*, ait, *magnum apparuit in celo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim: et in utero habens, clamabat parturiens, et cruciabatur ut pariat*. Breviter ut percurramus, salvo sensu allegorico, qui pertinet ad Ecclesiam; salvo etiam, qui exprimit ejus prærogativam, omni alio se: si tro-pologico, quem nos modo dicturi sumus: mulier in celo haec est, de qua superius multa diximus, sapientia in animo. Quæ talis hic describitur appa-rere, qualem, cui infunditur facit animam esse. Amicta itaque est sole; pro eo quod animam lucida sanctitatis venustat et exornat conversatione. Et luna sub pedibus ejus: quia anima sancta famam omnem deprimit sub affectibus suis. Aint, lunam splendorem suscipere a sole. Et quid est solem conserne lunæ ut luceat, nisi splendidam conversa-tionem famæ dare, ut vigeat? Sed haec mulier sic sole amicta est, ut lunam sub pedibus habeat: quia insurgente superna scientia, sic anima [al. suggestore superna sapientia se animo], cui insisa est sanctitatis conversatione ornata et clara appa-ret: ut in fama humana, nequaquam mollis quiescat, sed sub pedibus affectuum suorum contem-nendo premat. Talis erat ille, qui ait: *Si viderem solem cum fulgeret, et lunam incidentem clare* (*Job xxxi, 26*), ostendens ni fallor, in verbis istis non se fuisse elatum, vel pro vita sancta, quam exer-cuit, vel pro fama, quæ de ipso apud homines vo-lavit.

XV. Et in capite ejus corona stellarum duodecim. Vide te ne forte corona stellarum illarum duodecim sit virtutum de quibus Apostolus: *Fructus, inquit, spiritus est charitas, pax, patientia, gaudi-um, longanimitas, bonitas, benignitas, mansue-tudo, modestia, continentia, castitas* (*Gal. v, 22*). Quod si aliud vultis recipere, apponite quatuor illas virtutes, quas legitim sapientiam docere: so-brietatem videlicet, et sapientiam, et justitiam, et virtutem (*Sapien. viii, 7*), illis octo, quas eidem sapientia quæ desursum est Jacobus asserit inesse dicens: *quod primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, judicans sine simulatione* (*Jacob. iii, 17*): et componite ex eis quoddam pulcherrimum diadema, et habetote cor-onam stellarum duodecim. Et in utero habens clamabat parturiens: et cruciabatur ut pariat (*Apoc. vii, 2*); quia tantum in sanctitatis desiderio, auin-

dat, cui infunditur, concipere per propositum : ut A ejus devoret. Quia erigit se elatio, ut fructum, d sine magni laboris cruciamine explere nequeat quem nobis proferre dat sapientia, destruat. per effectum.

XVI. Ecce quadripartita hujus mulieris prærogativa : splendor bonæ conversationis in amictu solis, contemptus famæ, in luna sub pedibus, ornatus spiritualium virtutum in corona duodecim stellarum : boni desiderii affectus in clamoso cruciamine parturientis. Comparete, si placet, quadripartitam hanc mulieris prærogativam illi quadripartito mysterio Abisag, de quo superius tractavimus : quia unam eamdemque rem significare diximus. Et videte ne forte illam in lecto sancte quietis pausare, hanc sit sole amiciri : illam in intentionis rectitudine stare, hanc sit lunam sub pedibus habere : illam senem sovere, hanc sit stellis duodecim coronari : illam frigidum calefacere, hanc sit in utero habere, et ut paret cruciari et clamare.

XVII. Et risum est, ait Scriptura, signum aliud in cœlo : et ecce draco magnus et rufus (Apoc. XII, 3). Draco magnus et rufus in cœlo. Superbia est sublimis et crudelis in animo. Magnus : quia magnum apud se facit esse animum, cui dominatur. Hanc apud se habere magnitudinem noluit, qui ait: Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei : neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me (Psal. CXXX, 1) : sed eam ipse apud se habuit cui dictum est : Nonne cum parvulus esces caput in tribubus factus Israel es? (I Reg. XV.)

Est et rufus : pro eo quod crudelem efficit erga C alios eum in quo est : qualis erat ille, qui venator erat robustissimus contra dominum (Gen. X, 9).

Habens capita septem, vita illa septem ex se capitalia producens : vanam gloriam, invidiam, iram, acediam, avaritiam, gulam, et luxuriam. Et cornua decem : dum dura quadam eminentia, et eminenti duritia plene excedere ceteros conatur. Quia cornua et dura sunt, et carnem longe excedunt. Utriusque videlicet tam duritiae quam eminentiae plenitudinem per numeri hujus accipimus perfectionem : denarius namque perfectus est numerus. Et cauda ejus trahet tertiam partem stellarum cœli; et misit eas n terram (Apoc. XII, 4) : quia ad hoc finem suum superbia dirigit, ut lucidas mentis intentiones terreni favoris appetitu corrumpat; nam cauda draconis terminus est in intentione elationis : stellas autem cœli, quis dubitat lucidas esse cogitationes animi : quas in tres partes dividimus, dum unam nobis vindicamus, quam sobrietatem appellamus ; alteram proximis tribuimus, quam justitiam dicimus ; tertiam Deo offerimus, et hanc pietatem vocamus. Quam tertiam stellarum partem conatur maxime cauda draconis trahere, et in terram mittere : quia ad hoc totum suum intendit superbia finem dirigere, ut luminaria spiritualia, quibus coram Deo irradiari debenus, pro adipiscendis sive laudibus humanis, seu quibuslibet aliis terrenis, habere studeamus. Hic talis draco stat ante mulierem, quæ paritura est, ut cum peperit, filium

A ejus devoret. Quia erigit se elatio, ut fructum, quem nobis proferre dat sapientia, destruat. XVIII. Et peperit filium masculum (ibid.). Quia et Maria peperit filium Jesum. Et ibi quidem puer Jesus fructum exprimit salutis : hic autem filius masculus opera innuit virtutis. Quis masculus noster est filius, nisi discretionis est virtus? quæ omni virtuti tam est necessaria, ut sine ea virtus quælibet, etsi dici virtus possit, esse tamen virtus non possit. Unde bene de hoc filio dicitur, quod recturus erat omnes gentes in virga ferrea (ibid.), pro eo quod discretio virtutes non quidem aliquas sed omnes inflexibili gubernet Justitia. Dum enim virtutes omnes discretio ita per mensuræ lineam modiscat, ut eas nec citra contrahi per teponem sinat, nec ultra tendi per vim letitatem permittat, nonne tibi videtur puer hie masculus virgam tenere ferream, in qua omnes gentes regit? sed quomodo evadet tantus hie filius, ne eum draco devoret! qualiter evadet puer Jesus ne eum Herodes 145 perdat? dicat nobis Apocalypsis de evasione filii masculi: dicat et Evangelium de evasione pueri Jesu. Et raptus est, ait, filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus (Ap. c. XII, 5), hoc in Apocalypsi. In Evangelio quid scriptum est? Ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Aegyptum; et esto ibi usque dum dicam tibi (Matth. XI, 13). Qui secessit in Aegyptum ut in sequentibus habetur: et erat ibi usque ad obitum Herodis (ibid., 15). Raptus filii masculi ad Deum et ad thronum ejus, evasio est ejus a dracone: fuga Joseph cum puer in Aegyptum, evasio nihilominus est ejus ab Herode. Nunquid quia multa jani dicta sunt, debemus ista omittere perscrutari? sed bonum est ut hac vice perscrutari emittamus, et modo ad praesens propter fastidium vestrum supersedeamus; et quæ super his dicenda sunt in sermonem alterum differamus: oportet autem, quia suimus ubi finis non est, retineamus ubi suimus. Et pro eo quod pendenter quodammodo dimittimus materiam, vigentem et vigilantem habeamus memoriam, ut quando de hoc iterum collocuturi conveniemus, sciamus ubi incipere debeamus, ad laudem et gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XXXV.

ITEM IN DIE SANCTORUM INNOCENTIUM.

De triplici sonno spirituali Joseph, et de trina angelica apparitione ejusque terra admonitione.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Repetitio praecedentis sermonis, et sequentis connexio. — 2. Sonni Joseph sunt mentis ad interna recessus, et ad superna excessus. — 3. Tales sunt filii Jerusalem in latitudine divina contemplacionis. — 4. Quibus levia Sponsi pulvinar, dextera amplexus, culicira est prudenter. — 5. Primus somnus Joseph, est animæ ab omni sensibili cupiditate liberatio. — 6. Secundus, est inutilium phantasmatum excusio. — 7. Tertius, est visibilia et invisibilia transcedere, atque in rerum omnium termino requie-

scere. — 8. Hoc ipsum per triplex silentium si-
guificatur in anima. — 9. Tertii silentii et somni
præstantia et sublimitas. — 10. Tertio apparuit
angelus Joseph unde mysterium cernitur. — 11.
Incipientium in via Spirituali graphicæ descriptio.
— 12. In progressu elationis tumor qualiter de-
primendus. — 13. Remedia tria superbie : suæ
infirmatis inspectio; perseverantie incertitudine,
divini examinis ignorantia. — 14. Ad has tene-
bras, velut Ægyptum puer Jesus recte portatur
salvandus.

I. Ostendimus vobis, charissimi, in sermone præce-
denti, quid nobis visum est posse intelligi per Joseph
et Mariam : per puerum et ejus persecutorem Herode-
m. Quia vero inter haec quædam nobis alia, ad-
ministrante unctione illa, que docet de omnibus (*I Joan. ii, 27*), ad adficationem vestram occurre-
runt : ad quæ dicenda, et his, quæ jam dicta erant, adaptanda intendimus, et diutius in his quam putavimus, demorati sumus. Non enim quidquam aude-
mus ex omnibus, quæ Spiritus ille veritatis digna-
tur ex insperato revelare, abscondere a vobis: scien-
tes ea et propter vos nobis commissa, et per no-
strum ministerium ad vestram charitatem trans-
missa. Inde accedit quod nihil in sermonibus his de
sanctis parvulis istis, pro parvulo Jesu occisis teti-
gimus : quorum festivam hodie solemnitatem cele-
bramus. Distulimus vero usque modo, si memini-
stis, vobis ostendere quid putamus per hoc nobis
designatum, quod consultum est parvo Jesu, per fu-
gan Joseph cum eo, et cum matre ejus in Ægyptum,
ne perderetur ab Herode : et illo nihilominus
filio masculo in Apocalypsi, ut per raptum ejus ad
Pnum et ad thronum ejus evaderet, ne devoraretur
a dracone (*Apoc. xii, 5*). Quæ cum unum quid, ju-
xta hunc, quem usque nunc secuti sumus sensum
innuere videantur, spiritualia in se invenientur con-
tinere, et præferre documenta, si spiritualiter fuerint discussa.

II. Accipite itaque, quod nobis super hoc sentire
datum est : quod accipientes, his quæ vobis idem
Spiritus super eisdem revelare dignabitur, nullaten-
tus, queso, id velitis comparare. Angelus Domini
apparuit in somnis Joseph (*Matth. ii, 13*). Quis putat angelus iste est? putatis quod interna inspiratio est? Sic ego interim accipio donec vos me
verius super his instruatis, propter illud Apostoli,
quia oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor
hominis ascendit, **146** nobis autem revelavit Deus
per Spiritum suum (*Joan. iii, 8*). Et illud Domini in
Evangelio : *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus
audis* (*Joan. iii, 8*). Non ambigo hunc angelum apud
nonnullos vestrum apparuisse in somnis Joseph,
qui sunt somni Joseph? fortassis puri sunt et devoti
animi per contemplationem, et ad interna recessus
et ad superna excessus. Pius namque et fidelis animus
ipse etiam est Joseph, a cunctis carnis vol-
uptatibus per plenam mortificationem, et a cunctis
mundialibus occupationibus et negotiis sæcularibus
per plenum contemptum recedit, et intra semet-
ipsum ad seipsum introiens et cuncta a se, pro posse,

A irruentia rerum transeuntium phantasmatæ manu
sanctæ puritatis abigens, stratum sibi in illa interna
quiete facit; in quo clauso ostio, non solum illo
quinquepartito corporis, per quod corporalia in-
gredi, sed et omni ostio cordis, per quod ipsæ so-
lent corporum imagines et similitudines se ingerere:
in pace in idipsum dormit et requiescit (*Psal. iv,
9*). In qua pace, in quo eo ipso, in qua dormitione,
mente nonnunquam excedit Deo; somnos habens
non minus suaves quam salubres: in quibus an-
gelus Domini appetet.

III. His sonnis, suavi quiete, et quieta suavitate
Sponsus intendit, quando, pausante ea inter bra-
chia sponsi sui, idem Sponsus adjurare censuit li-
alias Jerusalem per capreas, cervosque camporum,

B ne suscirent, neque evigilare facerent eam, donec
ipsa velit (*Cant. ii, 7*). Ut scirent videlicet infirmæ
aniæ, devote tamen, quarum infirmitas per sexum
femininum, et devotione denotatur per pacis locum;
ut scirent, inquam, hujusmodi anime in ipsos co-
lestes spiritus, qui ad (*ibid.*) instar caprearum et
cervorum in campus intima penetrarent, et summa
peterent, in latitudine illius divinæ contemplationis
se irruere cum ab his suavissimis somnis importu-
nitate temeraria, et temeritate aliqua importuna
Sponsum excitare præsumunt. In ejus autem posuit
voluntate evigilare dilectum suum, sciens eam do-
ctam esse ut noverit discernere, et quando debeat
mente excedere Deo, et quando sobria esse nobis
(*II Cor. v, 13*). O quam suaves, quamque securi hi
sonni ejus! nam quomodo non suaves cum inter
Sponsi sui brachia pauset? quomodo non securi,
cum ipsum prohibitem sollicitum habeat, ne illam
aliqua ex filiabus excitare præsumat?

IV. *Læva*, inquit, *ejus*, haud dubium, quin dilecti
sui, sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur
me (*Cant. xxi 6*). Nonne molle admodum hoc stra-
tum ejus, in quo pulvinar sponsi habet lævam: in
quo coopertorium, dexteræ illius habet amplexum: in
quo pro culictra ipsius habet prudentiam? Haec
est quam in utraque tam in dextra, quam in læva
habet, quæ pietas est: ad quam admonet electum
Apostolus discipulum, asserens eam ad omnia util-
lem esse, promissionem vitæ habentem, quæ nunc
est et futuræ (*I Tim. iv, 8*). Vitæ plane quæ nunc
est et futuræ. Illius quidem propter lævam, quæ
sponsæ adest sub capite: et futuræ, propter dext-
ram ejus, quæ amplexabitur eam. Nonne angeli
descendent et ascendunt super Filium hominis?
(*Joan. i, 51*.) Sed descendere super eum non pos-
sent, nisi subitus esset, ubi læva ejus est, sub capite
sponsæ suæ: sicut nec ad eum ascendere nisi supra
esset, ubi dextera ejus amplectitur eam: suaviter
nunc lævam Sponsi sui sponsa substernit capiti suo:
sciens dexteram ejus quandoque amplexaturam
eam: ex perceptione presentium numerum firmam
habens exspectationem futurorum, fructum, quoque
suum habens in sanctificationem, finem vero vitam
æternam (*Rom. vi, 22*). In hoc molli strato suaviter

pausat, noster Joseph; intendens quam sollicite ab magnam quæ ei inest, virtutem: secundus vero suavibus somnis suis, in quibus angelus Domini apparet ei.

V. Et primus quidem somnus ejus est, ab omni, ut breviter dicam visibilium et sensibilium cupiditate expediri. Somnus admodum suavis iste: quia dum noster Joseph ei sollicite intendit in quadam quiete triplici pausat. Per eum namque a curiosa et vana voluptate, et voluptuosa ac vanâ curiositate solvit. O suavis somnus! Nonne suavem tu asseris somnum; carnalis concupiscentia voluptate non sedari, secularis occupationis curiositate non dispergi, sublimis dominationis vanitate non extollis? Ecce tridens in caldariis coctarum carnium (*I Reg. ii, 13*): ecce sagittas tres infixa in corde Absalon (*II Reg. xviii, 14*). ecce uxor ducta, quinque boum juga, villa empta, quæ a cena dominica invitatos alienos reddunt (*Luc. xiv. 20*): Ecce deinde concupiscentia: canis animam reprobam polluens, concupiscentia oculorum dispersgens, superbia vitae extollens (*I Joan. ii, 16*). A quibus omnibus liber noster efficitur Joseph; dum somno huic non minus suavi, quam salubri in hac triplici quiete intendit. Prima namque quies mundum cum conservat a sorde carnalis corruptionis: secunda quietum reddit a sollicitudine negotii secularis: tercia vero **147** liberum efficit a fastu tumidae dominationis. In prima corporalis passio mortificatur, in secunda mundialis occupatio intermittitur: in tercia ambitio dominantis contemnitur.

VI. Secundus autem est somnus bujus, de quo loquimur, Joseph irruentes rerum corporalium imagines, atque s' militantes a cubili cordis ejicere, et cuncta ingerentium se phantasmatum fragmenta repellere. Qui quidem somnus eo precedentem illum excedit in suavitate, quo eam superat in puritate. Nam magna contingit Joseph, in illo somno, suavitatem potiri: dum illi per eum datur nullis rerum visibilium seu sensibilium cupiditatibus vivendo irretiri. Sed in isto longe majori, dum illi, per eum, confertur nullis corporalium phantasmatum imaginibus, sive, si ita malis, nullis corporalium imaginum phantasmatibus speculando involvi. Quis, quæso, est, qui diu huic valet intendere somno? Quis, inquam, est hic et laudabimus eum: facit enim mirabilia in vita sua (*Eccles. xxxi, 9*). Cum eni in primo illo somno mundum, et quæ mundi sunt, carnem etiam, et quæ carnis sunt, devincit: in secundo isto ipsum quaque animalium potenti quadam libertate, et libera potentia excedit: Quid jam huic restat Joseph, nisi dum in primo somno omnia transgreditur corporalia, in secundo omnia spiritualia, tertium quemdam somnum capiat, in quo ad ipsa, quantum in hoc exilio possibile est, pertingat divina?

VII. Cuneta igitur quæ creatæ sunt, visibilita et invisibilia transcendat, atque in illo omnium corporalium et spiritualium, termino requiescat: et suavissimum quidem [al. quemdam] hunc arbitror somnum. Si enim primus tili videtur somnus suavis,

ob magnam quæ ei inest, virtutem: secundus vero suavior ob defacatam, quam confinet puritatem: cur non hunc tertium asseres suavissimum ob angelicam, quæ plenus totus redundat, felicitatem? Ecce isti sunt somni Joseph, in quibus suaviter pausat, in quibus et angelus Domini ei apparet. Cumque in singulis appareat ei, ad hunc maxime ista ejus, da qua nunc agimus apparitio pertinere videtur, in qua se ei manifestans curat monere eum ut, tollens puerum et matrem ejus, fugiat in Egyptum: pro eo quod instat tempus, ut Herodes querat puerum ad perendum eum. Quo plus enim in puritate mentis proficeris, eo magis et magis tibi infestam in tentando superbiam habebis.

VIII. Videte ne forte primum ad illud pertineat quietum silentium, de quo legitis: quod cum illud omnia haberent [al. haberet] mediumque pertineat ab hoc iter noctis, quod cum in corsu suo haberet nocte, omnipotens sermo Domini de cœlo, a regalibus sedibus dicitur venisse (*Sap. xviii, 15*). Nonne cum visibili, et sensibili cupiditatibus mens irretitur: cum videlicet, ut hoc aliquantum fusius ostendamus, vel sorde ardenter desiderat inquinari voluptatis, vel nimietate eam contingit dispersi terrenæ sollicitudinis, vel appetitu hue illueque ferri tumido ac vanâ dominationis: magnus et pravaliens atque tumultuosus quidam in ea est strepitus clamoris? sed sileant haec omnia calcata prorsus voluptate carnis, abjecta inquietudine terrena sollicitudinis, despecto etiam fastu elata dominationis: sileant haec omnia apud Joseph, ut iam pausante et soporante eo, primum silentium teneant omnia sua. Sileant nihilominus apud eum rerum corporearum, et similitudinum phantasmatæ: que et ipsa, in ejus conclave, in quo serenus ille et quietus Dominus debet habitare, immensi solent, cum eis conceditur introitus, emittere rugitum clamoris: juxta illud, quod super hoc conqueritur et deplorat Jeremias; asserens ea vocem dedisse in domo Domini sicut in die solenni (*Thren. ii, 7*): et ejus iam me ium silentium tenent omnia; quoque tertium silentium ejus in cœlo fiat, quod cum indulgetur non plena fit hora, sed dimidia (*Apocal. vii, 1*): et quidem vix vel illa sentitur: quia et quasi præmittitur. Hoc autem silentium ad illum Joseph tertium somnum pertinet, in quo idem Joseph verbum suscipiens absconditum, cuius furtive suscipit avis venas susurri ejus (*Job iv, 12*): ita illi soli detinetur verbo intentus, ut pro suavitate divina in eo sonantis vocis, silentium imponat etiam eloquii angelicis.

IX. Ad hunc etiam somnum spectare videatur tertium illud iter noctis, quod est contemplatio sublimis, qua usque ad ipsum Deum pertingitur: quæ cum ita cucurrit, ut medium contigerit, tenentibus tunc omnibus apud Joseph medium silentium, et sentientibus non nihil de tertio, omnipotens sermo Domini de cœlo a regalibus sedibus venit: quia in hoc somno angelus Domini puniturus eum cum consilio suo, contra cru-

dele propositum Herodis apparuit Joseph. Noctem vero pro quiete accipimus, quæ et pro quiete insti-
tuta est: asserente beato Ambrosio Deum Cœtorem omnium, polique Rectorem, noctem **148** vestissæ soporis gratia, artus solutos ut quies reddat labo-
ris usu. Que primum in suo cursu iter habet tunc, cum expeditus et alleviatus Joseph iste ab omnium visibilium et sensibilium cupiditate, quia ad hoc cur-
sus iste pertinet, pausat in somno primo; medium autem, cum pausat in secundo; quia de tertio ejus minere aliquantulum jam dictum, non quidem quod impossibile est, ut plene exprimeretur, sed ne omni-
nino prætermitteretur. Venit itaque omnipotens sermo Domini de cœlis a regalibus sedibus, pro eo quod interna inspiratio (que incessanter in cœlestibus beatas illas summi Regis sedes, supernos illos spiritus loquitur, sine tilla exceptione docet de omnibus) animam devotam visitat: quæ dum eam confortat, dat ei in se, ut ait Paulus, omnia posse (*Phil. iv, 13*): ut jure hic omnipotens sermودicatur. Qui quidem sermo angelus est Domini, in somnis apparet Joseph.

X. Et profecto triplicem superius Joseph somnum ostendimus, sicut scitis; et ter, si volumen evangelicum revolvitis, apparuisse ei in somnis angelum invenietis: primo namque ei apparuit moniens eum, ne timeret accipere Mariam conjugem suam, cogitante eo dimittere illam (*Matth. i, 20*): causam ei explicans, *quod*, inquit, *in eanatum est de Spiritu sancto est*. Et subinserens, *Pariet, ait, tibi filium, et vocabis nomen ejus, JESUM*. *Ipse enim salvum faciet populum a peccatis eorum* (*Ibid.*). Secundo vero cum instantे tempore, quo Herodes quæreret puerum ad perendum eum, præcepit ei, ut toleraret puerum et matrem ejus et fugeret in Agyptum et esset ibi usque dum diceret ei; non celans causam sue vel illius fugæ, vel inibi moræ (*Matth. ii, 13*). Sed dicit mihi inter haec fortassis aliquis verstrum: De hoc loquere et exhortare, quia hoc exigit materia tua. Sic faciam, sed exposita causa pri-
mae angeli apparitionis, et tertiae, evidentius haec media innotescet. Tertio ei apparuit, quando defuncto Herode imperavit ei ut cum puero et matre ejus iret in terram Israel (*Matth. xix, 20*). Qui etiam ut nihil ex his præteriisse videamur, cum audisset de Archelao quod regnaret in Iudea pro Herode Patre suo, timuit illo ire. Et admonitus in somnis (quoniam in hac admonitione nulla de angelo fiat mentio), non quidem de terra Israel recessit, sed in partes Galilæas recessit: et veniens habitavit in Nazareth (*Matth. xxii, 23*). Quid sibi volunt haec? Quæ utilitas quod breviter referuntur ad memoriam, nisi et exponantur breviter ad intelligentiam? Quid sit Joseph, quidve Maria, quid etiam puer Jesus, dixi vobis jam et auditis. Quod si iterum vultis audire, Maria Joseph desponsata superna est sapientia, fideli et pio animo adjuncta: et purus vere salutis fructus, puer est Jesus.

XI. Et quam sæpe contingit, et maxime in primor-

A dic conversionis ipsius animi, ut adjuncta sit ei sapientia ad nonnullam agnitionem, et neandum ple-
nam dilectionem clarificato videlicet eodem jam animo per intellectum, neandum autem succenso per affectum. Cum tamen ipsa sapientia erga eum multa apud se habeat bona in occulto proposito, cogitans de eo *cogitationes pacis*, et non afflictionis (*Jerem. xxix, 11*): que quandoque confert ei, tunc scilicet, quando per plenum ad eum fuerit amorem conver-
sus. Et hoc est, quod cum esset desponsata Mater Je-
su Maria Joseph, antequam convenienter inventa est in utero habens de Spiritu sancto (*Matth. i, 18*). Dunn enim priusquam in unam sapientia et animus plene consentiant voluntatem, illa apud se, quo ipse quan-
doque ditandus est, fructum in occulto conservat spirituale. Nonne antequam convenienter Maria et Joseph, invenitur in utero habens de Spiritu sancto? suam vero inter haec animus infirmitatem agno-
scens, sapientiae prærogativam intelligens, super hoc, quo oppugnat, obstupescens: ut sit iste Joseph vir justus, tribuens hac in parte quod suum est uni-
cuique, proponit in occulto se alienare, nolens ei adhærere in exercitio per affectum, cui jam appro-
pinquaverat in ingenio per intellectum, quod est Joseph nolle traducere Mariam, sed velle occulte di-
mittere eam. Hinc sæpe contingit quod multi a ho-
no, quod illuminati agnoverunt, resiliant: dum se sæpe et nimis infirmos intelligunt, et bonum illud ar-
duum et grave ad exercendum conspiquant. Nonne ho-
rum tibi videtur personam gessisse, qui viso miraculo
piscium: *exi, ait, a me, Domine, quia homo peccator sum?* (*Luc v, 8.*) Non dissimili autem modo videtur mihi sapere, immo despere spiritualis et moralis iste Joseph, qui inveniens quidem Mariam habere in utero, sed, quod habet, ignorans esse de Spiritu sancto, nolens eam traducere, voluit occulte dimittere eam? (*Matth. i, 20* et seqq.) Unde, hec co cogitante, ne-
cessere est ut appareat ei angelus, qui eum moneat, ne timeat accipere Mariam conjugem suam, asserens, quod in ea natum est, esse de Spiritu sancto: eamque **149** paritum ei filium, cuius nomen vocabit Jesum, pro eo quod salvum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. i, 20*). Quæ nimur omnina tunc sunt, cum mentem ad aggrediendum laborem spirituale, timidam et pusillam, et ideo proponen-
tem superne non adhærere sapientiæ per exercitium, sed eam occulte deserere; superna gralia visitat ex-
citans eam ad audaciam, et animans ad fortitudinem: dans ei intelligere, quam magnam ei haec, de qua loquimur, superna sapientia conferet sanctitatem: *fructus enim Spiritus est charitas* (*Gal. v, 22*): que cum operit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv, 8*), filius est Mariae dictus ex re Jesus, pro eo quod *salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (*Matth. i, 21*): quia internas mentis cogitationes amor sin-
ceræ charitatis a cunctis mundat delictis.

XII. Hic itaque primus est somnus Joseph, om-
nium scilicet visibilium et sensibilium contemptus, in quo infunditur ei per unctionem illam, quæ do-

cet de omib[us] (*I Joan.* ii, 27), ne, quidquid labo- riosum videatur esse abhorreat exercere. Sed sicut hunc Joseph timor excitat nocturnus, ut timidus ad laborem et futurae gratiae nescius nolit traducere Mariam, sed occulte dimittere eam, quosque liberatus, revelante ei angelo, a nocte, sciat illuminatus quid portet in utero: Et ipso nihilominus robore, liberatus ab inertis timore, animatus agnoscat, quod tantum ac talem, quantum et quamlibet superius descripsimus, filium ei paritura sit: ita multum ei metuendum, ne natum hunc puerum Herodes quaerat, quæsitus inveniat, et inventum perdat. Quod quidem quid sit, in sermone præcedenti ostendimus; in hunc quem modo habemus in manibus, sermonem disserentes, quomodo ei consolendum est, ne quæsitus inveniatur, et inventus perdat. Apparens ergo angelus Joseph monet ut tollens puerum et matrem ejus, fugiat in Ægyptum (*Matt.* ii, 13). Quod tune sit, cum internæ inspirationis instinetu animus eruditus ad tenebras confugit insirmitatis suæ: quia tenebras Ægyptus sonat: vel ad latibulum judicii divini, vel ad caliginem, qua de his, quæ super eum ventura sunt, involutus undique tenetur: ut hoc triplici modo humiliatus, fructum, quem habet salutis, immunem conservet a peste elationis, quasi in Ægyptum puerum protegens Jesum a persecutione Herodis. H[ic] sunt tres principales inter alios modi, quibus discretus animus, salutis in se fructum a corruptione superbie custodiare solet illæsum.

XIII. Primus est cum suam plene infirmitatem conspicit, quam proclivis, verbi gratia, ad vitia sit, quam ad virtutes invalidus, ceteraque in quibus corruptilib[us] et fragilia sua videat, sibi præ oculis representat: ut dum ea caute considerat, vel a sagitta superbie se vulnerari non sinat, vel ad hauc Babylonem suam, juxta prophetam, ut cunetur veniat (*Jerem.* li, 9). Secundus vero est, cum, etsi aliquid boni nunc operari videtur, an in eo perseveraturus sit, an non, funditus ignorat: quid medo sit utcumque sciens, quid autem post modicum futuræ sit penitus nesciens. Ubi quidem hodie pedem ponit in opere videns, sed quid ei crastinus pariat dies prævidere non valens. Et tertius est; cum, etsi aliqua bona faciat, et bona se videat heri perpetrassæ, propter præterita: et bona perpetrare hodie, propter præsentia; et bona se sperat perpetrare cras propter futurum propositum quod habet ad futura: quomodo tamen ea occultus et districtus *Judex* examinet, qualiter ea apud se penset, omnino nescit. Seit enim, attestante Scriptura sacra, justos esse et sapientes, et opera eorum in manu Dei esse, et tamen nescire hominem, utrum odio an amore dignus sit (*Ecli.* ix, 1), sed omnia usque in futurum reservari incerta. Audit quoque Paulum dicere de se, quod nihil sibi est conscient, sed in hoc tamen justificatus non est, pro eo quod qui iudicat eum Dominus est (*I Cor.* iv, 4).

XIV. Haec sunt tenebrae quibus se involutum vi-

A debat qui dicebat: *viro cuius abscondita est ria, et circundedit eum Deus tenebris* (*Job* iii, 24). Ad quas nimirum tenebras interna inspiratione animus instructus confugit, ut opus suum bonum illesum a peste conservet elationis, quasi Joseph, qui ad hoc fugit in Ægyptum, ut puerum Jesum a persecutione custodiat Herodis. Tertio vero modo filius ille masculus in Apocalypsi draconem evasit: de quo legitis, quod ad Deum et ad thronum ejus rapta[us] fuit. (*Apoc.* xii, 5). Nam quid est filium masculum ad Deum et ad thronum rapi, ut draconis evadat devorationem, nisi actionem fortè et strenuam a Deum et ad ejus districtum judicium referri, ne electionis incurrat corruptionem? rapiatur itaque filius masculus ad Deum et ad Thronum ejus, ut dum, B quod non justificabitur in conspectu ejus omnis 150 vivens (*Psal.* cxlii, 2), considerat, nequaquam de bono opere tuo te extollas, sed humilis te sub potenti manu Dei, qui est benedictus in secula. Amen.

SERMO XXXVI

ITEM IN DIE FESTO SANCTORUM INNOCENTIUM.

De eadem re unde supra.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Abraham in typo viri religiosi, evasurus famem fugit in Ægyptum, tendens tabernaculum inter Bethel et Hai. — 2. Tripandamus semper ex intuitu proprie iniquitatis, sperandum in divina clementia multitudine. — 3. Noster progressus in spiritu non es sine defectu. — 4. Quenam sint damna et remedia superbie. — 5. A facie Herodis, et Archelai, ex nominis etymo, prelursorum superbie, recedendum in Galileam, et habitandum in Nazareth. — 6. Abraham in Ægypto non audet Sarai dicere suam uxorem, quia omne datum desursum est. — 7. Vere est prudentia ex munere pateri divino, si quid est virtutis in animo. — 8. Pharao, in typo cenodoxorum, ut flagellatur a Domino, et humiliatur. — 9. Ferrum a manubrio filii prophetarum dilabitur, cum elationis motu donum gratiae deperditur. — 10. Ad parculos imitandos parænesis.

I. Videtis jam, ut arbitror, fratres, quam dat bonus angelus consilium Joseph, ut fugiat in Ægyptum, quia Herodes querit puerum ad perdendum eum (*Matt.* ii, 13). Quiddam vero ad hunc pertinens sensum legimus in Genesi: ubi habetis de viro illo sanctissimo Abram: nondum vero erat dictus Abraham, quando descendit in Ægyptum, quia prævaluerat famæ in terra (*Gen.* xii, 10). Ille in Ægyptum descendit: Joseph autem in Ægyptum fugit; ille us evadet famem: hic autem, Herodem. Ecce de mysteriis ad mysteria transinus, de sensibus ad sensus: prout placet et inquantum placeat Spiritui, qui precedit et illustrat nos. Gratias illi. Sed quid? Nunquid ad investigandum nobis non erit necessarium, cum ei ad proponendum id nobis non fuerit pigrus? Tetendit, ut ait Scriptura, tabernaculum ab occidente habens Bethel, et ab oriente Hai (*ibid.* 8). Quis est hic Abram, qui interpretatus dicitur *excelsus*, nisi devotus et religiosus quilibet, quem ei in proferendo ex se actionem bonam, quasi in generando prolein sanctam, fervor boni desiderii

secundum; in studendo soli Deo placere rectitudine intentionis reddit excelsum? Nam tandi Patris nomine, cares, tandi etiam in infimis es; quandiu in cessando ab operibus bonis sterilis, et in querendo favorem humanum in imo versaris. Iste suum inter Bethel et Hai tabernaculum tetendit: quia quisquis devotus et religiosus praesentis militiae et peregrinationis sua*e* statum (quia militantium et peregrinationum tabernaculum est) inter illam, quam de consideratione divinae misericordiae concipit spem, et quam in intuitu propriae miseriae incurrit confusione, habet. Dicunt namque Hai sonare confusione, Bethel autem domus Dei interpretatur; et si ita est, quid est Abraham inter Bethel et Hai tabernaculum tendere, nisi virum religiosum sic in praesenti militia et peregrinatione vitam degere, ut sciat quidem modo in contemplatione illius domus non manufacta, quae aeterna in celis est, sperare (*I Cor. v, 4*); modo vero in intuitu propriae confusione trepidare. Qui etiam altare ibi Domino aedificat, pro eo quod in hoc statu suo cor apud se inundum et spiritum rectum in visceribus suis (*Psalm. L, 12*) praeprparat: in quo holocausta illa, quae Psalmista medullata nuncupat (*Psalm. LXV, 15*), omnipotenti Deo offerre queat.

ii. Sed magna discretione indigemus, ut fructuose geminam hanc apud nos considerationem habeamus, ne forte indiscreta nos vel trepidatio nimis pavidos ad desperationem, vel spes nimis lateos reddat ad dissolutionem. Quam nimur tunc te scias fructuose habere, cum sic studes sentire de Domino in bonitate, ut in te ipso non omittas confundi in propriae consideratione fragilitatis. Sic autem in intuitu propriae nequitiae trepidare, ut in contemplatione divinae clementiae studeas sperare. Sic dum ton solam Domino cantas misericordiam ne insolescas, nec solum iudicium ne despères; sed utroque eum cautico (*Psalm. c, 1*), per timorem prostratus, et per spem erectus, exsultando ei cum tremore et tremendo in conspectu ejus cum exultatione, collaudas: ad perfectam plagas tuas pertingere satum lateris, dum eis vinum simul et oleum infundis. Unde et hic Abraham sic tabernaculum suum tetendit, ut ab occidente quidem Bethel, et ab oriente haberet Hai: ut tu quoque cum interna tua cogitatione vides te debere **151** vergere ad occasum pondere proprio, spes te tamen ad beatorum pertinere Ecclesiam. Haec est enim Bethel, ut cum ex munere divino venustari te ortu solis justitiae consideras, ne forte gratiae destitutus auxilio in confusione proruas vitiorum, perimescas. Magna autem discretionis cautela opus habemus, ne vel eum bonitatem divinam intueri studemus, quatenus ne nimis reddamus perturbati, cum ad nostram oculos mentis calamitatem reflecturus, statim ad divinam eos pietatem erigamus: et ne rursum nimis exhilarati, cum divine clementie serenitatem aspicimus, in propriae confessim confusibus horrorem mentis intuitum sigamus, tunc fixo tabernaculo

A nostro ibi ab occidente habeat Bethel, hic autem ab oriente Hai.

III. Quod cum sollicite agimus, ad magnum sanctitatis profectum pertingimus, quia sic suo tabernaculo tenso, sic etiam altari Domino aedificato, perrexit Abraham vadens et ultra progrediens ad meridiem (*Gen. xii, 10*). Quid enim est Abraham pertinere et ultra progredi ad meridiem, nisi devoluti quemlibet, quem iste designat Abram, magis semper in sanctitate proficeret, et affatu sancti Spiritus attactum ad religiosam tendere conversationem? Sed dum sic paratur suscitare Leviathan (*Job iii, 8*), spiritualis nonnunquam, urgente tentatione, in aliquo minuitur profectus, sanctitatis quoque arrepta incurritur defectus: quia dum sic pergit et progressus est Abram ad meridiem, facta est fames in terra. Fames in terra defectus est internae refectionis in anima. Sed dum hanc imminentem sibi famem Abram sentiret, quod sibi consilium invenit, ne fame eadem periret? quid dicit Scriptura? *Descendit*, inquit, *Abraham in Aegyptum, ut peregrinaretur ibi* (*Gen. xii, 10*). Quare descendit in Aegyptum, qui paulo ante perrexit vadens et ultra progrediens ad meridiem? *Pravalerat enim fames in terra*. Non habetis necesse inquirere quid significet descensio in Aegyptum: si retinetis menoriter quid mysterii in se salutaris contineat fuga Joseph in Aegyptum. Causa quoque descensionis illius inopia famis, et fugae istius saevitia erat Herodis. Verum si fames internae defectus est gratiae, per quid idem incurritur defectus, nisi per tumorem superbiae? Qui enim humilius dat gratiam, ille superbis et non datum non confert, et habitam aufert (*Jacob. iv, 6*). Nam qui dixit: *Omnis vallis impletur*, idem et subintulit: *Et omnis mons et collis humiliabitur* (*Luc. iii, 17*). Sane quia parvulus esse desuit in oculis suis Saul, recessit ab eo Spiritus Domini (*I Reg. xv, 17*); et datus est Paulo stimulus carnis suae, angelus Satanae qui eum colaphizet (*II Cor. XII, 7*); non quidem quia magnitudo revelationum eum extulit, sed ne extolleret.

IV. Instante itaque famis hujus tempore, Abram in Aegyptum descendit, ne videlicet gratiae internae refectio tumore quodam devotum quemlibet extollat, in triplicis, quam superius expressimus obscuritatis consideratione se humiliet: illoque Joseph fugiat, ne Herodes puerum perdat. Videatis ergo quam necessarium est Joseph, ut in sonno eum instruat angelus, quomodo puerum Jesum ab Herodis custodiat persecutione. Quia in tanta puritatis perfectione indiget ab interna crudiri inspiratione, qualiter salutis, quem exercet, fructum a superbicie protegere possit corruptione, quia quo majori mens tua puritati insistit, eo grayiores a superbicie impetus sustinet. *Et erat*, inquit, *ibi usque ad obitum Herodis* (*Matth. ii, 15*). Videat quia quandiu vivit Herodes non audet exire de Aegypto Joseph. Nihil enim invenio vivacius, quo superbicie vel praeccavetur, vel vincitur, quam cum supradicta triplex consideratio sollicite habetur. *Sed*

defuncto isto, de quo loquimur, Herode, appareret in A et ejus esse uxorem asserant, ipsumque occidant. somnis Joseph huic angelus dicens : *Surge et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israel*; subdidit et causam : *defuncti sunt enim qui quererent animam pueri* (*ibid.*, 20). Defuncto Herode, extincta videlicet elatione, terram potest Israel adire, ut mente Deum videat, quod Israel sonat, cui, ut tantæ rei intendat, jam vacat, pro eo quod contra motum superbæ pugnare necesse non habet.

V. Sed occulta bona sua incauta confessione detegere non præsumat, ne id vitium superbæ quod ex jactantia gignitur, corrumpat. Quod ad hoc mihi videtur posse referri, quod iste, de quo multa jam diximus, Joseph, cum audisset quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illo ire (*ibid.*, 22). Archelaus namque agnoscens leo dicitur, per quem jactantia exprimitur. Quæ, dum aræana nostra per occultam scientiam dignoscit, per apertam ex more leonis arrogantiæ devorare satagit. Quod ergo in hoc somno deo videt Joseph temere in publico confiteri refutat; sciens Archelaus regnare in Judæa pro Herode patre suo, quia extincto superbæ tumore, qui vult **152** timeri, dominatur in arroganti confessione, quod sonat Judæa, proles ejus, jactantia, quæ cupit amari. Magis autem secendens in Galileam habitat in Nazareth, dicens Deo : *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* (*Psalm. cxviii, 18*); et se non arbitrans comprehendisse, etiam cum consummavit, deputet se incipere (*Ecclesi. xviii, 6*). Siquidem Galilea revelatio, et Nazareth teneritudo floris dicitur. Petat Deum obnixe, ut revelet quid velit, implens eum agitacione voluntatis suæ; et quidquid agit, se magis incipere eredat, quam unquam consummasse, et floris potius teneritudinem, quam fructus deputet maturitatem. Videtis itaque quod nequaquam mors Herodis plenam conferat securitatem Joseph, timente eo Archeham filium ejus.

VI. Sed nec abs re, de quo superius diximus (*Gen. xii, 12*), descensio ejus in Ægyptum, timente eo, ne cum viderent Ægyptii Sarai tam pulchram esse, eam ejus uxorem esse assent, ipsumque occidant. Et ideo persuasit ei, ut se dicere ejus esse sororem. *Et Joseph secessit in partes Galilæe*. Observero non sit onerosum vobis, si brevi hæc expositione in fine sermonis hujus attingamus. Quid de his verax dicit historia? *Cum prope esset ut ingredieretur, haud dubium, quin Abraham in Ægyptum, dixit Sarai uxori sue: Noli quod pulchra sis, mulier, et quod, cum viderint te Ægyptii, dicent: uxor illius est; et occident me, teque reservabunt*. Dic ergo obsercro, quod soror mea sis: *ut bene sit mihi, vivamque ob gratiam tui* (*ibid.*). Ut breviter percurramus, quæ est hæc pulchra uxor Abræ, nisi prudentia, quam vir sapientias vocat anicam suam (*Prov. vii, 4*), quæ in interna illa domo principatur? quia principes mea Sarai dicitur, que etiam deinceps spirituali nitet. De hac quændam est viro justo: ipse enim est, ut jam sc̄p̄e diximus, Abram; ne eam videntes pulchram,

B quæd tunc sit cum tenebris cordis motus [ipsos quoque exprimunt Ægyptii] persuadent, ut putemus, quam habemus prudentiam, nostram esse propriam: et non ab ipso Paire luminum, qui voluntarie genuit nos verbo veritatis suæ (*Jacob. i, 18*), neque nobis commendatam [*al. commendatam*] et accommodatam, ut nos spiritualiter perimant. Quasi Ægyptios videre mulierem pulchram esse eamque uxorem esse Abræ, dicere est, occulitos cordis motus vanitate caliginosos sibi ad blandiri super subtilitate sapientiae, et prudentie acumine. Hoc est enim pulchram Sarai admirari, eamque appetitum vanitatis trahere, ut putetur quod subtilitas est in animo, magis ex acumine esse proprio, quam ex munere divino.

VII. Verum, quidquid vanum illud sit et frivo-
lum, in quo deceptæ cogitationes blandiuntur, ipsa
necesse est, ut in cunctis prudentia humilietur, a
quo hominem spiritualiter seit generatum, ab
codem se homini infusam esse fateri non dedignetur.
Quod est Ægyptis Sarai pulchritudinem laudanti-
bus, eamque uxorem esse Abræ assertoribus,
ipsam magis se ejus esse sororem affirmare. Totus,
fratres, hic prudentie homini insitus fructus est, ut
in veritate ipsa se videat. In omnibus, in quibus
subtiliter callebat, veraciter se humiliet, et a solo Deo
se esse recognoscatur. Lieet in homine sit, ab homine
tamen se esse abnuat, ut quo magis a solo Deo se
esse confidit, eo majus ab eo in discernendo aug-
mentum recipiat. Nonne bene tibi videtur esse soror
Abræ ipsa Sarai; et quia sic apud eum vivitur, et
in talibus vita spiritus ejus (*Isaiah. xxxviii, 16*), etiam
animam vivere ob hanc gratiam sui, cum hoc modo
se ejus dicat esse sororem? Quid est, quod dicit:
Et occident me, et te reservabunt? Ego puto vanos
cordis motus vani appetitus nuerone hominem spi-
ritualiter necare, sibiique sapientiam vindicare, id
est quod audis, et Ægyptios Abram occidere et
Sarai reservare; quod ne flat uxorem se Abræ
deneget, sororem affirmet, ut humilietur se intuens
prudentia manus se fateatur divinum, acumen se
diffiteatur esse humanum.

VIII. Viderunt, inquit, Ægyptii mulierem, quod
D esset pulchra nimis, et annuntiaverunt Pharaoni, et
laudaverunt illam apud eum (*Gen. xii, 14*). Discop-
rientem sive dissipantem Pharaon sonat, et appeti-
tum vanæ glorie designat, qui dum inaniter occulta
nostra bona detegit, ea nimis dissipando destruit:
juxta prophetam, qui vineam suam in desertum
asserit ponit, dum ejus contigit sicum decorticari
(*Joel. 1, 7*). Et Ægyptios quodam modo apud Pha-
raonem mulierem laudare, est caliginosos mentis
cogitatus, prudentiam ostendendo laudabilem, ut
vanæ glorie commisceatur, appetitui persuadere
conari. Quæ profecto prudentia dum vehementer
insistentibus cogitationibus vanis auscultat, in po-
testatem nonnunquam, humanum appetendo favo-
rem, redigitur elationis. Verumtamen lieet ita per-

violentian cenodoxia **153** vincat: ipse quoque in electis suis Dominus elationis tyrannidem humiliat, qua humiliata subtractum ad tempus gratiae in eis donum reparat: quia *flagellavit Dominus domum Pharaonis plagis maximis propter Sarai uxorem Abrae* (Gen. xi, 17). Sicut ei redditus est. Quid enim flagellata domo Pharaonis uxorem sublatam amissam Abraham redonari est, nisi humiliato a Domino elationis dominio, viro justo gratiam amissam restitui?

IX. Simile aliiquid in Regum quarto libro (*IV Reg. vi, 5 et seqq.*) legimus: ubi invenimus quod cum cedentibus in Jordane ligna, una cum Eliseo, filius prophetarum, uni eorum de manubrio ferrum prouileius, et in aquis demersum non appareret: idem ei Eliseus, praeciso ligno dilapsum restituit ferrum, quod didicisset ipso exclamante, mutuo se illud accepisse, et in quo loco id contigit cecidisse. Ferrum quippe de manubrio in succione lignorum fortuito prosiliens, donum est gratiae a corde, in exercitio virtutum, interveniente elationis motu, evanescens. Sed cum tibi tale quid contigerit, voce cordis valida clama ad illum, qui in loco pro te Calvariae est occisus, magis asserens te ex mutuo illud accepisse, quam ex te id, vel tuum esse. Tunc autem ille, a quo omnes discipuli ejus, relicto ipso diffugerunt (*Matth. xxvi, 56*): qui etiam capilli (*Luc. vii, 38*) ejus sunt, qui omnes quoque numerati sunt: ille, inquam, sic calvus propheta potens in opere et sermone (*Luc. xxiv, 19*), cum veritate confessio- nis tue locum ei ostenderis ruinæ, praeciso per poenitentiam cordis ligno, donum tibi restituet amissum. Et haec quidem omnia ad id pertinent, quod præcipitur Joseph, ut fugiat in Ægyptum: quia Herodes querit puerum ad perdendum eum. Sed ecce in longum prostratus, dum mysticos in sacra Scriptura sensus scrutari dulce habemus. Jam debitum exposuit tanta prolixitas finem.

X. Igitur, quæ vobis de triplici somno Joseph, et de triplici angeli apparitione dicta sunt, in memoriam conservate conferentes cum cordibus vestris. Inquitamini istorum innocentiam parvolorum, quorum devotione hodie celebri et celebritate devota agitis memoriam. Malitia parvuli estote, scientes et pio semper animo recolentes, quia parvulos jubet Dominus, ut sinantur ad eum venire, asserens talium esse regnum celorum (*Marc. x, 14*): nihil apud vos resideat, quod neceat: sicut nec quidquam apud se revolvore novit parvulus, unde per malitiam feriat. Nihil circumferatis in yultz vel in assatu, nihil habeatis in gestu vel actu, quod aliquod intuentibus inferat offendiculum. Et ut vos Pater vester, beatus Augustinus hortatur: « in incessu, in statu, in omnibus motibus vestris, nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. » Ita vos habere, tales que exhibere, qualium est regnum celorum parvulos imitari est. Intuemini altissimum illum Dominum majestatis mortalium se conformasse infantie; non ergo vos conformari ipsius pigateat

A parvitiati, si in gloria coelesti ejus desideratis configurari altitudini: ad quam donet vobis pertinere magnus ille et parvus, sublimis et humilis, eternus et temporalis, fortis et debilis, Verbum et caro, Deus et homo, Dominus Jesus, qui est cum Deo Patre et Spiritu sancto benedictus in sæcula. Amen.

SÉRMO XXXVII

IN DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS DOMINI.

De exercitio sanctæ religionis, et de statu interioris hominis nostri.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Joseph et Maria mirati leguntur super his quæ dicebantur de puer. — 2. Per matrem Domini congregatio spiritualis, per Joseph ejus prælatus intelligitur. — 3. Opera virtutis et perfectionis exercititia sunt quasi puer Jesus. — 4. Prærogativa singularis status religiosi in libertate, et quiete: super quibus Maria et Joseph merito mirantur. — 5. Obligatio mutua præsidis et subdit. — 6. Sæcularium quorundam in statum religiosum dicax malevolentia. — 7. Similes Balaam maledicentis populo Dei et sua optantis novissima bujus similia. — 8. Frequens confluxus ad statum religiosum ex omni ætate et gradu. — 9. Status religiosus confertur cum regno Salomonis; — 10. Cum lapide de monte abscisso sine manibus, evertente statuum mundanæ pravitatis. — 11. Quid sit lapidem istum excréscere in altitudinem montis. — 12. Quis gladius pertranseat Mariæ animam. Varia ejus in Scripturis acceptio. — 13. Ex usi prodest, vel obest tribulatio, Dei vindicta, malitia diaboli, mortis angustia. Et vocantur gladii indiferentes. — 14. Quinam sint gladii male partis, et declinandi. — **154** 15. Gladii bona pars, et desiderandi. — 16. Gladiorum facienda dæcetio.

I. Refert nobis, in hodierna sancti Evangelii lectio, beatus Lucas miratos fuisse Joseph et Mariam matrem Jesu super his quæ dicebantur de illo (*Luc. ii, 33 et seqq.*). Et quid mirum? quid, inquam, mirum si cor Joseph et Marie in admirationem crexerunt [*al. surrexerunt*] super his, quæ dici audiebant de Jesu? Gloriam in excelsis Deo angelii decantaverunt, in terra pacem hominibus bonæ voluntatis evangelizaverunt. Pastores festinanter venerunt; magi accurrerunt, intraverunt, prociderunt, adoraverunt, obtulerunt. Prophetizavit Simeon, et Anna confessa est: et fortassis aliud aliud non nullius ponderis contigit, quod admirationis causa et occasio esse potuit. Sed inter haec omnia beata et benedicta est mater illa, quæ nobis peperit Iesum, de quo tanta ac talia dicebantur, ut mirari compelleretur, compelleretur et Joseph. Et hoc num aliquid novi? nequaquam. Nisi, quia quod ardenter diligimus, quod frequenter dicere solemus, id nimirum etiam ex improviso dat nobis nonnunquam proferre usus ipse affectuosus et affectus usualis.

II. Cæterum si aliiquid ad moralitatem pertinens audire delectat, sicut scitis, quod incomparabiliter beata est mater illa et benedicta, sic scire debetis, quamidam aliam esse matrem, etsi longe inferiori modo hanc sanctam congregationem loquor, quam coram positam intueor. Ipsa namque Maria est lumen quoddam magnum et præfulgidum, quod in

se continere videtur sacramentum nominis hujus. Ipsa nihilominus patit Jesum, dum in bona conversatione salubre profert exemplum. Quid enim sanctæ religionis est fructus, quem haec exercet congregatio sancta, nisi puer Jesus, quem portat Maria? hujus matris et pueri servus est Joseph non dominus, adjutor est autem et custos. Hoc esse puto quod vas electionis Paulus ait: *Non quia dominamur fidei vestre, sed coadjutores sumus gaudii vestri* (*II Cor. i, 25*). Et item inquit, *servos vestros per Jesum* (*II Cor. iv, 5*). Videtis itaque quia Maria mater est Jesu, qui natus est de ea, natus et in ea. An natum fateris de ea et diffiteris in ea? Audi angelum loquenter ad Joseph: *quod, dicit, in ea natum est* (*Matth. i, 20*), ac si diceret in ea conceptum est. Mater ergo est Maria Jesu: mater in conceptu, mater in partu. Utpote quem concepit incorrupta, quem et peperit illæsa. Joseph autem quid? a longe aspicit puerum istum, qui datus est ei ad serviendum, ad adjuvandum. Ad serviendum ut Dominus, ad adjuvandum ut parvulum. Vide si non ad hoc pertinet, quod in tabernaculo Domini cortinas tegebant saga (*Ezod. xxvi, 7*), et protegebant crebris exposita ventis et pluviis, ne fuscatum suum in aliquo cortinæ sentirent decorem.

III. Et quidem puer magnificus iste Jesus, de quanto ac talia dicuntur: ut non possint non mirari super his Joseph et Maria mater ejus. Quod nimis rurum, fratres charissimi, tunc sit, cum tam ordinatus et tam irreprehensibilis per omnia est status vester, ut juxta quod vos beatus admonet Augustinus (*in incessu, statu, et in omnibus motibus vestris nihil sit quod cujusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem*); quod, inquam, tunc sit, cum digne ambulatis vocatione restra, cum omni humilitate, et mansuetudine; cum patientia supportantes invicem in charitate, sollicite servare unitatem Spiritus in vinculo pacis (*Ephes. iv, 2*). Et sicut alibi qui hoc loquitur dicit: *Superiores sibi invicem arbitrantes, non quo sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum* (*Phil. ii, 3*). Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habentes (*Rom. xii, 17*). Cum haec ergo et alia in hunc modum innumera dicuntur de vestro Jesu, perfectionis namque status, quem fructuose exercet congregatio vestra, puer et Jesus, natus ex matre Maria: cum, inquam, tales de eo fama dispergitur, necesse habent Joseph et Maria mirari super his. Nec me pœnitit, quantumcunque müssitaverit quis, quod fructuosum sanctæ congregationis status per Filium Mariæ dixi exprimendum, considerans admirabilem prærogativam ejus.

IV. Quis enim in hac vita status liberior est status illorum, qui in claustrō sincere degunt, vel quietior? nec regum, nec pontificum, nec aliquorum principum, nec aliquorumlibet omnino sublimium status in hæc vita istorum, ne dicam, status exce-

B dere: sed nec comparari ei in aliquo potest. Est fortasse sublimior in potestate, sed non liberior in quiete: O liber et quietus claustralium status! qui nec sperantes aliquid, nec pertimescentes tanto moderamine contenti sunt, ut copiosa quadam inopia aporiati, et inopi copia ditati, nihil **155** possint amittere antiquum, quos constat esse tanquam nihil habentes: nihil acquirere novum, quos constat esse omnia possidentes (*II Cor. vi, 10*). Haec et alia in hunc modum sunt, quæ de Jesu dicuntur; super quibus Joseph et Maria mater ejus mirantur. Nonne Maria miratur super his, quæ dicebantur de Jesu, dum communis èt sancta congregatio ista in unoquoque vestrum super magnis multisque bonis, quæ de alto in aure mentis Spiritus susurrat humilitatis, obstupescit, longe plura et majora de unoquoque sociorum audiens quam in se videt? miratur simili modo et Joseph, dum singulorum statum perpendit ipse, qui eis adest in cura custodiæ, se curiorem, quam sungs ipsius est, qui eos custodit. Quod ut breviter dicam aliud non est, quam illud, quod superius de Apostolo proposuimus: *Superiores sibi invicem arbitrantes.*

V. Et benedixit, inquit, illis, Simeon (*Luc. ii, 34*). Quibus illis? haud dubium quin Mariæ et Joseph. Putatis quod Simeonem benedicere Mariam et Joseph, obedientiæ sit virtutem confirmare conventum et custodem ejus? *obedientiam* quippe sonat Simeon: sed sciens sine ullo dubio conventum debere obediere custodi suo: ignorans forte, quod obedientia pertinere debeat ad ipsum custodem; si ignorasti usque nunc, scito vel modo, custodem suo, juxta quemdam modum debere obediere conventui. Quod si dicas eum non semper debere illi obediere ad voluntatem: non contendeo, dummodo assentias nunquam debere non obediere [*al. nonnunquam debere obediere*] ad necessitatem. Magno quidem et valde forti, conventionis et ejus custos invicem tenentur vinculo colligati: quo alterno quadam sibi fortiter sunt debito constricti. Iste ut semper et ubique inveniatur, quantum prudentia scire, et facultas monstravit posse, praesesse sine superbia, ille subesse sine miseria; iste regere sine tuniore elationis, ille regi sine querela murmurationis. Iste pro videre sollicite ad utilitatem; ille parere proprie ad humilitatem. Iste denique ut in omni sanctitate agendo et loquendo procedat, ille vero ut vias ejus bonas excogitet, vadens post illum tanquam investigator, et in viis illius consistens (*Ecli. xiv, 23*). Ilane pato esse benedictionem qua benedixit Simeon Mariæ et Joseph: quorum significata, conventionis videlicet et custos sic ad invicem connectuntur: ut si eas separe, non secus sit, quam si ab invicem caput et corpus disjungas.

VI. Sunt post haec verba quadam, quæ non ipsi quidem Joseph, sed soli inveniuntur dixisse Mariæ matri: *Ecce, inquit, positus est hic in ruinani, et in resurrectionem multorum in Israel* (*Luc. ii, 24*). Dicunt, qui genera norunt linguarum, quibus et da-

tur interpretatio sermonum, quod visionem Dei sonet Israel. Qui autem videt Deum videt et Iesum. Jesus namque Deus. Quis sit autem moralis, de quo loquimur, Jesus, dixi vobis iam et audistis. Quod si iterum vultis audire, ipse est opus salutis vestrae fructuosum, quod juxta tenorem professionis vestrae infatigabiliter exerceatis. Cum autem hoc ita sit, qui sunt isti multi videntes Jesus, quibus ipse in ruinam ponitur, et in signum cui contradicitur? fortassis illi sunt, qui fructuosum statum nostrum, ipse est enim Jesus, videndo quidem agnoscunt: sed dum eum non solum non diligunt, verum etiam per odium reprehendunt ibi ruunt: non solum eum non assequentes imitando, sed et derogando persequentes. Salutis esse signum deprehendunt, quod apud vos conspiciunt; sed dum illud non modo humiliter non apprehendunt, sed et superbe reprehendunt, ei omnino contradicunt. Et certe hodie multi sunt in Israel, inter videntes Deum, scilicet de his malevolis et superbis saecularibus loquor, quibus hic positus est Jesus in ruinam, et in signum cui contradicitur: dum bonum quod apud vos intuentur, vel reprehendendo vel despicioendo persequuntur. Vel si id forte saltem superficie tenus, laudando venerantur, nullatenus tamen per imitationem assequuntur. Sive etiam quod multoties evenire videmus, cuius modo famam ad tempus credentes magnificant, jam in tempore temptationis, imminuere non cessant.

VII. Ad horum videtur numerum pertinere, qui ductus, et conductus, ut populo malediceret, in tantum eum populum laudavit: ut mori optaret animam suam morte eorum, et fieri norissima sua horum similia (*Num. xxiii, 10*). Sed transacto tempore compunctionis docere non puduit, eum *Balach ponere scandalum coram eis edere et fornicari* (*Apoc. ii, 14*). Proinde attendite a falsis fratribus, si subintroeunt explorare libertatem vestram, quam habetis in Christo Iesu; ut vos in servitutem redigant (*Gal. ii, 4*), scientes multos esse in Israel, quibus noster in ruinam ponitur Jesus, et in signum cui contradicitur. Sed reliquit sibi multos Dominus in Israel, et qui reliqui sunt auferantur ex his, quos modo commemoravimus: qui et ipsi quidem sunt in **156** Israel, Deum videlicet videntes, sed ruentes et contradicentes. Reliquit, inquam, sibi Dominus multas in Israel, quibus iste Jesus ponitur in resurrectionem. Hi sunt multi illi de quibus Dominus: *Multi, inquit, venient ab oriente et occidente, et reccumbent cum Abraham et Isaac, et Jacob in regno celorum* (*Math. viii, 11*).

VIII. Quod profecta quotidie evenire videmus, properare videlicet ad hunc statum vestrum (ipse est enim quasi quoddam regnum celorum, in quo inveniuntur Maria et Joseph), et veniunt ut in eo spiritualiter reficiantur. Multi a prima aetate, hac est oriens: quasi illud primum mane, quo conducuntur operarii, et duecyuntur ad vineam. Multi in aetate ultima, haec est occidens: quasi hora undecima,

A qua mittuntur in vineam, qui steterant tota die otiosi (*Matt. xx, 1* et seqq.). Et habent praeventes in hoc convivio, et comites multos obedientes quos exprimit Abraham, sperantes nonnullos quos Isaac innuit, vitiorum quoque supplantationi insistentes, et hos Jacob designat. Isti mihi videtur ponit non in ruinam, sed in resurrectionem, non in signum cui contradicitur, sed cui obeditur. Magnus quidem et vere magnus hic videtur Jesus, de quo tanta ac talia dicuntur, ut non modo compellantur intrare Maria et Joseph, qui propiores sunt, sed ab oriente invitantur multi et occidente, tanquam mulier illa quae, audit a fama Salomonis, relicta patria et gente sua, non est pigrata venire ad eum, etiam a finibus terrae (*III Reg. x, 1*).

B IX. Et ecce sacramentum magnum: magnum quidem et admodum nobilem, postquam venit, deprehendit Salomonem, cuius majorem asseruit esse sapientiam propter intellectum, et opera propter effectum, quam erat rumor quem audierat. Quid? nonne status vester quietissimus, quidam est rex pacificus? Nam et hoc sonare videtur Salomon, cuius fama in tantum crebrescit, ut properet ad eum mulier praefata, quatenus dum magna fuerit admiratio super his quae dicuntur de Jesu, curratur a multis ad eum ab oriente et occidente, utpote qui multis ponitur in resurrectionem. *Aquilo quoque det, et Auster non prohibeat* (*Isa. xlvi, 6*). Veniant undique ad eum, qui contra Aquilonem fortiter dimicant juvenes; et quae carent in Austri munditate virgines, senes quoque occidentes cum junioribus orientes. Ecce videtur Jesus, quem exprimit Salomon odore magnitudinis sue praedictam ad se reginam invitans. Ecce et Jesus, quem ille designat lapis statuam terribilem et proceram destruens; qui in tam magnum postea crevit montem, ut impleret omnem terram (*Dan. ii, 35*).

X. Nonne lapis firmus vester est fortis status? quandoquidem status ille, cum sit per veram sapientiam matus, per nitidam prædicationem sonorus per fortem actionem robustus, per stabilem perseverantiam radicatus, per cognitionem propriæ fragilitatis humiliatus; per has quinque virtutes, quinque mala status mundialis destruit. Nam fulgorem annihilat per primam inanis et fallacis sapientiae, quae *stultitia est apud Deum* (*I Cor. iii, 19*), hoc est aurum. Per secundam nitorem pomposæ eloquentie, hoc est argentum. Per tertiam robur elatae fortitudinis, et hanc per æs accipe. Per quartam pertinaciam rebellis obstinationis, hoc est ferrum. Per quintam lutum libidinis, et hoc est testa. Hac autem peracta victoria sit lapis iste mons magnus replens omnem terram, ut jam civitas abscondi non possit, cum super eum posita fuerit (*Math. v, 14*): et mirari vehementer compellantur Joseph et Maria mater Iesu super his quae dicuntur de illo, cum hic positus fuerit in resurrectionem multorum in Israel.

XI. Sed hic lapsi, qm̄ mons magnus apud Da-

niem effectus universam terram implet, et civitatem suprà se positam in Evangelio continet, sicut qui creditit in eum, juxta Petri sententiam, non confundetur (*I Petr.* ii, 6), pro eo quod positus est Jesus in resurrectionem multorum in Israel: ita non creditibus erit lapis offensionis, et petra scandali his qui offendunt verbo, propterea quod positus est idem Jesus in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicitur (*Luc.* ii, 34). *Et tuam,* inquit, ipsius animam pertransibit gladius (*ibid.*, 35). Quis est gladius iste? quidquid autem illud sit quod per eum accipiendo est, ego puto in bonam hinc partem debere accipi, pro eo quod gladius est Jesu. Nam bonus plane Jesus, et ideo necesse est ut bonus sit gladius ejus. *Tuam,* inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Quis ergo est gladius Jesu? quis, inquam, gladius Jesu, qui animam pertransit Mariæ? Nam quis sit Jesus, quæve Maria, mater ejus, dictum est superius non semel quidem, sed nec bis, imo pluries; nec puto iam necesse est ut repetatur.

XII. Sed de isto gladio Jesu queramus quid sit. Invenio in Scriptura sacra, ad quam semper recognoscendi causa **157** veritatem recurrere debemus, sicut pro aqua ad fontem: gladium esse bonum, et per hoc dignum, qui pertranseat animam Mariæ, quia ad JESUM pertinet. Invenio et malum, ac proinde ad JESUM non pertinet, et ideo consequens esse ut animam Mariæ non attingat. Invenio etiam gladium qui indifferenter potest accipi, quia nunc boni, nunc mali occasio esse potest, pro merito uterum eo. Est enim gladius quidam indifferenter accipiens, tribulatio videlicet temporalis. De quo Dominus in Evangelio: *Veniat, inquit, tunica mea, et emat sibi gladium* (*Luc.* xxii, 36). Ac si præciperet, ut qui Deo placere desiderat, mundiales exuvias abjiciat, et eorum loco mutuatam temporalem pro ejus amore tribulationem non recuseat. Est et alius vindicta Dei, de quo in cantico Deuteronomii: *Et gladius, inquit, meus devorabit carnes* (*Deut.* xxxii, 42). Id est, vindicta mea destruet carnales. Accipe adhuc alium: *Qui fecit eum, ait Dominus ad Job de diabolo, applicuit gladium ejus* (*Job* xi, 44). Quia Deus qui eum condidit, ejus malitiam compescit. Hoc erga loco gladius Beemoth, malitia ejus. Ostendam tibi, adhuc gladium quartum. Nomen hujus gladii mors est, qua omnes sine ulla exceptione feriuntur: *omnes enim morimur* (*II Reg.* xiv, 14). Ipse est, de quo habemus in Genesi de patre nostro Abraham; quia *ipse portavit in manibus ignem et gladium* (*Gen.* xxii, 6), quia ardor passionis Christi, et acumen mortis ejus in potestate erat Patris. Et fortassis adhuc aliquis alius, sed hi modo occurserunt.

XIII. Unumquemque istorum puto nos indifferenter posse accipere, quia qui eis percutitur aliquando ad bonitatem proficit; aliquando vero in malum deficit. Nam per gladium quidam in furorem vesaniae cadunt, quidam vero ad patientiae fortitudinem ascendunt. Sic et divinitate vindictæ gladius quos-

A dam fecit, et castigat: quosdam vero percutit, et induratos non emendat. Quales arbitror suisce, de quibus alloquens propheta Dominum: *Percussisti, inquit, eos, et non doluerunt; attrivisti eos et renegarunt accipere disciplinam* (*Jerem.* v, 3). Malitia nihilominus diaboli quosdam exercet ad felicitatis coronam, quosdam vero magis et magis ad iniquitatis instigat culpam, ut socios secum postmodum et post modicum ad damnationis pertrahat penam. Et habetis pre manibus ad utrumque exemplum. Nam diaboli fuit malitia, qua commovit *[al. quæ commovit]* Dominum adversus Job, ut eum affligeret frustra (*Job* ii, 3), et qua intravit in cor Iudei ut tradiceret Christum (*Ioan.* xxii, 3). Quis autem utriusque finis, nemo qui ignorat. Et de mortis gladio quid dicemus? Nonne cum omnes feriat, quosdam succidit, ut plantet in vita, quosdam vero ut in morte sepe lat? *Factum est,* inquit, *ut moreretur mendicus et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ: mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno* (*Luc.* xvi, 22): quo vos nunquam veniatis. Uno ergo eodemque uterque succisus gladio, diversum tamen post successionem est locum sortitus. Hos itaque gladios indifferenter dixerim accipiendos, nec aliquem eorum esse censuerim, qui proprie ac spiritualiter animam debeat nostræ, de qua loquimur, Mariæ pertransire: quia non minus mali quam boni singuli occasio sunt.

XIV. Sed ostendam vobis gladios malos, non duos quidem aut tres, sed etiam plures, quorum nullus est gladius Jesu, ac per hoc nullus dignus qui animam pertranseat Mariæ. Dicit de quodam gladio sanctus David: qui Domini quidem est, ei tamen in eo non feriat animam meam, nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit (*Psal.* vii, 13). Id est, nisi a peccatis cessaveritis, suam vobis iram ostendet. Dicit idem de repugnantia malorum, quæ gladius est: *gladium, inquit, evaginaverunt peccatores* (*Psal.* xxxvi, 14), id est repugnantiam exercerunt peccatores. Vide et alium apud eundem David gladium malum, sermonem videlicet detractorum: quia de filiis hominum dicit quod *lingua eorum gladius acutus* (*Psal.* lvi, 5): pro eo quod sermo eorum, qui imitatores sunt carnalium, mordaci est detractione plenus. Loquitur etiam idem ipse de quodam alio; qui isto in malo inferior non est, et eum dicimus pravam persuasionem: *de gladio, inquit, maligno eripe me* (*Psal.* cxliii, 10). Ac si oraret Deum ut de mortifera eum erueret persuasionem. Invenitur quoque et apud Ezechiem quidam gladius malus, et hic peccatum est, de quo ita legitur: *Si viderit gladium et pon insonuerit buccina* (*Ezech.* xxxiii, 6). De speculatori loquebatur. Quod sequitur avertat Deus a nobis, qui ejus esse speculatores videmur. Damnatione namque se dignum prædictator noverit, si cum peccatum regnare viderit, a doctrinâ cessaverit. Ipsum quoque damnatum hominem, quem Paulus vocat hominem peccati, et filium perditionis (*II Thess.* ii, 3), servum suum sanctum Job Dominus alloquens,

gladium appellat : *Cum apprehenderit, inquiens, eum gladius* (Job xli, 17). Haud dubium quia Beemoth expressit; quia cum in se diabolum Antichristus suscepserit, gravis erit tribulatio in mundo. Sed et ultimum quod in fine mundi erit iudicium quidam est gladius, et quidem valde acutus, ut in cantico Deuteronomii Dominus ait : *Si acero ut fulgor gladium meum* (Deut. xxxii, 41), id est, si in ira manifesta vero iudicium 158 meum. Aeterna vero damnatio gladius est, ut ait sanctus Job : *Si multiplicati fuerint filii ejus, haud dubium quin impii, in gladio erunt* (Job xxvii, 14). Quia quotquot habuerit impius imitatores, omnes damnabuntur.

XV. Quem ex istis gladiis asseritis bonum? utique nullum, ac per hoc non pertinent ad Jesum. Primum posuimus iram divinam, ultimum damnationem aeternam. Sed dicit mihi aliquis vestrum, quoque nos suspendis? cur tot ad nos gladios profers, et nullum ad Jesum ex his pertinet fateris? Da nobis aliquem qui ad Jesum pertineat, qui et dignus sit animam pertransire Mariæ. Quæramus aliquem in Scriptura sacra, et cum invenero proferam ad vos. Attamen non inutiliter, ut arbitror, hanc gladiorum diversitatem attulimus, ut sciatis videlicet qui boni quive sint gladii mali, qui et indifferenter accipiendi. Sed, dicitis, jam ostendisti quosdam indifferenter accipiendos, ostendisti et malos: restat ut aliquos ad nos proferas bonos. Et hoc modo faciemus, si quidem permisit Deus. Si vultis habere gladium bonum, perquirite a Paulo, qui dicit, *gladium Spiritus accipite* (Ephes. vi, 17): hoc est predicationem spirituali exerceete. Nam quid ibi accipere voluit per gladium subdendo innocentia, *quod est verbum Dei* (ibid.), inquiens. Sed qui hoc dixit de gladio verbi, alibi nihilominus loquitur de gladio ingenii, ubi asserit, *quod sermo Dei penetrabilior est omni gladio accipiti* (Hebr. iv, 12), perspicacior videlicet omni ingenio acuto. Ipse quoque Dominus in Evangelio mentionem facere videtur de quadam gladio bono: qui, ni fallor, separatio est, ubi ait: *Non veni pacem mittere, sed gladium* (Matth. x, 34), id est separationem. Nam ut ostenderet id se velle innuere adiunxit: *Veni enim separare filium adversus patrem suum* (ibid., 35). Quidam etiam gladius, et quidem valde salubris, verbum correctionis est; quo percutit intus in misericordia. De quo Isaías: *gladius, inquit, devorabit vos* (Isa. i, 20), id est, correpito increpabit vos. Hic est gladius ille, de quo tam frequenter in Veteri legimus Testamento in præliis sanctorum: quia percusserunt adversarios suos in ore gladii (Isa. xxi, 7), id est, tetigerunt eos a voce sermonis increpatorii.

XVI. Ecce extrahimus ad vos gladios malos, extrahimus et bonos, ut cognoscatis quos cavere, et quibus desiderare debeatis ut percutiamini. Mali, quos superius habuistis, gladii ad illos pertinent de quibus Isaías: *Et conflabunt, inquit, gladios suos in vomeres* (Isa. ii, 4), mutabunt videlicet mala sua in fructuosas commoditates. Hi vero boni, ad illos mihi

pertinere videntur, de quibus Psalmista: *Et gladii anticipites in manibus eorum* (Psal. cxlix, 6), quia verba adimplentur in operibus sanctorum. Quomodo vero gladius Iesu transeat animam Mariæ, non vacat nobis ad præsens monstrare, quia aliquandiu in educendo gladios istos jam demorari sumus. Proposui autem id agredi in sermone subsequenti, prout Dominus dignabitur nobis revelare, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXVIII.

IN EADEM DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS DOMINI.

De interno cordis nostri statu.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Triplex gladiorum spiritualium diversitas inter se composita. — 2. Animam Mariæ quadripartitus gladius pertransisse mystice dicitur. — 3. Salubris est valde gladiorum horum per animam transitus. — 4. Quantæ cogitationes revelatae ex percussione gladii, quod est verbum Dei. — 5. Octuplex fructus verbi prædicti educitur. — 6. Gladius ingenii animam pertransit per comprehensionem longitudinis, latitudinis, profunditatis, et sublimitatis Dei. — 7. Ut gladius separationis et correptionis pertransit animam. — 8. In monasteriis multi sua querant, non quæ Jesu Christi: dyscolorum et proborum religiosorum discrimen. — 9. Maria illuminationis, ratio, Joseph humilis conscientia tropologice accipitur. — 10. Augendæ virtuti necessaria custodia humilitatis. — 11. Humilitas animi est acquisitrix, et conservatrix gratiæ spiritualis. — 12. Homo in fiduciam erigitur obtinendæ mercedis aeternæ. — 13. Sic remunerabit Deus quod per hominem boni facit, ac si ex se haberet quidquid facit. — 14. Interna gratia visitatio per Simeon benedicentem adumbratur. Quanta sit virtus, et præsentis efficacia. — 15. Nullus est sanctitatis fructus, quem non stipat custodia humilitatis. — 16. Totius spiritualis ædificii ruina est superbia: rectitudine intentionis est index boni operis. — 17. Fervor boni desiderii est gladius Iesu bis acutus, cavens noxia et bona exercens. — 18. Gratia Dei intellectum nostrum perficit et voluntatem.

I. *Et tuam, ait sanctus Simeon ad Mariam, ipsius animam pertransibit gladius* (Luc. ii, 35). Plures in sermone præcedenti, dilectissimi in Domino fratres, produximus gladios ad vos, ut sciretis qui sint boni et qui sint mali, qui etiam indifferenter accipiendi. Ut autem eorum arctius in memoria 159 diversitatem reineatis, ecce sicut signallatum, sic et festinanter proferimus eos ad vos. Est gladius indifferenter accipiendus: primus quidem tribulationis temporalis: secundus persecutionis mundialis, de quo nihil tetigimus, quando de aliis tractavimus, quia tunc non occurrit memorie nostræ. Est itaque secundus gladius, qui indifferenter accipitur, persecutor, de quo sanctus David ait: *Scutum, gladium, et bellum* (Psal. lxxv, 4): subaudi confregit, quia Dominus in Ecclesia sua et vitium auferit excusationis, et acumen persecutionis, et infestationem hostis. Hunc itaque gladium inter eos ponimus, qui indifferenter accipiuntur; quia de persecutione incertum est an probet an trucidet. Est tertius vindicta Dei: quartus malitia diaboli: quintus ipsa mors. Est autem gladius malus, primus quidem ira Dei, secundus repugnancia rebel-

liuni, tertius morsus detrahentium, quartus per-
suasio decipientium, quintus peccatum, sextus An-
tichristus, septimus ultimum iudicium, octavus
damnatio aeterna : hi omnes gladii mali. Sed est
gladius bonus : et primus est verbum. secundus
acumen ingenii, tertius separatio, quartus corre-
ptio. Unusquisque istorum gladiorum gladius est
Iesu.

II. Unde non abs re mili videtur esse, si dicatis unquamque eorum Mariae animam per-
transire. Nam ut singulos breviter extrahamus,
nonne ipsius animam pertransivit gladius verbi,
qua ait : *Anima mea liquefacta est ut dilectus locu-
tus est?* (Cant. v. 6.) Nonne et ille ingenii gladium
debere pertransire animam sensit, qui dixit :
Punge cor et profer sensum? (Eccle. xxii. 24.) Et de
separationis gladio quid dicemus? Nonne in illis
animam ipse pertransit : *Qui dicunt patri suo aut
matri sua: Nescio vos, et fratribus suis Ignoro vos:
et nescierunt filios suos* (Deut. xxxiii. 9)? obser-
quium quidem sepulturae nec paternae exhibentes,
ut festinat annuntiare verbum Dei. De gladio vero
correptionis, scimus quod omnino bonum et salu-
bre est ut animam pertranseat. Cum desideret sanctus David, ut corripiat eum Justus in misericordia
et increpet, oleum autem peccatoris non impin-
guet caput ejus (Psal. cxl., 5). Pertranseat ergo
quadripartitus hic gladius filii tui animam tuam, o
Maria! utte, o congregatio sancta (tu es enim Maria),
et verbum erudit, et ingenium acuat, et separatio
perfectam efficiat, et correptio humiliet. Vere sin-
guli hi gladii pertinent, o Maria, ad tuum Jesum :
*ut de unoquoque eorum dicatur tibi: Et tuam ipsius
animam pertransibit gladius.* Vere, inquam, perti-
nent ad Jesum, ad hunc salubrem statum tuum, de
quibus tanta tibi utilitas provenit.

III. Nam quod utile tibi sit ut animam tuam per-
transeat gladius verbi, certam te fecit ille, qui cum
summa Veritas sit, nec falli potest omnia sciens,
nec fallere vult, omne quod bonum est amans, qui
asserit *beatos esse qui audiunt verbum Dei et custo-
dient illud* (Luc. xi. 48). Ita dicendum et de inge-
nio. De separatione quoque nihilominus sentias,
quia accedit homo ad cor aatum, et exaltabitur Deus
(Psal. xxxvi. 7). *Et omnis qui reliquerit domum
sanam, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut soro-
res, aut uxorem, aut agros propter nomen meum,*
centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit
(Matth. xix. 29). Magnum etiam quid et vere ma-
gnun nobis correptio confert : quia, ut ait Salo-
mon, quem diligit Dominus, corripit (Prov. iii. 12):
et dicit alius quidem : *Beatus homo qui corripitur a
Domino* (Job v. 17). Unde et admonendo sub-
juxxit : *Increpationem ergo Domini ne reprobes, quia
ipse vulnerat et medetnr, perculis et manus ejus sa-
nabunt* (ibid. 18). Sed esto, concedamus iam, quod
nimurum concedendum est : quod utile sit ani-
mam Marie pertransire gladium Iesu; sed quid
post haec Simeon adjunxit, et ad quid pertrans-

A iturum gladium Jesu Mariæ animam assernit? Ut
revelentur ex multis cordibus cogitationes (Luc. ii.
33). Et videte si non hoc verum est. Videte, in-
quam, sed nunquam id melius videbitis quam in
experiencia propria.

IV. Nam cum animam pertransit gladius verbi,
quis non solum enarrare, sed comprehendere suffi-
cit, quot vel quales revelentur cogitationes? Multe
profecto, et multis modis revelantur cogitationes,
pertranseunte verbi gladio animam, juxta quod
idem gladius suam vel multiplicat vel variat per-
cussionem. Nam frequenter et diverso modo ani-
mam seriendo pertransit. Primo etenim exempla
sanctorum in ejus percussione narrantur, et per-
transit animam historia. Secundo veritas fidei re-
velatur et tangit eam allegoria. Tertio moris in-
struuntur, et percunt eam tropologia. Quarto su-
perna gaudia revelantur, et suaviter vulnerat eam
anagogia. Perpendite nunc quales, hoc modo, per-
transeunte gladio verbi animam, revelentur cogita-
tiones. Videte si non in tactu historie revelantur
cogitationes excitatae ad imitationem sanctitatis, in
allegoria illustratae ad agnitonem veritatis, in
tropologia succensae ad amorem virtutis, in ana-
gogia liquefactae ad desiderium 160 supernæ felici-
tatis. Quod si considerare diligenter studueris
quot sunt illa, quæ nobis in exhortatione sua pro-
ponit verbum Dei : puto quod tunc non dubitabis
quoniam revelentur cogitationes, cum pertransierit ani-
mam gladius ejus. Et ecce octo nobis occurruunt;
vos autem si volueritis quærere plura, cum vacave-
rit vobis. Sunt vero ista : prohibitio, præceptio,
concessio, persuasio, correptio, consolatio, commi-
natio, promissio.

V. Verbum, inquam, Dei cum ejus gladius ani-
mam pertransit, vel prohibet, vel præcipit, vel con-
cedit, vel persuadet, vel corripit, vel consolatur,
vel comminatur, vel promittit. Prohibet mala,
præcipit bona, concedit media, persuadet perfecta,
corripit inquietos, consolatur pusillanimos, commi-
natur poenam inferni, pallicit gaudia regni. Pro-
hibitiones ejus in imo sunt, preceptiones in clivo.
concessiones in plano, persuasiones in summo. In
imo vitiorum, in clivo mandatorum, in plano lici-
torum, in summo consiliorum. Et correptiones
pertinent ad vinum, consolationes ad oleum, com-
minaciones ad vetera, promissiones ad nova. Prima
duo vindicat sibi misericors Samaritanus ille (Luc.
x. 33) : secunda duo, scriba doctus in regno cœlo-
rum (Matth. xiii. 52). Nonne, cum istis aliisque
multis modis hic gladius animam pertransit, reve-
laat ex multis cordibus cogitationes? nam ex
prohibitione revelantur cogitationes ad odium pra-
vitatis; ex præceptione ad esse tem probitatis; ex
concessione ad libertatem propriæ, sed licite tam-
en voluntatis; ex persuasione ad desiderium per-
fectionis; ex correptione ad virtutem humilitatis;
ex consolatione ad suavitatem gratulationis; ex
comminatione ad terrorem timoris: ex promissione

ad ardorem amoris. Ecce gladius Jesu, gladius bi-
ceps : quia de ore ejus, qui in Apocalysi vocatur
Verbum Dei (sedebat super equum album [Apocal.
xix, 11], pro eo quod Verbum caro factum est), de
ore, inquit, ejus gladius utraque parte acutus procedit,
ut in ipso percutiat gentes (*ibid.*, 15). Terribiliter pro-
pter virtutem feriens malos, et suaviter, propter virtutes,
vulnerans bonos. Qui his acutus gladius et in
eadem Apocalysi, et apud Ezechielem liber vocatur
scriptus intus et foris (*Ezech.* ii, 9). Et ibi quidem
in ore devourantis factus est dulcis tanquam mel,
sed facit amaricari ventrem eius (*Apoc.* x, 9). Hic
autem et ad dilectionem carmen, et ad amaritudinem
continet et lamentationes et vox (*Ezech.* ii, 9).
Potestis, ni fallor, conjicere ex his, potestis quoque
longe melius in propria quotidie addiscere ex-
perientia quod, pertransiente hoc primo gladio
animam, revelentur cogitationes.

VII. Quid de gladio ingenii dicam? nonne et de
ipso frequenter sentimus, quod quo profundius
pertransit animam, et vehementius cogitationes, ut
aut quidam, varie succedunt sibi, et mens in di-
versa rapitur? Nam saepissime cum in eo radicati,
et fundati comprehendimus cum omnibus sanctis,
qua sit longitudi, latitudi, sublimitas et profundum (*Ephe.* iii, 18), revelantur vimurum ex cor-
dibus nostris cogitationes. Nonne ex comprehen-
sione longitudinis, qua æternitas est, revelantur in
nobis cogitationes perseverantiae propter promissa:
ex comprehensione latitudinis, qua charitas est
cogitationes amoris in nobis revelantur, propter
benesicia? Ex comprehensione profundi, quod est
sapientia, in nobis revelantur cogitationes timoris
propter iudicium? Verum quia universa rìa Domini
misericordia et veritas (*Psal.* xxiv, 10); quia duo
hæc audivimus, potestatem scilicet et misericordiam (*Psal.* lxi, 12, 13), quia denique Psalmista asserit se cantare Domino misericordiam et iudicium
(*Psal.* c, 1): revelantur cogitationes amoris scilicet
suaviter consolantis, dum pertransit hic gladius
animam, comprehendens longitudinem æternitatis
qua nūquām deficit, et latitudinem charitatis
qua nihil eorum odit qua fecit; revelantur et cogita-
tiones timoris, dum pertransit idem gladius
animam, comprehendens sublimitatem majestatis,
qua est super omnia, cui adest manus omnia po-
tentia: et profundum sapientiae, qua infra omnia
est, cui non deest oculus omnia videns. Videtis ergo
quod cogitationes revelari contigit, cum et iste gla-
dius animam pertransit.

VIII. Sunt et alii quamplures modi, quibus per-
transente animam gladio hoc, revelantur cogita-
tiones, quos modo non vacat nobis demonstrare.
Si autem sciē volueritis, ut breviter percurramus,
qua aliquandiu in his jam demorati sumus, qua
revelantur cogitationes, pertransiente animam gla-
dio separationis et correctionis, accipite perfectam
humilitatem mentis, et virtutem veræ charitatis.
Nam plenus et perfectus in anima omnium visibi-

lum contemptus, plena etiam separatio ab ipsis
propinquis affectus, magna est occasio et causa ad
acquirendam et retinendam charitatem internæ
quietis. Salubris nihilominus correptionis fossa circa
arborem est; ad 161 cuius radicem cum stercora
mittuntur, mox sterilitate depulsa, ad fructum fe-
cundatur (*Luc.* xiii, 8). Sic autem et exprobratio-
nem ignominiosam illam, *nt quid terram occupet*,
evadit: et terribilem illam sententiam: *succide illam* (*ibid.*, 7), non incurrit. Videtis jam, ut arbit-
ror, unde contingit ut revelentur cogitationes,
cum gladius Jesu Mariæ animam pertransit

VIII. Ut revelentur, inquit, *ex multis cordibus co-
gitationes* (*Luc.* ii, 35). Quare non ex omnibus, sed
ex multis? quia ut ait Apostolus, *non omnium est
fides* (*II Thess.* iii, 2). Et hoc est quod gemere se-
leamus: quia pertransiente gladio Jesu animam Ma-
riæ, non ex omnibus cordibus revelantur cogitationes.
Nam cum perfectos et intimos conobialis con-
gregationis viros ornet et venustet susceptum obe-
dienter prædicationis verbum, subtile acutum inge-
num supereminens virtus charitatis Christi (*Ephe.*
iii, 19): despectio omnium visibilium et ipsorum
etiam propinquorum, sublimiter apud eos invenia-
tur, correptionis nihilominus salubris humiliiter admittatur,
et horum bonorum fructibus non quidem
omnes qui ad eam pertinent congregationem, sed
multi ditantur, quia non sola qua sunt Christi
querunt omnes, qui in ea conversantur. Et sic
quasi quadripartitus hic, de quo jam multa diximus,
gladius Jesu Mariæ quidem animam pertransit; sed
non ex multis cordibus revelantur cogitationes. Non
enim omnes in monasteriis suscipiunt insitum ver-
bum, quod potest salvare animas suas (*Jac.* i, 21).
Sed sunt multi apud quos crescit, et fructificat,
multi vero in quibus sermo Dei non capit: sic et
multi sunt, qui accedunt ad cor altum ut exalteatur
Deus (*Psal.* lxiii, 8), multi vero qui marcent igna-
via: ita ut dormiente pæ tædio anima eorum, vi-
dentes eos hostes, derideant sabbata eorum (*Thren.*
i, 7). Sic et multi quos a via arrepti propositi nul-
lus rerum visibilium, nullus etiam propinquorum
affectus retrahit: et si aliquando in eis arcem por-
tantes in plauso vaccae mugiant, semper tamen
pergunt, nec unquam ad dextram per superbiam in
prosperis: nec ad sinistram per impatientiam in
adversis declinant, quousque Bethsames perveniant
(*I Reg.* vi, 12), et in agro illo Josue Bethsamitis
plenio, cui benedicere non cessat Dominus; consi-
stant (*ibid.*, 18). Multi vero sunt, qui, ut breviter di-
cam, modo huic omnino contrario affecti sunt. Hi
sunt qui semper revertantur ambulantes, non qui-
dem ad instar cœlestium illorum animalium, qua
ibant et revertabantur (*Ezech.* i, 14); sed ad simi-
litudinem carnalium et incredulorum illorum, qui
reversi sunt cordibus in Ægyptum (*Num.* xiv, 4).
Sunt item multi habentes aures, qua libenter audiunt
inerepationes vite; moléstie sunt nihilominus nobis
non pauci, quorum cordi pessimo cum carnina

cantamus, acetum esse in nitro agnoscimus (*Prov.* A per robur fortitudinis : custodias per munimen circumspetionis. Operis denique impigre, custodias caute. Porro tutela custodice humilitas conscientiae. Operare ergo ut virtutes spirituales fortiter custodias, eaveas ne acquisitas negligenter amittas.

IX. Vide et perpendite, quod non sine causa asseruit Simeon, non quidem ex omnibus, sed ex multis cordibus revelari cogitationes, cum gladius Iesu transit animam Mariæ. Quia et Dominus ipse duodecim elegit, et unus ex eis diabolus fuit (*Joan.* vi, 7), et septem electi sunt diacones ab apostolis (*Act.* vi, v), et unus sedi et fetidi auctor et inventor existit erroris. Et hunc in his verbis sancti Evangelii ad præsens accipite sensum. Potest quidem et alius intelligi in eis, etiam isto aliquanto subtilior et profundior, quo nullatenus vos fraudare volo, et ecce accipite eum. Maria ratio perita : Joseph vero humilis conscientia est. Illa Maria stella est, quia rationis est navigantibus occultis cogitationum motibus in profunditate illius interni cordis nostri, ne consensus illiciti scopulis collisse naufragium nefarii infectus incurvant, prævidere. Hic vero augmentum dicitur, quia quo magis conscientia humiliatur, eo et ubiore internæ gratie munere augetur, juxta illud : *Omnis vallis implebitur* (*Luc.* iii, 5). Dicit quoque et sanctus David, quia *vallis abundabit frumento* (*Psal.* lxiv, 14). Per prophetam nibilopinatus Isaiam : *Super quem, inquit Dominus, requiescat Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea?* (*Isai.* lxvi, 2.) Maria mater est Jesu, ratio vero genitrix propositi boni. Concipit ratio propositum sanctitatis; ipsum, inquam, JESUM concipit et parit : affectum concipit in voluntate, per effectum parit in conversatione. Nutritius est Joseph hujus Jesu : est et custos, ut bonum et fructuosum sanctitatis propositum, quod perita rationis subtilitas, et prius a bonorum oionum largitore Deo requirit, et deinde expandente simis suis voluntate accipit, et novissime exhibens membra corporis arna justitie Ieo, in actione ostendit (*Rom.* vi, 19) : humilitas simplicis conscientiae usque ad perfectum nutrita, et provehat, et ab omni detimento diminutionis, quod vestrum inferre solet elationis, custodiat, protegat, et defendat.

X. Sic ergo sanctitatis propositum requirit quidem intellectus, accipit affectus, ad publicum perducit effectus. Sed **162** statim detrimentum incurrit defectiois, nisi cum omni diligentia sollicitudo illud custodiat vere humilitatis. Videtis non esse sine causa, quod voluit Jesus sicut matrem habere de qua nasceretur, sic et nutritum a quo custodiatur? ut et tu scias tibi nihil prodesse, que bona in te spiritualia congregas, nisi diligenti ea et sollicita circumspetione custodias. Ad hoc pertinere videtur, quod legis Deum hominem in paradisum posuisse, *ut operaretur et custodiret illum* (*Gen.* ii, 15). Et te quidem Deus in paradiſo ponit, quando delectabilem tibi spiritualium gratiarum copiam gratuita largiens, in secura tranquillitate, et tranquilla securitate pausare te facit; sed vide ut hunc paradisum tuum et opereris et custodias. Opereris

B nihil tam efficax habere potest homo ad gratiam spiritualem, non solum antequam data sit acquirendam, sed et postquam data ei fuerit ad retentandam et augendam, quam ut semper sit humilis in oculis suis, semper pavidus, et circumspectus : semper timidus et sollicitus, semper conscientius sibi, quod non altum sapiat, sed timeat (*Rom.* xi, 20) : semper et in omnibus semetipsum accuset. Est itaque humiliis conscientia Josephi, qui augmentum dicitur : quia quo maior in mente humilitas habetur, eo magis in ea et gratia augetur; et habenti dabitur, et abundabit. O quanta apud Mariam et Joseph copia spiritualium munerum! quanta superabundans plenitudo spiritualium gratiarum! cum et illa intemerata se gaudet Jesu esse matrem, et iste sollicitum custodem : fructuosum sanctitatis propositum patriter, et pia rationis inquisitione concipientem et patiente, et vera conscientiae humilitate nutriende, et custodiente hujus Jesu prerogativam, spiritualis videlicet propositi elegantiam.

XII. Beata certe spei fiducia in immensum attollit magnam ejus in futuro mercedem : et promittit, *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* quod dandum esse asserit. Auditur quodam clamore silentii, et silentio clamoso vox spiritus clamantis : *AbbaPater* (*Rom.* viii, 15) : audiuntur quedam, quibus vix et ratio oculum, et conscientia audet præbere consensum : ita ut supradictum Joseph et Maria mirentur super his, quæ dicuntur de eo. Nonne valde mirum est, quod cum omnes gentes sint, quasi non sint *coram eo*, et quasi nibilum et inane reputare sint ei (*Dan.* iv, 32), computandum esse hominem inter filios Dei, et inter sanctos sortem illius esse (*Sap.* v, 5) cor audet affirmare, conscientia et fides, charitas et spes? mirum quidem, sed tamen non intrum quoddam. Nam quid non audet eorū si fuerit purum, conscientia si bona, fides si non ficta, charitas si perfecta, spes si certa? Dicitur ergo quod pro tantillo, tantum proficeretur, quantum nec ab aliis estimetur; quod tam magnum, tamque multum est per omnem modum, pro eo quod pene est nibil; futura pro præsentibus, cœlestia pro terrenis, pro transitoriois aeternis.

XIII. Hæc sunt quæ dicuntur de Jesu : ut immrito non possint non mirari Joseph, et Maria mater ejus super his. Nam sit magna admirationis stupor in ratione, hæc est Maria. Fit et magna trepidationis timor in conscientia, hic est Joseph. Ipsa ratio stupet super his quæ cernit, conscientia contremiscit super his quæ sentit. Tanta sunt, quæ fama illa interna et verax dispergit de Jesu, ut sint Joseph et Maria mater ejus mirantes super his. Non est

sufficiens cogitare aliquid homo ex se, quasi ex se (*II Cor. iii, 5*), quanto minus quidquam facere? Et tamen fama dispergit, certitudo spei in foro mentis proclamat, quod ita remunerabit Deus, quod per hominem facit, ac si ex se ipso haberet homo, quidquid boni facit, Promittit et pollicetur spes, quod regnum cœlorum paupertas habebit; mansuetudo terram possidebit; luctus temporalis consolationem accipiet perennem; esuries et sitis satiætatem; misericordia misericordiam consequetur; munditia cordis visionem Conditoris; pacifici honorabuntur nomine filiorum Dei; persecutionis perpessio regnum cœlorum hæreditabit. Haec autem et in hunc modum multa alia, tanta ac talia sunt ut in eis cum et spes [al. quæ cum in eis et spes] præsumat, et ratio caliget, et conscientia contremiscat, admirantur Joseph et Maria mater Jesu super his, quæ dicuntur de eo.

XIV. Sed oportet summopere, ut frequens internæ gratiæ visitatio ineffabilem felicitatis hujus magnitudinem perficiat atque confirmet, quæ ditantur **163** Maria mater Jesu et Joseph; non modo in eo quod apud se eundem habent Jesum, sed in eo quod admirantur super his, quæ dicuntur de eo. Sic enim in suis Deus omnipotens electis agere solet, ut non solum spiritualia eis bona conferat, sed et frequenti gratiæ sua visitatione collata conservet. Nonne ita secum agi sensit, qui ait: *Vitam et misericordiam tribuisti mihi, et visitatio tua custodivit Spiritum meum?* (*Job x, 12*.) Et quidem in talibus, in vita scilicet et misericordia, vita est spiritus viri justi. Sed nisi datam vitam et misericordiam visitatio custodiatur, neutra valet, quia neutra manet. Et hoc est quod hic habetur: *et Benedixit illis Simeon* (*Luc. ii, 34*). Simeon internæ visitatio est, qui obediens dicitur; obediens nimirum interna visitatio dicitur, pro eo quod quibus se infundit, obediens facit, juxta id quod *Spiritus asseritur postulare pro nobis genitibus inenarrabilibus* (*Rom. viii, 26*); quia quos replet consequenter et postulantes facit. Nam quid boni homo non modo facere, sed et velle potest, si incentivum deest? quid item est quod ejus mens concipere non præsumit per affectum, sed et corpus aggredi formidat per effectum, qui internæ gratiæ visitationem, et incitamentum habet ad velle, et auxiliandum ad perficere? Quod si dubitas de quovis istorum, quære apud Paulum, et invenies utrumque apud eum. Nam ipse est qui se asserit *non sufficiens cogitare aliquid ex se* (*II Cor. iii, 5*); et *omnia posse in eo qui se confortat* (*Phil. iv, 13*). Vide ergo Paulum in se vermiculum repente, in Deo autem athletam fortem; dum dicit se, non dicam facere non posse, sed nec cogitare aliquid ex se quasi ex se: et posse se, non solum quædam, sed et omnia in eo qui eum confortat. Jure itaque internæ gratiæ dicitur visitatio Simeon, quæ operatur in homine, ad quem, et in quem operari dignatur, et velle et perficere pro bona sua voluntate (*Phil. ii, 13*), ita ut ipsa præsente, confidenter dicat: *Paratus sum, et non*

A sum turbatus, ut custodiam mandata tua (*Psalm. cxviii, 60*). Et illud: *Puratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo et psalmum dicam* (*Psalm. cxvi, 2*). Hic est qui rationem lucentem, et conscientiam humilem, in magna certe spei beatitudine, in qua et hic exultat cum tremore, et illa cum stupore: in stabili ac firmo sanctitatis proposiō confirmat. Et hoc esse intellige, quod admirantibus Joseph et Maria matre Jesu super his quæ dicebantur de eo, benedixit illis Simeon, Illius siquidem benedictio internæ gratia eruditio est. Et quidem valde necessarium ut admirantibus Joseph et Maria matre Jesu super his, quæ dicuntur de illo, adsit cum benedictione sua Simeon, quatenus multa et magna, quæ in hac admiratione habentur, bona, interna visitatio renovet et soveat, atque a diminutione defendens in augmentum spirituale promoveat. Non solum autem, sed et renovando et sovendo atque adaugendo perficiat ea, confirmet, solidetque.

XV. Quod nimirum tune facit, cum rationem erudit quam caute se debeat habere in sanctitatis proposito, quod et in affectu quidem concipit, et parit in effectu. Sanctitatem namque quam in agendo aggredi proponis, si humiliiter exsequeris, in fructu tibi vertes spiritualem: si vero arroganter, in usum peccati, Fitque modo miserabiliter, ut unde ad culmen poteras erigi virtutis, inde in soveam cadas criminis. Et ideo necesse est, ut super hoc interna gratia rationem convenient, et quatenus hæc mala præcaveat, sapissime sic evenire, eam edoceat. Ad quod pertinere videtur, quod dicit Simeon ad matrem Jesu Mariam: *Eum positum esse in ruinam, et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicitur* (*Luc. ii, 34*). Si enī vir videns Deum dicitur Israel, nonne virilis animus, qui Deum per speculum in ænigmate videt (*I Cor. XIII, 12*), potest Israel appellari? Et vultus in hoc Israel ponitur Jesus in resurrectionem et ruinam, quia multis in anime motibus occulitis occasio est sanctitatis exercitium, et ut de bono ad deterius per elationem ruant, et ut de bono ad melius, et ut de meliore ad optimum. Non quasi quidem de valle ad planum, sed potius quasi de plano campi ad clivum collis, et de clivo collis ad summum montis per humilitatem surgant. **C** Quapropter cavete vobis fratres, a peste superbiae, a jactantiae corruptione. Quam multos novimus, quibus plus nocuit quod virtutes habuerint quam si eis caruissent; nam illi quorum hæc vox est: *Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit haec omnia* (*Deut. xxxii, 27*), dum putant quod habent non accepisse, et ideo quasi non acceperint gloriari, expediret eis magis eo, quod habent, carnisse (*I Cor. iv, 7*); scilicet enim quid tunc saltem deesset sibi. Nunc autem eum se putant aliquid esse, cum nihil sint, ipsi se seducunt (*Gal. vi, 3*).

XVI. Cavete ergo vobis, qui præcipue habere videntini Jesum apud vos, ne eum habeatis ad ruinam, Quomodo, **164** dicitis, habetur Jesus ad ruinam? Quomodo horum opus exercetur ad superbiam? nam

superbiā intellige ruinam: ianem vero exaltationem, occasionem et causam præcipitationis. Sic enim legit̄: *Ante ruinam exaltatur cor* (*Prov. xvi, 18*). Nonne Iesum habuit, qui jejunavit bis in sabbato, decimas dedit omnium que possedit? Sed habuit ad ruinam, dum dixit quod non erat sicut ceteri hominim, velut etiam qui præsens aderat publicanus (*Luc. xviii, 11, 12, 13*). Salubris proinde illa admonitio sapientis: *Quanto magnus es, humiliata in omnibus* (*Eccle. iii, 10*): exhortantis nimurum in his verbis paucis, ut teneretur Jesus; non in ruinam sed in resurrectionem. Dicat itaque in vobis, Mariae matri Iesu sanctus Simeon, quod ponitur in resurrectionem multorum in Israel. Hoc est, rationem vestram, quæ sanctitatis in vobis propositum et volendo concepit, et operando parturit, internæ gratiæ visitatio instruit, quod per eamdem sanctitatem, cum exercetur interni in animo motus quidam, de bono ad melius, per humilitatem consurgunt: quidam vero ad deteriorius per superbiam corrūnt. Ponitur et in signum Iesu cui contradicitur: sed absit ut et vobis. Non enim de illis estis, qui omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus (*Matth. xxvii, 5*). Rectitudine itaque internæ intentionis signum est, in quod ponitur Jesus, quia hoc habemus signum quod fructuosum et salubre nob̄ est, bonum quod exercemus, si id ea intentione agimus, ut solius interni inspectoris oculis placeamus. Sicut enim qui opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, mercede non habebunt apud Patrem suum in celis, ita nimurum solis illis visio Dei erit in retributionem, quibus amor ejus solius causa est in actione. Sed huic signo contradicitur a multis, qui gloriam ei laudem expetunt, ab hominibus, et gloriam qua a solo Deo est non querunt.

NB. Subjungit post hæc idem Simeon: *Et tuam, inquiens, animam pertransibit gladius* (*Luc. ii, 35*). Quia boni desiderii fervor, qui in sancto proposito habetur, ipsa perforat interiora rationis; nam gladius Iesu sancti desiderii acumen est, quod in sanctitate proposito, per Jesum designato, habetur. Qui nimurum gladius his acutus est, tam in cavendo scilicet quod malum est, quam in exercendo quod bonum est. Illic boni desiderii fervor qui in proposito sanctitatis inest, ad mala devitanda, et bona complenda, excitat: quod est gladium Iesu animam Mariæ pertransire. Quod cum soilicite sit, varii in intimis aestus renovantur, quod est ex multis cordibus revelari cogitationes. Sic autem quam spe nobiscum agi sentimus, ut videlicet cum aliquid ad sanctitatem pertinens aggredi proponimus; cum id quoque effectui mancipare ardenter desideramus, ipse in nob̄is rationis interiora penetret, ad quam spectat dona concepire, haec et parturire; disponere et moderari acumen fervidi desiderii, motusque internos qui modis pluribus variari solent, et inde aestus et cure, sollicitudines et provideutia producuntur, ut quod audenter desideratur, devote perficiatur, et devote perfectum perseveranter teneatur.

A Maxime autem ut non intuitu humani favoris, sed causa solius internae retributionis exerceatur.

XVIII. Et hoc totum quid aliud tibi esse videtur, quam gladium Iesu pertransire animam Mariæ: et ipso ejus animam pertranseunte, revelari ex multis cordibus cogitationes? Quod autem hæc eidem Mariæ manifestat Simeon, scilicet quod positus est Jesus in ruinam et resurrectionem multorum in Israël, et in signum cui contradicitur, quodque ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes; quod, inquam, hæc omnia Mariæ annuntiat Simeon, quid esse putamus, nisi ut breviter dicam, quod super his bonis internæ gratiæ visitatio, quam exprimit Simeon, rationem convenit, convenientis instruit, instruens certam facit? Ipsa namque menti, quam sua præsenta judicat dignam, illam solet infundere actionem; quæ docet, juxta beati Joannis apostoli sententiam, *de omnibus* (*I Joan. ii, 27*); mentem, cui infunditur illustrat ad cognitiōēm veritatis per intellectum. Quia vero unctio est (*ibid.*), illam emollit ad amorem virtutis per affectum. Et si quid de ea plenius et perfectius vultis agnoscere, ipsa est charitas Dei, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nob̄is: qui est cum Patre et Filio Deus benedictus in secula. Amen.

165 SERMO XXXIX IN EATEM DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS DOMINI.

C De interna puritate mentis, quæ soli Deo offerenda est.

1. *Justus in principio sermonis accusator est sui.* — 2. *Solus justus Dominus Deus noster, a quo omnis justitia nostra.* — 3. *Ordo convenientis, primum facere, deinde docere. Submissio auctoris.* — 4. *Ejus predicatione contemnitur, cuius vita despiciatur.* — 5. *Anna, typus animæ devote; gratiam sonat: quæ primum sibi, deinde proximo prospicit.* — 6. *Corporis naturalis et mystici analogia. Ut unus alteri in divisione gratiarum præpositus et suppositorius.* — 7. *Quod solus quis accepit per donum, in commune referat per fructum.* — 8. *Nullum opus Deo placet, nisi quod propter se factum videt. Sollicitudo accepte gratie.* — 9. *Anima religiosa sit sibi provida, utilis proximo, pia Deo. Instar prophetæ habeat oculos ante, et retro: ibi cernens præsentem infirmitatem, hic preteritam iniquitatem.* — 10. *Consideranda dignitas nostræ creationis, et pietas redemptoris.* — 11. *Pœna aeternales infernit, et præmia coelestis regni. In sepiem fortitudo provide mentis.* — 12. *Phanuel, id est, facies Dei: quæ facies in Scripturis septupliciter accepta.* — 13. *Tribus Aser notat sortem electorum, quorum ætas est profectus virtutum.* — 14. *Spiritualis animæ torus, et viduitas.* — 15. *Numeri septenarii, denarii, binarii mystrium.* — 16. *Interioris gratiæ dispensatoria subtructio.*

I. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser (*Luc. ii, 36*). Scriptura dicit, quod *justus in principio accusator est sui* (*Prov. xviii, 17*). Volui et ego in principio sermonis hujus accusare meipsum. Quia si id facit justus, quanto magis id me decet facere; qui non justus sed peccator sum? et cujus

momenti alicujus justitia esse valet, nisi eam vera propriæ accusationis humilitas commendet? Quis nostrum non modo justior, sed comparari ei in justitia potest, qui ait: *Quasi pannus menstruatus omnes justitiae nostræ* (*Isa. lxxiv, 6*)? in quibus verbis ejus humillimis, et ideo sanctissimis evidenter, fratres mei, perpendit prudentia vestra, quanti erant pretii in oculis propriis justitiae suæ (*Isa. lxiv, 6*): dum eas ei voluit rei comparare, quam non solum cernere oculus, sed et cogitare de ea abhorret animus. Accipite et alium proprie justitiae fiduciam non habentem. *Non*, inquit, *in justificationibus nostris, quas fecimus nos, prosterimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis* (*Dan. ix, 18*). Sanctus Daniel hic erat. Discipulus quoque ille, quem diligebat Jesus: *Si dixerimus, inquit, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (*I Joan. i, 8*). Sed stet jam in ore horum trium testium verbum hoc: cum sint alii innumeri, imo omnes, qui Deo in sanctitate placuerunt, qui singuli de meritorum qualitate dissidentes, fugerunt a facie gladii, scientes esse judicium, et fugerunt ad pietatem. Unde et uniuscuiusque hæc vox est: *Non intras in judicium cum servo tuo, Domine; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (*Psal. cxlii, 2*).

II. Ille solus justus est, qui solus est *inter mortuos liber* (*Psal. lxxxvii, 5*); quem alloquens sanctus David: *Justus es, inquit, Domine, et rectum iudicium tuum* (*Psal. cxviii, 157*). Et item: *Memorabor justitiae tuae solius* (*Psal. lxx, 16*). Quare justitiae ejus solius, nisi quia veraciter ille solus est justus? De quo sanctus Jeremias: *Hoc est, ait, nomen quod vocabunt eum: Dominus justus noster* (*Jerem. xxiii, 6*). Sed in justitia sua justificat ipse plurimos, et de plenitudine ejus nos omnes accepimus (*Joan. i, 16*), ut unguentum capitis media barba descendat in oram vestimenti (*Psal. cxxxii, 2*). Quia nemo potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi ipse qui solus est (*Job xiv, 4*). Non ergo te putas nihil habere quod accuses, si quereras esse justus; sed tunc spera te posse justificari, cum diligens observator, et sollicitus perscrutator fueris scrupulose et curiose investigans, quid in te accusandum sit, et cum, quod tibi accusandum est apparuerit, accusare non dissimiles. Scito, charissime, quod nulla potest major esse justitia tua, quam accusatio tua. Bene ergo dicitur quod justus accusator est sui. Quia hoc ipsum est justum esse, se ipsum accusare, qui nec justus esse valet, nisi se ipsum accusat.

III. Quem et ego, ut jam dixi, non quidem justus, sed peccator, imitari volo, quia et verba Evangelii, quæ modo tractanda suscepit, nonnullam mihi ad meipsum afferunt causam. Volens enim evangelista Lucas de hac muliere in subsequentibus dicere: quod superveniens confitebatur Domino, et loquebatur de illo, omnibus, qui exspectabant redemtionem

A Israel (*Luc. ii, 36, 37, 38*): in præcedentibus ostendere curavit dignam suis, quæ Domino confiteretur, et ut loquenti de eo ab auditoribus non discrediceretur: ait namque, *et erat prophetissa 166 filia Phanuel*. Et cætera usque ad eum locum, qui exspectabant redemtionem Israel. Videtis ergo quod primum eam magnis, multisque præconiis extollit, et deinde ad constendum Domino; aliisque de eo loquendum, inducit. Primum namque virginem eam asserit viro nupsisse, annis quoque multis in viduitate permansisse, de templo non discessisse, Deo semper in oratione et jejunio servisse et tunc demum ad constendum Dominum; et loquendum de eo omnibus, qui exspectabant redemtionem Israel, supervenisse. Ad hoc autem illud arbitror pertinere, quod de Jesu dicitur; quia *cæpit Jesus facere et docere* (*Act. i, 1*). Et quod propheta dictus est potens in opere et sermone (*Luc. xxiv, 19*). Illud quoque quod ait Psalmista: *A mandatis tuis intellexi* (*Psalm. cxviii, 104*); sed et illud nihilominus quod de Esdra legimus, quia *præparavit cor suum, ut facaret et doceret in Israel præcepta et iudicia* (*I Esdræ 7, 10*). Quæ omnia in accusatione et reprehensione mei dico, qui docere quidem videor, facere non invenior; sermonem proferre, non opus habere; intelligere autem, sed non a mandatis tuis, et cum per me alii videantur epulari, ego fame pereo. Et ad quid de singulis modo ad vos vitis, et virtutibus loquor, asserens me nec illa vitare, nec has exercere? loquor, breviter dicam, de vitiis devitandis, vitiros ego; de virtutibus exercendis, virtutibus vacuis: et ad instar hujus sanctæ mulieris loqui videor de Domino vobis, qui exspectatis redemtionem Israel. Sed nequaquam dici potest de me, quod non discedam de templo, jejuniis et orationibus vacans, die ac nocte, quaecunque illa sunt, quæ per hæc spiritualiter accipienda sunt.

IV. Hoc autem illis considerandum esset, qui me tam saepe loqui compellunt, cum juxta viri sancti sententiam (cujus vita despiciatur, dignum sit ut ejus prædicatio contemnatur, ipse etiam Dominus super hoc peccatorem verbo increpatoris apud Psalmistam legitur convenire (*Psal. xlix, 6*): *Cur videlicet ausus sit enarrare justitiam suam, et assumere testamentum ejus per os suum: eum eum constet illi reatibus implicari de quibus in sequentibus agit*). Non ergo tantum in me sonorum (si vel hic tamen mihi incesset) venerari deberent docorem cum fructus videant non inesse saporem. Nam quid aliud est homo vacuus et inanis, verba quidem proferens, sed opera non exercens, nisi arbor sterilis folia habens, et fructus carens? (*Matth. xxi, 19*). Et scimus profecto quod Dominus ariditatis maledictione sicut percussit, apud quam esuriens fructum non inventit: cum tamen solis non careret. Et quod exemplum quidem loquentibus, sed non facientibus magis formidolosum? prius ergo apud me opera querere quam verba expetere deberent, juxta id quod sponsus alloquens sponsam, in Cap-

Ucis dicit : *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis* (Cant. ii, 4). Prius ostendi sibi faciem, et sonare deinde in auribus suis voluit vocem, ut suavius postmodum locutio sua impleret auditum, cum prius actionis facies kætificasset aspectum. Videtis itaque prius sponsum a sponsa conversationem quæferere ad exemplum, ut gratior postmodum apud eum prædicatio habeatur ad documentum? Sed jam morali istorum, quæ de hac muliere dicuntur, expositioni intendamus, et quæ in ejus laudem dicuntur, in meam vituperationem assumantur: cuius mihi temete vindico, quam de Domine habuit, ad eos qui exspectabant redemptionem Israel, locutionem, dum ejus laudeabilem non habeo conversationem.

V. Erat, inquit evangelista, *Anna prophetissa filia Phænuel*. Salvo quoque sensu allegorico, juxta quem hæc mulier ad sanctam electorum Ecclesiam non dubitatur pertinere, mihi videtur quod anima devota, quæ in vacuum gratiam Dei non recipit (II Cor. vi, 1), et quæ vacua in ea non est; et quæ videt iuxta admonitionem Pauli, quomodo caute ambulet (Ephes. v, 15), non quasi insipiens, sed ut sapiens, tempus redimens, pro eo quod dies mali sint: talis, inquam, anima videtur mihi quod Anna prophetissa sit. Et sic quidem dant mini sentire nomina hec, quia et Anna ut dicitur, gratiam sonat, et qui hodie dicitur propheta, olim vocabatur *videns* (I Reg. ix, 9). Perro tripli tibi sollicitudine opus est, ne in vicuum gratiam Dei recipias. Ut cures videlicet sollicite donum gratiae, quod acceperisti; et ad propriam utilitatem rectorquere, et in proximo, eum indiquerit, communicare: et in utroque Lægitoris tui laudem et gloriam queritare. Nam si gratiae donum habes, et tibi non habes, luminare es lucens quidem, sed non tibi. Et quid tenebris prodest si lux lucet in eis: et tenebrae eam non comprehendant? (Joan. i, 5). Tales profecto sunt, qui sapientes sunt, ut facient mala, bene autem facere nescierunt (Jerém. iv, 22). Sunt et illi qui terminant multum, et inferunt parum: comedunt, et non sunt satiati; bibunt, et non inebrinati; operantur se, et non sunt **LXX** calefacti: mercedes congregant, et mittunt eas in sacellum pertusum (Agg. i, 6). Ideo curavit Apostolus dilectum admovere discipulum, ut gratiam, que in eo erat, resuscitaret: ne datam negligenter: dicens et de se ipso, ibi se abjecere cam (Gal. ii, 21).

VI. Videtis ergo quod magis expediret gratia carere, quam eam inutiliter habere. Et quid de eo dices, qui quod solus accepisse videtur, solus avare habere conatur: quod suum est querens, non quod alterius? nescio quo pacto, qui hujusmodi est, communionem sibi vindicare presumit sub capite Christo in corpore ejus, quod est Ecclesia cum singula illius corporis pro invicem, sollicita sint membra: ut si quid patitur unum, compatiantur et reliqua. Nuna in corpore nostro soli, qui vident, oculi, ibi soli vident? aures, que sola audient, au-

A diuinitate sibi solis et sibi solis ambulant pedes, qui soli quidem ambulant? nequaquam, sed toti corpori. Singula namque corporis nostri membra, quod proprium habent, ad utilitatem referunt communem: et quod habent, sic proprium habent, ut sit et commune. Proprium quidem ad officium, commune autem ad commodum. Dictante una eademque insolubili charitate, qua invicem pro invicem sollicita sint singula. Nonne singuli vos, quod est sacer conventus iste, corporis Christi singula membra estis? Pauli sententia hæc est: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita et multi unum corpus sumus in Christo* (Rom. xi, 5). Et adjunxit: *Singuli autem alter alterius membra*. Sicut

B ergo videtis in corpore nostro, quia non unius ejusdem singula esse membra possunt vel officii vel actionis, ita nec vos singuli, qui hujus corporis (quod est canonica congregatio ista) estis membra: unius ejusdemque valetis esse exercitii vel perfectionis. Nam alius fortassis inter vos est alio corporis viribus valentior, alius in cautela prudentie callidior, alius sensu sagacitate perspicacior, alius virtute animi fortior, alius in reprehendendis saculi hujus versutis astutior, alius in cognitione exteriorum peritior, alius in sententia Scripturarum eruditior, alius in cantando gratier, alius in legendu aptior, alius in sentiendo profundior, alius proferendo nitidior, alius in abstimento rigidior, alius in vigilando sollicitior, alius in orando devotior, alius in contemplando purior, alius in opero manuum robustior. Nullusque inter vos, quem non in aliquo alteri ille idem Spiritus, cuius sunt divisiones gratiarum, præponit (I Cor. xii, 11) quem item in aliquo alteri non supponit, operante hæc omnia uno eodemque Spiritu et dividente singulis vestrum prout vult. Ut quid, fratres, bonorum ille omnium targitor cum tanta reverentia disponit vos, alterum in vobis ditans, quo alterum egere permittit: istum adimplens, quo alterum esse vacuum sinit? nisi ut unusquisque, quid sibi debet agnoscens, altero se indigere sciat, et offerendo charitable quod habet, et imitando humiliiter quod non habet, sumat psalmum et det tympanum (Psal. LXXX, 3): penas, inter vos, animalibus percutientibus altera ad alteram (Ezech. iii, 15).

VII. Quo eum ita sint, absit semel, et iterum absit, ut sit aliquis inter vos, qui solus habere co[n]cupiscentia, etiam quod solus habere videtur; sed magis quidquid solus accipit per donum, in commune referat per fructum. His, qui eo abundantius forte habent, non invideat; eos etiam qui minus habent, non contemnet. Dictante tam humili charitate, quam charitativa humilitate, quod habet, non habentibus pie impedit: quod non habet, ab habentibus sollicite expetat, ut dum tanta, talisque singulos vestrum sollicitudo ad invicem fecerit attentos, et in una pace concorditer ambuletis, et ad unam requiem feliciter pertingatis. *Habentes ergo*

donationes, secundum gratiam, quae data est vobis, A differentes (Rom. xii, 5) : sive has videlicet, sive illas, quibus inter vos alter sublimiter pollet, alter vero humiliter caret : Per charitatem Spiritus servite invicem, superiores vos invicem arbitrantur : non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea quae aliorum (Phil. ii, 3). Unusquisque autem, sicut apostolorum ille primus hortatur : Sicut accepit gratiam in alterutrum administrantes illam, sic et boni dispensatores multiformis gratia Dei. Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus (I Petr. iv, 10, 11). Hæc autem tunc facitis, si charitas fraternitatis manet in vobis ; si beneficentie et communionis non obliuiscimini (Hebr. xiii, 46) ; si nemo vestrum quod suum est querit, sed quod alterius ; si firmiores inter vos parati sint imbecillitatem infirmorum sustinere, et non sibi placere (Rom. xv, 1), si denique unusquisque vestrum sine offensione se exhibet omni Ecclesiæ Dei : per omnia omnibus placens, non querens quod sibi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant (I Cor. x, 32, 33). Et hæc omnia ad id pertinent, quod diximus, debere nos, 163 quod accepimus proxinis, preut indigerit, communicare : ne in vacuum nos gratiam recipere contingat ; sed oportet summopere, ut bis omnibus gloriam quæramus, et honorem illius Patris lumenum : A quo (teste apostolo Jacob) omne datum optimum, et omne donum perfectum procedit (Jas. i, 17). Nam gratiam perdit, qui eam ad dantis gloriam non expendit, et se indignum penitus ostendit, qui in ejus executione quidquam aliud querit, quam ipsum solum, qui eam concedit.

VIII. Cavete ergo vobis, charissimi, nesciat sinistra vestra quid faciat dextra (Math. vi, 3) ; quia, ut breviter et veraciter dicam : nihil aliud Deus renumerare habet, quam quod propter se factum videt. O raptor occulus, o latrunculus latens, appetitus humani favoris ! videtis jam quem necessarium est ut fiat sicut legitis in Ezechiele, fossa in altari (Ezech. xlui, 10). Mucilitas videlicet bono adsit opere, ne forte quod per exercitium sanctitatis in ara offertur devotionis, auferat atque omnino disperget et annihilet ventus elationis. Habete itaque oculum apud vos simplicem, ut et corpus sit inciduum (Math. vi, 22), rectam scilicet intentionem, ut et Deo sit opus acceptum. Teneat ergo animam devotam in acceptance gratiae hæc sollicitudo triplex : ut ejus quod accepit donum, et ad utilitatem suam retrorqueat, et proximo si indigerit, communicet, et in utroque largiteris sei laudem et gloriam querat. Ideo ad propriam illud utilitatem retrorqueat : quia maledictus qui partem suam facit deteriorem (Prov. iii, 7). Ideo id proximo comunicet, quia si sapiens fueris, non libi soii eris, sed et proximo tuo. Itco datoris gloriam querat, quoniam dissipat Deus ossa eorum, qui hominibus placent. Confusi sunt quoniam Deus sprevit eos (Psalm. lii, 9).

IX. Jám huic animæ nomen, quod est Anna, que et gratiam sonat, poterit non incongrue adaptari cum in dispensando, quam accepit, multiformem gratiam Dei, cum metu et tremore, suam ipsius salutem operatur (Phil. ii, 12), necessitatibz proximi et ubique hilariter prompta occurrit, et in omnibus pro posse effaciter succurrit, ipsum etiam gratiae, quam exercet, largitorem, in omnibus motibus suis tam occultis quam aperitis, et expedit testem, et expectat remuneratorem. Hæc, inquam, anima Anna vocari potest. Hæc in vacuum gratiam Dei non recipit, cauta sibi : utilis proximo, pia Deo. Cauta sibi per sanctitatem religiosæ conversationis, utilis proximo per operationem fraternalè charitatis, pia Deo, per recitudinem internæ intentionis. Sit etiam prophetissa anima hæc ; videat scilicet transacta, videat et ventura, habens oculos ante eum retro. Conspiciat mala sua præterita, quæ a se olim commissa erant, ut cumpungatur ad dolorem : conspiciat et futura, quæ tentando instant, ut concutiat ad timorem. Sieque duplex ei in hac gemina visione proveniet utilitas : ut ablata omni securitate noxia, quæ mater est et nutrix vitiorum, neverca autem et evacuatrix virtutum, concusa et humiliata, et ibi districtum suum formidet Iudicem, et hic sollicitum suum reveratur custodem, ne forte videlicet, vel ipse iniquam, et peccatricem morti addicat, vel iste infirmam, debillem labi permittat. Retorqueat oculos retro ad statum illum miserabilem, in quo prostrata quoniam jacuit, cumque damnatione dignissimum esse agnoscat : convertat eos ad hunc in quo uteunq; stare videtur, et evidenter sciatis, quia prope est causa si se continens, vel ad momentum subtraxerit manus. Ibi videat iniquitatem pro qua doleat, hic autem pro qua timeat, infirmitatem. Illic itaque geminus prophetissæ nostræ status ei considerans occurrit, illisque oculis, quos retro habet, eum videt statum, qui transactus est, illis vero, quos ante eum, qui modo praesens est.

X. Sunt adhuc quedam alia, quæ videt retro : alia etiam quæ videt ante : sed longe tam hæc, quam illa sunt. Si autem scire desideratis quæ sunt illa, quæ retro sunt, ipsa sunt dignitas nostræ redēptionis [al. creationis et pietas]. Illa consideratio admirationem excitat propter sublimitatem : hæc vero ad dilectionem, propter pietatem. Plorum namque omni stupore videre hominem ad imaginem creatum, et similitudinem Dei ; nec minus plenam dilectione Deum aspicere in homine, apparere pro homine, tantaque ac alia pro homine preferre ab homine. Videt hæc prophetissa nostra, ut de facilitate sue creationis ad præsens taceamus, Deum pro se incarnatum, natum, pannis involutum, in præscio positum, lacte humano pastum, circumcisum, oblatum, parentibus suis subditum, baptizatum, esurientem, tentatum, a pravis hominibus dehonestatum : in factis sustinentem observatores, in dictis contradictores ; ad lapidandum que-

situm, ad præcipitandum adductum, dicentem sa- lubria, tacentem ad opprobria, facientem ruira, perferentem **100** dura, nec modo dura, sed indi gna, videt eum pedes discipulorum lavantem, in agonia prolixius orante, sudorem sanguineum emittenter, cum gladiis et fustibus captum, ligatum, judicatum, damnatum, velatum, colaphizatum, alapas passum, plagis lividum, sputis illitum, chlamyde coccinea indutum, spinis coronatum, in derisum adoratum, crucifixum, acetopotatum, lancea vulneratum, pro crucifixoribus suis cruentum, spiritum emittentem. Videt eum mortuum, sepultum, resurgentem, ascendentem, ad dextram Dei Patris sedentem, in novissimo die venturum, vivos ac mortuos judicaturum, et in aeternum in electis suis regnaturum. Haec autem, aliaque in hunc modum, tam ad sublimitatem creationis, quam pietatem redemptionis pertinentia; illis, quos retro habet, oculis prophetissa nostra intuetur quea quidem transacta sunt, quantum ad actum, in aeternum vero permansura, quantum ad fructum.

XI. Si vero ea vis cognoscere, que ante sunt, accipe calamitatem prenæ infernalis, et felicitatem patricæ celestis: illa videntem deterret: haec autem demaleat; horrore natque aspicient est illam videre terram tenebrosam, et opertam mortis caliginem, terram miserie et tenebrarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed semper horror inhabitat (Job x. 21, 22). Tumor quoque et tremor veniunt super te, cum egredieris per cognitionem videre cadavera qui in Dominum praeparati sunt, vides namque quod eos et vermis corredit, et ignis exurit, et uterque etiam aeternus existit: quia et iste inextinguibilis, et ille dicitur immortalis (Isa. LXVI, 24). Sed sicut haec aspicere horribile est, sic et iudice admodum videre civitatem illam Jerusalem descendente de celo a Deo novam... habentem clari latenti Dei, cuius lumen simile lapidi pretioso (Apoc. XXI, 2), cuius plateæ sternuntur auro mundo, per cujus ricos alietua cantatur (Tob. XIII, 21, 22). Utrumque ergo hoc, tanto supplicium videlicet infernale, quam gaudium celeste, ante est: et sicut illud videre, terroris seminarium, sic et hoc amoris est incentivum. Videt itaque prophetissa haec retro quadam, dignitatem creationis, pietatem redemptoris, acerbitem passionis. Primum videnti ei ingerit stuporem: secundum amerem, tertium vero padorem. Videt longe ante se aeternum supplicium, et supernum gaudium; illud consideratum terrorem, hoc autem desiderium format. His quinque junge sextum illud, quod apud se in presenti habet, considerationem videlicet propriæ infirmitatis, quam quo plenus mens intuetur, eo et magis timere compellitur. Sed cum his omnibus necesse est, ut quoddam septimum habeatur, ipsum autem est presumptio sanctæ spei, cuius oportet et laeta certitudo, et certa latitudo horum omnium considerationem in mente comitet, sine qua et tristia haec predicta in mente revolvete, nimis pon-

A derosum: et laeta nihilominus non satis letum est (Judic. XVI, 19). Et videte, ne forte hi sint septem erines fortissimi Samson, quos nimis quondam habuit, vincit ab hostibus non potuit, quos quidem statim ubi amavit, ipsis jam ludibrio fuit, quibus antea fuerat terrori. Ecce Anna nostra, prophetissa nostra, que et filia Phanuel ea de causa, ut arbitror, quia illum Patrem habet, qui teste Apostolo, voluntarie genuit nos verbo veritatis sue, ut simus initium aliquod creaturæ ejus (Jac. 1, 18).

XII. Dicunt enim, qui interpretationes norunt nominum Hebraicorum, quod Phanuel sonat faciem Dei. Et quidem si curiositate diligenter et diligentia curiosa, per Scripturæ sacrae latitudinem discutitis, invenietis in ea faciem Dei, diversas habere significationes. Nam faciem Dei, ipsum Patrem, Dominus in Evangelio appellat, ubi dicit quod angelii eorum, haud dubium pusillorum, *semper vident faciem Patris qui in celis est* (Matth. XVIII, 10). Neque enim hoc loco aliud Pater, aliud facies ejus. Quid vero aliud facies Dei designet, non multo longius queras quam apud Psalmistam; ipse enim faciem Dei modo ipsum Filium appellat, modo præsentiam ejus, modo notitiam, modo benevolentiam, modo scientiam ejus vocat. Dicit quoque de prima significacione ejus sic: *Usquequo avertis faciem tuam a me?* (Psal. VI, 2) id est, quondam diffis mittere Christum tuum quem missurus es? dicit et de secunda: *Ne avertas faciem tuam a me* (Ibid. XXVI, 9); id est, non deneges mihi in futuro præsentiam tuam. Dicit nihilominus et de tercia, *quærit faciem ejus semper* (Ibid. CIV, 4); hoc est: desiderate omni tempore pertingere ad ejus notitiam. De quarta quoque: *Ne projicias me a facie tua* (Psal. L, 15); id est, ne sinas me ejici a tua benevolentia. Sed et de quinta: *Avertit, inquit, faciem suam, ne videat in finem* (Psal. X, 11): pro eo quod solent dicere impii, Deum non habere scientiam qua possit scire mala eorum. Sanctus quoque Habacuc, protectionem Dei, faciem vocat ejus; ubi dicit, quod ante faciem ejus ibit mors (Habac. III, 5). Quia ubi Deus protegit, ibi diabolus prevalere non potest. Job vero animadversionem **170** Dei faciem ejus accipit dicens: *Tum a facie tua non abscondar* (Job XIII, 20). Hoc est dicere: si talis fuero, Dei animadversionem non timebo. Haec itaque, et nonnullas alias fortassis in hunc modum invenietis, in Scriptura sacra, faciem Dei habere significationes, si studiose volueritis perscrutari. His ergo diligenter consideratis, puio quod me et jam faciente, aperte jam intelligitis qua de causa, filia faciei Dei, haec. de qua agimus, mulier dicatur; quod absque dubio sonat Phanuel.

XIII. Quia et asseritur esse de tribu Aser, pro eo quod per electionem gratiae, salvata ad sorte in electorum, et ad coelestem pertinet felicitatem: quod dicunt exprimere hoc nomen quod est Aser. Ad illorum namque collegium pertinet, quos elegit Deus in Christo, ante mundi constitutionem, ut es-

*sent sancti et immaculati, in conspectu Dei, in charitate (Ephes. 1, 4), præsciens eos et prædestinans, vocans et justificans, et in fine magnificans. Vocans, dico, per fidem rectam, justificans per conversationem sanctam, magnificans per beatitudinem sempiternam. Sed qui jam de mulieris hujus nomine et officio audistis, de patre quoque et stirpe: tempus est ut de ejus ætate requiratis. Subjungit post hoc evangelista: *Hæc processerat in diebus multis (Luc. ii, 6)*: dies multi virtutes multæ. In tot enim diebus prosecisti, in quot te virtutibus exercisti [al. excrevisti vel te exercuisti]. Hi erant dies sancti David, in quibus asserit se velle orare Deum, ubi dicit: *Et in diebus meis invocabo (Psal. cxiv, 2)*. Sciebat enim, quod qui avertit aurem tuam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. Hidies, quibus quondam pleni patres nostri leguntur, de quibus habemus quod mortui sunt senes, et pleniorum (Prov. xxviii, 9). Quod recte intelligis, si eos agnoscis de hac vita cum maturitate mōrum, et plenitudine virtutum discessisse (Gen. xxxv, 29). In multis itaque diebus hæc mulier processit; quia in conversatione sancta multimodam sibi virtutum spiritualium charitatem aggregavit.*

XIV. *Et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor (Luc. ii, 37)*. Plura, que dicenda erant, præterimus, quia ad alia tenditus, in quibus aliquandiu proponimus inmorari. Non enim poterimus tam festinanter transcurrere, cum eo loci venerinus, ubi invenitur hæc mulier non discessisse de templo, jejuniis et obsecrationibus vacans die ac nocte. Hoc autem in isto loco videtis, quia breve admodum fuit tempus, quo cum viro suo deguit, respectu illius quo in viduitate permanxit. Et quid hoc esse putamus nisi quod modicum spiritualiæ interiæ illi Annae, animam devotam et piam loquer, modicum, inquam, ei videtur, quando in praesentia viri sui legitimi more amantis spousæ et sponsum amplexantis, et in ejus vicissim amplexisibus suavissimis jucundantis gratulabunda triplidat: et nequam modicum, quando, eo subtracto, ad instar viduae castæ amantis, in ejus absentia gemit? Praesentia namque illius dulcedinem conferens, tedium tellit; absentia vero amaritudinem ingerens, fasidium immittit. Unde fit ut modicum videatur huic Annæ nostræ, quod cum viro suo vivit; multam vero, quia ejus viduata presencia, ipso absente, suspirat, et gemit. Vos, qui spirituales estis, in sancto collegio isto, frequenter experimini, quod dico.

XV. Septem annorum spatio legitur vixisse cum viro suo, octoginta vero quatuor in viduitate permansisse (*ibid.*). Et, ni fallor, nihil istorum vacat, sed nobis ad ea introspectio non vacat. Attamen, ut ea magis superficie tenus attingamus, quam medullitus perscrutemur, possumus ex annorum istorum numero coniicere quod interiæ jucunditatis gaudium, quo nostra in presencia viri sui Anna

A perfruitur, virtuosam ei spiritualis unitatis confert stabilitatem; quam pius apud se totis solet viribus animus retentare, si eum tamen ex toto Dominus possidet: sicut de Elcana patre Samuelis, legimus, quia fuit vir unus, enijs nomen Dei sonat possessionem. Quæ nimurum unitas nullatenus in mente habetur, nisi eam septiformis ei gratia Spiritus conferre dignetur: quia et monas septies ducitur. Et si hunc sensum acceptatis, intelligite ad eum pertinere, quem apud Isaiam legit: *apprehensuras septem mulieres virum unum (Isai. iv, 1)*, quia nimurum virilis hæc unitas a septem mulieribus apprehenditur, ut a Spiritu septiformi nostræ Annæ ipsa tribuatur, quæ anno uno septies multiplicato cum viro suo fuisse narratur. Quæ etiam octoginta B quatuor in viduitate sua permanet annis; quia pudicum et servens, quo in absentia viri sui succeditur desiderium, tam Decalogi, quam geminæ dilectionis ei confert, in sancta conversatione observationem; per ejus tamen Spiritus septiformis infusionem. Si enim denarium septies ducis, ad septuaginta pertingis; si binarium septies similiter multiplicatum superaddis, ad octoginta quatuor transcendis; quem numerum viduitatis ejus annos 171 continere legis. Sicut ergo septenarius Spiritum septiformem, sic et denarius exprimere in Scriptura sacra solet Decalogue; sic nihilominus binarius, duplex charitatis præceptum.

XVI. Bene itaque et congrue hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor in viduitate permansisse legitur: quia et si subtrahere se videatur ipse Spiritus ad tempus, quantum ad jucunditatem, non se tamen omnino subtrahit, quantum ad utilitatem: tenens et exercens apud Annam, etiam cum vidua est, per gratiam suam, juxta nominis hujus expressionem, septiformem, et denarium legis, et binarium charitatis. Noane viro suo Anna viduatur, cum anima fidelis, virtute, qua nitebatur, subtrahita, ad tempus destituitur? quod quidem magis dispensatore, sicut proprio saepe addiscimus experimento, quam demeritorie fit. Unde sanctus David se nequaquam petit a Domino non derelinqui; sed non me, inquit, derelinquas usque quaque (Psal. cxviii, 8); sciens nimurum in infirmitate perfici virtutem (II Cor. xii, 9). Manet itaque Spiritus cum anima, in observatione legis et dilectionis ad sanctam actionem ejus, cum ad tempus se virtus subtrahit, cui innititur, et ad fortitudinem tantum non ea fruitur ad jucunditatem. Est enim unus idemque Spiritus stabilis, et mobilis, deserens et tenens, recedens et manens: dicente Scriptura veraci de eisdem sanctis animalibus, quod ibant et revertebantur: et quod non revertebantur cum ambularent (Ezech. i, 14, 17). Videtis ergo quid sili vult, quod hæc mulier, et annis septem vixit cum viro suo, et usque ad octoginta quatuor vidua permanxit. Quid autem sit, quod a virginitate sua septem cum viro suo deguit annis, et quod de templo non discessit, in sermone vobis declarabimus subsequenti; prout inspirare nobis

dignabitur, sine quo nihil possumus, qui est super A omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XL

IN EADEM DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS
DOMINI,

De exercitio religiose conversationis.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Ordo et enarratio materiae. — 2. Per virginitatem sterilitas animas mysticas designatur, Anne vidua ex Evangelio virtutes. — 3. Quodnam templum, a quo non discedatur. Octuplex templi in Scripturis acceptio. — 4. Primum templum est Christi Domini corpus, cui iugi cogitatione et fiducia immorandum. Incurienti sacrificii missae efficacia et commendatio. — 5. In Christo possidemus, quod non habemus ex nobis. Cuius salubris est incuruenta oblatio. — 6. Concupiscentiae carnalis praesentissimum remedium est corpus Christi; cuius respectu exaudimur a Deo Patre. — 7. Secundum templum est virgo Maria, cuius est singulare encomium et patricium. — 8. Tertium templum est unitas Ecclesie extra quam non est salus. — 9. Quartum, est vivorum sanctorum cactus, a quorum imitatione non discedas. — 10. Quintum, est corpus nostrum, quod sanctificandum est. — 11. Sextum, est anima nostra: cui sanctificanda facit desiderium venie, gratiae, glorie, et virtutum exercitium. — 12. Septimum, capacitas est intellectus creati; Octavam, patria coelestis. — 13. Ut haec octo tempora anime devote inhabitanda sunt. — 14. Prolixior alibi confessionis tractatio. — 15. Confessio alia laudis divinae, alia in sui ipsius accusatione. — 16. Lex Domini, antonomastice est ipsa charitas. — 17. Qualem se Christus manifestabit nobis.

I. Saneta haec mulier, de qua multa jam, in sermone praecedenti, diximus, vixisse asseritur cum viro suo annis septem a virginitate sua (*Luc. ii, 36*). Quid autem ipsa designet, quidve sit ipsam Annam vocari, quidve prophetissam esse, quid etiam annis septem cum viro suo vixisse: quid autem usque ad annos octoginta quatuor in viduitate mansisse; quid denique, quod pene modo omiseram filiam dici Phanuel, et esse de tribu Aser, et in diebus multis processisse; in eo, qui hunc proxime præcessit, sermone, prout tunc occurrere potuit, ostendimus vobis. Quid vero visum sit nobis debere accipi, quod a virginitate sua tot annis cum viro suo vixerit, quid etiam quod de templo non discesserit, jejunando et orando serviens nocte et die, in istum distulumus, quem modo in manibus habemus. Et jam quidem tempus est, ut quod tunc promisimus, pro posse, modo solvere aggrediamur. Quid ergo per hoc putamus nobis posse innui, quod annis septem vixit cum viro suo a virginitate sua, nisi hoc quod quotidie videmus; quia priusquam huic interna virtuti in stabili puritate, vocante Spiritu septiformi, anima conjugatur, otiositate sterili, et sterilitate 172 otiosa marceret? Virginitas namque sicut magna munditia et puritas est, in hac mortali carne, sic et sterilitatem anima potest designare.

II. Nonne huic adaptari sensui potest, quod in veraci illa historia legimus, in qua invenimus quod, cum esset immolanda filia Jephthe, virginitatem suam deflevit? (*Ephe. vi, 17.*) Quod quid est aliud

nisi quod anima cum gladio spiritus, quod est verbum Dei, mortificanda et offerenda est, de antehabita debet sterilitate ponitire: pro eo quod juxta hunc sensum, nonnihil quod probabile non est, habet virginitas innuere, ipsa quodammodo lex mulierem sub jugo maledictionis sterilem pressit. Quia duo manent pericula arborem infructuosam, securis incidens, et ignis exurens: sententia videlicet mortis vitam auferens, et damnatio in æternum affligens. Sed quæ ab hac virginitate sua septem annis vixit cum viro suo, quæ et vidua erat usque ad annos octoginta quatuor, tam devote fructui, deposita sterilitate, intendit spirituali; tam sollicite actioni abjecta otiositate, insistit probabili, ut dicat de ea Scriptura, quod erat orationibus et jejuniis serviens die ac nocte (*Luc. ii, 37*). In quibus nimirum verbis, paucis quidem numero, sensu autem profundis, vestra reprehendere diligentia valet, quod perseveranter puritati tam mentis, quam corporis intendebat: siquidem per jejunia mortificatio accipitur carnis, per obsecrationes vero devotio mentis. Per hoc autem, quod his tam die quam nocte intendit, jugis intelligitur perseverantia, quam in bono opere exercuit. Nocte ac die obsecrationibus ac jejuniis vacabat: ut Annam, mi frater, tuam, ab his, quæ ad sanctificationem mentis tuæ et corporis pertinent, nec prosperitas retrahat dissolutam, nec adversitas turbatam. Retrahit autem ab his, non solum cum appetit malum, sed et cum deserit bonum; cum tentatur videlicet a concupiscentia abstracta et illecta (*Jac. 1, 14*): abstracta a bono, et illecta ad malum: ab illo abstrahit illam claritas prosperitatis, ad hoc vero eam illicit obscuritas adversitatis.

III. Sed quid est quod asseritur non discessisse a templo? Sic enim se habet ipsa series verborum praecedentium. Quæ non discedebat, ait Scriptura, de templo jejuniis et obsecrationibus serviens die ac nocte. Quod est hoc templum, de quo non discedebat? Ego puto multiplicitate nos accipere posse templum. Nam curramus ad Scripturam sacram sicut solemus, quoties necesse habemus, et inveniemus modo corpus Christi appellare templum, modo virginem Mariam, modo sanctam Ecclesiam, modo etiam, qui in ea sunt, viros sanctos, modo corpus nostrum, modo mentem nostram, modo quoque capacitatem angelici et humani intellectus, modo denique ipsam, ad quam suspiramus, patriam coelestem et puto quod congrua præ manibus erunt exempla. De primo namque habemus Dominum in Evangelio dicentes: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*, id (*Joan. ii, 19*) est, occidite corpus meum, et in die tertia resuscitabo illud. De secundo sanctus David in psalmis: *Dominus in templo sancto suo* (*Psal. x, 5*): Christus videlicet conceptus in virginis utero. Sed et idem de tertio ait: *Et in templo ejus omnes dicent gloriam* (*Psal. xxviii, 9*): quia electi in ecclesia confiduntur fidem veram. De quarto Apostolus Paulus: *Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos* (*I Cor. iii, 17*): ipsos nimirum sanctos, qui in

Ecclesia erant, alloquebatur. De quinto idem Paulus: *Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti?* (*I Cor. vi, 19.*) Quia nimur in corribus mundis habitat Spiritus sanctus. Idem etiam dicit de sexto: *Si quis templum Dei violaverit: quod sequitur, avertat Deus a vobis, sequitur enim: disperdet illum Deus* (*I Cor. iii, 17.*) hoc est, si quis mentem suam, in qua Deus habitare debet, inquinaverit. Habetis de septimo loquentem Isaiam, ubi dicit: *quod ea quae sub ipso erant, replebant templum* (*Isa. viii.*) Haud dubium quin sub ipso, quem vidit sedentem super solium excelsum, et elevatum. Quae sunt, quae sub ipso erant, nisi omnes creature, quae in eo quod creature sunt, ejus respectu longe in imo, et eo longe inferiores sunt? de quibus dicit propheta, quod *replebant templum*: quia ipsa etiam admirabilia creaturarum Dei, sensus angelicus et humanus admiratur. Templum autem octavum, quæ apud psalmistam, qui ait (*Psal. LXIV, 5.*) quod *replebuntur in bonis domus tuæ*, ipsum Deum alloquens. Et adjunxit: *Sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate.* Ac si diceret, implebimus gaudiis cœli, ubi habitatio tua omni sanctitate splendet; nec in ea pravitatis alicuius tortitudo apparet.

IV. En octo modis templum vobis ostendi: nec dubito, quin concedatis bonum esse vobis, ut in un quoque mente **173** immoremini, et a nullo cogitatione et desiderio discedatis. Nam in templo illo, quod Christi esse corpus diximus, mente immorari sicut pius ad devotionem, sic et fructuosum quantum ad utilitatem: plenum siquidem omni pietate est, humanum in verbo cernere corpus: et in divinitate carnem, hominem in Deo. Sed nec minore id pietate plenum. Quid enim in tantum corporis nostri peccata, vel ne committantur obsistit, vel jam commissa diluit, quantum assidua et pura meditationis corporis Christi? Nam, sicut culpat caro sic et purgat care: et corpus nostrum pollutum emundat et sanctificat natum de Virgine corpus: non quidem jam sanctificatum quasi aliquande esset non sanctum, vel sanctiscandum, quasi needum sanctum; sed semper sanctum ex aequo fuit, ut unum idemque ei fuerit, et corpus esse, et sanctum esse. Dieo vobis amicis meis, solida mihi est spes, et fiducia firma; quod peccatorum que in corpore gessi, et per corpus contraxi, consequor veniam per oblationem immaculati corporis Agni, qui tollit peccata mundi. Quam nimur mihi spem et confidentiam illa beati Joannis sententia confert, que talis est: *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (*I Joan. ii, 1.*) Sed et illa nihilominus coapostoli ejus Pauli, quae similis est huic: *qui est ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis* (*Rom. viii, 34.*) nam quid est cum pro nobis interpellare, nisi nostram in se naturam assumptam habere? Non potest nisi misericordia nostri Pater, quibus Unigenitum suum etsi dissimilem in culpa, similem tamen adspicit in na-

tura. Clamat sanguis ejus de terra melius quam Abel (*Hebr. xii, 24.*) et pro eis clamat, pro quibus se effundi permisit. Audit Pater sanguinem filii clamantem, audit et interpellantem Filium: audit, inquam, et exaudit.

V. Quid enim si immundum et pollutum est corpus quod gesto? sed est sanctum per omnia et purum, quod in Christo possideo. In omni quod in me vel minus boni, vel magis reperio mali, recurro ad vivificum corpus Iesu mei: inter Patris æquitatem, et mean iniquitatem, clypeum faciens illius sanctitatem. Quid enim si in corpore meo et visum polluit curiositas, et auditum inanitas, et olfactum voluptas, et gustum edacitas, et tactum impuritas: non nimis turbatus ero, non pusillanimis nimis: scio

B enim quid faciam. Ibo mihi ad purissimum corpus Domini mei, in quo nullum malorum horum est: Illud in ejus judicio tenens pro clypeo, quod in meo est malum per illud diluens, quod in illo est bonum mili vindicans. Sic etiam non eum jam timeo ut judicem, sed amabo ut fratrem; frater enim et caro mea est: nec coram judicante pavidus, sed coram Advocate ero securus: qui mihi apud Patrem advocate est, et propitiatio pro peccatis meis. Et quare non tam propitiator quam propitiatio dictus est, nisi ideo, ut non diffidam illarum me culparum consequi remissionem, pro quibus sanctum ejus corpus intueor esse oblationem? ut quid enim nec baptismum, nec mannum impositionem, nec cætera pene omnia sacramenta, in quibus sanctificatio nostra consistit, cum iterari ecclesiastica non permittit consuetudo: oblationem hostiæ salutaris sepe celebrare præceptis salutaribus moniti, et divina institutione fornatæ solemus; nisi ut qui saepè peccando morimur; revocata ad memoriam in sacramento sancta Redemptoris nostri morte, vivificemus, et eum frequentatione mysterii crescat nostræ salutis effectus? Quia ergo saepè in corpore labimur, necesse est, ut per illud saepè corpus vivificemus et resurgamus: et sordem, quam frequenter contrahit caro, diluat, et absterget omni sorde carens illa caro. Itaque, si te vides sordibus intinctum, et abominari te vestimenta tua, vade ad sacerdotem magnum Jesum sordidis vestibus indutum (*Zach. iii, 3.*) et agnoscere ipsum esse, de quo Apostolus dicit: *eum, qui non novit peccatum, pro nobis se peccatum fecit, ut efficeretur justitia Dei in ipso* (*II Cor. v, 21.*) Peccatum pro nobis factus fuit, pro eo quod oblatus est, quia ipse voluit, et peccata nostra ipse portavit (*Isa. LIII, 7, 4.*) Peccatum tamen non novit, quia *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in eis ejus* (*I Petri. iii, 22.*)

VI. Sic ergo corro ad corpus, quod non fecit peccatum: ut et mihi remittatur, quod per corpus feci, peccatum. Quod si in me caro concupiscit adversus Spiritum (*Gal. v, 17.*) si me carnis vitia tentant; si stimuli ejus titillantes infestant: nomine et tunc mihi magis recurrentum est, ad solum et solidum refugium meum, Jesu mei corpus, ut corporis mei con-

cupiscentia extinguatur, superentur tentationes, A stimuli hebetentur quod enim tam efficax auxilium ad obtinendum hujusmodi triumphum, quam pura et defecata meditatio corporis ejus? ipse enim **I 74** est, qui compati scit infirmitatibus nostris: pro eo quod tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato (*Hebr. iv, 15*). Ipse enim est, qui in eo quod est tentatus, potens est et nobis, qui tentamur auxiliari. Quod bene intellexit Apostolus: qui cum videret aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis sue, et captivum eum trahentem in lege peccati, quae erat in membris suis, unde exclamare coactus est: *infelix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 25*) invento consilio salubri statim subiunxit: *gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (*ibid. 24*): quam, qui dem gratiam profundius atque profusius in subsequentibus applicavit, dicens: *Deus Filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati, de peccato damnans peccatum in carne: ut justitia legis in nobis impleretur* (*Rom. viii, 3, 4*). Itaque si scis non habitare in te, hoc est in carne tua bonum: si vides in ea etsi non regnare peccatum, esse tamen: scito quia ipse illud damnat in carne, qui non in veritate, sed in carnis peccati apparuit similitudine. Videns ergo Pater Filium suum in homine, Verbum suum in carne, non vult deesse prostratis in carne per pietatem, ut resurgent; non potest non adesse tentatis in carne, per fortitudinem, ut triumphent. Merito etiam naturam nostram veneratur et pertimescit eam sibi videre prostratam angelus: quam super se in Conditore suo adorat exaltatam. Merito et ei miseretur atque succurrit Pater omnipotens Deus, quam Unigenito suo conspicit unitam. Vides ergo, quam tibi necessum est, charissime, ut de hoc tempore cogitatione et spe non discedas, quod et iudaica impietas in mortem solvit, et divina post triduum ad vitam potentia resuscitavit.

VII. Secundum templum virgo Maria est; nec ambiguo quemquam velle dicere, quam honorum sit, ut de eo non discedatur. Ipsa domina nostra, et advocata nostra; dulcedo et vita nostra: spes et media-trix nostra. Ipsa Dei genitrix, regina angelorum, amatrix hominum, superatrix demonum, refugium miserererum, solamen pupillorum, auxilium infirmorum, robur debilium, confirmatio justorum, erectio lapsorum, absolutio peccatorum, latitudo beatorum. Ipsa patris tabernaculum, filii cubiculum, Spiritus sancti umbraculum, Trinitatis reclinatorium, celeste habitaculum, incarnati Verbi domicilium, Dei templum. Sed verba sunt haec quae nimis ante deficient, quam ejus plene prerogativa exponatur, tanta est, que in ea redundat plenitudo gratiae. Veneremur, dilectissimi, templum hoc; gaudemus et exsultemus, et demus gloriam ei, exoremus in eo, et speremus de eo: et laudando atque precando, et confiendo non discedamus ab eo. Sanctum admundum templum, et Sanctum sanctorum humanitas Christo; utpote in quo habitat omnis plenitudo divi-

natis corporaliter (*Colos. ii, 9*). Sanctum et hoc de quo loquimur, beata et glorijsa genitrix ejus, in qua de Spiritu sancto conceptus novem mensibus demoratur. O gloriissimum, et speciosissimum Dei Unigeniti templum! pande nobis ostium misericordia tuae, et clementiae: concede nobis introire in te, admittre preces nostras coram te. Voce nostra, in te, ad Dominum clamamus: ut exaudiatur de templo sancto suo vocem nostram, et clamor noster in conspectu ejus, introeat in aures ejus. Nolite, fratres, discedere de templo hoc, effundite in eo orationem vestram, et tribulationem vestram in eo pronuntiate: Mater namque Christi est, et quam per ea intransmittitis orationem, exaudiens Deus, vestramque per eam sumet precem, qui pro nobis natum tulit esse suus.

VIII. Tertium templum sancta electorum Ecclesia est, a quo, ut breviter dicam, non discedatis: oportet enim nos festinanter per hæc tempora discurrere: quia ad finem istum urgemur perducere sermonem, et quedam de hac materia adhuc restant, quæ necesse est ut audiatis. Ab hoc, inquam, templo non disceditis, si ab unitate matris Ecclesie per sectarum scandala vos non separatis. Væ illis, qui tunicae Christi incensuilem scindere student (*Joan. xix, 23*): qui ab unitate se fraterna per divisiones et dissensiones separant. Sciant qui hujusmodi sunt, quia diluvii aquis submerguntur, qui extra arcum inveniuntur (*Gen. vii, 23*): et quos intra se domus Rahab non occultat, gladius Josue trucidat (*Jos. vi, 1*). Et ut aliquid de gestis evangelicis attingam, non curat aqua turbata nisi unum, cum in particibus quorumcunque multitudo jaceat languentium (*Joan. v, 7*). Sed nos non habemus accessus super his multum commonere vos. Experimento namque et quidem assiduo didicistis, quam bonum, quamque jucundum est habitare in unum (*Psal. cxxii, 2*). Audistis nihilominus, dicente ipso Domino quia quavis, necesse est ut veniant scandalata, vñ homini per quem scandalum venit (*Math. xviii, 7*).

IX. Unanimis virorum Ecclesiasticorum convenitus, quartum templum est. **I 75** A quo nimis templo non discedere, est ab eorum imitatione, per sanctam conversationem, non recedere. Discurre itaque per tempora ista, et pulcherrimas, que in eo sunt, picturas conspice, et celaturas; et quo plenius, que in eo speciosa et glorijsa sunt intueris, eo magis interno illo captus decore exire abhorrebis. Vide innocentem Abel, cum Deo ambulauit Enoch, obedientem Noe, verecundum Sem et Japhet, fidem Abraham, sanctum Isaiae, simplicem Jacob, pudicum Joseph, mansuetum Moysem, zelantem Phinees, constantem Josue, benignum Samuelem, humilem David, et ceteros inumeros virtutis vires, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt recompensationes: qui ei testimonio fidei probati inventi sunt (*Hebr. ii, 33*): et scietis quam bonum, quamque jucundum sit habitare et morari in templo hoc. Hoc templum para-

disus alibi dicitur: in quo dicuntur ligna suis
pulehra visu, et ad vescendum suavia: pulchra ad
aspectum, suavia ad gustum (*Gen. ii, 9*). Pro eo
quod in hoc sancto collegio viri sunt sancti, sic ad
experiendum sapidi, sicut ad intuendum decori.
Cumque ex his viris sanctis multa bona sumis
exempla, nimirum et multa et sapida, ex lignis pul-
chris et suavibus carpis poma.

X. Quintum templum assignavimus corpori tuo. Noli et de hoc templo discedere, id est noli ea, quae
ad sanctificationem corporis tui pertinent, negligere.
Cura cibare esurientem, potare sitiensem, nudum
vestire, hospitem colligere, venire ad incarceratedum,
visitare infirmum. En sex opera misericordiae, qui-
bus indigentiae debemus proximorum juxta vires
occurrere, sed prodesse etiam juxta vires velle
(*Math. xxv, 35*). Sunt et octo alia, in quibus corporalis nostra sanctitas consistit, quam profecto
quandiu sollicite custodis, de hoc quinto templo
non discedis: et si ea audire desideras, primum
est rigor jejuniorum: secundum instantia vigilia-
rum; tertium in manuum labore exercitium; quartum
munditia in carnis castitate: quintum gravitas
in vultu: sextum utilis parcitas in affatu: septimum
vilitas in habitu; octavum maturitas in incessu.

XI. Sed et de sexto templo, quod anima nostra
est, non discedemus, si his quae ad ejus spectant
sanctificationem, tota sollicitudine intendimus. Co-
nemur, ut sit anima nostra succensa, integra et
perfecta; et in hoc templo commoremur; succensa
vero est, si eam desiderium inflamat, et ipsum
triplex: desiderium veniae, desiderium gratiae, de-
siderium gloriae. Desideret itaque toto affectu ve-
niam, gratiam, gloriam. Veniam peccatorum, gratia
meritorum, gloriam præmiorum. Peccatorum,
ut ab iniuitate mundetur; meritorum, ut in sancti-
tate ornetur; præmiorum, ut in felicitate consum-
metur. Primum perfecte desiderium habuit mulier
illa peccatrix, sed penitens, de qua dicitur: *Remit-
tuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multam* (*Luc.
ii, 47*). Secundum habuit ille, qui ait: *concupivit
mima mea desiderare justificationes tuas in omni
tempore* (*Psal. cxviii, 2*). Tertio quoque ardenter
lagrabat egregius præparator, *desiderium habens
dissolvi et esse cum Christo* (*Phil. i, 23*). Integra
anima est, cum ejus memoria munda est, cum ratio
serita, cum voluntas devota. Roboret memoriam
rectitudi stabilitatis: illuminet rationem cognitio
veritatis: exornet voluntatem puritas devotionis.
Sed ut haec acquirantur, oportet primum ut in-
firmitas depellatur, quae memoriæ solet robur debili-
care: deinde ut ignorantia, quae rationis lumen
obscureat: novissime vero ut iniquitas, quae vo-
luntatis munditiam commaculare. Sic succensa
anima, sic etiam integra effecta, conetur esse et
perfecta. Perfectio ejus in quatuor illis famosis vir-
tutibus, quas principales, seu cardinales appellant,
consistit. Perfectam siquidem dixerim, quae scit,
quæ scienda sunt et in cognitione veri non caligat;

A si quæ agenda sunt, facere potest, et in eorum exer-
citio non debilitatur: si justa est, ita ut non osien-
dat; si temperans, ita ut non excedat. Primum ei
bonum conferet prudentia, secundum fortitudo,
tertium justitia, quartum temperantia. Prudentia,
quæ cum illuminet; fortitudo, quæ corroboret; ju-
stitia, quæ exornet; temperantia, quæ modificeret: hæc
itaque et quæ in hunc modum sunt, si sollicite
exerceremus, nimirum de templo sexto, quod animæ
nostræ adaptavimus, nequaquam discedimus.

XII. Capacitas humani et angelici sensus tem-
plum septimum est. Si jugi autem mentis inspec-
tionem, quanta sublimitate uterque, tam homo, quam
angelus præminet, perpende, ut breviter dicam,
in hoc quoque templo demoraris. Curemus jam
properare ad finem loquendi de templis istis. Si
singulas illas beatorum spirituum mansiones per-
lustrare pia curiositate satagis; si a superna illa
patria cogitatione et aviditate non recedis; pro-
fecto dici jam poterit de te **176** quod de octavo
templo, per quod eadem cœlestis patria exprimitur,
non discedis. Nonne videtur tibi in hoc habitare
templo, qui dicit: *Nostra conversatio in cœlis est?*
(*Phil. iii, 20*.) Paulus hic est, mente excedens Deo,
et sobrius existens nobis (*II. Cor. v, 13*): quem con-
resuscitavit Dominus, et consedere fecit in cœlestibus
(*Ephes. ii, 6*). Audistis itaque, et jam ut arbitror
intellexistis, quomodo spiritualis Anna nostra de-
beat in templo morari: quomodo etiam jejuniis et
obsecrationibus servire debeat die ac nocte,

C XIII. In primo templo habitat per venerationem
et spem; in secundo per laudem et precem; in ter-
tio per ecclesiasticam unitatem et catholicam pa-
cem; in quarto per sollicitam imitationem, et solli-
citam conversationem; in quinto per egregias
actiones: in sexto per internam puritatem; in se-
ptimo per admirationem et stuporem; in octavo per
aviditatem et amorem. Si autem singula quæ ali-
quantulum profuse in his duabus sermonibus dicta
sunt de muliere hac subtiliter pensatis; si videlicet
diligenter apud vos perpenditis, quid sit Annam vo-
cari eam, et esse prophetissam: quid filiam Phanuel,
et de tribu Aser; quid in diebus multis processisse,
et a virginitate sua annis septem cum viro suo
mansisse: quid denique de templo non discessisse
jejuniis et obsecrationibus serviendo die ac nocte:
Si, inquam, hæc omnia studiose consideratis: non
dubitatis, ni fallor, quod digna sit, quæ talis est,
supervenire ad consendum Domino, et loquendam
de illo omnibus qui exspectant redemptionem
Israel. Sic enim post hæc omnia; quæ usque ad
hunc locum exposuimus, de ex subjunctum est:

XIV. Et hæc ipsa hora superveniens confitebatur
Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui exspecta-
bant redemptions Israel (*Luc. ii, 38*). Prius confite-
batur Domino; et post hæc loquebatur de illo. No-
lamus modo diu de hac ejus loqui confessione: tum
quia in sermonibus, quos in Adventu habuimus,
satis, ut nobis tunc visum fuit, prolixæ, de confes-

sione dispiavimus: tum quia hunc quem in manibus habemus, sermonem, ad debitum, pro eo quod multa jam diximus, terminum perducere festinemus.

XV. Hoc tamen breviter dicimus: quod si fructuosam atque perfectam Domino volueris offerre confessionem, oportet ut eam ad illum afferas modum duplicum: laudando videlicet eum, et accusando te ipsum: illum justum et beneficium: te autem peccatorem, et ad ejus semper beneficia ingratum. Et quidem utraque ei confessio acceptabilis est: cum et accusas te ipsum, qui comisisti peccatum, et laudas illum, qui nullum habet peccatum. Differunt tamen in hoc, quia illa poenitentium est, et incipientium; haec vero justorum, atque perfectorum. De illa legis, quod sacrificium *Deo Spiritus contributatus* (*Psalm. L, 19*). De ista vero, *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psalm. XLIX, 23*). Placat itaque illa offensum; haec vero honorat placatum. Hanc latitia et jubilus format; illam vero tristitia, et vox commotionis magnæ; quia illa ex timore, haec autem ex amore procedit; habet utraque aquam, sed illa irriguum inferius (*Jos. xv, 19*); enjus est fons consideratio supplicii infernalibus; haec autem irriguum superius (*ibid.*), quod ex contemplatione ebullit regni coelestis. Hoc itaque genuino modo Anna nostra constetur Domino. Loquatur jam de illo non quibusdam, sed omnibus, qui exspectant redemptionem Israel. Et quid est loqui de Domino omnibus, qui exspectant redemptionem Israel, nisi ea quæ ad Dominum pertinent, universis nuntiare, qui primicias habentes *Spiritus intra se* gemunt, *adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis sui?* (*Roman. VIII, 25*) tales estis vos, qui spe salvi facti, et quod non videtis sperantes, per patientiam expectatis habitationem vestram, quæ de cœlo est, superindui cupitis (*II. Cor. V, 2*), et ideo contenditis sive absentes, sive præsentes placent illi.

XVI. Post haec ita conclusit evangelium: *Et ut perficerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galileam in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo* (*Luc. II, 59, 40*). *Et ut perficerunt, inquit, et qui perfecerunt? nimirum Joseph et Maria, audiat haec congregatio sancta et canonica;* ipsa est enim, ut jam sæpe diximus, Maria. Audiat haec et custodum ejus auctoritas, nam ad ipsos pertinet Joseph: audiunt, inquam, simul haec Joseph et Maria; quia ut perficerunt omnia secundum legem Domini, tunc revertentur in Galileam, in civitatem suam Nazareth. Quæ est lex Domini, nisi charitas? quæ apud Psalmistam vocatur *Lex Domini immaculata convertens animas* (*Psalm. XVIII, 8*). Apud quemdam amicorum beati Job, *lex Domini* dicitur multiplex (*Job II, 6*): Ideo, ni fallor, quia mentem, quam adimpleat, ad innumera mox sanctorum virtutum incrementa extendit. Concinit autem huic

A qui diligit proximum, legem implevit (*Roman. XIII, 8*); et quod plenitudo legis est dilectio (*ibid. 10*). Igitur vos, qui praestis in sollicitudine (*Roman. XI, 8*); et vos quos oportet esse subjectos communis subjectione, si non quidem solummodo feceritis, sed perficeritis; nec iam quedam sed omnia, secundum hanc legem Domini: sine dubio revertimini ad revelationem floridam, et florem revelatum, quia et hoc continere videntur duo haec nomina Galilea et Nazareth, ut videlicet et quod decorum est videatis, et hoc est flos; et quod occultum est agnoscatis; et ad hoc spectat Galilea: quando revelabit nobis Dominus condensa (*Psalm. XXVIII, 9*).

XVII. Pulcherrimus nimirum flos Christus, in sua gloria, electis suis: qualis unus cum Patre est Deus manifestatus. Et clarissima nihilominus manifestatio, in qua videbimus Patrem, et videbimus eum sicuti est. Et habetis firmam ejus de utraque felicitate promissionem: dicente eo, qui sicut falli non potest, ita nec fallere vult, quia palam de Patre annuntiabit vobis (*Joan. XVI, 25*), o Joseph et Maria, in Galilea; et manifestabit seipsum vobis, in civitate vestra Nazareth: tunc puer vester, qui quis sit satis audistis, quando Joseph et Marian matrem ejus mirantes fuisse super his, quæ dicebantur de illo, intellexistis: tunc, inquam, puer vester crescit et confortabitur plenus sapientia, et gratia Dei erit in illo: quando videlicet occurret: *in virum perfectum, in mensuram atatis plenitudini Christi* (*Ephes. IV, 13*). Idem vero et secundum alium intellectum intelligere potestis, quem in sermonibus præcedentibus huic Joseph et Mariæ assignavimus quod videlicet, ut perficerunt omnia secundum legem Domini, revertantur et ipsi in Galileam, in civitatem suam Nazareth: ubi et puer Jesus cresceret et confortabitur plenus sapientia, et habens secundum gratiam Dei: qui nobis et hic bene vivendi gratian conserat, et ibi sue gloriae praesentia perficiat in saecula saeculorum. Amen,

SERMO XLI.

IN DIE CIRCUMCISIONIS DOMINI.

De spiritualibus cultris, quibus facienda est circumcisio.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Illicita damna concupiscentiae circumcidendæ in nobis. — 2. Spiritualis circumcisionis cultri duo: compunctionis et disciplina: tempus putationis. — 3. Disciplina primo habita conservat, compunctionis amissa recuperat. — 4. Usus et necessitas compunctionis vel poenitentiae in statu lapsi. — 5. Non fallax electionis indicium: fervor bonæ voluntatis, et assiduitas propriæ accusationis. — 6. Tollendum *Egypti* opprobrium: ad Religiosos inordinate se habentes. — 7. Ut nomen Dei per discolors Religiosos, vel sacerdotes blasphematur. — 8. Religiosorum probe viventium commendatio in medio nationis prævæ. — 9. Compunctionis animæ, disciplina corporis superflua resecat, cuius utilitas proregatur. — 10. Disciplina quadruplicem: prima paupertatis voluntaria et honesta: secunda infirmitatis corporalis. — 11. Tertia, est adversitas a convitiis, damnis, flagellis. In quibus dant robur inspecta sanctorum exempla. — 12. Sanctus Job triplici adversitatis genere probatus. — 13. Quarta, est

tentationum molestia, quæ nutrix est humilitatis.
— 14. Quorumnam viitorum per quadruplicem disciplinam superfluitas trunceatur. — 15. Malæ securitatis et superbae vanitatis ex hac disciplina emanat remedium.

I. Gloria et laus Filio Virginis, Deo et Domino nostro Christo Jesu : qui in hac nativitate sua sacerdotia, decora quadam varietate, et vario de ore letificare nos dignatur, digna cum memoria celebrantes infantiae suæ sacramenta, ut in eorum len sacramentorum varietate celebri, et decor conseruat oblectamentum, et varietas auferat fastidium. Ecce, qui nuper pro nobis dignatus est nasci, hodie ligatus est circumcidisti. Scitote, charissimi, quod magna hæc in salutari nostro humilitas dispensationis fuit, non necessitatis. Quid enim in se summa paritas habuit pollutum, quod circumcisione urgaretur? sed nobis circumcisus est, qui nobis natus est. *Parvulus*, ait sanctus Isaías, *natus est tibi* (*Isa. ix, 6*); sic quoque et circumcisus est tibi; et quibus nobis circumcisus est? nobis utique superfluitate nimis, impietate pollutis. Est itaque circumcisus nobis, qui in nobis non nihil habemus, et quod mundetur impurum, et quod abeindatur superfluum. In his duobus consistit illud agnatum malum, quod animæ humanae et pulchritudinem sedat, et fortitudinem debilitatem, et honestatem deturpat, et plenitudinem evacuat, et integratem dissipat, et venustatem decolorat, et auferit enique ab ea, quidquid bonum est in ea et infert i quidquid malum est. Nomen **178** hujus horribilis et detestabilis mali, si audire desideras, ipsa concupiscentia illicita : quæ nimirum dum ordinem describit, id appetens, quod nullatenus appetere ebet, subjectum, cui inest, sive corpus, sive anima, sive utrumque, impuritate pollutionis comaculat; et dum mensuram exceedit, aliter in appendendo se movens, quam ei licet, idem subjectum num superfluitatis nimietate instat. Quidquid ergo in nobis malum hoc, concupiscentia videlicet illita, vel per impuritatem pollutum, vel per nimietatem dat esse superfluum, per remedium nos decet bstergere spiritualis circumcisionis.

II. Cultri vero, quibus spiritualis ista facienda irecumcisio est, compunctione est et disciplina; illa uod impurum est, aliuit, haec vero, quod superfluum abscedit. Et fortassis illi sunt cultri, quibus dhuic hodie noster circumcidit Josue filios Israel (*Jos. v, 2*). Qui nimirum lapidei sunt propter fortitudinem, ut puto, perseverantie : et filii sunt Israel, tamen a Josue circumcidendi, quia et ipse, qui specialiter a Domino claves accepérat regni cœlorum, audivit : *si non lavero te, non habebis partem meum* (*Joan. XIII, 8*), et omnem palmitem, qui in vite Christo, fert fructum, purgabit agricola Pater, ut ructum plus afferat (*Joan. XV, 2*). Quod et in amoris Cantico videtur exprimere sponsus, qui postquam issuerunt hyemem transiisse, imbreu abiuisse et recessisse, flores etiam in sua et sponsæ terra apparuisse :

A tunc dicit tempus putationis advenisse; nam quando hyems transit (*Cant. II, 12*), nisi quando perfecta charitas foras timorem mitit? (*I Joan. IV, 18*) et ideo ardor æstatis hyemem ejiciens amor est charitatis : timorem expellens. Abit quoque imber et recedit, cum adveniente austro, et hortum sponse perlante, irriguum ex toto inferius exsiccatur, et amarus atque anxius, quem peccatorum recordatio format; fletus jam discedit, flores apparent [*al. apparentes*]; sinceri et defacati sunt piorum atque sanctorum desideriorum affectus, in ipsis cordis intimis erumpentes. Devota itaque et religiosa anima, quando tempore non premitur, quia timore non urgetur : quando imbre doloris non perfunditur, quia gaudio securitatis repletur : quando sterilitate pusillanimitatis non arescit, quia desideriorum floribus nitet : tempus quoque putationis advenisse intelligat : sancto et salubri huic, in hoc tempore accepto, operi insistat : amputare et abscondere in vinea sua, carne sua videlicet, ve! mente sua, quod sterile viderit, aut noxiū, sollicite non omittat. Sic sponsæ tempus putationis advenit, et jau cum hyems transierit, cum nimbus abierit, cum florum decor eniuerit. Sic Petrum Dominus lavat, cum ipse quidquid ligat, aut solvit in terra, cœlum ratum habeat (*Math. XVI, 19*) : sic quoque agricola palmitem purgat, cum fructum ipse in vite ferat : sic denique, propter quod hæc omnia prosecutus sum, et Josue eos circumcidit, qui filii sunt Israel. *Et circumcidit eos*, ut legimus, *lapideis cultris* (*Jo-sue V, 2*).

III. Seca quæsumus, et abscede in nobis cultris tuis lapideis omnia superflua, et noxia nostra, o bone et benigne noster Jesu! qui succedens Moysi populum tuum filios Israel in terram ducis melle et lacte manantem; in quam ipse eos introducere non potuit : quia *quod impossibile erat legi*, quæ neminem ad perfectum adduxit, *in quo et infirmabatur per carnem* : *Deus te Filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne* (*Rom. VIII, 3*). Eflice nos per disciplinam rigidos, eflice et per compunctionem concusso : ut illa bona in nobis conservet jam habita, hæc vero recuperet amissa. Hoc opus tuum sit, hoc studium tuum. O anima mea, hæc cura et sollicitudo tua, primum quidem ut mortifices membra tua, que sunt super terram (*Colos. III, 5*), carnemque tuam crucifigas, cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. V, 24*) : et spiritu facta ejusdem carnis mortifices, abstinentia a carnalibus desideriis, que militant adversum te, conversationem tuam inter gentes habens nomam (*I Petri. II, 11*) : emundans etiam te ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficiens sanctificationem in timore Dei (*II Cor. VII, 1*). Quod si preventa et superata, abstracta et illecta, minus his intenta, vel minus in his furoris studiosa, redi prævaricatrix ad cor, et arguens te, statue te contra faciem tuam. Dole et plora, gemit et suspira (*Job. XI, 24*) : et quasi inundantes aquæ, sic rugitus tuis su-

per otiositate et sterilitate, super mollitie et neglig- A dum, et in futuro per gloriae perceptionem unien- gentia tua. Accusa teipsam, ut a negligentie fovea, in quam prouisti, erecta, pio ac utili labore, de quo paulo ante egimus, insistas. Nonne videtis, fratres mei, per necessarium vobis cultrum disciplinæ, quo absidente quæ in vobis superflua, ita temperati inceditis, ita honeste ambulatis, ut in incessu, statu, habitu, et in omnibus motibus vestris. nihil flat quod cujusquam **I 79** offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem?

IV. Sed nec minus necessarium in genere suo, aliud, ni fallor, cultrum afferetis, quem vocabu- min compunctionem: et maxime in hoc tempore periculoso, in quo repletus multis miseriis, et natu- tis de muliere hoño, quasi flos egreditur, et con- teritur, et fugiens velut umbra nunquam in eodem statu permanet (*Job xiv, 2*). Cujus sensus et cogita- tio prona sunt ad malum (*Gen. viii, 21*), cum sit caro spiritus vadens, et non rediens. Exerceite haec duo solliciti, disciplinam dico et compunctionem, illam in vestro statu, hanc vero in lapsu, et habe- tis lapideos Josue cultros, quibus circumcidendi estis, quicunque ex Israel estis. Sic autem agentes, et hoc vos modo habentes, ostenditis vos non habitu solum, sed opere et virtute segregatos esse a reprobis, et in proprios a Domino assumptos: quia illorum est, facinoribus et flagitiis, tam in corpore quam in anima involvi, et attritam frontem, atque cor indomabile circumferentes in nequitii suis vi- tam finire; ad instar illorum jumentorum, quæ as- serit propheta Joel in stercore computruisse (*Joel. i, 17*). Vos autem non sic; nam vel in bono viriliter statis, gravitate sapientiae maturi: vel a malo fortiter resurgitis, rigore pœnitentiae contra vos ipsos erecti: ista siquidem peccatum, cum consummatum fuerit, solet abolere: illa vero, ne omnino consummetur, præcavere: illa ad acutum nostri Josue pertinet cultrum, quo semper, cum excrescere nituntur, absciduntur superflua; haec vero in se non minus necessarium habet exercitium, quo pur- gantur, quæ hominem inquinant, immunda.

V. Mihi credite, fratres, magnum et utique non fallax in homine electionis sua: indicium est, servor bona voluntatis, et assiduitas propriae accusationis. Quidni ipsum habeas Spiritum testimonium perhibentem spiritui tuo, quod sis filius Dei (*Rom. viii, 16*), cum testimonium tibi perhibente conscientia tua, in eodem Spiritu sancto, vides quod declinans a malo, et faciens bonum, vitia dannas, virtutem exerceas, carnem subligis, spiritum erigis, perfecte et mundum odis, et Deum diligis, omne malum no- leas et bona cuncta volens: noxia quæque pro posse, omittens et necessaria omnia pro viribus admittens? Nonne et simili modo ei, qui cinerem tanquam panem manducans (*Psal. ci, 10*), sic sibi peccatores per pœnitentiam incorporat, sicut justos per continentiam, certa debes spe præsumere, et in præsenti per pœnitentiae fervorem te inviceran-

dum: qui quoties ab illo, vel ad modicum deviare te vides, insistentem eum dorso, et post te clamantem habes; vocem quoque emittem in mente tua magnæ commotionis ut audiant aures tuae **vocem** post tergum monentis? (*Isai. xxx, 21*), Sentis quia repellit sine omni mora, cum ab eo vel paululum recedis, et destruit te, communovens terram conscientię tuae, et conturbans eam (*Psal. lxx, 44*); ostendens illi inferiori cogitationum tuarum populo dura, et potans eum vino compunctionis, metu easdem cogitationes validissimo faciens, eisque metuentibus dans significationem, ut fugiant a facie arcus. Sic rixam magnam in animo excitat, quæ veram secum pacem faciat: accidente lucernam B muliere illa evangelica, et everrente domum, et prædictam diligenter querente drachmam, donec inveniat (*Luc. xv, 8*).

VI. Ecce lapidei coltri Josue, duæ istæ vobis virtutes a Christo Jesu cum forti perseverantia et perseveranti fortitudine collatae. Disciplina videlicet rigida, bona, cum habentur, custodiens: et accusatio propria bona, cum amittuntur, restituens. Quibus cum circumcisí fueritis, confessim a Domino audietis: **hodie abstuli opprobrium Ægypti a robis** (*Josue v, 9*). Quid est hoc? non auferatur a filiis Israel opprobrium Ægypti, nisi prius lapideis Josue cultris fuerint circumcisí? Et quidem ita est, quod nimirum jam videbitis, eum quid sit Ægyptus, quidve sit opprobrium ejus, patuerit vobis. Et breviter pereurramus: Ægyptus est hic mundus: nam tenebras sonat Ægyptus, et cum totus in maligno positus sit hic mundus (*I Joan. v, 19*), solis justitia claritate non fulgescit. Si ergo Ægyptus mundus, quod est opprobrium Ægypti, nisi exprobratio eorum, qui imitatores sunt mundi: a quo nullatenus opprobrio liberi eritis, nisi lapideis Josue cultris circumcisí fueritis. Et quanta confusio, ut incircumcis filii Israel exprobrent Ægyptii, juxta propheticum illud: **Eribesce Sion, ait mare** (*Isai. xxiii, 4*); cum itaque videris eos, qui habitu induiti sunt sæculari, cum illis qui ambulant in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (*Matth. vii, 15*), irrisione justissima exprobare, et improperare, co- D quod vident eos, in conversatione indisciplinatos, et quod pejus est, de sua emendatione, **I 80** pre- nimia, quæ indurati sunt, obstinatione, non sollicitos, opprobrium esse intellige Ægypti, quo tanguntur hi filii Israel, si tamen filii Israel, cum lapideis non sint Josue cultris circumcisí. Væ talibus filiis Israel, in vanum hoc gloriosissimum nomen portantibus! quos jure dixerim Babyloniis non dissimiles, cum ipsis sint quoque Ægyptii per omnia deteriores. Væ, inquam, eis tollentibus clavem scientiæ! quia et ipsi non introeunt, et eos qui introeunt, prohibent (*Matth. xxiii, 13*). Nonne multos ita se habere hodie cernis, qui cum notitiam et professionem sanctæ habeant religionis, nec ipsi, quæ veræ reli-

gionis sunt faciunt, nec alios, quantum in se, religiose vivere permittunt, dum pravis eos suis et monitis et exemplis pervertunt?

VII. Quid vel qualiter cum sumigantibus his pitionibus agendum? Nonne his qui scandalizant credentes in Christo pusillos expediret, ut suspenderetur mola asinaria in collo eorum et demergerentur in profundum maris? (*Matth. xviii.*, 6.) hi autem solo habitu et nomine filii Israel requiescant quidem in lege, et gloriari se dicunt in Deo, et agnoscere voluntatem Dei, et probare utiliora instructos per legem (*Rom. ii.*, 18, 19): confidentes super semetipsos, duces excorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistros infantium, habentes formam scientiarum, et veritatis in lege: sed qui alias docent, seipsos non docent. Qui dicunt non moechandum, moechantur: qui dicunt non furandum, furantur. Qui in lege gloriantur, et per prævaricationem legis, Deum inhonorant. Nomen enim Dei, per hos dictos filios, blasphematur inter gentes (*Rom. ii.*, 20-24). Nonne nomini Domini per hos dictos filios Israel blasphemia irrogatur, cum non modo sicut populus sic sacerdos: imo sicut populus non sic sacerdos? (*Osee. iv.*, 9) non tantummodo sicut sæcularis sic religiosus, quia sicut sæcularis non sic religiosus: cum iste per omnia, ille vel in malo est inferior, vel in bono superior. Jam animam suam justificat Sodoma et Iudea: dum qui male viveudo mutus esse solebat a laude conditoris sæcularis, solo habitu religiosis, et nomine tenus Christum consitentibus, vel injustitia minor, vel justitia proponit esse major. Nonne dignos asseris istos vocari, et opprobrio notari Ægypti, cum in Ægypto reperiiri possunt multi, quos venustat circumcisio cordis in Spiritu, non in littera (*Rom. ii.*, 29), quorum laus non ex hominibus, sed ex Deo est? Hi autem mente, et conversatione sunt incircumscisi, superfluitate videlicet nimii, impuritate polluti, et exterius denique indisciplinati, interius vero indurati. Sed haec de illis.

VIII. Vos autem estis, fratres, a quibus ablatum est a Domino opprobrium Ægypti, qui honeste ambulatis ad eos, qui foris sunt (*I Thess. iv.*, 11): *in medio nationis præte et perversæ, lucentes quasi luminaria in mundo, verbum vitæ continentis ad gloriam Christi* (*Phil. ii.*, 15); sic exhibentes lucem vestram coram eis, ut visis bonis operibus vestris, non possint non glorificare Patrem vestrum, qui in cœlis est (*Matth. v.*, 16): — unde fit ut is qui ex adverso est, si tamen aliquis est, reveratur, nihil habens malum dicere de vobis (*Tit. ii.*, 8), constringit namque sanctitas conversationis vestræ molas leonum, et ora obstruit detractorum Deo odibilium (*Rom. xi.*, 17), incidentibus vobis in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela: et providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus pacem habentibus [al. quod ex vobis est cum hominibus pacem habentes].

A Quod si forte ad augmentum gloriae vestrae insidiati vobis fuerint æmuli vestri, veneno invidiae infecti, pro eo quod Abel esse ion valet, quem Cain malitia non exercet, juxta illud proverbium: *Summa petit livor: si, inquam, tale aliquid vobis evenerit, nolite nimis turbari, nolite nimis pusillanimes fieri. Mémentote, quia non nisi parvulum occidit invidia* (*Job v.*, 11), ut ait sapiens quidam: et nisi Joseph pater cunctis filiis plus amaret, fraterna eum invidia non contingeret (*Gen. xxxvii.*, 4). Accipite et aliud quiddam ad soiamen vestrum, cum tale aliquid advenerit, et quidem non parum efficax, quia non invenirent videlicet Babylonii isti Danieli huic aliquam occasionem, nisi in lege sua, et in Deo suo (*Dan. vi.*, 5). Qui itaque hujusmodi sunt, ipso Domino pravum eorum dissipante consilium, *per diem apud vos incurrit tenebras, et quasi in nocte sic palpabunt in meridie* (*Job v.*, 14), introducentibus illis sanctis hospitibus ad se Loth, et claudentibus ostium, sicque hostes foris saevientes excitate percutientibus, ut ostium invenire non possint (*Gen. xix.*, 10). Jam intelligitis, ut arbitror, quanta ex istis Josue cultris utilitas proveniat spiritualibus Israëlitis, quia cum ipse eos Josue circumcidet, auferetur opprobrium Ægypti, cum eis, a vobis.

B IX. Dixi vobis jam, et audistis, qui sunt cultri illi; unum vocans disciplinam, alterum compunctionem. Et cum ex corpore constet homo et anima, illam **181** corporis, hanc vero animæ deputavimus purgationi: illam etiam diximus bona custodire habita: hanc autem reenperare perdita: resecante illa superflua, ne excrescant: emundante ista sordida ne fedent. Scire vero debetis, quia disciplina non simplex et una, sed multiplex et varia est: unde et multam salutem operatur. Et quidem omnis volente vel permittente Deo infligitur, et quocumque loco etiam vel tempore, mensura etiam vel modo inferratur, prodest utique illata; si libenti fuerit et perseveranti patientia suscepta [al. Si patienti fuerit perseverantia, et perseveranti patientia]. Hinc Salomonis admonitio haec est: *Fili, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris cum ab eo corriperis: addidit et causam: quem enim diligit Dominus, corripit* (*Prov. iii.*, 11, 12), flagellat autem filium quem recipit (*Hebr. xii.*, 6). Unus autem amicorum beati Job: *Beatus, inquit, homo, qui corripitur a Domino* (*Job. v.*, 17). Unde et admonendo subjungit: *increpationes ergo Domini ne repellas, quia ipse vulnerat et medetur: percutit et manus ejus sanabunt: in sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum* (*ibid. 18, 19*). Ostendens nimirum in verbis istis, quia tribulationem illi evident æternam, qui patienter sustinent temporalem. Econtra autem, qui timent pruinam cadet super eos nix (*Job vi.*, 16). Hinc salubris illa admonitio magistri nostri: *In disciplina perseverate* (*Hebr. xi.*, 7), et post pauca: *Quis enim filius quem non corripit Pater? quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri et non filii estis* (*ibid. 8*). Videtis quia filii

esse non possunt, qui disciplinæ participes non sunt. A Reg. xvi, 47), de quo testatus est occulorum ille cognitor, et internorum inspector, quod inveniat virum secundum cor suum. **182** Verumtamen accepta tanta injuria, sancti prophetæ animus ad iram commotus non est, præsentem filii intuens persecutionem, sive tolerabilem sibi faciens servi maledictionem. Non solum autem; sed et gratia se sperans accumulandum a Domino, qui tanta se vidit ^B injury affectum a seruo. Sciebat enim quod, qui derisores deludit, ipse et mansuetis atque humilibus gratiam impendit. Accipite et alium, cum verba forte in vos jaculatur aliquis contumeliosa: alium, inquam, dico autem Dominum nostrum Jesum Christum, qui *talem sustinuit adversus semetipsum a peccatoribus contradictionem* (Hebr. xi, 3), ut non fatigemini animis vestris deficients: ipse enim et in factis observatores, et in dictis sustinuit contradictores. Ipse ad lapidandum quæsusitus est, ipse ad precipitandum adductus est (Joan. x, 51); ipse homo dictus est vorax, et potator vini: *amicus publicanorum et peccatorum* (Matth. ii, 19), dictus est diabolus habens; et ad magnum quoque improperium appellatus est Samaritanus (Joan. viii, 48). Ipse utique, ut princeps apostolorum ait, *cum maledicetur, non maledicebat, cum pateretur non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste, quoniam peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui justitiae vivamus* (I Petri ii, 23 et seqq.), omnino sicut longe ante de ipso præcinctus Isaia: *Sicut ovis ad occasionem duc:us est, et sicut agnus coram tendente se obmutuit, et non aperuit os suum* (Isa. lxxii, 7). Nam, ut de eo in Evangelio legitur, *cum accusaretur in multis, nihil respondit* (Matth. xxvii, 12).

XI. Tertium disciplinæ genus agonia est adversitatis, qua Deus electos suos angustiari permittit, et non ad insipientiam sibi. Hæc non uno modo, sed pluribus irruit, et aliquando convicia jaculatur: aliquando damna infert, aliquando etiam flagella infligit. Et convicia quidem in contumelia verborum: damna vero in amissione rerum, et in afflictione corporis accipitibus flagella. Singula vero cum vobis forte acciderint, tunc plene superatis, cum tranquillo ca, et quieto animo toleratis. Ad exercendam vero tam sublimem patientię virtutem robur vobis et fortitudinem conseruent considerata exempla præcedentium sanctorum, qui usque ad sanguinem restiterunt, aduersus peccatum repugnantes, et pro justitia decertantes: sancta et justa in pia conversatione operati sunt, et dura atque indigna in gravi certamine perpessi sunt. Itaque si te convicia, et verborum contumelias contingunt, revoca in memoriā sanctum David, cui aliquando conviciatus est servus, scivens in eum verbis contumeliosis: denique verbis garriens in eum, vocavit virum sanguinum, vocavit etiam virum Belial (II

XII. Si quem vero queritis rerum amissione multatum, et poena in corpore afflicatum, præsto est sanctus Job. Ipse enim tot ac tantarum rerum possessione nudatus, prole tam generosa orbatus, in carne etiam est pessimo ulcere, a planta pedis usque ad verticem, perennus. Qui in tantum ad ipsa vilitatis extrema perductus est, ut *testa saniem raderet, sedens in sterquilino* (Job ii, 8). Sed post hæc omnia, quid de ejus æquanimitate, quid de longanimitate patientie ejus, vera refert historia? In omnibus, inquit, his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est (Job i, 22). Peccare vitavit ne tristis sive turbulentus per internum esset dolorem in corde; stulte loqui omisit, ne contendere vel clamaret per exteriorem immutationem in ore. Sed nec a verborum contumelias liber fuit, conviciantibus eum amicis suis. Nam lege verba singulorum, et invenies eos, sicut ad consolandum venisse, sic et ad convicia proruisse: quantum quidem ad pietatis devotionem [al. exhibitionem] devotos, quantum vero ad temeritatem corruptionis indiscretos. Habetis ergo in uno homine, sancto Job, virum tripartita hac adversitate percussum: quem videtis conviciis et contumelias verborum affectum, et damnis in rerum amissione angu-

statum, et penis in ipsa corporis afflictione multo.

XIII. Quartum vero disciplinæ genus ad tentationes pertinet, quæ nobis indesinenter molestæ sunt. Et bene dico indesinenter molestas nobis tentationes: quia *tentatio est vita hominis super terram* (*Job vii, 1*). Hanc itaque temptationum instantiam, quemdam non minus bonum quam acutum dixerim cultrum: quo mala et reproba in nobis superfluitas circumcidenda est. Ipsa namque, de instantia loquor temptationum, nutrix est humilitatis: humilitas vero, ut scitis, virtus perimit et annihilat; virtutes vero fundat et fundatas conservat: dum enim fortis humilitatem nostram tentatio concutit, ad propriam quæ mentem, nostram cognitionem reducit. Quæ cum se sibi non posse sufficere intelligit, sui prorsus fiduciam amittit, et solius se Conditoris sui gratiae committit. Sieque sit, ut dum de proprio labore dispidit, et de superno solummodo adjutorio confidit, sit ei dispensatorius iste temptationis tactus, acutus quidam cultellus, quo omne quod in ea superfluum est resecetur, et universa, quæ in ea erumpere et excrescere nascitur, carnalis in honestas abscedatur.

XIV. Habetis itaque quadripartitum disciplinæ genus: virtutem voluntariæ et honestæ paupertatis; debilitatem corporeæ infirmitatis; agotiam irruentis adversitatis; molestiam fatigantis temptationis. Quod nimurum disciplinæ genus quadripartitum, quemdam diximus quadrifarium cultrum, quo resecare et absindere debemus quidquid in nobis reprehendimus nimium, et superfluum. Est nimietas, et superfluitas voluptatis, murmurationis, turpitudinis, et hæc triplex superfluitas primo cultro absconditur, abscissa vero destruitur: paupertatis namque cultro jugulatur voluptas: quæ nimurum **183** paupertas et murmurationem expellit, dum voluntaria est, et turpitudinem diminuit dum honesta est. Est etiam superfluitas quedam deceptio malæ securitatis, et elatio superbæ vanitatis. Et primam nimietatem secundus et quartus cultellus abscedit: secundam vero tertius in nihilum destruendo redigit. Quid periculosius animam solet seducere humanam, quam secura vanitas, et vana securitas? nam fallacem quamdam securitas audaciæ infundit, quæ dum sibi sollicitam circumspetionem sui admittit, contingit miserabiliter, ut tanta eam cæcitas caligine obscureret, ut quo pergere, quoive itinere incedere debeat, prorsus ignoret: unde fit, ut in tantam nonnunquam miseriam proruat, quatenus dum sibi ipsi absens, in nullo sibi adesse procurat, etiam in quantis delinquat, jam non deprendat.

XV. Ecce quod quantumque malum hujusmodi securitas operatur. Quid de vanitate dicemus? nonne ipsa mentem quam suo veneno corruptit, in elationem mox superbæ erigit; quæ dum eam virtute verae humilitatis evacuat, sua statim eam defensione ac custodia privat? universæ namque

A sanctitatis, quæ in anima est, custodia et defensio humilitas est: et idei aliud mihi videtur esse, auferre ab anima humilitatem, quam a civitate numerum, a vinea maceriam, ab horto sepem. Vide te quanta mali causa, hæc de qua loquimur, superbæ vanitas est. Nam ut breviter dicamus, sicut humilitatis dissipatrix est, sic et universæ, que in anima est, vel esse potest, sanctitatis annihilatrix est. Ut autem scias quod remedium geminæ pesti huic, videlicet superfluae vanitati et vane superfluitati opponendum est, debilitatem corporeæ, cum evenit, infirmitatis patientem sustine; molestiam nihilominus pulsantis temptationis prudenter suscipe, nec dicam jam de te, quin cultrum valde acutum et ipsum geminum habetas, quo periculose hujus securitatis B superfluitatem abscidas. Nam cum ægritudinis molestia fatigaris, cum temptationis impetu pulsaris, timoris in te anxietas procreatur; et malæ hujus securitatis presumptio procul fugatur; sieque hoc gemino disciplinæ cultro superfluitas ista resecatur. Sed et agoniam adversitatis, cum irruerit, libenter amplectere: sive videlicet cum quis per verborum te contumelias injuriavit, vel per ablationem rerum aporiavit: aut denique per angustiam poenæ corporeæ afflixerit. Et habes in manu cultrum bonum, quo vanitatis abscidas superfluum. Siquidem triplex hæc adversitas irruens cum patienter atque humiliter suscipitur, lenitatem infundit menti humilitatis, et inflationem perimit vanitatis. En quantum in anima humana superfluitatem quadripartitum iste disciplinæ cultellus abscedit. Jam nobis de cultro illo loquendum esset, quem compunctionem appellavimus, nisi prolixitas obsisteret sermonis hujus. In hoc itaque sermone sequenti, de eo loquemur, in quo etiam de nominibus pueri hujus Emmanuel, videlicet et Jesu, aliquid quod ipse dederit, tractare proponimus: ad ejusdem laudem et gloriæ, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XLII.

ITEM IN DIE CIRCUMCISIONIS DOMINI.

De spiritualibus cultris, quibus facienda est circumcisio spiritualis, et de nominibus Christi Jesu et Emmanuel.

D **SYNOPSIS SERMONIS.** — 1. Compunctionis usus et utilitas. — 2. Graphica peccatoris lapsi et surgentis demonstratio ab experientia. — 3. Præteriti sceleris dulcedo in præsentanearum vertitur amaritudinem. — 4. Ex peccati fœditate oritur non moriturus vermis conscientiae. — 5. Remordet conscientia ex sancta complurium attenta conversatione. — 6. Ex gradus vel ordinis professi sanctitate, aut obligatione. — 7. Deinde ex iteratorum lapsuum frequentia. — 8. Post hæc ex personæ offensa qualitate: puta Dei, ut amici. — 9. Postremo ex considerata distinctione Dei, ut severi iudicis. — 10. Recapitulatio circumcisionis mystica per effectus congregatos. — 11. Appellatio nominis Jesu non fortuita, sed divinoco*silicio* revelata. — 12. David de Goliath triumphans prælustris typice Salvatori Jesu Christo. — 13. Jesus ex re nomen habet, in corde jubilus, in ore favus. — 14. Quæ sit synonymia nominum Jesu et Emmanuel. — 15. Jesus salvationem, Emmanuel modum.

designat salvatoris: a quo nobiscum nascente, vivente, moriente profixit medela nostra calamitatis. — **184.** 16. Nobiscum nascens vitium abstulit originis, vivens pravi operis, moriens aternae damnationis. — 17. Tota ratio fiducie nostrae est in vita et morte Domini Jesu.

I. Duos, si meministis, ab illo, quem proxime ad charitatem vestram habuimus sermone, produximus cultellos: quibus non tam ille Iosue filius Nun, quam noster Jesus Filius Dei, veros et spirituales circumcidit Israelitas. Unum autem disciplinam, alium autem appellavimus spiritualem compunctionem. Sed de cultello discipline, quantum tunc nobis videbatur posse sufficere in sermone illo disputavimus: et jam tempus est, ut de illo alio cultello, de quo loqui usque in istum distulimus, modo juxta promissum nostrum loquamur. Igitur cultellum B alium, quo salubre in anima, quicunque Israelita verus est, facere debet circumcisionem, spiritualem diximus esse compunctionem. Quem nimis semper nos oportet habere paratum, ut ejus acumine abscondamus, quidquid illicite agendo, superfluum contrahimus. Et quidem inter cetera, quibus mihi adesse solet misericors Dominus largitatis sua dona impertiendo, magnum reputo signum dilectionis ejus cum post culpam prave actionis, salutaris visitare me dignetur remedio compunctionis. Cum enim rectitudinem deserens justitiae, ad tortitudinem piorum culpe, non solum dignus non sum ut me erigat; sed etiam, ut ad deterius corrue permittam. Nam, sicut ipse per prophetam comminatur, faciente justo *injustitiam ponet offendiculum eorum eo* (*Ezech. iii, 20*); sed non sic facit cum electis suis, pius et misericors Pater, et Dominus noster, dat enim gratuita gratia sua contra filios suos peccata sua et plene cognoscere, et cognita digne defere.

II. Si autem scire delectat qualiter hoc cum eis faciat, accipite paucis. Tractabo *ea* vobis propter hoc, ex propria experientia, quod in hinc parte accepi. Peccavi ego peccatum grande; non quidem semel aut bis, sed pluries: unde et ad me jure potest illa exprobratio prophethica dici: *quam vilis factus es, nimis iterans vias tuas* (*Jer. ii, 36*). Et ecce post modicum inficit mentem meam amaritudo quedam amarissima, et hoc quidem non ad insipientiam mihi; infunditur namque a summo illo medico antidotum illud salutiferum, quo noviter potatum a visceribus animae evellatur, et evulsu ejiciatur venenum: afficit itaque mentem salubris amaritudo, quam prius lethalis afficerat dulcedeo. Illoc enim proprium solet esse culpe, ut dulcedinem maximam, proximam proferat per tentationem, pullulans, et pulsans, et nondum perpetrata: et amaritudinem non minorem inferat per consensum admissa, et effectui mancipata. Unde et ait sapiens quidam (272): voluptatum corporearum appetentiam plenam esse anxietatis, satietaem vero plenam peccatiæ; nam dolet se infelix anima fecisse, quæ,

A ante factum, magnam subiit anxietatem ut saceret; et post pauca subiunxit:

Habet hoc voluptas omnis.
Stimulis agit fruentes,
Apumque por volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, et nimis tenaci
Premit icta corda morsu.

BOET. lib. III, 7.

III. Transit enim quod peccato servientem animam delectabat et demulcebat; manet vero quod miseram conscientiam mordeat et rodat. In ingenti habetur odio quod in ardenti prius erat assumptum amore. Versitur dulcedeo in amaritudinem, delectatio in afflictionem. Nonne sic misero et miserabili quandam accedit Amnon? Scitis enim quod illiciti amoris sagitta translossus, cum quanto labore et astutia ad diu concipi tam desiderii sui expletione pervenierit: quod non minus quidem exhorruit expletum, quam prius desideraverat expletum. Expleto namque jam desiderio, ipsam, quam ex sorore fecerat uxorem, nec oculis videre sustinuit quam necdum expleto, supra modum amavit: maximo in eo amori maximo succedente odio (*II Reg. xiii, 10*). De qua bene legitur, quod fuit et speciosa, et Thamar appellata, intimante per ista fortassis Spiritu sancto, qui ea ad utilitatem legentium sue inseri voluit Scripture, quod enijs peccati speciositas abstrahit animam et allicit, illius quoque consequenter, post peccati ejusdem perpetrationem, amaritudo punit et affigit. Amaritudo namque, ut scitis, dicitur Thamar. Scito ergo, o anima mea, quod quando illicitum quid aspectu concupiscentiae cernis speciosum, post gustum quoque experientiae senties amarum. Et heu! quod non tam sapiens tibi est adhuc recta per statum, quantum jam es prostrata per lapsum. Nam et si bona penitentis haec vox est: *Heu! Heu! quia feci!* sed longe melior ista praecaventis: *absit ut faciam!* Cur sola vexatio intellectum dat **185** auditum tuum? cur non fugiendam tibi aegritudinem consulis? Quid enim? cetsi non semper eam sequitur mors; rarus tamen qui dormit in morte, nisi prius dormitet in aegritudine: nec crebro succedit illa, nisi precedat ista.

D IV. Peccatum ergo grande peccavi et frequenter; invadit quoque infelicem conscientiam meam amaritudo magna, tangit eam et concurrit, vulnerat et cruciat, movet deinde eam; et anxie perturbat. Vox quedam in ea, non quidem susurrat, sed magis clamat; vox, inquam, licet fortassis salutis, non tamen exultationis, vox non epulantis, sed arguentis: non denique consolationis tranquillæ, sed commotionis magnæ. Clamat autem sic: *Adam ubi es?* et *quid dicam, aut quid respondebo mihi cum ipse fecerim?* (*Gen. iii, 9.*) Nam si dicere volero absconcionis meæ causam esse timorem in me tumidum, et tumidum tumorem, et per eam auditum meæ velle

me consulere de lecori, audiam, licet invitum : *Quis A sit damnationis?* Et quid tantopere profecisti ex quo enim indicavit tibi quod nudus essem, nisi quod ex ligno, de quo præcepem tibi ne comederes, comedisti? (Gen. iii, 11.) Nonne comestio interdicta, consensio est prohibita? illa perdit nuditatem; quia et haec ingerit confusionem. O quanta audacia puritas conscientie! O quanta trepidatio fidelitas ejus? saevit itaque vox haec increpatoria in interioribus donis meæ, tonans et fulgurans cum strepitu magno, arguens et corripiens cum omni imperio sic: Cur tanta est iniurias in te? quem fructum tunc habuisti in illis, in quibus nunc erubescis? nam fluis illorum mors est. *Si in carne seminasti, quid metes nisi corruptionem?* (Gal. vi, 8.) cur menti tuae excidit sententia haec apostolica? cur et illa: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini?* (Rom. viii, 13.) Si mundum dilexisti, quid tibi ad æternitatem duntaxat pertinens emolumenatum ejus conferet dilectio, cum ipse transeat et concupiscentia ejus? (I Joan. ii, 17.) cur adulterium voluisti? quia ipsum diligere, Deum odio habere est, legis namque etsi frustra: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (II Joan, ii, 15). Sic arguit me, et statuit me contra faciem meam haec vox signans quasi in sacculo delicta mea (Job xiv, 17); de propriis stercoribus lapidans me, et luto ineo perluniens faciem meam.

V. Ponit etiam coram me sanctam aliorum conversationem: ut magis ex eo intelligam propriam damnandam esse fœditatem. Instaurat testes suos contra me, ut pene militent in me. Nam ad hoc mihi cum propheta ostendit templum ut metiar illud et confundar ex omnibus que feci (Ezech. xlvi, 10). Jube mihi respicere homines, ut consequenter dicam: peccavi (Job xxxiii, 27): et ad cumulum confusionis meæ tales mihi coram oculis proponit, qui, cum me et debiliores esse videantur, et imperitiores, longe supra me, et ad præcavenda sunt inquinamenta callidiores, et ad viacenda tentamenta valentiores. Sapiens itaque es: sed ut facias mala, bene autem facere nescis (Jerem. iv, 22). Nam quo pacto, quove fructu sapiens es, si tibi non es: et fortis, si fortitudo tua quasi favilla stupras? (Isa. i, 31) quam enim stappa in igne, talem tu habes fortitudinem in tentatione.

VI. Sed et gradus mihi et ordines meos opponit: sublimitatem quoque professionis, et tempus conversionis. Diaconus, inquit, vel sacerdos, canonicus et religionis habitu induitus tale aliiquid committere debuit? servum Dei, servum decuit esse peccati? Eroneo decens fuit, ut amicus et familiaris Domini, paronymphus et præco Christi aliiquid in se admittet, quod tanto talique Domino tam graviter disperceret? En quoties violasti professionis tuæ vota, quæ distinxerunt labia tua? (Psal. lxxv, 14.) Quam melius tibi fuerat votum non voruisse, quam votum non soluisse? Quidna multa voventi, et non solummodo votum non solventi, imo contra votum multa præsumi ipsa sublimitas professionis major eamulus

ad conversionem venisti? mane visus es iter aggredit et ecce incumbente jam vespera, vix ostium egreditus es. Quot longo tempore post te istud coperunt carpere iter, et non solum quoque usque ad te pervenientes: sed et viriliter præcurrentes; consummati in brevi explaverunt tempora multa, placita enim Deo erat anima illorum? (Sap. iv, 13.)

VII. Adhuc post haec omnia, quod magis me moveat, magis me turbat, inculcat mihi frequentiam lapsuum meorum: alloquitur namque me hoc modo, et dicit: pessima est plaga tua, et pene insanabilis: toties colligata est, toties *Curata medicamine*, toties *sota oleo*, toties ei cicatrix obducta est (Isa. i, 6). Innumeræ sunt vices, quibus sanatus es. Porro scias hoc dictum **186** non ad laudem, sed ad sugillationem tuam, nam sæpe curatus, sæpe te vulneratum ostendis. Idem quoque sentio, et de vicibus emendationis tuae; nam sæpe mundatus, sæpe et inquinatus. Et usquequo ista apud te? quoisque, inquam, tu instar canis reversi ad vomitum suum, et ut sus lota in volutabro lutu? (II Pet. ii, 22.) Quam diutiam hebes, in tantum sensus expers, ut tam sæpe vulneratus jam vulnerari non perhorrescas? Numquid putas et aliquando non tædere medicum ægroti sui, videntem ipsum licet sanitatem quærere, tamen acquisitam nolle retinere; et mundatorem inquinatum sui, intuentem illum etsi ablutionem suam, cum deest, desiderantem, cum tamen adest, de ea conservanda non curantem.

VIII. His itaque et similibus inculcat mihi haec vox magna immanitatem et frequentiam peccati mei. Ponit quoque ante oculos meos, et illum cui peccavi; et modo mihi cum exhibet quasi amicum et dilectorem: modo vero quasi districtum et severum Iudicem. Illum ante quem erubescbam, istum vero, coram quo contremiscebam. Dicit mihi de illo sic: Cur sic agere voluisti ut redderes mala pro bonis? cui peccasti, et quem per peccatum offendisti? ipse est amicus et dilector tuus: ipse quoque Pater et Benefactor tuus. Quid fecit tibi, aut quid molestus fuit tibi, quod ad iracundiam eum provocasti? creavit te ad imaginem et similitudinem suam, cum non eras, redemit te larga effusione pii et innocentis

D cruxis sui cum perditus eras: vocavit te de sæculo, cum peccato venundatus eras: dedit tibi memoriam tenacem, lingnam cruditatem, acumen in ingenio, nitorem in eloquio; et quia longum est ire per singula, quæ tibi contulit munera gratiæ suæ, de externo te in proximum, de servote provexit in filium. Ut autem his alisque langitatis suæ donis condigne respondisti, tu videris. Vide quid non ab eo præcepit bonum omisisti; quid vero prohibitum malum non commisisti; Sermonem brevi te tibi ostendi. Et quid amplius dieam? pejus egisti filius in Patrem, et in talen Patrem quam alius ageret in hostem suum.

IX. De isto videlicet severo et districto judice sic me alloquitur vox haec: quæ in me omnia interiora

mea maximo quodam adimpleret dolore. Quomodo, inquit, tu pulvis leuis, tu cinis vilis: contra tantam talemque ausus es te erigeré Majestatem? Quomodo tanta insipientia desipisti, tanta insensibilitate obdurasti, ut tam districtum, tamque severum presumeres Judicem ad iracundiam provocare? nescis, quod tangit montes et fumigant (*Psal. ciii, 32*); quod adorent eum dominationes, timent potestates: in cuius conspectu omnes conscientiae contremiscunt, cuius tolerare iram nulla prorsus creatura sufficit. In ipsum prævaricatus es, ipsumque ad iram tuus provocare prævaricationibus attus es. Et legisti apud Isaiam: quia virorum, qui prævaricati sunt in eum, vermis non morietur, et ignis non extingueretur (*Isa. lxvi, 24*). Quomodo tu stipula secca potes sustinere, cum suarum immensus ignis iste et consumens flammarum exeret ardorem? cum exarserit in hujusmodi ira ejus? cum ignis denique successus fuerit in furore ejus, et exarserit usque ad inferni novissima, devorans terram cum germine suo, et montium fundamenta comburens? (*Deut. xxxii, 22*.) Perpende modo apud te; quid tunc poteris habere animi, cum de singulis tuis non solum factis, sed et verbis, imo non de solis verbis et factis, verum et de ipsis minutissimis cogitationum, et intentionum cordis motibus reddere compelleris rationem. Plange, plange; non quidem paululum, sed diu et multum dolorem tuum. Plange, inquam, quod radas et non revertaris ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine, terram miseriarum et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (*Job. x, 21*).

X. Istis modis in me haec vox alloquitur. Primo ponens ante faciem meam, et ostendens mihi, quanto male commisi: secundo quam frequenter peccavi: tertio quam benignum Patrem, et largum benefactorem offendit: quarto vero in quam districtum et severum Judicem irri. In prima manifestatione validissimo me horrore afficit: in secunda immenso dolore concutit: in tertia maximo pudore confundit: in quarta, anxiō timore deterret. Hic est quadripartitus compunctionis effectus, quem esse secundum cultrum diximus, quo circumcidit debemus. Et quidem acutus valde cultellus iste, non modo contraeta jam superflua resecans, sed et ne contrahantur, resistens. Quam enim superfluitatem illicientiam in se mens admittet, cum eam considerantem magnitudinem malorum suorum plene afficit dolor; intuentem vero quoties deliquerit, percudit horror, videntem etiam quantum, qualunquem **187** dilectorem suum offendit, confundit pudor: aspicientem denique quam tremendum Judicem provocavit ad iram, perturbat timor? Habetis itaque duos cultros lapideos: nomen uni disciplina, alteri vero compunctionis est. Illa circumcidit stantes, ne superfluitatem enormem et enormitatem superfluam incurvant: haec vero purgat lapsos, ut eam, quam incurvarent, evadant: et utraque quadripartitum, in emundationis remedio, habet effectum:

A quia illa commissa jam immunda amputat per voluntariam et honestam paupertatem, hominem temperatum faciens: per debilitatem corporeæ infirmitatis pavidum exhibens: per molestiam irnentis adversitatis, humilitatem ei infundens: per infestationem pulsantium tentationum de sua eum salute sollicitum reddens. Haec vero interna videlet compunctionis mentis, ei cui se plene infundit, ne alienus superfluitas impuritatem contrahat, custodit: per dolorem afficiens, per horrorem conuictiens, per pudorem confundens, per timorem deterrans.

XI. Sed jam satis diu cultellos istos in manibus habuimus: loquamur modo de nomine Pueri hujus: sicut enim haec die circumcisus est: ita et hac die vocatum est nomen ejus Jesus. Nec fortuito quidem, hoc nomine appellatur, sed angelo prenuntiante. Unde et sanctus Lucas: *Vocatum est, inquit, nomen ejus Jesus: quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur* (*Luc. ii, 21*). Non in vacuum portat hoc nomen sanctum Sanctus ipse sanctorum: sed opere et veritate. Nam quod vocatur, id et operatur; salutem videlicet in medio terræ (*Psal. lxxiii, 12*). *Pariet tibi filium, ait angelus, ad sanctum Joseph, et vocabis nomen ejus Iesum* (*Matth. i, 21*). Nec tacuit causam: *ipse exim, inquit, salvum faciet populum a peccatis eorum* (*ibid.*). Videtis ergo quod sit sacramentum hujus beati, et beatificantis nominis Jesu, quia ideo videlet vocatur Jesus, quia salvum faciet populum suum: a peccatis eorum. Ipse namque verus est David, in cuius manu liberat Dominus populum suum de manu Philistinorum (*H Reg. xix, 9*): ad quod puto pertinere quod Paulus ait: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi* (*II Cor. v, 19*), sed et illud nihilominus, quod coapostolus ejus Petrus: *Qui pertransivit, inquit, beneficiendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo* (*Act. x, 38*). O sancte noster David, non modo in omnibus, sed et præ omnibus fidelis! Quoniam *quis in nubibus aquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei?* (*Psal. lxxxviii, 7*). O! inquam, quem invenit Deus Pater secundum cor suum, juxta illud verax testimonium: *Hic est Filius meus dilectus in quo bene mihi complacui* (*Matth. xvii, 5*). *Inveni virum secundum cor meum, ait Deus de nostro David* (*Act. xiii, 22*). Et bene virum quem apprehenderunt septem mulieres (*Isai. iv, 1*); quia non ad mensuram dat Deus Spiritum, *cujus gloriam vidimus, gloriam quasi Unigeniti a Patre plenum gratiae et veritatis* (*Joan. i, 14*). *De cuius plenitudine nos omnes accepimus* (*ibid.*, 16).

XII. Virum utique, quem vidit Ezechiel vestitum lineis inter viros sex (*Ezech. ix, 2*), qui veniebant a porta quæ respiciebat ad aquilonem, et uniusenclusus in teritus in manu ejus, insinuans, ut scitis, fortem hunc et potentem David, utpote Dominum virtutum, mundissima ex Virgine matre, assumpta carne vestitum, inter homines apparuisse, qui omnes per sex

estates mundi, et a peccato per nativitatem corruptibilem procedebant, et in proprio opere nonnihil ad peccatum pertinens mortiferum habebant: quod fortassis tunc erat, quando commendato grege custodi, missus a Patre abiit onustus ad fratres suos (*I Reg. xvii, 20 et seqq.*): relictis videlicet illis nonaginta novem in deserto, nihil funditus periculi metuens eis, utpote quos in tuto dimiserat loco, missus ad orem, que perierat, descendit plenus gratia et veritate visitare, et consolari omnes, qui eum de toto corde desiderabant (*Matth. xviii, 2*): nec rediit ad Patrem suum, priusquam superbum illum Gethæum, qui procedebat mane et vespere, stans quadraginta diebus, proprio gladio peremisset, quia ipse nullum habuit, et detulisset eum put in Jerusalem. Quæ omnia ad nostrum David, puerum hunc hodie circumcisum, necesse est ut studias referre: cuius et nomen vocatum est Jesus. Ipse enim sicut exiit a Patre, et venit in mundum (*Joan. xvi, 28*); ita nec reliquit mundum, et interad Patrem, donec de principe mundi hujus, qui electos suos premebat (hoc enim nomen sonare dicunt, quod est Geth) triumphasset: Qui toto bujus vita tempore usque ad ejus adventum tam in prosperis, quam in adversis infestus, atque molestus erat. Fugiebant omnes a facie ejus, nec est inventus aliquis, qui singulare cum eo auderet certamen imire, nisi humilis puer David. Ille solus de eo triumphavit, persecutiens eum, et auferens opprobrium ex Israel. Et quomodo de illo triumphavit? qui in manu propriæ actionis malignum non habuit gladium iniuriantis, dispensatorium ab ipsis membris diaboli **188** suscepit gladium mortis: ut occisus occideret, veraciter *mortuus pro gente*, et non tantum pro gente; sed ut *filios Dei*, qui erant dispersi, congregaret in unum (*Joan. xi, 51, 52*). Ipsos etiam qui in corpore diaboli summi et eminentes erant, unitati et paci sanctæ Ecclesie associans. Nunquid hoc esse tibi videtur, et proprio superbū illum gigantem a David gladio peremptum; et suum ab ejus corpore præcīsum in Jerusalem caput allatum?

XIII. O sanctum et salubre nomen, quod est Jesus! quia sanctum etiam et salubre opus ejus. Solum, ut mīhi videtur, ac singulare salutis nostræ indicium est nomen istud. Quis apprebendere, ne dicam, exprimere sufficit, quam salubre sit vel nomen vel nominius opus? Nonne hoc estimandus est sapuisse, qui ait: *aliud nequaquam nomen præter illud datum esse hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri?* (*Act. iv, 12*.) Pulcherrimum et sanctissimum nomen hoc: exultationis nomen et salutis, nomen lætitiae et suavitatis, nomen denique dulcedinis et jucunditatis. Quod bene sensit, qui ait: *Ego autem in Domino gaudebo, et exsultabo in Deo Iesu meo* (*Hab. iii, 18*). Quam dulce fauibus suis nomen hoc: supermel et favum ori ejus (*Psal. xviii, 11*). Quis mīhi tribuat ut in hoc nomine indesinenter occupetur, non modo mens mea, sed et lingua mea?

A illa in cogitando, haec vero in loquendo? Jesus namque sicut in corde latus jubilus, sic et sapidus in ore cibus. Nimirum non est jam quod contristari faciat cor; in quo sonet vox haec exultationis et gaudii, non est etiam quod amaricari faciat palatum, quod cibum hunc ruminat dulcissimum et sapidissimum. Vocatum, inquit Evangelista, est nomen ejus Jesus: quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur (*Luc. ii, 11*): priusquam conceptus fuit, vocatus fuit. Quid est hoc? hunc Jesum Ecclesia in utero concepit; dum ipsum salutis suæ auctorem, per fidem, quæ per dilectionem operatur, ad interiora sua admisit (*Gal. v, 6*). Sed priusquam eum hoc modo in utero concepit, nomen ejus Jesum angelus vocavit. Si angelus vocavit, si angelus nuntius, quid Moyses et Isaías; quid denique omnis tam patriarcha quam propheta, qui nostram in isto Jesu, et per istum Jesum, salutem conferendam, et consummandam vel signo vel verbo prænuntiabat, nisi angelus erat? et dum unusquisque non modo antequam in eum Ecclesia crederet, sed etiam longe antequam in carne appareret, venturum ipsum ad salvandum nos prophetavit; nimirum vocatum est nomen ejus Jesus, priusquam in utero conciperetur.

XIV. Sed loquendum nobis de causa hujus sanctissimi et dulcissimi nominis, quod est Jesus. Occurrat quæstio: quid est, quod ab angelo vocatur Jesus, ab Isaia vero appellatur Emmanuel? **G** Virgo, ait, conceperet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (*Isai. vii, 14*). Quod et sanctus Matthæus ad memoriam revocare curavit: ubi inducit angelum causam ostendentem hujus saluberrimi atque beatissimi nominis, quod est Jesus. Nam asserens dixisse angelum ad Joseph, vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. i, 21*), statim adjuvit: *Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur nobiscum deus* (*ibid. 22, 23*). Nomen ejus vocat angelus Jesum, et quid hoc sit, dicit; *ipse, inquiens, salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Vocat ejusdem nomen propheta Emmanuel, et quid hoc sit exponit, *quod interpretatur*, inquit, *nobiscum deus*. Si hic est Jesus qui Emmanuel, hoc idem possumus accipere ipsum nos salvare, et ipsum Deum nobiscum esse. Quod quidem ita esse, certissime inveniemus, si investigare vel quomodo nos salvat, vel quomodo nobiscum est Deus, studiemus. Nam si quis querit, *Quis est iste Deus?* *Ipse est noster Jesus*. Quomodo ergo nobiscum? Nunquid eo modo, quo rex est saeculorum, immortalis, invisibilis (*I Tim. i, 17*), quo Unigenitus in sinu est Patris, quo ex splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genitus *Psal. cix, 3*): quo lucem denique inhabitan-

Inaccessibilem, æqualis est Patri: *Quem nullus hominem vidit, sed nec videre potest?* (*I Tim. vi, 16*). Nequaquam: non eo modo ipse nobiscum Deus: sed eo, ni fallor, modo quo minoratus est ab angelis (*Psalm. viii, 6*): quo primogenitus est ex multis fratribus (*Rom. viii, 19*), qui etiam primogenitus est mortinorum (*Apoc. i, 5*): quo nobiscum habuit, quod ex nobis pro nobis suscepit, quod videlicet apud nos abundat nasci et mori. Ecce hoc modo nobiscum Deus. Plena omni suavitate et dulcedine in ore humano hæc vox, quæ est Emmanuel. Nam quomodo ad præferendum dulce non debet esse homini, quod præ universis aliis creaturis soli competit homini? non enim, juxta hunc sensum, proferre eam possunt angeli, non aliqua alia, ut breviter dicam, creatura; ut eadem **189** illi cum ea insit, cum qua est creatura. Sic autem cum bomine est, ut sit cum eo, et homo accipiens in se, quod ipse est. et id existens quod ipse est.

XV. O nomen sanctum et salubre Jesus! O jucundum et laetum nomen Emmanuel! Illud nostram indicat salvationem; hoc autem modum ejusdem salvationis. Ipse salvos nos fecit, et ideo, quia nobiscum Deus fuit. Cum quibus nobis ipse Deus fuit? cum nobis hominibus, nobiscum utique qui nascimur, qui vivimus, qui morimur: nascimur, et in immunditia; vivimus, et in nequitia; morimur, et in tristitia. *Ecce homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletus multis miseriis* (*Job xiv, 4*). Vox justi est triplicem hominis desponsis calamitatem, in nativitate inquinati, in vita depravati, in morte damnati. Unde et adiunxit: *qui quasi flos egreditur nascens de muliere in fragilitate: et breri vivens tempore conteritur, et tamen in pravitate: et fugiens velut umbra, eur-rens ad mortem, cum omni festinatione.* Sed est consolatio magna, quod nascitur Jesus: et vivit, et ad extremum moritur. Sieque est nobiscum Deus in ortu: est in vita, et in morte. Sed sine impuritate nascens, sine pravitate vivens, purgavit immunde nascentes, et justificavit inique agentes: voluntarie demum atque indebet moriens, et in breve resurrecturus et in aeternum victurus beatificavit damnabiliter morientes. Recenter quoque post nativitatem suam, hodie videlicet circumcidionem in carne sua sanctissima suscipere dignatus est, ad carnem mendandam per legem derelata.

XVI. Anno etiam octavis trigesimo suscepit a servo Dominus baptismum, instituens illud ad plenam remissionem peccatorum (*Matthew. iii, 13*). Sieque in his duobus sacramentis remedium instituit morbo peccati originalis his qui sunt de stirpe Abrahæ: hoc tempore revelatae gratiae purgationem instituens in baptismatis ablutione. Deinde in conversatione sua omnem exhibuit sanctitatem: in ore proterens veritatem, in opere ostendens puritatem. Peccatum enim sicut non contraxit ex Virgine conceptus, sic nec comisit omni tempore

A quo est in mundo conversatus; sieque viam fecit nobis conversationem suam, per quam ad patriam pertingeremus cœlestem: quia dum omitendo, quod malum, et admittendo, quod esset bonum ostendit, nimis quid effugere, quidve appetere debeamus, edocuit. Novissime vero dum peccati omnino nescius, ac per hoc peccato in nullo obnoxius, mortem indebitam pro nobis sustinuit, nos quidem a debita liberavit: aeternam quam simul in anima et corpore merebantur, a nobis propellens damnationem: dum temporalem, quam non merebatur, in soia carne sua mortis admisit passionem. Innocens quippe Agni incontaminati et immaculati, pii et mansueti Jesu sanguis, in ara est crucis effusus: per cuius effusionem clamantis de terra melius quam Abel (*Hebreus. xi, 24*), et placatur Deus offensus, et reconciliatur homo reus. Unde miro et misericordi modo fit, ut janus sine damnationis metu possit mori homo: quia sine aliquo damnationis debito, pro eo mortuus est Deus homo. Sic noster Emmanuel, et nobiscum nascens vitiate nos originis emundavit corruptionem; et nobiscum vivens a pravi operis justificavit conversationem; et nobiscum et pro nobis moriens, ab aeternæ mortis liberavit damnationem.

XVII. Quid jam timeo, vel cur trepidabo? quid enim, si pollutionem ex primo parente, in quo omnes peccavimus, contraxi originalem? sed emundabit, et emundando delebit eum institutum a summo medico nostro baptismi sacramentum: qui sanat omnes infirmitates nostras (*Psalm. cx, 3*), idem illud purificationis remedium sicut nobis instituens, sic et pro nobis in semetipso suscipiens, non solum nihil in se, quod lavaret impurum habens, sed et de immundo conceptum semine mundum facere potens qui solus est (*Job xiv, 4*). Quod si forte in via iniquitatis, non recte incede, ibo mihi ad illum, qui factus est nobis a Deo, non solum sanctificatio, sed et justitia (*1 Cor. i, 30*): et in libro illo vitæ coram me expanso legam non modo quid ad ruinam pertinens vitiorum debeam praecavere; verum etiam quid ad ascensum spectans virtutis oporteat me exercere. Cum autem hinc me oportuerit egredi, opponam mortem contra mortem: mortem corporis Christi contra mortem animæ meæ; sperabo tunc in morte ejus, sperabo et in resurrectione ejus: in illa ne morte aeterna peream, in ista, ut ad vitam resurgam: qui enim, ne moriar, pro me mortuus est, ipse nihilominus, ut resurgam, resuscitatus est. Gratias itaque tibi, o bone et benigne Jesu, qui et ex nobis dignatus es nasci, et in nobis conversari, et pro nobis mori, ostendens te in his sanctum portare nomen, quod est Emmanuel, quod interpretatur *nobiscum 190 Deus*. Tibi, tibi, inquam, Domine, qui natus, a velutate nos emundasti originalis immunditiae; qui vivens ab iniquitate justificasti nequitiae; qui moriens a calamitate liberasti gehennæ, tibi ex totis cordis mediallis, o Jesu, o Emmanuel et Jesu! honor

sit et gloria, decus et magnificentia, majestas, laus A
in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLIII.

IN DIE EPIPHANIE DOMINI.

De trina apparitione Domini,

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Deum laudare et prædicare, geminum lingue laudabile officium. — 2. Tria uno die facta miracula memorat Ecclesia: quorum ordo discussus breviter. — 3. Per tria haec miracula, expressa est vocatio nostra, justificatio, glorificatio. — 4. Convenientia vocationis per magos, justificationis per baptismum, glorificationis per nuptias in Cana Galilæe. — 5. Elucidatur amplius trium horum beneficiorum magnitudo, et ordo a similitudine domus manufactæ, ac ætate Christi. — 6. Christus puer in Bethlehem cognoscitur, id est, domo panis: in Jordane baptizatur, id est, descensione. — 7. Manifestat gloriam suam in Cana Galilæe: id est, zelo revelationis. Omni contemplatione, et operatione potior est dilectio. — 8. Herodis nunc regnum est, id est, superbie et luxuriae. — 9. Bethlehem Judæa mystice congregationem designat religiosorum. — 10. Stella religiosæ conversationis est velut stella præfulgens. — 11. Famam bonam negligere est reprehensibile, nedum erudele. — 12. Peccatum viri religiosi gravioris noxæ ob tria notatur.

I. Lætitia mihi magna est, fratres charissimi, et ingens gaudium cordi meo: multasque pro vobis ago gratias Deo, videns vos his sacris diebus tanta alacritate ad audiendum verbum Dei convenire. Et quidem cum omni nos deceat tempore intendere divinis, ipsa quoque exposcit ratio, ut majorem erga ea, quæ specialiter Dei sunt, in diebus festis devotionem impendamus; nam quo magis opera in eis cessant exteriora, eo studiosius necesse est, ut divino insistat operi lingua, et holocausta Deo labiorum nostrorum offeramus, et in eorum apertione laudem ejus annuntiemus. Quod nimur sanctum ac salubre lingue opus tunc digne exercitus, cum in oratione pura Dei laudibus vacamus: et in prædicatione sana circa proximi exhortationem laboramus. Illic officio gemino sanctam decet linguam insistere, dignis videlicet Deo præconiis orando jubilare: et sanctis piarum exhortationum sermonibus, mentes proximorum instruere. Et quia uni horum salubrium operum, instantiae videlicet devotarum orationum curam nonnullam pro modulo nostro, tam nocte hac præcedenti, quam die ista præsenti impendimus, superest ut et alterum, quod est instructio proximorum, quia se modo temporis obtulit opportunitas, aggrediamur, exhibentes nos sicut in illo Deo devotos, sic et in isto proximo necessarios. Locuturi ergo aliquid ad utilitatem audientium, unde potius loquendi materiam sumemus, quam de ipsa die, in qua loquimur? Sicut enim presentis excellentia diei, ut aliquid ad laudem Dei, et vestram ædificationem loquamur in ea expostulat, ita nihilominus exigit ut et loquamur de ea: maxime cum tanta talisque sanctitas ejus sit, ut ubere nobis et sufficientem materiam loquendi ministrare possit.

(273) Antiph. ad Magnif. in secundis vesp.

II. Nam ut cantamus: *Hodie tribus miraculis ornatum diem sanctum, colimus; hodie stella magos duxit ad præseptum; hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias; hodie Christus in Jordane baptizari voluit, ut salvaret nos universos* (273). De quibus profecto miraculis multa, ut scitis, Patres orthodoxyi dixerunt: Nec a nobis exspectatis audire aliquid novi, qui non solum quidquam invenire novi nequaquam idonei sumus, sed nec adeo, ut corum dicta plene intelligere possimus, in ingenio sumus perspicaces, nec ut intellecta retinere in memoria tenaces. Hoc autem volo vestra agnoseat dilectio, quia non solum eorumdem miraculorum profunditas et altitudo, sed et series me reddit sollicitum, et ordo; intuentem subtiliter, non modo quia quedam magna Dominus fecit, verum etiam scrutantem diligenter quid eorum prius, quidve posterius gessit, illud utique ad omnipotentem operantis voluntatem; hoc autem ad ejusdem pertinere mihi videtur dispensationem; utrumque vero spirituali cœseri significationi, se per neutrum nostræ deest ædificationi. Sed antequam de profunditate tractemus, prius aliquid vel breviter, de eorum ordine dicamus. Ordo, ni fallor, iste est: prius gentibus stella duce se revelavit, et revelatum pie ac fideliter

191 adorandum, ac mysticis muneribus honorandum exhibuit. Deinde baptizandum se humiliiter beati Joannis manibus inclinavit: et intuitus aquis ad spiritualem nostram emundationem aquis sanctificationem contulit. Novissime vero aquam in vim ad nuptias potenter mutavit, et convivas letificans etiam discipulorum credulitatem adauxit. In singulis istis nos sanctam et sanctificantem ejus manifestationem veneramur ejusque admirabilem dignationem implectimur. Et primam quidem manifestationem suam exhibuit magis; secundam vero concessit populis; tertiam autem indulxit discipulis. Nam de prima legitim quod *curs natus esset, ab oriente magi venerauit* (Matth. ii, 1), venientes quæsierunt, quærentes invenerunt, invenientes adoraverunt. Hæc est, ut scitis, summa Evangelii loquentis de adventu magorum ad puerum Jesum. De secunda habet, quod cum baptizaret omnibus populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum, et descendit Spiritus sanctus, corporali specie, sicut columba in ipsum: et cætera, quæ in subsequentibus sanctus Evangelista de ipso commemorat (Luc. iii, 22 et seqq.). Hunc esse populum putamus, coram quo astante, videns Dominum beatus Joannes ad suum preperare baptismum, in hanc statim vocem prorupit dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i, 29). De manifestatione vero tertia, ita se veritas rei habet: *Hoc fecit initium signorum Jesus* (Joan. ii, 11): hanc dubium quin hoc, quod aquam mutavit in vinum: *Et manifestavat gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus* (ibid.).

III. Porro si ipsa aliquid putantar innuere loca

in quibus eadem apparitiones indulta sunt : prima A ita nunc versa vice visitati mutatione dexteræ Ex-
Bethlehem fuit, secunda in Jordane, tertia in Cana Galileæ. Et fortassis ad rem pertinet, quod prima
fuit in *domo panis*; secunda in *descensione*; tertia in *zelo transmigrationis*, seu *perpetrate revelationis*.
Quia istæ, ut scitis, horum nominum sunt interpretationes. Absit enim ut absque significatione esse
putemus, quod apparere voluit Dominus in man-
sione aeternæ refectionis, quod in virtute humilitatis,
quod in fervore spiritualis cognitionis. Apparebit
jam cum de horum locorum significatione cœperi-
mus tractare utrum aliquid in se contineant spiri-
tuale. Ut autem breviter ostendam quid in ordine
hujus tertiae apparitionis Dominicæ intelligam, ego
accipio in prima nostram expressam esse vocatio-
nem, in secunda emundationem, in tertia vero glo-
rificationem. Magi enim nullatenus ex tam longin-
quis et remotis terræ finibus ad adorandum pue-
rum noviter natum accessissent, nisi non solum
signi exterioris nōvitate, sed et quadam instructionis
interioris voce accersiti fuissent. Sic enim nocte
hae, in dictis beati Leonis pape audistis [dedit,
inquit, aspicientibus intellectum, qui præstítit signum,
et quod fecit intelligi, fecit inquire : et se inveniendum
obtulit requisitus (274)]. Qui ita signum præstítit,
ut intellectum aspicientibus dederit, quid nisi quæ-
dam, qua invitaret eos, ad se vocatio fuit? In Chri-
sti vero baptismate, quis nostram non modo ex-
primi, sed et esse mundationem dubitat? Nam qui
baptizatus est, non sibi, sed nobis baptizatus est.
Denique baptizatur non ut mundetur, sed potius
ut mundet sibi populum acceptabilem, sectatorem bo-
norum operum (Tit. ii, 14); pollutionem penitus non
habens, et purificationem gratis conferens. In nu-
ptiis vero, ut ait evangelista, manifestavit gloriam
suum (Joan. ii, 11). Fuitque virtutis et glorie ingens
opus illud, quod in eis miraculum fecit.

IV. Ordo certe bonus, et congruentissimus, ut
trina, die ista, manifestatione innotescat : in prima
[al. innotescens in prima, etc.] nos ostendat voca-
tos, in secunda justificatos, in tertia vero glorifica-
tos. Hoc est quod secreti hujus conscientius Paulus
sensit, asserens, prout potestis legentes intelligere :
Deum quos prædestinavit, vocasse : et quos receavit
justificasse : et quos justificavit, illos et magnificasse D (Rom. viii, 30). Itaque vocamus, cum ad fidem ac-
cessimur : justificamur cum a delictis pristinis
emundati, operibus justitiae exornamur : magnifica-
mur vero, non solum cum in futuro per supernæ
glorie perceptionem remuneramur, verum etiam
cum in presenti per internæ glorie perceptionem,
qua in veraci, non deceptæ conscientiæ testimonio
consistit, in Donino gloriatur. Prius ergo longe
sumus per ignorantiam in tenebris excitatis, voca-
nos ut prope simus per fidem in agnitione veritatis ;
secundo emundans nos ab operibus mortuis, servire
nos facit Deo viventi, ut sicut exhibuimus quandam
membra nostra servire iniuitati ad iniuitatem,

A ita nunc versa vice visitati mutatione dexteræ Ex-
celsi, exhibeamus eadem membra nostra servire
justificationem in justificationem (Rom. vi, 19); tertio
vero perfecta in nobis charitate, foras mitente ti-
morem, quasi aqua in vinum conversa; cum vetus
prius 192 defecerit vīnum, hauritur ex hydriis,
(I Joan. iv, 18) ut non deficiat novum : quæ cum
nihil nisi aquam, qua et adimplentur usque ad sum-
mum, contineant, nihil tamen nisi vīnum, et ipsum
bonum, utpote usque adhuc servatum, effundunt.
Itaque tertio Dominus noster Jesus spirituale hanc
aquam in vīnum æque spirituale convertens, internos
illos mentis convivas, cogitationes dico mundas, eo plene securas, quo sibi bene conscientias (se-
cūra quippe mens, ut ait Salomon, juge convivium
B [Prov. xv, 15]), illos, inquam, convivas in manifes-
tatione gloriæ suæ quadam admirabili et exhilaratos
redit exultatione, et glorificatis exhibit revelatione.
Hoc, quod modo diximus, confortur in nu-
ptiis, quando sponsa sponso, anima conjungitur
verbo. Quæ quidem nuptiæ cum quibusdam fortassis
ad eas pertinentibus, quid sibi velint : cum in eum
locum venerimus : demonstrare pro posse curabimus.
Præcedit ergo vocatio, succedit justificatio,
ad extremum vero subsequitur glorificatio. Ut qui
eæcati sumus longe, illuminati simus prope ; qui
sanctitatis insignibus eramus vacui, justitiae ope-
ribus simus repleti qui cauteriatam habentes con-
scientiam per appetitum impuræ voluptatis, ali-
quando exstitimus ignominiosi : bene nobis per
omnia conscientia, per stabile ac perseverans sanctitatis
propositum indefacata internæ contemplationis
puretate simus glorirosi. Frustra glorificaret, qui
prius non mundaret ; sed nec quos glorificaret sive
mundaret, haberet, nisi prius mundandos, qui soles-
tis mundus ; et glorificandos vocaret, qui vere est
gloriosus

V. Fidelis itaque anima sie et justificata et glori-
ficata, quædam quodammodo est domus, in qua
ejus habitare dignatur conditor Deus, in qua pro-
fecto domo fides, quæ est in vocatione fundamen-
tum, supponitur ; spes vero quæ in justificatione,
parietes erigit ; charitas quoque, quæ in glorifica-
tione et tectum exterius superponit, et ipsam intrin-
secus domum speciosa quadam diversorum colorum
aptitudine depingit. Videte ergo, quia quod in domo
tectum sine pariete, hoc in anima glorificatio sine
justificatione, quod vero paries sine fundamento,
hoc justificatio sine vocatione. Agnosce post bæc
quod sicut tectum et paries subsistere non possunt
sine fundamento, nec valet ad perfectionem domus
fundamentum sufficere absque pariete et tecto : sic
in anima glorificationem et justificationem vocatione
carentem, subsistentia prorsus carere, et nisi
utramque hanc habeat, ad salutem sufficientia non
habet vocatio. Ipsa etiam anima, ut paulo ante diximus,
nullatenus pertingere valet ad glorificationem,
nisi prius consecuta fuerit justificationem : nec po-

terit jam justificari, nisi eam prius contigerit vocari; causa enim glorificationis justificatio est, et necesse est ut vocatio precedat, quatenus justificatio succedit. Aperta ergo ratione prius, hac sacra die, a vocatis magis puer est Jesus adoratus, deinde non puer quidem, sed vir jam perfectus a Joanne est baptizatus; novissime vero miraculum insigne et sublime faciens manifestata gloria sua, et ipse est glorificatus, innuens nobis, ut jam dictum est, vius nos pueriles et teneros esse, utpote nondum quidquam ad salutem, nisi solam veritatis agnitionem habentes, per rectae fidei credulitatem ad se accersiendos esse: dehinc ab omni pravae conversionis sorde, quam peccando contraximus, majorum jam virtutem in spirituali robore nactos a se urificandos, ad extreum vero per internam munitionem, quam cor purum, et conscientia solet habere bona, in se glorificandos.

VI. Quod autem praefatos magos, ut se cognoscere, ad *domum panis* (hoc enim sonat Bethlehem) vocando incitavit; quid aliud sentire debetis, quod al. quam quod] non est alibi cognitio veritatis, nisi mansione interiore refectionis? Verus enim panis, scitis, verbum Dei est, per verbum itaque agnoscitur verbum: et illa mens evidenter veritatem, Christus est, apprehendit, quam sana et catholicæ sermonis ejus intelligentia suaviter pascit. Ergo invebare possunt puerum Jesum, magi volunt ad Bethlehem: quia si pane verbi Dei in domo tua carces, panem illum verum, qui de coelo descendit, et dat vitam mundo (*Joan. vi, 33*), apud non habes. In Jordane vero, cuius nomen designationem sonat, baptizatus est, quia nisi humiliari, ut discat justificationes suas? (*Psal. cxviii, 1*) Super quem, inquit, requiescit Spiritus mens, si super humilem, et trementem verba mea? (*Isa. vi, 2*) In Evangelio quoque ait: *Tollite jugum cum super vos, et discite a me quia misericordia sum et misericordia corde, et invenietis requie et animabus 193* stris (*Matth. xi, 29*). Sit itaque in descensione, iustificari desiderat, quoniam in Jordane Christum Joannes baptizat: *Et qui humiliat se exaltabit* (*Luc. xiv, 11*): quia *nemo ascendit, nisi qui descendit* (*Joan. iii, 13*). Descensus ergo humilitatis est: non alias quam in ipsa quis justificatur, sicut nec ubi, quam in Jordane Christus baptizatur. De qua humilitatis virtute, plura que dicenda essent praesumus, quia ad alia festinamus, caue alia vice cenda differimus.

VII. In zelo vero transmigrationis seu revelationis (ecce enim in se continere dicuntur hæc duo nomina, una et Galilæa) sancta hæc, de qua superius tractavimus, glorificatio confertur. Si enim cum zelo bona operationis, de vitiis bene operando ad virtutes, de presentibus ad superna pie desiderando passibus aoris transmigras; si ardenter amas per affectum, quidquid tibi evidenter revelatum est per intellectum;

A internam hanc a Jesu consecutus es glorificationem, qui in Cana Galilææ manifestavit gloriam suam. Itaque glorificationem istam conquereris si pure contemplaris, si strenue operaris, si denique ardenter diligis, et quod contemplando apprehendis, et quod operando perficias. Hæc exprimere videtur revelationis, transmigrationis, dilectionis. Tria hæc, maior autem horum est dilectio. Nam cum revelatione nonnumquam per falsitatis errorem seducat, transmigratione vero per appetitum vanitatis extollat. Hæc autem semper in lumine est si quid [al. et si quia] falsum suggeritur in revelatione sagaciter deprehendit, et quia non inflatur, si qua in transmigratione erumpere inflatio nititur, potenter eam prostermt. Igitur revelationis ad claritatem pertinet, qua est in intellectu; B transmigrationis ad utilitatem, qua est in effectu: dilectionis vero ad puritatem, qua est in affectu. Ita hoc triplici gratiae dono sancta ista confertur glorificationis, quia quem revelatione per sanctam contemplationem illuminat, transmigrationis per bonam actionem exornat. Zelus per puram dilectionem inflamat, eundem consensum et interna suavitatis glorificat. Videtis jam et patenter, ni fallor, agnoscitis quod nequaquam sine aliqua causa Dominus Jesus, in Bethlehem vocatis magis voluit manifestari; in Jordane baptizandis nobis voluit baptizari et glorificandis nobis voluit in Cana Galilææ glorificari.

VIII. Sed his de ordine, atque de locis manifestationum ejus breviter dictis, loquar aliquid profusius sigillatim de eis, et primum de prima, in qua vocatione nostram diximus esse expressam. Audistis, sacro referente eloquio, quod *cum natus esset Jesus in Bethlehem Iudeæ in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente venerunt* (*Matth. ii, 1*). Fratres, quod sine incore re gravi dicere non possumus, modo Herodis regis sunt dies. Regnat in his diebus malis, in his temporibus periculosis *pelliceus*, sive *pellis gloria*, utramque enim interpretationem in se habet Herodes: Beemoth loquor quem in Evangelio Dominus fortis armatum appellat (*Matth. xi, 24*): *cujus fortitudo in lumbis ejus, et virtus illius in umbilico ventris ejus* (*Job xl, 11*), *omne sublime visdens, rex est super omnes filios superbiorum* (*Job xli, 25*). Imperat hodie super terram, et suam potenter tyrannidem exercet, princeps ille mundi, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanás; qui seducit universum orbem serpens, inquam, pectore superbiorum, et ventre luxuriarum repens. Et ex re portat illud nomen elatum et immundum, quod est Herodes, qui pellices in his, qui secundum carnem vivunt: *pellis vero gloria in eis, qui in carne gloriantur, letantes cum male fecerint, et exultantes in rebus pessimis* (*Prov. ii, 14*). Est enim idem serpens peste gemini veneni plenus, utpote qui rigidus et lubricus: quem vocat Isaías *Leviathan, serpentem tortuosum et rectem* (*Isa. xxvii, 1*): qui in viis inanis glorie cupidus sibi subjugat, pellis gloria elatus. In utero vero carnis concupiscentiis deditos conceuleat fetore pelliceo corruptus. Videate, si non

potissimum sunt dies Herodis, dum tanta in filiis poterit lucerna hæc accensa sub modo, sed super can- perditionis, hoc maxime tempore, et elatio in mente, de dabrum (*Math. v. 15*); ut ingressuri domum vi- et corruptio regnat in carne.

IX. Verumtamen in hisce pessimis diebus nascitur Jesus in Bethlehem Iudeæ. Quid putamus Jesum nasci in Bethlehem Iudeæ in diebus Herodis regis, nisi ipsum Jesum nonnullos habere in medio nationis prava atque perversa, tucentes quasi luminaria in mundo verbum ritæ continentes? (*Phil. ii. 13*). Si etiam vultis recipere, Bethlehem Iudeæ, est sanctus et religiosus conventus iste, quem et interna in mente refectio impinguat, et **194** confessio sancta, tam in ore quam in opere exornat. Est enim confessio non modo in lingua, sed et in opere: alioquin non dicebat Paulus, quosdam factis negare Deum, nisi sciret esse quosdam, qui et factis confitentur (*Tit. i. 16*). Si ergo dominus David Bethlehem, quomodo non quamdam Bethlehem sanctam quam exercetis, dixerim conversationem quæ regit Dominus, ut nihil vobis desit, in loco vos pascue colloquans (*Psal. xxi. 2*); ut comedentibus vobis medullam teiræ lacte et melle manantis, deflectetur in crassitudine anima vestra, sicut adipe et pinguedine repeta? Cibat siquidem vos in mente et adipe frumenti, et de petra, melle satiat vos (*Psal. lxx. 17*), suavissimo vos divinitatis sapore, et sapidissima vos reficiens suavitatem, per internam contemplationem: et dulcissimus nihilominus vos humoritatis exemplis impinguans per exterioriem mutationem. Sic autem cibati, et in intimitate refecti penetralibus cordis, dum non solum Deo confitemini in verbis, sed et Deum confitemini in factis. Nescio qua ratione cuppare me poterit aliquis, si Bethlehem vos Iudea appellavero; quos scio et in mente cibatos salui insistere proprie, et piam in ore confessionem emitentes laudi vacare divine, et Deum in opere sancto confitentes, necessitatibus succurrere fratres. Satis prolixus ut arbitror de hac domo panis, et de generibus hujus confessionis disputationibus in sermonibus quos in adventu habuimus. Quando videlicet ostendimus, quid hoc sit, quod assertur Dominus venire in Bethlehem ambulans super aquas redemptionis Iudeæ, quæ omnia necesse non est, ut nos repetamus. In hac Bethlehem Iudea ratus est Jesus et in diebus Herodis: habens servos multos virtute spirituali fortes (utpote quorum nimis confortatus est principatus) septiformi spiritu plenos, qui sua non habent opera ad peccata inclinata; relinquens sibi septem milia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal (**III Reg. ix. 18**). Cum tamen abundant in his temporibus periculis, quæ jam non instant, sed existant: *Homines scipios amantes, cupidí, elati, blasphemí, parentibus non obedientes*, et alii in hunc modum homines monstruosi, quos in subsequentibus amplius describit.

X. Non potest jam civitas hæc sancta abscondi, quæ nequaquam minima est in principibus Iudea: ex qua exit dax qui regat populum Israel; nec se pati-

A tur lucerna hæc accensa sub modo, sed super can- deant lumen. Hinc est quod nato in Bethlehem Iudeæ (*Math. ii. 5*) Iesu, stella apparet præfulgens; stella, inquam, sicut flamma coruscans, et Regem regum Terræ demonstrans. Tanto namque talique lumine splendet; tanta fulgoris novitate præfulget, ut vi- dentes eam magi dicant ad invicem: [Hoc signum magni Regis est, eamus et inquiramus eum, et offe- ramus ei munera, aurum, thus, et myrram (**275**)]. Fratres, quid vobis videtur nos posse dicere de stella ista? inicas ab Oriente usque ad Bethlehem. Magis ap- paret in Oriente, eorum in se animos sui novitate concutit, ipsos in itinere protegit, et ducem se eis exhibens usque ad Bethlehem, ubi est puer Jesus B perducit (**276**). Dicamus, consulo, si vobis aliquid ad præsens melius non patet, quod stella præclara homines istos, qui tam longe erant, perducens in Bethlehem, ut adorent Iesum, fama est lucida saeu- lares (quia longe a peccatoribus salus [*Psal. cxviii. 53*]) ad religiosam et sanctam pertrahens conver- sationem, ut salubrem apprehendant et exerceant statum, usque ad Bethlehem eos perducit; sed prius eis in Oriente apparet; nam quomodo famam, quam sanctitas ex se religionis emittit, sequi possent, nisi vel aliquantam veritatis notitiam haberent? Vidimus, inquit, stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum (*Math. ii. 2*). Nequaquam ad adorandum eum de tan remotis finibus concurriscent nisi eis prius stellam vidissent.

C XI. Merito dixit vir sanctus crudelem esse, qui famam suam negligit. Quia sicut neglecta ruina au- dientibus ad malum est, ita in integritate veritatis, sive illæsa servata, materia et occasio ad bonum est, et hanc esse arbitror causam, ob quam nos hortatur Apostolus, ut provideamus bona, non tantum coram Deo, sed et coram non quibusdam, sed omnibus hominibus (*Rom. xii. 17*), qui etiam rursus monet nos, ut honeste ambulemus ad eos, qui foris sunt (*1 Thess. iv. 11*). Irreprehensibilem vobis exhibete coram secularibus, nihil in vestro verbo vel opere, nihil in habitu et gestu sit, quod eis offendiculum esse possit. Unde et idem, de quo loquitur Paulus: sine offensione, inquit, estote Iudæis et gentibus et omni Ecclesiæ Dei, **195** sicut et ego per omnia in omnibus placebo: non querens quod mihi utile; sed quod multis, ut salvi fiant (*I Cor. x. 32*). Væ illis, qui sub habitu religionis coram non religiosis ad subversionem eorum, irreligiose se habent: tam inordinate, tam dishoneste se coram eis habentes, ut nomen Dei blasphemetur per ipsos inter gentes. Nimis expediret eis ut suspensa mola asinaria in collo eorum demergerentur in profundum maris, quam sic scandale esse pusillis (*Math. xviii. 6*). Quid eni sub sæculari agerent velamine? et si- cicut fortassis minoris esset culpæ, sic etiam minoris forte et penæ. Quod vero sub humiliatis habitu

faciunt, ideo gravius merentur supplicium: quia gravius judicatur id esse delictum. Illud enim simplex quod malum est, hoc vero duplex, certe et simplex est.

XII. Primum namque est, quod malum facis, quod nulli licitum prorsus est, sub quacunque professione sit. Secundum vero quod sub habitu sanitatis, opus committis iniquitatibus, effectus jam quasi sepolerum dealbatum. Tertium vero quod illis occasio es ad subversionem, quibus esse debueras ad erectionem: pravo tuo exemplo prostituens ad imam, quos bono elevare debebas ad summa. Cur non jam majore securitate et audacia committat sacerdalis malum, quod a religioso videt frontose commissum, quamvis etiam id noverit plene esse malum? Nam velamen quoddam sibi assumit excusationis hoc quod agit: dum id ab eo videt committi, qui habitu induitus est religionis. Vae igitur ei, per quem contingit hoc modo nomen Domini blasphemari inter gentes (*Rom. ii, 24*): et ei maxime, per quem idem nomen potissimum debuit inter eas honorari. Quod a vobis vae, longe magis semper et magis faciat, Dominus noster Jesus Christus, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO XLIV.

ITEM IN DIE EPIPHANIE.

Ex vocatione et ablu:ione nostra spirituali.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Ut nomen Dei a nobis honoretur, et benedicatur. — 2. Fama bona conciliandæ modus. — 3. Stabilitas famæ oritur ex stabili sanctæ vitæ conversatione. — 4. In cœnobitis necessaria est sancta puritas ac internæ gratiae admixtæ: indisciplinata monasteria carpuntur. — 5. Querimonia saecularium de inordinato statu quorumdam monasteriorum. — 6. Tria magorum munera commandant viris religiosis studium lectionis, puritatem orationis, utilitatem honestæ actionis. — 7. Quam necessaria et utilis triplicis exercitii praxis. — 8. Humilitas virtutum acquisitrix, custos, et restauratrix. Omne quasi mutuo acceptum reputat. — 9. Insignis Christi humilitas in ejus reluet baptismio. — 10. Tres humilitatis gradus totius habent mensuram justitiae. — 11. Supereminens humilitatis actus exemplo Christi exercendus. — 12. Alia humilitas cordis, alia oris, alia operis. — 13. Humilitas alienos defectus extendat, suos ineusat: instar arboris radice, flore, fructu decora. — 14. Modi humilitatis sex recensentur, ac explicantur. — 15. Intentionis necessaria puritas, virtuti mercedem debitam expedit, atque exspectat.

I. In fine sermonis illius, qui hunc proxime praesedit, diximus quod vae illi homini est, per quem nomen, Domini blasphematur (*Rom. ii, 24*). Dicimus autem in exordio istius, quod econtra pax homini illi, per quem nomen benedicitur Salvatoris. Quis est hic et laudabimus eum? fecit enim non minus salubria, quam laudabilia in vita sua. Bic enim est, qui ita se intuentibus circumspicit et aptum, ita religiosum et sanctum exhibet: ut nihil

A in eo videri, nihil de eo audiri queat, quod cuiusquam aspectum, vel auditum offendat; effectus sanctæ, qua pollet, conversatione agente; et maiis timori, et bonis ameri, utrisque autem veneracioni. Fama vero hujus, quæ late crescens circumquaque volitat, quid nisi præclara et lucida quedam stella est, quæ dum nihil in se habet, nisi quod ad Deum pertinet, et quod eum aliis ad exemplum intuentibus placet, jure de ea dici solet: [stella ista sicut flamma coruscat, et regum Regem Deum demonstrat. Magi eam viderunt, et magno Regi munera obtulerunt] (277) sicut flamma coruscare dicitur propter copiosum sanctitatis et sanctæ **196** lucis exemplum, quod intuentibus ad imitationem spargere non ignoratur, et Regem regum Deum demonstrat.

B II. Quam plenum et sufficiens testimonium! Felix qui toto conamine studet ut talis sit, quatenus quidquid in eo videtur, quidquid in eo auditur, totum sine ulla exceptione summi Regis demonstratio sit; regnum Dei in se advenisse, regnum Dei etiam intra se esse, verbis et operibus, moribus et cunctis suis motibus ostendit; nihil non maturum præferens in vultu, nihil non disertum in astu, nihil non humile in habitu, nihil non parcum in victu, nihil non irreprehensibile in gestu, nihil denique non grave in incessu. Nihil ad se admittit curiosum per aspectum, nihil vanum per auditum, nihil voluptuosum per olfactum, nihil gulosum per gustum: utque de quinque sensibus præterisse videat nullum, nihil impurum per tactum. Cum itaque talis est in veritate fama de ipso volitans, nonne ipsa stella quedam est, sicut flamma coruscans, et Regem regum Deum demonstrans? Quidni jam festinent magi Christo Regi munera deferre, cum illis contingit eam videre? currunt namque cum munericibus suis saeculares devotionis suæ ad novitatem sanctæ conversationis, quam audiunt de eis. Videtis ergo quia stella in causa fuit, quod magi venerur ad Jesum. Simili modo intelligitur quia his, qui in saeculo sunt, hominibus veritas bonæ et veracis famæ occasio est, ut ad salubrem accendant conversationem.

III. Sed necesse est ut veracis famæ bonitas et bone famæ veritas perseverans sit. Sit itaque stabilitas sanctitas vitæ, ut sit consequenter stabilis et integritas famæ. Nimis enim gravis hominem confusio involvit, cum mala de eo exigente reprobaverit conversatione publicantur, de quo prius bona, clamante conversatione religiosa, divulgabantur. Hanc autem, de qua modo loquimur, bona et veracis famæ perseverantiam hoc innuere videtur, quod de hac stella legitur: quia *antecedebat eos, hand dubium quin magos, usque dum ventens staret supra ubi erat puer* (*Math. ii, 9*). Nam quid est magos antecedere, donec eos ad puerum Jesum perducat: nisi bonam et veracem sanctitatis famam persevereare? Hoc enim est stellam a sua integritate non minui, quoisque eos, quos ad novæ conversationis

amorem invitat, ad salubrem quam mentis affectu conceperunt, puritatem (ipsam enim designat puer Jesus), etiam per effectum boni trahat.

IV. *Et intrantes domum*, ait sanctus Matthæus, *invenerunt puerum cum Maria matre ejus*. O dilectissimi et desideratissimi fratres mei, non ambigo quin plures perdutura sit stella nostra, qui adhuc tongue sunt, ad hanc sanctam, in qua vos commoramini, Bethlehem Studete, quæso, sollicite, ut intrantes domum inveniant puerum, cum Maria matre ejus; hoc est, ut puritatem inveniant sanctam, et gratiam internam apud vos. Quid enim aliud est eum Maria matre ejus puer Jesus in domo, nisi salubris puritas, cum interna gratia, quæ puritatis ejusdem auctrix et donatrix est in cœnobio? Quæ duo bona dum a noviter conversis reperiuntur in cœnobio, quasi puer Jesus et mater ejus ab intrantibus magis invenitur in domo. Sed longe aliter in multis hodie locis contingit, quæ etsi veraciter dicere possumus, ob quorumdam tamen opprobrium, dicere pertimescimus; quia videlicet dum apud eos domum magi introeunt, nec puerum, nec Mariam matrem ejus inveniunt. Nunquid enim tu ibi puerum asseres Jesum, ubi nihil est purum pertinens ad salutem, sed magis quidquid impurum spectans ad damnationem? Ita prefecto, ita penitus ibi est: ubi sunt inflationes et invidice, contentiones et iræ, dissensiones et discordiae, perturbationes et rixe, lites et contumelias, detractiones et blasphemias, simulations et scandala, susurrations et odia; ubi etiam filii comedunt patres, patres carnes comedunt filiorum, provocantibus eis invicem, et comedentibus eis invicem; sed et invicem mordentibus, et dilaniantibus, ac per haec ab invicem consumendis (*Gal. v, 15*). Itaque et ibi non est Jesus, ubi tam prælati quan subjecti pleni sunt dolo et malignitate, susurrantes, detractores, *Deo odibiles*, contumeliosi, superbi, elati, parentibus inabedientes (*Rom. i, 30 et seqq.*): filios ad iracundiam provocantes (illud de rebellibus subjectis, hoc de procacibus dico prælatis) insipientes, incompositi, sine affectione, absque fide sine misericordia; hoc de sociis dieo inordinatis. *Ubi, inquam 197.* talia in monasteriis sunt, inveniri non potest puer Jesus. Nam quid in istis puritatis, quid salutis? Sed nec mater ibi ejus invenitur Maria, cum vobis sit ibi internam et spiritualem gratiam representans, quæ ejusdem salubris puritatis est auctrix.

V. Hoc est quod graviter solent cogueri nonnulli, circa salutem propriam scrupulosi et avidi, qui bona quidem intentione sœculum despicientes, et ad conversionem pro animarum suarum salute venientes; sed etiam, quam se repertos sperabant salutem non invenientes, aliquando in hanc vocem prorupisse comperti sunt. Hiccine, inquit, status ille ad salutem animæ pertinens, quem sub religionis et sanctitatis habitu latere putavimus? nunquid ob animarum nostrarum salutem huc nobis persuasimus veniendum? Et ecce vel nulla, vel ad-

A modum parva hic salus animæ habetur. Tanta abundant iniquitas, refrigerante charitate: non jam quidem multorum, sed pene cunctorum. Quid enim si habitum circumferant religionis? nam irreligiosi sunt, quantum ad conversationem: latet quippe apud eos sub indumento humilitatis elatio, sub puritatis immunditia, sub quietis perturbatio, sub pacis dissensio, sub lenitatis, inflatio; odium, sub charitatis; corruptio sub honestatis; sub benignitate, æmulatio: sub tegumento denique magnæ sanctitatis malitia non exiguae pravitatis: omnes pene a professionis sublimitate declinaverunt, frangunt quotidie vota sua, quæ distinxerunt labia sua (*Psal. lxxv, 13*): *vix invenitur aliquis qui faciat bonum, tantus est numerus eorum, qui abominabiles facti sunt in studiis suis* (*Psal. xiii, 1*); pene quisque quod libet facit, et quod non licet id audacter committit. Et quod magis deflendum est, dum unum in malum universi habent consensum, quidquid agunt illicetum, transit impunitum. Non sic ad memoriam istorum revoco querelam, ut horribilia et detestabilia haec apud vos existimem monstra regnare. *Vos enim non ita didicistis Christum, si tamen ipsum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Christo Jesu* (*Ephes. iv, 20*). Sed sicut mala haec usque modo longe fuerunt a vobis: ita magis ac magis semper longe sint. Non inveniuntur, inquam, haec mala apud vos, sed magis quæcumque sancta, quæcumque bona, quæcumque salubria, quæcumque utilia, quæcumque pia, quæcumque honesta, quæcumque religiosa, quæcumque pudica, quæcumque pacis, quæcumque ædificationis, quæcumque amabilis et bonæ famæ sunt (*Phil. iv, 8*): ut quicunque ex his qui adhuc foris sunt, intrare voluerint dominum vestram, confessim invenire possint in ea puerum Jesum cum Maria matre ejus.

VI. Hoc autem una cum matre sua invento, dicit evangelista, quod procidentes adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt munera (*Matth. ii, 11*). Quod eos audiens procidentes adorasse, humilitatem devotionis, seu devotionem humilitatis intellige. Quod vero apertis thesauris suis munera obtulerunt, agnosce bonum in eis propositum eatenus occultum, in pia conversatione et sancta, ostensem. **D** Nam procidentes adoraverunt, ut someti posse in cunctis humiliantes nonnullam sibi devotionem inesse demonstrarent. Aperti vero thesauris munera offerunt, dum prout primitus apud se conceperunt, in aperto bona opera ostendunt, eaque Deo deputant. Si quis querit de illis muneribus quæ et quod sint, accipiat aurum, thus, et myrrham; tria haec, salvo autem illo sensu communis tam allegorico, quam morali, qui eo magis notus, quo sepius inter orthodoxos repetitus est; ego per haec munera triplex quoddam puto posse accipi exercitium, quod necesse est studiose frequentet, qui in communis; quam elegit [al. elegerit] vita fructuose stare desiderat. Est autem triplex exercitium istud, studium letacionis, puritas orationis, utilitas bonæ actionis.

Quicunque vitam communem profundi sunt, semper prout opportunitas se præbuerit, vel in lectione, vel in oratione, vel in opere manuum reperiri debent. Et studium quidem lectionis per eruditionem illuminat, devotio vero orationis per puritatem sanctificat, labor utique bonæ actionis per utilitatem fructum prestat. Primum itaque exercitium accipe per aurum; secundum per thus; tertium per myrrham. Nam quod nütet metallum auro pretiosius? quid inter charismata spiritus sapientia sublimius? et ipsa quando apprehendetur, nisi sacra studiose lectio frequentetur? Suaviter thus redofet, et suavem coram Deo odorem devotionis, et pura oratio præbet. Myrrha quoque, ut aiunt, a putredine corpus mortuum custodit: et tam animam ob otiositate, quæ ei inimica est, quam carnem a voluptate. **198** quæ ad libidinem ei provocatrix est, assiduitas bonaæ actionis, et labor rigidæ mortificationis alienam reddit.

VI. Magi ergo isti, qui domum, in qua Jesum inveniunt, et matrem ejus Mariam, introcunt, auro, thus et myrrham offerunt Christo, ut nos, fratres charissimi, suo instruerent exemplo, quatenus qui hunc jam locum intravimus, et intrantes inhabitamus; ubi et status anime salubris, et interna gratia est, studiose et diligenter insistamus lectioni, et puræ ardenter incumbamus orationi, et necessariæ non negligenter, carnem mortificando cum vitiis et concupiscentiis, insistamus actioni. Et de studio sacre lectionis, dicinus quod mentem illuminet, contra ignorantias obscuritatem; de puritate devote orationis, quod sanctificat contra illicitam seu carnalis seu spiritualis appetitus voluptatem; de assiduitate bonaæ actionis, quod exornat contra eam, quæ anime est inimica, otiositatem (*Ecclesiasticus*. xxxiii, 20); de mortificatione vero carnis, quod ipsa vera myrra est, quia dum corporis vita premit, animam quoque ad spiritualia levem reddit. Hæc de adventu magorum ad Christum, in quo diximus vocationem esse expressam, in quo et primam exhibemus mundo manifestationem concessam. Secundum vero habemus in baptismo ejus, quia nos primus vocamus, et vocati emundamus. Primum namque vocat nos *de tenebris in admirabile lumen suum* (*1 Peter*. i, 9); deinde vero emundat conscientiam nostram ab operibus mortuis ad servendum Deo viventi (*Hebreus*. ix, 14), et ipse quidem in Jordane baptizatus est: quia et spiritualis nostra emundatio in humilitate est. Ascensionem etenim Jordanes sonat, et descendere humiliari est.

VIII. Descendamus itaque ut humiliemur; humiliemur ut emundemur: quia eum humiliaris tunc solum emundaris. Sicut enim juxta sententiam sapientis: *inmundus est omnis, qui exaltat cor suum;* sic nimur, qui veraciter se humiliat, pronuntiatur sine dubio mundus. O sancta, et inter virtutes cæteras veraciter sanctificans animam humilitas! cuius est in nobis et virtutes, et cum desunt, acquirere, et cum adsunt, custodiare, et cum forte subtractæ

A sunt, restaurare. Hoc enim proprium esse humilitatis officium, etiam proprio jugiter experimento sentimus. Legimus etiam tam indicis quam factis sanctorum ita esse. Quid enim in se beata Maria Dominum asserit respexisse, quo eam beatam dicerent omnes generationes, nisi humilitatem? *Respxit,* inquam, *humilitatem ancillæ suæ* (*Lucas*. i, 48). Quod autem humilitas virtutum omnium non modo acquisitrix, sed et custodia sit, quid lucidius eo quod Dominus per servum suum ait, *super quem requiescit Spiritus meus, nisi super humilem?* (*Isaiah*. lxvi, 2.) Ut vero ipsam esse agnoscas, quæ virtutem reparat, cum forte fuerit amissa, reduc in memoriam illud Elizei miraculum insigne: qui præciso ligno ferrum elapsum, et de profundo evocavit, et ei, qui amiserat restituit (*IV Reges*. vi, 7). Hoc autem quotidie noster calvus, illum loquor qui in loco Calvariae est crucifixus: cujus quoque capilli defluxerunt, dum discipuli relicto eo fugerunt (*Matthew*. xxvi, 56); ille, inquam, noster Elizeus hoc nobiscum benignè agere non omittit, dum mentem per humilitatem quidem confringit, et amissum forte, per elationem occultam, gratiæ donum restituit. Quod quidem apud eum meretur impetrare humiliis illa confessio ejus, que tali resonabat clamore Elizei: *Heu, heu, Domine mi!* et hoc ipsum mutuo acceperant (*IV Reges*. vi, 5). Quid enim habemus quod non accepimus? Sed parum est, debueram enim dicere: Quid habemus quod non mutuo accepimus? Quidquid autem mutuo accipitur, reddendum est; reddere utique debemus quod accepimus, et reddere cum usura. Omnis itaque gratiæ, quæ sic accepimus, humilitas est in nobis et acquisitrix absentis, et conservatrix collata et restauratrix subtractæ. Ibo mili ad eam, et assumam eam mihi sociam individuam, ut veniant mili omnia bona per illam; cum gratiam sentio præsentem, ipsa custodiet eam ne perdam: absensem, et forte subtractam ipsa restaurabit, ut mili restituirat.

C **IX.** Hanc autem nobis diligenter acquirendam, et jugiter retentandam humiliis Jesus edocuit: quam cum in omnibus factis suis excellenter, specialiter tamen in baptismo suo eam ostendit: inclinans se baptizandum manibus Joannis, cum omnis prorsus esset contagii, quod ablueretur immunis. Quis non obstupescat, dilectissimi, videns summam puritatem venire ad ablutionem, Deum properare ut abluiatur ab homine, Dominum a servo, innocentem a peccatore, Christum a Joanne? *Venit enim*, ut ait evangelista, *Jesus ad Joannem, ut baptizaretur ab eo* (*Matthew*. iii, 13), super qua causa adventus ipsius **199** obstupuit idem vehementer Joannes: sieque ad prohibitionem statim humilietur se convertit, *ego, inquiens, a te debo baptizari, et tu venis ad me* (*Matthew*. i, 14)? cui respondet Jesus: *Sine modo, et adjunxit: sic enim decet nos adimplere omnem justitiam* (*ibid.*). Quid, quæso, est hoc, o bone, o benigne, o mitis et humiliis Jesu? Quid est quod dicas, sic implendam esse omnem justi-

tiam? tu, qui non solum omnem justitiam impletis, sed ipsa vera summaque justitia es; instrue me, cur in hoc omnem impletis justitiam, quod cum veneris, ut baptizeris ab eo, qui a te debet baptizari? Et audio te, mi Jesu, aure cordis respondentem ad hæc. Ideo in hoc omnem implebo justitiam, quia in hoc summum et supremum humilitatis impleo gradum.

X. Est enim primitus ejus gradus, quem ostendit ille, qui se subdit majori, non se preferens æquali. Est autem altior illo, cum per amorem fraternitatis, quæ nunquam superbire novit, aliquis se subjicit æquali: sed nec minori se judicat præferendum. Si autem tantæ humilitatis sublimitati intuleris vim, ut etiam usque ad summum ipsius evadas, prosternens te etiam minori tuo, efficeris proinde subjectus omni humanæ creaturæ propter Deum, profecto jam nescio, quid tibi desit ad omnem justitiam, cum nullum pateris esse minorem; nec illum quidem, quo te constat longe esse superioriem. De qua nimirum humilitatis perfectione videtur mihi fecisse mentionem, quando dixit in hoc se omnem justitiam impleturum [al. esse se, vel impletum]: quando venit ut ab eo baptizaretur, qui debutuit a se baptizari. Vade et tu, fac similiter, id per humilitatem tuo offerens et impendens minori, quod illi debitum est offerre, et impendere tibi: et implesti omnem justitiam.

XI. Quod nimirum tunc sublimiter fac's, cum per humilitatem tuam illum ad lenitatem studes adducere, quem constat in te deliquisse: vere opus lenum et sanctum, opus grande et sublime hoc, in quo non solum te non defendis, ut des locum iræ, sed et accusas, ut auferas locum iræ non vicius a malo, sed vincens in bono malum (*Rom. xii, 21*). Sed ad hæc superbus forte aliquis dicet: absit, non fiat hoc; quia fieri non decet: nam supra Evangelium, ac per hoc contra Evangelium est. Præceptum quidem Evangeli accepi, ut peccanti in me fratri meo, et veniam petenti remittam (*Matth. xviii, 15*); sed ubi mihi præcepit ut ad hoc me ei humiliem, qui in me offendit, ut eum ad mansuetudinem traham? Evangelium appellasti? ad Evangelium ibis. Prædicationem Pauli quis esse Evangelium neget; qui dicit ab homine se non accipisse, vel didicisse, sed per revelationem Jesu Christi? Et ipse evangelizat Deum fuisse in Christo, mundum reconciliantem sibi (*Gal. i, 12*). Habet itaque exemplum in ipso Deo, ut etiam illum, qui in te peccavit, per humilitatem tuam ad mansuetudinem trahere procures; dum ipsum audis, Deum per Christum reum sibi reconciliasse mundum (*II Cor. v, 19*). Et quo modo sibi per Christum reconciliavit mundum? subiuxit idem Paulus: *Eum, qui non norii peccatum, pro nobis, peccatum fecit, ut nos efficeremus justitiam Dei in ipso (Ibid., 21)*. Pro nobis, qui nihil novimus nisi peccatum, eum, qui noui novit peccatum, fecit peccatum. Quatenus et tu non te excuses, quasi non communiseris pec-

A catum, etiam in eo, quod non commisisti peccatum: ut et illum ad humilitatem pertrahas penitentiae, qui te offendendo commisit peccatum. Nonne hoc est quodammodo te mundum venire ad eum, ut quasi purificeris ab eo, qui ad te venire debet, ut sordidus mundetur a te? et sic agere omnem justitiam implere est.

XII. Videlis jam, ut arbitror, quod humilitate baptismus Christi totus plenus redundat; spiritualis namque emundatio nostra in humilitate consistit. Sed hæc, de qua loquimur, humilitas ut plena sit: in corde, in ore, atque in opere sit: et in corde quidem dupliceiter, quatenus et humilietur de teipso, et sublimiter sentias de proximo tuo. Primo itaque bona tua, si quae sunt tibi, abscondens ab oculis tuis, subjice, et tam mala, quæ adsunt, quam quæ bona tibi desunt, mentis tue jugiter aspectui repræsenta. Unde quibus et qualibus, quot et quantis peccatorum molibus oneratus es; quam proelivis et velox ad ima vitiorum, quam invalidus et piger ad ardua virtutum attente recognita, circumfer oculos ad viros virtutum, a quibus te vides in omni sanctitate superari; et considera quam longe te sint in humilitate superiores, in charitate benigniores, in patientia fortiores, constantiores in longanimitate, quietiores in tribulatione, in abstinentia rigidiiores, in castitate nitidiiores, in moribus suaviores, in virtutibus ditiiores, devoteiores in orando, puriores in speculando, mundiores in meditando, magis in contemplando suspensi, in lectione studiosi, in gravitate vultu 200 maturi, in parcitate victus moderati, in mediocritate habitus honesti, in loquendo discreti, in agendo strenui: et qui sunt denique longe magis quam tu, semper et ubique et erga unumquemque circumspecti, omnis et temporis et loci, et personæ et modi observantes sollicite.

XIII. Quod si forte quid apud eos, quod digne in aliquo reprehendi possit, intueris, cogita statim quod id in eis fortassis reddit excusable, vel insinuitas, vel ignorantia, aut magna sanctitas eorum, qui in aliis excellenter præpollent, seu aliquid aliud, quod si in te esset, excusationem penitus nullam haberet, et si est, gravi ultiione plectendum est. His omnibus, et quæ in hunc modum sunt, diligenter inspectis, concede tribunal mentis tue, et concionante ratione et rectitudine judicii ipsius, intellige in quantum apud te et ipse jaceas in imo: ut proximi tui opera consistant in summo. Et cogitationes istas, quasi quasdam dixerim esse hujus arboris salubris, quæ humilitas est, radices. Quibus, quo profundius figitur in interioribus mentis, eo et excelsius crescere poterit in exterioribus corporis. Excercit namque confestim in immensum, magnum quendam et admirabilem ex se præferens et in foliis decorem, et in pomis saporem illum, quo prospicentes delectant gaudient; hunc autem, quo edentes refecti pinguestan. Nec iam timendum ei, vel a ventis verborum, quantumcunque detra-

kendo, sive comminando tumultuent; vel a fluminibus tribulationum, quantumcumque tribulando seviant, planta est enim profunde in horto mentis infixa [al. plantata ex punto lii infixa], et innititur fortiter radicibus multis et magnis. Hujus folia arboris, verba sunt veræ humilitatis, quæ et ipsa prout radices illæ ab intimis mentis crescent, et gemino modo erumpunt, dum propria semper mala reprobans, laceras carnes tuas dentibus tuis, animam portans in manibus tuis, et bona proximi approbans, humilibus ea præconiis extollis, ita tamen, si omni in plene caruerit et tua accusatio simulatione, et illorum laudatio adulazione. Alioquin diminuetur veritas in te, dum sic labia tua dolosa in corde et corde loquuntur (*Psalm. xi, 3*): et tu sic ore quod verum est profers, ut quod falsum est corde retineas. Absit longe impunitas haec a vobis, turpissima utique et detestanda. Quod enim magis detestandum impunitatis genus, quam istud, quo turpiter infectus ideo te accusas ut laudes: ideo alium laudas, ut accuses; ore tuo benedicens et corde tuo maledicens? Convertite semper gladium vestrum in carnem vestram, confitemini adversum vos injustitiam vestram, et proximorum vestrorum bona extollite, ut semper in ore vestro sonet verbum et alios laudans, et vosipso vituperans et reprehendens. Post folia verborum sequitur fructus operum, quos tunc suaviter carpit, cum juxta exhortationem apostolicam, honore invicem prævenitis (*Roman. xii, 10*).

XIV. Et sicut de corde et ore diximus, sic et de corpore nostro dicimus, quia dupliceiter in ejus motibus humilitatem ostendere debemus: primo nos ipsos semper et ubique dejiciamus, deinde ut proximis nostris deferamus, et innitatur quidem hic geminus humilitatis modus, illi, quem tam in cogitatione, quam locutione habendum esse diximus. Primum itaque stude omnem semper in vultu gravitatem circumferre cum dulcedine, et dulcedinem cum gravitate; et in habitu vilitatem cum honestate, curans, ut breviter dicam nihil non humile incessu, in statu, in gestu, vel in aliquo motu ostendere; novissimum ubique quantum in te est, locum elige: et cum forte ad aliquid quod sublime esse videtur, te vocari contingit, sic non improbe insistas, ut tamen humiliiter recuses: sic non frontose recuses, ut tamen verecunde excuses. Et si itares exegerit, tolerandum invitus suscipias, et nequaquam amandum tibi resolutus putes; nunquam tamen appetus, multo minus certe te ingeras. Deinde sicut in humilitate spiritus alios superiores arbitraris, in humilitate sermonis etiam alios superiores confiteris; ita necesse est, ut eos nibilominus, in humilitate officii, superiores quoque exhibeas: ubique propter eos officiosus, et devotus discurrens: superiorem eis in omni sermone, et negotio locum tribuens, honore semper eos, et ubique præveniens, sudare cum eis appetens, sublimari refugiens, velox et promptus ad laborem, tardus et

A piger ad honorem: non modo tua, si quæ tamen sunt, sed etiam te tibi parce concedens, illis autem tam te, quam tua largiter impendens. En sex vobis ostendimus modos, quibus veræ humilitatis virtutem exercere debetis: duobus quidem in corde, de nobis ipsis humilia, et de proximis nostris sentientes sublimia. Duobus 201 et in ore: nos ipsos sine dissimulatione accusantes, proximos vero nostros sine adulatione extollentes. Sed et duobus in corpore: nos scupper et ubique postponentes et dejicientes, illos autem præponentes et honore prævenientes.

XV. Est et septimus quidam, qui horum omnium causa et fructus, initium et finis est. Ipse est qui veram intentioni nostræ consert puritatem, quam

B Dominus in Evangelio oculi nostri appellat simplicitatem: quam si habueris in corpore tuo, luce non carebis (*Matthew. vi, 22*). Hanc autem intentionis puritatem omnium nostrarum humilium fam cogitationum, quam locationum, et actionum ideo dixi causam esse et fructum; quia ad habendas eas ipsa nos excitare, et ut fructuose habeamus, ipsa nihil luminis debet nos erigere. Nihil enim tibi prodest, quod humilia de te, et sublimis de proximo tuo sentis: quod te reprehendis, et illum eriges: quod te dejicias, et illum extollis, nisi tam humili hoc intentione exercens, ut et in virtute, virtuose quod virtutis est agas et peragas; et pro virtute mercedem, quæ virtuti debetur, expetas et exspectes. In virtute siquidem quod virtutis est virtuose et agis, et peragis, si in his humilitatis, ceterisque sanctitatis exercitiis, quæ ad eandem humilitatem, sive sanctitatem aliam quamlibet, enijs sunt exercitia, pertinent, facere utiliter et perseveranter non evitabis. Mercedem utique virtuti debitam expctis et exspectas, si excluso oeni, tam favoris humani, quam terreni, alicujus hujusmodi appetitu, solam supernam retributionem et voluntate devota adipisci desideras, et spe certa te adepturum speras. Jam de tertia Christi manifestatione, quæ ad presentem pertinet diem, in qua aquam mutando in vinum ad nuptias manifestavit gloriam suam, tractare nobis incumbit, sed id aggressi modo non valemus; sed cum die suo Evangelium de manifestatione illa lectum fuerit, tunc

D quod ipse nobis de ea manifestare dignabitur, et nos manifestabimus vobis, ostensuri etiam charitati vestrae quædam, quæ de hac ablutione spirituali mente revolvimus, ad ædificationem vestram, et laudem, et gloriam suam, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLV.

DOMINICA SECUNDA POST EPIPHANIAM.

De spirituali nostra ablutione, quæ in luxuritate consistit: et de internis nuptiis mentis, quas simul celebrant Deus sponsus et anima sponsa.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Naaman Syrus et leprosus in typo homini superbo et luxurioso præluisit. Luxuria est poena superbie. — 2. In honestas leprosus luxuriam, principatus militiæ superbiam notat. — 3. Ex dictamine rationis post peccatum converti-

411
tur voluntarie homo ad animæ suæ medicum. — 4. Virtus humilitatis nos a' triplici sorde emundat. — 5. Pericope evangelica nuptiarum in Cana Galileæ, quibus Jesu cum matre, et discipulis interfuit. — 6. Nuptia sunt veri amoris symbolum, quo Deus sponsus, et anima sponsa cōputatur. — 7. Circa animam sponsam, quatuor operatur Dominus. Primo lavat immundam per sui agnitionem. — 8. Vox poenitentis anime, et Deum sibi conciliantis offensum. — 9. Secundo, reparat dissimilans per opera iustitiae; subministrando gratia sua præsidium. — 10. Quenam sint novae conversationis insignia. — 11. Tertio, coaptat ad decorum. — 12. Sollicitudo servandæ decoris in anima. — 13. Quarto, consummat ad perfectiōrem. Perfectæ anime, et amplexum Sponsi desiderantis emblemata.

I. Tenuit nos diutius quam putavimus, in sermone præcedenti, verbum quod ad vos habuimus de humilitate, in qua ablutionem nostram diximus considerare spiritualē: cuius genera cum plura sint, septem nos descripsimus. Primum et secundum diximus habendum in corde; tertium et quartum in ore; quintum et sextum in corpore; septimum vero in interna intentione. Et videte, ne forte iste sint septem vices, quibus ex præcepto Eliæ in Jordane se lavat Naaman, ut recipiat in sanitatem caro ejus, atque mandetur (*IV Reg. v. 10*). Naaman decorum sonat, et designat heminem qui, quantum ad naturam quidem decorus est, pro eo quod ad imaginem et similitudinem Dei conditus est, qui dum superbiam exercet, que principatum gerit inter vitia que ad militiam pertinent regis **202** pessimi, qui omne sublime videt, pro eo quod *Rex est super omnes filios superbie* (*Job xli. 23*), quasi hic Naaman princeps est militiae regis Syrie; quia Syria sublinus interpretatur. Et dum ei, qui sibi in peccato dominatur, tali in magnitudine tumoris, quam in appetitu illiciti favoris, placet: quasi magnus est apud dominum suum, et honoratus; dumque de spirituali robo, quo valet, et de copia, qua abundat, stupabit, in impuritatem nonnunquam luxurie cadit: ad quod pertinere videtur, quod de ipso dicitur, quod vir fuit fortis, et dives, sed leprosus (*IV Reg. v. 4*). Solet enim iusto Dei iudicio, qui se in tumorem erigit elationis, in voraginem nonnunquam cadere corruptionis: ut evidenter agnoscat prostratus, per luxuriam, in carne, quam immundus erat coram Deo, erectus per superbiam in mente. Unde Propheta orat, ut non veniat ei pes superbie, nec manus peccatoris moveat eum (*Psal. xxxv. 12*), pro eo quod ibi cadant, qui operantur iniquitatem, expelluntur, nec possint stare: ostendens, ni fallor, in verbis istis non se maliunt approbare in Naaman, vel robur fortitudinis, vel divitiarum abundantiam, quem feedatum esse conspicit per lepram.

II. Nam quid est inherentes lepræ, nisi peccatum luxurie? Ideo a castris Isaelitarum Moyses ejecit leprosus (*Num. v. 2*), quia a consortio sanctorum lex eliminat luxuriosos. Est itaque homo per naturam decorus Naaman, et per sublimitatem superbie princeps militiae regis Syrie, et per tumorem

A et xenodoxiam, in quibus pessimo, cui servit, domino placet, magnus est apud dominum et honoratus. Qui etiam in eo quod de virtute et copia spirituali elatus est, sed luxuriosus, vir utique fortis est, et dives, sed leprosus. Procedunt autem ab hac predicta sublimitate, occulti tentationum motus ad animam et rationem, qua Deum videre solebat, dum eam delicatam conspicunt, sed negligenter inventiunt; sub peccati captivitatem redigunt, et immundæ voluntati servire compellunt. Hoc est quod hic habetur, quia de Syria, egressi erant latrunculi, et captivam duxerunt pueram parvulam de terra Israel, quæ erat in obsequio uxoris Naaman (*IV Reg. v. 2*). Nam uxor Naaman, immunda est voluntas hominis, per naturam quidem decori, sed per superbiam elati, et per immunditiam leprosi. Cui obsequitur puella de terra Israel captiva, adducta a latrunculis egredientibus de Syria: quia immundæ servit voluntati ratio misera translata a statu lumenose contemplationis ab occultis motibus procedentibus de superbia.

III. Hujus tamen pueræ aliquando instinctu superbitudinis leprosi ipsa voluntas convenitur, asserente ea ipsum debere ire ad Prophetam illum magnum, potenter in opere et sermone (*Luc. xxiv. 19*), qui est in custodia electorum suorum (quia custodiā Samaria interpretatur) ut eum curet a lepra, quam habet. Nam quid est paellam hanc dicere: Utinam fuissest dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: profecto curasset eum a lepra sua (*IV Reg. v. 3* et seqq.), nisi rationem affirmare luxurioso peroptimum esse, ut per mutationem, ad Christum accedat, qui suos semper custodit; quia ipse eum faceret mundum de immundo conceptum semine, qui solus est (*Job xiv. 4*)? A qua quidem lepra ut curret, ipse etiam ini quis rex Syrie se intronit; non quod castitatis in homine manditum ipse antiquus hostis diligat; sed ad hoc valt eum, vel ad tempus, mundari a contagiis carnis, ut pejus et damnabilius sordidetur per elationes mentis. Solet enim seductor ille versipellis hominem non bona intentione ad virtutem aliquam vel ad abstinentiam verbi gratia, excitare, vel ad castitatem; ut perniciosius eum sibi subdat, de virtute gloriante. Sed verus noster Eliæ leprosum de sua mundatione sollicitum benignè suscepit, et sic eum sanitati restituit, ut ipsa gratia sanitatis augmentum sit humilitatis. Mandat namque ei, ut septies se lavet in Jordane, et sic recipiat sanitatem caro ejus, atque mandetur. Quia nimis tunc a morbo, quem in carne, per carnem contraximus plene sanamus, et sanitati emundamur, eum in descensione veræ humilitatis, his septem modis, quos superius expressimus, abluimur. Descendit, ait Scriptura, et lavit septies in Jordane, iuxta verbum viri Dei: et restituta est caro ejus, sicut caro pareuli pueri, et curatus est (*IV Reg. v. 14*). Descendit et lavit, quia nisi descendisset per humilitatem, ad spiritualia nunquam pertigisset ablutionem.

IV. Considerate, quæ ad commendationem

hujus ablutionis nostræ diximus, et perpendite ex eis, quanta humilitatis virtus sit. Cum enim perfecte in ejus aquis lavaris, a tribus sordibus emundaris; una in carne duabus in mente. Emundaris namque a carnali corruptione, ab impuritate quam contraxisti, in interna intentione, ab elatione, quam in cogitatione: ut jam dici possit **203** et de te, quod descendente te in Jordane, et loto in eo septies, restituta sit caro tua, sicut caro pueri parvuli, et mundatus sis. Caro quippe restituitur quando a suis contagiosis mundatur. In pueri autem puritatem, in parvulo vero intelligere potes humilitatem. Habetis itaque spiritualem vestram in baptismo Christi ablutionem, in adventu nihilo minus magorum vestram ad ipsum Christum expressam vocationem. In prima ejus manifestatione vestra exprimitur vocatio, in secunda vero ablutione. Usque ad hunc quoque diem, distulimus, ut scitis, loqui de tertia manifestatione ejus, in qua manifestavit gloriam suam in neptiis coram discipulis suis, ad quas vocatus, aquam mutavit in vinum.

V. Hodie vero patens faciente nobis lectione evangeliæ, qua occasione, quove ordine, ab eo, illud miraculum non minus profundum quam sanctum factum est, compellit nos promissio nostra, ut aliquid inde, pro posse nostro, tractemus. Loquemur ergo de miraculo hoc quod Deus dederit, et si ea dicimus, quæ magis nobiscum recognoscatis, quam agnoscatis, scitote quod Apostolus dicit *eadem scribere, sibi non quidem pigrum, auditoribus autem suis necessarium* (*Phil. iii. 1*): et juxta comicum, nihil esse dictum, quod antea non sit dictum. Hoc ideo dicimus, quia satis superque, ut nobis videtur, ad manum habetis, quid inde sentire debeatis, non solum in antiquorum tractatibus doctorum, sed et in sententiis modernorum. Audivimus ergo hodie in magno magni Joannis evangelio, quod nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, et quod erat mater Jesu ibi (*Joan. ii. 1*). In ejus, inquam, Evangelio inventimus hoc, quia solus ille, inter evangelistas ceteros de his inventitur tractare, qui non solum matrem ibi fuisse Jesu asserit, quem cum Virgo fuerit, secundum legem nuptiarum non procreavit, sed et ipsum cum discipulis suis. Et cum non taceat, matrem ibi fuisse Virginem, et filium Salvatorem, et discipulos ejus, quod vocata fuerit ad easdem nuptias mater, non dicit: Jesum autem, et discipulos ejus vocatos esse, non silet. *Erat, inquit, Mater Jesu ibi (ibid.).* Et adjunxit: *Vocatus est autem Jesus, et discipuli ejus ad nuptias* (*ibid., 2*). Deinde cum desiceret potas, quisque fuerit non taceat, dicit eum fuisse vinum. Cum, inquam, vinum desiceret, inducit matrem erga filium super defectu poculi conquerentem: illum autem respondentem aliquid durius, quam videtur decere, ut talis responderet tali matri filius. Verumtamen quia in his qui se invicem sincere diligunt, nihil amor ad rem duntaxat pertinens, quantumlibet magnum et arduum, non audet petere timidus, nihil negare valet avarus,

A spei, quam in obtinendo quod petet, habuit, certitudine roborata, et idcirco responsionis, quam audiatur, duritia nequaquam consternata inducitur ab evangelista dixisse ministris, et jussisse ut ejus (haud dubium quin Jesu) quæcumque illa essent, dictis obtenerarent: sciens eum, ni fallor, nolle negare, quod ipsa præsumpsit postulare. Lapideæ itaque hydriæ sex ad Judæorum purificationem ibi posita, quæ etiam metretas binas vel tenuis capiebant singula aqua, ipso jubente, a ministris impletæ sunt. Et hausto de eis ad preceptum ejus, atque ad architrivatum deportato, vinum ipsius decernit aspectus, indicat et gustus, quod aquam ministrorum implentum et perceperat oculus, et attractaverant manus. Qui novitatem quidem miraculi needum agnoscens, de prærogativa vero poculi vehementius obstupescens, ipsum super hoc alloquitur sponsum, qui in principio juxta morem apponendum, usque ad ultimum, ut putabat, vinum servaverit bonum.

VI. Hæc evangelicæ, ut scitis, lectionis est summa, quæ hoc modo vobis miraculi magnitudinem patefecit. De quo miraculo, ut ipsi legentes, satis scitis, multi multa dixerunt; multa et in suis scriptis reliquerunt, in quibus plane pleneque ostenderunt se habuisse ingenii acumen in sentiendo, et nitore non caruisse eloquii in proferendo. Qua de causa si quid ego coram vobis, inde studeo tractare, nonne ad pretiosas sedentibus epulas vile præsumoluimus apponere? Audite itaque hominem insipientem, qui cum loqui nesciat, tacere non sinitur: et cum a me nihil audieritis quod antea non audistis, alia vice esurientes panem ab illo ne cœperitis mendicare, quo vos constat sufficienter, in domo vestra abundare. Salvo ergo intellectu illo vario atque veraci, quem semper miraculi Iujus profunditate, a magistris et Patribus nostris percepimus; ad solum sensum moralem linguae nostræ ministerium hic applicemus, et in neptiis istis, internam, jucundam, et mundam, qua invicem in unitate veri amoris, copulantur Deus sponsus, et anima sponsa, conjunctionem requiramus. De qua conjunctione loqui **204** non parum fortitudo, quia de ea digne loqui non potest, qui eam in semetipso adhuc expertus non est. Quam vellem habenter, ut expertus in his, tractaret modo inde aliquis vestrum: et intingens calamum, in atramento propriae experientiae, dirigetur, depingens coram nobis quid est spiritum hominis defecatum, et purificatum Spiritui illi summo, et increato, omnium tam spirituum, quam corporum conditori, in sancta veri amoris jucunditate, et jucunda (quantum in hoc exsilio possibile est) sanctitate uniri; in tantum hoc bono undique coaptato, et perfecte consummato, ut nec laetitia mutantur hujus amoris immunda, nec munditia in aliquo sit turbulentia. Sed substomachans fortassis ad hoc respondet aliquis vestrum, et dicit: Ut quid hæc excusatio tua? quoque nos suspendis? die nobis in directum sine adjectione aliorum, que sunt

præter rem: quid tibi videatur super his, quæ pro posuisti. Ita fiat. Diximus ergo Deum sponsum, et animam sponsam. O quanta dignitas animæ esse sponsam Dei! Non autem omnis anima ad hanc potest pertingere dignitatem, nam illa, quæ divaricat pedes omni transeunti, fornicans post amatores suos (*Ezech. xvi, 25*), magis meretrix quam sponsa dicenda est. Attamen de meretrice facit Deus sponsam suam, talen faciens eam, quæ aliquando meretrix fuit, ut jam sponsa esse possit. Lavat namque eam et reparat, coaptat et consummat, ut jam, ex re, sponsa appellari queat. Lavat immundam, reparat discussam, coaptat incipiam, consummat destruetam. Denique lavat ad emundationem, reparat ad restitutionem, coaptat ad decorum, consummat vero ad perfectionem.

VII. Ecce quadripartitum opus Domini, quod cum sponsa agit, quam dignam suis nuptiis exhibere proponit. Et primum quidem opus aggreditur hoc modo: Venire dignatur consiliarius ad erroneum, spiritus ad hominem. Emittit siquidem Dominus eloquium suum terre (*Psal. cxlvii, 15*), internum suum susurrium infundens animæ. Et quia velociter currit sermo ejus (*ibid.*), cito quo pervenit, potenter suæ virtutis effectum ostendit: eamdem, cui se infundit, animam illuminans, illuminatam stimulans, stimulataam reserans, reseratam etiam acuens. Illuminat namque cæcum; stimulat rigidam; reserat quam aspicit clausam; acut et tepidam. Primo siquidem in anima, quam visitare dignatur Deus, quam et in sponsam eibi assumere proponit: sapientiae sue luce tenebras depellit ignorantie, quibus obscuratur, splendore eam claritatis sue illustrans, ut clare jam videat, quod prius vel non videbat, vel dubie caligabat. Luce vero haec illustrata interna, quid ei necessarium magis et prius videre, quam scipsam? Nam nimis obscuram illam dixerim lucem, ac per hoc quedammodo nec lucem, in qua sic alia videt anima, ut non videat scipsam: lucerna longe positas tenebras illuminans, ipsa autem tenebrosa manens. Videat proinde anima primus scipsam, et semetipsam videre, semetipsam agnosceret. Nam visio ejus, agnitus ejus. Sciat itaque quid desit sibi (*Psal. xxxviii, 5*); intuens quam longe a puritate veræ munditiae sit; quamque polluta et immunda, et quantis spureciis plena sit. Aspiciat quam marcida et languida, quam foeda et fetida turpissimis et dishonestissimis prostitutionibus suis intenderit, ambulans per plateas civitatis Bahylonie, in carne semiuinans delectationem, de carne metens corruptionem (*Gal. vi, 8*). Deum post tergum suum projiciens, et illicite sibi ipsi obediens. Quid jam superstes, nisi ut taleni se videns, taleni se esse exhorreat? doleat itaque et gemat, super hac tanta impuritate sua: accipiensque capiti suo aquam, et oculis suis fontem lacrymarum, ploret nocte ac die (*Jerem. ix, 1*), iot tantisque sordibus se circumsepta n, talibus se fetoribus scaturientem, talibus

A quoque fœditatibus circumvallatam. Laboret in genitu suo, lavel per singulas noctes lectum suum, lacrymis stratum suum, rigare non cessest (*Psal. vi, 7*), et in vocem hanc suspiriis ac singultibus plenam prorumpat ac dicat.

VIII. Heu mihi! quæ tanto tempore ecclœ immersa et luto infixa, universis pene contagis sordebam; nihil impuritatis omittens; nihil quod puritatis est, admittens. Jam mihi horrori sum, propriumque non sustineo ferre fetorem. Quid jam necesse est, nisi ut tales se intuens anima, ablueret et detegendas suas fœditates exponat? Quandiu enim eas apud se absconditas tenet, ab eis emundari nullatenus valet. Detectas vero et ostensas magna oportet ut confratio tangat, quia molliter palpans inveteratam B facile rubiginem delere non vales. Magna itaque hominem, qui magnum, in perpetratione peccati dulcedinem habere solebat, occupet amaritudo; nec minor jam poenitentem afflictio pungat; quam peccantem delectatio mulcet. **205** Jam mentem dolor, et amaritudo, carnem vero labor invadat et afflictio: semetipsam tam interius, quam exterius offerat Deo, quidquid ex se extrinsecus et intrinsecus ei auferre solebat, ut totum se jam Deus accipiat per poenitentiam, qui totum si amiserat per culpam. Sic ergo immundam Deus animam purificat, illuminans eam et stimulans, reserans et acuens. Illuminans siquidem cæcam, ut semetipsam videat, stimulans ut se tales esse abhorreat; reserans, ut fœditates suas ei ostendat; acuens, ut emundationem C suam totis viribus querat. Et oportet quidem ut evidenter se conspiciat, velimenter ingemiscat, plene se aperiat; et ut purgetur sollicite insistat.

IX. His itaque modis postquam fuerit emundata, aggreditur Dominus opus suum, ut qui jam abluit immundam, nunc reparare dignetur et discussam. In operibus vero sanctitatis consistit reparatio illius. Nam sicut immunda est, dum agendo nefaria admittit quod malum est, ita et discussa, dum dimittendo utilia omittit quod bonum est. Si itaque reparatio ejus in operibus justitiae est, que debet hujus esse sollicitudo prima, ut divertat a malo; secunda ut faciat bonum. Quiescat primum, ut admonet propheta, agere perverse (*Isa. 1, 16*); discat dehinc et benefacere (*ibid., 17*): Prius evellens et destruens, et sic redificans et plantans (*Jerem. 1, 10*). Sed multum hic indigit Reparatoris sui auxilio, ut videlicet se et a vitiis contineat, et virtutes exerceat: incipiens jam et odio habere, quod prius amabat, et amare quod antea odio habebat. Ne enim primum hunc reparationis sue condescendere gradum possit, obsist' consuetudo vetus, reluctatur infirmitas carnis, dissuadet pusillanimitas spiritus, grave id esse asserit ad suscipiendum, gravius vero ad sustinendum; laborem quidem fore multum, sed fructum nullum; quia illud devota subit, quod usque ad finem nullatenus perducere valet. Non enim sine magna grave-dine dimittere solemus quod eum magna diu dulcedine exercere solebamus. Sic quoque et iter novum

virtutis et arduum viriliter aggredi, laboriosum videtur, quia novitas nimirum tenerae abhorret conversionis, quod longo dudum tempore, in magno habuit odio pravitas inveteratae conversationis. Sed cum utrumque istud, a malo se avertenti, se ad bonum convertenti, non modicum grave et laboriosum sit, utrumque ei non modo tolerabile, sed et levi divina gratia facit; in tantum, ut quod prius tangere non volebat, jam praemoris, cuius suavi cruciatu vexatur, angustia cibis ejus sit. Neane vos haec omnia sentitis in vobis? Quis vestrum est, qui hanc in se non sentit mutationem dexteræ Excelsi? (Psal. lxxvi, 11.) Ex ejus utique solius munere est, quo jam non uno die, vel duabus, sed omni tempore vitae vestræ eo carere penitus, non modo non multum grave, sed et levissimum vobis est, quod vel paucò dudum tempore intermittere non tam grave, quam impossibile fuit. Cujus putatur esse fortitudinis, quod asperæ huic conversationi et duræ, tam jugi inheretis exercitio, eujus quondam vel particulam modicam uno die, vel etiam contingere horro fuit: nisi illius, qui Dominus dicitur in Psalmis, *fortis et potens* (Psal. xxii, 8), in quo et vos facitis virtutem, ipsos ad nihilum ducentem inimicos vestros? (Psal. cvii, 44.)

X. His itaque modis discussam Dominus animam reparat: præstans ei, ut et a vitiis se contineat, robur virtutis; et ut in virtutibus se exerceat, hilariatem devotionis. Oportet jam, post hæc, ut et proximis benevolam se exhibeat, et in pia se veræ dilectionis compassionem ad alios extendat, sine offensione se præbeat, etiam his, qui foris sunt, et his, qui intus: sine offendiculo quoque sit omni Ecclesiæ Dei. Per omnia ad exemplum Pauli omnibus placeat: *Non querens quod sibi utile est, sed quod multis, ut salvi sint* (I Cor. x, 33). Non quod suum, sed quod alterius est, querat; effecta sibi tanquam vas perditum, ut vas omnibus gratum et utile fiat. Et bonus quidem iste, quo anima reparanda est, modus. Cum enim eum, in sui reparatione accipit, fit mira in ea, et in hac parte mutatio dexteræ Excelsi. Jam enim se postponit, ut alios præponat, qui se antea et illicite diligebat, et de aliis non curabat. Jam vero quantum ad se, in tantum moderata, quantum vero ad alios, in tantum intenta est: ut in his, quæ ad se pertinent, admodum parca, et nulli penitus importuna: in his vero, quæ ad alios, non modicum larga et sollicita sit. Quid etiam jam de sui reparatione superest, nisi ut firmam de venia **206** fiduciam leni sibi conscientia concipiatur, speique certitudine subnixa, postremos ab eo errores suos plene sibi indultos non discredit, a quo tam in ablutione, quam in reparatione sua, tot taliaque dona sibi prorogata non ignorat? Jam quodammodo cum Domino, et in hac luce septima, quam benevolentiam vocamus erga proximos, a labore suo pie requiescat; et in hac septima, quæ certa vocatur de venia fiducia, a sepalore tristitia resurgat.

XI. Sic lota anima, et sic reparata, necesse est

A ut coaptetur; et ab illó coaptetur ut decora sit, a quo lota est, ut munda sit; et reparata, ut integrata sit. Concepta itaque firma spe venie, instet et insistat pro acquisitione gratiae, oret sine intermissione, puras letet manus sine ira et disceptatione, et incumbat observationibus die ac nocte (I Tim. ii, 8). Nec verendum jam tali animæ vultus suos ad oculos attollere majestatis illius: cum maculas jam omnes, quibus obscuratos aliquando circumferre solebat vultus, deterserit magnitudo pietatis illius. Nam qui ei spem venie inspirat, ipse etiam eam ad deprecandum excitat, asserens se largum esse ad conferendum multum, qui se pium exhibuit ad remittendum peccatum. Ut autem digna sit accipere, quod petit, necesse est ut in opere sanctitatis devota sit; aut B diat Dominum præcipientem, ut et ipse eam consequenter audire dignetur deprecantem. Alioquin, sciat, quod si avertit aurum suum, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. xxviii, 4).

XII. Sed dicit fortassis aliquis vestrum: quid hæc omnia ad expositionem miraculi quod exhibuit in tertia manifestatione sua Dominus Jesus? Imo multum hæc ad eam. Nonne de nuptiis que factæ sunt in Cana Galilææ, hunc, quem habemus in manibus, ingressi sumus sermonem? Ut autem qualiter anima humana sponsa possit fieri illius sponsi, qui Deus est, ostendamus, hæc omnia prælibamus. Nam sine his duabus personis, ut scitis, Sponso videlicet et Sponsa, celebrari nullatenus nuptiae possunt. Igitur post hæc animam capacem facit ad accipendum quod dedit, qui eam primitus, et ut petat, devotam, et ut percipere mereatur, efficit dignam. Dilatat sinus ejus ad largam benedictionem suam, ut eos plenos reportet: ipso dante colliget hæc, aperiente eō manum suam, et hæc implebitur bonitate (Psal. cm, 28). Sed oportet ut quod accepit, retineat, et non ea temere effundat, ne evacuata inanescat. Divitiae sunt salutis, quas ex larga manu illius prædivitis acceptas apud se congregavit: consulo, ut in tuto eas loco reponat: non eas immittat in saceulum pertusum (Agg. i, 6), ne effundantur, et effusæ in nihilum redigantur. Representet eas quam sœpe ante oculos suos, ut sciat si quid in eis vel fur immixuat, vel tinea sive rubigo corrumpat (Matth. vi, 20). Fur, concepta per laudem humanam, nimia letitia est: rubigo vero contracta, per detractionem [al. detractionem] humanam, nimia tristitia est. Hæc mala thesauris nostris insidiantur, agitque dissolutio letitiae, ne bonum nostrum purum sit, et amaritudo tristitiae, ne voluntarium sit. Ideo videat quomodo apud se sint, quæ accepit; et ut mundum se animal probet, cibum revocet in os, quem transmisit ad ventrem. Jam animam quam sic vides orantem, promerentem, capientem, retinentem, satis appetere pronuntiabis.

XIII. Superest jam ut consummetur, cuius, ut mihi videtur, consummatio in his tribus consistit: in contemptu præsentium, in desiderio supernorum, et in plena dilectione Conditoris. Arbitretur jam

anima hæc omnia visibilia quasi detimenta (*Phil.* iii, 8); reputat ea ut "stercora"; marescat apud eam decor eorum; amarescat et dulcedo. Importabile et omnino intolerabile videatur ei, quidquid in hoc mundo, de hoc mundo, videt, audit, gustat, olfact, et tangit, quem sic possideat [*ad. possideat (per usum) dcessse videtur*], ut ei nullatenus inhæreat per affectum. Moriarum cum Sara morte vitali, et in duplice actionis atque contemplationis spelunca sepelitur (*Gen. xxiii, 19*): vitam habens absconditam eum Christo in Domino. In virtute simplici et simplicitate virili domi permaneat eum Jacob: nequam ad capiendum carnale aliquid per silvas mundialium curarum discurrat eum Esau (*Gen. xxv, 27*). Mortua, et aromatibus condita eum Joseph reponatur in loculo in Ægypto (*Gen. l, 25*), ut amoris mundi hujs plene extincta, et diversis virtutum odoribus referta, in interno occultetur secreto, quandiu versari compellitur in statu praesentis vite tenebroso. Deinde contennens terrena hæc, et infima, cœlestia toto annisu desideret et superna: quantoque mortificatur ad appetenda transitoria, **207** tanto et vegetetur ad concupiscentia æterna: desiderium habeat dissolvi, et esse cum Christo (*Phil. iii, 23*). Talis jam anima perfecte nubilis est; et venit iam tempus ejus ut cogitet de nuptiis: ita tamen si tertium bonum apprehenderit, quod ad ejus confirmationem diximus pertinere. Quod si lobet audire, quod sit, ipsa est plenitudo dilectionis Dei, quem amat anima, quæ talis est, non solum inter vinnia, sed et super omnia; ut una cum ipso, et in ipso, gaudeat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SÉRMO XLVI.

ITEM DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

De eadem festivitate, quam in internis nuptiis suis simul celebrant Deus sponsus, et anima sposa.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Status amantis animæ, et repetitio subjectæ materie. — 2. Gradus quindecim tendendi ad Deum a sui cognitione exorsa, desinit vita spiritualis in fervore dilationis. — 3. In exteriori ac interiori homine, ut Deus sponsam suam perficiat. — 4. Maria id est voluntas devota: Jesus id est gratia interna: discipuli sunt ejus charismata. — 5. Ut Jesus vocandus est ad nuptias. — 6. Tres ministri corporis advocantes Jesum: primus rigor jejunii; secundus instantia vigiliatum; tertius maturitas silentii, quod triplex. — 7. Quatuor ministri mentis: meditationis, desiderium, humilitas, perseverantia. — 8. Deficiente vino, id est, spirituali gaudio, ad internam gratiam suspirat anima devota. — 9. Humilitatis ad quodlibet impetrandum efficacia. — 10. Desideria devotarum mentium saepè repercussa, vel dilata ex occulta dispensatione divina. — 11. Bonæ voluntatis officium, ac obediendi studium. — 12. In inspirationibus vitanda fallacia: supernæ inspirationis indicia. — 13. Non prius venit hora, quam suos voluntas devota moneat ministros. — 14. Sex hydriæ, sunt totidem genera meditationum, id est, de statu ante primam conversionem. — 15. Secunda est, de statu conversionis: tertia de occultis Dei iudiciis: reliquæ de novissimis. — 16. Fructus meditationum ex gratia Dei aspirante.

(277) Undecimus duodecimusque desunt gradus.

A I. Quidni jam talis anima, quale in superiori sermone descripsimus, in solo Sponsi sui amore feliciter requiescat; locata inter brachia sua, in ipsis tantummodo et amplexibus, et osculis delectetur? Siquidem cuncta, quæ in imo sunt, plene despicit, nullum in eis vel saporem sentit, vel decorum videt; superna vero etsi jam per desiderium teneat, sed needum in re habet. Quidni interim exerceat se ad pietatem, quæ juxta Apostolum, *ad omnia utilis est, promissionem habens hujus vitæ et futuræ?* (*I Tit. iv, 8.*) Exsultet itaque, et tripudiet cum Sponso, celebret simul castas nuptias, sit commissio cum puritate, sit conceptio in secunditate, sit partus sine lesione. Habebit itaque sermone præcedenti, quibus modis animam humanam Deus facit sponsam suam. Primo ergo, ut in eo audistis, lavat eam, secundo reparat, tertio coaptat, quarto consummat. Lavat, ut jam diximus, immundam: reparat discissam, coaptat ineptam, consummat destruam. Fit autem ablutio ejus quatuor modis: primo illuminatur, secundo stimulatur, tertio reseratur, quarto vero acuitur. Illuminatur, ut seipsam videat; stimulatur, ut per se et de se doleat; reseratur ut pravitates suas detegat; acuitur ut qualiter enumerari queat, totis conatibus querat. Reparatio autem ejus ita fit: primo percipit fortitudinem, secundo devotionem, tertio benevolentiam, quarto fiduciam. Fortitudinem, ut se a pristinis fœditatibus contineat; devotionem, ut in sanctis se operibus exerceat; benevolentiam, ut se promptam, erga proximum, in omnibus exhibeat; fiduciam, utde præteriorum delictorum venia speret. Fortitudinem ergo percipit in continendo, devotionem in operando, benevolentiam in obsequendo, fiduciam in sperando. Modi vero, quibus coaptatur, hi sunt: primo confertur ei puritas, ut deprecetur; secundo sanctitas, ut mereatur; tertio capacitas, ut suscipiat; quarto sollicitudo, ut retineat. Consummatur utique, cum cuncta terrena spernit, sola superna concupiscit, in sui Creatoris solius dilectione et dulcedine requiescit.

B II. Videte, ne forte hi modi, qui modo quindecim propositi sunt, sint illi quindecim gradus, quos illi cantare deceat, qui cosdem studet, gradus ascendere. Nam quia anima in imo, Deus autem in summo est: hos ei gradus quindecim sternit, ut per eos pertinere possit ad ipsum. In primum siquidem eam gradum elevat, dum illam illuminat; in secundum, dum stimulat; in tertium, dum reserat; in quartum, dum acuit; in quintum, dum roborat; in sextum, dum exornat; **208** in septimum, dum informat; in octavum, dum circumdat; in nonum, dum excitat; in decimum, dum justificat; (277') in decimum tertium, dum erudit; in decimum quartum, dum erigit; in decimum quintum, dum incendit. Illuminat ad agnitionem, stimulat ad compunctionem, referat ad confessionem, acuit ad satisfactionem: et in his ablutione animæ consistit. Roborat ad continentiam, exornat ad justitiam, informat ad benevolentiam, cir-

cumdat ad fiduciam, et in his reparatio ejus. Excitat ad petendum, sanctificat ad promerendum, dilatata ad capiendum, revocat ad remunerandum et in istis aptitudo ejus. Erudit ad contemptum terrenorum, erigit ad desiderium supernorum, incendit ad amorem Conditoris, et in his consummatio ejus. A lumine ergo incipit anima propriae cognitionis, et usque ad ardorem divinæ pertingit dilectionis, quia exordium nostræ salutis est, quod per propriam cognitionem aggredimur bonum; finis vero quod in divina electione consequimur beatum. Itaque in primis quatuor modis, quæ polluta fuit anima nundatur; in aliis quatuor, quæ discissa fuerat, reparatur; in quatuor vero subsequentibus, inepta coaptatur; in tribus autem novissimis destructa consummatur. Abilitur ad emundationem, reparatur ad restitutionem, coaptatur ad decorem, consummatur ad perfectionem.

III. Jam non ambigo quin talibus studiis occupata, hujusmodi exercitiis intenta, copulari in sanctis illis nuptiis internis videlicet gaudiis possit sponsa Sponso, anima Deo. Persicere namque zelat similem suam, tam in his, quæ pertinent ad hominem exteriorem, dum in sancta conversatione de virtio ad virtutem, et de virtute vadit ad virtutem, quasi de malo transmigrans ad bonum, de bono autem ad melius: quam in his, quæ spectant ad interiorum, dum *revelata facie gloriam Bei speculans in eamdem imaginem transformatur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu (II Cor. iii, 18)*. Hæc enim innuere videntur interpretationes nimirum istorum, quia Cana, ut dicunt, *zetur sonat, Galilæa vero transmigrationem seu revelationem*. Fiant itaque nuptiae in Cana Galilææ, dum in castis et sobriis spiritualis jucunditatis gaudiis exsultat, et tripudiat sponsa cum Sponso; idque in zelo, quem habet in affectu exterioris transmigrationis, et in intellectu revelationis interioris. Talem zelum devota voluntas format, quæ est mater Jesu, de qua dicitur; quia fuit ibi (*Ioan. ii, 1*), hand dubium, quin in nuptiis. Hæc est, quæ Jesum, gratiam videbet internam, per quem salus et vita nobis datur, et data custoditur, concipit per affectum, parit yero per effectum. Per affectum, dico, concipit, dum quod salubre est, occulte in mente proponit. Per effectum vero parit, dum propositum bonum usque ad opus in aperto producit. Apte ergo dicitur, quia mater Jesu erat ibi; oportet enim his nuptiis necessario adsit devotæ voluntatis, cuius quam necessaria sit præsentia, in subsequentibus apparet.

IV. Interest autem his nuptiis gratia, de qua loquimur, interna: intersunt etiam ut convivium sit plenum ejusdem gratiæ charismata spiritualia, quia ut legimus, *vocatus est Jesus et discipuli ejus ad nuptias (ibid., 2)*. Non adest Jesus sine discipulis suis, nec gratia sine muniberibus suis; quia gratia, ut ait Paulus, in me vacua non fuit (*I Cor. xv, 10*). Hoc est quod alibi interrogari precipit, ubi sit re-

A fectio sua, ubi pascha suum faciat cum discipulis suis (*Marc. xiv, 14*), significans, ni fallor, se velle interesse nuptiis, non solum quidem, sed cum discipulis suis. Deinde habes in subsequentibus quod vespera venit cum duodecima (*ibid., 17*). Quid est hoc, nisi quod occumbente in nobis fervore temptationis, et leni temperie quietis internæ aspirante, visitare nos dignatur gratia, habens in suo comitatu spiritualia sua charismata? Nam qui sunt duodecim isti, cum quibus venit, nisi virtutes illæ eximiae, quas Apostolus fructus spiritus appellat, quos et duodecim ponit? Sunt autem istæ: *Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas (Gal. v, 22)*. Sed vocatus est iste noster Jesus cum B discipulis suis ad nuptias has. Credo nonnullum vestrum, duce experientia, prævolare verba mea, et scire quid putem per hoc intelligendum esse, quod ad nuptias vocatus dicitur Jesus. Quomodo est cœsuetudo vestra ad nuptias vestras vocare Jesum? Æstimo autem eum, diverso modo, a diversis multitudines vocari, secundum quod ipse, qui vocatur, vocantibus voluerit inspirare. Ipse enim facit ut vecemus eum. Quem putas meliorem esse modum, **209** quo ad nuptias vocare debemus Jesum? Absit a me præsumptio ista, ut tantærei dicam me habere scientiam: quam ab eo solo reor posse sciri, cui datur experiri.

C V. Non ergo vilis homuncio ego, dico me scire meliorem, quo vocandus est modum. Illam tamen pati meliorem, quicunque fuerit, quo vocatus festinanter et hilariter occurrit. Quis autem is sit, quærite, quæso, non a me, sed ab experto, qui interiorum motuum tam ad se quam in se, de se erumpentium diligens observator, et cautus discretor, ex longo jam tempore didicit, et in præsentia intérnæ gratiæ cum Jesu respirare, et in absentia suspirare, nec posse ullatenus quiescere, dum absens est, nec laborare in aliquo, dum presens est. Verumtamen compulsus et hic prodere insipientiam meam, sicut et in nonnullis aliis, quæ indaganda sunt a perfectis; factus sum insipiens, quia vos me cogitis. Ostendam, prout mihi in præsenti datum fuit sentire, quibus mihi videatur modis advocandus esse Jesus. Qui sit iste Jesus, jam non semel, sed saepius audistis. Ego autem arbitror, quod ministri corporis simul et mentis mittendi sunt ad vocandum hunc Jesum; quia corporis simul et mentis est reparator cum adest, et mens, prout et corpus ægrotant, cum abest.

D VI. Mittat corpus primo ministrum, rigorem juniorum; deinde instantiam vigilarum; postremo maturitatem silentii. Sæpe enim gustare meremur quod dulce menti, dum ab eo abstinemus quod suave est ventri. Habetis exemplum super hoc in sancto Daniele: qui dum panem desiderii non comedit, et aquam concupiscentiæ non bibit, vir desideriorum ex re appellatus (*Dan. ix, 23*), usque ad oculorum notitiam pervenit. Sed et vigilare præcipitur

nobis, dum Dominus *veniens* est (*Math.* xii, 33); A militatem, ut eum apprehendere digna sit, meretur per virtutem perseverantie suaviter amplectitur, et fortiter sibi astrigens tenet, et dicit: *Teneo eum, nec dimittam* (*Cant.* iii, 4). Quod, licet de interioribus vigilii mentis congrue accipi possit, multum tamen ad acquirendam gratiam corporales etiam vigilie prodesse solent. Quid de gravitate silentii dicam? Quomodo auribus audiendi percipere potest verbum absconditum, qui in ore labi et resolvi per verbum non abhorret superfluum? cum silentio quietem comprehendimus ab occupatione exteriori; comprehendimus et solitudinem loci. Persectorum namque est non solum verbum in se collibere superfluum, verum etiam occupationes multoties exteriores. Et ad acquirendos ubiores fructus spiritus, humanum nonnunquam declinare consortium, nam et sapientia scribi præcipitur in tempore vacuitatis, et qui minoratur actu, percipiet eam (*Ecli.* xxxviii, 25). Sanctus quoque David ut requiescere possit, elegit, non modo elongare et fugere, sed et in solitudine manere (*Psal.* lv, 8). Sed et beatus Job dissimulasse se asserit, siluisse, quievisse (*Job* iii, 28). Divinitus quoque jubetur, ut legimus de Arsenio, fugere, tacere, quiescere. Illi itaque ministri sunt, quos mittere debet corpus nostrum ad advocationem Jesum. Multa quidem et alia sunt exercitia corporalia, quibus et absens, ut nos visitet, invitanda est gratia: sed hoc triplex ad praesens occurrit. Ad hoc fortassis triplex corporale exercitium aptari non inconvenienter potest, quod Lia dixit, per quod actuale non dubitatur notari exercitium: *Dedisse videlicet ei Dominum mercedem, quia tradidit ancillam suam viro suo* (*Gen.* xxx, 18). Ancilla nostra, est caro nostra; ipsa enim sicut dominæ ancilla, sic spiritui debet esse subjecta. Quia viro nostro tradi, est ad imitationem Domini, qui solus animæ legitimus est vir, a viti's cohiberi. Cohibeatur per jejunium a voluptate, per vigilias a torpore, per silentium a loquacitate: et viro nostro tradita est. Quia tradita, datur merces nobis pro his ministris, quia his invitantibus approximat ad nos Jesus. Nam per rigorem jejunii spiritus elevatur; per instantiam vigiliarum alleviatur; per gravitatem triplicis quod breviter supra tetigimus silentii, ad internam quietem componitur. Hoc triplex gratiae bonum hoc triplici nobis exercitio D confertur. Et triplex nihilominus vitium aufertur: nam per primum voluntas mortificatur; per secundum torpor excluditur; per tertium inquietudo excluditur. Sic dum ancilla viro traditur, merces datur, et dum in vitula Samsonis aratur, ejus proleina invenitur (*Jud.* xiv, 18). Et dum caro affligitur, internorum notitia indulgetur: et Jesus cum vocatur, venire non dedignatur.

VII. Mittit autem mens primum, ministrum, meditationis puritatem; secundum, desiderii fervorem; tertium, humilitatis virtutem; quartum, perseverantie **210** stabilitatem. Nam per meditationem, ubi et quomodo querat mens, eruatur; per desiderium inventus, ut veniat, deprecatur; per hu-

per virtutem perseverantie suaviter amplectitur, et fortiter sibi astrigens tenet, et dicit: *Teneo eum, nec dimittam* (*Cant.* iii, 4). Vocas ergo Jesum et discipulos ejus ad nuptias, si pro adipiscenda gratia, pro acquirendis spiritualibus muneribus, ad augenda et ordinanda interiora gaudia tua, voluptatem in te mortificas, torpore excutis, omnem inquietudinem excludis, pure meditationi insistis, devotæ orationi incumbis, per humilitatem te dejicias, et in omnibus his stabilitate perseverantie te figis.

VIII. Ecce mater Jesu erat ibi. Et vocatus est ipse Jesus ad nuptias (*Joan.* ii, 1, 2). Sed quæ utilitas in utriusque est? Deficiente, ut evangelista, vino, ait B mater ejus, haud dubium quin Jesu, *ad eum: vinum non habent* (*ibid.*, 3 et seqq.). Nuptiae sunt, et deficit in eis vinum. Quis enim in hac vita tantæ valet esse puritatis, ut nullum unquam, in eo, spirituale gaudium incurrat defectum? Nunquam in eodem statu permanet homo: motu semper subjectus est suo. Nam modo eum, ad summa, divinum elevat munus, modo vero, ad ina proprium dejicit pondus, ut licet nuptiae sint, vinum deficiat in eis. Sed deficiente vino, conqueratur apud Jesum mater ejus, pia videlicet querela conveniat internam gratiam devota voluntas, super defectu poculi interioris gaudii spiritualis. Non diu mestos tenebit convivas vini defectus, si super eodem defectu materna fuerit querela pulsatus Jesus. Hoc est, non longo necesse erit tempore bona desideria nostra, in absentia gemere spiritualis letitiae, si pro ejusdem reparatione letitiae, apud internam gratiam, sollicitis non destiterit precibus suspirare. Conqueri ergo non desistat mater Jesu, nec se putet pati repulsam, licet in primis increpatorum ab eo suscipiat responsum. Et quidem suavis a modum responsio ejus, etiam eum corripiendo respondet. Nam cum percudit, sanat, et cum occidit, vivere facit. (*Job* v, 18) Percussio autem sua, emendatio nostra, et ipsius correptio nostra instructio est.

IX. Et quidem non ambigo, multos esse inter vos, qui crebro auribus audiendi et matrem Jesu super defectu vini, ipsum convenisse Jesum, et ipsum matrem increpatorum dedissemus responsum audierunt. *Quid mihi et tibi est mulier?* (*Joan.* ii, 4.) Fratres, quid sit juxta hunc sensum, quem modo in manus habemus moralem, matrem ipsum Jesum super defectu vini convenire, ex verbis nostris audistis; sed longe melius atque evidentius ex propria experientia didicistis. Et si adhuc a nobis breviter id desideratis audire, hoc est, deficiente in mente, ut nonnunquam sit, gaudio spirituali, devota apud internam gratiam voluntate, piis gemitibus suspirare, ut id dignetur denuo restitui. Sed responso aliquantulum duro, haec eadem voluntas repercutitur, non, ut quod petit, ei denegetur, sed ut de sua petitione humilietur; humiliata, ad obtinendum quod petit, digna reddatur. Est enim inter virtutes cæteras

elicacissima, ad obtinendum aliquid, humilitas, magnumque habet in oculis ejusdem gratiae familiaritatis locum : ac per hoc, in petendo ansum, et in obtinendo effectum. Quid ergo est Jesu matri conquerenti dicere : *Quid mihi et tibi mulier, nisi internam gratiam devote voluntati pulsanti, propriam infundere fragilitatem ad notitiam, ne de magna, qua servet, devotione, se effera in superbiam?* Quid, inquit, mihi et tibi est, mulier, quae non ex te quidem, sed ex me fervore habes in desiderando : solus autem ego, sine te, facultatem habeo conferendi? Spiritualis quidem yni conferre possum dulcedinem : quia plenitudo mihi inest potestatis, ut hoc queam; sed quid ex te est, ut hoc facere debeam? humiliare ergo sub potenti manu mea, ut de bona, quam a me accepisti, in benevolendo, devotione, te non extollas, et ad accipiendo quod postulas, quod mihi quidem et non tibi conferre possibile est, quanto humilior fueris, eo et dignior sis. Haec itaque causa est quare convenientem bonam voluntatem internam gratian, super reparatione doni subtracti, eadem gratia humiliare docuerit, quia nisi humilis petitio nostra fuerit, fructuosa omnino non erit. Et ideo quotiescumque gratiam, pro adipiscendo ejus dono, interpellatis, studeat ut, sicut in bona voluntate habetis devotionem, ita et in intentione habeatis veram humilitatem. Sola enim ipsa vita tua est, quae dona gratiae, et quae adsunt, ne amittantur, custodit: et cum desunt, ut restituantur, acquirit.

X. Utilis ergo responsio haec: quid mihi et tibi, mulier, ut suspirans pro dono subtracto voluntas bona eo quod petit dignior sit accipere, quo profundius **211** agnoscit, nec ex se esse, quod jam accepit, nec in se aliquod habere meritum, quo digna sit obtinere quod adhuc petit. Sic in Canticis petensem sponsam, pro magno, quem erga sponsum habuit, familiaritatis austu, ut ad ejus quedam secreta admitteretur, duro quedam censet feriendam responsu; ut quo humilius sentit de seipsa, eo dignius, amplius, atque perfectius ad ea, ad quae suspirat, admittatur arcana. Nam dilectum suum alloquent, et ingenti cum desiderio postulans ut indicet ei ubi pascat, ubi cubet in meridie (*Cant.* 1, 6), audit confessum ut, si se ignorat, egrediatur, et abeat (*ibid.*, 7). Vides ergo sine causa non esse, quod sponsa petente ut sponsus ei sua ostendat secreta, ipse magis eam super propria convenit ignorantia cavenda. Ut et tu scias consequenter sine ratione non esse, quod quoties ad sublimia intuenda propheta Ezechiel elevatur, *filius hominis* appellatur (*Ezech.* 11, 1, et seq.). Sicut ergo ibi sponse ad ostensionem secretorum aspiranti, egredi et abire jubet sponsus, si se ignorat: ita et hic, pro restitutione doni subtracti, bona voluntati suspiranti, proprie fragilitatis notitiam infundit ipsa, quam petit gratia. Quid mihi et tibi est, mulier? hoc est dicere: quod petis, non ex aliquo merito tuo provenit, ut accipias; quae non minus indigna es ad oblinendum.

A quam ego potens sum ad conferendum. Idecirco scilicet teipsam, ut eo in merito sis ditior in oculis meis, quo magis egena fueris in tuis. Non solum autem, sed nequam venit hora mea: quia meum est visitare, non solum quem deputo dignum, sed et quando judico opportunum. *Spiritus enim meus super mel dulcis* (*Eccli.* xxiv, 27), non modo ubi vult spirat, sed et quando vult, *Omnia tempus habent, tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus* (*Eccli.* iii, 1-5). Quod placet tibi, nondum expediet tibi. Tempus tuum jam advenit in desiderando, tempus antea meum nequam advenit in confundo.

XI. Hoc est, fratres, quod crebro sentimus, quia multoties, magna cum voce mentis, ad gratiam clamamus; moram facit ipsa venire: et qui bona voluntati nostrae dicit horam suam nondum venisse, eam certaine facit nondum ei placere, ac per hoc nondum ei expedire ut visitet nos. Et justum quidem ac pium debet esse nobis sentire de causa: quia hoc facit pro bono nostro, tardans venire, ut augeantur desideria nostra: ut quo pro desideriorum augmento hilarior fuerit, eo ad nos et secundior accedat. Haec itaque causa quod clamantem ad se devotam voluntatem non exaudit, et non ad insipientiam sili. Vel ideo fortassis, ut quo diutius desiderata fuerit absens, eo et strictius teneatur presens. Vel aliquid aliud illi quidem dispensatorium, nobis autem necessarium: ipsa, cum magna reverentia, disponente circa nos; et nobis semper de omnibus, quae in nobis actitare solet, quod utile est providente. Sed in hac visitationis mora, a sua devota voluntas affectione non ccesset; internas cogitationes mentis, quae in his spiritualibus nuptiis ministri quodam modo sunt, ad bonum excitare procuret. Non enim hoc solum est bona voluntatis officium, ut ad gratiam pro gratia suspiret; est autem ut cogitationes cordis ad id quod bonum est exhortando trahat. Discurrat ergo media inter illam, et istas: ad illam vero accedat exorans; has autem, ut ejus iussionibus internis obedient, exhortans. Quae itaque illi orando dicit, *vinum non habent*: istis exhortando dieat: *quodcumque dixerit vobis facite*. Et lene sine ulla dicit exceptione, *quodcumque*: quia non potest salubre non esse quod dicit Jesus, quod divina inspirat gratia.

XII. Scitis utique quod frequentissimo uso edociti estis, quia non uno, sed pluribus modis, sua vobis gratia praecepta informat. Non enim uno eodemque modo omnes estis in devotione accensi; sed haec, de qua loquimur, gratia vivificatrix sic adeat omnibus, ut intendat etiam uni. Non est aliquis, ut arbitror, vestrum, qui non aliquid ab ea percipiat proprium, ut unusquisque vestrum dicere possit: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (*Isa.* xxiv, 16). Non sit tibi curæ, sed quodcumque illa in corde tuo solleter dixerit, fac. Hoc autem sollicitus vide; et cautas esto, ut sit in corde tuo loquens, gratia erudiens: non autem hostis seduccens. Nam sunt in

corde nonnunquam *immissiones per angelos malos*. A Meditatio haec prima hydria sit. Sed et status ille facinorusus atque flagitosus quedam quodam modo hydria fuit. Hanc puteum hydriam esse quam abs se abjecit mulier illa, ut verba hominis audit, qui dixit ei *omnia qua fecit* (*Joan. iv, 28*). De qua scriptum habetis : *reliquit hydriam suam mulier*. Sedit autem super puteum, humilians se ille *inter mortuos liber* (*Psalm. lxxxvii, 6*), super pravitatis nostræ profundum ; fatigatus ex itinere mortalitatis assumptæ, quod sexta astate aggressus fuerat. Ad quem puto venit mulier haurire aquam, illicitam ad se trahens voluptatem : de qua omnis qui libet, teste Domino, teste ipsa experientia, sicut iterum ; quia carnis delectatio satietatem non praestat, cupiditatem autem irritat. Neque ipse in quo hauriret habuit : et puto altius est (*Joan. iv, 11*). *Peccatum etenim non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (*I Pet. ii, 22*). Et pravitas humana profundissima quedam abyssus est. Audit postmodum verbis ejus salutibus : *reliquit hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, admonens homines ut venirent ad ipsum*. *Et exierunt*, ait Scriptura, *et venerunt ad illum* (*Joan. iv, 50*). Quod et vos jam fecistis : anibus namque audiendi percipientes ejus verba, abjecta hydria pristini status vestri ; aliis jam eum evangelizatis, juxta illud : *Qui audit dicat : Veni* (*Apoc. xxii, 17*). Hanc itaque jam reiquistis, quantum ad conversationem ; habetis autem eam, cum opus fuerit, quantum ad meditationem.

XIII. Jam post haec facit Jesus quod postulat mater ejus. Et fortasse ideo paulo ante dixit nondum advenisse horam suam : quia ministres, ut quocunque eis diceret, facerent, noverat matrem suam nondum admonuisse. Nam statim ut vidit sic ut voluntatem devotionis esse ad petendum, sic et cogitatus mentis, eadem exhortante voluntate, paratos per omnia ad obediendum : et se paravit ad exaudiendum, conferens benigne quod voluntas devote petiit conferendum. Sic enim se habet series evangelicæ lectionis. Nam cum induceret matrem Iesu alloquenter ministros, et dicentem ad eos, quocunque dixerit vobis facite : statim adjunxit : erant ibi lapideæ hydriæ sex positaæ. Et ut ostenderet ad quid ibi positaæ essent, suhiecit secundum purificationem Judæorum. Nec tacet etiam, cuius capacitates fuerint : *capientes*, inquit, *singular metrictas binas, vel ternas*. His ad ejus præceptum impletis aqua, et ipsa in vinum mutata, desiderium cordis ejus tribuit Iesus matri sue, et voluntate labiorum ejus non fraudavit eam (*Psalm. xx, 5*). Quid nobis innuitur per hydrias istas? accipiamus, si placet, per eas sex quedam genera meditationum, secundum grossum, quem ego in hujusmodi habere soleo intellectum. Et videbitis iam, cum eas sigillatim inspicere cooperitis, ut Judæorum in eis purificatione consistat.

XIV. Et prima meditatio sit de statu illo quem ante conversionem habuimus : in quo aliquandiu sub peccati jugo a vetusta servitate detenti sumus.

B

C

D

XV. Secunda vero meditatio sit de statu quem nunc tenetis conversi : qui, etsi ab iniuitate mundus est, a tentatione tamen inimicus non est : status ille precedens, sub rege Ægypti et tenebrarum, luto libidinis sordidus, et palea xenodoxiae levus fuit. Hic autem in deserto est, quem quot, qualia quaque pericula contingent, soli qui experientur, agnoscent. Meditatio tertia de occulo ac districto Dei judicio est ; qui *terribilis est in consiliis super filios hominum* (*Psalm. lxx, 6*). Et pro tertia hydria accipite eam. Quod quidem judicium, cum non possit esse non justum, semper tamen, quando hic vivimus, quid de nobis sentiat, est penitus occultum ; quocirca quod justum est non debet reprehendi. Quarta meditatio sit de exitu ab hac vita : quando viam universæ carnis ingressi, in perceptione mercedis, cognoscemus quales a Deo sumus, ab aeterno, prævisi. Et hanc accipite pro hydria quarta. Quinta de aeternitate est pena gehennalis, sicut sexta de aeternitate glorie celestis. Et de utraque meditari quintam et sextam hydriam habere est.

213 XVI. Itas autem hydrias, ad præceptum Domini Jesu, aqua ministri implent, cum inspirante gratia interna, in istis sex gradibus meditationum cogitationes nostræ demorantes, timore valido concurtiuntur. Ecce breviter audistis, quid sit eas a ministris aqua adimpleri. Ad ostendendum vero qualiter adimpleri debeant, profusius aliquid dicendum. Sed hoc facere in sermone isto non va-

lemus; audietis ergo largiente Domino, in sermone hoc subsequenti, quomodo ego hydrias illas testimoni esse adimplendas, et quid putem accipendum per metretas, quas singula capiebant. Itaque quid de his sive de aliis, usque ad finem miraculi de quo loquimur, nobis fuerit revelatum, pro vestra in medium edificatione, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, proferemus: qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO XLVII.

ITEM DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Quomodo debeamus nosmetipsos diligenter considerare, et ea que ad nos pertinent salubriter investigare.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Status ante propositum conversionis, isque in proposito considerandus. — 2. Quam districta, occulta atque incomprehensibilia Dei judicia. — 3. Formidanda hora exitus ab hac mortali vita. — 4. Pena infernalis, ne incurrit: gloria cœlestis, ne amittatur. — 5. Primis meditationis modus ex septem peccati circumstantiis compositus. — 6. Secundus, ex sterilitate in operibus bonis: tertius ex intuitu personæ offensientis et offendens. — 7. In statu conversionis, i. attendenda instabilitas mentis: ii. languor corporis ad opera virtutis. — 8. iii. Metuenda spiritualis ruina, nisi sustineat gratia divina. — 9. Circa Dei judicium: i. meditandi modus: vereri ne ulla peccata dimiserit: ii. ne ulla accepte bona opera. — 10. iii. Ne tam prospera quam adversa accrescant in cumulum perditionis. — 11. Circa horam mortis: i. quam tristis et invita sit anima et corporis separatio: ii. dissolutio cadaveris in fetorem et vermes: iii. tribunal Christi Domini. — 12. Circa poenam inferni: ignis, vernis, aeternitas; circa gloriam: beatitudine habenda in te, in concivibus, in Deo. — 13. Hi sunt ministri timoris salutaris, moderandi a principe triclinii, id est virtute discretionis. — 14. Primo bonum vinum ponit carnalis homo. — 15. Anacephalosis spiritualium nuptiarum cum anima. — 16. Hydria sex sunt totidem meditationes emundandis internis sensibus. — 17. Mos pravus hominum hujus saeculi in positione yini, alienus ab approbatione Dei. — 18. Bonum vinum servat nobis Deus in patria.

I. Contingit nonnunquam et apud me hydrias istas impleri aqua. Ut enim modo ad eas per ordinem vadam, consero me, cum vacat, ad hydram primam; et introspiciens video quam folidus et fœdus, quam turpis et indecorus fui: et pavore magno percussus, miror quomodo me talem sustinui qualem me tunc fuisse modo deprehendo. In hoc autem statu, in quo nunc sum, quem ut emendatius viverem arripui, in modico a pristinis me video mutatum. In quo sicut non tantum forte, quantum in praecedenti fui, videar esse frigidus per culpan, sed nec calidas sum per justitiam; sed magis per negligentiam tepidus, ac per hoc ab ore Domini evomendus (*Apoc. iii, 16*). Et quidni et jam in hoc mihi formidandum, qui religionis quidem suscepit habitum, reliquum autem non habeo effectum? Quidni ille circumferetur ad testimonium, dum iste non exerceat ad beneficium? Hoccine est saeculum reliquise? Quæ enim ad saeculum pertinentia opera plene reliqui? Et si forte opera, quæ verba? et si forte verba, sed quas cogitationes? Certe qui juste,

A sobrie et pie vivere voluerint, prius necesse est ut non solum impietatem, sed et sæcularia abnegent desideria (*Tit. ii, 12*). Ecce quomodo et hec, apud me, hydria impletur aqua: quæ sine timore utique me esse non sinit haec, qua in statu isto marceo, ignavia.

II. Erigo post hec oculos ad judicium Dei, justum quidem, sed occultum; et invenio eos cœcos: nihil enim hic video in eccitate mea. Nec est jam omnino nihil quod video, qui video non posse me lic aliquid videre. Elevo igitur cœcum mentis asperatum ad irreprehensibile et incomprehensibile judicium Dei omnipotentis: et quid de me, in eo, sentio, penitus non deprehendo. Nam, *si sanctus atque justus sum, sed opera mea in manu ejus sunt: et nescio utrum amore an odio dignus sum: sed omnia mea in futurum reservantur incerta* (*Eccl. ix, 4*). Trepidus, fator, multum in densissima caligine hac: et ad me ipsum conturbata est anima mea, palpando incedens, et quo ponam miserum pedem non satis discernens: quia abscondita est via mea, et circumdat me Deus tenebris (*Job iii, 23*). Et dira necessitas, qua compellor quidem ire, sed nescio quo: sed et qua vix agnosco. Et utrum cogitet super me cogitationes **214** pacis, et non afflictionis nescio (*Jer. xxix, 11*): scio autem qua terribilis est in consiliis super filios hominum (*Psalm. Lxv, 5*). Sed quam terribilis quis seit? vereor tamen, ne super me excitet furem, et effundat iram suam: nihilque de me aut circa me, nisi quod adversum me est, disponat. Nam si vas electionis apostolus Paulus, nihil sibi conscient, in hoc justificatus non est, pro eo quod qui judicat eum Dominus est (*I Cor. iv, 49*): quomodo ego jam justus sum, qui mihi conscient sum? Et cum eau-sam habeam longe dissimilem, eundem quoque, et non alium judicem. Cautus proinde ac prudens sanctus David, qui tantam tanti Judicis districtiunem conspiciens; sed, etsi vellet contendere cum eo, se non posse respondere unum pro mille presentiens, de internorum prorsus qualitate diffidit, et ad precis humilitatem recurrit, et dicit: *Non intreres in judicium cum servo tuo, Domine* (*Psalm. cxlii, 4*). Judicium trepidus exhorruit, et ideo ad misericordiam providus confugit. Et quare refugit judicium? *Quia non justificatur*, ait, *in conspectu tuo omnis rivens* (*ibid.*). Neminem prorsus exceptit, non patriarcham primum, non prophetam egregium, nec aliquem in hac mortalitate de immundo conceplum semiine ante eum novit justificandum, si eum eo vellet intrare in judicium. Nam si sane sapuit Petrus: *Vix justus salvabitur* (*I Pet. iv, 18*); et quid subdidit? *Impius et peccator*, qualem me esse non diffidit, ubi parebunt? (*Ibid.*) Talis meditationis hydria tertia est: quæ et ipsa usque aqua lena est.

III. Praevenio etiam apud me frequenti meditatione exitum meum ab hac vita, et eamdem meditationem quartam mihi hydram efficio; sed et

ipsam aqua plenam etiam usque ad summum inve-
nio. Scio etenim, et certus sum, quia operebit me
hinc exire; sed nescio tempus, nescio modum, ne-
scio locum. Sed et recedens hinc, nescio quo vadam.
O terribilis et ideo tremenda hora resolutionis meae!
ille etiam, qui tanti talisque desiderii erat vir, ut
bene sibi conscius cuperet dissolvi, ingemiscit gra-
vatus, nolens utique despoliari, sed supervestiri,
ut absorbeatur quod mortale est a vita (*II Cor.*
v. 4). *Tristis est anima mea usque ad mortem* (*Math. xxvi. 38*), ait Agnus incontaminatus et im-
maculatus, Christus Jesus, cum immunire sibi sen-
tiret mortem: et ego mortis non expavescam ho-
ram? Ipso in agonia posito, *factus est sudor ejus*
sicut gutta sanguinis recurrentis in terram (*Luc.*
xii. 44); et ego non trepidabo præsens resolu-
tionem meam tam terribilem futuram? Quidquid
tic est amittam, nesciens quid ibi quo pergo
inveniam. Scio quod aeternum supplicium, si mihi
juxta meritum condignum rependitur stipendum:
Nam stipendum peccati mors (*Rom. vi. 25*). Iniqui-
tatem meam profecto ego cognosco. Et de judice
meo legi: *Ad iniquitatem respicere non vales* (*Habac.*
i. 13; *Job xiii. 25*). Jure ergo ego expavesco, leve
solium, quod vento rapitur, potentiam tam tantam:
et stipula ego sic a tam severam persecutionem.

IV. Jam vero hydria quinta meditatio est poena
infernalis; et sexta contemplatio gloriae celestis.
Et utraque apud me aqua plena est: æqualiter me
perfumescente, ne hanc perdam, et ne illam incur-
ram. Et cum hoc summi Regis palatum, illud au-
tem ergastulum sit, in quo vis mittimur, ulterius
non exitur. Nam aeternaliter et illud ad damnationem
detinet inclusos; et istud ad felicitatem deti-
net admissos. Ecce ostendi vobis qualiter apud
me ille hydria implentur: et potestis jam evi-
denter ex his quæ dicta sunt perpendere quod in
eis eorum continetur purificatio, qui non in mani-
festo, sed in occulto Dei sunt: *querum laus non ab*
hominiibus, sed ex Deo est (*Rom. ii. 29*). Nam in his
sex generibus purificationum purificatur, qui Deo
vel peccata sua, vel dona confitetur. Sed queritis
etiam de mensuris istis quas habebant hydriæ,
pro eo quod in Evangelio legitis, quia *capiebant*
singulas metretas binas vel ternas (*Joan. ii. 6*). Desi-
derio vobis est audire quæ sunt harum hydriarum
metretæ: a quo non estis fraudandi.

V. Dicam quomodo ego non modo binas, sed et
ternas soleam in eis invenire metretas: cum me
contingit eas mactiri. Vos fortassis meliori modo
reperiatis eas; non erit tamen omnino abs re au-
dire modum nostrum, qui quidem talis est. Cum
pravum et iniquum, quem ante conversionem du-
ocere solebam, statum ad memoriam revoco, me
ante me statuens, primum studeo considerare
quæ et qualia, quot et quanta mala commisi: sed
et ubi, et quando, et cum quibus mortifera multa
peregi. Hac enim septem ad mentem reducere de-
bet, qui perpetrata a se flagitia et facinora plene

A intueri, et agnoscere studet. Sed fortis et rigida
haec apud se cogitatione revolvat ad compunctionem, non autem molli et frigida ad delectationem.
Nam idcirco et lapideæ hydriæ dicitæ sunt, ut con-
stanti haec meditatione **215** ruminentur; non au-
tem vaga et debili cogitentur. Qui enim, ut, verbi
gratia, de prima loquamur, et de aliis intelligatur,
sic mala quæ egit ad memoriam revocat, ut in ea-
dem recordatione mollierit et turpiter, quasi in fœdo
et fetido delectationis lecto requiescat, luteam magis,
ut inibi videtur, quam lapideam hydriam ha-
bet. Hic est qui, corde reversus in *Egyptum*, re-
volvit apud se piscium curiositatem quam invise-
rabat; revocans ad mentem tam illicitarum de-
lectationum cucumeres et pepones, quam occupatio-
num et sollicitudinum anxietates amarissimas et
acerrimas, quas porri innuit et cepe, et alia; ac
ideo dulcem et sapidam fastidunt refectionem men-
tis, quam, ut scitis, innuit manna. Fortis ergo, in
quantum possum, cogitatione, ut compurgar, non
autem molli, ne illicite delecter, recogitans annos
meos, non in dulcedine, sed in amaritudine anime
meæ, ut hydria mea lapidea sit, reduco mibi in
memoriam septem ista opera, videlicet mala mea;
mensuram eorum et numerum, modum et locum,
tempus quoque et personas: et ad me reversus
dolore magno, et timore valido percellor: dum
tantam talensem in pariete meo depictam anima-
lium et reptiliū abominationem intueor (*Ezech.*
xvi. 19).

VI. Deinde considerare studeo quod, multis adeo
magnisque malis operatus, vel omnino nulla, vel
admodum pauca et parva sim bona operatus: sicut
malis plenus, sicut et bonis vacuus. Utrobius vero
reum me aspicio, tam in omitendo videlicet præ-
cepta, a bonis abstractum, quam in admittendo pro-
hibita, ad mala illicitum (*Jac. i. 14*). Talem me
fuisse in statu ante conversionem meam recolo: vi-
delicet sicut sordidum in illicitis, sicut et sterilem in
necessariis. Et sunt haec duo genera cogitationum,
quasi duas in prima mea hydria metretæ. Adhuc au-
tem quis ego sim, qui peccavi; quis ille sit, cui
peccavi; et multis ex causis apud me colligens
quanta homo devotione parere debeat Deo, conjicio
quanta delui vitare instantia, ne ipsum contemne-
rem in utrovis istorum, vel in admittendo quod
prohibet, vel in omitendo quod facit. Et hoc modo
metretam in hac hydria mea superaddo tertiam: ut
hoc sit primam metretam habere, considerare me
sollicite mala quæ feci: securam, bona quæ age-
re non solum neglexi, sed et contempsi; tertiam
vero quanta delui praecavere sollicitudine ne ad-
mitterem illa, vel omittam ista.

VII. Jam in hoc statu, in quo nunc sum, sollicita
me diligentia et frequenti sollicitudine circumspici-
cio: et appareo mihi non mediocriter et mente in-
stabilis, et corpore imbecillis. Non tamen de robore
carnis meæ loquor, sed de fortitudine veræ virtutis.
Ut autem silentio suppressam mala, quæ tam in

mente cogitando quam in corpore operando committo, ecce quanta in me bona, et ipsa in mente instabilitas, et in corpore fragilitas offuscat. Verba orationis quidem lingua loquitur, sed mens per diversa vagatur; non versatur in corde quod proferatur in ore; sed perditibus in me muscis suavitatem unguenti (*Eccli. x, 2*), tot super cadavera volvares descendunt, ut abigere eas Abram nequeat (*Gen. xv, 11*); et quod pejus est, aliquando nec abigere curat. Simili modo cum lectioni insisto, cum es seris silentii claudio, misera mens quietis impatiens, utpote *garrula et vaga* (*Prov. vii, 10*), nec ibi se totam ad intellectum colligit, nec hic ad plenam se quietem componit. Cum bona aliquando mens fluctuans vel tenuiter admittit; vel non, vel vix, in se elationem reprimit: cum vero mala, sero et fortassis non satis gladio semetipsam compunctionis transfigit. Sed quid ire conor per singula? Innumerabiles sunt enim morbi ejus. Et o quantum imbecille ad opus virtutis corpus! nam velox ad somnolentiam, ad gastrimargiam, ad lasciviam, ad pigritionem; tardum autem ad vigilias, ad abstinentiam, ad continentiam, et ad necessarium manuum opus. Cum in hunc modum duplicum in miseriam investigo, in hoc, in quo nunc statu sum, et investigans deprehendo, nimirum binas et in hac hydria mea metretas invenio.

VIII. Post hæc video quantæ, qualive tam instabilis quam debilis patetam ruinæ, si me manus non sustineat clementie divinæ. Et metretam tertiam adjungo. Cum enim tot generibus ægritudinum tam in anima quam in corpore subjaceam, etsi quibusdam forte nequum subjaceam, cum ad ea tamen plene dispositus sum, quid mirum si me prævideam incursum et morbum, nisi cura eum Medici præveniat, et mortem, nisi ipsius eam operatio differat? Et meditationem istam metretam intellige tertiam. Et bona quidem metreta hæc, quæ hominem admodum in propria continet mensura; non eum permittens elevari super se, sed humiliiter instituens, ut solide **216** consistat in se. Nam quomodo jam ambulat in magnis et mirabilibus super se, qui propriam, qua circumdat, est, pene intuens infirmitatem, illud beati Job cogitur exclamare: *Ecce non est auxilium mihi in me* (*Job vi, 13*). Unde et Psalmista, ad orationis praesidium humiliiter fugit, et dicit: *Non avertas faciem tuam a me* (*Psal. cxlii, 7*). Addit et causam quare oret, ne avertat faciem suam a me; et similis ero, inquit, *descendentibus in lacum* (*ibid.*). Hoc est dicere: non subtrahas tuum a me auxilium, quia, ipso subtracto, illis in nullo dissimilis ero, qui concupiscentiae ieiibus pereussi proruunt in peccatum. Nam nisi tu, Domine, adjuves me, paulo minus cadet, et cadens et habitabit in inferno anima mea (*Psal. xciii, 17*). Tres ergo in hac hydria metretæ, tres sunt in isto in quo nunc sum statu cogitationes istæ. Prima est, cum apud me revolvo quanta nutem instabilitate in mente; secunda, quanta fragilitate ægrotem in cor-

A pore; tertia vero cum plene scio me non posse subsistere, tanta pressum miseria, absque sustentante me manu divinae clementiae.

IX. Tertia illa hydria meditatio est, quam penes me habeo, cum de occulto, et de districto judicio Dei subtiliter penso, quæ et ipsa non modo binas, sed et trinas metretas capit. Et prima est, cum a facie distinctionis ejus formidans, et ne forte ipse reprobatus sim, varia hinc inde me suspicione febriens, anxie timeo, ne illa velit mea mala misericordiæ suæ munditia abluere, sed ad sunum ea magis judicium referre. Sciens utique et ultorem esse gladium, et esse judicium, cogitationes apud me habeo varias, in me, et mentem in diversa raptam. Timeo multum ne scriptum peccatum meum sit B stilo ferreo, in ungue adamantino, vigilante super reprobum suum severissima animadversione justi judicij Dei: et quibus adjuvetur ad condemnandum me, condita habentis apud se scelera mea, et signata in thesauris suis. Secunda etiam metreta est, ne bona, si quæ agere videor, aeterno me persequens odio, non acceptet: sed modo quodam, quantum ad se quidem justo (quia aliud dicere non audeo) quantum ad me terribili et occulto, ipsum ad malum cooperari faciat. Nam, sicut *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti* (*Rom. viii, 28*): sic dicunt quidam, quod odientibus Deum omnia cooperantur in malum, his, prout immobiliter super justa eorum reprobatione fixum est, in æternitate, qui prævisi sunt damnandi. O opera Dei pavenda et tremenda, in quibus terribilis appetit super filios hominum! quia, ut ait Ecclesiastes, *nemo potest corrigerem quæ ille despicerit* (*Eccle. vii, 14*). Et juxta sententiam beati Job: *si destruxerit, nemo est qui adijcit* (*Job xii, 14*): si incluserit hominem, nemo est qui aperiat. Væ mihi! ut de duabus istis metretis adhuc loquar, si me reprobans, et ideo nec mala mea diluens, nec bona acceptans, ejicere proponit a facie clementie suæ, æternæ me quoque obliuioni tradens: utpote vas iræ aptum in interitum (*Rom. ix, 22*).

X. Metreta huic tertia est hydrie, cum de eodem adhuc judicio cogitans, timeo, ne forte quidquid D mihi facit, male meo faciat: disponens adversa contra me tam in prosperis, in quibus favere. quam in adversis, in quibus furere videtur; nam cum arrident prospera, timeo ne, ipso occulte disponente, ideo arrideant, ut irrideant: quatenus videbile illorum fallax, ut ita dixerim, arrisio, benorum, si quæ temporalis sit retributio; malorum autem, quæ feci, aeterna damnatio. Cum autem furuit adversa, paveo ne tantum initia dolorum sint hæc, nam fuius eorum sine fine, aeternus, interminabilis, et indeficiens defectus, et mors vitalis. Itaque ut de beatis quidam ait: *Si quando ridet mihi Deus, non credo ei: et si quando me feriat, scio quoniam, cum expleverit in me voluntatem suam et alia similia presto sunt ei* (*Job xxiii, 14*). Idcirco, si venerit

ad me, non video eum, et si abierit, non intelligam. A tretæ tres : quas, ut jam dictum est, hydrias aqua ministri impleverunt usque ad sumnum, cum plenum ac perfectum in his sex generibus meditatum, ad inspirationem internæ gratiæ, cogitationes mentis timorem concipiunt. Sed necesse est ut qui ministris jussit hydrias aqua impleri, faciat eos et inde vinum haurire, quia eadem gratiæ cogitationes nostras demulcent per amorem, quæ eas serret per timorem. Ut enim aqua timor, sic et vinum est amor. Verum prius aqua et postea vinum : quia initium quidem sapientiæ timor Domini (Psal. cx. 10) : sed perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. iv. 8). Hanc autem commutationem discretionis, quæ mater est aliarum omnium virtutum, disjudicet; disjudicatam probet, quia ad eam pertinet, B suo approbare favore, quod amor ordinatus mentis cogitatus demuleat. ad consolationem : ne timor eos nimis deterreat, at desperationem. Et hoc est quod ministri jubentur haurire nunc et ferre architriclini, ut cogitatus mentis, qui ad instinctum divinæ gratiæ in singulis his meditationum generibus nonnihil cogitando infunderent, unde dolens timerent, et timendo dolerent, ad inspirationem ejusdem gratiæ nunc, id est post longum cruciatum, aliiquid pie præsumendo hauriatur, unde approbante discretionis prudentia et amando sperent, et spectando ament. Nam prudens et cauta discretio, princeps triclinii est, quod sonat architriclinus : ad cuius pertinet principatum providere, ut memoria stabilis sit, ratio perita, voluntas vero munda. Ad haec quippe tria istud triclinium spectat in quo mimorum discretio principatum agens, ne memoria a se dispersa vagetur : ne ratio interno lumine privata per erroris tenebras obscuretur : ne voluntas per appetitum illicitum inquinata, veræ munditiæ puritate expolietur. Sed cui hujus spiritualis commutationis bonum discretio attribuere debet, nisi ei quo omne bonum nostrum, sine quo nihil possumus facere? ipse est Dominus noster: a quo omne datum optimum et omne donum perfectum descendit (Jac. 1, 17).

XII. Jam vero quia aliquandiu in metretis harum hydriarum demorari sumus, ut breviter percurramus quod adhuc restat dicendum in quinta hydria, quæ est meditatio calamitatis infernalis, metreta prima exustio est ignis; secunda corrosio vermis; tertia vero utriusque aternitas: quia et ille inextinguibilis, et hic dicitur immortalis. In sexta autem hydria, quæ ultima est, quæ est meditatio glorie cœlestis, primam metretam habes, si apud te pertractes quæ erit beatitudo quam ibi habebis in teipso: secunda, si quam in civibus; tertia quoque, si quam possidebis in Deo. In teipso fortitudinem habebis veræ potentiae: in civibus suavitatem amoris sinceri: in Deo autem plenitudinem summæ sapientiæ: plene roboratus, perfecte inflammatus, et ad omnia illuminatus.

XIII. En hæ sunt in singulis sex hydriarum me- /278 Lib. ix Mor., cap. 10 et seqq.

C D

XIV. Vocato ergo sponso, qui, quis sit, satis jam audistis; dicat ei architriclinus iste, quod bonum usque adhuc servaverit vinum; deputans ei, ut post irriguum inferius, irriguum det superius (Jos. 1, 15), et post tempestatem, tranquillum faciat (Tob. iii, 22). Verum non ita agit omnis homo, sed primum bonum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Placet vobis audire, qualiter hoc agat quisque carnalis? Ipse enim est, qui hoc loco appellatur homo. *Dutunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt* (Job xxi, 13). Ecce cum inebriati fuerint, ponitur quod deterius est. Audite et Salomonem, cujus et super eadem re hæc verba sunt: *Favus distillans tabia meretricis, et nitidius oleo guttur ejus* (Prov. v, 3). Nonne et istud vinum bonum? sed primo positum est. Videamus possum inebriatis id quod deterius est. *Novissima*

vero ejus amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps (Prov. v, 4). Significans, ni 218 fallor, in concupiscentia mundi istius, cum quo fornican tur filii seculi hujus, non nihil dulce in verbis seductoriis praecedere et nitidum: sed subsequi, quod ad sorbendum amarum est, et ad sentiendum acutum. At vero Sponsus animæ Deus, servat bonum vinum usque adhuc: quia metuenti eum, ut ait Scriptura, bene erit ei in extremis (Eccle. i, 13). Et discipla ejus primum non videtur esse gaudii, sed mœroris: postea vero fructum pacatissimum exercitatis, per cam, reddit justitiae (Hebr. xii, 11).

XV. Venimus jam ad önem miraculi, quod in tertia sua apparitione, seu manifestatione operatus est Dominus Jesus. Vultis ut quæ dicta sunt prolixæ, in sermonibus istis de miraculo isto, compendiose repeatantur: ut evidentius per intellectum capiantur, et arctius in memoria teneantur? Ecce facio quam compendiosius possum. Nuptiæ factæ in Cana Galilææ, internæ sunt deliciæ mentis celebratæ in anima, quæ de bono ad melius, de meliore ad optimum proficit: et in transmigratione operum exteriorum, et in revelatione internorum mysteriorum. Has spirituales refectionis delicias insimul habent Sponsus et sponsa, Deus et anima. Existente ibi matre Jesu, vocatur et Jesus cum discipulis suis: quia præsente devota voluntate, quæ internam gratiam et concipit per affectum puræ dilectionis, et parit per effectum egregiæ actionis; pīs gemitis, et pīs operibus invitatur eadem gratia interna, et charismata ejus spiritualia. Deficiente autem vino, matrem Jesu ad eum, *vinum non habent*, dicere, est, subtracto gudio spirituali, devoutam, apud internam gratiam, voluntatem pro ejus reparacione, pia querela suspirare. Eadem vero matri, *quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea*, respondere, est gratiam internam devoutæ voluntati, et propriam fragilitatem ad notitiam insundere, et quod non ei expedit, ut adhuc accipiat, quod petit, intimare. Matrem quoque ejus, *quodcunque dixerint vobis facite*, dicere ministris, est voluntatem devoutam, ut occultis internæ gratiae motibus, per omnia, obedientes sint internæ mentis cogitatus, exhortari.

XVI. Lapidæ hydriæ sex positæ, ad purificationem sacerdotum, sex genera sunt meditationum exercenda, ad emundationem, in fide et veritate, Deo consipientium sensuum internorum. Primum genus est de statu illo quem ante conversionem habuimus. Secundum de statu isto quem nunc conversi tenemus. Tertium de iudicio Dei, enjus occultæ dispositioni subjacemus. Quartum de exitu nostro ab hac vita, quem omnes indubii exspectamus. Quintum de calamitate prenæ infernalism, quam exhorremus. Sextum de felicitate gloria cœlestis, ad quam suspiramus. Capiunt singula quidem, in nobis metretas non modo binas, sed et ternas, cum singulas has meditationes tribus apud nos modis revolvimus. Cum in prima videmus, in quantum malis era-

A miss intenti, et quod mala videlicet adiutorius operantes iniuriam; bona omisimus, facientes delictum et in quantum utrumque debuimus evitasse. Cum in secunda agnoscimus in nobis instabilitatem mentis, imbecillitatem corporis: et quod nullatenus valemus, vel quod malum est evitare, vel quod bonum est exercere, nisi manus nos divinæ misericordiæ et retrahat ab illo, et roboret in isto. Cum etiam in tercia timemus, ne occultus ille Iudex, et districtus nec bona nostra acceptet, placatus, nec mala diluat propitius; insuper cuncta, que apud nos aguntur, ad cumulum perditionis nostræ disponat offensus. Cum in quarta præcogitamus duram et asperam animæ nostræ, et corporis ab invicem disjunctionem, corporis sub terra fœdum et fætam commorationem, animæ pavendam atque tremendam ante Judicem repræsentationem, Cum in quinta horremus, apud nos, ignem ardorem, veræ rodentem, utrumque vero sine aliquo carentem: illum videlicet inextinguibilem, hunc autem immortalem. Cum in sexta depingimus in charta cordis, quæ sit illa beatitudo futura, quam tripliciter in futuro nos accepturos speramus, de qua legimus, quod *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (I Cor. ii, 9). Quæ sit, ut aliquid de ea vel superficietenus loquamur, potentia, quam habebimus in nobisipsis; que sapientia, quam in Deo; que benignitas, quam in concivibus nostris: primam a Patre, secundam a Filio, tertiam a Spiritu sancto: ut sit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv, 28). Has sex hydrias lapideas ministri usque ad summum implent aqua, cum his sex generibus fortium et stabilium meditationum plenum mentis cogitatus, aspirante divina gratia, timorem concipiunt.

XVII. Quibus etiam ministris, haustum de hydriæ ferentibus; gustans ille: sponsum ait bonum vinum servasse adhuc, 219: quia cogitationibus mentis, arbitrio discretionis, intimas suas revolutiones præsentantibus, approbans ipsa, quod jam respirant in amore, quæ prius suspirabant timore, Deumque laudans super spirituali bac in eis mutatione, affirmat ipsum suam eis, in novissimo, suavitatem et dulcedinem induisse. Sed longe aliter D agere videmus universitatem carnalium, qui primum quod secundum carnem, et secundum hoc sæculum dulcescit, sibi sumendum contendunt: et postmodum insensibiles damnabiliter effecti, quod poenaliter amarum est, percipiunt, percussi in posteriora, et opprobrio deturpati semipaterno (Psal. LXXVII, 66). Igitur omnis homo primum bonum vinum ponit: quia in reproborum stirpe, primus Enoch nascitur (Gen. iv, 17), qui se in temporalibus dedicantes, quod sonare videtur Enoch, cordis intentionem in terrenis desigunt; et manentem hic quærentes habere civitatem, futuram non inquirunt. Sed Sponsus animæ Deus bonum vinum servat usque adhuc, quia in electorum progenie Enoch septimus procedit (Gen. v, 18): pro eo quod ipso-

rum, non modo, sed in fine dedicatio erit (*Gen. v. 24*). Qui cum Deo ambulantes : ei scilicet, per omnia; in sua conversatione, consentientes, in carnarium non apparentem puritate; quia in sua eos Deus locat et ponit sanctitatem.

XVIII. Et si vultis recipere, usque adhuc servat vinum bonum, quia, cum dederis dilectis suis somnum, ecce haereditas Domini (*Psalm. cxxvi. 3*). Hoc vinum potabunt, et inebrabuntur charissimi Sponsi in nuptiis patriae celestis (*Cant. v. 1*), quando cœsantibus et istis que nunc in Ecclesia celebrantur per fidem: et istis, de quibus jam multa diximus, que in anima sunt, per internam puritatem, descendunt illæ, in quibus inebrabuntur illi beati convivæ, electos lóquor angelos et homines, ab überate domus Dei, et torrente voluptatis suæ potabit eos (*Psalm. xxxv. 9*), videntes eum facie ad faciem. Tunc similes ei erimus, quoniam ridebimus eum sicut est (*1 Joan. iii. 2*). Tunc disponet Dominus Jesus his, qui permanerunt cum eo, in temptationibus suis, sicut disposuit ei Pater suus regnum, ut edant et bibant, in nuptiis istis regis et nobilissimis, super ueniam suam in regno suo (*Luc. xxii. 29*). Tunc præcinctus se, faciens servos suos, quos invenerit vigilantes, discubere, et transiens ministrabit eis (*Luc. xii. 37*). Tunc aqua mutabitur in vinum: quia

A transibit homo in Deum. Ideo non minus verus quam pulcher ille cantus viri Deli; qui sic cecinit:

*Unda fluens, homo præteriens: ea mixta Lyædi;
Est Christo, Christi sanguine, juilletus homo.*

HILDEBERT. TURON. *De sacrif. missæ:*

Nam ubiunque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquile (*Luc. xvii. 37*). Et oratio est Filii ad Patrem, hunc habens modum: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ibi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi* (*Joan. xvii. 24*). Mutabitur etiam aqua nostra in vinum, mortalitas nostra in immortalitatem; hoc enim nostra ei continet fides, et exspectat spes, et charitas meretur. Et Pauli quidem supèr his testimonium verum est: quod tale est, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* (*1 Cor. xv. 53*). Plane in vinum mutabitur aqua: quia absorpta erit mors in victoria (*ibid., 54*). Usque tunc servat Sponsus Ecclesiae, Sponsus animæ, Sponsus quoque illius felicis et supernæ Sponsæ vinum bonum: tradens regnum Deo et Patri (*ibid., 24*); et ipsa inimica destruetur mors (*ibid., 26*), et erit Deus omnia in omnibus (*ibid., 28*): regnans in electis suis, benedictus, et superexaltatus per omnia secula. Amen.

LIBER DE ORDINE HABITU ET PROFESSIONE CANONICORUM ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

MAGISTRI ADAMI PRÆFATIO.

221 I. Reverendissimos dominos et Patres meos in Christi visceribus dilectissimos, vitæ venerabilis viros, abbates ordinis Præmonstratensis, qui hunc lecturum sunt librum, in hac præfatione alloquens; super temeritate juré me redargendum non disflitto, quod ante tam clares soli justitiae radios, vel momento aliquo apparere præsumo, cœca talpa, et subfodiens ego. Non tamén absque ingenti formidine procedo, et humiliiter ad eos petitionem dirigo, atque in hanc vocem exclamo: *Sustinete modicum quid insipientia mea, sed et supportate me* (*1 Cor. xi. 1*). Vas electionis apostolus Paulus non modo sapientibus, sed et insipientibus se assérer debitorem (*Rom. 1. 14*). Quod quidem eis plenæ, ac perseveranter debitum reddidit magis in eo quod ipsos importunos benignè et longanimenter, quam quia sustinuit eos imperitos, catholice, ac fideliter erudivit.

II. Magnus ille Doctor gentium in fide et veritate, quem implicitum tenuit sollicitudo omnium Ecclesiarum, non modo quiddam qulbusdam, sed omnia omnibus factus est, ut omnes faceret saluos (*1 Cor. ix. 22*). Non minoris in sanctitatis pondere fuit meriti perfectio illa, quam intentio ista. Sicut enim haec indefæcata puritatè enituit, sic et illa in supereminenti magnitudine apparuit. Omnia itaque omnibus fieri, ipsum summe perfectionis culmen scandere est. Præcolum et ille in ea obtinet locum, qui et erga alienam imperfectionem perseveranter se tenet perfectum. Hoc est ab ejus penitus stabilitate, quæ vinculum est perfectionis non moveri; qualémque, vel quantamcumque in alio eum contigerit imperfectionem intueri. Tales infatigabilius ad implendam legem Christi, quicunque fuerint, sublevante cum eis, illa, quæ non tam aliqua columnmodo, quam omnia sustinet onera, aliq[ue]

rum supportant persequentes quidem pro loco, et tempore, pro persona, et causa, culpam; sed fontes semper in omnibus naturam. Vos autem tales esse loci in quo estis positi, ut alii sitis praepositi, sublimitas monet. Et quidem quod tales sitis, meæ est humilitatis non discredere. An vero sitis, ad solum spectat interni judicij aequitatem ponderare. Sicut ad ejusdem censuram, judicare si tales non estis; et pietatem remunerare, si estis.

III. Sustinete igitur, o sapientes, insipientiam meam. Supportate, o fortes, debilitatem meam. Ea subit humilitatem meam destinare celsitudini vestrae, quod a me utcunque exaratum est. Sic, queso, indignemini, si quæ est, præsumptioni, ut **222** quæ sine dubio est, favescat dilectioni. Esto quod impeditus sermone, sed non vacuus dilectione. Certe dammodo ejus videat præsentiam, quæ edificat, temerariam non precipitat sententiam Sapiens in ejus absentia, quæ inflat (*I Cor. viii, 1*). Illam, ut scitis, charitatem; hanc autem scientiam Paulus appellat. Invitat itaque, ut hoc aggrediar, amor, sed vetat aggredi timor. Et ille, ut vobis potissimum placeam, a quibus præmoneri semper bonum est tuhi; et præmuiri, ne displiceam: et sane e contrario displiceam, quibus et instare modis omnibus debeo, et insistere ut placeam. Verum si non falsa est sententia Pauli, nec ipsum vestrum experimentum fallax, expulsio istius perfectio illius est.

IV. Nequæ enim nullus ei deesse poterit ausus, cum totum cor sincerus, et perfectæ charitatis vindicaverit affectus. Nam quod jam charitas non audit, Christus, et simplicitatis cordis idem confert ^{ea} ita, ut in se sit una: et veritatis testimonium conscientiae perhibet bonitas, ut de se sit secura: et tenacitatis glutivum fidei exhibet firmitas, ut de se perpetua sit. Sed audiantur verba sancti, et sapientis viri (**279**), non minus vera quam nitida, multo ante nos tempore prolata: nostro pariter silentio propter auctoritatem comprobanda, et in nostræ assertionis testimonium propter veritatem assumenda. *O amor præceps, rehemens, flagrans, impetuose!* qui præter te aliud cogitare non sinit: fastidis cetera, contemnis omnia præter te: te contentus. Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras. Totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilii judicative esse videtur, tritimpnas in temetipso, et redigis in captitatem. Ille igitur, Patres venerandi, in causa est, quod præsumptionem arbitratus non sum, etiam delicatis oius apponere paupertatis meæ, et coram vobis non silere, cum nesciam loqui.

V. In hoc autem libro Berniones quatuordecim sunt. Quem idcirco per sermones distinxii, et eorum sic quasi præsens allocutio legentium et illustrer intelleximus, et inflammat affectum: quatenus eorum nihilominus competens incisio, et fastidium auferat pigris, et desiderium conferat studiosis. Sed ut et

A et hoc inferam; non ideo vobis eum credidi destinandum, quod eum plurimum vobis, aut vestris estimarem necessarium: quin potius, quo in hoc meum erga vos probarem affectum. Accipite itaque a spirituali uteri vestri filio munus vobis transmissum: munus quidem, quod et sui pretii vilitas efficit parvum, mittentis tamen reddit charitas magnitudo. Vestram autem obnoxie pietatem obsecro, ut quod plus in magnitudine sni id apud me devotio delectat, eo minus in quantitate pretii illud apud vos estimatio coarctet; sed eadem a vobis intentione suscipiat, qua et a me destinatur. Hoc etiam nihilominus petitioni meæ volo superaddi, et cum opportunum vobis forte poteritis pro loco, et tempore, pro negotio, et causa otium furari, eosdem

B coram vobis sapienter faciatis diligenter recitari: si quod quicunque competenter in eis inveneritis dictum, approbetis; ubi quæ aliter in eis se habent, nullo modo non emendata relinquatis.

VI. Superaddi volo istud, ut tam vestris quam alienis abscondatis hos a sapientibus et prudentibus: et reveletis eos parvulus: ut et istis esse possim odor vitae in vitam, et illis odor mortis in morte. Sunt enim quam multi, in hoc quam maxime tempore, quorum os putredo contaminat, quam Salomon invidiam esse affirmat: qui offendunt verbo quibus et ille lapis est offensionis, et petra scandali, qui utrinque nescius est. Sed illis ipse est honor, quibus non inest livor. Quocirca, dum spiritualem ibi per elationis fastum invidi derogando incurruunt defectum, **223** ubi per humilitatis affectum benevoli approbando acquirent profectum, non mirum, si cum signatum Agnus aperit librum; et isti se modo gaudeant admissos, et illi vel sero se defleant exclusos.

VII. De ordine canonorum serino primus et secundus; de habitu canonorum ordinis Præmonstratensis tertius et quartus: ac de professione eorumdem decem reliqui tractant. Quia enim in eadem professione de regula Patris et advocatione nostri beati Augustini mentio fit, totam opòrtuit istam regulam exponi: quod profecto sine aliqua sententiaria prolixitate, congruo non potuit effectui mancipari. Unde quia in his tribus principaliis sermonum D istorum materia consistere deprehenditur, et eo quidem modo, quo ad nostros specialius, quam ad alios canonicos pertinere videtur, aliquis ex nostris hunc libro hunc titulum esse imponendum arbitratur: de ordine, habitu atque professione canonorum ordinis Præmonstratensis. Sed ut quid ista sic sigillatim exprimo? Hoc enim et ego habeo, quod ex me est in omnibus sine ulla exceptione, quæ ad eosdem sermones pertinent, solum quod vestrum examen habuerit ratum. In calce vero præfationis hujus finalis hæc meæ est instantia petitionis, ut eis coram vobis recitatis, ex susceptione vestra et alacritate, ex congratulatione et compassione, ex approbatione et favore mihi evidenter

detis intelligi, quæ et qualis, ac quanta in trans-
nitiendis, et revelandis vobis nonnullis aliis opini-
sculis, quæ ad parvitatem meam pertinere videntur,
spes in me, vel andacia possit, et debeat oriri.

A Orantem pro nobis venerabilem paternitatē ve-
stram sanam divina gratia, et incolumem custodiat,
et ad cœlestis patriæ felicitatem perducat. Amen.

DE ORDINE, HABITU ET PROFESSIONE CANONICORUM ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

SERMO PRIMUS

De debito quo astricti sunt canonici. De aignitate ordinis eorum. De terna rectitudine cogitationis. De tribus gradibus præcœ cogitationis, ex suggestione, delectatione et consensu.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Quanta sollicitudo sit red-
dendi voti. — 2. Ex quantitate accepti pensanda
quantitas debiti, quod ab ordine, habitu, profes-
sione accrescit. — 3. Ordo sublimat, habitus fi-
gurat, professio ligat. — 4. A sublimi professione
non discordat conversatio. — 5. Clericorum præ-
monachis prærogativa. — 6. Canonicus ab ety়no-
logia est regularis : cuius rectitudine erga Deum
et se ipsum expensa. 7. In canonico, quem re-
gularem et rectum esse oportet, damnata curvi-
tas, cuius mulier evangelica typum gessit. — 8.
Curva anima in mundorum spirituum bajula :
ejus triplex curvitas. — 9. Homo incurvat se-
ipsum, cum rectus creatus sit. — 10. Rectitudo
interior est triplex, prima memoriae : quam mo-
lestiūtibz cogitationibus ostium occludunt.
— 11. Triplex in Scripturis clausum ostium.
Unū le remedium petitur : primo terrenarum co-
gitationum sollicitudini. — 12. Deinde cogitatio-
nibus pravis et iniquis, quæ virulenta sugge-
stiōne consensum pelliciunt, ut animam occident.
— 13. Postremo cogitationum otiosarum et vagar-
rum phantasmatibus. — 224 14 Triplice cogi-
tationum rectitudini opponitur terna rectitudo,
memoriae, affectionis, intentionis. — 15. Ad eam
regulam tenendam parenthesis.

I. Solent, ut ipsi scitis, dilectissimi, qui veritatis
amatores sunt et filii, cura vehementi quam saepè
distendi, *cum illaqueatos verbis oris sui* (*Prov. vi, 2*)
spontanee se perspicunt, et aliquo vinculo pro-
missionis obligari. Quo enim puriore spiritu veri-
tatis rectitudinem amant, eo majore sollicitudine
falsitatis incurrire tortitudinem reformidant [*de-
derat verbum*]. Unde fit ut, vel nunquam, vel certe
raro, quibus se aliquando obligavere, promissa, in-
terveniente obliuionis tegmine, a cordis aspectibus
abscondant, et ea nihilonimus, pro posse, persolvere
intendant. Non solum secundum quid, sed et dili-
gentius interdum attendunt, qui et vivant, et
quantum polliciti sunt, quatenus profecto quanto,
quibusve sint obligati perpendant, tam ex ipsis vi-
delieet promittentium personis, quam ex magnitu-
dine quoque promissionis. Et quo quidem in hoc
attentius verae esse desiderant, eo nimur et
sollicitius, quod promiscere, reddere festinant.

B II. Nos autem, fratres, nos, inquam, constricti
sumus debito magno : utpote qui multum accepi-
mus, ac per hoc, et multum a nobis reddendum,
scire certissime debemus. Itaque multum redden-
dum, quia et multum accepimus. Scimus collatum
id per totum exigendum. Teste namque ipsa Veritate,
Cui multum datum est, multum exigetur ab eo (*Luc. xii, 48*). Sed nimis parum dixisse me video, id quod
accepimus, exigendum et reddendum asserens : *quia
cum usura debui addidisse*. Piger quippe, ac nequam a
Domino servus appellatus est, et ex ore censemur
proprio judicandus, qui id ei solum, quod accepit,
resignavit. Nec respuit quidem quod sumus est, *sed
in gaudium Domini sui non meretur servus introitum*
(*Math. xxv, 21*), si non donum de negotio reporta-
verit duplicatum. Quod autem magnum sit debitum
nostrum evident clamitare non cessant indicio
ordo noster, habitus et professio. Tria haec ; ho-
rum autem sublimior ordo, habitus vero evidenter,
fortior quoque professio est. En, quo Deo estis di-
cati, triplex insigne, quod cum magnum sit, et quidem
per omnem modum, magis quoque vos erga
plures efficit debitores. Si vero quinam illi sint
volis desideratis innotescere [*al. innotesci*], ipsi
sunt Deus, proximus, et vos ipsi. Redite ergo his
omnibus debita : existentes semper, et ubique, pro
posse ac nosse, et circa propriam salutem solliciti,
proximo compatientes, et Deo devoti. *Sic sobrie, et
juste, et pie viventes in hoc sacculo* (*Tit. ii, 12*), secure
poteritis cum corde puro, et conscientia bona, et
sive non sicta beatam spem *exspectare*, et *adventum
glorie magni Dei* (*ibid., 13*).

III. Et intuemini, si placet, dignitatem non me-
diocrem in ordine vestro ; et ipsam significationem
non inconvenientem in habitu ; vinculum vero quad-
dam forte, et in hac penitus vita insolubile, in
professione. Nam ordo sublimat, habitus figurat,
professio ligat. Et certe sic se habere omnia haec, ut
dicimus, aptissime, ni fallor, videbitis ; cum unius-
eiusque eorum trium innotuerit perfecte proprietas
vobis. Et primo quidem de ordine, secundo de ha-
bitu, novissime vero loquemur de professione.
Adestote praesentes mente, sicut estis et corpore. Et

gemino necesse est modo ut adsitis : mente levan-
tes cor in oratione pro nobis, et auribus intendentēs
nobis, quatenus pacatus, ac patesfactus piis oratio-
nibus vestris fons ille indeficiens, et purificato ab
eo ingenioī nostri vāsculo, quod vobis ad laudem
suam et cædificationem vestram ministerio lingue
propinuemus dignanter instilat ; auditui vestro dans
gaudium et lātitiam : sed et quod ipso largiente
dilectū sumus, infundat uti in vobis : id est per
agnitionem veri erudit intellectum, et per amorem
boni inflammet affectum. Tunc quippe non modicus
ex sermone nostro, tam vobis, qui auditis, quam
nobis, qui loquimur, provenit fructus : cum et vos
Parem illum tūmīnum, a quo omne datum optimū.
et omne donū perfectū descendit (Jac. 1, 7), ut ad
utilitatē vestram secreta nobis sapientiæ revelet,
vobis gratiam intelligenti administret, medullitus
exoratis : et nos omni abjecta vanitate elationis, ac
curiositate superstitionis, in locutione nostra suæ
laudis præconium, et vestre quærimus fructum
cædificationis.

IV. Magister gentium apostolus Paulus, sana,
more suo, ac catholica auditores suos instructione,
quodam loco, alloquens : *Obsecro vos, inquit, ego*
vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocazione,
225 *qua vocati estis (Ephes. iv, 1).* Exhortatio
utique catholica, ac salubris, et qualis talem tan-
tumque decuit doctorem proferre, et fideles oportuit
Ecclesiæ populos audire. Ambulare eos voluit
alacriter, non segniter stare : et ambulare digne
vocatione qua fuerant vocati. Ut a sublimitate
professionis, exercitium apud eos non discordet
conversationis. Qualiter vero digne ambulare vale-
rent, notum fecit, subdens : *Cum omni humilitate,*
et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem
in charitate : solliciti servare unitatem spiritus in
vinculo pacis (Ephes. iv, 2). Apte quidem ; ut dum
in presenti de virtute in virtutem ambulant, se in
futuro Deum deorum in Sion visuros (*Psalm. LXXXII*,
8), spe certa præsumerent. Hæc, fratres, accipite
specialiter dicta ad vos. Videte, quæse, vocationem
vestram, et ambulate digne in ea. Ad ordinem can-
onicum vocati estis, ipsumque coram multis testi-
bus professi. Ordo certe sublimis valde, et inter
universos, quibus sancta exaltatur et decoratur,
sanctificatur et regitur Ecclesia, ordines, magna
quodam dignitate presul gens. Hunc sua apostoli
conversatione consecrarunt, et ad sublime singu-
laris cuiusdam auctoritatis fastigium evixerunt.
Clerici sunt, qui ad hunc in Ecclesia ordinem pro-
moti sunt. Qui ipsis quoque in nonnullis subli-
miores sunt monachis, quantum ad auctoritatem,
qua præminent, potestatis.

V. Si dubitat aliquis super hoc, vel mussitat
propter hoc : nisi quia de clericis, clericus hoc
dico ? dubianti quoque, et mussitanti possem re-
spondere : *Vix bonus monachus bonum clericum*

A facit (280). Sed respondeat, si tamen necesse est,
et monachus pro nobis. Beati Hieronymi in exhib-
itoria ad Heliodorum epistola (281), haec verba
sunt : qui utique monachus suit. Absit autem, ut
quidquam de his sinistrum loquaniur, qui apostolo
rum gradui succedentes, Christi corpus ore susci-
piunt, per quos et nos Christiani sumus; qui claves
regni celorum habentes, quodammodo ante diem
judicii judicant; qui sponsam Domini sobria casti-
tate conservant. Idem ad eumudera : Clerici pascunt,
ego pascor. Illi altario deserviunt, mihi quasi insru-
ctuosa arbori securis ponitur ad radicem, si munus
ad altare non defero. Mihi ante presbyterum sedere
non licet ; illi, si peccavero, licet me tradere Satanae
in interitum carnis, ut spiritus salvis sit, in die
Dominii Iesu (I Cor. v, 5). Sed quanta præminent
dignitate, tanta necesse est, ut et præmineant
sanctitatem : ut id in merito sint, quod sunt in vo-
cabulo. Unde et idem in epistola ad Nepotum :
Clericus, qui seruit Ecclesiæ, interpretetur primo
vocabulum suum, et nominis definitione prolatæ,
naturæ esse quod dicitur. Si enim Ἐκκλησία Græce,
Latine sors appellatur, propterea vocant clerici,
quia de sorte sunt Domini, et quia Dominus ipse
idem clericorum est. Et quia vel ipse pars Domini
est, vel Dominum partem habet, talenti se exhibere
debet, ut ipse possideat Deum, et ipse possideatur
a Domino. Qui possidet Dominum, et cum propheta
dicit : Pars mea Dominus (Psal. xv, 5), nihil extra
Dominum habere potest. Quod si quidpiam aliud
præter Dominum habuerit, pars ejus non erit Do-
minus. Verbi gratia si aurum, si argentum, si
possessiones, si variam supellectilem : cum istis par-
tibus Dominus pars ejus fieri non dignatur.

VI. Usitato vero vocabulo, canonici appellantur,
ut esse se in vita rectitudine demonstrent. Nam
τὸν ἄρχοντα, ut scitis, Græce, Latine regulam sonat. Re-
gula vero recta dicit. Non solum autem, sed ad
eius etiam examen corrigitur quod distortum est.
Colligit, fratres, ex his, quod tria hæc exercere
incumbit vobis, qui canonici vocati estis. Cano-
nicos quippe regulares interpretamur. Et spectant
ad regulam hæc : rectam se exhibere; recte ducere,
suo, quod est distortum, examine deprehendere; et
deprehensem corrigere. Recti estote et vos, ut non
fustra sonare regulam ostendatis vocabulum ve-
strum. Alioquin dilectionem Dei non habetis in
vobis, nec eum fructuose laudare potestis. Nam si
eius amore agitis, legitis in Cantico amoris : *Recti*
dilexunt te (Cant. i, 3). Si vero de laude, vox
Psalmista est : *Rectos decet collaudatio (Psal. xxxii,*
1). Et hæc quidem duo specialiter pertinent ad
Deum : unum ad effectum, ad præconium alterum.
Quæ profecto sicut tibi esse non possunt, nisi
rectus fueris, ita nec alia duo, quæ pertinent ad
te ipsum. Illa quidem horum effectus sunt, hæc au-
tem fructus eorum. Si vero queris quenam hæc

(280) Vide S. August., epist. 76, ad Aurel.

(281) S. Hieronymi Gnomologia de clericorum prærogativa.

sint, ipsa sunt tranquillitas conscientiae, et gratia benedictionis divinæ. Conscientiae quietem oportet generatione præcedere rectitudinem. Oportet utique: nam rectis asserit sanctus David latitudam dñri: *Lux orta est justo, et rectis corde latitia* (Psal. xcvi, 11). Sententia hæc ejus vera est, quia ibi sincera est exultatio, ubi cordis est rectitudo. Et 228 quid aliud latitia ista, nisi quies est inen-
tis, in qua nimur eo suavius pausat, quo ei le-
tius in bono ac veraci testimonio, in omni se ve-
ritate providens applaudit conscientia, quæ non
modo latitia, sed et gloria est? Nam Pauli vox est:
Gloria nostra hoc est, testimonium conscientiae no- stræ, quod in simplicitate, et sinceritate, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo (II Cor. 1, 12). Latitia ergo est, ubi rectitudo; et ubi latitia, ibi et gloria: quæ gloria nec ipsa sine rectitudine esse valet. Nam sicut dicit Psalmista, quod *orta est rectis corde latitia* (Psal. xcvi, 11), sic et in victoria hæc ejus vox est:
Gloriamini omnes recti corde (Psal. xxxi, 11). Quid de gratia dicemus benedictionis? nūnquid ipsa adest, ubi rectitudo deest? Absit! Alioquin non diceret sanctus David quia *generatio rectorum benedicetur* (Psal. cl, 2). Igitur nec pure Deum amare, nec fructuose laudare, nec suaviter apud teipsum quiescere, nec secure aliquam benedictionem exspectare poteris, si rectus non fueris.

VII. Et quanam virtus hæc eximia, cuius ne tot tantaque conferantur bona, absentia in causa est? quis rectus, nisi qui regularis est? et ipse, ut jam diximus, canonicus est. Sed qui curvus, rectus non est. Nimirum, quia non bene convenient, nec in una sede morantur. Si igitur canonicus, et regularis: regularis vero qui rectus; sed nequaquam rectus, qui curvus est. Colligitur quoque eum curvum non esse, nec e converso, qui canonicus est. Hæc dicenti occurrit illa in Evangelio mulier curva, de qua legimus: quia *erat inclinata, nec poterat sursun aspicere* (Luc. xiii, 11), quam et ipse Dominus alligata asserit fuisse vineculo Satanae. Itaque primum alligata fuit, ut inclinaretur; et quia inclinata, sursum aspicere non potuit. Et quod attinent ista? quid, quod Satanae primum vinculo anima ligatur, ligata inclinatur; inclinata sursum aspicere non valens, sola imæ tuerit? Et quod istud vinculum est? quidquid autem illud sit, dubium nobis non debet esse quin malum sit. Nam quomodo non malum est, quod Satanae est? fortassis pravus et reprobus timor, et amor est. Utrobique quippe iniquus ligator: hinc acquirere gestiens, inde amittere formidans. In uno, a beno recedit abstractus; in altero ad malum accedit ille-
ctus. Nam timore contractus inert bonum dimittit: amore vero dilatatus carnali, malum admittit. Itaque illius cuspide percussus, mentis oculos a summis vocat: hujus quoque adustione inflammatus, ad imæ eos inclinat. Sicque dum et collum prebet sursum, et faciem imis, curvum se exhibet:

A ibi a cœlo vultum avertens, hic nihilominus sine cessatione terram intuens.

VIII. Et quid ad intuitum pertinet istum? forte cogitatio, affectio, intentio; tria hæc. Nam in anima curvitas ista. Sanctus quippe David, ubi supra nemoravinus, *rectis corde dicit oriri latitudam* (Psal. xcvi, 11); et ad gloriandum nihilominus rectos corde invitat. Itaque secundum animam curvum depingimus hominem, cum omissis coelestibus, illicite, quæ infima sunt, cogitat, diligit et appetit. Et sic anima curva effecta, maligni spiritus dorsum ejus insiliunt, prementes eam, et opprimentes; suamque magis, et magis, ad ima faciem inclinantes. Et gemebunda fortassis ad hæc spectat vox illorum, Iudibrii ad se factam vocem commemo-
rantium. Et dixerunt animæ nostræ: *Incurvare, ut transeamus* (Isai. li, 23). Igitur incurvatur per cogitatum, appetitum, affectum. Ex his autem tribus, curvitatis hujus de qua loquimur, affectus quidem causa; initium vero cogitatus, appetitus quoque finis est. Cum itaque te vides caduca incessanter, et carnalia, quorum illa ad mundiale gaudium, hæc vero ad corporale spectant oblectamentum, in mente revolvere, eaque mentis ad te complexibus, eis agglutinatum, fortiter astrin-
gere, vel certe, in ipso sanctitatis exercitio, manus tuas ab omni munere non excutere, curvum te esse non ambigas; et jam necesse, ut illam tibi vocem flebilem assumas, et dicas: *Miser factus sum, et curvatus* (Psal. xxxvi, 7).

C IX. Et cum talem te deprehendis, scito te non talem factum a Deo, sed a te ipso. Non enim talis ipse, et ad suam te creavit imaginem, et similitudinem ipse. Legimus in Psalmo quia *rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo* (Psal. xc, 16). Rectum creavit te, quia rectus est ipse. Rectum, inquam, creavit te, tu autem curvum fecisti te. Et hoc fortassis accedit quod Ecclesiastes dicit: *Hoc inveni, quia rectum fecit Deus hominem, et ipse se infinitis miscuit questionibus* (Eccli. vii, 30). Et sic rectum fecit eum mente, sicut et corpore. Nempe rectitudo istius rectitudinis illius exemplum et incitamentum est. Indecorum valde, ut corpore rectus, mente curvus sis. Corpore 227 hominem, et mente præferre pecus, quoddam monstrum est. Sic quod corpus ad ima inclinatur, pecorinum; ad summa vero dirigitur, humanum. Hinc et illa gentilis hominis vox est:

Pronaque cum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cælumque videre [ueri] Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

OVID. Metam., 1, 84.

Vide tu cœlum mente, ejusque ad sidera vultum erige: ut dum cogitatione, et aviditate in summis conversaris, rectum te esse comprobes. Sic te, in hac parte, regulæ assimilabis ut rite a canone canonicus, hoc est, a regula vocari possis regularis.

X. Porro rectum te facit rectitudo, et ipsa, ut jam breviter tetigimus, triple sit. Prima in cogi-

tatione, cuius in anima sedes memoria est. Statuat A ostium claudat. Claudit videlicet contra immoderatam sollicitudinum perturbationem, quæ universos miserabiliter carnales devastat: ipsa est diluvium, quod consumit omnem carnem.

Hoc denique ostium est, quod suscepti hospitio viri saneti, *introducto ad se Lot, clauserunt, et percussi cæcitate viri spureissimi, illud invenire non potuerunt* (Gen. xix, 10, 11). Et ecce magnum sacramentum, fratres mei. Per hoc ostium ingreditur, et egreditur, et bonum, et malum. Nam de corde, teste Domino, teste et ipsa infirmitate nostra, *exeu[n]t cogitationes malæ* (Matth. xv, 19). Misit quoque diabolus in cor Iudeæ, ut traduceret Dominum: quia sicut inmissiones per angelos malos (*Psal. lxxvii, 49*).

XI. Ecce triplex, in Scriptura sacra, locis assignavimus ostium vobis, et in singulis, quia clausum fuit, legitur. Noe includitur, Lot intromittitur, et oratus Patrem intrare perhibetur. De eo, quod primo loco pcamus, legitis, quia erat in area; de secundo, quia in domo: de tertio, quia in cubiculo. Sed loca haec, ut quid tam subtiliter notamus? sub una quippe significacione, singula hoc in loco accipere nolumus. Ad interne namque unumquodque restare volumus conscientiae secretum: sed absque præjudicio eorum, quibus non solum datum est profundius, sed et vacat profusius de eis sentire. Fatigant persæpe vite hujus negotia mentem, quæ dum multimoda erumpunt, et in illam se ingerunt, quae tumultuosis et procellosis eam hinc inde fluctibus, conguassare solent. Vidi cuncta quæ sub sole sunt, ait Ecclesiastes, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus (Eccle. i, 14). Atque de homine his occupato hisque detento, ac distento, qualem sententiam protulit? *Cuncti dies ejus doloribus, et arru[n]nis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit* (Eccle. ii, 25). Hinc mentem dissipatam, et dilaceratam concutit timer, pungit dolor, cura distendit, suspicio pernitr. Magno sibi oneri ipsa mens est, semetipsam vix portare valens, et nusquam apud se requiem inveniens, non est quo fugiat a se, et ubi se ponat ad quietem omnino non habet. Premitur, et opprimitur: et inde hoc, quia supra vires oneratur. Emergere oppressa non valet, quia qua oneratur, deponere nolem sufficiens non est. Huic autem cogitationi, cum tot modis [al., hinc autem cogitatio cum tot notibus] impetuosa [al., huic cogitationi cura occupationum impetuosa], et tumultuosa se ingerens strep[er]t sancto Noe intra arcem inclusa, et ipse, et perfectus quilibet intra arcem pausans, conscientiae suæ non minus necessarium, quam salutre existimat [decerat verbum]: ut deforis Dominus

A ostium claudat. Claudit videlicet contra immoderatam sollicitudinum perturbationem, quæ universos miserabiliter carnales devastat: ipsa est diluvium, quod consumit omnem carnem.

XII. Est quædam alia cogitatio, quæ menti valde nociva est, et supra modum periculosa: longe ista de qua modo tractavimus nocivior et periculosior. Illa quippe per occupationem sollicitat, hæc vero per iniquitatem inquinat, illa per curam animam affligit, hæc vero per culpam polluit. Ista est quam serpens ille antiquus virulento suggestionis suæ surro in anima multoties format, ipsu[m] quoque paradisum ingredi præsumens, et falsis ad esum interdictum promissionibus, mulierem fallax ipse incitans. Nec mirum. *Mendax* quippe ab initio erat, et in veritate non stetit (Joan. viii, 44). Nec loqui aliud quam mendacium potest, idque ex propriis loquitur; quia mendax est, et pater eius. Infundit prostitutor ille spureissimus animæ semen suggestionis pollutum et vinosum; eique mediante conceptu criminoso (qui consensus est) sterilem consert secunditatem. Ad hoc pertinere arbitror, quod in onere inimicorum Austri, dicit Isaïas: *In terra tribulationis, et angustie leana, et leo: ex eis vipera, et regulus volans* (Isai. xxx, 6). Quid hæc terra tribulationis, et angustie, 228 nisi anima prava, mansio, et habitaculum afflictionis et iniquitatis? in hac, diabolus sugerens, et peccatrix conscientia ejus suggestionibus acquiescens. Quia iste leo: hæc autem leæna, et vipera quæ ex istis: quia ex suggestione hostis, et consensu mentis, perpetratio procedit iniquitatis. Quæ profecto iniq[ue]itas quo delectabilis perpetratur, eo et celerius reiteratur. Jam talen animam exprobatio illa prophetica, tangit quæ talis est: *Quam vilis facta es, nimis iterans vias tuas!* (Jer. ii, 35.) Cetero vero reiterata, vertitur in consuetudinem; et sic usque ad multorum notitiam perlingit. *Jam fetet, quadrupanus enim est* (Joan. xi, 59). Et quis fetor iste, nisi infamia est? Hæc est regulus, de qua dicitur quod volat, quasi quibusdam perniciibus fame penitus, quia ipsis, qui longe positi sunt, versa in consuetudinem iniquitas, innoscit. Hinc rursum propheta in onere Phitisthiū, *de radice colubri*, dicit, *egressurum regulum, et semen ejus absorpturum volucrem* (Isai. xiv, 29). Serpens antiquus coluber est tortuosus, et radix ejus pestifera suggestio est. Regulus autem, animi motus; semen illius, actus malus; volucris vero, anima puritate levis, et contemplatione sublimis. De radice itaque colubri adhuc bodie egreditur regulus, et semen ejus absorbet volucrem, dum per suggestionem diaboli contutitur animus, et animam illicitum perimit opus. Quia peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem (Jac. i, 18). Sic halitus Bchemoth prunas ardore facit (Job xli, 12). Quid enim septem spiritibus dominum mentis ingressus, nihil in ea, nisi quod proditio[n]is est, operatur (Matth. xii, 45). Et qui septem spiritus isti? Utique superbia animam

inflans, invidia dilanians, iracundia dividens, avara constringens, avaritia dispèrgens, guia dehonesta, luxuria conculeans, et in lutum penitus redigens. Et hi fortassis spurcissimi illi viri sunt: qui Lot faciunt vim vehementissime (*Gen. xix, 9, 10*). Necesse igitur ut manum suam mittant, quos idem suscepit hospitio, eumque intus trabant ad se. Hi sunt visitationes interne, quæ venient, ut consolentur nos, et veniunt hospitari, non morari. Necesse nihilominus ut ostium claudant, ne ad eum, ad quem ingressi sunt ullus patere introitus possit.

XIII. Quædam adhuc cogitatio est, quæ anima viri perfecti valde solet esse molesta, et eo sepe molestior est, quo ad plenum emendari non potest. Illa vero, de qua modo egimus, etsi major damnationis occasio est, tamen iugis adeo, atque frequens in mente non est. Hæc autem vix aliquando cessat: quia, cum sit silentium in cœlo, ei non datur nisi diuidia hora. Et quid dico dimidia, cum quasi dimidia fieri dicatur? Sic enim legitis: *Factum est silentium in cœlo, quasi dimidia hora* (*Apoc. viii, 1*). In lubrico nens nostra semper est, infirma ad statum, prompta ad lapsum. Nunc foris, nunc intus vagatur *garrula*, et *vaga* (*P. ov. vii, 10*); nec valens in domo quiescere pedibus suis, discurrat per innumera: alienata, et elongata a se, sibique absens effecta. Multitudo locorum inclinat eam, per quæ frustatum communista, ad se raro valet recolligi; multo autem rarius, cum forte recolligi contigerit, apud se intus morari. Cum autem inanitas hæc cogitationum inutilium irrumpere nititur, in penetralia cordis, sicut vihi plebs indigne, ac præsumptuose se ingerens, et inferens in thalamum divitis, tu statim claude ostium, ut exclusis vulgaribus turbis, ores Patrem tuum (*Matt. vi, 6*). O quam iugi sumus experientia edocti, quod populares hæc Synagogæ duris tumultuosi strepitus sui scopolis hebetant aciem mentis, ut absque sollicitudine, et labore ingenti, abigere non possit *Abraham volucres super cadavera descendentes!* (*Gen. xv, 11*.)

XIV. Et hæc triplex est memoriae tortitudo, quam ad veram absque grandi sudore rectitudinem redigere non vales. Prima ad cogitationem pertinet onerosam, secunda ad malitiosam, tertia ad otiosam. Prima ad negotium mundi, secunda ad morbum diaboli, tertia ad morbum animi. In cogitatione prima, cura: in secunda, culpa; in tertia, phantasma. Cura per sollicitudinem pungens; culpa per iniquitatem mordens; phantasma per vanitatem irruens. Prima sollicitat, secunda contaminat, tertia inquietat. Primam sollicitudo format occupationis; secundam seminarium hostis; tertiam partus cordis. Tu autem ut primam ad rectitudinem redigas, oportet quatenus eam pro loco, et tempore modifiques; ut secundam, quatenus eam semper, et ubique refutes; ut vero tertiam, pro posse restringas. Modifiques per discretionem, refutes

A per sanctitatem, restringas per maturitatem. Et haec prima est, quam acquirere debes, rectitudo, quæ in memoria est; secunda erit in affectione, tertia in interna intentione. Sed de natura nos modo loqui permittit tam angustia temporis, 229 quam prolixitas hujus, qui finiri exposcit, sermonis.

XV. Cras quoque, si sua nobis Dominus pietate otium indulserit, quod ad laudem suam, et ædificationem vestram, sentire nobis dederit, audietis. Reparati igitur interim per silentium præmissa tunc oratione, et meditatione convenientius, ut epulis nos, pro more, spiritualibus reticiamus. In fine vero sermonis, una mecum vos esse admonitos volo, non posse vos esse regulares, quod non dubitatur sonare nomen vestrum, nisi rectitudinem teneatis: cum B et a regula regularis dicatur, et ex eo, quod recta sit, regula vocetur. Nos autem mentis diximus referendam rectitudinem ad cogitationem, ad affectionem, ad intentionem: ut sit videlicet cogitatio firma, affectio munda, intentio pura. O robur in cogitatu, munidit in affectu, poritas in appetitu! Ecce triplex insigne, quo recta sit anima tua: quod, quo plenius ac perfectius habueris, eo verius et sincerius, quod ore humano diceris, in illius interni inspectoris oculis eris. Sed de rectitudine, quæ in cogitatione habenda est, aliqua diximus. De illa vero quæ in intentione, vel affectione, dicere ad præsens supersemus. Hoc idecirco diximus, quatenus pro eo, quod materia pendet, memoria vigilet, ut ubi modo terminamus, ibi die crastina, inspirante Deo ordiamur. Cui sit honor, et gloria in sæcula. Amen.

SERMO II.

De trina rectitudine affectionis, et vitiis oppositis, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbæ vita. De triplici rectitudine intentionis, et de modestia exterioris conversationis nos. rw.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Homo dignitatis sue menor judicat hæc inferiora amore suo indigna. — 2. Qualiter se homo erga Deum, se ipsum, mundum habeat. — 3. Mundus diligitur (quod a Spiritu sancto vetatur) cum quis appetit quod caro suave, oculus delectabile, animus dietat sublime. — 4. Per concepcionem carnis prosternuntur luxuriosi; per oculorum, egrediuntur curiosi; per superbiam vitæ, eriguntur præsumptuosi. — 5. Ea est curvitas animæ, a qua atque stut canonici tripli proposito remedio. — 6. Rex Amorræorum Og de Basan, typus voluptuariorum; definitio concupiscentia expensa. — 7. Rex Secon Amorræorum interpretatur tentatio oculorum, in subligenis duobus regibus Amorræis, id est, duplice concepcione; cavenda superbæ, insidiants etiam bonis operibus ut pereant: cui Amarias rex Iuda præluisit invalescens super Edom. — 8. Triplices medium acquirendæ affectionis rectæ: et triplices intentionis rectæ, qua venia, gratia, gloria comparatur. — 9. Regulae officium præterquam in se recta sit, et recte ducit: ut vir justus, et religiosus in cogitatione, affectione, intentione rectus sit: ac in exteriori conversatione oris atque operis sit circumspectus. — 10. In recta ordinatione sui et proximi consistit summa religionis. Qualis erga singulos habenda. — 11. Commendata exterior morum honestas. — 12. Concinna anacephalosis, qua singula singulis distributa.

I. Quanto profundiæ, fratres charissimi, purificato

plene mentis oculo, in quantum in præsentis vitæ exigitate possibile est, suam hominum dignitatem considerat, tanto magis necesse est, ut quidquid in hoc mundo, de hoc mundo, conspicit, internis eius obtutibus vilescat. Suffragatur vero ei nuntium, ac per omnem medium inspecta diligenter ac ardenter desiderata, sei, ad quem fruendum conditus fuit, beata et beatificans visio Conditoris. Quid istis infimis tanto incombis affectu, miser homo? cur eis tanto pere inhæres eur eis tam tenaciter agglutinaris? statu es, et stulto labore consumeris (*Exod. xviii, 18*): ac unde gloriari, inde erubescere deberes, et confundaris. Tu ipse longe eis quiddam dignus et sublimius es, et ad quoddam eis per omnia melius et pretiosius conditus es. Dedecus tibi quam maximum est, te illis per amorem subjicere, que ideo nichilominus te indigna sunt [*al.*, nullo modo te digna sunt], quia tam natura quam pretio longe te inferiora sunt. Sic nec minus perniciosum tibi, atque damnosum, haec ne dicam pro illo, sed et cum illo in affectu tuo admittere, qui ab æterno est, et tibi dedit ut esse accipere ab illo, et in æternum ut beate esse accipere in illo [*al.*, qui tibi, ut ab æterno est, dedit ut esse acciperes ab illo et in æternum ut beate esse perciperes in illo]. Adde etiam hic quod cum vilia sunt, et te penitus indigna: in tantum instabilita, ac pene nulla sunt, ut nec tunc aliquid sint, cum supra modum sublime ac præcellens quid esse videntur.

II. Collige itaque, o homo, quantum miser, et misérabilis, pauper, et cæcus, et nudus es (*Apoc. iii, 17*). Collige, inquam, præ oculis tibi, mundum, te ipsum, Deum, tria haec. Deflecte mentis tuae intuitum ad ea quæ subtus te sunt erige ad ea quæ supra te sunt. Ibi mundana, **230** hic autem tibi patet, divina. Inspice et teipsum: superiorum mundo, inferiorem autem Deo: et perpende hinc ex consideratione tui; hinc autem ex contemplatione Dei tui, quid de universis possis, vel dehebas judicare, quæ sunt mundi. En tibi mundus in imo, Deus in summo tu autem in medio es. Stude in his singulis cum metu et tremore utilitatem tuam operari. Mundo uti, Deo frui: capere illum in hymno divino: non capi ab illo in somno tuo. Ad necessitatem denique temporalem inniti illi: ad felicitatem vero perennem, suspirare isti. Ille igitur a te possidens, non tu ab illo tenendus: quia et ipse assumi debet a te ad usum, non ei tu agglutinari ad effectum. Amore quippe tuo indignus est; temporali tamen indigentiae tuae necessarius est.

III. Hinc exhortatio illa salubris: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt* (*Joan. ii, 15*). Videbatur, ni fallor, ei, quod magnum sibi electi discipuli dedecus, et ignominiam inferrent, si sibi in affectu assumerent: quamvis sibi in aliquibus utile scirent, ubi longe se inferius [*al.*, quod si sibi in aliquibus utile scirent, tamen longe se inferius] tam natura, quam pretio non ignorarent. Ne mundum diligamus admonuit, et causam subiunxit: quia om-

A ne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitae (*Joan. ii, 16*). Non debet quid supprimi, quod voluit interponi. Est autem istud: *Si quis diligit mundum, non est charitas Dei in ito* (*Joan. ii, 15*). Tria quedam in mundo esse assernit, in quibus affectionis fortassis curvitas consistit, de cuius rectitudine nos hodie tractatores promisimus: unde et ista prælibavimus. Ad affectionem vero pertinent amor, desiderium et voluntas: tria haec. Amor quidem incendit, desiderium trahit, voluntas impellit. In una tamen affectione solent esse, sive cum aliquod vel eligitur ut bonum: vel ut malum reprobatur. Et curva nimis est affectio tua, vel cum amas experiri quod caro sentit suave, vel cum desideras adipisci quod oculus indicat delectabile; vel cum tibi vis conferri quod superbia præsumit sublime. Singula namque haec in uno sunt, ideoque affectio ea non amplectetur, nisi ad ea inclinetur. Porro inclinari, incurvari est. Et considerate ordinem hujus triplicis mali. Nam aliquo sine ordine plerunque non sunt, etiam quæ suo modo ordinata non sunt. Primo concupiscentia carnis; secundo concupiscentia oculorum; tertio superbia vite. Primum quippe, quæ in mundo sunt, uno quæ mundi sunt, quorū mundi [*al.* cuius mundi] princeps diabolus est, eadūt subitus se; secundo exeunt extra se; tertio vero scandunt supra se. Sed semper, atque ubique criminose, ac dannosæ: nunc culpa inquinati, ac proinde poena affligen-di. Non me putes hoc loco facere mentionem de fructuoso electorum easu, exitu et ascensu.

C **D** IV. Itaque reprobi prosternuntur, egrediuntur, eriguntur. Horum autem trium causa sunt: voluptas, curiositas, vanitas; tria haec. Nam voluptas prostratos, curiositas egressos, vanitas reddit erectos. Et ab concupiscentiam carnis pertinet voluptas; curiositas ad concupiscentiam oculorum; vanitas ad superbianam vitam. Primo carni sue subduntur post concupiscentias suas enantes, et obedientes sibi illicite; non prohibentes cor suum, quin omni voluptate fruuntur: *coronantes se rosis, antequam marcescant, nullum valentes esse pratum, quoa non transeat luxuria sua* (*Sap. ii, 8*); nec sinentes ut prætereat eos flos temporis. Secundo vero egreditur apud eos Diana, ut videat, nec ut videat viros, sed mulieres (*Gen. xxxiv, 1*). Discurrent hue et illuc per plateas civitatis Babylonicæ, queritantes ditare inopiam suam in egenis copiis atrii hujus, quod foris est: quodque in Apocalypsi jubetur Joannes *non metiri, sed potius foras ejicere* (*Apoc. xi, 2*), cum jaxi foris sit. Et haec agentes, magis aporiantur quam ditantur: esurientes semper, et sitiientes, invententes in fassis ac fallicibus hujus vitae bonis, unde appetitum suum, et minus satient, et magis irritent. Cum autem sic fuerint isti peccatores, abundantes in sæculo, et obtinuerint divitias (*Psal. lxxii, 12*), tenet eos superbia, operti sunt iniquitate, et impietate sua (*Psal. lxxii, 6*), cogitantes et loquentes nequitiam (*ibid., 8*): ponentes in cælum os suum (*ibid., 9*): ruinosam illam

ædificantes civitatem, cuius volunt pertingere culmen ad cœlos (*Gcn. xi.*, 4). Vocant nomina sua in terris suis, *amantes primos recubitus in canis, et primas cathedras in synagogis, et vocari ab hominibus Rabbi* (*Matth. xxiii.*, 6, 7). Sed hac de illis.

V. Vos, fratres, ne inclinetis affectionem vestram ad hæc, qui canonici estis; ne omisso rectitudine sua, curva sit, et vos consequenter digne vocari regulares non possitis, si recti non estis. Est itaque iste inordinatus ordo conversationis reproborum: quia primo polluantur, secundo extrahuntur, tertio elevantur; voluptuosi, curiosi, inflati. Et hoc ordine per criminalem conversationem ad gehennalem **231** eos tendere damnationem, in Evangelio Deus innotuit, qui superliam eorum, qui dominicam contempserunt adire cœnam, sic excusationem ad memoriam revocavit: ut affirmaret primum dixisse, quod uxorem duxit; secundum, quod quinque juga bonum emit: tertium vero, quod villam emit. Itaque in eo non est charitas Patris, qui diligit mundum: in quo quidquid est, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, et superbìa vitæ (*I Joan. ii.*, 15, 16). Nec isti, de quibus modo tetigimus, digni fuerunt cœnam illam magnam gustare; sed affectio yestra brachio complectatur amoris, primum mortificationem carnis; secundo, contemptum mundi: tertio, ima humilitatis. Mortificat homo Dei membræ sua, qua sunt super terram (*Col. iii.*, 5). Carnem suam crucifigit cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v.*, 24), ne nimia sibi sit famelicitas cum corpore suo, nec præstet anime sue concupiscentiam suam, ne faciat eam gaudium inimicis suis (*Ecccli. xviii.*, 31). Claudat post hæc oculos suos ad omnia que arrident in mundo isto. Sustollatur super altitudinem terræ, humili quadam superbìa universa judicet infima, que terreni depunt exulta, et omnia arbitretur, ut stercora (*Phil. iii.*, 8), quæ pro summis illi deliciis habent. Et hæc deinceps sit vox ejus: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus* (*I Tim. vi.*, 8). Memoriaber teneat, quia qui volunt divites fieri, incident in desideria multa, inutilia, nociva; quæ mergunt iominem in interitum (*ibid.*, 9). Et illud: *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes, inscruerunt se doloribus multis* (*I Tim. vi.*, 10).

VI. In his duobus exercitiis sanctitatis, illos expugnans reges potentes, quos Psalmista reges appellat magnos et fortes. Ipsi sunt Og, et Seon: duo reges Amorrahorum. Amaricantes diemunt Amorrahæ. Amarum certe quidquid vel caro voluptuosum, vel curiosum suggerit mundus. Audi quid Sapiens sentiat super hoc: *Favus distillans labia meretricis, et uitidius oleo guttur ejus: novissima autem ejus amara, quasi absinthium* (*Prov. v.*, 5, 4). Salomonis sententia est, instrumentis nos ad quem finem tendat, quod in anima prava [*al. pravum*] vel de carne, per mollitiem, delectat; vel mundus amœnum per speciem repræsentat; nam meretrix hæc ipsa est concupiscentia carnis, ipsa est, et concu-

A picecentia oculorum; utrobiisque, si quam [al. si quam potest] animam ad prostitutionem trahit; ibi eam per voluptatem polluens; hic autem per curiositatem dispergens. Melle fluant labia ejus, nitet ut oœum guttur ejus: quia dulce putatur quod suggerit, et decorum. Verum saporem habent absinthii novissima ejus: quia Amorrahorum sunt reges, Seon, et Og de Basan. Et animam, quam ne ad Deum pertingere possit, voluptas carnalis concludit, et conclusam confundit. Dicunt quippe quod definitio concupiscentiæ est, appetitus naturalem ordinem transgrediens, et mensuram transcendens. In eo quod animam ad id appetendum trahit, quod ei appetere non licet, transgrediens ordinem, confundit: in eo vero quod ad appetendum aliter, quam appetere debet, instigat, transcendens mensuram, concludit. Item quid magis quam turpitudo, cum fuerit vel in voluntate concepta, vel in opere consummata, animam et concludit, ne sit libera; et confundit, ne sit secura?

VII. Seon vero interpretari asserunt *tentationem colorum*. Et unde hoc quod de mundo tentamus, nisi quia coloratum intuemur? Nequaquam enim nobis in tantum placeret, si semper nobis qui est in se, plene pateret. Nunc vero speciosus quidam in eo color exterioris appareat, dumque stolidum desigimus intuitum in id quod in eo exterioris fulget, sit nimirum, ut non possimus reprehendere quod in eo interior sordet. Mortifica igitur carnem, contempe mundum, et victus est Og de Basan, victus est rex Seon. Sej cave elationem in hac magnâ Victoria tua, ne forte, quod abs te, expugnet te victoria, quem precedens non potuit vincere pugna. Magnæ virtutis Eleazar filius Saura fuit, sed non nisi postquam vicis, vinci potuit (*I Mach. vi.*, 43, 46). Denique, in eo quod prostravit, in eo et ipse prostratus est. Idecirco postquam subegeris carnem, postquam et abjeceris mundum, superest ut superbìa in te comprimas tumorem, quatenus te non extollat superbìa vitæ, quem sibi nec luxuria, nec avaritia potuit subjungare. Mandavit (ut in quarto libro Regum legimus) quandam Joas rex Israel Amasæ regi Iuda quiddam, quod ad hæc pertinet, de quibus modo agimus, et mandavit ei sic: *Percutiens invalidisti super Edom, et subleverit te cor tuum. Contentus esto gloria tua, et sede in domo tua* (*IV Reg. xiv.*, 10). Vel sieut in secundo libro Paral' pomenon haletur: *Dixisti: Percussi Edom, et idcirco erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua* (*II Paral. xxv.*, 19). Quis percussit Edom, et percutiens invaliduit super eum, nisi qui terrenum hoc corpus **232** per continentiam devicit, et quidquid in terra temporalis indigentia assumit ad usum, ab auctoritate penitus removens, mentis despacta calcavit? nam Edom, uti aiunt, terrenum sonat. Sed caveat is, ne sublevet cor suum, nec erigatur in superbiam. Magis autem sedeat in domo sua, humiliet se in mente sua: ut quanto magnus est, humiliet se in omnibus. Ad hæc quoque ea per-

ment, quæ a quodam in hunc modum dicta sunt : A
Tum bene pugnabis, cum cuncta subacta pu-
[tabis :

Quæ post infestat, vincenda superbia, restat.

Hæc nisi vincatur, promissa corona negatur.

psa itaque et bona opera nostra Deo reddat accepta, atque commendet humilitas; ut ipsum esse cientes, qui operatur in nobis, et velle, et perficere bona voluntate (Phil. ii, 13), supplici confessione dicamus ei : *Omnia opera nostra operatus es in nobis* (Isai. xxv, 12), et illud Apostoli : *Non sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis : sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. ii, 5).

VIII. Est itaque vera hæc rectitudine in affectione, perfectum desiderium, et amor in voluntate nostra : primum mortificandi carnem; secundo contemnendi mundum; tertio humiliiter in omnibus sentiendo le nobis. Sed considerandum nobis non solum quid, sed et qualiter agamus. Idcirco vide, ne intentio tua curva sit; et cum recta fuerit affectio tua, nihil amplectaris, nisi quod bonum est, nec aliquid quoque admittas in intentione, nisi quod parum est. Alioquin fructuosum tibi non est. Ut autem recta intentio tua sit, omnium eorum, quæ revolvit in cogitatione, quæ amplecteris in affectione, Deum solum et expertas inspectorem, et exspectes remuneratorem. Non in eis ad alicujus respicias manum; non ad obsequium, non ad favorem humum. Ipse tibi causa, ipse tibi sit finis. Ipse namque solum remunerat hoc, quod esse [al. munera] consuevit hæc, quæ esse] propter se viderit. Execute itaque manus tuas non solum ab aliquo, sed et ab omni munere, si ab eo cupis remunerari. Sit in intentione tua rectitudine; et ipsa triplex. Primo, stude ut quidquid vel cogitando amas, vel amando cogitas, ad hunc finem referas, quatenus ab universis contagis tuis, tam corporalibus, quam spiritualibus, penitentia vera, confessione pura, satisfactione digna emenderis. Secundo vero ut his, quæ ad exercitium pertinent religionis, et sinceris coram Deo in mente affectibus, et piis in conversatione coram proximo operibus orneris. Tertio quoque, ut finem post vitam bonam nactus securum, sine fine beatorum civium societate, atque beata Conditoris tui visione perfrui merearis. Sic recta erit intentio tua, ad hæc referens omnia tua, ut acquiras veniam, gratiam, gloriam : veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Veniam, qua tuis, quæ commisisti delictis, emunderis ; gratiam, qua donis spiritualibus diteris : gloriam, qua in supernis sine fine gaudiis remunereris.

IX. Considera post hæc, quia non solum recta regula est, sed et recte dicit, quia recta est. Tu autem cum talis in cogitatione, in affectione, et intentione existis, quomodo non rectam viam post te venientibus sternis? *Semita justi recta est*, ait quidam, *rectus callis justi ad ambulandum* (Isai. xxvi, 7). Qui igitur justus est, ejus callis rectus est. Nam

Deus dicit : *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris* (Joan. viii, 12). Unde hoc? Nonne quia ipse lux est? hinc et præmisit : *Ego sum lux mundi* (Ibid.). Quam Felix, qui non sibi soli vivit, sed et aliis, rectus ipse in cunctis, pro posse, motibus incendens, et recte nihilominus alios ducens : sanctis illis animalibus in hoc se similem ostendit, de quibus legimus : *quia similitudo eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum* (Ezech. i, 13). Sicque uti carbo ardore succensus est, in eo, quod in seipso rectus existit : uti lampada vero lumen ministrat, in eo, quod recte alios dicit. Hinc præcursor Domini *lucerna dictus est ardens, et luctans* (Joan. v, 23) : propter hoc geminum, ut arbitratur, quo pollebat, bonum. Ardor est in cogitatione, B in affectione, in intentione : lux vero in eo, quo eum ostendit esse hoc modo, in exteriori conversatione. Nam necesse, ut exterius demonstres, hoc tibi inesse, quo de eis dubitare non possint, qui in faciem vident. Quomodo, inquis, hoc faciam? audi quo modo mihi videtur quod hoc facere possis. Curabis primo custodire os tuum, ut *non delinquas in lingua tua*. *Pores ostium circumstantiae labitis tuis* : ostium, inquam, non murum. Cavens non modo proferre, quod reticendum est, sed et reticere, quod proferendum est. *In causa tua loqueris vix*; et cum bis interrogatus fueris, habeat initium responsio tua (Eccli. xxxii, 10, 11). Sollicitus eris, ut breviter dicam, quatenus manus tua sit super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato (Eccli. v 14). Sed pro loco, et tempore; pro negotio, et causa aperias labia tua, ne 233 reus tenearis pro stulto silentio : quo supprimitur spiritualis, quæ ædificationi potuit et debuit esse locutio. Sic custodiens sollicite rectitudinem in ore, non minori sollicitudine custodi eam in opere. Custodi autem sic. Primo nihil agas, quo te ipsum polluas. Secundo vero, quo proximo tuo noceas. In uno flagitium, in altero quoque facinus est. Cura cum omni diligentia neminem laedere : ab omni te ipsum renoxia continere.

X. In his duabus exercitiis, tota consistit summa religionis. Dicit namque apostolus Jacobus, *religionem mundam, et immaculatam apud Deum, et Patrem hanc esse: visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum et immaculatum se custodire ab hoc saculo* (Jac. 1, 27). Tota, inquam, consistit summa religionis in his, sed si duo addideris, singula singulis. Unum autem est, ut omni te cures honestate ornare; omne, quod te dehonestat, studens evitare. Alterum est, ut proximo, a quo abhorres, quidquam noxiū inferre non contendas; sed pro posse tuo, omne quod prodest, conferre. His duabus intendit in seipso, et illis duobus in proximo tuo; nec jam incurres in opere tuo peccatum, perpetrans, quod malum est; nec delictum, declinans quod bonum est. Sic rectum erit opus tuum, dum in eo tam erga te, quam erga proximum tuum, et omittis quod obest, et quod prodest, admittis; sed insiste

inter haec, ut talem te exhibeas in corpore, ut juste a quoquam de alienius levitatis vito notari penitus non possis. Sapiens, juxta quod Apostolus hortatur, *providet bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (*II Cor. viii.*, 21). Addidit quoque omnibus, eos tales esse desiderans, ut impedimento nulli esse possint. Unde et Pater noster in Regula, quam professi sumus, admonet nos, ut in *incessu, statu, et in omnibus motibus nostris, nihil sat, quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod nostram deceat sanctitatem* (*Augustinus in Reg.*). Vir quippe vercundus, et modestus, intuentum debet oculos revereri, et motus omnium membrorum corporis sui, maturitatis franco sub disciplinae rigore colibere, ut a nullo jure possit reprehendi.

XI. Semper igitur, et ubique ad instar ecclœsum, qua in visione ostensa sunt Ezechielii, animalium (*Ezech. i.*, 12), coram se ambulans, et singulis motibus suis oculum providentiae proponens, scrupulose consideret in omni loco, et tempore, qualis in utroque homine esse debeat: loquens, vel tacens, sedens, vel tacens, stans, vel ambulans, orans, vel legens, docens, vel discens, gaudens, vel dolens, blandiens, vel deterrens; qualiter denique in aliquo corporis sui motu, se debeat exhibere, ut ex hac, quam exterius ostendit, maturitate, quod intrinsecus mens ejus sit in stabilitate, et gravitate, possit apparere. Ut enim beatus Ambrosius in primo libro (*lib. i.*) de Officiis scribit: *Habitus mentis ex corporis statu cernitur*. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jaetantior, aut turpior, aut gravior, et constantior, et purior, et maturior aestimatur. Itaque vox quedam est animi corporis motus. Contigit quam serpe, ut hi, qui exteriorem hanc levitatem corrigerem superbe contemnunt, omni interioris gravitatis fundamento carentes, aperte multoties in horribiles turpitudines ruant. Salomonis quoque in parabolis suis verba sunt: *primo vitium mordaciter notandis, quod tales dehonestat; et deinde quæ eorum poena erit, manifestat: Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat* (*Prov. vi.*, 12, 13, 14). Et haec de vito ejus. Subiungit quoque de poena: *Huic exemplo veniet perditio sua, et subito conteretur, nec ultra habebit medicinam* (*Prov. vi.*, 15). Sanctus quoque Ambrosius: *Meministis, inquit, filii, quandam amicum, cum sedulo videretur se commendare, hoc solo tamen in clero a me non receptum, quod gestus ejus plurimum dedecet. Alterum quoque cum in clero reperissem, jussisse me, ne unquam prairet mihi, quod veluti quedam insolentis incessus verbere oculos feciret meos. Idque dixi, cum redderetur post officiū munera, hoc solum excepti; nec se felliit sententia. Uterque enim ab Ecclesia recessit, ut, qualis incessu prodebetur, talis perfidi animi monstraretur*. Itaque, fratres, conformate vos vero decori, et studele teto

A conatu, ut in omni motione vestra exteriori, lucea imago gravitatis, non turpis appareat umbra levitatis. Haec triplex exterior rectitudi vestra, quæ recte ducet eos, qui in facie vident vos. Cum autem haec ab eis, qui foris sunt, fuerit visa, et per eam, illa quæ intus est deprehensa, confessum nimis tortitudinem suam agnoscent, et ut eam corrigant, totis deinceps se viribus intromittent. Jam audita fama Salomonis, properat a finibus terræ regina nobilis, audire sapientiam ejus (*Luc. xi.*, 31). et novam Magi stellam videntes, dicunt ad invicem: *Hoc signum magni Regis est, eamus, et inquiramus eum*, **234** *et offeramus ei munera, aurum, thus, et myrram* (*Matth. ii.*, 11). Non solum autem, sed jam qui in tenebris, usque adhuc respicit homines, et dicit: *peccavi* (*Job xxxiii.*, 27). Jam templum eis ostensem suspicuntur filii Israël, et mententes fabricam confunduntur, ex his quæ fecerunt (*Ezech. xxxiv.*, 10, 11). Ecce quæ, et quanta, quot et qualia nobis necessaria sunt, ut quod nomine dicimur, re et veritate esse possimus: Nam cum a canone Canonici, hoc est, a regula Regularis dicamur, si non regulæ assimilamur, indigne Canonici, hoc est, Regulares vocamur.

XII. Igitur ut quedam ex his, quæ ad spiritualem pertinentia rectitudinem, prolixe in duobus istis sermonibus dicta sunt, compendiose repetamus, a canone Canonicus, id est, a regula dicitur Regularis. Ad regulam vero haec quatuor spectant: ut recta sit, ut recte ducat, ut ad ejus examen, quod distortum est, deprehendatur, et deprehensum corrigatur. Anima quoque incurvatur in cogitatione, in affectione, in intentione: in cogitatione per instabilitatem, in affectione per cupiditatem, in intentione per impuritatem. Prima infirmitat cogitationis; secunda fœdat affectum; tertia inclinat appetitum. Instabilitas vero cogitationis, vel est ex sollicitudine, vel ex rancore, vel ex levitate. Ex prima cogitatio nascitur onerosa, ex secunda maliitia, ex tertia otiosa. In prima, cura pungens; in secunda culpa remordens; in tertia phantasma irruens. Cupiditas affectionis emergit ex concupiscentia carnis, ex concupiscentia oculorum, et superbia vitae. Prima polluit, secunda dispergit, tertia animam extollit. Polluit per voluptatem, dispergit per curiositatem, extollit per vanitatem. Impuritas intentionis est, cum expeditur, et exspectatur munus a lingua, a manu, ab obsequio. Rectitudo vero cogitationis est, cum eam nec suffocat cura, nec inquinat culpa, nec eam a se alienat phantasma. Affectionis quoque est, cum caro subigitur, mundus contemnitur, elatio deprimitur. Intentionis est, cum desideratur venia peccatorum, gratia meritorum, gloria præmiorum. Et haec de rectitudine nostra interiori. Rectitudo vero exterior, in veraci consistit affatu oris, in utili effectu operis in irreprehensibili gestu corporis. In primo veritas, in secundo secunditas, in tertio honestas est. Quæ dicta sunt, memoria retinet, atque opere exerceat;

ut quod vos homines appellant, in interni inspecto-
ris oculis esse possitis : qui est super omnia Deus
benedictus in sæcula. Amen.

SERMO III.

*De ordine Canonicorum : de diverso habitu clericorum. De usu vestitus linei in divinis officiis, et can-
didæ vestis moralæ significazione.*

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Nomen sublime, quale est Canonicorum, requirit sanctam conversationem. — 2. An clerici sæculares dici queant canonici : et qualiter ille usus loquendi accipiens. — 3. Dicti sæculares sectentur modestiam præsentim in tonsura et habitu : culpantur discoli ex decreto Eugenii pape. — 4. Regulam ab aliis discreta habitus : Præmonstratensium ad austerritatem et humilitatem deflectit : at in una fide, diversis moribus militant Ecclesie catholice sibi. — 5. Nullius religiose congregationis spernenda rationabiles consuetudines : sed patius meliores habende alterius : sue tamen cuique tenendae, nisi debita fiat remissio : exemplo est Canonicorum Præmonstratensium præ ceteris abstinentia. — 6. Usus superpelliciorum Præmonstratensibus præ aliis Regularibus, in Levitis figuratus. — 7. Inter divina officia ratio moralis assumendorum superpelliciorum et lineæ vestis expensa. — 8. Gratissimum Deo indumentum est charitatis, justitiae, ac ipsius Domini Jesu, sine quo monachus quisquam vel canonicus non est. — 9. Vestis candida fulgorem conversationis sanctæ per æquitatem justitiae, et claritatem sapientiae designat, sine quibus vacui merito et nudi sumus. — 10. Vestis candida est insigne resurrectionis et remuneracionis beatæ quæ erit in præmio : est item insigne victoriae : qualiter sit homo vitor sui. — 41. Ut vestiamur alibi gloriae, mun-
dum deinde ac diabolum oportet nos triumphare.

In praecedenti sermone, fratres charissimi, prout potuimus, ostendere curavimus, quæ, et quazta nobis habere necesse est, ut id, quod humano ore vocamus, opere et veritate coram Deo esse possimus. Sublime quippe nomen, sublimem conversationem requirit. Speculum namque vitæ, in ipsis plerumque nomine consistit. Et idcirco non abs re ille nomen portat, qui id, quod apud se voce nominis sonat, in vitæ quoque conversatione ostentat : ut illud de eo dici queat : *Ex re nomen habet.* **235** Quocirca, dilectissimi nobis in Domino fratres, scire debemus grandi nos debito constrictos, qui usitato nomine Canonici appellamur. Ipsum namque quod portamus nomen, monet nos, et invitat, ut sanctam in vita regulari conversationem teneamus : omne penitus, sine exceptione aliqua, quod distortum est, declinantes, et quod rectum est, tam intus in mente coram Deo, quam exterius in opere eoram proximo, exercentes. Quibus autem, et quot modis, vel declinare illud, vel hoc exercere nos conveniat, utinam tam perfecte et vestram amodo contingat et nostram sollicitudinem agendo implere, quam plene jam contigit, nos loquendo docuisse et vos audiendo didicisse. Quæ nimirum universa repetere, et si forte fructuosum est, tamen non mediocriter fastidiosum est. Hoc autem vobis dicimus, qui si juxta quod jam expressimus, gemino huic, et salubri exercitio intenditis, sæcu-

lum quoque istud, et ea, quæ sæculi hujus sunt, pleno mentis despectu calcatis.

II. Quod si ita est, imo quia ita est, appareat, quod illi nomen hoc sublime, de quo multa jam diximus, nequaquam satis acutè intelligunt, qui quedam clericos, *Canonicos sæculares* appellant. Narr. si canonici, quomodo sæculares ? Si vero sæculares, quomodo canonici ? Neque enim bene convenient, nec in una sede morantur quod regulare et quod sæculare est. Haec quippe Beati Jacobi Apostoli sententia est : *Quicunque voluerit esse amicus hujus sæculi, inimicus Dei constituetur* (*Jac. iv, 4*). Idem etiam asserit pertinere ad *religionem mundam*, et *immaculatum apud Deum, et Patrem, cum quis immaculatum se custodit ab hoc sæculo* (*Jac. i, 27*).

B Est autem et Pauli in Epistola ad Romanos exhortatio, hunc habens modum : *Nolite conformari huic sæculo* (*Rom. xii, 2*). Dicit quoque ad Ephesios, in delictis suis, et peccatis ambulasse, secundum sacram mentum mundi hujus (*Ephes. ii, 1, 2*). In secunda quoque ad Timotheum Epistola : *Demas, inquit, dereliquit me, diligens hoc sæculum* (*II Tim. iv, 9*). Dicit etiam Tito, erudire nos *gratiam Dei Salvatoris nostri, ut abnegemus inpietatem, et sæcularia desideria* (*Tit. ii, 12*). Patris nostri quoque beati Augustini haec confessio est : *Mihi displicebat, quidquid agebam in sæculo* (*AUGUST., in lib. Confess.*). Cum igitur Dei sit constituendus inimicus, quicunque hujus sæculi voluerit esse amicus ; cum illius munda, et immaculata religio non sit, qui se immaculatum ab hoc sæculo non custodit ; cum et nos Apostolus conformari huic sæculo prohibeat, et Ephesios in delictis suis, et peccatis ambulasse aliquando secundum sacram mentum mundi hujus asserat ; cum in causa illud fuerit, quod Demas apostolum dereliquerit, quia hoc sæculum dilexit ; cum denique ut abnegemus sæcularia desideria, nos gratia Dei Salvatoris nostri erudiant, et fateatur Augustinus, quia displicebat ei, quidquid agebat in sæculo : patet nimis tam ex his, quam ex quibusdam aliis Scripturæ locis, quæ in præsenti supprimimus, non eum veraciter esse regularem, quem constat esse sæcularem. Audiens igitur quosdam vocari *Canonicos sæculares*, sic secundum quemdam modum accipere soleo, ac si quis diceret, non esse rectum, quod rectum est. Ut cygnos nigros, sic audio dici *Canonicos sæculares*. Sed esto sic interim accipiamus, nec ipsum culpemus usum loquendi. Sit ita, quod videlicet sic appellantur, non quia criminibus sæculi, ipsi sæculo implicati conformantur ; sed pro eo quod tam arctum vivendi propositum non complectuntur, quoniam arctum illi tenere videntur, qui Regulares vocantur. Sciendum inter haec, quod adjectio haec supervacua est, sicut illa juxta quemdam modum, a plerisque contraria esse videtur. Nam secundum eos, sicut sæcularis nullus Canonicus est, sic et omnis Regularis.

III. Sed et illi qui sæculares vocantur, etsi esse sæculares non debent, in tonsura, et ueste debent apparere ordinata, in quali videlicet *Canonicos con-*

venit apparet (282). Hinc super hoc papa Eugenius in Rhemensi concilio decretum istud promulgavit. Præcipimus, inquit, ut tam episcopi, quam clerici, neque in superfluitate, seu in honesta varietate colorum, aut fissura vestium, neque tonsura, intuentium, quorum forma et exemplum esse debent, offendant adspectum: sed potius in suis acibus ita errata condemnent, et amorem innocentiae conversatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericorum (283) Et adjunxit: Quod si moniti ab episcopis suis, infra quadraginta dies, non obtemperaverint, omnibus ecclesiasticis beneficiis, eorumdem pontificum auctoritate priventur. Episcopi vero si præfixam pœnam irrogare neglexerint, quia inferiorum culpe ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides, negligentesque rectores, tamdiu ab officio pontificali abstineant, donec pœnam **236** a nobis constitutam clericis sibi subjectis imponant (284). Et lex quidem hæc sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum: præceptum est vita, et disciplina. Sed illud, quod crebro in libro legere possumus, operi mancipatum, raro videmus. Multiplicantur sane in hoc miserabili tempore nostro præcepti hujus transgressores, sed statuta eis pœna non infligitur. Quotidie superfluitatem in vestibus eorum et dishonestam videmus varietatem colorum, enormi interveniente fissura tam anteriora, quam posteriora nudari. Quid de tonsura dicemus? usque ad ipsos humeros in quibusdam capilli dependent. Quod rasum in summitate capitis gestatur, modicam admodum latitudinem tenet. Num ut tales appareant, dignitas exigit ordinis eorum? sed pro eis id forsitan agit, quod beatus Augustinus clericis, in eorum Regula dicit: ut videlicet non affectent vestibus placere, sed moribus. Certe non pro eis agit hoc; quia nequaquam Paulo contrarius Augustinus, qui ait: Providentes bona, non tantum eoram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus (II Cor. viii, 12). Qui et nobis præcipit, ut sine offensione simus Judæis, et gentibus, et omni Ecclesie Dei. Ibi autem intuentum, in his offendunt asperatum, quorum forma esse deberent et exemplum. Vel forte cum in omnibus aliis, quæ ad eos pertinent, Canonici sint, solummodo in his putari possint sæculares: ut, quod ego aliquando putavi impossibile, jam sciam [al. scirem], quia impossibile non est? Ego certe aestimare nullatenus possum, quin apparere in veste, et tonsura inordinate erubescerent, si in universis aliis, quæ spectant ad eos, Regulares essent: habitus siquidem exterior morum in se multoties indicium profert. Sed cum haec ita sint, nescio si pontifices negligentes, desidesque sint rectores, ad quales Dominus papa inferiorum dicit: culpas, specialiter esse referendas. Illoc autem scio, quod nec qui hujusmodi sunt clerici, ecclesiasticis, eorum auctoritate, beneficiis, in nostris partibus, privantur; nec ab officio pontificali propter hanc desidiam, atque negligentiam ipsi suspenduntur.

(282) Vide S. BERN. de Consid. lib. vii sub fin.

(283) Decretum Eugenii de clericis.

A Certe nec hoc scio, si eos ipsi saltem monent ut se emendent. Sed de illis sinamus modo, ne videamur os nostrum ponere in cœlum, si tamen in cœlum.

IV. Loquamur de habitu nostro, quos ut ab eis discernat vulgus, Canonicos quoque Regulares appellat. Quibus incumbit non modo in habitu, sed et in cunctis, quæ conversatio expedit religiosa, tanto sublimius eos exceedere, quanto differentius, pra illis, nomen hæreditavimus. Quod si de habitu agere volumus, sciamus debere nos non mollem, et pretiosum, sed asperum, et humilem amare vestitum. Mollibus non fuisse vestitum beatum Joannem, Dominus, in Evangelio asseruit (Luc. vii, 25). Ipse quoque summus Pastor Ecclesie, feminis etiam vestem interdixit pretiosam (*I Tim. ii, 6*). Quod autem inter nos luxus vestium reperi non debeat, ipse quoque Dominus evidenter manifestat in eo, quod mollibus vestitos dicat eos esse, qui in dominibus regum sunt (*Matth. xi, 8*). Non enim terreno alicui, sed coelesti Regi militamus. Idecirco nostra, sicut scitis, consuetudo est, non lineis, nisi solis femoribus uti. Sed nec stamineis ad carnem apud nos quemquam indri laudabile est: nisi forte, cum interveniente causa rationabili, prælatorum hoc licentia, ex dispensatione, ad tempus indulget. Absit tamen, ut reprehendendos putemus viros Religiosos, qui talibus vestibus induuntur: aut ut nos super illos tumide efferreramus, quasi eis in hoc sanctiores simus. Neque enim sic ad utilitatem legentium nostra exponimus, ut aliena eis supponamus. Nam cum unius sidei fundamento universi sanctæ Ecclesie filii innitantur, non easdem tamen in sanctitate exterioris conversationis consuetudines omnes sequuntur. Ipsa quoque sponsa, et casta regina est, quam astare dicit sanctus David a dextris Regis eximii; qui et speciosus forma præ filiis hominum est (*Psal. XLIV, 3*): cuius regine cum vestitus deauratus sit, ipsa quoque circumdata est varietate; quia alius sic, et alius sic. Unitas nihilominus in ea, dicente sponsa in amoris Cantico, quod una est columba sua (*Cant. vi, 8*): ut unum sortiantur diversis temporibus laborantes denarium in vinea, quamvis in domo Patris mansiones multæ sunt (*Joan. XIV, 2*).

V. Absit, fratres, a nobis, absit semel, et iterum, et semper, et ubique longe sit a nobis hoc detestabile malum, ut aliquas ordinatas eujusquam religiosæ donis consuetudines in aliquo vituperare presumamus. Quidquid animabus utile, uno, vel alio modo mater virtutum discretio cum **237** intentione pia, vel cum rigore tenet, vel cum dispensatione relaxat, devote amplectamur et humiliiter approbemus. Non solum autem; sed et omnes, qui habitu sunt religionis induti, nobis meliores, et sanctiores deputemus: etiamsi ad illum, quem nos, vel in habitu, vel in victu, seu certe in aliqua exteriori conversatione, tenemus rigorem, eos pertingere non videmus. Unum quippe summum bonum

(284) Decretum Eugenii de clericis.

est, a quo cuncta alia bona emanant, utpote fons A sufficiens, et indeficiens: qui nec augeri potest, quia immensus; nec minui, quoniam est æternus, a quo universa cætera flumina fluunt. Et licet illud, quod nos agimus bonum, non agunt, aliud certe agunt, quod illo longe melius fortasse est, quod nos agimus. Quod si illud forte agunt, quod nos agimus; sed alio fortassis modo, loco, vel tempore forsitan aptiore, quam nos; et meliore agunt, quam nos. Religiosa ergo, et bona est omnis uniuscujusque Ecclesie ordinata consuetudo. Ab eis vero, qui eam tenere debitores non sunt, nullatenus debet reprehendi, sed cum summa reverentia honorari. Ab eis quoque qui se vinculo professionis ei tenendæ obligavere, sollicite et perseveranter debet observari, nisi necessitas expostulaverit, eam per ipsius discretionem, cui dispensatio credita est, vel omnino dimitti; aut pro alia mutari; vel certe ad tempus intermitte. Ecce verbi gratia, ut pauca de multis ad medium proferamus, quidam Canonici carnibus in refectorio, et foris in itinere vescuntur. Nos vero carnibus vescendi in refectorio, consuetudinem non habemus, nisi ex ægritudine debilitati, post ægritudinem reficiendi fuerimus. Et licet dicat Apostolus: *Bonum est homini non manducare carnem* (*Rom. xiv, 21*), absit tamen ut per hoc, super eos nos extollamus; quia nec illi nos de obstinatione, vel abusione reprehendere debent. Salubris namque Apostoli super his sententia est: *Is qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet* (*ibid.*, 5).

VI. Sic et illi superpellicia pene ubique circumferunt, nos vero in divino solummodo ministerio eis indui solemus. Benefaciunt illi: quia multum decet ordinem clericalem lineum hoc indumentum. Nec malefacere nos arbitramur, qui specialem quamdam honestatem et munditiam divinis, ea induendo, obsequis reservamus. Unde generaliter apud nos statutum est, ut omnes, qui altari ministrant, nunquam ibi sine superpelliciis, vel albis appareant: nec aliquis, praesente conventu, nisi superpellicio, vel alba indutus, superiores gradus altaris præsumat ascendere. Ad communicandum quoque, vel infirmum ungendum, sacerdotes, et ministri superpelliciis induuntur. Divino itaque cultui superpellicia deputamus. Cujus peracto obsequio ea eximus: quia jucundius nonnunquam, et gratius poterit repeti, quod ad tempus contingit intermitte. Non solum autem; sed ex indumenti novitate, singularem inuitum habendam nobis, in obsequio cultus divini, non solum corporis, sed et animæ munditatem, et honestatem. Quia et Levitæ quondam lineis, in ipsa solemnitate sacrificiorum, tunicis induebantur: qua peracta, eis exni solebant (*Lerit. viii, 13*). In Ezechiele quoque legimus, dixisse Dominum: *quod sacerdotes, et Levitæ filii Sadech accendent ad eum, ut ministrant ei, et ipsi stabunt in conspectu ejus, ut offerant ei adipem, et sanguinem* (*Ezech. xliv, 15*). Et post pauca adjunxit: *Cum ingressi fuerint portas atrii interioris, vestibus lineis*

induentur: nec ascendet super eos, quodcumque laneum, quando ministrant in portis atrii interioris, et intrinsecus (*ibid. 17*). Et post pauca: *Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis, et non sanctificabunt populum in vestibus suis* (*ibid., 19*). Et longe superius: *Reponent vestimenta sua, in quibus ministrant quia sancta sunt, vestienturque vestimentis aliis. et sic procedent ad populum* (*Ezech. xlvi, 14*).

VII. Nos itaque tunicis lineis, quæ superpellicia vulgo appellantur, extrinsecus induimus, quæ profecto, cum egredimur ad populum, exire solemus: significantes, per hoc debere nos esse tempore orationis

B (quando videlicet, clauso ostio, oramus in cubiculo Patrem nostrum) non solum honestiores, et mundiores in habitu hominis exterioris, sed et splendidiores, et subtiliores, in intellectu hominis interioris. Quid est enim quod de sacerdotibus, et Levitis filiis Sadoch præcipitur, ut vestibus lineis, cum ingressi fuerint portas atrii interioris, induantur, et non ascendant super eos quodcumque laneum, **233** nisi quod nos, qui ex Dei gratia ejus dona percepimus, qui et sacrum ejus donum sumus, quicunque ad divinum sumus cultum assumpti; qui denique ejus, qui veraciter justus est, imo qui ipsa summa justitia est, sumus filii per adoptionem, cogitationibus debemus subtilibus circumdari, nec quodcumque quod quasi grossum est, per bebetodinem in mente meditari, cum introitum quodammodo patriæ celestis, per purum et desæcatum desiderium super nos elevati, in sancta contemplatione incipiimus ingredi. Quæ profecto vestimenta reponimus, cum ad populum procedimus; quia diu nos manere in eodem mentis vigore, et rigore, in quo, in privata, et secreta coram Deo oratione sumus, nec turbæ popularis strepitus, nec ipse infirmitatis nostræ permittit defectus. Nec tamen, ut jam diximus, eos reprehendimus, qui passim superpellicia pro causa honestatis, et munditiae circumferunt; sicut nec eos vituperandos ob hoc, in aliquo putamus, imo multum laudandos asserimus, qui cappas nigras induunt: cum nos quoque albis soleamus vestiri.

D VIII. Sed quid de vestibus istis exterioribus haec loquimur cùm universi, qui veræ religionis conversationem exercent, nuptiali charitatis veste induantur, licet foris hominibus in varietate exteriorum indumentorum videantur? *Habe charitatem, et fac quidquid vis,* ait beatus Augustinus. Simile autem huic sententiae quod alius dixit: *Habe charitatem et quocunque volueris induere vestimento.* O quam pretiosum, quamque speciosum est vestimentum Domini Iesus, quo sancti induuntur? quia nec sancti essent, si eo induti non essent. Nam Apostolica ad Romanos exhortatio est, hunc habens modum: *Induimini Dominum Iesum Christum* (*Rom. xxxiii, 14*). Est quoque justitia indumentum valde bonum, de quo Psalmista ipsum Dominum alloquaas, Sa-

cerdotes, inquit, *tui inauantur iustitiam* (*Psal. cxxxii*, 9). Quam bona etiam, et subtilia, quam splendida, et sancta illa sunt *fundamenta interiora*, super quibus, voce exhortatoria, quosdam conveniens Paulus, ait : *Vos sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam induite : supportantes invicem, et donantes vobis metipsis, si quis adversus aliquem habet querelam. Sicut Dominus donavit robis, ita et vos. Super omnia autem haec, charitatem habentes, quod est *virtutum perfectionis** (*Col. iii, 12-14*). Ille fortassis indumenta sunt sancta nostri Aaron, et filiorum ejus : *virtutum videlicet spiritualium insignia*, quibus amictus fuit ille homo, qui dicitur Jesus, qui et prædestinatus est Filius Dei, in virtute (*Rom. i, 4*), quibus et induuntur electi illius. Nam ipse nobis *fatus est a Deo iustitia* (*I Cor. i, 30*). Et beatus Job, dicit : *Justitia induitus sum, et vestivi me quasi vestimento* (*Job xxix, 14*). Horum vestimentorum, si vultis accipere, in sancto Jacob, pater caligans fragrantiam sensit, quando ipsius delectatus suavitate in hanc vocem prorupit : *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni* (*Gen. xxvii, 27*). Et bene pleni, quia de ejus plenitudine nos omnes accepimus (*Joan. i, 16*). Haec etiam indumenta sacerdotii novi, quæ nullus habere dignus est, nisi exuto veteri homine cum actibus suis, qui et corruptitur secundum desideria erroris, novum jam induere didicit, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis (*Ephes. iv, 24*). Qui haec indumenta non habet, vere monachus vel canonicus non est.

IX. Cæterum quia recordamur nos dixisse, quod habitus noster aliquid figaret, expeditis et expectatis ut quedam vobis, de hujus, quem circumferimus, candidi habitus significatione loquamur. Non audemus frandare vos a desiderio vestro. Quod si et hic insipientes fuerimus, sciant lectores nostri, quod vos cogitis nos. Solet, sicut ipsi quam frequenter audistis, in candore vestis notari fulgor sanctæ conversationis, solet nihilominus et solemnitas futuræ felicitatis. Ibi meritum, hic autem præmium est. Et utробique exsultatio, quam etiam in nonnullis locis candor exprimere solet. Sed in spe, quæ est in merito : quæ vero in premio, erit in re. Nam si de candidis agitur vestibus, quibus nunc induuntur in merito sancti, dicit in Apocalypsi Angelo Laodiceæ Ecclesiæ : *Testis fidelis, et reverax, qui est principium creaturæ Dei* (*Apoc. iii, 4*), *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples sis* (*ibid. 18*). Quod quidem aliud non est, nisi quod exercendo aquitatem iustitiae, claritatem acquirere nobis debemus sapientiæ, juxta illud viri sapientis : *Concupisti sapientiam? serva mandata, et Deus eam præbebit tibi* (*Ecli. i, 33*). Ille est dicere: Desiderasti aurum? eme tibi, et habebis illud. Et bene dicitur, **229** ut locuples sis; quia tunc solum verae dvitiae acquiruntur, cum illa, quæ desursum est, sapientia possidetur; sed cum haec interius fulget in mente, oportet nimirum, ut *sanctitatis*

A etiam claritas splendeat in opere. Unde et hic ad jungitur : *Et vestimentis albis induaris* (*Apoc. ii, 18*). Vestimenta alba, opera sunt sanctitatis venustate candidata. Quibus profecto si vestiti non fuerimus, horribili, utpote virtutibus penitus vacui, nuditate sordebus : hic quia tunc, quod summopere præcavendum jubetur, apparebit confusio nuditatis nostræ (*Apoc. iii, 18*). In eodem quoque libro, paulo inferiori legitur quod erant *viginti quatuor seniores circummanici vestimentis albis* (*Apoc. iv, 4*) : pro eo, quod quicunque, vel sub Veteri Testamento duodecim sunt patriarcharum fide insigniti, vel sub Novo, duodecim sunt apostolorum doctrinis imbuti, bonorum operum candore fulgescent.

X. Si vero de illis quarritis vestibus candidis, quibus decorabuntur electi, in claritate futuræ remuneracionis, legite quod in eadem Apocalypsi angelo Sardis Ecclesiæ dicitur : *Qui vicerit, vestietur vestimentis albis* (*Apoc. iii, 5*). Vestimentorum alborum ornatus victoriae succedet : quia prior temporaliter illa est; haec autem posterior. Et fructus quidem iste : illa vero causa est : *Qui vicerit*, inquit. Quid vicerit? qui vicerit seipsum, mundum, diabolum, tria haec; ipse utique *vestietur vestibus albis*. Quibus albis vestimentis? Utique sui ipsius immortalitate, et incorruptione; bona, et jucunda concivium societate; beata denique et beatificante ipsius omnipotentis Dei visione. Nam haec vestimenta sunt, et vestimenta quidem alba. Et prima certe vestimenta accipere dignus eris, si nunc te ipsum vincis. Te ipsum quippe tunc plene possidebis, nihilque in te grave tibi et contrarium, nec contra te in aliquo rebellans habebis, si modo rigidam cervicose voluntatis tue pravitatem frangens, in executione mandatorum Altissimi; seniorum eam jussionibus sine murmure, et mora supponas, et *membra tua, quæ sunt super terram, cum vitiis, et concupiscentiis mortis facias* (*Col. iii, 5*), ad utilitatem bone operationis ea extendas. Cum autem sic *corruptibile tuum induerit incorruptionem, et mortale tuum induerit immortalitatem* (*I Cor xv, 53*), indueris alios vestimentis gloriae tue, quæ quidem ad consortium spirituum angelorum et hominum pertinent beatorum, quibus conjungeris et inhærebis in eternum.

XI. Et ad hoc nimirum consortium et jucundum sublimiter tunc pertinges, si mundum et ea quæ mundi sunt pleno mentis despctu nunc conculcas: ut dum in presenti, ad (*Job xxxix, 6*) instar illius onagri, quem Dominus dimisit liberum, multitudinem civitatis contemnis, ad illam quaque supererram Jerusalem, quæ adificatur ut civitas, cuius participatio ejus in idipsum (*Psal. cxxi, 3*), consondere dignus judiceris. Jam quid de illis dicemus vestimentis albis, quibus induemur in eo, quod claritate perfruemur divinæ visionis; et ut ei sinus digni accipere, qua nos asserimus *victoria indigere?* Hæc non inceple dico, uti opinor, albis nos induendos vestimentis eo quod ibi perfruemur visione nostri

Redemptoris. Sanctus namque in Apocalysi sua Joannes, de civibus illis beatis, *in conspectu*, inquit, *Agnii amicti stolis albis* (Apoc. vii, 9). Neque enim dignum est, eos apparere in conspectu ejus, non in albis, quando *laetificabit eos in gaudio cum vultu suo* (Psal. xx, 7) : et gaudio quidem aeterno iuxta id quod Deus promisit : *Videbo, inquit, vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollerat a vobis* (Joan. xvi, 22). Si autem de victoria queritur aliquis, qua pertingitur ad vestimenta haec, ipsa est, qua sancti principem mundi hujus, ejus viriliter suggestionibus resistendo, in virtute Dei protestant : ut dum eos nene de hoste humani generis mirabiliter facit triumphare, ad se tunc videndum, qui Conditer, et Redemptor est ejusdem humani generis, eos feliciter dignetur perducere : qui est super omnia Deus benedictus in saecula.

SERMO IV.

De duplice significatione candidæ vestis : et de quatuor locis, in quibus requievit corpus Domini Jesu, mystice quatuor perfectionis gradibus correspondentibus : de apparitione angelica in resurrectione Dominicæ, et mysterio transfigurationis.

240 SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Solliciti simus de merito in via, et præmio in patria : in quo utrumque consistat. — 2. Utrumque in ueste candida admiratur, tam meritum justitiae, quam præmium gloriae. — 3. In resurrectione ac ascensione Domini non absque mysterio apparuisse angelos in uestibus albis. — 4. Quatuor receptacula corporis Dominicæ, uterus Virginæ, praeseppe, patibulum, monumentum. Duo priora signanter expensa. — 5. Quibusnam sit Dominus Jesus in cruce patibulo, et quibus sit quasi in monumento. — 6. Dictis quatuor locis correspondent quatuor gradus religiosæ perfectionis. — 7. Quies monumentum Dominicæ, qua perfectior in anima, variis emblematis interiore ac perfectæ quietis figuratur. — 8. Locorum singulorum insignis est sanctimonia : in monumento singularis est prærogativa, securitas, quietes, delectatio, fructus. — 9. Ibi apparet angelus, juvenis sedens a dextris, et in aliis : quo triplex contemplatio theoria expressa : per juvenem signatur vita novitas, cui facit secretum a curis exterioribus. — 10. Sedere a dextris est requiescere in spe beata electionis : uti a sinistris, pertinere ad massam reprobationis. — 11. Duo angeli, unus ad caput, alter ad pedes, docent divinitatem et humanitatem Christi, cuius pedes sunt vita et doctrina. Quod testimonium praesentiae ejus : et de albis uestibus, laetitia interiore symbolo. — 12. In Petro, Jacobo, Joanne uestibus transfigurationis ratio, affectio, intentio comites contemplationis expressi. Quid si transfigurari Dominum et que uestimenta ejus sorrida et alba. — 13. Parænesis ad significationem candidæ uestis exterioris exprimendam in habitu cordis.

I. Duo nobis, dilectissimi fratres, quandiu in praesentis exsilio cæcitate sumus, studiosissime pensanda sunt ; et cum omni mentis diligentia, nostris oculis jugiter opponenda. Unum est meritum sanctitatis : alterum vero præmium felicitatis. Unum modo in via est ; alterum vero in fine, sed sine fine in patria erit. Illud nobis viriliter exercendum est : ad hoc vero desideranter nobis suspirandum est. Utrumque simul cogitationi nostræ debet inesse, quia

A primum quidem causa secundi, secundum quoque fructus est primi. Porro meritum, quod in isto loco possumus, in duobus consistit : relictione videlicet vitiorum, et exercitio virtutum. Salubris namque Psalmistæ exhortatio est : *Dirende a malo, et fac bonum* (Psal. xxxiii, 15). Et sanctum Jeremiam constituit Deus super gentes, et regna, ut evellet, et destruat, et ædificet, et plantet (Jem. 1, 10). Ibi quidem nos venia mundat ; hic autem nos gratia ditat ; quia et illa afferat a nobis quod malum est : haec vero nobis confert quod bonum est. Simili modo et præmium in duobus consistit ; quia post labores vitæ praesentis et terrenas, erident electi supplicia peccati et percipient gaudia glorie. Nec illa, nec ista ullo unquam sine claudenda : quin tam illa B quam ista æterna erunt. Tunc quoque ab æterna damnatione erunt erepti et in illo beato grege numerati : ut impleatur illa dulcissima promissio Salvatoris nostri, quæ talis est : *Ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii, 16).

II. Utrumque autem hoc, de quo loquimur, tam meritum videlicet sanctitatis, quod in praesenti exercemus, quam præmium beatitudinis, ad quod suspiramus, in candore habitus nostri notamus. Idque sacrae Scripturæ testimoniis et auctoritate nos posse confirmare putamus. Si enim de candore uestium agitur, quibus in merito nos indui debeamus, admonet nos Ecclesiastes : *Ut omni tempore sint uestimenta nostra candida* (Eccli. ix, 8) ; id est, membra corporis nostri a carnalibus contagis mundata. Vel si hoc melius vobis, seu congruentius videtur, opera, in quibus exterius indui apparemus, fulgore justitiae sint splendida. Et quod alia vice, ad confirmandam hanc sententiam, in medium deduximus, Laodicæ Ecclesiæ angelus commonetur, ut uestibus albis induatur : hoc est : ut sanctis Religiosæ conversationis actibus decoretur. Si super illo quoque aliquis seiscitari voluerit uestimentum candore, quibus in præmio nos induendos speramus, stare vidit sanctus Joannes beatos illos superne patriæ cives : *In conspectu Agni, amictos stolis albis* (Apoc. vi, 9). Et infra, in apertione quinti sigilli, datus asserit *animabus sanctorum singulæ stolas albas* (Apoc. vi, 11). Sed et angelo Sardis Ecclesiæ dicitur : quod, *Qui non inquinaverunt uestimenta sua, ambulabunt in albis* (Apoc. iii, 4). In qua nimis promissione nolis innuitur quod de candore ad candorem transituri sumus, de merito ad præmium : ut confidenter possimus sperare, nos induendos in futuro albis gloriae, si in praesenti induiti fuerimus albis justitiae.

III. Hæc dicenti venit mihi in mentem, quod tam in resurrectione, quam **241** in ascensione Domini angeli in albis apparuerunt. Venit quoque et illud, quod cum transfiguratus esset in monte, *facta sunt uestimenta ejus alba, quasi nix* (Matth. xvii, 2). Et ecce magnum sacramentum, fratres mei. Rogo, pulssemus ; vos orando, nos autem meditando, tam vos

quoque, quam nos pie et hamiliter querendo, quid A lectioni agglutinati sunt, ut ipsos, per amoris ei sibi velint hæc. Quid igitur de his saera historia refert? *Intraeuntes in monumentum* (*Marc. xvi, 5*), haud dubium, quin sanctæ mulieres, ruderunt Jurenum sedentem in dextris cōspertum stola candida (*Joan. xx, 11, 12*). Et item inclinavit se, scilicet Maria, et prospexit in monumentum, et vidi duos angelos in albis sedentes: unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu (*ibid. 12*). Hæc de resurrectione. De ascensione quoque legitis: *Cumque intuerentur in colum euentem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis* (*Act. i, 10*). De eo autem, quod tertio loco posuimus, in Matthæo scriptum habetis: quod resplendens facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba, quasi nix (*Matth. xvii, 2*). Singula hæc spiritualium mysteriorum profunditate gravida sunt. Aderit ex more pie, et humiliiter pulsantibus nobis clavis David, qui aperit, et nemo claudit, claudit, et nemo aperit (*Apoc. iii, 7*): mysterii hujus nobis clausa reserare dignatur: positum erat in monumento corpus Jesu, quod profecto sacratissimum receptaculum, sedulis, ut scitis, officiis sanctæ mulieres, et albis induiti angeli excubis frequentabant.

IV. Porro ex occasione hujus loci, invitatur querere diligentia nostra, ubi alias positum fuerit sacratissimum corpus illud. Et occurunt nobis confestim uterus Virginis, angustia præsepis, patibulum crucis, tria hæc loca. Quartus vero, de quo modo agimus, et cuius occasione tria hæc contigimus, monumentum ipsius est. In his quatuor locis lego fuisse corpus Jesu. Nam in utero conceptum, in præsepio reclinatum, in cruce affixum, in monumento sepultum fuit. Si dicere debeo, ut mihi videatur, quid ego putem sciendum super his, adhuc hodie quibusdam est Dominus Jesus in utero, quibusdam in præsepio, quibusdam in patibulo, quibusdam vero in monumento. Et cum singula hæc sacratissima propter id quod intra se. continebant, loca sint, de solo quoque monumento legimus, quod in eo albis induiti angeli visi sunt. Quo attinent, vel quid sibi volunt universa hæc? ingreditur angelus ad Mariam, interna inspiratio ad animam. Ipso nuntiante concepit Jesum, et hæc ipsa infundente, salubre suscepit affectum. Nam Jesu Salvator dicitur. Siquidem sunt aliqui verbum Dei secum ubique circumferentes, quæque ad salutem pertinentia (erudiant eos unctione, quæ docet de omnibus) didicerunt, nequaquam oblivioni segniter tradunt; sed fixa in corde iugi apud se ruminatione recondant. Iстis Jesus in utero est, quibus verbum Dei assidue in memoria est. Sunt autem alii, qui sub communione Magistro et Domino mansueti effecti et miles, loris disciplina ligati, ad sanctæ Religionis præsepe morantur; et vario, quod eis apponitur, sanctorum Scripturarum ac instructionum pabulo nutriuntur. Iстis Dominus Jesus in præsepio est, qui fidelium jumentorum suorum cibus et refectione est. Sunt vero quidam, qui tenaciter Conditoris sui di-

473
quaque, quam nos pie et hamiliter querendo, quid A lectioni agglutinati sunt, ut ipsos, per amoris ei compagem unitos, Neque mors, neque vita, neque principatus, neque potestates, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia possit separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (*Rom. viii, 38, 39*).

V. Interdum quoque, non solum universa, quæ mundi sunt; sed super id etiam, quod ipsi sunt, in quadam apud se perfectionis culmine evecti sunt: ut levissimum deputent, quidquid pro Deo durissimum, ac dirissimum sustinent. Non solum autem, sed etiam usque adeo totos se in cruce charitatis extensos exhibentes: ut gloriantes in tribulationibus, omne gaudium existiment, cum duras pro Christo angustias sufferunt, et in tentationes varias incidunt (*Jac. 1, 2*). Scipsis quippe in tantum, in ipso divini amoris summo superiores effecti sunt: ut se longe a se, et sub se prospiciant, atque nullo modo se tolerare quidem sentiant, quidquid pro Deo tollerant. Et istis Dominus Jesus in patibulo crucis est, qui in cruce charitatis, ab universis, quæ in imo sunt, elevati, et extenti, atque sine macula, et ruga gloriiosi effecti, pro summa habent dulcedine amara quæque pro Christo tolerare. Sed sunt adhuc alii, ab omni penitus visibili appetitu mortificati, et toto mentis annisu solis invisibilibus intenti: nihil magis in presentibus desiderant, quam ut ab universo tumultu mundiali, qui forinsecus strepit, in interioribus **242** se abscondant. Cunctis quidem mundi hujus divitiis et deliciis sanctæ et sanctificantis quietis sue secretum præponunt: et non solum humana contubernia, sed et præ dulcedine nimia, ipsa quoque interdum, ut sic loquamus, angelica fastidire solent alloquia. Iстis, de quibus loquimur, Dominus Jesus quasi in monumento est, qui spiritualis dulcedinis suavitate illecti, ab humanæ conversationis publico, in repositionis intimæ occulto se includunt.

VI. Illis itaque, quos primo loco posuimus, in utero portatur, a quibus ruminatione assidua verbum Dei in memoria, per interne inspirationis unctionem infusum, circumfortur. Illis vero, quos secundo, in præsepi quodam modo pannis involutus, a virginie Maria reclinatur, qui in Religiose conversationis exercitio edomiti, ac mansueti, ac diversis institutionibus formati, a matre gratia, collocantur. Illis quoque, quos tertio, quasi in patibulo crucis elevatur, qui super omne, quod sub sole est, permiscibus sancti amoris pennis evecti, dura quæque pro Christi nomine pati gloriantur. In monumento illis utique est, qui sepositis perturbationibus cunctis, clauso ostio orant Patrem in cubiculo mentis, intra se, ac supra se, latentes in abscondito interne sue quietis.

VII. Hujus autem secretum monumenti, ad illum patris protoplasti soporem referri potest; quem cum Deus in eum immisisset, sensit confessum nimirum, et aliud ex ipso esse, quod regeretur muliere;

aliud vero, quod regeret virile. Potest et ad arcam A Noe : in qua a periculis diluvii carnalis, et saecularis absconditur, ut non cum hoc mundo damnetur. Potest nihilominus et ad somnum sancti Jacob : cui, dum supposito capiti suo lapide, suaviter intendit, scalam a terra pertingentem usque ad cœlos, ascensumque angelorum per eam aspergit et descensum, ipsamque Dominum eidem scalæ innixum. Quod utique adhuc hodie sit, cum perfectus quilibet mundi malitiam fugiens, quod est iram Esau declinare, in vita præsentis itinere, mente Christo inhærens, ab omni penitus occupatione exteriorum sollicitudinum cessando, in pace in idipsum dormit et requiescit. In qua profecto pace, eo purius, quo quietius spirituali conspidatur intuitu charitatis scalam, quam et ad ima dimittit compassio erga proximum, et ad summa erigit devotione erga Deum. Intuetur etiam purificato mentis oculo vitæ prædicatores, per eam et in ea ascendentes et descendentes super Filium hominis : ipsumque, cui tam in ascendendo, quam in descendendo famulantur, et ad subvenientium promptum, et ad remunerandum paratum. Hujus quoque, in quo nobis dulce videtur loquendo immorari, monumenti secretum suave, et scūvitatem secretam per illicem accipere possumus loculum, in quo post mortem positus est sanctus Joseph. Dicit siquidem sacra historia et verax : quod mortuus est centum et decem annorum, et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto (Gen. L, 23). Centum et decem annorum ætas ipsa est probabilitum morum maturitas : in centenaria vitæ perfectione et Decalogi consistens observatione. Mori vero ab appetitu visibilium, per vitalem quamdam extincionem mentis, mortificari est. Aromatibus condiri, virtutum est odoramentis componi. In Ægypto vero in loculum reponi, est quandiu præsentis exsili cœcitas durat, in interno mentis secreto abscondi. Et notate, queso, ordinem perfectionis istius. Primo tante ætatis describitur fuisse sanctus Joseph, deinde mortuus, et sic aromatibus conditus : novissime vero dicitur de eo, quod in loculo erat repositus. Hoc esse puto, quod ingressurum asserit sanctum Job quidam amicorum ejus, quasi in abundantia sepulcrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo (Job v, 26). In tali itaque ætate, perfectio Religiosæ conversationis, in morte illius, contemptus vitæ præsentis designatur; porro in condimento aromatum, spiritualium compositio virtutum; repositio mortui in loculo, suavissima quies et quietissima suavitatis ejus, qui plene extinctus est mundo, in intimo mentis secreto. Ad quod profecto mentis secretum, cum ovium, quem pascit, gregem minat sanctus Moyses, magnam in monte visionem videt; quia tune nimirum ad sublime quid videndum in contemplationis summitate pertingit, cum innumerum cogitationum simplicium collectionem, quas verbo Dei nutrit, ad insima perducis secreti : quod est Moysem gregem ad interiora minare deserti (Exod. iii, 1).

VIII. Si igitur perfecte tibi patet, quid mysterii salutaris contineat desertum Moysi, quid loculus Joseph, quid dormitio Jacob, quid arca Noe, quid 243 denique immissus sopor in Adam, poteris et consequenter intelligere, quid perfectæ innuat quietis, seu quietæ perfectionis monumentum Domini, quod quartum esse locum diximus, in quo, sacro id nobis reserante Evangelio, positum legimus sacratissimum corpus illius. Et quidem sacratissimus locus uterus matris Virginis, nec ejus sanctitatis prærogativam humanus aliquis comprehendit intellectus. Sacratus et ille, in quo, pannis involutus, Deus infans est reclinatus. Sic et sanctum est patibulum crucis, in quo pro omnibus suis Pastor ille summe bonus dedit animam suam. Verumtamen cum ingenti singula loca haec sanctitate praeminent, nullum eorum legitur angelus in albis visitasse. Nam ingressum fuisse angelum Gabrielem ad Virginem evangelista dicit; sed quod albis vestitus fuerit, non dicit. Et quod videtur ad præsepe spectare, apparuisse pastoribus angelos legimus, et licet cum claritate lucis, non tamen in albis. Et cum factus esset in agonia, et prolixius oraret Sacerdos illo magnus, et in proximo hostia futurus; quando et facies est sudor ejus, sicut guttae sanguinis, decurrentis in terram (Lvc. xvii, 43), apparuit ei, prout potestis legentes agnoscere, angelus confortans eum: non tamen in albis eum legitur fuisse vestitum. Apparuit quoque ad monumentum angelus; isque in C albis: ut per hoc nimirum, locum hunc ab aliis, quæ modo compendio tetigimus, prærogativa aliqua diserepare sentiamus. Et quid in albis, nisi prærogativa spiritualis accipitur exultationis? et haec specialiter secreto Dominicæ congruit monumenti. Magnum siquidem bonum, verbo ad fecunditatem recordationis impleri; verbo ad sanctitatem Religionis instituti; verbo etiam ad robur fortitudinis inniti. Cæterum præcellens, et eximium, ad solemnitatem animi quieti, et tranquilli, verbo ad jucunditatem frui. O impleri, o institui, o inniti, o frui! impleri ad fecunditatem, institui ad sanctitatem, inniti ad securitatem, frui ad jucunditatem. Quod ultimo loco posui cæteris tribus speciosius, pretiosius, quietius, securius, dulcior, delectabilis, et suavius est.

IX. Et hoc pertinet ad monumentum, in quo viderunt angelum sanctæ mulieres stola candida cooperatum. Non solum angelum, sed et duos Maria vident angelos, albis indutos. Viderunt et apostoli in ascensione Domini duos in albis vestibus viros. Sed et ipse Dominus in transfiguratione sua, in vestimentis albis legitur apparuisse. Ego puto, salvo profundiore, et congruentiore sensu, qui sacrorib; et subtilioribus intellectibus, administrante unctione illa, quæ docet de omnibus, patet in his, de quibus modo breviter tetigimus, ubi et alba visa fuisse vestimenta legimus, triplex genus contemplationis theoreticæ nos posse notare. Viderunt ait evangelista, juvenem sedentem in dextris, cooperantem

stola candida (Joan. xv, 11). O novitas mentis! o A nedictione spirituali in caelis, in Christo; sicut elegit eos ante mundi constitutionem, ut sint sancti, et immaculati in conspectu ejus, in charitate (Ephes. i, 3, 4). Haec est illa beata gens, cuius est Dominus Deus ejus: *populus, quem elegit in hereditatem cibi (Psal. xxxii, 12); quos et voluntarie genuit verbo veritatis sua, ut sint initium aliquod creaturæ ejus (Jac. 1, 18).* In his dextris angelus sedet, dum animæ puræ datur inspiratio interna requiescere in spe. Sperat se anima pia, in hac requie sua inconcussa, pertinere ad gregem illum, cui complacuit Patri dare regnum. Tali, fratres mei, tantumque novitati, quieti, spei, non potest non inesse magna multitudo, multaque magnitudo gaudii: quia sedens in dextris, juvenis apparuit in albis. Audite, queso, qualiter ista exponit Psalmista: *Lectatus sum, inquit, in his, quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus (Psal. cxxi, 4): nimurum ebi apparet sibi innuat angelum in albis, qui sedet in dextris.*

B XI. Et quid in duobus accipimus angelis, qui ei ipsi apparent in albis, unus ad caput et unus ad pedes? forte duplex per eos eruditio notatur, quæ nobis per unctionem, quæ docet de omnibus, infunditur. Unum de capite nos docet divinitatis; alterum vero eruditio genus, de pedibus humanitatis. Et qui pedes isti? vita, et doctrina. Ipse quippe Prophetæ dictus est: *Potens in opere, et sermone (Luc. xxiv, 49).* Scriptum et de illo est: quia *capit facere, et docere (Act. 1, 1).* His duabus pedibus, ambulavit in regione nostra: mundo exhibens sua opera ad exemplum, et verba ad documentum. Et quanta laetificat exultatio animam, cum modo interna quiete sua, representat sibi sublimia divinitatis Christi; modo vero ima humanitatis illius? Haec ideo dico; quia unus ex angelis istis sedet ad caput, et unus ad pedes, uterque vero in albis. Post hæc vero nobis contundam est, quod relicturus corporaliter discipulos Dominus, hujusmodi cum eis promissionis verba haluit: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in eos, et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Judaea, et Samaria (Act. 1, 8).* Utique promissio bona: quæ cum adimpletur, Spiritus sanctus datur, accipitur. Et hoc vobis signum presentie ejus. Perhibetur testimonium Christo; perhibetur autem sie: regnat pax in corde: confessio in ore, custodia in opere: ut prima ad dilectionem, secunda ad unctionem, tertia vero sit ad sollicitudinem. Nam pacis sonat visionem Ierusalem; Iudea confessionem; et Samaria custodiam. Et haec usque ad ultimum terræ: quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvis erit (Matth. x, 22). Usque ad ultimum terræ: ut tunica sanctus Joseph induatur talari (Gen. xxxvii, 23): et pro filiis, holocausti oblationi insistat beatus Job unctus diebus (Job 1, 5). Verum quia loquente dilecto, ille dilectus declinat, et transit: *Cum hæc dixisset, elevatus est (Act. 1, 9).* Ascendit siquidem super Cherubim, et volat su-

X. Sed sedet in dextris, in quibus felix corum notatur, et exprimitur universitas, 244 quos per propositum vocatos sanctos, præscivit omnipotens Pater, et clemens, misericors, et justus: *Et prædestinavit conformatos fieri imaginis Filii sui (Rom. viii, 29).* Nam sinistra pars creaturæ rationalis, reproba; dextera ejusdem pars, electa. *A dextris quippe, et a sinistris assistere exercitum cali,* propheta vidit, qui per incendium spiritum, decipendum Achab (III Reg. xxii, 19) prævidit. In reprobatione namque sua, justa, sed occulta, quasi a sinistris incomprehensibilis, et irreprehensibilis, atque terribilis in consiliis super filios hominum Deus (Psal. lxi, 5), habet Synagogam illam reproborum, et perditionis massam; stipulam utique siccam, aeternis incendiis preparatam. Ipsa est generatio illa prava, atque perversa, et dominus exasperans. Generano, quæ non direxit cor suum, nec est creditus cum Deo spiritus ejus. Populus stultus, et insipiens, cuius non est Dominus Deus ejus (Psal. lxxvii, 8, 9). In electione vero pia a dextris habet Pater ille misericordiarum, et Deus totius consolationis sanctam Ecclesiam eorum, quos ad vitam praæordinavit aeternam: quos et benedixit omni be-

D et accipitur. Et hoc vobis signum presentie ejus. Perhibetur testimonium Christo; perhibetur autem sie: regnat pax in corde: confessio in ore, custodia in opere: ut prima ad dilectionem, secunda ad unctionem, tertia vero sit ad sollicitudinem. Nam pacis sonat visionem Ierusalem; Iudea confessionem; et Samaria custodiam. Et haec usque ad ultimum terræ: quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvis erit (Matth. x, 22). Usque ad ultimum terræ: ut tunica sanctus Joseph induatur talari (Gen. xxxvii, 23): et pro filiis, holocausti oblationi insistat beatus Job unctus diebus (Job 1, 5). Verum quia loquente dilecto, ille dilectus declinat, et transit: *Cum hæc dixisset, elevatus est (Act. 1, 9).* Ascendit siquidem super Cherubim, et volat su-

per *pennas veniōrum* (*Psal. xvii*, 11). *Et nubes suscepit eum ab oculis eorum* (*Act. i*, 9) : quia posuit *tenebras latibulum suum* (*Psal. xvii*, 12). Cum loquitur, elevatur, et a nube suscipitur, ab oculis eorum : quia *vozem*, inquit, *dilecti mei audiū*; at ille declinaverat, et transierat (*Cant. v*, 6). Cumque intueretur in cælum euntem illum (*Act. i*, 10) : piis videlicet internorum desideriorum adspectibus prosequerentur in occultis suis se recipientem : ecce duo viri adstiterunt juxta illos (*ibid.*). Et vox Psalmista est hoc modo loquentis : Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolations tue laetificaverunt animam meam (*Psal. xciii*, 19). Haec consolations sunt viri, juxta illos assistentes. Adstiterunt, inquit, in vestibus albis (*Act. i*, 10) : quia *consolations tue, laetificaverunt*, ait, *animam meam* (*Psal. xciii*, 19). Albis siquidem vestibus induiti fuerant, pro eo, quod animam letificabant. Ut enim non semel diximus, per candorem vestium, spirituale gaudium est exprimendum. Et quomodo letificabant? **245** *Viri Galilai, quid statis adspicentes in cælum?* (*Act. i*, 11.) Consolatoria, ni fallor, haec interrogatio est. Ut autem sciatis, quod ita sit : audite quod subjungit : *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum : sic veniet, quemadmodum vidistis cum ascendentem in cælum* (*ibid.*). Nimur letificant, dum eum venturum evangelizant. Nam haec promissio ejus : *Veniam ad vos, et gaudebit cor vestrum* (*Joan. xvi*, 22). Sed quid est, quod sic eum venturum asservunt; quemadmodum eum ascendere viderunt? nam videntibus illis elevatus est. Quid est hoc, quod nea tantum de ejus elevatione, sed et de eorum visione, sacra vigilanter Scriptura mentionem facit? profecto duplēcē non mereretur spiritum Elisæns, nisi vide-ret, quando a Deo tolleretur Elias. Et quia vidit, a voluntate labiorum suorum fraudatus non est. Quod enim peuit, accepit. Scitis, fratres dilectissimi, quo præludia ista tendunt. Loquimur namque expertis, cito percurrentes, et breviter attin-gentes, festinantes ad quedam, quæ adhuc perstringenda sunt : et sermo urget ad finem.

XII. Scitis, quia bona valde, et aliquid necessaria humanae animæ sunt, ratio clara, affectio pura, intentio recta. Tria haec sublimis, et secretæ in nobis culmina contemplationis attingunt. Nam *assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem*: et *duxit eos in montem excelsum seorsum* (*Matth. xvii*, 1). Petrus agnoscens. Jacobus supplantor, Joannes in quo est gratia. Et rationis quidem est agnoscere; affectionis vero est, quod illitum in anima est, supplantare: quia ejus esse solet, cum ordinata fuerit, *Reprobare malum et eligere bonum* (*Isa. vii*, 15) : sicut rationis est, inter verum discerneret, et falsum. Et magnum hoc, in homine, utrumque di-vinæ gratiæ indicium est. Sed tunc quidem maximum est, cum ad nihilum in interna intentione se extendit, quod distortum est. *Beatus, ut ait Scriptura, qui in sapientia morabitur* (*Eccl. xiv*, 22) : ipsa

A pertinet ad agnitionem, quæ refertur ad Petrum; *Et in justitia meditabitur*: ipsa spectat ad supplanta-tionem, quæ notatur per Jacobum. Sed sibi valde necessarium ad beatitudinem, ut *in sensu cogitet circumspictionem Dei* (*ibid.*): quod proprio donum est gratia, quæ exprimitur per Joannem. Cum igitur, auxiliante Domino, ad sublime pertingit contemplationis secretum, et secretam ejus sublimitatem, ra-tio ejus id solum eligens, quod verum est; affectio illud tantum approbans, quod bonum est: intentio ad hoc solum se extendens, quod rectum est: nimirum assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ducit eos in montem excelsum seorsum (*Matth. xvii*, 1). Sequitur: *Et transfiguratus est ante eos* (*ibid.*). Quid est Christum transfigurari? utique quod sit splendor, et figura substantiæ Patris, portansque omnia verbo virtutis sua (*Heb. i*, 3), ipso revelante, ostendi. Toties quippe se transfigurat, quoties nobis eductis ab intuitu formæ servilis, elati-ritatem divinæ, quæ in eo fulget, nature videre per speculum in anigmate concedit. Unde et alba appa-rent vestimenta ejus. Non alia unquam habuit in-dumenta, quam alia? Utique. Nam in Zacharia pro-phepta legitis, quod Jesus induitus erat vestibus sor-didis (*Zach. iii*, 3). Considerate circumcisio nem ejus, baptisnum, jejuniū, esuriem, tentationes, sitiū, fatigationem, fletum, alapæ, colaphes, sputa, flagella, irvisiones, crucem, clavos, lanceam, vul-nera mortem, sepulturam: et in his intuentes eum, non poteritis diffiteri vestibus sordibus indutum, Sed auferre vestimenta sordida ab eo, et induire eum mutatoris (*Zach.*, 1, 4). Representate eum vestre-mentis oculis unum eundemque cum Patre ac sancto utriusque Spiritu Domini cæcos illuminantem, infirmos sanantem, mortuosque suscitantem, mul-taque alia, quæ ad divinam in eo pertinent natu-ram: et alba ejus videbitis esse indumenta. Sed appareat tibi in hac ejus transfiguratione Moyses, et Elias: et nihil de incomprehensibili ejus natura temere affirmare presumas, nisi quod auctoritatibus legalibus, et propheticis affirmare possis. Sonat in hac ejus transfiguratione vox Patris, testimonium de Filio perhibentis. Sed cadunt tunc in faciem dis-cipuli: quia ad illam summam, nostra nullatenus B-sufficit, vel ratio veritatem, vel affectio charitatem, vel intentio æquitatem. Sei ut paterna vox in monte auditur, quadraginta sex prosternuntur: quia, cum Elias auræ tenuis sibilum audit, vultum pallio ope-rit (*III Reg. xix*, 12): et cum sit vox super firma-mentum, quod imminet capiti animalium, stant, et submittunt alas suas (*Ezech. i*, 25). Ilo, fratres, ten-dunt omnia haec, ut sciatis, quid per candidas ve-stes in Scriptura sacra accipere possitis.

XIII. Ostendimus jam, idque sacri eloquii auctoritate roboravimus: denotare nos posse in aliis, exultationem tam futura felicitatis, quam præsentis sanctitatis. Ad utriusque vero habendum appetitum, **246** vester vos habitus invitat, ut unam jam ha-beatis, ad alteram autem suspiratis. Unam quoque

in exercitio, alteram in desiderio. Unam, qua nunc in labore meremur; alteram, qua tunc in requie remuneramur. Intuentes igitur habitum vestrum, studeite modo indui albis justitiae, ut in futuro mereamini cooperiri albis glorie. Induitimi candidis cogitationum, morum et operum vestimentis, qui in corpore quidem estis candidis anicti indumentis; ut digni quoque habeamini albis operiri aeternæ felicitatis. Sic dilectissimi fratres mei, tripartito eritis insigniti candore: primo in significacione; secundo in conversatione; tertio vero in remuneracione; praestante Domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO V.

De verbis professionis Præmonstratenium. De oblatione, et sui ipsius traditione Ecclesie, in qua Beo servitur. De typica oblatione SS. Abel, et Isaac. De spe mercedis aeterna, et sacrilega sui usurpatio-

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Forma professionis religiosæ apud Præmonstratenses fieri solita. Vota Deo reddenda; ac primum de sua oblatione et traditione ad exemplum Mediatoris nostri Dei. — 2. Typus oblationis sui in S. Abel signatus, Deo super omnia placere volentis affectione pura, et in intentione recta. — 3. Ut dilectum filium suum Isaac quis offerat in holocaustum, igne amoris i.e. atra cordis: quod recte non fit, nisi prius itinere ad terram viventium instituto. — 4. Patria illi, unice tenetor in spe, ad quam jugiter meditando, et affectuose desiderando pergitur: ac ne labor deterreat merces magna invitat. — 5. In Isachac expressa merces laboris inter terminos accubante, et requiem vidente quod esset bona, atque adeo sapponente huicmodi ad postandum. — 6. Quem non satis mouent premia, trahant exempla: quibus Christi Domini nullam prestantis aut eminentius, qui ipse mons est sacrificio destinatus, et nobis in exemplum monstratus et datum. — 7. Offerens seipsum, nihil sibi reliquit reliquiam; nec absque sacrificio quidquam sibi vindicet. — 8. Oblatio sui facta Ecclesie, id est, congregatiō et superioribus prompta obsequia postulata, et torporem ablegata. — 9. Urias Hethaus exemplo est viris Religiosis in laborando communia propriis anteponere. — 10. Alter stimulus a Simonē Machabeo ad non pareendum siti ab eo qui sunus non est. — 11. Remunerationis sui ipsius, ac virtutum exemplar ad quod se componat, est Christus Dominus.

I. Expetit, charissimi, et quidem cum aviditate magna, et exspectat, nec sine spe curiosa, curiositas vestra ut de verbis professionis vestre, aliquid tractemus. Ipsa est, cuius nos diximus vinculo ligatos, ac votis, quae distinxerunt labia nostra (Psal. vi, 14), adstrictos. Et quidem vinculum ejus, vinculum forte: quod alsique detimento salutis, tenere non vallet dissolvi. Cujus profecto haec verba sunt: *Ego frater, N. Offerens trado me ipsum Ecclesie sanctae Genitricis Dei Marie, Sanctique illius; et promitto conversionem morum meorum, et stabilitatem in loco, secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, et secundum Canonicam Regulam beati Augustini. Promitto etiam obedientiam usque ad mortem in Christo Domino, N. prefata Ecclesie Patri, et successoribus ejus: quos pars sa-*

A nior congregations elegerit. Haec vestra promissa sunt, fratres mei. Haec vota, quae distinxerunt labia vestra. Et promissa quidem magna, vota præcelsa. Nec sanius dari vobis consilium potest quam ut totis ea viribus implere studeatis. Porro sententia est sancti David super his, hunc habens modum: *Vovete, et reddite Domino Deo vestro* (Psal. lxxv, 12). Quicunque igitur est, qui vovit haec, acceleret, et discurrat, et reddere totis viribus sollicitus sit. *Aliigatus quippe est verbis oris sui, et propriis capti sermonibus* (Prov. lxix, 2). Haec itaque promissio ejus: *Ego frater N. offerens trado me ipsum*. Plura legis, frater mihi, apud illum antiquum populum Dei genera fuisse oblationes; sed nullum penitus huius comparandum, ne dicam, preponendum, in quo tradis te ipsum. Ipsum etenim Filium Dei in hoc excellenter imitatus es. De quo sanctus Paulus: *Qui dilexit, inquit, me, et tradidit semetipsum pro me* (Gal. ii, 20); propheta quoque Isaías: *Tradidit, inquit, in mortem animam suam* (Isa. lv, 12). Non solum autem in tradendo, sed offerendo, ipsum, do quo loquinur, imitatus es Dei, hominunque Mediatorem. De quo apud eundem Apostolum ita legis: *Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum 247 semetipsum obtulit immaculatum Deo* (Hebr. ix, 14). Offerens, aisti, trado me ipsum. O oblatio, o traditio! Oblatio accepta, traditio perfecta. Offerens namque tradidisti, non dico aliquid tuum, sed te ipsum.

II. Sic offarentem, et tradentem, sanctus in ipso mundi exordio signavit Abel, de quo ita legis: *Respergit Deus ad Abel, et ad munera ejus* (Gen. iv, 4). Abel luctum sonat, et te, qui vita praesentis existium luges, designat. Ad te respicit Dominus: quia a te despiciatur mundus. Respicit et ad munera tua. Quenam illa oblatio, et utique traditio tui ipsius. Ipsa sunt primogenita gregis Abel; ipsa et adipes eorum. Quid per hunc accipimus gregem, nisi simplicium in viro sancto cogitationum collectionem? Quid esse putamus, quod in hoc grege primo dignitar, nisi ipsam affectionem, quae de cogitatione nascitur? nam ipsæ intentiones adipes sunt. Merito ad haec munera tua respicit Dominus, qui per illa totis viribus ei placere studies; et per affectionem cogitationis tua dessecatam, et per intentionem rectam. Respicit et ad te, qui in cunctis internis motibus cogitationum tuarum nil in affectu amplecteric impurum, et in hoc amore sincero illum solua, et expedit testem, et exspectas remuneratorem: ut sic de primogenitis tui gregis offerens, et de adipibus eorum offeras, et tradas te ipsum.

III. Accipe et aliud quiddam, quod hujus oblationis, et traditionis tui ipsius exprimit insigne. Factus est aliquando hujuscemodi sermo a Domino ad Abraham: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et rade in terram visionis: atque offer eum ibi in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi* (Gen. xxii, 2). Tu iste Abram: quia sicut iste Pater multarum gentium nomine, sic et tu

cogitationum, opere et veritate. Est autem filius tuus Isaac; quia in gaudio interno, quod de beatæ spei exspectatione procedit, totus fructus spiritualis consistit. Et quia supremum, in illa interna genitura tua, et quodammodo singularem præcordiale gaudium istud obtinet locum, et quasi specialem quendam a te erga se extorquet affectum, iste nimurum Isaac, et unigenitus tuus, et a te est dilectus. Sed tunc solummodo et Deo est acceptum, et sempiternæ beatitudinis præmio dignum, cum et a Deo esse certissime scitur, et pro Deo, tam in effectu externo, quam in affectu interno exercetur. Scito proinde illud et ab ipso esse, *a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum descendit* (Jac. 1, 17): et pro ipso nihilominus exercendum; qui hoc solum remunerare tenetur, quod pro se pure factum intuetur. Ideo tolle hunc, de quo loquimur, filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, atque offer eum Domino. Et offer eum in holocaustum, ut offeras, et tradas te ipsum. Supposito igne amoris, incende totum in *ara cordis*; quia unum idemque juxta hunc sensum est, et Isaac offerre in holocaustum, et offerre ac tradere te ipsum. Sed antequam in holocaustum filium offeras, necessarium tibi, ut ad terram visionis vadas. Sic enim se habet ipse ordo verborum, quæ Dominicum continent præceptum, qui talis est: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis; atque offer eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi* (Gen. xxii, 2). Et quæ hæc terra visionis, nisi illa, quam Psalmista viventium appellat? nam ipsa est, in qua se credit videre bona Domini (Psal. xxvi, 3). Nisi enim visionis eam terram sciret, videre se in ea non crederet. In hac terra, regem in decoru suo, videbunt oculi beatorum, et *videbunt eum, sicuti est* (Joan. iii, 2). Manifestabit quippe eis non se, sed seipsum. Igitur terra viventium, terra videntium est. Ibi vivitur, et ibi videtur. Hic terra morientium, et ideo videntium non est. Ubi enim mors est, visio esse non potest. *Ego inquit, vivo, et vos vivetis* (Joan. xiv, 19). Itaque futurum est, ut vivamus: utique sic nihilominus futurum est ut videamus. *Videbimus eum, sicuti est*, ait sanctus Joannes. Ergo non vivimus, sed vivemus: nec videmus, sed videbimus.

IV. Et cur hoc, nisi quia in illa adhuc terra non sumus? In ea, inquam, non sumus in re; sumus autem in spe. Nam adhuc non modo in corpore, sed fortassis in vinculis Paulus erat, quando de se, suisque concubibus dicebat: *Qui nos conresuscitavit, et consedere fecit in caelestibus* (Eph. ii, 6). Ibi videbilet et in illo qui jam resuscitatus est, et in caelestibus sedet in re, resuscitatum, et sedere se videt in spe. Hinc magnus ille Pater habitasse legitur ad puteum, cuius nomen est *viventis, et videntis* (Gen. xvi, 14). Ibi quoque idem est videre, quod vivere: vivere, quod videre. Sane vita videns, et visio vivens. Apud locum illum, habitat perfectus quilibet in spe; juxta illa Apostoli: *Nostra conversatio in*

A *celis est* (Phil. iii, 20). Vade et tu ad hanc terram visionis; terram, quam pollicetur adhuc **248** hodie Dominus filii Israel. Ipsa est, quæ *lacie manat, et mette* (Exod. iii, 17): beatitudo superfluens corporis et animæ. Ad hanc modum terram meditando ibis, et desiderando, Cogitatio quippe et aviditas pedes sunt, quibus itur in eam. *Stantes erant, ait sanctus David, pedes nostri in atriis tuis Jerusalem* (Psal. cxxi, 2); et item ipsum Dominum alloquens: *Statuisti, inquit, in loco spatiose pedes meos* (Psal. xxx, 9). Pro eo, ni fallor, quod in latitudine illius supernæ patriæ, ac terræ viventium pariter, et videntium, ubi pax vera et perennis videtur: cogitatione, sanctus ac perfectus quilibet, et aviditate demoratur: *Exspectans beatam spem, et adventum gloriae magni Dei* (Tit. ii, 15). Vade, inquam, tu hoc modo ad terram hanc. Vade ad eam, et vide eam, et certe idem est ire ad eam et videre eam. Illo quippe se permovens, et extendens, et ardens affectus spiritualis, quidam tuus est et oculus et incessus. Nam ubi mens habet affectum, illo suum et erigit visum, et dirigit gressum. *Vade ad terram hanc visionis, et offer Isaac in holocaustum* (Gen. xxii, 2), religans ibi primitias spiritus tui, totum te ipsum, ut sic loquar, offerens ibi. Immolans volui dicere, et sensus idem est: siquidem immolare, offerre est. Et bene prius iubetur pius pater ad terram visionis ire, et tunc denum filium offerre, ut ad spiritualem aggregandam perfectionem merces invitet, si forte labor deterret. Quis enim ad offerendum holocaustum piger erit, cum ad hanc terram visionis ierit? Tu autem si ad hanc terram visionis non ambulasti, unde tibi accidit, quod te ipsum offerens tradidisti? Nonne prius in Evangelio thesaurum Dominus asserit inventum, et tunc abiisse inventorem, et vendidisse omnia, ut emeret eum? (Math. xiii, 44.) Insipiens namque foret, si sua omnia in pretium redigeret, cum neandum quod emere vellet, videret. Sic et tu, ni fallor, nec offerres, nec traderes te ipsum, nisi prius agnosceres quod tibi pro hac oblatione et traditione dabitur primum. *Veni, sequere me* (Marc. x, 44), ait cuidam Dominus? sed præmisit, *habetis thesaurum in celo* (*ibid.*), volens utique, ut prius iret ad terram visionis, et sic immolarebatur Isaac filium suum.

D **V.** Haec dicenti venit mibi in mentem, quod sanctus Jacob de Issachar filio suo dicit: *Issachar asinus fortis, accubans inter terminos. Vidit requiem, quod esset bona, et terram, quod optima: et supposuit humerum suum ad portandum* (Gen. xl ix, 13). Quis Issachar iste fortis, quem tibi interveniente mortificatione ab illicitis, confortat Dominus? Spiritualis est gratiae profectus. Est enim gratia pro gratia; et dum viriliter te contines ab illicitis, mercede quoque in perceptione uberioris gratiae, ipso largiente, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum descendit, ditari mereris. Nam Issachar mercedem sonat; et matris suæ Lie hinc, in ejus ortu, verba sunt, *Reddidit mihi Dominus mercedem: quia dedi ancillam meam virō meo* (Gen. xxx, 18).

Quis vir iste, nisi Christus, qui legitimus sponsus A disti teipsum, eum in oblatione, et traditione tui ipsius habens exemplum: ut non arbitris indigneum, jam te debere agere pro eo, quod ipsum vires excellenter egisse pro te. *Quem monstravero tibi.* Nobis a Patre monstratus est, qui nobis ab eo in exemplum datus est. Magnus quippe nimis factus est, et implevit omnem terram: ut juxta quod Ecclesiastes dicit: *Oculi sapientis in capite ejus* (*Ecccl. ii, 14*); et similitudo sit hominum in animalibus sanctis (*Ezech. i, 5*).

VII. Dixisti itaque in ipso initio professionis tuæ: *Offerens trado me ipsum Ecclesiae Dei.* Et quare non simpliciter te, sed cum quodam nescio quo additamento, teipsum? Num haec præterire nostra diligentia debet? Mihil quoque videtur, si tamen id tibi non displaceat, dum audio te obtulisse, et tradidisse, non quidem simpliciter te, sed teipsum: nihil quod tu es, tibi dimisisse, nihil de te tibi retinuisse. In hoc namque verbo tanta expressione prolato, quedam quodammodo ut sic loquar, notari se cogit universitas tui. Unde necesse ut sciens te obtulisse, et tradidisse teipsum, scias et consequenter nihil penitus te, de te, exceperis. Sciens igitur, te Ecclesiae Dei teipsum obtulisse, et tradidisse in omni, quod es; in omni, quod scis; in omni, quod potes, eidem te Ecclesie ad omnem utilitatem et ad omnem fidelitatem, pro tempore et loco, pro mensura et modo, pro causa et negotio, pro persona et facto debitorem agnoscere. Hoc est enim Ecclesiae præfatae teipsum obtulisse et tradidisse; deinceps non solum quidquid boni habes: sed etiam quidquid boni es, quidquid boni scis, quidquid potes, eidem te debere Ecclesiae impendere. In quantum vero ei, post promissionem istam, ad necessitatem, aut utilitatem forte tuam, tuum vel scire, vel esse, vel posse admis, in tantum et temetipsum tollis. Sed nimis parum dixi: in tantum quod suum est, rapis, dicere debui. Nimirum id jam non tuum, sed suum est. Nam tuum esse desiit, quod obtulisti, et tradidisti; et ejus esse incœpit, cui illud obtulisti et tradidisti. Vide ne vel furari, vel auferre velis, quod a te oblatum et traditum est: ne ut sacrilegus judiceris. Nonne cum haec verba protolisti, caput super altare posuisti, et chartam, in qua scripta erant, super altare obtulisti et oblatam in eo dimisisti? Nonne sacrilegium committitur, cum aliquid de sacro vel furto, vel rapina etiam non sacrum auferatur? Quanto magis cum etiam sacrum de sacro? et quidem sacrum quid est anima tua, quae ad Conditoris sui imaginem, et similitudinem est creata. Est quoque et corpus tuum, si tamen peccati non fuerit dominio subiectum, juxta salubrem illam Pauli admonitionem: *Non regnet peccatum in mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus; sed neque exhibeat membra vestra, arma iniquitatis peccato* (*Rom. vi, 5*). Utrumque obtulisti, et tradidisti Ecclesiae: neutrum debes ex tunc in proprium rsum illicite vindicare. Sed melius est, ut super his Judicem constituam teipsum. Si videres aliquem,

249

VI. Quod si forte invitare non sufficiunt præmia, attrahant salem exempla. Inter quæ nullum efficacius est, quam illud: quod nobis ostendit primogenitus ille mortuorum. Mediator ille Dei, et hominum, Deus, et homo, Dominus noster Jesus Christus. Hic est ille unus montium, super quem subiungitur Abraham, offerre filium suum. Nam *pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus* (*I Pet. ii, 21*). Montes quoque sanctitatis eminentia eximii electi ejus sunt; quorum nimirum unus ipse est, longe eis superior existens: *Tanto melius eis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit* (*Heb. i, 4*). Unus eorum est, quia primus eorum. Unde et quidam valde sublimis mons, ait: *Ante me factus est; quia prior me erat* (*Joan. i, 15*). Unus eorum est, quia mons Domini in vertice montium ipse est (*Mich. iv, 1*). Super hunc montem obtulisti, mi frater, et tradi-

qui quod jam offerendo, et tradendo, coram multis A testibus, super altare posuerat, in proprium vel occulte, vel publice vindicaret, qualis in oculis tuis appareret? Nonne invasor, et sacrilegus? tu es ille vir, qui fecisti hanc rem: si te ipsum, quem obtulisti et tradidisti, et a quo, te offerendo et tradendo alienasti, iterum tibi illicite vindicasti, et usurpatione sacrilega in proprium rapuisti. Eadem te ligat sententia, quia et per inquinat culpa. Quidquid boni scis in corde, quidquid boni potes in corpore, quidquid boni denique es, in utroque, obtulisti Ecclesiæ et tradidisti; quando te ipsum ostens tradidisti, tradens obtulisti.

VIII. Sed quæ Ecclesia ista, cuius es; ex quo ei a te tu ipse oblatus et traditus **250** es? Utique religiosus virorum sanctorum, quos coram video, cœtus in unum redactus; sanctificante et regente uno spiritu, cuius sub summo capite universerum electorum, caput est prelatus: in quo, sub eodem capite, tu quoque sanum et decorum ac utile membrum es: huic te Ecclesiæ obtulisti et tradidisti, ut te tibi renuntiato, suus ex tunc, in omni quod es, quod scis, quod potes, existas. Si igitur hoc te modo Ecclesiæ huic obtulisti et tradidisti, et non quidem te, sed te ipsum: cur munus tuum auferens, modo fraudulenter, modo vero negligenter, modo denique violenter tuum ei esse admis, scire et posse? Quod, in sæculo dudum pro sæculo facere solesbas, modo vel omittere ex toto etiam jussus non formidas; nonnunquam vero postulatus non erubescis, aut certe non sine granli murmure admittis. Nunc quoque multoties non es, quod dudum semper eras. Non esse potes modo, nec scis, quod tunc poteras et sciebas? Ex quo enim religionis habitu induitus es, illud tangere plerumque perhorrescit anima tua, quod antea libenter consueveras amplecti. Nescio unde sit, quod modo pene semper ægrotas, qui prius nunquam sanus non eras. Jubetur tibi, ut scribas, et ad excusandas excusationes in peccatis (*Psalm. cxl, 4*), oculorum tuorum vi-sus hebet, caput dolet, et pro eo quod curvatur, stringitur pectus. Stare ad psalmodiam, debilitas tibiarum et pedum insinuita non permittit. Jussus pro Ecclesia tua stare, in causa illa confessim nescis loqui: ex quo enim tecum super hoc agitur, impeditoris et tardioris linguae es: non solum autem; sed et ad aggrediendum quod communiter exercetur a cunctis, invalidus es. Panem, laborantibus aliis, comedis otiosus; et cum apes alias ingredientes et egredientes atque intrinsecus strenue operantes, ad communem sollicitet diligentia labore, ut facias tu in interioribus torpes; piger ad laborem, ad requiem prouipius, ad mensam prius, ultimus vero ad opus manuum.

IX. O virum egregium et strenuum militem, illustrem et per cuncta certe laudabilem: Uriam dico, qui probram duxit laborantibus sociis indulgere quieti! Sciens quidem, eos occupari, assimilari eis voluit, vel in non quiescendo, quibus in la-

bore non potuit. Sane jussus a rege, ut iret domum, pedesque lavaret: oblatum recipere somnum indecorum plane et ignominiosum aestimavit. Denique conventus a rege super hoc, respondit: *Arca Dei, et Israel, et Juda habitant in papilionibus, et dominus meus Joab, et servi domini mei super faciem terræ manent, et ego ingrediar domum meam, ut comedam, et bibam, et dormiam cum uxore mea?* (*II Reg. ii, 11.*) Quod perfecto negando subjunxit: *Per salutem tuam, et per salutem animæ tuae non faciam rem hanc* (*ibid. 12.*) Audi strenuitatem viri non quæ sua sunt querentis, sed quæ aliorum. Utique vir illustris communia propriis, non propria communibus anteponere paratus. Verumtamen quod, queso, servis domini sui inde emolumen-tum, quod ipse, ut in ea concederet et liberet et dormiret, domum suam ingredi recusavit? Non ideo minor eorum labor, quia non admisit requiem istam; sed laudis sue fuit augmentum quod saltem non quiescit, dum laborare cum eis non licet. Hunc itaque, de quo loquor, in exemplum tibi propone, o piger, illustrem Uriam, ut aliis laborantibus marcescere ignavia erubescas. Si autem queris, quid sit, aliis laborantibus, marcescere ignavia, paucis accipe. Aliis operi manuum utiliter et hilariter in-sistentibus, sibilare te super digitos tuos; aliis vi-gilantibus, te stertere; aliis denique piis sanctæ Religionis exercitiis insistentibus, manum tenere contractam in manu ac modis aliis opus subire si-mulatum; cum justa necessitas et evidens occasio te desideret, per ignaviam marcescere, et in quod-dam pigritiae tetricam nihilum te inanescere. At non Urias: qui non tristis esse non potuit, quando a labore communè revocatus est; laetus quoque ad-modum fuit, quando remissus est. A quo labore evo-carri multum ei displicuit: domi vero remanere ignominiam aestimavit: gloriam vero et ipsam non modicam ad eundem laborem redire.

X. Accipe et virum alium utilitatibus se communibus dedentem. In primo legis Machabæorum libro, audiente Simone, postquam captus fuit frater suis Jonathas, quod *Congregavit Triphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Juda, et attereret eam, et ridente eo quia in tremore populus est et timore; ascendit Hierosolymam, et congregavit populum, et exhortans, dixit: Vos scitis, quanta ego, et fratres mei, et dominus Patris mei fecimus pro iugib; et pro sanctis prælia; et angustias quales vidimus. Horum gratia perierunt fratres **251** mèi omnes propter Israel, et relictus sum ego solus. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ, in omni tempore tribulationis; non enim melior sum fratribus meis.* Vir illustris viros illustres fratres suos ad memoriam duxit: eosque sibi in exemplum preponens, ad subeundum laborem pro utilitate communi, seipsum invitavit: in omni tempore tribulationis parcere animæ sue recusavit. Sic et tu noli parcere animæ tue, ut communè consulas necessitatì, sciens te obtulisse ac tradidisse te ipsum Ecclesiæ Dei:

ut deinceps ipsa, de eo, quod ei obtulisti, et tradisti, faciat libere, quod sibi utile perspexerit, et tu in nullo penitus ei contradicas. Plenum quippe, ac perfectum ipse tibi silentium imposuisti, ex quo te ipsum offerens et tradens funditus quidquid es, quidquid scis, quidquid potes, et a te alienasti et ei contulisti. Noli ergo, ut iam saepe tibi dixi, auferre quod alienum est: ne ut raptor et invasor, et merito quidem, judiceris. Non solum autem, sed ut sacrilegus, quia sacrum probaris auferre de sacro.

XI. Revocavimus tibi paulo superius ad memoriam, præcellens illud et eximum, quod tibi hac in parte Dei Filius ostendit exemplum: de quo dicit Apostolus, quod *tradidit semet ipsum* (*Gal. ii, 26*). De quo nihilominus propheta dicit: *quod tradidit in mortem animam suam* (*Isai. lvi, 12*). Vide igitur, quia in hac traditione nihil sibi de se retinuit; nihil penitus vindicavit. Cum gladiis et fustibus captus est, ligatus, adductus, judicatus, damnatus, colaphizatus, alapas passus, flagellis cæsus, sputis illitus, chlamide coccinea indutus, spinis corona-tus, in ueste alba contemptus, opprobriis saturatus, eruci affixus, morti addictus. Intuere, queso, membris sanctissimis in patibulo distentum, et agnosce, quia tradens in mortem animam suam, totum se impedit, nec de se quidquam exceptit. Per hanc siquidem semitam vade post illum, si venire cupis ad illum per patientiam currens, propositum tibi certamen aspiciens ad illum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Simili modo et tu, proposita tibi libertate illa, ad quam promoveri te speras in futuro, noli a tuis excutere cervicibus jugum gloriæ servitutis: quod voluntate tibi spontanea imposuisti, quando te ipsum huic Ecclesie Dei tradendo obtulisti et offerendo tradidisti, ad illam tunc provehendus feliciter, qui hanc modo portas perseveranter, adjuvante Dominino nostro Iesu Christo, qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO VI.

De promissione conversionis morum, et de his que ad eandem faciunt. De integra, et multila oblatione. De decore, ac indecoro conversationis religiosæ, fugienda detractione, et de adulatio[n]e, et de moral[itate] Magorum donatione.

Synopsis SERMONIS. — 1. Oblatio multa, cui deest auris obedientiae vel cauda perseverantie, immunda est ex corruptione luxuriæ, atque tumore superbice. — 2. In viro Religioso sui oblationem internam et morum conversionem externam ordinat compositionem. — 3. Qui mores suis convertit, circa se nihil admittit reprehensibile: erga Superiores obedientiam promptam, erga consolat[us] obsequium exhibit devotum. — 4. Morum conversio præterea internam animi novitatem, que externa vestium mutatione figuratur. — 5. Ad perversos et distortos quorundam mores digressio, qui sub habitu Religiosæ conversationem morum mentiuntur. — 6. Dyscolos ejusmodi et turbulentos manet acris censura supplicii. — 7. Morum elegancia recte paradiso marorum punicorum assimilatur. — 8. In malo put-

nico unitas pacis et dilectionis conimendata, sinqua nihil Deo placitum esse demonstratur. — 9. In hoc spirituali paradiso, mala punica unitaten[em] emissiones morum compositionem, fructus peccatorum intentionem rectam in operibus designant. — 10. Ritus et abstinentia Nazaræorum prelusit huic morum conversioni: vinum pravum est distractio et adulatio per porros et cucumeres, perfel draconem et venenum aspidum expressum. — 11. Ab hac dannabili uva exprimitur exemplum nefarie operationis, et acetum fraudulentiae, a quibus abstinet Nazareus. — 12. Sui oblatio[n]e est anime et corporis per mystica Magorum munera exposita: redire per aliam viam contra Herodis consilium, est carnalem tunieam et mores in melius convertere. — 13. Quenam exuenta vetustas, et morum novitas amplexanda, quasi priori adversa.

I. Oblationibus, fratres charissimi, lex dudum Mosaica, et Deum quidem **252** homini posse placari, et hominem Deo monstravit posse conciliari. Verum ut hanc in se habere efficaciam possent, eadem nimurum lex censuit, ut tales essent, quæ omni prorsus immunditia carerent. Non solum autem, sed ut integræ essent: quatenus nullum in eis membrum vel fractum esset, vel abscissum. Hinc in Levitico scriptum est: *Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus, quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit. Omnis macula non erit in eo* (*Levit. xxii, 2*). Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, vel papulas, aut scabiem, vel impetiginem, non offeretis ea Domino, neque adolebitis ex eis super altare Domini (*ibid. 22*). Si autem de eo queritis, quod posterius dixi; inhibet subjuncta lex, ne ad votum solvendum bos, vel ovis offeratur, in quibus auris, vel cauda amputatur (*ibid. 28*). Omnis siquidem in te, mi frater, exercitii spiritualis oblationem summam et singularis illa integritas imperfectam, et puritas reprobant immundam, quam in ejus oculis commendabilem non reddit obedientia prompta et perseverantia firma. Siquidem ad illam auris, et ad istam cauda pertinet. Eo igitur tendunt omnia verba haec, ut sciamus siquid debere nos offerre sine ulla exceptione, quidquid sumus, Deo; sed hoc per quam sollicitate curandum est, quatenus tales nos per ejus gratiam efficiamus, ut ab eo, in tanta hac nostre oblatione, suscipi digni simus. Quid enim tibi prodest, quod te offers Deo, si vel mente, vel corpore fueris pollutus. Id quippe non accipiet, nec acceptabit summa munditia illa, cui nihil in nobis pollutum placere poterit, sive corporale, sive spirituale fuerit. Et in uno quidem continetur superbis tumor; in altero vero luxuriæ fætor. Sane mundus et castus corpore, nihilominus mitis et humili corde Dominus Jesus utrumque in nobis malum istud abominatur; universos nimurum reprobans, et a se longe repellens, quos et elatio reddit inani ter erectos, et corruptio enerviter pollutos. Aetern quoque Patris ei coetera sapientia est solis s mundis et mansuetis revelatus, superborum patriter et immundorum munera detestans, sieu

salm. sta dicit : *Nunquid manducabo carnes tauro-um, aut sanguinem hircorum potabo?* (Psal. xlix, 3.) Siquidem tauri superbos, hirci innuant luxuosos. Sed nec eorum carnes manducat, nec horum anguinem potat : eorum dona se non acceptare significans, qui vel per elationem superbiae tument, et per corruptionem luxuriaæ sordent.

II. Ad hæc pertinere puto quod, postquam in professione tua, de oblatione et traditione tui prius a te sermo habitus est, statim de morum quoque tuorum conversione mentionem facis. Nam ut ejusdem professionis verba, hunc habentia nodum : *Offerens tradō me ipsum Ecclesie Dei, et pro-sito conversionem meorum morum.* Itaque te ipsum offeres, et tradis; et quia id solum tibi sufficere non osse arbitrarijs, morum tuorum conversionem propositis. Oportet enim ut, dum te mutat intrinsecus, renovat dextera Excelsi, eamdem quoque extrinsecus mutationem repræsentet in morum conversione : *providens scilicet bona non tantum coram Ieo, sed etiam coram hominibus* (Rom. xii, 17). Ita quidem adjungere curavit Apostelus, cuius æc verba sunt, omnibus : ut tam omnibus, quam a omnibus exhibeamus nosmetipos sicut Dei ministros. Hinc et asserit se sapientibus et insipientibus debitorem esse (Rom. i, 14). Est utein super his salubris admonitio ejus, hunc abhens modum : *Sine offensione estote Judais, et ceteris, et omni Ecclesie Dei* (I Cor. x, 32). Adungit quoque, et sumit exemplum : *Sicut ego, in-quietens, per omnia omnibus placebo, non querens ad mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant ibid.*, 33). Vide ergo, mi frater, ut mores tuos habeas modo conversos ; quia offerens et tradens eipsum Ecclesie Dei, eorum quoque conversionem promisisti. Ut autem mihi videtur, tunc eos conversos habes, si talem in universis exterioribus tuis omnium hominum tam auribus, quam oculis te exhibes, ut juste a quoquam reprehendi non possis. Ad hanc quoque invitat te morum conversionem beatus Augustinus in Regula sua, cum dicit : *In accessu, statu, habitu, et in omnibus motibus cœstris, nihil fiat quod cœjadam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem.* Quandam igitur necesse est ut, in moribus coram hominibus exteriorius, sanctitatis novitatem ostendas, qui te jam Ecclesia Dei obculisti et tradidisti ; ut cunctis te intuentibus, illos te convertisse appareat ad novam quandam rectitudinem, ab illa vetusta fortitudine, in qua forte ante eamdem oblationem et traditionem aliquando crant.

III. Idecirco nihil monstres amarum in verbis, nihil in vultu non verecundum, nihil **253** in gestu non ordinatum, nihil reprehensibile in habitu, nihil leve in incessu, nihil denique in aliquo motu tuo pro posse apparere permittas, quod alicui intuenti offendiculum, vel scandalum creare queat. Discurse, accelerata, festina, ac ante omnia, per omnia, supra omnia, in omnibus que-

A tibi secundum Deum præceperint prælati tui, impigre et intrepide absque mora et murmure obtempera. Sodalibus quoque tuis, quantum licet potes, ad ministrandum esto sedulus, ad serviendum sollicitus, ad obedientum promptus, ad obsequendum devotus. Omnibus te humiliter exhibe, omnium te perditibus prosterne, ab omnibus gratiam et amorem secundum Deum acquire. Cave sollicitate ne aliquid torvum in oculis repreentes, nec quidquam ex ore tuo unquam, vel usquam amarum sonet, vel durum : sed verbum semper, et ubique suavitatis et dulcedinis, verbum pietatis et charitatis, verbum compassionis et dilectionis, verbum utilitatis et ædificationis. Ut enim Scriptura dicit, *Verbum bonum super datum optimum* (Eccl. xviii, 17). Pro loco B nihilominus et tempore vultum eis lactum et hilarem ostende; ut hoc modo, secundum Deum, quantum potes, omnibus omnia fias, et omnibus in Deo placeas, aspectum aereum et gratum eis ostendens : ita tamen competenter, et ex utroque temperate, ut te nimia aliquando, vel alicubi nec levitas vilem, nec severitas exhibeat gravem; sed semper habeas rigidam dulcedinem, et dulcem rigorem. Sed etiam signa, pro loco et tempore, prout vel exegerit necessitas, vel monerit utilitas, dulcia et delectabilia illis ostende. Sic te monstrabis excellentiæ implere quod in hac parte promisisti, vetustæ illi renuntiando morum perversitatí, quæ te quondam distortum exhibuit, et modis istis illorum insistendo conversioni.

C IV. Sint transacta apud te vetera, siisque facta nova omnia. Sint quoque prava in directa, et aspera in vias pravas (Isa. xl, 4). Mutetur pravitas in rectitudinem, asperitas in lenitatem. Si hactenus superbus fuisti, amodo sis humilius; si hactenus invitus, amodo benignus; si hactenus iracundus, amodo mansuetus; si hactenus inquietus et turbidus, amodo quietus et placidus; si hactenus præsumptuosus, amodo verecundus; si hactenus exhibuisti membra tua servire iniurianti ad iniuriantem, amodo studeas exhibere membra tua servire justitiæ in sanctificationem (Rom. vi, 19); si hactenus alii offendiculo et scandalo fuisti, amodo si fieri potest, quod ex te est cum omnibus hominibus pacem habcas (Rom. xii, 18) : universi intendens placere in bono, ad ædificationem. Exhibe corpus tuum hostianum viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium tuum; omittens amodo conformari huic saeculo, stupends autem reformari in novitate sensus tui: ut probes quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta (Rom. xii, 1-3). Sic te expoliabis veterem hominem cum actibus suis (Col. iii, 9), qui corrumpitur secundum desideria erroris : sic te induces novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, et sanctitate veritatis (Ephes. iv, 24); quatenus renovationem, et conversionem, quam habes, hoc modo in moribus repræsentet, et innuat mutantio quam circumferis in vestibus.

D V. Sed longe aliter agunt nonnulli, qui cum habitu exteriorius religioso apparent, affectu necdum

seculari exutos se demonstrant . magis cunctis in- tueribus, perversis moribus ad scandalum, quam conversis se præbentes ad exemplum. Hi sunt superiорibus inobedientes, murmurantes ad præcepta seniorum, melioribus se invidentes, aequalibus se præferentes, turbati, aliosque turbantes, charitatis violatores, unitatis divisores, perturbatores pacis, ordinis corruptores : ipsis denique sacerdibus quodammodo eo nonnunquam deteriores, quo longe aliud in conversatione esse non erubescunt, quam quod in habitu ostendunt. Jam non est dicere de his : sicut sacerularis, sic religiosus ; quia nec sic religiosus, sicut sacerularis. Jam ad ruborem invitat mare Sidonem (*Isa. xxiii. 5*) ; sanctus quoque Jernenias, et aurum obscuratum, et colorem optimum deplorat mutatum (*Thren. iv. 4*). Horum unum est homo ille apostata, de quo in Proverbiis scribit Salomon, asserens quia est vir inutilis, graditur ore perrero, annuit oculis, terit pede, dígito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat (*Prov. vi. 12-14*). Vide qualiter ambulat extento collo, supercilia erigit, rugat frontem, oculos in obliquum vertit, digitum extendit; loquitur quod non prodest, universos coram positos a latere aspicit, nihil apud se aliud revolvens, nisi unde perturbare pacem cohabitantium possit. Nunc hos, nunc illos ad colloquium vocat, in eorum aribus vitam absentium rodit; prælatorum et fratribus suorum. **254** maxime autem officialium facta et dicta venenosis dentibus dilaniat; sancti exercitii statuta, juxta ordinis tenorem imposita, gravia, et omnino intolerabilia asseverat : lethale, quo ipse inflatus est, venenum audientium mentibus infundit ; omnemque internæ in eis jucundæque bonitatis et bonæ jucunditatis serenitatem pestiferis hujusmodi persuasionibus ac derogationibus obnubilans, eorum corda unitatis ac pacis quiete penitus evacuat, et horribilibus rixarum fulminib[us] ac tumultuosis discordiæ ventis, sed et tempestuosis murmurationum tonitruis adimpler.

VI. Hiccine tibi videtur Deo morum suorum, quam promisit, reddere conversionem? hoc est, qui in gestu, et visu, ac cæteris motibus suis levem se exhibet in choro; rebellem et rixantem in capitulo, detrabentem in auditorio, inhoneste se habentem in refectorio; in omni loco, et tempore, ubi, et quando aliquem coram non videt, quem revereatur, semi-corrosis malitiæ verbulis susurrantem, irrisoriis, correptoriis, comminatoriis digitorum notis intuentiam oculos terebrantem, et quantum in se est, universos secum cohabitantes talibus perversorum morum gladiis trucidantem. O titio fumigans in igne, acerrimus, iisque obseurissimis ictibus tuis circum-sedentium oculos ad lacrymas provocans! O anguis virulentus, etiam mille anguillas, quas ipse quoque unus secum illis infert, unus deturbans: Ecce bos cornupeta (*Exod. xxi. 28*), quosque sibi obvios vulnerans, et vulneratos extinguens. Sed qualiter legalis habet censura, ut puniatur? utique, ut lapidibus

A obruatur (*ibid.*). Et juste quidem. Non solum autem, sed et necesse. Juste, ut recipiat quod inique egit: necesse vero, ne contagione pestifera plurimos perdat.

VII. Verum tu, frater mi, quam promisisti Deo, intende perquam sollicite conversioni morum tuorum; spirituali fulgeat decore, quidquid videtur in te; suave sit et gratiosum, quidquid auditur a te, ut dici possit et de te: *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus* (*Cant. iv. 13*). Spiritualibus redoleat deliciis, quidquid vel ore de-promis, vel opere ostendis, ut paradisus sint emis-siones tuæ. Quænam emissiones tuæ, nisi locutiones et actiones tuæ, gestus, et incessus tui, motus quoque tui exteriores, quibus ad hominum exterioris no-titiam exis? Et hæ tuæ emissiones paradisus sint; ut in incessu, statu, et in omnibus motibus tuis, nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum; sed quod tuam deceat sanctitatem. Quid deceat sanctita-tem tuam? nimur ut paradisus sint hæ emissiones tuæ; hoc est, ut spiritualibus redundant deliciis, quas sonare dicunt nomen istud, quod est paradi-sus; assatus tuus et actus, status et incessus, ha-bitus et gestus, omnisque tuus exterior motus. Quo-modo, inquis, siet istud? Audi quomodo fiat. Sit verbum tuum verax et dulce; opus efficax et utile, status ordinatus, incessus maturus, habitus humilis, gestus honestus; motusque tuus exterior irrepre-hensibilis sit. Omnia autem tua et in aperto frater-na dilectionis militent unitati, et in occulto obtu-bibus placeant divinis. Ad hoc quoque pertinet, quod emissiones tuæ paradisus esse dicuntur *malorum punicorum cum pomorum fructibus*. In malo quippe punico, cortex quidem unus, sed multa sunt grana. Ille exterior est; hæc autem interior sunt. Ab uni-tate itaque continguntur, quæ in diversitate merito-rum continentur.

VIII. Sit igitur in emissionibus tuis paradisus malorum punicorum, ut quidquid a te auditur, quid-
quid in te exterior videtur, eo potissimum tendat ne fraternæ dilectionis unitas dividatur; ne ejusdem unitatis bona jucunditas et jucunda bonitas dissi-petur. Sapientia quippe, quæ desursus est, primum quidem pudica est, deinde pacifica (*Jac. iii. 17*): ut D sie quidem quod agis, te ipsum per munditatem ho-neste, ut pacem nullatenus fraternalm per discordiam turbet. Est autem admonitio Domini super hoc, in hunc modum: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (*Marc. ix. 49*). Innotescens per hoc, ni fal-lor, quod illi non placet scientiæ sapor, ubi non adest concordiæ amor: ut merito probables esse non debeant emissiones, cum malorum punicorum non adest paradisus. Væ divisoribus unitatis! Væ perturbatoribus pacis! Monet Paulus, ut *soliciti simus servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (*Ephes. iv. 3*). O unitas salubris, sine qua acquiri vel ha-beri non potest salus spiritualis! Testis est super hoc multis in locis Scriptura sacra, et scimus quia verum est testimoniū ejus. Hinc unam jubetur

ovem offerre leprosus (*Levit. xiv, 10*) ; quia absque simplicitatis unitate et unitatis simplicitate, a pollutionis scabie mundari non valet luxuriosus. Unus quoque erat panis de **255** duabus decimis (*Levit. xxiv, 5*) ; quia in unitate consistit ad perfectionem animæ et corporis pertinens refectio spiritualis. Unam etiam obtulerunt sancto Job noti ejus et cognati, *ovem, et auream inaurem* (*Job xlii, 11*) ; quia quicunque illi sunt, qui dolores nostros portant, vel cognitione fidei appropinquant, vel cognitione vite conjuncti sunt : tunc ei in oblatione simplicitatis, et obedientia spontaneæ placent, cum unitatem concordiaæ tenent. Unum in templo Salomonis erat opus in duobus cherubim, quia unitatem nostri pacifici in Ecclesia prædicat utriusque intentione Testamenti (*III Reg. vi, 25*). *Unius nibilominus erat cubiti os luteris* (*III Reg. vii, 31*) ; quia size unitate sufficere ad salutem non potest, quam format dolor internus, confessio spiritualis compunctionis. *Unius moris inhabitare facit Dominus in domo* (*Psalm. lxvii, 7*) ; quia in unius secundum se voluntatis consensu, electos suos commorari in Ecclesia facit. Unus curatum se videns, gratias agit; quia si forte unitate caret, devota etiam omnipotenti Deo gratiarum actio non placet. Unus denique in piscina sanitatem percipit (*Joan. v, 4*); quia si haec, de qua multa diximus, unitas desuerit, sanitati nec ipsa quoque passionis fides Dominicæ aliquem restituit.

X. Merito, prout claret ex his, sponsæ emissiones malorum punicorum sunt paradisus; quia tunc deliciis spiritualibus abundat, quas ex se sancta anima ad aliorum vel aspectum, vel auditum emitit, cum nihil in eis penitus exercetur, per quod bona et jucunda charitatis fraternæ unitas dividatur. Sed necesse est tibi, ut id quod de te exterius homo approbat ad exemplum, in te quoque interius occultorum ille inspector acceptet ad meritum, ne forte si, quod absit, aliter tibi contigerit, *semines quidem multum, sed colligas parum* (*Agg. i, 6*). Seminare ad operationem, colligere vero pertinet ad remunerationem. Et quid prodest illud præcedere, si istud succedere non contingat? Nam etsi labor multus, sed fructus nullus. Idecirco insistendum tibi summopere, ut hoc coram Deo intrinsecus fulgeat in conscientia, quod coram hominibus extrinsecus nitet in vita. Hoc autem faciet rectitudine intentionis, in ipsis profundis penetralibus cordis, quia homines quidem in nobis compositi mores demulcent; sed ipsum Deum rectæ intentiones demerentur. Unde sponsæ dicuntur emissiones malorum punicorum, non tantum esse paradisus; sed exemplo adjungitur, cum pomorum fructibus. Quæ poma ista, nisi opera sunt nostra? Sed horum fructus pomorum, rectitudine internarum intentionum. Quibus nimirum pomis tunc is fructus veraciter inest, cum bonis operibus nostris recta intentio non deest. Unde appetet quod hi poma sine eorumdem pomorum fructibus habent, de quibus Dominus in Evangelio dicit quod *omnia*

A opera sua faciunt, ut videantur mā hominibus (*Matth. xxiii, 5*). Totus itaque in hoc fructus pomorum tuorum consistit, si manus tuas ab omni munere executi, ipsum solum in eis, ex cuius munere sunt, et expertis testem, et expectas remuneratorem. Malorum igitur punicorum paradisus emissiones tuae sint: sed ponis tuis fructus ipsorum apud te non desint: ut sic quidquid de te forinsecus proximus percipit, in ostensione pacifice conversationis, fraternalæ militet unitati. Quatenus in te illud intrinsecus in rectitudine interne intentionis, divine placeat visioni.

X. In his siquidem plena morum tuorum, quam promisisti, conversio consistit, si et coram hominibus placidus appares in conversatione externa, **B** et coram Deo rectus in intentione interna: ibi quidquid pacis et quietis est exercens, ac per hoc dum nihil perperam agis dum nihil quod tuum est queris, soli Deo placens. Bene igitur et congrue, oblato te ipso a te et tradito Ecclesiæ Dei, morum quoque tuorum conversionem promittis; quatenus ab eo, quod ante hanc tui ipsius oblationem et traditionem fuisti, in melius te transferas, et mores, quos hactenus asperos habuisti et perversos, in placidos et compositos convertas. Ad hec reor pertinere legaliter illam, quam Dominus in libro Numeri, super Nazaræis promulgavit institutionem, quæ talis est: *Vir, siue mulier cum fecerint votum ut sanctificantur, et se voluerint Domino consecrare, vino et omni quod inebriare potest abstinebunt* (*Num. vi, 2, 5*). Vir quoque iste perfectus et fortis; mulier vero, imperfectus est quilibet et infirmus. Qui tunc votum, ut sanctificantur, faciunt, seseque consecrare Domino volunt, cum Ecclesiæ Dei se et offerendo tradunt, et tradendo offerunt. Sed tunc hoc eleganter votum adimplent, et effectui voluntatem istam mancipant, cum a vino et omni quod inebriare potest abstinent; quia tunc solum salubriter se Ecclesiæ Dei offerunt et tradunt, cum mores suos convertunt. **256** Nam quasi quoddam est, juxta hunc sensum, malum vinum perversitatem morum. Quæ profecto morum perversitas, non in sola consistit detractionis asperitate, sed in ipsa quoque adulationalis vanitate. Nunc in asperitatem detractionis D per impatientiam prosiliunt; nunc vero in vanitatem adulationalis quasi ad gratiam se inflectunt. Haec est Egyptiorum esse bifaria, quam sibi in mentem venire asserunt, qui in eam regionem corde redeunt: quorum vox haec est: *In mentem nobis veniunt cucumeres et pepones* (*Num. xi, 5*), et in his dulcedo notatur adulationalis. *Porrique et cepe, et allia* (*ibid.*); et in his amaritudo exprimitur detractionis. Utrumque vero malum istud, et vinum istud, de quo modo agimus, innuit ut ab illo abstineant Nazaræi, sicut lex præcipit; quatenus nec per detractionem insaniant furibundi, nec per adulationalem se resolvant emollii. Est enim vinum detractionis est et vinum adulationalis. De primo quippe dicitur: *fel draconum vinum eorum* (*Deut. xxxii, 33*), eorum vide-

lacet qui moribus incompositi sunt: qui ob dero-
gationem qua in proximos suos se vident, per eru-
delitatis furem draconibus similes sunt. Sub-
junctumque est: et *venenum aspidum insanabile* (*ibid.*), pro eo quod, sicut locutionis virulento ac
mortifero, suos sic furor eorum auditores occidit.
De secundo vero vino Salomon in Proverbiiis dicit:
*Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splen-
duerit in vitro color ejus* (*Prov. xxiii, 51*). Vinum hoc
idecirco, ut arbitror, flavescere dicitur, quia adul-
atio blanditur. Cujus nimurum in vitro color splen-
det, quia ejus fallacia sub doloso fucata: locutionis
decore nitet. Sed ne intuearis vinum hoc, etiam cum
hoc modo splenduerit in vitro color ejus; quate-
nus non approbes suavitatem adulatioñis, cum ful-
serit sub sermone deceptorio dolus illius. Adjunxit
et causam quare intueri non debeamus vinum istud:
*Ingredientur enim blande, et in extremo mordebit ut
cotuber* (*ibid.*, 51, 52). Suave quidem et decorum
admodum vinum hoc, sed morsus in fine inest ei
perniciosus.

XI. Sic vero ab hoc gemino malo mores tuos ha-
beas immunes. Abstine ab hoc vino, nec eo inebrie-
ris tu, nec alios tu inebries. Subjuncta lex: *Acetum
ex ufo, et ex qualibet atia potione, et quidquid ex
uva exprimitur, non bibat* (*Nun. vi, 55*). Acetum
hoc fraudulentia est. Impletam dicit evangelista
spongiam acetum (*Ioen. xix*), quia replevit diabolus
populum Iudeorum fraude et dolo. Et quid est,
quod ex uva exprimitur, nisi exemplum pravum,
quod ex amaritudine nefariae operationis emittitur?
De hac uva in Cantico Deuteronomii ita dicitur:
Uva eorum, uva sellis (*Deut. xxxii, 32*), id est: opus
eorum, opus amaritudinis. Acetum istud tu, qui
sanetificando et consecrando te Domino obtulisti,
et tradidisti te ipsum Ecclesiae Dei, non bibas; et
quod exprimitur ex uva non comedas: ut eorum,
qui in moribus incompositi sunt, nec fraudulentia
deleteris, nec operationem nefariam initeris. Ita-
que jam te obtulisti et tradidisti Ecclesiae Dei,
intende conversioni morum tuorum; converte eos,
ut longe alii sint a modo, quam hactenus fuerunt.
Obtulisti et tradidisti non modo te, sed etiam, si
tamen aliquid per hoc amplius et expressius notari
potest, te ipsum: quia et quod intra, et quod extra
te est, universum. Quod autem restat perfice, mo-
res videlicet tuos converte: ut alius a modo in il-
dem tuis moribus sis, quam usque modo fuisti.

XII. Et accipe, si placet, egreginaria Magis illis,
qui ad Christum, stella duce, venerunt, exemplum
super his. *Munera Domino obtulerunt* (*Matth. ii, 12*),
et in regionem suam reversi sunt; sed per aliam
viam reversi sunt (*ibid.*), quia, ne redirent ad
Herodem, ab angelo adamonti sunt. Et quia munera
obtulerunt? Aurum, thys, et myrram: tria haec.
Et haec fortassis ad tui oblationem pertinent. Obtu-
listi siquidem te ipsum, animam scilicet tuam, et
corpus. Duo prima, si tibi videtur, refer ad animam
tuam, tertium ad corpus. Siquidem gemina quedam

A vis ab illo Patre luminum, a quo omne datum optimum, ceterum donum perfectum descendit (*Jae. i, 17*), anima nostra collata est; claritas videlicet rationis, et suavitas affectionis. Illa ad agnitionem, haec autem pertinet ad amorem. Ad virtutem ista, illa ad veritatem. Per illam eligimus quod verum est, ne per errorem deviemus; per hanc diligimus quod que bonum est, ne per tempon inanescamus. Et si tibi videtur, illam denotat claritas auri; hanc quoque suavitas thuris. Nulli vero in dubium ve-
nit, quia per myrram carnis mortificatio figure-
tur. Itaque te ipsum offerens, et aurum obtulisti,
per rationem, agnoscendo verum; et thus, per af-
fectionem, diligendo bonum; myrram quoque, per
mortificationem, extinguedo peccatum **257**. Sed
B uoli redire ad Herodem, sed per viam atiam in
tuam revertere regionem: quatenus odiens eam que
earnalit est, maculatam tunicam, quam designat no-
men istud Herodes, quod *pellie gloriam sonat*, alias
de cetero in conversatione tua mores habeas, quam
antea habuisti.

XIII. Exuere igitur contagis vetustatis antique,
et sanctæ novitatis indecure decorem. Mutetur odium
in charitatem, discordia in pacem, superbia in hu-
militatem, invidia in benignitatem; in mansuetudinem
ira, in tranquillitatem inquietudo; perturbatio
in lenitatem, obscuritas in serenitatem, acedia in
hilaritatem, obdurate in compassionem, crudelitas
in misericordiam, pertinacia in consilium, hebetudo
in intellectum, pusillanimitas in fortitudinem, pavor
in audaciam, obstinatio in timorem, levitas in con-
stantiam, scurrilias in matritatem; in providen-
tiam precipitatio, rancor in pietatem, in sollicitudine
negligentia, asperitas in planitatem, in alacri-
tatem torpor, hypoerisis in puritatem, in severitatem
adulatio, in suaviloquium clamor. Et inter haec omnia,
in dulcedinem amaritudo. Sie oblato auro, thure, et
myrra, non redibis ad Herodem conformatus *hunc
seculo*; sed per aliam viam reverteris in regionem
tuam, reformatus in novitate sensus tul; ut probes,
qua sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta
(*Rom. xii, 2*). Quod, ni fallor, nihil aliud est, nisi
oblato a te, et tradito te ipso Ecclesiae Dei, morum
tuorum, his, quibus in hoc sermone docimus, mo-
dis intendere conversioni: quam teste Ecclesia pro-
missisti Deo, cui est honor et gloria in saecula. Amen.

SERMO VII.

*De stabilitate loci in professione promissa, et qualiter
hac sponsio tenenda sit. De mercede famulatus tem-
poralis, ac æterni. De stabilitate primæ professio-
nis servanda; et quibus de causis transitus ad alium
ordinem sit consultus, vel licitus.*

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Deo atque dominis tem-
poralibus impensis servitutis, et repens mercedeis discrimen. — 2. Ob mercedem æternam, quæ
Deus est, homo se donat et offert Deo, intentione
bona, cum proposito perseverandi. — 3. Pro-
missa Deo conversio morum, et in loco stabilitas
perseveranter tenenda. — 4. Transitus ad alium
ordinem, etiam rigidorem, inconsultus ob suspe-

etiam sui Ipsius infirmitatem, quæ deinde per levitatem in pluribus proditur. — 5. Altera petenda ratio a palliato perfectionis desiderio: quod philautia et turbulentus animus prætendit. — 6. Postremo dissuadetur transitus ob scandalum consodalium, vel damnum a te prudente vel fatuo oriturum. — 7. Salubre consilium, si quando prelati vel contubernialum mores videantur esse contraria, aut observantie vivendi inutiles. — 8. Inter causas licitas discédeandi ad alium ordinem, prima est ad peccatum inviti pertracatio, vel voti solvendi remora. — 9. Secunda est implacabile odium cobabantium, exemplo sanctorum. — 10. Tertia est ad cuiusdam Ecclesie regimen canonica electio, aut assumptio. — 11. Quarta est perfectioris et rigidioris vitae desiderium: ubi tamen animi sui inconstantiam suspectam quisque habeat, cum desiderio salutis proprie et pacis fraternalis. — 12. Anacephalæosis cum parenætica.

I. Reges, fratres charissimi, et principes possunt, et debent vocari, qui universitatis auctori Deo omnipotenti medullitus student famulari. Illi quippe devote servire, sublimiter regnare est; ipsum agnoscere, vivere est; illique adhærere, summa felicitas est. Sic regnantem non inflat tumor; sic agnoscendum non obscurat error; sic adhaerentem satietas non divellit, nec dissolvit tempor. Et certe videmus incessanter, quanta diligentia homines hominibus, pauperes divitibus serviunt; quantumque eis, in assiduis obsequiis, placere contendunt. Non agonia cordis, non labor corporis, non fatigatio itineris, non asperitas frigoris, non ustio caloris, non doloris anxietas et mœroris; non famis cruciatus et sitis, non terræ periculum et maris: non ipse denique nonnunquam metus corporeæ mortis inferre valet eis impedimentum, quin totum se impendant in obsequium dominorum suorum. Et in his omnibus multi multoties ignorant, quam, **258** quem, quantam, et quando, pro tanta devotione, percipient mercedem. Quamnam vero, et quam, quantam et quandocunque eam percipient, hoc indubitanter sciunt, quia temporalis erit et temporaliter collata. Quantum tamen pro ea serviant? Utique quantum possunt. Quandiu servire proponunt? Certe quandiu vivunt. Huic igitur devotioni, quam, ut placeat homini, impendunt; sola, ut ex his datur intelligi, et mors imponere solet terminum, et impossibilitas inferre defectum. Videmus itaque eos, in obsequiis dominorum suorum, se impendere, et ut eis placent tota mente desiderare, et in utroque usque ad mortem perseverare. Et o devotio magna! Nam quæ major vel est, vel esse potest, quam impendere aliis quidquid sunt, et quandiu sunt, et hac maxime de causa, quam modo monstravimus?

II. Magne igitur insunt devotioni huic, donum, intentio, propositum: tria haec. Et donum quidem perfectum, intentio bona, propositum perseverans. Merces tamen ejus et in tempore confertur, et in tempore terminatur. Et quorsum ista? Ut perpendas, mi frater, quam debebas esse impiger tria haec, in tua erga Deum devotione exercere, cum merces tua eterna futura sit. Nam collata in fine, durabit

A sine fine. *Ipsum quippe habebis mercedem, cui modo perseveranter, et te ipsum totum largiris, et placere medullitus concupiscis. Quia mercede quid sublimius est?* Hic est Dominus Deus tuus, qui seipsum tibi dabit in præmio, pro quo laboras in merito cui nihil exæquari potest. Habet namque bona et pulchra, suavia et dulcia, quæ pariter et supra numerum multa, et supra mensuram magna sunt: nihil tamen seipso melius, vel pulchrius; suavius, vel dulcior. Et quia hoc nimis parum est, nihil tam bonum vel pulchrum; nihil tam suave vel dulce. *Hoc utique bonum, honorum omnium optimum: hoc pulchrum, omnium pulchrorum pulcherrimum: hoc suave, omnium suavium suavissimum: hoc dulce omnium dulcium dulcissimum: ut potest B quod sua est ipsius bonitas, et pulchritudo; suavitatis, et dulcedo.* Quidquid illud est, ad quod suspiramus, hoc, inquam, excellenter habebis in præmium felicitatis, si ei te ipsum modo totum dones, eique soli, præ omnibus quæcumque sunt, placere affectes. At opus summopere, ut tuo huic tam dono, quam operi perseverantia adsit, quæ sola æternitatem meretur, sine qua æternitas non confertur. Et hæc tria sunt, quæ in professione tua promisisti. Utrum autem haec *vota tua reddere, quæ distinxerunt lubia tua* (*Psal. LXV, 14*), studeas, tu videris. Si enim de dono tuo quærit aliquis, ecce hæc tua verba sunt: *Ego frater. N. offerens, trado me ipsum Ecclesia Dei.* Si vero de intentione, ideo te obtulisti et tradidisti, ut Deo placeas; cui nullatenus placere potes, nisi morum tuorum conversioni intendas. Si denique de proposito, ipsum est perseverantiae, de qua subjunctum est: *et stabilitatem in loco.* Te ipsum igitur obtulisti, et tradidisti, conversionem morum tuorum promisisti: vide ut in dono, et promisso tuo fidelis sis, ne vel quod dedisti, auferre præsumas; vel quod promisisti, reddere negligas. Idcirco oblato et tradito te ipso, promissa et conversione morum tuorum, confessim et stabilitatem in loco promisisti: quatenus utrumque propositi perseverantia firmet, et donum videlicet perfectum, et intentionem bonam.

III. *Mittens sanctus Job, sanctificat filios suos, consurgensque diluculo, offert holocausta per singulos* (*Job 1, 5*). Sed attende, quod sic dicitur facere *cunctis diebus* (*ibid.*). Vide si non oblatio holocausti tui ipsius traditio sit; filiorum sanctificatio; morum tuorum conversio: quia quod sic dicitur cunctis diebus fieri, ad stabilitatem nimirum non dubitatum posse non inconvenienter referri. Sed dicenti hæc respondet fortassis mihi cogitatione tacita aliquis vestrum: Scio omni bono operi perseverantiam necessariam esse, ut dignum æterna possit esse mercede. Attamen de stabilitate hac non puto hic mentionem fieri, sed de stabilitate loci. Nam ita se habet ipse ordo verborum: *Promitto conversionem morum meorum, et stabilitatem in loco.* Et cum ita sit, dic, quæso te, si tanta mihi tenenda est diligencia stabilitas in loco, quanta et in opere bono? Cui ergo,

hoc modo ad haec : *Hoc est opus bonum, ut in eomaneas loco, in quo te Deo promisiisti serviturum. Et ille : Non votum meum frango, sicutum desero. Quomodo, inquam, non frangis, cum ab eo discedere presumis, in quo te constat stabilitatem tuam promisisse?*

259 Si te stabilem in eo fore pollicitus es, cum ab eo discedens instabilis es, quomodo non voti tui violator es ? Quid ergo, inquis, usque ad finem vite meæ obnoxius tenebor huic sponsioni ? Nunquid alienus non poterit sponsio hæc finiri temporis meta, sicut nec illa, qua vovi conversionem morum meorum ? Cur, inquam, ante mortem tuam aliqua eam terminaret temporis meta, sicut nec illam, quæ teneris obnoxius insisteret conversioni morum tuorum, cum sicut illam, sic et istam te constet promisisse ? Nam sicut ipse paulo ante attestatus es, ita se habent verba promissionis tuae : *Ego frater offerens, trado me ipsum Ecclesiae Dei, et promitto conversionem morum meorum, et stabilitatem in loco.* Promitto, aisti, morum meorum conversionem, et in loco stabilitatem. Ergo et illam, et istam. Non magis in promissione tua, sit mentio in verbis istis alicuius metæ temporalis in una, quam in altera. Sed scio, inquis, quod semper debo intendere, ut mores mei, et de malo in bonum, et de bono in melius convertantur. Verum nunquid ante vitæ meæ finem non possum domum, in qua nunc sum, deserere, et alio, cum voluero, transinigrare ? Non potes, inquam. Et iste : *Quare non possum ? Quare stabilitatem promisiisti, inquam, in loco !* Et ego, inquis, quotidie innumeros video non solum in alio loco, sed in alio esse ordine quam in quo professionem suam fecerunt ? Unde mihi liquido appetet, quidquid tu dicas, quod licite potest locus professionis deseriri, et aliud expeti : quod si hoc licite fieri non posset, quidam profecto ex eis nec de loco et ordine suo egredierentur, nec alias [forte pro alibi] reciperentur. Nam tales inter eos cognosco, tam videlicet scrupulosos ac de sua salute sollicitos, ut etsi ob magnam, qua possint, probitatem alibi recipi possent, ne tamen in hoc, modo aliquo Deum offendenter, nullo modo egrædi vellent : quin potius ad hoc egressi sunt, ut Deo omnipotenti plus placerent. Ego autem ad hæc dieo tibi, quia quod vovisti, cogeris reddere : alioqui dissentirem ab eo qui dicit : *vovete, et reddite :* Hoc est, si voveritis, reddite. Quid reddit ? Quod promisiisti. Idecirco si vovisti stabilitatem in loco, esto stabilis in eo : nam tu, qui vovisti stabilitatem in domo tua, meo quidem consilio, eamdem domum, quantum ad te duntaxat pertinet, ante vitæ tuæ terminum non dimittes.

IV. Quid, inquis, si majoris perfectionis et rigidoris ordinis desiderio, inspirante Domino, succensus, vitam meam emendare et conversionem meam voluero augere ? non alio, ubi id faciam, ut transmigrem, non consulis ? fortassis, inquam, non consulo. Quare, inquis ? Primum, inquam, quia suspectam habeo infirmitatem tuam ; ne forte, qui

A potes sifferre ordinem istum, non possis sifferre illum. Novi enim quamplures qui dum sedentes omiserunt computare sumptus, si haberent ad perficiendam novam et præcelsam perfectionis turrim, quam catenus ædificare aggressi non sunt, posito fundamento perficere non valentes, hoc illusionis verbum audire meruerunt : *Hi homines cœperunt ædificare, et non potuerunt consummare* (*Luc. xiv, 30*). Et tunc revertentes cum rubore ad ordinem et locum, quem nimis temere et minus provide, et idcirco nimis temere, quia minus provide, deseruerant, et minus fortassis grataanter suscepti, et minus extinc honorifice habiti sunt. Quidam vero ad priorem reverti locum et ordinem erubescentes, aliam domum et ordinem adiere, ac in ea forte manere et eum tenere vel nolentes, vel non valentes, adhuc ad domum aliam et ordinem alium migrare : sicutque vento leviores et instabiliores effecti, quasi multa ferculæ gustaverunt, nec se uno resecerunt : dumque ubique religiosi esse voluerunt, religiosi quoque nusquam fuerunt. Quidam etiam nec ad priora redierunt, nec ad alia sanctæ religionis exercitia se transtulerunt ; sed propriæ levitatis pondere oppressi, et ad ima sensim ac paullatim vergentes, vel in quendam teterrimum spiritus teporem, omissa penitus omni proposito ulterius in aliquo proficiendi sunt prolapsi : vel ad sæculum quoque, despantes semetipsis [*al. in secetipsis*], abjectaque omni sanctæ verecundiæ venustate, revertentes ; morte postmodum ex improviso superveniente, post modicum miserabiliter sunt intercepti. Rectene isti incesserunt, qui ad talem finem pervenerunt ? Nam visa quidem fuit eis recta via hæc ; sed novissima ejus duxerunt **260** ad mortem (*Prov. xiv, 12*). Et hæc prima causa est, quæ mihi persuadet ne consulam ut alio discedas, etiam majoris perfectionis et rigidioris ordinis desiderio succensus.

V. Secunda autem similis est huic. Suspectam habeo pusillanimitatem tuam. Vereor enim quia pro eo, quod carnalibus et stolidis voluntatibus tuis hoc in loco resistitur, alio migrare velis ; ac ne forte alii discessum tuum causentur, vel etiam a teipso, sicut vere est, reprehensibilis videatur, sub velmine mendacii pallies cuiusdam falsæ intentionis, melius ac perfectius in eo, ad quem migras, loco vivendi, quam in isto vivis vel vivere potes loco, in quo modo es. Nonnullos quippe multoties vidi, quibus, cum in eorum desideriis vel fratres vel prælati sui resisterent, statim irati, ut alibi perfectius et districtius viverent, migrare volebant. Et ecce mox, ut tempus iræ et perturbationis pertransiverat, satis districtus eis visus est ordo suus, nec discedere quoquam volebant. Et bonum quidem eis ut discederent, sed si secum seipso non circumserrent. Nunc autem, quia secum ubique seipso cirferunt, semper alii incurront, quod hic fugiunt, et perturbationi in loco alieno approximant, a qua in suo se elongant. Sæpe vero, cum præcibiles vise

districtioris viam arripiunt, in illud quoque detestabile malum et ipsi corruunt, in quod eos multoties corruere diximus, de quibus ante breviter egimus. Et hæc causa secunda est, ob quam consulere non andeo, ut majoris saltem perfectionis desiderio et obtenu deseras dominum tuum. Non enim bonus potest esse finis, cuius corruptum principium est. Et fallit quidem te opinio tua, nec ibi reperies quod queris, sed verum est vulgare proverbium illud: Putat omnis homo aureos esse in alterius thalamo corvos.

VI. Tertia vero causa hæc est. Timeo ne per discessum tuum, aliquod eis, qui post te remanent, vel scandalum inferatur, vel damnum. Scandalum, dum eos deseris et ad alios accidis: quasi vel pro nihilo, vel pro modico habenda sint, quæ apud eos ordinis instituta sunt. Clamare namque quodammodo tuus videtur discessus, quod nec eos, nec quæ apud eos sunt, multum approbes. Si enim approbares, cum eis forsitan maneres. Damnum vero: ne cum sis domui in qua es, valde necessarius, prægrande ei damnum inferas in eo, quod te ab illa absentes. Nosti quod dicit Christus Dominus in Evangelio; cum de virginibus loquitur: quarum *quinq[ue] prudentes, quinq[ue] vero fatuas fuisse affirmat* (*Math. xxv, 2*). Sive autem tu fatua, sive prudens virgo sis, magnum procedet damnum ex discessu tuo. Nam si fatua es, damnum inferet discessus tuus tibi ipsi; si vero prudens, inferet domui tuae. Itaque si fatua es, non consulo penitus ut quoquam discedas de domo tua; ne forte fatuus sit fatuæ egressus. Si autem prudens, tune quam maxime consulo ut remanescas: ut matri tuae, quæ te concepit et genuit, domini videlicet tuae, tua p[ro]p[ter]e cunetis aliis prudentia succurrat. Quæ enim alia domus tua, si quam habes, prudentia dignior est uti, quam mater tua, que te portavit, quæ te fovit, quæ te ad perfectam morum maturitatem perduxit, quæ te ad hanc quam nunc habes prudentiam provexit? Sive ergo sis prudens, sive fatua virgo, non consolo ut quoquam discedas; quia, si fatua es, indiges domo tua; si vero prudens, dominus tua indiget te. Hucusque ego; at ille ad haec: Si prælatorum, et fratrum meorum tam contrarii mihi mores sint, ut cum pace in domo mea remanere non possim, nonne melius est alio, ut cum amore et pace sim, etiam prohibente prælato meo, migrare, quam cum rancore et odio remanere? Hoc est, inquam, quod paulo ante dixi: timere videlicet me ne forte impatientia tua magis sit causa, et occasio tua discessonis, quam desiderium perfectionis majoris. His autem de duobus, super quibus modo sciscitatus es, nescio quomodo respondere tibi possum, quod eorum sit melius, cum neutrum sit bonum. Quæreris utrum per inobedientiam debes discedere, an cum ira et odio remanere. Idem profecto esset; cum a me quæreres utrum melius tibi esset, incendio perire, an præcipitio. Etenim ureris, si etum odio

A remanes: et præcipitaris, si absque licentia discedis. Quodnam istorum est bonum, uri vel præcipitari? **261** Neutrum, inquis. Sed cum utrumque sit malum, quod, quæso, istorum minus est malum?

VII. Et ego: Quod istorum, inquam, magis desideras? videlicet, an ut tibi ostendam, quomodo non quidem moriaris, sed tamen ægrotas: an quomodo ita plene cureris, ut amplius non infimeris? Et ille: Sicut, inquit, de duobus malis, magis eligo morbum quam mortem: sic de uno bono, et alio malo, magis eligo curari, quam ægrotare. Vis ergo, inquam, ut ostendam tibi quomodo potes reprobare malum et eligere bonum? qualiter videlicet te potes habere, ut necesse tibi non sit ad devitandum quod est pessimum, facere quod minus est malum, sed quod plene est bonum?

B Volo, inquit, atque inhianter desidero. Et ego: Si tuorum, inquam, fratrum, prælatorumve contrarii tibi mores sint, bonis tuis moribus pravos eorum mores emendare studeas. Noli temetipsum defendere, sed da locum ire. Noli viaci a malo eorum; sed in bono vince eorum malum (*Rom. xii, 26, 27*). Tumorem videlicet eorum vince humilitate; iracundiam eorum, mansuetudine; æmulationem, benignitate; perturbationem, lenitate; odium, charitate. Cum beato Job frater esto draconum et socius strigionum (*Job xxx, 29*). Si ita necessitas exigeret, Abel cum Cain habita, cum Ismaele Isaac, cum Esau Jacob. Eorum namque tibi magis prodesse quam obesse poterit malitia, si tua tibi non defecerit patientia. Ille dicenti si mihi non credis, audi quale super his consilium cuidam Lanzoni, noviter apud Cluniacum facto monacho, venerandæ memorie Anselmus dedit (285), tunc temporis Beccensis Ecclesiæ prior, postmodum vero ejusdem monasterii Abbas, ac processu temporis archiepiscopus Ecclesiæ Cantuariensis. *Ingressus es*, inquit, charissime, professus militiam, in qua non solum aperte obstantis hostis violentia est propellenda, sed et quasi consuletis astutia cavenda. Sæpe namque, dum Christi tironem vulnere malæ voluntatis, aperte malevolus non valet perimere: cum poculo venenoso rationis malevolæ calidius tentat extingueare. Num cum eum, inquit, obruere, vitæ, quam professus est, odio nittitur, eum conversationis, in qua est, subruere fastidio co-

D natur. Et licet illi monachicum propositum tenendum quasi concedat, tamen quia sub talibus, aut inter tales, aut in eo loco incepit, illum stultum nimis imprudentemque multimodis versutiis arguere non cessat, ut, dum illi persuadet, accepto Dei beneficio, ingratum insistere, justo judicio nec ad meliora proficiat, nec quod accepit, teneat, aut in eo inutiliter persistat. Quippe dum incessanter laboriosis cogitationibus demutando, aut si mutari non valet, saltē de improbando initio meditatur; nunquam ad finem perfectionis tendere conetur. Nam quoniam illi fundamentum, quod posuit, displicet, nullatenus illi ſtructuram bona vite superaedificare libet. Unde fit ut, quemadmodum arbustula, si saepe

plantetur, aut nuper plantata in eodem loco crebra convulsione inquietetur, nequaquam radicari valens, ariditate cito contrahit, nec ad aliquam fructus fertilitatem pervenit; sic infelix monachus, si sepius de loco ad locum, proprio appetitu mutatur, aut in uno permanens, frequenter ejus odio concutitur, nequam amoris stabilitus radicibus, ad omne utile exercitium languescit, et nulla bonorum operum ubertate ditescit. Cumque se nequam in bonum, sed in malum proficeret perpendit, si tamē forte hæc recogitet, omnem suæ miseriae causam, non in suis, sed aliorum moribus justis intendit: atque inde ad majus odium eorum, inter quos conversatur, infelicitate accedit. Quapropter, quicunque cœnobitarum forte propositum aggreditur, expedit ei, ut in quoconque monasterio professus fuerit (nisi tale fuerit, ut ibi malum invitum facere cogatur), tota mentis intentione, amoris radicibus ibi radicare studeat, atque alicorū mores ac loci consuetudines, si contra divina præcepta non sunt, etiam inutiles videantur, dijudicare refugiat. Gaudet se jam invenisse, ubi se non invitum, sed voluntarum tota vita mansurum, omni transmigrandi sollicitudine propulsa, deliberavit, ut etiam ad sola pice vitæ exercitia exquirenda sedulo vacare possit. Quod si sibi videtur majora quadam ac utiliora spirituali fervore appetere, quam illi præsentis monasterii institutionibus licet, aestimet aut se falli, sive præferendo paria paribus, vel minorā majoribus, sive præsumendo se posse quod non possit, aut certe credat se non meruisse quod desiderat. Quod si fallitur, agat gratias divinæ misericordiæ, qua ab errore suo defendatur: ne sine **262** emolumento, aut etiam cum jactura, locum, vel vite ordinem rauando, inconstantiæ levitatisque frustra crimen subeat; aut majora suis viribus experiendo fatigatus, deterius in priora, aut etiam in pejora prioribus deficiat. Si autem vere meliora illis, quam quæ in promptu sunt, nondum meritus optat, patienter toleret divinum judicium, quod ulli aliquid injuste non denegat, ne per impatientiam Judicem justum exasperans, mereatur quod non habet, non accipere; et quod accepit, amittere, aut quia non amat, inutiliter retinere. Seu vero misericordiam, sive judicium erga se in illis, quæ non habet et optat, persentiat, ketus ex his quæ accepit, largitati superne gratias dignas persolvat. Et quia ad qualemcumque portum, de procellosis mundi turbinibus potuit pertingere, caveat in portus tranquillitatem, ventum levitatis et impatientie turbinem inducere.

VIII. Et ille ad hæc: Dic, quæso te, si aliquæ causæ sunt rationabiles, quibus intervenientibus, liceat mihi a loco, in quo professionis vinculo ligatus sum, recedere? Sunt, inquam. Et prima quidem est, si tales fuerint ipsi, cum quibus degis, ut ad peccatum te pertrahant invitum. Nam, si tales fuerint, tunc consulit ut alio migres, ut Deo placere valeas. Si domus quippe tuæ tam perniciose ac pestiferæ consuetudines fuerint, ut tuus tibi prælatus, atque

cohabitantes, quod promisisti in professione tua, implire non permittant, non tibi, ut arbitror, damnable erit, si alio, ubi secundum hoc quod promisisti vivas, humiliiter discedis. At ille: Quid si mihi prælatus meus prohibuerit discedere? Et ego: Quid si tibi prohibuerit secundum id quod promisisti, vivere? Utrobiique, inquit, perlecum. Si discedo, per inobedientiam offendō prælatum; si remaneo, quotidie votum quod vovi infringo. Num, inquam, in his quæ saluti tuæ contraria sunt obediē debes? Et ille: Quid si me excommunicet pro eo quod discedo? Tum ego: Quid si te Dei communione privat in eo, quod te votum tuum negligere facit? Sed sententia, inquit, pastoris timenda est, sive justa fuerit, sive injusta. Et ego: Nunquid si timenda, idcirco semper tenenda? Et si semper tenenda, qualis ipse tibi pastor est, qui ea te pascua habere non sinit, sine quibus nec in vita præsentis spiritualiter, nec in futura feliciter vivere vales? Tum ille: Quid, quæso, de hac re definis? Et ego: Si damnationem times, quod recedendo frangis præceptum, magis timere damnationem debes, quod remanendo frangis votum. In omnibus namque, quæ a prælatis promulgantur, præceptis et prohibitis diligenter est considerandum utrum secundum Deum promulgata fuerint, an non. Quia, si secundum Deum, cum omni devotione obediēnter suscipienda, et pro posse ac nosse prompte ac sponte implenda sunt; si autem contra Deum, beati Petri indebitanter est secunda sententia; qui Scribis et Pharisæis Deo contraria jubentibus, cum magna auctoritate respondit, dicens: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act. v. 29*). Culpæ profecto inobedientie non poterit depurari, si pro eo quod obedit Deo, inobedientis extiteris homini; quia nec virtuti obediēntiae depūtandum est, si obedit homini magis quam Deo. Sicut ergo locus, quandiu secundum Dei voluntates in eo vivere vales, deserendus non est, ita nimirum, et quando contra Dei voluntatem in eo vivere cogeris, nihilominus tenendus non est.

IX. Secunda vero causa est, si tanto erga te fuerint odio et furore commoti, ut nullo modo corum lenire possit furorem: maxime autem, si constituerit te non meruisse ut tanta invidiæ vesania in te debuerint debacchari. Cum enim detestabile malum hoc plene possederit mentem, tamen ejus medullis infusa, magis semper ac magis tumere non cessat, quandiu illum, erga quem corrutus est, coram se præsentem habet. Perfunditur, et inflatur veneno isto mortifero pectus, ignescunt oculi, labia tremanunt, torquentur viscera, et toties quasi lethali virulentij gladii cuspidi pungitur, quoties eum adversus quem compotus est conspicatur. Vehementer illi displiceret, quidquid in illo videt, cut totum invidet, interpretans in malum quod in eo conspicit bonum. Unde et locum viri sancti mutare solent, cum in se invidiosi furere vident; noui quod eorum, quantum ad se, furorem pro magno habeant; sed ne, interveniente augmentatione vesaniæ suæ, dete-

riores sunt. Magis quippe eligunt loco cedere, quam dum pro eorum praesentia virus in eis augetur furoris, causa eis vel in hoc fiat majoris perditionis. Hinc iram fratris sanctus Jacob nou minus sapienter **263** quam humiliter mutando locum, declinavit: non ignorans quod eadem ira magis ac magis augeretur, si corporalis praesentia non subtraheretur. Sanctus quoque Pater ac monachorum dux beatus Benedictus, cum interdum erga eum commotus livore presbyter quidam torquebat, ut discipulorum quoque animas, causa illius ad peccatum quantum in se fuit afficiens, persequeretur, locum deserens, prudenter ac mansuete suam praesentiam subtraxit, ut, dum præsentem, cui damnablem invidebat, non cerneret, animarum sicutendo sanguinem, in livoris quoque malitia, aliquo modo minor esset. Sic et tu, cum forte aliquem, veneno pestifero inflatum ac perfusum contra merita tua vides, utpote in quem, nec unquam nec usquam deliquisti, idque tali persecutione, ut eum nullis penitus modis corrigerem valeas; non magnum, ut mihi videtur, reatum incurris, si consilio et assensu majorum tuorum, locum ad tempus humiliter mutas; hac quoque intentione, ut suum in aliquo tua saltem absentia imminuat furorem.

X. Sed et locum tuum, ut ego arbitror, mutare potes, in quo professionis es vinculo ligatus, si ad alicujus fueris regimen Ecclesiæ canonice electus. Et huic quidem cause tertie nullatenus prælatorum, vel conventus resistere debebunt, si et electionem tuam canonica perspexerint, et te dignum ac idoneum agnoverint, tuamque, ob majorem sanctæ Ecclesiæ utilitatem, absentiam admittere potuerint. Quotquot enim in unitate baptismatis et fidei hujus sumus, magni corporis, quod est Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, sub uno capite, *Mediatore* videlicet *Dei et hominum, Deo et homine, Domino nostro Iesu Christo* (*I Tim. ii, 5*) in diversitate linguarum, professorum et meritorum; in differentia officiorum et graduum, membra eidem catholicæ matris nostræ, ad honorem præfati capitatis et utilitatem membrorum debemus, quidquid vivimus, sumus, possumus et scimus. Nec eorum, qui in ea sunt, ullo modo debet resistere aliquid; cum obsequium partis auctoritas expeterit totius. Quocirca cum sancta mater Ecclesia et te, ut ejus necessitatibus deservias, idoneum agnoverit, et ad regimen suum, electione canonica interposita, assumpserit, et ad hoc dignum judicaverit, professionis quidem tuæ poteris, ut opinor, locum mutare, et alio, ubi id agas, ad quod te vocavit, cum consensu tuorum, inter quos degis, transmigrare,

XI. Præterea locum tuum potes licite mutare, si ad vitam volueris strictiorem et ordinem sublimiorum te transferre. Sed modis omnibus cavendum tibi est, ne in hac voluntate tua propria te impatientia fallat, et ne causam medullitus placendi Deo, eique soli adhaerendi, agente falso spiritu, simulans, ipsa tua tibi pusillanimitas veraciter in

A causa sit, ut id agas. Sunt enim plures, qui quoties irati sunt, alio statim, ut longe supra tetigimus, migrare se velle causa ritæ rigidioris et conversationis melioris asserunt, et est magis impatientia eorum causa, et occasio discessionis, quam desiderium conversationis sublimioris. Quod enim sic apud se sit, ipsi quoque sibi testes sunt, dum abhorrent aggredi postmodum, post modicum pacati, quod antea supra modum arripere festinabant turbati. Nam si pura soli adhaerendi Deo eique placenti id prius intentione affectassent, sicut in eis hunc affectum sola non deberet prosperitas creare, ut inciperent; sic nec sola posset adversitas instruere, ut desinerent. Providendum nihilominus tibi, ut cum prælatorum tuorum assensu, ac tuorum gratia sodalium id agas, quatenus sic sacrificium tuum in odorem suavitatis sit acceptum. Quasi enī quoddam sacrificium est perfectio, quam aggreditur, hujus magnæ conversationis. Cum vero consensus illud spontaneus tam fratrum, quam prælatorum tuorum commendat, quasi magnum quemdem ex se fragrantia odorem emittit. Quasi insipidum quippe in mensa ferculum apponis, cum aliquid, nonnunquam etiam bonum, sine pace cohabitandum agis. Siquidem sapor in ferculo, pax est in opere bono. Idecirco primo necesse habes providere ut longe perfectio major et conversationis sit sublimior, ad quam modo suspiras inflammatus, quam illa est quam eatenus exercebas: ut in eo, quod professionis tuæ mutas locum, sanctitatis quoque tibi provenire gratuleris incrementum. Alioquin quid tibi prodest professionis tuæ mutare locum, si sanctitatis tibi per hoc non provenit augmentum. Secundo quoque non minore tibi deliberatione cogitandum est, ne novitas, quam aggredieris sanctitatis, aliis sit scandalum et occasio perturbationis. Tunc enim quod agis **264** Bonum est, si sic tuam in eo perquisis salutem, ut per hoc alii non auferas pacem. Hæc itaque duo in conversationis tuæ exercitio summo tibi desiderio affectanda sunt: effectus videlicet salutis propriæ, et occasio pacis fraternæ. Et hoc primum quidem, quia ad te pertinet: secundum, quia ad proximum tuum: quia primum tu apud te obtines locum, ille vero secundum. Ut enim ait Jacobus, *Sapientia, quæ deorsum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica* (*Jacob. xxxix, 17*). Quapropter non tibi putas sufficere ad condescendum perfectionis fastigium, si sic exerves primum, ut negligas secundum. *Sicut enim te ipsum, sic jubet lex ut diligas et proximum tuum* (*Marc. xii, 31*). Idecirco in omni exercitio tuo sic tuam quære salutem, ut in ea proximi tui non turbes quietem. Si igitur in palato mentis vera scientia sapit, sic non negliges pro posse et noisce exercere, quod, quantum ad proximum tuum, est pacificum; sicut nec illud quod, quantum ad te, est pudicum. Et primum, quia te exornat honestum. Secundo [*al. secundum*], quia proximum pacificat tranquillum. Hæc enim de qua loquimur, quæ de-

sursum est sapientia, primum quidem pudica, deinde A pacifica est. Itaque in exercitio tuo admittens primum, recte quidem offers, et ideo benefacis salutem, querens propriam; sed omittens secundum, recte non dividis, ac proinde peccas, pacem negligens fraternalm.

XII. Eo siquidem tendunt omnia haec, ut si volueris, inspirante Deo, professionis tuae, causa vitae melioris et perfectionis majoris locum mutare, tunc nimirum voluntatem hanc effectui mancipare scias tibi esse salubre, si cum pace et gratia prelatorum, et fratrum tuorum tuus iste fuerit discussus: eorumque tibi in hoc gratus non defuerit consensus. Tertio necesse tibi est ut metiri studeas vires tuas, si forte quod aggredi proponis usque ad debitum finem perducere possis. Ut quid enim tale quid arriperes, super quo illudant te, videntes defectum tuum, et dicant: *Hic homo c. cap. adificare, et non potuit consummare?* (Lvc. xiv., 50.) Igitur ut breviter tria haec in fine sermonis hujus colligamus, si hanc voluntatem tuam, qua locum professionis tuae mutare proponis, et puram agnoscis, ut Deo placeat, et pacificam, ut eam proximus acceptet, et moderata, ut ad debitum finem ejus, effectum tua infirmitas producere queat: non te puto aliquem, quasi vetum tuum frangas, incurrire reatum, si, ut sape dictum, in quo professionis te vinculo ligasti, non igitur atque illis, de quibus supratetigimus; sed et aliis his non dissimilibus modis, qui nunc animo non occurrunt, mutaveris locum. Non enim video qualiter digne culpandus sis, cui in exercitio tuo causa est salus propria, pax proximi, voluntas quoque Dei, qui est super omnia benedictus in seculo. Amen.

SERMO VIII

De eo quod in professione nostra dicimus: secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, et secundum canonicam Regulam P. Augustini. De SS. exemplis, et perfectione evangelica, de praestantia, et economia vita communis. De dilectione Dei et proximi. De animorum et bonorum exteriorum unitate, et fugienda proprietate.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. SS. Scripturarum documenta et sanctorum virorum exempla nos recte informant; ignorantiam pigritiamque propeculunt. — 2. In professione sui traditio secundum Christi Evangelium: morum conversio secundum apostolicam institutionem: stabilitas in loco secundum Regulam convenienter instituitur. — 3. Summa perfectionis evangelicae in tribus potissimum consistit: vendere omnia, dare pauperibus, Christum sequi. — 4. Hae tria qualiter praestanda sunt in professione religiosa. — 5. Morum conversio examinanda ad apostolicam normam ac institutionem. — 6. Apostolicae vite perfectio quatuor sibi deposita præcipua, primo contemptum rerum terrenarum. — 7. Secundo vitam ac usum earemdem rerum communem: tertio aquabilem illarum divisionem: quartu unitatem animorum. — 8. Tria priora observantur, ut quartum obtineantur: quod est habere eorū unum et animam unam in Deo, et convertisse mores secundum apostolicam institutionem. — 9. Ad Regulam S. Augustini moderanda promissa stabi-

litas, et quoque haec servanda. Regule in capita duodecim dispositio. — 10. Dilectio Dei convenienter in primo capite sublimatur **265**: nam Deus ordine et mensura dilectionis virtutum præstantissima excedit omnia. — 11. Qualiter in charitate Dei, sui ipsius et proximi se quis habeat; quæ origo, forma et finis totius est legis. — 12. Deinde commendata unitas animorum in Deo; demandata quæ terrena, animalis, diabolica. — 13. Proprietas non modo temporalis possessionis, sed et sue voluntatis vetita, nec facile per utramque stat pacis unitas. Quantopere detestanda proprietas, et servanda aqua distributione. — 14. Quid veniat nomine proprietatis, quæ discordie est seminarium, unitatis fraternalis exterminium.

Non minus conveniens, dilectissimi, quam salubre nobis est, ut vite nostræ moderamina, iuxta sacrae Scripturae documenta, et sanctorum virorum exempla informare studeamus. Salubre, inquam, quantum ad meritum: conveniens vero, quantum ad testimonium. Ibi quantum ad conscientiam, hic autem quantum ad famam. Nam sanctum quandam ut scitis, *Jeremiam de lacu funes extraxerunt* (Jerem. xxxviii., 12, 13); sed panni veteres interpositi fuerunt. Et qui funes isti, nisi sacrae Scripturae præcepta? Et que haec vetustas pannorum, nisi bonorum antiquitas exemplorum? *Jeremiam igitur, ei funes de lacu extrahunt, et panni veteres, qui sacrae Scripturae præcepta, et priorum sanctorum exempla electum quolibet ab imis male profunditatis ad alta sanctæ conversationis levant.* Nempe ascendent a convalle p' orationis, et cantans primum canticum graduum *sanctus David, sancto se instruens Spiritu, dandas sibi novit, et apponendas ad linguam dolorum sagittas potentis acutas, carbonesque vastatores* (Psal. cxix., 5, 4). Quod nimirum aliud non est, nisi quod sanctus quilibet ad spiritualem tendens sanctitatis profectum, ad devincendam pestiferam fraudulente locutionis persuasionem, scivit nihil esse validius, quam jussa Salvatoris efficacia, et quæ vita destruunt, sanctorum exempla. Hæc itaque sunt, que sacra in se Scriptura sancte edificatione continet insignia, catholice videlicet instructionis hortamenta, et religiosæ conversationis exempla ut nostram pariter, et illia ignorantiam instruant, ne aberreamus, et ista pigritiam excitent ne torpeamus. Quod ergo vel jam agimus, vel adhuc agere agrediar, tunc nimirum et gravitatis maturitate ponderosum, et veritatis erit examinatione probatum quidquid fuerit vel in occulto proposito conceptum vel in aperto facto in lucem productum: juxta id quod tam sacrae Scripturae instituunt verba, quæ sanctorum virorum informant exempla.

II. Unde et in verbis professionis nostræ, de quibus multa jam in tribus his superioribus sermonibus, diximus, de his aliquid tangere non omitteremus cum de Evangelio Christi, et apostolica institutione ac Regula sancti Patris nostri Augustini mentionem facimus. Nam hoc modo se habet ipse ordo verborum: *Ego frater N. offerens trado meipsum Ecclesie Dei genitricis Mariae, sanctiōne illius, et promitto con-*

versionem morum meorum, et stabilitatem in loco, secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, et secundum canonicam Regulam beati Augustini. Videtis quia tria sunt promissa: et cum sint professionis ac promissionis vinculo firmata; secundum quædam tria sunt, que subsequuntur, promissa. Quæ enim promittuntur, traditio tui ipsius, promissio conversionis morum tuorum, promissio stabilitatis in loco: tria hæc. Quæ vero subsequuntur, secundum Evangelium Christi, secundum apostolicam institutionem, secundum canoniam Regulam beati Augustini: tria hæc. Et notate, quæso, ordinem horum trium præcedentium et subsequentium, si fortassis aliqua in eis possit congruentia reperiri. Primo te ipsum tradidisti; secundo conversionem morum tuorum; tertio quoque stabilitatem in loco promisisti. Similiter primo de Evangelio Christi; secundo de apostolica institutione, ac tertio de canonica Regula beati Augustini mentionem fecisti: inaniter et inservit in loco stabilis manens, si perversus moribus fuisses. Et cum constet quod præcunctis, in quibus vita religiosæ sanctitas consistit, virtutum spiritualium exercitiis, sola sit firma perseverantia anchora, que statum meretur aeternitatis, patet, ni fallor, quod non multum morum conversio pròdisset, si constantia stabilitas decesset. Quid item quantum ad animæ salutem emolumenti conferret, et tuorum te morum conversione fulgere, et in loco stabilem manere, si magis violenter esses per alium in Ecclesiam Dei intrusus, quam grata voluntatis spontaneæ devotione eidem Ecclesiae Dei, et per propriam oblationem traditus, et per propriam traditionem **266** oblatus? Sed nec multum patarem fore approbandum, hoc modo te prædictæ Ecclesie Dei a te ipso et traditum, et oblatum, si te pariter et morum fecisset perversitas reprobatum, et instabilitas vagum. Idecirco quod primo promisisti, tui ipsius oblatio est et traditio; quod autem secundo, morum tuorum conversio; quod vero tertio, stabilitas in loco. In primo, devotio notatur spontanea; in secundo, conuersatio honesta; in tertio, constantia firma. Nimur ut in primo appareas devotus; in secundo honestus; in tertio vero in devotione hac honesta, et honestate devota radicatus. Devotus, ut occupe Deo placeas; honestus, ut bonum in te exemplum proximo ostendas; radicatus, ne a bono illo vel quod acceptat Deus, vel quod approbat proximus, tempore tentationis recedas.

III. Quid nobis Christi Evangelium aliud, nisi omnimodam perfectionem manifestat? Hujus autem tune perfectionis culmen condescendisti, quando te ipsum Ecclesiae Dei tradens obtulisti, offerens tradidisti; cuius summam perfectionis ubi uberioris quam in Evangelio Christi reperies? Unde sciscitant eiudam, quid faciendo vitam aeternam possideret, ac legalia se mandata observasse a juventate sua asserenti, ait: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus; et habebis thesaurum in corde, et reni, et sequere me (Matt. xix, 21). Et attendite

A qua dixit necessaria esse ad nascendam perfectionem. Utique omnium possessionem univenditionem; earum in pauperes expensionem; ipsius denique Christi imitationem: tria hæc. Primo, inquit, vende: non quidem unum quid, vel duo, vel aliqua; sed omnia quæ habes, ut eorum quæ possides nihil tibi penitus reserves. Secundo da pauperibus: ut eorum quæ distraxisti, nec pretium presumas retinere tibi: sed ea, quibus te privas, egenis expendas. Tertio me sequere: ut omnia funditus, quæcumque sunt, propter me mili non modo non preponens, sed nec ulla modo comparans, ab ipso penitus mentis affectu abjicias, et mili soli medullitus inhæreas. Primo vende omnia; secundo da pauperibus: tertio sequere me. Vende omnia, ut universa, quæ mundi sunt, sublimiter contemnas. Da pauperibus, ut proximi tuis misericorditer succurras. Sequere me, ut mihi tenaciter adhæreas. Sic omnia vendens, saecularem a te vanitatem removes; pauperibus dans, opus in fratres charitatis exerceas: ne vero sequens, culmen nimurum internæ puritatis tenes. Nonne tripartito isti exercitio magna tibi videtur inesse perfectio? Nonne magnum censes perfectionis esse fastigium, spernere mundum, iuvare pro posse proximum, imitari Christum? Hanc ei evangelizavit idem Dominus noster Jesus Christus perfectionem, qui ab eo quæsivit quid ficeret, ut vitam aeternam possideret.

IV. Secundum hoc Evangelium Christi te ipsum offerens, tradidisti, et tradens obtulisti Ecclesie Dei, quatenus causa perfectionis fastigia condescendi, universis renunties quæ sunt hujus mundi; indigentiae succurras proximi; similitudini quoque te conformes Christi. Quæ omnia vendis, quando pro adipiscendis donis spiritualibus, rebus corporalibus, quantum ad amorem, exueris: eas quidem admittens ad usum, sed excludens ad affectum. Et quasi eorum quæ vendidisti pretium pauperibus expensis, dum per dona spiritualia, quæ mediante plena abjectione temporalium percepisti, non solum corporali, sed et spirituali eorum qui indigent, necessitatibus proximorum auxiliaris. Te ipsum offerens tradis, et tradens offers Ecclesie Dei, cum Christo medullitus inhærens, et tenaciter agglutinatus, pia ipsam tam in præceptis quam in prohibitis suis devotione imitaris: sequens eum quocumque ierit, tam in nolendo sine ulla exceptione, quæ non vult admitti, quam in volendo quæ non vult omitti.

Sicque non injuste illam tibi Psalmistæ vocem vindicare poteris, quæ talis est: Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. lvi, 8). Hoc est dicere: paratus sum aggredi quod jubes, quod prohibes declinare. Paratus, inquam, et non sum turbatus, ut custodiā mandata tua (Psal. cxviii, 60); tam ea quæ admitti, quam quæ mandas omitti. Sic sic conabor placere tibi in utroque: et cum videlicet insisto devitare peccatum, omne malum nolens; et cum studio declinare delictum, iam bona cuncta volens. Et quia hilarem datorem diligis (II Cor. ix,

7), non sum in his turbatus. Idecirco cantabo, et psalmum dicam (Psalm. LVI, 8). Quod canticum istud? Spiritualis hilaritas in mente. Quis psalmus iste? Effectus utilis in opere. Erit utique apud me, inquit, et canticum hilaritatis in corde, et psalmus utilitatis in opere, cum paratus sum sequi in prohibitis, paratus sum et in jussis.

267 V. Sicut autem omnino modum in Christo esse non ambigimus perfectionem, ita et in apostolis morum notamus conversionem. Scimus enim quia eorum aliquis de pescatore prædicator factus est: de telonario in apostolum mutatus est. Et haec quidem *mutatio dextra Excelsi* (Psalm. LXXVI, 11). Sicut autem officia in eis mutata sunt, ita et mores. Doctor quoque egregius, et vas electionis prædicator veritatis, licet non cum duodecim, tamen tempore suo, et ipse ad Christi discipulatum vocatus, de Saulo in Paulum, de persecutore in prædicatorem mutatus est. Et illa quidem mutatio nominis, quidam quedam conversionis morum ostensio fuit? Sicut enim nomine, sic et moribus extunc alias effectus est. Siquidem vivit ipse, jam non ipse: vivit vero in eo Christus (Galat. II, 20). Jam pro Ecclesia persecutio tolerat, quas eidem Ecclesia inferre solebat; quotidie moritur pro fratribus, quorum antea mortem supra modum sitiebat: *A dimples ea, quæ desunt passionum Christi in carne sua pro corpore ejus, quod est Ecclesia* (Col. I, 24): quam dudum spirans minarum et cædis, in discipulos ejusdem Christi Jesu Domini nostri (Act. IX, 1), crudeliter devastabat. Itaque in vocatione apostolorum exprimitur conversio morum: ut quos legis a Christo de officio ad officium vocatos, in melius consequenter intelligas mutatos, et ad mores quoque compositos conversos. Secundum hanc itaque institutionem, proponisti morum tuorum conversionem, sicut prius tradens obtulisti, et offerens tradidisti te ipsum Ecclesia Dei, secundum Evangelium Christi. Et sancta quidem institutio eorum, quia sancti nimur et ipsi. Neque enim qui sancti fuerunt, aliquid nisi sanctum instituere voluerunt.

VI. Et quænam haec eorum institutio fuit? Mihi autem videtur, si vobis aliquid forte melius ad præsens super hoc, vel congruentius non occurrit, quod inter cetera, quæ ad salutem subjectorum pertinientia promulgabant, virtutum sanctorum insignia in eorum institutione notati possunt: plena abjectio terrenorum, socialis communio rerum temporalium, quæ ad sublevandam inopiam subditorum erat expendenda; aqua et competens earundem inter eos divisio, juxta necessitates singulorum; concors deinde vicissim unitas, et una concordia animorum: quatuor haec. Ut autem per ea, quæ his bonis contraria sunt, evidentius ista intelligas, haec eo nimis spectant, quatenus scias instituisse eos, ut qui fidem ad eorum prædicationem in primitiva Ecclesia suscepissent, et sine rerum mundialium viverent cupiditate, et sine proprietate, et absque persona rum acceptione et sine pacis fraternæ divisione,

A Et putamus de his singulis convenientia posse nos reperire exempla. Legitur in Actibus eorum: *Quotquot autem possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant prelia eorum quæ rendebantur, et ponebant ante pedes apostolorum.* (Act. IV, 34). In quibus verbis, quid aliud, fratres mei, diligentia nostra valet notare, quam plenam rerum terrenarum abjectionem? Domes quas habebant et agros vendebant, et in pretia redigebant, quæ ante pedes apostolorum projiciebant. Conjicitur, ni fallor, ex his, quod non multum ea diligebant, quæ venditione interveniente a se alienabant. Nec solum quod parum diligebant, sed etiam quod morum commutationem admodum vilem habebant, quam coram apostolis non alio quam ad pedes projiciebant. Unde et Aratoris sanctæ Romanae Ecclesiæ subdiaconi super his verba sunt, quæ hunc habent modum

*Destitui debere probant, quod tangere vitant,
Calcandumque docent, quod subdunt gressibus
[aurum];
De quo terrene veniunt ad pectora curæ,
Consimili jactatur humo.*

ARATOR. in Acta, apost. I, 1, v. 406-409.

Igitur contemnenda plane, et quasi conculeanda evidenter ostendunt eorum pretia, quæ vendebantur dum ea pedibus projiciunt. Eaque nimurum non dissimilia esse humo judicant, quæ illis membris corporum apostolorum prosterunt, quibus humum conculeant.

VII. *Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* (Act. IV, 32). Ecce socialis terrenarum communio rerum: quam profecto communionem, non sine aliqua expressione, relator horum egregius sanctus Lucas nobis notam fecit in eo, quod asserit, aliquo eorum, haud dubium quin credentium, de quibus præmisera, non solum non habere aliquid suum, sed nec dicere aliquid esse suum; *Sed erant, inquit, illis, jam non quædam, sed omnia communia*. Videtur, si subtiliter considerare velimus, quod omnem a se projecterant proprietatem; qui rerum, quas in corporales suos expendebant usus, communem apud se fecerant et ipsam universitatem. Videtur et in hoc quod omni penitus proprietati renuntiavebant; quia **268** non solum, uti jam diximus, nihil proprium habebant, sed nec aliquid suum esse dicebant, alienantes a se, et in ore, quod apud se habere solebant in possessione. Haec autem temporalium communio rerum, ipsi modis omnibus expedenda, et exercenda universitati virorum religiosorum, quemdam nobis supernæ illius, ad quem modo suspiramus patriæ statum præmonstrat: sicut venerabilis Bedæ verba, quæ de hoc ponit, continent, quæ hunc modum habent: *Qui ita vivunt, ut eis sint omnia in Domino communia, cœnobitæ vocantur. Quæ vita tanto felicior est, quante statum futuri sæculi imitatur, ubi omnia communia sunt, quia Deus erit omnia in omnibus.* Et quia ibi summa pax et securitas est, civitas, in qua

per hujus vite processit, Jerusalem dicta est: id à trinsecus, et sedat unitas concordia sensus: procul dubio dicere potes audacter mores te conversos habere, et iusta quod te constat in professione tua promisso, secundum apostolicam constitutionem convertisse.

VIII. Jam de Regula h. ati Augustini aliquid, vel breviter, nobis afferendum est: secundum quam promisisti stabilitatem in loco; sicut et nunc tuorum, ut jam diximus, secundum apostolicam institutionem, conversionem: sicut etiam tempore traditis oclalisti, offerens quoque tradidisti Ecclesie Dei, secundum Evangelium Christi. Itaque secundum tenorem, quem in se præter Regula beati Augustini, stabilitatem in loco promisisti: ut quæcumque in eadem continentur Regula, præcepta, ac legem vita, et disciplina et servare potes, locum, in quo hoc te observatorum pollicitus es, nulla levitate, vel impatiente, 269 interveniente, mutes. Si autem quod absit, ob indiscretam cokabulationem conversationem, vel ob aliquem alienum qui empererit casum, invites a bono abstractas et ad malum illicitas, ea non potes observare, non penitenter, ut arbitror, peccas, si ad hoc solum, et propter hoc solam ut rotam impleas, rotum quaque frangas. Quid est hoc, inquis, quod modo dixisti? Audi quid sit. Si locum dimiseris, nonne rotum frangis, tunc stabilitatem in eo promiseris? Utique sis. Si autem in eo contra B. Augustini Regulum vivis, nonne et similiter rotum frangis? Ita est, inquis. Sed cum sic acciderit, frange rotum, ne frangas rotam: omittens esse stabilitis in loco, ne in eo vivas contrarius Augustino. Ceterum cura sic agis, quamquam ita loqueris, rotam non frangis; quia stabilitatem in loco promisisti, sed secundum Regulam B. Augustini. Et certe, sic ubi agendam esse inteliges, cum illa breviter experimus atque virtutum spiritus bonum insigmo, de quibus predicta Regula tractat. Et quidem multa sunt, que in ea a predicto Patre et aeterno nostro promulgata legimus: sed iam eorum summam sub duodecim capitulis nos comprehendere posse potamus, supponens quoniam multis, que sub verborum paucitate coactari non possunt. Primum ponimus caput: *Ance omnia, fratru charissimi, diligite Deus, dominum preciosum; quia iste precepta sunt vobis principiantem data.* Secundum ab eo loco: *Hoc real, quae et observatis, præcipiat: usque ad: Sed ratione etiam illi, qui aliqd esse videntur.* Tertium vero: *2. Sed ratione etiam illi, usque ad: Orationibus instanti.* Quartum quoque a loco illo, usque ad: *Certe, ratione summa. Quintum a loco illo, usque ad: Non sit zelotulus hereticus vester.* Sextum quoque ab isto loco, usque ad: *Qui autem in tentum progressus facit malum. Separatus autem, inde usque ad: Festis noctis in uxori habeatur.* Octavum quoque a loco illo, usque ad: *Indumente nostra secundum artificem depositi letentur.* Novum autem ab hoc loco, usque ad: *Littere cui vellies habebitis. Decimum ultimum, usque ad: Precepto tax-*

iatio pacis. Dividetur enim singulis, prout apud opus erat (Act. iv, 35). Duo hic nobis notantur: se ingenerunt, quia singuli quo sustentari debuerat, accepérant. Et in illo quod sollicito constitutum est, non quod expetebat voluntas, non quod petebat cupiditas, sed quod ignorabat utilitas et rigebat necessitas. Quicunque igitur in societate, qua loquimur, primitiva Ecclesia fuit, quo in eam sustentari debuit, ab eis, quorum id erat factum, accepit. Sed et præcellens ibi bonum erat, sed ablata funditus personarum acceptio, prout diligebant, divisione singuli accipielant. Multitudinis educationem erat cor suum et crux sua (Act. iv, 13). Ecce concors unitas, et una concordia anima. Hujus autem iucunditatis bona et bonitatis raudus, quam quartio loco posuimus, tria præcentia sunt causa, de quibus modo tetigimus; haec sunt fructus eorum.

Ad hoc enim rerum a nobis corporalium iugiciamus cupiditatem; ad hoc nullam earam habere nullius proprietatem, ad hoc personarum, in divisione corporalis hujus sustentacionis, absorberemus acceptioem: ut prædictum habeat et salubrem corpori et anima in Deo nascientem unitatem: ad hoc, inquit, vendentes afferebant pretia eorum ut remebantur, et ponebant ante pedes apostolorum, ut nec quisquam eorum, qua possidebat, liquidum suum esse dicaret. Et ideo quisquam eorum, ne possidebat, aliquid suum esse non dicebat, ut inderet singulis, prout unicuique opus erat. Faro denique dividetur singulis, prout unicuique opus erat, ut eorum esset cor unum et anima una. Sic tria illa bona hujus quarti boni causa sunt; ne autem quartum bonum eorum est fructus, quia ideo tria illa præsentantur, ut hoc quartum sequatur: hoc autem sequitur idcirco, ut in eo tria ha remunerentur. Merito, frater noster, promissi conversationem morum tuorum, juxta apostolicam institutionem, quia minimum nam ab eis quoniam inservita, quasi quandam formam et exemplar habebat, si tuos per eorum conversionem, ad beatam mores, eundam et in gratia sancte honestatis venustate respondens. Siquidem plena terrenorum objectio, scilicet rerum corporalium communitas, aqua et comedens eorum juxta necessitates singularem divisionem, nitens concordia, et concordia unitas in animo: predicta præcisa et eximia est morum conversio. Nam cum hec, cum numero quatuor sint, primum in se hujus habet contemptum; secundum rationem religiosorum honestat, conversationem; tertium alteriorum justificat effectum; quartum vero interiore parbeat, atque pacientis effectum. Parusat, aquam, ut mundus sit: pacientis, ut quietus sit. Cum itaque plene a te, se perfecte mundus est depictedus; cum in cœta sanctorum, in cunctis apertis modibus talis honestus; cum tuum extrinsecus oram eo, qui videt in facie, justitiae externas opus; cum tuos ante eum, qui intuetur eorū, mundus in-

quam Patri obediatur. Undecimum vero, a loco A ametur quam proximus, qui magnitudo est, quæ nullam in se mensuram admittit.

In primo videtur fieri mentio de dilectione Dei et proximi. In secundo, de unitate concordiae et communione corporalis sustentationis. In tertio, de virtute humilitatis. In quarto, de puritate orationis. In quinto, de abstinentia discreta. In sexto, de venustate honestatis, et castitate corporis. In septimo, de spontanea confessione. In octavo, de communibus custodibus vestimentis. In nono, de ablutione vestium, et cura infirmorum, atque de libris quotidie petendis. In decimo, de cavendo litigio. In undecimo, de reverentia exhibenda prælatis, et de officio eorum. In duodecimo, de sollicitudine observantiae hujus regularis. Videbis jam, ni fallor, et aperte intelligitis quia tunc solum fructuose in loco stabilitas habetur, cum istud, quod non conipendiōe prælibavimus, duodenarium sollicite exercetur; cum vero istud omittitur, et illa incassum retinetur.

X. (286) Primum itaque caput est, de diligendo Deo et proximo, decimum vero, de cavendo litigio, quia universi nimirum spiritualis exercitii, cui intendimus, sive ut Deo placeamus, sive ut proximo succurramus, causa quidem et origo utrinque debet esse dilectio; sed usque ad perfectionis denarium eandem dilectionem non perducimus, si horribilem atque terribilem litigii tonitruum non devitamus. Monet itaque nos in exordio Regulæ sue ut *ante omnia diligamus Deum, deinde proximum, subjungens et causam: quia ista, inquit, præcepta sunt nobis principaliter data.* Et bene principaliter asserit data: quia in eis, ipso Domino attestante, tota lex pendet, et propheta (Matth. xxii, 40). Et ut B. Gregorius dicit: *Quidquid præcipitur, in sola dilectione solidatur.* Item bene monet ut ante omnia diligatur Deus, et proximus: quia nimirum Dei et proximi dilectio, sicut universis aliis virtutibus statum tenet sublimiorem; ita et præ cunctis locum in nobis debet habere priorem. Rectus item ordo, ut, cum uterque diligendus sit, prius tamen diligatur Deus, deinde proximus. Nimirum ut qui solum seipsum habet causam, cur debeat amari; et illum consequenter, apud nos, in ordine debeat amoris procedere, qui nobiscum erga eum socius in eodem existit amore. Non solum autem prius, sed et plus diligendus est Deus; ut in amore nostro proximum nostrum non tantum in ordine præcedat, verum et in mensura excedat. Digna namque, et omnino justum est, ut qui ante omnia est, et ametur ante omnia; et qui supra omnia est, etiam supra omnia. Nec debet in nostro apud nos amore habere priorem, qui universitatis est principium; nec certe parem, qui et suis est cunctorum. Hic **270** est Dominus Deus noster, et est nomen illi α , ζ ; dignus ut prius ametur quam proximus, qui altitudo est, quæ nunquam coepit: ut plus etiam

(286) Reg. cap. 1, *De dilectione Dei et proximi.*

(287) Reg. cap. 2, *De concordia animorum et rerum corporalium communione.*

B

Diligamus ergo Deum, ad hoc, ut gaudemus in ipso; diligamus proximum, ad hoc, ut non quidem in ipso, sed cum ipso gaudemus in Deo. Et haec sunt duo præcepta charitatis, cum tamen sint hi tres, quos diligimus: nos ipsi, Deus, et proximus: quia, cum Deum diligimus, nos ipsos diligimus, pro eo, quod bonum nostrum, quod ipse solus est, diligimus; et ipsum, et nos ipsos diligimus, possidentes bonum nostrum, quod ipse est: quia eum diligimus in eo quod proximum propter eum diligimus; quem propter eum non diligerenmus ullo modo, nisi eum diligerenmus. Quæ nobis principaliter præcepta data sunt, quia quæcunque alia sunt in his instaurantur, et ad ista referuntur. Quæcunque enim ab ipso Domino, vel per seipsum, vel per suos, qui ejus in his vicem tenent, instituta sunt, propter charitatem instituta sunt. Propter hanc, inquam, instituta sunt: videlicet ut acquiras eam, cum forte non habes; vel ut retineas, cum habes; vel ut melius et plus habeas, cum non bene et parum habes; vel ut recuperes, quam fortassis amisisti; vel ut aliquid agas in hunc modum, quod ad charitatis pertineat acquisitionem, possessionem, augmentationem, ordinationem, restauracionem. Quæcunque igitur a sanctis sunt Patribus instituta, tunc solum ea nobis sciamus viriliter exercenda, cum nihil in se penitus continent, in quo dilectioni Dei et proximi aliquatenus contradicant. Salubre itaque tibi esse noveris quidquid agis, si charitatem habueris. Unde et B. Augustinus, cuius hec verba sunt, de disciplina tractans ecclesiastica, ita dicit: *Habe charitatem, et fac quidquid vis.* Et magna admodum videtur esse licentia hæc, quam tibi concedit, ut facias, non quasi unum aliquid, sed quidquid vis. Sed attende quod praenixit: *Habe charitatem.* Recte indulgetur tibi, ut facias quidquid vis, sed cum charitatem prius habueris; quia quid mali velle poteris, si eam habueris? Principaliter igitur ista nobis data sunt præcepta, quia sicut illa, cuius sunt præcepta, cæterarum virtutum obtinet primatum, ita et haec eius præcepta aliorum in se habent principatum præceptorum. Aptè quoque Pater, et adlocutus noster B. Augustinus in primo capite, et in ipso mox exordio Regulæ sue de dilectione Dei et proximi facit mentionem, utpote quam novit universi, cui debemus insistere, religiosi exercitii, et causam, et originem, ut incipiatur; et formam, et rectitudinem, ut ordinetur; et augmentum, ut crescat; et constantiam, ut maneat; et finem, ut sine consumptione consummetur.

XII. Subjungit autem de quibusdam in capite secundo (287), sine quibus integra et inviolata esse non valet hæc, de qua loquimur, Dei et proximi

dilectio; quæ sunt videlicet spiritualis et sincera concordia unitas in animo, et omnis penitus in rebus temporalibus proprietatis abjectio. *Hæc*, inquit, sunt, quæ ut observetis præcipimus in monasterio constituti. Primum propter quod in unum congregati estis, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis anima una, et cor unum in Deo. Et hæc de virtute sincerae et spiritualis unitatis. *Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.* *Hæc autem de abjectione proprietatis.* Ut unanimes, inquit, habitetis in domo. Videte, quia non prodest habitatio in domo, si deest unitas in animo. *Et sit vobis anima una, et cor unum;* quatenus sicut vos totius continet una, sic et unum insit vobis cor, et anima una. Et addit in Deo, ut et in praesenti ditari possit merito sanctitatis, et in futuro præmio renumerari felicitatis. Illa autem in Deo unitas non st, quæ est in carne, et in mundo, et in hosti antiquo. Ecce unitas triplex illi, quæ in Deo est, unitati prorsus contraria, reprobos in unum illicite niens, et a Deo dividens. *Compactum sic est corpus tehemoth squanis se prementibus: unaque uniconta nec spiraculum quidem incedit per eas* (*Job xli, 7.*) Conveniunt in unum adversus Dominum, et in unum convenient in carne, et mundo, et diabolo voluptuosi, curiosi, elati: voluptuosi per concuscentiam carnis; curiosi per concupiscentiam eolorum; elati per superbiam vite. *Hæc autem unitas in Deo non est, sed terrena, animalis, diabolica* (*Jac. iii, 15.*) Terrena; et allicit, per curiositatem mundialis latitiae seducens. Animalis; et illuit, per voluptatem carnalis luxurie corrumpens. Diabolica; et erigit, per voluptatem dæmoniacæ superbie extollens. O unitas fetens, unitas tens, unitas tumens! fetens per mollitiem, nitens r speciem, tumens **271** per elationem. Verum s unanimes estote in domo, et sit vobis cor unum anima una: sed in Deo, non in carne, non in mundo, non in hoste antiquo. Et attendite, quia innotatus nos **B.** Augustinus ad hanc unanimitatem, hanc animæ et cordis in Deo unitatem, sollicite remittere curavit propter quod in unum estis congregati. Unde patet quod exterior hæc nostra unum congregatio, illius de qua modo diximus, animitatis, et unitatis interioris formam representat, quatenus sicut exterius in uno loco congregamus, sic et intrinsecus in animo uno uniamur. **XIII.** *Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.* Proprietas, quæ viris religiosis ac am communem professis inhibetur, non de sola eligenda est, ut arbitror, re corporali, sed de anima, ni fallor, voluntate animi. Necesse enim est si ad perfectionis hac in parte volumus fastigium ascendere, nihil proprium in voluntate nostra, atra justitiae rectitudinem etiam habeamus; sed alterius potius voluntate, quantum decuerit, et pot expedierit, eam frangere stadeamus. Neque in ullo modo diu poterimus integrum in corde statutum conservare, si voluntati aborum, et maxime

A prælatorum nostrorum, quibus nos vice Dei convenit parere, nostram, in quantum ratio dictaverit et justitia expetierit, voluntatem tumide et arroganter contempserimus subjicere. Quod autem in rebus temporalibus nihil debeant cenobitæ proprium habere, nulli prorsus valet in dubium venire, qui eorumdem cenobitarum novit professionem. Nihil autem debent habere proprium, quia peccatum gravissimum est, si id præsumperint. Cum, siquidem hoc in loco Pater noster aliquid prohibeat proprium dici, quanto minus concedit halieri? Sanctus quoque Benedictus in Regula monachorum suorum super hæc ita scribit: *Præcipue hoc vitium raditus amputandum est de monasterio, ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine jussione abbatis, neque aliquid habere proprium.* Nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino. Quippe quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in propria voluntate. Certe qui peculiaritati student, secundum quosdam fures sunt quodammodo, et mendaces, sacrilegi etiam, et apostatae sunt. Ideo fures, quia quæ aliorum sunt, occulte sibi abscondunt. Ideo mendaces, quia aliud sunt, et aliud se ostendunt. Ideo quoque et sacrilegi, quia, dum res sibi monasterii illicite vindicare præsumunt, etiam sacrum de sacro tollunt. Ideo denique apostatae, quia juxta quemdam modum jam ad vomitum redierunt, dum res, quibus dudum renuntiaverant, iterum, et eodem modo quo prius possederant, hoc est ad usus proprios, possidere student. Caveamus ergo, fratres, ne sine agnitione Patris nostri aliquid temere et illicite habere præsumamus: ne Anania et Saphire in crimine sociissimus, quorum certe quam gravis exstitit culpa, subsequens innotuit poena. Non, inquam, sine agnitione Patris nostri: quia et beatus Benedictus de hoc sic scribit: *Nec quidquam licet habere, quod non abbas aut dederit, aut permiserit.* Sed et ista beati Augustini verba sunt: *Et distribuatur unicuique vestrum a præposito vestro virtus et tegumentum.* Non dicitur nobis a præposito nostro distribuenda sunt; non aliqua superflua, sed sola necessaria. Si autem queris quænam illa sint, ipsa sunt quibus alamur jejuni, et quibus vestiamur nudi. His amplius importune et improbe non queramus, quia hæc nobis sufficere debent. Scientia quippe est Apostoli super hoc, hunc habens modum: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus* (*I Tim. vi, 8.*) Jubet itaque Magister noster, ut a præposito nostro distribuatur unicuique nostrum virtus et tegumentum: ille, ne nos inedia urat; hoc autem, ne frigus ledat. *Non aequaliter*, inquit, *omnibus: quia non aequaliter valent omnes, sed unicuique potius, sicut cuique opus fuerit.* De hoc sanctus Pater Benedictus. *Non dicimus*, inquit, *ut personarum, quod absit! acceptio sit; sed infirmitatum consideratio.* Ubi qui minus indiget, agat a Deo gratias, et non contristetur. Qui vero plus indiget, humilietur pro infirmitate; non extollatur pro misericordia. *Et ita omnia membra erunt in vase.* Videlicet

qualiter verbis istis, necessitatibus nobis sustentata A
mentum conceditur, peculiaritatis vero vitium inhibetur.

XIV. Sed aliquis de circumscenditibus clamoso silentio et silenti clamore commotus per hoc, hoc fortassis modo ad huc: Dum tam formidolosus de vicio proprietatis sententias profers, die, queso, manifeste quid sit proprietas. Si enim proprietas est, quidquid magis ad proprium dilo usum, quam aut usum fratris mei, jam ego ab hoc, fateor, vicio alienus non sum. Cui ego: Certe si subtiliter et distincte volueris considerare, non poteris a proprietate alienum dicere, quidquid ad utilitatem non vis fraternalm reflueri: quidquid etiam usui non vis communis deserire. Nostri quoque ordinis consuetudo B 272 est, ut id vocetur proprietas quod habet contra vetitum, vel absque debita licentia. Diligerter itaque, ut ex his potestis advertere, doctor magnus Aurelius Augustinus in hoc secundo capite, commonere nos insistit, ut abjecta divisione, et discordia, in unitate fraternali concordes, et in concordia studeamus esse unanimis, ut omni penitus renuntiantes in rebus temporalibus, quibus nostra sublevanda est transitoria necessitas, peculiaritati: in corporali sustentatione semper intendamus communioni. Insistit quoque nos commonere, in primo, ut Deum amemus et proximum: quatenus, dum geminum quod promulgat in isto, et geminum nihilominus quod in illo, effectui studemus sollicite inancipare preceptum, vivamus in Dei et proximi charitate; vivamus in unitate; vivamus denique sine proprietate. Et, o vita sancta, jucunda, quieta! Si quidem sancti sumus, dum Deum medullitus, et proximum amamus: bonam nihilominus jucunditatem et jucundam bonitatem nanciscimur, dum in unum habitamus, et unum dicimus omnes, nec sunt in nobis schismata (*I Cor. 1, 10*). Suaviter quoque requiescimus, dum duo haec verba tollentes de medio, meum et tuum, philarctianam peculiaritatis, largitate committamus communionis. Merito promissa est a vobis stabilitas loci secundum regulam B. Augustini, ut ibi quoque contendatis radicari per constantiam propositi: ubi vos perseveranter, et amor Dei, et proximi sanatos, et sincera secundum Deum unanimitas jucundos, et in corporali D sustentatione communio det esse quietos. Quae autem de hoc capite adhuc residua sunt, una cum his, quae ad sequentia capita pertinent, in alium sermonem differamus: ut premissa oratione ex more et meditatione, alia vice cum fuerit opportunum, pro vestra edificatione ad laudem Dei locuturi conveniamus, cui est honor et gloria in secula. Amen.

SERMO IX.

In regulam beati Aurelii Augustini, ab eo loco: « Qui aliquid habeant in seculo, usque ad melius enim est minus egere, quam plus habere. » De unitate concordia, et comunione corporalis sustentationis; de virtute humilitatis; de puritate orationis et abstinentia discreta.

SINOPSIS SERMONIS. — Quos versutia inimici a per-

fectionis proposito ex toto nequit avertire, sole ex parte impeditre, ut patet in proprietatis vicio deponeendo. — 2. In seculo vilios, in coenobitis pierumque difficultiores, querulosiores, ac arrogantes: quibus malis occurrit S. Augustinus in Regula. — 3. In sublevandis necessitatibus absentia personarum acceptio: nec necessariorum henigna subministratio sit cervicis erigenda occasio, in senioribus fit crebreius. — 4. Nec in iis qui a divitiis ad monasterium venerunt, toleranda superbia: cuius duplex est genus, carnale et spirituale. — 5. Antidotum utriusque superbiae: et quam indecens ob seculi divitias, aut carnis propriae religiosos gloriari. — 6. Fructus humilitatis est voluntatum unanimitas, et morum concordia, qua honoratur Deus in nobis, ut templis suis. — 7. Oratio ab animo humili et concordia fructuosa est: publica in Ecclesia ab horis canonicea nomen sortita, a viris sanctis dudum frequentata et commendata fuit. — 8. Septem hora canonicae tam a servatore nostro mysteriis consecrata, quam in lege veteri figurata, ac nova frequentata sunt. — 9. De tempore, loco et modo orandi servaudis; ac aliis sex orationis comitibus in Scriptura adumbratis. — 10. Post sanctitudinem honinis interioris, exterioris per abstinentiam prescribit, qua concupiscentia, vel carnis dominatur superbia; sed appetitus potius quam cibus in vito est. — 11. Valetudinis habenda ratio, et quae hora refectionis canonica. — 12. In corporali refectione pascendum lectio spiritus eum modestia, cum esurie interiori ac patentibus mentis auribus. — 13. Infirmis exhibenda compassio proscripto labore: mensa communis contentum esse viutatis est; indigere, infirmatatis. — 14. Perversum est, tenuiores in seculo delicatos esse et superflua querere in monasterio, infirmatati tamen occurrentia signorum. — 15. Parcitas velut mater humilitatis commendata, superfluitas nostris elationis reprobata.

Pater, et advocatus noster beatus Augustinus magna, fratres charissimi, clericis regularibus instantia, circa ipsa exordia in eorum regula crimen inhibet peculiaritatis, sicut jam audistis in fine, quem ad vos proxime habuimus, sermonis. Quod, ni fallor, nullatenus tanto studio inhiberet, si non saluti illorum valde contrarium sciret. Sed, cum incessanter antiquis ille circumeat adversarius, querens quem devoret (*I Petr. v, 8*), ipsis quoque, qui noviter ad omnipotentis Dei servitium convertuntur, insidiari acerius solet: ut si forte obsistere non valet ex toto, ne convertantur, tota certe versipellis ille versutia molitur, ut 273 saltem et eamdem conversionem tepide aggrediantur, et in ea infretuose demorentur. Et illi nimis tepide novitatem conversionis arripunt, qui res eatenus ab eis possessas in usus communis expendi renunt; sed eas adhuc ut proprias retinere presumunt. Quorum profecto conversio, licet, ut sic nominetur, vocabulum habet, omni tamen penitus virtutis efficacia caret. Quia cum, teste ipsa Veritate: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, ejus esse discipulus non queat* (*Luc. xiv, 35*): Quandiu aliquid hō modo de possessis retinent, summi quoque magisterii medullitus inharrere disciplinatui nullatenus valent. Rectus quippe in conversis ordo est, ut primum relinquant sua, et postmodum se. Quem utique ordinem se ignorare

psi attestantur, qui cum cœnobium ingrediuntur, saltem aliquid quantumlibet parum ex his, quæ hanc posse derunt, apud se ut proprium habent, suarum adhuc existentes rerum possessores: ac proinde novæ, quam aggrediuntur, conversionis violatores. Sunt autem hi Ananiæ, et Saphiræ in culpa similes, et idcirco digni, ut sint et in poena equales. De quibus legitis, quod postquam agrum vendiderunt, non totum quidem pretium, sed parvum quamdam afferentes, ad pedes apostolorum posuerunt. De quo Ananite dicitur, quia *fraudavit de retio agri* (Act. v, 2). Unde liquet quod novit et conversi, quandiu quidquam apud se, etiam de his quæ sua fuerant, retinent, non modo tepidi sed et raudienti sunt. Infructuose vero in eadem conversione demorantur, si nimis fuerint vel in extensis, quæ ad se pertinent, procaciter importuni: vel de collata sustentatione, et indulta veneracione maniter leti.

II. Prava namque quibusdam conversis consuetudo quam saepè solet inesse, ut cum in sæculo unquam etiam necessaria habuerint, in monasterio quoque conversi, multoties queritare superflua non rubescant. Indiscreta quippe jam multitudo intravit; et hi in cœnobiis solent esse severiores, qui niente susceptum habitum erant viliores: longe præ illis se extollentes in elatione, qui, quantum ad conuersationis pristinæ statum, alii esse deberent profundiores in humilitate. Jam iniquo murmure inflati de ciborum inopia, et vestium conqueruntur: Cui quando foris erant, pro summis computabant eliciis, hordeo satiari, et pro ornatu diei festi habebant, panniculis vilissimis et vetustissimis operi. Sic et magnam nonnulli eorum beatitudinem estimant, illis modo commorari, quibus tunc non oterant conjungi. Non solum autem; sed et illud uam magnum apud illos, et præcelens quid est: uod tanta eos nunc virtus pariter, et vestitus coia dilatat, ques tanta utriusque tunc inopia angustabat. Haec autem tria mala in doctrina sua beatus Augustinus prosequitur: ad primum destruendum ea eos alloquens: *Qui autem aliquid habebant in sæculo: quando ingressi fuerint monasterium, libenter elint illud esse commune.* Ad secundum vero: *Qui utem, inquit, non habebant: non ea querant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt.* Ad tertium quoque: *tamen non ideo, inquit, putent se esse felices, quia invenerunt victum, et tegumentum: qualcoris habere non poterant.* Nec erigunt cervicem, quia oiantur eis, ad quos foris accedere non audebant; ed sursum cor habeant, et terrena, et vana non querant; ne incipient monasteria esse divitibus utilia, non pauperibus: si divites illuc humiliantur, et pauperes illuc infiantur. — Illud, inquit, velint esse communæ, qui foris aliquid habebant: volens quoque eos omni penitus renuntiare peculiaritatib; ex quo monasterium sunt ingressi. Et addit libenter: sciens, via hilarem datorem diligit Deus (II. Cor. ix, 7): D sit eorum bonum voluntarium, non violenter

extortum. Et *qua foris*, ait, *habere non poterant, in monasterio non querant*: quia ridiculosa admodum res est, si modo superbie inflati tumore, gestiunt divites esse, qui in opere tunc afflictione coaretati, nunquam non pauperes fuere.

III. Verum ne ille pristinæ eorum indigentia status aliquod modo eis debeat esse prejudicium, quo minus eorum sit necessitati nunc subveniendum, sollicite subjungere curavit: *Sed tamen eorum insirmati, quod opus est, tribuatur: etiam si paupertas eorum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat invenire.* Injuste namque, et omnino nequiter eos agere certum est; qui cum eis æqualiter in victu, et vestitu partiæ refugiunt in monasteriis, quos ex paupertate venisse cognoscunt. Absit enim, ut in domo Dei aliqua sit acceptio personarum: quia sive divites, sive pauperes, omnes unum sumus in Christo (Gal. iii, 28). Quia igitur peccamus, ut ait Apostolus Jagobus, si personas accipimus (Jacob. ii, 4): sicut illis, qui ex divitiis, sic et eis, qui ex inopia venerunt, debet in monasteriis quod opus est, non negari: quamvis ipsa necessaria in sæculo deesse solebant. Sed præcavere quam sollicite debent, ne in hac novitate abundantiae beatos se putent, nec cervicem erigant; 274 quia summis et venerandis viris se jam sociatos esse considerant. Cervicem quippe erigere, superbia tumere est. Sed sursum, inquit, *cor habeant, et terrena ac vana non querant.* Menti videlicet ad superna intuitum per sancta desideria erectum, non per immunda ad ima declinatum habeant: alioquin non tam pauperibus erunt utilia monasteria, quam divitibus: dum in eis et illos superbia facit esse elevatos, et istos humilitas submissos. Et quis non minus ferendam, ac gravius puniendam asserat in illis superbiam, quam in istis? Nam dedignantis illa vox est: *Quid superbis, terra et cinis?* (Eccli. x, 9.) Ac si liceat cœno superbire, vel saxo. Quid enim terra, et cinis, nisi ima quedam, et levis abjectio est? Et intolerabile quidem, ut quod infirmum et substratum est, se effeat: quod infirmum et abjectum, se extollat. Nam tolerabile utcumque fortassis altitudini, et fortitudini id forct. Si autem in imo se premit quod altum est, et se submittit quod pretiosum est, et nec tunc erubescit superbire terra et cinis: utilia nimurum erunt divitibus monasteria, non pauperibus: dum isti quo profundius in humilitate radicantur, eo et altius proficiunt; et illi, cum in sublime elevantur deficiente, quemadmodum sumus deficiunt (Psal. xxxvi, 20).

IV. Sequitur: *Sed rursum etiam illi, qui aliquid esse videbantur in sæculo, non habeant fastidio fratres suos, qui ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt; magis autem studeant non de parentum divitum dignitate, sed de pauperum fratrum societate gloriari.* Nec extollantur, si communæ vitæ cliquid de suis facultatibus contulerunt, nec de suis divititis magis superbiant, quia eas monasterio partiuuntur, quam si eis in sæculo fruerentur. In hoc tertio ca-

523. pite magister nostes in eis, qui venerunt ex divitiis ad locum humilitatis, superbiam exhortando perse-quitur, monens eos, quatenus nequaquam vel prae-iffis, qui ex loco humili venerunt, de quibus modo tetigimus, de nobilitate generis superbe se efferauit; vel de dispersione divitiarum suarum superbe se extollant. In qua exhortatione sua, duo eis nota superbie esse genera cavenda. Unum quidem est carnale; alterum vero quod est spirituale. Nam fastidire fratres, et de stirpis nobilitate gloriari, ad carnales proprie videtur pertinere; quod et ipsis quandoque solet saenlaribus evenire. Solent siquidem mundi hujus amatores, utpote qui totam suam in visibilibus existimationem ponunt, super illos, quibus sunt in rebus secularibus locupletiores, inaniter se efferre; seque illis longe putare pretiosiores, quibus se vident ditiores. Solent et super illos, quos sanguinis generositate praecellunt, se praे illis longe judicare sublimiores: cum tamen utrosque natura genuerit aequales. De contemptu vero, et abjectione rerum temporalium; de largitione eleemosynarum et operibus misericordiae, ut ipsi nonnunquam viri spirituales se extollant, occultus ille adversarius suggestione virulenta instare et insistere solet. Quia enim ad pravam eos operationem pertrahere non valet, ut saltem occule de ipsis suis bonis operibus in mente gloriantur, persuadet: studens in eis, que bene perpetrata sunt, per occultam elationem corrumperet: dum eos ad committenda, quæ mala sunt, in aperta non valet operatione instigare. Idecero interius eorum obtutibus, suas incessanter virtutes representat: ut dum eas infirma mens incante considerat, aliquid in se magnum, et sublime videat, et sibi de se, et in se illicie placens, seque ipsam, in sua aestimatione acceptans, in appetitum propriæ gloriae inaniter ruat; seque super illos superbe extollat.

V. Utramque vero hanc superbie pestem, carna- lis videlicet et spiritualis curat beatus Augustinus sua a clericis, communis vita viventibus, doctrina, procul fugare, exhortans eos: *Ut illi, qui aliquid videbantur esse in saeculo, non habeant fastidio fratres* *suos, qui ad illam sanctam societatem ex paupertate* venerunt: magis autem student non de parentum divitum dignitate, sed de pauperum fratum societate gloriari. Et hoc de superbia carnali. Cujus profecto genus bifarium est; secularium, et carnalium his modis quam maxime contaminans mentes: dum de nobilitate solent seminatis, et multitudine divitiarum suarum superbire; et illis, quos in his se vident inferiores, inaniter se preferre. Subdit vero et de ca-venda superbia spirituali: *Nec extollantur, si com-muni vita aliquid de suis facultatibus contulerunt;* *nec de suis divitiis magis superbiant, quia illas mo-sterio partiuntur, quam si eis in saeculo fruerentur.* Exhortatio quidem haec salubris, et admodum catolica doctrina. Absit, fratres, semel, et iterum, et procul a nobis absit mortisera pestis haec: quia (288) BOETIUS De consol. lib. iii, pros. 6,

A miserabiliter attaci fastidire solent instati quidam fratres suos, qui ex paupertate venerunt; et de parentum divitum dignitate gloriari. Et haec vox eorum: Nos divites in saeculo fuimus, et sublimes: illi vero pauperes, 275 et humiles fuerunt. Illi do infimo genere sunt; nos vero prosapia nobilis, et sanguis generosus exornat. Nos communi huic vita nostræ multa de facultatibus nostris, tam pretiosa contulimus, quam utilia; illi vero attenuati, et pene nudi venerunt. Nos ditavimus locum hunc; illi autem in divitias nostras intraverunt. Absit, ut nobis adæquentur divitibus inopes, infimi excelsis, populares generosis. Vos autem, fratres mei, qui aliquid videhamini esse in saeculo, non ita sentiat de vobis, et de fratribus vestris; qui ad hanc sanctam societatem ex paupertate venerunt. De eorum magis studete gloriari societate, quam de uestrorum parentum divitum dignitate. De stirpis namque dignitate gloriari, virtus quam maxime Religiosis turpe supra modum estimo, et indecorum. Vox quippe gentilis hominis est.

Stemmata quid faciunt?

(JEVENALIS Sat: viii, 1.)

Nam quam sit inane, ut ait sapiens quidam (288), et futile nobilitatis nomen, quis non videat? Et nim- rum si quid est in nobilitate bonum, id arbitror so-lum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur; ne a majorum virtute degenerent. Ut enim premitit: splendidum te, si tuam non habes, aliena claritude non effect. Et o quam verus cantus ejus, qui talis est:

Omne hominum genus in terris

Simili surgit ab ortu.

Unus enim rerum pater est,

Unus cuncta ministrat.

(BOETIUS De consol. lib. iii, met. 6, v. 1-4.)

Et in sequentibus:

Quid genus, et proavos strepitis?

Si primordia vestra

Auctoremque Deum species,

Nultus degener exstat,

Ni vitiis pejora forens,

Proprium deserat ortum.

(Ibid. v. 13-18.)

D In lumbis protoplasti æqualem omnes generositatem sortiti sumus. De his vero facultatibus vestris, quas contulisti, nolite extolli. Quid vel quantum contulisti nec mente apud vos tacita revolvere velit. Porro usque ad oris jactantium exire, supra modum turpe reor. Utrumque hoc devitate superbiae genus: ne, quod absit, qui *multum seminatis, colligatis parum* (Agg. 1, 6); hoc enim innuere videtur, quod sequitur: *Alia quippe quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant; superbia vero bonis operibus insidiatur, ut pereant.* Et quid prodest dispergendo dare pauperibus, et pauperem fieri, cum anima misera superbior efficitur divitias contemnendo, quam fuerat possidendo? Utique nihil. Imo longe

melius fuit possedisse, quam sic contempsisse. Inutile quippe contemptus iste, dum unde, interveniente humilitate, causa nobis justitiae provenire debuit, et gloriae : inde, mediante vesania peste, illa mortifera, quæ, hoc in loco bono insidiatur operi, ut pereat, occasio nobis et culpæ gignitur et poena.

VI. *Omnis ergo unanimiter, et concorditer vivite, et honorate in vobis Deum invicem: cuius tempa facti estis.* Duo jam vobis admonuit genera superbie evenda : nunc vero duo bona monet exercenda, quæ virtus humilitatis, et conferre nobis solet, cum desunt ; et custodire in nobis, cum adsunt. *Unanimiter, inquit, et concorditer vivite.* Ad piam voluntatem unanimitas, et ad bonos mores pertinet concordia. Nam unanimiter vivimus, cum a voluntate ab invicem non resilimus : concorditer vero, cum per repugnantiam morum nobis ipsis contrarii non sumus. Et rectus ordo, quod prius unanimiter, et postmodum concorditer nos vivere monet ; quia nullo modo in moribus poterimus esse concordes, nisi prius in voluntate fuerimus unanimes. *Et honorate, inquit, in vobis Deum invicem.* Quomodo ? atque unanimiter, et concorditer vivendo. Tunc enim præcipue Deum in nobis invicem honoramus, cum et intrinsecus, secundum ipsum, in voluntate unanimes, et extrinsecus in moribus fuerimus concordes. *Cuius tempa facti estis;* quia in nobis habitat Deus, ejus nimirum et tempa sumus. Sunt enim tempa corpora nostra ; sunt et corda nostra. Corpora per munditiem incorruptionis ; corda vero per virtutem divinæ et fraternæ dilectionis. Dum enim continentia fræno libidinis fluxum in membris nostris restringimus, apud nos nimirum habitat in carne. Et dum eum pure propter scipsum, et proximum in ipso diligimus, habitat quoque apud nos, et in mente. Sequitur : *Orationibus instate, horis et temporibus constitutis.*

VII. Pulchre beatus Augustinus post tertium capitulum (289), in quo nos super virtute humilitatis, unanimitas, et concordiae monuerat, in isto quoque, quod in ordine quartum est, ad orationis puritatem nos invitat. Quia tunc solum digne et fructuose orationem celebratis, cum et humiliantes vos sub potentia manu Dei (*I Petr. v, 6*), in vera fueritis humilitate submissi : et cor unum, ac animam unam habentes in Domino, **276** non fueritis a vobis ipsis in voluntate aversi ; et in jucunditate bona, atque in bonitate jucunda habitantes in unum (*Psal. cxxxm*, 1), interveniente morum repugnantia, non fueritis b invicem diversi. Instare orationibus præcipit nos, *horis et temporibus constitutis.* Quæ horæ istæ, t tempora, quæ ad orandum constituuntur, nisi uæ ab Ecclesia ordinarie frequentantur ? Sanctus ero propheta Daniel, prout potestis legentes intellegere, ingressus est domum suam, et fenestræ apertis in cænaculo suo, contra Jerusalem tribus temporibus die flectebat genua sua : et adorabat, confitebatur ue coram Domino Deo suo (*Dan. vi, 8*). Petrus quo-

A que ascendebat in superiora, ut oraret circa horam sextam (*Act. x, 9*). Hora etiam nona erat Cornelius orans in domo sua (*ibid. iii*). Sed et Petrus, et Johannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam (*Aci. iii, 1*). Sanctus quoque David septies se asserit laudem dixisse Domino in die, super iudicia justificationis ejus (*Psal. cxviii, 64*). Haec sunt, ut arbitror, horæ, et tempora, quæ nobis constituantur, ut orationibus instemus in eis. Sunt autem horæ septem specialiter constituta; in quibus potissimum sancta solet Ecclesia debitum orationi obsequium impendere. De quibus omnium justorum spiritu plenus beatus Benedictus in regula monachorum, hoc modo facit mentionem : *Ait propheta : Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius sa- cratus numerus a nobis sic implebitur, si Matutino, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, Completo- riique tempore, nostra servitutis officia persolvamus.* Quia de his horis dixit : Septies in die laudem dixi tibi. Nam de Nocturnis vigiliis, idem ipse propheta ait : Media nocte surgebam, ad confitendum tibi (*Psal. cxviii, 62*). Ergo his temporibus laudem referamus Creatori nostro, super iudicia justitiae sue, id est, in Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, Completorio, et nocte surgamus ad confitendum ei. Hæc de horis orationis beatus Benedictus.

VIII. Quas quidem horas ipse universitatis Conditor, et humani generis Redemptor invenitur in opere salutis nostræ consecrasse : unde merito præceteris ad orandum sunt nobis constitutæ. Nam nocturno tempore natus est, et per angelum pastorum est nuntiatus. Nocte et ipse oravit ; nocte quoque a morte resurrexit ; nocte cum laternis, et facibus, et armis quæsusus est ; nocte cum gladiis, et fustibus captus est ; nocte ad Annam primum ductus est, in cuius præsentia ab uno ministrorum alapæ est percussus ; nocte ab eo ad Caiphæ pontificem, ligatus missus est ; nocte accusatus est ; nocte falsi testimonii appetitus est ; nocte relatus est ; nocte sputis illitus est ; nocte colaphis cæsus est ; nocte palmas in facie passus est (*Luc. xi; Joan. xxviii*). Mane vero constitutum inierunt Principes Sacerdotum, et seniores populi : ut eum morti tradherent (*Matth. xxvi, 1 et seq.*) ; mane ad Caiphæ in prætorium adductus est ; mane Pontio Pilato traditus est ; mane ab Herode contemptus est ; mane indutus ueste alba illusus est : mane quoque Marie Magdalene ad monumentum apparuit ; mane septem, qui in navi erant, discipulos alloquens, in littore stetit ; mane etiam rete in dexteram partem missum, quod et scissum non est, sacrato magnorum piscium numero implevit. Hora vero tertia linguis Judæorum crucifixus est ; hora tertia a Pilato flagellatus est ; hora tertia corona a militibus spinea coronatus est, hora tertia coccinea ueste indutus et in derisum adoratus est. Hora vero sexta, ipse Sacerdos et hostia, in ligno elevatus est, et clavis in ea affixus est. Hora vero nona, voce magna clamavit, et inell.

(289) S. AUG. in Reg. caput iv, *De puritate orationis.*

nato capite emisit spiritum (*Joan.* xix, 50). Vespere A angelorum ejus esse : et sic stemus ad psallendum, at autem facto, proxima jam nocte, in qua tradebatur, discubuit cum duodecim, et corporis sui ac sanguinis sacramenta eis tradidit. Ad vesperascente jam die, a duobus euntibus in Emmaus discipulis, ad hospitium, ipsa resurrectionis sue die, invitatus est : et in panis ab eis agnitus est fractione (*Marc.* xiv; *Luc.* xxiv). Seru autem die illo, cum fores essent clausæ, venit ad discipulos suos (*Joan.* xx, 19); et ipso viso, novo eorum corda gaudio implevit. Graviter sanctus Daniel tribus temporibus in die (*Dan.* vi, 10), quibus, ut aiunt nonnulli, Judæi solebant orare. Hora videlicet (juxta quorundam opinionem) tertia, sexta, et nona. Ideo, sicut existimant ipsi, tertia : quia ea hora putant Decalogum legis antiquo illi populo datum, in monte Sinai (*Exod.* xx). Ideo sexta : quia illa arbitrantur hora serpentem aeneum pro signo elevatum : quem adspicentes, qui erant ab ignitis morsi serpentibus, sanabantur (*Num.* xxi, 9). Et ideo nona : quia ea existimant hora petram in eremo percussam, de qua ad resocillandam sitim populi, aquæ largissimæ egressæ sunt (*Num.* xx, 11). Nos autem indubitanter sciimus quod Sancti in se Spiritus adventum, hora tertia, primitiva Ecclesia suscepit, quod hora sexta ille, qui in similitudinem apparuit earnis peccati, a terra exaltatus est : in quem oculo fidei intuentes, a plagiis nostris spiritualibus sananur : quem et illa dudum in eremo percussa petra expressit, 277 quia hora nona iuvs militum lancea latus ejus aperuit, et continua exiret sanguis et aqua (*Joan.* xix, 33).

IX. Ecce horæ, fratres, et tempora, in quibus instare nobis precipit orationibus sanctus Augustinus. Tria quoque in præsenti capite ad orationem pertinentia nobis notanda invenies, que sunt tempus, locus, et modus. De horis vero et temporibus aliquam diximus. Subdit quoque et de loco orationis : In oratione nemo aliquid agat, nisi ad quod est factum, unde et nomen accepit. Et hoc ideo, ut secure possint fratres, et libere, cum placuerit, et opportunita fuerit, incumbere orationi : unde et subiungit: Ut si aliqui forte et jam præter horas constitutas, si eis tacat orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putarerunt. Annocet post haec et de modo orandi : *Psalmis*, et *hymnis cum oratis Deum*, hoc versatur in corde, quod preferitur in ore. Apud orantem namque, cum verbis oris concordare debet cogitatio cordis. Hinc beatus Benedictus: Ubique, inquit, credimus esse divinam præsentiam, et oculos Domini in omni loro speculari bonos et malos (*Prov.* xv, 5). Maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum assistimus. Ideo semper memoris simus, quod ait propheta: Servite Domino in timore (*Psal.* ii, 11). Et iterum: psallite sapienter (*Psal.* xi vi, 8). Et, In conspectu angelorum psallam tibi (*Psal.* cxxxvii, 1). Ergo consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu Divinitatis, et

mens nostra concordet voci nostræ. Ille sanctus Benedictus. Et hac quidem orationis puritate illos viros sanctos, quos superius retulimus, horis, et temporibus constitutis orasse, notare possumus, si diligenter inspicimus. Ingressus namque dominus suam sanctus Daniel, et fenestræ apertis in cœnaculo, contra Jerusalem, flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque Deo suo (*Dan.* vi, 10). Quid per hunc putamus nos pesse exprimere, nisi in animo secretum, in mente intellectum, contemplationem in spiritu, ecclœs patriæ desiderium, humilitatem cordis, laudem oris? Nam ingressus ejus in domum, internum exprimit in animo secretum. Sed et fenestrae ejus aperiuntur, cum revelante Spiritu, spiritualis intelligentie venie deteguntur. Cœnaculum in domo, altitudo est contemplationis in animo. Cœlestis patriæ desiderium, notatur per Jerusalem. In genua flectente, et adorante, humilitatem cordis ; in confidente vero coram Deo, accipimus laudem oris. Et est senarium illud, insigne cuiusdam perfectionis indicium : quod orantibus valde necessarium est. Ad quod referri possunt, et *Cornelii domus* (*Act.* x, 3), in qua legitur orasse : et illa Petri superiora, in quæ ascendit, ut oraret (*ibid.* 9) ; et ipsum denique templum, in quod Petrus, et *Joannes* ascenderunt ad horam nonam (*Act.* iii, 1). Et nolite cantore, nisi quod legitis esse cantandum. Quid autem non ita scriptum est, ut cantetur, non cantetur. C Minimum ut in cantando pariter, et non cantando, eo minus vel coram Deo culpam, vel coram homine incurramus reprehensionem : quo diligentius, in utroque, sancte Scripturæ sequimur auctoritatem.

X. Sequitur: Carnem vestram domatejejunis, et abstinentia escœ, et potus, quantum valetudo permittit (290). Omnia, fratres, que usque ad hunc locum, per beatum Augustinum in Regula sua exhortando promulgata sunt, virtutum spiritualium insignia sunt. Dilectio siquidem Dei et proximi, unitas concordia, virtus humilitatis, puritas orationis, ad sanctitatem pertinent nostri hominis interioris. Quæ autem in quinto capite isto de abstinentia dicuntur : ad sanctitatem pertinent exterioris. Et apte quidem peritus, et discretus Magister prius de his agere ceusuit; D quæ ad instructionem pertinent mentis : deinde vero de his quæ pertinent ad emundationem corporis : quia nimimum prius in homine virtutum spiritualium insignibus eorū decorandum est ; postmodum vero religiosis exercitiis corpus exornandum. Inter quæ profecto exercitium magnum et quodammodo primum abstinentia obtinet locum : super qua solubre in præsenti loco Patris nostri habemus documentum. In quo capite septenaria quadam (prout conjicimus) nos instructione alloquitur : præcipiens nobis, primo quidem sollicite discretam observare abstinentiam : secundo congruam ad sumendam corporalem alimoniam, horam : tertio, ut lectionis intenda-

mus diligenter recitationi ad mensam : quarto vero, ut hi, qui ex consuetudine infirmantur, misericorditer tractentur in victu : quinto quoque, ut delicatis aliquid præ aliis in alimento pariter indulgeatur, et in vestitu : sexto quidem, ne omnes alii simili se velint modo tractari : septimo autem, ut postquam convaluerint, qui fuerant ægroti, ad priorem, reparatis viribus, redeant statum. Dicit itaque : *Carnem vestram domate 278 jejunii, et abstinentia escæ, et potus.* Tunc caro domatur, cum ejus superbia prosteratur. Superbia vero ejus, concupiscentia est : cuius terit *superbiam potus, cibique parcitas* (291). Et notate, quod nequaquam verbis istis fercularum numerum definit, non genera ciborum describit. Sed sive unum, sive plura adfuerint fercula ; similiter sive unum, sive diversa apposita fuerint escarum genera : ita nos alimenta sumere hortatur, ut interveniente abstinentia, caro dometur. Pro eo enim, quod non cibus, sed appetitus in vitio est, nonnulli multoties et in multis ferculis ac ciborum generibus, dum parce sumunt, carnem suam domant : et nonnulli quandoque in uno tam ferculo, quam genere, dum nimio rapti desiderio in vitium gastrimargiae ruunt, eandem carnem suam, ad contumelias, quibus stimuletur, excitant. Carnes namque sine culpa Elias sumpsit (*III Reg. xvii, 9*) : et illicite lenticulam Esau concupisces, etiam primogenita amisit (*Gen. xxv, 34*). Veruntamen nimis multa fercula, vel genera, aut nimis delicate queritare, nullo modo ad viros pertinet Religiosos. Nam horum aliqua pro loco et tempore, pro persona et causa plerunque admittere, fortassis non reprehendendæ dispensationis est ; sed absque causa rationabili, importune, et intemperanter exigere, culpanda sine dubio est superfluitatis.

XI. Quantum, inquit, valetudo permittit. Nimirum, quia omne quod est nimium, vertitur in vitium. Ideo quantum valetudo permittit : ut ne quid nimis (292). In desideriis quippe carnis, fieri curam, Apostolus vetat (*Rom. xiii, 1*). Itaque quantum valetudo permittit, abstinentia escæ et potus caro domanda est, ne si ultra vires restrinatur, ab exercitatione corporis operis fracta, eneretur. Quando usum aliquis non potest jejunare : non tamen extra horam prandii aliquid alimentorum sumat, nisi cum ægrotat. Ante apud sumendi tempus, viri Religiosi sumere non debent, maxime cum sani sunt : mortis quippe sententiam Patris ore, ut ait beatus Gregorius, *Jonathas neruit* : quia in gusto mellis constitutum edendit tempus intoccessit. Neque enim huc sententia cum addixit, quia escam sumpsit : sed quia eam ante horam precepere, presumpsit. Sententia vero quorundam est, quod usque ad tertiam, sit extra horam. Dicunt enim, quod usque ad hanc horam Religiosi viderentur, aut bibere non licet, nisi cum ægrotet ; nam ægrotantibus lex ista posita non est. Illis vero, qui non jejunant, nec ægrotant, canonicam præratione, et causa, resiliendi asserunt horam, a tercia, usque ad sextam. Illis autem, qui jejunant, a nona hora, (291) In *Brev. Rom.*, *Dom. ad Prim. Hymnus.*

A usque ad vesperam. Itaque non solum temperate cibo et potu nos uti opus est ; sed etiam horas constitutas observare decet ; ut extra eas aliquid non sumamus, nisi cum ægrotamus.

XII. Cum acceditis ad mensam, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur, sine tumultu, et contentionibus audite. Salubris quidem, et apta institutio haec, ut dum refectioni corpus intendat, suam quoque spiritus non omittat. Sermo quippe sacre lectionis, animæ refectio est : sicut cibus iste visibilis, refectio est corporis ; quia non in solo pane vivit homo ; sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei (*Matth. iv, 4*). Sene tumultu, inquit, et contentionibus audite, quod vobis secundum consuetudinem legitur : quatenus tunc, vel maxime videlicet, cum accedimus ad mensam, quantum ad quietem corporis simus compositi, simus etiam silentio oris intenti. Nam ad eos pertinet tumultus, qui inordinate se habent in Religioso motu corporis ; contentio vero ad eos, qui turbulentos edunt strepitus alicuius clamore, vel vocis, vel locutionis. Quia vero tunc quam maxime, cum ad resciendum accedimus, fræno maturitatis illicitos in nobis membrorum compescere motus debemus, tumultus nobis inhibitetur. Et quia tunc potissimum gravitas a nobis taciturnitatis exereenda est, inhibitetur et contentio. *Nec sole vobis fauces sumant cibum : sed et aures esuriant verbum Dei.* Nequaquam aurum, sed faicum esurire est. Verum, quia tantum inesse voluit sanctus Augustinus desiderium auribus noscir audiendi verbum Dei, quantum inesse faucibus solet sumendi escam corpoream, cum eas esuries perurit : et ipsas aures quoque esurire verbum Dei volvit ; nam esuries haec desiderium est. Et sicut esuries haec spiritualis est, ita sunt et aures. Et quoniam illa? Puto quod intellectus et affectus sunt. Cuius enim, de quo loquimur, verbum Dei et audiendo per sensum intelligis, et intellectum operi mancipare satagis, aures nimirum interiores 279 habes, quibus verbum Dei esuris. De auribus istis, ipse Dominus : *Qui habet aures audiendi, audiat* (*Apec. vi, 22*). Qui enim non habet, audire non vallet : quia dum nec per intellectum verbum percipit, nec illud ad opus amando perducere satagit, ei nimirum insensibiliter forte, obdurescit.

XIII. Sequitur : *Qui autem infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractentur in victu, non debet alii molestum esse, nec injustum videri eis, quos fecit aliqua consuetudo fortiores.* Verba here, et virtutem nobis exercendam praedicant compassionis, et abominandum esse vitium livoris. Compassio namque est, ut aliter tractentur in victu, quos consuetudo pristina reddit infirmos. Indicium vero livoris est, cum inde molestantur, idque injustum esse arbitrantur, quos econtra consuetudo efficit fortiores. Nec illos patientes feliciores, quia sunt, quod non sunt illi ; sed sibi potius gratulentur quia valent, quod non valent illi. Nequaquam felicitas est,

(292) Ex Pittac. dict. Cic. Leg. iii, 1.

cum sumunt debries, quod non sumunt fortes; sed in magis infirmitas. Potius ergo sibi debent, pro eo quod valent quod non valent illi, gratulari, quam illos feliciorē arbitrari; quia et virtutis est, quod mediante sanitate et fortitudine, communi aliorum cibo et potu sunt contenti: et infirmitatis, quod interveniente aegritudine et debilitate aliter indigent in victu tractari. *Et si eis, qui tenerint ex moribus delicioribus ad monasterium, aliquid alimentorum, vestimentorum, experimentorum datur, quod aliis fortioribus, et ideo felicioribus non datur: cogitare debent, quibus non datur, quantum de sua sæculari vita, illi ad istam descenderint, quamvis usque ad aliorum, qui sunt corpore firmiores, frugalitatem perenire nequierint.* Non igitur infirmi, sed fortiores feliciores sunt. Cogitent itaque fortes illi, et ideo felices, quibus non datur aliquid alimentorum, vestimentorum, ac experimentorum, quod datur delicatis, quantum descenderint iidem delicati ad vitam hanc, de culmine vitae sæcularis; quatenus ex ratione hac colligant, quod qui plus descendendo humiliati sunt, plus quoque accipiendo refevendi sunt. *Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere.* In eo quod amplius accipiunt, non eorum personis honorando defertur; sed eorum infirmitatibus tolerando occurritur. Et quia hac de causa, paucorum esse vident, nullo modo universi velle debent.

XIV. Et quare hoc? Subiungitur: Ne contingat detestanda perversitas, ut in monasterio, ubi quantum possunt, fiant dirites laboriosi, fiant pauperes delicati. Utique detestanda perversitas est, ut in cœnobio deliciis pauper insistat, ubi se totum pro Deo dives laboribus addicit. Quod profecto supra modum frequenter accidere videmus. Videas eum, qui universis, quando in sæculo erat, deliciis abundahat, cum ad vitam communem venerit, quatenus et Deo placet, coramque hominibus irreprehensibilis appearat; duris se spiritualis agonis laboribus coarctare; illam vero contra, qui in habitu sæculari, ad instar illius prodigi postmodum, ac post modicum egeni, qui cupicet implere ventrem de siliquis, quas porci manducabant, et nemo illi dabat (*Lac.*, xv, 16), raro vel herdeo ad satietatem vescebatur, superflua quæque in cœnobia, ac delicata superbe queritare. Sed **D**ilecta perversitas est, et detestanda, ut arroganter appetat in monasterio vivere delicatus, qui semper in sæculo vixit laboriosus. Sequitur: *Sane quemadmodum agrotantes necesse habent minus accipere, ne graventur: ita et post aegritudinem sic tractundi sunt, ut citius revertuntur: etiam si de humillima sæculi paupertate venerint, tanquam hec illis contulerit recentior aegritudo, quod dicitibus anterior consuetudo.* Sicut alter tractari jubet divites in victu, quos consuetudo pristina reddit infirmos: ita et pauperes in omnibus sic sunt post aegritudinem tractandi, ut citius possint recreari. *Et sicut illorum debet consuetudo aquaminister, in sumendo amplius tolerari: ita et horum humillima paupertate non debet*

A in recreatione, qua post aegriudinem indigent, contemni. *Sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad feliciorem consuetudinem suam: quæ famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent.* Pro debilitate igitur aegritudinis relaxare licet sanctis rigorem suæ consuetudinis. *Sed cum fuerint recreati, eo alacrius ad eam recurrere debent: quo minus jam illis, quibus recreati sunt, fomentis indigent.* Quam consuetudinem **280** hac sua recreatione vocat feliciorem; quia longe beatius est rigorem sustinere, quam recreatione indigeré.

PXV. *Nec cibi eos teneat voluptas jam vegetatos, quos necessitas leverat infirmos.* Unde liquido celligatur, quod lautoris, atque delicioris cibi voluptas semper devitanda est sanis, et sola quandoque necessitas admittenda infirmis. *Ilos vestimenta ditiore, qui in sustinenda parcitate fuerint fortiores.* Cum parcitatem viriliter sustinemus, carnis stimulos habebentes, ejus quoque desideria mortificamus. *Ex mortificatione vero vittorum, pullulatio procedit virtutum; in quibus veræ et spirituales nostræ divitiae consistunt.* Inde ergo concluditur, tunc nos veraciter esse divites, cum in sustinenda parcitate fuerimus fortes. *Melius est enim minus egere quam plus habere.* Hoc est dicere: Melius est aliquid propter Deum egestatis sustinere, quam superabundare. Egestas namque, quæ propter Deum est, bonis mentibus custos esse solet humilitatis; superabundantia vero, causa plerunque elationis. Et servus Dei, ut ex toto devitare possit superfluitatem, semper se debet cohibere etiam citra necessitatem: ut dum se caute, et a licitis restringit, in ipsis quoque, præstante Domino, illicitis non cadat: cui sit honor, et gloria in sæcula. Amen.

SERMO X.

Ab eo loco Regulae B. Augustini: non sit notabilis habitus vester usque ad e indigentibus necessaria dare non differant, sub quorum custodia sunt, quæ poscentur. *De venustate honestatis. De castitate corporis. De spontanea confessione. De communib[us] custodibus vestium. De ablutione vestimentorum. De cura infirmorum, atque de libris quotidie petendis.* SYNOPSIS SERMONIS.—1. Honestas vestitus clericis commendata, vanitate complacendi proscripita; *ut incessu tamen et reliquo corporis habitu compositum ac irreprehensibilem esse convenit.* — 2. In custodiam castitatis visus præsertim fixas in mulieres reprimentis, ne concupiscentia et mors intret per fenestras. — 3. Impudicus oculus impudici cordis nuntius; triplex ex mente legislatoris distincta impudicitia. — 4. Culpa sepius magis patet, quo ex delinquentis epignione magis latet. Deo, quem nihil sciit latere, potius timet vir sanctus displicere. — 5. Hac facit fraternum subsidium, et maxime divinitati gratias praesidium. — 6. Matura correptio adhibenda, immorigeris durior quam ingenuis. Quid agendum in defectum emendationis. — 7. Indicandi fratrem delinquentem gravis est obligatio: estque crudelitatis opus silere, misericordia aprire. — 8. Secreti delicti, et manifesti, vel per testes convicti emendandi ratio: quod superioribus imprimis competit, quos disciplina patres, et platos matres exhibeat. — 9. Emendari nolens, vel incorrigibilis, societate ejiciendus: quod in similibus observandum, cum dilectione hominum

et odio vitiorum. — 10. Munuscula vel littere clanculum vetantur recipi : sed culpa confessio spontanea faciliors est venie. — 11. Communis vestitus uti virtus servanda : de quibus murmur aut lites cire in primis turpe. — 12. Quanto commendabilior est communio et unio charitatis, tanto detestabilior abusio proprietatis, quæ furti indicium habet. — 13. In ablutione vestium ac infirmitate corporis sic honestati et necessitatì succurrendum, ut non obediatur cupiditati : quoque infirmo credendum, ac itineranti propisciendum. — 14. Praefectus infirmorum atque alii officiales fideles sint et utilis : nec iis molesti sint aut importuni rei cuiusquam indigi.

I. Clericalis (293), fratres charissimi, ordinis exigit derogativa, ut honestatis inter virtutes cæteras ligenter acquirendæ, viriliter exercendæ, perseveranter retinende instant clerici, et insistant vestitati. Decet enim, ut sicut specialis eis non deest genitas in ordine : sic et specialis nibilominus eis sit honestas in conversatione. Ne forte quod absit, genitatis eorum fastigium non debeat jure honorari, in conversationis eorum exemplum digne meretur 31 reprehendi. Unde et Regularis eorum disciplina institutor magnus Pater Augustinus ostensiliter debeat se habere in victu, instructionem eos habet et de eorum vestitu. Dicit enim : *non notabilis habitus vester*. Ille vero notabilis habitus, in quo aliquid juste notari potest, vel vanitatis, vel superfluitatis, aut certe nimis vilitatis, ima ad nitorem, secunda ad mensuram, tertia pretium spectat. Quod triplex malum a vestitu stro elongare voluit : dum notabilem habitum strum esse prohibuit. Quam quoque a vestitu suo tam procul ipse pellere studuit : et quod hac in re docendo instituit, effectui quoque mancipata. Legimus namque, quod vestis ejus, et calceamenta, et lectualia ex moderato et competenti habuerant : nec nitida nimium, nec abjecta plurimum. Item ipse quoque de se asseritur dixisse : *tunc, de pretiosa ueste erubesco : non decet hanc confessionem, non decet hanc admonitionem, non decet membra, non decet hos canos*. Seculo autem huiusmodi sunt clericos asper decet habitus, et humilius ; quia, ut ait Dominus, *qui mollibus vestiuntur, domibus regum sunt* (*Math. xi, 8*). Et per prium pastorem Ecclesiæ (294) etiam Gidelibus diciuntur : *non in ueste pretiosa* (*I Tim. ii, 9*). Nec affectu vestibus placere, sed moribus. Quod ad vanitatem tinet sæcularem, docendo studet prohibere : ad id vero, quod ad veram religionem, excitare. Nam le placere vestibus, ad viros attinet sæculares ; vestibus autem, ad Religiosos. Sequitur : *Quando ceditis, simul ambulate ; cum veneritis quo illis, vel state*. Idcirco nimisrum hoc, ut semper et que secum habeant viri sancti et custodes protaxisse, et testes. Quod nimisrum viro sapienti, justo nunquam displicuit ; quia qui faciliter veritatem, venit ad lucem, ut manifestetur opera ejus. (iii, 21). Econtra vero omnis, qui male agit,

(293) *Reg. cap. vi, De venustate honestatis et castitatis*.

A odit lucem. In luce autem ambulant, et in luce stant : qui bonum secum, ubique sunt, testimoniū habent. *In incessu, statu, habitu, et in omnibus motibus vestris, nihil fiat, quod cujusquam offendat aspectum* ; sed quod vestram deceat sanctitatem Vere irreprehensibles nos esse desideravit, cum tales nos esse horrator, ut alicujus nec oculum offendamus. Ubi tamen, juste, subaudiendum est, quia ubi causa non subest, carnales quoque, et imperfecti plerumque offenduntur. Itaque tam religiose habere nos debemus, et quando incedimus, et quando stamus, et in universis exterioribus motibus nostris; ut juste nos digni non simus ab aliquo reprehendi : nec per nos aliquis possit offendī. Hoc enim decet sanctitatem nostram, ut non solum puri ante Deum : sed etiam sine offensione exterius appareamus coram proximo : juxta illud Apostoli : *providentes bona non tantum coram Deo : sed etiam coram omnibus hominibus* (*Rom. xii, 17*). Omnibus, inquit, hominibus, ut non in aliquibus, sed in omnibus motibus nostris nihil fiat, quod cujusquam offendat aspectum.

B II. Oculi vestri, etsi jaciantur in aliquam feminarum, in nullam figantur. Duo sunt, de quibus agit : et unum quidem tolerat, prohibet alterum. Oculos itaque in feminam jactari non prohibet ; prohibet vero infigi. Unde adjungit : *Neque enim quando proceditis, videre feminas prohibemini ; sed appetere, vel ab ipsis appeti velle, criminose est*. Colligitur quoque ex his, quod oculorum bune intuitum, quemadmodum in presenti prohibet fixum, etiam illicitum innuit esse mentis appetitum. Et idcirco illum fortassis prohibendum censuit, quia hunc criminis agnoscit. Sed et hoc quoque interscendendum quia licet feminas videre non prohibemur, consilium tamen est, ut viderem dissuescamus ; quia plerumque qui visum non reprimit, in concupiscentiam quoque ruit. *Concupiscentia vero, si verum sanctus Jacobus sensit, parit peccatum : peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem* (*Jac. i, 15*). Hinc esse potest, quod sanctus Iohannes pepigit foedus cum oculis suis, ut ne cogitaret quidem de virginie (*Job xxxi, 1*). Quæ ei causa esse potuerat, et occasio, ut ne quidem de virginie cogitaret? Utique, quia formæ speciem, quam temere oculus aspicit, etiam cum absens est representare sibi, et apud se illicite revolvare multoties animus solet. Oculos suos sanctus David temere in feminam jecit, idque ei causa exstitit ut postmodum, et post modicum, et adulteri foedus, et homicida fieret cruentus (*II Reg. ii*). Necesse prouinde, ut si vitium hoc perfecte vincere desideramus, causam quoque ejus, et opportunitatem sollicite praecavere studeamus. Hinc est, quod Loth fugienti a Sodomis jubetur, ut retro non respiciat, ut in omni circa regione non remaneat : sed in monte salutem se faciat

D (294) Leg. *Doctorem gentium*. Paulus est enim a quo dicitur, non Petrus. — Es. 2.

(Gen. xix, 17). Qui enim plene cupit incentiva vi-
tiorum effugere, ab aspectu, ac vicinitate ipsorum
alienum **282** se debet facere, et ad alta virtutum
in mentis vertice descendere : ut tanto a vitiis li-
berior maneat, quanto ab eis etiam per corporalem
absentiam se elongat. Quod autem una, cum appre-
hensio mentis, concupiscentia sit occasio visus cor-
poralis, patenter ostenditur, cum subinfertur :
Nec solo tacito affectu, sed etiam aspectu appetitur,
et appetit concupiscentia seminarum. Hoc est dicere :
Non tantummodo silenter in ipsis voluntatis pene-
tralibus concupiscentia oritur; sed etiam per visum
exteriorem fomes ei et causa, materia et occasio
administrator. Hinc ille prophetæ planctus est,
hunc habens modum : *Mors ascendit per fenestras*
nostras, et ingressa est domos nostras (Jerem. ix,
21). Concupiscentia vero mors animæ est. Mors
utique animæ est, quia ipsa, ut moriatur, ei causa,
et occasio est. Nam ipsis, teste Apostolo Jacobo,
partus peccatum est; peccati vero consummatio,
generatio mortis est. Interior quoque domus nostra,
mens nostra est. Hujus autem fenestræ, per quas,
ad attingenda haec visibilia, solent egredi, corpo-
rales sunt sensus: maxime autem exteriore hi
nostri aspectus. Mors itaque per fenestras nostras
ascendens, ipsas quoque domos nostras ingreditur,
quando concupiscentiae vitium per sensus corporis
nostræ, et maxime per oculos nostros prorumpens,
ipsis etiam cordis nostri penetrabilibus illabitur.

III. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si ha-
beatis oculos impudicos. Ideo nobis prohibet, ne hoc
dicamus; quia veraciter hoc dicere, non valemus.
Nam subjungit : *quia impudicus oculus impudici*
cordis est nuntius. Utique cordis impudici oculus
utique impudicus nuntius est: quia nuntiando hic
fere administrat quod illud foedius affectat. *Et cum*
se invicem sibinet etiam tacentे lingua, mutuo con-
spectu corda nuntiant impudica, et secundum con-
cupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam
intactis ab immunda violatione corporibus, fugit ca-
stitas ipsa de moribus. Profecto usque ad admissionem
castitatis in moribus pertingitur; etiam cum
ab immunda violatione, quantum duntaxat ad ple-
nam actionis nefarie perpetrationem, corpus non
vngit, cum ab invicem, et ad invicem conspectu
mutuo corda impudica nuntiantur; ipsaque corda,
prout titillat concupiscentia carnis, ardore alterutro
delectantur. Pertingitur, inquam, cum sic con-
tingit, etiam quamvis nullus super eadem corporali
castitatis amissione sermo habeatur. Nam licet
taceat lingua, sed sibi invicem non silent corda
impudica: que nimur agunt, ut pariter et titillat
concupiscentia carnis, et mutui delectatio pul-
set ardoris. Castitas, inquit, de moribus fugit, cum
sic contingit: quia ipsa in exteriori statu nostro
gravitas omnis, et maturitas dissipatur. Tunc enim
in moribus castitas habetur, cum in cunctis exter-
ioribus motibus suis homo ita coaptatur; ut in
domi gravitatis, et maturitatis venustate appareat,

A et nequaquam graves, et venerandos mores suos
cum alicujus levitatis prostilii lascivia permitiat.
Hoc autem summopere nobis notandum est, quod
triplicem beatus Augustinus in verbis istis caven-
dam nobis impudicitiam innuat: dum in eis, de
laseivis aspectibus, de impudicis cordibus, de fuga
quoque castitatis in moribus, mentionem facit.
Prima utique est, dum lascivia non devitatur in as-
pectu; secunda, dum concupiscentia dominatur in
affectu; tertia vero, dum nulla conservatur maturi-
tas vel gravitas, in aliquo exteriore corporis motu.
Hoc tripartitum, fratres mei, toto studio declinemus
malum: hoc scientes, non posse nos aliquo modo se-
cundum devitare, vel tertium, nisi praecavere stu-
deamus sollicite ne admittamus primum. Si enim
B ligentem, et lascivientem semper, et ubique cir-
cumserimus aspectum; pudicum intrinsecus rara
hora, ac parva mora conservabimus affectum; quia
nimur cum se invicem conspectu mutuo corda
nuntiant impudica: consequenter quoque ea ne-
cessere est, statim secundum concupiscentiam car-
nis, alterutro delectari ardore. Sed et tunc quidem,
cum videlicet duplex hoc malum præcedit, etiam
tertium confestim succedit: imo non recedenti,
sed remanenti utique accidit [al. accedit] ut etiam
intactis ab immunda violatione corporibus, fugiat
castitas ipsa de moribus. Sic dum lascivia insol-
escit in aspectu, dum concupiscentia ardet in af-
fectu: etiam quamvis nefaria plene non exerceatur
immunda commixtionis violatio in effectu, maturi-
tas tamen et gravitas in ipso penitus dissipatur,
et annihilatur exteriori corporis motu.

IV. Nec putare debet, qui in feminam figit ocu-
lum, et illius in seipsum diligat fixum, ab aliis se non
videri, cum hoc fecerit; videtur omnino, et a quibus
se videri non arbitratur. Multoties utique videmus
contingere istud, ut cum videlicet vitia sua quasi
caute, et latenter se agere astimant, ipsi quoque
seipso, dum nesciunt, manifestent: **283** culpam-
que suam tunc magis contingat patere, cum plus
astimant latere. Sed hoc eorum esse proprium so-
let, qui ejusmodi sunt, quod id, unde hoc modo
se intromittunt, omnes putent latere, cum pateat
universis. Mentrempurque, cui libido dominatur,
excusat: nec videre se valeus, nec videri se existi-
mans; et cum pene nemine latet, nemini se pa-
tere putat: *Sed nisi lateat, et a nomine hominum*
ridetur: quid faciet de illo desuper Inspectore, quem
latere nihil potest? Si nihil; uno quia nihil eum la-
tere potest, ergo nec cum iste latet, qui oculum figi
in feminam, et illius in seipsum diligat fixum. An
ideo putandus est non videre: *quia tanto videt pa-*
tientius, quanto sapientius? Sapienter videt, qui
videns videri non valet. Videt et patienter; qui
cum ei displiceat, quod videt, adhuc longanimo-
sustinet. Cum itaque invisibilis illa in se sapientia
permaneat, nihil eam latet: et cum in sua rectitu-
dine plerumque quod vidi reprobet; ad perturba-
tionem aliquam summa illa lenitas provocari nou-

potest. In cunctis ergo, quæ vel in corde, vel in ore, vel in opere delinquimus, oculum illius superni Inspectoris, quem latere nihil potest, formidare debemus : quia licet occulta nostra lateant, et a nemine hominum videantur, illius tamen oculis universa nuda sunt, et aperta. *Illi ergo vir sanctus timeat displicere, ne velit seminæ male placere.* Timor ille bonus pravam voluntatem hanc, et ne sit, præveniat : et cum forte fuerit, excludat. *Illum cogitet omnia videre : ne velit seminam male videre.* Simili modo et bona cogitatio illa, malam voluntatem istam exterminet. Timeat displicere Conditori, ne velit illicite placere mulieri. *Ipsum cogitet Inspectorum universorum, ne se affectet esse a semina temere visum.* *Illi namque et in hac causa commendatus est timor, ubi scriptum est. Abominatio est Domino desigens oculum.* Ex quibus verbis liquido colligitur, quod, dum in feminam oculum desigimus, Deo quoque abominalib[us] sumus. Formidolosa, fratres, sententia hæc, et quæ nostram multum concerne conscientiam debet. Quidquid commiserimus opere, vel protulerimus ore, vel etiam tractaverimus corde, semper, et ubique nos attendere necesse est, super omnia nostra, oculos Dei, atque timere, ne displiceamus illi.

V. Non solum : sed et mutuam nos convenit impendere sollicitudinem invicem, ut illæsi inter tot tentationum procellas permanere valeamus. Unde et salubris exhortatio subiungitur : quæ talis est : *Quando ergo simul estis in Ecclesia, vel ubique feminae sunt, invicem vestram pudicitiam custodite.* Ideo simul corporaliter sumus; ut spiritualiter pro invicem solliciti simus. Scriptum est, *et soli, subiungitur et causa : quia, cum excederit, non habet sublevantem se (Ecli. iv, 10).* Oportet itaque, ut unusquisque sollicitum super alium, sed charitatice oculum habeat : singuli ad invicem manus mutuas extendant, adjutorium sibi invicem pro posse impendant. Sic saluberrima illa magni magistri Ecclesie, ac apostolorum principis exhortatio impletur : quæ talis est : *Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei (I Petr. iv, 10).* O quam sanctum exercitium hoc! Exercitium non minus jucundum, quam bonum. Ad sanctitatem meriti bonam, et ad suavitatem spiritus jucundum. Exercitium plane, quod inter extera et lapsis solet conferre, ut erigantur; et stantibus, ut firmantur; et nutantibus, ut stabiliantur. Verumtamen, quia sine custodia divina non sufficit humana, ideo subiungitur: *Deus enim, qui habitat in nobis, etiam isto modo custodiet vos ex robis.* Ut enim Scriptura dicit : *Nemo potest esse continens, nisi Deus det (Sap. viii, 21).* Et si juxta id quod Apostolus dicit, *non sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis (II Cor. iii, 5),* multo minus sufficientes sumus in hac nostra vita, quæ tota tentatio est, a iesi tentantis libidinis nos illatos conservare. Custodiet nos Deus, utpote sius quo nihil possunus fa-

A cere. Custodiet tamen nos isto modo ex nobis : nos quoque et excitans, ut velimus, et instruens, ut sciamus; et roborans, ut possimus invicem nostram pudicitiam custodire. Sequitur :

VI. *Et si hanc, de qua loquor, oculi petulantiam in aliquo vestrum adverteritis, statim admonete, ne copta progrederiantur; sed de proximo corriganter.* Ideo ipsa confessim initia corrighenda sunt : quia nisi ipsa radix venenosæ herbe suffossa fuerit, in nimiam se magnitudinem extendet. Vitium quippe, cui in ipso suo apparitionis exordio non resistitur, processu temporis difficilius emendatur. Nam quo frequentius reiteratur, eo magis augetur : et auctum usque ad tantum plerunque robur excrescit, ut ei nequaquam, vel vir contradici possit. *Hinc sanctus Benedictus 294, in monachorum Regula,* ita inter extera, de abbate dicit : *Neque dissimulet peccata delinquentium; sed mox ut eoperint oriri, radicibus ea, ut prævaleat, amputet.* Memor esse debet abbas periculi Heli sacerdotis de Silo; et honestiores quidem, atque intelligibiles animos prima, vel secunda admonitione verbis corripiat; imprebos autem, et duros, ac superbos, vel inobedientes verberum, vel corporis castigatione in ipso initio peccati coerceat. Videte quomodo Pater clericorum Augustinus, et monachorum dux Benedictus, qui diversis temporibus fuerunt, uno, eodemque instructi, ac inflammati Spiritu in hoc consentiunt : ut in ipso mox peccati exordio, illis, qui hoc committere aggreduntur, sollicite resistatur; quatenus *copta non progrederiantur; sed de proximo corriganter.* Ideo nifallor, abbati præcipit sanctus Benedictus, ut *non dissimulet peccata delinquentium; sed mox ut eoperint oriri, radicibus ea, ut prævaleat, amputet : ipsosque delinquentes, in ipso peccati initio coerceat.* Beatus nihilominus Augustinus, qui aliquanto eum tempore præcessit, nobis jubet admonere, ne *copta progrederiantur; sed de proximo corriganter;* quia nisi statim eorum insistamus correptioni, eorum postmodum correctio non facile poterit admitti. Si autem et post admonitionem id ipsum eum facere videatis, jam velut vulneratum, sanandum prodat, quiunque hoc potuerit invenire : prius tamen est alteri, vel tertio demonstrandum, ut duorum, vel trium possit ore convinci, et competenti severitate coegeri. Si ante admonitionem aliquantum fuit percussus in eo, quod deliquerit, jam nimis quasi vulneris in anima incurrit, dum admonitioni obtemperare contempsit. Ideo jam quasi vulneratus prodendus est : et ad hoc prodendus, et sanctetur. Verum ne forte prodenti negando contradicere possit, prius id alteri, vel tertio est demonstrandum, ut duorum, vel trium possit ore convinci; quia iuxta Dominicam sententiam, in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum (Matth. xviii, 16). Convictum autem ore duorum, aut trium, competens debet severitas coegeri, quia ipsum justitiae moderamen transgreditur, qui quod injuste actum est, juste non punit. *Hinc in lege scriptum est : justus, quod justum est, exsequeris (Deut. xvi, 20).*

Et ille quidem, quod justum est, exequitur, qui pro loco, et officio suo culpam emendando persegitur. Sed justum hoc juste profecto exsequi excusat, si in ejus emendatione, justitiae regulam non observat.

VII. *Nec vos judicetis esse malevolos, quando hoc indicatis.* Cur autem malevolos judicare non debeant, qui hoc indicant, subjungitur: *Magis autem innocentes non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigerem potestis, tacendo perire permittitis.* Utique nocet, qui corrigerem non vult, cum valet. Nam quasi non nihil noxiuam infert, qui cum potest, noxiuam non auferit. Idecreso quantum inferret commodi, si corrigeret, tantum et infert damni, cum perire permittit. Et hoc agit tacendo; illud autem agere posset indicando. Quocirea colligat ex his diligenter tua, frater mi, quantum sit hac in parte perniciosum silentium tuum, dum ipso interveniente perit frater tuus. Non est quidem *cultus justitiae*, de quo loquitur sanctus Isaia, *silentium hoc* (*Isa. xxxii, 17*); sed *injustitiae causa*, et ad *pœnam perennem via*. Itaque non modicum noces, si cum corrigerem vales culpam fratris tui, taces. Nam quomodo non noces, qui tacendo hoc agis, ne mala vel jam commissa emendentur, vel quæ needum commissa sunt, præcaveantur. Nam si indicares, dolebet fortassis frater tuus de præterito, et caveret de futuro. Unde est plena omni ratione illa exhortatio Sapientis, quæ talis est: *Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: non feci; aut si fecerit, ne te rum addat facere* (*Ecli. xix, 15*). Statiunque adjunxit: *Corripe proximum, ne forte non dixerit; et si dixerit, ne forte iteret* (*ibid., 14*). Itaque plurimur in proximum tuum delinquis, si cum indicando non corrigis: et dum tacendo perire permittis, reatum profecto maximum incurris. Hinc in Levitico scriptum est: *Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis: testis qui fuit, aut ipse vidit, aut conscius est, n*e*c indicaverit: portabit iniuriam suam* (*Levit. v, 1*). Ecce quare portare dicitur peccatum suum, qui quod vidit, et cuius conscius est, peccatum non indicavit alienum. Pater igitur ex his, eos, qui fratres suos, quos indicando corrigerem possunt, perire permitunt tacendo, non modicum esse nocentes; quia non uno, sed duobus modis nocentes sunt. Duobas, inquam, modis nocentes sunt; quia et in fratres suos, et in seipso delinquunt. In fratres utique suos, dum eis causam, ei occasionem perditionis, mediante pestilio silentio isto, praestare non reformidant; **285** in seipso vero, quia dum ea non indicant, aliorum peccata, sua efficiunt. Consentire quippe, et approbare aliquo modo videtur, qui quod nequiter actum est, cognoscit; sed indicare, ut corrigatur, omittit. Quod autem non medio eriter nocentes sint, qui hujusmodi sunt, congruo beatus Augustinus ostendit exemplo, dum supiungit: *Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quot tellet occurrari, dum timeret securi, nonne crudeliter abs te sileretur, et misericorditer indicaretur?* Certe

A non est aliquis, qui ex ratione, contradicere possit. Omnino misericors es, si indices; crudelis vero, si celes: dum indicatum sanatur, et quandiu siletur, tandem salus differtur. *Quanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde?* Non ignoratis, ut aestimo, unde locus. Si igitur ex præmissis sequitur, illum esse crudelem, qui vulnus in fratris corpore celat: misericordem vero, qui, ut curetur, indicat: consequenter magis crudelis est, qui occultat, quod putrescit in corde; et misericors, qui manifestat, ne talis possit in corde putredinem habere. Nisi forte quis possit ostendere, dignius et sublimius, pretiosius et nobilius corpus esse, quam cor. Certe crudelis, et ut aliquid expressius dicere videar, crudelissimus est, B qui peccati in fratris anima vulnus occultat; et reus mortis illius plene ac perfecte existit, dum eum tacendo perire permittit. Sicut enim illum opus illicitum, sic et hunc taciturnitas mortis indicat dignum. Sicut autem crudelitatis expers non est, qui culpam fratris non detegit: ita et misericors est, qui eam non abscondit. Si enim miseri misereri, est habere misericordiam, nec scio quomodo majorem erga miserum agere aliquis misericordiam potest, quam cum pereunti, ablata perditionis occasione, studet præstare vitam.

VIII. *Sed, antequam aliis demonstretur, per quos convincendus est, si negaverit, prius præposito debet ostendi, si admonitus neglexerit, corrigi: ne forte possit secretius correctus, non innotescere ceteris.* Quando secreto aliquid illicitum committitur: etiam secreto debet is, qui commiserit, pro loco, et tempore, pro persona, et causa emendari. *Præposito, inquit, debet ostendi:* quatenus peccatum, quod adhuc latet, quando occulte corrigi valet, ne quaquam omnibus innotescat. Quod si is, qui commisit, negare præsumperit, tunc ei testes sunt adhibendi, quibus possit convinci. Et hoc est, quod sequitur. *Si autem negaverit, tunc neganti adhibendi sunt alii, ut etiam coram omnibus possit, non ab uno teste argui, sed a duabus, vel tribus convinci.* A quibus, cum convictus fuerit, jam pœna graviore dignus existit: non solum quia quod fuit illicitum commisit; sed quia manifestatus, quod verum fuit, fallaciter negavit, et quousque convictus testibus fuit, consideri etiam indicatus non consensit. Unde et sequitur: *Convictus vero secundum arbitrium præpositi, vel etiam presbyteri, ad cuius dispensationem pertinet, debet emendatoriam subire vindictam.* Dignus plane, ut acriorem correptionem sustineat: qui blande castigatus, corrigi recusat. Convictus hoc modo, vindictam debet subire, ut sanitati animam restituat pœna, quam fecerat aegram culpa. Quæ pœna secundum arbitrium præpositi, vel presbyteri debet infligi, ut qui per divinam ordinationem, in sancta Ecclesia spiritualera nacti sunt potestatem, sacrae religionis transgressoribus, ut spiritus salvus fiat in die Domini, corporibus infligant ul-

tionem. De qua vindicta, apte jubetur, ut emendatoria sit: quatenus tanta discretione polleat, ut culpam, et præteritam deleat, et futuram præveniat; non autem vel eam, quæ jam est, augeat, vel illi, quæ needum est, ut sit, occasionem tribuat. Quod nimurum tunc sit, cum de quibus modo tetigimus, præpositum, et presbyterum juxta Patrum antiquorum dicta, et pietas matres, et disciplina exhibet patres: habita inter haec provisione sollicita ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. De hoc beatus Pater Benedictus in Regula monachorum ita scribit: *In doctrina sua abbas debet semper apostolicam formam servare, in qua dicitur: Argue, obseera, increpa (II Tim. iv, 2).* Id est, miscens temporibus tempora, et terroribus blandimenta, durum magistri, et pium patris ostendat affectum: hoc est, indisciplinatos, et inquietos, debet durius arguere; obedientes autem, et nites, et patientes, ut in melius proficiant, obsecrare, negligentes autem, et contempnentes increpet, et corripiat. Emendatoria itaque vindicta sit: id est, talis, quæ delinquentem emendet.

IX. Notandum vero, quod tria sunt, quæ circa hunc convictum iubet sanctus Augustinus observari: quatenus videlicet nec culpa deseratur sine ultiōne, nec in ea inferenda præpositus, vel presbyter sua privet **286** auctoritate; nec ipsa, cum infligitur, careat discretione. Et adjunxit: *quam si ferre recusaverit, etiam si ipse non abscesserit, de vestra societate projiciatur.* Ita quidem satis institutio hæc. Utquid enim, etiam si nollet recedere, permetteretur remanere? Culpam committere non formidas, et poenam ferre recusas? Sed forte dicet aliquis: Si vellet abscedere, qui ejusmodi est, utcumque fortassis esset tolerabile: sed remanere volentem, invitum projicere, non modicum crudele. Non utique crudele hoc, sed admodum pium. Nam et hoc sequitur: *Non enim fit crudeliter, sed misericorditer.* Subditur et causa: *Ne contagione pestifera plurimos perdat.* Melius enim, ut ad præcavendum multorum periculum, unus projiciatur: quam ut pro eo, quod unus toleratur, multi periclitentur. Satis itaque, ut unus ejiciatur, quam ut multi contaminentur: ut unus elongetur, quam ut plures pervertantur. Sanctus quoque Benedictus, omnium iustorum spiritu plenus, ita de hoc scribit: *Si quis, inquit, frater frequenter correptus pro malibet culpa, si etiam excommunicatus se non mendaverit: acriter ei accedat correptio: id est, ut verberum vindicta in eum procedat.* Quod si nec ita se correxerit, aut forte, quod absit, in superbia elutus, etiam defendere voluerit opera sua: tunc abbas faciat, quod sapiens medicus. Si exhibuit sonata, si inquastra exhortationum, si medicamenta livinarum Scripturarum, si ad ultimam unctionem excommunicationis, si plagas virgarum; et si jam riterit nihil suam prævalere industrias: adhibeat (**295**) Peg. cap. 7. De spontanea confessione.

A etiam, quod magis est, suam, et omnium fratrum orationem pro eo; ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, jam tunc abbas utatur ferro abscissionis, ut ait Apostolus, auseite malum et robis (*I Cor. v, 13*). Et iterum: *Infidelis si discedit, discedat (*I Cor. vii, 13*)*: ne una ovis morbida omnem gregem contaminet. Hæc sanctus Benedictus. Ipse quoque Dominus in Evangelio, scandalizantem nos oculum nostrum erui: manum, vel pedem etiam dexterum abscondi, et a nobis jubet projici. Et adjungit: *Expedit, inquit, tibi, ut pereat unum membrorum tuorum (*Matth. xviii, 8, 9*), quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.* Quis hic oculus, pes dexter, et manus, nisi noster necessarius amicus? Oculus in causis prævidens, manus in necessariis ministrans, pes quoque rectis vestigiius incedens. Sed singula membra haec, cum vos scandalizant, de corpore sunt abscondenda: ut cum incorrigibilis, etiam multum necessarius, et valde dilectus exstiterit, si non abscesserit, de nostra societate est projiciendus, ne videlicet contagione pestifera plurimos perdat. Unde et hoc non crudeliter, sed misericorditer fieri, dubium non est. *Et hoc, quod dixi, de oculo non figendo: etiam in ceteris interveniendis, prohibendis, convincendis, judicandisque peccatis diligenter, et fideliter observetur, cum dilectione hominum, et odio vitiorum.* *Diligenter, inquit, et fideliter.* Diligenter, ut studiosa in his omnibus, et sollicita habeatur observatio absque simulatione; fideliter, ut sine personarum acceptione. Duo itaque nobis hæc, in peccatis expurgandis, cum adsumt, et devitandis, cum absunt, valde necessaria sunt: ut videlicet ad dextram non declinemus in acceptione personarum; vel ad sinistram a rectitudinis tramite, non exorbitemus. Et hæc omnia cum dilectione hominum, et odio vitiorum. Sic enim, ut noster alibi dicit Augustinus, *diligendi sunt homines: ut eorum non diligantur errores.* Nos autem adjungere possumus, et debemus: quia sic odio habendi sunt eorum errores, ut tamen non habentur odio ipsi. Cum dilectione hominum, et odio vitiorum (juxta beati Gregorii sententiam) ut in eisdem hominibus, et diligamus bonum, quod facti sunt: et persequamur mala, quæ fecerunt. Sequitur:

X. Quicunque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occule ab aliquo litteras, vel quolibet munus accipiat: si hoc ultra constetur, parcatur illi, et oreetur pro eo. Si autem deprenenditur, atque testibus convincletur, secundum arbitrium præpositi, vel presbyteri gravius emendetur (**295**). Pro magnis excessu, ut ex his verbis datur intelligi, habuit sanctus Augustinus, Canonicum vitam communem professum aliquid occule accipere: de quo locuturas tam expresse præmittere curavit: *qui autem in tantum progressus fuerit mulum (*IV Reg. iv*): ordinis quippe sui, qui hoc agere præsumit, non mediocriter prævaricator existit.* Munus dudum occultum

puer Elizei Giezi a Naaman Syro accepit: quod ut magnum esse malum propheta ostenderet, horribilis eum, ut scitis, plaga percussit. De hoc beatus Benedictus: *Nul latens, inquit, liceat monacho nec a parentibus suis, nec a quoquam hominum, nec sibi iuicem litteras, aut eulogias, vel qualibet munuscula accipere, vel dare sine pracepto abbatis.* Quod 287 quidem nec Canonico licere, Pater noster sanctus Augustinus in praesenti loco ostendit evidenter. Quid autem de his beatus Hieronymus sentiat, audiamus. *Dulces, inquit, litteras et sudariola, et cerebra munuscula sanctus amor non habet* (290). In magnum itaque progradientur malem clericus Regularis, qui occulte ab aliquo litteras, vel quolibet munus accipit, quia voti sui violator existit. Verumtamen, quia confessim remitti meretur culpa, quae confessione non extorta, sed voluntaria humiliter appetitur: jubetur ut ultra confidenti parcat, et pro eo ore tur: deprehensor autem, et testibus convictio, ut pena gravior infligatur Sequitur:

XI. *Vestes* (297) *restres in unum habent sub uno custode, vel duobus, vel quo sufficiere potuerint ad eas excutiendas ne a linea ledantur: et sicut passim ex uno cellario, sic induamini ex uno vestiario.* Unum nobis esse vult vestiarium ad vestitum: unum quoque cellarum ad pastum; hac tamen distinctione, ut unus, vel duo, vel etiam quando plures [al. Quamplures] necessarii fuerint, vestes nostras excentiant, ne a linea corrumpantur. Non solum autem hoc: sed ne vestem, quam habet frater, quasi propriam habere se posset paret, si in proprio loco eam sibi reponere licet. Unde subjungitur, *Et si fieri potest, ad vos non pertinet, quod vobis indumentum pro temporum congruentia proferatur: utrum hoc recipiat unusquisque, quod deposuerat; an aliud, quod alter haberet, dum tamen unicuique quod opus est, non negetur.* Si, inquit, fieri potest, hoc est, et si aliqui hoc videantur difficile, pertinere certe nequaquam dico ad vos ut pro temporum congruentia indumentum vobis proferatur. Utrum vero hoc unusquisque recipiat, quod depositus, an quod alter habuit, non multum caretur: dum tamen hoc soium quam sollicite videatur, quatenus unicuique quod opus est, non negetur. Sic vobis, necessariis contentis, et renuntiantibus superfluis, domi juxta quod unusquisque indiget, nulli negatur: ultra quod opus est, a nemine vestrum requiratur. Si autem hinc inter vos intentiones, et iugia oririuntur, et conqueratur aliquis detrahit se acepisse, quam prius haberet, et indignata se esse, qui non ita testinatur, sicut alius frater ejus testificatur: hinc vos probate, quantum vobis desit in interiori illo sancto habitu cordis, qui pro habitu corporis litigatis. Absit ut inter viros Religiosos pro habitu hoc exteriore querelæ, et murmurum tumultuant, contentiones, et iugia tonent: dummodo moderate habeatur, unde infirmum cor-

A pusculum illud tegatur. Certe quo plus litigatur pro habitu corporis, et minus adest, in illo sancto interiori habitu cordis. Quis enim est habitus cordis? Nimirum ille pretiosus, et sanctus: decorus, et honestus virtutum spirituorum ornatus: quo homo ille interior amicitur, et de quo in Apocalypsi legitur: *Beatus, qui vigilat, et qui custodit vestimenta sua: ne nudus ambulet, et rideant turpitudinem ejus* (Apoc. xvi, 15). Ipse est egregius ille ornatus, quo vestiti electos voluit discipulos predicatorum ille veritatis, quando ait: *Induite ros sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiarum, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, patientiam: et cætera, quæ sequuntur spiritualium insignia virtutum* (Col. iii, 12). Sed cum inter nos contendere incipimus, murmurare, et conqueri: ab his bonis spiritualibus statim vacui remainemus, et in nuditate horribili apparentibus nobis videtur turpitudine nostra. Videtur, inquam, et irridetur. Virtutes enim cum virtutis recaenare non possunt: quia *Spiritus sanctus disciplinae effugiet factum; nec habitabit in corpore subditio peccatis, et corripetur a superveniente iniuritate.* Tamen si vestra toleratur infirmitas ut hoc recipiatis, quod posteratis, in uno tam loco sub communibus custodibus habebe, quod ponitis: ita sane ut nullus sibi aliquid operetur, sed omnia opera vestra in unum fiant, majori studio, et frequentiori alacritate, quam si vobis singulis sacretis propria (Sap. i, 1). Ideo in unum locum sub communibus custodibus habeatur: ut hoc ipsum, quod quasi in propriis usus accipitur, non proprium, sed commune credatur.

XII. Est autem contra omnem formam religionis, est et contra communionem fraternalis charitatis, ut aliquis, qui communem vitam est professus, quidquam sibi velit quasi proprium operari. Sed universa debent coenobitarum opera in unum fieri; quatenus sicut in uno loco commorantur, ita et in unum omnes operentur. *Charitas enim, de qua scriptum est, quod non querat que sua sunt, sic intelligitur: quia communia propriis, non propria communibus anteponit.* Quæ cum anteponat communia propriis, digna est, ut et nos anteponere ea studeamus: non propria communibus. Major est frumentus charitatis, quam proprietatis. Et ideo quanto amplius rem communem, quam propria vestra curaveritis: 288 tanto vos amplius proficere noveritis: ut in his omnibus, quibus utitur transitura necessitas, supererint, que permanet, charitas. Relbus sole temporalibus transitoria necessitas ut, in quibus semper apud nos supereminere charitas debet; quia semper, et ubique propriis nos anteponere decet. Dignum plane, ut transitorio anteponamus, quod perpetuum est: necessitas illud, hoc charitas est. Illa transit, haec autem manet. Nam charitas nunquam excedit (1 Cor. 8, 8). Ipsa juxta Pauli sententiam supererinentior via est; et idcirco am-

(296) S. Hieron. Epist. ad Nep.

(297) Reg. cap. viii, De communibus vestitione custodibus.

bulantibus per eam, cuncta subesse debent. Quod A riora laventur. Laracrum etiam corporis, cum infirmitatis necessitas cogit, minime denegetur. Cum infirmitatis, inquit, necessitas cogit: non, cum voluntatis superfluitas exigit. Semper enim et necessitatibus adesse, et superfluitati deesse debemus. Fiat sine murmure de consilio medici: ut etiam si nolit, jabente præposito faciat, quod faciendum est pro salute. Si autem velit, et forte non expedit, sue cupiditati non obediatur. Hoc est, quod modo diximus: quia etiam contra voluntatem languentis, per consilium medici, consulendum est ipsius salutis; et etiam si voluntatis, non est obviandum ejus cupiditati. Et quare hoc? Sequitur: Aliquando enim etiam noceat, prodesse creditur, quod delectat. Sic enim plerumque, sua homo cupiditate decipitur; ut quod nocet, sibi prodesse arbitretur. Hoc autem discernere ad prælatos proprie pertinet, ut modum utrisque impoñant: illos cogentes facere, quod faciendum est pro salute; hos autem reprimentes, ne faciant quod carnali appetunt cupiditate, cui nullo modo obviandum est. Sed quia haec de infirmitate locutus est, quæ in aperto patet: suijungit et de dolore, qui in occulto latet: Denique si latens est dolor in corpore, famulo Dei dicenti, quid sibi doleat, sine dubitatione credatur. Qui Deo famulatur, crimen incurrire mendacii modis omnibus abhorre solet. Idcirco in eo, quod famulus Dei est, ei nullo modo 289 discedi debet; quia talis pro certo agnoscitur, eo quod per mendacium delinquere in lingua sua detestatur. Sed tamen utrum sanando illi dolori, quod delectat, expedit: si non est certum, medicus consulatur. Et si ejus verbis, eo quod famulus Dei est, sine dubitatione credendum est: non tamen statim, nec semper ejus desideriis acquiescendum est; quia et ipsos Dei famulos illicita plerumque desideria tentant. Nam licet semper delinquere in lingua sua scienter per mendacium devitant: quandoque tamen ignoranter ad illicita desideria, ut homines decepti in mente, et ipsi declinant. Sed, si certum non est, qui de incerto faciat certum, queratur; hoc est, medicus super hoc consulatur. Nec eant ad balnea, sive quoconque ire necesse fuerit, minus quam duo vel tres. Quod de balneis facit mentionem, ad id pertinere videtur, quod de lavacro corporis paulo ante premisit. Ad quæ balnea, sive quoconque ire necesse fuerit, prohibet ne minus quam duo, vel tres eant: ut in itinere quam maxime habeamus nobiscum et nostre conversationis testes, et famæ custodes. Et ille qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus præpositus jusserit, ire debet. Quatenus videlicet securitatem personæ provideat prælatus, et virtutem nihilominus obedientiæ exsequatur subiectus.

XIII. Indumenta (298) vestra secundum arbitrium præpositi laventur, sive a robis, sive a fultoribus: ne interiores animæ sordes contrahat mundæ vestis nimius appetitus. Quenam aliæ interiores sordes animæ sunt, nisi quibus inquinari solet, peccata, et iniquitates? Sed, ne contagia hæc interiora contrahantur, dum nimium mundæ vestis appetitus habetur: conceditur quidem, ut indumenta exte-

bulantibus per eam, cuncta subesse debent. Quod A riora laventur. Laracrum etiam corporis, cum infirmitatis necessitas cogit, minime denegetur. Cum infirmitatis, inquit, necessitas cogit: non, cum voluntatis superfluitas exigit. Semper enim et necessitatibus adesse, et superfluitati deesse debemus. Fiat sine murmure de consilio medici: ut etiam si nolit, jabente præposito faciat, quod faciendum est pro salute. Si autem velit, et forte non expedit, sue cupiditati non obediatur. Hoc est, quod modo diximus: quia etiam contra voluntatem languentis, per consilium medici, consulendum est ipsius salutis; et etiam si voluntatis, non est obviandum ejus cupiditati. Et quare hoc? Sequitur: Aliquando enim etiam noceat, prodesse creditur, quod delectat. Sic enim plerumque, sua homo cupiditate decipitur; ut quod nocet, sibi prodesse arbitretur. Hoc autem discernere ad prælatos proprie pertinet, ut modum utrisque impoñant: illos cogentes facere, quod faciendum est pro salute; hos autem reprimentes, ne faciant quod carnali appetunt cupiditate, cui nullo modo obviandum est. Sed quia haec de infirmitate locutus est, quæ in aperto patet: suijungit et de dolore, qui in occulto latet: Denique si latens est dolor in corpore, famulo Dei dicenti, quid sibi doleat, sine dubitatione credatur. Qui Deo famulatur, crimen incurrire mendacii modis omnibus abhorre solet. Idcirco in eo, quod famulus Dei est, ei nullo modo 289 discedi debet; quia talis pro certo agnoscitur, eo quod per mendacium delinquere in lingua sua detestatur. Sed tamen utrum sanando illi dolori, quod delectat, expedit: si non est certum, medicus consulatur. Et si ejus verbis, eo quod famulus Dei est, sine dubitatione credendum est: non tamen statim, nec semper ejus desideriis acquiescendum est; quia et ipsos Dei famulos illicita plerumque desideria tentant. Nam licet semper delinquere in lingua sua scienter per mendacium devitant: quandoque tamen ignoranter ad illicita desideria, ut homines decepti in mente, et ipsi declinant. Sed, si certum non est, qui de incerto faciat certum, queratur; hoc est, medicus super hoc consulatur. Nec eant ad balnea, sive quoconque ire necesse fuerit, minus quam duo vel tres. Quod de balneis facit mentionem, ad id pertinere videtur, quod de lavacro corporis paulo ante premisit. Ad quæ balnea, sive quoconque ire necesse fuerit, prohibet ne minus quam duo, vel tres eant: ut in itinere quam maxime habeamus nobiscum et nostre conversationis testes, et famæ custodes. Et ille qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus præpositus jusserit, ire debet. Quatenus videlicet securitatem personæ provideat prælatus, et virtutem nihilominus obedientiæ exsequatur subiectus.

XIV. Ægrotantium cura, sive post exaudiendum reficiendorum, sive aliqua imbecillitate etiam, seu febribus [al. sine febribus] laborantium, uni alicui detinet injungi, ut ipse de cellario petat, quod cuique opus esse prospexerit. Eligendus est frater timens Deum, et

(289) Reg.. cap. ix, De ablutione vestium et cura infirmorum.

amans proximum, qui curam circa infirmos maximam gerat, et quod eis opus fuerit, pro posse, et pie ministrare studeat, et eo eis junta quemdam modum affectu deserviat, ac si ipsi deserviret, qui in judicio dicit: *Infirmus fui, et visitasti me (Matth. xxv, 36-40).* Et iterum: *Quod uxi ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed et ipsi infirmi (ibid.) ut sanctos admonet Benedictus, considerent tu honorem Dei sibi serviri: nec superfluitate sua contristent fratres servientes sibi.* Qui tamen, ut idem subiungit, patienter portandi sunt, quia de talibus copiosior merces acquiritur: *Sive autem qui cellario, sive qui vestibus, sive qui codicibus præponuntur, sine murmure fratribus suis serviant.* Officiales, qui in cenobio sunt, ceterorum fratrum ministri sunt. Pies namque eorum fideliter custodiendas, et utiliter dispensandas præcepto abbatis suscepserunt; et ideo non minor stultitia, quam culpa est, si eis de his, que sua sunt, eam murmur servient. Codices certa hora singulis diebus petantur: extra horam qui petierit, non accipiat. Quod diebus singulis peti codices jubet, frequentiam nobis lectionis persuadet: ut sicut quotidie ad refectionem, invitante ipsa irrefragabili naturæ consuetudine, accedimus corporalem: ita quoque nulla die negligamus spiritualem. Quod antea certa hora peti eos imperat, et extra horam petentes accipere vetat, inter tempus nimis. et tempus distinguere curat. Cum eniu, ut ait Ecclesiastes: *omnia tempus habent (Eccli. iii, 1):* sicut nullo tempore pravum opus fieri debet: sic opus etiam bonum in hoc quoque reprehensione dignum est, si tempore congruo factum non est. Vestimenta vero, et calcamenta, quando indigentibus sunt necessaria, dare non differant, sub quorum custodia sunt, quæ poscuntur. Ad hoc attinet, quod in præcedentibus, de quibus jam egimus, jubet, ut sine murmure fratibus suis serviant. Nam, quando necessaria his, qui indigent, dare differunt, occasionem murmurandi fratibus præbent: si tamen quæ danda sunt habeant, sed ea dare nolunt. Unde et dare eis præcipit, sub quorum custodia sunt, quæ poscuntur. Nam dare non possunt, quæ sub eorum custodia non sunt. Illi igitur ea dare non differunt, cum adsunt; hi autem importune petere non præsumant, cum desunt: ut dum nec illi danda, et jam habita, avare retinent: nec isti quæ deesse sciunt, anxie extorquent, condignam tam ipsi pro largitate, quam isti pro patientia percipere mereantur retributionem: ipso præstante, qui et honorum omnium largitor, et patientiæ electorum suerum pius est Remunerator: qui super omnia Deus est benedictus in sæcula, Amen:

SERMO XI.

Ab iis verbis S. legislatoris Augustini: «lites aut nullas habeatis, » usque ad «spiritualis inter vos ebet esse dilectio.» De cavendo litigio. De partis lassæ reconciliatione et fraterna dilectione.

299 SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Discordiae litigium cacodemonis incentivum et malitiæ semi-
(299) Reg. cap. II, de cavendo litigio.

narium. — 2. Linguae lubricitas causa frequens litigii, quod ex toto quis vix devitet. — 3. Silentium præses remedium vitandæ litis, que instar ægritudinis est et festuæ. odium instar trabis et mortis. — 4. Damna litigiosi genii seminantis inter fratres discordias. — 5. Pacis violationi max succedit reconciliatio, qua omnis animi inquietudo ac proximi tollatur offendiculum. — 6. In lesione fraternæ charitatis cavenditria: convictum, maledictum, objectus criminis et quod partis lassæ, et laderit officium. — 7. Irascientium genera, et discriminis inter se expensa. — 8. Exercitia religiosa sunt quædam sacrificia, que non placent, nisi pulsata discordia. Triplicia sacrificia totidem gradibus vitae spiritualis respondent. — 9. Nec carnis sue prodest mortificatio grassata discordia: frustra in monasterio sunt simulati atque obstinati. — 10. Ad fraternam concordiam definienda, ejusque lesionem fugiendam parænesis. — 11. Ad quod vates sacer hortabatur, gladios utique in vomeres, et lanceas mutantandas in faciem. — 12. Factis per linguam vulneribus per veniæ petitionem medendum, quod in excessu correptionis ad superiores non extenditur. — 13. A quibus superiores veniam non petant, qui a Deo semper petendam habent. — 14. Dilectionis alia carnalis, alia spiritualis, causa omnis boni, malei: inter Religiosos sit spiritualis. — 15. Nemo dilectionis expers: qualis erga Deum, seipsum, proximum habenda. — 16. Amor sui nunc degener a statu innocentiae. Sit pius, justus, sobrius. — 17. Amor spiritualis velat paradisum Deo jucundus, hominibus utilis: quatuor securit fluminibus. — 18. Est forma, decor, perfectio virtutum: varie in Scripturis obumbratus, plures cogens in unum. — 19. Effecta charitatis conglobata, quæ genium ejus magis elucidant.

C 1. Multa sunt, fratres charissimi, criminum genera, quibus antiquus ille, ac versipellis humani generis iæmicus animam hominis illaqueare solet, atque ab arce virtutum dejectam in ima vitiorum prosternere. Varii, inquam, sunt flagitorum, ac facinorum modi, quibus pestifer illius suggestione, fatigatus, delectatione concessus, consensu devictus, actione prostratus, consuetudine ligatus, diabolo miser homo subiicitur, et a sanitate spirituali, quam confert, et conservat conscientiae puritas, et sanctæ conversationis integritas, mediante languore culpæ, in mortem proruit pœnæ. Inter universa vero mala hæc, in quibus causa et occasio consistit humanæ pœnitentias magnam, et pene summum in malitia tenet locum horror discordiæ et contentionis: quæ miseram mentem, quam tabe sua mortifera inficit, omni penitus, ut breviter dicamus, et bono evacuat, et malo replet. Universam siquidem in corde serenitatem spiritualem obnubilat, claritatem obscurat, amoenitatem transfert in horrem, quietem in perturbationem commutat, in odium amorem, pacem in litem, concordiam in defensionem, benignitatem in malitiam, in mortem denique vitam. O malum aliorum malorum pessimum! Cujus respectu bona quodammodo et cætera mala sunt. Hoc a nobis excludere beatus Augustinus voluit detestabile malum, quando ait (299):

II. *Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis: ne ira crescat in odium, et trabem faciat de-*

festuca, et animam faciat homicidam. Sic enim legit: A xii, 32). Ipsa quippe peccatum est ad mortem: quia Qui odit fratrem suum, homicida est (*I Joan. iii, 15*). Quam salubris exhortatio, *lites aut nullas habeatis!* Sed paucorum istud est, et maxime hoc misera- bili tempore: quando ex insita sibi infirmitate ad malum discordia tam pronus homo, tamque proclivis est. Lingua quippe hominis semper in lubrico est, et prona ad lapsum. Ipsa maculat totum corpus nostrum, et inflamat rotam nativitatis nostræ; quam nullus hominum domare potest. Qui autem in verbo non offendit, hic perfectus est vir (*Jac. iii, 2*). Unde tam saepe contingit, ut ad lites proruant homines? Quia, dum linguam non restringunt, usque ad noxia pertingunt. Unde, quia difficile noverat sanctus Augustinus lites ex toto semper cavere, magis ut eas cito terminemus, admonere curavit, quam ut eas omnino declinemus imperare presumpserit. Idcirco non præcise jussit, ut lites nullas habeamus; sed disjunctive, *lites, inquiens, aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis.* Exhortari, ni fallor, vir sanctus voluit, ut nullas penitus lites ha- beremus; sed quia humanam infirmitatem considerans, hoc valde arduum agnoscit, saltem eas cito finiri admonuit. Ait ergo: *Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis.* Ac si apertius diceret: Aut nullas penitus inter vos lites habeatis; aut quia ad hunc concendere gradum non multorum sed paucorum, non infirmorum sed fortium, non incipientium sed perfectorum est: quam celerrime fi- niatis: ut vel ad finem mali festinetis, quod ex toto devitare non potestis, ne vel ex parte aliqua [in pe- jorem] aliam vel in totum malum deesse videtur] incuratis. **291** Et ideo inquit: *quam celerrime fi- nialis, ne ira crescat in odium.* Sic certe multoties videmus, quod apud eum videlicet, ira in odium crescit qui celerem litibus terminum non imponit.

III. Considerandum inter haec, quam necessaria est unicuique pacem habere volenti, virtus silentii quæ et perturbationes devitat, et pacem conservat: causas in se continens, et occasiones, quibus valet et horror litis declinari, et pacis lenitas acquiri, et acquisita denique retineri. Nam, juxta illam Sapientis sententiam, qui imponit studio silentium, iras mitigat (*Prov. xxvi, 10*). Merito sanctus David psalmi ori suo custodiam: cum consistaret peccator adversus eum. Obmutuit, et siluit etiam a bovis (*Psal. xxxviii, 2, 3*). Ira utique in odium crescit, cum lites celeriter non finimus; quia cum modica spernimus, in majora procreimus (*Ecli. xix, 1*); et dum præcavere negligimus ægritudinem, plerumque usque in ipsam mortem proruimus. Velut enim quædam ægritudo ira est: nam plena, ac perfecta, quæ odium est, mors est. Est quippe odium ira in- veterata, in quædam quodammodo perpetuitatem indurata: ita ut vix finiri queat, dissolvit vix pos- sit. Ex hac quippe pestifera mate, horror plerumque nascitur desperationis mortiferæ; quæ ad illam blasphemiam pertinet, de qua Dominus dicit: quod non remittetur in hoc sæculo, neque in futuro (*Matth.*

A xii, 32). Ipsa quippe peccatum est ad mortem: quia et est usque ad mortem, nec debet ante mortem remitti; dum non valet ante mortem finiri. Et qui- dem si non ante mortem, nec post mortem; quia, dum ante mortem, peccatum criminale, quod æter- næ damnationi est obnoxium, non deseritur, ejus post mortem frustra venia postulatur. Ecce ad quam grande homo malum pertingit. etiam celerem litibus finem non imponit: quia *ira crescit in odium, commotio videlicet animi ira efficitur inveterata,* et in quædam jam est congelata furoris valde du- rabilis motum. *Et trabem, inquit, faciat de festuca.* Quantum inter trabem, et festucam: tantum inter odium, et iram. Et cum transit in odium ira, quasi in trabem tertitur festuca. Odium quippe, quod est ira inveterata, tantum ex vetustate mali- tiosa robur perniciosum accipit: ut quæ dum sim- plex ira fuit, quasi festuca dici potuit, jam ace- dentie duriæ insensibili, ac perseverantia, merito trabes possit appellari. Et cum mentis oculum fe- stuca turbet, trabes penitus excæcat.

B IV. Ecce dum non finiuntur quam celerrime lites, crescente in odium ira, trabes efficitur de festuca: et in peccatum criminale venialis transit offensa, et simplex in ipsam mortem ægritudo. *Et animam faciat homicidam.* Nam coram oculis Dei quodammodo ho- micidium perpetratur, cum proximus odio habetur. Cum itaque crescit in odium ira, et anima consequen- ter efficitur homicida; quia dum alterius mors, seu spiritualis, seu corporalis desideratur, injusto, ac terribili omnipotentis Dei judicio, ex ipsa mali- tiosa voluntate, qui eam desiderat, cupitæ mortis reus tenetur. Ad confirmandam vero veritatem

C sententie sue, auctoritatem ad medium dicit sa- cre Scripturæ, et dicit: Sic enim legit: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (*I Joan. iii, 15*). Utique qui odit, homicida est: quia quam mente de- siderasti, jam, coram Deo, mortem intulisti. Ecce quo, qualium, vel quantorum malorum occasio- nes, et cause lites sunt: nec tantam perditionem inferunt, quia solummodo habentur; sed quia quam celerrime non finiuntur. Quapropter, fratres mei, horribilia toto studio, semper et ubique declinate hæc tonitrua: quæ cum auribus terribili tumultu

D obstrepunt, ipsa mentium interiora et radicibus suffodiunt, et frustatim comminuant, incident et cruentant, dispersant et dissipant, usque ad favil- lam exurunt et in nihilum penitus redigunt. Vx illis, qui lites, et contentiones amant, et amando sovent! Dico vobis, fratres mei, nescio quid, juxta quædam modum, inter viros religiosos deterius esse potest. Specialiter, ut mihi videtur, filii diaboli sunt, qui litibus vacare dulce habent, contentionibus tumultuare et seminarre discordias inter fra- tres. Denique si verum est quod dixit Salomon, detestatur eos Deus (*Prov. v, 42*). Ulique in unum conveniunt, et ad unum finem referendi sunt, inter agnos lupi, et inter simplices fratres isti. Ut inter anguillas serpentes, sic in fratrum consortio tales

Videas apud eos, cum hoc fuerint detestabili furore correpti, et a se longe, extra se projecti, ignescere oculos, faciem pallere, tremere vultum, spumare labia, erigi supercilia, frontem extendi, nasum contrahi, caput concuti, os torqueri, balbutire linguam, tonare contumelias, minas pluere, verborum grandines ruere, manus complodi, totum denique corporis statum confundi. Percussi, et percutientes; concusssi et concutientes; commoti, et commovenientes; turbati, et turbantes; exasperati, et exasperantes; inflammati, et inflammantes; selle cibati, et cibantes; **292** aceto ineibriati, et inebriantes; malitia denique omnimoda lethaliter infecti, et insufficientes. Quandiu aliquem, cum quo litigent, presentem habent, lites finire nec volunt, nec valent; ad instar indomabilium equorum, quorum cursibus non manus refrenantur, sed ipsa lassitudo finem imponit.

V. Vos autem, fratres, non sic. Non sic, inquam, vos, non sic; sed longe semper magis, ac magis facite a vobis abominabile istud, ac detestabile malum. Vos, dico, qui non tam audiendo, quam experientio didicistis, et quidem jugiter: *Quoniam bonum sit, et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxii, 1).* Lites, ut vestier vos admonet Pater, ut nullas habeatis, aut quam celerrime finiat: ne crescat in odium ira, et trabem faciat de festuca: fiatque anima homicida. Quod si forte inter vos aliquis, ut nonnunquam contingere assolet, quodque plerumque difficulter devitari valet, fratrem suum modo aliquo injusto turbaverit: nullam sibi penitus pacem hora aliqua, vel momento quietem indulgeat, quoisque sedatum cum plene, atque pacatum omnibus quibus modis potuerit secundum Deum, et debuerit, in priorem serenitatem reponat. Unde et sequitur: *Quicunque autem convicio, vel maledicto, vel etiam criminis objecto aliquem læserit, meminerit satisfactione quantocius curare, quod fecit.* Et bene quantocius: ne mora aliqua tardare satisfactionem aliquam patiamur. Quam celerrime jubet lites finiri: jubet et quantocius satisfactione, quod læsum est, curari; ne ita hic ira læsi, in odium transeat: sicut et ibi dictum, ne ira in odium crescat. Solet namque læsus amaris-sima multoties apud se recordatione, cum ipsam jam lesionis transierit tempus, ruminare, quod verbis in cura duris, et asperis jaculatum est: ipsum autem, a quo jaculatum est absentem in tristi et horribili imagine representat; presentem vero oculis ignitis, fronte rugata, superciliosi erectis, vultu iniaci intuetur; silens quidem apud eum, in foro cordis multiloquium strepit, volvit ipse, et revolvit quae audivit; et interrogat, et audit; interrogat mutus, et audit surdus: nulli vacat, ei intento, et detento interioribus istis tumultibus, spirituali exercitio intendere: non pure valet orare, non studiouse legere, non inunde meditari: non man-sueete quidquam proferre, non aliquid utile agere, non denique in necessariis ipsi corpori plene con-

A sulere, non comedere videlicet, non pausare, nullam penitus vel in mente quietem, vel in corpore suavitatem babere. Displacet ei quidquid videt; nihil quod audit placet; horroci sibi, et fastidio omnia sunt. Nec aliquid ei vel bonum adesse, vel malum valet abesse, quoisque humilietur, ac ple-ne satisficerit ipse, qui læsit. Cum autem ei perfecte satisfactum fuerit: ut sole fulgente umbræ evanescunt, ita et haec, redeunte serenitate, mala omnia recedunt. Nescio autem qualiter habere potest animum, qui fratri suo causa, et occasio est, ut tantum malitia eum absorbeat profundum. Cer-te non bonam, sed cauteriatam conscientiam habere necesse est, per quem tot ac tanta, ac talia eveniunt mala. Nam *ex illi per quem scandalum venit (Matth. xviii, 6, 7).* Utique si verom dixit, qui nullo modo mentiri potest: *expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris (ibid.).*

B VI. Ecce quare præceptum est Patris nostri, ut qui læsit, studeat quantocius curare quod fecit: ne videlicet, si satisfactio tardaverit, usque in immensum se furor læsi extendat. Notandum vero, quod tria specialiter expressit, quæ in fratris cavenda esse læsione admonuit: convicium, maledictum, criminis objectum. Singula haec valde gravia sunt. Nam gravis admodum culpa est, cum fratri suo aliquis conviciatur: quia qui dixerit fratri, satue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v, 22). Deinde cum maledicit: quia maledici regnum Dei non possidebunt. Magno igitur se sciunt obnoxios reatu, tam conviciantes, quam maledici; quia de illis dicitur, quod damnabuntur; de istis vero, quod non salvabuntur. Crimen quoque fratri oblicere, quis grande esse peccatum nesciat? Merito jubetur, ut studeat quantocius ille, qui læsit, satisfactione curare quod fecit; qui videlicet convicium, vel maledicto, vel criminis objecto aliquem læsit: quatenus quo periculosiora sunt vulnera, quæ incurrit, eo nimirum citius, et sollicitius superinducto satisfactionis remedio, illa sanare procuret. Medelam adhibere ei, qui vulneratus est, non tardet; curationem efficacem non negligat: ne forte (quod multum præcaventi debet) et vulneribus pntredinem inferat mora, et mortem vulnerato negligentia. Et ille, qui læsus est, sine disceptatione dimittat. Sine disceptatione, inquit, læsus dimittat: si jam lædens quod fecit, quantocius curat. Et ideo sine disceptatione, quia plena remissio non est, quando in dimittente disceptatio est. Tunc autem læsus plene dimittit, quod ei lædens intulit, quando in nullo eum penitus post remissionem minus diligit, quam ante remissionem [f. læsionem] eum diligebat. Nam si **293** quid ei de affectu pristino tolit, aliquid adhuc apud se quasi tenet, et non dimittit. Igitur et ille quod fecit, satisfactione quantocius curat, et iste nihilominus sine disceptatione dimittat: quatenus et ille extotis cordis mediulis quidquid lesionis fecit, fecisse se poeniteat, nequaquam ulterius

lædere præsumens : et iste quoque hoc modo pœnitenti plene indulget, nihil prorsus erga eum ob hoc amoris minus in mente habens. Si autem invicem se læserint; invicem sibi debita relaxare debebunt propter orationes vestras, quas utique quanto crebriores habetis, tanto sanctiores habere debetis. Apte quidem, ut sicut neuter ab alterius læsione abstinuit : ita et in remissionem alternam neuter alteri desit. Propter orationes, inquit, vestras ut sicut invicem sibi debita relaxant, ita ut et relaxent, et a Domino veniam mereantur consequi, vestræ orationes succurrant. De quibus orationibus bene dicitur quod, quanto eas crebriores habemus, tanto et sanctiores habere debemus, quia multum quoque spiritualis sanctitatis conferre ipsa earum frequentia dehet.

VII. Sequitur: *Melior est autem, qui, quamvis ira sepe tentatur, tamen impetrare festinat, ut sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit injuriam: quam qui tardius irascitur, et ad petendam veniam tardius inclinatur.* Quamvis bonum non sit etiam semel cadere, tamen minus malum est etiam saepius ruere, si tamen toties perseverans resurrectio succedit, quoties aliquando quoque cessatura ruina præcedit, quam sic semel prosterni, ut nunquam deinceps contingat erigi. Ita sentire possumus, et debemus, et de duobus istis, quæ præponuntur: de eo videlicet, qui propriæ infirmitatis tentante instabilitate cito movetur, et suum humiliiter agnoscens excessum cito humiliatur; et de eo, qui tardius commotioni assentitur, et tardius humiliati se submittit. Notandum vero est quod duo hoc in loco beatus Augustinus genera exprimere videtur irascientium; unum videlicet corum, qui cito quidem commoventur, et festine humiliantur; alterum vero qui tarde econtra alii iram provocantur, et tarde ad humilitatem inclinantur. Ex his duobus generibus, secundum asserit esse deterius primo. In quinto quoque libro Moralium hæc duo beatus Gregorius tangit; et alia duo expresse tangere non omitit. Unum scilicet, quod cito movetur, et tarde humiliatur; aliud vero quod econtra tarde irascitur, et citius ad mansuetudinem inclinatur. Horum autem duorum subsequentium, primum longe deterius est secundo: sic illorum præcedentium secundum D deterius primo. Dic. tde his (500) hec modo: *Sciendum vero est, quod nonnullos ira citius accedit, facilius deserit; nonnullos vero tardius quidem commovet, sed durius tenet. Alii namque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citius quidem flamas faciunt, sed protinus in favillam frigescunt. Alii autem lignis gravioribus, durioribusque non dispares accensionem tarde suscipiunt, sed tamen semel accensi difficilius extinguiuntur: et quia tardius in asperitatem se coniant, furoris sui diutius ignem servant. Alii (quod est nequius) et citius iracundiæ flamas accipiunt, et tardius deponunt; nonnulli vero has et tarde su-*

(500) S. GREG. I. v Mor., c. 32.

A scipiunt, et citius amittunt. In quibus nimisrum quantuor modis liquido lector agnoscit, quod et ad tranquillitatis bonum ultimus plus quam primus appropinquat, et in malo secundum tertius superat. Haec vobis ideo ad mentem revocavimus, ut ad remittendum ei, qui licet festine moveatur, tamen ad pœnitentiam cito humiliatur, inflexibiles non sitis, scientes illum esse meliorem, quam qui tardius irascitur, et tardius ad petendam veniam inclinatur.

VIII. Qui autem nunquam vult petere veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiamsi inde non projiciatur. Ad hoc quoque in monasterio sumus, ut quotidiana, imo assidua, tam nocte quam die, nostra Deo omnipotenti sacrificia offeramus. Quæ autem sacrificia, nisi sancta exercititia nostra? Quidquid enim boni agimus: seu videbile cum naturitati silentii insistimus, seu cum pro ædificatione proximi linguam in verba relaxamus, seu cum lectionibus assidemus, seu cum meditationibus studemus, seu cum operibus necessariis operam damus, seu cum orationibus incumbimus, et maxime cum sanctis ipsis altaribus concussi, et liquefacti astamus: ad spirituale pertinet sacrificium nostrum, quod Patri omnipotenti per Filium ejus Iesum Christum, unicum Dominum nostrum, in sancto utriusque Spiritu immolamus. Sed nec istud profecto, nec ullum aliud, quod in hunc modum est sacrificium suscipitur, nisi prius ex animo discordia pellatur. Et ipsam quidem non depellis; nisi cum ab eo, quem laesisti, humilierviam petis. Dicitur namque tibi, ut 294 relinquis munus tuum ante altare, et ante quam illud offeras Deo, vadas reconciliari fratri tuo (Matth. v. 24). Et oratio est Psalmista super hoc, hunc habens modum, *Benigne fac, Domine: in bona voluntate tua, Sion, ut ædificantur muri Jerusalem (Psal. L, 20).* In bona voluntate sua benigne facit Deus Sion, quando mentem, ad quam pertinet ipsum nunc per speculum in ænigmate videre (I Cor. xiii, 12). in beneplacito gratiae suæ visitare dignatur. Et hæc quidem ad hoc, ut muri Jerusalem ædificantur: virtutes videlicet in interiori homine nostro construantur, quibus veræ pacis contemplatio et munera, custoditur, et custodita munitur. Nam visionem pacis, ut scitis, Jerusalem sonat. Ad hoc itaque, ab eo, qui omnium est bonorum Largitor, totis cordis medullis gratie internæ visitationem petere debemus, ut illibata et inviolata in mente nostra tenerè possimus erga Deum et erga proximum pacem, quatenus benigne faciat Dominus in bona voluntate sua Sion, ut ædificantur muri Jerusalem. Et adjunxit Psalmista: *Tunc acceptabis sacrificium justitiae, oblationes et holocausta: tunc imponeat super altare tuum vitulos (Psal. v, 21).* In veteri dudum lege sacrificium dicebatur, quando animalia offerebantur; oblatio, quando de rebus siccis aliquid contingebat offerri; holocaustum quoque dicebatur, quando totum in altari accendebar. Ad eos itaque, ut de horum differentia paulo latius loquamur, sacrificium

videtur pertinere, qui spiritu in se facta carnis A mulationis. *Qui, inquit, non vult petere veniam: ecce obstinatio. Aut non ex animo petit: ecce et simulatio.* Patet itaque ex his, obstinatos sine causa esse in monasterio, et simulatos; quia nullam specialem salutem operantur, quos vel **295** insensibilitas duros, vel duplicitas exhibet fictos. Quid ergo est? Utique necesse est, ut veniam petere velimus, et ex animo petamus; ne sine causa in monasterio simus, etiam si inde non projiciamur, si nos vel obstinatio inflexibilis, vel simulatio duplices reddit. Vide, fratres, ad quæ, qualia, quot et quanta mala proruimus, cum verba aspera, quæ lites concitant, non declinamus. Hinc salubris quoque exhortatio subinfertur, eum dicitur: *Proinde vobis a verbis durioribus pareite.* Certe bonum hoc; quia, ut ait Salomon: *Responsio mollis frangit iram et sermo durus excitat furorem (Prov. xv, 4).* Declinate, fratres, verba dura, verba amara; suavia quoque proferte, et dulcia in usu habete. Mementote, quia scriptum est: *Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos (Eccl. vi, 5).*

IX. Vitulos quoque super altare imponimus, quando lascivientes in nobis motus cultro maturitatis ad imitationem Christi mortificamus. Cum autem sacrificium, oblationem et holocausta labuerimus, non deerunt plerumque vituli, quos necesse est, ut super altare imponamus; quia cum motus in nobis carnales subjicimus; cum in spirituali conversatione multum proficiamus; cum ipsum perfectionis culmen nos apprehendere putamus: quosdam non-nunquam in ipsis arcans cordis nostri insolentes lasciviae motus, tentante nos vel voluptate, aut curiositate, aut certe vanitate erumpere sentimus, quos opus, ut descendentes super cadavera volueres cum Abraham abigentes (*Gen. xv, 14*), spirituali quadam imperio ex imitatione Christi animati mentis dominio subjiciamus. Sed quid esse putamus, quod sanctus David tunc dieit Dominum acceptaturum sacrificium justitiae, oblationes et holocausta: tunc etiam imponendos super altare vitulos (*Psal. L, 21*), cum prius ad ædificandos muros Jerusalem, benigne facit Deus in bona voluntate sua Sion. Nimirum ad hoc pertinet, quod nobis Deus præcipit, relicto munere nostro ante altare, prius ire, et reconciliari fratri nostro, et tunc venire, et offerre munus nostrum (*Math. v, 24*). Cum igitur, fratres, ad hoc in isto monasterio simus, ut talia Deo omnipotenti in sancta conversatione sacrificia offeramus; ea autem Deus non accipiat, si fratribus nostris non reconciliamur; pro eo, ut jam docuimus, tunc acceptet sacrificium justitiae, oblationes et holocausta; tunc imponendi sunt super altare vituli, cum ad ædificandos muros Jerusalem benignè faciat in bona voluntate sua Sion: quid concluditur, nisi hoc quod in loco isto beatus Augustinus dicit: eum videlicet sine causa esse in monasterio, etiam si inde non projiciatur, qui petit: humiliter venia fratri suo non reconciliatur? *Hile, inquit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non projiciatur, qui non vult petere veniam, aut non ex animo petit.* In quibus verbis duo nobis mala subintelligenda relinquunt: dicitur videlicet obstinationis, et duplicitatem si-

B *lomon: Responsio mollis frangit iram et sermo durus excitat furorem (Prov. xv, 4).* Declinate, fratres, verba dura, verba amara; suavia quoque proferte, et dulcia in usu habete. Mementote, quia scriptum est: *Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos (Eccl. vi, 5).*

X. Ne sint, queso, aliqui inter vos perturbatores pacis, unitatis divisores, turbati, et alios turbantes, semiuantes *inter fratres discordias* (*Prov. vi, 19*). Quales Deus non modo odit; sed et detestatur eos anima ejus, mortiferum illud, quo ipsi inflati sunt, venenum non solum per pravae conversationis exemplum propinantes; sed et per suggestionem perniciosi consilii alii infundere gestientes. *Ves autem, fratres, non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, et in ipso edocisti estis, sicut est veritas in Jesu (Ephes. iv, 20).* Pax vobis, speciale ipsius pacifici nostri verbun est. *Hæc, inquit, locutus sum, ut in me pacem habeatis (Joan. xvi, 33).* Item: *Pacem habete, ait, inter vos (II Cor. xii, 11).* Qui conturbat vos, portabit judicium, quicunque est ille (*Gal. v, 10*); et: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei (Zach. ii, 8).* Vox Domini est, in Apostolo loquentis, et Propheta. *Idem ergo sapite: pacem habete, et Deus pacis, et dilectionis erit vobiscum (II Cor. xiii, 11).* Unusquisque vestrum modis omnibus ab alterius caveat lesionem, sollicitum se exhibens servare unitatem *Spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv, 3)*, si fieri potest, quod ex se est, cum omnibus hominibus pacem habens: quia sicut, teste domino, filii Dei vocantur pacifici (*Math. v, 9*), sic audenter dico, quod filii diaboli vocari digni sunt, qui seminatores discordie sunt. *A verbis itaque nobis durioribus parcite.*

XI. Impleatur illa in vobis propheta, quæ talis est: *Conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas, suas in falces (Isa. ii, 4).* Et adjunxit: *Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium (ibid.).* Gladius et lancea arma sunt, et vulnera infligunt; vomer autem et falx instrumenta quedam usui humano valde necessaria sunt, et hominum pastui servient. Sed cum, arma gladius et lancea sint eo minus gladio percutianus; lancea vero longe posita attingimus. Similiter cum instrumenta vomer et falx valde necessaria sint: vomero

quidem terram suffosimus in arando; falsoe vero se-
getem secanus in metendo. Et quid esse putamus
gladios, et lanceas, nisi duras verborum asperitates,
et asperas eorum duritas, pacem in auditorum cor-
dibus perturbantes? Nonne hoc sensit sanctus David,
qui linguam asserit filiorum hominum gladium acutum (*Psal. lvi*, 5). Gladio itaque, et quidem valde
acuto proximum feris, cum eum verbo prohroso, et
aspero tumore superbie afflatus aggrediris. Sed
converte gladium tuum in vaginam (*Math. xxvi*, 52),
in te ipsum convertito ferrum, increpans, et accusans
te ipsum, considerans magis trahem, quæ est
in oculo tuo; quam festucam, quæ est in oculo fra-
tris tui (*Math. vi*, 3): ei propriæ accusationis
acumine suffodiens interiora tua, qui proximi
iratus pungere solebas etiam exteriora. Lan-
ceis vero longe positos tangis, dum absentes a
verbis detractionis tue quietos esse non sis: Deo
te edibilem exhibens, dum surdo contra legem ma-
ledicere præsumis (*Lev. xix*, 14); consumptione
nihilominus te exhibens dignum, dum symbola danc,
et venenosis potibus vacans, carnes quoque ad ve-
scendum confers (*Prov. xxiii*, 21). Sed tam proximi,
quam propria bona uiris amoris amplectere, et quod
te in futuro ob hanc benevolentiam manet, præmium
intuere. Quod si sollicite agere studueris, nimis
lanceas tuas mutabis in falces, dum tam proximi,
quam propriis, modis omnibus, benedictionibus in-
sistens, agnoscis te de benedictionibus messurum vi-
tam æternam (*Cat. iv*, 8); atque a derogationibus
proximi cessans, illis intendis utilitatibus sermonis,
pro quibus dignus sis in futuro præmium æternæ
recipere refectionis. Non levet, queso, in vobis geas
contragente gladium: sed a verbis vobis durioribus
parcite. Quod quidem tunc agitis, cum vos non defen-
dentes, ut Apostolus admonet, datis locum iræ
(*Rom. xii*, 19). Sed nec exercemanni ad præium;
vobis a verbis durioribus parcentes. Quod certe
tunc facitis, cum honore invicem prævenientes, et
in humilitate, superiores spiritu vos invicem arbit-
rantes: nequaquam efficiunt in animis **296** glorie
cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.
Quam salubre igitur verbum hoc, a verbis duriori-
bus parcite. Quod si forte verba vos duriora pro-
ferre contigerit: audite, quid beatus Augustinus ad-
jungat.

XII. *Quæ si emissæ fuerint ex ore vestro: non pi-
geat ex ipso ore proferre medicamenta, unde facta
vulnera.* Hoc est, ut in petendo humilietur venia, et
proferatis mollia: qui in concitando et congerendo,
protulit dura. Quid enim aliud sagitta acuta, per
quam emissam vulnus infligitur: quam verba durum,
per quod prolatum molestia irrogatur? Nam
quasi arcus tenditur, cum os aperitur, et indis-
cretæ volans sagitta ferit et vulnerat, cum lingua
temere se moveat, proximum corripit et contristat.
Sed medicamenta, quæ vulnera ista sanitati resti-
tuunt, verba sunt dulcia, quæ a corde fratris mo-
lestiam depellunt. *Quando autem necessitas discipli-*

A næ in moribus coercendis vos dura verba dicere com-
pellit: etiam si vos modum excessisse sentitis, non a
vobis exigitur, ut a vestris subditis veniam postuleti-
ne apud eos, quos oportet esse subjectos, dum ni-
mium servatur humilitas, regendi frangatur auto-
ritas. Videtur, quantum ex his verbis conjicere
possumus, quod ea, quæ de petenda venia dicta
sunt, sic intelligenda sunt: non quidem ut prelati
a subjectis, sed inferiores a superioribus, æquales
etiam ab æqualibus veniam petere debeant. Ipsos
quoque ut mores subjectorum sub rectitudinis mo-
deramine constringant, verba sæpe dura commotio-
nis proferre compellant; et fortassis multoties du-
riora proferunt, quam deluerunt. Et hoc eis inde
centivendum, quia quos ita corripiunt, ardenter
B amant. Ut autem Ecclesiastes dicit: *Verba sapien-
tum sunt quasi stimuli, et quasi clavi in ultum defixi* (*Eccle. xi*, 11); quia vero, prout officium exigit, sin-
cera pro eis affectione solliciti sunt; nullo modo
quidquam in eis æquanimiter videre possunt per
quod, vel Deum offendant, vel aliquod in animabus
suis periculum, vel dispendium incurvant. Unde et
parcere linguae non audent, cum eos delinquere vi-
dent, insonantes buccina; ut gladium, qui venit
tollere animam, prope esse deprehendant, scientes
iratum fuisse Dominum Heli; eo quod noverat in-
digne agere filios suos, et non corripiuit eos (*I Reg.*
ii, 22). Hinc quam sæpe evenit, ut dum multum
zant, increpationem nonnunquam usque in ni-
miam asperitatem protrahant, et modum in corri-
piendo excedant. Unde et beatus Gregorius dicit:
*Plerunque hoc magnis doctoribus contingit, ut quo-
magis alta charitate ferrent, et modum correptionis
exaggerent, et lingua aliquid, quod non debet, dicat;
quia mentem, quantum debet, dilectio inflamat.* Sed
cum sic eis contingit, exigi non debet, ut ab eis ve-
niam petant, qui subjecti sunt. Et hoc ideo: ne
dum nimis in isto ostenditur mansuetudo humilitatis,
reverentia apud illos minor sit paternæ auto-
ritatis. Idecirco ut quæ prelati, loco Dei presiden-
tibus, debetur integra in illis reverentia custodia-
tur, necesse, ut sic subjectis disciplina correptionis,
cum forte deliquerint, exhibeat; ut tamen ab eis,
C etiam cum mensuram excesserint, venia non pe-
tatur. Dico, ut disciplina exhibeat; quia sunt
nonnulli subditi, in quibus, nisi prius disciplina se-
minetur, reverentia postmodum non metetur.

XIII. Verumtamen hoc non generaliter de omni-
bus, sed de quibusdam, et nonnisi de illis, qui valde
imperfecti sunt et teneri, dico: qui, dum vident
prælatum suum aliquantum se dejicere et communi-
num se eis habere, dignantur eum venerari, et
qualis in oculis propriis est, talis est in eorum. Ce-
terum sapientes et boni discipoli quo magis humi-
lem prælatum suum intuentur, eo magis reverentur;
et quo plus communem considerant, eo et humilis
honorant. A talibus fortasse subjectis, si quando-
que petent veniam prelati, non multum, ut mihi vi-
detur, sunt culpables dicendi; quia causa ei occa-

sio magna haec humilitas est ut magis ac magis regendi augeatur auctoritas. Verum non exigitur ab eis, ut ab illis subditis veniam petant, quos etiam tales esse, non ignorant, ut quo eos humiliatos esse considerant, eo in suis oculis viiores eos non habent: ne apud eos, quos oportet esse subjectos, dum nimium servat humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit eos, quos plus justo corripitis, quanta benevolentia diligatis. Potest aliquando fieri, ut plus iusto eos forte corripiant: sed non minore tamen eos benevolentia ament. Ideo ab eo venia petenda est cui sincera, quae in occulto erga subjectos fervet dilectio, ignota non est.

297 Quam profecto eo citius concedit, et culpam ignoscit, quo evidentius, causa emendationis, et mediante fervore dilectionis, eam perpetratam agnoscit. Quod autem hoc loco beatus Augustinus prelatos, cum forte modum in corripiendo excedunt, petere veniam ab omnium Domino jubet; etiam institutio legalis continet, quae hunc modum habet: Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cordenda: et securis fuderit manum, ferrumque lapsum de manubrio, amicum ejus percusserit et occiderit: hic ad unum supra dictarum urbium fugiet, et vivet (Deut. xix., 5). Quid enim est, cum amico suo aliquem ad silvam ire, nisi prælatum, ut B. Gregorius exponit (501), cum subjecto suo de intuendis ipsis delictis se intromittere? Quid simpliciter ligna cedere, nisi delinquentis pia intentione vita resecare? Quid est securim manum fugere, nisi incrationis modum excedere? Quid vero ferrum de manubrio prosilire, nisi sermonem de correptione duriorem exire? Et quid amicum occidere, nisi auditorem, a spiritu charitatis illata doloris molestia, perimere? Quid denique hunc, qui percussit, ad unam trium urbium fugere et vivere, nisi prælatum, qui in corripiendo mensuram excessit, fidei, spei, et charitati inniti, et petitam a Domino venia, remissionem ab eo consequi? Quod ergo in lege, illum, qui percussit, ad unam trium urbium fugere et vivere est: hoc in Regula Patris nostri est; eum, quem necessitas discipline moribus coerecendis dicere dura verba compulit, unde et modum excessit, veniam ab omnium Domino petere.

XIV. Non cuim carnis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. Sicut nulla virtus dilectione major est, cum in hono homine est, et ad bonum est, ita nullum vitium ea deterius, cum in malo et ad malum est. Est enim dilectio bona, et mala; sicut omnibus boni causa, et occasio illa est: ita et omnis mali ista. Nam per illam, omissio malo, admittitur omne quod bonum est; per istam vero, omissio bono, admittitur omne quod malum est. Ista carnis, illa vero spiritualis, est. Carnalis, quia quod carni suave est, suggerit et sovet; spiritualis, quia quod spiritui utile est, per intellectum docet et per affectum adimpler. Et illa ad carnales, haec autem per-

(301) B. GREGORII de excessu correptionis sermocinatio.

A tinet ad spirituales; ut qui carni in illicitis suis desiderii favent, et ipsi se carnaliter amant; qui vero spiritu facta carnis mortificantes, perfectum spiritum in sanctitatis proposito querunt, spiritualem nihilominus sibi affectum impendunt. Tales certe nos esse debere, et ordinis nostri clamat sublimitas, et habitus invitat humilitas, et insolubile cogit vinculum nostræ professionis. Et quia tales nos esse debere, Pater noster agnovit, ideo dicit, quod non carnalis, sed spiritualis inter nos debet esse dilectio. Sed quid esse putamus, quod postquam asseruit eos, quos plus justo plerumque solemus cerripere, multum nos diligere, confessim non carnalem, sed spiritualis dixit inter nos debere esse dilectionem? Præmisit siquidem: Petenda est venia ab omnium Domino; qui novit etiam eos, quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis. Statimque adjunxit: Non enim carnis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. Ac si hoc ad spiritualem plerumque pertineat dilectionem, quæ debet esse inter nos: quod magna eos benevolentia diligimus, quos plus justo forte corripimus. Et quidem ita est; nam quia multum diligimus, multum corripimus. Et plerumque dum multum corripimus, contingit ut in ipsa correptione etiam modum transeamus. Sieque, spiritualis, quæ inter nos dilectio est, ut modum in correptione transeamus, causa et occasio est. Qui novit, inquit, etiam eos, quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis. Non enim carnis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. Ac si diceret: Novit Deus non esse mirum, quod eos plus justo forte corripitis, quos magna benevolentia diligitis, cum non carnis, quæ esse non debet, sed spiritualis, que esse debet, inter vos sit dilectio. Raro autem carnales eos plus justo corripiunt, quos carnaliter diligunt; quia nec corripiunt. Eis quippe in pravis suis actibus favent, eosque sovent, sibique ea quæ agunt, nefaria placent, quia ea, quæ diligunt, eos agere vident. Unde et blandis eos adulationibus excipiunt, non autem duris invectionibus corripiunt, cuius horribilis mali causa et occasio est carnis, quæ inter eos est, dilectio.

XV. Inter vos autem, fratres, spiritualis debet esse dilectio, quæ nimur dum plurimum servet in corde, interdum etiam erga eos, quos specialiter, ino singulariter amplectitur, modum 298 excedere solet in correptione. Sed quia multum hanc, de qua loquimur, virtutem eximiam inter eximias virtutes cæteras, ino præ ceteris saera Scriptura commendare consuevit, libet de ea profusius aliqd tractare, et qualiter nobis ad salutem necessaria sit, demonstrare. Sine dilectione mens nullo modo valet esse humana; sed attendat sollicite, quid diligat. Ille autem inter cætera, quæ diligit; ino ante cætera, quæ diligere valet homo, diligere debet Deum, proximum suum, seipsum: tria haec. Deum, ut bonum suum, quo frui debet; seipsum, qui frui debet; proximum suum, cum quo frui debet. Clamat Do-

minus per legem suam. *Diliges Dominum Deum tuum* (Deut. vi, 5). Dicit adhuc : *Diliges proximum tuum*; et adjungit : *sicut te ipsum* (Luc. x, 27). Nusquam tamen scriptum invenitur : Diliges te ipsum. Acceptit tamen homo præceptum, ut diligit et seipsum, quando præceptum accepit, ut diligit Deum suum. Diligit namque seipsum, cum diligit bonum suum. Bonum autem suum quid aliud est, nisi Deus suus? Ipse quippe, a quo ei est, ut sit ipse, et in quo ei est, ut bene ac beate sit. Sed non simpliciter dicitur, diliges te ipsum : ne carnalem erga seipsum sibi putaret habendum affectum; ut seipsum diligenter, si speciale acciperet præceptum. In homine namque duo sunt : anima et corpus, caro et spiritus. Carnem suam homo diligeret, etiamsi ei jussum fuisset ut non diligeret; jugi namque universi sentimus experientia, verum esse, quod Apostolus dicit : *Nemo unquam carnem suam odio habuit* (Ephes. v, 29). Et quia multum non est odio non habere, adjungit : *Sed fovet et nutrit eam* (*ibid.*). Utique nemo unquam carnem suam odio habere potest, et quia hoc parum esse videtur; nemo carnem suam non amare potest. Quia igitur per irrefragabilem naturæ violentiam, ut longe ante nos dictum est, carnis sue amor sufficienter homini inerat, non erat præcepto constringendus, ut illum haberet; sed admonitione potius temperandus, ne nimis haberet. Unde et Apostolus, cum in prædicatione sua, quod in necessariis licite carnis cura possit fieri occulte subintelligendum relinquenter, eam in desideriis fieri aperte prohibuit. *Carnis*, inquit, curam ne feceritis in desideriis (Rom. xiii, 14). Quod esse novit superfluum, abscidit; quod vero necessarium, concessit.

XVI. In hoc autem solo, quod primo loco posui; homo antequam in paradiſo peccavit, carni suæ adesse consuevit. In hoc autem, quod in isto secundo statu, in quo nunc est, si tamen status esse dicendus est, ubi per peccatum lapsus est, et non potius ruina, eidem carni sue, a propria cupiditate tentatus, abstractus et illectus adesse consentit. Carnem quippe suam ante peccatum per naturæ affectum dilexit, sed ad necessitatem; post peccatum vero per vitium concupiscentiae jam diligere solet ad superfluitatem. Et idcirco haec in parte præcepto non eget, ubi voluntarius est, etiamsi non moveatur; sed prohibitione potius, et admonitione, ne nimis in præceps eat, etiamsi non teneatur. Si ergo dilectio carnis in præcepto ponenda non erat, de qua evidentius constabat quia satis haberetur, etiamsi non præcipiteretur, et nimis fortassis plerumque teneretur, si non et in ea parte, quamvis est, temperaretur. Dilatio vero animæ, ut jam diximus, in eo intelligitur, quod homo Deum suum diligere jubetur. Diligat ergo homo carnem suam, sed diligat discrete. Seipsum vero diligit et proximum suum, cum diligit Deum suum. Est itaque triplex nobis haec habenda dilectio: ad nosipos, ad proximum nostrum, ad Deum nostrum. Diligamus nosipos, sed quantum ad carnem, temperate; proximum juste, Deum pic;

A quatenus juxta id quod Apostolus monet: *sobrie, et juste et pie vivamus in hoc saeculo* (Tit. ii, 12). Sique secure poterimus exspectare beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, si nec superflue nosipos, nec injuste proximum, nec tepide diligamus Deum. O felix hominum genus, si vestros animos amor, quo cœlum regitur, regat.

XVII. Examinemus itaque, dilectissimi nobis in Domino fratres, amorem nostrum, convenientiam affectum nostrum, diligamus nos invicem in Deo: diligamus et propter Deum. Haec via: ambulemus in ea: nec ad dextram, nec ad sinistram declinemus (Isa. xxx, 21). Sincerum semper et stabilem, ubique amorem circumferamus, studentes omni diligentia, primo quidem ut sit; secundo ut crescat; B tertio ut maneat; ut acquiratur, et acquisitus magis ac magis augeatur, et auctus retineatur. Quid enim valet primum, nisi secundum adsit et tertium? Nam ad hoc posuit Deus Adam in paradiſo **299** voluptatis, ut operaretur et custodiret illum. Et quid juxta sensum moralem accipi valet paradiſus, nisi speciosus, amoenus, et præ cunctis aliis, si quæ tamen sine isto sunt, vita hujus deliciis, sanctus sinceræ charitatis affectus? Hic enim est, in quo Deus posuit *omne lignum visu pluchrum*, et ad *re-scendum suave* (Gen. ii, 9); quia omnis, quem in corde nostro per infusionem sancti Spiritus charitatis concipit cogitatus, et suavis coram Deo est, ad affectum, et decorus coram proximo, ad effectum. Ibi demulcit Deum per puritatem internæ affectionis; hic vero excitat proximum, per fœcunditatem egregiae actionis. Hic quoque ille paradiſus est, ad quem irrigandum, de loco voluptatis egreditur fluvius, qui inde dividitur in quatuor capita; quia a Deo, qui veræ, et non fallacis voluptatis locus est, ad sanctificandum charitatis affectum, illud salubre exit edictum, quod modis quatuor distinguitur: tribus, qui ad dilectionem Dei pertinent, et uno, qui ad proximi. Quia Deum suum homo diligere jubetur ex toto corde suo, ex tota anima sua, et ex tota virtute sua; proximum vero, tanquam seipsum. Posuit itaque Deus Adam in paradiſo et ad hoc, ut operaretur, et custodiret illum; quia non solum insistere debemus, ut charitatis in nobis affectus sit; verum etiam, ut crescat et maneat. Crescit vero, dum qui in paradiſo positus est, operatur; manet, dum custodit.

XVIII. Haec autem, de qua loquimur, charitas tanta, ac talis est, ut cæterarum omnium virtutum teneat primatum: sine qua virtutes cætere vocari quidem, sed falso virtutes possunt; esse autem veraciter virtutes nullatenus possunt. Haec juxta Paulum, perfectionis est vinculum (Col. iii, 14), haec linguis hominum et angelorum excedit; haec omnem scientiam et omnem mysteriorum supergreditur notitiam; haec etiam fidem, quæ montes transfert, exsuperat; sine qua nec omnium facultatum in cibos pauperum distributio, prodest; sine qua ipsa etiam corporis combustio pœnam quidem habet, sed

nusum prorsus merum, vel præmium habere a præsentis adversis, dolens; et ut in brevi multa coneludam, non solum omne suum abnegans; sed et se totum ei dedens, nihilque sui ipsius sibi reservans. Sermo, fratres mei, fidus est, et licet bonum sit nos hic esse; oportet tamen ut studeamus devitare fastidium infirorum, et tantam prolixitatem finire. Libet in calce sermonis hujus, illud egregium apostolorum Principis documentem ad mentem revocare: quod tale est: *Animas vestas castificantes in obedientia charitatis, simplici ex corde diligite invicem attentius, renati non ex semine corruptibili; sed per verbum Dei vivi et permanentis* (I Petr. 1, 22, 23). Coiligere possumus ex his, quod apostolorum primus desiderat, non ut carnalis; sed spiritualis inter nos sit dilectio. Spirituales itaque nos concedet esse, ac spiritualiter invicem diligere: præstante, sine quo hoc non possumus, Spiritu sancto, qui cum Patre, et Filio, a quibus, in una, eademque Deitatis substantia, ab aeterno procedit. vivit et regnat Deus in secula, Amen.

SERMO XII.

Ab eo loco B. Augustini: « Proposito tanquam Patri obediatur, usque ad finem Regule. De Reverentia exhibenda prelati. De officio corum atque de sollicitudine hujus observantiae regularis. »

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Quantopere in vita sociali vitanda litium discordia: ac amanda unitas concordia. — 2. Deo debemus cordis munditiam, solidibus concordiam, superioribus obedientiam — 3. Inter superiores mutua dependentia, auxilium, et reverentia necessaria: qui turpiter invicem inhonorant. — 4. Dissensio inter superiorum est totius disciplinae Regularium dissolutio. — 5. Magna abusio invadentis inferioris potestatem superiorem: at unus alteri habet initii et mutua dilectione uniri. — 6. Quænam obedientia perfecta, vice Dei superioribus exhibita: cuius merito excedunt murmurantes. — 7. Obedientia triplex, servilis, mercenaria, filialis. Hæc a Legislatore commendata. — 8. Cause graviores defendae primoribus; prelati autem ut animarum medicis incumbit, tam salutem integrum conservare, quam amissam recuperare. — 9. Felix prelatorum potestas, quam temperat affectus charitatis; infelix, quam inflatus dominionis. — 10. Quam necessaria prelatis charitas in mente, et servitus in opere. — 11. Apostrophe ad prelatos de charitate serviente, qua sint felices. — 12. Qualiter prelati exterius honorati, sive interius coram Deo pedibus suorum substrati. — 13. Exemplum in opere, deinde correctionem exhibent in sermone. — 14. Disciplina in prelatis coercet subditos; qui judices aliorum, Neum judicem reformident. — 15. Prompta obedientia addit superioribus fiduciam. De spirituali pulchritudine et bono religiosæ conversationis odore. — 16. Veram libertatem servorum Dei constituit charitas. — 17. Frequentata lectio, præsertim sanctorum Scripturarum, speculum mentis est, referens multiplices fluctus. — 18. Spiritualis animæ decor retinendus et augendus; cuius maculae diluuntur dolore præteriti, et cautela futuri. — 19. Legislator instar periti medici tum adminicula prebat habitæ sanitatis conservandas, tum remedia restauranda.

I. Tenuit nos, fratres charissimi, aliqua mora et

quidem longiore, quam putavimus, sermo iste præcedens, quem ad charitatem vestram, de cavendo horrore litigii, et acquirenda lenitate concordiae habuimus: non nostrum, sed veritatis sequentes spiritum, ad cuius spectat moderamen verba nostra, et prout vult, et quantum vult, in necessariam extendere prolixitatem; et quando vult et ubi vult ad congruum perducere finem. Quia enim non ignoramus, quod universi, sine ulla exceptione, qui in conversatione religiosa omnipotenti Deo student medullitus placere, et malum illud cæterorum maiorum pessimum, inter mala cætera omnibus, quibus valent, modis excecerari debent, et abhorrere: et bonum illud, aliorum honorum optimum, inter bona alia in affectu amplecti, et in effectu exercere; cordi nobis fuit, inspirante id nostro ut speramus Spiritui sancto, de quo modo tetigimus, Spiritu, verbis aliquantum profusis magis quam profundis, et illius immanitatem, et hujus vobis explicare sanctitatem: ut plene possitis comprehendere, quid de utroque deheatis judicare. Incumbit (303) autem nobis in sermone præsenti, vestram super his dilectionem alloqui, quæ usque ad finem supersunt

301 Regule beati Patris nostri Augustini: ac nostram super verbis tanti doctoris, quæ ad institutionem clericorum scripsit, prout possumus expositionem terminare.

II. Præposito tanquam Patri obediatur, multo magis presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Ab hoc, ut scitis, loco adoriri hodie debemus: quia hic heri substitutus. Postquam nos docuit Pater noster, quales nos debeamus invicem habere, curavit quoque instruere, quales oporteat nostris nos prælatis exhibere. **Vas quoque electionis** Apostolus Paulus sana, ex more, ac salubri instructione discipulos alloquens, in Epistola ad Romanos dicit: *Reddite omnibus debita* (*Rom. xiii, 7*). Et de diversis quidem debitibus subjungit; quia diversos, quibus tenemur obligati, debitores agnoscit. Ad extremum tamen universa in sola dilectione conclusit: ut illum sciamus plene reddere, quod debet, qui eam et in affectu veraciter coram Deo habet intrinsecus; et in effectu nihilominus coram proximo utiliter adimpler extrinsecus. *Nemini, inquit, quidquam debeat,* nisi ut invicem diligatis. Et adjunxit: *Qui enim diligit proximum suum, legem implevit.* Et qui illi sunt, quibus debitores sumus? Utique Deus, socii, et prælati nostri. In occultis autem nostris quam maxime Deo sumus debitores: et necesse ut est in illis etiam, simus redditores. Nam *spiritus est Deus, teste homine Deo.* Et quid subdit? *Eos qui adorant eum: in spiritu, et veritate oportet adorare* (*Joan. iv, 24*). In spiritu oportet adorare eum, qui spiritus est: et adorare eum est, quod debes, ei reddere. Nam spiritus Deum spiritum adorat: cum in ejus se conspectu humiliat. Porro humilitas ejus, puritas ejus. Et considerate hæc per contrarium: si forte hæsitas, vel haeretis. Sapientis hæc sententia est quidem

A vera: *Immundus est omnis: qui exaltat cor suum.* Et quæ exaltatio ista, nisi superbia? Si immundus qui se exaltat, quomodo non mundus, qui se humiliat? Cordis itaque munditiam a te exigit Deus; nam ei debes reddere. Si vero de sociis, et prælatis tuis agitur, cum magno, et vario erga eos teneraris debito constrictus, clamitare solent: *Affer, affer* (*Prov. xxx, 15*). De unitate concordiae isti: de alacritate obedientiae illi. Hi ergo tres, quibus debemus: Deus, socii, et prælatus. Quæ autem debemus, puritas munditiae, unitas concordiae, alacritas obedientiae, tria hæc. De unitate vero concordiae, quam habere nos convenit in invicem, in sermone, qui hunc proxime præcessit, audistis tam ex Patris vestri, quam ex verbis nostris: qualiter videlicet eam vel retinere debeatis adhuc eustoditam, vel recuperare jam forte elapsam. In præsenti quoque comonendi estis super alacritate obedientiae: qualiter videlicet, et quibus eam vos deceat exhibere. Inquiritis quibus? Præposito, et presbytero. Quæritis qualiter? Ut Patri quidem præposito: sed multo magis presbytero. Et quare multo magis presbytero? Quæritis causam, audite eam. *Quia omnium vestrum curam gerit.* Sic enim se habet ipse ordo verborum: *Præposito tanquam Patri obediatur; multo magis presbytero, qui omnium vestrum curam gerit.* Idecirco, ut ex his conjicimus, illi tanquam Patri, sed isti multo magis; quia plenitudinem iste potestatis nactus est; in partem vero sollicitudinis ille vocatus est.

III. Quorumdam enim assertio est, eum hoc loco vocari præpositum, quem in tempore isto, alio sollemus nomine vocare priorem; presbyterum vero, quem usitato apud nos vocabulo, nuncupant abbatem. Quod si ita est, multo magis quam præposito, huic obediendum: quod enim omnium curam gerit, nullus pene, qui ignorat. Plenitudinem, ut modo diximus, potestatis iste exercet, partem quoque sollicitudinis ille habet; quia in omnibus iste, et præ omnibus præest; huic vero ille in his, tanquam adjutor adest. Sed pendet ab invicem, et istius potestas in toto, et illius in parte sollicitudo: in tantum ut grandis utriusque officio deesse non possit confusio, nisi alter alteri et humilietur deferat, et efficaciter succurrat. Quid enim in conventu fratribus utilitatis erga eosdem vel operari poterit prior, nisi in utroque hoc bono, reverentia videlicet et auxilio auctoritas ei adfuerit abbatis; vel ipse etiam abbas, si forte, quod absit, in utrovis eorum fidelis ei defuerit sollicitudo prioris? Idecirco invicem se honorent, et invicem sibi occurrant. Ille humilietur, hic autem efficaciter. Nec sua jam poterit facile vel integritate minui potestatis plenitudo in abbat: vel officio fraudarit provisionis sollicitudo, in priore. Quod si haec ita agenda sunt, examinent, quas, justi judices, quid utilitatis conferat sententia huic prorsus contraria, quam utinam nullum albatem sic protulisse **302** scirem, sicut aliquem scio. Quanquam nullo modo contingere possit, ut utraque mihi

(303) *Reg. cap. 11*, de reverentia exhibenda prælatis, deque eorum officio.

scientia absit. Est autem ista; sed cuius sit non dico: Quid mihi et priori meo? Quis ille, aut quantum illus? Nullo in præsentia mea me major est: par ei est, qui omnibus in conventu minor est. Quid habere debet amplius ab omni alio fratre, etiam minimo, ubi presens sum ego? Se ad se trahat, se in se teneat; non se longius aliis extendere presumat; non erigere altius, non latius dilatare. Cum conventu suo se restringat, sic enim exigit ordo; nec unquam, nec usquam alias appareat; ad hoc ei et omne denegetur tempus, et omnis claudatur locus. Contrahat cornua sua, non se extollat pro nomine suo. Ex me est nomine hoc; durabit quādū placuerit mihi. Accommodavi illud, non donavi. Sufficientia mea est, non hæreditas sua; non pecuniam suum, sed mutuum meum. Exaltavi, meum erit et humiliare. Faciam hoc, et in brevi. Non ego bonorum suorum. Satis sunt, et praesto, qui priores esse volunt, sciunt et possunt. Egenus non sum, habeo, et abundo, et qui isto sciunt sapientius, et præcessere possunt efficacius; unde nec injuste volo. Unde assumpsi, ibi illum reponam. Non erigat caput me præsidente: me loquente, nec mutire præsumat. Hæc ille, et alia forte, in hunc modum. Sed quantum sibi ipsi dispendium inferat in eo, quod sic priorem suum inhonoret, utinam non nimis sero agnoscat. Nam quod non quandoque saltem agnoscat; putare non possum. Hæc autem prior deprehendens, subducte humeros suos; et pro eo ulterrus medullitus laborare cessabit. Non solum autem; sed et penitebit eum transacti laboris, nec aliquem pro eo in posterum sustinebit. Tepescet tunc ordinis fervor, nec id fortasse abbas deprehendet: nisi quando exinanita, imo exinanita usque ad fundamentum, disciplina religionis, vix aliquod efficax poterit remedium adhibere.

V. Ecce quantum sibi ipsi abbas nocet, quando priorem suum inhonore pro modo habet. Quid, quando ei in sollicitudine sua auxiliari non curat? Habet zelum in observatione ordinis prior, et ipse zelanti resistit? Unde, inquit priori, ut tam misericorditer fratres incarcereare presumat? Ut quid eos tanta afflictio assiduitate, in labore; rigore, in silentio; tædio, in claustru; disciplina, in capitulo? Quod prior temere peccatis, contradicit, abbas concedit. Quod ipse claudit, iste aperit. Relaxat iste, quod ille refranat. Et ecce dissoluti quid dicunt inter haec? Utinam in capitulo semper abbas esset; prior raro? Nec unquam, nec usquam nobiscum iste; sed semper, et ubique nobiscum ille. Nihil nobis, et priori: includat quando voluerit; ibimus ad abbatem, et aperiet nobis. Ille frangentibus nobis silentium, in capitulo injunget jejunium: quod iste nobis in refectorio relaxabit. Ille nobis licentiam eundi aliquo, quantum voluerit, neget, ibimus ad abbatem, et ad primam petitionem nostræ voem, exaudiens nos. Sed, dum haec videt, quid ad ea prior dicet? Ut quid ego sic? Cui labore, et fraudo animam meam bonis? (*Eccle..iv, 8.*) Quo mihi labor iste mul-

A tus, cum fructus sit nullus? Cur illa verba surda aure pertranseo: *Unus ædificans, et unus destruens: quid proficiteis, nisi ruina?* (*Eccli. xxxiv, 28.*) Cur multum semino, ubi parum colligo? *Parum dixi, sed nihil dicere debui;* id enim verius. Stultus ego, et insipiens, qui fratum in me excito furorem; dum ordinis tenere volo rigorem; et in hoc non adjuvantem, sed impejentem sustineo abbatem. Nonne melius, et quietius mihi cum relaxante relaxare: ut cerum possim furorem sedare, et iram placare? *Satis mihi habere quietos, quam inordinatos pariter, et inquietos.* Ibo ergo mihi, et in foro lenitatis residens, vendam eis dissolutionem, ut emam mihi quietem. **B** Hic jam abbati existit adjutor in concessione dissolutionis; dum ei auxiliari non vult abbas, in observatione rigoris. Quod si haec prior aggredi non audet, pro eo, quod peccatis alienis consentire timet: ut suæ quieti consulat, ab officio recedit, eligens magis cedere, quam infructuose stare. Ecce que inde mala emergunt: cum abbas priori suo auxiliari contemnit.

V. Quid autem de hoc dicemus, quod abbatem suum prior honorare dignatur, vel adjuvare? Natu et hæc abusio magna. Magna, inquam, et detestanda abusio est: quod illum prior honorare despiciit, qui eum priorem fecit; quod in officio suscepto juvamen ei impendere non intendit, qui eum ad hæc præfecit. Et ut de primo malo agamus, ecce hæc vox ejus: *Quid abbati, et conventui?* Intronxit se cum officialibus suis de exterioribus, nam mihi commissus est conventus. **303** Quid amodo de eo se intronittit, quem mihi semel commisit? Ego sum, cui incumbit conventum et restringere, et relaxare. Non debet e conventu aliquis ullam ab abbatte petere licentiam, non ulli ipse dare. Mennitur, fratres, iniquitas sua sibi: non est ita. Honorem abbatis in conventu, ab eo, et sub eo sibi commisso, querere debet prior; nihil penitus contra eum disponere. Et accipite congruum super hoc exemplum. Nihil habuit in domo sua dominus ille *Egyptius*, quod non reliquerit in potestate Joseph; verumtamen uxorem ejusdem domini sui, idem Joseph fatetur exceptam. (*Gen. xxxix, 9.*) Ipsam fortassis accepit: sed in sollicitudinem, non in potestatem; ut ei provideret, non ut cum ea se commisceret; ut ad necessaria denique ei obsequeretur, non ad turpia ea abuteretur: Sic et prior conventum. Quid enim conventus nisi sponsa est abbatis? Hunc, inquam, conventum prior, nam ipse est Joseph, ad honorem abbatis gubernet juxta quod ei providerit abbas, disponat. Nam, quasi Joseph uxorem domini sui prostituit, cum prior eamdem per omnia cum conventu familiaritatem, et super conventum potestatem, quam, habet abbas, præsumptione temeraria habere contendit: cum præcipiat pater, et advocatus noster, ut præposito tanquam patri; sed multo magis presbytero obediat. Quid item de illo priore dicemus, qui abbati suo in ordinis observatione non modo non suffraga-

tur, sed et refragatur? Quod si aperte id non præsu-
mit : id profecto eo periculosius, quo occultius.
Si enim aperte ad reædificandos muros Jericho
cervicem suam erigeret (*Jos. vi, 26*), resisteretur ei.
Nunc autem, putatur esse ex sociis Josuc : sed est
eum adversariis ejus. Et quæ pestis efficacior ad
nocendum, quam familiarie inimicus? Ecce cum
abbas absens est unicuique dat licere, quod libet;
ordinis passim transgressiones, æquaniniter susti-
net. Extendit manum suam cum Absalon, et singu-
los deosculatur, ut sollicitet corda virorum post
se (*II Reg. xv, 5*). Quidquid construit abbas dum
præsens est, ipse destruit in absentia ejus. Sic pe-
rit ipse et perimit ordinis, prævaricando, statuta :
transgressor existens, et alios transgredi æquani-
miter sustinens, imo præcipiens. Qua autem poena
muletandus sit, perpendite, qui ordinis esse non
metuit destructor : qui electus est ejus observator.
Et eur dixi abbatem, et priorem, præpositum vide-
licet, et presbyterum pendere ex invicem in tan-
tum, ut in suscepto officio fructuose neuter degere
queat, nisi alter alteri congruam reverentiam exhibe-
at, et plenum auxilium impendat. Si autem per-
fecte unum, secundum Deum sunt, fructuose jam
officium suum exequi poterunt, eoque securius in
universis jam negotiis suis alter alteri poterit inniti,
quo tenacius compage sincerae, secundum Deum,
dilectionis fuerint uniti.

VII. Qualiter vero sui eis debeant subjecti obedi-
re, in sanctorum passim scriptis poterit, qui volue-
rit, sufficenter invenire. Scribit, quoque sanctus
Pater Benedictus in monachorum Regula hoc modo:
Primus, inquit, humilitatis gradus est, obedientia sine mora. Hæc convenit his qui sibi nihil Christo
charius aliiquid existimant. Propter servitium san-
ctum, quod professi sunt, seu propter metum ge-
henne, vel gloriæ vitæ æternæ, mox ut aliiquid im-
peratum fuerit a majore, ac si divinitus imperetur,
moram pati nesciunt in faciendo. De quibus dicit
Dominus : *Ab auditu tñris obeditur mihi* (*Psal. xvii,*
45). Ergo tales hi relinquentes statim quæ sua sunt,
et voluntatem propriam descreventes, inox ex occupatis
manibus, et quod agebant imperfectum relinquentes,
vicino obedientiæ pede jubentis vocem factis se-
quuntur : et veluti momento, predicta magistri
jussio, et perfecta discipuli executio ab iis com-
muniter citius perficiuntur : quibus ad vitam æter-
nam gradiendi amor incumbit. Ideo angustam viam
arripiunt, de qua Dominus dicit: *Angusta est via,*
quæ ducit ad vitam (*Matth. v, 14*). Ut non suo ar-
bitrio viventes, vel desideriis suis, et voluptatibus
obedientes : sed ambulantes alieno judicio, et sub
imperio in cœnobiosis degentes, abbatem sibi præesse
desiderent. Sine dubio hi tales illam dominicam
imitantur sententiam, quæ dicit: *Non veni facere
voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me*
(*Joan. v, 30*). Sed hæc ipsa obedientia tunc accepta-
bilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod jubetur
non trepide, non tarde, non tepide, aut cum mur-

A mure, aut, cum responso nolentis efficiatur ; quia
obedientia, quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur.
Ipse enim dixit : *Qui vos audit, me audit* (*Luc. x,*
19). Et cum bono animo a discipulis eam præberi
oportet ; quia *hilarem datorem diligit Deus* (*II Cor.*
ix, 7). Nam si obediatur discipulus **304** cum malo
animo, et non solum ore, sed etiam corde obmurmuret : etiamsi impleat jussionem, tamen accep-
tum non erit Deo, qui cor respicit murmurantis. Et pro tali facto nullam consequitur gratiam, immo poena-
nam murmurantis incurrit, si non cum satisfactione
emendaverit. Exhibenda est itaque obedientia præ-
posito ; sed tanquam Patri, multo magis presbytero.

VIII. Obedientiam, ut assimo, B. Augustinus filia-
lem requirebat : qui ut Patri, sic præposito, multo
autem magis presbytero obedire jubebat. Nam ha-
bet dominus servum, habet paterfamilias mercenari-
um, habet quoque pater filium. Unusquisque isto-
rum obedit : patri, filius ; Domino, servus ; et
mercenarius ei, qui conduxit illum. Sed ad obe-
diendum servum, impellit timor : mercenarium,
allicit spes ; filium vero invitat amor. Primus timet,
secundus sperat, tertius amat. Obedit igitur primus,
quia poenam metuit ; secundus, quia mercedem cu-
pit ; tertius, quia patrem diligit. Hæc obedientia
prima ac secunda longe pretiosior et sublimior est ;
quia manum non metuit, quæ feriat, non manum
attendit, quæ porrigat, sed ipsum in omnibus et
præ omnibus amat. Et quod aliud hujus obedientiæ
præmium erit, nisi ille, quem ipse obediens in ea
querit? Itaque ut Patri obediamus præposito, multo
autem magis presbytero : quatenus non servos, non
mercenarios, sed filios nos esse comprobemus ; dum
non timore coacti, non cupiditate allicti, sed chari-
tate potius inflammati, paremus.

X. *Sequitur, ut autem cuncta ista serventur, et
si quid minus servatum fuerit, non negligenter præter-
eatur : sed ut emendandum, corrigendumque cure-
tur ; ad præpositum præcipue pertinebit, ut ad pre-
sbyterum, cuius apud vos major est auctoritas, referat,
quod modum, vel vires ejus excedit. Regularia pro-
fecto instituta hæc, ad hoc promulgata sunt : ut sol-
licite custodiantur. Quod si, emergente forte ali-
quo casu, minus ea contigerit custodiri, nullo modo
dentrur neglectui ; sed cogitetur sollicite, qualiter
possint emendari. Major certe plerumque culpa est,
post excessum negligere correctionem, quam excede-
ndo lapsum incurtere. Nam hoc contemptus dam-
nable facit ; illud vero ignorantia nonnunquam, aut
infirmitas veniale. Unde et Pater noster, cuncta ista,
quæ ab ipso exordio Regule, usque ad hunc locum
dieta sunt, præcipit, ut serventur ; et si quid minus
servatum fuerit, jubet ut non negligenter prætereatur :
sed ut emendandum, corrigendumque curetur. Pertin-
ere quoque præcipue ad præpositum asserit, ut
cuncta ista serventur, et minus servata corrigantur.
Quod in his servandis, ac corrigendis modum suum
vidit excedere, ad presbyterum studeat referre. Sic
enim gradientem per desertum illum antiquum Dei*

populum minores sub Moyse constituti judices in levibus judicabant : omne autem verbum quod gravius erat, ad ipsius Moysis examen refererant (*Exod. xviii, 13-27*). Sic in hoc jubetur præpositus ad presbyterum referre: quidquid per se secundum canoniam Regulam non valet desinire. Unde patet verum esse, quod superius diximus, præpositum videlicet accessitum esse in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde et de presbytero hic dicitur: *Cujus apud vos est major auctoritas.* Ad quod etiam pertinet, quod superius obediens multo magis presbytero jubet. Major nimurum exhiberi obediens ei debet, qui maiorem auctoritatem habet. Hæc igitur duo, referente præposito ad presbyterum, quod modum, vel vires ejus exceedit: hoc est, consulente eum super his, in quibus ipse minus cibi sufficit, studiose exercenda sunt: primum quidem, ut *cuncta ista serventur*: secundum vero, si quid minus servatum fuerit, non negligenter prætereat; sed ut emendandum, corrugandum curetur. Quid enim aliud prælati sunt, nisi spirituales medici? Et hæc quidem duo ad carnales etiam pertinent medicos: salutem habitam custodire, et amissam recuperare. Quasi vera satis custodietur, cum illibata sanctitas in religiosa conversatione conservatur; et quasi amissa salus reparatur, cum quæ minus servata est sanctitas, emendatur. Intendant itaque studiosissime implere officia sua præpositus, et presbyter; qui animarum sunt medici, quibus ex suscepto incumbit ministerio, et ab aegritudine immanes reddere sanos, et sanitati restituere ægros. Sed accedamus jam ad id, quod subjungitur: in se quippe aliquid habet, quod diligenter discuti debet. Est autem istud:

IX. Ipse vero, qui vobis præest, non se existimet potestate dominante, sed charitate serviente felicem. Ille nulliter præest, cui humilitas in cura regiminis non deest. **305** Hujus voluntas magis est prodesse, quam præesse, cui placet onus, non honor; officium, non nomen; quemcharitas inflamat, non potestas elevat; quem delectat servitus alii impensa non ab aliis suscepit. Hic felix est, sed adhuc in merito. Hac mediante felicitate, ad illam quandoque perventurus est, quæ erit in premio. *Nos, inquit, ipse se existimet potestate dominante; sed charitate serviente felicem.* Videtur, quid præsumptio potestatis, et austerritas inhibetur dominationis: non autem affectus charitatis, non opus servitutis. Ecce potestas et dominatio: charitas et servitus, quatuor hæc. Et quidem pene semper potestati se solet inserere dominatio; nunquam vero charitas in corde caret humilitate servitutis, quandiu perfecte flagrat in opere. Potestas tamen semper a bono; dominatio vero plerumque a malo. Nam illa, ab ordinatione divina; haec vero, ab elatione nostra. *Non est potestas, nisi a Deo* (*Rom. xiii, 1*). Sententia hæc Pauli est; sed et haec vox ejus: *Non quia dominamur fidei vestrae* (*II Cor. i, 23*). Est et ista: *Nos autem servos vestros per Jesum* (*II Cor. iv, 5*). Magnum certe, et

A vere præcellens tibi scias a divina gratia donum collatum: si cum multam potestatem habeas, dominari non eras; magisque motus, qui in mente ex potestate gigni solent, potenter premis elatos, quam potestatem gaudes exercere per dominium in subjectos. Nescio quomodo quasi innatus naturaliter humano animo potestatis videtur appetitus; ita ut rarus sit, qui eam vel cum non habeat, non desideret, vel cum habetur, amittere non formidet, et cum forte amittitur, amississe se non doleat. Ostendens evidenter per dolorem, quo cruciat in ammissione, quæ eum fovebat delectatio in possessione; quia illi nimurum rei, cui omnis deerat delectatio possessæ, nullus incesse solet cruciatus amissæ. Plerumque vero, etiam cum forte eam habere non multum affectas, offerri tamen eam tibi desideras; quia, cum non fuerit quæsita, delectat tamen oblata; sicut cruciat quandoque, ut jam diximus, ablata. Consult multoties, hac in parte, infirmus animus folia siccus, ad operienda vorenda sua (*Gen. iii, 7*), quæ hic quam maxime sordent. Facit perizomata, simulans se, hac soia de causa, quod inest potestati, culmen honoris querere; ut ex ejus occasione, quod consulti necessitatibus, commodum exercet laboris: cum tamen ex ea, et per eam ad sumum exoptet pertingere vanitatis. Qui nimurum sumus, cum elevatus ad superiora fuerit, vero confestim defectu evanescit, vacuusque effertur in auras.

X. Nec tamen caret semper potestas bono, cum sit ipsa a bono: quia non est potestas, nisi a Deo (*Rom. xiii, 1*). Et, ut ait quidam: *Deus potentes non abicit, cum et ipse sit potens* (*Job xxxvi, 5*). Sed est bonum, quod potestas, et in hoc bono multoties malum est in potestate dominium; nec hoc ex potestate, quæ a Deo est; sed ex elatione, quæ a nobis est. Studeat igitur, qui præest, reprobare malum, et eligere bonum (*Isa. vii, 15*), potestatem pro loco, et tempore, pro persona, et causa, pro modo, et mensura exercens super fratrum transgressiones; non dominium super eosdem fratres. Bene ergo beatus dicit Augustinus; ut non potestate dominante, se existimet, qui præest, felicem; sed charitate, inquit, serviente. Non igitur in potestate, et dominio felicitas est; est autem in charitate et servitute. Et illa quidem in mente; hæc autem in opere est. Illa quoque intus eorum Deo, hæc autem foris eorum proximo; quia et illa ad conscientiam, hæc autem ad famam. Quasi eujusdam arboris radix illa est; haec profecto quasi ejus est fructus. Et quo vivacious in occulto illa convalescit, eo et copiosior iste in manifesto appareat sanctæ conversationis: mittente arbore in charitate mentis radicem deorsum, et faciente in servitute operis fructum sursum. Claret itaque ex his, quid illud sit, quod in officiis suis prælatos fecundos, et steriles reddit. Nam in quantum in charitate mentis fervidi sunt, in tantum nimurum in servitute operis flammescunt, ut sanctorum sit similitudo animalium, et aspectus eorum quasi carbonum ignis ardantium, et quasi aspectus

lampadarum (*Ezech.* 1, 13); in quantum vero in illa frigidi sunt, in tantum et in ista steriles existunt. Quia cum qui vegetet humor in radice vitalis non est, consequenter nec qui reficiat in fructu secunditas est.

XI. Cum igitur vos, qui præstis, de quibus dicit Pater vester B. Augustinus: Ut vos non existimetis, potestate dominante; sed charitate serviente, felices; cum ipsa, inquam, evidenti attestante experientia, vos sentitis debitam subjectis vestris, vel in exemplo sanctæ conversationis ad imitationem, vel in verbo sanæ instructionis ad eruditio nem, impendendo curam, non implere servitutem: ex hoc perpendite ignaviam, qua marceris in opere, quia fervor vobis deest charitatis in mente. Econtrario vero cum potentes vos, auctore Deo, cernitis in opere et sermone (*Luc.* xxiv, 19), **306** et ad eorum informationem, qui vobis commissi sunt, tam in omittendo prudenter quod malum est, quam in admittendo fortiter quod bonum est, in sanctæ conversationis jubare lucis exempla monstrare; prohibendo mala, præcipiendo bona, concedendo media, suadendo perfecta, de thesauro vestre proferre nova in promissione præmii et vetera in combinatione supplicii (*Math.* xiii, 52); infundendo vulneribus saucii oleum consolacionis, et vinum correctionis (*Luc.* x, 34) et aliquid hujusmodi ad oris spectans ædificationem agendo, in verbo laborare et doctrina: scitote hanc vestram devotionem, quæ appetet in publico, ab imo manare charitatis, quæ latet in occulto. Itaque cum hoc modo charitate servitus, existimate vos felices. Utique felicitas magna charitate sincera flagrare in corde, è servitutem sinceram exercere in opere. Magna, inquam, felicitas, sed in merito: per quam ad illam pertinet, quæ erit in præmio. Et prius quidem, ut jam diximus, flagret charitas in occulto: deinde fulgeat servitus in manifesto. Unde primum Ecclesie pastorem ad spiritualem invitans pastum ovium Pastor ille summus Dominus Jesus, prius eum de suo amore convenit: ut ad pascendum idoneum ostenderet, si verum erga oves suas interius affectum soveret. Unde subjungit: *Pasce oves meas* (*Joan.* xxi, 46). Numirum ut ostenderet, debere vos existimare, charitate serviente, felices; et prius quidem debere vos flagrare charitate in affectu, deinde vero servitute nitere in actu.

XII. Et hæc de eo, quod dicit Augustinus legislator noster, ut is, qui præst, non se existimet, potestate dominante, sed charitate serviente, felicem. Et adjungit: *honore coram vobis prælatus sit vobis; timore coram Deo substratus sit pedibus vestris.* Quid sibi volunt verba hæc, gravia quidem ad audiendum: nec minus difficultia, quam utilia ad explendum? Verba, ut mihi videtur, valde a se diversa; quæ in se sublimia quedam continent, et humilia: quæ sanctæ Ecclesiæ prælatos, cum eorum fuerint in devotione operis executores, et per auctoritatem erectos, et per humilitatem efficiunt depresso. Et

A magna, ni fallor, inest diversitas eis, de quibus, et quibus loquimur: quæ prælatis asserunt et exhibendum ad hominibus honorem, et inesse debere iis coram Deo timorem; et eorumdem etiam pedibus debere substerni, supra quorum capita eos constat elevari. Hæc autem, quæ sic quibusdam videntur diversa, non sunt in aliquo adversa: Dux virtutes examinæ, quas debent effectui mancipare, et humili reverentia in subjectis, et perfectus Dei timor in prælatis. Exhibeamus, fratres, gratiam et humilem reverentiam prælatis nostris, honoremus eos omnibus, quibus possumus et debemus secundum Deum, modis; secundo post eum loco, cujus vices gerant, cujus loco nobis præsumt; et sie honore coram nobis prælati erunt nobis. Vos autem, o Patres, in **B** ipso ex quo omnis paternitas in terra, et in celo nominatur (*Eph.* iii, 15), potissimum venerandi, non arbitrii vobis debet indignum, ut una cum his, qui nobis similes sunt, admoneamus et vos per verbum Christi, de quibus constat, quod cum his pariter, quibus estis ex tempore prælati, ipsi universitatis Domino, in una estis, eademque servitute subjecti. Vos, inquam, quanto majorem a subjectis vestris extrinsecus honorete percipitis; tanto profundius necesse est, ut Majestatem illam tremendam intrinsecus timeatis; et vosmetipsos coram ejus oculis despicientes, eos, a quibus transitorius hic honor transitorie vobis impenditur, in intima cogitatione, præponatis: sicut coram Deo prostrati eritis pedibus eorum. Sancti etenim viri, qui in suscepto regimine magis prodesse gaudent, quam præsesse, quicquid exterius coram hominibus sublime sunt interius apud se deponunt, timore coram Deo existentes subditorum suorum pedibus prostrati; coram quibus, et quibus honore sunt prælati. Hinc gentilis hominis consilium audit Moyses (*Exod.* xviii, 24); iudit coram Domino rex David, et est humili in oculis suis (*II Reg.* vi, 14): accinctus lumbos Elias currit ante Achab (*III Reg.* xviii, 46); tangi a mulieribus non dedignatur Elisæus (*IV Reg.* iv, 47) et sanctæ mulieris ipsum in oratione sua Dominum alloquentis hæc vox est: *Domine habes omnium scientiam, et nosti quod oderim gloriam ini quorum, et detester cubile incircuncisorum, et omnis alienigenæ* (*Esth.* xiv, 14). Et adjungit: *Tu scis necessitatem meam, et quod abominer signum superbiae, et gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis mee, et detester illud quasi panarium mensuratum, et non portem in diebus silentiis mei (*ibid.*, 16).* O quam isti in uno, quos modo breviter tetigimus, apud se erant prostrati, qui tamen valde in alto coram hominibus fuerunt erecti?

XIII. Circa omnes seipsum bonorum præbeat exemplum, corripiat inquietos, consoletur **307** pusillanimes, suscipiat infirmos, potius sit ad omnes. Ecce qualis debet esse prælatus erga seipsum; ecce, et qualis erga subjectos suos. Nam quod jubetur seipsum præbere bonorum exemplum (*Tit.* ii, 7), ad se spectare videtur; quod autem

corripere inquietos, consolari pusillanimes, suscipere infirmos, patiens esse ad omnes subjectos. Et pulchre ei præcipitur, ut primum seipsum exemplum præbeat; deinde ut inquietos corripiat (*I Thess.* v, 14); quatenus præcedat vita, et succedat doctrina. Primumque induat, qui vult esse sacerdos superhumeralis, deinde rationale (*Exod.* xxix, 5), illumine que initetur, qui non venit docere, et facere; sed facere, et docere (*Act.* i, 1): qui Propheta dictus est, non quidem potens sermone et opere; sed opere et sermone (*Luc.* xxiv, 19). Nam et de sancto Esdra scriptum est: *quod paravit cor suum, ut investigaret legem Domini* (*I Esd.* vii, 10): et non doceret, et faceret; sed faceret, et doceret in *Israel præceptum, et judicium* (*ibid.*). Quatenus et prelatus noster non prius inquietos corripiat, et postmodum honorum seipsum exemplum præbeat; sed primo exemplo intendat in opere, et deinde correptioni, in sermone. Et bene circa omnes; ut sicut omnibus præsidet in cathedra, sic et omnes nihilominus præbeat in vita. Igitur circa omnes seipsum præbeat bonorum exemplum; et sicut omnes præcedit in ordine, ita et præcedat in sanctitate: ut qualiter vivere debeant, ex prævio ejus exemplo subditi discant. Quod enim hæc quatuor S. Augustinus asserit ei debere inesse, erga inquietos videlicet correptionem, erga pusillanimes consolationem, erga infirmos suspicionem, erga omnes patientiam, que verba sunt Apostoli Pauli (*I Thess.* v, 14) evidenter ostendit, qualis esse debeat in sermonibus prædicationis, et qualis in visceribus compassionis. Nam tota summa sanæ et catholicæ, que spectat ad mores, instructionis, consistit in rigore correptionis, et somento consolationis. Quia et misericors Samaritanus ille, in vulneribus illius, qui de Jerusalem descendenter in Jericho, nihil aliud legitur infusisse, nisi oleum, et vinum (*Luc.* x, 34): nec quidquam aliud scriba doctus in regno celorum protulisse de thesauro suo, nisi nova, et vetera (*Matth.* xiii, 52). Suscipere vero infirmos, et habere patientiam ad omnes; mollia et suavia veræ compassionis viscera habere est.

XIV. *Disciplinam libens habeat, metuendus imponat, et quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus amari a vobis appetat, quam timeri; semper cogitans se pro vobis redditurum esse Deo rationem.* Sicut in præcedenti versu monuit, honorum prius esse exemplum præbendum, et tunc demum correptionem, atque consolationem inferendam; sic et in isto jubet, ut prius disciplinam habeat, deinde ut eam aliis imponat. Nam quomodo alios coarctare secure poterit, qui seipsum in illicitis dilatare non erubescit? Qui prædicas, inquit, non machandum, mœcharis? Qui dicens non furandum, furaris? (*Rom.* ii, 21, 22). Laboret proinde laborans anima tua sibi; compellit enim te os tuum. Sic in adiicio, quod vidit S. Ezechiel, labia mensarum, que de quadris erant lapidibus exstructæ, reflexa per circuitum intrinsecus fuerunt (*Ezech.* xl, 43).

A Idcirco prius disciplinam habeat, et postea cam imponeat; ut possis dicere et tu: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (*Philip.* iii, 17). Hinc do abbatu sanctus Benedictus: *Omnia, inquit, quæ discipulis docuerit esse contraria, in suis factis iudicet non agenda.* Ne videlicet, si aliter fecerit, filii B. Job in domo fratris primogeniti mortem convivantes incurvant. Et disciplinam hanc libens habeas, ut metuendus imponere queas: quia, dum voluntarie temetipsum sub loris disciplinæ constringis, tibi nimurum ne in suscipiendo disciplinam resistere audient, etiam timori aliis eris. Et quamvis utrumque sit necessarium, et quod timor inquietos per correptionem deterreat, et amor pusillanimes per consolationem demulceat, *Tamen plus a vobis, inquit, amari appetat, quam timeri.* Quia in tanta infirmitate temporis hujus, majorem plerumque fruendum in modernis subjectis inventi amor, quam timor. Semper, inquit, cogitans, se pro vobis Deo redditurum esse rationem. Hoc autem, ut longe ante nos dictum est, semper cogitare debet, qui Judex est animarum, quod super se habeat Judicium Deum: ut regimini curam tanto sollicitius agat, quanto redditurum se ratione apud districtum Judicem, pro sibi commissis, profundius pensat. Valde enim sollicit in operibus bonis, si homo in cunctis, quæ agit, semper cogitat de extremis suis, juxta id quod scriptum est: (*Eccli.* vii, 40): *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in eternum non peccabis.* De hoc S. Benedictus: *Memor sit, inquit abbas, doctrinæ sue, et discipulorum obedientie; quia utrariumque rerum in tremendo Dei judicio facienda erit discussio.* Sciatque abbas culpæ pastoris incumbere, quidquid in oīibus Patrisfamilias minus utilitatis potuerit invenire. Et postea: *Sciat, quod qui suscepit animas regendas, præparet se ad rationem reddendam.* Et quantum fratrum numerum sub sua **308** eura se habere scierit: agnoscat pro certo, quia in die judicii ipsarum omnium animarum Domino redditurus est rationem; sine dubio addita et animæ sue.

XV. *Unde et vos magis obediendo non solum vestri, sed etiam ipsius miseremini, qui inter vos quanto in loco superiori, tanto in periculo majori versatur.* D Utique, ubi superior locus, ibi periculum majus; quia quanto sublimior gradus, eo et gravior casus, et plus erit ab eo exigendum, cui plus fuerit commissum. Idcirco misereamur, fratres, non tantummodo nostri; sed et illorum, quia, ut Scriptura dicit: *Exiguo datur misericordia; judicium autem durissimum his qui præsunt, fiet* (*Sap.* vi, 7). Et misereamur obediendo; quia cum eorum sumus præceptis humiliter, et prompte, efficaciter, ac perseveranter obedientes, ipsis minirum causam damus, et occasionem, atque confidentiam, ut tremendum illud futurum Dei judicium de fructu, quem se apud nos facere vident confidentes expectent securiores. Sequitur: *Donet autem Deus, ut observeatis hæc omnia, tanquam spiritualis pulchritudinis*

amatores de bono Christi odore, de bona conversatione fragrantes, non sicut servi sub lege, sed sicut liberi sub gratia constituti. Oratio est Patris nostri circa ipsa extrema Regulæ suæ, orantis pro nobis, et optantis nobis, Orantis, inquam, pro nobis, ut horum omnium, quæ in codice hujus disciplinæ Regularis scripta sunt, teneamus observationem; optantis vero nobis, ut religiose habeamus conversationis sanctitatem. *Tanquam spiritualis, inquit, pulchritudinis amatores.* Pulchritudo, ut mihi videatur, spiritualis est virtutum spiritualium ornatus, quo interior ille homo, noster spiritus videlicet, decoratur. Bonus quoque odor Christi ad testimonium spectat bonæ, et veracis conscientiæ; quo eruditus et instructus reprehendere solet homo, quid de seipso in praesenti possit judicare. Ille odor suavem admodum Christo fragrantiam reddit, quando homini testimonium, in omni veritate, conscientia perhibet, quod in enctis suis motibus illi soli placere concupiscit. Ille odor in bona conversatione fragrat, cum homo qualis in occulto coram Deo in conscientia latitat, talem se in aperto coram proximo in opere ostentat. Vel certe bona conversatione ad sanctitatem pertinet religiose vitæ; bonus vero odor Christi ad suavitatem bone famæ. Et de bono Christi odore, de bona conversatione fragramus quando et in vita puræ religionis ostendimus sanctitatem; et sancte, ac religiose vivendo bonam de nobis longe, lateque extendimus opinionem.

XVI. Quod vero innuit, non velle se nos similes esse sub lege servis; sed liberis potius sub gratia constitutis, conjicitur velle; ut non ex timore, nec inviti malum declineamus; sed ex amore, et voluntarii bonum faciamus. Nam timere, servorum est; et quasi sub lege gemunt qui inviti a malo receidunt. Vera quoque libertas, ipsa charitas est. *Et sub gratia constituti;* hoc est, in alacritate latæ voluntatis, quod bonum est amplecti. Non, inquit, sicut servi sub lege, sed sicut liberi sub gratia constituti: Ut non timentes, seu inviti malum deseramus; sed corde dilatato viam mandatorum ejus in execuzione justitiae currentes, faciamus voluntatem ejus corde perfecto, et animo volenti. Sunt itaque verba ejus, in quibus et orat pro nobis, et optat nobis, hunc habentia modum: *Donet autem Dominus, ut observetis huc omnia, tanquam spiritualis pulchritudinis amatores de bono Christi odore, de bona conversatione fragrantes, non sicut servi sub lege; sed sicut liberi sub gratia constituti.* Et rectus quidem ordo in his verbis illius. Primo quoque pius nos affectus exhibit puros; secundo vero testimonium conscientiæ securos, et bona opinio commendatos; tertia autem sancta nos reddit conversatio justos. Novissime certe, ut in ornatu sacerdotis, cæteris sanctis vestibus casula superponatur, per excellentiorem viam curramus, omnis consummationis videntes finem, latum mandatum Domini nimis (*Psalm. xi. 96*), pa-

A rati ad omnem voluntatem illius, non jam ut servi, a facie Domini timentes; sed ad Patris, ut filii, præsentiam suspirantes.

XVII. *Ut autem in hoc libello, quasi in speculo possitis inspicere, ne per oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur.* Inter bona cætera duo nobis conferuntur insignia per sacram lectionem, qua et eorum, qua eatenus ignoravimus, nobis infundit agnationem, et memoriam nostram reddit tenacem. Consert siquidem nobis claritatem instructionis, et negligentiam nihilominus oblivionis alienam a nobis reddit assiditas hujus, de qua loquimur, lectionis. Et idcirco nobis jubet Pater noster, qua in hoc libello scripta sunt, semel in septimana legi, ne possit per oblivionem aliquid B negligi; quia quod saepius legendō frequenter, facile oblivioni non tradimus. Quod autem **309** libellum hunc, in quo regularis hujus discipline institutio scripta est, speculo assimilat, nequaquam hoc negligenter præterire nostra diligentia debet. In speculo quoque nostram intueri faciem solemus, ejusque nos illustrante perspicuitate, qua in ea sunt fœda, et pulchra reprehendimus; et reprehensa delere studemus fœda, et remanere permittimus pulchra. Et quid nisi speculum sacra lectio est, cui dum intendimus, tam nostra, quam aliorum et bona, et mala inspicimus; videmus namque in eam qua in nobis sunt, vitia quoque, qua nos indecoros; et virtutes, qua nos reddunt formosos; et debilia quaæ alios infirmos; et fortia quaæ eos exhibent robustos. Nam de his, in ipso exordio secundi libri Moralium (504) haec B. Gregorii tam nitida, quam vera verba sunt. *Scriptura sacra quasi quoddam speculum mentis nostræ oculis apponitur, ut interna nostra facies in ea videatur.* Ibi etenim fœda; ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus quantum proficimus; ibi a profectu quam longe distamus. Narrat autem gesta virorum, et ad imitationem corda provocat infirmorum. Dumque illorum victoria facta commemorat, contra vitiorum prælia debilia nostra confirmat. Fitque verbis illius, ut eo minus mens inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Non D nunquam vero non solum nobis corum virtutes asserit; sed et casus innotescit, ut et in victoria fortium virorum, quod imitando arripere; et rursus videamus in lapsibus, quod timere dñebeamus. Hoc autem, quod modo diximus, cum de speculo tractaremus, quia videlicet fœda nostra, qua in eo reprehendimus, delere studemus; et pulchra remanere permittimus, B. Augustini verba continere videntur, quaæ hoc modo sequuntur:

XVIII. *Et ubi vos inveneritis ea, qua scripta sunt, facientes, agite gratias Domino bonorum omnium largitorum.* Ubi autem quicunque vestrum sibi videt aliquid deesse, doleat de præterito, caveat de futuro, orans ut et debitum sibi dimittatur, et in tentatio-

nem non inducatur. In verbis istis regulari suse dici
sciplinae, quam de institutione scripsit clericorum
B. Augustinus, imposuit finem. Omnia sine ulla
exceptione, quæ in hoc libello scripta sunt de spi-
rituali animæ decore disserunt, et quomodo inter-
ior homo noster virtutum spiritualium ornatum,
quæ decoratur, acquirat, et conservet, ostendunt.
Et cum dicit, ut ubi invenerimus ea, quæ scripta
sunt, nos facientes, agamus gratias Domino bono-
rum omnium Largitori, quid nobis aliud præcipit,
nisi ut ubi deprehendimus, illuminante nos clari-
tate, quæ est in speculo, quædam nobis formosa
inesse, ei, ex cuius sunt munere, ascribentis, et
manere ea permittamus, et augere pro posse stu-
deamus? Cum autem adjungit, ut ubi quicunque
vestrum videt sibi aliquid deesse; doleat de præterito,
caveat de futuro: orans et debitum sibi dimittatur,
et in temptationem non inducatur: Quid aliud eum
æstimamus jubere, nisi ut cum in presenti speculo
deprehendimus nos contracta foeditate aliquid mi-
nus de formositate habere, studeamus sollicite
et eam detere, et ne rursum inquinemur, pru-
denti nobis cautela providere. *Doleat*, inquit, *de*
præterito, caveat de futuro. Ecce genuinum sanctæ
religionis exercitium; eo magis sanctis omnibus
notum, quo evidentius liquet, quod si illud etiam
frequentando non agnoscent, sancti esse nullatenus
possunt. Cum enim in iugi magis experientia sen-
timus, quam in Scriptura legimus, quod *nemo*
mundus a sorde (Job xxv, 4), et nunquam in
eodem statu homo permanet (Job xiv, 2). Quis
ullo modo sanctitatem valet recuperare jam per-
ditam, nisi doleat de præterito? Quis retinere
ad huc habitam, nisi caveat de futuro? Itaque qui
jam cecidit, addat ut resurgat, de præterito cavens.
Verba autem, quæ subintulit: *Orans ut sibi debi-
tum dimittatur, et in temptationem non inducatur,*
quæ de Oratione dominica sumpsit, ad ea perti-
nent, quæ præmisit; doleat de præterito, caveat
de futuro. Ad eundem namque finem respicit do-
lere de præterito et orare ut debitum dimittatur,
cavere de futuro et orare ut inductio in tenta-
tionem devitetur.

XIX. Igitur nos, qui in professione nostra pro-
misisimus vivere secundum Regulam B. Augustini, *D*
ligati sumus verbis oris nostri, et eamdem tene-
mur Regulam observare; nec ab ea sine grandi
offensa possumus deviare. Sed qui se deviasse de-
prehendit; *Doleat de præterito, caveat de futuro:*
orans ut sibi debitum dimittatur, et in temptationem
non inducatur. Medicus itaque animarum peritissi-
mus Pater noster B. Augustinus de utroque nos exer-
citio medicinae, in libro Regularis disciplinæ suæ, ex-
hibet eruditos; instruens nos in eo, qualiter possimus
310 et sanitatem, cum eam habemus, spirituale
custodire, et ad eam, cum forte amiserimus, redire.
Hanc namque, de qua loquimur, sanitatem custo-
dimus, cum ea, quæ scripta sunt, facimus; ad
emissam vero redimus, cum dolemus de præterito,

A cavemus de futuro: orantes ut et debitum dimi-
ttatur, et in temptationem non inducamur. Quæ cum
ita sint, fratres charissimi, diffiteri nullo modo va-
leamus quin multa de his, quæ scripta sunt in libro
hoc, nobis deesse videamus. In multis quippe of-
fendimus omnes; nulla pene dies est, in qua, ex
parte aliqua, non omittimus, et negligimus reddere
Domino vota nostra, quæ distinxerunt labia nostra
(*Psal. lxxv, 12*). Idcirco videntes deesse nobis non
unum aliquid, sed multa de his, quæ scripta sunt,
clamemus totis cordis medullis ad Patrem nostrum,
qui in cœlis est, et dicamus dolentes de præteritis:
Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus
debitoribus nostris (Matth. vi, 12). Dicamus et
caventes de futuro: *Ne nos inducas in temptationem*
(*ibid., 13*). Ut et a præteritis mundati, et contra
futura muniti, ipsum laudemus, et honoremus, qui
est Deus benedictus in sæcula, Amen.

SERMO XIII.

*De virtute perfectæ obedientiæ, et de singulari præ-
rogativa ipsius: et qualiter votum obedientiæ us-
que ad mortem in Christo, in professione Regulari
intelligendum sit.*

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Submissa sui in dicendo
excusatio. — 2. Professionis in ordine Præmon-
stratensi forma, cum præcedentia inanacephalæosi. — 3. Religionis culmen obtinet obedientia, vir-
tutum omnium robur, incrementum, materia; quibuscumque sacrificiis Deo acceptior. — 4. Ino-
bedientes cum idololatria et ariolismis compositi, pa-
riique supplicio digni; obloquentis introductio. —
5. Si quidam ad jubendum indiscreti prelati, ne
temere dentes mordaces infixeris. — 6. Nolle
obedire damnable est. In præceptis tamen nimis
gravibus aut impossibilibus licet propriam
infirmitatem attexere. — 7. Quod subreptio ve-
niale, contemptus obedientie mortale constituit.
Unde lapsus protoplasti tanti ponderis. — 8. Sin-
gulare inobedientiæ exemplum in propheta vero
Dei ad regem misso examinatur. — 9. Praeconium
veræ obedientiæ, cuius norma in Davide et
Samuele ostensa. — 10. Typus obedientiæ in ver-
bis Virginis matris expensus. Präjacet obedientiæ
humilitas, superbìa rebellioni. — 11. Superbiæ
fastus, deinde obedientiæ contemptus, postremo
sequitur culpa reatus. — 12. Obedientiæ castra
nullis casibus, nullo tempore deserenda, exem-
pli Salvatoris nostri Dei. — 13. Ab Apóstolo talis
obedientiæ forma elicita, quæ gradus quartu reponit S. Benedictus. — 14. Obedientia usque
ad mortem requirit tolerantiam et perseverantiam. — 15. Obedientia in Christo præ se fert
normam justitiae et rectitudinem intentionis in-
ternæ. — 16. Obedientiæ stimulus est hic pla-
cendi Christo, et cum eo æterna mercede fruendi
appetitus.

I. Loqui charitati vestræ, dilectissimi fratres, aedi-
ficationis vestræ desiderium nos compellit; sed
propria nobis imperfectio silentium indicit. Et fortia
quidem, ex parte, sunt nonnulla, quæ debemus;
sed debiles, et invalidi ipsi sumus. Magna dissimi-
litudine, et longa sibi intercapidine ab invicem di-
stant, quæ videntur in nobis; et quæ a nobis an-
diuntur: *Ut vox quidem, vox Jacob sit, manus in-
tem, manus sint Esau (Gen. xxvii, 22).* Auris au-
diens admiratur nos, sed indignos se nos judicat

oculus videns; quia longe alii sumus præsentes in facto, quam verbo absentes. Nam, ecce sepe pulchrum hominem depingimus, ipsi pictores fodi sunus. De velocissimo tigridum cursu disserimus, pallide, sub lutose palude nostra, vix repentes rannuculae, et intra distortam involuta testam testudines molles. Leonum in medium vires afferimus nos agilitate non agili, sub nostro pulvere moventes formicæ magis, quam viventes. In corpus solare aquilam limpidissimum docemus infligere visum, talpa sufficienes, lumen non ferentes, nec scientes solem. O quanta insipientia haec; sed nec insanis minor! Cur non manet manus mea super os meum? Quare non digito compesco labelum? Sed libet, nec licet; excusare vix conceditur, nam recusare ex toto negatur. Est autem in causa sola voluntas vestra, importuna satis: nescio, ut pace vestra dixerim, an justa. Et ideo, dum vestra coactio prævalet, nostra excusatio loquum non habet. Nempe vox vestra est: *Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam (Isa. xl, 2)*; nisi forte, quod absit! sue invidetis ædificationi. Né abscondatis frumenta in populis, nisi forte eorum pro nibilo habetis maledictionem (*Prov. xxvi*). Petunt parvuli panem, frangite eis (*Thren. iv, 4*), nisi forte eorum non amatis refectionem. Talium itaque rationum uncinis, a claustris silentii nostri, **311** extrahitis nos, ut jam in ejus non audeamus pernentalibus latere, cum tamen ad publicum locutionis confundamur prodire. Annuiimus ergo, et gerimus vobis morem, dederint nos vobis ex toto, ut zimus vestri, et fruamini nobis, ut libuerit in Domino; quatenus et nos vobis fruamur in ipso.

II. Circa ipsa primi sermonis exordia, a quo iste in ordine decimus tertius est, tria quædam breviter perstrinximus, de quibus in duodecim sermonibus, qui hunc præcedunt, vestram dilectionem allocuti sumus: videlicet dignitatem ordinis, habitus significationem, et robur professionis nostræ. Eousque vero nostra in eis, quam ad vos habuimus, locutio perducta est, ut ipsa verba Regula Patris nostri Augustini, qua potuimus expositione sigillatim discutere compulsi simus: causam inde accipientes, et occasionem, ut in professione nostra de eadem faceremus Regula mentionem, eo scilicet modo, quo vovere solemus: secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, ac secundum canoniam Regulam beati Augustini. Que autem illa sint, quæ ad ordinis dignitatem, ac habitus significationem, atque ad ipsam nostram pertinent professionem, prout nobis occurtere potuit, et quantum ipsa nobis, de qua agebamus, materia occasionem præbuit, utinam tam sit a vobis fructuose auditum, quam est a nobis profuse ostensus! Est itaque ordo verborum, quæ in professione nostra continentur, hunc habens modum: *Ego frater N. offerens tradó me ipsum Ecclesiæ sanctæ Dei Genitricis Mariæ, et promitto conversionem morum meorum, et stabilitatem*

A tem in loco secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, et secundum canoniam Regulam beati Augustini. Quæ quidem singula, una cum his, quæ ad ordinis dignitatem, et habitus nostri spectant significationem, qualiter intelligenda sint, in his sermonibus superioribus, prout potuimus, volis explicare curavimus. Verba vero, quæ istis in professione eadem succedunt, sunt haec: Promitto etiam obedientiam usque ad mortem in Christo, prefata Ecclesiæ Patri, et successoribus ejus, quos senior pars congregationis canonice elegerit.

III. Magna, fratres mei, et fortia sunt, quæ in professione nostra, de qua hucusque egimus, præcedunt; sed unum est prævalidum, et sublime sanctæ Religionis insigne, quod reliqua pariter et commendat, ut acceptabilia sint; et confirmat, ut durabilia sint. Ipsum, si queritis quoniam sit, locum inter virtutes cæteras obtinet præcelsum; et culmen, si sic dicere fas est, singulare: pretiosa et gloriosa, inquam, virtus obedientiae, universis conferens virtutibus cæteris et sanctitatem, ut placeant; et robur, ut maneat. Sinc ea namque, nec sanctitatis illis adesse poterit fulgor, nec perseverantiae robur. Sinc ea nec oblatio tui ipsius vel traditio poterit esse perfecta, nec morum conversio vera, nec stabilitas in loco fructuosa: quapropter cavete vobis, fratres, ne forte, quod absit! qui *seminatis multum, inferatis parum (Agg. i, 6)*: sitque labor multus, et fructus nullus. Ex eo quod multum seminatum est, parum colligitis: si multum in sanctæ Religionis exercitiis sudorem expenditis, sed ad meritum aliquod per hoc non pertingitis, dum Patri vestro spirituali inobedientes estis. Totum quippe virorum Religiosorum in sola virtute obedientiae meritum est. En te offrendo tradidisti, et tradendo obtulisti Ecclesiæ Dei; sed nihil in his perfectionis aggressus es, si ejusdem Ecclesiæ Patri, cui te obediturum promisisti, inobediens es. Promisisti conversionem morum tuorum; sed Patri tuo spirituali nolle obedire, non mores convertere, sed mores pervertere est. An forte de stabilitate in loco blandiris tibi? Nam et illam promisisti; sed mille annis in eo stabili mane, et ejusdem loci Patri noli obedire: nihil tibi prodest. Nam quid prodesse tibi possit absque obedientiae virtute, vel tui ipsius traditio, et oblatio, vel morum tuorum conversio? Ino saltem quod aliqua esse posset morum tuorum conversio, vel aliquod tibi conferre meritum stabilitas in loco, nec in Christi reperitur Evangelio, nec apostolica censet institutione, nec habet canonica Regula beati Augustini. Quid ergo deest, inquis? Exhibe obedientiam Patri tuo spirituali, et haec omnia prosunt. Contemne exhibere eam, etsi in se aliquid sunt, sed nihil tibi sunt. Idecirco fortassis post illa omnia, de obedientia facis in professione tua mentionem, ut illa pendere ex ista, et quidquid utilitatis habent, ex ista scias eis transferri. Quid enim illa, nisi quadam sacrificia sunt? Sed ea sine ista non accipit, nec accepta

Deus. Ait namque sanctus Samuel : *Nunquid vult Deus holocausta aut 312 victimas, et non potius ut obediatur roci Domini?* (*I Reg. xv, 22.*) Utique vult holocausta et victimas, sed cum obeditur voei ejus. Alioquin abominatio sunt ei. Et audite, quod subiunxit : *Melior est enim obedientia quam victimæ; et auscultare magis quam offerre adipes arietum.* Vult itaque victimas, sed obedientis; oblationes, sed auscultantis. Non enim respicit sacrificantes, si fuerint inobedientes : non offereentes, nisi fuerint auscultantes.

IV. Quod si dubitas, ne forte tantum insit obedientiae bonum, audi quantum inest inobedientiae malum. Hoc nobis sanctus Samuel ostendat. Quia quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere (*ibid., 23.*) Estne peccatum grande, peccatum ariolandi? Estne scelus idolatriæ? Sed non est necesse vestrum ad hæc diu prestolari responsum: non enim ignoratur, quid sentitis super his. Videte ergo, quia præsumptionem non arbitratur propheta ipsis ariens peccatum comparare repugnantis; et idolatriæ scelus acquiescere nolentis. Quis in sancta modo Ecclesia ariolos sustineret? Quis vel momento aliquo in grege Catholicorum morari idolatras æquanimiter ferret? Quare non sic sentitur super repugnantibus in conventu et super his qui nolunt acquiescere? Quippe cum par eos constringat calpa, hæsitandum profecto non esset de sententia. Fratres, *auferte malum a vobis* (*I Cor. v, 13.*) Non sit impunita inter vos idolatria inobedientiae, non foveantur repugnantes. Sit manus vestra super eos: nec vigeat ullo modo tantum scelus inter vos. Obruantur lapidibus duræ correptionis; ejiciantur, si permanere decreverint in feditate sua, extra castra. Non enim debet esse cum Catholicis habitatio eorum; idolatriæ quippe, et arioli sunt exterminandi, et extirpandi imo fulminandi. Sed substomachans nescio quis sub silenti clamore murmurat indignans ad hæc, et agens contra hæc. *Durus est, inquit, hic sermo tuus* (*Joan. vi, 61.*) Quis te potest audire? Nimiris in sermone tuo saevis, nimiris grassaris in locutione tua. Supradum inobedientes condemnatis. Morituros eos asseveras; sed morte eos mori nimiris leve putas. Si pœnam nosse gravorem, infligendam diceres eis. Hac eos dignos judicas; quia ea esse gravorem ignoras; nimiris tamen eam levem esse consideras. Et ego: Quid hoc ad te? *Non facio tibi injuriam* (*Matth. xx, 15.*) Non te vocavi in jus; quia peccantibus calumniam struo. Crucem erexit: quid ad te? Neque enim fur es et latro. Si inducit Phinees cum pugione transfigens? (*Num. xxv, 7.*) non ideo tu adulter es. Inobedientem Samuelem corripere Samuel non potest, nisi tu scandalizeras? Idolatras occidit Eliseus: cur irasceris super hac re? *Nunquid ego sum, Rabbi* (*Matth. xxvi, 25.*) ait Judas; et tacuit Petrus. Cur super uno, qui traditurus erat Dominum, ipse sciscitatus est? Confusio tibi, quod fornicantibus Paulus mina-

A tur virgam (*I Cor. iv, 21.*) quod Eliseus mentiens, et avari pœnam Syri efficit lepram? (*IV Reg. v.*) Philargiriæ Ananiae et uxoris suæ Petrus percutit; et tu inde murmuras?

An tua res agitur, paries cum proximus ardet?

(*HOr. Epist. I, xviii, 84.*)

Non, inquis, et horum omnium nihil ad me; sed excedere mihi videris, et quantum ego conjicere possum, usque ad internectionem tuus macero deservit. Nam *Simeon, et Levi fratres rasa dicuntur iniqutatis bellantia a patre, quia in furore suo occidunt virum*, et in voluntate sua suffoderunt murum (*Gen. xl ix, 5, 6.*) Nimicatem eorum reprehendit diseratio paterna furori eorum maledicentis et indignationi. Nec injuste quidem; quia illi, etsi justum, injuste executi sunt. Denique illi pertinaciam, et huic durisiam inesse agnovit; ideo utrique maledixit. An ignorans, quod periculosa sit desperatio, in tantum inobedientiae exaggeras mala, ut obliuioni tradas infirmitatem temporis hujus. Non enim sunt moderni, ut fuerunt antiqui. Nunquid tu angelus es? Et si modo es, nunquid semper fuisti? Prius Petrus negavit, et post suas Dominus ei oves paucendas commisit.

V. Si tam gravis est inobedientiae culpa, quis salvari poterit? Et maxime de modernis, inter quos tot inverduntur indiscreti ad jubendum prælati, quot pigri ad obediendum subjecti. Nimiris parum dixi, tot eos asserens; audacter enim dicere potui, longe plures esse in imperando immoderatos illos, quam ad parendum non voluntarios istos. Eece leva oculos tuos, et erige aures tuas, et attende, qui imperant, quæ volunt, non quæ debent; jubent quod libet, non quod expedit; præcipiunt secundum voluntatem, non secundum rationem. Da mibi vel unum eorum, qui hanc vocem non assumat sibi:

Sic volo, sic jubeo: sit pro ratione voluntas.

(*Juv. sat. vi, 225.*)

Non solum autem, sed et leges subjectis duras, et valde difficiles ad libitum suum promulgant; *alligantes*, ut Deus dicit, *onera gravia, et importabilia, et imponentes in humeros hominum: ipsi autem 313 extremo digito suo nolunt ea morere* (*Matth., xxv, 4.*) Cui ego: Nimiris frontose christos Domini tangis; nimiris presumptuose in prophetis ejus malignaris; nimiris superbe ponis in cœlum os tunum. Cave, ne dum niuum de tuo robore confidens armam Domini manu temeraria contingere præsumis: percussione etiam ab eo mortifera feriri merearis. Noli tuorum seniorum vitam superbe securari; noli eorum malitiose actus disenture; noli eorum conversationem, licet reprehensibilis sit, elata mente, et voce tunida reprehendere. Agnosce eorum auditorem te esse, non judicem; et jussis eorum debere te per obedientiam obtenerare, non eorum vitam et conversationem per superbiam condemnare. Revoca ad mentem votum tuum, quod distinxerunt labia tua (*Psal. lxxv, 14.*): quod tale est: *Promitto*

bidentiam præfata Ecclesia Patri. Cujus Ecclesiae, nisi illius, cui te tradidisti? Sed et illud Apostoli obliisci: Obedite præpositis vestris, et subjaceite eis (Heb. xiii, 17). Et illud: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit (Rom. xiii, 1). Nescis quia præcepta eorum, præcepta Dei sunt? Nescis quia vice et loco summi prelati tibi præsumt? Nescis quia qualescumque illi sint, eorum successores sunt, de quibus dicitur: Qui vos audit, ne audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 6). Num mente excidit illud Apostoli: Non est potestas, nisi a Deo: que autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinamenti resistit. Qui autem resistit (Rom. xiii, 1), uod sequitur avertat a te Deus. Et quidem non vertet subsequens, nisi tu a te dimiseris præcepta.

VI. Et ille: Quis, inquit, poterit salvare? Nam si quorundam sententia: quod subjectos prælatis parere, damnationem est sibi acquirere; et in rimen inobedientia corruere, peccatum est mortale committere. Num, inquam, tu sententiam hanc eram esse discredidi? Quis ergo, inquit, poterit alvari? utique qui Patri suo spirituali vice Dei sibi residenti humiliiter, alacriter et stabiliter satagit bedire. In tali obedientia salus; quia et in ea meritum sanctitatis existit, et ex ea premium felicitatis rovenit; in qua bonos discipulos et humilitas reddit mansuetos, et alacritas promptos, et stabilitas perseverantes. Et quis, inquit, talem obedientiam universis valet seniorum præceptis exhibere? Quis orum singula, et admittere jussa, et omittere valet prohibere? Quia tam multa jubent, tam multa prohibent, ut nec numero queant includi, nec memoria tineri. Non te, inquam, pro obliuione nimis crudeliter judicamus: verumtamen timere potes, ne um præcepta seniorum oblivisceris, obliuioni et pœna a Deo tradaris. Et ille: Durus est, inquit, hic sermo (Joan. vi, 61). Et quid, quod tam gravia ierumique jubent, ut ea obediendo exequi non possimus? Homines quippe sunt, licet super homines sint. Et multoties modum in præceptis suis enere vel ignorantia nesciunt, vel superbia concurunt, vel quod multis eorum solet esse pertinacia propria nolunt, vel certe obliuione negligunt, imperiti, elati, obstinati, obscurati. Nec, inquam, te ipso impossibilitate condemnamus. Et tamen quando bi a prælato tuo etiam quæ impossibilia videntur, injunguntur, si in sua sententia persistens te relegare noluerit, sicut beatus in Regula monachorum dicit Benedictus, in Deo confidens cum fide, quod ubi jubetur, et humilitate aggredi debes. Haec enim possius in eadem Regula super hoc verba sunt. Si cui patri aliqua forte gravia, aut impossibilia injunguntur, suscipiat quidem jubentis imperium cum omnianctitudine, et obedientia. Quod si omnino riuarum mensuram viderit pondus oneris excedere, impossibilitatis suæ causas, ei qui sibi præstet, patenter et opportune suggerat, non superbiendo, aut

resistendo, vel contradicendo. Quod si post suggestio nem suam in sua sententia Prioris imperium perdu raverit, sciat junior ita sibi expedire, et ex charitate confidens de adjutorio Dei obediat. Ecce quod nec gravia admodum, nec ipsa etiam impossibilia, cum tibi forte per præceptum imponuntur, bonum est ut recuses, quamvis tibi licitum sit, ut tuam lumi liter infirmitatem excuses.

VII. Valde, inquit, durum est, quod dicas: dum juxta has allegationes tuas in transgressione præceptorum, quæ a nostris senioribus sunt promulgata, oblio et impossibilitas, etsi ex toto fortassis non condemnat, plene tamen non excusat. Et quid, queso in transgressione condemnas? Et ego: Plenum contemptum. Si enim per obliuionem tibi forte surripitur, ut senioribus tuis in præceptis, vel prohibitis eorum inobedientis sis, peccasti quidem, sed venialiter, si tamen agnoscens statim reatum tuum, et humiliter cum confiteris, et plene pro eo satisfacieis, et de cætero te emendare satagis. Quod si per contemptum et superbiam, per tumorem et rebellium jussa, quod absit **314**, alijcisi seniorum, peccatum nimis grave, et si in eo perseveraveris, damnable et mortale. Durus est, inquit, hic sermo. Sed si haec ita sunt, de maximis haec præceptis æstimo debere intelligi. Ego autem ad haec. Quæ, inquam, maxima putas esse præcepta? Maximum, inquit, videtur præceptum, quo nobis jubetur diligere Dominum. Deum nostrum: et cætera in hunc modum. Sunt, inquam, maximæ quidem, que in hunc modum sunt, præceptiones et prohibitions; verumtamen non solum in talibus, sed etiam in cæteris, quæ parva videntur, quæ tamen secundum Deum a senioribus promulgantur, præceptis et prohibitis, et oblio obnoxia est peccato, et contemptus damnationi. Et si in aliquo habetas super hoc, accipe conveniens exemplum. Prohibitum est in paradyso primo illi parenti nostro ab ipso universitatis Auctore, ne de ligno comedaret scientias boni et mali (Gen. ii, 17). Si autem superficiem prohibiti attendimus, non videtur grande fuisse, quod primus homo transgressus est. Quid ergo dicimus? Quod injustus in hoc Deus fuit, qui pro modico conditum tam excellenter a se hominem ab amoenitatis loco in hoc tenebrosum exsilium ejecit? Et ille. Absit, inquit: Non eum pro modico ejecit; quia, etsi magnum non videtur esse quod prohibuit, magnus tamen ille, et vere magnus, utpote cuius magnitudinis non est finis (Psal. cxliv, 3), qui prohibuit. Et quid, inquam, ad ipsum transgressorum ipse, qui prohibuit? Multum, inquit, per omnem modum. Primum etenim diligenter ei considerandum fuit, quisnam fuerit ille qui prohibuit; et secundum ipsum metiri prohibitorum suum. Et quare, inquam, pro eo quod magnus ipse, magnum consequenter et ejus prohibitorum fuit? Propter magnam, inquit, ut sic loquar, jubentis voluntatem. Quonodo, inquam, intelligis istud? Omne, inquit, Dei præceptum et prohibitorum ea est voluntate susci

plendum, ea etiam exsequendum, qua est injunctam. Illud namque majus minusque praeceptum et prohibitum est, quod magis minusque constat velle eum, qui præcipit et prohibet. Et ideo pro excellenti et magna voluntate jubentis sic modicum, sicut magnum Dei prohibitum debuit ille primus homo vitare; dum constet ipsum Dominum tam magna, tamque excellenti voluntate voluisse prohibitum suscipi modicum, quam magna, quamque excellenti voluit suscipi magnum. Consequens, inquam, videtur ex his esse, quod multum primus ille patens peccavit. Quam horribile, inquit, et immane peccatum commisit, pena subsequens non solum in eo, sed etiam in nobis evidenter ostendit. Nec tamen, inquam, ut tu dieis, tantum erat ei damnabile, quod prohibitum non tenuit, quantum quod in hoc prohibente contempsit.

VIII. Sic, inquit, dico. Et ego: Quare ergo in eorum nunc præceptis et prohibitis, licet minime, qui ejus vicem tenent, contemptum simili modo non concedis esse damnablem, cum ipso testante, qui hos spernunt, se spernant? Et ecce quiddam tibi dico, quod magis recognoscas, quam agnoscas; quod reminiscens, sic obstupescas, ut non medioriter extimescas. Missus dudum a Iudea in Samariam a Domino ad regem idololatram propheta; eique inter cætera injunctum est, ut cibum vel potum in eodem loco non sumeret sed peracto pro quo missus fuit negotio, jejunus rediret (*III Reg. xiiii*). Quod facere paratus fuit, idque sibi injunctum esse confessus est, et non negavit. Igitur, et rediit; utinam de reditu non rediret! Sed secus contigit; nam deceptus est, et deceptus, reductus est. Mandatum præterivit, et ex ore seducentis præsentem intellexit culpam, audivit penam futuram. Confregit eum leo, et ad puniendam transgressionem, solam ab eo mortem exigit corporalem. Quod exinde quam maxime innovit quod cui viventem occidere datum fuit, occisum contingere non licuit. Non solum autem: sed et cadaver custodivit, a quo animam excusset, nec etiam asinum læsavit. Attamen si superficietenus consideramus, penæ crudelitas culpas videtur modum excessisse. Si igitur vir Dei iste non oblivione sibi absens effectus, sed falsi prophetæ mendacio seductus, pro eo, quod etiam Domino obedire volendo, in loco comedit prohibito, sed sibi jam ut aestimabat, concessus, leoni ad devorandum traditus est: quid de te iudicas, qui seniorum nostrorum præcepta et prohibita non per obliuionem, sed per contemptum transgredieris? Et ille ad haec: Super omnia, inquit, quæ de hac re dixisti, verba, hoc me exemplum magis perterret. Nullatenus enim, ut arbitrör, in illo loco vir ederet, nisi Dominum, et suum locum prohibitum mutasse, et ut comedederet **315**, putaret præcepisse. Nam et ideo, ni fallor, comedit, quia in hoc se Domino obediturum putavit. Illoc quippe ejus videntur verba innuere, quæ regi et prophetæ eum ad prandium invitantibus respondit. Et ego ad

A haec: Quid itaque in hoc tibi facto innuitur, nisi ut id, quod tibi a prælato audis prohiberi, nullo modo audeas postea alicujus suggestionibus commutare, nisi in eudem seniorem tuum certissime agnoveris mutasse? Collige ergo ex his, quanta debeat sollicitate ac sinceræ humilitatis devotione Patris tui spiritualis præcepta ac prohibita non magna solum, sed et quæ modica videntur, venerari.

B IX. O tu tamen exterarum virtutum obedientia, quæ sola eas aeternitate facis coelestis præmii dignas! Ubique latus incedit verus, et sincerus obediens, ei de mercede necessæ non habet dabitare. Sed ubi invenietur ille, et quis ille est? Utique qui totus, et ex toto ad nutum pendet præsidentis, nihil penitus

sibi retinens de se, quo se ad ejusdem nutum [*al. ad eundem prælatum*] in aliquo non inclinet minorum, nullumque ei unquam vel usquam præjudicium faciens: sed paratus eum sequi, quounque ierit (*Apoc. xiv, 14*); ei se conformans, et secundum eum informans, ambulans ad illum, sed præ illo; nullo modo volens vel contraひ citra, vel progredi ultra

C *Quis est hic, et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua (Eccles. xxxi, 9).* Et quæ vita ejus! Certe obedientia; quia sic apud eum vivitur, et in ipsa vita spiritus ejus. Si ipsa itaque vita ejus, qua in hac vita mirabilia facit, profecto quod modo breviter teligimus, nomine mirabile judicas hominem ex toto voluntatem suam alterius dedere voluntati ipsius sumque suum non esse? Ad jussum prælati sui omnibus motus suus; et ut ille movet, sic et iste se mouet. Ecce, dico tibi, leva oculos tuos, et vide milites coelestium castrorum, et pingue hujus, de qua loquimur, virtutis apud eos scrutare medullam. Apparet tibi sanctus David; et appareat ingrediens, et egrediens, et pergens ad imperium regis (*I Reg. xviii, 61*). Est ad secretum contemplationis ingressus; est nihilominus et ad publicum actionis egressus. Sed forte, uterque aeterna tunc solummodo erit causa et occasio salutis, cum neuter fuerit, nisi ad imperium regis. Nam ipse pergit, qui in utroque salubri exercitio isto proficit. Sed pergendum ad imperium regis; quia tunc solum in isto pergenter profectus augetur spiritualis, cum ex toto se inclinat ad nutum præsidentis. Est autem et aliud simile huic. *Egrediebatur quoque David ad omnia quacunque misisset eum Saul (I Reg. xviii, 5); formam tibi in hoc perfectæ obedientiae præbens. Non ad quasdam, sed ad omnia hic ejus egressus erat: ut nibi tibi excipiendum scias ex omnibus, quæ tibi impununtur. Et quid sequitur? Et prudenter se agebas (ibid.): ut agnoscas videlicet, et egredientem fuisse alacrem, et agentem efficacem. Audi alium: Loquere, Domine, quia audit servus tuus (I Reg. iii, 9). Hoc autem reddere vocanti responsum, suus enim docui Magister. Neque enim aliud reddere sic vocatas debuit. Tu, inquit, loquere, nam ego audiam Loqueri dixit: et ibi substitit; nec quid foret loquendum, expressit. Non hoc, inquam, expressit: promptum*

tamen se ad ejus locutionem habere auditum non A tenuit. O vocem ex curde dilatato prolatam! *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* Hoc est dicere: Nihil excipio, nullum tibi praejudicium facio; in tua voluntate sit, quid loquaris; nam quidquid illud fuerit, ego audiam.

X. Audi adhuc vocem aliam similem huic: *Fiat mihi secundum verbum tuum* (*Luc. 1, 38*). Secundum cujus verbum? Secundum verbum angelii; nam ipsum alloquebatur. Et quis iste? Fortassis prelatus tuus est, spiritualem tibi et conceptum evangelizans, et partum. *Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est* (*Malach. 11, 7*). Et quam scientiam custodiunt labia sacerdotis tui angelii Domini? *Ecce concipies, et paries* (*Luc. 1, 51*). *Concipies*: hoc est, quod spectat ad veram salutem, in affectu purae cogitationis comprehendes. *Paries*, hoc est, ipsum veræ salutis affectum ad effectum bonæ actionis produces. Quæ lex exquiriter de ore ejus? *Quomodo fiet istud?* Et interrogatio quidem necessaria valde. Nam unde dicit, quonodo fiet istud, nisi de eo, quod prædictum est ad eam: *Concipies, et paries?* Hujus conceptus, hujus et partus querere modum, quis ignorat esse saluberrimum? En quare ab angelo legem, requirens ex ore ejus, juxta illud: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi* (*Deut. xxxii, 7*), nam nuntiare angelus non omittit. Et quid ei ait, qui nuntiavit? *Fiat mihi secundum verbum tuum* (*Luc. 1, 58*). Præmisit quoque: *Ecce ancilla Domini* (*ibid.*). Quasi vocis subsequentis causa fuerit ista præcedens: et quidem ita est. Nisi enim præmitteret: *Ecce ancilla Domini;* nullo modo subjungaret: *Fiat*

316 *mihi secundum verbum tuum.* Quo spectare hæc omnia putas? Eo certe ut, cum tibi aliquid imponit vox presidentis, quod ad puritatem attinet mentis, et utilitatem redolet operis (nam hoc est dicere, concipies, et paries filium): hoc eamdem vocem excipiias responso, et dicas: *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Secundum, inquit, *verbum tuum*, non secundum velle meum. Locutus es ad me: *fiat mihi secundum verbum tuum.* Non revertetar ad te vacuum; sed faciet, quodcumque vis, et prosperabitur in me, ad quem misisti illud. Fiat ergo mihi secundum verbum tuum. Vox itaque hæc obedientiam redolent perfectam, sed oportet precedere humilitatem profundam. Nisi enim humiliter prius sentias de te ipso, non eris promptus in omnibus parere prelatori tuo. Nam unde videmus quosdam præcepis suorum resistere prælatorum? Inde profecto, quia superbi sunt mente cordis sui. Dumque de se supra modum sublimia sentiunt, longe infra eos, qui sibi præsident, cernunt; utque se eis obediendo inclinent, quasi scipios hoc agentes degenerent, pro quodam magno extremae vilitatis modo habent. Idecirco necesse humilitatem in te præcedere profundam, ut accedere contingat obedientiam perfectam. Accedere, dico, non succedere: ut sic ex humilitatis leitate alacritatem obedientiarum generes, ut istam in te

A una cum illa perpetuae. Porro profundæ humilitatis vox ista est: *Ecce ancilla Domini.* Perfectæ vero obedientiæ ista: *Fiat mihi secundum verbum tuum.* *Non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei* (*Psal. cxxx, 1*): et idcirco paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiā mundata tua (*Psal. cxviii, 60*).

XI. Collige ex his, in quantum cavenda sit tibi pestis superbie. Ipsa namque parit peccatum inobedientie, quod, cum consummatum fuerit, general mortem (*Jac. 1, 15*). Unde et in lege scriptum est. *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui ministrat Domino, ex decreto judicis morietur homo ille, et auferes malum de Israel* (*Deut. xvii, 12*). Considera, queso, seriem verborum. Dicitur prænam, prius tetigit culpam: quia hæc ad illam via est. Pœna ergo mors est: inobedientia vero ipsa est culpa. Porro inobedientie causa superbia est: hoc enim in se habet ordo verborum, qui talis est: *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio.* Itaque prius superbie fastus, deinde obedientie contemptus. Ideoque humiliare, ut obediass sacerdotis imperio, et decreto Judicis. Hoc est: responde angelo: *Ecce ancilla Domini* (*Luc. 1, 38*); ut quod sequitur, subjungas: *Fiat mihi secundum verbum tuum* (*ibid.*). Nam ad hoc pertinentia in lege quedam verba præmittuntur in hunc modum, in quibus dicitur tibi: *Facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegit Dominus, et docuerint te iuxta leges ejus.* Sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dextram, vel ad sinistram (*Deut. vii, 10, 11*). Quodcumque dixerint, iuberis facere; nec ad dextram, nec ad sinistram declinare, ut hæc vox tua sit: *Fiat mihi secundum verbum tuum.*

XII. Votum igitur tuum attende, et quod vovisti, reddre votum tuum. Hoc est: *Promitto obedientiam Ecclesiae prefatae Patri.* Interposuisti vero, usque ad mortem. Et hoc forte ad rem pertinet. In hoc autem verbo duo notanda esse deprehendo: asperitatis videlicet magnitudinem et ipsam finis tui extremitatem. Ut enim de uno primum loquamur, hoc est, te obediere usque ad mortem, pro amore obedientie aspera quæque amplecti usque ad mortem. Magna admundū inter virtutes cæteras est virtus obedientie, qua voluntati alienæ tuam supponis. Sed ut plene ac perfecte Deo acceptabilis sit, oportet ut et pura sit. Tunc autem puritatem magnam ac sue prærogativa congruam habet, cum magis exerceri in adversis quam in prosperis gaudet. Ampletatur quæque adversa inter brachia latitudinis suæ; ipsamque mortem, qualiscunque inferri poterit, aggredi, vitam ei semipaternam ingredi sit. Tu ergo ipsam habens eomitent, et ducem, per patientiam curre, cum ea propositum tibi certamen aspiciens in Auctorem et Consummatorem fideli Jesum, de quo legis quod humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem (*Phil. ii, 8*). Ecce quod paulo ante dictum est: oportere videlicet, ut humilitas obedientiam præcedat. Nam locuturus hoc in loco de Redemptoris nostri

obedientia Paulus, prius de ejus humilitate fecit mentionem; ut ostenderet, nū fallor, non modo difficile, sed et penitus impossibile subsequi istam, nisi contingat præcedere illam. Prius quippe asserit eum humiliatum: deinde obedientem factum; quia et tu, si de teipso humiliiter non sentis, Patri tuo alacriter non obedis. Est autem *factus obedientis usque ad mortem*: **317** usque ad ea videlicet toleranda, quæ inferunt mortem. Et quid per hoc intelligi voluit Apostolus, quod subjunxit, *mortem autem crucis?* Ut et per hoc intelligi nimirum commendabiliorum ejus innueret obedientiam; quod eum factum monstravit obedientem usque ad mortem, non solum quidem duram, sed et probrosam; non modo diram, sed et ignominiosam. Nam asperitas in morte; vilitas notatur in cruce. Itaque promisisti obedientiam usque ad mortem, ut eo felicius in futuro pro ea sis remuneratus, sis et sublimius honoratus, quo fueris pro ea in praesenti et durius afflicteris et violor effectus.

XIII. Quid ergo tibi videtur? Tu fortassis testimoniasti magnum tibi provenire meritum, quando obedis alacriter imponenti tibi suavia et delectabilia, in quibus magis intendis carnali tuae favore delegationi, quam spiritualis Patris tui parere iussioni? Non est ita: nam beatus Gregorius dicit (305-6). *Cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad huc percipienda obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad huc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim sub obedientia se dirigit, qui ad suscipienda hujus vitæ prospera libidini proprie ambitionis seruit.* Non est talis obedientia, quam tu promisisti usque ad mortem. Ista namque carnalis est, et inventur in terra suaviter viventium (*Job. xxviii, 13*), nec habet in sanctitate profectum, nec Deo reddet acceptum. Sed ostendam tibi obedientiam, quæ te, si eam apprehendis, consummat, quam Deus quoque et acceptat et remunerat; quia eam esse usque ad mortem non ignorat. *Spiritus sanctus per omnes civitates protestatur mihi dicens: quoniam vincula, et tribulationes me manent: sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummari cursum meum, et ministerium quod acceperi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei (Act. xx, 23, 24).* Paulus hic est, cui vivere Christus est, et mori lucrum (*Phil. i, 21*): cui gloria nulla est, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (*Gal. vi, 14*). Audi et aliam vocem ejus: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusaleme paratus sum propter nomen Domini Jesu (Act. xxi, 13).* Haec obedientia pura fuit, quæ alligari, et mori parata fuit. Dicit et sanctus David, ipsum Dominum alloquens: *Propter verba labiorum tuorum ego custodiri vias duras (Psal. xvi, 4).* Itaque dum pro virtute obedientiæ via dura incidis, et licet te oporteat ipsam mortis corporeæ pœnam sustinere, ab ea quantuncunque tribulationes

A te affligant, non recedis, profecto obedientia est usque ad mortem: qualem ipse quoque *ex his, quæ passus est, didicit Jesus (Heb. iv, 8)*, et tibi imitandam reliquit. De tali puto sanctum Benedictum tractare, cum in monachorum Regula quartum humiliatis gradum hoc modo definit: *Quartus humiliatis, inquit, gradus est, si in ipsa obedientia duris et contrariis rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis, tacita conscientia obedientiam amplectatur, et sustinens non losescat, rel discedat.* Ecce hie unus mihi videtur esse modulus, quo tenenda est obedientia usque ad mortem:

XIV. Ecce autem et aliis: cum sic tenetur obedientia, ut ante mortem, quæ vitæ hujus temporis finis est, non deseratur. Itaque, quandiu loc in corpore vivis, obedientiæ, quod semel super te tulisti jugum a tuis cervicibus excutere non vales: si enim secus egeris, salvari non poteris. De omni quippe exercitio virtutis illa est intelligenda sententia Salvatoris: *Qui perseverarerit usque in finem, hic salvis erit (Matth. x, 22).* Haec igitur duo intellige; cum te recordaris promisisse obedientiam usque ad mortem: tolerantiam videlicet et persecrantiam. Ut si volueris effectui mancipare, quod hac in parte constat te promisisse, ante quæcumque tibi poterunt aspera inferri: sicut, verbi gratia, in verbis convicia, in rebus damna, in corpore flagella, vel etiam ipsam mortem, quantumcunque dura fuerit, vel probrosa, alacriter et viriliter sustineas, quam virtutem dimittas obedientiæ, nec etiam velis unquam terminare, donec vitam te contingat finire. Dixisti itaque in professione tua: *Promitto obedientiam usque ad mortem præfata Ecclesia Patri.* Hoc est dicere: In tantum ei obedientis ero, quod pro adimplendis jussis illius, omnia laboriosa, quæcumque mihi poterunt inferri, libenter tolerabo: isque mihi solus erit terminus obedientiæ, qui erit et vivendi. Et quid est, quod adjungis: *in Christo?* Nam et hoc interpositum est: *Promitto obedientiam, aisti, in Christo.* Ego puto non uno, sed pluribus modis posse nos intelligere istud.

XV. Et mihi quidem videtur, si vobis aliquid ad præsens congruentius, vel subtilius non occurrit, duobus posse nos **318** inter ceteros hoc intelligere modis: ut dicamus videlicet id esse, promisisse obedientiam in Christo, promisisse te, omnibus illis exhibitorum obedientiam præceptis; vel quæ tibi fuerint imposita secundum Christum, eaque exsecutum, non propter aliud quidquam, nisi propter Christum. Ad unum itaque modum norma spectat justitiae; ad alium vero rectitudine intentionis internæ. Et agamus paulisper primum de uno; dehinc de altero. Promisisti obedientiam Patri tuo, sed vide, ut secundum Deum obedias ei. Nunquam

enim propter obedientiam malum admitti, etsi A quandoque debeat bonum intermitti. Si autem, quod absit, forte contingere, ut aliquid prælatus tuus, quod Deo esset contrarium, tibi juberet: si-
cūt consulerem, ut nullo modo consentires, sic ni-
hilominus meum concilium foret, ut non nimis
frontose, vel superbe statim contradiceres; sed potius pro reverentia sancti, quod ei commissum est,
regiminis, iugis omnis humilitatis ac mansuetudini-
nis instantia ei suggesteret; ne ad aliquid commit-
tendum suo te præcepto compelleret, quod Deum
offenderet graviter. Sed et hoc adjiciendum, ut
cum sic contigerit, sicut humili, sic secreta sit
ista suggestio tua, quatenus sic male jubenti resi-
stas, ut nullo modo Patris pudibunda reveles. Ejus
hoc loco pudibunda, injusta illius appello præcepta, B
quæ hic necesse est humili quodam, ut sic dicam,
contemptu contradicendo respucas; ut si aliquid,
quod Deo contrarium et a salute alienum est tua,
jubendo imponere voluerit, nulli penitus manifes-
tes. Si te audierit, lucratus eris Patrem tuum (Matth.
xviii, 15), ipsum quidem emendans, sed ipsum non
discooperiens. Ibi ejus consulens saluti: hic autem
defers auctorati. Ibi suam, quam erga Deum
debet habere integrum ei conservans sanctitatem;
hic vero bonam, quam de illo habent alii, intemer-
ratam custodiens opinionem. Ibi denique eum ab
injustitia retrahens; hic certe ab infamia defendens.
Si autem tibi, quod absit, acquiescere noluerit,
post multa impensa salutis hortamenta, post crebra
ostensa rationis argumenta, humilitate quadam li-
bera et libertate humili illa tibi Petri est assumenda
auctoritas, qua Judæis Deo contraria jubentibus,
libera voce, hoc modo respondit: *Obedire oportet
magis Deo quam hominibus* (Act. v, 29). Tunc re-
cognosce, quod obedientiam ei promisisti quidem;
sed in Christo; ut dum tibi talia jubet, quæ Deo
non ignoras displicere, scias te ei in illis nullo modo
debere obediare.

XVI. Dehinc non minori conatu stude, ut quod per virtutem obedientiae proficias, ad solum æternæ mercedis appetitum referre intendas. Omnem, quem hoc tripartito, quem nunc breviter tetigimus, modo spiritualem virtutem obedientiae acquiris, profectum tunc solum tibi intellige salubre, dum ipsum, ex cuius munere est, unicum Dominum nostrum Je-
sus Christum in eo semper, et ubique expetis testem, et exspectas remuneratorem. Hoc igitur est exhibere obedientiam usque ad mortem in Christo, hac pia intentione, et in his, quæ secundum Deum sunt, quæ adversa, quæque ipsam etiam mortem inferunt; et quounque vitam hanc finias tempora-
lem, obedientiae patienter, sancte et perseveranter insistere exercitio: ut et soli in his omnibus in præsenti placeas Christo, et pro his omnibus in fu-
turo frui merearis Christo, qui est cum Patre et sancho utriusque Spiritu Deus benedictus in sæcula. Amen.

C

D

SERMO XIV.
De eo, quod obedientiam promisimus successoribus
Patris nostri; et quænam sit sanior pars congrega-
tionis, cuius electio rata habenda est: et de reli-
giosis exercitiis cœnobitarum.

SYNOPSIS SERMONIS. — 1. Medicaminis et morborum corporalium et spiritualium analogia. — 2. Inter cœnobitas obedientiae necessitas; cur illos vetustiores votum particulare obedientiae non astringeret. — 3. Qua de causa votum deinde obedientiae introductum. — 4. Obedientia votum insolubile vinculum, vita spiritualis protectio et umbraculum. — 5. Quinam successores habendi, et pars sanior congregationis canonice. — 6. Obsta-
cula electionis canonica violentiae et astutiae, vox lividi et præsumentis. — 7. Honor lubricus est crebro fugiens sequacem; vox timore obsita. — 8. Vox a mollitie profecta qualis; quatuor homi-
num genera a saniore parte aliena. — 9. Electio secundum Deum facienda, privato amore et odio proscriptis. — 10. Unde dignoscenda sanior pars congregacionis: **319** et quanta ad electionem circumspitione opus. — 11. Communia Religiosorum exercitia, lectio, actio, oratio, per candelabrum, mensam, altare tabernaculi figurata. — 12. In taber-
naculo Ecclesia vel status Religionis expressus: qua ratione lectio sit fructuosa. — 13. Exerior ex-
ercitatio actionis non vacet meditatione; ad quam juvat silentii custodia. — 14. Oratio præ reliquis commendata, et qualis ea sit. — 15. Officina familiare Religiosis; ac primo ut se habeant in oratorio. — 16. Quæ disciplina servanda in claustrō, in refectorio, in dormitorio. — 17. In colloquio cum externis observantia Premonstratensium ri-
gidior. — 18. Loci capitularis vel exedre institutio est confessionis, absolutonis, humilitatis. — 19. Quadanteus se possit excusare in capitulo, inuste accusatus. — 20. Nosocomii, vulgo infir-
mitorii inter loca regularia postremi observantia, ubi finis vitæ exspectatur mortalis.

I. Varia, fratres dilectissimi, genera morborum, varia cogunt reperiiri genera medicinæ. Non solum autem, sed et causæ et occasiones istius sunt illi; quia si ægritudo nulla esset, nec aliqua nimis medicina necessaria fuisset. Si causam ignoras, ait quidam, quomodo curas? Ego autem dico. Si nemini ægrotare consideras, quem curas? Quod de morbis corporis dicimus, hoc etiam de morbis animalium dicere valemus, quod eorum videlicet di-
versitas, et multitudo, medicamentorum eis compe-
tentium et multitudinem reperiiri cogit, et diversitatē. Et quod ad corpora medici, hoc ad animas sunt prælati. Ægritudo illorum, corruptio naturæ; harum vero, perpetratio culpæ. Sed, ut quid dico hominem tunc ægrotare, cum perpetrat culpam? Nam infirmatur, cum etiam in peccato delectatur; et effectui peccata criminalia mancipare, mori est. Horum quoque peccatorum multa diversitas est, et diversa nihilominus multitudo, in tantum, ut nec numero comprehendendi, nec intellectu queant depre-
hendi. Nam *delicta quis intelligit?* (Psal. xviii, 13.) His autem præcavendis et abolendis (præcavendis, inquam, ut ægritudini spirituali causam et occa-
sionem auferant: abolendis, ut salutem forte amis-
sam restituant), quasi quidam medici prælati in
sancta Ecclesia instituti sunt, qui competenter

appositis medicamentis vel custodiant sanos, vel A dixerim, quibus cœnobita quilibet ipsum animæ suæ restituant ægros. Medicinæ quoque eorum custodiæ sanitatis, et expulsioni ægritudinis competentes, institutiones sunt eorum, et canones, tam acquirendis virtutibus, multiplicandis, conservandis, quam vitiis et deliciis atque peccatis devitandis, minuendis, ac expellendis congruentes. Quæ nimur multæ et variae sunt; quia quibus obviandis promulgande sunt, ægritudines spirituales multæ et variae sunt.

H. Universas autem virtutes una virtus obedientiae exornat et roborat; multiplicat et sanctificat; circumdat et perpetuat. Exornat per decorum, roborat ad fortitudinem; multiplicat ad incrementum, sanctificat ad meritum; circumdat ad securitatem; perpetuat ad immortalitatem. Hanc profecto, ex qua cæterarum pendet fructus virtutum, vos, fratres, Patri vestro promisistis, sicut in sermone, qui hunc proxime præcessit, revocavimus ad memoriā vobis. Sine qua promissione nullus cœnobitarum vivere debet, quia sine ea verus esse cœnobita nullatenus valet. Que tamen illis dudum, qui sub levi et suavi jugo religionis colla subdiderunt, ex necessitate imposta non fuit, quia bonum ab eis obedientiæ superiores sui exigere necesse non habebant; de quibus constabat pro certo, quod illud et absque promissione aliqua viriliter ac perseveranter exercere parati erant. Quam multos legimus etenim in illa dudum antiquitate religiosa admirandæ fuisse virtutis viros: nullo quidem, ut suis exhiberent prælati obedientiam; promissionis vinculo obligatos: omnem tamen latitudinem charitatis, et fervorem piæ devotionis, singulis ejus conscientis gradibus, usque ad ipsum vitæ suæ terminum ardenter et efficaciter executos? (507) Verum postquam multitudinem humilitatis iste exterior habitus texit, religiosorum quoque non modica paucitas apparuit: quia in conspectu quidem hominum, cœnobitarum ex tunc fuit numerus major; sed ante occultum illum Inspectorem cœnobialis exercitii perfectio minor: juxta illum Isaïæ. *Multiplicasti gentem, et non magnificasti latitiam* (Isa. ix, 5). Ex hoc profecto dicere fuit, quod cappati multi, canonici sed panei; pauci admodum in perfectione viventes monachali, multiplicati tamen super numerum encullati. Suscepit quoque omnes cœnobium, sicut et modo suscepit, ad instar illius sagè evangelicæ, ex omni genere piscium **320** congregantis (*Matth. xiii, 47*): et sicut in misero et miserabili hoc tempore incessanter contingere videmus, aut in tempore tetricissimo segnes tenuit, aut in frigus pristinum prolapsos evomuit. Et exinde illis duo horribilia mala haec; quod, quia obedientiam suis prælati se promisisse non sciebant, licere sibi vel in arrepto proposito remisse vivere, vel illud pro libito deserere putabant. Et mala nimur ista, quasi quedam mortifera duo vulnera

B III. Ad hæc vulnera autem et præcavenda cum desunt, et sananda cum adsunt, obedientiæ promissiones sancti Patres medicinas congruentes repererunt: ut plenam ipsis mediantibus auctoritate haberent seniorcs, et tepidos, ne ex toto conglaserent, reaccendere; et natantes, ne retrorsum ruerent, retinere. Videntes siquidem multum hujus multitudinis temorem; videntes et instabilitatem, priusquam ei licet ex toto ingredi, a pulsante adhuc obedientiæ censuerunt promissiones exigendas: ut dum praefato suo in Christo obedientia usque ad mortem promissa, propriis se videret cœnobita sermonibus captum, maxima sibi sciret in anima sua imminere detimenta, si non sua reddebet vota, que hac in parte distinxerunt labia sua (*Psal. lxxv, 14*). Non solum autem, sed et eorum nihilominus scirent prælati et servides debere eos conservare, ne tèpescerent, quos promissoe obedientiam in Christo non ignorabant; et radicatos stabilire, ne evanescerent, quos et eadem promissoe obedientiam in Christo usque ad mortem sciebant. Igitur ne tibi putes, frater mi, licere vel in loco, cui te tradendo oltulisti et offerendo tradi disti, tepide manere: vel, cum velles, sanctitatis, quam exercere aggressus es, novitatem deserere, hanc a te scias factam promissionem, cuius constrictas es voto obediturum te Patri tuo, et in Christo, et usque ad mortem.

IV. Sed esto: hæc custodisti ab ipsa hora promissionis tue, currens bene in via hæc, nec adhuc hodie declinas ad dextram, vel ad sinistram. Et ecce cogitas: Promisi obedientiam Patri meo usque ad mortem. Cujus mortem? Sive meam, sive illius: non nimis conturbor. Si supervixerit mihi, non potero, quandiu vixero, ab obedientiæ, quam ei promisi, jugo relaxari. Si autem illi ego facio superstes, letabor obedientiæ exeu sum a meis cervicibus jugum; quia, qui mortuus est, cui premisi obedientiam, ipse solus est. Jam de cætero potero meus esse; qui unus idemque est filius, et quem promisi, obedientiæ, et vita suæ. O que et qualis hæc cogitatio tua! Quidam spiritualis cuiusdam in te vulneris occasio fuit? Inter medias quippe antiqui hostis insidias, sagittas videlicet ejus ignitas, in hac vita inceditur, a quarum ictibus nullus prorsus latutus efficitur, qui obedientiæ clypeo non munitur. Nullus etenim est, ac per hoc ad se defendendum inter sagittas easdem nullus est; nam Advocatum non habet, dum cui obediatur, Patrem non habet. Scis quod carpens iter suum viator super domino suo conveniri plerumque ab occursantibus solet, eique ab eis solet hoc modo dici: Cujus es famulus? Auditio quoque vocabulo dominij sui, quo magis honorandus agnoscitur, eo magis et famulo defertur. Et in quo

(507) Vide si placet quæ hac de re annotantur apud Joan. CASSIAN. lib. iv. Inst., cap. 53.

sibi deferri videbit, si se nullius esse asserit? Certe non solum ei, qui hujusmodi est, in nullo plerumque defertur; sed et plurimum aulertur, et fortassis plerumque totum quod habet. Et ideo totum; quia res sua et vita, ipsem et sua. Et quidem totum conservaret, si qui eis timori et amori esset, dominum haberet. Et quorsum istas nimirum ut scias, quod in eis tua res agitur, et in admoto tibi speculo hoc attendere debeas vultum tuum. Nonne tibi carpere viam est ducere vitam? Is enim, dum vivis, et via tua, vita tua. In hac autem via si ducem, et preceptorem habes, qua per eam securitate incedis? Non dicas tibi relaxatum obedientiae frenum pro eo, quod ipsum, cui te reminisceris eam promisisse, vides defunctum; hoc enim dicere, tenet ipsum vulnerare est. Et contra vulnus hoc aptum, et efficax sancti Patres institutum remedium. Et quando, inquis, instituerunt? Quando instituerunt, ut non solum ei, qui modo fortassis mortuus est, vorveres in professione tua obedientiam te exhibitum, sed et successoribus ejus.

V. Quod certe fecisti et tu. Nam haec verba tua super his in eadem professione tua: *Primitto, aisti, obedientiam usque ad mortem in Christo præfata Ecclesie Patri, et successoribus ejus.* Vides, quod sicut ipsi, sic et successoribus ejus teneris obedientiam exhibere? Ad hoc autem pertinet, quod nunquam mensa

321 Domini in tabernaculo sine pane fuit; quia uno forte sublato, alius loco ejus solebat subrogari (*Levit. xxiv, 5-8*). Sic semper sancti in sancta Ecclesia adsunt praceptores, nec unquam desunt auditores; quia deesse non possunt filii, cum non desunt Patres: nec in cenobio, qui ex ejus debito teneantur obediere cenobitæ, etiam mortuo, cui se devoverunt exhibituros obedientiam, Patre, dum ejus non desunt successores. Dixisti ergo: *et successoribus ejus.* Et quare non successori? Nimirum ut scias te debere obediere non mihi, sed et omnibus successoribus ejus; atque tunc solum nulli te debere in loco, in quo promisisti stabilitatem tuam, obediere, cum nullum penitus Patri tuo, cui promisisti obedientiam, in eo contingit succedere. Sed attendendum tibi inter haec, quod illis Patris tui successoribus obedientiam promisisti, qui non violenter intrusi, sed regulariter sunt electi. Nam et hoc immuere videtur, quod in sepe dicta professione tua sequitur. *Quos senior pars congregationis canonicae elegerit.* Necesse igitur, ut ex his verbis datur intelligi, quatenus et congregatio canonica, et ejusdem congregacionis canonicae senior pars sit, quibus successorum Patris tui committi electio possit. Si autem ipsa congregatio canonica non est, quomodo aliqua pars ejus sana esse potest? Congregationi vero, quæ talis est, nullo modo committi electio debet; quia, nisi irregularem congregatio non eligit, quæ irregularis est. Unde et S. Pater Benedictus omnium justorum spiritu plenus a tali congregacione electionis in monachorum Regula (308) auctoritatem (308) B. Benedicti placitum super hoc, cap. 64.

A tollit: camque episcopo mercesano, et abbatibus, atque fideliibus, qui in proximo sunt, committit. Sribit enim de hoc in hunc modum. *Si etiam omnis congregatio vitiis suis, quod absit, consentientem personam elegit pari consilio, et vitiis ipsa aliquatenus in notitiam episcopi pervenerint, ad eujus diuinum pertinet locus ipse vel abbatibus, aut Christianis viciniis clarerint: prohibeant pravorum prevalere consilium, et domini Dei dignum constituant dispensatorem;* scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei faciant; *sicut e diverso peccatum, si negligant.* Canonica igitur congregatio sit, ut et canonica electio esse possit. Scindunt quoque, quod sicut in uno corpore membra multa sunt, et cum singula bona sint, non eamdem tamen singula habent in dignitate prerogativam (*I Cor. xi, 12*): ita, in una congregatione canonica partes sunt plures; et, cum forte singula sancti, alii altis sanctiores sunt. Ego autem non de corporali, sed de sanitate hic loquor spirituali. Si cut enim prelati electio magnum quoddam et supereminens negotium est, ita et illi parti, quae in tali congregatione canonica senior est, ipsa nimis committenda est.

VI. Et quenam, inquis, illa senior pars esse credenda est? Quaecunque vero illa sit, indubitanter dicere et incunctanter asserere audeo quod canonica multum solent violentia, et astutia electionem impedit. Et violentia quidem in aperto premit; astutia autem occultis seducere machinationibus intendit. Hujus, de quo modo tetigimus, astutia fraudulentiam, et ut sit, informant, et ut perseveret, confirmant, livor et spes, timor et mollities. Quatuor haec in causa ista sunt, quod prava in angulis conventicula celebrantur; susurratur in auribus; concordie malitiosæ componuntur, seruntur sermones, junguntur manus, tanguntur sacra, epistolæ diriguntur, mittuntur litteræ, arident promissa, mina tonant: datum sententia: quod penitus contra Deum est, irrevocabiliter definitur. Et ecce dant vocem suam in clamoso silentio, in corde occulti versipellis singula haec. Nam livor invidiae dicit: absit ut mihi præponatur ille; nam erit mihi dedecus grande. Quem hucusque habui parem, et multoties inferiorem, non decet me esse superiorem. Minor est ætate, non erit in dignitate major. Scientia imperitus, sermone et impeditus, acute sentientibus, et nitide proferentibus indignus plane ut præsit. Non in eo sanguinis generositas nitet: non habitudinis corporalis aptitudo. Quidni cathedra turpabit decorem? Inglorium admodum in sublimi sedere tam vilem. Spei quoque haec vox est: Ecce de prelati tractatur electione. Puto, quod cadet sors super me. Mirum, si etiam mecum, vel mentio de alio sit. Quem enim mihi dabunt in ea accdere, ne dicam præcedere? Primum quippe alimodo superfluum; secundum autem omnino injustum. Quis enim mihi par, quisve similis? Nam

majorem ab aliquo quereri, quid nisi stulto est ipsum A in *judicio* (*Psal.* iii, 5) : Misericors et suavis e labore consumi? (*Exod.* xviii, 18) Et o quis dabit mibi in manu mea omnem populum istum, ut veniant ad me omnes, qui habent judicium, et justus judicem? (*II Reg.* xv, 4, 5.) Et quis est, qui me assumendum non censeat, nisi qui me ignorat? Et o quam felices, qui me 322 præpositum sibi habebunt? O quanta, et qualia factorus sum ego, tam nova, quam magna; quam multa, tam insolita? Quis ea faciet, si ille ego non sum? Indignum profecto et me non assumi, et haec non fieri.

VII. Sed cadit quam sepe a spe sua, qui hujusmodi est, et alius fungitur officio suo, ut vigilando somnum se vidiisse vel sero deprehendat. Cupit sibi, et datur alteri; quod sibi sperat, alius accipit, et fortassis de quo minus sperabat, quemque minus amabat, juxta illud, quod dudum Aman in libro Esther legimus contigisse. Aestimabat siquidem, quod neminem nisi ipsum honorare vellet rex; dedit pro se, sciscitante rege, sententiam, quam ingemuit datum, quam contra spem in se mox vidit esse completam. Et quantum putas additum dolori, cum quod sibi sperando desideravit, desiderando speravit, illi vidit conferri quem super homines omnes odio habuit? Illum denique ipsem honorare compulsus est, quem morti ignominiosæ tradere super vitam quodam modo gloriosam dilexit. Sic utique multoties dignitatis sublimitas sui solet appetitores contemnere, appetere contemptores; a voluntibus elongare se, nolentibus sese ingerere. Et timor quid dieit? Sentiens quoque, qui disciplinae abhorret rigorem, de ipso, qui diligit eum, fieri mentionem, timore inertis prostermitur; quem concussum atque contractum idem inicit timor, ad resistendum magnis apud eum et intra eum vocibus clamans in hunc modum: Absit omnino, ut fiat hoc: Vir quippe sanguinum est, et vir Belial (*II Reg.* xvi, 7). Sine affectione est, absque fodere, sine misericordia, turbans pacem, deturbans quietem. Animus ejus semper in lite est, et uterus ejus preparat contentiones. Dentes ejus, arma, et sagittæ, et lingua ejus, gladius acutus (*Psal.* lvi, 5). Evertet cunctos domesticos suos superatus ab ira, ut opprimat eos. Formidini sibi vult esse universos, neminem amori. Excoriare sibi commissos, melle dulcius habet; nec aliquem sinet esse quietum. Unum est, quod locutus sum; quia subjectus istum praeficere, oves lupo pascendas committere est: nolite hunc constituere ducem populi, ne carnes comedat humilium, et animarum sanguinem bibat. Disperget, non congregabit: numerum in subjectis modicum faciens, et fructum in eis nullum requiriens.

VIII. Sed quænam est vox, quam mollities profert? Sane tria haec precedentia mala resistere solent, ne dignus admittatur; instare vero quartum istud solet et insistere, ut assumatur indignus. Instat autem et resistit hoc modo: Ecce homo sine querela, homo pacis et quietis, jucundus homo plane, qui miseretur et commodat, disponit sermones suos

A in *judicio* (*Psal.* iii, 5): Misericors et suavis e benignus et dulcis, nesciens irasci. Accipiam eum, sovebit nos et favebit nobis. Loquetur nol placentia (*Isa.* xxx, 10); nec resistenter invenimus eum illicitis desideriis nostris. Non discordal nobis, quidquid illud fuerit, quod nos voluerimus. Nobis præcerit ipse, sed velut umbra; nam re n ejus erimus prælati. Præcipiemus pro libito, et ip obediet etiam sine mora; non enim aliter audet facere. Titum se nobis exhibebit, non Timotheum lenem, non asperum; tranquillum, non turbatur Non corripiet, nec redarguet nos; placebit eni ei, quidquid fecerimus. Et ut finem loquendi omn pariter audiamus (*Eccles.* xi, 13): aptiorem eo nob non inveniemus prælatum, nec etiam inter milia unum. Hic itaque, inter quos haec quatuor mala sunt non mihi videntur ad saniores congregationis canonicae partem pertinere. Sed vos, fratres, nescie-

B IX. Obsecramus vos in Domino Iesu, ut, cum faciendam electionem convenitis, eam secundum Deum faciatis electionem, in quantum vobis scientia nosse, et facultas ministraverit posse. I primis vos obnixae hortamur, et per tremendum nomen Domini obsecramus, ut quidquam, quod continent Deum sit, nullus penitus vestrum in ea requiratur nec privatum aliquem, si forte, quod absit, habuerit, vel amorem, vel odium attendat. Non, inquit, amorem, ut admittatur qui indignus esse non dubatur: non odium, ut excludatur qui dignus agnoscatur. Si enim, quod longe absit a vobis, eligeretur volueritis aliquem ob ullam, verbi gratia, consanguinitatem, vel amicitiam carnalem, vel propter aliquam aliam, quæ contra Deum sit, causam, ut vobis su eo remissius agere licitum sit: et culpam nimis gravissimam incurretis, et quod cum spe desideratis, et desiderio speratis, nequaquam postmodum acquiretis. Nam ille vobis postea longe austerior erit, quem sub spe tali admittitis, quam aliquis alius foret, quem timendo excluditis, ipso suaviter 323 disponente, qui comprehendit sapientes i astutia sua [corum], et consilia pravorum dissipata (*Jeb.* v, 15); ut quod non recta intentione vestrqueritis, recta ejus dispositione agente, non inventatis; et quod contra ejus beneplacitum fugitis per ejus judicium incurris. Hac enim omnia quan sepe hoc modo videmus accidisse. Et ideo ablat de medio omni et violentia cogente et astutia surripiente, illum admittite, quem vel commune omnium consilium et assensus decreverit admittendum; vel, si forte ob devitandum contentionem omnes simul interesse consilio non expedit, ille incunctanter eligatur, quem sanior pars congregationis canonicae secundum Deum, et Regulam vestram atque juxta ordinem vestrum judicaverit eligendum.

X. Quod si queritis, quænam sit æstimanda sanior pars esse congregationis, ego quidem non potio partem semper numerosiorem esse saniores, sed illam potius, quam etsi paucitas reddit modicam

cognitio tamen veritatis, amor virtutis, et rectitudo intentionis exhibet sanam. Ille namque spiritualis, et vera cordis sanitas est, quod verum est, cognoscere; quod bonum est, diligere; et in utroque illi soli, qui summa Veritas et Bonitas est velle placere. Talibus itaque electio committenda est, talium etiam electio approbanda, confirmanda et rata habenda; qui, quantum ad humandum dumtaxat pertinet examen, qui secundum Deum eligendus est, sciunt, et eundem incunctanter eligunt: et solius Dei causa id agunt. Hi autem, quibus in electione et cæcitas cognitionem tollit veritatis, et cupiditas aufert amorem virtutis, et vanitas rectitudinem admittit intentionis, licet eis multitudo conserat numerositatem, tamen veram mihi non videntur habere sanitatem. Unde monachorum quoque Pater et dux scilicet Benedictus de abbatis electione ita scribit. *In abbatis, inquit, ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituantur, quem sibi concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars, quamvis parva congregationis, sanior consilio elegerit.* Præmissa oratione levata studiose, et diligenter decernite inter vos de persona, quam quidem eo sollicitius discutere vos oportet adhuc eligandam, quo minus reprehendere vobis licet jam electam. Stultum namque, et gravius, quam aliquid bellum intestinum semper reprehendere, quem te oportet jugiter talem habere; quia incassum super deformitate viri sui mulier conqueritur, cui lego nuptiarum indesinenter adhaerere compellitur. Ante igitur vobis deliberandum est, et post perseverandum; eoque ad sustinendum perseverantia subsequens facilior et fortior erit, quo major et perspicacior in praecedenti deliberatione circumspectio fuerit. Ilabetis itaque, quæ sit estimanda sanior pars congregationis canoniceæ, et qualiter Patris vestri successores sint eligendi; quibus ut obediatis, professio vestra obnoxios vos constituit, et debitores.

XI. Ecce, fratres, quousque in his duodecim sermonibus perducta est locutio nostra, disponente ipso lingwan nostram, sine quo quidquam boni, ne dicam agere vel loqui, sed nec cogitare valemus. Ostendimus vobis, prout potuimus, quis sit ordo noster, quis habitus, quæcetera vera professio; et cum tripartitum hoc nos insigne venustet; qualiter primum nos sublimet; quid nobis secundum figuret; et quomodo nos tertium liget. Tria quoque bona hæc et alia quedam in nobis decorant, sanctificant et roborant, lectio, actio, oratio: tria hec. Et lectio quidem illuminat; actio vero impinguat; oratio quoque inflamat. In uno istorum alterna pro loco et tempore successione, tenere se debet exercitium nostrum; quatenus et prius nobis conserat claritatem, ut quod verum est, evidenter agnoscamus; et secundum nostram in nobis operatur utilitatem, ut quod bonum est, viriliter agamus, et tertium internam nostram infundat visceribus puritatem, ut ad id, quod beatum est, ardenter suspi-

A remus. O verum, o bonum, o beatum! Primum a nobis fugat errorem; secundum a nobis eliminat temorem; ad tertium vero condescendimus in nobis per amorem. Nam lectio studium clarificat; actio exercitium secundat; oratio desiderium inflammatur. O studium, o exercitium, o desiderium! Et studiu sapientiae, exercitium justitiae, desiderium glorie. Sapientiae, propter claritatem intra te ipsum; justitiae, ob utilitatem ad proximum; glorie, ob felicitatem apud Deum. Ille dicenti mibi, occurrit memorie, quod tria quedam erant dudum in tabernaculo Moysis extra velum, tam pretiosa, quam sancta; et haec erant: candelabrum, mensa, altare (*Exod. xl, 20, 22, 24*). In candelabro lumen, et erat **324** ad illustrationem; in mensa panis, et fuit ad refactionem; in altari thymiana, et emittere solebat ex se suavitatis odorem. Et quid in homine tenebrosa illuminat, nisi acutum studium sapientiae? Si dubitas, utrum illustret sapientia, interroga sanctum David, et dicet tibi, quod declaratio sermonum Domini illuminat, et intellectum dat, sed parvulus (*Psal. cxviii, 103*). Et quid hominem internam suam procul pellerendo maciem spiritualiter impinguat, nisi necessarium exercitium justitiae? Quod autem strenuitas bonæ actionis quedam sit quodammodo pinguedo internæ refractionis, ipse te Dominus certum reddat, qui de seipso aicit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus* (*Joan. iv, 34*). Bonus sibi cibus, bonum opus. Et quid suave in nostris coram Deo, intimis fragrat, nisi cum pura oratione desiderium aeternæ glorie? Quod vero quedam suavis coram Deo thymiamatis fragrantia pura oratio sit, Psalmista certos nos reddat, qui Dominum alloquens, dirigi petit orationem suam, sicut incensum in conspectu suo (*Psal. cxi, 2*). Et ipsum desiderium quoque oratio est, juxta illud: *Desiderium cordis eorum audiret auris tua* (*Psal. ix, 17*).

XII. In exteriore, fratres, adhuc Moysi tabernaculo sumus. Quis est iste Moyses? Christus. Ipse enim est, qui accepit verba vita dare nobis (*Act. vii, 58*); quod audivit a Patre, loquens nobis. Et sanctum quidem hoc tabernaculum est, tamen extra velum est. Est namque sancta Ecclesia, quæ adhuc peregrinatur in hoc mundo. Est et sanctus ac religiosus hic status vester; quia et exterior tabernaculum dicitur sancta. Itaque quandiu in eo manetis, habete candelabrum, per quod illustrati videatis; habete mensam, in qua refecti pinguecatis; habete denique et altare, in quo cum suavissimo interni desiderii amore vestraru Deo orationum thymiamata offeratis. Ut autem lectio fructuosa sit, necesse ut pura eam meditatio et comitetur et subsequatur. Nam legere, et non intelligere, negligere est. Similiter quod per lectiunem, quæ praecedit, in te illuminatum est, oblivio confessum extinguit, dum illud succedens nulla in sua illustratione recordatio cestodit. Egregiatur proinde apud te, imo in te, ad meditandum in agro sanctus Isaæ (*Gen. xlv, 63*): quatenus sincerum in

conscientia possidens gaudium in Spiritu sancto, sa-
cerdoti lectioni, indefatigata meditatione, insistas.
Nonne ager iste una modo varietate, et varia
sententiarum innumerabilium unitate ornata quasi
diversorum florum suave olentium et ineffabili de-
cora fulgentium reducita est ornata sacra Scri-
ptura? Inter numda nihilominus animalia juxta le-
gem non mereberis computari, si jam deglutitum
ad ruminatum non revocas cibum (*Levit.* vi). Cum ad
lectionem in claustrō sedemus, singuli in singulis
jubemur, ex ordinis institutione, libris legere; nec
nobis licet in questionibus faciendis nos inquietare;
quia nimis ut totum se sibi vindicare possit
lectionis studium, necesse, ut sibi et quies secreta,
et secretum non desit quietum. Locus quippe le-
ctionis et meditationis, et plenaria orationis,
claustrum est. Unde generaliter apud nos institu-
tum est, ut continuum in claustrō silentium tenea-
tur; ne sit impedimento tantis et talibus bonis,
strepitus tumultuoso locutionis. Ita et boni operis
exercitium quies debet silentii comitari: ut dum
in bono opere manus occupatur, ab officio suo ipse
quoque animus non relaxetur. Puritati quoque me-
ditationis insistere officium ejus est, ut omnino a
suo corpore vacet, licet suo corpus [officio dēsse
ridetur] insista.

XIII. Quamplures novimus viros religiosos in
labore exteriori interne instituisse meditationi, et
quod hora lectionis in claustrō de vitalibus sacrae
Scripturæ alumentis quasi considerant, hora quo-
que laboris volvendo et revolvendo quibusdam no-
dis continue ruminationis arctius in memoria li-
gasse. Non sela utilitas corporalis in causa nobis
esse debet, ut ad exteriorem laborem quantum
examens; debet quoque una cum ipsa esse et spiri-
tualis. Et ipsa que est? Utique ut vacemus psalmis,
ut meditationibus intendamus. Sed his duobus exer-
citis insistere, disciplina nobis silentii dabit occa-
sionem. Hinc nobis jubetur, ut pervenientes ad la-
borem, non multiplicemus inter nos signa; nec
præsumamus loqui, nisi forte de ipso labore brevi-
ter, et necessario, et silenter cum priore seorsum a
fratribus. Ecce quod nobis in labore loqui conces-
ditur; sed diligenter oportet, ut intrameamur, unde
loquamur, quando, quantum, qualiter, cum quo,
et ubi. Si querit aliquis unde, utique de ipso labore.
Si quantum, certe breviter. Si quando, profecto non
nisi cum necesariorum fuerit. Si qualiter, silenter qui-
dem. **325** Si cum quo, cum eo, qui prior est labo-
ris. Si ubi, seorsum utique a fratribus. Utquid,
fratres, haec tam sultiliter notamus? ut recogno-
scat unusquisque vestrum magis, quam agnoscat,
contra ordinis sui statuta se agere, si in labore lo-
qui præsumit, vel aliunde, vel plus, vel alio tem-
pore, vel aliter, vel cum alio, vel alibi, quam hic ex-
pressum est. Signa etiam prohibemus multiplicare
inter nos; ne scilicet cum quiescenti soni verborum,
qua ipsam multoties solent internum cordis emol-
lire rigorem, tumultuant nete digitorum. Et quidem

A ne procedat, nec comitetur multiloquium cordis,
apparere non potest plerunque multiloquium in di-
gitis; quia cum eorum multa locutio strepit, indicio
evidenti est, quod nulla istos disciplina silentii con-
stringit. Certe perfecti, qui in conventu sunt, viri
sic signa debent abhorrire superflua, ut verba, su-
baudi superflua: ne se silere depudent, cum absque
necessitate, et causa rationabilis manum in linguam
mutant. Cum repausamus, aliqua ad invicem facere
signa prohibemur: nimis, ut dum non est in
opere manus, suo liberius, et expeditius operi vacet
animus. Quod profecto facere non valet, cum interna
ejus quietem, signorum exterius se inferens
tumultus devastat. Jubemur quoque et juxta prior-
rem repausare. Quare vos putatis? fortassis ut quod
B eis competit, ad manum habeant: et qui custodire
ordinem solliciti, et qui ad negligendum sunt proni:
isti custodian, testimonium illi. Ecce quod in opere
nostro maturitatem silentii omittere non debemus
quia et Apostoli præceptum est (*H Thess.* iii, 12),
ut cum silentio operemur. Absit semel, et iterum
ab omni religioso conventu, qui opus manum so-
let exercere, ut in labore silentium neglegat. Cum
enim juxta Isaiam cultus justitiae silentium sit (*Isa.*
xxxii, 17), ibi justitiae culturam amittis, ubi silentii
tenere rigorem omittis.

XIV. Oratio vero, quam tertium diximus exercitiū,
eui debent insistere cœnobitæ, eo sollicitius
exerceenda est, quo specialius ipsi omnipotenti Deo
in eo presentiamur. Qualiter vero orare debeamus,
et psallere, suo nos ipse Apostolus docet exemplo:
quod tale est: *Orabo spiritu, orabo et mente; psal-
lam spiritu, psallam et mente* (*I Cor.* xiv, 15). Et
ista super his B. Benedicti verba sunt: *Ubique divi-
nam esse præsentiam credimus, et oculos Domini in
omni loco speculari bonos, et malos* (*Prov.* xv, 3). Ma-
xime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus,
cum ad opus divinum assistimus. *Ideo semper memo-
res simus, quod ait Propheta: Servite Domino in ti-
more* (*Psal.* ii, 11). Et iterum: Psallite sapienter
(*Psal.* xlvii, 8). Et: In conspectu angelorum psal-
lam tibi (*Psal.* cxxxvii, 1). Ergo consideremus, qua-
liter nos oporteat in conspectu divinitatis et ange-
lorum ejus esse, et sic stenus ad psallendum, ut
mens nostra concordet voce nostræ. Et item, si cum
hominibus potentibus volumus aliqua suggerere,
non presuminimus, nisi cum humilitate et reveren-
tia, quanto magis Domino Deo universorum cum
omni humilitate, et puritatis devotione supplicandum
est? Et non in multiloquio, sed in puritate cordis,
et compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus.
Et ideo brevis debet esse et pura oratio; nisi
forte ex affectu inspirationis divinae gratiæ proten-
datur,

XV. Hoc est triplex sanctæ religionis exercitium,
eui jugiter intendere debent cœnobitæ: in primo
sibi ipsis consulentes; in secundo proximis suis as-
sistentes; in tertio Deo semetipsos offerentes. Sic
in primo sobrie; in secundo juste; in tertio pie vi-

vuat in hoc saeculo, cum tamen non sint de hoc saeculo: **secur** preinde expectantes beatam spern, et **adventum** gloriae magni Dei, dummodo existunt et in primo in seipsis clarificati, et in secundo proximis prompti, et in tertio Deo devoti. Ut autem et hoc addam, in quibus tria haec sanctæ religionis exercere solent insignia, oratorium et claustrum, reectorium et dormitorium, auditorium et capitulum officine sunt. In oratorio quoque præceptum habetis Patris vestri ut nihil agatis, nisi ad quod est factum, unde et nomen accepit; in quo nihil sedendo, vel stando, nihil ambulando, vel in aliquo motu vestro apparere debet apud vos, quod vel humanum, vel angelicum, aut etiam divinum offendat aspectum; sed quod vestram deceat sanctitatem. Cum in omni loco vos deceat esse sanctos, sicut locis aliis hic locus est sanctior: sic et vos in eo deceat esse sanctiores. Idcirco, prout vobis pia Dei omnipotentia administraverit posse, nihil coram his, qui vident in facie, ostendatis extrinsecus in gestu, vel aspectu non religiosum: nihil coram eo, qui ipsa cordis intuetur profunda, volvatis intrinsecus in cogitat, vel **326** affectu non purum; sed, etiaco ostio, in cubiculo orantes Patrem vestrum (*Matth. vi, 6*), sic intus, et extra vos habetote, ut quod apud vos sonat, auribus, atque quod apud vos appetet, aspectibus placeat humanis: et neutrum una cum his, quæ intra vos revolvitis in ipsis penetralibus mentis, displiceat divinis.

XVI. In claustro vero, uti superius breviter tetigimus, continuum ex antiqua institutione vester habet usus tenere silentium; ne sit illis impedimento strepitus locutionis, qui prout sua quemque eorum feret devotione, vel lectio, vel meditatione, aut certe dulce habent intendere psalmis.

In refectorio vero in aspectu et gestu honesta diligenter maturitas, et matura nihilominus honestas custodienda est; observanda est et soleritas in gustu: et ita, ut quidquam nec adsit superfluitati, nec desit necessitatib; Cohibendum est namque potissimum oculus ad mensam: restringendum quoque sub rigore discipline, et omnis membrorum singulorum illicitus motus; ut nec quæ apud alios aguntur quisquam vestrum, cui id ex officio non competit, curiose perlustrando aspiciat; nec seipsum inordinate se habendo nimis notabilem praebat.

Dormitorium locus est corporalis quietis: inter vos autem debet esse et spiritualis. In dormitorio quoque secum debent esse fratres; nulli, cui id ex officio non incumbit, quod pertinet ad alterum, eu- riori scrutari licet. Religionis in hoc honestatem non custodit, qui hora aliqua caput in dormitorio, vel vultum discoopertum esse permittit. Nullus ibi tumultus, nullus resonare strepitus debet.

XVII. Auditorium fratribus ingredi licentia concedit: sed cum necessitas exposcit. Lex quidem apud nos auditorii, ut non plures intra se, quam tres adraiat. Unus autem istorum prior erit, vel qui ab eo destinatus fuerit, ut duabus testis adsit;

A nisi ipsum forte Priorem plures convocare evidens necessitatis causa rationabilis moncerit. Et talis super his a Fratribus nostris promulgata institutio est. Auditorium sine licentia nunquam ingrediantur. Ibi non loquenter plures, quam duo simul presente Priore, vel alio, quem ipse miserit: et hoc stando, nisi forte Prior pro aliqua necessitate plures sibi convocandos judicaverit. Completo vero, pro quo ingressi sunt, cito exeat, nisi detineantur. Quare ibi plures loqui prohibentur, quam duo? Ne forte irritare, vel provocare se invicem multorum collatio cogat; vel certe in malitiosam concordiam, seu, si ita congruentius dicitur, in concordiam malitiosam simul conspirent. Et quare coram Priore, vel quem ipse miserit? Nimirum ut presentis sue et mataritate bonam locutionem commendet, et rigore malam compescat; vel certe, quod melius est, ne aliqua ibi mala sit, praecavere contendat. Cur putatis præceptum esse, ut stando loquantur? Ne in nimis longam moram se locutio extendat. Paucis itaque auditorii conceditur ingressus, et tunc soloni, cum fuerit necessarius. Esse quoque et eorum jubar exitus festinus. Sed inter haec jugis nos certos experientia reddit, veram esse sententiam illam Ambrosianam: *Scio loqui plerosque, cum tacere nesciant.* His profecto illi similis sunt, qui nulla experte necessitate, sed sola fabulas contexendi intentione, auditorii nimis importune experti ingressum; et inihi morari, sicut eos non taret, ita nec pudet. Stantes in eo fabulas garruli et verbosi tam dulce habent contexere, ut mora penitus carere, omnem, quam ibi faciunt, moram testament, et omnis moræ nescii, vel oblii exire nesciant; quousque pulsato signo oratorium ingredi debeant. Miror eorum in auditorio tam fortes esse tibias, et sanas, quas in oratorio tam debiles conspicio, et infirmas: ut in fabulatione pene toto die infatigabiler stare prævaleant in auditorio, qui sine magno gravamine vix in oratione usque ad finem unius psalmi stare possunt in choro. Unde ergo eis tam superflua haec, tamque longa locutio, nisi quia silentii ignorantia talis eis locutionis est causa illis proinde plerique jure possunt assimilari, quos B. Ambrosius scit loqui, cum tacere nesciant.

XVIII. Quis est, vel esse potest in conventu tam religiosus, tamque sollicitus, cui aliqua ex his locis aliquando negligentia non subrepat? Idcirco officina sexta capitulum est, in quo iuxta tenorem ordinis, coram aliis districte, sed sive nimio rigore, pie, sed absque immoderata remissione, solet emendari, quod in superioribus quinque locis coram aliis contingit delinquit. In quo loco non **327** plus horror debet, vel mora aliqua admitti litis, quam valet Satanus in beatitudine coelesti perpetuo morari. Capitulum etenim humilitatis locus est, non elationis, accusationis, non excusationis. Pauci in eo, et ipsi rationabiles debent profiri sermones; et sic rationabiles, ut tales debeat locum. Ipsi autem sunt, qui accusent, qui cor-

ripiant, qui absolvant, qui erudiant. Accuset sibi ad optimum. Scis utique, quod tres in die passionis dominicae fuerunt in cruce suspensi: latro videlicet blasphemus, latro confitens, et ipse Agnus innocens. Et quid aliud putamus capitulo rigorem, nisi quidam crucis passionem? Sed in hac passione quidam sunt blasphemantes; quidam confitentes, quidam vero innocentes. Primi sunt rebelles, secundi poenitentes, tertii humiles. Primi merentur poenam; secundi veniam; tertii gloriam. Primos designat latro blasphemus; secundos latro alias et vere alias, quia non blasphemans, sed confitens; tertios innocens, et humilius Jesus. Et cum in una eademque omnino passione sint, primus murmurat et facit quod non debet; secundus orat, et facit quod debet; tertius pro aliis semetipsum immolat et facit plus quam debet. Cumque omnes accusentur, primus accusatur juste, et suam nequitiam per superbiam defendens, ruit in infernum peccati; secundus non injuste, sed culpam per confessionem agnoscens, et in voluntatem necessitatem convertens, per absolutionem praefati reconciliatus, et ex latrone martyr effectus, ingreditur paradisum Ecclesie: tertius vero omnino injuste, et suam non excusans innocentiam, per tacitum bona conscientiae 328 testimonium, per plenum omnis vanæ gloriae contemptum, per invincibilem sui ipsius triumphum, etiam cœlum animo condescendit. Vides ergo, frater mi, quod quantum a passione latronis confitentis passio distat Redemptoris innocentis, tantum ejus causa, qui malitiose, et falso accusatur, ab ejus differt causa, qui charitable et veraciter clamatur; et sicut pares non sunt in merito, sic nec æquales erunt in præmio. Quod si se excusat injuste clamatus, sicut non ruit per peccatum, si tamen excusationem Iesus permittit capitulo rigor: sic nec ascendi per meritum; et dum in capitulo innocenter non punitur, in inferno quidem non damnatur; sed in cœlo tamen sublimiter non coronatur.

XIX. Sed aliquis forte eorum, qui haec mandata litteris lecturus est, sic me alloquens respondebit a hæc: Quæ de excusatione dicis, ipse quidem, qui veraciter et charitable clamatur, bene debet observare; sed si is, qui malitiose et falso, ut nonnquam evenit, accusatur, semetipsum excusat, nunquid in hoc peccat? Cui hoc modo occurret responsio nostra: Et si dicimus non magnum esse peccatum, quod se excusat justus, dicere tamen possumus, non magnum esse meritum, quod se non excusat injustus. Potest namque percipere veniam, et evadere poenam; sed illam, at quam sancte et beate sublimantur, qui se non excusat justi, nec gratiam meretur, nec gloriam. Illud utique bonum; hoc vero melius est. Et ideo melius, quia perducit

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

ad optimum. Scis utique, quod tres in die passionis dominicae fuerunt in cruce suspensi: latro videlicet blasphemus, latro confitens, et ipse Agnus innocens. Et quid aliud putamus capitulo rigorem, nisi quidam crucis passionem? Sed in hac passione quidam sunt blasphemantes; quidam confitentes, quidam vero innocentes. Primi sunt rebelles, secundi poenitentes, tertii humiles. Primi merentur poenam; secundi veniam; tertii gloriam. Primos designat latro blasphemus; secundos latro alias et vere alias, quia non blasphemans, sed confitens; tertios innocens, et humilius Jesus. Et cum in una eademque omnino passione sint, primus murmurat et facit quod non debet; secundus orat, et facit quod debet; tertius pro aliis semetipsum immolat et facit plus quam debet. Cumque omnes accusentur, primus accusatur juste, et suam nequitiam per superbiam defendens, ruit in infernum peccati; secundus non injuste, sed culpam per confessionem agnoscens, et in voluntatem necessitatem convertens, per absolutionem praefati reconciliatus, et ex latrone martyr effectus, ingreditur paradisum Ecclesie: tertius vero omnino injuste, et suam non excusans innocentiam, per tacitum bona conscientiae 328 testimonium, per plenum omnis vanæ gloriae contemptum, per invincibilem sui ipsius triumphum, etiam cœlum animo condescendit. Vides ergo, frater mi, quod quantum a passione latronis confitentis passio distat Redemptoris innocentis, tantum ejus causa, qui malitiose, et falso accusatur, ab ejus differt causa, qui charitable et veraciter clamatur; et sicut pares non sunt in merito, sic nec æquales erunt in præmio. Quod si se excusat injuste clamatus, sicut non ruit per peccatum, si tamen excusationem Iesus permittit capitulo rigor: sic nec ascendi per meritum; et dum in capitulo innocenter non punitur, in inferno quidem non damnatur; sed in cœlo tamen sublimiter non coronatur.

XX. Est officina quædam, quæ in ordine septima est; in qua viri sancti, qui in conventu sunt, venienti domino, et invenienti eos vigilantes, ac pulsanti confessim aperiunt (*Luc. xii, 37*): cum de ea per mortem exirent, pro senario presentis perfectionis, ad septenarium pertingunt futura quietis. Ipsa est infirmitorium, in quo sic se debent econabitæ habere, ut suæ in eo resolutionis horam tremendam secure possint exspectare. Ita singulorum infirmitatibus inclinet se, et condescendat misericordia per compassionem, ut nullam ordo sustineat dissolutionem. Non admittantur in ea fieri, qui cum sani sint, simulatam quamdam solent pretendere infirmitatem, sed et infirmi, cum vires pristinas reparaverint, redeant ad feliciorem consuetudinem suam, quæ famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent. Et quid sequitur? Nec cibi eos tenet voluptas jam vegetos, quos necessitas levarat infirmos. Cogitent, qui sunt in infirmitorio, fratres, quod in loco isto solventur a corporibus animæ rapienda ad tribunal Judicis; et recepturæ iuxta id,

quod in corporibus gesserunt, sive bonum, si malum (II Cor. v, 10). Quidquid alibi deliquerunt, pœnitentia condigna, et confessione pura hic emendare satagant : et, ut jam diximus, ita se habeant, ut terribilis exitus sui horam, et fidenter exspectent jam imminentem, et securi suscipiant præsentem. In his, fratres, meditatio vestra sit. In his continuum sit exercitium vestrum. *Hæc via: ambulate in ea, nec ad dextram, nec ad sinistram declinetis* (Isa. xxx, 21). Hinc est, quod vobis ad memoriam

A in exordio primi sermonis, a quo iste in ordine decimus quartus est, illud Apostoli revocavimus : *Obsecro vos ego vincitus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis* (Ephes. iv, 1). Digne ambulat et vos, prout vos, adjuvante Deo, admonere curavimus; ut sic ambulantes de virtute in virtutem, digni sitis videre Deum deorum in Sion (Psal. LXXXIII, 8.) viventem, et regnante trinum et unum per infinita saecula saeculorum. Amen.

DE TRIPARTITO TABERNACULO.

PROEMIA.

I.

Epistola F. Adæ canonici ad Ecclesiæ Præmonstratensis canonicos, de libro atque pictura tripartiti tabernaculi; et de primatu ac dignitate ejusdem Ecclesiæ, qua cæteris eiusdem ordinis præcellit Ecclesiis.

Reverendissimis dominis suis, et amicis præcipuis, in Christi visceribus dilectissimis fratribus, Deo in Ecclesia Præmonstratensi servientibus, frater ADAM, vester in Domino et servus humilis, et amicus sincerus : in Bethania, accepta libra nardi pistici pretiosi, Dominicos ungere pedes, domumque ex odore implere unguenti.

I. Ut verum non disfiteamur, o vitæ venerabilis viri, obstupescentes admodum exultamus, et exultantes nihilominus obstupescimus, quoties nostræ occurrit memoriae, qualiter nostram dignata est celsitudo vestra parvitatem, et ad vos veniente scipere, et apud vos commorantem tractare, et dimittere a vobis recentem. Ipsa profecto sibi testis fuit, triplex vestra devotio hæc : quod nonnihil noster vobis placuit accessus, 329 nec minus displicuit accessus. Et ne forte, ut nonnunquam assolet, fastidium satisias pareret, omni apud vos caruisse mora et ipsa nostra vobis visa est mora. Tacemus quam celebre nomen nostrum apud vos, cum constet esse indignum, ut vel nominetur. Non solum autem, sed et dicere supercedemus quoties asseruistis desiderare vos redditum nostrum, et quod vobis suave ut sonet vox nostra in auribus vestris, cum nec vox nostra dulcis, nec facies decora? (Cant. ii, 14.) Dicat quis, æqua in omni homine veneratione honorandum esse verbum Dei, nec posse minorare, quod profertur, quantamlibet parvitatem proferentis. Nos non contradicimus. Scimus tamen meliorem nonnunquam habere saporem, in vase aureo, quam in ligneo, vinum. Ut autem et hoc inferamus, scimus nihilominus sicut liquore bono, sic et pretiosis, e quibus haurire et quidem abundanter potestis, etiam quoties volueritis, vos

B vasis abundare. Quid quanta nobis, in hac recordatione affectus vestri erga nos, et cum admiratione exsultatio, et cum exultatione admiratio! Qui et terimus cum ejusdem recordationis pistillo, in mortariolo pectoris nostri, ac suavitate fragrantæ, quam emitit ex se, resovemus viscera nostra. Admiramur itaque, et lætamur. Lætamur utique pro illis : et admiramur super his : hinc nimirum gaudentes, quia tanta percipere meruiimus; illinc vero stupentes, quod tanti ea tantillo dignati estis conferre.

II. Quid enim nos? Aut qui nos, vel quales nos, sive quanti nos: ut nos perdeceretis hucusque? Nam si de his agitur: in primo sed natura ipsa subjecta est corruptioni culpæ et afflictioni pœnæ, miserabiliter hinc polluta, inde autem punita. In secundo vero persona admodum vilis; nam nullum penitus vel meritum in tertio, vel fastigium in quarto. Primum itaque in infirmitate sordet fragilis conditionis; secundum vile exhibet multimoda paupertas personatus; tertium vero, in nullo prorsus fulgidum redditum venustas sanctitatis: quartum quoque, non sublimat culmen alicujus dignitatis. Et quæ domus Patriis nostri? Nam et super hoc haberit interrogatio posset: si vel hoc aliiquid esset, in eorum maxime oculis, qui sublati et sublimati sunt super altitudinem terræ. Cæterum quia hoc quantum ad nos aliiquid magnon sit, facile erit vel ex hoc perpendere quod genus, et proavos strepentibus inculcare studuit ipse, quo in natu mulierum major non fuit: *Ne cœperitis, inquit, dicere: Patrem habemus Abraham* (Luc. iii, 8). Sed esto quod magna ac multa contulisti indigno, ipsum ponentes in caput, qui vix in cauda est: et in uno quidem, manum vos ostend-

distis habere ad dandum porrectam; in altero quo- A de nomine, et habitu, atque professione Canonicorum ordinis Præmonstratensis, in nostri memoriam habebitis: ut, quia nostram jugiter apud vos præsentiam habere non potestis corporalem: aliquid habeatis ex parte nostra, in quo retineatis spiritualem. Vestris nos precibus intente commendamus; innitimus quoque meritis vestris fiducialiter possidentes in verbis, quod in nobis deesse videmus: certo scientes non posse nos aporiari, quandiu vos divites fueritis. Omnia itaque vos flexis genibus mentis obsercamus, tanquam pedibus vestris prostrati, ut nostri memores sitis in vespertinis sacrificiis vestris, compatientes multimodis fragilitatibus nostris, offrantes nos sanandos piis conspectibus advocati nostri justi, mitis, et mansueti Iesu: qui, quod pro se non debet, solvit pro nobis; et sacerdos pro nobis factus, et hostia, emphor, et pretium, sacrificex, et sacrificium, ac medicus vulnerum nostrorum, et medicina, peperdit in ligno, larga pii crux sui effusione immundos nos abluens, et reconcilians reos, et nunc sedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis. Mementote itaque diligentis vos, peccatoris Adæ, cum de ipsis intimis altaris aurei, emisso odo- riferro Sancta sanctorum impletis aromatis fumo; et ibi quam maxime, ubi Patri Filius immolatur, cuius sa- quis clamat de terra melius quam Abel (*Gen. iv, 10*). Sed et hoc petitionibus nostris superadde- remus, nisi forte temerarie foret presumptioni imputandum: scilicet ut nomen nostrum in albo sanctæ congregationis vestræ, una cum vestrorum, qui jama discessere, nominibus post mortem juberetis adscribi: quia et nos vestri sumus. Verumtamen quod nostra petere verecundia non præsumit, vestra, ut speramus, benignitas dabit; quia, ni fallimur, in ipso profundo fontis divitiarum vestrarum, plus ebullit ab ino, quam in superficie nos haurire audeamus. Et de his usque huc.

IV. Qualiter vero et per librum picturam, et per picturam librum intelligere possitis: vel qualiter, et quod in libro legetis, et in pictura videbitis, ad unam concordiam redigere debeatis, in epistola, quam prædicto abbatи transmisimus, ejus et ad ista ro- gatu manum apposnimus, videbitis: **330** quam et in capite libri scriptam invenietis. Cum autem et illum legeritis, et istam videritis, sic vestra quæsumus, maturitas in ista curiosi culpet superstitionem, ut et benignitas quoque vestra in illo studiosi accep- pet intentionem. Et quod universis, quæ a nobis utcunque exarata sunt, solemus intuentibus offerre, et vobis humiliter offerimus: quatenus videlicet, si quid a nobis aliter positum, quam ipsa se veritas habet, reprehenderitis, id absque congrua nullo modo correctione esse permittatis. Nam absit a no- bis semel, et iterum, ac longe semper, et ubique ab- sit a nobis, ut elationis infasti tumore, vel errorem nobis evidenter ostensum excusemus, vel emenda- tionem charitable oblatam recusemus.

V. Hunc autem librum, cujus est titulus: *De tri- plici tabernaculo, una cum pictura*, et librum per quatuordecim sermones distinctum, qui inscribitur

B

in

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

A de nomine, et habitu, atque professione Canonicorum ordinis Præmonstratensis, in nostri memoriam habebitis: ut, quia nostram jugiter apud vos præsentiam habere non potestis corporalem: aliquid habeatis ex parte nostra, in quo retineatis spiritualem. Vestris nos precibus intente commendamus; innitimus quoque meritis vestris fiducialiter possidentes in verbis, quod in nobis deesse videmus: certo scientes non posse nos aporiari, quandiu vos divites fueritis. Omnia itaque vos flexis genibus mentis obsercamus, tanquam pedibus vestris prostrati, ut nostri memores sitis in vespertinis sacrificiis vestris, compatientes multimodis fragilitatibus nostris, offrantes nos sanandos piis conspectibus advocati nostri justi, mitis, et mansueti Iesu: qui, quod pro se non debet, solvit pro nobis; et sacerdos pro nobis factus, et hostia, emphor, et pretium, sacrificex, et sacrificium, ac medicus vulnerum nostrorum, et medicina, peperdit in ligno, larga pii crux sui effusione immundos nos abluens, et reconcilians reos, et nunc sedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis. Mementote itaque diligentis vos, peccatoris Adæ, cum de ipsis intimis altaris aurei, emisso odo- riferro Sancta sanctorum impletis aromatis fumo; et ibi quam maxime, ubi Patri Filius immolatur, cuius sa- quis clamat de terra melius quam Abel (*Gen. iv, 10*). Sed et hoc petitionibus nostris superadde- remus, nisi forte temerarie foret presumptioni imputandum: scilicet ut nomen nostrum in albo sanctæ congregationis vestræ, una cum vestrorum, qui jama discessere, nominibus post mortem juberetis adscribi: quia et nos vestri sumus. Verumtamen quod nostra petere verecundia non præsumit, vestra, ut speramus, benignitas dabit; quia, ni fallimur, in ipso profundo fontis divitiarum vestrarum, plus ebullit ab ino, quam in superficie nos haurire audeamus. Et de his usque huc.

VI. De extero, o vitæ venerabilis viri, *Sustinet me dicum quid insipientiæ meæ; sed et supportate me. Amor enim vos Dei amulatione (II Cor. xi, 1, 2).* Sermone aliquo commonitorio proponeremus altoqui vos, si vel præsumptio non esset, vel necessitas es- set: hoc est, si vel dignum esset, ut nos commone- remus vos; vel nostra vos indigeretis monitione. At- tamen scire debet plane excellentia vestra quod, si quid d' stare inter domos nostri ordinis potest, præ- cipua videtur esse, quæ prima est. Debet etiam illius Dominicæ meminisse sententia, quæ talis est: *Cxi multum datum est, multum exigetur ab eo (Luc. xii, 48)*. Et quorsum ista? Nimurum, ut attendentes quantum accepistis, attendentes etiam quod estis, sciatis et consequenter quid debeatis. Nonne velut quidam fons est Ecclesia Præmonstratensis; cæteræ vero ejusdem ordinis Ecclesiæ, sic ab ea dimanant, ut a fonte rivuli? Caveat itaque sibi a siccitate fons; tunc quam maxime, quando copiose fluant rivuli: ne illo ipse careat liquore, quo isti abundant. Präcedit tempore, præcedere necesse habet et sanctitate: ne forte, quod absit, videntium irratione digna sit, si

tardius pervenerit, que prius currere cœpit. Nec eadem profecto carebit irrisione, si aliis contigerit in perventione etiam coesse: nisi in ea contingat processus, quia constat cursum præripuisse. Nam mater ipsa; cæteræ vero filiae sunt. Idecirco ita acquirendis spiritualibus operibus ejus invigilet, ut ipsam laudantibus dicatur ei: *Multa filia congregare diuinas; tu supergressa es universas* (*Prov. xxxi, 29*). Gaudent filiae, a matre se processisse generosa, ut consequenter generosas habentur esse et scipsas.

VII. Sola nobilitas spiritualis generis, sanctitas est religiosæ conversationis. Recurrere ad ipsam incessanter filiae debent, mutuare ab ipsa, quod sibi deesse vident: ut sanctæ ab ea religionis percipient **331** incrementum, a qua sumpsere principium. Clarissima proinde apud eam ponatur super candelabrum lucerna: ut qui ingrediantur etiam ad istas, lumen videant. Clarissima, inquam, quia longe posita, nullatenus illustrat obscura in scipsa lucerna. Abunde in ea fulgeat lux: ut et filiabus lumen abunde mater communicet, et in nullo illud sibi immunitat. Sit eis exemplar, et forma, speculura quoque, et quasi quidam liber vita; in quo evidenter, quid eligere debeant, quidve respuere, legant. Videant in lectione ejusdem libri, quam prompta esse debeat affabilitas in porta; quam efficax, pro posse et tempore, pro persona, et causa; et hilarietas in hospitio; quantum cum perfecto silentio, et absque semicorrosis verbulis, et digitorum superfluis notis, in lectione, studium in claustro. Quam gravis et affectuosa devotio in choro; quam matura reverentia, et diligens munditia in altari; quam sine omni murmuratione, detractione, conspiratione; quamque brevis, ac silenter, et de solis necessariis, atque inter paucissimos locutio esse debeat in auditorio; quam pauca, quamque rationabilia esse debeant verba in capitulo, quam videlicet pro persona, et causa, et misericordia saeviens, et sævitia misericors in præsidentibus; quam humilis et confessio vera, et firma patientia in confidentibus. Quam discretus in proclamantibus zelus, et nulla penitus excusatio, nec murmuratio in proclamatis. Quam agilis alacritas, quamque alaebris agilitas cum silentio, et absque superfluitate signorum in communi opere manuum; quam sobria honestas, et sobrietas honesta, in refectorio; quam matura quies, et quieta maturitas in dormitorio; quam compatiens, et officiosi; quam impigri, et gratiosi in infirmitorio esse debeant infirmarii: quam longanimes in tolerantia, in gratiarum actione devoti, in queritando superflua non importuni, sed his, quæ eis conferuntur, cum hilaritate contenti, et solliciti modis omnibus, in præparando se contra horam sue resolutionis infirmi; quam debeat esse circumspecti, et honeste se habere fratres in itinere; quam denique toto sit eis insistendum conatu, ut intus et foris irreprehensibiles appareant, in omni tempore, et loco; in omni causa, et negotio; in verbo, et silentio; in opere et otio: in gestu et in-

A cessu; in habitu, et victu erga omnem personam, et in omni corporis motu.

VIII. Fidelis sermo. *Perfectus erit omnis, si sit sicut magister ejus* (*Luc. vi, 40*). Et, sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus (*Math. x, 25*). Magister noster, conventus Ecclesie Præmonstratensis; nam singuli aliarum Ecclesiarum conventus, hujus magistri discipuli. Patet autem ex his talem debere esse illum, ut ad omnem nobis sanctitatem sufficere arbitremur, si ei assimilemur. Nam, si transcedimus eum, jam noster Magister, non est. Ecce accurritur a finibus terra Præmonstratum, ut aliquid apud matrem audiatur boni et novi, quod filiabus annuntiatur. Tenetur ex præceptis etiam Romanorum Pontificum, singulis annis abbates filii visitare matrem, ut perlatur ea ad filias, audiant apud eam instituta salutis, præcepta, ac legem vitae et discipline (*Ecli. xlv, 6*). Absit in aeternum, et ultra, ut apud eam prima eorum appareat transgressio, apud quam prima est eorum celebrata institutio. Non longitudines viarum, non marina pericula, non exinanitiones marsupiorum, non metus corporeæ, interdum non solum ægritudinis, sed etiam mortis, gressus valet retardare filiorum, quin his omnibus, et aliis fortassis, si quæ sint in hunc modum, maternam præponentes reverentiam, et dilectionem, eamdem matrem alacriter audeant; promulgatis apud eam salubribus institutis, humiliiter se subjiciant, et tenenda firmiter ac inviolabiliter observanda, filiabus ea perferant, nec tenentur ille ex debito universaliter observare, quod apud eam constat non fuisse statutum. En quis, qualis, ac quantus matri a filiis honor deferatur; sed tunc eam audacter ab eis, et libera fronte exigat, cum, quæ apud eam promulgantur statuta, sollicita, ac firma perseverantia custodit.

C IX. Et vide ne forte ad istud, quod modo habemus in manibus, et illud possit non inconvenienter juxta aliquem sensum referri, quod in libro Geneseos legitur. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradisum* (*Gen. ii, 10*). Præmisserat Scriptura: *Plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis, a principio: in quo posuit hominem, quem formaverat* (*ibid., 8*). Quid hic dicemus? Poteritne hoc esse, Deum hominem formasse, quem ad sui cognitioñem, et dilectionem vocare dignatur, ipsum intellectu rationabili illustrasse? Nam quid aliud postulasse dicendum est ille, qui ait: *Cor mundum crea in me, Deus?* (*Psal. l, 12*). Hunc quoque apud se non fuisse hominem, et ille conquestus est, cui de numero quadragenario deerant duo: hoc est, de perfectione legis, et Evangelii; dilectio Dei et proximi. Unde et gemebunda conquerentis haec vox est: *Hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam* (*Joan. v, 7*). Sensum sibi innuncus defuisse rationabilem, qui per memoriam et imitationem passionis Dominicæ, a lecto ægritudinis, qui est mollities iniquitatis, erigeret illum. Hic homo a Deo formatus est, et quidem in justitia, et

sancutate veritatis (*Ephes.* iv, 24). Anderausne dicere, quod tunc paradisum plantavit, quando ut erdo iste Canonicus institueretur, ipsi primo Patri nostro inspiravit? Si autem haec duo conceduntur, cur et istud tertium non admittatur, hoc esse hominem hunc ipsum in paradiſo ponere, illi, quem iradiante gratia sue jubare notitia sui illuminat, ut huic se ordini humiliiter subjiciat, inspirare? Ipsum si placet, verborum ordinem considerate, plantavit, formavit, posuit. Dedit per servum suum precepta, ac legem vite, et disciplinae, illum quem ad vitam præordinavit aeternam, intellectu spirituali et rationabili venustando illustravit luce gratiae sue; postea inspiravit ei, ut Canonicæ se subjugaret institutioni. Et quæ utilitas huic homini in isto poni paradiſo? Multa per omnem modum. Nam premissa virtute humilitatis, quæ aliarum et causa est virtutem, et custodia, bonis eum ille bonorum omnium Lægitor et Remunerator operibus exornat, quæ sic intentibus clara sunt ad scientiam; ut imitantibus suavia sint ad experientiam; producens hoc modo, de humo, omne lignum pulchrum visu, et ad resendum suave (*Gen.* ii, 9). Decor itaque ligni operum bonorum, quantum ad aspectum cognitionis; suavitatis vero, quantum ad gustum affectionis. Itaque pulchrum visu, propter cognitionem veritatis; ad vescendum suave propter affectum charitatis.

X. Ecce dico vobis: levate oculos vestros, et videte viros in ordine nostro religiosos, sanctæ conversationis exercitiis, ex virtute humilitatis prodentibus insistentes; quæ est videntibus fulgescent, et experientibus dulcescent; ipsumque in his omnibus collaudate, qui dat virtutem, et fortitudinem plenib[us] sue (*Psal.* lxvii, 56). Operatur in sanctis suis, et velle, et perficere pro bona voluntate (*Phil.* ii, 13): producens de humo omne lignum, pulchrum visu, et ad vescendum suave. Sed viget tunc quam maxime exercitia sanctæ conversationis, cum admittendum jubar opus charitatis, et omittendum indicitur contagium cupiditatis. Illud precipitur; hoc autem prohibetur. Et ad præceptionem illam referet aliquis fortassis lignum vitae; ad probationem vero isam, lignum scientiae boni, et mali; illud quidem vitae; hoc autem est scientia boni, et mali; quia in exercitio charitatis consistit vita spiritus nostri; et qui admittit in facto quod prohibetur malum, in culpa simul est, et in pena. Malum etiam per experientiam agnoscit, quod per solam scientiam, ei prius innovit. Lignum vitae, ait Scriptura, in medio paradiſi (*Gen.* ii, 9): quia ad hoc ordo noster totam intentionem suam dirigit, ut charitati militare possit. Seu igitur parcat, seu feriat, seu constringat, seu relaxet; seu dispensatore aliiquid, interveniente causa aliqua rationabili, agat, aut certe aliiquid in aliud mutet: totum ad charitatis integritatem transferat, ejusque in nullo modum transeat, ut habere se, in medio sui, lignum vitae demonstret. Sed irrigetur paradiſus, ne areſcat. Quomodo dicitis? Quomodo legitis? Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad

A irrigandum paradiſum (*Gen.* ii, 10). Quid hoc est? Irrigetur paradiſus, ne areſcat. Renovetur ordo, ne inveterescat. Visitantibus siquidem matrem filiis, ordo reparatur; quæ salubria sunt, instituuntur, egrediente fluvio de loco voluptatis, ad irrigandum paradiſum. Et quis hic locus voluptatis. Dicamus interim, si tamen ita dicendum est, quod locus voluptatis Ecclesia est Præmonstratensis. Non voluptatis carnalis, non voluptatis mundialis; sed voluptatis Dei, cuius torrente potat eos, qui in tegmine alarum suarum sperant (*Psal.* xxxv, 9). De hoc voluptatis loco fluvius egreditur, quo Paradiſus irrigatur, cum in Ecclesia Præmonstratensi, quæ mater est nostra, salubria instituuntur, ut ipse ordo reparetur.

B XI. Cuius institutions cum plures sint, hos quoque patissimum informat penitentes, gubernantes, operantes, et contemplantes, et si qui alii sint; hi sunt novitiæ, obedientiarii, prelati, et clauſtrales. Egreditur, ait Scriptura, fluvius, de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita (*Gen.* ii, 10). Ut quadripartitum nobis ex eo sciamus huiusmodi liquorem. Et quæ sortiuntur nomina capita 333 ista? Nomen unius, Phison: nomen secundi, Geshon: nomen vero tertii fluvii, Tigris, Nevius autem quartus, ipse est Euphrates. Dicat, qui sic dicere audet, ad eos pertinere Phison, qui noviter veniunt: quibus toto insistendum et conatu, ut imprimis seipso plene videant: et quales sint intrinsecus, considerant, tales et exterius pure se aperiant, quia os pupillæ sonare Phison asseverant. In ore autem confessio; in pupilla visio. Intueantur novitiæ, et confiteantur. Intueantur diligenter, et confiteantur humiliiter. Dico autem, vetustatem suam. Nunquam enim arcem perfecte, ad quam scandere intentur, novitiatis apprehendere poterunt, nisi eam in qua eatenus fuerunt, vetustatem agnoscant; quia ad illam nullo modo pervenitur, nisi ista penitus deseratur. Et quomodo deseretur, si ignoratur? Quid si quidem agnoscitur, sed occultatur? Certe non sufficit ad salutem cognitio, nisi adsit et confessio, sicut nec vulnus curatur, licet a vulnerato sentiatur, nisi medico detegatur. Sicut itaque pupillam discooperiunt, ut per cognitionem videant: sic et os aperiant, ut se per confessionem revelent; C D quia non pupillam tantummodo, sed et os, Phison sonat. Semper enim vetustas inest, quandiu confessio deest: etiam cum cognitio adest. Nonne et hoc expertus est in se, qui dicebat: Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea (*Psal.* xxxi, 3). Sed sic videntium, et aperientium seipso, quæ decet esse intentio, studium, et cura? Utique, ut reicta penitus, quæ agnita, et ostensa est, vetustate, acquirendæ, exercendæ, retinendæ novitat[i], sollicitudinem per vigilem impendant. Sed est acerbus dolor, et gravis labor. Acerbum siquidem admodum, et non mediocriter laboriosum est, ex toto dulcedini te, et suavitati renuntiare inolite et amaritudini et asperitati subjici insolite. Sic est, ac si ipsam mutare cogatis naturam.

XII. Ad hoc dicunt pertinere, quod de Phison di-

citur. *Ipsa est, qui circuit omnem terram Hevilath* (Gen. ii. 11). Nam Hevilath, secundum ipsos, dolens dicitur. Quæ dulcedo, ubi dolor? quæ suavitas, ubi parturitio est? O quantum laborat Phison, circuens omnem terram Hevilath, dum turbantur et tristantur in parturitione novæ vitæ novitii secundum illud: *Conturbati sunt, commoti sunt, timor apprehendit eos, ibi dolores ut parturientis* (Psal. xlvi, 6, 7, 8). Verumtamen ex jugi hujus gravis luctaminis experientia; ex magna, quam anxietatis internæ sollicitudo pariter, et tristitia confert animæ: ut claritas in mente effalgeat sapientię, quia de Hevilath dicitur, quod ibi nascitur aurum. Nam fulgor sapientię, aurum est in mente dolentium, et parturientium. Nam ipsa ex Hevilath nascitur aurum: *quia valles abundabunt frumento* (Psal. xiv, 16). Et concupiscenti sapientiam, dicitur: *Concupisti sapientiam? Serna mandata, et Deus præbebit illam tibi* (Eccli. i, 53). Et quis eo sapientior, qui dolet pro eo quod presens patitur exsilium, et aeternum totis visceribus suspirat ad regnum? Hoc idcirco dixerit quis, quia subiungitur. *Et aurum terræ illius optimum est* (Gen. ii, 11). Cujus terræ? Utique Hevilath. Nunquid terre illorum aurum optimum fuit, de quibus dicitur: *Sapientes sunt, ut faciant mala; bene auiem facere nescierunt* (Jerem. iv, 22). Sed terræ, quam circuit Phison, aurum optimum est; quia novitii nostri, et propter dolorem dolentes de præterito, orant, aut debitum dimittatur; et propter parturitionem carentes de futuro, orant nihilominus, ut in temptationem non inducantur (Matth. vi, 12). Sed fulgor sapientię decet inesse spirituali conversationi, quam virtus commendet humilitatis, et robur stabilis perseverantiae exornet atque confirmet. Hinc fortassis aliquis dixerit, quod non solum ibi nascitur aurum, quod optimum est; verum etiam, quod *ibi inventur bdellium, et lapis onychinus* (Gen. ii, 12). Arborem aromaticam nigram, dicunt bdellium esse; et si ita sit, bona nimis conversatio, et propter orationis odorem aromatica est, et propter astimationis propriae vilitatem nigra est. Sed haec duo bona constantia roboret; quia in hac terra, quam circuit Phison, cum bdellio lapis onychinus invenitur, qui, ut dicunt, unguis similis est. Unguis carnem operit, ut ejus tectum duritia, quod molle est, in carne maniat, et mellia nostra fortitudo constante manit, ne in propria teneritudine inanescant. Ecce quæ, qualia et quanta et quot sunt bona, quæ status in se continet novitiorum: claritas propriæ cognitionis, puritas humilis confessionis, cruciatus doloris, anxietas sollicitudinis, fulgor sapientię, vilitas de propria astimatione, devoutio in oratione, atque ut apud eos et talari Joseph tunica induatur (Gen. xxxvii, 23), et cauda hostiæ in sacrificio ponatur (Levit. ix, 19, 20), robur perseverantiae desideratur. Haec de illis.

XIII. Dicendum post hæc, ut quidquid 334 arridet prosperum, abrumperet studeant officiales; quia hoc sonare asserunt nomen fluvij secundi, quod est

A Gehon; per quem et eorum expressus est status, de quo dicitur: *Ipsa est, qui circuit omnem terram Æthiopie* (Gen. ii, 13). Aperte quidem; quia quadam videntur nigredine cooperante multimodæ occupationes eorum. Nonne quasi quodam laborioso circuitu terram eos ipse etiam in Evangelio Dominus perambulare asserit, qui Martham in ipsorum persona alloquens: *Martha, Martha, inquit, sollicita es, et turbaris erga plurima* (Luc. x, 4). Nigredo quedam sollicitudo est; est et turbatio, quia a mente tam illa, quam ista serenitatem tollit, et quandam ei offuscationem inducit.

XIV. Ipsos rectores nostros fluvius tertius notat, qui ab Isaia audiunt: *Ite, angeli veloci, ad populum divulsum et dilaceratum* (Isa. xviii, 2). Veloci B itaque, ut sagittam innunt sonare nomen istud, quod est Tigris. Et ipse, ait Scriptura, vadit contra Assyrios (Gen. ii, 14); ut velocis ad instar sagittæ, vadant angeli ad populum divulsum et dilaceratum. Quia prælati in hoc maxime ordinati sunt, ut perver sis per auctoritatem sui primatus resistant, et ascendentex ex adverso, murum pro domo Israel se ponant (Ezech. xiii, 5). Per hanc quidem sagittam vulnus infligitur; sed tamen vulnerato ægris:undo non infectur; imo salus confertur et collata magis ac magis augetur. De ea namque vox calvi nostri est: *Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam* (IV Reg. xii, 17). Salutis sagitta est ista, quia de loco voluntatis Tigris est, et salutis contra Syriam, quia ipse vadit contra Assyrios. Syria sublimem sonat: contra hanc Syriam Tigris vadit. Vox ejusdam Tigris est: *Arma militia nostræ non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum: destruentes consilia, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* (II Cor. x, 4). Dicit itaque, in armis suis spiritualibus, destructionem consistere omnis altitudinis et extollentiae: ostendens proinde sagittam se esse salutis Domini et sagittam salutis contra Syriam. Et quare omnia hæc? Quia nomen fluvij tertii, Tigris; et ipse vadit contra Assyrios. Non autem dicitur de eo, quod terram circuit Assyriorum, sicut de Phison, qui circuit omnem terram Æthiopie; sed quod vadit contra D Assyrios. Quia congregatiōnū sanctorum rectori bus specialiter incumbit, non superbiorum pravitatis muliebriter acquiescere et consentire; sed si sum veraciter officium exercenti, studebunt virili ter contraire et resistere. Cum tamen necessario quodam laborantes circuitu, et noviti parturitioni novæ vitæ gemebunde insistere, et officiales pro paterna jussione adimplenda, et fraterna necessitate relevanda, super impositam sibi debeant dispensationem æquanimiter tolerare.

XV. Nec terram aliquam circuit, nec contra aliquos quartus fluvius vadit; quia nimis claustra les, nec eodem modo, quo novitii in gemitu suo laborant; nec sicut obediētiarios, occupationes eos externæ offuscent; nec ut prelati ad bestias

pugnando, resistentes pravitatis rebellium, sub A (*Gen. xxvi, 19*); deambulans per viam, quæ dicit ad puteum, cuius est nomen Viventis, et Videntis; et egrediens ad meditandum in agro, inclinata jam die (*Gen. xxiv, 62, 63*). Apud ipsos vir simplex domum mentis inhabitans Jacob, natale solum deserit; unoque de jacentibus lapidibus capiti supposito, in Bethel, post solis occasum, in idipsum dormit in pace, et requiescit (*Gen. xxviii, 11*): ubi angelorum per charitatis scalam, usque ad cœlos pertingentem, ascensum pariter et descensum, Dominumque scalæ contemplatur innixum (*ibid., 12, 13*). Idem etiam apud ipsos, jam potitus exoptatis nuptiis, amorem sequentis priori præfert; incede tamen conductus pro mandragoris filii sui, ejusdem prioris repetit cubile (*Gen. xxx, 14, 17*); et multiplicita tandem utrinque prole secundus, domum festinat adire paternam; et ne terram duabus viis ingrediatur, ab angelo jam ascendentे aurora, tangitur in femore, et uni ex toto pedi innitens, claudus incedit (*Gen. xxxii, 23*). Apud ipsos simul contingit, et ortus Benjamim et occasus Rachelis (*Gen. xxxv, 17, 18*). Apud ipsos mortuus Joseph, conditus aromatibus, ponitur in loculo in Ægypto (*Gen. l, 23*) pro eo quod specialiter apud eos, in tenebroso vitæ praesentis exilio, extinctus mundo huic, et multimodis virtutum odoribus resertus, quasi Rachelis primogenitus, in internæ contemplationis secreto, absconditur fructus; quia et fluvius quartus ipse est Euphrates.

XVI. Nunquid ista tam excellenter, ut illi, vel

novitii possunt habere; vel obedientiarii, vel prælati? Apud ipsos dormit protoplastus in paradiſo, ut in se deprehendat esse, et quod regatur muliebre et quod regat virile (*Gen. ii, 21*). Apud eos septimus **335** in generatione justa ambulat Enoch cum Deo et non apparet; quia tulit cum Deus (*Gen. v, 24*). Apud eos vir justus Noe ad devitandas diluvii inundationes, et ne eum aquæ vel tempestas demergat, vel profundum absorbeat, et arcum ingreditur, et a Domino foris includitur (*Gen. vii, 16*). Apud eos emissa columba non inventit, ubi requiescat pes eius, et olive secum in ore suo deferens ramum, ad arco redit secretum (*Gen. viii, 8, 9*). Apud ipsos quoque apparet Dominus Abrahæ in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso fervore diei (*Gen. xviii, 1 et seqq.*), ut elevanti oculos appareant tres viri stantes, qui et in uno tres, et in tribus alloquitur unum. Apud ipsos vita penitus abjecta mortali, Sara mortua est morte vitali, vitaque habens absconditam cum Christo, in Deo, in spelunca actionis pariter et contemplationis, et ideo duplice, sepelitur (*Gen. xxiii, 19*). Apud ipsos seri patris senen, beatum gaudium, ut nomen portet in re, habens in Spiritu sancto Isaac, qui puteos tam diu fodere non cessat, quoque aquam vivam reperiat

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

XVII., XVIII. Apud ipsos, percuso Ægyptio (*Exod. ii, 12 et seqq.*), Moyses minas Pharaonis per fugam evasit, et puellis a supervenientibus pastoribus defensis, cordis scilicet cogitationibus ab irruentibus phantasias mundatis, bonam istarum favendo et nutriendo secunditatem, ad aquat greges illarum; ac fugatis ad interiora deserti ovibus, id est perductis ad intima secreti meditationibus simplicibus et innocuis, a mortiferis pravorum exemplorum calceamentis, incessu mentis exuens, transit ut in terra sancta magnam intueatur visionem (*Exod. iii, 5*). Qui et omnia facit, quæ ad tabernaculum pertinent, juxta exemplum, quod ei in monte monstratum est (*Exod. xxv, 40*). Apud ipsos a ceteris filiis Israel segregatus est, cum filiis suis, Aaron sacerdos magnus; segregatus, inquam, et lotus; inunctus et vestitus; coronatus et ad ministerium Domini specialiter applicatus (*I Par. 23, 15*). Apud ipsos Josue gentes subjiciens alienas (*Jos. passim*): ut quiescat terra a præliis. Apud ipsos Gedeon ad angeli admonitionem carnes et azyma supra petram ponens, jus desuper infundit; ut omnia haec, virga ab eodem angelo percussa, ignis de petra exiens consummat (*Judic. vi, 20, 21*). Apud ipsos quoque Samuel, qui dormit in tabernaculo, ubi est arca Dei (*I Reg. iii, 3*), Agag in frusta concindens, coram Domino (*I Reg. xv, 33*). Apud ipsos senex David, habens ætatis plurimos dies, qui callesieri non potest, cum operitur vestibus, quoque dormiat cum eo Sunanitis Abisag, et foreat ac

calefaciat eum (*III Reg.* i, 1). Apud ipsos vir Dei Elias maledictam et maleficam Jesabel, mundi hujus scilicet *concupiscentiam*, fugiendo declinans (*III Reg.* x, 3), ad desertum quietis, assumptis pennis columbae, sub omni festinatione volat. Apud ipsos idem Elias, in Bersabee sua num dimittens puerum, dum per confessionis puritatem ei septiformem aspirationem, sensum a se abicit puerilem; et in mentis solitudine commorans, animæ suæ mortem exposcit (*ibid.*), desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo (*Phil.* 1, 23): qui ab internæ inspirationis angelo suscitatibus ab ignavia somno, pane subcinericio resicitur, dum bonæ operationis humilitate pinguescit; ut in bujus cibi fortitudine, per quadragenarium præsentis exsilio tempus, ad stabilem æternitatem, et aeternam superni montis stabiliterem pertingat. Apud ipsos duplicitis spiritus Eliæ possessor Elyzeus (*IV Reg.* ii, 9), qui sic Eliam sequitur, sic ejus se dedit ministratio; ut patrem mundum, et matrem concupiscentiam, **336** per abrenuntiationem mentis, deosculetur: dorsum ex toto eis convertens, et ad eos ulterius reverti non proponens. Apud ipsos, Isaías ad preceptum Domini, carnis nuditatem non erubescens, mundanas funditus exuvias deponit (*Isa.* xx, 2); ut exoneratus terrenis, quasi vacuus viator, incedat coram latrone, cantans; siisque facilius atque securius, ad cœlestia tendat et æterna. Apud ipsos sanctus Ezechiel, qui in aedificio civitatis, in monte positæ, et ad Austrum vergentis, per sublime vitæ meritum stans, oculos habet ad portam (*Ezech.* xl, 2). Ad portam, inquam, quæ ducit ad civitatem, ambulans per fidem, et desiderans per speciem, dans tergum transitorii et faciem æternis, cupiens denique dissolvi et esse cum Christo. Apud ipsos, sanctificatus in utero, virgo, et sacerdos Dei, Jeremias sanctissimus (*Jer.* 1, 5); quem de lacu lutoso panni, et funes veteres levant (*Jer.* xxxviii, 6), habentem in ascensu suo, quo ad cantica graduum venire contendit, tam sagittas acutas, quam carbones vastatores (*Psal.* cxix, 4). Apud ipsos Daniel de mensa regis Babylonici pollui nolens (*Dan.* 1, 8), quem et Gabriel facit intelligere visionem (*Dan.* viii, 16). Apud ipsos pater Tobias, super flumina Babylonis sedens, flet, dum recordatur Sion (*Psal.* cxxxvi, 1), suspirans ad decoram civitatem Jerusaleni: *cujus portæ ex saphyro, et smaragdo adficanur, et ex lapide pretioso* (309); cuius murorum circuitus ex lapide candido; cuius plateæ sternuntur auro mundo; per cuius omnes vicos cantatur canticum letitiae, quod est, Alleluia (*Tob.* xiii, 21). Apud ipsos nobilis rex Ezechias; cuius oculi attenuati sunt, suspicentes in excelsum (*Isa.* xxxviii, 14). Apud ipsos Josias, celeberrimum faciens phase; et prophetissam super invento libro, in domo Domini, humiliiter consulens (*II Paral.* xv). Apud ipsos Jesus sacerdos magnus,

(309) Add. v. : *Omnis circuitus murorum ejus. Et deinceps: Ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus sternentur, et per vicos ejus alleluia cantabitur.* Edit.

A templum reædificans (*I Esd.* iii, 10); Esdras legem renovans (*I Esdr.* vi). Internus consolator. sic enim interpretatur nomen istud, quod est Nehemias, muros Jerusalem construens (*II Esd.* ii, 17). Primusque adest ad sanctificationem; secundus ad eruditionem; tertius ad securitatem. Apud ipsos Mardochæus, adorare contempnens superbissimum Aman (*Esther* iii, 2). Apud ipsos Holofernem perimens Judith (*Judith* xiii, 10). Apud ipsos Esther: cuius concupiscit rex decorem (*Esther* ii, 17).

XIX. Apud ipsos nihilominus, ut ad tempora gratiae veniamus, ingresso Zacharia in templum Domini apparuit Gabriel angelus, stans ad dextram altaris incensi (*Luc.* 1, 11). Apud ipsos crescit puer Joannes, et confortatur, et est in desertis usque ad ostensionis suæ diem ad Israel (*Luc.* 1, 80). Apud ipsos, *visis turbis, Jesus ascendit in montem* (*Matth.* v, 1). Apud ipsos, *in superiora ascendit Petrus, ut oraret* (*Act.* x, 9). Apud ipsos, rapitur Paulus ad tertium cœlum; rapitur et in paradisum, et audit verba que non licet homini loqui (*II Cor.* xii, 2). Apud ipsos, Apocalypsim suam Jesus Christus, quam dedit illi Deus palam facere, signat et mittit per angelum suum servo suo Joanni (*Apoc.* 1, 1). Quis sapiens, et intelliget ista, et intelligens sciet hæc? Utique sapientes vos. Vos estis et intelligentes, quibus dedit Dominus intellectum in omnibus; quos et ipsa uincio docet de omnibus (*I Joan.* ii, 27). Unde quia vobis, et propinavimus vestra, et non proposuimus nova, sed ad memoriam vobis revocavimus nota, arbitrati sumus sufficere, ut magis breviter tangeremus in superficie, quam ut fodermus profunde et exponeremus profuse. De longe quidem apprehendimus, et in longum produximus filium, ut eorum, qui veraciter claustrales sunt, fecundantem exercitii spiritualis singularem fructum magis recognosceretis, quam agnosceretis prærogativam.

XX. Nonne patet ex his, quod ex re nomen habet fluvius iste, quem ad claustrales asserunt pertinere: qui *fructum sonat, ut jure de eo dicatur; fluvius quartus ipse est Euphrates?* Sed si haec, quæ de his fluvii dicta sunt, recipienda non sunt, liquet aperte, pretiosum esse fluvium illum, qui in quatuor hæc capita dividitur. Liquet nihilominus nomen habere ex re, et illum voluptatis locum, de quo fluvius ille egreditur. Quis autem ille voluptatis locus? Sed jam longe superius diximus: *vestrum quidem est, ne id mendaciter dixerimus.* Quid post haec dicit Scriptura? *Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiſo voluptatis* (*Gen.* ii, 15). Hoc tunc historialiter, hoc et hodie spiritualiter facit. Quis sit ille paradiſus voluptatis, jam dictum est. Dictum est etiam, quis iste homo sit. *Tulit ergo Dominus Deus hominem.* Unde autem tulit, non dicit. Ubi vero posuit, non tacet; nam posuit in paradiſo. Locus unde tulit eum, ipse nominatim non exprimitur; quia

diversa nimis, et plerumque super numerum sua
gigia et facinora multiplicata sunt, a quibus eum
tollit. Nomen itaque locus iste non habet; quia mul-
titas, quantum ad nos, eum infra se nec numerus
tenet. Nominari non debuit; quia nec nomine **337**
dignus fuit, pro eo quod flagitosus et facinorosus
fuit.

XXI. Sed ad quid homo in paradyso positus fuit?
Ut operaretur et custodiret illum (Gen. ii, 15). O
conversatio! o perseverantia! Utique in paradyso
operatur, qui ordinatus, in ordine conversatur. cu-
stodit vero, qui, quousque moriatur, in ordine mori-
ratur; ibi ne torpescat otiosus; hic autem, ne deficiat
dissolutus. Sed eaveat homo iste sibi a serpente,
nam et ipse est in paradyso. Et quis ille, nisi quili-
bet pacis perturbator, unitatis divisor, pravi in con-
ventu consilii seminator, prælati inobediens, sociis
semper noceens, odibilis plane per omnia Deo? Ser-
pens iste, homo est apostata, vir inutilis, qui gradit-
tur ore perverso, terit pede, digito loquitur, pravo
corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia
seminat (*Prov. vi, 12, 14*). Ille ad interdictum esum
pertrahit hominem, dum quoscunque potest, tam
verbis quam exemplis contaminat; seminans inter
fratres iras et inflationes, invidias et detractiones,
malitias et indignationes, discordias et perturbatio-
nes: hos ad odio sociorum, illos vero pertrahens ad
contemptum prælatorum. Quoties prævalet, singu-
lorum cordibus venenum pestiferæ persuasionis in-
fundens et ad id agendum, pro quo digni sunt, ut
de paradyso ejificantur, eos instigans. Et certe, qui

A facit hoc, maledictus est inter omnia animantia terræ
(*Gen. iii, 14*). Amissa rectitudine mentis, incurva-
tur ad ima, gradiens super pectus suum; et in om-
nibus operibus suis, terrena desiderans, cœlestia
ex toto abjicit, comedens terram cunctis diebus vitæ
sue (*ibid.*). Sint perpetuae inter ipsum et animam
devotam inimicitiae: nunquam sibi in aliquo negotio
consentiant, semper nolit ista, quod vult ille. Quan-
tunque virulentus blandiatur, mortiferum ei
(etsi in principio, vel in medio non potuerit) utique
in fine propinabit venenum, insidians calcaneo ejus
(*ibid.*, 15). Idecirco ut has possit insidias mutier cæte-
prævenire et plene præcavere, ipsum malitiosæ elationis
sue principium ad nihilum redigat, conterens
caput ejus.

XXII. Eia, o nobis Deoque dilecti Patres et fra-
tres venerandi, jam multa diximus, et dum nos de-
lectat alloqui vos, et jam epistole modum excessi-
mus. Suscipiat itaque magnitudo vestra cum charita-
te, quæ nostra protulit humilitas cum devotione:
et si quid boni vobis in eo appositum est, cum quo
et aliquid mali interpositum est; sic vestra, quesu-
mus, cautela devitare studeat spinam, et cura quo-
que vestra excolere non negligat rosam. Sic etiam
olfactui admoveatis quod frangat, ut a tactu remo-
veatis quod pungit. *De cætero, gaudete in Domino;*
perfecti estote, idipsum sapite, pacem habete (II Cor.
xiii, 14), Deo existentes devoti, proximis prompti,
exhibentes vos prælati obedientes, amantes invi-
cem, tempus redimentes, ambulantes in una pace,
ut ad unam requiem pervenire valeatis.

II.

Epistola venerabilis, ac illustris viri Joannis abbatis Ecclesie B. Dei Genitricis Marie de
Kelchou ad Adamum canonicum transmissa, in qua eum adhortatur de scriptione ta-
bernaculi Moysis, atque de ejusdem operis in tres partes distinctione.

I. *Dilectissimo, et in Christi membris honoreando
filio Ad canonico Joannes abbas eternam in Domino
optat salutem. Considerans, fili charissime, quam
plures circa scientiam, qua divinarum notitiae conti-
nentur Scripturarum, summo studio occupari; rehe-
menerit admiror intentionem, simulque approbo vo-
luntatem, qua eam canantur omni diligentia consequi:
decorum utique sibi fore judicantes, si in ea, quarum
tum valent, perfici studuerint. Hanc itaque præ cate-
ris, quæ ad ianuam philosophiam pertinent, consideran-
tes, mente supra se extolluntur, meditando quam
sit delectabile eam adipisci; aliud intelligentes, dum
eam in veritatis conspicunt luce; aliud, dum eam sna-
in voluntate concupiscunt. Contemplantur namque
perspicacius attendentes in luce veritatis, quam bonum
sit tripliciter omnes Scripturas intelligere, universas
que sine difficultate ad evidenter intelligentiam
manifesto sensu explanare. Hæc quippe multum con-
cupiscitur, quæ ita in animo, quasi in speculo videtur,*

*ataque accendit studia discentium, quatenus circa eam
versentur, eique inhabet in omni studio, quod tali conse-
quenda facultati impendunt, ut per eam promere
possint, quod meditatione prænoscere videntur. Cum
igitur hujusmodi nimia cupiditate cœstuantes, quadam
vi naturæ impelluntur, ut discant, universarum my-
steria Scripturarum se velle scire, evidentissime de-
monstrant. Hæc **338** enim circa eos aguntur, dum
operibus sanctorum, qui Græcas et Hebraicas scri-
pturas ad notitiam traustulerunt, sumnam diligen-
tiæ adhibent, admirantes constantiam eorum contra
adversarios, tolerantiamque laborum propter eos, qui
in catholicæ fide ab eis tunc temporis instruebantur.*

II. *Dum autem eis hora necessitatis incubuit, ut
multa contra hereticos secus quam catholica fides
habeat dogmatizantes scriberent, eis divinarum au-
toritate Scripturarum munili obviam procedentes;
plerumque quia pauci erant, disputando contra eos,
diutius laboraverunt. Tandem super arenam multipli-*

cati sanctorum scriptis sacramentorum contra adversarios, et in catholica fide universalem Ecclesiam praelati edocuerunt. Horum igitur doctrinam nonnulli modernorum pro posse imitantes, quasdam profanas novitates, quae primo per [al. inter eos per] Arianorum sectam in domo Domini sucreverant, frequentius eis in faciem resistendo, in desuetudinem abegerunt; memores illius praecepti, quo prohibetur nemus plantari (Deut. xvi, 21) in domo Domini, tandem per operationem divinam, sanctam Ecclesiam illius maculae incontaminatam, excellentissimam reddiderunt. Adficientes itaque sanctam Ecclesiam per hujusmodi occasiones, pravorum sectas irremediabiliter impedire non potuerint, nisi constanter contra eos prouerendo divina eloqua, illis restitissent; scientes quod quanquam divina Scriptura in legendis sit eis aperta, in mysterio clausa sit omnino et occulta. Postquam autem sancti doctores in altitudinem Scripturarum, quasi in excelsum, per contemplationis vigorem ascenderent, usque ad ipsam Trinitatis manifestatem spiritualiter pervenerunt, qualiter sancta Scriptura mystice intelligi debeat in utroque Testamento, satis lucide, quanquam non omnibus, tamen enim perfectis, eorum expositionibus demonstratur.

III. Verumtamen quedam plenisque in locis summa eruditio viri quodammodo superficietenuis tacta praeterentes, modernorum exercitio, hoc ad explananda reservarunt; et quasi ex industria, in campo Scripturarum quadam spicas, post vestigia, minus plena stantes colligere omiscent, quatenus eas posteri, in tempore, triplici virgo exculerent atque indigenibus ministrarent; ne circa sterilem philosophiam ineptius occupati, absque fructu laboris, in discussione bonorum operum, eoram Patresfamilias omnino vocui apparerent. Unde quoddam, quo nonnulli moverunt, exempli gratia presero. Cur in Exodo tabernaculum Moysis prætergredientes, exceptio Josepho, et venerabili Beda presbytero, cum omnes interpretari et explanare Scripturas proposuerint, in hunc locum parum scripserunt? Cum autem circa sanctam Ecclesiam, et ea, qua ad illum pertinere videntur, summa illorum intentio esset, mirum est, quare hunc locum ita prætergressi sint, cum idem tabernaculum in nonnullis, sanctam Ecclesiam elegantissime præfiguraverit. Attamen venerabilis Beda, doctor Anglorum, pauca super hoc tabernaculo, sua diligentie indicia pandens, cum in omnibus scriptis suis, ita libens explanator existaret, ut mota puerorum magister, syllabicando, quoque exporeret fastidiosis lectoribus, de hoc scribens, non satisfecit.

IV. Quapropter, fili charissime, hoc opus, quod ab eis, velut omnibus aequi patens, intactum sero omittitur, ad explanandum tua injingo mansuetudini, eo quod concupias salutare Domini, et ter eis meditatio sit cordis tui. Amplectens ergo confidenter preceptum, quo Dominus super hoc, per Spiritum suum, tibi ministrare dignabitur, in explanatione hujus tabernaculi, calamo familiante, manifesta. Tempus vacantis non queras. dum quid futurum sit, penitus

A ignoras. Librum igitur, qui historiale tabernaculum complectatur, qualiter in re dispositum sit per Moysen, legentibus demonstra, quem componeo, ex veracissimis orthodoxorum Patrum dictis collectum; eumque in tres partes, capitibus prænotatis divides, unicuique parti sua proportione assignata. In hoc ergo, nullius sententiam contra Exodum inserens, ne per errorem in diversis multorum opinionibus aliquanto diutius immorari videaris, textum istius Exodi plerunque innecte: quatenus sic discurrente manifesta ratione, liber bene formetur, contraque amulos Scripturarum congregentur testimonia; quod nondum e obstructum sit os loquentium iniqua (Psalm. lxii, 12). Prima igitur pars hujus libri, quis artifex fuerit adficii, quibusve materialiis illud vetus tabernaculum constabat quorundam, vel scire volentibus, aperte indicet, totumque adfiscium cum universis ad illud pertinentibus, intrinsecus, sive forinsecus evidenter describat; singulisque proprio loco positis periclitibus, per capita rectum conjunctis, adfiscium extensio cortinarum exteriorumque tegumentorum novissime cooperiat.

V. Sed quoniam de medietate sexti sagi, qua duplicatio ad protegenda posteriora tabernaculi fiebat, a nonnullis questio viri solet: de ipsa latius disputatio, in hac eadem parte libri, protendatur; præcipueque de craticula altaris, de qua tam apud Grecos, quam apud Latinos, maxima ambiguitas esse videatur. Quid autem super his diversi expositores senserint, contra multorum inventiones, quasi in testimonium congerere, non sit tibi onerosum, ut eorum **339** dentes contriti, et quasi quid oblatrent non habentes, in se ipsis retundantur, sententiisque multorum contra illos prolati, sanctæ Scripturæ diutius insultare, omnino confundantur. Hec igitur in prima libri hujus parte, propter eorum calamitas poneenda sunt, quatenus a primo limine expulsi, seculiora domus Domini, secundum preceptum legis, ingredi non valentes, procul a sanctuario, vel ob malam conscientiam receperant, temeritatis proprie discrimina secum ferentes.

VI. In textu autem secundæ partis, visibile tabernaculum in pleno depingens, oculis intuentum, quantum potest per pictam similitudinem ostendi, illius forma adfisci exprime: intra Sancta sanctorum, vel simpliciter Sancta; ea cum omni diligentia penens, quo Exodus inibi fuisse describit, eo quod illi indubitanter credendum sit, licet non ab omnibus expresso intelligi possit quemadmodum sensus verborum accipiendus sit. Atri vero tentorium intra casta, et adfiscium super columnas extendens in gyrum, spatis et loca, in quibus filii Israel, in circuitu tabernaculi, castrametabantur, in pictura diligenter designa, quatenus indicium illius adfisci, per pictam similitudinem, habeant, qui qualiter id longis retro temporibus factum fuerat, scire desiderant.

VII. Depicta igitur omnibus, in ipsa eadem parte libri, mox ipsum picturam, eo quod sacra Scriptura infirmis sensu, secundum historiam, humili midetur esse in verbis, per allegoricos tenus expone, ut lecto-

ris studium atque intellectus augeatur, et intuitus animus, et intelligentia per visibilem similitudinem a malo declinare doceatur, et per allegoricam significationem se ad modum Scripturæ adaptare videatur. Consequens enim est, ut qui per bonum exemplum a vitiis se abstinet, in bonis operibus se exercendo, virtutibus statim coruscet. In tercia vero parte, quæ superioris dicta sunt, ad moralitatem retorquens, quid adiunctionis intuitibus pictura conservat, mystica interpretatione ad mores corrigit, inclinare diligenter satage. Quilibet namque dum verba historiæ simpliciter narrat, quasi inchoando fundamentum scilicet jactat; et dum per allegoriæ exercitium mysteria historiæ pandit, in arcem fidei fabricam mentis extellit.

VIII. Norissime vero, qui ex utroque mysticum intellectum per contemplationem investigat, erectum ædificium diversis virtutibus per moralitatis gratiam, quasi distinctis coloribus ornat. Cum autem omnia secundum administrationem divini muneris vigilanter compleveris, hanc epistolam in fronte libri excusationis gratia prescribe, quatenus diligens lector agnoscat, non presumptionis causa te hoc opus inchoasse, sed constrictum vi obedientia precepto Patris paruisse. Sed quoniam oratio, ne prolixior sermo lectori fastidium generet, jam terminanda est. Hæc dicta sufficientant. Orantem pro nobis sanctam fraternalitatem tuam, gratia superni Protectoris conservare, atque in bonis actionibus semper corroborare dignetur. Amen.

III.

Epistola Adami canonici domino Joanni abbatii illustri viro, de materiali fabrica tabernaculi Moysi transmissa.

I. Reverendissimo Domino, et Patri suavibus veræ dilectionis ulnis, in Christo Jesu, amplectendo, Joanni frater Adam vestræ excellentiæ et servus humili, et filius devotus, ab æterna damnatione eripi, et in electorum Dei grege numerari. Cum certum sit, pater dilecte et domine venerande, unicuique corporaliter itineranti, ut ad locum quem adire desiderat, bene pertingere possit, viæ, qua illie itur, necessariam esse cognitionem: profectos, quotquot Spiritu Dei agimus, gloriantes in spe glorie filiorum ejus, qui ad illam supernam Jerusalæm quæ edificatur ut civitas, cuius participatio ejus in idipsum (Psal. cxv, 3) pertingere exoptamus, eo ad plenum de recta via, que illo dicit, erudiri indigemus; quia constat, quod si ne ejus ductu, ad predictam civitatem pervenire funditus nequimus; videlicet ut non solum non ignoremus, quo nobis perveniendum sit; sed et agnoscamus, qua in via eundam sit. Hæc autem universis, absque ulla exceptione justis, qui ex fide viventes (Rom. i, 17), ex spe, quæ non confundit, ex charitate, quæ nunquam exedit (I Cor. xiii, 8), salvati et succensi, diversis ab exordio mundi fiere temporibus, summa, et pene sola eura fuit, non tantum ut æternam patriam per fidem esse crederent, verum etiam ut illam, qua illo pertingitur, viam, et per scientiam evidenter agnoscerent, et in agnita, quousque pervenirent, infatigabiliter per devotionem currere non cessarent.

II. Hinc quoque unus eorum cum magno desiderio orabat, dicens. Notam fac mihi viam, in qua ambulet; quia ad te levavi animam meam (Psal. cxlii, 8). Ad te, inquit, levavi animam meam, et ideo notam fac mihi viam, in qua ambulet. Ac si dicaret: **340** Quia, te mihi præmonstrante, jam scio, quo tendere debeam; notam, quæso, fac mihi viam, in qua ambulet; ut sicut jam scio, quo mihi pervenire sit

B. bonum, sic quoque non nesciam, quod iter agredi sit securum. Hinc ad discipulos Dominus: Querite, ait, primum regnum Dei, et justitiam ejus (Matth. vi, 33). Regnum Dei, veritas; justitia ejus, bonitas est. In his duobus recta consistit, quæ ad æternam ducit patriam, via in agnitione veritatis, et in amore bonitatis, quatenus et verum eligamus et bonum diligamus. Sicque sit, ut efficiamur et lucidi, ne per ignorantiam seducamur, et devoti, ne per malitiam corrumpamur; nacti profecto et in veri agnitione prudentiam serpentinam, et in boni dilectione simplicitatem columbinam. Hæc, inquit, duo: primum querite regnum Dei, et justitiam ejus. querite ut hæc vobis dentur, et cætera vobis omnia non iam dabuntur, sed adjicietur.

C. III. Ex his duobus unum in anima humana clarificat intellectum; alterum vero inflamat affectum; ut consequenter membra etiam corporea ipsa anima moveat ad bonum affectum. Sicque in his tribus, in intellectu videlicet claro, in affectu devoto, in effectu hono, hominis consistit meritum, per quod adipiscitur premium; habente eo, et in merito, per quam est viam; et in premio, ad quam perveniat vitam. Sed ejus via recta, veraque vita ille solus existit, qui ad suam eum imaginem et similitudinem creavit. Sicut enim ejus causa fuit, ut qui non fuit, consideretur: sic ei est et via in humanitate, ut perditus redimatur; et vita in divinitate, ut redemptus beatificetur; accipiente eodem homine trinum a trino Deo suo beneficium: primum a creante, ut ab ipso sit; secundum a redimento, ut per ipsum sit; tertium a glorificante, ut in ipso beate sit; quia, ut ait Apostolus, ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia (Rom. xi, 36). Ipsi et gloria, a quo exordium, per quem meritum, in quo præcolum habemus.

IV. Hujus quoque rectæ viæ, hujus et beatæ et beatificantis vite sancta Scriptura specialis quedam

monstratrix existit, et de utraque hominem evidenter instruit. Para namque et assidua ipsius lectio homini, de Creatore, Redemptore, Glorificatore suo Deo; et de his, quae ad eum pertinent, intellectum insundit; intellectus vero affectum parit; affectus quoque ad effectum se extendit; sive veraciter sciens, ardenter amans, utiliter operans, meritum acquirit in via, per quod ad præmium pertingit in vita. Quæ cum ita sint, et ratio consultit, et utilitas suggestit, et necessitas cogit ut sacrae Scripturæ eo innixius insistere studeamus, quo certius, per quam nobis tantum conferatur bonum, eam esse, non ignoramus. Hujus liber intus scriptus, et foris, lamentationes, et carmen, et vœ scripta in se habet (*Ezech. 2, 9*). Hujus, rotis volubilibus, quæ cum sanctis animalibus et euntibus eunt, et stantibus stant, et elevatis a terra elevantur, statura, est altitudo, et horribilis aspectus (*Ezech. 1, 21*). Hec enim, ut verbis Gregorii (510) melius utar, mentis nostræ oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in eo videatur. Ibi etenim foeda, ibi et pulchra nostra conspicimus. Ibi sentimus quantum proficimus; ibi quam longe a profectu distamus. Narrat autem gesta virorum, et ad imitationem corda provocat infirmorum; fitque verbis illius, ut eo minus mens inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnunquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus significat; ut et in victoria fortia, quod imitando arripere; et rursum videamus in lapsibus, quod debeamus timere. Ut nimirum majorum virtus spem nostram soveat, et majorum casus ad cautelam nos humiliatis accingat: quatenus, dum illo gaudentes sublevant, ista metuentes premant, audientis animus illinc spei fiducia, hinc humilitate timoris eruditus, nec temeritate superbiat, qui formidine premitur; nec pressus timore desperet, qui ad spei fiduciam virtutis exemplo roboratur. Hujus etiam licet magna et admirabilis sit admodum profunditas: licet verbis nonnunquam perplexa, et sacro tecta velamine suarum sit sententiarum subtilitas; in sui tamen cognitione, sic sensus admittit perspicaces, ut ex toto non repellat simplices: exhibens nimirum in se, et unde illos reficiat, et unde istos laetet; ut abunde in ea reperiri possit, et quod robustus comedat, et quod infantulus sugat. Occulta namque, ut ita dicam, manifestatione, et manifesta quadam occultatione, una tamen in se, eademque semper existendo, se variat; tali quidem et humilitate maiestatem suam inclinans, et maiestate suam humilitatem sublimans: **341** ut fluminis se eujesdam non profundas quodammodo profunditati assimilet, in qua agnus, licet minimus, ambulare facilissime valeat; et elephas, quamvis immensus, vix naturæ sufficiat.

V. Cum igitur una in se eademque semper sit, et a se nunquam per contrarietatem discordet, sed (510) GREG. MOR. LIB. II. c. 4.

A una sit facies eloquiorum castorum, diversas pro captu legentium, parit intelligentias: et modo incipientes, et teneros lacte quodam potat historiæ; modo autem, in fide proficientes, pane cibat allegoriæ. Modo etiam, bonis operibus strenue insudantes, solido reficit cibo tropologicæ; modo denique ab imis per contemptum terrenorum suspensos, et ad summa, per cœlestium desiderium, proiectos, in sensu anagogico, vino theorice contemplationis inebriat. Cumque ceteris tribus suis sensibus, ad intelligendum historia et facilior esse soleat, et apertior, plura tamen in ea nonnunquam diligens lector inventit latere secundum sensum historiale, et patere secundum spirituale; ut magis aliquando caligare necesse sit, in videndo campi planitiem, quam nemoris densitatem. Ut enim exempli causa de multis proferatur unum, in factura et dispositione tabernaculi; quod apud illum antiquum Dei populum, in deserto quondam factum est plura leguntur, quæ plerisque facile patent in spirituali significatione, et eos tamen latent in rei gestæ veritate, ut mirabili modo, et valde inusitato sorbendo possint sumere cibum, et non nisi masticando sufficiente sumere potum.

VI. Quia vero nonnulli modernorum, quomodo idem tabernaculum in re factum fuerit et dispositum nequaquam deprehendunt: ut aliquid de hac re ego quoque, licet mihi et acumen ingenii, et minor desit eloquii, scribere deberem, veneranda auctoritas vestra parvitatæ meæ dignata est præcipere,

C ut merito debeam et expavescere cum stupore, et obstupescere cum pavore, dum in his nostris diebus tam evidenter video sanctum Moysem, qui in omni Dei domo fidelissimus est (*Num. xii, 7*), et Jethro consilium humiliiter audire (*Exod. xviii, 1*), et Obab Raguelis filium in dueem itineris eligere; cum dubium ei non sit, ipsum Deum et ore ad os loqui ad eum, sicut loqui solet homo ad amicum suum (*Duet. xxiv, 10*): et in columna semper præcedere populum ad providendum castrorum locum (*Exod. xiii, 21*). Quis enim inter omnes sapientes, qui in hac terra sunt, vobis hac in re, non dico, preferendus, sed vel aquandus esset, si vos his intendere suscepisti a Deo regiminis negotia sinerent? Qualiter de hoc scribere deberem, vestra me pateritas ad plenum instruxit, ut quodammodo etiam in me eo facilius Salomon templum construere posset, quo plenius ei pater suus David, et quomodo construi deberet, ostendit (*1 Par. xxii, 8*): et quæcumque ei in ædificatione necessaria forent, præparare et conferre intendit. Vestra igitur, mi pater dilecte, et præceptione compulsus, et eruditione instructus, et consolatione animatus: jactato cogitatu meo in illo qui aperit ora mutorum, et linguas infantium facit esse disertas (*Sap. x, 24*), studio animum, et calamo applicui manum; et quæ milii super hoc per spiritum suum ministrare dignatus est, litteris expressi. Non solum autem, quomodo visibile illud Moysi tabernaculum

In re factum fuerit et dispositum, ostendere conatus sum; verum etiam, quid tam idem tabernaculum, quam ea, quæ ad illud pertinebant, juxta significacionem allegoricam et tropologicam, innuant explicare, juxta præceptum vestrum, pro posse aggressus sum. Præcepit namque mihi paternitas vestra, ut ostendere conarer, non solum quidem quid in historia esset admirandum, verum etiam quid in allegoria perfectæ fidei credititate venerandum, et in tropologia per bona conversationis sanctitatem foret imitandum.

VII. Præterea picturam quamdam, sicut vestra jussit paternitas, quæ veteris illius tabernaculi formam secundum aliquem modum representat, feci. ut etiam per corporalem possint aliquatenus conspici visionem, que et de communi electorum Ecclesie intelligi debent per fidem, et in singulis electis construi per meditationem. De altaris vero eraticula, de qua tanu apud Graecos, quam apud Latinos magnam dicitis esse ambiguitatem, meam opinionem dicere non presumpsi; sed quid de ea viri, qui longe me aetate, scientia et vita praecesserunt, non modo dixerint, sed et in scriptis suis reliquerint, in medium popere curavi, superfluum aestimans in sole accendere lucernam. Verum de medietate sexti sagi, qua duplicatio ad protegenda posteriora tabernaculi siebat, latam secundum iussum vestrum, disputationem protendi, et utrum Judeorum super hoc sententiam, an Bedæ Venerabilis accipiendam existimem opinionem, in loco suo eviderter ostendi. Hoc autem summopere lectorem meum scire volo; quia quamvis in tabernaculi hujus descriptione materiali totam rei geste veritatem prodendo, dabitationem omnimodam, vel quæstionis occasionem ex toto ei non abstuli, in ea tamen aliquid asserendo, quod eadem rei veritas non habet falsitatem, atque mendacium in quantum decernere sciyi, devitare procuravi: ut si in plena veritatis **342** luce currere non possem, in densitate saltem tenebrarum ex toto cæcus non remanerem. Ut enim securius et evidenter tam de tabernaculo sancte Ecclesiæ, quod est in allegoria, quam de cordis humani tabernaculo, quod est in tropologia, tractare valerer: primum quomodo vetus illud Moysis tabernaculum in re factum fuit, vel dispositum, in quantum et ex dictis libri Exodi, unde prima ad nos hujus rei emanavit agnitio; et ex libro Venerabilis Bedæ presbyteri, in quo allegorica ipsius super idem tabernaculum continetur expositio, concicere, et capere potui, demonstravi. Quanto enī fortius, ut ita loquamur, in domo libri nostri fundamentum suppositum esset, tanto securius ejus et paries erigi, et tectum valeret superponi. Primum itaque verba Exodi, tam ea, in quibus de eodem tabernaculo adhuc faciendo sanctum Moysen Dominus alloquitur, quamque, cum jam ædificatum esset, libri ejusdem auctor compendiose repetit, posui; delinde, quomodo intelligentia meæ Venerabilis Beda presbyter assentiat, ostendere volens, ejusdem

A etiam, quam super predicta verba Exodi ponit, ipse quoque sententiam annexere curavi; sed et viri cuiusdam honesti et docti, quoties opus fuerit verba ponere, non omisi; librum præterea istum in tres partes, ut vestræ Paternitatis præcepit auctoritas, distinxii. Prima pars tractat de factura et dispositione materialis et visibilis tabernaculi Moysis. Secunda de pictura agit ejusdem tabernaculi, et de allegorica ejusdem significatione. Tertia vero de significatione ejus morali.

VIII. Inter cætera enim de quibus sacra Scriptura loqui consuevit, præcipue haec tria tabernacula sunt: tabernaculum istud materiale et visibile, tabernaculum sanctæ Ecclesie, tabernaculum humanae animæ. Primum est tabernaculum Moysis, et est in re; secundum Christi, et est in recta sanæ fidei credulitate; tertium est Spiritus sancti, et est in interna desecatae mentis puritate. Primum factum est in monte Sinai, de quo agit historia, quod admiremur; secundum in latitudine mundi, de quo loquitur allegoria, quod veneremur; tertium in puritate animi, de quo tractat tropologia, quod imitemur. Per gyrum tabernaculi primi, duodecim sunt tribus filiorum Israel; per gyrum secundi, duodecim apostoli: per gyrum vero tertii, duodecim, quas Apostolus commenorat, virtutes: *Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (*Gal. v, 22*). *Faciamus*, ait Apostolus, *tria tabernacula* (*Matth. xvii, 4*). Sunt itaque haec tria tabernacula.

C Primum est tabernaculum foderis; secundum sancta Ecclesia; tertium est anima humana. Unde, quia de his tribus, in hoc loco, tabernaculis loquor, eum de *Tripartito tabernaculo* censai intitulandum, nisi forte vobis aliud fuerit visum. De factura itaque, et dispositione materialis tabernaculi, in prima parte loquens, hoc volo, ut lector meus absque omni dubio sciat, quod verba libri Exodi, et Venerabilis Bedæ presbyteri, diligenter et sollicite secutus sum, et nihil eis contrarium in aliquo me dixisse conscient sum. Quando vero nec textus libri Exodi, nec Bedæ Venerabilis, nec Josephi, nec illius verba, de quo superiorius breviter tetigi, cuius et vitam religiosam, et doctrinam non ignoro fuisse catholicam, plenam mihi forte rei geste veritatem ostenderunt: tunc demum, quod mihi visum est, simpliciter posui: cavens quidem, ne id, quod hoc modo dixi, pro certo affirmarem; sed tantum conjecturam meam, et simpliciter in medium proponens, et utrum rata esse debeat, an irrita, eorum, qui plenam super his veritatem sciunt, judicio humiliiter relinquens. In parte quoque secunda ipsum tabernaculum, et quedam coru, quæ ad illud pertinebant, in planis depinxii; nec tamen per picturam hanc, quomodo in re factum fuerit et dispositum, pleno demonstravi; sed qualis ejus factura et dispositio fuerit, ex parte aliqua ostendi. In qua pictura coram posita idecirco non multa; sed admodum pauca de allegorica ejusdem tabernaculi dispositione volui notare, quia quo-

modo haec omnia allegorice intelligenda sint, in dictis sanctorum Patrum, et maxime in libro Venerabilis Bedæ presbyteri, quem de tabernaculo juxta sensum allegoricum composuit, potest qui legere voluerit, copiose reperire. Quædam tamen assumptis undeconque ex dictis Patrum orthodoxorum seminibus rationum et originibus causarum, quæ mihi auctor lucis revelare dignatus est, huic de qua loquor, picturæ inserui; quæ utrum recipienda an rejicienda sint, lectoris decernet examen.

IX. Si autem me in hoc, et per hoc jure culpandum quisquam asserere voluerit, sciat a Bethleemita Booz Ruth mere non solum licentiam clementer indultam; sed etiam jussionem firmiter datam: ut omni postposito agro altero, in suo, qui secundissimum non dubitatur, spicas remauentes, quæ metentium manus fuderint, colligant (*Ruth.* n. 2); ex quibus cum triplici virga, ut vestra Paternitas scribit, fuerint excusse, pulchram suam eo sollicitius alat, quo magis vacua, **343** et amara de regione Moab rediit: ut et plena in domo panis, et lœta sit in terra confessionis, quam jejunam esse non vult misericors Booz in domo sua, ne deficiat in via. Gratias tibi, o bone et benigne Booz, qui tuis dignaris præcipere messoribus, ut si cum eis metere voluerit Ruth, non prohibeant, sed de suis magis projiciant manipulis, ut absque rubore colligat et colligentem nemo corripiat (*Ruth.* n. 15). Unde liquido patet, quod nec tecum, nec eum messoribus tuis sentiunt, qui in me Ruth spicas colligentem, corripiunt; dum et tu concedis, ut metas, et isti reprehendunt, si colligat. Praeterea magnus erat messor in agro illius superni Booz; qui suadenti Josue, ut Heldad, et Medad prophetare in castris prohiberet, respondit: *Quid emularis pro me?* (*Num.* n. 27.) Et addidit: *Quis mihi det, ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum?* (*ibid.*, 29.) Ut enim Venerabili Bedæ presbytero reverendissimus quondam Acca episcopus scripsit: *Nunquam sanctis moris fuit invicem invidere, invicem provocare; sed unumquemque, in ornanda domo Domini, pro viribus suis obtulisse, quod potuerit.* Et post pauca. *Quin etiam, ut ait beatus Augustinus, ideo necesse est, plures a pluribus fieri libros diverso stylo, sed non diversa fide: etiam de questionibus eisdem; ut ad plurimos res*

A ipsa perveniat: ad alios sic, ad alios autem sic. Et haec paucis per excelsum dicta sint, ne subsannationibus nos ænulis nostris, omnino tacuisse videamus: qui nostra nonnunquam opuscula, quæ etiam laudando in occulto legunt, instigante tamen invida superbia, et superba invidia, in publico reprehendendo contemnuntur.

X. In tertia quoque hujus libri parte moralitati incubui; et sententiarum distinctiones, quæ ad eamdem pertinent moralitatem, sicut et earum, quæ spectant ad allegorianam, per gradus, sive picturas, aut etiam per colorum varietates, in pictura ipsius tabernaculi notavi. De quibus videlicet gradibus et picturis, atque colorum varietatibus, hoc lectori summopere sciendum est, quod in illo visibili Moysi tabernaculo, omnino quidem non fuerint, sed quia de tribus in hoc libro tabernaculis tractavi, ipso libro in tres partes, prout ratio exigit, diviso, unicuique parti tabernaculum suum adaptavi; in pictura quoque visibili tales picturas et colores posui, quibus utriusque spiritualis tabernaculi, allegorici videlicet et tropologicí spiritualitas congruentius possit denotari. Quem quidem librum, quia jam, si non ut debui, tamen ut potui, utcunque explevi, vobis, cuius præcepto eum scribere aggressus sum, una cum pictura transmisi, obnixe dopecans vos, ut in quibus via regia incessi, et in quibus ab ea forte declinavi, vestra diligenter sagacitas attendat; quatenus auctoritas vestra sic bene dicta mea confirmet, ut etiam errata inemendata non relinquat. Et quia secunda et tertia hujus libri pars pertinent ad picturam, extensa coram vobis ipsa pictura, utramque prefati libri partem competenter legi facietis: ut percipientes et lecta auditu, et depicta aspectu, librum et picturam simul coaptetis. Quod si mussitaverit quis, quia ad sapidas sedenti epulas, insipidum mere paupertatis oluseulum appono, vos nimirum in jus vocabimini, qui illud desiderastis, non ego, qui dedi; vos, qui præcepistis, non ego, qui præcipienti obedivi. Memorem mei sanctam paternitatem vestram, per dilectum unicum suum, in Spiritu sancto Deus omnipotens Pater custodiat; ut ope misericordiae sue adjuta, et a peccato sit semper libera et ab omni perturbatione secura. Amen.

DE TRIPARTITO TABERNACULO

PARS PRIMA.

DE TABERNACULO MOYSIS IN SENSU LITTERALI.

344 CAPUT PRIMUM.

De difficultate tractandi de materiali factura et dispositione tabernaculi Moysis.

I. Quia vestre, Pater venerande, placet excellen-

tia, ut qualiter vetus illud tabernaculum Moysi in re factum fuerit et dispositum, nos quoque ostenderemus: oportet nimirum devotis vos precibus summum illum ac verum Artificem exorare: qua-

teus vestrum etiam Beseele], quo vel aliquantulam A tante rei ostensionem effundere possit Spiritu sancto replare dignetur. Scit enim evidenter paternitas vestra nullum omnino hominum hoc in tempore esse, qui prædictum ædificium corporali videbit aspectu, ac per hoc mirum non esse, si in corporali ejus factura et dispositione nos quoque caligemus. Quod si dixerit, quis ex libri Exodi dictis prædicti tabernaculi facturam et dispositionem materiale plene nos conjicere posse : sciat mirum non esse, si præfati libri verba nequaquam nos plene juxta litteram intelligamus, cum nonnulli doctores eximii longe a nobis tam sanctitate vitae, quam sublimitate scientiae remoti, diversa super eorumdem verborum intellectu litterali sensisse inveniantur.

II. Ut enim de multis pauca proferamus : Pater et advocatus noster, doctorque ecclesiæ incomparabilis Aurelius Augustinus multis in locis, ut asserunt, qui legerunt, altare thymiamatis intra velum dicit fuisse, cum Josephus, et omnes fere sanctæ Scripturae expositores illud inter candelabrum et mensam propositionis extra velum contra arcam testamenti positum fuisse affirment. Dicit præterea idem reverendissimus doctor, quod singulis tabulis, quæ in tribus tabernaculi parietibus erant, non binæ bases supponebantur; sed quod una basis tabulæ supponebatur, alia superponebatur : ut basis superior quasi capitellum esset, cum evidenter dicat Scriptura, duas singulis tabulis per duos angulos bases suppositas fuisse, dicente Domino ad Moysen : C Binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur (Exod. xxvi, 16). Et item : Duabus basibus per unam tabulam supputatis (ibid. 25). Venerabilem etiam Bedam presbyterum, doctorem Anglicum, non solum diligentem verbi Dei scrutatorem, sed et veracem fuisse expositorem quis nesciat? Ab eodem tamen doctore in extensione cortinarum et sagorum ad operendum tabernaculi tectum, et sexti sagi in fronte tecti duplicatione magister Andreas multum dissentit.

III. Haec vobis, Pater charissime, ideo dixerim, ut cogitatis non esse mirum, si ego succumbo, dum tam grave infirmis meis cervicibus onus imponitis; et si in illius solis radiis ego talpa caligem, in quibus tales, tantoque aquilæ caligare inveniuntur. Igitur quia de materiali factura et dispositione tabernaculi meum prodere insipientiam impellor, primum quidem quantum capere potero, ostendere studebo, qualiter tres tabernaculi parietes ex tabulis constabant, qualiterque eadem tabule ad invicem erant conjunctæ. Secundo vero quomodo etiam 345 tabule connexæ et firmatae, et parietes cum introitu erant erecti. Tertio qualiter predicti parietes cortinis et sagis, pellibusque rubricatis et hyacinthinis fuere cooperati. Cumque hoc modo fuerit tabernaculum perfectum, de his, quæ intra illud, et exterioris erant circa illud, prout conjicere potero, tractare tentabo.

CAPUT II.

De tabulis trinm parietum tabernaculi, de basibus earumdem tabularum, et de incastraturis earum.

IV. Dixit Dominus ad Moysen : Facies tabulas stantes tabernaculi de lignis setim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabule duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur. Atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum, quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas. Binæ bases singulis tabulis supponantur. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas, et rursum alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi, et erunt conjunctæ a deorsum usque ad sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quæ in angulo ponendæ sunt, sinuïs junctura servabitur, et erunt simul tabulae octo : bases earum argenteæ sedecim duabus basibus per unam tabulam supputatis (Exod. xxvi, 15 et seqq.).

CAPUT III.

Ex libro Exodi de eodem.

V. Fecit tabulas tabernaculi de lignis setim stantes. Decem cubitorum erat longitudine tabulae unius, et unum ac semis cubitum latitudo retinebat. Linæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabulis tabernaculi : et quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum, cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utroque angularum parte, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoque tabernaculi quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas, cum quadraginta argenteis basibus, duas bases per singulas tabulas. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ respicit mare, fecit sex tabulas, et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro, quæ junctæ erant a deorsum usque ad sursum, et in unam compaginem ferebantur. Ita fecit ex utroque parte per angulos, ut octo simul essent tabulae, et haberent bases argenteas sedecim, binus scilicet bases sub singulis tabulis (Exod. xxxvi, 20 et seqq.).

CAPUT IV.

Expositio litteralis capituli præcedentis.

VI. Sicut ex his, quæ in Exodo scripta sunt conjicere possum, tabernaculum quod in deserto constitutum est, ex tribus constat parietibus : australi videlicet, septentrionali, et occidentali. In parte vero orientali, ubi et introitus fuit, paries non erat ; sed ab australi parte usque ad septentrionale vectis quidem tendebatur, ubi pendebat tentorium ante quinque columnas appensum. De qua parte orientali latini in sequentibus dicendum est. Tres enī præfati parietes ex tabulis constabant factis quidem ligatis setim, sed ab utroque latere, ut in se-

quentibus legitur, deauratis : quarum viginti erant in pariete australi, et totidem in septentrionali, et in occidentali octo. Sub singulis vero tabulis duas erant bases argenteæ, et fusiles per duos singularem tabularum angulos suppositæ, quatuor digitis, ut scribit Josephus, alte a terra. In lateribus etiam uniuscuiusque tabulæ dues incastraturæ erant, quibus tabula alteri tabule connectebatur. Idem vero Josephus dicit, quod singulis tabulis bini erant cardines immissi per duas bases, que erant argenteæ, et suis foraminibus tabularum cardines suscep- bant. Itaque unaquæque tabula duos habuit angulos, per quos duas ei bases fuerunt suppositæ, et in eisdem angulis incastraturæ laterum terminabantur, quibus unaquæque per circuitum trium parietum tabula, alteri fuit tabula connexa.

346 VII. Sed harum incastraturarum figura, ut Beda Venerabilis dicit, riederi non potuit, quando et compago tabularum regulariter ordinata, et ipsum tabernaculum erectum fuit. Attamen per hos incastraturarum nexus omnes tabernaculi parietes ad invicem copulatos fuisse, ipsa parietum firma stabilitas ostendebat. Quantæ autem longitudinis uterque paries, australis videlicet et septentrionalis fuerit, Scriptura quidem aperie non dicit; sed tamen ex mensuris latitudinum tabularum, ex quibus idem constabant parietes, possumus hoc evidenter perpendere. Dumi eniu constat, quod uterque paries ex viginti constabat tabulis, et unaquæque tabula in latitudine cubitum habebat, et dimidium, et in longitudine cubitos decem : patet nimirum quod uterque præfatus paries, et in longitudine cubitos triginta, et in altitudine habuit decem, quia latitudes tabularum parietum faciebant longitudinem, et tabularum longitudines parietum faciebant altitudinem. Habuit ergo tabernaculum in longitudine cubitos triginta, et in altitudine decem et decem in latitudine.

VIII. De his vero incastraturis, et de longitudine domus, et de binis basibus, quæ sub singulis tabulis positæ erant, vir quidam vitæ venerabilis et diligens verbi Dei scrutator ita juxta litteram scribit : *Unaquæque tabula tabernaculi in utroque latere incastraram, id est, valliculam et cavaruram quamdam habebat, et ita artificiose per hujusmodi cavaruras invicem sese recipiebant et jungabant, ut quasi unum et continuum lignum omnes rideverentur, simulque in utroque latere domus viginti tabulae essent, et singulæ unus, et semis cubiti erant; patet quod longitudine tabernaculi triginta cubitorum erat. Bini cardines singulis tabulis in inferioribus suis versus terram intererant, et singulis cardinibus singulæ bases suppositæ erant.* Augustinus tamen dicit quod non ex una parte singulis tabulis binæ bases supponebantur ; sed una basis tabula supponebatur, alia superponebatur, basim pro capitulo accipiens. Sed littera contraria videtur quæ dicit, ut *binae bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur* (Exod. xxvi, 19). Haec ille.

IX. De illis vero octo tabulis, quæ occidentalem faciebant parietem, hoc nobis sciendum est, quod non omnes cum tabulis aliorum parietum eamdem in latitudine intra ipsos parietes habuere mensuram : si enim singulæ tabule hæ intra parietes cubitum et dimidium haberent in latitudine, sicut singulæ aliorum parietum habuerunt, jam non decem cubitos solummodo tabernaculum habuisset in latitudine, imo duodecim ; quia octo cubiti pleni et octo dimidiis duodecim efficiunt. Quid ergo de latitudinibus harum octo tabularum dicendum est, nisi quod sex quidem tabularum unaquæque in latitudine cubitum habebat et dimidium; septima vero et octava, id est, illæ dues, quæ in angulis occidentalis parietis ponebantur, non tantum cubito carebant, et dimidio in latitudine; sed nec unum plenum intra parietes habebant cubitum, sed tantum dimidium ? Et liber Exodi quidem omnes has tabulas cum aliorum parietum tabulis, sicut non asserit, ita nec negat eamdem in latitudine habuisse mensuram ; sed Josephus occidentalis parietis tabulas angulares ex medio dicit cubito sectas. Ait enim : *Posterioris parietis novem cubitos sex tabulae faciebant, quibus conjunctæ sunt aliæ due tabulae ex medio cubito sectæ, quas angulares posuerunt ad instar majorum tabularum.*

X. Et quamvis liber Exodi easdem angulares tabulas non aperte, ut Josephus, ex medio dicat cubito sectas, per hoc tamen quod separatim de eis tractat, occulte fortasse nobis innuit non eamdem eas cum cæteris sex tabulis intra parietes in latitudine habuisse mensuram. Sic enim in prædicto libro legitur : *Ad occidentatem plagam tabernaculi facies sex tabulas, et rursum alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi* (Exod. xxvi, 22, 23). Item : *Contra occidentem fecit sex tabulas, et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro* (Exod. xxxvi, 27, 28). Prius ergo de sex tabulis, quæ erant in medio, et postea de duabus, quæ in angulis erant, facit mentionem ; ut sic fortassis nos faceret intelligere, et alterius intra parietes quantum duntaxat ad latitudinem pertinet, fuisse mensuræ illas duas, et alterius istas sex. Huic vero sententiæ meæ concordare, ni fallor, videtur quidam, qui de tabulis parietis occidentalis loquens, et id quod in Exodo dicitur, alias duas, quæ in angulis erigantur, **347** juxta litteram exponens, ita dicit : *Alias has dicit forsitan, quia aliæ quantitatis erant secundum Josephum, quam reliquæ; singula enim erat semis cubiti.* Alias vero ejusdem parietis tabulas secundum quantitatem tabularem, quæ in latere erant, fuisse certum est. Eadem consimilisque junctura omnes colligavit.

CAPUT V.

Verba Venerabilis Beda presbyteri super caput istud.

XI. Erat tabernaculum domus Domino consecrata, habens longitudinis cubitos triginta, latitudinis decem, altitudinis æque decem : tecum habens æquale

per totum, quomodo in Palestina domos edificandi moris est; eius quidem parietes tres: australis, septentrionalis, et occidentalis, de tabulis sunt compacti ligneis ab utroque latere deauratis. Ligna setim, de quibus tabernaculum fiebat, imputribilis nature sunt, eximiit candoris et levitatis, ac non multum ab alba spina, nisi tantum magnitudine distantia. Unde et Hieronymus nonnunquam in libro Hebraeorum nominum, sicut et aliis opusculis suis setim spinas absolute interpretatus est, verbi gratia: Abel setim lueidus spinarum. Non autem facile hoc genus ligni, nisi in desertis Arabiae, ubi tabernaculum edificabatur, solet inveniri. Unde et Graeci et Latini interpres nomen ei aliud, præter Hebraorum, ponere nequiverunt. Quamvis quidam qualitatem naturae ejus exprimere volentes, ligna imputribilia transtulerunt: utpote ejus apud eos nulla notitia erat.

XII. Porro pro orientali pietate unus vectis erat, unde et intrexit fuit, qui per medianas tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret, id est, a summitate ultima hujus parietis usque ad alterius parietis summam, cui cortinae tabernaculi, et tectum incumbere possent, ubi tentorium erat quinque columnis suspensum. Quanta fuerit longitudu tabernaculi, specialiter non exprimitur; sed ex eo innuitur, quod parietes ejus ex viginti tabulis esse, et haec singulae singulos cubitos ac sensisse latitudinis habuisse perliduntur. Viginti namque cubiti, et vices semi cubiti triginta cubitorum summam complebunt: quam fuisse tabernaculi longitudinem, Josephus scribit. Tabule omnes tabernaculi in alternum per incastraturæ nexum copulabantur. Et quidem erecto tabernaculo, ac regulariter ordinata compage tabularum, figura incastraturarum non cernebatur. Quanta tamen virtute tabulas sibimet coaduvererit, ipsa parietis inconcussa firma stabilitas ostendebat. Binæ vero bases singulis tabulis per duos angulos subjeciebantur, ut bene diffutis angulis tota recte et indeclinabilitate posset tabula consistere. Scribit vero Josephus, quod tabulae tabernaculi mensura quatuor digiterum fuerint a terra suspense. Ex quo videtur velle intelligere, quod tanta altitudinis factæ fuerint ipsarum bases tabularum.

CAPUT VI.

De trium parietum vectibus, de connexione et creatione corundem parietum. De tentorio introitus, et ejus quinque columnis. De velo ante Sancta sanctorum, et quatuor columnis ejus.

XIII. Dixit Dominus ad Moysen: *Faci vectes de lignis setim: quinque ad continuandas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alias in altero ejusdem numeri ad occidentalem plagam, quinque tamen per medianas tabulas a summo usque ad summum. Ipsiisque tabulas deauratis, et fundis in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant, quos operies laminis aureis, et eriges tabernaculum juxta exemplum, quod tibi in monte monstratum est. Iac es et*

A selum de hyacintho, et purpura, coquoque bis tincto, et byso retorta, opere plumario, et pulchra varietate contextum: quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quae ipse quidem deauratae erunt, et habebunt capita aurea; sed bases argenteas. Inservetur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testamenti, et quo sanctuarium, et sanctuarii sanctuaria dividentur. Pones et propitiatorium super arcam testimonii in Sancta sanctorum, mensamque extra reum, et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: 349 mensa enim stabit in latere aquilonis. Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpura, coquoque bis tincto, et byso retorta, opere plumario: et quinque columnas deaurabis liquorum setim, ante quas duocatur tentorium, quarum erunt capita aurea et bases aenee (Exod. xxvi, 26 et seqq.).

CAPUT VII.

Item in libro Exodi de eodem.

XIV. *Fecit et vectes designis setim quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios ad alterius lateris tabulas coaptandas; et extra hos quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. Fecit quoque vectem alium, qui per medianas tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret. Ipsas autem tabulas deauravit fusis basibus earum argenteis, et circulos earum fecit aureos, per quos vectes induci possent, quos et ipsos aureis laminis operuit. Fecit et velum de hyacintho, et purpura, et verniculo, ac byso retorta opere plumario varium atque distinctum: et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit fusis basibus earum argenteis. Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, verniculo, byssoque retorta opere plumario; et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit aeneas. (Exod. xxxvi, 31 et seq.)*

CAPUT VIII.

Expositio litteralis precedentis capituli.

XV. Post illam connexionis firmitatem, quam sine singulis tabulis confererant incastraturæ, aliam etiam parietibus fortitudinem contulerunt vectes, quorun quinque in pariete erant australi, et totidem in septentrionali, totidem etiam in occidentali immisi in medio per circuitum trium parietum loco, annulis aureis, et fusilibus ad continendas et firmandas tabulas in unoquoque pariete, de lignis quidem setim facti, sed laminis aureis cooptati. De his annulis aureis, quibus vectes isti erant immisi, ita Josephus scribit: *Singulæ inquit, tabulæ annulos habebant aureos per exteriores frontes eminentes, velut quibusdam radicibus infixos per ordinem ad insicem respicientes. Quo vero in unaquaque tabula annuli fuerint, libet quidem Exodi non dicit: sed Beda unicuique tabula quinque annulos dicit fuisse infixos: Quinque inquit, circulos singulæ habebant tabulae, et item quinque annuli aurei singulis tabulis erant inficii Ad hoc itaque in unoquoque pariete erant vectes*

nt annali quorum in unaquaque tabula quinque erant per circuitum immissi, tabulata eorumdem parietum firmiter continerent; quatenus sicut et in inferiori parte per hoc, quod binos singularum tabularum cardines, ut Josephus dicit, basium suppositorum suscepiebant foramina; et in lateribus per incastraturarum nexum, que incastraturae laterum in angulis, ubi et bases suppositae, et subjectae erant, terminabantur, predicta tabulata in statu suo et erectione fuerunt firmata: ita nihil minus per vectes annulis immissos, etiam in medio sui per circuitum eadem tabulata firmarentur: ut hoc modo inferius, et in lateribus, et in medio firmata, fortiter compacta constarent, quatenus ex aliquo impulsu ventorum nec strepitus fieret, nec sedisficiun vacillaret. Liber vero Exodi capita singularum vectium aliqua ad invicem fuisse connexione conjuncta sicut non negat, ita nec affirmat; sed Josephus dicit: Quod intrabat caput uniuscujusque vectis in alterius vectis capite in modum conchæ. De his vectibus ita quidam scribit: *Frontis, inquit, et laterum vectes ejusdem erant numeri, sed non ejusdem quantitatis, quia laterum rex, frontis vero duorum erant cubitorum: Non quinque ordines vectium in utroque latere, ut quidam cestimant, sed quinque hinc, inde, et totidem in occidentalibz fronte, qui annulis singulis tabulis infixi erant, inserti erant; intrabatque caput vectis uniuscujusque in alterius vectis capite in modum conchæ.* Sic ille de vectibus dicit.

XVI. Ut igitur quæ superius latius dicta sunt, breviter repetamus, et ipsos, de quibus jam multa locuti sumus, parietes quodammodo erigamus, erant hi tres parietes tabernaculi, australis videbile, septentrionalis et occidentalis, compacti ex tabulis de lignis setim ab utroque latere deauratis; quarum viginti stabant in latere tabernaculi meridiano, et totidem in aquilonari, et in occidentali octo: habentibus singulis in longitudine cubitos decem, et in latitudine 349 cubitum et dimidium: exceptis illis duabus angularibus tabulis, quæ in pariete erant occidentali (ubi videlicet paries australis, et septentrionalis hinc inde nectebatur occidentali) quæ intra parietes non nisi dimidium in latitudine cubitum habebant: gemina etiam incastratura singulæ tabule singularis erant conjunctæ duabus argenteis basibus, et fusilibus per circuitum trium parietum, singulis tabulis per eosdem duos angulos suppeditatis; in quibus videlicet angulis ex utraque eorum parte laterum incastraturae terminabantur, habebantque predictæ bases, ut Josephus ait, foramina; quæ binos, qui singulis immissi erant, cardines suscepiebant. Australis vero, et septentrionalis parietis longitudine triginta erat cubitorum, et singularum parietum altitudo decem; tabernaculi latitudo, id est spatium, quod erat, inter parietes, similiter decem. Erant etiam in unoquoque pariete vectes quinque, de lignis quidem setim facti; sed laminis aureis

A cooperati, ad continentas et firmandas illas sœpe dictas tabulas, in unoquoque latere tabernaculi, in medio per circuitum trium parietum loco annulus immissi aureis, et fusilibus; uniusenjusque vectis capite in alterius vectis capite intrante, in modum conchæ.

XVII. In parte vero orientali ubi introitus fuit, paries quidem non erat; sed uno ibi vecte ab uno parietis angulo usque ad alterius angulum, per medias tabulas, in summo protenso; quinque per transversum sub ipso vecte erigebantur columnæ lignorum setim deauratae, capita habentes aurea, ipsi vecti fabre immissa et in eo firmata; sed bases æneæ ante quatuor videlicet columnas duebant tentorium ex quatuor coloribus, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et byssò retorta contextum. Sic enim quidam dicit: *Vectis, inquit, at orientali parte fuit, a meridiano latere usque in septentrionale protensus, cui quinque columnarum capitella innitebantur, ante quas appensum erat velum in introitu tabernaculi.* Aliud etiam tentorium, quo^B proprie velum vocalant, ex quatuor predictis coloribus contextum ante quatuor columnas lignorum setim inter parietes per transversum erectas, et deauratas, capita habentes aurea et bases argenteas, insertum per circulos pendebat. Interior vero locus, qui ab hoc velo usque ad parietem occidentalem pertingebat, Sancta sanctorum erat; exterior vero, qui ab introitu usque ad idem velum erat, simpliciter Sancta dicebatur. *Exterior viginti, ut Josephus ait, in longitudine cubitos habuit; interior vero decem.* Sieque tota domus in longitudine cubitos habuit triginta. Hæc de parietibus tabernaculi, et de ejus introitu dixerimus; nunc quomodo his nostris verbis Venerabilis Beda attestetur, demonstremus.

CAPUT IX.

Super caput istud verba Venerabilis Beda presbyteri.

XVIII. Vectes, inquit, quinque tabernaculi tabulas continebant, et quinque annuli aurei singulis tabernaculi tabulis erant infixi, vectesque per annulos aureos tabulata continebant. Quidam vero vectis a prima tabularum summitate usque ad alterius lateris summitatem per decem cubitos latitudinis tabernaculi protensus esse credendus est: capite quidem utroque firmiter tabulis impositus, in medio autem sui capitibus columnarum fabre immissus; sieque ejus positio, et stabilitatem parietum, ab orientali plaga custodiret, et statum columnarum ne labi vel perverti posset, contineret: ut per hoc ea tabernaculi plaga, quæ non tabulis, sed columnis constabat, non minus fixa, quam cæteræ, vento licet impellente, persistret. Ubi etiam tentorium erat quinque columnis appensum, quæ columnæ capita aurea habebant, sed bases æneas, quæ et de lignis setim fieri, sed auro jubebantur operiri. Erat etiam velum opere plumario variatum, columnis quatuor appensum, quo sanctuarium et sanctuarii sanctaria dividiebantur. Velum hoc, quo tabernaculum dividebatur medium, ita positum refert Josephus, ut viginti

quidem cubiti longitudinis ad priorem domum, de-
cem vero perlinerent ad secundam, ut per omnia
mensuris templi, quod postea factum est a Salo-
mone, licet esse conveniens; quod cum esset qua-
draginta cubitorum longitudinis, viginti latitudinis;
tertiam longitudinis partem, id est decem cubitos ad
interiorem domum, hoc est Sanctum sanctorum ha-
bebat separatam: ita ut longitudine et latitudo ejus-
dem domus interioris una esset. **350** Sic ergo etiam
tabernaculi pars interior longitudinem et latitudi-
nem similem, hoc est denorum habebat cubitorum.

CAPUT X.

*De cortinis, et sagis, et de operimentis tecti taberna-
culi.*

XIX. Dixit Dominus ad Moysen: *Tabernaculum vero
ita facies. Decem cortinas de byssore retorta et hyacintho,
et purpura, cocoque bis tincto, variatas opere pluma-
rio facies. Longitudo cortinae unius habebit viginti
octo cubitos, latitudo quatuor cubitorum erit: unius
mensuræ fient universa tentoria. Quinque cortinae
sibi jungentur mutuo, et aliae quinque nexus simili co-
hærebunt. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac sum-
mitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copula-
tri. Quinquaginta ansulas cortina habebit in utraque
parte, ita insertas, ut ansæ contra ansas veniant, et
altera alteri possit aptari. Facies et quinquaginta
circulos aureos, quibus cortinorum vela jungenda
sunt, ut unum tabernaculum fiat. Facies et saga ci-
licina undecim ad operendum tectum tabernaculi.
Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos et la-
titudo quatuor. Aequa erit mensura sagorum om-
nium: e quibus quinque junges seorsum, et sex sibi
mutuo copulabis: ita ut sextum sagum in fronte tecti
duplices. Facies et quinquaginta ansas in ora sagi
unius, ut conjungi cum altero queat; et quinquaginta
ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur.
Faciesque quinquaginta fibulas æneas, quibus jungan-
tur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat.
Quod autem supersuerit sagis, quæ porantur tecto,
id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate
ejus operis posteriora tabernaculi; et cubitus ex una
parte pendebit et alter ex altera, qui plus est in sa-
gorum magnitudine, utrumque latus tabernaculi pro-
tegens. Facies et operimentum aliud tecto de pellibus
arietum rubricatis, et super hoc rursum aliud operi-
mentum de ianthinis pellibus (*Exod. xxvi, 1 et
seqq.*).*

CAPUT XI.

Item in libro Exodi de eodem.

XX. Fecit Beseleel ad explendum opus tabernaculi
cortinas decem byeso retorta, et hyacintho, et purpura,
cocoque bis tincto, opere vario, et arte polymita:
quarum una habebat in longitudine viginti octo cubi-
tos, et in latitudine quatuor; una mensura erat om-
nium cortinarum. Conjurxitque cortinas quinque al-
teram alteri, et alias quinque sibi invicem copularit.
Fecit et ansas hyacinthinas in ora cortinae unius,
et in ora cortinae alterius similiter, ut contra se
venirent invicem ansæ, et mutuo jungenerentur:

A unde quinquaginta fudit circulos aureos, qui morde-
rent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum.
Fecit et saga cilicina undecim de pilis caprarum ad
operendum tectum tabernaculi; unum sagum habebat
in longitudine cubitos triginta, et in latitudine cubitos
quatuor; unius mensuræ erant omnia saga, quorum
quinque junxit seorsum, et sex alia separati, feci-
que ansas quinquaginta in ora sagi unius, et quinqua-
ginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem necerentur;
et fibulas æneas quinquaginta, quibus neceretur te-
ctum, et unum pallium ex omnibus sagis fieret. Fecit
et operitorum tabernaculi de pellibus arietum rubri-
catis, aliudque desuper velamentum de pellibus ian-
thinis (*Exod. xxxvi, 8 et seqq.*).

CAPUT XII.

Expositio litteralis capitii præcedentis.

XXI. Quia jam tabernaculi parietes erexitur, eos-
dem nunc parietes tegamus. Tegebant predictos pario-
tes primum quidem cortinae, deinde saga. Cortinae
vero devem erant ex hyacintho, et purpura, cocoquo
bis tincto, et byssore retorta contextæ, quarum sin-
gulae in longitudine cubitos viginti octo, et in lati-
tudine habebant quatuor. Ansas quoque hyacinthi-
nas quinquaginta in suis habuere lateribus, ut ipsis
cortinis per has ad invicem firmiter connexis, unum
ex eis omnibus tabernaculum fieret. Saga quoque
undecim erant, quorum singula triginta in longitu-
dine et in latitudine quatuor cubitos habebant: et
sicut cortinae quinquaginta in suis singula ansas ha-
buere lateribus, ut sicut de cortinis dixi, isti sagis
ad invicem per ansas junctis, unum ex eis fieret
operimentum. Cumque et cortinae singulae et saga
singula invicem copularentur, tamen et de cortinis
præceptum est, ut quinque, et quinque simul junga-
rentur: et de sagis, ut quinque jungentur, et sex
sibi nexus simili cohærentur: idecirco, ut **351** arbit-
ror, quia nimis laboriosum videbatur in dissipata-
tione tabernaculi cortinas singulas, et saga singula
disjungere, itemque in erectione et hæc, et illas si-
gillatim copulare. Dicit namque Venerabilis Beda:
*Omnes cortinae unius coloris, eisdemque erant depic-
tie coloribus, sed quinque sibimet conjunctæ. Item cor-
tinae, inquit, decem, quæ pulchritudinem tabernaculi
conjunctæ complebant, ita tempore congruo disjunge-
bantur, ut quinque in utraque parte simul permanerent;*
altamen eo tempore, quo erigebatur tabernaculum,
omnes ad invicem cortinae necabantur. Bene etiam
dicitur, quod ansas cortinae in utraque parte haberent,
ut videlicet proximas sibi ex utroque latere cortinas
singulæ quæque cortinae quasi extensis hinc inde bra-
chiis amplecterentur. Hæc Beda de cortinis dicit: et
de sagis: *Divisiones, inquit, sagorum in quinque et
sex, juxta illud intelligi potest, quod supra de corti-
nis in quinque et quinque divisis exposuimus. Hæc
de cortinis et sagis vir ille venerabilis dicit.*

XXII. Hoc autem sciendum nobis est, quod quin-
que cortinae alii quinque cortinae, annulis aureis,
et fusilibus conjunctæ erant: mordentibus videlicet
eisdem annulis, qui quinquaginta erant, ansas toti-

dem; qui in utraque quinta cortina erant. Quinque vero saga eodem per omnia modo sex sagis conjuncta erant, excepto quod cortinæ annulis, ut dictum est, aureis, saga vero fibulis æneis copulata fuerunt. Erant quoque ansulæ hyacinthinae in lateribus ac summitatibus cortinarum: sic enim scriptum est: *Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum* (Exod. xxvi, 4). Et sunt quidem nonnulli qui has cortinarum summitates ipsa earum capita, quæ deorsum pendent versus terram, dicunt debere intelligi, et ad hoc in ipsis capitibus ansas debere ponit; quatenus innexis funibus predictæ cortinæ tenderentur, et tenebrentur paxillis, ne violentia suborundat tempestatis ipsas evelleret. Et quia harum ansularum numerum neque auctoritas, sicut illarum, quæ in lateribus erant, neque doctorum declarat expositio, totidem fuisse asserunt, quotidem cortinas absque ruga tenere possent. Sed his, qui hoc dicunt, ille vir disertus non videtur consentire, qui de eisdem cortinarum summitatibus ita scribit: *Quidam, inquit, putant summitates cortinarum, capita earum in latitudine debere intelligi, ibique ansulas, sicut et in lateribus fieri præceptum fuisse. Sed cum ab his quaritur ad quos usus ibi fuerint, si tamen ibi fuerint, respondent, ut funibus ansulis immisis per paxilos hinc inde distenderentur cortinæ; sed nullam inde mentionem Scriptura facere videtur.* Hæc ille de summitatibus. Non ergo idem vir disertus has cortinarum summitates, capita earum deorsum versus terram dependentia, sed angulos potius, et superficies laterum cortinarum appellat: in quibus videlicet lateribus quinquaginta per longum ansulæ erant, sicut in præcedentibus dicit: *Videtur, inquit, nobis, quod unaquæque cortina in utraque parte secundum longitudinem suam, et in summitatibus, id est in angulis laterum, ansulas quinquaginta habuit.* De conjunctione vero cortinarum et sagorum idem hoc modo scribit: *Intelligendum est præmonstratum fuisse Moysi tabernaculum in monte, ad cuius exemplar illud, quod facturus erat, fieret. Tabernaculum vero ita fieri præcepit, ut supponit: seilicet, ut accipiatur decem cortinæ, quales et quantas ipse describit, et multa alia quæ adjungit, ut ex eis fiat tabernaculum.*

XXIII. Sciendum tamen cortinas proprie vocari tabernaculum. Hyacinthus lana hoc colore tineta; purpura sanguinei est coloris, et de conchyliorum sanguine tineta; coceus bis tinetus lana coccineo colore bis tineta, ut multum rubea sit; hyssus est genus mollissimi et candidissimi lini, opere plumariorum. Piuma, ut dicit Augustinus, lingua punica dicitur acus. Opus plumarium est, cum jam facto panno fila aurea aut argentea acu inseruntur, ut fiat auriphrygium, aut diversæ in ipso panno figuræ: hujusmodi opus vulgo brustatum appellari solet. Decem cortinæ tabernaculi sic dispositæ erant, ut quinque jungerentur et adhærerent sibi mutuo; et aliæ quinque similiter. *Ansulas hyacinthinas in late-*

A ribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari (Exod. xxvi, 4). Hic ostendit quomodo jungendæ sunt sili invicem cortinæ. Dubium autem est an jubeat, ut hoc modo singulæ siringulis copulentur, an quinque cum quinque, ut unum ex omnibus fiat oportunitum. Videtur nobis, quod unaquæque cortina **352** in utraque parte secundum longitudinem suam et in summitatibus, id est, angulis laterum, quinquaginta ansulas habuit: et quod vel vittis, vel quibusdam aliis ligaturis per ansulas sibi firmiter connexæ fuerint, alias tantum quinque et quinque sibi mutuo jungebantur, ut unum oportunitum fieret, quinquaginta annulis aureis conjunctas sibi fuisse; ipsosque annulos intercapelinem parvulan habuisse, ut, cum B erigendum esset tabernaculum, vel deponendum, annulus facile inseri, et rursum ab eisdem facile extrai possent. Hæc de cortinis.

XXIV. Scribit etiam de sagis hoc modo: *Saga cilicina, in Hebreo, cortinas cilicinas: Augustinus vocat has cortinas vela capillata, quia forsitan ita est in translatione septuaginta, qua ipse utitur. Vela dicit, quia quadrata sunt in modum veli: capillata, quia de pilis facta; capilli enim capitum pilis sunt. Saga etiam cilicia dici solent; quod autem post saga additur cilicina, pleonasmus est. Præterea sagum est militare pallium a Gallis inventum, et dictum quadrum, quia quadratum primo factum est, vel quadruplex: forsitan propter quadratam formam telæ cilicinæ, quæ ad operiendum tabernaculi lectum parabantur, saga sunt appellata. Coniunctio sagorum ad invicem eodem modo, quo et cortinarum facta est: excepto quod in sagis sed ex una parte, et quinque ex alia, et quod cortinæ annulis aureis, hæc autem æneis fibulis copulata fuerunt. Hæc ille de cortinis et sagis scribit. Uno igitur et ex cortinis, et ex sagis facto tentorio, suspendamus supra parietes, primo quidem cortinas, deinde saga; et videamus quo modo eos tegebant; sed prius duobus acceptis funiculis, uno domus longitudinem, et altero ejus per transversum metamus latitudinem. Ille vero funiculus, quo ex toto domus longitudinem volumus metiri, id est, a basi unius ex quinque columnis, quæ sunt in introitu tabernaculi, usque ad basim unius tabularum parietis occidentalis, cubitos in longitudine quinquaginta habebit; decem videlicet, per ascensum parietis orientalis, et triginta in longitudine domus, et decem in descensu parietis occidentalis. Alter vero funiculus, quo domum secundum latitudinem per transversum metimus, id est, a basi tabulae aliquius, quæ est in pariete septentrionali usque ad aliquius tabulae basim, quæ est in pariete australi, cubitos habebit triginta in longitudine, decem videlicet in ascensu parietis septentrionalis, et decem in descensu parietis australis, et decem in æqualitate, in summo inter parietes.*

XXV. Non enim hoc, de quo loquimur, taberna-

culum nostrorum more domum culminibus sublimatum, sed plato schemate in summo fuit aequale : sicut tempore illo in terra illa domus construebantur, unde et in Deuteronomio præcipitur, ut, qui dominum novam adificaret, murum tecti poneret in gyro, ne effunderetur sanguis innocius labente aliquo, et in præceps ruente (*Deut. xxi, 8*). Et hoc esse arbitror, quod dominus in Evangelio discipulis dicit : *Quod in aure audistis, prædicabitur in tectis* (*Luc. xii, 3*) : quia nimis in Palæstina provincia in tectis solebant homines residere, quæ in summitatibus suis undique fuerunt aequalia. Suspendamus ergo super parietes cortinas, et super cortinas saga. Hoc autem nobis sciendum est, quod ex longitudinibus suis tam cortine, quam saga dominus operiebant longitudinem; et ex longitudinibus suis ejus per transversum tegebant latitudinem. Suspensis itaque super parietes cortinis, videbimus quod totam dominus longitudinem per transversum ex longitudinibus suis usque ad terram operient, excepto uno ex utraque parte juxta terram cubito, qui hinc inde cortinis deficientibus discooperatus erit, quia latitudo dominus per transversum triginta cubitorum est, et cortine non habent in longitudine nisi cubitos viginti octo : longitudinem vero tabernaculi, quæ triginta cubitorum est, operient eadem cortinæ, ex longitudine videlicet, quam ex se simul junctæ earundem faciunt latitudines, et partem etiam orientalem, ubi introitus est, et parietem occidentalem, hinc inde quinque in descendendo cubitis, ex latitudinem suarum longitudine operient; quia latitudines decem cortinarum simul junctæ longitudinem quadrangula cubitorum faciunt. Ex quibus profecto quadrangula cubitis triginta duobus parietibus, australi videlicet et septentrionali, quia totidem in longitudine habebant, deputabuntur : **353** et ex decem, qui supersunt, quinque parti orientali, et quinque hinc in descendendo deputabuntur parieti occidentali : hoc proprie, et specialiter tabernaculum vocabatur. Quinque vero illi cubiti, qui in orientali et occidentali parte hinc inde usque ad terram pertingunt, nequaquam nudū erunt. Sed quinque potius illi cortinarum cubiti, qui deficientibus parietibus supersunt, ab orientali simul, et occidentali latere invicem inducentur, sibique mutuo jungentur; quatenus orientalem simul et occidentalem dominus parietem quinque cortinarum cubiti contegant. Saga vero cilicina, quia triginta in longitudine cubitos habebant, suspensa super tabernaculum, unum illum cubitum, qui ex utriusque parietis, australis videlicet et septentrionalis latere, cortinis deficientibus juxta terram hinc inde discooperatus fuit, ipsa ex toto operiunt.

XXVI. In hoc vero quod et undecim erant, et unumquodque quatuor, sicut cortinæ, in latitudine cubitos habebat : totam quidem tabernaculi longitudinem tegunt, et duobus in parte orientali cubitis, et totidem in occidentali cortinas descendendo

A excedunt ; quia undecim sagorum latitudines simul junctæ quadrangula quatuor cubitorum longitudinem faciunt. Ex quibus nimis quadrangula quatuor cubitis triginta parietum longitudinem tegunt: ex quatuordecim, qui supersunt, septem parti orientali, et septem deputabantur occidentali. Et illi quidem duo cubiti, qui in parte orientali cortinas excedunt, duplicati fuerunt, sicut et in Exodo dicitur. *Sextum sagum in fronte tecti duplices* (*Exod. xxvi, 9*). Causam vero Venerabilis Beda ostendit quare sextum sagum in fronte tecti duplicitum fuit, in hac verba : *Juxta litteram, inquit, frontem tecti, ingressum tabernaculi dicit, ubi non tabulas, ut supra breviter diximus, sed columnas, et rectem ab angulo tabularum usque ad angulum protensum ponit præceptum* est. Ideoque quantum ad formam operis pertinet, ibi magis opus erat geminato sagorum munimento, ubi solida parietis firmitas aberat. Hoc itaque modo et unus ille cubitus, qui hinc inde in utroque juxta terram latere cortinis deficientibus cooperatus fuit, sagis supervenientibus cooperatus est ; et duobus in orientali simul, et occidentali parte cubitis cortinas in descendendo eadem saga operiunt.

XXVII. Et hoc esse arbitror quod versus ille subtilis, et verbis perplexus dicit. *Quod autem superfluerit in sagis quæ paraniur tecto, id est, unum sagum, quod amplius est ex medietate ejus, operies posteriora tabernaculi* (*Exod. xxvi, 12*). Sagum illud, quod et amplius esse, et quo posteriora tabernaculi dicit operienda, sagum est undecimum, quod nimis et a cortinis amplius est, quia illæ non sunt, nisi decem, hæc vero undecim; et ejus medietas tabernaculi posteriora operit in eo, quod duobus, ut sœpe dictum est, cubitis, quæ medietatem sagi faciunt, cortinas in parte occidentali, ubi posteriora tabernaculi sunt, excedit: *Et cubitus, inquit, ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est sagorum magnitudine, utrumque latus tabernaculi protegens* (*Exod. xxvi, 15*). Geminus iste cubitus, quem et plus esse in sagorum magnitudine, et ex utraque parte pendendo utrumque dicit tabernaculi latus protegere, ad illum profecto binum pertinet cubitum, qui et a cortinis plus erat in sagis; quia illæ in longitudine, ut dictum est, non nisi cubitos viginti octo, hæc autem triginta habebant; et utrumque latus tabernaculi protegebat, id est, cooperiebat: ubi cortinis deficientibus, unus ex utraque parte juxta terram cubitus discooperatus fuit, quem videlicet cubitum discooperatum, hi duo, qui a cortinis plus erant, in sagis cubiti, unus hinc, et alius inde tegebant. Illorum vero trium cubitorum spatum, quod in parte orientali, et in parte occidentali deficientibus sagis usque ad terram pertingit, nequaquam nudum remanebit; sed septenorum cubitorum saga, sicut paulo ante de cortinis diximus, quæ parietibus deficientibus supersunt, ad invicem adducatur, et eis firmissime usque ad terram tam anteriora quam posteriora dominus contingerunt; quia nimic saga hæc non solum sicut

cortinæ, quæ non nisi quinque cubitis orientalem et occidentalem domus partem in descendendo tegebant, ad invicem pertingere, et sese in medio utriusque parietis occidentalis videlicet, et orientalis contingere valebant; sed quia septenorum in utroque pariete cubitorum erant, medium profecto et orientalis et occidentalis lateris in utramque hinc inde partem duobus cubitis excedebat. Ex quibus videlicet quatuor cubitis excedentibus, duo in pariete orientali, ubi frons erat, tecta duplicabantur: ut ibi juxta Venerabilis Bedæ sententiam geminati sagi monumentum esset: ubi solida parietis firmitas non erat.

354 **XXVIII.** Sie ergo saga parietes tabernaculi undique, et cortinæ, excepto uno ab omni latere cubito, tegulant. Fiebant adhuc experimenta duo, non quidem ad parietes tabernaculi tegendos, sed ad operiendum solummodo tectum ejus, quorum primum ex pellibus erat arietum rubricatis; secundum vero ex pellibus hyacinthinis. Quis vero harum fuerit pellium numerus, quæve earum longitudine et latitudine fuerit, quomodo disposite fuerint, vel conjunctæ, quia littera non definit, illud satis est intelligere, quod eis connexis tota tabernaculi longitudine et latitudine in summitate tecti superindui valeret, tectumque et parietes in partibus illis nostris multo maiores esse. De his vero pellibus ita longe quidam ante nos scripsit: *Sciendum, inquit, tam hoc experimentum de rubricatis pellibus, quam illud de hyacinthinis, non nisi secundum formam et quantitatem tecti tabernaculi fieri debere, quia neque a lateribus, neque a frontibus aliquid deorsum pendebat.* Igitur quomodo cortinæ et saga parietes tabernaculi, et quomodo tectum ejus rubricatae arietum pelles, atque hyacinthinæ tegebant, prout nobis visum fuit edocimus: et vero quid super hoc Venerabilis Beda dicat, audiamus.

CAPUT XIII.

Verba Venerabilis Bedæ presbyteri de eodem.

XXIX. *Diximus, inquit, parietes tabernaculi, qui ex tabulis et columnis constabant, longitudinem habuisse trigesita cubitorum, latitudinem decem, et altitudinem similiter decem. Si quis ergo vellet dominum in longitudinem eingere funiculo, verbi gratia a basi tabulae unius meridiani lateris usque ad basim tabulae, qua esset e regione in latere septentrionali, constat profecto eumdem funiculum triginta cubitorum longitudinis esse debere, hoc est, decem cubitos ascensionis in meridiano pariete, decem alias æqualitatis sursum inter parietes, decem tertio descensionis in pariete septentrionali. Item, si per longitudinem domus funiculum extendere velis, hoc est, a basibus columnarum sursum, et per longitudinem domus totius ad occidentalem usque parietem, et deinde usque ad bases ejus deorsum, habebit funiculus ille quinquaginta cubitos longitudinis: decem videlicet ascensionis juxta columnas, decem æqualitatis secundum longitudinem domus, decem rursum descensionis, juxta tabulas*

A parietis occidentalibus. His ergo consideratis, intuerre etiam mensuras cortinarum, quibus tegenda erat dominus, qualiter præfatis possint convenire mensuris. Decem erant cortinæ, habentes singulæ longitudinis viginti octo cubitos, latitudinis quatuor; quæ simul junctæ, et in unum composite, tabernaculum implebant de latitudine sua, cubitos quadraginta. Suspende igitur cortinas, quæ habent singulæ longitudinis viginti octo cubitos, et pone in domo, cuius est mensura in transversum triginta cubitorum, et videbis quia cortinæ habent in æqualitate, quæ est inter parietes, cubitos denos; in ascensu autem, sive descensu, qui est juxta parietes, habent cubitos novenos. Sicque sit ut summitas cortinarum terram tangere non possit; sed mensura unius cubiti a terra altior absit. Item videbis, quod cortinæ habent in æqualitate per longitudinem domus triginta cubitos, in ascensu autem, sive descensu, qui est in orientali, sive in occidentali latere, cubitos quinos; ideoque eadem lateralis summitas cortinarum, nequam ad terram usque pertingit, sed quinis cubitis a terra altior aberat. Unde necesse fuit ut quini illi cubiti cortinarum, qui cessantibus parietibus supersunt, inducantur ab invicem ad orientali simul, et occidentali latere, sibiique mutuo jungantur: ac sic siet ut undique dominum cortinæ, excepto uno juxta terram cubito, contegant. Hæc de cortinis.

XXX. Porro saga tricens habebant cubitos longitudinis, quaternos latitudinis. Et quia undecim erant, conjuncta invicem per latera quadraginta quatuor cubitos implebant. Pone ergo et hæc in domo; et quia concordat longitudine sagorum cum funiculo, quo dominum metiebaris in transversum, sit ut summitas eorum ad terram usque pertingat. Habebant enim denos cubitos æqualitatis inter parietes; denos æque ascensionis, sive descensionis in utroque latere. Et hoc est, quod ait Scriptura, quod cubitus ex una parte penderet, et alter ex altera qui plus esset in sagorum magnitudine, latus utrumque tabernaculi protegens (*Excd. xxvi, 13.*) Tabernaculum namque proprie vocat ipsam cortinarum facturam, sive conjunctionem, quas uno utique cubito transibant saga ab australi latere domus, altero a septentrionali. Ideoque ad terram perveniebant, quia hic triginta cubitos longitudinis, ille duos **355** minus habebat. Item mensura sagorum omnium per longitudinem domus quadraginta quatuor cubitis tendebatur: triginta videlicet in æquitate cubitos habens, a fronte domus, usque ad summitatem tabularum in plaga occidentali; et septem cubitos dependentes a fronte domus, et septem similiter dependentes in plaga occidentali. Sicque fuit ut mensura sagorum in occidentali latere duobus cubitis excederet mensuram cortinarum; quia nimirum cortinae desuper advenientes, sicut et supra commemoravimus, quinque cubitos parietis tegebant, et quinque alias relinquabant intactos: et hoc est, quod dicitur: *Quod autem super-*

fuerit sagis, quæ parantur tecto, id est unum sagum, A fronte domus, ubi erat introitus, duplicati, duobus quod amplius est, ex medietate ejus, operies posteriores tabernaculi (Exod. xxvi, 12). Medietas namque sagi in latitudine duo sunt cubiti, ex qua videbilet medietate cooperiebantur posteriora tabernaculi, id est duo cortinarum, quæ proprie tabernaculum vocabantur, quia duobus cubitis eas, ut diximus, ad inferiora tendens ultimum sagum transibat.

XXXI. Itaque saga desuper venientia septem solummodo cubitos occidentalis parietis cooperiebant; nec tamen tres reliqui, qui manserant, usque ad terram nudi tempestatum injuriis patebant; sed adductis ad invicem ab utroque latere sagis septenorum cubitorum, qui deficientibus parietibus supererant, his posteriora domus firmissime ad terram usque tegebantur, neque autem tantum hæc ad invicem pertingere, et instar cortinarum sese medio parietis contingere poterant; sed quia septenorum erant cubitorum, medium parietis in utramque partem duobus cubitis excedebant, ac sibi invicem supposita jungebantur: quod eodem modo per omnia etiam de orientali parte intelligendum esse putamus, ideoque supra præceptum, ut *sextum sagum in fronte tecti duplicaretur* (Exod. xxvi, 9). Tegebatur itaque domus et desuper, et undique cortinis mira varietate contextis, quod proprie tabernaculum vocabatur; tegebatur et hoc undique sagis ciliicinis usque ad terram pertingentibus; sed et experimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis factum est, et super hoc rursum aliud experimentum de hyacinthinis pellibus. Hæc de re difficillima, prout nobis intellexisse visi sumus, strictum explicare curavimus, parati veriora in his discere, si quis nos docere voluerit.

CAPUT XIV.

De eo, quod in extensione sagorum et cortinarum Josephi, et Judæi a Venerabili Beda dissentire videtur.

XXXII. Hæc de cortinis, et sagis Beda Venerabilis dicit, quem et nos utpote diligentem verbi Dei scrutatorem, et veracem expositor min quantum potuimus inoffenso pede sequi curavimus; sed alius quidam de eisdem cortinis et sagis loquens magis Josephi, et Judæorum opinionem, quam Bedæ sententiam hac in re aestimat suspiciendam. Scribit namque idem magister hoc modo: *In extensione, inquit, cortinarum et sagorum ad operiendum tabernaculi tectum, et sexti sagi in fronte tecti duplicatione, magis Judæorum et Josephi sententiam, quam Beda sequamur opinionem.* Cortinæ cum sint decem, et saga quatuor cubitorum, hæc simul juncta quadraginta, illa vero in vicem copulata quadraginta quatuor faciunt cubitos. Hæc sic extendebantur secundum Hebræos et Josephum, ut tam cortinæ quam saga triginta cubitis tectum tabernaculi, tanta enim erat ejus longitudo, et decem cubitis occidentalem frontem domus, quia hæc erat altitudo tabernaculi, cooperirent. Quatuor autem cubiti, quibus saga cortinas superabant, in orientali

cubitibus columnas, et velum introitus tegebant. Duplicati autem erant propter ventorum violentiam; et hoc est, quod dicit liber *sexum sagum, quatuor scilicet cubitos, qui in latitudine faciunt sagum, et in fronte tecti duplices.* Quod autem superfuerit sagis, quæ parantur tecto, idem unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi (Exod. xxvi, 9, 12). Cortinas uno cubito saga transibant ex utroque latere tabernaculi, ideoque ad terram pertingebant, quia hæc triginta cubitos longitudinis, illæ duo minus habebant. Medietas autem sagi in latitudine duo sunt cubiti, ex qua medietate hinc inde operiebantur posteriora tabernaculi, id est cortinarum, quæ proprie dicuntur tabernaculum. Et hoc est quod dicit: *Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, 356 utrumque latutus tabernaculi protegens* (Exod. xxvi, 13). Construcio hoc modo facienda est; ex medietate ejus, quæ supersuerit in sagis, quæ præparantur tecto, operies posteriora tabernaculi: quod autem hoc sit, per parenthesis interponit, id est unum sagum, quod amplius est. Quasi dicret: ex medietate unius sagi, quod unum sagum superest, et amplius est a cortinis; operies posteriora tabernaculi, id est extrema tabularum, ubi terræ junguntur, ad quæ operienda hinc inde continentur pertingere non poterant.

XXXIII. Ecce hoc modo de extensione cortinarum et sagorum loquitur, et a Venerabili Beda dissentire videtur. Sed quidquid ipse dixerit, multi Bedæ opinionem Josephi et Judæorum sententia hac in re assertant veriorem, et id se putant posse probare hoc modo: Ait, Dominus ad Moysen: *Quod autem superfuerit in sagis, quæ parantur tecto, id est unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi* (Exod. xxvi, 12). Dicit quidem, et omnino verum est, quia ipsarum cortinarum simul junctorum super parietes extensionem, tabernaculum Dominus appellat; ejusdem vero tabernaculi posteriora illas vocant cortinas, quibus pars domus posterior. Paries occidentalis, cooperata sit: quæ cortinæ tabernaculi vocatae sunt posteriora, ad differentiam videlicet illarum cortinarum, quæ in orientali, ut ipsi aiunt, parte pendebant, quæ etiam secundum ipsos tabernaculi vocabantur anteriora. Ex sagi itaque unius, quod amplius fuit, medietate juxta præceptum Domini, Moyses tabernaculi posteriora operavit, quia sagum, ut ipsi dicunt, undecimum, quod in sagis a cortinis amplius fuit, quæ non nisi decein erant, duobus cubitis, qui ejus medietatem faciebant, cortinas in occidentali parietate tabernaculi (hi asserunt suis posteriora) excedere fecit, ut juxta Rœdæ sententiam cortinas in eodem pariete quinque in descendendo haberent cubitos, et saga septem. Ostendant igitur Judæi, et Josephus, qui dicit tam cortinas, quam saga decem cubitis occidentalem frontem domus cooperuisse, cuius sagi medietate posteriora tabernaculi, id est illarum cortinarum, quæ, ut multi affirmant, in pariete fuerunt

occidentali Moyses cooperuit, si in eodem occiden- A tali pariete tam longæ erant in descendendo cortinæ, quam longa fuerunt et saga, hoc est, si tam cortinæ quam saga parietem illum ex toto usque ad terram tegebant. Quod si non illas, quæ in occidentali erant pariete, cortinas, sed potius extrema tabularum parietis utriusque, australis videlicet, et septentrionalis, ubi terra jungebantur, ad quæ operienda hinc inde cortinæ, quia nonnisi noveas in descendendo habebant cubitos, pertingere nequibant, tabernaculi quis dixerit fuisse posteriora: quæceter ab ea, quod fuit illud sagum, quod amplius fuit, et ex ejus medietate hæc extrema tabularum parietis australis et septentrionalis Moyses cooperuit, cum constet nullum ibi fuisse sagum, ejus medietate eadem tabularum extrema possent cooperiri? Quæ B quidem tabularum extrema non ex aliquo sago mediato, sed ex sagorum potius capitibus, uno hinc inde cubito cortinas excedentibus, cooperata fuerunt. Scimus quidem, quia duobus cubitis cortinas in descendendo saga excedeant: uno ex parte una, et aliero ex altera, et quod duo cubiti medietatem sagi faciebant; sed præter capita sagorum, quæ deorsum pendentia uno ex utroque latere cubito cortinas transcedebant, nullum omnino erat ibi sagum, ex ejus medietate posteriora tabernaculi, id est tabularum extrema, si tamen non alibi, quam in ipsis tabularum extremis posteriora tabernaculi fuerint, possent operiri.

XXXIV. Præterea scimus quod salva illa, quæ interiorius latet, significacione spirituali, ad hoc super tabernaculum saga projecta fuerant, ut cortinas et tabulas, ubi eadem dumtaxat cortinæ defecerant, ex toto usque ad terram tegerent, atque tegendo a ventis et imbribus, et easteris sordibus extrinsecus irruentibus illæsas custodirent. Quod cum ita fuerit, ut aliiquid secundum conjecturam loquamur humananam, quæ ratio dictaret, ut partem ædificii occidentalem, ubi paries quidam erat solidissimus, qui videlicet paries ex tabulis constans fortissimis, et inferius per cardines basibus immosso, et in lateribus per incastraturas, et in medio per vectes annulis impositos fortissime fuit compactus, tripligiter tam cortinæ, quam saga usque ad terram tegerent, et partem orientalem, ubi nullus omnino erat paries, sed quinque columnando, cum una cortina eis appensa, erant columnæ; nec aliqua ex cortinis, nec ex sagis etiam, nisi unum solum operiret. **357** Quod profectio sagum quando juxta preceptum Domini in fronte tecti duplicatum fuit, ipsa cortina, quæ ibi pendebat, non nisi duobus cubitis cooperta erat, et octo cubitis ventis et pluviosis, et crateris externis injuriis patebat. His itaque, et aliis fortasse, quæ hic tacentur, causis, estimant nonnulli Venerabilem Bedam absque omni serupulo super hoc esse accipendum: nisi forte aliqua alia obstiterit auctoritas de his plenius loquens; et qua ratione Beda hoc in loco repudiandus, et Josephus cum Judeis suis sit suscipiens causam evidenter ostendens.

CAPUT XV.
De arca, et oraculo, quod super eam erat; de mensa propositionis: de candelabro luminis, et de altari thymiamatis.

XXXV. Quia ipsum jam tabernaculum et ex magna parte perfecimus, et perfectum quodammodo in suo statu ereximus, nunc de his, quæ intra illud erant, loquamur, et qualiter, vel ubi intra illud posita erant, prout possumus, ostendamus. Dixit Dominus ad Moysen: Arcam de lignis setim compingite, cuius longitudine habeat duos et sexaginta cubitos latitudem, cubitum et dimidium, altitudo cubitum similiter ac semissem: et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris, faciesque supra coronam auricam per circuitum, et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos, duo circuli sint in latere uno, et duo in altero. Facies quoque rectes de lignis setim, et operies eos auro, inducesque per circulos, qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis, qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ex eis: ponesque in arca testicationem, quam dabo tibi; facies et propitiatorium de auro mundissimo. **D**uos cubitos et dimidium terebit longitudine ejus, et semissem et cubitum latitudine. **Duos** quoque cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi: cherubinus in latere sit uno, et, alter in altero. Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca: in qua pones testimonium, quod dabo tibi. Inde præcipiam, et loquar ad te, supra propitiatorium scilicet, ac de medio duorum cherubim, qui erunt supra arcam testamenti, cuncta, quæ mandabo per te filiis Israel (Exod. xxv, 10, et seqq.).

Facies et mensam de lignis setim habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum, et in ipso labio coronam interrasilem, altam quatuor digitis, et super eam alteram coronam aureolam. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes. Subter coronam erunt circuli auricæ, ut mittant rectes per eos, et possit mensa portari, ipsosque rectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam. Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula, ac cynthia, in quibus offerenda sunt libamina ex auro purissimo, et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper (Exod. ii, 23 et seqq.).

Facies, et candelabrum ductile de auro purissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere et tres ex altero. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphærulaeque simul, et lilia. Hoc opus erit sex calmarum, qui producendi sunt de hastili. In ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphærulaeque per singulos, et lilia. Et sphæ-

rum sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex sunt, procedentes de bastili into. Et sphaerulae igitur, et calami ex ipso, erunt universa ductilia ex auro purissimo. Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso. Emunctoria quoque, et ubi ea, quæ emuncta sunt, extinguantur, sunt de auro purissimo. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi. Inspice, et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est (Exod. xxxi, 40).

Facies quoque altare ad adolendum thymiamam de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est quadrangulum, et duos cubitos altitudinis. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro purissimo tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, et cornua. Facies ei coronam aureolam per singula latera, et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos rectes, et altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis: ponesque altare contra relum, quod ante arcam penderit testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi, et adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans (Exod. xxx, 1 et seq.)

358 CAPUT XVI.

Ex libro Exodi de eodem.

XXXVI. Fecit autem Bezaleel et arcam de lignis setim habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum, ac semissem in latitudine. Altitudo quoque unius fuit cubiti et dimidii. Vestivitque eam auro purissimo intus et foris, et fecit illi coronam auream per gyrum; conflans quatuor annulos aureos, per quatuor angulos ejus. Duos annulos in latere uno, et duos in altero. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestirit auro, et quos misit in annulos qui erant in circæ lateribus ad portandum eam. Fecit et propitiatorium, hoc est oraculum, et de auro mundissimo duorum cubitorum et dimidii in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine: Duos etiam cherubin ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii; cherub unum in summitate partis unius, et cherub alterum in summitate partis alterius. Duos cherubin in singulis summittatibus propitiatorii extenderentes alas, et tegentes propitiatorium, seque mutuo, et illud respicientes.

Fecit et mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, et in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem; circumdeditque eam auro mundissimo et fecit illi labium aureum per gyrum, ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, et supra eamdem alteram coronam auream. Fudit et quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis, per singulos pedes mensis contra coronam, misisque in eos vectes ut possit mensa portari. Ipsos quoque rectes fecit de lignis setim, et circumdedit eos auro; et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, et cyathos, et thuribula ex auro puro, in qui-

A bus offerenda sunt libamina. Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo, de cuius recte calami, scyphi, sphaerulae, ac lilia procedebant, sex in utroque latere. Tres calami ex parte una, et tres ex altera. Tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphaerulaque simul, et lilia. Equeum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri. In ipso autem recte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulaque per singulos, et lilia. Sphaerulae sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex sunt calami, procedentes de recte uno. Et sphaerulae igitur, et calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo. Fecit et lucernas septem cum emunctoriis suis, ut rasa et ea quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissimo. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis. Fecit et altare thymiamatis de lignis setim, habens per quadrum singulos cubitos, et in altitudine duos, e cuius angulis procedebant cornua: vestivitque illud auro purissimo cum craticula, ac parietibus, et cornibus. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, et duos annulos aureos sub corona per singula latera ut mittantur in eos vectes, et possit altare portari. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, et operuit laminis aureis. Composuit et oleum ad sanctificationis unguentum, et thymiamata de aromatis mundissimis opere pigmentarii (Exod. xxxvii).

CAPUT XVII.

Expositio literalis capititis praecedentis.

XXXVII. Igitur in loco interiori, qui intra velum erat, ubi semel in anno pontifex intrabat, arca erat de lignis quidem setim facta, sed undique deaurata: coronam in circuitu sui habens auream, quam magister quidam limbum in circuitu vocat. Quidam vero dicunt hanc coronam ligaturam fuisse auream undique arcam circumstringentem, factam ad ipsius decorum, et fortitudinem, ut dissolvi non posset, et formosior appareret. Cui quidem arcæ incumbebat tabula quædam aurea, et ductilis eamdem cum arca longitudinem, et latitudinem habens, quæ propitiatorium vocabatur. Operculum arcæ, tabula scilicet unde operiebatur arca, dicebat in propitiatorium: quia super eo Deus apparet populo propitiabatur. In cuius utraque parte unus stabat cherub de auro ductili, duoque hi cherubin suas inter se expandendo alas, propitiatorium tegebant, seque mutuo respiciebant. Quantæ vero altitudinis idem cherubin, vel longitudinis eorum alæ fuerint Scriptura non dicit. Mihi autem videtur quod, dum uterque alis suis contra invicem ex utraque parte expansis utrumque propitiatorii latus tegebant, utraque utriusque cherubin ala non nisi duos cubitos, et dimidium, ad majus, in longitudinem habuit; quia dicunt quidam, quod unus cherub ala sua tangebat parietem unum, et alias ala sua parietem alterum: aliis autem alis se viçissim in medio tangebant: et haec media aliæ propitiatorium tegebant, sicut duo magni cherubim in templo Salomonis faciebant.

359 XXXVIII. Erat quoque in ipsa arca sub propitiatorio urna aurea, habens manna, et tabulæ testamenti, et virga Aaron, quæ fronduerat, et iuxta librum Deuteronomii liber Cantici Moysi. Præcepit namquæ Moyses levitis, qui portabant arcam fœderis, dicens : *Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcae fœderis Domini: ut sit contra te in testimonium (Deut. xxxi, 26).* Hæc autem juxta sacrae Scripturæ auctoritatem in ea fuerunt; et tamen in tertio libro Regum scriptum est : *In arca non est aliud, nisi duæ tabulæ, quas posuit Moyses in ea in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel (III Reg. viii, 9).* Si aliud in ea tempore Salomonis non erat, nisi tabulæ, videtur quidem nec manna eo tempore in ea fuisse, nec virga Aaron, nec liber etiam Cantici Moysi. Sed hanc doctores moderni hoc modo dubitationem exponunt, dicentes : illam quidem Scripturam, quæ solummodo tabulas includit, respicere ad mysticum; illam vero, quæ cætera jam superius nominata una cum tabulis in arca fuisse asserit, ad litteralem intellectum. Dicunt namque eundem hæc omnia parere intellectum, mystice conspecta; quæ tamen ad litteram sunt divisa. De hoc vero quidam ita scribit : *In libro, inquit, Regum, et Paralipomenon asseritur, quod et nihil erat in arca Domini, nisi tabulae lapidæ, in quibus scripta erant decem mandata legis.* In Epistola autem illa, quæ inscribitur ad Hebreos, legitur quod *urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronduerat, sicut et tabulæ erant in arca (Hebr. ix, 4).* Possimus dicere quod prioribus quidem temporibus sole tabulæ in arca fuerant; sed postea propter metum hostium urnam auream habentem manna, et virgam Aaron, quæ fronduerat, posuerunt in arca, ne ab hostibus tollerentur. Quia vero notum sciebant gentibus Philistacos propter aream, quam tulerant, gravi fuisse plaga percussos, idcirco quod non tolleretur ab hostibus, confidebant. Forsitan non in ipsa arca, sed in lateribus fuere supradicta : *sicut et liber legis.* Et ideo in arca dicta sunt fuisse, quia in aliqua appendice lateris ejus fuere. Hoc ille dicit. In tabulis vero decem erant verba conscripta, ut Josephus ait : *Per singulas tabulas bina semis per unamquamque paginulum.* Hæc de his, quæ in Sancta sanctorum erant.

XXXIX. In domo vero exteriori, quæ simpliciter dicebatur Sancta, hæc tria erant : mensa propositionis in latere æquilonis non longe, ut Josephus ait, ab aditu; et contra eam candelabrum in parte australi, et altare thymiamatis in medio contra velum. Mensa quoque facta fuit de lignis setim deauratis, duos habens cubitos longitudinis, et cubitum unum in latitudine, et in altitudine cubitum, et dimidium. Non tanta fuit spissitudo mensæ; truncus enim non mensa esset, sed ab imo, ubi pedes terræ jungebantur, in hanc altitudinem se extollebat. Habuitque eadem mensa labium aureum per gyrum, cui labio facta fuit corona interrasilis quatuor digitis alta, et super illam altera corona

A aureola. Si vero queritur, quale erat labium in mensa per circuitum ejus, qualesve illæ duæ coronæ, fortassis eminentia quædam fuit aurea, mensæ ex omni parte affixa; et huic eminentiæ alia apposita erat, quatuor digitis alta, quam vocat Scriptura coronan; et huic fuit etiam tercia conjuncta. Hæc tres eminentiæ idcirco in mensa forte per circuitum factæ erant, ut panes illi duodecim, qui jugiter in ea positi, et non in medio ejus, sed in utroque latere contra se altrinsecus erant, quasi in profundo, et undique his inclusi, stabilem ad jacendum haberent locum; ne quando portabatur eadem mensa, si in ea per planum sine clausura jacerent, in unum cogerentur. Alia quoque opinio est, quæ dicit, quod mensam circumcingebat labium per quamdam cavaraturam ex ipsa mensa, et ejusdem labii latitudinem tegebat corona interrasilis, ducta per circuitum ad firmitatem et ornamentum, cui et alia coronula superponebatur priori præbens tam firmitatem, quam decorem. Panes duodecim jugiter erant in ea, qui ex simila, ut in Levitico legitur, coquebantur, et habebant singuli duas decimas, quorum semi altrinsecus ponebantur, positis super eos duobus scyphis aureis thure lucidissimo plenis (Lev. xxiv, 5, 6). Quidam quoque vir discretus scribendo dicit : *Labium per circuitum gyrationem quamdam esse dependentem in circuitu mensæ, extrinsecus respicientem, et addit :* *Huic, inquit, gyrationi superponebatur limbus quidam, non in latere foris, sed in superiora altitudine quatuor digitorum erectus.* Super huc C ostiam alius quidam limbus strictior, et minus altus superponebatur. Interasilem, dicit, coronam : **360** quia artificiose sculpta erat. Subter coronam erant circuli. Ostendit in quibus locis ponendi sunt circuli, quibus immittantur vectes ad portandam mensam, in summo scilicet juxta labium, quod hic coronam appellat, et non versus terram in imo. Quidam dicunt quod, quas supra dixit, duas coronas, hic unam vocet, super quam dixit circulos esse ponendos. Secundum quam sententiam extrinsecus in latere duas coronæ supradicto labio adjunguntur nec quare adjungantur, facile patet. In superficie autem versus superiora necessario adjungendæ videntur, ut ea, quæ super mensam posita sunt, contineant, et ne aliquo casu de mensa corruant, obstatculo sint. Sic ille de mensa scribit: *Acetabula, inquit, vasa templi, in quibus acetum continebatur. Phiala, vasa quadam vitrea. Phiala quasi kiala dicitur; Hiam vero vitrum. Hæc vasa capacia sunt, ut aiunt, in imo stricta, in superioribus lata;* *Hebrei hæc vasa scutellas appellant.* *Cyathæ, angusta quadam, et param capacia vasa sunt.* Erant duodecim panes jugiter in mensa: panes isti ideo propositionis dicti sunt, quia semper super mensam proponebantur, et præsto erant. Duodecim erant singuli ex duabus decinis facti : hi in Sabbatho semper repositis recentibus auserebantur in usum sacerdotum. Hæc ille dicit de vasis mensæ, et de panibus propositionis. Habet quidem mensa eadem in quatuor ejus angulis quatuor pedes sub-

præfata corona, et in singulis angulis singulos circulos aureos, ut eis ex utraque parte duobus immisis vectibus de lignis Setim deauratis, posset eadem ipsa mensa portari.

XL. Candelabrum vero et aureum, et ductile erat, de cuius hastili sex calami procedebant, tres ex latere uno, et tres ex latere altero, omnesque, ut mihi videtur, in summo coæquales erant, in altitudine; ubi septem lucernæ positaæ erant, tres videlicet hinc, et tres inde in summitatibus sex coæqualem calamorum, et septem in summitate hastilis cuius summitas aliorum calamorum summitatibus æqualis erat: et erat, ut mihi videtur, ex utroque latere primus calamus longior quidem secundo, et secundus tertio, sed nullus altior alio. Longior namque erat hinc inde primus secundo, et secundus tertio. Non tamen quantum pertinet ad summitates eorum, ubi simul in summo conveniebant; sed quantum pertinet ad ipsorum processiones, ubi non simul ninc inde de hastili procedebant. Et hoc puto esse, quod Scriptura dicit: *Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipe candelabri* (Exod. xxxvii, 19). Non ibi erat æquum opus eorum, ubi in imo procedebant; sed ubi in summo eorum summitates conveniebant. In longitudine etiam ipsius candelabri æqualem tria posito capiebat intercedinem; crantque in singulis calamis scyphi tres in nucis modum, tres etiam spherulæ, et tria lilia. Quantæ longitudinis, vel grossitudinis candelabrum fuerit, Scriptura non dicit, sed eadem Scriptura dicit quod omne pondus ejus cum universis vasis suis habebat talentum. Dicit vero quidam quod tria sunt genera talentorum, et quod minimum talentum continet quinquaginta libras, mediumque septuaginta, maximum centum et viginti. Nihil hic de candelabri vectibus Scriptura dicit, et utrum annulos habuerit, ut eis immisis vectibus, posset portari: hoc quidem in loco omnino silet, et tamen in libro Numeri, ubi de motione tractat castrorum, ita scriptum: *Sument et pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis, et cunctis vasis olei; et super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, et inducent vectes* (Num. iv, 9, 10). Et hoc de candelabro ita quidam scribit: *Medium candelabri stipitem hastile vocat, ex hoc tres calami line, et tres inde exeunt. Calami dicuntur brachia candelabri, quia rotundi ad similitudinem calamorum sunt, quamvis quidam calami inferius, quidam superiorius de stipe procedebant, usque ad eamdem tamen omnes altitudinem ascenderant: ita ut lucernarum, quæ illis superponebantur, nulla esset superior alia, vel inferior. Ubi calami hinc inde de hastili exibant, per singulos erant sphærule, et rotunditas, et flores lilio, et quædam in modum nucis formata, quos scyphos Scriptura appellat: sed Hebreum non sonat scyphos istos in modum nucis esse factos, sed petiis, ut ita dicam, nigellatos. Opera, quæ ex argento sunt, nigellari solent; aureum vero opus nigellatum me vidisse non recolo. Hæc tria su-*

A predicta habent calami per tria loca, ubi de stipe exeunt, et in medietate, et in summo. Medius 361 autem stipes habet hac per quatuor loca. Oblique positum erat candelabrum, sed tamen lucernæ ita positæ erant, ut quasi ex opposito contra arcam lacent. Emunctoria, forcipes, quibus lucinia emunabantur, ut melius lacent. Hæc de candelabro dictum.

XLI. Altare quoque thymiamatis similiter sicut mensa et candelabrum, extra velum quidem; sed tamen contra ipsum erat, quamvis dicant, illud intra ipsum velum fuisse. Magister vero quidam peritissimus inter alios dicit, quod extra velum erat, in hæc verba. Secundum Hebreos, et Josephum, et omnes fere expositores, inter candelabrum et mensam propositionis extra velum, contra arcam testamenti positum fuit altare thymiamatis. Augustinus tamen in multis locis dicit, quod intra velum fuit. In diebus, quibus ministraturi tabernaculum ingrediebantur Aaron, et filii ejus, vinum et sicram bibere prohibiti sunt. Si igitur propter incensi continuationem summus sacerdos quotidie ultra velum, ut quibusdam placet, intrabat, nunquam illi vinum bibere licebat. Sed secundum Hebreos extra erat altare, et vicissim ministrabant sacerdotes, et incensum offerebant. Ideoque præcepit ut tempore ministracionis sue vino et sicera abstinerent. Minores sacerdotes thymiana, et incensum Domino offerebant; sed illi ultra velum quod est ante arcam, non intrabant Sancta sanctorum. Hinc patet quod hoc altare extra velum fuit; nam intra Sancta sanctorum, non nisi semel in anno, in die expiationis cum sanguine pontificis intrabat. Necessario igitur altare, super quod incensum offerebant, extra velum erat. His rationibus probat iste, altare thymiamatis extra velum fuisse. Quod quidem altare ex lignis setim fuit deauratis, æqualem cum longitudine habens latitudinem, id est in utraque cubitu unum per quadrum et in altitudine cubitos duos. Cornua habuit ex se procedentia, quæ videlicet cum parietibus suis, et cum ipsa craticula auro parissimo vestita erant. Corona vero aureola, quam habebat per gyrum, parva, ut existimat quidam, fuit eminentia per circuitum ejus; sed qua per latera singula annulus erat aureus, ut duobus eis immisis vectibus de lignis setim, et deauratis posset altare portari. Igitur de his tribus, quæ extra velum erant, prodidi ego insipientiam meam. Nunc vero Venerabilis Bedæ sapientem super his sententiam audiamus.

CAPUT XVIII.

Super capite præcedenti verba Venerabilis Bedæ presbyteri.

XLII. Intra velum posita erat arca testamenti, et contra arcam extra velum altare thymiamatis. Item in medio ipsius sanctuarii candelabrum in parte australi; mensa vero stabat in septentrionali. Arca de lignis setim facta est. Longitudo ejus duorum et semiæ erat cubitorum; altitudo, cubiti, et dimidii; et cubiti, et dimidii latitudo. Quidam solent interrogare, cuius quantitatis sit æstimandus cubitus, quem

vel in arca Noe, vel in factura tabernaculi Moyses posuit. Quod si Josephi verba viderimus, facile quæstio solvetur. Neque enim dubitandum est hominem Judæum, genere sacerdotalem, ingenio excellentissimum ullaenam hoc potuisse latere. Ait ergo: *Facta est autem arca longitudinis quinque palmorum, latitudinis trium.* Unde patet manifeste, quia illa designat cubitum, quem duo palmi compleant. Qui autem palmo aliquid metitur, summo utique conamine expansis digitis manum extendit, ut possit mensuram, quam metitur, plane et absque scrupulo dubietatis tenere. Arca foris et intus auro mundissimo deauratur, cui corona aurea circumdari præcipitur. Quatuor angulos habet arca: atque duo circuli in latere uno, et duo sunt in altero. Vectes, quibus arca portatur, semper esse jubentur in circuitis. Si autem vis scire, quæ sit ista testificatio, quam in area ponendam a Domino Moyses accepit, Apostolum audi. Post relatum autem, inquit, secundum tabernaculum, quod dicitur *Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumlectam ex omni parte auro;* in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, que frondaverat, et tabulae testamenti (Hebr. ix, 3, 4). Narrat Josephus, quod tabulae testamenti ita fuerunt Decalogi conscriptæ, ut utraque tabula etiam quina verba contineret. Quæri solet, quod propitiatorium dicat, quo operienda est area. Sed cum de auro fieri jubeat, 362 et tantæ longitudinis ac latitudinis, quanta arcum fieri præceperat: constat, procul dubio, quia tabulam fieri voluit tantam, quanta arcam tegere sufficeret.

XLIII. *Duos quoque cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi* (Exod. xxv, 18). Et quidem numero singulari cherub; plurali autem Cherubin dicitur, et est nomen generis masculini. Sed Græca consuetudo, neutro genere, posuit cherubin, M littera in N mutata. Verum noster interpres Hebreum secutus idioma, masculo genere posuit, duos cherubim aureos, et productiles facies, non duo cherubin aurea, et productilia; quod Scriptorum incaria credo in ejus translatione esse corruptum, ut pro cherubin, antiquorum more scriberetur cherubin. Cherubin respiciunt se mutuo, et vultus vertunt in propitiatorium. Supra propitiatorium, de medio duorum cherubin loquitur Dominus ad Moysen cuncta, quæ per eum mandat filiis Israel. Mensa de lignis setim facta est, cuius longitudine duorum cubitorum, et unum habet cubitum in latitudine; altitudo ejus habet cubitum et semissem. Auro purissimo mensa tabernaculi inauratur, et labium aureum sit per circuitum mensæ, et corona aurea quatuor digitis alta labio mensæ auro superponitur. Quatuor pedes habet mensa, et subter coronam erant circuli, per quos videlicet circulos immittantur vectes ab subvehendam mensam. Panes propositionis positi super mensam semper sunt: de quibus panibus in Levitico plenus, quot, et quales faciendi, vel quomodo ponendi fuerint, refertur diceente Bo-

mino ad Moysen. *Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duos decimas. Quorum sexos altrius secus super mensam purissimam caram Domino statues, et pones super eos thus lucidissimum: ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula Sabbathi mutabuntur coram Domino, suscepti a filiis Israel sedere sempereno; eruntque Aaron, et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto* (Lev. xxiv, 2, 5, 9). Sieque sit ut mensa Domini nunquam panis inops remaneat; verum mox uno sublati, alijs loco ejus substituatur. Quod in libro Regum scriptum est: quia David tabernaculum ingressus sanctos panes a sacerdotibus accepit (I Reg. xxi, 6). Sabbatho mane factum est. Venit enim ad tabernaculum illa hora, qua panes B septimanæ precedentis sublati erant de mensa Domini, ut ponerentur panes novi, qui pridie fuerant cocti; sieque panes accepit, ut ne ad momentum quicunque hora mensa Domini sine pane remaneret. Coquebantur autem mane ante Sabbatum, ut Josephus scribit, panes: et Sabbatho mane oblati poscebantur seni super mensam sacram, ab alterutrum conversi, duabus pateris aureis suppositis, thure plenis: qui permanebant ad aliud Sabbatum, et tunc pro illis alii deserebantur: et thure incenso in igne sacro, in quo omnia holocausta siebant, aliud thus super alios panes adjiciebatur.

C XLIV. Candelabrum tabernaculi, sicut et mensa, ante velum est, intra quod arca Testamenti posita est, et tres calami de uno latere hastilis egrediuntur, quatuor de altero. Diversis ergo locis calami egrediuntur de hastili, qui tamen omnes suo quaque loco, et ordine reflexi in altum, ad unam pervenient summumatem, quatenus æqualem super se positionem lucernarum valeant conservare. Habebat calamus primus tres scyphos, sphærulas, et lilia. Secundus calamus et ipse habebat tres scyphos, sphærulas, et lilia. Tertius similiter calamus tres scyphos, et tres sphærulas, et tria lilia habebat. Item ex alio latere hastilis primus calamus, secundus, et tertius tres scyphos, et sphærulas, tria quoque lilia habebat. Per singulos ergo calamos tres fuere scyphi, sphærule, et lilia. In ipso candelabro quatuor scyphi facti sunt: per singulos scyphos sphærule simul, et lilia deformata, et non super calamines, sed sub calamis esse jubentur. Quartus autem scyphus, sphærule, et liliuni super calaminos omnes juxta summunitatem fuere candelabri; et hic scyphus cum sphærule, et lilio calamis altior eminebat. Omne opus candelabri, hoc est et stipes medius, et calami ex ipso procedentes, cum omni ornatu suo de auro tunc, et idem aurum ductile fuit. Ponuntur lucernæ septem super candelabrum, et lucebant ex adverso, et tabernaculum Domini illustrabant. Emunctoria, et vasa, ut quæ emuncta sunt extinguantur, sunt de auro purissimo. Omne opus candelabri cum universis vasis suis talentum auri purissimi habere monstratur. Talentum pondus plenum, ac perfectum

363 est. Altare thymiamatis auro vestitum purissimo, et tam craticula altaris, quam parietes, et cornua vestiri auro jubentur. Craticula quippe intus in medio erat altaris, ad accipiendam nimis thymiamata parata. Parietes vero foris parebant, et ipsa cornua foris parentia specialiter fastigio altius eminebant. Et corona aurea per gyrum sit altari; et per singula latera annulis circumdatur: statque altare contra velum, quod ante arcam appensum est.

CAPUT XIX.

De altari holocausti, et labro aeneo. De atriis tabernaculi, et tentoriis atriorum. De columnis tentoriis, et de basibus columnarum.

XLV. Dicit Dominus ad Moysen: *Facies altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, et tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos erunt, et operies illud tre. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes, et fuscinulas, et ignium receptacula. Omnia vasa ex aere fabricabis; craticulam quoque in modum retis aeneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli aenei, quos pones super arulam altaris, critique craticula usque ad altaris medium. Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis aeneis; et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum. Non solidum, sed inane, et intrinsecus cavum facies illud, sicut tibi in morto monstratum est (Exod. xxvii, 1-8).*

Facies et aeneum labrum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii, et altare; et missa aqua lavabunt in ea Aaron, et filii ejus manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiamam Domino, ne forte moriantur (Exod. xxx, 18-21).

Facies et atrium tabernaculi, in cuius plaga australi contra meridiem erunt tentoria de byssore torta. Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine; et columnas viginti cum basibus totidem aeneis, quae capita cum celaturis suis habebunt argentea. Similiter in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum; columnas viginti, et bases aeneas totidem numeri, et capita eorum, cum celaturis suis argentea. In latitudine vero atrii quod spectat ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et columnas decem, et bases totidem. In ea quoque atrii latitudine, quae respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt, in quibus tentoria quindecim cubitorum lateri uni deputabuntur, columnaeque tres, et bases totidem. Et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnas tres, et bases totidem. In introitu vero atrii fieri tentoria cubitorum viginti ex hyacinthro, et purpura, cocoque bis tincto, et byssore torta, opere plumario. Columnas habebit quatuor, cum basibus totidem. Omnes columnae atrii per circuitum vestitae erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, et basibus aeneis. In longitudine occupabit

atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. Fietque de byssore torta, et habebit bases aeneas. Cuncta rasa tabernaculi in omnes usus, et ceremonias, tam paxillos ejus, quam atrii ex aere facies (Exod. xxvii, 9-19).

CAPUT XX.

Item ex libro Exodi de eodem.

XLVI. *Facit et altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, et trium in altitudine, cuius cornua de angulis procedebant, operante illud fiaminis aeneis. Et in usus ejus paravit vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, et ignium receptacula. Craticulamque ejus in modum retis fecit aeneam, et subter eam in altaris medio arulam, fas sis quatuor annulis aeneis per totidem retinaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum; quos et ipsos fecit de lignis setim, et operuit laminis aeneis, induxitque in circulos, qui in altaris lateribus eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cavum ex tabulatis, et intus vacuum (Exod. xxxviii, 1-7).*

Facit et labrum aenacum cum basi sua de speculis mulierum, quae excubant in ostio tabernaculi. Et atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de byssore torta, cubitorum centum; columnae aeneae cum basibus suis, viginti capita columnarum, et tota operis celatura argentea. Eaque ad septentrionalem plagam tentoria, columnae, basesque, et capita columnarum ejusdem mensurae, et operis, ac metalli erant. In ea vero plaga, quae occidentem respicit,

*C fuerunt tentoria cubitorum **364** quinquaginta, columnae decem cum basibus suis aeneis: et capita columnarum, et tota operis celatura argentea. Porro contra orientem quinquaginta cubitorum tentoria paravit, e quibus quindecim cubitos columnarum trium cum basibus suis unum tenebat latus. Et in parte altera, quia ultraque introitum tabernaculi fecit, quindecim cubitorum aequa erant tentoria, columnae tres, et bases totidem. Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat. Bases columnarum fuere aeneae, capita autem earum cum celaturis suis argentea. Sed et ipsas columnas atrii vestivit argento. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ejus ex hyacinthro, purpura, vermiculo, ac byssore torta; quod habebat viginti cubitos in longitudine. Altitudo vero quinque cubitorum erat juxta mensuram, quam cuncta atrii habebant tentoria. Columnae autem in ingressu fuere quatuor cum basibus aeneis, capitique earum, et celaturae argentea. Paxillos quoque tabernaculi, et atrii per gyrum fecit aeneos (Exod. xxxviii, 8-20).*

CAPUT XXI.

Expositio litteralis super caput istud.

LXVII. *Intra introitum atrii ad orientem altare erat holocausti, non tamen in ipso introitu, sed ut vir quidam peritus longe ante me scripsit, versus austrum, cubitos habens quinque in longitudine, et totidem in latitudine, id est, quadrum, et tres in altitudine, factum quidem de lignis setim, aere copertum, craticulamque in modum retis habens*

aeneam: ut per crebras illius aperturas, sicut Ven-
erabilis Beda dicit, ignis suppositus ad consumendas
omnes hostiarum partes libere penetraret. Fuit
enim predictum altare cavum et inane intrinsecus,
in singulis lateribus singulos habens annulos æneos,
ut eis immissis duobus ex utroque latere vectibus
de lignis setim, qui ære fuerunt cooperi, posset
portari. Facta sunt autem in usus ejus vasa diversa
ex ære, lebetes, scilicet quibus cineres suscipi; et
forcipes, quibus titiones sub altare in igne componi;
et fuscinula, quæ Græce creagre vocantur, quibus
cocta carnium frusta possent levare, et ignium rece-
ptacula. De his vasis, et de hoe altari ita quidam non
minus disertus, quam religiosus scribit: *Facies in*
usus ejus lobetes ad suscipiendos cineres, forcipes,
atque fuscinulas, et ignium receptacula (*Exod. xxvii, 3*). In Hebreo sic habetur: *Facies ejus ollas ad sus-*
cipiendos cineres ejus, et ejus palas, et ejus pelves,
et ejus uncinos, et ejus ignium receptacula. Palas vi-
delicet ad levandas cineres, ollas ad suscipiendos,
pelves ad sanguinem fundendum, uncinos ad levan-
das carnes de cacabis, ignium receptacula ad por-
tandas prunas. Sequitur. *Craticulamque subauditur,*
facies ei in modum retis aeneam, per cuius quatuor
angulos erunt quatuor annuli aenei, quos pones super
arulam altaris, eritque usque ad altaris medium (*ibid., 4*). De hac craticula magna ambiguitas est
tam apud Hebræos, quam apud nostros: præcipuo
cum Hebraica veritas nonnihil a nostra translatione
discrepare videatur. Sic enim habetur: *Facies ei*
Michar factura retis aenei, et facies super rete quatuor
annulos aeneos super quatuor fines, sive cornua ejus.
Et dabis illam, scilicet Michar, sive pones illud, scilicet
rete, subtus fundamentum areæ desubtus, eritque
rete usque ad altaris medium. Secundum banc itaque
lectionem non videtur Michar craticulam sonare,
cui assandæ carnes imponerentur: sed opus qua-
drangulum propter levitatem undique perforatum,
in similitudinem vasis factum: in quo quasi sedere
altare videtur, cui parietum altitudo altare ambiens
usque ad medium altaris elevata esset, in cuius
quatuor angulis sursum quatuor annuli pendebant,
per quos, vectibus insertis, altare ipsi insidens
portaretur. Altare enim alios annulos non legitur
habuisse, quibus portaretur, præter annulos retis.

XLVIII. Sed hoc rete utrum seorsum per se ab
altari divisum, et separabile fuisset, et suum fundum
in superiori parte altaris contineret, et sic parie-
tibus suis altaris parietes ambiens includeret: an-
deorsum inferiori margine parietum opere fusili-
cohaereret, et aliquo intervallo latitudinis fundo suo
in circuitu a parietibus remoto, ut tandem parietes
suos usque ad medium altaris erigeret, non satis
patet, nisi quod sequens dispositio conveniens vi-
detur. Quidam hoc altare nec tectum desuper, nec
fundum deorsum habuisse dicunt; sed parietes
tantum positos terra repleri, secundum quod
dicit: *altare de terra facies mihi* (*Exod. xx, 24*),
et in ejus area superiore ignem construi, ubi

A holocausta imposita cremabantur. **365** Fuere
etiam qui dicerent inter parietes altaris craticu-
lam positam, et usque ad medium latitudinis ejus
erectam, et sub ipsa craticula arulam parvam for-
matam, et in eadem ignem extrixi, per ostium ad
orientalem altaris parietem patens; et sic carnes
craticule superpositas introrsus cremari, fumo per
os altaris desuper apertum egrediente. Et ne forte
de ligneis introrsus altaris parietibus igne vicino
comburendis, aliqua suspicio nasceretur, eadem
ligna incombustilibus assererant. Sed, si hæc ligna
talia putanda sunt, ut vel aqua, vel igne omnino
corrumphi non possent, quid opus fuerit æneis teg-
laminis extrinsecus, non videtur. Sed nec qualiter
introrsum ipsa craticula cum vectibus suis apte
B collocaretur, aut quemadmodum per annulos ejus
vectibus insertis altare portaretur, sive etiam quo-
modo sub illa arula interiori annuli craticulae pone-
rentur, satis patere potest. Judæi, ubique dicimus
aram, dicunt aream. Quod nos æreum, vel
aeneum altare propter laminas asseribus affixas di-
cimus, illi parietes areæ appellant. Hos parietes in
quadrum positos usque ad summum repleri terra
solere dicunt; in summo glebarum parietibus su-
pradicis inclusarum ligna poni, quibus sacrificia
superponebantur; craticulam vero utriusque altaris
sive aream, sive aeneam, dicunt esse opus quoddam,
undique foraminibus plenum, quod ad similitudinem
earum, quæ in Ecclesia sunt, kias appellant.
Hæ ab ino altaris, ubi terra jungebatur usque ad
medium ejus pertingebant. *Habebant illæ Kiae per*
quatuor angulos in superiori parte sui, quatuor an-
nulos. Annuli isti positi erant supra arulam altaris.
Quod nos dicimus arulam, Judæi dicunt araciun-
culam, vel sulcum quemdam in medio parietum a-
*ltaris fuisse, usque ad quem locum Kiae altaris attin-*gebant. Huic sulco annuli craticulae supponebantur,**
quia illuc attingebant. His annulis inductis vectibus
craticula, et altaris parietes simul portabantur. Credibile
est, utrumque altare separativi, et craticulas
eorum separativi portatas fuisse. Hoc est, quod de
altari holocausti, et de ejus craticula scribit.

XLIX. Inter hoc quoque altare, et tabernaculum
labrum erat aeneum (*Exod. xxxviii, 8*). De quo qui-
D dom lego, et unde et ad quod factum fuit; quia de
speculis mulierum, quæ excubabant in ostio taber-
naculi, factum fuit: et ad hoc, ut missa in eo aqua
lavarent in eo Aaron, et filii ejus manus et pedes,
quando ingressuri sunt tabernaculum. Sed queri
potest, qualiter erat factum, quanta videlicet ejus
longitudo, et latitudo, et profunditas fuerit, et qua-
lem dispositionem, vel formam habuerit, qualis
etiam, quantaque ejus basis fuerit, quæ denique
illæ fuerint mulieres, in ostio tabernaculi excu-
bantes, et qualia, quanta, quæ earum fuerint
specula, de quibus predictum labrum factum fuerit.
Et quidem non modice quantitatis videtur debere
esse, quo tot sacerdotes tabernaculum ingredientes
se lavare debebant: quot in tabernaculo servie-

Vant. Mulieres vero in ostio tabernaculi exēcubant, sanctas quidam intelligunt viduas; sanctasque virgines, votum castitatis professas; de quarum multitudine speculorum labrum æneum fabricatum fuit. Qualia vero, vel quanta, sive quot essent ipsa specula; que etiam ipsius fabri forma, et dispositio fuerit, quæ ejus longitudo, vel latitudo, aut etiam profunditas, saerii eloquii auctoritas non declarat. Erat quoque ipsum tabernaculum at illis undique circumdata, que tentorii de byssô circumclusa erant. Ex quibus videlicet tentoriis, latus utrumque australe videlicet, et septentrionale centum in longitudine cubitos habuit, et ex utroque latere viginti hinc inde columnis suspendebantur. In parte quoque occidentali tentoria quinquaginta cubitorum erant, decem columnis suspensa. Et in parte orientali ad latus dextrum tentoria quindecim cubitorum erant, tribus columnis suspensa; et ad latus sinistrum totidem tentoria, totidem columnis deputata, et inter utrumque latus erat in medio tentorium viginti cubitorum, non quidem de sola byssô, sicut alia tentoria, sed potius ex quatuor sepe dictis coloribus contextum; quod ante quatuor columnas pendebat, ubi et introitus erat. Omnes istae columnæ, quæ erant sexaginta, cubitos in latitudine quinque habebant, factæ quidem de lignis setim; sed laminis argenteis **366** vestitiæ, capita quoque cum celaturis habentes argentea, et bases æneas; eratque juxta singulas bases paxilli, ut Josephus ait, magnitudine cubiti, quibus ipsa tentoria inferius tenebantur, et tendebantur, quæ superius circulis inserebantur, et suspendebantur. Horum vero tentoriorum longitudines, que centum erant cubitorum, in australi simul, et septentrionali latere; longitudinem tabernaculi, que tringita tantum erat cubitorum, in oriente quidem quinquaginta cubitis, et in occidente viginti, excedebant. Et latitudines tentoriorum, que quinquaginta erant cubitorum, tabernaculi latitudinem, que non nisi decem cubitorum orat, in parte orientali, et occidentali viginti hinc inde cubitis excedebant. Tam longa igitur, tamque lata in circuitu tabernaculi predicta erant tentoria, idem tabernaculum intra se habentia, ad occidentem conversum, ab oriente habens introitum: eratque ante atriorum introitum interius altare æneum statutum, non quidem in ipso introitu, sed seorsum ad austrum, et inter illud altare, et tabernaculi ingressum, æneum labrum. De quibus videlicet tentoriis, et atris, de qua etiam altari et labore hac a nobis in presenti juxta intellectum litteralem dicta sint.

CAPUT XXII.

Super capite præcedenti verba Venerabilis Bedæ presbyteri.

L. Altare holocausti quinque cubitos longitudinis, et totideam latitudinis, et tres habet altitudinis, quod operitur ære, et cornua per quatuor angulos ejus. Si quem movet, juxta literam, quomodo ligna altaris, tanto igne vicino incombusta permanere pos-

A tuerunt, accipiat beati Hieronymi de hac questione responsum: Altaris, inquit, linea, quæ de lignis paradisi sunt, non cremantur igne vicino, sed priuora redduntur. Nec mirum hoc de sanctuario, et interioribus templi, et altari thymiamatis credere: cum etiam aniontum ligni genus, ligni in se habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius inveniatur. Vasa altaris diversa, lebates, forcipes, atque ignium receptacula fieri jussa sunt. Lebates cineres sanctos suscipiunt. Forceps ad emendandum ignem altaris fieri debere credendum est. Forceps, videlicet duplice ferramento sacerdotes ignem altaris emundabant. Fuscinuke, quæ Græce vocantur creagre, ad hoc in ministerio habebantur altaris, ut carnes victimarum per eas de caldariis auferrentur, atque ad esum eorum, qui his erant reficiendi, afferrentur. Porro ignium receptacula ad hoc deputata sunt, ut per hæc ignis sanctus ab altari holocausti, ad altare thymiamatis vespere, et mane ad incensum ponendum deferretur. Cuncta ex ære vasa sicut. Altare non solidum, sed inane, et cavum fieri præceptum est, ut copiosum haberet locum, ut vel ignem sacrosanctum, vel ligna ad ignem, vel holocausta, quæ igni erant consumenda, riperet. Sed et in medio sui craticulam per totum in modum retis distinctam, in qua victimarum carnes comburendæ imponebantur; et subter eam arulam, in qua lignis compositis arderet ignis. semper ad devoranda holocausta paratus. Erat enim contra arulam ostium in pariete altaris orientali; unde ligna ad aleundum immitti, vel carbones, et cineres possent egeri. Craticula in modum retis distincta fuit, quo per crebras illius aperturas ignis suppositus, ad consumendas omnes hostiarum partes, libere penetraret. Quatuor annuli ænei per totidem angulos altaris fieri iubentur, et duo vectes: ut portare queant altare in circulis: altare holocausti foris ante ingressum stabat.

LI. Labrum æneum inter hoc altare, et tabernaculum positum est: quia his quotidie idem ipsi sacerdotes, hoc est mane et vespere, cum ingredierentur, ad altare thymiamam Domino oblaturi, in eo lavari precepisti sunt. Neque enim ibi quisquam de plebe lavari; sed ipse pontifex jesus est, et filii eius, videlicet sacerdotes gradus inferioris.

Et circa omnia, atrium erat tabernaculi, longitudinis habens cubitos centum, latitudinis quinquaginta. Occidentale latus atrii tentoria habebat per quinquaginta cubitos, et columnas decem, et orientalis atrii latitudo cubitos quinquaginta; **367** et ingressurus atrium tabernaculi habes ex utroque latere tentoria cubitorum quindecim, ternis suspensa columnis: et tentoria haec de byssô erant retorta. In introitu atrii tentorium viginti cubitorum in quatuor columnis suspenditur; quia hoc in introitu atrii tentorium non sicut in reliquo atrio de byssô retorta; sed de quatuor fit coloribus, hyacintho videlicet, et purpura, coecoque bis tineto, et byssô retorta opere plumario. Tota longitudine, et latitudine atrii quæ per centenos, et quinquagenses cu-

bitos distincta, quinque habet cubitos altitudinis. A praesepem millia quingentis; et a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum duo milia sexcenti triginta. Hi portabant cortinas, et saga, tentorium, quod erat ex pelliibus arietum rubricatis, et aliud tentorium, quod erat ex byacinthinis pelliibus, et tentorium, quod in introitu erat tabernaculi, et tentoria atrii, et velum, quod pendebat in introitu ejus. Habebant quoque ad haec portanda duo plastra tecta cum bobus quatuor. Lege librum Numeri (*Num. iv, 3, 7*). Ad aquilonem erant filii Merari, quorum erat numerus ab uno mense, et supra, sex millia ducenti; et ab annis triginta usque ad annum quinquagesimum tria millia ducenti. Iste tabulas tabernaculi portabant, et bases earum, et vectes, columnas quoque atrii ante Sancta sanctorum, et illas, quae in introitu erant **363** tabernaculi, cum basibus earum, columnas quoque atrii, et bases earum, atque paxillos. Et quia valde magna erant onera corum, habebant ad ea portanda quatuor plastra tecta cum bobus octo. Igitur summa filiorum Levi, qui per gyrum tabernaculi fixere tentoria, ab uno quidem mense, et supra, viginti duo millia: et a triginta annis, et supra usque ad annum quinquagesimum, qui ingrediebantur, ut starent, et ministrarent in tabernaculo, octo militia quingentis octoginta.

CAPUT XXIII.

De duodecim tribus, quae circa tabernaculum metabantur, et de Levitis, qui tabernaculum portabant.

LII. Hoc itaque modo factis dispositisque et tabernaculo, et omnibus quae ad illud pertinebant, metabantur castra per gyrum ejus filii Israel. Ad orientem, haec tres tribus castra fixerunt: Judas, Issachar, Zabulon; quorum fuit numerus a viginti annis et supra, centum octoginta sex millia quadragecenti. Ad austrum, castra fixerunt Ruben, Simeon, Gad; quorum erat numerus centum quinquaginta millia, et mille quadragecenti quinquaginta. Ad occidentem, fixere tentoria: Ephraim, Manasses, Benjamin; quorum erat numerus centum octo millia centum. Ad aquilonem castra posuere: Dan, Aser, Nephthalim; quorum erat numerus centum quinquaginta septem millia sexcenti. Summa quoque omnium, qui a viginti annis, et supra connumerati sunt, sexenta tria millia quingenti quinquaginta. Inter has duodecim tribus et tabernaculum fixerunt Levitae tentoria per gyrum, excubantes in custodiis tabernaculi. Lege librum Numeri (*Num. i, 55*). Ad orientem erant Meyses, et Aaron, et filii eorum habentes custodiad sanctuariorum. Ad austrum fuerunt filii Caath: quorum erat numerus ab uno mense et supra, octo millia sexcenti; et a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, duo millia septingenti quinquaginta. Iste in commotione castrorum sancta illa, et pretiosa, quae in tabernaculo erant, in vectibus propriis portabant humeris: arcum scilicet, et propitiatorium, mensam cum thuribulis suis, mortariolis, phialis, et cyathis, candelabrum cum lucernis, et forcipibus, et emuncitoribus, et cunctis vasis olei; altare aureum cum omnibus vasis, quibus ministratur in sanctuario; altare holocausti cum vasis suis, ignium scilicet receptaculis, suscinulis, ac tridentibus, uncinis, et basillis. Haec quidem erant onera filiorum Caath (*Num. iv, 15*); sed ea, quae intra in sanctuario erant, solebant Aaron, et filii ejus prius involvere, et sic involuta eis portanda committere. Ad occidentem erant filii Gerson: quorum erat numerus ab uno mense et su-

a praesepem millia quingentis; et a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum duo milia sexcenti triginta. Hi portabant cortinas, et saga, tentorium, quod erat ex pelliibus arietum rubricatis, et aliud tentorium, quod erat ex byacinthinis pelliibus, et tentorium, quod in introitu erat tabernaculi, et tentoria atrii, et velum, quod pendebat in introitu ejus. Habebant quoque ad haec portanda duo plastra tecta cum bobus quatuor. Lege librum Numeri (*Num. iv, 3, 7*). Ad aquilonem erant filii Merari, quorum erat numerus ab uno mense, et supra, sex millia ducenti; et ab annis triginta usque ad annum quinquagesimum tria millia ducenti. Iste tabulas tabernaculi portabant, et bases earum, et vectes, columnas quoque atrii ante Sancta sanctorum, et illas, quae in introitu erant **363** tabernaculi, cum basibus earum, columnas quoque atrii, et bases earum, atque paxillos. Et quia valde magna erant onera corum, habebant ad ea portanda quatuor plastra tecta cum bobus octo. Igitur summa filiorum Levi, qui per gyrum tabernaculi fixere tentoria, ab uno quidem mense, et supra, viginti duo millia: et a triginta annis, et supra usque ad annum quinquagesimum, qui ingrediebantur, ut starent, et ministrarent in tabernaculo, octo militia quingentis octoginta.

B CAPUT XXIV.

De dispositione tabernaculi, et ejus erectione.

LIII. Pendebat, sicut in libro Numeri (*Num. ix, 16*) legimus, semper super praedictum tabernaculum columna; in die quidem columna nubis, et in nocte columna ignis. Quandiu columna iamobilis manebat, tandem manebant filii Israel in castris. Quando vero nubes se movebat, et tabernaculum deserebat, stantibus levitis ad ostium tabernaculi, et duabus argenteis tubis concise clangentibus, dissipabant Levitae tabernaculum, et singulis quod-eis competit bat accipientibus, humerisque impositis, quae non nisi humeris portari debebant, plastris etiam immisso, quae in plastris ferri licebat; accipientibus nihilominus reliquis tribibus tentoria, et cunctam supellectilem suam, proficisciabantur omnes sequentes nubem. Et congrue profecto, et ordinate gradiebantur. Primum quidem, ut mili videtur illae tres tribus, quae ad orientem erant: Judas, Issachar, Zabulon; et post eos illae quae ad austrum; Ruben, Simeon, Gad; et deinde ille quae ad occidentem: Manasses, Ephraim, et Benjamin; et novissime ille, quae ad aquilonem: Dan, Aser, Nephthalim. Et tandem gradiebantur, quandiu eos nubes praecedebant. Ubi autem nubes requiebat, ibi depositis oneribus, sub ipsa, ut arbitror, nube, rursum tabernaculum erigebant in circuitu ejus, et a levitis, et a ceteris tribibus, prout singulis competit, fixis tentoriis. Omnibusque ex more dispositis, in eodem manebant loco, donec iterum nubes tabernaculum deserente, eo rursum dissipato, ac secum en, quo jam diximus, modo deportato, praedictam nubem quo ducebant, sequebantur. Et hoc

C D

modo illis quadraginta annis, quibus in deserto fuerunt, loca, et mansiones, quæ ab exitu de Aegypto, usque ad introitum in terram Chanaan quadraginta duæ fuerunt, mutabant, quoisque ad terram promissionis pervenerunt, ubi de loco ad locum tabernaculum diutius non portabant.

CAPUT XXV.

Repetitio omnium supradictorum, cum qua quedam superadduntur, quedam vero alio modo dicuntur.

LIV. Libet hæc ab ipsa inchoatione etiam sub alienis verbis repetere, ut dum diversa quedam, et quasi aliquo modo adversa esarienti lectori nostro apponimus, intelligentiae ejus palatum ex ipsa quoque ferulerum varietate refovere possimus. Scribit vir quidam desertus, ac inter magistros easteros magister scientiæ admirabilis, hoc modo de parietibus, de tabulis, et basibus, de vectibus, et annulis : *Ait Dominus ad Moysen : Summe primitias, id est pretiosa quæcumque a populo Israel; sed ab eo tantum, qui ultro obtulerit; aurum scilicet, et argentum, et æs, hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tintatum, id est setam hyacinthini, purpurei, et cocainei coloris; et byssum, quod est genus lini Agyptii molle et candidum; pilos quoque caprarum, et pelles arietum rubricatas, quas Parthicus dicimus, quia Parthi sic colorare solebant eas; et pelles hyacinthinas, et ligna setim.* Est setim nomen montis, et regionis, et arboris, quæ similis est albae spinæ in foliis et est levissimum lignum, et imputribile, et incremabile. O'euum quoque ad luminaria concinna; aromata in unguenta, et thymianata boni odoris, et lapides onychinos, et gemmas, ut faciant mihi sanctuarium : ut habitem in medio eorum, ne sit eis necesse recurrere ad montem hunc, juxta similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, facies illud. Tabernaculum erat domus Deo dicata, quadrata, et oblonga; tribus clausa parietibus, aquilonari, meridiano, occidentali. Liber patebat introitus **369** ab oriente, et sole oriente, radiis ejus lustraretur. Longitudo erat triginta cubitorum, latitudo decem, altitudo decem. In latere meridiano erant tabulae de lignis setim stantes virginis, quadam unaquaque in longitudine cubitos habebat decem, in spissitudine digitos quatuor, in latitudine cubitum, ac semissem. Jungebantur mutuo sibi incastrae, ne rimbula ibi esset, aut p'aniates parietis inaequalis; et erant inauratae ex utraque parte : superpositæ vero singulae duabus basibus argenteis perforatis, in quarum foraminibus cardines aarei immitebantur : in utroque angulo tabernaculi tabulae eminentes, sicut in scriniis fieri solet. Augustinus tamen videtur velle, quod una basis esset sub tabula, et altera supra pro epistilio. Sed littera certa est, que dicit : *Bina bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur (Exod. xxvi, 19).* T'rum tabula ante suspensæ a terra super bases, inter bases ad terram pertingerent, non legitur. Eodem scemate factus est paries aquilonaris. Ad oc-

A cidentem vero erant sex tabulæ, per omnia similes aliis, et eodem modo stantes in basibus. Sed cum non insplerent, nisi novem cubitos, dimidiis cubitus ex utraque parte vacuus patebat; et ideo tabula uno cubito lata secta est per medium; et factæ sunt duæ tabulæ semicubitales, quæ utrinque apposite parietem occidentis aliis duobus compaginaverunt, quæ etiam singulæ duabus basibus immitebantur. Ne vero ventorum impulsu, vel qualibet alia causa parietes concuterentur, vel concurrent, singulæ tabulæ annulos habebant aureos per ordinem velut quibusdam radicibus confixos; per quos vectes per transversum parietis immissi tabulata firmiter continabant.

LV. Erant autem vectes de lignis setim inaurati, singuli quinque cubitorum, immitebaturque caput unius vectis in caput alterius in modum cocci, ut ex pluribus sic innexis quasi unus vectus immensæ longitudinis videretur; sicut in baculo Sambucæ pontificalis eburneo fieri solet. Ille sane planum esset, nisi Dominus addidisset, quod quinque vectes essent in latere ad aquilonem, et totidem ad austrum, et totidem ad occidentem, quod minus congruum videtur. Cum enim quilibet vectis quinque esset cubitorum, quinque protensi in latere uno viginti quinque cubitos tantum contingebant: itaque quinque cubiti illius lateris manebant intacti. In occidentali vero latere duo tantum sufficiebant. Sunt qui dicunt de tribus vectibus superfluis unum superaditum quinque vectibus in latere septentrionali, et aliun in australi, et sic quod deerat adimplerum : Tertium sectum in duos, qui positi erant in duobus angulis parietum, ut recurvati juncturas angularium colligarent, sicut juncture angularium in scriniis trabis ligari solent; sed hoc ex littera conjici non potest. Quia ergo in littera est, quinque vectes immitti per medias tabulas a summo usque ad summam, de altitudine parietis intelligi patet. Erat ergo juxta summitatem parietis supremam unus ordo vectium extensus per totum parietem in longum, et juxta summitatem inferiorem alius ordo in eundem modum, et in media planitate tres ordines : ut quod dictum est quinque vectes fuisse in uno latere potius ad numerum ordinum, quam vectum referatur. Erant itaque in unaquaque tabula quinque annuli, et in unoquoque duorum parietum vectes triginta, quia quinque ordinum quilibet sex vectes habebat. In latere occidentali decem vectes bini per singulos ordines. Sunt qui dicunt non omnes vectes ejusdem quantitatis fuisse : Sed quilibet vectum, praeter quinque qui erant in magnis lateribus, erant sex cubitorum : et ita quinque sufficiebant ad continentum triginta cubitos; et quinque vectes, qui ad occidentem erant, singuli duorum erant cubitorum; sed Josephus (311) loquens de his vectibus, ait : *unoquoque habente magnitudinem cubitorum quinque.*

LVI. Scribit vero et hoc modo de duobus velis, quorum erat unum in introitu tabernaculi, aliud

(311) V. JOSERPHUM, Antiq. l. III, c. 5.

vero Sancta sanctorum a sanctis dividebat, et de A utriusque columnis. Tabernaculum hoc in duas partes distinctum erat. Posterior pars ad occidentem decem cubitis protendebatur, et ita quadra erat; in longum scilicet, et latum, et in altum decem cubitorum. Hoc pars atrium dicebatur, vel Sanctum sancti, vel Sanctuarium sanctuarii, vel Sancta sanctorum. Anterior pars ad orientem viginti cubitis protendebatur, quæ solis concedebatur sacerdotibus: et hoc dicebatur Sanctum, vel Sancta, vel Sanctuarium. Respectu hujus posterior dicebatur Sanctum sancti, id est, Sanctius sancto; ut dicitur **370** Dominus dominorum, et Rex regum. Ad alterutras vero partes separandas positæ erant in medio quatuor columnæ de lignis setim deauratae, capita habentes aurea, et bases argenteas. Tamen Josephus dicit quatuor fuisse tabulas ad modum aliarum operatas, æquilateræ a se distinctæ, inter quas tres angusti patebant ingressus. Super capita vero columnarum superpositi erant duo vectes decem cubitorum a pariete in parietem protensi. In quibus per circulos aureos immissum pendebat velum, ante quatuor columnas extensem, quadrum ex omni parte, scilicet decem cubitorum, ut ex omni parte prohiberet aspectum interiorum. Erat autem velum factum ex byssso retorta, quod est genus lini candidissimum, et molissimum, et de hyacintho, et purpura, et cocco bis tineto, id est de filis sericis hyacinthini, purpurei, coccinei coloris, opere plumario compositum, id est acupicto; pluma enim lingua quadam acus dicitur. Hoc genus veli vulgo histratum, quasi bis stratum dicitur. Primo enim fit tela, cui cum opere manuali supersuuntur multæ picturæ. Sunt qui dicunt opus plumarium a simili avium, quibus superaddita est plumarum varietas. Ille opus etiam polymitum a πολὺ quod est multum, pro multititudine picturæ. Erat autem hoc velum pulchra varietate contextum ex universis, ut ait Josephus, floribus quos gignit, humus, et aliis picturis, quas poterant interserere pictores præter animalium formas. In ingressu vero tabernaculi quinque columnæ erant de lignis setim deauratae, capita habentes aurea, bases vero æneas, super quas duo vectes, vel unus decem cubitorum protendebatur a pariete in parietem in utroque capite, suo parieti insertus ad modum trabis in domo. A quo dependebat aliud velum per circulos aureos insertum, ad modum prioris operatum; sed secundum Josephum usque ad medietatem columnarum dependebat, tegens eas per quinque cubitos: reliqui enim usque ad terram ad ingressum sacerdotum patebant. Super hoc vero dicit aliam cortinam laneam superpositam usque ad terram pertingentem, funibus per annulos eam ducentibus, et retrahentibus; ut in diebus festis reducta præberet aspectum tabernaculi; in aliis diebus superducta prohiberet aspectum, præcipue cum nubilum videretur. Textura enim fortis erat, et facile laborem sustinebat: Etiam in ingressu templi similem dicit fuisse appensam.

LVII. Erat autem in interiori sanctuario area cum his, quæ in ea deposita diximus, et cum his, quæ erant ei superposita. In anteriori vero candelabrum ad austrum, mensa ad aquilonem; in medio autem velum; non longe ab aditu altare aureum, quod Josephus thuribulum aureum vocat, de quo post dicitur. Scribit etiam sic de cortinis, et de sagis, ac de duobus tecti opeimentis. Tectum tabernaculi non acuminatum, sed planum ad modum domorum Palestinæ fuit, quatuor opeimentis aptatum. Primum opeimentum cortinæ decem, quæ etiam vela, vel tentoria, vel quandoque tabernaculum vocantur: quæ erant factæ de quatuor prædictis coloribus opere plumario. Longitudo cortinæ unius erat viginti octo cubitorum, latitudo quatuor: B quinque mutuo sibi jungebantur, et quinque similiter; ut quasi duæ cortinæ ex quinis sibi conjunctis redderentur. Jungebatur autem annulis hyacinthinis, quæ in unoquoque latere cortinarum dispositæ, altera circa alteram veniebat, et binæ annulo aureo colligebantur, sicut ad ornatum collisibulæ aureæ, vel argenteæ utramque oram caputii solent colligare. Dicit tamen Josephus annulis aureis, et uncinis fuisse conjunctas. Secundum opeimentum erant saga cilicina, quæ et vela capillacia quandoque vocantur. De pilis caprarum, quos capillos quandoque dicimus ad differentiam lanæ ovium, facta erant, de quibus et cilicia erant. Unde et illa saga cilicina dicta sunt, que pro asperitate saga dicebantur. Unde quosdam paucos asperos sagios dicimus, vel forte ex quadratura dicta sunt saga. Unde et militare pallium a Gallis inventum, quia quadratum erat, sagum dictum est; quod tamen ex aspero siebat panno contra aeris intemperiem, potuit dici sagum. Erant autem saga hæc undecim; longitude sagi unius habebat cubitos triginta, latitudo quatuor, et erant quinque sibi mutuo juncta, ut quasi unum ficerent sagum; et alia sex quasi in unum sagum juncta. Jungebantur autem annulis æreis insertis annulis circa se venientibus. Utrum autem singulæ cortinæ, vel saga sibi invicem illa copularentur: an quinque cortinæ sibi consutæ filo inseparabiliter in unam cortinam junctæ **371** erant, et aliae quinque similiter, et ad tegendum tabernaculum, hæ duæ magna cortinæ tantum annulis, et annulis jungerentur, non eluet. Quomodo vero ex his tegebantur tabernaculi posteriora videamus.

LVIII. Secundum Bedam protendebantur decem cortinæ sibi copulatae per transversum totum operientes tabernaculum, et descendentes per latera, uno cubito distabant ex omni parte a terra; et quia simul junctæ quadringenta cubitos implebant, longitudinem tabernaculi quæ erat triginta cubitorum, tegebant: et quinque cubiti dependebant juxta latus occidentale, alii quinque descendebant ante aperturam, quæ erat ad orientem; tamen ne incompositæ penderent, utrobique cortinæ transgredientes duo magna latera tabernaculi usque in

medium aperte trahebantur, sibique mutuo jungo-
bantur. Et similiter in latere occidentis: ex omni
parte illa tabernaculum tectum erat cortinis, uno
tantum cubito circa terram ex omni parte non ve-
lato. Supponebantur saga similiter per transver-
sum: sed, quia erant triginta, per latera descendeban-
t usque ad terram: et ita cubitum cortinis non
velatum ipsa velabant. Et qui ex transverso qua-
draginta quatuor cubitos habebant, cum essent un-
decim simul juncta, et unumquodque erat quatuor
cubitorum, longitudinem tabernaculi triginta cubitis
tegebant; de quatuordecim qui supererant, septem
descendebant ad orientem, et septem ad occiden-
tem. Partes vero sagorum, que supererant, pen-
deatium juxta duo latera magna usque ad terram,
ex utraque parte reducebant, ad tegendum intro-
itum orientalem. Sed quia septem cubiti ex utraque
veniebant, in spatio vero introitus decem tantum,
supersuebatur sagum saga: vel forte in summitate
eiusque, duo cubiti retrouplicati consuebantur in-
star orarum vestimenti, et tunc ex quo venientia
saga de lateribus in medio introitus copulabantur
in eodem loco, in quo et cortinae. Et similiter in
latere occidentis propter hujus supersuturam, vel
replicationem sagorum, dicit Beda, primum di-
xisse Dominum Moysi: *Sextum sagum in fronte tecti
duplices* (*Exod. xxvi, 9*), id est dimidium sagum,
quod excedit cortinas, in introitu replicabis: et
primo planius addidit, quod superest sagis, id est
unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus,
operies posteriora tabernaculi, id est latus occi-
dantis. Duplicabantur autem ita, ut impetum ven-
torum possent sustinere, et secundum hanc disposi-
tionem, tabernaculum ex omni parte tegebatur
sagis usque ad terram, et nihil ex eo videbatur,
et tentorium, quod erat in introitu pretiosum, in-
visibiliter ibi erat; et cum sacerdotes intrabant
tabernaculum, vel necesse erat tollere saga et cor-
tinis, ut subintrarent, vel si in medio jungebantur,
uncinis et annulis ad introitum eorum dissolvere-
tur. Alia est Josephi dispositio, cui consentit Ori-
genes, et videtur probabilius: Ait enim decem cor-
tinis sibi mutuo junctas, ut dictum est, a fronte
tabernaculi super introitum extendi per transver-
sum, et tegere per totum tabernaculum, et descen-
dere juxta latus occidentis usque ad terram; in-
troitum vero non tegi aliqua parte cortinarum, cum
proprium haberet velum. Similiter et de sagis, to-
tum dicit operiri tabernaculum, excepto introitu;
sed quia duo cubiti sagorum supersunt cortinis ex
utraque parte, dicteos replicari sub cortina, ne ven-
tus intrans inter saga, et cortinas totum concenteret
perimentum, pro quo et dictum putat: *Sextum sagum in fronte tecti duplices*. Sed etiam secundum
hoc speciosa, et pretiosa plurimum pars extrinseca
tabernaculi non videbatur, nec illud cortinarum,
quod circa tabernaculum desuebat. Frustra ergo
tauti operis facta videbantur: quocirca forte ex
omni parte cortinæ et saga funibus extendebantur

A circa tabernaculum, et paxillis æreis colligebantur
funes (*Exod. xxviii, 20*); quia paxillos habuisse
tabernaculum infra Mōyses dicit, et in modum te-
cti dependentis circumaque atollebantur, ut et
tabernaculum undique videri posset, et ciremiri ab
ingredientibus sub cortinis. Quocunque modo haec
duo experimenta deposita fuissent, de duabus reli-
quis non est questio. Sane tertium erat experimen-
tum de pellibus arietum rubricatis, quæ superiora
tantum tegentes, ad latera non descendebant, fu-
nibus, et paxillis æreis affixis terra circumligatae.
Quartum quoque experimentum in eundem modum
erat superpositum de pellibus arietum hyacinthinis;
superposita vero erant duo haec propter aestum, et
imbrum diffusionem. Multus itaque stupor, ut sit
Josephus, habebat a longe insipientes; **372** nam
colorum ejus in nullo putabant distare a celo.

B LIX. De arca quidem scribit sic, et de propi-
tiatorio, et de his, que cum eis intra velum erant.
Longitudo, inquit, arcæ habebat duos cubitos, et
semissem: latitudo cubitum similiter, et dimidius.
Josephus cubitum vocat hic palnum; et dicitur
arca non habuisse pedes, et deaurata esse intus, et
foris auro mundissimo. Factaque est supra corona
auræ ad modum scilicet labii, quod in mensis, et
in seacariis fieri solet; et per utriusque latus lon-
gitudinis erant bini circuli aurei, totum lignum
penetrantes, et per eos vectes de lignis setim
deaurati immittelantur, quibus arca cerebatur: nec
unquam extraiebantur: in qua posita est testi-
ficalio: id est tabulæ, in quibus scriptum erat
testamentum tantum, quantum ibi reposita testi-
monia dei possunt. Posita est ibi urna aurea plena
manna, in testificationem quod panem dedisset eis
et de celo. Tabulæ in testificationem, quod in le-
ge in naturalem sopitam in cordibus suscitaverat
in scripto. Virga Aaron, in testimonium quod om-
nis potestas a Domino Deo est. Deuteronomium in
testimonium pacti, quod dixerant: *Omnia, quæ
dixerit nobis Deus, faciemus*. Ob hoc dicta est
area testamenti, vel testimonij, et ob hoc etiam
tabernaculum, vel testimonium dictum est: et ideo
etiam, quia causæ præ foribus ejus agebantur.
C Factum est etiam super arcam propitiatorium an-
teum: id est aurea tabula, ejus longitudinis, et
latitudinis, cuius est arca, ut eam tegere posset:
de spissitudine ejus non legitur. Hoc dicebatur
oraculum, quia Deus de loco isto responsa da-
bat. Responsum enim divinum oraculum dicitur;
quia orantibus datur. Dicebatur etiam propitiato-
rium; quia exinde lequens Dominus propitiabatur
populo: vel quia die propitionis dicebant glo-
riam Domini semper ibi descendere. Ex utraque
vero parte oraculi, scilicet in duobus angulis ante-
rioribus, positi sunt duo cherubim aurei, et pro-
ductiles, non fusiles scilicet, sed tensionibus malleorum
producti. Sunt autem, ut dicit Josephus,
animalia volatilia habentia figuram, que a nullo
homini est inspecta. Haec dixit Mōyses se in Dei

sede conspexisse figurata. Cherub unus respiciebat A Præcepit quoque Deus parari ex auro purissimo alterum; versis tamen vultibus in propitiatorium: duabus quoque aliis expansis, et mutuo se tangentibus velabant oraculum, alias alias ex opposito extendebant.

LX. De mensa, et ejusdem vasis hoc modo scribit: Ait Dominus ad Moysen. *Facies et mensam de lignis setim, habentem duos cubitos in longitudine, et in latitudine cubitum, in altitudine cubitum ac semissem.* Spissitudinem tacet: *Et in auream ex omni parte auro purissimo* (*Exod. xxv, 23.*) Erat autem, ut dicit Josephus, hæc mensa proxime velut delphica, habens quatuor pedes, qui dicuntur ejus altitudo. Erantque ex medietate partis inferioris rotundi, et tornatiles, pars superior operis quadrangula erat. In singulis vero pedibus erat annulus aureus, sinusque erat in pede, ubi annulus missus erat. In annulis vero vectes auri, quibus ferebatur mensa; erat autem labium in ea per circuitum sicut in arca; et labio affixa erat aurea corona, alta quatuor digitis: ita ut medietas ejus super mensam emineret, ne superposita caderent ex ea. Altera medietas inferius pendebat ad decorum, et erat corona hæc interrasilis: id est interpolata celaturis, et plano. Erant autem, ut aiunt Hebrei, cellaturaæ illæ quasi imagines regum, et propheticæ: tot sunt ibi imagines factæ, quot reges futuri erant in Jerusalem a David usque ad Sedeciam: tamen Josephus videtur velle non fuisse aliud labium in ea, nisi hanc coronam interrasilem, id est reticulatam. Huic vero superposita erat alia corona minor ista, sed quanta et quomodo superposita, et an plana, an interrasilis, nescimus; tantum aureola vocatur. Hebrei dicunt et hanc propheticæ additam, ad presignandam divisionem regni in duo regna. Fuit enim regnum Israel populosis regno Juda; sed tamen minus dignum, et ideo aureola superposita erat, et tamen minor. Mensa hæc ponebatur in tabernaculo ad Aquilonem non longe ab aditu, et ponebantur super eam duodecim panes azimi de simila munda valde, et ponebantur seni altrinsecus, et constabant singuli de duabus decimis Ephi, quas Josephus duos assarios vocat; et patena aurea singulis superponebatur, et super patenam pugillus thuris. Josephus dicit phialas aureas superpositas, plenas thure. Hi diluculo Sabbati recentes et calidi imponebantur mensæ, et erant ibi immoti usque ad Sabbathum sequens; tunc illis sublati, et toto thure incenso, super altare novi cum alio thure substituebantur: **373** sublatos vero soli sacerdotes comedebant; unde sacerdotales dicebantur, vel etiam ideo: quia, ut ait Josephus, Deus præceperat quod soli sacerdotes panes illos formarent, et coquarent; et ponebant in mensa, et tollerent; ipsi tamen non observarunt hæc. Dicebantur enim panes propositionis, quia prepositi erant coram Domino in memoriam semipaternam duodecim tribuum filiorum Israel: vel porro positi, id est longo tempore positi; vel per totam hebdomadam, vel in aeternum per successionem ponendi,

quatuor genera vasorum, ad offerenda libamina, que ab offerentibus sacerdoti libanda, id est gustanda, et a sacerdotibus Domino libanda, id est fundenda, dababantur; et ponebantur super mensam, scilicet acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. In his vinum, quod debebat offerri, prævidebatur, et prægustabatur, utrum dignum esset offerri, an non. Sed quia in colore, et in sapore vinum dignoscitur, dicuntur quod phialæ vitrea erant: Unde et a phialim, quod Græce vitrum dicitur, sic vocabantur: in imo angustæ, in superiori parte amplæ, in quibus color et sapor poterant dignosci, quas Hebrei scutellas dicunt. Cyathi vero minores, et angustiores erant, et aurei, cum quibus fundebatur vinum super altare pro hostiæ libamento. In thuribulis, quæ et mortariola dicebantur, thus præcognoscebatur, et offerebatur: similiter et in acetabulis acetum. Sed quia nunquam, aut raro occurrit de oblatione aceti, quidam dicunt acceptabula; ubi scilicet prævidebatur a sacerdotibus, quæ debebant offerri, utrum accepta essent, id est idonea, an non. Postea subdividit acceptabula in tria: in phialas, in quibus vinum; in thuribula, in quibus thus, et simila, et granum, et sal; et cyathos, in quibus oleum. Sumebant enim sacerdotes prius de his, quæ offerenda erant, portiunculas, quas in hujusmodi vasis ponebant ad prægustum, quasi delibando de singulis, quæ libamina dixit Moyses offerenda, id est de offerendis sumenda.

LXI. Scribit quoque de candelabro secundum hunc modum. Præcepit quoque Dens candelabrum fieri ex auro purissimo ductile, Josephus tamen fusile dicit, cuius hastile basi infixum erat, et ferreum, supervestitum calamis aureis quinque geniculatis ad modum cannae; quinque autem capita calamorum inter se jungebantur. Capita habebant tumentia: et invicem ad modum scyphi, quam etiampam dicimus, jungebantur, tanquam duo scyphi in modum nucis: et ex fundo cuiusque scyphi procedebant flores recurvi, quasi lilia; et in ipso fundo inter scyphum, et lilia erat sphærula volubilis, sicut in capitibus cathedrarum subsant sphærulæ volubiles: et ita cum in bastili quinque calami in hunc modum essent copulati, quatuor erant juncturae, quarum quæque habebat scyphos, quasi duos junctos, et sphærulas simul, et lilia. Et hoc est quod Moyses dicit, in bastili quatuor fuisse scyphos in modum nucis; tamen Hebreus non dicit scyphos, sed dicit nigellatas rotunditates, scilicet nigello distinctas. Ex hoc hastili procedebant ex lateribus tria brachia hinc, et tria inde ferrea, quorum unumquodque supervestitum erat calamis aureis ad modum hastilis, et in juncturis coihant capita calamorum, quasi scyphi in modum nucis cum sphærulis, et liliis. Et quia in unoquoque tres scyphos dicit Moyses fuisse, videtur unumquodque quatuor calamos habuisse: tamen quibusdam violentur sphærulæ non fuisse in fundo scyphorum, ut dictum est, sed in media planitie cu-

jusque calami sphærulis volubilis superposita. Sic A putandum dubium venisse, quod esset in sanctuario, cum Hebrei hoc dicant, et Josephus planius, et prima proportio tabernaculi facta a Moïse innuat: nisi quia Paulus ad Hebreos thuribulum aureum ponit intra Sancta sanctorum (*Hebr.* ix, 3). Potuit sancesse, quod in templo, ubi omnia ampliata fuerunt, et multiplicata, præter altare aureum quod erat extra velum, ad quod bis in die necesse erat ingredi, erat superadditum thuribulum in abdito, in quo summus sacerdos prunas, et thymiamata, quæ secum ferebat, adoleret, quando ad interiora contingebat ipsum penetrare.

LXIII. De atriis vero hoc modo scribit. Erat autem atrium circa tabernaculum in latere meridiano centum cubitorum; et in aquilonari centum; in orientali vero quinquaginta, et totidem in occidentali; et sic quadratum erat; sed in forma altera parte longiori. Erantque in latere australi viginti columnæ, altæ quinque cubitis, capita habentes argentea cum celaturis, cum basibus æneis, spatio quinque cubitorum inter se distantes, super quas annuli singuli inerant; pertingebantque funes ab annulis usque ad capita paxillorum, qui erant magnitudine cubiti, et per singulas columnas in terra valide fixi, ut atrium immobile custodirent. Cortina vero de byssô mollissima, centum cubitorum in longum, et quinque in altum per columnas dependebat a capite usque ad basem diffusa, ut nihil a pariete differre videretur, nisi forte pro aeris intemperie quinque retro funibus et paxillis traheretur, ut sub ea, tanquam sub tecto populus reciperetur. In eundem modum latus aquilonis viginti columnas et cortinam habebat diffusam. Ab occidente vero decem columnæ, et cortina cubitorum quinquaginta, atrium cingebat. In ingressu vero ad orientem tres columnæ hinc, et tres inde stabant, et cortinæ juxta has diffusæ nihil a prioribus differentes. In medio vero lateris ejus quatuor erant columnæ in modum portarum, quibus appensum erat velum, de quatuor pretiosis coloribus contextum opere plumario, quod ad ingressum, vel egressum de facili attollî et deponi poterat. Notandum tamen in longioribus lateribus suisce columnas viginti unam, inter quas erant viginti aperturæ centum cubitorum, et in duobus minoribus novem; sed propter angulares, quæ communes erant duobus lateribus, dicuntur ibi viginti, hic vero decem.

LXII. Sic quoque scribit de altari incensi. Factum est hoc altare de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, in quadratum, et duos cubitos in altitudine; vestitumque erat auro purissimo, cornua habens, et craticulam auream, et catenas, et annulos, et vectes aureos instar prioris. Utrum vero arula haberet, an cineres acciperet terra, ambiguum est. Josephus addit; et per angulos singulos coronas sex habebat ex auro purissimo, quod singulariter forte in Exodo dictum est: *Facies corouam auream per gyrum* (*Exod.* xxx, 3). Hoc altare dicebatur incensi, vel thymiamatis; quia singulis diebus mane, et vespere ad consumendum juge sacrificium super illud altare incendebatur thymama, sacrificium domino; fuerunt tamen qui dicerent mane solum incensum, id est thus superimponi: vespere pro dignitate sacrificii vespertini thymama. Ceterum utrum altare hoc esset intra Sancta sanctorum, an in sanctuario cum candelabro, et mensa, sancti Patres videntur dubitare. Nec est

LXIV. Sic etiam scribit de altari holocausti, et de labro æneo (*Exod.* xxvii, 1). Praecepsit quoque Deus fieri altare de lignis setim; altare hoc dicebant holocausti, vel holocaustorum, vel holocaustatum, et posset dici sacrificiorum: sed a **375** digniori nomen accepit. Erat autem in longitudine, et latitudine quinque cubitorum, scilicet quadratum, et in altitudine trium. Cui tanquam turris in alto ad horam ministracionis aliquid apponebatur, in quo stare minister, quod impleta ministracione tollebatur. Altare enim gradus habere prohibetur, eratque concavum instar arcæ sine operimento; parietes ligaei, sed operati erant ære intus, ut extra

uri non possent, sicut nec amitoa, vel lignum paradi si quodlibet, quod uendo sit mundius; cuius area, sive arula erat, tanquam fundus arcæ, super quam siebat ignis, qui per fenestram, quaæ erat in latere orientali imponebatur. In quatuor angulis superioribus erant extra quatuor cornua recurva, in quibus quatuor catenæ annulis inserebantur, de quibus dependens craticula erat ærea, in modum retis facta; et usque ad medium altaris descendebat, super quam cremanda in odorem Domino ponebantur, que ignis per oculos craticule ascendens de arula consumebat. Circa vero angulos inferiores quatuor erant annuli ærei, in quibus vectes imponebantur de lignis setim, operti ære, ad deportandum altare. De hoc tamen altari, et craticula ejus ambiguitas est non solum inter nos, verum etiam inter Hebreos, præcipue cum Hebraica veritas a nostra translatione nonnihil discrepare videatur. Nos quidem sic habemus: *Facies craticulam in modum retis æneam per quatuor angulos (Exod. xxvii, 4).* Erunt quatuor annuli ænei, quos ponas super arulam altaris, eritque craticula usque ad altaris medium. Hebreus vero sic habet: *Facies ei Miebar factaram retis ænei, et subter rete quatuor annulos æneos, et dabis illam fundum aræ desubtus, eritque rete usque ad altaris medium.* Josephus autem sic: *Cui suherat craticula in modum reticuli facta. Suscipiebat enim terra ignem qui de craticula serebatur; quia bases non erant ibi subjectæ.* Cassiodorus tamen senator, in pictura quam fecit, cuius in expositione Psalmorum meminit, quatuor pedes in utroque altari fecit. Proinde videntur quibusdam non superponi craticulæ carnes assandæ, sed fuisse quasi vas quoddam, in quo sederet altare, cuius parietum altitudo altare ambiens usque ad medium altaris elevata esset, in cuius angulis sursum quatuor annuli pendebant, per quos vectibus insertis, altare ipsi insidens portaretur. Altare enim non legitur alios annulos habuisse, sed utrum separatum esset vas craticularium ab altari, ita ut amoveri posset altare ab eo, cum vellent et superimponi; an de ipso altari opere fusili ita fabricatum esset, ut quasi appositum videretur, ambiguum est. Super arulam vero altaris, quam in medio ejus positam dicunt, Deus per fenestram ad orientem struem lignorum imponi, et super ligna carnes assandas jussit, vel non erat arula; sed super craticulam suppositam siebat ignis, quod videtur Josephus sensisse in prædictis verbis. Aliis videtur nec operimentum, nec fundum ipsum habuisse; sed parietes tantum terra repleri. Secundum quod Deus dixit: *Altare de terra facietis mihi (Exod. xx, 24):* in cuius area superiori siebat ignis, ubi cremanda imponebantur et de craticula altari superposita idem sentiunt. Arulam vero, subter quam craticula posita legitur, Hebreus areunculam vocat, vel sulcum, quem in medio parietum altaris fuisse dicit, usque ad quem locum altitudo craticulæ pertingebat. Positum erat altare ante tabernaculum sub dio, non

A recte ante introitum; sed aliquanto ad meridiem descendens; ita ut ante ipsum immolantes, stantes ad aquilonem in ipsum tabernaculum usque ad Sancta sanctorum inspicere possent. Et quia stabant ad aquilonem, et contra meridiem, quandoque legitur eos sacrificasse ad aquilonem, quandoque ad meridiem. Erantque in usus ejus lebetes ad colligendos cineres, cum abundabant, et deportando; qui in locum secretum et mundum reponebantur, et forcipes ad emungendum ignem altaris, et fuscinæ, quas Græce creagras dicimus, quia inde de caldariis coctæ carnes proferebantur; et batilla, quasi ad vehenda, quibus prunæ ab hoc altari, ad altare thymiamatis deferebantur; præter cacobos, et olias, ad carnes coquendas, quæ tamen juxta altare non coquebantur. Omnia vero ænea erant. Hebreus sic habet: *Facies ejus ollas, et ejus palas, et ejus pelves, et ejus uncinos, et ejus ignium receptacula.* Locutus est Dominus iterum ad Moysen: *Facies et labrum æneum cum basi sua (Exod. xxx, 18),* vas scilicet lavatorium, quod etiam luter dicitur, quod erat inter tabernaculum, et altare holocaustorum; in quo, missa aqua, lavabant sacerdotes manus suas, et pedes, accepturi vestes sanctas, ut sacrificarent, similiter ingressuri tabernaculum et egressi. Quod dicitur factum **376** de speculis mulierum excubantium ad ingressum tabernaculi, forte de pedibus speculorum æneis factum fuit; vel potius eo facto, in circuitu labii supreme circumposita fuerunt specula, in quibus sacerdos videre posset, si uspiam vel in veste, vel in facie maculam haberet abhendam.

LXXV. De filiis quoque Israel, qui excubabant circa tabernaculum, scribit in hunc modum. Præcepit etiam Dominus, ut semper poneretur tabernaculum in medio castrorum, et filii Israel per gyrum excubarent per turmas, et cuneos, quod pro eodem hic accipitur. Turma enim proprie triginta militum est, et dicitur cuneus, quasi cuniens multitudine. Excubare etiam large hic accipitur; excubie enim proprie dicuntur vigilia noctis. Ternæ tribus, per quatuor partes tabernaculi, ita tamen remote distribuebantur, ut maximas in medio plateas haberent, eratque ornatus quasi fori rerum venalium, singulis in ordinem constitutis. Opifices etiam artium in stationibus suis erant; ita ut urbi competenter ædificatae castra eorum simillima viderentur. Judas itaque, Issachar, Zabulon castra metabantur ad orientem; Ruben, Simcon, et Gad ad meridiem; Ephraim, Benjamin, et Manasses ad occidentem; Dan, Aser, et Nephtalem ad Aquilonem. Inter tabernaculum et castra excubabant Levites in tabernaculis suis, propinquiores tabernaculo, quam castris, et excubabant similiter per quatuor plagas; Moyses, et Aaron cum suis ad orientem; reliqui ab his Caathitæ ad meridiem, sub custodia Eleazar filii Aaron; Gersonitæ ad occidentem; Meraritæ ad septentrionem, et erant utriusque sub custodia Ithamar. Ait Dominus ad Moysen: *Numera Levitas a*

trigesimo anno, usque ad quinquagesimum, ut ser-
viant mihi in tabernaculo portando. et collocando
(Num. iv, 3). Et cum numerati essent, inventi sunt
octo millia, quingenti octoginta (ibid. 48). Septua-
ginta tamen dicunt a vigesimo quinto anno, quem
numerum annorum in ordinem sacerdotum et nos
observamus. Isti deferebant tabernaculum in hunc
modum; quia non licebat ea, quæ erant ultra ve-
lum, noda videri. Primo intrabant sacerdotes, et
involvebant arcam, propitiatorium, et cherubim,
prius velo, quod ante appendebat; et post pallio
hyacinthino (Num. iv, 7); similiter et candelabrum,
altare aureum, et mensam cum utensilibus suis, pal-
liis involvebant. Tunc intrantes Caathitæ propriis
humeris omnia involuta haec deferebant. Altare
cum utensilibus suis, ut quibusdam videtur, Ger-
sonitæ deponentes tectum tabernaculi, et alia fere-
bant, scilicet cortinas, saga, pelles rubricatas, et
hyacinthinas, tentorium, quod erat ante taberna-
cudum, cortinas atrii, et funes, et vasa ministerii,
quæ ad altare æneum pertinebant. De altari holoc-
austi facet liber Levitici, a quo ferebatur; dici
potest, quod vasa ejus ferebant Gersonitæ, ut in
libro præfato habetur. Ipsum altare Caathitæ pro-
priis humeris; Meraritæ, ut paucis dicamus, om-
nia tabernaculi, et atrii, quæ dura erant, tabu-
las, bases, vectes, columnas, paxillos, et ea fere-
bant quilibet. Emeriti vero Levitæ non serviebant
sic in opere, sed posito tabernaculo sedebat eu-
stodes.

CAPUT XXVI.

*De fine primæ partis; et quod nec error excusandus,
nec correctio responda sit.*

LXXVI. Ecce hoc modo, Pater venerande, in hac
prima libri nostri parte tam fabricam et formam, dis-
positionemque tabernaculi, quam earum rerum, quæ
intra illud erant, sicut rem difficultissimam, et a nullo
prospero hujus nostræ ætatis homine corporaliter
visam, prout ex textu libri Exodi, et verbis Ven-
erabilis Bedæ presbyteri, quæ pluribus in locis collige-
re potui, caligando; et tropide incedendo, atque
dubie palpando descripsi: aliorum dicta, in quan-
tum putavi necessarium, interponens, et quorum-
nam beat verbis adhiberi fides, lectoris discre-
tioni relinquens. Hoc, inquam, modo prædicta de-
serpsi; sed ei qui de his plenius, clarius, et verius
dicere novit, non solum non præjudico, verum
etiam ut dicat, et ardenter exopto, et oīnix exoro.
Non enim tam hoc ostendi, ut cujusque scientiae, et
ejus maxime, qui in his me doctior est, præjudici-
um aliquod faciam, quam ut me ipsum in primis
studiose in his exerceam, et eos qui indigent, si
qui tamen forte sunt, charitable, in quantum ca-
pio, instruam. Hoc etiam adjiciendum, quod si forte
a via veritatis in aliquo deviavi, nec errorem meum
charitative mihi ostensum arroganter excusabo,
nee correctionem benigne intimatam tumide refu-
tabo.

377 PARS SECUNDA.

DE TABERNACULO CHRISTI QUOD EST IN FIDE.

CAPUT PRIMUM.

LXXVII. *De difficultate pingendi tabernaculum in
plano.*

Finita itaque utcunque libri nostri particula pri-
ma, in qua de materiali factura et dispositione ta-
bernaclu quædam, prout Dominus dedit, tractata
sunt juxta vestram, Pater sancte, jussionem, ut
sepe dictum tabernaculum in plano quoque, quan-
tum sciero et potero, depingam: jam manum ap-
pono, quatenus per corporalem etiam aliquatenus
cerni possit, visionem; quod et de communi electorum
Ecclesia intelligi debet per fidem, et in singulis ele-
cis construi per meditationem. Sed quia extensiones
cortinarum, atque sagorum, pelles quoque rubrica-
tie, et hyacinthæ, quibus cooperatum erat taber-
naculi tectum, et quædam alia, quæ ad illud perti-
nebant in superficie plani plena evidenter depingi,
non possunt, oportet nimirum, ut sic oculo corporali
depicta cernantur, quatenus mentis ratione et
quoque, quæ nequeunt depingi, comprehendantur.
Hæc idcirco dixerim, quia omne, quod in plano de-

C pictum est, magis videtur in imo esse depresso
quam in sublimi erectum, et ego nullatenus debeo
promittere, quod certum est me non posse adimplere.

CAPUT II.

*Quomodo tabulæ parietum tabernaculi in plano depin-
genda sunt, et quomodo ad invicem conjungenda
sunt, et sumenda. Qualiter etiam hi tres parietes
cum introitu erigendi.*

LXXVIII. Igitur in medio ipsius plani in quo taber-
naculum depingere velo, apposita per quatuor partes
Regula, quatuor rectas, et strictas lineas traho, ex
quibus quatuor lineis duas quidem, australem videli-
cet, et septentrionalem tantæ facio longitudinis, quan-
tæ latitudinis tabernaculum erit; quia illæ duæ quæ
tabernaculi longitudinem efficiunt, ter tam longæ
erunt, quam erunt illæ duæ quæ ejus faciunt lati-
tudinem; quia sic erat tabernaculum Moysi cubi-
tos habens triginta in longitudine, et in latitudine
decem, hoc est, ter tam longum quam latum. Ad
orientem vero in ipsa superficie plani tam longe ab

illa linea, quæ per transversum ab australi usque A in septentrionalem porrigitur, quam longa est ipsa linea, vectem . quemdam aliquantulum latum; et tam longum, quam longa est prædicta linea, ab austro in septentrionem porrigo. Post hæc per tres lineas, Australem scilicet, septentrionalem, et occidentalem, tres tabernaculi parietes ex tabulis lateraliter insimul conjunctis, et tantæ latitudinis existentibus, quantæ longitudinis linea occidentalis, et vectis est, qui ad orientem jaceat, facio. Quas tabulas, et auro vestio, et viginti ex eis ad austrum, et totidem ad aquilonem, et octo ad occidentem pono, et unius omnes ejusdemque latitudinis efficio, exceptis duabus angularibus tabulis, quæ hinc inde in occidentali parte sunt, quæ duæ non nisi tertiam latitudinis partem ad aliarum latitudinem intra parietem habebant; quia cum omnes aliae tabernaculi tabulae cubitum haberent et dimidium, hæ duæ intrinsecus non nisi solum habuere dimidium. Post hæc in medio uniuscujusque tabulae, et aureum in circuitu annulum configo, et his annulis vectes per singulos parietes quinque deauratos insero; ita ut caput uniuscujusque vectis in capite alterius intret. De quibus annulis hoc quidem sciendum est quia juxta id, quod Beda dicit, quinque in unaquaque tabula deberent poni; sed quia ipsæ tabulae in hac pictura valde stricte sunt, non nisi singulos, in singulis **378** depingo, et quia in Exodo non aperte legimus quinque annulos in singulis tabulis fuisse, qui de eis ita dicit: *Ipsas tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos* (Exod. xxvi, 29). Et item: *Circulos eorum fecit aureos* (Exod. xxxvi, 34). Quidam vero dicunt, quod vectes isti extra tabernaculum fuerunt. Sed quia ut eorum evidenter significatio possit intelligi, etiam corporali eos necesse est oculo presentari, non extra, sed intra in medio per circuitum trium parietum loco, in hac eos pictura ego pono; qui nequaquam in ea viderentur, nisi interius depingerentur, pro eo quod parietes, in quibus positi sunt, non in summo in ipsa pictura stant erecti, sed in imo jacent substrati. In hoc autem litteræ libri Exodi me non esse contrarium puto, qui eos fuisse interius sicut non affirmat, sic profecto nec negat; solummodo quod ad continendas tabernaculi tabulas facti fuerunt, evidenter ostendens; sed utrum interius, vel exterius positi fuerint, non dicens, id potius fertassis nostræ opinioni relinquens; quod non ita nobis constat esse necessarium, quin sine magno vere salutis augmentatione valeat sciri, et sine magno nihiominus detimento ignorari. Praeterea liber Exodi, unde prima ad nos hujus rei manavit agnitio, non aperte dat unicuique parti quinque ordines vectium, in quo libro ita de eisdem vectibus legimus: *Facies vectes de lignis setimi quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alias in altero, ejusdemque numeri ad occidentalem plagam, qui mittentur per medias tabulas* (Exod. xxvi, 26-28). Et iterum: *Facit et rectes de lignis setimi quinque ad*

continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alias ad alterius lateris tabulas coaptandas, et extra hos quinque alias vectes ad occidentalem plagam tabernaculi (Exod xxxvi, 31-32).

LXXIX. Deinde sub unaquaque tabula per duos angulos ejus, inferius duas per circuitum bases argenteas de subtus pono, ut sicut in medio earum per vectes annulis immissos ad invicem tabulæ firmiter conjunguntur, ita et inferiori earum parte singulis eis duabus basibus suppositis, earumque, ut Josephus dicit basium foraminibus binos singularum tabularum cardines suscipientibus, etiam in uno indissolubiliter confirmantur. Incastraturæ quoque, quibus ad invicem veteris tabernaculi tabulae singulari connectebantur; quæ videlicet incastraturæ et B in singulis singularum tabularum lateribus erant, et in angulis terminabantur, ubi duæ ejusdem singulis tabulis bases supponebantur, in harum tabularum lateribus, quæ in piano picturæ jacent, non possunt videri; quia et in illo materiali quondam tabernaculo ut Beda Venerabilis dicit quando eretum fuit, et tabularum compago ordinata, eadem incastraturæ non poterant videri. Sed nec bini illi cardines, quos singulis tabulis Josephus asserit in medio fuisse, nec singula singularum basium foramina, quæ, ut idem ait, prædictos tabularum cardines suscipiebant, in his tabulis, quæ hic depictæ sunt, oculo possunt conspici corporali. Igitur post hæc tribus tabernaculi parietibus sursum erectis, et pariete occidentali hinc inde septentrionali, et australi firmiter connexo, vectis quoque ille, qui modo ad orientem, ubi introitus esse debet, secundum positionem plani in uno per transversum jacet, sursum elevatus a summitate parietis septentrionalis, usque ad summitem australis pretendatur: sub quo quinque columnæ deauratae, capita habentes aurea, et bases æneas per transversum ad invicem æqualiter distantes eriguntur; ante quas ab illo vecte, qui in alto eminet, versus terram pendet tentorium ex Hyacintho, purpura, coccoque bis tincto et byssò retorta contextum; quarum videlicet columnarum capita prædicto vecti per transversum porrecto fabre immissa, in eo fortiter firmata sunt.

CAPUT III.

D *De loco qui Sancta, et de illo, qui dicitur Sancta sanctorum; quæque in loco uno, quæque in altero debentponi.*

LXXX. Ita parietibus tabernaculi erectis, spatium illud, quod intra illos, e linea ab uno pariete usque ad alium per transversum secundum latitudinem correcta, in duo dividit, tali tamen proportione, ut illud quod ad orientem vergit, quod dicitur Sancta, duas partes longitudinis habeat; illud vero quod ad occidentem, quod videlicet Sancta sanctorum erit, tertiam. Cum enim triginta haberet tabernaculum cubitos in longitudine, **379** viginti deputabantur illi loco, qui simpliciter Sancta dicebatur: decem vero illi, qui Sancta sanctorum. Ad hanc ergo lineam sanctam, quæ a Sanctis sanctorum discernit, quatuor ab invi-

cem discantes per transversum columnas deauratas cum basibus argenteis, et capitibus aureis erigo; quae videlicet columnæ æquali ab invicem intercapitidine distant; ante quas velum ex quatuor predictis coloribus contextum, per annulos aureos insertum a summo usque ad terram suspendo. Intra quod velum arcum Testamenti deauratam duobus ex utraque ejus parte vectibus deauratis per quatuor circulos aureos immissis statuo, supra quam propitiatorium aurum juxta longitudinem et latitudinem ipsius arcæ pono, quod unum hinc inde cherub aureum habet, qui versis in illud vultibus, alas suas ad illud tegendum, ad invicem expandunt. Extra alem quoque velum in Sancta mensam deauratam, quatuor pedibus innitentem, et duodecim, cum duobus seyphis plenis incenso, panes sexos altrinsecus in ea positos habentem, ad aquilonem pono; contra quam et diverso candelabrum ad austri statuo, de cuius utroque latere tres excent calami. Estque in unoquoque calamo per tria loca seyphus, sphaerula, et lumen, æqualem capiente unoquoque calamo, secundum trianam divisionem, intercapitidem. Diversisque locis de stipite isti calami procedunt, qui tamen suo quique ordine reflexi ad unam summitatem pervenient. In stipite vero ipsius candelabri per quatuor loca æqualiter ab invicem divisa seyphum simul, sphaerulam, et lumen pono, et in septem candelabri summitatibus, quæ omnes coæquaes sunt, septem lucernas accendens in medio extra velum altare aureum statuo.

CAPUT IV.

Quomodo cortinis et sagis prefati parietes operiendi sint; et qualiter pellibus arietum rubricatis, et hyacinthinis tectum debeat operiri.

LXXXI. Hoc itaque modo tribus tabernaculi parietibus erectis, columnis vero quinque in ejus introitu ante tentorium eis appensum positis, et quatuor nihilominus columnis inter Sancta, et Sancta sanctorum erectis, et velo ante eas appenso; positis denique intra sepe dictos parietes, tam in Sancta, quam in Sancta sanctorum his, quæ in eis erant ponenda, decem primum cortinas ex quatuor prefatis coloribus contextas, cubitos viginti octo in longitudine, et quatuor in latitudine cubitos habentes, ansulisque hyacinthinis lateraliter simul conjunetas supra parietes illos propono. Sicutque totum domus latitudinem per transversum ex longitudinibus earumdem cortinarum operio; excepto uno ab utroque latere embito, qui hinc inde cortinis deficientibus est discopertus; quia latitudo domus per transversum triginta est cubitorum, decem videlicet in semano in æqualitate inter parietes, et decem in descensu viriusque hinc inde parietis, et cortine in longitudine non habent nisi cubitos viginti octo. Longitudinem vero tabernaculi, quæ triginta cubitorum est, ex longitudine, quam ex se simul junctæ cortinarum faciant latitudines, cooperio, et partem orientalem, ubi et introitus esse debet, et parietem occidentalem quinque hinc inde in descendendo cubitis, ex lati-

tudine cortinarum onglitudine tego; quia decem cortinarum latitudines simul junctæ, longitudinem quadraginta cubitorum faciunt. Ex quibus, videlicet quadraginta cubitis, duobus parietibus, australi videlicet, et septentrionali, tringita, quia totidem in longitudine habent, deputantur; et ex decem qui supersunt, quinque parti orientali in descendendo, quinque deputantur occidentali. Quos vero illos cubitos cortinarum, qui cessantibus parietibus supersunt tan in oriente, quam in occidente, ab orientali simul, et occidentali latere ad invicem in medio utriusque hinc inde parietis induco, sibique mutuo ibi coniungo; sicutque undique domum, excepto aperte, ex omni parte juxta terram embito contego.

B LXXXII. Saga vero quia quia triginta in longitudine cubitos habent, projecta super cortinas totam quidem tabernaculi longitudinem tegunt, et duobus in pariete occidentali cubitis, et totidem in parte orientali, easdem cortinas in descendendo excedunt; quia undecim sagorum latitudines simul junctæ quadraginta quatuor cubitorum longitudinem faciunt. Et quia his 380 singulis sagis triginta cubitorum longitude inerat, unum illum cubitum, qui ex utriusque parietis australis videlicet, et septentrionalis latere cortinis deficientibus juxta terram hinc inde discopertus fuit, ipsa ex toto operiunt. Spatinnm vero trium cubitorum, quod in occidente deficientibus sagis usque ad terram pertingit, nequam discopertum relinquo; sed, sicut paulo ante de cortinis ostendi, septenorum cubitorum saga, quæ cessantibus parietibus australi videlicet, et septentrionali supersunt in occidente, ab utroque latere ad invicem adduco, et eis posteriora domus usque ad terram firmissime contego. Saga namque haec non tantum ad invicem pertingere, et instar cortinarum ea in medio parietis sese contingere facio; sed quia septenorum sunt cubitorum, medium parietis, qui non est nisi decem cubitorum in utroque parte duobus cubitis in medio, ubi sese contingunt, excedere sese facio; ac sibi invicem superposita, in occidentali pariete, ubi domus posteriora sunt, jungo. Hoc itaque modo occidentalem domus parietem sagis usque ad terram ex toto tego. Simili etiam modo ex illis septenorum embitorum sagis, quæ cessantibus predictis parietibus, australi et septentrionali movente supersunt, adductis eis ab utroque latere ad invicem, domus quoque anteriora usque ad terram firmissime contego; nisi quod duos illos cubitos, qui medietatem sagi facient, in eisdem domus anterioribus, ubi frons est tecti, duplico; ut duplicitis ibi, ut Beda dicit sagi monumentum sit, ubi solida parietis firmitas deest. Videtis itaque ut arbitror, aperte, quomodo ex adductis ad invicem, et sese in medio parietis duobus cubitis excedentibus septenorum cubitorum sagis, quæ cessantibus parietibus australi, et septentrionali tam in oriente ex utroque parte, quam in occidente ex utroque parte similiter supersunt, tam orientalem domus partem medietate sagi duplicata, quam occidentalem

ejusdem domus parietem duobus cubitis, qui sese in medio ejusdem parietis excedunt, sili invicem superimpositis usque ad terram cooperio, quia nimurum cortinæ, et saga tot cubitis duorum parietum, australis videlicet, et septentrionalis longitudinem ex utraque parte et in oriente, et in occidente etiam juxta terram excedunt, quot cubitos et in parte orientali, et in parte occidentali; in descendendo habent; hoc est cortinæ quinque, et saga septem. Hæc de cortinis et sagis.

LXXXIII. Adhuc autem duo facio experimenta, non quidem ad tegendos parietes tabernaculi, sed ad operiendum solummodo tectum ejus, quorum unum ex pellibus est arietum rubricatis; aliud vero ex hyacinthinis. Et hoc modo cortinæ, et sagis, pelli- busque rubricatis, et hyacinthinis tam parietes, quam ea, quæ intra illos sunt, tego. Sed nec cortinæ, nec saga, nec pelles, de quibus tam multa diæta sunt, oculo corporali in pictura, quæ in plano jacet, videri possunt; quia et cortinæ sagis undique re apparet ut supra sufficienter ostensum est, ex- terius teguntur, et saga sub tribus parietibus in uno per planum jacentibus, et sub tentorio in pictura ad orientem jacentem, quasi ex toto abscondantur, intelliguntur. Et tectum parietum ipsis parietibus in piano picture jacentibus non cernitur; sed hæc omnia ita ut dixi, et cordis intellectu perpendere, et hoc modo fuisse in ipso visibili tabernaculo Moysi debent scire illi duntaxat, qui verbis Venerabilis Bedæ, quæ de his ponit; fidem voluerint indubitanter adhibere.

CAPUT V.

De atriis, et tentoriis atriorum, et quæ in ipsis atriis ponenda sint.

LXXXIV. Igitur hoc modo per parietum erectionem, et ipsorum tectionem perfecto tabernaculo, apposita regula quamdam magnam quadraturam bis tam longam, quam latam longe extra circumduco, cuius videlicet quadratura longitude in tanto longitudinis spatio tabernaculi longitudinem excedit, quantum spatium duplex tabernaculi longitude, et ipsa latitudine tenet; quia centum cubitorum fuit atriorum longitude, quam videlicet longitudinem eorum, hujus quadraturæ longitude innit, et tabernaculi, ut sepe jam dictum est, longitude non erat nisi trigesinta cubitorum, latitudo vero ejus non nisi decem. Unde liquido ex his colligitur, quod hæc quadratura, quam modo facio, tabernaculi longitudinem septuaginta cubitis in longitudine **381** sua exceedit. Intra hanc quadraturam tabernaculum erigitur ad occidentem conversum, et ab oriente habens introitum, et spatia, quæ in circuitu tabernaculi intra quadraturam eminent, ipsius tabernaculi atria sunt. In qua videlicet quadratura per singulas ejus lineas in circuitu, columnas dimidiam ad tabernaculi sublimitatem habentes altitudinem, tantoque ab invicem spatio, quantum ipsarum habet altitudine, distantes erigo. E quibus viginti ad austrum, totidemque ad aquilonem, et decem tam ad orientem, quam ad

A occidentem argento vestitis erectis, eis tentoria de byssso retorta a capitibus eorum argenteis, usque ad bases earum æneas undique, exceptis illis quatuor columnis, quæ in medio orientis latere ponuntur, quibus tentorium non de sola byssso, sed de qua- tuor sepe dictis coloribus contextum appendo.

LXXXV. Contra quod tentorium e diverso interius altare æneum statuo; non tamen in ipso introitu, sed seorsum, versus austrum, et inter hoc altare, et ipsius tabernaculi introitum labrum æneum, plenum aqua pono. Sicque tabernaculum intra atria tentoriis undique circumdata stat, quæ tentoria et columnis per circuitum appensa, et tabernaculi quidem parietibus ex parte dimidia inferiora sunt, sed eidem parietibus multo longiora, sicut in nostro B nunc tempore ecclesia aliqua in coemeterio suo muro ex omni parte septo stat; qui nimurum murus, sicut ecclesiæ parietibus longe est inferior, ita quidem eis multo longior. De quo quidem tabernaculo hoc sollicite provideo, ut nequaquam medio atriorum loco, sed taliter intra ea collocetur; ut dimidia eorum atriorum longitudine ab eorum introitu, usque ad introitum tabernaculi, et quinta pars longitudinis eorum a pariete tabernaculi occidentali, cum fuerit videlicet erectus, usque ad occidentale latus atrii pro- tendatur; quia, cum illa quondam visibilita atria centum in longitudine cubitos haberent, ab eorum introitu, usque ad introitum tabernaculi quinquaginta cubiti, ut vir quidam sapiens scribit, erant; et ab occidentali pariete tabernaculi usque ad occidentale C latus atriorum, viginti erant; ipsum vero taberna- culum triginta in longitudine cubitos obtinebat. Scribit namque idem vir hoc modo. Erant, inquit, quin- quaginta cubiti ab introitu atrii ex parte orientis, usque ad introitum tabernaculi, et in isto spatio inter utrumque introitum, atrii scilicet, et testimoniorum, erant duo oratoria, unum virorum Israel, et alterum mulierum. Inter hæc autem, et introitum ta- bernaculi erat altare holocaustorum, non tamen in ipso introitu, sed deorsum, versus austrum. Hæc itaque, quæ et in præcedenti parte dicta, et in hac pictura oculo corporali sunt ostensa, si quis plene perspicere voluerit, quomodo visibile illud Moysi ta- bernaculum cum his, quæ ad illud pertinebant, in D re factum fuerit, et dispositum, ex parte aliqua po- tenter conjiceret.

CAPUT VI.

De basibus, et tabulis parietum allegorice expositis.

LXXXVI. Restat nunc, ut aliqua ex his, quæ de materiali tabernaculo depinximus, spirituali taber- naculo Christi, quod sancta Ecclesia est, in pictura coram posita adaptemus. Et quidem sicut ex hac pi- tura, licet non multum decora sit, potest aliquantulum conjici, valde pulchrum, et speciosum fuisse illud Moysi visibile tabernaculum. Sed est aliud quod- dam tabernaculum longe illo speciosius, pretiosius, et sublimius; decore speciosius, materia pretiosius, et sublimius sanctitate, sancta videlicet Ecclesia, quæ per Redemptoris sui illuminationem a tenebris

ignorantiae vocata, in hoc mundo, quasi in quodam deserto, et ab Abel justo in ipso mundi exordio construi corpit, et usque ad ultimum, qui in fine mundi nasciturus est, electum adificari non desinit. Qualiter vero haec omnia ad sanctam Ecclesiam pertincent, quid ipsum videlicet imprimis tabernaculum, quantum ad fidem attinet, designet, quid ejus, inquam, parietes, et introitus, quid tabulæ, et bases; quid annuli, et vectes; quid in introitu tentorium, et columnæ et velum; quid simpliciter Sancta; quid Sancta sanctorum, quid cortinæ et saga; quid duo tecti oportenta; quid deinde ea quæ in tabernaculo erant, innuant; quid scilicet intra velum arca et ejus labrum; quid cherubim, et propitiatorium, quid vectes et annuli: quid in area urna cum manna; **382** quid tabulæ, et virga; quid in sancta mensa ejus positio in aquiloni; quid ejus labrum et corona; quid pedes et circuli ejus; quid in ea panes et incensum; quid candelabrum aureum et quare ductile, vel quare ad austrum, contra aquilonem stabant; quid ejus hostile et scyphi, et sphærulae, lilia, calamii, et lucernæ; quid altare thymiamatis, et ejus cornua; quid postremo quæ extra tabernaculum erant innuant; quid videlicet atria et eorum tentoria, quidve eorum per circum columnæ sexaginta; quid columnarum bases et quid funes et paxilli; quid altare holocausti et capita ejus et craticula; quid lebetes et forcipes; quid ignum receptacula et fuscinulae; quid labrum æneum et ea de quibus factum est mulierum specula; quid derique cætera omnia quæ ad hoc, de quo loquimur, pertinent tabernaculum; quid etiam, ut nihil prætermissee videamus, longitudinum, latitudinum, et altitudinum mensuræ, quæ in his erant rebus prænominatis; in expositionibus profecto Patram orthodoxorum; et maxime in libro Venerabilis Beda presbyteri, cuius est titulus de tabernaculo, plene, et plane potestis reperire. Quod si ita est, imo quia ita est, dignum nimur et omnino justum est, ut Sancta sanctorum dicta non solum rata habeamus; verum etiam nostro silentio sufficientia judicemus, et nequaquam quod ipsi exposuerunt, nova nos expositione discutere præsumamus; utpote qui nec ad intelligenda quæ dixerunt, sufficienter idonei sumus. Verumtamen quia bonis vestris desideriis placuit, ut ex his, quæ hic visibiliter depicta sunt, aliquid mystice loquamur, qualiter eorum quædam allegorice intelligi debeant, vel etiam moraliter accipi possint; quædam ex dictis sanctorum Patrum assumentes, quedam ex nostris addentes in ipsa vobis pictura, prout poterimus, ostendemus. Ubi vero Patrum dicta ponimus, ibi eorum nomina in margine superscribimus; sed ad dicta nostra, nostrum superscribere nomen idcirco non placuit; ne forte, quamvis bene in aliquo dicereamus, hac sola causa abjiceretur, si a nobis dictum fuisse agnosceretur.

LXXXVII. Tabernaculum igitur Christi sancta Ecclesia est; quia ab exordio mundi usque ad ultimum electum, qui in fine sæculi nasciturus est, per

A tria tempora, per sex ætates pertingit. Tria tempora sunt, tempus naturalis legis, quod a mundi fuit principio, usque ad Abraham, a quo in circumcisione lex scripta quodammodo incipit. Tempus scriptæ legis, quod ab Abraham usque ad Christi adventum, per quem gratia, et veritas facta est; fuit tempus gratiae, quod a primo Salvatoris adventu incœpit, et usque ad secundum, in quo iudex vivorum, et mortuorum apparebit, durabit. Prima vero ætas ab Adam fuit usque ad Noe, habens annos mille sexcentos quinquaginta sex. Secunda, a Noe usque ad Abraham, habens annos ducentos nonaginta duos. Tertia, ab Abraham usque ad David, habens annos nonages centos quadraginta duos. Quarta vero, a David usque ad transmigrationem Babylonis, habens annos octingentos septuaginta tres. Quinta autem, a transmigratione Babylonis usque ad Christum, habens annos quingentos, octoginta quinque. Sexta vero ætas a primo Christi adventu usque ad secundum, ex qua quidem ætate jam anni mille centum octoginta transacti sunt. Septima nunc est in regule animalium; et octava erit in felicitate corporum resurgentium, quando et vita hujus hebdomada finietur, et vita alterius æternitas succedit. Per haec itaque tria tempora, per has sex ætates cum ordinibus gestorum et dispositionibus eventuum secundum unitatem significationum et diversitatem sacramentorum unam in una fide salutem operantium, unum quoque Cœptorem, unum etiam, eundemque Salvatorem, sive adventum ejus præcedendo, sive subsequendo concorditer clamantium; sancta Ecclesia in fide, spe, et charitate currens ab exordio sæculi usque ad finem, a labore ad requiem, a tenebris ad lucem, ad felicitatem ab æternità, ab exilio ad patriam, a mortore ad gaudium, et a carcere tendit ad regnum, quasi quoddam tabernaculum, quod ab Altissimo sanctificatum, et inhabitatum, per multitudinem cuiusdam deserti pericula, per manus Levitarum ad quandam portatur terram bonam, et spatiösam, terram decoram, et secundam, terram denique lacte et melle manantem.

LXXXVIII. Hujus quoque sanctæ Ecclesie electi partim a mundi principio, usque ad Christi adventum; partim a Christi adventu, usque ad sæculi finem sanctæ conversationi insistunt. Igitur bases **383** tabernaculi tabulis per circuitum suppositæ, sancti sunt ab exordio sæculi usque ad Salvatoris adventum in mundum venientes, qui Christi gratiam, et statum sanctæ Ecclesie in sexu utroque vel in dictis, vel in factis suis, vel etiam in interpretationibus nominum suorum præfigurabant. Tabulæ quoque, quæ eisdem basibus superponuntur, eisque innituntur, sanctos designant, qui post Christi adventum, usque ad finem vitæ hujus in mundo apparent, et sanctorum præcedentium tam dictis, quam factis quasi quædam quibusdam basibus tabulæ innituntur. Hi vero sancti sanctam Ecclesiam in una fide et sanguinis sui effusione decorabant, et sanctæ prædicationis luce illuminabant, et sa-

etis sanctorum conversationum exemplis exornabant. Idcirco a prima basi, quæ sub prima tabula parietis est australis, incipiens, in ea nomen primi patris Adæ scribo, et post cum nomina sanctorum patrum, qui usque ad Salomonem fuerunt, in singulis basibus, singulis nominibus descripsit hoc modo : Adam, Abel, Seth, Enoe, Noe, Sem, Japhet, Melchisedech, Abraham, Isaac, Jacob, Ruben, Simeon, Levi, Judas, Dan, Nephtalim, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Joseph, Benjamin, Moyses, Aaron, Eleazar, Phinees, Josue, Caleb, Job, Aod, Samgar, Gedeon, Jepheth, Samson, Elcana, Samuel, David, Salomon. Et hæc nomina sunt sub basibus parietis australis. In basibus vero parietis septentrionalis scribo a prima basi primæ tabule orientalis incipiens : Nathan, Gad, Semein, Achias, Elias, Elias, D^c Joiaidas, Daniel, Anamas, Azarias, Misaet, Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michas, Naum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Ezechias, Josias, Ezechiel, Isaia, Jeremias, Jesus, Tobias, Nehemias, Jesus, Onias, Matathias, Judas, Jonathas, Simon, Joannes, Zacharias, Joseph. Et hæc nomina sub basibus sunt parietis septentrionalis. Sub basibus quoque parietis occidentalis mulierum, que in Veteri Testamento fuerunt, nomina scribo, incipiens a prima basi primæ tabule angularis ejusdem parietis ad austrum hoc modo : Eva, Sara, Rebecca, Lia, Rachel, Bala, Zelpha, Thamar, Raab, Debbara, Ruth, Anna, Bethsabee, Esther, Judith, Elisabeth. Ilac itaque sunt sanctorum nomina tam virorum, quam mulierum, quæ hic sub horum trium parietum ponuntur basibus; qui sancti in mundo usque ad Christi adventum fuerunt : quorum nullus exstitit, qui non ejusdem Iesu Christi Domini nostri gratiam, statumque sanctæ Ecclesie vel in verbis, quæ dicebant, vel in operibus, quæ faciebant, vel in nominum saltem suorum interpretationibus præsignaret. Post hæc imagines istorum sanctorum super nomina sua in ipsis depingo basibus a capite, quia eosdem, ut supra dictum est, sanctos eadem bases designant, et sub eorum nominibus, quæ sub basibus, et imaginibus scripta sunt, ab Adam, usque ad Nathan scribo hunc versum : *Isti sunt sancti ab exordio saeculi, usque ad Christi adventum in mundum venientes, et Christi gratiam, sanctamque Ecclesiam in utroque sexu, vel in dictis, vel in factis, vel etiam in nominum suorum interpretationibus præfigurantes.* Hi namque omnes Veteris Testamenti sancti, sicut superius dixi, quid vel Christi gratia in eos, qui in ipsum crederent, factura esset; vel qualis Ecclesiæ sanctæ status per ejus adventum erat futuros, sive in dictis, quæ protulerunt, sive in actibus, quos fecerunt, sive deinde in nominum suorum, quæ ex re habuerunt, expressionibus prophetarunt.

LXXXIX. Deinde in tabulis, quæ basibus imponuntur, sanctorum nomina, qui in tempore gratiae fuerunt, apostolorum videlicet, martyrum, confessorum, cum iconibus suis superscriptis, pono in singulis singu-

A larum tabularum summatis, duobus nominibus descriptis, et duabus iconibus superpositis, incipiens ab iconè Domini nostri Jesu Christi, qui finis est legis, et initium gratiae, hoc modo scribo nomina ista : Joannes Baptista, Petrus, Paulus, Andreas, Jacobus, Joannes, Thomas, Jacobus, Philippus, Bartholomaeus, Matthæus, Simon, Thaddeus, Mathias, Barnabas, Marcus, Lucas, Timotheus, Titus, Stephanus, Linus, Cletus, Clemens, Sixtus, Cornelius, Cyprianus, Laurentius, Chrysogenus, Joannes, Paulus, Cosmas, Damianus, Ignatius, Alexander, Marcellinus, Petrus, Fabianus, Sebastianus, Vincentius. Et hi sunt in parte australi. In prima vero tabula parietis septentrionalis hoc modo scribere incipio, et hæc sunt nomina, quæ in hoc pariete scribo : Gervasius, Protasius, Lambertus, Quintinus, Georgius, Vitalis, Dionysius, Mauricius, Hippolytus, Albanus, Osvaldus, Edmundus, Elphegus, Edwardus, Silvester, Leo, Gregorius, Ambrosius, Augustinus, Martinus, Nicolaus, **384** Remigius, Hilarius, Vedastus, Amandus, Germanus, Cuthbertus, Wilfridus, Joannes, Ceadda, Dunstanus, Severinus, Hieronymus, Eligius, Benedictus, Antonius, Leonardus, Aegidius, Guthlucus, Botulphus. Et hæc nomina sunt in pariete septentrionali. In tabulis quoque parietis occidentalis scribo nomina sanctorum mulierum cum iconibus suis : priorum quidem in prima tabula ejusdem parietis occidentalis ad austrum nomen B. Mariae, et post eam ceterarum, hoc modo : Maria Magdalena, Felicitas, Perpetua, Agatha, Agnes, Caecilia, Lucia, Anastasia, Euphemia, Margarita, Catharina, Genovefa, Edeldrida, Brigida, Hilda. Hoc autem notandum quod omnes sanctos tam Veteris Testamenti, quam Novi a capite depingo; ita ut Adam sub Christo positus, sursum ad ipsum Christum manus, et oculos quasi devote tendat. Similiter et Eva sub Maria posita, manus ad eam et oculos erigat. Maria vero in una manu rosam, et in altera lilium tenet. Post hæc supra icones Novi Testamenti, que in summatis tabularum depictæ sunt, uno ducit per circumatum trium parietum ab iconè Domini Jesu, quæ est in prima tabula parietis australis, usquæ ad iconem Gervasii, quæ est in prima septentrionalis, hunc versum scribo : *Isti sunt sancti a primo Salvatoris adventu, usque ad finem saeculi in utroque sexu in mundum venientes, sanctumque Ecclesiam sub uno Domino in una fide, et uno baptismate, suique sanguinis effusione, et sanctæ prædicationis lumine, cum exemplis bonorum operum exornantes, et illustrantes.* Ab adventu namque Christi non deerunt in mundo, qui sanctam Ecclesiam vel honesta vita exemplis decorent, vel sanctæ prædicationis illustratione illuminent, vel sanguinis sui effusione exornent.

CAPUT VII.

Be tentorio, quod ad introitum pendet, et de ueste ipsius introitus, et de tribus parietibus tabernaculi allegorice expositiis.

XC. Nunc ad tentorium, quod in introitu pendet,

acceeo, et in eo haec verla pér transversum scribo : *Decus primitivæ Ecclesiæ.* Præfatum namque tentorium in introitu tabernaculi pulchra colorum varietate contextum, ornamentum est primitivæ Ecclesiæ diversis virtutum floribus gloriosum ; de quibus scribit Lucas : *Quia multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, et non separatio erat in eis ulla, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia* (Act. iv, 32). Inerat namque ei hyacinthus; quia celestia cogitare, cœlestemque in terris vitam ducere solebat. Inerat purpura; quia mori erat parata pro Christo. Inerat coecus bis tintetus ; quia Dei et proximi dilectione flagrabat. Inerat et byssus retorta; quia continentia carnis et castitate gaudebat. Super ipsas vero columnas per transversum scribo : *Doctores primitivæ Ecclesiæ.* Columnæ namque illæ , quibus tentorium suspendebatur , sancti sunt illius temporis doctores, de quibus Lucas : *Virtute magna reddebat apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi, Domini nostri* (Act. iv, 33). Quæ nimur bene quinque factæ sunt propter totidem libros legis, quos quidem libros sub basiliis earumdem columnarum posuimus; quibus necesse est, ut sancti doctores prædicationis sue verba prænuntiant, et maxime qui primitivam Ecclesiæ instituere, quæ ex Hebraeorum populo congregata sola Mosaicæ legis auctoritate noverat insitui, cum needum evangelica, et apostolica doctrina per orbem fulgeret. In aureis vero earumdem columnarum capitibus per transversum scribo : *Caput omnium sanctorum Christus.* Nec incongruum videatur per quinque capita columnarum unum caput Ecclesiæ Christum figurari ; tot enim fuerunt capita, quot columnæ, quia nimur ipse Christus est Dominus omnium sanctorum, unum caput, et in seipso manet semper invidibilis ; sed singulis quibusque electis gratiam sancti Spiritus pro accipientium capacitate dividit. In æpis quoque columnarum basibus per transversum scribo : *Prophetæ Veteris Testamenti.* Ipsæ namque bases æneæ, quibus columnæ innituntur, prophetæ sunt, quorum verbis apostoli, et apostolici viri in sile confirmantur. Haec de introitu tabernaculi allegorice diximus.

XCI. Post haec in vete illo, qui ab unius parietis summitate protenditur, uno ductu hunc versum scribo : *Circumcisionem justificans er fide Dominus Jesus, et propitiandum per fidem* (Rom. iii, 30). Hic namque 385 vectis Dominus est Jesus, qui quasi ab angulo, usque ad angulum pervenit ; quia a plebe Judaica, quam prius vocavit, sese ad salvandam gentium multitudinem extendit, ut sicut in propheta lapis angularis dictus est (Isa. xxviii, 1), ita et in lege vectis etiam angularis nuncupetur. Juxta primam septentrionalis parietis tabulam scribo : *Aquila dat.* Et juxta primam australis : *Auster non prohibet.* Meridianum namque tabernaculi latus, quod vergit ad

austrum, antiquam illam Dei plebem designat, quæ lucem scientie legalis jamdudum accipiens, amore sui Conditoris servare solebat. Porro latus aliud, quod vergit ad aquilonem, eam, quæ tenebris ac frigore infidelitatis usque ad tempus Dóminicæ incarnationis torpere non destitit, gentium multitudinem figurat. Sed ad utrumque hunc parietem iste se vectis extendit, quando non solum populum Judæum, sed etiam gentilem ad fidem voeavit. Idecireo a prima tabula parietis australis, usque ad caput vectis in obliquum scripti sunt hi duo versus : *Venerant pastores festinantes, et invenerunt Mariam et Joseph et infantem positum in præsepio* (Luc. ii, 16). Similiter a prima tabula parietis septentrionalis usque ad aliud prædicti vectis caput, hi duo versus in obliquum scripti sunt : *Intrantes Magi domum, invenerunt Puerum, et procidentes adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrram* (Matth. ii, 11). Quæ profecto omnia quomodo ad utriusque populi Judaici videlicet, et gentilis vocationem pertineant, satis evidenter patet. Hoc namque designat conjunctio parietis australis cum vete, quod pastorum designat adventus ad puerum. Et hoc idem conjunctio pariesis aquilonaris cum eodem vete, quod ad eundem puerum adventus Magorum. Juxta latitudinem vero parietis occidentalis desuper ieiues mulierum uno ductu ab uno angulo, usque in alium angulum scribo hunc versum : *Universalis sanctæ Ecclesiæ adimpletio in fine mundi perficienda.* Plaga namque occidentalis, quæ utrumque in se parietem recipiens adfiscit tabernaculi consummat ; recte adimpletionem totius sanctæ Ecclesiæ, quæ in fine hujus mundi perficitur, designat, ad quam usque et operatio recta utriusque populi perseveratura quasi gemina longitudo parietis pertingit.

CAPUT VIII.

De picturis quæ in Sancta sunt, quomodo secundum sensum allegoricum debeant intelligi.

XCI. His itaque de parietibus tabernacilli allegorice depictis, ad ea quæ in ipso, extra velum, tabernaculo sunt, manum verto ; et juxta mensam, quæ in Sancta ad aquilonem stat, quatuor facio gradus ; duos ad utrumque caput hinc et inde, propter quatuor quæ ad sacram Scripturam, quam eadem mensa designat, pertinent; materiam videlicet ejusdem Scripturæ, intelligentiam, dignitatem, et numerum librorum ejus. Materiam, de qua tractat; intelligentiam, secundum quam tractat; dignitatem, quam sublimiter tractat; libros, in quibus tractat. Materia quoque ejus sunt opera humanæ restauracionis eum omnibus sacramentis, sive his, quæ et ab exordio mundi usque ad Christi adventum fuerunt, et saturam hominum salutem ab initio promissam, in fine redditam, sine fine mansuram, vario modo pronuntiaverunt; sive his quæ et ab eodem Salvatoris adventu in sancta Ecclesia usque ad finem mundi exerceantur, et prædictam hominum salutem per ejus adventum exhibitam confirmant. Intelligentia

vero, secundum quam de hac materia tractat, quod tripartita est: historia, scilicet, allegoria, tropologia, anagogia. Historia ad apertam rerum gestarum narrationem pertinet et in superficie litterarum continetur, siveque intelligitur, sicut legitur. Allegoria vero aliquid in se plus continet, quia per id quod loquitur de rei veritate, aliquid aliud dat intell'gendum de fidei puritate; et sanctae Ecclesiae mysteria sive praesentia, sive futura, aliquando dictis aliquando factis, semper autem figuratis, et velatis ostendit. Tropologia quoque et ipsa sicut allegoria in figuratis sive dictis, sive factis constat; sed in hoc ab allegoria distat quod allegoria fidem, tropologia vero adficit moralitatem. Anagogia autem sive velatis, sive apertis dictis de aeternis supernae patriae gaudiis tractat, et qua merces vel fidem rectam, vel vitam maneat sanctam, dictis vel apertis, vel opertis demonstrat. Historia itaque per sanctorum exempla, que narrat, legentem ad imitationem excitat sanctitatis; **386** allegoria in revelatione fidei ad cognitionem veritatis; tropologia in instructione morum ad amorem virtutis; anagogia in manifestatione supernorum gaudiorum ad desiderium supernae felicitatis. Quia una his quatuor intelligentiis, quasi quibusdam pedibus sacra Scriptura incedit, eas ad quatuor pedes ejusdem meusæ pono, ad singulos singulas; quia eas hi quatuor pedes designant. Dignitas quoque sanctæ Scripturæ in hoc est, quod præcunctis secularibus scripturis non solum voces, sed etiam res significativas habet; unde et ei omnes aetas, quas liberales appellant, subserviunt. Libri autem, de quibus hic loquimur, et qui de Scriptura tracent, partim ad Vetus Testamentum pertinent, partim ad Novum. Et Vetus quidem in tres ordines dividitur: in legem, cuius libri quinque sunt; in prophetas, quorum libri sunt octo: in hagiographa, ad quos libri novæ pertinent: qui simul juncti viginti duos efficiunt, quot etiam elementa in Hebraico alphabeto sunt; ut tot libris sancta viri justi vita exerceatur ad sapientiam, quot litteris etas tenera instruitur ad eloquentiam. Ille itaque quatuor, scilicet materiam sacre Scripturæ, intelligentiam, dignitatem, et numerum librorum ejus illi quatuor gradus innunt, quos ad mensam, quæ hanc, de qua loquimur, Scripturam designat, posuimus, duos D hinc inde ad utrumque ejus caput. Si autem prolixius de his scire volueris, lege primam partem libri Magistri Ilagonis, cuius est titulus *de Sacramentis*. In mensa duodecim panes pono, qui, cum in ea semper historialiter fuerint; tamen allegorice viros sanctos apostolica et doctrina imbuos, et operatione insignes, et tropologice spirituales illas quas Apostolus commemorat, exprimit virtutes: videelicet charitatem, gaudium, pacem, patientiam, longanimitatem, bonitatem, benignitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, continentiam, castitatem; in quibus vitalis animæ nostræ refectio consistit. Et hac mensa in tabernaculo stat in Sancta, ad aquilonem

A XCHI. Post hanc in trunco candelabri, quod e diverso ad astrum stat, scribitur *Christus* in hastili vero ejus, *Ecclesia*. De trunco itaque precedit hostile, quia robur, et sustentamentum Ecclesie Christus est. Ipsum vero candelabrum, quod hic visibiliter depictum est, illum figuraler exprimit, qui de ipso ait: *Ego sum lux mundi* (*Joan. xi, 12*). Qued bene, et aureum, et ductile fuit: quia Redemptor noster Dominus Jesus et ab omni peccato alienus fuit, et tamen passionis in se persecutio suscepit. Quod etiam septem super se incernas habuit; quia septem spiritualium graduum officia Dominus noster, quæ corpori suo, sanctæ videlicet Ecclesie secundum septiformem Spiritus sancti gratiam distribuit, ipse ejusdem sancti Spiritus plenitudinem habens in semetipso exhibuit: officium scilicet ostiariorum et lectorum, exorcistarum et acolytorum, subdiaconorum et diaconorum et officium presbyterorum. Qui quidem septem gradus una cum septem donis Spiritus sancti, quæ sunt: *Timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, intellectus, et sapientia* (*Isa. xi, 2*), ex cuius septiformis Spiritus munere sunt, juxta prædictas candelabri lucernas scribuntur, per quas ipsi designantur. Ostiariorum itaque officium in sua persona Dominus suscepit, quando, flagello de funiculis facto, videntes et ementes ejecit de templō (*Joan. ii, 17*). Officium lectorum in se ostendit, quando in medio seniorum librū Isaiae apériens, legit in eo: *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me* (*Luc. iv, 18*). Exorcistarum autem officio usus est, quando de Maria Magdalena septem ejecit dæmonia (*Luc. iv, 18*). Officium acolytorum se habere ostendit, quando dixit: *Ego sum lux mundi* (*Joan. viii, 12*). Subdiaconorum quoque officio usus est, quando facta cena cum discipulis, se præcincti, et mittens aquam in pélvum, pedes discipulorum lavit, et linteo extersit (*Joan. xiii, 5*). Sed diaconorum in se officium suscepit, quando post ecanam proprio ore et propriis manibus sacramenta confecta dispensavit; et quando apostolos dormientes ad orationem invitavit, dicens: *Vigilate, et orate* (*Math. xxvi, 41*). Presbyterorum quoque officium in se excellenter exhibuit, quando ipse sacerdos, et hostia se ipsum in arce crucis pro peccatis humani generis obtulit, et per proprium sanguinem sancta æterna ingrediens (*Hebr. x, 12*), coelestia, et terrestria pacificavit (*Col. xx*). De his septem gradibus Salomon ait: *Sapientia adivisavit sibi dominum, excidit columnas septem* (*Prov. ix, 1*). Sapientia namque dominum sibi edificavit; et septem columnas excidit; quia Dei sapientia Christus Jesus corpus humanum, in quo habitaret, suscepit, et prædicta, septem graduum in homine assumpto officia, exhibuit. Quod ergo apud Salomonem in sapientia domo septem columnæ, hoc apud Moysen in tabernaculi candelabro juxta sensum duntaxat allegoricum, septem **387** designant lucernæ. Et hæc de mensa, et candelabro allegorice dicta sint

CAPUT IX.

De imagine quæ in pavimento tabernaculi depicta est.

XCV. Post haec in ipsius tabernaculi pavimento imaginem Salvatoris a capite usque ad ventre in Sancta sanctorum; et a ventre usque ad pedes prominentem, in Sancta depingo, illamque ejus partem, quæ in Sancta sanctorum est, inde candidis vestibus, illam vero quæ in Sancta est, rubeis. Dominus namque noster Jesus Christus, Deus et homo est, in tribus essentiis, et Iurabus naturis una existens persona. Una siquidem persona est, quia idem filius hominis sine patre, Filius Dei ab aeterno sine matre. Tres in eo essentialiter sunt: Verbum, caro, et anima. Naturæ duas: divinitas et humanitas. Pars itaque imaginis, quæ in Sancta sanctorum est, sublimitatem designat divinitatis, quæ ab aeterno regnat in ecole; pars vero illa, quæ in Sancta, humilitatem humanitatis, quæ ad tempus passionum dolores sustinet in mundo. Intra Sancta sanctorum in ipsa imagine per transversum scribo: *Candidus*. Extra vero in Sancta in eadem imagine scribo similiter per transversum: *Rubicundus*. Ut ostendatur quia haec imago Ilium designat, de quo Sponsa in Canticis: *Dilectus meus candidus, et rubicundus* (*Cant. v. 10*). Candidus in divinitate, rubicundus in humanitate. In divinitate profecto candidus est Dominus Jesus propter felicitatem, quam in natura illa æqualem cum Patre, et Spiritu sancto ab aeterno habuit. Rubicundus vero in humanitate, qui rubrum habens indumentum in passione ejusdem humanitatis assumptæ, cum sit formosus in stola sua, veniens tamen de eodem tintas desert vestes de Bosra (*Isa. lxiii. 1*). In ipsa imagine intra Sancta a pedibus pontificis stantiis ad altare aureum, deorsum scribo hunc versum: *Qui vult renire post me, abneget semetipsum, et tollat crux suam, et sequatur me* (*Luc. ix. 53*). Et supra caput imaginis secundum latitudinem tabernaculi in Sancta sanctorum, ab uno pariete usque ad alium sub imaginibus, que ibi sunt, uno ductu hunc versum scribo: *Oculus non vidit, nec auris audicit, nec in cor hominis ascendit, quod pararit Dominus diligenter se* (*I Cor. ii. 9*). Hos autem duos versus, quorum unus in sancta, alius vero in Sancta sanctorum scriptus est, gradibus distinguo. Ad versum, qui *vult renire*, tres gradus pono, ad illa videlicet tria verba: *Abneget, tollat, sequatur*; ad verba singula singulos gradus. Hi namque tres gradus tria illa exprimunt, que in hoc versu anime humanae ad imaginem Trinitatis factæ Dominus Jesus proponit; videlicet servitatem, vilitatem, asperitatem. In abnegatione etenim sui, servitus; in bajulatione crucis, vilitas; in imitatione Christi, asperitas. Servitus namque est, abnegare quemlibet semetipsum sibi, et alterius se Dominio subjicere; vilitas vero est, crucem circumferre, quia vilitatis quondam signum erux esse solebat; Christum vero sequi asperum est, qui suo nos docuit exemplo, et instruxit precepto, et contempnere quæ carni dulcia sunt et sua-

A via, et quæ dura vel amara sunt, amplecti. His itaque tribus Salvatoris sui præceptis anima fidelis obediatur, suscipiendo et in abnegatione sui servitatem, et in bajulatione crucis vilitatem, et in imitatione Christi asperitatem; ut quæ per inobedientiam de statu trinæ felicitatis ceciderat, humiliata afflictione horum trium per obedientiam resurgat.

XCV. Ceciderat namque a seipsa, a societate angelorum, et a visione ipsius Dei, id est a libertate, a dignitate, a felicitate. Libertatis namque est a seipso quemlibet possideri, nihilque omnino in seipso contra seipsum contradictionis sustinere. Talis ante peccatum fuit homo, quando et corpus suum spiritui, et spiritus subjectus fuit Conditori. At vero postquam per superbiam contra Creatorem suum spiritus intumuit, non solum corpus spiritui, sed ipse etiam miro, et miserabil modo spiritus sibi ipsi in multis rebellis esse ceperit; sique seipsum homo possidere cessavit. Ad dignitatem vero pertinet angelis associari. Quam quidem dignitatem homo modo non habet, quia qui noluit intelligere, dum in isto honore esset, amissa societate angelorum, nunc non solum sociatus, sed etiam comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Nihil vero felicius quam Deum videre: quia haec est vita aeterna, ut cognoscamus Deum Patrem et quem ipse misit, Jesum Christum. Sed postquam ad concupiscendum interdictæ arboris fructum exteriore oculos suos homo incautos aperit, illos interiores, quibus Conditorem suum videre debuit, damnabiliter clausit. Verum, ut ad haec tria homo revocaretur, ipse hominis Conditor fieri dignatas est homo; et in humanitate sua, quam pars imaginis rubicunda innit, trinam eidem homini afflictionem proponit; scilicet servitatem, vilitatem, asperitatem, ut percipere possit tria bona, quæ perdidit, libertatem, dignitatem, et felicitatem. Ad tria namque illius versus verba, scilicet *vidit, audivit, ascendit*, hi tres gradus positi sunt, ad verba singula singuli gradus. Libertas namque tanta erit, quantam nullus oculus vidit; dignitas tanta, quantam nulla auris audivit; felicitas etiam tanta, quantam nullius hominis cor comprehendit. Et haec sunt, quæ *præparavit Dominus diligenter se* (*I Cor. ii. 9*). Idecirco versum illum, scilicet: *qui vult venire*, in humanitate posuimus. Iustum vero, videlicet: *Oculus non vidit*, in divinitate; quia illa tria in humanitate sua Christus nobis proposuit: haec vero in divinitate præparavit, ut illa sic in merito exerceamus, quatenus haec in premio possidere mereamur. Sed prius in pictura nostra legendus est hic versus: *Qui vult venire post me*: etc. Deinde versus: *Oculus non vidit*; quia prius compati debemus, ut postmodum conregnare possimus (*Rom. viii. 17*; *II Tim. ii. 12*). Legat itaque fidelis anima: *Abneget semetipsum*, ut possit acquirere, quod oculus non vidit. Legat: *Tollat crux suam*, ut ad id possit pertingere, quod auris non audivit. Legat denique: *sequatur me*, ut digna sit condescendere ad

id, quæ nō cor hominis non ascendit. Sic abnegando semetipsum, id est, propriam voluntatem, pro servitate, quam sustinet, sui libertatem recuperet, quæ erit in sui ipsius possessione, quam oculis non vidit; tollendo crucem suam, carnem vide-licet suam cum vitiis, et concupiscentis crucisigen-
do, pro vilitate, quam portat, dignitatem recuperet, quæ erit in angelorum societate, quam dignitatem auris non audivit; secundo Christum, id est, ejus passionem imitando, amissam recuperet felicitatem, quæ erit in claritate sue visionis, quæ in cor homini-
nis non ascendit. Adhuc vero deorsum a dextris altaris incensi, in semore ipsius imaginis scribo: *Rex regum.* A sinistris vero ejusdem altaris in vestimento imaginis: *Dominus dominantium*, ut intelligatur, quia haec imago filium designat, de quo in Apocalysi scriptum est: *Habebat in vestimento, et in semore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium* (Apoc. xix, 16). Quod vero sit vestimentum Domini Jesu, quodve semur ejus, vel quare ille Filius hominis, cui data est omnis potestas in cœlo, et in terra (Matth. xxviii, 18), et in vestimento humanitatis suæ, qua induita est divinitas, scriptum habuit: *Rex regum*: vel in semore carnis, quæ processit ex Virgine; *Dominus dominantium*, crebra expositione notissimum est.

XCVI. Præterea in his duobus, in regno videlicet, quod super omnes reges et in dominio, quod super omnes habet dominantes, quedam in humanitate sua, quæ nobis ad exemplum proposita est, singulis sanctæ Ecclesiæ fidelibus imitanda proponit. Reges namque quodammodo sunt stimuli vitorum per tentationem pugnantes; quorum nimis famuli et servi sunt, qui eorum suggestionibus consentiunt; quia, ut ait Dominus, omnis qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). Et quilibet vir sanctus, istorum regum Rex, et horum dominantium Dominus est, quando eorum temptationibus non enormiter succumbit; sed regia quedam potentia, et virili quedam dominio ipsorum tyrannidem resistendo premit. Haec autem peccata, quorum hoc modo reges et domini esse debemus, septem sunt: superbia, invidia, ira, acedia, avaritia, gula, luxuria. Quæ videlicet peccata ideo originalia, et capitalia sunt, quia cæterorum omnium exordia et causæ sunt. Et per haec septem tribus modis peccamus: cogitatione, locutione, opere. In cogitatione, per amorem carnis et amorem sæculi; in locutione, per arrogantiam et derogationem; in opere, per facinus et flagitium peccamus. Prima duo inquinant mentem; secunda duo linguam; tercia duo corpus. Prima etiam duo amorem Dei et patriæ colestis excludunt desiderium; secunda duo humilem peccatorum confessionem et veram de proximis extinguunt estimationem; tertia duo continentiam expellunt, et innocentiam. Sed quia et super prædicta septem regnare, et lis tribus, videlicet cogitationi impuræ, locutioni pravæ, actioni nefariae quæ tria ex illis septem procedunt, dominari debet-

A mus, idcirco et ad illa septem exprimenda, juxta *Rex regum* septem gradus posuimus; et ad hæc tria innuenda, juxta *Dominus dominantium*, tres nihilominus gradus depinximus. Post hæc, quia quemlibet spirituale hoc dominium habentem per quod tria mala deprimitur, quedam in coelesti patria ex præsentia Deitatis præmii novitas, et virile hoc regnum, **389** quod septem illa criminalia peccata retundit, possidentem quadam magnitudo mercedis ineffabilis manet; idcirco hæc in dextra imaginis manu in Sancta sanctorum contra *Dominus dominantium* una tenetur rotula, in qua scriptum est: *Ecce nova facio omnia* (Apoc. xxi, 5). Et in sinistra ejusdem manu contra *Rex regum* altera habetur rotula, in qua scriptum est: *Merces mecum magna reddere unicuique juxta opera sua* (Apoc. xxii, 12). Et quia tam novitas illa, quam magnitude hæc omni prorsus sine carebit, ideo iuxta utramque rotulam viridis circulus ponitur: quia nimis electorum præmia nullo fine marcescent; sed sine fine virent, sicut in circulo nec initium, nec finis inventatur. In humanitate etiam, quæ est in Sancta, in circulo deorsum, qui est subtus candelabrum, inter pedes imaginis scribo: *Via*, in fine vestimentorum ipsius imaginis. In divinitate autem sursum in aureo circuli centro, qui est super duo cherubim, in pectore ejusdem imaginis scribo: *Vita*, per transversum subtus barbam videlicet imaginis. In illo vero circulo, cuius media pars extra velum est, juxta altare incensi, media vero intra velum, subtus aream Testamenti scribo: *Veritas*. Ita ut duæ syllabæ heujus dictionis in exteriori sint medietate circuli, tertia vero syllaba in interiori. Sic autem hæc tria verba in his tribus locis posita esse intelligenda sunt, ut intra hos tres circulos sit scriptus hic versus: *Via, veritas, vita.* Ipse namque Dominus de seipso in Evangelio dicit: *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. xiv, 6). Ipse namque Christus Jesus, qui per hanc imaginem designatur, *Via nobis, Veritas, et Vita.* *Via*, ut eamus per eum; *Veritas*, ut post eum; *Vita*, ut ad eum. Per eum, ne aberremus; post eum, ne deficiamus; ad eum, ne moriamur. *Deduce me Domine in via tua, et ingrediar in veritate tua: latet cor meum* (Psal. lxxxv, 11). Deducimur in via, ut eamus, et ingredimur in veritate, ut curramus; latifacit cor nostrum, ut in æternum vivamus. Item: *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me* (Psal. lxxii, 24). Tenuisti me, o Veritas, ne deficerem; deduxisti me, o Via, ne aberrarem; suscepisti me, o Vita, ne perirem. Vita itaque est in sancta, quam inter homines exercuit conversatione; Veritas in sana, qua mundum instruxit predicatione; Vita in æterna, qua suos beatificavit exultatione. Via in exemplo, Veritas in promisso, Vita in præmio. Via denique in humanitate, Vita in divinitate, Veritas in utraque. Ideo *Via* in humanitate, quia sanctæ conversationis nobis in ea præbuit exemplum. Ideo *Vita* in divinitate, quia æternæ in ea

beatitudinis nobis largitur præmium. Veritas quoque ideo in utraque est, quia quod nobis in humanitate re promittit, in divinitate re dit. Et haec est causa, quare deorsum in Sancta, in ipsa videlicet humanitate, inter pedes ejus scripsi, *Via*: sursum in divinitate, quæ est in Sancta sanctorum, *Vita*: et in Sancta simul, et in Sancta sanctorum, tam in humanitate, quam in divinitate, *Veritas*: quia idem ipse, ut superius jam dictum est, et *Via* est in exemplis, quæ ostendit in humanitate, et *Vita* in præmiis, quæ exhibet in divinitate, et *Veritas* in promissis, quæ quidem in humanitate promittit, et in divinitate reddit,

XCVII. Juxta imaginem vero sursum in Sancta sanctorum a dextris scibuntur novem ordines beatorum, qui in superna patria sunt, spirituum, cum iconibus suis; a sinistris vero ejusdem imaginis quamdam magnam iconem hominis a pectore sursum depingo; quia haec gemina creatura in celo est: angelica scilicet, et humana. Sub angelis vero uno ductu versus imaginem scribo haec verba: *Hic est, in quem desiderant angeli prospicere* (*I Pctr. 1, 12*); et sub ictone homini: *Videbimus eum sicuti est* (*I Joan. iii, 2*). Juxta quam etiam iconem quatuordecim beatitudines scribo, quas in futuro habebunt sancti, quorum septem ad animam, septem ad corpus pertinent. Septem vero illæ, quæ ad animam pertinent, inter caput imaginis, et iconis scribuntur: scilicet, *sapientia, amicitia, concordia, potestas, honor, securitas, gaudium*. Aliæ vero septem, quæ pertinent ad corpus, ex alia parte iconis ejusdem scribuntur: videlicet, *pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, diurnitas*. Inter has vero quatuordecim beatitudines supra caput iconis scribitur hic titulus: *Genus humanum, quod est drachma decima*. Ex illa etiam parte, ubi haec ictus est, scribo: *Termini populorum*. Ex illa vero, ubi angelii sunt, scribo: *Juxta numerum angelorum Dei*: quia tanta illuc ascensura creditur multitudo hominum, quanta illuc remansit multitudo angelorum. Singularum etiam iconum tam hominis, quam angelorum oculi ad faciem imaginis sunt conversi; quia tota et angelorum, et hominum beatitudo in visione Deitatis consistit. Praeterea campum, qui in Sancta sanctorum est, colore saphirino, qui coeli habet speciem, quando serenum est, superinduo.

390 XCVIII. Campum vero, qui in Sancta, purpureo; quia præsentem Ecclesiam, quæ passionum tentationes sustinet, Sancta designant; patriam vero celestem Sancta sanctorum. His etiam duobus campis hos titulos impono; campo purpureo, qui in Sancta a dextris imaginis est, scribo: *Micantes Pleiades* (*Job xxxviii, 31*). Et contra hunc titulum supra in Sancta sanctorum, in campo Saphirino, a dextris similiter imaginis scribo: *conunctæ sunt* (*ibid.*). Item in Sancta a sinistris imaginis contra Pleiades, e diverso, ex altera parte, ad aquilonem, in campo purpureo scribo: *Gyrus Arcturi* (*Job xxxviii, 31*). Et in Sancta sanctorum a sini-

A stris quæ e diverso contra *conuncta sunt*, scribo: *dissipatus est*. Hi vero quatuor tituli, quorum duo in Sancta, duo vero in Sancta sanctorum altriseus scripti sunt, ad illam pertinent sententiam, de qua Dominus beatum Job alloquitur in haec verba: *Nunquid conjungere ruelbis micantes stellas Pleiades, unu gyrum Arcturi poteris dissipare* (*ibid.*)? Micantes stellæ Pleiades, quæ tractu quidem disjunctæ, sed loco conjunctæ sunt, singulos sanctæ Ecclesiæ electos designant, qui unam quidem, eamdemque de Creatore et Salvatore suo fidem habuerunt, sed non in uno omnes, eodemque tempore situm in mundo fuerunt. Per gyrum vero Arcturi assiduus sanctæ universalis Ecclesia in præsenti vita exprimitur labor, quæ sancta Ecclesia semper quidem

B fatigatur, sed nunquam vincitur; sicut Arcturus semper versatur, sed nunquam mergitur. Sed micantes Pleiades conjungentur, et gyrus Arcturi dissipabitur; quia electi quique simul in superna patria præsentialiter erunt, et a suo sancta Ecclesia labore universaliter tune cessabit. Et haec est causa, quare in campo, qui in Sancta est, purpureo hos duos titulos posui: *Micantes Pleiades*, et, *Gyrus Arcturi*. Et in Saphirino, qui in Sancta sanctorum est, hos duos scilicet, *conunctæ sunt*, et, *dissipatus est*; quia et singuli tune electi in eadem erunt felicitate, qui licet hic disjuncti tempore, in una tamen, eademque fueront conjuncti fide; et sanctæ Ecclesiæ labor mutabitur in requiem, amaritudo in dulcedinem, exsilium in regnum, et in gaudium mœror. In campo itaque purpureo et Pleiades in uno loco, licet non uno tractu, micant, et Arcturus gyrat; sed in saphirino et illæ conjunctæ sunt, et iste dissipatus est; quia in præsenti vita pressuris, quam vitam purpureum exprimit campus et singuli quique electi, etsi non uno similiter tempore existant, in una tamen fide coram Domino effulgent; et sancta Ecclesia catholica toto orbe diffusa, semper vincens multis modis laborat; sed in cœlesti patria, quam campus designat Saphirinus, in Sancta sanctorum depictus, et electi singuli simul jungentur in requie, et sancta universalis Ecclesia a suo cessabit labore. Et haec de imagine, quæ in pavimento tabernaculi depicta est, et de his, quæ ad eam pertinent, allegorice dicta sint.

CAPUT X.
De picturis, quæ ad altare holocausti, et ad teneum lubrum spectant

XCIX. Hoc modo disposito tabernaculo interior, egressus de eo vado exterior ad atria, et ad altare holocausti, quod foris ad introitum atriorum est; ubi Levitani quemdam vaccam rufam cum cultro, in eo immolantem depingo. Vacca haec rufa, quæ hic visitabiliter depicta est, illam innuit vaccam, de qua Dominus in libro Numeri aut ad Moysen: *Precipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, et quæ non portaretur jugum* (*Num. xix, 2*). Vaccæ haec juxta sensum allegoricum Dominum nostrum Jesum Christum se-

cundum humanitatem de Virgine sumptam innuit. A qui apte sexu semineo vacca dicitur propter infirmitatem carnis : quia dolores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipsi portavit (*Isa. lxi, 4*). Rusa, et non alba dicitur, quia in similitudinem venit carnis peccati, qui, ut Apostolus ait : *tentatus est per optimam pro similitudine absque peccato* (*Heb. iv, 15*). Sed in hac vacca nec macula fuit, nec jugum ipsa portavit; quia aliorum in se nec sordes vitorum, nec onera admissit peccatorum. Erat etatis integrae, quia non solum omni malo caruit, sed etiam omne in se bonum habuit. Et immolabit eam, inquit, *Elexer* (*Nan. xix, 3*). Hanc quoque vaccam et nos quaque immolamus, quando sacrosanctum Redemptoris nostri corpus fidelier sumimus. In altari itaque holocausti vacca cultro secatur, quia partes quidem in sacramento facimus; sed ipsam a se non dividimus, nec separamus. Monstratur nobis foris species, in qua sensus nostre erudiatur; sed servatur intus corporis incorruptio, in qua unitas ejus non dividatur. Et ubi pars, ibi est et totum; quia sicut in diversis locis potest esse unum, ita et in singulis partibus potest esse totum. Sub ipso quoque sacrificio tres gradus facio, quia cum unum sacramentum in altari sit, tria tamen **391** ibi discreta proponuntur: species visibilis, veritas corporis et virtus gratiae spiritualis. Species visibilis quae ibi visibiliter cernitur; veritas corporis et sanguinis, quae sub specie visibili creditur; gratia spiritualis, quae cum corpore, et sanguine sumitur. Species oculo carnis videtur, veritas fidei puritate attingitur; virtus ob fidei meritum mediante corporali assumptione percipitur. Quod autem videtur secundum speciem, sacramentum est et imago illius, et quod creditur secundum corporis veritatem sacramentum illius est, quod percipitur secundum gratiam spiritualem. Et cum ibi haec tria in uno sint, in primo quidem signum invenitur secundi, in secundo autem causa tertii, in tertio virtus secundi, et veritas primi; ejusque et species appetet, cuius non est substantia, et latet substantia, cuius non appetet forma. Haec itaque illi tres gradus innuant, quos in ipsa vacca posuimus.

C. Sed quia haec tria in uno sacramento et unum sacramentum sunt, per transversum eorumdem trium graduum lineam traho, eosque conjungo. Ad labrum vero æneum duos hinc inde sacerdotes, unum manus, alterum pedes lavantes pono. Duo hi sacerdotes Iudaicorum, et sanctæ Ecclesiae allegorice designant sacerdotium. Sacerdos ille, qui manus lavat, Veteris Testamenti sacerdotes exprimit; quibus corporalia sacrificia celebraturis satis erat exteriora in se opera mundare, que opera exteriora per manus designantur. Sacerdos vero alias, qui pedes suos abluit, hujus nostri temporis sacerdotes exprimit; quibus utpote verum Christi corpus et sanguinem Patri quotidie in remissionem peccatorum oblaturis sufficere non debet a flagitiis et facinoribus exterius se mundare, nisi ab impuris se

affectibus intrinsecus expurgent. Quæ affectuum interiorum inundatio per pulchram ablutionem denotatur. Pedes namque mentis, affectus ejus sunt, quæ quasi tot passibus incedit, quot affectibus ad concupita, per desiderium, se extendit. Velle namque aliquid agere, iam mente ire est. Extra tentorium quoque ad orientem statuerat Moyses in manu tabulas Decalogi, prophetiam, quam de Christo protulit, tenens, et ad sacerdotes se lavantes verba dirigens, eos ita alloquitur, dicens: *Lavamini, mundi estote* (*Isa. i, 16*). Quia lex nobis data per Moysen, ad spiritualem nos excitat purgationem. Cui unus eorum respondet dicens: *Lavabo inter innocentes manus meas* (*Psal. xxv, 6*). Alter vero: *Abluc pedes meos ingrediens domum Dei*: quia preceptis legalibus spiritualiter obtemperare delemus. Ex altera vero parte Aaron est, et dixit: *Introibo ad altare Dei* (*Psal. xlvi, 4*). Quia etiam tentorii introitum summovens, et intrare volens, Levitam, qui vaccam immolat, alloquitur dicens: *Immola Deo sacrificium lardis* (*Psal. xlvi, 44*). Qui idem Levita respondet: *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine* (*Psal. lvi, 8*). Hoc namque Aaron dicere, est sanctum, quod veneramus, sacerdotium, ad carnis nos mortificationem et verbis et exemplis excitare. Et nos quidem, quod hoc in loco Levita respondet, respondeamus, si prælatorum sanctorum exhortationibus humilem prebemus assensum. Haec de his, quæ ad altare holocausti, et ad æneum labrum pertinent, allegorice in praesenti dicta sint.

CAPUT XI.

De tentoriis atriorum, et de columnis eorum.

Cl. Debinc ad atria, quæ in circuitu tabernaculi sunt, monum mitto, et incipiens a columna illa, juxta quam Aaron velum submovens intrat, in circuitu per medium ipsorum tentoriorum uno ducta usque ad columnam, quæ est contra Moysen, scribo hunc versum: *Tabernaculi tentoria ne byssō retorta facta, prima sunt rudimenta incipientium, carnis simul ac spiritus illecebras refrærantium*. Sicut enim Sancta sanctorum eam, quæ in celis est, partem designant; et Sancta perfectam fidelium vitam in hoc duntaxat seculo commorantium typice demuntant: ita atriorum tabernaculi quod exterius erat, prima incipientium rudimenta demonstrat. Que bene de byssō retorta erant, quia prima incipientibus cora impendenda est, ut illecebras caenis simul ac spiritus refrarent. Et quia illa atrii latitudo, quæ ad orientem est, bona nostræ conversationis, quæ per fidem est, exprimit initium, idecirco super ipsa tentoria ad orientem a columna illa, quæ est juxta vitulum, usque ad illam, quæ est juxta leonem, uno ductu hunc versum scribo: *Latitudo atrij orientem respiciens primordium est bona conversationis a fide incipiens*. Et quia alia atrii latitudo, quæ occasum respicit solis, ubi terminato labore diurno, soporis in nocte gratia succedit, tempus illud significat, quando cessante post mortem vita actuali, sanctorum requies, et merces speratur eterna. Idecirco

super 392 ipsa territoria ad occidentem a columna A et a Moyse superius archiepiscopum quendam in illa, que est juxta hominem, usque ad illam que est juxta aquilam, uno ductu sub iconibus Gersonitarum hunc versum scribo : *Atrii latitudo respiciens occasum, requies, et merces eterna est electorum post obitum.*

CH. Rursum quia columnæ, ante quas hæc, de quibus loquuntur, tentoria appendent, sanctos prædicatores, qui fidelium populis præsunt, designant, ideo a columnâ illa, que est contra brachium Aaron, usque ad illam, que est contra Moysen, uno ductu per circumflexum deorsum sub tentoriis, et columnis hunc versum scribo : *Columnæ tentoria in altum tenentes, sancti sunt Doctores, suorum corda auditorum a terrenis contagiosis extrahentes, et ad cœlestia desideria sustollentes; et hoc, ne quid eis duplicitis inesse valat, quasi testem Domini diligenter extenderentes.* Rem a columnâ, que contra Moysen est, incipiens, usque ad illam, juxta quam Aaron velum submovet, sub ipso tentorio, quod ibi pendet, scilicet hunc versum : *Atrii introitus, sanctæ Ecclesiæ ingressus.* Hoc nanque per atrii introitum designatur. A columnâ vero illa, que juxta leonem est, usque ad illam, que juxta hominem posita est, in longum per medium Caathitarum hunc titulum pono : *Centum in longitudine cubitos atrium habens, sancta Ecclesia est, pro aeterna in cœlis vita labore in se patientia, et continentia temporalis assumens.* Ex alia vero parte, ab illa qua juxta aquilam est, columnâ per medium Meritarum usque ad illam, que juxta vitulum erecta est, hunc titulum scribo : *Centum in longitudine cubitos Ecclesia habet, que suas ad bona opera ultas propter vitam aeternam levat.* Hoc modo atris undique intitulatis, quia per sanctam Scripturam cui septem artes subserviunt, sancta Ecclesia contra errorum incursus protegitur et munitur, per tres eorumdem atriorum partes Juxta summitates columnarum omnes tam Veteris, quam Novi Testamenti libros cum septem artibus, quas liberales vocant, scribo; ita ut in quatuor angulis eorum evangelistæ quatuor depicti sint; ut ad orientem leo sit, qui nos in sancta conversationis exortu ad boni operis excite fortitudinem; ad austrum homo, ut per afflatum sancti Spiritus ad mentis nos ducat rationem; ad occidentem aquila, ut contra virtutum occasum nos illustret per contemplationem; ad aquilonem vitulus, qui nos contra hostis antiqui suggestiones, qui per aquilonem exprimitur, ad carnis mortificacionem.

CAPUT XII.

De clericis Veteris et Novi Testamenti.

CH. Post hæc per circuitum horum, de quibus locuti sumus, tentiorum atrii quadam magna linea aliquantulum longe ab ea ducta per quadrum, quadam magnam quadraturam, que omnia supra memorata intra posita complicitur, facio; intra quam quadraturam, Moysen, et Aaron pono ad orientem,

et Moyse superius archiepiscopum quendam in eadem quadratura cum archidiaccono suo; et superius ab Aaron episcopum cum suo similiter archidiacono depingo. Ad austrum quoque juxta lineam tentorii in medio quendam magnam iconem hominis cum nomine *Caath* supra caput ejus inscripto, et juxta eum filios ejus Caathitas: videlicet sex a dextris per longum, et sex a sinistris compono, et sursum ab eis unum sacerdotem missam ad altare celebrantem; et diaconum dalmaticæ induitum, calicem ei ad aram offerente, hinc inde duobus in locis depingo. Ad aquilonem vero juxta lineam tentorii scribo nomen *Merari* cum iconâ sua, et icones filiorum suorum sex a dextris per longum, et sex a sinistris seorsum ab eis. Ad occidentem autem nomen *Gerson* cum iconâ sua, et iconibus filiorum ejus quatuor a dextris, et quatuor a sinistris ejus, pono seorsum ab eis. Rursus ad orientem manum verto, et supra Moysen et Aaron inter archiepiscopum, et episcopum, eorumque archidiacenos, de quibus superius locuti sumus, patriarcham Jerosolymitanum cum iconâ sua scribo, a quo iudea episcopi consecrati sunt. Ad austrum vero supra Caath patriarcham Antiochenum, hinc levitam, hinc sacerdotem a se quasi nuper ordinatos ad prædicandum excitantem, sacerdoti porrigentem rotulam, in qua scriptum est : *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. LVIII, 1)*; et, cum textu Evangelii, alteram Levitæ, in qua scriptum est : *Prædicta verbum, insaq. nortune, importune (II Tim. IV, 2)*, pono. Ad Aquilonem autem supra Merari patriarcham Aquileensem cum iconâ 393 sua, pono, subdiacono manipulum, et acolytho cereum in eorum ordinatione porrigentem. Ad occidentem quoque supra Gerson patriarcham Alexandrinum, cum iconâ sua, pono exorcistam, lectorem, ostiarium ordinantem, illisque tribus tres rotulas porrigentem, unam exorcistarum, in qua scriptum est : *Accipite, et habetote potestatem impunendi manus super energumenos, sive catechumenos; aliam lectori, in qua scribitur : Accipite, ei escote verbi Dei relatores; tertiam vero ostiario, in qua scriptum habetur : Sic age quasi rationem rediturus Deo pro his rebus, que his clavibus reconduntur; cui etiam clavem tribuit.*

CIV. Sic ergo Veteris et Novi Testamenti Leviti in circuitu tabernaculi dispositis, inscriptiones corum hoc modo facio. Ad orientem inter tentorium et Moysen atque Aaron, ab uno cornu usque ad aliud, hunc versum scribo : *Isti sunt Moyses, et Aaron qui cum filiis suis excubant in custodiis tabernacula (Num. 1, 53), habentes custodiâm sanctuarii (312).* Sursus vero ab hoc verso ab uno cornu usque ad aliud, ad exponendum hunc versum inter episcopos, et archidiacenos per patriarcham scribo versum istum *Isti sunt, qui sororæ Ecclesiæ præsunt, benedictio, et graduum spiritualium promotiones gratis la-*

(312) Non sic Vulg. Quam equidem dissoantiam videre est in versibus fere cunctis qui èodem modo usurpantur. — ED. P.

gientes. Archiepiscopi namque et episcopi spiritu-
lis sanctuarii, id est, sanctæ Ecclesiæ custodiam ha-
beentes, et in ejus custodiis cum archidiaconibus
suis, et primiceriis, atque thesaurariis excubantes
basilicas consecrant; altaria inungunt, christina
confident, manus impositionem, et communem
super populum benedictionem habent; officia, et
ordines ecclesiasticos distribuunt, sacras quoque
virgines benedicunt. Ad austrum per medium filio-
rum Caath ab uno cornu usque ad aliud uno ductu
scriptus est hic versus: *Isti sunt Caathæ, qui
in communitate castrorum sancta illa, quæ in taber-
naculo erant, propriis humeris in vestibus serebant* (Num. iv, 15). Et paulo superius ab hoc versu per
capita ipsorum Caathorum hunc numerum pono:
Duo millia, septingenti, quinquaginta (Num. iv, 36). Tot erant filii Caath a triginta annis et supra, us-
que ad annum quinquagesimum, qui ad austrum
tabernaculi metabantur castra. Sursum per capita
sacerdotum, et diaconorum, atque per patriarcham
uno ductu ab oriente usque ad occidentem hunc
versum scribo: *Isti sunt in sancta Ecclesia Christi
sacramenta confidentes, et confecta populo Dei di-
stribuentes, baptizantes, et verbum vita prædicantes.*
Sacerdotes namque corpus Christi, et sanguinem
debent consicere; diaconi vero confecta populo
Christiano distribuere et utriusque prædicare, cate-
chizare, et baptizare debent. Ad aquilonem quoque
ab uno cornu usque ad aliud per medium filiorum
Merari uno ductu scribo hunc versum: *Isti sunt
Meraritæ tabulas tabernaculi, et bases columnas, et
vectes portantes* (Num. iv, 51). Sursum vero ab hoc
versu per capita ipsorum Meraritarum hunc nume-
rum pono: *Tria millia, ducenti.* De sursum vero
per capita: *Vasa corporis, et sanguinis Christi ad
altare offerentes, epistolam legentes, et proximis opera
lucis ostendentes.* Subdiaconi namque, qui et ὑπο-
διάκονοι Graece dicuntur, levitis subserviunt, vasa
corporis et sanguinis ipsi ad altare offerunt, urecum
quoque ad aquam, mantile et manutergium episcopo
tenant. Acolyti vero dum legitur Evangelium, ce-
reos tenant, unde et ceroferarii latine dicuntur,
non ut hujus aeris tenebras illuminent, sed ob hoc,
ut, sicut visible lumen manibus gestant, ita opera
lucis proximis ostendant.

CV. Ad occidentem quoque ab uno cornu in
aliud per medium filiorum Gerson uno ductu hunc
versum scribo: *Isti sunt Gersonitæ, tabernaculum,
et atrii portantes tentoria, parietum, et tecti operi-
menta* (Num. iv, 25). Sursum ab hoc versu per
capita ipsorum Gersonitarum hunc numerum pono:
Duo millia sexcenti trigesinta (*ibid.* 4). Et paulo sur-
sum ab hoc versu, ab austro usque ad septentrionem
per capita ostiariorum, lectorum, exorcistarum,
atque per patriarcham uno ductu hunc versum scribo:
*Isti sunt Ecclesiæ ostia custodientes, verbum Dei
ministrantes, ab obsessis spiritus immundos ejicien-
tes.* Ostiarii etenim, qui in Testamento Veteri janito-
res vocabantur, Ecclesiæ claves custodiunt, horis

A competentibus templum lacuant, et aperiunt, fide-
les recipiunt, infideles et excommunicatos non re-
cipiunt. Lectores quoque verbum Dei aannuntiant,
propheticas in Ecclesia lectiones recitant. Exerci-
sta autem super catechumenos sacramenta faciens
apertiois, spirituale habentes imperium super im-
mundos spiritus, ut eos de obsessis ejiciant. Illo-
rum vero omnium iconum, tam Veteris videlicet,
quam Novi Testamenti clericorum imagines per
circum tentiorum atrii competenter depingo: sacerdos missam ad altare celebrat; diaconus ei ca-
licem offert; subdiaconus epistolam legit, acolythus
accensum cereum in manibus tenet, ostarius cla-
vem tenens ostium aperit, lector **394** lectionem
recitat; exorcista immundum ab homine spiritum
ejicit. Hoc itaque modo tam Veteris, quam Novi
Testamenti ministros circa tabernaculum disposui.

CVI. Post haec omnia ad orientem supra patriar-
cham Jerosolymitanum pono nomen, et imaginem
Petri apostoli, et cæterorum apostolorum Principis.
Unde et Cephas a Domine dictus est, habens claves
in manu traditas sibi a Domino; quibus quæcunque
ligavit super terram, ligata erant et in celis; et
quæcunque solvit super terram, soluta erunt et in celis
(Matth. xvi, 19). Post Petrum vero intra quæ madam quadraturam, que per circuitum usque ad
eandem Petri imaginem undique porrigitur, alio-
rum apostolicorum virorum, qui sue post eum sedis
apostolicæ in Ecclesia Romana fuere successores,
ponuntur icones, easdem tenentes in manibus clav-
es; ita ut singulorum nomina singulis iconibus
subtus perantur, hoc modo.

Petrus, Linus, Cletus, Clemens, Anacletus, Eva-
ristus, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Higinus,
Pius, Anicetus, Soether, Eleutherius, Victor, Zephy-
trinus, Galixtus, Urbanus, Pontianus, Antherus,
Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus,
Dionysius, Felix, Eutichianus, Caius, Marcellinus,
Marcellus, Eusebius, Melchiades, Sylvester, Marcus,
Julius, Liberius, Felix, Libertus, Damasus, Siricius,
Anastasius, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cæle-
stinus, Sixtus, Leo, Hilarius, Simplicius, Felix, Ge-
lasius, Anastasius, Symmachus, Hormisa, Joannes,
Felix, Bonifacius, Joannes, Agapetus, Silverius, Vi-
gilinus, Pelagius, Joannes, Benedictus, Pelagius, Gre-
gorius, Sabinianus, Bonifacius, Deusdedit, Bonifacius,
Honarius, Severinus, Joannes, Theodorus, Martinus,
Eugenius, Vitalianus, Adeodatus, Domus, Agatho,
Leo, Benedictus, Joannes, Conon, Sergius, Joannes,
Joannes, Sisinnius, Constantinus, Gregorius, Grego-
rius, Zacharias, Stephanus, Paulus, Constantinus,
Stephanus, Adrianus, Leo, Stephanus, Paschalis,
Eugenius, Valentinus, Gregorius, Sergius, Leo, Bene-
dictus, Paulus, Stephanus, Nicolaus, Adrianus, Jo-
annes, Martinus, Adrianus, Stephanus, Formoeus,
Bonifacius, Stephanus, Romanus, Theodorus, Joa-
nes, Benedictus, Leo, Sergius, Anastasius, Lando,
Joannes, Leo, Stephanus, Martinus, Agapetus, Joa-
nes, Leo, Benedictus, Joannes, Benedictus, Domus,

D

Bonifacius, Bencacius, Joannes, Joannes, Gregorius; *Joannes, Sylvester, qui et Gerbertus, Joannes, Joannes, Sergius, Benedictus, Joannes, Benedictus, Sylvester, Gregorius, Clemens, Damasus, Leo, Victor, Stephanus, Benedictus, Nicolaus, Alexander, Gregorius, Victor, Urbanus, Paschalis, Gelasius, Calixtus, Honorius, Innocentius, Celestinus, Lucius, Eugenius, Anastasius, Adrianus, Alexander.* Hos viros apostolicos una cum Petro, cuius et locum tenent, et officium exercerent, idecirco in tam sublimi loco posuitinus, quia ipsi sunt sanctae universalis Ecclesie capita, et prælati omnium prælatorum ejus. Ipsos enim papas, id est, patres Patrum, mos solet ecclesiasticus appellare, et ut sic vocarentur instituti. Ipsi quippe sunt principales, et maximi sedis apostolicæ in Ecclesia Romana successores; unde et ipsos specialiter apostolicos sancta Ecclesia vocare consuevit. Quos ideo in pictura nostra super omnes Ecclesie personas in eminentibus et summis locis, in quibusdam excelsis thronis, et sublimibus consistoriis posuitinus, quia eis vice beati Petri apostolorum Principis presidibus omnis ordo Ecclesiasticus obtemperare debet; qui soli singulari prærogativa prevelse dignitatis claves habent ligandi et solveni omnia super terram.

CVL. Deinde in ipsa linea crocea, quæ deorsum ab his viris apostolicis omnia infra conclusa circumpleteatur, per circuitum uno ductu hunc versus scribo: *Summa Levitarum, qui ad ministrandum Domino a trigesima annis, et supra usque ad annum quinquagesimum connumerati sunt octo millia sexenti octuaginta (Num. iv, 48).* Tot namque erant. Quem quidem in se spiritualiter habent numerum etiam novi Levitæ, dum perfecte in se quinque sensuum incorruptionem, et munditiam in futuræ resurrectionis sollicite observare student. Solent namque in Scriptura sacra per numerum quinariū quinque corporis sensus accipi; per centenarius perfectio; per octonarium resurrectio; per millennium vero, qui omnes intra se continet numeros, et ultra quem numerus non est, plena illa, quæ omne desiderium superat, promissorum divinorum exhibilio (Luc. vi, 38). Illa videlicet exhibilio, quam Dominus in Evangelio mensuram bonam, et certam, et coagitatam, et supereffluentem appellat (Isa. LXIV, 4). Quam et Isaías dicit nec oculum videsse, nec aurem audisse, nec in cor hominis ascendisse. De qua Apostolus breviter dicit: *Et erit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv, 28).* Igitur spirituales nostri temporis ministri et quingentii sunt, dum sancte vivunt; et octuaginta sunt, dum **395** recte credunt, et octo millia sunt, dum ideo tam fidem rectam, quam sonetam student habere conversationem, ut plenam, quam post generalem resurrectionem mortuorum electis suis justus dabit Iudex. felicitatem consequantur. Idecirco in fine hujus longi versus qui in hac linea erocea uno ductu a Petro apostolo, usque ad eundem Petrum scriptus est, tres gradus posui, unum ad octuaginta, se-

A cunctum ad quingenta, tertium ad octo millia: ut ostendatur hic numerus ad sanctæ Ecclesie ministros pertinere. Et inter octuaginta scribo: *Fides recta;* et inter quingenta: *Vita sancta;* et inter octo millia: *Felicitas plena.* Quia sanctæ Ecclesie ministri et hic recte credunt, et sancte vivunt, et ibi plenam felicitatem habebunt Posthæc ab una parte imaginis Petri, usque ad aliam partem ejusdem imaginis undique per circuitum uno ductu in quadam linea quadrata, quæ a prædicta imagine, usque ad eamdem imaginem porrigitur, hunc versum scribo: *Isti sunt speciales sanctæ universalis Ecclesie patres, et prælati omnium prælatorum ejus, quibus universis sanctæ matris Ecclesia filii præsidentibus, et speciali dignitatis prærogativa claves habentibus ligandi, et soleendi omnia, super terram obtemperare universus ordo ecclesiasticus debet;* quia hic versus duobus in principio sui gradibus distinguitur, per quos illæ claves exprimuntur. Nam claves que Petro, ejusque successoribus a Domino collatae sunt, nihil aliud sunt, nisi potestas aperiendi et claudendi, atque inter admittendos, et excludendos discretio.

CAPUT XIII.

De fidelibus utriusque temporis laicis.

CVL. Sic clericis circa tabernaculum ordinatis, laicos fideles circa idem tabernaculum, foris tamen a clericis dispono; quia nimis laici fideles, sicut in ipso tabernaculo sanctæ Ecclesie officium spirituale sicut clerici non habent, ad eam tamen per fidem et bona opera pertinent. Primum itaque antiquum temporis laicos videlicet per tribus circa prædictum tabernaculum, et intra quandam magnam quadraturam, quam modo facio, per quatuor ejus partes cum nominibus et iconibus suis pono, tribus tribubus et singulis partibus in medio earum loco distributis. Ad orientem ponitur Judas; et ex una parte ejus Issachar, et ex alia Zabulon. Ad austrum Ruben cum Simeon, et Gad. Ad occidentem vero Manasses cum Ephraim, et Benjamin. Ad aquilonem quoque Dan cum Aser, et Neptahilim. Hoc autem notandum, quod in medio singularium partium loco ternæ per circuitum tribus ponuntur; ad singulas etiam partes sub ipsis iconibus scribuntur numerus hominum eundem tribuum a viginti annis, et supra. Ad orientem, centum, octuaginta sex millia, quadringenti. Ad Austrum, centum quinquaginta millia, et mille quadringenti, quinquaginta. Ad occidentem, centum octo millia, centum, Ad aquilonem, quinquaginta septem millia, sexcenti. Et quæ tribus in una parte circa tabernaculum castra ponebant, et quæ in alia, sub ipsis tribibus pono. Dehinc ad orientem, ubi tres tribus positæ sunt, conjugatos, nuptias celebrantes, et thoro immaculato legitime utentes, depingo. Ad austrum quoque eundem patremfamilias depingo duobus in locis; in uno cibum esurienti, in altero potum porrigitem sicuti. Ad occidentem bis depictus est, idem patremfamilias: hinc nudum vestiens; hinc

hospitem colligens, peregrinum videlicet in domum suam inducens. Ad aquilonem idem in una parte infirmum visitat; in altera quedam incarceratedum, habentem manus et pedes ligatos consolatur. Hæc siquidem sex opera misericordiae sunt, quæ in Evangelio specialiter a Domino enumerantur: in quibus perfectio bonorum operum significatur. Iстis operibus fideles laici terrena liceite possidentes, in quatuor mundi partibus degentes, quasi per quatuor tabernaculi partes locati insistunt, et in eis proximis propter Deum compatiuntur, ut misericordiam ab ipso Domino invenire mereantur. Post hæc ad orientem per medianas icones ab uno cornu usque ad aliud uno ductu hunc versum scribo: *Isti sunt in nuptiis legitimis, et immaculato thoro, liceite utentes mundo, propter sex opera misericordiae, quæ exerceant, ad tabernaculum pertinentes.* Ad austrum vero ab oriente usque ad occidente scribo versum istum: *Isti sunt Christum in membris suis et esurientem cibantes, et sidentem potantes.* Ad occidente vero, ab uno cornu usque ad aliud, uno ductu scriptus est hic versus: *Isti sunt Christum in membris suis et nudum cooperientes, et hospitem colligentes.* Ad aquilonem autem uno ductu **396** ab occidente usque ad orientem hic versus habetur: *Isti sunt Christum in membris suis et infirmum visitantes, et incarceratedum consolantes.*

CX. Post hæc ad orientem imperatorem Romanum, diadema in capite aureum, et in una manu evaginatum gladium, in altera vero sceptrum habentem aureum, et annulum in dito aureum, armillam nihilominus in dextero brachio auream, et ipsum imperatorem purpura vestitum depingo: quia sicut Dominus papa caput est clericorum, ita imperator caput est laicorum. Et sicut Dominus papa patriarchas, vel primates, archiepiscopos, et episcopos, ecclesiasticos sub se prelatos habet ecclesiasticos, qui eidem sub se sanctæ Ecclesie præsunt, ita imperator alias habet sub se potestates, duces videlicet, et comites, magistratus, et judices, præfectos, et principes, qui secundum instituta legum, et consuetudines rationabiles, rectam sub se justitiam exercent. Hæc autem imago, quæ hoc in loco visibiliter depicta est, magnum et illumine innuit imperatorem Constantini, qui primo loco post duos Philippos imperatores, qui primi imperatorum Romanorum Christiani exstiterunt, qui et diversis in locis fraude Decii successoris sui circumveni et occisi sunt. Tanta devotione fidem suscepit, tantoque mentis fervore baptismi gratiam consecutus est, ut in vera confessione, et sancta conversatione ad verum, ac vivum se Deum ex toto corde converteret, Christianissimus ac fidelissimus existens, ecclesiæ devote construens, servos Dei, ad sacri altaris ministros in magna apud se reverentia et honore complectens, et publico edicto præcipiens, ut per totum Romanum imperium idolorum tempa clauderentur, et Ecclesiæ ædificarentur. De quo Ethelberto, regi anglorum,

A ita beatus papa Gregorius scribit: *Constantinus quondam piissimus imperator Romanam rem publicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo, Domino nostro Jesu Christo secum subdit, seque subjectis populis tota ad eum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione prædecessores suos, quanto in bono opere superaret.* Denique memoratu incredibile est, quam brevi ejus studio sancta late per totum orbem ererit Ecclesia, et quantus ei erga sumptus ædificandarum Ecclesiarum fuerit ardor. Nam cum edicto publico per totum ejus imperium ædificarentur Ecclesia, ipse ad hoc peragendum ex regiis thesauris pecunias profluentissime conferebat. Scriberat insuper singulis civitatibus regni sui, ut populus episcopis ministraret de regali fisco, unde sanctæ ecclesiæ perficerentur. Fide quippe Dei ejus animus æstuabat, et benignum ejus ingenium atque clemens bonis operibus pascebatur.

B **CXI.** Post hunc, de quo loquimur, Constantiū, intra quandam quadraturam, quæ per circuitum usque ad eumdem Constantinum porrigitur, aliorum imperatorum ponuntur icones, eisdem insignibus decoratae: ita ut singulorum nomina singulariis iconibus subscriptantur. Julianum quoque Apostatam, filium cuiusdam Constantii fratris Constantini Magni, ex patre Constantino, non ex matre Helena, cum imperatoribus istis non depingimus; quia licet quidam ex aliis imperatoribus hereticis consenserint, et eorum decepti erroribus servos Dei graviter plerisque afflixerint, nullus tamen eorum ex toto paganus effectus cultura se maculavit idolorum. Hic autem cum ex clero factus fuisset imperator, impudenter sanctum baptismum diluens sanguine sacrificiorum, cuncta faciebat quibus placari dæmones solent. Reseravit enim tempa gentilium, et factus est Christianorum cretensis persecutoribus callidior persecutor. Nam non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, et persuasionibus majorem pene populi pertinet, quam si pulsaret atrociter, expugnavit: militæ quippe cingulum, et procriptionem provinciarum, et officium jurisdicendi Christianis non debere committi dicebat, utpote quibus lex propria gladio nisi vetuisset. Unde militibus publico postmodum præcepit edicto, ut aut saerificant, aut militiæ cederent. Ob has itaque, aliasque multimodas illius impietates inter alios imperatores ipsum in pictura nostra non ponimus, utpote quem non pertinere ad tabernaculum Ecclesiæ non ignoramus. Hos autem imperatores usque ad Constantium Irenes filium perducimus, post quos ad reges Francorum imperium devolutum est Romanum. Rogatus siquidem ab Adriano papa magnus, et gloriósus rex Francorum Carolus, regis Pipini et Bertrandæ regine filius, contra Desiderium Longobardorum regem, intravit Italiā, Papiam cepit, Desiderium **397** occidit, omnemque Longobardiam sibi

subegit. Item etiam postea Romam ingressus primus ibi de gente Francorum imperii, et Augusti nomen sumpsit, eosque qui Leonem papam dehonestaverant, deponendo in exsilium misit. Itaque post Constantimum, Irenæ filium, reges Francorum ponimus, priora tempora repentes, et incipientes a Clodovæo, qui sextus rex Francorum fuit, et primus regum ejusdem gentis a beato Remigio baptizatus est, et eos usque ad Ludovicum Lotharii filium perducimus, qui rex ex clero factus, a Francis captus, Lauduni interierit: in quo progenies Caroli magni in regibus Francorum defecit.

CXII. Post hunc Ludovicum, reges ponimus Francorum qui de genere Hugonis Capeti fuerunt; et perducimus eos usque ad hunc, qui in praesenti est, Philippum Ludovici filium, qui fuit Ludovicus, qui fuit Philippi, qui fuit Henrici, qui fuit Roberti, qui fuit Hugonis Capet. Post hunc vero Philippum reges ponimus Anglorum, perducentes eos ab Alfredo rege Christianissimo, usque ad hunc Henricum tertium, secundi Henrici filium. Et post hunc Henricum reges quosdam Scotorum ponimus a Malcolmo, qui Christianissimam reginam Margaretam, quæ fuit mater excellentissimæ reginæ Mathildis, uxoris Henrici primi, regis Anglorum, et matris Maithildis imperatricis, quæ postea nupsit Walfrido comiti Andegavensi, et peperit ei Henricum secundum regem Anglorum, et patrem hujus Henrici tertii regis Anglorum, in conjugium sumpsit, eos perducimus usque ad hunc Wilhelmmum regem Scotorum, cuius fuit pater comes Henricus; hujus pater religiosus rex David, cuius mater fuit sanctissima femina Margareta, præcellentissima regina Scotorum, nominis sui splendore morum præferens sanctitate. Hujus pater Edwardus, qui fuit filius Edmundi regis invictissimi, cuius pater Edbelredus, cuius pater Edgarus Pacificus, cuius pater Edmundus, cuius pater Edwardus Senior, cuius pater nobilis Elvredus, qui fuit filius Ebelviphri regis, qui fuit regis Egberti, cuius pater Elemundus, cuius pater Essa, cuius pater Eppa, cuius pater Ingles, cuius frater fuit famosissimus rex Ine nomine: quorum pater Ceonrestus, qui fuit filius Ceonwaldi, qui fuit Cutha, qui fuit Cuthwin, qui fuit Eculin, qui fuit Cheuric, qui fuit Cerodae, qui fuit Ceordaic, qui fuit Alefa, qui fuit Elsa, qui fuit Gennis. Iste fuit caput gentis sue, a quo tota gens illa nomen accepit: cuius pater Wig, cuius pater Frewine, cuius pater Fredgar, cuius pater Brand, cuius pater Beldeg, cuius pater Woden, qui fuit filius Frabewald, qui fuit Frelof, qui fuit Frebewulf, qui fuit Fingolduf, qui fuit Beta, qui fuit Geatwa, qui fuit Beau, qui fuit Sedwa, qui fuit Herenod, qui fuit Itermod, qui fuit Hatur, qui fuit Wala, qui fuit Peadwig, qui fuit Sem, cuius pater Noe, cuius pater Lamech, cuius pater Mathusalem, cuius pater Enoch, cuius pater Jareth, qui fuit filius Malalee, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit filius Adam, patris (513) Woedensdagh.

A omnium. Seth natus est pro Abel, quem occidit Cain. Sicut autem in Abel Christi passio, ita et in Seth Christi est resurrectio figurata. Seth enim Hebreum nomen est, et lingua Latina dicitur *resurrectio*.

CXIII. Ab hoc igitur Seth ducitur generatio usque ad Enoch, qui vivus a Deo translatus cum sancto Elia Antichristi præstolatur adventum. Inde venit ad Noe, qui solus eum filiis et uxoribus, mundo percunte, meruit salvari: cuius primogenitus Sem a patre meruit benedici. Dieunt Viderhem fuisse sacerdotem summi Dei, et postea Melchisedech fuisse vocatum, qui in figura sacerdotij nostri panem offerebat et vinum. Unde et in Psalmis Christo dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix, 4). Ab isto igitur Sem genealogia ducitur usque ad Woden, qui fuit tantæ auctoritatis apud suos, ut feriam quartam, quam gentiles Romani diem Mercurii appellabant, ejus nomini consecrarent. Quæ consuetudo ab Anglis hodie servatur; vocant enim eumdem diem Wodnesdei [nunc Wenesday] id est diem Woden (513). Porro a Woden linea cognationis tenditur usque ad Getham, qui et ipse tantæ sapientiae habitus est et virtutis, ut a paganis pro Deo coleatur. Inde proceditur ad Christianissimos reges Angliae Ingles, et Ine. Quorum Ine, cum potentissimus regum Angliae esset, relicto regno, prolectus est peregrinus Romanum; ibique feliciter peregrinans, tandem ad celestem mansionem felicius concendit. Ab Ingles vero linea cognationis tenditur usque ad Hebrith, qui tantæ fuit probitatis, ut universam 398 Angliam ex australi parte Humberæ, quæ pluribus regibus eatenus divisa subjacerat, suo subjugaret imperio, et ita primus omnium monarca Angliae diceretur. Hujus filius fuit Ebeluph, futuri certe generis sui splendidissimum caput, et de quo sanctissimi fructus orirentur pretiosissima radix. Hie in regno terreno semper meditabatur coelestia, ut manifeste daretur intelligi, eum non victum cupiditate, sed charitate provocatum, alienæ necessitati consulere regnando, non suæ voluntati dominando satisfacere. Erat enim pater orphanorum, et judex viduarum, Ecclesiarum defensor, propagator monasteriorum. Eleemosynis sane sic operam dabat ut totam terram suam pro Christo decimaret, et partem decimam per Ecclesiæ monasteriaque divideret. Tandem cum multo apparatu Romam profectus, integro anno ibi perendinavit, loca sancta frequentans, et orationibus vacans, et vigiliis, eleemosynas multas pauperibus erogans. Sed et ecclesiis beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, ipsique summo pontifici per regiam munificentiam plurima largitus est munera, et sic cum multarum virtutum stipendiis reversus in Angliam, post biennium inter filios regnum sapienter divisit, per singula territoria sua pauperes alendos, ac vestidos distribuit, thesauros suos misericorditer dispersit, et dedit pauperibus, ex quibus non modicam portionem ec-

clesiis apostolorum Romæ, et summæ sedis episcopo delegavat; et sic in senectute bona collectus est ad patres suos, regnum certe non amittens, sed mutans: temporale deserens, et adipiscens aeternum.

CXIV. Hujus filius fuit illud Anglorum decus, regum gemma, virtutum exemplar Alredus, ceteris fratribus suis aetate minor, sed annosior virtute. Unde a patre cunctis fratribus plus amabatur, ob morum suorum similitudinem, et specialis ejusdem gratia privilegium, quæ in eo adhuc puer mirabiliter resulgebant. Unde eum pater, cum adhuc puerulus esset, cum multis militibus, maximisque donariis Romanam misit, ut sanctorum apostolorum precibus commendaretur, et a summo pontifice benediceretur. Venerabilis autem summus sacerdos Leo, qui tunc Romanæ Ecclesiæ præfuit, vultum et statum pueri contemplatus, cum in eo d'vinæ præsentiam majestatis scintillantium virtutum indicis præsensisset, tempus, et ætatem regnandi regiae unctionis sacramento præveniens, sicut quondam sanctus Samuel puerum David, ita eum in regem sanctissimus præsul devotissime consecravit. Verum postmodum cum patre Romanam repetens, paternorum honorum in omnibus cooperator, et adjutor esse promeruit. Illic ab ipsa pene infantia sua legere, ac discere dulce habuit, circa ecclesias assidens, in orationibus frequentissimus, obediens parentibus, sociis humilis et devoutus. Ita meditabatur in ætate puerili, quod senex devotus impleret. Denique quamdam portionem Psalterii, in qua maxime delectabatur, parvo volumine scriptam in sinu semper circumferebat, ut quod pectus illud interius ruminabat, ab exterioris hominis sui peccatore non recederet. Cum vero post mortem fratrum suorum, cum quibus aliquo tempore regnavit, ad eum totum regnum hæreditario jure transisset, sublimior omnibus, factus est omnium servus, ut posset dicere cum Propheta: *Exaltatus autem humiliatus sum, et conturbatus (Psal. lxxxvii, 16).* Ita se bonis amabilem, impiis terribilem, Ecclesiarum ministris pavidum, amicis et sociis jucundum, pauperibus mitem, et largum exhibuit, ut videretur omnium hominum moribus apte congruere, omnibus utilis, ac necessarius esse; et quod nunc raro invenitur in terris, illam maximam regis creditidignitatem, nullam in Ecclesiis Christi habere potestatem. *Illa est, inquit, vera regnantis dignitas, si se in regno Christi, quæ est Ecclesia, non regem, sed civem cognoscat; si non in sacerdotes legibus dominetur, sed Christi legibus quas promulgaverunt sacerdotes, humiliiter subjiciatur.* Per maximam præterea curam gerebat, ne a vicecomitibus et ministris pauperes opprimerentur, et indebitis exactionibus gravarentur. Unde celebre factum est nomen ejus per universum orbem, etiam in magna urbe Roma; quia donaria multa, ac largissimas eleemosynas saepè mittebat Apostolorum Ecclesiis, et ipsi summo pontifici. Summus vero pontifex tantam devotionem gratanter amplectens, piis ejus precibus inclinatus,

a scholam Saxonum ab omni tributo et telonio absolvit, sed et donaria p'urima, insuper et partem ligni Dominici regi transmisit. Audiens autem famam ejus Ierosolymitanus patriarcha ipse regem pretiosiss xiis muneravit. Sane **399** de annuo censu, qui ei pendebat, justissima distributione ordinavit, ita ut pars tertia bellatorum deputaretur stipendiis, pars tertia in mercedem principis redderetur, pars tertia regiis innumeribus, quæ munificentissime advenientibus tam divitibus, quam pauperibus largiri consueverat, servaretur. Rex igitur Alredus cum regnasset annis viginti novem, et mensibus sex, ex regno terreno ad regnum cœleste transcendit, Edwardum filium suum regni morumque suorum relinquens hæredem.

CXV. Erat autem in scientia litterarum patre B minor, sanctitate vero non multum inferior, sed superior potestate. Multo enim latius regni sui fines quam pater dilatavit, urbes novas condidit, dirutas renovavit. Impiissimam Dacorum gentem, quam pater ejus non repulerat, rebellantem sibi, multis contritam præliis vel fugavit penitus, vel misera servitute compressit, et totam insulæ faciem in antiquam pulchritudinis speciem reformativit. Tanta dehinc modestia regnabat, subditos tanta justitia inter proximum et proximum judicabat, ut contra veritatem non dico nihil velle, sed nec posse aliquid videretur. Unde fertur quibusdam iratus dixisse: *Dico vobis, si possem, vicem reddidissem.* Quid non posset rex in subditos, dominus in servos, potens in infirmos, dux in milites? Sed quidquid non dictabat aequitas, quidquid non permettebat justitia; quidquid veritati repugnabat, quidquid regiam mansuetudinem non decebat, sibi credebat impossibile. *Ipse novum monasterium fundavit, et mater ejus sanctissima femina Elfwiba monasterium virginum in eadem civitate construxit.* Vixit autem Rex Edwardus in regno viginti quatuor annis, et genuit filios et filias ex nobilissima femina Edwina: filium suum primogenitum Ebelstanum ex regina Edgina, Edwinum, Edmundum, Edredum, et quatuor filias, quarum prima Edburga in Dei sponsam eligitur et consecratur: altera ab Ottone Romanorum imperatore in matrimonium sumitur: tertia ad Carolum regem Francorum, ab eo ducenda destinatur: quartam rex Northainbrorum in matrimonium sortitur. Dormivit autem cum patribus suis rex Edwardus, et regnavit Ebelstanus filius ejus pro eo: *Ambulavitque in viis patrum suorum, non declinavit ad dextram, neque ad sinistram (II Par. xxxiv, 2)*; eamdem idem fidem, in subditos gratiam, circa Ecclesias devotionem, circa pauperes misericordiam, circa Dei sacerdotes retinens reverentiam. Cum autem vixisset annis sedecim mortuus est, et regnavit Edmundus frater ejus pro eo. Erat autem patris sui Edwardi in omnibus imitator, *homo simplex, et rectus, et timens Deum (Job ii, 3),* et usque ad finem vitæ permanens in innocentia sua. Promotus vero in regnum zelo zelatus est pro Christi fide, nimisque ægre

ferens paganorum reliquias cultura idolorum regni A tormentorum censura, non exsilio, nec præscriptio, tantum boni principis vel levis timebatur offensa. Omnibus igitur per Angliam in eundem dilectionis spiritum concurrentibus, rex in ecclesiis construendis et ordinandis, in monasteriis fundandis et ditandis, curam et operam impendebat. Denique per regnum Anglorum quadraginta construi fecit monasteria, et alia monachis, alia virginibus deputavit. Glastingeberi, quod pater ejus fundaverat, ipse perfecit. Abendune, Burc, Tornai, Ramesai, et Invintunum monasterium virginum magno studio condidit, multa diligentia illustravit. Wintoniae Ecclesiam in novo monasterio, quam pater ejus incepit, quam et ipse perfecit, maximo cum honore dedicari fecit. Hyeme, et vere intra regnum suum usque ad singulas provincias transire solitus erat: judicia, mores, actus ministrorum, et principum diligenter explorare, quomodo legum jura, et suorum statuta decretorum servarentur, subtilius investigare: ne pauperes a potentibus præjudicium passi opprimerentur, sollicite præcavere. Præparaverat naves robustissimas, numero tria millia sexcentas, in quibus, redeunte estate, omnem Insulam ad terrorem extraneorum, et ad eorum exercitationem cum maximo apparatu circumnavigare consueverat. Inter haec semper cum episcopis, virisque doctissimis de lege Dei, et saeculis litteris conferebat, et quod ipse discere poterat, subditos docere non solum verbo, sed etiam exemplo satagebat.

CXVI. Successit ei in regnum frater ejus Edredus, et ambulavit in viis fratris sui, beati Dunstani consiliis in omnibus obediens, et justissimis legibus subditos regens. Erat etiam tantæ prohibitatis, ut rebellantes sibi Northumbros et Scotos facile vicerit, et in pristina subjectionem sine magno labore redegerit. Hujus laudabilem vitam nōs pretiosa conclusit: Cum enim ad regem regrotanter beatus Dunstanus vocaretur, in ipso itinere audiuit vocem angelorum dicentium: *Rex Edredus nunc obdormivit in Domino*. Post quem suscepit regnum Angelorum Edwardus, filius Edmundi regis; quo mortuo frater ejus Edgarus successit; erat enim filius Edmundi nobilissimi regis, qui fuit Edwardi senioris Christianissimi principis, qui fuit Elvredi Victoriosissimi ducis. Iste Edgarus cunctis prædecessoribus **400** suis felicior, nulli sanctitate inferior, omnibus morum suavitate præstantior, quasi stella matutina et quasi luna plena in diebus suis luxit. Ipse Anglis non minus memorialis quam Cyrus Persis, Carolus Francis, Romulusve Romanis. Illic enim Anglorum regnum cœlesti quadam pace composuit, et multarum linguarum gentes unius foederis lege conjunxit. Unde ei cum Salomonem commune vocabulum fuit, ut *pacificus*, quod Salomon interpretatur communis omium voce dicetur. Nec mirum: ipso enim nativitatis suæ tempore angelos concinentes beatus Dunstanus audivit: *Pax Anglorum Ecclesiae, hujus pueri, qui natus est, tempore*. Sicut igitur aurora transactæ noctis tenebras suæ claritatis radiis depellit: ita hujus sanctissimi regis promotione per omnem Angliam nox infidelitatis excluditur, irarum, discordiarumque tenebræ propelluntur. Tanta enim in verbis, in vultu, in moribus interioris suavitatis indicia præferebat, ut Deo cooperante tota ei Insula sine sanguine manus daret, et ad subdendum se ei Scotia, Umbria, Wallia libens accurreret. Eo namque regnante, sol videbatur esse serenior, maris unda pacior, terra secundior, et totius regni facies abundantiori decore venustior. In diebus illis non

B

C

D

A tormentorum censura, non exsilio, nec præscriptio, tantum boni principis vel levis timebatur offensa. Omnibus igitur per Angliam in eundem dilectionis spiritum concurrentibus, rex in ecclesiis construendis et ordinandis, in monasteriis fundandis et ditandis, curam et operam impendebat. Denique per regnum Anglorum quadraginta construi fecit monasteria, et alia monachis, alia virginibus deputavit. Glastingeberi, quod pater ejus fundaverat, ipse perfecit. Abendune, Burc, Tornai, Ramesai, et Invintunum monasterium virginum magno studio condidit, multa diligentia illustravit. Wintoniae Ecclesiam in novo monasterio, quam pater ejus incepit, quam et ipse perfecit, maximo cum honore dedicari fecit. Hyeme, et vere intra regnum suum usque ad singulas provincias transire solitus erat: judicia, mores, actus ministrorum, et principum diligenter explorare, quomodo legum jura, et suorum statuta decretorum servarentur, subtilius investigare: ne pauperes a potentibus præjudicium passi opprimerentur, sollicite præcavere. Præparaverat naves robustissimas, numero tria millia sexcentas, in quibus, redeunte estate, omnem Insulam ad terrorem extraneorum, et ad eorum exercitationem cum maximo apparatu circumnavigare consueverat. Inter haec semper cum episcopis, virisque doctissimis de lege Dei, et saeculis litteris conferebat, et quod ipse discere poterat, subditos docere non solum verbo, sed etiam exemplo satagebat.

CXVII. Sed heu! in rebus humanis nihil stabile, nihil in caducis immobile, nihil æternum in temporalibus, nihil immortale in mortalibus. Translato enim ad cœlestia rege Edgardo, in regno terreno filius ejus Edwardus successit: qui injuste ab impiis interfectus tum ob vitæ sanctitatem, tum ob necis acerbitudinem, sancti et nomen et meritum Deo donante, promeruit. Cui frater ejus Ebelredus, filius scilicet Edgari, in regimine et regno successit, et a sancto Dunstano archiepiscopo, aliisque Anglorum episcopis inungitur et consecratur. Qui a sancto Dunstano tale fertur accepisse oraculum: *Quoniam Angli in sanguinem fratris tui regis sanctissimi conspiraverunt, non deficit ab eis sanguis, et gladius, donec supervenient populus ignotæ linguae, eos in exterminium, et in ultimam redigat servitatem. Novissime autem risabit eos Dominus*. Regnante igitur rege prædicto, Daci supervenientes magnam terræ partem igne ferroque vastaverunt. Tunc rex missis in Normanniam nuntiis, Emmam filiam Richardi ducis sibi uxorem dari et petuit, et accepit: cum jam de filia Horethein nobilissimi comitis filium suscepisset Edmundum ex Emma; deinde duos filios habuit Elvredum, et Edwardum, de quibus postea dicimus. Tunc rex fortior solito, omnes per Angliam Dacos una die, eademque hora missis epistolis jussit interfici. Quod Daci transmarini audientes, in furorem versi, duce Suano, cum innumerabili exercitu Angliam intrantes, dif-

fusi sunt, per provincias, et dispersi, non ordinari, non sexui, non etatii parcentes, nec ab ecclesiis, vel monasteriorum sacris, et sanctuaris manus sacrilegas continentis. Quibus cum rex strenuissimus Ebelredus restitisset **401** saepius, proditione tandem suorum factus inferior reginam cum puerulis filiis suis in Normanniam misit, quos ipse postmodum exutus regno secutus est. Sed Suanus Dacus vel subita morte praeventus, vel a sancto Edmundo invisibili poena percussus, cum apud inferos crudelitatis suae stipendia receperisset, revocatus ab Anglis Ebelredus regni insulis reinduitur, et iterum contra Dacos virtute potens erigitur. Contra quem Cnutos filius Suanus, rex Dacorum, paternum odium exercere non desit. Ebelredus cum laboriosissime, sed strenuissime regnasset triginta et **B** septem annis, Londonii obiit, Edmundum filium suum laboris et regni sui relinquens heredem. Decus mirabili fortitudini, quidquid dicerem, minus esset; nam ob invincibile robur corporis, *Isernsyde* [In-side], id est ferrei lateris nomen accepit. *Sagitta* ejus nunquam abiit retrosum, et *gladius* ejus non est reversus inanis (*II Reg.* 1, 22): contra hostes leoninae feritatis, erga suos columbinæ simplicitatis: quo nemo fortior, quo in adversis nemo securior, quo in prosperis nemo temperantior.

CXVIII. Porro Dani, et qui a rege defecerant Angli Cnatum sibi in regem elegerunt; sed strenuissimus rex Edmundus cum exercitu suo, sicut leo rugiens, terram circuiens, regiones plurimas, **C** quas occupaverat Cnuto in deditioinem, nullo obstante recepit. Mortuus est strenuissimus rex Edmundus, et in Glastingeber cum avo suo sepelitur Edgaro. Volens deinde emit tam fratres Edmundi, qui in Northmannia exsulabant, quam filios ejus puerulos, Edmundum et Edwardum, spe regni penitus privare (**514**) sed eos ferire metuens pre pudore, ad regem Suanorum eos occidendos transmisit. Rex vero Suanorum nobilium puerorum miseratus ærumnau, ad Hungariorum regem mittendos destinat. Quos ipse suscepit benigne, benignius fovit, benignissime in filios adoptavit. Porro Edmundo filiam suam dedit uxorem; Edwardo filiam germani Henrici imperatoris in matrimonium junxit; sed paulo post Edmundus de temporalibus ad æterna transferatur. Edwardus, sospitate, et prosperitate perfruitur. Interea mortuo Cnuto et filiis ejus, qui regnaverunt post eum, accersitur ad regnum Anglorum Edwardus frater Edmundi, filius Ebelredi, qui, si-**D** cut diximus, in Northmannia exsulabat: nam frater ejus Eluredus proditione, ut putabatur, Godwini in Anglia crudeli morte perierat. Veniens igitur in Angliam Edwardus, ab universo clero, et populo cum magna exultatione suscipitur, et Wintoniae die sancto Paschæ ab archiepiscopis Cantuariensi et Eboracensi, cunctisque fere regni episcopis in regem ungitur et consecratur. Et ambulavit in viis pa-

A tris sui Edgari, homo mansuetus, et pius, magis pace quam armis regnum protegens. Habebat animum iræ victorem, contemptorem avaritiae, experitatem superbiae. Qui cum pacem tam a suis quam ab extraeis obtinuissebat et vicinis regibus, et principibus gratus existisset, et amabilis, dirigit nuntios ad Romanum imperatorem, rogans ut nepotem suum, filium scilicet fratris sui Edmundi, *Ferreum Latus*, debiti sibi regni futurum heredem mittere dignaretur. Imperator actem regis nuntios gratanter excipiens non parvo tempore summo cum honore detinuit. Tandem paratis navibus, et omnibus, quæ navigantibus necessaria videbantur, illatis, Edwardum cum uxore sua Agatha, germani sui filia, liberisque ejus Edgardo Ebeling, Margareta, atque Christina cum magna gloria, ac divitiis, sicut rex petierat, in Angliam mittit. Qui prospere cursu in Angliam veniens, tam regem quam populum suo letificavit adventu. Sed post paucos dies vita disscedens, gaudium in luctum, risum mutavit in lacrymas. Nec multo post hæc ipse rex cum nobile monasterium, quod in occidentali parte Londonii in honorem beati Petri fundaverat, cum maxima gloria dedicari fecisset, exactis in regno viginti tribus annis, et mensibus sex et viginti septem diebus, in vigilia Ep'phaniæ felici morte vitam laudabilem terminavit, totamque Insulam lacrymis ac dolore implevit. Quo in praedicto monasterio, ut tantum vivum decebat, tumulato, quidam Edgarnum Ebeling, cui regnum jure hereditario debebatur, regem constituere moluntur; sed quia puer tanto oneri minus idoneus videbatur, Haraldus comes de genere proditorum, cuius et mens erat astutior, crumenæ fecundior, et miles copiosior, sinistro omnino regnum obtinuit.

CXIX. Audiens namque Wilhelmus dux Northmanorum nullum de regio semine, sed Haraldum consobrini sui regis Edwardi imperium usurpasse, quod sibi jure consanguinitatis et antiquæ **402** inter ipsum, et regem Edwardum conventionis, sed et ipsius Haraldi cum sacramento sponsonis, iustius debebatur, contracto a partibus transmarinis innumerabili exercitu, in Angliam venit, et Dei iudicio ipsum Haraldum regno simul et vita privavit. Cernens autem Edgarus Ebeling rex Anglorum omnia perturbari, ascensa navi cum matre et sororibus reverti in patriam, in qua natus fuerat, conabatur; sed orta in mari tempestate, in Scotiam applicare compellitur. Hac occasione attamen factum est, ut Margareta regi Malcolmo nuptiis traderetur. Cujus laudabilis vitam, et mortem pretiosissimam liber inde editus satis insinuat. Soror quoque ejus Christina in Christi sponsam benedicitur. Nati sunt reginae Margaretae sex filii, et duæ filiæ: quorum Edgarus, Alexander, et generis sui splendor David, reges fuerunt. Edgarus erat homo dulcis et amabilis, cognato suo regi Edwardo per omnia similis, nihil

(514) Subaudi. *Cnatus et reg. volens spe regni penitus privare eos, sed ferire metuens pre pudore, etc*
ED. PATR.

tyrannicum, nihil durum, nihil avarum in suis exercitibus, sed cum maxima charitate et benevolentia subditos regens. Porro Alexander clericis et monachis satis humilis et amabilis erat, cæteris subditorum supra modum terribilis; homo magni cordis, ultra vires suas se in omnibus extendens. Erat autem litteratus, et in ordinandis ecclesiis, et reliquiis sanctorum perquirendis, in vestibus sacerdotalibus, librisque sacris consciendis et ordinandis studiosissimus: omnibus advenientibus etiam supra vires suas liberalissimus, circa pauperes ita de votus, ut in nulla re magis delectari quam in eis suscipiens, lavandis, alendis, vestiendisque videretur. Rex vero David non sibi vivebat, sed omnibus: omnium curam agens, omnium saluti prospiciens, rector morum, censor scelerum, virtutum inventor: cuius vita fuit humilitatis forma, justitiae speculum, castitatis exemplar: rex justus, rex mansuetus, rex castus, rex humilis. Quis facile dixerit quid utilitatis humanæ vitæ contulerit, quantum mansuetudo amabilem, justitia terribilem, compositum castitas, humilitas communem fecerit. Horum soror Mathildis glorioissimo regi Anglorum nupsit Henrico: de cuius gloria admirabili, animique virtute, quanquam fuerit in officiis divinis sacrisque vigiliis assidua ac devota, in tanta insuper potestate, quam humilis, qui scribere voluerit, alteram nobis Esther nostris temporibus declarabit. Soror hujus beatissimæ, Maria nomine, Eustachio Boloniensi comiti traditur in uxorem. De hac sibi excellentissima, et Christianissima regina nata est Mathildis, quæ primum imperatori Romano, deinde nobilissimo comiti Andegavensem Galfrido nupsit. De Maria vero orta est Mathildis, quæ nupti traditur tunc eemiti Mauritaniae, postea vero regi Anglorum Stephano. Porro rex David, tradente rege Henrico, uxorem duxit Mathildim filiam Wallevi comitis, et Judithæ, quæ fuit neptis primi regis Wilhelmi, de qua suscepit filium Henricum, mansuetum et pium hominem, suavis speciei, et lactei cordis, dignus per omnia qui de tali prænasceretur.

CXX. Hoc autem sciant inspectores picturæ hujus, quod sicut nos pro eo quod in terra Anglorum, et in regno Scotorum sumus, Anglorum in ea, et Scotorum posuimus reges, ita quoque possunt ipsi, ei forte aliam secundum formam istius facere volunt, etiam Christianissimos in ea regionum suarum reges post Francorum reges ponere: hoc quidem duntaxat diligenter observato, ut magna illa quadratura, quæ ab una parte imaginis Constantini Magni, usque ad aliam ejus porrigitur, Christianorum regum iconibus impletatur, singulis iconibus singulorum regum nominibus supra inscriptis. Hoc autem notandum, quod post reges, qui nunc regnant, spatium reservandum, ut per hoc evidenter detur intelligi, quod ipsorum nomina sub iconibus superpositis in eisdem spatiis scribenda sunt, qui eis succedent; quia ipsi sunt, qui regna primi dimiserint, qui ea modo ultimi tenent. Et idecirco

A quod superioris de iconibus, et nominibus quatuor horum apostolicorum diximus, hoc per omnia, et in isto loco de imperatoribus teneatur, ut ab una videbile part Constantini, usque ad aliam ejus partem per circuitum nominibus suppositis, sine aliquo spatio interposito imperatorum, et regum ponantur icones; sed illis iconibus quæ post eos, qui nunc regnant, ponuntur, nomina non subscriptibantur. Igitur horum principum nomina, imperatorum videlicet Romanorum, et regum Francorum, Anglorum quoque, et Scotorum, cum singulorum iconibus supra depictis 403 in hac quadratura undique per circuitum correcta scribimus hoc modo.

CXXI. Constantinus Magnus, Constantius, Constantinus, Cōstans, Jovianus, Valentinianus, B Valens, Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Theodosius, Martianus, Valentinianus, Leo, Leo, Zenon, Anastasius, Justinus, Justinianus, Justinus, Tiberius, Mauritius, Phocas, Heraclius, Heraclius, Heradonas, Constantinus, Constantinus, Justinianus, Leontius, Abismarus, Justinianus, Philippicus, Anastasius, Theodosius, Leo, Constantinus, Carolus Magnus, Ludovicus, Lotharius, Ludovicus, Carolus, Arnulphus, Ludovicus, Conradus, Henricus, Otho, Otho, Otho, Henricus, Conradus, Henricus, Henricus, Henricus, Lotharius, Conradus, Fredericus, Clodoveus, Theodoricus, Clodomirus, Childebertus, Clotharius, Charibertus, Guntranus, Childericus, Sigebertus, Clotharius, Dagobertus, Clodoveus, Clotharius, Theodoricus, Lotharius, Childebertus, Dagobertus, Childericus, Theodoricus, Pipinus, Carolus, Ludovicus, Carolus, Ludovicus, Carolus, Radulphus, Ludovicus, Lotharius, Ludovicus, Hugo, Robertus, Henricus, Philippus, Ludovicus, Ludovicus, Philippus, Alvredus, Edwardus, Adelstanus, Edmundus, Edredus, Edinus, Edgarus, Edwardus, Edelredus, Edmundus, Cnutus, Edwardus, Haraldus, Guilielmus, Wilhelmus, Henricus, Stephanus, Henricus Henricus, Malcolmus, Edgarus, Alexander, David, Malcolmus, Guilielmus. Reges itaque Anglorum, sicut superioris diximus, ab Alvredo producimus usque ad Henricum tertium, qui fuit filius Henrici secundi, cuius mater Mathildis, cuius pater Henricus primus, cuius pater Wilhelmus Nothus, cuius pater Robertus, Northmanniæ comes, cuius frater Richardus, cuius pater Richardus, cuius pater Wilhelminus Longa-Spata, cuius pater Robertus, qui et Rollo dictus est, et ipse sibi Northmanniam subegit.

CXXII. Unde cuique iconi singulorum imperatorum, et regum, quorum in hac pictura imagines depictæ sunt, annulum damus in digito aureum, auream etiam in dextero brachio armillam, in una manu sceptrum aureum, et in altera gladium evaginatum: sed et diadema in capite aureum, et singulas icones purpura vestimus. Ille enim sunt quædam dignitatis ornamenta regibus concessa, quibus et excellentia ordinis eorum ostenditur, et sacramentum mysterii figuratur; non solum quippe

visibilē extērius intuentib⁹ repräsentant deco- A per opera sex dierum exp̄.imitur, habent operatio- rem, sed et spiritualē in se latentem continent significationem, quia singula nimirū ista insi- gnia spiritualia, quæ in sanctitate debent exercere conversationis innuant ornamenta. Siquidem annu- tūs fidēi, armilla vero bonam exprimit operationem, purpura reverentiam, gladius vindictam, sceptrum justitiam, et diadema gloriam designat. Et apte hæc duo accipiunt ornamenta, annulum et armillam: ut ipsa eos innuant debere fulgere ei fidei rectitudine in cognitione veritatis et conversationis religione in exercitio virtutis; apte etiam nec sine annulo armillam, nec sine armilla annulum, quia et sine fide impossibile est placere Deo, et fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed recte credentes et sancte viventes reverentiae intentibus erunt, et venerationi; venerabilem siquidem exhibet hominem fidēs recta, et operatio sancte; ut reges nostros sic ornet purpura, sicut eos ornat annulus et armilla. Ad vindictam malorum portant gladium, et ad moderamen justitiae sce- ptrum, quatenus sic reos puniant, ne in poena infligenda modum pratermittant; sic etiam in pa- niendo modum observant, ut pravis quoque sœviendi in sanctos ausum tollant. Idcirco nec sine sceptro gladium, nec sine gladio sceptrum, ut et vindicta justitiae acuat, ne eam nimis citra tempor contrahat; et vindictam justitiae modifiet, ne eam nimis ultra rigor extendat. Vere decora et admodum pretiosa ornamenta hæc; rectitudo fidei clarificans, vita sanctitas exornans, reverentiae maturitas ho- nerans, rigor vindictæ coarguens, vindicta justitiae modificans. Decora inquam, et pretiosa; sed opor- tet quidem, ut in his reges nostri Dominum expe- C tant testem, et pro his cum exspectent remunerationem. Sic igitur faciant, et quod ita apud eos sit plenum in omni severitate providens testimonium, sua eis conscientia perhibeat. Ideo ornati insi- gnibus istis reges nostri, diadema in capite portent, qui tunc veraciter exornantur, cum in Do- mino glorianter. Hæc namque vox S. Pauli est: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia no- stræ (II Cor. 1, 12).* Decor itaque diadematis in capite, verum est bonæ conscientiæ **404** testimonium in mente. Et hæc de ornamentis regum breviter at- tigimus.

CXXIII. Depictis itaque secundum ordinem suc- cessionis sue iconibus principum, et singulorum no- minibus singulis iconibus appositis, in ipsa linea cro- cea, quæ duodecim tribus complectitur, ab imperatore Constantino usque ad eundem Constantinum uno ductu per circuitum hunc versum scribo: *Summa omnium eorum, qui a viginti annis et supra sunt con- numerati, sexcenta, et tria millia, quingenti, quin- quaginta (Num. 11, 32).* Et iste quidem numerus, sicut de Levitarum numero diximus, ad fideles Novi Testamenti laicos pertinet, qui nimirū spiritualiter sexcenta tria millia sunt: quia et rectam nunc sanctæ Trinitatis fidem, et bonam in præsenti, quæ

A per opera sex dierum exp̄.imitur, habent operatio- rem; et utraque in futuro plenam a Domino percipiunt remunerationem. Sunt quingenti quinquaginta, quia dum perfectam nituntur habere munditiam, in experientia sensuali, ad quietem pertin- gunt animi. Idcirco in fine hujus versus quinque gradus pono: primum ad *sexcenta*, secundum ad *trecenta*, tertium ad *millia*, quartum ad *quingenta*, quintum ad *quinquaginta*. Et inter sexcenta, ubi pri- mus gradus est, scribo *operatio*, inter trecenta, *fides*; inter millia, *præmīum*; inter quingenta, *mun- ditia*, et inter quinquaginta, *requies*. Ut intelliga- tur, quod fideles laici et ob bonam operationem, rectamque fidem, quam nunc exercent, plenam in futuro percipient remunerationem: et propter quin- que sensuum munditiam, cui intendunt, ad mentis etiam non unquam quietem etiam in præsenti per- tingunt. Post hec ab una parte imaginis Constan- tini magni usque ad aliam partem ejusdem imagi- nis, undique per circuitum uno ductu in quadam linea quadrata, quæ a predicta imagine usque ad eandem imaginem porrigitur, hunc versum scribo. *Isti sunt summi rerum Domini tabernaculi, quod est Ecclesia, de'euores solliciti, annulo fidei insigniti; bona operationis armilla ornati, purpura reverentiae honorati; existentes et malis pro gladio vindictæ timori, et bonis pro sceptro justitiae amori, et Deo pro diademate bonæ conscientiæ placiti.*

CXXIV. Et hic versus in principio, quinque sui gradibus distinguitur; quia, sicut magister Hugo dicit, justitia illa, quæ terrenæ potestati in subjectis data est, quinque modis determinatur, secundum personam, secundum causam, secundum modum, secundum locum, et secundum tempus. Nam quod aliquo modo licet, omnino statim non licet, et ipsa justitia, nisi justè exhibita fuerit, justitiae nomen amittit. Quapropter quod licet perspicendum est diligenter quo modo licet, et considerandi sunt modi quibus justitiae forma determinetur. Secun- dum personam aliquid licet, et aliquid non licet, quemadmodum sacerdotali judici in personam laicam, si peccaverit, manum mittere licet, in clericum non licet. Secundum causam justitia determinatur: ut videlicet negotia sacerdotalia a potestate terrena; spi- D ritualia vero, et ecclesiastica a potestate spirituali examinentur. Secundum modum, sive mensuram justitia determinatur, cum videlicet quelibet culpa congra, et sibi convenienti poena multatur, ut nec privatus amor in vindicta aequitatis aliquid subtra- hat, nequé odium privatum adjiciat debite severi- tati. Secundum locum, et tempus determinatur justitia, si ubi et quando convenit, judicium exer- cetur, et prosequitur veritatis sententia. Secundum igitur personam justitia violatur, si iudex sacerdotalis in ecclesiasticam personam manum mitteret; se- cundum causam, si ecclesiastica negotia exami- nanda susciperet; secundum mensuram, si menda- cium vel meledictum suspendio puniret; secundum locum, si loca sacra violare præsumeret, et confu-

gientibus ad illa, etiam reis, et pro suis sceleribus condemnatis, inordinate violentiam inferre tentaret; secundum tempus, si sacris, et solemnibus diebus reverentiam non exhiberet, quando et his parcendum est culpis, quibus supplicia debentur. His ergo modis sæcularis potestas justitiam exercere non debet: legum instituta sequens, nihil praeter justitiam et veritatem approbans in judicando. Sæcularis autem potestas caput habet regem, seu imperatorem; ab illo per subjectas potestates, duees, et comites, praefectos et magistratus alios dependentes, qui tamen omnes a prima potestate auctoritatem sumunt, in eo, quod subjectis prælati existunt.

405 CAPUT XIV.

De diverso statu clericorum et laicorum.

CXXV. Deinde spatiū illius quadraturæ, in qua clerici depicti sunt, colore sapphirino vestio; et illius, in qua laici sunt, colore viridi; quia illi conversationi insistunt ecclesiæ, quam color sapphirinus in eo, quod cœlo habet speciem, quando serenum est, designat; isti vero terrenæ, quam color viridis in eo, quod terræ similis est, exprimit. Illi sic vivere debent, ut dicere possint cum Apostolo: *Nostra conversatio in cœlis est* (*Phil. iii, 20*); istis autem Dominus in Evangelio dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipient vos in æterna tabernacula* (*Luc. xvi, 9*). Illis per Apostolum dicitur: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probarit* (*II Tim. ii, 4*); de ipsis vero per eundem Apostolum dicitur: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint; et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur* (*I Cor. vii, 29-31*). Ipsi solliciti sunt, et turbantur erga plurima; illi optimam partem eligunt, quæ non auferetur ab eis (*Luc. x, 41, 42*). Has itaque duas vitæ, unam clericorum, et alteram laicorum; unam terrenam, aliam cœlestem; unam carnalem, et alteram spiritualem; unum, qua corpus vivit ex Deo: hi duo designant colores, viridis, et sapphirinus. Color etenim sapphirinus, qui cœlo similis est, cœlestem et contemplativam vitam designat clericorum; viridis vero, qui terræ similis est, terrenam, et activam vitam laicorum. Fideles itaque laici terrena et terrenæ vitæ necessaria tractant, eisque terrena possidere conceditur. Et ideo per talen colorem, qui terræ similis est, exprimo: quorum præferebant typum illæ quondam tribus, quæ hæreditatem in terra acceperunt. Clerici vero, qui a Graeco οὐκέπος, quod Latine interpretatum sortem sonat, dicuntur, sive quod ipsi sorte electi sunt a Deo et ad servitium Dei, sive quod ipse Deus sit illorum sors et quod in terra sortem habere non debeant, nisi Deum; quibus statutum est, decimis et oblationibus, quæ Deo offeruntur, sustentari, spiritualia tantum dispensant. Et ideo per colorem eos sapphirinum, qui cœlo est similis, noto; quos tribus Levi

A designat, quæ cum illo quondam antiquo Dei populo partem in hæreditate non accepit; sed tabernaculo deserviens, decimis, et oblationibus, et sacrificiorum victimis pasciebatur.

CXXVI. Sed et hoc negligenter prætereunum non est, quod in hoc viridi spatio illa spatia, in quibus duobus in locis, per tres ejus partes opera misericordiae fiunt, colore rubeo, qui ignis habet speciem, superinduo. Et quid aliud est affectus charitatis, nisi quidam ardor ignis? igitur in colore quidem viridi laici depicti sunt; sed spatia, in quibus misericordiae opera depinguntur, rubea habent; quia terrenæ actioni fideles laici insistunt, sed oppressis et egenis quibuslibet et per charitatem compatiuntur, et per largitatem auxiliantur. Hinc de beata illa pœnitente scriptum est, quod pedes Domini et rigaverit, et capillis suis terserit (*Luc. vii, 38*). Et, sicut ait B. Gregorius, *pedes Domini rigamus, si quibuslibet ultimis membris ejus per compassionis affectum inclinemur; si sanctis ejus in tribulatione compatimur; et eorum tristitiam nostram putamus*. Capilli quippe superfluunt corpori. Et quid abundans terrena substantia, nisi capillorum speciem tenet? quæ dum ad usum necessitatis superfluit, etiam abscissa non sentit. Capillis ergo pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus, quibus ex charitate compatimur, etiam ex his, quæ nobis superfluunt, miseremur: quatenus sic mens per compassionem doleat, ut etiam larga manus affectum doloris ostendat. Quod ergo in Evangelio accipitur per hoc, quod pedes Domini Maria et rigavit, et capillis suis tersit, hic accipitur per hoc, quod in viridi colore, et spatia rubea sunt, et in eisdem rubeis spatiis sex opera misericordiae depicta sunt. In colore itaque viridi, ubi laici continentur, et spatia rubea habentur, et in eisdem ruleis spatiis misericordiae opera depinguntur; quia fideles laici egenis quibuslibet, et pro ejus amore, qui cum dives esset, pauper pro nobis factus est (*II Cor. viii, 9*), et per charitatis affectum compatiuntur, et per largitatis effectum auxiliantur. Ad quatuor vero angulos illius exterioris croceæ quadraturæ, quæ omnia inter se posita circumplexit, iconem pono Christi rotulas sex tenentem. In illa rotula una, quæ ad orientem tenetur,

B *406* scriptum est: *Esurivi, et dedistis mihi manducare* (*Matth. xxv, 35*). In alia: *In carcere eram, et venistis ad me* (*ibid., 36*). In rotula vero illa, quæ in parte australi ad occidentem est, scriptum habetur: *Sitivi, et dedistis mihi bibere* (*ibid., 35*). In altera: *Hospes eram, et collegistis me* (*ibid.*). In illa quoque rotula, quæ ad aquilonem tenetur, in manu scribitur: *Nudus eram, et cooperauistis me* (*ibid. 36*). In altera: *Infirmus fui, et venistis ad me* (*ibid.*). Singulae vero rotulae illis porruguntur imaginibus, quæ illud, quod in eis scriptum est, opus misericordiae exercent; ut sciamus ipsi etiam Christo nos facere, quidquid in ejus nomine pro amore ejus uni ex minimis suis faciamus (*Matth. xxv, 40*).

CXXVII. Illa vero duo spatia, in quorum uno nuptiæ legitimæ celebrantur; in altero quoque thorus

immaculatus depingitur, colore purpureo, qui afflitionis designat angustiam, cooperiuntur: quia nimurum fideles conjugati in eo quod licite sibi invicem carnis debitum reddunt, a crimen quidem damnabili et a peccato mortali penitus immunes sunt; sed ob diversos vitæ præsentis eventus, et ab afflictione temporalitatem per sollicitudinem in mente, quam per laborem in corpore plene liberi non sunt. Qui enim lege conjugii constricti tenentur, multimodis profecto sepe tribulationibus cruciantur; et modo occupationibus rei familiaris in animo distenduntur, modo vero laboribus in carne fatigantur; et, quamvis præsentia licite acquirant, licite etiam possideant, tamen quo majore que possident affectu, dum ea habent, diligunt, eo et majori afficiuntur dolore, dum ea amittunt: non enim potest illius rei sine gravi dolore esse amissio, cuius cum grandi amore fuit possessio. Juxta tabernaculum igitur et nuptias legitimas celebrantes, et thoro immaculato uteentes depinguntur; sed illa, in quibus depicti sunt spatia, colore purpureo, qui ubique in hac pictura nostra angustiam designat tribulationis, cooperiuntur: quia fideles quidem conjugati ob bona, quibus insistunt opera, ad sanctam Ecclesiam pertinent; sed eorum status cum sit immunis a damnabili crimen, libertamen non est a temporali afflictione, juxta sententiam Apostoli dicentis: *Si acceperis uxorem, non peccasti; et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi* (*I Cor. vii, 28*). Campum illum, in quo sacerdos conjugium per orationes et benedictiones consecravit, depictus est, colore Sapphirino, qui cœlo, ut superius docuimus, similis est, superinduo: quia sanctæ Ecclesie sacerdotes, quando fidei nostræ sacramenta orando consecravit et dispensavit, mentis nitore fulgere, et cœlesti desiderio coram Deo nitere debent. Et hæc de spatiis exterioris nostræ quadrature dicta, ad præsens sufficiant.

CAPUT XV.

De Levitis ad ostium tabernaculi tubis clangentibus: et de columna ignis, et nubis, quæ tabernaculo præminebat.

CXXVIII. Adhuc autem post hæc omnia ad tabernaculum redeo, et duos Levitas, duabus argenteis tubis clangentes, unum ex una parte ostii, et alterum ex alia statuo: quia duo præcepta charitatis habentes prædicatores sancti per prædicationem sanctam tam ad mala cavenda, quam ad bona exercenda admonent fideles. Idcirco juxta unius tubam scribitur: *Quiescite agere perverse* (*Isa. i, 12*). Juxta alterius vero: *Discite bene facere* (*ibid.*); quia sanctæ Ecclesie doctores et mala omitti, et bona suadent admitti. Possunt etiam per hos duos Levitas duo prædicatorum ordines designari, quorum unus in circumcisionem, alter vero in præputium missus est. Superius dictum est, quia paries australis populum designat Iudeorum; septentrionalis vero gentium. Ad quem utrumque parietem vectis ille de quo superius dictum est, se extendit; quia per cognitionem

A unius veræ fidei utramque populum sili Deus, et homo Jesus Christus sociavit. Et idcirco Levita ille, qui e regione parietis australis stat, ordinem designat prædicatores, qui populo Judaico fidei verba nuntiavit. Alius vero Levita, qui e regione parietis septentrionalis statuit, ordinem exprimit doctorum, qui populum gentilem per sanctam prædicationem ad fidem vocavit. Ex utraque etiam parte tabernaculi imago Christi depingitur, in una manu columnam ignis tenens, in altera vero nubis; quia columna, quæ super tabernaculum jugiter pendebat, Dominum nostrum, Jesum Christum, qui pariter et Redemptor humani generis, et Judex est, designabat. Illa vero columna, **407** quæ olim super tabernaculum jugiter erat, in die quidem rubis, et in nocte speciem habebat ignis; et ideo duobus modis Christum prefigurabat. Unde et unam ex una tabernaculi parte Christi iconem, et duplicum ignis et nubis columnam binc inde depinxi: non quia duo Christi sunt; sed quia dupliceiter per hanc nubis et ignis columnam unus, idemque Christus juxta aliud et aliud accipi debet, quod in plano picture videri nullatenus posset, nisi geminata figura in eodem plano tam iconis Christi, quam columnarum ignis, et nubis representata fuisset. Cum enim hæc columna ipsius Christum innuat, alio modo eum innuit in eo quod et ignis in se speciem, et nubis habuit; alio vero quod in eo eamdem et nubis speciem in die, et ignis habuit in nocte. Ignis itaque divinitatem ejus, in qua terribilis est, indicat: quia, ut legimus, *Deus noster ignis consumens est* (*Hebr. xii, 29*). Nubes vero humanitatem ejusdem, in qua mitis apparuit, innuit: quia, ut ait Isaías, *Dominus nubem levem ascendit, et Ægyptum ingressus est* (*Isa. xix, 1*). Nubem namque levem ascendit, et Ægyptum ingressus est; quia carnem ab omni peccato mundan suscepit et venit in mundum. Columna itaque una est, scilicet ignis in se habens speciem, et nubis; quia una quidem persona Christus est, sed due in eo sunt naturæ, divina, et humana. Et hic est modus ille, quo Christum hæc columna designat in eo quod ignis in se speciem, et nubis habebat. Item. Ignis columna Domini nostri Iesu Christi, terrorem exprimit, quem in judicio ultimo reprobis exhibebit; nubes vero mansuetudinem ejusdem, quam electis in illo judicio demonstrabit; quia columna, ut dictum est, in nocte quidem habuit speciem ignis, in die vero nubis. Et per noctem vita exprimitur peccatoris, per diem vero vita justi. Una igitur columnæ in nocte ignem, et in die nubem ostendit; quia unus idemque Christus, misericors electorum Salvator et justus reproborum condemnator, in extremo judicio et justorum claritatem remunerat, et injustorum obscuritatem damnat. Et hic est modus alius, quo Christum eadem columnæ designat in eo quod in se et nubem in die, et ignem prætulit in nocte. Et hæc est causa, quare et geminam ignis, et nubis columnam

in plano picturæ depinx : cum tamen olim super tabernaculum Moysi non fuerit, nisi una columnæ; scilicet non nisi unus est, quem ipsa præfiguravit, Christus. Illa igitur columnæ, quæ ad austrum est, Dominum designat Iesum Christum, qui in divinitate, quæ per ignis columnam innuitur, antiquo populo, qui ibi depingitur a dextris, quia in Deum credebat, terribilis fuit eorum puniendo peccata; quibus idem in terrore divinitatis dicere solebat: Si quis hoc, vel hoc fecerit, morte moriatur (Exod. xxi, 17). Unde et juxta eos statuitur Moyses, manus graves, et ponderosas habens, in una flagellum, in altera evaginatum gladium tenens: quia lex ad feriendum et occidendum peccatores parata fuit. A sinistris autem iconis populus depingitur gentilis, qui idola colebat; de quibus in nube humanitatis, ibi juxta eos depicta, idem loquitur Christus: Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam (Luc. v, 32). Unde et ibi juxta eos Aaron et Hur manus Moysi sustinent; quia levia nobis efficiunt præcepta celsitudine Dominicæ incarnationis, quæ exprimitur per Aaron, et ardor sancti Spiritus, qui per Hur. Haec de illa iconæ breviter dicta sint, quæ ad austrum est.

CXXIX. Illa vero icon ad aquilonem e diverso existens, eundem significat Dominum nostrum Iesum Christum; et talem eum ostendit, qualis in ultimo judicio apparebit, sicut alia, quæ ad meridiem est, de qua jam copiose diximus, talem eum innuit, qualis et rigore Deitatis populo antiquo, et in mansuetudine humanitatis populo novo apparuit. Igitur Judex vivorum et mortuorum ille Filius hominis, cui Pater omne iudicium dedit, per hanc septentrionalem iconem ostenditur, qui in ignis terrore, sive si melius dictum accipitur, in igne terroris reprolis, quorum ille resurrectio a sinistris depingitur, quia ipsi a sinistris erunt in iudicio, dieet: *Ite, maledicti, in ignem aeternum* (Matth. xxx, 41). In quem ignemibunt, sicut et circulus, qui ibi scriptus est, et infernus, qui ibi in angulo depictus est, demonstrat. De qua inferni pictura hoc quoque plene sciendum est; quia licet in tabernaculi depictus sit atrio, ad ipsum tamen atrium, in quo positus est, omnino non pertinet; sed quia ad demonstrandum, quare columnæ, quæ super tabernaculum erat, in nocte speciem ignis, et in die speciem prætulit nubis, etiam ultimum iudicium necesse fuit memorari, ipsius nimirum **408** infernum, ubi iudicati retrudentur reprobri, ibi quoque a sinistris oportuit depingi. A dextris quoque ejusdem, quæ ad aquilonem est iconis, resurrectio depingitur iustorum, quibus justus Judge Dominus Jesus in nube lenis blandimenti dicet: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum* (Matth. xxv, 34). Ad quod videlicet regnum ibunt, sicut titulus, qui ibi scriptus est, ostendit. Et ibunt videlicet illuc, sicut imagines ibidem depictæ inveniunt, ex omni ordine, et professione. episcopi videlicet, clerici, regulares, et monachi; sacerdotes

A quoque, et viri etiam, qui in habitu sæculari religiose vixerunt, et seminarie; qui sunt Noe, Daniel et Job, qui in die iudicii, quando se in igne Christus ostendet et in nube, salvabuntur (Matth. xxv, 34). Tunc percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi, quod videlicet regnum, sicut longe superiorius dictum est, in Sancta sanctorum depingitur, ubi juxta imaginem ex una parte sunt angeli; ex altera drachma decima. Et illuc post iudicium ibunt electi, ubi est drachma, quia et ipsi eadem drachma sunt; sed in his imaginibus depinguntur iidem electi, ad regnum eentes; in drachma vero idem regnum possidentes

CAPUT XVI

Super capite precedenti alia expositio allegorica.

B CXXX. Possunus vero adhuc de hac gemina Christi icone, et ignis nubisque columnæ, quedam allegorice dicere, quæ utrum suscipienda, an rejicienda sint, lectoris discernunt examen. De eisdem namque duabus iconibus Christi, quæ ex utraque tabernaculi parte hinc inde contra se invicem altrinsecus depictæ sunt, hoc a nobis, etsi corporis aspectu non possit videri, mentis tamen intellectu debet perpendi: quia haec duæ columnæ, licet modo in uno secundum positionem plani, ex utraque hinc inde parte, sternantur, tamen erecto ipso tabernaculo non quidem ex una aliqua ejus parte, sed supra ipsum tabernaculum medio ipsius loco cum columnis suis, cæterisque omnibus ad easdem columnas pertinentibus in summo pendebunt, et tunc non duæ icones erunt, sed una alteri conjunctæ, et ex toto unita, una sola apparebit. Nec erunt jam duæ ignis et nubis columnæ, sicut nec duæ icones; sed duabus columnis ex una tabernaculi parte jacentibus illis duabus, quæ ex altera parte jacent supra tabernaculum in summo conjunctis, ex his columnis, quæ secundum positionem plani quatuor in imo sunt, non nisi duæ in summo cum una iconæ erunt: una ignis ex una parte iconis, altera nubis ex altera parte iconis. Tunc etiam *justis* in regnum cœlestis euntibus gentiles, et impis in infernum euntibus conjungentur Judæi; quia nimirum ut de genere ad speciem transeamus, quantum dimittat ad præsentem mundi statum pertinet, hoc nunc secundum aliquem modum gentium est vocatio, quod in fine iustorum erit salvatio: hoc etiam nunc repulsio Judæorum, quod in fine condemnatio erit impiorum. Sicut enim in die universalis iudicii cunctis generaliter reprobis, tam Judæis, quam gentibus Dominus dicet: *Ite, maledicti in ignem aeternum* (Matth. xxv, 41): ita nunc quoque justo, sed occulto iudicio ejusdem Dominus per effectum rei, Judæis incredulis, et infidelitate sua induratis, eos reprobando dicet: *Ite, maledicti in ignem aeternum*: illum videlicet ignem, de quo legitur in prophetia: *Et nunc ignis adversarios consumit*. Et in illum, de quo Psalmista: *Supercedidit ignis, et non ruderunt solem* (Psal. lvi, 9); ut eos nunc ignis peccati trucidet in anima, quos

inc ignis supplicii cruciabit in gehenna. Qui qui-
em ignis ideo aeternus dici potest; quia pravo-
rum quorumlibet, qui in impietate sua indurantur,
ic quidem cruciatus incipit, sed ibi sine alicujus
nis defectu non cessat durare. Rursum sicut in
ie universalis judicii cunctis generaliter electis
im Judæis quam gentibus Dominus dicturus est:
Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum agniti. xxv, 34; ita et nunc quoque per affectum
i gentilibus, quos assumere proponit, per elec-
tionem gratiae, et vocationem misericordiae suæ
em Dominus dicit: *Venite, benedicti Patris mei,*
percipite regnum. Quatenus rectam fidem iidem
entiles suscipientes, et in veruni salutis auctorein
redentes, et ad regnum sanctæ Ecclesiæ per co-
ditionem veritatis veniant, et illud per amorem
rtutis possideant. Quod certe regnum eis ab ori-
ne mundi paratum est; quia gentium Ecclesia,
æ vocatur in tempore ad vitam, prædestina-
fuit in aeternitate. Sed in inferno, quo dam-
antur impii, recte qui et manus graves habet,
in eis flagellum, gladiumque tenet, conjungitur
Moyses; quia nimurum lex, quæ per Moysen
oprimitur, non solum eos, qui transgrediebantur,
resenti puniebat interitu, verum etiam eos, qui in
iquitate et in infidelitate indurantur, gladio et
agello poenae infernalibus aeterno condemnandos esse
enuntiat. Aptæ etiam juxta hanc significationem
em Moyses, qui ex altera parte eum Aaron et
ur, ejus graves manus sustentantibus, atque sus-
tendendo leves eas redditibus, depingitur, justis
egnon percipientibus conjungitur; quia ut in regno
ecclesiæ, quod in Evangelio regnum celorum
nonnquam vocatur, possint gentes super miser-
cordia honorare Dominum, adhuc hodie graves
manus Moysi Aaron, et Hur leves efficiunt: dum
elsitudo Dominicæ incarnationis, quæ accipitur
er Aaron, et amor sancti Spiritus, qui per Hur,
ura legis præcepta, levia reddit, quia nunc pec-
atores per penitentiam misericorditer salvantur,
ui olim per legis austeritatem graviter punieban-
ir. Unde et idem Aaron, id est Dominus in carne
apparens, per Aaron designatus, discipulos in
rædicatione mittens, eis injungit, ut dicant: *Po-
nitiam agite, appropinquabit enim regnum caelo-
rum (Matth. iii, 2).* Ac si diceret: Sustententur ma-
nus Moysi, et sustentate leves reddantur; est enim
modo tempus, ut veniant benedicti Patris mei si-
i, et possideant regnum, quod eis paratum est
a origine mundi.

CXXXI. Sed et hoc quoque negligenter præter-
undum non est; quia cum modo in uno, juxta
positionem plani, et Judæi a dextris iconis, et
entes a sinistris sint, tamen quando hec omnia,
ue in imo picturæ corporis aspectui apparent
ivisa, in summo cordis intellectui apparebunt con-
juncta: Versa vice dum icon australis aquilo-
ari fuerit cum omnibus quæ ad eam pertinent,
mita: et Judæi a sinistris iconis, et gentes erunt

A a dextris: quia videbent antequam Deus homo
fieret, a dextris quodammodo erant Judæi, quæ
legem habentes, in eum qui legem dedit credebant;
a sinistris vero gentiles, quia, Dominum penitus
ignorantes, idola colebant. At vero postquam huma-
nitatis iconem ab imis Filius Dei elevavit, eique di-
vinitatis suæ iconem conjunxit; postquam Verbum
caro factum est, id est, iconi aquilonari australis
est unita: et natura divina in unitate personæ,
(salva tamen proprietate utriusque naturæ), naturæ
est associata humanæ, ut esset in duabus naturis
una persona, quasi ex duabus iconibus facta una
icon: Judæi, qui prius erant a dextris, propter in-
credulitatem deputantur ad sinistram; et genti-
les, qui prius erant a sinistris, per gratiam vo-
cantur ad dextram; quia in judicium venit supra
tabernaculum Ecclesiæ icon nostra, ut non vi-
dentes viderent, et qui videbant, ecce fierent (*Marc.*
iv, 12); sive facti sunt non solum primi novis-
simi, et novissimi primi (*Matth. xx, 16*); sed
etiam dextri sinistri, et sinistri dextri. Unde et
icon hæc in humanitatis pietate, quasi in qua-
dam nubis lenitate loquitur, dicens: *Non veni vo-
care justos; sed peccatores in penitentiam (Luc.
v, 5)*, quia et Judæi, qui sibi applaudunt de ju-
stitia, propter superbiam et incredulitatem relin-
quuntur: et gentiles, qui confidunt de penitentia,
propter humilitatem et fidem assumuntur (*Luc.*
xviii, 14). Dicit itaque icon nostra in nube sua:
*Non veni vocare justos sed peccatores in peni-
tentiam;* quia et descendit in domum suam publi-
canus justificatus a Pharisæo (*ibid.*); et Maria po-
nitens laudatur; et Pharisæus superbens repre-
henditur (*Luc. vii, 38*): et ulceribus plenus Lazarus
salvatur, et in lege epulans quotidie splendide
dives damnatur (*Luc. xvi, 22*). De Judæis quoque,
qui ex dextris jam sinistri facti sunt, in divinatis
terrore, quasi in quadam ardore gravei profert
eadem icon sententiam, dicens: *Si quis hoc, vel
hoc fecerit, morte morietur (Exod. xxi, 17)*; quia
non putent Judæi quia nubes hæc accusatura sit
eos apud ignem; est autem qui accusat eos Moyses,
in quo ipsi sperant: si enim crederent
Moysi, crederent forsitan et illi (*Joan. vi, 45*),
cujus est Icon; de ipso enim ille scripsit. Unde
et idem Moyses de contra e regione ignis depingi-
tur, in una manu flagellum tenens, ut feriat; in
altera vero gladium ut perimat: quia lex sancta
Judaæos incredulos propter hoc quod lene nubis
blandimentum recipere, id est, in Christum homi-
nem credere renunt, in furore ignis, et in ira ejus
denuntiat et judicat esse corripiendo, ipso Moyse
legislatore hoc modo prophetante, præcipiente,
communante: *Prophetam suscitabit vobis Deus de
fratribus restris, tanquam meipsum audieris juxta
omnia, quæcumque locutus fuerit vobis. Erit autem:
Onnis anima, quæ non audierit prophetam illum,
exterminabitur de populo suo (Deut. xviii, 15; Act.
iii, 22, 23).* Prophetia namque fuit, dum propheta

de fratribus eorum suscitandus eis prædictitur; A est, multum exigetur ab eis (*Iue. xii, 48*). Et ideo in spatio isto bonos esse affirmo; quia illi in omnibus, quæcumque dixerit, prophetam audiant, jubetur; comminatio fuit: dum omnis de plebe sua, quæ eum audire contempserit anima, exterminanda asseritur. Quod ergo Moyses verbo de Iudeis dixit: *Omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe suo* (*Deut. xviii, 19*). Hoc idem Moyses hic depictus innuit, qui ex regione ignis positus, ad eosdem Iudeos incredulos, et ideo sinistros effectos, manum unam cum gladio, alteram cum flagello extendit. Sustentatio quoque manuum Moysi, carumque allevatio, quæ ex regione nubis juxta gentiles jam dextros effectos, scilicet eosdem gentiles Christi fidem suscipientes, prædictæ videlicet nubis lenitatem amplexentes, et de peccatis suis pœnitentes, et a furore hujus ignis liberos reddit, et sub humanitatis suavi tegumento, quasi sub nubis leni umbraculo protegit; quia a terrore proteguntur divinitatis, dum per rectam fidem, et opera bona ad lene blandimentum confugint humanitatis; quibus eadem nubes advoca est apud ignem, et ipsa est *propitiatio pro peccatis eorum* (*Joan. ii, 2*). Haec de duabus Christi iconibus ex utraque tabernaculi parte jacentibus, et de duplice ignis, et nubis columna; et de his, quæ ad eas pertinent, sub duplice secundum sensum allegoricum significazione tractavimus, ut lectoris judicio, quænam potius eligenda sit, relinquamus.

CAPUT XVII.

De quinque partita distinctione picturæ.

CXXXII. Diligenti post haec intentione considerandum est, quia haec, (de qua plura jam diximus), pictura per quinque spatia est deserta. Primum namque spatum ille locus est, in quo utriusque temporis Laici continentur. Secundum, in quo utriusque Testamenti clericis. Tertium, in quo Levite ad sacrificandum. Quartum, in quo sacerdotes ad thymiamam offerendum Domino ingrediuntur. Quintum, in quo summus pontifex solus semel in anno intrare consuevit. Primum spatum est, in quo boni simul, et mali commissi sunt; quia in statu laicorum plures inveniuntur mali quam boni: ita ut quo fuerint meliores, eo sint et pauciores; et est quasi quidam ager, in quo bona scilicet, et male herbae sunt non sole bona, nec sole male, sed bona simul et male. Secundum vero spatum est, in quo boni continentur; quia licet non omnes clericis sicut nec omnes laici boni sint; sed in his temporibus periculosis plures etiam inter eos, sicut et inter laicos, mali inveniantur quam boni; idcirco eos bonos et sanctos appello: quia quantum duntaxat ad eorum pertinet officium, specialiter quodam debito constricti sunt, ut quondam prælaicis bonitatis et sanctitatis habeant prærogativam, ut quo in professione et officio sublimiores sunt, eo nimis in conversatione, et merito sint sanctiores: quia (ut legitur), quibus multum datum

410 præceptum fuit: dum eis, ut eundem in omnibus, quæcumque dixerit, prophetam audiant, jubetur; comminatio fuit: dum omnis de plebe sua, quæ eum audire contempserit anima, exterminanda asseritur. Quod ergo Moyses verbo de Iudeis dixit: *Omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe suo* (*Deut. xviii, 19*). Hoc idem Moyses hic depictus innuit, qui ex regione ignis positus, ad eosdem Iudeos incredulos, et ideo sinistros effectos, manum unam cum gladio, alteram cum flagello extendit. Sustentatio quoque manuum Moysi, carumque allevatio, quæ ex regione nubis juxta gentiles jam dextros effectos, scilicet eosdem gentiles Christi fidem suscipientes, prædictæ videlicet nubis lenitatem amplexentes, et de peccatis suis pœnitentes, et a furore hujus ignis liberos reddit, et sub humanitatis suavi tegumento, quasi sub nubis leni umbraculo protegit; quia a terrore proteguntur divinitatis, dum per rectam fidem, et opera bona ad lene blandimentum confugint humanitatis; quibus eadem nubes advoca est apud ignem, et ipsa est *propitiatio pro peccatis eorum* (*Joan. ii, 2*). Haec de duabus Christi iconibus ex utraque tabernaculi parte jacentibus, et de duplice ignis, et nubis columna; et de his, quæ ad eas pertinent, sub duplice secundum sensum allegoricum significazione tractavimus, ut lectoris judicio, quænam potius eligenda sit, relinquamus.

B CXXXIII. In spatio tertio Levite ingrediuntur, non quidem omnes, sed illi qui ad immolandum in altari aeneo, quod extra tabernaculum erat, holocaustum idonei inveniuntur; et est quasi quodam regis atrium spatum hoc, in quo amici, et familiares recipi solent. Omnes namque Levite circa tabernaculum quidem metabantur; sed ad ministrandum Domino nulli ingrediebantur, nisi qui et ætatis maturæ, et munditiae erant perfectæ. Unde et de ipsis Levitis ait Dominus ad Aaron:

C Homo de semine tuo per familias suas qui habuerit maculam, non offerat panes Domino, nec accedat ad ministerium ejus (*Lev. xvii, 18*). De ætate vero eorumdem Levitarum ita Dominus ait ad Moysen: *A viginti quinque annis, et 411 supra ingredientur, ut ministrent* (*Num. iv, 35*). Spatum itaque hoc, in quo illi Levite holocausta Domino immolant, qui et ætate maturæ, et puritate conspicui sunt, quasi quoddam atrium est regis, ubi ad hoc amici ejus et familiares intrant, ut ipsius devote obsequiis insistant. Quartum vero spatum lotis manibus, et pedibus sacerdotes ingrediuntur, ut thymiamam Domino offerant, et est quasi cuiusdam prædivitatis patrifamilias domus, in qua cognati ejus et parentes recipiuntur. Quintum quoque spatum, D quod intra velum est, et Saneta sanctorum appellatur, solus summus pontifex ingredi consuevit: et est quasi quidam thalamus locus hic, in quo postpositis cunctis familiaribus et amicis, excluditus etiam parentibus et cognatis, soli sponsus et sponsa eo amore duliore, quo in loco interiori jucundantur. In hoc vero spatio statuitur arca foederis, et est area in loco isto, quasi lectus in thalamo. Inter omnia, quæ ad hoc de quo loquimur, tabernaculum pertinent, loca, nullus magis privatus, quam iste, et inter omnes ejusdem tabernaculi res nulla magis ut ita dixerim, privata, quam area, et ea quæ intra illam erant. Unde et locum hunc thalamo comparavi, et arcum lecto; quia inter omnes quæ in palatio sunt, domos, nulla magis privata quam thalamus;

et inter omnia, quæ non solum in ipso thalamo sunt, sed quæ ad hanc pertinent vitam, nihil magis privatum, quam lectus sponsi. et sponsæ. Igitur primum spatum quodammodo ager est, secundum, hortus; tertium, atrium; quartum, domus; quintum, thalamus. Laici boni simul et mali primo loco sunt, quasi bonæ simul, et malæ herbæ in agro; clerici, qui bonos significant, secundo: quasi electæ herbæ in horto; Levitæ tertio: quasi amici et familiares in atrio; sacerdotes in quarto: quasi cognati et parentes in domo; solus pontifex in quinto, ubi arca est continens manna: quasi solus sponsus et sponsa in thalamo, ubi suavitas est in lecto. Hæc sunt quinque spatia, per quæ hæc, de qua loquimur, pictura distincta est.

CAPUT XVIII.

De significatione quinquepartitæ distinctionis.

CXXXIV. Quam putamus secundum sensum allegoricum nobis innuere significationem, hanc quinquepartitam hujus nostræ picturæ distinctionem jam explanandum est. Quod si alieui indignum forte videtur id quod nos in plano depinximus, ad allegoriam debere trahi, nos apte putamus illam quinquepartitam distinctionem, sive, si congruentius dictum accipitur, divisionem, quæ ad illud vetus Moysi tabernaculum pertinebat, allegorice accipi posse. Sicut enim hic visibiliter depictum est, sic putamus secundum aliquem modum apud illud Moysi tabernaculum visible fuisse. Ut in primo spatio circa ipsum tabernaculum duodecim essent tribus, in secundo, per quatuor ejus partes Levitæ. Tertium spatum atrium erat, quod in se altare holocausti et labrum æneum habebat. Quartum, domus tabernaculi exterior, quam intrabant, ut Apostolus ait, *semper sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes* (*Hebr. ix, 6*). Quintum, domus ejusdem tabernaculi interior, quæ soli summo pontifici, nec nisi semel in anno patebat. Hoc apud illud vetus tabernaculum ita fuisse legimus; hæc et nos, prout potuimus, hic depinximus. Quid hæc ergo significant? Si enim ut ait Apostolus, *Omnia in figura contingebant illis* (*I Cor. x, 6*), scripta sunt autem propter correctionem nostram: nequaquam hæc a mysterio vacare credenda sunt. Quod itaque de hac re sentimus, absque præjudicio eorum, qui de hac re subtilius et verius atque nitidius dicere norunt, humiliiter ostendamus. Salvo igitur meliore et congruentiore intellectu, qui eruditioribus sensibus patet, videamus, ne forte quinquepartitus hujus mundi status quinquepartitæ huic distinctioni allegorice possit aptari. Hos autem quinque mundi status ita distinguimus. Primus hujus mundi status ab ipso mundi exordio, usque ad diluvium fuit. Quem nimirum statum, quia nulla adhuc homini lex, cuius præceptis arctari et ligari posset, data fuit, non immerito latitudini agri comparamus. In quo quidem statu quia filii Dei et filii hominum simul commissi erant, quasi in agro bonæ simul et malæ herbæ fuerunt. Status vero secundus post di-

A luvium, temporibus patriarcharum et Moysi, per quem vetus illa populo lex data fuit, exstitit: qui status ad bonos quodammodo pertinet; quia, quavis nec in illo, nec in aliquo hujus saeculi tempore soli boni fuerunt, vocatis tamen ad fidem, et cultum unius veri Dei patriarchis legisque latoribus, quasi bonis herbis aliunde allatis, et in Dei horto præcepторum legalium sepibus circumdata, plantatis; et numerosior **412** sanctorum multitudo, et major veritatis cognitio mundo effulsit. Ad tempus quoque judicium et regum, qui antiquo illi Dei populo in cura regiminis præfuerere, status tertius spectat. Qui status quasi quoddam regis, seu principis, in quo obsequiis ejus amici et familiares sui insisterent, atrium fuit; quia in tempore illo, ut divinæ liberius B culturae eis insistere licet, et per augmentum populus ille dilatatus, et per fortitudinem constructo in terra propria templo roboratus erat. Quartus vero status ad tempus pertinet prophetarum, qui in eo, quod adventum Filii Dei in carne, et redemptionis nostræ mysteria, atque sanctæ Ecclesiae sacramenta multifarie, multisque modis pronuntiaverunt: summo nimirum patrisfamilias quadam, ut ita dicam, parentela et cognatione juncti fuerunt. Et hic status quedam quodammodo prædivitis cujusdam patrisfamilias domus fuit; in qua ejusdem patrisfamilias parentes, et cognati sancti videlicet prophetæ erant. Locus quintus, qui Sancta sanctorum dicebatur, adventum Filii Dei in carne ideo exprimit; quia in illo solus pontifex summus intrare consuevit. Qui status, quid aliud, quam thalamus fuit, in quo sponsus Christus sponsæ sue sanctæ Ecclesiae conjugehatur? Sunt itaque hi quinque status mundi hujus. Primus ab Adam temporibus filiorum Dei et filiorum hominum usque ad diluvium; secundus, temporibus patriarcharum et legislatoris; tertius, temporibus judicium et regum; quartus, tempore prophetarum; quintus, tempore Filii Dei et hominis. Et secundum rationes, quæ superius ostensæ sunt, primus, quasi ager; secundus, ut hortus; tertius, ut atrium; quartus, sicut domus; quintus, quasi thalamus. Idecirco in primo spatio, quod ceteris omnibus exterius est scribo, *Ager*; in secundo, *Hortus*; in tertio, *Atrium*; in quarto, *Domus*; in quinto, *Thalamus*: ut ostendatur, quia ob causas superius dictas, primum spatum quodammodo ager est; secundum, hortus; tertium, atrium; quartum, domus; quintum, thalamus.

CAPUT XIX.

Altera expositione de eodem.

CXXXV. Possimus etiam hæc quinque, de quibus locuti sumus, picturæ nostræ spatia ad quinque sanctæ Ecclesie status, quæ post Christi adventum ad fidem vocata est, referre. Primus siquidem sanctæ Ecclesie status ille fuit, quando post ascensionem Domini virtute ex alto primitiva induita Ecclesia, quicunque in Christum credere, quicunque ipsum prædicare præsumerent, diversis tormentorum generibus ad negandum trahebantur: quando illa

jam hora venerat, ut omnes, qui interficerent apo-
stolos, arbitrarentur se obsequium præstare Deo
(Joan. xvi, 2); quando cruentas in eos manus inji-
cientes persecutores, ad reges eos et præsides duce-
bant; quando denique odio erant omnibus homini-
bus propter nomen Christi (Matth. x, 22). Ecce
ager, in quo cum multis malis paucæ erant herbæ
bonæ, quando urtica lilyum ad crescendum impedi-
bat, quando hyssopum saliuca destruebat. Post-
quam vero longo et anxiø disciplolorum in remigan-
do laborantium clamore suscitatus est Dominus Je-
sus (Matth. viii, 24), ut ipsi imperanti venti et
mare obedirent, et fieret tranquillitas magna (*ibid.*,
26): ne diutius jam Petri turbaretur navicula, ser-
vato ad fidem Romano imperio; inclinatis nihilominus
longe lateque per orbem terrarum, cæterorumque
regnorum cervicibus, ad crucis opprobrium,
et improperiū Christi, pax est data Ecclesiæ: ut
in horto Dominicæ ab agro illo allatae bonæ, et electæ
herbæ, eo numerosius, quo liberius plantarentur:
jam tunc pro saliuca ascendit abies; jam pro urtica
crevit myrtus (*Isa. lv, 15*); jam super caliginosum
Babylon's montem crucis est levatum vexillum. Jam
vox prædicatorum exaltata est; jam duces portas intraverunt,
quia nimirum quos in primo statu suo
sancta Ecclesia in ira Domini habuit fortis, in hoc
secundo statu suo, in ejus gloria suscepit exsultan-
tes. Jam, inquam, vox multitudinis in montibus,
quasi populorum frequentium: quia intonuit vox
sonitus regum, et gentium congregatarum. Hic ita-
que sanctæ Ecclesiæ status hortus fuit, in quo bona
herbæ plantatae sunt. Pacificata igitur Ecclesia mem-
brorum suorum et meritum crescere gaudebat. et
numerum. Crevitque non solum fides recta, sed
etiam operatio sancta. Et tunc in statu isto tertio
summi imperatoris atrium sui et amici, et familiares
ingrediebantur. Amici, inquam, et familiares.
Amici per fidem, et familiares per operationem, ut
et recte credendo, et strenue operando ejus obse-
quiis insisterent. Sic est sublimata Ecclesia super
altitudinem terræ, et posita in superbiam sæculorum.

CXXXVI. Venit jam status ejus quartus, in quo
longe excellentius quam in tertio vel in secundo
accensa est in bono fidelium devotione, reborata in-
tentio, anctum 413 propositum; quia in multis
fidelibus suis eadem virgo, mater ecclesia, communis
sanctitate Christianitatis in hoc suo quarto statu
contenta non esset, nisi mundum, et ea quæ mundi
sunt, plene contemneret; jugum Domini suave et
onus ejus leve susciperet (Matth. xi, 30); communis
quemadmodum in paucis in ortu quandam
suo habuit vitam, devote modo in innumeris ap-
prehenderet: ut per communionem possessionum
unitas soveretur mentium quatenus esset et in statu
isto multitudinis non solum quidem credentium;
verum etiam sancte viventium cor unum, et anima
una, nec quisquam eorum, quæ possideret, aliquid
eum esse diceret: sed essent illis omnia communia

A (*Act. iv, 32*). Et hic status quid aliud est, nisi qui-
dam locus sanctus, locus terribilis, qui merito Be-
thel, id est, *domus Dei* appellatur? Ubi charitatis
scala erigitur, ubi per ejus gradus angeli ascendunt,
et descendunt (*Gen. xxviii, 12*). In hanc domum ge-
nus electum, regale sacerdotium, et populus ingre-
ditur acquisitionis (*I Petr. ii, 9*). Genus, inquam,
electum de his, qui exterius ministrant, ad offeren-
dum intrinsecus Domino thymianam odoris suavis-
simi electum. Genus clericorum regularium; genus
Lemovicensium et Præmonstratensium; genus Ar-
roensium, et Bellovacensium: genus quicque mo-
nachorum sanctorum; genus Carthusiensium et Ci-
sterciensium; genus Cluniacensium, et Cyronen-
sium; genus quoque cæterarum diversarum profes-
sionum, quarum singulæ juxta genus suum, unam
eandemque reginam a dextris Regis sui in vestitu
deaurato astantem circumdant quidem varietate
(*Psal. xliv, 10*), nec exsoliant unitate. Hanc do-
mum monachi religiosi, et clerici inhabitant regu-
lares, qui coiuncti Domino quadam non solum ami-
citia et familiaritate; verum etiam parentela et
cognitione juncti sunt, quia dum unusquisque
eorum in pleno et contemptu præsentium, et desi-
derio futurorum tota intentione voluntatem ejus fa-
cere student: ille nimirum ejus, ut ipse ait, et fra-
ter, et soror, et mater est (*Matth. xii, 50*). In hac
domo habent et in mensa cibum bonæ operationis,
et in candelabro lumen lectionis, et in altari thy-
miamatis suavitatem orationis. Quod enim cibus
bonam designet operationem, habeimus ex senten-
tia Domini, dicentes: *Meus cibus est, ut faciam vo-
luntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*). Quod vero can-
delabrum sacram innuat lectionem, apostolus Pe-
trus ostendit, dicens: *Habemus firmarem prophe-
ticum sermonem, cui benefacilius, attendentes quasi
lucernæ lucendi in caliginoso loco* (*II Petr. ii, 19*).
Quod incensum quoque suavitatem orationis expri-
mat, Psalmista demonstrat. *Dirigatur, inquit, ora-
tio mea sicut incensum in conspectu tuo* (*Psal. cxl,*
2). Hæ tria sunt, quæ in hac domo nostri conti-
nuo habere debent sacerdotes; quia semper cum a
cura necessaria corporis vacant, vel in operatione,
vel in lectione, vel in oratione esse debent: operatio
ad ministracionem corporalem; lectio ad instructio-
nem spiritualem; oratio ad contemplativam puri-
tatem. Hanc etiam domum hi tres ordines inhabi-
tant: novitii, obedientiarii, et claustrales. Hi sunt,
qui secundum Dominum Jesum in Bethania habent, id
est, in domo obedientiae, sicut ait evangelista Joannes:
*Fecerunt, inquit, ei carnam, et Martha mini-
strabat, Lazarus vero unus erat ex discubentibus
cum eo; Maria vero accepit libram unguenti, nardi
pistici pretiosi, et unxit pedes ejus, et domus impleta
est ex odore unguenti* (*Joan. xii, 2, 3*). Martha itaque
Domino ministrat, Lazarus cum eo recumbit, et
Maria cum unxit. Martha ergo, quæ Domini mini-
sterio intendit, quæ etiam, ut alibi de ea idem
Dominus dicit, *sollicita est, et turbatur erga pluri-*

ma (*Luc. x., 4*), cœnobii obedientiarios exprimit, qui fideles esse debent et prudentes. Prudentes in acquirendis, fideles in expendendis. Prudentes ne eos error ignorantiae fallat, fideles ne in Dei ministerio suum aliquid requirant. Lazarus vero, qui modo quidem cum Domino recumbit, sed quondam mortuus, et quatriduanus in monumento fœtebat, novitios designat qui ad Dei in vita communi convivium pervenerunt: qui prius tamen spiritualiter extincti per peccati delectationem consenserunt et consuetudinem, et venie desperationem coram Deo, et hominibus per pravæ vitæ infamiam fœtebant: sed jam a Domino resuscitati, et ab ejus discipulis soluti ad tantam ab ipso Domino dignitatem promoventur, ut cum eo recumbere digni judicentur; nec *jani hospites et advenæ sint, sed cives sanctorum, et domestici Dei* (*Ephes. ii., 19*). Maria quoque claustrales specialiter designat, qui eo liberius soli Domino Jesu vacare possunt, quo plenius a cunctis rerum terrenarum sollicitudinibus expoliantur. Valde familiaris est ipsi Domino Jesu Maria, multumque propinquia. Omnibus certe in Bethania consistentibus familiarior ei et propinquior est. Nam licet ei ministret Martha; recumbat cum eo Lazarus, nec iste tamen, nec illa tangit eum. Sola eum tangit **414** Maria. Tangit quod in eo infinitum est, ad pedes ejus inclinata, erecta ad caput, accepit libram nardi pistici pretiosi (*Jean. xii., 3*). Accepit, inquam, quia nisi acciperet, non haberet. *Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum* (*Jac. 1., 17*). In libra, plenitudo accipitur perfectionis; in nardo, odor cognitionis; in pistico puritas veritatis. Ex his tribus Maria electam et egregiam conficit, et componit unctionem; quia ex plena, et vera Domini Jesu cognitione suavem in cordibus suis claustrales concipiunt dilectionem. Caput Domini et pedes ungunt: quia geminam ejus naturam, divinam scilicet et humanam ardenter diligunt. *Caput namque Christi, ut ait Apostolus, Deus* (*I Cor. ii., 3*). Et pedes ejus quid aliud designant quam incarnationem suam, qua nostre mortalitatis tetigit terram! Duobus quoque super terram nostram pedibus ambulavit Prophetæ ille potens in opere, et sermone (*Luc. xxiv., 19*), doctrina scilicet, et operatione: quia et fecit, et docuit. Pulchrum quidem videtur Mariæ nostræ, ipsum videre operantem; dulce nihilominus ipsum audire loquentem: ut ipsius secum habeat et operationem ad imitationem, et locutionem ad consolationem atque instructionem. Sunt itaque hi tres ordines domum istam inhabitantium: ordo obedientiarius, ordo novitiorum, ordo claustralium. Quos videlicet tres ordines isti tres gradus innuant, quos in sancta, juxta hanc dictionem *domus* posuiimus, Sunt autem adhuc duo alii ex altera ejusdem dictionis parte positi gradus: quia inter virtutes cæteras duæ sunt, quæ cunctis communi vita viventibus valde sunt necessariae: communio videlicet possessionum, et unitas animorum. Hæ quidem duæ

A virtutes in primitiva Ecclesia, unde hæc cœnobitarum, de qua loquimur, vita exordium sumpsit, principaliter fuerunt. Scriptum est enim in Actibus apostolorum: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (*Act. iv., 32*). Ecce cordium unitas. *Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia* (*ibid.*). Ecce communio possessionum. De his etiam duabus virtutibus ipsos clericos in Regula ipsorum B. Augustinus alloquitur dicens: *Hæc sunt quæ, ut observetis, præcipiūs, in monasterio constituti. Primum propter quod in unum estis congregati, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis anima una, et cor unum in Deo, et non dicatis aliquid proprium; sed sint vobis omnia communia*. Itaque ad has duas virtutes denotandas, quæ inter cæteras cunctis cœnobitis valde necessariae sunt, hos duos depinximus gradus, ut nullus eorum, qui vitam communem professi sunt, velit ab altero per discordiam discedere, vel quidquam proprium presumat possidere.

CXXXVII. Hæc de quarto sanctæ Ecclesiæ statu prolixe quidem; sed fortasse non inutiliter diximus. Quintus quoque ejusdem sanctæ Ecclesiæ status ad professionem pertinet anachoretarum ipsorum; quia professio propter secretam et solitariam, quam exercent, conversationem etiam interiori tabernaculi loco; qui Sancta sanctorum appellatur, non incongrue assimilatur. De Sanctis ad Sancta sanctorum pontifex summus venire consuevit; quia extinctis prius vitiis carnis, sedatis tumultuosis motibus mentis, de perfectione vitæ cœnobialis ad secretam anachoretice conversationis puritatem sancti jam dudum Patres pertingere solebant. Quæ nimirum secreta, et solitaria anachoretarum conversatione quid aliud, quam thalamus quidam potest appellari! Juxta hanc vero dictionem, videlicet *thalamus*, tres gradus positi sunt ad triplicem quidam solitudinem innuendam, quæ anachoretis valde necessaria est: solitudinem videlicet loci, solitudinem negotij, solitudinem animi. Prima solitudo hominum fugit multitudinem; secunda, terrenorum declinat sollicitudinem; tertia vero cordis devit evagationem. Prima etiam tumultuosam expellit curiositatem; secunda mentis ausert auxietatem; tertia quoque phantasmatum irruentum sedam exinanit vanitatem. Sunt itaque hi quinque sanctæ Ecclesiæ, quæ post ascensionem Domini ad fidem vocata est, status; qui per hæc quinque picture nostræ spatia hoc modo designari possunt. Primus status fuit in persecutione martyrum, secundus in conversione principum, tertius in multiplicatione Christianorum, quartus in communione cœnobitarum, quintus in singularitate anachoretarum. Et primus quasi ager, fuit secundus ut hortus, tertius velut atrium, quartus sicut domus, quintus tanquam thalamus. In agro bonæ simul et malæ herbæ fuerunt, in horto herbæ electæ, in atrio familiares et amici in domo parentes et cognati, in thalamo

415 Spensus, et sponsa. In agro arantes et semi-nantes, in horto plantantes et rigantes, in atrio immolantes et missentes, in domo comedentes et bibentes; in thalamo Deus et anima, quasi Sponsus et sponsa complectentes, et simul sese osculantes.

Hæc igitur sunt, quæ de quinquepartita divisione, quæ ad vetus et materiale illud tabernaculum pertinebat: et de quinque picturæ nostræ spatiis coram vestra charitate diximus. Hæc etiam sunt, quæ de statu et multiformi sanctæ Ecclesiæ ornatu in hac

A secunda libri nostri parte, quoad brevius potuimus, allegorice in hac pictura nostra, sicut jussisti, demonstravimus. Quæ si-rata esse judicaveritis, non plumbeæ, queso, fistulae attributatis, quod vini vobis ipsa poculum ministravit; sed ei potius, qui potu eam, quem propinaret implevit. De quo mirum non est, si ad laudem suam, sua etiam per linguam nostram verba formet, qui quondam ut hominis et vesana insipientia et insipiens coriperetur vesania, etiam ruditus asininos in verba mutavit humana.

PARS TERTIA.

TABERNACULO ANIMI, QUOD EST IN INTERNA COGITATIONE.

CAPUT PRIMUM.

De difficultate tertiaræ partis tractandæ.

CXXXVIII. Quia vestra, Pater venerande, celsitudo evidenter agnoscit quod, sicut in significatio[n]e allegorica visibile illud tabernaculum Moysi, de quo multa jami dicta sunt, universalem electorum Ecclesiam designat; ita nihilominus ide[em] tabernaculum in intellectu morali secretum exprimit mentis: parvitati meæ adhuc injungitis, ut sicut ex parte ostendi quomodo hæc, quæ coram oculo de picta sunt corporali, in allegoria ad universos sanctæ Ecclesiæ spectent filios, propter fidem communem, sic etiam ostendam quomodo et in tropologia ad singulos pertineant, secundum interiorem cordis puritatem. Laboriosum opus, et mihi, fateor, non solum difficile; sed pene impossibile: cum mores discutere magis ad experientiæ pertineat gustum, quam ad scientiæ olfactum. Verumtamen injustum omnino censeo, ut, in quantum ipse mihi, sine quo possumus nihil, vires ministraverit, his, super quibus me vestra præceptio compellit, desit obauditio mea. Quæ nimurum præceptio vestra tam justa est, ut eam merito exandire debeam; tam sincera, ut velim; si tamen vestra oratio impetraverit, ut, quod volens debeo, et debens volo, etiam explore efficaciter possim. Igitur sicut quedam, quæ de tabernaculo recitavimus, ad communem electorum Ecclesiam pertinere demonstravimus: ita quoque quomodo ad unanymen[m]e nostrum quadam ex his pertinent, prost possumus, demonstreros; ut, quemadmodum in nobis per fidem rectam clarificatus est intellectus, et sic per cogitationem devoutam in nobis excitetur et accendatur affectus.

CAPUT II.

Quare in Ægypto populus Israel non edificavit tabernaculum; et de tribus metallis, quæ ad idem tabernaculum pertinebant.

CXXXIX. Duximus in exordio libri hujus, quia antiquus ille Dei populus quandiu in Ægypto fuit, nunquam Deo tabernaculum construxit; sed ut aliquando hoc posset, cum omnipotens Deus de Ægypto

pto eduxit. Nec solum eduxit eum de Ægypto; sed etiam locavit in deserto, ut sic demum Dei sui tabernaculo ædificando **416** insistret. De Ægypto exeunt, qui sæculo cum omnibus pompis sæcularibus renuntiant. Submersis vero Ægyptiis desertum intrant, qui pristinis suis, in aquis compunctionis, vitiis extinctis, per novæ vite electionem, duram, et asperam conversationem sumpererunt. Tabernaculum vero construunt, qui omni terraorū corruptione post posita, omni prorsus sollicitudine omissa, omni etiam perturbatione sedata, omnibus denique, quæ mundi hujus sunt, contemptis et oblivioni traditis, per stabilem mundarum cogitationum identitatem, per defæcatam sancti desiderii affectionem spirituali suæ quieti insistunt. Quondam vero in Ægypto manserunt: quia fuerunt, ut Apostolus ait aliquando tenebrae (*Ephes. v, 8*), et Ægyptus tenebrae interpretatur. Ibi fuerunt servi, ibi ligati, ibi etiam inquieti. Servi, quia, juxta veritatis vocem, omnis qui facit peccatum, servus est peccati (*Joan. viii, 34*). Ligati; quia, ut legitur, Peccatorum suorum funibus constringitur peccator (*Prov. v, 22*). Inquieti; quia tumultuosus Ægyptiorum conventiculis associati, verae funditus expertes erant quietis: *Committi inter gentes didicerunt opera eorum, et servierant sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum* (*Psal. xxxv, 36*). Sed jam, miserante Deo, qui de tenebris eos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii, 9*), de servis effecti sunt liberi, de ligatis soluti, quieti de inquietis. Certe in unoquoque nostrum dimisit Dominus onagrum liberum, vincula ejus solvens, et dans ei in solitudine domum (*Job xxxix, 5, 6*). Onager iste qui asinus agrestis dicitur, eos designat, quos Dominus liberos dimisit, quando eos de servitute Pharaonis eripuit. Horum vero solitudo quadripartita est. Prima est a peccato, secunda a negotio, tertia a consortio, quarta a mysterio. Prima est solitudo boni, secunda animi, tertia loci, quarta sponsi. In prima sumus purificati, in secunda ornati, in tertia sublimati, in quarta beati effecti. In prima

purisicati a vitiis; in secunda ornati virtutibus; in tertia sublimati divinis charismatibus; in quarta beati effecti suavissimis et secretissimis interni Sponsi amplexibus. Istae sunt solitudines, de quibus Isaia: *Exsultent, inquit, solitudines Jordanis* (*Isa. xxxv, 1*). Merito exsultare dicuntur, quia omnes qui eas habent exsultantes efficiuntur. Vere in his solitudinibus exsultare debemus: quia per primam reparatio confertur naturæ; per secundam decor nobis præbetur justitiae; per tertiam acquiritur cel-situdo gratiae; per quartam latitia conceditur internæ gloriæ. Prima naturalem excludit infirmitatem; secunda animæ disruptum iniquitatem; tertia poenam omnimodam et vanitatem; quarta ad plenam provehit felicitatem. Hæc est quadripartita solitudo, in qua ille de Ægypto exēuntibus domum dedit, qui eos et liberos dimisit, et eorum vincula solvit. Et quæ est hæc libertas, quam eis contulit? Certe liberavit eos a vanitate, liberavit a curiositate, liberavit a voluptate, liberavit a calamitate. Liberavit, inquam, eos a vanitate spiritualis superbiae, a curiositate mundialis latitiae, a voluptate carnalis concupiscentiae; liberabit etiam postmodum a calamitate infernalis poenæ: a vanitate, quæ eos execravit; a curiositate, quæ eos a se alienavit; a voluptate, quæ eos foedavit; a calamitate, quæ reprobos in æternum cruciabit. Sic eos liberavit, ut et in hac vita sint liberi, et in alia: in hac a culpa, in alia a poena. Omnis enim, qui facit peccatum, sicut hic servus est peccati (*Joan. viii, 34*), sic et in futuro servus erit supplicii.

CXL. *Sed et vincula ejus dissolvit* (*Job xxxix, 5*). Quæ vincula? Sicut quatuor sunt solitudines, et quatuor libertates, quas contulit: sic etiam quatuor sunt genera vinculorum. Sunt enim quædam vincula, quibus communiter in hac vita omnes ligamur, a quibus etiam ante ipsam mortem non dissolvimur; corruptiones videlicet mortalitatis nostræ. His vinculis egregius Prædictor se ligatum gemitbat, dicens: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* (*Phil. 1, 23*). Dissolvi non cuperet, nisi ligatum se videret: *Infelix, inquit, ego homo: quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*.) Vinculum igitur quo ligatus exsstitit, corpus mortis fuit. Sunt et alia vincula, quæ proprie ad peccatores pertinent, iui. quidem tot vinculis ligantur, quot peccatorum ponderibus onerantur. De his vinculis Psalmista ait: *Funes peccatorum circumplexi sunt me* (*Psal. cxviii, 61*). Sunt vero quædam vincula, quæ ad solos pertinent bonos; vincula scilicet amoris et dilectionis, de quibus per Oseam Dominus dicit: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis* (*Osee xi, 4*). Sunt alia adhuc vincula, quibus in poenis ligantur damni: quibus et ligari jubetur, qui non habens vestem nuptialem, inter discubentes a rege inventur: *Ligatis, inquit, manibus et pedibus, mittite eum in tenebras exteriores* (*Matth. xxii, 13*). Prima itaque vincula sunt necessitatis; secunda iniquitatis; tertia charitatis; quarta **417** calamitatis.

A Prima communiter pertinent ad universos; secunda, ad iniquos; tertia, ad justos; quarta, ad damnos. Prima ligant omnes filios Adam in hac mortali corporis corruptione; secunda filios peccati in iniquitatis perpetratione; tertia filios Dei in ejus dilectione; quarta filios perditionis in gehennali afflictione. Prima in nobis vincula Dominus solvet; quando absorpta morte in victoria, corruptibile nostrum induet incorruptionem, et mortale nostrum induet immortalitatem (*I Cor. lxi, 54*); secunda vero in nobis solvit, quando nos et a peccato liberavit, et sibi servos effecit: sed nec a tertii absolvi, nec a quartis permittit nos ligari. Hoc igitur modo effecti sumus, miserante Deo, et de servis liberi, et de ligatis soluti, et de inquietis quieti. Habemus itaque quietem. Ubi habemus? Certe non est quies vera, nisi in solitudine; quia, qui in tumultu est, quiescere nullatenus potest. Sed nos elongavimus fugientes; et ecce manemus in solitudine (*Psal. liv, 8*). In qua nimur quadripartita nostra solitudine, domum nobis Dominus dedit. In hac solitudine cordis datur tranquillitas, animi serenitas, conscientia puritas, internæ lucis cernitur claritas, contemplationis apprehenditur sublimitas, Sponsi prælibatur felicitas. In hac solitudine ille, qui nos liberos dimisit, qui nostra vincula solvit, et domum nobis dedit, ut in ea Deo Jacob construamus tabernaculum: id est, in hac interna mentis quiete nostrum cum Deo adficiemus secretum. O libertas! o solutio! o solitudo!

B C XLII. Igitur tabernaculum tuum, mi frater charissime, tranquillum et pacificum cordis tui secretum est, in quo tecum et intra te debes comorari. Sed ad illud materiale tabernaculum Moysitria metalla pertinebant: aurum, argentum et æs. Similiter et in te, qui Spiritus sancti tabernaculum esse debes, hæc tria metalla spiritualiter sint. Aurum ad serenitatem pertinet cordis; argentum, ad puritatem oris; æs, ad fortitudinem operis. Aurum itaque in te sit, ut claritatem habeas in interna cogitatione; argentum, ut in bona locutione; æs, ut robur in utili actione. Hinc Psalmista virum illum, *Qui in lege Domini die ac nocte meditatur, ligno secus decursus aquarum plantato assimilat, quod fructum sum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quæcumque faciet, prosperabuntur* (*Psal. 1, 3*). Lignum namque hoc virum quemlibet religiosum designat. Decursus aquarum instabilitates sunt sæcularium, secus quos decursus plantatur hoc lignum; quia in medio nationis prævæ et peruersæ lucent viri sancti, quasi luminaria in mundo. Quod videlicet lignum fructum in tempore suo dabit, quia mundas in corde cogitationes conservat. Folium ejus non defluet; quia criminalem linguae lapsum devitans et a se prorsus per censuram silentium excludens, per verba noxia et inania dispergi et defluere refugit. Omnia vero quæcumque facit, prosperabuntur: quoniam via regia incedens et in cunctis prospere agens, a recto operis tramite, nec

a dextris prosperis elatus, nec a sinistris adversitate fractus, utraque manu utens pro dextera, cuius sicut tenebræ, ita et lumen declinat. Est itaque in corde mundus, in ore purus, in opere secundus. Ecce trium dierum iter quo de Ægypto in desertum exiunt Israelitæ (*Exod.* iii, 18) : videlicet munditia mentis, puritas oris, perfectio operis. O quale, quantumque lignum ! Beatus erat Samuel, qui fructum quidem dedit ; quia cœrit et Dominus erat cum eo (*1 Reg.* iii, 19, 20). Foliū ejus non desluit ; quia non cecidit ex omnibus verbis ejus in terra (*ibid.*). Omnia quecumque fecit, prosperabantur, ejus conversationis in tantum fama percerebuit, ut cognoscerent omnes, a Dan usque ad Bersabee, quoniam fidelis Samuel propheta esset Domini. Quod ergo in Psalmo fructus ligni in tempore datus, hoc in tabernaculo morali significat aurum : et quod ibi solium non desluens, hoc hic argenteum : et quod ibi prosperitas actuum, hoc hic æs accipitur.

CAPUT III.

De tabulis et basibus moraliter expositis.

CXLII. Considera post hanc, quia tabernaculum tuum ex tabulis fieri debet de lignis setim : ut intelligas debere et te habere mundas cogitationes, et fortes, quia ligna setim fortia et imputribilia sunt. Imputribilis itaque, et fortis sit cogitatio tua : imputribilis per munditiam puritatis, fortis per robur stabilitatis ; ne aliquid immundum in mente tua versetur, imputribilis ; ne per multa vageris animo, fortis sit. Sed quid sibi vult hoc, quod et interius, et **418** exterius tabernaculum deauratum erat ? Deauratum sit tabernaculum tuum intus ; deauratum sit et foris. Intus, propter puritatem cogitationis ; foris propter utilitatem operationis. Intus, ut sancta mediteris ; foris, ut utilia opereris. Intus, ut in corde placeas Deo ; foris, ut in opere pro sis proximo. Intus ad contemplationem sanctificationis ; foris ad imitationem actionis. Intus denique ad conscientiam ; foris ad famam ; quia juxta Psalmistæ vocem : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. x, 6)*, licet bona de eo inter homines habeatur opinio ; et ut quidam sanctus ait : *Qui famam suam neglit, crudelis est*, licet quantum ad se bene vivat coram Deo. Haec ille. Itaque perfectus non est, qui cum male in occulto vivat, falsa bona de se prædicari gloriatur in publico, vel suam inter homines estimationem habet pro nihilo, quamvis bene vivat in occulto. Ideo intus tabernaculum tuum deauratum sit, ut *luceat lux tua*. Nec solum intus deauratum sit ; sed etiam foris : ut *luceat eadem lux non tantum coram te, sed etiam coram hominibus, ut videant opera tua bona, et glorificant non quidem te, sed Patrem tuum, qui in celis est (Matth. v, 16)*. Tabulae vero tue basibus innitantur. Tabule tabernaculi tui sunt cogitationes cordis tui : bases vero intentiones. Tabulae itaque tue sint deauratae, cogitationes tue sint mundae. Bases quoque argenteæ, intentiones rectæ. Nihil in cogitatione habeas pollutum, nihil in intentione simulatum. Utrumque odit Deus in taber-

naculo suo, in corde tuo ; maculam, et rugam. Maculam habet cor tuum, si maculatum est ; rugam habet, si rugosum est. Tabulas igitur in tabernaculo tuo deauratas habes, si bonum aliquid in corde age re proponis. Bases vero argenteas, si per hoc solus omnium inspectoris oculis placere concupiscis, et non propter hoc laudem ab hominibus queris. Sub talibus deauratis bases non argenteas, sed plumbeas habent, qui bona quidem in animo agenda tractant, sed favorem per hoc popularem affectant. Argentum namque in igne clarius sit ; plumbum vero liquescit et deficit : quia nimis quando hi, qui Deo per bonum placere appetunt propositionem, corripiuntur, bonitatis eorum claritas erexit ; quando vero hos, qui hominibus placere cupiunt, ab eodem forte ore ventus detractionis pulsat, a quo prius ad eos aura favoris venire solebat, et intentionis eorum falsitas per quæstæ laudis defectum se ostentat, tuncque quod bases eorum non argenteæ, sed plumbeæ erant, appareat. Idcirco sint tabulae tue deauratae, sint et bases argenteæ, ut pariter habeas et bonum propositionem in cogitatione, et rectitudinem in intentione ; ne peccatum incurras, quamvis recta in te precesserit oblatio, dum recta non fuerit subsecuta divisio. Igitur et tabulae deauratae cogitationes mundae, et bases argenteæ intentiones significant rectas.

CXLIII. Idcirco in ipsis tabulis per circuitum trium parietum a prima tabula parietis australis usque ad primam tabulam parietis septentrionalis hunc versus scribo, singulis syllabis in singulis tabulis positis : *Hee tabula tabernaculi de lignis setin facte, et undique deauratae, animi sunt, et a malo prorsus mundæ, et in bono fortes cogitationes*. Et ad exordium hujus versus in prima tabula tres gradus facio quia ut puræ et fortes sint animi nostri cogitationes, oportet ut habere conemur et in memoria stabilitatem, et in ratione claritatem, et in voluntate munditiam. Mens namque nostra per stabilitatem memoriarum debet roborari, et per claritatem rationis illuminari, et per munditiam voluntatis purificari. Roborari, ne inordinate desluat ; illuminari, ne ignoranter caliget ; purificari, ne eam macula ulla offuscat. Caveat itaque memoria nostra a se esse dispersa ; devitet ratio esse creca ; studeat voluntate esse munda, et erunt cogitationes cordis nostri mundæ a malo, et fortes in bono. In ipsis autem basibus argenteis, quæ tabulis in pictura supponuntur, per circuitum a prima basi, quæ sub prima tabula parietis australis est, usque ad primam basi primæ tabule parietis septentrionalis suppositam iste scriptus est versus singulis litteris in singulis basibus descriptus : *Bases argenteæ, quibus deaurata tabula imponuntur, rectæ sunt intentiones, quibus mundæ cogitationes innitantur*. Et iste nimis versus distinctionem in pictura non habet ; quia intentione nostra uniformis debet esse et simplex. In omnibus namque motibus nostris tam interius quam exterius hoc solum intendere debemus, ut sollum placeamus.

419 CAPUT IV.

De vestibus, et annulis, et de ictibus, quae in tabulis et basibus positae sunt.

CXLIV. Alta sunt haec, profunda sunt haec, et valde difficultia, et paucissimis possibilia. Ad perfectos namque pertinet tales cogitationes habere, et in ipsis cogitationibus tales intentiones. Et ideo habe post haec in tabernaculo tuo vectes, et annulos; vectes, inquam, laminis aureis cooperatos, et annulos aureos, quibus idem vectes immittuntur. Vectes hi, qui de lignis quidem setim facti, sed laminis aureis vestiti sunt, fortia et clara sunt exempla Patrum præcedentium; et annuli aurei perpetuam claritatem, et claram perpetuitatem præmiorum eorumdem sanctorum Patrum designant. In vestibus itaque ipsorum vides conversationem, et in annulis remunerationem. In vestibus meritum, in annulis præmium. In vestibus denique ipsorum laborem temporalem, in annulis coronas eorumdem perennes. Idcirco in vestibus fines videntur; in annulis vero nullus valet finis videri: quia sanctorum afflictiones terminos habent; præmia vero sine fine durabunt. Hinc est, quod omnem, quem tolerant, laborem pro parvo habeant, dum quam magnum erit quod habebunt præmium pensant. Videte quam pro modo B. Paulus suos, sutorumque concivium labores pensabat, qui dicebat: *Id quod in præsenti est momentaneum, et leve pondus tribulationis nostræ* (*I Cor. iv, 17*). Pro modo tribulationem suam habuit, quam non solum levem, sed et momentaneam vocavit. Sed videte quam magnum præmium deputabat: ut enim: *Supra modum in sublimitate æternum gloriae pondus operatur in nobis* (*ibid.*). Vere magnum illud fore prævidebat, quod supra modum sublime, æternum, gloriosum, et ponderosum sentiebat. De istisque vero, vestibus scilicet et annulis, loquens: *Von sunt, inquit, condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, que revelabitur in nobis* (*Rom. vii, 18*). Ac si alius verbis diceret: Etsi ponderosi int hi vectes quos portamus, ideo tamen tolerabiles nobis sunt et leves: quia de annulorum claritate, qua in fine sine fine decorabitur, assidue coitamus. Sed quid sibi vult hoc, quod in capite unius electi caput alterius intrabat, ut quasi upus vectis ex circuitum trium parietum esse videretur, nisi uod in se virtutes viri sancti virtutibus conjungunt, et unam in se et firmam sanctitatem, et sanctam frumentitatem continere queant? Hinc Psalmista: *Ibunt, aquit, sancti de virtute in virtutem* (*Psal. lxxxvii, 8*). Et si diceret: Ut firmiter tabernaculum stet, vectes ex ictibus conjunguntur. Subdit vero et de annulis quibus idem vectes immittuntur: *Videbitur Deus deorum in Sion* (*ibid.*). Petrus etiam apostolus in morali tabernaculo vectes vestibus admonet esse jungendos, ita dicens: *Ministrate in fide vestra virtutem; in virtute auctem, scientiam; in scientia, abstinentiam; in abstinentia, pietatem; in pietate auctem, fraternitatem amorem; et amore auctem fraternitatis, charitatem* (*I Petr. i, 3, 7*). A fide incipit, et usque ad charitatem perve-

A nit; quia spiritualis nostri tabernaculi fundamentum quidem fides est, spes fabricam erigit; sed caritas ædificium perficit. Hos quoque vectes in tuis tabulis ponis, quando ex jugi inspectione conversationis Patrum præcedentium bonam in te voluntatem exercitas et erigis, accendis et acuis, ut leve etiam tibi deputes ad perpetrandum, quod ab eis vides perpetratum. Annulos vero in eisdem tabulis sigis, si æterna Patrum prædictorum præmia et per contemplationem consideras, et per affectum desideras: ut eis te confidas et cupias in præmio associari, quorum te vides vestigia imitari. Vectes itaque in tabulis tuis ponis, ut roboreris in labore; annulos vero, ut animeris in spe. Vectes, ut scias quam bene tibi vivendum sit; annulos, ut scias quare tibi bene B vivendum sit. Vectes itaque annulis immisso fortes sunt sanctorum conversations æternitate supernæ patriæ clarae et claritate æterna remuneratae. Qui nimirum vectes et annuli in tuo etiam tabernaculo sunt, quando eorum et conversationes exerces per effectum, et remunerations desideras per affectum.

CXLV. Idcirco in eisdem vestibus per circuitum trium parietum a primo vecte parietis australis, usque ad primum septentrionalis scribo hunc versum, in singulis vestibus ponens singulas dictiones. *Vectes auro cooperati tabulas reborantes, fortia atque munda sunt exempla virorum sanctorum mentes nostras confirmantia.* Qui versus in prima tabula supra primam litteram tres gradus habet: quia tria sunt, ad quas nos sanctorum exempla trahunt. Primum est, ut malum deseramus; secundum, ut bonum exerceamus; tertium, ut in bono quod exercemus etiam perseverare studeamus. Ut simus videlicet mundati, ornati, confirmati. Mundati **420** in relictione vitiorum; ornati in perpetratione virtutum; confirmati, dum in bonis que agimus usque in finem perseveramus. Et haec causa est, ob quam, sicut longe superius dixi, non extra, sed intra tabernaculum hos vectes posui; quia cum parietes non sursum sint erecti, sed in imo potius, in ipso plano picturæ jaceant substrati, nullo modo corporali duntaxat oculo viderentur; nec tam evidenter eorum significaciones intelligerentur, nisi interius depingerentur. Sub annulis quoque aureis, in quibus vectes missi sunt, per circuitum trium parietum ab illo qui in prima parietis australis tabula est, usque ad illum qui est in prima septentrionalis, hic versus habetur, singulis ejusdem versus syllabis, in singulis tabulis, scriptis: *Hi annuli ex auro facti purissimo, quibus vectes immittuntur, clara, et sine fine mansura eis pro vita sancta data sunt præmia beatorum.* Et hic versus in prima tabula juxta primam litteram tribus gradibus distinguitur; quia tria sunt que electis in futura vita dabuntur. potentia videlicet, sapientia, et benignitas. Tunc namque potentes erunt, sapientes et amantes. Potentes in semetipsis; sapientes in Deo; amantes in invicem. Ibi corum esse non habebit mortem, nec nosse errorem, nec amare offensionem. Habebun-

etenim robur potentia a summa potentia, Patre: A nobis, qui in homine sunt possunt innuere motus; claritatem sapientiae a vera sapientia, Filio; suavitatem amoris a dulci charitate, Spiritu sancto; ut hoc modo sit Deus omnia in omnibus. Idem vero nobis in significacione duntaxat morali innuere icones videantur, quæ per circuitum trium parietum et in basibus, et in tabularum summitatibus positæ sunt, quod innuunt predicti vectes, qui per medias tabulas immittuntur. Nam quia in tabernaculo Ecclesie et bases viros religiosos, qui ab exordio nundi usque ad incarnationem Christi in utroque sexu in mundo fuerunt; et tabula sanctos, qui a Christi advento usque ad finem saeculi in utroque similiter sexu in Ecclesia sunt, secundum sensum allegoricum designant: tunc nimirum tabernaculo tuo et tabulas erigis, et bases supponis, si utriusque temporis sanctos diligenter et iugi inspectione circuis et perambulas, eorum tibi et verba ad doctrinam, et opera ad imitationem assidue representans. Circui ergo et immola in tabernaculo Domini hostiam venerationis: canta et psalmum die Domino (Psal. xxvi, 6). Canta per mundam cogitationem, psalmum sic per bonam actionem. Omnesque sanctos, qui et ab Adam patre omnium nostrum in utroque sexu usque ad communem Dominum nostrum Jesum Christum in mundo fuerunt; et ab incarnationis ejus exordio, usque ad finem saeculi nunc sunt, mente et cogitatione perecurre; et tam ea quæ dixerunt, quam ea quæ fecerunt, tibi propone; ut ex eorum verbis doctior, et factis sanctior fias, et maxime quain mundas habuerint cogitationes, quas moraliter diximus debere accipi per tabulas deauratas; quamque rectas intentiones, quas per bases argenteas, diligenter perscrutare: sive in interiore tabernaculo tuo, et sub basibus, et in tabulis icones inscriptas habebis. Idcirco in hac pictura nostra, et in tabernaculis sanctorum Novi Testamenti, et in basibus eorum, qui in Veteri, in utroque sexu, fuere, depicte sunt icones: ut ad acquirendam et munditiam in mentis cogitatione, quæ per tabulam accipitur deauratam; et rectitudinem in interna intentione, quæ per basim argenteam, conversationes, vitasque sanctorum utriusque temporis et agnitas habeas per claram inspectiæ, et frequentatas per fructuosam imitationem. Hæc de vectibus et de annulis. Hæc etiam de iconibus, quæ in basibus et in tabularum summitatibus sunt. Hæc denique de tribus, quæ ad hoc, de quo loquimur, tabernaculum pertinebant, metallis, auro videlicet, argento et ære, moraliter dicta sufficient.

CAPUT V.

De tribus parietibus tabernaculi. De recte, qui est ad introitum ejus: et de quinque columnis, quæ sub eodem recte erectæ sunt.

CXLVI. Post hæc adducit ratio inquirere, quid tres tabernaculi parietes secundum sensum moralem; quidve per rectem, qui in introitu ejus est; quid etiam per columnas eidem recti suppositas moraliter exprimi possit. Tres hi tabernaculi parietes, tres

motum videlicet mentis, motum corporis, motum sensualitatis. Motus quidem mentis in voluntate est; motus corporis in actione; motus sensualitatis mediis in delectatione. Mens namque secundum voluntatem suam se movet, et ex se, et per se moveatur; quia ejus est se movere, sive bene moveatur, sive male. Bene moveatur, quando ad bonum moveatur, id est ad justitiam: et male, quando ad malum, id est ad culpam. Et ejus est utrumque et ad 421 bonum videlicet et ad malum moveri: quia ad volendum, sive ad nolendum nulla violentia impellitur; sed propriæ voluntatis libertate ex se, et per se graditur. Corporis vero motus motum mentis et prompte subsequitur, et efficaciter exsequitur: talisque succedit in actione, qualis ille præcedit in voluntate. Motus autem sensualitatis utrique huic prædicto motui favens, inter utrumque mediis in delectatione discurrit, utrumque amplectens et in utroque sibi placens. Cum igitur hæc ita sint, australis tabernaculi paries bonum mentis exprimit motum; quia mens, ut jam dictum est, ex se quidem moveri habet; sed ut bonus esse possit, secundum se moveri non debet, sed potius secundum illum qui per Austrum accipitor, Conditorem videlicet et dispositorem suum, Spiritum sanctum, ut tunc et ad id in voluntate se moveat, quando et ad quod bonorum omnium infusorem et ordinatorem Spiritum sanctum velle cognoverit: quatenus ejus voluntati nullatenus vel superbe contraire, vel subdole eam audeat prævenire. Malum namque nunquam volens; et si malum aliquando esse volens, Loneruni omnium inspirator et prosecutus Spiritus sanctus, semper quidem vult ut bonum semper et malum nunquam facianus: nec tamen vult ut idem semper bonum faciamus; quia, sicut malum nunquam, nisi illicite potest admitti, ita et bonum aliquando licite potest omitti; in tantum, ut, cum omnia tempus habeant, suam nimirum bonitatem ipsum etiam nonnunquam bonum in aliquo omissat, si congruo tempore factum non est. Vergit itaque in tabernaculo paries iste ad austrum: quia, ut in nobis, qui Dei tabernaculum esse debemus, ordinatus sit motus mentis, necesse est ut, tam in volendo quam in nolendo, immitetur Spiritus sancti inspirationem; ut diligenter, inquam, quid ipse et quando velit vel nolit exquirat et in utroque eum obediens sequi studeat, quatenus ejus, ut jam dictum est, voluntatem nec fraudulenter prævenire, nec arroganter ei audeat contraire. Paries vero septentrionalis, qui parieti australi in longitudine, et altitudine, et in multitudine tabularum, ornatu quoque et connexione per omnia similis est, motum exprimit corporis, qui motui mentis famulatur; quia qualis ille in nobis concipitur in voluntate, talis iste a nobis gignitur in actione. Tertius vero paries, qui utrique parieti connectitur et conjungitur, motum designat sensualitatis: qui motus duos præcedentes in delectatione complectitur.

CXLVII. Sed ut plene eterque hic paries in A erectione sua stabilatur, ad utrumque firmiter connectendum, ab uno usque in alium vectis quidam per transversum in introitu tabernaculi protenditur, ut utrumque præsumtum parietem stabiliat et confirmet, quatenus neuter vel citra, vel ultra plus quam debet, vacillet; quia ut eterque hic in nobis motus esse irreprehensibilis possit, et ad mentis et ad corporis motum robur se rationis extendit, utrumque coaptans: ne vel mens per voluntatis impuritatem se sordidet, vel corpus per actionis indiscretionem sese præcipitet. Robur itaque rationis in nobis intervenit: ne vel mentis nostræ motus immundus, vel corporis sit indiscretus. Sub vecte etiam quinque sunt columnæ erectæ: et ne cadere compellantur, eidem vecti firmiter atque affabre immissæ: quia ne ad peccatum quinque corporis nostri sensus enerviter proruant rationis imperio subjici et disponi debent. Quas etiam columnas, ne exterius patentes sordibus aliquibus exterioribus commaculentur, tentorium eis appensum contegit, quia ne inordinatae et illicitæ visibilium concupiscentiae idem in nobis sensus intendant, et eos eorumdem visibilium contemptus claudit, ne vel columnas aspectus fedet et commaculet vanitas, vel columnam auditus curiositas, vel columnam olfactus voluptas, vel columnam gustus edacitas, vel columnam tactus impuritas. Istæ vero columnæ, per quas in tabernaculum intratur, alibi in propheta fenestrae appellantur, quibus hoc de quo loquimur tentorium appensum non fuisse, idcm propheta deflet dicens: *Mors intravit per fenestras nostras* (Jer. ix, 21). Ac si verbis aliis diceret: Quia columnas, quæ in tabernaculi nostri introitu sunt, tentorium non operuit, potuit per eas intrare, quod non debuit. Australis paries tabernaculi munditiam designat voluntatis; septentrionalis strenuitatem actionis; occidentalis favorem sensualitatis. Sunt itaque tres quasi in tabernaculo parietes, tres in homine motus: mentis, corporis, sensualitatis. Vectis ille, qui ad utrumque se parietem extendens, utrumque confirmat, robur est rationis, qui utrumque in nobis motum, et mentis videlicet et corporis coaptat et roborat. Quinque vero columnæ supposite eidem vecti et infixæ, quinque sunt corporis sensus, rationis dominio subiecti. Per tentorium autem eisdem columnis appensum, rerum extrinsecarum accipimus contempnum.

422 CAPUT VI.

De duabus partibus, in quas divisum erat tabernaculum Moysi; et quid per eas moraliter accipiendum sit.

CXLVIII. Considerandum primo hoc nobis est quia in duas erat partes vetus illud tabernaculum divisum: in unam, quæ extra velum, et in aliam, quæ intra erat; in unam, quæ Sancta, in alteram, quæ Sancta sanctorum dicebatur. Si quilibet electus et in via Dei perfectus hoc tabernaculum sit, quid aliud pars ejus exterior, nisi ejusdem viri electi atque perfecti corpus? quid pars hæc interior, nisi animam ejus designat? In parte etenim

A exteriori sacerdotes introibant: in introitu vero solus pontifex ingredi consuevit; quia quales in exterioribus conversationibus sumus, hominibus deorsum appetit; sed quales intrinsecus apud nosmet ipsos in mente latemus, soli illi summo pontifici, cui nuda est abyssus humanæ conscientie, patet. In parte itaque tabernaculi exteriore plures introibant: sed ad interiorem ejus partem solus pontifex accedebat: quia *homo quidem videt in facie; sed Deus in tenuetur cor* (I Reg. xvi, 7). Item, exterior hujus tabernaculi pars Sancta dicitur, interior vero Sancta sanctorum; quia cum in observantiis exterioribus electi Dei admodum sancti sint, per celeste tamen, quo intus eoram Deo flagrant, desiderium longe sunt sanctiores. *Oculi*, inquit, *tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet* (Cant. i, 1). Ac si Sponsæ sue Sponsus aliis verbis diceret: In exterioribus quidem observantiis valde sancta hominibus apparet, sed in internis desideriis tuis coram me in mente tua multo sanctior lates; quia in voluntatis meæ explicatione magis intrinsecus comprehendis affectu, quam explore intrinsecus sufficiis effectu, ita ut sanctitas tua interior, respectu exterioris, Sancta sanctorum jure possit appellari. In exteriori etiam parte Salvatoris nostri humanitas depicta est, in interiore diuinitas: quia corporalibus quidem oculis ejus in hoc mundo potuit humanitas videri; sed invibilem ipsius divinitatem spiritualibus fidei oculis oportuit credi. Ille palpanti Thomæ dicitur: *Quia vidisti me, credidisti* (Joan. xx, 29). Id vidit quod palpavit; sed credit quod ei, quem palpavit, inesse agnoscit. Denique vidit hominem, credit Deum. Quod ergo dicitur, *vidisti*, ad Salvatoris pertinet humanitatem, quæ in parte depicta est exteriori; quod vero dicitur, *credidisti*, ad ejusdem spectat divinitatem, quæ depicta est in interiori.

CXLIX. Spatium etiam, quod in parte est tabernaculi exteriore, colore induitur purpureo; quod vero in interiore, sapphirino; quia in corpore nimirum tribulationes et angustias tolerare; sed per certam spem, firmumque patriæ cœlestis desiderium nosmetipsos consolari debemus. Ait namque vas electionis Apostolus: *Etsi exterior homo noster corruptatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem* (II Cor. iv, 16). Ac si diceret: Quamvis exterior tabernaculi nostri pars colore purpureo operiatur, ea tamen quæ interior est sapphirino indesinenter colore decoratur. Exterior tabernaculi pars, juxta moralem significationem, corporis exprimit sanctitatem, quæ est in facto exteriori; pars vero interior cordis innuit sanctitatem, quæ est in desiderio interiori. Corporalis vero nostra sanctitas post sex opera misericordiae, quæ exhibenda sunt proximo, in his octo consistit: in rigore jejuniorum, in instantia vigiliarum, in manuum labore, in carnis castitate, in gravitate vultus, in parcitate affatus, in vilitate habitus, in maturitate incessus. Hæc autem octo illi octo gradus innuant, qui in spatio exteriori depicti sunt, in utraque hinc inde parte

quatuor gradibus positis. Mentis quoque nostræ de siderium, in quo interior sanctitas consistit, triplex est : desiderium venia, desiderium gratiae, desiderium gloriae. Toto namque affectu hæc tria desiderare debemus : veniam, gratiam, gloriam : veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Primum perfecte habuit desiderium mulier illa de qua dicitur : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (*Luc. vii, 47*). Secundum vero desiderium habuit ille, qui dixit : *Concupit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore* (*Psal. cxviii, 20*). Desiderio quoque tertio ardenter flagrabit egregius Prædictor, quando dicebat. *Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo* (*Phil. 3, 23*). Et hoc triplex desiderium illi tres exprimit gradus, qui in spatio sapphirino, quod intra velum est, a dextris ipsius imaginis positi sunt. Sunt vero in exteriori tabernaculi parte hæc tria : mensa, candelabrum et altare, ut, sicut superius de his tribus dictum est **423** vel utilem operationem, vel studiosam lectionem, vel puram semper exerceamus orationem. In arca quoque, quæ in parte est interiore, hæc tria sunt : virga, tabula et mensa. Virga recta et florida est, et anime nostræ designat memoriam ; in tabulis vero veritatis erat cognitio, et accipitur per eas anime ratio ; et manna quoque cibus dulcis et sapidus puram dulcedinem et dulcem exprimit puritatem, quam halere debemus in voluntate. Memoria namque nostra esse debet munda, ratio perita, voluntas devota. Et hæc tria illi tres gradus notant, C qui in septentrionali arce capite depicti sunt.

CAPUT VII.

Quæd duæ tabernaculi partes cum his quæ in eis erant, juxta sensum tropologicum geminum honi- nis statum designant.

CL. Non absurdum esse arbitrari, si dicamus, quod ideo divisum erat tabernaculum Moysi, quia geminus est status noster : unus in praesenti, alius in futuro ; unus in labore exsilio, alius in requie regni ; unus qui dicitur Sancta, alius, qui Sancta sanctorum ; unus in merito, alius in premio ; unus in afflictione, alius in consolatione ; unus denique in via, alius in patria. Nunc quidem moramur in Sancta, sed neccundum possumus pertingere ad Sancta sanctorum : quia nunc quidem, et ait apostolus Joannes, *Fili Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus* (*I Joan. iii, 2*) : quia mortalitatis nostræ velamine exæcti, secreta illius infernæ et supernæ patris gaudia perspicere non valimus. Nunc, inquam, in Sancta sumus ; quia in quibusdam modo sumus sancti, sed quando pertingemus ad Sancta sanctorum, in omnibus erimus sancti. Modo quædam scimus, non omnia, quia in multis caligamus. Quædam possimus nunc, non omnia : quia in multis debilitur. In quibusdam modo justi sumus, non in omnibus : quia in multis offendimus. Et in quibusdam temperantes sumus, non in omnibus : quia in multis excedimus. Ecce quatuor principales virtutes : prudentia, fortitudo, justitia, temperan-

A tia. Prudentia, quæ nos illuminat ; fortitudo, quæ roborat ; justitia, quæ exornat ; temperantia, quæ modicat. Ex quibus quidem virtutibus quædam modo habemus : sed multa nobis adhuc deesse videntur, quæ omnia in alia vita, quam Sancta sanctorum designant, plene habebimus. Et idcirco has quatuor virtutes non in Sancta, sed in ipsa Sancta sanctorum intra velum super ipsas columnas posui, quæ ante idem velum erectæ sunt : quia nunc quidem ex parte sumus prudentes et fortes ; ex parte justi et moderati ; sed cum venerit, quod perfectum est, evanescatur quod ex parte est (*I Cor. xv, 40*). Tunc enim sciens sine dubitatione, poterimus sine debilitate ; justi plene erimus, quia in nullo offendimus ; temperantes plene, quia in nullo exce demus. Hæc namque quatuor virtutes aliter in laboribus et arumnis vita hujus a nobis : aliter in cœlis servantur ab angelis et animabus sanctis. Hic namque Deo regnanti, qui præsens videtur, subditum esse, justitiae est ; nullum bonum Deo prepone re, vel æquare, prudentiae ; Deo firmissime cohaere fortitudinis ; nullo defectu noxio delectari, temperantiae. Illic autem quod agit justitia in subvenientis miseris, quod prudentia in eavendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus pravis, non erit ibi, ubi nihil malum erit.

CL. In aureis vero earumdem columnarum capitibus uno ductu per transversum scribo hæc duo verba : *Cognitio Dei*. Quia in claris mentium suarum intellectibus, quas illa capita aurea designant, plene quique electi Deum in cœlesti patria cognoscent. Ut enim ait propheta : *Non docebit quisquam proximum suum dicens : Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum, ait Dominus* (*Jer. xxxi, 18*). Ad exordium vero prioris verbi tres gradus pono : quia plenam electi sanctæ Trinitatis notitiam habebunt. Plene etenim tunc, quantum pertinet ad creaturam, scient et quid sit Patri gignere, quid Filio gigni, quid Spiritui sancto procedere ; quid denique in deitate una, et Trinitas personarum et unitas sit substantia. Deorum vero in argenteis columnarum basibus per transversum scribo : *Indesinens laus Dei*. Quia omnes tunc electi Dei in hoc quasi fundamento specialiter subsistent, ut laudes hymnorum in æternum conditori decadent. Per decorum namque argenti, nitor verborum, quæ in laudes Dei sine fine profert, debet intelligi. Et in prima basi quinque gradus pono, quia quinque sunt, pro quibus Dominum in æternum laudabimus : videlicet creatio nostra, redemptio, liberatio, protectio, beneficium quod nobis impedit. Creavit namque nos, redemit, liberavit, protegit et beneficat nobis. **424** Creavit non existentes, redemit perditos, liberavit captivos, protegit infirmos, beneficat indignis. Creavit, inquam, nos in divinitate, redemit in humanitate, liberavit a captivitate, protegit in praesenti infirmitate, beneficat in æterna felicitate. Ipse enim Creator no-

ster est, Redemptor, liberator, protector, et benefactor. Creationi ejus debemus quod sumus; redemptioni, quod reparati sumus; liberationi, quod vocati sumus; protectioni, quod justificati; beneficio, quod magnificati. Haec sunt misericordiae Dei, quas in aeternum cantabimus, annuntiantes veritatem ejus in ore nostro. De quibus videlicet quinque plana ut arbitror et sufficiens in libro, quem nuper composumus, cuius est titulus *De dulcedine Dei*, laetetur eruditio. In ipso etiam velo hic quatuor columnis appenso per transversum haec verba scribo: *Cælum ineffabili pulchritudine ornatum. Ut enim Venerabilis Beda sensit, hoc velum cœlum designat. Dicit namque de eo: Quod autem idem velum de hyacintho et purpura, coccineo bis tincto, et byssu retorta pulchra varietate contextum est, quis non videat etiam iusta litteram pulchritudini cœlestis congrueret visionis?* Et addit: *Si enim decorum, inquit, flammusque astrorum, si multifariam nubium speciem, si ipsam irim consideras mille trahentem, adverso sole, colores; nonne videris tibi multo plures, et pulchiores, quam velo tabernaculi intexta sunt, inditas calo colorum notare picturas?* Et haec de columnis quatuor, quæ intra velum sunt; haec etiam de capitibus earum aureis et basibus argenteis; haec de velo eisdem columnis appenso, juxta sensum anagogicum, breviter dicta sint.

CAPUT VIII.

De gemina tabernaculi divisione; et quid ea quæ in Sancta erant juxta intellectum moralem: quid etiam ea, quæ in Sancta sanctorum erat juxta sensum anagogicum designata.

CLII. Dictum est iam quia gemina tabernaculi divisionem nostrum statum designat: unum, quo sumus in presente; aliud, quo erimus in futuro. Unus Sancta, alias Sancta sanctorum appellatur. Ille in quo sumus nunc Sancta vocatur: ille vero ad quem suspiramus, Sancta sanctorum. Nunc itaque in Sancta manemus, tunc perveniemus ad Sancta sanctorum. Nunc autem in Sancta habemus mensam lectionis, candelabrum contemplationis, altare orationis. Et lectio quidem nos illuminat, contemplatio purificat, oratio inflamat. Illuminat, inquam, nos studium sacrae lectionis, ne a via Dei aberremus; purificat nos serenitas internæ contemplationis, ne per instabilitates fluctuantum cogitationum inanebamus; inflamat nos instantia devote orationis, ne ab amore Dei frigescamus. Si ergo in lege Domini mediteris d'ē ac nocte; si sacram Scripturam nobis proponentem, et in historia exemplorum sanctitatem, et in allegoria recta fidei credulitatem, et in anagogia supernorum gaudiorum felicitatem in mente jugiter retineas: mensam nimirum deauratam quatuor pedibus nitentem in tabernaculo tuo habes. Si autem ipsius Redemptoris nostri conversationem sanctam et passionem duram; si ordinem prædicatorum, si obedientiam auditorum, si rectitudinem bene operantium, si denique im-

A marcessibile illius semipternæ virtutis, ad quam suspiramus, patræ gaudium per contemplationis puritatem sedulo apud te in mente pertractas: candelabrum profecto et ex auro purissimo factum et ductile, et in eodem candelabro scyphos, sphæras et lilia posita in sancta tua habes. Ad extremum vero si sine intermissione oraveris, si puras manus sinc ira et disceptatione indesinenter levaveris (*I Tim. ii, 8*): altare nimirum thymiamatis deauratum in te construxisti. Fas ergo in te hanc mensam, candelabrum et altare. Mensam habes, si per stadium sacrae lectionis in mente illuminaris; si per assiduitatem honœ operationis, in corpore ornaris: quia mensa, et sacram Scripturam, et bonam, ut superius dictum est, exprimit actionem. Candelabrum habes, si per serenitatem internæ contemplationis purificaris. Altare thymiamatis, si per instantiam devote orationis in amore Dei inflammatis. Illuminet itaque te sancta lectio contra ignorantie obscuritatem; exornet et bona actio contra eam, quæ iniuria est animæ, otiositatem; purificet te interna contemplatio contra irruentium phantasmatum inanitatem; incendat te oratio contra Aquilonaris algoris torporem. Haec itaque sunt, quæ in isto, in quo nunc statu es, id est in Sancta, jugiter exercere debes: studium videlicet sacrae lectionis, assiduitas honœ actionis, lumen internæ contemplationis, devotio puræ orationis.

425 CLIII. De his Sanctis venies ad Sancta sanctorum, quia per sanctitatem meritorum ad felicitatem pertinges premiorum. Semel in anno summus pontifex sacris induitus vestibus Sancta sanctorum ingredi consuevit; et tu cum corona anni divinae benignitatis, cui benedixit Dominus (*Psal. lxiv, 12*), quem et placabilem prædicavit, spirituali quodam et invisibili ceram eo pontificatu sanctus, varietate bonorum operum, quasi specie pulchrarum vestium decoratus, ad gaudia cœlestia semel intrabis, quia, ut Apostolus ait, *mori statutum est hominibus semel, post hoc autem judicium* (*Hebr. ix, 27*). In Sancta sanctorum videbis arcam; quia tibi Dominus Jesus ostendet et manifestabit tibi seipsum (*Joan. xviii, 21*). In qua quidem arca haec tria sunt: virga, tabulae, et manna. Huic arce imminet propitiatorium, super quod sese invicem conspicientia, mutuosque in ipsum propitiatorium vultus vertentia duo cherubim statuta sunt. Arca haec, Mediator est Dei et hominum, Deus et homo, Christus Jesus. Arca ex lignis setim facta est, et auro undique vestita. Quid auro pretiosius? Quid divinitate Christi excellentius? setim lingua impetrabilia sunt, et ex membris mundissimis, et ab orni prorsus peccati putredine alienis corpus Christi compactum est. Sanctitatis quippe non partem aliquam, sed omnem plenitudinem sua redolat non solum in Virgine conceptio, sed etiam inter homines conversatio: quia qui sine peccato conceptus est, sine peccato inter homines conversatus est. Sicut peccatum non contraxit, ita nec fecit. Verumtamen et si nullum peccatum habuit, in similitudi-

nem quoque carnis peccati venit; quia et ligna setim, ex quibus arca facta est, licet imputribilia et spinae sint, spinæ tamen similia sunt; et per spinam solet nonnunquam in Scriptura sacra peccati punctione designari. Sed arcae huic propitiatorium superimpositum erat; quia Deum inter ceteras virtutes sua pietas maxime commendat. Unde dicitur: *Suavis Deus universis, et miserationis ejus super omnia opera eius. Venit enim peccatores vocare ad paenitentiam (Luc. v, 32)*: qualis in nomine, talis existens et in opere; quia ex re vocatur Jesus, dum salvum fecit populum suum a peccatis eorum. Hanc autem suavissimam, et dulcissimam ipsius pietatem utraque concorditer predicant Testamenta. Vetus quidem per ejus humanitatem adiutio futuram; Novum vero per eandem jam factam, quasi duo cherubim in unum, idemque arcae propitiatorium suos vultus vertentia, sequae mutuo, atque ipsum propitiatorium prospicientia. In haec vero area manna est, tabule, et virga; quia in Christo est, dulcedo clementiae, et plenitudo sapientiae, et aequalitas justitiae. Sunt in arca tabule, quia in Christo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi; est in ea virga, quia *omne iudicium dedit Pater Filio (Joan. v, 22)*; est et in ea manna; quia sicut superior dictum est, et saepius dici debet, et nunquam oblivioni tradi, *Non venit vocare justos, sed peccatores ad paenitentiam (Luc. v, 32)*. Tabule itaque ad sapientiam, virga ad justitiam, manna pertinet ad clementiam. Intende, inquit, prospere, procede, et regna: propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam (Psal. XLIV, 5). Intende, o sapiens! procede, o clemens! regna, o potens! Intende, inquit, o sapiens! propter plenitudinem veritatis, quae est in tabulis; procede, o clemens! propter suavitatem mansuetudinis, quae est in manna; regna, o potens! propter aequitatem justitiae, quae est in virga. Et haec fac specie tua, et pulchritudine tua. Pulchritudine, propter aurum; specie, propter ligna setim; qui tam pulcher es in auro divinitatis, ut in te desiderent angeli prospicere: tam speciosus in lignis imputribilibus humanitatis, ut te speciosum forma præ filiis hominum propheta David asserat, quem unxit Deus Pater oleo lætitiae præ participibus tuis (ibid., 3).

CLIV. Hanc etiam arcam quatuor annulis inmissi duo portant vectes; quia utramque Christi naturam, divinam videlicet et humanam, circumcisiois et præputii prædicatores dictis quatuor evangelistarum instructi mundo nuntiant et manifestant. Haec autem tria, quae in hac arca, quae Dominum nostrum Jesum Christum designat, sunt, illi tres gradus innunt, quos in ipsa arca in inferiori ejus parte possumus. Sunt itaque in arca haec tria: manna mansuetudinis, virga justitiae, tabule veritatis. Et justitia quidem ad reprobos, mansuetudo ad electos, veritas ad utrosque pertinet. Ideo mansuetudo ad electos; quia ad dulcedinem sue pertinet misericordia quod solventur. Ideo justitia ad reprobos, quia aequitas rigidæ sue justitiae censet ut condemnentur.

A Ideo veritas ad utrosque, quia illis justitiam, istis misericordiam exhibens, utrisque se veracem ostendit, 426 dum illis poenam, quam comminatus est, et justis gloriam, quam pollicitus est, reddet. Et procedent, inquit, qui bona fecerunt in resurrectionem ritue (Joan. v, 29): ecce gloria, quam electis pollicetur. Qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij (ibid.): ecce poena, quam reprobis comminatur. Haec est veritas, quae in arca nostra ab æterno est, in qua immutabiliter et prædestinatur qui salvandi sunt, et præsciuntur qui dammandi sunt. Quam nimis veritatem una cum manna mansuetudinis, quae pertinet ad electos, et virga justitiae, quae ad reprobos, huic de qua loquimur arcae tam reprobri quam electi plene videbunt inesse: quando impletum erit quod eadem in Evangelio arca et minatur, et pollicetur, dicens: *Et ibunt hi (haud dubium quin reprobri) in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. XXV, 26)*. Igitur arcam illam, quae in Sancta sanctorum præfulget et terribilem nobis exhibet virga, et amabilem manna; et veritatem manna simul commendat et virga, quia ab aeterno simul, et in æternum vera est filiorum Dei electio, et filiorum perditionis reprobatio; ut nec istos salvari, nec illos contingat damnari. Sunt itaque haec tria in arca: virga, tabule, manna; quae tria tres, qui super arcam ipsam in inferiori ejus parte positi sunt, exprimunt gradus.

CAPUT IX.

C *De capite vermis, quo ad aquilonem contra candelabrum in Sancta depictum est: et de septem ejusdem candelabri lucernis moraliter expositis. De tabulis, virga, atque manna, quae in arca fuerunt.*

CLV. Quia vero ob causas diversarum significacionum una eademque res in saera Scriptura etiam modis pluribus, dummodo ab unitate fidei non recessatur, potest accipi, non abs re esse credimus, si etiam exteriorem tabernaculi domum, quam paulo ante ob illam quam tunc ostendimus causam sancti cuiuslibet corpus exprimere diximus; nunc quoque versa vice ob causam aliam ad ejusdem viri sancti mentem juxta aliam significationem referamus. Ne-
ligenter etenim non debet præterire diligentia ve-
stra; quia sicut interius tabernaculum, juxta sen-
sum anagogicum, secretum, de quo breviter ja-
dictum est, patriæ cœlestis exprimit, sic quoque
tabernaculum exteriū, juxta tropologicum duntaxa
intellectum, secretum potest innuere mentis. Hi-
namque interim requiescamus in merito, ut ibi post-
modum requiescamus in premio. Hic in sanctitate
ut ibi in felicitate. Hic denique, id est in mentis se-
creto, occultas hostis occulti insidias occuite susci-
pimus, et susceptas laboriose toleramus, tolerata
prudenter deprehendimus, deprehensas fortiter su-
peramus. Hic etiam septiformi sancti Spiritus luminis
illuminamur et ardore accendiur. Hic suaviter co-
ram eo per orationes flagramus; ibi vero eum faci-
ad faciem videbinus. Hic denique multis modis la-
boramus, ut ibi feliciter coronemur. Hic etiam in taber-

naculo exteriori, per quod mentis designatur secretum, contra candelabrum, quod statuitur ad austrum, indecorum cuiusdam horridi vermis caput in aquilone, unde omne malum panditur super omnem terram, sub ipsa mensa prominens depingo. Quod videlicet caput nigerrimam ex ore suo et naribus nebulam emitit. De contra vero in candelabro septem lucernas accendo; quia luce septiformis Spiritus, qui per austrum exprimitur, caliginosas illius frigidi aquilonis tentationes deprehendimus; ut eas superare possimus. Et hoc nobis de noxio illo virulentis hostis capite diligenter notandum est, quia triplicem ex ore suo et naribus fumum emitit; quia nimur trina ignorantia est, qua animam solet seducere humanam. Ignorantia videlicet boni et mali; veri et falsi; commodi et incommodi. Hac triplici ignorantia in tantum reprobos obsecurat, ut interiorius nonnunquam execraci, et malum reputent quod bonum est; bonum, quod malum est; verum, quod falsum est; falsum, quod verum; commodum, quod incommodum est, incommodum, quod commodum. De quibus propheta intonat, dicens: *Vx qui dicunt malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras in lucem, et lucem in tenebras; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum (Isa. v, 20).*

Lucem ponunt in tenebras, et tenebras in lucem, qui putant et falsum esse quod verum est, et verum, quod falsum. Amarum præterea ponunt in dulce, et dulce in amarum, qui et commodum pro incommodo, et incommodum pro commodo sumunt. Hæc est nebula, quam ab aquilone **427** venire propheta Ezechiel in Dei visione aspergit. *Vidi, inquit, et ecce venitus turbinis veniebat ab aquilone, nubesque magna. (Ezech. i, 4).* Hujus etiam fumi obsecuritatem ab aquilone propheta Isaías emergere videbat, quando dicebat: *Ab aquilone fumus veniet, et non est qui effugiat agmen ejus (Isa. xiv, 31).* Hostis namque antiquis mentes reproborum prius obscurat, abstrahens ab eis lumen veritatis, postmodum inflammat, eas perducens ad opus facinoris. Prius obsecurat per caliginem, deinde inflammat per ardorem concupiscentiae. Utrumque itaque ex ore suo et fumum tentator ille emittit, et ignem; ut pariter animam humanam et per cæcitatem obfuscet, et per cupiditatem incendat.

CLVI. Verum quia propositum nostrum fuit, potius in hac pictura nostra ostendere, quomodo hostis ille venenosus et electos in mente tentat, et tentans ab eis deprehendit, et deprehensus vincitur, quam quomodo reprobos ex consensu superat: idecirco solum fumum, per quem tentatio exprimitur, in ore vermis depinximus. Et septem in candelabro lucernas, quæ septem dona sancti Spiritus innuunt; quibus viri sancti hostis occulti in cordis sui tabernaculo tentationes et deprehendunt, et deprehensas devincunt, incendimus: non autem ignem, per quem concupiscentia designatur, quæ mentes reproborum exurit, in ore prædicti vermis posuimus. Præterea ad denotandum malitia-

A auctorem et instigatorem, hujusmodi vermis præ multis aliis magis aptus et idoneus mihi videbatur; quia cum ipse etiam serpens, et nonnulli alii vermes bonum forte aliquid in Scriptura sacra quandoque designant, hunc nusquam recolo me in bona significatione invenisse. Igitur cum vermis iste horribilis ab aquilone veniens triplicem hunc, de quo superiorius dictum est, aduersus nos disperserit fumum: priusquam ab eodem verme vel obsecremur, vel incendamur, in cordis nostri tabernaculo, septem australis candelabri lucernas accensas habeamus: quia septiformis Spiritus sancti et luce illustrari, et ardore nos oportet inflammari: ut versatas sepe dicti hostis nequitas et illuminati prudenter deprehendere, et accensi fortiter supere rare queamus. Idecirco ad singulas candelabri lucernas unum sancti Spiritus donum scribo: ita ut Sapientia ad lucernam, quæ in summo est, scripta sit: et ex una ejus parte, intellectus, et ex altera, consilium. Deinde alia quatuor dona hinc, et inde: quia his tribus donis, dono scilicet sapientiæ, et intellectus, atque consilii, venenosas antiqui hostis nequias deprehendimus; reliquis vero quatuor, videlicet dono fortitudinis, scientiæ, pietatis et timoris deprehensas superamus.

CLVII. In tabernaculo vero interiori area est, et in area, ut jam sepe dictum est, hæc tria continentur; virga, tabulæ, et manna: quia in celo æternâ Deitas regnat, in qua Deitate tres personæ coæternae sibi, et coæquales, et consubstantiales creduntur: Pater scilicet, Filius, et Spiritus sanctus. Et quia in virga notatur potentia, non incongrue per virgam accipitur Pater. Quia autem in tabulis scientiæ plenitudo erat, apie quoque per easdem tabulas intelligitur Filius. Quia vero cibis dulcis et sapidus manna fuisse dicitur, jure per manna exprimitur Spiritus sanctus. Quia et potentia Patris, et sapientia Filii, et benignitas assignatur Spiritui sancto, quæ tamen tria unum sunt in Deo substantialiter, quamvis personaliter distincta sint: hæc itaque tria, virga, tabulæ, et manna in Sancta sanctorum, quæ celum designant, erant: quia *tres sunt qui testimonium dant in celo: Pater, et Verbum, et Spiritus sanctus (I Joan. v, 7).*

D Quæ tria illi tres gradus innuunt, qui in superiori areae parte sub ipso propitiatorio depicti sunt. Sunt itaque novem in hac, de qua loquimur, area positi gradus. Tres in parte ejus septentrionali, et tres in parte ejus inferiore; tres vero in superiori. Et ut aliqua ex his, quæ superiorius latius dicta sunt, breviter repetamus, illi tres gradus, qui in parte areae septentrionali positi sunt, illa juxta sensum moralem expriment tria, quæ in anima sunt humana: memoriam videlicet, quam designat virga; rationem, quam tabulæ; voluntatem, quam manna. Qui vero in inferiori ejus parte sunt, tria nobis innuunt, quæ sunt in Christo: æquitatem scilicet justitiae, quæ accipitur in virga; plenitudinem scientiæ, quæ in tabulis; dulcedinem clementiæ,

quæ in manna. Per illos quoque tres , qui in parte A tunt, pro quibus necesse habent ut adhuc enixius ejus superiore sunt, tres illas personæ, quæ in una Deitate creduntur, et adorantur, accipitrus: primo Patrem, cuius potentiam æstimamus posse designari per virgam; Filium, cuius sapientiam per tabulas; Spiritum sanctum, cuius dulcedinem per manna.

428 CAPUT X.

De altari thymiamatis, et de his quæ ad idem altare pertinent, picturis.

CLVIII. Restat nunc quoque, ut de altari thymiamatis aliquid tropologice loquamur: ut nihil ex his, quæ intra ipsum tabernaculum sunt, sive quæ in Sancta sanctorum prætermisso videamur. Hoc autem altare extra velum in Sancta stabat; per quod nimur nihil aliud juxta sensum moralem, nisi mens munda et divini amoris igne succensa debet intelligi: in qua nimirum orationes nostras, quasi quædam boni et suavis odoris thymiamata, in altari deaurato, Deo offerimus. Idecirco in pictura nostra, ante altare thymiamatis, extra velum, pontificem quemdam veste pontificali indutum et incensum, in eodem altari cum thuribulo aureo offerentem depingo, ut nos, qui regale sacerdotium sumus, suave Deo orationis incensum in ara mentis offerre studeamus. Sed omni nobis sollicitudine providendum est, ut tales, auxiliante Deo, ante tempus orationis nos præparemus, quales in ipso orationis tempore ante Deum, quem oramus, nos inveneri desideramus. Indesinenter nobis namque cogitandum est; quia juxta Psalmistæ sententiam, *Iniquitatem si asperimus in corde nostro, non exaudiit Dominus* (Psal. lxxv, 18). Unde quia ipse iniquitatem non aspergit in corde suo: *Propterea, inquit, exaudiuit Deus, et attendit vocis deprecationis meæ* (ibid., 19). Idecirco necesse est ut ab omni cor nostrum phantasmatum inanitate, quantum Deo donante possumus, ante ipsum orationis nostræ tempus expurgemus; quatenus liberam in oratione mentis faciem possimus erigere, ut juxta quod in Regula nostra admonet Augustinus: *Psalmis et hymnis cum oramus Deum, hoc versemus in corde quod proferimus in ore.* Quidam etenim, quando orationi insistere debent, terrenorum in mente negotiorum strepitus, et tumultus indesinenter revolvunt; et dum a se per tot et tanta dividuntur, quod ore proferunt, nec ipsi, qui proferunt, deprehendunt. Plerique vero mei similes importunas phantasmatum irruentium muscas, orationis suæ tempore, crebro apud se in mente recipiunt: unde eis contingit, ut quid dicant, omnino ignorant. Alii etiam majore dementia infatuati, quando Deum orant, fœdas transactarum iniquitatum suarum apud se intorsus imagines versant: personas, loca et tempora, cum quibus, quando, et ubi nefaria sua fecere, delectabiliter in animo replicant. Et qui ideo ad orationem veniunt, ut eorum, quæ illicie egerunt, veniam implorent, in ipsa oratione per sordida cogitationis delectacionem ea commit-

A tunt, pro quibus necesse habent ut adhuc enixius orient. Hæc itaque tripartita cogitatio nos, qui infirmi sumus, in ipso orationis nostre tempore miserabiliter devastat: cogitatio onerosa, otiosa, affectuosa. Onerosa siquidem cogitatio est, per terrenarum cogitationis strepitus et secularium occupationum tumultus in mente immoderate dissipari; otiosa vero ad irruentum phantasmatum pertinet vanitates; affectuosa quoque ad voluptuosas pristinarum iniquitatum recordationes. Sed si volumus ut oratio nostra suave aliquid Beo in ara mentis redoleat, oportet summopere ut quando orationi incumbimus, hæc omnia post dorsum mentis, quantum Domino largiente possumus, per plenam oblivionem projiciamus; et ejusdem faciem ad ea quæ proferimus, quantum possumus, ponamus. Ideo post dorsum pontificis prædicti ad aram consistentis, tres gradus depinximus; quia quicunque fructuosam suam esse desiderat orationem, necesse est ut hanc tripartitam cogitationem, quando orat, post dorsum mentis expellat; quæcumque in ejus pectore, prout sibi divina gratia ministraverit posse, orationis sue tempore non introduceantur, vel cura pungens, vel phantasma irruens, vel culpa blandiens.

CLIX. Sed postquam hæc a se expulerit, oportet nihilominus ut hæc quatror diligenter in mente attendant. In primis videlicet, quis est ille qui orat; secundo, quis ille quem orat; tertio, quid sit illud pro quo orat; quarto quoque, quomodo orat. Considerans itaque seipsum qui orat, talen se esse videat, tam scilicet proclivem ad vitia, tam invalidum ad virtutes, tam pigrum ad bonum, tam ad malum promptum, tantis etiam miseriis implicatum, tot denique tantisque peccatorum molibus oneratum: ut pro suis meritis nihil omnino debere se a Deo impetrare certissime 429 sciat. Illum vero, quem orat, et potenter aspiciat et clementem: clementem ad miserandum, potenter ad succurrendum; qui electos suos digne se invocantes exaudire et potest, et vult, quia eorum quodammodo et per compassionem sentit periculum, et per potestatem consert subsidium. Sic itaque et studiosa tui ipsius inspectio tibi dolorem, et diligens divinæ misericordiae consideratio consert tibi spem; ut obtinere propter ejus clementiam firmiter confidas, quod propter fragilitatem præsumere non audebas. Sequitur post hæc, ut etiam video quid petas. Quæ alia dehinc petere, nisi hæc tria: veniam, gratiam et gloriam? Veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Per veniam peccatorum, mediante gratia meritorum, pervenitur ad gloriam præmiorum. Per primam emundamur; per secundam exornamur; per tertiam beatificamur. Idecirco hæc tria solent petere cum omni devotione, quicunque petunt in nomine Jesu: veniam scilicet, gratiam et gloriam; et quæ in eis sunt mala omnipotens et misericors Deus pie diluat, et bona, quæ eis desunt, abunde conserat, collata fortiter custodiat, et in fine

beatae visionis sua gaudia eis sine fine concedat Novis. A Iius veteris tabernaculi aliquid moraliter , prout capimus, loquamur Scimus quidem, sicut plene superius ostensum est, quia visibile illud Moysi tabernaculum primum cortinis pene usque ad terram, deinde sagis ex toto undique usque ad terram copertum fuit. Tectum vero ipsius tabernaculi primum super saga peilibus arietum rubricatis : deinde **430** pellibus hyacinthinis superindutum fuit. Debes quoque et tu tabernaculum tuum cortinis et sagis et pellibus rubricatis et hyacinthinis cooperire, sed spiritualiter. Quia tabernaculum tuum spirituale est, et ideo oportentis spiritualibus tegi necesse est. Cortinæ igitur et numero decem, et ex quatuor coloribus. Hyacintho, purpura, coccineo bis tincto, et byssio retorta contextæ erant. Ipsasque deauratas B parietum tabulas proprius quam cetera experimenta tangebant, et universa quæ intra eos erant tegabant. Cumque predictos undique parietes exterins cooperirent, ex toto tamen usque ad terram nequaquam pertingebant; sed uno ex omni parte per circuitum cubito a terra distabant. Quid putatis ista designant? Quod de his sentimus, breviter ostendamus. Decem istæ cortinæ quæ et tabulas proxime tangunt, et ea quæ intra eas erant, cooperiunt, illos moraliter sanctos exprimunt, qui in secreta conversatione Deo servire elegerunt, qui eo perfectius opere implere mandata Decalogi valent, quo plenius a curis terrenis animum extum habent. Quæ etiam cortinæ apte ex quatuor coloribus predictis factæ, et pulchra varietate contextæ sunt; quia hujusmodi C sancti in secreta quiete Domino militantes, et decora sanctitatis varietate, et vario virtutum decore coram oculis Dei rutilant; coelestis patriæ desiderio fulgentes vitiorum tyrannidi quadam auctoritate regia resistentes, igne charitatis geminae flagrantibus, in corpore castitatis candore nitentes. Color namque hyacinthinus, qui coeli habet speciem quando serenum est, coeleste designat desiderium. Purpura vero, quæ ad regis pertinet ornamentum, spirituale designat super vitiorum assultus imperium. Coccus bis tinctus charitatem exprimit geminam; Dei videbile et proximi. Ryssus, quæ specie nitenti de terra oritur, corporis innuit castitatem. Quod vero eadem cortinæ usque ad terram non pertingunt, nequaquam mysterio vacare credendum est; sed per hoc potius nobis innuit quæ vita quiete insistentes viri sancti, rebus terrenis, sive negotiis secularibus nec per eum inhaerere volunt, nec per affectum; sed ibi cor suum desigunt, ubi thesaurum suum esse non nesciunt. Saga quoque, quæ cortinas cooperiunt, atque eas, ut interius mundæ presulgeant, ab omni tempestatum exteriorius irruentium injuria defendunt, sanctæ Ecclesie sunt prælati, cum sollicitudine pervigili curæ insistentes pastorali; qui eos qui secretæ et internæ dulcedinis quieti insistunt, ab exterioribus impedimentis protegunt. Qui si forte, utpote curis terrenis implicati, et turbis nonnunquam secularibus admitti, in aliquo delinquent; acutis id pœnitentiae novacu-

CLX. Post hæc omnia, necesse est ut, sicut per seipsum Dominus in Evangelio admonet: *Cum stas ad orandum, dimittas si quid habes in corde tuo, ut Pater tuus dimittat tibi* (Matth. v, 24). Et scias. sicut Salomon ait, *quia qui avertilt aurem suam, ne auat pauperem, et ipse clamabit, et non audietur* (Prov. xxi, 15). Unde oportet, ut si vis fructuosam esse orationem tuam, quatenus et in te delinquentibus ex corde condones, et his, qui te secundum Deum pertinet, aurem exauditionis pro Deo efficaciter inclines. Oras vero, ut tibi dimittatur, et tibi detur: dimittatur quod commisisti peccatum; detur et meritum, et præmium: meritum, inquam, honore vite; præmium beatæ gloriae. Et tu dimitte et da; dimitte delinquentibus in te, da petentibus te. Idcirco post illos, de quibus supra locuti sumus, gradus, etiam duos sub versu illo: *Dirigatur oratio mea* (Psal. cxl, 2); quem pontifex dicit, posuimus. Quatenus, si recte orare desideras et in corde memoriter habeas, et in opere efficaciter exerceas; quod in Evangelio Dominus ait: *Dimittite, et dimittemini, date, et dabitur vobis* (Luc. vi, 37). Quatenus et illatas tibi dimittas injurias, et petita des beneficia: ut et tua tibi, quæ coram Deo commisisti, peccata dimittantur, et vita, quam ab eo petis, detur aeterna. Et hæc de his, quæ intra parietes tabernaculi erant; et hæc de illo tabernaculo loco, qui Sancta, et de illo, qui Sancta sanctorum dicitur, moraliter dicta sint.

CAPUT XI.

De experimentis et picturis tabernaculi quæ ad altare holocausti pertinebant, quomodo juxta sensum moralem sint intelligenda.

CXL. Valde diu in expositione parietum tabernaculi, et earum rerum quæ intra eosdem parietes sunt, detenti sumus. Restat itaque nunc, ut jam de ipso tabernaculo, in quo tam diu demorati sumus, egrediamur, et quomodo ea quæ extra sunt, secundum sensum duntaxat tropologicum, intelligi debeant intueamur: ita tamen, ut prius de experimentis il-

A lius veteris tabernaculi aliquid moraliter , prout capimus, loquamur Scimus quidem, sicut plene superius ostensum est, quia visibile illud Moysi tabernaculum primum cortinis pene usque ad terram, deinde sagis ex toto undique usque ad terram copertum fuit. Tectum vero ipsius tabernaculi primum super saga peilibus arietum rubricatis : deinde **430** pellibus hyacinthinis superindutum fuit. Debes quoque et tu tabernaculum tuum cortinis et sagis et pellibus rubricatis et hyacinthinis cooperire, sed spiritualiter. Quia tabernaculum tuum spirituale est, et ideo oportentis spiritualibus tegi necesse est. Cortinæ igitur et numero decem, et ex quatuor coloribus. Hyacintho, purpura, coccineo bis tincto, et byssio retorta contextæ erant. Ipsasque deauratas B parietum tabulas proprius quam cetera experimenta tangebant, et universa quæ intra eos erant tegabant. Cumque predictos undique parietes exterins cooperirent, ex toto tamen usque ad terram nequaquam pertingebant; sed uno ex omni parte per circuitum cubito a terra distabant. Quid putatis ista designant? Quod de his sentimus, breviter ostendamus. Decem istæ cortinæ quæ et tabulas proxime tangunt, et ea quæ intra eas erant, cooperiunt, illos moraliter sanctos exprimunt, qui in secreta conversatione Deo servire elegerunt, qui eo perfectius opere implere mandata Decalogi valent, quo plenius a curis terrenis animum extum habent. Quæ etiam cortinæ apte ex quatuor coloribus predictis factæ, et pulchra varietate contextæ sunt; quia hujusmodi C sancti in secreta quiete Domino militantes, et decora sanctitatis varietate, et vario virtutum decore coram oculis Dei rutilant; coelestis patriæ desiderio fulgentes vitiorum tyrannidi quadam auctoritate regia resistentes, igne charitatis geminae flagrantibus, in corpore castitatis candore nitentes. Color namque hyacinthinus, qui coeli habet speciem quando serenum est, coeleste designat desiderium. Purpura vero, quæ ad regis pertinet ornamentum, spirituale designat super vitiorum assultus imperium. Coccus bis tinctus charitatem exprimit geminam; Dei videbile et proximi. Ryssus, quæ specie nitenti de terra oritur, corporis innuit castitatem. Quod vero eadem cortinæ usque ad terram non pertingunt, nequaquam mysterio vacare credendum est; sed per hoc potius nobis innuit quæ vita quiete insistentes viri sancti, rebus terrenis, sive negotiis secularibus nec per eum inhaerere volunt, nec per affectum; sed ibi cor suum desigunt, ubi thesaurum suum esse non nesciunt. Saga quoque, quæ cortinas cooperiunt, atque eas, ut interius mundæ presulgeant, ab omni tempestatum exteriorius irruentium injuria defendunt, sanctæ Ecclesie sunt prælati, cum sollicitudine pervigili curæ insistentes pastorali; qui eos qui secretæ et internæ dulcedinis quieti insistunt, ab exterioribus impedimentis protegunt. Qui si forte, utpote curis terrenis implicati, et turbis nonnunquam secularibus admitti, in aliquo delinquent; acutis id pœnitentiae novacu-

lis mox abradere non omissunt; quia hæc eadem saga et undecim erant, et cilicina. Per numerum quippe undenarium legis transgressio; per cilicina vero, quæ de pellibus caprarum, quæ pro peccato quondam in lege solebant offerri, facta sunt, mentis accipitur compunctionis. Saga igitur undecim erant, et cilicina; quia in sanctis sanctæ Ecclesiæ prælatis, si quid forte undenarium in aliquo inquinat transgressionis, cilicium abluit compunctionis.

CLXII. Ut autem de duobus experimentis quæ et ex pellibus siebant, et non parietes quidem taberraculi, sed tectum solummodo operabant, breviter loquamur, pelles arietum rubricatae sancti sunt, suum pro Christi nomine sanguinem fundentes; pellesque hyacinthinæ item sancti sunt per incorruptionem, ut angeli eam in corpore et cœlestem in terris conversationem ducentes. Igitur si eorum, qui in Ecclesia quiete vivunt, secretam conversationem; si honorum prælatorum compunctionem; si patientiam martyrum; si incorruptionem virginum sedula apud temetipsum meditatione in mentis conclavi recondis, et ad eorum sanitatem cordis tui desiderium accendis, eosque pro posse tuo imitari proponis: profecto cortinas decoras, saga cilicina, pelles rubricatas et hyacinthinæ super tabulas tuas suspendis. Sed siue in secunda libri hujus parte dictum est, nec cortinæ, nec saga, nec pelles, de quibus tam multa jam diximus, oculo corporali in hac pictura nostra, quæ jacet in plano, possunt videri; quia cortinæ et sagis undique, ne appareant, ut in praecedentibus sufficienter ostensum est, teguntur; et saga sub tribus parietibus in plano picturæ jacentibus, et sub tentorio, quod in pictura ad orientem jacet, quasi ex toto abscondantur, intelliguntur; et tectum parietum, ipsis parietibus in plano picturæ jacentibus, omnino non videntur. Verumtamen ut haec experimenta et in visibili illo **431** tabernaculo Moysi visibiliter insimiles, ut [ei] in visibili tabernaculo animi spiritualiter hoc modo censeantur debere inesse, prope juxta ipsum tabernaculum, in atrio, juxta levitam aquilonarem scribo hanc dictionem: *Cortina*. Deinde aliquantum ab haec dictione scribo nigris litteris: *Saga*. Deinde haec duo verba, scilicet *pelles rubricatae*, rubris litteris scribo. Et eodem modo litteris hyacinthinis: *Pelles hyacinthinæ*. Quia, ut dictum est, et tabulas cortinæ, et cortinas tegebant saga. Quibus profecto sagis, quantum tecti durabat spatiuum, pelles superponebantur rubricatae, istisque pellibus aliæ superaddabantur, que hyacinthinæ erant. Deinde extra tabernaculum ad orientem, juxta introitum tentori, interius altare holocausti statuo; et in eo ignem succendo. Duo ad vetus illud tabernaculum Moysi altaria pertinebant. Unum, quod exterius erat; alterum, quod interius. Unum, quod auro; alterum, quod aere coopertum fuit. Unum denique, in quo thymiamata incendebantur; alterum, in quo animalia immolabantur. Sed quid per interius illud altare moraliter accipiendum sit, ex parte jam ostensum est. Per hoc vero altare,

A quod exterius erat, in quo et carnes animantium offerri solebant, illorum mentes figuraliter accipi possunt, qui operibus carnalibus, vel his quæ jam commisere per poenitentiam plangendis; vel his quibus singulis diebus adhuc tentantur per continentiam resistendis, vigilantia sollicita et sollicitudine pervigili insistent. Idcirco et, in hac pictura nostra ad altare istud levitam quemdam, rufam in eo vitulam cum cultro immolantem depingo: ut ostendatur quia opera carnalia, et ea quæ commisimus, in ara cordis igne poenitentiae conceremare; et ea quibus adhuc tentamus, cultro continentiae mortificare debemus. Supra quod etiam altare quinque gradus facio; quia nimis quinquepartita est sensum nostrorum lascivia, quam et poenitendo conceremare, et continentia necesse habemus mortificare: videlicet vanitas in aspectu oculorum, curiositas in auditu aurium, voluptas in olfactu narium, edacitas in gusto faucium, impuritas in tactu manuum.

CAPUT XII.

De labro æneo et de picturis quæ ad idem pertinent labrum.

CLXIII. Post hæc labrum quoddam æneum facio: et missa in eo aqua, inter hoc, de quo modo locuti sumus, altare holocausti, et ipsum tabernaculi ingressum, illud pono. *Labrum hoc ablationem nobis compunctionis, et lacrymarum commendat: quas quidem semper opus habemus; maxime autem, cum mysteriis cœlestibus ministraturi accedimus. Lavent, inquit, Aaron et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiamam Domino, ne forte moriantur (Exod. xxx, 19, 20).* Mors etenim timenda est animæ spiritualis et æterna, si quis ad sacrosancta mysteria absque spirituali ablutione compunctionis intrare et *sancta Domini communibus manibus tractare præsumit.* Lavent ergo manus suas ac pedes in aqua labro ænei, et sic ad altare accendant: id est, abluant lacrymis actus et incessus suos, ac deinde manus suas ad contingenda Christi mysteria proferant, pedumque gressus in atria Domini ponant. Ideo ad labrum hoc, quod in pictura nostra fecimus, duos sacerdotes, unum manus, et alium pedes abluentem depinximus; quia orationum hostias Domino oblati, et cordis affectus, qui per pedes, et corporis actus, qui designantur per manus, in aquis compunctionis et labro confessionis emundare debemus. In quo etiam labro æneo quatuor gradus paululum ab invicem distantes facio; quia quicunque plenam in se voluerit acquirere compunctionem, hæc quatuor necesse est ut diligenter consideret: scilicet ubi fuit, ubi est, ubi esse non vult, ubi esse desiderat. Ubi fuit, id est in peccato. Ubi est, in mundo. Ubi esse non vult, in inferno. Ubi esse desiderat, in cœlo. Locus itaque, in quo fuimus, peccatum est. Quod quidem tribus modis in nobis fuit: in corde, in ore, et in corpore. Duobus modis in

corde : per amorem saeculi, qui nos extulit vani- A veri et falsi; commodi et incommodi. Unde et tri-
tate elationis, per amorem carnis, qui nos sedavit
voluptate corruptionis. In ore similiter duobus mo- forme illud philosophiae insigne, quo haec cognoscere debuit, perdidit: ethicam videlicet, logicam
dis: per arrogantiam, dum de nostris nos bonis et physicam. Nam per ethicam cognoscitur bonum
cum **432** superbìa solebamus efferre; per derogationem, dum bonis proximi ex invidia detrahere.
Duobus etiam modis in corpore: per flagitium, quo nosmetipos libidinose polluimus; per facinus, quo proximos nostros perverse læsimus. Ecce locus in
que sumus. Locus vere, in quo nunc sumus, iste mundus est. Quamvis enim non sumus de mundo,
sumus tamen in mundo: quia licet ei forte non adhæreamus per affectum, cum tamen necesse habemus possidere ad usum. Et hic nebris locus tribus modis infestus est; quia adversum nos furit per concupiscentiam carnis, per concupiscentiam oculorum et superbiam vitae. *Omnis enim quod in mundo est*, ut ait apostolus Joannes, *concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbìa vitæ* (*I Joan. ii, 16*). Haec est illa tridens fuscina, per quam de caldariis earnes in libro Regum levantur (*I Reg. ii, 13*). Haec etiam tria carnalia quosque a coena Domini, ad quam in Evangelio vocantur, retardant. Nam uxorem dueere, ad concupiscentiam pertinet earnis. Quinque juga boum emere, ad concupiscentiam oculorum. Emere villam, ad superbiam vitae (*Luc. xiv, 18 et seqq.*). Haec sunt tria mala, quae adversum nos, quandiu in mundo sumus, de ipso mundo sœviunt.

C CLXIV. Est adhuc duplex periculum, quod nobis de nobis valde infestum est. Unum ad corpus, aliud vero ad animam pertinet. Qued autem pertinet ad corpus, quinquepartitum est. Est namque in corpore nostro deformitas, ariditas, infirmitas, servitus et corruptio. Deforme siquidem est corpus nostrum, tardum, infirmum, subditum duræ direque servituti et multimodæ atque miserabili obnoxium corruptioni. Animæ vero periculum in hoc mundo triplex est; ægrotat namque anima nostra morbo triplici: in memoria, in ratione, in voluntate. In memoria per debilitatem inconstantiae; in ratione per obscuritatem ignorantiae; in voluntate per pravitatem nequitiae. Memoriae infirmitas triplex est: quia eam debilitat cogitatio affectuosa, onerosa et otiosa. Affectuosa cogitatio est, quando circa necessaria afficitur: sicut est cogitatio edendi, bibendi, vestiendi, et hujusmodi. Oncerosa est, quando in cogitatione rerum extrinsecarum oneratur: ut est, quando cogitat quid exquirendum sit, quid expendendum, quid aedificandum, quid plantandum, et hujusmodi. Otiosa cogitatio est, circa quam nec afficitur ut circa necessaria, nec oneratur ut circa exteriora, et tamen per eam præpeditur ad bona cogitanda: utpote cum cogitat equum currentem, avem volantem, piscem natantem, vel aliquid ejusmodi. Cogitatio affectuosa animam de se sollicitat, otiosa eam a se alienat, onerosa eam sub se præcipitat. Rationis vero ignorantia triplex est: ignorantia videlicet boni et mali;

B *A* veri et falsi; commodi et incommodi. Unde et tri-forme illud philosophiae insigne, quo haec cognoscere debuit, perdidit: ethicam videlicet, logicam et physicam. Nam per ethicam cognoscitur bonum et malum; per physicam commodum et incommodum; per logicam verum et falsum. Voluntatem vero haec tria solent devastare: vanitas, curiositas et voluptas. Vanitas spiritualis superbie, curiositas mundialis letitiae, voluptas carnalis concupiscentiae. Vanitas humanæ animæ voluntatem extollit et excusat; curiositas eam dispergit et a se alienat; voluptas afficit et feciat. Vanitas ad temporalem pertinet mundi potentiam, curiositas ad inanem mentis letitiam, voluptas ad fetidam carnis concupiscentiam. Ecce morbus animæ triplex: infirmitas, quæ memoriarum robur debilitat; ignorantia, quæ rationis lumen obscurat; pravitas, quæ voluntatis munditiam commaculat. Sed quia ejus ægritudo valde magna est, magis eam gratia divina quam aliqua potentia, vel industria curabit humana. Nam quia ad creatricem pertinet Trinitatem hanc, quam ad imaginem et similitudinem suam condidit, reformare Trinitatem, invocandus est prece humili et devota Pater Deus, ut sancte memoriam; Filius Deus, ut sancte rationem; Spiritus sanctus Deus, ut sancte voluntatem. Pater siquidem per potentiam in corde creat timerem, qui memoriam ordinat, et roborat. Filius per sapientiam cordi infundit scientiam, quæ rationem illuminat et clariscat. Spiritus sanctus per benignitatem cordi tribuit charitatem, quæ voluntatem mundat et coaptat. Et haec de tribus malis, quibus nobis mundus iste, locus videlicet in quo nunc sumus, infestus est. Et haec de duabus periculis quæ in eo sustinemus: quorum unum nos in corpore, alterum vero in anima molestat.

D CLXV. In loco vero tertio tria sunt: ignis, vermis, et utriusque æternitas; quia ille inextinguibilis, et hic dicitur **433** immortalis. *Vermis*, inquit, *eorum non morietur, et ignis non extinguetur* (*Isa. lxvi, 24; Marc. ix, 43, 45, 47*). Haec tria in loco tertio sunt: et sunt haec tria in loco illo quasi triplex mansio; ad quam per viam æque triplicem reprobi pertingunt. Via namque eorum triforis est: delectatio, consensus, consuetudo. De delectatione vadunt ad consensum, de consensu ad consuetudinem. Per delectationem infirmantur, per consensum moriuntur, per consuetudinem sepeluntur. Pervenient per hanc triplicem viam ad illam triplicem mansionem: ad unctionem videlicet ignis, ad morsum vermis et ad utriusque æternitatem. Per delectationem eunt ad ignem, per consensum ad vermem, per consuetudinem ad utriusque æternitatem: ut carnem, quæ in peccato delectabatur, comburat ignis; animam, quæ carnem consensit, corrodat vermis; et ob peccati consuetudinem, utriusque sentiat æternitatem: quia et ille inextinguibilis, et hic dicitur immortalis. Et sicut nunquam voluit finire culpam, sic nunquam finiet

poenam. Hæc de loco tertio. Tria etiam in loco A secundo : *Videns civitatem, sicut super illam; dicens : quis si cognovisses et tu (Luc. xix, 41).* De tertio : *Factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii, 43).* De quarto : *Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (Joan. xix, 34).* Fletus itaque Domini Jesu ad monumentum Lazari, illam designat aquam, quam ex illius consideratione loci, in quo nos recordamur fuisse, haurimus : quando nos dolemus, et obstinationis lapide pragravatos, et in spelunca fœtidæ concupiscentiæ putrefactos, et per consensum peccati mortuos, et per consuetudinem fuisse sepultos. Ille vero lacrymæ, quas fudit flendo super civitatem Jerusalem, illam nobis inuunt aquam quam ex loci in quo nunc sumus B inspectione concipimus ; quando timemus ne nos inimici nostri et vallo circumdant et undique coad-gstant, et ad terram prosternant et lapidem in nobis super lapidem non relinquant. 434 Quæ omnia moraliter etiam in præsenti fiunt in nobis ; quando maligni spiritus tentationibus nos circum-vallant, tribulationibus perturbant, atque ad terrena prolabi faciunt, nec ullam in nobis stabilem fir-mamve esse cogitationem permittunt. Sudor vero, quem Agnus ille innocens in agonia protulit, aquam illam, quam horrida loci tertii producit visio, signi-ficat alter exprimit ; quando perimescimus ne nos spirituales illi Judæi rapiant, et æternæ morti tra-dant : quando vero a cunctis visibilibus per contemplationem elevati, ac omnibus penitus, quæ in uno versantur, per plenum visibilium contemptum mortificati in charitatis cruce fuerimus dilati : illa nimur aqua perfundimur, quam ex latere suo crucifixus et mortuus emitit Dominus Jesus.

C CLXVI. Ex his igitur quatuor locis quatuor pro-fluunt fontes, qui Dominicum irrigant hortum. Ex loco primo proprii reatus emanat ploratio : et hæc aqua est, quæ circuit terram Evilath, id est, novam vitam parturientes. Evilath enim parturiens dicitur, in qua etiam terra aurum nascitur : quia qui addit scientiam, addit et dolorem (Eccl. i, 18) (315). Ex loco secundo multimodæ, quam in præsenti sustinemus, miseriæ profluit compassio. Et hæc aqua est, quæ circuit terram Aethiopæ. Ex tertio poenæ gehennalis trepidatio. Et hæc est quæ vadit contra Assyrios. Ex quarto affectuosa et desideriosa fructu vite referata patriæ coelestis expectatio : Et hæc aqua Euphrates vocatur ; quia a fructu Euphratæ nomen accepit. Ille etiam aquæ nobis copiose profluunt ex ipso piissimo ac dulcissimo Redemptore Domino Jesu. Bis namque in Evangelio legitur flevisse, cum nec semel unquam risisse inveniatur (316). Elevit ad monumentum Lazari (Joan. xi, 33), flevit super ci-vitatem Jerusalem (Luc. xix, 41); sudavit ante pas-sionem quando factus in agonia prolixius oravit (Luc. xxii, 43) : jam quoque mortuus, sed adhuc cruci affixus ex latere suo non solum sanguinem, verum etiam aquam emisit (Joan. xix, 34). Ecce hu-mores quatuor, qui ad emundationem nostram mi-nistrantur nobis ab ipso Domino Jesu, qui in Scri-ptura sacra fons vivus, et in propheta ad ablendum peccatorem, et menstruatam fons patens domus David appellatur (Zach. xiii, 1). De primo humore scri-putum est : *Et lacrymatus est Jesus (Joan. xi, 33).* De

C

D

E

F

peccato : *Videns civitatem, sicut super illam; dicens : quis si cognovisses et tu (Luc. xix, 41).* De tertio : *Factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii, 43).* De quarto : *Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (Joan. xix, 34).* Fletus itaque Domini Jesu ad monumentum Lazari, illam designat aquam, quam ex illius consideratione loci, in quo nos recordamur fuisse, haurimus : quando nos dolemus, et obstinationis lapide pragravatos, et in spelunca fœtidæ concupiscentiæ putrefactos, et per consensum peccati mortuos, et per consuetudinem fuisse sepultos. Ille vero lacrymæ, quas fudit flendo super civitatem Jerusalem, illam nobis inuunt aquam quam ex loci in quo nunc sumus inspectione concipimus ; quando timemus ne nos inimici nostri et vallo circumdant et undique coad-gstant, et ad terram prosternant et lapidem in nobis super lapidem non relinquent. 434 Quæ omnia moraliter etiam in præsenti fiunt in nobis ; quando maligni spiritus tentationibus nos circum-vallant, tribulationibus perturbant, atque ad terrena prolabi faciunt, nec ullam in nobis stabilem fir-mamve esse cogitationem permittunt. Sudor vero, quem Agnus ille innocens in agonia protulit, aquam illam, quam horrida loci tertii producit visio, signi-ficat alter exprimit ; quando perimescimus ne nos spirituales illi Judæi rapiant, et æternæ morti tra-dant : quando vero a cunctis visibilibus per contemplationem elevati, ac omnibus penitus, quæ in uno versantur, per plenum visibilium contemptum mortificati in charitatis cruce fuerimus dilati : illa nimur aqua perfundimur, quam ex latere suo crucifixus et mortuus emitit Dominus Jesus.

CLXVII. Prima aqua fortis est, et sitientes potat ; secunda fluminis, et arentes rigat ; tertia maris, et crudos excoquit : quarta nivis, et nigros dealbat. Potat per dolorem, rigat per timorem, excoquit per horrorem, dealbat per amorem. Ad primas duas lamentatio pertinet præsentis miseriæ ; ad tertiam, vœ gehennæ ; ad quartam, carnem gloriae. Quas quatuor aquas quatuor in labro positi gradus de-signant. Sed quia duo sunt inquinamenta, a quibus mundari necesse habemus, peccatum videlicet et delictum, ideo duos juxta sacerdotem, qui manus lavat, posuimus gradus, ut lugeamus et nos non facienda admisisse et facienda omissemus. Rursum quia ternam in emundatione nostra habere debemus confessionem, humiliem, puram et fidelem : idecirco tres juxta alium, qui pedes abluit, gradus positi sunt. Pura sit confessio nostra, humiliis et fidelis. Pura, ne aliiquid celemus ; humili, ne de malis nostris superbiamus ; fidebs, ne de indulgentia dis-fidamus. Pura itaque propter simulationem, humili propter elationem, fidelis propter desperationem. Quia vero sine magna quadam tribulatione, et au-

(315) Vulg. laborem ; LXX ἔργον, id est dolorem : quod equidem eleganter nuncupat Vulg. vox illa labor. — Ep. P.

(316) Leguntur eadem verba in iconæ illa apocrypha, sub Publī Lentuli romine tam sœpe celebrata. — Ep. P.

gustia nec talis mortificatio carnis, qualem in præcedenti capite commemoravimus; nec talis mentis emundatio, qualem hic descripsimus, sieri potest: Idcirco campum atriorum, ubi altare holocausti, et labrum æneum depictum est, colore purpureo superinduo. Et hæc de labro æneo, et de his quæ ad illud pertinebant, prolixius quam putavimus diximus.

CAPUT XIII.

De tentoriis tabernaculi: et de ingressu Moysi in tabernaculum, et de ejus egressu.

CLXVIII. Diligenter post hoc considerandum nobis est, quia vetus Moysi tabernaculum tentoriis undique circumdabatur. Simili modo et tu, si bona quæ habes forti cautela custodire non negligis, circa tabernaculum tuum, et ea quæ intra illud sunt tentoria suspendis. Nihil enim omnino tibi proderit bona in te spirituâlia congregasse, nisi diligenter ea et sollicita circumspectione custodias. Hinc in sacra Scriptura legimus, quia posuit Deus hominem in paradiso, ut operaretur, et custodiret illum (*Gen. ii, 15*). In paradiſo quippe Deus hominem ponit, quando delectabilem tibi spiritualium gratiarum copiam gratuito largiens, in sancta et tranquilla conscientia suaviter te paſſare facit. Sed vide ut hunc paradiſum et custodias, et opereris: opereris per robur foritudinis, custodias per munimen circumspectionis; opereris impigre, et custodias caute; opereris denique, ut virtutes spirituales spiritualiter acquiras: custodias, ne acquisitas negligenter amittas. Idcirco prius quidem isto, quo te instruxi, modo tam tabernaculum, quam quæ intra illud esse debent, construe; sed tentorium per circuitum ejus sollicite suspende, ut et bona prius in te per sollicitum exercitium ædifices, et eadem deinde per vitæ circumspectionem providam conservare procures. Post haec indiscutsum relinquere non debet diligentia tua, quid per hoc designetur, quod sanctus Moyses olim, quandocunque vel de re ulla dubitabat, vel tribulationes alias tolerabat, semper ad tabernaculum confugiebat; ut et de dubitatione sua Dominum consulere et ab ipso defensionem atque consolationem reciperet. Multo-
ties tabernaculum Moyses ingreditur et de eo egreditur. Ingreditur, ut consulat Dominum; egreditur, ut erudit populum. Intra tabernaculum mandata a Domino accipit, quæ extra populo tradit; et qui intus loquentem sibi Dominum suaviter audit, de causis et negotiis populi foris sollicite se intromittit. Quid putatis, fratres mei, iste ejus ingressus significat, et egressus? Frequenter **435** superius diximus, quia juxta significationem tropologicam, tabernaculum Moysi secretum exprimit animi. Quod nimirum tabernaculum tunc ingreditur, quando postposita interim tenororum sollicitudine, in amore Dei, in interno cordis secreto suavi meditationi, pure speculationi et desecatae contemplationi vacamus. Tunc vero de hoc tabernaculo egreditur, quando omisso aliquan-

A tulum studio contemplationis, ob compassionem proximi, licet rerum terrenarum occupatiomibus insistimus. Hoc itaque modo ingredimur et egreditur. Ingreditur, inquam, et egreditur; et ingrediendo, atque egrediendo pascua invenimus: quatemus ingrediendo pie, et egrediendo juste, et pascendo sobrie vivamus in hoc saeculo. Pie Deo, propter puram contemplationem; juste proximo, propter fructuosam operationem; sobrie nobis, propter rectam intentionem. Itaque ingredimur, ut contemplemur; egreditur, ut operemur: contemplemur æterna et cœlestia, operemur transitoria et terrena; illa per affectum cordis, ista vero ad usum corporis. Intus contemplamur ipsius Sapientiae a Patre ab æterno genitæ sine matre divinitatem; foris imitamur ejusdem Sapientiae a matre in tempore incarnatione sine patre humanitatem. In quodam autem libro et intus, et foris legimus: in quodam, inquam, libro et intus scripto, et foris (*Apoc. v, 1*). Intus quidem legimus ea quæ intus scripta sunt in eo; foris vero, quæ in eo scripta sunt foris. *Mediator namque Dei et hominum, Deus et homo, Jesus Christus (I Tim. ii, 5)*, quidam, in quo legere debemus, liber est, intus scriptus et foris: intus in divinitate, foris in humanitate. Itaque intra tabernaculum legimus ea quæ in hoc libro intus scripta sunt, dum in cordis secreto, Christi videamus quodammodo divinitatem, per puritatem contemplationis; extra vero legimus ea quæ in eo foris scripta sunt, dum in operationis publico, ejus pro posse nostro sequimur humanitatem, per initiationem actionis. Intus legimus: *In principio erat Verbum; et verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum (Joan. i, 1)*. Foris: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (ibid., 14)*. Cum itaque duas vitæ sint activa scilicet et contemplativa: contemplativa per ingressum tabernaculi, activa innuitur per egressum. Et cum duo charitatis præcepta sint, amor videlicet Dei et proximi: amor Dei ad ingressum nos dicit contemplationis; proximi vero ad egressum actionis. Ingreditur propter juvenitatis affectum, qui de Rachelis procedit decoro; egreditur propter secunditatis fructum, qui de Lia venit parturitione. Ingressus igitur Moysi in tabernaculum, introitum designat cuiuslibet viri perfecti in semetipsum, qui sit per contemplationem; et egressus exitum, ad operationem.

CAPUT XIV.

De duplice imagine Moysi. Et quomodo illa, quando extra tentorium posita est, imago Moysen tropologice designat.

CLXIX. Ut autem iste Moysi ingressus et egressus in pictura nostra videantur, duas eiusdem Moysi imagines depinximus: unam extra tabernaculum, ad introitum tentorii; alteram vero intra, a dextris altaris incensi. Imago quoque illa, quæ extra est, rectam et propriam formam Moysi representat: qui ibi faciem suam populo cornutam exhibet, et in habitu saeculari stans appetet: quia quasi quibusdam

sæcularibus vestibus et communibus indumentis A humanus, quem in eodem opere quæsivisti. Et ideo si vis ut Deus remuneret opus tuum, quod facis fac propter Deum; quia id solum ipse remunere habet, quod propter se solum factum videt: ut his præsentia Dei merces sit in retributione, quibus amor ejus causa fuit in operatione. Sed sit discreta actio tua; quia virtutum omnium moderamen, et quasi munimen quoddam discretio est et, ut vulgo dicitur,

Omnem quod est nimium, vertitur in vitium.

Novissime studeas, ut firma et stabilis sit operatio tua; quia non qui fecerit et incœperit, sed qui fecerit, et perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22). Et vide quam convenienter hæ duas virtutes simul junctæ sunt, discretio et B firmitas; quia opus tuum nunquam poterit esse firmum, nisi fuerit discretum. Ut enim ait quis:

Areum ni cesses tendere, lentus erit.

(Ovid. Her., epist iv, 90.)

Et idem ait:

Quod caret alterna requie, durable non est:

Hæc reparat vires, fessaque membra levat.

(Ibid., 87, 88.)

Eece, hæc sunt quinque genera actionum, quas exercere debent activi: operatio videlicet bona, spontanea, pura, discreta et firma. De his quinque Apostolus mentionem fecit, quando dixit: *Obsecro vos, fratres, ut exhibeatis corpora vestra hostiam videntem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, et nolite conformari huic sæculo* (Rom. xii, 1). Exhibeat, inquit, corpora vestra hostiam videntem. Hostia enim occiditur, ut immoleatur. Sed hostia vivens est corpus pro Domino afflictum. Hostia est corpus nostrum; quia a vitiis est mortificatum. Sed addit statim, et dicit, *sanctam*. Tunc namque opus nostrum sanctum est, si prompto animo et voluntario agatur. *Deo placentem*: ecce actio pura; tunc namque Deo placet quod agis, quando haec sola causa agis, ut ei placeas. *Rationabile obsequium vestrum*. Obsequium nostrum rationabile est, quando opus nostrum discretum est. In conclusione vero dicit: *Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri*. Ecce firmatæ in bono opere, et constantia. Secularium namque consuetudin est, quod opus quidem bonum nonnunquam inchoant, sed non diu in eo perseverant; quia ad tempus credunt, et in tempore temptationis recedunt (Luc. viii, 13). Est igitur quinquepartita operatio nostra: bona, spontanea, pura, discreta, et firma. Bona, ne alicujus malitiæ sordibus polluatur; spontanea, ne invito et extorto animo agatur; pura, ne per eam favor, aut gratia humana requiratur; discreta, ne per nimietatis vehementiam frangatur, firma, ne ante vitæ terminum deseratur.

CLXXI. Quam quinquepartitam actionem illi quinque gradus innupunt, qui supra caput Moysi per transversum positi 437 sunt. In verbis vero illis: *Prophetam suscitabat* (Deut. xviii, 15), quibus laicos

Si enim, quod absit, ideo operaris ut ab hominibus videaris, et visus lauderis, recepisti jam mercedem tuam; quia merces operis tui favor est affectes inspectorem, quem exspectas remuneratorem. Si enim, quod absit, ideo operaris ut ab hominibus videaris, et visus lauderis, recepisti jam mercedem tuam; quia merces operis tui favor est

erudit; accipitur fides recta. In illis vero : *Lava-* A itaque, ut superius dictum est, secretum interna*mini, mundi estote* (*Isa. 1, 16*), quibus clericos i*nstruit, exprimitur vita sancta; quia tota in hoc sanctorum prædicatio consistit, ut et recte credamus, et sancte vivamus. Juxta prophetiam vero ejus duos primum gradus pono: quia duæ sunt in Propheta illo nature, divinitas et humanitas. Et juxta hos duos, alios tres gradus pono; quia sicut in eo duæ nature, ita et tres essentiæ: verbum, caro, et anima. Per medios vero istos gradus unum gradum, qui eosdem gradus intersecat, trahō; quia non nisi una pars est Dominus noster Jesus Christus, qui in duabus naturis, in unitate suppositi, unus creditur Filius Dei, et filius hominis, Mediator Dei et hominis, Deus et homo, Jesus Christus. Alia etiam verba, quæ ad sacerdotes, in labore se lavantes diriguntur, in quibus vita sancta exprimitur, gradibus distinguo: sub *laramini*, pono gradum unum; et sub, *mundi*, aliud; quia si sancte et religiose vivere volumus, oportet summopere, ut juxta quod sancta nos admonet prædicatio, et lavemur, et mundi esse studeamus, ut sordes in nobis expugnemus præteritas, et præcaveamus futuras. Unde et in oratione dominica petimus ut nobis debita dimittantur, et ne in temptationem inducamur (*Matth. vi, 12*). Ex alia vero parte hujus versus octo gradus sunt; qui in prædicatione sua, qua nos ad sanctam vitam prædicatores sancti excitare contendunt, octo nobis proponunt: prohibitionem, præceptionem, concessionem, persuasionem, correptionem, consolationem, comminationem, promissionem. Prohibent namque prædicatores sancti, præcipiunt, concedunt, persuadent, corripiunt, consolantur, comminantur, pollicentur. Prohibent mala, præcipiunt bona, concedunt media, persuadent perfecta, corripiunt inquietos, consolantur pusillanimes, comminantur poenæ inferni, pollicentur gaudia regni. Prohibitiones in imo, præceptiones in clivo, concesiones in plano, persuasiones in summo. In imo vi*tiorum, in clivo mandatorum, in plano licitorum, in summo consiliorum. Et correptiones pertinent ad vinum, consolationes ad oleum* (*Luc. x, 34*), comminationes ad vetera, promissiones ad nova (*Matth. xiii, 52*). Prima duo pertinent ad Samaritanum; secunda duo ad Scribam doctum in regno eborum. Ad vinum, quod mordet; ad oleum, quod sovet; ad vetera quæ terrent; ad nova, quæ delectant. Et haec de illa imagine Moysi, quæ extra tentorium posita est, per quam exitus, qui fit per operationem, designatur, prout potuimus, non autem sicut debuimus, diximus.*

CAPUT XV.

De illa imagine Moysi, quæ in tabernaculo depicta est; et de duobus spatiis, in quibus Veteris Testamenti clerici et laici depicti sunt: quomodo juxta sensum moralē debeat intelligi.

CLXXII. Tempus est, ut jam de illa imagine Moysi, quæ in Sancta depicta ad ipsum Moysen superius ostensa est posse referri, disputemus. Haec

A itaque, ut superius dictum est, secretum interna contemplationis designat. Hic etenim Moyses vocem Domini ad se loquentis de medio duorum cherubin audit; verbum, inquam, ejus audit; sed nullam ejus formam, vel speciem cernit: quia quando puritati contemplationis in secreto mentis insistimus, aurem quidem cordis ad ineffabilia, quæ ad nos sine syllabis et dictionibus, sine motu labiorum verba proferuntur, pie debemus arrigere; sed caute phantasticos stulti animi oculos claudere, ne in illa luce incircumscripta aliquid corporeum configamus. Unde et Elias, cum auræ lenis sibilum audiret, vultum suum pallio cooperuit (*III Reg. xix, 5*). Et nos quidem auræ lenis sibilum audimus, cum incircumscrip*tae* veritatis saporem contemplatione subita subtiliter degustamus. Sed post auræ lenis sibilum operire pallio vultum nostrum debemus, ut in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignorantia tegamur, humiliiter agnoscamus. Vultu namque pallium superinducere, est, ne altiora mensa querere audeat, hanc consideratione propriæ insirmitatis velare: ut nequaquam intelligentie oculo; ultra se præcipitanter aperiat; sed hoc, quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Igitur verbum Dei, quod in sancta sanctorum **438** de medio duorum cherubin resonat, a contemplante Moyse, qui in Sancta extra velum est, auditur; sed forma ab eo nulla, vel species videtur. Alloquitur Deus contemplatorem Moysen: et sine verbo transiunter resonante exterius dicit, ubi supra se in cordis tabernaculo includitur: quid sit in semel ipso, quid in electis, quid etiam in reprobis. Et audit contemplator noster Deo sibi in aure mentis edicente, ipsum Dominum suum in seipso quidem omnino esse incomprehensibilem; in electis, amabilem; in reprobis, terribilem. In seipso namque incomprehensibilem se esse evidenter ostendit; quia in ipso studet contemplari, quid sit discretio personalis et unitas constitutio*nal*is.

*CLXXXIII. Contemplationis in aure, in interno et secreto cordis tabernaculo, ipso cum Deo suo per unctionem, quæ docet de omnibus instruente (*I Joan. ii, 27*), audit tria esse in ipso, et haec tria unum esse; et unum esse haec tria; ipsumque haec tria, et hoc, unum esse. Audit vocem, ei de medio duorum cherubin dicentem esse à et ḥ (*Apoc. 1, 8*): et quod a nullo est, et quod ab alio est, et quod ab utroque: Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum: et unumquemque istorum esse id, quod alius est: sed nullum istorum esse eum, qui alius est; ut nec parum proprietas confundatur, nec substantiae unitas separetur. Audit etiam eum trinum et unum omnibus superiorem esse, regendo inse-*

*riorem, portando interiorem, implendo exteriorem, circumdando omnia disponentem suaviter, cursus temporum, motus corporum, nutus mentium: omni creaturae legem constituentem, pondus, mensuram, et numerum: In quo vivimus, movemur, et sumus (*Act. xvii, 28*). Audit præterea, quia movet omnia,*

disponit, et explicat : *et quod ejus æquare non potest* A species a Moyse cernitur : quia quomodo hæc sunt, nec ab ipso contemplante deprehenditur.

CLXXIV. Et hoc tripartitum contemplationis genus illæ tres figuræ inauunt, quæ supra propitiatorium inter duo cherubin, in ipsa imagine posite sunt. Prima figura circulus quidam est : per quam nimirum figuram apte primum divinae contemplationis genus, Dei videlicet incomprehensibilitatem denotatur ; quia nec ipse incipit, nec desinit, sicut in circulo nec initium conspicitur, nec finis. Qui etiam cireulus ex viridi colore factus est ; quia vita quadruplicis assentiens, et quantitatem non admittens. Trinitati vero audit inesse et communionem unitatis, et æqualitatem immensitatis, et coævitatem æternitatis. Primam non separat divisio, secundam non minuit defectio, tertiam non ordinat successio. Audit vero contemplator noster, quia in omni re est Deus suus, sine sui definitione : in omni tempore, sine mutabilitate : nec potest omnino vel prosu simplicitate dividiri, vel pro sui puritate maculari, vel pro sui immensitate comprehendendi. Et hoc modo audit Dominum sumum in seipso omnino incomprehensibilem esse. In electis vero suis clamitant eum amabilem et æternitas prædestinationis, et sanctitatis gratia, et gloria felicitatis. Nam quos prædestinavit, hos justificavit : et quos justificavit, illos magnificavit (*Rom. viii, 30*). Stat Dei omnipotentis propositum, et sententia pacis super electos suos, ut eis miro modo non tantum bona; sed etiam ipsa mala cooperentur in bonum. Hi autem quodammodo nunquam peccaverunt, quia, et si quæ forte deliquisse videntur in tempore non apparent in æternitate; charitas enim Patris eorum operit multitudinem peccatorum. Econtra vigilat super rationalem reprobam creaturam; vigilat, inquam, immobilis, secretissima et severissima animadversio justi iudicij Dei, terribilis in consilio super filios hominum. In reprobis namque eum terribilem prædicant, et honestatis, si quæ tamen est, despiciunt : et pravitatis æterna recordatio : et cæci cordis obduratio. Illorum namque nec remunerat bona, nec diluit mala, nec emolliit corda; sed etiam indurat : quorum pravam voluntatem ita moderatur omnipotens Deus, ut quæ injusta iniuste contra eum conatur, occulte secundum eum disponatur : quæ et si displicet in eo, quod mala est, placet tamen in eo, quod ordinata est. Sic terribilis Deus, et justus, impiorum, quos ab aeterno reprobat, corda indurat : eo terribiliter, quo immobiliter, juste quidem, sed occulite. Electi itaque, licet cunctis pleni videantur peccatis, quodammodo nunquam deliquerunt ; reprobi autem, quamvis nullis cernantur astricti, quodammodo tamen nunquam bene egerunt; dum nec illos damnari, nec istos salvare contingit. Et hoc triplex contemplationis genus, de quo cum Moyse loquitur Deus, docens in hac contemplatione et in seipso omnino se esse incomprehensibilem **439** et in electis amabilem, et in reprobis terribilem. In quo videlicet trinum contemplationis generis ejus quidem verba audiuntur ; quia hæc de eo in hunc modum creduntur ; sed nulla eius omnino vel forma, vel

B C D

CLXXV. Et hoc tripartitum contemplationis genus illæ tres figuræ inauunt, quæ supra propitiatorium inter duo cherubin, in ipsa imagine posite sunt. Prima figura circulus quidam est : per quam nimirum figuram apte primum divinae contemplationis genus, Dei videlicet incomprehensibilitatem denotatur ; quia nec ipse incipit, nec desinit, sicut in circulo nec initium conspicitur, nec finis. Qui etiam cireulus ex viridi colore factus est ; quia vita quadruplicis assentiens, et quantitatem non admittens. Trinitati vero audit inesse et communionem unitatis, et æqualitatem immensitatis, et coævitatem æternitatis. Primam non separat divisio, secundam non minuit defectio, tertiam non ordinat successio. Audit vero contemplator noster, quia in omni re est Deus suus, sine sui definitione : in omni tempore, sine mutabilitate : nec potest omnino vel prosu simplicitate dividiri, vel pro sui puritate maculari, vel pro sui immensitate comprehendendi. Et hoc modo audit Dominum sumum in seipso omnino incomprehensibilem esse. In electis vero suis clamitant eum amabilem et æternitas prædestinationis, et sanctitatis gratia, et gloria felicitatis. Nam quos prædestinavit, hos justificavit : et quos justificavit, illos magnificavit (*Rom. viii, 30*). Stat Dei omnipotentis propositum, et sententia pacis super electos suos, ut eis miro modo non tantum bona; sed etiam ipsa mala cooperentur in bonum. Hi autem quodammodo nunquam peccaverunt, quia, et si quæ forte deliquisse videntur in tempore non apparent in æternitate; charitas enim Patris eorum operit multitudinem peccatorum. Econtra vigilat super rationalem reprobam creaturam; vigilat, inquam, immobilis, secretissima et severissima animadversio justi iudicij Dei, terribilis in consilio super filios hominum. In reprobis namque eum terribilem prædicant, et honestatis, si quæ tamen est, despiciunt : et pravitatis æterna recordatio : et cæci cordis obduratio. Illorum namque nec remunerat bona, nec diluit mala, nec emolliit corda; sed etiam indurat : quorum pravam voluntatem ita moderatur omnipotens Deus, ut quæ injusta iniuste contra eum conatur, occulte secundum eum disponatur : quæ et si displicet in eo, quod mala est, placet tamen in eo, quod ordinata est. Sic terribilis Deus, et justus, impiorum, quos ab aeterno reprobat, corda indurat : eo terribiliter, quo immobiliter, juste quidem, sed occulite. Electi itaque, licet cunctis pleni videantur peccatis, quodammodo nunquam deliquerunt ; reprobi autem, quamvis nullis cernantur astricti, quodammodo tamen nunquam bene egerunt; dum nec illos damnari, nec istos salvare contingit. Et hoc triplex contemplationis genus, de quo cum Moyse loquitur Deus, docens in hac contemplatione et in seipso omnino se esse incomprehensibilem **439** et in electis amabilem, et in reprobis terribilem. In quo videlicet trinum contemplationis generis ejus quidem verba audiuntur ; quia hæc de eo in hunc modum creduntur ; sed nulla eius omnino vel forma, vel

CAPUT XVI.
Quid per duos Levitas, tubis argenteis ad ostium tabernaculi clangentes, moraliter accipiendum sit.

CLXXV. Considerandum post hæc nobis est, quid duo Levitæ tubis argenteis ante tabernaculum clangentes secundum sensum moralem innuant. Ex his vero duobus Levitis in pictura nostra unus a dextris, juxta ostium, alter statuitur a sinistris : per quos nihil aptius quam timor et amor accipitur. Ille autem Levita, qui clamat : *Quiescite agere perverse* (*Isa. i, 16*), timorem designat, qui nos a malo re-

trahit; ille vero, qui dicit: *Discite bene facere*, amorem, qui nos ad bonum excitat. Quasi duo Levitæ timor et amor sunt, qui hoc nostrum, de quo jam plura dicta sunt, tabernaculum cordis, seu nostrorum secretum affectionum vehementius, quasi quibusdam tubarum sonis movent. Sunt enim timor et amor quasi duo motus cordis, quibus anima rationalis ad omne, quod facit, agendum impellitur. Illi duo cum boni sunt, omne bonum persicunt. Per timorem namque bonum, mala carentur, per amorem bonum, bona exercentur. Cum autem mali sunt, omnium malorum causa existant. Per timorem etenim malum, a bono receditur; per amorem vero malum, facinora perpetrantur. Sunt ergo hæc quasi duæ portæ, per quas et mors et vita egrediuntur. Mors quidem, quando aperiuntur ad malum; vita autem, quando ad bonum referuntur. Undo et hi duo Levitæ, qui timorem, et amorem bonum **440** designant, ad ostium tabernaculi in pictura nostra statuantur. Sed de timore et amore, qui per hos duos Levitæ moraliter accipiuntur, loqui volentibus considerandum est quia et amor eum sit motus mentis naturaliter unus, secundum diversas qualitates tamen diversa nomina soritur, et dicitur aliquando cupiditas, quando ad mundum est: charitas vero, quando ad Deum est; et timor, cum ipse sit motus necessitatis naturaliter unus, secundum varijs tamen modos quibus habetur vel operatur, varijs nominibus figuratur, et dicitur mundanus atque servilis, quando ad mundum et ad peccatum est: initialis vero et filialis, quando ad bonum, et per bonum est. Sunt itaque hi quatuor timores, servilis, mundanus, initialis, filialis. Servilis timor est, pro evitanda poena abstinere a mala, retenta voluntate mala. Mundanus vero timor est, pro evitanda poena abstinere a bono, retenta voluntate mala. Initialis vero timor est, pro poena evitanda cum perverso opere, etiam cogitationes pravas resecare. Et filialis timor est, bono firmiter adhaerere, quia illud amittere nolis. Timor servilis poenam quæ ab hominibus infertur metuit, et idecirco sufficit ei cessare a malo opere; quia hominibus placere volens, ad oculum servit et conscientiae reatum non metuit. Mundanus vero timor hominibus placere non querens, sed tamen displicere metuens, et ipse, quod non est, singit, tam mendax in veritate neganda, quam fallax alter in falsitate tegenda. Et uterque in veritate offendit: alter, quia timide negat, quod est; alter quidem perverse simulat quod non est. Initialis quoque timor est, qui dum eam, quam Deus communatur, poenam metuit et declinare satagit nequaquam sibi sufficere videt, ut ab illicita se operatione contineat, nisi etiam sincera atque impolluta appareat ipsa cordis cogitatio. Et ideo hic timor initialis dicitur, quia sub hoc per bonam voluntatem et virtus iniunctum capit, et vitium finem. Necdum tamen perfectio est, quia dum aliud agitur et aliud intenditur, ipsum adhuc propter se bonum non amat. Tamen accidit ut charitas intret per timorem istum, qui

A dum demonstrat, quod fugere debeamus periculum, quodammodo appeti jubet et desiderari praesidium. Convertit ergo cor ad Deum, ut quodammodo ab ipso fugiat ad ipsum, hoc est, dum cavit habere iratum, studeat habere propitium. Hunc sequitur timor filialis, qui succedente charitate nascitur, ut ipsum timere nihil aliud sit, quam degustatum in charitate bonum jam nolle amittere. Jam amas ad reverentiam voluntarius, non times ad penam invitum. Haec quatuor genera timoris illi quatuor gradus, qui ad Levitam illum, per quem timor exprimitur, ponuntur, designant.

B CLXXVI. Et quia ex his quatuor timoribus duo boni sunt, initialis, et filialis; duo vero mali mundanus, et servilis; duos debemus nobis habere, duos vero a nobis projicere. Idecirco ex his quatuor gradibus, qui predictos quatuor timores innunt, duos ad dorsum Levitæ posuimus, duos vero ad faciem ejus; ut duos malos, servilem scilicet et mundanum post dorsum mentis per odium projiciamus: duos vero bonos, initialem scilicet et filialem ante cordis faciem per exercitium habeamus. Amor quoque, qui per alium Levitam accipitur sicut superius dictum est, appellatur cupiditas, quando ad malum est, charitas vero, quando ad bonum. Charitas autem, sicut passim in Scriptura legimus, gemina est, Dei videlicet et proximi. Dei, ut sic ipsum diligamus, quatenus in ipso gaudeamus. Proximi, quatenus ipsum diligamus, ut non in ipso; sed cum ipso in Deo gaudeamus: hoc est, ut Dominum amemus propter seipsum, proximum autem propter Dominum. Deus namque idecirco propter seipsum diligendus est, quia ipse est bonum nostrum; proximus propter Deum, quia cum ipso est bonum nostrum in Deo. Illum diligimus, ut et ad illum perveniamus, et in eo gaudeamus; istum, ut cum ipso curramus, et cum ipse perveniamus. Illum, ut gaudium; istum, ut gaudii socium. Diligere debemus proximum nostrum, sive bonus sit, sive bonus non sit si tamen bonus esse possit. Quicunque vel bonus est, vel si bonus non est, bonus esse potest, proximus noster est et a nobis amandus est. Qui autem sic mali sunt, ut jam amplius boni esse non possint, proximi nostri non sunt; idecirco a nobis amandi non sunt. Tales sunt daemones et homines reprobri, cum daemonibus damnati, qui nostri proximi **441** non sunt, sed a nobis alieni, et omnino extranei, quia eis reditus ad bonum amplius non patet. Qui idecirco a nobis diligendi non sunt, quia ab illo bono, in quo omnis diligitur, qui bene diligitur, irrecuperabiliter corrumpunt. Sed illos diligere debemus, qui vel per honestatem non cesserunt, vel si forte cesserunt, per Dei gratiam et arbitrii libertatem iterum redire possunt. Non enim omnino longe sunt, qui, etsi abierunt, adhuc redire possunt. Iste sunt proximi, quos diligere debemus, vel in Deo, si non recesserunt, vel propter Deum, si redire possunt. Et hoc est quod nobis praepeditur, ut et amicum diligamus in Deo, et inimicum propter Deum. Amicum in

Deo, quia Deum habet: qui quidem amicus non es-
set, si Deum non haberet. Inimicum propter Deum,
ut habeat Deum: ut, qui Deum non habendo inimi-
cus est, Deum habendo amicus sit. Hæc omnia per
exemplum possumus evidenter videre. Si mel dulce
est, dulcis est favus; et si mel diligis, diligis et fa-
vum, qui est receptaculum mellis. Sed cum mel diligi-
tur, ideo diligitur, quia ipsum dulcedo est. Cum au-
tem favum diligis, non ideo diligis, quia ipsum est
dulcedo; sed quia in ipso est dulcedo: quia vide-
het ipse favus receptaculum dulcedinis est. Mel ita-
que propter seipsum diligitur, favus propter mel.
Et si forte vides favum non habentem mel, vides re-
ceptaculum ubi mel esse debuerat; et doles vacuum
esse; et non placet tibi quod aridum est; et cupis
ibi mel esse quod diligis; et si venerit in illud mel,
magis illud diligis. Ita dilige Deum tuum propter se-
ipsum, quia ipse dulcedo est; proximum autem di-
lige, quia ipse dulcedinis hujus receptaculum est,
et eamdem in ipso dilige, et ipsi eam dilige, et ipsum
propter eam dilige. Si autem proximum tuum va-
cuum inveneris hac dulcedine, dole; quia recepta-
culum tuum inane vides, et opta ut veniat in eo bo-
num suum, sine quo bonus esse non potest.

CLXXVII. Hæc itaque gemina est caritas Dei et
proximi; et hoc modo Deus, et proximus diligendus
est. Sed quia, sicut superius diximus, amor aliquan-
do bonus est, aliquando malus: malus, quando ad
malum est, et tunc cupiditas dicitur; bonus vero,
quando ad bonum, tuncque vocatur charitas, et cha-
ritatis duo præcepta sunt: sicut paulo aate timoris
genera gradibus distinximus, ita et nunc istos amo-
ris modos gradibus distinguimus. Unum itaque post
dorsum Levitæ, per quem, de quo loquimur, amor
exprimitur, gradum posuimus: ut pravum illum a-
morem, qui cupiditas dicitur, post dorsum mentis
per contemptum, et odium projiciamus. Duos vero
ante faciem ejusdem Levitæ posuimus, ut charita-
tem geminam, Dei videlicet et proximi ante cordis
faciem et per approbationem plenam, et exercitum
continuum toto studio habere conemur. Qui etiam
gradus ex colore rubeo, qui ignis habet speciem,
facti sunt; quia charitas, quem afficit ardore facit.
Superior quoque gradus dilectionem exprimit Dei,
qui in summo est; inferior vero, proximi, qui no-
biscum versatur in imo. Et ex gradu superiore tres
sursum gradus extenduntur; quia Dei dilectio per
tria distinguitur, qui ex toto a nobis corde, ex tota
anima, ex tota virtute diligere jubarunt. *Qua in re,* sicut
ait B. Gregorius, *notandum est, quod divinus sermo,*
cum Dominum diligere præcipit, non solum narrat ex
quo, sed etiam informat ex quanto, cum subjungit ex
toto ut videlicet, qui Deo perfecte placere desiderat,
sibi de se nihil relinquat. Ex gradu vero inferiore duo
decoisum gradus dependent: quia ad duo præcepta
proximi dilectio derivatur, cum per sapientem quemad-
dicatur: *Quod tibi ab alio odoris fieri, vide ne tu*
alteri facias. Et per semetipsam Veritas dicit: *Qua*
vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite

A illis (Matth. vii, 12). Quidam duobus utriusque Te-
stamenti mandatis per unum malitia compescitur,
per aliud benignitas prorogatur: ut malum, quod
pati quisque non vult, non faciens, ccesset a nocen-
ti opere; et rursus quod sibi fieri appetit, bonum
impetuens, erga utilitatem proximi exerceat se ex
benignitate. Quæ duo dum sollicite cogitantur, cor
ad innumeræ victutum ministeria tendit; ne vel
ad inferenda, quæ non debet, desideriis inquietata
mens ferveat; vel ad exhibenda, quæ debet, otio re-
soleta torpescat. Hæc de duabus Levitis, tubis ad
ostium tabernaculi clangentibus, juxta moralem si-
gnificationem dicta sufficient.

442 CAPUT XVII.

B *Quomodo duæ columnæ ignis et nubis, quæ ex ultra-*
que tabernaculi parte depictæ sunt, juxta sensum
tropologicum debeat intelligi.

CLXXXVIII. De duabus vero ignis, et nubis colum-
nis, quæ in plano picturae, ex utraque hinc inde ta-
bernaculi parte sunt, breviter nimirum secundum
intellectum moralem tractare proponimus: quia et
in parte præecedente his allegorice exponendis ali-
quandiu inuorati sunimus, et ad quædam, quæ ad-
buc restant, discutienda festinamus. Diximus fre-
quenter quia juxta sensum allegoricum, tabernacu-
lum Moysi Ecclesiam expravit Christi. Supra quod tabernaculum icon quædam a dextris nubem, et a
sinistris tenens ignem, etinam: quia sanctæ Ecclesie
prælati sui præsident, qui et illis subjectis, qui
in prava vita perseverare decernunt, ignem terroris;
et illis qui sanctæ conversationi insistere eligunt,
nubem exhibent mansuetudinis. Illis dicunt: *Quid*
vultis? In virga veniemus ad vos, an in spiritu man-
suctudinis? (*I Cor. iv, 21*). Quasi dicerent: *Qnia in*
parte sinistra vos statuit pravitas reprobae conver-
sationis, digni estis, ut vos in virga visitemus rigidae
districionis. Isti autem e contrario dicitur: *Non*
dominamur fidei vestre, sed coadjutores sumus gau-
dii vestri; nam fide statis (*II Cor. i, 23*). Ac si di-
ceret: *Quoniam per fidem, quæ per dilectionem ope-*
ratur, in sanctitatis culmine statis, justus nimiri-
et dignius est, ut bono vestro proposito per charita-
tem auxiliemur, quam ut vobis per austeritatem do-
minemur. Hanc nubem, et hunc ignem baculus de-
signat pastoralis, qui et in parte superiori curvus
est, et in inferiori acutus; quatenus et eos, qui ter-
rent per affectum incumbunt, correptionis acumine
pungat, et eis qui supernis inhærent, affectu se com-
passionis pastor inclinet. Quod itaque curva pars
baculi designat in summo, hoc et nubes iconis in-
nunt a dextris: et quod acuta designat in imo, hoc
et ignis iconis significat a sinistris. Per Moysen vero
qui ibi juxta subjectos a sinistris positus in flagello,
et gladio depingitur, eadem prælatorum justa seve-
ritas accipitur, quæ perversis subjectis et correptionis
gladium et discipline flagellum minatur. Juxta
illos quoque subjectos, qui a dextris sunt, ejusdem
Moysi manus sustentantur, et sustentatae, leves redi-
duntur; quia subjectis humiliis prælatorum distri-

ctio temperatur : quas prosector manus Aaron et Hur sustentant. Per Aaron, qui mens fortitudinis interpretatur, juxta significationem moralem, virtus humilitatis accipitur ; quia quo magis insimum se aliquis conspicit, et insimum, eo magis sublimis est et fortis. Per Hur vero, qui ignis dicitur, ardor exprimitur dilectionis. Moraliter itaque manus Moysi Aaron sustentat et Hur, quando prælatum quemlibet disertum et justum tam in corripiendo, quam in parcendo et sublimis fortitudo humilitatis, et ardor temperat charitatis : ne vel per superbiam in corripiendo nimis rigidus, vel per teponem in parcendo nimium sit remissus.

CLXXIX. Quod vero haec de qua loquimur icon et subjectis, qui a sinistris sunt : *Si quis hoc, vel hoc fecerit, morte moriatur (Exod. xvi, 18)*, dicit in igne; et his qui a dextris sunt : *Veni vocare peccatores in pænitentiam (Matth. ix)*, dicit in umbra : Quid esse patamus, nisi quod prælati Ecclesie et rebellibus subjectis poenam comminatur cum terrore, et humiliis veniam pollicentur cum lenitate? Omnia vero illa, quæ ad aliam pertinent iconem, ubi ex altera parte et salvatio electorum, et perditio depingitur reproborum : si subtiliter consideras, his, de quibus loquimur, prælati, vel subjectis juxta hanc duntaxat significationem congruere videbis ; ut, sicut paulo ante in parte præcedenti ostendimus, haec omnia, quæ modo ex utraque tabernaculi parte, in plano picturae, ab invicem in uno jacent divisa : quando supra ipsum tabernaculum erectum elevata, et ad invicem fuerint conjuncta ; quantum ad sensum pertinet allegoricum, et vocationem gentium, et repulsionem denotare Iudeorum : ita juxta intellectum quoque moralem haec eadem insimul in summo conjuncta et officium prælatorum, et conversationem scias exprimere subjectorum. Quasi enī, ut breviter dicamus, et dannatis, qui a sinistris sunt, *Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41)*. In pictura nostra icon nostra dicit in igne : et salvatis, qui a dextris sunt : *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum (ibid. 34)*, eadem icon dicit in nube : **443** quando quilibet sanctæ Ecclesie prælatus et inobedientes subjectos ob divinorum mandatorum, quæ mente a se obstinata ejiciunt, contemptum, terribiliter in ignem æternum asserit ituros ; et obedientes ob præceptorum cœlestium, quæ corde humili suscipiunt, execucionem misericorditer regnum cœleste denuntiat possessuros. Haec de gemina ignis, et nubis columna breviter diximus

CAPUT XVIII.

Alia de endem capite alio modo juxta sensum moralis exppositio.

CLXXX. Occurrunt adhuc in uno pauca quedam, quæ de hac ignis et nubis columna aliquantulum subtilius consideranda sunt, quæ modo digna diximus commemorare : quia, sicut non semel superius dictum est, exterius illud Moysi tabernaculum internum designat animi secretum. Super hoc tabernaculum columna jugiter pendet : quia cor nostrum

A vel defendit assidue cogitatio, vel accusat. Unde et Apostolus ait : *Et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendantium (Rom. ii, 15)*. Cor namque nostrum bene sibi conscientia cogitatio defendit ; male vero conscientia accusat. Hinc est, quod, cum semper haec de qua loquimur, columna super tabernaculum esset, in die quidem nubis, in nocte vero gerebat speciem ignis. Per ignem quoque, ut sufficienter in superioribus ostensum est, severitas terroris; per nubem, blandimentum lenitatis; et per noctem vita peccatoris, et per diem vita justi accipitur. Super tabernaculum itaque in die nubis, et in nocte columna ignis est; quia interna cor nostrum cogitatio, et cum boni sumus, pro claritate sanctitatis, qua illustramur, per lenitatem consolationis demulcent; et cum malo sumus, pro caligine pravitatis, qua obscuramur, per terrorem reprehensionis deterret. Reprehensio cordis nostri duplex est; quia cum male agimus, non solum tribulatione temporali; sed cum in malo perseveramus, æterna nos damnatione judicat dignos. Sicque duplex animam peccatricem reprehensio etiam in praesenti aspere concutit. Una de culpa, quam misere perpetrat; altera de poena, quam trepide fornimat. Similiter et cordis nostri consolatio gemina est; quia cum bonum et ex affectu ardenter diligimus, et in affectu perseveranter exercemus, non tantum in mentis cubili suaviter pausamus; sed ut et mensis ex mense, et Sabbatum ex Sabato sit ad securam etiam aeternitatem, et aeternam superne quietis securitatem nos venturos confidenter speramus. Sicque bina nos consolatio recipit, una de merito, quod est in re; altera de premio, quod nunc quidem firmiter est in spe, sed in futuro in re. Haec autem feliciter erit gemina cordis tam consolatio, quam reprehensio : quæ etiam per picturas, quæ ex utraque tabernaculi parte, juxta geminam hinc inde ignis, et nubis columnam sunt, figuraliter, ni fallor, accipi potest. Per Moysem namque, qui ex una tabernaculi parte, juxta Iudeos igni proximus flagellum tenens, et gladium, depictus est, hanc, de qua loquimur, cordis accusationem accipimus; quæ nimur cordis accusatio quemlibet in lege sicut viventem, qui videbatur in manifesto Judæus est, qui et eam solummodo, quæ in iure est, circumcisio per exteriore observantias et carnis justicias, oculis hominum placere gestiens, exercet, et internam mentis sinceritatem, ejusque testimonium, qui absconditorum cognitor et intentionum est discretor, negligit : correptionis lesionem, quasi quodam iectu flagelli et reprehensionis morsu, quasi quodam acumine gladii aspere ferit. Unde et numero ibi undenario, qui legis designat transgressionem, Judæi depicti sunt. Quos Iudeos ipsa lex, quæ per Moysem accipitur, de transgressione redarguit : sicut versieulus a Moyse exiens, et sub ipsis Judæis scriptus, ostendit : scilicet : *Redargui a lege, quasi transgressores (Jac. ii, 9)*. Quasi Iudeos namque et flagello ferire, et gladio perire

communans in tabernaculo depingitur Moyses, quando mentem, qua legem transgreditur, cogitatio transgressionis conscientia et ferit per correptionem, et morte censet dignam per reprehensionem. Per infernum vero, qui de contra, ex altera parte ad deglutiendos reprobos juxta ignem positos succensus, et apertus in angulo depictus est, eamdem nihilominus peccatricis animæ accusantem conscientiam denotamus; quia a semetipsa in semetipsa, quantum et ad modum suum meritum, et ad districetum Dei pertinet iudicium, damnatione 443 eterna etiam in praesenti digna judiatur. Quasi enim quidam infernus reprobos absorbens in tabernaculo depingitur, quando pena in mente infernalis, cruciatusque dominorum et attente in cogitatione previdetur, et sollicite per timorem formidatur.

CLXXXI. Hac de duplice cordis accusatione. Per Moysen vero, qui ad australem tabernaculi partem, a dextris nubis juxta Christianos prope ipsam nubem positos, depictus est, mentis sanctæ bene sibi conscientiae interna exprimitur consolatio, quæ mentem sanctam per conversationem religiosam Redemptori suo, qui per nubem designatur, approximantem leniter demulcit. Unde apte ejusdem Moysi manus Aaron et Hur in hoc loco sustentant. Per Hur namque, qui *ignis* dicitur, ardor dilectionis divinae : per Aaron vero, qui *mons fortitudinis*, stabilitas accipitur supernæ contemplationis; quia et in fortitudine robur stabilitatis, et in monte sublimitas contemplationis accipitur. Manus itaque Moysi et Iudeis juxta ignem positis, flagellum et gladius graves efficiunt; et Christianis prope nubem locatis Aaron et Hur sustentando leves reddunt: quia et iniquum quemlibet per legis transgressionem Deitatis ignem superbe contemnentem interna cordis sui male sibi conscientia accusatio et correptionis flagello percudit, et reprehensionis gladio cruentat: et sanctum quemlibet per charitatis impletionem humanitatis nubem humiliiter imitantem, dum et ardore dilectionis Conditoris sui ardenter flagrare, et sublimitati sanete contemplationis perseveranter studet vacare, interna quædam consolatio pleno bonæ conscientiae genita testimonio, in suavi quodam cibili pacat, et tranquillat. Unde et iidem Christiani numero quindenario ibi juxta nubem depicti sunt: quia viri sancti hac interna consolatione pacati in interna quiete octavam futuræ resurrectionis, spe felici, expectant. Sub quibus videlicet Christianis hic versus scribitur: *Gentes autem super misericordia honorare Deum (Rom. xv, 9).* Quia Christiani omne bonum, quod agunt, non suis meritis, sed divinæ deputant misericordiam. Per electorum quoque salvationem, quæ de contra ex parte alia depicta est, ubi iidem electi, et ad regnum vocati, et ad idem regnum, ubi drachma Christus est, euentes depinguntur, eam accipimus consolationem, quæ sanctos in spe futuræ beatitudinis, etiam in praesenti latitat: qui in tali tantaque spe, fiducia erecti et confirmati sunt, ut cum Apostolo dicere

A possint: *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod edificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, aeternam in celis (II Cor. v, 1).* Miro namque modo jam quodammodo habent, quod se quandoque habituros, firmiter sperant. Adhuc enim vas electionis, apostolus Paulus non solum in hoc mortali corpore in terris, sed in carcere fortassis detenus erat, et in vinculis, quando de se, suisque concivibus dicebat: *Qui nos conresuscitabit, et considerare fecit in cœlestibus (Ephes. ii, 6).* Jam itaque se et conresuscitatum quodammodo, et in cœlestibus sessurum confidebat. Et David ait: *Luctatus sum in his quæ dicia sunt mihi, in domum Domini ibimus (Psal. cxli, 1).* Necdum ad domum Domini pervenit, et jam se luctatum esse perhibuit, quia illo se iturem esse audivit, ubi diligenter memoriae commendandum, ut sine obliuione incessanter in mente retentandum est quia ineffabilis tunc inheret letitia de perceptione illius beatitudinis, quæ tunc erit in re, dum tanta nunc eos afficit exultatio in exspectatione ejusdem felicitatis, quæ nunc est in spe. Non enim mirum est, si multum sapidum erit, quod plenarie gustus attinet experientiæ, dummodo tantum sapit quod tenuiter olfactus percipit famæ. Hæc omnia, quæ de hac genuina consolatione dicta sunt, tunc in tabernaculo depinguntur; quando bæc hoc modo in mente et per intellectum agnoscentur, et per affectum diliguntur, et per effectum exercentur.

CLXXXII. Quod autem istæ, de quibus hoc modo loquimur, ignis, et nubis columnæ erecto ipso tabernaculo ad invicem in summo, cum picturis, quæ ad easdem columnas pertinent, erunt conjunctæ, nec hoc a mysterio juxta banc significationem vacare credendum est. Ut enim, qui super his sentiamus, absque aliorum præjudicio breviter ostendamus, erecto tabernaculo, et Judæi damnatis, ei Moyses flagellum, gladiumque in manibus ponderosis tenens, inferno; Christiani, ad regnum electis vocatis, et Moyses ab Aaron et Hur sustentatas manus habens, eisdem electis ad regnum eundem, conjunguntur: quia finito bujus mundi statu, et iniqui perenniter sentient in pena, quod nunc 445 trepide formidant in conscientia; et justi plene, et feliciter habebunt in re, quod nunc gaudenter et firmiter habent in spe. Et haec sunt, quæ de columna ignis et nubis, salvo subtiliore, qui eruditioribus sensibus patet, intellectu; prout nobis visum fuit, secundum sensum moralē diximus. Quod si aliqui forte ea quæ de picturis in hunc modum dicta sunt, displicerunt, contradicere saltem non poterit, quin et ignis severitatem terroris, et nubes blandimentum lenitatis, et nox vitam iniqui, et dies vitam exprimant justi. Quæ si ita sunt, inquit quia ita sunt, a fidei veritate, ut arbitror, deviare dicendi non sumus, si et per illam, quæ visibili quondam Moysi tabernaculo præminebat columnam nostram, quæ mentis nostre præesse debet tabernaculo, iuxta sensum moralē, accipimus conscientiam; et per

nubis speciem , quæ eidem columnæ inerat in die , A rit anxia quomodo et quæ désunt exquirenda , et menti nostræ ab eadem conscientia pro claritate sanctitatis illatam consolationem : et per ignis , quæ prædictæ columnæ inerat in nocte , cordinostro pro pravitatis obscuritate allatam accusationem .

CAPUT XIX.

De quinque picturâ spatiis : quid per ea moraliter accipiendo sit.

CLXXXIII. De morali quinque spatiorum , per quæ pictura nostra divisa est , significacione compendiose loqui proponentibus , quædam nobis ex his , que prolixe superius dicta sunt , breviter repetenda sunt , quo ad ea , quæ dicere proponimus , corapetentius veniamus . Diximus in præcedentibus , quia in primo spatio utriusque temporis depicti sunt laici , estque quidam quasi ager spatium hoc , in quo bonæ simul et malæ herbæ commixtæ nutriuntur . In spatio vero secundo et Veteris et Novi Testamenti clerici sunt , quod nimirum spatium non incongrue horto comparatur , in quo electe herbæ plantantur . Spatum vero tertium ad immolandia in altari æneo holocausta illi , qui aetate maturi , et puritate erant conspicui , intrabant Levitæ ; quod nimirum spatium quoddam quodammodo regis atrium appellari potest , in quo obsequiis suis amici sui et familiares insistunt . Quartum quoque spatium sacerdotes ingrediebantur , quod quædam domus est , in qua parentes ejus et cognati recipiuntur . Spatum denique quintum , quod et intra velum est , et Sancta sanctorum dicitur , in quo etiam solus pontifex ingreditur , quasi quidam privatus thalamus est , in quo Sponsus , et sponsa eo amore suaviore , quo in loco secretiore conjucundantur . In loco namque hoc arca est , et in arca manna ; estque arca in loco illo , quasi lectus in thalamo , et in arca manna , quasi suavitas in lecto . Hæc itaque quinque sunt spacia , per quæ nostra est distincta pictura : quæ etiam omnia animæ humanae juxta intellectum duntaxat moralem adaptari possunt . Mens ramque nostra multoties a semetipsa egreditur , egressa per exteriora dispergitur , dispersa dissipatur . Sieque dispersa et dissipata , per inania visibilium et invisibilium phantasmata vagatur : nunc bona bene et mala male : nunc male bona et bene mala cogitat ; nec tamen his vel illis cogitationibus insidet et inhæret ; sed hoc illucque vaga et erronea discurrit , D nec usquam in cogitatione aliqua quiescit . Ille itaque mens primum in se spatium depingit , cuius cogitationes quia innumeræ , et nec bona solummodo et malæ , sed bonæ simul , et male sunt , recte ejusdam agri latitudini , in quo bonæ simul et male herbæ sunt , comparari possunt .

CLXXXIV. Aliquando vero ab hac infinita distractione se nostra in se mens revocare studet , revocata ad se colligit , collectam sibi approximat , approximatam juxta se ponit ; et quia needum de his , que ad vitam pertinent æternam plene cogitare seit . de praesentis vitæ necessariis , exclusis otiosis et immundis , illicitis et superfluis cogitationibus , in cogitatione sese intromittit . Studet sollicita , quæ-

A rit anxia quomodo et quæ désunt exquirenda , et que adsunt expendenda ; quomodo etiam noxia et cum imminent devitentur , et cum nocent , expellantur ; quomodo et salubria acquirantur , et acquisita exerceantur ; et de cæteris huic temporali vita necessariis cogitat . Quas cogitationes , quia de hujus vita necessariis sollicite se intromittunt , cuidam nimirum horto , in quo solæ electæ herbe , hominumque usui necessariæ nutriuntur , comparavimus . Quando vero mens nostra de bonis , que per corpus perpetranda sunt , operibus sollicite 446 se cogitatione intromittit ; quando , quomodo vitis resistentium virtutibusque acquirendis insistendum sit studiose cogitat : quando omni cura exquirit , quomodo et oculi a vanitate claudendi sunt per contemptum mundi , et aures de curiositate obturandæ per compunctionem animi , et olfactus a voluptate observandus per gravitatem boni desiderii , et gustus ab edacitate mortificandus per rigorem jejunii , et lingua a loquacitate refrenanda per habenam silentii , et tactus ab impuritate compescendus per virtutem propriæ mortificationis , et cæteri denique membrorum motus ab impuritate conservandi per naturitatem sanctæ conversationis , haec mens summi in se Regis atrium construit , in quo cogitationes graves et mundæ , quasi quidam et aetate maturi et puritate conspicui Levitæ holocausta Domino immolant ; in quo , inquam , atrio illi morales Levitæ , cogitationes videlicet sanctæ , humilitatis cultro taurum superbie ; castitatis , hædum luxurie ; maturitatis , vitulum lascivie , cæterosque bestiales motus mortificare conantur .

CLXXXV. Quod si non solum de externa corporis munditia , sed de interna etiam cordis puritate nostra se mens sollicita cogitatione intromittit , ut breviter dicamus : domum intra se , in qua parentes ejus et cognati recipiuntur , construit . In quantum etenim familiaribus et amicis nostris nostri nobis parentes et cognati viciniores sunt , in tantum istæ cogitationes de interna mèntis puritate illis cogitationibus , quæ de externa corporis sanctitate sese intromittunt , sunt sublimiores : quia quanto spiritus corpore dignior , tanto sanctitas spiritualis corporali est celsior . Si autem ad tanta mens nostra concenderit perfectionis fastigia , ut ei jam necesse non sit vel contra carnis incitativa , vel contra cordis reluctari phantasmata : sed toto conamine per cogitationis stabilitatem , per contemplationis puritatem , per speculationis suavitatem , suum Deo spiritum , quantum in hac carne mortali datur , unire contendit , illum omni hora et pure cogitans , et ardenter amans , et vehementer desiderans : profecto quintum picturæ nostræ spatium , quod thalamo comparavimus , in semetipsa depinxit . In hoc thalamo omissione interim cunctis cogitationibus , in agro arantibus , et seminantibus , in horto plantantibus , rigantibus ; in atrio immolantibus et sacrificantibus ; in domo comedientibus et bibentibus , anima humana , quæ sponsa Dei est , Sponsa suo Deo , sola soli ,

et firmiter in charitatis amplexu copulatur, et sua viter in unitate spiritus conglutinatur. Et hoc modo quinque pictura nostræ spatia anime humanae adaptavimus. In primo vero spatio scribo, extra, in secundo, juxta; in tertio, prope; in quarto, intra; in quinto, supra: quia in agro instabilium cogitationum mens nostra extra semetipsam est; in horto quoque temporalis vitæ cogitationum, juxta semetipsam est, in atrio provisionis corporalis castitatis, prope semetipsam est; in domo intentionis spirituialis puritatis, intra semetipsam est; in thalamo, in quo altitudini secrete contemplationis intendit, supra semetipsam. Est itaque extra semetipsam per instabilem fluctuantium cogitationum evagationem; juxta semetipsam per licitam necessariarum rerum et terrenarum occupationum sollicitudinem; prope semetipsam per externam corporis purificationem; intra semetipsam per internam mentis sanctitatem; supra semetipsam per defecatæ contemplationis sublimitatem.

CLXXXVI. Multa quidem, et alia, venerande Pater, de hac nobis materia dicenda occurserunt; sed scire nos convenit, quia sicut studiosorum fervori, sic nihilominus est fastidentium consulendum temporis. Unde et librum hunc per tres quidem partes distinximus; **sed** talium medio temperavimus, ut quadam ut ita dicamus, sententiarum et magna exiguitate, et exigua magnitudine collata, nec nimium prolixus pigris, nec nimium sit superfusus studiosis: dum per eum et istis odor quodammodo in m
jora audendo, aviditatem; et illis gustus in haec

A saltem intelligendo conferre potest satietatem. Sed inter haec, Domine mi dilectissime, scire debetis, qua, ut verbis utar Apostoli: *Factus sum insipientis? vos me coegistis (II Cor. XII, 11).* Ut enim vestrae, sicut debui voluntati adessem, aperui os meum, et locutus sum, et loquendo prodidi insipientiam meam: ne, si tacuisse, quæ mihi deerat, inesse putaretur sapientia. Stultus namque ut ait quidam sapiens, si tacuerit, sapiens reputabitur. Perdidi, inquam, loquendo insipientiam meam; sed non ad insipientiam mihi, dum hujus meae locutionis et charitas causa est, et **447** humilitas fructus. Charitatis etenim est, quod vestrae obediens voluntati serviri forsitan profectui plurimorum: humilitatis vero, quod videre possunt quid desit mihi, quia scio quod nescio. Si ergo me aliquis injuste calumniari voluerit mortus invidia, pro eo quod illius in hoc libro mihi adfuit absentia; quæ inflat (*I Cor. VIII, 1*), liberari nimirum debeo; quia et illius mihi in eo non desit presentia, quæ edificat (*bid.*), et illius quæ humiliat. Præterea quia corripi debet, qui ignoranter errat; et damnari dignus est, qui errorem suum scienter excusat: me quoque, etsi a veritate, in his quæ dixi, me deviasse non plene agnosco, quod tamen ab ea omnino non deviaverim, nec temere abnega, nec correptionem rationaliiter ostensam superbe refuto: quatenus et cum David de corporis sui lapsu humiliiter penitente, a Nathan salubriter corripiar; et nequaquam cum Saule de sua se inobedientia tumide excusante, a Samuele miserabiliter condemnare.

EPISTOLA ADAMI

Ad viros vitæ venerabilis canonicos ecclesiæ Præmonstratensis, de triplici præfati tabernaculi pictura: et de triplici genere contemplationis.

Dilectissimo, et illustrissimo, atque in Christo complectendo conventui canonicorum omnipotenti Deo in ecclesia Præmonstratensi famulantum frater **ADAM**, Dei, servorumque Dei humillimus servus, modicum id, quod sum, si quid tamen sum.

Librum, o vitæ venerabilis viri! de triplici tabernaculo compositeum vobis absentes absentibus transmisimus, quem praesentes præsentibus promisimus. Et munus quidem modicum, non modicata tamen devotione transmissum. Ipsam igitur donum ex affectu donantis libra vestra penset æquitatis. Nam dignum et justum est ut nequaquam parvum ipsius vestra apud se habeat aestimatio munus, cuius in vestrae cogitationis oculis magnus est animus: quia ibi nullo modo modice valet apparere mensura quantitatis, ubi quidquid est, ipsa in se transfert et absorbet plenitudo totius. Quia vero pro eo, quod materia, de qua agemus, fuit non medioriter profunda, multa nimirum occurrerunt

dicenda. Prædictum igitur librum in tres partes distinximus, suasque eisdem partibus congruentias proprias sigillatim apposuimus: ut plene cognito singularum compendio, ipsum, licet admodum prolixum, in ipsa consequenter lectores nostri apud se cognitione perfecte comprehendenter totum. Et prima quidem pars de visibili illo et antiquo Moysi tabernaculo tractat; secunda, de tabernaculo Christi: quod est sancta electorum Ecclesia; tertia vero, de tabernaculo Spiritus sancti: quod est pia, et fidelis animo. Ad tabernaculum primum pertinet historia; et est in ipsa rei gestæ veritate. Ad secundum, allegoria; et est in catholica fidei non ficta credulitate. Ad tertium, tropologia; et est in interna secretæ conscientie puritate. Primam et secundam partem in se continent pictura; in ipsa sui planitiæ qualiter ve'us illud tabernaculum Moysi cum his, quæ ad illud pertinebant, in re factum fuit, et dispositum: statim in exordio secundæ partis ostendens, quantum in ipso plano

valet ostendi. Atque post hanc ostensionem, quomodo universa illa visibilia tabernaculum Christi, quod est Ecclesia, per significationem **448** exprimant, in eadem parte invenietis. In parte vero tertia, praedicta, sub significatione moralis ab ipsa inchoatione, visibilia repetuntur: et qualiter ad tabernaculum Spiritus sancti, quod est pia et fidelis anima, pertineant, demonstratur; atque non adversae significationum moralium diversitates per varietates colorum ac distinctiones graduum, congruerent notantur.

Præfatum itaque librum coram vobis legi facietis, ipsamque nihilominus picturam, versis ad orientem campis illis in quibus depicti sunt imperator Constantinus et apostolus Petrus; ad eamdem etiam plagam verso atriorum introitum, ac Sancta sanctorum, ut ad occidentem Sancta sanctorum respiciant, eoram vobis extendetis: quatenus percipiatis tam quæ depicta sunt, visu, quam quæ scripta sunt auditu; quæ in se continent secunda et tertia pars libri. Ipsam quoque picturam competenter sibi invicem coaptabitis, ostendentes hoc modo nec visa ab auditu, nec audita a visu in aliquo dissidere; sed ea sibi invicem concorditer in omnibus coherere. Verum quia hæc omnia hoc modo agere non otiosorum est, sed occupatorum: non pigerum, sed studiosorum, utpote quibus ad ista vacare per amplius, ac perfectius vacat, compendiosam quamdam ex horum omnium multitudine, et ad intelligendum apertam poteritis excerpere summam: quam et facilitas det evidenter per intelligentiam agnoscet, et brevitas tenaciter in memoria retineri. Sic enim minus acutis et perspicacibus; sic etiam circa alia distensis, et in aliis detentis, potissimum expedit: quia facile, et aperta in sui comprehensionem intelligentia, et in sua tenacitatem memoria pauca admittit. Sed etiam itaque vobis in summo silentio et habentibus tam aures erectas ad librum quam oculos aertos ad picturam, illo, quo paulo ante docuimus modo eorum vobis extensam unus vestrum, assumpta virga in manu, ad invicem visa et auditu summatim conjungat; siveque lingua exponendo ad intellectum quæ scripta sunt, et virga ostendendo ad oculum quæ depicta sunt, sibi invicem ipsa coherere, et pendere ex invicem, vos certos hoc modo reddat. Igitur et in medio ipsius plani in quo tabernaculum depingere volo, et cetera omnia, sicut habentur in libro, ab eodem secundo capite secundæ partis, usque ad finem tertiae partis, qui est et terminus libri, singula lucuenter exposita reperiatis. Si quoties tamen his vobis intendere delectat, et audire universa, quæ in eisdem duabus partibus prolixe habentur, et videre quidquid in pictura annotatum est, au eisdem duas partes attentius vacandum est. Quando vero, aliis occupationibus obstructis, horum non poteritis intendere universitatim, compendiosa, de qua superius mentionem fecimus, summa sufficiat vobis. Et hæc breviter de libro illo, cuius titulus est, de triplici tabernaculo, quem vobis ena cum pictura jam transmisimus.

Alium vero librum, de triplici genere contemplationis intitulatum, nunc vobis cedimus; qui de eo tractat, quod Deus in semetipso est incomprehensibilis, terribilis in reprobis, dulcis quoque, et suavis in electis. Siquidem super multa operum Dei magnitudine, magnaque eorum multitudine obstupescimus, quomodo videlicet singula quæque in genere suo, quinque nostris corporalibus sensibus sese offerentia et inferentia, in diligenti inspectione naturarum suarum, voce magna et clamore valido, quod universitatis quidem Conditor et dispositor sit, dicunt; sed qualis, vel quantus sit, prorsus non desinunt. Secero quærentes intra nos, qualis sit futura vita sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit (*I Cor. ii, 9*), inhibamus ore cordis in superna fluente fontis vite: his suavibus stimulis affectus nostros excitantes, et illuc peccatis desideriorum volantes. Interdum etiam impiorum peccatis indignantes, et eorum prenas timendo considerantes, suspiramus in fragilitatibus nostris, et respiramus in misericordia Conditoris. Sic modo nostram reprobationem pertimescentes, modo vero electionem sperantes, misericordiam et judicium Deo decantando, cogitationum nostrarum dentibus, tanquam superiore et inferiore mola communire solemus. Sed inter universa profunda hæc super damnatione quidem reproborum non minus terribiliter, quam mirabiliter movetur, timore maximo concussi, et stupore validissimo turbati: dum suorum intentissimo speculacionis oculo hinc scelerum enormitatem, hinc suppliciorum consideramus æternitatem. Nam quando vei de ipsis Dei magnitudine, vel de justorum **449** cogitamus salvatione, et illam nimur venerando mirari, et istam suavibus suavitum cogitationum alnis delectabiles; et admodum dulce habemus complecti. Ut tantam quippe majestatem pulvis tantillus miretur, non mirum: et ut Creator optimus creaturam egregiam tam excellenter a se conditam et justificet per meritum, et glorificet per premium, nobis nequaquam videtur non pius. Et ideo nullo modo non pius: quia ad hoc eam vitiatur creasse, ut sicut primum acceptit esse ab ipso, ita et beatum perciperet esse in ipso. Ceterum quando de perditione reproborum cogitamus intra nos, timor non mediocriter et tremor venient super nos, et contegunt nos tenebrae, auxie, in quantum andemus, ad invicem queritantes: et conquerentes quomodo, et quare universitatis ille Creator, qui omnia potest, quæ vult, et nihil omnino nisi quod bonum est, vult; creaturam ad imaginem et similitudinem suam conditam permittit, ut in peccatum eadat, quo postmodum digna sit ut in supplicium ruat: cum veracriter constet eam, sicut nec horum posse agere, nisi ipso et aspirando præveniente, et adjuvando prosequente: sic nec malum in eo duntaxat, in quo nunc est, statu omittere, nisi eo retinente; nec admittere, nisi eo permittente. Sol hinc cogitationum dentibus aliquantulum conterentes, et

In eorum contritione eisdem hebetatis dentibus, ea A magis ignigerando humiliiter reservantes, quam disciliendo temere glutientes, omni prorsus et interrogatiōnē nostrae responsione et inquisitioni denegata inventione, in hanc vocem prorūmpere compellūrū: *O altitudo divitiarum sapientie, et scientie Dei! quām incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et inestigabiles virū ejus? (Rom. xi, 33.) Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuerūt ei? (Rom., xi, 33, 34.)*

Itaque circa haec tria libri hujus materia et intentio versatur; quia de eo tractat, quod Deus et in seipso est incomprehensibilis; et in reprobis terribilis; et in electis amabilis. Hinc autem est, quod eum de triplici genere contemplationis intitulavimus, ut et primæ nos contemplationis consideratio illuminet. et secundæ humiliet; et tertia demulcat. Illuminet, ne ignoremus; humiliet, ne super-

biamus; demuleat, ne desperemus. Vos quoque, o vita venerabilis viri, quos specialiter elegimus, ut vobis potissimum, quaecunque nostrum desudet ingenium: sic hunc, quæsumus, legatis librum, ut in eo non tam proprietatibus verborum, quam venis intendatis sensum; magisque attendatis quod dicimus, quam quomodo dicimus. Quem idcirco per confessionem Dominum alloquendo compositius; quia iste, ut quibusdam videtur, dicendi modus legentium multum excitare solet affectum: in quo si quid prudentia vestra aliter quam dici debuit dictum invenerit, nullo modo absque emendatione dimittat. Omnipotens Deus sua gratia vos protegat, domini mei venerandi, et amici in Christo dilecti, diesque vestros in sua pace disponat; atque et B aeterna damnatione vos eripi, et in electorum suorum jubeat grege numerari: et consurgententes diluvio, offerre holocaustum pro filio vestro. Amen.

DE TRIPLOI GENERE CONTEMPLATIONIS.

PARS PRIMA.

CONSIDERATUR DEUS IN SEIPSO INCOMPREHENSIBILIS.

450 § I. — *Quod Deus sit invisibilis, immortalis, ex quo, per quem, et in quo omnia.*

Excelsus es, Domine Deus, et humilia respicis, et alta a longe cognoscis (Psal. cxxxvii, 6). Incomprehensibilis, et comprehendens sapientes in astutia sua. Invisibilis es tu, nec est aliqua creatura invisibilis in conspectu tuo. Principium sine principio, finis sine fine. Super omnia es, sed non exaltatus; subitus omnia, sed non substratus. Intra, et extra, nec usquam locatus es; qui es, et idem, ac eodem modo: nec tibi quidquam vel evenit, inerit; vel transit, infuit. Magna virtus tua, et sapientia tua non est numerus (Psal. cxlv, 4). Et, o manus omnia potens! o nihilominus et oculis omnia videntes! non est qui illum effugere, quod istum possit latere. Tu plenus te, et sine te nihil: qui tibi, et omnibus es; quia non excluderis loco. Et quis sine te locus? Ex te, per te, in te omnia: ubi gloria. Cui tibi? Regi saeculorum immortali, invisibili, scilicet Deo (I Tim. i, 17): Deus es saeculorum, cui nunquam ipsa vel accedere, vel disce lege potuerunt; nec tamen coetera sunt. Quae enim in eo aliquando non erant, vel erant; in te semper sunt. Et quidem sicut ab aeterno, sic et in aeternum. Neque enim tibi vel quod fuit, transiit antiquum; vel quod erit, eveniet novum; sed utrumque ubi stat, inest tam quod jam est, quam quod nesciunt est. Immortalis utique es, et solus immortalis; quia solus habes immortalitatem. Et scilicet ideo, quia eam habes ab aeterno: non antem accepisti, aliquo interveniente gratiae dono. Nonne quodammodo mors, omnis in creatura rationali mutatio? Tu autem immortalis: quia opus te non

est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jac. 1, 17). Nam quomodo apud te quidquam transmutatur, vel aliqua vicissitudo obumbratur, qui statum sicut ab aeterno, sic et in aeternum habes; et quidem unum, et eundem, ac eodem modo: omniprovisor ignorans in te, et accedens tibi per eum et discendens per fuit?

Sed et invisibilis es tu: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Non tamen longe es a unoquoque nostrum: quia in te vivimus, moveamur et sumus (Act. xvii, 28). Equidem ita est; sed beatus plane, in quo tu es, qui tibi vivit, qui in te vivetur. Appares et lates. Quomodo appares? lux tenebris luces. Quomodo lates? Tenebrae eam non comprehendunt (Joan. 3, 5). Luces in eis, et non luces eis; quia cum praesens eis es, ipsi tibi absentes sunt. Idcirco cæci sunt; quia premit, et opprimit oculos eorum trabs superbias, et evanescunt in cogitationibus suis, et obsecratum est insipiens eorum. Dicentes se esse sapientes, stulti scilicet facti sunt (Rom. 1, 21). Itaque ostentas te, et celas. Lutu pariter, et ignis. Lux indecens, ignis conmens. Nec obscurare potes, nec extingui. Somplices, semper ardes. Reprobos tamen nec obscuras illustras, nec frigidos inflamas. In eis ce nec illuminas intellectum, ut agnoscent, quodrum est; nec inflamas affectum, ut diligent, quoniam bonum est. Summa quoque bonitas, et summa ritas tu es. Idcirco nullo modo videre possunt probi vel veritatem, quæ tu es, quos cæcos rei ignorantia veri: vel honestatem quæ tu es, quoniam frigidos efficit concupiscentia mali.

451 Invisibilis es in te ipso. Cæterum a crea-
ura mundi per ea, que factu sunt, intellecta conspi-
ciuntur invisibilia tua; semperna quoque virtus
ta, et divinitas (Rom. i. 20). Et, o! quam mirabilis
es, Domine Deus, in te ipso, qui tam mirabilis
ideris esse a nobis, qui creatura mundi sumus.
Hic, quæ a te facta sunt. Sed quam mirabilis sis
in te ipso, quis scit? Quis, inquam, non solum ho-
minum, sed etiam celestium spiritum? O, in-
quam, mirabilis in te ipso Creator, cuius tam mira-
bilis sunt creata! Et quidem valde sunt mirabilia:
que illis clamant longe mirabiliorem. Ostendunt
enim se, Domine Deus, creata tua qui creasti
ona bonus; ostendunt, inquam, se bona, pulchra,
oleia, multa, et magna bona ad usum; pulchra
i visum; dulcia ad gustum; multa ad numerum;
ad mensuram magna. Hæc, inquam, se ostend-
unt, et mirabiliter ostendunt. Sed hæc se ostend-
endo, te quidem Creatorem suum ostendunt longe
et iuorem, pulchriorem, dulcioriem, majorem: qui
omnium honorum optimus, omnium pulchrorum
alcherimus, omnium dulcium dulcissimus, omni-
um magnorum maximus: utpote vera, summa-
ue, et aeterna tuipsius bonitas, pulchritudo, dul-
cedo, magnitudo.

Ecce mihi interior, ubi ego sum, quicunque sum,
noscunque sum, qualiscunque sum, quotuscunque
sum, quantuscunque sum; mihi, inquam, interiori,
er me exteriorem; mihi invisibili, per me visibili;
mihi denique spiritui, per me corpus, tot et
alia, tantaque apparent rerum genera a te mira-
bili mirabiliter creatarum, a summo usque ad infi-
num, a maximo usque ad minimum: que in suis
angulis naturis a te mirabili eis mirabiliter inser-
s, voce magna clamitando, meam surditatem pe-
trantes, me arguant, obsecrant, increpat cum
nisi imperio et doctrina, ut te credam, tibi cre-
dam, in te credam: te amem, te queram, et ut
non esse quærens donec inveniam, et inveniens
non dimittam. Te credam omnipotentem; tibi cre-
dam veraci promissor; te ament beatitudinis semi-
ternæ largitorem: te quæram internum, inve-
nam aeternum, non dimittam in aeternum. Eece
ien et quantum, qualem et quotum exteriori
odo et visu offerunt ac inferunt decorum, et au-
tui vocem, et olfactui odorem, et saporem gustum,
aptitudinem tactui. Hæc omnia bona, et valde
bona. Sed bonis bona sunt, qui et ea assumere so-
unt in hymno tuo, et ab eis assumi notunt in
hymno suo: in usu eorum, quæ fecisti, tibi per
nnia placere gestientes, qui fecisti.

Sunt itaque præsto his quinque sensibus meis
ne a te creata visibilia; sequi eis offerentia et in-
rentia indesinenter, me monere non cessant ut
ligam, laudem et quæram te. Hæc clamare non
mittunt, et illa quæ solummodo sunt; et illa quæ
int et vivunt; et illa quæ sunt, vivunt et sen-
tient; et illa quæ sunt, vivunt, sentiunt atque di-
cernunt. Et cum te videam in illis, in te ipso quo-

A que invisibilis es. Nam quidquid in hoc mundo,
vel de hoc mundo video, audio, gusto, odor, et
tango, non es tu. Quid ergo es tu, Domine Deus
meus? quid, quæso, es tu? Non es decor multus et
magnus quem aspectu cerno corporeo; non vox,
quam corporaliter audio; non odor, quem olfacio;
non sapor, quem gusto; non magnitudo, quam
tango. Et tamen quædam multitudo es, quædam
magnitudo, quidam decor, quedam vox, quidam
odor, quidam sapor, quædam aptitudo. Multitudo,
sed cum una simplicitate et simplici unitate, in
quam nullus numerus cadit. Magnitudo, sed sine
quantitate, quam nulla mensura comprehendit. Decor
quem nulla offuscat deformitas; vox, quam
nullum rapit tempus; odor, quem nullus dispergit
status; sapor, quem aliqua non minus comestio;
aptitudo, quam in aliquo non contaminat corrup-
tio.

Tu multus es, sed sine numero; tu magnus, sed
sine quantitate; tu simplex, sed sine tui extenua-
tione; tu bonus, sed sine qualitate; tu semper, sed
sine tempore; tu ubique, sed sine loco; tu in omni
re, sed sine tui definitione; tu in omni tempore,
sed sine tui mutabilitate. Nec potes ullo modo vel
pro tui puritate maculari, vel pro tui simplicitate
dividi, vel pro tui immensitate comprehendendi, vel
pro tui incomparabilitate metiri. Nec potes ulla-
tenas cognitione variari, qui sapientissimus es, nec
affectu mutari, qui optimus es; cuius potentiae om-
nis effectus subjicitur; cuius sapientia omne oc-
culum manifestatur; cuius deliberationem omnis
eventus sequitur; cuius nec aeternitatem æquat
tempus, nec honestatem virtus, nec sapientiam sens-
sus, nec potentiam opus. Igitur gloria tibi, Rex
saeculorum immortalis, invisibilis, ex quo, per
quem, et in quo omnia. Nam omnia ex te; quia tu
452 omnium principium, et auctor es. Omnia per
te: per quem omnibus confertur, ut subsistant;
sicut et collatum est, ut essent. Sunt in te omnia:
sed virtutis debemus potius mirari magnitudinem,
quam loci taxare dimensionem.

§ II. — Animæ sanctæ oleum misericordiae effla- gitatur.

Decor vita meæ non marescens, et dulcede non
fallax, Domine Deus: misericordia animæ meæ, que
est peccatis onerata, vitiis irretita, illecebris capta,
exilio captiva, corpore incarcerated: que est hec-
rens *fæl. inhærens* luto, infixa luto, affixa mem-
bris, confixa curvis, distenta negotiis; que est timo-
ribus contracta, doloribus afficta, erroribus vagâ,
sollicitudinibus anxiâ, suspicionibus inquieta; que
est exposita perieulis, ligata vineulis, inquinata
maculis, repleta piaculis, multorum oppressa male-
rum cumulis; que est suggestionibus appetita,
tentationibus fatigata, delectationibus affecta, a
bono abstracta, at malam illecta quæ est con-
sensu devicta, impenitentis polluta, a sum-
mis prostrata, ad ima curvata, in infamis concul-
cata; que est timore concussa morore affecta,

terrore pavida, omni decore privata, omni horrore A tuus et unus, ac idem; et uno, ac eodem modo semper, 453 nec augeri potest, quia immensus; nec minui, quia eternus est.

§ VI. — *Stellarum pulchritudo, et multitudo mirabilis creatorem suum prædicant.*

Et dixi ad stellas: Quam naturam harum rerum in vobis admirabor; vel lucem, vel pulchritudinem? Nam mirabiliter, et multe, et lucide estis. Et responderunt: Non quidem mirandus, quod miraris nos, si eum tamen in nobis mirari non omisceris, qui fecit nos. Mirare eum, in eujus oculis nos mirabiles non sumus; in eujus etiam oculis nec lucidae, nec multæ sumus; qui numerat multitudinem nostram, et omnibus nobis nomina vocat (Psal. cxlv, 4): qui nostra signa, potestates, cursus, loca, et

tempora nescit

§ VII. — *Creaturæ innumeræ sapientiam creatricem, cuius non est numerus, indicant*

Sed admirans, Domine Deus, stellarum, quas creasti, multitudinem, solvo oculos meos; et eos per hunc mundum magnum et spatiuos disperso si forte in aliquo alio rerum genere tantam milii possint ostendere multitudinem. Ecce statim prorumpunt in medium, et se meis offerunt conspectibus cum stellis cœli, arena maris, pulvis terræ, pluviarum guttae, dies sæculorum, horæ dierum, momenta horarum, gramina camporum, rami arborum, folia ramorum, costulæ foliorum, pili animalium, squammæ piscium, pennæ volucrum, folia pennarum, verba hominum, voces animantium, motus corporum, cogitationes spirituum; et multa alia in hunc modum; mihique dicunt: Miraris nos, propter multitudinem nostram; magis autem mirare eum, qui fecit nos, propter suam sapientiam, cuius non est numerus. Nos enim, licet quantum ad te, sine numero sumus; sed tamen, quantum ad eum, non sumus (Psal. cxlv, 4). Nam etsi multi sumus, sed ei non sumus, in eujus etiam respectu nec sumus.

§ VIII. — *Rerum creatarum magnitudo Deum, cuius magnitudinis non est finis, loquitur.*

Et ecce, Deus meus, cum in hac adhuc rerum creatarum multitudine occupatur et distenditur animus meus, alloquuntur me oculi mei, et dicunt: Qui creaturarum obstupescit multitudinem, creaturarum non admiraris magnitudinem? Ecce metire, si potes, moles et saxa, massas et pondera, juga montium, devexa collium, concava vallum, tractus fluminum, altitudinem cœli, latitudinem terræ, profunditatem abyssi. Metire gigantem in hominibus, elephantem in animantibus, gryphem in volucribus, cetum in piscibus. Sed haec metiri volens, Deus mens, nec valens, cum magna admiratione exclamo: O quam magna haec! Quis eorum mensuram valeat comprehendere? Atque respondent, et dicunt mihi: Magna quidem nos; sed longe major, et aliter major, qui fecit nos. Obstupescis, nostram videns magnitudinem? Magis autem mirare Creatorem nostrum communem Dominum, qui magnus, et lauda-

§ III. — *Indigna anima rerum creatarum theorema assumit.*

Ecce qualis est anima mea: foeda et fetida, misera et ulcerosa: prorsus sicut terra sine aqua tibi. Non enim vestit, et venustat eam fulgor decoris spiritualis; non eam demulcet odor vitae, non Leatan efficit dilectio bonitatis; non sanam reddit strenuitas religiosæ conversationis; non eam denique humor commendat sanctitatis, non stillicidium gratiæ. Ecce ego in ipsis penetralibus meis incedo, parietem fodens; e' ingressus, quæ intus sunt, diligenter perlustrare studeo, perscrutari, et pervidere. Sed perlustranti, perscrutanti, pervidenti nihil aliud quam reptilium et animalium abominationem appareat. In ipso etiam foso pariete depicta cerno jdola in circuitu per totum (Ezech. viii, 8, 9, 10). C Ecce creata tua super te rogito, et vix os adhuc ex tota ad interrogandum aperio, cum jam meæ interrogationi respondent sine omni mora. Interrogatio mea, contemplatio mea: qualitas naturæ eorum, responsio eorum.

§ IV. — *Lapidum et saxorum de Creatore suo confessio.*

Alloquor saxa, et lapides; et dico eis. Qui estis vos? Hi respondent: Iesus creature sumus, cuius es creatura et tu.

§ V. — *Oculorum ad solem et lunam couversio, et responsio.*

Mitto inimicos meos, radios oculorum meorum, et elevato capite erigo eos in altum; quia dico ad solem et lunam: Credarunt vos esse Deum meum? Sed nullatenus hoc a me audire dignantes, jam semidictum verbum ex ore meo rapiunt. et magna milii voce respondent: Absita te, inquit o homo, vesania ista, ut credas nos Deum tuum. Ipse namque fecit nos. En ego, inquit sol, quotidie oror, et per occasum quodammodo quotidie morior; procedo et discedo; ascendo et declino; apparco et dispairo; tegor et detegor. Sed non sic Deus tuus. Est quidem et ipse Sol: sed cui nec mane principium in orta, nec finem vespera ingredit in occasa: qui uno semper eodemque modo existens, nec ascendit per profectum, nec declinat per defectum. Et ego, ait luna, nunquam in eodem statu permanens, modo cresco, modo decresco. Deus autem

bilis nimis; cuius magnitudinis non est finis (Psal. cxliv, 3).

§ IX. — *Rerum omnium pulchritudo speciosum Creatorem suum denuntiat.*

Cohortantur se adhuc mutuo oculi mei, o lumen interiorum oculorum meorum, et Deus vita mea! Cohortantur, inquam, se mutuo, et ad invicem dicunt. Qui createrarum et magnam multitudinem, et multam nimis vidimus magnitudinem, carum nunc magnam multamque intueamur pulchritudinem. Ecce quantus eis inest decor et speciositas, formositas, et pulchritudo. Ecce quam multimedi auro et argento, ceterisque metallis, quot, qualesque fulgores lapidibus insunt pretiosis? Ecce qua ista, de quibus loquimur, varietas est multorum colorum, quam diversitas oblectat splendorum? quibus respondeo: Ita plane est, ut dicitis. Et nunquid pro hac eorum tanta, talique pulchritudine, aliquam **454** cum Deo meo habent similitudinem? Sed ne phantasticum oculi mei mihi pariant somnum, illa mihi statim, Domine Deus, quorun admiror pulchritudinem, respondent, et magna voce, validoque clamore dicunt: Respectu pulchritudinis, quae in Deo tuo est, vel quae potius Deus tuus est, omnino deformia sumus. Pulchra certe nos; sed longe pulchrior, qui fecit nos. Quibus dico. Quid ergo dicitis de Deo meo? Ubi, quæso, est? Et magna mihi voce respondent. Quære, inquit, Dominum Deum tuum supra nos.

§ X. — *Strepitus onnis, vocunque blandientium sonitus verbi illius, quod Deus est, euphoniam nos docet.*

Post hæc omnia, o omnium Creator, Domine Deus! que corporalibus meis apparent, et subjacent obtutibus; et que mirabiliter multa, magna, et pulchra oculi quidem mei comprehendunt, sed quam multa, quam magna, quamque pulchra sint, omnino non comprehendunt; arripiunt me aures meæ, seque intendere cogentes, sic me alloquuntur et dicunt: En quod tibi genera vocum repræsentamus? Aperio aures meas, Deus meus, et influint in eas voces multimoda, et soni diversi. Audio vehementes fatus ventorum, horribiles strepitus tonitruorum, maris undas tumentes. Audio varias et similares in simili genere avium, et brutorum animantium voces; multimoda instrumentorum musicorum genera dissonanti quadam consonantia, et consonanti voce dissonantia; sibi dissentiendo mirabiliter consentientia, et consentiendo dissentientia. Et primo haec omnia, Domine Deus, quam grata, quam jucunda, quam dulcia, quamque suavia sunt hominum verba, hominum auribus intelligibilia: per quæ linguae motu, labiorum strepitu, mediante aurium auditu, et mentis afficiente intellectu, homini alteri suum et velle, et nolie, et scire, et posse, seque totum alter aperit homo! Per hæc consolatio sit in adversis, consilium in dubiis; eruditio de nescitis, revelatio de secretis, apercio de occultis, questio de ignoratis, responsio

A de interrogatis, prohibito de malis, preceptio de bonis, concessio de mediis, persuasio de perfectis, recordatio de præteritis, mentio de præsentibus, præfatio de futuris. Et alloquor hæc omnia, et dico eis: Quid sonatis, vel quid dicitis de Deo meo? Et respondent mihi, et dicunt vox magna: Nihil in nobis simile Verbo illi excelso et immenso, quo erat in principio, et apud Deum erat, et Deus erat; Verbo increato, creanti omnia, immobili, moventi omnia; Verbo non in tempore facto, sed ab aeterno genito; Verbo sine tempore disponenti tempora, et temporalia; sine loco, loca, et localia; Verbo, cui nihil præteritum, nihil est futurum, sed omnia sunt praesentia; Verbo, quod ex ore Altissimi prodiit (*Ecclesi. xxiv. 5*), quod cor

B Patris eructavit, quod sine linguae motu, sine labiorum strepitu et angelum et hominem docet scientiam; Verbo non transeunti, sed manenti et permanenti; Verbo voces infundenti animæ fideli dulcisonas; canenti ei in aure interiori per symphoniam spiritualem tonum dilectionis Dei et proximi; fidei, spei, et charitatis Dei: tonantis diatessaron prudentiae, fortitudinis, justitiae, et temperantiae: *diapente* quinque mundorum sensuum; ut nec visum inficiat vanitas, nec auditum curiositas, nec olfactum voluptas, nec gustum edacitas, nec tactum impuritas. Ad extremum vero, ut extra, et intra hominem componatur, suavi vocis melodia verbum hoc in aure cordis *diapason* decantat: prædictas quatuor principales virtutes in his, de quibus modo diximus, quinque sensibus per effectum operis apparere faciens, quasi *diatessaron diapente* conjungens, et ex eis *diapason* compones. Suavis itaque est melodia nostra, et admodum suavis; sed longe suavior est hujus verbi euphonia, per quod sumus nos, et ipsum est Deus tuus. Sed non invenies, nisi queras supra nos; quia et ipse fecit nos.

§ XI. — *Odorum fragrantia suarem Dei seiritum demonstrat.*

D Hoc ipsum, Domine Deus, mihi dicit olfactus meus: Ecce, inquit, quod tibi, et qualia odorum genera ostendo. En quod, et quales odoramentorum species de herbis manantes, et arboribus, et de confectionibus spirantes ex rebus multimodis; sed omnes una voce dicunt: Non sumus Deus tuus. Odores **455** sumus nos: et Deus tuus odor, magna quidem suavitatis. Odor, quem nullus dispergit fatus, nobis longe suavior. Quem cum queris si invenire cupis, quære supra nos.

§ XII. — *Sapores Deum suum gustare nos admittunt.*

Sed et gustus meus, Domine Deus, in me: Recense, inquit, quod, qualique tibi per me apponuntur genera saporum. Cumque ea diligenter attendo, clamant ad me voce magna, et dicunt: Longe nobis sapidior est Deus tuus. Si bene tibi sapimus nos, melius tibi sapiat omnium saporum sapidissimus sapor, Deus tuus. Sed tibi non sapiet,

nisi cum gustare didiceris. Ideo gusta, et tunc vi-
debis, quantum suavis est Dominus.

§ XIII. — *Hæc palpablia alium a se auctorem
elamant.*

Et ego, inquit tactus meus, in rebus creatis ab
aspero lene discerno. Sed dicunt mihi omnia palpablia : Non sumus Deus tuus. Quere supra nos
eum qui fecit nos.

§ XIV. — *Divinitatis thesaurus nequidquam intra
terram ambitum queritur.*

Sed ubi jam te queram, Domine Deus meus ?
Ubi, quæso, queram te ? ubi queram te thesaurum
splendidissimum et pretiosissimum ? Ubi te que-
ram, o margarita optima : ut te inveniens, omnibus,
etiam quæ habeo, dividitis abeam, et comparem
te ? (*Math. xiii, 44.*) Ubi, quæso, queram te ? Ecce
egressus sum per omnes corporis mei portas, et
totum hunc mundum a summo cœli, usque ad ima
terræ diligens explorator perscrutando circuivi et
perambulavi; nec aliquid eorum, quod per eas
egreditur, te esse inveni.

§ XV. — *Per hæc visibilia ad invisibilium aucto-
rem sternuntur gradus.*

Adhuc autem, Domine Deus, dico omnibus, quæ
in mundo sunt. Quid dicitis de Deo meo ? En re-
spondent mihi magna voce ? Quere eum supra nos.
Si enim nos non transcendis, illum nullatenus ap-
prehendis. Si nos non supergredieris, ad illum non
pertingis. Quandiu nobis solummodo immoraris,
tandiu ab eo elongaris. Si ergo Deum tuum queris, C
per nos quidem eum quere; sed supra nos eum
quære. Per nos namque viam aliquam habes ad
eum; sed in nobis perventionem ad eum non habes,
Quia *imvisibilia* quidem a *creatura mundi*, ut voce
veridica Apostolus ait, *per ea, quæ facta sunt, intel-
lecta conspieiuntur, sempiterna quoque Dei virtus et
divinitas* (*Rom. i, 20.*) Sed hæc ejus invisibilia,
omnia prorsus visibilia longe transcendunt.

§ XVI. — *Quinque sensuum circa exteriora judi-
cium.*

Quibus adhuc dico: Quæ estis vos, ut per vos
eum queram supra vos ? Et respondent : Si multa,
si magna, si decora, si in aliquo denique formosa
sumus, interroga oculos tuos, et indicabunt tibi. Si
vero soni, si voces sumus; quære ab auribus tuis.
Si autem odores sumus, scit loqui de nobis olfactus
tuus. Et nos, inquiunt sapores, gustui noti sumus.
Si vero lenia, vel aspera, aut aliquid hujusmodi
sumus, ad tactum pertinemus.

§ XVII. — *Varia hæc rerum sublunarium commu-
tatio divinam virtutem sui sustentatricem con-
testatur.*

Et aio ad ea : Hæc vos esse, jam mihi sensus
mei renuntiaverunt; et tamen adhuc quæro, quæ
estis ? Et respondent **456** mihi. A communis omni-
um Creatore mutabilia creata sumus. Modo enim
sumus tanta, modo talia: modo sic, modo sic:
modo vero hic, modo illic. Mutamur namque secun-
dum quantitatem mensurarum, secundum qualita-

A tes formarum, secundum varietates locorum, et
secundum motus temporum. Sumus etenim modo
magna, modo parva; modo majora, modo minoria;
modo longa, modo brevia; modo longiora, modo
breviora; modo lata, modo stricta; modo latiora,
modo strictiora; modo spissa, modo tenuia; modo
spissiora, modo tenuiora; et mutata in hunc modum :
ecce mutatio secundum quantitates mensurarum.
Sumus quoque modo talia; modo talia modo sic,
modo sic: ecce mutatio secundum qualitates for-
marum. Sumus et modo hic, modo illuc: ecce mu-
tatio secundum varietates locorum. Mutamur etiam
secundum tempus; quia et in tempore sumus, et
temporalia sumus, et temporaliter immutamur. In
Deum quidem tuum nulla prorsus ex istis mutatio-
nibus eadit; quia ipse nec corpus, nec aliquid cor-
porale est. Ista mihi dicunt, Domine Deus. Et aio
ad ea : Mutabilia quidem estis, sed quandiu mundus
hic durat, esse non cessatis. Et respondent mihi :
Communis omnium nostrum Creator, qui in semet-
ipso, et a semetipso unum ac idem, et in *eternum*
ab *eterno* habet esse; de non esse, prodire fecit
nos ad esse. Sic nobis mutabile inesse voluit esse,
ut quandiu nostra tibi necessaria est servitus, hoc
nostrum mutabile esse non deficiat in omnino non
esse. Quibus dico : Ergone portamini, et sustine-
mini ? Portamur, inquiunt, plane, et sustinemur. Et
ego : A quo ? Ab ipso, aiunt, portamur, a quo crea-
mur. Et ego : Ergone subtus vos est ? Et supra nos,
inquiunt, et subtus nos est. Subtus nos, per susten-
tationem; supra nos, per potentiam: supra gubern-
ando, subtus portando.

§ XVIII. — *Omnia in cœlo et in terra ordinat,
atque adimplerat Deus, verbo virtutis sua.*

Cumque adhuc in his, Domine Deus, obstupesco,
hic me creata tua clamore alloquuntur valido, et
dicunt mihi magna voce : Non solum portat nos
Deus tuus; sed et implet nos. Implet, inquiunt,
nos; non impletur a nobis. Extollunt, Deus mens,
voce in suam sol, luna et stellæ, et dicunt. Nos lu-
cemus super terram; diem dividimus et noctem;
sumus in signa, et tempora, et dies, et menses, et
annos (*Gen. i, 14.*) Dicunt et omnia in aere volan-
tia, cuncta in terra moventia, universa quoque in
Daquis natantia : Nos singula in genere nostro cre-
scimus, et multiplicamur; decrescimus, et minui-
mur; recedimus, et adsumus. Nos etiam, aiunt
maria, constitutis terminis coactamur; nos aquæ
fluvimus, nos fontes ebullimus; nos euncta de tellure
germinantia impositum nobis ordinem servamus.
Ecce ego ver, ad instar pueri, in anni infantia pul-
lulo : Ego aestas, instar juvenis, flores teneo : Ego
Autumnus, in virili ætate, fructuum maturitatem
olfaciendo exploro : Ego hyems, senis formam ge-
rens, anni decursu quasi fatigatus, et fractus re-
quiesco, et fructus edendo percipio. Rursus ego ver
juvenesco, rursus appareo, vetusta renovo, lapsa
relevo; et ad quamdam futuræ resurrectionis simi-
litudinem omnia dudum annihilata, quadam vivisti-

candi novitate iterum reparo, et in id, quod fuc- A sius est per astutum hostis seminarium, aliquod phan-
rant, apparere facio.

§ XIX. — *Intime praest, ac inest omnibus, qui est super omnia.*

Intra nos, inquiunt, est Deus tuus, est et extra nos. Est intra, est extra, est supra, est subtus. Supra gubernando, subtus portando, intra implendo, extra circumdando. Gubernat namque omnia, portat omnia, implet omnia, circumdat omnia. Guber- nat, inquinamus, non gubernatur; portat, non porta- tur; implet, non impletur; circumdat, non circum- datur. Gubernando supra est, sed non elatus; portando subtus est, sed non substratus; implendo intra est, sed non inclusus; circumdando extra est, sed non effusus. Hoc mihi dicunt omnia creata tua, Domine Deus, singula in genere suo: quæcunque in hoc mundo videre, audire, odore, gustare, et tangere possum. Quæ ego ardentissimus inquisitor, et diligentissimus explorator, et studiosissimus perserutator magna adhuc voce alloquor, et dieo : **457** Dicite, quæso, mihi adhuc aliquid de Deo meo. Sed ipsa crebris interrogacionibus meis vexata jam, et fatigata, et quasi substomachantia et in taedium versa ita mihi respondent: Nihil amplius a nobis queras. Multoties jam tibi diximus. Si Deum tuum queris, quære supra nos. Ipse namque et ante nos, et supra nos est, quia et ipse fecit nos. Quare ergo eum supra nos.

§ XX. — *Deposita mole corporea, in spiritu et veritate Numen indagatur.*

Repercussus igitur, Domine Deus, converto me ad me. Converto, inquam, me ad meipsum, et dico ad me: Quid es tu? Et respondeo: Homo. Et pro- xequor, et dico. Quid est homo? Quid animæ, corporisque conjunctio? Sed jam per corpus cuncta, quæ corporis subjacent sensibus, curiose investigavi; nec quidquam ex eis Deum meum esse deprehendi. Superest jam, Domine Deus, ut me ipsum a meipso sequestrem, et secernam me visibilem a me invisibili, me corpus a me spiritu: et me spiritum, per me spiritum studiose interrogem; si forte aliquid plenius et expressius de Deo meo mihi spiritui ego spiritus sciero respondere. Itaque jam corpus meum et corporalia cuncta a me spiritu excludo; ne spiritum in me spiritu includo: ut quantum possum, obseratis foribus corporis nostri, nihil ad me spiritum intret formatum per viñum, nihil sonans per auditum, nihil odoriferum per olfactum, nihil sapidum per gustum, nihil palpabile per tactum. Tu autem, Domine Deus, lux vera, lux non illuminata ab aliquo; sed illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1, 9*). Deus, inquam, meus, lucem habitans inaccessibilem: quem nullus hominum vidiit, sed nec videre potest (*I Tim. vi, 16*). Tu, quæso, Deus meus, tu me illustra et clarifica; tu mihi fulge et irradia; illumina vultum tuum super me, ne me aliqua alicujus falsitatis caligo offuscat; ne me denique per stolidi cordis partum, vel quod periculo-

A sius est per astutum hostis seminarium, aliquod phan-
tantum somnum illudat.

§ XXI. — *Inter spiritum creatum, et increatum: verbum hominis, et verbum Patris eterni, analogia investigatur, et antilogia.*

Alloquor igitur spiritum meum, et dico ei: Quid es tu? Et respondeat mihi: Spiritualis quædam, et invicibilis substantia sive; simplex, et immaterialis; a communis omnium Creatore ex nihilo creata; corpori ad illud vivificandum infusa. Cui ego: Quomodo corpori ad ejus vivificationem infusa es? Non ei, inquit, particulariter infusa sum; ut per partes in singulis sim ejus partibus divisa; ut majorum mei partem major ipsius pars capiat: minorem vero mei, minor sui; sed in toto simul corpore tota sum, et in singulis ejus partibus tota. Quod nimis per hoc aperte potest intelligi, quia cum qualibet particula corporis lceditur, totus ego spiritualis doleo; nec totus ulla tenus dolerem, nisi totus ibi esset. Quandiu enim in qualibet particula corporis sum, vita ejusdem particulae sum; quia quandiu eam inhabito, et inhabitans eam vivisco; sum igitur cuilibet parti, id est, in qua vita sum, et simplex, et immaterialis, et indivisibilis sum. Imo quia sum, patet profe- cto, quia cum in qualibet parte sum, non per par- tes, sed totus in ea sum. Totus in illa parte, totus in ista, totus in singulis ejus partibus, totus in toto corpore. Cui, inquam: Si hoc in te vere est, nun- quid sic cogitabo de Deo meo: ut cum et ipse spi- ritus sit, totus in omnibus sit quæ creavit, et totus in singulis? non sic, inquit, cogitabis de Deo tuo. Ego namque corpori substantialiter infusa sum, quia quando in corpore substantialiter sum, extra cor- pus substantialiter non sum; et quando extra cor- pus substantialiter sum, in corpore substantialiter non sum: quia non possum simul substantialiter esse in corpore et extra corpus. Verbum autem tuum sic in omnibus, quæ creavit, est, ut sit etiam extra: quia cum in omnibus sit, a nullo prorsus comprehenditur, quia incomprehensibile est. Si enim verbum hoc, quod transeunter profertur, et transeunter prolatum etiam transeunter auditur in omnibus, ad quas pervenit, auribus totum, ac si- mul est, et totum, ac simul in singulis, non partim in aure ista, partim in **458** illa, sed totum in ista, totum in illa, idem etiam totum in singulis, et idem totum in omnibus: quare non Verbum istud, quod in principio erat, et apud Deum erat, Verbum quo Deus erat, quod erat in principio apud Deum (*Joan. 1, 1 et seqq.*). Verbum, per quod omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil quod factum est, Ver- bum, in quo vita erat, Verbum non transiens prola- tum, sed permanens ab eterno genitum, etsi longe dissimili modo totum, in omnibus, quas condidit, creature est, et totum in singulis: non partim in ista, partim in illa, sed totum in ista, totum in illa: idemque totum in singulis, et totum in omnibus?

Nec sic illud dico in his, quas condidit, esse crea- turis; ut denegem et ibi nunc esse illud, ubi fuit,

antequam ab eo quidquam esset creatum: et ubi foret, quamvis omnia, quæ creavit, esse desinerent. Sed impropte de eo est fuit, dico, et erit. Quia dicens fuit, tempus innuo præteritum; et, erit, signo futurum: cum ei quidquam nec in fuit transeat, nec in erit eveniat: cui nulla in se vel præterita, vel futura, sed omnia presentia sunt. Igitur Deus tuus. ex quo omnia per quem omnia. in quo omnia; et ibi nunc est, ubi non quidem fuit, sed ubi est. antequam ab eo quidquam creatum esset; et ubi non erit, sed ubi est etsi universa quæ condidit esse desinerent. Sicut enim nec in multis quæ fecit, vera se multiplieavit unitas nec in magnis, quæ condidit summa se auxit immensitas: sic profecto nec, quanvis eamdem multa, et magna esse prorsus desiventer, incommutabilis se minuet eternitas: quia nec vere unus numerum, nec immensus augmentum, nec æternus ullum ullatenus suscipit defectum. Nam si verbum hoc transeunter prolatum et auditum, de quo superius dictum est, nec majus in se, quantum ad se est, quando ab omnibus, ad quas pervenit, auribus percipitur; nec minus, quando a solo ore profertur, et a nulla aure auditur; sed unum ac idem, quantum ad se est, et quando auditur ab auribus multis, et quando a nulla: quare non et Verbum Dei Deus, quod plenum seipso est; nec minus est licet omnia esse desinerent; nec majus in eo, quod in omnibus, quæ creavit, est? Sicut enim qui ab æterno est, esse non incépit, quando omnia fecit: ita qui in æternum est, esse non desinuit, etsi omnia, quæ creavit, ex nihilo, in nihilum redigit. Hæc de eo, quod dictum est, quia Deus in omnibus, quæ creavit, creaturis est.

§ XXII. Ad investigandum Creatorem nulla sufficit similitudo creature.

Nec plena tamen et sufficiens hæc de verbo hominis, ad Verbum Dei est comparatio: quia ad loquendum de Creatore nulla prorsus sufficit similitudo creature. Non enim quidquam in corporali, vel spirituali creature est; quod plene ostendat spiritum illum increatum corporum et spiritum omnium Conditorem. Nam quanvis spiritus rationales, immortales sint: sed ejus quedammodo respectu, immortales non sunt. De quo verax voraciter Apostolus dicit: *Qui solus habet immortalitatem* (I Tim. vi, 16). Non solum autem, sed licet multa, magna-que, et corporalia, et spiritualia sint; ei quodammodo non sunt. De quo per beatum Job dicitur: *Ipse enim solus est* (Job. xxiii, 15). Solus ergo ille, secundum Paulum, immortalitatem habet: cum et spiritus rationales immortales sint. Solus ille, secundum Job, est, cum et multa alia tam corporalia, quam spiritualia sint. Et ideo nihil in spiritibus immortalibus, ejus immortalitatib; nihil in creaturis existentibus, ipsius essentiali plene simile. Quia nec rationales spiritus vitæ non vivificant, sed vivificantis respectu vivunt: nec illius æternae essentiali respectu, quæ universis, quæ sunt esse tribuit, creature quodammodo ullæ sunt. Itaque quomodo in

A universis, quas condidit, creaturis sit, non potest quidem plene comprehendendi, sed debet credi: quia nec debet temere discipi; et si discutatur, non vallet investigari. Non ergo sicut ego spiritus creatus in toto corpore meo totus, et in singulis ejus partibus totus sum: sic Deus tuus, qui et ipse spiritus quidem; sed increatus est, totus in omnibus suis est creaturis, et totus in singulis: quia ego, ut jam superius confessus sum, cum in corpore sum, extra corpus non sum, et cum extra corpus sum, in corpore non sum; Deus autem tuus, cum est intra, est extra, et cum est extra, etiam intra est. Ipse namque, ut jam dictum est, intra omnia est, sed non includitur; extra, sed non excluditur: supra, sed non excluditur; subtus, sed non substernitur.

§ XXIII. — 459 Animus dat singulis officium sensibus.

Sed adhuc in me transeende, et vide; quia scilicet corpus vivisico, tanè brutorum, quam animalium, quæ mecum habent spiritus, qui corpora, quæ inhabitant, vivificant. Adhuc, inquam, in me transeende; et vide, quia sicut corpus vivisico, sic etiam illud sensisco. Ego namque sum, qui per oculos video per aures audio, per narres odoro, per fauces gusto, per cætera membra tango. Sed vident etiam bruta animalia, audiunt, odorant, gustant, tangunt; quia hi quinque sensus in eis quoque vigent.

§ XXIV. — Abest a Deo, quæ est in homine, affectionum vicissitudo.

Adhuc autem in me ascende superioris, et vide; quia plures affectionum vices tolero. Modo enim gaudeo, modo doleo, modo amo, modo cupio, modo timeo, modo securus sum. Sed nullas omnino hujusmodi Deus tuus vicissitudines sustinet. Quia licet diversa sint, quæ agit, unus tamen ac idem, et eodem semper modo est ipse, qui agit. Sicut enim in se est, et a se nequaquam diversus iste visibilis sol, quando uno eodemque radii sui calore et ceram liquat, et lutum indurat: sic a se diversus non est et ille justitiae Sol, quando a stabili et immobili justi judicij distinctione et peccator ob culpam accipit penam, et sanctus propter justitiam percipit gloriam. Et dicitur irasci, et non est in eo ira; et dicitur misereri, et non est in eo miseria: quia ei nihil accidit novum, nihil labitur antiquum, qui unus ac idem et in eodem modo semper existit, et quando damnat impios, et quando remunerat justos, cum denique diversis diversum infert stipendum illis supplicium, istis gaudium.

§ XXV. — Non est in Deo oblio et reminiscencia, cui omnia sunt semper praesentia.

Sed adhuc in me supergredere, et vide quomodo mecum aliiquid commuue habens et bestiæ; quia et ipsæ modo gaudent, modo dolent, modo cupiunt, modo metuunt, multasque hujusmodi vicissitudines sustinent. Ecce pergo in ingenti, in longa videlicet, lata, et alta aula memorie meæ; in qua spatiōe cogitando incedo, cogito, et recogito; in qua profecto cuncta, quæ per oculos vidi, quæ per aures

audiui, quæ per narcs odoravi, quæ per fauces gustavi, quæ per tactum sensi, clausis etiam eisdem sensuum januis, apud me revolvo et rumino; accedo nonnunquam per recordationem et recedo per oblivionem, quia et obliviscor scita, et ad memoriam revoco oblitera; respicio præterita, aspicio præsentia, prospicio futura. Sed non sic Deus tuus. Sicut enim invariabilis est affectu, sic est cogitatu. Non enim nunc hæc, nunc illa cogitat, nunc sic, et nunc sic, sed omnia simul et similiter: simul sive tempore, similiter sine qualitate; utpote *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis alicujus obumbratio* (*Jac. 1, 17*). Sed recordantur, et obliviscuntur etiam bestie.

§ XXVI. — Voluntatis creatæ ac increatae magnum discrimen est.

Est quidem in me voluntas. Aliquando namque volo, aliquando nolo; quod nunc approbo, jam reprobo; modo amplector, et jam illud fugio; quod nunc placet et eligo, jam displaceat illudque responso. Sed non talem Dei tui cogites voluntatem. Ejus namque voluntas ei coæqualis et coæterna est, cui idem est esse, quod velle; quæ nimirum in eo voluntas nec cassari potest, quia omnipotens est; nec corrumphi, quoniam optima est; quam nec multiplicitas dividit, quoniam simplex est; nec mutabilitas mutat, quoniam æterna est. Ecce Deus tuus. Hæc, Domine, Deus meus, et multa in hunc modum de te mihi dicit animus meus: imo tu, et non ipse. Nec enim sufficiens est aliquid cogitare ex se, quasi ex se: sed sufficientia sua ex te est (*II Cor. iii, 5*). Et si sufficiens non est cogitare aliquid ex se, quasi ex se, imo quia non est, quomodo sufficiens est aliquid cogitare ex te, quasi ex se?

§ XXVII. — 460 Quidquid anima nostra intelligit, et sapit, id onne ab æterna Sapientia recipit.

Vocat me, Domine Deus meus, spiritus meus, et dicit ad me magna voce: Ecce studiose et diligenter senariam mihi meam in me scrutatus es: qua scilicet vivo, vivifico, sentio, sanctifico, cogito, volo. Sed adhuc ascende, et intra ad me. Ascende, inquam, superius ad me superioriem; intra interius ad me interiorem et vide quia sapio, quia discerne. Ego siquidem cum una indivisiibilis sim, ob diversas tamen efficientias meas diversa etiam soleo vocabula sortiri. Unde enim membra vegeto corporea, anima sum; unde sensibilius adhæreo, sensualitas sum; unde sentio, sensus sum; unde recordor, memoria sum; unde intelligo, mens sum; unde sapio, animus sum; unde contempnor, spiritus sum; unde discerno, ratio sum. Habeo namque sapientiam et scientiam, rationem et discretionem. Per sapientiam mihi infusam discerno bonum et malum; verum et falsum; commodum et incommodum. Per eam quidem ea, et quæ sensibus nequeant attingi corporis; discervo etenim humilitatem a superbia, benignitatem ab invidia, iram a mansuetudine, odium a charitate et multa in hunc modum. Cui inquit: Nonne hæc omnia corporeis sensibus pa-

A tent? Non, inquit. Signa quidem, et opera, quæ ab eis per corpus prodeunt, sensibus corporeis videri possunt; ipsa vero, cum invisibilis mentis affectus sint, omnino non possunt. Habeo itaque sapientiam et intellectum rationalem, quam in se brutorum animantium spiritus non habent. Et in hac re Deo tuo in aliquo similis sum. Sum ego itaque sapientia, est et ipse sapientia; sum ego lumen, est et ipse. Sed maxima tamen inter me et ipsum distantia est. Ego namque sapientia sum, sed creata; ipse vero sapientia, et creans. Ego lumen, sed illuminatum; ipse quidem lumen, et illuminans. Ego sapientiam sapio, sed quam aliunde accepi, id est, ab ipso, a quo *omne datum optimum, et omne donum perfectum* (*Jac. 1, 17*); ipse vero sapientiam sapit, B sed quam ex seipso habet, et nequaquam aliunde accepit: et, ut expressius dicam, ea sapientia sapit, qua ipse est.

§ XXVIII. — In homine per similitudinem Trinitatis processio ac unitatis confessio.

Es itaque, et scis; es sciens, et scis existens. Es, inquam, et scis te esse, et scis etiam, te scire te esse. Et ecce, si clare consideras, et si subtiliter intueris, vides profecto quia in te ex his duobus, ex esse videlicet et scire tao, surgit quoddam tertium, id est, amor. Nam cum vides essentiam tuam tam dignam, tamque excelsam, amas nimirum eam. Et cum vides sapientiam tuam tam claram, tam profundam, tam subtilem, tam claram ad intelligentium, tam profundam ad investigandum; tam subtilem ad comprehendendum, statim eam amas, et approbas, et amplecteris eam, et places tibi in ea. Et surgit in te trinitas quedam, et unitas manet. Unitas, quia una es substantia et spiritus unus. Trinitas vero; essentia videlicet tua, scientia tua, amor tuus. Est quidem essentia, et de essentia scientia: quia et existendo scis, et sciendo existis. Et procedit amor, non quidem de sola essentia, nec de sola scientia; sed de essentia simul et scientia; quia et amas te esse, et amas te scire, et ad utrumque pertinet amor, qui ab utroque procedit. Est ergo essentia tua; et de ea nascitur sapientia; et ab ultraque procedit amor.

§ XXIX. — In divinis est identitas substantia, et personarum distinctio, et proprietatum reperitur discretio.

Per me itaque illuminatus, et excitatus a me, ascende supra me ad Deum tuum: et vide in primis, quia ipse semper est. Qui enim omnibus, quæ sunt, dedit esse: patet nimirum, quia nihil erat ante ipsum, quod ei daret esse; sed semper est, et semper sapiens est, et semper essentiam, et sapientiam suam diligit. Est ei essentia æterna, et essentiae æternæ coæterna Sapientia: et utriuscoæterna Amor coæternum. Nec est in Deo tuo horum aliquid prius altero, vel posterius; sed per oris tui angustias non valet dici, nisi aliquid 461 prius, aliquid posterius. Itaque aliquid de eo prius, aliquid posterius ore quidem dicis; sed nihil in eo prius, nihil posterius corde credis. Sunt

igitur hæc tria in Deo tuo : essentia, sapientia, amor. Essentia æterna a seipso; sapientia coæterna, genita ab essentia; amor coæternus, ab essentia et sapientia procedens. Hoc modo vides Deum trinum esse. Sed vide eum esse et unum: *Quia Deus tuus, Deus unus est* (*Deut. vi, 4.*) . Est namque in eo trinitatis quidem discretio, sed non unitatis confusio. Verum ideo sunt in eo non tria, quia est unum; nec ideo non unum, quia sunt tria; sed creditur unitas trina, et trinitas una. Et si discernis hæc tria; vides quia non est quodammodo esse, sapere vel amare; nec sapere, amare vel esse: nec amare, esse vel sapere: tamen unum, et idem unum in Deo sunt, esse, sapere, et amare. Sieque ea ratio quidem discernit; sed fides nou dividit; et vides in Deo tuo Trinitatem indivisam, et unitatem inconfusam. Et in unitate quidem vides æternitatem et immensitatem; in æternitate incommutabilitatem, et in immensitate simplicitatem. hoc est, immensitatem sine quantitate, et æternitatem sine tempore. In Trinitate vero vides communionem unitatis, aequalitatem immensitatis, coævitatem æternitatis: communionem unitatis sine divisione; aequalitatem immensitatis sine distinctione; coævitatem æternitatis sine ordine, vel successione.

Et tribus admonitus, hæc tria personas voca. Et quia in eis vides quod a nullo et quod ab alio, et quod ab utroque, quasi quoddam gignens, quodamque genitum, quoddam etiam procedens: easdemque personas voca Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; et assigna essentiam (317) Patri, sapientiam Filio, amorem Spiritui sancto: et considerare Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Sieque distingue personaliter, quod unum est substantialiter: quia in Deo tria sunt unum, et unum tria: quia Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt Deus; et Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Pater a se ipso, Filius genitus a solo Patre, Spiritus sanctus nec a solo Patre, nec a solo Filio, sed ab utroque, a Patre simul et Filio procedens. Et est quilibet istorum illud quod alter, et idem illud: quia omnes tres naturaliter unus Deus

A sunt. Sed nullus istorum est Is, qui alter: nec Pater scilicet Filius est, vel Spiritus sanctus; nec Filius Spiritus sanctus, vel Pater; nec Spiritus sanctus Pater, vel Filius: ut sit et unitas, quantum ad substantiam; et Trinitas, quantum ad personas: in illa identitas, in istis vero proprietatis.

§ XXX. — *A Deo æterno est Verbum aeternum; ab utroque Spiritus sanctus, qui est amor utriusque aeternus.*

Es ergo, Domine Deus; es, inquam, Pater, et es a teipso, non ab alio: habens essentiam a teipso; quæ scilicet essentia tuipse es. Et est tuus Filius tibi coæqualis, coæternus et consubstantialis, a te Deo Patre, Deus genitus: et est id, quod es, quia Deus, quia eum de tua substantia gignis, et ideo Filius est. Nec aliquid aliud gignis, quam ipse es, qui gignis, Deus scilicet Deum; sed aliquem alium gignis, quam qui es tu, Pater videlicet Filium. Quia non ipsum gignis, qui es tu; ne ipse sis genitus, qui gignens; sed illud gignis, quod es tu: ut id sit genitus, quod es tu gignens. Nata quippe est sapientia tua æterna de te essentia coæterna. Est Spiritus sanctus nec solius Patris, nec solius Filii, sed utriusque: Patris videlicet et Filii; quia ab utroque procedens, Patre et Filio, amor videlicet et essentiam, et sapientiam amans, et ab utraque manans. Et tu quidem, Deus meus, Spiritus alme, cum Pater sit Spiritus, et sit sanctus; et Filius sit Spiritus, et sit sanctus: tu tamen in persona tua specialiter vocaris Spiritus sanctus; quia es Patris et Filii amor et dilectio; dulcedo et suavitatis; amplexus quodammodo et nexus; et quasi quoddam fodus amborum in Deitate una. Tu etiam es, qui electorum tuorum cordibus ad eorum sanctificationem infunderis; nec venis sine Patre et Filio: quia non es sine Patre et Filio: et hoc est, te sine illis non venire, te sine illis non esse. Qui etiam donum Dei diceris, cum et ipse Deus sis: et æternus quidem es, qui daris; sed æternaliter non acciperis: quia temporaliter tibi non est, a Patre et Filio procedere; sed hominibus, qui temporales sunt, temporaliter est te suscipere.

(317) Haec caute legenda. — Ed.P.

PARS SECUNDA.

CONSIDERATUR QUAM DEUS SIT TERRIBILIS IN REPROBIS.

462 § I. — *Væ illis, qui a Creatore aversi, ad creaturas se convertunt.*

Ecce, Domine Deus, qui jam te per clamorem validum creaturarum tuarum in inspectione naturalium suarum voce me magna alloquenter, auditu auris audivi te: nunc per diligentem mei ipsius considerationem excitatus, et clarificatus oculus meus, ex aliqua parte, videt te. Video, quia es, quia sa-

D pis, quia diligis: et ego sum, sapio et amo. Sum, inquam, Domine Deus meus, sed sim in te; sapio quidem, sed sapiam te; amo, Domine, sed amem te. Væ rationali creature, angelo scilicet et homini, avertenti se a te! quæ nec propter dignitatem suam, ad omnino non esse; nec propter pravitatem suam valet pertingere ad beatæ esse. Melius erat eis, si nati non fuissent rationabiles; quia non vocandi

essent ad judicium, ac proinde non mergendi in A corruptionis. Nam et **463** bitumen nascitur de terra tulminata; quia invidia nascitur in anima tu more superbie percussa. Et lateres igni coquuntur, ut indurentur; quia luxuria uruntur corpora vestra, ut sordidentur. Habetis ergo, o superbi, et impii habetis, inquam, et bitumen pro cæmento, et lateres pro axis; quia serenitatem abjicienes concordia, ad vos perturbationem admittitis invidiae; et deserentes fortitudinem boni operis, lutum amatis sordidae libidinis. Ex his ædificatis altitudinem turris; sublimitatem scilicet elationis.

Væ etiam tibi Edom pilose, et hispide, qui mortem quidem tuam esuis, dum primogenitorum tuorum dignitati ventrem tuum præponis! (Gen. xxv, 34.) Es certe vir gnarus venandi, per ingentem hujus mundi silvam canes tuos emittens, et excitans, ut tibi carnem acquirant: ut tibi videlicet oculi tui adferant vanitatem, aures curiositatem, nares voluptatem, gustus edacitatem, exteraque membra impuritatem. Perniciose foris tandem moraris (Gen. xxvii, 22), dum sic per moram et propter moram tuam paternæ benedictionis hereditate privaris. At contra in domo mentis cum virili simplicitate, et simplici virtute Jacob habitat, et patris benedictione datur.

§. III. Concupiscentia carnis, et oculorum, ac vita superbia censura typica castigatur.

Væ tibi, o Domina Ægyptia, pulchra uimis; sed fœda! Pulchra quantum ad vultum, fœda quantum ad animum, quæ innocentiam, et pudicam Hebrewrum puerum ad tui commixtionem lascivam lascive invitas (Gen. xxxix, 12). Verunitamen pudicitiae sue consulens verecundus Joseph, relicto in manibus tuis pallio, nudus fugit (*ibid.*) Quia eligunt viri sancti abjecti esse in domo Dei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum (Psal. lxxxiii, 11), pravis scilicet eorum exemplis, monitis ad peccati consensum pertrahi. A suis namque persecutoribus, abjecta sindone, discipulis ille, quem diligebat Jesus, nudus fugit (Marc. xiv, 52): quia his, quos per aternitatem predicationis, per amorem, et dulcedinem electionis diligit Jesus, etiam necessarium, ut in nonnullis temporalium aliquando deserant usum: ne, dum plene ubique consuunt necessitatibus, cedant in aliquo voluptati: ne, si caute in se etiam licita non resecant, occulite quoque et illicita succrescant. Væ vobis, Core, Dathan, et Abiron! qui adhuc hodie legislatori per rebellionem superbie resistitis; quia vos vestrosque complices aperiens os suum terra deglutit (Num. xxvi, 10); terrenorum scilicet vos desiderium a vita spiritualium funditus perimit: ut in peccati infernum viventes, humo tamen pravæ voluntatis operi, descendentes, per pravæ conversationis usum de medio Israëlitice multitudinis pereatis.

Maledictum consilium tuum, o Balaam, fili Beor! Et maledicta doctrina tua, qua doces Balac militare scandalum, coram filiis Israel edere, et fornicari

Væ igitur tibi, massa perditorum, Væ tibi stipula levis, et secca, aternis incendiis præparata! Væ tibi lignum infructuosum, et aridum, natum in combustionem, et cibum ignis! Væ tibi, fili perditionis Cain, qui fratri tuo præsens lugenti exsilium, Ecclesiæ scilicet electorum invidens, dolosis prævorum exemplorum monitis ad exteriora eum egredi hortaris, ut egressum interficias! Væ tibi! quia a facie Domini egrediens, vagus super terram habitas, et profugus: vagus per inordinatam concupiscentiam, profugus per peccatricem conscientiam; quia tuam in te et illa carnem urit, et haec mente jugiter rodit. Væ, inquam, tibi! qui Enoch in primordio generans, in terra civitatem ædificas; quia te solis præsentibus dedicans, cordis intentionem sigis in terrenis. Væ vobis, hujus saeculi filii! qui pingui cervice armati, currentes adversus Deum erecto collo, de lucente et luminoso oriente receditis; et invenientes campum latissimum, per viam ejus latam ambulatis, quæ dicit ad perditionem: et multi estis, qui ingredimini per eam (Matth. vii, 13).

Væ, inquam, vobis, filii Adam superbi et excelsi, exaltati, et elevati! Væ vobis! Quia elevati dejiciendi estis, et sicut sumus deficietis. Modo moramenti in terra Sennaar (Gen. ii, 2), et setida scilicet conversatione peccatorum vestrorum, quia Sennaar factor eorum interpretatur. Ibi moramini, ibi vos monetis alterutrum, et dicitis: *Venite, faciamus nos* lateres, et coquamus eos igni, et faciamus civitatem, et turrim, *cujus culmen* pertingat usque ad caelos (*ibid.*, 5). Et adjungitis: *Et celebremus nomen nostrum* (*ibid.*). Væ vobis, qui nomina vestra vocatis in terris vestris, amantes primas cathedras in synagogis, et primos recubitus in canis, et salutatores in foro, et vocari ab hominibus Rabbi (Matth. xxiii, 6). Sed cadet turris vestra, destructur civitas, quam ædificatis. Et nunc quidem habetis lateres pro axis, et bitumen pro cæmento. Invidia bitumen est; cæmentum concordia. Saxa robur exprimunt horæ operationis. lateres vero mollitiem carnalis

(Apoc. II, 45). Væ tibi, Dalija dolosa, et fraudulenta! Quæ solem eorum, inter quos erat, Samsonem loqueris, sic enim interpretatur nomen ejus, abrasi crine, adhuc hodie hostium manibus tradis: ut utrisque evulsis oculis, eoque in mentis carcere ad molam exteriorum voluptatum depurato, illis jam sit ludibrio, quibus ante fuerat terrori (Jud. XVI, 19 et seqq.). Heu! Heu! o pulcherrime et fortissime adolescentis! Heu! inquam, quod totum tuum dolosæ et sordidae meretrici appetuisti secretum: quod ab ea, quæ dormivit in sinu tuo, vel in cuius tu potius dormivisti, non custodisti claustra oris tui; quia et Ezechias peccasse dicitur, eo quod regis Babylonici nuntiis Dominicos monstraverit thesauros (IV Reg. XX, 13). Væ vobis, Filii Heli, gastrimargiae dediti, et libidini! qui vestrum mittitis puerum, sensum videlicet puerilem, habentem in manu tridentem, et exhibentem scilicet in opere concupiscentiam carnis, et concupiscentiam oculorum, et superbiam vitae, ut carnem vobis afferant crudam; qui nec scient Dominum, nec officium sacerdotum ad populum (I Reg. II, 42-45).

§ IV.—*Modicam peccati pruriginem, quæ delectat, consequitur aeternum supplicium, quod cruciat.*

Et tibi vae, o superbe Saul, superbe, et invide persecutor humilis et benigni David: qui cum speluncam ingredieris, ut purges ventrem, parcit tibi mansuetus, exsul et pius; nec ad te necandum manum mittit in te: quin etiam cor suum percudit, en quod vel oram chlamydis tue abscondere presumperit (I Reg. xxiv, 4-6). Væ tibi, o miser Amnon! Miser, inquam, et miserabilis, qui tam ardenti, tamque fredo sorori tue, primo quidem dulci; sed postea ex nomine amaro conglutinaris amore: ardenti usque ad tuam ægritudinem; fredo usque ad ipsius oppressionem. Denique impleta voluntate fœda et fetida, per operationem fœdorem, et fetidorem, magis eam odis quam antea amabas; et qui prius pro ejus amore ægrotabas, post eam oculis videre non vales (II Reg. XIII, 4-5); quia omnis homo primum bonum vinum ponit; sed cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est (Joan. II, 10). Unde ait quis: *Impii virunt, et sublevati sunt, confortatique diviliti.* Semen eorum permanet coram eis, et propinquior turba nepotum in conspectu eorum. Domus eorum secura sunt et pacata, et non est virga Dei super illos. Bos eorum concepit, et non abortivit; vacca peperit, et non est privata foetu suo. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes eorum exsultant lusibus. Teneunt tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi; ducunt in bonis dies suos (Job xxi, 7 et seqq.). Ecce bonum vinum, quod primum ponitis vos, qui homines estis. Ecce et amor magnus, quo diligis Thamar, o miser Amnon! Sed quid subdit Scriptura? *Et in puncto, inquit, ad inferna descendunt* (*ibid.*). Ecce cum inebriati fueritis, propinatur

A vobis quod deterius est. Ecce et odium magnum, quo habes odio eandem Thamar, o Amnon!

Vae etiam tibi, o perfide Absalon! Quem gravates, superfluitas videlicet temporalium: qua etiam suspenderis; suntque tres in corde tuo lanceæ infixa: concupiscentia videlicet carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vite, quæ in mundo sunt: et mulus, cui sedes pertransit (II Reg. XVIII), quia transit quidem mundus, et concupiscentia ejus (I Joan. II, 17). Transit namque delectatio; sed manet culpa, et permanet pena. Transit, inquam, quod delectabat, et manet, quod puniat. Idecirco transit mundus, et nulli moritur sessor: quia eadit quidem mundus; sed mundi punitur amatator. Projectus es, o Absalon! in foveam grandem: quia demerguntur impii in puteum infernalem. Et congregaverunt, inquit, super eum, acervum lapidum magnum nimis (II Reg. XVIII, 17). Ite, maledicti, in ignem aeternum (Matt. XXV, 41). Ecce acervus lapidum, qui non solum magnus, sed nimis magnus est: quia ibi nec vermis eorum morietur, nec ignis eorum extinguetur (Marc. IX, 43), ut eorum carnem et ignis exirrat, et vermis corrodat: quia vindicta carnis impii, ignis et vermis. Nec in aeternum vel illius usum, vel hujus cessabit corrosio: ut, sicut hic nuaquam voluerunt finire culpam, sic et ibi semper mortaliter vivi, et vitaliter mortui, nunquam finiant penam.

C § V.—*Terribilis Deus in damnatione reproborum super filios hominum.*

Væ tibi generatio nequam et adultera, generatio mala et perversa! Væ tibi generatio prava et exasperans; generatio quæ non direxit cor tuum, (Deut. XXXII, 5), et non est creditus cum Deo spiritus tuus! (Psal. LXXXVII, 8.) Væ vobis, perditionis filii; angeli videlicet et homines pravi! qui abjicientes Deum vestrum, in quo stabiliter esse, in quo elare sapere, quem dulciter amare deberetis, in vestra essentia desicitis, in vestra sapientia, si tamen sapientia, desipitis: in vestro amore amarescitis. Et o quam terribilis es, Domine Deus, in illis! Vigilat namque super reprobos singulos; angelos videlicet et homines, secreta animadversio justi iudicij tui, projiciens eos a facie tua et a sorte eos electorum tuorum excludens: aeternæ etiam eos obliuioni tradens, utpote *vasa iræ apta in interitum* (Rom. IX, 22). Eorum etenim nec diluis mala, nec approbas bona; insuper eorum corda induras, ne a te convertantur, et in te beatificantur. Quod ideo terribile et horribile est: quia fixum in aeternitate, immobile omnino et immutabile est. O terribilis Deus in consiliis super filios hominum! (Psal. LXV, 5.) O, inquam, terribilis in reprobis! Teque in eos valde terribilem praedicant et bonitatis eorum si quæ tamen est despicio. Et pravitatis nulla oblitio, et exaci cordis eorum obduratio. Quorum pravam voluntatem ita moderaris occultis ei justus, omniaque suaviter disponens omnipotens

Deus ut quæ contra te injuste conatur, occulte secundum te disponatur. Quæ et si displicet in eo, quod mala et injusta placet tamen in eo quod disposita et ordinata est. Moderaris eam, Domine Deus, modis quatuor : vel termino naturaliter collate potestatis, vel miraculo **465** temporaliter illatæ possibilis, vel obstaculo extrinsecus exhibitæ difficultatis, vel judicio intrinsecus operantis dispositionis,

§ VI. — *Quadrupliciter voluntatem impiorum moderatur Deus, suavi tamen ac fortis censilio.*

Primus modus est, quando naturaliter posse conceditur; secundus, quando id ipsum naturale posse subita et occulta virtute tua, sine exteriori impedimento, comprimitur; tertius, quando nutu tuo per alias virtutes extrinsecus obviantes, aliorum voluntates, ne ad effectum venire possint, impediuntur; quartus vero modus est, quando vis tua, Domine Deus, quæ ab intus omni creaturæ præsident, illas etiam voluntates, quæ contra tuam orationem sunt, ad perficiendam tuam occulte intorquet. Potest ergo, Domine Deus, mala reproborum voluntas in se quidem corrumpi et per proprium vitium resolvi, quod ei aliunde non datur; sed non potest per velle extra se præcipitari, nisi ei via aperiatur. Et cum præcipiti eidem prava voluntati qua vult, tu Deus, viam aperis; quodammodo ipsam inclinas: non tamen impellendo, sed permittendo et non retinendo; nec ei auctor es ruendi, sed ordinator incedendi. Malas itaque voluntates et hominum et dæmonum, quibus tu vis modis et occasionibus sive intus, sive foris, tu Deus omnipotens, et excitas ad volendum, et ordinas ad sustinendum: in quibus profecto et ad ipsas pertinet quod sunt malæ; et ad te, quod sunt ordinatae. Sed hæc inerna dispositio tua tam occulta est, ut ipsas etiam malas voluntates, in quibus est, lateat; quæ ideo suo se putant arbitrio dirigi, quia se sentiunt præter coactionem proprio appetitu moveri. Et quia non impelluntur, non intelligunt, quod diriguntur; et nesciunt se habere coram præcedentem, ut ordinentur; quia non sentiunt retrorsum impellentem ut præcipitentur. Sic sic tu Deus omnipotens terribilis et districtus, impiorum quos ab æternō reprobas, corda induras, eo terribiliter quo immobiliter: juste quidem; sed occulte. Nam æternitatem reprobationis non potest non sequi perpetuitas damnationis: ut, sicut reprobati sunt ab æternō, sic et condemnati sint in æternū.

§ VII. — *Cur nesciat homo in hac vita, utrum odio, an amore dignus sit.*

Te igitur, Domine Deus, quoniam terribilem et districtum reprobis exhibes. Dum eos ita reprobas ab æternō, ut eos punias in æternū! Ilei mihi! Quid est hoc, Deus meus? Quid, quæso, est hoc? Interrogo, quid hoc sit: sed interrogare non audeo, quare sic sit. Et quidem questio hæc solvi non potest. Stupendo itaque paveo et pavendo obstupesco, et cum admiratione pavida exclamo, et dico: O terribilis Domine Deus in reprobis! Ecce in ira tua deſcio et in furore tuo vehementer conturbor. Et quis

A noris potestatem ira tua, et præ timore tuo iram tuam dinumerare? (Psal. LXXXIX, 41.) Quis inter hæc non timeat, quis non terreatur? Quis enim de sua elecione securus, quis non de sua reprobatione pavidus? Sunt enim justi, et sapientes, et opera eorum in manu tua sunt; et tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum reservantur incerta (Eccles. ix, 1). In futurum, inquit, reservantur incerta; tunc enim certa erunt. Tunc, inquam, certa erunt, quando emendandi nec locus erit, nec tempus. Nunc quidem ex nobis, Domine Deus, sapientes sunt et justi: sapientes in corde; justi in opere. Sapientes, quantum ad puritatem conscientiæ; justi, quantum ad agnitionem famæ; sapientes denique intus ad Deum, justi foris ad proximum. Et opera nostra in manu tua sunt; et tamen nescimus utrum amore, an odio digni sumus. Domine, inquam, Deus meus; Deus æterne et magne, excelse et intime; Deus fortis et juste, si te interrogare audeo Majestatem pulvis, quare nos nescimus amore dignos, si nos simus sapientes et justi? Et audio quidem te in interiori cordis mei aure respondentem mihi ad hæc: Si sitis, inquis, veraciter justi, non est necesse, ut amore meo dubitetis vos dignos. Sed non estis veraciter justi, nisi in meis sitis oculis justi: nam multoties vestra in conspectu hominum justitia fulget, et in meo sorde. Et nonnunquam in vobis æterna damnatione judicio dignum, quod dignum **466** mercede æternae beatitudinis humanum censem judicium; quia inde me sæpe, etiam placatum, ad iram provocatis, unde vos posse me iratum placare estimatis. Non ergo mirum si de amore sitis incerti, qui de vestro adhuc estis merito dubii; et si nescitis utrum ad patriam pertingatis, qui adhuc ignoratis, utrum recto itinere tendatis.

§ VIII. — *Nemo de electione securus, et de sui reprobatione nemo non sit pavidus.*

His itaque a te, Domine Deus, auditis, dico et ego: Væ ergo vitæ meæ etiam laudabili, si eam a te sine misericordia contigerit discuti! O Domine terribilis et fortis, qui facis magna et inscrutabilia, et mirabilia absque numero! Si veneris ad me, et non videbo te; et si abieris, non intelligam. Si repente interrogas, quis respondebit tibi vel dicere potest: cur ita facis? Deus, cuius resistere iræ nemo potest: sub quo curvantur qui portant orbem. Quantus ergo sum ego, qui respondeam tibi et loquar verbis meis coram te? etiamsi habuero quidam justum, non respondebo tibi; sed te meum judicem deprecabor. Et cum invocaniem me audieris, non credo quod exaudieris vocem meam (Job ix, 41 et seqq.). Quidquid bene egit, damnabile a te judicatur, si a te sine misericordia discutitur. Hinc propheta, hujus tuae, de qua loquor, distinctionis consideratione concussus, ait: *Nen intres in judicium cum servo tuo, Domine* (Psal. CXLII, 2). Quare etiam secum in judicium te intrare noluit, subdendo innotuit, dicens: *Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Et quare omnis vivens?

nemini exceptit. Non prophetam primum, non patet triarcham egregium, non aliquem apostolum, nec ullum omnino in hac mortalitate propagatum, novit in conspectu tuo judicandum; si cum eo velles in-

A trare in iudicium. Video haec, Domine Deus meus, Video haec, inquam, et timeo. Considero haec et pavo. Cerno haec ei in manibus tuis trepidi, o Deus iuste et occulte: occulte et iuste!

PARS TERTIA.

CONSIDERATUR QUAM AMABILIS ET SUAVIS SIT DOMINUS IN ELECTIS.

§ I.—*Filiorum Dei benigna est adoptio: quorum peccata
commissa in tempore, non apparent in aeternitate.*

Ceterum quam felices tui sunt electi, Domine Deus, Pater omnipotens! quam felices, inquam, sunt, quorum nomina ab aeterno, in libro vita sunt scripta; et per Redemptorem suum, Filium tuum Jesum, accessum habent per eisdem in gratiam istam, in qua stant et glorianter in spe gloriae filiorum tuorum, in quorum cordibus diffusa est charitas Dei per Spiritum sanctum, quem donas eis (*Rom. v.*). Quorum etiam spiritui testimonium reddit Spiritus tuus, quod sint filii tui. Si filii, et heredes; heredes quidem tui, coheredes autem Christi. (*Rom. viii., 16, 17.*) O beati beatae praedestinationis filii! O munda aeternae electionis vasa! O sancti, et dilecti! quos diligis in odorem suavitatis, complacens tibi in illis. Quos et benedicis omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo; sicut elegisti eos ante constitutionem mundi, ut sint sancti et immaculati in conspectu tuo, in charitate. Quos et praedestinasti in adoptionem filiorum, per Jesum Christum in ipso, secundum propositum voluntatis tuae, in laudem glorie, et gratiae: in qua gratificasti eos in dilecto Filio tuo; in quo habent redemtionem per sanguinem ejus, in remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus, quae superabundavit in eis in omni scientia et prudentia (*Ephes., iii, 4 et seqq.*). Quam dulci, Domine, quam miro, quamque suavi eis amore conglutinaris: vocans et colligens, et uniens eos tibi compage aeternae dilectionis insolubili: ita ut nemo eos rapere possit de manu tua? Miro modo facis eis non solum bona, sed etiam ipsa mala sua eis cooperari in bonum: ut dum tu eorum efficax ubique adjutor vivis, salutis eorum zelator in omni rerum eventu, in omni temporum statu pro eis et cum eis fueris: nihil omnino contra eos esse possit; dum id etiam cum eis et pro eis fuerit, quod contra eos esse visum fuerit. O serenitatis pactum! O fœdus pacis, quod cum eis percutis: facie eis hilari et non fallaci arridens; propitio ac sereno vultu super eos respiciens: ora etiam tui osculo deosculans, mundans eos, **467** coaptans et consummans! Mundans, dico, per veniam peccatorum, coaptans per gratiam meritorum, consummans per gloriam præmiorum: ut tales denique in aeternum sint in se quales ab aeterno sunt in te.

Cumque una, eademque et electos simul, et regnos probos carnis producat corruptio, dissimilis tam semper et meriti eos, et præmissi suscipit mansio quia ei pisces simul cum volatilibus ex eiusdem aquis producuntur: cum et pisces in originali sedis profunditate deinerantur, et in aere locu ayes sortiantur; et una eademque est terra quæ cum tritico profert zizania, cum triticum horre suscipiat et zizania ignis exurat. Et ex eisdem per rentibus, uno etiam eodemque tempore Esau et Jacob geniti sunt; sed iste quidem diligitur, et in odio habetur (*Rom. ix, 13.*) Sicut enim, cum a quis ingenuus in servitute et exilio aliquandiu nutritus; cum aliorum relatu suam et ingenuitate et libertatem agnoscit, hereditatem suam ostendit studio et conamine apprehendere et servitute exuere, et inducere libertatem; exsiliu deserere et ad regnum hereditarium festinare: profecto, ita, inquam, sancta electorum Ecclesia in præsentis exsiliu et servitutis columnam; cum per tuam, Domine, inspirationem et ingenuitatem suæ dignitatem, et hereditatis agnoscit felicitate virtute infatigabili insistere non cessat, donumque acquirat. Nulla eos a te peccata elonga qui, ut mihi videtur, quodammodo nec peccato eos namque coelestis generatio, aeterna videlicet prædestinatione conservat; nec peccare possunt (*1 Jn. iii, 9.*), quia, si que videntur delinquisse in tempore omnino non apparent in aeternitate, quorum peccata dissimulas propter penitentiam (*Sap. n, 24.*) ea tua charitas operit et tegit; et a tuo iudicio secundit.

§ II.—*Singularis sanctissimæ Trinitatis favor electos.*

Isti itaque tibi Domino Deo suo et aeternæ essentie innitantur, ut fortes sint; et claræ sapientie intendunt, ut sapientes sint; et dulci amori conglutinantur, ut dulces et jucundi, boni et belli sint. Ex te habent esse, quia a te creantur; et etiam sapientes sunt, quia et a te illuminantur te nihilominus felices sunt, quia te quoque fruuntur. Nam a te subsistentes, modificantur contemplantes, illustrantur; tibi inherentes, cundantur: O Pater! O Fili! O Spiritus sancte! benthos quidem ex te causam naturæ, per te formant scientiæ, in te summam vincere. In tua igitur, o

ter! æternitate vigent; in tua, o Fili! veritate lu-
cent; in tua, o Spiritus alme! bonitate gaudent. Te
habentes Patrem, et ut sint, auctorem. Et ut sa-
piant, te Filium, veritatis doctorem. Et ut in beat-
itudine dulcescant, te Spiritum sanctum, suavitatis
intimæ infusorem. Et hic est, Domine Deus, novus
homo, a te trino, secundum te trinum creatus:
quem renovati spiritu mentis sue induere quotidie
non cessant electi tui, accipientes ex te Patre justi-
tiam, ex te Filio veritatem, ex te Spiritu sancto
sanctitatem, ut appareat homo secundum te crea-
tus in justitia et sanctitate veritatis. (*Ephes.*
iv., 24.)

§ III. — *Pax iis denuntiatur, qui immaculati ab hoc
seculo, cum Deo ambularunt.*

Pax igitur tibi, o popule laudabilis! cui Dominus
exercituum benedicit. Pax tibi, hereditas Domini,
o Israel! Quæ contendis, sive absens, sive praesens,
placere illi: non conformata huic seculo, sed re-
formata in novitate sensus tui, ut probes que sit
voluntas ejus bona, et beneplacens, et perfecta
(*Rom. xiii., 2.*). Pax tibi, vir juste, in generatione
tua, o Noe! Qui ad devitandas diluvii inundationes;
ne te vel aquæ tempestas demergat, vel profundum
absorbeat, aream ingredieris, quam Dominus decoris
includit, in quo confudit anima tua, et in umbra
alarum ejus sperat, donec transeat iniquitas (*Gen.*
vii., 16, 23.). Pax tibi, o senex fidelis! Qui, ut fias
in gentem magnam, Ur Chaldaeorum desersens,
egredieris de terra tua et de cognitione tua, et de
domo patris tui. Pax tibi, o Sara! Quæ, ne vita
vivas mortali, morte moreris vitali; vitamque hab-
bens absconditam eum Christo, in Deo, in duplice
actionis simul, et contemplationis spelunca sepeli-
ris (*Gen. xxiii., 19.*). Pax tibi, seri patris semen beatum,
o Isaac! Qui, etiam apud alienigenas, putoe-
tam diu fodere non cessas, donec aquam vivam re-
perias (*Gen. xxvi., 19.*). En tibi pax, domina mentis
inhabitans vir simplex, o Jacob! Qui fratris cedens
iracundiae, ad ejus minas **468** devitandas, natale
solum deseris: et uno de jacentibus lapidibus capiti
supposito, post solis occasum, in Bethel, in pace
in idipsum dormis et requiescis: ubi etiam chari-
tatis scalam usque ad cœlos pertingentem, angelou-
rumque per eam ascensum et descensum, Domi-
numque scalæ contemplaris innixum (*Gen. xxviii.,*
5, 12.). Quam heatus es! Qui pro decora Bachele
annis septem tam infatigabiliter servis: quos ni-
mirum annos paucos tibi reddit amoris magnitudo
(*Gen. xxix., 17, 20.*); et multiplici tandem actionis
simil et contemplationis prole ditatus domum re-
petis paternam (*Gen. xxx., 43.*); et, ne, in eam
duabus viis ingrediaris, ab angelo tactus in fe-
more, uni ex toto innitendo elaudus incedis (*Gen.*
xxxii., 25.)

Pax tibi, o innocens Joseph! Gujus innocentiam
tunica commendat polynita (*Gen. xxxvii., 3.*). Inno-
cens, inquam, Joseph; innocens et simplex, obe-
diens et patiens, pudicus et benignus: innocens in

A vite conversatione, simplex in somnii revelatione
(*ibid., 5-9*), obediens patris imperio (*ibid., 14*), pa-
tiens usque ad venditionem (*ibid., 25-28, 36*), pu-
dicus usque ad carcerem (*Gen. xxxix., 7-20*),
benignus usque ad injuriæ remissionem (*Gen. xlvi.,*
1-4.). Qui etiam ad extrellum mortuus, conditus
aromatibus, positus es in loculo, in Ægypto (*Gen.*
i., 25), quia nimirum sancta electorum Ecclesia in
tenebroso vitæ presentis exilio, et mundo huic
mortuum, et multanodis virtutum odoribus compo-
situm contemplationis fructum, quasi Rachelis pri-
mogenitum interne actionis secreto abscondit. Pax
etiam tibi, vir Dei Moyses! Qui, percusso Ægyptio,
occiso videlicet in te peccato, per fugam, et
malam Pharaonis invidiam, et invidam evadis ma-
litiam (*Exod. ii., 12, 15*); et puellis a pastoribus
supervenientibus defensis, cordis scilicet cogitatio-
nibus ab irruentibus phantasiis erectis, ad aquas
carum gregem, id est, bonam earum loves, et nu-
tris secunditatem (*Exod. ii., 16, 21*), et fugas-
tis ad interiora deserti ovibus, perductis ad inti-
ma secreta cogitationibus innoxiiis, a morti-
feris pravorum exemplorum calceamentis incessus
mentis exuenis, transis, ut in terra sancta magnam
intueris visionem (*Exod. iii., 1-5*). Pax tibi, o beata
gens Domini! Pax tibi, o popule! Quem elegit in
hereditatem sibi (*Psal. xxxii., 12*), qui dirum et
durum Pharaonis jugum abjiciens, Ægyptiorum
conventicula desersens: duris nihilominus operibus
luti, et lateris ex toto renuntians, per multimoda
deserti hujus pericula terram adis re promissam;
terram lacte et melle manantem (*Exod. xiii., 5*);
terram denique viventium, in qua vides bona Do-
mini (*Psal. xxvi., 15*).

§ IV. — *Singulare trium virorum regnum
et adoptio.*

Benedictus sis tu per cuncta sæcula, noster Je-
sus. Qui, dum populum tuum a peccatis eorum
salvum facis (*Matth. i., 21*), habere te nomen ex re
ostendis: per quem dat nobis Deus omnem terram,
quam daturum se patribus nostris promisit. Et
possidebimus eam in fine, atque habitabimus in ea
sine fine. Per quem nobis a Deo Patre vera datur
pax, nullusque nobis hostium resistere audebit,
D quando salvabitur *Juda et Israel* habitabit confiden-
ter, et quiescat terra a pratiis (*Jer. xxiii., 6*). Domi-
nus tecum, virorum fortissime Gedeon. Pax tecum,
et confortare, qui ad admonitionem angelii et car-
nes supra petram ponis, et jus desperu infundis.
Quæ omnia virga ab angelo percussa ignis de petra
exiens consumit (*Jud. vi., 21*), quia per internæ
inspirationis instinctum et carnis in se opera electi
mortificant, et ipsas etiam carnales cogitationes
annihilant; ut ipso postmodum eorum actionem
prosequente adjuvando, qui prævenit aspirando,
per suavem amoris et desiderii sui infusionem,
igneum in eis sanctæ compunctionis accentat, qui
eorum in ejus oculis holocaustum comedat. Pax et
tibi, serve Dei sanctissime Samuel, qui crescis, et

Dominus est tecum; nec cadit ex omnibus verbis A et idecirco coram latrone cantans, facilius securius tuis in terram (*I Reg.* iii, 19). Cujus in tantum fama crebrescit, ut cognoscant omnes a Dan, usque Bersabee quod tu sis fidelis propheta Domini (*ibid.*, 20).

§ V. — *Virorum illustrium catalogus, qui mystica virtutum operatione splenduerunt.*

Pax tibi, fortis, humilis, et benigne David! Fortis ad interficiendum leonem superbice et suffocandum ursum immunditiae (*I Reg.* xvii, 54, 55); humilis ad ludendum coram Domino (*II Reg.* vi, 5); benignus ad parcendum, etiam inimico (*II Reg.* xvi, 10). Pax tibi, vir Dei Eliae! qui sanctam electorum perfectionem, perfectamque eorum in te sanitatem ostendis; dum tanto studio maledictam et maleficam Jezabel, mundi scilicet hujus concupiscentiam fugiendo declinas, et ad desertum, assumptis pennis columbae, 469 sub omni festinatione volas (*III Rea.* ix, 5). In Bersabee Juda, tuum dimittis puerum; per confessionis puritatem, et septiformis Spiritus aspirationem, sensum a te abjicis puerilem; et in mentis solitudine commoraris, animae tuae mortem exposcis, desiderium habens dissoluti, et esse cum Christo (*Phil.* i, 23). Ab interna etiam inspirationis angelo excitatus ab ignavia somno, pane subcinericio resiceris; quia bona operationis humilitate pinguescisti, ut in hujus tibi fortitudine per quadragenarium presentis exsiliis tempus ad stabilem aeternitatem, et aeternam superni montis stabilitatem pertinges. Pax itaque tibi, vir Dei Eliae, qui zona pellicea renibus accingeris; quia corporis castitate fulgesciis (*IV Reg.* i, 8). Pax, inquam, tibi, et vera pax. Pax certe Domini: quam ipse Dominus et relinquit, et dat (*Joan.* xiv, 27). Pax tibi, qui per contemplationis excessum stas in speluncæ carnis ostio; et spiritus grandis et fortis transit, qui montes et petras conterit: quia in electis suis Dominus et omnem duritiam liquefacit, et altitudinem dejicit. Sed ne ita majestatem seruteris, ut a gloria opprimaris, vultum tuum pallio operis, dum aurea lenis sibilum audis (*III Reg.* xix, 12, 13). Pax tibi, duplicitis Eliae spiritus possessor, o Elisee sanctissime! duplicitis, inquam, spiritus Eliae possessor (*IV Reg.* ii, 9). Quia qui credit in nostrum Eliam, opera quæ facit et ipse faciet, et majora horum faciet; quia ipse ad Patrem suum vadens Eliseo in terra pallium dimitit: quia cum suis est omnibus diebus usque ad consummationem saeculi (*Joan.* xiv, 12). Pax igitur tibi, o Elisee! Qui sic Eliam sequeris, sic ejus te ministracioni dedis (*III Reg.* xix, 20), ut patrem mundum et matrem concupiscentiam, non per dilectionem, sed per abrenuntiationem deosculeris, mentis eis dorsum ex toto convertens; Ave eis dicens et ad eos ulterius reverti non proponens.

Et tibi quoque pax, o Isaia egregie! Qui ad praecipitam Domini, carnis nuditatem in prædicatione non erubescis, mundanas funditus exuvias deponebas (*Isa.* xx, 2): ut exoneratus terrenis et exoccupatus transitoris, quasi vacuus viator incendens

facilius securius que ad cœlestia tendas et aeterna. Pax tibi, qui in via David patris tui ambulas, o Rex nobilis Ezechia (*IV Reg.* xviii, 5). Qui ob minas propheticas ad peccatorum tuorum parietem, quem inter te, et Deum tuum construxisti, mentis tuae faciem vertens, coram eo qui te fecit, deploras quæ fecisti (*IV Reg.* xx, 2): ut ex eadem sacra Scriptura suavevit vita acceperas consolationem, a qua terribilem mortis audivisti combinationem. Quæ quidem vita et nunc in spirituali quietis septenario, et in futuro tibi in beatæ resurrectionis octonario dabitur; quatenus liberatus a peccato, servus autem factus, Deo, habeas fructum tuum in sanctificationem; finem vero vitam aeternam (*Rom.* vi, 22): quasi septem simul et octo vitae annos, qui simul quindecim sunt. Pax tibi, o propheta Ezechiel! Qui in adiutorio civitatis in monte positæ, et ad austrum vergentis, per sublime vitæ meritum stans, oculos habens ad portam; oculos, inquam, ad portam: ad portam nimurum quæ ducit ad civitatem (*Ezech.* xl, 2-6): ambulans quidem per fidem et desiderans per spem, dans tergum transitoris et faciem aeternis; cupiens denique terrestrem in te domum dissolvi, ut redificationem acceperias a Deo, domum non manufactam, aeternam in celis (*II Cor.* v, 1; *Phil.* i, 23).

§ VI. — *Eiusdem argumenti prosecutio, et fausta apprecatio.*

Pax tibi, o sanctificare in utero, virgo et sacerdos Dei, o Jeremia sanctissime! Quem de lacu lutoso et funes, et panni levant veteres (*Jer.* xxxviii, 12, 13); quia sanctos Dei ab aeterno ad vitam ab ipso praedestinatos, de scrido vitæ presentis profundo et sacrae Scripturæ precepta et sancta elevant exempla; ut lingnam in eis dolosam et sagittæ potentis acutæ, et carbones in ascensu cantoricorum graduum annihilent desolatorii (*Psal.* cxix, 4). Pax utique et tibi, o puer; sed non puerilis Josia! Cujus memoria quasi mel in omni ore indulcatur, et ut musica in convivio vini (*Ecli.* xl, 2); qui statim, ut librum repertum legi coram te audis, prophetiam diligenter et humiliiter consulis: nec moraris implere in facto quod scriptum audis in libro (*II Paral.* xxxiv, 16). Et tibi pax, Vir desideriorum Daniel (*Dan.* ix, 23)! qui in medio nationis pravae et perverse luces, quasi luminare in mundo: humiliis inter superbos et abstinentis inter gulosos. Qui dum de mensa regis Babylonici pollui non vis (*Dan.* i, 9), ad prophetias etiam fastigium pertingis; et dum ab eo, quod dulces est 470 ventri, parcos; ad id quod suave est menti concendis.

Pax vobis, o bone pater boni filii! o bone fili boni patris, Tobia! (*Tob.* i, 2.) Et Tobia, qui tam devote, tam prompte in terra captivitatis vestre Domino deservitis, devote ad Dominum, prompte ad proximum, flentes sedetis, dum recordamini Sion; In salicibus in medio ejus suspentes organa vestra (*Psal.* cxxxvi, 1, 2), et suspirantes ad decoram civitatem Jerusalem: cuius portæ ex saphiro, et

smaragdo sedificantur, et ex lapide pretioso : cuius A tudinem eis confers, o benignitas Deus! o, inquam, murorum circuitus ex lapide candido : cuius plateæ sternuntur auro mundo : per cuius omnes vicos cantatur letitiae cantus, canticum scilicet cantici, quod est Alleluia (*Tob.* xiii, 21, 22). Sed quorsum haec omnia? Quid aggredior, quo progedior? Id aggredior quod nequit perfici : eo progedior quo non potest attingi. Nam mihi, Domine Deus, et sensus deest ad multiplex electorum tuorum meritum comprehendendum, et tempus ad connumerandum. Igitur ut modo his finem imponam, pax tibi, generatio rectorum, quæ benedicteris (*Psal.* iii, 2); generatio, quæ accipis benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari tuo (*Psal.* xxii, 5). Pax, inquam, tibi, generatio querentium Dominum, querentium faciem Dei Jacob; quæ et vallem mundi deseris, et in montem Domini ascendis; quæ beatitudinem, ad quam condita es, et per fidem credulitatem pie erdis, et eam per vitam sanctitatem sollicite, et perseveranter querere non omittis.

§ VII. — Mirabili dulcedine ac favore Deus electos suos sic dirigit per temporalia, ut non amittant aeterna.

Hæc te generatio querit, Domine Deus : quia et eam ad te querendum excitas, consecrans eam arcta tua, et dedicans pignore tuo, et insigniens munere tuo : quam dulciter amaricatam, et amara dulcedine evacuatam, et divisione vitiorum, et ortu virtutum rectæ fidei annulo, et bonæ operationis doetas armilla; ut eam postmodum a terrore horrendi judicii tui immunem faciat ejusdem et armillæ ostensio, et annuli (*Gen.* xxxviii, 18). Senem tuum, Domine Deus; senem, inquam, tuum David Abisag calefacit (*III Reg.* i, 1, 2); quia sanctam electorum Ecclesiam contemplatio accedit. Cui profecto Davidi plures aetatum dies habenti, id est, multa virtutum opera possidenti, vestimenta nequeunt conferre calorem; quia cum operiretur vestibus, ut legitur, non calefiebat (*ibid.*). Et quid sunt, Domine, terrena omnia, nisi quedam corporis indumenta? Sed in eis tui omnino non calesiunt electi, renuent consolari anima eorum : sed memores sunt tui, et delectantur (*Psal.* lxxvi, 4), et jucundantur interim in abundantiae tue suavitatis memoria; donec ejusdem suavitatis possint perfrii presentia. O quam magna multitudo, quamque multa magnitudo dulcedinis tue, Domine! Quam nunc quidem abscondit timentibus te, quam et quandoque perficies spectantibus in te (*Psal.* xxx, 22). Et o quam suavis, quamque dulcis es in electis tuis, Domine Deus. Omnia namque non solum bona, sed ipsa etiam mala sua eis cooperari facis in bonum; ut te eos semper et ubique, et omnia quæ circa eos sunt ad eorum salutem disponente, etiam id eis contingat prodesse quod etiam aliquando visum est obesse, idque eis ad felicitatis accedat augmentum quod eis visum est accidisse ad ejusdem felicitatis detrimentum. Eorum siquidem et debilitatem roboras, o potentia Deus! et ignorantiam illuminas, o sapientia Deus! et apti-

sapiens et benigna potentia! o benigna et potens sapientia! o sapiens et potens benigitas! O Trinitas una et unitas terna! O, inquam, Trinitas, et unitas creatrix, Trinitatis et unitatis creare robur, lumen et dulcedo; Pater, et Fili, et Spiritus alme!

Considero hæc, Domine Deus meus; considero, inquam, hæc et hilaresco. Video hæc et exsulto. Cerno hæc et tantam etiam de me spem concipio, ut et me quoque esse unum ex eis audeam sperare. Hæc namque diligenter intuens, me quidem, non meis aliquibus intervenientibus meritis, sed sola tua gratuita gratia intra electorum tuorum consortium firmiter spero admittendum, ita ut illam etiam ad me viri sanctissimi audeam trahere sententiam, B quam de se, soisque coelectis dixit; camque de me dico: *Nunc filius Dei sum, et nescium apparuit, quod ero. Scio quia, cum apparuerit, similis ei ero: quoniam video eum, sicuti est.* (*I Joan.* iii, 2.) Et unde mibi, Domine, ista spes; ut me tantillum, et talen, audeam sperare **¶ 71** tibi similem futurum? Procul dubio, ex incomprehensibili amoris dulcedine, quo nos tam gratis, tamque stabiliter amplecti dignaris. Unde et animam meam per contemplationem beneficiorum multimodorum, a te mihi multimode collatorum, ad laudem tuam incito et dico: *Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus. Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retribuciones ejus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia et miserationibus. Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur, ut aquila juventus tua. Faciens misericordias Dominus, et iudicium omnibus injuriam patientibus. Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel voluntates suas. Miserator et misericors Deus: longanimes et multum misericors. Non in perpetuum irascetur: neque in aeternum comminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœli a terra, corroboravit misericordiam suam super timentes se. Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur Pater filiorum: misertus est Dominus timentibus se* (*Psal.* ciii). Et quam apta similitudo! qualis pater erga filios suos, talis ipse erga electos suos.

§ VIII. — Ex incomprehensibili consilio eos quandoque deficere permittit in via, quos eligit Deus hæc redes in patria.

O Domine Deus! Quam non solum ineffabilis, sed quam incomprehensibilis multa magnitudo et magna multitudo dulcis amoris et stabilis; quo simuconglutinamini tu et electi tui, electi tui et tu! Talis mihi, Domine, in hoc contemplationis genere videris apparere electis tuis, qualis apparere solet rex aliquis præpotens et dives, quando privata hora in privato thalami sui loco, omni tribulatione sedata,

omni postposita molestia, omni cura et sollicitudine emissa, cum dilectissimis utei sui filiis in omni tripudio amoris et gaudio letatur et gaudet, jucundatur et ludit. Ubi nimurum eo serenorem et quietidem, eo suaviorem et dulciorum se habet: quos solos cum omni gaudio intuetur, quos super omnia diligit; in quibus nihil intuetur quod non diligit. In quibus et si quid forte intuetur quod non diligit, ipsos tamen ideo minus non diligit. Talem certe, Domine: talem, inquam, videris mihi exhibere te electis tuis, quibus te ostendis tam suavem et dulcem; tam quietum et amabilem; tam benignum et tractabilem; tam compatiens et sollicitum; tam hilarem et letum; tam modestum et pacificum; tam misericordem et tranquillum; tam scrupulam et blandum; tam clementem et plium; tam bonum et jucundum; qui tibi tam tenaciter ab aeterno inherenter, ut a te in aeternum nequeant avelli. Nalia eos a te peccata separant, quibus ad omnem suilicet iustitiam te solum habere propitium, cui seli peccaverunt. Sunt enim de hac re testes innumeri, ad quam confirmandam sententiam de multis ad medium paucos produeam.

Sciimus profecto, quia frequenter legimus, quod David, nucrone quondam concupiscentiae transfusus, alienam conjugem concupivit et abstulit: eujus etiam virum ad eumulum culpa erubet fraudulenta et fraudulentia postmodum crudelitate interfecit. Et qui prius in exsilio positus, persecutori parcere novit (*II Reg. ii, 2, 3, 4*), nunc ad regnum sublimatus, egregium etiam eum danino sudantis exercitus militem extinxit. Sed visitas eum, Domine; visitas, inquam, per prophetam tuum. Visitas eum, ne pereat, percutiens et sanans; verbis in eum minacibus saeviens; occidens et vivificans; salubriter eum concutiens et noxiā in eo securitatem perturbans, et per terrorem flagellans: cui quidem irasceris, sed irascendo hilarescens; comminaris, sed parcis; arcum tendis, sed ad vulnus infligendum sagittam non emittis; ut et culpa sua immanitate confusus, et horrore tui judicii territus, vulnus suum sentiat et ostendat. Sentiat per penitentiam, ostendat per confessionem: ut et semel ipsum penitendo arguat, et ore proprio confitendo dicat: *Peccavi Domino* (*II Reg. xii, 13*). Iustum, Domine, ab eo vocem audiare desiderasti; ideo iam clamore ad eum in prophetā tuo clamasti; ut et ipse audiret vocem post tergum monentis, et tu post te audires ab eo hanc voceā magnāe commotionis: *Sed ecce repalisti, et cœstruxisti eum, Domine; iratus es et misertus es ei: commovisti David, et conturbasti eum: sana 472 contritiones ejus, quia commotus est* (*Psal. lix, 5*). Appone, Domine, vulneri suo, quod tibi tam humiliiter ostendit, efficax remedium et sufficiētem medicinam; et responde ei per prophetam tuum: *Dominus transtulit a te peccationem tuam, non morieris* (*II Reg. xii, 43*). Maria quoque Magdalena septem dæmonibus, universis scilicet vitiis plena fuit; sed quantumlibet Pharisæus exhorreat, quantumlibet

A impropperet, plus apud eam pius, et mansuetus Jesus pascitur intus quam apud Pharisæum foris (*Luc. vii, 44*). Magis Mariæ osculis et laetysmis delectatur quam ullis Simonis obsequiis. Petrus etiam apostolus et ipse peccatum peccavit grande coram te, ter etenim negavit te. Sed non timeat, quia non peribit. Nam eum ad penitentiam pius pī Jesu excitavit aspectus. *Respxit, inquit, Petrum Jesu, et egressus flerit amare* (*Luc. xxii, 61*). Amare flevit quod timide negavit. Celebrata etiam resurrectionis tue gloria, vocatur ab angelo ex nomine, ne desperet ex negatione. Ter eum te facis confiteri, ut quod terna fecerat negatio, terna mundet et abluat confessio.

§ IX.—*Vas electionis Apostolus in prototypum datur.*

Ei de Paulo quid dicemus? Jam a te vas electionis dictus est, quando adhuc discipulus tuus Ananias ad eum accedere trepidavit (*Act. ix, 15*). Sed venisti, Domine Jesu, in hunc mundum peccatores salves facere, quorum, ut de se sentit, ipse primus est. Sed ideo misericordiam consequens est, ut in ipso ostendas omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt tibi in vitam aeternam. Jam tibi servit, Domine Pater, in Spiritu suo, in Evangelio Filii tui; jam ei rivere, *Christus est, et mori lacrum* (*Phil. i, 21*); jam exercetur in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagiis supra modum, in mortibus frequenter (*II Cor. xi, 25*). Jam virgis caeditur, jam lapidibus obruitur, naufragium patitur, in laboribus versatur et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate. Usque ad hanc horam et esurit, et sitit, et nudus est, et colaphis caeditur, et instabilis est, et laborat operando manibus suis. Maledicitur et benedicit; persecutionem patitur et sustinet, blasphematur et obsecrat. Tanquam purgamentum hujus mundi factus est, omnium periprama usque adhuc (*I Cor. iv, 11, 15*), et pro eorum denique spirituali vita non semel, sed quotidie moritur, quorum primus corporalem mortem incessanter sitiens. O mutatio dextræ Excelsi! (*Psal. lxxvi, 2*) Et unde, Domine Deus tanta talisque, tam magna videlicet tamque subita in electis tuis mutatio vitae, nisi ex stabili beatæ et beatificantis prædestinatis, qua eos diligis et eligis, eligis et diligis aeternitate? Nam quos prædestinasti, hos et vocasti; et illos et justificasti; quos autem justificasti, illos et magnificasti (*Rom. viii, 30*). Si igitur pro eis tu es, in quo quia es: quis contra eos erit vel esse poterit? (*ibid. 31*.) In omnibus quæ eis accident, superiorem locum obtinent; in omnibus plene superant propter te; et per te diligis eos, qui diligis, inquam, eos in odorem suavitatis.

§ X.—*Deus filiis regni sui iratus, misericordia tamen recordatur.*

Qualem enim pater aliquis peccanti se exhibet filio, quem ob suam a se superbiam expellit; quem eum in sua videt obstinatione perdurare, occulte ad eum matrem transmittit, ut non quasi ab ipso

missa, sed quasi per seipsum materna videatur. A sit, matrem suam, gratiam scilicet tuam: quae ei pietate adducta: quæ veniens, primo quidem eum de peccato corripit, sed magis de rebellione redarguit, et sue iniuritatis cognitionem ei infundit; patrem vehementer iratum asserit; se tamen, si humiliiter satisfacere de præterito et plene cavere voluerit de futuro, inter ipsum et patrem mediaticem et pro eo interventricem fore, atque patri eum ex toto reconciliaturam promittit; cuius prædictus filius et nimis territus, et promissionibus allactus, maternis tandem consilii acquiescens, Patris pedibus humiliter provolvitur, de transactis postulat remissionem; de futuris pollicetur emendationem; cui pater primo quidem tristem faciem ostendit, ut per tristitiam vultus animus corrigatur delinquentis; sed dum plenam ejus penitentiam de præterito et humilitatem de præsenti, et firmum agnoscit propositum de futuro, mox omni sedata tristitia, cum suaviter amplectitur, dulciter **473** osculatur, culpam remittit, omnemque perturbationem deponens, imo, ut verius dicam, nullam omnino perturbationem deponens, quia nulla prorsus erat, sed magis serenitatem ostendens, quæ magna erat: et si forte perturbationem deponens, perturbationem certe deponens, quæ solummodo apparet, sed non erat; et serenitatem ostendens, quæ magna quidem erat, sed non apparebat, in pristinam eum paterna dilectionis familiaritatem suscipit; imo non suscipit, quia eum ab illa nunquam ejectit, sed quasi suscipere se ostendit: talem, Domine, te tuis exhibes electis. Tu namque pater peccantem a te filium expellis; quando electum quemlibet, quem voluntarie genuisti verbo veritatis (*Jac. 1, 18*), ob reatum suum, quantum ad ejusdem reatus immunitatem attinet, a te jure debere expelli ostendis. Sed hic filius tuus, Domine, non solum in peccatum cadit per fragilitatem; sed in eo nonnunquam per consuetudinem jacet, quia in nobis quidem et ex nobis habemus ut possimus in peccatum cadere; sed ex nobis non habemus ut possimus resurgere. Postquam enim semel nomina deserentes justitiae, ex spontanea voluntate ad toritudinem prolabilimur culpæ, non solum ex nobis non habemus, ut ad justitiae quam reliquimus rectitudinem redire valeamus: sed ipsa etiam nostra pravitas exigit ut tuo funditus destituti auxilio, etiam ad deteriora labi permittamus. Quia si etiam justus, conversus a justitia, fecerit iniquitatem sicut per prophetam tuum communaris, pones offendiculum coram eo (*Ezech. iii, 20*); ut qui sponte a justitia culmine corrui, nisi statim per penitentiam redire festinet, justo, sed occulto judicio tuo executus iuveniat ut adhuc gravius impingat.

§ XI. — *Divinae gratiae erga electos singulare praesidium.*

Sed constat quod omnes in peccatum cadimus et quod nemo prorsus, o Deus misericors, et clemens, patet salvari, si neminem a te post peccatum contingere visitari. Mittere non dedignaris ad hunc, de quo loquor, Filium tuum, quamvis ipse indignus

per inspirationem internam reatus cui cognitionem infundat, quam gravis sit dicat, tuam ei iracundiam ostendat, tui etiam judicij distinctionem describat. Eterna eum damnatione dignissimum judicet; et ne in desperationis mergi possit profundum, si per plenam penitentiam redire voluerit, se velle pro eo apud te intercedere et tuam ei misericordiam se impetrare et velle, et posse promittat, durissimam suam liquefaciat, timorem sedet, elationem humiliet, consoletur pusillanimitatem ut modis omnibus modo comminando penas inferni, modo pollicendo gaudia regni, modo infundendo spem venie, ad suum tandem eum consilium ex toto pertrahat, quatenus sic tuus, o Domine, filius per allocutionem maternam culpæ sue agnitione confusus, timore sue perditionis territus, tuae pietatis confidentia animatus, collectis demum fidei et spei viribus, et contra semetipsum cum quadam rixa pacifica erectus, surget et vadat ad te Patrem suum, et dicat tibi: *Pater peccavi in celum, et coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus* (*Luc. xv, 18*), sique ablato duritiae lapide, ad hanc quam in ejus corde immutatis vocem magnam, vivificetur Lazarus; nec solum vivificetur, sed etiam veniat foras (*Joan. xi, 43*). Vivificetur per penitentiam, veniat foras per confessionem; ut tunc demum a prelatis sanctæ Ecclesie, tuis videlicet discipulis solvatur et in viam iustitiae abire sinatur. Quem cum talem intueris, ei Domine, statim hilarescet et placaris; imo nec hilaris nec placaris, quis ei nec iratus eras nec perturbatus; sed ei te hilarem et placatum ostendis in interna sua contemplatione, cui etiam nunquam norut hilarius, nunquam non ut placatus es in aeternita prædestinatione.

§ XII. — *Liber prædestinationis scriptus ab aeterno conservat inscriptos in aeternum.*

Palam itaque, Domine, serva electos tuos, te habes, qui idem et eodem semper modo existens, nec eis irasperis ad damnationem, quando a te per peccatum recessunt; nec eis placaris secundum aliquam quæ in te esse ait tibi accidere possit, de eis letitiae novitatem, quando ad te per penitentiam, inspirante, accedunt; sed stabile et immobile in te stat aeternæ tuae electionis propositum; ut, juxta quod scriptum est, etiomi peccant, sint tui; et si non peccant, apud te sint computati (*Sap. xv, 2*). Non enim eorum cassatur prædestinatione, quando ad peccatum corrumpunt, ut desinat esse ex toto vel etiam desinat quod fuit; nec innovatur, quando ad justitiam surgunt, ut reincipiatur quod esse desiit. Sed invariabilis omnino, **474** et immutabilis est, quæ sicut est ab aeterno, sic est et in aeternum; quia nec incipit per principium, nec desinit per finem. Ipsi vero variabiles et mutabiles in presentis vita exsilio sunt: ut modo peccant et digni sint poena; modo peccatum deserant et ad justitiam currant, et digni sint gloria. Nec aliter eis, quantum ad te, tu sentis, quando peccatores; aliter quando justi sunt: licet

ipsi, quantum ad se, ali in peccato, ali in justitia A Patris eorum operiente multitudinem peccatorum, sint. Ab aeterno siquidem a te predestinati sunt, ut beati sint et ut beati sint in aeternum; nec tamen predestinati sunt, ut sint beati ab aeterno, quia nec sunt ab aeterno. Et si ab aeterno sunt, non in se, sed in te, qui solus ab aeterno in te es. Ab aeterno sunt in te, in qua, in quo etiam ab aeterno omnia sunt, antequam in se sint; quia nunquam aliquid cogitasti; nec aliquid cogitabis quod prius non cogitasti; nec aliquid scivisti vel scies quod prius non scivisti; nec aliter quam prius, quia coetera tibi Sapientia, o Pater! a te genita, a pleno plena, nec addiscere aliquid potest quod prius nescivit, nec obliuisci quod pr̄ us scivit. Non tamen de te proprio dico prius vel posterius; in quo nullum penitus cadit tempus: quod plene scio, quia sicut invariabilis es effectu, sic et cogitatu. Nihil enim in te non tuum: et, ut aliquid expressius dicam, nihil in te non tu. Ideo quia tu aeternus es, nihil in te non aeternum est. Unde sit ut in aeternum verum sit illud verbum bonum et suave quod semel, id est, ab aeterno super electis tuis locutus es; quia sicut in libro beatae prædestinationis scripti sunt ab aeterno, sic in eo scripti sunt in aeternum. Et quavis ipsi in hoc mutabilitatis suæ statu alii aliquando in se sint quam coram te in illo libro sunt, tu tamen eos, quantum ad te, non alias coram te vides quam quales eos in illo libro vides, quia ille liber tu ipse es. Et ideo, quantum ad se, peccare quidem possunt et multoties peccant; sed nullatenus peccare possunt et usque ad mortem, nec in peccato vitam finiunt; quia a te ad vitam prædestinati sunt; nec mortis vel poenae, sed vita sunt filii et gloriae.

§ XIII. — *Peccandi impossibilitas, ex mente dilectionis apostoli, in electis cum gaudio perpenditur.*

Et sic illa, ut mihi videtur, B. Joannis impletur sententia: *Quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat et non potest peccare, quia generatio caelestis servat, et malignus non tangit eum* (*I Joan. iii, 9; I Joan. v, 18*). Quam dulcis sententia haec fidelisque sermo et omni acceptione dignus, et electis, si tamen se scirent esse electos, valde diligendus. *Omnis*, inquit, *qui natus est ex Deo, non peccat*. Quid queso est hoc? *Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat*. Nunquid ex Deo nati non erant propheta David, apostolus Petrus, Vas electionis B. Paulus et quæ optimam partem elegit, Maria? (*Luc. x, 42*.) Plane ex Deo nati erant. Et nunquid noui peccaverunt? Nunquid non in adulterio David peccavit et homicidio? (*II Reg. xi, 3*.) Nonne Petrus negavit Dominum (*Luc. xxii, 61*), et Ecclesiam Dei persecutus est Paulus? (*I Cor. xv, 9*.) Nonne septem demonia Maria habuit (*Math. xvii, 9*), id est non aliquis, sed universis vitiis plena fuit? Quomodo ergo non peccaverunt qui talia operati sunt? Qui tamen ex Deo nati sunt et in aeterna modo gloria cum Deo sunt? Et haec omnia fecerunt, et tamen non peccaverunt. Et si peccaverunt, non peccant; quia etsi quæ commiserunt in tempore, charitate

ea quæ commiserunt non apparent in aeternitate. Et ideo beatus fortassis Joannes non ait: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccavit*; sed: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat*; ut evidenter ostendat peccata electorum, licet, quantum ad tempus, praeterita, non tamen, quantum ad aeternitatem esse presentia. Quod cum ita sit, quid sibi vult hoc, quod verbum interposuit impossibilitatis, et non potest, inquiens, peccare? Verum est omnino, verum est hoc; quia omnis, qui natus est ex Deo, non potest peccare. Quia sicut reprobis esse nullatenus potest qui electus est ab aeterno, ita operari quidam nullatenus potest in tempore, quod in eo duret usque ad finem, et pro quo reprobetur in aeternum. Et idem qui haec loquitur, Joannes, quare omnis qui natus est ex Deo peccare non possit consequenter ostendit; *quia generatio, inquit, caelestis servat eum*. Haec namque causa est quare qui natus est ex Deo peccare non potest; *quia generatio caelestis servat eum*. Coelestis etenim generatio aeterna prædestinatio est: quæ, quia cassari omnino non potest quin prædestinatum sit in aeternum quod in ea prædestinatum est ab aeterno: ideo nimirum non inconvenienter dicitur eadem generatio caelestis, aeterna videlicet prædestinatio servare eos, quos ad vitam prædestinavit. Nec solum, ut non peccent; sed etiam ut **475** peccare non possint, quia ut superius dictum est peccare non possunt usque ad mortem, ut digni sint damnari post mortem. O dulcis, quam B. Joannes protulit, sententia! *Omnis, inquit, qui natus est ex Deo, non peccat, et non potest peccare: quia generatio caelestis servat eum* (*I Joan. v, 18*). Et hanc, ut puto, sententiam sine cessatione decantarent electi, si sine omni ambiguitate se scirent esse electos. Sed non expedit, Domine Deus, quibusdam eorum, ut plenam certitudinem in hac vita suæ habeant electionis; sicut nec quibusdam reproborum ut reprobationis: ne et illi, se plene scientes electos, per nimiam securitatem in bono opere nimis tepidi sint; et isti, ex toto se vindentes reprobatos, ob desperationem in mala operatione nimirum erga electos, audaces sint et crudelis. A te itaque, Domine Deus, electi tui nullis prorsus eventibus possunt avelli. Considero igitur, Domine, haec et cum gaudio obstupesco: cerno haec et cum exultatione admiror: intueor haec et cum admiratione leta et letitiae admirabili in haec verba exclamo: *Quis sibi sapiens, et custodiet haec, et intelliget misericordias Domini?* (*Psal. cxi, 43*.) *Misericordia tua, Domine, ab aeterno, et usque in aeternum super electos tuos, timentes te* (*Psal. cii, 17*); *qui in hac terra deserta et invia sic in sancto apparent tibi, ut videant virtutem tuam et gloriam tuam* (*Psal. lxii, 5*).

§ XIV. — *Exteriorum quinque sensuum de Conatore, omnium brevis symphonia.*

Ecce, Domine Deus meus, ecce quantum mihi a te, et aspirando me præveniente, et adjuvando

prósequente, concessum est, investigavi te, et in- A sapere. Ideoque placet mihi essentia mea, et ap- quisivi. Investigavi, irquam, et inquisivi te, et in- probo et amo essentiam et sapientiam meam. Et investigans et inquirens, jam ex parte aliquantula inveni te. Sed ubi inveni te? Ubi inveni te, Domine Deus meus, virtus mea, et lumen oculorum meorum (*Psal. xxxvii*), decor cordis mei et suavitas animæ meæ, decor non marcescens, et suavitas non fallax? Ubi invenite? Ecce enim ut, quæ disputatione prolixa superius dicta sunt, recordatione compendiosa re- pettam, omnia quæ in hoc mundo, de hoc mundo quinque corporis mei foribus se offerunt et offeren- do se inferunt, studiosissimus explorator circuivi: omnia formata quæ corporeus attingit aspectus; omnia sonora quæ capit auditus; omnia odorifera quæ agnoscit olfactus; omnia sapida quæ percipit gustus; omnia palpabilia quæ discernit tactus, diligens inquisitor perambulevi. Omnia, inquam hæc, te duce, prout potui, scrutatus sum; sed horum omnium nihil te esse comprehendendi. Hæc enim omnia, singula in genere suo voce magna et clamore valido responderunt et dixerunt mihi: Non sumus Deus tuus nos, quære eum supra nos.

§ XV.—Sensuum interiorum cum aliis animalibus senaria dos communis est.

Deinde his omnibus relictis, de quibus brevem modo mentionem feci, has quinque carnis meæ ja- nuas occludens, hæc omnia a me, quantum potui, excludens meque intra me includens, ad intuen- dum meipsum me excitavi et inveni me vivere et vivificare, sentire et sensificare, cogitare et velle. Hanc itaque senariam idem mihi vidi inesse, quia vivo et vivisco; sentio et sensisco, cogito et volo. Sed hanc mecum secundum aliquem modum com- munem, habent etiam brutorum animantium spiri- tū; quia vivunt et vivificant, sentiunt et sensi- cant, cogitant et volunt.

§ XVI.—SS. Trinitatis imago in homine impressa elucidatur.

Unde etiam instans adhuc importune, oppor- tune ascendi post hæc omnia, et intravi ad me. Ascendi superius ad me superiorē, intravi interius ad me interiorem. Hæc omnia namque in me: sed magnum quiddam et præclarum quiddam in me inveni his omnibus et sublimius, et interius. Sublimius propter dignitatem, interius propter subtilitatem. Et quod illud est? Sapientia qua sa- pio. Datum namque mihi est, Domine Deus, à te sapere, quod cæteris quæ creasti animantibus a te datum non est. Scio igitur, Domine Deus. Et quid scio? Scio me esse. Neque enim scirem, nisi essem qui scirem. Sed sum et scio quod sum. Itaque scio me esse, nec solum scio me esse; sed etiam scio me scire me esse. Igitur et existendo scio, et sciendo existo; quia et existo sciens, et scio ex- stens. Et vidi, Domine, quod hæc bona mihi sunt; bona, inquam, et bona valde; quia longe 476 inibi melius est esse et sapere quam non esse nec

prosequente, concessum est, investigavi te, et in- A sapere. Ideoque placet mihi essentia mea, et ap- quisivi. Investigavi, irquam, et inquisivi te, et in- probo et amo essentiam et sapientiam meam. Et investigans et inquirens, jam ex parte aliquantula inveni te. Sed ubi inveni te? Ubi inveni te, Domine Deus meus, virtus mea, et lumen oculorum meorum (*Psal. xxxvii*), decor cordis mei et suavitas animæ meæ, decor non marcescens, et suavitas non fallax? Ubi invenite? Ecce enim ut, quæ disputatione prolixa superius dicta sunt, recordatione compendiosa re- pettam, omnia quæ in hoc mundo, de hoc mundo quinque corporis mei foribus se offerunt et offeren- do se inferunt, studiosissimus explorator circuivi: omnia formata quæ corporeus attingit aspectus; omnia sonora quæ capit auditus; omnia odorifera quæ agnoscit olfactus; omnia sapida quæ percipit gustus; omnia palpabilia quæ discernit tactus, diligens inquisitor perambulevi. Omnia, inquam hæc, te duce, prout potui, scrutatus sum; sed horum omnium nihil te esse comprehendendi. Hæc enim omnia, singula in genere suo voce magna et clamore valido responderunt et dixerunt mihi: Non sumus Deus tuus nos, quære eum supra nos.

B

Et hoc modo trinitas in me manet et unitas non recedit. Trinitas: essentia, scientia, amor. Essentia, inquam, sciens et amans: scientia amans et existens: amor existens et sciens. Unitas: quia non nisi spiritus sum unus; non nisi una substan- tia spiritualis. Cumque hoc modo in me trinitas, et unitas sit, sic, te illuminante me, o Domine Deus! in unitate trinitatem discerno; quod in trinitate unitatem non divido.

Et hoc modo video in me imaginem tuam, ad quam fecisti me: et te secundum aliquem modum video in hac imagine. Nondum plene te video in ipsa re, hoc est speculum per quod te video in ænigmate, nondum facie ad faciem (*I Cor. xiii, 12*). Speculum quidem per quod te video cor meum est: si tamen sic extersum, tamque clarificatum et purificatum a te fuerit, ut evidens in eo vultus perspicci possit. Itaque quandiu sibi vel a dorso vel supra verticem es, in hoc quidem, prout mihi con- cedere dignaris, te intuor speculo, nondum vero in teipso. A dorso namque et super verticem mihi es; quia et a te aversus, et tibi diversus sum. Tu etenim justus es et ego injustus; et sic sumus aversi. Tu beatus es, ego vero miser, et sic sumus diversi. Igitur aversus sum a te per injustitiam, diversus vero per misericordiam. Ibi foedatus sum per culpam, hic afflictus sum per poenam. Itaque quandiu in obsceno et ærumpido sæculi præsentis degens exilio, nec ante te ab omni peccato alienus sto per meritum vita; nec ad te ab omni miseria liberatus ascendo per præmium gloriae: luce gratiarum tuae illuminatus vi- dere quidem te possum, sed in speculo meo: nondum in teipso intueri te possum: sed in imagine, nondum in ipsa re. Nunc, inquam, cognosco te; sed ex parte. Cumque venerit quod perfectum est, evanescit quod ex parte est. Igitur aperio specu- lum hoc et ex parte aliqua video te. Video, inquam, te; qui mihi et a dorso et super verticem es: quem mihi et a dorso primi hominis culpa et su- pra verticem, quæ ex eadem culpa et per eamdem culpam emersit, posuit miseria.

§ XVII. — In una Deitatis substantia altius inquiritur A a te gubernari et a nulla omnino creatura, quantus personarum processio et differentia.

Video itaque, quia es, quia sapi, quia amas, o stabilis essentia! o clara sapientia! o amor dulcissime! o, inquam, essentia sapiens et amans? o sapientia amans, et existens! o amor existens, et sapiens! Et si aliquid istorum prius, et aliquid posterius profero ore, tamen ibi nihil prius, nihilque posterius credo corde. Et tribus admonitus ut aliquid hæc tria possent dici, ea personas nominavi, sed quia unum quid, hæc tria vidi, easdem tres personas, unam substantiam credere non omisi. Sicque discrevi quæ tria erant personaliter, ut eadem tria confiterer unum esse substantialiter. Rursum quia vidi in te, Deo meo trino et uno, uno et trino esse et id quod a nullo, et id quod ab alio; et id quod ab utroque: essentiam videlicet a semetipso, cui idem est esse quod est: sapientiam ab essentia et ab utraque amore: deprehendi. Domine Deus, gratiae tuæ luce illustratus esse te Deum meum gignentem, esse genitum, esse et procedentem: gignentem genitum; genitum a gignente; procedentem nec a solo genito, sed a gigrante simul et genito. Et ut sublime et profundum, præclarum et magnum hoc, quod te mihi irradiante, per fidem concepi in corde, etiam per verbum proferrem ore, a sublimi extasi mentis descendit ad strepitum oris, ubi verbum et incipitur et finitur. Et mutuavi ab usu humano verba quedam, quia homo sum et humana me necesse est verba formare; et vocavi gignentem Patrem, quia patris est gignere; et genitum vocavi Filium, quia filii est gigni; et **477** deprehendi nec Filio Patrem priorem, nec Patre Filium posteriorem, quia utrumque vidi aeternum; Patrem Filio, et Filium Patri coeternum, quia Pater nullatenus posset esse aeternus Pater, nisi aeternus ejus esset Filius, cuius ab aeterno esset Pater: nec Filius aeternus posset esse Filius, nisi aeternus ejus esset Pater, cuius ab aeterno esset Filius: quia Pater Filius Pater, et Filius Patris est Filius. Cumque utrumque, Patrem videlicet, et Filium scirem esse spiritum, quia uterque Deus est et spiritus est Deus, et utrumque nihilominus scirem esse sanctum, tertiam tamen in Trinitate personam, procedentem scilicet, vocavi specialiter D Spiritum sanctum; quia cum utriusque, Patris videlicet et Filii deprehendi in una eademque Deitatis substantia gluten esse firmum, foedus forte, nexum suavem, amorem dulcem, spirantem et manantem ab utroque, aeternum, ab utroque aeterno, Spiritum Patris et Filii: Filii, Patris Filii: Patris, Filii Patris.

§ XVIII. — Deus supra omnia, subtilus omnia, intra omnia, extra omnia demonstratur.

Et vidi te esse supra omnia, subtilus omnia, intus omnia, extra omnia. Supra omnia, sed non exaltatum; subtilus omnia, sed non substratum; intra omnia, sed non inclusum; extra omnia, sed non effusum. Hoc enim tibi est esse te supra omnia, omnia

es, ex toto posse te comprehendendi; quia capere te creatura tua rationalis, quantum per dignationem tuam, et cognitionem pariter et dilectionem infundis, potest, sed quantus es, omnino non potest: sed tamen non exaltaris, quia quantumcumque caperis in teipso non grandescis: quia te quidem capiens major fieri potest, et quanto magis to per cognitionem et nunc capit, tanto major efficitur; sed tu prorsus major fieri non potes. Et hoc tibi est esse te subtilus omnia, omnibus te dare, ut subsistant: quia qui omnibus quæ non erant, dedisti ut essent, ipse etiam omnibus quæ sunt, das ut maneant. Sed non substerneris: quia in hoc non laboras, nec oneraris, vel fatigaris; qui sicut, quando omnia creasti, non potuisti crescere, ita etsi omnia quæ creasti, funditus esse desinerent, non posses in aliquo decrescere; quia nec proficeres vales, nec desiccare, nec aliquid vel antiquum amittere, vel novum assumere. Hoc etiam tibi, esse te infra omnia, ab omnibus creaturarum naturis, eis a te, a quo creatæ sunt, mirabiliter insertis, clamore valido clamitari et quasi voce magna indesinenter praedicari quidem quod sis, sed non includeris; quia nec per eas, nec ab eis definiri potes, quantus sis. Sed et hoc denique tibi est, esse te extra omnia, a nulla prorsus mente posse, quantus es, comprehendendi; sed non effunderis, quia tibi soli ex toto totus notus, qui in te stabiliter totus es; nec dispergeris, ut colligaris; nec excluderis, ut intus admittaris. Hæc omnia, Domine, a te illustratus, vidi; sed vidi in speculo tuo, non in teipso; in parte, non in plenitudine; in umbra, non in veritate; in figura, non in corpore; in similitudine, non in facie; in fide, non in specie; in imagine, non in ipsa re.

§ XIX. — Humanæ mentis habescit acies, scrutantis abyssum divinitatis.

Et qualem te, Domine Deus, in hoc contemplationis genere invenimus? Omnino incomprehensibilem. Quid enim hic inveni, nisi non posse me omnino invenire te? Ille itaque hujus contemplationis meæ est fructus; quia iam scio quod nescio; nec solum scio quod nescio; sed scio etiam, et quod scire non possum, et quod non nescire non possum. Et quidem, Domine, non modicum hic profeci, qui jam plene scio non posse me hic non descire, ubi mibi quidem proficerest, non solum scire me deficere; sed etiam scire me non posse non deficit: ut, si et ignorem, mecum sit ignorantia mea. Nam miro modo etiam te dum non comprehendo, hic te comprehendo; non quia te comprehendendo, sed in eo quod te non comprehendo, quia meum[me non?] solum te non comprehendere, sed etiam nequaquam posse me te comprehendere plene video. Tunc enim quodammodo video quam magnus sis, quando plene video non posse me videre quam magnus sis. Unde et admirari compellor, et venerari quod penetrare nequeo vel scrutari, et in hæc verba prorumpere:

*Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata A plex, est, et non potero ad eam (Psal. cxxxviii, 5) Ecce Domiae, te me ducente, ad tuæ incomprehensibilitatis agnitionem perveni. Non quia eamdem ac tuam incomprehensibilitatem **478** agnosco; sed quia me esse, non posse agnoscere, plene agnosco. Et quomodo fieri poterit quod ibi surer, ut veniens milii aliquid mecum deferam? Et quid, Domine, de agnitione tuæ deferam incomprehensibilitatis, nisi stuporem admirationis? Stupeo itaque et admiror te; qui quidem valde mirabilis es in his quæ fecisti, sed longe mirabilior et, ut ita dicam, mirabilissimus ipse, qui fecisti.*

§ XX. — *Sic homo mundum universum accepit in fomentum necessitatis, ut post hac reciperet consummationem felicitatis.*

Hujus itaque clarissimi luminis immensitate reverberatus, diverto quidem me ad te; sed in alio quodam contemplationis genere, et qualis sis alibi requiro, quem in temetipso omnino incomprehensibilem invenio. Et invenio certe; quia inter omnes quas condidisti creaturas, de rationali maxima tibi cura est, cui magna quadam tuæ gratuitæ gratiæ prærogativa tuipsius cognitionem dignanter insudisti: quam, dum ad æternitatem stare voluisti, ad imaginem et similitudinem tuam creasti. Non solum autem; sed mundum omniaque quæ in eo sunt, et propter eam condidisti, et eam eis omnibus præfести, ut evidenter claresceret quantum, qualunque erga te familiaritatis gratiam invenit, quæ ad imaginem, et similitudinem tuam est condita; et omnia propter eam creata, et ei ad serviendum sunt subjecta. Ut enim de creatura interim taceam angelica, sensibili a te isto condito mundo, tam pulchra varietate tamque varia pulchritudine ornato, tam bona jucunditate tamque jueunda bonitate prædicto: statim hominem, quem mundi ejusdem dominum et possessorem fore disponebas, ad imaginem et similitudinem tuam fecisti et factum in mundo posuisti: ei et omnia creata mundi ad serviendum subjiciens, et tibi in obedientia mandatorum tuorum servire præcipiens, ut et omnibus jure conditionis dominaretur, et tibi, a quo tam excellenter conditus est, voluntate libera et libertate voluntaria subjicere- tur.

Voluisti enim, Domine, ut et homini serviretur et ipse tibi homo serviret. Serviretur ei a mundo et serviret tibi Deo et reflueret totum, non ad totum, sed ad hominis bonum, et quod obsequium accepit, et quod servitum impedit. Tu enim plenus te ipso, qui tibi ex te sufficiis, qui tuum bonum tu ipse es, nec augeri potes immensus, nec minui æternus, qui sicut natis nostris non corrumperis, ita etiam bonorum nostrorum non eges (Psal. xv, 2). Humana vero natura alieni egebat auxiliis: cui nimurum necesse erat et a creatura obsequium accepere, ut conservaret quod mirabile accepérat; et tibi Creatori obedientiam exhibere, ut acquireret quod nequum consummatum habebat. Ecce du-

plex, Domine, hominis bonum: bonum, inquam, hominis duplex Unum de subtili sumptum ad necessitatem in tempore; aliud desuper accipendum ad felicitatem sine fine. Cum igitur omnium et potens Creator, et sapiens dispositor, et benignus reformator sis, de creatura tamen rationali tam excellenter a te condita, maxima et specialis quædam tibi cura est: ad cuius voluisti refluere bonum, et quod eam fecisti, et quidquid in mundo fecisti, et te ipsum qui fecisti: ut habeant et a te excellentiam in creatione, et a creatura fomentum in necessitate, et a te, sed in te, consummationem in felicitate.

§ XXI. — *Quidam ex creatura rationali, occulto, sed justo Dei iudicio, sic destinantur ad poenam, ut nunquam eorum opera acceptentur ad gloriam.*

B Sed non universitati hujus, de qua loquor, creaturae rationalis, confers in finem beatitudinem; eujus videlicet universitati dignitatem contulisti in conditionem. Sed quosdam et angelos et homines per gratiam, mediatis meritis, evallis ad præmium: quosdam vero per justitiam, exigentibus culpis, demergis ad supplicium. Et heu! creaturae præcellentis et egregiæ et poena miserabilis, et miseria poenalis, quod a te, o Domine universorum, et tanta condita est, ut ei ad felicitatem nihil omnino, ut tu, possit sufficere, et talis ut ad omnimodam sua essentie non valeat extinctionem venire: nec propter culpæ videlicet immanitatem valens condescendere ad beatum esse, nec propter naturæ dignitatem permititur inanescere vel omnino non esse.

Vix itaque eis! melius quidem erat eis, si nati **479** non fuissent angeli et homines illi; quia si nati fuissent bestiæ, utpote ratione parentibus, sicut eis a te non imputaretur ad bonum quod agerent, ut propter meritum promoverentur ad felicitatem: sic profecto nec ad malum, ut propter peccatum dejicerentur ad damnationem. Nunc vero versa vice excellenter quidem conditi occulite et non injuste, a forti gratiæ tuæ juvamine relictæ, in perseveranti male voluntatis pravitate, amplectuntur culpam, ut postmodum juste et manifeste a terribili justi iudicii tui districione judicati, æternam in æternum subeant poenam.

Quod nimurum ineffabiliter terribile considero; D quia eorum et reprobationem coram te, et damnationem ab æterno stare immobilem non ignoro. Et ideo miserable heu de eis dico; quia horribile eis vix imminere perpendo. Quibus, ut prædicti, non modicum esset bonum per non esse omnino consumi; dum eis contingit per beatum esse non consummari. In hoc itaque, Domine Deus, in hoc, inquam, contemplationis genere incomprehensibiliter te eis iratum et horribiliter terribilem, et, ut ita dicam, tolerabiliter intolerabilem; quem erga eos tam horrenda savissimæ offenditionis indignatione, prout andeo, et hic in te oculos desigere præsumo, cerno immutabiliter ab æterno commotum; quod eorum in aliquo nec acceptas bona, nec diluis mala; nec illa coram te admittens ad recordationem, ut salventur,

ne ista a te removens per oblivionem, ne non con-
dennentur.

§ XXII. — Ex haec triplici theoria animæ contemplati-
trici totidem accidunt charismata.

Sed omissis tristibus et tristificantibus his, terribilis et torrentibus, in alio contemplationis genere me converto, Domine, ad te. Et converto me ad te alium, qui etsi in te, a te alius vel alienus omnino non sis, in hoc tamen contemplationis genere alium te video; quia alia in isto quam in praecedenti contemplationis genere, et longe alia, licet in te non alium, te operari considero. Quero itaque in hoc contemplationis genere, qualis sis in alia creaturæ rationalis parte; parte, inquam, alia et vere alia; quia parte electa, parte a te dilecta, parte spiritua-
liter tua, sorte et funiculo hereditatis tuæ. Et video te, Dominator universitatis, Deus meus, in isto ge-
nere contemplationis electis tuis ineffabiliter sua-
vem apparere et dulcem; quos tibi ab aeterno tam
tenaci semperiter electionis diligentis et dilectione
eligentis compage unis: ut nullis prorsus eventibus
a te in aeternum possint avelli. In quo nimur contemplationis genere te video ineffabiliter amabilem,
suavem et dulcem. Itaque in primo contemplationis
genere te video omnino incomprehensibilem; in se-
cundo terribilem; in tertio amabilem. Et primum
quidem contemplationis genus contemplantem in spe-
culationis altitudinem erigit; ne in imis per injuriā
neglectæ cogitationis torpeat. Secundum vero
ad sublimia promotum deterret, ne ex induita ma-
gnae gratie dignatione per superbiam oculorum ex-
tollentiam se effera. Tertium vero prædictum con-
templatorem per suave confidentiæ fomentum de-
mulcit et sovet; ne proximio terroris intuitu, qui
in praecedenti contemplationis genere cernitur, des-
peret. Igitur primum in me contemplationis genus
mentis oculos per secretorum ostensionem aperit;
secundum, per occulti judicii terrorem, elationis in
me tumorem deprimit; tertium vero meam, per
æternae electionis confidentiam, pusillanimitatem
erigit. Mentis, inquam, meæ oculos primum aperit;
ne in excitate remaneam; elationis in me tumorem
secundum deprimit, ne me in superbiam exalte; per
pusillanimitatem in me tertium erigit, ne de tua,
Domine, misericordia desperem.

§ XXIII. — Ignorantia, arrogantia, diffidentia, tria
sunt reproborum offendicula.

Tria namque sunt mala, quæ reprobos in hac vita
obscurant, dejiciunt et suffocant: error scilicet, tu-
mor et horror. Error negligentia, tumor superbia,
horror diffidentia: eorum quippe mentes et error
excusat, et tumor inflat, et horror suffocat. Excusat,
ne videant veritatem; inflat, ne apprehendant
humilitatem; suffocat, ne querant pietatem. Primi
sunt negligentes, secundi superbientes, tertii de-
esperantes. Primi dicunt Deo: Recede a nobis, sci-
entiam viarum tuarum nolumus (Job xii, 14). Quis est

A omnipotens, ut servamus **480** ei? Secundū curren-
tes adversus Dominum erecto collo, cohortantur se
mutuo, et dicunt: Faciamus turrim, cuius culmen
pertingat ad caelos, et celebremus nomen nostrum (Gen.
xi, 5). Qui amant primos recubitus in canis, et pri-
mas cathedras in sunagogis, et salutationes in foro,
et appellari ab hominibus Rabbi (Matth. xxiii, 4), vo-
cantes nomina sua in terris suis (Psal. xlvi, 12). Tereti vero Cain sibi vocem assumunt, et dicunt:
Major est iniqüitas nostra quam ut veniam mereamur (Gen. iv, 13). Primum itaque malum est igno-
rantiæ obscuritas, secundum superbie vanitas, ter-
tium diffidentiæ impietas.

§ XXIV. — Triplicis mali virus evacuat haec theoria
perfundens animum triplici munere.

Per haec tria mala in te delinquunt, o vera, summa, seniputerna Trinitas, Pater, Fili, Spiritus alme,
omnipotens Deus! Nam per superbiam, contra te,
se erigunt tumidi, o Pater omnipotens! et in tuam
omnipotentiam delinquunt. Per errorem in te offendit
negligentes, o Fili sapiens! et in tuam sapientiam
rei sunt. Per desperationem impudentiæ do-
te sentiunt, o Spiritus alme, Deus benignus! qui es
remissio omnium peccatorum, et in tuam benigni-
tatem verba blasphemie dicunt: Quod eis non re-
mittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro (Matth.
xii, 32). Igitur a te, o Pater! longe eos repellit tu-
mor elationis et tua eos privat sapientia, o Fili!
caligo erroris; tuam denique, o Spiritus alme! eos
non sinit gustare dulcedinem horror virulentæ de-
sperationis. Sed haec tria horribilia et mortifera
mala in electis prædictum contemplationis genus
omnino evacuant; quia primum illos genus illuminat,
secundum humiliat, tertium demulcit. Illuminat,
Domine, per contemplationem tuæ incompre-
hensibilitatis, ne per excitatem ignorantiae errant.
Humilitat per districti judicii severitatem, ne per va-
nitatis inflationem superbiant. Demulcit per suavem
ineffabilis bonitatis tuæ dulcedinem, ne de sua elec-
tione desperent.

Hic, Domine Deus meus, hujus meæ prolixæ lo-
cationis est fructus: ut possim videlicet evidenter
agnoscere quo modo, in triplici hujus contemplatio-
nis genere, tua mentem meam et incomprehensibili-
tas illuminat, et severitas humiliat, et pietas de-
mulcit. Prima mihi caliginem adimit erroris, et clari-
tatem confert sapientiæ; secunda putredinem ani-
patat in me tumoris et ad me humiliandum timore
me facit immutabile judicium terribilis et occulta
tuæ justitiae; tertia vero in corde meo horrorem
extinguit desperationis, miliisque letiam et letifi-
cantem fiducia serenitatem infundit. Sic sic electos
tuos illuminas, humilias et loves, o Pater! o Fili!
o Spiritus alme, omnipotens Deus, ne eos vel cali-
go excitatis obscuret, vel tumor vanitatis extollat,
vel letale desperationis telum transfodiat. Tu namque,
o Pater omnipotens! tuæ eorum cordibus po-
tentia cognitionem, in pœno contemplationis ge-

nere, infundis; quæ nimurum cognitio omnem in A nere; tue ineffabilis bonitatis eis plene notitiam eis elationis altitudinem dejicit. Tu vero, o Fili sapiens! eos, in secundo, Sapientia tua claritate illustras; qua illustrati, evanesceribus ignorantie tenebris, verum eorum mens interni luminis jubar percipit. Tu etiam, o Spiritus alme! in tertio hujus de qua jam ista dicta sunt contemplationis ge-

confers; qua fortissime interius roborati, collectis fidei et spei viribus, in tantum incomprehensibilibus tue charitatis, qua suorum operis multitudinem peccatorum, dulcediniis innuntuntur, ut nullis prorsus eventibus a te in æternum se avellendos arbitrentur.

ADMONITIO IN OPUSCULUM SUBSEQUENS.

(Ex Dissert. R. P. B. Pezii ad tom. I Anecdot., p. LXXI.)

Quot quantique errores in consignandis rebus hujus Adami a viris doctis admissi fuerint, videsis in eruditis viri Godefridi Ghiselberti, canonici Praemonstratensis apud Furnenses, introductione ad Opera Adami ab eo in folio collecta et edita Antuerpiæ apud Petrum Bellervum 1659. Ut adeo satis mirari non possumus Casimirum Oudinum, qui in supplem. ad Bellarmini Script. Eccles. pag 472, etiam post procuratam, quam laudat, Ghiselberti editionem scribit Adamum natione Scotum canonicum Regularem floruisse ab anno 1172 et sequentibus usque ad annum 1180, cum Ghiselbertus cap. 14 diserte doceat Adamum, anno circiter 1186 ad insulas denunia proiectum fuisse, quas, inquit, *tutris aliquot tenuisse propensioris est arbitrii*. Sed et ipsum Ghiselbertum minus accurate archimonasterium Praemonstratense, in quo ordinem Praemonstratensem primum professus sit, Adamo assignare, non obscure ostendit prologus in librum I. *Soliqūi de instructione anime*, ubi rogal, ut domini reverendi et Patres charissimi, quibus opusculum suum Adam inscripsit, offerant holocaustum pro filio uteri sui, ne forte peccet. Atqui inscripsit in Adam *Dominis suis venerandis et amicis in Christi visceribus dilectis viris*, illustri domino Walthero, priori et universis fratribus in Ecclesia S. Andreae in Scotta Christi servitio mancipatis, erroneaque sunt codices Petrensis, Andencensis et Tegernseensis, omnes a trecentis annis exorati, qui pro S. Andreae in Scotia habent S. Andreae in Austria; quid enim haec in Austria ord. S. Ang. ad Traisman amnen canonia ad Adamum Scotum? Igitur ecclesia S. Andreae in Scotia, non Praemonstratensis Adamum Deo et candidissimo illi ordini peperit. Sed his missis ipsum elegantissimum, et omnibus religiosis viris utilissimum Adæ opusculum, unde primum in lucem exprompserimus, disseramus. Duo id codices nobis suggesterunt, quorum unum Carthusia Gemnicensis retinet; alterum possidet bibliotheca Mellicensis signatum lit. b, num. 23, in 12, ex quo apogaphum Gemnicensis, studio ven. P. Sebastiani Treger, Carthusiani Gemnicensis, amici et synerga nostri prestantissimi procuratum, pluribus in locis emendavimus, additis etiam a nobis, pro commoditate lectorum capitum leniatibus. Idem opusculum cum pluribus Adæ sermonibus editioni paratum habuisse D. Hernanum a Porta abbatem S. Michaelis Antuerpiensi fidem facit ejusdem quandam ordinis alumnum eruditus Casimirus Oudinus loc. cit. In cod. Tegernseensi supra memorato id tribuitur Adæ de Persennia, Male. Nec rectius forte in catalogo mss. codd. Tegernseensium, seculo xv, conscripto, eidem Adæ de Persennia tribuuntur *Excerpta de amore*, quæ putamus mutuata esse ex Adæ Praemonstratensis nostri libro *De dulcedine Dei*, de quo Ghiselberthus Introd. ad Opera Adæ, cap. 10. In pluribus bibliothecis metrica quedam *Summa rerum et sententiuarum ritualium*, canonicularumque habetur, Coloniæ quoque ut auctor est Simlerus, apud Henricum Quentel anno 1502 typis impressa, quæ incipit: *In summis festis ad missam dicitur una*, etc. Ea vulgo dicitur *Summula Raymudi* ob versus sequentes, qui tam in editione Coloniensi quam in codd. mss., quorum non paucos Mellicensis Bibliotheca conservat, leguntur:

Summula de Summa Raymundi prodiit ista.

Quæritur quis hujus metricæ Summulæ auctor sit. In commentario quodam ab Anonymo in eam Summulam concinnato, quod exstat in Mellicensi cod. chart. fol. L. 7, saeculo XIV, exarato dicitur, hanc metricam Summulam tribui Raymundo, ab aliis alteri, qui noluerit exprimere nomen suum propter arrogantium evitandam. In cod. Campiliensi saec. XIV, edita dicitur ab Adam de S. Victore. In codice Hippolytano quadringentorum annorum tribuitur Magistro Adam de ordine Minorum. In codice Mellicensi alio in folio, membr., 29, qui certissime saeculo XIV, exaratus est, opusculo hec rubrica praesigitur: *Incipit Summa magistri Adæ de septem sacramentis*. Primo qualiter collectæ dicendæ sint in missa. In summis, etc. In fine: *Explicit Summa Magistri Adæ*.

Adam jure minus, doctis versus dedit istos,

Ut discant, quæ sint fugienda per hosve tenenda.

Nos in tanta codicium varietate suspicamus hujus metricæ Summulæ non alium esse auctorem quam mag. Adamum Praemonstratensem, qui commodo clericorum prospecturus ejusmodi canonum et rituum compendium memorie causa considerit, antequam in lucem prodiit Summa Raymundi. Sed hæc minutiæ sunt.

ADAMI PRÆMONSTRATENSIS

CANDIDE CASE IN SCOTIA ABBATIS ET EPISCOPI

SOLILOQUIORUM DE INSTRUCTIONE ANIME LIBRI DUO.

(Ex codd. miss. Carthusie Gemicensis et monasterii Mellicensis eruit ven. D. P. Sebastianus Treger, Carthusianus Gemicensis in Austria. Edidit R. P. Bernardus PEZIUS, *Thesauri Anecdota. t. I.*, pag. 1, col. 395.)

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS (318). Domnis suis venerandis, et amicis in Christi visceribus dilectis, viris: illustri domino WALTHERO priori et universis fratribus in Ecclesia S. Andreae in Scotia Christi servitio mancipatis frater ADAM Dei et servorum Dei servus inutilis et indignus, in una pace dulciter vivere et ad unum gaudium feliciter pervenire.

Soliloquentum *De instructione animæ* intitulatum, quod nuper non quidem ut debui, sed prout in tot tantisque occupationibus potui, edidi, vobis, o viri venerabiles, transmitto. Quod ea queso a vobis devotione sit susceptum qua id a me scio destinatum. Non enim illud ideo ad vestram voluit pervenire notitiam, quod id vobis valde utile aestimem; sed ut magnum, quem erga vos habeo in Christo, hac in respectum demonstrem. Accipite itaque munus illud quidem parvulum, sed non parva dilectione transmissum [Cod. Gem., sed prona discretione transm.]. Et quidquid in eo Sanctitas vestra et minus acute dictatum et minus nitide invenerit prolatum, vel ipsa, si ei vacat, per seemendet, vel mihi emendandum et quomodo sit emendandum, resignet. Valete semper in dominorum domino, o Domini reverendi et Patres charissimi, et diluculo consurgententes offerte holocaustum pro filio uteri vestri ne forte peccet.

CAPUT PRIMUM.

Status religionis non vacat temptationibus. Nec id admodum mirandum aut curandum, sed ex potius omnis cura conferenda est, ut ne a temptationibus anima supereretur.

Secretis interrogationibus propulsabo animam meam et de suis eam oculis convenientiam; ut ignorantem instruam, nutantem stabiliam, confirmem stantem, lapsam erigam et erroneam ad viam veritatis reducam.

Ratio. Dic mihi, o anima mea, quid tibi videtur de isto statu in quo nunc es? quomodo sapit tibi, quomodo placet? [Cod. Mel., placet tibi?] Scio qui-

(318) Cod. Mellic.: *Incipit Soliloquium fratris Adami.*

A dem quia sæculum jam dudum reliquisti, mundi pompis renuntiasti, ad vitam communem venisti, religionis habitum assumpsisti. [Cod. Gem., suscepisti.] Humilitatis disciplinis in schola Christi associata es, eligens abjecta esse in domo Dei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Sed volo ut mihi sine confusione aperias quomodo hæc tua tibi conversatio placet.

Anima. Sicut illa pristina sæcularis conversatio, in qua dudum fui, in cunctis mihi displicuit, unde et ei renuntiavi: sic et ista, in qua nunc sum, jam mibi ex toto non placet, imo displicet in multis. Tot namque tentationes hinc inde me fatigant, tot me hinc inde tribulationes concutiunt, ut vix subsistere queam.

B *Ratio.* Non multum debes mirari quod te multis hinc inde modis temptationes fatigant. Tota namque vita tua super terram tentatio est. Sed omnibus viribus, omnibus quibus vales modis in prælio regis tui infatigabiliter persiste; quia non coronaberis, nisi legitime certaveris.

Anima. Bene quidem dicis; sed speravi, quando sæculo renuntiavi et ad vitam religiosam veni, ad pacem me et quietem debere venisse. Nunc autem vice versa ad magnas tribulationes et angustias me video pervenisse et ad majores miseras quam habui quando in sæculo fui. Et qui idecirco de maris profundo ad portus soliditatem confugi, ut et ventorum violentiam, et fluctuum devitarem saevitiam, nunc magis me sentio et flatibus conquassari, et undis hinc inde impelli in littore quam solebam, quando natabam in mari.

Ratio. Habent quidem tribulationem religiosi sicut et sæculares, sed non bene inter utramque discernis. Certe quando in sæculo carnaliter vivebas, in maiore quam nunc es tribulatione eras; sed ideo in minore te tunc fuisse æstimabas, quia eamdem qua tunc miserabiliter vastabar tribulationem non sentiebas. Eratque tunc status tuus eo magis peri-

culosus quo eum minus periculosum credebas. Quod autem te nunc temptationibus fatigari affiras, a quibus tunc te quietam et liberam esse [Cod. Gem. fuisse] sentiebas, mirum tibi videri non debet; quia tuas hosti tuo parum erat necesse te tentare, quam [id. quoniam] sibi videbat pene sine temptatione velle non-nunquam consentire. Nec sibi opus erat illam cum magno labore urbem oppugnare, quam sine omni oppugnatione cernebat se posse subjugare [id. cernebat velle subjugari]. Nunc autem, quia ejus a collo tuo jugum excessisti, quia ejus dominio renuntiasti, acriori te quam solebat virulentus hostis tuus persequitur invidia, et eo crudelius lucrum in te querit novum quo plenius jus perdidit antiquum. Jam contra te Leviathan suscitasti [Cod. Mel. concitasti], quæ si ei piene obedisses, cum contra te suscitatum non haberes. Non ergo mireris quod tentaris, sed contendere ne a temptationibus [Cod. Mel. temptatione] supereris. Quod si minus perte scis quomodo temptationibus resistere possis, ostende mihi a quibus maxime fatigeris: ut qualiter eis resistere queas meis documentis instruaris.

CAPUT II.

Quarum rerum meditatione, quibusque modis ac remediis rehementes carnis temptationes ab homine religioso vincendæ ac perdomandæ sint.

Unde ergo tentaris? quid cogitas in corde tuo?

Anima. Cogito multitudinem comptarum et pulchrarum mulierum.

Ratio. Quid tibi de eis videtur? Quales eas apud te cœpingis et quales tibi in cogitatione apparent?

Anima. Valde speciosæ, valde suaves et valde dulces.

Ratio. Ad quid speciosæ et suaves, et ad quid dulces?

Anima. Speciosæ ad videndum, suaves ad amplectendum, et ad osculandum dulces.

Ratio. Qualiter tecum agitur, quando ista cogitas?

Anima. Suspirat mens mea, stimulatur corpus meum, et ad voluptatis expletionem pervenire desiderat cor meum, et caro mea exsultat.

Ratio. Valde plangenda et deslinda est talis exsultatio. Quare non potius cor tuum et caro tua exsultant in Deum vivum? Deberes namque esse non quasi corvus sed quasi columba ad fenestras tuas, ne per eas mors intraret: ut, cum forte vel mentis vel corporis motu ab arca quietis tue ad mundi hujus diluvium egrederis, ubi cordis tui pedem per amorem ligas non invenias. Nunc autem econtrario decor te fallit exterior, et dum temere ad eum intundunt carnis tue oculuni invitat interiore, etiam aspectum tuum damnabiliter exerceat. Unde sit miserabiliter ut quo vivacius ad videndum quod exterius appetet corporalis in te oculus viget, eo periculosius ad discernendum quod intrinsecus latet intuitus in te spiritualis caliget. Et idcirco ad se desiderandum te trahit quod exterius nitet, quia non intueris quod interius fetet. Nescis quia, quando de-

A fidente et voluptuose oculo mulierem intueris [Col. Mel. quando te def. et vol. oc. mul. intuente, lat.] latrinam depictam tenere quæris? Cumque tibi illicite placet quod appetet exterius pulchrum, non vides quod latet interius foedum. Et quando mulierem comptam luxuriose amplecti desideras, sacrum quoque sericeum stercoribus plenum habere inter brachia optas. Sed cum suavis sit saccus ad tangendum, quod intus continet [Cod. Mel. intra continetur] fetidum est ad odorandum. Et quidem placere non debet quod exterius fulget; dum sic intra se continet [id. habet, quod fo. quod fetet. Quid enim tibi inhonestæ est mulier, dum eam inhoneste diligis, corpore quidem pulchra, sed multimodis quæ nec nominanda sunt spurciis plena, nisi si monumentum quoddam et fetidis mortuorum sordibus, et sordidis fetoribus plenum? Quando vero decorem mulieris, os breve, labia mollia, genas rubicundas, faciem suavem, oculos ridentes, blandientes, innuentes, loquentes, offerentes, expelentes, attrahentes, capientes, etc. in ea hujuscemodi osculari cupis cum libidine; quando corpus gracile [cod. Gem. gratiale] et membra apta et acceptabilia immundo amoris admiraris, sepulcrum dealbatum forinsecus, fetentibus mortuorum ossibus intus et saevissimis plenum serpentibus et intuendo desideras, et desiderando intueris. Quid enim tibi inhonestæ est mulier, nisi monumentum quoddam sordidis fetoribus plenum? Quid ejus verba mortifera? Quid oculi seduceutes? quid tenera membra illicientia et a te illicite concupita sunt, nisi quodam repentia, mordentia et mordendo perimentia? Ideo cavendum omni modo est ne, dum nimis diligis hoc quod extrinsecus nitidum et speciosum cernis et blandum, et in id damnabiliter corruas quod intrinsecus inquinat et necat. Ad extremum quidem quando carnis tue cum ea voluptatem explere desideras inhianter et desideranter proponis, mortiferam escam qua hamum occultat esuris. Cumque gustare appetis quod dulcescit, ille qui sub dulcedine latet aculeus tuum lethaliter guttur transfigit. Ecce tales sunt mulieres de quibus cogitas; sic speciosæ sunt, sic suaves sunt, sic dulces; quid tibi videtur? nonne tales sunt?

D Anima. Prorsus tales.

Ratio. Utique tales sunt et si non in se tamen in te qui illicite concupiscis. Non enim vel eas, si honestæ fuerint; vel earum, quam in eis Deus creavit, etiam quamvis ipse honestæ non fuerint, formam vel pulchritudinem reprehendo (sed inordinata mentis tue concupiscentiam [Cod. Gem. complacentiam], qua eas propter suam immundo illiciti desiderii oculo speciem intueris, condemnno. Non, inquam, in eis ligni scientiæ boni et mali vel decorem vel dulcedinem culpo (sed in te Evæ [cod. Mel. in te eruo asp.] aspectum lascivum et gustum gulosum accuso.

Anima. Bene dicis.

Ratio. Igitur a radice colubri de auo egreditur re-

gulus te observa ne forte semen ejus absorbeat volu- A audire desideret, sic se in auscultando habet ut mihi quodammodo valde latus videatur, quod aliquam saltem occasionem invenit unde me gravare possit. Tunc verbis eorum amaris, amariora superaddit et definendo, dividendo culpam exaggerat, et eam tanquam immanem et enormem facit, et que mihi pro tali culpa injungi pœnitentia possit, pene se ignorare asserit. Et in his omnibus nec illorum accusationibus, nec istius increpationibus unum saltem verbum excusatorium mihi licet proferre. Ut autem mihi videtur, nec illi nec iste sic unquam in me sœvirent, si me amarent. Cumque diebus singulis hoc modo me tractari video, mirum non est si magna in me inquietudinem et impatientiam tolero. Unde etiam compellor sic diligere capitulum B quasi profundum ergastulum vel ipsum etiam infernum.

Anima. Multum me tua verba et tristem latifant, et nesciam erudiunt, et infirmam corroborant. Jam mihi ostendisti, et quando me hoc vitium tentat, non debere me nimis dolere; et spernendo id quod nitet et dulcescit, atque plene intuendo quid sit, et ad quam perditionem trahat, posse me illud per gratiam Dei superare, ut sic testa sanie sciam in uulere meo radere.

CAPUT III.

Capitulum, in quo culpe fratrum proclaimantur, non nisi superbia et iracundia delusus infestum est, nec id carcer et ergastulum, sed porta paradisi et janua eæ dicendum est.

Ratio. Unde adhuc gravaris?

Anima. Libenter tibi debo omne, quod tolero, ostendere [cod. Mel. pandere] gravamen, dum tuis documentis tam plenum mihi confertur levamen [id. tam plene mihi confers levamen].

Ratio. Unde ergo gravaris?

Anima. De capitulo valde gravata sum [id. gravor].

Ratio. Quid vides in capitulo

Anima. Modicam in circumsedentibus [id. inter circumsedentes] charitatem et dilectionem, nullam pene in praesidente pietatem et compassionem, magnam vero in me ipsa impatientiam et inquietudinem.

Ratio. Quomodo haec in capitulo vides, omnia enim haec a capitulo aliena esse debent?

Anima. Modica in circumsedentibus charitas est et dilectio; qui ibi de omni quam in me vident negligencia, etiam licet minima et pene nulla sit, undique accusant. Et sicut aliquis sœvissimis hostium suorum vallatus hinc inde catervis, a quo se debet observare ignorat; dum undique insistentes, et iste ei insidias parat a tergo, et ille ei resistit in facie; alius vero a dextris, alius eum etiam ferire a sinistris conatur, sic in capitulo sum. Cumque omnia quæ voluerint de me dixerint, inhianter haec praesidens audit et quasi magis mala de me quam bona

Audire desideret, sic se in auscultando habet ut mihi quodammodo valde latus videatur, quod aliquam saltem occasionem invenit unde me gravare possit. Tunc verbis eorum amaris, amariora superaddit et definendo, dividendo culpam exaggerat, et eam tanquam immanem et enormem facit, et que mihi pro tali culpa injungi pœnitentia possit, pene se ignorare asserit. Et in his omnibus nec illorum accusationibus, nec istius increpationibus unum saltem verbum excusatorium mihi licet proferre. Ut autem mihi videtur, nec illi nec iste sic unquam in me sœvirent, si me amarent. Cumque diebus singulis hoc modo me tractari video, mirum non est si magna in me inquietudinem et impatientiam tolero. Unde etiam compellor sic diligere capitulum B quasi profundum ergastulum vel ipsum etiam infernum.

Ratio. Credo quod tu quidem magnam impatientiam et inquietudinem toleras, sed quod vel circumsedentes modicam erga te habeant charitatem et dilectionem, vel ipse praesidens pene nullam pietatem et compassionem, omnino non credo. Quod enim te fratres tui de omni quam in te vident negligencia proclamant, non alicujus omnino odii, sed magna dilectionis indicium est. Qui [cod. Gem. quia] enim te spiritualiter diligunt in Christo, nihil quod vel te spiritualiter laedat, vel Deum offendat in te videre possunt, ut et in Patris vel advocationi tui legis Regula, non eos aestimare debes malevolos, quando peccata tua indicant. Magis enim innocentes non sunt, si te, quem indicando corrigere possunt, tacendo perire permittunt. Si enim vulnus habes in corpore quod vis occultari, dum times secari, illud crudeliter habes: sic culpa, cum siletur et misericorditer non indicatur. Igitur misericordes qui indicant: crudeles vero qui celant. Quod autem dicas ipsum praesidentem inhibanter audire quæ de te dicuntur, non ideo diligenter auscultat, quod vel magis mala de te quam bona, ut tu temere suspicaris, audire desideret; sed ideo diligenter, quæ dicuntur auscultat, ut ea plene intelligat. Quomodo enim plene te absolvere poterit, nisi prius evidenter agnoverit quod ilud est peccatum quo ligaris. Illi itaque qui te proclamant, amici tui sunt, qui vulnera tua plangunt; iste vero medicus est, qui te curare debet. Sed qualis medicina vulneribus tuis congruat, ille nescit, nisi prius agnoverit. Una ergo eademque bona intentione, et illi te proclamant, et iste eorum super te proclamationes auscultat; quia ad hoc et illi dicunt, ut cureris; et ad hoc iste audit, ut sciatis quomodo cureris. Non itaque magis mala de te audire desiderat quam bona; sed, si in te mala sunt, magis ea scire exoptat qui tui curram habet quam nescire; et ad hoc scire desiderat, ut ab eis absolvatis. Nec laetus est quod occasionem inveniat unde te gravet, sed omnino tristis. Verumtamen ne Heil culpam incurrat et pœnam, magis eligit, licet invitus hoc agat, tibi soli in culpa tua non parcendo et tibi et ipsis in Dei iudicio parcere, quam tibi soli

in peccato tuo parceendo et tibi et ipsi in divino examine non parcere. Quod vero eum asseris verbis amaris culpam tuam exaggerare, magis suæ charitati quam crudelitati, magis tuæ liberationi imputare debes quam depressioni. Scendum namque tibi est, quod non sine magna confutatione [cod. Mel. magna confortatione] peccati de te rubigo expellitur; nec sine amara potione noxiis a mentis stomacho humor ejicitur; nec sine acri dolore ulcus a vulnero absconditur. Verba namque sapientium quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi (Eccl. xii, 11); quia sancti viri culpas delinquentium ne scirent palpare, sed pungere. Et certe gaudens potes illa die a capitulo ire, qua condignam increpationem pro peccato tuo audis; quia per verbum durum quod audis in capitulo, ab illo liberaberis verbo aspero, omnibus aliis asperiore, quod audiunt illi quibus dicitur: *Ite maledicti in ignem aeternum* (Matth. xxv, 41). Præterea si doles quod fratrum proclamationibus et Patris increpationibus, nec unum licet tibi verbum excusatorium respondere, menimento, quis ille erat qui pro te sicut ovis ad occisionem [cod. Mel. ad occidendum] ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutuit et non apervit os suum (Isa. lxx, 7). De quo legis quia, cum accusaretur in multis, nihil respondit. Et quæ esset capituli humilitas, si unicuique proclamato se liceret verbis excusare? Vel quæ in eo utilitas, dum geminatur culpa quæ excusatur? Nonne ad hoc in capitulum venimus ut ei nos humiliter accusemus, et ab aliis charitable proclamemur, ut saltem sic a nostris reatibus absolvamur? Illud utique humilitatis est, hoc vero utilitatis. Et quam fœdum quamque periculosum est per excusationem in loco humiliatis superbire et in loco confessionis diffiseri, et in loco absolucionis in peccato arctius ligari?

Anima. Omnia quæ dicas verâ sunt et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. Sed quod de excusatione dicas, ipse quidem qui veraciter et charitable proclamatur, bene debet observare. Sed si is qui malitiose et false, ut nonnunquam evenit, accusatur, semetipsum excusat, nunquid in hoc peccat?

Ratio. Etsi dicimus non magnum esse peccatum quod se excusat justus, dicere tamen possumus non magnum esse meritum quod se non excusat injustus. Potest namque et percipere veniam, et evadere poenam; sed illam ad quam feliciter sublimantur qui se non excusant justi, nec gratiam meretur nec gloriam. Illud itaque bonum, hoc vero melius est. Scis itaque quia tres in die passionis Domini in cruce fuerunt suspensi, videlicet latro blasphemus, latro confitens, et ipse Agnus innocens. Et quid aliud putamus esse capituli rigorem, nisi quamdam crucis passionem? Et in hac passione quidam sunt blasphemantes, quidam confitentes, quidam etiam innocentes. Primi rebelles, secundi penitentes, tertii humiles. Primi merentur poenam, secundi veniam, tertii gloriam. Primos designat latro blasphemus;

A secundos latro quidem alius sed confitens, tertios innocens et humilius Jesus. Et eum in una eademque sint passione, primus tamen murmurat et facit quod non debet; secundus orat et facit quod debet; tertius semetipsum pro nobis immolat et facit plus quam debet. Cumque omnes accusentur, primus tamen accusatur juste quia [cod. Gem. et] suam nequitiam per superbiam defendens ruit in infernum peccati. Secundus vero non injuste, qui et culpam per confessionem agnoscens et in voluntatem necessitatem convertens, per absolutionem prelati reconciliatus et ex latrone martyr effectus, intrat paradisum Ecclesie. Tertius vero omnino injuste et suam non excusans innocentiam per tacitum honestæ conscientiae testimonium, per plenum mundanæ glorie contempsum, per fortē ipsius triumphum, etiam cœlum ascendit. Vides ergo quia quantum a passione latrenis confitentis passio distat Redemptoris innocentis, tantum ejus qui tam malitiose et false accusatur, ab eo qui charitable et veraciter proclamatur. Et sicut non sunt pares in merito, sic nec æquales erunt in premio. Quod si se excusat injuste proclamatus, sicut non ruit per peccatum, si tamen ejus excusationem permittit rigor capituli, sic nec ascendit per meritum. Et dem in capitulo inoccenter non punitur, in cœlo sublimiter non coronabitur.

Anima. Rationabilia quidem videntur quæ dicas; sed magnum saepè oritur malum, si se injuste proclamati non excusat. Ipse namque qui eum malitiose et false proclamavit, in peccato suo manebit; et circunsedentes nihilominus in errorem ducentur, qui eum estimant veraciter et charitable dixisse. Et si lucrum magnum proclamato ejus conferit silentium, proclamanti tamen et circunsedentibus, non modicum affert damnum; quia et illum ex toto permit malitia, et istos ex magna parte perimit [cod. Gem. perurit] ignorantia.

Ratio. Non est contenenda diligentia tua, si nulla impatiens vesania et furore provocatus, sed solo salutis eorum desiderio ductus, suam injuste proclamatus innocentiam, ubi et quando, cui et quomodo et quantum debet, et ex toto invitatus et sine omni voluntate suum in aliquo accusatorem ledendi, sed ei ex toto remittendo exponit. Nec utilitatem, ut mili videtur, proximi omitit, nec propriam amittit.

Anima. Placet, quod dicas.

Ratio. Quod autem in fine quærebas quæ capitulum et ergastulo assimilasti et inferno, bene quidem dixisses, si male non sensisses. Nunc autem bona non approbat locutio, quam mala corruptit intentio. Quia cum summa sit benedictio discipulum esse Christi, maledictioni tamen imputavit evangelista, quod illuminatio cœco dixerunt Judæi: *Tu discipulis illius sis* (Joan. viii, 28). Nonne Domini quodammodo ergastulum capitulum est, ubi in ejus compedes suum sancti viri pedem inferunt? ubi loris disciplinæ spontanæ constringuntur? ubi gaudent

sui non esse proximis? Nonne etiam quodammodo quidam infernus est capitulum, ubi sua justi puniunt errata? ubi peccatorum suorum rubiginem igne consumunt penitentiae, ut sint postmodum alieni ab igne, vel a porta gehennæ? Et ergastulum igitur capitulum et infernus est; ergastulum ubi non includuntur latrones, sed exercentur martyres; infernus vero, ubi non demerguntur dammandi, sed expurgantur salvandi.

Anima. Bene dicas

Ratio. Quid ergo adhuc tibi videtur capitulum esse?

Anima. Non amplius horror ergastuli, sed occur est thalami: non introitus inferni, sed janua paradisi et porta cœli.

CAPUT IV.

Multitudo et asperitas mandatorum, quæ a superioribus eduntur, religiosum movere non debent, cum vox præcipientis superioris vox Dei sit. Denique crimen non est deesse quibuscumque mandatis superiorum, sed ea contemnere, etc.

Ratio. Unde adhuc gravaris?

Anima. De multimodis præceptis seniorum.

Ratio. Quales tibi videntur esse in præceptis suis?

Anima. Orumino indiscreti. Imperant quæ volunt, non quæ debent. Præcipiunt secundum suam voluntatem, non secundum rationem. Et cum ipsi vix extrema quadam faciant, leges nobis duras et valde difficiles ad libitum suum promulgant, alligantes, ut Dominus dicit (*Matth. xxiii, 5, 4*), *onera gracia et importabilia*, et ponentes in humeros nostros; ipsi autem extremo digito suo nolunt ea movere.

Ratio. Nimiris audacter tangis christos Domini; nimiris præsumptuose in ejus prophetis malignaris; nimiris superbe ponis in cœlum os tuum. Et quia nimium de tuo robore confidens, arcam Domini manu contingere [*cod. Mel.* attingere.] presunmis, ideo etiam ictu ab eo mortali percuti mereris. Noli igitur seniorum tuorum vitam scrutari; noli eorum actus discutere; noli eorum conversationem licet malam reprehendere. Scito te eorum auditricem, non judicem; et eorum jussis obtemperare per obedientiam, non eorum vitam condemnare [*dcbere*.] Nescis quia præcepta eorum præcepta Dei sunt? Nescis quia vice summi pontificis prælati tibi præsunt? Nescis, quia qualescumque ipsi sunt, eorum successores sunt quibus dictum est: *Qui nos audit, me audit; et qui nos spernit, me spernit?* (*Luc. x, 16.*) Nescis quia non est potestas nisi a Deo? que autem a Deo sunt, ordinata sunt. Itaque qui resistunt potestati, Dei ordinationi resistunt. Qui autem resistunt (*Rom. xii, 1, 2*), quod sequitur, avertat a te omnipotens Deus.

Anima. Sic utique dicunt, cum eis non paremus, damnationem nos nobis acquisisse, quia in crimine nos asserunt inobedientie corruisse, peccatum nos mortale commissemus.

Ratio. Verum dicunt: Nonne legisti, quia quasi

A peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idolatria nolle acquiscere? (*I Reg. xv, 23.*)

Anima. Quis ergo poterit salvari?

Ratio. Qui humiliiter et prompte et perseveranter obedit.

Anima. Et quis onnia seniorum suorum et præcepta admittere, et prohibita potest omittere?

Ratio. Quis pro impossibilitate condemnatur? Et tu, quando [*cod. Gem.*] Tamen et quando] tibi impossibilita a prælatu tuo injunguntur, si te relevare noluerit, ut beatus Benedictus dicit, de Deo debes considerare, et quod jubetur cum humilitate et fide aggredi.

Anima. Certe tam multa nos jubent, tam multa prohibent, quod nec numero teneri possunt, nec memorari.

Ratio. Nec aliquem pro obliuione nimis crudeliter iudico. Et tamen timere potest, si Deum in obliuione præceptorum prælatorum tuorum oblivisceris, ne forte ab eo obliuioni tradaris.

Anima. Valde durum est, quod dicis, dum sic nos in præceptorum transgressione plene non excusat vel impossibilitas, vel obliuio.

Ratio. Et quis, queso, in transgressione condemnatur nisi propter solum contemptum? Si enim per obliuionem tibi forte, ut senioribus tuis vel in præceptis vel in prohibitis inobediens sis, peccasti quidem sed venialiter; si tamen reatum tuum quantum debes, agnoscis et humiliiter confiteris, et digne pro eo satisfacis, et de cetero te emendare satagis. Quod si per contemptum et superbiam, per inflationem et iram, et per tumorem, et per rebellionem, per elationem et mormurationem, quod absit! abjiecis jussa seniorum tuorum, peccatum nimis admisisti grande nimiris, et si in eo perseveraveris, mortale erit et dannabile.

Anima. Durus est hic sermo (*Jean. iv, 61*): si haec ita sunt, de maximis hæc [*cod. Gem. hoc*] præceptis aestimo debere intelligi.

CAPUT V.

Magnitudo et obligationis gravitas in mandatis etiam ex præcipientis auctoritate colligendæ sunt. Nihil ad hoc spernendum, sive parvum sive magnum sit, quod præcipitur.

Ratio. Quæ tibi maxima videntur esse præcepta?

Anima. Maximum videtur esse præceptum, quæ nolis jubetur diligere Deum nostrum et cetera in hunc modum. Maximæ vero, ut aestimo, prohibitions sunt, quibus prohibemur adulterari, furari. falsum testimoniū dicere, et si quæ sunt hujusmodi similia.

Ratio. Sunt quidem maximæ istæ præceptiones et prohibitions; verumtamen non solum in his sed etiam in ceteris quæ parva videntur, quæ secundum Deum a senioribus promulgantur præceptis et prohibitis, et oblio obnoxia est peccato, et contemptus damnationi.

Anima. Non oportet, ut ita sit.

Ratio. Ita est.

Anima. Potesne mihi per exemplum ostendere?

Ratio. Possum. Quid primo parenti nostro in paradiiso prohibitum est?

Anima. Ne de ligno scientia boni et mali comedere.

Ratio. Quam grande erat illud prohibitum? Quomodo possumus id dicere grande fuisse, cum protoplasto illi cætera omnia in esum sint ligna concessa et unum solum prohibitum?

Anima. Ergone districtus erat Deus, ut pro modo conditum a se hominem a loco amoenitatis in hoc tenebrosum exsilium ejiceret?

Ratio. Non eum pro modo ejicit.

Anima. Nonne modicum illud erat prohibitum pro quo eum ejicit?

Ratio. Etsi modicum erat quod prohibitum est, non erat tameu modicus, a quo prohibitum est.

Anima. Et quid ad eum ipse a quo prohibitum est?

Ratio. Multum per oīnem modum. Primum enim considerare debuit qui esset prohibens, et secundum ipsum suum metiri prohibitum, et quoniam propter ejus magnitudinem magnum etiam esse debuit ejus prohibitum, propter magnam voluntatem prohibentis. Omne namque Dei præceptum et prohibitum est ea voluntate suscipiendum qua est injunctum. Et ideo pro excellenti et magna voluntate jubentis sic modicum, sicut grande, prohibitum debuit iste pri-mus homo vitare.

Anima. Igitur multum ipse primus homo peccavit.

Ratio. Quam horribile et immane commiserit peccatum poena subsequens ostendit.

Anima. Nec tamen, ut tu dicas, tantum damnable ei erat, quod prohibitum, incurrit quantum quod in hoc prohibentein contempsit.

Ratio. Sic dico.

Anima. Quare ergo non simili modo in corum nunc præceptis et prohibitionibus [cod. Gem. prohibitis] licet minimis, [cod. Mel. sic minus] qui ejus vicem tenent, contemptum negas esse damnablem, cum ipso attestante qui hæc spernunt, se spernant?

Ratio. Non possum negare. Durum quidem hoc est, sed tamen verum est. Si propheta quondam de Judea ad regem Jeroboam in Samariam missus non contemptu superbus, non oblivione nescius, sed falsi prophetæ mandacio seductus, pro eo quod a Domino, etiam nolendo, in loco comedenter prohibito, sed sibi jam, ut estimabat, concessò, leoni ad devorandum traditus est, quid de te judicas quæ seniorum tuorum leges per contemptum transgredieris?

Anima. Super omnia quæ dixisti super hac re verba, hoc me exemplum perterret. Nullatenus enim vir Dei In hoc loco ederet, nisi in hoc se Domino obediitum putaret. Ille namque evidenter ejus

A verba ostendunt et quæ regi, et quæ prophetæ cum ad prandium invitantibus respondit.

Ratio. Quid itaque in hoc tibi facto innuitur, nisi ut id, quod a prælato tuo propria andis aure prehiberi, nullius postmodum suggestionibus, nisi seniore tuum id certissime mutasse agnoveris, audeas nullatenus committere.

Anima. Valde in verbis tuis contremisco

Ratio. Quid ergo tibi videtur de præceptis seniorum tuorum, quæ negligenda, quæve spernenda sint?

Anima. Prorsus nulla. Cogunt siquidem me verba tua seniorum meorum præcepta ac prohibita tam modica quam magna, sic revereri, ac si ea ex ipso ore Dei audivissetem.

B

CAPUT VI.

Lex claustræ que quosdam vagationum cupidos vehementer premit, sancta est, utilis et animæ commoda, et valetudini corporum accommodata.

Ratio. Dic mihi, si adhuc de re aliqua gravaris.

Anima. Adhuc sentio me gravari.

Ratio. Unde ergo gravaris?

Anima. De lege claustræ.

Ratio. Qualis tibi videtur lex claustræ?

Anima. Valde gravis. Sed quia nullatenus amodo id præsumo indicare vel reprehendere, donec sciām, quid de ea tuo sedeat [cod. Mel. insideat] arbitrio, licet hanc de qua loquor legem non audeam dicere indiscretam, eam credere non mediocriter sentio duram.

Ratio. In quo eam sentis duram?

Anima. In eo quod nunquam mihi de claustro, quoquam licet sine licentia egredi; nunquam extra claustrum ostium pedem ponere; nunquam omnino nisi forte in dormitorio vel oratorio divertere; nulla pene hora etiam per licentiam mihi egressæ extra claustrum demorari, sed statim in illud redire. Quam beati mihi videntur fratres qui obedientiarum suarum occasione foras saepè exeunt! Multum enim eos iste egressus et renovat et reficit; quia in eis et alieiat [cod. Gem. alienat] fastidium et parit [id. parat] oblectamentum.

Ratio. Adhuc carnalis es; adhuc gemis sub servitute et pondere legis; necdum gaudes in libertate D et lenitate gratia suavi et non dura; nec gravis est lex claustræ ei duntaxat, qui eam tenere agnovit. In claustrø enim rimaris profundates expositionum, narrationes exemplorum legis, dulcem ruminas cibum psalmorum. Qod autem dicis eos beatos qui foras saepè egreditur, nunquam eos sic beatificares, si quot labores in corpore, quot in anima sustinent dispensia perfecte scires. Quoties ipsi foris jejunant et esurint, quando tu domi comedis et satiaris! quoties aligent, et tu nullum frigus times! quoties vigilant, et tu domi tranquille requiescis! quoties tempestates et nives et imbræ et ventes et cæteros in hunc modum labores sustinent, a quibus tu omnino aliena es! Et super [cod. Gem. Et simili-

liter] hæc omnia quanta eos putamus sustinere dispensia! O quoties in cogitatione, locutione et opere, in visu et auditu et cæteris membrorum suorum motibus delictum incurruunt, a quo tu in claustro libera es?

Anima. Hec omnia ita se habent, ut tu dicis.

Ratio. Quid ergo tibi adhuc videtur de lege claustris?

Anima. Lex quidem sancta est, utilis et bona animæ et corpori salutifera utriusque in se continens sanitatem.

CAPUT VII.

Divina psalmoia nulli oneri esse debet. Imo eo patientia opera conferenda est, ut quæ ore proferimus corde meditemur.

Ratio. Unde te sentis modo gravari?

Anima. De modo psallendi et cantus in choro.

Ratio. Quomodo a te in choro celebratur divinum officium?

Anima. Nimiris tractim, nimiris morose; et illo deinde modo qui mihi valde onerosus et tædiosus est.

Ratio. Nescis, o anima mea, quia inter omnia, de quibus te intromittis sanæ religionis exercitia, hoc [cod. Gem. hoc speciale] specialiter opus Dei est. Hic namque Deo sisteris, hic ei presentaris, hic etiam cum eo loqueris. O quam sancte, quam devote, quam etiam in omnibus ir reprehensibiliiter motibus te habere deberes, quando coram Deo [id cod. Gem. coram eo] stas? Quam sapienter nihilominus illa quibus eum alloquaris, verba et corde meditari, et ore te deceret [id. decet] proferre. Heu! heu! quoties cum corde absente, solo ore oramus, et magna voce clamantes, et tamen ejus auribus muti sumus. Timere possumus valde ne de nobis conqueratur et dicatur: *Populus hic me labiis honorat; eor autem eorum longe est a me* (Isa. xxix, 15; Math. xv, 8). Memento quid tibi de orationis diligentia beatus dicat Augustinus: *Psalmis, inquit, et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore.*

Anima. Bene mones et dicas.

CAPUT VIII.

Multum viris religiosis prodest et convenit, ut non nunquam in opere corporali pro tempore et necessitate exerceantur.

Ratio. Quid ergo adhuc te gravat?

Anima. Opus manuum non mediocriter me gravat.

Ratio. Quid tibi videtur de opere manuum?

Anima. Non mihi videtur ad ordinatos, et maxime ad litteratos pertinere. Nunquid enim rustici sunt, ut operibus forinsecis, operibus vilibus et servilibus debeat exerceri?

Ratio. Nunquam hæc dices, si quam conveniens, quam utile sit viris religiosis opus manuum agnosceres. Multum namque eos consolatur exercitium corporale et renovat, multum sovet et reficit; quia eis pariter et aufert defectum et confort profectum, non solùm ad ministracionem corporis, sed etiam ad instructionem mentis. Otiositas quippe inimica

A est animæ et ideo necesse est, prout tempus aut necessitas postulat, quod tibi injunctum fuerit operis, facias, ne forte si diabolus inveniet otiosam, in suo reddat te opere occupatam. Abscede ergo a te anima mea Sabbath illicita, ne ea hostes tui derideant. Et ideo solent multum viri sancti opus manuum diligere; quia nimis per illud gemitum acquirunt profectum, dum per illud et corporalis vita necessitatibus, et spirituali consulunt puritati.

Anima. Non habeo jam aliquid quo contradicam tibi? evidenter namque video quod multum deceat et convenit. Multum viris religiosis prodest et convenit ut nonnunquam in opere corporali pro tempore et necessitate exerceantur.

CAPUT IX.

B *Nihil turpius et homine religioso indignius, quam cutem molliter sovere, laetitias ciborum appetere ac denique ventrem Dei loco habere.*

Ratio. Estne adhuc aliquid quod te gravat?

Anima. Est plane.

Ratio. Et quid est illud?

Anima. Gravat me multum quod a quibusdam cibis abstineo.

Ratio. In hoc gravamine statim tibi poterit conferri levamen. Non enim, ut aestino, volunt prælati tui ut te nimis per jejenum et abstinentiae rigorem attenues.

Anima. Non de nimio jejunio conqueror.

Ratio. Unde tunc?

C *Anima.* Quia non de omnibus generibus ciborum mihi sumere licet, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione.

Ratio. A quo genere ciborum [cod. Gem. cibi.] abstineo?

Anima. A carnibus.

Ratio. De re parva gravaris. Ad quid, quæso te, sæculo renuntiasti et ad humilitatis habitum venisti? Nonne ut cum cæterarum exercitio virtutum, etiam carnem tuam, ut legis in Regula tua, domes in abstinentia escae et potus, quantum valetudo [id. vita] permittit. Durumne tibi videtur et grave quod, quandiu nulla debilitatis ægritudine opprimeris, esus tibi carnium subtrahatur, dum omnium tibi aliorum ciborum genus conceditur? Quare vile mihi videtur et turpe quod illi qui et religionis habitu induit, et nulla prouersus debilitate infirmati sunt, nimiam tamen in preparandis et multiplicandis, in variandis [cod. Mel. mult. in saliendis et cond.], et condendis ferulis curam impendunt: et ad instar infirmantium vel etiam, quod magis est dedecus, ad similitudinem mulierum prægnantium, nihil nisi sapidum quid in cibum sumere possunt? Mirum mihi videtur quod non erubescant vili habitu induiti, quod non nisi delicatis velini vesci. Quia si Deus eorum, quod absit! venter est (Phil. iii, 19), sub habitu tam vili pretiosus Deus non debet contegi [cod. Mel. vesci, quia Deus eorum forte, quod absit! venter est. Sub habitu vero tam vili pretiosus Deus non deberet contegi], (Num. xi, 4, 5). Sed ut,

D videtur et turpe quod illi qui et religionis habitu induit, et nulla prouersus debilitate infirmati sunt, nimiam tamen in preparandis et multiplicandis, in variandis [cod. Mel. mult. in saliendis et cond.], et condendis ferulis curam impendunt: et ad instar infirmantium vel etiam, quod magis est dedecus, ad similitudinem mulierum prægnantium, nihil nisi sapidum quid in cibum sumere possunt? Mirum mihi videtur quod non erubescant vili habitu induiti, quod non nisi delicatis velini vesci. Quia si Deus eorum, quod absit! venter est (Phil. iii, 19), sub habitu tam vili pretiosus Deus non debet contegi [cod. Mel. vesci, quia Deus eorum forte, quod absit! venter est. Sub habitu vero tam vili pretiosus Deus non deberet contegi], (Num. xi, 4, 5). Sed ut,

o anima mea, memento quia adhuc hodie princeps A et a famulis dominus in domo et ab ancillis domina in thalamo.

Anima. Bene haec omnia a te dicta sunt.

Ratio. Etsi bene dico, non tamen haec ita dico, quia patiaris jugum occupationis tibi imponi, quando ob dominum tuum necessitatem tuos id tibi praediti imponere decreverit. Statim namque tuam etsi laudo, illorum nimirum non reprehendo; quia sic Maria pars asseritur optimis, ut tamen Marthæ non negetur bona. Et licet proprium officium sit Mariae in domo sedere, tamen ad prælati sui preceptum aliquando egreditur, si tamen ei dicitur: *Magister adest, et vocat te* (*Joan. xi. 28*).

CAPUT XI.

B *Silentium religionis veluti mores et propugnaculum est, sine quo diu vere pietatis studium neaut persistere.*

Anima. Unum adhuc est quod me multum gravat.

Ratio. Quod est illud? [*Cod. Gem.* Quid est id?]

Anima. Continuum quod teneo silentium.

Ratio. O quam necessarium est cunctis, qui Deo in religione placere contendunt, ut discipline silentiū studeant. Ut enim *Iosias* ait: *Cultus [cod. Mel. eustom] justitia silentium est et pax et securitas* (*Isa. xxxii. 17*). Totius namque religionis clavis et murus quodammodo et custodia est silentium, sine quo religio non potest esse munita, sine quo viri religiosi nec justitiam colere, nec pacem tenere, nec securitatem possunt habere. Namque, sicut in libro *Nunaeri* legitur, *vas, quod non habuerit cooperulum, vel ligaturam desuper, immundum erit* (*Num. xix. 15*). Quomodo hoc intelligendum putas? Tu es hoc vas. Operculum, quod buic vasi imponitur, est clausura silentiū: qua clausura si earueris, sicut vas apertum in quod omnis spurcitia cadit, immunda eris. Multum in Scriptura ubique laudatur clausura silentiū. Ideo et tu dilige silentium, quia cum de omni verbo otioso (*Matt. xii. 36*), ut Dominus dicit in ultimo iudicio reddenda sit ratio, eo minus tunc a te de locutione ratio exigetur, quo nunc studiosius et libentius silentium teneris. Ideo viri saneti, ut longe esse possint a verbis malis, obmutescunt nonnumquam et silent a bonis. Quia ut beatus Ambrosius, *cito lutum colligit omnis exundans*. Unde et præmisit: *plures loquendo peccare vidi, vix tacendo quemquam.*

C

G

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

D

B

C

debeo resistere. Jam rigorem capitulo diligo. Jam A moniæ studium laudo. Jam vigilias non respuo. seniorum præcepta libenter et obedienter amplector. Jam mihi sapit dux claustræ. Jam longa psalmodia non displicet. Jam opus manuum approbo. Parci-

Jam magis Jacob simplicitatem quam Esau venationem amo. Jam clausuram silentii, sicut ipsam salutis causam et vite portam, honoro.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Finis, quo motus in religionem ingressus est religiosus, ubi ejus oculos perpetuo observetur, diligenterque expendat, qui Deo in professione voverit.

Ratio. Quaso te, o anima mea, vide vocationem tuam; totis viribus insiste; omni studio insta; omnibus modis conare: ut in vita et conversatione tua appareat pura intentio, Dei solius intuitu et non mereidis desiderio. Solus Dei intuitu sæculum reliquisti et humilitatis habitum assumpsisti. Imprimis ante omnia et super omnia, quacunque tibi seniores secundum Deum vel præcepterint vel prohibuerint [cod. Mel.]. Seniores rationabiliter vel præcipiunt vel prohibent, tam, etc., tam obedienter tam hilariter, tam perseveranter accipe, amplectere et venerare ac si de cœlis ipsis Dei ore præcepta essent vel prohibita. Fratribus vero tuis et sociis et vere fraternitatis affectum et moribus quibus potueris et tibi licuerit sanctæ utilitatis impende subsequi; ut semper et ubique in Deo proximis et in proximis placeas Deo; hoc modo professionem tuam implebis; hoc modo vota tua Domino reddes, quæ distinxerunt labia tua.

Anima. Quid modo se occasio intulit, vellem libenter ut mihi professionis ordinem sigillatum et aperte exponeres; ut tandem scias quid sciās, quid debeam? [f. ut tandem sciās quid debeam.]

Ratio. Dic mihi, quæ in professione tua verba continentur, ut ea tibi consequenter exponam.

Anima. Professionis meæ verba hæc sunt: *Ego frater N. ofero et tradô r̄ne ipsum Ecclesiæ Dei, et promitto conversionem morum meorum, et stabilitatem in hoc loco* [cod. Gem. in loco] *secundum Evangelium Christi et apostolicam institutionem et secundum canoniam regulam beati Augustini. Promitto etiam D obedientiam usque ad mortem in Christo Domino N. predictæ Ecclesiæ Patri et successoribus ejus, quos senior congregationis pars canonice elegerit.* Ecce haec sunt quæ promisi.

Ratio. Vere multa sunt, quæ debes, quia multa sunt quæ promisi. In eo quod temetipsam Ecclesiæ Dei tradidisti in omni quod es, in omni quod scis et in omni quod potes, eidem te Ecclesiæ ad omnem utilitatem, ad omnem fidelitatem debitricem te agnosce. Hoc est enim Ecclesiæ Dei tradere te ipsam, non solum quidquid boni habes, sed etiam quidquid boni es, quidquid boni scis, quidquid boni potes eidem Ecclesiæ impendere. Nam in quantum

ei ad necessitatem suam tuum vel esse vel scire vel posse admis, in tantum ei temetipsam tollis. Ideo discurre, festina utiliter et fideliter quocunque potest manus tua instanter operare, quia alligata es verbis oris tui.

B. *Anima.* Et si nihil aliud promisissem, hoc solum multum esset.

CAPUT II.

Exponitur formula professionis in ordine Præmonstratensi usitata, et explicatur quid roveant qui conversionem morum suorum et loci stabilitatem roveant.

Ratio. Prosequamur cætera.

Anima. Placet mihi ut et cætera prosequaris et displices. Placet mihi quippe audire quod debeo; sed responsum displices, dum quod debeo reddere non video.

Ratio. *Et promitto, inquis, conversionem morum meorum.*

Anima. *Quid est hoc?*

Ratio. Promisi conversionem morum tuorum: ut si prius inquinata eras, amodo sis casta et mundata; et si prius superba et invida, modo humiliis et benigna; si prius tumida et iracunda, modo mitis et mansueta; si prius denique nullis virtutibus ornata sed cunctis vitiis fuisti implieata, amodo quantum potes nullis vitiis sis onerata, sed cunctis virtutibus repleta. Hoc vovisti, quando conversionem morum tuorum promisi.

Anima. Cuna me contingit audire me promisisse quod me video non implere, fieri magis libertum aliquid dicere.

Ratio. *Et stabilitatem, inquis, in loco.*

Anima. Et hoc fateor, promisi, sed quandiu quæso, huic tenebor obnoxia sponsionis? (519) Nunquid alicuius non poterit prestigi temporis meta sponsionis? Hec sunt, nec illa, qua novi conversionem morum meorum. Scio quidem, quod nunquam licite potero pervertere mores meos. Sed nunquid non potero ante vitæ meæ finem dominum, in qua nunc sum, deserere et [ad] aliam transmigrare?

Ratio. *Et quare hoc queris?*

Anima. Quotidie namque innumeros video non solum in alio loco, sed etiam in alio esse ordine quam in quo professionem suam fecerunt. Unde aparet quod licite potest locus professionis deseriri et alius expeti. Quia si hoc licite fieri non posset, nec

(519) Sequentia usque ad *Scio quidem*, desunt in cod. Mel.

isti profecti de loco suo et ordine egredentur, nec ab aliis alibi suscipiuntur.

Ratio. Numis præcepis es. Tu ipsa interrogas, tu et ipsa respondes. Et cum eadem ipsa tui ipsius et discipula sis et magistra, non plus novit tua magistra quam discipula, non plus quæ respondes quam quæ interrogas. Sed sine me et indeabo tibi utrum domum tuam, in qua professione firmata es, deserere licet, an non; et si non licet, quare non licet; si vero licet, quomodo licet.

Anima. Non ideo sententiam meam protuli, ut aliquid faciam præjudicio tuo. Nam quidquid ego diffinio, hoc solum quod tu dicis ratum erit.

Ratio. Vovisti stabilitatem in domo tua? Meo quidem consilio, quantum ad te pertinet, eam ante vitæ terminiū non dimittas.

Anima. Quid si majoris perfectionis et rigidioris ordinis desiderio accensa vitam meam emendare et conversationem meam augere voluero: numquid ad alias, ut id faciam, transmigrare non consulis?

Ratio. Certe non consulio.

Anima. Quare?

Ratio. Primum, quia suspectam habeo infirmitatem tuam, ut quæ non potes sufferre ordinem istum, consequens est, quod nec sufferre potes rigidorem. Secundo, quia timeo ne per discessum tuum eis qui post discessum tuum remanent aliquod daunum inferatur vel scandalum.

Anima. Et quomodo hoc esse potest? [cod. Gem. Et quare hoc esset?]

Ratio. Nonne una es de decem virginibus, quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsæ? (Matth. xxv, 1.)

Anima. Una quidem de quinque prudentibus esse desidero.

Ratio. Aut prudens es aut fatua?

Anima. Sum utique.

Ratio. Sed si fatua es, non consulio ut quoquam discedas, ne forte fatua sit fatue egressus. Si antem prudens es, etiam tunc nihilominus consulio ut remaneas; ut matri quæ te concepit et portavit, domini videlicet tue, præ cunctis aliis tua prudentia succurrat. Quæ namque alia domus tua si quam habes, prudentia dignior est illi, quam mater quæ te generuit, quæ te sovit, quæ ad perfectionem tuam etatem provexit, quæ te ad hanc quam nunc habes prudentiam perduxit? Sive ergo fatua virgo sive prudens sis, non consulio ut quoquam discedas. Quia si fatua es, indiges domo tua; si vero prudens, domus tua indiget te.

Anima. Quid, si et prælatorum et fratrum meorum tam contrarii mili mores sint, ut cum pace in domo mea remanere non possim, nonne igitur mili melius alias est ubi cum dilectione et amore sim [cod. Met. et amore possim migrare, quam cum odio, etc.] migrare, quam in odio et rancore remanere?

Ratio. Nescio quomodo tibi de his duobus malis

A respondere et satisfacere possim, quod eorum sit melius; cum neutrum eorum sit bonum. Queris certe an melius tibi sit incendio perire, an præcipito. Etenim ureris, si cum odio remanes; et præcipitaris, si sine licentia recedis. Et quod istorum est bonum,uri videlicet an præcipitari?

Anima. Neutram, utrumque enim malum est. Sed quodnam, quæsa, istorum minus malum est?

Ratio. Quod istorum desideres magis, ut tibi videlicet ostendam quomodo ægrotes et non moriaris, an quomodo ita plene cureris, ut amplius non insirmeris?

Anima. Sieut de duobus malis magis eligo bonum quam mortem, sic de uno [cod. Gem. uno bono malo ad, etc.] malo ad aliud magis eligo curari quam segregare.

Ratio. Vis itaque, ut tibi ostendam quomodo potes reprobare malum et eligere bonum? qualiter videlicet te possis habere ut necesse tibi non sit, ad declinandum quod est pessimum, facere quod mines est malum, sed quod volene [cod. Met. quod prorsus est etc.] est bonum?

Anima. Volo atque inhianter desidero?

Ratio. Si fratrum et prælatorum tuorum contrarii tibi mores fuerint, bonis tuis motibus pravos eorum mores emendare stude. Noli temetipsam defendere, sed da locum iræ; et si ipsi contra te fuerint, noli vinci a malo sed vinee in bono malum. Hie appetbit prudentia tua, si virgo prudens es; si eorum tumore vineis humilitate et iracundiam mansuetudine, et emulationem benignitate, et turbationem lenitatem, et odium charitate. Coram eis humiliiter prosterne, pare eis, obsequere et omnibus quibus potueris modis eorum conare vineere in bono malum.

Anima. Quid si tales fuerint, si tantum scilicet erga me in sua malitia fuerint indurati, ut nullo prorsus modo valeam eos corrigerre?

Ratio. Si tales fuerint, nec adhuc consulio ut discedas; non consulio ut, quia illis non potes prouesse, noceas tibi.

Anima. Imo noxium est mihi remanere

Ratio. In quo tibi noxium est si remanes, ad quod peccatum te invitam trahunt?

Anima. Ad nullum.

Ratio. In quo ergo noxium est tibi cum eis remanere?

Anima. In eo quod me ad iracundiam provocent et murmur et cum odio me vivere cogunt.

Ratio. Quare odis eos?

Anima. Quia odio habent

Ratio. Si ergo odio te habent, bene debes eos odire. Nonne ex ore Salvatoris tui audisti: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos?*

Anima. Visue ergo ut remaneam cum odio?

Ratio. Nequaquam, sed cum dilectione. Volo enim ut habites eum eis ut Abel eum Cain et Isaac cum Ismael, et Jacob cum Esau. Eorum namque tibi prodesse poterit malitia, si tibi non defuerit pa-

tientia. Si autem tales ipsi fuerint ut te ad peccatum petrabant, consulo ut alibi, ubi Deo placere possis, discedas.

Anima. Non alio modo possum licite discedere?

Ratio. Poteris quidem licite discedere, si per licentiam prælati tui ad aliquam Ecclesiam regulariter electa fueris, vel aliquid forte hujusmodi evenierit, per quod licite egredi possis. Igitur ut breviter omnia que prolixe dicta sunt concludam, quidquid alii dicant, meum quidem consilium est ut nulla prorsus occasione vel causa, contradicente et prohibente prælato, a domo tua discedas, exceptis duntaxat his causis quas enumeravi.

Anima. Prosequere modo cætera.

Ratio. Qualiter modo vel temetipsam Ecclesiam Dei tradidisti, vel morum conversionem, vel in loco promisisti stabilitatem aperte ostendis, et in sequentibus addis: secundum Evangelium Christi et apostolicam institutionem, et secundum canoniam Regulam beati Augustini. Quia enim sanctitatis perfectionem cum cordis unitate sine omni proprietate, de quibus minirum beati Augustini tractat Regula, et Ecclesiæ dicitur, tradidisti, et conversionem morum tuorum, et in loco stabilitatem vovisti; haec etiam secundum Evangelium Christi et apostolicam institutionem et secundum canoniam Regulam beati Augustini bene fecisti. In Evangelio namque est omnis sanctitatis perfectio: in apostolica vero institutione est et unitas cordium et communio possessionum: quia, ut in eorum Actibus legitur, multitudine credentium erat cor unum, et anima una (Act. iv, 32). Ecce unitas animorum! Nec quisquam eorum, que possidebat suum aliquid dicebat esse, sed erant illis omnia communia. Ecce communio possessionum! Et de his maxime beati Augustini tractat Regula. Unde in ejus exordio ita dicit: *Hæc sunt, quæ observetis in monasterio præcipimus constituti.* [cod. Mel. constitutis.] *Primum quidem propterea* [ib. propter quod] *in unum estis congregati, ut unanimes habitetis in domo et sit vobis cor unum et anima una in Deo, et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia et distribuatur unicuique iestrum a prælato* [cod. Mel. præposito] *vestro victus et tegumentum.*

CAPUT III.

Explicantur reliqua, que eadem professionis formula continetur, ostenditurque quæ periculosum et grave peccatum proprietatis in religiosis abdicationem proprii professis. Ad huc, que sit obediens majoribus debita et que sanior pars eligendum prælatum, docetur.

Anima. Nunquid grave peccatum est, si aliquam proprietatem habemus?

Ratio. De hoc peccato cur me interrogas, o anima mea, an grave sit? Quomodo enim peccatum grave non est proprium quid habere, cum tibi prohibeat beatus benedictus (520) proprium etiam aliquid dicere? Estae grave peccatum furtum, mendacium, sacrilegium, apostasia? Certe qui peculiaritatibus stu-

dent, fures sunt et mendaces, sacrilegi quoque sunt et apostatae. Jam namque ad vomitum redierunt [Cod. Gem. redeunt]; quia res quibus jam renuntiantur iterum possidere nituntur. Vide ergo, o anima mea, ne sine scitu [ibid. agnitione] et licentia Patris tui aliquid habeas, ne Anania et Saphire in crimen socia fias, quorum certe quam gravis extiterit culpa, subsequens innotuit pena.

Anima. Si verba tua vera sunt, non omnes sunt Religiosi qui sunt habitu religionis induiti

Ratio. Verum dicas. Nam non miratur Beemoth, quod jam flumum absorbit; insuper habet fiduciam, quod Jordanis influat in os ejus (Job xl, 18).

Anima. In magno periculo sumus.

Ratio. Et quia in his omnibus tuo debes præfato B obediere, ideo addis: *Promitto etiam obedientiam prefata Ecclesiæ Patri.* Quomodo tuo debes obediare prælato, satis tibi superior ostensus est. Et quia nullam in his quæ contra Deum sunt, prælato tuo obedientiam debes, ideo adjungis: *in Christo.* Semper enim prælati obediendum est, cum [Cod. Gem. sed cum] contraria Deo non jubent. Quod si, quod absit! contraria jussent Deo, in Petri sententia indubitanter assero standum: *Quia oportet Deo obediare magis quam hominibus.* Quia vero, quandiu vivis, ab obedientie jugo non debes absolvi, et in sacrificio tuo caudam hostiæ non oblivisci, ideo dicas: *usque ad mortem.* Tunica namque talari inter fratres debes indui et in sacrificio tuo caudam hostiæ non oblivisci: *Quoniam qui perseveraverit usque in finem, hic salvis erit.* Rursus quia potest ipse cui obedientiam promisisti ante te ab hac vita discedere, ne forte ipso defuncto a vinculo subjectionis te restimes absolutum, ideo in fine dicas: *et successoribus ejus quos sanior pars congregationis canentes elegerit.*

Anima. Cum contingit electionem celebrari, quænam aestimanda est sanior esse pars congregatio-

nis.

Ratio. Non aestimo semper partem numerosiorem esse saniorem, sed illam potius quam etsi paucitas reddit modicam, cognitio tamen veritatis, et amor virtutis, et rectitudini intentionis reddit sanam. Hæc namque spiritualis et vera cordis sanitas

D est cognoscere verum et bonum eligere, et in utroque soli Deo vello placere. Talibus namque electio conmittenda est, talium etiam electio approbanda, confirmanda et rata habenda est, qui sciunt, qui secundum Deum eligendus sit et cumdem eligunt, et solius Dei causa id agunt [cod. Gem. agit]. Hui autem quibus in electione et cæcitas agnitionem tollit veritatis, et cupiditas amorem auferit virtutis, et vanitas rectitudinem adimit intentionis, licet multitudo eis conferat numerositatem, tamen mihi veram non videntur habere sanitatem. Unde etiam monachorum Pater beatus Benedictus de electione ita scribit (525): *In abbatis, iuquit, ordinatione, semper consideretur ratio, ut hic constituantur,*

(520) Reg. S. Bened. c. 33.

(525) Ibid. c. 64.

quem sibi omnis concors, congregatio [cod. Gem. A peccatum illud commisi, et quod illud a prelato cohors congregationis] secundum timorem Dei, sive etiam pars, quazvis sit parva [id. quamvis modica] congregationis saniori consilio elegerit.

Anima. Vera videntur esse quæ dicas.

Ratio. Ecce tibi, o anima mea, professionis tua verba exposui sigillatim? Ecce tibi ostendi, quæ promisisti? Utrum vero ea fideliter reddas, tu visderis.

CAPUT IV.

Quomoao expianda sint multiplices ritorum ac legis divine transgressiones? Cui confienda peccata, etc.

Anima. Video certe me quotidie infringere *scod. Gem. frangere] vota mea; et quid mihi consulis facere?*

Ratio. Culpam tuam plene agnoscere, humiliiter deflere, pure confiteri, digne pro ea satisfacere, et de cætero cessare.

Anima. Bene dicas. Sed cui debo confiteri peccata mea?

Ratio. Cui, nisi prelato tuo

Anima. Si me contigerit aliquod magnum commississe et prelato meo timeo vel erubesco vel etiam nolo revelare, nonne illud alteri possum confiteri, et per eum absolviri?

Ratio. Non aestimo quod ista confessio ex toto Deo placeat, vel ista absolutio tibi sufficiat.

Anima. Quid ergo faciam? si magna vulnera mea ei ostendam, timeo ne me et magis de cætero habeat vilem et minus sibi familiarem. Et quomodo ei enormitatem scelerum meorum potero detegere, quem quotidie necesse est me aspicere; cum quo me oportet nocte et die demorari; cui et ego semper irascor et ipse mihi? Semper quando me intuebitur, cogitare eum de meo crimen putabam. Quando mihi iraseetur, eum pro scelere meo me credam despiciere. Suspicabor etiam eum nunquam velle me amare, nunquam velle mihi credere; et his atque hujusmodi perturbationibus vexata interius atque vastata, nunquam pacem habebam.

Ratio. O quam profundus, o quam obscurus, quamque malitiosus est animus humanus! Non tibi necesse est haec de prelato tuo suspicari. Et si forte ipse, quod procui absit! talis sit ut haec de eo veraciter cogitare vel dicere posses, consilium tamén meum est ut ei reatum tuum pandas. Quia melius tibi erit haec omnia pati, ut salveris et solvaris, quam ei commissa celare, ut hic ligeris et in æternum damneris.

Anima. Et quare aliquis alius prelatus absolvere me non potest?

Ratio. Et si concedo ab alio te absolviri, quis ab hoc peccato te absolvet quod committis in eo quod proprium prelatum fugis?

Anima. Ille me ab utroque absolvet peccato, cui utrumque confiteor. Confiteor namque ei, quod et

A peccatum illud commisi, et quod illud a prelato meo celo.

Ratio. Diligenter, quæso, intellige quod te interrogabo, et ad id quod te interrogo inde mihi consequenter responde.

Anima. Interroga quod vis.

Ratio. Putasne aliquem a peccato suo posse absolviri quamdiu perseverat in eo?

Anima. Nullo modo hoc puto: quamdiu enim peccatum non abhicitur, nullo modo condonatur.

Ratio. Igitur fateris, te nullo modo a peccato tuo absolviri, quamvis confessa fueris, nisi illud reliqueris?

B. *Anima.* Plane confiteor. Quid enim mihi prodest confiteri, si nolo peccatum relinquere? Mirum mihi videtur quare istud interrogas, cum nemo sit qui hoc ignorat.

Ratio. Scias hoc jam quare te interrogem: utrum sola confessione possint aliquando [cod. Mel. aliquomodo] peccata dimitti, quandiu peccata retinentur et retenta exercentur. Ne forte, si nou possunt, quod tu tamen credis, absolviri non possis, nisi proprio prelato confitearis.

Anima. Certe nullatenus possunt. Haec enim fides catholica omnino non recipit. Etiam si proprio prelato modo confiteor, et peccatum meum relinquere nolo, nullo modo absolvor. Omnis namque qui a suo peccato vult absolviri, necesse est peccatum suum plene agnoscere, secundo pœnitere sive dolere, tertio confiteri, quarto satisfacere, quinto continere; et tunc demum sexto poterit de misericordia Dei confidere. Et septimo in conscientia suaviter cum Domino requiescere.

CAPUT V.

Pluribus ostenditur, peccata religiosorum non nisi propriis prelatis esse confienda, nec quemquam facile ab hoc absterreri debere metu publicationis et infamiae.

Ratio. Semper igitur, ut ex verbis tuis etiam datur intelligi, confessionem non solum comitari, sed etiam præcedere debet peccati abjectio.

D. *Anima.* Utique debet. Prius enim Salvator noster quatriuanum Lazarum mortuum vivificavit et vivisatum foras venire fecit; et tunc demum ut eum solverent discipulis præcepit. Sic nos ad adventum pii Jesu per pœnitentiam viviscamur. Secundo ad magnum quem de mente emitit clamorem, ablata prius duritiae petra de spelunca fetida conscientie per confessionem egredimur et tandem a prelatis nostris, qui discipuli ejus sunt, absolvimur et in viam deinde justitiae abire sinimur. Quid ergo prodesset, si discipuli Lazarum mortuum, etiam si de monumento fuisset egressus, absolverent? Non plus, ut mihi videtur, adhuc hodie prodest quod a prelatis videntur absolviri peccatores, qui mortem peccati, in qua extinti jacent, per vivificantem peccati relictionem a se non repellunt. Et quid necesse est de hac re amplius loqui? nullus enim est qui nesciat illud

a Domino peccatum non dimitti quod a nobis viderit. A peccatum a te et expeto a Deo et a te hujus peccati absolutionem.

Ratio. Quamvis et ego hoc sciam, placet temen mihi hoc a te audire; non enim putavi quod tam sapiens esses.

Anima. Parva mihi inesset sapientia, si hujus rei mihi inesset ignorantia. Alter enim de hac re sapere, non solum ignorare sed etiam blasphemare est.

Ratio. Cum ergo ita sit, si a peccato tuo quod te prælato alieno confiteris commisisse, propter penitentiam et confessionem tuam absolviri poscis, quia illud alijcisi, ab hoc nimicum peccato quod committis in eo quod illud proprio prælato celas, nullatenus ab alieno prælato absolveris; quia licet id ei confitearis, tamen illud non relinquis.

Anima. Nonne relinquo illud?

Ratio. Vide si relinquis: quod est istud, de quo loquimur?

Anima. Illud quod committo in eo quod peccatum meum prælato meo taceo.

Ratio. Ergo tandem in peccato isto jaces, quandiu illud peccatum prælato tuo taces.

Anima. Ita certe est.

Ratio. Sed si ab hoc peccato absolviri desideras, operte ut illud prælato tuo per confessionem pandas.

Anima. Ita necesse est ut faciam. Sed si confitendo prælato meo confiteor me ei peccatum meum celasse, etiam quod illud peccatum fuerit quod ab eo celavi oportet me dicere.

Ratio. Si ergo vis Deo reconciliari, non potes nisi peccatum istud quod ab eo peccatum tuum celasti, prælato aperias proprio; hoc autem ei plene pandere non potes, nisi ei confitearis quod illud peccatum fecerit, quod ab eo celans ostendisti alieno, quid ergo concluditur, nisi te Deo non posse reconciliari, quod ab eo celans confessus es alieno?

Anima. Secundum hujus argumenti propositum non suspicor esse verum. Quid enim? Nonne possim prælato meo confiteri me unum peccatum ei celare et tamen illud non nominare?

Ratio. Nihil valet confessio.

Anima. Quare?

Ratio. Nunquid absolveris quando dicis: malum feci nisi confitearis quod malum feceris?

Anima. Prorsus non absolvor.

Ratio. Sic nec absolveris, quando prælato tuo dicas: celavi peccatum, nisi ei dicas quid ab eo celaveris.

Anima. Non mihi videtur posse stare hoc.

Ratio. Mirum est certe: ego sum prælatus tuus, ponamus hoc.

Anima. Ponamus.

Ratio. Veni ergo et confitere mihi.

Anima. Libenter, ecce confiteor: Celavi quoddam

Ratio. Cujus peccati absolutionem? vel illius quod a me celasti, vel illius quod commisisti in eo quod illud a me celasti, vel etiam utriusque?

Anima. Non utriusque. Sed nec illius quod a te celavi; sed illius solius quod commisi in eo quod illud a te celavi.

Ratio. Ego te ab utroque volo absolvere, si utrumque mihi vis confiteri.

Anima. Ab isto quero absolviri.

Ratio. Libenter. Vera quidem falsitate seducenda es, cuncte itaque mihi.

Anima. Celavi quoddam peccatum a te.

Ratio. Pœnitet te?

B Anima. Multum pœnitit.

Ratio. Relinquis peccatum tuum?

Anima. Relinquo.

Ratio. Vide, ut relinquas, quia alioquin non poteris absolviri.

Anima. Scio certissime quia non potero absolviri nisi relinquam peccatum meum. Sed ego illud relinquio.

Ratio. Relinquis peccatum tuum?

Anima. Relinquo ex toto.

Ratio. Quod peccatum relinquis?

Anima. Istud quod tibi confiteor, quod feci in eodem peccatum quoddam celavi a te.

Ratio. Amplius vis in hoc peccato jacere?

Anima. Nonne jam dixi tibi?

Ratio. Quod est tamen?

Anima. Puto me videre quo tendas.

Ratio. Quo tendo?

Anima. Procede et dic.

Ratio. Quid cogitas?

Anima. Puto quia capta sum. [cod. Met., Anima:] Procede et dic, quid cogites: puto enim, quia capta sum. *Ratio.* Ergo, etc.]

Ratio. Ergo si illud a quo per ministerium meum cupis absolviri peccatum est, quod a me peccatum quoddam abscondisti, ab hoc autem peccato absolviri non potes quandiu illud committis, et id semper committis quandiu illud a me de quo loqueris peccato abscondis, nonne tibi necesse est ut ab isto possis absolviri, etiam illud quod mihi abscondisti mihi confiteri?

Anima. Habet se ita haec res?

Ratio. Prorsus ita se habet. [cod. Met. Ita se res habet.] Si itaque tandem illud a me absconditur, patet profecto quia istud non remittitur, nisi cum illud mihi detegitur: nisi, quod forte superius denegatum est, tuum tibi possit peccatum indulgeri quod a te constat non relinquiri.

Anima. Non possum resistere argumentationibus et consequentiis tuis.

Ratio. Cum itaque constet quia tandem peccas quandiu peccatum aliquod a me prælato tuo celas, nonne consequens est, ut tandem non absolvaris quandiu a me aliquod peccatum abscondis?

Anima. Ista quidem videntur consequi.

Ratio. Si itaque istud cupis tibi remitti peccatum quod perpetras in eo quod a me peccatum celas, confiteri consulo non solum quia celas, sed quid est hoc quod celas.

Anima. Ita oportet ut faciam. Sed quid si certissime scio prælatum meum velle publicare peccatum meum, nonne vel tunc [cod. Gem. possim] possum celare ille vel alteri securere revelare et ab eo plene absolviri?

Ratio. Si certissime prælatum tuum hoc abominabilissimum et prorsus diabolicum, facinorosissimum atque scelus damnable velle perpetrare agnoveris, et idcirco tuum ab eo vulnus abseendas, timendum tibi valde est ne, etsi non damneris quia illud abscondis a publicatione, forte damneris quia illud abscondis a proprio Patre.

Anima. Et quomodo sūfserre potero ut publicet peccatum meum?

Ratio. Quamvis grave videatur tibi peccatum tuum publicari, de duobus tamen malis minus tibi eligendum est, ut hic publicetur et tibi condonetur, quam pro eo quod a prælato tuo peccatum tuum abscondis et in ultimo judicio in conspectu Domini omni homini publiceris, et in inferno cum impiis damneris. Verumtamen utrum in conspectu interni Judicis haec te excusat intentio tua, ego nescio; hoc solum scio quia valde securum est, ut unusquisque reatum suum proprio aperiat prælato.

Anima. Augustinæ sunt mihi undique. Si enim tacuero, mors mihi est, quia ad indulgentiam non pertingo; si vero non tacuero, non effugiam manus infamatoris atque criminoris, quia publicari timeo.

Ratio. Nonne igitur tibi melius est incidere in manus hominis, quam derelinquere legem Dei tui, ne, si forte pruinam timueris, irruat super te nix?

CAPUT VI.

Nihil magis in religione necessarium est quam mutua inter prælatos et subditos dilectio. Quid de privatis operibus pietatis sentiendum?

Anima. Aperte ex vobis potest sciri quia valde necesse est illam partem esse sanam, cui prælati debet electio [uterque cod. præmittit.] permitti. Nescio quid modo plus dicam de hac re. Sed inter omnia quæ ad viros religiosos pertinent, hoc scis valde esse necessarium ut plenam et summam secundum Deum dilectionem et familiaritatem [cod. Met. familiarem.] inter se habeant prælatus et subiectus. Quotidiano hoc experimento disco. Quoniam enim non solum magis, sed etiam tantum mibi necesse est diligere quantum eum, cui nostras non solum actiones, sed etiam cogitationes et locutiones [cod. Gem. debo] debemus revelare: secundum cuius solius arbitrium debo vivere, quem sicut ipsum in omnibus in quibus Deo contrarius non fuerit, debo audire, quem si in aliquo superbe et pertinaciter non contemno, non potero perire.

Ratio. Ita est, ut dicis, et quantum tu ei debes, tantum ipse tibi. Et certe difficilis est ei, reddere quod debet quam tu quod debes ei. Facilius

A namque est tibi humiliter subesse quam illi præsse utiliter tibi, regi sine querela quam illi regere sine superbia, tibi obedire sponte quam, illi imperare discorete tibi, corripi sine furoris vesania quam illi corripere sine tumoris contumelia, tibi confiteri, quam illi absolvere, tibi satisfacere, quam illi satisfactionem injungere; et, ut multa brevi sermone concludam, longe ei difficilis est tibi in corde et corpore fideliter et plene procurare, quam tibi procuratione acquisita uti. Unde, ut tuus tibi præcipit Augustinus: non solum tui sed etiam ipsius miserere, qui quanto in loco superiori, tanto in periculo majori versatur.

Anima. Bene dicens. Sed vellem libenter scire quid judices de privatis orationibus quas solent nonnunquam quidam in his conventibus exercere?

Ratio. Non solum orationes privatas, sed etiam omnes privatas devotiones, quæ bona pro Deo intentione exerceantur, ut per eas de bono communi nihil contingat imminui, devotiones, inquam, bonas privatas quidem judico, sed eis communes ubique præpono. Et ideo sive orationibus, sive vigiliis, sive abstinentiis, sive laboribus, denique privatis devotionibus insistas, tunc solum eas utiles tibi arsima, cum in nullo vel ea quæ in communis exercenda sunt imminuant, vel pacem cohabitantium perturbant. Nam propter pacem et voluntatem fratris tui, tuam nunquam debes utilitatem charitati præponere [cod. Gem. præmittere]. Cum enim nunquam malum debat perpetrari, tunc etiam sèpius bonum salubrissimum exerceatur, cum ab eo pro pace et voluntate fraterna ad tempus cessatur. Nam ut exempli causa de multis proferam unum, tunc fortasse missam devotius cantas, quando idcirco non cantas, ut fratri tuo, qui desiderat cantare, cedas! qui forte cantare non posset, si tu cantares. Sic itaque modo mirabili sit ut dum ab uno bono ad tempus propter charitatem cessas, duplex bonum tibi acquiras: unum videlicet, ut dum de te tam humiliter et de fratre tuo tam sublimiter sentis, ut devotionem ejus tua meliorem et sanctiorem credas; aliud vero dum ei charitable [cod. Gem. charitatem] cedendo et humiliter obsequendo tam sollicitus fueris servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Et quod de hoc uno dixi, etiam de ceteris hujusmodi sanctæ religionis exercitiis intelligendum est.

Anima. Bene et salubriter hortaris.

CAPUT VII

Conclusio operis, in qua quisquis religiosus jubetur servens, in omni bono opere constans, humiliis et sanctus esse, etc.

Ratio. Quæso te, o anima mea, inter multa quæ diximus, de cætero cum metu et omnibus, quibus scis et potes, modis tuam ipsius salutem caute et sollicite operare, omniisque contendere studio, ut in Deo prælatis et fratribus omnibus etiam proximis tuis et in ipsis placeas Deo. Stude, inquam, o anima mea, evare noxia et appetere salubria, parere superioribus, obsequi equalibus, esto honesta in habitu, me-

dioecris in viciis, assiduam claustrum, in publico rara, intenta psalbris, et muta fabulis, in capitulo confitens et humilis, in choro serena [cod. Gem. seria] et simplex, in altari gravis et matura, in labore utilis et discreta, in dormitorio sancta et matura, in refectorio subria et faceta; in incessu, statu et in omnibus metibus tuis, ut legis in Regula tua, nihil habens quod cuiusquam offendat aspectum, sed sicut tuam deceat sanctitatem, ut in omni denique locutione et in omni actione et in omni loco et tempore erga omnem personam aptata sis et circumspet-

eta; quatenus semper et ubique et tibi parca, [cod. Mel. pura] et proximis sis prompta, et Deo sis de vota.

Anima. Fateor, bene et congrue omnia dixisti, Beatus qui sic viveret, ut tu hic exhortaris.

Ratio. Sic itaque haec dieta sint, ut nec ei qui de his verius profundius et nitidius dicere novit in aliquo praejudicium faciamus: nec nos, si aliter aliquid diximus, superbe excusemus nec correctionem nobis onerosam [cod. Mel. impensam] tunide respiciamus. Amen dicant omnia.

ANNO DOMINI MCLII-MCXC.

GODEFRIDUS VITERBIENSIS

NOTITIA

(Fænic., Biblioth. med. et inf. Lat., t. III, p. 69)

Godefridus Viterbiensis (1), presbyter Conradi III qui an. 1152 diem obiit, Frederici I et Henrici IV, qui an. 1190 habebas capessivit imperii, capellanus ac notarius, post longinqua variaque per **XL** annos itinera, locuplete linguarum rerumque comparata notitia, scriptis *Memorias saeculorum* (2) sive, ut alius nuncupatum est, *Pantheon*, sive *Chronicon universale*, prosa partim, partim metro, ab orbe condito usque ad A. C. 1186, divisum in sectiones **xx**, et dictatum Urbano III papae ab anno 1185 ad 1187. Primus editio Basilius Joannes Heroldus, Basilea 1569, in-fol., deinceps Joannes Pistorius in limine tomis secundi *Scriptorum de rebus Germanicis*, Francofurt. 1583, et Hanov. 1613, in fol., novissime V. C. Burchardus Gotthell Struvius in repetita *Pistoriana* sylloges editione, Ratisbonæ 1726, in-fol., in qua accesserunt variae lectiones codicis membranacei Norimbergensis. Partes quinque postremas sive sectionem **xvi**, **xvii**, **xviii**, **xix**, **xx**, hujus *Chronici*, in quibus plura ad res Italie spectantia, celeberrimus Muratorius inseruit tomo septimo *Thesaure Scriptorum Italiæ*, p. 316, emendationaque et integriora quedam dedit ex *Chronico anonymo bibliothecæ Estensis*, cuius auctor ex Pantheo prolevisse se confessus fuerat. Aliud ejusdem Godefridi opus ms. in Biblioth. Casarea, quod aliquot post Pantheon annis scripsit et Henrico VI regi Romanorum et Teutonicorum dicavit, inscribitur *Speculum Regum*, de genealogia omnium regum et imperatorum, Trojanorum et Teutonicorum a tempore diluvii, usque ad Henricum VI, secundum *Chronica Venerabilis Bedæ* presbyteri, Eusebii et Ambrosii. Vide Lambecium t. II, p. 774, ubi pars epistole ad Henricum imp. Quibus usum auctoribus, quarum gentium res persecutum in Pantheo Godefridum, edocet præfatio ipsius ad Urbanum III papam.

(1) Neutquam Vitebergensis, de quo dubitabat Baronius ad annum 1186, num. 22, neque monachus Dominicanus, ut Bernardo de Lucemburgo per-

sueasum. Vide Jacobum Quetif. t. I, p. 740.

(2) Non *Memorias Sanctorum*, ut legas apud Vossium.

GODEFRIDI VITERBIENSIS

PANTHEON

SIVE

MEMORIA SÆCULORUM

(Edidit clarissimus MURATORIUS *Script. Ital.* . tom. VIII, prætermissis iis que ad Veteris Testamenti historiam et prima post Christi nativitatem sœcula spectant.)

LUDOVICI ANTONII MURATORII PRÆFATIO.

Godefridus, seu *Gotfridus*, cuius Chronico existens locus in Collectione nostra debetur, Viterbiæ in urbe Italæ natus est ac, proprieate Viterbiensis titulo a reliquis ejus nominis distinguitur. Hanc ei

patriam concordi calculo tribunnt eruditæ, Baronii excepto qui, ad annum Christi 1186, eum appellat *Gotfridum Viterbiensem* (*ut vulgo fertur*) sive *Viterbergensem*. Cur hanc dubitationem de Gotfridi pa-

tria moverit doctissimus cardinalis ignotum mihi est. Certe in epistola dedicatoria ad Urbanum III papam, ut in editio libris habetur, ille se *Goftridum sacerdotem indignum inscribit*, et ubi ms. codices contra non militent, Italia ac Viterbia non est auferendus hic scriptor. An imadvertisendum tamen, Goftridum scriptum reliquise, se puerum in Bambergensi Ecclesia educatum, ibique primarum litterarum studiis vacasse. In Chronicis parte xvii ubi agit de secundo Henrico et de citate et Ecclesia Babenbergensi, hec habet: *Ego, qui ibi prima documenta grammaticæ artis didici, tanquam eorum alumnus, certe versibus declaravi, Tum in carmine addit:*

Prisca fuit pueru mihi Babenberga magistra.

Accedit quod Godefridus scriba sive notarius fuit trium imperatorum, nempe Conradi III, Friderici I et ejus filii Henrici VI. In ejusmodi numero veris miles videtur Germanum potius quam Italum hominem a Germanis imperatoribus lauisse adhibitum. Verum ne ista quidem satis sunt ut Godefridum Italie nostræ eripiant. Regnabitibus enim in Italia Teutonicis Augustis, præter communes, complures alias intercedebant cause cur Italiæ homines in Germania stœpe versarentur, atque illuc propterea deserri puer potius Godefridus noster in Italia natus. Hic autem lingua non minus Germanica quam Latina gñrnis, imperatori Germanico rite inservire potuit. Herem ergo dicam: Nisi aliud decernat mss. fides, historicum hunc Viterbio, atque Italiæ relinqueremus, et præcipue cum in Chronicis mss. Estensis bibliotheca, quod circiter annum 1520 conscripsum puto et cui in Collectione nostra suus erit locus, is evidentissime *Godefridus Viterbiensis* appelletur.

Ut supra innui, Conradi III, Frideric I et Henrici VI notarius fuit Godefridus. In nonnullis Friderici I diplomatis apud Ughellum et Margarinum, et aliis, subscribit *Godefredus imperialis aulæ cancellarius, vice Philippi Coloniensis archiepiscopi, Iulie archichancellarii*. An Godefridus iste aliquid rei habeat cum historico nostro divinare non ausim. Hec solus de se ipso habet Viterbiensis Chron. parte xvii, aptequarem de Henrico IV agat: *Nota me Goftridum hujus libri auctorem, capellanum et notarium, fuisse regis Conradi tertii et Friderici imperatoris, et filii eius Henrici sexti, quorum temporibus hec omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perscrutatus ex omnibus armaris et Latinis, et barbaris, et Græcis, et Judaicis, et Chaldaicis. Ille autem verba Basilio Joanni Heroldo, qui primum Historiam hanc publicis typis imprimentam curavit. occasionem dederunt scribendi in Praefatione ad ipsam, Godefridum nostrum *Latino, Græco, Hebrew. Chaldaic* multarum quoque alienum barbararum linguarum gnarum fuisse et peregrinatione anni terra totoque mari per totos XL annos exercitatum, omnium quas undique adiut gentium bibliothecas excussisse. Parcat mihi Heroldus: ille mihi hoc in loco buccas nimium inflare videtur. Ex Godefridi verbis minime eluet miranda adeo tot linguarum in eo peritia, id que aeo illo in eruditione infanti miraculum quodvis superasset. Neque vero Viterbiensis *omnem terram totumque mare per totos XL annos* lustrasse credendum. Equidem longe minori labore enim animi, tum corporis illius fuisse usum puto, ut se eruditum suamque nobis Historiam relinquaret. Tanti certe ponderis non sunt ea que narrat neque tam peregrina, ut se tot linguis, atque etiam barbaris, fuisse instructum ac omnium gentium bibliothecas exensisse persuadere nobis parum credulis possit. Homini illorum temporum ad eruditioris historicæ gloriam comparandam sat erat Chronicum Eusebii in alijs bibliotheca argulo reperisse. Sed veniamus ad ipsum Chronicum Godefredi.*

Pantheon inscriptum ab ipso fuit, quippe ibi de

A omnibus mundi principibus agitur. Ampullosum sane vocabulum et quod fortassis auctori ipsi tribuendum non est. Nam Vossio teste De historic. Latin. lib. II, cap. 54, a nonnullis citatur *hoc titulus: Memoria sanctorum, ut a Pignorio accepi*. Sed falli hic aut Pignorium monente aut Vossium perperam legentem opinor. In Praefatione ad *Manipulum Florum*, quo in ista Collectione vulgabo, Guivalenus de la Flamina, scriptor xiv saeculi, inter libros, quibus est usus ad suam texendam Historiam, *Gothifredi Chronicum* citat, nuncupatum *Memoria saeculorum*. His verbis indicari Godefridum nostrum, que subinde ex eo libro afferebantur dubitare me non sinebant; ac propterea facile intelligas eum *revera titulum libri fuisse*, non autem *Memoria sanctorum*. Addo Peregrinum Priscianum Ferrarensen, scriptorem multa eruditissima, qui, circiter annum Christi 1490, Annales Estensem adhuc usus, litteris mandabat. Hic citat *Gothifredum Viterbiensem* in libro quem *Memoriam saeculorum appellavit*. Ex quo patet iam tandem apud veteres, vel antequam typis excuderetur, Chronicum Gotifredi *Memoriam potius saeculorum quam Pantheon*, fuisse inscriptum, ipsumque auctorem *Viterbiensi civitati attributum*. Exorsus autem est Godefridus pro more temporum rudium Historiam suam ab initio mundi eamque perduxit usque ad pontificatum Urbani II, cui etiam opus ipsum dicavit. Desinit ergo in anno Christi 1486, ut Baronius antea animadverterat, Catterum partim solita oratione, partim metro, res gestas cum sacras, tum profanas, scriptor iste persecutus est, ac potissimum lusit ille versibus leoninis, rhythmis in medio aut fine sibi respondentibus, insuso interdum lusu.

Hic autem lectores monitos velim in Estensi bibliotheca asservari antiquum Chronicum in codice membranaceo ms., auctore anonymo, preferens hunc titulum: *Incipit Liber de Temporibus et Altitudibus ad perpetuum rei memoriam. Breve compendium collectum ex variis Chronicis et per ordinem digestum de Temporibus, in quibus sederunt certi pontifices Romanii et imperatores, etc.* Hinc excerpit ego que ad Regiensis civitatis Historiam pertinent, in Lac Collectione item legenda. Multos versus delibavit scriptor ille ex Godefredi nostri Historia, quam is laudat sub modo solum nomine *Chronice*. Mibi vero cum ipsa edita Historia cognitam istum conferenti apparuit, non paneos ex his versibus dissidere ab editis; immo occurserunt multi in codice ms. qui a vulgaris editionibus absunt, cum tamen omnes cumdem Godefridum parentem habuisse videantur. Specimen dabo. Ita ibi legitur de Diocletiano:

Dioclitanus pariter cum Maximiano

Imperium tenere simul nullo mediano.

Unus eis fuerat virtus et una care.

Hi contra Christum reparant speciale duellum,

Undique Christicolis parvunt per climata bellum,

Quos cum morte premant, omnia scripta clementer,

Hi duo sunt primi, qui geminas veste tulerunt,

Nec prius in pedibus, nec vestibus ista fuerunt,

Purpureos dominos ante fuisse ferunt.

In editis Godefridi libris confusa est series imperatorum, ut videre est potissimum in Maximiano et Diocletiano, locatis ante Gordianum, Philippum, Decianum, etc. Si quis cum supra allatis versibus editos conferre velit, dissimilitudinem continuo deprehendet. Alterum exemplum suppeditabit nobis carnem de *Constantino imperatore*, quod ita in Estensi codice se habet:

Nunc Constantinus, si vera referre velimus,

Venus Christicola fuerat pro tempore primus.

Creditur hoc Oriens occiduisse sinus.

Ipse tenens aratum respexit ab oreline retro.

Eusebius post inersit eum baptisante tetro.

Fine malo claudit quæ bene coepit peto.

Creditur in Christum populusque recepit ad ipsum;

Inde dedit licetum p[ro]p[ter]e[rum] paulo prædicere Christum.

Condidit ecclesias laude, favore suas :
Arrianista manens miscet certamine tandem,
Nam scelus Eusebii vitam pervertit eandem.

Legi : Tripartita gesta leguntur ita,
Hunc alienigenam sibi Roma creavit aluminum;
Cui dedit imperii solium per saecula summum;

Qui quasi morte ream post viduavit eam.
Fraude, dolo proceros subtraxit ab Urbe Latinos,

Et quasi captivos mox esse coegit Achivos,
Constituens Romanis rebus et arte novam.

Transtulit imperium, Danais dedit ipse favorem,
Dans alienigenam quem Roma t[em]p[er]t honorem,

Romula destituens, Graecula regna colens.

Spiurus hic fuerat, quem proutulit aurea Roma.

Interimens dominum, fertur rapuisse coronam.

Cum foret ante bona, nunc mala fama volat.

Roma suis studiis, etc.

Et hæc quidem specimen de variantibus in carminibus Godefridi lectionibus. Nunc eorum que in editis desiderantur, exemplum dabo. Cap. 86, codicis Estensis ostenditur, unde Theotonici ienerunt ante adventum Christi.

Jam satis est Romæ regum recitasse decores;
Me vocat ad Priamij juvenis mea musa labores,

Cujus progenies grandia gesta moyet, etc.

A[et] Primum redeo de quo generosa propago
Karolus est genitus, cuius et acta dabo.

Ia duo dividimus Trojano semine prolem :
Una per Italiam sumpsit diademata Romæ;

Altera Theotonica regna beata fovet.

Karolus in Bertha Pipini semine ventre

Hæc duo continuat, concepus utroque parente,
Romuleus matre, Theotoniusque patre, etc.

Tum agitur de Priamo juniori, et de Antenore, qualiter a Troja destructa in Germaniam venerunt, et de eis principes et reges thestonicis sunt oriundi.

A Priamo Priamus juvenis, paciente sorore,
Sorte nepos oritur, patrio recolendus honore,

De cuius prole promere musa volet, etc.

Hinc referunt quo tempore Sicambri, id est Trojani, invaserunt Germaniam et tunc vocati sunt Germani. Nonnulli ex his versibus editi sunt Chronicorum partes, sed hæc omnia fabulosa. Sequitur in ms. : Qualiter Germani et Romani facti sunt amici.

Dum fortuna duces tanta virtute decorat, etc.

In sequenti capitulo habetur : Qualiter Germani delevi-
erunt Alanos, propter quod etiam vocati sunt Franci.

Interea gens terribilis, cui nomen Alanus,

Tendit ad interitum, quea mea musa canit, etc.

Capitulum centesimum primum est de terminis vero Francie. In subsequentibus capitulis agitur de gestis post mortem Cesaris. De Cildiberto rege Francorum in civitate Maguntia. De Mirobo rege Francorum. De Lothario, Celpérico, Clothario, Dagumberto, Ildrico. De antiqua consuetudine Franco-
rum, ubi leguntur hi versus :

Fertur apud Francos tunc consuetudo fuisse

Ut unus portare vices regis potuisset.

Major et ille domus munere ferret onus.

A Nomen id offici nescit per metra moveri,
Fiat ut ad placitum querit mea musa mereri.

Sic mihi possibile promere carmen erit.

Sic major domus placita ratione vocetur,

Qui regis portare vices regimque meretur

Et tenet, et repetit regis ubique decus.

Pipinus dux, etc.

Sequitur de Pipino Grosso duce Francorum, patre
Carli Martelli.

Dux ex Alfeida genuit non conjugi natum,
Karlum Martellum vulgi ratione vocatum, etc.

Post hoc habetur de Pipino Nano duce Francorum,
filio Martelli, qualiter adeptus est regum in civitate
Maguntia.

Dum regimen patriæ Nanus Pipinus haberet,
Rex tamen Ildriens vacuus, vilisque sederet,

Nanus Apostolico scripta subacta feret.

Reliqua leguntur in editis, sed in multis dissimilia a lectione codicis nostri. Cur autem tanta diversitas occurrit inter Godefridi versus non aliam divinatio causam possum, nisi quod aut ipse Historiam suam jam editam, tempore procedente, ad finem revocari et politiores versus efficerit quales certe sunt eliti; aut quisquam alias, e vivis subtulato Godefrido, bene laborem pro illo suscepit.

Primus ergo, ut supra innui, qui Pantheon, sive Historiam Godefridi, publica luce donavit, fuit Basilius Joannes Heroldus, Basileæ an. Chr. 1539. Tum idem opus Francofurti an. 1584, ac deinde Hanovriæ an. 1613, in Collectionem Germanicorum scriptorum illatum est a Joanne Pistorio. Verum ne sibi quæso persuadet bonus noster Godefridus me Collectioni huic integrum velle nunc inserere Chronicon suum. Quæ ille halet ante Christi Nativitatem equidem non sperno; sed tum quod fabulis non carent, tum etiam quod eruditis nulli ferme usui esse possunt, ego rursus edere minime sustinui. Habeant illa qui velint e precedentibus editionibus. Quod solum ex ea parte retinere volui illa sunt que Chronicæ parte xvi habentur, utpote ad Italianum pertinientia et proprius ad saeculum in juxta institutum nostrum pertingunt. Superest et alterum Godefridi nostri opus, a Chronicæ supra laudato diversum, quod nondum lucem vidit in Casarea Vindobonensi biblioteca, teste Lambeckio, Comment. de biblioth. Vindob. Lib. II, cap. 8. Ejus titulus est : Speculum regum, sive de genealogia omnium regum et imperatorum a diluvii tempore ad Henricum VI imperatorem. Demplis illi quæ a Godefridi etate nimirum absunt ac aliunde petere præstat, litteratæ rei interesset et hunc libellum e tenebris eruptum publici juris facere. Nam præterquam quod nullus tam inepitus est Historiarum scriptor, qui saeculo quo scriptis ac duebus aut tribus etiam praecedentibus aliiquid lucis non afferat, Godefridus certe ex ingenio et eruditione commendandus est, et

D in aula imperatorum exercitatus multa nos docere posset, quæ aliunde frustra expectaremus. Atque haec sufficient de Godefrido Viterbiensi.

AD DOMINUM PAPAM URBANUM

HUJUS NOMINIS TERTIUM

GODEFRIDI VITERBIENSIS EPISTOLA AC PROCEMIUM.

Summo et universalí papæ Urbano tertio, domino
et patri suo reverendissimo, Gotfridus Viterbiensis

sacerdos indigetus, seipsum in omni obsequio et
obedientia subiectissimum.

Dum sacrosancte matris nostræ Romanæ Ecclesiæ culmen inspicio et ejus eminentiæ considero majestatem, illud ante omnia necessarium esse intueror, ut, sicut ipsa omnibus noscitur præesse principibus ita omnes reges et principes, et universæ orbis Ecclesiæ doctrina ejus et regimine adornentur, et ab ea, tanquam a fonte justitiae, totius sapientiæ regulis instruantur; quia nullum Scripturarum elogium noseitur esse authenticum, nisi ab ejus sapientiæ luminiibus sipientibus preponetur. Quare, si quod historiarum opus nova per aliquem institutione consicitur, ratio suggerit ut antequam in publicum deveniat, apostolico examini praesenteretur; quatenus, si acceptio dignum esse perpendiculariter, ejus mandate et iudicio approhetur et ab eo vires auctoritatemque recipiat, cui terrena et cœlestia divinitus sunt commissa.

Eapropter, reverendissime pater, hoc opusculum longo tempore simplicitatis meæ studiis aggregatum et de Veteri et Novo Testamento atque de omnibus fere historiis in unum volumen sub compendio redactum, ad honorem Dei et emendationem, seu approbationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ante vestrum examen perferre disposui vestræ gratiæ presentare curavi; ut, si auctore Deo per vos fuerit approbatum, ad alias Ecclesias ulterius derivetur et non solum clerici, sed etiam reges et principes babeant hoc opus a vestræ sanctitatis auctoritate. Impossibile enim est perfecti regimini et regie potestatis excellentiam convenienter attingere his qui mundi cursum et originem, aut Scripturarum dogmata ignorant. Imperator vero aut rex qui ex ceteris principibus potestate præponitur, si fuerit philosophice nescius, errare saepius quam regnare videtur; quia dum in causis reipublicæ sapientia indiget, cogitare eam ab aliis frequenter emendicare, et ex hoc aliena saepius quam sua cernitur virtute regnare. Omnes namque reges debent rerum statum et justitiæ disciplinam cognoscere, quam sola bruta animantia ignorant.

Oportet etiam eos Creatori de his omnibus redire rationem, quia ipsi cum legibus sint absoluti, non in legem, sed in Deum potius videntur peccare: unde dicitur: *Tibi soli peccavi*. Cum ergo reges non in leges, sed in Deum peccent, et Dei solius vestroque examini reserventur, antiquorum regum vitam et gesta atque historias oportet eos cognoscere; ut causæ præcedentium fiant eis in posterum: cautio futurorum. Ipsi quoque principes, inter alia beneficia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, gaudeant se hunc historiarum libellum de fonte sanctitatis vestræ suscipere; cuius instructi adminiculo, poterunt subjectos sibi populos rationabilius gubernare.

Hoc autem opus, non tantum in prosis, sed versibus adnotavi; ut lectores ejus, si aliquando pro-

A sas legendo fuerint fatigati, cum versus' sequentes inspicerint, consonantia et delectatione metrorum ad legendum alterius provocentur; illi autem qui versus forte non intelligunt, prosarum saltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem nostræ est in hoc opere, ab ipsa prima rerum creatione incipere, imo ante omnem creationem, scilicet a divina essentia, quæ est ante tempora, de qua frequenter queritur: Ubi erat tunc Deus? et in quo mundo? et quid operabatur? et quomodo est trinus et unus Deus? et cuius erat Dominus, dum nulla erat creatura? et quomodo Spiritus Domini cerebatur super aquas? et hujusmodi alia. Item de angelis, de cœlis, de planetis et elementis atque de creatione hominis: et deinceps universum Vetus et Novum Testamentum omnesque historias gentium, regum et regnorum sub compendio perlustramus, quæ omnia per capitulo in ordine disponemus.

Nomen autem auctoris libri est GOTFRIDUS, quod interpretatur, *Pax Dei*. In lingua namque Teutonica, *Gott* dicitur Deus, et *frid* dicitur pax. Ideoque hoc nomen huic operi satis convenire videtur: cum in hoc libro Vetus Testamentum cum Novo, Latinæ historiæ cum barbaris, et prosie cum versibus, sub uno voiumine, tanquam invicem pacificans, concedet.

Æstimo autem in causis hujuscemodi, sicut mos est fieri, nonnullos annulos invidia livore torqueri; qui, priusquam librum conspiciant, priusquam magnam rerum copiam cognoscant, sicut mihi non sequitatis judices, sed operis detractores. Adversus quorum insidias talēm, ad defensionem mei voluminis, constitui armaturam, ut, per singula pene libri capitula, singula sint auctorum nomina, in testimonium præsignata: quæ et lectoribus auctoritatem exhibeant, et meipsum a detractentium immanitate defendant.

Iaque super Vetus Testamentum hos habeo auctores: Mosem, Esaiam, Josephum, Danielem et alios prophetas, Jesum, Sirach, David, Salomonem, Esther, Judith, Esdra et Machabæos.

In Novo autem Testamento auctores hos inducimus: omnes apostolos, Clementem papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Joannem Chrysostomum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium aliasque nonnullos Ecclesiæ doctores.

Super historias vero gentilium, habemus etiam: Josephum, Dionem, Strahonem, Orosium, Hegesippum, Suetonium, Solinum, Julianum Africanum, qui prima Chronica conserpsit sub Marco Crasso (2^a).

De Chaldeis quoque habemus Berosum, qui omnia Chaldaeorum scripta defloravit.

De Ægyptiis, inducimus Manethon historiographum et chronographum Ægyptiorum. Hahenus

accepte Antonino. Alijs, ut nostro, Marcus legentibus, Marcus Crasses in mentem venit.

(2^a) Sub Antonino Helagabalo Julius Africanus vixit. Hunc Antonium alii de Marco præter rem

etiam ab Egyptiis, Mochum, Estium (3), et Hieronymum : Egyptium, historiographos famosis.

Materia igitur totius libri est, universum Vetus et Novum Testamentum, et universi imperatores, reges et regna, quae fuerunt vel sunt ab initio mundi usque ad tempora nostra, quorum omnium notatus originem et finem, nomina, statas et gesta.

Sola itaque nomina regnum, ad majorē evidentiam, in præsenti proœmio duximus subroganda :

(4) Babyloniorum regnum,

Assyriorum,

Indorum,

Ægyptiorum,

Argivorum,

Lacedæmoniorum,

Thessalorum,

Sicyoniorum,

Lydiorum,

Amazonum,

Macedonum,

Hebreorum,

Grecorum,

Italorum omnium.

Francorum,

Theutonum,

Lombardorum,

Hannorum,

Gothorum,

(3) Lege Hestiacum e Josepho.

A Visigothorum,
Ostrogothorum,
Anglorum,
Britonum,
Pannonicorum
Atheniensium,
Medorum,
Trojanorum,
Românorum, regum et consulum.
Sicambrorum,
Senorum Gallorum.
Saxonum,
Suevorum,
Siculorum,
Cretensium,

B Seytharum,
Avarorum, hoc est Ungarorum priorum.
Vinulorum, qui sunt in confiniis Asie et Europæ,
super Maeotidas Paludes.

Vandalorum, et Sardorum regnum.

Item, de Sibyllis vaticinis.

Similiter post omnes reges posuimus etiam historias imperatorum; item omnium pontificum Romanorum gesta et annos, et menses, et dies nominaque eorum, a beato Petro, usque ad venerabilem Urbanum tertium papam, et usque ad dominum imperatorem Fridericum primum et ad filium ejus dominum regem Henricum sextum, feliciter. Amen.

(4) Ordo hic confusus.

GODEFRIDI VITERBIENSIS

PANTHEON.

PARS DECIMA SEXTA.

IMPERIUM TRANSFERTUR AD GRÆCOS.

De Maxentio imperatore, filio Maximiani.
Milites praetorii, Maxentium, de quo supra diximus, Maximiani imperatoris filium, Romæ imperatorem augustum creaverunt. Cuius pater Maximianus, qui jam imperii dignitatem reliquerat, cum audisset Constantinum Gallis imperare, transit in Gallias intendens Constantinum dolo circumvenire, qui a filia sua, uxore Constantini proditus, et a Constantino fugatus, in Massilia est occisus.

Galerius autem imperator, dum in Christianos per decem annos persecutionem crudeliter exercebat, tandem a Domino castigatus, dissolutis intror-

Csus visceribus, vermes superius eructabat. Desperatus itaque a medicis, penas illiusmodi, judicio Dei, in ultionem sibi datas esse cognovit. Unde et a persecutione Christianorum jussit cessari. Ipse autem paulo post, cum eodem dolore, vitam finivit.

Interea Maxentius imperator Romæ nimiam severitatem in civibus exercebat. Atque, inter alia facinora, uxores senatorum aliorumque nobilem Romanorum violenter ad suam libidinem rapiebat eisque publice abutebatur. Ipsos senatores, objecto eis falso crimine, proscribebat. Magis artibus utebatur intantum ut prægnantes seminas evicerat

principaret et locum infantis in ventre prospiceret. A runt Galerius autem in tabulis æneis prius edictum perpetuum uederat ut Christiani quibique punirentur. Recepto vero amborum edicto imperatorum, consensit; et ne amplius pro fide Christiana aliquis puniretur per omnia loqua scripto imperiali præcepit. Reddedit etiam causam, quia Christiani quanto magis puniuntur, tanto plus crescunt. Mandat etiam ad cultum deorum nullus, nisi propria voluntate, cogatur. Post pauca, Galerius Maximinus Licinio augusto, rupto foedere, bellum indicet. Ex qua causa, multis tam urbis quam provinciis profligatis, tandem venitur ad prælium; ubi cum Galerius exercitum suum fundi conspiceret, turpiter aufugit. Inde reversus ad propria, omnes sacerdotes suos tanquam deceptores interfecit. Postea cum gravissimis morbis a Domino se affligi perciperet et mortem cerneret imminere, sera pœnitentia motus, Deum Christianorum confitetur, et pro eo scribit hoc modo :

C **Imperator Cæsar Galerius Maximus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, invictus, augustus. In-**
desinenter curam provincialium nostrorum gerentes, utilitatibus eorum consulentes, quæ ad commune et publicum bonum spectant nunquam desinimus providere. Unde cognitum esse omnibus non dubito quod ex decreto augstorum imperatorum Diocletiani et Maximiani parentum nostrorum ab officialibus imperii prædæ et direptiones multæ sunt factæ. Igitur, ut in posterum omnis metus Christianis, et ambiguitas auferatur, hujus nostri edicti leges sanctimus ut omnibus hominibus innotescat licet omnibus his qui Christianam sectam religione venerantur, per nostræ indulgentiae largitatem, ut unusquisque, quemadmodum vult et prout animo libet, religioni Christianæ solemnitatique deserviat. Sed et domos orationum, id est Dominicæ ædes, pro voluntate eorum permittimus. Illud etiam hac lege sanctimus, ut si quæ domus vel agri vel quilibet prædia, ex bonis Christianorum ante imperatorum iussionibus ad jus fisci fuerint sociata, si qua comparata etiam ab aliquo sunt vel distracta vel dono donata, hæc omnia in antiquum jus Christianorum præcipimus revocari et propriis dominis universa restituimus.

D **Respice, lector, hæc fuit mutatio dexteræ Excelsi.** Post hæc Galerius, propter diversos morbos ac diuturnos, luce oculorum privatus, finem vitæ recepit. Licinius autem imperator, collega Constantini, qui prius Christianis sese benignum exhibuit, omnes Christianos a palatio exclusit et persecutionem omnibus intentavit. Contra quem Constantinus exsurgens, vicit eum præliis diversis, primo in Pannonia, deinde sæpius terra marique devictum ad deditio nem coegit, tandemque occidit.

Hic transfertur imperium a Roma in Byzantium.

Igitur Constantino absque socio monarchiam obtinente, Ecclesia diutissime tribulata respirat, plena in omnibus pace recepta. Tunc Constantinus gene-

Cum enim Maxentius naves juxta pontem Milvium in modum muscipulæ, ad decipiendum ignarum militem callide collocaisset, Constantino autem jana in prælio apparente, Maxentius de victoria omnino desperasset; cito, quasi spiritu dæmoniaco incitatus, urgentibus hostibus ad pontem Milvium fugit, et in ipsa machinamenta navium, quæ hostibus præparaverat, repente prosiliit ibique in Tiberim submersus vitam finivit. Nullus præter eum ex utroque exercitu legitur in eodem prælio periisse. Cumque Constantine Romæ, cum ingenti gaudio paratur triumphos, jussit non sibi sed Domino Jesu Christo victoriam recognosci. Crucem autem in curru triumphali præcepit constitui et adorari. Postea Constantinus a Sylvestro est baptizatus. Qued autem de lepra ejus legitur videtur apocryphum, quia in nullis libris authenticis, neque in chronicis reperitur.

Nota quod anni a tempore Petri apostoli, Principis apostolorum, usque ad Sylvestrum papam, sunt ducenti nonaginta novem et duodecim dies. Melchiae autem papa mortuo, successit Sylvester, a quo in basilica Lateranensi baptizatus est Constantinus. Rursus etiam, sicut in multis ac diversis chronicis legimus, sicut etiam Historia tripartita innuere videtur, ab Eusebio Nicomediensi episcopo in villa, quæ dicitur Aquilona, rebaptizatus fuisse narratur. Tres quoque filios ejus postea eodem errore legimus deviasse.

Cætera de Maxentio versibus proponuntur. Alia plura de Constantino scribimus, quæ præsentis pagina supponuntur.

Constantinus factus Christianus pacem omnibus Ecclesiis reddidit. In quo facto Licinius augustus, collega ejus, consensit. Ambo itaque imperatores communiter legem faciunt ut Christus qui Urbem a tyrannie Maxentii liberavit, ab omnibus colatur. Item ipsi ambo, Galerio Maximino imperatori, qui tunc Orientem tenebat, super eadem causa scripse-

ralissimum fecit edictum, ut per totum mundum a Deo est. Ergo et Ecclesiæ potestas in terris a Deo est. Igitur et Deus regem habere regalia, juste disponuit; et princeps juste dedit Ecclesiæ; et Ecclesia liceat digneque suscepit.

Tunc imperator Sylvestro Romano pontifici regalia insignia concessit; et ipse, ut majorem Ecclesiæ daret quietem, curia tumultum amovit seque cum omni pompa sua Byzantium in regionem Græcorum transvexit. Ex qua donatione videtur Romana Ecclesiæ Roma cum Italia et Gallia fuisse a Constantino collata.

Imperi vero factores asserant Constantinum non ita regnum dedisse, sed Romanos pontifices tanquam summi Dei sacerdotes, ob divinam reverentiam in patres elegisse, ut ab eis debeat benedici corumque apud Deum orationibus adjuvari. Adjicunt etiam approbationem; quia Constantinus, cum inter filios suos orbem divisisset, uni dederit Orientem, alteri Occidentem et tertio Ptolemaidem cum Babyloniam. Quam rem honestus princeps non fecisset, si regna occidentalia, cum quibus et Italia comprehenditur, Ecclesiæ contulisset. Theodosio otiam alisque multis religiosis imperatoribus, Romanum cum regnis occidentalibus in sortem venisse ac tenuisse affirmant. Ad hæc, imperiales disputationes Evangelia inducunt, ut illud: *Reddite quæ sunt Cæsar, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo* (*Matth. xxii, 21*). Item: Dominus ipse tributum pro se et pro Petro persolvit (*Matth. xvii, 25-26*). Paulus etiam dicit: *Cui honorem, honorem (Rom. xiii, 7); quia omnis potestas a Deo est* (*Ibid.*). Hoc dicens ipse Paulus tunc non Petrum intellexit in verbo, sed impiissimum Neronem, qui totius orbis tenebat imperium. Introducunt etiam Augustinum dicentes: Quo jure possides villam? Divino aut humano? Divino quia Domini est terra et plenitudo ejus. Si humano? Ergo a regibus. Si dicas: Quid mihi et regi? Respondet: Quid tibi et possessioni?

Ecclesiæ autem defensores ita respondent: Christus Ecclesiam suam mundanis possessionibus, quæ regalia dicuntur, voluit honorari. Non est credendum quod Deus Ecclesiam suam, quam sanguine suo redemit, cui misit Spiritum sanctum, Paracletum de cœlis, aliquo spiritu erroris decipi permisisset, ut ea quæ non debuit possideret. Multi enim viri probatae vitæ regalia hactenus tenuerunt, qui cum his regnum Dei acquisisse creduntur.

Aliis etiam modis quamplurimis posset probari, quod et Constantinus Ecclesiæ regalia juste contulit, et Ecclesia liceat suscepit. Si enim queritur unde reges hæc habeant? respondent: Dei ordinazione et electione populi. Quod si Deus hæc tribuendo regibus, injuste non fecit, quanto magis justè fecit Deus ordinando ut a regibus, quibus ipse dedit, ad personam Ecclesiasticam transferrentur? Sicut Deus voluntatem populi ad ordinandum regem sub uno consensu disponit, ita etiam principis voluntatem ad largiendum Ecclesiæ regalia provocavit. Cor regis in manu Dei. Omnisque potestas

B
manet in æternum, inde credendum est, quia portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Quod autem fides ejus manet in æternum, inde credendum est, quia dixit Christus: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua* (*Luc. xxii, 32*). Cætera super his questionibus, majoribus nostris solvenda relinquimus. Pauca tamen versifice adhuc de Constantino dicemus.

Item de eodem Constantino imperatore, tricesimo quarto ab Augusto.

Rex Constantinus, si scribere vera velimus, Verus Christicola fuerat sub tempore primo,

Novit et hoc Oriens, occiduousque sinus.

Annis bis denis, rex cum diadematæ sedet, Eusebius binis annis tunc papa resedit,

Insuper et mense, ter quoque quinque dies, Sub Constantino Sylvester papa notatur, Fertque, quater senis, minus anno, pontificatum.

Atque decem menses fert, totidemque dies. Baptizavit cum Sylvester, idemque fatemur: Arius hunc post hæc corruptit, et inde dolemus;

Schismate namque suo commaculavit eum. Ille fuit in villa, quam rite vocant Aquilonam, Quando rebaptizans fœdaverat ipse coronam,

Scripta Tripartita testificantur ita, Præsulis Eusebii manibus Nicomediensis, Turpe tulit lavacrum rex, turpia dogmata sensit;

Tres quoque filioli sic sapueri sui.

Rex Constantinus proceres in fraude Latinos, Duxit ab Italia fierique coegit Achivos,

Constituens Romam rebus et arce novam.

Transtulit Imperium Græcis, tribuitque favorem, D Dans alienigenis, quem Roma tenebat honorem,

Itala destituens, Græcula regna colens.

Cardinis Imperii tunc partibus enumeratis, Terna tribus tribuit regalia climata pati,

Tresque tribus jubet his participare datis.

Occiduos primo, Græcos dedit ille secundo,

Ternus habet Babylon, Ptolemaidaque jure rotundo:

Taliter instituit quidquid in orbe fuit.

Ipsis temporibus crux sancta reperta levatur, Helena sancta fuit, cuius studiis veneratur;

Ut sit nomen latus (5) crux benedicta caput.

Cum Constantino Marcus quoque papa resedit,

Cui biujis annis populus Romanus obedit,

(5) F. per hyperbaton: *et latus ut nomen*, etc.

Oeto sili menses adde decemque dies.

Inter Sylvestrum Petrumque dies numerando,
Colligo tercentos, minus uno circiter annos,

Si numerando decem jingo, duosque dies.

De tribus filiis Constantini, scilicet Constantio, Constantino et Constance, tricesimi quinti ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 341 Constantinus, filius Constantini suscepit imperium, cum duobus fratribus suis, Constantio et Constance, tricesimus quintus, ab Augusto. Iste a quodam presbytero, Arii discipulo deceptus, in Arianam heresim incidit. Arius eodem tempore ab Alexandre episcopo ab urbe Alexandria, propter suum errorem, erat ejectus. Eusebius autem episcopus Nicomediae, qui Ariano veneno erat infectus, imperatori Constantino juniori suadet, ut concilium celebretur, et Arius ibi audiencia concedatur. Itaque tam Arius quem Alexander ad concilium in palatum Constantinopolitanum vocantur. Ubi Alexander, tota nocte in oratione persistens, causam Ecclesiae Domino commendabat. Mane facto, Eusebius Arium ad ecclesiam vocat. Qui dum eundo illuc, humanæ necessitatis causa, ad secessum declinat, justo Dei iudicio, viscera quibus fetidum errorem portabat in locum fetidissimum evisceratus, per inferiorem corporis meatum emisit et mortuus est.

Fautores Arii cum pudore et confusione furerunt. Attamen rem gestam imperatori celantes, per eunuchos cæsaris contra Catholicæ fidei doctores insurgunt.

Post paucos dies Alexander moritur. Cui Athanasius est substitutus: qui ferventis ingenii et in negotiis ecclesiasticis vigilantissimus, non solum contra haereticos salutis, sed etiam contra imperatorem stetit pro Ecclesia fortissimus agonista. Cujus virtutes et labores et fructus qui scire desiderat, legat Historiam Tripartitam.

Constantinus, dum contra Constantem fratrem suum bellum informat, juxta Alsam fluvium, non longe ab Aquilegia, a ducibus ejus occiditur. Constantius, occiso Constantino, solus Orientem tenuit; Constans autem tenuit Occidentem. Itaque haereticici Arjani metuentes ne forte, si Athanasius adeundi principem acquireret facultatem, ipsum imperatorem catholica fide ac religione imhueret, ipsi ad imperatorem prius accedentes, circumveniunt eum, mentientes Athanasium esse virum sceleratum et flagitosum, ostendentes ei manum cum brachio eujusdam Arsenii, quam dicebant Athanasium ad exercendam artem necromanticam, instinctu dæmonum, a corpore ipsius Arsenii abscidisse. Ad hæc jussu Cæsaris synodus apud Tyrum congregatur, ubi Athanasio ducto in causa, astitit predictus Arsenius, habens utramque manum: quo comperto, haereticorum mendacia cognoscuntur et ipsi mirabiliter erubescunt. Nec tamen Constantius imperator, et ipsi haeretici a persecutione Athanasii quieti sunt; immo eum ad fratris sui Constantis imperium

A transire compellunt. Ipse autem ab imperatore Constante satis humane susceptus et honorifice habitus, et in cathedralm suam postea potenter remissus est. Mansit autem tunc ibi in Ecclesia Treverorum, cum Maximo ejusdem Ecclesie episcopo. In quo loco, fidem Catholicam, scilicet Quicunque vult, scripsisse asseritur.

Eo tempore Liberius ab imperatore Constantio in exsilium truditur, et Felix suus diaconus, ei ab haereticis subrogatur. Inter hunc Liberium et Sylvestrum medius sedit papa Julius. Isdem temporibus Victorinus rhetor et Donatus grammaticus Romæ clari habentur. Floruerunt tunc in Ecclesia Dei gloriosi pontifices Paulinus Treverensis, qui Maximo successit, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictaviensis: qui omnes propter testimonium fidei Catholicæ in exsilium tunc missi fuerunt. Ex quibus Hilarius scripturarum suarum variis monumentis Gallicanam Ecclesiam adornavit.

Constans imperator adversus Saporem regem Persarum vario eventu novem prælia gessit. Novissime autem indiscrete congressus, fugit; et postea in oppido Elenau, juxta Hispaniam, dolo principis, nomine Magnentii, occisus est. Idem Magnentius apud Augustodunum invasit imperium. In Illyrico vero milites quemdam Veteranionem senem creant imperatorem. Constantius interea fratrem intendit ulcisci; unde Veteranionem senem primo purpuram deponere compulit. Postmodum etiam cum eo acriter dimicavit. Magnentius autem victus apud Lugdunum seipsum occidit; et frater ejus Decennius, quem ipse in Gallia Cæsarem creaverat, laquo seipsum suspendit. Cætera de tribus filiis Constantini Magni et de Arius pauca versifice ponimus.

Item de filiis Constantini versifice narratur.

Cum Constantino Constans tenet omnia frater, Catholicos qui persequitur tota feritate,

Regibus Eusebius Arianista placet.

Contra Catholicos dum disputat Arius arte,

Naturæ secreta petens, divertit ab arce,

Qua male dum crepitat, viscera pressa crepant.

Præsul Athanasius et Hilarius, absque ruina,

Ordine catholicò reparant modo dogmata primæ,

Ordo quibus cleri catholicandus erit.

D) Constans cum fratre sedet annis bis duodenis,

Magna salus cleri tunc Marcus papa resedit,

Cujus et Ecclesiis regula dogma dedit.

Hic octo menses et binos perficit annos.

Bisque decem vixisse dies præsul venerandus

Fertur et in populo mira dedisse suo.

Papa sedet Julius Constante sedente beatus,

Undenis Romæ tenet annis pontificatum,

Ter ternos menses papa decemque dies.

Constans cum fratre semper fuit Arianista.

Exsilio Julianum papam transmisit ob ista.

Constans morte perit, papa solitus erit.

Nunc quoque grammaticæ summus Donatus in : rite.

Hieronymo cum discipulo docet edere Partes,

Nos quoque discipulos condeceret esse suos.

De Juliano apostata, imperatore tricesimo sexto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo quarto, Julianus post Constantium suscepit imperium ab Augusto tricesimus sextus. Constantius eum, dum adhuc viveret, creaverat caesarem; qui prius ab imperatoribus fuerat clericus et lector ordinatus: sed postea a militibus seductus, cingulum militare suscepit.

Julianus a Constantio caesar creatus, eum de Germanis et Alemanis magnifice triumphasset elatusque de prosperis successibus in quoddam templum intrasset, corona qua pendebat ecceidit forte super caput ipsius; quo viso, milites per hoc signum predicant sibi imperium a diis auguratum. Hoc itaque augurio et priori prosperitate levatus Julianus, imperii nomen usurpat, ne fidem Christi omnino contemnit.

Constantius interea contra Persas parat exercitum, sed fraude Juliani compertus, Romanum ad civile bellum revertitur; sed non pervenit, quoniam in ipsa via diem suum clausit, anno sui imperii vigesimo quarto. Julianus igitur augustus creatus, prima fronte quasi facta predecessorum suorum arguens, praecepit ab exsiliis episcopos revocari; deinde arte potius quam violentia Ecclesias debilitate intentat. Nam quasi religionis intuitu, dicebat clericos a ludis et a militia, postrem ab omni terrena possessione arcendos, tanquam eos quibus lex evangelica dicit: *Nisi quis renunciaverit omnibus quae possidet non potest meus esse discipulus (Luc. 14, 33)*: templo paganorum praecipit aperiri; fastigia imperialia * et coqui, enuchi, tonsores et cursus publicos equorum et mularum, tanquam philosophus imperat amputari. Lectionibus nocte vigilando atque scribendo, in die vero in senatu scripta sua recitando operam dabat: unde et philosophos prorsus amplexus, solus post Julium imperator philosophus dicebatur. Scriptis autem suis imperatores et etiam Christianos, admodum lacerabat.

His diebus erant in Ecclesia Dei episcopi religiosi et clarissimi, Miletus Antiochenus, Maris Chalcedonensis, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus. Ex quibus prefatus Maris episcopus Chalcedonensis, dum Julianus Fortunæ sacrificaret, restituit ei in faciem: qui philosophico moderantia usus suaviter arguit episcopum, his verbis: *Neque Galilæus tuus te potuit a cœitate curare. Cui sic respondit Maris episcopus: Ego pro cœitate mea gratias ago Deo meo, quia hoc in me propterea factum est, ut te impium apostatam non viderem.*

Item de Juliano.

Julianus, secundum Pythagoram, dicebat in se spiritum Alexandri Magni requievisse. Ipso quoque, ad instar Alexandri, totum orbe sibi subjugare pararat. Qua intentione dum dum exercitu ad expugnandam Persidem pergeret, et in eundo Basilio Cæsariensi episcopo suaque Ecclesiae minaretur post cœractum bellum Persarum in reversione sua mor-

A tem inferre, ipse dum in prælio vertitur, telo de celo missa penetratur; qui dum telum ab alto contra se venire videret, non erde penitus, sed obstinatus Christo improperavit, dicens: *Viciisti Galilæe, viciisti!* Solebat enim Christum semper Galileum vel Nazareum vocare.

Legitur autem in Vita sancti Basilii quod Deus sanctum Mercurium, cuius arma tunc in ecclesia Cæsariensi pro memoria ejus pendebant, in prælium ad occidendum Julianum misisset. Nam et ipsa arma, in illa die in ecclesia requisita, ibi non erant; die vero sequenti, in ecclesia mero solito sunt inventa, sanguino humano conspersa et tanquam de prælio nuper reversa. Quæ omnia inferius versifico posuimus, ut in eis lector magis delectaretur. Verum tamen quia Porphyrius et Calixtus aliquique ipsius Juliani sautores sapientiam, pietatem atque philosophiam ejus prædicant et commendant, et iniquitates ejus silentio p̄ttereunt, nos, qui veritatem sine adulazione vel odio proseguimur, de Juliani flagitiis, subscripta ejus opera nefanda narramus.

Post mortem Juliani, simulacra, magica arte instituta et inventa, Socrates in Tripartita Historia narrat, haec dicens: *Cumque mortuus fuisset Julianus, et impio pius imperator successisset, ingredentes principes in templum, viderunt mulierem per capillos suspensam, extensas manus habentem. Cujus uterum aperuerat Julianus, ut in hepate ipsius mulieris inspicere si de Persis posset victoriam adipisci. Hoc nefas inventum est in loco qui dicitur Carris. In Antiochia vero, plurimas aras aiunt in palatio fuisse repertas, humanis capitibus plenas, et in puteis multorum submersa corpora virorum, unde et in Antiochia tam Christianos quam paganos in theatris et plateis de morte Juliani sceleratissimi mirabiliter tripudio præfatus scriptor asserit exultasse: Jovianus tamen corpus Juliani in Tharsos Cilicie honorifice sepelivit. Quod corpus, sicut in Vita Sancti Fabiani legitur, rex Persarum, Sapor nomine, jusserat excoriari et de ipso corio, colore coccineo colorato, cathedram sibi ad opprobrium Romanorum parari. Cetera de Juliano versus insinuabant.*

Item de cœdē Juliano imperatore versificatur.

Clericus imperium suscepit apostata Romæ, Cui Julianus erat baptismatis ordine nomen,

Ille scelus patriæ pravus ubique sovet. Ipse Hierosolymis jam templo jubet reparari, Jussit Hebreorum populos hinc inde vocari.

Lege facit Mosis sanguine thura dari. Sic odio Christi, templum jubet ordine sisti, Cumque parant templum præsa statione magistri, Illico Judeis obviat ira Dei.

Tempia tremunt, pavimenta ruunt et tigna sub illis Ignibus e cœlis pereunt exusta favillis,

Exsilunt lupides, area sola manet, Iagnus exemplo globus est emissus in illos, Incendens homines, vestes, capit atque capitos,

Astantesque viri jure cremantur ibi.
Hoc ne fortuitu mala provenisse putentur,
Signa crucis confixa sibi gestare videntur,
Gestant Judæi corpore signa Dei.

Julianus apostata divino telo necatur.
Rex abit ad Persas, ubi dum pugnare paratur,
Sancti Mercurii mucrone cädens penetratur,
Sicut et his titulis gesta reporto tibi.

*Is morte ita præventus, non potuit efficere ea, quæ
jam contra patriam diti Basiliū, et etiam contra
ipsum Basiliū decreverat.*

Noterat ipse sibi bellum campestre parari,
Ad quod dum properat fertur plerumque minari
Exiitum patria Basilioque dari.

*Ibo reversurus, dixit, satagamque redire,
Basiliū tunc pontificem mandabo perire,*
Et populum pariter me remeante die, »
Territus antistes populum vocat, atque precatur.
Sancta Dei Genitrix patriam sibi quo tueatur,

Audit et in celis verba sonare Dei.

Dixit enim Christus : « Julianum perdite regem ; »
Protrsus enim sanctam satagens disperdere legem,
Imperat ut populi dogmata sancta negent.
« Mittite Mercurium secum pugnare duello ; »
Quippe minatus erat, si posset vincere bello,
Perdere tunc populum, Basiliūmque meum. »
Ensis in ecclesia clypeusque manere solebat,
Quo bene Mercurius vivens sua bella gerebat.

Nunc ibi nec clypeus nec suus ensis erat.
Hæc quia sic desunt, potuit cognoscere præsul,
Vindice Mercurio, regem fore corpore læsum ;
Sicut et audierat voce tonante Jesu.

Interea quidam vir de certamine venit :
Hic ait : « Advenit miles de culmine cœli,
Mercurius, regi vulnera leta dedit. »
Arma per Ecclesiam populus dum bellica quarit,
Sanguine regali poterant conspersa videri,
Quæ medio cleri nemo videbat heri.
Sic per Mercurium Dens intermit Julianum,
la sanctos Domini furiantem more ferarum,
Sicut et in scriptis gesti priora canunt.

*Julianus imperator cruorem suum spargit contra
cœlum, Christo palmarum præbens victoriam.*

Fluxit et a latere validus de vulnere torrens,
Quem manibus cœsar spargebat in aera longe, D
Attonitusque magis, dum moreretur, ait :
« O Nazarene, viciisti, magne, minorem.
Ecce triumphanti proprium tibi reddo cruentum. »
Sic miser interit, tartara regna sovens.

*Item de Juliano, quomodo rex Periarum fecit eum
excoriari, sicut legitur in Vita sancti Fubiani.*

Regis Romani cœsum corpus Juliani,
Persarum rex more bovum jubet excoriari,
Cumque sibi corpus prostrâheretur, ait :
« Hoc toruum nunc semper erit nobis ad honorem,
Fiat ut æterno sic Roma subacta pudore,

Legisque mancipii serviat ipsa mihi.

Sit species corni, rubeo vicina colori,
Indeque sit enthædra conformis, et apta decori.

A Unde dolens poterit Roma dolore mori. »
Post annos binos Juliani vita recedit,
Damasus Hispanus tunc Romæ papa resedit,
Annos bis septem qui sibi fine dedit.
Hisque duos menses superadde diesque decenos,
In quibus hereticos detestatur Manichæus,
Post quoque Siricius papa repressit eos.
Annis quindenis idem quoque papa resedit,
Mensibus undenis Manichæus volumina cedit,
Quos et ab ecclesiis depulit ipse suis.
*De Joviano imperatore, tricesimo septimo ab
Augusto.*

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo sexto, Juliano mortuo et milite posito in summo discrimine, Jovianus natione Pannonius, B vir Christianissimus, votis omnium petitur ad imperium. Qui dum se Christianum esse et ob hoc gentibus diceret se imperare non posse, ipsis se pro ejus amore Christianos esse firmabant.

Jovianus itaque tricesimus septimus ab Augusto imperator creatus. Iste propter pericula Romani exercitus fœdus cum Sapore rege Persarum, Romanis quidem inglorium, sed tempori instanti pertile composuit. Ubi tradito quodam oppido, cum superiori parte Mesopotamie, milites caute redeunt; deinde princeps catholicus, episcopos a Constantio in exsilium missos revocavit, templo idolorum claudi præcepit eorumque sacerdotes fugavit.

Post hæc Athanasium episcopum, ut eum Catholica fide imbueret scripsi rogavit. Qui, sub sigillo et consensu omnium episcoporum Ægypti, scriptis et misit ei fidem Nicænit concilii : id est, *Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem, etc.* Has litteras imperator grataanter suscepit et fidem Catholicam edictis imperialibus roboravit; et ut omnes qui sacras virginis raperent, aut violarent, aut qui eos impudice aspicerent capite punirentur mandavit. Postea cum in Antiochia Athanasius vidit et de fide Catholica plenius informavit.

Imperator autem in domo nuper calce definita, cum essent prunæ appositæ, nocte suffocatus est, ætatis sue anno tricesimo tertio, imperii sui mense octavo.

Cætera versifice gesta referre placet.

*De eodem Joviano imperatore, versifice
subinsertur.*

Gloria Romulei solii sit nunc Joviani,
Nente Deum coluit, nec culmine regnat mani,
Sicut et his titulis fistula nostra canit.
Dum rogat hunc populus Romanum sumere sceptrum,
« Cultor, ait, Christi sum, vobis prorsus ineptus,
Christum credo Deum, vos reprobatis eum, »
Cœtus ait : « Cupimus propter te credere Christo,
Quem dudum reprobasse pudet pro rege sinistro;
Idola despiciimus; te duce præsto sunnus,
Te decet imperium, ubi nos diadema paramus,
Nos etiam jam Christicolas te regem notamur.
Suscipte dum petimus te, sibi nosque damus, »
Vita sit ipsius duodenis utilis annis,

Congrua Christieolis, multumque nociva tyrannis, A Nunc Cœlestinas ter ternis præsident annis,
Tunc quoque Siricii præsulis hora fuit.
Annis Siricius ter quinque sedere notatur,
Mensibus undenis plus temporis annumeratur,
Insuper et vite ter dedit octo dies.
De Phoca casare, tricesimo octavo ab Augusto.
Phocas ter denis feliciter imperat annis,
Cum quo tres papæ Romæ fuerant venerandi,
Primus Anastasius præfuit ille pius.
Annis hic binis sub Phoca caesare vivit,
Ad cathedralm Petri post Innocentius ivit,
Annis ter quinque præsul et iste fuit,
Atque duos menses viginti quinque diebus,
Teritus est Zozimus sub Phoca caesare præsul,
Viginti menses fert totidemque dies.

De Valentianiano imperatore, tricesimo novo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo septimo, Valentinianus cum fratre Valente, natione Pannonius, stirpe mediocri oriundus, animi vero et corporis magnitudine commendabilis, et moribus urbanus. ab Augusto tricesimus nonus, consensu militum in Nicæa sumpsit imperium. Iste, dum Julianus augustus templum ingrediens Fortuna sacrificaret, ministri sacrisitii pugno percussit; propterea Julianus, cui talia displicebant, eum a militia dignitate removit. Deus autem justus Judge, qui dixit: *Centuplum accipies, pro militia ei reddidit imperium.*

Valentinianus Valentem fratrem suum elegit ad imperium. Anno imperii sui quarto, Gratianum filium suum fecit imperatorem.

Eodem tempore apud Atrebatas, vera lana cum pluvii mista visa est e nubibus descendisse. Valentinianus Auxentio Mediolanensi defuncto, convocata episcoporum synodo, studet alium ordinari, ubi Ambrosius præsens, adhuc catechumenus, ab omnibus postulatur. Unde imperator, euno baptismi gratiam primitus consecutum, præcepit presbyterum ordinari. Interea imperator Valens, cum primitus Catholicus esset, suau Eudoxii episcopi Constantinopolitani, et ab uxore propria seductus, incidit in heresim Arianam, et ad hoc jurejurando se alligavit atque a præfato episcopo Ariano est iterum baptizatus.

Eo tempore Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminos invadentem, bello repressit. Ipse autem imperii sui anno undecimo, apud Brictionem oppidum, diem obiit. Cetera de Valentiano versus habent.

Item de Valentianano versibus enarratur.
Imperat ecce Valens cum fratre Valentiniano,
Gothorum socii sunt sub dogmate vano,
Arianista suis caesar uteisque fuit.
Hos mala Gothorum lex, legibus auxit eorum,
Istria rura colunt, maculanti diadema decorum.
Exscoliant patriam, dilipiuntque forum.
Annis undenis vixisse Valentinianum
Scribimus et fratri annos quasi quinque notamus:
Haereticos ambos dicimus atque malos.

Adjicitur mensis, bis quinque dies numerandi,
De quibus in serie demittitur una dies.
His quoque temporibus stat Xistus papa secundus,
Annis ter denis viget ejus dogmate mundus,
Plusque decem residet præsul et octo dies
De Valente imperatore, quadragesimo ab Augusto.
Anno ab Incarnat. Domini 373, Valens, quadragesimus ab Augusto, Orientis rexit imperium. Gratianus autem et frater ejus junior Valentinianus in Occidente regnabant. Valens itaque, ut diximus, Arianus, legem dedit ut monachi ad militiam convergentur. Unde multi monachi per Ægyptum, terram regis contemnentes imperium, martyrio coronauntur.

B Valens per artem necromanticam perscrutatur quis post eum sit regnaturus, arte demoniaca sunt ei litteræ istæ quatuor demonstrate. th. c. d. a. Ipse autem ab illo die, omnes quos istas litteras in capite nominis potuit reperi, præcepit occidi. Unde factum est ut Theodosius comes pater Theodosii, qui postea imperium tenuit, ab eo præcipetur occidi. Qui prius baptismi gratiam apud Carthaginem consecutus, percussori sponte jugulum præbuit. Interea Gratianus imperator Catholicus apud Argentarium Gallæ oppidum, cum paueo Romanorum detrimento, triginta millia Alemanorum bello prostravit.

Eo tempore controversia oritur in regno Gothorum, inter Phridigernum et Athalaricum. Phridigernus cum esset debilior, ab imperatore Valente auxilio impetrato, Athalaricum in fugam convertit. Unde Phridigernus, amore Valentis imperatoris cum gente sua fidem Arianam suscepit.

Gothice litteræ hoc tempore fuerunt inventæ.

Eo tempore Gulsias [Ulpilas] Gothorum episcopus, litteras Gothicas adiunxit et per eas in suum idioma Litteras divinas convertit. Non multo post, tempore Gothorum elapsio, gens terribilis Hunnorum advenit, quæ gens, secundum scripta Jornandis, ipsorum interpretis et actoris, ex incubis et meretricibus est procreata, infra Maeotidas Paludes, quæ sunt in confiniis Asiae et Europæ. Haec gens, conductu unius cervæ transmeantis, transit inaccessibilis prius illas paludes. Ubi usque adeo gentem Gothorum perterruit, ut rex Gothorum Hermanaricus, qui multis iam gentes devicerat, timore Hunnorum seipsum interfecisset, anno atatis sue 110. Goths post mortem regis sui Hermanarici, animo fracti, a Valente imperatore petunt habitationes, quas imperator eis largitur in Thracia; ubi Goths a quadam duce ad convivium dolo invitati, cum ipsi priusquam venirent dolum præsensissent, eos omnes qui eos invitaverant morte consernunt et, tota ipsa regione igne ferroque destructa, diffunduntur ubique. Contra quos Valens procinctum parans, ab Antiochia movens, penitentia ductas, episcopes catholicos præcepit ab exilio revocari. Pugna in Thracia inter Gothos et Romanos conse-

ritur. Ubi dum Romanus fugit exercitus, imperator Valens, sagitta saecularis, in cuiusdam parvissimae villulae casam fugit, ut latens vitam reservet. Quem in sequentes Gothi, simul cum casa, igne consumunt, anno imperii sui decimo quinto; post mortem vero fratris sui anno quarto, Mortuo Valente, Gratianus qui cum eo regnabat, cum fratre suo Valentianio juniore tenet imperium.

De Gratiano imperatore, quadragesimo primo ab Augusto.

Cæsar Romanus diadema tenet Gratianus,
Tunc erat Ambrosius sub Christi dogmate clarus,

Martini Turonis exstitit ampla salus.

Qui cupit Ambrosii per dogmata sanctificari,
Qui sibi Martini miracula vult numerari,

Non ego sufficio, viderit ille magis.

Anni bis ternis vixit cæsar Gratianus,
Tunc Pontianam papam vixisse notamus,

Hunc annis quinque mensque, stare patet.

De Theodosio imperatore, quadragesimo secundo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 383. Gratianus (est autem Gratianus ab Augusto quadragesimus secundus) volens reipublicæ suo tempore subvenire, Theodosium, natione Hispanum, virum fortem et religiosum, purpura induit, et imperatorem Orientis creavit. Theodosius tam virtute quam prudentia gentem Gothorum devicit; et Athalaricum regem Gothorum Constantinopolim ad se vocavit. Ibi tunc Athalaricus obiit. Gens autem Gothorum, visa mansuetudine principis, voluntarie seipsam imperio Romano supposuit. Theodosius Arcadium filium suum socium imperii elegit.

Gratianus a Maximo in Britannia imperium usurpante, occiditur; et frater ejus Valentianus ab Italia fugatur, qui ad Theodosium veniens, benigne receptus est.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo octagesimo octavo, Gratiano interfecto, Theodosius quadragesimus primus ab Augusto imperium Romanum solus obtinuit.

Erant tunc in Ecclesia Dei viri sanctissimi, Martinus Turonensis episcopus, Ambrosius Mediolanensis, Severinus Coloniensis episcopus, Hieronymus presbyter, Augustinus catechumenus, a D beato Ambrosio tunc baptizatus.

Theodosius contra prædictum Maximum tyrannum movens exercitum, in partibus Aquilegiensium occidit eum. Deinde cum filio suo Honorio parvulo, Romanum venit, ibique rempublicam ordinavit. Valentianum regnum Occidentis reliquit. Ipse autem Constantinopolim remeavit.

Porro Valentianus, dum in Galliam revertitur, fraude cuiusdam Arbogasti et Eugenii (ut quidam asserunt), laqueo est suspensus. Eugenius ab Arbogasto imperator ibi creatur. Quidam dicunt, Valentianum præ nimio dolore hoc genus mortis sibi met intulisse. Morte Valentianii comperta, Theodosius in Eugenium tyrannum parat exercitum

A Tunc etiam seripsit in Ægyptum ad Joannem monachum, Eutropium eunuchum, et eventum rei a viro ipso sanctissimo requisivit. Qui vir beatissimus, plenam victoriam promisit. Theodosius, confitus in Deo, pergit, et Gothos contra tyrannos ante se premittit. Quorum decem milia ab Arbogasto interminuntur: procedit imperator, et cum in Alpibus hostibus occurrit, ibique Arbogastus in eminentiori loco positus, ut meliore pugnandi opportunitatem videretur habere. Theodosius tota nocte prostratus in precibus, mane in Domino confusus, concreditur et gloriose triumphat. Ibi Eugenius captus occiditur. Arbogastus interficit se ipsum. Theodosius autem rebus omnibus hene dispositis, anno undecimo post mortem Valentianii, B apud Mediolanum vitam finiens, in Domino requievit. Cætera de Theodosio versibus explicamus.

Item de eodem Theodosio imperatore, versifice narratur.

Fulget Theodosius diademate post Gratianum,
Concilium resicit Constantinopolitanum,

Arius insanus spernit ore, manu. [sant,
Fanaque tempa ruunt nunc prorsus, et idola cesaria scriptura perit, igne manuque repressa,

Dogmata Catholica cæsaris aula parat.

Vixit Theodosius annis quasi bis duodenis,

Atque duos ultra Lucius tunc papa resedit,

Tres annos vivit, mensibus octo sili;

* Insuper adde decem pro ratione dies.

C Constantinopoli fertur caput esse Joannis,
Scriptaque Hieronymi, que multis contulit annis,
Bethlehemitæ domus misit in omne solum.

Item de Theodosio et Arcadio imperatoribus.

Arcadius cum Theodosio diademate fulget,
Ecclesiæ nunc Catholicæ censura resurget,

Ordo bonus cleri nunc caput orbis erit.

Scribitur Arcadius annis quater octo sedere,
Cornelius papa tres annos fertur habere,

Insuper adde decem de ratione dies.

Fama Joannis tunc claruit anachoretæ,

Ut foret auditæ defunctis reddere vitam,

Constantinopoli sunt sua membra sita.

D De Arcadio et Honorio fratribus, imperatoribus,
simil regnantibus, quasi quadragesimus tertius
ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 390, Honorius Occidentis, et frater ejus Arcadius Orientis, post mortem patris sui Theodosii sortiuntur imperium, ab Augusto quadragesimo tertio loco; adhuc Damaso papa Romæ, Theophilo in Alexandria, Joanne Hierosolymis, Flaviano Antiochiae, et Nectario Constantinopoli præsidentibus.

His diebus quidam monachus, nomine Dirimachus, ab Oriente Roriam veniens, dum ludum gladiatorium tanquam insaniam sedare voluisse, a circumstantibus est lapidibus obrutus et necatus. Quæ comperto, Honorius imperator eum inter beatos martyres censuit computari: et pro eadem can-

ca, ludum gladiorum, ne amplius sic heret, in A punt, datisque praeceptis, ne ecclesia violentur, aliquantis Urbis partibus concrematis, praedam mirabilem tollunt. Interea papa Innoeentius, ne peccas ipsius Urbis asperceret, tanquam Lot justus remotus a Sodomis, Ravennæ morabatur.

De Joanne Chrysostomo.

Eo tempore Joannes Chrysostomus, qui interpretatur os aureum, apud Constantinopolim episcopus est ordinatus. Temporibus Honorii et Arcadii, viri sanctissimi Martinus et Ambrosius de hoc saeculo migraverunt.

Gothi, eum ab imperatoribus munera que tempore Theodosii accipere consueverant, habere non possent, consilio Russini patricii, discedunt a curia, et regem sibi creant. Russinus postmodum detetus, propter commissum dolum, ante portas urbis Constantiopolis decollatur; caput ejus cum manu et brachio ejus dextro, ad impropterium et ludi-brium per omnes vicos urbis circumfetur. Arcadius vir mitis et quietus, anno decimo quarto post obitum patris sui Theodosii, vitam finivit, et imperium Orientis filio suo octenni Theodosio reliquit, Anthemio praefecto tunc ipsum puerum regente, Ipse etiam Anthemius muro fortissimo regalem cinxerat urbem. Catera de Honorio et Arcadio versus habent.

Item de Arcadio, et Honorio imperatoribus versifice narratur.

Cæsar Honorius imperat omnibus Arcadiusque, Magnus in Epiro legitur tunc signa dedisse

Præsul Donatus, forma beata Patrum,
Namque sputo datur ille suo superasse draconem,
Exspuit in faciem serpentes, ca statione,

Ut sibi nec virus, nec modo vita foret.
Ponderis in carne serpens datur hic habuisse,
Quod satis octo boum juga ducere non potuissent,

Tunc Augustini dogmati hora fuit,
Nunc veniunt Hunni, Gothi, veniunt et Alanl,
Væ fuit Hispanis, Gallia pressa cadit.

Tempore quindenit tunc vixit Honorius annis,
Simplicius papa totidem tunc vixerat annis,

Addeque plus septem de ratione dies.
Honorius, defuncto Arcadio, imperat solus, quadrageimus quartus ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 412, defuncto Arcadio, Honorius ab Augusto quadragesimus quartus tenet imperium Occidentis. Gothi cum rege suo Alarico, dum Honorius esset Ravennæ, per Dalmatiam et Venetiam digressi, in confinio Æmilie castelanter; terram ad inhabitandum superbe ad imperatores posentes. Addunt etiam, quia si gratis habere non possent, ipsi ultra tollerent. Imperator acepit consilio, terram circa fines Hispania, que tunc imperio erat rebellis, tradidit eis. Ad quam possidendum dum Gothi proficiscuntur, Stilicus patricius, socius Honorii, eos fraudulenter insequitur, prælioque cum eis commisso, militem perdit; ipseque aufugit.

Hac de causa Gothi ad iram permoti, ad Æmiliam unde venerant, subito revertuntur; totaque ipsa provincia igne ferroque vastate, ad urbem Romanum procedunt; quam etiam trepidantem irrum-

A punct, datisque præceptis, ne ecclesia violentur, aliquantis Urbis partibus concrematis, praedam mirabilem tollunt. Interea papa Innoeentius, ne peccas ipsius Urbis asperceret, tanquam Lot justus remotus a Sodomis, Ravennæ morabatur.

His diebus pagani improperebant Christianis, dicentes: Romam temporibus paganorum eruisse, Christianorum autem tempore decreuisse, ei que propter Christianitatem insolita pericula immigere. Ob quam censam, beatus Augustinus tunc composuit librum De civitate Dei. Orosius tunc historias suas texuit. Hieronymus ecclesiasticam historiam ab Eusebio episcopo Cæsariensi compositam transtulit.

Hæc autem tam terribilis irruptio Urbis facta est per Alaricum regem Gothorum, anno ab Urbe condita, millesimo centesimo sexagesimo quarto; anno autem ab Incarnatione Domini quadringentesimo decimo quinto. In eadē præda Wandalorum, soror Honorii, Placidia, captiva est, quam Ataulphus postea est in matrimonium sortitus;

Interea quidam princeps Constantinus imperium Galliarum invadens, Constantem filium suum, monachum, easarem fecit. Sed paulo post, pater apud Arelatum, filius vero apud Viennam, regno vitaque privantur.

Gothi autem Romanorum victoria glorificati, per Campaniam, Apuliam et Siciliam, in Africam ire proponunt. Cumque in confinio Brixiorum incante sese mari committunt, multos ex sociis perdidunt. Rex Alaricus eorum, tunc ultimum diem elausit; quem Gothi intantum luxerunt, ut amnem nomine Baren-tum, iuxta civitatem Cosentiam, de alvo derivarent; ipsoque rege Alarico cum multis militum copiis ibi sepulto, omnes captivos, qui hujus facti consciabantur, occiderent, et poste a nunnem ad suum alveum revocarent. Gothi proper mox Athalarici redire proponunt, atque Ataulphum regem sibi creantes, Romanum redeunt, ibique ea que reliquerant, depopulantur. Ataulphus vero rex Gothorum, amore uxoris sue Placidiae, que erat soror Honorii imperatoris, a finibus Romanorum discedit, et in Gallia prope civitatem Narbonensem, ubi hodie villa Sancti Ägidii dicitur, in loco qui usque hodie palatium Gothorum vocatur, consedit, supra Rhodanum fluvium; a quo loco per Constantium comitem postea pulsus, in finibus Hispanie cum Gothis resedit.

His diebus sub Innocentio papa, corpora sanctorum Stephani protomartyris, et aliorum sanctorum revelata sunt Luciano presbytero, sub Joanne episcopo Hierosolymitano. Non multo post tempore, sub Bonifacio, qui Zozimo successori Innocentii fuerat substitutus, Hieronymus presbyter obiit, anno atatis sua xc in Bethlehem. Defuncto papa Bonifacio, Cœlestinus sedit in Urbe. Hucusque Orosius Chronica sua perdiuit.

Honorius imperator tricesimo primo imperii sui anno (quorum annorum, duos cum patre, tredecim cum fratre, reliques cum filio fratris sui regnaverat) Romæ obiit.

De Honorio et Theodosio imperatoribus, versifice.
 RUTSUS Honorius et Theodosius imperat aula,
 Gothica pessima gens rapit omnia fulmine Sauna,
 Vandals Hispanos opprimit ense malo.
 Occupat, et captam violat gens Gothica Romanam,
 Destruit ecclesias, torpescit in Urbe corona,
 Omnia diripiunt quæ valuere bona.

Rex triginta tribus Theodosius imperat annis,
 Tunc non pervixit præsul Sisinnius annum,
 Præstat parva decem vita duosque dies.

Item de Theodosio juniorc imperatore, quadragesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnat. Domini 426, Theodosius junior, quadragesimus quintus ab Augusto, patruo mortuo solus habet imperium. Iujus virtutes in Tripartita Historia, omnibus suis prædecessoribus præferuntur. Inter quas et hæc commemoratur, quod, ad instar Alexandri Magni, dum in exercitu servore selis, et pulveris, atque itineris nimietate fatigatus, nimia siti laboraret, poculum aquæ jucundissimum sibi oblatum, ne ipse præ aliis solus haberet potandi refectionem, bibere recusavit.

Tempore istius floruerunt Joanaes Cassianus eremita, qui collationes, id est Vitas Patrum conscripsit. Et sanctus Germanus Altisiodorensis episcopus.

Hucusque Theodoricus episcopus, et Socrates, et Sozomenus viri disertissimi, historias produxerunt; quæ postmodum in unum volumen redactæ, et a Cassiodoro senatore, per Epiphanium Scholasticum, a Græco in Latinum translatæ, a tribus memoratis anotoribus Tripartite Historiae sunt nominatae.

Tempore istius imperatoris Theodosii junioris, Wisogothi, id est Australes Gothi, habitabant in Galliis. Ostrogothi vero, id est Occidentales Gothi, ex quibus Avares, id est Ungari, Pannonii et Longobardi descenderunt, transeunt Danubium. Ostrogothi prius in Pannonia fuerunt commorati, postea in Thracia per XLVII annos habitaverunt; deinde ad Occidentem venerunt.

Wandali autem sociatis sibi Germanis, cum duce Modigisilo, Hispanias occupaverunt.

Eo tempore Bonifacius comitatum Africæ ab imperatore accepit; qui in Hispaniam transiens, Vandals totam Africam subiect; qui universam terram vastantes, urbem Hipponeensem, cui tunc præferat beatus Augustinus, obsidione præeingunt. Beatus autem Augustinus, ne urbis suæ videret excidium, migravit ad Ueminum, ætatis sua anno septuagesimo sexto. Romani autem tradentes Wandali tertiam partem Africæ, pacem cum eis fecerunt. Rex autem Wandalorum Gensericus Arianus, Christianos affligens, episcopos in exsilium misit; et invadens Carthaginem, multis divitiis et ornamentiis ecclesiaстicis spoliavit.

Anno imperii Theodosii junioris tricesimo, terram motus horribilis Constantinopoli fuit; propter quem ibi divinae coniunctionis cantatum est primitus: **Ἄγες ὁ Θεὸς ἵσχυρός, ἀδάντος, θίνεται νύξ: Ηοε εστι,*

A sanctus Deus, sanctus, fortis, sanctus, immortalis, miserere nobis. Hoc canticum dum a toto populo, cum Proculo suo episcopo caneretur, illico terram motus cessavit: unde ab imperatore, et seatore ejus Pulcheria, tunc præceptum est promulgatum, ut hoc canticum per totum orbem de cætero caneretur.

De Attila, et ejus origine.

His diebus Attila Hunnorum rex, occiso fratre suo Bleda, Thraciam et Illyricum copit vastare. Cui Theodosius, datus septem millibus librīs, promissis etiam singulis annis mille librīs, a suis finibus extire persuasit: ipse vero Theodosius, paulo post apud Constantinopolim diem suum finivit, XLVII imperii sui anno; anno autem post mortem patrui sui vigesimo sexto. Cætera de Theodosio isto versus B narrabit, et alia sibi contemporanea.

De eodem Theodosio imperatore, versifice narratur.

Theodosio solo regnum retinente minore,
 Transit ab Hispanis gens Vandala plena furore,
 Africa conteritur, totaque capta dolet.

Catholicus fuerat populus qui dicitur Afer,
 Afrorumque fidem subvertit Vandalus acer,
 Unde fides Christi pauca remansit ibi.

Quomodo diabolus apparuit Judæis in specie Mosi
 Sub specie Mosi loquitur nunc dæmon Hebreis,
 Devote qui suscipitur satis a Pharisæis,

Qui dare dona Dei pristina spondet eis.
 Insula Creta fuit, cui prædicat ille futura,
 Omnia quæ narrat, pronittit eis validura,

C Spondet eis patriam conciliare suam.
 Per mare transite, sicco pede (dixit) abiœ.
 Atque Hierosolymam, me præveniente, redite.

Omnia que scribi vultis, habetis ibi.

Cumque per æquoreos fluctus conduceit Hebreos,
 Turba simul sequitur, spes magna sovet Pharisæos
 Impetus æquoreus quam cito claudit eos.

Parsque reservata, quam non maris obruit unda,
 Fit cito Catholica Christi baptismate munda,
 Cætera quæ perit piseibus esca fuit.

De Martiano et Valentiniiano imperatoribus, quadragesimus sextis ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 455 Martians consilio Pulcheria sororis Theodosii jam defuncti, XLVI, ab Augusto, Imperium Orientis suscepit; adhuc regnante Valentiniaco in Occidente, qui erat XLV, ab Augusto. Martiano igitur et Valentiniano imperatoribus. Attila rex Hunnorum, subjugatis si bi fortissimis gentibus Ostrogothorum, et Cepidarum, aliasque diversis populis, totam Macedoniam, Mysiam, Achaiam, et Thraciam pervagatur. Odiebat autem Attila Romanos, propter antiquam eorum dignitatem. Odiebat etiam Wisogothos, propter eorum fortitudinem; utrosque etiam oprihincus intendebat. Sed ambas gentes simul invadere, Romanos scilicet, et Wisogothos, non volebat; timebat enim ne adversus eum utrique sociarentur, unde et eos per suam versutam ab invicem sejungere, et in alterutrum concitat conabatur. Proinde Valentiniano

Romanorum imperatori in dolo scribebat, se contra Romanos agere nolle, sed contra Wisogothos. Scribebat etiam Wisogothis, nihil contra eos agere, sed contra Romanos.

Eutius autem tunc patricius Romanorum, fraudem Attilae præcognoscens, Theodorico regi Gothorum ex persona Valentinianni imperatoris sribit monens diligenter, ut contra Attilam immanissimum tyrannum, totius orbis invasorem, ipse cum Romanis conteniret. Iḡt̄ Attila inducit Wisogothis bellum. Wisogothi autem per legatos rogantes Romanos, Eutium patricium accipiunt in auxilium. Hic Eutius autem, ascitis sibi Francis, et Sarmatis, et Burgundionibus, Saxonibus, Ripariolis, Brionibus, multis que Celticis ac Germanicis nationibus, Wisogothis succurrit.

Attila vero enim Aldarico rege Gepidarum, et Viamire rege Ostrogothorum, innumerusque regum nationibus movet procinctum. Itaque in campis Cataunaiae uterque exercitus scdet. Attila in interioribus visceribus pecorum per Pythones eventum rei perquirit; seque vincendum intelligit. Sed ex altera parte principem omniū potentiorē esse casurum, in sedissimis præsagiis auguriisque præsensit. Attila pugnam aggreditur, Romani tunc eminentiōrem locum habebant. Itaque ab hora nona usque in noctem, acerrimum bellum protenditur. Theodoricus autem rex Wisogothorum, sicut Attila in auguriis præviderat, in bello occubuit. Attila vero in fugam versus, victum se prodidit, sed noctis beneficio potuit occultari. Mane facto, Wisogothi regem suum requirunt; sed mortuo invento, iterum in hostes irruere cum Thurismundo filio regis occisi disponunt.

Eutius autem patricius, timens, ne forte, si Hunni penitus delerentur, Gothi extunc in anniam gloriam elevati, Romanum opprimerent, dicit ad Thurismundi filiam Theoderici: Si fratres tui mortem regis cognoverint, regnum invadent. Tu ergo veloci ter domum revertere, ne in solio regni debeas a fratribus præveniri. Taliter a patricio seductus juvenis, relictis hostibus, domum festinanter abivit. Deprehensum est postea quod Attila, viribus suorum destitutus, de subselliis suorum ignem sibi magnum præparaverit. In quem, si in eum hostes irruerent, volerat inmergi. Refert corum scriptor Jornandes quod in eodem famosissimo prælio eccliderint 160,000, ex utraque parte; exceptis 152 millibus, qui in congressu Francorum et Gepidarum priori nocte corruerunt.

Thurismundus, occiso Theoderici regis filio, a suis rex creatus, consilio Eutii patricii Tholosam civitatem suam ingreditur.

Attila recedentibus Wisogothis, securus jam factus, versus Romanum iter convertit, et in via obsidione cingit urbem Aquilegiam, metropolim Venetiarum. Quam longo tempore obsessam, cum vincere eam se posse non crederet, atque de recessione jani cogitaret, quadam die circa muros urbis deambulans, videt eiconias pullos suos parvulos ex nidis extra

A civitatem portantes. Ubi advocans milites ait: Ista aves futuram civitatis cladem perpendunt, propter quod etiam filios exportaverunt. Haec aiens, milites ad eversionem loci fortius animavit. Unde instructis machinis variisque tormentis, urbem repente devicit, et usque adeo desolavit, ut prioris formæ sedis vestigia non valeant inveniri. Asserunt multi quod urbem vacuam invenerit, quia cives per mare, quod est eis contiguum, reliquias sanctorum in Venetias, cum omni supellectile, navigio detulerunt. Ibique deinceps perpetuo habitantes, Veneti, quasi avene sunt nominati. Unde inter Gradenses, qui priores ipsius loci habitatores, et Aquileienses, de patriarchatu usque hodie controversia versatur.

Exreitus Attila ibi tantus fuit, quod suis clypeis B aggerem ad similitudinem rotundi montis, ob futuram memoriam Attilae, comportavit. Alii vero dicunt cum per cæsareni Julium fuisse congestum. Ego Gotfridus montem illum vidi meis temporibus bene munitem et inhabitatum.

Attila postmodum talibus elatus eventibus, omnes Venetias circumeundo vastavit. Atque in Liguriam procedens, Mediolanum et Papiam erudeli animadversione depopulatus est. Attila de Liguria tendit Romam, cui Leo papa longe occurrit; et, ne Urbinoccat, precibus impetravit. Illud etiam Atilam ab Urbis accessu maxime refrenavit, quod Alarius, prior rex Gothorum, postquam Romanam exsoliavit, subitanea morte decessit. His itaque de causis Attila frenum retro convertit, et ad propria remeavit.

C Interea Valentinianus, virtutem Eutii prefecti amulatus, eum cum Boetio senatore, præcepit occidi. Eapropter et ipse paulo post ab inimicis est interfactus, anno imperii sui tricesimo. Quo mortuo, Maximus uxorem ejus Eudoxiam sibi copulavit, et imperium usurpavit. Deinde Gisericum regem Vandalorum ad Urbem vocat. Romani, Vandalorum adventu perterriti, uleiscuntur in Maximum, cumque necantes in minutissima frusta decidunt. Ipsi autem metu Vandalorum fugientes, Urbem relinquunt.

Gisericus rex, Urbem quasi vacuam ingreditur; papa Leo ingredienti occurrit in porta, cumque ab incendio Urbis, et occasione civium abstinere precat. Rex barbarus Urbem ingressus, omnem prædam rapnit, Eudoxiam cum duabus filiabus abduxit; atque per dies xv in Urbem oratus, ab incendio et occasione civium abstinuit, sicut papa rogavit. Facta est haec secunda ab Alario Romanæ urbis captivitas, per violentiam Vandalorum, anno ab Urbe condita 4214. Postea Gisericus filio suo Transmundo filiam Valentinianni principis in matrimonium copulavit.

Attila vero ab Italia in patriam reversus, nuptias celebrat, et eadem nocte per fluxum sanguinis de naribus inebratus expirat. Iste est Attila, metus orbis, flagellum Dei, superbus incessu, oculos furiosos circumferens, amator belli, manu propria temperatus, consilio validus, supplicantibus exora-

bilis, propius cunctis in fide receptis : forma brevis, pectore lato, minutis oculis, capite grandiore, rara barba, canitis conspersus, simus naso, colore tetro.

Undecim millium virginum tempus et martyrium.

Auctor Jornandes scribit, in exercitu ejus fuisse quinquies centum millia, Atila undecim millia Virginum apud Coloniae simul martyrio coronavit. Nicasium episcopum Rhemis occidit. Martianus imperator paulo post a suis fraude necatur, anno imperii sui septimo.

Item de eodem Martiano imperatore, versifice narratur.

Nunc caesar Martianus stetit ordine primus,

Nunc rex Gothorum dat prælia Theodericus,

Quem timet Italicus pro feritate situs.

Obsinet Hispanos, belloque premit Catalanos,

Siciliaque Pharo posuit tentoria pravo,

Omnia diripiuit vulnere, Marte, manu.

De papa Leone.

Sex annis Martianus vixit numerandis,

Primus papa Leo viginti presul annis.

His menses denos jungite, bisque duos.

De Simplicio papa, et Felice.

Simplicius Romæ post primum papa Leonem

Suscipit Ecclesia digne recolendus honorem,

Annos quindenos vita beata fovet.

Adde dies septem, quibus hic non vixit inepta.

Felicis pape post annos exprime septem,

Undenos menses, octo decemque dies.

Tempore Felicis fuerat rex Theodericus,

Inpius, impatiens, Gothorum auctor iniquus,

Nomine Christicola, re scelerosus erat.

De Gelasio papa.

Gelasius papa stat tempore Theoderici,

Et sub Zenone Gothorum dogmata vicevit,

Annis bis binis, mensibus octo fuit.

Ter ternosque dies detulit ad requiem.

De Leone Bissa Gracorum imperatore, quadragesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 440, Leo Bissa apud Constantinopolin Orientis suscepit imperium, xlvit ab Augusto. Qui filium suum Leonem, socium imperii elegit; Occidentis vero imperium Mauro-nianus apud Ravennam accepit, qui juxta Tastonam civitatem, quarto regni sui anno occisus est. Post hunc Severus sine jussu Augusti apud Ravennam tunc regnum invasit. Qui etiam quarto anno Romæ diem obiit. Leo imperator Zenonem, generum suum, Orienti præfecit. Leo imperator cum Ostrogothis pacem componens, Theodericum filium Theodemari (scilicet Veronensis) de quo Theutonici sepiissime miram narrant audaciam, obsidem receptum cum octo esset annorum. Leo Leonem filium Zenonis generi sui, qui Orientem tenebat, imperatorem fecit. Ipse autem obiit undecimo imperii sui anno. Zeno imperator Orientis Romam veniens, a populo et a senatu gratanter receptus est.

A De Zenone imperatore, quadragesimo octavo, ab Octaviano Augusto.

Anno igitur ab Incarnatione Domini 476, Zenon, natione Isaurus, quadragesimus octavus ab Augusto, imperium sortitur. Porro Occidentale imperium, id est Romanum, nepos ejus tenuit. Quo a regno pulso Orestes patricius filium suum, Augustum dicendum, imperatorem Occidentis creavit.

Interea Odoacer, natione Rutenus, ex ultimis filiis Pannoniæ, cum Turcilinguis, et Cyrus, et Herulis gentibus, ad invasionem Romanorum moxit exercitum. Cui dum Orestes patricius in terminis Liguria occurrit, visa manu ejus perterritus fugit, et in Ticinum se contulit. Quem Odoacer insecessus, capita urbe, occidit, atque inde per totam Italiam militi suo regium nomen usurpat. Iste Odoacer, a terra sua egressus, dum per inferiores Noricæ partes, vel Pannonicæ superiores, transiret, virum Dei Severinum, Ravennatem episcopum, qui verbum Dei prædicens, ad radicem montis cellam construxerat, adiit; eumque de eventu rerum consuluit. Qui spiritu propheticæ, omnia quæ post evenierunt, ei prædicti.

Augustus (proprium nomen est) prædictus, filius Orestis patricii, patre suo, eodem scilicet patricio, jam occiso, et patria capta ac devastata, imperiale purperam sponte depositum, undecimo mense regni sui. Odoacer, jam nullo sibi resistente, urtem Romanum ingreditur ut hostis, sibique subjectam ianquam rex ubique disponit. Postremo, tota Italia servitio suo per quatuordecim annos mancipata fuit, et tanquam dominus eam gravi servitute deprimuit. Cætera de Zenone versus habent :

Item de Zenone imperatore, versifice narratur.

Zeno pater patris dum regna paterna teneret,

Inclitus ejus erat Leo filius, unicus heres,

Militia validus, prælia sape gerens.

Ille necem quassisse patris, falso reputatur,

Zeno pater cui dicta patent, jubet ut moriatur,

Mater ab oppositis obviat arte satis.

Carcere detento mater tristissima nata,

Curat ei similem juvenem supponere fato;

Filius evadit clam, sed ille eadit.

Astlinat ergo paer morti succumbere natum,

Servat eum mater, ficta specie monachatum,

Annis ter quinis clausus habetur ibi.

Filius ipse Leo vulgi ratione vocatur.

Præcipitur : quicunque Leo dictus moriatur,

Permanet edictum cum feritate ratum.

Annis quindenis dum sic Leo clausus habetur,

Astrologus cum grammaticis satis arte doceluz,

Philosophus juvenis totus in arte fuit.

Nutrit avem mater, humano more loquenter,

Plangere quæ didicit juvenem, cum matre dolente :

Heu! Leo, mi nate, gloria nostra jacet.

Victima paschalis Zenone sedente paratur,

Psittacus in medio plangit, luctus renovatur :

Heu, Leo, dixit avis, cur Leo nate peris?

Claro sermone dum nominat ipse Leonem,

Corda ducum pietate movet, renovatque dolorem,
Et regna sedens, plorat at ante solet.
Zeno miratur, cur turba ducum lacrymatur
Querit, et iratus, quae causa; quis ille reatus.
Qui modo primatum turbat utrumque latus?
Mater ait: Cognosce magis, te Zeno timeri,
Cur plorat, cur turba dolet, timet ipsa fateri,
Noscere si mavis, jam tibi narrat avis.
Zeno refert, tu (queso) mihi monstra rationem,
Quem juvenem deplorat avis tua, quemque Leonem;
Viscera namque mea psittacus iste movet.
Edictum quod protuleras (ait illa) recedit,
Te solum, si forte velis, sententia ledit,
Esse mihi licetum dicere, Zeno dedit.
Nosee tuum natum falso damnasse relatu,
Vivere monstratur qui creditur esse necatus,
Tu pater, hic natus, me genitrix, datum.
Pulchrior est Venere, sapiens, validissimus armis,
Summis principibus charus, spes unica parvis,
Quem decet imperium jam retinere tunis.
Si eupis ergo duces paschalia festa tenere,
Me mihi, vel tibi te letum si queris habere,
Ablue peccatum, rem pietate gere.
Estu pater, feritate carens, serva rationem,
Mitte, pater, natum dignare vocare Leonem,
Ipse Deus jubet hoc, curia tota monet.
Cessat ut illa loqui, primatum curia surgens,
Dat pedibus prostrata preces, regemque perurgent,
Tum prece, tum lacrynis, gaudia ferre suis.
Motus ad ista pater, dum curia tota rogaret,
Esse mihi natum, dixit, non ipse putarem,
Sileo nunc, vivit, opto petita dare.
Ancis bis denis, Zenonis gloria sedit,
Alter Anastasius tunc Romæ papa resedit.
Annus ei spatium solus in orbe dedit,
Undenos menses, vicesiesque diem.
Symmachus est papa cum principe Theoderico,
Sedit et Hormisda sub eodem praesul iniquo,
Nunc et Anastasii cœsaris hora venit.

De Anastasio imperatore, quadragesimo nono ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 481, post primum regem Francorum Pharamundum, regnabat super Francos Clodovæus, cuius tempore Zeno imperator moritur, anno imperii sui xviii, cui succedit Anastasius XLIX, ab Augusto; conjungem autem accepit Ariadneam.

Regnante igitur Anastasio in Oriente, Theoderico vero Arianu Romanu premente. Symmachus et Laurentius pro papatu in Urbe contendunt; cui controversie cum effusione sanguinis multorum, tam clericorum quam laicorum, tribus annis protelatae, Theodericus, synodo vocata, finem imposuit. Nam Symmachum, seniori consilio electum, in papatu firmavit; Laurentium depositum, in civitate Lutetia fecit episcopum. His temporibus rex Vandalarum Transmundus, Gisericu filius, propter fidem Catholicam cxx episcopos in insulam Sardiniam exilio tradidit.

A Ipsius diebus in Africa quidam Olympius Arianus, sedens in balneo, dum superbe blasphemaret in Christum, igneo gladio est de celo percussus. Alius quidam cum ab Ariano quodam episcopo baptizatur, dicente ipso episcopo: «Baptizo te in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; » illico aqua tota de fonte dispergunt. Hoc viso, is qui baptizandus erat, ad Catholicam Ecclesiam confugit, et baptismum suscepit.

Interea imperator Anastasius Clodovæ regi Francorum per epistolam obtulit consulatus ordinis dignitatem. Ipse vero imperator ab heresi Eutychiana propter admonitionem papæ Hormisdæ non recedens, in peril sui anno viigesimo octavo fulmine ictus, interiit. Clodovæ autem rex Francorum, anno trigesimo regni sui, vita defecit, et Lotharium filium suum, cum tribus aliis filiis reliquit, qui regnum inter se divisorunt.

Item de Anastasio imperatore, versifice narratur.
Caesar Anastasius per Gotbos bella pergit,
Hæreticus Theodericus nunc opprimit Urbem,

Nec potuit Gothos tollere marte suo.

Nunc duo pontifices Ipsi patere tyrannis,
Laurentius Symmachusque sedent plenis tribus an-

In quibus errore Gothicæ turba sovet, [nis,
Catholicas nunc ecclesias gens Vandala claudit,
Cujus et errori regio devicta subaudit,

Fana per Ecclesias Arianista parat.

Transmundus rex ipsorum feritatis amicus,
Pontifices dedit exsilio transgressor iniquus,

C Centum pontifices carcere Sardus habet.

Miraculum in blasphematum Arianum.

Blasphemare Deum dum cernitur Arianista,
Fulgure de coelis mox lingua peruritur ipsa,
Hæc ubi lingua luit, cætera turba fugit.

Miraculum in baptismo Ariani cuiusdam.

Dum baptizare quendam cupit Arianista,
Unda parata sibi subito disparuit ipsa,

Obstupuit juvenis, consuluitque sibi.

De Justino imperatore, quinquagesimo ab Octavo uno Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 519, in Francia regnante Lothario, filio Clodovæi, cum tribus fratribus suis, Justinus senex, natione Isauricus, vel Hlyriensis, quinquagesimus ab Augusto, suscepit imperium, consentiente senatu.

His diebus rex Hildericus, filius Transmundi, quem mater ejus Eudoxia docuit esse Catholicum, universos episcopos in exsilium a patre suo relegatos benigne revocavit.

Justinus imperator etiam zelo Catholicæ fidei hereticos persecutus: ad quem Theodericus Arianus Joannem papam transmisit, denuntians, quia nisi Justinus a persecutione Arianorum cessaret, ipse Christianos vellet affligere. Justinus, precibus papæ Joannis inclinatus, assensit, ipsumque papam cum honore dimisit; quem Theodericus et Boetium prius necari præcepérat; propter qua-

scelera, Theodericus ab hac luce subito raptus, imperii sui xxx, disparuit : et iuxta dialogum beati Gregorii, a quadam sanctissimo eremita visus est, a Joanne papa et Symmacho, quos ipse occiderat, in Etna monte corporaliter in ignem precipitari. Quod autem quidam dicunt, ipsum Theodericum fuisse Hermenrico Veronensi et Attilae contemporaneum, non est verum. Constat enim Attilam longe post Hermenricum fuisse, Theodericum etiam longe post mortem Attilae, cum esset puer octennis, Leoni imperatori in obsidem datum fuisse. Theodericus dum ei mœrs immineret, filium filia sue Amalsiundæ, nomine Athalaricum, puerum decem annorum, Gothis principibus commendavit, cui et imperium tunc Romæ reliquit; exorans Goths, ut senatum et populum Romanum diligenter, et principem sororis sua Justiniano relinquens imperium, octavo imperii sui anno migravit a seculo.

Item de eodem Justino imperatore versifice narratur.

Justinus senior meruit nunc sede levari,

Jussit pontifices et ab exilio revocari,

Ecclesias aperit, flumine, rure, mari,

Justinus septem feliciter imperat annis

Tempora nunc veniunt papæ numeranda Joannis,

Hic annos binos vixit in orbe suo.

Addere ter ternos menses curemus ad annos

Octo, decemque dies, etiam ratione notandos.

Nunc quoque Gothorum servet in orbe dolus

De Felice papa.

Tertius est Felix Justini tempore papa,

Quatuor annorum cui tempora sunt reputata,

Insuper et menses tres ratione vacant.

De papa Bonifacio.

Et Bonifacius est Justini tempore præsul,

Annorum cui binorum vix tempus habetur,

Vigintiique dies dant sibi digna quies.

*De Justiniano imperatore, quinquagesimo primo
ab Augusto.*

Anno ab Incarnatione Domini 527, Justinianus, ab augusto quinquagesimus primus, sumpsit imperium, regnabit in Francia adhuc filiis Clodovæi. Iste Christianissimus, imperium quasi jam mortuum prudentissime suscitavit, republicam reparavit, le Persis per Belisarium patricium magnifice triumphavit; leges ante editas, nimietate diffusas, in compendium conformavit: atque, inter alia infinita Ecclesiarum beneficia, ecclesiam Sanctæ Sophiæ, d' est Sapientie Divinæ, quæ est Christus Filius Dei, in Constantinopoli, miro opere et ornamento construxit; regem Herulorum, nomine Craten, convertit et baptizav. Tunc etiam rex Hunnorum Garda, et cum eo nullier quedam vidua ex principibus Hunnorum, ali gentis illius, centum millia baptismi gratiam cœperunt. Rex itaque Athalaricus cum matre sua Eudoxia, in tuitionem Justiniani imperatoris suscitur: at Athalarico post pauca a suis occiso, mater eius Theodatum suscepit in regnum: qui postea

Tunc etiam rex Hunnorum Garda, et cum eo nullier quedam vidua ex principibus Hunnorum, ali gentis illius, centum millia baptismi gratiam cœperunt. Rex itaque Athalaricus cum matre sua Eudoxia, in tuitionem Justiniani imperatoris suscitur: at Athalarico post pauca a suis occiso, mater eius Theodatum suscepit in regnum: qui postea

PATROL. CXXVIII.

A ingratus et perfidus, eam in balneo strangulavit. Justinianus Vandalis ab Africa prorsus eliminatis, Africam in Romanam provinciam reformativ. Theodatus traditor et strangulator uxoris, penas Justiniani metuens, Agapetum papam ad imperatorem pro petenda indulgentia et pace transmittit; qua impremita, fecit se ab ipso pontifice ad fidem catholicam revocari: ubi et ipse pontifex diem suum functus, dum per portam regiae urbis, ejus feretrum portaretur, cæcus quidam, tacto feretro, fuit illuminatus.

Post hæc Belisarius patritius Theodatum, ob commissum in uxore scelus, et Witegesium post Theodatum regnum invadentem, captum ad imperatorem transmisit: atque totum regnum Gotorum, quod Jordanis auctor eorum per duo millia annorum et amplius stetisse commemorat, tunc finivit. Sic per eum sub Justiniano, tam Vandalis ab Africa, quam Gothis ab Italia extirpatis, utrasque provincias in pristinam Romanorum subjectionem reduxit.

Hucusque Jordanis episcopus (natione Gothus, ut ipse testatur in sua Chronica) Gothorum historias protelavit.

Belisarius patritius cum Theodeberto filio Clodovæi, fratre Lotharii, qui cum ducentis milibus Italiam invaserat, bellum commisit, et rogantibus Francis, pacem concessit, atque sine damno Romani militis Italia exire persuasit.

C Interea Parthi totam Syriam, et urbem Antiochiam invadunt et depopulantur: quibus occurrens Belisarius patricius, Vandalorum et Gothorum triumphator vicit, et a terminis Romanorum repressit. His diebus Gothi cum rege suo Totila tumultuantes, in Italiam iter deflectunt.

*De Lombardis, et Prisciano grammatico, item
de Regula sancti Benedicti.*

His temporibus gens Lombardorum, quæ ab insula Scantia, quam alii vocant Scantinaviam, a qua etiam Gothi egressi fuerunt, cum Alboino rege suo, in Pannonia habitando, qui non multo post Italiam occupaverunt (sicut postea dicemus) Belisarius patricius in Italia manens, præcepto Theodoræ Augustæ, Sylvérium papam invitus in exilium misit. Vigilio D quoque successori suo similiter fecit. Priscianus tunc libros grammaticæ artis ad Julianum consulem et patricium a Cæsarea scripsit. His etiam diebus beatus Benedictus abbas Regulam monasticam scripsit.

Justinianus princeps egregius, republica suo tempore satis sublimata, anno xxxix, imperii sui diem obiit.

Hucusque Victor episcopus Turonorum chronica sua perduxit. Cetera de Justiniano et de pontificibus sui temporis, versifice proferamus.

*Item de eodem Justiniano imperatore versifice
narratur.*

Suscipit imperium pro tempore Justinianus,
Cujus et officio legalia jura petamus,

Jure si. & regimur, nam sua iura damus.
 Ejus ab imperio gens Vandala victa fugatur,
 Omne decus Domini virtute sua reparatur,
 Gaudet et Ecclesia pacem manente sua.
 Per triginta duos vitam deduxerat annos,
 Hic quoque cum Gothis confixit sepe tyrannis,
 Gotherum princeps Athalaricus adest.
De papa Joanne et Agapeto.
 His modo temporibus fuit alter papa Joannes,
 Vixit et Agapetus residens tunc praesul amandus :
 Illo duo dum fuerant Athalaricus erat.
 Praesul uterque fuit, annis quasi bis duodenis,
 Gotherum regis Theobaldi copia venit,
 Ille per Italiam pessima gesta dedit.

De Sylvrio papa, et Theobaldo rege Gotherum, secta Arianorum.
 Vivit adhuc magnus, quem scripsi, Justinianus ;
 Sylvrium papam sub eo nunc commemoramus,
 Octo sibi menses vivere rite damus.
 Sylvius sine decreto fit Justiniani,
 Theobaldus simul et Goti nunc haeresiani
 Ipsum constituent : Cæsar is ira salit.
 Dum Theobaldus obit, commotus Justinianus
 Imperat ut Goti quos noverat haeresianos,
 Cedat ab Italia perniciosa manus.

De Vigilio papa, et altero Gotherum rege.
 Vigilius papa vixit cum Justiniano,
 Vivere sex annis quem tempore commemoramus,
 Vigintique dies, plus quoque quinque damus.
 Nunc rex Gotherum capitur dictus Vigilogs,
 Justinianus eum missum sibi morte malorum
 Judicat, et gladio pertulit ille forum.

De Pelagio papa.
 Pelagius papa fuerat cum Justiniano,
 Annis bis binis quem vivere commemoramus,
 Plusque decem menses de ratione damus.
 Pelagius papa cum vellet in Urbe sacari,
 Pontifices ad sacra duos peragenda vocavit :
 Illo duo sufficiunt ad sacra, canon ait.
 Sieque Ferentinus, sic praesul adest Perninus,
 Presbyter Andreas : hi tres tenuere triclinium ;
 Non fuerant plures, nec tibi narro minus.

De Joanne pontifice, et portento quadam.
 Tertius est cum Justiniano papa Joannès,
 Hic modo bissexos cum Cesare vixerat annos,
 Undenos menses, vicesiesque diem.
 Nunc acies quasi pugnantes super æthera visa
 Sunt, velut ignitæ, multaque videntur ubique,
 Quid sit et unde venit, nec recitare licet.
De Justino juniore, imperatore Gracorum, quinquagesimo secundo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 567, regnante in
 Francia Hilperico, filio Clotharri regis cum tribus
 fratribus ; Justinus junior, Justiniani nepos, natione
 Thrax, quinquagesimus secundus ab Augusto, im-
 perium, ab Eutychio patriarcha coronatus, suscepit.
 Iste Ecclesiæ ab antecessore suo institutas multa
 largitione ditavit. Hujus diebus pax inter Romanos
 et Persas rumpitur. Imperator autem ad Arctam

A regem Indorum Julianum transmisit : qui eum (sicut
 hic describimus) ornatum invenit.

Stabat itaque rex penè nudus, habens circa lum-
 bos tantum cincturam, et linea vestimenta auro
 contexta, et circa ventrem indumenta scissa, mar-
 garitis pretiosis conserta : in brachiis habebat
 quinos circulos, et aureas armillas : in capite,
 pannum gemmis ornatum : in collo, torqueum au-
 reum. Super quatuor elephantes, rotis quatuor,
 curru excelsu innubebatur stans. Scutum parvissi-
 um deauratum, cum duabus lanceolis, in manu
 tenebat. Quem cum Julianus contra Persarum
 regem nomine Eunucho armasset, reversus est.

Item Justinus, misso Narse, cum auxilio Longo-
 bardorum, Totilam regem Gotherum interfecit, et
 Gothos de Italia radicitus extirpavit : et Bucelinum
 principem regis Francorum, ad devastandam Italiam
 missum, occidit : atque Sindoldum regem Bren-
 donum, qui de comitibus Odoaceri adhuc in Italia
 supererat, suspensio peremisit. Itaque cum Narses,
 deletis omnibus barbaris, Italiani in statum pristi-
 num reduxisset, Romani, ut assolet, ejus prospexit
 successibus invidentes, apud Augustum, atque apud
 uxorem ejus accusabant; quamobrem imperator
 misit Longinum ad occupandum locum ejus, in
 Italiam.

Sophia quoque Augusta, furore muliebri succensa,
 Narsen sicut Eunuchum inter mulierculas suas
 ponendum, et more mulierum sibi servitrum ini-
 nabatur. Quæ omnia Narses gravissime ferens,
 Neapolim se contulit, missaque legatione Longo-
 bardos in Italiam vocavit : quorum adventum ignæ
 acies in celo (teste Gregorio) precesserunt, et visæ
 sunt a multis, quæ et futuram effusionem sanguinis
 indicabant. Ex tunc Roma non solum provincias
 Transalpinas, sed et ipsam Italiam, quæ ab illo
 tempore a barbaris, quos Longobardos vocamus,
 inhabitatur, amisit. Porro Justinus imperator Tibe-
 riū comitem in filium adoptavit, et Cæsarem legit,
 cum vero se moritum cognosceret, vocato ad se
 Eutychio pontifice et senatu, Tiberium ex Cæsare
 fecit Augustum. Ipse autem undecimo imperii sui
 anno, diem obiit.

De eodem Justino versifice, et de papa sui temporis.
 D Justinus minor imperii dum sede sederet,
 Ungaricos proceres secum decrevit habere,

Adversus Ligures prælia multa gerens.
 Vigilogs rex Gotherum tunc prælia gessit,
 Hispanos feritate sua gladioque repressit,

Qua multas urbes dissipat atque tenet.

De papa Pelagio.
 Surgit Pelagius aunc Romæ papa secundus,
 Germinæ Romanus, discretus et ore facundus,

Sed sine Justini lege resedit ibi.

Lombardi Romam et Italianum premunt; inundati- magna; et Fabianus papa est.
 Nam Lombardorum violenta manus populorum,
 Igne, fame, gladio, partes premisit Italicorum :
 Urbs erat obsessa, Romuleumque solum.

Tantaque nunc orbi pluviarum copia cedit,
Quod populus jam diluvium consurgere credit;

Destruxit pontes, plurima damna dedit.

Nunc minor undenis Justinus præsidet annis,

Tunc primus Benedictus erat præsul venerandus,

Uno plus mense sexque decemque dies.

Mira fames Ligures, et belli copia pressit,

Primaque Lombardis super illos gloria cessit.

A longis barbis nomina fama trahit.

De Tiberio Constantino imperatore Græcorum, quinquagesimo tertio ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 576, Tiberius Constantinus, natione Thrax, ab Eutychio patriarcha coronatur: qui ab Augusto quinquagesimus tertius imperavit. Iste dum in palatio suo deambularet, et crucem in pavimento sculptam videret, dixit: Elevetur signum crucis hoc a pavimento: crucem enim Domini debemus adorare, non pedibus conculcare. Qua sublata, iterum aliam crucem ibidem sculptam invenit: qua rursus inde sublata, tertiam iterum crucem ibi sculptam aspergit. Quapropter ibidem profundam soveam fieri jussit, ubi fodiendo, multum aurum invenit.

Similiter postea mortuo Narse patricio, in puto quodam aurum plurimum est inventum: quæ omnia imperator more suo pauperibus erogavit. Idem imperator Italia tunc a Lombardis vastata, sub papa Benedicto, multas naves ab Ægypto frumento onustas, Romanis fame laborantibus misit, Persas per ducem Mauricium gloriose devicit, quem postea sibi generum et Cæsarem fecit. Item Hilperico regi Francorum mirifica dona transmissi.

His diebus Gregorius Romanæ Ecclesiæ archidiaconus a papa Pelagio Constantinopolim missus, Moralia Job, Leandro descripsit; atque Eutychium ipsius urbis episcopum, de fide resurrectionis errantem, coram imperatore correxit. Tiberius autem substituto sibi in imperio genero suo Mauricio, anno imperii sui sexto, in pace quievit. Cætera de Tiberio versus habent.

De eodem Tiberio imperatore, et de papa sui temporis, versifice narratur.

Tiberius cum Pelagio nunc præsule sedet.

Gothica gens tandem proprio se vulnere cœdit,

Sic sibi tunc finem turba maligna dedit.

Cæsar sex annis, undenis papa quiescit,

Undenos menses pape subjunge diesque.

Insuper ad requiem jungere quero diem.

De Mauricio imperatore, quinquagesimo quarto ab Augusto, et de papa sui temporis.

Anno ab Incarnat. Domini 583, Mauricius ex Cappadocia oriundus, primus de genere Græcorum, ab Augusto quinquagesimus quartus imperat.

Hujus diebus beatus Gregorius, iimperatoris consensu, suscepit pontificatum Romanum. Tunc sanctus Columbanus Scotus, Luxoviensis abbas, persecutione compulsus, in civitatem Italæ Bobium venit, ibique obiit. Tunc Romericus in monte suo

A Romerico, nobile cœnobium sanctimonialium fecit, scilicet in regno Lotharingia.

Tunc etiam in Suevia sub diœcesi Constantiens, ecclesia Sancti Galli, valde honorabilis constructa est, eo vivente, cum esset abbas (ut dicitur) quadringentorum monachorum; qui omnes sancti esse creduntur, uno solo excepto Hebruino; qui dimisso tunc ordine monastico factus est majordomus, id est primus post regem in regno Francorum, per Brunihildam reginam, sed nequissimam feminam; enjus instinctu ille Hebruinus Ecclesiam Dei est persecutus, et quosdam martyres fecit. Brunihilda tamen pro his peccatis dignam penam portavit: ipsa namque a rege Clothario ad caudas equorum indomitorum ligata et tracta, finem miserabilem, sed dignum accepit.

Mauricius imperator, dum beatum papam persequi non cessaret, anno decimo nono imperii sui videt in visione monachum ante se stantem cum gladio vibrato, dicentem sibi: « Ecce, tu morieris. » Quo viso perterritus, culpamque suam cognoscens, papæ Gregorio, et episopis, atque abbatis religiosis, humiliiter scripsit, ut apud Deum suis precibus impetrarent, quo Deus eum pro suis culpis, non in futura, sed in præsenti vita puniret. Ipse quoque idipsum apud Deum multis lacrymis exorabat. Cum ergo Deus ad Ecclesiæ petitionem imperatorem vellet audire, videt imperator in somnis se coram crucifixo apud æneam portam palatii stare, vocemque terribilem audire: « Date Mauricium, date Mauricium. » Et iterum: « Ubi vis, o tu Maurici, reddam tibi mala quæ fecisti? hic, an in futuro? » Cumque ille respondisset, dicens: « Non in futuro, » jussit eum cum uxore et liberis, et cum omni sua cognatione ad Phocam duci et trahi. Mane facto, Philippo genero suo ad se vocato, somnioque narrato, ait: « Nunquid Phocam illum cognoscis? » Ille respondens: « Juvenis est, inquit, et temerarius. » Nuntii interea quos ad viros Dei Mauricius miserat, tunc reversi, similia responsa ab eis in somnis visa renuntiabant. Itaque exercitus a Mauricio missus, dum per ejus avaritiam fame laborarent, in seditionem versi Phocam sibi creant imperatorem. Quod audiens Mauricius, præfatae visionis præsiguum esse percepit. Phocas insecurus Mauricium juxta Chalcedoniam, eum culpam suam recognoscentem, cum uxore et filiis, secundum visionem predictam, decollavit. Cætera de Mauricio versus habent.

Item de eodem Mauricio, et de papa sui temporis.
Tempore Mauricij Romæ diademate funet
Catholicæ sunt Ecclesiæ baptimate juncti,
Gothorum populi, munere dante Dei.
Mauricij tempus viginti perficit annos,
Insuper annus erit, recto numero numerandus,
Sub quo Gregorii vita beata venit
Tresque decemque simul regit annis pontificatum,
Urbis et orbis honor per eum digne relevatur,
Annis sex menses jungo, decemque dies.

911
De Mauricio imperatore, et papa Gregorio, qui scripsit in Job et Ezechielon.

Gregorius cum Mauricio dum sede levatur,
Contemnit sedem, devitat pontificatum,
Jussu Mauricii, cogitur atque venit.
Iste Job exposuit, iustarum et Ezechielon,
Dogmata pastorum praefulget, et in Daniele,
Hesus et Ecclesie gloria magna sedet.

De Phoca imperatore, qui aagesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 603, Phocas quinqueagesimus quintus ab Augusto, imperium sortitur, habens uxorem Leontiam nomine. Iste primo patricii cuiusdam strator fuit, postea miles, ad ultimum imperator. Anno imperii ejus secundo beatissimus papa Gregorius migravit ad Dominum. Tunc tertius Bonifacius papa impetravit a Phoca, ut ipsius auctoritate, Romana Ecclesia caput omnium diceretur Ecclesiarum. Nam Constantinopolitana Ecclesia se primam ipso propter regni sedem illuc translatam inscribebat. Post hunc alius Bonifacius quartus a beato Gregorio, precibus ab eodem Phoca Augusto obtinuit, et templum a Domitiano imperatore constructum, quod Pantheon vocabatur, Ecclesia Dei datum, in honorem omnium sanctorum dedicaretur.

Illi diebus Cosdroas Persarum rex, Orientem pervagates multas Romanis provincias abstulit, ac vivifica crucis vexillum ab Hierosolymis asportans, in solo suo, ubi se ut Deum adorari fecerat, posuit. Phocas autem cum multa scelera et homicidia perpetraret, ab Heraclio, Heraclii patricii praetoris Africae filio, vocatu Prisci patricii generi sui, octavo imperii sui anno interficitur. Cetera versibus explentur.

Item de eodem Phoca, versifice ponitur.

Phoca sedet Caesar, restaurat et undique lesa,
Agrima Lombarda sub eo sunt plurima cesa,

Et dedit Ecclesiis pace sedere suis.

Imperio Phoca Lombardus ab Urbe fugatur,
Tuscia Spoleto virtute sua revocatur,

Pax erat Italicas, sed recidiva satis.

Octo sedens annis Phocas tenet imperium:
Nunc Fabianus preclarus papa vocatur,

Anni solius cui modo vita fuit.

De papa Bonifacio, qui a Phoca Imperatore primatum omnium Ecclesiarum obtinuit.

Tertius est papa Bonifacius ille benignus,
Qui petit a Phoca munus per saecula dignum.

Ut sedes Petri prima sit, illi dedit.

Prima prius fuerat Constantinopolitana,
Est modo Romana, meliori dogmate clara;

Petrus enim princeps dogmata prima parat.

Octo capit menses vita Bonifacius iste,
Bisque decem numerando dies pro tempore siste,

Sic tempus papae sub brevitate cape.

Quartus cum Phoca Bonifacius ille notatur,
Annos tres, octo menses, cui vita paratur,

Viginti quinque post superadde dies.

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

Phoca Bonifacio dat Pantheon ante sacrari,
Quia cuncti statuere Dei sua fana parari,
Idola constitui, pinguis thura dari.

Hac domus immunda sacra benedicit unda,
Damonis existens fit Sancta Maria Rotunda,
Primaque daemonii, nunc manet aula Dei.

De papa Deusdedit.

Papa Deusdedit cum Phoca Cæsare sedit,
Cui ternis annis populus Romanus obedit,
Vigintique dies plus sibi vita dedit.

De inclinatione Romæ sub Phoca imperatore.

Iste fuit Phocas cum seditione levatus,
Milite fautor regnat, nolente senatu;

Tunc pars nobilium perdidit ense caput.

B Nunc gens Persarum Romanis subdita pridem,
Jam transgressa fidem, populus non permanet idem,
Prælia permiscet, Roma caduca silet,
Cum fuerit domina, perdit gens Romula Persas,
Sic et Hebreorum sunt prælia prisca reversa,
Romanus populus perdit utrumque solum.

De Heraclio juniori, imperatore Græcorum, quinagesimo sexto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 612, Heraclius, occiso Phoca, a Sergio patriarcha coronatus, quinqueagesimus sextus ab Augusto, sortitur imperium, regnante in Francia Lothario, filio Hilperici. Iste anno imperii sui secundo, genuit filia Heraclium Constantinum, ex Eudoxia. Mortua vero Eudoxia, filiani sororis sue Martinam, incestuose sibi copulavit, et ex ea filiam Heraclionam suscepit.

Hucusque Isidorus episcopus historiam suam perduxit. Anno imperii sui octavo dum Heraclius a rege Persarum Cosdroe pacem peteret, nec imperaret: ipse quarto postea anno, qui erat imperii sui duodecimus, exercitum movet in Persidem. Eundo autem in ponte Danubii cum filio Cosdree habuit singularem conflictum. Quo ibidem occiso et parte exercitus ipsius, tunc ad Christianitatem conversus processit, atque omnem Persidem devastavit. Cosdroem in solo aureo tunc una cum cruce Domini sedentem occidit, et lignum sanctum indecepit. Inde reversus Constantinopolim cum triumpho, postea crucem Hierosolymam reportavit. Ubi

D in introitu ipsius portæ miraculum magnum appau-
ruit: quod miraculum ego versifice in fine capituli
hujus annotavi. Ab illo tempore, Exaltatio sanctæ
crucis cœpit ab Ecclesia celebrari.

His diebus Anastasius quidam in Perside, magus prius, postea Christianus et monachus, cum aliis septuaginta, martyrium sub judice Marzabona pro fide Christi suscepit a Persis. Cujus tunica postea quidam daemonicus indutus, curatus est. Hujus corpus Heraclius de Perside asportavit.

Eo tempore Machomet, quem Saraceni hodie colunt, natus de stirpe Ismaelis, patre gentilis, matre Judæus, legem suam prædicabat.

Eisdem diebus, mortuo Lothario rege Francorum, Dagobertus filius ejus satis puer erat; quem Arnol-

phus qui tunc n. jordonus erat, educavit. Idem Ar-
nolphus postea Metensis episcopus fuit. Iste Dagobertus in Francia solus regnabat, sed fratri suo Heli-
riberto circa Ligerim fluvium paukas urbes et pagos
dimiserat. A Clodoveo enim usque ad istam Dagobertum regnum Francorum inter diversos fratres
varie divisum, et inter filios filiorum, confuse et
iniquabiliter regnum erat. Terminus autem regni
Francorum erat jam ab Hispania usque Pannionam,
habens in uno fine Aquitaniam, ex alio autem capite ducatum Bavariam, qui protenditur usque Ungaria-
m. Aquitaniam quidem in Occidente, Bavariam in Oriente habebat rex Francorum. Dagobertus ita-
que unicus rex Francorum, leges Bavaris dedit. Qui
dum patre suo Lothario adhuc vivente, cum Saxonibus bellum inisset, ab eis graviter est vulneratus.
Unde postulato et accepto a patre auxilio, iterum
cum Saxonibus pugna congregitur. Quibus gloriose
victis atque fugatis, universam Saxoniam sue ditio-
ni subjecit; omnesque illius gentis maseulos, qui
gladio Dagoberti statura fuerant longiores, ejus im-
perio legimus tunc fuisse peremptos. Eo tempore
beatus Cunibertus Coloniensis erat episcopus.

Heraclius interea a Sergio patriarcha seductus,
haeresi Eutychiana inficitur: insuper fit mathemati-
cus et astrologus. Tunc per constellationes cognovit,
quod homines circumcisi essent ejus imperium
vastaturi. Existimans autem homines illiusmodi
esse Judeos, missis ad Dagobertum legatis, omnes
Judeos postulat jussu regio baptizari. Quod etiam
impetravit. Ipse quoque Heraclius de Judeis sui
imperii similiter fecit. Non multo post Agareni, qui
omnes sunt circuncisi, imperium ejus invadunt.
Quos dum Heraclius, missis exercitu cogitabat coh-
btere, quinquaginta millia de suo exercitu perdidit.
Nam Heraclius apertis portis Caspios educit, homi-
nes savissimos, quos Alexander Magnus, propter
eorum immanitatem, super mare Caspium olim
conclusit, et cum ipsis adversus Agarenos impera-
tor bellum instaurare proponit. Angelus autem Do-
mini, eadem nocte, dum mane fuerant pugnaturi,
de imperatoris exercitu quinquaginta millia interfecit.
Unde fractus animo imperator, ex dolore fit
tumidus; et in hydropisie versus, anno imperii
quadragesimo septimo emisit spiritum.

O judicia Dei justissima! quia Heraclius per vir-
tutem et signaculum victoriosissime crucis glorio-
sissime triumphaverat: postea Dei et ipsius crucis
oblitus, magis in auguriis, quam in divino auxilio
confidebat; ab Agarenis, qui nec inter viros fuerant
computandi, meruit infeliciter superari. Caetera de
Heraclio, et de cruce, atque de Cosdroe, versibus
exponamus:

*Item de Heraclio et de Exaltatione sanctae crucis, et
de papa sui temporis.*

Heraclius stat magnificus, diadematè summus,
Gothorum rex mirificus regnat Sigismundus.

Multos Judeos subdidit ille Deo.

Expedit Heraclii jam Cæsaris acta fateri,

A Qui crucis et cleri studiis loca, jura tueri;
Pro cruce quanta gerit, sermo canendum erit.
Urbs bona Davidica, modica sub pace quicta,
Fertur ab antiqua Persarum gente petita,
Marte requisita, crux latitabat ita.

De Cosdroe.

Cosdroes iratus, disponit ut urbs capiatur,
Urbs ubi pugnatur, capitur, populusque ligatur,
Cumque crucem rapuit Persica gens abiit.

De aula Cosdroe, et filio ejus.

Cosdrois aula fuit, valida testudine plexa,
Intus habens latera gemmis auroque retexta,
Qua velut ætherea sidera fixa micant.

Sub specie coeli potuit domus illa videri,
Desuper instituit currus quandoque moveri,

B Unde ferebas strepitum fulmina ficta dedit.
Cœlibe inenitus sedet impins aree petita,
Cum cruce quiesca; putat illic vivere vita,
Nec metuit mortem, dam resideret ita.

Filius ex ipsa patris feritate patrissat,
Acrier amissa fert prælia, sanguine mixta,
Militibusque suis in loca sancta ruit.

Heraclius Persarum victor.

Oliviat Heraclius, reprimens virtute superbum,
Poneteque Danubii celebrat eam rege duellum,

Et virtute cruels diripit arna ducis.
Impius occidit hic, sed credere visus,
Devictus populus redi, baptimate nisus;

Miles et ipsius creditit in Dominum.

Cosdroes decollatur.

Signa jubet Caesar per climata Persa moveri,
Cosdroes absconsus memoratis tegmine cœli,

Deditus interlit, cœlica pompa perit.
Amputat Heraclius regis caput ense malignum.
Obsequium dignum recipit venerabile signum,

Ad loca Davidica cum cruce signa nicanter,
Montis Oliveti, victorum munere freti,
Dum portas penetrare putant cum Cæsare keti,

Porta sit ut paries, turba repulsa redit.
Atfœt angelicus pro Cæsare sermo venustus:
Nolo quod Augustus gemmis predat onus,

Infrantis Christi sit memor ipse sibi.
Auferat ornatus, humili pede progrediatur,
Heraclii manibus jam crux benedicta feratur

Porta reformatur, spes via larga datur.
Sufficit Heraclii breviter narrasse decores,
Me vocat ad reliquos regnum mea musa labores,

Carolus et reliqui, grandia gesta movent.
Imperat Heraclius annis quasi ter duodenis,
Quo crucis et cleri celeberrima gloria venit,

Illa recordatio perpetualis erit.

De Severino papa.

Temporis Heraclii succedit papa Severinus.
A tribus edocitus pater est ad dogmata primus,

Fertque duos annos ipse, duosque dies.

De Honorio papa, et Joanne.

Præsul Honorius est ipso cum Cæsare magnus,
Ipse duodenos in vita perficit annos,

Mensibus undenis, lux quoque dena venit.

Temporis Heraclii Theodorus ordine sedet,
Qui post sex annos, et menses quinque recedit,

Octo decemque dies plus sibi vita dedit.

De Pyrrho patriarcha Constantinopolitan.
Constantinopoli tunc Pyrrhus erat patriarcha,
Quem probitate sua Theodorus ille coarctat,

Romanæ sedi quod famulator erat.
Gesta sua partis anathemate Pyrrhus ademit,
Romano se Pontifici supponere venit.

Annis perpetuis sponsio talis erit.

Temporis Heraclii Mauricius ordine sedet,
Constantinopoli, cui Paulus praesul obedit;

Tunc sibi Romana dogmata papa dedit.
Sex annis vivit Mauricius ordine rerum,
Et menses, spatio viginti quinque dierum,
Tempora Pontificum sic numeranda fuerunt.

De pontifice Eugenio.

Eugenius papa sub eodem tempore sedet,
Vita duos annos peragens a sede recedit,

Adde duos menses, ter dabis octo dies.

De Heraclio Constantino imperatore, filio Magni Heraclii, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 639, regnante in Africa Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclii filius, quinquagesimus septimus ab Augusto; regnum adeptus, quarto imperii sui mense, fraude novercae sue Martinæ, Pyrrhique patriarchæ veneno necatus; ipsaque cum filio suo Heraclona regnum usurpans per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filii sui, matrisque ipsius lingua abscissa, Constans Constantiniani, Heraclii filii filius, a senatu imperator creator. Pyrrhus quoque patriarcha sceleris illius anchor in exilium truditur, et in locum ejus Paulus subrogatur. Illic est Pyrrhus, qui cum Cyro Alexandrino episcopo, haeresim que duas in Christo voluntates negabat, condidit. Cætera versus habent:

Item de eodem Constantino tertio, et papa sui temporis, versifice narratur.

Tertius accedit Cæsar Constantinianus,
Papaque Romanus residet nunc Vitalianus.

Grandis in Ecclesiis sit per utrumque salus.
Octo tulit Cæsar pro vita temporis annos,
Papa quater senos annos, ratione notandos,
Et menses septem vixit, et octo dies.

De papa Deodato.

Papa Deodatus sub eodem tempore venit,
Annis bis limis, et bino mense recedit,

Quinque dies ultra, tunc sua vita dedit.

De pontifice Dionysio.

Papa Dionysius sub eodem rege notatur,
Annis quinque sedens, et menses quinque notatur,

Octo diebus ei, plus quoque vita datur.

De Agapeto papa.

Agapetus papa sub eodem tempore sedet,
Post annos binos, et menses octo recedit,

Bisque dies septem, plus sibi vita dedit.

De Constante imperatore, filio Constantini, quinquagesimo octavo ab Augusto, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 642, pulso cum

a matre II. raciona, Constans Constantiniani filius, quinquagesimus octavus ab Augusto regnavit. Hic cum in eamdem, quam avus suus Heraclius, haeresim fuisse lapsus, Martinum papam, eo quod Paulum patriarcham, Pyrrhum, et Cyrus, habita synodo excommunicasset, apud Chersonam in exsilium misit; ubi multis miraculorum signis refulgens, migravit ad Dominum.

Porro Constans congregata sub Vitelliano papa synodo, haeresim abdicavit, ac beato Petro miræ magnitudinis Evangelia, auro cooperta, gemmis ornata, misit. Ipse vero non multis post diebus Italiam a Longobardorum potestate eripere volens, per aquora navigando, Tarentum applicuit. Post Beneventum veniens, omnes pene civitates quas

B Longobardi inhabitabant, cepit. At civitatem Luceriam ad solum usque prostravit, deinde accepit ob-side sorore Rumaldi, scilicet Grimaldi regis filia, Neapolim iter slectit. Inde ad Urbem iter tendens, Vitellianum papam in septimo millario obvium cum clero et populo habuit. Ac ita honorifice Romanum ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit.

Cogitabat autem imperium ad Urbem retransfere, eo quod Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinum papam commisso, consilium dederant, tanquam haeticorum fautores, exosos haberet.

Hujus diebus beata Gertrudis virgo, Pipini Grossi filia, beato sine quievit. Dagoberto quoque mortuo, Clodovæ filius ejus successit. Nam alius filius, Sibibertus scilicet, dum adhuc viveret, Austrasiam reliquerat, cumque Cuniberto Coloniensium præsuli, et Pipino Grosso commendaverat.

Constans imperator Heraclius ab Urbe digressus, Siciliam ingreditur: ubi per sex annos moratus, fraude suorum in balneo occiditur, anno imperii sui octavo. Quo mortuo, milites quedam, Mitium nomine, imperatorem creaverunt. Hoe comperto, Constantius Constantiniani filius, intravit Siciliam, et Mitium cum intersectoribus patris sui occidit; rebusque in Hesperia compositis, Constantinopolim redit. Cætera de Heraclio Constante, versus habent.

Item de eodem Constante, imperatore Heraclio, et de papa sui temporis.

D Heraclio regnante datur Leo papa sedere,
Annos vita decem mensemque refertur habere.

Polle in eloquio scripta beata ferens

De Benedicto pontifice.

Temporibus Heraclii nunc papa venit Benedictus,
Ter ternos menses vivit, tumuloque relictus,

Octo dies tenuit, quos sibi vita dedit.

De Theodosio imperatore, filio Constantis Heraclii, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 670, Theodosius Constantinus, filius Constantis Heraclii, cum duabus suis filiis, Heraclio et Tiberio, quinquagesimus nonus ab Augusto, sortitur imperium. His diebus Ansgarius, filius beati Arnulphi, Metensis episcopi

qui majordomus prius fuerat in regno Francorum, dignitatem majorisdomus adipiscitur. Constantinus Theodosius, anno imperii sui decimo septimo vitam finivit.

De Justiniano imperatore, filio Theodosii, sexagesimo ab Augusto, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 686, Justinianus Theodosii Constantini filius, sexagesimus ab Augusto imperatore. Iste composuit pacem cum Saracenis, et Africam ab eis liberatam imperio Romano supposuit.

Progenies omnium Carolorum, ab Ansgio filio Arnoldi episcopi Metensis, qui prius fuerat dux Francorum et majordomus.

Eo tempore Pipinus, filius Ansgisii, factus majordomus, totum regnum administrabat Francorum. Cujus Pipini Grossi, ab hoc loco in antea anni et gesta ponuntur in Catalogo regum Francorum. Reges enim Francorum a temporibus Iстius Pipini Grossi, qui erat majordomus, omnibus regni negotiis et honoribus denudati, nomine solo regnabant; econtra maioresdomus, curam et fortitudinem regni tenebant.

Justinianus a Leontio patricio, quem ipse per tres annos in vinculis tenuerat, naso et labro mutilatur: qui Leontius per tres annos occupat imperium, ipso imperatore mutilato interim in exilio detento. Post illos tres autem annos, Tiberius, qui cognominatur Absmarus, eidem Leontio similiter nasum abscedit, eundemque in monasterium trusit, atque ipse regnum usurpatum septem annis detinuit.

His diebus sub Sergio papa synodus Aquilegiae congregatur. Justinianus quem Leontius patricius prius mutilaverat, per adjutorium regis Bulgariae, urbem Constantinopolim captam recepit, et postmodum per sex annos tenuit. Iste tunc cepit Tiberium et Leontium. Quos etiam in catenis positos, per plateas trahi praecepit, universo populo post eos clamante sic: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem (Psal. xc).* Ipse etiam colla eorum calcans, ad ultimum decollavit eos. Alios quoque qui perpetratæ factionis erga eum rei exstiterant, diversis poenis fecit cruciari. Item quotiescumque de naribus mutilatis guttam rheumatis stillantis tergebat, teties aliquem illorum necari præcipiebat. Ipse etiam Gallicinum patriarcham, erutis oculis, Romam in exsilium misit, et Cyrum abbatem, qui ei necessaria ministraverat, fecit patriarcham, atque Tiberium filium Cyri, consortem regni sibi constituit. Deinde Philippum, quem ipse in Ponto relegaverat, comprehendere voluit. Philippicus vero ab exercitu imperator creatus, sexto millario ab urbe Constantinopoli pugna commissa, Justinianum occidit: filium quoque Justiniani fideles Philippii necaverunt.

De Philippico Constantinopolitano imperatore et chronica regum Francorum per idem tempus.

Anno ab Incarnatione Domini 713, Philippicus,

A LXI ab Augusto, imperium accepit. Tunc in Francia solo nomine junior Dagobertus regnabat. Pipinus vero Grossus majordomus omnem regai honorem et potestatem habebat. Eo tempore populus Romanus statuit ne chartæ ipsius Philippii in Ecclesia, vel etiam iussa ejus Romæ recipercetur, cum esset hereticus; neque nomen ejus inter missarum solemnia recitaretur. Iste cum in die sancto Pentecostes, egressus a balneo, post meridiem lecto cubaret, a Russino et Theodoro per Auream Portam ingressis, comprehensus excœcatur post annum et undecim menses, ex quo corporat regnare.

De Anastasio imperatore, sexagesimo secundo ab Augusto, et chronica sui temporis.

B Anno ab Incarnatione Domini 714, Artemius, qui mutato nomine dictus est Anastasius, LXII ab Augusto, accepit imperium, et tribus annis regnavit

Tunc mortuo rege Francorum Dagoberto Junique, et Pipino Grosso, Carolus Martellus filius Pipini Grossi ex Alpheiida, qui fuit avus Caroli Magni, factus est majordomus, qui regnum Francorum per XXVII annos administravit, regibus adhuc, sed sine honore et utilitate, ibi manentibus. Iste Carolus Martellus, Regunifridum quendam regnum invadere volentem, multis bellis pressit, Buguariam et Sueviam subjugavit; Guasconiam, Saxoniam et Friesiam devicit, Saracenorum 385 millia occidit. Igitur dum regnum Francorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo Martello augmentaretur, imperium vero Graecorum minueretur, milites adversus Anastasium imperatorem creant Theodosium, licet invitum: qui conseruo prælio Anastasium vicit, et presbyterum fecit eum ordinari.

De Theodosio secundo imperatore, sexagesimo tertio ab Augusto.

Theodosius iste sortitus imperium, LXIII ab Augusto, uno anno imperavit. Cui succedit Leo, LXIV ab Augusto, manente adhuc in Francia Carolo Martello.

De Leone imperatore Graecorum, sexagesimo quarto ab Augusto.

Iste LXIV ab Augusto imperator, vocatus Leo, imagines Domini jussit incendi, et sanctos snæ iniquitatibus resistentes decollari. Inter quos passa est sancta Theodoxia, cuius corpus adhuc integrum, Constantinopoli cum ingenti veneratione servatur.

Gregorius papa cum vidisset imperatorem Leonem iniquum et incorrigibilem, totam Italiam a suo imperio discedere persuasit. Eo tempore reliquiae sancti Augustini de Sardinia in Papiam a Luprando rege Lombardorum deportantur. Tunc etiam Beda venerabilis presbyter in pace quievit. His diebus Saraceni Constantinopolim per triennium obsidione cinxerunt; tandemque sine victoria recesserunt. Roma quoque 300,000 per pestilentiam tunc perierunt. Leo imperator, imperii sui anno quarto, moritur; cui succedit filius ejus Constantius.

De ultimo Constantio, imperatore Graecorum sexagesimo quinto ab Augusto.

Constantius igitur imperat anno ab Incarnatione Domini 742, sexagesimus quintus ab Augusto. Iste maleficus sacrificabat daemonibus, patre suo detinor factus, luxuriæ et omni immunditiae deditis, Ecclesiam Dei affligebat. unde etiam suis iniquitatibus ipse, et pater eius meruisse videntur, ut eorum regnum divideretur. Anno imperii illius Leonis primo, Carolus Martellus filius Pipini Grossi moritur, relictis tribus filiis Carlomanno, Pipino Nano, et Griphone: quorum Gripho minor, inquietus, a fratribus apud Alverniam captus, et detentus in prælio, cum uxore sua Svanichilda, in quodam castello permansit.

Cætera versifice pagina nostra resert.

Item de Theodosio imperatore, versifice, et de papa sui temporis.

Theodosii vita fuit annis bis duodenis, Cujus et Ecclesiis ornatus tempore venit, Ille et imaginibus ordine stare dedit. Gregorius cum Theodosio stat papa secundus, Annis ipse decem fuit Urbis et Orbis alumnus, Ter ternos menses, ter tulit octo dies. Tempore Gregorii presul Bonifacius exstat, Sede Moguntina miracula plurima præstat, Gratia baptismi Teutona regna tulit.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

PARS DECIMA SEPTIMA.

IMPERIUM TRANSFERTUR AD FRANCOS.

Proœmium auctoris.

Superius promisisse me memini narraturum qualiter Franci, quorum facimus hic mentionem, in Galliam venerunt, et qualiter a Romanorum principatu sejuneti, in propria sua auctoritate et potestate manere cœperunt.

Tempore igitur quo Aeneas post Trojæ destructionem in Italiam venit, Priamus junior, nepos magni Priami ex sorore, et cum eo Antenor, Trojanorum princeps, cum 13,000, per mare Illyricum in Venetas venerunt. Ibique Paduanam civitatem ædificantes, in qua hodie ipse Antenor honorifice sepultus, more regio invenitur, per Maeotidas paludes in Scythiam regionem sedes suas posuerunt, civitatem Sicambriam ædificantes, unde etiam Sicambi sunt nominati.

Cum autem toto orbe in provinciam Romanorum subacto, ipsi etiam inter alios subacti fuissent, elapsò tempore Germaniam oceupaverunt, ubi etiam Germani de cetero sunt vocati.

Deinde cum imperator Valentinianus impugnatos Alanos, et inter Maeotidas paludes receptos, delere non potuisset, edictum protulit, ut genas quæcumque Alanos vinceret ac deleret, per decem annos proximos libera esset ab omni tributo. Quare Germani, ipsius glorie cupidi, adversus Alanos movent exercitum, eosque vincunt, et omnino extingunt, unde per decem annos liberi a tributo fuerunt; et propter eamdem victoriam a Valentiniano imperatore Franci, id est ferores, sunt perpetuo appellati.

B Expletis autem decem annis dum Romani a Francis solita tributa repeterent, Franci ob ipsam libertatem eslrenes jam facti, ipsum tributum solvere renuerunt. Babuerunt autem inter se principes antiquos, ut dixi, Priamum et Antenorem. Qua propter dum a Romanis contra eos pugnatur, occiso in prælio Priamo rege eorum, in partes regni Thuringiæ se contulerunt cum principibus suis, filiis scilicet Priami, et Antenoris, nomine Marcomede et Sunone. Porro desuneto Sunone, communicato consilio, filium Marcomedis, nomine Pharamundum, regem sibi creaverunt.

Leges quoque per auctores suos Guisogastaldum et Salagastum compositas, extunc habete emperunt. A Salagasto illo lex Salica nomen accepit; C qua lege usque hodie Franci utuntur, qui etiam Salici nuncupantur. Mortuo autem Pharamundo, filius ejus Crinitus successit, a quo Francorum reges Criniti sunt appellati.

His temporibus Francia crescere, Roma autem minui coepit, ut supra dixi. Gentes enim quæ subactæ Romanis fuerant, jam per se ipsas regnare didicrunt. Romanie converso, qui semper imperaverant, servire gentibus cogebantur. Gothi enim cum ipsam Urbem essent depopulati, ultra Ligerim fluvium in Gallia considererunt. Burgundiones quoque juxta Rhodanum habitaverunt; qui et ipsi paulo post reges habere cœperunt. Sic etiam Franci, Rhenò transmisso, Romanos, qui illuc habitabant, fugaverunt. Postea captis urbibus Tornaco et Cameraco, atque inde paulatim progressi Remis,

Suessonam et Aurelianum, et Coloniam, quae tunc adicebatur Agrippina, Treverim, ac pene totam Galliam, atque Germaniam, ab Aquitania usque in Bavariam sibi vindicant atque subjiciunt. Clodovæo rege Francorum defuncto, Merovæus filius ejus, a quo Franci Merovæi sunt appellati, successit in regnum. Quo moriente, Hildericus successit. Qui dum luxuriose viveret, a suis expellitur a regno, et ad regem Thuringorum, Bisinum nomine, secessit : a quo humaniter receptus, uxorem suam Bisinam, reginam pulcherrimam, latenter tetigit. Postea idem Hildericus, iterum in regnum Francorum, per interventum amicorum suorum receptus est. Post eius vestigia secuta est Bisina regina ; quæ, interrogante Hildericō rege ad quid venisset, respondit : « Ad te venio, tecum permansura. » Te nūit itaque rex eam pro uxore, genuitque ex ea filium Clodovæum. Sed dum Hildericus expulsus a regno, in Thuringia, ut diximus, moraretur, Ægidius quidam Romanus loco ejus substitutus est in regno Francorum. Post octo annos Hildericus revocatus in regnum, urbem Agrippinam invadit, et ejectis inde omnibus Romanis, qui Ægidio favere videbantur, suos fautores imposuit Francos : unde et eamdem urbem, que usque in illud tempus dicebatur Agrippina, præcepit propter incolatum Francorum perpetuo Coloniam appellari. Mortuo autem Ægidio, filius ejus Siagrius in civitate Suessona regnavit.

Hildericus rex, vita decadens, Clodovæo filio suo regnum dimisit. Iste Clodovæus primus Christianus fuit inter reges Francorum, a beato Remigio baptizatus. Siagrius filius Ægidii, dum contra Clodovæum regnare aut certare non posset, successit ad Alaricum regem Wisigothorum, qui Alarius, nonus erat ab Alarico Magno rege Gothorum, a quo supra diximus, Romanam captam, et depopulatam. Siagrius a Clodovæo reposcitur. Alarius ei eum remittit. Qui remissus, necatur ; omnesque Romani, qui tunc in Gallis habitabant, ita sunt exterminati, ut nec unus posset in omnibus Gallis reperiri.

Videntur mihi Franci in illis temporibus lingua Romanam, qua usque hodie utuntur, ab illis Romanis qui habitaverant didicisse. Quæ autem lingua eis prius fuerit naturaliter, nos ignoramus. Itaque Clodovæus subjugatis Alemannis, jam Christianus factus, Gothis, et Aquitanis bellum indicet. Quo dum pergeret, votum vovit beato Martino apud Turonum ; qui jam cxii, annos post obitum suum habebat. Cumque triumphasset in Gothos, et Alaricum eorum regem occidisset, reversus Turonum, gratias egit Deo et beato Martino. Dilata etiam tunc ecclesia Sancti Martini, equum suum, quem prius iturus ad prælium dederat Sancto Martino, per suam pecuniam redimere volens, centum solidos custodi ecclesie, pro equi ipsius redemptione transmisit. Equus vero stetit immobilis. Hoc audiens rex, considerat beatum Martinum illud equi

A pretium parvipendisse. Quare et alios centum solidos insuper pro equi redemptione porrexit : quibus enim datis, velociter secutus est equus, et regi præsentatus. Unde fertur dixisse Clodovæus : « Sanctus Martinus est bonus auxiliator, sed carus negotiator. »

Hæc omnia de origine Francorum ponimus in hoc loco, sub titulo Leonis imperatoris, cuius temporibus Græci dominium Romanum omnino perdiderunt, et Franci imperium Romanum in Occidente habere cœperunt. Primo quidem per Carolum Martellum ducem Francorum, quem Pipinus Grossus majordomus, genuit ex Alpheida ducissa, occulto coitu. Deinde per Pipinum Nanum, filium ipsius Caroli Martelli. Postea per Carolum Magnum, filium Pipini Nani, primum imperatorem Francorum. Deinde per Ludovicum filium Caroli ; et deinceps usque in præsentem diem ; sicut in posterum per distincta capitula suis locis et temporibus, auctore Deo, referemus.

De ultimo Leone imperatore Græcorum, lxxvi ab Augusto; cuius temporibus imperium Græcorum ad Francos est devolutum; et de Romanis pontificibus illius temporis, et chronicis diversorum.

Cæsaris imperium nunc fertur adesse Leonis, Scdecies ductis annis fert lora decoris,

Ultimus est ipse quem sua Roma colit.

Gregorius sedit cum Cæsare papa Leone, Annis rite decem Romanum gessit honorem,

Menses ter ternos addita vita fovet.

C Insuper ad requiem pertulit octo dies.

Carolus Martellus dux Francorum regna regebat, Pipinus Nanus dux tunc cum patre sedebat,

Plurima Gothorum bella frequenter erant.

Græcorum reges hucusque licet memorari,

Quos loquor Italiae tunc imperio dominari,

Nunc et in Italia Græco corona cadit,

Vertimur ad Francos, quorum virtute tueri

Itala gens poterit, securaque Roma teneri :

Carolus Martellus tutor et auctor erit.

Pipinus Nanus fieri rex inde meretur,

Qui post Martellum papalia jura tuerit,

Fit quoque patricius, fert et in Urbe decus.

Carolus imperium poterit post ista mereri

Cujus et Ecclesia poterit virtute tueri,

Eius ab imperio Græca corona perit.

De genealogia Caroli Magni, a temporibus atavii sui Pipini Grossi, et qualiter ipsa progenies obtinuit regnum Francorum : quæ postea sortita est Romanum imperium, et totum orbem.

Anno ab Incarnatione Domini 710, mortuo Dagoberto minore, rege Francorum, filius ejus parvulus in tutela Pipini Grossi, qui erat majordomus, remansit. Qui etiam post pauca per insidias quorundam periit. Tunc Grimoaldus filius legitimus Pipini Grossi, regnum usurpans, a consanguineis Dagoberti regis defuncti captus est, et tandem in areta custodia detentus, donec ibi mortuus est.

Eodem tempore pars illa Gallie, in qua est Sequana fluvius et Ligeris, vocabatur Gaudina : ubi

duo reguli fratres, ex consilio matris, invadunt regnum Francorum, id est Theutonicorum, super Rhenum fluvium, cum ibi tunc rex non esset. Et primo impetu urbem Wormatiam invadunt, ubi a Francis bello repressi, iterum reparatis viribus civitatem Moguntiam obsidione cingunt. Ad haec Franci regem non habentes, Carolam Martellum, filium Pipini Grossi, natum ex Alpheida, regem facere decreverunt: qui coronam quidem recipere renuit; sed vexillum eorum contra Gaudinos suscepit, et cum regibus praefatis prælio conseruo, utrumque regem manu sua in prælio occidit atque cum ipsa victoria praecedens Remis, et Parisiis, omnem Gaudinam provinciam subiungavit.

Tunc item Carobis Martellus perpetuo decreto constituit illam provinciam Gaudinam eo nomine non nominari, sed Francigenam appellari, in lingua vero Theutonica, jussit eandem provinciam vocari nomine suo Carlingam, et eos homines nomine suo vocari Carlingos, sicut a Cæsare Cæsarea dicitur; quod vocabulum omnes Theutonici usque hodie servaverunt. Dicunt enim: Vado in Carlingam, venio de Carlinga, homo ille Carlingus est, et linguam habet Carlingam. In lingua autem Latina, vocant eos Francigenas, quasi genitos a Francis. Theutonicos vero occidentales, id est eis extrae regnum, Francos vocant. Terram quoque ipsam Franciam a Francis dicunt. Franconiam quoque, a quodam duce eorum Francone, vocare eam consueverunt. Itaque de ipso Carolo Martello, qualis fuerit et quot filios reliquerit, dicamus.

De Carolo Martello.

Anno igitur ab Incarnat. Domini 714, majordomus erat iste praefatus Carolus, cognomine Martellus, qui pater Pipiri Nani fuit, et avus Caroli Magni, qui dux et majordomus Francorum existens, natus ex Alpheida ducissa per concubinatu, ex patre duce Pipino Grosso, sua prudentia omnes Gallias, et Hispanias vicevit et subjugavit; et Ecclesiam Romanam, atque Italiam a Gothis liberavit, et ipse primus decimas Ecclesiarum consensu papæ Zacharie, militibus dedit in feudum, pro Ecclesie Dei necessitate. Eo tempore Beda presbyter obiit, nono Kalendas Junii, qui multa scripta Ecclesiis contulit.

Carolus Martellus reliquit duos filios, Pipinum et Carlomanum, qui simul duces et majores domus Francorum dicebantur. Sed post annos iv Carlomanus fecit se monachum in Monte Casino. Pipinus vero per papam Zachariam, ex electione Francorum, factus est rex Francorum, Hildricus ignava rege per Francos tunc monacho in monasterium missus. De Pipino vero natus est Carolus Magnus. Cetera versus habent, de Leone imperatore, et Carolo Martello:

Dz primo adventu Gothorum in Italianam, tempore Iconis, imperatoris Graecorum, quando Carolus Martellus Italianum a Gothis liberavit.

Caesare Graecorum diadema tenente Leone,

A Gothicam nam rabies prælia dira movet.
Ad scelus eductos peperit Gausonia Gothos,
Copia Gothorum genus est speciesque malorum,
Viribus ipsorum præda fit omne solum.
Marte præmunt Ligures pariunt hinc inde dolores,
Thuscia conteritur, sentit quoque Roma furores,
Itala terra doiet, mors erat ante feres.
Roma requirit opem; Leo non dedit; inde qui
[rites] Amodo per Francos satagunt has tollere lites
Theutonici veniunt, Francia signa nitent.
Gregorio papa totoque petente senatu,
Carolus Martellus committere bella vocatur,
Liberet ut patriam, munus ab Urbe datur.
Militis ad pretium decimas res publica donat,
B Papa vocat proceres, veniant defendere Romanum.
His dedit Ecclesia tunc decimata bona.
Copia Gothorum Martelli marte fugatur,
Roma reformatur, pax Ecclesiae reparatur,
Gloria Francorum fulget in Urbe caput.
*De morte et sepultura Caroli Martelli, et de filio eius
Pipino Nano, cum duabus fratribus suis.*

Anno ab Incarnatione Domini 743, defuncto Carolo Martello, et sepulso eo in Liguriæ civitate, quæ vocatur Aquis, Pipinus filius eius dictus Nanus, et frater eius Carlomanus, cum tertium fratrem eorum Grifonem, tanquam hostem suum, a regno fugassent, regnum inter se dividunt. Carlomanus accepit Austriam, id est Osterrich, et Alemaniæ, id est Sueviam et Turingiam: Pipinus autem Burgundiam et Neustriam atque provinciam cis Rhodanum sortitur. Deinde multis præliis ab eis contra hostes commissis, anno ab Incarnat. Domini 746, quando Fuldense monasterium fundabatur, Carlopanus fratri suo Pipino omnem terram relinquunt, et ipse monasticum habitum, in monte Sirati, ubi olim latuit beatus Sylvester, per papam Zachariam assumit: et inde propter nimiam hominum frequentiam, ad Montem Casinensem se transfert, et clericus factus, ibidem vitæ finem expectavit. Ibi etiam, sicut dicitur, aliquando porcos custodivit; ibique in introitu ecclesiae beatam sepulturam accepit.

*His temporibus Pipinus dux Francorum factus est
patricius Romanorum.*

D Anno ab Incarnatione Domini 751, cum in regno Francorum regibus solo nomine regnantiibus, majordomus omnem regni administrationem ac potestatem haberet, et Ecclesia a Gothis, atque a Longobardis afflita instanter a Francis auxilia postulassem Pipinus, dictus Nanus, cum esset majordomus, ad Zachariam papam legatos suos, Burchardum scilicet Guerzeburgensem episcopum, et Pholradum capellanum suum, gratia sciscitandi transmisit; et quid de regno Francorum ei videretur agendum quæsivit. Papa itaque melius esse illum regem, qui regni totius curam et potestatem habet, quam illum, qui solo nomine rex est, remandavit. Stabat enim in rege sola noninis umbra; in Pipino vero

Hildericus rex ignarus et inutilis, ex antiquorum regum Franeorum genealogia, qui reges a Miroveo, filio Clodii, omnes Mirovæ fuerant appellati, qui etiam inane regis nomen habebant. Reversi sunt igitur Pipini ab Urbe legati, et omnis Gallia consilio pape Zachariæ libenter consensit.

Pipinus fit rex Francorum.

Anno igitur ab Incarnat. Domini 752, auctoritate pape Zachariæ, Pipinus a Bonifacio Moguntino archiepiscopo, aliasque regni principibus, in civitate Suessiona, in regnum eligitur. Sequenti anno, papa Zacharia defuncto, Stephanus papa successit. Qui cum ab Agistulpho rege Lombardorum multa mala patetur, Pipino a prælio Saxonum revertenti, ubi etiam de morte fratis sui Grifonis nuntium recepit, occurrit in villa, quæ dicitur Carisius, rogans eum ut Ecclesiæ Romanæ succurrat. Cætera versus habent :

De Gothis, et de Lombardis, a quibus Pipinus Ecclesiam Romanam, et totam Italianam liberavit.

Marte prius Gothis procul a regione remotis,
Gens venit Hunnorum, Ligurum contraria votis,

Omnibus Italicis perniciosa locis.

Hæc gens bella gerens dum dimicat hoste minante,
Femina pugnando crines sibi porrigit ante,

Barbaque mentita, pendula pendet ita.

Mirantur Ligures longas sub pectore barbas,
Cumque vident barbas, metuunt, quasi bestia

[larvas,

Gens Ligurum timuit, cessit, et arma dedit.
Sic Longobarda meruit gens illa vocari,

Nisa super Ligures hoc ingenio dominari,
Vicit et Apuliam, littore, rure, mari.

Rex Lombardus erat Luprandus in urbe Papia,
Qui gravat Ecclesiam, Romam premit usque Sutriam

Nec patitur patriam pacis habere viam.

Papa coartatur. Leo Cæsar ad ista vocatur;
Spes ibi nulla datur, rex Francorum rogitatur,

Sed neque rex venit, cum foret umbra caput.

Hildericus tunc ignavus regnasse videtur,
Qui neque Francorum regnum virtute tuerit,

Nec bene regales novit habere larcis.

Pipinus dux Francorum sua regna tueri
Curat, et ipse domus major censemur haberit,

Rex et pâtrius qui cito magnus erit.

Pipinus dux Francorum tunc regna regebat,
Regis et officium plene sub rege tenebat,

Rex ibi tunc vacuo nomine vilis erat.

Coram principibus dum rex in sede sederet,
Nil ibi præcipiteret, nisi dux prius ille juberet,

Jura, potestatem, dux erat ipse gerens.

Rex erat Hildericus, qui tunc regnasse putatur,
Umbra fuit regis, non rex, si jure notatur,

Francia si poterit non erit umbra caput.

Tunc rex Luprandus regnabat in urbe Papia,
Opprimit et Romanam, simul et papam Zachariam

Et nimis Ecclesiam perdere semper hiat.

Dum regimen regni Francorum Nanus haberet,

A Rex tamen Hildericus vacuus vilisque sederet,

Nanus apostolico scripserat ista ferens :

Si cupis Ecclesias regni virtute juvari,

Præcipias regem validum fortèque levari,

Robur ad hæc patria nos retinēmus, ait;

Nam rex Hildericus, cui nomen Francia præstet,

Res quasi funesta, cui non datur ulla potestas,

Scribe, Pater, Francis, pete, suggere præcipe sem-

[per,

Ut faciant regem patria gladioque potentem,

Nam nihil auxili principis umbra facit.

Littera papalis Francis celeberrima venit,

Erigitur solium, Pipino gloria cedit.

Quippe sibi regnum Francia tota dedit.

B Hildericus factus monachus, caput ipse totundit,

Seque in monasterio sub religione recondit,

Sic fortuna fuit, sic rota versa ruit.

Sede Moguntina regem Bonifacius ungit,

Regis ad obsequium se Francia subdita jungit,

Ad regem Nanum cedit ubique salus.

Sic probitate sua regnum Pipinus adegit,

Corpo qui minimus res ad meliora rededit,

Et melius reliquis subdita regna regit.

Ejus sponsa fuit grandis pede nomine Bertha,

Venit ab Ungaria, sed Graeca matre reperta,

Cæsaris Heraclii filia namque fuit.

Ex hac mistura sit summa corona futura,

Carolus est Magnus quem Berta fuit paritura,

Scripsit visa prius jungitur arte sua.

Chronicum.

Trojanam prepaginem in duo genera regum quondam fuisse divisam, id est in Aeneam et Priamum juniorem. Aeneas venit in Italianam, a quo omnes

Romani reges et imperatores exierunt. Priamus vero junior ivit in Germaniam, a quo omnes Germani, sive Theutonici reges nati sunt. Iste itaque

duæ progenies, a Troja venientes, in unum Carolum Magnum concurrunt, cum sit Theutonius patre, et Romanus sive Grecus a matre

Berta.

Pipini origo.

In duo divisa Trojana propago parentes,

Jungitur in Berte Pipini scmine ventre.

D Semine Pipini Troja sit una sibi.

Si modo Theutonica, Romanaque germina quæres,

Gemma parentæ stat Carolus unicus hæres,

Romuleus matre, Theutonicusque patre.

Pipini regis digressio scripta quiescat,

Contra Lombardos Pipini gesta patescant,

Qualiter Ecclesiam juverit ecce canam.

Item de Pipino qualiter fit rex Francorum per papam Zacharium.

Anno ab Incarnatione Domini 754, Pipinus per Stephanum papam a fidelitate Hilderici prædicti Francorum regis, cum omnibus Franciæ principibus est absolutus. Tunc etiam, Hilderico tonsurato et monachato, atque in monasterium detruso, Pipinus regalem recipit unctionem. Eo tempore finem

aceperit regnum Meroviorum; incipit autem regnum Carolorum, qui Graecorum imperium Romae postea obtinuerunt. Ex hoc etiam facto Romani pontifices mutandi regnum trahunt auctoritatem. Pipinus igitur extunc regnum Francorum nomine et re laudabiliter gubernavit.

Chronicum.

Anno autem ab Incarnat. Domini 755, Pipinus rogatus a papa Stephano, contra Astulphum regem Longobardorum movet exercitum, et Italiam intrare disponit. Cum autem Longobardi per angusta montium positis ante se ad tuitionem validis muris, defensionem sibi parassent, Pipinus, occisis ex eis plurimis, murorum claustra confregit, et pertransiens, in plano Lombardiae resedit. Astulphus rex in Papiam se colligit, ubi a Pipino obsessus xl. obsides dare, atque insuper jurare compellitur, ne Romanam Ecclesiam amplius infestaret, ubi Stephano papa honorifice cum militia Francorum Romanam remisso, ipse in Franciam remeavit. Hoc anno Bonifacius Moguntinus archiepiscopus, qui Ecclesiam Fuldensem, aliasque multas fundaverat, a Frisonibus, quibus prædicaverat, martyrio coronatur.

Cætera, si qua placent, versibus acta patent.

De obitu Luprandi regis Lombardorum, et de Astulphi regis exaltatione, et de primo introitu Pipini in Italiam.

Luprandus moritur, Astulphus sede levatur,
Cujus et Ecclesia graviore furore gravatur,
Eius primatu Roma perire datur.
Aurea Romanus sibi ferre tributa jubetur,
Romanus praesul nusquam sua jura tuerit,
Græci dissimulant, nec sua regna juvant.
Nunc prece Pipinum repetunt ad prælia primum
Vincere Ticinum, regemque repellat ad imum,
Liberet Italiam Romulecumque sinum.
Venit, et obsedit regem, pariterque cogit
Reddere Romanis quæ tunc Astulphus abegit.

Gratia sit regi, qui loca sancta regit.
Visitat almiscam Pipinus in agmine Romanum,
Nec tamen in Roma voluit gestare coronam,
Et modo patricius, nomen honorique tonat.
Iude Moguntinas patriæ remeavit ad ædes,
Regia Francorum que tunc erat inclita sedes,
Qua Germanorum gloria summa sedet.
Dum rex Luprandus regnaret in urbe Papia.
Papa prius dictus sua fata tulit Zacharias,
Annis vita decem, bis quoque mense sedet.
Ter senos numerando dies superaddis ad annos,
Erigitur Stephanus Romæ praesul venerandus,
Cujus et a studiis pax rediviva fuit.

De secunda rebellione Astulphi regis, et de secunda victoria Pipini super eum

Rex Lombardorum Astulphus, post Pipini discessiōnem, ruptis promissionibus adversus Ecclesiam sacerdotio solito apparabat. Unde Pipinus iterum cum fortitudine Italiam ingreditur; rursusque Astulphus in Papia obsessus, omnia corrigere, fortioribus promissionibus et pluribus obsidibus coartatur. Insu-

A per Ecclesiæ Ravennam cum quibusdam aliis urbibus coactus est resignare. Ipse autem Pipinus in Galliam est reversus.

Sequenti anno, Graecorum regno, sicut supra taxavimus decrescente, Francorum autem regno plurimum jam sublimato, legati Constantini Augusti de Graecia cum magnis muneribus ad Pipinum venerunt, apud Compendium. Thassile quoque dux Bavorum cum suis principibus tune regi Pipino fidilitatem et subjectionem exhibuit. Post hæc etiam Saxones gravissimo bello Pipinus devicit, et tributarios fecit. Non multo post Guaifarium magnum Aquitaniam ducem prælio pressit, et obsides dare coegerit. Iterum dux Guaifarius ab Aquitania, Thassile etiam dux ab Aguria, incipiunt rebellare. Pipinus post diversa prælia, Guaifarium interfecit. Thassilonem quoque sufficienter oppressum subjugavit. Deinde Turonis infirmatur Pipinus, et Parisios deportatus, anno xiv a die qua in regem unctus est, anno vero ex quo post patrem suum accepérat principatum xxiiii, diem obiit, relinquens duos filios, Cædolum et Carlomannum.

Cætera versifice pagis nostra refert.

Item de eodem Pipino, versifice narramus.

Dum putat Astulphi scelus evasisse senatus,
Rex Lombardorum mox ad graviora paratur,

Nullaque jam requies ejus ab arte datur.

Præsul ab Astulpho queritur tormenta moveri,

Vita petit cleri Pipini more tueri,

C Si modo tardus erit Roma repressa perit.

Alpibus evectus celeri Pipinus hiatu,

Milite congregatur, Astulphus marte fugatur

Urbe sua clausus querere pacta datur.

Jurat, et obsidibus sua quæstio tota ligatur,

Amodo si papa Lombarda peste gravatur.

Auferat obsidibus regia pena caput.

Pace reformato, Petro datur hostia grata,

Francia Brachata, loca visitat illa beata,

Et redit in patriam, pace manente rata.

De exaltatione Desiderii regis Lombardorum, et de Rachisio aduersario eius.

Astulphi regis dum vita die breviantur,
Rachisius frater monachus regnare paratur,

Cui Desiderii pars inimica fuit.

D Divisus populis, et regibus his tribulatis,

Arma premunt armis, et pluribus inde necatis

Opposisit cuncis pugnat eterque satis.

Nunc Desiderie Stephanus dat papa favorem,
Jurat et ille sibi, non lœdere prorsus honorem,

Quem super Italicos papa tenere solet.

Rachisius cedit monachus, pars altera sedit,

Gens Liguriæ Desiderio reverenter obedit,

Nam sibi subsidiæ tempora papa dedit.

Rara fides Liguris; violat rex fædera pacis,

Fæderis ante dati jam nexibus evacuatius,

Concittetur gratis papa dolore satis.

Hæc ubi Roma sapit, doluit rebus variatis,

Stat quasi fracta ratis, vel præda parata piratis,

Undique quassatis rebus et igne datis.

*Caroli Magnus, filius Pipini, erigitur in regnum A Annis quinque suo viguit sub dogmate mundus.
Francorum, mortuo Pipino.*

Anno ab Incarnat. Domini 768, imperante adhuc in Græcia Constantino quinto, Carolus Magnus, filius Pipini Nani, regnum dividit cum fratre suo Carlomanno, et incepit regnare. Iste primo loco Hernaldum, qui occiso duce Guaifario, bellum in Aquitania renovabat, ad Lupum ducem Guasconiae fugavit, et postmodum, tam ipsum quam Lupum in ditionem accepit. Inde sequenti anno in Wormatia generali curia celebrata, limina apostolorum causa orationis visitare disponit. Anno tertio regni ejus, Carlemannus frater ejus moritur, et uxor ejus cum filiis ad Desiderium regem Lombardorum confugit.

Carolus itaque jam solus regnum adeptus, Saxoniā cum exercitu ingreditur, omnibusque ferro et igne vastatis, acceptis inde obsidibus, revertitur; dehinc rogatu Adriani papæ Italiam ingreditur, et Desiderium Longobardorum regem Ticini obsidione inclusit. Ibique dimisso exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reversus urbem fatigatam ad ditionem compulit, regemque captivum abduxit.

Inter hæc Saxones, absentia regis elati, fide postposita, contigua terræ sua loca populantur. Porro rex subacta Italia, reversus in Franciam, tripartito ordine militum Saxoniam ingreditur, incendiisque vastata terra, prædam immensam diripuit, et non multo post regressus, denuo ab eis obsides accepit.

His diebus Constantinus persecutor, trigesimo quinto imperii sui anno mortuus est, eique filius suus Leo successit, et Græcorum monarchiam per sex annos satis debiliter tenuit in Græcia.

De Leone imperatore Græcorum sexagesimo primo supra memorato, et chronica ipsius temporis.

Anno igitur ab Incarnatione Domini 776, Leo, sexagesimus sextus ab Augusto, imperium Græcorum accepit. Ille primo visus est mitior: unde et principes filium ejus imperatorem postulant.

Per idem tempus Saxones more suo, non semel, sed sæpe pactum mentientes Carolus diversis præliis pressit, ac plurimis ex eis fidem Christianam accipere persuasit. Porro Leo imperator, sexto D imperii sui anno moritur.

Cætera versifice gesta referre placet:

Item de Pipino, et de generatione ipsius, versifice narramus; et quomodo Carolus vocatus est in auxilium Romanæ Ecclesiæ in Italianam.

Pipinus moritur, consurgit Carolus acer,
Natus in Ingelheim, cui Bertha sit Ungara mater,

Pipinusque pater, chronica vera patent.

Dupla fuit juveni mensura pusilla parentis.

Major erat probitas, species, audacia mentis,

Fama fuit celebris, gloria multa nimis.

Nunc moritur Stephanus minoratus papa secundus;

Insuper in finem pertulit octo dies.
Tertius accedit Stephanus Romæ venerandus,
Quem Desiderius perturbat ubique tyrannus,
Temporis exigui vir modo papa fuit.
Nam tribus hic annis et mensis quinque resedit,
Ter senos superaddo dies, quibus ipse resedit,
Cui Desiderius tempora torva dedit.
Erigitur post hunc Adrianus papa beatus,
Cui Desiderius perturbat pontificatum;
Hic et opem Caroli pressus ubique petit.
Vixit Adrianus viginti quatuor annis,
Addo decem menses, denosque dies numerandos,
Insuper et septem sic superaddo dies.
Carolus egregius papalia scripta relegit,

B Scribit ei papa mala quæ Lombardus adegit,
Et petit ut Christi conferat arma gregi
Francorum proceres pariter cum rege rogantur,
Ut simul Ecclesiam virtute sua tueantur,
Actaque Pipini commemorantur ibi.

Fertur ad hæc procerum sententia talis haberi
Si velit Ecclesia Francorum marte tueri,
Carolus imperio præficiendus erit.

Nam labor est vacuus sic Italiam superari,
Ni maneat princeps, qui possit ei dominari,
Gestet et imperii jura colore pari;

Qui tenet archiva, quæ sæpe cadunt recidiva,
Tempora passiva sibi sunt, sed pauca dativa,
Nam mala castigat, nec tamen ipsa ligat:

C Sit rex Francorum Romæ dominus dominorum,
Imperium teneat, terram premat Italicorum,
Atque super Danaos auferat omne solum.
Regis opem precibus dum Roma per omnia querat,
Dum petit ut patriam dignetur ab hoste tueri,
Dicit ut imperium tollat ut alter heri.

Rex ait: « Italicos ego renuo ferre labores,
Ni simul Italicos habeam constanter honores,
Qui mihi, si fierent, pax valitura foret.

Prælia Pipini perpendo mei genitoris,
Quanta super Ligures probus intulit arma doloris,
Nec tamen abstinuit turba renisa dolis. »
Non valet Italia sine principe terra teneri,
Si requiem cleri cupitis sine rege tueri,

Qui sicut error heri, eras quoque major erit.
Nil valet archatus dum nullus eo dominatur,
Nec valet imperium nisi Cæsaris ense regatur,
Subjectam patriam regia norma parat.

Roma potens viguit dum Cæsar in Urbe resedit,
Publica res crevit, gens Itala pace quievit,
Terra suis dominis digna tributa dedit.

Tempora que memini, si Roma cupit reparari
Aut Desiderii regis scelus evacuari,
Expedit imperii quæ peto jura dari.

Rex ubi verba delit, populus petit arma moveri,
Jura sui cleri petit, optat et ipse tueri,
Nam Desiderii Roma furore perit.

Curia Francorum precibus consentit eorum,
Tollat ut imperium victoria Theutonicorum,
Stringat et Italicum fiscus ubique solum.

Signa movent proceres, rex præcipit arma parari,
Transit et ad Ligures, quibus a modo vult do-

[minari,

Sed Desiderium prælia dira parit.

Campus apud Ligures Mortaria rite vocatur,
Rex ubi congreditur, Ligurum pars victa fugatur,

Sic Desiderii copia terga dedit.

Pro nece multorum, quæ facta fuit populorum,
Dicitur illorum Mortaria nomen agrorum,

Quæ peregrinorum stat modo grande forum.

Tunc duo consocii meritis vitaque beati,

Amis et Amilius parili sunt marte necati,

Carolus his tribuit digna sepulera satis.

Obsidet egregiam modo rex cum rege Papiam,

Et jubet ut gladiis Francorum subdita fiat,

Reddit et Ecclesia que male rapta tenet.

Urbs nimis obessa dolet, igne fameque repressa.

Vulnere defessa Lombarda superbia cessat,

Et licet invita, clausa remansit ita.

Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,

Sic et Oliverius socia probitate notandus,

Hos pro rege duces tunc habuere truces.

Visitat interea regina potentia Romam,

Nec modo Cæsaream voluit captare coronam,

Orat, et ad Ligures signa reversa volant.

Carolus Italianam, postquam remeavit ab Urbe

Visitat et superat, fiscoque subesse perurget,

Reddit et ecclesiis prædia digna suis.

Rex Desiderius, quem marte recluserat intus,

Traditur exilio pariter cum conjugi vincetus,

Cujus Aquisgrani carcere vita cadit.

Dum Desiderium regem rex Carolus angit,

Ante ducenten' et quinque fluentibus annis,

Itala Lombardis subdita terra fuit.

Historia Lombardorum, qui prius Vinuli vocabantur.

Duo duces Lombardorum ab insula Scatinavia fuerunt, Hibor scilicet et Hangio, quorum mater fuit Gambara, sapientissima. Ipsi tunc egressi, in finibus Oceani maris, sub rupe quæ vocatur Altissima, septem viros a longissimis temporibus ibi positos, inveniunt dorinientes. Romano more pretiose vestitos, et tam vestibus quam corpore incorruptos: de quibus cum unum quidam vestibus expoliare tentasset, tangentis eos manus protinus aruerunt: propter quod alii omnes amplius eos attingere non tentaverunt. Locus autem ille, et ipsa provincia, et populi illi, Vinuli vocantur, et crudis carnibus vescentur, et sanguinem bibunt, sicut Historia Lombardorum testatur. Crudis etiam et hispidis coriis bestiarum, quasi cervis consimilibus induuntur; et nunquam sine arcu tenso, et sine sagittis incedunt. Omni tempore nives habent, et in quibusdam locis eorum tempore aestivo dies clara in medio noctis nostra habetur, et quasi tunc sine noctibus esse videntur. Dum apud nos est solstitium, sol tamen ibi non videtur. Dies ibi minores sunt quam alibi: sed noctes longiores, quia scilicet quanto ibi a sole lon-

A gius discediter, tanto sol ipse terræ viciniæ apparet, et umbræ longiores excrescunt.

Lombardi, a Scatinavia exeuntes cum ducibus supradictis, in regione Scoringa aliquandiu conderunt. Illo tempore Ambrietasius dux Vandalarum, vicinas quasque provincias bellis premebat. Unde multis elati victoriis, nuntios ad Vinulos mittunt, ut vel Vandalis tributa persolvant, aut se præparent ad bellorum certamen. Sic Hibor et Anglo duces Vinulorum, simul cum Gambara matre sua, deliberant, melius esse armis tueri libertatem, quam tributarum solutione libertatem fœdere. Mandantque Vandalis per legatos, pugnaturos se potius quam servituros.

Refert Toclaeus historiographus antiquitatis fabulam ridiculosam, quod Vandali accedentes ad idolum suum Godam, victoriam de Vinulis postulaverint. Illeque responderit se illis victoriani daturum, quando primi orientem solem conspexisset. Refert econtra Gambaram ad deam nomine Feriam, uxorem scilicet Godam, tunc accessisse, et pro Vinulis victoriam ab ea postulasse, eamdemque deam Feriam consilium dedisse, ut mulieres Vinulorum crines suos dissolutos ante faciem suam ponerent, et primo mane cum viris adessent, seseque pariter videndas versus fenestram, per quam Godam eas aspiceret, collocaret. Quod et factum ita fuisse refertur. Quos cum Godam solem orientem inspiciens, vidisset dixit: « Qui sunt hi Longibarbi? » Cui dea Feria respondit, dicens: « Ut, quibus ipse nomen tribueret, victoriam etiam condonaret. » Itaque Vinulis, sicut aiunt, sic victoriam concessit. Hæc quidem fabulosa dicta videntur.

Verum autem nomen Lombardorum est, a longa barba, ferro intacta, Longobardos cosdem Vinulos appellari. In lingua enim Vinulorum *lang*, id est *longa*; *bart*, id est *barba*, interpretatur. Votam autem quidam Gotham adjecta littera dixerunt. Ipse est qui apud Romanos dicitur Mercurius, et tunc ab universis Germanis, ut Deus adorabatur, unde usque hodie, *Goth* in Theutonico, Latine dicitur *Deus*. Vinuli igitur etiam hodie Longobardi dicuntur.

Commisso igitur decies cum Vandalis prælio, et pro libertate contendentes Vinuli videntur. Qui magna postmodum fame coacti, in eadem provincia Scoria, animo sunt consternati. De qua egredientes, dum in Moringam provinciam transire disponerent, Assipidi eorum iter impediunt, denegantes eis transitum per terminos suos. Porro cum Longobardi magnas hostium copias cernerent, et pro suorum paucitate cum illis congregari non auderent, tandem necessitas consilium adinvenit. Simulaverunt enim Longobardi se in castris suis habere cynocephalos, id est homines canina capita habentes. Quos etiam divulgant apud hostes pertinaciter prælia gerere, humanum sanguinem bibere; atque si hostem non possint attingere, proprium sanguinem potare. His hostes auditis, credu'ique effecti, bellum quod in-

dixerant, committere formidabant; habebant tamen apud se virum fortissimum, de cuius viribus omnimodis confidebant. Quem solum pro omnibus objiciunt pugnaturum; mandantes Longobardis ut unum eorum illi opponerent, qui cum eo pro omnibus singulare iniret certamen, ea scilicet conditione, ut si Longobardorum pugilem vinceret, ipsi transitum liberum obtinerent; sin alter illum vinceret, ipsi, sicut venerant, repedarent.

Ad hæc homo quidam, de genere servorum Longobardorum, se obtulit pro omnibus pugnaturus, ea quidem conditione, ut si vicerit, libertati donetur. Longobardi gratauerunt quod postulat pollicentur. Ita cum servus hostem vicisset, Longobardi in Mauri-guam pervenientes, transeuntem in Rugulandam: ubi modicum commorati, procedunt in provinciam Anthap, et inde in terram Bathaib; deinde in Burgandanam, quam per annos aliquot possederunt. Interea mortuis duabus ducibus Longobardorum, liberos scilicet et Angione, ipsi sibi regem creaverunt.

Regnat igitur Agelmund filius Angionis, de progenie Vinulorum, qui apud eos nobilior habebatur. Iste super Longobardos annis triginta tribus regnavit.

Hujus temporibus quedam mereatrix uno partu enixa septem infantes, crudeliter omnes in piscinam projectit necandos. Rex autem Agelmund equo residens, dum in piscinam forte venisset, hasta quam serebat, miseris tangebat infantes. Quorum unus extenta manu, hastam apprehendit. Rex misericordia motus, et rem altius admiratus, mox illum ab aqua levari præcepit, atque per nutricem summo studio mandat alendum, eumque a piscina, que dicitur *Lama*, Lamis appellavit. Qui cum crevisset, factus est juvenis bellicosus, multaque virtute notatus, ita ut defuncto rege Agelmundo, ipse regnum landabilius gubernaret.

Interea dum Longobardi ab omni hoste securos se esse putarent, Bulgari eos medio noctis invadunt, regem Agelmundum, et magnam partem suorum occidunt, regisque unicam filiam captivam deducunt.

Longobardi postea resumptis viribus, Lamisionem supra memoratum regem sibi constituant. Qui mox in Bulgaros arma convertit. Primo igitur bello cum Longobardi terga vertissent, rex Lamisio eos confortat, servis bene pugnantibus libertatem, omnibusque praemia larga promittit. Unde omnes armati in hostes Bulgaros manus convertunt, omnes pene prosternunt, spolia et arma infinita diripiunt, et glorioissimum habent triumphum. Ex tunc et Longobardi ad exercenda prælia semper audaciores esse cœperunt.

Rege Lamisione defuncto, qui secundus regnavit, Letha prò eo regnavit, qui tertius eorum rex, cum annis quadraginta regnasset, succedit ei filius ejus Gildehoc, quartus a primo rege corum. Quo defuncto, quintus rex Gildehoc regnum suscepit. Paulus post Longobardi a finibus illius egressi, transeuent

A in Rugulanda, id est in patriam Rugorum, ubi prepter terræ fertilitatem aliquandiu remanserunt. Inter alia moritur rex Gildehoc, cui succedit Classem filius ejus. Defuncto quoque rege Clasone, filius ejus Guado succedit, septimus rex Longobardorum. Tunc egressi de Rugulanda, habitaverunt in campis patentibus, quos lingua eorum Felda vocabant, ibi que tribus annis manserunt.

Defuncto Guadone, succedit Gualtarus filius ejus, in regno octavus. Omnes autem reges illi fuerunt Adelingi, id est de nobiliore prosapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gualtarus rex cum septem annis regnasset, obiit. Qui succedit Alduinus nonus in regnum, qui Longobardos in Pannoniam perduxit. Iste Alduinus habuit filium Alboinum, militem audacissimum; qui dum Gepidorum rex contra Lombardos pugnaret, filium regis Gepidorum uno gladii iecu exstinxit, et de eisdem Gepidis gloriose triumphavit.

Eo tempore Justinianus imperator legum multipliciter abbreviavit, et imperium in diversis partibus orbis mirifice dilatavit, sicut in tractatu ejus, dum de aliis imperatoribus scriberemus, satis est enarratum.

His diebus beatus Benedictus abbas erat apud locum qui dicitur Sublacus, et paulo post transiit ad montem Casinum.

Mortuo Alduno rege Longobardorum, filius ejus predictus Alboinus, quem genuit Rudulinda regina, vir bellicosissimus, et per omnia strenuus, succedit C patri in regnum, decimus regum Longobardorum. Iste accepit in uxorem filiam Clotharii, regis Francorum, nomine Glotsuindam, de qua genuit unam tantum filiam, nomine Abbisindam.

Obiit interea Turisindus rex Gepidorum: cui succedit Cunimundus in regnum, qui rupto cum Lombardis fædere, bellum cum eis potius, quam pacem elegit, ut antiquas patris sui injurias, et fratris sui necem vindicaret. Itaque rex Alboinus cum Avaribus, qui prius Hunni, sed postea Aves a regibus sunt appellati, perpetuum fædus compositus, deinde ad indicium sibi Gepidorum prælium prope-ravit; dum Gepidi ad bellum procedunt, Aves, sicut ut cum Albuino condervant, Gepidorum regnum D invadunt. Quo audito, Gepidi in angustiis positi, et animo consternati, ex consilio suo eligunt eum a Lombardis prius pugnare; deinde Hunnos, id est Aves, a patria removere. Igitur Gepidi et Lombardi bellum committunt. Hoc prælio Gepidi usque adeo sunt extinti, ut nec unus ex eis nuntius remaneret. Albuinus in eo prælio regem Gepidorum Cunimundum occidit, et de testa capituli ejus scyphum ad bibendum paravit. Hoc genus scyphi, apud illos dicitur sepha, Latine autem dicitur patera.

Albuinus filiam Cunimundi occisi, nomine Rosimundam, deduxit captivam. Quia quia Glotsuinda filia regis Clotharii, prior scilicet uxor sua, jam elijerat, ipsam captivam in suam perniciem sicut postea patuit, duxit uxorem. Ex illo tempore Lombardi su-

pra modum ditati et exaltati. Gepidi vero quasi a oporteret, licet eis ad suas possessiones in Pannonicam remicare.

Igitur cum circumquaque frequens Longobardorum victoriae personarent, Narses chartularius imperialis, qui tunc praeerat Italiae, bellum adversus Totilani regem Gothorum preparans, cum jam prius Longobardos confederatos haberet, legatos ad regem Albuinum direxit, quatenus ei pugnaturum eum Gethis auxilium ministraret. Tunc Albuinus ei exercitum direxit, qui Romanos adversus Gothos juvaret: quibus susceptis, Romani cum Gothis bellum committunt. Quibus usque ad intermissionem pariter cum Totila suo rege delectis, honorati multis munieribus, victores ad propria remearentur.

Ex tunc Romani Longobardorum amici in Pannonia semper fuerunt. Igitur Narses deleta gente Gothorum, et hostilis Romanorum in diversis mundi partibus superatis, invidiam sibi apud Romanos contraxit. Romani eum apud Justinianum imperatorem et apud Sophiam imperatricem, falsis delationibus gravissime accusabant. Justinianus imperat ut Narses ab Italia discedat, et Constantinopolim redeat, Longino praefecto loco ejus in Italia constituto. Sophia quoque regina contra eum gravissime commota, minas ei gravissimas inferebat, dicens eundem Narsem eunuchum ita se velle deprimere, ut in lausilio et in tela texenda eum cum aliis mulieribus vivere oporteret. Ad que verba Narses eunuchus dicitur respondisse, quod talem telam ei ordiretur, quam ipsa omnibus vita sua temporibus completere non posset. Itaque odio metuque exagitatus, in Neapolim Campaniae civitatem secedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans ut pauperrima Pannonia rura desererent, et ad Italianam cunctis resertam divitiis possidendam venirent: simulque misit multimoda pomorum genera, aliarumque species rerum, quarum Italia fertilitate letatur. His et aliis dictis Longobardorum animos Narses ad intrandam Italianam vehementer allexit.

Longobardi legationem lati suscipiunt, de futuris commodis extolluntur, et ad intrandam Italianam praeparantur. Eodem tempore ignea acies in aere apparuerunt, Italiae sanguinem qui postea effusus est coruscantes.

Albuinus rex Lombardorum, intraturus Italianam ab omnibus amicis suis Saxonibus petit auxilium, ut spatiostam Italianam cum pluribus possessurus intraret. Ad quem de Saxonibus viginti millia virorum cum uxoribus et filiis, cum Longobardis perpetuo mansuri venerunt. Hoc audientes reges Francorum, Clotharius et Sigibertus, Suevos, et alias gentes in locis unde Saxones exierant, collocaverunt.

Albuinus sedes suas, id est totam Pannonicam amicis suis Hunnis, id est Avaribus, ea conditione reliquit, ut si Longobardos aliquo tempore regredi-

Habitaverant Longobardi Pannonicam annis quadragesima duobus; a qua egressi sunt mense Aprili, indictione secunda, cum uxoribus et liberis Italiana possessuri.

Anno ab Incarnatione Domini 588, Albuinus ingressus Italianam apud Forumjulii circa Venetias nepotem suum Gilphulsum primo loco ducem constituit, eique illas Italiae partes commisit.

Eodem tempore moritur Clotharius rex Francorum, et regnum Gallie inter filios ejus quadrifarie dividitur. Quorum primus, Aribertus, sedet Parisiis, secundus Gulbrannus sedet Aurelianis, tertius Ilipericus, apud Senones tenet sedem Clotharii patris sui, quartus Sigibertus sedet in urbe Metensi. Romae tunc erat papa Benedictus, in Aquilegia vero Paulus erat patriarcha, qui metu Lombardorum ad Gradum, id est Venetiam, cum omni thesauro Ecclesiae suæ, et cum supellectili confugit. Eodem tempore Aves qui et Hunni, sive Ungari, andita morte regis Francorum Clotharii, super filium ejus Sigibertum arma convertunt; quibus ille in Thuringia occurens, juxta Albim fluvium de eis optime triumphavit, illisque postulantibus pacem dedit.

Albuinus cum Tervisium pervenisset, episcopus ejus Ecclesiæ Felix ei occurrit; cui rex petenti super omnibus bonis Ecclesiæ privilegiis firmamenta concessit. Albuinus Veronam omnesque alias Venetiae civitates, praeter Paduam, et Mantuam, et montem Silicis, visit. Venetia enim non in paucis insulis, sicut quidam estimant, constat, sed etiam terminos a finibus Pannonicis usque ad Aldam fluvium tenet Laudensium et Mediolanensis. Probatur hoc per libros Annales, in quibus civitas Bergamum inter alias civitates Venetiae numeratur. Dicitur autem Liguria circa Mediolanum, et circa Papiam, quasi a legendis leguminibus, quibus omni tempore plus quam aliae provinciae abundare videtur. Ligurii usque ad fines Suevorum et Burgundionum terminos suos extendent.

*D*Albuinus rex Lombardorum uxorem suam Rosimundam cogit bibere ex testa capitis patris sui Cunimundi, regis Cepidorum: quam ipse in similitudinem scyphi fecerat preparari.

Albuinus rex in quadam sua magna solemnitate in convivio solemniter residens, cum scypho illo, quem de capite Cunimundi, regis Cepidorum, socii sui, sibi fecerat preparari, imperat, ut in praesentia omnium, reginæ propinctor: quæ dum facti sceleris ignara, poculum bibitura tulisset, dicit ei rex Albuinus. «Bibe cum patre tuo:» Quo dicto, Rosimunda regina, magis quam credi valeat contristata, ingenium et animum ad hujus sceleris ultiōrem convertit.

Rogat igitur ad hoc perpetrandum ipsius regis pincernam, nomine Helmegis, et alium militem, nomine Paradeum. Erat autem Helmegis nutritius et

collectaneus regis, miles fortissimus; qui dum A Noct. sequente venit regina, loquens mulieri: prima fronte non consensisset, regina, subtiliori usa ingenio, imperat ancillæ suæ admodum speciosæ, ut sese pincerna ad coitum sequenti nocte supponat. Quod cum puella semel aut bis peregisset, regina in ipsa nocte, clam remota puella, se ipsam militi ignorantis subjecit, expletaque cum eo libidine, dixit: «Quam feminam me esse existimas?» Ille respondens, nominavit puellam. Ait illa: «Reginam me esse cognoscas. Unde nisi meis dictis parueris, ipso Albuino te seriente, peribis. Elige igitur magis illum occidere, mecumque regnare feliciter, quam illo vivente, meque te accusante, perire.» Ad hoc Helmegis pincerna in angustiis positus, quasi invitus sequitur mulieris præceptum, tandemque iniquum consilium pessimum sortitur eventum.

Qualiter autem regina, et Helmegis pincerna regis cum milite Paradeo hæc scelera inchoaverint et terminaverint, qualiter etiam ipsi postmodum perierint, subjecta pagina versibus heroicis explicabit: quibus perlectis, ad historias imperatorum iterum convertemur, et de Carolo, suisque successoribus historias proponemus.

Item de Albuino, et de Rosimunda versifice, qualiter illa se vindicat, et ipsa tandem veneno moritur.

Anni sexcenti fuerant post tempora Christi,

Quando per Italianam Lombardus prælia sistit:

Lombardus Vinuli nomina prisca tulit.

Regibus ante novem jam præteritis Vinulorum,

Venit in Italianam rex Albuinus eorum;

Sie Lombardorum scripta priora volunt

Ducta per Ungariam quandam Lombarda corona,

Ocupat Italianam, sedem tenet urbe Verona;

Taliter historiæ scripta priora sonant.

Primus in Italianam rex Albuinus eorum

Viebat Ungaria bello gentem Gepidorum,

Interimens regem, diripiensque forum.

Tunc Gepidi caput inde tulit regis Cunimundi,

Sab specieque scyphi capitis parat ossa rotundi,

Victor et inde bibit pocula chara sibi.

Interea sua sponsa prior moritur Glodosunda,

Filia regis ei Gepidi sit sponsa secunda,

Hæc Rosimunda fuit, cuius et arte luit.

Ipse caput socii, quem fecerat ense necari,

Arte scyphum fieri statuens, auroque ligari,

Vina suæ sponsæ præcipit inde dari

Femina nescisset quod testa paterna fuisset,

Vina nec hausisset, nisi diceret impius ipse:

Testa tui patris est, cum patre nata bite.

Dum bibit immunda data vina gemens Rosimunda,

Pectora pessundat, lacrymæ vehementer inundant,

Occisque patris res sit amara satis.

Crimen inauditum, regemque perhorret iniquum,

Præparat invisura regina necare maritum,

Dum caput abscissum comperit esse scyphum

Instruit ancillam, forma specieque decoram,

Ut sibi pinceram coitus conjugat in hora,

Illa quod implorat perficit absque mora.

PATROL. CXCVIII.

Minis hujus ego volo te lecto removeri:

Opto mihi fieri quod tibi fecit heri.

Abit, se prostituit regina latenter,

Ignarum tenet ipsa virum perpessa libenter,

Expletisque jocis, incipit ipsa loqui:

Quomodo reginam tu non tetigisse vereris?

Ece tui regis gladio digne morieris,

Ni mihi credideris hostia mortis eris.

Vir putat ancillam, sel vox sonuit Rosimundæ,

Unde vir expavit, mulier confortat eundem,

Cœpit et ordiri facta futura viri.

Elige quod cupias, duo sunt quæ conspicis in te,

Aut regem perimes, inquit, vel rex perimet te,

Elige sorte fori, vivere sive mori.

B Te licet invitum, dixit, mihi quæro maritum

Rex eris, et regem gladio jugulabis iniquum,

Si mihi credideris, quamcito summus eris.

Dum regina dolet nimium pro morte paterna

Vindice pinceram cito vindicat acta moderna,

Rege soporato sustulit ille caput.

In pretium mortis tribuit se feminæ sorti,

Thesaurosque suos in eum post pauca retorsit,

Indeque post plura præripuere fugam.

Namque Ravennatum ratibus rapuere meatum,

Dux urbis suscepit eos tribuique theatrum,

Patria tunc illis magna Ravenna fuit.

Cum duce regina clandestina fœdera quærat

Si pinceram perit, si morte potest removeri,

C C Sponsus reginæ dux ibi solus erit.

Dum pinceram venit potum parat illa veneni,

Potans præbet ei, simul et potare coegit,

Femina mocha babit, nota venena sibi.

Illa prius moritur, defungitur ille sequenter,

Fraus ibi fraude perit, moritur mors morsa deceu

[ter,

Sic gravis ira Dei digna rependit ei.

De Constantino imperatore Græcorum, sexagesimo septimo ab Augusto, regnante in Francia Carolo Magno.

Anno ab incarnat. Domini 781, regnante in Fracie Carolo Magno, Constantinus filius Leonis, sexagesimus septimus ab Augusto, in imperium successit Græcorum, cuius filia Carolo Magno a matre de-

D sponsata, alii copulatur, cuius imperii anno tertio idem Carolus rex Romam veniens, ab Adriano papa honorifice suscipitur, ibique sancto Pascha celebrato, Pipinus filius ejus in regem Italæ, et Ludovicus alias ejus filius, in regem Aquitanæ unguntur. Ipse autem Carolus, universo Romano populo acclamante, patricius Romanus appellatur.

Circa idem tempus Carolo Pascha Domini in loco qui dicitur Ingelheim, quarto millario ab urbe Moguntia, celebrante, Tassilo cum majoribus Bavariæ principibus venit, ubi dum accusatus a Bavariis, quod fidem Carolo non servasset, imo Avaræ ad regnum devastandum duxisset, de his et de aliis majestatis reus, et capitali poena plectendus judicatur. Rex tamen misericordia motus, in monastero

30

rio Lauracensi, quod ipse consiruxerat, eum Mona-
sticum habitum assumere, et de peccatis ibi pœni-
tere pernisi.

Constantinus interea imperator, consilio matris
sua Irenes, ut aiunt, non multo post cæcatus, im-
perii sui anno primo diem obiit; regnavitque post
eum mater sua quinque annis; unde postquam in
manum feminæ devenerat imperium, dignum erat
ut ad Francos, viros potentissimos, transferretur.
Leo papa Romæ fuisse cæcatus et lingua mutilatus,
et iterum a Deo redintegratus.

Eodem tempore Leo papa, anno ab incarnatione
Domini septingentesimo nonagesimo nono, post
mortem papæ Adriani succedens, a Romanis flagi-
tiosissime tractatur, ita ut oculis una die bis cæca-
tus, et lingua bis truncatus fuisset, et in capella
quidam reclusus est. Sequenti nocte a quibusdam
fidelibus ad Basilicam beati Petri perductus, ubi
virtute Dei oculos et lumen oculorum, et linguam
cum loquela recepit. Deinde ad regem Carolum
transiens, eventum rerum deplorat. Igitur Carolus,
subjugatis sibi jam Bavaris, et Danis, et Saxonis-
bus, atque Aquitanis, Normannis, et Britannis, et
Pannoniis, multisque aliis provinciis, ad urbem
Romam ulturus papam, tendebat. Leo papa prius
per legatos in sedem suam restitutus, tunc ei ve-
nienti ad decimum lapidem occurrit, et honorifice
eum suscepit. Transactis post hæc decem diebus,
rex in populo facta concione causam adventus sui
exponit, ubi Leo papa spontanea voluntate, nullo
eum cogente, a crimine sibi objecto tactis sacro-
sanctis Evangelii se purgavit. Cætera versus ha-
bent

*Item ac eodem Leone papa tertio, versifice, quomodo
cæcatus est, et lingua truncatus.*

Prorsus ab Ecclesia Ligurum jam peste remota,
Plebeque Romulea gaudente per omnia tota,

Volvit ambigua sorte ferente rota.

Papa Leo capit, processio dum celebratur,
Corpore conteritur, radicitus exoculatur,

Cæcus et horribili carcere papa jacet.

Sustulit et linguam penitus gens illa maligna,
Cum foret indigna papalia tangere signa,

Linguam cum rapuit rursus ab inde tulit.

Mane sub aurora res vertitur ad meliora,
Dum populus plorat, dum carcere papa laborat,

Careceris e medio tollitur arte foras.

Tristior Ecclesia Dominum cum cernere querat,
Vulnera mortifera reficit Clementia vera',

Lumina participat qui modo cæcus erat.

Præsul habens oculos videt omnia lumine prisco,
Gloria sit Christo, qui mira patravit in ipso,

Quo meruit cæcus frontis habere decus.

Obtinet et propriam linguam, redeunte loquela.
Audit et Ecclesia papa recitante querelam,

Pollet in eloquio qui modo mutus erat.

Auctorum sceleris lector, si nomina queris,
Campulus Ecclesiæ primicerius ordine cleri,

Auctor erat sceleris quem data pœna ferit.

A Nomine Paschalis, cantor, papaque sacrista,
Sacrilegas dedit insidias, nam perpetrat ista,
Ambo pares scelere sunt, pariterque luent.

*Leonis querela apud Carolum, et de Campu-
Paschali reis.*

Quæ Leo passus erat, populus tormenta revelat,
Carolus interea suscepit ab urbe querelam,

Et jubet ut veniat præsul, et ille meat,
Hæc ubi papa gerit, solatia regia querit,
Multaque Romulei secum tulit agmina cleri,

Ultio martyrii, quod Leo portat, erit.

Curia Francorum precibus miseretur corum,
Quærerit et ipsorum quæ sit modo causa laborum,

Stans Leo conqueritur, narrat et ipse dolum.

B Tempus ut exigit, Leo retulit omnia regi,

Quæ mala collegit, quæ Campius ille peregit,

Compatitur misericors qui diadema regit.

Corde dolent mites, plorant pietate quirites,
Præsulis horribiles properant extingueire lites,

Castræ movent proceres, regia signa nitent.

Copia primatum suscepit ab Urbe senatum,
Suscepit archatum sibi papa reconciliatum,

Pax velut optatur rege jubente datur.

Campulus et reliqui, quos noxia culpa notavit,
Traditur exsiliis, quia crimina tetra patravit,

Præsul et Ecclesia gaudia longa trahit.

*Qualiter et quando Carolus Magnus factus est Ro-
manorum imperator, sexagesimus octavus.*

Anno ab incarnatione Domini 801 ab Urbe con-
dita 1552, Carolus Magnus xxxiii regni sui anno, a
Leone tertio summo pontifice coronatur, omni po-
pulo Romano tunc acclamante, et laudes imperiales
canente. Est igitur imperator Carolus xxviii ab Au-
gusto vocatus.

Carolus igitur Augustus, illos qui in papam sa-
cerdilegium commiserunt, Campulum scilicet primicerium,
et Paschalem sacristam, capitali sententia
condemnatos, interventu pape vivere permisit, et
ad pœnitentiam agendam, exsilio relegavit.

Porro Irene Græcorum imperatrix, missis lega-
tis pacem inter Græcos et Francos ordinari rogavit.
Cum quibus Carolus missis suis nuntiis, Irene annuisset,
Eutius patricius præsentibus legatis Caroli, fratrem

D suum Nicephorum fecit imperatorem, et Irene in
monasterium trusit. Nicephorus ideam factus Imper-
ator, legatos suos cum legatis Caroli transmisit,
et fœdus tunc inter se litteris ac nuntiis firmavere.
Rex quoque Persarum Carolum imperatorem mæ-
neribus suis tunc honoravit. Cætera de coronatione
Caroli versus habent.

*Item de coronatione Caroli Magni, versifice nar-
tur.*

Undique papali gaudens Leo pace bearit;

Dum super altari satagit divina parari;

Ordine regali regia metra canit.

Laudat et ecclesia populo plaudente coronam,

Imperii zonam satis obtulit inclyta Roma,

Laudibus imperii fortiter aula tonat.

Rex ubi laudatur, dum Cæsar in Urbe vocatur,
Cantica miratur, quibus a populo reboatur,
Istaque principibus dicta referre datur;
Imperi nomen qui vult mihi promere Roma,
In vacuum promet, nisi nomine conferat omen.
Nil agitur pro me, ni valitura sonent.
Laudibus imperii tantum nequit orbis haberi,
Effectum cum laude geri respublica querit,
Si laus vana perit, gloria risus erit.
Ast quia complacuit populo me laude levari,
Papaque Cæsarea voluit me sorte sacrari,
Ne videar pavidus, suscipiamus, ait,
Quod non Roma tenet, gladio mea dextra requiret
Opto super Danaos procerum pretendere vires,
Urbis et orbis opes conferat ista dies.

Imperi nomen non renu tollere Romæ,
Namque super Danaos capiemus jura coronæ,
Tollerere sic nomen curia tota monet.
Carolus imperii suscepit in urbe coronam,
Cujus et auxiliis reparat sua tempora Roma,
Sicut et in titulis pagina nostra sonat.

*Carolus Romæ coronatus, cogitat invadere imperium
Græcorum.*

Carolus ut fungi statuit diademate mundi,
Pontificis summi manibus decrevit inungii,
Cæsareis Aquilis nomen onusque tuuit.
Clerus ei cecinit, populus sua jura subegit,
Nec tamen imperii tunc plenum culmen adegit,
Nam Leo Græcorum rex diadema regit.

Cumque foret magni terroris fama per orbem,
Quod caput Italæ jam Carolus obtinet Urbem,
Gliscit, ut et Romanum possit habere novam.
Non satis est regem Romæ captasse favorem,
Nec putat imperium pleno retinere decore,
Unde super Danaos protinus arma movet.
Migrat in Ausoniæ, pleno petit ista rigore,
Græcus ut imperium sibi deferat absque tenore,
Hie necem metuens congrua pacta movet.

Nicephorus Græcorum imperator, a Bulgaris occiditur, Michael gener ejus erigitur, Carolo jam Romæ imperante.

Anno ab incarnatione Domini 812, Nicephorus Græcorum imperator, a Bulgaris publico congressu necatur. Cui gener suus Michael, in regnum substitutur. Iste nuntios Caroli, ad antecessorem suum missos honorifice dimisit, suosque legatos cum eis ad Carolum destinavit, et pacem cum eo renovatam firmavit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non prosperis usus successibus, revertitur, depositoque regno monachus efficitur.

De Leone Græcorum imperatore, jam Carolo Romæ imperante.

Leo filius Bardi patricii, imperator in Græcia, cum quo rursus Carolus pacem perpetuan hoc modo componit, ut alter alterius semper frater nominetur, et alter ab altero semper juvetur, Græcus autem imperator Orientem, Carolus vero sui successores habeant Romanum cum toto Occidente. Quibus omnibus in pacem compositis, Carolus ora-

A tionis causa, Hierosolymam per Constantinopolim transit. Factaque ibi oratione, per Siciliam, sicut dicitur, remeavit, atque inde per Calabriam et Apuliam Romam rediit, ubi recepta benedictione in Gallias rediens, apud Aquisgranum ecclesiam Beatae Mariae operi mirifico adificavit.

Item Carolus per admonitionem angelii, in Hispanias parat exercitum, ubi, ut aiunt, per annos quatuordecim laboravit, plurimas gentes convertit, paucimos amisit. Inde Aquisgranum reversus, post infinitas victorias, in palatio Aquisgrani, ubi ipse principalem sedem regni Francorum constituit finem vita suscepit, anno quadragesimo sexto regnū sui; subactæ vero Italæ anno quadragesimo tertio, imperii autem sui, anno decimo quarto, ætatis suæ, B anno septuagesimo secundo, sepulturam honorabilem in eadem Sanctæ Marie ecclesia, imperiali more sortitus est.

Erat autem Carolus, ut quidam scripserunt, corpore amplio ac robusto, statura eminente, apice capitis rotundo, oculos habuit prægrandes et vegetes, nasum paullum excedentem mediocritatem, canitatem pulchram, faciem letam et hilarem. Eloquentia erat copiosus et exuberans, in cibo temperatus, in potu temperantior. Regni ejus tunc erat terminus a Bulgaria sive ab Illyrico, usque ad Hispanos; atque a Danis, usque ad Phœnam Siciliæ, exceptis adjacentibus regionibus, utpote Boemia, Pelonia, Dalmatia, Histria, Venetia, Britannia, aliisque provinciis.

Cetera versifice gesta reserre placet.

Item de pactione facta inter Carolum et Græcorum imperatorem, versibus explicamus.

Pacta parant reges, ut frater uterque vocetur,
Dividit imperium, sed honor communis habetur,

Græca tenet Græcus, si sibi Roma vetus.

Unde duæ summi gestantur in orbe coronæ,
Si fuit una prius, binæ sunt ordine Romæ,

Unus erat Cæsar, nunc duo jura colent.

Unus erat dominus mundi, præcelsus honore,
Nunc duo sunt fratrum dupla ratione decores,

Prætris adhuc nomen fingere sæpe solent.

Græcia transegit, placuit transactio regi,
Consensu Græci Carolus sibi culmen adegit,

Legibus obtinuit quod quasi præda fuit.

D More suo fratres tali sunt feedere facti,

Ut simul imperium teneant, ac pace coacti,

Roma vetus nostris, sed nova cessit eis.

Consilio, gladio, spondetur utrumque juvari,

Nomine fraternali ceaseretur uterque vocari,

Vult sibi jure pari culmen uterque dari.

De quatuor principibus sedibus imperii Romani, in Occidente.

Scribere vera volens, quot sint loca prima coronæ,
Quatuor imperii sedes video ratione :

Nomina proponam, sicut et acta sonant.

Primus Aquisgrani locus est, post hanc Arelati,

Inde Modoetia regali sede locari,

Post solet Italæ summa corona dari.

Cesar Romano cum vult diademate fungi.

Debet apostolicis manibus reverenter inungi,
Percipietque patrem cul loca sancta patent.
Alisque manu papæ quem protulit aurea Roma,
Non decet ut capiat monocrator in Urbe coronam.

Cœlica tunc dona gratia summa tonat.

Illud ab imperio fieri de more fatemur,
Nam placere Deum sacra suscipiendo solemus,

Placat pontificem rex, et honore foveat.

Talia jure fori nulli tribuantur honori,

Juré poli soli Petri donatur amori,

Nam ratione poli, condecat illa coli.

Ungit eum presul, sed Christus inunctor habetur,
De cœlis divina manus qua corde videtur,

Cui bene rex offert illud et omne decus.

Dum sacra pontificis manus hunc benedicere sistit,
Longa manus Christi sua munera dirigit isti,

Donaque missa Dei porrigit unctor ei.

Ungitur in Christum Domini, sed eum Deus ungit,
Unctio pontificis dat ei diadema fungi,

Est vice papa Dei qui benedit ei.

Testis enim mihi psalmus erit, qui cantica junxit,
Inveni David servum mihi, quem Deus unxi,

Unxi, non unxit, littera narrat ibi.

Ipse quidem Samuel tunc personaliter unxit,
Nec legitur, Samuel unxit : sed ego Deus unxi

Ex oleo sancto cœlitus ipse meo

Sic oleo non corporeo diadema sacratur,
Materiale tamen oleum sacrare putatur,

Pontificisque manus conficit alina sacrum.

Si quereris quid papa gerit, quid honoris habebit?
Clavigerum loquor æthereum, cui mundus obedit,

Terrea cum superis cui Deus ipse dedit.

Carolus pergit peregrinus Hierosolymam, per Constantinopolim, sed revertitur per Siciliam, Calabriam et Apuliam.

Carolus Ausioniæ tandem lucratus honores,
Inde Hierosolymam subiit cum pace labores,

Jam crucis almisse solvere vota volens.

Visitat illorum vestigia sancta locorum,
Qua natus, qua passus erat, Deus ipse deorum,

Qua tulit æthereum virgo Maria thorum.

Rex ut adoravit, Jordano lavandus hiavit,
Rebus honoravit regalia mœnia David,

Tunc regnum Siculi nave reversus adit.

Carolus revertitur a Hierosolymis.

Dum rate festina regem vehit unda marina,
Urbe Panormita portum capit absque ruina,

Omne solum Siculi munera solvit ei.

Carolus hic Siculum recreat baptimate regem,
Quem jubet Ecclesiæ Romanæ sumere legem,

Catholici populi dogma tulere Dei,

Mons ibi stat magnus, qui dicitur esse Rolandus,
Alter Oliverius, simili ratione vocandus,

Hæc memoranda truces constituere daces.

Mons ibi flammorum quas evomit Ætna vocatur,
Quo lapis ignitus cum sulphure præcipitatur,

Hoc ibi tartareum dicitur esse caput.

Latrat ibi Scylla, dat plurima damna Charybdis,
Inde rates pereunt, homines merguntur in ipsis,

A Gurgitis unda Pharo damna pericla parit.

Carolus videns loculis, quæ damna feruntur ab illis,
Miratur patrias, Ætnæ rutilare favillis,

Urbi Messanæ dixit, amica vale.

Item de eodem.

Transit ab inde Pharum quem gurgite sensit amarum,

Rerum multarum cernens ibi damna suarum,

Unde ferunt regem non doluisse parum.

Suscipit hunc Calaber, properant vexilla potentum,
Omne solum capiunt subita probitate retentum,

Undique cum pace subdita terra jacet.

Inde per Apuliam miranda potentia Romam
Venit, et imperii gestavit in urbe coronam,

Organa cum cithara, fistula, trumba sonant,

B Tunc Aaron, rex Persarum, Carolo remeante,
Muneribus placavit eum, mittens elephantem,

Vasaque tunc auri plurima misit ei

Angelus Domini præcepit Carolo pergere contra Hispanos.

Pace data Romæ papa residente Leone,

Carolus ex more diadematis auctus honore,

In patriam rediit regna paterna colens.

Carolus imperii dum gaudia vult renovari,
Tempore Paschali solio sedet imperiali,

Regibus ac ducibus regia dona parit.

Nocte quiescenti loquitur vox cœlica regi,
Quem jubet Hispanos Christi supponere legi,

Audit et obstupuit qui diadema regit.

Mane revelata fit regia visio grata,
Curia laudata, satis est ad jussa parata,

Cœlica mandata stant ratione rata.

D Dum super Hispanos vult Carolus arma parari,
Gaino prior comitum dat consilium variari,

Et requiem petiit tune super arma dari.

Hinc ait, o Cæsar, nunc imber et algor abundant,
Flumina sunt valida, pluviae torrentis inundant,

Asperitas hiemis est metuenda nimis.

Parcite principibus, equites biemando quiescant,
Flumina deficiant, glaciesque nivesque liquecant,

Solis in ardore tunc tua signa move.

Si placet interea legatum mitte potenterem,
Qui videat si forte queat convertere gentem,

Ne pereat gladio maxima turba tuo.

D Mittere magnificum poteris pro pace Rolandum,
Ejus ego sermone reor populum revocandum,

Si cum pace reddit, laus tibi major erit.

Cessat ut iste loqui, favei inclyta curia votis,
Carolus tamen metuit ventura pericla nepotis,

Ne sua mortiferis traderet arma locis.

Surgit, et infrenuit plenus feritate Rolandus,
Dixit, ob invidiam satagit me tradere Gainus,

Mens inimica lateat, jam maledicta patent.

Ibo, nec horribiles spernit mea dextra labores,
Spero quod imperio multos referemus honores,

Sit Deus in medio, dux sua signa movet.

Rex timet eventum, sunt namque pericula centum,
Turba ducum comitatur eum, cœtusque potentum,

Millia ter dena tunc ducis agmen erat.

Dux uoi sumit iter, pergunt sine pace quirites,
Undique multiplices peperit via pessima lites,
Bella parant gentes in regione sitæ.
Nocte sub obscura venit angelus, alma figura,
Bella ducis dura prædictit ulique futura,
Spondet et auxilium ne ducis arma ruant.
Coge tuas acies, ait Angelus, ecce potentes,
Sex video reges hostilia signa ferentes,
Quos ubi marte feris, me duce victor eris.
Dixit, et auratis clypeis montana resulgent,
Agnina Francorum circumdata marte perurgent,
Vulnera dant strepitum, corpora cæsa cedunt.
Agnina mirandi secuit manus apta Rolandi,
Ense ducis magni reges periere tyranni,
Ense triumphali deperiere mali.
Quinque ferunt reges aclei fronte fuisse,
Quos aiunt quinque ducis ictibus hic cecidisse,
Angelus hic lucis protegit arma ducis.
Clarior e coelis ferit angelus agmina telis,
Cujus in auxiliis stetit inclita turma fidelis,
Cessit et hostis ei sorte ferente Dei.
Talia multorum sunt prælia facta locorum,
Hoc facit armorum victoria Teutonicorum,
Viribus ipsorum vincitur omne solum.
In Pamplona fuerat tunc summa corona,
Cui Barcellona, regioque subest Aragona,
Atque Tarascona, sive Girunda bona.
Suminus ab hac Urbe rex David ad arma recur
[rens,
Agnina Francorum belli statione perurgens,
Prælia dira gerit, victus ab inde redit.
Pellitur interius rex David in agmine victus,
Acriter afflictus quia cum duce pertulit ictus,
Ante domum regis dux sua signa regit.
Dux petit alloquium modica sub pace teneri,
Rex fayet, et causas cur venerit, ordine querit,
Seria res agitur, sermo tenendus erit.
Romulei dux imperii proponit honorem,
Et jubet ut tribuat fiscalia jura corone,
Hæc ubi jussa movet, rex tumet, atque dolet.
Ira movet regem, quia jussa recepit amara,
Ista suis paribus fuerant fiscalia rara,
Rursus in arma ruens bella furore parat.
Solvitur armatis censura brevissima pacis,
Hostis ut ante ducis rejicit rex jussa minacis,
Utitur insidiis hostis uterque satis.
Lis patet absque mora, redeunt ad bella priora,
Rex nequit ire fôras, præclusus ad interiora,
Cæsar in patriam Francia signa volant.
Prælia mirandus tulit infinita Roilandus,
Militis officio præcelsus in orbe notandus
Sidus honestatis, dignus honore satis.
Carolus revertentis recipit vexilla nepotis,
Gens mala Catholicis nimis est contraria votis,
Rex parat hæreticis bella referre locis.
Rex jubet imperii victricia signa moveri,
Nec modo se poterint Hispanica regna moveri,
Judicio cœli turba maligna perit.
Qualiter Hispanos superavit Carolus olim,

A Hujus ego libri titulis subscribere nolim,
Alterius moduli sors dabit illa colli.
Prorsus ab hac cæde mecum mea musa recede,
Mecum lacta sede, prolem mihi Cæsaris ede,
Cæsaris ad genitos dactyle verte pedem.
Ludovicus filius Caroli exaltatur in imperium, sexagesimus nonus ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 815, Ludovicus, filius Caroli Magni, quem ipse Carolus adhuc juvenis successorem sibi et imperatorem constituit, comperta morte patris, ad palatum Aquisgrani redire festinat ab Aquitania; ubi, consensu omnium principum imperator creatur, sexagesimus nonus ab Octaviano Augusto. Qui primo regni ejus anno per delationes quorundam comperit quosdam re-

B gni primates adversus Leonem papam conspirantes interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum, vocat ad se nepotem Bernardum, regem Italie; qui Romanum pergens; ibique ægritudine tactus, statum rei percomitem Heroldum Augusto mandavit. Leo quoque papa, missis ad Ludovicum nuntiis, de his quæ sibi imposita tunc fuerant, se purgavit. Pauco post tempore transacto, Leo moritur, et Stephanus substituitur. Qui statim præmissis nuntiis, qui eum ad imperatorem dicerent esse venturum, illico itinere abrepto, subsequitur. Imperator eum Remis cum honore suscepit, ubi papa celebratis missarum solennibus, Ludovicum Romanorum imperatorem laudibus imperialibus pronuntiavit.

C Imperator postea Aquisgrani, Lotharium filium suum socium imperii legit. Alios filios duos, reges vocatos, unum Aquitaniae, alterum Bavariae præficit. Sed paulo post Bernardum nepotem suum regem Italie, cum aliis Italie civitatibus contra se reperit conjurasse, adversus quem dum Ludovicus parat exercitum, ille animo fractus occurrit, et tradit se imperatori. Imperator tunc Aquisgrani, data sententia in Bernardum, et alias suæ factionis juratores, cum essent capite puniendi, jussit eos omnes cæcari.

Deinde filium suum Lotharium in Italiam mittit, ubi Lotharius rebus ordinatis, in sancto Pascha a Romano pontifice invitatur, et ab eo in imperium coronatur.

D Postea Ludovicus, propter mala uxoris suæ opera, ut dicitur, a regno pellitur, et iterum restituitur. Deinde post pauca, anno imperii sui sexto, diem solvit extremum. Anno ab incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo primo, dum Lotharius, filius Ludovici, reversus ab Italia monarchiam habere proponit, fratres ejus Carolus et junior Ludovicus, imperii dignitate et nomine carere nolentes, Lothario bellum indicunt. Cunctisque viribus regni simul hinc inde contractis, mirabilem habent congressum apud Fontaniacum, ubi vires totius regni Francorum usque adeo sunt immunitæ, ut jam non regnum eorum dilatare, sed sua cogitet viv unusquisque contra gentes circumpositas posse tenere Ibi Carolo et Ludovico vix Victoria cruenta et

miseranda concessit. Deinde concordia inter se facta, his tribus fratribus sic dividitur imperium. Carolus a mari Britannico usque ad fluvium Mosam, partem obtinuit, Lothario, a Mosa usque ad Rhenum fluvium, Belgica Gallia cessit, quæ usque hodie Lotharingia, suo nomine solita est appellari: Ludovicus autem a Rheno versus Orientem omnem Germaniam, Alemanniam, et Bavariam in sorte suscepit.

Item de eodem Ludovico imperatore versifice narramus.

Carolus egregium genuit regem Ludovicum,
Quem Deus almissum sibi conformavit amicam,

Lege sua cleris jure vocatur herus.

Hic pater Ecclesiam vario prævenit honore,
Veste, domo, cœrere, cuius fuit aucta favore,

Jure suo legitur grandis ubique fore.

Ilic proprias habitare domos, equitesque tenere,
Nos facit, et ueste varia griseaque nitere,

Nisus et accipiter hac quoque legè sedet.

Talis honor clero nisi Cæsare dante veniret,
Grande genus comitum cleri juga nulla subiret,

Rustica ne fieret, nobilitate viget.

Rex homo Catholicus, foveat, auget, amatque beatos,

Suscipit et ternos divino munere natos,

Quos facit et regno participare suo.

Dividit hic proles, subdividit et regiones,

Attamen imperii summos habet unus honores,

Sed duo reliqui sede carere dolent.

Climate sejuncti sunt, non diadematæ functi,

Sed neque pontificis manibus scribuntur inuncti,

Ita gravis pueris guerraque magna fuit.

Unus apud Francos Lotharius orbe resedit,

Carolus est alter, cui Sequana Gallia cedit,

Climata Bavariae sic Ludovicus habet.

De Lothario imperatore, filio Ludovici, septuagesimo ab Augusto.

Diviso Francorum regno, Lotharius, cui ut dixi, cum Lotharingia Romanum imperium devenerat, septuagesimus ab Augusto imperavit. Theophilo mortuo, filioque ejus Michaelo apud Graecos in urbe regia imperante, Normanni per Ligerim flumen intrantes, civitates quasdam irrumpunt, et in Sabbato sancto Paschæ episcopum ex more generale baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt; ac circumquaque diffusi, cunctam ferro flammeaque vastantes provinciam, Andegavensem quoque, ac Turonensem occupantes urbes, Beati Martini ecclesiam cremare non verentur.

Eo tempore Carolus, cui, ut supra dixi, Occidentalia regna in divisione cesserant, capit Carolum regem Aquitanæ, ac episcoporum consilio, tonsuri monachum Suessione in monasterio Sancti Medardi fecit.

Porro Lotharius imperator tribus filiis suis regnum quod cum contigerat, partitur: Ludovico Italianam cum nomine imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Provinciam tradens; ipse vero or-

A dinatis omnibus in Promiansi monasterio, decimo sexto imperii sui post mortem patris anno, monachus elicetur.

Vide ad quantum defectum Romanum imperium devenerit, scilicet, ut in tres partes diviso regno Francorum, tertie partis tertia pars esset ejus imperium.

Cum igitur Lotharius, deposito cingulo militiæ, monachus fieret, anno ab incarnatione Domini 845, Ludovicus filius ipsius Lotharii serenissimus sexagesimus tertius ab Augusto Octaviano, suscepit imperium, tunc in Constantinopoli regnante Basilio, qui occiderat Michaelem.

Tunc Lotharius frater ejus, qui Lotharingiam pro parte regni suscepserat, accepit uxorem Theobiram, sororem abbatis Huguberti. Non multis post diebus, Carolus frater ipsius Lotharii, qui Provinciam pro parte regni suscepserat, moritur. Unde Lotharius frater ejus, qui regnum tenebat Lotharingiae, contra patruum suum Carolum, qui tenebat Aquitaniam, contendit. Interea idem Lotharius abbatii Huguberto, fratri scilicet reginae uxoris suæ, ducatum inter Montem-Jurum et Montem-Jovis commisit.

Porro rex Ludovicus, alter patruus ipsius Lotharii, qui Germaniam et Bavariam tenebat, multa prælia contra Slavos magnifice gessit, captumque principem eorum, Rastil, luminibus privavit. Deinde idem Ludovicus rex, scilicet Germanorum, et Bavavorum, ad regnum Galliæ, quod Carolus frater ejus in divisione regni acceperat, a quibusdam principibus ipsius Galliæ vocatus, in partes illas cum exercitu transiit, et regnum Caroli fratris sui invasit, et usque Senonas processit. Cumque, relieto ibi exercitu, in Germaniam, Bavariamque redisset, principes, qui eum illuc invitaverunt, in gratiam regis sui redierunt. Unde exercitus Ludovici, qui ibi remanserat, a Gallia exire competitur.

His diebus, Saraceni ex Africa progressi, Beneventanorum regionem, quæ olim vocabatur Samnitum, devastabant. Contra quos imperator Ludovicus, viribus repente undecunque contractis, Lotharium fratrem suum in adjutorium invitat. Qui cum exercitu ingressus Italianam, cum inique et enormiter iret, tam ex calore, quam morsibus aranearum, in pœnam culparum suarum, de gente sua multos amisit. Ipse quoque Lotharius in via morbo corrupus, apud Placentiam obiit.

Carolus autem rex Galliæ, auditâ morte Lotharii, regnum ejus, scilicet Lotharingiam, invadit. Ad hæc imperator Ludovicus, ipsum regnum Lotharingiae, cum Carolo patruo suo, habita inter se pactione divisit. Ita tamen quod Ludovicus imperator, Aquisgrani palatium cum sua portione haberet. Non multo post tempore transacto, Adalgisius dux Beneventanus, sub fiducia Graecorum, adjunctis sibi Campanis, Lucanis, atque Samnitibus, Ludovico imperatori rebellare proponit. Imperator itaque collatis copiis Beneventum bello invadit. Cui Adalgisius, ad

id dolo datis muneribus, a finibus suis discedere persuadet. Imperator rediens, omnes civitates Campaniae et Lucaniae, praeter Capuam, sine gravibus laboribus cepit. Capua etiam deinde capta, et episcopo cum clero portante reliquias ante pedes ejus, eum lacrymis veniam postulante, in gratiam eoscepit, totamque Campaniam et Apuliam a Graecis mundavit.

Paulo post imperator ex consilio Adalgisii ducis, dimisso exercitu, Beneventum ingreditur; dux et cives circa meridiem in imperatorem dormientem faciunt insultum, ipsumque cum palatio comburere minantur, nisi jurejurando promittat se fines eorum amplius non ingressurum. Imperator post hanc ignominiosam pactionem Romanam venit; ibique coram Joanne pontifice, qui Adriano successerat, praesente senatu, causam suam exponit, propter quod Adalgisius dux a senatu hostis judicatur. Imperator a juramento, quod non sponte, sed pro vita servanda fecerat, absolvitur per Apostolicum. Quamvis tamen esset absolutus, ad evitandum scandalum non ivit Beneventum, verumtamen regiam illuc eum exercitu destinavit, Adalgisius perterritus in Sardiniam fugit, et ab ira Cæsaris declinavit. His diebus Franci creant sibi regem Othonem filium Roberti.

Item de eodem Lothario imperatore, versifice narramus.

Solus in imperii Lotharius aree resedit,
Jureque Theutonicis Romana monarchia cedit,
Juraque Theutonicus Cæsar in Urbe dedit.
Tunc rex Danorum baptismum recepit Heroldus,
Filius ipsius eum matre puer Manigoldus,

Et reliqui populi chrisma tulere sui.

Imperium cum patre suo Ludovicus adeptus,
Italiae sub patre tenet moderamina receptus,
Usque Pharum Siculi regia signa tulit.

De Carolo secundo, imperatore Romanorum, septuagesimo primo ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 874, Ludovicus, suavissimus imperator, ultimum diem clausit, anno imperii sui decimo nono. Eodem anno Carolus, pater eius senior, occidentalis Franciae rex, cum suis Francigenis Romanam veniens, imperium a Romanis, ut dicitur, pecunia impetravit. Regnavit itaque ab Augusto septuagesimus primus.

Non multo post frater eius Ludovicus rex Germanorum et Bavarorum in castro Francofurt diem obiit, qui tres filios reliquit, scilicet Carlomannum, Ludovicum et Carolum.

Porro Carolus imperator, morte fratris sui Ludovicus audita, regnum Lotharingie molitur invadere. Primo itaque loco Aquisgrani palatum occupavit, et usque Coloniam progreditur. Interea Carlomannus primogenitus Ludovici, Bavarorum et Germanorum regis defuncti, Italiam ingreditur, et tentat tollere imperium. Verumtamen frater eius Ludovicus apud Germanos et Bavaros cooperat jam regnare; qui cum audisset patrum suum Carolum in fues

A regni ejus, scilicet Aquisgrani et Coloniæ, introisse, missa legatione, a regno eum cedere monet. Quo non cessante ad pugnam progreditur; et ambo juxta Rhenum, apud Andrenacum prælantur. Carolus in fugam convertitur; multis ex utraque parte prostratis.

Post hoc, Ludovici filii tres, conventione inter se facta, regnum Theutonicum a patre sibi relictum, dividunt hoc modo: Carlomannus accipit in portionem Bavariam, Pannoniam, Carinthiam, Bohemiam, et Moraviam; Ludovicus accipit Orientalem Franciam, scilicet circa Rhenum, et Thuringiam, Saxonia, et Phrysiam, et Lotharingiam; Carolus accepit in portione Alemanniam, id est Sueviam, et quasdam civitates Lotharingie, propter vini copiam.

B Carolus interea secundus, imperator prædictus, a Gallis Romanam petiit; indeque rediens, contulit se Papiam. Ibi nuntiatur ei Carlomannus, filius fratris sui Ludovici, qui tenebat Bavariam, cum magno exercitu Italianam intrasse. Tunc imperator in Franciam redire volens, veneno interiit.

Anno secundo, Ludovicus, filius Caroli junioris, qui dicebatur Baldus, obiit, relatis duobus filiis, scilicet Ludovico et Carlomanno, quoniam tertium eorum fratrem, qui postea dictus est Carolus, mater ejus tunc in utero gestabat. Cujus regnum Provinciam, quam pater ejus Carolus, filius imperatoris Lotharii, in divisione regni pro parte acceperat, Boso, cui Carolus imperator Gallis illam nuper tradiderat, invadit, et primo loco Lugdunum venit: ibique a Lugdunensi archiepiscopo in regem Burgundie et Provinciae ungitur: qui a dictis adolescentibus Ludovico et Carlomanno arcetur.

De nativitate regis Francorum Arnulphi septuagesimi secundi ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo, Carlomannus Ludovici filius, cui Bavaria in sortem devenerat, post multos triumphos quos peregerat, moritur, et in loco Odino in Bavaria sepelitur, relinquens filium ex nobili femina, sed non legitima: quem tanquam de origine Carolorum progressum, Arnulphum vocaverunt. Iste Arnulphus postea monachia cessit.

Sed Ludovicus orientalis Franciae rex, auditore morte fratris, Bavariam adiit, camaque sibi subjecti, D Arnulpho prædicto ducatum Carinthia cum castro quod dicitur Moseburg, donavit.

De illo rege Carolo, qui a fratribus suis acceperat Alemanniam in portionem, septuagesimus tertius ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo primo, Carolus, qui Alemanniam pro portione acceperat, in Italiani movet exercitum, itaque Lombardia in deditionem accepta, Romanam venit, ubi a Joanne papa in imperium consecratur, septuagesimus tertius ab Augusto imperatore.

Ea tempestate Northmanni regnum Ludovicus per fluvium Guata navigio ingressi, palatum Noviomagi incendunt: deinde Coloniam et Aquisgranum cum tota illa provincia devastant. Inter haec Ludovicus

ipse obiit apud Francosurt, et in monasterio Laura- A potum, quemadmodum et Phalagi. Pincenates usque
censi sepultus est.

Northmanni autem regis Ludovici morte com- perta, securiores effecti, urbem nobilissimam Gal- liarum Treverim invadunt, et in ipsa Cœna Domini cum adjacente provincia, igne consumunt, et epis- copum ipsius urbis occidunt; deinde præda Fran- corum onusti ad naves revertuntur.

Iacet dum in Galliis agerentur, Carolus tertius im- perator in Italia morabatur. Principes autem, tan- Gallie quam Germania, omnes eum precibus pul- sant, quatenus fratre suo Ludovico rege Germanorum jam mortuo, redeat accipere regnum paternum, et patriam liberet a Northmannorum incursione, qui festinans revertitur, assumptisque Lombardis, et Bavaris, Saxonibus, et Phrysonibus, Alemannis atque Thuringis, aliisque pluribus, contra North- mellites, qui adhuc in regno morabantur, movet exercitum.

Itaque Gotfredus rex Northmannorum, Christia- nus efficitur, et ab imperatore de sacro fonte susci- pitur. Filiam quoque Lotharii uxorem accipit Gis- lam, et totam terram Phrysonum in dotem; et sic a fiaibus regni, cum suis discessit.

Anno sequenti, Ludovicus filius Caroli regis Fran- cigenarum obiit, et in monasterio Sancti Dionysii sepultus est; et fratem suum Carlemannum hære- dem regni reliquit. Non multo post Carlemannus in venatione ab apro percussus, diem obiit.

Occidentalis ergo Gallie principibus jam amisis, Carolum imperatorem, qui tunc solus de stirpe Ca- colorum superesse videbatur, ultra invitavit, eique venienti omnes subiectiuntur. Paulo post autem idem Carolus imperator, corpore et animo in tantum ægrotat, ut ab hominibus inutilis habeatur. Propter quod Arnulphus supra memoratus, ad imperium ab omnibus est electus, anno ab incarnatione Do- mini 886.

Infirmus autem imperator Carolus ad tantam pen- turiam devenit, ut etiam pane carens ab Arnulpho paucos redditus ad vitæ solatium grataanter accepis- set. Ab hoc tempore usque ad primum Othonem im- peratorem, invenimus, in imperio confuse fuisse regnatum. Carolo enim isto mortuo, qui septem an- nis regnavit, et septimo anno privatam vitam, reli- D cito imperio, vixerat, imperium diversis modis scin- debatur, cum singulæ provinciæ, singulos reges ni- tebantur creare. Arnulpho tamen pars maxima ces- sit.

Tunc Italia et Lombardia sibi regem Berengarium Forjuliensem constituit, et alium regem fecit, Gui- donem Spoletanum. Rex Berengarius tunc a rege Guidone pulsus, ad Arnulphum confugit.

His diebus gens Ungarorum ex Scythia egressa, et a Pincenatis propulsa, in Pannoniam primitus venit, et ejectis inde Avaribus, perpetualiter ibi per- mansit. Ista gens Ungarorum illo tempore tam bel- luina, tam incolta fuisse narratur, ut carnibus eradi- ad cibum, humano vero sanguine uterentur ad

A potum, quemadmodum et Phalagi. Pincenates usque hodie sanguinem bestiarum appetunt, et carnibus equorum, et vulpium, luporum etiam et catorum crudis utuntur.

Porro Arnulphus totam orientalem Franciam, quæ hodie Theutonicum regnum vocatur, id est Bavariam, Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Phrysiam et Lotharingiam rexit, et totum Rhenum; occiden- talē Franciam vero Odo tenuit, Arnulphi aucto- ritate.

Pest hœc Northmanni Arnulp' i regnum invadunt, et duces sibi occurrentes extinguntur. Arnulphus autem eos postea tanta virtute prostravit, ut viventes pauci remansissent. Deinde anno ab incarna- tione Domini 854 compositis omnibus rebus in Ger- mania, Arnulphus cum exercitu Lombardiam ingre- ditur, captaque civitate Bergamo, comitem Ambro- sium in furca suspendit, unde tota Italia perterrita, suæ se ditioni subjicit. Arnulphus, in Galliam per Montem-Jovis rediit.

Ea tempestate Guido, qui regnum Italie usurpa- verat, moritur. Cujus filius Lambertus, Romam ve- niens, fecit se imperatorem vocari. Arnulphus filio suo Cendebuldo spurio, tunc donavit Lotharingiam. Deinde Arnulphus a papa Formoso vocatus, iterum Italianam ingressus, Romanum venit, quam et armis tunc cepit, et ab ipso pontifice coronatus est et Augusti nomen sortitus. Postea eos qui adversus pontificem seditionem moverunt, decollari precepit. Reverso ab Urbe Arnulpho, Lambertus, filius Guidonis Spo- letani, qui imperium invaserat, moritur, et Laudo- vius filius Bosonis, a Longobardis ad imperium invitatur.

Reperi ego Gotfridus, in quibusdam gestis Ro- manorum, post Carolum tertium, tanquam imperio a Francis ad Lombardos translato, Arnulphum in catalogo imperatorum non nominari, et Ludovicum, ceterosque post ipsum, in numero Augustorum ponи. Alii autem Arnulphum in catalogo ponunt; eos autem qui post eum confuse usque ad Othonem re- gnaverunt, non imperatores et Augustos, sed inva- sores et Augustos appellare consueverunt. Non multo post, mortuo Othono rege Francorum occidentalium, et in ecclesia Sancti Dionysii sepulto, Carolus ibi rex creatur. Arnulphus duodecimo regni sui anno, im- perator, secundum quæ supra taxatum est, diem suum obiit, et juxta patrem suum Ludovicum, apud Odium in Bavaria sepelitur. Monstratur tamen sepul- crum ejus in monasterio Sancti Heimerani Ratis- bonæ.

De Rege Cendebuldo filio Arnulphi imperatoris.
Cendebulds erat rex, de non conjugé natus,
Filius Arnulphi regis, regni dominator,

Nec tamen imperii tunc diadema tulit.
Vir fuit impatiens, super omnia deditus iræ.
Fertur Agrippinum dominum sic fuste ferire,
Præsul ut exanimis nocte sit atque die.
Cendebulds obit, pravæ veritatis amicus,
Legitimus puer erigitur, dictus Ludovicus,

Ejus erat frater, legitimusque puer.

De Ludovico puero rege Francorum filio Arnulphi regis, septuagesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo primo, Ludovicus filius Arnulphi, in loco qui dicitur Phorcum, rex creatur, atque a principibus Lothingie, qui offensi erant Cenobebuldo, invitatur ad regnum totius Belgij. Regio enim illa, Belgica Gallia appellatur. Quo comperto, Cenobebuldo, dum multa mala committeret, regnumque multa preda et incendie et cæde cruentaret, tandem a comitibus Stephano, Gerardo, et Mafrido, in bello occiditur. Itaque Ludovicus Arnulphi filius regno libere potitur.

His diebus Ungari Lombardiam pervagantes, incolas terrae sibi occurrentes sagittis suis occidunt, atque provincia crudeliter depopulata, in patriam suam revertuntur. Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo quinto, Ludovicus filius Bosonis, imperium adeptus, Berengarium expulit. Cumque totius regni pro sao arbitrio potiretur, dimiso milite, Veronam cuius paucis se continxit, ubi a civibus captus per traditionem, revocato Berengario, caecatus est. Berengarius extunc regnum Italie cum imperio Romano obtinuit.

Circa idem tempus Albertus nobilissimus comes Francorum, nepos scilicet Othonis ducis Saxonum, ex filia, Conradum occidit, qui a quibusdam dicitur Ludovici regis fuisse filius; propter quod rex praedictum Albertum, in castro Babenberg, ubi nunc episcopatus nobilis est, bello invadit. Ille vero impotens, cum regi resistere se non posse videret, consilium ab Othono Magentino archiepiscopo postulavit. Archiepiscopus in castrum tunc munitissimum Babenberg adiit Albertum ipsum, cumque ad regis praesentiam venire persuaderet, data ei dextra quod eum securum et indemnum in ipsum castrum suum reduceret. Albertus comes, recepta fide et promissione Othonis archiepiscopi, cum eo pergens, a castro suo aliquantulum egressus, ait ad archiepiscopum: « Domine, debuimus in castro prius prandium sumere, quam pergeremus ad curiam regis. Oportebit enim nos tota die hac Jejunare. » Cui archiepiscopus: « Recte, inquit, locutus es. Revertar in castrum, et modicum comedamus. » Albertus comes verba sacerdotis, quæ dicebantur in dolo, simplicibus auribus more antiquorum accepit, et in castrum cum episcopo velociter rediens, accepto datoque prandio, nulla alia securitate ab episcopo requisita, in conductu ejus ad regem perrexit: ubi positus in causa, capitali sententia condemnatur. Condemnatus autem monet archiepiscopum de facta securitatis suæ promissione. Archiepiscopus respondit se fidei promissionem servasse, ipsumque e castro egressum, sanum et indemnum in castrum suum reduxisse. Tali fraudi circumventus ipse Albertus, in eadem curia decollatur. De cuius bonis ecclesia Babenbergensis, ut dicitur, postea constructa, divitiis ampliatur.

A Si autem Otto archiepiscopus, qui pro salute regni hoc fecisse asseritur, in hac causa peccaverit, non meo, sed auditorum iudicio reservetur. Ego tamen si fecisset, estimarem me, etiam Saracenum conducendo, peccasse. Ex istius Alberti sanguine alius Albertus originem traxisse narratur, qui postea marchiam orientalem, id est vulgariter dictam Ostreich, quam alii dicunt Pannoniam superiorem, ab Ungaris ereptam, Romanœ imperio adcepit.

Ludovicus rex Francœ orientalis, anno regni sui xii sine bærede decessit. Secundum scripta quorundam, in isto rege Ludovico, et in fratre suo Cenobebuldo supramemorato, Carolorum genealogia suam accepit ad tempus. Unde quidam sic scripsit: « Ultiorius Augustorum Romæ fuit Augustulus; ultimus vero Carolorum in Francia fuit Cenobebulds. » Igitur, Ludovico jam defuncto, Otto dux Saxonum ab omnibus petitur. Princeps autem clarissimus Otto, tanquam senio gravatus, rex fieri recusabat.

Item de eodem Rege Ludovico puero versifice narratur.

Iste puer pietate valens, tribus imperat annis,
Ultimus est iste Carolorum genuine sanguis,
Attamen a latere germina Carolus habet.

De primo Conrado rege post Ludovicum puerum, septuagesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo decimo tertio, Conradus primus, filius Conradi illius quem occideral predictus comes Albertus, consilio predicti ducis Othonis, qui regnum accipere renuit, consensu omnium Francorum rex creatur. Quem quidam asserunt fuisse filium fratris regis Ludovici, tunc defuncti, et propter ea cum ponunt novissimum omnium Carolorum. Anno regni sui primo, Ungari ad depopulandam terram rursus effusi, a Suevis et Bavaris juxta Henum fluvium sternuntur. Postea dux Bavrorum Arnolphus, Conrado regi rebellans, cum uxore et filiis ad Ungaros fuga lapsus est.

Conradus rex, anno regni sui septimo, diem obiit, ejusque consilio Henricus, filius ducis Othonis, in regnum subrogatur, anno ab Incarnatione Domini noningentesimo et vigesimo. Ab illo tempore dicunt quidam post Francorum fuisse Theutonicorum imperium. Unde etiam a Leone papa dicunt istum Othonem primum Theutonicorum regem dictum esse. Nam iste de quo agimus Henricus dux, oblationem sibi a summo pontifice imperii dignitatem renuisse perhibetur: propter quod etiam non numeratur in catalogo imperatorum Theutonicorum. Mihi autem ex multis scripturarum auctoritatibus patuit regnum Theutonicorum, quod imperator Fridericus nostro tempore possidet, partem esse regni Francorum. Ibi enim primi Franci fuerunt eis citraque Rhenum, quæ hodie Francia orientalis, usque ad terminos Bavaria appellatur. Francia vero occidentalis est regnum illud quod est eis citraque Sequanam et Ligerim fluvios; quæ provincia prius dicebatur Gaudina; sed a Garolo Martello, ayo Caroli

Magni, primum Francia, vel Francigena, id est a Francis genita, est appellata. In lingua vero Theutonica, unde ipse Carolus Martellus fuerat oriundus, vocavit eam nomine suo Carlingam, sicut a Cæsare Cæsarea, et ab Alexandro Alexandria nuncupatur. Hoc autem ideo fecit, quia ipse eos suo gladio subjugavit, et regno Francorum adjunxit. Alia quedam ratio ad hæc satis manifesta monstratur. Denique, sicut in superioribus patet, tempore Caroli Magni, regis Francorum, tota Gallia, id est Celtica, et Belgica Lugdunensis, omnisque Germania, que est a Rheno usque ad Illyricum, una Francia fuit. Postea vero, regno inter filios filiorum diviso, aliud orientale, aliud occidentale regnum Francie dicebatur. Utrumque tamen vocabatur regnum Francorum.

In orientali ergo regno Francorum, quod usualiter dicitur Theutonicum, deficiente stirpe Carolorum, Henricus primus de gente Saxonum, successit in regnum, manente adhuc in occidentali Francia, id est Parisiis et Rhemis, rege Carolo quodam, de progenie similiter Carolorum. Iste Henrici filius, Otho, postea imperium Romanum reduxit ad Francos, quod jam a Longobardis fuerat usurpatum. Et propterea idem Otho forsitan primus rex vel imperator Theutonicorum dictus est, quia ipse primus, extra progeniem Carolorum, rex de sanguine Saxonum factus, non quidem primus apud Theutonicos regnavit, sed primus imperium Romanum a Lombardis ad Theutonicos revocavit, quod a Lombardis fuerat usurpatum.

Notanda est autem hic varietas in nominibus regum Francorum, quomodo primitus a Merovae rege, successores ejus dicti sunt Merovei; postea a Carolo Magno, successores ejus vocati sunt Caroli, vel Carlini; ab Othono vero imperatore dicti sunt Othones; deinde ab Henrico Henrici.

Item de eodem Conrado rege primo, ultimo autem Carolorum, versifice.

Semine Carlorum jam deficiente virorum,
Surgit Conradus lateris cognatus eorum,
Obtinet imperium Theutonicumque solum.
Conradus rex eximius sedet ordine primus,
Hostibus ingeritur, contraria pellit ad inum,
Subjugat Ungaricos, Illyricosque sinus.
Conrado primo natus non exstitit haeres.
Mirantur proceres, quis sceptra meretur habere,
Vita datur fatis, plebs dolet inde satis.

De Henrico primo, rege Francorum, qui cognominatur Auceps.

Anno ab Incarnatione Domini 920, Henricus, Othonis dictus filius, in Francia orientali regnavit, occidentalem Franciam tunc Carolo quodam rege Parisiis regente. Quidam Celtici scriptores asserunt eum primo duecum Saxonum tantum fuisse, et tunc Carolo subjecisse. Et postea consilio Gisberti ducis generis sui, qui Belgicam tenebat, a regno ipsius Caroli, cum omnibus orientalibus discessit, et regium nomen assumpsit. Alii dicunt eum, post mortem Conradi primi, in regnum ab omnibus orienta-

A libus suis electum, nec unquam aliquid eum de manu illius Caroli suscepisse.

Post hæc ipse Henricus rex Ungaros in Saxoniam violeuter ingressos incredibili cæde prostravit. Iste Henricus rex sacram lanceam imperii, quæ coram imperatoribus fertur, a Rodulpho rege Burgundiae multis extorsit. Alii dicunt a Bosone rege provinciam suisse eam ad imperium translatam. Ipse autem Henricus rex, post multa virtutis sue opera, dum ad obtineendum imperium Romanum pergeret, antequam Romanum pervenisset, diem ultimum clausit, reliquo filio Othono primo, qui factus est imperator, anno regni ejus decimo septimo.

Item de eodem Henrico primo, versifice subnotatur.

B Henricus dux Saxonius regnare vocatur,

Legati mittuntur ei, qui saepe rogatus

Noluit imperium sumere, rite datum.

Invenere ducem veterano more sedentem,

Aucupis officio sua retia perficientem,

Ut modicas caperet insidianter aves.

Et quia simpliciter fuit his presentibus aueps,

Amodo perpetuo cognomine dicitur Aueps,

Cum tamen egregium mundus haberet eum.

Dux igitur cum plus petitur sibi sumere Roniam,

Jurat in aternum capiti non ferre coronam,

Cum sibi sufficiant quæ tenet ampla bona,

Cogiturn Henricus regnantis numine fungi,

Cogiturn in regem tandem reverenter iungit:

Nulla tamen capiti missa corona fuit.

C Coram rege secus ferri diadema jubetur,

Ut bene servetur quidquid jurasse videtur

Signa tamen plene regis ubique tenet.

Ex hoc Henrico rex primus nascitur Otho

Cujus et egregia nunc gesta reserre peropto,

Jam tres Othones promere Musa monet.

De primo Othone, imperatore Romanorum, septuagesimo octavo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 936, Otho primus, nobilis haeres Henrici primi, in regnum succedens, in palatio Aquisgrani, a Moguntino Hildeberto archiepiscopo coronatur. Iste Scelavos Boemos sibi resistentes compescuit; Belgicos, dum ei transitum Rheni prohiberent, vertit in fugam, totaque terra

D Belgica igne ferroque vastata, castrum situm in Monte-Capri, obsedit: unde Ludovicus, filius Caroli regis occidentalis Gallie, terram Belgicam, quam pater suus perdididerat, sub hac occasione recuperare intendens, Alsatiam provinciam ingreditur. Quo auditio, Otho rex solvit Capri-Montis obsidionem, et expulso ab Alsatia rege Ludovico, Bresecam obsedit.

Interea dux Gisibertus, qui sororem Othonis regis habebat uxorem, adversus Francos, tanquam hostis regis Othonis, usque ad Andernacum procedit: ubi a Francis victus, fugiens in Rhenum submergitur, suis omnibus crasis, aut fuga delapsis. Rex autem Otho iterum Belgicam ingressus, totam in ditionem rededit, et extunc omnes Theutonici

reges sine contradictione Belgicam semper tenuerunt.

Post hæc rex Ludovicus, uxorem ducis Gisiberti, quæ erat soror regis Othonis, et vidua, in matrimonium accepit. Ipse vero non post multo a suis a regno suo expulsus, ad Othonem veniens, petit auxilium. Quo habito, devictis suis hostibus, in regnum per Othonem est restitutus.

Post hæc apud Ingelheim, in praesentia amborum regum, Marino sedis apostolice legato adjuncto, synodus celebratur.

Eo tempore Berengarius Italiam nimia feritate premebat, et Adilinda vidua Lotharii imperatoris defuncti, ab eo captiva tenebatur. Otho autem Italiam potenter ingressus, reginam liberat, eamque sibi in uxorem consociat, atque Berengario depulso, Natalem Domini Papie celebravit, ibique Conradum ducem contra Berengarium relinquens, ipse in Galliam Theutonicam remeavit. Berengarius, consilio ducis Conradi, ad Othonem pergit; et per ipsum Conradum, et per filium regis Othonis Letulphum, veniam impetraturus. Ubi cum per triduum ei rex audientiam denegasset, vix tandem per ducem et per regiam prolem obtinuit, quod ei Otho apud Regium in Lombardia diem illuc veniendi praefixit: ubi postea præsentatus, regnum Italie de manu Othonis suscepit excepta marchia Veronensem, et Aquileiensem. Reversus in Italiam Berengarius, per quam tyrannidem totius in se odium Italie concitat. Tunc Letulphus filius regis adversus patrem moliri tentavit, sed cito conversus, gratiam regis recepit.

Eo tempore Ungarorum gens erupit, totamque terram quasi locusta cooperuit, atque super fluvium Lichum, juxta civitatem Sueviae Augustam, consedit. Quibus Otho, precibus ethortatione Uldarici, sanctissimi illius urbis episcopi, in Domino confusis, occurrit, tantaque illos virtute prostravit, ut non solum ab infestatione aliorum quiescerent, sed pro se timentes terram suam vallo et palude munirent. Cecidit in eo prælio gener regis Conradus, et dux Vormatiensis; Barbari autem, exceptis sex viris residuis, omnes gladio narrantur extinti. Hujus mali auctor dicitur quidam comes de Stira in Bavaria extitisse; quem Ungari tanquam eum qui eos in mortem eduxerat, occiderunt: terra autem ejus redacta est in regium fiscum.

Eo tempore ab apostolica sede veniunt legati, de tyrannide Berengarii conquerentes, et defensionem Othonis in Italia postulantes. Guabertus etiam episcopus Mediolanensis, Gualdo Cumanus episcopus, cum aliis Italie principibus, pro eadem causa ad regem venerunt.

Otho autem Aquisgrani in palatio filium suum Othonem tunc in regnum sublimavit: deinde, collecto exercitu, in Italiam, per vallem Tridentinam, intravit, totaque sibi Italia subjugata, ad Urbem progressus, a Joanne papa et toto populo dignissime receptus, et imperatoris nomen ac dignitatem

A sortitus. Iste Otho imperator, secundum illos historiographos, qui Arnolphum in catalogo imperatorum posuerunt, et alios qui interim in Italia imperium tenebant, a catalogo excluderunt, lxxvi est ab Augusto Octaviano; secundum Romanos vero historiographos, qui Arnolphum a catalogo imperatorum excludunt, et Ludovicum, atque duos Berengarios, et Hugonem, et Berengarium, et Albertum, in numero et catalogo priorum ponunt, iste Otho est lxxxiv ab Augusto.

Ab eo tempore regnum Romanorum, post Francos et Longobardos imperatores prædictos, ad Theutonicos reversum est, et ad Francos orientales, unde jam quodammodo videbatur elapsum. Ego autem tunc imperium a Francis non dico aliquando B fuisse sublatum, sed eclypsim passum, quandiu tot et tam diversi invasores imperium confuse tenuerunt.

Otho Imperator ab Urbe rediens, Papie Pascha celebravit; sed Berengarius imperatorem fugiens latitavit. Anna sequenti Otho in monte Sancti Leonis obsidet Berengarium, cuius filius Albertus in Corsicanu insulam fugit: qui postea ad Joannem pontificem Romanum accedens, in partem suam multis promissionibus inclinavit. Quo auditio, Otho imperator, dimissa obsidione, Romanum dicit exercitum; ubi quidam Ronnani timentes, una cum pontifice Joanne fugiunt: alii, datis obsidibus, Otoni subduntur. Imperator postea missa legatione scribit Jeanni papæ ut redeat; quo redire nolente, Otho congregata synodo substituit Leonem: quod videns Albertus, filius Berengarii, iterum Corsicanu fugit. Haec omnia utrum licite an illicite facta tunc fuerint, ad hoc opus non pertinet explicare; proposui enim res gestas describere, non rerum gellarum reddere rationem. Imperator Berengarium in ditionem accipit, quem in Bavariam exsilium relegavit.

Othono tunc Romæ manente, Romani communiceato consilio cum vicinis castellis statuunt occidere eum. Sed dum proditio consilia prevenisset, imperator insidias satagit præcavere, et de Romanis multos nece prostravit; deinde centum obsides ab eis, interpositis sacramentis, accepit. Postea tamen ad Spoletum papa rogatus, obsides relaxavit, Othone D recedente.

Romani papam Joannem recipiunt in Urbem, expulso Leone. Leo apud Camerinum imperatorem velociter adiit, ibique cum eo Pascha celebravit. Interea Joannes moritur, cui a Romanis Benedictus est subrogatus. Otho, tam pro Leonis expulsione, quam pro Stephani substitutione, iratus, ad Urbem festinat: quam obsidione constrictam et fame incredibili fatigatam, ad ditionem coegit, tali dunatax conditione inserta, ut apertis portis eum suscipierent, et Benedictum sue iussioni representarent. Tunc imperator Leonem in cathedram restituit, et inde Benedictum depositum secum deducens, in suam Franciam remeavit. Non multo post, defientibus a se Italicis, imperator Alpes transcendit.

et Natale Domini Romæ celebrato, tredecim ex maijoribus, præter præfectum, Romanis, qui erga papam Leonem moverant factionem, patibulis una die suspendit. Deinde filium suum Othonem fecit a Leone pontifice coronari. et Augustum vocari, eique filiam Constantinopolitani imperatoris, Theophaniam, in matrimonium junxit. Deinde trigesimo septimo regni sui anno, imperii vero decimo tertio, diem ultimum clausit. Iste est ille Otho, qui Græcos in Apulia et Calabria superavit, et Romanorum imperium ad Francos orientales reduxit.

Ipse primus in Goslaria Saxonica argentifodinas invenit. Metropolim etiam Magdeburg, ubi sepultus est, ornamentis et thesauris plurimis decoravit. Beringarius exsul et uxor ejus apud Babenberg moriti sunt. Denarii qui vocati sunt Otholini, ab hoc Othone sunt in Italia constituti.

Item de eodem Othone primo versibus subregatur.
Otho coronatus paschalia festa peregit,
Adfuit et celebris primatum curia regi,
Fercula quæ docuit, regia mensa vehit.
Mensa cibos coctos tenuit prius illa paratos,
Quam veniant domini, vel more ducum sedeatur,
Ille cibus miseris pauperibusque datur.
Dux puer accedens, magni ducis unicus hæres,
Cum foret esuriens, dum fercula prompta videret,
Accipit ut comedat, cor puerile gerens.

More suo dapifer vitio variabilis ira,
Non timuit puerum graviori fuste ferire,
Inde puer cecidit, vulnere stratus humili.
Miles adest, pueru custos datus atque magister,
Vindicat egregie dominum quem percutit iste,
Vulnere nam dapifer mortuus ipse jacet.
Turba gemit, rex Otho venit, causamque requirit,
Ille jacet, dum turba tacet, mandat aperiri,
Quæ fuerit pueri, quæ modo causa viri.
Quærerit et auctorem mortis, quisnam foret ille,
Ille stetit medius, animo quasi major Achille,
Nec negat hunc ipsum fuste necesse virum.
Rex ait: «Ergo mori dignus ratione videris,
Criminis auctorem, dum te satis ore fateris,

Digna tuis meritis hostia mortis eris.»
Miles ait: «Discerne magis quid juris habetur,
Judicio ne præcipiti res acta putetur,
Est quia Pascha Dei, rex, miserere mei.
Ira movet regem, timet ille mori sine lege,
Cum rex justa neget, miles rapit illico regem,
Rex prostratus humili, justa negasse luit.
Dum tenet Othonem, barbam trahit, atque gran-

[nem], Guttur et ora premens, gravior feritate leone,

Ni foret auxilium mortuus Otho foret.
Sub loculo scamni regem crudeliter angit,
Unguibus infixum guttur conanime frangit,
Nunc pede, nunc manibus turba retraxit cum.
Otho sedet stupidus, turpi statione levatus,
Barba pilis caruit, guttur dolet excoriatum,
Laude coronatum stat sine laude caput.
Turba dolens, stans ante fores cupit hunc cruciat.

A Otho reum defendit eum, jussitque vocari,

Vir stetit et siluit, ineipit Otho loqui:
«Judicio sisti legum ratione petisti,
Dum tibi non licuit, tetigit me dextera Christi,
Non tua, sed Domini verbera digna lui.
Digna lui, quia Pascha fuit, eum parcere possem,
Me libuit, quod non licuit, dedit ultio nosse,

Porto furore mei digna flagella Dei.
Parcius ista tamen punire tibi potuisses,
Quam sine rasore barbam manibus rapuisses
Amodio quæ cupias ordine dicta feras.»

Miles ut exponit quæ sit modo causa furoris,
Mitigat Othonis symptomata vi rationis,
Sic datur incolumis miles abire foris.
Nec datur hinc ire quod debeat ipse redire,
B Læsor enim si quando reddit, reminiscimur iræ,
Si mala deliteant livor et ira silent.

Post reddit tempus, quo rex foret ipse peremptus
Aut male detentus, sed militis ense redemptus,
Corpo stat sano, eujus et acta cano.
Quando sub arce poli, Canis est adjuncta Leoni,
Ut placet Othoni castrum datur obsidioni,
Clausos lege fori judicat Otho mori.

Dum media dormire die rex ipse soleret,
Et proceres somni requies hinc inde teneret,
Vir sedet in lavaero balnea rite gerens.
Rege soporato, cito prosilit hostis ab urbe,
Ut perimant regem, cursum latitando perurgent,
Solus eos miles qui lavat, ille videt.

C Ex lavaero saliens, clypeum rapit, atque mucronem,
Præyenit hostiles Othone jacente furores,
Clamat, et ex more prælia dira movet.

Regia pars crescit, timet hostis, et inde recessit,
Miles ut insequitur nudus, vera pugna calescit,
Aspicitur late nudus, et acta patent.

Miratur Cæsar, nudum præcedere fortis,
Nam solum nudum cernit superare cohortes;
Laus equitis nudi grandis ubique fuit.

Mane sequente jubet equitem rex Otho venire,
Miles adire timet, ne si reminiscitur iræ,
Pristina culpa viri sit memoranda sibi.
Dumque venit compulsos eques, rex hæc ait illi:
«Nonne tuis manibus nostri periire capilli?
Nonne furore tui barba pilata fuit?»

Miles ait: «Fateor; sed erat mihi culpa remissa;
Non decet ut culpas iterum rex suscitet ipsas;

Securus venio rege vocatus ego.»
Surgit in amplexus equitis mirabilis Otho,
Dicit ei: «Gaudere, meis te rebus adopto;
Regia facta geris, semper amicus eris.»

D De secundo Othone, imperatore Romanorum, septuagesimo nono ab Augusto.

Anno ab Incarn. Domini 975 Otho secundus, Magni Othonis filius, qui a Leone Romano pontifice fuerat coronatus, patri in imperium successit, octogesimus quintus ab Augusto imperavit. Iste dum Græcos incaute per Calabriam persequitur, amissio milite, de navi exsiliens, natando evasit. Qui postea nono imperii sui anno Romæ obiit, et ante eccl-

siam Sancti Petri in concha marmorea honorificam A nes, quamvis brevitatis causa de eis pauca dixerimus, tam feroces, tam mirabiles fuerunt, ut unus, pallida mors Saracenorum, vel sanguinarius; alter autem Otho, mirabilia mundi solitus sit nuncupari. De isto tamen tertio Othone, quedam alia versifice descripsimus, quæ in presenti capitulo subnotamus:

Tradunt de eo Romani quod ipse Otho, capta Benevente, ossa sancti Bartholomæi inde asportaverit, et ea Romæ in insula Tiberis, quæ dicitur Lycania, in ecclesia, quæ nunc vocatur Sancti Bartholomæi, in concha porphyretica collocaverit, et postmodum easdem reliquias cum eodem sarcophago, per Tiberim in mare, et per mare in suam Franciam deducere cogitasset: eo autem morte prævento, reliquæ Romæ sic remanserunt.

Item de eodem Othone secundo, imperatore, versifice subnotamus.

Otho secundus adest, Romæ diademate functus,
Lætus apostolicis manibus discedit inunctus,

Jus dedit Italicis undique pace frui.

Rex ubi discessit, gens Itala bella capessit,
Jussio vilescit, procerum discordia crescit,

Regia delituit pax quia nulla fuit.

Terra perit, gens pressa gemit, belloque gravatur,
Rex venit iratus, concurrexit ab Urbe senatus,

Suscipit imperii regia Roma caput.

Imperii vocat Otho duces comitesque potentes,
Pontifices simul Ecclesiæ recipit venientes,

Et queritur populos pace carere suos.

Judicis officio numerat, quos culpa notavit,
Poenaque præcipitur ducibus condigna parari,

Ultio terribilis dira flagella parit.

Ante gradus Romæ mensas jubet Otho parari,
Multaque circuitu jubet ordine scanna locari,

Et loca principibus undique more dari.

Dum cibus astruitur, dum potus et esca paratur,
Dum proceres comedunt, dum lætior hora putatur,

Otho per armatos cingit utrumque latus.

Præco jubet taceant, et ne quis abhinc moveatur,
Qui loquitur, qui se moveat, gladio feriatur :

Turba timet, procerum terror ubique datur.

Crimina scripta ducum, quæ jusseral ante notari,
Ante suas mensas jubet Otho sibi recitari,

Damnat et obtentos crimine lege pari.

Qui meruit, damnatur ibi poena capitali,

Sanguine nobilium jam mensa potest maculari,

Otho sibi capita vult quasi ferula dari.

Humani capitum dum mensa cruento madescit,

Non minus ante datis rex imperat undique vesci, D

Mittit et ingratissima ferula cocta satis.

Taliter alludit sceleri, sic corpora fudit,

Sic scelus excludit, sic pacis commoda cudit,

Sic sua pax viguit, sic reus acta huit.

De Othone, tertio imperatore, octagesimo ab Augusto.

Anno ab Incar. Dom. 984 Otho tertius, admodum puer, patri in regnum succedens, octagesimus sextus ab Augusto, suscepit imperium. Iujus diebus Albertus episcopus, Boemorum prædicans Prussis, martyrio coronatur.

Otho imperator tertius, anno imperii sui xvii diem ultimum clausit, et Aquisgrani in ecclesia Sanctæ Marie sepultus est. Duo isti posteriores Otho-

Item de tertio Othone imperatore versibus subrogatur.

Est juxta Mutinam Comitis domus, Amula dicta,
Imperii tunc obsequiis jussisque relicta,

Qua vacat hospitiis crebrius Otho suis.

Corpore glorificum comitem, vultuque decorum,
Dum regina videt, stimulis urgetur amorum,

Et cupid hunc regis clam violare thorum.

B In vitium regina virum dum flectere credit,
Veste trahit comitem, tractus sine veste recedit,

Spreta dolens mulier, vota nefanda dedit.

Protinus ascito queritur regina marito,
Suggerit ut comitis caput amputet ense petito,

Crimine mentito creditit Otho cito.

Dum comes in culpa domina testante putatur,

Jam dolus astruitur, cito mors indigna paratur,
Nec locus insonti pandere vera datur.

Indicat uxori propriæ comes acta pudoris,

Dicens : « Opto mori, quam regis abesse decori,
Se mihi prostituit femina digna mori.

Et quia delitui, fugiens luxum mulieris,

Judicor ad mortem, mihi non licet acta fateri,

C Tu mihi post mortem conscientia testis eris.

Si dubium videatur eis, quod teste probabis,

Judicio cædantis eos ferri superabis,

Sie mihi post mortem gaudia fama dabit. »

Uxor ait : « Fuge cum poteris, ne sic moriaris ; »

Ille refert : « Magis opto necem, quam sons reputari

Qui fugit, ille magis suspiciosa trahit. »

Dixit, et in fatum præcone trahente vocatur;

Insequitur comitissa virum, quia fraude necatur,

Morte data comitis detulit ipsa caput.

Judicij causas dum præcipit Otho parari,

Imperat et viduas celebri præcone vocari,

Hisque piis studiis iura cupita dari.

Astigit occisum plorans comitissa maritum,

Et queritur, quia judicium dat Cæsar iniquum,

Cui pro more loci nititur arte loqui.

Dicit ei : « Dic poena reis quo' jure paratur,

Si rupta quandoque side vir fraude necatur ? »

Rettulit Otho : « Caput perdere jure datur. »

Intulit hec : « Tua te, Cæsar, sententia damnat,

Fraude meum jugulasse virum te criminе pandam,

Si vis jura coli, te deceat inde mori. »

Hec tacuit : Rex obstupuit, dicens mulieri :

« Nescio quid queraris, neque vera tulisse videris,

Iujus enim sceleris quis tibi testis erit ?

— Ecce caput comitis, dixit comitissa, paratum;

Fraude tua periit, proprium cognosce reatum,

Suscipe judicium, te perhibente, datum. »

Rex ait : « Iste comes meruit pro crimine mortem. »

Illa negat, cupiens ignitam sumiere sortem ;

Rex parat ignita, fæmina vincit ita.
 Dum laqueo jucis se conspicit Otho ligari,
 Mira viri bonitas ratione potest superari,
 Femineis manibus se sinit ipse dari.
 Dum regem comitissa tenet, dat regis honestas
 Ut capit is sit plena sibi collata potestas,
 Sic, ut et arbitrio stet, cadat ipse suo.
 Cogitat illa modum, quo regem perdere possit,
 Inducias tunc rex molicas pro tempore poscit,
 Addunt et proceres cum pietate preces,
 Iomuneris precibus procerum simul et mulierum,
 Regia vita decein spatio datur esse dierum,
 Sic ratione verum fæmina vicit hercui.
 Jam decima veniente die, casumque minante,
 Otho redit, comitissa venit, quæ venerat ante.
 Rex ubi dixit: « Ave, » retulit illa: « Cave, »
 Tollit eum comitissa reum, miranda leona;
 Dum trahitur, dum præcipitur succumbere pœna,
 Fæmina victa prece distulit ipsa necem,
 Distulit, et dixit: « Ita nunc tristissima parco,
 Ut post octo dies gladio sit poena monarcho, »
 Sic data tunc vita, pendula pendet ita.
 Pace dies octo rediens dum perficit Otho,
 Tunc precibus cum principibus rursus petit octo;
 Septima dat requiem post numeranda dies.
 Septima præterit, rursus cupit octo mereri,
 Ut sex ipse dies habeat cum pace tueri,
 Consilio cleri fæmina dixit: « Erit, »
 Nec tamen illa dedit, nisi rex promitteret illi,
 Quod prius ignitis pereat regina favillis,
 Hoc ubi convenit vita redempta redit.
 Pro tribus induciis tribuit tria castra monarchus,
 Nec fuit in reliquis concedere plurima parens,
 Nomina easorum novimus atque solum.
 Si cupis illorum confinia nosse locorum,
 Climate Tuscorum, populus monstratur eorum.
 Me quoque non latuit sæpe videre solam.

De secundo Henrico, scilicet Claudio, imperatore Romanorum octuagesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo primo,
 Othono tertio sine herede defuncto, Henricus Claudius, filius Hezilonis, natione Noricus, et dux Noricorum, id est Bavorum, ab omnibus regni principibus electus, octuagesimus septimus ab Augusto, rex creatur.

Iste multis bellis prospere gestis, in Germania, Bohemia, Italia et Apulia, postremo a Domino data sibi requie, cum esset Christianissimus, episcopatum nobilissimum Babenbergensem gloriose fundavit et locupletavit. Regi quoque Ungarorum Stephano sorore sua copulata, tam ipsum regem, quam totum ipsius regnum vocavit ad fidem. Hunc Stephanum omnes Ungari ut sanctum venerantur, pro eo quod per eum initium fidei accepérunt.

Henricus imperator piissimus anno regni sui vigesimo quarto, imperii autem anno undecimo, die functus, in ecclesia Babenbergensi humatur: ubi se pulerum ejus crebris miraculis sæpe et manifeste ornatum tota illa provincia magnifice veneratur. Cæ-

A tera de ipso Henrico imperatore, et de civitate et Ecclesia Babenbergensi, ego qui ibi prima docu menta grammaticæ artis didici, tanquam eorum alumnus versibus explicavi.

Item de codem secundo Henrico imperatore Romanorum, Claudio: et de civitate et gloriose ejus ecclesia, quæ vocatur Babenberg, id est Mons Pavonis, versifice dicamus.

Bavaricus fluvius vulgo Radiania dictus,
 Norica rura sovens, varieque vagando relictus,

Montis Pavonis urbis amœna colit.

Nomine vulgato mons Babenberg vocatur,
 Flumine crassatur, vicinaque terra rigatur,

Ponsque super stratus cingit utrumque latus.

Urbs laudanda nimis, montis succrescit ab imis,

Indeque sublimis fit turribus insita primis,

Montis in urbe tamen culmina cleris habet.

Agmine murorum series precincta domorum
 Exclusis laicis munitis fit dominorum,

Clericus illorum spernit adire forum.

Dogmate grammaticæ cleris solet ille bearri,
 Nullaque vulgaris vox audet in urbe sonari,

Sola solet eundem lingua Latina dari.

De ecclesia Babenbergensi.

Ecclesiæ forma mentis caput angel et ornat

Grandis ibi norma cleri recidiva reformat,

Divitiae late rebus et arte patent.

Otho Pater patrum tenet ordine pontificatum,
 Nobilium fratrum dilatat honore theatrum,

Ipse sacer, sacrum praestat, adæquat utrum.

*C*Fulget in ecclesia mirandi ponderis aurum,
 Quo ininus est Danais solitus persolvere Maurus,

Pallia purpurea quis numerare queat?

De Monte Pavonis, et ejus forma sitque.

Mons Pavonis habet colles sibi collaterales,
 Tres quasi consimiles, urbis quoque participales,

Ipse nitens mediis, præminent absque pare.

Pulchrior illorum loca maxima dat monachorum,
 Templaque multorum reliqui dant canonicorum,

Quartaque pars fluvio præbet utrinque forum.

In crucis ergo modum posuit sibi Pavon colonum,

Qui veneretur eum, foveat celebrisque patronum,

Ipse suis famulis præbet ab urbe honum,

Stat medius Petrus, Stephanus sibi dexter habetur,
 Vertice stat Jacobus, laeva Michael retinetur,

*D*Fertque secus fluvium Virgo Maria decus.

De sepultura Cæsaris Henrici.

Cæsaris Henrici sancti, cognomine Claudi,

Lector opes audi, quo possunt munere claudi?

Hec et majora sunt sua multa bona.

Cujus et ossa bona sunt ad miracula prona,

Hoc opus, hæc dona sua contulit alma corona,

Unde per Ecclesiæ cantica digna sonant.

Babenbergæ auctor prius studuit.

Laude vacans ista, recolo mihi tempora prisca,

Prisca fuit puero mihi Babenberga magistra,

Mens mea quæ didicit, reddit amica sibi.

Reddere non potui quantum, sed reddere quale,

Ecce meæ volitant alias properantius alæ,

Me vocat historia, Pavon beate, vale.

Item de eodem Henrico Claudio laudes scribuntur.
 Henrici Claudi meritum solemniter audi,
 Cui decet applaudi, cuius metra porrigo laudi,
 Sumptus ab arce soli regnat in arce poli.
 Conjuge virginea virgo permansit et ille,
 Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille,
 Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit.
 Nunc et in altari sua cernimus ossa sacrari,
 More salutari solemnia digna parari;
 Corpora debilium plurima sana dari.

*De secundo Conrado, imperatore Romanorum,
 octuagesimo secundo ab Augusto.*

Anno ab Incarnatione Domini 1020, defuncto
 Henrico imperatore Claudio sine filiis, Conradus
 dux, natione Francus, consilio ipsius Henrici im-
 peratoris (cujus tamen gratiam non habebat) ab om-
 nibus electus est in imperium, octuagesimus secun-
 dus ab Augusto Octaviano. Iste ex matre, de primis
 Francorum regibus, qui a Troja venerant et a sancto Remigio fuerant baptizati, originem traxerat :
 et prædecessoris sui Henrici imperatoris Claudi ne-
 ptem, quam nolente imperatore acceperat, uxorem
 habebat nomine Gisilam, de genere Carolorum. Sic-
 ut illo tempore quidam per istos versiculos insu-
 nuavit :

*Quando post decimam numeratur in linea quarta,
 De Carolo magno processit Gisila prudens.*

Ista Gisila primum Arnulpho duci Suevorum
 nupta fuit, et ex eo geminos peperit, Hernestum C
 scilicet et Hermannum ; quo mortuo, accepit istum Couradum, de quo in presentiarum narra-
 mus.

Erat itaque Conradus iste armis strenuus, con-
 silio providus, sapientia florens, peritas in jure ci-
 vili, et in religione Christiana devotus. In principio
 regni sui dux Polonorum Boleslaus, quem præde-
 cessor suis Henricus noviter regno subjicerat, per
 seipsum rex vocari intendit, et ab imperio dividi
 omnino proponit; qui cum morte propositum præ-
 venisset, Misiconem filium suum successorem re-
 linquit. Ille dum patrem imitari cogitat, et insu-
 per fratrem suum Othonem a patria expulisset :
 rex tam expulsum ejus fratrem in patriam redu-
 cturus, quam de contumacia Misiconis se et re-
 gnum vindicaturus, in Polonium transit.

Misico, cum non posset resistere, ad Ulricum
 Boemorum ducem, qui etiam tunc hostis imperii
 erat, confugit. Quem cum Ulricus regi reddere, et
 per hoc in gratiam cogitasset redire, rex eum sub
 persidia illiusmodi recipere contempsit. Misico au-
 tem accepto a rege ducatu Poloniae, coronam quam
 pater ejus sibi imponere contra imperium cogitave-
 rat, Conrado resignavit, seque ditioni sue supposuit. Ipse vero Misico post hæc a suo armigero oc-
 cisus est.

Ab illo tempore provincia Polonorum imperio no-
 stro solvit tributum Conrado filium suum post se
 ordinat regnatum, nomine Henricum, adhuc pue-

A rum. Quo facto, Italiam ingreditur, ad quem Erne-
 stus privignus ejus, dux, consilio matris sue Gi-
 silae reginae, venit, et gratiam regis obtinuit, pre-
 mittens se cum eo in Italianum transitum.

Conradus Romanum venit, et in die Paschali proce-
 dens inter duos reges, Cutonem scilicet Anglorum,
 et Rodulphum regem Burgundionum, avunculum
 Gisilæ reginæ suæ, a Joanne summo pontifice est
 coronatus, et imperii dignitatem, toto populo plau-
 dente, sortitus. Eadem hebdomada bellum inter ri-
 xantes Romanos et Theutonicos eritur ; fugatis au-
 tem caesisque ibi multis Romanis, imperator triun-
 phavit.

Conradus imperator per montem Pirenæum in
 Franciam suam rediit, ubi cum Ernestum privignum
 B suum ducem prædictum regno rebellare jam veile
 audisset, viribus imperii terra marique propulsum,
 in silvis conversari coegit, ubi postmodum a fidelibus
 imperii occisus fuit, cuius ducatum frater suus
 Hermannus suscepit.

Eo tempore Radulphus Burgundiae rex moriens,
 Henrico, filio imperatoris Conradi, nepoti suo, re-
 gnum cum corona, aliisque insignibus, sub testa-
 mento reliquit. Unde comes Celticus Otho asserens
 ad se regnum Burgundiae, seu Lugdunensis Gallie
 pertinere, invadit illud. Imperator ad haec indigna-
 tus, cum exercitu in regnum illud intravit, et Otho-
 nem ad deditiæ coegit, et omnes principes illos
 in suam fidelitatem suscepit.

Deinde populo Italiæ contra imperium machi-
 nante, venit Mediolanum, captumque ipsius civita-
 tis episcopum, qui factionis illius reus dicebatur,
 apud Aquilegiæ in exsilium misit; qui tamen postea
 clam aufugit. Imperator Cremonam pergens, Roma-
 num ibi obvium habet pontificem. Quo cum multo
 honore dimisso, ipse propter calorem ad montana
 secedit. Interea Otho comes, ruptis juramentis, in
 Burgundia iterum rebellat, ubi a fidelibus imperii
 occiditur, et vexillum ejus imperatori in signum
 victoriae transmittitur. Conradus causa orationis
 Romanum vadit, et inde in Apulia multis civitati-
 bus visis, per mare Adriaticum redire dispositus,
 ubi a distemperantia aeris principes multos amisit.
 Deinde reversus in Franciam, ad civitatem Traje-
 ctum inferiorem pervenit ; ibique infirmatus obiit,
 anno regni sui decimo septimo. Imperii vero decimo
 quarto. Caetera de imperatore Conrado secundo ver-
 sibus exponamus.

*Item de eodem Conrado imperatore versifice
 narratur.*

Dux erat ex villa quam rite vocant Guebelingæ,
 Incolta nobilitas regum generatur ab illa,

Militis officio summus in orbe suo.

Hostibus infesta fuit ejus ubique potestas,

Magna ducis gesta fuerant, sed major honestas,

Clarus in eloquio, dignus honore suo.

Henrici cognata fuit, quem jam memoravi,

Ipsoque pulchra ducem clandestine une adamavit,

Cujus et a gremio germina clara trahit.

Hanc rapuit, sponsam tenuit dux pluribus annis,
Caesareis tunc subjacuit pro tempore bannis,

Proscriptus latuit, damnaque longa latuit.
Caesar ut agnoscat sua proxima tempora morti,
Edocuit proceres, regem praeferre cohorti,

Et simul inducit tradere regna duci.
¶ Sit licet in bannis, inquit, proscriptus ab annis,
Hic valet a validis defendere regna tyranis,

Et bene Romuleum continuare solum.
Rex Claudius moritur, dux a dominis revocatur;
Conveniunt proceres, ut rex alius statuatur,
Cum quibus hic juvenis plebe petente fuit.

De Cuano duce, et lusoria voce ejus pro rata accepta.

Cuano dux erat summus inter principes, sperans
sine dubio imperium obtinere; qui a cæteris prin-
cipibus interrogatus quisnam ad imperium aptior
videretur? Respondit quasi derisorie dicens: « Neps
meus dux Conradus videtur ad imperium aptissi-
mus. » Credebat enim hoc esse impossibile, et pro-
pterea eum nominavit. Quo auditu, universi laudant
eundem Conradum, et eligunt eum. Dux vero Cuano
contra dixit; sed tamen prævaluit electio universo-
rum. Tali autem modo tunc Conradus imperavit.

Item de eodem Cuano duce, et nepote ejus Conrado.
Dux erat in patria præcelsus, nomine Cuno,
ille procul dubio considit habere coronam,

Sed de Conrado spes modo nulla sonat.

Consedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari;

Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.
Dum petit, hi laudant; laudantibus ipse resistit;
Sed prohibente duce regnum contraditur isti,

Vox ita fraudata stat ratione rata.

De edicto Conradi imperatoris et Lupoldi casu.

Conradus secundus imperator nulli violatori
pacis parcebat. Unde comes Lupoldus violator pacis,
timens occidi ab imperatore, fugit in silvam remo-
tissimam, ibique cum uxore sua solus in tugurio la-
titabat. Contigit imperatori e venatione sua fortuito
casu illue divertisse, et ea nocte ibi mansisse. Uxor
comitis eadem nocte peperit masculum, quo va-
giente, vox de celo ait: « O imperator, Infans iste
erit tibi gener et heres. » Hac voce tercia vice au-
dita, surgit imperator diluculo, et inventis duobus
suis famulis, dixit: « Ite et occidite illum infanteum. »
Qui euntes accipiunt infantem, sed miseri ipsius,
non occidunt, sed super arborem ponunt atque re-
linquunt. Regi autem representant cor leporis,
pro corde infantis. Rex autem eos remuneravit.
Transiens postea inde dux quidam, invenit et de-
ponit infantem, et adoptat eum in filium. Impera-
tor longe post in domo ducis videt puerum, et habet
suspectum ne sit ille quem præcepit occidi, et as-
sumit eum quasi pro cliente, et præcipit ut ad re-
ginam litteras suas portet, in quibus præcipiebat
reginae, ut visis litteris statim faciat eum occidi.
Puer autem rem ignorans pergit, et in domo sa-
cerdotis cuiusdam hospitatur, qui ei dormienti lit-

A teras subripuit et aperuit; et visa ibi morte pueri,
alias litteras scripsit in hunc modum: « Cum vide-
ris hunc puerum, o regina, statim da ei filiam no-
stram in uxorem, sicut diligis vitam tuam. » Et
istas litteras reposuit in marsupium pueri. Puer
nescius abiit, et ita filia regis statim tradita est ei.
*Item de eodem Conrado imperatore, et de pace sui
temporis, versibus explicamus.*

Conradus pro pace duces deponit honore,
Et pacis sancta facit constare favore.

Quisque ducum metuit, ne sibi poena foret.
Umbras erat comitum pacem violasse notatus,
Cui domus in latebris nemorum clam parva paratur,

Nam regem metuit, dum latitabat ibi.
Uxor et ipse comes, dum sic latuere dolentes.

B Regem Conradum videt ipse comes venientem, .
Dispersis sociis solus et ipse fuit.

Hospitium petiit, quia vespera tetra coegit,
Quæ possunt miseri referunt solatia regi,

Quidquid equus voluit hospita larga dedit.
Filius est comiti sub eadem nocte creatus,
Suscipliunt puerum forma specieque beatam,

In somno regi visio magna fuit.

Vox ait: « Ecce tuus puer hic erit unicus heres,
Omnia percipiet quæcumque videris habere,

Hunc tibi tu generum posteritate seres.

Mane sub aurora rex pergit ad ulteriora,
Et dolet et plorat generum sic tollere lora,

Ut puer hic pereat cogitat absque mora.

C Protinus ex nemore vestigia nocte sequentes,
Ecce canes famulique manent, regem repetentes,

Mirantes dominum nocte perisse suum.

Rex vocat inde duos juvenes, aliisque relictis.

Utitur astrictis sceleroso pectore dictis:

« Ite simul, pueri, cor cito ferte mihi. »
Dum puerum querunt, curat Deus ipse tueri,
Nam pueri pietate volunt misereri,

Judicio cœli salvificandus erit.

In manibus dum plasma suum tenuere parentes
Armigeri venere viri puerum rapientes,

Ut medio nemorum vita relinquat eum.

In puerum dum respiciunt animus variatur,
Nam ridet quoecunque videt, risuque precatur

Ne cadat infantum tam puerile caput.

D Armigeri cum jan pueri cupiunt misereri,
Incipiunt quæ concipiunt ex ore fateri.

« Respice, natus hieri quonodo pulcher erit? »
Unus ait: « Concedo magis vivere vita,

Quam g'adio tua parva meo sint membra petita,

Morteque mentita tu regnabis ita. »

Alter ait: « Totum cupio dissolvere votum,
Ponamus puerum nemorum statione remotum,

Ne lupus hunc comedat nidificabo locum.

Signa tamen mortis qua calliditate feremus? »
Ille refert: « Canibus leporem campo capiemus,

Cor quoque tollemus quo simulabo seclus. »

Dixit: et ecce lepus juvenum per crura resurgens,
Armiger insequitur clamando, canesque perurget,

Sic pietate Dei victimæ fertur ei.

Arboris in ramo puerum lacrymando relinquunt, A
 Cor leporis demonstrantes mendacia singunt,
 Juxta mandatum jam scelas esse datum.
 Cæsar habet grates, et gatidia magna duobus
 Præstat et ambobus sceleris pro munere robur,
 Nam bene complacuit perditionis opus.
 Contigit hinc transire ducem qua nunc jacet insans,
 Audit et obstupuit, pueri vox altius instat,
 Cumque videt puerum dux cito tollit eum.
 Suscipit infans nimium gavisa ducissa,
 Noctis in obscuro dum cum duce luderet ipsa,
 Se queritur sterile magna ducissa fore.
 Dux ait : « Hunc puerum poteris ibi singere natum,
 Finge, precor, partum, de te fatere creatum.
 Quippe manu Domini suspicor esse datum. »
 Annuit auditio mulier formosa marito.
 « Hinc, ait exito, thalamo properanter abito,
 Omnibus insinua me peperisse cito.
 Sic ego de more partus simulabo laborem,
 Tu dictis moderare meis, præstaque favorem,
 Ut reputent puerum me generante fore. »
 Fama volat genuisse ducem, peperisse ducissam,
 Aspectu facieque puer formaque patrissat,
 Crescit, et inducit gaudia magna duci.
 Cum puer Henricus quindenum scanderet annum,
 Militis officio censetur honore levandus,
 Prorsus enim species corpus et acta placent.
 Interea rex ipse venit, puer astitit illi,
 Forma recens faciesque nitet, flavique capilli,
 Dum quasi flos lucet, rex vocat ipse ducem :
 « Die mihi, quis puer est ? » « Meus est » dux intu-
 lit illi.]
 Cæsar ait : « Totus forma simulatur Achillii,
 Hunc, ait, obsequiis continuabo meis. »
 Dux ait : « Oro, pater, tenero nunc parcite nato,
 Cum fortis, cum miles erit, juvenem revocato,
 Ut vacet obsequio tunc meliore dato. »
 Dum pater implorat, dum sic retinere laborat,
 Rex seruus evacuat penitus quæcunque perorat,
 Atque sibi puerum detulit absque mora.
 Anxia mens regis juvenem sclerter adegit,
 Quis pater aut mater sibi sit, narrare coegit,
 Sum ducis, ille refert, me ducis aula regit.
 Rex quia jam sterilem cognoverat esse ducis-
 [sam,]
 Astimat enixa puerum quia non foret ipsa,
 Et quia sic dubitat, noxia corde parat.
 Nam putat hunc puerum, quem jusserset ante ne-
 [cari,
 Hunc et ad imperii metu diadema vocari,
 Unde cito puer morte pericla parit,
 Ipse manu propria properat cum scribere chartam,
 Quia puerum portare necem sub fraude coarcat,
 Fit puer Urias arripit ergo vias.
 Feritur Aquisgrani septem properasse diebus,
 Ipse caret sociis, nec abundat ad omnia rebus,
 Presbyter hunc recipit, ut iubet ipse Deus.
 Fessus et esuriens scanno caput ipse soporem,
 Presbyter aspiciens juvenem fulgere decore,

Praudia dispositus deliciosa fore.
 Charta boni pueri bursa retinente pependit,
 Presbyter hanc aperit, et eam cognoscere tendit,
 Forte necem pueri quamcito cernit ibi.
 Presbyter ut potuit pueri perpendere mortem,
 Protinus in melius satagit convertere sortem,
 Noxia rasit; abhinc hæc bona scriptis ibi :
 « Hæc regis dum scripta legis, regina, videbis, »
 Hunc puerum, facies generum, charumque tenebis :
 Si dare distuleris, hostia mortis eris. »
 Mane puer surgens ait : « Hospes, chare, valet. »
 Ille refert : « Domine famulum me semper habeto,
 Rex mihi cum fueris tunc memorare peto. »
 Risit ad hæc juvenis, risumque suisso putavit,
 Versus Aquisgranum festinus iter peragravil,
 B Nescius in scriptis quid sibi charta parit.
 Aspiciens regina videt juvenem venientem,
 Miratur formam, faciem, vultumque nitentem,
 Mox puer ut venit, regia scripta dedit.
 Ipsa legit, sed lecta legit, secreta reponens :
 Nata videns, vagabunda silet, perhilarante rubore.
 Mater eam citius cernere scripta monet
 Regia mandata nimio perplexa rigore
 Lecta docent dominam regis metuisse furorem,
 Et species juvenis hæc peragenda monet.
 Non erat ut possent regis precepta negari,
 Curia dat juveni thalamum de more parari,
 Filia præcipitur quamcito sponsa dari.
 Altera post pauca regis data littera, querit
 C Si jussis regina suis reverenter obedit :
 Illa refert : Guncta perficienda dedi.
 Aspera scripta quidem, te præcipiente, relegi,
 Sed quia pertimui cito contradicere regi,
 Omnia contribui quæ tua charta vehit.
 Nata maritata, sponsalia sunt celebrata,
 Curia letata, solemnia magna parata,
 Filia nostra parem gaudet habere marem.
 Legit et obstupuit reputans hæc Cæsar,
 Urget equos, festinat iter, cursumque coequat,
 Commotusque satis sede resedit Aquis.
 Filia cum matre procerum turba comitante,
 Astitit, et generum prefert, quem præstulit ante.
 Sponsa manu sponsum dicit amanda suum,
 Turgidus ille sedens, quid agat, quid dicat in illam,
 D Nescit, et intumuit, ardensque furore favillat,
 Stant furor et ratio pectori tusa suo.
 Ira, furor cordis, contraria stant rationi,
 Obviat et ratio socia pietate furori ;
 Stans gener in medio credit abinde mori.
 Filia cum matre servente patris feritate,
 Plena timore tacet, vultu variante minacem,
 Mors et vita simul regis in ore latent.
 Ira recens inferre necem pœnamque laborat,
 Parce pater, differre placet, natura perorat,
 Naturæ precibus vincitur absque mora.
 Dum gravis in rege fieret luctatio mentis,
 Obtinet in causa ratio, fugit ira potentis,
 Respicit uxorem latet ut ante solet.
 Dicit oī : « Sancita Dei negqueunt vacuari,

Quod velui, jam non potui, Deus ipse negavit,

Quæ Deus instituit, nos patiemur. Ait.

Uxor ad hæc inquit: « Deus, inquit, contulit ista,
Prorsus ab humana cœli sapientia distat,

Hæc sunt acta Dei, mens tua cedat ei.

Si generum tamen ingenuum natura notaret,
Nec fortuna mihi, neque filia dama pararet,

Si securus est gener, gaudia nulla daret. Cogitum hinc regi dux insinuare quod egit,

Inde duos juvenes verum recitare coegit,

Compulit et comitem, quem Nigra Sylva legit.

Dum comes adductus credit sibi crescere luctus,
Cognitus esse pater, recipit pro tempore fructus,

Nam gener imperii filius ejus erit.

Cæsar ubi potuit de nobilitate doceri,

Pace frui regis valet et gener ipse mereri,

Iste mibi socius et gener, inquit, erit.

Cumque videt quod et ipse fidem puerο violavit,
Plaudit ei quem dextra Dei servavit, amavit,

Tu gener imperii, tu mihi natus, ait.

Rex cadit in fatum, regis gener ille vocatur,

Ordine laudatur, socero gener associatur:

Sic rota fortunæ rem variasse datur.

Ille locus nemorum quo vir fuit ille creatus,
Nobilis Ecclesia monachis Hirsauia vocatur,

Magna Creatori nunc ibi pompa datur.

De tertio Henrico imperatore, filio Conradi secundi imperatoris, octuagesimo tertio ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo, Henricus tertius supra memoratæ imperatricis Gisilæ filius, qui cœperat patre vivente regnare, patre mortuo, ab Augusto octuagesimus tertius cœpit imperare. In ipso dignitas imperialis, quæ per longum tempus extra Carolorum genealogiam deducta jam exsulaverat, ad nobilissimum gerun Carolorum, per matrem ejus Gisilam, est revocata.

Iste Henricus, patri suo æqualis in virtutibus, et præcelsior fuisse perhibetur. Primo quidem Bohemorum ducem, imperio tunc offensum, in deditiōnem accepit. Petrum autem regem Ungarorum a regno expulsum, et exsulem suscepit, atque inserto prælio cum Ungaris innumerabilem eorum multitudinem fudit, Pannoniamque ingressus, Petrum ipsum regno suo restituit. Accepit postea nobilissimi principis Galliarum, Pictaviæ et Aquitaniae ducis Wilhelmi sororem Agnetem in uxorem. Cumque more regio apud Ingelheim nuptias celebraret, universos joculatores abire permisit inanes; atque ea omnia quæ eis fuerant largienda, pauperibus dedit.

Circa idem tempus in Ecclesia Romana est confusio gravis exorta, tribus invasoribus sedem illam occupantibus. Quorum unus Benedictus vocabatur. Atque ad majoris misericordia cumulum, divisus inter se patriarchis, earumque redditibus, unus apud Sanctum Petrum, alter apud Sanctam Mariam Majorem; tertius, id est Benedictus, in palatio Lateranensi sedebat. Omnes vitam turpem, ut accepimus, et flagitosam habebant. Tunc quidam presbyter, nomine

A Gratianus, Ecclesiæ Dei in tanta confusione compassus, præfatos viros adiit, eisque a sancta sede cedere, pecunia persuasit. Benedicto, qui inter illos majoris videbatur auctoritatis, redditibus Angliæ, pro pacis compositione, relictis. Propter quod, Romani eumdem Gratianum presbyterum, tanquam Ecclesiæ liberatorem, ad summum pontificium communiter elegerunt, eumque Gregorium septimum vocaverunt.

Imperator, his auditis, Romam pergere festinavit. Cui Gratianus apud Sutrium occurrit, eique coronam pretiosam, ad captandam ejus benevolentiam, donavit. Imperator eum tunc benigne suscepit, sed postmodum collecta synodo, propter notam simoniae cedere persuasit; eique Suidegerum Babenbergensem episcopum, consensu Ecclesiæ substituit; quem etiam Benedictum placuit nominari.

Extunc canonica electio Romanorum pontificum usque adeo suffocata fuisse narratur, ut iste Benedictus, et Aldibrandus, et alii quatuor sequentes, ab imperatore constituti in catalogo Romanorum pontificum scripti reperiantur. Qualiter autem Ecclesia Dei partim sub Leone juniore, ad plenum vero sub Alexandro, liberam electionem rehabuerit, sicut probatorum virorum assertione didicimus, postea auctore Domino referemus. Cætera de Henrico tertio versibus explicamus.

De eodem Henrico tertio.

Henricum dixere Nigrum, barba nigricante,
Romuleum tulit imperium papa mediante,

Prospexit populis cum probitate suis.

Theutonicus dictus tunc papa fuit Benedictus,
Romanis qui principibus cum pace relictis,

Ad patriam rediit, nobilis unde fuit.

Curia Romana pariter cum Cæsare pergit,
Copia Theutonica digno moderamine servit,

Urbeque Wormatiæ fit sibi prima quies.

Pluribus alloquiis cum Cæsare papa vagatur,
Papa loco moritur qui Babenberga vocatur,

Tunc Leo Theutonicus papa recepit onus.

De quarto Henrico imperatore Romanorum, LXXXIV ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 1047. Henricus quartus, rex victoriosus, Romæ in die Natalis Domini, a Clemente papa coronatus, LXXXIV ab Augusto, imperii nomen dignitatemque suscepit. Iude per Apuliam ducto exercitu, ad patriam cu[m] honore revertitur.

Eodem anno, mortuo Suidegero, id est Clemente papa, Popio Aquileiensis patriarcha, in locum ejus Romæ subrogatur. Non multo post, rex Ungarorum Petrus, a quodam suo cliente, nomine Andrea, oculis regnoque privatur. Tunc mortuus est Popio, id est Damasus papa. Cui Bruno Tullensis episcopus, id est Leo papa, Romæ succedit. Ille nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate imperiali ad sedem beati Petri fuerat destinatus: qui cum assumpta purpura per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi Aldibrandus papa supra

memoratus, prioratus officium ministrabat. Ipse a Casino, invitum ad papatum traxerunt; qui etiam dato prelio custodibus occulte, qui civitatem Leoninam custodiebant, sub silentio noctis eum apud Sanctum Petrum in cathedram posuerunt, et Victorem eum nominaverunt. Ipse vero fluxu ventris statim detenus, vitam finivit. Cuius loco episcopum Hostensem Othonem, id est Urbanum papam constituerunt.

» Inclinatur ille ad admonitionem Aldibrandi prioris, et purpuram deponit, et habitum peregrini assumit, et iter arripiens, eumdem Aldibrandum secum ducit. Igitur cum ambo Romam simu^l venissent, consilio Aldibrandi Bruno in summum pontificem eligitur. Qua causa, Romana Ecclesia qualitercunque tunc cœpit ad electionem sui pontificis noviter informari.

Interea imperator ingressus Belgicam, Gotfridum et Balduinum duces ad deditio[n]em coegit. Post hæc, synodus Moguntiæ celebratur, in præsentia ipsius papæ Leonis, et Henrici quarti imperatoris.

Ad hæc imperator adversus Andream, qui, ut supra narravimus, dominum suum Petrum, regem Ungarorum, oculis regnoque privaverat, exercitum movet, et Pannoniam ingreditur. Sed incolis terræ undique latitantibus, cunctisque Ungariæ virtualibus vel absconditis, vel contaminatis, aut veneno infectis, exercitum illuc sustentare non valens, Pannonia devastata, reversus est. Item sequenti anno Pannoniam hostiliter aggrediens, Leonem papam secum ducit, et Andream fugavit, atque omnia feliciter ordinavit.

Terra Roberti Guiscardi in Apulia.

Eo tempore gens Northmanniae consurgens, sub Roberto Guiscardo, viro strenuissimo, et magnæ recordationis duce, Apuliam ingreditur, ubi incolas terræ, variis modis, nunc potentia, nunc dolo et fraude affixit. Quos ~~duum~~ Leo papa, Romani cum militia a Gallia rediens, incipit coercere, et ab Apulia intendit expellere, conseruo cum eis prælio, multisque prostratis, victus cogitur fugere Beneventum. Tanta autem ibi ex utraque parte cecidit multitudine, ut acervus ibi postea factus ex ossibus mortuorum, usque hodie ab indigenis soleat viatoribus ostentari.

Anno extunc proximo papa Leo moritur, et in eccl[esi]a Sancti Petri sepultus, miraculis coruscare monstratur. Cui succedit Gebehardus Aestensis episcopus, qui Victor papa est nominatus. Illi quoque successit Stephanus, Theutonicus natione.

Imperator rursus Italiam ingressus, comitissam Beatricem, matrem scilicet comitissæ Mathildæ, consanguineam suam, viduam Bonifacii marchionis secum deduxit.

De recuperatione sancti sepulcri, anno Domini millesimo seragesimo septimo.

Defuncto Gregorio VII, papa apud Salernum, Gilberto autem Romæ per imperatorem cathedram et urbem possidente, pauci Romani propter metum imperatoris abbatem Desiderium de Monte

B commovit, atque ex diversis nationibus centum millia hominum ad arma collegit, eisque duces subscriptos præfecit, ducem Lotharingiæ Gotfridum de Boillon, comitem Sancti Ægidii, Reinmundum comitem Flandriæ, Robertum et Hugonem fratrem Philippi regis Franciæ. Curam autem omnium eorum in Christo episcopo Fodiensi commisit. Rumores istos alii Christiani audientes, ex omnibus regionibus et linguis et insulis Christianorum homines cum inæstimabili multitudine affluerunt, asserentes se apostolos et prædicatores Christi esse, atque adversus inimicos crucis Christi pugnatores.

Gotfrido igitur duce, per Bulgaria[m] cum magna difficultate Constantinopolim pervenerunt, ubi multum dolum et impedimentum a rege Alexio persessi, commissa cum Græcis pugna pontem urbis regiae expugnant, et transeuntes suburbium succidunt. Ibi recensis trecentis millibus bellatorum in Nicænam turrim quandam Christianorum venientes, eam a paganis expugnaverunt, et imperatori eam dederunt. Deinde per maritimam Ruthenorum progressi, tantam rerum abundantiam invenerunt, ut bos pro siculo, et aries pro nummo, teste Roberto comite, venderetur; principes etiam Saracenorum sibi occurrentes bello presserunt. His elati successibus, obsidione Antiochiam cingunt, ubi per novem menses morantes, deficientibus copiis, et exercitu debitato, valde humiliati sunt. Deus autem eorum misertus, urbem cum omni copia Turcorum tradidit in manus eorum.

Cum igitur rumor eorum universum Orientem terret, rex Babyloniorum dirigit ad eos legatos, poscens confoederationem eorum in dolo, cum quibus legatis pergunt in Babyloniam legati Francorum, et honorifice suscepti, dum proceritas, et pulchritudo eorum aspicitur, dum virtus et magnanimitas ipsorum consideratur, dum magis esse quam homines ab illius terræ indigenis asseruntur, rex Babyloniarum, accepto a suis consilio, movet illico exercitum, et Jerusalem cingit obsidione, dicens eis se cum Francis fœdus et amicitiam contraxisse; cum quibus etiam eos vellet destruere, nisi se et urbem regi Babyloniarum subditos exhiberent. Turci itaque urbem tenentes, propter metum Christiano-

rum, se et urbem in manus regis dederunt. Qui A per imperatorem cathedram Romæ tenebat, ab urbe expellit; sola illi domo Crescentii, id est castello Sancti Angeli remanente. Inde cathedra sua recepta, egressus ab urbe, Apuliam, Calabriam atque Siciliam peragravit: unde quamplurima collecta pecunia, Romanum reversus, custodes easiri Crescentii pecunia corrupit, atque in hunc modum expulso Gilberto, ad ultimum tam Urbe quam cathedra libere potitur. Ipse paulo post in fata concessit, et cathedralm Paschali papæ reliquit.

Inter haec Christiani, capta, ut diximus, Antiochia, quia Deum non digne glorificasse videntur, tanta cinguntur multitudine Saracenorum, ut priorem ubertatem fames tam intolerabilis sequeretur, ut etiam vix ab humanis carnibus abstinerent. Respiciens autem Dominus populi sui contritionem, lanceam, qua Christi sanctissimum latus legitur perforatum, in locis illis per revelationem eis monstravit; cuius virtute Christiani confisi, quamvis debiles et famelici, cum Saracenis bellum committunt, fusisque viriliter omnibus, non sua, sed Christiani fortitudine, hostes vicerunt. Inde procedentes in Syriam, Barram et Martam urbes ceperunt; ubi moram facientes, tanta iterum inopia narrantur attriti, ut etiam humana corpora foecunda famelici aliqui devorarent. Post haec ad civitatem sanctam, jam a Sarracenis inhabitatam atque munitam, acies direxerunt. Quam obsessam cum capere non possent, habito religioso consilio, Christum humiliatis magistrum imitantes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur in die, quæ dicitur Divisio apostolorum, civitas capit, et hostes ibidem comprehensi, tanta sunt occisione prostrati, ut in portico Salomonis sanguis occisorum usque ad nostrorum equorum genua perveniret. Extunc civitas Jerusalem usque nunc, auctore Deo, a nostris possidetur.

Porro admiratus Babyloniorum, qui et rex Memphorum, et Alexandrinorum vocatur, apud Ascalonam manens, innumerablem collegit exercitum, tanquam Jerusalem et Antiochiā, per suam potentiam recepturus. Legatos autem Francorum adhuc in Ascalona apud se retinebat. Ad haec Christiani, sarcinis suis et infirmis in urbe relicti, exercitui Babyloniorum in campo occurrunt. Cumque infiniti hostium multitudinem conspexissent, fusis ad Dominum precibus, cum paucis contra hostes procedunt; et mirum in modum per divinum auxilium, cum quinque millibus equitum et quindecim milibus peditum, Saracenorum centum millia equitum, et trecenta millia peditum, vertere terga compellunt, et spolia immensa diripiunt. Ceciderunt ex Saracenis in eo prælio plus quam centum millia gladio extinti, sed circa portam Ascalonæ ducenta millia in introitu civitatis sunt suffocata. Numeri quoque submersi et spinis irretiti, periisse referruntur.

Peracta Victoria, principibus ad propria remeanibus, dux Gotfridus exercitum qui remansit, strenue sapienterque conduxit. Ipse etiam Romanos et Theutonicos invicem saepè ob invidiam rixantes, tanquam utriusque lingua peritus, ad pacem et concordiam, ut simul commanarent, suis studiis salubriter infernauit. Interhaec Urbanus papa, qui ultra mare exercitum direxerat, celebrato concilio Clarmontem, Romanum revertitur, et Gilbertum, qui

A per imperatorem cathedram Romæ tenebat, ab urbe expellit; sola illi domo Crescentii, id est castello Sancti Angeli remanente. Inde cathedra sua recepta, egressus ab urbe, Apuliam, Calabriam atque Siciliam peragravit: unde quamplurima collecta pecunia, Romanum reversus, custodes easiri Crescentii pecunia corrupit, atque in hunc modum expulso Gilberto, ad ultimum tam Urbe quam cathedra libere potitur. Ipse paulo post in fata concessit, et cathedralm Paschali papæ reliquit.

Interea Christianis ad sanctum Domini sepulcrum confluentibus, dux Gotfridus in Jerusalem moritur; eique Balduinus frater ejus ibidem subrogatur, et auctoritate summi pontificis rex appellatur anno Domini 1100.

B E tempore quo primus Balduinus factus est rex Jerusalem, Gilbertus moriens, horribilissimo schismati, tanquam Ægypti densissimis tenebris, finem imponit.

Anno sequenti Conradus, filius quarti Henrici imperatoris, cui pater Italianam commiserat, obiit, anno scilicet ix, ex quo a patre discesserat, et in civitate Florentia honerifice sepultus est. Post haec imperator pater ejus, apud Moguntiam Nativitate Domini celebrata, Henricum filium ejus, qui fuit quintus Henricorum, regnaturum post se principibus assignavit, seque Hierosolymam iturum devovit, et publice pronuntiavit. Anno secundo iterum apud Moguntiam imperatore existente, Henricus filius ejus contra eum rebellionem molitur apud Ratisbonam, consilio Bavarorum, habens occasionem, quod pater excommunicatus a Romano pontifice haberetur. Assumptisque principibus, Saxoniam contra imperium facile commovendam intravit, ubi apud Quintlineburg universos Saxones suæ voluntati conjunxit.

C Tunc Ruthardus Moguntinus archiepiscopus a sede sua diu per patrem imperatorem expulsus, filio ejus Henrico quinto adhesit, et apud villam Northusen concilio celebrato, imperatorem tanquam Simoniacum condemnavit. Inde Henricum Magdeburgensem electum, sed ab imperatore reprobatum consecravit. Inde in Moguntiam per auxilium filii redire proposuit. Sed pater in Moguntia cum militia manens propositum præpedivit. Post haec filius castrum Noricum, id est Nuremberg, expugnavit.

Item de eodem Henrico quarto imperatore.

D Henricus quartus cum esset puer, mortuo patre, sub custodia matris suæ Agnetis imperatricis fuit; quæ aliquanto tempore prudenter imperium rexit. Postea filius consilio lascivientium a matre alienatus, per se eccepsit regnare. Haec discessio maximæ discordia seminarium fuit. Imperatrix aspiciens iniquas rerum mutationes, cum fluctibus turbationis nollet involvi, religiosam vitam elegit, et ad monasterium Fractuariense se transtulit. Inde postmodum Remam pergens, ibique aliquantam moram

faciens, vita decessit, et in ecclesia Beatae Petro-
nillæ, in tumba marmorea honeste sepulta est.

His diebus Alexander, primo Lucensis episcopus, postea communis voto et electione promotus in summum pontificem, Ecclesiam Remanam, diu jam ancillatam, in pristinam libertatem redixit. Nam Cadulm Parmensem episcopum, Romanam sedem armata manu occupare volentem, constanter repressit. De isto Cadulo, et de isto Alexandro scriptus est versus in camera Lateranensi :

Regnat Alexander, Cadolus cudit, et superatur.

Itaque imperium Henrici in seipsum dividitur, et conspirantibus Saxonibus, rebelliones fiunt. Detractiones et in honesta plurima de imperatore ad aures summi pontificis referuntur. Hanno Coloniensis archiepiscopus, et Germanus Babenbergensis episcopus, Romam mittuntur. Qui peracta legatione revertentes, litteras apostolicas regi assignant, per quas ad satisfactionem de Simonia aliisque enormitatibus commonetur. Eodem tempore Saxones manifeste rebellant, et urbes et castella, quæ rex in Saxonia construxerat, auferunt, et omnino subvertunt.

Anno secundo Alexander papa decedit, et Aldibrando archidiacono suo, qui Gregorius septimus fuit, apostolatum reliquit. Quod quia sine imperatoris concessioné actum est, schisma gravissimum narratur exortum. Ipse itaque Gregorius papa ad Simoniam extirpandam et clericorum incontinentiam reprimendam intendens, imperatorem ipsum ad synodalia pro hujusmodi frequenter vocavit. Connubia clericorum, a subdiaconatu et supra, per totum orbem Romanum, edicto decretali in æternum prohibuit, ac seipsum athletam Dei pro domo Domini murum constituit.

Imperator Saxones bello petit, et juxta fluvium Hunstrot bello incerto, cæsis hinc inde quampluribus, cruentam victoriam vix obtinuit. Cecidit ibi Gebeardus pater ducis Lotharii, qui postea imperavit, et Ernestus pater Alberti Marchionis.

Eodem anno Wilhelmus comes Northmanniæ, majorem Britanniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, expugnavit, regemque ipsius Eraldum occidit. Deinde, Northmannis ibi positis, totaque provincia in servitutem redacta, ipse ibi regnavit.

Anno sequenti, imperator accepit uxorem filiam Othonis Marchionis Italici, nomine Bertham. Papa tantum imperatorem excommunicavit, ejusque consilio Saxones sibi Rodulphum regem creaverunt; quo postea in bello occiso, et Herimanno principe Letharingiæ sibi substituto, ipse quoque cito interficitur. Ante hunc imperatorem non legimus aliquem a Romano pontifice excommunicatum, aut imperio privatum: nisi forte illud pro excommunicatione reputetur, quod Philippus primus Christianus imperator, ad breve tempus a Romano pontifice inter penitentes legitur collocatus. Aut illud, quod Theodosius, ob cruentam hominum cædem, a liminibus Ecclesiæ legitimus sequestratus.

A Interea Gregorius papa septimus, potentia imperiali ab Urbe pellitur. Cujus loco Gilbertus Ravennas intruditur.

Item, de eodem Henrico quarto, versibus subnotatur.

Henricus quartus Guebelingo semine surgens,
Regna per Itiam multa feritate perurget,

Ut tribuant Domino digna tributa suo.

Omnia dum recipit quæ rapta vel aucta putavit,
Romani bona pontificis plerumque gravavit,

Papa dolens factis, non patiemur, ait.

Cur petat illicitum Cæsar, cito papa requirit,
Ecclesiæque bonis qua vult ratione potiri?

Pax mea jam periit pro feritate viri.

B Despicit Henricus papæ quamcunque querelam,
Nec cupit Ecclesiam aliqua placare medela:

Namque potens armis cordeque magnus erat.

Invidia fertur nimia potuisse notari,

Et nimia feritate sua nequam reputari,

De quibus exempla pagina pauca dabit.

Si probitate virum, vel equum pollere putaret,
Ejus ad interitum quæ posset iniqua pararet,

Insidias mortis fraude doloque daret.

Miles erat regi speciosus et altus honore,
Ille datur nudo pugno mactasse leonem,

Militis cibicio sumimus in orbe suo.

Hunc videt invitus rex, insidiator iniquus,
Invidus Henricus, probitatis atrox inimicus,

Cujus ab insidiis deperit ille cito.

Feritur eques regi talis quandoque fuisse,
Cui virtute parem nullum natura dedisset,

Ite in aquis Reni, rege jubente, perit.

Prava per imperium dum regia fama notatur,
Ira movet proceres, gens Theutona tota gravatur,

Et dolet imperium turpe fovere caput.

Curia Francorum collecta sinu dominorum,
Crimina gestorum regis condemnat eorum,

Expertumque volunt jam reprobare dolum.

Nunc ab apostolico procerum sententia querit:
Si princeps scelerum rex jure potest removeri?

Papa refert: Merito destituendus erit.

Gregorius papa nunc septimus exstat in Urbe,
Post venit Urbanus, qui regia facta perurget,

D Fert quoque Paschalis tempora plena malis.

Henricus inale sortitus fit abhinc anathema,
Rodulphus cum Saxonibus tulit hoc diadema,

Cum quibus Ecclesia regia jura premat.

Junctaque Saxonibus consentit et inclyta Roma,
Aurea Rodulphus transmittitur inde corona,

Bella per imperium multiplicata tonant.

Scriptus et insertus fuit in diademate versus,
Petræ dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho;

Hæc ita Saxonibus missa corona datur.

Sede Moguntinus tunc præsul in ordine primus,
Exstitit Albertus, sævus, feritate ferinus,

Nec tamen ingenio vel probitate minor.

Hic super Henricum magis omnibus est inimicus,
Sic et Agrippinus presul, celebris Fridericus,

Alberto * de Treveri, fit gravis hostis ei:

Undique conspirant, veniunt certamina mira,
Signa, pares Aquilæ, veniunt ad prælia dira,
Saxo tribus vicibus marte repressit eum.
Pugna redit quarta, regem male Saxo coaretat,
Nam quasi jam parta fuerat victoria quarta,
Ast ubi bella gerit rex novus ense perit.
Dum fugit Henricus, comitum fugiente caterva,
Miles ei signum media statione reservat,
Dicens: « Quo graderis, respice, victor eris.
Hoc ergo Rodulphum gladio tibi dico peremptum.
Rex negat eventum, sed eum trahit ille retentum.
Rex ubi fata gemit, publica fama venit.
Miles ait: « Surge, tua gloria magna resurget,
Saxo fugit, quia rex cecidit, tu curre, perurge,
Dum tractus redit vicit et ipse fuit.
Nec tamen ut vivit, victorem poena reliquit,
Mortibus addici regem faciunt inimici,
Filius ejus ei tollere regna sitit.
Henricus junior tollit imperium adversus patrem suum.
Efficit ingratus præsul procerumque senatus,
Patris ad interium quod habet diademata natus,
Ex ope pontificis omnia posse ratus.
Fit pater ut fuerat sub præsule rex anathema,
Filius erigitur Henricus habens diadema,
Et studet ut penitus jura paterna premiat.
Pellitur ergo pater, nimia procerum feritate,
Nec penitus natus patris curvit pietate,
Leodii genitor pauper inopsque latet.
Henricus Magnus, numero quartus reputandus,
Quinquaginta duos vite præfecerat annos,
Bella quibus nati fertur amara pati.
Tunc obiit, tunc Leodii voluit tumulari,
Canonici studuere sui corpus venerari,
Moreque regali condere membra lari.
At quia rex voluit vivens anathema mereri,
Papa caput celeri jubet hinc corpus removeri
Cunctaque Leodii mox anathema ferit.
Pelit et a sacris corpus: rebus variatis,
Filius ossa patris doluit fore cum sceleratis,
His cito sublati longius ire fact
In patriam Spiram, quæ Rhenica littora gyrat,
Ossa patris minat, nimium commotus in iram:
Aphra capella fuit quæ patris ossa tulit.
Rex ita translatus, feretroque novo reseratus,
Quinque reservatus annis fuit intumulatus,
Omnibus ingratu, ludibrioque datus.
Hoc genus horroris nato sit causa doloris,
Tempora mœroris renovat ferebrum genitoris,
Pulsus ab Ecclesiis dum jacet ipse foris.
Sacra sepultura papa prohibente negatur,
Annulus et baculus nisi papæ restituatur,
Cum quibus ecclesiæ vendidit ille suas.
Vendidit ille, quia raro caruit Simonia,
Quæ nota ne fiat, vetuit divina sophia,
Papaque mente tali tollere prorsus biat.
Henricus vere defuncti Cæsar's hæres,
Amodo pontificum baculos prohibetur habere:
Hoc etenim fieri regula nulla feret.

A Vendere pontifices non passunt amodo reges,
Illud enim sacrae prohibent per sæcula leges.
Expedit ut Simonis crimina quisque neget.
Henricus quintus tunc incidit in labyrinthum,
Hoc laqueo cinctus, foris est arctatus et intus,
Ecclesiæ cedit, dona coacta dedit.
Haec duo duntaxat Cæsar repetita relaxat,
Ecclesiæ passas rabiem, non amodo quassat,
Guerra dedit requiem, pax rediviva placet.
Annulus et baculus papalia jura sequuntur,
Sic et ab imperio merito mundana reguntur,
Jura coæquata stant ratione rata.
Sacra sepultura nunc Cæsar's est valitura,
Aurea structura patris est, dans gaudia plura,
Sancta que Spirea membra recondit ea.
B *Northmanni invadunt Apuliam tempore quarti Henrici imperatoris.*
Henrici Quarti dum gloria vergit ad imum.
Sentit et Apulia Northmannica prælia primum,
Vincitur et Calaber nunc, Siculusque sinus.
Dux ibi Northmannus Wilhelmus primo notandus,
Postque Robertus Magnus Viscardus adest memo-
Cujus et in modico maxima gesta dabo. [randus,
Paganos Siculos hie in sua jura rededit,
Apulus et Calaber victus sibi colla subegit,
Quos modo Wilhelmus rex probitate regit.
Robertus Viscardus combussit Lateranum, dum imperator papam Paschalem captum Romæ teneret.
Non erat Henrico licitum defendere terram,
Namque per imperium fuerat validissima guerra.
C *Papaque Paschalis vincula captus adit.*
Henricus quintus dum gestat in Urbe coronau,
Audet Viscardus partim comburere Roinam,
Hinc Lateranensis porta perusta sonat.
Transit ut ad Danaos, referunt sibi prælia Græci,
Regis ibi Danai pars exstitit hostia lethi;
Copia sit spolii, miraque massa necis.
Dux erat in rebus pauper, dives probitate,
Addidit ex corio nummos expendere late,
Cum quibus et Danaï copia victa jacet.
Devictis Danais, post tempora fertilitatis,
Reddidit argentum pro denariis coriatis,
Militibus gratis dat sua dona satis.
Robertus Viscardus obit tandem sine prole;
D *Rogerius Germanus ei succedit honore,*
Climata Siciliæ possidet atque fovet.
Rogerius paganus erat de more vocatus,
Rogerius de Rogerio comes est generatus,
Gemma sui generis, et probitate caput.
Gemma fuit, regnare sui meruit probitate,
Apulus, et Calaber fit ei subjectus, et Afer:
Quod loquor ecce patet, terra subacta jacet.
Rogerii regis hic tempus et acta relinquntur,
Cæsar's Henrici quinti rem primitus inquam,
Post quoque Rogerio tempus et acta dabo.
Item de quinto Henrico juniore filio quarti Henrici, octuagesimo quinto ab Augusto.
Henricus junior contra patrem movet exercitum,
et pater contra eum. Utriusque autem exercitus,

supra Rhenum fluvium castrametatur, Rheno in A medio existente, et alterum ab altero separante. Erat autem patris maxima potentia in exercitu Bohemorum, et in marchione Austriae Lupoldo. Quam rem cum filius considerasset, tam ducem Bohemorum, nomine Boroz, quam marchionem Lupoldum, largissimis promissionibus ab auxilio patris sui avertit: quibus abeuntibus, pater debilitatus, a campo cedere compulsus, confusus discessit. Ab illo itaque die pater minuitur, filius autem augetur. Postea filius et pater apud Pinguiam castellum colloquuntur, ubi filius monet, ut pater per apostolicum exeat ab excommunicatione; qui petit principes apud Moguntiam congregari, ibique coram eis de eadem causa tractari. Itaque, petente patre, generalis curia Moguntiae iudicatur, ibique pater et filius omnibus principibus presentantur.

De Hierosolymis.

Circa idem tempus, Baldwinus rex Hierosolymorum Ascalonam obsessam, sibi tributariam fecit. Commissoque prælio cum Saracenis, cum ipse tantum quatuor millia bellatorum haberet, hostium quinquaginta millia Dei magis, quam hominum virtute prostravit, uno Saracenorum principe capto, et altero occiso.

Tunc Alexius rex Constantinopolitanus, Christianæ prosperitatis adversarius, Turcos in desperationem jam positos, in amicitiam suam confoederavit, eisque turrim Nicæam, Christianorum sanguine conquisitam, concessit.

Interea generali curia Moguntiae congregata, præsentibus apostolicae sedis legatis, imperator coram omnibus excommunicatus pronuntiatur. Unde etiam ipse in castro quodam custodiæ mancipatur, ubi dum audientiam petunt principes, eum dolo circumveniunt, et quodammodo cogunt ut filio suo regalia insignia non differat resignare, anno scilicet regni sui quinquagesimo tertio, imperii sui vero quadragesimo. Reversi igitur principes a patre ad filium, imperialia insignia detulerunt, eumque tunc a patre electum denuntiantes, per manus legatorum Romani pontificis creant imperatorem, nonagesimum secundum ad Augusto Octaviano.

Auctor.

Hucusque tam ex libris Orosii, quam Eusebii, et aliorum qui post eos scripsierunt auctoritatibus fulti, scripta nostra posuimus. Cætera autem quæ sequuntur, quia recentis memoriae, et quasi nostrorum temporum sunt, nos ea nobis a viris probabilibus tradita, et partim a nobis oculata fide conspecta, et auribus nostris auditæ, quanto verius possumus, favente Domino, lectoribus proponemus.

Nota me Gotfridum, hujus libri auctorem, capellanum et notarium suis regis Conradi tertii, et Friderici imperatoris, et filii ejus Henrici sexti, quorum temporibus haec omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perserutatus, ex omnibus armariis et Latinis, et Barbaris, et Græcis, et Judaicis et Chaldaicis.

De Henrico quarto.

Imperator Henricus quartus, omnibus regalibus filio resignatis, et omnium principum suffragio destitutus, et factus egenus, dum per Rhenum fluvium Coloniam pervenisset; ibi, non sicut exsul, sed ut imperator, a civibus suscepitur. Inde procedens Leodium, insinuavit omnibus tam verbo quam litteris, a principibus se fuisse deceptum, et ad resignanda regalia filio coarctatum. Transacto paucis tempore, pater apud Leodium moritur, et more regio ibi sepelitur. Sed postea mandato Romani pontificis, a cœmeterio ejicitur, eique omnis Christiana sepultura denegatur. Corpus autem ejus a Leodio in urbem Spiram, scilicet supra Rhenum, ubi ipse in honorem sanctæ Mariæ mirabilis structuræ ecclesiam fundaverat, sed non perfecerat, est in feretro deportatum, et in capella Sanctæ Aphræ, sine sepultura, per spatium quinque annorum in feretro conservatum. Quid autem de eo postea fuerit factum, in fine hujus capituli inferius versifice referimus. Quid igitur filius faciat videamus.

Henricus quintus capit papam Paschalem.

Henricus quintus, mortuo patre, mirabili collecto exercitu, tertio anno post obitum patris, per Montem Jovis transit Pyrenæum, Romanæ proficiens. Cumque supra Padum castrametatus, præcipiter exercitum recenseret, inventa sunt triginta milia militum, exceptis omnibus, qui ad eum de Italia confluxerunt. Inde per montem Apenninum transiens, Bargum Pontis Tremuli turribus et muris valde munitum, qui transitum exercitui prohibere tentavit, expugnavit atque destruxit. Deinde Perusiam procedens usque Aretium, civitatem ipsam destruxit, pro eo quod eives illi ecclesiam Sancti Donati, id est episcopium, quod est extra civitatem, destruxerant, sedem episcopalem infra moenia civitatis ponere intenderes. His ita peractis Romanam pervenit, et in gradibus beati Petri papa Paschali, cunctisque cardinalibus, et a populo Romano, cum crucibus in processione, cum tripudio et gaudio magno suscepitus est. Ipse autem papam Paschalem, consilio quorumdam sceleratorum, captum detinuit, et Ulrico patriarchæ Aquileiensi, cum reverentia custodiendum commisit. Tunc orto ex improviso tumultu, et ornato Ecclesiae cunctisque rebus clericorum invasis atque distractis, qui expetabant gaudium, luctum incurrint.

Occasio autem et causa illius captivitatis talis fuisse narratur, quia imperatore Romani tendente, papa cum eo tali pactione convenerat, ut imperator episcoporum investitures dimitteret, papa autem e converso imperatori omnia episcoporum regalia relaxaret. Hæc pactio sacramentis et obsidibus inter papam et imperatorem asseritur firmata fuisse. Quam dum renitentibus episcopis papa adimplere non posset, cum per omnia innocens esset, tanquam reus custodiæ est mancipatus. Hujus factionis consiliator præcipius dicitur fuisse Albertus, tunc imperatoris cancellarius, qui postea fuit archiepi-

scopus Moguntinus, quem tantum imperator postea per divinum judicium, fortissimum sensit inimicum.

Papa aliquandiu capto et detento, imperator a cibibus revocatur, et episcoporum investituras, id est, annulum et baculum, a papa recipiens, ipsum papam et cives Romanos muneribus reconciliare curavit: et a papa coronatus, favorem et nomen imperiale sortitur, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo undecimo, anno vero regni ejus, ex quo pater regalia sibi resignaverat, sexto.

His ita transactis, synodo episcoporum postea celebrata, privilegium ab imperatore minis et terroribus extortum tanquam pravilegium reprobavit. Imperator ab Urbe in Franciam reversus, filiam Henrici regis Anglorum, Mathildam, in uxorem sibi conjunxit, nuptiasque magnificas Moguntiae celebravit. In ipsa curia Lotharii dux Saxonie, qui postea fuit imperator, tunica lanae pro penitentia indutus, et pedibus discalceatus, procidit ante pedes imperatoris. Tantus enim terror omnes invaserat, ut aliquis voluntati suae resistere non auderet. Ceterum in ipsa nuptiarum celebratione, ubi omnes convernerant, factae sunt contra terribilitatem ejus multæ principum conspirationes; et ex tunc tam manifeste, quam occulte multi incipiunt rebellare. Ex consilio autem et suggestione archiepiscoporum, Friderici scilicet Coloniensis, et Alberti Moguntensis, et aliorum quorumdam, Callistus papa, qui post Paschalem, et Gelasium, Romæ pontificatum acceperat, imperatorem excommunicationis vinculo innodavit. Schismate itaque renovato, imperator Romanum pergens, Burdinum, natione Hispanum, in cathedram, per suam violentiam collocavit, quem Romani apud Sutrium postea captum, et canuelo, ut dicitur, superpositum, cum ignominia deportaverunt, et in cavea prope Salernum, perpetuae custodiæ tradiderunt. Imperator videns a se regnum paulatim despicere, et exemplum patris sui mente revolverens, atque metu anathematis quo urgebatur; collecta generali curia apud Wormatiam, investitum episcoporum, scilicet annulum et baculum, in manus legati apostolici, nomine Lamberti, qui postea fuit papa Honorius, publice resignavit, per quem etiam ab anathemate est absolutus. Papa quoque imperatori tale pravilegium scripsit, ut episcopi omnes tam Cisalpini, quam citra, non prius episcopi ordinentur, quam per manus imperatoris de regalibus sint investiti.

Imperator de Romanis ulcisci desiderans, festinato cursu in Italiam, Urbem obsedit: quibus contra eum incaute progressis, plurimos cepit, quos sere omnes aut cœcavit, aut denasavit. Deinde reversus in patriam, morboque corruptus, obiit, et in civitate Spira, ubi Ecclesiam supra memoratam complevit atque ditavit, sepultus est juxta patrem et avum et atavum suum, anno regni ejus decimo nono, imperii vero decimo quarto.

Cœlera versifice gesta referre placet.

A Item de captivitate papæ Paschalis, et de guerra inter imperium et Ecclesiam versibus subornatur.

Cum foret Henrico subiecta per omnia Roma, Unctus apostolicis manibus, sumptaque corona, Capit apostolicum, rumor in Urbe sonat.

B Bella parat populus, succurrat ab Urbe senatus Praevalit Henricus, pars præsulis expoliatur,

Papa caret Manto, captus ab hoste suo.

Quæstio nunc oritur, cur carcere papa tenetur?

Respondet eis: Quia sustulit omnia præsul, Abstulit imperio pontificale decus.

Nam bona Pontificum quæ nititur ipse tenere, Contulit imperium, quæ debeo Cæsar habere;

Amodo qui teneat, Cæsare dante feret.

Annulus et baculus de nostro munere venit,

B Undique pontifices regum sunt munere pleni,

Cæsaris officium quomodo papa gerit?

Rettulit Ecclesia: si querimus æqua fateri,

Annulus et baculus nunquam de Cæsare venit,

Nam Deus Ecclesiis cœlitus ista dedit.

Omnia quæ reges per tempora prisca dederunt, Non modo sunt regum, sed cui data jura fuerunt,

Nec Deus hoc patitur, nec tua jura ferunt.

Cum tua sit regni, tua sit custodia juris, Carceribus nostris mala dat exempla futuris,

In sanctum Domini dum feritate furis.

Conditor es juris, qui spernere jura videris,

Jam neque jura Dei, neque regia jura vereris.

Eccesiæ crucias, qui cruciandus eris

Dedecus est fontem juris confundere legem,

Et magis est timidum, cœlorum spernere regem,

Cum sacra jura neges, tristia regna reges.

Cur laicus querit tradi sibi munera cœli?

Ut Deus instituit electio consona cleri,

Judicio cœli libera semper erit.

Tu tua si repetis, repetes quæ tu tribuisti,

Hæc cum non dederis, cur tollere proposuisti?

Tradere te decuit, tollere nulla mihi.

Si quodcumque datur, ratio monet ut repeatatur,

Dos tua tollatur, nobis quoque nostra feratur,

Hoc ita si cupias quærinus esse ratum.

Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris,

Ex ope pontificis Cæsar Romanus haberis,

Vincula pontifici qua ratione geris?

D Quidquid agat præsul, quidquid sacra turba fate-

[tur,

Reddere cogetur quod Cæsaris esse videtur,

Illud et in scriptis firmat uterque secus.

Annulus et baculus, vel cœtera quæ memorantur,

Cæsaris ad jussum penitus reddenda parantur,

Papaque Paschalis sic spoliatus abit.

E De excommunicatione imperatoris Henrici quinti, propter papæ Paschalis captivitatem.

Papa dolens lamenta movet, totunque per orhem Ecclesiæ sua charta vocat properanter ad Urbem:

Hæc ubi consedit, Cæsaris acta dedit.

Tunc ait: o patres, a Cæsare scripta nota te,

Et quodcumque placet super his decreta parate,

Me quoque pontificem non fore, jussa date.

Peccatis mala vestra meis venisse notavi,
Officiis me destitui dignum reputavi,
Me quoque depositi, ne pereatis, ait.
Hæc ait, et mitram rejicit, Mantumque relinquit,
Ordinet Ecclesia sine me, quidquid placet, inquit,
Moreque pontificis judicet ipsa sibi.

Scripta legunt cleri, rex pontificalia quærerit,
Annulus et baculus sub Cæsare fertur haberi,

Copia pontificum non ita, dixit, erit.

Extortum papæ scriptum contra rationem
Uritur, et priscum tibi conciliamus honorem,

Tolle pater Mantum, curia tota monet.

Rursus in Henricum quintum nova bella gerentur,
Pristina mota patri sibi jam tormenta moventur,

Ut pater ante fuit, sic anathema luit.

Littera papalis simul, et papale sigillum,
Missa per imperium gravis excommunicat illum,

Et cunctos proceres, qui sua jussa tenent.

Nunc Paschalis obit, succedit honore Calixtus,
Sede Viennensis regumque propagine mistus,

Germine Francigenæ Cæsar is hostis erat.

Disputatio inter imperiale curiam et papalem; quis eorum esset major in illo tempore.

Curia papalis contendit et imperialis,

An sit inæqualis, vel debeat æquiperari;

Partibus oppositis curia regis sit :

Spiritus est papa carnis velamine clausus,
Hunc quasi terrenum describere quis foret ausus?

Terrea cum superis qua paritate gerit?
Est quoque par superis, cœlum datur ore tenere,
Quæ ligat, et solvit, qua regna videtur habere,

Carnis in exsilio spiritus astra tenet.

Allegatio in contrarium de imperatore.

Cæsar lex viva stat regibus imperativa,
Legeque sub viva sunt omnia jura dativa,

Lex ea castigat, solvit, et ipsa ligat.
Conditor est legis, neque debet lege teneri,
Sed sibi complacuit sub lego libenter haberi,

Quidquid ei placuit juris adinstar erit;

Qui ligat ac solvit Deus, ipsum protulit orbi,
Divi sit regnum divina potentia secum,

Astra dedit superis cætera cuncta sibi.

Responsio curiae Romanae contra imperatorem.

Pars quoque papalis sic obviat imperiali,
Sic regnare damus, quod Petro subjiciaris,

Jus etiam nobis Christus utrumque parit.
Spiritus et corpus mihi sunt subjecta potenter,
Corpo terrena teneo, cœlestia mente,

Unde tenendo polum, solvo ligoque solum.

Æthera pandere, cœlica tangere papa videtur,
Nam dare, colere, nectere, solvere, cuncta mere-

litur,

Cui dedit omne decus lex nova, lexque vetus.
Annulus et baculus, quamvis terrena putentur,
Sunt de jure poli, quæ significare videntur,

Respicie jura Dei, mens tua cedat ei.

Reddit apostolico Cæsar, quæcumque rogavit,
Pax bona consicutur, sublata Deo reparavit

Jura suæ partis lætus uteque trahit.

A De Lothario imperatore, octuagesimo sexto ab Augusto, post Henricum quintum.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo quinto, defuncto absque hærede Henrico quinto, principes Moguntiæ conveniunt, ibique habitat de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, Fridericus dux Suevorum, Leopoldus marchio orientalis, Carolus comes Flandriæ ad regnum designantur.

Tandem Lotharius, natione Saxo, patre Geberhardo, voto omnium, renitens, valde acre clamans, ad regnum tractus, præsente legato sedis apostolicæ, nonagesimo secundo ab Augusto regnavit.

Iste per omnia humiliavit progeniem Henrici imperatoris, contra quem dux Fridericus et frater ejus

B Conradus, nepotes Henrici imperatoris ex sorore, diu rebellaverunt. Propter quod papa Honorius successor Calixti, eos excommunicavit.

Verumtamen prædictus Conradus, a fratre suo Friderico, et a quibusdam aliis, factus est rex contra Lotharium. Qui cum paucò exercitu intravit Italiam, et Mediolani apud Modoetiam coronam portavit. Deinde ad partes Romanorum processit, et tandem rebus exhaustus in patriam remeavit, pacemque cum Lothario componens, dimisso regno, quievit. Eodem tempore Romæ Honorio mortuo, oritur schisma inter Innocentium et Anacletum. Innocentius autem transiens in Galliam, venit Leonidum, ubi Lotharius ei occurrit, auxiliumque promittit. Unde Innocentius papa apud Claram-montem, concilio celebrato, Romam rediit, et regem Lotharium, in Lateranensi palatio apud Sanctum Salvatorem coronavit. Non enim poterat apud Sanctum Petrum morari, propter potentiam Anacleti filii Petri Leonis.

Lotharius in patriam rediit, rursusque renovato exercitu, Romam post biennium remeavit. Ubi asumpto secum Innocentio, in Apuliam transiit, et Rogerium Siculum, qui tunc dux Apuliae vocabatur, inde fugavit, et Rainonem comitem ibi ducem constitutum, civitatem Barum cepit, et totam Apuliam occupavit. Inde reversus, Verone morbo correptus, vitam finivit, anno regni sui duodecimo; cui Conradus supra memoratus, per electionem principum D in regnum successit.

Item de Lothario versifice, et de duce Conrado contra eum erecto, sed tandem pacificato.

Non erat Henrico quinto tunc masculus hæres,
Sed soror hunc genuit qui regna meretur habere,

Tertius Conradus rex diadema geret.

Conradus dux imperium captare paratur,
Lotharius dux Saxonius contra relevatur,

Sed magis invidia, quam ratione datur.

Livor et invidia recolabant gesta priorum,
Quos Henricorum fortuna repressit amorum,

Sic modo Lotharius tollit habetque thronum.

Transit in Italiæ Conradus, ibique receptus,
Est Mediolani diadema potenter adeptus,

Bellaque rex regi fortis utrinque vehit.

Schisma fuit regno, sunt et nova schismata Romæ; A ingressus, cum duce Rainone, quem Lotharius ibi præficerat, habet confictum victusque fugatur. Interea Anacletus, filius Petri Leonis Romæ moritur, et eo mortuo, schisma terminatur. Post pauca, dux Apuliæ, Raino vel Rainaldus, moritur. Rogerius in Apuliam reveritur, et terram duce orbatam nec rebellantem occupat. Principem Robertum Capuanum, cum omnibus nobilibus ejicit, et residuos, variisque tormentis affligit. Ad ultimum se regem Siciliae et Apuliæ præcipit appellari; princeps Robertus Capuanus cum omnibus comitibus expulsis, ad regem Conradum secessit. Rex benigne omnes recepit, et longo tempore in Alemannia secum tenuit, sed in Apuliam transire non potuit, quia cum gravis imperii necessitas præpedivit.

B Ad hæc papa Innocentius, vir magnanimus, cum populo Romano contra Rogerium collecto exercitu Apuliam ingreditur, ubi incaute conductus, in loco qui vocatur Galluzu, a Rogerio capitulatur, eoque cum reverentia coacto, Rogerius nomen et auctoritatem regiam, cum benedictione apostolica, tan in Sicilia quam in Apulia, sicut voluit, plenarie imprimavit.

Rogerius ex tunc auctoritate apostolica rex exaltatus, cum jam nullum præter Conradum regem haberet obstaculum, Velfonem ducem, fratrem scilicet Henrici superbi supra incensorati, pecunia sua conductum, contra Conradum in Alemannia concitavit. Quem rex in uno prælio, juxta castrum Wenisberg eleganter vicit, siisque grandi occisione prostravit. Altera vice Henricus filius Conradi, qui si vixisset, post eum fuerat regnaturus, eundem Velfonem bello devicit. Velfo tamen, dum Conradus vixit, pro Rogerio stetit, et regnum pro virilis impeditiv.

C His temporibus Romani cœperunt innovare senatum, qui longis ante temporum encriulis ita cessaverat, ut nec mentio ejus Romæ haberetur; quem papa Innocentius ingenio, pretio, et minis solvere conatus, non potuit; morboque preventus sub ea discordia diem ultimum clausit; cui sacerdos laudabilis Cœlestinus successit, quo infra annum defuncto, in cathedra Lucius papa consedit. Lucius secundus itaque intendens senatum extin-

D guere, cum ingenti militia capitolium Romæ descendit, ut sedentes ibi tunc senatores cum dedecore removeret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conversus, papam cum suis omnibus a capitolio in momento repellunt. Ubi papa, sicut tunc audivimus, lapidibus magnis percussus, usque ad obitus sui diem, qui proxime secutus est, non sedit in sede. Cui tunc successit Eugenius abbas Sancti Anastasii Romæ, de ordine Clarævallensiæ.

E Cujus tempore obiit rex Couradus apud Babenbergam, cui successit Fredericus nepos ejus, dux Suevorum. Tunc Constantinopoli Manuel imperabat, habens uxorem Theutonicam, sororem, scilicet uxoris regis Conradi, natam de Sulzbach, filiam nobilissimi comitis, in terra Bavarorum. Cætera de rege

Conrado, qualiter ivit ultra mare, et de rege Rogerio, et de filio suo rege Wilhelmo, et item de Wilhelmo rege filio Wilhelmi, versibus adnotamus.

Item de Conrado tertio, qualiter rex Rogerius contra eum tollit Apuliam, et per Velfonem ducem infestat regnum Theutonicum.

Lothario moriente, venit Conradus honestus, Hostibus infestus, sapiens, ad cuncta modestus,

Quem satis imperium laudat, et omne solum.

Dum timet hunc Siculus, dum perdere regna veretur, Velfoni dat dona duci, quo saepe tenetur,

Hoc duce sustinuit bella ferente deus.

Undique Conradus Siculos arctare minatur, Praemia Velfoni magis ille referre paratur,

Diraque cum rege prælia Velfo movet.

Contra Velfonem mens regia plena furore,

Imperii virtute sui defendit honorem,

Vultibus oppositis insimul arma movent.

Dextera Conradi gladio conformis Achilli, Signifero veniente ducis caput amputat illi;

Hic ubi marte cadit, Velfo repulsus abit.

Multimoda tunc caede data, sumptuoque trophyæ,

Conradus virtute datur major Machabæo,

Omne decus Velfo tempore perdit eo.

Rogerii regis Siculi venit ultima vita,

Filius ipsius Wilhelmus regna cupita

Suscipit, et vitæ tempore regnat ita.

Tempus abit, Conradus obit, miranda potestas.

Succedit Fridericus ei, relevatur honestas,

Interea Siculus rex sine clade fuit.

Nulla dedit Siculo Fridericus prælia regi,

Nam Mediolani tunc prælia longa peregit.

Sic rex Wilhelmus regna quieta regit.

De duobus Wilhelmis.

Wilhelmus post Wilhelnum succedit honore, Formosus, gladioque probus, summusque decore, Qui magis Ausonia dignus honore foret.

Dum jam Wilhelmus ter denos perficit annos, Caesar apud Danaos Mannel moritur memorandus,

Tunc quoque Francigenis rex Ludovicus obit.

Experiunt nunc Græcorum rapit ille tyrannus, Andronicus, princeps scelerum, vir nec memorans. Græcorum proceres ejus ab ense cadunt. [dus, De pace inter imperatorem Fridericum et Lombardos.

Expedit hic dici, quod et imperio Friderici, Omnes Lombardi sic efficiuntur amici,

Sicut ei placuit, res patet acta sibi.

Filius ipsius Henricus, ad alta levatur,

Rite coronatur, uxoris honore beatur,

Fit regis Siculi filia sponsa sibi.

Sponsa fuit speciosa nimis, Constantia dicta,

Posthuma, post patrem materno ventre relicta,

Jamque tricennalis tempore virgo fuit.

Item de Conrado tertio, qualiter ultra mare perrexit cum exercitu Christianorum.

Consilio Seneca, specie Paris, Hector in armis, Regnum bis senis Conradus rexerat annis,

Cum tulit in scapulis insita signa crucis.

Unde Cisalpina gens omnis erat peregrina.

Quam neque per maria vezit ratis illa marina,

Imo per Ungariam præripere viam.

Tunc rex Francigena Ludovicus mente serena,

Signa crucis tulerat : numerum si noscere quæras?

Millia milles militis agmen erant.

Reges et populos latuit fortuna futuri,

Nam fuerant nostri pro lege Dei morituri.

Constantinopolim miles uterque venit.

Inde per Iconium via regum recta paratur,

Fraudeque Græcorum male per deserta vagatur,

Unde fame pereunt, spes bona nulla datur.

Millia Turcorum veniunt ad bella virorum,

Copia Maurorum ferit agmina Theutonicorum,

Perforat ipsorum pectora, castra thorum.

Nunc rex Francorum comes astat Theutonicorum,

B Perditur armorum series, ornatus equorum,

Plena jacent feretris, prata, platea, forum.

Cum labor infestet, calor irrogat undique, pestes.

Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres,

Aeger ubique jacet, prælia nostra tacent.

Tunc rex Conradus multis tulit arma diebus,

Ense regens equites, cessantibus undique rebus,

Sic loca pacifica Theutona signa petunt.

Adfuit egregius Fridericus dux Suevorum,

Aequa suo patruo regit agmina Theutonicorum,

Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.

Dummodo festinant nimiam vitare ruinam,

Inveniunt binas per littora forte carinas,

Unde Jerosolymam præripere viam.

C Tunc magis irasci studuit super urbe Damasci,

Prælia contraxit, cœpit Victoria nasci,

Urbs obessa fuit, nam quasi capta fuit.

Ni foret ob premium res vendita proditio,

Urbs pertuta foret, nostrisque dedisset honorem,

Rex pro fraude dolens, signa reversa movet.

Ipse suis manibus rex tantus erat gladiator,

Ut gladio feriente suo nullus tueatur.

Indeque per medium corpora cæsa cadunt.

Ad sua regna redit, modico post tempore vivit,

Palmigerique viri pauci redeunt redivivi,

Paceque rex obiit, nam requiescit ibi.

Anno milleno, centeno, terque deceno,

Atque quater deno, reddit sua tempora cœlo,

Cui famulabar ego, qui mea metra lego.

D *De exaltatione imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertii, octagesimi octavi ab Augusto.*

Anno ab Incarnat. Domini 1146, anno etiam ab Urbe condita 1918, annis vero ab Adam sex millibus trecentis triginta quinque transactis, Fridericus primus, filius Friderici ducis Suevorum, fratris scilicet Conradi regis, natus ex clarissima progenie Carolorum, post Conradum tertium apud Francofurtiam communi voto, et consensu orinum principum, electus est ad imperium, nonagesimus quartus ab Octaviano Augusto. Cujus in hoc loco brevi tractatum ad observandum catalogum imperatorum facimus, ne ordo nominum ipsorum interrupatur, si forte nomen ejus in hoc catalogo non assignatur. Alii autem de actibus ejus, omnia fere principia

quæ gessit in Italia, versifice dictata posuimus, ubi A (Rex modo dissimulat mala quæ Melana meretur, de Mediolani destructione, et de aliis satis compendiose narramus.

Gratias igitur agimus Creatori, a quo bona cuncta procedunt, quia, sicut in exordio libri hujus spopondimus, universum Yetus et Novum Testamentum in summa complectentes versifice assignavimus, et ab initio mundi usque ad presentem diem, sub tempore domini imperatoris Friderici, et domini papæ Urbani tertii, omnia regna mundi, omnes reges, et acta regum, sub compendio, et nomina, et tempora, et annos eorum, atque omnes Romanos pontifices, et annos et menses, et dies eorum per ordinem descripsimus: qui etiam imperatores cum quibus apostolicis vixerunt. Distinxinus Chronica omnia, quæ catholicæ Ecclesiæ inseruimus. In omnibus autem istis nihil fabulosum scienter addidimus, sed auctores catholicos et authenticos secutus sumus, ut Eusebium, Clementem papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Augustinum, Josephum, Orosium, Aegesippum, Strabum, et Ilionium, et Solinum de mirabilibus, et Suetonium de vita imperatorum.

Item de eodem Friderico imperatore, versifice notamus.
Regibus antiquis descripsimus omnia late,
Tu minor ætate, Friderice, prior probitate,
 Jam tua gesta patent, quæ recitare placet.
Nam Friderici tempora, prælia, gestaque novi,
Indeque maxima, vel magis optima promere vovi,
 Qui tulit, aut movit, quæve recepit ob id.
Dum caninus magni regis, mea musa, cacumen,
Sub brevitate suum studeamus tangere numen:
 Altius incipias; organa nostra tument.

Nunc tibi lingua mea panget, Friderice, trophæa,
Acta gigantæ canat omissis in orbe chorea,
 Tu quoque musa mea, surge, canamus ea.
Flos fuit ex flore regum Fridericus honore;
Saupsit eum regem Germania plena favore,
 Imperii dominum semper habere volens.
Rex ut Aquisgrani Carolorum sede resedit,
Ordine legitimo Germania prorsus obedit,
 Finibus Italie rex sua signa dedit.

De civitate Mediolani et de guerra ejus cum Friderico imperatore.

Urbs Melana potens, meritis dicenda leæna,
Viribus eximia, populis et milite plena,
 Seva, superba, fera, tota rebellis erat.
Urbibus annexa fuit hæc, quibus omnia vexat,
Quæ fuerint urbes, exponere nomina restat,
 Brixia, Terdona, Crema, Placentia bona.
Rex ubi Thentoniam meruit captasse coronam,
Quærerit et Italiam, quia sic docet inclyta Roma,
 Per medios Ligures regia si na volant.
Signa sui regis spernit Melana vereri,
Sed propria virtute sua vult rura tueri,
 Nescia quod sibi mors rex Fridericus erit.
Hanc ubi rex angit regalibus undique bannis,
Dissipat et frangit, sex marte fluentibus annis,
 Urbs, quæ summa fuit, marte repressa luit.

Ad roliques urbes exercitus ire jubetur,
 Et super Astenses arma tulere duces,
Rex abiit, Melana sibi non praebet honorem;
Tempus erit quo facta luet, contrita furore;
 Roma vocal regem, rex sua signa movet.)
 De Astensi civitate.

Magna timens regem mox deserit Asta colonum,
Ad eastrum novum cuncti sua cuncta reponunt,
 Unde suum vacuum deserit Asta solum.
Nec penitus vacua, deserta relinquunt Asta,
Turribus eversis, inventa cibaria vastant,
 Alterius muri nulla ruina fuit.

Dum rex egreditur melior fortuna paratur,
Jurat ei populus sic asta reconciliatur,
 B Culpa fuit modica, gratia plena datur.

Item de eadem Asta civitate.

In Ligurum patria manet urbs, quæ dicitur Asta,
Inclita ditiis, modico munimine vasta,
 Quæ cito succubuit, nec tamen ipsa ruit.
 De civitate Terdona per Fridericum ter desolata.

Amodo Terdonæ superest recitare dolorem,
Quæ Mediolani veteri subnixa furore,
 Consueto more vult inimica fore.
Rex ubi castra movet, metuit fera turba leonem,
Cingitur horribili procerum Terdona labore,
 Miles ut aggreditur plebs fugitiva dolet.
Undique rex arcet, populus scedit ad arcem
Nec sibi sic patet stringens eques undique partes,

C Urbs capitur plane, turba cacumien habet.
Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur,
Taipa cavans, aries, mangonibus injaculatur,
 Perforat interius, rumpit utrumque latus.
Proxima jam morti cedit gens subdita sorti,
Introitum regi patulis dedit undique portis,

Plebis membra tamen vitaque salva manent,
Insita telluri rex moenia præcipit urbi,
Inde cadunt muri populi digne perituri,
 Sic Terdona ruit, qua satis alta fuit.

Inclita Terdona nimis irascente corona,
Victa ruit prona, cœpiens tria tristia dona,
 Quippe tribus vicibus diruta tota demat.
Qualiter a Terdona Romanam consecratus processit.
Haec ubi complevit, celebris legatio venit,

D Pergat ut hinc propere papalia jura tueri
Ex ope pontificis jam monocrator erit.
Utque moras purget, vehementer papa perurget,
Rex bonus exsurgens aquilas direxit ad Urbem,
 Dantque Placentina rura cremata viam.
Servit ei Parma, Bononica transiit arva,
Alpe satis parva Florentia pertulit arma,
 Nuntius Achæa Palæologus adest.
Arnaldus capitur, quem Brixia sensit alumnum,
Dogmata cuius erant quasi pervertentia mundum,
 Strangulat hunc laqueus, ignis et unda vehunt,
Thuscia devota sese dedit undique tota,
Nota vel ignota stoliduntur regna remota,
 Ad Pendentis-Aqua prædia castra jacent.
Ad vitæ meritum veniunt vexilla Viterbum,

Unde patens cœbus fontem facit igne protervum, A Imperat Augustus pereat locus igne perustus:

Fortis ibi populus, miles ad arma probus.
Optimus indigenis fons balnea multa paravit,
Fertilis est patria quam copia multa beavit,
Nam genus et species fertilitate trahit.
Ilic Roma suos voluit requiescere sessos,
Emeritos equites, senio seu vulnere pressos,
Sic vitæ meritum, res facit ipsa locum.

Verba auctoris.

Longa per obsequia crux vita labore gravetur,
Si senio premitur, si vulnere debilitetur,
Hic habeat requiem sœpe senile decus.
Si præclara velit Cœsar sua gesta soveri,
Hoc decus imperii decet omni lege teneri,
Debeat ut senibus vitia quieta geri.
Non haec servorum sit gloria, sed dominorum,
Si defectorum stet salvis honor seniorum,

Si nitet ipsorum veste platea, forum.
Si miserum præstat famulum, si diva potestas,
Dedeceus infestat dominum, cui servit egestas,
Non sibi, sed Domino stat miser ille suo.
Regia præveniunt tentoria plurima Romanum,
Gestat ut imperium Romana sede coronam.

Cui favet Ecclesia publica signa tonant.
Romans populus antiquos expedit usus,
Rex despectus eum primatum militie tutus,
Nil petit, ine jubet, Roma furore tumet.
Spe male frustratus discedit abinde senatus,
Acrier iratus Romanus ad arma paratur,
Vincere primatus regis et arma ratus.

Rex animo fortis, movet agmina multa cohortis,
Papa dedit patulis aditum per devia portis,
Tecta beata Petri nocte sub ense petit.
Mane sub aurora sedem tenet atque coronam,
Munere basilicam Petri reverenter honorat,
Roma dolens plorat, rumor in Urbe sonat.

Qualiter imperator ab apostolico Adriano coronatus
est apud Sanctum Petrum, sine Romanorum consensi; unde pugnatum est cum Romanis, sed imperator obtinuit.

Decipitur Roma dum sic capit ille coronam,
Regia persona recipit papalia dona,

Ungitur, erigitur, rumor in Urbe sonat.

Præsul Adrianus Romanaque curia tota,
Tunc sine Romanis complevit regia vota,

Acrier iratus consurgit ad arma senatus,
Prosilis armatus Cœsar, feritate citatus,
Marte secus Tiberim servet utrumque latus.
Plebs adiit, rex obtinuit, multisq[ue] necatis,
Unda fuit Tiberis defensio sola fugatis,

Sanguine tincta sati turbæ natabat aquis.

De Spoleti destructione:

His ita completis papali munere freti,
Dum remeant lœti, resident super arva Spoleti,
A quibus et Cœsar danda tributa petit.
Falsa moneta venit, falsum cito Cœsar ademit,
Praelja namque gerit, multos de plebe permit.
Intus et exterius plebs superata gemit.

Qui fuerat vacuus miles, remeavit onustus,

Debita qui sprevit reddere, cancta dedit.

De Veronensem traditione inter Alpes, ubi imperatorem, et totum exercitum inter angusta mortuum conclusum, extinguere cogitaverunt.

Regales Aquilæ veniunt ad plana Veronaæ,
Flumina dum transit rex, durius invenit omen,

Mente coarctatis bella Verona movet.

Montibus angustis et fluminis ordine cincti,
Rex, proceresque sui fuerant quasi carcere vinci,
Conclusisque suas non habuere vias.

Arma ruunt, quia saxa pluunt de monte relaxa,
Interimunt, quassant proceres a vertice saxa,

Armaque militibus nulla valere queunt.

R Quatuor has pœnas spatio sensere dierum,
Quo sine spe vitæ tolerant discrimina rerum,

Vulnera suscipiunt nec tamen illa gerunt.

Passibus occultis super alta cæcumina tendunt,
Unde Veronensi populo male facta rependunt,

Plebsque supercilii montis ad ima redit.

Nunc pede truncari, nunc funditus exoculari
Rex jubet ingenuus, laqueo super alta levari;

Talis honor reprobis debet ob ista dari.

De natio schismatis inter Alexandrum et Octavianum, tempore predicti imperatoris.

Præsul Romanus tunc mortuus est Adrianus,

Venit Alexander, cui restitut Octavianus :

Schisma fit Ecclesiæ, pugnat utrinque manus,

Schismate fervente Friderica potentia venit,

C Quæ Mediolanum post multa potenter ademit,
Quo satis absorpto, lis recidiva redit.

Conspirant Ligures, profugus rex inde recessit,

Omneque jus regis Lombarda superbia pressit,

Ipsa sibi dominans tunc quasi Cœsar erat.

Rex rediit, Morianna luit, Cilenia clusa

Præbuit introitum regi, pereunte Segusa,

Et reliqui Ligures regia signa timent.

De civitate Alexandria, quæ nunc dicitur Cœsarea, in Lombardia.

Burmia cum Tanaro palearum fecerat urbem,

Quam subito veniens rex obsidione perurget,

Succurrunt Ligures, Lellica signa patent.

Cœsar ab opposito mox obsidione relicta,

D Obviat his, plebs obstupuit, quæ stans quasi victa,

Pacta petit pacis, plena timore satis.

Nudatos gladios nuda cervice gerentes,

Cœsar ante pedes veniunt, veniam repetentes;

Cœsar amore Dei parcere sanxit eis.

Regia mandata jurat gens pacifica;

Ante dies octo pax decidit evacuata,

Guerra veluti fuerat stat recidiva rata.

Urbs Mediolanum melius reparata resurgit,

Fortior effecta Lombarda potentia turget,

Utraque pars tumida fortis ad arma volat.

Rex prius obtinuit; sed post fugiendo recessit

Nec tamen a patria cessit, sed verbere fessi

Tam rex, quam Ligures jam super arma silent.

Annis ter senis tribulatis schisma recedit;

Vicit Alexander tandem, cui Cæsar obedit,
Paceque consedit, consiliumque dedit.

De rege Henrico sexto, filio domini Friderici imperatoris, octuagesimo nono ab Augusto.

Dc domino rege Henrico, filio domini Friderici Augusti, adhuc adolescentem, gesta non tememus. Videamus autem ejus elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam ei largitatem, benevolentiam, pietatem, justitiam, et veritatem; atque omnes regias virtutes, quas ex aetate adolescentum possemus optare. Qui licet natura et litteratura super omnes coetancos, sapientia et sensuum subtilitate videatur pollere, nos quidem si plura nescimus, plura tamen temporum ratione conspeximus, plura etiam experti sumus, salva ejus maiestate, cogitavimus, ut ei aliquas admonitiones in medium proponamus; per quas admonitiones ad laudabiles mores, et ad justitiam et judicium informetur, et ad regias virtutes, quibus sibi concessum gloriose et honeste regat imperium, versibus heroicis animetur.

Item de rege Henrico sexto, adhuc adolescentem, proponitur quadam forma regnandi, qualiter imperium debeat laudabiliter gubernare.

Henrico sexto sacra sunt diademata praesto.

Tu pater, hoc festo, Friderice, monarchus adesto,
O pater, o nate, regia metra patent.

Regibus antiquis, Henrice monache, cohæres,

Tu diadema feres, Romani culminis haeres,

Romula signa geres, saecula nostra tenes.

Imperiū sidus, plaudunt tibi mensis et idus,

Metra tibi fidus regalia dat Godefridus,

Quæ tibi sepe legas, ut bene regna regas.

O juvenis juvenum flos mundi, gloria regum,

Urbis et orbis honor, cui plaudunt tempora rerum,

Suscipe consilium, quod mea metra ferunt.

Sordibus implicitos pravosque eavebis amicos.

Omnibus equis eris; sed castigabis iniquos.

Prospice, quidquid agis, te tibi nosce magis.

Lautius est tibi te solum constringere legem,

Quam varios populos, aut magnos vincere reges.

Iaec si mente leges, rex, bene regna reges,

Si tua nolueris, neque publica vota vereri,

Qua fore te regem poteris ratione fateri?

Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.

Doctor Alexandri magni pravos sibi mores

Finxit, et incessus dishonestos absque decore;

Rex puer hæc didicit: sed didicisse dolet.

Vicit Alexander Darium, simul et Babylonem:

Sed nequit impressum sibimet devincere morem:

Quo semel imbuitur testa tenere solet.

Tu puer explora, si te nota prava colorat,

Prorsus et absque mora vitium removere labora,

Namque vetus vitium nescit abiare foras.

Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere,

Nam quæ sepe licent, poterunt tentata nocere;

Res etenim licita noxia sepe ferent.

Legum fræna tenens freno te fortiter arce,

Plus aliis, minus ipse tibi pro tempore parce,

Dum nullum metuis, sis metus ipse tibi.

A Vita Pharaonis, scelerosaque gesta Neronis,
Et transgressoris monstrant culpe Salomonis,
Quæ mala sint reprobis, quæ bona nata bonis.
Has tibi tam duras veterum prepono figuræ,
Ut sacra Scriptura tibi sit doctrina futura:

Hac poteris patrias arte fovere tuas.

Judicis officio loca sacra decenter honora,

Pace frui, punire malos, Henrice, labora,

Si scelus exploras, pax erit absque mora.

Ecclesiæ jubeas multa pietate foveri,

Semper in adversis te subveniente tueri

Ecclesiæ precibus vult diadema geri.

Si cupias veri regis promissa mereri,

Auxilio cleri studeas, Henrice, doceri,

Ut placeas Domino eras quoque sicut heri.

B Pauperis aut viduæ dum cernis adesse querelas,

Promptius exhibeas plena pietate medelas,

Judicium miseri cum pietate geras.

Prima poli, postrema fori sic jura coæqua,

Ut jus prævaleat, quantum tua suppetit ætas,

Omne malum reseca, noxia cuncta veta.

Expedit interdum sancta remittere legum,

Ne pereat feritate mala clementia regum;

Nam puto sepe Deum vivere velle reum.

Indulgere tuis tua sic dignetur honestas,

Ut magis absolvat quam puniat alma potestas,

Si miserando feris, rector amandus eris.

Judicio residens animum sic comprime judex,

Ne scelerum vindicta vultus sit pectoris index,

C El quæ sunt pœnæ proxima, clausa tene.

Et qua sorte bonus cause sit utrinque patronus,

Par quoque portet onus extraneus atque colonus,

Et nihil arcum polluat arte manum.

Currant marte suo parili discrimine lites,

Nec reprimant miseros sub majestate quirites,

Lite cadant lites judicis arte site.

Si varios testes cupiant producere partes,

Ne dolus intersit, examine cuncta coaret,

Atque tremor pueri tunc Danielis eris.

Si superest charta, causam per scripta coaret,

Nec sceleri parcas, si falsa prodit arca,

Falso, fraude, dolo, non tibi plaudat homo

Si scelus ulcisci ratio certissima possit,

Rex age quod subito tua debeat ultio nosci;

D Ultio tarda sovet criminis, damna movet.

Si mea vincla prius subito punita fuissent,

Nulla Moguntini tibi captio damna dedisset:

Crimina non fieri regia poena facit.

Item ad regem Henricum admonitio.

Laudibus inspectis quas audis commemorari

Nolo superborum cupias veritate levari,

Tædia nata populis vita superba parit.

Proximus esse Deis hac forsitan laude putaris:

Rex moritura caro, caveas ne decipiaris,

Et quia mortalis, mors tibi fatala patit.

Corpore mortalibus, mortalia sic moderaris,

Ut rex jure pari cum pauperibus moriaris,

Divitis et miseri vita coæva cadit.

De nuptiis Henrici sexti.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione sexta, sexto Kalendas Februarii, rex Henricus sextus cum re-

A gina Constantia, filia Rogerii regis Siciliæ, suptias gloriosas celebravit Mediolani apud Sanctum Ambrosium, anno etatis suæ vigesimo primo, anno autem regni sui decimo septimo.

Partis decimæ septimæ finis.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

PARS DECIMA OCTAVA.

DE ANGLIS ET SAXONIBUS.

De nonnullis Ecclesiæ persecutoribus.

Chronica quæ perhibent regnasse Diocletianum, Cum regnasse sibi referunt tunc Maximianum,

Climata Britaniæ quem tenuisse canunt.

Fecerat hunc apud hos regionis Roma patrōnum, Quem perhibent sat pacifice tenuisse colonum,

Hunc patriæ dominum semper habere volunt.

Atamen in sanctos exarserat ille furore,

Undeque Christicolas deleverat a regione,

Omnia Catholica scripta cremare volens.

De Maximiani prole.

Maximianus obit, scelerum scelerosus amator, Deserit et geminos propria de conjugé natos,

Uter et Aurelius nomen habere datos.

Mater habens pueros, procul a regione recedit, Pars ubi Britaniæ sibi clam reverenter obedit,

Conscia quod pueris terra paterna redit.

Hostibus amotis tali moderamine totis,

Securi vivunt pueri, procul inde remoti,

Sed nova sors oritur perniciosa locis.

Defuncti regis fratrem facit insula regem,

Nomine Constantem monachum qui Canone degens

Tempore post modico Britona regna regit.

De Voltigerno Anglorum duce.

Voltigernus dux Ang'orum summus habetur, Carus apud proceres tota regione tenetur,

Cujus ob auxilium regna tenet monachus.

Ille docet, quod multa voce rex arma virorum, Ut valeat punire malos quoscunque suorum,

Et sibi subjiciens stringat ubique solum.

Charta vocat quos merce locat per regna Quirites

Utque solet commota movet Britannia lites,

Bella sovent gentes in regione sitæ.

Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.

Saxo vocatus ad hæc ad regia bella monetur,

Cujus et innumera populorum turba movetur,

Arma per Oceanum militiamque ferunt,

Miratur jam rex cur copia tanta veniret.

Saxo refert, quia tota domi remanere nequit,

Terra foret modica, milite plena loca.

B Plena viris terra, jam pene carebat et herba,

Hæc tua nos terra cum sit ditissima servat,

Tu tibi belligeros nos retinet viros.

Turba sumus quam pellit humus sortita parentum,

Sorte pari remanere lari vult turba potentum,

Nos quoque sors misit regna tenere tibi.

Saxones a Voltigerno duce humaniter recepti.

Voltigernus ait : « Nova sint tibi gaudia regi,

Cui fortuna truces sortis bonitate subegit,

C Sic modo tu tua, rex, regna quieta regis.

Da tua Saxonibus fortissima castra foreri,

Jura, potestates, sub Saxonis arce teneri,

Saxonis officio dat tua bella geri.

Cordis amicitia quam Voltigernus habebat,

Insita Saxonibus sic Saxonis acta fovebat,

Sic quoque Saxo duci corde fidelis erat.

Saxo tenens patriam regis bonitate levatus

Occulta feritate ducis subito variatur,

Rex ducis ingenio perdidit ense caput.

Cum duce tunc equites ficto genuere dolore,

Ulciscique necem falso statuere colore,

Cordeque latifisco tristia gesta movent.

Arce trucis statuere ducem consistere regem,

Saxonica virtute sedens tenet omnia lege,

D Enseque Saxonico regnat in orbe suo.

Hujus erat regis miles de semine natus,

Dux Volgimerus, vulgi ratione vocatus,

Militia princeps clarus, ad arma potens.

Ille dolet quod regna solet sua Saxo tenere,

Nam fieri si Saxo perit, vult regius hæres,

His et ob invidiam tunc gravis hostis erat.

De Orsone, et Engisto.

Tunc erat Anglorum regalis copula fratribus,

Orsus et Engistus Angla ratione vocati:

Hi duo Saxonibus rite fuere caput.

Dum movet introrsus dux Volgimerus arma seorsum

Restitit his prorsus saliens Engistus et Orsus.

Insula Britonum præstat utrumque dolum.

Volgimer et Saxo, sua dicta certamina taxant,
Utraque pars passa, Britanica prædia quascat.
Vulnibusque datis mors fit utrinque satis.
Volgimer ut regnum satagit vexare paternum,
Saxonibusque locum cupit annihilare modernum,
Saxo movet pacis dicta, favore patrum.
Rex vocat iratum pacia dulcedine natum,
Et quasi pacatus sibi sponte reconciliatur,
Talibus alloquii rem moderatur ei.

Saxonum commendatio.

Saxonæ gentis cur opprimis agmina, fili?
Cum regni sit amica mei custosque cuiuslibi?
Sintque bonæ fidei, belligerique viri?
Hec regni diadema mei, me teste, paravit,
Hostiles probitate dies satis alleviavit,
Quam male persequeris rem bene gessit, ait.
Pacificos largire dies, depone furorem,
Saxonibus tu reddi tuum constanter amorem,
Hæc tibi proficuo me moriente foret.
Cum regni sis, nate, mei spectabilis hæres,
Saxonica probitate potes tua jura tenere,
Hi tua jura ferent, et tua bella gerent.
Volgimer acta patris non suscipit ordine pacis,
Saxo quasi gratis juvenis fert bella miuacis,
Attainen iratis restitit ense satis.

Orsus et Engistus Saxo non sustinet istud,
Undique per patriam contraria prælia sistunt,
Et daxis ardore bella movente movent.
Dum furit introrsus tellus Britannica prorsus,
Transiit oceanum mare dux Engistus et Orsus,
Et reddit in patriam frater uterque suam.
Angria Saxonicos dominos rediisse revelat,
More Macedonico proponitur alta querela,
Quam mala Volgimeri prælia Saxo ferat.
Undique per patriam sonitu servente querelæ,
Femina cum maribus sua nititur arma movere,
Insula Britonum jam nova bella feret.
Orsus et Engistus propriam duxere sororem,
Quæ specie formaque datur meruisse decorem,
Regis ad accubitum digna Corinna foret.

De Angria regina, et regione et cæteris actis.
Angria regina nomen tulit a regiene,
Femina Theutonica roseo suffulta colore,
Cujus in obsequium signa Mæcado movet.
Plena per æquoreos fertur ratis inclita fluctus,
Insula Britonica parcos videt undique luctus,
Dum ratis arma gerit, subdita terra perit.
Saxonæ gentis rex Voligernus amatorem,
Pacis utrinque dator, cupit esse reconciliator,
Et petit alloquio Lella silere dato.
Bellæ silent, dum pacta vident, vexille quiescent,
Colloquii hinc inde datis fera corda tepescunt.
Rex parat iratis fœdera stricta satis.
Pacis ab hac hora dum rex dare pacta laborat,
Rixa seclus renovat, rixantur in ulteriora,
Miles ad arma volat, pax perit absque mora.
Saxonici populi valido stant cuspide fulti,
Unde suis cultris hostes pecimuntur inulti,
Omne decus patriæ Saxonis ense; jacet

A Viribus Anglorum vires superantur eorum,
Ense Mæcodo bonum superat perimitque colonum,
Saxo tulit patriam, diripiuitque solum.
Volgimer elatus hostiliter inde fugatus,
Visa morte patrum timet hic incurrire fatum,
Per medium nemoris labitur atque fugit.
Tempore post modico fertur periisse veneno,
Undique per patriam Saxo viget ordine pleno,
Amodo Saxonibus plena trophæa fero.
Regis amicitia qua saepe Mæcodo revixit,
Regis in obsequium victorum pectora fixit,
Subditus unde sibi Saxo remansit ibi.
Consona Saxonibus fit regis ubique voluntas,
Saxo patrem regem reputat quoconque triumphat,
Quippe suo regi climata victa regit.
B Orsus et Engistus quasi conregnare videntur,
Nam eum rege simul communia regna tuentur,
Rex pater, hi nati, posteritate sui.
Victima principibus mandatur amœna parari:
Rege sedente lari datur Angria virgo vocari,
Sidere splendidior, gaudia forma parit.
Angria regina maris hue evecta carina,
Fratribus inclinat, regique decora propinat,
Et citò regale pectus amore ligat.
Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus,
Mox amor injectus latuit sub pectore tectus,
Mentis in ardore tela puella movet
Vestibus auratis nituit coma flava capillis,
Pocula dum recipit, oculos rex intulit illi,
C Dumque videre libet, dicit: « Amica, bibe. »
Gustat, ut illa refert: « Mecum bibe, diva potestas,
Rex ait: « Ergo sede, tua me constringit honestas,
Sub lare regali te deceat, inquit, ali. »
Pocula præbentis dulcantur in ore potentis,
Inde calor mentis impellit ad acta volentis,
Plus ubi vina bibit plus adamare libet.
Mensa brevis, fortuna levis, pro virgine venit,
Cor regis quod virgo vehit, sub pectore sevit;
Tracta manu leni, dicit: « Amanda vexi. »
His ita prævisis, virgo celeberrima risit,
Fratribus ascitis, regi sua dicta remisit.
Si cupit Angrorum lege parare thorum,
Et mihi lege bona vult participare corona,
D Regis ad obsequia sint agmina Saxonæ prona,
Verba placent fratri, sponsa fit absque mora.
Orsus et Engistus socia regnante sorore,
Amodo majore funguntur ubique favore:
Insula tota favei, regna quieta manent.
Brito timet factum, quia Saxo tenet dominatum,
Ne sibi primatum reputet vincendo paratum,
Vendicat imperium Saxo labore datum.
Viribus Angrorum coepit male terra gravari,
Nomine vulgari datur Angriæ vocari,
Iliud et Angrorum nomen ab urbe trahit.
Moribus et linguis victoribus assimilatur.
Angria perpetuo victore vocante vocatur,
Angria dicta per R, tunc ibi non erat L.
Gregorius papa, cuius baptismate pollent,

Nomina dans dedit R, prius R de nomine tollens,
Sic velut angelicos papa vocavit eos.
Tunc erat in patria mons, culmen habens speciosum,
Quæ rex Angrorum castrum parat imperiosum,
Nec potuit lapidum pondera ferre locus.
Quotquot enim muri coalent hodie valituri,
Mane cadunt vacui, post oras iterum ruituri,
Quidquid ponit ibi, subdita terra bibit.
Mirantur populi, mirantur ab arte magistri,
Quidquid ibi lapidum poterint jactare magistri,
Deperit absque mora: nam lupa terra vorat.
Rex jubet ariolos longa statione vocari,
Et magica mox arte sibi jubet insinuari,
Moenia cur recitant, quæ sibi terra trahit.
Cur cadat, ignorant; sed quomodo stare valerent,
Fingere consilium mendaciter illico querunt,
Quod simul inveniunt, rege jubente ferunt;
Hunc, aiunt, montem, superi sibi constituerunt,
Saepè sibi reges libamina magna tulerunt,
Quæ nisi tu dederis moenia nulla ferunt.
Munera sacra deis, quæ te modo ferre jubemus,
Nec tu ferre potes, nequé nos in rebus habemus.
Nec dabit hæc penitus, insula, terra, nemus.
Sanguinis humani petit hic torrente sacrari,
Corpo fundari, post desuper edificari,
Murus ab hinc stabit, si memorata dabis.
Nec tamen humanum petit hæc tua victima corpus,
Cujus ab humano sit semine conditus ortus,
Natus erit matre filius absque patre.
Consilio vatuum rex amodo certioratus,
Undique legatos direxit ad ista paratos;
Quæritur optatus, sorte ferente datur.
Inveniunt puerum phantasmatis arte creatum,
Nomine Merlinum, vatem sine dogmate vatuum,
Partu feminino, sed sine patre datum.
Suscepit inventum puerum pars magna potentum,
Eius in adventu, castrum putat esse redemptum,
Corpus Merlini si tumuletur ibi.
Queritur a matre, quo spermate, qua novitate,
Filius a matre potuit nasci, sine patre?
Reclit illa, patet Incubus esse pater.
Ad regem Merlinum ait: « Nihil hic operaris,
Vatibus ignaris, caveas ne decipiaris,
Nil tibi proscui turbâ maligna parit.
Ecce meum corpus si mittitur arte seorsum,
Mox erit absorptum, cadet urbs tua, rupta retrorsum.
Multiplicando dolum perdis utrumque bonum.
Duc, ait, Ariolos, turbamque jubeto magorum
Dicere, murorum quæ sit modo causa tuorum,
Quid sibi fata volunt, quis sit in arte dolus.
Dicere si norunt, tu dogma tenebis eorum,
Si male decipiunt, gladius sit pena malorum.
Post, ego murorum consolidabo solum.
Verba placent pueri, rex illico dicta requirit,
Nec valet arioli quod possit arte potiri,
Pœna datur sceleri, quam puer inquit, ibi.
Carcere multorum reserat rex colla magorum,
Ut si forte dolum puer exsuperaret eorum,
Fiat in ariolos mort's ubique forum.

A Amôdo Merlini verbis datur insinuari,
Cur lapis inde cadit, quo rex jubet alta parari,
Cur opus artifis concava terra trahit?
« Si cupis, invisa, puer inquit, ænigmata dicam:
Montis in arce sita stat-de super unda petita.
Terra superposita pendula pendet ita:
Portat onus terræ, crustaque natante, supernæ,
Amplius inferre sinis nequit undula ferre,
Pondera pressa bibit quæ superaddis ibi.
Ut pateat debium, montis latus infodiatur,
Inde tibi fluvius, quem nescis, ut egrediatur;
Siccus abinde lacus siccaque terra datur.
Nomine Merlini rex imperat hunc aperiri,
Magnus apertus ibi fluvius monstratur adiri,
Castra suis populis rex fabricabit ibi.
B Restat ut illerum rex puniat acta magorum,
Quorum sepe dolus fuerat sibi causa dolorum,
Concremet ipsorum corpora tecta torum.
Dum cadit ariolus, dum montis ad acta venimus,
Undique Merlinus vates fit summus et imus,
Ut docet Oceanus, Iscotiæque sinus.
Egrediente lacu terret gravis unda colonum,
Gurgitis e medio surgit tetra forma draconum.
Undique danti strepitum, concutuntque sollem,
Climata Cornubiæ bini petiere dracones,
Rufus et albus erant, errore premunt regiones,
Territus hinc populus rura timendo colet.
Uter et Aurelius quos charta supra memoravit
Principis Italici de semina Maximiani,
Militis officio tunc valuere magis.
C Uter in arma furens invadit et ipse draconem,
Cujus ad interitum datur ingessisse muconem,
Indeque plebs patræ gaudia magna movet,
Qui prius Uter erat juvenis, milesque decorus,
Uter Pendragon sub lege vocatur eorum;
Nomine serpentis nomen habere volunt.
Fama recens vagabunda necem gerit ipsa draconis,
Uter eum jugulasse reum datur ore muconis,
Terror inest regi famaque leta bonis.
Ad regem Voltigernum dum fama veniret,
Dicit: « Merlin, tu, queso, futura require,
Nam regina timet, dum nova tanta videt.
Dic, precor, augurium nobis, Merline, draconum,
Quid rumor, quid fama sonat, partis regionum?
D Uter et Aurelius, quæ sibi jura volunt.
Merlus ait: « Ventura magis, si noscere gliscet,
Jam regni metuenda tui symptomata disces,
Fortuitosque dies applicuisse scies.
Hos ego serpentes binos loquor esse potentes,
Uter et Aurelium, jam regna paterna petentes,
Judicioque Dei terra redibit eis.
Quæ bona Saxonibus sunt, aut tibi subdita tollent,
Militis officio patriæque juvamine pollent,
Cæsar enim Romæ posset uterque fore.
Sanguinis insanii pueri sunt Maximiani,
Semine Romani, fervent feritate ferall,
Tu tibi, si poteris, prospice. » Merlus ait:
Insula dividitur, populi duo sceptrâ sequuntur
Regibus ambiguis regalia jura reguntur

Bellaque Saxonici sunt nova nata locis.
Obtinet Aurelius, regnum sibi conciliatur,
Voltigerna manus gladio cadit atque fugatur,
Perdit et archatum, perdit et ipse caput.
Angria regina regis viduata ruina,
Bella resert prima, neque viribus extitit ima,
Prælia fert varia, damna, pericla, minas.
Orsus et Engistus, seu cætera Saxonæ virtus,
Acriter obsistunt, regnum rapientibus istud,
Pro nece prostrati regis amara pati.
Uter et Aurelius dum regna paterna capessunt,
Viribus excrescent, sed et Anglicæ bella tumescunt,
Regibus iratis arma tulere satis.
Post varias cedes, hinc inde cremantur et ædes,
Conveniunt plebes, quas ferre pericula tñdet,
Pacis apud proceres fœdus inire sedet.
Sic modus est pacis; quod rite reconciliatis
Saxonibus gratis tribuat rex fœdera pacis,
Urbibus et feudis, rebus, honore datis.
Angria regina, pacis sumpta medicina,
Regibus inclinat, secedit arva marina,
Qua sibi pacifica castra tenere sinant,
Aurelius primogenitus, regnique monarchus,
Sic pauci sancta facit, sic prospicit actus,
Ut reparat patriæ gaudia, lata quies,
Confovet optimæ, dissipat horrida, regia norma,
Prælia deprivit, abdita rejicit, apta reformat,
Rex erat, imo pater, gesta paterna patent.
Attamen admissa patris feritate patrizat,
Nisi prius inflixa renovat tormenta, remissa,
Et teuet erroris dogmata plena dolis.
Æmulus ipse Dei, pepuli sit tutor Hebrei,
Atria scripta vehit, sectamque sovet Manichæi,
Catholicique rei prorsus habentur ei.
Post annos paucos, post multa pericula rerum.
Suscepit Aurelius fatum sinecque dierum,
Justus apud proceres, sed reus ante Deum.
Defuncto Aurelio rege Anglorum erigitur Uter, qui et Pendragon dicitur.
Post regis fatum dominus terræ variatur,
Rex obit Aurelius, germanus ad alta vocatur,
Erigitur solium, versa corona datur.
Uter Pendragon rex est cognomine dictus,
Viribus invictus, cuius draco decidit ietu,
Moribus et specie regia forma placet.
Iesus erat regem proceres ad Pascha vocare,
Nuntia latitiae convivia magna parare,
Regis et a solio regia dona dare.
Ferre nec est licitum sine conjugi dona' maritum,
Imo simul veniunt, Dominum laudare petitum,
Præbet eis solitum principis aula situm.
Dividit alterutrum Dominus convivia rerum,
Dextera fit procerum, sit et altera pars mulierum,
Rex sedet in medio, sercula digna ferunt.
Dux ibi Cornubiæ tunc primus in ordine sedet,
Uxor in opposito, cui nomen Hierna, comedit,
Cui cito rex oculos luxuriando dedit.
Dum sedet alta, rosa magis omnibus est speciosa,
Sercula multiplicat rex omnibus invidiosa,

A Per varios oculos cætera turba nota.
Hæc ubi subrisit, oculos compota remisit,
Nutibus innisi, nesi sunt pectore visi,
Femeinas latebras tactus amore sitit.
Curia magnorum commota sedet dominarum,
Nam velut ignarus rex non videt agmen earum:
Respicit hanc nimium, cætera cuncta parum,
Hunc amor involvit; cito rex convivia solvit;
Dum cupit hanc tolli causam, rota versa revolvit,
Territus exsurgit dux, et Hierna fugit.
Mane sub aurora fugiunt stationis ab hora,
Laxa ducis lora, loca præripuit potiora,
Ad loca Cornubiæ fertur Hierna volans.
Dum fuga facta sonat, rex uestus amore laborat,
Imperat ut redeant, dux pergit in ulteriora,
B Dum fugit illa foras, rex fuit absque mora.
Lex erat ut nunquam proceres a rege recedant,
Ni prius his redditum concessa licentia quaerat,
Utque domum rediens regia scripta ferat.
Regula præfata cum jam foret evanuata,
Ad ducis interitum sunt regia bella parata,
Terraque damnata perditione rata.
Arte sati forti parat ille resistere sorti,
Sæpe tulit patulis regalia prælia portis,
Sæpe dedit gratis prælia dira sati.
Rex tenet ob sessum, procerum virtute repressum,
Abstulit ingressum, restrinxit ab urbe regressum,
Jussit et induci prælia multa duci.
Sic amor occultus regali pectore fultus,
Efficit insultus, equitum movet ipse tumultus,
C Dat quoque languere, regia membra terens.
Nunc amor injectus penetrat sine vulnere pectoris,
Visceribus tectus amor est pallore repertus,
Tela nec evadit, pressus amore cadit.
Dum sic est, Gothorum petit auxilium medicorum,
Nec valet antidotum eausas removere dolorum,
Nescit enim medicus quod sit amoris onus.
Quum timet ipse mori, datur optima cura labori,
Merlinus fert consilium studio meliori,
Mirus in auxiliis, miraque facta colit
Quærat et a medicis, quæ sit modo causa doloris,
Dicere dum nequeant, gravis est sibi poena pudoris,
Quæ latet interius, promittit ira foris.
Merlus ait regi; Te causa perurget amoris,
Ite foras, medici, labor estis ubique labori,
Regia deserite, querite jura fori.
Quæso torum regis nostræ imitate legi.
De pulsis medicis solatia Merlinus adegit,
Inde dominus reg's gaudia digna vehit.
De Merlino propheta Anglorum.
Rex modo Merlini quæ sit medicina requirit,
Ille resert; volo te nemorum statione potiri,
Tuque meis studiis mira vidébis ibi.
In ducis ecce tuam faciam transire figuram,
Nunc ita mansuram, rursusque tibi reddituram,
Forma ducis pura sit modo forma tua.
Hac ego sorte suos in nostros verto ministros,
Ut putat, ecce ducis servos qui viderit istos,
Me quoque servili pelle videbis ibi.

Vultibus arte datis, pro velle tuo variatis,
Nominibus variis formâ variante vocatis,
Velle tuo poteris luxuriare satis.
A modo Cornubiam ciremus adire ducissam.
Sanet ut infixa tibi vulnera pectoris ipsa,
Qua satis ascita, tunc remeabis ita.
Sis licet in guegra, castri concede superna,
Quam cupis interea, te pulchra videbit Hierna,
Dum mentita viri forma sedebit ibi.

De eodem.

Vatis ad indicium gaudet rex, illico surgens,
Edita perficere socios mandata perurgens,
Pergit ut ista gerat, qui prius æger erat.
Non erat in castro tunc cum duce pulchra Corinna,
Altera pars montis ducis altera castra resignat,
Qua residens plene semper Hierna manet.
Imperat armatos rex hic remanere ministros,
Ducere promittens equites plures super istos,
Haec via mentita regis habetur ita.
Rex ubi carpit iter, paucis comitatus alumnis,
Montibus ingeritur per summa cacumina summis
Suscepit ut proprium magna ducissa virum.
Regis in adventu dat gaudia turba potentum,
Organa cum centum reboant, sub laude retentum,
Laude canunt Dominum, villa, platea, forum.
Regis in amplexu dat pro duce semiñà nexum,
Artibus impressum vultum ducis, oscula, fletum,
Arte superducit oribus ora ducis.
Tunc nova de rege faciunt exponere regem,
Hie refert regem pravam precedere legem,
Dam qui regna regit, destruit ipse gregem.
Rex, ait, armatis insert mihi prælia gratis,
Destruxit atque capit bellis mea castra patratis,
Attamen arma sapit nostra nociva satis.
Me premit injustus, locus est mihi circiter ustus,
Imminet incursus, bello sum totus onustus,
Hic mihi nunc requiem conferat una dies.
Fortiter ingemuit cum vidit Hierna maritum,
Hostibus attritum, nimioque labore petitum,
Condolet ignitum marte perire situm.
Nocte sedent plena, regem vocat inclyta coena,
Rex satis accelerat, consedit Hierna serena,
Sed magis in Venerem cor comedentis erat.
Fit modo mensa brevis, mens saucia, pauca comedit,
Clauditur interius, dominaque favente resedit,
Cætera quæ petit larga Corinna dedit.
Nocte jacent tota, veniunt solatia mane,
Hila refert germen utero consistere plane,
Qui pater efficitur, lætior inde manet.
Noxque diesque simul subito signatur et hora,
Lætitia plenus pater est, et abire laborat,
Mox quæ signa gerit rex memoranda dedit.
Quæ fert signa pater, retinet sibi conscientia mater,
Et quæ mater habet, secum rex deferet acer,
Nec patuit matri subdola forma patris.
Cedit ab uxore dux fletus, aditque laborem,
Dum reddit in nemore prisœ renovatur honore.
Scribere nunc placuit quid sua turba facit.

A Uter Pendragon rediens a collusione ducissæ, inveni ducem occisum, et castrum ejus captum.

Rex ubi de castris Merlo comitante recessit,
Miles ab incepto modicum sua castra repressit,
Et datus insidiis sic latitabat ita.
Miles ab aree ducis dum castra relicita videret,
Irruit in paucos, spolium confusus habere,
Dux quoque cum reliquis prosilit arma ferens.
Regis ab insidiis exercitus obviat illis,
Jura sui domini manibus defendit Achillis,
Dux miser hic capit, perdit et ense caput.
Altera pars equitum quæ cum duce venit ab aree,
Fusa jacet penitus, regis manus obtinet arcem,
Regia regale signa cacumen habent.
Dum reddit ex nemore rex hostis adire laborem,
B Signa videns castri, proprium cognoscit honcrem,
Tunc iter accelerans, gaudia digna movet.
Prælia victorum laudat sine fine suorum,
Quoslibet ad libitum socios ditavit eorum,
Inde cupit reliquum tollere marte solum.
Item de Hierna ducissa, obsessa in arce sua.
Uter Pendragon jubet Anglica signa moveri,
Viribus armorum se querit Hierna tueri,
Nescia quod socia regis et uxor erit.
Sub specie pacis recipit mandata minacis,
Ut veniat mediis compонere foedera pratis,
Ne pereat gratis rebus et aree datus.
Hila refert : « habeo fortem super aree maritum,
Hoc tibi colloquium teneat pro pace petitum,
Non decet ut mulier querat ad arva situm. »
C Rex ait : « Ingratum cognosce ducem jugulatum,
Desere morte datum, melius jam percipe satum.
Ne tibi sit dubium, respice tolle caput.
Saucia mortiferis causis, infixaque telis,
Concidit exanimis mulier turbata fidelis,
Verbaque cum reddit vix rediviva dedit.
« Mors injusta ducis tibi rex, non proficit, inquit,
Ipse mihi prolem quam gesto, ventre relinquit,
Si pater ense perit, filius hostis erit.
Urbis mea tam fortis, tua non timet arma cohortis,
Nec patulis portis metuit discrimina sortis,
Dum puer hic vivis, ipse manebit ibi. »
Rex ait : « O domina, secretius, oro, loquamur,
Gesta tibi referam quæ chara ferenda putamus,
Ex quibus indicia digna favore damus.
Pone supercilium, cœptumque relinquere sirorem,
Si mihi credideris, summum retinches honorem,
Gaudia percipies que lacrymata doles. »
Vix devicta prece mulier fortissima regi,
Cessit, et alloquiis animum reverenter adegit,
A modo Merlini mira loquentur ibi
Loquitur cum ducissa.
Rex placator ait : « Pro te mea beila paravi,
Te nimis optavi, nimiumque coactus amavi,
Funet tu potius vincitus amore trahi.
Sub ducis effigie tecum quandoque resedi,
Deditus ingenii lecto rutilante quievi,
Basia cum reliquis actibus ore dedi
Ore tuo didici, quia germina venter haberet.

Unde tibi placuit proprie mea signa tenere,
En tua quæ teneo, respice, nosce, gere.
Hic quem ventre tenes meus est, hunc opto tenere,
Iste meæ patriæ rex est, regnique cohæres,
Tu regina sedes, et diadema feres.
*Hierna ducissa recognoscit dicta regis, et tradit
se illi.*
Cedidit absque mora, cognovit et acta priora,
Illico majora recipit, spernitque minora,
Abstergit lacrymas, pellit amara foras.
Splendida sit facie, capit illico lœta colorem,
Pallida quæ fuerat recipit regina ruborem,
Clarior est flore, cum prius ægra foret.
Miles ut inquirit, quid nam sibi causa requirit,
Illa jubet regi castrum properans aperiri,
Undique suscipiens jussa colenda viri.
Nuptia regalis datur illico mira parari,

A Illa subarrihari, reginaque summa vocari,
Pace vacant populi flumine, rure, mari.
Indice Merlino rex et regina requirit,
Plasma jacens utero, quo debet honore potiri,
Femina si fuerit, dignave forma viri?
Latus, ait vates, en gaudia magna parate,
Currite primates, cœloque resolvite grates,
Nam quæ ventre latent mira futura patent.
Hic erit Arturus rex summus in orbe futurus,
Prælia gesturus, loca Gallica rex habiturus,
Nomine magnus erit, vulneribusque perit.
Nec perit omnino, maris observabtur imo.
Vivere perpetuo poterit ex ordine primo:
Ista tibi refero, cætera claudio sinu.
Arturi qui tantus erat, si bella requiris,
B Omne solum variis potuit devincere miris,
Viribus et gladiis præfuit ipse viris.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON. PARS DECIMA NONA.

De regalibus insignibus, videlicet de sancta cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate: quid significent gemme in corona; quid significet aurum in corona, quid significet crista in corona.

Cæsar jussit heri quæ sint insignia quæri,
Quæ caput imperii digne perhibentur haberi,
Et cur signa gerit, quid rationis erit?
Ut Scriptura tonat, crux, ensis, sceptra, corona,
Lancea, palla, bona nobis insignia donant,
Restat ut exponam, quid sua signa sonent.

Quid significat illa crux.

Crux caput imperii, datur haec medicinaque morbis,
Climata quadrati per brachia continet orbis,
Crux est scala Dei, spes, via, vita reis.

Hac datur ascensus justorum merce repensus,
Hac latro suspensus; recipit pro crimine census,
Hanc solet imperium ferre per omne solum.
Brachia distenta inmund complexa retentant,
Cunctaque portenta Christi virtute retenta,
Crux velut athleta noxia cuncta vetat.

Unde per hoc signum, quo tollitur omne malignum,
Imperiū dignum caput est venerabile signum,
Prælia virtutis dant sibi signa crucis.
Crux datur imperio speciali jure ferenda,
Quippe vicem Christi tenet hic ad regna tuenda,
Et gerit in terris signa colenda crucis.

*Quid significat gladius regalis, vel imperialis.
Judicij signum gladius monstrare videtur,*

C Quo malefactorum feritas cessare jubetur,
Ut latro frustretur, rex tenet arma seccus.
Præcipitur gladius vibratus semper haberis,
Puniat ut subito, potuit quod culpa mereri:
Nam si tardus erit, paz vacuata perit.
Jura sibi soli Deus edere, condere patrat,
Ut gladio laqueoqua suo mala pressa quiescant.
Si mala non premeret principis umbra foret.
Sic sibi regna Deus subjicit, sic iurgia legum,
Quod valet humano lucrari sanguine cœlum,
Monera grata Deo dat pereunte reo.
Ense quiescente compescere non valet orbem,
Sanguinis humani torrente potest moderari,
Qui regnare volet sanguine jura colet.

Quid significat sceptrum regale.

D In manib[us] regum dum regia sceptra tenentur,
Tunc quasi per virgam compescere cuncta videntur,
Pœnaque præstatur qua ratione datur.
Usibus innumeris et legibus undique fultus,
Instructi hic homines dignos prætendere cultus,
Regia virga tamen, quo moderentur habet.
Plura solent homines per climata singere jura,
Cæsar sceptra tenens, novit distinguere plura,
Imperat et virga jura valere sna.
Vita, genus, linguae variae, variant regiones,
Una nequit cunctos distinguere regula nores,
Unde per imperium plurima jura moveat.
Lex superst[er] legi, rex regi pluribus unus,
Par superst[er] paribus, mos moribus, usibus uses,

Imperat his unus, cuius in orbe sumus.
 Lex Romana locum super omnia jura meretur,
 Nec tamen evacuat quod in his rationis habetur,
 Vult magis atque minus Cæsar habere sinut.

Quid significat lancea imperialis, et unde venit.

Lancea Mauricii reliquis præmaxima signis,
 Plorima Christieolis poperit miracula dignis,
 Clavus namque Dei junctus habetur ei.
 Suhicit imperio bello gestata potentes,
 Motibus ipsius nequeant obsistere gentes,
 Hæc ubi bella móret, vincere cuncta solet.
 Lancea sancta solet regnum vincere lites,
 Ipsa facit proceres Romanos esse quirites,
 Ex hac Cæsar habet quod sibi regna faverent.
 Rex Arelatensis illam dum Boso teneret,
 Et sibi pugnanti semper fortuna faveret,
 Exstitit indigetis terror amara ferens.
 Nunc liber expone, quo easu, qua ratione,
 Traditur imperio post hæc sacra lancea Romæ
 Et cur Bosonem littera nostra sonet.
 Boso formosus, rex magnus, rex animosus,
 Insomnis totus quandoque fuit furiosus,
 Inde soporatus alligat ense latus.
 Hunc requiescentem somno quicunque vocaret,
 Regia dextra virum mox plena furore necaret,
 Solus et absque pare dormiit ipse lare.
 Tempore Natalis Domini rex est Arelati,
 Pontifices sacri surgunt ad festa parati,
 Noctis ad officia laude canore dati.
 Dumque gerit Sacrum, præsul quo missa canatur,
 Rex venit iratus, quia non fuit ante vocatus,
 Fus' eque mitratum percudit ipse caput.
 Res plangenda satis præsul cum sanctificatis
 Percutitur gratis solemnis evacuatis.
 Amodo noscatis quid Deus inde facit.
 Tam male tractati tunc pontifices Arelati,
 Milite collecto veniunt ad bella parati,
 Coelestis fati digna patrare pati.
 Unde coarctatus rex surgit ad arma vocatus,
 Vincitur, ejicitur, stat præsul honorificatus,
 Rex dolet iratus, ludibrioque datus.
 Mens devicta dolet, nimio confusa pudore,
 Nec regnare volet, quia bello perdit honorem.
 Optat ut et monachi jam sibi vita foret.
 Imperii solium cum maximus Otto teneret,
 Et valitura satis mundi fortuna faveret,
 Huic rex Boso loquens verba gemendo refert.
 Trado tibi regnum cunctos depono decores,
 Amodo nostra tibi sacra lancea præstet honores,
 Sola mihi monachi vita colenda foret.
 Do tibi Vivarium, Lugduni sede sedebis;
 Hæc duo eis Rhodanum, me traduce, castra tenebis,
 Rex ibi Francigenis prædia nulla petet.
 Lancea Mauricii, mea quam tili dextera tradit,
 Est caput illorum quæ nunc mea regna notavi,
 Nunc caput imperij lancea sancta dabit.
 Qua dubius Sauna, Rhodanus fluit, estque Vienna,
 Cis mare Tyrrhenum fuerant Bosonica regna,
 Huic simul Allobroges et Morienna faverent.

A Quid significat globus aureus, qui regum manibus
 gestatur.

Aureus ille globus, pomum vel palla vocatur,
 Unde figuratum mundum gestare reputatur,

Quando coronatur, palla ferenda datur.
 Significat mundum, forma perlibere rotundum,
 Intus habere plenum, terrestri pondere fundum,

Quem tenet arcum palla ferenda manu.

Hæc fuit ex terris munda collecta quaternis,
 Ut foret imperii manibus gestanda supernis,

Hæc tulit imperium Julius arte suum,

Taliter hunc mundum gesta manus una rotundum,
 Regius includit sic omnia climata pugnus,

Taliter omne quod est regia pompa tenet.

B Quid significat crux posita super aureum pomum

Crux superest pomo cœli super insita dono,
 Suscipe corde bono rex, quæ tibi mystica promo,

Teque sedente throno prospice quid sit homo.

Crux et palla simul pariter connexa tenentur,

Hæc magis, illa minus, parte reverenda videntur,

Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.

Si mundana cupis pugno concludere regna,

Significata crucis tibi sint reverenter habenda,

Servulus esto Dei, qui tua scepta regit.

Quid significat diadema imperiale.

Hoc diadema sonat duplam conferre coronam,

Quod veterem Romam mundanaque climata donat,

Hoc quicunque tenet, summis in orbe sedet.

C Dupla corona manet, quia dum complectitur urbem,

Continet et reliquum fastu diadematis orbem,

Sic facit esse suas una corona duas.

Nop loquor esse duas numeri ratione, sed actu,

Urbis et orbis habet solium diadema subactum,

Hæc duo continuans omnia Cæsar erat.

Quid significant gemmæ pretiosæ in corona et qui eas instituit.

Julius instituit gemmas superesse corenæ,

Ut pretiosa foret lapidum gravidata decore;

Nunc liber exponet, quid sibi gemma volet.

Quattuor in cuneti sunt insita mystica gemmis,

Durities, virtus, splendorque calorique perennis,

Hæc, qui Cæsar erit, mystica nosse velit.

Duritie constans, virtute resertur honestus,

D Est bona fama color, splendor sine crimine questus,

Quattuor ista geret qui diadema feret.

Quid significat aurum in coronis.

Aurea materies regalibus apta coronis,

Indicat imperium mundi superesse patronis,

Circulus est orbis forma rotunda soli.

Aurum cuncta suo superat fulgore metallæ,

Imperium superat quos orbis continet aula,

Et bene Romuleo jure gubernat eos.

Suscipit innumeræ aurum tractabile formas,

Suscipit et varias Romana monarchia normas,

Flexibilis, facilis, aurea forma suis.

Quid significat crista in corona imperiali.

Duecit angusta circulo superaddita crista,

Publica res aucta plane monstratur in ista,

Qui diadema gerit, victor et auctor erit.

GODEFRIDI VITERBIENSIS

PANTHEON.

PARS VICESIMA.

Catalogus omnium pontificum Romanorum, et omnium imperatorum Romanorum; et etiam omnium regum, qui fuerunt ab initio mundi usque ad papam Urbanum Tertium, et usque ad imperatorem Fridericum Primum, et ad filium ejus regem Henricum Sextum.

PAPÆ.

IMPERATORES.

Salvator noster, Dominus noster JESUS CHRISTES
sedit in hoc mundo annis triginta duobus, mensibus tribus.

Pontifices Romani.

Petrus Apostolus, sedit annis viginti quinque, mensibus quinque, diebus quatuor.

Linus papa, sedit annis undecim, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus papa, sedit annis duodecim, mense uno, diebus decem.

Clemens papa, sedit annis novem, mense uno, diebus decem.

Anacletus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus undecim.

Evaristus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus decem.

Alexander papa, sedit annis decem, mensibus septem, diebus quinque.

Xystus papa, sedit annis decem, mensibus quinque.

Telesphorus papa, sedit annis undecim, mensibus quinque, diebus viginti et uno.

Hyginus papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, diebus tribus.

Ancientius papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus tribus.

Pius papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus quatuor.

Soter papa, sedit annis novem, mensibus septem.

Eleutherius papa, sedit annis undecim, mensibus novem, diebus tribus.

Victor papa, sedit annis undecim, mensibus septem, diebus duodecim.

Severinus papa, sedit annis novem, mensibus novem, diebus decem.

Callistus papa, sedit annis quinque, mensibus duobus, diebus decem.

Urbanus papa, sedit annis novem, mensibus decem, diebus duodecim.

Pontianus papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus duobus.

Anteros papa, sedit annis tribus, mense uno, diebus novemdecim.

Fabianus papa, sedit annis duodecim, mensibus duobus, diebus undecim.

Cornelius papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quatuor.

A

Julius Cæsar, regnavit annis quatuor, mensibus sex.

Octavianus imperator, regnavit annis quinquaginta sex.

Tiberius imperator, regnavit annis tredecim.

Gaius Caligula imperator, regnavit annis tribus, mensibus decem.

Claudius imperator, regnavit annis quatuordecim, mensibus quinque.

Nero imperator, regnavit annis tredecim, mensibus novem.

Hic fuit prima persecutio.

Galba, Vitellius et Otho imperatores, regnaverunt anno uno.

Vespasianus imperator, regnavit annis novem, mensibus undecim.

Titus imperator, regnavit annis duobus, mensibus duobus.

Domitianus imperator, regnavit annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus.

Hic fuit secunda persecutio.

Nerva imperator, regnavit anno uno, mensibus quatuor.

Trajanus imperator, regnavit annis novemdecim, mensibus quinque, diebus quindecim.

Hic fuit tertia persecutio.

Adrianus imperator, regnavit annis viginti, mensibus undecim.

Hic fuit quarta persecutio.

Antonius Pius imperator cum filii suis, regnavit annis viginti duobus, mensibus tribus.

Marcus Verus Antoninus imperator, cum fratre suo **Aurelio Commodo**, regnauit annis viginti novem, mensibus quatuor.

Hic fuit quinta persecutio.

Commodus imperator, regnavit annis tredecim.

Aelius Pertinax imperator, regnauit mensibus sex.

Severus imperator, regnauit annis novem decim.

Antoninus Caracalla imperator, regnauit annis septem.

Alexander imperator, regnauit annis duodecim.

Macrinus imperator, regnauit anno uno.

Marcus Aurelius imperator, regnauit annis quatuor.

Hic fuit sexta persecutio.

Maximinus imperator, regnauit annis tribus.

Gordianus imperator, regnauit annis septem.

Philipus cum filio suo Philippo, primus Christianus imperator, regnauit annis septem.

PAPÆ.

Lucius papa, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus quinque.

Stephanus papa, sedit annis quatuor, mensibus sex, diebus duobus.

Xystus papa, sedit annis duobus, mensibus sex, diebus octo.

Dionysius papa, sedit annis quinque, mense uno, diebus quatuor.

Felix papa, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque.

Eutychianus papa, sedit mensibus decem, die uno.

Gaius papa, sedit annis undecim, mensibus quatuor, diebus duodecim.

Marcellinus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus sex.

Marcellus papa, sedit annis quinque, mensibus octo, diebus viginti et uno.

Eusebius papa, sedit annis duobus, mensibus duobus. Isti omnes martyres fuerunt.

Miltiades papa, sedit annis tribus, mensibus septem.

Sylvester papa, sedit annis viginti tribus, mensibus decem.

Marcus papa, sedit annis duobus, mensibus octo, diebus viginti.

Julius papa, sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus sex.

Liberius papa, sedit annis sex, mensibus tribus, diebus quatuor.

Felix papa, sedit anno uno, mensibus quatuor, diebus duobus. Liberius ab exsilio reversus. Nota, Felicem, qui in Catalogo Pontificum positus est, ab hereticis fuisse Libero subrogatum, vivente Liborio : sed quare in Catalogo stet, interroga Romanos.

Damasus papa, sedit annis quindecim mensibus quatuor, diebus duobus.

Syriacus papa, sedit annis undecim, mensibus undecim.

Anastasius papa, sedit annis tribus, mensibus decem, diebus duodecim.

Innocentius papa, sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus viginti et uno.

Sosimus papa, sedit anno uno, diebus undecim.

Bonifacius papa, sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem.

Coelestinus papa, sedit annis septem, mensibus decem, diebus septendecim.

Xystus papa, sedit annis octo, mense uno.

Leo papa, sedit annis 21, mense 1, diebus 15.

Hilarius papa, sedit a. 7, m. 3, d. 10.

Simplicius papa, sedit annis sex, mense uno, diebus septem.

Felix papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem.

Gelasius papa, sedit annis quatuor, mensibus octo, diebus octodecim.

Symmachus papa, sedit annis novem, diebus septendecim.

Hormisdas papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus septendecim.

Joannes papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus sedecim.

Felix papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, diebus tredecim.

Bonifacius papa, sedit annis duobus, diebus viginti sex.

Joannes papa, sedit annis duobus, mensibus quatuor, diebus sex.

IMPERATORES.

A **Decius imperator**, regnavit anno uno.

Hic fuit septima persecutio.

Gallicus imperator, cum filio suo Volusiano, regnavit annis duobus.

Valerianus imperator, cum filio suo, regnavit annis quindecim.

Hic fuit octava persecutio.

Claudius imperator, regnavit anno uno.

Aurelianus imperator, regnavit annis quinque, mensibus sex.

Hic fuit nona persecutio.

Tacitus imperator, regnavit mensibus sex.

Probus imperator, regnavit annis sex, mensibus quatuor.

Carus imperator, cum Carino et Numeriano filiis, regnaverunt annis tribus.

Diocletianus et Maximianus imperatores, regnaverunt annis viginti.

Hic fuit persecutio Christianorum decima.

Constantius, et **Galerius**, et **Licinius imperatores**, regnaverunt annis duobus, mensibus sex.

Constantinus imperator, regnavit annis triginta, mensibus decem.

Constantius cum **Constantino**, et **Constante fratribus**, imperatores, regnaverunt annis triginta quatuor, mensibus quinque, diebus viginti tribus.

Julianus imperator, regnavit annis duobus, mensibus sex.

Jovinianus imperator, regnavit annis octo.

Valentinianus imperator, regnavit annis undecim.

Valens imperator, regnavit annis quatuor.

Gratianus cum fratre suo imperatores, regnaverunt annis sex.

Valentinianus imperator, regnavit annis duodecim.

Theodosius imperator, regnavit annis viginti septem : cum utrisque, et post utrosque filios.

Arcadius, et **Honorius**, **Theodosius** cum **Valentiniano**, imperatores, regnaverunt annis triginta duobus.

Honorius et **Arcadius** imperatores, regnaverunt annis viginti quinque.

Valentinianus cum **Martiano imperatores**, regnaverunt annis novem.

Marcianus imperator, regnavit annis sex, post **Valentinianum**.

Leo imperator, regnavit annis septem.

Zeno imperator, regnavit annis septendecim

Anastasius imperator, regnavit annis septendecim.

Justinus senior imperator, regnavit annis septem.

Justinianus imperator, regnavit annis triginta quatuor.

PAPÆ:

IMPERATORES.

A
Agapetus papa, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus undecim.

Silverius papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus undecim.

Vigilius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus viginti et uno.

Fabianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus tredecim.

Pelagius papa, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus viginti septem.

Joannes papa, sedit annis duodecim, mensibus undecim, diebus viginti sex.

Benedictus papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Pelagius papa, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem.

Gregorius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem.

Sabinianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus viginti octo.

Bonifacius papa, sedit annis novem, diebus viginti duobus.

Deusdedit papa, sedit annis tribus, mense uno.

Bonifacius papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Honorius papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Severinus papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Joannes papa, sedit anno uno, mensibus octo, diebus novemdecim.

Theodorus papa, sedit annis sex, mensibus quinque, diebus quatuordecim.

Martinus papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus viginti septem.

Eugenius papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus viginti quatuor.

Vitalianus papa, sedit annis quatuordecim, mensibus sex.

Adeodatus papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quinque.

Boninus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus decem.

Agatho papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Leo Secundus papa, sedit annis decem, diebus tredecim.

Benedictus papa, sedit mensibus decem, diebus duodecim.

Joannes papa, sedit anno uno, diebus novem.

Conon papa, sedit mensibus undecim, diebus viginti duobus.

Sergius papa, sedit annis tredecim, mensibus novem.

Joannes papa Sextus, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sexdecim.

Joannes Septimus papa, sedit annis duobus, mensibus septem.

Sisinnius papa, sedit diebus triginta.

Constantinus papa, sedit annis septem, diebus viginti.

Gregorius papa, sedit annis quindecim, mensibus viginti duobus.

Gregorius papa, sedit annis decem, mensibus novem, diebus viginti quatuor.

Zacharias papa, sedit annis decem, mensibus octo.

Stephanus papa, sedit annis quinque, mensibus tribus.

Paulus papa, sedit annis decem, mense uno.

Constantinus papa, sedit anno uno, et diebus tribus.

A
Justinus minor, imperator, regnavit annis septem.

Tiberius imperator, regnavit annis sex.

Mauricius imperator, regnavit annis triginta et uno.

Phocas imperator, regnavit annis octo.

B
Heraclius imperator, regnavit annis triginta sex, cum Constantino filio suo.

Constantinus filius Heraclii.

C
Constantinus junior.

Justinianus junior.

Leo.

Tiberius.

D
Justinianus imperator.

Philippus imperator.

Anastasius imperator.

Theodosius imperator.

Leo, Constantini filius.

Constantinus, cum filio Leone.

Pipinus jam Francorum rex, et patricius Romanorum.

Leo post mortem patris sui imperator.

Carolus Magnus jam rex Francorum, et patricius Romanorum.

PAPÆ.

IMPERATORES.

Stephanus papa, sedit annis tribus, mensibus sex. A

Adrianus papa, sedit annis viginti quatuor, mensibus decem, diebus tredecim.

Leo tertius papa, sedit annis viginti, mensibus sex.

Stephanus papa, sedit mensibus septem.

Paschalis papa, sedit annis octo.

Eugenius papa, sedit annis sex.

Valentinus papa, sedit mense uno, et diebus undecimi.

Gregorius quartus papa, sedit annis tredecim.

Sergius secundus papa, sedit annis tribus. Iste papa fuit primus qui nomen suum mutavit; et sequentes omnes idem fecerunt.

Leo quartus papa, sedit annis octo mensibus quinque.

Papissa Joanna non numeratur.

Benedictus papa, sedit annis duobus.

Paulus papa, sedit annis decem.

Nicolaus papa, sedit annis decem, mense uno.

Adrianus papa, sedit annis quatuor, mensibus undecimi.

Joannes papa, sedit annis decem, mense uno.

Martinus papa, sedit anno uno.

Adrianus papa, sedit anno uno, mensibus tribus.

Stephanus papa, sedit annis sex.

Formosus papa, sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius papa, sedit annis duodecim.

Stephanus papa, sedit anno uno, mense uno, diebus quindecim.

Romanus papa, sedit annis quatuor.

Theodorus papa, sedit anno uno.

Joannes papa, sedit anno uno.

Benedictus papa, sedit annis quatuor, mensibus sex. B

Leo quintus papa, sedit mensibus duobus.

Christophorus papa, sedit mensibus sex.

Sergius papa, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Anastasius papa, sedit annis duobus, mense uno.

Lando papa, sedit mensibus quinque.

Joannes papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Leo sextus papa, sedit annis septem, diebus quindecim.

Stephanus papa, sedit annis duobus, mense uno.

Joannes papa, sedit annis tribus, mensibus decem.

Leo septimus papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Stephanus papa, sedit annis tribus, mensibus quatuor.

Marinus papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Agapetus papa, sedit annis novem, mensibus octo. D

Joannes papa, sedit annis quatuor, et mensibus tribus.

Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.

Leo octavus papa, sedit annis duobus, mensibus tribus.

Joannes papa, sedit annis quinque, mensibus undecim.

Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.

Dominus papa, sedit anno uno, mensibus sex.

Bonifacius papa, sedit mense uno.

Benedictus papa, sedit annis novem.

Joannes papa, sedit mensibus octo.

Constantinus cum matre Irene, imperatricie post filium suum.

Nunc imperium transfertur ad Francos

Carolus ille imperator Francorum.

Ludovicus, cum Lothario filio,

Lotharius imp rator, post patrem suum.

Item Lotharius imperator, cum filio suo Ludovico.

B

Ludovicus secundus imperator, post patrem dum.

Carolus secundus imperator.

Carolus tertius, imperator.

Arnolphus, secundum quosdam,

C

Ludovicus imperator in Italia.

Berengarius in Italia imperator.

Hugo imperator in Italia.

Guido imperator in Italia, et filius ejus Lambertus.

Berengarius in Italia imperat.

Lotharius in Italia.

Berengarius in Italia cum filio suo Alberto.

Nunc imperant Theutonici.

Otho primus, imperator Theutonicus.

Otho secundus, imperator Theutonicus.

PAPÆ.

IMPERATORES.

A

Joannes papa, sedit mensibus quatuor.
 Joannes papa, sedit annis decem, mensibus sex.
 Gregorius papa, sedit anno uno, mensibus sex.
 Joannes papa, sedit mensibus deceu.
 Silvester papa, sedit annis quatuor, et mensibus quinque.
 Joannes papa, sedit mensibus quinque.
 Joannes papa, sedit annis tribus.
 Sergius papa, sedit annis tribus.
 Benedictus papa, sedit annis undecim, mensibus undecim.
 Joannes papa, sedit annis novem, mensibus sex.
 Benedictus papa, sedit annis quatuordecim.
 Silvester papa, sedit mensibus duobus.
 Gregorius papa, sedit annis duobus, mensibus duobus.
 Clemens papa, sedit mensibus novem.
 Damasus papa Theutonicus, sedit mense uno.
 Leo papa Theutonicus, sedit annis quinque, mensibus quinque.
 Victor papa Theutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.
 Stephanus papa Theutonicus, sedit mensibus octo.
 Benedictus papa, sedit annis decem.
 Nicolaus papa, sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.
 Alexander papa, sedit annis novem mensibus sex.
 Gregorius papa septimus, sedit annis quindecim, mense uno, et diebus octo.
 Victor papa, sedit mensibus quatuor, diebus septem.
 Urbanus papa, sedit annis undecim, mensibus sex, diebus octodecim.
 Paschalis papa, sedit annis novereadecim.
 Gelasius papa, sedit anno uno, diebus sex.
 Callistus papa, sedit annis quinque, mensibus decem, diebus tredecim.
 Honorius papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus viginti novem.
 Innocentius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.
 Coelestinus papa, sedit mensibus quinque, diebus undecim.
 Lucius papa, sedit mensibus undecim.
 Eugenius papa, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.
 Anastasius papa, sedit anno uno, diebus quinque.
 Adrianus papa, sedit annis quatuor, mensibus novem.
 Alexander papa, sedit annis viginti daobus.
 Lucius papa tertius, sedit annis tribus.
 Urbanus papa, tertius, sedet nunc.

Otho tertius, imperator Theutonicus.

Henricus primus, imperator.

Conradus primus, imperator.

Nota quod ante istum Henricum imperatorem fuit alter Henricus rex, Saxo; qui dicitur primus Henricus rex, sed non imperator.

Similiter fuit alter rex Conradus primus; sed non imperator.

Isti vero sunt, primus Henricus, et primus Conradus imperator Theutonicus. Henricus tertius in regno; sed in imperio est Henricus secundus, ratione Henricorum.

B

Henricus imperator tertius; sed in regno quartus. Henricus est, ratione Henricorum.

Henricus imperator quartus; sed ratione Henricorum est quintus. Iste Henricus cepit papam Paschallem; et iste refutavit Ecclesie annulum, et haec culum episcoporum.

Lotharius secundus.

Conradus tertius.

Fredericus primus.

Henricus sextus, cum patre suo Friderico regnali.

D Latinus, rex in Latio, regnavit annis triginta duobus.

Aeneas, rex Italæ, regnavit annis triginta sex.

Ascanius, rex Italæ, regnavit annis triginta sex.

Posthumus Silvius, filius Laviniae, regnavit annis triginta noven.

Aeneas Silvius, regnavit annis viginti duobus.

Latinus Silvius, regnavit annis quinquaginta.

Alba Silvius, regnavit annis triginta quatuor.

Finis catalogi pontificum, et imperatorum Romanorum.

Catalogus regum Italicorum.

Italus, primus rex Italæ, regnavit annis quadraginta et uno.

Janus, rex Italæ, regnavit annis viginti septem.

Saturnus, rex Italæ, regnavit annis triginta quataor.

Picus, rex Italæ, regnavit annis triginta et uno.

Faunus, rex in Laurento, id est in Sabinia provincia, regnavit annis viginti novem.

Capetus Silvius, regnavit annis triginta quatuor. A
 Capys Silvius, regnavit annis viginti septem.
 Calpetus Silvius, regnavit annis tredecim.
 Tiberinus Silvius, regnavit annis octo.
 Agrippa Silvius, regnavit annis quadraginta et
 no.

Alladius Silvius, regnavit annis viginti quatuor.
 Aventinus Silvius, regnavit annis triginta sex.
 Procas Silvius, regnavit annis viginti tribus.
 Anniulus Silvius, rex in Latio ultimus, expulso fra-
 te suo Numitore, in Alba regnavit annis quatuor
 et quadraginta.

Deinde urbe Roma tempore Numinoris condita,
 Iemus et Romulus Romae regnaverunt : quorum
 pater fuit Rhea Silvia, virgo Vestalis, quam alii
 dicunt Eliam.

Romanorum tempora.

Roma condita est anno ab Adam ter millesimo
 quadragesimo octuagesimo quarto : anno autem
 ab imperio Nini millesimo trecentesimo : anno vero
 post eversionem Troje quadragesimo decimo
 quarto ; Olympiade tertia, regnante etiam tunc Osee
 o Israel.

Post Romulum autem regnavit Romae Numa Pom-
 ilius, annis quadraginta.

Tullus Hostilius, regnavit annis triginta duobus.

Ancus Marcius, regnavit annis viginti quatuor.

Tarquinius Priscus, regnavit annis triginta se-
 tem.

Servius Tullius, regnavit annis quadraginta
 quatuor.

Tarquinius Superbus, regnavit annis viginti quin-
 que.

Ejecto Tarquinio Superbo regnaverunt consules,
 senatores, dictatores, tribuni, magistri militum,
 per annos quadragesimos sexaginta quatuor.

Postea a Julio Cesare, qui his successit, fuerunt
 imperatores, et Romani pontifices : quemadmodum
 interea descripsimus.

*Jam de regno Assyriorum dicturi sumus, quod cae-
 pit anno decimo quinto Sarnch, proxi Abrahæ.
 Duravit autem usque ad annum quintum Ozia regis
 Iudeorum. Illud regnum habuit triginta et octo reges,
 nōrum nomina ordine sequuntur. Duravit autem il-
 lorum regnum in suo statu, annis mille trecentis et
 duobus.*

Catalogus regum Assyriorum.

Hic sunt reges Assyriorum.

Rex Babylonie Nemrot, gigas decem cubitorum.
 Rex Belus Assyriorum.

Rex Ninus Assyriorum.

Regina Assyriorum Semiramis, uxor Nini post
 eum.

Rex Assyriorum Zameis, qui et Ninias, filius
 Nini et Semiramidis.

Rex Arius Assyriorum.

Rex Aralius Assyriorum.

Rex Baleus Xeres Assyriorum

Rex Armamitres Assyriorum.

Rex Belochus Assyriorum.
 Rex Baleus junior Assyriorum.
 Rex Altadas Assyriorum.
 Rex Mamitus Assyriorum.
 Rex Mancaleus Assyriorum.
 Rex Spherus Assyriorum.
 Rex Mancaleus alter Assyriorum.
 Rex Sparetus Assyriorum.
 Rex Ascatades Assyriorum.
 Rex Amyntas Assyriorum.
 Rex Belochus junior Assyriorum.
 Rex Belopares Assyriorum.
 Rex Lamprides Assyriorum.
 Rex Sosares Assyriorum.
 Rex Lampares Assyriorum.
 Rex Pannias Assyriorum.
 Rex Sosarmus Assyriorum.
 Rex Mitreus Assyriorum.
 Rex Tautanius Assyriorum.
 Rex Teuteus Assyriorum.
 Rex Tyneus Assyriorum.
 Rex Dercillus Assyriorum.
 Rex Eupales Assyriorum.
 Rex Laosthenes Assyriorum.
 Rex Pyridiades Assyriorum.
 Rex Ophrateus Assyriorum.
 Rex Ophraganeus Assyriorum.
 Rex Astrasapes Assyriorum.
 Rex Tonos Concolor, qui et Sardanapalus vul-
 gariter nuncupatur.

C Sub isto Sardanapalo perit regnum Assyriorum :
 et Medi subjugaverunt illud, anno ab imperio Nini
 millesimo ducentesimo vigesimo sexto, a regno vero
 partis suis Beli, millesimo trecentesimo quinto, ab
 initio autem Babylonie, vel instauratione sub regna
 Semiramide, millesimo centesimo sexagesimo quar-
 to. Tunc praedictus Sardanapalus novissimus et vi-
 lissimus rex Assyriorum, primani culcitram seu
 prima pulvinaria adinvenit, et suis manibus fecit,
 ob quam causam principes ejus verecundia moti,
 voluerunt interficere eum ; ille autem dixit eis :
 « Non habebitis de me triumphum. » Et hoc dicto,
 projectis in ignem semetipsum, in quo extinctus
 est.

Catalogus regum Medorum.

Ista sunt nomina regum Medorum, postquam sub-
 jugaverunt sibi regnum Assyriorum :

Primus rex Medorum Arsaces, regnavit annis vi-
 ginti octo. Cui postea successit

Rex Medorum Sosarmus, cuius regni anno deci-
 mo quinto, Olympias primum apud Elidem urb
 Graeciae cepit nominari. Sosarmo regi successit

Rex Medidus. Post quem fuit

Rex Medorum Cardiceas, cui deinde successit

Rex Medorum Dejoces. Et post eum regnavit

Rex Medorum Phraortes, qui regnavit annis duo-
 bus et viginti. Cui successit

Rex Medorum Cyaxares. Et post eum venit

Rex Astyages.

Istius Astyagis nepos ex filio, Cyrus, rex Persarum, bello eiusdem avum suum Astyagem devicit, et regnum Medorum subjugavit; avum suum regem Astyagem Hyrcanis praefecit; et ipse regnum Medorum sub regno Persarum constituit. Duraverat autem imperium Medorum ducentis quinquaginta septem annis.

Catalogus regum Persarum.

Isti sunt reges Persarum :

Rex Persarum Cyrus. Cui successit

Rex Persarum Cambyses, quadriminoris; qui et Xerxes secundum Esdram; qui et Nabuchodonosor secundum historiam Judith; qui et Assuerus secundum historiam libri Esther. Post istum Cambysem successit

Rex Persarum Darius, filius Hystaspis, qui tempore Domini restauravit. Dario successit filius ejus

Rex Persarum Xerxes. Cui successit alius

Rex Persarum Artaxerxes, post quem venit

Rex Persarum Darius nothus. Deinde

Rex Persarum Magnus Artaxerxes. Cui successit

Rex Persarum Darius Ochus. Dario isti successit

Rex Persarum Arsames, qui et Arses. Cui successit

Rex ultimus Persarum, Darius Codomanus.

Hunc Darium devicit Alexander Macedo : et subjugavit Persas et totum Orientem.

Mortuo Alexandro Magno, principes ejus sic inter se diviserunt imperium : Ptolomæus accepit Ægyptum; Antipater Græciam; Seleucus, a quo dicitur Seleucia, accepit Syriam et Babyloniam; Cassander accepit Lyciam et Pamphiliam; Antigonus majorem Phrygiam; quorum unusquisque diadema sibi impo-
suit :

Catalogus regum Hebræorum.

Saul.

David.

Salomon rex totius Israël.

Roboam in Juda.

Hieroboam in Israel.

Baasa in Israel.

Abiam in Jerusalem.

Rex Asa in Jerusalem.

Rex Josaphat in Jerusalem.

Rex Samariæ, Hela.

Rex Zambri in Samaria.

Rex Amri etiam in Samaria.

Rex Achab in Samaria.

Rex Ochozias in Samaria.

Rex Josaphat in Juda.

Rex Joram in Juda.

Rex Azachias in Juda.

Rex Joachim in Juda.

Rex Aehas in Juda.

Rex Ezechias in Juda.

Jehu rex Samariæ.

Rex Joas in Samaria.

Rex Hieroboam in Samaria.

A Rex Zacharias in Samaria.

Rex Sellum in Samaria.

Rex Manache in Samaria.

Rex Phaceja in Samaria.

Rex Osee in Samaria.

Regnante eodem Osee, Salamanassar rex Assyriorum cepit eundem Oseam, et captivum deduxit cum omni populo Samariæ, et posuit eos super fluvium suum Mosim, in terra Medorum.

Rex Ezechias tunc erat in Jerusalem.

Rex Manasses in Jerusalem.

Rex Amon in Jerusalem.

Rex Josias in Jerusalem,

Rex Joas in Jerusalem.

Rex Joachim in Jerusalem.

B Istum captivum duxit Nabuchodonosor, cum omni populo Iudeorum in transmigratione Babylonis.

Ab hoc loco in antea desierunt omnes reges Hebreorum, tam in Jerusalem quam in Samaria, quia in captivitate sunt.

Post quadringentos autem annos iterum reges haberunt in Jerusalem, post tempora Machabæorum.

Regem scilicet Joannem Hyrcanum.

Regem Aristobolum.

Regem Alexandrum.

Regem iterum Aristobolum.

Regem Hyrcanum iterum.

Regem Herodem alienigenam, filium Antipati viri pagani, ex matre Judæa. Cujus tempore natus est Christus Rex regum.

Catalogus regum Trojanorum.

Jupiter rex, et filii ejus.

Dardanus rex primus in Troja.

Trojus, rex secundus in Troja.

Laomedon rex Trojæ.

Priamus rex Trojæ.

Anchises rex Trojæ.

Hector rex Trojæ.

Paris rex Trojæ.

Priamus junior rex Trojæ.

Antenor rex Trojæ.

Æneas rex, e Troja

Catalogus regum Græcorum.

Rex Jupiter Athenis.

Rex Danaus filius ejus.

Rex Pelops in Græcia.

Rex Atreus in Græcia.

Rex Menelaus in Græcia.

Rex Agamemnon in Græcia.

Rex Philippus, pater Alexandri Magni.

Rex Alexander Magnus.

Tunc subdivisum est ipsum regnum inter duodecim principes Alexandri, usque ad tempora Romanorum, qui omnia regna obtinuerunt.

Catalogus regum Sicyoniorum.

Sicyonia est regio quæ prius vocata est Apia;

postea vero mutato nomine, vocata est Pelopon-
nesa.

Regnum Sicyeniorum cœpit anno vigesimo quarto
Nachor avi Abram, perduravit usque ad annum
Heli sacerdotis Domini in Silo. Duravit autem hoc
regnum per annos noningentos sexaginta duos. Et
habuit hos reges viginti sex.

1. Aegialeus	regnavit annis 52
2. Euros	45
3. Selchin	20
4. Apis	25
5. Thelasion	52
6. Aegydius	34
7. Thurimachus	45
8. Leucippus	53
9. Mossapius	47
10. Heratus	B et Persidem, et regnavit annis triginta sex. Iste 46 habuit duos filios, Seleucus et Soter. Seleuco illo 48 qui erat major natu, Romæ existente in obsidatu, 63 frater ejus Seleucus minor natu, successit Patri in 30 imperio Antiochiae, et est cognominatus Epiphanes. 20 Iste Epiphanes filium fratris sui Demetrium ejecit e 55 regno. Iste Epiphanes usque adeo oppressit Judæos, 30 ut in templo Domini idola ponerent, et ea adora- 55 rent. Tunc surexit Matathias pater Machabæorum 40 contra Antiochum, et post eum Judas Machabæus. 45 Antiochus Epiphanes regnavit annis duodecim : cui 40 successit filius ejus Eupator, et regnavit annis duo- 42 decim. Hunc successit in Antiochia Demetrius rex, 8 filius Soter. Sub istius Demetrii imperio occisus est 4 C Judas Machabæus. Hunc Demetrium occidit Alexan- 51 der. Cujus patrem præfatum Eupatorem ipse occi- 20 derat, et ipse regnat pro eo. Istum Alexandrum po- 32 stea occidit Demetrius Creticus, filius predicti De- metrii, et regnat pro eo. Postea filius istius Alexandri vocatus Antiochus Magnus, receptus est in regnum Antiochiae, et fugavit inde Demetrium. Tryphon au- tem princeps Antiochi pueri, occidit ipsum puerum Dominum suum, unde et ipse regnabit pro eo, cum adhuc Demetrius quem ille puer ejecerat, captus apud Artaxem regem Arabum teneretur. Tryphone autem in prælio armis attrito, surgit Demetrius, fi- lius Demetrii captivi, et receptus in regnum Antio- chiae, imperat. Tryphon vero isto Demetrio, Jean- nes Hyrcanus de progenie Machabæorum, erat summus sacerdos. Cujus filius Aristobulus, primus rex Judæorum post captivitatem Babylonie est con- stitutus. Cui successit Alexander filius ejus rex Judæorum. Alexandro autem successit filius Ari- stobulus.

Catalogus regum Ægyptiorum.

Regnum Ægyptiorum, sub Belo patre Nini cœ-
ptum, sub Nino etiam fuit, et sub uxore sua Se-
miramide : quibus mortuis, remansit inter princi-
pes Ægypti ; qui per electionem statuere sibi re-
gem, sub nomine isto dynastia. Cujus etiam suc-
cessores, singuli vocati sunt similiter, dynastones.
Regnum Ægypti ante tempora Abrahæ habuit quin-
decim dynastones, id est reges Ægyptiorum.

In nativitate autem Abrahæ, jam erant dynastiae
septemdecim. Ex tunc reges Ægypti cœperunt vocari Thebæi. Rursus postea mutato nomine, reges illi vocabantur pastores.

In vigesima autem dynastia, cœperunt vocari
Pharaones. Alio quoque nomine vocati sunt Diapolitæ.

Pharaones autem per diversa tempora eorum,
fuerunt septemdecim usque ad Cambyses filium
Cy. i, regis Persarum, qui primus subjugavit Ægyptum. Notandum autem, quod ab illo tempore, quo
Joseph descendit in Ægyptum, usque ad nativita-
tem Mosis, reges, id est Pharaones, quinque in
Ægypto fuerunt, quorum nomina sunt haec :

Rex Amois, regnavit annis quindecim.

Rex Nembot, qui regnavit annis tredecim.

Rex Amenophis, regnavit annis viginti et uno.

Rex Memphis, regnavit annis viginti duobus.

A Rex Mesphat, regnavit annis viginti sex.

Sub quo rege, Aram filius Levi, anno etatis sue
sexagesimo quinto, genuit Moscn. Quem filia Pharaonis nomine Termut, collectum de flumine edu-
cavit. Qui etiam Israel de Ægypto eduxit.

Catalogus regum Ægypti et Antiochiae post mortem Alexandri Magni.

Post mortem igitur Alexandri, successit in Ægypto primus Ptolemæus, cognominatus Soter. Qui regnavit in Ægypto annis novemdecim. Secundus rex Ptolemæus Ægypti, vocatus est Philadelphus. Tertius Ptolemæus, vocatus est Evergetes. Quartus Ptolemæus, vocatus est Philopator. Adversus istum Philopatorem surrexit Antiochus Magnus, qui et occidit eum, subjugavitque Ægyptum, et Judæam,

B et Persidem, et regnavit annis triginta sex. Iste habuit duos filios, Seleucus et Soter. Seleuco illo

qui erat major natu, Romæ existente in obsidatu, frater ejus Seleucus minor natu, successit Patri in imperio Antiochiae, et est cognominatus Epiphanes.

Iste Epiphanes filium fratris sui Demetrium ejecit e regno. Iste Epiphanes usque adeo oppressit Judæos, ut in templo Domini idola ponerent, et ea adorarent. Tunc surexit Matathias pater Machabæorum

contra Antiochum, et post eum Judas Machabæus. Antiochus Epiphanes regnavit annis duodecim : cui successit filius ejus Eupator, et regnavit annis duo-decim. Hunc successit in Antiochia Demetrius rex,

filius Soter. Sub istius Demetrii imperio occisus est C Judas Machabæus. Hunc Demetrium occidit Alexander. Cujus patrem præfatum Eupatorem ipse occiderat, et ipse regnat pro eo. Istum Alexandrum postea occidit Demetrius Creticus, filius predicti Demetrii, et regnat pro eo. Postea filius istius Alexandri

vocatus Antiochus Magnus, receptus est in regnum Antiochiae, et fugavit inde Demetrium. Tryphon autem princeps Antiochi pueri, occidit ipsum puerum Dominum suum, unde et ipse regnabit pro eo, cum adhuc Demetrius quem ille puer ejecerat, captus apud Artaxem regem Arabum teneretur. Tryphone

autem in prælio armis attrito, surgit Demetrius, filius Demetrii captivi, et receptus in regnum Antiochiae, imperat. Tryphon vero isto Demetrio, Jean-

nes Hyrcanus de progenie Machabæorum, erat summus sacerdos. Cujus filius Aristobulus, primus rex Judæorum post captivitatem Babylonie est constitutus. Cui successit Alexander filius ejus rex Judæorum. Alexandro autem successit filius Ari-

stobulus.

Et ipse regnabit pro eo, cum adhuc rex Demetrius expulsus, apud Arabes captus defineretur. Tryphone autem a Machabæis in prælio nimis confecto, Demetrius filius Demetrii captivi recipitur in regnum. Tryphon vero fuga lapsus, abiit in Persidem.

Eo tempore Aristobulus ex genere Machabæorum,

factus est rex Judæorum primus, scilicet post trans-

migrationem Babylonie quadringentis quadraginta

septem annis.

Aristobulo succedit alter Aristobulus, quem a Enoch, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem filius Noe, occedit consul Pompeius, et fecit Antipatrem procuratorem Iudearum.

Cui succedit Heredes filius ejus in regnum.

Eo tempore natus est Christus Dominus: et subactum est regnum Iudeorum; Antiochia jam-dum a Romanis subjugata.

Catalogus regum Argivorum.

Regnum Argivorum inceptum est eo anno, quo natus est Jacob et Esaa filii Isaac, sub primo rege eoruū Inacho. Duravit autem usque ad annum decimum quintum illius mulieris prophete, que vacabatur Debora, in Israel. Permansit etiam regnum Argivorum in suo statu, per annos ducentos sexaginta quatuor. Dissipatum vero est, atque destruetum sub Gracorum rege Danao, a quo omnes Greci, usque hodie, Danai sunt vocati.

Eodem tempore rex Phoronaeus: filius Inachi, primi regis Atheniensium et uxor ejus Niobe, primas leges Graecis dederunt apud Athenas, et primi statuerunt causas sub iudice agitari; et locum judicii appellaverunt forum.

Catalogus regum Babyloniorum.

Regnum Babylonie computatum est sub regno Egyptiorum, vel Assyriorum. Verumtamen sub temporibus Nabuchodonosor, qui non fuit de genere regum Babyloniorum vel Assyriorum, sed fuit quasi extraordinarius, ut puta spurius, ex incerto coitu procreatus. Cœpit Babylonie imperium præeminere usque ad tempora Cyri Regis Persarum et Medorum, qui Babyloniam subjugavit, et imperio Persarum adjunxit. Ponamus ergo catalogum regum Babyloniorum ab ipso Nabuchodonosor, usque Cyrus:

Rex Nabuchodonosor, qui Jerusalem destruxit, et Iudeos omnes captivavit.

Rex Nabuchodonosor filius primi.

Rex Evilmerodach etiam filius illius.

Rex Regisar, filius Evilmerodach.

Rex Labosar, etiam filius Evilmerodach.

Rex Balthasar, etiam filius Evilmerodach.

Iste Balthasar vidit manum scribentem in parte. Quam visionem Daniel interpretatus est, dicens quia divideretur regnum ejus, et ipse rex gladio periret. Quo dicto, sequenti nocte venit Darius rex Medorum, et Cyrus nepos ejus ex filia, rex scilicet Persarum, et occiderunt regem Balthasar, et totum regnum Babylonie obtinuerunt.

Catalogus regum Francorum.

Regum Francorum genealogiam nobilissimam, in uitis tamen auctoribus ignotam, per catalogum dis ponemus, incipientes ab Adam usque ad Noe, et a Noe usque ad primum regem Babylonie Nembrot, et ab illo de rege ad regem usque ad reges Trojanos; et inde usque ad Carolum Magnum, et ab illo usque ad Fridericum imperatorem, et filium ejus regem Henricum. Igitur ab Adam orliamur.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalebel, Jareth,

Arphaxad filius Sem. Arphaxad genuit Salem, Salem genuit Heber, Heber genuit Phalec, et Irari patrem primi regis Nembrot. in divisione linguarum. Nembrot, primus rex hujus Mundi in Babylonie, genuit octo filios; quorum primus fuit Cres, a quo Creta insula nomen accepit. Cres primus rex Cretensum, genuit Caelium.

Caelius genuit Saturnum.

Rex Saturnus genuit Jovem.

Rex Jupiter genuit Dardanum et Trojum.

Rex Trojus ædificavit Trojam nomine suo, et genuit Laomedonta.

Rex Laomedon genuit Priamum et Anchisen.

B Rex Anchises genuit Aenean, a quo omnis nobilitas regum Albanorum et Romanorum descendit.

Rex Priamus major habuit ex sorore sua nepotem Priamum juniores, qui Priamus, et Antenor cum eo, post Troja destructionem, transierunt navigio per mare Hyrcanum, cum tredecim milibus armatorum per Venetas, ibique civitatem Paduanæ ædificaverunt, in qua etiam Antenor habet honorabilem sepulturam. Inde transierunt in Maetidas paludes, ibi ædificaverunt urbem Sicambriam, a qua ipsi vocati sunt Sicambri. Deinde precessu temporum, obtinuerunt Germaniam, a qua vocati sunt Germani. Postmodum quoque ab imperatore Valentiniiano vocati sunt Franci, id est feroci. In Germania igitur regnantes, primum regem suum haluerunt filium Priami supra menorati, nomine Priamum, quem imperio Romano rebellem, Romani in prælio occiderunt. Tunc remansit filius Priami, quem vocabant Marcomirum, cuius filium Pharamundum Germani sibi regem creaverunt. Leges etiam tunc, per suos auctores Guisogastaldum et Salagastum compositas, halere cœperunt. Ab illo autem Salagasto Lex Salica nomen accepit. Qaa Lege Salica usque hodie usi sunt Franci. Unde et ipsi Franci Salici nuncupantur.

Mortuo autem rege Pharamundo, succedit rex Crinitus filius ejus, a quo reliqui Francorum reges omnes Criniti sunt appellati.

His temporibus Franci accrescere, Romani vero minui cœperunt. Gentes enim quæ fuerant Romanis subjectæ, per seipsas regnare cœperunt. Romani econtra gentibus servire cogebantur.

Gothi enim, cum ipsam Urhem jan. essent depopulati, ultra Ligerion fluvium in Gallia concenterunt. Burgundiones tunc regem habere cœperunt. Franci etiam Romanos, qui tunc circa fluvium Rhennum habitabant, fugaverunt. Defuncto rege Crinito, successit rex Gildibertus, qui ex regina nomine Bissina genuit Clodovæum.

Rex autem Clodovæus genuit Mirovæum.

Rex Mirovæus genuit alium Mirovæum, a quo reges reliqui omnes Mirovæi sunt appellati in Francia.

Rex Ildriens filius Mirovæi, genuit alium Clodo- A
væum.

Rex iste Clodovæus, fuit primus Christianus rex Francorum, quem sanctus Remigius baptizavit.

Iste Clodovæus Alemannos subjugavit, Gothos, id est Vascones, devicit.

Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimo primo, reges Francorum solo nomine regnabant. Erat autem apud eos princeps de cognitione eorum, qui vocabatur ex officio suo majordomus: totum enim illud regnum regebat. Quorum primus dicitur fuisse Arnuldus, qui postea fuit episcopus Metensis.

Cujus filius Ausgicus, post eum fuit majordomus. Post quem fuit filius ejus Pipinus, majordomus, qui cognominabatur Grossus, cuius filius fuit avus Caroli Magni, Carolus Martellus, de quo natus est Pipinus Nanus, dux etiam Francorum et rex, et majordomus, de quo natus est Carolus Magnus, primus Francorum imperator.

Ex tunc fuerunt in Francia imperatores, usque bodie. Quorum

Carolus Magnus, primus imperator fuit.

Ludovicus secundus, Francorum imperator.

Lotharius primus,

Lotharius secundus,

Carolus secundus,

Carolus tertius,

Arnu'phus,

Gendebuldus

Ludovicus puer,

Conradus primus,

Henricus primus,

Otho primus,

Otho secundus,

Otho tertius,

Henricus secundus,

Conradus secundus,

Henricus tertius,

Henricus quartus,

Henricus quintus,

Lotharius Saxo,

Conradus tertius,

Fridericus primus,

Henricus sextus, filius Friderici.

Ecce habes, lector, ab Adam usque ad Fridericum et filium ejus Henricum, plenam genealogiam et plenum catalogum regum, sive imperatorum Francorum. Deo gratias.

Catalogus regum Gothorum.

Gothorum gens est diversa. Sunt enim Wisigothi, quos nos vocamus Wascones, circa provinciam Catalauniam et Aragonam. Sunt etiam Austrogothi, in plaga australi. Quorum omnium una est origo: sed propter diversa climata, eorum nomina seu cognomina sunt diversa. Quorum reges fuerunt isti:

Rex Theodericus primus,

Rex Theodoricus secundus,

Rex Theobaldus,

Rex Alarius,

Rex Dalaricus,

Rex Witigonus,

Rex Vigivus,

Rex Sigismundus,

Et alii quidam.

Catalogus regum Lombardorum.

Lombardi olim in patria sua, a qua prius venerunt, vocati sunt Vinuli, in plaga Australi in provincia Scatinavia. Unde venientes, in principio duos duces habuerunt, Ivor, et Agion, et matrem eorum Gamaram. Quibus mortuis, creant sibi Lombardi regem Agilmundum, filium Agionis, qui regnat annis triginta tribus. Quo defuneto, creant sibi regem Lamisonem. Quo defuneto, Lecha rex regnat pro eo. Qui cum quadraginta annorum spatio regnasset, successit ei filius Gildeoc.

Quo defuneto succedit rex Classo, filius ejus.

Quo defuneto, succedit filius ejus Guado. Quo defuncto, succedit filius ejus Gualtaris, octavus in regno Lombardorum.

Rex Gualtaris cum septem annis regnasset, obiit. Cui successit Aldoinus, nonus rex Lombardorum. Iste Aldoinus, primus perduxit Lombardos in Pannoniam. Eo tempore Justinianus imperator legum multiplicitatem abbreviavit. His diebus sanctus Benedictus abbas erat in Sublacu. Mortuo igitur rege Alduno, filius ejus Alboinuus succedit, decimus regum Lombardorum. Iste interfecit Cunimundum regem Gepidorum, et filiam ejus Rosimundam accepit uxorem, et de capite ipsius regis Cunimundi, fecit sibi seyphum ad bibendum parari. In quo etiam fecit ut filia propinaret, diceens ei: «Bibe cum patre tuo. » Illa autem ultra injuriam suam et patris, fecit eum occidi, sicut in libri hujus corpore continetur.

Igitur cum ubique Lombardorum victoriæ personarent, rege Alboino adhuc in Pannonia manente, Narsis praefectus Italiæ, et Cartholarius imperialis, vocat ipsum Alboinum cum omnibus Lombardis in Italiæ. Ubi mortuo Alboino, succedit Luprandus. Quo mortuo succedit Agistulphus. Quo mortuo, succedit Desiderius.

Desiderium illum cepit et in exsilium deportavit Carolus Magnus imperator. Extunc imperatores et reges Francorum tenuerunt Lombardiam sibi sub jugatam, usque ad tempora Friderici imperatoris, et filii ejus regis Henrici Sexti.

Quorum temporibus, ego Gotfridus, istiusmodi librum composui et conscripsi, ad honorem Dei, et Ecclesiæ atque imperii, et ad omnium lectorum perpetuam utilitatem. Precor igitur omnes hujus libri lectores, ut amore Dei et summae charitatis intuitu, benedicant animæ meæ et parentum meorum. Amen.

CATALOGUS PAPARUM ET IMPERATORUM SYNCHRONUS.

Dominus Iesus Christus, primus et summus pontifex, sedit in hoc mundo, annis triginta duobus, et mensibus tribus, ante ascensionem suam.

Petrus apostolus in partibus Orientis prædicando, sedit annis quatuor. In episcopatu vero Antiochiae, sedit annis octo. Romæ autem in papatu, sedit annis viginti quinque, mensibus duobus, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Octavianus imperator Augustus fuit tempore Petri apostoli, et imperat annis quinquaginta sex.

Tiberius provignus Octaviani fuit tempore Petri, et imperat annis tredecim.

Gaius Galigula fuit tempore Petri, et imperat annis tribus, mensibus decem, diebus octo.

Claudius imperat tempore Petri, anni's quatuordecim, mensibus octo. Tempore Claudi venit Petrus apostolus Romam, ubi sedit annis viginti quinque. Et cum eo Linus fuit coadjutor Petri in papatu annis novem, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus cum Lino coadjutor Petri, sedit annis duodecim, mense uno, diebus decem. Isti duo, Linus scilicet et Cletus, fuerunt coepiscopi, et coadjutores Petri. Unde Joannes apostolus tertio scribit omnibus episcopis Galliae et Germaniae, sic : Petrus princeps apostolorum, adjutores sibi ascrivit Linum et Cletum; non tamen pontificum aut protestatem ligandi atque solvendi tradidit eis, sed in exterioribus eum juvabant.

Nero imperator, tempore Petri fuit, et imperavit annis tredecim, mensibus novem.

Galba et Vitellius, et Otho, post Neronem invadunt imperium, et se invicem bellis et contentibus cito extinguent. Quibus succedit Vespasianus.

Distinctio temporum.

Clemens primus papa, post Petrum, sedit annis novem, mense uno. Tunc cessavit papatus diebus viginti uno, post obitum suum.

Vespasianus tempore Clementis, imperat annis novem, mensibus undecim, diebus viginti duobus. Cujus tempore colossus erectus est, qui fuit altus centum et octo pedum. Tunc urbs Adventia condita est apud Allobrogos, super Ararim fluvium. Vespasianus oculi fluxi ventris.

Titus tempore Clementis, imperat annis duobus, mensibus duobus, et facundissimus fuit.

Domitianus frater Titi, tempore Clementis imperat annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus. Iste superbus præcepit Deum et Dominum se vocari; christianos persecutus est, et Joannem evangelistam in Patnum insulam relegavit. Omne genus David regis interfecit. Eo tempore capitolium Romæ, et forum, et porticus, et stadium, et thermæ Trojanæ, et Pantheon, ædificata sunt. Domitianus

A suis in palatio occiditur. Cadaver ejus in plateas turpiter tractum est a populo Romano.

Nerva tempore Clementis, imperat anno uno, mensibus quatuor. Iste omnia quæ Domitianus fecerat, damnavit; et quæ ille damnaverat, absolvit. Unde Joannes tunc ab exilio rediit, ubi scriperat Apocalypsim.

Distinctio temporum.

Anacletus papa, sedit annis novem, mensibus duobus, diebus undecim. Cessat diebus tredecim.

Trajanus tempore Anacleti, imperat annis novemdecim, mensibus sex, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Evaristus papa, sedit annis novem, mensibus decem, diebus duobus. Cessat diebus novemdecim.

Adrianus imperator tempore Evaristi, regnat annis viginti, mensibus undecim. Tunc tertia persecutio fuit Christianorum, satis gravis.

Distinctio temporum.

Alexander papa, sedit annis decem, mensibus septem. Cessat diebus viginti quinque papatus Roma post eum.

Ælius imperator tempore Alexandri papæ, regnat annis viginti, mensibus undecim. Iste Jerosolymiam a se reparatam, vocavit nomine suo Æliam; et Judæos omnes, in remotissimis partibus, exilio relegavit, ne in ea amplius habitarent, et ne civitas Jerusalem vocaretur in æternum, sed Ælia.

Distinctio temporum.

Xystus papa, sub Decio imperatore, sedit annis decem, mensibus quinque. Cessat diebus duobus.

Decius imperator, tempore Xysti, regnavit anno uno. Orosius dicit, annis tribus.

Distinctio temporum.

Telesphorus papa, sedit annis undecim, mensibus quinque, diebus viginti et uno, sub Antonino. Cessat diebus septem.

Antoninus Pius imperator, sub Telesphoro papa, imperat annis viginti duobus, mensibus tribus. Eo tempore Galenus medicus claruit, Pergami natu.

Hyginus papa, sub Antonino imperatore, sedit annis quatuor, mense uno, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcus Antoninus tempore Aniceti, annis novemdecim, mensibus quatuor, die uno, cum fratre suo Lucio Aurelio. Lucius iste apoplexia moritur. Antoninus vero filium suum Commodum vocat ad imperium. Isti leges asperas temperaverant, et scripta fiscalia omnia in foro publico incenderunt.

Anicetus papa, sub Marco imperatore, sedit annis undecim, mensibus sex, diebus tribus. Cessat papatus diebus decem.

Item sub Marco Pius papa, sedit annis decem,

mensibus quatuor, diebus quatuor. Cessat cathedra A post obitum ejus, diebus tridecim.

Item sub eodem Marco imperatore, Soter papa, sedit annis novem, et mensibus septem. Cessat diebus viginti et uno.

Elentherus papa sedit annis quindecim, mensibus novem, diebus tribus. Cessat diebus decem post eum cathedra papalis, sub Commodo.

Commodus imperator, tempore Eleutheri, regnat annis tredecim.

Ælius imperator Pertinax, sub Elenthero, infra sex menses occiditur. Post hunc, Julianus mensibus septem imperat, eumque Severus occidit, et ipse fit imperator.

Distinctio temporum.

Victor papa sedit annis undecim. Cessat diebus duodecim sub Severo, cathedra Petri.

Severus imperator, sub papa Victore, regnat annis novemdecim. Iste in Britannia partem insule, a mari usque ad mare, vallo munivit, quod erat in longitudine centum triginta milliarium, et mult s turribus communatum. Severus ille imperator, apud Eboracum sepultus est.

Distinctio temporum.

Severinus papa sedit annis octo, mensibus septem, diebus decem, sub Aurelio. Cessat diebus sex.

Antoninus Aurelius Caracalla, tempore Severini, imperat annis septem. Iste asperior Severo patre suo fuit, et a Persis occisus est.

Distinctio temporum.

Callistus primus, papa, sedit annis sex, mensibus duebus, diebus decem. Cessat diebus sex.

Alexander imperator, tempore papæ Callisti Primi, regnat annis duodecim. Iste vicit Xersem, magna regem Persarum, in prelio.

Distinctio temporum.

Urbanus papa, primus, sedet annis quatuor, mensibus decem, diebus duodecim. Cessat cathedra, diebus triginta post obitum ejus.

Macrinus, tempore Urbani, imperat anno uno. Cujus historia non habetur.

Distinctio temporum.

Pontianus papa sedit annis novem, mensibus sex, diebus duobus. Cessat diebus decem.

Marcus Aurelius Antoninus, tempore Pontiani, imperat annis tribus. Iste in stupro et in omni turpitudine mortuus est, et turpem famam reliquit.

Anteros papa, sedit annis duodecim, mense uno, diebus duodecim. Cessat diebus octo.

Maximus imperator, tempore Anteri, regnat annis tribus, et persecutur Christianos.

Distinctio temporum.

Fabianus papa sedit annis quatuordecim, mensibus undecim, diebus undecim.

Gordianus, tempore Fabiani, imperat annis septem. Iste puer a suis deceptus, in Parthico bello occisus est. Eo tempore claruit Origenes.

Distinctio temporum.

Cornelius papa sedit annis duobus, mensibus duobus, diebus tribus. Cessat post illum cathedra, diebus triginta et uno.

Philippus imperator, cum filio suo Philippo, est primus Christianus imperator, tempore Cornelii papæ, imperat annis septem. Anno autem ejus quarto completo est annus millesimus ab Urbe condita, propter quod facti sunt Romæ ludi theatrales in Campo Martio tribus diebus, et tribus noctibus. Iustum Philippum, et filium ejus Philippum occidit Decius in dolo, et ipse factus est imperator, et persecutor Christianorum, in odium ejus Philippi.

Distinctio temporum.

Lucius papa, primus, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus tribus. Cessat diebus triginta et uno.

Decius imperator, tempore Lucii, regnat annis tribus, et persecutur Christianos. Fuit autem septima persecutio.

Distinctio temporum.

Stephanus papa sedit annis octo, mensibus sex, diebus duobus. Cessat diebus duodecim.

Gallus cum Volusiano, tempore Stephani primi papæ, imperat annis duobus, mensibus quatuor. Ipsi duo imperatores in dolo sunt occisi ab Æmiliiano. Ipse quoque Æmilianus postea occisus est, quarto mense. Eo tempore Cornelius papa corpora sanctorum de Catacumbe levavit et dedicavit.

Distinctio temporum.

Xystus papa secundus sedit annis duobus, mensibus sex, diebus quindecim. Cessat diebus triginta quinque.

Valerius cum filio suo Galieno, nunc regnat annis quindecim. Et est persecutio octava in Christianos facta per illos. Eo tempore Germani, id est Theutoaici, Galliam pervaegati Italianam devastant. Nunc etiam gens Gothorum Macedoniam, Græciam, Pontum et Asiam depopulantur. Imperator Valerius a Sapore Persarum rege capturatur et cæcatur. Qui, dum vixit, talem ponam portavit, ut regem Persarum equum ascensurum ipse proprio suo D dorso semper levaret super equum.

Dionysius papa, sub eodem Valerio, sedit annis quinque, et mensibus duobus. Cessat post eum pontificatus, diebus quinque.

Felix papa, sub eodem Valerio imperatore, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque. Cessat post eum cathedra papalis, diebus quinque.

Distinctio temporum.

Eutychianus papa sedit mensibus decem, et die uno, tempore imperatoris Claudi.

Cladivus, tempore Eutychiani, imperat anno uno, mensibus novem. Iste Goths, Macedoniam et Illyricum vastantes, incredibili strage delevit. Et propter hoc, ei clypeum aureum, et hastam auream senatus in Capitolio dare decrevit

Distinctio temporum.

Gajus papa sedit annis undecim, mensibus quatuor, diebus duodecim. Cessat papalis cathedra post eum diebus sex.

Aurelianus, tempore Gaji papæ, imperat annis quinque, et mensibus sex. Iste Gothos summa virtute depresso, et Romanum muris firmioribus cinctum, et Solis templum construxit. In Christianos ille nonnam persecutionem concitatavit. Et ipse tandem occiditur est.

Tacitus imperator, similiter Gaji papæ tempore, regnat mensibus sex.

Item Florianus, sub eodem Gajo, regnat mensibus tribus.

Probus, sub eodem Gajo papa, imperat annis sex, et mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcellinus papa sedit annis novem, mensibus quinque, diebus duodecim. Cessat diebus sex.

Carus imperator, cum filiis suis Carino, et Numiniano, tempore Marcellini papæ, imperat annis tribus. Iste devictis Persis cum esset supra fluvium Tigridem, cum duobus filiis suis, ietu fulminis occiditur est.

Marcellus papa sedit annis novem, mensibus quinque, et diebus viginti uno. Cessat sedes papalis, diebus viginti.

Diocletianus et Maximianus, tempore Marcelli, imperat annis viginti. Diocletianus socium suum Maximianum suscepit in imperium, eumque in Africam direxit, ut eam defendaret a Quingentianis. Fraterea plures Cæsares sibi elegit, videlicet Constantiū, Licinium, et Galerium. Ipse etiam Diocletianus tanquam Deum se adorari præcepit, et ipse prior gemmas in vestibus, et in calceamentis portavit. Prius enim reges alii, sola purpura utebantur. Diocletianus iste in Oriente, et Maximianus in Occidente, omnes ecclesias Christianorum præcipiunt devastari, et libros comburi, et Christianos omnes occidi. Ista persecutio decima, omnibus aliis immanior, et diuturnior fuit. Diocletianus ille apud Nicomediam, et Maximianus Mediolani, purpuram deposuerunt.

Distinctio temporum.

Eusebius papa sedit annis duobus, mensibus duobus. Ipse autem et suprascripti papæ omnes martyres fuerunt.

Constantius et Galerius, et Licinius Cæsares, Diocletiani, tempore Eusebii papæ fuerunt, et imperium Romanum rexerunt.

Distinctio temporum.

Miltiades papa sedit annis septem, mensibus septem in papatu.

Valerius, et Constantius, et Licinius Cæsares supra memorati, regnare, tempore Miltiadis papæ, annis duobus, quorum Constantius Hispaniam subegit, et de Alemannis triumphavit, et filiam regis Britanniae, nomine Helenam, defuneto prius patre

A ejus, nomine Johel, accepit uxorem, de qua genuit Constantinus. Quamvis alii asserant ipsum Constantimum fuisse spurium filium Helenæ, pueræ tabernariae, in sinibus Persarum genitum; dum pater ejus Constantius, pro colligendis tributis publicis, legatione in Perside fungeretur. Ipse Constantius pater, in Anglia apud Eboracum dicitur esse sepultus.

Eodem tempore Maxentius filius Maximiani, Romæ creatus est imperator: quem Constantius postea a Romanis vocatus, juxta pontem Milvii interfecit; et ipse regnavit annis triginta, mensibus decem. Regnum vero Britanniæ Tacherio avunculo suo reliquit. Et prius quidem Christianos persecutus est, postea vero per Sylvestrum papam accepit sacram baptismum.

Sylvester papa sedit annis viginti tribus, mensibus decem. Cessat diebus quindecim.

Iste Sylvester, anno quarto imperii Constantini, factus est papa, et eum baptizavit. Sed, sicut Tripartita narrat historia, et Eusebius Caesariensis in Chronicis testatur, ipse postea rebaptizatus est a quodam Eusebio Ariano, episcopo Nicomediæ, in villa quæ vocatur Aquilona.

Constantinus, tempore Sylvestri et Martini papæ, imperat annis triginta, mensibus decem. De quo satis diffuse in corpore hujus libri, sub tractatu imperatorum, locuti sumus.

Marcus papa sedit annis duobus, mensibus octo, diebus viginti. Cessat diebus quindecim. Iste Marcus papa, fuit temporibus Constantini imperatoris.

Distinctio temporum.

Julius papa sedit annis undecim, mensibus duabus, diebus sex. Cessat diebus quindecim.

Constantius cum Constantino et Constante, imperant, tempore Julli papæ, annis viginti quatuor, mensibus quinque, diebus viginti tribus; quorum Constanus, edomitis Gallis, et in pace receptis, in Hispania occiditur est. Constantius autem, dum fratri suo Constantio bellum inferre pararet, juxta Aquileiam est occiditur. Sic ad Constantium monarchia pervenit: qui in heresim Arianorum lapsus, et ab eis rebaptizatus, gravissimam Catholicis intulit persecutionem. Cujus auxiliis, Arianii omnes Catholicos episcopos carceribus et aliis variis tormentis sunt demoliti. In qua persecutione, Athanasius Alexandrinus episcopus, Hilarius Pictaviensis, et Eusebius Vercellensis, constantissimi et invincibilis apparuerunt. Eo tempore claruit Basilius Caesariensis, Victorinus rhetor, et Priscianus et Donatus grammatici.

Distinctio temporum.

Felix papa, vivente Liberio papa, et in exilio posito, ab hereticis constitutus, sedit anno uno, mensibus quatuor, diebus duobus. Cessat cathedra diebus triginta octo.

Liberio autem ab exilio Constantii imperatoris, post biennium reverso, et in papatum restituto, Felix qui ei viventi fuerat subrogatus, alicet civitati

prælatus est. Quare autem idem Felix in Catalogo A
catholicorum apostolicorum scriptus sit, ego ignoro.
Vos autem, Romanos interrogate, si placet

Distinctio temporum.

Julianus apostata, temporibus Liberii et Felicis pap., imperavit annis duobus, mensibus sex. Iste a pueri fuit Christianus, et Ecclesiae Romanae subdiaconus. Sed postmodum ad idolorum cultum conversus, et apostata pessimus factus, persecutus est Christianos, et in odium Christi templum Hierosolymis reparari præcepit. De Juliani autem vita et morte, in corpore hujus libri largius continetur. Tempore Juliani claruit Didymus, et Basilius Caesariensis episcopus.

Distinctio temporum.

Damasus papa sedit annis octodecim, mensibus quatuor, die uno. Cessavit sedes papalis post eum diebus viginti.

Jovianus, tempore Damasi papæ, imperat annis octo. Iste onanem exercitum Constantii ad fidem catholicam revocavit.

Distinctio temporum.

Syricius papa sedit annis quindecim, mensibus undecim. Cathedra non cessat.

Valentinianus tempore Syricii, imperat annis undecim.

Valens, filius Valentiniiani, sub eodem papa Syricio, imperat annis quatuor.

Gratianus imperator, cum fratre suo Valente, imperat, sub eodem papa, annis sex.

Distinctio temporum.

Anastasius papa sedit annis tribus, mensibus decem, diebus duodecim. Cessavit post eum pontificatus diebus viginti et uno.

Valentinianus secundus imperat, tempore Anastasii papæ, annis duodecim.

Distinctio temporum.

Innocentius papa sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus viginti uno. Tunc Roma ab Alarico rege Gothorum capta est, ipso papa tunc Ravennæ cominorante.

Theodosius imperavit annis viginti septem, tempore Innocentii papæ primi.

Distinctio temporum.

Sosimus papa sedit anno uno, diebus undecim. Cessat diebus undecim.

Arcadius, cum Honorio et Theodosio et Valentiniiano, imperat annis triginta duobus sub eodem papa.

Distinctio temporum.

Bonifacius papa sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem. Cessat diebus novem.

Honorius et Arcadius, tempore Bonifacii papæ, imperant annis viginti uno.

Cœlestinus papa sedit annis septem, mensibus decem, diebus septuaginta. Cessat diebus viginti. Iste vero Scolis in Christo creditibus primum mittit episcopum, nomine Palladium.

Distinctio temporum.

Valentinianus cum Martiano, imperat annis novem.

Xystus papa, sub eodem Valentinnano, sedit annis octo, mense uno. Cessat diebus viginti duobus.

Distinctio temporum.

Leo papa sedit annis undecim, mense uno, diebus tredecim. Cessat diebus septem. Tunc facta est quarta synodus sexcentorum triginta Patrum sub Martiano imperatore contra Eutychen: ubi concessum est Theotocon, id est Dei matrem esse Mariam, et prohibitum est dicere duas in Christo esse personas. Eo tempore Atila intrat Italianam: ad quem egressus Leo papa, ut Urbem non ingredieretur, obtinuit: unde Atila frenum retro converlit.

Distinctio temporum.

Martianus post Valentinnanum sub Leone papa, imperat annis sex.

Distinctio temporum.

Hilarius papæ sedit annis septem, mensibus tribus, diebus decem. Cessat diebus decem.

Leo imperator regnat annis septem in Constantinopoli.

Distinctio temporum.

Simplicius papa sedit annis quindecim, mense uno, diebus septem.

Zeno imperator, tempore Simplicii papæ, regnat annis septuaginta.

Felix papa sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem. Cessat diebus quinque. Iste fuit sub Zenone.

Distinctio temporum.

Gelasius papa sedit annis quatuor, mensibus octo, diebus octodecim. Cessat diebus septem. Hoc tempore, Genserius, rex Gothorum, capit urbem Romam, et per dies quatuordecim omnibus bonis exscoliatis; sed hominibus ad ecclesiæ confugientibus parcit; et ita locupletatus recedit.

Anastasius imperator, tempore Gelasii, regnat annis septuaginta.

Symmachus papa sub Anastasio, sedit annis novem, diebus septuaginta.

Distinctio temporum.

Hormisda papa sedit annis novem, diebus septuaginta. Cessat diebus sex.

Justinus Senior, sub Hormisda, regnat annis septem.

Joannes papa sub Justino, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus sedecim. Cessat diebus quinquaginta octo. Iste a Theoderico Gothorum rege carcerali inedia maceratus, post diuturnam pœnam peremptus est.

Mercurius papa sedit sub Justiniano.

Bonifacius papa sedit annis duobus, diebus viginti sex. Cessat diebus septuaginta sex.

Distinctio temporum.

Joannes papa secundus, sub Justiniano, sedit annis duobus, mensibus quatuor, diebus sex. Cessat diebus sex.

Agapetus papa sub illo sedit annis undecim, mensibus decem, diebus undecim. Cessat diebus viginti septem.

Siiverius papa sedit anno uno, mensibus quinque, diebus undecim. Cessat diebus sex.

Vigilius papa sedit annis septemdecim, mensibus sex, diebus viginti et uno. Cessat diebus viginti quinque. Nunc fit quinta synodus sub Justiniano, contra Theodorum.

Fabianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Pelagius papa, sub Justino imperatore, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus viginti septem.

Benedictus papa, sub eodem Justino, sedit annis quatuor, mensibus duobus. Cessat mensibus tribus.

Justinus imperat annis septem.

Joannes papa, sub Justino, sedit annis duodecim, mensibus undecim, et diebus viginti sex.

Distinctio temporum.

Tiberius imperat annis sex.

Benedictus papa, sub Tiberio, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Distinctio temporum.

Mauricius Imperat annis viginti uno.

Pelagius papa, secundus, sub Mauricio, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem. Cessat mensibus septem.

Gregorius papa, sub Mauricio, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem. Cessat mensibus quinque. Iste convertit Anglos.

Distinctio temporum.

Phocas imperator regnat annis octo.

Bonifacius papa, tertius, sedit annis novem, diebus viginti duobus. Cessat diebus triginta sex. Tunc consecratum est Pantheon.

Distinctio temporum.

Heraclius imperator, cum filio suo Constantino, imperat annis triginta sex. Per eumdem Heraclium facta est exaltatio sanctæ crucis.

Bonifacius quartus, papa, sub Heraclio, sedit annis quinque, mensibus decem. Cessat diebus quatuordecim.

Deusdedit papa, sub Heraclio, sedit annis tribus, mense uno. Cessat diebus sexaginta septem.

Honorius papa sedit annis duodecim, mensibus undecim, diebus sexdecim. Cessat anno uno, mensibus septem, diebus octodecim.

Severinus papa sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat mensibus quatuor, diebus viginti sex.

Joannes papa sedit anno uno, mensibus octo, diebus novemdecim. Cessat diebus quadraginta tribus.

Distinctio temporum.

Constantinus imperator filius Heraclii.

Theodorus papa sedit annis sex, mensibus quin-

A que, diebus octodecim. Cessat anno uno, diebus duobus

Martinus papa sedit annis sex, mensibus duobus, diebus viginti septem. Cessat anno uno, diebus viginti.

Eugenius papa sedit annis duobus, mensibus novem, diebus viginti quatuor. Cessat mensibus duobus, die uno.

Vitallianus papa sedit annis quatuordecim, mensibus sex. Cessat anno uno, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Constantinus junior, imperator.

Deodatus sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quinque. Cessat diebus octo.

B Donnus papa sedit anno uno, mensibus quinque, diebus decem. Cessat diebus duobus. Iste construxit locum qui dicitur Paradisus ante ecclesiam S. Petri.

Agatho sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat anno uno, mensibus quinque, et diebus quinque. Nunc sexta synodus celebratur Constantinopolitana quinquaginta episcoporum, sub Constantino prænepote imperatoris, contra Georgium patriarcham.

Leo papa sedit mensibus decem, diebus sexdecim. Cessat diebus duodecim.

B Benedictus papa sedit mensibus duobus, diebus viginti.

Joannes papa sedit anno uno, diebus novem. Cessat mensibus duobus, diebus octodecim.

C Conon papa sedit mensibus undecimi. Cessat mensibus quatuor, diebus viginti duobus

Distinctio temporum.

Justinianus junior, imperator.

Sergius papa sedit annis tredecim, mensibus novem.

Leo papa sedit sub Justiniano Juniore annis duobus, mensibus noveni.

Distinctio temporum.

Joannes papa sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sedecim. Cessat mense uno, diebus tredecim.

Joannes alias, papa, sedit annis duobus, mensibus septem. Cessat mensibus octo.

D Sisinnius papa, sedit diebus viginti. Cessat mense uno, et diebus novemdecim.

Distinctio temporum.

Justinianus imperator.

Constantinus papa sedit annis septem, diebus viginti. Cessat anno uno et diebus quadragesima.

Philippus imperator regnat tempore ipsius Constantini papæ.

Distinctio temporum.

Anastasius imperator regnat tempore Gregorii papæ.

Gregorius papa, sub ipso Anastasio, sedit annis quindecim, diebus viginti duobus. Cessat diebus triginta quinque.

Distinctio temporum.

Theodosius imperator. Sub eo sedit Gregorius papa, tertius, annis decem, mensibus novem, diebus viginti quatuor. Cessat diebus octo.

Leo imperator, cum Constantino filio suo, regnat tempore ipsius Gregorii papæ.

Distinctio temporum.

Constantino cum filio suo Leone imperante.

Zacharias papa sedit annis decem, mensibus octo.

Distinctio temporum.

Stephanus papa sedit annis quinque, mensibus tribus. Cessat diebus trigesima quinque. Tempore ipsius Stephani papæ, Pipinus dux Francorum factus est rex Galliarum et patricius Romanorum. Hildericus vero qui prius fuerat rex Francorum, ignavus et inutilis, tensus et monachatus est.

Paulus papa, tempore Pipini regis et patricii, sedit annis quinque, mense uno. Cessat anno uno. Tempore ipsius Pauli et Pipini, Leo imperat.

Distinctio temporum.

Stephanus papa, tempore Caroli regis Francorum et patricii Romanorum, sedit annis tribus, mensibus sex.

Adrianus papa, tempore Caroli regis et patricii, sedit annis quatuordecim, mensibus decem, diebus viginti septem.

Leo papa, tertius, imperante Constantino in Græcia, cum matre sua Irene, et regnante Carolo Magno in Francia, sedit annis viginti, mensibus sex. Iste primum Carolum Magnum pro imperatore suscepit, et laudes imperiales soleanniter ei Romæ cantavit. Nunc septima synodus Nicæna sub Constantio, et Irene imperatrice, matre ejus, celebrata est de imaginibus sanctorum. Carolus Magnus imperator, tempore papæ Leonis, et deinceps tertii, imperat annis quadraginta sex.

Distinctio temporum.

Ludovicus imperator, filius Caroli Magni, imperat post patrem cum filio suo Lothario.

Stephanus papa, tertius, sub Ludovico et Lothario, sedit annis septem.

Paschalis papa, sedit annis sex.

Eugenius papa, sedit annis sex.

Valentinus papa, sedit annis undecim, sub eodem imperatore.

Distinctio temporum.

Lethario imperante, post patrem suum Ludovicum.

Gregorius quartus, papa, sedit annis quatuordecim.

Sergius papa sedit annis tribus.

Leo papa sedit annis octo, mensibus quinque, sub eodem Lothario et filio ejus Ludovicio.

Benedictus papa, sub eodem, sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

Ludovicus imperator, regnat post patrem suum.

A **Paulus papa,** sub eodem Ludovicō, sedit annis decem, mensibus duobus. Cessat anno uno.

Stephanus papa sedit annis quatuor.

Nicolaus papa sedit annis decem, mense uno.

Adrianus papa sedit annis quatuor, mensibus undecim.

Distinctio temporum.

Carolus secundus, imperator, post Ludovicum secundum regnat.

Joannes papa sedit annis decem, mense uno, sub Carolo secundo.

Distinctio temporum.

Carlomanus imperat post Carolum secundum.

Marinus papa, sub Carlomanno, sedit anno uno, mensibus tribus.

Adrianus tertius, papa, sedit anno uno, mensibus tribus.

Stephanus papa, sedit annis quatuor.

Distinctio temporum.

Arnulpho imperatore, secundum quosdam.

Formosus papa sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius papa sedit annis duodecim.

Stephanus papa sedit anno uno, mense uno, diebus octodecim.

Romanus papa sedit annis quatuor.

Theodorus papa sedit anno uno.

Joannes papa sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

G Ab hoc loco in antea ponimus, secundum sententiam Romanorum, illos imperatores, qui in sola Italia leguntur regnasse. Ludovicus imperat in Italia.

Christophorus papa, sub Ludovicō, sedit mense sex.

Sergius papa, sub eodem Ludovicō, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Berengario imperante in Italia, Anastasius papa sedit anno uno, mense uno.

Lando papa sedit mensibus quinque, sub isto Berengario.

Joannes papa sedit annis quatuor, mensibus duabus, sub Berengario primo.

Distinctio temporum.

Hungone imperante in Italia.

Leo papa sedit annis septem, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Guidone imperante in Italia, et filio ejus Lambertō.

Stephanus papa, sedit annis duobus, mense uno.

Joannes papa, sub eisdem, sedit annis quatuor, mensibus decem.

Distinctio temporum.

Berengario secundo, imperante in Italia, Leo pa-

pa sedit annis tribus, mensibus sex.

Distinctio temporum.

Lothario imperante in Italia.

Stephanus papa sedit annis tribus et mensibus iv.

Distinctio temporum.

Berengario tertio imperante in Italia, cum filio suo Alberto.

Marinus papa sedit annis tribus, mensibus sex.

Distinctio temporum.

Ab hoc tempore in antea incipiunt soli Theutonici imperare.

Othonne primo Theutonicus imperatore

Benedictus sedit anno uno, mensibus quinque.

Leo papa, sub eodem Othonne primo, sedit anno uno, mensibus tribus.

Joannes papa, sub eodem Othonne, sedit annis quinque, mensibus undecim.

Distinctio temporum.

Othonne secundo, imperatore, Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.

Donnus papa sedit anno uno, mensibus sex.

Bonifacius papa sedit mense uno.

Benedictus papa sedit annis novem.

Joannes papa sedit mensibus octo.

Joannes papa sedit mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Othonne tertio Theutonicus imperatore.

Joannes papa sedit annis decem, mensibus sex.

Gregorius papa sedit anno uno, mensibus sex.

Joannes papa sedit mensibus decem.

Silvester papa sedit annis quatuor, mensibus quinque. Iste vocabatur Gilbertus.

Joannes papa sedit mensibus decem

Joannes papa sedit annis tribus.

Sergius papa sedit annis tribus.

Distinctio temporum.

Nota quia plures sunt Henrici reges quam Henrici imperatores. Unde, cum legitur Henricus imperator prius, ratione impcrii, primus quidem est; sed ratione Henricorum, secundus est; fuit enim unus rex Henricus ante istum. Idem intellige de Conradiis.

Henricus primus imperator, cognomine Claudus, qui inter Henricos notatur secundus. Cujus tempore Benedictus papa sedit annis undecim, mensibus undecim. Joannes papa sedit annis vi, mensibus ix.

Distinctio temporum.

Conrado primo imperante, qui inter Conrades notatur secundus. Benedictus papa, sedit annis xiv.

Silvester papa, sub eodem Conrado, sedit mens. ii.

Gregorius papa, sub eodem, sedit anno uno, mensibus sex.

Clemens papa, sub eodem Conrado, sedit mens. ix.

Damasus papa, Theutonicus, sedit mense uno.

Leo papa, Theutonicus, sedit annis v, mens. v

Victor papa, Theutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.

Stephanus papa, Theutonicus, sedit mensibus octo. Omnes sub eodem Conrado secundo.

A

Distinctio temporum.

Henricus secundus imperator: sed, ratione Henricorum regum, tertius numerandus est. Fuerat enim ante omnes Henricos et ante omnes Othones, quidam Henricus rex, ut diximus, sed non imperator, de gente Saxonica; cognominatur Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrades primus Conratus, rex Theutonicorum; sed non erat imperator. Tempore autem istius Henrici secundi imperatoris, Benedictus papa sedit annis decem.

Nicolaus papa sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.

Distinctio temporum.

Henricus imperator tertius: sed, ratione Henricorum, quartus est numerandus. Tempore istius Henrici, Alexander papa sedit aenis novem, mens. vi.

Gregorius septimus, papa, sedit annis quindecim, mense uno, diebus octo.

Victor papa sedit mensibus quatuor, diebus vii.

Urbanus papa sedit annis undecim, mensibus sex, diebus octodecim

Distinctio temporum.

Henricus imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus est quintus. Iste est Henricus qui cepit papam Paschalem Romæ, et iste refutavit Ecclesie Romanæ annulum et baculum episcoporum.

Paschalis papa, sub eo, sedit annis novemdecim.

Gelasius papa sedit anno uno, diebus sex

Callistus papa sedit annis quinque, mensibus sex, diebus tredecim.

Honorius papa sedit annis quinque, mensibus sex, diebus viginti octo.

Distinctio temporum.

Lotarius secundus, imperator, regnauit annis duodecim, fuit Saxo.

Innocentius papa sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.

Cœlestinus papa sedit mensibus quinque, diebus xi.

Lucius papa, sedit mensibus undecim.

Distinctio temporum.

Conradus, rex Theutonicorum et Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius papa, tempore Conradi tertii, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.

D

Distinctio temporum.

Fridericus primus, imp. imperat nunc an. xxxvii.

Anastasius papa, tempore Friderici, sedit anno uno, diebus quinque, vivente etiam Eugenio suprad.

Fridericus secundus regnat.

Adrianus papa sedit annis quatuor, mensibus novem. Iste unxit Fridericum in imperatorem.

Alexander papa sedit annis xvii, imperante Friderico, et regnante cum patre filio ejus Henrico vi.

Lucius papa, imperante Friderico, et filio ejus Henrico regnante, sedit annis tribus.

Urbanus tertius, papa, sedit similiter imperante Friderico, et regnante filio ejus Henrico: sedet nunc feliciter. Amen.

PETRUS COMESTOR

NOTITIA

(ODON, *Commentarii de Scriptoribus et scriptis eccles.*, II, 1526)

Petrus Comestor, canonicus ac decanus Beate Mariae Trecensis, perperam a quibusdam dicitur fuisse frater Petri Lombardi Parisiensis episcopi, Sententiarum Magistri, et Gratiani, ut vocant, canonistarum principis, utrinque Itali. Gratianus enim Etruscus, ex oppido Clusio, Petrus Lombardus Insulam fuit, patria Novariensis; Gallus vero Petrus Comestor: qui tamen ubi Galliarum natus fuerit, incertum manet. Scribunt enim aliqui fuisse illam Parisiensem, qui auctoritate Aegidii in *Cartolino* se tuentur, ubi sic habet.

*Hunc etiam e medio rapum proponere possem,
Cujus non titulos successor honore secundo
Pictaviensis habet, etc.*

Ubi loquitur Aegidius de Petro Pictaviensi, qui successit Hilduno, Comestoris successori, in cancellarii Parisiensi et theologiae cathedra, quem Comestorem inter Parisienses accenset. Contra Henricus Gandavensis Trecensem vocat: Petrus, inquit, dictus *Manudicator*, *Trecis oriundus*, studens utilitatem in theologia studentium, omnes historias Veteris et Novi Testamenti breviavit in una Historiam quam vocant Scholasticam. Nec tantum id nominis ei datum est propterea quod decanus esset Trecensis, sed quod etiam ex urbe ipsa oriundus erat. Ut ut sit, vir fuit in rebus praesertim theologicis magni nominis, cumque inter praecepsos commendavit Petrus cardinalis S. Chrysogoni Alexandro illi his verbis: *Litteraturam et honestatem magistri Petri Manudicatoris, decani Trecensis, vos non credimus ignorare.* Similiter Vincentius Bellovacensis ad annum 1151 tanquam illustres commemorat magistros Petrum Lombardum et Comestorem: deque ultima sic praesertim ille: *Circa idem tempus aestimata floruisse M. Petrum Comestorem, qui Scholasticam Historiam composuit, scilicet historiam sacrae Scripturae breviter et utiliter persequens, et difficultates in plerisque locis prudenter exponens. Insper et quedam incidentia ex Historia Josephi Judai, et quorundam gentilium locis congruis inserens. Nounulla etiam alia opuscula edidit, et hos sequentes versus in laudem B. Virginis eleganter composuit.*

*Si fieri posset quod arenae putris et undae,
Undarum guttae, ros, gemmae, lilia, flammæ,
Ethera, calcicola, nix, grando, sexus uterque,
Ventorum penne, volucrum, pecudum genus omne,
Silvarum rami, frondes, avium quoque plumæ,
Ros, gramen, stellar, pisces, angues et aristæ,
Et lapides, montes, convallis, terra, dracones
Lingua cuncta forent, minime depromere possent
Quæ sit vel quanta Virgo Regina Maria;
Quæ tua sit pietas nec litera, nec dubit atus.*

Hee Vincentius, quæ præclara duxit, de Come-

A store, qui cancellarius fuit Parisiensis Academie, ab anno 1164 usque ad suam mortem. Scriptis Libros iv *Historia Ecclesiastica*. Opus seu summam sermonum de solemnitatibus festorum per anni circulum. Obtulit Historiam Scholasticam liberalissimo omnium literatorum Mæcenati, Guillermo ad Abbas Manus dicto, Senonensi archiepiscopo, qui postea cardinalis Remensisque archiepiscopus fuit. De ejus Operibus sie Otho de Sancto Blasio, Scriptor synchronus: *Librum Scholasticæ Historiae utilissimum confecit, a principio Genesæ incipiens, Pentateuchum, librum Josue, Iudiciumque et Ruth continuavit, libroque Regum Paralipomenon includens, cum ultimis Isaiae Tobiam complectitur. Transmigratio ne cum morte Godolii et visionibus Danielis descripta, Esdram, Esther, Judith, librumque Machabœorum diligenter persequitur. Exinde Josephum seculum, a Joanne Hirano usque ad regnum Herodis nativitatem Christi historiam dedidit, Evangelioque completo, in Actibus apostolorum totum concludit. Obscura queque dilucidans, ambigua certa faciens, ecclesiasticarum traditionum diversas species inducit. Præter hæc librum sermonum mira subtilitate posuit, in quo præter alia utilia, moralitatem membris mortalium miro modo inculcavit.*

B De sermonibus ejus amplissime loquitur sacerdolum iv *Historia Universitatis Parisiensis*, pag. 574, quorum multos habuisse vult in publicis Parisiorum scholis, pro more istorum temporum. Qui sermones neutiquam eo ordine quo conscribuntur hodie, sed tumultario et confuso habentur, prout suggesti diversis temporibus cinanarunt. Addo hujus Petri sermones numero cxiv mss. inveniri in folio in bibliotheca Longipontis, ordinis Cisterciensis, in episcopatu Suessionensi. Incipiunt ab his verbis: *Audi, filia, et vide et inclina aurem tuam, etc. Tres legimus ecclesiæ verbi auditores, etc.* Advertendum autem est sermones quos editid Joannes Busæus, societatis Jesu, sub nomine Petri Blesensis, et qui habentur in Bibliotheca sanctorum Patrum Coloniensis editionis, saeculo xiii, parte seu tomo II, pag. 837, nou esse vere Petri Blesensis sed Petri Comestoris, ut recte adnotavit Petrus de Gussanyilla, qui ultimo in Galilis Opera Petri Blesensis editid. Unde etiam istos sermones missos fecit in editione illa Petri Blesensis, illos hoc modo auctori legitimo restituens. Sermones Petri Comestoris in ms. codice aliquando plures, aliquando pauciores, nec eodem modo incipiunt, nec ordine eodem procedunt. Habentur nonnulli in ms. codice bibliothecæ S. Germani de Pratis, cod. 384, qui incipiunt: *Erudimini qui iudicatis terram. Nolite arbitrari quod aticum a vobis sumpserim exordium, si enim dissimulare non vultis, vos estis qui iudicatis terram, etc., et*

habentur inter impressos in bibliotheca sanctorum Petrum editionis Coloniensis, sub falso nomine Petri Blesensis. Alii in bibliotheca Sancti Victoris Canonorum Regularium divi Augustini, Littera QQ. 49, codice optimaz notae. Inscriptur: *Servantes magistri Petri Comestoris, incipiuntque: Hodie charissimi, Adventus Domini tempus ingreditur, ex cuius sanctitate temporis, etc.* Item alii ibidem, Littera QQ. 22: *Sermones magistri Petri Comestoris. Incipiunt: Sermo primus in Purificatione beatæ Virginis. Adorna thalamum tuum, Sion, etc.* Legimus ubi majus donum scientie, ibi gravius periculum culpa, etc. Nam ut videre est, alio atque alio modo procedunt in diversis mss. codicibus, ut Cantabrigie in aula Pembrochiana, eodd. 48, n. 1 et 5; 76, num. 1. Ibidem sermones habentur in Segia Galliarum Bibliotheca, cod. 4589, 4590, 4591. In Colbertha Parisiensi, codicibus 5690, 4028, atque alibi, ut in bibliotheca Majoris Monasterii Turonensis ter, codicibus D, 2, D. 3, D. 4; in bibliotheca Conchensi, littera M, 1, et in bibliotheca monasterii Aureæ Vallis, ordinis Cisterciensis, in ducatu Luxemburgensi, cod. 69. Habent autem hanc speciem finiendi formulam sermones Petri Comestoris, qua facile ab omnibus aliis distinguuntur, nempe quod semper finiant per hanc vel sequipollentia verba, ex speciali affectatione sui auctoris: *Prestante Jesu Christo Dominino nostro, Rege nostro, Judice nostro, qui venturas est judicare vivos et mortuos et saeculum per ignem;* vel alias: *Quod ipse prestatre dignetur Jesus Christus, Dominus noster, Rex noster, Judge noster, qui venturus est judicare vivos et mortuos et saeculum per ignem.* Possunt qui volunt expiriri an verum dixerint in sermonibus qui habentur sub nomine Petri Blesensis saeculo xii, parte i *Bibliotheca Veterum, Petrum editionis Coloniensis,* anni 1618, et qui vere ad Petrum Comestorem spectant. Nam ex quinquaginta et uno qui illuc leguntur, unicus solus hoc Comestoris modo non finitur, atque haud dubium ex errore transcriptentis.

De anno autem quo mortuus est Comestor, contervetur maxime. Vult enim ac scribit Vincentius Bellovacensis, cum aliis, illum obiisse anno 1160, quod falsum omnino est. Narrat autem Robertus Antissiodorensis in Chronico, anno 1178 obiisse magistrum Petrum Comestorem, reclamantibus tamen nonnullis, qui cum volunt vitam traduxisse usque ad annum 1198. Haec volunt Regulares Canonici Sancti Victoris ad muros Parisienses, apud quos sepultus est, ex commentariis suis domesticiis, sed recentibus et mendosis: quibus accessit et Labbeus Jesuita recens, in Disserta-

tione historica *De scriptoribus ecclesiasticis.* Verum, ut recte observat Cæsar Egassius Bullæus in historia saeculi quarti *Universitatis Parisiensis*, fol. 443, quis credat Robertum fere viginti annorum namero lapsum? præsentim cum et Petrum Comestorem nosset saltem de fama, si non de facie, et iisdem temporibus floret. Addas Petrum Comestorem cancellarium Universitatis Parisiensis in cancellariatu mortuum, ergo ante annum 1198, cum anno 1196 Petrus Pictaviensis, eius post Hilduinum in cancellariatu successor, subscriperit euidam instrumento, ut habeat saeculum iv *Historiae dictæ Universitatis*, pag. 767, in Catalogo illustrum Academicorum. Denique inter Petrum Comestorem et Petrum Pictavium mediis Hilduinus colloquendus est; ex quo confiditur recte ab Roberto canonico S. Mariani Antissiodorensis, ad annum 1178 referri mortem Petri Comestoris. Sed uteunque sit, de eo sic habet Robertus ad annum præfatum: *Petrus Comestor, famosissimus doctor, obiit, qui testamento sapienter disposito, cuncta quæ habuit, pauperibus et ecclesiis prorsus distribuit, luejus sepulcro hoc epitaphium apud Victorinos habetur insculptum.*

Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comestor. Nunc comedor, virus docui, nec cesso docere, Mortuus, ut dicat qui me videt incineratum: Quod sumus iste fuit: erimus quandoque quod hic est.

Loquuntur de Petro Comestore plurimi, Henricus Gindavensis in libro suo *De viris illustribus*, et Aubertus Miraeinscholtis suis ad hunc librum, in *Bibliotheca ecclesiastica*; Robertus Bellarmius et Philippus Labbeus, uterque in opere suo *De scriptoribus ecclesiasticis*, quibus hie multa addimus; Antonius Possevinus in *Apparatu sacro* tom. II, pag. 247, verbo *Petrus Comestor*, quem anno 1160, floruisse ait, et recte ad nostram chronologiam hoc loco stabiliter, revocantes quæ de eo scripsimus in Supplemento *De scriptoribus ecclesiasticis*, pag. 462 ubi eum ad annum 1180 collocaveramus; Gerardus Joannes Vossius, lib. II *De historicis Latinis*, cap. 55; saeculum IV; *Historia Universitatis Parisiensis*, ad annum 1151, pag. 261, et ad annum 1169, pag. 374, denique anno 1178, pag. 445, quo eum mortuum esse censem, sicut et in Catalogo illustrum Academicorum, pag. 764; Gulielmus Cavus in *Historia litteraria scriptorum ecclesiasticorum*, ad annum 1170, pag. 682, ubi eum errore vulgari illum anno 1198 mortuum putat.

NOTITIA ALTERA.

(FABRIC., *Bibliotheca media et infima Latinitatis*, t. V, p. 401.)

Petrus, cognomine Comestor, sive Manducator, D Mangeur Gallis, inde dictus, si Trithemio (1) cre-dimus, quod *Scripturarum auctoritates in suis sermonibus et opusculis crebrius allegando quasi in tremem memorie manducari.* Trecensis ex presbytero ac decano Ecclesiæ patre cancellarius Parisiensis, denique incessu ad Canonicos S. Victoris Parisiensis, diem obiit an. 1178, XII Kal. Novembr., ubi hoc ei positum Epitaphium, apud Germanum Britum in descriptione Lutetiae tomo II, pag. 488, et alios multos relatum:

(1) Cap. 380, *de S. E. Ridiculum id videtur Labbeo*, t. II, p. 199. Sed verissima interdum etiam videmus esse quæ sunt ridicula.

Petrus eram etc. (Vide supra.) Scripsit Historiam Scholasticam ad Guilelmum archiepiscopum ab anno 1169 ad 1175 Senonensem: sive librorum Veteris et Novi Testamenti historiorum breviarum quoddam, scholæ usu probatum, adjectis subinde præter expositionem variis non tantum ex Josepho et probate fidei, sed etiam ex apocryphis atque ethniciis scriptoribus. Vide Joannis Rainoldii censuram apocryphorum librorum, tomo I, pag. 477 et 1239 seq. Prodiit Reutlingæ 1473, magni folii forma, et Argent. 1483, 1502,

Basileae 1486, fol.; Parisiis 1515, 4°; Haganoœ 1519, fol.; Lugduni 1526, 4°; 1543, 8°. In antiquis editionibus nullum librorum sive xvi, ut Labbeus et Caveus, sive xx, ut Trithemius et Simlerus, vestigium, sed tantum librorum historicorum historie distinguuntur, ut historia Geneseos per capita 115, historia Exodi per capita 78, etc. Sic in Novo Testamento historia evangelica per capita 198, et historia Actuum apostolorum per capita 127. Novissime hoc opus recusum Venetiis 1728, dictumque reverendissimis et sanctissimis Patribus conciliis, quod tunc celebrabatur Beneventani. Exstat et Gallica versio (2) ante ducentos exensa annos sine temporis nota et loci, cum iconibus ligno descriptis, in-fol., duobus voluminibus, dictata Carolo VIII ab interprete Guiars de Moulins. Vide Richardi Simonis *Historiam criticam Novi Testamenti*, lib. II, pag. 19 et 320, ubi notat eamdem versionem ex recentiore recognitione et interpolatione prodiisse Parisiis an. 1535. *Rhythmis Saxonice* jussu Henrici landgravii Thuringiae secundo xiii expressa usque ad Samuelis tempora : exstat ms. et memoratur in catalogo bibliothecæ Paulinae Lipsiensis, pag. 165. Memorat et Sanderus in *Bibliotheca Belgica* ms. pag. 285. *Historiam Scholasticum* versus Rhythmis Teutonicis descriptam per Jacobum van Mierlandt, circa annum 1271. Denique in compendium eam rededit Gualtherus Hunte, Anglus Carmelita. Vide Vossium pag. 434 et 635.

(2) Rich. Simon Tom. II, Hist. Crit. du Nouveau Testament pag. 320. *Il n'y avait rien en ce temps-là de plus grand ni de plus estimé pour l'Écriture sainte que le Pierre Comestor, qui a été traduit dans plusieurs langues de l'Europe. On ne lisait la Bible*

A *Commentarium in Epistolas Pauli* ms. in biblioteca Sorbonica existere Parisiis testatur Jacobus le Long. in *Bibliotheca exegética*, pag. 683.

Ex tractatu brevi *De paenitentia*, ms. in Biblioteca Angliae Lambethana, et ex *Sermonum* volumine in eadem Biblioteca, quod vocat pulcherrium, loca quædam asserti Henricus Warthonus in *Auctario ad Usserii Historiam dogmaticam*, pag. 407 et 553.

De *Sermonibus* Comestoris sive illis qui sub *Petri Blesensis* (2) leguntur nomine, sive aliis et de cxi illis qui servantur in biblioteca Longipontis, ordinis Cisterciensis, in episcopatu Suessionensi, et in bibliothecis aliae Gallie Anglieque, vide *Oudinum* tom. II, pag. 1527 seq.; *Bulæum Hist. Académie Parisiensis*, tom. IV, pag. 374 seq.; *Nova Literaria maris Balthici*, A. 1678, pag. 246.

Sermones LXVII nuper venierant Basiliæ in *Bibliotheca Roskildiana*, pag. 461.

Sermonem de immaculata B. Virginis conceptione editum esse Antwerpia 1536, ex ms. codice bibliothecæ Anglicanæ, notat Labbeus tom. II *De S. E.*, pag. 200.

Ut veniat ciam Comestoris specimen a me lectori offeratur, en *Decastichon in laudem B. Marie Virginis*, quod servarunt Vincentius Bellov. xxix, 1, *Speculi hist.*, et Antoninus Florentinus *Summe hist.* tit. 48, cap. 8, tom. III, pag. 77.

Si fieri posset, etc, vide notitiam priorem col. 1045.

que de la manière qu'elle était dans ce compilateur, et avec ses gloses. Cet usage a duré longtemps en France.

(2) *Bibliot. Patrum* Tom. XXIV. edit. Lugdun. pag. 1385.

ERUDITISSIMI VIRI MAGISTRI PETRI COMESTORIS HISTORIA SCHOLASTICA. OPUS EXIMIUM

Magnam sacrae Scripturæ partem quam et in serie et in glossis crebro diffusa erat breviter complectens, nunc denovo, mendis plurimis purgato, breviactionibus exclusis, accurateque correcta in lucem prodit, reverendissimo P. Mag. Fr. Emmanueli NAVARRO, Benedictino, in Salmanticensi academia doctori theologo, Vespertinæ cathedræ moderatori, S. Vincentii collegii abbati et Catholice Majestatis a sacris concionibus dicatum.

(Matrjti, ex officina Antonii Gonzalez de Reyes anno M. DC. XC. IX, in-4°. Cum privilegio.)

EPISTOLA NUNCUPATORIA.

Reverendissimo P. Mag. Fr. Emmanueli Novarro, Benedictino, in Salmanticensi Academia doctori theologo, Vespertinæ cathedræ moderatori, S. Vincentii collegii abbati, et Catholice Majestatis a sacris concionibus, etc.

Historia Scholastica, Rev. admodum Pater, et sapientissime mag., opus a M. Petro Comestore ante

quingentos annos concinnatum, qua sapientia, qua eruditione, quo fructu, meum non est judicare, totebat, ut ita dicam, nedum imperitis, sed plurimi studiosis, qui impressionis iudicio breviationumque nauseas officiebantur. Novis, igitur, typis jam lucem aspicit, nominique tuo dicata refugetur. Accipe gratum munus, animi et gratitudinis signum, opusque tam eximium totis viribus amplexare? eget enim non tantum praecone, sed patrono, et tali qualem te, qui morum probitate, doctrinae sapientiaeque laude extolleris: « Quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior aestimator? (5) » Quia ratione duxit tibi potissimum illud dicare consilii fuit. Sed parco tuis laudibus, aut, verius dicam, succumbo, praeipue cum acceperim, et non minus interdum oratorum esse tacere, quam dicere (3'), et sciam quod virtus.

*Nil opis externe cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis (4).*

Vire diu felix ad Hispaniae nostrae laudem, Benedictinæ familiæ ornamentum, Academie Salmanticensis decorem, devotorum tuorum refugium; et post Nestorios annos in æternum perennare.

*Ita votet ex animo tuus,
Franciscus SACEDON,*

(5) Plin., lib. vi, ep. 17.
(3') Idem lib. vii, ep. 6.

(4) Claudian, *Panegyr. Theodor.*

Censura, ex commissione supremi Castellæ senatus lata a R. P. Mag. Fratre Joanne de Arguelles, Ordinis Eremitarum Sancti Augustini, disiectoris generalis, et procuratoris generalis provinciæ Perunitæ, in Limina academia magisterii laurea insignito, et in sacro nuntiature Matritensis tribunali theologo examinatore, electi episcopi Panamensis.

Ex mandato regii ac supremi Castellæ senatus, A Tres ipsi Eurynome Charites parit, Ore decoras,
sedulo evolvi eruditiois ac elegantiæ eximiae Petri Comestoris volumen, cui non alia sane quam auctoris celebratissimum nomen, ubique terrarum diffusum, desideratur approbatio; equidem, quem faustum accessum inter juris cultores inventit Gratianus, ac inter theologos Petrus Lombardus, hunc inter historiographos luculentiter sibi vindicat utriusque frater sanguine, ingenio, vivacitate conjunctissimus Petrus Comestor; quilibet in sua classe antesignanus, quorum alteruorum scientiarum omnium professoris magistrum venerantur.

Tergemina hæc Jovis proles in vaticinio Cumene Sibyllæ adumbrata:

Jam nova progenies caelo demittitur alio.

Vel melius ac elarius in triplici gratia ortum ab Eurynome ducente, quæ late per omnes terræ measus diffunditur ad promovendum in omni genere quidquid ubique laudabile ac egregium emicat, sic ecclit Hesiodus.

A Tres ipsi Eurynome Charites parit, Ore decoras,

Nata ex Oceano.

Non absimili, quidquid in litterario studio, venustatis, claritatis, ac veritatis elucet, uberrime ex largitate numinis alterutro reperitur; et ut ad rem propriam individualier accedam, auctor est ab omnibus summa veneratione receptus; quippe ex ejus ore sermo prouinxit torrente vehementior, flumen gravior, Oceano profundior, aqua clarior, subtiliter humilla, temperate medioerua, magnifice ac exsplendide summa, admirationis metas transcendentis, diserte atque copiose pertractat: unde merito ab omnibus extollitur, et usque ad summum auctoritatis culmen elevatur; ac propterea dignus existimat ut prelo denuo mandetur ad reipublice litterarie ornamentum atque incrementum. Ita censeo, salvo meliori dictamine. In hoc conventu regali Sancti Philippi, die 2 Maii, anno Domini 1998.

Mag. Fr. Joannes de Arguelles.

DE AUCTORE, OPERE ET IMPRESSIONE, AD LECTOREM PRÆFATIO.

Petrus Comestor, natione Gallus, presbyter fuit Ecclesiæ Treccensis, dictus Comestor, seu Manducator, quia eruditio universam vorasse visus est, vel quia Scripturarum auctoritates in suis sermonibus et opusculis cerebrius allegando, quasi in ventrem memoriæ manducari (5) presertim in *Historia Scholastica*, unde per excellentiam Magister historiæ scholasticæ appellatus est.

Fratres habuimus Gratianum, Decreti compilatorem, et Petrum Lombardum, Magistrum Sententiarum, apud vulgus invalidum; sed opinio hac non placet Genebrardo, Bellarinino, neque Stephano Menochio, patris ipsorum repugnantibus; Comestor enim Gallus ex Trebis, Gratianus Etruseus ex Clusio, et Lombardus Longobardus ex Novaria (6).

Historia Scholastica a mundi exordio usque ad obitum SS. Petri et Pauli, librosque historicos utriusque Testamenti breviter, singulari arte et mira eruditione complectitur, adjectis variis lectionibus, interpretationibus dicisque Patrum, intermisstis plurimis historiis saecularibus, mottis traditionibus diversisq; opinionibus.

Eminent. Bellarinius addit non raro admiscere incertas historias; sed legenti patebit in traditionibus, parumque firmatis narrationibus nihil ab ipso probari, imo potius plurima improbari, adjectis fere illi omnibus illis verbis, tradunt, narrant Hebrei, alii dicunt rejiciendo fidem in ipsarum auctoribus.

Additiones per historiam sparsas Petri Comestoris non esse, vel non omnes, ex ipsis constat, has ad calcem capitulorum rejecimus ne morarentur lectorem.

(5) Triter. *De scriptoribus ecclesiastis.*

(6) Gen. Chronolog. lib. iv, anno 1163: Bellar. *De scriptur. ecclesiastic. in Petro Lombardo; Mc-*

noch. nelle stuore, cent. 12, cap. 3, De scriptor. in Comestore.

Verba S. Scripturæ diverso charactere notare omisimus, quia cum auctoris scopus historia sit, nunc contrahit illa, nunc extendit, ita ut nostræ Vulgata verbis per omnia regulariter non adaptantur.

Quot quaque corremus, antiquam cum præsenti impressione conferenti manifesta erunt, sed adhuc manent corrigenda, non infligiamur, typothetarum incuria pro excusatione sit; deinde, labor manus facile habitur, et solum Dei perfecta sunt opera.

Breviationem hujus operis, sub titulo: *Abbreviations Petri Comestoris*, unico libro compressissime dicitur Gualtherus Huntus, Anglus, ordinis Carmelitarum, doctor Oxoniensis, qui clarebat anno 1478.

Oblit Petrus Comestor Parisiæ anno 1178, vel circa, sub ipso enim a Monacho Sancti Marianæ in suo Autissiodorensi Chronicō ejus transitus notatur his verbis (7): *Petrus Comestor famosissimus doctor obiit, qui testamentum sapienti disposito, cuncta quæ habuit, pauperibus et ecclesiis prorsus distribuit*.

Sepultus fuit in ecclesia S. Dionysii in ipsa civitate Parisiensi, cum epitaphio, sibi ante obitus diem ab ipso inscripto, quod subjicimus.

Petrus eram, etc. Exstat supra col. 4058.

Horum, benigne lector, te monuisse supervacaneum non judicavimus. Vale, et fruere,

(7) Possevin. in *Bibliotheca*, et Sausaius *De mysticis Galliæ Scriptur.*, pag. 714.

HISTORIA SCHOLASTICA

ERUDITISSIMI VIRI

MAGISTRI PETRI COMESTORIS.

PROLOGUS EPISTOLARIS.

Reverendo Patri, ac domino suo GULIELMO, Dei gratia, Senonensi archiepiscopo, PETRUS servus Christi presbyter Trecensis, vitam bonam et exitum beatum.

Causa suscepit laboris fuit instans petitio sociorum. Qui cum historiam sacre Scripturæ in serie, et glossis diffusam lectitarent, brevem nimis et inexpositam, opus aggredi me compulerunt: ad quod pro veritate historiæ consequenda recurrerent. In quo sic animus style imperavit, ut a dictis Patrum non recedarem, licet novitas favorabilis sit, et minicens aures. Porro a cosmographia Moysi inchoans, riu-
lum historicum deduxi, usque ad ascensionem Salvatoris, pelagus mysteriorum peritioribus relinquens, in quibus et vetera prosequi et nova eudere licet. De historiis quoque ethnicorum, quedam incidentia pro ratione temporum inserui, instar rivuli, qui secus alveum diverticula quæ invenerit replens præter-
fluere tamen non cessat. Verumtamen quia style rudi opus est lima, vobis, Pater inclyte, limam reser-
vavi, ut huic operi, Deo volente, et correctio vestra splendorem, et auctoritas præbeat perennitatem. Per
omnia benedictus Deus.

INCIPIT HISTORIA SCHOLASTICA THEOLOGIÆ DISCIPLINÆ.

Imperatoræ majestatis est, in palatio tres habere mansiones: auditorium vel consistorium in quo
qua decernit: conaculum, in quo cibaria distribuit; thalamum, in quo quiescit. Ad hunc modum Im-
perator noster, qui imperat ventis et mari, mundum hunc habet pro auditorio: ubi ad nutum ejus
omnia disponuntur. Unde illud Isaiae: *Calum et terram ego impleo* (Isa. xxv). Secundum hanc diciter
Dominus. Unde: *Domini est terra, et plenitudo ejus* (Psal. xxi). Animam justi habet pro thalamo, quia
deliciae sunt ei ibi quiescere, et esse cum filiis hominum (Prov. viii); secundum hanc diciter sponsus, et
anima eiususque sponsa (Ose. ii): Sacram Scripturam habet pro coenaculo, in qua sic suos inebriat, ut
sobrios reddat. Unde: *Ambulamus in domo Dei cum consensu* (Psal. lxx), in sacra Scriptura id ipsum
sapientes. Secundum hanc dicunt patresfamilias: Cœnaculi hujus tres sunt partes, fundamentum, paries,
tectum. Historia fundamentum est, cuius tres sunt species: annalis, kalendaria, ephemeræ*. Allegoria
paries superinnitens, quæ per factum aliud factum figurat. Topologia, doma culmini superpositum, quæ
per id quod factum est quid a nobis sit faciendum insinuat**. Prima planior, secunda acutior, tercia
scavio: sumit allegoria quandoque a persona, ut Isaac significat Christum; etiam David quandoque
hoc modo significat Christum. Quandoque a re quæ non est persona, ut verrex occisus humanitatem
passam significat, et lapis durissiem cordis: persona enim est individua rationalis naturæ substantia;

quandoque a numero, ut apprehendent septem mulieres virum, unam, etc. (*Isa. iv*), id est septem dona gratiarum Spiritus sancti. Quandoque a loco, ut per montem in quo docebat Christus eminentia virtutum (*Matth. v*) quandoque a tempore, ut non sit fuga vestra hieme vel *Sabbato* (*Matth. xxiv*), id est in refrigeratione charitatis; quandoque a facto, ut intersectio Goliae a David (*I Reg. xvii*), id est intersectio diaboli a Christo. Tropologia est sermo conversivas, pertinens ad mores animi; et magis movet quam allegoria, quæ pertinet ad Ecclesiam militantem, anagoge ad triumphantem et ad Domini trinitatem.

¹ *Additio 1.* Ephimera est febris, quæ durat tantum per diem, a verme dicta, qui eodem die moritur quo nascitur; historia annalis, est factum quod per annum factum est; kalendaria, historia quæ in uno mense facta est, id est factum aliquod insigne, quod in uno mense factum est. Ephimera est quod reperire factum est, id est in uno die, vel in parte mensis: hac similitudine ephimera est pisces, qui moriuntur eodem die quo nascitur.

² *Additio 2.* A fundamento sumenius principium loquendi, imo ab ipsis fundamenti principio, eo juvante qui omnium princeps est et principium.

HISTORIA LIBRI GENESIS

CAP. I. *De creatione empyrei et quatuor elementorum.* A æera, alias in ignem. Moyses vero solum Deum aeternum prophetavit, et sine praefacienti materia mundum creatum. Creatus autem est in principio, id est in Filio, et iterandum est in principio sic: *In principio creavit Deus cœlum et terram*, in principio scilicet temporis. Coæva enim sunt mundus et tempus. Sicut autem scilicet Deus aeternus, sic mundus sempiterus, id est semper aeternus, temporisler aeternus angelii quoque sempiterni. Vel in principio omnium creaturarum, *creavit cœlum et terram*, id est has creaturas primordiales fecit, et simul. Sed quod simul factum est, simul dici non potuit. Liect enim hic prius nominetur cœlum, quam terra, tamen scriptum est. In initio, tu Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli (*Psal. ci*), hanc creationem mundi prelibata, sub operibus sex dierum explicat Scriptura, insinuans tria, creationem, dispositionem et ornamentum. In primo die creationem, et quamdam dispositionem; in secundo et tertio, dispositionem; in reliquis tribus ornatum.

CAP. II. *De primaria mundi confusione.*

Terra autem erat inanis et vacua (*Gen. i*), id est machina mundialis adhuc erat inutilis, et infructuosa, et v. ea ornata suo. Et tenebre erant super faciem abyssi. Eamdem machinam quam terram dixerat, abyssum vocat pro sui confusione et obscuritate. Unde et Græcus eam chaos dixit. Quia vero dictum est, *tenebre erant*, quidam dogmatizaverunt tenebras fuisse aeternas, quæ jam, scilicet cum mundus fieret, erant. Alii irridentes Deum veteris testamenti, dicunt eum prius creasse tenebras quam lucem. Sed tenebre nihil aliud sunt quam lucis absentia. Obscuritas autem quedam aeris a Deo creata est, et dicta tenebre. Unde et in catalogo creaturarum dictum est: *Benedicite, lux et tenebre, Domino* (*Daniel. iii*).—Et *Spiritus Domini*,

Id est Spiritus Sanctus Dominus, vel Domini voluntas, *serebatur super aquas*, sicut voluntas artificis habentis prae oculis omnem materiam domus faciendae, super illam fertur, dum quid de quo facturus est disponit. Prædictam machinam aquas vocat, quasi ductilem materiam ad operandum ex ea. Ideo vero sic variantur ejus nomina, ne si unius elementi nomine tantum censeretur, illi magis putaretur accommoda. Hebraeus habet pro super serebatur, *incubabat*, vel Syra lingua, *fovebat*, sicut avis ova. In quo etiam omne cum regimine hæscentis mundi notatur initium. Hunc locum male intellexit Plato, dictum hoc putans de anima mundi. Sed dictum est de Spiritu sancto creante, de quo legitur : *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur* (*Psalm. viii.*)

CAP. III. De opere primæ diei.

Dixitque Deus : *Fiat lux. Et facta est lux* (*Gen. i.*), id est verbum genuit in quo erat, ut fieret lux, id est tam facile, ut si quis diceret verbo *. Lucem vocat quamdam nubem lucidam, illuminantem superiores mundi partes, claritate tamen tenui, ut fieri solet diluculo ! et hoc admodum solis circumagitata. Præsentia sui superius hemisphaerium, et inferius vicissim illuminat **. Per fiat præsentia, vel præscientia lucis in Deo intelligitur priusquam fieret : perfecta est essentia ejusdem in actu, scilicet cum prodiit adesse. *Et vidit Deus lucem, quod esset bona*, id est quæ placuerat in præsentia, vel præscientia, ut fieret; placuit in essentia, ut maneret. Vel tropice, *vidit*, id est videre fecit. *Et divisit lucem, ac tenebras*; hic incipit dispositio. Et tamen aliquid dicit de creatione, quasi cum luce tenebras creavit, id est umbram ex objectione corporum luci ; et creatas divisit locorum distantia, et qualitate, ut scilicet nunquam simil, sed semper e regione diversa hemisphaeria vicissim sibi vindicarent. Intelligitur etiam hic angelorum facia divisio : stantes lux, cadentes tenebrae dicti sunt. *Et appellavit lucem diem a dia* Græco, quod est *claritas* sicut lux dicitur, quia luit, id est purgat tenebras. Tenebras dixit noctem a nocendo, quia nocet oculis ne videant : sicut tenebrae, quia tenent oculos ne videant sicut tamen dies exortum est a dia Græco, ita nox a noctem. *Et factum est respere*, et post factum est mane. Et sic completus est dies unus naturalis. Primo enim cum cœlo et terra lux est creata : qua paulatim occidente, factum est respere primæ diei usualis, et eadem migrante sub terras et ad ortum veniente, factum est mane, id est terminata est nox, et inchoavit dies secunda. Itaque præcedente luce diei, et sequente nocte terminata, exstitit dies unus. Lux ipsa divisas partes ostendebat, sed non dividebat.

* *Additio 1.* Sicui Verbum est Filius, ita dicere est gignere, et gigni.

** *Additio 2.* Sicut quam cito oculos aperio, statim acies mea solem jacit in Orientem ; quod non faceret nisi multa aeris spatia quæ sunt inter me et

A solem, transvolaret ; quam momentaneam transvolationem, si velim explicare; saepè addam prius et post. Sic prius transit acies mea acrem vicinum ; post aerem qui est super Alpes, post aerem qui est super alias terras usque ad oceanum, post aerem qui est super oceanum et tandem tangit solem.

CAP. IV. De opere secundæ diei.

Secunda die disposuit Deus superiora mundi sensibilis. Empyreum enim cœlum, quam cito factum est, statim dispositum est et ornatum, id est sanctis angelis repletum. *Fecit ergo ea die Deus firmamentum in medio aquarum* (*Gen. i.*), id est quamdam exteriorem mundi superficiem ex aquis congelatis, ad instar crystalli consolidatam, et perlucidam, intra se cætera sensibilia continentem ad imaginem testæ, quæ in ovo est, et in eo fixa sunt sidera. Et dicitur firmamentum, non tantum propter sui soliditatem, sed quia terminus est aquarum, que super ipsum sunt, firmus et intransgressibilis. Dicitur etiam cœlum, quia celat, id est tegit omnia invisibilia. Et cum legitur firmamentum cœli, endiadis est, id est firmamentum quod est cœlum, ut eam dicitur creatura salis. Unde et pro sui concameratione græce dicitur *uranon*, id est *palatum*. Vel dicitur cœlum quasi *casa elios*, quia sol sub ipso positus ipsum illustrat, hanc tamen circumvolutam concamerationem philosophus summittat ignis intellexit. Cum enim ignis nos habet quo ascendat, circumvolvitur, ut in elibano patet ; ita et circa mundi exteriora ignis volvitur ; et hoc est sidereum, vel æthereum cœlum. Est et tertium cœlum infra, quod æreum dicitur, de quo : *Aves cœli comedenter illud* (*Mach. xiii.*). Quidam quartum suspicunt esse cœlum super empyreum, quia Lucifer cum esset in empyreo legitur dixisse : *Ascendam in cœlum*, etc. (*Isai., xvi.*). Et in eo modo dicunt esse Christum hominem super angelos, qui sunt in empyreo. Sane firmamentum *dividit aquas*, quæ sub ipso sunt, ab aquis quæ super ipsum sunt, de quibus dicitur in Psalmis : *Qui legis aquis superiora ejus* (*Psalm. cxvii.*) ; et sunt sicut et ipsum congelatae, ut crystallus, ne igni solvi possint, vel in modum nebulae esse vaporabilis. Cur vero ibi sunt Deus novit, nisi quod quidam autumant inde rorem descendere in æstate. Quod autem dictum est, *fiat firmamentum*; et post, *Dens fecit firmamentum*, et tertio *factum est* firmamentum, non superfluit, quia sicut in domo facienda; primo domus fit in scientia artificis, fit etiam materialiter cum levigatae ligna et lapides; fit etiam essentialiter cum levigatae in structuram domus disponuntur, ita cum dicitur : *fiat*, ad præsentiam, vel præscientiam Dei refertur; *fecit*, ad opus in materia; *factum est*, ad opus in essentia. Illud primo die, istud secundo factum est ; et cum hujus diei opus bonum fuerit, ut cæterorum, tamen non legitur de eo, *vidit Deus quod esset bonum*. Tradunt enim Hebrei, quia hac die anglus factus est diabolus Satanael¹, id est Lucifer, quibus Hebreis consentire videntur qui in secunda feria

missam de Angelis cantare cohsuverunt, quasi in A rente, quia sementinum dicitur, quasi semen tenens laudem stantium angelorum. Sed tradunt sancti, quia in signum factum est hoc, quia binarius infinitus numerus est in theologia, quia primus ab unitate recedit. Deus autem unitas est, et sectionem, et discordiam detestatur (*Prov. vi.*). Possimus tamen dicere quia opus tertiae diei quasi adhuc est de opere secundae diei; quod post patchit. Unde non commendatur, nisi in tertia die, quasi post sui consummationem.

Additio 1. Dicitur Satanael, qui et Lucifer. Quod in Vita beati Clementis invenitur, et forte cum sit aliis angelorum nominibus, id est Raphael, simile. Sic dictus est ante lapsum, vel forte post lapsum, Satan quasi *adversarius*, El, id est *Deo*.

CAP. V. *De opere tertiae diei.*

Tertia die aquas sub firmamento congregariat Deus in unum locum (*Gen. 1*). Quæ licet plura obtineant loca, tamen, quia omnes continentur in visceribus terre in unum locum congregata dicta sunt. Et potuit esse, ut aquæ quæ totum aeris spatium occupabant vaporabiles, solidata modicum obtineant locum, vel terra paululum subsedit, ut eas tanquam in matrice concluderet, et sic apparuit arida, quæ quasi latens sub aquis, proprie humus dicta est, sed cum apparuit arida eadem dicitur terra, quia teritur pedibus animantium. Vel circumpositis tribus elementis dicitur solum, quia solida. Dicitur tellus, quia tolerat labores hominum: *Congregationes aquarum vocavit maria, Ilebræorum idiomate, qui quaslibet aquarum congregations vocant maria.* Completo ergo aquatum opere subditur: *Et vidit Deus quod esset bonum; et addidit aliud opus illi, eum dixit: Germinet terra.* Nec de opere germinandi tantum intelligendum est, sed de potentia, quasi potens sit germinare. Produxit enim de terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum secundum genera sua. Patet quia non per moras temporum, ut modo, produxit plantas suas terra, sed statim in maturitate viridi, in qua, et herbae seminibus, et arbores penis onustæ sunt. Notandum quod dictum est, virentem. Quidam dicunt mundum in vere factum, quia viror illius temporis est, et fructificatio. Alii quia legunt lignum faciens fructum, et additum, herbam habentem semen, factum dictum in Augusto sub leone. Sed in Martio factum dogmatizat Ecclesia. Nota cum primo ait, facientem semen, et addit, habens unumquodque sementem, quia sementis proprio dicitur, dum adhuc est in sementino: semen vero cum seminatur; seminium vero, vel sementum cum seminatum est. Distinguitur tamen aliter sementis frugum et arborum, semen animalium; seminium enjusque rei exordium. Nec nos moveat, quia in dispositione elemotorum videtur aer non dispositus, quia non est nominatus, sed dispositus est, cum liber aer ab aquis notam nobis fermam accepit.

Additio 1. Id est in herba ipsum semen profese-

mentis, quasi semen tentum, vel detentum.

CAP. VI. *De opere quartæ diei.*

Quarto die quæ disposuerat, coepit ornare rebus illis que initia universum mundum congruis mobibus agerentur. Plantæ enim, quia terræ hærent, ad dispositionem terræ quasi magis spectant, et sicut dispositionem sic et ornatum a superioribus imploavit. Fecit enim eadem die luminaria, solem, et lunam et stellas. Et dicitur sol, quia solus luet, id est nullum cum eo; luna iuminum una, id est prima, ut una dierum: vel una Sabbatorum dicitur (*Luc. v. et xxiv.*). Sol et luna dicuntur *magna luminaria* in duobus, et ex duobus, id est non solum pro quantitate luminis, sed et corporis, et non

B tantum comparatione stellarum, sed et secundum se, quia sol dicitur octies major terra*, et luna etiam major terra dicitur. Lunam et stellas volvit illuminare noctem, ne nox sine lumine nimis esset indecora, ut operantes in nocte, ut nautæ, et viatores solatium luminis haberent. Sunt etiam quædam aviculæ, quæ lucem solis ferre non possunt, et fere nocte pascuntur **. Ned superfluit sol, licet nubes lucida vicem ejus ageret (*Matth. xvii.*), quia illa tenuem et insufficientem lucem habebat, et forte non nisi superiora illuminabat, sicut nec stella modo. De illa autem nube lucida, supradicta, traditur modo, quod vel redierit in materiam, unde facta fuerat, ut stella quæ apparet magis (*Matth. ii.*), et columba in qua visus est *Spiritus sanctus* (*Matth. iii.*): vel quod semper solem comitatur; vel quod de ea factum est corpus solare. Nec tantum ad decorum, et ad usum luminis ea voluit esse, sed etiam, ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos, ut scilicet signa sint serenitatis et temperatissimæ. Vel ut ex ipsis fierent signa duodecim majora, et quædam signa minora plura his quæ dicuntur signa, vel sidera: tum quia magna diligentia signavit, vel consideravit ea antiquitas; tum quia adhuc signant et considerant ea homines ad designationem temporum. Nec dicendum est, ut genitaliaci, sive geneathlici somniant, quod posita sint in signa eventuum et operum nostrorum, aut quod status vitæ nostræ signent, et moderentur, quod docent quibusdam experimentis, quæ apotelesmata vocant. Non enim credendum est hoc de eculo nisi his qui alieni sunt a Patre, qui est in celis. Quod autem sequitur, in tempora, non est putandum quod tunc per ea inciperent esse tempora, quæ cœperunt esse cum mundo, sed quia per ea quatuor sunt temporum distinctiones. Sol quoque descendens ad Capricornum, solstitium biennale facit ascendens ad Cancerum æstivale. Inter utrumque pari ab utroque distantia, æquinoctia facit. Vel es ibi endiadis, scilicet in signa et tempora, id est signa temporum. In dies dicitur pluraliter, quia die multipliciter dicitur, de die scilicet naturali, scilicet spatio viginti quatuor horarum et de die usuali Ponitur etiam dies pro tempore non determinato

et ignoto nobis, ut ibi : *In illa die stillabunt montes dulcedinem* (Amos. ix). In annos etiam pluraliter dictum est, quia etiam annus multipliciter dicitur. Nec hoc dico, quia apud diversas nationes sunt utique diversæ annorum distinctiones majorum et minorum, et planetæ annos suos habent. Sed secundum etiam Ecclesiæ usum dicimus hoc. Est enim annus lunaris habens trecentos quinquaginta quatuor dies; est solaris constans ex diebus trecentis sexaginta quinque, et quadrante, id est sex horis. Est et bissextulis constans ex trecentis sexaginta sex; est embolismalis, qui constat ex trecentis octoginta diebus, et excedit, habens tredecim lunationes. Dicitur etiam annus ab ana, quod est circum, quia in se revolvitur. Unde, et antiquiores, ante usum litterarum, annum figurabant sub specie serpentis, cuius cauda in os ejus revolvatur. Facta ergo luminaria posuit Deus, ut luceant in firmamento cœli, et illuminent terram, sed non semper, et dividant lucem ac tenebras. Quod autem luna in plenilunio facta sit ex alia perpenditur translatione, quæ habet : *Et luminare minus in inchoatione noctis.* In principio enim noctis non oritur luna nisi panselenos, id est rotunda. Et dicitur a paucis Græce, id est totum latine, et selenos, id est luna, vel mene, id est luna, quod nos plenilunium appellamus. Inde perpenditur, quod sol factus est mane in oriente, et facto vespere luna facta est in initio noctis, similiter in oriente. Volunt tamen quidam quod mane simul facti sint, sol in oriente, luna in occidente, et sole occidente, luna sub terra rediit ad orientem in inchoatione noctis.

*** Additio 1.** Quod inde perpenditur, quia æque magna videtur, ab omnibus ubique terrarum, quod fieri vix posset, nisi major esset terra.

**** Additio 2.** Maxime hæ aves in desertis Æthiopiarum arenosis, ubi modicus impulsus venti inventa itinerantium vestigia complanat.

CAP. VII. De opere quinto dei.

Quinta die Deus ornavit aerem et aquam, volatilia dans aeri, natalitia aquis : et utraque ex aquis orta sunt (Gen. i). Facilis enim transitus est aquæ in aera tenuando, et aeris in aquam spissando. Pisces vocavit Moyses reptilia, quia impetu quodam totos se rapiunt, ut serpentes : non feruntur pedibus, ut seræ. Nota quia ex hoc quod dictum est, creavit volatile cœli super terram, erravit Plato, qui descendens in Ægyptum libros Moysi legit, et putavit Moysen sensisse volatilia esse ornatum aeris tantum circa terram, ornatum vero aeris superioris calodæmones, et cacodæmones : sed non ita est. Boni enim dæmones, ut dictam est, sunt in empyreo; mali vero in hunc aerem caliginosum detrusi sunt ad poenam, non ad ejus ornatum. Deus enim peccantibus angelis non pepercit (II Petr. ii). — Creavit Deus, id est plasmavit cetæ grandia. Cete generis neutri est indeclinabile (declinatur tamen fetus, ceti). Et omnem animam viventem atque irro-

A tabilem, quam producerant aquæ. Motabiles autem dicuntur animæ piscium et avium, respectu anime hominis. Ille enim moventur de esse ad non esse ; ista non, quia perpetua est, vel quia forsitan animas non habent : sed tamen spiritus vegetativos, quia cum ipsis animabus extinguitur : ipsum animal vocavit animam, id est vivens. Unde, et Græci dividunt animalia, per zoa, et psycheia zoa, id est viventia bruta, sed psycheia animata, a psyche, quod est anima rationalis. Sed etiam dicitur creatum mortale, quod creatum est sic, ut moveretur de vita ad mortem : quod non homo qui creatus est, ut non moriatur, si vellet. Illa vero creata sunt, vel ut in esum cedant aliis, vel senio deficiant. His benedixit Deus : *Crescite, et multiplicamini.*

B *** Additio 1.** Cum magis vere dæmones dicantur boni angeli quam mali, in suggillationem tamen promissionis eorum, scilicet : *Eritis sicut dei* (Gen. iii), datum est eis hoc nomen.

*** Additio 2.** Augustinus videtur velle quod pisces animas habeant. Dicit enim eos habere memoriam. Ait enim fontem esse in Bullensi regione plenum piscibus, qui cum hominibus super gradientibus, gregatim natando, eunt et redeunt, et stant cumstantibus, expectantes ut aliquid eis jacent, quia sic assueverunt.

CAP. VIII. De opere sextæ diei.

Sexta die ornavit Deus terram : produxit enim terra tria genera animalium, *jumenta, reptilia, bestias* (Gen. i). Sciens enim Deus hominem per peccatum casurum in poenam laboris, ad remedium laboris dedit ei jumenta, quasi adjuvamenta, ad opus, vel ad esum. Reptilia vero et bestiae sunt ei in exercitium. Reptilia vero sunt tria genera. Trahentia ut vermes, qui se ore trahunt; serpentes, ut colubri, qui vi costarum æ rapiunt, repentina pedibus, scilicet ut lacertæ et batracæ. Dicuntur autem bestiae quasi vastæ a vastando, id est ledendo et saeviendo. Quærerit de quibusdam minutis animantibus, quæ vel ex cadaveribus, vel humeribus, nasci solent, si tunc orta fuerint. Quorū sex sunt genera : quædam enim ex exhalationibus habent esse, ut bibiones, vermes qui ante clepsidram nascuntur, bibiones ex vino, papiliones ex aqua : quædam ex corruptione humorum, ut vermes in cisternis ; quædam ex cadaveribus, ut apes ex juvencis : scarabæi, et scabrones, musæ magnæ quæ sonant ex volatu, nascuntur ex equis ; quædam ex corruptione lignorum, ut teredines, quædam ex herbarum corruptione, ut erucæ ex oleribus ; quædam ex corruptione fructuum, ut gurguliones ex fabis. De his dicitur quia quæ sine corruptione nascuntur, ut illa quæ exhalationibus, tunc facta sunt ; quæ vero ex corruptionibus, post peccatum ex rebus corruptis orta sunt. Quærerit quoque de nocivis animantibus si creata sunt nociva, vel primo mitia, post facta sint homini nociva. Dicitur quod ante peccatum hominis fuerunt mitia, sed post peccatum lacta sunt nociva

homini tribus de causis: propter hominis punitio- nem, correptionem, instructionem; punitur enim homo cum laeditur his, vel cum timet laedi, quia timor maxima poena est. Corrigitur his, cum scit ista sibi accidisse pro peccato suo; instruitur admirando opera Dei, magis admirans opera formicarum, quam onera canelorum: vel cum videt haec minima sibi posse nocere, recordatur fragilitatis sua, et humiliatur. Sed diceret quis quod quedam animalia laedunt alia, quae nec inde puniuntur, vel corrigitur, vel instruuntur. Sed ex his et in his instruitur homo per exemplum. Etiam ad hoc creata sunt, ut aliis sint in esum. Sed si iterum dicitur quod etiam in mortuos homines saeviunt: sed et in his instruitur homo, ne aliquod genus mortis horretat, quis per quoscumque transeat meatus, nec capillus de capite ejus peribit (*Luc. xxii*). Ad hunc modum sollet quereri de herbis et arboribus infatuosis, si etiam in illis diebus orta sunt, cum Scriptura non memoret nisi herbas seminales, et arbores fructiferas, que modo sunt. Potest dici quia que modo infatuosa sunt, ante peccatum fecerunt fructum aliquem, post peccatum potius nascuntur homini ad laborem quam ad utilitatem. Vei homini propter, et post peccatum orta sunt, quia post dictum est homini: *Spinas, et tribulos germinabit tibi* (*Gen. iii*). Vel quæcumque terris hærent faciunt fructum, id est utilitatem manifestam, vel occultam. Quia vero piscibus, et avibus dictum est: *Crescite, et multiplicamini*, etiam de his intelligentium est, licet non sit dictum. Hæc est enim communis causa creationis eorum.

CAP. IX. *De creatione hominis.*

Deinde subditur de creatione hominis sic: *Faciamus hominem, etc.* (*Gen. i*). Et loquitur Pater ad Filium, et Spiritum sanctum. Vel est quasi communis vox trium personarum, *Faciamus, et nosstram*: factus est autem homo ad imaginem Dei, quantum ad animam*. Sed imago Dei est anima in essentia, et ratione eius, quia spiritus factus est et rationalis ut Deus. Similitudo in virtutibus, quia bona, iusta, sapientia. Cum imagine pertransit homo (*Psal. xxxviii*), quia illam habet etiam homo peccans, similitudine vero sæpe privatus. *Masculum vero et feminam creavit eos*. Hoc quantum ad corpus, tamen dicitur creasse propter animam**. Eos autem dicit pluraliter, ne androgeos, id est hermaphroditos factos putaremus. Tamen secundum corpus factus est homo quodammodo ad imaginem Dei cum

Os homini sublime dedit, etc.

(*Ovid. Met. l. i, 85*).

ut Deum, et celestia videat, et imitetur. Unde cum quæsumus esset a quodam philosopho ad quid factus fuisset, respondit, ut contemplet cœlum et cœli numerum. Dedit autem homini Deus potestatem, ut præcesset aliis animantibus. In tribus ergo notatur hominis dignitas. Primo quia non solum factus est in genere suo ut prædicta, sed etiam quia imago

A Dei est; secundo quia cum deliberatione factus est. In aliis siquidem operibus, *dixit et facta sunt* (*Psal. xxxii*), in hoc tanquam inter se deliberantes personæ aierunt, *faciamus*; tertio, quia scilicet homo dominus statutus est animalium, ut essent ei quem futurum mortalem Deus sciebat, in alimentum, in indumentum, et laboris adjumentum. Ante peccatum enim herbas tantum et fructum arborum dedit Deus in escam hominibus et animalibus. Quod inde colligitur, quia ante peccatum nihil noxiun, aut sterile terra produxit. Et nota quia in maximis, ut in leonibus, perdidit homo dominium, ut sciat se amisisse, et in minimis, ut in muscis etiam perdidit, ut sciat vilitatem suam; in mediis habet dominium, ad solatium, et ut sciat se etiam in aliis habuisse. *Et benedixit eis Deus sic.*

B *Additio 1.* Id est, quoad essentiam et rationem, ad imaginem; quoad virtutes, ad similitudinem Dei factus est.

Additio 2. Né putaret quis quod fecisset hominem tantum spiritum, et ita sine corpore. Andros interpretatur vir, geos mulier, vel gamma, unde bigamus.

CAP. X. *De institutione conjugii.*

Crescite et multiplicamini (*Gen. i*). Quod quia sine conjugione eorum fieri non potuit, patet quia Deus conjugium viri et mulieris instituit, in quo confundantur quidam hæretici dicentes concubitum sine peccato fieri non posse. Si queritur quare ante peccatum datae sint homini escæ, cum esset immortalis, dicemus quia illa immortalitas, in qua creatus est, cibis erat sustentanda, nec erat talis, qualis illa quæ futura est, quæ cibis non indigebit. Illa enim erat posse non mori, hæc erit non posse mori. *Et vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona* quæ singula per se bona. Sed in universitate erant omnia valde bona, sicut oculus in animali est pulchrior quam separatus, vel omnia erant valde bona, id est universitas bonorum erat optima, quia licet quaedam in ea sunt, per se modo versa in contumeliam, tamen aliis sunt in utilitatem: ipse vero summum bonum. De homine vero, ut de ceteris dixerat, non dixit: *Et vidit Deus quod esset bonum*, quia in proximo sciebat lapsurum, vel quia nondum homo perfectus erat donec ex eo fieret mulier. Unde et post legitur: *Non est bonum hominem esse solum* (*Gen. ii*).

CAP. XI. *De quiete Sabbati, et sanctificatione.*

Igitur perfecti sunt cœli et terra (*Gen. ii*). Conclusio est hic operum. Quia creati, dispositi, ordinati, igitur perfecti. Et quia in senario facti, qui primus perfectus numerantibus occurrit, quia ex partibus suis aggregatis reddit eandem summam, quod in monadibus numeris non invenies, nisi in isto. Monadis numerus appellatur ab uno, usque ad decem. Sed nec in decadibus, nisi in vicesim octavo. *Complevit Deus die septimo opus suum quod fecerat*. Alia translatio habet sexto, et tunc nulla est objectio. Sed Hebraica veritas habet *septimo*, et

ideo queritur: Si completere est finale quidpiam epo- A ut modo faciunt cum paulatim beneficio roris infusi, et labore hominum adhibito, ad ortum et maturitatem perveniant. Tunc enim fons irrigabat terram, ut Nilus Ægyptum (*Deut. xi; Isa. xxiii*), vicissim per partes diversas, sicut dicitur Jordanis ante subversionem irrigasse totam Pentapolim vicissim, scilicet sicut de quibusdam fontibus dicit Augustinus, quia mira vicissitudine totam quamdam irrigant regionem, ne si simul totam terram tunc fonte irrigatam dixerimus, diluvium fuisse dicamus. Vel quia legitur ibi fons, et non unus, multitudinem innuit, ut ibi: *Venit locusta (Exod. x)*.

CAP. XII. De creatione animæ protoplasti.

Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ (Gen. ii). Ille primo vocat Deum Dominum, quia tunc primo habuit proprie servum, scilicet laborantem (*Sap. x*). Post recapitulationem, de

B utriusque hominis formatione diffusius agit, et prius de viro. Et quia duæ sunt hominis partes, de utraque agit. Ad carnem enim spectat quod dicitur,

formavit hominem de limo terræ. Ad animam cum dicitur, *inspiravit*, etc. quasi dicat: Corpus fecit de terra, animam de nihilo. Alia translatio habet, *insufflavit*, vel *sufflavit*, quod non incongruum est de Deo, ut quidam putaverunt, cum fauces et spiritum non habeat. Deus enim inspiravit, id est spiritum fecit. Similiter insufflavit, id est statim scilicet animam fecit. Unde in Isaia: *Omnem flatum ego feci (Isai. LVII)*. Quod autem dicitur, in faciem, per synecdochen, a parte totum intelligitur. Totum enim hominem animavit. Sed faciem, tanquam partem dignioram, quia sensuum capacem, solam nominavit. Eamdem autem animam etiam spiraculum vitæ vocat, quia per eam homo spirat et vivit. Et post dicit, *animam viventem in se*, id est in perpetuitate vitæ viventem, non motabilem, ut animam pecudis.

Hunc locum non sane intellexit Plato, dicens Deum

animas creasse, sed angelos corpus formasse, ibi:

« Dii deorum, quorum opifex paterque ego, » etc.

Quod autem quidam asserunt animam de essentia divina factam stare non potest, quia tunc nullo modo peccare posset. Alii distinguunt inter spiraculum vitæ, et animam, dicentes spiraculum vitæ spiritum, sed quem etiam homini tunc datum asse- D runt ad prophetandum, quando dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis*. Alii etiam aliter distinguunt. spiraculum vocantes quemdam spiritum corporeum, in corpore animalis, qui et quinque sensus operatur in eo, qui etiam paulatim extinguitur in eo, et dum moritur animal in aliqua parte corporis, adhuc sentitur spiritus ille, cum in alia extinctus sit. Factus est autem homo in virili ætate, mortalis et immortalis, id est potens mori, et potens non mori, et anima corpori prius formato infusa. Sed queritur utrum in ipso corpore dum infunderetur, creata, vel extra creata sit, et sit ei datum naturaliter velle incorporari. Quidquid circa illam actum sit, de post creatis dicitur, quod in ipsis corporibus duni infunduntur, creantur.

Nam stabilis manens dat cuncta moveri.

(BOET. *De cons. philos.*)

Quod autem dicitur, ab omni opere, quod patraret, innuit esse opus quod nondum fecerat, a quo nondum quiescit. Tria enim opera fecerat, creavit, disposuit, et ornavit. Quartum opus propagationis non desinit operari. Quintum faciet, et præcinctus se, et transiens ministrabit (*Luc. xii*), ubi præcipue erit requies. Et benedixit diei septimo, id est sanctificavit eum, id est sanctum et celebrem eum esse voluit. Semper enim ab aliquibus nationibus ante legem etiam dicitur Sabbathum fuisse observatum. Hujus observantiam in lege etiam dixit sanctificationem, ibi: *Memento ut diem Sabbati sacrificies (Exod. xx)*.

**Additio 1.* Partes illas numeri dicimus quarum quælibet assignari potest quota sit in eo. Licit enim senarius ex uno, et quinque constet, et ex duo, et quatuor, quota tamen sit ejus pars, quarta, aut quinta dici non potest.

Epilogus.

Istæ sunt generationes cœli, et terræ (Gen. ii). Quidam hic determinant opera sex dierum; quidam ibi: *Cognovit Adam uxorem suam (Gen. iv)*; alii ibi, *Hic est liber generationis Adæ (Gen. v)*. Prætermisso autem quod dubium est, litteræ instamus. Quia de creatione maris, et feminæ simul dixerat, que tamen simul facta non fuit, ut explicet quod sub brevitate concluderat, repetit de aliquibus. *Generationes*, hoc nomen potest accipi active, id est operationes Dei, vel passive, id est generata. Nec est prætereundum quod ait, *fecit omne virgultum antequam oriretur in terra, et herbam priusquam germinaret*, cum superiorius dixit *virgulum* quam cito factum statim adulterum et habens fructum, et herbam ortam et ferentem semen. Ad quod dicitur duos fuisse modos operationis divinæ, ut dictum est, materialem scilicet et essentialiæ. Fecit ergo ea materialiter, priusquam orientur, et germinarent essentialiter. Vel aliter, quod innuit sequens littera cum dicitur: *Non enim pluerat Dominus super terram*. Fecit equidem tunc illa perfecta, et essentialiter priusquam orientur, et germinarent,

CAP. XIII. De paradiſo et lignis ejus.

Plantaverat qutem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio. Quasi quereret aliquis: Remansit homo in loco ubi factus est, in agro scilicet Damasceno? non. Ubi ergo translatus est? in paradisum quem Deus die tertia plantaverat, id est planis aptaverat, herbis scilicet et arboribus insitum, a principio creationis, scilicet cum apparuit arida, et germinare terram fecit: vel a principio, id est a prima orbis parte. Unde alia translatio habet, *paradisum in Eden ad orientem*. Eden Hebraice, Latine deliciæ interpretatur. Ergo idem est *paradisum voluptatis quod paradisum in Eden*, id est in deliciis. Sed a principio, idem est quod ad orientem. Est autem locus amoenissimus longo terræ, et maris tractu a nostra habitabili zona secretus, adeo elevatus ut usque ad lunarem globum attingat. Unde, et aquæ diluvii illuc non pervenerunt. Est etiam paradisus cœlum empyreum, et dicitur spiritualis, quia regio est spirituum. Dicitur etiam spiritualiter paradiſus vita beata, vel Ecclesia. *Produxit Deus in paradiſo de humo diversa ligna* quibus delectaretur homo videndo, et sustentaretur edendo. *Produxit* quidem, id est procul in altum duxit; vel *produxit*, id est pro homine duxit. In medio quorum tanquam digniora posuit *lignum ritæ*, et *lignum scientiæ boni et mali*. Dictum est autem *lignum ritæ* ab effectu, quem habuit naturaliter, ut comedunt sibi perpetua soliditate hominem firmaret, ita ut nulla infirmitate, vel senio, vel anxietate, in deterius, vel in occasum laberetur. *Lignum vero scientiæ boni et mali* dictum est ex eo quod secutum est ejus conestationem. Prius enim nesciebat homo quid esset malum, quia nondum expertus. Bonum enim dicimus sanitatem et firmitatem; malum vero ægritudinem et imbecillitatem, que nondum senserat homo. Cognoverat quidem ea per scientiam, quia ex uno contraiorium cognoscitur reliquum, sed non per experientiam, ut medicus dum sanus est novit morbos, sed cum ægrotat magis cognoscit, quia novit, et sentit, sicut de puer delicate nutritio dicitur, quia nescit quid sit malum, imo nondum novit quantum sit bonum, vel malum: vel malum dicitur inobedientia, bonum obedientia, quia post comedionem novit quantum bonum erat obedientia, et quantum malum inobedientia. Plato non putans hoc posse convenire arboribus, quod sit *lignum ritæ*, et *lignum scientiæ boni et mali*, ideo utrumque hoc de homine dictum existimavit, quia vivit et est sciens bonum et malum, et dixit ipsum vocatum *lignum*, id est corporeum, ad differentiam spirituum, id est angelorum, qui et vivunt, et sciunt bonum et malum. In medio vero positum tradidit, quia homo est quasi medius inter Creatorem super se positum, et sensibilia sub se posita. Discretam vero illius hominis fuisse creationem a creatonibus hominum reliquorum dixit per illa duo addita, *ritæ*, et *scientiæ boni et mali*. Sicut enim in Samia figura, id est

A Pythagorica, quæ de Samo insula fuit, hæc enim figura a Pythagora inventa est, prius est trunus integer, et post in summo bivium, sic homo modo in primis ætibus quasi tantum vivit, non utens viribus ad intelligentiam datis. Sed cum venerit ad annos discretionis, tunc discernit inter bonum et malum, et tunc sunt primum opera ejus bona, vel mala. Sed non ita factum est in Adam, immo cum vita data est ei scientia boni et mali, quasi diceret: Factus est homo corporeus, subditus Deo, propensis animantibus, et simul vivit, et sevit bonum et malum.

CAP. XIV. De fonte paradiſi, et quatuor fluminibus ejus.

B Et fons, vel *fluvius egrediebatur ad irrigandum paradisum*, id est ligna paradiſi (Gen. ii). Fons potest intelligi, vel abyssus, id est matrix omnium aquarum, vel fontes per syllēpsim, singulare pro plurali. Irrigare autem positum est pro ministrare humorem. Dicitur enim terra circumiacens humectari a fluminibus per tracones, id est per vias subterraneas, vel per meatus quatuordecim stadiis, aut sexdecimi. Qui fons dividitur in quatuor flumina. Unus dictus est Phison, qui a Gangaro rege Indiæ dictus est Ganges, et interpretatur Phison secundum Isidorum *caterva*, quia decem flumina recipit, vel *immutatio oris*, quia mutatur a facie, quam habet in paradiſo. Mutatur etiam secundum diversa loca tribus modis. In colore, quia alibi clarus, alibi obscurus, alibi turbidus; in quantitate, quia alibi parvulus, alibi diffusus; in sensu, quia alibi frigidus, alibi calidus: hic *circumit terram Hebitath*, id est Indianam, et trahit aureas arenas. Alius dictus est Gehon, vel Gihon, vel Igion, qui et Nilus, et sonat *hiatus terræ*, vel *terreus*, quia turbidus est: hic *circumit Æthiopiam*. Alii duo primis nominibus vocantur Tigris, et Euphrates. Tigris animal est velocissimum, et ideo fluvius ille a sui velocitate Tigridi equivocatus est. Hic *vadit contra Assyrios*. Dicit Josephus quod Tigris dicitur Diglat, quod sonat *acutum*, vel *angustum*. Euphrates frigifer, vel fructuosus de quo per quas transiret regiones, quasi notum, tacuit Moyses, quia est in Chalæza, unde venerat Abraham. Haec quatuor, ut diximus flumina ab eodem fonte manant, et separantur, et iterum quardam eorum inter se commiscentur, et iterum separantur, sepe etiam absorbentur a terra, et locis iterum in pluribus emergunt. Inde est quod de ortu eorum varia leguntur. Dicit etiam Ganges nasci in locis Caueasi montis, Nilus non procul ab Atlante, Tigris et Euphrates ex Armenia.

CAP. XV. De præcepto, et prohibitione adulii.

Tulit ergo Deus hominem de loco formationis suæ in paradiſum, scilicet terrestrem, ut operaretur ibi (Gen. ii). Non tamen laborando ex necessitate, sed delectando, et recreando, et sic Deus custodiret illum, scilicet hominem. Vel utrumque refertur ad hominem, ut scilicet homo custodiret paradiſum et

Operaretur, ut dictum est. Quidam codices non habent, *illum*, sed *illud*, et tunc est sensus, et *custodiret*, id est consideraret opus suum homo, ut quod faceret in terra, per agriculturam, observaret in se per disciplinam, ut sicut terra sibi, hic ipse obtemperaret suo Creatori. *Præcepitque ei dicens*, etc. Ut homo sciret se esse sub Domino, *præceptum accepit* a Domino. Omnis autem jussio est in duobus, in præceptione et prohibitione, et ideo utroque usus est Dominus. *Præcepit*, ex *omni ligno paradi* *comede*. Prohibuit: *de ligno scientia boni et mali ne comedas*. Et datum est viro mandatum, ut per virum etiam transiret ad mulierem: vel forte est præoccupatio, quia, saeta muliere, utriusque simul datum est. Subdit autem pœnam, si contemneret. *Quacunque die comederis, morte morieris*, scilicet animæ, et necessitatem mortis habebis. Unde alia translatio habet planius*: *Mortalis eris. Septuaginta* pluraliter ponunt. *Quacunque die comederitis, morte moriemini*. Ideo creditur a quibusdam utriusque dictum, et hic præoccupatum. Facta est autem hæc jussio per aliquam creaturam subjectam, sicut et nobis per prophetas et angelos.

* *Additio I.* De diversis translationibus samel dicimus: Ante incarnationem Domini, anno trecentesimo quadragesimo primo, temporibus Ptolemei Philadelphi LXX interpretes floruerunt. Post ascensionem Domini, anno centesimo vicesimo quarto, Aquila Judæus factus Christianus, primus interpres ex Hebræo in Græcum, floruit Adriano regnante; deinde post annos quinquaginta quatuor, Commodo regnante Theodosion; deinde post annos triginta, sub Severo Symmachus; deinde post annos octo, quinta editio Jerosolymis est inventa, quæ quia auctor ejus ignoratur, Vulgata dicitur. Origenis quoque editio dicitur Vulgaris, quia ea quasi vulgo utimur. Deinde post annos viginti octo, sub Alexandro, Origenes correxit LXX, cum asterisco, et obolo: postea sine his transtulit. Illi omnes de Hebræo in Græcum transtulerunt: quidam de Graeco in Latinum. Plures in primitiva Ecclesia, sciolii utriusque linguae, de Graeco in Latinum transferebant sermonem. Hieronymus ultimo de Hebræo in Latinum, cuius editio nunc ubique servatur a nobis. Periarchon, *principatus*: Periarchon est liber in quo Origenes dicit Christum adhuc in aere pro dæmonibus pati, sicut in terra pro hominibus passus est, hac auctoritate: *Nihil odisti eorum, quæ fecisti* (*Sap. xi.*).

CAP. XVI. De impositione nominum animalium principaliter, et mulieris formatione.

Dixit quoque Deus: Non est bonum hominem solum esse; faciamus ei adiutorium, ad procreando liberos, quod sit simile illi. Similia enim de similibus naturaliter nascuntur. Sed ne videretur Adæ superflua mulieris formatio, putanti sibi in animalibus esse simile, ideo adduxit Deus ad Adam omnia terræ animalia et aeris. In quibus intelligenda sunt, et aquæ animalia. A parte totum ac-

A cipe. Vel universa sunt terræ, quia etiam quæ de aquis condita sunt aliquid habent terræ in se: vel potius pisces post ab hominibus sunt cogniti, et inde nominati. Quod patet, quia æquivocantur animalibus terre, quia similes his comprehensi sunt. Fecit autem ut omnia simul eo nutu venirent, quo omnia creavit: vel forte factum est per angelos. Adduxit autem pro duobus, ut imponeret homo eis nomina, in quo scirent cum sibi processere, et sciret Adam nullum ex eis simile sibi. Et imposuit eis nomina Adam lingua Hebræa, quæ sola fuit ab initio. Quod inde perpendicular, quia nomina quæ leguntur usque ad divisionem linguarum Hebræa sunt. Et non invento simili sibi, immisit Deus soporem in Adam, non somnum, sed exstasim in qua creditur B supernæ interfuisse curiae. Unde et evigilans prophetauit de coniunctione Christi et Ecclesie, et de diluvio futuro, et de judicio per ignem ibidem cognovit, et liberis suis postea indicavit.

CAP. XVII. De somno Adæ, et formatione mulieris de costâ ejus.

Cumque obdormisset, tulit Dominus unam de costis ejus, carnem scilicet et os, et adificavit ministerio angelorum illam in mulierem, de carne carnem, de os ossa faciens, et statuit eam ante Adam. Qui ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*; hoc adverbium, nunc, Judeos traxit in errorem, ut dicant aliam prius factam, de qua dictum est, *masculum et feminam creavit eos* (*Gen. i.*); et nunc secundam, quasi dicit Adam: Prior mulier facta est de limo terræ mecum, sed hæc nunc de carne mea. Et Josephus dicit mulierem extra formatam, et in paradisum cum viro translatam, sic dicens: «In hunc hortum introduxit Deus Adam, et uxori ejus, præcipiens eos plantationis babere sollicitudinem.» Et ex duabus uxoribus Adæ innumerabiles, sive interminabiles singunt genealogias, sed ex ipso textu convinci videntur, in quo semper singulariter sermo est de ejus uxore. Nota quod, de formatione mulieris agendo, de corpore tantum dictum est. Unde quidam ideo tacitum esse voluerunt de anima, ut datur intelligi, sic traductam in animam mulieris de anima viri, sicut carnem de carne. Augustinus etiam hæsitare videtur quid sentiendum sit de anima, an ex traduce sit an ex nihilo. Sed id ipsum quod tacitum est de anima potius contra eos est. Si enim anima mulieris fuit ex traduce, aliter facta est quam anima viri, quæ de nihilo. Et si aliter siebat taceri non debuit, ne sic facta putaretur, ut jam auferamus de anima viri, itaque tacendo innuit, non aliter putandum factam esse, quam didiceramus prius.

CAP. XVIII. De nominibus mulieris.

Et imposuit Adam uxori suæ nomen tanquam dominus ejus, et ait: *Hac vocabitur virago* (*Gen. ii.*), id est a viro acta, et est sumptum nomen a viri nomine, ut materia de materia sumpta fuerat. Etiam denominatio in Hebreo est. Is enim vir

dicitur, unde denominatur *isfa*, ut a vir *virago*: A hoc nomen proprium illius mulieris fuit, nunc omnium est commune. Et ejus synecopatum est *virgo*. Virgines dicuntur quandiu sunt in integratae nativitatis sue. Postea vero fractae dicuntur mulieres. Similiter sicut hoc nomen Adam fuit proprium illi hemini, nunc vero est commune, et Adam sonat *rubeus*, vel *rubra terra*, quia, secundum Josephum, de rubea terra conspersa factus est¹. Talis est enim *virgo tellus*, et *vera*, vel *ruba*; id est animata, quia sedes animae est in sanguine, vel rubea secundum quod futura erat, id est sanguinea, id est peccatrix (*Gen. iii*). Sanguinis nomine sepe designatur peccatum, ut ibi: *Vestimentum concretum sanguine* (*Isai. ix*), et: *Sanguis sanguinem tegit* (*Ose. iv*). Imposuit ei et aliud nomen Eva, sciens post peccatum, quod sonat *tita*, eo quod futura esset mater omnium viventium. Tamen quia hic non legitur imposuisse, sed infra, post maledictionem, forte quasi plangens hominis misericordiam, dixit eam Evam, quasi alludens ejuslatui parvulum. Masculus enim recenter natus ejulando dicit, *a*, mulier vero *e*, quasi diceret: Omnes dicent *e*, vel a quocquot nascentur ab Eva.

*Additio 1. Tertia proprie adhuc *virgo* erat, quia nondum corrupta hominum opere, nec sanguine infecta.

CAP. XIX. De prophetia Adæ.

Imposito nomine statim prophetavit diesens: *Quamobrem, scilicet quia de latere viri sumpta est, relinquet sœpè homo patrem et matrem, propter uxorem suam, et adhæredit uxori sue* (*Gen. ii*), tanquam portiuncula sua. Vel ob hanc rem demonstrando uxorem, dicit, id est propter hanc mulierem *relinquet homo*, etc. Hoe fit quotidie a viris, quia relinquunt cohabitare corporaliter, vel spiritualiter, quia major est zelus in uxorem, quam amor filiorum in parentes, non dico parentum in filios, humor enim ascendit de trunco ad ramos, *sed non reddit*²: Et ideo non dixit, quia propter hoc relinquunt parentes filios. *Et erant duo in carne una*, id est unientur ambo in uno carnali opere. *Vel erant duo in carne una*, pueri gignendi. Non enim ex sanguine uno, sed ex sanguinibus concratur parvuli caro, vel licet sint duo personaliter, erunt tamen in conjugio una caro, in aliis duo, quia neuter habet potestatem sue carnis.

*Additio 1. Maxime intelligendum est hoc, semper *relinquet*, id est non jungetur eis in matrimonio. Hic duæ personæ, in lege undecim, in Evangelio plures personæ amoventur a conjugio, hoc est propter hoc, scilicet conjugium, *relinquet homo patrem et matrem*.

CAP. XX. De statu innocentiae eorum ante peccatum.

Erat autem eterque nudus, nec erubescabant (*Gen. ii*). Nihil putabant velandum, quia nihil senserant resfrenandum, sicut non erubescimus, si quis viderit manus, et caput, et pedes nostros. Inordinatus enim motus membrorum ipsa facit pudenda.

A Sic et pueri si videantur pudenda eorum non erubescunt, quia beneficio etatis motum erubescibilem nondam senserunt: qui podendus est et inordinatus, quia non sine peccato fit, nisi raro spe prolis excessatus; cum tamen excusari potest a peccato, rubore carere non potest. Unde sanctus Zacharias cum sanctam Elisabeth cognosceret alii gignendum sanctum præcursorum Domini, tamen videri noluit (*Luec. i*). Et quibusdam hic visum est Deum precepisse utriusque de abstinentia pomii, licet præoccupatum sit.

CAP. XXI. De suggestione serpantis, sive dæmonis.

Serpens erat callidior cunctis animantibus terra (*Gen. iii*), et naturaliter, et incidenter. Incidenter, quia plenus erat dænone. Lucifer enim dejectus a paradiso spirituum, invidit homini quod esset in paradiso corporum, sciens si facret eum transgredi, quod et ille ejiceretur. Timens vero deprehendi a viro, mulierem minans providam et certam, in vitium flecti aggressus est. Et hoc per serpentem, quia tunc serpens erectus est ut homo, quia in maledictione prostratus est, et adhuc, ut tradunt, phareas erectus incedit. Elegit etiam quoddam genus serpentis, ut ait Beda, virginem vultum habens, quia similia similibus applaudit, et movit ad loquendam linguam ejus, tamen nescientis, sicut, et per fanaticos, et energumenos loquitur, nescientes, et ait: *Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi*, id est, ut comederetis de ligno, sed non de omni. Quærerit ut ex responsione occasionem inveniat dicendi ad quod veterat. Et sic factum est. Cum enim quasi dubitando dixit mulier: *Ne forte moriamur*, quia dubitans ad quilibet partem de facili flectitur, unde securus de imperatione ait: *Nequaquam moriemini*: imo Deus nolens vos similari ei in scientia, et sciens quod eum comederetis ex ligno hoc eritis sicut dii, scientes bonum et malum, quasi invitus prohibuit. Et elata mulier volens similari Deo, aciequivit.

CAP. XXII. De esu pomi, et statu post peccatum.

Vidit quoque mulier prius, quod lignum esset pulchrum risu (*Gen. iii*), ita est mundum, et ex odore, vel tactu notans, quod *ad resendum suave, comedit, dedicat viro suo*, forte præmonens verbis persuasibilibus, quæ transit legislator brevitas causa. Qui, et ei facile acquievit, quia, cum crederet prius mulierem statim morituram, juxta verbum Domini, et vidisset non fuisse mortuam, dictum hoc a Domino aestimavit quasi tantum ad terrorem, et comedit. *Et aperti sunt oculi eorum*, id est visuale quid perceperunt, quod non ante, disconvenientiam scilicet nuditatem. Vel non de oculis corporis intelligendum est cum dictum sit: *Vidit mulier lignum*, etc. Non enim accesserunt ad lignum, quasi palpones. Sed oculis eorum, dicimus concupiscentiam et cognitionem ejus. Erant enim in eis naturales motus concupiscentiae, sed repressi, et clausi, ut in pueris usque ad pa-

bertatem, et tunc tanquam rivuli aperti sunt, et ceperunt moveri, et diffundi, quos cum prius in se esse non sensissent, tunc experti sunt, et cognoverunt eos. Et sicut inobedientes fuerunt suo superiori, sic et membra cooperunt moveri contra suum superioris, id est rationem. Et primum motum concupiscentia contrarium rationi senserunt in genitalibus, et sua contra se moveri videntes, erubuerunt. Unde, et illa pudenda dicta sunt. Cetera quidem membra ad nutum hominis stant, aut moventur, pudenda non. Quia vero haec est porta propaginis, et inobedientia membrorum, quasi signum inobedientiae parentum scriptum est in porta. Et cognoverunt se nudos, id est disconvenire pudenda, id est erubuerunt videri pudenda. Tamen Josephus tradit scientiam cognoscendi se nudos, et intelligendi confusionem suam, habuisse ex esu ligni, quasi hunc effectum naturaliter habentis, dicens: « Ista namque plantatio causa acuminis erat, et intellectus. »

CAP. XXIII. De maledictionibus serpentis, viri et mulieris.

Tunc fecerunt sibi perizomata (Gen. iii), id est succinctoria, quasi bracas breves, ut campestria *. Nec sine causa de foliis siccum, quia de succo eorum si teratur, caro hominis inuncta statim ibi sentit voluptatis pruriginem, ut quasi per hoc ostensum sit quia pruriginem voluptatis jam in carne senserant: quæ prurigo designat pruriginem voluptatis quam ipsi habuerunt. Hinc quidam dienit sicut fuisse arborem prohibitam. Et audierunt vocem Domini deambulantis, ut ex ipso suo motu jam videretur eos arguere, quia non steterant in praecampo. Loquebatur autem per subjectam creaturam eis. Et absconderunt se a facie Dei in medio lignorum. Vocavitque Dominus virum, scilicet, cui dererat preceptum, et increpando, non ignorando, ait: Adam, ubi es? quasi dicat: Vide in qua miseria es. Qui ait; Abscondi me, quia nudus eram. Stulta responsio, quasi displiceret nudus, qui talis fuerat factus. Et ait Dominus. Quis hoc indicavit tibi, nisi quod de ligno comedisti? Ille vero non humiliiter confitens, sed peccatum in uxorem retonquens, imo in ipsum mulieris datorem, ait: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedti, Et ad mulicrem ait: Quare hoc fecisti? Nec ipsa se accusavit, sed obliquavit peccatum in serpentem, tacite vero in Auctorem serpentis. Serpens vero non interrogatur, quia per se hoc non fecerat, sed diabolus per eum. Et maledicens eis, incepit a serpente, ordinem servans, et congruum maledictionum numerum. Serpens enim, et prius et plus peccavit, quia in tribus; mulier post, et minus eo, sed plus viro, quia in duobus; homo postremo, et minus, quia in uno. Serpens invidit, mentitus est, decepit. His tribus redditæ sunt tres maledictiones. Quia invidit hominis excellentiæ,

A dictum est ei: Super pectus tuum gradieris. Quia mentitus est, punitus est in ore: unde: Terram comedes omnibus diebus vita tua, immo abstulit ei vocem, et posuit ei venenum in ore. Quia decepit, accepit hoc: In invictas ponam inter te et midrem. Hinc innuitur quod Eva poenituit: Ipsa contenter caput tuum, quod naturaliter servat serpens, quasi sedem vitae. Et tu insidiaberis calcaneo illius maxime. Et sicut naturale odiu est inter equos et gripes, lupos et canes, sic inter hominem et serpenteum. Sicut enim venenum serpentis hominem, sic sputum hominis jejuni perimit serpentem. Et quia adhuc nudi erant, serpens molto hominem timet nudum, et fugit, et in vestitum insilit. In duobus peccavit mulier, superbivit, et vetitum comedit. Quia superbivit, humiliavit eam dicens: Sub potestate viri eris violenta, ut etiam vulneribus te affligat in defloratione. Nunc quidem subdita est viro conditione, et timore, cui prius subjecta fuerat, sed amore. Et quia in fructu peccavit, in fructu suo punita est. Unde dictum est ei: In dolore paries. Quod dictum est ei in dolore, maledictio est, sed paries, benedictio est. Maledicta enim est sterilis (Exod. xxiii). Et ita in puniendo non est oblitus, misereri Deus, quod etiam in aliis maledictionibus hominum notandum est. Adam, quia in solo esu peccavit, in laborem quærendi sibi edulii punitus est sic: Maledicta terra in opere tuo, scilicet pro opere tuo, id est pro peccato, pro quo factum est, ut terra, quæ bonos prius, et uberes fructus sponte faciebat, deinceps raros, nec sine hominis labore; quandoque etiam pro fructibus spinas, et tribulos germinabit. Et addidit: Et comedas herbas terræ, quasi etiam in hoc par eris jumento. Terræ autem maledixit, quia de fructu terræ transgressio facta est, et non aquis. Inde est quod comedit Dominus pisces, sed non legitur comedisse carnem viventium de terra maledicta, nisi forte de oculo paschali, pro præcepto legis. Addit ergo de labore; In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec in terram revertaris, id est donec moriaris, quia terra es, et in terram ibis. Pulchre dictum est, ibis, quia qui in eodem statu stetisses, donec transires in melius, si velles, modo de miseria in miseriā ibis, more fluentis aquæ. Et tunc Adam, plangens miseriā posteritatis suæ, vocavit uxorem suam Eavam, ut dictum est.

* Additio 1. Id est femoralia de campania, ubi homines cursores sunt, ut expeditius currant.

CAP. XXIV. De ejectione eorumdem de paradiso, et rhomphæna ignea.

Fecique Deus Adæ, et uxori ejus tunicas pelli-
ceas, id est de pelliibus mortuorum animalium, ut signum suæ mortalitatis secunda ferret (10); et ait: Ecce Adam factus est, quasi unus ex nobis (Gen. iii): ironia est, quasi voluit esse ut Deus, sed in

(10) Fecit secundum quosdam, id est jussit, ut sibi faceret.

evidenti est modo, quod non est. Nec est vox Dei insultantis, sed vox a superbia corrigentis, et est vox Trinitatis. Vel est vox Dei ad angelos, et est vox plangentis; quod patet, quia factus est a me, ut esset quasi unus ex nobis, si stetisset. *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat de ligno vitae, et comedat, et vivat in æternum*^{*}. Aposiopesis est, quasi videte, vel cavete, vel ejicite eum. Dura videtur Dei sententia, quæ prædictis poenis poenam ejectionis addidit^{**}. Sed contra. Hanc enim poenam, quam dederat, misericorditer temperavit, ut verum de eo appareat: *Cum iratus fueris misericordia recordaberis* (*Habac.* iii), quia enim victuri erant in miseria, quanto esset vita diuturnior, tanto miserabilior. Si ergo gustassent de ligno vitae diutius viventes, diutius miseri essent. Nec est mirum, si etiam post peccatum per esum ligni illius diutius vixissent, cum adhuc sint quædam insulæ viventium, in quibus nullus moritur, sic etiam lanugo fit in foliis arborum, apud Seres, cuius esu vita protelatur. Etiam Alexander scripsit Aristoteli de sacerdotibus arborum solis et lune, quod esu pomorum longissimam agant vitam. *Et*, sicut dilixerat, emisit eum Dominus de paradiſo voluptatis, ut operaretur terram de qua assumptus est, in agrum scilicet Damascenum, de quo sumptus fuerat, in quo Cain Abel suum fratrem interfecit (*Gen.* iv), juxta quem Adam, et Eva sepulti sunt in spelunca duplice. *Et collocavit ante paradiſum voluptatis cherubim et flammeum gladium atque versatilem*; ut angelus arceret diabolum, ignis hominem. Vel ministerio angelorum posuit ignem ibi, qui intercluderet paradiſi ingressum, qui nomine gladii, non cūjuslibet, sed versatilis, dicitur, id est utrobique secantis, quia poena fuit homini in utraque parte sui puniri, in anima scilicet et in corpore. Vel dictus est versatilis, id est aptus ad versandum, id est tollendum, cum Deus vellet. Ablatus enim fuit ad tempus, intrantibus Elia, et Enoch, penitus vero non, donec in morte Christi fuit extinctus. Si queritur quid consumebat ignis ille, potest dici, quia quædam species est ignis, sicut in Vita beati Nicolai legitur, cui si manum adhibes, ardorem sentis, sed non pateris adustionem; nec eget materia quam consumat; et taliter urit spiritum. Iterum, si queritur quare permisit Deus hominem tentari, cum eum sciret lapsurum, et de multis in hunc modum, dicimus, quantum ad præsens attinet opus, quia sic voluit. Si queritur, cur voluit, insipida est quæstio querere causam divinae voluntatis, cum ipsa sit summa causa omnium causarum.

* *Additio 1.* Quod dictum est vivat in æternum, ad opinionem hominis trahendum est, quasi dicat, et comedat hac opinione, ut vivat in æternum, vel æternum accipitur pro multo tempore. Quidam tradunt eos fuisse in paradiſo septem horas.

** *Additio 2.* Ejectionem primorum parentum representat Ecclesia in Capite jejunii, cum ejicit ex se pominentes. Cilicium dat in signum tunicularum

A pellicearum, cinerem sub his verbis. *Cinis* et, etc. Et in memoriam maledictionis, ejecti ardentes canellas ferunt, quia pro opere, quo porrexerunt manus ad pomum vetitum, apposita est ignea rhombophæa paradiso. Transeunt quoque ad aliam ecclesiæ, et clauduntur coram eis forces in signum aditus paradisi quondam occlusi. Non ad mensam, sed super terram comedunt, quia, *maledicta terra in opere tuo*. Nemo dicit eis ave, quia nondum mutatum erat nomen Evæ quod in salutatione beatæ virginis Mariæ factum est.

CAP. XXV. De generationibus Adæ.

Adam cognovit uxorem suam (*Gen.* iv), sed non in paradiſo, sed jam reus et ejectus. Breviter legislator generationes Adæ transit festinans ad tempora

B Abrahæ patris Hebræorum, et plures subtilet Adæ filios et filias. Sed Methodius martyr oravit, dum esset in carcere, et revelatum est ei a Spiritu de principio, et fine mundi: quod et oravit, et scriptum, licet simpliciter, reliquit, dicens quod virginis egressi sunt de paradiſo. Et anno creationis vite Adam decimo quinto natus est ei Cain, et soror ejus Chalmana. Et si enim factus est Adam quasi in ætate triginta annorum, tamen fuit unius diei, et anni; et post, duorum annorum, et trium, et sic de cæteris. Et potuit ante Cain multos genuisse, qui tacentur hic. Post alios quindecim annos natus est ei Abel, et soror ejus Delbora. Anno vite Adam centesimo tricesimo Cain occidit Abel, et luxerunt eum Adam, et Eva centum annis. Tunc natus est ei Seth trigesimo anno primæ chiliadis, id est primæ atatis. Unum sæculum scilicet spatium mille annorum chiliadem dicimus, Inchoat enim Methodius sæcula post ducentos annos Adæ, et vocat sæculum unam chiliadem. Et consonant in hoc Septuaginta, quæ dicunt Adam ducentorum triginta annorum esse cum genuit Seth, sed tamen in Hebræo est centum et triginta. Et omittunt Hebrei centum annos luctus^{*}. Sed tamen redeamus ad brevitatem Genesis. Concepit Eva, et peperit Cain, qui interpretatur possessio; rursumque peperit Abel, quod sonat luctus, vel mœror, vel vapor, quasi cito transiturus, tanquam nomine prophetatum fuerit, quod de ipso saturum erat; tamen secundum Josephum interpretatur nihil hic, quia non reliquit semen super terram. Abel fuit pastor, et Cain agricultor. Cum enim esset malignissimus, ut etiam avaritiae consuleret suæ primus terram incoluit.

D * *Additio 1.* Locus in quo luxerunt dicitur valle lacrymarum juxta Hebron. Chiliois bis mille interpretatur, et ubi nos sex ætates dicimus Graeci dicunt sex chiliades, non quod omnis ætas mille habuerit annos. Quædam enim plures, quædam pauiores habuunt.

CAP. XXVI. De oblationibus fratrum.

Post multos dies obtulerunt Domino munera (*Gen.* iv): Cain de frugibus, Abel, secundum Josephum, lac et primogenita agnorum. Moyses ait, *de adipibus corum*, id est de pinguioribus gregis etiam ob-

tulit. Creditur Adam in spiritu docuisse filios, ut Afferrent decimas Deo et primitias. Et respexit Deus ad Abel, et ad munera ejus, ad Cain vero, et ad munera ejus non respexit, quia placuit Deo Abel, et pro ipso placuit oblatio ejus (*Hebr. ii*), quod quomodo cognitum fuerit, alia translatio aperit : *Inflammavit Deus super Abel, et super munera ejus.* Ignis enim de calo oblationem ejus incendit, ut legitur Eliæ factum in Carmelo (*III Reg. xvii*), et in Levitico sub Moyse (*Levit. x; II Paral. vii*). Munera vero Cain, ex avaritia hominis nata, Deo non placerunt. *Irratusque est Cain, et concidit vultus ejus,* præ vereundia, minorem sibi prælatum videns. *Increpans ergo Dominus Cain, ait : Quare iratus es ? Nonne si bene egeris, recipies præmium,* scilicet in me, vel pro *recipies* Theodotion posuit, *acceptabile erit munus tuum.* *Sin autem male, statim peccatum in foribus aderit,* id est præsto est, et in voluntate per quam ingressus est ad opus. Sed tamen quia liberi es arbitrii, sub te, id est in potestate tua, erit appetitus ejus peccati, et dominaberis illius, si volneris. Alia translatio habet : *Quare concidit vultus tuus ? Nonne si recte offeras, et recte non dividias peccasti ? Quiesce.* Ad te conversio ejus, et tu dominaberis illius, id est in te est, ut a peccato convertaris. Recte obtulerat, quia Deo, quia creaturam Creatori, sed non recte divisorat, quia se ipsum, qui melior erat, oblationem obtulerat diabolo. Vel non recte divisit, quia meliora sibi retinuit, spicas vero attritas, et corrosas secus viam, C Domino obtulit.

CAP. XXVII. *De morte Abel.*

Invidens itaque Cain fratri suo dixit ad eum : *Egrediamur foras in agrum, vel transeamus* (*Gen. iv*). Dicit Hieronymus, quia hoc furtive in Samari-tanorum libris, et nostrorum reperitur. Non enim legitur quid dixerit ad eum, sed intelligendum est, quod dixerit ei verba Domini, increpantis scilicet. Et tunc consurrexit adversus Abel, et interfecit eum, et dixit Dominus ad eum. *Ubi est Abel frater tuus ? Non ignorando, sed increpando improphanus fratricidium.* Qui cum vellet occultare factum, dixit Deus : *Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra,* id est notorium est quod fecisti, quia effusio sanguinis hoc indicat, nec eget accusatore quod in evidenti est. Inde est quod in Ecclesia quorundam mos est, etiam si nemo accuset, pro sanguinis effusione suspecti in loco sacro trahuntur in causam, quia sanguis clamat, quod si negaverint, iudicio Dei examinentur, et juramento. Nunc ergo maledictus eris super terram vagus, et præfugus. Merito iste maledicatur, et non Adam, quia sciens iste pœnam primæ prævaricationis, inde fratricidium addidit. Timens ergo Cain, ne vel bestiæ devorarent eum, si egredieretur ab hominibus, vel si maneret cum eis occiderent eum pro peccato suo, damnans se, et desperans, ait : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* *. Omnis qui inveniet me occidet me. Ex timore hoc dixit, vel optando

dixit, quasi diceret : Utinam occidant me : *Diritaque ei Deus. Nequaquam ita fiet.* Non cito scilicet morieris, sed omnis qui occiderit Cain (supplendum est, liberabit eum a timore, a dolore, et miseria). Et tunc additur impersonaliter, *septuplum punietur,* id est punitio fiet de eo dum vivet in pœna, usque ad septimum Lamech : quod consonat translationi Septuaginta : *Onnis qui occiderit Cain septem vindictas exsolvet.* Tradunt quidam pœnam ejus durasse, usque ad septimam ejus generationem, quia septem peccata commisit. Non recte divisit, fratri invidit, dolose egit, vocans in agrum occidit, procaciter negavit, desperavit, pœnitentiam damnatus non egit. Vel *Omnis qui occiderit Cain septuplum punietur,* id est plusquam ipse Cain pro prohibitiōne homicidii, que nondum fuerat facta Cain. Et posuit Deus signum in Cain, tremorem capitis. Quia fratrem suum, qui erat caput Ecclesie occiderat, ut sic sciretur a Domino punitus excommunicatus, et indignus misericordia, nec interficeretur. Tunc egressus a facie Domini **, habitavit ad plagam orientalem Eden, id est deliciarum, non in deliciis, sed versus terram deliciarum. Josephus ait : « Et multam peragrans terram cum uxore sua Cholmana, collocatus est in loco, qui Nayda numeratur in quo ei etiam filii nati sunt. » Hieronymus tamen dieit : « Non est terra Nayda, ut vulgus nostrum putat, sed habitavit in terra Nod, id est instabilis, et vagus, quod sonat nod, et dicitur Cain nod.

B * Additio 1. Qui receperant Pentateucum ut liberarentur a feris, sed corruerant multis, addendo secundum numerum.

** Additio 2. Major est iniquitas mea, quam sit id quo veniam merear, quasi dicat major iniquitas mea omni merito.

*** Additio 3. Ejectionem Cain representat Ecclesia excommunicando sanguinarios, præcipue cum candelis existinctis, quia, et ille, et isti, vitam fratribus extinxerunt.

CAP. XXVIII. *De generationibus Cain.*

D Cognovit Cain uxorem suam, quæ peperit ei (*Gen. iv*) Henoch, et fecit civitatem, et dixit eam Henoch ex nomine filii sui Henoch *. Hic patet quod jam multi homines erant, et si non dicatur eorum generatio, quos convocavit Cain ad urbem faciendam, quorum auxilio eam fecit. Et ait Josephus, quia rapinis, et violentia opes congregans, suos ad latrociniū invitatbat, et simplicitatem vitæ hominum, ad inventiōnem, et inæqualitatem permutavit, mensuraruin, et ponderum, et ad caliditatem, et corruptionem produxit. Terminos terræ primus posuit. Civitates munivit sive muravit, et timens quos laudebat, ob securitatem suos in urbibus collegit. Perro Henochi genuit Irad, qui Mavael, qui Mathusael, qui Lamech, qui septimus ab Adain, et pessimus, qui primus bigamiam introduxit, et sic adulterium contra legem naturæ, et Dei decretum, commisit. In prima eius creatione unica unico facta est mulier, et

Deus per os Adie decreverat: Erunt duo in carne a pœnam, quasi dicat: Cur me vultis interficere? una (Gen. ii). Accepitque duas uxores Adam et Sætæm. Genuitque Adæ Jabel, qui adinvenit portatilia pastorum tentoria ad mutanda pascua, et greges ordinavit, et characteribus distinxit, separavitque secundum genera greges ovium a gregibus hædorum, et secundum qualitatem, ut unicolores a grege sparsi velleris, et secundum ætatem, ut anniculos a materioribus, et commissuras certis temporibus faciendas intellexit. Nomen fratris ejus Tubal, pater canentium in cithara, et organo. Non instrumentorum quidem, quæ longe post inventa fuerunt, sed inventor fuit musicæ, id est consonantiarum, ut labor pastoralis quasi in delicias verteretur. Et quia audierat Adam prophetasse de duobus judiciis, ne periret ars inventa, scripsit eam in duabus columnis, in qualibet totam, ut dicit Josephus, una marmorea, altera latericia, quarum altera non diluetur diluvio, altera non solveretur incendio. Marmoream dicit Josephus adhuc esset in terra Syriaca. Sæta genuit Tubalcain, qui ferrariaam artem primus invenit, res bellicas prudenter exercuit, sculptures operum in metallis in libidinem oculorum fabricavit. Quo fabricante Tubal, de quo dictum est, sono metallorum delectatus, ex ponderibus eorum proportiones, et consonantias eorum, quæ ex eis nascuntur excogitavit, quam inventionem Græci Pythagoræ attribuunt fabulose, sicut et ex opere fructicum excogitavit operari, id est sculpere in metallis. Cum enim fructices incendisset in pascuis, venæ metallorum fluxerunt in rivulos, et sublatæ laminæ figuræ locorum in quibus jacuerant, reseabant. Soror vero Tubalcain, Noema, quæ invenit artem variæ texturæ. Lamech autem, secundum Josephum, res divinas sapienter sciens, videns eum communis pœnæ subjacere, sibi vero deberi majorem pœnam, prædictum hoc mulieribus suis sic: Quoniam occidi virum in vulnus meum, et adolescentem in livorem meum, septuplum dabitur ultio de Cain, de Lamech vero septuagies septies, Lamech vero vir sagittarius diu vivendo caliginem oculorum incurrit, et habens adolescentem dueem; dum exerceret venationem, pro delectatione tantum, et usu pellium, quia non erat usus carnium ante diluvium, casu interfecit Cain inter fructeta, æstimans feram, quem, quia ad indicium juvenis dirigens sagittam, interfecit. Et cum experiretur quod hominem, scilicet Cain, interfecisset, iratus illuc cum arcu ad mortem verberavit eum. Occiderat ergo Cain in vulnere, adolescentem in livore vulneris. Vel utrumque occiderat in vulnus, et livorem suum, id est in damnationem suam. Et ideo cum peccatum Cain punitum esset septuplum, ut diximus, suum punitum est septuagies septics, id est septuaginta animæ, et septem egressæ de Lamech, in diluvio perierunt: vel hoc numero majoritatem pœnæ tantum notat. Hebreus ait: Mulieres sue sæpe male tractabant eum. Unde ipse iratus dicebat eis se pati hoc pro dupliciti hominio quod egerat; tamen terrebant eas, subdendo

B

CAP. XXIX. De Seth, et ejus generatione.

Cognovit quoque Adam adhuc uxorem suam, quæ peperit filium, et vocavit eum Seth (Gen. iv). Dixit Strabus post mortem Abel vovisse Adam, non ultra uxorem suam se cognitum, sed Deo jubente per angelum fregit votum ut Dei Filius de eo nasceretur. Tamen Josephus dicit quia, Abel extincto et Cain effugato, Adam de procreatione filiorum cogitabat, et vehementer eum generationis amor angebat; hanc cogitationem propagationis potuit vocare Strabus præceptum Domini, quia iussaserat: Crescite, et multiplicamini (Gen. i). *Sæta et Seth natus est filius quem vocavit Enos, quod sonat homo, vel vir, quasi rationalis, et fortis, quia primus cepit invocare nomen Domini.* Forte invenit verba deprecatoria ad invocandum Deum. Sed plerique Hebræorum arbitrantur quod imagines ad honorem Dei excoxitaverat, et errant. Vel forte ad exitandam pigritiam memorie Dei effigiat Dominum, ut modo fit in Ecclesia.

* Additio 1. Legitur Adam triginta habuisse filios, et totidem filias præter Cain et Abel.

CAP. XXX. Epilogum interserit.

Hic est liber generationis Adæ (Gen. v). Repetit de generatione Adæ, ut integrum ordinem genealogiarum prosequatur. Unde quidam incipiunt ab Adam primam ætatem; alii a Seth, quibus assentit Methodius, et ideo hoc dicit, quia de Abel nullus natus est, et generatio Cain tota perit in diluvio. Vixit Adam centum triginta annis, et genuit Seth ad imaginem, et similitudinem suam, ipse ad imaginem Dei, reliqui ad imaginem ejus, Adæ; quod fere idem est. Vel potius mortalis, mortales. Unde: Qualis terrenus, tales et terreni (I Cor. v). Forte Moyses centum annos luctus Adæ prætermisit, quia ut diximus, Septuaginta et Methodius, et Josephus ducentum triginta annorum eum fuisse scribunt, cum genuit Seth. Iste genuit Enos, qui Cainam, qui Malahel, qui Jaret, qui Henoch, qui Mathusalem, qui Lamech, qui Noe. Sicut ergo in generatione Cain, septimus, scilicet Lamech, fuit pessimus, ita in generatione Seth, septimus, scilicet Henoch, fuit optimus. Et transtulit illum Deus in paradisum voluptatis ad tempus, ut in fine temporum, cum Elia convertat corda patrum in filios (Malach. iv).^{*} Iudæi tamen causam hujus translationis attribuunt potius septenario, quam sanitati ejus, quia piures leguntur sanctiores eo, quorum nullus translatus est. In tantum enim aiunt, Deum omnia sub septenario dispositisse, quod etiam dicunt eum septem cœlos creasse, et cuique nomen suum datum, et septem terras, quas Dayid fundamenta montium vocat (Psalm. xvii). De annis Mathusalem diversæ sunt opiniones. Secundum computationem LXX, vixit annos quatuordecim post diluvium, sed non legitur fuisse in area, nec translatus ut Henoch.

Quidam dicunt quod mortuus fuerit ante diluvium A de quorum stirpe fuit Enachin, cuius filii habitaverunt in Hebron, de quibus certus est Goliath, et quidam alii. Igiturque Deus peccatis hominum dixit : *Panitet me fecisse hominem*, quasi dicat : Faciam quod solet facere homo peccantis operis sui, delect enim quod fecerat. Et est sensus, *dilebo hominem quem feceram*. Non enim permanebit spiritus meus, id est indignatio mea, in homine in aeternum *quia caro est*, quasi dicat : Non puniam cum aeternali ter ut diabolum, quia fragilis est. Sed hic reddam quod meretur. Et tamen prius quam disperdam eum, dabo ei tempus poenitentiae, si voluerit, eruntque dies illius ad poenitendum, scilicet centum et vinti annorum. Non enim intelligendum est de spiritu hominis, sed de Dei indignatione. Nec est terminus iste humanæ vitae post diluvium, cum post diluvium inveniatur homo amplius vixisse, et dixit Dominus hoc ante annos vinti, quam inciperet fieri arca, ut dicit Hieronymus, quæ facta legitur centum annis. Vel secundum Strabon ab eo anno dixit, quo coepit arca fieri, sed quia in malitia perseveraverunt ante praehustum tempus, scilicet centesimo anno deleti sunt. Tamen Josephus dicit hunc terminum vitæ hominum statutum. Quod autem dicitur *Deus tactus dolore cordis intrusus*, forte nihil aliud est, quam quod homines latebat qualitas divinæ offensæ. Vel autropospatos est, scilicet humana propassio, quando attribuitur Deo quod hominis est.

* *Additio 1.* Henoch quasdam litteras inventit, et quasdam libros scripsit sub quo Adam intelligitur mortuus.

CAP. XXXI. De causa diluvii.

Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japhet (Gen. vi). Moyses dicturus de diluvio premissit causam ejus dicens : *Cum cœpissent homines multiplicari super terram, ruderunt filii Dei*, id est Seth, religiosi, *filias hominum*, id est de stirpe Cain, *et vici concupiscentia, acceperunt eas uxores*, et nati sunt inde gigantes. Tempus quidem quando factum fuerit hoc utrum sub Noe, vel ante, vel multum, vel parum ante, non determinat. Iosephus autem dicit quod usque ad septimam generationem boni permanserunt filii Seth, post ad mala progressi sunt, recedentes a solemnitatibus paternis, et ob hoc contra se Deum irritaverunt. Nam multi angeli Dei, id est filii Seth, id est qui supra filii Dei, cum molieribus coeuntes injuriosos filios generuerunt, qui propter confidentiam fortitudinis gigantes a Graecis dicti sunt. Methodius causam diluvii, hominum scilicet peccata, diffusius exsequitur dicens, quia quingentesimo anno primæ chiliadis, id est post primam chiliadem, filii Cain abutebantur uxoribus fratrum suorum nimis fornicationibus. Sexcentesimo vero anno mulieres in vesania versæ supergressæ viris abutebantur. Mortuo Adam, Seth separavit cognationem suam a cognatione Cain, quæ redierat ad natale solum. Nam et pater vivens prohibuerat ne commiscerentur, et habitavit Seth in quodam monte proximo D paradiso. Cain habitavit in campo, ubi fratrem occiderat. Quingentesimo anno secundæ chiliadis exarserunt homines in alterutrum coeuntes. Septingentesimo anno secundæ chiliadis filii Seth concupierunt filias Cain, et inde orti sunt gigantes. Et incepta tertia chiliade inundavit diluvium. Sic ordinat Methodius *. Potuit etiam esse, ut incubi dæmones genuissent gigantes, a magnitudine corporum denominatos, sic dicti a geos, quod est terra, quia incubi vel dæmones solent in nocte opprimere mulieres; sed etiam immanitatem corporum respondebat immanitas animorum. Post diluvium tamen nau sunt alii gigantes in Hebron, et post fuerunt in Tham civitate Ægypti, a qua et Titanes dicti sunt,

* *Additio 1.* Hanc opinionem alibi damnat Augustinus.

CAP. XXXII. De arca Noe, et quomodo Dominus locutus est Noe.

Noe vero erat perfectus in generationibus suis (Gen. vi), quasi non illius perfectionis, quæ est in patria, sed secundum modum generationis suæ, scilicet terræ. Et dixit Dominus ad Noe. *Finis universæ carnis venit coram me, præter eos qui in arca erunt salvandi, disperdam eos cum terra*, id est cum fertilitate terræ. Tradunt quoque vigorem terræ, et fecunditatem longe inferiorem esse post diluvium, quam ante, unde esus carnium homini concessus est, cum antea fructibus terræ victaret. Fecit Noe, juxta præceptum Domini, arcam de lignis levigatis, id est politis, vel quadratis*. Alia littera, vel bituminatis, longitudine trecentorum cubiterum, latitudine quinquaginta, altitudine triginta **, ad modum scilicet humani corporis, in quo longitudo sexies est major latitudine, et decies major altitudine. Est autem longitudo a planta, usque ad verticem et latitudo a cruce lateris ad cratem; altitudo a dorso, usque ad ventrem. Qued tamen multi de corpore Christi, tantum dictum esse volunt, quia sic legitur in Isidoro, qui humani corporis instar ostendit, in quo Christus apparuit. Fuit ergo hæc arca in fundamento quadrata, sed in forma altera parte longiori ab angulis in arcum concrendens, donec in cubito summa ejus perficeretur. Bitumine intus, et extra linita est, quod

est gluten ferventissimum, quo ligna linita non dis- solvuntur aliqua vi, vel arte, nec materia, vel ma- ceria bituminata solvi potest, sine menstruo mu- lioris. In laeibus Judææ supernatans colligitur. In Syria limus est a terra aestuans. Facta sunt in ea cœnaeula, et tristega, id est distinctiones dictæ a trita. Dicit alia translatio bicamerata, et tricame- rata; habuit enim quinque cameras, quas Augu- stinus etiam, preter sentinam, dicit ibi fuisse, di- cens super tabulatum sentinæ fuisse bicamerata. Una enim camerarum erat stercoraria, altera apo- thearia, et super hanc mansionem erat alia trica- merata. Laterales camerae erant una immittium, al- tera mitium animalium, media hominum, et avium. Et habuit ostium ubi bicamerata, et tricamerata jungabantur. Alii vero has quinque cameras in al- titudine sola disponunt, inferioremque et sentina stercorariam dicentes; secundam supra illam apo- theariam, tertiam immittium animalium et serpen- tum, ubi haec junguntur ostium ponunt; quartam mitium animalium; supremam hominum et avium. Josephus tamen dicit arcain quatuor cameras ha- bentem, forte stercorariam, vel sentinam non in- cludens. Fecit in ea Noe fenestram quam Hebrei crystallinam fuisse tradunt, quæ in Hebreo voca- tur meridianum, a Syrmacho *diluculum*. Dicit Ra- banus cubitos arce fuisse geometricos, alioquin tanta capere non valeret. Continet enim cubitus geometricus septem nostros, vel novem. Proprie- enim cubitus pedem et dimidium habet.

* *Additio 1.* Quasi agricolæ locutus est Dominus, ut faceret scilicet navem, instar arconii, id est ad conum tendentis, vel forte ab arcendo, quia undique clausa.

* *Additio 2.* Quod dicitur arca habuisse triginta cubitos in altum, in corpore ejus intelligendum est, id est a fundo usque ad tabulatum. Impossibile enim esset operaturam ejus non plus ascendisse, et tigna triginta cubitorum tantum, operire longitudinem et latitudinem,

CAP. XXXIII. *De ingressu in arcam.*

Perfecta igitur arca, dixit Dominus ad Noe: *In- gredieris arcam tu, et filii tui, uxor tua, et uxores filiorum tuorum (Gen. vi).* In his octo reservatum est seminarium generis humani *. Et seorsum vi- deros, seorsum mulieres nominavit Dominus cum de ingressu loqueretur. Ac si diceret. Tempore affli- citionis vacandum est ab amplexibus mulierum. *Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arca*, id est combinata, id est masculum et femi- nam. De immundis enim animalibus fuerunt ibi tantum duo secundum genus suum, de mundis vero septem. Immunda vero vocat ea Moyses secundum tempus suum, quæ scilicet lex Mosaica vocat im- munda. Vel tunc dicta sunt immunda, quæ etiam tunc naturaliter esui hominum non erant apta. Ideo dixi, naturaliter, quia nulla adhuc ad edendum con- cessa. Tollesque tecum ex omnibus quæ mandi pos- sunt, ut sint tam tibi quam illis in escam. Si queri-

A tur, utrum de minutis, vel immundis animantibus, aliqua introducta sunt ad hunc numerum, dicit Augustinus, quod que non generantur de coitu, non sicut necesse esse in arca, quæ scilicet de pul- vere, ut pulices, vel de humoribus, vel corruptio- nibus nascentur. Quod autem ex coitu generativa tantum introducta sunt, innuitur cum addit, secun- dum genus suum, vel in genere suo. Quaritur etiam, si sine transgressione mandati ibi aliqua fuerunt in- clusa, quæ necessitas eorum alendorum quæ ves- cuntur carnibus coegeret includi? Dicit Augustinus posse esse præter carnes alimenta communia, ma- xime cum ea quæ carnis vescentur fieri et casta- nea vesci possint, præcipue cum omnibus vesci cogat famas. Forte nondum etiam animalia carni- bus vescebantur, sicut nec homines. *Fecitque Noe cuncta, quæ sibi Dominus præcepérat.* Sexcentesimo anno vite sue ingressus est Noe in arcam cum om- nibus, quæ dixerat ei Dominus, quæ et nutu divino, et angelorum ministerio adducta sunt, mense se- cundo die decima septima qui ab Hebreis Nisan dicitur, a Latinis Maius, a Macedonibus Dion. Moyses autem in legitimis Nisan, id est Aprilis, primum mensem constituit, secundum Josephum. In contractibus vero, id est in mercibus faciendis, et in alia gubernatione sæculi temporum decreta, et usuali ordinem mensium servavit. Dicit Jose- phus, quod ab Adam usque ad hoc tempus, fue- runt anni duo millia sexcenti quinquaginta sex quod in sacris litteris conscriptum est, et integratè si- gnatus est.

* *Additio 1.* Uxor Noe Phuarphara, uxor Sem Phar- phia, uxor Cham Cathaflua, uxor Japheth Fliva.

CAP. XXXIV. *De inundatione et cataclismo.*

Ingresso Noe in arcam, *rupti sunt fontes abyssi*, id est aquæ quæ sunt in visceribus terræ, et cata- ractæ cœli, id est fenestrae apertæ sunt, id est nubes (Gen. vi). Cataractæ proprie sunt meatus Nili flu- vii, cum Nilo per septem ostia separatur, vel loca ejusdem, quæ catadupla dicuntur. Abusive quilibet equarum meatus dicuntur initiales, id est cataractæ. Et pluit super terram quadraginta diebus, et nocti- bus, et elevata arca, in sublime cerebatur, et super omnes montes exerevit aqua altior cubitis quindecim, ut ablueret sordes aeris, usquequo ascende- rant opera hominum. Usque ad eundem locum ascendet ignis judicii ob aeris purgationem. Sed non videtur opera hominum tantum ascendere potuisse, cum olympus usque ad liquidum aera vadat, super quem littere inscriptæ in pulvere, per annum re- pertæ sunt stetisse immobiles, quia venti delere non poterant, propter altitudinem montium, ubi pro ni- mia aeris raritate, nec etiam aves vivere queant, nec philosophi ascendentib[us] absque spongiis plenis aqua, aliquantulum ibi manere potuerant, quas naribus apponentes crassiores inde aeren attrahebant. Sed sunt qui putant altitudinem montium tunc non fuisse tautam, quanta nunc est, vel fortasse in sublimibus sacrificantes ignem accendebarunt, cuius vapor, et

Savilla multum ascendere potuerunt, et acra maculare. Et cum intrasset Noe clausit ostium Deus, et bituminavit exterius, et mortua est omnis anima vivens super terram, et obtinuerunt aquae terras ita exaltata centum quinquaginta diebus, ab illa scilicet die qua ingressus est Noe. Post dies centum quinquaginta coepérunt aquae minui mense septimo, ita quod die vigesima septima mensis requievit arca super montes Armeniæ. Illic arce reliquias usque nunc provinciales ostendunt. Hujus diluvii, et arcæ, ut ait Josephus, memoriam faciunt, etiam qui barbarorum historias conscripserunt. De qua Berossus Chaldaeus sic ait : « Dicitur navis ejus, que in Armenia venit circa moenia Cordicum, adhuc aliqua pars esse, et quoddam bitumen exinde tolli, quo maxime homines ad expiationem utuntur. » Meminit ejusdem Hieronymus Ægyptius, qui antiquitatem conscripsit. Manasse Daniæcenus de eisdem sic ait : « Et super Numidiam excelsus mons in Armenia qui Baris appellatur, in quo multos confugientes, sermo est diluvii tempore liberatos, et quemquam in arca simul drectum. Decimo tandem mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium. Cumque transissent quadraginta dies, operuit Nœ fenestram, et emisit corrum, qui non revertebatur (Gen. viii), forte interceptus aquis, vel invenieus supernatans cadaver in aquis est illectus eo. Tamen Josephus ait, quod cuncta reperiens inundantia regressus est ad Noe. Emisitque post eum columbam, quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad Noe. Sed nomine cacumina montium jam erant nudata? Forte nondum siccata, et sic in palude requiescere non potuit, sicut nec in aqua. Vel per recapitulationem prius potest intelligi factum, et postea dictum. Post dies septem iterum emisit eam, quæ vespere rediit ferens ramum olivæ virentem. Post alios septem emisit eam, quæ non est ultra reversa ad eum. Igitur sexcentesimo primo anno vitæ Noe, primo mense, prima die mensis, aperuit Nœ tectum arce, et vidit quod exsiccata esset terræ superficies, sed egrediendi exspectabat Domini præceptum.

CAP. XXXV. De egressione Noe, et Iride.

Mense secundo, septimo et vigesimo die mensis, dixit Dominus ad Noe : Egredere de arca tu, et uxor tua, filii tui, et uxores filiorum tuorum (Gen. viii). Coniuncti jubentur exire, qui disjunctum intraverant. Ac si dicaret eis : Nunc rediit tempus amplectendi, ut multiplicamini super terram. Mox enim subiunxit : Crescite, et multiplicamini (Gen. ix). Et egressus est Noe cum universis, quæ erant cum eo, eadem die, qua ingressus fuerat, revoluto anno. Ingressus enim fuerat decima septima luna mensis secundi, licet habeat alia translatio vigesima septima, et egressus est vigesima octava luna, quia quota est luna hodie, si undecim addas : tanta erit eodem die revoluto anno, si hodie prima, eadem die sequenti anno cuoecima. Nec te moveat, quod dixi, eges-

A sum vigesima octava luna, cum liber dicat vigesima septima. Potuit enim esse quod vespera septima diei, et vigesima septima luna egressus sit, jam imminente vigesima octava. Media vero tempora, quolibet nomine extremonum sape nominantur, ut cum Dominus crucifixus fuit inter tertiam, et sextam : quidam evangelista dicit hora tercia, alias sexta. Vel potius secundum nomina septem dierum, si in tercia feria est luna vigesima septima revoluto anno in eadem tercia feria erit luna vigesima octava, quia computus dictus per unam diem descendit in martyrologio. Verbi gratia, Kalenda Januarii sunt in Dominicâ die, et luna septima, revoluto anno in Kalendis Januarii reiterata luna erit decima septima, sed Kalendas erunt secunda feria. Ergo Dominicâ die ante Kalendas erit luna decima septima, et sic a Dominicâ in Dominicam revoluto anno, non adiudicatur lunæ nisi decem, sed a Kalendis in Kalendas undecim. Et ædificavit Noe altare Domino, et de mundis animantibus septimum obtulit Domino (11). Ideo enim jussérat Dominus septem secundum genus suum induci, ut septinio oblato, sex sufficent propagationi. Locum autem quo egressi sunt Armenii Egressorium vocant. Filii vero Noe dixerunt Thenon, id est octo pro numero egressorum. Ob hoc quoque, ut quidam tradunt, Noe fecit altare de octo lapidibus. Et odoratus est Dominus odorem suavitatis, et ait ad Noe : Non ultra maledicam omnium terra propter homines, quia proni sunt ad malum. Tempus autem sementis, et messis, et frigus, et aestus, nox, et dies non requiescent. Forte nondum ita plene distincta erant quatuor tempora, quia nec usque ad diluvium aquæ fuerant colectæ in nubes. Et benedixit eis Dominus dicens : Crescite, et multiplicamini, et sit timor vestri super cuncta animantia terræ. Hoc dictum est eis in solarium, ne pauci homines a pluribus bestiis opprimi timerent. Quasi Deus diceret : Olera virentia prius dederam in cibum, nunc trado vobis animantia *, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis, id est animal suffocatum. Et prohibuit eis Deus homicidium fieri, quia maxime timebant ne Dominus iterum aquas diluvii inundaret super terram ; et Noe quotidie orabat, ne hoc fieret, ut Josephus refert : pepigit eis Deus, quod ultra non fieret diluvium, et in signum foederis hujus, posuit arcum suum in nubibus **. Et est signum duorum judiciorum. Judicii per aquam præteriti, ne timeatur, et futuri per ignem, ut exspectetur. Inde est quod duos habet colores, cœruleum, qui est aqueus, et est exterior, quia præterit, et rubeum, qui est igneus, qui est interior; quia futurus est ignis. Et tradunt sancti, quod quadraginta annis ante judicium non videbitur arcus, quod etiam naturaliter ostendet desiccationem aeris jam incepit.

* Additio 1. Esus carnium ante diluvium non erat, sed post statim concessus est.

(11) De mundis septem ingressa significant septem dona, scilicet, quæ perfectus habere debet.

Additio 2.

Ne timeant imbræ, datus est in nubibus obses.

CAP. XXXVI. De ebrietate Noe, et maledictione Cham.

Cœpit Nœ exercere terram, et plantavit vineam, labræus naturæ per cultum ad usum vineæ trahens, bibensque vinum, sed ignorans vim ejus, inebriatus est. Et dormiens nudatus est in tabernaculo suo (Gen. ix). Nudatio epim femorum sequitur ebrietatem, sicut libido satietatem. Sed cum Cham verenda patris videsset nudata, irridens, nuntiavit hoc fratribus. Sed illi pallium imponentes humeris, et eunes retrorsum, ne videarent operuerunt patris verenda. Patet quia nondum homines utebantur femoralibus. Evigilans Noe, cum diuidisset quod fecerat filius suus minor, ait : *Maledictus Chanaan puer servus erit fratribus suis.* Sed queritur quomodo Cham dicitur minor filius, cum esset medius natu? Potest dici minor, id est indignior; vel forte minor statura. Vel de Japheth dicitur, qui cum minor esset, tamen prudenter fuit Cham majore. Maledixit autem non filio, sed filio filii, quia sciebat in spiritu filium non servitum fratribus, sed semen ejus, nec omnes de semine, sed eos, qui de Chanaan descenderant. Peccata quidem patrum sepe vindicantur in filios temporaliter. Et est sensus sic : Non læteris de filio tuo, sicut nec ego de te. Et addidit. *Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus.* Prophetia est, quia prævidit in filiis Sem cultum et nomen unius Dei permansurum. Et iterum : *Dilatet Deus Jopheth, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.* Et hæc prophetia est. Gentes enim, quæ de Japheth dilatata sunt numero, Deo auctore, et in cultu deorum Deo permittente, post insertæ sunt trunko olivæ. Et impletæ sunt dies Noe nongenti quinquaginta annorum, et mortuus est. Dicit autem Josephus quod nemo putet falsa quæ de antiquorum longævitate scripta sunt, quia propter virtutes et glorioas utilitates, quas jugiter perscrutabantur, id est astronomiam et geometriam, Deus eis ampliora vivendi spatia condonavit, quæ aliter discere non potuissent, nisi sexcentos vivebrent annos. Per tot enim annorum curricula magnum annus impletur **.*

* *Additio 1.* Semiramis fuit mulier quæ primo alicuienit brachas, et usus earum.

** *Additio 2.* Magnus annus completur reversis planetis omnibus ad loca sua creationis.

CAP. XXXVII. De dispersione filiorum Noe, et Nemrod.

Redit Moyses ad principium genealogie Noe dicens : *Hæ sunt generationes filiorum Noe (Gen. x), et incipit a Japheth minori, ut ultimo loco ponatur Sem, cuius successionem texere intendit.* Texuntur autem ex eis septuaginta due generationes, quindecim de Japheth, triginta de Cham, viginti septem de Sem. Hi tres disseminati sunt in tribus partibus orbis secundum Aleuinium. Sem Asiam, Cham Africam, Japheth Europam sortitus est. Velepressius

A dicitur secundum Josephum : Filii Japheth tenuerunt septentrionalem regionem, a TAURO et AMANO montibus CILICIAE et SYRIA, usque ad fluvium TANAIM, in Europa vero, usque ad Gadira. Filii vero Cham a provincia Syria, et Amano et Libano montibus cunetas terras obtinuerunt, quæcumque ad mare sunt positæ, apprehendentes etiam eas, quæ usque ad Oceanum sunt, et proprias facientes appellationes. Filii vero SEM usque ad Oceanum seorsum habitant ASIAM, ab EUPHRATE facientes initium. Generationi SEM insistimus, alias transeuntes, hoc tamen addentes, quod CHUS dicitur filius Cham, et filius CHUS Nemrod, qui cœpit primus potens esse in terra, et robustus venator hominum coram Domino, id est extinxitor, et oppressor amore dominandi, et cogebat homines ignem adorare *, ad hoc exiit proverbium, ad dicendum de aliquo, quod fortis sit et malus : *Quasi Nemrod robustus renator coram Domino.* Hoc ideo diximus, quia Methodius dicit hunc fuisse de filiis HIROM filii SEM. Quare vero primus cooperit dominari ostendit, agens de quodam filio Noe, de quo non egit Moyses, sic dicens : Centesimo anno tertiae chiliadis natus est Noe filius in similitudinem ejus, et dixit eum Jonithum *. Trecentesimo anno dedit Noe donationes filio suo Jonitho, et dimisit eum in terram Ethan, et intravit eam Jonithus usque ad mare orientis, quod dicitur ELIASCHORA, id est *solis regio*, hic accepit a Domino donum sapientæ, et invenit astronomiam. Ad quem veniens Nemrod, Gigas decem cubitorum, eruditus est ab eo, et accepit ab eo consilium, in quibus locis regnare cœpisset. Jonithus iste futuros quodam eventus prævidit, et maxime de ortu quatuor regnum, et occasu eorum per successionem. Quam etiam plane prophetavit Daniel. Et prædictus discipulo suo Nemrod, quod primi regnaret de Cham, de quo BEIUS descendit, post de SENI Medi, et PERSÆ, et GRAEI, post de Japheth ROMANI. A quo rediens Nemrod accensus amore dominandi, sollicitavit genus suum de SEM, ut imperaret aliis, quasi primogenitus, sed noluerunt; et ideo transiit ad Cham, qui acquievit, et regnavit inter eos in BABYLONE, et exinde dictus est de filiis Cham. Sed si vere fuit de filiis Cham, tunc nulla est questio quare inter eos regnaverit; hujus exemplo cœpit regnare JECTAM, vel JETRAM, vel URAM super filios SEM, SUPHENE, vel SUSTENE super filios Japheth. Narrat autem Philo JUDÆUS, vel ut alii volunt GENTILIS philosophus, in libro *Quæstionum* super Genesim, quod ex tribus filiis Noe adhuc ipso vivente sunt nati viginti quatuor millia virorum et centum, extra mulieres et parvulos, habentes tres super se duces, quos prædimimus.

* *Additio 1.* Chaldaei ignem adorabant, et cogebant alios idem facere, comburentes alia idola. Sacerdotes vero CANOPI hoc audientes, quod magnum idolum in honore BÉLI formaverant, removentes coronam auream apposuerunt vas fictile ad modum corona perforatum foraminibus cera obturatis. Ve-

nientes Chaldaeis opposuerunt ignem, et liquefacta cera aqua defluens, quaer erat in corona exsilinxit ignem, et prævictuerunt Canopi idola.

* Additio 2. Objicitur secundum Methodium de Jonitho, quia non generauit eum Noe ante diluvium, quia non fuit in area, cum non fuerit mortuus ante, quia post instruxit Nemrod, nunc post diluvium. Forte non est vera ratio Methodii.

CAP. XXXVIII. De turre Babylon.

Post obitum vero Noe, moventes pedes suos ab Oriente, convenerunt duces in opum, in campum Sennaar, et timentes diluvium, consilio Nemro voluntis regnare, coeperunt ædificare turrim, qua pertingeret usque ad coelos, habentes lateres pro saxis, et bitumen pro cæmento. Descendit autem Dominus, ut rideret turrim (Gen. xi), animadverit, ut puniret, et ait ad angelos : *Venite, et confundamns linguaam eorum, ut non intelligat quisque vocem proximi sui.* In hac divisione nihil non fecit Deus, quia voces eadem sunt apud omnes gentes, sed dicendi modos, et formas diversis generibus divisit. De hac turri dicit Josephus, quia latitudo erat ita fortissima, ut prope eam aspicientibus longitudu videretur in minus. Dii vero ventos immittentes everterent turrim, et vocem propriam unicuique partiti sunt. Propterea Babyloniam contigit vocari civitatem. Babel enim Hebrei confusionem appellant. De hac turri meminit sibylla dicens : « Cum omnes homines existenter unius vocis, quidam turrim ædificaverunt excelsam, tanquam per eam ascensuri in celum. »

De campo vero Sennaar in regione Babylonis meminit Esicius dicens : Qui de sacerdotibus sunt exerciti : Jovis sacra sumentes, in Sennaar Babylonis venerunt, divisique sunt post hæc, diversitate linguarum migrationes agentes, apprehendentes mediterranea simul, et maritima. Nec prætereundum puto quod Moyses dicit Regna, filium Chus, duos labuisse filios Saba, et Dodam. Josephus dicit Saba, et Judam, quorum Judas Ægyptiacam gentem Hesperiorum inhabitans, Judæis cognomen suum reliquit. Quod autem dicitur, de terra Sennaar egressus est Assur, intelligendum est, quia Nemrod expulit eum vi a terra illa, et turre, qua ejus erat iure hereditario. Vel intelligendum non est Assur filius Sem, qui inventit purpuram, et unguenta crinum, vel corporum a quo Chaldaea*, et Assyria dicta est, sed Assur, id est regnum Assyriorum, inde egressum est, quod tempore Sarug, proavi Abraham, factum est. Regnum quidem Babylonii habuerunt, qui de semine Nemrod fuerunt, usque ad quartam chiladiem, et ultimum eiusmodem.

* Additio 1. Chaldaea, Babylon, Sennaar, idem sunt.

CAP. XXXIX. Primum incident.

Interim vero obtinuerunt Ægyptios et Assyrios ita : in diebus Sarug Belus Nerothides rex Babylonis, quia fuit alter Belus rex Graecie, intravit Assyriam, sed parum obtinuit in ea. Quo mortuo filius ejus Ninus totam obtinuit Assyriam, et civitatem, in

A qua caput regni erat, itinere trium dierum ampliavit, et a suo nomine Ninivem dixit. Inde est quo¹ quedam historie dicunt regnum Assyriorum coepisse ab antiquo Belo : quod verum est quantum ad initium. Alii dicunt coepisse a Nino, quod verum est etiam, quantum ad regni ampliationem. Ninus viceit Cham, qui adhuc vivebat, et regnabat in Bractia, [al. Thracia], et dicebatur Zoroastres inventor magice artis, qui et septem liberalies artes, in quatuordecim columnis scripsit, septem aeneis, et septem lateritiis, contra utrumque judicium [al. diluvium]. Ninus vero libros ejus combussit. Ab eisdem orta sunt idola sic :

* Additio 1. Syrophanes primus idololatra Ægypti, Diothatus Lacedæmoniorum, in Poetria magistris Anselmi,

CAP. XL. De morte Beli, et ortu idolorum.

Mortuo Belo, Ninus in solatium doloris, imaginem patris sibi fecit, cui tantam exhibebat reverentiam, ut quibuslibet reis qui ad eam confugissent parceret. Proinde homines de regno ejus divinos honores imagini ejus coeperunt impendere ; hujus exemplo plurimi claris suis mortais imagines dedicarunt, et sicut ab idolo Beli catena traxerunt originem, sic ab ejus nomine generale nomen idolorum traxerunt. Sicut enim dictus est Belus ab Assyriis, sic et aliae nationes secundum idiomata linguae sue dixerunt, aliae Bel, aliae Beel, aliae Baal, aliae Baalim. Imo, et nomina specificaverunt, aliae Beelphégor, aliae Beelzebub dicentes. Sed tandem seriem genealogiae Sem prosequamur.

CAP. XLI. De generatione Sem.

Sem centum annorum erat, quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium (Gen. ii). Repugnare huic videtur quod dictum est supra, quia ingentesimo anno Noe natum Sem, et sexcentesimo inundasse diluvium. Ergo post diluvium centenarius erat Sem, et biennio post, centum et duorum annorum. Sed mos est sacrae Scriptoræ, sepe limites numerorum ponere, patulis annis, si superfluerint, tacitis. Potest ergo dici quod Sem centu*hi* annorum erat, et duorum, sed duos tacuit Scriptura, vel Noe, cum genuit eum, quingentorum et duorum, vel duodecim deinceps ad sexcentos cum inundavit diluvium : vel ita legatur littera. Sem centum annorum erat post diluvium, et erat biennio post diluvium, quando genuit Arphaxad. Josephus autem dicit, Sem filius Arphaxad natus est, post annos duodecim facti diluvii, quod forte vitium scriptoris est. Arphaxad genuit Salem, cui in Luca (cap. iii) subditur Cainam secundum Septuaginta, qui condidit Salem, qui Heber a quo Hebrei dicti sunt, secundum Josephum. Tamen Augustinus dicit : Merito queritur utrum ab Heber dicti sunt Hebrei, vel ab Abram quasi Abramini. Heber genuit Phaleg, et eis. Phaleg Hebraice divisio, eo quod in diebus ejus, pro divisione linguarum, divisæ sunt gentes, et divisio terrarum facta, sed sub isto præcipue facta dicitor, quia in isto, et in filiis ejus remanente lingua anti-

qua, alii quasi ab eo divisi sunt. Phaleg genuit Abram, vel Regau, qui Sarug, qui Nachor, qui Thare. Thare cum esset septuaginta annorum genuit Abram, Nachor, et Aran, et est ordo praeponterus. Aran enim primogenitus, et Abram ultimus fuit, et forte non genuit eos cum esset hujus temporis, sed tunc copit generare, et suis temporibus, eos genuit, scilicet per diversa tempora, ita quod jam centum viginti annorum erat cum genuit Abram, qui fuit ultimus*. In Thare terminatur secundaetas habens, secundum Septuaginta, mille septuaginta duos annos, secundum Methodium chiliadem, secundum Hebraicam veritatem annos mille ducentos nonaginta duos. Et tot annos dicit Josephus, usque ad nativitatem Thare, sed usque ad nativitatem Abram extenditur haecetas. Porro Aran genuit Lot, et Jescham, qui et Sarai, et Melcham, et mortuus est ante patrem suum in Iur Chaldaeorum. Et est nomen civitatis Iur, secundum Josephum, ubi et hactenus sepultura ejus ostenditur. Hebrei Iur ignem dicunt, inde fabulanter, quod Chaldae in ignem, per quem trajiciebant parvulos procerant Abram, et Aran, quia noblebant ignem adorare, et Aran ibi expiraute, Abram Dei auxilio est liberatus. Unde dicitur: *Ego sum qui eduxi te de Hur Chaldaeorum* (Gen. ii) (12). Thare ergo odio habens terras, propter luctum Aran, nec valens sustinere injurias quæ fiebant ei, ut ignem coleret (13), statuit perigrinari, et dedit Nachor Melcham uxorem. Abram vero Sarai, qui et Lot fratrem uxoris in filium adoptavit, quia Sarai sterilis erat.

* *Additio 1.* Qui inventur in glossa super Lucam. In quadam enumeratione generationis Christi de Cainam reperies, per quam Magister locum istum correxit.

** *Additio 2.* Ita non brevem faciunt hanc etatem Hebrei.

CAP. XLII. *De egressu Thare, et suorum de Chaldaea.*

Egressus est ergo Thare cum illis, ut irent in terram Chanaan, venerunt usque ad Haran (Gen. xi) Mesopotamiae civitatem. Septuaginta Interpretes ponunt Charram, quia cum h aspirationem utrobique habeat, in Graecum vertere non potuerunt, et pro ultraque aspiratione posuerunt. Unde et filium Noe Ilabam dixerunt Cham. Inde est quod varie legitur Oreb, vel Choreb, Raab, vel Rachab. Mesopotamia vero a circumfluentibus aquis, nomen accepit. Meso euim medium, potamos aqua, sicut Aquilegia dicitur, quasi aquis ligata. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Haran.

CAP. XLIII. *De annis Abram post mortem patris, et egressu suo de terra sua.*

Dixit autem Dominus ad Abram: Egrederes de terra tua, etc. (Gen. xii). Septuaginta quinque annorum erat Abram cum egrederetur de Haran, Josephus ait: Dimisitque Chaldaam cum septuaginta quinque annorum esset, Domino jubente, ut migraret

(12) *Hoc canticum canit Ecclesia.*

(13) *Gloss. Quia Chaldaei ignem, et alii idola cole-*

*A in Chananam. Si ergo post mortem patris Abram erat annorum septuaginta quinque patet, quod dimisimus, quod Thare plus quam septuaginta annos habebat cum genuit Abram. Si enim in illa etate genuit Abram, tunc post mortem patris erat Abram centum quadraginta quinque annorum. Augustinus tamen dixit per recapitulationem hoc esse dictum. Adhuc enim vivente patre cum esset centum quadraginta quinque annorum, et Abram septuaginta quinque egressus est de Haran, relinquens ibi patrem, et fratrem et in itinere, dum ieret in Mesopotamiam, Dominum locutum ei, et dixisse: *Egrederes de terra, etc.*, non quin jam egressus, se animum revertendi ad eam habebat quasi dicas: Qui egressus es corpore, egrederes mente. Hieronymus dixit veram esse Hebraeorum traditionem, qui et annos Thare* ponunt septuaginta cum genuit Abram, et mortuo patre, egressum Abram dicunt de Haran, et plurimum cum esse annorum tunc, quam Moyses dicat, sed annos ejus computatos ab illo tempore, quo Dei auxilio evasit ignem Chaldaeorum, ut id ei reputetur tempus etatis, ex quo confessus est Dominum, spemens idola Chaldaorum. Ecce, dicit Josephus, jam recidebatur vita hominum paulatim declinans, usque ad Moysen; in quo terminum vitæ, quem constituerat Dominus, confirmavit. Centum enim et viginti annorum Moyses mortuus est.*

* *Additio 1.* Thare ergo erat centum triginta annorum cum genuit Abram, Abram septuaginta quinque cum pater obiit.

CAP. XLIV. *De adventu Abræ in terram Chanaan.*

Tulit ergo Abram Sarai, et Lot, et animas quæ fecerat in Haran (Gen. xii), id est animantia, quæ ibi acquisierat, et intravit terram Chanaan, e: venit ad Sichem, quæ corruptus Siehar sepe legitur, et ad vallem illustrem, quæ Pentapolis dicebatur tunc a quinque urbibus Sodomorum, quæ nunc mare Salis, vel Mortuum diciter, quia nihil in eo vivit, et nihil in eo mergi potest, habens animam, vel lacum asphalti, id est bituminis, quod dicitur Judaicum vel vallis Salinarum *. Apparuitque ei Dominus, et dixit ei: *Semini tuo dabo terram hanc.* Qui ædificavit ibi altare Domino, ubi apparuit ei. Inde de eis Josephus ait: *¶ Primus præsumpsit Deum unum Creatorem esse cunctorum pronunciare, et hominum opiniones, quas cæteri de Deo habebant innovare, et immutare prævaluunt.* Haec autem conjictebat per terræ passiones, et maris, et ea quæ continent circa solem, et lunam, et ex omnibus, quæ circa cœlum semper eveniunt. De codem Berossu meminist dicens, post diluvium decima generatione fuit apud Chaldaeos vir in cœlestibus rebus expertus. Inde transgrediens Abram tetendit tabernaculum inter Bethel, et Hai, et ædificavit ibi iterum altare Domino. Et perrexit Abram vadens, et ultro progrediens ad meridiem, sed quo iverit subiecti bapit, sic omnes erant idololatriæ præter Abram cui suis.

Moyses brevitatis causa, vel quasi notum, et habi-
tavit in Damasco. Unde et nomen ejus usque nunc
in civitate Damascena habetur in gloria, et vicus
ostenditur, qui ab eo dicitur habitatio Abram. Unde
Nicolaus Damascenus : « Abram regnavit in Da-
masco, veniens advena cum exercitu de terra,
quæ super Babylonem dicitur Hur Chaldaeorum. »

* *Additio 1.* Nunc dicitur mare Diaboli, cuius
suis ibi peccatum est, et multum aluminis ibi re-
peritur.

**CAP. XLV. De descensu Abræ in Ægyptum, et de
reditu ejusdem.**

Facta est autem fames magna in terra Chanaan,
et descendit Abram in Ægyptum, timensque libidi-
nem Ægyptiorum, ne eum propter speciem mulie-
ris, occiderent, sororem suam eam dixit esse. Et
sublata est mulier, valde pulchra, in domum Pha-
raonis. Abram vero bene usi sunt Ægyptii propter
eam. Deus vero desiderium regis impedivit, ne tan-
geret eam, ægritudine, et tumultu causarum. Cum-
que pro salute regis sacrificarent sacerdotes, per
iram Dei hoc accidisse significaverunt, quod uxori
peregrini injuriam inferre voluisse. Vocavitque
Pharao Abram, et dixit ei : *Cur non indicasti, quod
uxor tua esset? Ecce uxor tua, accipe eam, et rade* (Gen. xii). Et præcepit rex viris suis, ut deducerent
eum. Erat enim dives valde, in auro, et argento, in
servis, et ancillis, et in jumentis. Arithmetica
sane, et quæ de astrologia sunt Ægyptiis tradidit,
ante eis ignota, a quibus post pervenerunt ad Gre-
cos. Reversusque est Abram, usque ad locum, ubi
fixerat tabernaculum, inter Bethel et Iai. Paritus-
que est terram cum Lot, dum pastores eorum inter-
se rixarent, pro pascuis, optionem etiam concessit
Lot, et elevans Lot oculos, vidit regionem Jordanis
congruam sibi, et moratus est in oppidis Sodomoi-
rum. Abram vero descendit ad couvallem Mambre
juxta Hebron*, et habitavit ibi, fecitque ibi altare
Domino. Hebron civitas est, quæ et Cariatharbe di-
citur, id est *civitas quatuor*. Arbe enim *quatuor*,
Cariath *civitas*, ibi enim sepultus est Adas maximus,
et Abram, Isaiae, et Jacob cum uxoris suis :
Mambre vero, Aner, et Eschol fratres erant, et con-
federati sunt Abrie. A primogenito eorum validis
coquominata erat. Habitabat autem ibi Abram circa
quercum, vel terebinthum, cuius radices apparent
ad hunc. Quam pro nomine Josephus vocavit, dicens :
« Habitabat Abram circa ilicem**», quæ vocatur Agy-
ga, vel Ogig, vel Dirpsi ; ibi promisit ei Deus, quod
omnem terram circumstantem, per quatuor partes
orbis, daret ei, et semini ejus. »

* *Additio 1.* Hebron interpretatur *conjugium*, vel
conjugum, quia quatuor patriarchæ cum uxoris suis
suis ibi incinerati fuerunt. Hæc interpretatio reperi-
tur in quadam glossa in Actibus apostolorum, quam
magister legens consuluit ut in historiis poneretur,
quod et se fecisse dixit.

** *Additio 2.* Arbor illa, secundum Hieronymum,
usque ad tempus Theodosii imperatoris duravit, et

A ex illa fuisse perhibetur quæ modo est, quæ hec
arida, tamen medicinalis est.

**CAP. XLVI. De victoria Abræ, et occurso Melchise-
dech.**

*Factum est autem illo tempore, ut Amraphel rex
Sennaar, id est Babylonis, etc. (Gen. xiv).* Jam tan-
tum processerat libido dominandi, quod quæque
civitas regulum habebat, quorum plurimi alicui ma-
jori regi serviebant : Tandem omnes subditi erant
monarcho Assyriorum. Sane quinque civitates So-
domorum Sodoma, et Gomorrah, Adama, Sebois.
Bala, quæ et Segor quinque reges habebant. Has
subjugaverat sibi Chedorlahomor rex Elamitarum,
et tributarias sibi fecerat, et duodecim annis ser-
vierant ei in tributo. Anno vero decimo tertio no-
luerunt sibi dare. Proinde decimo quarto anno Cho-
dorlahomor assumens secum tres reges Babylonis,
et Ponti, et gentium collecto exercitu convenerunt
in vallem illustrem, in qua erant putei bituminis,
quæ per iram Dei post versa est in mare Mortuum,
et circumadjacentia loca depopulati sunt. Et egressi
sunt quinque reges ut pugnarent adversus quatuor,
qui et terga verterunt, et ceciderunt plurimi, et qui
renanserant, fugerunt ad montes. Tulerunt autem
victores omnem substantiam eorum, et captivos,
nec non et Lot, et substantiam ejus. *Et ecce unus,*
qui craserat nuntiavit hoc Abram Hebreo, vel trans-
fluviali, quia de trans Euphraten venerat. Qui nu-
meravit expeditos vernaculaos suos trecentos decem
et octo et tres prædictos fratres Mambre, et Aner,
et Eschol, et prosecutus est eos usque Dan, qui est
uicus de fontibus Jordani, et ab eo oppidum Dan
dictum est, quod nunc Penæas dicitur : alter enim
fons Jor dicitur, quibus in unum confederatis Jord-
anis dicitur, et irrigat super eos nocte, divisus sociis
in tres turmas dormientes trucidavit, vigilantes,
præ ebrietate pugnare non valentes, effugerunt. *Et*
prosecutus est eos Abram usque Hoba, quæ est ad
lavam Damasci, et reduxit Lot, mulieres quoque, et
populum, et omnem substantiam eorum. Occurrunt au-
tem ei rex Sodomorum ad locum, qui dicitur Regia
vallis, in via Solymæ civitatis, vel Salem, quæ
post Jerusalem dicta est. *At vero Melchisedech rex*
D Salem obtulit ei panem, et vinum. Quod quasi expo-
nens Josephus ait : « Ministravit exercitui xenia,
et multam abundantiam rerum opportunarum simili-
liter exhibuit, et super epulas benedixit Deum, qui
Abræ subdiderat inimicos. » *Erat enim sacerdos*
Dei Altissimi. Cui Abram decimas dedit ex omnibus
spolis, et tunc primum decimæ leguntur datæ, pri-
mitive vero ab Abel. *Et ait ad eum rex Sodomorum :*
Da mihi animas, cætera tibi tolle, et noluit Abram
etiam minimum quid tollere, exceptis quæ come-
derunt juvenes, et partibus trium fratrum, qui ve-
nerant cum eo. Hunc Melchisedech, aiunt Hebrai
fuisse Sem filium Noe, et vixisse usque ad Isaac*.
Et omnes primogenitos, a Noe usque ad Aaron,
sacerdotes fuisse, qui in conviviis, et oblationibus

populo benedicebant, et habebant primogenita, de **A** est intelligendum, quod tot annis servierunt in Ægypte, sed hic numerus annorum in illa afflictione complectus est, qui secundum Isidorum ab illo tempore computantur, quo ista Abræ promittuntur. Augustinus ab Isaæ natu computat, quia dictum est *semen tuum*. Et ab anno nativitatis Isaæ, usque ad annum egressionis de Ægypto numerat quadringintos quinque annos. Sed Scriptura subiectet quinque et legit litteram sic. Semen tuum peregrinum erit quadringentis annis : sive enim in terra Chanaan, sive in Ægypto peregrinum fuit, donec habuit hereditatem ex promissione Dei. Illud autem interpositum, subjiciunt eos, et affligent, non refertur ad quadringintos annos. Quod autem dictum est, in quarta generatione eos reddituros, secundum tribum sacerdotalem intelligendum est. Levi enim genuit Chaat, qui genuit Aram, vel Amram, qui genuit Aaron, qui Eleazar, qui cum Aaron egressus est. Nec dicas quatuor generationes personas quatuor sed successiones, ut tot sint generationes quoties ibi legitur, genuit : quod alia littera habet quinque generationes, secundum regiam tribum est. Judas enim genuit Phares, qui genuit Esron, qui genuit Aram, qui Aminadab, qui Naason, qui cum patre egressus est. *Et facta est caligo*, et apparuit ignis quasi cibani transiens inter divisiones illas, et consumens illas. Ecce signum, et terminos terræ promissionis diffinivit ei Dominus a rivo Coriæ flumine Ægypti usque ad Euphratēm, et populos ejus nominavit.

* **Additio 1.** Josephus in fine libri sui ait : « Potentissimus Chananaeorum, qui lingua patria justus rex appellatus est, primus Deo sacerdotium, vel sacrificium exhibuit, et sanum edificavit, et urbem quam Jerosolymam dixit. Cum autem Solyma vocaretur, Chananeis post ea expulsis primus Juðaeorum in ea Leobius, vel Theobitus regnabit. »

CAP. XLVII. *De ortu jubilei.*

Dé haec Victoria tradidit jubilatum initium habuisse pro hac remissione captivorum Jubel enim remissio, vel initium, inde jubileus remissivus, vel suittians, ob hoc autem institutus est quinquagesimus, quia tunc erat Lot, ut dicunt quidam quinquaginta annorum; vel tunc erat quinquagesimus annus ex quo locutus erat Dominus Abræ in via, vel ex quo egressus erat de Haran : vel Abram peritus astrorum, in quibus etiam secundum quosdam Zoroastren magice artis inventorem instituit, noverat quoq[ue] intempories aeris, q[ue]æ fit ex elevatis, vel depressis planetis, semper usque ad quinquaginta annos ad temperiem redeunt, et quod vidi fieri in astris voluit imitari in terris.

CAP. XLVIII. *De sacrificio Abræ post promissionem heredis.*

His transactis, locutus est Dominus ad Abram dicens : Proictor tuus sun, et merces tua magna mis. Et dixit Abram : Quid dubis mihi? Ego radam absque liberis, ac Damascus filius Eliezer procurantis mei erit hæres meus (Gen. xv), quasi dicat : Quid mihi de promissione terre cum desit hæres? Ab hoc Damasco ajunt Damascum conditam, et denominatam, et ibi eum regnasse. *Et dixit Dominus ad eum : Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo. Credidit Abraham Deo, et reputatum est et ad justitiam, et quia insperatum promittebatur, quæsivit Abram signum, unde scit sibi hoc fieri, non ex diffidentia, sed sperando, et modum quætendo. Et hinc maxime mos inolevit Iudaïs, signa querere. Et ait Dominus : Sume mihi in crastino vaccam, et capram, et arrietem, quæque trima, et tartutem, et columbam. Quasi dicat. Immolabis mihi hæc, et ostendam tibi signum. Qui tollens hæc animalia divisit per medium, et partes contra se attrinsecus posuit, aves autem non divisit, et dum expectaret præceptum Domini de modo immolandi, descenderunt volucres super cadavera, et abligebat eas Abram. Cumque sol occubuissest sopor irruit saper Abram, et horror magnus, qui fuit pars signi, et dictum est ad eum : Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjiciunt eos extranei servituti, et affligent quadringintos annos. Tu autem ibis prius ad patres tuos, generatione autem quarta revertentur huc. Quasi dicat : Ne exspectes te modo regnatum in terra hæc, et semen tuum post te. Te enim prius mortuo, post quadringintos annos implebitur promissio mea. Nec*

Bigitur Sarai non habebat liberos, et dixit Abraham : *Ingradere ad ancillam meam Agar, si forte ex illa suscipiam filios* (Gen. xvi); et ingressus est ad eam. Quæ cum concepisset despexit dominam suam, et Abram dissimulabat. Et ait Sarai : *Intique agis contra me. Judicet Deus inter me, et te. Cui Abraham : Ecce ancilla tua in manu tua, utere ea, ut libet. Affligeante autem eam Sarai, illa inuit fugam, volens redire ad patriam, quia Ægyptia erat. Et invenit eam Angelus Domini, dum fugeret, et sitaret, et viam ignoraret, solivagam juxta puteum, qui est in ria Sur in deserto. Qui dixit ad eam. Unde venis? et quo vadis? Et illa : A facie dominæ meæ Sarai fugio. Qui Angelus : Revertere ad dominam tuum, et humiliare sub ea. Et rursum i Concepisti, et paries filium, et vocabis nomen ejus Ismael. Hic primo legitur nomen prædictum a Domino, quod perratum est. Manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum, et e regione fratribus suorum figet tentoria, quod tamen non de ipso legitur, sed de filio ejus Cedar. Tamen de genere ipsius hoc prædictum est, quia Sarraceni vagiseditibus incertis, gentes, quibus desertum ex latere jungitur, impugnant, et ab omnibus impugnantur. Hoc autem præcipue futurum erat secundum Methodium,*

quando quatuor principes de genere Ismael, quos etiam filios vineæ vocat, forte pro vesania tanquam ebrios Oreb, scilicet et Zeb, et Zebee, et Salmona, egressi sunt de solitudine contra filios Israel (*Psalm. lxxxii*), qui victi per Gedeon retrorsi sunt in solitudinem de qua prodierant. Quod vero legitur in Genesi: *Hic erit serus homo*, Hebreus habet Phara, quod sonat onager. Propter hoc, ut dicit Methodius, dictum est: Onagri, et capreæ a deserto omnem bestiarum supergredientur rabiem, et manusctorum numerus conteretur ab eis. Dicit enim de filiis Ismael: Futurum est autem, ut exeat adhuc semel, et obtinebunt orbem terræ per octo hebdomadas annorum, et vocabitur iter eorum via angustiæ, quia patrem illorum Ismael vocavit Dominus onagrum. In sacris locis interficiunt sacerdotes, ibidem cum mulieribus dormient, ad sepulcra sanctorum religabunt jumenta, et hoc pro nequitia Christianorum, qui tunc erunt, de quibus dicitur: *In novissimis diebus erunt homines sese amantes*, etc. (*II Tim. iii.*) Et tunc implebitur, quod dictum est per Ezechielem: *Fili hominis, voca bestias agri, et exhortare illas dicens: Congregamini, et venite, eo quod sacrificium magnum immolo vobis. Manducate carnes fortium, et bibite sanguinem decorum excelsorum* (*Ezech. xxxix.*) Cumque loqueretur Dominus cum Agar, pertransiit in turbine, et ipsa vidit posteriora Dei, et ait: *Vidi posteriora videntis me. Et appellavit locum putatum Viventis et Videntis*, quia viderat eam Dominus, et quasi reddiderat vitam sicuti, ostendendo pteum. Adhuc puteus Agar ostenditur *inter Canes et Barath*. Quæ cum rediisset peperit filium, et vocavit eum Ismaelem*. Abram autem erat octoginta septem annorum cum natus est Ismael.

* *Additio 1.* Legitur in Vita Clementis, quod Abram alium habuit filium de Agar, qui dictus est Eliesdros, a quo Persæ duxerunt originem.

CAP. L. *De pacto circumcisionis, et mutatione nominum Abræ, et Sarai.*

Postquam vero nonaginta et novem annorum esse cuperat Abram, apparuit ei Dominus dicens: Multiplicabo sōmen tuum, et tu custodies pactum meum, hoc scilicet: Circumcidetur ex vobis, etc. (*Gen. xvii.*) Sed antequam paetum exponat, nomen ei mutat. Dieebatur enim Abram, ex Abba, et ram, quasi Abbaram, id est excelsus Pater, et addita ea littera, *a*, dictus est Abraam, quasi Abbaram, quod sonat, pater multarum, subauditur gentium. Hebrei tamen dicunt, quod de nomine suo tetragrammaton, et litteram addidit Deus Abrahæ, que tamen sonat *a*, idioma enim eorum est scribere, *a*, et sonare, *e*, et *e* converso: *r* autem supradicta est causa euphonie. Et quia tempore circumcisionis mutatum est nomen ei, cum circumcidunt imponunt Hebrei nonina*. Volens itaque Dominus quasi quodam charactere populum suum ab aliis discernere, induxit eis circumcisionem sic: *Circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem*

A *præputii vestri. Infans octo dierum circumcidetur, tam vernaculus, quam emptius; cuius caro circumcisæ non fuerit, peribit anima illa de populo suo. Quo cultello fieret non est præceptum. Quare autem siebat lapideo post dicemus. Notandum quod servus primo dictus est a servando. Victores enim vicios hostes, quos ad vitam servabant, servos dixerunt. Verna vero, vel vernaculus, vel vernula, qui nutritus est domi. Emptius qui in propria persona emptus est. Originarius, qui et servus glebæ, scilicet colonus. Dixitque Dominus ad Abraham: Non ultra vocabis uxorem tuam Sarai, sed Saram. Qui-dam dicunt mutationem nominis Saræ sic factam, quia cum prius per duo *rr* scriberetur modo per unum, vel *e* contra, et errant. Sed cum diceretur B Sarai, id est *Princeps mea*, et quasi unius gentis, dicta est Sara, id est princeps absolute, quasi omnium gentium princeps futura. Et attende quod quantum ad nos videtur, i littera subtraeta, et nulla addita, sed apud Hebreos additur *a*, et scribitur per *e*. Quidam, quia Sarah Hebreice *lepram* sonat, erraverunt, putantes eam primo lepram vocari. Et ait Dominus: *Ex illa dabo tibi filium, et vocabis nomen ejus Isaac*. Cecidit Abraham in faciem, et risit præ gudio dicens applaudendo: *Putasne centenario nascetur filius; et Sara nonagenaria pariet?* Et ait Dominus: *Sara pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Isaac*, quod interpretatur *risus a risu*, scilicet patris. Ecce secundo a Domino producitur nomen nascituri. Et adhuc de duobus legitur hoc in Veteri Testamento, de Samsone, scilicet, et Josia, et in Novo de duobus tantum, Jesu et Joanne. Etiam multiplicationem Ismaelis promisit ei Dominus. Et cum finitus esset sermo Domini, circumcidit se Abraham, et Ismaelem, et omnem suam familiam sexus masculini. Abraham tunc erat nonaginta et novem annorum, et Ismael tredecim.*

* *Additio 1.* Hoc quantum ad interpretationem, non quantum ad Abram.

CAP. LI. *De Tribus angelis susceptis ab Abraham.*

Apparuit Dominus Abrahæ in convalle Mambre. Cumque elevasset oculos, vidit tres viros, et occurrens illis, unum ex eis adoravit (*Gen. xviii.*) Dicit Josephus tres angelos in specie humana missos, ut unus nuntiaret Abrahæ verbum Dei de filio suo, et duo subverterent Solomam. Eusebius vero ait: Primo omnium prophetarum Abrahæ Verbum Dei, cum in figura apparueret humana, vocationem gentium pollicetur. Et sic apparuit ei Filius, quem et adoravit. Sed quia nusquam legitur Pater apparuisse in subjecta creatura * dicitur quod duo angelii apparuerunt in designatione duorum præconum Moysi, et Eliæ, quorum alter primum prævenit adventum, alter prævenit secundum. Quos, et rogavit Abraham, ut diverterent ad eum, et paucum comedendo confortarentur. Qui assenserunt. Et estimans Abraham, præcepit Saræ, ut de tribus satis simile faceret subcinerios panes. Ipse quo-

que tulit vitulum de armento optimum, tulitque bulyrum, et lac, et vitulum assatum, et posuit coram eis. Verisimile est quod prius homines credidit, quibus haec xenia paravit; post angelos Dei esse comprobavit. De cibo quem sumpserunt, potest dici quod in masticando exinanitus sit, sicut aqua calore ignis. Abraham stabat juxta eos. Sara vero erat post ostium tabernaculi. Et dixit angelus: Revertens venium ad te tempore isto, id est, endem die revoluto anno, et habebit Sara filium. Quo auditio risit Sara. Erant enim ambo seunes, et desierat Saræ fieri muliebria, id est menstrua, quibus deficentibus vis pariendi deficit. Si alter juvenis esset, non esset impossibile ex sene et juvne prolem fieri. Sed ambo erant protectæ astatit. Ad hæc, etiam, ipsa sterilis erat. Risit ergo, quia dubitavit, dicens: Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo. Dicitus Dominus ad Abraham: Quare risit Sara? nunquid quidquam Deo est difficile? Negavit Sara se risisse perterrita. Ecce qua intentione quisque riserit, dijudicare potuit, qui corda novit.

Additio 1. Anthropomorphite sunt bæretici de Judæis, qui dicunt Deum Patrem habere corpus hominis, cuius superiorem partem dicunt esse in celis, pedes vero in terra.

Additio 2. Hunc ordinem videtur Augustinus comprobare in Genesi super hunc locum: Quo auditio risit Sara, scilicet quod prius putavit Abraham eos esse homines, in quibus tamen Deus loquenter, propter quædam signa divinae majestatis in eis apparentia. Ideoque pronus in terram, non eos, sed in eis Deum adoravit, post vero perceperit aliquibus figuris, vel divino instinctu, quod angeli erant. Tamen videns eos habere corpora humana, paravit eis escam.

Additio 3. Et forte creditur adulatorie dictum, quia bene paverat eos.

CAP. LII. De duobus angelis descendentibus in Sodomam.

Cumque surrexissemus, illi tres viri direxerunt oculos contra Sodomam, et Abraham gradiebatur simul, et dixit Dominus: Non potero celare Abrahæ, quæ gesturus sum (Gen. xviii). Et ait ad illum. Clamor Sodomorum et Gomorrhæ venit ad me. Peccatum cum clamore est culpa cum libertate, cum scilicet quis palam, et ad libitum suum peccat. Peccatum illorum fuit superbia vita, et abundantia panis (Ezech. xvi), propter quam usque ad ignominiosam libidinem proruperunt. Et addidit: Descendam, et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint. Qui omnia novit, hoc in exemplum nobis reliquit, quasi dicat: Mala hominum non ante credite, quam probetis. Inde est quod judex sibi soli crimen notum punire non potest. Unde, et dictum est: Nemo te condemnavit, nec ego te condemnabo (Joan. xvii). Abraham vero memor Lot filii fratris sui, appropinquans ad Dominum ait: Nunquid perdes justum cum impio? (Gen. xviii.) Non est hoc

A tuum, qui judicas omnem terram. Si fuerint quinquaginta justi ibi, nonne parces populo propter eos? Et ait Dominus: Dimittam omni populo propter eos. Tunc Abraham quasi paulatim descendens ait: Si fuerint quadraginta quinque: Item, si quadraginta. Quid, si triginta? Quid, si viginti? Quid si decem? Et ait Dominus: Non delebo eos propter decem. Abiit Dominus, id est non apparuit, postquam cessavit loqui ei, et ille reversus est in locum suum. Venerante illi duo angeli, qui fuerant cum Domino, vel alii (secundum quosdam), Sodomam respere, sedente Lot in foribus civitatis, expectante alicujus hospitis adventum. Qui occurrens eis, adoravit, potens, ut diverterent in dominum suum. Quos renientes compulit oppido. Ingressisque illis fecit convivium, coxit azyma, et comedederunt. Tunc viri civitatis, a puero usque ad senem, vallaverunt domum, et dixerunt Lot: Educ viros illos huc, ut cognoscamus eos. Qci ait: Habeo duas filias, quæ nondum cognoverunt virum, abutimini eis, ut libet; tanum his nihil malum faciat, qui ingressi sunt sub umbra culminis mei. Mos enim fidelium erat ab omni injuria hospites suos defendere. Quod autem dixit, perturbatio animi fuit, non consilium. Consilium sane est ut faciat quis levius, ne ipse committat gravius. Nullo autem modo debet quis levius facere mortale, ne alias committat gravius. At illi noluerunt, et vim faciebant vehementissime Lot. Et ecce angeli introduxerunt Lot, et clauerunt ostium. Illos vero percusserunt cæcitate, non privatione vi-sus, sed acrisia, quam Latine audientiam dicere possumus, quæ facit non videri, non omnia, sed quæ est opus; qua percussi sunt, qui quererant Eli-seum cum esset cum eis (IV Reg. vi), et discipuli cum Domino euntes in Einmaus (Luc. xxiv). Forte hoc modo, quandoque querimus, quod in manu tenemus. Et Angeli dixerunt ad Lot: Educ omnes tuos de urbe hæc. Delebimus enim locum istum. Et ingressus Lot ad generos suos ait: Surge, et egredimini, quia debet Dominus civitatem istam. Non est credendum (ut ait Hieronymus) his qui dicunt, alias filias, a predictis virginibus, Lot habuisse, habentes viros, quæ cum viris submersas sint. Sed generos vocat, futuros generos. Unde Hebraica veritas habet: Egressus est Lot ad sponsos: qui noluerunt egredi, consuetudinem hanc verborum Lot esse dicentes, quod semper mala prediceret.

Additio 1. Acrisia est quando quis habet apertos oculos, et non videt, quod magi faciunt incantationibus. Fit etiam quando quis habet aliquando rem aliquam in manu, et non videt, et est etiam acrisia.

CAP. LIII. De subversione Sodomorum.

Mane dissimulante Lot exire, apprehensum cum uxore sua, et filiabus statuerunt angeli extra civitatem dicentes: Ne respicias retro; sed in monte salvum te fac (Gen. xix). Qui ex perturbatione, nondum plene credens Dominino, ait: Non pos-

sum in monte salvati, ne forte apprehendat me inatum, et moriar. Forte senex montium frigora, et laborem viæ perhorrebat. Sed estis hæc civitas parva ad quam fugere sufficio, ut salver in ea : Et ait Dominus. Non subvertam urbem, pro qua locutus es, et ideo, quia dixit parva, vocatum est nomen urbis Segor, id est parva. Tradunt enim Hebrei hanc urbem primo dictam Balam, et post Salisam, et in Isaia Vitulam consternatam (Isai. xv), quia tetro terræmotu absorpta sit, post subversionem quatuor aliarum civitatum, modo dicitur civitas Palmæ. Quamdiu ergo fuit Lot in ea, peperit ei Dominus. Sed ut dicit Hieronymus, Lot, timens consuetum ejus terræmotum, egressus mansit in monte. Egresso itaque Lot de Sodomis, pluit Dominus super civitates illas sulphur et ignem. Pluit Dominus a seipso ens in terra, a se ente in cœlo, judicans, id est puniens ab impeniente. Pluit autem hæc, ut terra in æternum arceret, sine spe iterum germinandi, et ita gravius punivit istos, quam primos peccatores diluvio. Licet enim illi mensuram excederent delicti, tamen quasi naturaliter peccabant, et universos subvertit etiam parvulos pro peccatis parentum, in quo provisum est illis, ne diu viventes, sequerentur exempla patrum, et est aliquod bonum reum non esse, qui gloriatus non est. Prodest enim pauperem non esse, qui rex non esse potest. Et respiciens uxori Lot rego, versa est in statum salis, quam Josephus dicit e vidisse, et hactenus manere. Versa est ergo regio in lacum salis¹, et sterilem, qui dicitur mare mortuum, quia nec pisces, nec aves, in eo vivunt, ut in aliis. Narem quoque non patitur, nec ullam usque materiam, quin tota forsitan supernaret, nisi bicuminatam, propter homines intus viventes. Nam omne carens vita in profundum mergitur. Si uid vivum aliqua arte immerseris, superexsilit. Ucerna ardens superenaret, extincta mergitur. Sunt in locis nigras glebas bituminis vomit, et leo lacus Asphalti, vel Asphaltidis dicitur. Dicitur tamen quod poma nata in arboribus circumpositis, sive ad maturitatem coloris sunt viridis, matura incidas, savillas intus invenies. Unde, ut ait Josephus, savilla terræ Sodomiticæ fidem habet, dicitur et vallis Salinarum. Forte fit ibi sal, vel lapides his circa inveniuntur.

* *Additio. 4. Lacus hic Iudeam dividit, et Aram non majorem, sed illam, quæ olim fuit, illa situo invia, et inaquosa, in qua quadraginta mis fuerunt filii Israel. Dicit Josephus quod iunior us levitate, etiam gravissima in eum jacta, refetur in altum. Unde Vespasianus quosdam, netis post tergum manibus, jussit in altum proponi, et omnes, tanquam ut spiritus, sursum repulsi, super fluitabant.*

Cap. LIV. De incestu Lot.

Lot autem egressus de Segor, mansit in monte spelunca, et duæ filiæ ejus cum eo (Gen. xix). dicerant autem filiae Lot consummationem mundi turram per ignem, et suzicatae sunt tale aliquid

A factum, quale fuit in diebus Noe, scilicet ad repandum genus humanum, servatas se esse superstites cum patre. Ideoque eonsilium inierunt, et patris modestiam et rigorē vino molientes. singula, licet virgines, singulis noctibus suscepserunt ab ignorantie conceptum, nec repetierunt. Hoc tamen desuper appungunt Hebrei quasi incredibile, quia natura rerum non patitur coire quempiam nescientem. Vel dicitur nescisse filiam fuisse, putans fuisse uxorem suam. Dicitur quoque impossibile in defloratione fieri conceptum. Ob hoc Antichristus dicet se filium virginis. Peperitque major sis filium, et vocavit eum Moab, patrem Moabitarum; minor peperit filium, et vocavit eum Ammon, patrem Ammonitarum. Moab interpretatur *ex patre*, hoc nomine mater aperte publicavit incestum patris. Ammon filius populi mei. Hæc aliquantulum texit, quasi filius cuiusdam de populo meo. Dicit Hieronymus filias posse excusari, quia crediderunt genus humana defecisse, et pietas posteritatis impietatem incestus excusavit se tanto, sed non in toto. Sed hoc patrem non excusat, sed infidelitas ejus causa fuit incestus. De eodem dicit Strabus: Lot inexcusabilis est: primo, quia angelo non credidit se posse salvare in Segor; deinde, quia inebriatus est, et fuit peccatum causa peccati.

Cap. LV. De peregrinatione Abrahæ apud Abimelech regem Geraris.

Profectus est Abraham de convalle Mambre in terram australem, et peregrinatus est in Geraris, inter Gades, unde fluxerunt aquæ contradictionis, et Sur, loco sororis habens Saram, similia prioribus simulans præ timore, misit autem Abimelech Rex Geraræ, et tulit eam (Gen. xx). In quo vis formæ illius miranda notatur, quæ nopalgenaria adhuc amari poterat. Sed in segritudinem cecidit rex Dei voluntate, ne eam tangeret, ut ait Josephus. In fine tamen hujus capitulo alia poena notatur, hæc scilicet quod Deus concluserat omnem vulvam domus Abimelech propter Saram, ne quid scilicet femininum in domo ejus interim conciperet. Medicis autem de sperantibus, soporatus audivit a Domino, hæc sibi propter uxorem peregrini inferri. Et præcepit ei, ut redderet viro uxorem, quia Propheta erat, et ille oraret pro eo, et viveret. Statimque surgens, vocavit servos suos, vocavit et Abraham, et dicit ei: Quid fecisti nobis? Quid vidisti, ut hoc faceres? Et ait Abraham: Cogitavi, quod timor Dei non esset in hoc loco, et interficerent me pro uxore. Alias autem, et vere soror mea est filia patris. Ille distinguitur, sui scilicet patris. Sequitur mei, id est, qui est meus, subaudi frater, vel filia Patris mei, et non matris meæ, quod est, neptis mea est, et cognata ex parte patris, et fratris mei, et non ex parte sororis. Unde alia translatio: Soror mea est a patre suo, et non a matre. Sicut enim diebant cognatos fratres, sic et cognatas sorores; fratrem vero Aram, patrem suum vocavit, quia senior eo fuerat, secundum usum loquendi, que majores natu, patres vocamus,

D *ret pro eo, et viveret. Statimque surgens, vocavit servos suos, vocavit et Abraham, et dicit ei: Quid fecisti nobis? Quid vidisti, ut hoc faceres? Et ait Abraham: Cogitavi, quod timor Dei non esset in hoc loco, et interficerent me pro uxore. Alias autem, et vere soror mea est filia patris. Ille distinguitur, sui scilicet patris. Sequitur mei, id est, qui est meus, subaudi frater, vel filia Patris mei, et non matris meæ, quod est, neptis mea est, et cognata ex parte patris, et fratris mei, et non ex parte sororis. Unde alia translatio: Soror mea est a patre suo, et non a matre. Sicut enim diebant cognatos fratres, sic et cognatas sorores; fratrem vero Aram, patrem suum vocavit, quia senior eo fuerat, secundum usum loquendi, que majores natu, patres vocamus,*

minores filios, et quia dignior, et major affectio solet esse propinquorum secundum viros, quam secundum mulieres, propinquam suam per virum, digniori nomine vocavit, sororem scilicet, potius quam neptem. Vel finxit eam filiam patris esse, nec tamen mentitus est, sicut nec Dominus cum finxit se longius ire (*Luc. xxiv*): præstertim cum Domino jubente creditur hoc dixisse, et ita relator fuit verborum Domini, ut *Elisæus* celavit se non cognoscensibus. Quidam tamen dicunt Thare, mortua matre Abrahæ, et mortuo Aram, duxisse uxorem filii, et genuisse Saram. Unde et hie dicitur *silia* Thare secundum carnem, et supra *silia* Aram secundum suscitationem seminis, quia solum masculum reliquit Aram. *Oravit autem Abraham pro eo, et sanatus est, et uxor et ancilla ejus pepererunt.* Et dedit Abimelech Abraham munera, et terram ad habitandum ad optionem suam. Saræ autem dixit: *Ecce dedi fratri tuo pro te mille argenteos. Hoc erit tibi in velamen oculorum coram omnibus, qui tecum sunt, id est in memoria verecundia, quia in mendacio deprehensa es.* Unde subdit exponendo: *Et quocunque perrexeris, memento te deprehensam.* Vel elegans est irrisio: *Hoc erit tibi in velamen oculorum, id est in præparationem funeris, quasi dicat: Anus es, et vicina funeri, et mentita es tamen, et decepisti. Habe tibi ergo hæc in expensas funeris.* Quod magnis expensis fieri solebat, maxime a *Judeis*, vel ad popla emenda, ut tegas faciem, ne ameris.

CAP. LVI. De ortu Isaac, et ejectione Agar cum filio.

Visitavit Dominus Saram, concepitque, et peperit filium, et circumcidit eum Abraham octavo die (*Gen. xxi*). Et exinde post totidem dies *Judei* circumcidunt. Arabes vero post tredecim annos, quia eo tempore Ismael gentis illius auctor circumcisus fuit. Et vocavit eum Isaac, id est *risum*, quia risum fecerat Dominus parentibus ejus, id est gaudium inopinatum. *Credit puer, et trimus ablactatus est.* Et feci pater grande convivium in die illa, quia ea die filius primo accessit ad mensam patris. Dumque simul luderent Ismael et Isaac, major lædebat minorem. Et intellexit mater in ludo persecutionem, quia scilicet, patre mortuo, vellet dominari major minori. Vel ut *Hebræi* tradunt, cogebat eum adorare luteas imagines, quas fecerat. Quod cum despiciuisset natri, dixit ad Abraham: *Ejice ancillam et filium ejus.* Dure hoc accepit Abraham, et dissimulabat, sed dixit ei Dominus: *Audi vocem Saræ. Qui tollens panem, et utrem aquæ imposuit scapulæ Agar, et traxidit ei puerum.* Cumque consumpta esset aqua in deserto, et puer desiceret siti, abjecit mater puerum sub arbore, et sedidit procul quantum arcus jacere potest*, ne videret filium morientem, et flevit, et exaudiuit Deus vocem pueri, id est, fletum matris pro pueru. Et dixit angelus matris: *Surge, tolle puerum, et aperci oculos ejus Deus, et vidit puerum, deditque pueru bibere, et implens utrem abiit.* *Credit puer, et moratus est in solitudine Pharan, et factus est vir sagittarius.* Et accepit ei mater uxorem

A de terra Egypti, de qua nati sunt ei duodecimi filii principes tribuum suarum, quorum appellatione, oppida, pagi, et tribus celebrantur. *Nabaioth* primogenitus famosior est nominatus, a quo pars Aratæ, quæ est ab Euphrate, usque ad mare Rubrum *Nabatheæ* dicitur. *Cedar* secundus, a quo *Cedar*, quæ est in deserto; *Duma* sextus, a quo *Dumea* regio; *Themam* nonus, a quo *Theram*, quæ est ad *Austrum*: *Cethuma* ultimus, a quo *Cethema*, quæ est ad Orientem.

* *Additio 1.* Id est, reliquit jacentem quasi ad jactum, non quod eum portaret cum esset jam tredecim annorum. Vel per recapitulationem dictum est.

CAP. LVII. De putoe juramenti.

Eo tempore videns Abimelech Abraham multiplicatum, timuit eum, et venit ad eum cum Phicol principe exercitus sui, et ait: *Jura mihi per Deum, ne noceas mihi, et posteris meis, sed semper facias mihi iuxta misericordiam, quam feci tibi* (*Gen. xxii*). Et eduxit eos Abraham ad putoeum, quem ostenderat Deus Agar, quem foderat Abraham ante Agar ejectam. Sed servi Abimelech abstulerant illum Abrahæ, et fecerant illum in solitudine pro gregibus adiquandis; quæ longe a mansione ejus in solitudine pascebantur. Et restitut ei Abimelech putoeum, sed in testimonium quod ipse foderat putoeum, et ablatum restituit ei Abimelech, dedit regi septem agnas, et vocavit putoeum Bersabee, id est putoeum septimum. Sabee enim *Hebraice* septem sonat, et ibidem percusserunt ambo sœdus. Unde et Bersabee dictum putant, id est putoeum juramenti. Sabee quoque *Hebraice* juramentum dicitur. Josephus tamen interpretatur Bersabee, *sædus putoeum*. A putoe vero circumstant regio etiam dicta est Bersabee. *Plantavitque Abraham circa putoeum nemus, et fuit ibi colonus multis diebus, non habitator.* Dicit enim Stephanus in *Actibus apostolorum*, quia non accepit ibi hereditatem; nec spatium pedis (*Act. vii*).

CAP. LVIII. De immolatione arrietis pro Isaac.

Post hæc dum habitaret in Bersabee, et Isaæ, ut dicit Josephus, viginti quinque annorum esset, dixit Dominus illi: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et rade in terram visionis, et offer mihi eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi.* Terram visionis dixit, illam partem *Judeæ*, quæ est in montanis, quia et ipsa a longe, et de illa longe videri potest, quæ et ab Isaïa vallis visionis dicitur (*Isa. xxii*). In summitate vero montium *Judeæ* monticulus erat eminentior, dictus mons *Moria*, quem monstravit Deus Abraham ad immolandum filium. In hoc tradunt *Hebræi* templum post factum, et altare factum in loco, ubi Abraham altare fecit, et David Angelum reponentem gladium, vidit in area *Ornan* [*Jebusæi*]. Unde dicit Isaïas: *Erit mons domus Domini in vertice montium, et ad eum fluent omnes gentes* (*Isai. ii*), de quo et Dominus præcepit *Judeis*, ne immo-

larent sibi in omni loco, nisi in loco quem ostendet eis Dominus (*Deut. xxxiv*). Abraham ergo de nocte consurgens, nemini quod facturus erat indicans, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et filium, itaque iter duorum dierum. Ter. die, elevatis oculis, vidit locum procul. Ille probabantur illi errasse inter Bethel et Iay. Locus enim ille non distat a monte Moria per iter unius diei. Et cum accepisset ligna, et ignem, relictis infra juvenibus cum asino, cum filio ascendit solus. Cui filius : Ecce, inquit, ignis, et ligna, ubi est victimata holocausti? Cui pater : Deus providebit sibi victimam. Et statuit aram, et lignis impositis, ignem adhibuit. Resert autem Josephus verba patris ad puerum dicentis : Quia sicut ex voluntate Dei ingressus fuerat mundum mirabiliter, ita etiam ex voluntate Dei, necesse erat ei egredi mirabiliter, quem Dominus quidem judicasset dignum, non aegritudine, non bello, non aliqua passione, humanam vitam finire, sed cum orationibus, et sacrificiis animam ipsius ad se vocare, quod suscitat et cum obimplendas promissiones. Et sic Isaac libens accessit ad aram, et mortem. De hoc Alcuinus dicit : Indubitanus animo mactare volebat filium, laudandus in constantia offerendi, et in fide suscitandi filii. Arrepto autem gladio, ut filium immolare, clamavit ad eum angelus : Non extendas manus in puerum, nunc cognovi quod timeas Dominum. Non enim sanguinem pueri sitichat Dominus, sed ut sciretur, quantum Abraham timuerit Dominum. Et vidit Abraham post tergum arietem inter vespere harentem cornibus, quem obtulit pro filio. Hebreus in virgulis habet, Sabach harentem cornibus, et est Sabach genus virguli. Ille erravit Eusebius dicens, Sabach hircum erectum ad carpendas frondes. Dixit ergo arietem Sabach, id est quasi hircum erectum. Et dicit eum Rabanus non noviter creatum, sed aliunde ab angelo allatum. Et vocavit nomen loci : Dominus videt. Et usque hodie, quasi in proverbium, dicitur a Judæis in arco positum : In monte Dominus videbit, quasi dicerent : Sicut respexit Isaac in monte, sic videat nos in hac angustia. Diem autem liberationis Isaac, dicunt Iudei primam diem Septembri. Unde in eo solemnizant, et clangunt cornibus pecorinis in memoria arietis. Et juravit Dominus per seipsum de semine multiplicando ex Isaac, et de terra danda semini ejus. Altera die redit Abraham, et reversus est in Bersabee. Nuntiatumque est ei, quod Melcha genuisset Nachor fratri suo filios octo; primogenitum Hus, de cuius stirpe descendit Job, sicut scriptum est : Vir erat in terra Hus, nomine Job (*Job 1*), et fratrem ejus ex cuius genere Balaam, qui secundum Hebreos dicitur in *Job Eliu Buzites*. Errant ergo qui dicunt Job de genere Esau fuisse. Quod enim in fine libri ejus est, quod de Syro sermone translatus sit, et quod ipse quartus ab Esau, in Hebreo non habetur. De concubina vero Roma, alias Rema, suscepserat Nachor filios quatuor.

A Additio 1. Alcuinus fuit magister Caroli regis, abbas Sancti Martini Turonensis.

CAP. LIX. De morte Saræ.

Rediit autem Abraham ad convallem Mambre, et mortua est Saræ cum esset centum viginti et septem annorum, et sepulta est in Hebron in spelunca duplice (*Gen. xxiv*), quam emit Abraham quadringentis siclis argenti ab Ephron, supplicantibus pro eo Hethœsi, id est populo terræ. Erat autem spelunca duplex *, rupes naturaliter, vel artificialiter duas speluncas habens, quam emit Abraham in sepulturam generi suo. In superiori sepeliebantur viri, in inferiori mulieres. Tamen Adam, et Eva jam ibidem sepulti erant. Nec peccavit Abraham emendo, nec ille vendendo, sicut nec hodie, qui eminet agrum, ut faceret cœmeterium, nisi forte quia sepulti erant ibi protoplasti. Hieronymus tamen dicit Ephron reprehendendum, et ideo nomen ejus mutatum pro Ephron Ephran.

B Additio 1. Eadem Cariatarbe, id est civitas quatuor patriarcharum, Isaac, Abraham, Jacob et Adæ.

CAP. LX. De legatione Eliezer in Mesopotamiam.

Erat autem Abraham senex, et dixit ad Eliezer, procuratorem domus suæ : Pone manum tuam sub femore meo, et jura mihi per Deum cœli et terræ, quia non accipies filio meo Isaac uxorem de filiabus gentium, inter quas habito; sed ibis ad cognitionem meam, et inde accipies ei uxorem. Si tamen ex illis aliqua noluerit sequi te, non teneberis juramento. Juravitque servus porrens manum sub femore ejus. Tradunt Hebrei quod in sanctificatione ejus, id est in circumcisione juraverit. Sed quod dicitur sub femore, dicimus eum jurasse in semine Abraham, id est in Christo, quem ex se nasciturum sciebat. Unde dixit Jura mihi per Deum cœli et terræ. Quod autem sub femore manum ponit voluit, innuit carnem Christi super omnes futuram. Tulit ergo Eliezer decem camelos, et abiit, ex omnibus bonis Domini sui portans secum, maxime, quæ rara novit esse in terra ad quam ibat. Perrexitque Mesopotamiam ad Charbem*, urbem Nachor. Muito quidem tempore et labore ut dicit Josephus, quia in hieme, in Mesopotamia est luti profunditas, in æstate aquæ defectio, D in saltibus latrones. Fecit autem camelos accumbere juxta puteum ante urbem, impotatos nolens introducere. Cum autem vespere egredierentur mulieres, ad hauriendam aquam, oravit Dominum, ut inter illas inveniretur uxor Domini sui, si aliqua gentis illius domino suo deberetur, et cognosceretur ita, ut alii negantibus aquam, sibi poscenti ipsa preberet. Et ecce Rebecca, Bathuelis filia, descendebat, et impleverat hydram, et aliis quidem avertentibus se, peregrino aquam præbuit, et adjecit, quin et camelis tuis aquam hauriam, et haustam aquam infundens in canalibus potum dedit camelis. Ille autem tacitus intuens eam, utrum esset idonea domino suo **, quæsivit ab ea cuius filia esset, et si ei esset locus in domo patris ad manendum. Accepte

vero quod erat filia Bathuelis filii Nachor et Melchæ, soror Laban, protulit inaures aureas et armillas, et dedit ei. Cucurritque puella in domum matris "", nuntians, quæ audierat, egressusque Laban, introduxit virum in hospitium, et destravit camelos, deditque paleas, et fenum, et lavit pedes hospitium, et apposuit eis panem. Noluit autem Eliezer comedere, donec loqueretur sermones pro quibus venerat. Cum ergo se dixisset servum Abrahæ fratris eorum, et commendasset Abraham in multis, exposuit eis petitionem Abrahæ, et jumentum quod ipse fecerat, et orationem suam a Domino ad puteum exauditam. Responderunt *Laban et Bathuel* "": *A Domino egressus est sermo, scilicet Abrahæ, et oratio tua. Non possumus extra placitum ejus quidquani loqui tibi. Ecce Rebeccæ coram te est, tolle eam, et uxor sit domini tui. Sed notandum, quod Josephus dicit Bathuelam jam defunctum fuisse, et virginem in custodia matris et fratri esse, et de morte patris prædixisse pueram, quærenti ad putem, cuius filia esset.* Etiam Moyses hucusque videtur velle, eam nec tunc habuisse patrem. Superius dixit: Cucurrit puella in domum matris. Forte nomine patris vocatur hic mater, quia mandatum patris de filia tradenda, quod ei reliquerat decedens, nunc exposuit. Potuit enim fieri, ut eam tradendam generi suo delegasset. *Audiens hoc puer Abrahæ adoravit Dominum, qui dixerat iter suum, et protulit vasa aurea, et argentea, et vestes dans Rebeccæ, matri quoque ejus, et fratri ejus mulhera dedit.* Surgens autem mane puer, petiti dimitti, prætendens moram, quam fecerat in via, et dominil senectutem. Cumque rogassent, ut decem dies maneret apud eos, noluit. Et dixerunt: *Volemus ergo pueram, et quæramus ejus voluntatem. Quæ sciscitansib; si vellet ire ait: Vadam.* Et hic primo legitur consensus mulieris requisitus, et exinde pro jure habitum est ut requiratur. *Ei dimiserunt eam.*

Additio 1. Vel ad Haran, Hebrei enim ante, et retro aspirabant vocales.

" Additio 2. Ne forte lusca, vel gibbosa, vel torso, vel grandi naso.

" Additio 3. Et hoc quod non ait Patris perpenditur quod mortuus erat, sicut Josephus voluit.

" Additio 4. Id est uxor ejus, ex mandato ab eo moriente suscepto, si verum est, quod mortuus erat, sicut Josephus ait.

CAP. LXI. De adventu Rebeccæ ad Isaac.

Eo tempore Isaac habitabat in Gerara, et forte deambulabat, per viam, quæ ducit ad puteum virentis et videntis. Egressus enim erat ad meditandum in agro, forte de mora servi (Gen. xxiv). Alia littera habet, ad exercitandum, forte laborans in agro, vel quidpiam operis ad deducendum agens. Rebecca vero, Isaac viso et cognito, quod vir ejus esset, descendens de camello, et tollens teristrum, vel palium album, operit, et compsit se. Est autem teristrum genus Arabici vestimenti mulierum. Isaac

A vero introduxit eam in tabernaculum matris suæ, et in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris acciderat, temperaret.

CAP. LXII. De morte Abrahæ post suscepitam sobolem de Cethura.

Abraham autem duxit uxorem, nomine Cethuram (Genes. xxvi). A iunct Hebræi Cethuram nomen appellativum, quod interpretatur copulatum. Dicunt enim hanc fuisse Agar, quæ prius concubina, mortua Sara, transit in uxorem, de non copulata in copulatam, ne senex novis nuptiis lascivisse arguantur. Josephus autem dicit, quod antequam misisset pro uxore filii, duxerat eam. Et haec genuit ei liberos sex. Juvenis enim de sene parere potest. Et separavit eos Abraham dum viveret ab Isaac ad platem orientalem, et cuncta, quæ possederat dedit Isaac. Aliis vero largitus est munera. Filii tamen Cethuræ a nomine liberæ se dixerunt Saracenos, obtinuerunt autem primo Traconitidem, et Phoenicem, et Arabian, usque ad terminos maris Rubri. Refert Josephus, quod ex uno eorum natus est Afer, qui castra sua fixerat in Lybiā, quam posteri ejus inhabitantes ab illo Africam denominaverunt. Dixit quoque Eldeum prophetam, qui, et Maleus, sive Malchus dictus est, historiam Judæorum scripsisse, sicut et Moyses scripsit. Quem refert dixisse, ab uno filiorum Cethuræ, nomine Surim, vel Syrim Syriam vocatam. Ab alio vero, qui dictus est Apher, Africam dictam. Cui descendenti in Libyam Hercules auxilium tulit, et filiam ipsius nomine Ethæam, duxit Hercules uxorem, et ex ea genuit Dodorim cuius filius fuit Phoram. Fuerunt autem dies Abrahæ centum septuaginta quinque anni, et mortuus est, et congregatus est ad populum suum in sinu inferni. Et sepelierunt eum Hismael, et Isaac, in spelunca duplice cum uxore sua.

*** Additio 4.** *Deficiens* habetur in textu, et in Glossa habetur Hieronymi, super hunc locum dicentis, quod *deficiens* male additum sit in LXX, quasi quia non sic in Hebraica veritate, et etiam quia incongrue dici videtur de tanto patriarcha, quod desiceret, vel minueretur. Cum ergo in littera nostra habatur, *deficiens*, de quo Hieronymus arguit LXX, patet ex eo et ex pluribus aliis locis, quod non est ista nostra pura translatio Hieronymi, sed forte est quedam prima, quam compegit de Graeco in Latinum ex translatione LXX et translationibus aliorum. Quæ quia forte non inde magis visa est, apposuit manum, ut puram faceret de Hebreo in Latinum, quam non habemus nisi in duodecim Prophetis. Vel forte potest dici, quod ista nostra sit illa Vulgata, quæ miraculose inventa est Jerosolymis.

CAP. LXIII. De ortu regnum.

Anno undecimo Abrahæ mortuus est Ninus, cuius uxor Semiramis, ut post eum regnare posset, proprio filio, quem suscepserat ex Nino, nupsit, et ex eo filium genuit, qui et Babyloniam ampliavit. Anno Abrahæ septuagesimo quinto facta est ei re-promissio. Anno ejus octogesimo sexto natus est ei

Hismael. Anno ejus centesimo natus est ei Isaac: A litudinem navis legitimo pondere carentis. Movebantur enim mixtum pueri, ut vicissim alter prior altero videretur posse prodire ad ortum. Non pro exilitate uteri materni, quasi vix geminos capientis, intelligendum est hoc accidisse, ut quibusdam visum est, sed tantum ex voluntate Dei, jam demonstrantis in nondum natis quod futurum erat in adultis, primogenitaram scilicet, quam alter habuit per naturam, cessisse alteri per gratiam, in posteris etiam eorum futuram dissensionem, jam tunc figurabat.

Creditur enim in utero jam tunc sanctificatus fuisse Jacob, et in hoc motu præfiguratum, quia non esset consensus Christi ad Belial (*II Cor. vi*). Mater vero graviter afflita, nollet concepisse, et fere desperans de partu, *perrexit ut consulret Dominum*. Tamen

B quia non locus consulendi Dominum, nec modus, nec per quos consulret Dominum, adhuc legitur institutum, forte ad montem Moria, ubi Abraham altare fecerat Domino, sit, et immolatis hostiis, substratis pellibus earum incumbens, per somnium accepit oraculum. Forte more gentium, quem videbat in parentibus, speciem lauri, quam tripodem dicunt, capiti supposuit, et ramis arboris, quæ agnuscastus dicitur, incubuit, ubi visiones capitis phantasticas, dormiens, non sentiret. Vcl adhuc viventem Melchisedech consuluit. Quocunq; autem modo fecerit, responsum accepit a Domino: *Duæ gentes sunt in utero tuo*, id est patres duarum gentium, quæ inter se post dividentur, et pugnabunt,

C sed *et major serviet minori*. Quod de parvulis nequam dictum est, cum semper major præfuerit minori, sed de populis. Idumai enim qui de Esau futuri erant, tributarii erant David, qui de Jacob. Ni si forte intelligatur, Esau servisse Jacob, dum persecutus est eum, ut lima confert ferro, fornax auro, flagellum grano. Cum ergo duos peperisset, *qui prior egressus est rufus erat, et totus in modum pellis hispidus*, et dictus est ob hoc Seir. Hebrei enim Sciron *capillaturam* dicunt. Dictus est proprio nomine Esau, id est *fortis*.

— *Protinus alter egrediens, plantam fratris in manu tenebat, quasi retrahere volens fratrem a primogenitura, et ob hoc dictus est Jacob, id est supplantator.* — *Sexagenarius ergo erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.* Vivebat ergo Abraham, et adhuc quindecim annos supervixit. Abraham enim præter centum annos, quos vixerat, nato Isaac, restabant adhuc Abraham quindecim anni ad vitam. Hoe ideo diximus, quia Josephus sic ait: Porro, et post mortem Abraham concepit uxor Isaac, etc. mortem ejus forte appellans, quando jam penitus effeto corpore generare desit. Ipse enim textus litteræ non esse dictum per recapitulationem indicat.

CAP. LXV. *De morte Hismaeli.*

Vixit quoque Hismael centum triginta septem annos, et mortuus est (*Genes. xxv*), tradunt illum Hebrei dysenteria mortuum fuisse coram cunctis fratribus suis, id est coram fratribus suis adhuc viventibus, obiit. Habitavit posteritas ejus ab Evila usque Sur; est vero Evila India, ab Evila nepote Noe sic dicta. Sur autem est solitudo inter Cades, et Barath, extendens desertum, usque ad Mare Rubrum et Ägypti confinia.

*

CAP. LXVI. *De labore Rebeccæ in partu geminorum.*

De Isaac prosequitur historia: Isaac quadraginta annorum erat cum duxit Rebeccam uxorem, quæ inventa est sterilis longo tempore. Sciens autem Isaac patri suo factam promissionem, seminis multiplicandi per ipsum, oravit Dominum, ut quod promiserat impleret. Et concepit mulier, halens duos in utero. Sed cum vicina esset partui, collidebantur in utero ejus parvuli; septuaginta Interpretes posuerunt, ludebant, vel calcitrabant. Aquila confringebantur, Symmachus in superficie ferebantur, in simili-

CAP. LXIV. *Aliud incident.*

Exortum est regnum Assyriorum anno vicesimo quinto Saruch, proavi Abrahæ sub Belo, et cucurrit, ad annum septimum Oziae regis Judæ, per annos mille et trecentos; alii quadragecentos et duos: per reges triginta septem usque ad Sardanapalum, qui primus pulvinaria adinvenit. Post quem translatuū est regnum ad Medos. Regnum autem Sicyoniorum ab anno vigesimo quarto Nacher, avi Abrahæ, exortum est, sub Eugialo, alias Egialo, et cucurrit, usque ad annum decimum septimum Heli sacerdotis, et judicis Israel, per annos noningentes septuaginta et unum et per reges triginta et unum usque ad Zeussippum post quem judicaverunt Sicyoniam Sacerdotes Chormi. Sicyonia autem est regio, quæ prius Apia, post Peloponensis dicta est. Usque ad Abraham vero jam fuerant in Ägypto quindecim dynastie. Dynastiam summam potestatem Ägyptii dicunt¹; a nativitate Abrahæ, dynastiam sexdecim obtinuerunt Thebæi, septendecim Pastores, Reges sic vocati, octodecim Thebæi, vel Thiopolitani, qui et Pharaones, per Reges septendecim. Variatæ quoque sunt dynastie de generibus quorumdam regum ad alia sæpe transeuntes, usque ad Cambyses filium Cyri, sub quo primo per se imperaverunt Ägypto.

* Additio 4. Dynastia proprie dicitur principatus, qui durat apud aliquam provinciam de eligendo imperatore, sive alio principatu, qui major est in illa provincia. Verbi gratia, quandam eligebantur in Saxonia imperatores, et duravit ibi, et deinde in Franconia diu. Deinde in Bavaria et nunc in Suevia. Haec tamen sunt principaliores provinciae Theutonicæ terræ, licet multæ sint adjacentes. Et sicut in ipsis dictum est, ita intelligitur in aliis.

CAP. LXV. *De morte Hismaeli.*

Vixit quoque Hismael centum triginta septem annos, et mortuus est (*Genes. xxv*), tradunt illum Hebrei dysenteria mortuum fuisse coram cunctis fratribus suis, id est coram fratribus suis adhuc viventibus, obiit. Habitavit posteritas ejus ab Evila usque Sur; est vero Evila India, ab Evila nepote Noe sic dicta. Sur autem est solitudo inter Cades, et Barath, extendens desertum, usque ad Mare Rubrum et Ägypti confinia.

* CAP. LXVI. *De labore Rebeccæ in partu geminorum.*

De Isaac prosequitur historia: Isaac quadraginta annorum erat cum duxit Rebeccam uxorem, quæ inventa est sterilis longo tempore. Sciens autem Isaac patri suo factam promissionem, seminis multiplicandi per ipsum, oravit Dominum, ut quod promiserat impleret. Et concepit mulier, halens duos in utero. Sed cum vicina esset partui, collidebantur in utero ejus parvuli; septuaginta Interpretes posuerunt, ludebant, vel calcitrabant. Aquila confringebantur, Symmachus in superficie ferebantur, in simili-

CAP. LXVII. *Tertium incident.*

Porro eodem anno, quo nati sunt gemini Isaac, regnum Argivorum exortum est, sub Inacho patre Isidis primo rege. Cucurrit autem usque ad annum decimum quintum Delboræ et Barach Judicum Israel. Duravit autem usque ad ultimum Acrisium per reges quatuordecim et annos quingentos qua-

draginta quatuor, alii quingentos sexaginta quatuor. Perseus vero cum non interfecisset sponte Acerisium, tamen timens reliquit Argos, et transtulit regnum apud Mycenam. Si legeris in historiis regnum hoc processisse ab Inacho, usque ad Telenum, intelligitur posterius de genere Inachi, usque tunc regnasse, et datum regnum Danao, qui non erat de genere regio.

CAP. LXVIII. De venditione primogenitorum Esau.

Porro cum adolevissent filii Isaac, factus est Esau venator, et Jacob agricola, et pastor in tabernacula sua habitavit. Pater diligebat Esau, tum quia primogenitus erat, tum quia de venatione ejus libenter vescebat. Mater vero diligebat Jacob, tum pro simplicitate, tum pro Dei inspiratione. Factum est autem cum coxisset Jacob pulmensem lenticulae, Esau lassus rediit ab agro, et ait : *Da mihi de coccione hac rusa, quia oppido lassus sum.* Quasi dicat : Esurio, nec pro lassitudine sufficio mihi pulmentum parare. Cui dixit Jacob : *Vende mihi primogenitura.* Esau parvi pendens primogenita, se moriturum, nisi comedeteret in instanti, putans, dedit ei primogenita pro edulio lenticulae. Et juravit talem venditionem ratam se habiturum (*Gen. xxv*), et quia lenticula fulva est, Hebraice autem Edom, a quo postea dieta est regio Idumaea. Erant autem primogenita quedam dignitates, quas habuerunt primogeniti in cognationibus suis, usque ad Aaron. Habetabat enim primogenitus vestem specialem, qua induebatur, tantum in sacrificio offerendo, et recepturus finalem benedictionem a patre. Ipse in solemnitatibus, in convivis benedicebat minoribus, et in his duplam eborum portionem recipiebat. Tradunt etiam, quod in divisione hereditatis similiter in duplum recipieret.

CAP. LXIX. De descensu Isaac in Geraris.

Orta autem fame, dum vellet ire Isaac in Aegyptum, ex praecetto Dei remansit in Geraris, et ob amicitiam Abrahæ receptus est ab Abimelech, et ad exemplum patris dixit de uxore sua, *et seror mea est*. Forte post plurimos dies, vidit Abimelech per fenestram, Isaac jocantem cum uxore sua, et accersito ait : *Quare imposuisti nobis?* (*Genes. XVI.*) Et est hoc impone re verbum absolutum, id est imposturam, id est dolum facere, et est sensus : *Quare nos deceperisti? Cur mentitus es sororem tuam esse?* Potuisti super nos inducere grande malum, si quis cognovisset uxorem tuam, liberam a viro reputans. Et ait ad populum suum : *Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte moriatur.* Seminavit Isaac in terra illa, et invenit centuplum aestimatum, id est aestimavit, secundum quod recordabatur de jacto olim semine centuplum recepisse. Nec de una specie hoc esse potuit, sed forte in omni genere opum est centuplicatus. Unde alia translatio habet, *Invenit in illo anno centuplum.*

Ob hoc invidentes ci Palestini, puteos, quos foderat pater ejus, obstruxerunt, replentes humo, Abimelech etiam timens eum dixit ei : Recede a nobis;

venit in agum, qui dicitur Phata, id est convallis, et habitavit juxta alveum per quem torrens quaque influebat, et eruderavit ibi puteos, quos olim ibidem foderat pater ejus, sed eo mortuo obstruxerunt eos Philistæ. Et cum invenisset aquam vivam, jurgati sunt pastores Geraræ adversus eum dicentes : *Nostra est aqua.* Et ob hoc vocavit puteum Eschom, id est calumniam, vel iugium. Et recedens inde fudit alium puteum, et pro illo quoque jurgati sunt. Et ob hoc vocavit eum Satanam, id est contrarium, vel inimicitias. Utriusque putei, ut dicit Josephus, opus imperfectum reliquens, nolens contendere cum indigenis, exspectans et exoptans bonæ voluntatis eorum rationem et licentiam. Profectusque inde fudit puteum tertium, pro quo non contenderunt. Ob hoc vocavit eum Robooth, id est latitudinem, quia dilatatus creverat super terram, et ex illo loco ascendit in Bersabee. Et apparuit ei Dominus in ipsa nocte, promittens ei quæ promiserat patri ejus. Et adiuvavit altare, et iurocavit ibi nomen Domini, et præcerit servis ut ibi foderent puteum. Verosimile est quod eruderaverunt puteum Abrahæ. Eo tempore venit ad eum Abimelech, et Phicol dux militiæ, et jurantes inter se fætus firmaverunt. Eodem die redierunt ad Isaac pueri, nuntiantes de puteo, quem foderant, quod invenissent aquam, et appellavit eum Bersabee, id est puteum satietatis, vel abundantiae. Et impositum est hoc nomen urbi, usque in hodiernum diem. Et nota quod in modico vocis stridulo, et in scriptura, differt hoc nomen a nomine, quod Abraham ei olim imposuerat. Sabee enim per sin Hebraeum scriptum, septimum; vel juramentum sonat, et asperius stridet, scriptum vero per signa Graecum, satietatem significat, et nullius sonat.

* Additio 1. Per recapitulationem hoc dictum videtur, id est prius factum quam hic dicatur. Non enim videtur vixisse tantum Abimelech, scilicet post prædictam venditionem.

CAP. LXX. Quartum incidens.

Eo tempore Phoroneus, filius Inachi et Nubes, primus Graecia leges dedit, et sub judice causas agi instituit. Locumque judici destinatum a nomine suo forum appellavit. Soror sua Isis in Aegyptum navigavit, et quosdam apices litterarum tradidit Aegyptiis, de agricultura etiam multa docuit eos. Unde cum lo diceretur, Isis ab eis dicta est, quod in lingua eorum terra sonat. Et ob hoc post mortem in numero deorum in Aegypto recepta est. Filius etiam Pboronei, qui Apis dictus est, eodem tempore in Aegyptum navigavit, quem quidem virum Isidis fuisse tradunt, et similiter ab Aegyptiis deificatus est, et Serapis nominatus.

CAP. LXXI. De uxoribus Esau.

Esan vero quadragenarius duxit uxores Judith, et Bethsameth (*Genes. xxvi*), filias potentium viorum inter Chananzios, semelipsum dominum faciens in potestate uxorum. Quæ cum ambæ offendit

dissent animum Isaac et Rebeccæ, et licet nollet A licet Idumæa facta est tributaria domui Israel, sed veniet tempus cum excutias jugum ejus de cervicibus tuis. Hoc impletum est cum rebellaverunt Idumæi, ne essent sub Juda.

CAP. LXXXII. De benedictionibus Jacob.

Sennit Isaac, et videre non poterat. Et dixit ad Esau: Fac mihi cibos de venatione tua, ut comedam, et benedicat tibi anima mea antequam moriar (Gen. xxvii). Egresso Esau ad venandum dixit Rebecca ad Jacob: Sie, et sic audivi patrem tuum loquientem cum Esaa fratre tuo. Affer ergo mihi cito duos hædos optimos, ut faciam patri tuo escas quibus libenter rescitur, ut benedicat tibi pro Esan. Abiit ille et attrit, deditque matri. Quæ cum parasset cibos, induit Jacob vestibus Esau valde bonis, quibus utchætetur primogeniti, ut diximus. Timebat vero Jacob ne deprehensus a patre, susciperet maledictionem pro benedictione. Porro mater pelliculas hædorum manibus, et collo ejus circumidedit, ut similitudinem pilosi fratris exprimerent. In aliis enim quam simillimi erant, tanquam gemelli. Acceptosque eibos Jacob intulit patri, dicens: Ego sum Esau, comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. Cui Isaac: Accede ad me, ut tangam te, et probem, utrum tu sis filius mens Esau an non. Quo palpato ait: Vox quidem vox Jacob est, sed manus, manus sunt Esau. Cum autem comedisset, et hauisset vinum, osculatus est filium, et benedixit ei dicens: Det tibi Deus de rore cœli, et de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, et olei. His tribus solet omnis terræ fertilitas intelligi: per frumentum cibus, per vinum potus, per oleum pulmenta. Et addidit: Serviant tibi populi, et tribus; esto dominus fratrum tuorum; qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Nota quia tria quæ in benedictione promissa sunt, scilicet abundantia, potentia, primogenitura, præsentis sunt temporis. Quartum vero, scilicet benedictio, futuri est, et ideo in benedictionibus sacerdotum nostrorum solet dici. Benedictus autem est Jacob secundum verba, non secundum intentionem patris, sicut episcopus ordinat alienum, quem putat esse suum, et est ordinatus. Vix sermonem impleverat pater, et egresso Jacob, venit Esau, cibos inferens patri, petens ab eo benedictionem. Exparit Isaac vehementer; et in hac extasi vidit in spiritu a Domino factum esse hoc, et significationem pia fraudis intellexit. Et ideo non irascens, sed confirmans quod fecerat ait: Frater tuus venit fraudulenter, et accepit benedictionem tuam, et erit benedictus. Cui Esau: Juste vocatus est Jacob. En altera vice me supplantavit, id est bis decepit, prius primogenita, secundo benedictionem subripiens. Cumque et ipse a patre benedictionem nostulasset, et patri hæsitant in quo ei benediceret, vehementer instaret, motus Isaac, ait: In pinguedine terræ, et rore cœli desuper, erit benedictio tua; et ita fuit. Idunæa enim pascualis est. Et addidit de posteris ejus prophetans: Vires gladio, id est bellicosus eris, et fratri tuo servies cum sci-

* Additio 1. Quasi, ego sum cuius sunt primogenita et benedictio, sicut prius erant Esau. Nec mentionatur, sicut nec Christus dicens Joannem esse Eliam, non personaliter, sed in similitudine, ut dicit Gregorius in Homilia.

CAP. LXXXIII. De somno Jacob cum fugeret in Mesopotamiam, et de separatione Jacob et Esan.

Oderat ergo Esau Jacob, et dixit in corde suo: Venient dies luctus, id est mortis patris mei, et occidam Jacob. Nuntiata sunt hec Rebecca (Gen. xxvii). Eodem spiritu sciebat Rebecca cogitationes Esau, quo intimaverat Jacob fraudare fratrem. Excusatitur ergo Jacob de inuidacio in patrem, et dolo in fratrem, per jussionem matris; mater vero, per familiare consilium Spiritus sancti. Quæ ait ad Jacob: Fuge ab Laban fratrem meum, et esto ibi donec quiescat indignatio fratris tui. Quod ne absque licentia patris fieret, ait Rebecca viro suo: Si accepterit Jacob uxorem de filiabus Heth nolo vivere. Et advocans Isaac Jacob, benedixit ei, et præcepit ei ut iret in Mesopotamiam sibi accipere uxorem de filiabus Laban. Fidens autem Esau quod offendisset suum patrem, pro nuptiis alienigenarum, it ad Ismaelem patrum suum, accipiens sibi uxorem filiam ejus Meleth, sororem Nahajoth uteriam, absque his quas prius habebat. Igitur egressus est Jacob de Bersabee, et pergebat Aram (Gen. xxviii). Per Chananæam vero iter faciens, timuit incolas terræ, quia, ut ait Josephus, Chananæi erant indevioti Isaac, prioribus bellis ejus valde gravati, maxime cum Cariathiarim cepisset, circa quin præcipue laboraverat. Timuit ergo Jacob, apud aliquem provincialium introire, et sub divo jacebat. Cum autem venisset juxta Luzam vespere, suppedituit capiti suo lapidem, et obdormivit. Et vidit in somnis scalam erectam a terris, cœlos attingentem, et angelos descendentes et uscentes per eam. Josephus dicit: Vidi descendentes per eam figuræ, honestiorem naturam habentes, quam homines: et Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Deus Abraham et Isaac. Terram hanc dabo tibi et semini tuo. Benedicentur in te omnes tribus terræ, et in semine tuo. Ero custos tuus in hoc itinere, et reducam te in terram hanc. Ordine præpostero usus est Dominus. Prius enim in propria persona Jacob custodivit, post, sub Josue dedit semini ejus terram illam (Jos. xxi), in fine temporum in Christo, quia de Jacob, benedictæ sunt tribus terræ. Evigilans Jacob ait: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. Terribilis est locus iste, et est dominus Dei hic, et porta cœli. Et prophetavit de lege, et de templo, et passione Christi, quæ in terra illa futura erant. Terribilis enim lex; dominus Dei, templum et passio Christi, apertio portæ cœli. Et lapidem, quem supposuerat capiti suo, erexit ibi in titulum,

id est in commendabilem memoriam hujus visionis, et libavit super illum oleum Domino, vocens Dominum, qui apparuerat ei, semper sibi esse in Deum, et lapidem id est locum lapidis, semper sibi honorandum, et in reditu decinas, et hostias se sibi oblaturna. Et urbem proximam etiam honorandam decrevit, vocans eam Bethel, id est domum Dei, vel secundum Josephum, hostiam Dei. Prius enim Iehes a Iesuavis, qui eam condiderant vocabatur; post Luza, id est nux, vel amygdalus, quia cum primo ibi fundamenta jacerent, radix amygdalina inventa est. Vel forte copia hujus generis arborum ibi est.

* *Additio 1.* A quo Hethaeus unus de septem populis, pro quo invenerunt quandoque Cethaeus, quia nos, pro vocali utrobius aspirata, apud Hebrewos, posimus, ch, ad mitigandam asperitatem, ipsi dicunt Haraham nos Charam, ipsi Hethaeus nos Chetas.

CAP. LXXIV. *De duabus uxoribus Jacob.*

Procedensque in Mesopotamiam, longo tempore pervenit in Aram, et venit ad puteum in agro, opertum lapide grandi, juxta quem tres greges aderabant. Cumque dixisset pastoribus, ut ad aquarent greges, et ad pastum reducerent, accepit morem ibi esse, non amoveri lapidem, donec omnes greges convenient, nec licere greges particularium ad aquare. Cumque cuncta percunctaretur de Laban: *Valeat*, inquit pastores; et ecce Rachel filia ejus cum grege suo venit (Gen. xxix). Quæ cum advenisset, amovit Jacob lapidem ab ore putei. Patet quia non solus ivit Jacob, et ad aquavit gemmam ejus, et indicans se consobrinum ejus: *oscultatus est eam*. Quæ nuntiavit hoc patri. Qui occurrerens, duxit Jacob in domum suam, et auditâ causa fugæ, dixit ei: *Os meum, et caro mea es*; et ideo securè latebis apud me. Tandem curam gregis eum habere decrevit. Post mensem vero Jacob dedit optionem mercedis pro servitio pastorali. Habebat autem Laban filias duas, Liam lippis oculis, et Rachel venusto aspectu. Quam diligens Jacob erit: *Serviam tibi septem annis pro Rachel. Servivit ergo pro Rachel septem annis, et videbantur ei pauci dies, præ amoris magnitudine*. Nec dictum est parvi, quia desideranti animo ipsa velocitas tarda est, sed dictum est pauci, quia videbatur ei rem tam amabilem paucis emissæ. Longe enim pluribus annis servivisset pro ea, priusquam ea careret. Vel dies vocat laborem dierum, qui videbatur ei parvus, quia laborem levigabat amor. Completo septimo anno fecit Laban nuptias genero suo. Vespere autem facto subintroduxit Liam, dans filia ancillam, nomine Zelpham. Jacob vero (ut dicit Josephus) per ebrietatem et noctem, Lia commis sus, die facto apud Laban de iniustitia querebatur. Qui quandam necessitate veniam postulavit, moris ibi esse asserens, maiores ante tradi ad nuptias; post alios autem septem annos se datum ei Rachel, laudavit causam protelati temporis, dicens se non

A libenter filiam ad Chananeos missurum, cum etiam de sorore penitentiam ageret, quod eam illuc direxisset. Hieronymus vero dicit errasse illos qui dixerunt post septem annos alios Rachel Jacob traditam, sed post septem dies conviviorum, quos quasi perturbare, superinducta alia sponsa, fas non erat. Quibus finitis, Jacob optatis potitus nuptiis, amore sequentis priori prætulit, serviens pro Rachel aliis septem annis.

CAP. LXXV. *De quatuor filiis Lia, et de filiis ancillarum.*

Dominus autem aperuit vulvam Lia, sorore sterili data, ut amorem viri secunditate conquereretur. Quæ peperit filium, et ait: *Vidit Dominus humilitatem meam* (Gen. xxix), scilicet vilitatem organi viri meum; et ideo vocavit filium Ruben, id est visionis filium. Rursum peperit filium alium, et ait: *Auditui me Dominus haberet contemptu*; et ideo dictus est Simeon, id est auditio. Peperit autem tertium, et ait: *Copulabitur mihi vir mens, quia addidi ei filios*; et ob hoc dictus est Levi, id est additio, vel firmator societatis, secundum Josephum. Peperit quoque quartum, et ait: *Modo confitebor Domino*; et ob hoc dictus est Judas, id est confessio. Cessaritque parere. Proinde Rachel invidit sorori, et ait ad Jacob: *Da mihi liberos, atioquin moriar*. Qui ait: *Nunquid ego sum Deus?* Et illa: *Si non de me, saltem de ancilla mea*. Et dedit ei Balam in conjugium non in uxorem, sed ut ei jungeretur. Peperit Bala filium, et dixit Rachel: *Judicavit me Dominus*, id est æquavit me sorori; et ob hoc dictus est puer Dan, id est judicium. Peperit et alium, et ait Rachel: *Comparata sum sorori, et invalidi*, et ob hoc dictus est puer Nephthalim, id est comparatio, vel dilatio. Lia quoque tradidit viro Zelpham, quæ peperit filium. Et ait Lia: *Feliciter*; et dictus est puer Gad, id est felicitas. Peperitque etiam, et alium. Et ait illa: *Beatum me dicent omnes mulieres*; et dictus est puer Aser, id est beatus.

CAP. LXXVI. *Quintum incidens.*

His temporibus factum est diluvium particolare in Achaia, sub Ogyze rege, qui urbem, quæ vocabatur Acta, innovans, Elensem nominavit. Tunc etiam apud lacum Triconidem virgo apparuit, quam Graeci Minervam dixerunt: hec plures artes adinvenerit, maxime lanificium. Eadem dicta est Pallas, a Pallane insula Thracie in qua nutrita est, vel a Pallante gigante, quem interfecit. Traditur autem, cum per diluvium illud insula Cyclades longo tempore obumbrata fuissent, aquis rarescentibus prima inter eas Delos sole illuminata est, et ideo Delos dicta, quod sonat manifestum.

CAP. LXXVII. *De reliquis filiis Lia, et ortu Joseph.*

Ruben tempore messis triticeæ, scilicet, vel iam collectis hordeis; vel forte tres collectiones, a metendo, id est colligendo, messes dicuntur, messis ponorum, quæ prima, messis triticea, quæ secunda, messis vindemiarum, quæ tertia. Ille,

Inquam, tempore ab agro regressus Ruben tulit manus dragoras, et dedit matri sue (Gen. xxx). Cuius esum desiderans Rachel dixit Lia: *Da mihi de mandragoris filii tui*. Opinatur enim quidam, hoc genus pomii in escam sumptum, sterilibus fecunditatem parare, quod Augustinus falsum esse dicit. Cum enim mandragoram vidisset, occasione hujus letationis, naturam ejus omnem et vim diligenter assit se perserutatum, et nihil tale referisse in ea. Et ait illa: *Parumne tibi videtur quod abstuleris mihi virum meum, nisi et mandragoras simul tutelaris?* Rachel sororis iram mitigans ait: *Dormiat hac nocte tecum pro mandragoris filii, et occurrit Lia Jacob redunti de agro, quod eum mercede conduxisset significans, et concepit nocte illa, et peperit quintum filium, et ait: Deus dedit mihi mercedem, quia dedi ancillam viro meo, et ideo vocavit puerum Issachar; quod sonat merces. Achar enim merces. Pro eo etiam sic vocavit eum, quia mandragoris einaret viri introitum. Rursum Lia concepit sextum filium, et peperit, et ait: Mecum habitabit maritus meus, quia genui ei sex liberos; et ob hoc vocavit puerum Zabulon, id est habitaculum. In libro tamen Nominum Hebreorum, violenter, fluxus noctis interpretatur. Post quem peperit filiam nomine Dinam. Recordatus est autem Dominus Rachelis, et aperuit vulvam ejus, quae peperit filium dicens: Addat mihi Dominus filium alterum. Et ob hoc dictus est puer Joseph, id est augmentum.*

CAP. LXXXVIII. De diversicoloribus virginis et fetibus.

Finitis ergo annis quatuordecim servitii pro uxoriis, Jacob dixit socio suo: *Da mihi uxores, et liberos meos, ut revertar ad terram meam. Et ait Laban: Inveniam gratiam in conspetu tuo, ut adhuc servias mihi septem annis, et constitue mercedem, quam dem tibi. Scio enim, quia propter te benedixit mihi Deus (Gen. xxx).* Et ait Jacob: *Justum est ut aliquando provideam domui mea, si feceris quod postulo, adhuc pascam et pecora tua: separa greges varios, et sparso vellere, et trade in manu filiorum tuorum, unicolores vero trade mihi, et quod ex unicoloribus varium natum fuerit, sit merces mea, et quod unius coloris tuum: respondebitque mihi eras justitia mea, id est in futuro, quasi dicat: Te cum facit natura, ut alba ex albis, nigra ex nigris nascantur; mecum justitia mea, dum Deus, pro labore meo, quod justum sibi videbitur, reddet mihi contra naturam. Gratum hoc habuerat Laban, et separavit omnes diversi coloris, et dedit filii suis in custodiā. Unicolores tradidit Jacob, et separavit iter trium dierum inter Jacob et filios suos, ne quis ex vicinitate pecoris nasceretur dolus. Et ita planum hoc dictum est, nisi quod in textu legitur quod Laban unicolem gregem tradidit in manu filiorum suorum, scilicet Jacob, quod videtur contrarium ei quod diximus. Potest dici cum tradidisse in manu filiorum suorum, id est nepotum suorum, filiorum scilicet Jacob, qui sub patre opiniones erant. Vel*

A per anticipationem dictum est, unicolem gregem post natum sub custodia Jacob, dedit filii suis, eum diversicolore prius dato. Hieronymus quoque dicit, usque ad tempus suum locum hunc confusum fuisse. Jacob autem novam naturae stropham, id est conversionem commentatus, contra naturam arte naturali pugnavit. Tulit enim virgas virides populeas, quas LXX stiraceas vocant, et amygdalinas, et plataninas, quas per loca discorticans, variū virgarum fecit colorem. Forte tres erant canales, et tres virginas tantum ejusdem longitudinis cum canalibus tulit, cuicunque canali suam virginem imponens. Forte plures erant in canalibus virginē. Observabat ergo Jacob tempus in quo pecora accendebantur, et in fervore diei, cum ad potandum avida pergerent, in ipsa aviditate potandi, faciebat oves, et capras ascendit, ut tales fetus conciperent, quales umbras arietum et hircorum super se ascendit in aquarum speculo videbant. Ex virginis enim ibi positis varius erat umbrarum color. Ne autem omnes fetus diversicolores fierent, et deprehenderetur dolus, sic temperavit Jacob: Primo tempore cum accendebantur oves, quia verni fetus meliores sunt, ponebat virginas, ut in conspectu earum conciperent. In serotina enim admissura, id est in ea quæ siebat in extremitate veris, deteriores sunt fetus, quia in tarde appetentibus coitum minus viget natura, et ideo tunc non apponebat virginas, et ita quæ serotina erant facta sunt Laban, et qui primi temporis Jacob. Vel forte serotina admissa dicta est in autumno, quia natura ovium Mesopotamiae, et Italiae eadem esse traditur, ut bis in anno pariant, unde poeta:

Bis gravida fetu...

Quod autem dicitur quod in virginis conciperent, dicit Hieronymus vim Hebrei verbis nisi circuitu exprimi non posse. Signant enim totius corporis extrema concessionem in fervore coitus extremo. Nec mirum similem conspectus imaginis sobolem fieri in extremo voluptatis, cum hoc ipsum in aquarum gregibus apud Hispanos fieri dicat Hieronymus; et Quintilianus matronam accusatam, quod *Æthiopem* peperisset, ex imagine conspecta hoc accidisse argumentans defendit. Et in libris scriptum Hippocratis reperitur, quamdam puniendam, quia pulcherimum puerum peperisset, utrique parenti, generi quoque eorum toti dissimilem, nisi monuisset Hippocrates querere, ne forte pictura esset in cubiculo. Ditatus est ergo Jacob ultra modum. Postquam autem auditiv verba filiorum Laban dicentium: *Tulit Jacob nostra, et de facultate patris factus est inclitus; et etiam faciem Laban animadvertis, quod non esset erga se, sicut heri, et nudus tertius, maxime dicente sibi Domino: Reverte in terram tuam, et ero tecum, misit, et vocavit Liam, et Rachel in agrum, ubi pascebat gregem, et ait: Facies patris vestri non est mecum: scitis quia circumvenit me, et mutarit mercedem meam decem vicibus (Gen. xxxi) LXX dicunt decem annis. Sed intelligendum*

est decem annis, quasi decen^u circumvolutionibus, quae denaria mutatio in sex annis facta est. Dicit enim Josephus, quod omne tempus, quod fuit cum Laban viginti annorum fuit. Noluit autem Jacob tertiam septimanam viginti annorum completere sub illo, pro ejus nequitia; video enim Laban plures nasci diversicolores aiebat: *Deinceps unicolores sint merces tua.* Item, cum videbat unieolores multiplicari, innabat mercedem. Et addidit Jacob: *Deus tulit substantiam patris vestri, et delit mihi, qui in somnis ostendebat mihi quales essent fetus nascituri, qui et dixit mihi: Sarge, et egredere de terra hac. Responderunt Lia, et Rachel: Quasi alienas reputavimus nos pater noster, nunquid quidquam residui habebimus de facultatibus et hereditate ejus. Fac quecumque praecepit tibi Dominus.*

CAP. LXXIX. *De saga Jacob et fadere inito cum Laban.*

Surgens ergo Jacob cum uxoribus, et liberis abiit, tulitque omnem substantiam, et greges, et quidquid in Mesopotamia acquisierat (Gen. xxxi). Et deduxit etiam Iacob, ut ait Josephus, medietatem gregis, nesciente Laban, qui eo tempore, ad tondendas oves ierat. Rachel etiam nesciente viro idola patris sui pretiosa furata est, et secum tulit non ad colendum, quia docente viro sciobat non esse colenda, sed si comprehendenderentur, patre consequente, ut ad huc fugiendo, veniam impetrarent. ita ergo Jacob amine transmissio contre montem Galaad; et nuntiatum est Laban die tertio; quod fugisset Jacob. Qui assumptis filiis, et cognatis suis insecurus est eum septem diebus. Tamen Josephus dicit: Laban post primum diem cognoscens discessum Jacob et filiarum, persecutus est eos, et in colle procul collocatos invenit eos. Potest dici quia si in tertio die cognovit, tunc post primum diem dicitur cognovisse, quia tunc egressus nuntius, tercia die venit ad eum, ubi filii pascebant greges, qui separati erant a Jacob itinere trium dierum, ut predictum est. Vidi autem Laban in somnis Deum, dicentem sibi: *Cave ne quidquam aspero loquaris contra Jacob.* Qui consurgens ait ad Jacob: *Quare me ignorante fugisti. Et cur suratus es deos meos. Consobrinus, et gener meus, et coepulator, haec facere non debuebas.* Respondit Jacob: *Timui ne filias tuas violenter auferres mihi, quae tamen non tam me, quam filios sequuntur. Quod autem facti me arguis, apud quemcumque in teneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Ingressusque Laban tabernacula Liw, et ancillarum non invenit. Cumque intraret tabernaculum Rachel, illa subter stramenta camelii abscondit idola, et scit desuper; et querenti patri ait: Ne irascatur dominus meus, quod neque ei assurgere, quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi, et sic delusa sollicitudo querentis, trahisque Jacob impropereavit, quod pro diligent servitio viginti annorum non meruerat, ut ipse omnem suppelletilem suam scrutaretur. Et ait Laban: Omnia quae habes mea sunt,*

A sed quid possum facere filii et nepotibus meis. Vein, et ineunus fædus. Tulitque Jacob lapidem, et erexit eum in titulum fæderis, et ait fratribus suis, Afferte lapides. Qui congregantes fecerant tumulum, et comederunt super eum. Et dixit Laban: Tumulus iste sit fæderis nostri testis, ne ego transeum illud, pergens contra te, malum tibi cogitans. Nec tu transeas ad me nocens, nec affixeris filias meas, nec uxores alias super eas induceris. Et ob hoc dixit Jacob Lingua sua collam Galaad, id est acervum testimonii. Gal, enim, acerrus, ad testimoniam sonat. Laban vero Syria lingua vocavit eum Igar Seducha. Labari autem de nocte consurgens, benedixit eis, recertens in locum suum. Porro Josephus dicit eos columnam in monte statuisse sub scheme aræ. Forte acervum eorum luminatum innominavit.

CAP. LXXX. *De visione angelorum a Jacob, et de munieribus præmissis Esau.*

Jacob autem abiit itinere quo cœperat, siveque eius obvia multitudo angelorum, et ob hoc vocavit locum illum Manaim, id est castra, quia ibi vidit angelos, quasi paratos defendere eum a fratre, quem timebat. Hisit autem ab illo loco nuntios ad fratrem, qui explorarent fratris animum (Gen. xxxii). Qui reversi nuntiaverunt Esau sibi occurrentem pacificum cum quadringentis viris. Timuit ergo Jacob, non de promissione angelorum dissidens, sed more hominum perturbatus. Et divisit populum, qui secum erat, in duas turmas, ancillas, et liberos earum in priori turma. In secunda liberas, et filios ecarum, ita tamen quod in extremitate ejus posuit Rachel, et Joseph, tanquam chariores. Unde quidam erraverunt putantes, tertiam turmam Rachel, et Joseph habuisse. Sie autem divisit, ut si veniret Esau ad nocendum, et priorem percuteret turmam, reliqua fugiens, salvaretur. Separavit autem ibidem de his, quæ habebat munera fratri suo, quæque pulchriora, et rariora, et diversorum generum animalia. Misit etiam ea per diversos nuntios, spatium ponens inter gregem, ut ex frequentia munera sese subsequentium, multa esse putarentur, ut munieribus, si quid indignationis esset adhuc in Esau, placaretur. Praecesserunt ergo munera, ipse vero adiub erat in Manaim. Consurgensque ante diluculum, traduxit uxores, et filios, cum omnibus ad se pertinentibus, per vadum Jaboch. Josephus dicit, quod torrentem nomine Jaboch transierunt: et quia in Genesi legitur, cum orasset Jacob fratrem dixisse: *In baculo meo transvi Jordarem istum, et nunc cum duabus turmis regredior, forte Jordani.* dicitur, quem pertransivit, et quia ibi calculosus et torrens, dicitur vadum Jaboch. Forte autem vitescriptoris, pro Jacob legitur Jaboch, et ex transit illo, sorbitum est hoc nomen, vadum Jacob.

* Additio. Secundo milliario a Jordane, in finibus Idumææ, est torrens Jaboch, quem transvadavit Jacob.

CAP. LXXXI. *De lucta Jacob cum angelo, et A Mesopotamie, de qua redibat Jacob, vel potius nondum transierat Jordanem, sed Jaboch.*

Cum autem præcederent turmæ, solus in ripa fluminis remansit, ut oraret. Et ecce Vir luctabatur cum eo usque mane, qui tetigit latus, alias lævum nervum femoris ejus, et emarcuit (*Gen. xxix.*). Unde, et Jacob proposuit se deinceps non comedetur nervum, et id ipsum posteritas ejus observat. Cumque ascenderet aurora, dixit Vir ad eum: *Dimitte me. Qui dixit ei: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Viro autem querenti nomen ejus, ait se vocari Jacob. *Nequaquam, inquit, appellabitur nomen tuum Jacob, sed Israel, quia si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?* Et ita benedixit Jacob, mutando ei nomen, et confortando, ne timeret fratrem. Quod enim contra Deum stetit invictus, factum est ei in signum, quia invictus staret contra fratrem. Josephus dicit hoc nomen, Israel, Hebraice sonare, reluctantem angelum sacram, in libro autem *Nominum Hebræorum Interpretatur, vir videns Deum.* Is, enim, vir, et, nomen Dei est, ra, vero videns dicitur, vel mens videns Deum. Hanc autem interpretationem dicit Hieronymus, non tam vere quam violenter factam esse. Illam Josephus dicit se in Hebræo non invenisse, et dicit illud nomen sonare, princeps cum Deo. Sic enim angelum interpretatum fuisse, asserit: *Si contra Deum princeps, vel fortis, fuisti, etc.* Vocavitque Jacob locum illum Phanuel; id est facies Dei, et ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea, id est de valde territa plurimum confortata.* Cumque transgressus esset Phanuel, ortus est ei sol, et claudicabat.

CAP. LXXXII. *De occursu Esau, et emptiore agri in Sichem.*

Elevans autem oculos vidit Esau, et cum eo quadrungentes viros. Et præcedens ultraque turmam, quam fecerat, adoravit pronus ad terram septies, currens autem Esau, amplexatus est cum, et deosculans eum, flexit (*Gen. xxxiii.*); et querens, cuius essent mulieres et pueri, cum accepisset pertinere ad Jacob, accessit, et deosculatus est eos. Cumque vollet Esau munera præmissa retrinere, se plurimum abundare dicens, ait Jacob: *Si inveni gratiam coram domino meo, accipe munusrum de manu mea; sic vidi faciem tuam, quasi ræarim vulnus dei, id est alicujus potentissimi.* Non enim aut credebat illum Deum, aut in tantam prorupisset insaniam, vel adulacionem. Reversus est ergo Esau in die illa in Seyr; villam scilicet quam de nomine suo sic dixerat. Jacob autem inde præcedens, fixit tabernacula in loco, quem ob locum dixit Sochot, id est tabernacula, de quo dicit Hieronymus: Sochot est usque hodie Civitas trans Jordanem in parte Sycopoleos, ubi Gedeon transierat Jordanem, cum locutus est ad viros Sochor. Sed mirum est quod dixit trans Jordanem, cum Jacob secundum quosdam, jam dictus sit transisse Jordanem, cum esset in Sochot. Forte trans Jordanem dixit respectu

Mesopotamie, de qua redibat Jacob, vel potius nondum transierat Jordanem, sed Jaboch. Cum autem dixit supra, Jordanem istum (*Gen. xxxii.*), non presentem monstravit, sed notum terminum Judææ indicavit. Abiitque de Sochot in Salem, urbem scilicet Sichimorum, id est in Sichein. A Sichem enim Sichimini, vel Sichimitæ dicti sunt, et forte binomia erat. Vel, ut Hebrei tradunt, Moyses eam tunc tantum vocavit Salem, id est consummatam et perfectam, quia ibi femur claudicantis Jacob sanatum sit. Porro Jacob emit juxta oppidum partem agri, ab Emor rege Sichinorum, et a filiis ejus centum agnis, habitavitque ibi, et erecto altari, invocavit fortissimum Deum Israel.

CAP. LXXXIII. *De morte Sichimitarum pro rapitu Dine.*

Egressa est autem Dina, ut videret mulieres regionis illius (*Gen. xxxiv.*), quia, ut ait Josephus, Sichimitis solemnitatem habentibus, sola transivit ad urbem, emptura ornamenti mulierum provincialium. Quam videns Sichem plius regis adamavit eam, et rapuit, et vi oppressit virginem, et conglutinata est anima ejus cum ea, et ait patri: *Accipe mihi puerum hanc conjugem.* Egressoque rege cum filio ad Jacob, filii Jacob veniebant de agro, et irati situerunt. Regi autem querenti vicariam eorum amicitiam, et societatem eorum, et ut mutua contraherent conjugia, et Sichem offerenti multa, et promittenti ampliora, responderunt in dolo: Illuc tuus est apud nos federari incircumeisis, sed circumeidamini, et erimus populus unus. Placuit Emor, et filio ejus oblatio [alias optio], nec distulit adolescentem, quin statim impliceret; et intrantes urbem persuaseront populo, et circumcisi sunt omnes. Et ecce tertia die, quando gravissimus est dolor vulnerum, Simeon et Levi arreptis gladiis, confidenter urbem ingressi sunt, et interficientes omnem masculum in ea, tulerunt de domo Sichem sororem suam, cateri vero fratres irruerunt super occisos, et depopulati sunt urbem, parvulosque et uxores captivos duixerunt. Josephus tantum dicit: Cum esset festivitas, et Sichimitæ requie et epulis intererentur, incunctanter primis custodiis assistentes, dormientes intersecerunt, quo agnito dixit Jacob ad Simeonem, et

Levi: *Turbastis me, et odiosum me fecistis habitatoribus terræ hujus; percutient me, et delebor ego, et domus mea.* Dominus autem confortans eum, ait ad illum: *Surge, et ascende in Bethel, et habita ibi, et fac altare, ubi apparui tibi* (*Gen. xxxv.*), sed prius sanctilica tuos. Jacob, vero, convocata domo sua, dum purgaret suos, invenit deos Laban, ut ait Josephus. Neque enim sciebat, eo quod Rachel celasset eos in terra sub arbore. Et ait suis: *Abiecite deos alienos, et mundamini, et ascendamus in Bethel;* de Sichem enim stulerant etiam idola, et inauræ, id est ornamenta idolorum; a parte totum, quæ omnia fodit Jacob subter Terebinthum, quæ est post urbem Sichem. Tradunt quidam quod ea tulit David in Jerusalem, et constavat in materiam tem-

pli quod facere disponuerat. Porro terror Dei invasit finitos, ne persequerentur Jacob. Qui profectus venit in Bethel, et aedificans ibi altare Dominum, obtulit ei, juxta id quod prius voverat. Eo tempore mortua est Delbora nutrix Rebeccae, et sepulta est juxta Bethel sub terebintho. Et vocatum est nomen loci illius, quercus fletus. Et nota quod hic videntur quod quercus, et terebinthus, idem sunt. Apparuitque ei iterum Dominus, et ait: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellavit eum Israel. Ecce patet, quia supra nomen promisit tantum (Gen. xxxii), hic autem imposuit.

CAP. LXXXIV. *De morte Rachel in partu Benjamin.*

Egressus autem inde Jacob, venit verno tempore ad terram, quae dicit Ephratem (Gen. xxxv), id est Bethlehem. Et est anticipatio, post enim dicta est Ephratis, ab uxore Caleph, quae ibi sepulta est. Ibique cum parturiret Rachel coepit periclitari, tamen peperit filium. Egrediente autem anima praedolo partus, moriens, vocavit filium Benoni, id est filium doloris. Pater autem circumcidit eum, et vocavit filium Benjamin, id est filium dexteræ. Sepulta est ergo Rachel in via, quae dicit Bethlehem, et sola inter cognatos, honorem sepulturæ Abrahæ habere non meruit. Erexitque Jacob titulum super sepulcrum ejus, qui apparet usque in presentem diem. Et egressus inde, fixit tabernaculum trans turrim Ader, id est turrim gregis. Hunc locum dicunt Hebrei, ubi post aedificatum est templum, et dictum, quasi quodam vaticinio, turrim gregis, id est congregations future ad templum. Sed Hieronymus ait locum esse juxta Bethlehem, ubi vel angelorum grex, in ortu Domini, cecinit, vel Jacob greges suos pavuit, nomea inde loco relinquens. Cumque habitaret ibi, Ruben dormivit cum Bala concubina patris; quod tamen non latuit Jacob.

CAP. LXXXV. *De morte Isaac, et regibus Edom.*

Venit etiam ad Isaac patrem suum in civitate Hebron (Gen. xxxv), et jam mortuam invenit matrem. Nec multum etiam post adventum ejus, completi sunt dies Isaiae centum octoginta annorum, vel secundum Josephum centum octoginta quinque annorum. Et appositus est populo suo plenus dierum, et sepelierunt eum filii ejus, Esau, et Jacob in spelunca duplia. Hic terminatur primus liber Joseph. Porro mortuo patre ditati sunt Esau, et Jacob, ita quod eos terra non caperet. Et rediit Esau ad montanam, quae dimiserat, et dicta est terra Idumæa ab Edom, quae prius Bosra dicebatur. Enumerans enim Moyses duodecim reges terræ illius a primo usque ad ultimum, quem videre potuit, ait: Et regnavit pro Bela, Jobah filius Zaræ de Bosra (Gen. xxxvi), et tunc dicunt quidam, fuisse Job pronepotem Esau; sed Hebrei contradicunt, ut supra dictum est. Videtur etiam in Genesi quod eadem terra ante Esau, etiam dicta fuit Seir. Enumeratis enim filii Esau, enumerat princeps Horræorum, qui fuerant in terra ante Esau, de quibus incipit sic:

A Isti sunt filii Seir Horræi habitatores terræ, etc. Horræos enim expulit Esau, ut legitur in Paralipomenon (I Paralip. i). Quidam, tamen dicunt hic enumeratos reges, qui fuerunt in Edom, antequam filii Israel habuissent regem, scilicet Saul, et dicunt hanc enumerationem esse appositam ab Esdra, qui scire potuit eam. In enumeratione vero istorum, legitur de Janna filio Subeon, cuius filiam duxit Esau; qui invenerat aquas calidas in solitudine, dum pasceret asinas patris sui. Hebreum verbum est invenit Jamnum, de quo, ut ait Hieronymus, varie disputant Hebrei. Dicunt qui Jamnum Maria, quia lacum invenit in eremo. Alii putant aquas calidas, lingua punica quæ astinus est Hebreæ, hoc nomine dici, quas Græci Thermae B vocant. Alii dicunt eum onagros asinibus admissuisse, ut inde veloces asini nascerentur, qui vocantur jannum. Alii dicunt, jannum associationem, quia primus asinus equas fecit ascendit, ut muli nascerentur. Et notandum quia, in recapitulatione filiorum Esau, posuit Moyses alia nomina uxorum ejus, ab illis, quæ ante posuerat. Dicit etiam Josephus, quod Amalech, Esan filius naturalis de concubina, habitavit in parte Idumæa, quæ Gabolitis dicebatur, et dixit eam Amelechitem. His vero prætermisssis, transeundum est ad generationem Jacob.

C * Additio 1. Cum Moyses fuerit a Jacob quartus, ab Esau quintus, non vidit duodecim reges Edom. Solve per hoc, quod sequitur: Quidam tamen dicunt, etc.

* Additio 2. Sub monte Seir Damascus, Idumæa est in terra Damascena, nam et Esau habitavit Damascus. Themam metropolis est Idumæa, unde Eliphias Thebanites, et Suitam, unde Baldad Suites. Bosra in finibus Idumæa, et Arabiæ. Libanus dividit Idumæam, et Phœniciam, in cuius radice oriuntur Albana, et Pharsar fluvij, fluentes secus Antiochiæ.

CAP. LXXXVI. *Sextum incidentis.*

Eo tempore Prometheus, frater Athlantis, primus dictus est fecisse homines, tum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur fecisse imagines hominum, quas arte quadam ambulare fecit. Invenit etiam primus annulum, sed ferreum, et includit gemmam: unde, et unguis vocavit, quia sicut unguis carne, sic gemma metallo circumdatur. Tradidit etiam ut in digito, quem medium vocant, poneretur ad ornatum, dignorem hunc reliquis dicens, quia ab eo usque ad cor, quedam vena pertinet. Dicitur etiam ea tempestate Triptolemus in navi, in qua pictus erat draco, in Græcia venisse, et amplias agriculturam. Ceres vero præter instrumenta arandi, etiam mensurari granum advenit, cum prius in arconis segetes ponerentur, et triticum per acervos numerabatur, unde et a Græcis dicta est Demetra. Tunc etiam Thelches victi, et exiles Rhodum condiderunt.

CAP. LXXXVII. De venditione Joseph.

Joseph cum sexdecim esset annorum, pascebat gregem patris sui (Gen. xxxvii). Sciendum est quod ante mortem Isaac duodecim annis venditus est Joseph. Quod sic probatur. Sexagenarius erat Isaac, eum natus est Jacob, et centum octoginta annorum mortuus est, ergo centum viginti annorum fuit Jacob, in morto patris, in venditione autem filii centum et octo annorum fuit; eum enim venit ad Joseph in Agyptum, centum et triginta annorum fuit, sed inter descensum in Agyptum, et venditionem Joseph fluxerunt viginti duo anni. Joseph enim sexdecim annorum erat, eum venditus est in Agyptum, et triginta novem quando venit ad eum pater. Redit ergo Moyses, ad id quod pretermiserat. Dum ergo rediret Jacob de Mesopotamia, et nondum venisset ad patrem, adhuc viante Rachel, secundum Josephum, facta est venditio Joseph in hunc modum. Oderant eum fratres sui, quia a patre plus exteris amabatur (Gen. xxxvi), tum quia in senectute genuerat eum, tum quia præstantior corpore, et sapientior ceteris erat. Accusaveratque fratres apud patrem criminis pessimis, vel de odio in ipsum, vel de coitu cum brutis, juxta opinionem quorundam sequentium ordinem Genesis, solum Ruben pro concubina patris. Fecitque ei pater tunicam polymitam¹, vel manu, vel acupictam; vel secundum Aquilam, tunicam astragoleum, id est talarem, vel secundum Symmachum, tunicam manicatum, id est manicas habentem. Alii colobolis utebantur, ut expeditiores essent. Potest tamen dici manicata, id est manu picta, ac scilicet superinducta. Causa tamen odii major fuit visio somniiorum. Retulit enim fratribus somnium, quod viderat dicens: *Putabam nos ligare manipulos in agro, et vestros manipulos adorare manipulum meum stantem.* Qui dixerunt: *Nunquid rex noster eris, aut subjiciens ditioni tua?* Aliud quoque somnium presente patre retulit eis: *Vidi quasi solem, et lunam et undecim stellas adorare me.* Increparit eum pater, et ait: *Nunquid ego, et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram?* Potuit hoc congrue dicere, quia mater adhuc vivebat, nec tamen mater eum adoravit, quia non descendit in Agyptum. Nec pater legitur eum adorasse, quia nec Joseph hoc sustinuisse, sed fratres adoraverunt, et parentes in filiis. Cumque fratres, in pascendis gregibus, morarentur in Sichem, misit eum pater de valle Hebron, ut videret que fuerent circa fratres, et pecora. Cumque non invenisset eos in Sichimis, insecurus est eos in Dothaim. Qui cum vidissent eum procul, mutuo loquebantur: *Ecce sonniator venit; venite, occidamus eum, et mittamus cadavera in cisternam reierem, dicemusque: Fera pessima devoravit eum.* Ruben autem volens liberare eum aiebat: *Non effundamus sanguinem ejus, sed vivum projiciamus eum, in cisternam, ne pater una perimitur, et mater in luctu.* Illic vult Josephus matrem adhuc vixisse. Nudantes ergo eum tunica

A polymita, miserunt in cisternam, in qua non erat aqua; et recessit Ruben, meliora querens pascua; dum autem sederent comedentes panem, viderunt Ismaelitas venientes de Galaad, portantes in camelis aromata, et resinam, et stacten, id est myrrham, in Agyptum. Dixitque Judas fratribus suis: *Melius est, ut veniundetur Ismaelitis puer, et manus nostra non polluantur celando sanguinem ejus. Caro enim, et sanguis noster est.* Et rendiderunt eum Madianitis riginti argenteis. Eosdem vocat Madianitas, quos et Ismaelitas. Madiam tamen de Cethura filius Abraham, et Ismael de Agar, et filios, de diversis uxoribus, legitur separasse Abraham ad iuvicem. Forte separati prius, postea redierunt in unum, et facti sunt unus populus, refinentes utriusque parentis nomen. Vel vera est Hebreorum opinio, qui dicunt Agar, et Cethuram unam fuisse, et ita forte nunquam separati fuerunt. Reversus autem Ruben ad cisternam, non invenit puerum, et credens eum interemptum, scissis vestibus ejulabat. Sed accepto quod viveret, quiebat. Tulerunt autem vestes Joseph, et ejus tunicam in sanguine hœdi tinxerunt, et miserunt quosdam, qui ferrent ad patrem, et dicerent: *Hanc invenimus, vide si filii tui est tunica.* Quam cum agnorisset pater ait: *Fera pessima devoravit filium meum Joseph. Scisisque vestibus, et indutus cilicio lucit filium multo tempore. Congregatisque filiis, ut lenirent dolorem patris, noluit eos audire, sed dicebat: Descendam lugens ad filium meum in infernum.* Erat enim tunc in inferno, quidam locus beatorum, longe semotus a locis penitentibus, qui ob quietem et separationem, ab aliis sinus dicebatur, sicut sinum maris dicimus. Et dictus est etiam sinus Abraham, quia etiam Abraham ibi erat in sua tentatione², usque ad mortem Christi.

* Additio 1. Polymitam pronuntiant quidam, corupta penultima, quia componitur a polys, quod est piura, et micos, quod est ticum; sicut hexamitatum ab hexa, quod est sex, ticia aminatum, quasi habens sex licta, et tunc penultima corupta.

* Additio 2. Qui dictus est prima via credendi, non quod primus crediderit, sed quia primus profide unius Dei persecutionem passus, quia de Chaldaea expulsus.

CAP. LXXXVIII. De ingressu Joseph in Agyptum.

Madianitæ vero vendiderunt Joseph in Agyptum Putiphari eunicho, magistro militiæ Pharaonis (Gen. xxxvii). Alii dicunt archimachero, id est principi cocorum. Machera enim cognita dicitur, vel securis cocorum a machere, quod est occidere. Nec abhorret a vero, quia apud plures nationes dapsier principis honorabilior est, et princeps militum. Ilunc Josephus vocat Petipuren, sed Hieronymus non bene translatum nomen asserit. Hic habuit uxorem, et liberos, quia et Joseph filiam ipsius duxit uxorem, nec de eunnchis regis fuit, qui parvuli castrabantur. Sed tradunt Hebrei, quod videns Joseph elegans, emit eum ut misceretur

ei. Dominus autem custodiens Joseph, illum adeo infrigidavit, ut deinceps impotens fuerit coire, et tanquam eunuchus esset, ita quod videntes eum hierophanti arefactum, de more suo eum pontificem Heliopoleos, id est domus solis, creaverunt, et honorarior erat quam ante in principatu.

CAP. LXXXIX. Quod Judas gennuit Phares, et Zaram de Thamar, etc.

*Eo tempore, (antequam Joseph venditus esset, quia hoc etiam interserum est per recapitulacionem *), descendens Judas a fratribus suis, ivit ad virum Odollamitem, nomine Hiram (Gen. xxxviii), et accepit ibi uxorem, nomine Sue, filiam Chanaeæ, quæ peperit ei filium primogenitum Her, deinde Onam, post Sela. Dedit autem Judas Her primogenito, uxorem, nomine Thamar. Fuit autem B Her nequam, id est abutens vasculo uxoris, et occisus est a Domino, id est inventus est mortuus in thoro juxta uxoren. Et dixit Judas ad Onam, ut ingredieretur ad eam, ut suscitaret semen fratri. In quo patent quedam in lege post scripta, quæ ante eam sunt observata. Qui indignans sibi non nasci filios fundebat semen in terram, id est inutiliter uxorem cognoscere satagebat. Et percussit cum Dominus. Revisitque Judas Thamar, ut esset vidua in domo patris sui, donec cresceret Sela; quo adulto timuit eum dare Thamar, et dissimulabat. Mortua est autem Sue uxor Judæ. Qui consolatione accepta post luctum, ibat ad tondendas oves cum Hiru opilio suo. Quod audiens Thamar, depositis vestibus viduitatis, assumpsit theristrum, seditur in bivio istleris, quod dicit Thamnam; Hebraeum sonat in oculos sedit. Sic enim vocat bivium, ubi diligentius debet aspicere viator, quo gradiatur. Quam cum ridisset Judas, suspicatus est cadesam, id est scortum, Cui et dixit: Sine me, ut coeam tecum. Quæ ait: Quid dabis mihi? Et ille: Mittam tibi haedum de grege. Et illa: Patiar quod vis, si dederis mihi arhabonem: et dedit illi annulum, et armillam, et baculum, quem gerebat, pro arrha. Ad unum ergo concubitum concepit mulier geminos. Et abiit receptis iterum viduitatis vestibus. Misitque Judas haedum per pastorem. Qui cum venisset, et non inveniret eam, rediit ad Judam sine pignoribus. Post tres autem mensés dictum est Judæ: Fornicata est Thamar, et uterus ejus intumuit. Qui ait: Producite eam, ut comburatur. Quæ cum duceretur ad paenam misit socero suo pignora dicens: De viro cuius haec sunt concepi. Qui ait: Justior me est, quia non traxi eam Sela filio meo, haec fecit, ne periret semen filii mei, ultra non cognovit eam Judas. Instante vero partu apparuerunt duo in utero, et in ipsa effusione unus protulit manum, in qua ligavit obetetrix coccinum, et ait: Illic egredietur prior. Illo quoque retrahente manum, egressus est alter. Dixit quoque mater: Quare proprie te dirisa est a fratre tuo naceria? et ob hoc vocavit eum Phares. Maccriam dixit membranam secundarum, vel secundinarum, qua involvitur puer in utero, quæ dividit*

A tur in partu, et sequitur puerus. Postea egressus est alter cum coccino, et dictus est Zaram, id est oriens, quia primus apparuit, vel quia plurimi justi ex eo nati sunt, ut legitur in Paralipomenon (I Paralip. n). Tamen in glossa super librum Regum in principio tertii libri legitur: Obstetrix in Genesi cocciuum ligavit in manu Phares; et ab eo quod parietem divisorat, nomen Phares forte sortitus est. Forte post, coccinum tulit de manu Zaram, et alligavit Phares, ut a similibus gemellis primogenitus distingueretur.

* Additio 1. Aliud est recapitulatio, si cum, quod prius factum est, post dicitur. Aliud anticipatio, cum prius dicitur, quam factum fuerit quid.

CAP. XC. De incarceratione Joseph.

Igitur Joseph ductus est in Aegyptum, emittebat eum Putiphar eunuchus; siveque Dominus cum eo, domumque domini sui creditam sibi gubernabat. Benedixique Dominus domum Aegypti propter Joseph; qui tamen alia de omnibus non noverat nisi panem quo resciebatur (Gen. xxxix). Factum est autem quod domina sua oculos jecit in Joseph, et ait: Dormi mecum. Qui respondit: Omnia tua tradidit mihi dominus mens præter te. Quomodo ergo hoc possum facere, imo et peccare in Deum meum. Accidit autem, ut ait Josephus, ut publica festivitas instaret, cui etiam mulieres interesse debebant. Tunc illa ægritudinem simulavit viro, captans ob hoc solitudinem et silentium, ut exoraret Joseph. Et apprehenso lacinio pallii Joseph, ait illi: Dormi mecum. Qui iratus relicto pallio in manu ejus egressus est foras. Illa contemptam se dolens, in argumentum fidei retentum pallium ostendit marito revertenti, dicens: Ingressus est ad me servus Hebreus ut illuderet mihi. Ille nimis credulus conjugi, vincitum Joseph tradidit in carcerem regis. Fuit autem Dominus cum illo, et dedit illi gratiam in conspectu domini carceris; qui carcerem et vincos in custodia ejus posuit.

CAP. XCI. De expositione somniorum Pincernæ, et Pistoris.

Accidit autem ut pincerna regis, et pistor in enidem carcere mitterentur, et Joseph ministrait eis. Videruntque ambo somnum nocte una. Quos cum mane vidisset Joseph tristes (Gen. xl), sciens status est ab eis clausam doloris: cumque accepisset pro somnio eos dolere, ait: Reserte mihi quæ vidistis. Nunquid non Domini est interpretatio, id est nunquid adjutorio Dei non potest interpretari? Et ait prepositus pincernarum: Videbam coram me vitæ, et in ea tres fundos oculos, scilicet unde funduntur palmites (alii ponunt tria flagella, vel tres propagines, quod idem est), et paulatim crescere gemmas, et post flores uvæ murescere, promebantque uvæ in calicem Pharaonis, quem tenebam. dabamque poculum Pharaoni. Et ait Joseph: Deus dedit in bonum hominibus usum viæ unde et ipsi liberatur, solvit lites et tristitias, et bona est ejus vi-

sio : *Tres autem propagines tres sunt dies, post quos restituet te Pharaon in gradum pristinum. Memento mei dum bene fuerit tibi, ut suggeras regi, ut educat me de isto carcere, quia de terra Hebraeorum furto sublatus sum, et hic innocens in lacum missus sum.* Tunc ait Pistor : *Vidi quod habarem tria canistra farinæ super caput meum, et in superiori me portare cibos, qui finit arte pistoria, avesque comedere ex eo.* Josephus vero ait : *duo canistra plena panibus, tertium vero obsonio variisque cibis quales solent regibus ministrari.* Graecus habet, tria canistra coditorum, id est panum secundorum, et potuit esse quod etiam in superiori essent panes secundi, super quos essent panes primi, de quibus edebat Pharaon. Et ait Joseph : *Malleum me esse interpretarem bonorum.* *Tres adhuc dies sunt, post quos Pharaon suspendet te in cruce, et comedent aves carnes tuas.* Exinde dies tertius natitatis Pharaonis erat, et inter epulas recordatus est magistri pincernarum et pistorum principis; pincerna te titulat in locum suum; pistorem vero suspendit in patibulo; oblitusque est pincerna interprete sui.

CAP. XCII. De sublimatione Joseph pro expositione somniorum.

Post duos annos vidit Pharaon somnum. Putabat se stare super fluvium, de quo ascendebant septem boves crassa, obesisque carnibus, id est plenis, quasi ad esum educatis; et post, aliae septem emergabant de flumine, summa confectæ macie, et devorabant priores. Expergesfactus Pharaon rursum obdormivit, et vidi aliud somnum. Septem spicæ plene pullulabant in culmo uno, aliaeque totidem juxta oriebantur tenues, et percussos urendine, et devorabant priores. Territus Pharaon convocabat conjectores, et sapientes Aegypti, nec erat qui interpretaretur (Gen. xli). Et recordatus est pincerna Joseph, et ejus suggestione ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt. Vincti enim et exsules incrementa erinum patientur. *Et ueste mutata, oblitus est regi.* Rex apprehensa manu ejus dextera ait : *Vidi somnia, nec timeas edissere quidquid sit.* Narravitque quod viderat. Et ait Joseph : *Sommum regis unum est, id est nulus significationis; quæ facturas est Deus ostendit Pharaoni.* Ecce septem anni venient fertilitatis magna in universa terra Aegypti; quos sequentur alii septem tantæ sterilitatis, ut oblivioni detur cuncta retro abundantia. Ad idem sane spectant boves et agricultæ, et spicæ, et somnii repetitio sterilitatis est indicium. Quod autem juxta fluvium vidisti, hæc causa fertilitatis et sterilitatis ex fluviis maxime oriuntur. Nunc ergo provideat rex rurum, qui quintam partem frugum per septem annos fertilitatis congreget in horrea regis, ut serventur adversus futuram paratam famam. Pharaon utrumque miratur in Joseph, et somnii solutionem, et consilli discretionem, dispensationemque hujus rei commisit, ei dicens quod Spiritu Dei plenus esset. Ecce ter jam insinuatus est Spiritus Dei, primo

A ibi : *Spiritus Dei serebutur super aquas (Gen. 1);* secundo ibi : *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis (Gen. vi);* tertio hic : *Tulit ergo Pharaon annulum de manu sua, et dedit in manu ejus, et collocavit auream circumposuit, et fecit eum secundum in regno.* Ascenditque currum regis Joseph, clamente praecore ut omnes coram eo genua flecterent, sicut coram rege. Hebrei tamen tradunt praecōnem non clamasse ad geniculationem, sed abrech, quod sonat pater tenerimus. Abba enim pater, rech, delicatus, vel tenerimus, quasi dicat : Etsi tunc tener, tamen sapientia pater. Et ait rex ad Joseph : *Ego sum Pharaon.* Juramentum est, et e sensus : *Sicut verum est me esse Pharaonem, sic verum est quod dicam : Absque tuo imperio non movebit quispiam pedem, aut manum in Aegypto, id est non egredietur quispiam hinc sine nutu tuo, neque publicis fungetur officiis.* Et vocavit eum lingua Aegyptiaca Phanerphane, id est Salvatorem mundi, quod Graece Pontiphane dicuntur, Hebrei tamen sonat absconditorum inventorem. Et dedit ei Aseneth filiam Putiphare domini sui virginem*. Triginta annorum erat Joseph, quando stetit coram Pharaone, natusque sunt ei duo filii, prinsquam reui et fratres. Vocavitque filium primogenitum Manasses, quod est oblio, dicens : *Oblivisci me fecit Deus laborum meorum, et dominum patris mei.* Secundum vocavit Ephraim, quod est fructificatio, dicens : *Creare me fecit Deus in terra paupertatis meæ.*

B * Additio 1. Hebrewi in excusationem Joseph de matrimonio alienigenæ, dicunt Job post flagella duxisse Dinam filiam Jacob, et ex ea suscepisse filiam, de qua et Putiphare nata est Aseneth.

CAP. XCIII. De ingressu fratrum Joseph in Aegyptum.

Joseph collegit granum septem annis. Quibus transactis, venerunt anni inopie. Et clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit : *Ite ad Joseph.* Aperuitque Joseph horrea, et vendidit Aegyptiis. Alio etiam provincias veniebant in Aegyptum, ut emerent escas (Gen. xi. i). Pecunia vero tradebatur arcariis regis. Audiente autem Jacob quod escae venderentur in Aegypto, misit illuc decem filios suos, Benjamin domi retinendo. Qui ingressi terram Aegypti venerunt ad Joseph, nec agnoverunt eum. Cumque adorassent eum, et cognovisset eos, durius loquebatur eis dicens : *Unde venistis?* Qui dixerunt : *De terra Chanaan, ad emendum escas.* Et ille : *Exploratores estis. ut videatis infirmiora terræ ex diverso venistis.* Et illi : *Non est ita, domine: sed servi tui, omnes sumus filii viri unius; minimus cum patre nostro est, alius non est super.* Qui ait. *Hoc est quod locutus sum: Exploratores estis.* Impossible est enim viro idiote tales filios esse, eum etiam regibus talis filiorum copia valde sit difficilis. *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc omnes, donec veniat frater vester minimus.* Mittite unum ex vobis, qui adducat eum. Timebat enim ne forte et in illum aliquid deli-

quisserunt; et tradidit eos vinctos custodiae tribus diebus. Tertio autem die eduxit eos, et relinens Simeon, ligansque eum illis presentibus, alios abire permisit. Qui conquerebantur ad invicem: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, nescientes, quia intelligeret eos Joseph, quod per interpretem loquebatur eis. Jussitque Joseph ministris suis, ut implerent saccos eorum, et reponerent singulorum pecunias in saccis suis, datis supra cibariis in via.*

CAP. XCIV. De reditu fratrum ad patrem.

Et illi profecti sunt, veneruntque ad patrem suum in terram Chanaan, et dixerunt ei omnia quæ acciderant eis. Cumque frumenta effunderent, singuli invenerunt in ore saccorum ligatas pecunias. Territusque omnibus dixit pater: Absque liberis fecistis me: Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, Benjamin auferetur, in me hæc mala reciderunt. Et ait Reuben: Trade eum mihi, duos filios meos interfice, nisi restituam eum tibi. At ille: Non descendet filius meus vobiscum (Gen. XLII). Interim consumptis eis fames opprimebat eos. Et dixit Jacob ad filios: Revertimini in Ægyptum, ut ematis paucillum escarum. Et ait Judas: Si vis puerum mittere nobiscum, ibimus, alioquin non imus*. Ego suscipiam puerum, de manu mea require cum. Nisi illum reduxero, ero reus peccati omni tempore. Et ait Israel: Si sic necesse est, facile quod vultis. Sumite de optimis fructibus terræ nostræ vobiscum, modicum resinae, et mellis, storacis, et stactes, terebinthi, et amygdalarum, et ferte viro munera, pecuniasque quam retulisti reportate, et aliam ad emendos cibos. Deus autem faciat vobis virum placabilem, et remittat vobiscum fratres (Gen. XLIII). Resina dicitur quodlibet gummi liquidum, vel aridum, a resin Graeco, quod est manare. Prima pretiosior est, quæ et terebinthina dicitur, quod forte expando subdit, et terebinthi; secunda est lentisca, quæ venit de Chio insula; tertia pinea: forte balsamum sic vocavit. Josephus enim in principio munierum unguenta balsami posuit, et resinam tacuit. Storaceum quidam dicunt speciem resinæ. Hieronymus dicit in Hebreo esse nethota, quod sonat generaliter tymiana; et in Isaia, pro domo Nethota, quidam transtulerunt, domus tymiamatis; quidam, domus storaci.

* Additio I. Ex eo quod Jacob non tradidit puerum Ruben, offerenti duos filios; sed Judæ sub conditione reatus, voluit accipi, quod magis sit peccatum, occidere animam, quam corpus.

CAP. XCV. De ingressu fratrum in Ægyptum, cum Benjamin.

Igitur filii Jacob descenderunt in Ægyptum, et steterunt coram Joseph. Qui præcepit dispensatori suo, ut introduceret eos, pararetque convivium, quia secum erant comedentes. Illi timentes se introductos pro pecunia, quam retulerant, dicebant dispensatori, se eamdem retulisse, et eis nescientibus, depositam fuisse etiam in sacculis, qui ait.

A Pax vobis. Deus vester dedit vobis eam pecuniam, quam dedistis mihi probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon: Parabantque munera donec ingredieretur Joseph meridie (Gen. XLIII). Cui ingresso obtulerunt munera, et adoraverunt in terram, et accepto quod salvis esset pater, benedictio Benjamin, commota sunt viscera ejus, et ingressus cubiculum slevit. Lotaque facie egressus continuit se, et ait: Ponite panes. Sedit autem Joseph seorsum, tanquam alienigena, et Ægyptii seorsum, ut indigenæ et fratres seorsum, ut advenæ. Profanum enim putant Ægyptii edere cum Hebreis; forte pro dispari cultu. Dispositusque Joseph fratres secundum ordinem aetatis eorum, sicut in domino patri sedere consueverant. Datisque partibus, mirabantur quod pars Benjamin quinque partibus excederet. Josephus autem dicit: Benjamin duplicitibus partibus honorabat. Utrumque autem stare potest, si quinque ciborum fuerint impositiones, et de qualibet duplum dedit. Biberuntque et inebriati sunt cum eo, id est satiati cibo, secundum idioma Hebreorum. Præcepitque Joseph dispensatori suo, ut impleret saccos, et pecunias eorum reponeret, ut prius, et scyphum suum argenteum in sacco minoris reponeret. Factumque est ita. Ortoque mane dimissi sunt. Tunc dispensator, jubente Joseph, secutus est eos, et apprehensis ait: Pessimam rem fecistis. Scyphum furatis ipsis in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet (Gen. XLIV). At illi dixerunt: Apud quemque inventum fuerit, quod queraris, moriarer et nos servi erimus domini tui. Ille scrutatus incipiens a majori, usque ad minorem, invenit scyphum in sacco Benjamin. Illi autem redierunt ad Joseph. Qui ait: An ignoratis quod non sit similis mihi in augurandi scientia. Forte joco dictum est, nec est imputandum. Judas vero plurimum supplicabat, ut ipsum, meliorum pro puer, servum retineret, quia in suam eum fidem receperat a patre.

CAP. XCVI. Quod Joseph indicavit se fratibus.

Non poterat ultra se cohære Joseph, et ejectis aliis foras cum flœti clamabat, ita quod qui exierant, audirent: Ego sum Joseph, nolite timere; pro salute vestra misit me Dominus ante vos. Biennium jam famis transiit, adhuc quinque anni restant quibus nec arari, nec meti poterit (Gen. XLV): quod ex nimis fluviis inundatione creditur accidisse. Et adiicit. Festinate, et nuntiate patri meo gloriam meam, adducite eum ad me, ut pascam vos, et pecora vestra, ne moriamini, et habitabitis in terra Gessen. Oculi vestri vident quod os meum loquatur ad vos, id est verum est quod loquor. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, slevitque super singulos. Auditumque est verbum in aula regis: Venerunt fratres Joseph. Gavisusque est Pharaon, et dixit ad Joseph: De fratribus tuis. Tollite planstra de Ægypto ad subvectionem conjugum, et parvulo-

ruin. Omnia vestra adducite vobis, dabo vobis A quia forte Josephus pro Asbel posuit Asbela, ideo sic divisit.

CAP. XCVIII. Quod Joseph occurrit patri suo, et introdixit eum ad regem.

Præmisit ergo Jacob ad Joseph, ut occurreret ei. Qui juncto curru occurrit ei in Gessen (Gen. xlvi). Alii dicunt ad urbem Heroum in terra Ramesse, quæ tunc Gessen, post Thebais dicta est, aqua Thebæi, quorum legioni præfuit beatus Mauricius. Aliæ sunt Thebæ, unde Thebani. Postea cum reges fuerunt ex ea, dicta est urbs Heroum, quia heroes Ægypti ei debebant custodiam. In finibus terræ illius postea ædificaverunt Hebraei, cogentibus Ægyptiis, urbem Tabernaculorum, quæ dicta est Ramesse, post pagus Arsenores dicta est, quod sonat sine sexu, sic dicta quando sine discretione uterque sexus cœpit imperare Ægypto. Dixitque Joseph ad omnia domum patris sui : Ibo, et nuntiabo Pharaoni venisse vos, et viros esse pastores. Cumque dixerit vobis : Quod est opus vestrum, dicetis : Pastores sumus nos, et patres nostri. Hæc dicetis, ut habitetis seorsum ab Ægyptiis, in optimâ terra Gessen, quia detestantur omnes Ægyptii pastores ovium, quia non comedunt eas, sed colunt ut Ammonem. Ingressusque Joseph ad regem. extremos fratrum suorum, id est supremos quinque viros statuit coram rege. Qui cum dixissent se pastores ovium, addiderunt, non est herba in terra Chanaan, petimusque ut jubeas nos servos tuos esse in terra Gessen, nec enim separari volumus, sed omnem patris providentiam facere (Gen. xlvi).

CAP. XCVII. De descensu Israel in Ægyptum.

Igitur profectus Israel cum omnibus quæ habebat venit ad puteum Juramenti, et mactatis victimis Deo, audivit Deum per visionem noctis dicentem sibi : Noli timere, descendere in Ægyptum, faciam te ibi in gentem magnam, et inde reducam te. Joseph quoque ponet manum suam super oculos tuos. Surgens ergo de puto Juramenti, venit in Ægyptum cum omni semine suo. Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt eum eo, et egressæ de semore ejus (non quod animæ sint ex traduce, sed a parte totum intelligitur) fuerunt sexaginta sex (Gen. xlvi), præter ipsum, et Joseph cum duobus filiis, qui erat in Ægypto; fuerunt ergo omnes simul septuaginta. Tamen LXX, transtulerunt septuaginta; et Lucas similiter in Actibus apostolorum, sed per præoccupationem dictum esse Hieronymus asserit; et enumeratos cum eis quinque filios illiorum Joseph, quia illi duas facturi erant tribus. Lucas quidem scribens Actus apostolicos gentibus, non fuit ausus mutare verbum LXX, quia eorum vigebat auctoritas inter gentes; ipse vero adhuc eis erat ignotus. Ipsi etiam LXX in Deuteronomio transtulerunt, quod Israel ingressus est cum animabus septuaginta (Deut. x). Nota in his numerari Her, et Onam filios Judæ, qui tamen mortui sunt in terram Chanaan. Forte in loco defunctorum numerantur duæ ancillæ Jacob, si tamen et illæ intraverunt. Vel more Scripturæ summar, numeri posuit quamvis parum desit. Item, nota si Dina numeratur inter filios, et nepotes, septuaginta sunt præter Jacob. Filii enim Lia triginta tres, filii Zelphæ sexdecim, filii Rachel quatuordecim, filii Bale septem. Nota quod cum Joseph nondum haberet nisi duos, restat ut Benjamin haberet decem, sed in libro non leguntur nisi novem. Forte vitio scriptorum duo nomina scripta sunt pro uno. Unde magister Hugo Asbel in Asz et Belum divisit. Sed non videtur posse stare, quia in Numeris cum familia tribuum numerantur, viciis Madianitis, sic legitur : Asbel a quo familia Asbelitarum (Num. xxvi). Sed in Hebraica veritate, Ros, et Numphus duo sunt nomina, quæ apud nos vitiose juncta sunt,

B præmisit ergo Jacob ad Joseph, ut occurreret ei. Qui juncto curru occurrit ei in Gessen (Gen. xlvi). Alii dicunt ad urbem Heroum in terra Ramesse, quæ tunc Gessen, post Thebais dicta est, aqua Thebæi, quorum legioni præfuit beatus Mauricius. Aliæ sunt Thebæ, unde Thebani. Postea cum reges fuerunt ex ea, dicta est urbs Heroum, quia heroes Ægypti ei debebant custodiam. In finibus terræ illius postea ædificaverunt Hebraei, cogentibus Ægyptiis, urbem Tabernaculorum, quæ dicta est Ramesse, post pagus Arsenores dicta est, quod sonat sine sexu, sic dicta quando sine discretione uterque sexus cœpit imperare Ægypto. Dixitque Joseph ad omnia domum patris sui : Ibo, et nuntiabo Pharaoni venisse vos, et viros esse pastores. Cumque dixerit vobis : Quod est opus vestrum, dicetis : Pastores sumus nos, et patres nostri. Hæc dicetis, ut habitetis seorsum ab Ægyptiis, in optimâ terra Gessen, quia detestantur omnes Ægyptii pastores ovium, quia non comedunt eas, sed colunt ut Ammonem. Ingressusque Joseph ad regem. extremos fratrum suorum, id est supremos quinque viros statuit coram rege. Qui cum dixissent se pastores ovium, addiderunt, non est herba in terra Chanaan, petimusque ut jubeas nos servos tuos esse in terra Gessen, nec enim separari volumus, sed omnem patris providentiam facere (Gen. xlvi).

Si queritur quomodo Ægyptus tempore inopie abundabat in pascuis, dicimus quia Ægyptus, contra naturam aliarum regionum, cum abundat frugibus, sterilis est in pascuis, et e converso. Diutior, vel diuturnior enim mora fluminis super terram, tempora colendi impedit, vel sata extinguunt, pascua autem nutrit. Post hæc introdixit Joseph patrem ad regem. Benedixit regi. Inquisitusque a rege de diebus annorum suorum, ait : Dies peregrinationis vite meæ centum triginta annorum sunt, parvi et mati; nec pervenerunt usque ad dies patrum meorum. Peregrinationis dixit, quia sancti vitam hanc pro incolatu habent. Mali dixit, quia sapiens accusator est sui (Prov. xviii), quod autem dixit parvi, determinavit dicens, nec pervenerunt, etc.

D — Dedit ergo Joseph fratribus suis possessionem in optimâ terra solo Ramesse. Dicit tamen Josephus : Concessit eis Pharaon, ut in Ieliopolitana urbe conversarentur; illic enim pascua pastores ejus habebant, sciens gratum esse Ægyptiis separari a se pastores, et nihil quod eorum esse istis dedisse. Forte ad territorium Helionoleos spectabat terra Gessen.

CAP. XCIX. De ratione sive annona quintæ partis frugum instituta.

Inclinavit famæ in Ægypto. Cumque defecisset pretium emptoribus, sustentavit eos Joseph anno illo pro commutatione pecorum (Gen. xlvi).

quenti anno cum iterum fame perirent, emit omnes terram Aegypti Joseph pro alimentis, et subjecit eam servituti Pharaonis, preter terram sacerdotum, quam dederant eis reges, quibus statuta ciuitatis ex horreis publicis debebantur, et ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas. Cirea finem vero sterilitatis, ait Joseph ad populos: *En vos, et pecora vestra, et terra in manu Pharaonis sunt. Ecce vobis reddo terram, et pecora, et dabo semina, et coletis terram regi.* Quintam partem dabitis regi, quatuor reliquias permitto vobis in semen, et in cibis. Qui dixerunt: *Salus nostra in manu tua est. Ex tunc usque nunc quinta pars solvit regibus Aegypti. Et factum est quasi in legem.*

CAP. C. De juramento quod fecit Joseph patri.

Habitarit ergo Israel in terra Aegypti, anctusque est nimis, et vixit in ea decem et septem annis, factique sunt dies sui centum quadraginta et septem annorum. Cumque videret diem obitus sui immmere, vocavit Joseph, et fecit ut poneret manum sub semore suo et juraret, id est per circumcisionis sanctitatem juravit hoc secundum Iudeos vel per Christum, quod sepeliret eum in sepulcro majorum suorum, quod Abrahamum dicitur, et interserendo dixit, ubi mortua fuit Rachel, quasi se excusans, quod non sepelierat eam, ubi ipse volebat sepeliri. Cura fuit sanctis sepeliri in terra, qua sciebant Christum resurrectum, ut cum eo resurgerent. Distat enim Abrahamum a Calvaria fere triginta milliaribus. Cumque jurasset Joseph, consensus Israel ad lecticuli caput, quod erat ad orientem, adoravit Deum. Quidam codices habent, adoravit super caput virginis ejus, vel in capite virginis sua et utrumque stare potest. Potuit enim senex habere virgam, ut in hac aetate fieri solet, et innixus super eam adoravit, vel sceptrum, quod gerebat Joseph suscepit, donec jurasset. Cumque jurasset, innixus super cacumen nondum redditae virginis, adoravit Deum. Non enim credendum est dicentibus quod adoraverit sceptrum Joseph.

CAP. CI. De benedictione Ephraim, et Manasse.

Iterum nuntiatum est Joseph, quod agrotaret pater ejus, assumptisque duobus filiis, perrexit. Audiens senex venisse filium, confortatus est, et sededit in lecto, vidensque Jacob Joseph et ejus duos filios, ait: *Qui sunt isti? Clare enim videre non poterat.* Et ait Joseph: *Isti sunt filii mei, quos dedit mihi Deus in loco isto.* Et ait Jacob: *Isti duo mei erunt. Sicut Ruben et Simeon deputabantur mihi, id est quisque tribum faciet.** Reliquos quos genueris, nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis, id est non facient tribus, sed contenti erunt possessionibus suis (Gen. XLVIII). Vel aliter, nomine fratrum suorum vocabuntur, id est anumerabuntur tribibus fratrum suorum, ita quod quidam Manasse, quidam Ephraim. Applicuit autem Joseph Manasse ad dexteram patris, et Ephraim ad sinistram, adorans, et petens ut benedicteret eis. Ja-

co ob vero in spiritu cancellavit manus, minori dextram superponens. Quod Joseph gratiter accepit, et ait: *Non ita concavit, pater. Alter enim est primogenitus.* Et ille: *Scio, fili mi, scio, et ille quidem erit in populus, sed minor major erit, et semen ejus crescat in gentes.* Hoc impletum est in Jerohoam, qui primus imperavit decem tribibus, et fuit Ephraita. Et ut al Ephraim: *In te benedicetur Israel, et dicetur in proverbiis: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et Manasse.* Et ad amicos ait: *Dens patrum nostrorum benedicat pueris istis, et invocetur nomen meum super eos, id est nomina Abraham, et Isaac, et crescent in multitudinem super terram.* Et ait ad Joseph: *Deus reducit vos in terram vestram. Do tibi praefer frates tuos Sichimiam, quam tuli in gladio, et arcu meo de manu Amorrhæi. Sane emerat eam centum agnis a rege Emor, sed eum pro nece Sichimitarum debuerat auctor sibi, potestate semper eam obtinuit.*

* Additio 1. Quilibet filiorum Jacob, praeter Joseph, fecit tribum, cujus loco, duo ejus filii, duas tribus fecerunt, sed tribus Levi raro numerator.

CAP. CII. De benedictionibus duodecim tribuum.

Convocavit autem Jacob filios suos, et ait illis: Congregamini, ut annuntiem vobis quæ futura sunt in diebus novissimis* (Gen. XLIX). Ad litteram de divisione terræ, et statu tribuum futuro prophetavit, apertissime vero de utroque Christi adventu.

* Additio 1. Non quod omnibus benedixerit, quod patet in Ruben, sed quia omnibus prophetavit.

CAP. CIII. De Ruben.

Ruben primogenitus meus, fortitudo mea, id est quem genuit in rotula robusta, principium doloris mei, id est sollicitudinis meæ circa meos filios, unde alii habent capitulum liberis meis*. Prior in domis, major in imperio [supple esse debuerat], effusus es sicut aqua, id est in vitem libidinem. Non crescas, quia ascendisti cubile patris tui (Gen. XLIX). Vel ita distingue: *Effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui,* ac si diceret: Lege primogeniturae honor tibi præ aliis debebatur, et duplicitas in possessione, sed sufficiat tibi pro crimine tuo, parem esse exteris. Non ergo super excesces, sicut aqua bulliens super egreditur, vel sicut fluvius inundans.

* Additio 1. Hieronymus in lib. 1 Hebraicarum Questionum Genes., capitul. 207, sic dicit: In Hebreo scribitur: *Ruben primogenitus meus, fortitudo mea, et capitulum in liberis meis, major ad portandum, et major robore, effusus es sicut aqua, ne adjiciatur, ascendisti cubile patris tui, et contaminasti stratum in ascensi.* Est autem sensus hic: Tu es primogenitus meus, major in liberis, et debebas juxta ordinem nativitatis, et hereditatis, quia primogenitus iure debet, sacerdotium accipere et regnum, hoc etiam portando onere, et prævalido robore monstratur. Verum quia peccasti, et velut aqua, quæ vasculo non tenetur, voluptatis effusus es impetu, idecirco præcipio tibi, ut ultra non pesces,

sisque in fratrum numero, poenam ex peccato A Judas ascendet pro vobis in prælum. *Ligans autem vineam pullum, et ad vitam asinam, id est tanta erit ei copia vini, quod in una vite ouerabitur asinus,* et ob hoc etiam rubicundos dixit oculos, quia sic apparet in oculis libentium. In candore dentium, copiam ovium et lacis notat, quia haec comestura apparet in dentibus.

CAP. CIV. De Simeon et Levi.

Simeon et Levi rata iniurialis, quia in furore suo occiderunt viros, scilicet Siekmitas, et foderunt murum in voluntate sua. (Gen. xlix). Hic aperit, quia contra voluntatem suam factum fuit istud. Alii habent, subvernaverunt taurum, quod quidam de filio regis, qui rapuerat Djuan, intelligunt; quidam de Christo, quidam de tauris ipsius per syllepsim dictum putant. *In concilio eorum non veniat anima mea:* hoc plane de Christo. De Simeon enim Seribæ, de Levi sacerdotes, quorum consilio Christus occisus est. *Dividam eos in Jacob, et dispersam in Israel.* Ad litteram Levi sortem non habuit in terra, sed adhuc aliis viculos habuit ad alenda pecora. Simeon similiter, quia modicus erat, sortem non habuit, sed receptus erat sorte Judæ.

CAP. CV. De Iuda.

Sequitur de Iuda, ubi prophetavit de regno futuro in Juda, et plane de Christo. *Iude, te laudabunt fratres tui. (Gen. xlix).* Hoc factum est, quando aliis haesitantibus primus post Moysen intravit mare Rubrum, ubi et regnum promeruit. *Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, et adorabunt te filii patris tui.* Hie notat regem futurum. *Catus leonis Judas,* hoc de capite regni, David enim minimus fratrum electus est in regem. *Ad prædam, fili misericordia, ascendiisti,* quia primo David plurimos hostes habuit. *Requiescens, accubasti ut leo, et quasi leæna,* quia postea in pace regnavit, et maxime timebatur. *Quis suscitabit eum ad prophetandum,* quasi dicat spiritus solus qui directus est in David, vel de successione Salomonis dici potest: *Non auferetur scepterum,* id est rex de Juda, et dux de temporibus ejus, donec veniat qui mittendus est, a Patre scilicet, Christus. Usque ad transmigrationem Babylonis vi-ginti fuerunt reges de Juda, exinde duces, usque ad Hircanum. Et iterum fuerunt reges circa tempora Christi, et desecraverunt utrique, et regnavit Herodes alienigena. *Et ipse erit expectatio gentium,* salus scilicet exoptata, non solum Iudeis, sed etiam gentibus. Tandem convertit sermonem ad filium Judam de illo Christo mittendo sic: *O fili mihi, ille erit ligans ad vineam pullum suum, et ad vitam asinam D spicem, id est gentilem, et Iudeam, sibi, qui vitis est, associabit.* *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uva pallium suum,* id est carnem suam passionis sanguine orientabit. *Pulchriores oculi ejus vino,* id est apostoli, et dentes ejus, id est prædictores, lacte candidiores. Hebreus omnia de Iuda sic: *Non auferetur scepterum de Juda,* id est quod-dam dominium, quod scilicet primus intravit mare Rubrum, primus obtulit facto tabernaculo, et hujusmodi, donec veniat qui mittendus est. Hebreus dicit, donec veniat Silo, id est usque ad Saulum unctum in Silo. Post tamen rediit ad Judam, qui eripuit Joseph a manibus fratrum suorum. *Erit expectatio gentium,* id est tribuum, unde Dominus

A Judas ascendet pro vobis in prælum. *Ligans autem vineam pullum, et ad vitam asinam, id est tanta erit ei copia vini, quod in una vite ouerabitur asinus,* et ob hoc etiam rubicundos dixit oculos, quia sic apparet in oculis libentium. In candore dentium, copiam ovium et lacis notat, quia haec comestura apparet in dentibus.

CAP. CVI. De Zab. lon.

Zabulon in littore maris habitabil, et in statione narium pertinens usque Sidonem. (Gen. xlix). Ad litteram tribus haec maritima possedit.

CAP. CVII. De Issachar.

Issachar atinus fortis, vel osseus, id est vir agricultor, accubans in terminis, quia Mediterranea possedit inter maritimam et montes. Et vidit requiem, quod esset bona, id est terram secundam, unde sequitur, et terram, quod esset optima, et supposuit humeram suam ad portandum, quia in vehendis mercibus ad mare, que in finibus suis abundabant, laboravit, factusque est tributis serviens, id est navibus forentibus tributa. Hoc Hebrei metaphorice exponunt dicentes quia nocte et die studendo laboravit, et ideo omnes tribus ei servierunt, quasi magistro dona ferentes.

CAP. CVIII. De Dan.

Dan judicavit populum suum, sicut et alia tribus Israel. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro. (Gen. xlix). Hoc in Samsonem impletum est, quasi dicat: Licet Dan sit minima tribus, tamen de ea surget iudex in Israel, sicut, et de aliis, qui ad modum colubri vias observavit, ne hostibus licet vagari per Iudeam, depopulando ut prius, et superbiā Philistini retrocedere faciet. Sed quamvis tantus sit, non tamen erit Christus. Unde subdit: Tamen post illum salutare tuum exspectabo, Domine. Exponitur hoc, et de Antichristo, quem venturum de Dan asserunt, qui contra sanctos morsu pestiferæ persecutionis, et cornu potestatis armabitur. Multos etiam, qui ascenderant ad culmen virtutum, dejicet retro, et tunc veniet Salvator, ante judicium exspectatus. Alii referunt hoc ad Judam, qui equum, id est carnem Christi, et ascensem ejus, id est animam, morsu proditionis dejicit in mortem, tandem Salvator exspectatus resurget. Sed Judas ereditur fuisse de Issachar.

CAP. CIX. De Gad.

Gad accinctus, vel latrunculus prælibabitur ante eum, et ipse accingetur retrorsum. (Gen. xlix). Gad, cum Ruben, et dimidia tribu Manasse, relictis uxoriibus et liberis ultra Jordanem in finibus suis, armatus præcessit Israel in terra; pro conditione accepta a Josue, ut rediret in terram, quam occupaverat, scilicet post quatuordecim annos, primus revertens, prælum vicinarum gentium adversus suos, quod reliquerat invenit, et fortiter dimicans hostes stravit.

CAP. CX. De Aser.

Aser pinguis panis, et præbebit delicias regibus.

(Gen. xl ix). Fertilis eam fuit hujus possessio et A Israe, vel de montibus Medorum et Persarum, ultra quos exsulat adhuc Ephraim et Manasses, et letata est terra de exilio hostium, et tunc, donec, exclusivum est. Tunc enim terminata est gloria Israel. Et Hebreæ habetur hic sensus : *Donec iungantur colles aeterni caelo.* Et est sensus : Benedictus sit Joseph ubique, more loquendi. Sic enim solet dici, donec eccliam et terra coeunt. Et haec omnes benedictiones fiant in capite Joseph, et in veritate Nazarei, id est sancti inter fratres suos.

CAP. CXI. De Nephtalin.

Nephtalin cervus emissus, et dans equa pulchritudinis (Gen. xl ix). Per velocitatem cervi significatur velocitas terræ uberioris, que præ aliis pretiosos fructus parit. Alii habent ager irrigans, quia super lacum Genzareth Jordane irrigatur, vel aquæ calidæ ibi sunt. Commendationem vero ei quiorum ad montem Thabor, qui in finibus ejus est referunt, quia eum prophete incoluerunt, vel quia de primis ejus frugibus offerebatur in Pascha, unde liebat laus Deo, quæ est eloquium pulchritudinis. Tamen ad Christum et apostolos verius refertur, quia ibi maxime docuit.

CAP. CXII. De benedictionibus Joseph.

Filius Joseph accrescens, virtute scilicet et dignitate, vel propter duas partes in tribus. Filii discurrerant per murum (Gen. xl ix). Hic notat quia Joseph transiente per Ægyptum mulieres ascendeant muros, ut viderent ejus pulchritudinem. Exsuperaverunt eum, et iugati sunt, invideruntque illi habentes facula. Hoc de fratibus ejus, vel de viris Ægyptiis, qui jaculis invidiae armati sunt contra eum. *Sedit in forti arcu ejus, id est in Domino, et ideo dissoluta sunt vincula brachiorum, et manuum illius per manus potentis Jacob, id est Deus, qui est potentia Jacob, solvit vincula, quibus ligaverant eum fratres.*

Inde pastor egressus est lapis Israel, quia de eo Ieroboam, qui fortiter rexit Israel, id est deceam tribus, vel pastor totius familie patris in Ægypto. Hebreus habet verius : Inde pastorum lapidem in Israel. Post commendationem ejus benedixit ei sic : Deus pater cui erit adjutor tuus. Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cari desuper, benedictionibus abyssi iaurantis deorsum, benedictionibus überum et vulva (ordo cœversus, quia pro conceptione et nutritione ponitur). Optat ei rorem eosli, fertilitatem terræ, ubertatem lactis, secunditatem pecorum. Benedictiones patris tui confortatae sunt benedictionibus patrum ejus, donec veniret desiderium collum aeternorum. Hic ad litteram nihil est expositum. Forte sic intelligi potest : Legitur in Numeris : Inclinati sunt scopuli Arnon, vel gestierunt scopuli Arnon (Num. xxi) : et in Psal. : Montes exsultaverunt sicut arietes, et colles sicut ovi ovum (Psal. cxiii). Et hoc dicit Desiderium collum aeternorum. Hec tria ad idem spectant. Alibi dieuntur colles tetragoni aeterni. Dicimus ergo, iuxta Arnon, fuisse colles asperimes et saxeos, et ideo dicti sunt aeterni. Quatuor habebant ceraunia, unde et tetragoni dicti sunt, quorum aliqua pars inclinata est coram Israel, ut facile transiret, et quasi applausit eorum adventu, et forte dimidia tribus Manasse circa montes illos sortem habuit. Et est sensus : Sic benedicetur Joseph, donec per colles exsultantes intret terram promissam, et ultra, quia haec dicio, donec, inclusivum est. Forte prophetavit de monte Ephraim, et monte Samaria, in quibus regnavit

Etra quos exsulat adhuc Ephraim et Manasses, et letata est terra de exilio hostium, et tunc, donec, exclusivum est. Tunc enim terminata est gloria Israel. Et Hebreæ habetur hic sensus : *Donec iungantur colles aeterni caelo.* Et est sensus : Benedictus sit Joseph ubique, more loquendi. Sic enim solet dici, donec eccliam et terra coeunt. Et haec omnes benedictiones fiant in capite Joseph, et in veritate Nazarei, id est sancti inter fratres suos.

CAP. CXIII. De Benjamin.

Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, et respere dicidet spolia (Gen. xl ix). Quidam referunt hoc ad Jerusalem, que fuit in sorte Benjamin, quæ dicitur *lupus rapax*, quia sanguinem prophetarum et Christi fudit, et mane egressionis de Ægypto, *prædam*, id est legem, quasi exortam a Deo accepit, et adhuc eam comedit, sed in vespera mundi dividet spiritum vitificantem a littera occidente. Hebrei ad altare, quod fuit in Jerusalem referunt, quod dicitur *lupus rapax*, propter ignis voracitatem in quo mane sacerdotes proponebant victimas adadolendum, respere ipsi inter se partes suas, quæ de sacrificiis eos contingebant, dividebant. Sed verius de Paulo intelligitur qui fuit de Benjamin, qui primo fideles perseverunt, post fideli eloquia Dei, et gradus Ecclesiæ dispensavit, vel quia haec tribus multum fuit bellicosa. Et benedixit singulis propriis benedictionibus, non quod singulis bona dixerit, sed quia bene et prophetice dixit, vel quia ex maxima parte benedixit eos.

CAP. CXIV. De morte Jacob, et translatione ejus in Hebron.

Hæc locutus est Jacob, collegitq; pedes suos super tectulum, et obiit, et appositus est ad populum suum, id est ad angelos, certa spe tandem in re (Gen. xl ix). Notum quidem est quod appositus est ad Abraham, et Isaac, sed tam pauci populus dici non possunt. Vel populus dei possunt omnibus ab Adam predestinati, qui erant in sinu Abrahæ. Joseph vero præcepit medicis, ut condirent eum aromatis, et custodirent eum Ægypti quadragesita diebus (Gen. l). Mos enim erat ethnicorum incondita servare corpora novem diebus, et singulis diebus plangere, et fovere ea calida aqua, ut sciretur utrum anima egressa a sopita foret ; condita vero undecim diebus servabant. Hebreis mos erat incondita servare septem diebus, condita diebus triginta. Servaverunt igitur et ipsi Jacob diebus triginta, et ita sub amborum custodia transierunt dies septuaginta. Fideles modo, quia mortuos suos fide et virtutibus conditos aiunt, triginta diebus eos plangunt, id est speciales missas sub numero tot dierum pro ipsis celebrant. Quidam tertiam diem maxime celebrant, pro spiritu, anima et corpore. Alii septimam, quia transiunt mortui ad septimam quietis, vel pro septenario animæ et corporis. Significavit autem Joseph Pharaoni per intercessores, quod juraverat patri de sepulchra, et accepta licentia a Pharaone comitauit

fratribus suis, et multis senibus Ægypti detulit ad A hanc. Et adoraverunt eum prouin terram. Flevitque sepeliendum patrem in Hebron; sed timentes bella deviaverunt a recto itinere; veneruntque ad aream Azad, ubi postea populus murmurans contra Deum divino igne consumptus est, et planxerunt ibi diebus septem. Et ob hoc indigenæ dixerunt illum Planctum Ægypti. Tandem redeuntes ad viam, transito Jordane, sepelierunt eum in speluncā dupli. Rediitque Joseph in Ægyptum cum fratribus, et universo comitatu.

CAP. CXV. *De reditu Joseph, et ejus morte.*

Timentes vero fratres ejus ne mortuo patre memor ficeret injuria eorum, dixerunt ei: *Pater tuus adhuc vivens mandavit, ut haec verba tibi diceremus: Obsecro ut obliviouscaris scelerum fratrum tuorum. Nos quoque oramus ut patri tuo dimittas iniquitatem*

Joseph, et ait: *Nolite timere, et consolatus est eos. Vixitque centum et decem annis, et vidit filios Ephraim usque in tertiam generationem. Et etiam de Machir si io Manasse nati sunt filii in genibus Joseph. Aitque fratribus suis: Deus adhuc visitavit vos, et reducet ad terram, pro qua juravit patribus vestris. Asportate ossa mea vobiscum de loco isto. Cumque adiurasset eos super hoc, mortuus est, et conditus aromatibus, repositus in loco, in Ægypto, nec motus donec egressi sunt filii Israel de Ægypto (Exod. xiii; Jos. xxiv). Alii fratres, secundum Josephum, quisque in obitu suo deferebatur, et sepeliebatur in Hebron, et post translati sunt in Sichem.*

HISTORIA LIBRI EXODI.

CAP. I. *Præfatio.*

Historia sequitur Exodi, non alia quidem a prædicta, sed eadem continuata, sed propter fastidium tollendum in quinque partitiones distincta est, quarum quilibet proprium libri sortita est vocabulum. Etiam haec quinque distinctæ sunt ab Hebreis per quinquaginta quatuor tomos quorum tredecim precesserunt in Genesi. Haec autem secunda partitio Græce dicitur Exodus, Latine Exitus. Odos enim iter vel ria dicitur. Agit enim de exitu Israel de Ægypto. Hebraice Elesnoth, a principio libri, et sonat, *haec sunt nomina*, sicut nos a principiis suis psalmos nominamus.

CAP. II. *De servitute filiorum Israel.*

Surrexit igitur rex novus in Ægypto, longa tempore post mortem Joseph (Exod. i). Ab illo enim sub quo fuit Joseph, qui proprio nomine dictus est Nephres, octavus regnauit Amonaphis, sub quo natus est Moyses. Regno autem translato ad aliam domum, rex ille ab hoc quasi novus, ignoravit beneficia Joseph, quæ contulerat Ægypto, et odiebat Israel maxime, ut ait Josephus, quia inviderunt eis Ægyptii propter virtutem ingenii, et laboris industriam, et affluentiam opum et sobolis nobilitatem. Et ait rex ad populum suum: « Populus Israel fere fortior est nobis; sapienter opprimamus eum, ne multiplicatus, vel ipse contra nos insurgat, vel addatur hostibus nostris, et egrediatur liber. » Imposuit ergo eis graves angarias operum, quibus fracti non vacarent amplexibus, et magistros operum præfecit eis Hebræos, sed magistris operum præfecit Ægyptios, ut durius affligerent eos. Coxerunt ergo lateres ex quibus ædificaverunt regi civitates tabernaculorum, Phithon et Ramessēn. « Civitates quidem prius erant, sed non erant tabernaculorum, erantque in finibus Ægypti, et ideo muravit eas Pharao, ut ibi poneret armatos,

B quasi in tabernaculis semper excubantes, ne quis posset ingredi, vel egredi sine regis nutu: vel tabernaculorum, id est pauperum prius, et opere illorum illas ditavit; vel, ut alia littera habet, positionum, ubi scilicet liscus reponeretur. Aliud etiam opus, non tam grave quam servile, imposuit eis, ut lutum platearum et sordes vicorum cophinis exportarent, de quo legitur: « Manus ejus in copino servierunt (Psal. lxxx). » Tertium etiam addidit opus, secundum Josephum, ut fluvium per multas derivationes dividerent, et circumdarent civitates fossatis, ne eas inundare fluvius valeret, et jam quadringentos annos in his miseriis expenderunt, id est compleverunt. Quanto magis autem opprimebantur, tanto magis Deo auctore multiplicabantur.

CAP. III. *De dolo obstetricum.*

Quod videns Pharao alium excogitavit dolum, et præcepit obstetricibus Hebræorum Sephoræ, et Phuæ, quæ præerant multitudini obstetricum, ut masculos Hebræorum in obstetricando interficerent, et abortum factum esse mentirentur; feminas autem reservarent: tum quia fragilis sexus nocere non poterat, et libidini Ægyptiorum deservirent: tum quia quidam sacrorum scriba regi prædixerat eo tempore in Israel masculum nasciturum, qui regnum Ægypti humiliaret, et virtute universos transcenderet. Timuerunt vero obstetricices Deum, et servaverunt mares (Exod. 1). Quæ cum a rege arguerentur, mentitæ sunt dicentes: « Hebrææ mulieres scientiam obstetricandi habent, priusquam veniamus ad eas pariunt. Et quia timuerunt Deum, ædificavit illis domos, id est locupletavit eas, cum essent pauperes, vel fecundavit eas cum essent steriles. Augustinus dicit obstetricices venialiter peccasse. Gregorius videtur velle quod mortaliter. Dicit enim quod merces benignitatis earum potuit

in æterna vita retribui, sed pro culpa mendacii in A est Moyses. *Ægyptii enim Mœys, aquam, is salvatum dicunt.* Quem dum quadam die Terimith obtulisset Pharaoni, ut et ipse cum adoptaret, admirans rex pueri venustatem, coronam, quam tunc forte gestabat, capiti illius imposuit. Erat autem in ea Ammonis imago fabrefacta. Pus fuisse coronam precepit in terram, et fregit. Sacerdos autem Heliopoleos a latere regis surgens, exclamavit: *Hic est puer, quem nobis occidendum Deus monstravit, ut de cætero timore careamus, et voluit irruere in eum, sed auxilio regis liberatus est, et persuasione ejusdam sapientis qui per ignorantiam hoc factum esse a puero asseruit.* In cuius rei argumentum cum primas allatas puero obtulisset, puer eas ori suo opposuit, et lingue sue summittatem igne corrupit. Unde et Hebrei impeditiovis lingue eum fuisse autem. Tantæ vero pulchritudinis fuit, ut ait Josephus, ut nullus adeo severus esset, qui ejus aspectui non haeret, multique, dum cernerent eum per plateas ferri, occupationes in quibus studabant, desererent.

CAP. VI. De uxore Moysi *Æthiopissa.*

Factum est autem cum adulitus fuisse Moyses, *Æthiopes vastaverunt Ægyptum, usque ad Memphim et mare, quo circa conversi ad divinationes Ægyptii, acceperunt responsum, ut auxiliatore uterentur Hebreos;* et vix obtinuerunt a Terimith, ut exercitu, quem paraverant, Moysen praesiceret ducem, prius praestitis sacramentis, ne ei nocerent. Erat autem Moyses vir bellicosus, et peritissimus, qui fluminis iter tanquam longius prætermittens, per terram duxit exercitum itinere breviori, ut improviso *Æthiopes præveniret.* Sed per loca plena serpentibus iter faciens, tulit in arcis papireis super plastra ibices eiconias, id est *Ægyptiacas,* natura liter infestas serpentibus, que rostro per posteriora immisso alvum purgant, castraque metaturus, præferebat eas, ut serpentes fugarent, et devorarent, et ita tutus per noctem transibat exercitus. Tandem præventos *Æthiopes expugnans inclusit eos fugientes, in civitatem Sabba regiam, quam post Cambyses a nomine sororis sue Meroem denominavit.* Quam cum, quia inexpugnabilis erat, diutius obsedisset, oculos suos injectit in eum Tarbis filia regis *Æthiopum,* et ex condicto tradidit ei civitatem, si duceret eam uxorem, et ita factum est. Inde est quod Maria et Aaron jurgati sunt adversus Moysen pro uxore ejus *Æthiopissa* (*Num. xii.*). Dum autem redire voluisse, non acquiecievit uxor. Proinde Moyses tanquam vir peritus astrorum duas imagines sculpsit in gemmis hujus efficacia, ut altera memoriam, altera oblivionem conferret. Cumque paribus annulis eas inseruisse, alterum, scilicet oblivionis annulum, uxori præbuit; alterum ipse tulit, ut sic pati amore, sic paribus annulis insignirentur. Cœpit ergo mulier amoris viri oblivisci, et tandem libere in *Ægyptum* regressus est.

CAP. IV. De submersione parvolorum.

Videns ergo Pharaon dolos sibi non professe, aperte aggressus est eos, præcipiens ut quidquid masculini sexus nascetur in Israel, in flumen projiceretur, et multi eo tempore submersi perierunt (*Exod. i.*). Pro quo peccato creditur Deum *Ægyptios tradidisse in hunc errorem, ut Apim pro Deoolerent.* Erat autem Apis, ut ait Plinius, qui et testatur se vidisse eum, quidam taurus, qui ex improviso egrediebatur de flumine, habens in humero dextro signum candidum instar lunæ corniculatae, ad quem cum statim confluerebant *Ægyptii omni genere musicorum psallentes, levabatur in aera, et super eos tanquam psallens cerebatur, et ad motum vel stationem ipsius ipsi in terra movebantur, et stabant, et eadem die evanescerat.* Dicunt autem quidam quod in festo Serapis annuatim emergebat, unde et ipsum Serapin, id est Serapi consecratum, autem vocatum. Alii autem per decennium semel apparere dicunt. Alli, tantum tempore justi sacerdotis Heliopoleos, injusti non, ut quasi divinitus justitia indicaretur sacerdotum. Peccatum ergo fluminis punivit Deus in errore fluminis.

CAP. V. De ortu, et educatione Mœysi.

Egressus est post haec vir levita (*Exod. ii.*), nomine Aram, vel Amram, qui accepit uxorem contribulem nomine Jocabeth, qui nolebat accedere ad uxorem post edictum, maleus earere liberis quam in necem procreare. Cui Deus per somnum astitit, ut ait Josephus, dicens, ne timeret uxorem cognoscere, quia puer, quem timebant *Ægyptii,* nasciturus esset ex ea: etiam de sacerdotio Aaron ei significavit. Tandem concepit mulier, et peperit filium, sub silentio, eo quod non multum ei dolores partus inciterint. Et videns puerum elegantem, abscondit eum tribus mensibus. Cumque eclare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, in modum fisci, id est sacci rotundi, vimine complexam, et linivit eam bitumine ac pice, et ponens intus infantulum in carecio ripæ eum exposuit, ne impetu fluminis raperetur, et stante procul sorore parvuli Maria, exspectante rei exitum, ex matris *D* præcepto. Ecce autem descendit Terimith filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine, quæ videns alveolum, et afferre sibi jubens, vidi parvulum vaientem, et miserta est ejus dicens: *De infantibus Hebreorum est hic.* Sic enim Deus eum venustaverat, ut etiam ab hostibus dignus alimento haberetur. Et eam *Ægyptæ* plures ei admovissent ubera ad lactandum, faciem avertebat. Et ait Maria: *Vis, inquit, Hebream adducam, forte ubera gentis suæ sequetur.* Ex præcepto ergo Terimith abiens, matrem parvuli, tanquam alienam, adduxit, et accessit ad ejus ubera puer. Suscepit ergo Terimith alendum puerum, et ablactatum reddidit filiæ Pharaonis, quæ adoptavit eum in filium, et dictus

CAP. VII. De fuga Moysi, et affinitate Jethro. In diebus illis egressus Moyses ad fratres suos in terram Gessen, vidit afflictionem eorum, et praefectum operis Aegyptium persecutientem quendam de Hebreis, et secrete percutiendum Aegyptium abscondit in seculo. Et egressus altera die vidi dubs Hebreos rixantes. Qui dum argueret eum, qui fecerat injuriam, respondit : « Quis te constituit iudicem super nos? Num me occidere vis, sicut occidisti Iheri Aegyptium? » Miratus est Moyses, quomodo palam factum erat verbum hoc, et timuit, praeferentim cum audisset Pharaon verbum hoc, et quereret eum occidere. Qui fugiens per desertum venit in terram Madian, et ciborum inopiam, ut ait Josephus, virtute tolerantiae superabat, et venit ad civitatem Madian circa mare Rubrum, sic nominatum a quodam filio Abraham de Cethura, sediturque juxta putum. Erant autem sacerdoti Madian, id est primati, qui antiquitus sacerdotes dicebantur, septem filiae, et dicebatur Raguel, agnominatus Jethro, cognominatus Cineus, que venerant ut haurirent aquam gregibus suis. Officium enim gregum alienorum tunc etiam erat mulierum, maxime in regione Trogloditarum. Supervenientes autem pastores repulerant eas, quos prohibuit Moyses ab injuryia virginum, et ad aquavit greges earum. Quae matruis solito redeuntes rogarerunt patrem, ne beneficium peregrini retributione privaretur. « Vocatusque Moyses, juravit ut habitaret cum eo. Et accipit uxorem filiam ejus Sephoram, que peperit ei Gerson, » quod sonat advena, eo quod in exsilio generat eum, pepe itaque alterum, quem dixit Eliezer, id est *Dei mei adjutorium*, deditque ei sacer omnium curam gregum suorum, in quibus omnis antiquis barbaris erat possessio.

CAP. VIII. De Dei visione in rubo.

Tandem mortuus est rex Aegypti, et clamaverunt filii Israel ad Dominum, et recordatus est federis quod pepigerat patribus eorum (*Exod.* n et m). « Moyses autem pascebat greges ovium in deserto. Cumque minasset gregem ad interiora dese:ti, et venit ad montem Dei » Sinai, qui et in quadam parte sui dictus est Horeb, « apparuit ei Dominus in flamma ignis in medio rubi (*Exod.* m). » Ignis autem viriditatem rubi depascebatur innocuus. Erat autem mons ad pastoruras egregius, et herbis abundans, quia pastores illuc ascendere non presumebant, tum quia mons excelsus erat, tum quia opinio erat Deum ibi habitate. Et ait Moyses : « Vadam, et videbo visionem hanc magnam. » Et vocavit eum Dominus de rubo, et ait : « Moyses, Moyses. » Qui respondit : « Adsum. » Et Dominus : « Tollie calceamenta tua; locus enim in quo stas terra sancta est. » Et ait : « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Vidi afflictionem populi mei in Aegyptio, et descendisti, ut liberarem eum, et educam eum in terram fluentem lacte et melle, ad loca Chananæi, Hethæi, Amorriæ, Pherozæi, Hevaei et Ihesuæi : » nomen autem gentis septimæ, scilicet

A Gergesæi, tacuit, et fere ubique tacetur, nisi in Deuteronomio : « Sed veni, mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum de Aegypto. » Et dixit ei Moyses : « Quis ego sum ut eum ad Pharaonem? » Et Dominus : « Ego ero tecum, et habebis hoc signum, quod misericordia te. Cum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo super montem istum. » Quasi dicat : Tu uidebis quod ego fui tecum, et eduxi te de terra Aegypti. Hebrei tandem terminauit hic versum, « quod misericordia te. — Et ait Moyses : Si dixerint filii Israel, quis est qui misit te? quod est nonne ejus? quid dicam eis? Cui Dominus : Ego sum qui sum. » Quasi dicat; vocor qui sum : « Et dices eis. Qui est, misit me ad vos. Dices etiam : Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob misit me ad vos; hec nomen nihili est in aeternum, » quia hi tres testes vivent in aeternum. Josephus dicit : Dixit ei suam appellationem, quam homines prius non audierant, nec nihili fas est dicere : « Vade, congrega seniores Israel, et dices eis, quod apparui tibi in rubo, et misi te ad liberandum cum, et ingredientur tecum ad regem Aegypti. Et dices ad eum : Deus Hebreorum vocavit nos. Ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Deo nostro. Scio tamen quod non dimittet vos nisi per manum validam, et percutiem Aegyptum in mirabilibus meis. Nec exhibitis vacui, sed postulabitis ab Aegyptiis, et concilaneis vestris vasa pretiosa et vestes, et spoliabit Aegyptum. » Dicunt Hebrei postulasse ut dono darent, sed veritas est quod inutuo. Excusantur autem per praecipuum Domini.

CAP. IX. De signis datis Moysi.

« Et ait Moyses : Non credent mihi. Cui Dominus : Quid est quod tenes in manu tua? Respondit : Virga. Et ait : Projice eam in terram. Et projecta est in colubrum. Et expavuit Moyses ita ut fugaret. Et dixit Dominus : Apprehendie caudam ejus. Et cum tenuisset, versa est in virgam (*Exod.* iv). » In Hebreo enim coluber feminini generis est. Et ait, hoc signum facies, ut credant tibi. Et addebet : « Mitte manum tuam in sinum tuum. Et misit; et facta est leprosa, id est albida instar nivis. Iterum ait : Retrahe manum in sinum. Et retraxit, et protulit, et erat similis cani reliqua. Et iterum : Sed neque his duabus signis credent. Sume aquam fluminis, et funde super terram aridam, et vertetur in sanguinem. Et ait Moyses : Obsecro, Domine, mitte alium; nam impeditioris linguae factus sum, ex quo locutus es ad servum tuum, nec etiam eloquens sum ab heri, et nudiustertius. Et Dominus : Quis fecit os, quis mutum, aut surdum? quis videbit, aut eucum? Num ego? Age igitur docebo te, et ero tecum. At ille : Obsecro, Domine, mitte quem missurus es. Et Dominus quasi iratus ait : Aaron frater tuus eloquens est, et ipse egredietur in occursum tuum gaudens. Pone verba mea in ore ejus, et ostendam vobis quid agere debeatis. Virgam sume in qua factorus es signa. Venit ergo Moyses

ad Jethro, et ait : Revertar ad fratres meos in Aegyptum, ut videam si vivant. Cui Jethro : Vade in pacem. » Moram autem facientur dixit iterum Dominus ad Moysen : « Vade in Aegyptum; mortui sunt qui quærebant animam tuam. » Pharaon, scilicet, et complices ejus. Vel plurale ponitur pro singulari, si solus Pharaon quærebat.

CAP. X. De reditu Moysi in Aegyptum, et dimissione uxoris.

¶ Tulit ergo Moyses uxorem, et liberos, et imponebat super asinum proiectus est. Cumque esset in itinere in diversorio, ut comedaret, occurrit ei Dominus, id est angelus, evaginato gladio, et volebat occidere Moysen, scilicet, quia uxorem ducebatur, et filios contra voluntatem Dei; essent enim impedimento. Vel quia puerum ducebatur, qui incircumcisus erat. Alterum forte jam circumeiderat Moyses. Non enim credendum est illis qui dicunt alterum remansisse eum Jethro, eum supra ait liberos. ¶ Tali illuc Sephora acutissimam petram, et circumcidit præputium filii sui, tetigit pedes ejus, et ait : « Sponsus sanguinum tu mihi es; et dimisit eum postquam dixerat hoc (Exod. iv). Ut ait Augustinus, locus iste brevitate obscuratus est. Ubi ergo, ait, « tetigit pedes ejus, » intelligendum est, sanguis tetigit pedes pueri, vel angelii. Unde irata ait viro : Esne mihi vir sanguinum, id est am ex coniugio tuo tantum seclus teneor agere, ut fundam sanguinem filii mei? Et recessit ipsa ab eo, vel angelus. Hebreus ita habet : « Et tetigit pedes ejus, » id est Sephora Moysi. ¶ Indigans enim præputium jecit ad pedes Moysi, et ait : Gener sanguinum tu mihi es, » id est tu gener patris mei ideo factus es, ut essem mihi, id est carni meae in filio ad sanguinem, id est ad mortem. Vel sanguis meus effusus est, ad placandum angelum, qui tibi mortem iniubebatur. « Et dimisit angelus Moysen, » quod in Hebreo patet. Tamen Hebreus habet, « relaxavit eum angelus, » quem prius scilicet, usque ad mortem arebat. Et hinc volunt quidam, morem circumcidendi petrinis cultellis babuisse principium, vel a Josue in Calgatis. Tamen ubi nos habemus « petram, » Hebreus habet « aciem, » et dicit « acutissimam aciem novaculanam. » Unde et Judæi novaculis circumcidunt. Fabulantur quidam Hebrei, usque ad David circumcisio factam per petram. Sed quia in dejiciendo Goliam ferrum loricæ et galeæ cessit lapidi jacto, quasi dans ei locum, deinceps cessit lapis ferro in circumcisione.

CAP. XI. De primo ingressu ad Pharaonem.

Abit itaque Moyses solus, tenens virginem intravitque Aaron, Domino jubente, desertum Sinai; et occurrit Moysi in monte Dei; dixitque Moyses verba Domini, et signa quæ mandaverat. Veneruntque simul, et congregaverunt seniores Israel. Locutusque est eis Aaron omnia verba Domini, et fecit signa coram eis, et crediderunt (Exod. iv). Post haec cum senioribus Israel ingressi sunt ad Pharaonem, et dixerunt ad eum : Haec dicit Domi-

A minus Deus Israel : Dimitte populum meum, ut sacrificemus Deo nostro (Exod. v). » In quo non contrarietas, nec duplicitas intelligenda est. Eo enim ordine forsitan populus educeretur, si Pharaon populum dimisisset. Tunc Moyses, secundum Josephum, commemoravit ei quanta fecerat Aegyptius oppressus ab Aethiopibus, et commemoravit labores, et pericula quæ pro eis tulerat, et quod pro eis condignam non accepit retributionem, pariterque quæ sibi contingebant in signa exposuit. Quem rex deridens, servum suum fugitivum vocavit, et pro seditione eum rediisse. Tunc ait rex servis suis : « Multus est populus : quanto major si dederitis ei requiem ab operibus? » Et præcepit, ne ultra darentur eis paleæ ad conficiendos lateres, quæ comminutæ luto miscebantur, ut solidiores essent lateres, vel lateres potius coquebantur pro lignorum penuria in Aegypto.

CAP. XII. De afflictione filiorum Israel.

Opprimebantur ergo Hebrei operibus, nocte colligendo paleas, et die lateres faciendo, idem numerus laterum exigebatur ab eis, qui et prius. Flagellatique sunt magistratus de filiis Israel, qui præerant fratribus suis operantibus, nocte colligendo paleas, a præfectis Pharaonis. Magistratus enim operum Hebrei erant; præfeci vero magistris, Aegyptii. Veneruntque præpositi filiorum Israel ad Pharaonem, et dixerunt : « Cur iniqua agis contra seruos tuos? Qui ait : Vacans otio, et ideo dicitis : Eamus, sacrificemus Domino. Ite ergo, operamini, paleæ non dabuntur vobis. » Cumque egredierentur, occurserunt Moysi, et Aaron, et dixerunt eis : Videat Dominus injuriam vestram in nos, et iudicet, quando fetere fecistis nos, » id est abominabiles reddidistis, « coram Pharaone. Et ait Moyses ad Dominum : Cur misisti me, ut affligeres populum istum? (Exod. v.) Cui Dominus : In manu robusta ejiciam eos (Exod. vi). » Et adjecit : « Ego sum qui apparui Abraham, et Isaac, et Jacob in Deo omnipotente, » id est qui sum Omnipotens, « et nomen meum Adonai non indicavi eis, » id est fortitudinem, et potentiam, ad quas pertinet hoc nomen, sed pietatem, et sapientiam, ad quas pertinent Eli et Eloi. Vel non indicavi, sicut tibi. Apparuit enim Dominus Abraham, sed Moysi locutus est facie ad faciem. Et iterum : « Introducam vos in terram super quam levavi manum meam, » id est juravi, « ut darem eam patribus vestris, » ego Dominus. » Quasi dicat : Ita verum est hoc, sicut ego sum Dominus, et est iuramenti species. « Narravitque Moyses haec omnia filiis Israel; nec acquieverunt propter angustiam spiritus (Exod. vi). » Connumerat autem hic historia princeps domorum per familias suas, sed de tribus tamen, scilicet Ruben, Simeon et Levi. Nobis autem de solo Levi dicere sufficiat. Filii Levi fuerunt Gerson, Caath et Merari. E quibus tres familiæ Levitarum derivatae sunt : Gersonitæ, Caathitæ, Meraritæ. Filii Caath Amram, Isaar, Hebron et Oziel; filii

Aurum de Jacobo, Aaron, Moyses et Maria. Ac. A Quinta pecus stravit, vesicam sexta creavit.
cepit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab, sororem Naasson, quæ peperit ei Nadab, et Abiud, Eleazar et Ithamar. Eleazar accepit uxorem de filiis Phanuel, quæ peperit ei Phinees; iste est Moyses, et Aaron, quibus locutus est Dominus in terra Ægypti. Hoc addidit Esdras, ut quidam dicunt. Vei Moyses de se, tanquam de alio locutus est.

CAP. XIII. *De mutatione virginum in colubrum.*

¶ Iterum locutus est Dominus ad Moysen: Loquere ad Pharaonem omnia, quæ loquor tibi, et ne timcas eum. Ecce constitui te Deum Pharaonis, id est potentem in ipso, et in terra ejus facere signa ad modum Dei (*Exod. vii.*). Aaron erit propheta tuus, id est prolocutor. Non tamen Moyses deus, vel Aaron propheta. Ingressique sunt Moyses, et Aaron ad Pharaonem. Moyses erat octoginta annorum, Aaron octoginta triam quando locuti sunt ad Pharaonem. Tulit ergo Aaron virgam Moysi, et jecit eam in terram coram Pharaone, et versa est in colubrum. Vocavitque Pharaon maleficos, et fecerunt similiter, projicientes singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron virgas eorum. ¶ Et sciendum quia magi oculos spectantium deludebant. Vei secundum Augustinum, dæmones discurrunt per mundum, et subito senua rerum, de quibus hoc agitur, afferunt.

CAP. XIV et XV. *De plagiis Ægypti, et de aqua versa in sanguinem.*

¶ Induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos. Et ait Dominus ad Moysen: Egredere in occursum Pharaonis, cum egredietur ad aquas, et dices: In hoc scies, quia Dominus sum. Percutiam virga aquam fluminis, et vertetur in sanguinem. Pisces morientur, et affligerunt Ægyptii (*Exod. vii.*). Et factum est ita*. ¶ Et percussit Aaron aquam fluminis, et versa est in sanguinem; et ut fuit sanguis in omni terra Ægypti, in flaviis, rivis et paludibus. Forte non in omnibus, sed in his quæ manabant de Nilo, et in vasis domorum tam lignis quam saxeis. ¶ Foderuntque puteos Ægypti per circuitum fluminis, et invenerunt sanguinem. ¶ Feceruntque similiter magi Tennes et Mainbres. Et dicunt quod allata sit aqua de terra Gessen, quam non percussit Dominus plagi propter filios Israel, qui habitabant in ea. Tamen Josephus dicit quod Hebreus fluvius potabilis erat, licet esset mutatus; Ægyptiis vero non solum colore, sed etiam sapore amaro, cruentum præferebat. Unde potius videtur, quod alibi quam in Nilo aqua fuerit in Ægypto. Et hæc est prima plaga, qua percussit Dominus Ægyptum septem diebus. De qua dicit Josephus quod Pharaon timens pro ea, et hésitans, Hebreos abire permisit. Cumque malum suisset relevatum, sententiam permulavit.

* *Additio I. Versus de decem plagiis.*

Prima rubens unda, ranarum plaga secunda.
Inde culex tristis, post musca nocivior istis.

Post quam grando subit, post bruchus dente nefando.]
Nona legit solem, primam necat ultima prolem.

CAP. XVI. *De ranis.*

¶ Iterum locutus est Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem; et si noluerit dimittere populum, die ad Aaron ut extendat manum super flumina, rivos et paludes (*Exod. viii.*). ¶ Et fecit sic. ¶ Et ascenderunt ranæ et opererunt terram Ægypti. ¶ Quæ ut dicit Josephus, oriae, in brevi morebantur, et putrescentibus cadaveribus fetor nimis noxious exhalabat ex aqua, immo quedam quasi domesticæ domos intrantes sæpe in cibis, et potibus, et lectis iuvenabantur. ¶ Fecerunt autem et malefici similiter. ¶ Sunt autem tria genera ranarum, unum fluviale, et vocale; aliud minimum, quod et calamitum dicitur; quod si projiciatur in os, canis obmutescit; tertium magnum est et venenosum, quod robeta dicitur, et vulgo exassantium. Dixit ergo Pharaon ad eos: Orate Dominum, et auferentur ranæ a nobis, et dimittam populum. Et clamavit Moyses ad Dominum, et mortuæ sunt ranæ. Vidensque Pharaon quod data esset requies, non dimisit eos.

CAP. XVII. *De sciniphibus.*

¶ Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende virgam. Et percute pulverem terræ, et sint sciniphes in omni terra Ægypti (*Exod. viii.*). ¶ Et factum est ita. Sunt autem sciniphes musæ adeo subtile, ut visum nisi acute cernentis effugiant, et corpus eui incident acerbo terebrant stimulo. ¶ Feceruntque malefici similiter, ut educerent sciniphes, et non potuerunt. Et dixerunt Pharaoni: Digitus Dei est hic, id est spiritus Domini Dei. Sicut enim per dexteram Filii, sic per digitum Spiritus sanctus solet accipi. Augustinus quærerit quare in hoc defecerint, et non in primo, vel secundo. Et dicit hoc esse factum ad notandum quia, etsi philosophi habuerint notitiam Patris, et Filii, non tamen Spiritus sancti. Haec tria signa facta sunt per manum Aaron, quæ sequuntur, vel a Domino tantum; quædam vero per Moysen.

CAP. XVIII. *De cornomyia.*

¶ Dicit ergo Dominus ad Moysen: Egredere ad aquas ad Pharaoneum, et dic ei quod si noluerit dimittere populum meum, mittam in omnem terram Ægypti omne genus muscarum, et faciam in dicta mirabilem terram Gessen, quæ habebit tranquillitatem (*Exod. viii.*). ¶ Et factum est ita. ¶ Et venit musca gravissima in omnem terram Ægypti. ¶ Figurata locutio, id est multitudo muscarum, et expressius dictum est, quam si pluraliter diceretur*. Pro quo LXX posuerunt *cœnomyiam*, id est musca canina, quod et in Psalmis (lxxvii et cv) legitur. ¶ Tunc vocavit eos Pharaon, et ait: Ita, sacrificare Deo vestro in terra hac. Qui dixerint: Noa possumus. Abominationes Ægyptiorum immolati-mus. Si mactaverimus quæ colunt Ægyptii coram

eis, lapidibus obruent nos. » Taurum enim adorabant in honorem Apis, vaccam pro Iside, ovem pro Ammone, unde abominabile erat eis occidi haec, vel comedendi. « Et ait Pharaon : Ite in desertum ; verumtamen longius ne abeatis ; rogate Dominum pro me, » Oravit Moyses, et recessit musca. « Et iterum cor Pharaonis induratum est. » Pro his duabus plagiis, dicit Josephus, quod immensa multitudo petiolorum Aegyptiis pululavit, ex interioribus etioliens, quos neque lavacris, neque medicamentorum unguentis, extermicare poterant. Multis enim plagiis, prater decem famosas, credibile est percussos Aegyptios.

Additio 1. Id est quadam consueta locutione dicit hoc, secundum quam, ait Augustinus : Singularis numerus nescio quo plus significat, quam pluralis, ut in *armato milite complet.* Per hanc clausam locutio est, notatur figura, et hanc, sensus est, et locutionis proprietas.

CAP. XIX. *De morte pecorum.*

« Tune dixit Dominus Moysi : Die Pharaoni, si retinuerit populum meum eras, inducam peste gravem, et morientur omnia animantia Aegypti, nec quidquam de his, quae possidet Israel morietur. Et mortua sunt animantia Aegypti (*Exod. ix.*), que scilicet erant in dominibus, quia quaevis pastus erant, post grandine perierunt. Vel forte determinatum non est, quia sine multo temporis intervallo forte haec facta non sunt, et potuerunt alii inde habere iterum animalia. Pro hac etiam dicit Josephus, quod bestiis multigenis, quarum aspectibus nullus occurrit, Dominus regionem eorum implevit, quibus et ipsi consumebantur, et terra agricolis nudabatur. « Et ingravatum est cor Pharaonis, et noluit dimittere populum. »

CAP. XX. *De ulceribus, et vesicis.*

« Iterum dixit Dominus ad Moysen et Aaron : Tollite cineres de camino, et spargat illos Moyses in celum coram Pharaone, et erunt in hominibus, et jumentis ulcera, et vesicae in omni terra Aegypti (*Exod. ix.*). » Et factum est ita. Nec poterant etiam malefici stare coram Pharaone propter vulnera, quae erant in eis ex interiori corruptione venientia.

CAP. XXI. *De grandine.*

« Dixit quoque Dominus ad Moysen : Die Pharaoni : Ille dicit Dominus : Idecirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. Et pluam hac ipsa hora eras talem grandinem, qualis non fuit in Aegypto usque in diem hanc (*Exod. ix.*), nec etiam in partibus hyperboreis. Congrega que habes in agro, homines enim et jumenta foris inventa grandine morientur. Qui timuit de servis Pharaonis Dominum, configere fecit servos et jumenta in domos. Extenditque Moyses virgam in celum, et dedit Dominus tonitrua, grandinem, et fulgura, et ignis et grande pariter mista cerebantur. Et percussit grande cuncta quae fuerant in agris, et herbam et

A lignum regionis confregit. Hordeum Iesum est, quia jam virens erat ; et linum, quia jam folliculos germinarat. Triticum vero et far, » quod est grani genus, frumento grossius, « non sunt lesa, quia serotina sunt, » nec adhuc virentia, quia in spiculis nondum prodierant. « Tamen in terra Gessen grando non cecidit. Et vocavit eos Pharaon, et ait : Peccavi etiam nunc. Orate Dominum pro me, et dimittam vos. » Egressusque Moyses ex urbe tetenit manus ad Dominum, et cessavit tempestas, nec etiam stillavit pluvia super terram. « Et ingravatum est cor Pharaonis. »

CAP. XXII. *De locustis.*

« Dixitque Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem, et faciam signa, quae narres filiis, et nepotibus, ut sciatis quia ego sum Dominus. Et ingressi dixerunt regi : Ille dicit Dominus : Ecce ego inducam eras locustas in fines tuos, ut comedant quod residuum est grandini (*Exod. x.*). » Egresso Moysi dixerunt servi Pharaonis ad eum : « Usquequo patiemur hoc scandalum ? Dimitte homines, quia perit Aegyptus. Et revocatis illis dixit Pharaon : Quiquam sunt qui ituri sunt ad sacrificandum ? Et ait Moyses : Viri et mulieres, senes et parvuli, cum ovibus et armentis. Et respondit : Cui dubium est quod pessime cogitetis. Non fieri ita, sed ille, viri tantum ; hoc enim petitis. Et ejecti sunt a conspectu ejus. Et extendit Moyses manum super terram Aegypti, et induxit Dominus austrum die illa et nocte. Qui levavit locustas, et sederunt innumerabiles in cunctis finibus Aegypti, et devoraverunt omne virens in lignis et herbis. » Dicitur autem locusta, quasi longa hasta, quia longiora retro habet crura. « Festinusque Pharaon vocavit eos, et ait : Peccavi in Deum vestrum, et in vos. Orate pro tollenda peste etiam hac vice. Et egressus Moyses oravit Dominum. Et flavit ventus ab occidente, et proiecit locustam in mare Rubrum. Et induravit Dominus cor Pharaonis nec dimisit Israel. »

CAP. XXXIII. *De tenebris.*

« Extenditque Moyses manum in celum, et factae sunt tenebre palpabiles, ut nec videri, nec moveri localiter possent Aegyptii (*Exod. x.*), » multi etiam mirabiliter conquisiti sunt mori. « Ubique autem erat Israel, lux erat. Et vocavit eos Pharaon, et ait : Ite, universi, oves tamen et armenta remaneant. Et ait Moyses : Nec remanebit ex eis unguila, praesertim cum adhuc ignoramus quid debeamus immolare. Et ait Pharaon : Cave ne ultra faciem meam videas, et moriaris. »

CAP. XXIV. *De diebus aegyptiacis.*

Abiit ergo Moyses ad fratres suos, et dixit Dominus ad eum : « Adhuc una plaga tangam Pharaonem, et dimittet vos (*Exod. xi.*). » Notandum quia plures fuerunt in Aegypto plagiæ quam decem, quas Exodus non enumeral, sed non fuerunt adeo graves forte, et ideo tacentur. Unde quidem dies Aegyptiaci dicuntur, quia in his passa est Aegyptius,

quorum duos tamen in singulis mensibus notamus **A** quod agni; et erit maseulus, anniculus, id est unius anni, sine macula, non quidem velleris, sed corporis quod in Levitico determinatur: Si cecum fuerit, si fractum, etc. (*Levit. xxii*) et sumptum de grege servabitis eum in domo usque ad quartam decimam diem, et immolabit eum omnis multitudo filiorum Israel, quaque dominus sci- licet suum, ad vesperam, et tingetis eum fasciculo hyssopi utrumque postem, et superliminare sanguine, edentes carnes nocte illa assas igni, nec coctum quid de ea aqua, aut erudum, id est semi-coctum ex festinatione, et azymos panes cum lactucis agrestibus, quarum amaritudo amaritudinem servitatis memoraret in sempiternum.

B

Caput eum intestinis vorabis, et pedibus. Si quid residuum fuerit, igni comburetis, quia, ut ait Josephus, crematum sursum ferri solet, et elevatio ignis elevationem ab eis pestis, que vastavit **Egyptios** significavit, nec comedet de eo incircumeitus. De modo etiam comedendi ait: Renes vestros ac eingetis, calceamenta habentes in pedibus, tenentes baculos in manibus, os non frangetis, nec de carnis foras mittetis, et comedetis festinaanter. Est enim Phase, id est transitus Domini. **B**icta est autem nox illa transitus, quia transivit in ea angelus per **Egyptum** percatus primogenita ab homine usque ad pecus, et transivit super tecta Hebraeorum linita, vel illata sanguine. Et aggressus est Israel iter transiendi ab **Egypto**. Iterumque ait Dominus: Diem hunc habebitis solemnum, et in monumentum, in generationibus vestris cultu sempiterno. Septimi diebus azyma comedetis, prima dies evit sancta et veperabilis, similiter et septima. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quae ad vescendum pertinent. Patet quod mediis diebus poterant operari. Ex hoc etiam patet quia Sabatum erat eis solemnissimus quovis festo, quantum ad otium, in quo nee ad vescendum licet operari. Inde potuit esse, quod mulieres in ipso die solenni Pasche potuerunt parare unguenta ad ungendum Dominum, quod Sabbatho non licuisset. In Ezechiele festum in prima die Aprilis legitur, et in septima quod non hic. **E**t regressi filii Israel, fecerunt sicut praecepit Dominus Moysi et Aaron, et congregati sunt decima quarta luna in aliis **Egypti** circa Rameissen. Tamen Josephus dicit eos congregatos decima luna, et vix exspectasse quartam decimam.

Dicitio 4. Per decimam lunam alias decimam quartam innuitur quod agnus, qui tollebatur, significabat aliquid eternum. Sic enim dicitur luna quarta die creata, quasi fuerit prima die mundi undecima et ante mundum decima. Aliunt quidam, quod deceni capita erant in esu unius agni. Bene attendas hoc, scilicet quod luna fuit creata quarta feria, et eo die decima quarta et sic tertia, feria fuit decima tertia, secunda feria duodecima, prima feria undecima.

CAP. XXV. De diebus azymorum, et agno paschali.

Iterum dixit Dominus ad Moysen: Mensis iste erit vobis primus in mensibus anni (*Exod. xi*). Hie est Aprilis, id est lunatio Aprilis que in Martio saepè inchoat. Hie dicitur ab Hebreis Nisan, apud **Egyptios** Pharmutum, apud Macedones Xantius. Voluit quippe Dominus Iudeos a ceteris nationibus differre sicut religione, et charactere circumcisiois, ita ex temporali ratione. Romani enim ex traditione Numæ Pomplii primum mensem ponunt Januarium, quia tunc incipit sol ascendere post solstitium hemicale. Arabes iuchoant auncum post solstitium aestivum. Congruentius videtur fieri ab Hebreis in Martio, in quo et mundus conditus legitur. In Aprili ergo ceremoniali differunt a nobis; in temporali convenienter nobiscum. Et adjectit Dominus: Decima die mensis hujus tolleret dominus quemque agnum; vel si non poterit agnum, saltum hædum. Quod si non sufficiet numerus dominus ad esum agni, assumet de domo vicina domui sue juxta numerum animalium quæ sufficiant ad

CAP. XXVI. De morte primogenitorum.

Factum est autem noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum Aegypti, nec erat dominus in qua non jaceret mortuus (*Exod. xii*); Dominus forte ita procurante, non fuisse domum absque primogenito. Compulsusque Pharaeo, dixit Moysi per nuntios, ut egredetur cum omnibus suis; imo et Aegyptii urgebant eos exire. Tulit igitur populus farinam conspersam super humeros, ligatam in palliis, et petierunt vasa ab Aegyptiis vestemque plurimam, et spoliaverunt Aegyptios ex praecepto Domini; tum pro mercede laboris, qua fraudati erant, tum ut inde fieret tabernaculum. Et erant quasi sexenta milia virorum peditum, absque parvulis, et vulgo famulantium eis innumerabili, et duxerunt secum diversi generis animantia multa nimis.

Additio 1. Pharaeo, vel Aegyptius, quæ decem plagis verberata, non cessit, solo sanguine agni victa, filios Israel dimisit.

CAP. XXVII. De exitu Israel de Aegypto.

Factum est autem ut Nilus præter solitum, adhuc inundaret terram, in qua erat sepulcrum Joseph. Tenebantur autem juramento asportare essa ejus. Tulit Moyses scriptum in lamina aurea nomen Domini tetragrammaton, quæ superposita aquæ, supernavit, usque dum veniens staret supra ubi erat sepulcrum. Et effodientes sustulerunt ossa, quæ sublata leguntur eis prophetasse, forte de difficultate itineris. Tamen Hebrei tradunt quod ovis ex improviso astitit iuxta eos, quæ locuta est ad eos. Ob quam rem duxerunt eam secum multo tempore per desertum, et dixerunt eam ovem Joseph, de qua ibi: « Qui deducis velut ovem Joseph (*Psal. LXXXIX*). » Ia egressu etiam eorum, terræmotu facto, multa templæ Aegypti cum idolis suis corruerunt. Habitatio autem filiorum Israel in Aegypto fuit quadringentorum triginta annorum (*Exod. xii*). Sed nomine Aegypti intelligendus est omnis incolatus eorum, qui incepit a promissione Abrahæ facta in via Mesopotamia, a qua, usque ad legem datum, tot anni fluxerunt. Solis enim centum quadraginta quatuor annis servivit Israel in Aegypto post mortem Joseph. Quibus expletis, eadem die egressa est omnis multitudo de terra Aegypti; quod etiam mirabiliter a Deo factum est, vel forte eadem die qua exiit Abraham ad peregrinandum. Et nota quod hic dicitur, « Die qua egressi sunt (*Exod. xiii*), » et infra: « Mementote diei hujus, in qua egressi estis de Aegypto prima die, » scilicet azymorum, etiam supra legitur dictum eis: « Nulius egrediatur ostium domus suæ usque mane, contra statim legitur hic. » Nox illa observabilis est Domine, quando eduxit eos de terra Aegypti, et in benedictione cerei dicuntur nocte educti. Forte intelligendum est nocte eductos, id est ad mane egrediendum, ab Aegyptiis nocte compulos. Profectique sunt de Ramesse in Sochot, nec sunt secuti eos Aegyptii sepientes mortuos suos. Multi etiam Aegyptio-

A rum stabant pœnitentes, quod eis fuerant tam crudelis. Coxeruntque farinam, quam tulerant de Aegypto, feceruntque subcinericos panes azymos, ex modico dampno tempore coagulatos. His enim usi sunt triginta diebus. Non enim ultra sufficerunt quæ tulerant de Aegypto, licet sub necessitate custodirentur, nec eis ad satietatem vescerentur.

CAP. XXVIII. De sanctificatione primogenitorum.

Dixitque iterum Dominus ad Moysen: Sanctifica mihi omne primogenitum masculinum, quod aperit vulvam, tam de hominibus quam de jumentis (*Exod. xiii*), quia perennerat primogenita Aegypti in liberatione eorum, et quia solos masculos pro hoc sibi voluit sanctificari, dici potest, non percussos nisi tantum masculos, vel forte, quia primogenita eorum a percussore angelo liberaverat, et hoc modo sua erant, volu tque ut deinceps essent sua omnia, vel quia ex omni fructu primo honorandus est Deus. Primogeniti ergo, qui erant de filiis Levi offerebantur, nec redimebantur, et serviebant jugiter Domino, primogeniti aliorum offerebantur, et quinque siclis redimebantur (*Num. iii et xviii*). Primogenita pecorum, apta ad immolandum, oblata erant sacerdotum. Immundorum vero non oblata, quadam redimebantur, ut primogenitum asini ove mutabatur, quæ aro eo offerebatur; quedam nec etiam redeempta occidebantur, ut primogenitum canis. Et aijecit Dominus: « Cum introduxerit te Dominus in terram promissam, intimabis hæc filiis tuis, servanda ritu sempiterno. Eritque hoc quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos, ut scilicet hujus liberationis memoria non aliter veniret in oblivionem, quam qua manu geruntur vel ante oculos appenduntur. Quod Pharisæi ad litteram observantes, in chartis hæc scribent, et Decalogum simul, et eas sinistris circumligant brachiis, et inter oculos appendebant, quas Dominus in Evangelio phylacteria vocat, a phylace, et thorace (*Matt. xxii*). »

CAP. XXIX. De desero Aegypti.

Igitur cum emisisset Pharaeo populum, non eduxit eos Moyses per Palæstinam conterminam Aegypto, propter antiquam molestiam, et odium patrum, ne insurgerent Philistæi aduersus eos, sed circumduxit eos per desertum, quod est iuxta mare Rubrum (*Exod. xiii*), tum pro mandato Domini jubentis, ut duceretur populus ad montem Sinai ad immolandum sibi, tum si pœnitentes Aegyptii vellent eos persecui, gravem molestiam sustinerent itineris. Arimatique ascenderunt filii Israel de terra Aegypti; multa scilicet supellectile muniti. Tamen alia translatio habet: Quinta progenie ascenderunt filii Israel. Moyses enim a Jacob quintus fuit, vel per tribum Iudee a Phares usque ad Salomonem: Quinque fuerunt iactum generationes. Hebreus habet; quinque generationes ascenderunt filii Israel. — Profectique de Sochot venerunt in Etham. Etham civitas

erat tunc deserta in capite solitudinis, quæ a Iosepho Lycus dicitur, ubi et Babylonem postea factam dicit, dum Cambyses Ægyptum vastaret.

* *Additio 1.* Non illam famosam Babylonem Nahu-chodonosor, sed aliam Babylonem, quæ etiam tunc inhabitabatur, et dicitur ibi requiescere beatæ Catharina in monte Sinai; et sunt ibi monachi religiosi, et ardet solummodo oleum in lampadibus, quod de tumba illius beatæ Virginis manat.

CAP. XXX. De ducatu columnæ, et mari Rubro.

¶ Dominus autem ut dux esset itineris, præcedebat eos per diem in columnâ nubis, contra servorem solis, et per noctem in columnâ ignis (*Exod. xiii*), contra tenebras, et ut sibi a serpentibus providebant. Præcepitque Dominus, ut reversi aliquantulum versus Ægyptum castramarentur in regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelzephon (*Exod. xiv*). ¶ Est autem Magdalum civitas in confinio Ægypti ad quam Judæi tempore Jeremiæ intersecto Godolia primo consergerunt, et posuerunt castra super mare Rubrum (*Jer. xl*). Hujus maris aqua non est rubra, sed omnis terra circumstans rubea est, ex qua vitiatur gurges, et inficitur, unde minium acutissimum excipitur. Quidquid etiam ad esum in fructibus est, in hunc colorem cadit. Ob hoc ibidem rubræ gemmæ inveniuntur, quæ humo involutæ, et inter arenas attritæ terræ colorem habent et maris. Hoc mare in duos sinus dividitur, qui ab oriente est Persicus appellatur, quia Persæ oram ejus inhabitant, alter Arabicus dicitur, ubi tamen nos dicimus Rubrum: Hebreus dicit Cannosum, quia cannae in littoribus ejus abundant. Sane ibi coarctati sunt filii Israhel. Ex una parte erant montes asperriani et immeabiles, ex altera parte mare.

CAP. XXXI. De transitu mari Rubri.

¶ Immutatumque est cor Pharaonis (*Exod. xiv*), tulitque trecentos currus proprios, et trecentos ab Ægyptiis, et insecurus est eos, equites quoque duxit quinquaginta milia, et ducenta milia pedum armatorum. ¶ Levantesque oculos Hebrei, videruntque Ægyptios post se, et timuerunt valde. ¶ Neque enim fugæ facultatem habebant, nec pugnare poterant, quia inermes erant, nec ibi morari propter ciborum inopiam.

Cumque plurimum arguerent Moysen, dixit eis: « Nolite timere, hæc fecit D. minus, ut hodie videatis magnalia ejus. Ipse pugnabit pro vobis, et vos tacebitis. Ægyptios quos videtis nunc non videbitis in sempiternum. » In Hebreo plenus est non videbitis in sempiternum, ut nunc videtis, vivos scilicet. Et oravit Moyses ad Dominum, qui dixit: « Quid clamas ad me? Eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut super siccum ingrediantur filii Israhel. Tollensque se angelus, qui præcedebat eos, stetit post tergum inter Ægyptios, et Israel, et erat nubes tembrosa. » Ægyptiis, sed lucida Hebreis. ¶ Cumque extendisset Moyses manum, duxit ventus vehemens, et vertit aquam in siccum,

A et divisum est mare in duodecim divisiones, ut quæque tribus per turmas suas incederet. Et advo-cans Moyses singulas tribus secundum ordinem nativitatis suæ hortabatur eos ut ipsum præeuntem sequerentur. Cumque timuissent intrare Ruben, Simeon et Levi, Judas primus aggressus est iter post eum, unde et ibi meruit regnum. ¶ Profecti sunt ergo per medium maris, et erat aqua quasi murus a dextris corum, et a lœva. ¶ Quod videntes Ægyptii, vesanos judicabant eos. Sed cum viderent illos illos abire, ingressi sunt post eos. ¶ Jamque advenerat vigilia matutina. ¶ Et respexit Dominus super Ægyptios per columnam ignis et nubis, id est intolerabiles imbres, et gravia tonitrua, corrusionesque ac lampades insectæ super eos. Unde B et territi dixerunt: « Fugiamus Israhel, Dominus enim pugnat pro eis, » filii autem Israel secundum Josephum ad contrapositam venerunt terram. Hebrei vero tradunt quod, cum venissent ad extremum montis porrecti in mare, per longam maris viam eos obliquasse, et circumeundo montem ad idem littus Ægypti redisse, quod probant sic: Natura maris est ut quod perit in eo ad proximum littus projiciat. Cum ergo male jacerent Ægyptii mortui in littore, patet quia idem erat littus ex altera montis parte. Non enim in spatio noctis, fore aquinoctialis, nec illi nec hi etiam ad medium maris transcurrissent, quia spatiosum est ibi. Cumque sic perturbarentur Ægyptii, Moyses, Domino jubente, extendit manum suam super mare, et reversæ sunt

C aquæ ad priorem locum, et operuerunt Ægyptios, « nec unus quidem supersuit ex eis, » et tulit Israhel arma mortuorum. Moysesque Domino canticum exposuit hexametro carmine. ¶ Cantemus Domino, etc. (*Exod. xv*). Quod quia prius legitur cæteris, Canticum dicitur canticorum. Nec hoc diseredendum esse, dicit Josephus, cum Alexandro Macedoni et exercitu ejus Darium insequenti, mare Pamphilæum divisum fuisse legitur, Domino jubente, qui per eum regnum Persarum delere voluit. Moratus est autem Israhel juxta littus maris septem diebus, et cum tympanis, et musicis instrumentis, singulis diebus veniebant ad littus, et canticum Moysi, viri seorsum, et mulieres seorsum. In cuius rei memoriam septem paschalibus diebus D cantando redimus ad fontes. Et terminatur hic liber Josephi secundus.

* *Additio 1.* Quatuor dicuntur vigilæ matutinæ, prima continuitum, secunda intempestivum, tertia gallicinum, quarta antelucanum, et ipsi in quarta ingressi sunt mare Rubrum.

CAP. XXXII. De dulcoratione aquæ Mara.

Post hæc egressi sunt in desertum Sur (*Exod. v*). Tamen Hebreus habet, « in desertum Etham. » Dicimus enim quia prius ante mare fuerunt in deserto Etham; post mare, in deserto Sur; post Elim, in deserto Sin. ¶ Ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, nec invenerunt aquam, donec venerunt in Mara, ubi aquam inventam, præ am-

CAP. XXVI. *De morte primogenitorum.*

Factum est autem noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum Aegypti, nec erat dominus in qua non jaceret mortuus (*Exod. xii*); Dominus forte ita procurante, non fuisse domum absque primogenito. Compulsusque Pharaeo, dixit Moysi per nuntios, ut egredetur eum cum omnibus suis; imo et Aegypti urgebant eos exire. ¶ Tulit igitur populus farinam conspersam super humeros, ligatam in palliis, et petierunt vasa ab Aegyptiis vestemque plurimam, et spoliaverunt Aegyptios ex praecepto Domini; tum pro mecede laboris, qua fraudati erant, tum ut inde fieret tabernaculum. Et erant quasi sexcenta millia virorum peditum, absque parvulis, et vulgo famulantium eis innumerabili, et duxerunt secum diversi generis animantia multa nimis.

* *Additio 1.* Pharaeo, vel Aegyptius, quæ decem plagi verberata, non cessit, solo sanguine agni victa, filios Israel dimisit.

CAP. XXVII. *De exitu Israel de Aegypto.*

Factum est autem ut Nilus prater solitum, adhuc inundaret terram, in qua erat sepulcrum Joseph. Tenebantur autem juramento asportare essa ejus. Tulit Moyses scriptum in lamina aurea nomen Domini tetragrammaton, quæ superposita aquæ, supernatavit, usque dum veniens staret supra ubi erat sepulcrum. Et effudentes sustulerunt ossa, quæ sublata leguntur eis prophétasse, forte de difficultate itineris. Tamen Hebrei tradunt quod ovis ex improviso astitit iuxta eos, quæ locuta est ad eos. Ob quam rem duxerunt eam secum multo tempore per desertum, et dixerunt eam ovem Joseph, de qua ibi: « Qui deducis velut ovem Joseph (*Psal. LXXIX*), la egressu etiam eorum, terræmotu facto, multa templa Aegypti cum idolis suis corruerunt. ¶ Habitatio autem siliariorum Israel in Aegypto fuit quadrangulorum triginta annorum (*Exod. xii*). » Sed nomine Aegypti intelligendus est omnis incolatus eorum, qui incepit a promissione Abrahæ facta in via Mesopotamia, a qua, usque ad legem datum, tot anni fluxerunt. Solis enim centum quadraginta quatuor annos servivit Israel in Aegypto post mortem Joseph. Quibus expletis, eadem die egressa est omnis multitudo de terra Aegypti; quod etiam mirabiliter a Deo factum est, vel forte eadem die qua exivit Abraham ad peregrinandum. Et nota quod hic dicitur, « Die qua egressi sunt (*Exod. xiii*), » et infra: « Memento diei hujus, in qua egressi estis de Aegypto prima die, » scilicet azymorum, etiam supra legitur dictum eis: « Nullus egrediatur ostium domus sue usque mane, econtra statim legitur hie. » Nox illa observabilis est Domino, quando eduxit eos de terra Aegypti, et in benedictione cerei dicuntur « nocte educiti. » Forte intelligendum est nocte educitos, id est ad mane egrediendum, ab Aegyptiis nocte compulsos. ¶ Profectique sunt de Ramesse in Sochot, nec sunt secuti eos Aegyptii seplientes mortuos suos. Multi etiam Aegyptio-

A rum flebant pœnitentes, quod eis fuerant tam crudelis. Coxeruntque farinam, quam tulerant de Aegypto, feceruntque subcinericos panes azymos, ex modico tamen tempore coagulatos. His enim usi sunt triginta diebus. Non enim ultra suscepserunt quæ tulerant de Aegypto, licet sub necessitate custodirentur, nec eis ad satietatem vescerentur.

CAP. XXVIII. *De sanctificatione primogenitorum.*

Dixitque iterum Dominus ad Moysen: Sanctifica mihi omne primogenitum masculinum, quod aperit vulvam, tam de hominibus quam de jumentis (*Exod. xiii*), quia percusserat primogenita Aegypti in liberatione eorum, et quia solos masculos pro hoc sibi voluit sanctificari, dici potest, non percusso nisi tantum masculos, vel forte, quia primogenita eorum a percusso angelo liberaveraut, et hoc modo sua erant, volu que ut deinceps essent sua omnia, vel quia ex omni fructu primo honorandus est Deus. Primogeniti ergo, qui erant de filiis Levi offerebantur, nec redimebantur, et serviebant jugiter Domino, primogeniti aliorum offerebantur, et quinque siclis redimebantur (*Num. iii et xviii*). Primogenita pecorum, apta ad immolandum, oblata erant sacerdotum. Immundorum vero non oblata, quedam redimebantur, ut primogenitum asini ove mutabatur, quæ pro eo offerebatur; quedam nec etiam redempta occidebantur, ut primogenitum canis. Et aijecit Dominus: « Cum intruderet te Dominus in terram promissam, intimabis hæc filiis tuis, servanda ritu sempiterno. Eritque hoc quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos, ut scilicet hujus liberationis memoria non aliter veniret in oblivionem, quam quæ manu geruntur vel ante oculos appenduntur. Quod Pharisæi ad litteram observantes, in chartis hæc scribebant, et Decalogum simul, et eas sinistris circumligabant brachiis, et inter oculos appendebant, quas Dominus in Evangelio phylacteria vocat, a phylace, et thorace (*Matt. xxii*). »

CAP. XXIX. *De deserio Aegypti.*

Igitur cum emisisset Pharaeo populum, non eduxit eos Moyses per Palæstinam conterminam Aegypto, propter antiquam molestiam, et odium patrum, ne insurgerent Philistæi adversus eos, sed circumdusit eos per desertum, quod est juxta mare Rubrum (*Exod. xiii*), tum pro mandato Domini jubentis, ut duceretur populus ad montem Sinai ad immolandum sibi, tum si pœnitentes Aegyptii vellent eos persequi, gravem molestiam sustinerent itineris. ¶ Armatique ascenderunt filii Israel de terra Aegypti; multa scilicet supellecile moniti. Tamen alia translatio habet: « Quinta progenie ascenderunt filii Israel. » Moyses enim a Jacob quintus fuit, vel per tribum Iudeæ a Phares usque ad Salmoneum: Quinque fuerunt iunctum generationes. Hebreus habet; « quinque generationes ascenderunt filii Israel. » — « Profectique de Sochot venerunt in Etham, Etham civitas

erat tunc deserta in capite solitudinis, quæ a Iosepho Lycus dicitur, ubi et Babylonem postea factam dicit, dum Cambyses Ægyptum vastaret.

* *Additio 1.* Non illam famosam Babyloneum Nabuchodonosor, sed aliam Babylonem, quæ etiam tunc inhabitabatur, et dicitur ibi requiescere beatæ Catharina in monte Sinai; et sunt ibi monachi religiosi, et ardet solummodo oleum in lampadibus, quod de tumba illius beatæ Virginis manat.

CAP. XXX. De ducatu columnæ, et mari Rubro.

« Dominus autem ut dux esset itineris, præcedebat eos per diem in columna nubis, contra servorem solis, et per noctem in columna ignis (*Exod. xiii*), » contra tenebras, et ut sibi a serpentibus providebant. Præcepitque Dominus, ut « reversi » aliquantulum versus Ægyptum « castrarentur in regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelsophon (*Exod. xiv*). » Est autem Magdala civitas in confinio Ægypti ad quam Judei tempore Jeremiæ intersecto Godolia primo consugerunt, et posuerunt castella super mare Rubrum (*Jer. xl*). Ilujus maris aqua non est rubea, sed omnis terra circumstantis rubea est, ex qua vitiatur gurges, et inficitur, unde minimum acutissimum excipitur. Quidquid etiam ad esum in fructibus est, in hunc colorem cadit. Ob hoc ibidem rubra gemmæ inveniuntur, quæ humo involutæ, et inter arenas attritæ terræ colorem habent et maris. Hoc mare in duos sinus dividitur, qui ab oriente est Persicus appellatur, quia Persæ oram ejus inhabitant, alter Arabicus dicitur, ubi tamen nos dicimus Rubrum: Hebreus dicit Cannosum, quia canæ in littoribus ejus abundant. Sane ibi coaretati sunt filii Israel. Ex una parte erant montes asperriani et immobiles, ex altera parte mare.

CAP. XXXI. De transitu maris Rubri.

« Immutatumque est cor Pharaonis (*Exod. xiv*), » tulitque trecentos currus proprios, et trecentos ab Ægyptiis, et insecurus est eos, equites quoque duxit quinquaginta millia, et ducenta milia peditum armorum. « Levantesque oculos Hebrei, videruntque Ægyptios post se, et timuerunt valde. » Neque enim fugæ facultatem habebant, nec pugnare poterant, quia inermes erant, nec ibi morari propter ciborum inopiam.

Cumque plurimum arguerent Moysen, dixit eis: « Nolite timere, haec fecit D. minus, ut hodie videatis magnalia ejus. Ipse pugnabit pro vobis, et vos faciebitis. Ægyptios quos videtis nunc non videbitis in semiperitnum. » In Hebreo plenus est « non videbitis in semiperitnum, ut nunc videtis, » vivos scilicet. Et oravit Moysas ad Dominum, qui dixit: « Quid clamas ad me? Eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut super siccum ingrediantur filii Israhel. Tollensque se angelus, qui præcedebat eos, stetit « post tergum inter Ægyptios, et Israel, » et erat nubes tenebrosa. » Ægyptiis, sed lucida Hebreis. « Cumque extendisset Moyses manum, » flavit ventus vehemens, « et vertit aquam in siccum, »

A et divisum est mare in duodecim divisiones, ut quæque tribus per turmas suas incederet. Et advo- cans Moyses singulas tribus secundum ordinem nativitatis suæ hortabatur eos ut ipsum præennitem sequerentur. Cumque timuissent intrare Ruben, Simeon et Levi, Judas primus aggressus est iter post eum, unde et ibi meruit regnum. « Profecti sunt ergo per medium maris, et erat aqua quasi murus a dextris corum, et a laeva. » Quod videntes Ægyptii, vesanos judirabant eos. Sed cum viderent illos illæsos abiisse, ingressi sunt post eos. « Jamque advenerat vigilia matutina. » Et resexit Dominus super Ægyptios per columnam ignis et nubis, » id est intolerabiles imbres, et gravia tonitrua, coruscationesque ac lampades infecit super eos. Unde et territi dixerunt: « Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis, » filii autem Israel secundum Josephum ad contrapositam venerunt terram. Hebrewi vero tradunt quod, cum venissent ad extremum montis porrecti in mare, per longam maris viam eos obliquasse, et circumundo monte ad idem litus Ægypti rediisse, quod probant sic: Natura maris est ut quod perit in eo ad proximum litus projiciat. Cum ergo male jacerent Ægyptii mortui in littore, patet quia idem erat litus ex altera nonitis parte. Non enim in spatio noctis, fere aquinoctialis, nec illi nec hi etiam ad medium maris transcurrissent, quia spatiosum est ibi. Cumque sic perturbarentur Ægyptii, Moyses, Domino jubente, extendit manum suam super mare, et reversa sunt aquæ ad priorem locum, et operuerunt Ægyptios, « nec unus quidem supersufit ex eis, » et tulit Israel arma mortuorum. Moysesque Domino canticum exposuit hexametro carmine. « Cantemus Domino, etc. (*Exod. xv*). Quodquid prius legitur cæteris, Canticum dicitur canticorum. Nec hoc diseredendum esse, dicit Josephus, cum Alexandro Macedoni et exercitu ejus Darium insequenti, mare Pamphilæum divisum suisse legitur, Domino jubente, qui per eum regnum Persarum delere voluit. Moratus est autem Israel juxta litus maris septem diebus, et cum tympanis, et musicis instrumentis, singulis diebus veniebant ad littus, et cantabant Domino canticum Moysi, viri seorsum, et mulieres seorsum. In cuius rei memoriam septem paschalibus diebus D cantando redimus ad fontes. Et terminatur hic liber Josephi secundus.

* *Additio 1.* Quatuor dicuntur vigiliae matutinæ, prima continitum, secunda intempestivum, tertia gallicinum, quarta antelucanum, et ipsi in quarta ingressi sunt mare Rubrum.

CAP. XXXII. De dulcoratione aquæ Mara.

Post hæc egressi sunt in desertum Sur (*Exod. v*). Tamen Hebreus habet, « in desertum Etham. » Dicinus enim quia prius ante mare fuerunt in deserto Etham; post mare, in deserto Sur; post Elim, in deserto Sin. « Ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, nec invenerunt aquam, » donec venerunt in Mara, ubi aquam inventam, præ anima

situdine non poterant bibere. Unde, et locum illum dixerunt Mara, ab hac amaritudine aquæ, vel potius pro amaritudine animi. Autem equior est enim, qui sitit, si non iuvenerit potum, quam si inventum gustare non possit. « Dominus autem ostendit lignum Moysi, quod cum misisset in aquas, dulcorate sunt. » Forte lignum illud talis efficacie erat, et forte miraculose factum est, ut in solitudine in qua non erat lignum, iuvaretur lignum. Hebreus dicit, quia illud lignum naturaliter amarissimum erat, et ut mirabiliter innoteaseret vis divina, amarum additum amaro, dulcedinem operatum est. Josephus videtur velle, quo aquæ vitium hoc contraxerint, quia semper immotæ fuerant, secundum illud :

Et vitium capiant, ni moreuant aquæ.

(Ovid.)

Dicit enim ibi feisse modicum putoem. Sumens autem virgam Moyses, quam habebat in præsenti scidit eam per medium, in longitudine incisionem faciens, et jecit in putoem, et præcepit fortibus, ut haurirent aquam, et plurimam prius effunderent, ut ultima que remaneret, frequentibus concussiōnibus exercitata, et purgata fieret potabilis. Ibi etiam dedit eis iudicia, nondum tamen in re, sed datum se promisit, si oledire sibi vellent.

CAP. XXXIII. *De duodecim fontibus, et septuaginta palmis Elim.*

Post hæc e venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes, et septuaginta palme (Exod. xx), et dicit Josephus quod modica aqua erat in fontibus, ut quod ex ea modicum sibi eretur manibus crenosum esset et inutile. Propter hoc etiam palme non multum eminebant a terra, quia non sufficiebat humor ad conglutinandum humum. Exinde e venerunt in desertum S. n. quod est inter Elim et Sinai (Exod. xvi), ubi plures fecerunt mansiones, quæ in Numeris exponuntur.

CAP. XXXIV. *De coturnicibus, et manna.*

Quinto decimo die mensis secundi (Exod. xvi), id est Maii, trigesima die scilicet ab exitu eorum Pascha celebrabatur, defecerunt eis viuetu[m] quæ tulerant de Aegypto, et dixerunt : « Utinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium, et comedebamus panem in saturitate. » Cumque erasset Moyses ad Dominum dixit ad eos : « Audivit Dominus murmurationes vestras contra eum, et dabit vobis vespere carnes, et mane panes in saturitate. Factumque est vespere. Et ascendens coturnix de sinu Arabico, ubi precipue nutritur, transseuse medio mari operuit castra, et ad libitum populi capiebatur. Est autem coturnix avis regia, quam Josephus ortygium vocat, Græcus orthogometrum, nos vulgo curlegium dicimus a currendo. Mane vero cum orasset Moyses, ros descendens illinitus est manibus ejus quem prius imbreu[m] suspicatus est, sed cum gustasset, sensit mellis dulcedinem, et panem promissum datum intellexit, et jacuit ros per circuitum castrorum, et

A erat granum minutum quasi semen coriandri, album in modum pruinæ, et quasi pilotusum. Quod videnter filii Israel dixerunt : Manhu, id est quid est hoc. Unde deinceps manna dictum est. Quod quidam indeclinabile putant, alii in prima declinatione ponunt, alii in tercia, sicut et pascha, clæ, vel paschatis. Et ait Moyses : « Hie est panis vobis datus a Domino. Colligite vobis gomor per singula capita. Et collegerunt alii plus, alii minus, et mensi sunt ad mensuram gomor. Nec qui plus colligerat habuit amplius, nec qui minus paraverat reperit minus. » Forte enim in acervis collecta panebantur, et reddebatur singulis gomor. Quod Josephus vocat assarium, et est decima pars ephi. Vel forte quantumcumque quis colligeret veniens ad propriam non inveniebat nisi gomor, qui ab aliis etiam comedebatur. Colligebatur autem mane, quia, cum incalceebat sol, liquefiebat, quod miraculosum erat, cum ad ignem durum liebat. Terebant autem illud in pulverem, et conglutinatum in panes formabant, cuius sapor erat dulcissimus, pro quo dictum est, simila cum melle. Et alii in sapor panis olesti (Num. xi; Sap. xvi). Quod vero dicitur, quia sapiebat in ore euusque quod desiderabat non multum authentum est. Dicit Josephus, quod etiam haec tenus rigatur locus ille siccis imbris. Dixitque Moyses ad populum : « Nullus relinquat ex eo in mane. Quidam tamen reservaverunt, et scatibus vermis, et computravit. » Præcepitque Moyses ut die sexto colligerent cibos duplices, quia Sabbato non inveniebatur in agro. Tamen servatum in die Sabbathi non corrumpebatur. Quidam quoque putant nec etiam sexto die collegisse quemq[ue] am, nisi unum gomor, sed illud per miraculum multiplicabatur, ut duobus sufficeret diebus. Hoc inde colligentes, quia infra legitur, quia propter hoc tribuit vobis Dominus die sexto cibos duplices. Dixitque Dominus Moysi : « Imple gomor ex eo, ut custodiatur in futuras retro generationes, » id est post futuras retro generationes, ad memoriam retro habendum. « Et fecit Moyses iuxta verbum Domini, et posuit illud Aaron in urna aurea in tabernaculo reservandum. » Aiunt Hebrei eos primo habuisse parvum tabernaculum, in quo Dominum consulebant, de quo infra : « Moyses tollens tabernaculum tetendit extra castra procul (Exod. xxviii). » Vel per prolepsim de futuro tabernaculo dictum est. Hoc cibo alii sunt filii Israel quadraginta annis, usque dum tangerent fines terræ Channa (Exod. xvi).

Additio 1. Præcepit Dominus Moysi ut, si aliquis, vel pro remotione, vel pro immunditia, non posset Pascha celebrare, in primo scilicet Apili, secundi mensis, scilicet Maii decimo die illud celebret.

« Additio 2. Per miraculum factum est, ut edacibus sufficeret gomor.

« Additio 3. Consonat tamen ei quod in libro Sapientiae dicitur. « Panem de cœlo dedisti nobis, habentem omnem saporem suavitatis (Sap. xvi). »

CAP. XXXV. *De aqua data in Raphidim.*

Igitur profecta est omnis multitudo de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, et venit in Raphidim (*Exod. xvii.*), non quod verbo distingueret eis Dominus mansiones, sed iudicio nubis stantis, quam praecuntem semper sequentur, ea stante castramabantur. Ibi omnino defuit aqua, et murmuraverunt contra Moyses, qui ait ad Dominum: « Quid faciam populo huic? Adhuc pusillum, et lapidabit me. Et Dominus ad eum: « Sume de senioribus Israel, et vade ad petram Horeb, percutiesque eam virga; » pars est montis Sina sic dicta. Alia est et alibi petra Horeb, dicta sic propter Horeb regem, qui occisus est in ea. Factumque est ita. Et egressæ sunt aquæ, et bibit populus, « et vocavit Moyses nomen loci Tentatio, quia tentaverunt Dominum dicentes: Estne Dominus in nobis, an non? » Aliae post fuerunt aquæ contradictionis.

CAP. XXXVI. *De pugna contra Amalec.*

Egressus est autem Amalec, ut pugnaret aduersus Israel in Raphidim (*Exod. xvii.*). Strabon ait: Amalec fuit filius Ismael, a quo Amalcarites, qui et Ismaelites ipsi sunt Saraceni. Hos dicit Josephus pugnaces, inhabitantes Goboch, vel Jabbeth, et Petram, a circumstantibus conductos ad bellum aduersus Hebraeos. Econtra legitur in Genesi, quod Eliphaz primogenitus Esau genuit de concubina Amalec (*Gen. xxxvi.*).

Unde in libro Regum, ubi filius Doech Idumæi uuntians David mortem Saul, ait: « Amalecites sunt (*III Reg. i.*). » Forte duo fuerant equivoci, et ex his duo populi. Elegit autem Moyses Jesum de tribu Ephraimi, virum bellicosum, ad dimicandum contra hostes, cui et paucos tradidit armatos, plurimos ad custodiā castrorum retinuit. Ipse autem ascendit in montem, habens virginem Dei in manu. Ascenderuntque cum eo Aaron, et Hur vir Marie. Tamen secundum Paralipomenon fuit filius Caleph, et avus Beseleel (*I Paral. ii.*). Cumque elevasset manus Moyses ad Dominum, vincebat Israel. Sin autem paululum remisisset, vincebat Amalec (*Exod. xvii.*). Quo comperto, « Aaron et Hur supposuerunt ei lapidem, et ex ultraque parte manus ejus sustentabant, erantque graves, » pœ labore orandi. In hujus rei figura sacerdos manus elevat in missa, etiam in figura Christi orantis in cruce. « Nec remisit manus Moyses, usque ad solis occasum. Fugavitque Josue Amalec in ore gladii. Et ait Dominus Moysi: Scribe hoc in libro ob monumentum. Adhuc enim delebo memoriam Amalec de sub cœlo. » Quod in diebus Saul impletum est. « Et aedificavit Moyses altare, et vocavit illud: Dominus exultatio mea. »

CAP. XXXVII. *De subdivisione magnatum ad consilium Jethro.*

Egressus est autem Jethro, cognatus Moysi, ob viam ei in desertum, tulitque secum Sephoram, et duos filios ejus. Cumque intrasset tabernaculum Moysi, narravit ei Moyses signa, quæ fecerat pro

A eis Dominus, et universum laborem itineris sui. Et congratulans illi Jethro ait: « Benedictus Dominus, qui eripuit populum suum de terra Ægypti. Nunc cognovi quia magnus est Dominus super omnes Deos. Obtulit ergo Jethro hostias Domino, et comedenterunt eum eo Moyses, et Aaron, et seniores Israël coram Domino (*Exod. xviii.*). » Augustinus tamen non vult, gentilem immolasze Domino, sed Moyses, secundum aliam translationem, que est: « Sumpsit Jethro hostias de oþlatiis a Moyse, sumpsit ab eo, et coedit. » Forte tunc sacrificavit Moyses juxta montem, sicut prædicterat Dominus. Dicit enim Josephus Jethro venisse circa montem, ubi in rubo multas viderat Moyses visiones. « Altera die sedidit Moyses, ut judicaret populum, qui assisterat ei a mane, usque ad vesperam. Quod attendens Jethro ait: Stulto labore consumeris, ultra vires tuas est negotium. Sed audi verba mea, et erit Dominus tecum: Esto populo in his, quæ sunt ad Deum, et cæteronias, et viam morum, vel itineris ostendas eis. Ad decisionem vero causarum elige viros potentes, timentes Dominum, amantes veritatem, detestantes avaritiam. » Et nota quod in his quatuor, quæ dicit consideranda in eligendo judice, ponit potentiam, quæ plurimum valet si tria illa sequantur, alioqui additur oleum camino, et gladius veneno. Alia translatio habet, « sapientes, » quos forsitan potentes vocat ad judicandum. Et addidit: « Constitue ex electis quosdam tribunos, id est cuique tribui unum præpone, qui a tribu *tribunus Hebreice, Græce chiliarchus, Latine miliearius.* Non quia in tribu tantum essent mille, sed certum numerum posuit pro incerto. Vel pro multitudine copiosa numerum posuit supremum. Forte quia jam principem habebat quæque tribus suis, sub principe voluit esse milenarios, qui tantum præsenterent mille. Sub milenario autem monuit constitui decem hecatontarchos, id est *centenarios,* vel *centuriones,* sub centurione duos pentacontarchos, id est *quinquagenarios,* sub quinquagenario quinque decanos. Orta igitur lite inter decem, stabant ad judicium decani, siveque facile erat lites paucorum dirimere; si noui poterant distinire ascenderant ad quinquagenarium, et sic usque ad Moysen, quod tamen rarum erat. Majora tamen reservabant Moysi, ipsi minora judicantes.

In hunc modum Ecclesia Romana vocavit plurimos in partem sollicitudinis, primates, vel patriarchas, archiepiscopos, episcopos, archidiaconos, archipresbyteros. Et minores sacerdotes leviora peccata, et quædam gravia, sed occulta judicant; graviora vero peccata et aperta referunt ad episcopum.

Acquievit Moyses, nec erubuit vir Deo plenus, consilium sequi gentilis, « dimisitque cognatum suum, » Hebreus ubique ponit, « sacerdotum. » Et resversus est Jethro in terram suam. »

CAP. XXXVIII. *De pervenitu ad montem Sinai.*

Mense ergo tertio egressionis de Ægypto, id est

Junio, die hæc, in Kalendis Junii, eæ venerunt ad A sancti, sed in distinctione eorum differtunt. P. ium montem Sinai, fixeruntque tentoria e regione montis (*Exod. xix.*), quadragesima septima die scilicet a phase. In exponendo enim Scripturas triginta dies pro mense ponimus, quasi medium, inter lunares, et solares menses, eligendo viam. Lunares enim infra tricenarium inveniuntur quidam, ultra vero non. Solares vero plures hunc numerum excedunt. A phase quidem sexdecim dies primi mensis restabant, fluxerunt vero postea triginta secundi mensis. Restat ergo quod prima dies Junii quadragesima septima fuit. Sequenti die diluculo ascendit Moyses in monte ad Deum, qui dixit ei : « Dices domui Jacob : Vidistis quæ fecerim vobis. » Nume adjiciam ut etiam loquar vobis : « Si ergo custodiueritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. » Quæ cuni Moyses retulisset populo, responderunt : « Cuncta quæ locutus est Dominus faciemus. Cumque rediisset Moyses ad Dominum, ait ei Dominus : Veniam ad te in caligine, ut audiat me populus loquenter ad te. Vade et sanctifica populum hodie, et cras, id est lavent se, et vestimenta sua. Vacent ab amplexibus, et sint parati in diem tertium, et constituëtes terminos per circuitum montis, quos qui transierit tunc, et tetigerit, morte morietur. Manus non tangat eum, sed lapidabitur, aut jaculis confodietur, sive jumentum, sive homo. » Utiebantur autem, ut dicit Josephus, in his duobus diebus, convivis opulenter et ornamenti decenter.

CAP. XXXIX. *De datione legis verbotenus.*

Jam advenerat dies tertius, et ante solis ortum cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densa operuit montem, et clangor buccinæ persepebat. Fumabat mons, quia descendebat Dominus in ignæ, et fumus ferchatur, quasi de fornace (*Exod. xix.*); et mous tremuit, ut aiunt Hebrei : « Timuit populus; » sed et Moyses ira Dei perisse putabant. Tandem latus apparuit Moyses, et serenus aer cum eo, reversus est inter eos. Et ait eis : Illo die non audiatis Moysen filium Aram, et Jocabeth, sed illum qui pro vobis percussit Ægyptum, qui per mare iter dedit, qui cibum de cœlo misit, potum de petra concessit, per quem Adam de fructibus terræ comedit, Noe ex imbribus ereptus, vel exceptus est; Abraham Chananaeum obtinuit, Isaac natus est de senibus, Jacob prole ditatus, Joseph sublimatus. Fiant ergo verba hæc vobis amabiliora, quam filii vel uxores. Et eduxit populum in occursum Domini ad radicem montis. Ascenderunt autem, Domino jubente, Moyses et Aaron, ultra terminos, sacerdotes, id est majores, et populus non transierunt. Locutusque est eis Dominus, ita ut nullum vox effugeret. Et sic quinquagesimo die dedit eis legem, verbo tantum, in figura, quod datus erat per Spiritum sanctum die quinquagesimo.

CAP. XL. *Explicatio Decalogi (Exod. xx).*

Non habebis deos alienos coram me. Quod non nisi decem præcepta Dominus dedit omnes asserunt

enim et unum, secundum Augustinum, dividit Origenes in duo, et quæ sunt duo ultima, secundum Augustinum, colligit in unum; cui consentit Josephus. Præterea dicit Augustinus tria fuſſe in una tabula, et septem in alia *. Josephus vero, et Hebrei quinque in utraque. Forte quia Augustinus voluit tria pertinere ad dilectionem Dei, et septem ad dilectionem proximi, pro dignitate potius, quam pro Scriptura, dixit ea esse primæ, et secundæ tabulae, sicut dicere consuevimus homines primæ classis et secundæ. Quocunque vero modo distinguantur idem est sensus.

* *Additio 1.* Josephus dicit se vidisse duas tabulas legis lapideas, quarum quælibet continebat duo mandata et dimidium, tam exterior quam interior.

Primum præceptum.

Non habebis deos alienos coram me, id est ne solum habebis Deum. Et ponitur, « non habebis » pro « non habeas », imperative, secundum idiomam Hebreorum. Non enim asserit hoc Deus, cum quandoque haberint. « Non facies tibi sculptile, » vel idolum. Alia littera, « quod nihil est in mundo, id est nullius rei naturalis repræsentativum, ut siebat Ammon capite arietino, Anubis, id est Mercurius, capite canino sine barba. « Nec omnem similitudinem, quæ est in cœlo, vel terra, vel aquis, vel sub terra, » quasi nec facias tibi pro Deo simulaçrum solis, et lunæ, et hujusmodi, nec hominis, aut jumenti, aut hujusmodi, nec draconis, vel reptillis cuiuslibet, quæ colebat diversus hominum error : « Non tales, nec etiam adorabis ea. » Colere enim est mente adorare. Adorare autem est, si non animo, saltem pro metu, vel adulando regilus, adorare. Postea ad inculcandam custodiā dicti et dieendorum, addidit incidenter : « Ego sum Dominus Deus tuus fortis, et zelotes », visitans peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea. » Zelus dicitur invidia, dicitur etiam amor, sed proprius amor viri in uxorem, pro quo sustinere nequit alterius accessum ad eam. In modum hunc dicit Dominus : « Ego sum zelotes, » id est non patiar te fornicari post deos alienos. Quod addidit se visitare peccata patrum in filios, aiunt haeretici : Non est bonus hic sermo, ut pro peccato alterius quis puniatur. Et dicunt Vetus Testamentum non esse datum a Deo. Non enim sic crudelis est Deus, sed econtra in his mitis appareat, quod etiam hoc nomine visitans innuitur. Ex pietate enim visitamus infirmos, et ipse ex mansuetudine non statim peccantem punit, sed exspectat etiam, usque ad quartam generationem, quandiu scilicet patres vivere solent, et si corripetur pater, vel filii non imitabuntur ipsum, parcat; aliqui quasi post longam exspectationem justius punit. Et de temporali pena tantum intelligendum est. Sicut de Achab, et Jehu,

Dominus : « Ego sum zelotes, » id est non patiar te fornicari post deos alienos. Quod addidit se visitare peccata patrum in filios, aiunt haeretici : Non est bonus hic sermo, ut pro peccato alterius quis puniatur. Et dicunt Vetus Testamentum non esse datum a Deo. Non enim sic crudelis est Deus, sed econtra in his mitis appareat, quod etiam hoc nomine visitans innuitur. Ex pietate enim visitamus infirmos, et ipse ex mansuetudine non statim peccantem punit, sed exspectat etiam, usque ad quartam generationem, quandiu scilicet patres vivere solent, et si corripetur pater, vel filii non imitabuntur ipsum, parcat; aliqui quasi post longam exspectationem justius punit. Et de temporali pena tantum intelligendum est. Sicut de Achab, et Jehu,

In posteris vindictam sumptam legimus (*III Reg. A. xxii*). Vel potest exprimi severitas juste judicantis. Gravius enim puniuntur peccantes, si filios pro se etiam videant puniri, et justus pro expectatione. Origenes tamen hic intelligit per patres, dämones; per posteros, coadiutores, quos quandoque in peccando nobis adjungimus, utpote: Primo intravit diabolus in eorū *Judea* (*Luc. xxii*). Ecce pater: Post accessit ad principes (*ibid.*), » ut et ipsi in hoc peccarent; ecce filii: post accepit ab illis cohortem, et ministros (*Joan. xviii*): » ecce tertia et quarta generatio. Dominus autem non visitat hic peccata patrum, qui reservantur igni aeterno, modo tamen sepe punit homines.

Additio I. Est Deus essentia, potestate, participatione, nuncupatione.

Secundum præceptum.

« Non assumes nomen Dei tui in vanum, » id est falso, nec superflue, nec dolose jurabis per nomen Dei, nec honorem ejus, quantum in te est, evanescere facias, de eo prave sentiendo.

Tertium præceptum.

« Memento ut diem Sabbati sanctifices, » id est sanctum et seriatum habeas. « Non facies in eo omne opus, tu et filius tuus, et filia tua, nec servus nec ancilla tua, nec jumentum tuum, nec advena, qui juxta portas tuas est, » id est tecum in domo tua serviens, quia Deus quievit die septimo (*Gen. ii*), » et nos diem septimum servamus, etsi non hunc, quem illi. Nam et Josephus sic ait: Quartus sermo secundum servandas septimanas, cum ab omni opere forent cessaturi, propterea de opere servili dicimus intelligendum.

Quartum præceptum.

« Honora patrem et matrem tuam, » duplaci honore, reverendo scilicet, et necessaria ministrando. In his enim quæ sequuntur, fere et in omnibus, a parte totum intelligitur. Unde et Dominus docens totaliter intelligenda, implevit legem.

Quintum præceptum.

« Non occides, manu, vel mente, vel consensu, nec violentiam manum inferes insonti, nec subtrahes auxilium vitæ, cui potes, et debes dare. Judex quidem non occidit, sed lex.

Sextum præceptum.

« Non mœchaberis, » id est non miscearis alicui, excepto fœdere matrimonii.

Septimum præceptum.

« Non furtum facies, » nec etiam rapies aliena.

Octavum præceptum.

« Non contra proximum tuum fasum testimonium dices. » Hic prohibet omne mendacium. Licit quidam male senserint, Deum tacite concessisse mendacium, quod prodest, si nulli obest.

Nonum præceptum.

« Non concupisces domum proximi tui. » Secundum Augustinum, hic prohibet concupiscentiam rei alienæ immobilis.

Decimum præceptum.

« Non desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt. » Hic autem prohibet concupiscentiam rei mobilis. Secundum Origenem, unum est præceptum.

CAP. XLI. De altari faciendo.

Videbat autem populus voces, et lampades, et vocem buccinæ, et montem fumantem, et stantes procul dixerunt Moysi. Non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Stetit ergo de longe populus, et Moyses accessit ad caliginem. Cui Dominus ait: Altare de terra facietis mihi (*Exod. xx*). » Forte, ante constructionem altaris portatilis, voluit hoc fieri, vel illud portatile erat de terra, sicut infra dicemus. « Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Si levaveris cultrum tuum super eo, polluctur. » Quasi dicat: Nolo quod cum instrumento effusionis sanguinis ædificies mihi sanctum. Inde et nos unius lapidis altare construximus. Forte prohibuit, ne super altare hostiae occiderentur. Et addidit: « Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua. » Forte nondum antiqui utebantur femoralibus.

CAP. XLII. De iudiciis (*Exod. xxi*).

Deinceps addidit Dominus iudicia quædam, ad determinandas lites. Nos quidem non omnia sed congrua prosequimur, sic: « Si emeris servum Hebreum, » qui jam scilicet servus non sit, « septem annis serviet tibi, » nisi jubilæus intervenerit: « septimo egredietur liber, et gratis, cum quali vestie intraverit. Si habens uxorem cum uxore, et liberis exeat. Si dominus dederit ei uxorem, mulier cum filiis, quos fecerit, erunt domini. Quod si elegerit servus manere in servitute, offeret eum dominus diis, » id est sacerdotibus presentabit, « et applicabitur ad ostium tabernaculi, et perforabit autem ejus subula, » in signum perpetuae servitutis; « critique servus in sæculum, » id est dum vivet, vel usque ad jubilæum. Idem enim intelligendus est de ancilla.

De famula.

« Si quis vendiderit filium suum in famulam, » id non in ancillam scilicet, sed in concubinam, quam Græci *Meypheton*, alii *Moypheton* dicunt, « septimo anno non egredietur sicut ancilla, » scilicet sine pretio. Quia enim eam humiliavit, « dotem, vestes et nuptias, » id est virum ei providebit, pro pretio pudicitæ; quod si ante septimum annum displicerit ei, vendendi eam alii potestatem non habebit, nec pudicitæ pretium negabit. Quod si interim agnominaverit eam sibi, » id est in uxorem duxerit, juxta legem uxorum faciet ei, « nec sine libelle repudii egredietur. Si vero non sibi, sed filio eam emerit, in modum prædictum faciet ei pro filio, sicut pro se. Si tria ista non fecerit, » id est si nec ipse eam humiliaverit, sine agnominatione, nec eam agnominaverit, nec filio eam accepto-

rit, et more ancillarum gratis egredietur, et absque A
pretio sibi dato.

De homicida.

Qui occiderit hominem volens moriatur, si vero nolens, confugiat ad unam de sex civitatibus refugii, et ibi salvabit animam suam, ne occidatur a proximis occisi. Et erit ibi donec per judices civitatis ejus propinquus mortui reconcilietur, vel usque ad mortem sumpi sacerdos. Tunc enim redibit securus ad propria. Per industriam vero occidens, etiam ab altari evelatur. Quod de Joab factum legitur (*III Reg. ii.*). Instar vero harum civitatum nos habemus loca Deo dicata, majorem tamen immunitatem praestant, quam illae. Salvatur enim in eis etiam volens homicida, et quilibet fugitivus. Tamen quidam exceptionem faciunt. Si enim pro homicidio in ecclesia facto, vel furto, vel hujusmodi confugiat ad ecclesiam, inde dicunt eum debere extrahi, et puniri.

De tatione.

Addidit etiam Dominus præcepta talionis jubens reddi animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, vulnus pro vulnere, livorem vero li- vere, aductionem pro adustione.

De bore cornupeta.

Si bos cornupeta servum occiderit, lapidibus obruatur, nec carnes ejus comedantur. Dominus autem bovis triginta sicos argenti reddet domino servi. Aliunt Hebrei, ideo sic testimatum pretium servi, quia triginta generationes egressæ sunt de Cham, quem Noe servituti addixit.

De decimis et primitiis.

Decimas, et primitias ne tardaveris offerre (*Exod. xxii.*). Tamen agnum vel hœdum septem diebus dimittes cum matre sua, die octavo, et deinceps poteris reddere.

De septimo anno.

Sex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges ejus, septimo anno eam requiescere facies (*Exod. xxiii.*). Unde, et dicebatur annus requietiæ et etiam annus remissionis, quia in illo nulli licet exigere debitum aliquod nisi eo terminato; et si quid in eo anno, ex præteritis frugibus succreverit in ea, comedent pauperes populi, et quod residuum fuerit pauperibus, comedent bestiæ agri, ita facies in vinea, et oliveto tuo. Num hoc observatum fuit, ut ait Josephus in anno sexto in tantum abundabant fruges, quod sufficiebant ad usum septimi et octavi etiam ad semen tem.

Additio 1. August. super Exodum dicit, quod eo anno seminabant, sed non coligebant.

De tribus solemnitatibus.

Addidit etiam de tribus præcipuis solemnitatibus anni, in quibus voluit sibi apparere omne masculinum, sed non vacuum (*ibid.*), de quibus infra dicetur.

De hædo non coquendo in lacte matris.

Non coques hœdam in lacte matris suæ (*ibid.*). Quod Josephus exponit sic: Non comedes eum infra octavam diem quia adhuc non differt a lacte. Sancti de Christo exponunt sic: Ne occidas Christum in die conceptionis sue; quod tamen transgressi sunt. Dies vero conceptionis vocatur lac matris, quia ex tunc in matre paratur materia lactis. Hebreus habet: Non coques separatum in lacte matris suæ, et est sensus: Separatum a carne parentum, id est quod per carnalem generationem conceptum, et editum est, non comedes coctum cum lacte, vel cum aliquo lacteo caseo, scilicet vel butyro. Quod dictum est propter aves, quæ non de carne, sed de ovis separantur, quas in lacte coetas, vel cum lacte comedunt. Nec ideo de lacte matris prohibitum dicunt, quod in alio lacte liceat coquere; sed quia lac illud paratus possit inveniri cum animali, per hoc prohibuit de oīni lacte. Quidam tamen de his quæ Domino offeruntur, dictum intelligunt, quasi non offeras agnum, vel hœdum infra octavum diem, quia nondum est esibilis, nec differt a lacte matris, quia et supra dixerat de primitiis agnorum, et decimis. In fine vero judiciorum addidit Dominus: Si feceris hoc, occidam omnem populum, ad quem ingredieris, et præmittam scerbones et vespas, quæ sugabunt eos, id est a terrorem nominis tui; paulatim vero ejiciam eos, ne redigatur terra in solitudinem, et crescant contra te bestiæ; ponamque terminos tuos a mare Rubro, quod est ab oriente, usque ad mare Palæstimum, quod Tyrenum dicatur, et est ab occidente, et a deserto, quod est post Bethlehem, quod incipit post Theeuam, usque ad fluvium, scilicet Euphraten, quæ tota regio quandoque dicta est Judæa.

Additio 1. Vel est prophetia, quod Herodes non occideret Christum infantem, vel quod apostoli non paternerent pressuras, nisi prius roborati.

Additio 2. Hoc nunquam ad litteram factum legitur; ideo aculeos terrores intellige.

Cap. XLIII. De fædere firmato aspersione sanguinis rititorum.

Venit ergo Moyses, et narravit plebi iudicia Domini, et dixerunt omnes una voce. Omnia, que locutus est Dominus, faciemus. et audiemus (*Exod. xxiv.*). Quod præpostere, et inordinate dictum est, præsignavit, futuros transgressores, et in hoc verbo mendaces. Scriptisque Moyses universos sermones Domini, præter Decalogum, et mane consurgens, adiiscavit altare Domino, et duodecim titulos per duodecim tribus Israel, forsitan duodecim altaria, titulos dixit. Vel potius unum ex duodecim lapidibus, et in singulis singula nomina filiorum Israel scripsit, quasi titulus tribuum duodecim, misitque juvenes, scilicet Nadab, et Abiud, qui futuri erant sacerdotes, et immolaverunt Dominum pacifica duodecim vitulos.

¶ Taliisque Moyses medium partem sanguinis, et misit in crateros, vasa, scilicet, viminea cum ansis, a cratin, quod est *contexere dicta*, reliquum sanguinem fudit super altare, legitque volumen fœderis audiente populo. Qui dixerunt. Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus. Ipse vero, sumptum sanguinem, respersit in populum, et ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum, Quasi diceret: Sic peribit vita ejus, et sanguis ejus fundetur, qui violabit fœdus hoc, id est pactum inter vos et Dominum. Sane hoc signum, ad confirmationem fœderis hujus, habuerunt a gentilibus, qui, porcam fœderis fœde laniantes, sic confirmabant fœde laniandum fœderis violatorem. Tamen et aliud signum fœderis terribilius habuerunt Iudei ex se, scilicet effusionem aquæ, quod fecit Josue, et Samuel, quia sicut aqua tota funditur, ita quo nol remanet in vase, quod non alii liquores, et etiam ipsa peit fusa in terram, sic penitus cum stirpe sua piret, qui solveret fœdus.

Additio 1. Est titulus triumphalis, præconialis, memorialis.

CAP. XLIV. De primo ascensi Moysi in montem.

¶ Hoc facto ascendit Moyses, et Aaron, Nadab, et Abiud, et septuaginta de senioribus Israel, secundum praeceptum Domini, usque ad terminos montis, et viderunt Dominum. Et sub pedibus ejus quasi opus sapphirinum, et quasi cælum cum serenum est. Tamen nec super eos, qui erant in castris misit manum suam (*Exod. xxiv*), id est non abscondit se ab eis, sed videntes majestatem Domini, et non ipsum lati epulabantur. Et vocavit Dominus Moysen, datus ei tabulae lapideas, inscriptas Decalogo. Et assumpto tantum Josue, transiit terminos, dicens senioribus. ¶ Expectate hic, id est in castris, et usque ad terminos. Si quid questionis natura fuerit, rescretis illud ad Aaron, et Hur; eperuitique nubes montem, iterumque dimisso Josue in quadam planicie montis, solus ascendit Moyses ad caliginem. ¶ Septimo autem die vocabit eum Dominus de medio caliginis.

CAP. XLV. De tabernaculo faciendo.

¶ Ingressusque Moyses medium nebulae, fuit cum Domino quadraginta diebus, et quadraginta noctibus (*Exod. xxiv*), nec comedens, nec bibens. ¶ Et ait Dominus ad eum: Sume primitias (*Exod. xxv*), id est pretiosa quæque a populo Israel, sed ab eo tantum, qui ultroneus obtulerit, aurum scilicet, et argentum, et æs, hyacinthum, et purpura, coccumque his tinctum, id est setam hyacinthini, purpurei, coccinei coloris, et byssum quod est genus lini Ægyptii molle, et candidum, pilos quoque caprarum, et pelles arietum rubricatas, quas parthicas dicimus, quia Parthi sic colorari eas excogitaverunt, et pelles hyacinthinas, et ligna setim. (Est autem Setim nomen montis, et regionis, et arboris, quæ similis est albe spinæ in foliis, et est levissimum lignum, et imputribile, et incremabile), et oleum quoque ad luminaria; aro-

A mata in ungues, et thymiamata boni odoris, et lapides onychinos, sardonices, et gemmas, et faciant mihi sanctuarium, ut habitem in medio eorum, ne sit eis labor ecurrendus ad montem hunc, juxta similitudinem tabernacula, quod ostendam tibi facies illud ita.

CAP. XLVI. De schemate arcæ.

Arcam de lignis Setim facies (*Exod. xxv*), quæ Hebreæ dicunt beron. Et nota quod Moyses hoc ordine narrat primo de his quæ fecerunt in tabernaculo, secundo de tabernaculo, tertio de atrio. Josephus vero econtra: ille, secundum ordinem compositionis; iste secundum ordinem collocactionis. Longitudo arcæ habebat duos cubitos, et semissem; latitudo similiter cubitum et dimidium. ¶ Et intelligitur cubitus humanus, non geometrius. Quod apparet in altari Lateranensi, infra quod dicitur esse arca. Etiam hic Josephus vocat cubitum duos palmos. Et dicitur area non habuisse pedes, et deaurata est intus et foris auro mundissimo. Et facta est supra corona aurea, ad modum scilicet labii quod in mensis et scacariis fieri solet. Per utrumque latus longitudinis bini erant circuli aurei totum lignum penetrantes, et per eos vectes de lignis Setim deaurati mittebantur, quibus area ferrebatur, nec unquam extrahebantur. In qua postea posita est testificatio, id est tabulae in quibus scriptum erat testamentum. Tamen quæque ibi reposita testimonia dici possunt. Posita est ibi urna aurea plena manna, in testificationem quod panem dedisset eis de cœlo. Tabulae, in testificationem quod legem naturalem sopitam in cordibus suscitaverat in scripto. Virga Aaron, in testimonium quod omnis potestas a Domino Deo est. Deuteronomium, in testimonium pacti quod dixerant, omnia, quæcumque dixerit nobis Dominus, faciemus. Ob hoc dicta est arca testamenti, vel testimoniæ. Ob hoc etiam tabernaculum testimoniæ dictum est; et ideo etiam quia causæ præ foribus ejus agebantur.

CAP. XLVII. De propitiatorio, et cherubim.

Factum est etiam super arcam propitiatorium aureum, id est tabula aurea, ejusdem longitudinis et latitudinis, cuius et area; ut arcam tegere sufficeret (*Exod. xv*). De spissitudine ejus non legitur. ¶ Hoc idem dicebatur oraculum, quia Dominus de loco illo responsa dabat. Responsum autem divinum oraculum dicitur, quia orantibus datur. Dicebatur etiam propitiatorium; quia exinde loquens Dominus propitiabatur populo, vel quia die propitiacionis dicebant gloriam Domini semper ibi descendere. Ex utraque vero parte oraculi, scilicet in duabus angulis anterioribus, positi sunt duo cherubim aurei, et productiles, non scilicet fusiles, sed tussionibus malleorum producti. Sunt autem, ut dicit Josephus animalia volatilia, habentia figuram, quæ a nullo hominum est inspecta. Haec dixit Moyses se in sede Dei conspexisse figurata. Cherubim unus alterum respiciebat, versis tamen vulnibus in propitiatorium, duabus quoque aliis expansis, et mu-

ordines, ut quod dictum est quinque vectes fuisse in uno latere, potius ad numerum ordinum, quam vectum referatur. Erant autem in unaquaque tabula quinque annuli et in quolibet duorum parietum vectes triginta quia quinque ordinum quilibet sex vectes habebat, in latere occidentali decem vectes bini per singulos ordines. Sunt qui dicunt non omnes vectes ejusdem quantitatis fuisse, sed quilibet vectum quinque qui erant in magnis lateribus, erant sex cubitorum, et ita quinque sufficiebant ad continentum triginta cubitos, et quinque vectes qui ad occidentem erant, singuli duorum cubitorum erant. Sed Josephus loquens de his vectibus ait, uno quoque habente magnitudinem cubitorum quinque.

Additio 1. Una tabula erat incisa, et cavata in fronte ex una parte, similiter, et altera tabula erat incisa, et cava ex altera parte, in fronte vero coniungebantur.

CAP. LIII. De distinctione tabernaculi, et utroque velo.

Tabernaculum hoc distinctum erat in duas partes (*Exod. xxvi*). Posterior pars ad occidentem decem cubitis protendebatur, et ita quadra erat, in longum scilicet, et in latum, et in altum decem cubitorum. Hae pars adytum dicebatur, vel sanctum sancti, vel sanctuarium sanctuarii, vel sancta sanctorum. Anterior pars ad orientem viginti cubitis protendebatur, quae communis erat sacerdotibus, et hoc dicebatur sanctum, vel sanctuarium. Respectu hujus posterior dicebatur sanctum sancti, quasi consecutivum sancti, ut dicitur saeculum saeculi. Vel sanctum sancti, id est sanctum sancto, ut dicitur Dominus dominorum, vel Rex regum. Ad alterutras vero partes separandas, positæ erant in medio, quatuor columnæ de lignis setim deauratae, capita habentes aurea, et bases argentea. Tamen Josephus dicit quatuor fuisse tabulas ad modum aliarum operatas, æqualiter a se invicem distantes, inter quas tres angusti patchant ingressus. Super capita vero columnarum superpositi erant duo vectes decem cubitorum a pariete in parietem protensi, in quibus per circulos aureos immisum dependebat velum, ante quatuor columnas extensem, quadratum in omni parte, scilicet decem cubitorum, ut ex omni parte prohiberet aspectum interiorum. Erat autem velum factum de byssore retorta, quod est genus lini candidissimi et mollissimi, et de hyacintho, et purpura, et coeco bis tincto, id est de filis sericis hyacinthini, purpurei, et eccinei coloris, opere plumario compositum, id est opere acu picto. Pluma enim lingua quadam acus dicitur, scilicet Ægyptiorum, quorum sunt diversæ lingue, sicut Graecorum. Hoc genus veli vulgo distractum dicitur, quasi bis stratum. Primo enim sit tela, cui cum acu opere manuali substernuntur diversæ picturaciones. Sunt qui dicunt opus plumarium a similitudine avium, quibus superaddita est plumarum varietas. Idem opus dici-

Bitur etiam polymithum a polu, quod est multum, pro multitudine picturarum. Erat autem hoc velum pulchra varietate contextum ex universis, ut ait Josephus, floribus, quos gignit humus, et aliis picturis, quas poterant interserere pictores, præter animalium formas. In egressu vero tabernaculi quinque columnæ erant de lignis setim deauratae, capita habentes aurea; bases vero æneas, super quas duo vectes, vel unus decem cubitorum protendebatur a pariete in parietem. In utroque capite, sui utrique parieti insertus, ad modum trabis in domo, a quo dependebat aliud velum, per circulos aureos insertum, ad modum prioris operatum. Sed secundum Josephum, usque ad medicatatem columnarum dependebat, tegens eas, per quinque cubitos; reliqui quinque usque ad terram ad ingressum Sacerdotum patebant. Super hoc vero dicit, aliam cornicam laneam superpositam, usque ad terram pertingentem, funibus per annulos eam duecentibus et retrahentibus, ut in diebus festis reducta præberet aspectum tabernaculi; in aliis diebus superducta prohiberet aspectum, præcipue cum nubilum videretur. Tectus enim fortis erat, et facile labore sustinebat, et in ingressu templi Salomonis similem dicit fuisse appensam. Erat enim interior sanctuario a ea foderis cum his, quæ in ea reposita diximus, et cum his quæ erant ei superposita. In anteriori vero candelabrum ad austrum, mensa ad aquilonem. In medio autem velum, non longe ab aditu altare aureum, quod etiam Josephus thuribulum aureum vocat, de quo post dicemus.

CAP. LIV. De cortinis et sago.

CTectum tabernaculi non concameratum, id est recurvum, sicut in ecclesiis, sed planum ad modum Palestiniæ, sicut quatuor operimentis aptatum (*Exod. xxvi*). Primum operimentum sicut cornicæ decem, quæ etiam vela, vel tentoria, vel quandoque tabernaculum vocantur, quæ erant factæ de quatuor predictis coloribus opere plumario. Longitudo cornicæ unius erat viginti et octo cubitorum, latitudo quatuor, quarum quinque mutuo sibi jungabantur, et quinque similiter, ut quasi duæ cornicæ, ex quibus sibi conjunctis redderentur. Jungabantur autem ansulis hyacintinis, quæ in unoquoque latere corninarum dispositæ, altera contra alteram veniebant, et binæ annulo aureo colligabantur, sicut ad ornatum colli fibule argenteæ, vel aureæ, utramque oram capitii solent colligare. Dicit tamen Josephus annulis aureis et uncinis eas fuisse juctas. Secundum operimentum erant saga cilicina, quæ et vela, vel capillaria quandoque vocantur, quæ de pilis caprarum, quos capillos quandoque dicimus, ad differentiam lanæ ovium, facta erant, de quibus et cilicia sunt. Unde, et illa saga cilicina dicta sunt, quæ pro asperitate saga dicebantur. Unde, et quosdam pannos asperos sagias dicimus. Vel forte ex quadratura saga dicta sunt. Unde, et militare pallium a Gallis inventum,

quia quadrum era^t sagum dictum est. Quod tamen A xxvi), id est dimidium sagum, quod excedit cortinas in introitu, supersues, vel replicabis. Et post planius addidit, « quod superest in sagis, » id est unum sagum, quod amplius est, « ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi, » id est latus occidentis. Duplicabantur autem ita, ut impetum ventorum possent sustinere, et secundum hanc dispositionem, tabernaculum ex omni parte tegebatur sagis usque ad terram, et nil ex eo videbatur; et tentorium, quod erat in introitu pretiosum, inutiliter ibi erat, et cum sacerdotes intrabant tabernaculum, vel necesse erat attollere saga et cortinas, ut subintrarent, vel in medio jungabantur uncinis, et annulis, ad introitum eorum dissolventur.

* Additio 1. Quo dicuntur uti reges Francorum cum primum coronantur. Quadratum est, jungitur ad collum, et caret omni sutura.

CAP. IV. De modo tegendi secundum Bedam.

Quomodo vero ex his tegebatur tabernaculum, videanius prius. Secundum Bedam protendebantur deceni cortinæ sibi copulatae per transversum, scilicet tabernaculi; totum operientes tabernaculum, et descendentes per latera, uno cubita distabant ex omni parte a terra. Et quia simul junctæ quadraginta cubitos implebant, longitudinem tabernaculi quæ erat triginta cubitorum tegebant*. Et quinque cubiti dependebant juxta latus occidentale, alii quinque tantum descendebant ante aperturam, quæ erat ad orientem. Tamen ne incompositæ penderent utrobique, cortinæ transgredientes duo magna latera tabernaculi usque in medium aperturæ trahebantur, ibique mutuo jungabantur, et similiter in latere occidentis. Et ita ex omni parte tabernaculum erat teatum cortinis, uno tantum cubito circa terram ex omni parte non velato. Superponerantur saga similiter per transversum, sed quia erant triginta cubitorum, per latera descendentes ant usque ad terram, et ita cubitum cortinis non velatum ipsa velabant. Sed quia ex transverso quadraginta quatuor cubitos habebant cum essent undecim simul juncta, et unumquodque erat quatuor cubitorum, longitudinem tabernaculi triginta cubitis tegebant; de quatuordecim qui supererant, septem descendebant ad occidentem, et septem ad orientem. Partes vero sagorum, quæ supererant, pendentes juxta latera duo magna, usque ad terram, ex utraque parte reducebantur, ad tegendum introitum orientalem. Sed quia septem cubiti ex utraque parte veniebant, in spatio vero introitus decem tantum erant, supersuebatur sagum saga. Vel forte in summitate cuiusque, duo cubiti retropliati consuebantur, instar orarum vestimenti, et tunc ex aequo venientia saga, de lateribus in medio introitus, copulabantur in eodem loco, in quo et cortinæ, et similiter in latere occidentis. Propter hujusmodi supersuturam, vel replicationem sagorum, dicit Beda primo dixisse Dominum Moysi: « Sextum sagum in fronte tecti duplicos (Exod.

* Additio 1. Nota, quod ait: « quinque cubiti dependebant. » Non ideo hoc dicit, quia per totam partem occidentalem simul et orientalem dependent quinque cubiti, sed quia illa pars cortinæ, quæ dependebat in lateribus, respectu longitudinis tabernaculi, erat tantum quinque cubitis, sed respectu latitudinis erat novem cubitis. Ideocontingebat quod cum junctis cubitis hinc, et inde venientibus, etiam in his duabus partibus, occidentali scilicet et orientali, totum tabernaculum, praeter unum cubitum tegeretur.

CAP. VI. Josephus alter.

Alio est Josephi dispositio, cui consentit Origenes, et videtur probabilior. Ait enim decem cortinas sibi mutuo junctas, ut dictum est, a fronte tabernaculi super introitum extendi per transversum, et tegere totum tabernaculum, et descendere juxta latus occidentis usque ad terram. Introitum vero non tegi aliqua parte cortinarum, cum proprium velum haberet. Similiter, et de sagis, totum dicit operi tabernaculum, excepto introitu. Sed quia duo cubiti sagorum supersunt cortinis, ex utraque parte, dicit eos replicari sub cortina, neventus intrans inter saga et cortinas, totum concuteret experimentum, pro quo etiam dictum putat. Sextum sagum in fronte tecti duplices, sed etiam secundum hæc speciosa et pretiosa plurimum, pars extrinseca tabernaculi non videbatur, nec illud cortinarum, quod circa tabernaculum defluebat. Frustra ergo tanti facta videbantur. Quo circa forte ex omni parte cortinæ, et saga funibus extendebantur circa tabernaculum, et paxillis æreis colligebant funes, quia et paxillos habuisse tabernaculum, infra Moyses dicit, et in modum tecti dependentis circumquaque attollebantur, ut et tabernaculum undique videri posset, et circuiti ab ingredientibus sub cortinis.

CAP. VII. De pelibus superpositis.

Quocunque vero modo haec duo experimenta disposita fuissent, de reliquis duobus non est quæstio. Sane tertium erat experimentum de pelibus arietum rubricatis, quæ superiora tantum tegentes, ad altera non descendebant, funibus, et paxillis æreis asfixis terræ circumligatae (Exod. xxvi). Quartum

quoque experimentum in eumidem modum erat su-
perpositum de pellibus arietum hyacinthinis; super-
posita vero erant hæc duo propter aestum, et im-
mrium diffusioñem. Multos itaque, ut ait Josephus,
stupor habebat a longe insipientes; nam colorem
eius in nullo potabant differre a cœlo.

CAP. LVIII. Quid figurabant predicta.

In hac compositione tabernaculi, patet Deum et non hominem sic disposuisse, quia, ut ait Josephus, singula horum ad formam rerum facta repe-
riet, si quis absque invidia velit hæc considerare. Abditum enim, quod soli pontifici pervium erat, figurabat cœlum Deo, et angelis attributum. Sanctuarium vero, quod in duplo erat, terram, et mare cunctis gressibilia, sicut et illa pars communis sacerdotibus erat. Cortinæ, cœlum sidereum; saga, aquas, quæ sunt super firmamentum; pelles rubricatae, cœlum empyreum in quo sunt angelii; hyacinthinæ, cœlum superius, ubi Deus super omnia. Tamen in quatuor coloribus velorum, dicit Josephus, figurari quatuor elementa. Per hyssum, terram, quia de terra est, et primo terrenum, et vi-
ridem colorem habet; per purpuram mare, quia ex conchis marinis tingitur; per hyacinthum, aerem, quia in colore ei similatur; per coccum, ignem, quia in colore ei assimilatur; per mensam tempus, vel annum; per panes, duodecim menses; per coronam quatuor digitorum, annum solarem quatuor temporum; per coronam minorem, annum lunarem; per septem lucernas candelabri, septem planetas; per septuaginta ejus partes decarmoniam "planetarum; forte quod quisque planetarum habet decem dignitates, vel potestates. Quinque naturales et quinque accidentales, in quibus harmonice, id est proportionaliter, se habent, in candelabro notatur; quia que sub eis sunt ad ipsos tendunt, id est motus naturales, et effectus ab eis habent, quod etiam notat ornatius ejus, scyphi, id est vasa liquoris, aquam, sphærulæ solem sphæricum, lumen aerem, qui solus vitiatur odoribus.

Additio 1. Est annus legitimus, est annus usu-
lis, est et annus emergens. Annus legitimus luna-
tione Aprilis incipiens; usualis, a Kalendis Janua-
narii inchoans; emergens, qualibet die incipiens.

Additio 2. Deca, decem, et harmonia, id est concordia. Inde decarmonia, id est consonantia planetarum.

CAP. LIX. De altari holocaustorum.

Præcepit quoque Dominus fieri altare de lignis setim (*Exod. xxvii*). Altare hoc dicebatur holocausti, vel holocaustorum, vel holocaustatum, et posset dici sacrificiorum, sed a digniori nomen accepit. Erat autem in longitudine, et latitudine quinque cubitorum scilicet quadrum, et altitudine trium, cui, tanquam nimis alto, ad horam ministratioñis aliquid apponebatur, in quo stare minister, quod, impleta ministratioñe, tollebatur. Altare enim gradus habere alibi prohibetur. Erat enim conce-

A vum instar arcæ sine ope rimento, parietes lignæ, sed operti erant ære intus, et extra, licet uti non possent, sicut nec *antiton*, vel *lignum Paradisi* quodlibet, quod urendo fit mundius; area ejus, sive arula ærea erat, tanquam fundus arcæ super quam siebat ignis, qui per fenestram, qua erat in latere orientali imponebatur. In quatuor angulis superiorebus erant extra quatuor recurva cornua, in quibus quatuor catenæ annulis inserebantur, de quibus dependens craticula ærea, in modum retis facta, usque ad medium altaris intus descendebat, super quam cremenda in odorem Domino ponebantur, que ignis per circulos craticulae ascenderat, arula consumebat. Circa angulos vero inferiores quatuor erant annuli ærei, in quibus vectes imponebantur de lignis setim operti ære ad portandum altare. De hoc tamen altari, et craticula ejus ambiguitas est, non solum inter nos, verum etiam inter Hebraeos, præcipue cum Hebraica veritas a nostra translatione nil discrepare videatur. Nos quidem sic habemus: « Facies craticulam in modum retis æneam, per cuius quatuor angulos erunt annuli ænei, quos pones subter arulam altaris, eritque craticula usque ad altaris medium. » Hebraeus vero sic habet. Facies ei *michar*, id est craticulam, fracturam retis ænei, et super rete quatuor annulos æneos, et dabis illam fundum aræ de subto, eritque rete usque ad altaris medium. Josephus autem sic: Cui suberat craticula in modum reticulorum facta. Suscipiebat enim terra ignem, qui de craticula ferebatur; quia bases non erant ei subjectæ. Cassiodorus tamen senator in pictura, quam fecit, cuius in *Expositione psalmorum* meminit, quatuor pedes in utroque altari fecit. Proinde videtur quibusdam non superponi craticulae carnes assandas, sed suis quasi vas quoddam in quo sederet altare, cuius parietum altitudo altare ambiens, usque ad medium altaris elevata esset, in cuius angulis sursum quatuor annuli pendebant, per quos vectibus insertis, altare ipsi insidens, portaretur. Altare enim non legitur alios annulos habuisse. Sed utrum separatum esset hoc vas reticulatum ab altari, ita ut amoveri posset altare ab eo cum vellent, et super imponi, an de ipso altari opere fusili ita fabrefactum esset, ut quasi oppositum videretur, ambiguum est. Super arulam vero altaris, quam in medio ejus positam dicunt, per fenestram ab oriente strueni lignoruin asserunt, et super ligna carnes imponi assandas. Vel non erat ibi arula, sed super craticulam superpositam siebat ignis, quod velle videtur Josephus in predictis verbis. Aliis videtur, nec operimentum, nec fundum ipsum habuisse, sed parietes tantum terra repleri, secundum quod Dominus dixit: « Altare de terra facietis mihi, » in cuius arca superiori siebat ignis, ubi cremanda imponebantur. Et de craticula altari superposita idem sentiunt ». Arula vero subter quam craticula posita legitur, Hebreus arunculam vocat, vel sulcum,

quem in medio parietum altaris fuisse dicit "", usque ad quem locum altitudo eraticeule pertingebat.

* *Additio 1.* Juxta praedictam opinionem exponitur, subter, vel super, vel sic ordinatur littera, quos pones subter, id est subter quos pones.

** *Additio 2.* Hoc secundum praedictas sententias non est servatum sed mystice.

*** *Additio 3.* Quia forte concavus erat locus ad recipiendos cineres hostiarum.

CAP. LX. *De situ altaris, et vasis ejus.*

Positum autem erat altare ante tabernaculum sub divo, non directe ante introitum, sed aliquanto ad meridiem descendens (*Exod. xxvi*), ita ut ante ipsum immolantes, stantes ad aquilonem, in ipsum tabernaculum, usque ad sancta sanctorum inspicere possent. Et quia stabant ad aquilonem, id est in altaris latere aquilonari, et contra meridiem, quandoque legitur eos sacrificasse ad aquilonem, quandoque ad meridiem. Erantque in usus ejus lebetes ad colligendos cineres cum abundabant, et deportandos, qui in locum secretum et mundum reponerabantur, et foriceps ad emundandum ignem altaris. Et fuscinulae quas Græce *creagras* dicimus, quia inde de caldariis carnes coctæ proferebantur, et patilla, quasi vatilla, a vehendo, quibus prunæ ab hoc altari, ad altare thymiamatis, proferebantur, praeter cacabos, et ollas ad carnes coquendas, quae tamen juxta altare non coquebantur, omnia vero ænea erant. Hebræus vero sic habet : « Facies ejus ollas, et ejus pallas, et ejus pelves, et ejus uncinos, et ejus ignium receptacula. »

CAP. LXI. *De atrio circa tabernaculum.*

Erat autem atrium circa tabernaculum in latere meridiano centum cubitorum; in aquilonari centum, in orientali vero quinquaginta et totidem in occidentali (*Exod. xxvi*). Et sic quadratum erat, vel quadrangulum, sed non quadratum, sed in forma altera parte longiori. Erantque in latere australi viginti columnæ, altae quinque cubitis, vestitæ laminationis argenteis, capita habentes argentea cum cælaturis, cum basibus æneis, spatio quinque cubitorum inter se distantes, super quas annuli singulis inerant*, pertingebantque funes ab annulis usque ad capita paxillorum, qui erant cubiti unius magnitudine, et per singulas columnas in terram valide fixæ, ut atrium immobile custodirent, cortina vero de byssò molissimo centum cubitorum in longum, et quinque in latum per columnas dependebat, a capite usque ad basem diffusa, ut nihil a pariete differre videretur, nisi forte pro aeris intemperie, quandoque retro funibus, et paxillis traheretur, ut sub ea tanquam sub tecto recuperetur populus. In eumdem modum latus aquilonis viginti columnas, et cortinam habebat diffusam, ab occidente vero decem columnæ, et cortina cubitorum quinquaginta atrium cingebat. In egressu vero ad orientem tres columnæ hinc, et inde tres stabant, et cortinæ juxta has diffusæ nihil a prioribus differentes. In medio vero latere ejus quatuor erant columnæ in modum

A portarum, quibus appensum erat velum de quatuor pretiosis coloribus, contextum opere plurario, quod ad egressum, et ingressum facile attolli et deponi poterat. Notandum tamen in longioribus lateribus fuisse columnas viginti inter quas erant aperi- turæ centum cubitorum, et in duobus minoribus novem, scilicet propter angularis, quæ communes erant duobus lateribus **, dieuntur ibi viginti, hic vero decem. Et designavit Dominus per numerum columnarum numerum intercapedinum. Habebat ergo utrumque latus magnum viginti columnas, id est viginti intercapedines. Alia littera decem columnas, id est decem intercapedines.

* *Additio 1.* Eminentia quidem erant in summitate columnarum, et ipsa perforata, et in foramine B duæ cordæ, una hinc, et una inde, quæ tenerent columnam rectam: in glosis, inquit vi Exodi dicuntur lingulæ, et quia decalvatae, et quasi rotundæ in summo ad modum linguae; appellat eas Josephus angulos. Credibile etiam, inquit, quod singulis basibus columnarum inferius esset inflata cavilla, per quam etiam tota columna terra firmiter inhæret.

** *Additio 2.* Si in latere meridiano, viginti tantum columnæ essent, cum unaquaque distaret ab alia quinque cubitis, cum fuerint inter eas novem declin intersititia, non habebant in longitudine, nisi nonaginta quinque cubitos. Idem etiam de latere aquilonis intellige. Hanc objectionem solvit magister.

CAP. LXII. *De lucernis tabernaculi.*

Præcepit etiam Dominus offerri a filiis Israel oleum olivarum purissimum piloque tusum (*Exod. xxvii*). Hoc enim purius est, quam nuceum, vel linum, vel myrtinum, vel raphaninum, ut semper arderet ex eo lucerna in tabernaculo testimoniæ, quam accendebat Aaron, et filii ejus vespere; et usque mane lucebant super candelabrum septem lucernæ coram Domino, in die vero tres tantum. Lynchinus lucernæ papyreus erat; cincendula vero, quam mergum dicimus, aurea.

CAP. LXIII. *De communib[us] vestibus sacerdotum.*

Iterum locutus est Dominus ad Moysen dicens : « Applica fratrem tuum Aaron ad te, cum filiis suis de medio filiorum Israel, sacerdotio fungantur mihi, faciesque vestem sanctam fratris tuo (*Exod. xxviii*). » in qua sanctificatus ministret mihi. De his sane vestibus, quia confuse agit historia, ad evidenter congruo ordine prosequamur. Quatuor erant vestes, tam sacerdotibus minoribus quos chaneos vocabant, quam principi sacerdotum, quem arabarchum appellabant, communes; et aliæ quatuor post illas, quibus solus arabarchus, id est princeps sacerdotum, utebatur, quibus secundum ordinem hunc induebatur: Purificatis prius manibus et pedibus aqua, sacerdos induebat manachism, quod constrictorium sonat, quod Græce brachæ, Latine senioralia dici potest *. Erantque de

byssō retorta contextum, ingredientibusque per ipsum pedibus ascendebat usque ad lumbos; ibique fortiter stringebatur, et usque ad genua iantum descendebat. Noster tamen pontifex, quia jugem habet continentiam, tantum sandalis pedes tegit (*Joan. xiiii*), ac si dicatur ei: «Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes laret». Secundo byssina sindone duplice vestiebatur, quod *ceetomone*, id est *lineum* dicebatur, quam nos lineam strictam, sive eamisiam, vel subuculam dicimus, quam Moyses *abanech* appellavit, sed post a Babylonis discentes Hebrei, emissan eam dixerunt. Est autem descendens usque ad talos, et decenter corpori coaptata, sed manicis brachia valde constringens, nastilibus, vel nastulis, hinc inde super humeros capitium constringentibus. Tertio stringebatur balteo, lato, quasi digitis quatuor, sic reticulato, ut quasi pellis viperea, quam in aestate exuit, videretur, contexta floribus coccineis, purpureis, et hyacinthinis, stamen vero tamen byssinum erat, sumens initium cingendi a pectore, circumductis lateribus, iterum ante umbilicum redibat, ibique modice stringebatur, et usque ad tibias dependebat ad decorum, dum sacerdos nihil operabatur cum autem sacrificabat, ne impediretur, pendentes summitates super levum humerum reflectebat, unde, et forte diaconus quandoque casulam plicatam eidem humero superponit. Quarto simplicem tiaram gestabat in capite, a cidari pontificali plurimum differentem. Erat enim in modum parvi calamati, vel casidis modice, medietatem verticis excendens, dicebaturque *manephei*, habens vittas, quae involutæ sèpius necabantur, ne facile laberetur, habens de super aliud velamen byssinum, usque ad inferiora barbae descendens, celans pillei ligaturas, et totam capitum superficiem, aptatumque perfecte, ne labrante sacerdote rueret.

* *Additio 1.* Origenes: Femorale vestimentum est, in quo pudenda corporis contegi et contingi solent. Et ne turpitudo defluentibus femoralibus reveletur, zona femora constringuntur.

** *Additio 2.* Id est primos motus, quos penitus coercere nequit, refrenet.

CAP. LXIV. *De pontificalibus indumentis.*

Super haec propriis quatuor vestibus induébatur arabarchus, quarum prima tunica erat hyacinthina, Poderis, vel impolitis dicta est talaris, quam Hebreus *michir*, dieit *Exod. xxvii*). Eratque de duabus incisionibus facta consuta, super humeros, et per lateras in modum dalmaticæ facta, manicas ejusdem coloris habens assutas, capitum habens non ex transverso superscapulas, sed in longum sectionem habebat a pectore usque ad medianas scapulas, cui apertura, ne ante et retro turpiter appareret, assuta erat vitta, quæ super scapulas hinc inde nastulis astrin-gebatur; habebat autem pro fimbriis septuaginta duo tintinnalia aurea, quibus erant immixtae totidem nastusi, quasi mala punica, ex hyacinthro, et purpura, et cocco bis tincto, ita ut post tunicinabulum

A esset malum granatum, quasi inter scalari modo posita, ut audiretur sonus, cum sacerdos solus ingredieretur, vel egredieretur sanctuarium, et non moreretur*. Super hanc tunicam, videtur Josephus, velle accingi pontificem cingulo prædicto, quo alii sacerdotes super lineam tunicam; alii nondum ipsum accingi dicunt, sed super ephod, ut super omnia indumenta ad ultimum cingeretur. Fueruntque qui dicerent duas zonas habuisse pontificem, primam ad modum sacerdotum, secundam super ephod, quæ duæ tamen pro uno habebantur induimento. Secunda vestis erat ephod, similis superhumerali Græcorum de prædictis quatuor coloribus, auroque contextum, sine manicis, ad modum collabil, descendens usque ad renes, adeo ut supercingi posset, superiorum partem tunicæ hyacinthinae tegens, inferiorem relinquens intactam. Orcæ vero laterum unciniis et annulis aureis jungebantur, aperturam habens in pectore quadram, ad magnitudinem palmi**, in qua logion inscrebatur, in cuius parte superiori, super utrumque humerum, insubulati erant auro duo lapides onychini, sardones, secundum Josephum, secundum LXX smaragdi, in quibus erant sculpta duodecim nomina filiorum Israel provincialibus litteris **, lingua Hebræa juxta ordinem nativitatis eorum, sex nomina seniorum in humero dextro, minorum in sinistro ob recordationem filiorum Israel. Habebat autem capitium ex transverso super humeros fortibus loris contextum. Quod legitur Samuele (*II Reg. ii*), et David (*II Reg. vi*) indutos ephod, aliud erat, et proprie *ephatar* dicebatur, et erat lineum; illud vero mira pulchritudine vermiculatum. Tertium erat ornatum quod Hebreus *essin*, Græcus *logion*, Latinus *rationale* dicit, quadrangulum, et duplex, ne pondere gemmarum rumperetur, mensuram palmi habens, scilicet apertura superhumeralis implere sufficiens, ex prædictis quatuor coloribus contextum et auro eodem schemate, quo superhumerali. Erantque in eo duodecim lapides, auro firmiter inclusi, per quatuor ordines trini in singulis. In primo ordine sardius, topasius, smaragdus. In secundo carbunculus, sapphirus, jaspis. In tertio ligurius, achates, amethystus. In quarto chrysolithius, onychinus, et berylus. In quibus erant sculpta duodecim nomina filiorum Israel, juxta ordinem nativitatis suæ, singula in singulis, ut gestaret sacerdos memoriale filii Israel, et filiorum Israel in humeris et pectore, ob recordationem trium, quorum unius populus esset memor, ipse vero duorum: ut scilicet populus videns nomina patrum suorum, satageret ne a virtute priorum degeneraret; sacerdos vero vitam et fidem patriarcharum meminisset imitari; meminisset etiam populum ex his patribus ortum, sacrificiis et orationibus Deo commendare. Appellabatur enim rationale judicij; quia scripta erant in eo haec duo nomina, judicium et veritas, vel doctrina et veritas. Sane ubi nos habemus, ponemus in rationale judicij, judicium et veritatem

Hebræus habet *phurim* et *thumim*. Unde et fortis, A pendentem, obliquandam in pectore, quod inde sic non sit.

Tradunt autem in medio rationalis fuisse lapidem quadratum, magnitudine duorum digito. um, in quo secundum coloris mutationem perpendebant utrum Deum placatum haberent, an offenditum. Josephus dicit sardonicem, qui in dextro humero gerrebat, cum sacrificium pontificis Deo placebat, tanto splendore micare, quod etiam procul positis radius ejus appareret; egressuris vero ad prælium, si Deus cum eis esset, tantus fulgor in lapidibus rationalis apparebat, ut omni fieret multitudini manifestum, in eodem auxilio Deum adesse, et ob id rationale judicii nuncupari.

Asscrit autem Josephus hunc sardonicem et fulgorem sardonicis rationalis, cessasse annis ducentis, antequam ipse scripsisset hec, cum Deus molestie ferret transgressiones legis. Erant etiam in quatuor summitatibus rationalis quatuor annuli aurei, quorum duobus supremis insertæ erant duas catenæ aureæ sibi invicem cohærentes, id est obliquatae ad modum litteræ X sibi in medio conjunctæ, vel potius exprimit facturam catenæ ***, in qua maculæ maculis cohærent, pro quo Hebreus habet, « plexas opere perplexo, » Josephus dicit per fistulas venientes, quod juxta Chaldaeum sonat *terminatas*, id est ad quantitatatem spatii in quo protendebantur factas, quæ sursum ferebantur usque ad scapulas pontificis, super quas inserebantur duabus uncinis aureis superhumerali firmiter insertis, duabus vero annulis inferieribus assutæ erant duas vittæ hyacinthinæ, quæ circa latera ductæ duabus annulis auris inter scapulas inserebantur, qui sub utroque sardonice in ephod fixi stabant, ut utraque ligatura ephod, et logion sibi invicem firmiter cohærerent. Super hoc dicit Josephus zonam ex quatuor coloribus, et auro confertam, ex utroque latere circumductam, et iterum revolutam ante pectus in utraque summitate infra pendente, habentem ex aureis fistulis simbrias miro decore compositas.

* *Additio 1.* Etsi ad litteram verum non fuit, quod moreretur sacerdos cum sonus non audiebatur, tamen allegorice per hoc datur intelligi, quod non debent esse muti sacerdotes, qui debent cura gerere gregis sui, unde dicitur: « Væ cani non latranti. »

** *Additio 2.* Palmus, mi, quarta est mensura, quæ fit pugno, extenso pollice reliquis digitis complicatis continens dimidium pedem.

*** *Additio 3.* Id est, litteris et figuris quibusdam notis omnibus, sunt characteres quidam vulgo noti, quibus etiam laici in computationibus dicuntur uti in digitis suis, vel provinciales litteræ dicuntur *Ægyptiorum*, quas propter cohabitationem eorum noverant. Sed sive hoc, sive alio modo intelligas, lingua Hebreæ erant scripta.

**** *Additio 4.* Ad hujus catenæ similitudinem, dicit magister, stolam a collo ex utraque parte de-

A pendentem, obliquandam in pectore, quod inde sic non sit.

CAP. LXV. *De mitra et tiara.*

Ultimum erat capitinis ornementum, quod communius tiara, vel mitra diei potest, vel insula, specialius vero cidaris (*Exod. xxviii*). Eratque tiara ad modum prædictæ facta, quæ communis erat sacerdotibus super quam consuta erat alia tota hyacinthina, quæ circumdabatur aureo circulo tribus ordinibus facta, super quam ab occidente stabant flores aurei plantagini similes a tempore ad tempus. A fronte vero supra stabant flos aureus similis herbae, quam Græci jusquiamum dicunt, magnitudine digiti unius. In superiori vero planicie tiarae ex omni parte in circuitu usque ad summitem ejus, quæ in acutissimum deficiebat cacumen, particulatum per loca erant malagranata aurea, cum spinosis extremitatibus suis fabrefacta. Super frontem vero pendebat lamina aurea, quam petalum dicunt, admodum lunæ dimidiæ facta, quæ arcuationem sursum habens, et in medio annulum aureum uncino aureo inserebatur, qui tiarae insertus erat. In qua sculptum erat Aioth Adonai, scilicet sanctum nomen Domini, id est tetragrammaton, quod ineffabile dicitur, non quia dici non possit, sed quia rem ineffabilem significat, quod his litteris scribitur : iod, n he, r van, n he, quæ sonant principium vitæ passionis iste, quod est, per passionem hujus, quem præfigurat hic sacerdos, reinitiabitur et recuperabitur vita in Adam perdita. Ne vero cum moveretur pontifex, moveretur, et lamina sancta, sursum ligabatur vitta hyacinthina perspicua, celante uncinum et annulum, quæ circumducta capiti, et ligata in occidente, dependentes summitates super humerum utrumque diffundebat.

Additio 1. Tamen hæ litteræ non repræsentant sua clementia in illo nomine, sicut tunc aliquando elementa cætera.

CAP. LXVI. *De typo vestienti.*

Illi vestibus ornatus pontifex, imaginem totius orbis super se præferbat. Feminalia enim, et linea stricta, quia byssana erant, terram figurabant; baltei vero quotquot erant*, circumvolutionem Oceani; tunica hyacinthina aera ipso colore præferebat; per tintinnabula, sonitus tonitruum; per malagranata, coruscationes significabantur. Ephod vero sui varietate, cœlum sidereum; quod aureis coloribus intertextum erat, significat quod calor vitalis penetrat universa. Duo sardonicæ, solem et lunam, vel duo hemispheria; duodecim genuæ pectoralis, duodecim signa in zodiaco. Pulchre quod in medio erat, rationale appellabatur. Ratione enim cuncta sunt plena, et terrena adhærent cœlestibus, imo ratio terrenorum et temporum, caloris et frigoris, et duplex inter utraque temperies, de cœli cursu, et ratione descendit. Cidaris cœlum empyreum, lamina superposita, Deum omnibus præsidentem.

* *Additio 1.* Quia quatuor utrum, quidam plures A esse rebant, ideo dicunt, quoquot erant.

CAP. LXVII. *De compositione altaris incensi, et loco ejus.*

Post vestium compositionem, locutus est Dominus ad Moysen, de modo consecrationis Aaron, et filiorum ejus, quod ad ipsam consecrationem distillimus, de altari aureo prosequentes. Factum enim erat hoc altare de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est quadrum et duos cubitos in altitudine, vestitumque erat auro purissimo, cornua habens, et craticulam auream, et catenas, et annulos, et vectes aureos instar prioris (*Exod. xxx*). Utrum vero arulam haberet, an cineres exciperet terra, ambiguum est. Josephus addidit quod per angulos singulos coronas sex habebat ex auro purissimo, quod singulariter forte in Exodo dictum est, ita : « Facies ei coronam auream per gyrum ». Hoe altare dicebatur incensi, vel thymiamatis, quia singulis diebus mane et vespera ad consumendum juge sacrificium, quod flevat de duobus agnis, super illud thymiamam incendebatur, sanctificatum Domino. Fuerunt tamen qui dicenter mane solum incensum, id est thus superimponi, vespera vero, pro dignitate sacrificii vespertini thymiamam. Cæterum utrum hoc altare esset int̄: a sancta sanctorum, an in sanctuario cum candelabro et mensa, sancti videntur dubitare. Nec est putandum in dubium venisse quin esset in sanctuario; cum Hebreus hoc dicat, et Josephus plane, et prima positio tabernaculi facta a Moyse innuit, nisi quia Paulus, ad Hebreos, thuribulum ponit aureum intra sanctum sanctorum solumento» (*Hebr. ix*). Potuit esse sane quod in templo, ubi omnia ampliata fuerunt, et multiplicata, præter altare aureum, quod erat extra velum, ad quod bis in die necessarium erat ingredi, erat superadditum thuribulum in aditu, in quo summus sacerdos prunas, et thyiniam, quæ secum serebat aduloret, quando ad interiora contingebat ipsum penetrare.

* *Additio 1.* Quadam eminentia ad modum iahbi.

** *Additio 2.* Origenes in homilia *De tabernaculo*. Fiant præterea quædam velainibus distincta, quæ appellantur sancta, et alia nūciaminis secundo distinta velainina, quæ dicuntur sancta sanctorum. Collocatur intrinsecus area, supra quam cherubim extensis alis sese invicem contingentibus statuuntur, ibique ex auro velo basis tabula quædam collocatur, quæ appellatur propitiatorium, sed ad altare aureum incensi. Præterea in exteriori loco candelabrum ponitur aureum, in parte australi, ut respiciat ad aquilonem, in parte vero aquilonis mensa collocatur, et propositio panum super eam, necnon altare holocaustorum juxta velamen interius ponitur.

CAP. LXVIII. *De compositione thymiamatis.*

De compositione vero thymiamatis sancti locutus est Dominus ad Moysen dicens : « Sume tibi aro-

mata stactem, et onycha, galbanum boni odoris, et thus incidissimum; æqualis ponderis erunt omnia, et in tenuissimum pulverem contundes ea (*Exod. xxx*). » Onycha fertur esse ostreola parvula suave redolens, magnitudine humani unguis, unde, et onycha dicitur, quia onyx Græce unguis dicitur. Stacten est gummii, quod fluit de myrrha, quod et myrrha dicitur. Galbanum vero succus est ferulæ, et nascitur in Syria optimum, cartilaginosum scilicet, et minus lignosum, cuius odore fugantur serpentes. Ferula quoque, quæ et foeniculum, in gar-gano nascitur, cuius succus vilius est. Thus vero lucidissimum optimum, quod masculum dicitur, quia instar humani testiculi rotundum est. Dicitur etiam Libanum a Libano monte Arabiæ, in quo nascitur arbor thuris, ad aceris qualitatem perplexo, et intorto vimine. Ex his quatuor fierat pulvis thymiamatis sancti, prohibuitque Dominus talis compositionem in usus hominum, quod si quis simile ficeret, ut odore ejus frueretur, periret de populis suis (*ibid.*). Hunc est quod in Ecclesia non datur odor thuris benedicti sposo et sponsæ. Hunc etiam est quod oblatio thure benedicto super altare, si descendat thurihulum ad clericos in choro, vel ad laicos, aliud thus sine benedictione ponendum est, et hominibus offrendum.

CAP. LXIX. *De confectione sanctæ unctionis.*

Unguentum etiam sanctum de quatuor siebat aromatibus (*Exod. xxx*). Aroma vero dicitur quodlibet pigmentum, quod olore suo aera inficit, quasi aeriforma. Sumebantur quidem quingenti sicli virgultorum primæ, id est præcipue myrræ. Et est myrra orbor, quæ Græce smyrna dicitur, quinque cubitorum, quæ est in Arabia, cuius virgulta Arabes exurunt, ut melius pullulent et fructiflent, ex quorum nitore multos contraherent intolerabiles morbos, nisi sano storacis occurrerent. Cinnamomi ducenti quinquaginta sicli, et calami totidem, casiae vero quingenti. Et est cinnamonum virgatum Indiæ, vel Ethiopiæ duorum cubitorum, dictum quasi cannamomum, quia in modum cannae subtile habet calamos, et replicatos, qui fracti spiramentum visibile reddunt. Calamus vero species aromatica juxta Libanum. Casia in aquosis nascitur, crescit in immensum, odorem reddit. Haec redacta in pulverem cum oleo olivarum, cum mensura litri, conficiebantur opere unguentarii, et dicebatur sanctum unctionis oleum, vel unguentum sanctum, de cuius usu loco suo dicemus. Josephus etiam balsamum apponi dicit.

CAP. LXX. *De labio anco.*

Locutus est iterum Dominus ad Moysen : Facie et labium ænæcum cum basi sua (*Exod. x*), vas scilicet lavatorium, quod etiam luter dicitur, quod erat inter tabernaculum, et altare holocaustorum, in quo missa aqua, lavabant sacerdotes manus suas et pedes, vestes sanctas accepit, ut sacrificarent, similiter ingressu tabernaculum, et egressuri, quod dicitur factum de speculis mulie-

rum excubantium ad ingressum tabernaculi. Forte de sedibus speculorum æneis factum fuit. Vel potius eo facto in circuitu labii supremi circumposita fuerunt specula, in quibus sacerdos videre posset, si uspiam, vel in facie, vel in veste, maculam habet abluendam.

Cap. LXXI. De redemptione numeratorum.

Iterumque dixit Dominus ad Moysen : « Cum numerabis filios Israel, dabit quisque premium pro anima sua, ne sit in eis plaga, dimidium sicli juxta mensuram sanctuarii (*Exod. xxx.*). Siclus autem viginti obolos habet. A viginti annis et supra: abunt, » ab eo enim tempore ad nomen familie transibant. « Dives non addet, et pauper non minuet. » Et haec pecunia ad usus tabernaculi reponebatur. Hoc in David vindicatum est, quia aliter fecit quam Deus iussicerat, quia regnans in pace, quasi superbe populum numeravit, et numeratum juxta præceptum Domini non fecit offerre, et sic in duobus peccavit (*II Reg. xxiii.*).

Cap. LXXII. De electione artificum, et datione tabularum.

« Vocavit etiam Dominus ex nomine, » id est nominatum elegit, hujus operis summos artifices, « Beseleel * Illiū Huri de Tribu Juda, et Oliab ejus socium **, sed minus peritum, « filium Achisamech de Tribu Dan (*Exod. xxxi.*), » quod implevit spiritu Dei, id est scientia, ad excogitandum in omne opere fabre faciendo.

« Completis sermonibus his, dedit Moysi duas tabulas lapideas, digito Dei scriptas. »

* **Additio 1.** Nota quod secundum Paralipomenon, non videtur Beseleel habuisse, nisi duos annos ad plus.

** **Additio 2.** Vitium scriptorum in duobus maxime attenditur, in propriis nominibus, et numeris, et quoniam Paralipomenon fere totus consistit in his duobus, potuit esse vitium scriptorum, qui cum certum numerum annorum Beseleel posuisse debuerint, incertum pro certo scripserunt.

Cap. LXXIII. De vitio conflati.

« Videns populus quod Moyses morari contaret, dicit ad Aaron : « Fac nobis Deos, qui præcedant nos, » « Moysi enim ignoramus quid acciderit (*Exod. xxxii.*). » Excusant se Hebrei dicentes, quia *Elcim* non tantum *deos*; sed etiam *dominos* sonat, et dicunt eos petuisse duces itineris. Aaron vero, et Hur restituerunt. Sed indignatus populus, spuens in faciem Hur, sputis, ut traditur, cum suffocavit. Unde timens Aaron ait : « Tollite inaures uxorum, et liberorum, et afferte ad me. » Hoc erat quod charius et pretiosius habebant, putans, quia consulentes avaritiae suæ nollent afferre, « quas cum acceperisset formavit ex eis vitulum conflatilem opere fusorio. » Forte aliud non recipierent, quia adoraverunt bovem in *Egypto*. Tradunt quidam Aaron projecisse in ignem inaures, et inde opere dæmonis conflatum caput vituli tantum, quod tamen quandoque vitulus, quandoque caput vituli vocatur, quia in excusationem sui inferius

A legitur Aaron dixisse Moysi. « Projeci illud in ignem, et egressus est hic vitulus. » « Et dixit populus : Illi sunt dii tui Israel, qui te eluxerunt de terra *Egypti*. » Fecitque Aaron altare coram eo, et in crastinum indixit solemnitatem, maneque surgentes, oblulerunt hostias, « sed itaque populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere, » id est adorare. « Tunc ait Dominus ad Moysen : Descente, peccavit populus tuus, » Quasi dicat : jam non meus. « Dimitte me, ut deieam eos faciamque te in gentem magnam. Cui Moyses. « Queso, Domine, quiescat ira tua ne dicant *Egyptii*; Callide eduxit eos, ut interficeret eos in montibus, » impotens eis dare terram, quam promiserat. « Recordare quoque servorum tuorum, quibus jurasti dicens. Terram hanc dabo semini vestro.

B Placatoque Domino, descendit Moyses ferens tabulas, ex utraque parte digito Dei scriptas. Cui occurrit Josue, « qui forte singulis diebus in occursum eius egrediebatur. Non enim credibile est cum Moysi eum jejunasse. » Et ait ad Moysen : « Ululatus pugnæ est in castris. Cui Moyses : Imo vox est cantantium. Et appropinquans, vidit vitulum, et choros, et irritus projectat tabulas, et fractæ sunt. Combussaque vitulum, et massam redegit in pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israel. » Cumque accusaret Aaron, quia populum audierat, excusans se Aaron, dixit quæ supradicta sunt, dicens se timuisse populum, quia pronus erat ad malum. « Videns ergo Moyses, quod ornamenti nudatus

C esset populus *, » scilicet, vel auxilio Dei, vel potius idolatria, quam longo tempore ante conceperat, tandem manifestaverat : vel forte videns sibi indicatos a Deo sceleris auctores per pulverem bibitum, qui in larbis eorum miraculose apparuit, stans in porta castrorum, et advocans levitas ait : « Qui Domini est jungatur mihi. Ponat vir gladium super senum suum, transite per medium castrorum, occidat quisque amicum suum, et fratrem, » quem scilicet signatur pulvere invenerit. « Et ceciderunt eadie quasi tria millia. » Alia translatio habet viginti tria millia. De his omnibus, quæ dicta sunt de vitulo, tacet Josephus; tantum opiniones eorum de morte Moysi narrat. Alii enim dicebant eum a bestiis comedunt, alii a Domino translatum, alii sanæ mentis cum Domino phiosophantem.

* **Additio 1.** Quatuor modis exponitur nudatus, spoliatus, derelictus, manifestatus, designatus.

Cap. LXXIV. De prece Moysi, et misis Dei.

« Altero die locutus est Moyses ad populum : Pro castis peccatum maximum. Ascendam ad Dominum, si quivero eum deprecari pro vobis; et cum ascenderisset ait : Obsero Domine, aut dimittit eis hanc novam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti (*Exod. xxxii.*). » Quod de impetu animi, non de ratione, quidam dictum tradunt, vel ex magna confidentia in Deum per impossibile dictum, quasi dicit : Sicut impossibile est ut me deles, sic oro non posse fieri quin dimittas. Augustinus dicit ex consequentiis ratiocinationem debere concludi, ut scilicet quod

sequitur præmittatur sic : « Aut dele me, aut dimitte A vocari Deum, et ducem vestrum. Est miraculus, quæ faciam, et non ob aliud, nisi quia volo, et quia miserebor eum voluero. » Cui Moyses : « Ostende nihil faciem tuam. » Cui Dominus : « Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, et vivet. Stabis in caverna petrae, et transibo coram te in gloria mea. Quam qui non sustineres, ponam manum meam coram te. Cumque pertransiero tollam manum meam, et videbis posteriora mea : » quod ratione similitudinis dictum est. Sicut enim a tergo visus homo, seitur quod homo sit, sed non quis homo sit; ita Deum esse modo scimus, sed quis sit nondum scimus. Potuit esse, quod in tanta claritate pertransierit Dominus, quam humanus, non sustinuerit aspectus, et apposita est nubes Moysei. Deinceps cum longius abisset, potuit a Moyse videri. Ad litteram Hebrei tradunt vidisse eum posteriora hominis, et in occidente quasdam ligaturas.

* Additio 1. Secundum prædestinationem Paulus erat scriptus in libro vita, quando persecutus Ecclesiam.

** Additio 2. Secundum præsentem justitiam Judas erat scriptus in libro vita.

CAP. LXXV. *De translatione prioris tabernaculi.*

Audiebat haec populus luxit, et nullus induitus est cultu suo. Depositusque ornatum suum a monte Horie (Exod. xxiiii.), Toiliensque Moyses tabernaculum, quod commode de priori tabernaculo intelligitur, quod sibi fecerant, ut ante ipsum iura tractarent; quod cum hucusque fuerit in radice montis, ut propinquius esset Domino, voluit Domininus a se illud removeri*, et tetendit illud Moyses ex altera parte castrorum, et longe a castris. Egregiebaturque Moyses ad illud**, et plebs stabat in foribus tabernaculorum suorum, et adorabat procul. Descendebatque columna nubis, et loquebatur Dominus cum Moyse, cernentibus universis, facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum, id est manifeste.

* Additio 1. Quasi avertens faciem suam ab eis.

** Additio 2. Et ipsum tabernaculum intrabat Moyses cum Deo loquens.

CAP. LXXVI. *Quod Moyses visit posteriora Domini.*

Oravitque iterum Moyses ad Dominum : Respice populum tuum gentem hanc. Vis ut educam populum, indica mihi quem missurus es tecum. Dixitque Deus : Facies mea præcedet te (Exod. xxxiii.). Ecce iam majus impetraverat Moyses, plus notatur in facie, quam in angelo : Sed quia in facie intellexit Moyses aliquem, quam simillimum Deo, promittit, addidit : Si tu ipse non præcedes, ne educas nos de loco isto*. Cui Dominus : Et verbum, quod locutus est faciam, et te ipsum novi ex nomine, id est proprie et specialiter mihi placuisti ; vocabor in nomine Domini coram te, id est faciam me

A vocari Deum, et ducem vestrum. Est miraculus, quæ faciam, et non ob aliud, nisi quia volo, et quia miserebor eum voluero. Cui Moyses : Ostende nihil faciem tuam. Cui Dominus : Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, et vivet. Stabis in caverna petrae, et transibo coram te in gloria mea. Quam qui non sustineres, ponam manum meam coram te. Cumque pertransiero tollam manum meam, et videbis posteriora mea : quod ratione similitudinis dictum est. Sicut enim a tergo visus homo, seitur quod homo sit, sed non quis homo sit; ita Deum esse modo scimus, sed quis sit nondum scimus. Potuit esse, quod in tanta claritate pertransierit Dominus, quam humanus, non sustinuerit aspectus, et apposita est nubes Moysei. Deinceps cum longius abisset, potuit a Moyse videri. Ad litteram Hebrei tradunt vidisse eum posteriora hominis, et in occidente quasdam ligaturas.

* Additio 1. Familiarem enim se ei exhibet, qui alium nomine suo vocaverit, quod præcipue in majoribus commendatar.

CAP. LXXXVII. *De secundis tabulis, et gloria vultus Moysei.*

Et ait Dominus ad Moysem : Præcide tibi duas tabulas instar priorum, et scribam super eas verba, quæ habuerunt tabute quas fregisti (Exod. xxxiv.). In Deuteronomio etiam dicitur Deus scripsisse (Deut. ix.). In sequentibus vero dicit : Scribe tibi haec, etc. Et paulo post : Fuit Moyses cum Domino quadraginta diebus, etc., et scripsit in tabulis verba fœderis decem. Potest dici quod auctoritas scribendi fuit in Domino, ministerium in Moyse. Cumque excidisset Moysem tabulas, de nocte consurgens montem ascendit, et transeunte Domino coram eo in turbine, pronus in terram adorans, ait : Observeo ut gradiaris nobiscum, auferasque iniquitates nostras, et possideas nos. Cui breviter Dominus memoravit quædam, quæ etiam prædixerat de tribus solemnitatibus, de oblatione primitiarum, et primogenitorum et addidit ne cum gentibus terræ promissionis aliquod haberent participium. Fuitque Moyses secundo cum Domino, quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Panem non comedit, et aquam non bibit. Cumque descendisset de monte cum tabulis, apparuit facies ejus cornuta, et ipse ignorabat, id est radii miri splendoris ferebantur de facie ejus, qui reverberabant oculos intuentum*, quos gloriam vultus Moysei appellat Paulus apostolus; posuique velamen super faciem suam, cum laqueretur filii Israel. Locutus quoque est eis omnia, quæ sibi fuerant imperata. Quantum autem haec gloria duraverit, et utrum semel, vel plures hoc acciderit ignoramus. Et tradunt Hebrei, quia adhuc tertio ascendit ad Dominum, ad impetrandam ei venie certitudinem, et iterum fuit cum Domino quadraginta diebus, et quadraginta noctibus jejunans. Cumque rediisset cum certitudine venire, erat nona dies septimi mensis, et in crastino solemnitatem agentes pro venia data, affixerunt animas suas je-

nantes, et deinceps dicta est decima dies mensis A sibi fuerant, et sicut fuerant imperata (*Exod. xxxv.*). hujus dies propitiationis **. Quod si verum est potest esse quod etiam Ecclesia ob hoc tres in anno proponit quadragenas, licet ob hoc institutum dicitur, quia tres tribus leguntur jejunasse quadragenis. Moyses, Elias et Jesus ***. Sive vero fuerit, sive non, post secundum redditum de constructione tabernaculi praecepit eis Moyses, secundum quod a Domino acceperat, et præmisit de observatione Sabbati, ne forte in hoc opere putarent sibi licere operari in Sabbatho.

* *Additio 1.* Sicut in Christo, quando ejecit de templo vendentes et ementes.

** *Additio 2.* Et a quinquagesimo die egressio-
nis eorum de Ægypto jam fluxerant hi quadraginta dies. Quia Deum habuerunt propitium, hoc festum moderni adhuc celebrant Iudei.

*** *Additio 3.* Nota quod quedam Ecclesia tria servat jejunia, propter Moysen, Eliam, Jesum. Sed duo dissimilibus servat temporibus. Quedam obseruat quatuor propter duo Moysi, unum Christi, et unum Eliæ, iterum diversis temporibus.

CAP. LXXXVII. *De compositione tabernaculi, et erec-
tione.*

Egressa omnis multitudo, obtulit, juxta verba Moysi, mente promptissima quidquid pretiosius habuit, et cum tanta copia, quod compulsi sunt artifices voce præconis clamare, ne quisquam ultra ofserret. Feceruntque Beseleel, et Oliab cuncta quæ

nantes, et deinceps dicta est decima dies mensis A sibi fuerant, et sicut fuerant imperata (*Exod. xxxv.*). Et secundum Josephum, omne tempus ad opus faciendum transiit in mensibus septem. Omne au-
rum, quod expensum est in opere sanctuarii, vi-
ginti novem talentorum fuit, et septingentorum tri-
ginta siclorum, ad pondus sanctuarii. Fuerunt praeterea, centum talenta argenti, ex quibus con-
statæ sunt, centum bases sanctuarii *. De mille au-
tem, septingenta septuaginta quinque facta sunt
capita columnarum, quæ etiam vestitæ erant ar-
gento. Æris quoque oblata sunt talenta septua-
ginta duo millia, et quadringenti sicli. Obtulerunt autem a viginti annis, et supra, sexcenta tres millia,
et quingenta quinquaginta. Igitur mense septimo secundi anni, in prima die mensis, crexit Moyses tabernaculum, opernitque nubes tabernaculum, cum lux serena esset, non procellosa, sed lucida, non tamen per quam transiret aspectus, sed qualem de-
cebat præsentiam Dei. Et ad nebulae elevationem illius, deinceps moverunt castra, et ad depositio-
nem deposuerunt, et dum stabat super taber-
naculum, et ipsi stabant, eratque ignis in nocte.

* *Additio 1.* De genere Aaron erant Annas, et Cai-
phas, et alii, qui prænuntiaverunt Christum reum esse mortis, et effuderunt ejus sanguinem ad basim altaris. Ibi enim est occisus, ubi erant altare, et basis ejus. Unde: « Non capit prophetam perire extra Jerusalem (*Luc. xiii.*). »

HISTORIA LIBRI LEVITICI.

CAP. I. *Præfatio.*

Tertia distinctio historiæ, quam scripsit Moyses, Græce dicitur Leviticus, quia de electione et ministerio levitarum agit; latine *Offertorius*, vel *Sacrificarius*; quia de sacrificiis et de his quæ offerebantur ex lege tractat. Hebraice vero Vaiaca, quod sonat *ministeriales*. Vocavit autem Moyses more Hebræorum, quia principiis librorum nominant eos, sicut nos officia missarum, et Evangelia, videlicet cum dicimus Dominica qua cantatur: *Popu-
lus Sion*; vel legitur: *Erunt signa in sole, et luna.* Inchoatur autem sic liber iste *. Vocavit autem Moyses, et locutus est ei Dominus de tabernaculo, federis dicens: Homo qui obtulerit hostiam, si fuerit holocaustum, et de armentis, masculum ofseret. Pro autem, » habetur in Hebræo, « va, » quod enim sonat, et iecra, vocavit.

* *Additio 1.* Moyses hunc librum, et duos prece-
dentes et duos consequentes composuit, sed eos, sicut nunc sunt distincti, non distinxit, imo cum ipse com-
posuisset eos, totum opus quasi in unum corpus, et volumen redigit. Esdras vero, qui dictus est velox scriba, et qui totam Bibliothecam a Babylonii com-

C bustam reparavit, hoc opus in quinque partitiones diuisit, sive in quinque libros, qui dicti sunt *Penta-
teuchus*.

CAP. II. *Permittitur divisio utilis.*

Ad videndum de doctrina et traditione sacrificiorum, quæ sequitur, quedam prælibanda sunt in hunc modum: Quinque consideranda sunt hic. Sa-
crificia, quæ Deo offeruntur, personæ a quibus offeruntur, tempora quando offeruntur, loca ubi offeruntur, cause pro quibus offeruntur. Triplex autem eorum quæ offerebantur, rite occurrit dis-
cretio. Aut enim erat oblatio de animalibus; et sa-
crificium dicebatur, nec ante octavum diem nativitatis poteret offerri, nec eadem die mater et fetus ejus. Aut de secca materia, ut simila, pane, thure, et oleo, quæ proprie libamen, vel libatio di-
cebatur, licet his nominibus scriptura quandoque indifferenter utatur. Personæ vero offerebantur due, anima, vel Synagoga. Animarum vero alia sacerdos, alia princeps, alia privata, de quibus suis locis dicetur, similiter de locis, et temporibus, suo loco. Causarum quoque triplex erat differentia. Of-

ferebant enim quandoque necessario, quandoque A seu odore carnium delectaretur Dominus, sed posse sponte, quandoque casu. Necessario autem, vel ex votu, vel ex precepto. Sane ex precepto offerebant primitias frugum, uivarum, fructuum *. Decimas quoque eorumdem, et insuper animalium. Primo genita quoque animalia, et liberorum. Oblationes etiam trium solemnitatum, etc. in hunc modum **. Mel autem et fermentum nonquam offerebantur Domino, tamen primitiae eorum temporibus suis offerebantur sacerdoti, sed nil ex eis super altare ponebatur. Communiter autem a nullo sacrificio sal deesse debebat, et ideo dicebatur sal foederis, quia non erat fas hoc transgredi. Porro secundum ordinem libri a sacrificiis inchoandum est.

* *Additio 1.* Due erant primitiae. Prinæ primitiae frugum de spicis confricatis, primo die azymorum. Secundæ in panibus, in die Pentecostes.

** *Additio 2.* Si erat primogenitum hominis de levitis, ipse templo remanebat, sin autem redimebatur quinque siclis.

CAP. III. *De holocaustis, et modo offerendi.*

Sacrificiorum, alia holocausta, alia sacrificia. Et primo de holocaustis videamus. Holocausta dicebantur illa sacrificia, quæ tota incendebantur. Holon, enim, *totum, cauma, incendium* dicitur. Fiebat autem tantum in tribus, armentis scilicet, pecudibus, sed tantum de ovibus et capris. Et in avibus; sed tantum in torture et columba. De armentis et pecudibus sic: Offerebatur tantum masculus anniculus (*Levit. i.*), scilicet unius anni, vel circa, supra annum non.

Unde quandoque hostia agnus, quandoque aries appellatur. Bos enim supra annum poterat offeri ut ait Josephus. Erat quoque immaculatus, quod non de macula velleris, sed corporis intelligendum est, id est non debile, aut fracto membro, aut papulas habens * aut seabiem, aut cæcum, et hujusmodi. Offerebaturque primo sacerdoti ad osium atrii, ut videret si idoneum esset ad offerendum, postea ad osium tabernaculi offerebatur Domino per manuum impositionem super caput, lotis prius manibus, quia præter mare sacerdotum, erant in atrio duo maria, unum virorum, et alterum mulierum. Unde et a loco offerendi ab Hebreis hostia dicebatur **. Gentiles autem ab hostibus vincendis hostiam, et a victis hostibus victimam consueverant appellare ***. Victimam vero Hebrei a vinciendo dixerunt, quia vincutum adducebatur animal. Oblata sic hostiam, reducebat sacerdos ad altare holocaustorum, et stans ad aquilonem immolabat eam, coram Domino, ad latus altaris, et in conspectu sanctorum, fundebatque sanguinem ejus circa crepidinem altaris in circuitu ***. Hebreus habet, et parietem. » Josephus, et limbum, » forte, labium, supereminens, detractaque pelle hostiæ, quæ erat sacerdotis, artus in frusta concidebat, quibus lotis, cum capite, pedibus et intestinis, adolebat omnia super altare in holocaustum, et odorem suum Domino. Non est credendum, quod in nidore,

A seu odore carnium delectaretur Dominus, sed possit in re significata, et devotione offerentum. Sed autem de avibus fieret holocaustum, fiebat sic: sed cum duo offerrent, ut dictum est, primo homo de Israel postea sacerdos. Quomodo ab homine offerebatur avicula, tacet. Forte quia eodem modo, quo et pecus, forte tantum sacerdoti. Offerebatur autem pullus turturis, vel columba cui frangebat sacerdos collum sola manu. Non enim licet sacerdotibus ferrum levare super avem. Et, retorto collo cum capite sub assella, ungue cutem colli, ubi fractum erat, rumpebat, et fuso sanguine circum crepidinem altaris, vesiculam gutturis et plumas projiciebat ad orientem in loco secreto, ubi cineres effundebantur, confractisque assellis manu adolebat eam super altare in holocaustum. Et haec erant minora, et simplicia holocausta, quæ voluntarie fiebant. Erant quædam majora quædam necessitate facta, quæ et sanctiora quædam modo, quia totum incendebatur, et pellis, et sumus, de quibus post dicetur, quædam modo minus digna, quia super altare non cremabantur. Nunc de sacrificiis partialibus prosequamur, et voluntariis.

B * *Additio 1.* Papula est oris infirmitas, quæ Gallice dicitur lampast.

** *Additio 2.* Unde hostia secundum Hebreos, alter secundum gentiles.

*** *Additio 3.* Victima quæ cecidit dextra victrico vocatur.

C *Hostibus a domitis hostia nomen habet.*

(OVID.)

Domitis posuit, pro domandis, metri necessitate.

**** *Additio 4.* Quædam hostia immolabatur a sacerdote, quæ erat aliquantulum magna, cuius sanguis effundebatur ad crepidinem altaris. Ali a hostia quæ major erat, occidebatur ita quod sanguine ejus aspergebat sacerdos parietes ipsius altaris. Erat autem et hostia maxima, quæ sacrificabatur, cuius sanguis effundebatur, ab ipso immolante, super cornua ipsius altaris.

D CAP. IV. *De sacrificiis pacificis et salutaribus.*

Horum quædam erant pacifica, quædam salutaria, quæ scilicet pro salute danda, vel data, vel conservanda offerebantur. Similiter et pro pace, vel ad Deum, vel ad hominem, vel quia ad bonum pacis fiebant, cum cuique quod suum erat dabatur, scilicet Deo, et sacerdoti, et offerenti. Fiebat autem, cum erat de animalibus, de armento tantum, et de pecudibus predictis, de avibus vero non. Sane in modo offerendi ab homine, vel sacerdote, idem fiebat cum hostia holocausti. Sed in hoc erat differentia, quia hic offerebatur masculus, vel femina, et amiculus, vel grandiora, immaculata tamen. Pars vero hostie offerebatur Domino, pars erat sacerdotum, reliqua offerentum. De armento haec offerebatur Domino. Omnis adeps quæ est pinguedo interiorum offerebatur. Pinguedo enim supra carnem animalis, arvina, vel lardus dicitur. Quæ carni admista, proprie pinguedo, quæ intestinis,

adeps est. Est autem triplex adeps, vitalium, id est **A** cordis et ventris. Adeps jecoris, id est epatis, quem reticulum dicimus, quia involvit ad modum retis. Et est adeps renum. Hos tres adipes, duosque renes, id est illa, et renunculos, adolebat sacerdos super altare. Eadem etiam de capra Domino offerabantur. Si vero de ovibus erat oblatio, præter prædicta, offerebatur de ea cauda integra, quam lumbum vocant LXX. Pellis vero erat sacerdotis, qui offerebat illud. Armus vero dexter, qui dicebatur separationis, et pectus, quod dicitur elevationis, et quare sic dicebantur infra dicetur, cedebant in usus sacerdotum, et lingua cum fauibus, ut tradunt, sed in textu non memini me legisse. Forte peccatori adhærebant, et cum pectore ab animali tollerabantur. Unde sufficit nominasse pectus, et his vescebantur sacerdotes in dominibus suis, cum uxoriibus, et liberis, et domo tota mundis tantum^{*}; etiam quæ in dominibus immolabant causa epuli, vel religionis, pectus et arnum dabant. Reliqua erant offendentium, et inde epulabantur coram Domino, in locis ad hoc deputatis, in ipso atrio, vel juxta. Licebat etiam ex his, tam sacerdotibus quam aliis, edere duobus diebus, si quid supererat in diem tertium, crenabatur. Et nota quod nullum animal offerebatur, vel in holocaustu, vel in sacrificium, sine libamentis suis, sed de libamentis propriis infra erit tractatus.

* **Additio 1.** Diversis modis efficiabantur immundi, tactu mortuorum, et multis aliis modis, de quibus infra dicetur.

CAP. V. De oblatione inanimateorum.

Si vero manus hominis animal invenire non poterat, offerebat pro salute, vel pace, similam sari-nam, scilicet delicatissimam fundens super eam oleum, et dicebatur simila oleata, vel oleo fermentata; thus offerebatur cum ea. Sacerdos autem totum thus et pugillum plenum similæ oleatae adolebat super altare memoriale, id est in memoriam offerentis, ut scilicet Dominus memor esset ejus, vel sacerdos ad Dominum; reliquum erat sacerdotum (Lev. ii). Tradunt Hebrei non semper plenum pugillum offerre, sed pro quantitate similæ minus poterat offerri, in tantum, quod etiam impletum pugillo, omnes digitos poterat aperire sacerdos, præter medium; et illud tantillum, quod remanebat, inter illum digitum, et volam, sufficiebat*. Josephus vero drachmam unam offerendam dicit. Si vero sacrificium de simila coctum offerebat, panes sine fermento, conspersos oleo, coctos in cibano, vel in craticula, offerebat, et lagana azyma, id est latos panes, et tenues, non conspersos, sed linitos oleo. Quidam tamen per lagana, panem coctum in aqua intelligent, ut sit tertium genus panis, a cocto in cibano, et cocto in craticula. Si vero coctum in sartagine offerebat, conspersum oleo, et sine fermento erat, et dividebatur minutatim. Ex his oblationis sacerdos memoriale adolebat coram Domino, de panibus unum, et de frustis unum; reliquum erat

A Aaron, et siorum ejus ad edendum cum omni domo sua, et æqua sorte dividebatur eis. In Hebreo præter cibandum, tria ponuntur, Marchesilis, Mahebach, Michar. Marchesilis sonat conciliatrix, quod sartagine convenit præpter stridorem, et susurrum fixurae. Michar rete, vel cribrum; Mahebach forte scaturiens, potest esse patella, in qua coctio liquida fit**. Potest etiam esse tertia species sacrificii, id est a salutari, et pacifice pro gratiarum actione, vel pro victoria, scilicet pro aliquo bono eventu inopinato. Et potest dici fieri casu, ut sit una species sacrificii, quod sit casu.

* **Additio 1.** Quando farina redacta fuit in panem. Quidam dicunt **4.** genera panum fuisse, coctum in cibano, in craticula, coctum in aqua, quam lagana B azyma dicunt. Quidam tamen intelligent formam panis, et secundum hoc tertium genus erat coctum in sartagine.

** **Additio 2.** Dicere vult quod Mahebach potest intelligi tertia species sacrificii.

CAP. VI. De hostiis pro peccato.

Post hostias salutares, præcepit Dominus de hostiis pro peccato et pro delicto* (Levit. iv). Dicitur autem peccatum gravius, scilicet quod ex inlustria est factum. Delictum levius, scilicet quod ex ignorantia. Vel peccatum cum sit quod faciendum non est. Delictum quasi derelictum, cum non sit quod faciendum est**. Et juxta personas peccantium erat diversitas sacrificiorum.

* **Additio 1.** Tamen omnia hæc sacrificia indifferenter saepè dicuntur sacrificia pacifica.

** **Additio 2.** Delictum quoque specialiter peccatum in Deum, id est in sanctificata Deo. Hoc enim est derelinquere, id est Deum relinquere; vel delictum peccatum recognitum.

CAP. VII. Pro peccato sacerdotis.

Distinguntur autem hic quasi quatuor personæ, sacerdos, Synagoga, id est populus, princeps, anima. Si ergo sacerdos, qui inunctus erat, peccabat, delinquere faciens populum (Levit. iv), faciebat quæ sequuntur. Additum est: « Qui inunctus, » Non quod omnes inuncti essent, sed ad differentiam illorum, qui eum essent de genere sacerdotali, propter maculam corporis, nec inungi poterant, nec ministrare. Quod etiam additum est, « faciens populum peccare, » forte generale est, quia peccatum quodlibet cuiuslibet sacerdotis, trahitur in exemplum. Et est dictum ad exaggerationem peccati. Vel specialiter dictum est, cum scilicet verbo, vel aliquo modo, populum ad peccandum provocaverit. Vel sane sicut in Hebreo habetur. « Si sacerdos, qui inunctus est, pecca erit ad culpam populi, » id est ita vil ter et aperte, quasi unus de populo, quod valde indecens est, tunc inquam, offerebat, pro suo peccato, per manus impositionem ad ostium tabernaculi, vitulum immaculatum^{*}; « Et coram altari immolabat eum, hauriensque de sanguine, inferebat illum in tabernaculum, et intingens in eo digitum, aspergebat illum, septies contra velum sanctuarium,

et de codem ponchat super cornua altaris incensi, A cto, et non nisi in eadem die qua offerebantur, si et egrediens, reliquum sanguinis fundebat circa crepidinem altaris holocausti, et omnem adipem cum renibus et renunculis adolebat super altare, sicut et de vitulo hostiae pacificorum. Pellem vero, et omnes carnes cum simo etiam efferebat extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solebant, et incendebant ea super struem lignorum.

***Additio 1.** Quia vitulus propria hostia erat sacerdotum.

CAP. VIII. *Pro peccato Synagoge.*

Quod si omnis terra per ignorantiam fecerit, quod contra mandatum Domini est, offerebant seniores populi ad ostium tabernaculi per manuum impositionem vitulum (*Levit. iv*): • et siebat de hoc vitulo, sicut et de priori pro peccato sacerdotis. Et orante pro eis sacerdote, propitius erat eis Dominus. In duobus tantum hic innuitur differentia inter peccatum sacerdotis et populi, quia scilicet sacerdos non dicitur peccare per ignorantiam, non enim licet ei ignorare mandata Domini. Iterum quia non legitur quis orare pro sacerdote, quia si percussus fuerit incantator a serpente, quis medebitur ei? (*Ecli. XII*). Ecce patet differentia inter holocausta haec, et predicta, quia ex his ultil erat sacerdotum, totum Domino cremabatur*, neque membra istorum cum capite, pedibus et in testinis lotis ponebantur super altare**. Generalis enim erat regula, quia de cuius sanguine inferebatur in sanctuarium, nil ex eo licet remanere, nec aliquid ex eo super altare adolebatur, nisi adeps cum renibus et renunculis. In modo etiam offrendi, et numero sacerdotum offerentium, erat differentia. De carnibus enim holocausti salutaris siebant novem partes, quas super altare ponabant novem sacerdotes, quisque suam, unus vero quatuor simul offerebant, scilicet caput, et pedes, et jecur, et intestina lota aqua, duo vero sanguinem offerebant, ut omnes simul essent duodecim.

***Additio 1.** Quod etiam supra notaverat in fine ejusdem capituli.

****Additio. 2.** Hanc eamdem regulam habes in Apostolo, et in Epistola ad Hebreos.

CAP. IX. *De hostia pro peccato principis.*

Si peccaverit princeps, qui et chilarchus dicitur, vel tribunus, per ignorantiam, et post intellexerit peccatum suum, vel per se, vel per alium offerat ad ostium tabernaculi per manus impositionem hircum immaculatum (*Levit. iv*). Quo immolato, tingebat sacerdos digitum in sanguine, quo tangebat cornua altaris holocausti, reliquum fundens ad basim ejus, et adolebat adipem, renes et renunculos, reliqua erant sacerdotum. Sed quia erat hostia pro peccato, et de sanguine ejus tincta cornua altaris holocausti, carnes ejus erant sanctae, et sanctificabant, quae ab eis erant tacta, sed non qualibet imo in genere suo, caro carnem, simila similam panis panem, et non vescebatur eis nisi sacerdos unctus, et mundus, et non nisi in loco san-

ctidinem residuum esset, igne comburebatur*. Si vestis polluebatur ejus sanguine, abluebatur, ut nullum remaneret in ea sanguinis vestigium, alioquin urebatur. Vas testuum in quo coquebatur earo, statim frangebatur, æreum defricabatur, et lavabatur aqua.

***Additio 1.** Hoc non propter hoc sacrificium dictum est, cum in eo non esset simila, vel panis; sed ad sequentia respicit, scilicet sacrificium pauperis.

CAP. X. *De hostia pro peccato animæ.*

Cum autem peccabat per ignorantiam anima de populo terræ, offerebat capram inmaculatam, modo quo alii, vel agnum (*Levit. iv*); et siebat de haec hostia codem modo quo et de hirco principis. Si autem non poterat manus ejus invenire pecus, offerebat duos pullos tururis, vel columbae, quorum alter offerebatur Domino in holocaustum, alter erat sacerdotum, cuius tamen sanguis ad fundamentum altaris holocausti dietillabatur, quia pro peccato erat. Quod si nec aviculas poterat invenire, offerebat similam, decimam partem ephi, nec mitiebat in ea oleum, aut thus, quia pro peccato erat. Cuius memoriale sacerdos adolebat super altare; reliquum ipse habebat in munere.

CAP. XI. *De igne jugi, et ejectione cinerum.*

Iterum locutus est Dominus ad Moysen: Ignis semper in altari ardebit, quem nutriet sacerdos subiectiens manu ligna per singulos dies; et erit ignis ex eodem altari (*Levit. vi*), id est nou aliunde sumptus apponetur. Cum vero cineres superabundabant, indebatur sacerdos vestibus quatuor sacerdotalibus, quas praetaxavimus, et tollens cineres de altari, reponebat in pelvam juxta altare, et depositis vestibus sanctis indutusque aliis, forte ad hoc destinatis, vel etiam suis propriis, cineres efferebat extra castra, et in loco mundissimo, usque ad favillam faciebat consumi.

CAP. XII. *De esu adipis, et sanguinis prohibito.*

Hæc de oblationibus dicta sufficiunt hie. In Numeris de oblationibus septem legalium festorum legitur, hoc addendo, quod omnis adeps Domini erat (*Numb. xxix*). Adipem et sanguinem non comedetis omnino (*Levit. iii-iv*), quod intelligitur de animalibus oblati, tamen propter illud *Iude. xi* ab omni adipe abstinebant. Sed verius quod Dominus adipem, qui debebat offerri, in esum prohibuit eis, etiam nominatum adipem bovis, ovis, et capre*. Adipem vero morticini, vel a bestia occisi, concessit eis in usus. varios, scilicet vel ad lucernas, vel unctiones extrinsecas. Quid ergo faciunt de adipe animalis mundi non oblati, nec morticini, nec a bestia capti, si Domini est? Forte projiciunt, vel dant alienigenis ad edendum. Sed quomodo hoc, vel illud faciunt de illo, si Domini est. Prohibuit etiam eis Dominus omnem esum sanguinis (*Levit. iii*). Josephus ait, quia animam et spiritum in eo esse Moyses putavit. In quo esus sustocati

tentum intelligitur prohiberi". Tamen in tantum p̄ obiuit esum sanguinis, quod etiam avem, vel feram, aucupio, vel venatione captam, voluit fuso sanguine in terram et operto comedì. Et addidit: « Nam anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xviii.). »

* *Additio 1.* Nota quia sic apposuit Augustinus hic, tamen Judæi non comedunt adipem mundi animalis, scilicet quod offerri non licet, cervorum scilicet, damularum et hujusmodi; adipem, qui solebat offerri, non edunt, sed habent in variis usus, ad modum adipis morticini.

“Additio 2. Vel nomine spiritus dicit, quo mediante conjugitur anima corpori, quo etiam palpitat caro sine anima. Unde : « Benedicite, spiritus et animae iustorum Domino (*Dan. iii.*) . »

**CAP. XIII. *De consecratione summi sacerdotis, et
minorum.***

Iterum præcepit Dominus Moysi, ut iniciaret Aaron et filios ejus in sacerdotes (*Levit. viii*). Et tunc omnes quidem filii Aaron consecrati sunt, sed non omnes postea de genere ipsius. Cæcus enim, vel claudus, si grandi, vel parvo, aut torto noso, si gibbosus, aut herniosus, si jugem scabiem habens, vel impetiginem, de semine Aaron erat, non poterat ministrare, nec intrare sanctuarium, vescebantur tamen panibus, qui offerebantur in sanctuario (*Levit. xxi*). Tulit ergo Moyses, iuxta præceptum Domini, Aaron, et filios ejus, vestesque sanctas, et oleum unctionis, vitulum quoque, et arietes duos, et canistrum cum tribus generibus azymorum, tortas scilicet panis, et quæ collyrida dicitur, lagano et crustulo. Est autem crustulum panis, qui fere in crustam induratus est. Et congregavit omnem multitudinem ad ostium tabernaculi. In electione enim pontificis assensus desideratur plebis. Tradit autem Josephus, quia animos populi inclinavit ad sacerdotium Aaron in hunc modum. Dixit enim, quia ipse seipsum, dignum sacerdotio judicaverat, tum pro familiaritate, quam habebat cum Domino, tum quia plurimam pro populo laboraverat, tum quia quisque naturaliter amicus sui est; sed Dominus dignorem Aaron judicaverat; eum ergo placuisse populo, obtulit Domino Aaron et filios ejus. Cumque lavisset eos aquis fontium, et Aaron semifinalia induisset, vestivit eum Moyses septem alias vestibus, quas prædictimus, fundensque super caput ejus oleum unctionis, unxit caput ejus et manus, ita quod per barbam stillavit oleum, usque in oram vestimenti ejus. Filios autem ejus vestivit linens, et balteis cingens imposuit eis mitras, et manus eorum oleo sanctificavit. Linivit quoque tabernaculum sancto oleo cum omni supellectili sua. Cumque aspersisset utrumque altare septies aquis, unxit illud, et omnia vasa ejus, labiumque ænatum eum basi sua sanctificavit oleo.

**Cap. XIV. De potestate offerendi eis data, et acci-
pienti partes suas.**

Obtuleruntque Aaron et filii ejus vitulum pro-

A peccato suo, super caput ejus manus imponebentes (*Lerit.* viii). Quem cum immolasset Moyses, tinxit digitum in sanguine, et tetigit ex eo cornua altaris per gyrum, et fecit de eo, sicut de vitulo pro peccato sacerdotis facienda prædictimus. Obtulerunt, et arietem in holocaustum, hostiam scilicet salutarem. Et fecit Moyses de eo, sicut de holocaustis salutaribus fieri præcepérat Dominus. Obtuleruntque per manus impositionem arietem secundum, hostiam scilicet consecrationis ipsorum. Quem cum immolasset Moyses sumens de sanguine tetigit extrellum auriculae corum dextræ, et pollicem manus dextræ, similiter, et pedis dextri. Reliquum sanguinis fudit super altare per circuitum. Adipem vero ommem, et caudam, renes quoque cum renun-
B culis, et armum dextrum separavit. Tollensque de canistro collyridam unam, et laganum unum, et crustulum unum, omnia simul tradidit Aaron, et filiis ejus, quasi dicat : Accipite potestatem summendi hæc a populo, quedam ad offerendum Domino, quedam ad usum vestrum. Qui cum tene- rent eas inter manus, superposuit Moyses omnibus pectusculum. Unde et pectusculum elevationis dictum est, quia omnibus superpositum fuit : in signum tamen, quia superior est omnium sapientia ; etiam pro elevatione offerentium legitur sic vocatum. In pacificis enim, et salutaribus, armum, et pectus prius elevabant offerentes coram Domino, et post tradebant sacerdotibus sicut per partes eis assignatas. Armus vero dexter dicebatur separatinis, quia in separatione membrorum hostiæ, pri-
C mus ab ea separabatur, et quia in parte sacerdotum separavit illum Moyses, tanquam cæteris membris digniorem. Tradunt enim quidam quod formatio corporis animalis in utero matris ab hu- mero dextro inchoatur. Tenentes ergo filii Aaron omnia hæc in manibus, elevaverunt coram Domino, et tradiderunt ea Moysi, qui omnia adolevit Do- mino super altare, eo quod oblatio consecrationis esset. Assumens unguentum, et de sanguine, qui erat in altari, admiscens aquas fontium, asper- sit eos, et super vestimenta eorum. Cumque sanctificati essent in hunc modum reliquas carnes arietis coxerant ante fores tabernaculi, et ibi co-
D mederunt eas cum panibus qui residui fuerunt in canistro, et quidquid in canistro superfluit ex eis, ignis absumpsit. In eundem modum iteravit singula, que diximus Moyses septem diebus, tamen non vesti- vite eos, quia semel induiti septem diebus non deposue- runt vestes sanetas, nec de atrio tabernaculi sunt egressi. Quidam tamen tradunt prima die omnia, ut diximus suis prosecuta sex diebus consecrationis sequentibus, oblationes quotidie iteratas, sed non unctionem. Josephus vero dicit, omnia sicut et in prima die sequentibus suis prosecuta diebus,

**CAP. XV. De prima oblatione sacerdotum, et igne
dato de sublimi.**

Octavo autem die denuntiavit Moyses populo solemnitatem, in quo sacerdotes consecrati offerri

inchoarent pro se populo (*Levit.* ix). In præcedentibus enim septem diebus vicem sacerdotis habuerat Moyses, et acceperat ab Aaron et filiis ejus, quæ postea a populo illi erant accepturi, et ministravit altari. In die octavo aggressi sunt ipsi ministerium ad quod fuerant ordinati, et Moyses cessavit. Et tradunt quidam dieni octavam fuisse primam dieni anni secundi, ex quo egressi sunt. Et cum objicitur eis quod prima die anni secundi dictum est, scilicet tabernaculum erectum, aiunt erectionem diei, consummationem consecrationis ejus. Præcepitque Moyses ignem terrenum amoveri ab altari, quo usus fuerat his diebus; quia ea die appareret eis Dominus. Congregatisque filiis Israel, primo obtulit Aaron pro peccato suo vitulum, cuius adipem, renes, et renunculos imposuit altari, igne non supposito; cætera combussit extra castra. Immolavit etiam pro se hostiam salutarem, aritem in holocaustum, et imposuit altari, sed sine igne. Deinceps oblaturus pro populo, sumpsit ab eis hostias quinque, vitulam pro peccato populi, et hircum pro peccato principis, agnum pro peccato animæ, bovem in holocaustum, aritem pro pacificis. Tamen in immolatione noui nisi tria dicitur immolasse, hircum pro peccato populi, et bovem, et aritem pro pacificis. Forte quia prius ea numeraverat, pro brevitate illa tacuit. Et quia separatum de peccato Synagoge principis, et animæ non agebat, ut prius, quodlibet trium pro peccato populi potuit dici oblatum. Augustinus tamen improbat litteram quæ dicit quinque tantum sumpta, et dicit cum illis quinque sumplum agnum anniculum in holocarposin, quod sonat *holocaustum fructuosum*. Diccebaturque holocarposis, holocaustum illud quod Dominus aliquo signo visibili ostendebat sibi gratum esse. Cum autem imposuisset ex his Aaron super altare, quæ adolenda erant, Dominus separavit de pacificis partem suam, armos dextros et pectora, et extendens manus benedixit populo. Ingressique Moyses et Aaron tabernaculum, et egressi iterum, Lenedixerunt populo; et cum essent oblati super altare, et etiam eum eis juge sacrificium matutinum¹, egressus ignis a Domino, devoravit quæ erant super altare, et servatus est ignis iste perpetuus usque ad transmigrationem Babylonis, nec licuit deinceps ignem apponere alienum.

* *Additio.* 1. Juge sacrificium vocabatur, quod quotidie offerebatur; duo, scilicet, agni, unus mane, alter vespere.

CAP. XVI. *De morte Nadab et Abiu.*

Eadem die Nadab et Abiu, arreptis thuribulis, ignem imposuerunt alienum desuper incensum, offesentes (*Levit.* x). Egressusque est ignis a Domino, vel ille qui jam erat in altari, vel alius iterum veniens de sublimi, et devoravit, id est extinxit eos. Et ait Moyses ad Aaron: « Hoc est quod Dominus dixit: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi » id est etiam in his qui mihi ministrant, ap-

A parebo sanctus, nou parcens peccatis eorum. Vocavitque Misaelm, et Elisophan filios Oziel patrum Aaron, cognatos eorum, et ait illis: « Tollite fratres vestros extra castra. » Et exportaverunt eos, sicut erant induiti, lineis, et tiaris, et sepelierunt eos, ita ut ministri altaris sepeliantur induiti vestibus ministerii sui. Cum autem Aaron, et reliqui duo filii ejus, Eleazar, et Ithamar plangere vellent fratres suos more solito, prohibuit Moyses dicens: « Oleum sanctum est super vos, nolite capita vestra nudare; vestes nolite scindere, ne forte moriamini; nou exhibitis fores tabernaculi. » Tamen Josephus aliter dicit, quia dum portarent hostias super aram, quas non præceperat Dominus, sed quibus primo utebantur, subito inflammati sunt, nec valuit quisquam eos extinguere. Jussitque Moyses patrem eorum, et fratres, portantes corpora extra castra, congruo honore sepelire, dixitque Moyses Aaron, et filiis ejus, ut tollerent partes suas de hostiis salutaribus, et oblati pro peccato, quorum sanguinis non erat illatus in tabernaculum, et comedenter ea. Et cum quererent hircum oblatum pro peccato principis, exustus inventus est. Cumque iratus Moyses super hoc argueret Aaron et filios ejus, excusavit se Aaron dicens. « Mibi accedit quod vides. » Quasi dicat: Ex perturbatione animi factum est hoc.

CAP. XVII. *De discretione ciborum*

Præcepit Dominus Moysi, et Aaron, ut tradarent filiis Israel legem de discretione ciborum (*Levit.* xi). Ad litteram enim Dominus cibos homini concessos, eis aretavit propter gastrimargiam eorum, cuius summa sic comprehendendi potest: Animalium alia vivunt in terra, alia in aqua, alia in aere. Itens quæ in terra, alia reptilia, quæ omnia immunda; alia latentia, ut talpa, quæ de luto nascitur; et hæc omnia immunda. Alia gradientia super terram; de his generalis est regula: Mundum tantum est quod ruminat et findit ungulam². De piscibus quoque generalis est regula: Mundus est tantum habens squamas et pennulas. De avibus nominativum expressit quæ immunda essent. Hoc tantum de avibus generaliter dictum est³: Volatile quod graditur super quatuor pedes immundum est, nisi crura retro habuerit longiora super quæ saliat⁴. Tangens morticinæ eorum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit, usque ad vesperum; etiam si necesse fuerit ut portet quispiam eorum mortuum. Super quod occiderit quidquam de morticinis eorum polinetur, tam vas ligneum quam quodlibet vestimentum; ad vesperum aqua mundabuntur. Vas siue intra quod occiderit frangetur. Cibani, vel citropedes, quas strapas dicimus, destruantur⁵. Fontes vero, et cisterne, et qualikel maria, et sementis granum, nondum seminatum, tactu eorum non polluantur.

* *Additio.* 4. Ruminat dicit, propter porcum, qui tamen findit ungulam; findit dicit, propter camelum, qui ruminat.

• Additio. 2. Ut puta ḡiphus, et si quid aliud A pilis, alopecia dicitur, fluentibus capillis. Si in calvijo, vel recalvatione albus, vel rufus color inventus fuerit, plaga lepra est. Adducto itaque leproso ad sacerdotem, sine cuius arbitrio non excludebatur, si lepra nondum ei perspicua fuerat, recludebatur eum in domo sua septem diebus. Quibus expletis, si non creverit lepra, iterum recludebatur eum aliis septem. Quod si needum lepra increverat, mundabatur eum, id est mundum judicabat, quia scabies erat. Et lavabat homo vestimenta sua, et mundus erat. Cum vero perspicua erat lepra, separabatur ad arbitrium sacerdotis, et habebat vestimenta disuta, id est facilia ad induendum, vel exuendum", vel solam vestem extrinsecant, ut sic cognoscetur, et caput nudum, ut posset agnoscere; et os veste contectum, ne fetorem loquendo diffunderet; et habitabat solus extra castra, ita ut a mortuo nihil differre videretur. Patet, ut dicit Josephus, illos irrisibiles qui dixerunt Moysen lepra fatigatum, et similiūm ejectorum ducem factum, venisse in Chanaanēam cum eis, cum ita quasi immisericors circa leprosos habitus sit, qui tunc maxime misericordia indigebat. Lepra vero vestis lineæ, vel laneæ, vel pellis, erat macula albida, vel rufa, humilior superficie reliqua, quia corrosiva est, quæ cum apparebat, considerabat eam sacerdos.

Addidit quoque Dominus legem purificationis mulierum talem: « Si mulier peperit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruae (Levit. xi), » id est ejusdem immunitatis judicabitur, cuius est cum separatur a mundis, quando patitur menstruum. In tantum enim immunda est, quod quidquid tangit, immundum reddit, cibum, lectum, vestem, sedem. Unde non licet alieui communicare ei nec in lecto, nec in cibo. Octavo die circumcidebatur puer, post septem dies inquisitionis, manebat triginta tres dies in sanguine purificationis suæ, ita ut omnes dies purificationis suæ fierent quadraginta, quia tot diebus dicunt physici, carnem masculi formari in utero. In purificatione vero triginta trium dierum, licebat ei surgere, in domo deambulare, sed non egredi et operari; et tangendo non poluebat, et licebat aliis communicare ei in cibo, et in sede, sed non in lecto. Accedere vero ad tabernaculum non poterat, nisi expletis quadraginta diebus. Si vero pareret feminam duplicabantur priores dies inquisitionis, et postea dies purificationis, ut simul fierent octoginta, quia tot diebus formatur semina in utero. Expletis vero diebus purificationis, offerebat pro filio, vel filia, agnum anniculum in holocaustum, vel pullum columbæ, vel turturum pro peccato", quia in libidine conceperat, et erat sacerdotis. Quod si non poterat manus ejus invenire agnum, offerebat duos turtures, vel duos pullos columbatum, alterum in holocaustum pro puerō, alterum pro peccato suo, vel pro originali filiae, quia filio in circumcisione dimissum erat **. Hebrei tamen non habere parvulos peccatum tradunt. Præter hæc dicit Josephus, primogenitum redimi quinque siclis,

*** Additio. 4.** Id est, immunda erat duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrualis.

**** Additio. 2.** Haec autem oblatio, etiam purificatione diecebatur.

***** Additio. 3.** Augustinus tamen dicit, quod pro peccato puerorum offerebant quod licet in circumcisione dimissum, plenius tunc dimittebatur.

CAP. XVIII. De cognitione leprarum.

Legem quoque lepræ tradidit eis Dominus (Levit. xiii). Sunt autem quatuor genera lepræ, in cute, in capillis, in veste, in domo *. Lepra cutis cognoscitur si fuerit in eo albor, id est pallida albedo, vel pustulæ, vel cicatrix; maxime si fuerit albo, vel subrufa, ita quidem si locus lepræ humilior sit carne reiqua; vel si mutati fuerint capilli in candorem, et solito tenuiores. Lepra vero in ea-

B B

recludebatur septem diebus. Si creverat macula adjudicabatur lepra. Si non creverat, abluiebatur vestis, et recludebatur aliis septem diebus. Si adhuc dubia erat, rumpebat illud a solido. Si tamen iterum alibi macula apparebat, lepra volatilis erat, et comburebatur vestis. Si vero similis macula corrosiva apparebat in domo, prius præcipiebat sacerdos omnia de domo efferriri, consideransque valliculas in pariete pallore, vel rubore deformes, et humiliores superficie reliqua, claudebat ostium domus septem diebus; post quos, si inveniret crevississe lepram, jubebat crui lapides leprosos, et projici extra civitatem et domum, radi intus per circuitum, et pulverem rasuræ spargi extra castra, vel extra urbem in loco immundo, et alias lapides substitui in domo, et luto alio liniri domum. Quod si iterum redierit macula, lepra perseverans est, et destruetur domus, et ligna, et lapides; et pulvis extra oppidum projicitur in locum immundum.

D D

*** Additio 1.** Patet ex his quæ de diversitate lepræ dicuntur, quod non omnia ad litteram accipi possunt. Origenes: Invenimus quinque species positas de hominum lepra, aut in corpore sit cicatrix, et signum albedinis, et sit in cute ejus corporis contagio lepræ. Aut efflorens effloredit lepra, et conteget omnem cutem contagio lepræ a capite usque ad pedes ejus, vel in carnis cute sit ulcus, et sauciatur, et sit in loco ipsius ulceris cicatrix alba. Aut in carnis cute sit adustio ignis lucida, alba, aut cum rubore candida. Quarta species cum viro, aut mulieri sit in capite aut in barba contagio lepræ. Uxtima cum sit in calvijo, vel in recalvatione con-

tagio lepræ rubicundæ quæ est lepra efflorens in A. calvito, vel in recalvatione.

* Additio 2. Quædam vestis erat, quæ aperturam a capitulo usque ad umbilicum habebat, et quibusdam nastulis claudebatur.

CAP. XX. *De purificatione leprosi.*

Quod si leprosus mundabatur, revocabatur ad communem habitationem sic: Veniebat usque ad communem introitum castrorum, vel oppidi habens secum duos passeres vivos*, quibus licitum erat vespi, lignumque cedrinum, et hyssopum, et vermiculum, filum scilicet cœcineum, et aquas viventes in vase sictili (*Levit. xiv.*), occurrentesque ei sacerdos, immolabat passerem unum, stillans sanguinem super aquas, aliumque, scilicet virum, ligans filo cœcineo, cum hyssopo, in summitate ligni cedri quasi faciens aspersorium, tingebat illud in aqua rubricatis, aspergens hominem septies, dimittebatque passerem vivum avolare in agrum. Cumque lavisset homo vestimenta sua, radebat omnes pilos corporis sui, et lotus aqua, ingrediebatur castra, ita duntaxat ut maneret extra proprium tabernaculum septem diebus, iterumque die septimo rasis omnibus pilis corporis, etiam superciliis, lotisque vestibus et corpore, die octavo tollebat duos agnos immaculatos, et ovm anniculam, et tres decimas similæ consperse oleo, et olei sextarium, et offerebat omnia ad ostium tabernaculi. Tunc sacerdos immolabat agnum unum pro delicto, et sumens de sanguine ponebat super extremum auriculae dextræ hominis, et super pollicem manus dextræ, et pedis, et de olei sextario mittens in manum sinistram, et tingens pollicem dextrum in eo, aspergebat septies contra tabernaculum. Reliquum olei, quod erat in sinistra, fundebat super extremum auriculae dextræ hominis, et super pollicem manus dextræ, et pedis dextri, id est super sanguinem, quem prius infuderat, et super caput ejus. Et rogabat sacerdos pro eo, faciens aliquam specialem institutam ad hoc orationem, et post sacrificium faciebat pro peccato, et post immolabat holocaustum cum libanatis suis, ponens illud in altari. Et nota quod hic proprie distinguitur sacrificium pro delicto, cuius sanguine linitus est homo, et sacrificium pro peccato**, de quo nihil ei factum est. Unde et Moyses dixit hic, quasi distinguens, ita pertinere ad sacerdotem hostiam pro delicto, sicut et pro peccato. Cum enim distinxisset agnum pro delicto, nec distinxisset quod aliorum pro peccato, et quod in holocaustum fieret, innuit in arbitrio sacerdotis esse de agno et ovo, ut alterum pro peccato, alterum holocaustum facere ***, quod vellet. Quod si manus ejus haec invenire non posset, agnus tamen pro delicto, et olei sextarium non minuebatur, quia ex his purificabatur homo, ut prius; sed pro ovo et agno reliquo offerebat par turturem, aut duos pullos columbarum quorum unus pro peccato, alter in holocaustum fierat. Offerebat quoque decimam similæ oleatae in sacrificium.

* Additio 1. Forte duo erant gener passercum, quorum uno licitum erat vespi in lege, alterum vero prohibitum. Magister et Hugo dicunt, de quibus non est discretivum. Origenes dicit: Due gallinae accipiebantur vivæ ei qui mundabatur, et lignum cedrum, et cœcineus coccus, filum scilicet rubeum, quo ligabat passerem vivum, et hyssopum in ligno cedri.

* Additio 2. Pro peccato, est quasi loco dictio- nis accusativi casus. Unde: Et sacrificium pro peccato non postulasti (*Hebr. x.*).

* Additio 3. Nota, quia distinguit revera Moyses inter sacrificium pro delicto, et peccato, sed inter delictum et peccatum, nequaquam distinguit. Sancti vero distinguunt tripliciter, ut sit delictum, quod fit per industria; peccatum, quod per ignora- riā; vel delictum quod fit in Deum, peccatum quod in proximum; vel delictum in omittendo fa- cienda, peccatum in committendo non facienda.

CAP. XXI. *De viro spermatico, et muliere hemorrhoissa.*

Deinceps addidit Dominus de viro paciente fluxum seminis (*Levit. xv.*); qui tunc judicatur huic vitio sub- jacere, si per momenta adhaeserit carni, et concre- verit fœdus humor seminis, quo i. licet nolens, ef- fundit ex corruptione. Talis immundus immundum reddebat quod tangebat, lectum suum, vestem suam, sedem suam, etiam sagma super quod sedebat *, id est straturam asini. Vas sictile quod tangebatur frangebatur, ligneum lavabatur; qui tangebat lectum ejus, vestem ejus, aut sedem, vel super quem ipse salivam jaciebat, lavabat vestimenta sua, et erat immundus usque ad vesperum. Cum autem sanatus fuerat numerabat septem dies post mundationem sui, et lotis vestibus, ac corpore in aquis viventi- lius mundus erat. Die autem octava, offerebat par turturem, aut duos pullos columbarum, et faciebat sacerdos alterum pro peccato, alterum in holocau- stum. Eadem lex erat immunditiae et purificationis de muliere paciente fluxum sanguinis ex morbo **. Similiter ejusdem immunditiae erat mulier menstruata. Sed non purificabatur solemniter. Sufficiebat enim ipsam cum vestibus ablui. Morbiq[ue] enim immunditiae pro peccato etiam solent accidere, et ideo pro eis et pro peccato salutare offerebatur, quod non pro menstruo, quia *** naturale est. Et nota quod accidentem ad menstruatam dicit hic immundum septem diebus, et purificationem ei concedit; quod de ignoranter accidente intelligendum est. Infra, utrumque perimendum dicit quod dictum est, si fiat ex industria. Nec mirum quia etiam legitime cognoscentem uxorem, voluit Dominus lavare ve- stem, et omne corpus, et esse immundum usque ad vesperum. Et de uxore eodem modo.

* Additio 1. Sigma asini, id est sella ejusdem.

* Additio 2. Tradunt Hebrei quod si quis dor- mierit cum muliere, prima die sui menstrui, et si puer inde concepit, et vixerit, infra decem annos leprosus erit. Si vero secunda die menstrui, tunc

infra viginti, et sic usque ad septimam diem.

Aditio 5. Unde et mulieri hemorrhooissa a Domino dictum est, postquam sanata est : « Vade, et amplius noli peccare (Joan. viii). » Per quod patet quia pro peccato suo morbus ei acciderat.

CAP. XXII. De ritula rusa, et hircu apompeio, et cineribus aspersioneis.

¶ Iterum locutus est Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron, ne omni tempore ingrediatur sanguinarium, quod est intra venum, ne moriatur, quia in nebe apparebo super oraculum, nisi fecerit hec, quae sequuntur (Levit. xvi). Non est intelligendum, ut quoties vellet intrare, faceret hec, et intraret, sed tantum decima die Septembri intraturus, prius tamen, haec faceret; haec dies solemnis erat in Israel, et dicebatur dies propitiationis propter causam predictam. Vel quia agebat ea die cunctis expiationis, sicut dies Jovis sancta, quia sancitum chrisma consistit. Et pro peccatis totius anni communibus, vel ignoratis, ea die oblatio fiebat. Dicebatur etiam dies afflictionis, quia ea die jejunabant homines, et jumenta, etiam pueri septenes, et agebatur ea die memoria mortuorum. Dicebatur etiam dies expiationis, quia ea die purificabatur totum tabernaculum, et altaria per sanguinis aspersionem, a contagio, quae contraxerant per annum ex peccatis ministrantium. Ea die tollebat summus sacerdos de proprio vitulum rusum, trimam, immaculatum, quae non traxerat jugum. Nec turbenur, si quandoque Vitulus nominetur, quia in feminino genere tantum intelligendum est, quia pro peccatis fragilitatis offerebatur. Sumebatque ab universa multitudine duos hircos pro peccato, et aritem in holocaustum. Cumque lavisset se, inducebatur lineis tantum, secundum ritum minorum sacerdotum, oblatione animalibus, factaque oblatione, vel oratione propria, pro se, et pro domo sua, statuebat duos hircos in ostio tabernaculi, mittebatque sortem super utrumque, ut sciretur, quis esset Domini, et quis populi fieret. Nec est credendum quibusdam, qui dixerint; ideo mitti sortes, ut sciretur quis Domino immolaadus esset; et quis diabolus intendens ei in soliditudinem eum peccatis. Lex enim immolare nisi Deo, non admittit. Sane cuius sors exhibat Domino, offerbat illum pro peccato populi, et forte hic dicebatur proprio pro peccato. Cujus sors exhibat populo, reservabat viventem, immolabatque vitulum rusum pro peccato suo, et dominus suu, et tollerat, de sanguine hirci, et vituli, et thuribulum plenum prostr. Inquitque tollens thymiamatis, intrabat ultra venum, tantum imprens thymiamatis, ut nebula, et vapor opereret oraculum, non forte, visa majestate Domini, moreretur. Aspergebatque septies digito, de sanguine coram propitiatorio, ad orientem. Eadem etiam numero aspergebat pavimentum. Simili quoque aspersione septena, expiabat sanguinarium exterius et pavimentum. Fundebatque de eodem sanguine, super cornua altaris aurei, et aspergebat illud septies di-

A gito, expansa ita totum tabernaculum, et altare ab immundis filiorum Israel, et a cunctis pravaricationibus corum, id est contagio, quod contraxerat, positum in medio peccantium tabernaculum.

Nihilque erat cum eo in tabernaculo, cum ipsum expiabat. In quem modum etiam semel in anno lavamus altaria vino. Nota quia hic legitu, sacerdotes egredi de oraculo ad altare, et sic patet, quia erat extra. Nec potest dici cum egressum ad altare coram tabernaculo, dum dicatus hic ad altare, quod est coram Domino. Post hanc expiationem egrediebatur sacerdos ad hircum viventem : ponensque utramque manum super caput ejus, confitebatur generaliter omnes iniquitates filiorum Israel, et imprecans eas capiti ejus, ponens etiam, ut tradunt quidam, eartham inscriptam peccatis populi super caput ejus, mittebat eam in desertum, per hominem ad hoc paratum. Tradunt Hebrei quorundam parvulos tribaliter ad hoc parari, id est de tribu ad hoc deputata, medicinaliter eis splene subtracto, ut sic expiatu esset populus a peccatis illius anni, que per ignorantiam, vel fragilitatem contraxerat, quae secum tenebat hircus. Qui quis emittebat non levituras, apompeus Graec, Latine emissarius dicebatur. Cum autem deduxerat Aaron hominem cum hircu extra castra, redibat ad tabernaculum testimonii, depositisque vestibus lineis, in quibus expiaverat sanctuarium, et emiserat hircum, lavabat carnem suam in loco sancto, et inducebatur vestibus suis, scilicet pontificalibus, et pretiosis, et offerebat aritem in holocaustum, et adipes vitulae, et hirci pro peccato, renesque cum renunculis. In hunc modum, et pontifex evangelicus, in aspersione basilice, quam dedicat, quasi in expiatione, lineis et minoribus utitur indumentis. Etiam in Sabbatho baptismali, in consecratione fontium, et in mersione catechumenorum, cum scilicet transferuntur peccata eorum, utitur similibus indumentis. Cum autem, his peractis, administrationem accepit altaris pontificalibus, et pretiosis vestibus insulator. Vitulum autem, et hircum, de quorum sanguine facta est expiatio, ferebant extra castra, et comburebant igni, tam pelles quam carnes eorum, et filium. Projiciebatque ea sacerdos in ignem, qui illa vorabat, mutatis prioribus vestibus, et simplici propriis, lignum cedrum, bissimum, et coquum bis tinctum, quia haec in purificationibus valebant, et tunc rediens, lotis vestibus, et carne sua, ingrediebatur castra, et circumfundens erat, usque ad vesperum. Sed et ille sacerdos, qui resagrebat ad ignem, ut consumi faceret omnia, usque ad cinerem, non nisi ibi vestibus, et corpore intrabat castra, et circumfundens erat, usque ad vesperum. Sed et tertius sacerdos qui colligebat cineres reservans ad aquam aspersionis, non nisi lotus intrabat castra et circumfundens erat usque ad vesperum. Ex his cineribus fiebat aqua aspersionis, qua per totum annum purificabantur immundi. Unde difficile est

rationem invenire, cum hic gnis fieret ad puris-
candos immundos, eur illi qui eum tractabant, ut
dictum est, *impundi erant, eum etiam Dominus*
hoc sacramentum, quasi sanctissimum, religionem
*victimæ appellat*¹¹. Sed et qui caprum dimiserat,
alias duxerat in desertum, immundus erat. De quo
tamen facile est invenire rationem, et est verisimile
hos cineres factos annuatim, ut modo sit chris-
ma. Quidam tamen Hebrei dicunt eos valuisse et
durasse per plures annos, nec factos, nisi cum
deliciebant.

*Additio 1. Quia defuncti erant duo filii Aaron,
Nadab et Abiu, cum efferrerent ignem alienum ad
altare Dei, erat necesse ut influeretur cœlesti do-
ctrina Aaron, quomodo eum ad altare oporteret
accedere, et quo supplicationis ritu propitium fa-
ceret Deum, et ut caveret de hoc quod acciderat
filii. Propterea de his hæc modo præfacta est lex :
« Iterum locutus est Deus, etc. »

*Additio 2. Cum et Judæi prorsus de hoc re-
spon fere se nescire fatentur, nec Gamalie aliquid
hic eos doceat.

(14) CAP. XXIII. *De purificatione immundorum.*

His cineribus purificabantur immundi in hunc
modum : Si quis tangebat cadaver hominis mortui
in tabernaculo, vel in agro, occisi, aut per se mor-
tui, vel sepulerum ejus, immundus erat septem
diebus (*Num. xix*). Tabernaculum in quo mortuus
est homo, et universa, quæ ibi erant, vasa, im-
mundus erant septem diebus. Tollebatque vir mun-
dus cineres combustionis, mittensque super eos
aqua vivas tingebat ex eis hyssopum, et aspergebat
ex eo, die tertio, et septimo, tentorium, et omnem
supellectilem, et homines hujusmodi contagione
pollutos, et lotis vestibus et corpore, mundi erant.
Si die tertio non fuerat aspersus immundus, die
septimo non mundabatur. Si quis autem sic non
expiatitur, peribat de medio ecclesiæ, quia pol-
luebat sanctuarium, id est anima ejus peribat de
Israël, quia peccabat, et arcebat ab ingressu
loci sancti. Sed et ille qui purificabat immundum
aque hujusmodi, quia tetigerat cineres, lavabat
vestimenta sua, et immundus erat, usque ad ve-
sperum. De immunditiis vero quibus erat immun-
dus homo per diem tantum, ut propter illusionem
nocturnam, vel quia dormierat cum uxore, non
credimus hominem his cineribus expiatum, sed ad
minus de immunditia septem dieum, quia die
tertio, et septimo, legitur facienda expiatio talis.
De expiationibus, quæ faciant cum muneribus obla-
tis, ut supra de leproso dictum est, et de viro sper-
matico, et muliere sanguinaria, quia legitur eos
numerare septem dies, et octava purificari, credi-
mus die tertia et septima, his aquis expiatos.

CAP. XXIV. *De persons exclusis a matrimonio.*

Tradidit etiam Dominus filiis Israel multitudinem
præceptorum, recapitulando prædicta, et super-
addendo nova, de quibus non nisi illa perstrinxer-

A mus quæ ad intelligentiam lectionis sacrae Seri-
piuræ sunt necessaria. Sane prohibuit Dominus ne
homo ad domesticam sexæ carnis acceleret, nec
revelaret turpitudinem ejus, id est discoperiret,
et intraret pudenda ipsius. In primorum quidem
parentum conjugio propter hominum raritatem so-
lum duas personas exclusit. Dominus a conjugio
dicens. « Propter hoc relinqet homo patrem, et
matrem (*Gen. ii*), id est nec filius matri, nec patri
filia copulabitur. Sub lege vero plures excepti, quæ
sunt fere duodecim (*Levit. xviii*), mater, noverca,
soror, neptis, amita, matertera, uxor patrui, nu-
rus, uxor fratris¹². Sed hæc determinationem recipit
privigna, filia privigni, vel privignæ, soror uxoris.
Paucas tunc exclusit, ut multiplicarentur homines,
B et replerent terram. Sub gratia plurimæ excluduntur
ubi continentia locum habet; et est hæc prohibi-
tio conjugii. A fornicatione enim omnis mulier
excluditur.

*Additio 1. Si enim quis habens uxorem mor-
taus fuerit, non suscepta inde prole, frater ejus
duxit eam, et inde fratri defuncto semen suscita-
vit.

CAP. XXV. *Catalogus quorundam præceptorum.*
(*Levit. xviii-xix.*)

Coitum quoque cum masculo et jumento, sub
interminatione mortis prohibuit; ne etiam collige-
rent spicas, vel racemos remanentes, ne grana
decidentia; sed relinquenter ea pauperibus terræ,
nec opus mercenarii retinere, usque mane, nec
accipere personas, diligi amicem sicut seipsum
præcepit, ubi LXX proximum ponunt. Somnia,
auguria, divinationes observari prohibuit, nec
agrum seri diverso semine, nec jumenta diversi
generis facere coire¹³, nec ueste ex duobus texta
indui, nec comam in rotundum tonderi, nec bar-
bam radi, nec carnes suas super mortuo incidi,
nec figuræ alias, aut stigmata in carne sua fieri,
cum quibus, et similibus, ad litteram subintelli-
gendum est, secundum ritum gentium, et maxime
Ægyptiorum cum quibus habitaverant. Nam, et
David legitur mulam habuisse, super quam positus
est Salomon; et delatus ad fontem Gihon ad inun-
gendum (*III Reg. i*). Sed Ægyptus omnigenorum
venerans monstra deorum, et in honore diversoru-
m deorum, quos putabat talibus præsse, di-
versa semina in agro, diversas materias in ueste
sociabat, diversos etiam cinctinos capitis diversis
dilis sacrificabat. Unde et in principio horum præ-
ceptorum dixit Dominus : « Juxta consuetudinem
terre Ægypti, in qua habitatis, non facietis, juxta
morem regionis, ad quam introducam vos, non
agetis. » Addidit etiam speciale præceptum, cum
intrarent terram reprobationis, ut auferrent præ-
putia arborum quas plantarent. Quod quasi expo-
nens subdit : « Poma quæ germinant, immunda
erunt vobis, » hoc tamen non est in Hebreo. Et
videtur velle quod fructus trionphorum anni-

(11) Capitulum hoc ad historiam libri *Nun.* ei referendum videtur.

rum immundus esset, et abjiciendus, fructus quarti anni sanctus Domino, et communis pauperibus, sed in quinto anno, et deinceps domini sui essent, et esibiles.

Additio 1. Diversa etiam animalia coire faciebant, ut inde animal nasceretur, quod plurimum esset deorum sacrificio congruum, vel eorum honori dedicatum, sicut mulus, de equo, et asino, Marti, et Sileno aptus erat.

CAP. XXVI. De tribus generibus panum.

Ad evidentiam quoque eorum quae hic in Levitico traduntur (*Levit. xxiv*), sciendum est sacerdotes habuisse tria genera panum, panes scilicet sacerdotales, Leviticos, et laicos: Sacerdotales erant propositionis, qui de publico sumptu siebant, quos non licet edere nisi solis sacerdotibus; panes Levitici, qui et offertorii, quibus soli de genere Levitico vescebatur. Etiam qui propter maculam non poterant ministrare, et filia familias, sed non uxorata, vel vidua, vel repudiata, nisi necessitate rediret ad domum patris, ut esset quasi filia familias. His non vescebatur advena*, inquitinus, mercenarius sacerdotis; verna tamen, vel emptitius ipsius vesci poterat, laici, id est communes, quibus quicunque poterat vesci.

Additio 1. Advena generale nomen est, continens peregrinum, qui tantum pertransit, et inquinatum, qui cum sit de eadem regione, mansioneum tamen conductit.

CAP. XXVII. De sanctimonia sacerdotum.

De sanctimonia quoque sacerdotum agens Dominus (*Levit. xxi*), primo de minoribus sacerdotibus agit, ne contaminarentur in mortibus civium suorum, nec etiam principis populi, nisi tantum super matre, et patre, filio, et filia, fratre, et sorore virgine, ne scilicet lavarent, vel sepelirent, vel plangendo tangenter mortuos alios; nec alii tantum prohibitas, eis interdixit uxores, sed nec habere concubinas, nec in uxorem ducere secutum, nec ancillam, nec captivam, nec viduam, nec repudiata, nec eas que de cauponibus, et pandocibus, id est apothecis venalibus vitam agunt. Pontificem vero ad nullum omnino mortuum ingredi voluit.

Unde et dominus papa nullis exequiis interesse dicitur. Nec uxorem ducere, nisi virginem, et tantum de populo suo. Sed nec parochia domini papæ muros urbis excedit. In commune vero præcepit, ne sacerdos in diebus vicis sua cum ministrare deberet, vinum biberet, aut omne quod inebriare potest, ut sciret discernere inter sanctum et profanum, mundum et immundum, et doceret filios Israel legitimam terræ, qua locutus erat Dominus (*Levit. x*), et ne sacerdos dum quandoque immundus esset, accederet etiam ad tangenda ea, quae offerebant filii Israel* (*Levit. xxii-xxiii*). Patet quoque si sacerdos evangelicus quotidie ministret, assiduam debet habere munditiam. Addidit quoque Dominus de solemniatibus legalibus. Sed quia plenius de his in libro

A Numeri diffinitur, et nos ibidem de illis prosequimur. Prima die Septembribus festum Tubarum, vel langores pro liberatione Iaac, quod cereorum dicitur; decima die ejusdem mensis festum Propitiationis, quia cum fecissent vitulum, orante Moyse, propitiatus est eis Deus; decima quinta die festum Scenopegiæ, quod est fixio tabernaculorum, quod est festum Patris (*Num. xxviii-xxix*). Cum enim Patri ascribatur potentia, magna fuit potentia Dei, quod vestes eorum non sunt attrite per quadraginta annos. Sed habent modo alia festa, Phurim, id est sortium, quia sors in contrarium cecidit, ut in Esther legitur (*Esther ix*), quia occisuros occiderunt. Encœnia tria, id est dedicationes: in autumno, quæ fecit Salomon (*III Reg. viii*); in vere, quæ Zorobabel, aliisque reversi de Babylone (*I Esdr. iii*); in hieme, quæ fecerunt Machabæi (*II Mach. viii*). De quo in Evangelio: «Facta sunt encœnia in Hierusalem; et hinc erat (*Joan. x*).»

Additio 1. Septem festa Jedæi habuerunt. Sabatum, Neonieniam, Pentecosten, Pascha, et festum Tubarum, festum Propitiationis, Scenopegiam.

CAP. XXVIII. De pœna blasphemii.

Ecce autem egressus filius mulieris Israelitis, quem pepererat de viro Ægyptio jurgatus cum viro Israelita, blasphemavit nomen Dei Israel, maledicens ei (*Levit. xxiv*). Quem Moyses reclusit in carcere, donec super hoc consulisset Dominum, qui ait ad Moysen: Qui maledixerit Deo suo, omnes qui audierint, ponent manus suas super caput ejus, et quasi contra ipsum testificantes, et eductum extra castra, omnis multitudo lapidabit eum, et sive civis sit, aut advena.

CAP. XXIX. De talione legis dux.

Subintulit quoque Dominus de talione (*Levit. xxiv*), ut qui laderet hominem, in eumdem modum laderetur quo lacerat eum, scilicet, ut redderet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, fracturam pro fractura, livorem pro livore, adustionem, pro adustione. Nota quia talio non erat in injuriis rerum, sed in lesione tantum corporum, quia fulta restituuntur in deplum, vel quadruplum. Determinabaturque talio per necessitatem,

D ut laders mulier virum in virilibus, puniebatur manu, quia virilia non habet, et vir laders mulierem prægpantem, ut faceret abortivum nondum animatum, multatabatur pecunia. Incertum est autem utrum talio extenderetur, usque ad judicem, vel circa injuriatum tantum haberet locum. Quod vero injuriatus sine judice posset ulcisci, forte inde haberi potest, quod ad civitates refugii fugiebat homicida non volens, ne interficeretur a proximis occisi.

CAP. XXX. De observatione jubilæi anni.

Addidit etiam Dominus de observatione jubilæi, qui septimanam hebdomadarum annorum sequebatur (*Levit. xxv*): ad cuius præsignationem septem annis præcedentibus, ut tradunt quidam, in singulis

nomenis clangebant tubis, et septem diebus continuis ante ipsum solemnizabant clangentes tubis. In libro tamen Numeri legitur quod clangerent tubis, septimo mense, decima die, in universa terra (*Num. x-xxix.*). In hoc jubilaei anno, omnes distractioes rerum, ad pristinos redibant possessores; præter domos que erant in urbibus muratis, quas tamen, primo anno venditionis, venditori redire licebat, exceptis domibus Levitarum, quæ in quaecunque essent loco in jubilao redibant. Eodem anno requiescebat terra, et debita eodem anno, servi liberi dimittabantur. Nam licet essent contribules, tamen veluit eos Dominus servitii schismate castigare, propter transgressiones legum. Josephus dicit, quia in jubilao conveniebat venditor agri et emptor; et reputantes fructus, et expensas in agrum factas, fructibus exuberasse compertis, venditor recipiebat agrum: si vero expense transcenderunt, hoc quod deerat recipiebat emptor, et a possessione discedebat. Hanc tamen computationem fieri licuit infra annum jubilaeum, nendum in ipso, si venditor prius vellet revocare quod vendidit. Litera Levitici videtur velle quod, juxta numerum annorum, usque ad jubilaeum, majori minorive pretio jubebat agrum vendi, ne venditor gravaretur, si modico venderet, et plurimi anni superessent, usque dum reciparet quod vendiderat, et ne gravaretur emptor, si multo emeret quod in proximo amissurus erat. Determinata quoque fructuum reputatione, et expensarum infra jubileum addidit, quod si venditor, quod supererit expensatum, reddere non poterit, habeat emptor agrum, usque ad jubilaeum. In ipso enim

A omnis venditor redibat ad pristinum possessorem. Terram autem sic voluit Dominus vendi ab eis sub conditione recipiendi, quia sua erat, et non ipsorum. Alienigenas tamen servos voluit eos in perpetuum possidere.

CAP. XXXI. De benedictionibus et maledictionibus.

Taliā praceptorum observatoribus præmisit Dominus benedictiones suas dicens: « Dabo vobis pluvias temporibus suis, etc. (*Levit. xxvi*) ubi clausula promissionum inveniuntur. Transgressoribus vero longæ plures ingeminat maledictiones.

CAP. XXXII. De decimis, et votivis.

In decimatione animalium, quod decimum, vel nascendo, vel numerando veniebat, Domino sanctificabatur, nec mutari licebat in melius, vel deteriorius (*Levit. xvii*). Similiter animal quod vovebat, dominus non licebat immutari, si quis quod voverat immutaret, et votivum et immutatum erat domini. Sed distinguendum est de hujusmodi votis. Aliquando enim sic ex voto aliquid sanctificabatur Domino, quod anathematizabatur; illud non poterat vendi a sacerdotibus, vel alienari. Quandoque non sic obligabantur votiva, sed poterant vendi a sacerdote, determinato pretio, secundum utilitatem quæ ex his poterat provenire, sive esset anima, vel fundus. Qui tamen voto dederat, si volebat illud emere supra aëstimationem, pro quo alii daretur, adderet quintam ejus partem. Quod ideo est statutum, ne qui voverat, aspiraret, quasi ad poenitentiam dactus, nec etiam dignorem aliis se putaret in emptione ejus rei, quia eam dederat.

HISTORIA LIBRI NUMERORUM.

CAP. I. Praefatio:

Quarta hujus historie distinctio Hebraice dicitur Vajedabbr, quod sonat et locutus est. Apud nos tamen, et non habetur. Nonne Graecum in scriptis nostris non halenus: nam Graece, baresmoth, alias ellesmoth. Latine liber *Numeri*, vel *Numerorum* dicitur. Et dicitur quandoque *Numeri* pluraliter, unde et dici solet; Legitur hoc in *Numeris*. Merito autem hoc nomine censemur, quia quatuor principaliter hic numerantur. De omni populo, viri apti ad arma ferenda; primogeniti Leviti, qui etiam bis numerantur, mansiones per quas profecti sunt. Sed nec mulieres, nec minores viginti annorum, nec vulgus promiscuum, nec debiles ad bella, numerantur. Ad hanc partem historiarum si transit Josephus. Moyses predictam constitutionem legum, tam sub Sina morarentur, a Deo cognovit, et Hebreis scriptam contradidit. Cumque eis legislatiōem hæc sufficere putaret, ad exercitū militaris iura conservata est, et numeravit populorum capita, scilicet pugnare valentium. Moyses dicit Domini

super hoc locutam fuisse dicens: « Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno secundo egressionis de Ægypto (*Num. i.*) » Et nota quod prætermisit hic quadam, quæ facta sunt in primo mense secundi anni, scilicet oblat onus duodecim principiū, quam fecerunt singuli singulis diebus in dedicatione tabernaculi, et solemnitate Phase, quæ proprio nomine diciter Pascha in deserto », et forte sanctificatione Levitarum. De his tamen infra aget per recapitulationem. Prosequentes ergo ordinem illorum, dicimus quia Moyses, et Aaron, et duodecim principes tribuum ex præcepto Domini, anno secundo mense secundo, die prima mensis, numeraverunt viros, præter tribum Levi, a vicesimo anno, et supra. Josephus certum terminum posuit, scilicet usque ad quinquagesimum annum, et numerati sunt per generationes, et familias, et domos, et nomina, et capita singulorum. Hæc autem quinque ad inculcationem tantum quidam apposita tradidit, et hie, et in Josue, sed congrue quidem distinguui

possunt generationes, vel cognationes. Vocat hic **A** rūmibet fructum debentur Domino. Pro his ergo primogenitis, quæ nunc habebant tulit sibi tribum Levi, et jumenta eorum, et populus primogenita illa habuit pro Levitis et jumentis eorum. Et ne duodenarius numerus tribuum minueretur, tribum Manasse quasi pro Levitis instituit, Ephraim vero pro Joseph ¹. Ne autem major videretur numerus Levitarum quam primogenitorum, et ita iniqua esset commutatio, ait Dominus ad Moysen: « Numera filios Levi masculos ab uno mense, et supra. » Et cum numerati essent, inventi sunt viginti duo millia. Nota tamen, quia si diligenter attendas in libre Numerorum, numerum eorum per familias, invenies viginti duo millia, et trecentos. Dicit libraens quia trecenti erant in eis primogeniti, et ut jam erant Domini ². Iterum ait Dominus ad Moysen: « Numera primogenitos masculos a mense uno, et supra. » Et inventi sunt viginti duo milia et ducentos septuaginta tres. Tulit autem Moyses in prelio, ducentos septuaginta tres qui supererant, per singula capita quinque siclos, ad mensuram sanctuarii, et dedit eos Aaron, et filii suis juxta verbum Domini.

* **Additio 1.** Vulgus promiscuum vocantur, quidam **Ægyptii**, qui secuti erant eos egressuros.

** **Additio 2.** Nota quia primum Pascha fecerunt in **Ægypto**; secundum fecerunt in deserto de quo hic loquitur; tertium fecerunt in ingressu, et introitu terræ promissionis in **Galgali**; quartum fecerunt in terra promissionis.

CAP. II. *De excubiis circa tabernaculum.*

Præcepit etiam Dominus, ut semper poneretur tabernaculum in medio castrorum, et filii Israel per gyrum excubarent per turmas ³, et cuneos (*Num. ii*), quod pro eodem hic accipitur. Turma est proprie triginta millium est. Et dicitur cuneus quasi conveniens multitudo. Excubare enim large hic accipitur; excubiae etiam propriæ dici, vigilæ noctis. Ternæ tribus per quatuor partes tabernaculi excubabant, ita tamen remoti, ut maximas in medio plateas haberent. Eratque ornatus quasi fori rerum venialium, singulis in ordine constitutis. Opifices etiam artium in stationibus suis erant, ita ut urbi competenter ædificatae, castra eorum simillima viderentur. Judas itaque Issachar et Zabulon castra metabantur ad orientem, Ruben, Simeon et Gad ad meridiem, Ephraim, Benjamin, Manasses ad occidentem, Dan Aser et Nephtalim ad aquilonem. Inter tabernaculum et castra excubabant Levitas in tabernaculis suis, propinquiores tabernaculo quam castris. Et excubabant similiter per quatuor plagas Moyses et Aaron cum suis ad orientem; reliqui ab his, Caathitæ, ad meridiem sub custodia Eliazaris filii Aaron excubabant; filii autem Gersonitæ ad occidentem; Meraritæ ad septentrionem, et erant utrique sub custodia Ithamar.

* **Additio 1.** Multitudo dicitur cuneus, quasi conus a co, et uniendo

CAP. III. *De commutatione primogenitorum pro Levitis.*

Separavit sibi Dominus tribum Levi pro primogenitis quæ tunc habebant, et jumenta Levitarum pro primogenitis jumentorum, quasi commutationem faciens cum populo (*Num. iii*). Primogenita enim omnia specialiter tunc erant sua, quia cum occideret primogenita **Ægypti**, pepercit primogenitus eorum, reservans ea sibi. Deinceps tamen propter id ipsum, omnia primogenita eorum sanctificavit sibi in perpetuum, et maxime quia primitiæ quo-

B **2** jam erant Domini ³. Iterum ait Dominus ad Moysen: « Numera primogenitos masculos a mense uno, et supra. » Et inventi sunt viginti duo milia et ducentos septuaginta tres. Tulit autem Moyses in prelio, ducentos septuaginta tres qui supererant, per singula capita quinque siclos, ad mensuram sanctuarii, et dedit eos Aaron, et filii suis juxta verbum Domini.

* **Additio 1.** Jacob enim in benedictione filiorum suorum, promiserat filiis Joseph, quod uterque facturus esset tribum.

** **Additio 2.** Ne ergo damnosa esset illa permutatio Domino, si non restauraretur ei pro primogenitis, quod deerat in Levitis, recipit pro quolibet primogenito quinque sictos argenteos.

CAP. IV. *De ætate ministrantium in tabernaculo, et de differentia ministrorum.*

Iterumque ait Dominus ad Moysen: « Numera Levitas a trigesimo anno, usque ad quinquagesimum ut serviant mihi in duobus: hi in tabernaculo portando et collocando, senes emeriti in servando ⁴. » Et cum numerati essent, inventi sunt octo millia quingenti et octoginta. Septuaginta tamen dicunt a vicesimo quinto anno, quem numerum annorum in ordinatione sacerdotum, et nos observamus. Ipsi deferebant tabernaculum in hunc modum. Quia non licet ea, quæ erant ultra velum nuda videiri, ideo primo intrabant sacerdotes, et involvebant arcam, propitiatorium, et cherubim prius vero velum

D quod ante pendebat, et post pallium hyacinthinum, et candelabrum aureum, altare, et mensam cum utensilibus suis, palliis involvebant. Tunc intrantes Caathitæ, propriis humeris omnia hec involuta deferebant. Similiter, et altare holocausti cum ustensilibus suis, ut quibusdam videtur. Gersonitæ, ut breviter dicamus, deponentes tectum tabernaculi, mollia ferebant in curribus, scilicet cortinas, saga, pelles rubricatas, et hyacinthinas, tentorium, quod erat ante tabernaculum, cortinas quoque atrii, et funes, et vasa ministerii, que ad altare æneum pertinebant ⁵. De altari holocausti tacet liber a quo ferebatur. Potest tamen dici, quia vasa ejus ferebant Gersonitæ, ut in libro habetur. Ipsum ahare Caathite propriis humeris ferebant. Meraritæ vero,

ut breviter dicamus, omnia tabernacula, et at*sī*, quae dura erant, tabulas, bases, vectes, columnas, paxillos, et ea ferebant curribus. Emeriti Levitæ non serviebant sic in opere, sed posito tabernaculo, sedebant custodes.

* *Additio 1.* Omnes a trigesimo anno usque ad quinquagesimo portabant tabernaculum, et colloca-bant ea quæ attinebant. At qui erant supra quinqua-gesimum emeriti diebantur.

* *Additio 2.* Sed quia illi, et altare mundabant cinere, dicitur quia Caathitæ portabant altare hume-ris et vasa ejus. Potest dici potius, quod Gersonitæ ferebant vasa ministerii altaris, non altaris vasa. Aliqua forte in quibus ponebant ea quæ portabant pertinentia ad altare, et illa vasa ponebantur super currus.

CAP. I. *De quodam modo reddendi rem alienam.*

Tunc præcepit Dominus ejici per manus sacer-dotum a castis leprosos, et semine fluentes (*Num. v.*). Et factum est ita. Addidit quoque Dominus de reductione alienæ rei, ut fierent cum quinta parte capitisi*. Sed quia in *Exodo* videtur dicere contra-rium, scilicet ut in quadruplum redderetur (*Exod. xxxii*), ideo hoc usque distulimus, ut hic solvere-mus. Et dicimus, quia alienæ rei possessio ali-quando siebat ex industria, furto, vel rapina, aliquando siebat per negligentiam, aliquando igno-ranter**. De re sublata scienter in *Exodo* dicitur quod restituatur in quadruplum si perierat res; quod si exstebat in duplum. Si ibi legis quinque boves pro uno, alia est translatio secundum quos-dam, et quod in quadruplum verius dicatur, ex verbis Zachæi protulatur. De sublata per ignorātiā agit hic, reddatur caput, et quinta pars desuper; vel de re furtiva, si penitus latet, et sur pœnitens sponte constitetur, et reddit. Si vero non esset qui reciperet, redderetur Domino, et esset sacerdotis. Pro peccato vero furti, vel negligentiae, siebat aliqua oblatio secundum quantitatem rei. Josephus dicit, aurum et argentum reddi in duplum, jumenta in quadruplum, solum bovem in quintuplum, quia quanto possidetur cæteris utilius, tanto amittitur daninosius.

* *Additio 1.* Cum quinta capitisi reddebatur illa res, quæ reddebatur cum quinta parte pretii ejusdem.

** *Additio 2.* Quia præsumitur res exstata, ad restituendum conservata.

CAP. VI. *De iudicio zelotypiæ.*

Addidit quoque Dominus de lege zelotypiæ, zelus proprie dicitur, amor viri in uxorem, pro quo sus-tinere non potest, ut alii misseatur (*Num. v.*). Unde vir dicitur zelotes; zelotypia vero quandoque di-citur mœchia, et zelotypus, adulter. Solet ergo zelotypia dici sola suspicio adulterii, de qua legitur hic, ad hunc modum. Si spiritus zelotypie conci-taverit virum contra uxorem suam, quia polluta est, sed probari non potest, vel qui falsa suspicione imputetur, adducet eam ad sacerdotem, et offeret pro ea asarium farinæ bordeaceæ, quod est decima

A pars sati, non fundet oleum, nec thus imponet. Sacerdos autem statuet eam coram Domino, et ponet in manibus ejus in vase fictili aquas vivas, et oblationem farinæ pusillum cuius el thus incendet super altare, et mittet in aquam pauxillum pulveris de pa-vimento tabernaculi, et nudabit capitejus, scribetque in membrana, ut dicit Josephus, Dei vocabu-lum, scilicet tetragrammaton.

Facietque eam jurare quod nil viro suo nocuerit in his quæ sibi objiciuntur.. Quod si hoc viro suo non sufficiet, subdet sacerdos maledictiones etiam scriptas in membrana, et dicet: Si non es polluta, deserto viri toro, non te noceant aquæ istæ amarissimæ. Si autem declinasti a viro, ingrediantur aquæ maledictæ ventrem tuum, et ipsum tumescere

B faciunt, et putrescat femur tuum dextrum. Et dicet mulier: Amen, amen. Et delebit sacerdos omnem membranæ scripturam in aquis, et dabit ei bibere, et tunc sacerdos tollet de manu ejus sacrificium zelotypiæ, et elevabit illud coram Domino, et ponet super altare. Quod si rea erit adulterii mulier, putrescat femur ejus, et uterus tumebit in hydropi-sim, non tam en statim sed usque ad decem menses. Quod si non polluta erit, innoxia erit ei aqua, imo sæpe concipiet, et pariet masculum mense decimo. Haec aquæ dicebantur sanctæ propter no-men Domini dilutum in eis, et dicebantur male-dictæ propter maledicta congesta in eis, et amaris-simæ propter effectum qui quandoque sequebatur. Haec autem lex introducta fuit ad duritiam cordis eorum sicut permisso est libellus repudii, quia prompti erant ad effundendum sanguinem.

CAP. VII. *De sanctimonia Nazaræorum.*

Locutus est Dominus ad Moysen de lege Na-zaræorum (*Num. vi*). Nazaræus sonat *sanctus*, vel *florens*, vel *germinans*. Dicebanturque Nazaræi qui-dam qui ex voto obligant se sanctimonie, usque ad certum tempus, vel jugiter ut Samuel, et conse-erabant se Domino, et quasi separabantur a com-muni vita hominum, sicut quis modo per annum, vel duos, ex voto servit in hospitali Jerusalem. Sanctitatis eorum lex fuit haec. Omni tempore separationis suæ novacula non transibat super caput ejus. Unde forte quidam pingunt apostolos

D ei Christum crinitos, non in re, sed pro sanctitate. Nihil quod inebriare poterat, bibebant, non elebant aliquid quod esset ex vinea, ab uva passa, usque ad acinum*, ad nullum mortuum ingrediebantur. Quod si mortuus esset subito quispiam eorum eo, polluebatur caput consecrationis suæ, et illico radebat caput suum, et rursum die septimo offerebat par turturum, aut duos pullos columbarum, quorum unum sacerdos faciebat pro peccato, alterum in holocaustum. Diesque quos fecerat, pro infectis erant, et voti sui sanctimoniam iterum incipiebat. Forte non pro quolibet mortuo, sed pro occiso eorum eo, polluebatur quidquid fecit propter sanctimoniam. Complexis autem diebus voti sui, offerebat agnum anniculum in holocaustum.

ovem anniculum pro peccato, arietem hostiam pacificam. Et nota, cum ita simpliciter ponitur aries, quod Hebreus dicit, ad minus duorum annorum eum debere esse. Canistrum quoque diversorum panum azymorum, exceptis his, quae spente offerebat juxta perfectionem sanctitatis suæ, quæ oblatione dicebatur corban, id est manus. Et offerebat mulier triginta siclos, si poterat, vir quinquaginta, sin autem, ad arbitrium sacerdotis pauper offerebat. Cumque immolaverat hostias sacerdos ritu suo, reddebat Nazareus ad ostium tabernaculi, posnebatque sacerdos crinem ejus in ignem sacrificii, et sic ad communem hominis vitam redire poterat.

* *Additio 1.* Id est immatura, quæ ante maturitatem collecta, servatur, et tandem missa in aquam, grossescit.

CAP. VIII. De benedictione super populum.

* Iterum locutus est Dominus ad Moysen: Aaron et filii ejus invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis: hoc sit in omnibus sacramentis Ecclesie. Invocabunt autem sic: Benedic tibi Dominus Deus, et custodiat te, det tibi pacem, et osiendat tibi faciem suam ** (*Num. vi.*).

* *Additio 1.* Quid factum sit primo mense secundi anni, cum sit omissum, hic explanabitur.

** *Additio 2.* In Numeris in forma benedictionis linjus, ter ponitur nomen Domini.

CAP. IX. De oblationibus duodecim dierum in dedicatione tabernaculi.

Factum est autem in die qua unxit Moyses tabernaculum, et sanctificavit illud, obtulerunt duodecim principes tribuum in altaris strenuationem, ut Hebreus habet, sex plaustra tracta cum duodecim bobus, singuli bovem unum, et bini plaustrum unum. Et data sunt duo plaustra Gersonitis, ad serenda onera eorum, de quibus diximus. Et quatuor sunt data Meraritis. Postea singuli, singularis diebus, obtulerunt vasa, altari necessaria. Duodecim enim diebus solennitas dedicationis protelata est. Prima die obtulit Naason, de tribu Juda, acetabulum argenteum centum triginta siclorum. Hebreus habet scutellam, phialamque argenteam septuaginta siclorum, utrumque plenum simila, in phiala thus ponebatur. Mortariolum quoque aureum, decem siclorum, plenum incenso. In hoc vase aromata terebantur. Hebreus habet cochlear, quo scilicet thus in thuribulo ponebatur. Bovem quoque, et arietem et agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato, et in sacrificio pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos annieulos quinque.

Eiusdem modi vasa, et ejusdem hostias, obtulerunt alii principes, quisque die suo, et sic terminata est dedicatio, duodecim diebus. Patet per re capitulationem hæc dici. Octava enim die mensis primi, secundum quod littera videtur sonare, inchoata est dedicatio, septima enim diebus præcedentibus ejusdem mensis, conscrati sunt sacer-

dotes, et tabernaculum innatum, sed nondum dedicatum. Si vero ita est, tunc consecratio sacerdotum et dedicatio tabernaculi protelata sunt novem decem diebus **. Itaque non fecerant Phase eo anno tempore suo, scilicet die decima quarta. Quod tamen præceptum fuit eis a Domino, prima die ejusdem anni. Ideo quidam dixerunt, ut prædiximus, septem dies consecrationis sacerdotum fuisse terminales primi anni, et prima die secundi anni inunctum tabernaculum, duodecima die finitam dedicationem, quartam decimam die celebratum Phase **. Potest tamen dici hanc oblationem duodecim dierum factam secundo mense anni secundi, nec per recapitulationem hæc dici. Quod vero legitur ea die inchoatam, qua inunctum est tabernaculum, eadem dicunt pro consimili, quia

B sicut octava die primi mensis inunctum est tabernaculum, ita et octava die secundi mensis inchoata est hæc oblatione, et sic, octo primis diebus anni tertii sacerdotes et tabernaculum consecrata sunt.

* *Additio 1.* Secundum Hebreum, bos dicebatur ad minus trimus, aries binus.

** *Additio. 2.* Non enim licet, duo generalia festa facere simul.

*** *Additio. 3.* Plane dici potest quod eadem die inchoata sunt consecratio, vel inunctio sacerdotum, et dedicatio tabernaculi, et oblatio principum, et cœcurrunt simul per septem dies post quos seculata est oblatio quinque diebus; decima tercia die consecrati sunt. Levitæ, et decima quarta die fecerunt solemne Phase.

C CAP. X. De consecratione Levitarum.

* Iterum locutus est Dominus ad Moysen dicens: Tolle Levitas de medio filiorum Israel, et sanctificabis eos mihi (*Num. viii.*). Itaque secundum præceptum Domini, Levites prius aspersi aqua lustrationis, rasisque omnibus pilis carnis suæ, ubi non includuntur capilli, lotis etiam indumentis coram Domino, steterunt ad ostium tabernaculi, convocata omni multitudine, ponentesque manus suas super eos filii Israel, obtulerunt eos Aaron munus Domino, ut servirent in ministerio ejus. Obtuleruntque Levites boves duos, quorum alterum fecit Aaron pro peccato, alterum in holocaustum, et sic separati fuerunt Domino a filiis Israel. Exinde habuerunt in usus suis ea que Domini erant. De decimis enim vivebant, et his contenti erant. Sacerdotum vero etiam erant sacrificia, primitæ, primogenita, vota. His omnibus vescebantur cum domo sua mundi tamen, præter oblatæ pro peccato, quia sacerdotes soli peccata populi comedebant. Decima decimaram suarum dabant Levitæ summo sacerdoti, et de melioribus dabant, ideo sortem non habuerunt in terra, quod et melius eis cesserat. Tunc enim, duodecimam partem tantum honorum terræ haberent, modo habebant decimam.

CAP. XI. De his, qui non possunt facere Phase primo mense, ut faciant secundo.

* Locutus est Dominus ad Moysen anno secundo mense primo (*Num. ix.*), hic plane determinatur.

per recapitulationem hoc diei, faciant filii Israel A Phase tempore suo, decima quarta die mensis usque ad vesperum. Et fecerunt Phase. Erant autem quidam immundi super anima hominis*, id est super hominem, qui dicitur anima, cuius cadaver qui tegerant, non poterant facere Phase, et dixerunt ad Moysen: « Quare fraudamur, ne valeamus offerre inter filios Israel. » Forte indignantes, quia talis immunditia necessaria est quandoque. Et consuluit Moyses super hoc Dominum. Qui respondit ei: Homo de gente vestra, qui fuerit immundus super anima hominis, sive in via procul, faciat Phase mense secundo, decima quarta die omnem ritum Phase observans. Si vero sine hujusmodi causis tempore suo non fecerit Phase, exterminabitur anima ejus de populis suis. Peregrinus quoque advena, si fuerit apud vos, faciet Phase Domini. Si queratur, si iterum in mense secundo propter immunditiam non posset facere Phase, quid faceret? Potest dici, quia tertio faceret, quia quod in uno dictum est, similiter datur in aliis intelligi, vel forte si deinceps eo anno non faceret, non peccaret.

* *Additio. 1.* Quasi dicat: Per hoc quod ibi dicitur anno secundo, patet quod istud, scilicet, faciant filii Israel Phase, etc. » dicitur per recapitulationem. Debet enim prius dictum fuisse, cum prius factum sit in mense, scilicet primo ante oblationem principum, que supra posita est.

* *Additio. 2.* A meliori parte totum hominem significat, scilicet et animam, quod est frequens in C sacra pagina.

CAP. XII. *De tubis argenteis, et modo clangendi in eis.*

¶ Iterum locutus est Dominus ad Moysen: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles (*Num. x*), » quibus convocabis multitudinem. Has duas tubas habebant in quatuor usus, ad convocandam multitudinem, ad movenda castra, ad bella, ad festa. Et erat, ut dicit Josephus, tuba fistula cantatoria, pene magnitudine cubiti, calamo capacior, præbens in principio latitudinem, quæ conveniat orbi ad susceptionem spiritus, quæ Hebreo dicitur *asora*. In convolutione vero multitudinis, aliqua erat diversitas, ad convocandum omnem populum, utraque sinu clangebat simpliciter. Ad convocauros solos principes, semel clangebant. Quod dupliciter intelligitur, id est una tantum, vel uno impulsu. Eliam, ut addit Josephus, semel clangebant, si principes populum suum quisque in ecclesia convocare voleant, vel Moyses populum per ecclesias. Ad castra vero movenda, non simpliciter, sed concise, et protixius tubis clangebant. Et in primo sonitu movebant castra tres tribus, quæ erant ad orientem, in secundo, quæ ad meridiem, in tertio, quæ ad occidentem, in quarto, quæ ad aquilonem. Modum vero clangendi in bellis non distinguitur, quia forte sicut apud alias nationes, siebat apud eas, quando etiam habebant solemne epulum, et dies festos, et kalendas clangebant, sed non est determinatus modulus sacerdotes autem clangobant.

CAP. XIII. *De recessu Israel ad montem Sinai.*

¶ Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis elevata est nubes de tabernaculo fæderis, et profecti sunt de monte Domini viam trium diorum (*Num. x*). » Dicunt Hebrei quod arca præcedebat eos tribus dietis, super quam nube stante, quasi ad certum locum conveniebant paulatim, quidam citius, quidam tardius; sed melius est, ut de hoc itinere tantum dicamus, quando egressi sunt de monte Sina, et præcessit eos nubes, nec quievit per tres dies et noctes. Unde statim murmuraverrunt pro labore itineris, quia nec noctibus estra posuerunt, et tune recubuit nubes in solitudine Pharan, id est in prima mansione quam fecerunt in Pharan. Est enim Phara maxima solitudo quam modo Saraceni inhabitant, quia ergo anno primo mense tertio prima die mensis, venerunt ad montem Domini, et ab eodem egressi sunt anno secundo, vigesima die, mensis secundi, patet, quod in hac mansione, quæ et duodecima fuit sere sederunt per annum. Et dicit Hieronymus, quia per annum et quatuor dies ibi fuerunt. Quod difficultissimum est invenire, nisi forte fuerit annus embolialis. Potest tamen dici quia eadem die qua legem accepant, revoluto anno naturali, recesserunt. Cum ergo venissent pridie Kalendas Junii ad montem, et quarta die Junii legem receperint, si eadē die quarto revoluto anno, recesserunt, patet quia quatuor diebus, et anno sederunt ad montem, et ita tertio mense anni legitimi die quarto recesserunt. Tamen nihilominus verum est, quia secundo mense, anni secundi, vigesima die, egressi sunt. Tripliciter enim accepit annos ab eis, præter naturalem. Annus usualis a Januario, quem habent communem nobiscum in contractibus suis, et negotiis communibus agendis. Quoto autem mense hujus anni quinto die egressi sunt, non legitur. Est et apud eos annus legitimus quo utulur in legitimis, quæ agunt. In hoc, ut diximus, tertio mense et die quarto egressi sunt. Est ei apud eos annus emergens. In memoriam enim liberationis sue, coepérunt annos suos numerare ab exitu de Ægypto, sicut Græcia prima Olympiade, Romani ab urbe condita, Christiani ab Incarnatione Domini, et hujus anni, secundo mense, vigesima die egressi sunt. Jam enim annus Phase usque in Phase unus transierat, et de secundo Phase, scilicet, usque in Phase fluxerant, quinquaginta dies. Ergo mensis unus, trigesima dierum fluxerat, et secundus jam fecerat viginti dies. Hæc autem annorum distinctio in multis locis necessaria est. In hac mansione media pars Exodi, et totus Leviticus, et Numerorum præcepta non modica deseripia sunt. Nota quod quadruplex est annus, legitimus, emergens, usualis, et naturalis. Annus legitimus, hujus anni tertio mense Junio, et quarta die ejusdem mensis egressi sunt. Istum computa a Kalendas in Annus emergens, hujus anni secundo

mense, scilicet, vigesima secunda die ejusdem, que est quarta dies Junii exierunt. Istum a Phase in Phase computa. Prius accipe quindecim dies primi mensis, et junge cum quatuordecim diebus Maii sequentis. Ecce habes primum mensem secundi anni. Item accipe sexdecim dies qui remanent de Maio, et junge cum quatuor diebus Junii, et habebis viginti dies secundi mensis a Phase, et ita vera erit utraque computatio, anni scilicet legitimi, et emergentis, sicut in texu litterae continetur. Annus usualis, iste incepit a Januario, et hunc habent Hebrei nobiscum communem in negotiis suis. Annus naturalis, hujus mense tertio luna quarta que est quinquagesima dies a decima quarta luna Aprilis recesserunt. Duxit autem Moyses secum Obal, alias Obad, fratrem uxoris sue qui noverat in quibus locis per desertum castra commode poni poterant, promittens ei de optimis, quae traderet eis Dominus. Sane cum elevabatur arca, dicebat Moyses: « Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te a facie tua. » Cum autem deponeretur aiebat: « Revertere, Domine, ad multitudinem filiorum exercitus Israel. »

Additio 1. Melius est, inquit magister, ut dicamus, quando egressi sunt de Sina tantum, eos praecessisse nubem.

Additio 2. Solaris annus superat lunarem undecim diebus, quibus collectis constituitur una lunatio per triginta dies, vel etiam per viginti novem dies, qui supersunt reservatis, et annus, quo evenit illa lunatio, dicitur embolismalis; alii dicuntur communes. Contingit autem aliquando duos communes interponi embolismali, aliquando unum, secundum quod unus tantum bis in decem novenali cyclo evenit. Inde est ergo quod dixit Hieronymus, nisi fuerit embolismalis annus. Impossibile est quod per annum naturalem, et quatuor dies fuerint ibi, si quinquagesima die a Pascha sunt egressi, quia nunquam dies Paschæ, idem est anni praecedentis, et sequentis, et nunquam concurrent Pascha annum, et anno innotum. Similiter nunquam idem est dies quinquagesima. Non ergo ab eo die quo lex data est, revoluto anno naturali, sunt egressi, sed cum venissent ad montem prima luna Junii, revolutis lunationibus usque ad primam lunam Junii, quarta die ejusdem luna sunt egressi, que est quinquagesima die a decima quarta luna Aprilis.

CAP. XIV. De electione septuaginta seniorum.

Ortum est autem murmur populi contra Dominum dolentis pro labore, et accusans ignis in ira Domini, devoravit extremam partem castrorum (*Num. xi*), illos scilicet qui retro longe erant. « Oravit Moyses ante Dominum, et absorptus est ignis, vocavitque nomen loci illius Incensio; tamen non fuit hoc mansio nomen. In eadem quoque mansione, vulgus promiscuum, quod ascenderat cum eis, id est servi et ancillæ Ægyptii, et multi de Israel pariter cum eis flagabant desiderio carnium. Carnium nominis, non solas carnes, sed alio-

rum ciborum etiam abundantiam intelligimus. Urde nec in querela eorum de carnibus legitur, cum dixerunt: « Recordamur piscium quos comedebamus gratis in Ægypto, in mentem venient nobis cucumeres, et pepones, porriques, et cepæ et alia; anima nostra arida est; nihil vident oculi nostri nisi manna. » Audivitque Moyses populum flentem, et intolerabilis res visa est ei, quia et ab eo escas petebant. Et ait ad Dominum: « Cur imposuit populi hujus pondus super me? numquid ego concepi, et genui multitudinem omnem hanc? Obsecro, aut aliter provideas, aut interficias me. » Cui Dominus. Congrega nihil septuaginta viros de senioribus Israel, quos meliores nosti ad ostium tabernaculi, et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et populo dices: « Cras dabo vobis carnes usque ad mensem dierum, » id est quae sufficient ad mensem, etiam usque ad nauream. Et dicitur large nausea, pro vomitu. Proprie est enim vomitus ille qui excitatur fetore sentire. Ablatio, quidem spiritus Moysi, et traditio alij, non est intelligenda divisio spiritus ejus per partes, vel immunitio; sed illuminatio aliorum ad regendum populum, per eamdem specialem gratiam, per quam et Moyses illuminatus erat, sicut de igne unius lucernæ, multæ illuminantur, sine sui diminutione. Electos itaque septuaginta viros duxit Moyses ad ostium tabernaculi, praeter duos, qui in castris remanserant, non ex contemptu, sed quia reputabant se indignos, quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad, et erant, ut aiunt Hebrei, fratres Moysi ex matre, sed non ex patre⁴. Descenditque Dominus per nubem, et requievit spiritus in eis qui stabant cum Moyse, et prophetabant. Sed, et duo qui remanserant in castris, prophetaverunt, nec postea siluerunt, id est semper deinceps vocati sunt prophetæ. Et rediit Moyses cum illis ad castra.

Additio 1. Hieronymus dicit super Paralipomenon, non ex patre, sed ex matre, quia post legem acceptam, Amram, mandante Moyse, dimisit matrem ejus, quia amica ejus erat, et duxit aliam, de qua suscepit hos duos, sed secundum hoc isti nondum erant bimi. Magister solvit. Potest dici lex accepta a Moyse per cognitionem in spiritu, multo ante tempore quam per dationem, forsitan per triginta vel quadraginta annos. Et ita isti duo potuerunt connumerari inter septuaginta.

CAP. XV. De datione carnium, et ira Dei super eos.

Ventus vero egrediens a Domino, arreptans præcepto ejus trans mare in insulis Ortygiis coturnices, detulit in castra per circuitum castrorum itinerie dicti unius, volabantque a terra altitudine duorum cubitorum (*Num. xi*). Surgensque populus, congregavit sibi coturnices duabus diebus, et siccavit eas. Qui parum decem coros habuit. Fuerunt haec coturnices, ut tradunt, non modicæ quæ apud nos sunt; sed illæ majores, quæ regiae aves dicuntur, quas curleios, a currendo, vocamus. Nondum defecerat cibus, et furor Domini percussit populum

plaga magna nimis. Modus vero plaga non determinatur hic, sed in psalmis videtur, quod fuerit ignis. Sepultusque est ibi populus qui carnes desideraverat. Unde et locus ille vocatus est Cabroth, alias Cabaoth, quod sonat *desiderium sepulture, vel sepultra concupiscentia.*

CAP. XVI. *De plaga Maria, et causa lepræ.*

¶ Egressi autem de sepuleris concupiscentia, venerunt in Haseroth, ibique jurgati sunt Maria et Aaron contra Moyses propter uxorem ejus Aethiopissam (*Num. xi*), quasi rixantes cum eo, im properaverunt ei quod reginam Aethiopiam in uxorem duxerat, vel ductam dimiserat, vel potius propter uxorem ejus Sephoram, quæ rixata fuerat contra Mariam. Madianitæ enim quondam vocati sunt Aethiopes, ut legitur in *Paralipomenon*, et indignatio dixerunt : « Nonne et nobis, sicut et Moysi locutus est Dominus (*II Paralip. xiv*). » Ac si dicerent : Quare vult Moyses præesse nobis, quia locutus est ei Dominus ? Et iratus Dominus dixit eis : « Egregimi vos tres tantum ad tabernaculum. » Cumque staret ibi, descendit Dominus in columna nubis, vocansque Aaron, et Mariam, ait : « Si quis fuerit propheta inter vos, loquar ei in visione, vel per somnum, vel per ænigmata, vel per figuratas. Servo vero meo Moysi, qui in omni domo mea fidelissimus est, ore ad os loquor. Ut quid ergo detraxistis, vos ei quasi parviantes. Et recessit nubes, et ecce apparuit Maria leprosa. Et ait Aaron ad Moysem : Obsecro, Domine, ne imponas nobis hoc peccatum. Oravitque Moyses ad Dominum. Deus, obsecro, sana eam. Cui Dominus : Si pater ejus spuisset in faciem ejus, nonne debuerat saitem septem dierum rubore confundi. Separatur septem diebus extra castra. Quasi dicit : Si pater ejus vilificasset eam pro aliquo crimine suo, nonne deberet aliquo tempore verecundari ? Exclusa itaque est Maria extra castra septem diebus, nec populus motus est donec revocata est. »

CAP. XVII. *De duodecim explorationibus.*

¶ Egressus autem populus de Haseroth, fixit territoria in deserto Pharan (*Num. xiiii*). Non est Pharan nomen mansionis, sed solitudinis plures mansiones continentis, ut in catalogo mansionum manifestabitur. Omnes enim continent mansiones ab Haseroth, quæ fuit decima quarta usque ad Asiongaber, que fuit trigesima secunda per quas omnes transierunt in anno secundo. De Asiongaber misit Moyses ex præcepto Domini, duodecim viros ; singulos de singulis tribibus, qui considerarent terram quam possessuri erant ; quorum præcipui fuerunt Caleph filius Jephone de Juda, et Osee filius Nunde Ephraim. Vocavitque Moyses Osee Josue; hic erat minister Moysi. Unde quidam dicunt, id quod supradictum est, Josue, per anticipationem dictum esse, quia nunc primo impositum est ei hoc nomen. Potest etiam dici quia Moyses curam et salutem aliorum undecim commisit illi. Cumque vocaretur Josue, vel Osee, quæ nomina salvatorem sonant, tunc primo

A ei hæc nomina approviavit, cum salvatorem aliorum instituit. Præcepitque eis Moyses ut considerarent qualitatem terræ et hominum, et urbium ; et afferrent de fructibus terræ. Eratque tempus quando præcoquæ uva comedi possunt. Qui ascenderentes exploraverunt terram, et venientes in Hebron viderunt tres viros de genere Enac, vel Enacim, id est de semine giganteo, quales etiam viderant in Tanai civitate Ægypti, qui et a Tanai, Titanes dicti sunt. Fuit autem Hebron septem annis ædificata ante urbem Tanaim. Unde, et ab Hebron semen gigantium in Ægyptum descendisse ceditur. Descendentesque usque ad vallem uberrimam, et torrentem, tulerunt de malis granatis », et de fliciti loci illius. Palmitem quoque cum uva abscederunt, quem præ magnitudine tulerunt in vete duo viri. Ob hoc appellatus est locus ille Nehelescol, id est botri torrens.

* **Additio 1.** Hæc sunt nomina duodecim exploratorum, quos misit Moyses : « De tribu Ruben, Sammua ; de tribu Simeon, Salphat ; de tribu Juda, Caleb ; de tribu Issachar, Igal ; de tribu Ephraim, Osee, vel Josue ; de tribu Benjamin, Phalti ; de tribu Zabulon, Geddiel ; de tribu Joseph, Gaddi ; de tribu Dan, Ansmiel ; de tribu Aser, Sthur ; de tribu Neptahilim, Nababi ; de tribu Gad, Guel. Hæc sunt nomina virorum quos misit Moyses, ad considerandam terram Chanam (*Num. xi*). »

* **Additio 2.** Malagranatus arbor, malumgranatum fructus.

CAP. XVIII. *De murmure populi pro quo per quadraginta annos in deserto perierunt.*

Rersisque, post dies quadraginta, venerunt ad populum suum in Cades (*Num. xiii*). De trigesima secunda enim mansione interim egressus erat populus, et morabatur in trigesima tertia. Tamen quidam tradunt quod de Cades missi sunt exploratores, et ibi eos expectavit populus. Hanc mansionem vocat Josephus convallem, juxta Chananæorum terminos existentem », et ad habitandum difficilem, et commendantes viri terram quam viderant, addiderunt ». Sed cultores fortissimos habet, urbes grandes et muratas, stirpem Enac vidimus ibi, quibus nos comparati quasi locustæ videbantur ; terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos ». Quod sic exponit Hebraeus. Terra infirma est, nec habere diutius vivaces homines potest, vel quia nulli genti licebat diu in ea habitare, propter frequentes impugnations supervenientium. Unde propheta cum securitatem permanendi illi terre pollicetur, hoc opprobrium ab ea auferendum dicit, quod non vocabitur terra cultores suos devorans. Potest tamen, et in commendationem terræ dici, quod adeo bona sit, ut nullus ex ea peregrinari velit, sed qui in ea nascitur, moritur in eadem. Igitur audiens hæc omnis turba, slevit, dicens : « Utinam mortui essemus in Ægypto !

Nonne melius est reverti in Ægyptum quam cadamus gladio, et uxores et liberi tradantur capti-

vi? Constituamus nobis ducem alium quam Moy-sen, et revertamur in Ægyptum. At vero Iosue et Caleb seiderunt vestimenta sua, dicentes: « Nolite rebellis esse contra Dominum, id est eum mendacem in promisso judicare, quia sicut panem populum terræ hujus devorabimus. Cumque clamarent in eos, alii decem qui terroruerant populum, et omnis multitudo lapidibus vellet eos opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fæderis, et ait Dominus ad Moysen: « Quousque non credet mihi populus hic? feriam eos, et faciam te in gentem magnam. Cui Moyses: Obsecro Domine, ne fiat hoc, ne forte insultent tibi Ægyptii, et dicant: Non potuit populum inducere in terram quam promiserat. Cui Dominus: Juxta verbum tuum dimisi. Attamen, vivo ego; nullus eorum, qui viderunt signa quæ feci in Ægypto, numerati scilicet a viginti annis, et supra, et jam per decem vices, id est multoties tentaverunt me, videbit terram, pro qua juravi patribus eorum, præter Iosue et Caleb. Quoniam autem Amalecites et Chananæus habitant juxta vos, ne superveniant, moveite cras castra, et redite in solitudinem juxta numerum undecim dierum, quibus terram considerastis, quadraginta annis recipietis iniquitates vestras. Locusque est Moyses omnia verba haec ad eos, et luxit populus nimis. Et ecce mane surgentes dixerunt ad Moysen: Peccavimus desperantes; paratus sumus ascendere ad locum quem promisit Dominus. Et Moyses ad eos: Nolite ascendere; non enim Dominus vobiscum est. At illi contenebrati, sine Deo scilicet posse vincere putantes, ascenderunt, arca cum Moyse et Levitis remanente in castris. Persecutusque est eos Amalecites et Chananæus, percutiens usque ad locum qui ob hoc vocatus est Horma, id est anathema, et redierunt ad solitudinem (Num. xiv). »

* Additio 1. In terra promissionis habitabant septem populi quorum unus erat Chananæus.

** Additio 2. Sie et nos cui invidemus, laudibus ejus, cum adversatione, vitia subnectimus.

*** Additio 3. Adverte triplicem ejus expositionem, quod dictum est: « Terra quam lustravimus devorat habitatores suos. »

**** Additio 4. Sed quia in omni opere Dei conjuncta est justitia misericordia, subdit quoniam autem.

***** Additio 5. Iterum subditur de justitia Dei, juxta numerum, etc. Unde David propheta: « Quadraginta annis offensus fuji generationi huic (Psal. xciv). »

CAP. XIX. De lapidatione colligentis ligna in Sabbato.

« Factum est autem, cum essent in solitudine, invenerunt hominem colligentem ligna in Sabbato: quem reclusus Moyses, donec consuleret Dominum. De quo dixit Dominus: Moriatur homo iste extra castra; lapidibus obruaratur (Num. xv). » Et factum est ita. Quidam putant hunc fuisse Salphat, quia

A et filiae ejus postea dixerunt: « Pater noster in deserto in peccato suo mortuus est (Num. xxvii). » Ibidem etiam præcepit eis Dominus, ut per quartu[m] angulos palliorum simbriarum ponenter hyacinthinas, ob recordationem etiam minimorum præceptorum Domini observandam. Has magnificaverunt Pharisæi, in tantum; ut etiam spinas in eis ligarent, ut frequenti earum punctione ad memoria[m] jugem præceptorum Domini excitarentur. Quadratis tunc Judæi utebanur palliis, et adhuc in angulis vestis quadratae in synagogis suis habent simbriarum hyacinthinas ob recordationem legis datæ de cœlo. Hoc autem faciebant, ut a ceteris gentibus etiam habitu discernerentur.

B CAP. XX. De schismate Core, Dathan et Abiron, et plaga eorum.

Ecce autem Core, filius Isar, fratri Amram*, cum vidisset fratruelos suos honoratos, alterum sacerdotio, alterum ducatu populi, invidit (Num. xvi), et murmurans contra Moysen et Aaron, complices secum habuit ducentos quinquaginta de levitis majoribus, quos etiam dignos sacerdotio præferebat: adjunxeratque sibi Dathan, et Abiron, potentiores Rubenitarum, quibus principatum populi deberi dicebat, quia fuerant de Ruben primogenito. Quibus Moyses ait: « Tollat unusquisque vestrum thuribulum suum; et cras hausto igne superponat thymiam, et Aaron vobiscum, et quem elegerit Dominus, ipse sit sanctus. » Misit ergo Moyses manu, ut vocaret Dathan et Abiron, qui dixerunt: « Non veniemus. » Et convocata omni multitudine, dixit Moyses ad Core, et ducentos quinquaginta: « Tollito thuribula vestra, et ponite thymiam super ea, et state coram Domino. » Illis autem sic stantibus, Moyses descendit cum senioribus populi, ad Dathan et Abiron, ut eos vocaret. Nam, et Abiron, ut dicit Josephus, ex parte Lévita erat. Illi autem stabant cum uxoris et liberis, et omni frequentia domus suæ in introitu papilionum suorum, parati potius ad resistendum, si vim inferre vellet Moyses, quam ad obediendum. Quod videns Moyses oravit ad Dominum, ut insolita morte perirent; et sic planum fieret quod Dominus ipsum miserat. Quo orante, et flente tremuit terra, expavitque populus; grandi strepitu per illorum tabernacula excitato, et seissa est terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum devoravit eos, cum omni substantia eorum, et descenderunt vivi in infernum, id est in patulum terræ hiatum. Et reducta est terra, quasi nihil horum factum esse videretur. Sed et ignis egressus est de thuribulis Core, et conciliis ejus, tantus quantum nec de terra prolatus, vel concursione fulminum, aut violentia spirituum, visus est unquam exsilire, et devoravit eos, Aaron stante illæso. Tulitque Eleazar thuribula eorum, ex præcepto Domini, igne huc illucque disperso, et ea produxit in laminas, formansque ex eis coronulas aureas, affixit eas altari æneo, ad commonendum filios Israel ne quis, nisi de semine Aaron, accederet ad offerendum in-

censum Domino, ne similia pateretur. Tamen et sic A Cap. XXIII. *De reditu in Cades in quadragesimo anno.*

* *Additio 1.* Nota quod Isaar et Amram fratres erant, quorum alter, scilicet Isaar, quia primogenitus erat, visum fuit filio scilicet Core, quod ipse potius haberet summum sacerdotium quam Moyses filius Amram, et hoc idem voluit persuadere Dathan, et Abiron, de dignitate ducatus, quia potiores erant Rubenitii.

Cap. XXI. De exustione populi extincta per Aaron.

Iterum sequenti die, murmuravit omnis multitudo contra Moysen et Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini (Num. xvi.). Cumque vellent eos obruere lapidibus, fugerunt ad tabernaculum, et operuit eos nubes, apparuitque gloria Domini. Et egressus ignis a Domino devoravit populum. Dixitque Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, ponensque thymiamam, perge cito ad populum, ut roges pro eis. Acceleransque Aaron cum thuribulo, et stans inter vivos, et mortuos, oravit Dominum, et plaga cessavit. Fuerunt autem percussi ex eis quatuordecim millia, et septuaginta. Alibi habetur septingenti, praeter hos qui perierant in seditione Core.

* *Additio 1.* Signo premisso confirmatum fuit sacerdotium Aaron. Adhuc duo sequuntur, quorum alterum hic supponitur.

Cap. XXII. De virga Aaron, quae nocte una floruit, et fronduit, et peperit nubes.

Attamen nondum cessaverat tumultus super sacerdotio Aaron. Dicebant enim quia etsi non predictos Levitas elegerit Dominus, poterat esse quod aliqui de aliqua reliquarum tribuum digni essent sacerdotio, et forte de omnibus tribibus aliquot vellet Dominus habere sacerdotes, ne tanta ministerii dignitas uni domui, et tam paucis crederetur ministris (Num. xvii.). Accusabantque Moyses de deserti inopia, eo quod eorum negotiaretur in opiam, ut semper ejus viderentur egere auxilio. Tulit ergo Moyses ex praecepto Domini virgas duodecim principum, et scripsit in unaquaque nomen tribus sue, vel potius principis. Scripsit autem in virga Aaron nomen Levi, et præter has duodecim sumpsit unam seorsum, cunctas familias continentem, in qua probaretur utrum de omnibus tribibus vellet Deus habere sacerdotes. In Nunneris tamen legitur non fuisse virgas nisi duodecim quod intelligendum est, de singularibus scilicet excepta generali. Quas cum posuisset in tabernaculo coram Domino, sequenti die regressus, invenit germinasse virgam Aaron, et foliis dilatatis, amygdala protulisse. Sane hic tertio, Deo ordinante, Aaron sacerdotium summissimo possedit. Nam et in signum rebellium, præcepit Dominus, virgam Aaron servari in tabernaculo in posterum.

* *Additio 1.* Dicebant Moyses sponte eos per desertum duxisse, ut ipsi suo egerent auxilio.

Fuerunt itaque filii Israel longo tempore in solitudine; multo sederunt tempore in Cadesbarne, et diu circumierunt montem Seir, relierunt sere, usque ad mare Rubrum, et circa flues Sinai, et prostrata sunt cadavera eorum in deserto. Tandem post multos labores, et annos triginta octo redierunt ad Cades, unde miserant exploratores, vel in qua redierunt ad eos, ut dictum est, quæ est in deserto Sin, nec illud est desertum, ad quod venerunt octava mansione, ut dicit Hieronymus. Prior enim scribitur Sin per samech, et interpretatur rubus, vel odium. Sin vero in quo Cades, vel quæ est Cades, scribitur per sade, et interpretatur mundatum, vel sancta, et est ut quidam volunt pars deserti Pharam. In fine igitur trigesimi noui anni a finibus Sinai venerunt in Cades undecim diebus, et potuit esse quod tantum irent undecim diebus, concito gradu, quantum ierant viginti et una mansionibus tardo, vel per aliam viam. Redierunt ergo filii Israel quadragesimo anno, mense primo, in desertum Sin, et mansit populus in deserto Cades (Num. xx). Et sic quadraginta et due mansiones filiorum Israel, quibus legentur profecti ab Ægypto, usque ad campestrias Moab, juxta Jordancem, tribus tantum annis completae fuerunt duodecim ab Ægypto, usque ad montem Sinai anno primo a decima quarta die mensis primi usque ad diem primam mensis tertii. Deinde anno secundo vigesima die mensis primi profecti a Sinai, usque ad Cades viginti mansiones et unam expleverunt, infra annum secundum, tamen quanto spatio anni non est determinatum, sicut in primo, per triginta octo annos. Post errantes, et prostrati quadragesimo anno redierunt ad eamdem Cades. Eo anno reliquas novem mansiones transegerunt. Quod si invenires decem hujus anni fuisse mansiones, scito quod inter has iterum numeratur Cades repetita.

* *Additio 1.* Sin, de quo hic agitur, vel est Cades, vel in eo est Cades. Unde dicitur, Sin in quo Cades, etc.

* *Additio 1.* Quasi diceret: Non est ita distinctum in mansionibus secundi anni quantum temporis fluenter inter unam mansionem et aliam, sicut in mansionibus primi anni.

Cap. XXIV. De morte Mariae et aquis contradictionis.

Mortua est autem Maria in Cades (Num. xi), dum quadragesimum, ut dicit Josephus, complessus annum, ex quo Ægyptum dereliquit, in initio mensis Xantici, qui et Nisan, secundum lunam. Et sepe liegerunt eam in montem qui vocatur Sin. Transactisque triginta diebus fetus, Moyses populum purgavit hoc modo: Vitulam trimam totam rubeam extra castra combussit. Et prosequitur hic Josephus ordinem cinerum illustrationis, quem Dominus decima die mensis septimi fieri præcepit, et videtur velle nunc primo combustionem hujusmodi a Moyse

factam. Unde etiam subdit: *Hoc etiam venturos A servare præcepit: et potuit esse, quod impediti hucusque distulerunt, quia nec Pascha interiu celebrazze leguntur. Cum autem intraverunt terram promissam, secundum præcepta Domini, legitima sua prosecuti sunt. Etiam hic dicit Josephus, antequam redissent in Cades, eos venisse ad terminos Idumææ, et misisse nuntios ad Edom*, pro libertate transitus per terram suam. Quod cum prohibuisset Moyses inde recessit per desertum iter faciens. Historia Numeri dicit post mortem Mariæ misisse Israel ad Edom. Nec est liquidum utrum Josephus per anticipationem, an liber Numeri per recapitulationem hoc dixerit. Nos vero, sequentes ordinem historiæ, dicimus quod mortua Maria indiguit populus aquæ, factaque seditione contra Moyses, et Aaron in populo, oraverunt ambo ad Dominum. Quibus Dominus ait: « Tolle virgam, et congrega populum ad petram, et percussa dabit vobis aquam. » Utrum virga quæ srouderat, an alia usus est Moyses, hic est dubium. Et tamen quia in Numeris legitur, virga, quæ erat in conspectu Domini, videtur suisse virga, quæ erat in arca, « Et congregata multitudine ante petram, dixit Moyses: Audite rebelles et increduli, nunquid de petra hac poterimus aquam vobis ejicere? » Hic autem cum in aliis egissent Moyses, et Aaron fiducialiter, turbati populo murmurante, diffidenter egerunt: quod Domino manifestante, cognitum est. Non enim ex opere eorum aliquo, vel verbo hoc perpendi potuisse, nisi forte quia Moyses quasi dubitans dixit: « Nunquid poterimus, etc. » Quia inde sensus affirmationis poterat elici, quasi poterimus, vel negationis, quasi non poterimus. Cum ergo percussisset prius virga silicem, quia desperaverat, non manaverunt aquæ. Secundo vero ietu egressæ sunt ita targissimæ, ut biberet populus et jumenta. « Et dixit Dominus Moysi et Aaron: Quia non credidistis mihi, non introducetis populos hos in terram eorum. Haec est aqua contradictionis, quia etiam electi desperaverunt de promissis, et potentia Dei, quasi contradicentes promittenti.*

* *Additio 1. Iste Edom frater Jacob fuit.*

Cap. XXV. De circumitu Idumææ.

« Misit Moyses nuntios de Cades ad regem Edom dicentes: Frater tuus Jacob mandavitibi haec: Obsecro, ut liceat nobis transire per terram tuam. Non ibimus per loca culta; via publica gradiemur; non declinabimus neque ad dextram, nec ad sinistram. Si biberimus aquas tuas, quod justum erit dabis. Et respondit: Non transibitis per me. » Timens tamen ne transirent, egressus est obviam in manu fortis. « Quamobrem divertit ab eo Israël, maxime quia Deus præceperat ei: « Non pugnabis aduersus fratrem tuum. » Circumivitque Idumæam, egrediensque de Cades, et incedens per desertum Arabiæ, pertransiensque Archim metropolim Arابیم, quæ nunc Petra dicitur, venit ad montem Hor, qui est in finibus terra Edom.

B *Cap. XXVI. De morte Aaron.*

« Ibi locutus est Dominus ad Moysen: Pergat, inquit, Aaron ad populum suum. Non intrabit terram promissionis, eo quod incredulus fuit ori meo. Tolle Aaron, et filium ejus cum eo, et duces eos eorum omni populo super montem Hor. Cum nudaveris patrem stola pontificali, indues ea Eleazarum (*Num. xx.*), cui pontificatus accessit per aetatem, primogenito per ignem absunto. « Et fecit Moyses, quod præceperat ei Dominus, et mortuus est Aaron in monte Hor. » In Deuteronomio dicitur Mosara locus sepulturae Aaron (*Deut. x.*), qui usque hodie monstratur in montis vertice. Populus vero flevit cum triginta diebus. Mortuus est autem quadragesimo anno egressionis, cum esset centum viginti trium annorum, eodem anno quo et Maria mense quinto qui et apud Hebreos dicitur Sedebach, apud Romanos Augustus, prima die mensis secundum lunam.

Cap. XXVII. De victoria post votum anathematis.

« Cumque audisset Chananæus, qui habitabat ad meridiem, venisse illuc Israel, pugnavit cum eo, et obtinuit, et adduxit ex eo prædam (*Num. xxi.*). » Israel autem vovit Domino, quod si tradaret eum Dominus in manus suas civitates ejus anathematizaret quod fecit. Et vocavit nomen loci illius Horma, id est *anathema*. Forte hic est locus qui supra per anticipationem vocatus est Horma. Anathema dicitur ab anathene, id est *sursum posere*, quod est *devotare*, id est *veto deorsum ab usu nostro separare*, cum scilicet res vota, et redditæ sursum in templis ponebatur. Et nota quod olim generaliter populus terre promissionis dictus est Chananæus*. Unde et hic nomine generali vocat eos qui erat ad meridiem. Tunc enim septem populi propriis vocabantur nominibus in ea, et ille proprie dicebatur Chananæus qui habitabat maritimam.

* *Additio 1. Tertio leguntur victi per Capadoces, in Deuteronomio, cap. ii.*

Cap. XXVIII. De serpente æneo contra ignitos serpentes.

D Profecti de monte Hor, venerunt in Salmana, ubi corpit populum tædere itineris et laboris, dum circumirent terram Edom, et murmuravit contra Moysen (*Num. xxi.*). Ideo misit Dominus in populum ignitos serpentes, qui dicebantur igniti, quia minimi et veloci erant, ad modum scintillarum. Vel ut alii tradunt, tactum veneno inflabant, usque ad tumorem et ruborem igneum. Rogaveruntque Moysen, ut oraret pro eis. Cui Dominus ait: « Fac serpentem æneum, et pone in perticam in medio populi eminentem, et quicunque percussus fuerit a serpente, respiciat eum, et vivet. » Et factum est ita. Hunc secum semper habuerunt filii Israël, et magnifice repositus est in Jerusalem. Tandem ob cultum superstitionis, quem populus ei exhibebat, comminuit eum in pulvrem rex Iuda.

* *Additio 1. Quia historiæ sibi super hoc contra-*

dicunt; ideo nomen regis non ponitur, quod tamen post determinabatur.

CAP. XXIX. *De scopulis torrentium qui gestierunt.*

Inde profecti per alias mansiones venerunt ad torrentem Zared, que transierunt siccis pedibus, ut mare Rubrum (*Num. xxi*). Quem relinquentes castanetati sunt contra Arnon, qui, ut ait Josephus, Iudeus est a monte Arabiae descendens, et per desertum fluens in stagnum Asphaltidem erupit, dividens Moabitidem et Armoniacam. Quidam volunt Armoniacam civitatem esse, quae est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi. De hoc transitu Israel per terram illam prosequitur liber Numeri in hunc modum: « Unde dicitur in libro Bellorum Domini: Sicut fecit in mari Rubra, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati sunt, » vel gestierunt, « ut requiescerent in Arnon, et recumberet in finibus Moabitarum. » Hunc locum sufficienter expositum non memini me legisse. Augustinus dicit forte fuisse librum sic vocatum apud Chaldeos, unde egressus Abraham erat; vel apud Aegyptios, apud quos sapientiam didicerat Moses; in quo de hoc transitu prophetatum fuerat. Ut autem fines inter duas gentes ibi constituerentur, bello actuū fuisse putant, quod, propter magnitudinem sui, bellum Domini vacatum est, quod bellum liber ille conscripsit. Quidam dicunt historiam totam de filiis Israel dici librum Bellorum Domini, in qua frequenter dicitur Dominus pro eis pugnasse. Et maxime dicunt Hebrei, in terra illa Amorrhæos manu potenti Hebræorum fuisse delectos, et isti legunt dicitur, pro dicetur, quia etiam in Hebreo ita est: « Super hoc dicetur in Retractionibus Bellorum Domini. » Et legitur sic: « Unde, » id est de Arnon, « dicitur, » id est diceatur, et fieri memoria « in libro Bellorum Domini, » id est in historia ista, cum legetur a posteris. Fiet autem mentio de ea talis: « Sicut fecit Dominus in mari Rubro, » perdendo Aegyptios, « sic faciet in torrentibus Arnon » perdendo Amorrhæos. Moses dixit futurum, « faciet, » nos dicimus præteritum sic, « fecit. » Quod etiam sequitur: « Scopuli inclinati sunt, etc., » similiter ambigue exponitur. Tradunt Hebrei immensam multitudinem Amorrhæorum, in convallibus torrentium et scopulorum Arnon posuisse iusidas Israëlitis, ut transeuntes incuates perimerent, Dominum vero latentes oppressisse rupibus, hinc inde inclinati, ita ut labentia scopulorum extenderentur in Arnon, ibique requiesceret, id est finiret. Fuerunt qui dicerent describi situm Arnon, quia cum scopuli prærupti et altissimi sint in deserto, paulatim inclinantur humiliando, donec requiescant, id est finiantur, juxta Arnon. Potuit esse ut aliqui scopuli montium, juniorum et minorum coram Israëlitis inclinati sunt, ut de facilis transiret, quod forte erat predictum in benedictione Joseph, ibi: « Donec veniret desiderium collum aeternum (*C. L. XLIX*). » Et forte de eo-

A dem dixit David. « Montes exsultaverunt, ut arietes, etc. (*Psalm. cxiii*). »

* *Additio 1.* Montis ruina decidens, quod in nive aliqua videtur, et a labendo labentia dicitur.

CAP. XXX. *De cantico ad puteum*

Ex eo loco apparuit eis puteus, id est ex hoc loco venerunt in aliun locum, ubi monstrante Domino, foderunt puteum (*Num. xxi*). Unde subditur: « Quia hunc puteum foderant principes duces multitudinis in datore legis, » id est in Domino. Hoc tamen in Hebreo non legitur. Et ascendit aqua de puteo, donec supra redundaret: forte in signum, quia exinde pugnarent, et hostes supergrederentur in hunc modum, et obruerentur. Quo viso cecinit Israel carmen istud: « Ascendat puteus, etc. »

CAP. XXXI. *De morte Seon regis Amorrhæorum, et Og rege Basan.*

Egressus populus inde per alias mansiones pervenit, usque in Bamoth (*Num. xxi*). Nec est nomen hoc mansionis; sed est vallis in regione Moab, in vertice Phasga, id est juxta montem illum. Vel forte adeo mons ille magnus est, quod in vertice habet colles et valles. Inde misit Israel nuntios suos ad Seon regem Amorrhæorum, ut transitum ei per terram suam concederet*. Qui noluit; immo cum exercitu egressus ei obviari in desertum, pugnavit cum Israel, et percussus est in ore gladii, id est in instantia. Josephus dicit, plurimos ex eis siti perire, alios ruentes ad fluvium jaculis terræ confixos, fugientes ad menia fundibularis præventos. Occisus est ergo Seon, tulitque Israel omnes ejus civitates ab Arnon usque Jaboek **, inter quas caput regni erat Iesebon, et habitavit in eis. Dicit Josephus hanc terram, inter tria flumina sitam, quasi naturam insulae habentem, et opulentissimam. Arnon fuit a meridie, Jaboek a septentrione, qui in Jordanem descendit, cui et nomen tradidit Jordanis ab occidente. Cumque transisset Israel flumen Jaboek, et ascenderet per viam Basan, occurrit ei Og rex Basan in Edrai, quem percusserunt cum populo suo, usque ad intermissionem, et possederunt terram ejus. Tamen terra haec quam habuerunt ultra Jordanem, non fuit de terra promissionis; quod patet, quia Moses hanc intravit. « Profectaque castrametati sunt in campis Moab, ubi trans Jordanem Iericho sit est (*Num. xxii*). »

* *Additio 1.* Exponit quod dixerat, vallis in vertice Phasga.

** *Additio 2.* Vel saltem circa terram suam, sicut fecerat Esau et Moab; quod legitur in Deuteronomio.

*** *Additio 3.* Civitates sunt, quarum altera est caput regni, altera fines.

CAP. XXXII. *De itinere Balaam, et quod ei locuta est asina.*

Videns Balac filius Sephor, qui tunc rex erat in Moab, quid fecerat Amorrhæo timuit, et ascitos seniores Madian, qui proximi regno ejus erant et amici, consulti quid facta opus esset, dicens: Po-

plus hic delebit nos, sicut solet bos herbas usque ad radices carpere (*Num. xxii.*). Misitque eorum consilio ad Balaam, filium Beor, ariolum, qui habitabat super flumen Ammonitarum, ut veniret, et malediceret populo huic. Audierant enim quod benedictus erat cui benedicebat Balaam, et maledictus cui maledicebat. Audierant etiam quod Israel non vincebat in arcu et gladio, sed oratione fusa ad Deum suum; visumque est eis commodum execrationibus contra orationes dimicare. Cumque venissent ad Balaam seniores Moab et Midian, ferentes munera divinationis in manibus, causamque viæ exposuerint, dicit eis Balaam: « Manete hic hac nocte, donec videam quid dixerit mihi Dominus. » Domini enim prophetam se mentiebatur, licet in sacrificando consularet dæmons. Ferte dæmonem qui sibi loquebatur Dominum vocabat. Dixitque ei Dominus in nocte curam populi sui gerens: « Non eas cum eis, nec maledicere populo huic, quia benedictus est. » Mane surgens Balaam dixit se prohibitum a Domino. Rursum misit ad eum Balac viros plures, et honoratos, muneraque majora, et ampliora promisit si malediceret populo. Quibus ait Balaam: « Si dederit mihi Balac domum suam plenam auri, non potero mutare verbum Domini. Obscoeno manete hic etiam in hac nocte. » Et ait Dominus ad eum nocte: « Surge, vade cum eis; ita duntaxat, ut quod præcepere tibi facias. » Mane strata asina profectus est cum eis: « Et iratus est Dominus ei, stetique angelus Domini, gladio evaginato, in via contra Balaam. » Mutaverat enim propositum, et captus cupiditate promissorum, disponebat quomodo populo malediceret, licet prohibuisset Dominus. Josephus videtur velle quod Dominus iratus, quasi ironice dixerit ei: « Vade cum eis. » Quod quia non intellexit obstitit ei angelus. Cum autem vidisset asina angelum, quem tamen Balaam non videbat, timens deviavit in agrum. Quam cum verberinus reduxisset Balaam ad semitam, iterum stetit angelus in angustiis maceriarum, quibus vineæ eingebantur, tamenque asina junxit se parieti, et attrivit pedem sedentis. At ille verberabat eam. Iterum stetit angelus in loco angusto ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviari. Timensque asina, cecidit sub pedibus sedentis. Qui cum vehementer fustibus cederet latera ejus, aperuit Dominus os asinæ, et ait: « Cur percutis me? Ecce jam tertio? Qui respondit. Illusisti mihi; utinam haberem gladium, ut percuterem te! » Assuetus iste monstris ad vocem asinæ non expavit: « Protinus aperuit Dominus oculos Balaam; vidiisque angelum stantem in via cum gladio, et adoravit eum. Cui angelus: « Perversa est mihi via tua, » et nisi asina declinasset, occidisset te. Cui Balaam: « Peccavi, et nunc si via mea tibi est contraria, revertar. Cui angelus: « Vade, sed cave ne aliud quam præcepere tibi loquaris. »

CAP. XXXIII. *De ariolathesi Balaam, et ejus propheta.*

Cum ergo iret, Balac occurrit ei in extremis finibus Moabitum, magnifice suscipiens eum, et dedit ei munera (*Num. xxii.*). Cui contestatus Balaam ait: « Non potero loqui nisi quod posuerit Dominus in ore meo. » Ascenderuntque pariter excelsa montis, unde extreamam partem populi intuebantur. Aberant autem ab exercitu Domini stadiis quadraginta. Dicitque Balaam ad Balac: « Aedifica hic septem aras, et para totidem vitulos, et ejusdem numeri arietes (*Num. xxii.*). Cumque impo-suissent ambo vitulum et arietem super aram, dicit Balaam regi: « Sta juxta holocaustum, vadam, si forte occurrat mihi Dominus, et quod jussiter loquar tibi. Cumque abiisset, posuit Dominus verba in ore ejus. Qui rediens coram omnibus assumpta parabola, vel incepita ratione sua, ut Hebreus habet, ait: « Quomodo maledicam populo, cui benedixit Dominus? Habitabit solus inter gentes, et non reputabitur, » id est singularis erit præ omnibus et innumerabilis. « Moriatur anima mea morte justorum, et sicut novissima mea horum similia. » Contristatus Balac ait: « Quid est quod agis? » Duxitque eum ad alium locum excelsum montis Phasga, unde aliam partem populi videre posset, secundum errorem gentilium putans omnia locis inesse et temporibus, et Deum sicut hominem posse mutari. Cumque juxta modum prædictum statuerint ibi septem aras, et imposuerint holocaustum, iterum posuit Dominus verba in ore ejus, et revertens ait: « Non est idolum in Jacob, nec simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Surget ut leo, quasi lepra non accubabit, donec devoret prædam, » id est terram Chananæorum. Tunc ait Balac: « Saltem nec benedicas eis, nec maledicas. » Itemque duxit eum super montem Phogor, statuitque septem aras impositisque holocaustis per singulas, non abiit Balaam, sicut ante, ut augurium quereret, sed elevans oculos vidit Israel commorantem in tentoriis per tribus suas, et irruente in se spiritu Dei, ait loquens de se: « Dixit Balaam filius Beor: Homo cujus obscuratus est oculus, auditor sermonum Dei. Quam pulchra tabernacula tua, Jacob (*Num. xxiv.*). » Hebreus habet, et translatio Origenis: « Cujus oculus revelatus est. » Tamen idem est sensus, quia dum dormiret, in somnis vidit haec quæ dicebat: unde et obtutatus erat oculis carnis, et revelatus oculus mentis. Unde et sequitur: « Qui cadit, et aperiuntur oculi ejus. » Hebreus plenus habet: « Qui ponit, » id est qui collectat se in lecto. Addidit etiam apertam de Saule prophetam dicens: « Tolletur propter Agag rex ejus, et auferetur regnum illius. » Quod factum est Sauli, quia pepercit Agag regi Amalecitarum: Et post, direxit verba ad populum: « Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus, qui maledixerit, in maledictione reputabitur. » Cumque

iraseretur Balac, dixit quod in discessu suo daret ei consilium quid faceret aduersus populum hunc. Iterumque assumpta parabola ait : « Orietur stella ex Jacob et consurget virga, » id est Maria, « ex Israel, et percutiet duces Moab, et vastabit omnes filios Seth. » Quasi dicat, vastabit totum genus humanum, quod scilicet carnale in bonis conteret et malos perdet. De Seth enim totum genus humanum est, de quo fuit Noe, filii enim Cain diluvio perierunt. Secundum hoc vaticinium dicitur venisse Magos in Iudea, visa stella (*Math. ii.*), et tunc existisse apud eos scripta Balaam super hac re. Prophetavit quoque, quod Israel Idumaeos, et Amalec, qui fuit principium pugnantium contra eos, subiiceret sibi. Prophetavit etiam quod Assyrii terram vastarent, etiam Cinaeos, qui erant de fortissimo genere, scilicet de Jethro. Addiditque : « Venient in trieribus de Italia, et superabunt Assyrios, vastabuntque Hebraeos, et ad extremum ipsi peribunt. » Monarchiam praedixit Romanorum, et in fine temporum destructionem eorumdem. Dicit Josephus, cum prophetasse adhuc totum orbem futurum eorum habitaculum in aeternum, etiam insulas. Et cum pars prophetie sit impleta, reliquum pro certo credimus implendum.

* *Additio 1.* Scilicet quando erant omnes reges subjecti Romano imperio.

CAP. XXXIV. *Quod amore muliercularum initiatus est Israel Beelphegor.*

Surrexit Balaam, ut rediret in locum suum (*Num. xxiv*). Cumque finibus Madian valediceret Balac, et suis, consilium dedit eis, ut virginis, quorum specie illi posset castitas, circa tentoria Israel cum exeniis venalibus mitterent, que juvenes ad se declinantes, iterum sibi allicere laborarent, ut eos transgredi leges patrias facerent, et deos colerent alienos, ut sic. Deo suo irato eis, vel ad modicum tempus humiliarentur Deo enim eis propitio, nec bella, nec pestis aliqua eos corriperent (*Num. xxv*). Feceruntque ita Madianitae. Tamen et de Moabitidis virginibus missae sunt, sed pauce, quia naturaliter sunt deformes. Eo tempore morabatur Israel in Settim, et fornicatus est cum filiabus Moah, quae vocaverunt eos ad sacrificia sua, et comedenter idololathya sua, et adoraverunt deos eorum, et initiatus est ^{**}, id est consecratus Israel, Beelphegor idolo Madianitarum, idolo scilicet tentiginis, quem Graecia Priapum dixit. Iratusque Dominus dixit ad Moysen : « Tolle cunctos principes populi tui, et suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus ab Israel ^{***}. » Forte quia subditos non corripiebant, duces tribuum voluit suspensi. Vel potius principes, id est autores hujus idolatriæ. Unde et statim subdens, dixit Moyses ad judices Israel : « Occidat unusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. »

* *Additio 1.* Exenia, peregrinorum fercula, unde xenodochium.

A ^{**} *Additio 2.* *Initio, as; non mitior, unde : Initio scholarem litteris.*

^{***} *Additio 3.* Subintelligenda est poena aliqua, vel plaga a Domino irrogata, quam expressam non habemus.

CAP. XXXV. *De zelo Phinees.*

Tradit Josephus quod princeps in tribu Simeon, Zambri, filiam ejusdam potentis Madianitarum duxerat, quæ dicebatur Corbi, qui, uxore juvente, in quadam solemnitate, aliis ducebus Deo immolantibus, non ipse immolavit. Quamobrem cum Moyses ecclesiam congregasset, et eos culparet, non nominatim tamen, quia turba erat in causa, ille contum omnibus confessus est, « alienigenam duxisse, idola colere, nec tyrannicis legibus, quas ipse sibi Moyses posuerat, obnoxium esse, quibus sub signamento legis, et Dei graviori servitute premebat populum, quam Aegypti, cui proprium auferabant vivendi arbitrium, et discedens coram omni turba, quæ fiebat ante fores tabernaculi Domini, intravit tabernaculum uxoris. Mirabantur autem omnes quod mortuus non fuerat. Surgensque Phinees, filius Eleazar, de medio multitudinis, et arrepto pugione ingressus est post illum Iupanar, et cum invenisset coeuntes, perfodit ambo in locis genitalibus, cessavitque plaga, et occisi sicut tringinta quatuor millia, forte a Domino per plagam aliquam precedentem, quæ tunc cessavit. Sed Josephus videtur velle, quod plurimi juvenes zelo Phinees aecensi, multa millia populi pereisserunt. Locutus est autem Dominus ad Moysen : « Hostes vos sentiant Madianitæ, percutite eos. » Hoc factum est postea cum Moyses misit exercitum, et percussit Madianitas. Vel forte sicut percussi fuerant filii Israel, voluit etiam tunc Dominus mulieres occidi quae subverterant eos.

* *Additio 1.* Unde in Psalmo : « Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio (*Psal. cv.*). »

CAP. XXXVI. *Secundus numerus bellatorum.*

Postquam vero sanguis noxiorum effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum : « Numerate suam filiorum Israel, qui ad bella possunt procedere, a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas (*Num. xxvi*). » Feceruntque ita, et inventi sunt sexcenta millia, et mille septingenti triginta, inter quos nullus fuit eorum qui numerati fuerant a Moyse et Aaron, praeter Josue et Caleb, et ait Dominus : « Iste dividetur terra, pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorum. » Quod non est intelligendum de tribubus, vel familias, sed de dominibus [†]. Terra enim æque divisa, secundum sortes, data est tribubus, et quilibet tribus sorte æquales partes dedit familias [‡], familie vero juxta numerum capitum dominibus divisorunt sine sorte, maiores et minores portiones ^{***}. Numerati sunt quoque Levite a mense uno et supra viginti tres millia generis masculini.

* *Additio 4.* Sic continuavimus capitulum istud : Postquam pro malitia ipsorum Dominus jam om-

nes deleverat qui supra numerati erant, apti per agnare; et postquam multo tempore pro dissidentia sua erraverant in deserto, præcepit Dominus de novo numerari aptos in bello.

“Additio 2. Sorte distribuenda, æque divideunda sunt, ne forte inæqualiter sors daret pluribus partem minorem, et e converso.

“Additio 3. Reduc ad memoriam, quod supra distinctum est inter tribum, familiam, et domum, et intelliges quod dicitur, quod alias non est intelligendum.

CAP. XXXVII. De jure successionis hæreditariæ.

Domus autem Salpiaad, quia non reliquerat filium non est numerata (*Num. xxvi*). Audientes autem quinque filiae ipsius, quod numeratis daretur terra, steterunt ad ostium tabernaculi eorum Moyse, et Eleazaro, et tota multitudine, et dixerunt: « Pater noster mortuus est in deserto pro peccato suo, nec habuit mares filios, cur tollitur nomen ejus de familia? Date nobis possessionem inter cognatos nostros. » Quarum causam retulit Moyses ad Dominum, qui ait: « Justam rem postulant filiae Salpiaad Ad filios autem Israël loqueris. Homo si mortuus fuerit, absque filio, ad filiam transbit hæritas. » Quod usque hodie consuetudo obsernat. « Quod si nec filiam habuerit, transbit ad fratres ejus Quod si nec fratres habuerit, transbit ad patrem. Quod si nec hos habuerit, transbit ad eos qui proximi sunt. »

CAP. XXXVIII. De substitutione Josue.

« Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ascende in montem Abarim, et contemplare terram quam daturus sum filiis Israël, et post ibis ad populum tuum: non enim intrabis eam. Cui Moyses: Provideat Dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, ne sit populus Domini sicut oves sine pastore. Cui Dominus: Tolle Josue, et statue eum coram Eleazaro et omne multitudine, et impone manum tuam super caput ejus, ut audiat eum; sicut audivit te omnis synagoga filiorum Israël. Fecitque Moyses ut Dominus imperaverat (*Num. xxvii*). » Cognovitque universa multitudo quod Josue post mortem Moysi antecederet eos. Utrum autem tunc, vel post ascendit Moyses, ut videret terram, certum non est; sed certum est quod ascendit, et partem terræ videre potuit. Quod si totam vidi, miraculose factum est.

CAP. XXXIX. De libaminibus.

Præcepitque Dominus Moysi de jugi sacrificio, et de sacrificiis legalium solemnitatum. Sed quia non offerebatur hostia sine libamentis, de his breviter præmittendum est. Libamen, vel libamentum, erat simila oleo glutinata, et vinum; que cum hostia adolebantur, ut scilicet quasi panis, et vinum, et caro Domino offerentur. Cuique vero hostiæ proprium libamen determinatum erat. Pro agno similæ decima pars ephi, vini quarta pars hin, vel ephi offerebatur (*Num. xxviii*). Erant autem ephi et

A corus mensuræ aridorum, hin et batus liquidorum. Pro vitulo de simila tres decimæ, de vino media pars hin. Et forte tres decimæ erant integræ, de tribus ephi, vel de uno ephi.

* Additio 1. Corus enim triginta continet modios, ephi tres aridorum, hin et batus liquidorum. Pruis tollebatur decima. Iterum novem partes decimabantur, et tertio decimabatur reliquum, et sic erant tres decimæ unius ephi. Pro ariete de simila duo decimæ, de vino tertia pars hin. Eadem erant libamenta hirci. Si quando legas pro agno de simila dari lectionam decimæ intelligendum est de consueta decima decimandi, quasi decimam decimationis, vel decimam decimantem. Vel ipsa decima ephi iterum decimabatur, et haec decimæ decima dabatur pro agno, secundum quosdam, vel potius idem est decima decimæ, quod decima ephi. Est enim ephi decima pars eori.

CAP. XL. De jugi sacrificio.

Prius autem de jugi sacrificio videamus. Juge sacrificium, vel indeficiens, quotidie siebat de sumptu publico (*Num. xxviii*). Mane offerebatur agnus anniculus in holocaustum, cum libamentis suis, ut tota die cremaretur in odorem suavem Domino. Quo imposito super altare, sacerdos cum prunis et thymiamate, et lotus intrabat tabernaculum, ponebatque prunas, cum thymiamate, super altare incensi, et hoc vocabatur consummatio sacrificii. Tune etiam quatuor de septem lucernis mortificabat. In

C vespere ponebatur similiter aliis agnus, in eundem modum. Et intrans cum thymiamate sacerdos, accendebat omnes lucernas, et sic tota nocte in altari erat odor suavis Domino. Vespertinum tamen sacrificium melius erat, et pinguius matutino, quia sepe in die præter illud plura imponebantur. Et inde dicebatur illud gratius Domino, quia pinguius dicimus nos gratius, quia mortem Domini factam vespere significabat. Hos agnos quidam tradunt, de sumptu tradi sacerdotum. Josephus vero de publico; qui etiam quotidiam de sumptu sacerdotum oblationem determinat. Offerebat enim sacerdos in diebus vicis suæ assarium farinæ oleo mixtæ, et modesta decoctione indurata, medietatem mane, et medietatem vespere super altare. In hunc modum Ecclesia mane et vespere offert Domino laudes et completorium, vel potius in prima et completorio offert confessionem, ad mutuo orandum, tanquam juge sacrificium, quia sacrificium nostrum Deo est spiritus contributus et humiliatus (*Psal. l.*).

CAP. XLI. De sabbato et oblationibus ejus.

Solennitates legales erant septem: Sabbathum, Neomenia, Phase, Pentecostes, festum Clangoris, festum Propitiationis, Scenopégia. Sabbathum interpretatur *requies*, et potest dici festum Domini, quia cum alia festa instituta et nominata sint ab aliquo eventu; vel opere eorum, hoc dicitur Sabbathum, quia Deus in eo quietus est. Inde est forte, quia privilegium est in duobus, quia in eo non licet cibum parare, nec ultra mille passus ire. Dicitur

autem hoc festum legale, non quia et ante legem, etiam ab exteris quibusdam nationibus observatum fuerit Sabbathum, sed quia sub lege prima observatum est ex precepto. Ea die præter iuge sacrificium, offerebantur duo agni anniculi immaculati cum libamentis suis in holocaustum (*Num. xxviii.*).

CAP. XLII. De Neomenia.

Neomenia sonat *innovatio lunæ*. Neos enim nōrum, mēne *luna* interpretatur. Quia ergo Iudei in legitimis suis lationes pro mensibus habeant ex lege, diem novæ lunæ vocabant Kalendas legales, et erat dies ferialis apud eos. La die offerebant vitulos duos, arietem unum, agnos anniculos septem, cum libamentis suis per singulos; hincunque pro declinatione peccati cum libamentis suis; omnia haec in holocaustum (*Num. xxviii.*).

CAP. XLIII. De Phase.

Quarta decima die primi mensis ad vesperum, comedebant agnum paschalem; et nox illa dicebatur Phase (*Num. xxviii.*), id est *transitus*, propter causas superius dictas. Eadē dicebatur Pascha, id est *immolatio*. Sequenti die inchoabat festum Azymorum, quod protelabatur septimi diebus. Quorum dies prima, et ultima solemnis erat, et ferialis ab omni opere servili. Quod Ezechiel addit de festo primæ diei Aprilis, et alibi de decima die qua tolleratur agnus (*Ezech. xlvi. xlii.*). Unde et primus mensis solet comparari septimo in solemnitatis forte Moyses causa brevitatis pertransiit. Vel multa ad ampliandum cultum Dei superaddita sunt, quæ Ezechiel prosequitur, sicut in Sabbatho de portarum apertione et pree principis. Post primam diem solemnem, id est decimam sextam lunam, torrebant igni spicas recentes, et grana manibus confricata, in modum farris fracti, offerebant Domino assarium unum, cuius pugillum, vel drachmam unam adolebat sacerdos super altare, reliquum erat ejus. Pro hac oblatione quidam putaverunt hoc festum non solum Azymorum dici, sed etiam festum Novorum, errantes quia legunt Nisan quandoque vocari mensem Novorum. Ab hac decima sexta die dicit Josephus numerari septem hebdomadas, post quas statim erat Pentecostes. Alii dicunt eas numerari ab altera die Sabbathi, quod erat in diebus Azymorum, quia littera historiarum videtur sic sonare. Alii ab ipsa prima die Azymorum, ne plures, quam quinquaginta dies inter Pascha, et Pentecosten iuvantur. In his diebus septem per singulos dies offerebantur in holocaustum cœdem hostiæ, quæ etiam in Neomenia, cum libamentis suis.

CAP. XLIV. De Pentecoste.

Pentecoste sonat *quinquagesimus*. Pentacon enim Graece quinquaginta Latine, Hebraice Asarta, vel Pentecoste. Ipsa quinquagena dierum, quibus completis, imminentis ultima dies dicebatur festum Pentecostes, id est consecutivus quinquaginta dierum¹. Fiebat autem in memoriam dæcæ legis sue quinquagesima die ab exitu de Ægypto data est. Eadem solemnitas dicebatur festum Hebreorum

Aram (*Num. xxviii.*), quia suppeditatis, ut dictum est, septem Hebdomadibus, ab altera die Sabbathi Azymorum, fiebat². Quod si volumus sequi Josephum, Sabbathum dicimus hic primam diem solemnum Azymorum. Diebantur etiam festum primitivarum, quia tunc de novis frugibus³ offerebantur duo panes duorum assariorum, de alphica siccata facti, secundum Josephum, et fermentati, et ideo nil ex eis super altare ponebatur, et cum eis duæ agnæ in esum tantum sacerdotum; et nil ex eis in crastinum relinquì permittebatur. Erat et hoc festum septem dierum, et per singulos offerebantur eodem hostiæ, quæ etiam in Neomenia et diebus Azymorum cum libamentis suis. Tamen videtur velle Josephus tunc immolari vitulos tres, arictes duos agnos, quatuordecim.

B CAP. XLIV. Secundum hoc invenies: « Dum complerentur dies Pentecostes (*Act. ii.*) . »

“ Additio 2. Certior sententia est a prima die Azymorum quinquagesimum esse Pentecosten, et a secunda quinquagesimum esse secundam diem Pentecostes, in qua offerebantur panes novi, sicut secunda die Azymorum grana, et ita duo dies quinquagesimi leguntur numerati.

“ Additio 3. Tres primitiae frugum offerebantur Domino, scilicet colligendarum, edendarum, reservandarum: colligendarum in manipulis, et in Pascha; edendarum in panibus, et in Pentecoste; reservandarum, quæ reservabantur, et de istis ad plus dabatur quadragesima pars, ad minus decima.

CAP. XLV. De festo Tuborum.

Prima die mensis septimi duplex erat solemnitas, Neomenia et festum Clangoris, vel Tubarum (*Num. xxix.*). Unde: « Bucinate in Neomenia tuba (*Psal. lxxx.*) . » In quo buccinabant cornibus pecorinis; quia ea die liberatus est Isaac, ne immolaretur, pecore substituto pro eo. Diebatur etiam festum Septimorum, vel Sabbathum mensum, quia hic septimus mensis fere totus erat solemnis. Ea die, præter oblationes Neomenie, offerebantur in holocaustum vitulus unus, aries unus, agni anniculi septem: hircus pro peccato cum libamentis suis. Traditur quia subintroductum est à Judæis de cereis, ut per ignem immolationem Isaæ parata, significarent. Item, a modernioribus translati sunt cerei ad decimam diem, quæ est pro mortuis forte pro spe resurrectionis.

CAP. XLVI. De festo Propitiationis.

Decima die ejusdem mensis erat festum Propitiationis (*Num. xxix.*), quia ea die rediit Moyses ad eos, referens Deum eis placatum super offensam vituli conflatis⁴, ea die jejunabant homines, et jumenta, et pueri septenes, a vespera usque ad vesperam pro memoria mortuorum. Unde etiam dicebatur dies afflictionis. Dicebatur quoque dies expiationis, quia ea die sanguine vitula rufa expiatatur tabernaculum, et altare, ut prædictum est. Et fiebat chius ex eo ad expiationem mundu-

rum, et ipsi expiabantur a peccatis illius anni, per emissionem hirci apompeii. Erat enim oblatio diei illius vitulus unus, aries unus, agni anniculi septem, hircus pro peccato, cum libamentis eorum.

* *Additio 1.* Supra in Exodo in diversis capitulis : « Et ait Dominus ad Moysen (*Num. xxxii.*). »

CAP. XLVII. *De Scenopegia.*

Quinta decima die ejusdem mensis erat Scenopegia quod sonat *sixio tabernaculorum* (*Num. xxix.*). In qua per septem dies habitabant sub umbraculis, in memoria quadraginta annorum, in quibus fuerunt in tabernaculo in deserto. Unde festum Tabernaculorum dici solet. Protelabatur autem septem diebus, quarum prima et ultima solemnies erant. Octavus etiam dies erat solemnis, non quia esset de Scenopegia, sed quia ea die conveniebant ad faciendam collectam, forte in usus parperum, vel in alios usus communes.

Unde, et Scenopegia quandoque legitur esse festum octo dierum. Sed patres illi non servierunt oglodi. Traditur quoque in quatuor diebus interpositis a die decima usque ad hanc, Hebreos observare jejunia. Tradidit Josephus quod in his septem diebus ferebant in manibus ramos myrti et salicis, et summitates palmarum, virgulas mali Persici. Fiebatque de cunctis frugibus terre oblatio Domino in gratiarum actionem. Oblatio vero septem dierum huc erat : prima die offerebant in holocaustum vituli tredecim, arietes duo, agni anniculi quatuordecim et hircus pro peccato, cum libamentis eorum. Eadem oblatio arietum, et agnorum et hirci fiebat per singulos dies sequentes; sed de numero vitulorum unus subtrahebatur in dies. In secunda duodecim, in tertia undecim, in quarta decim, in quinta novem, in sexta octo, in septima septem. In octava, quae erat solemnis, offerebatur aries unus, vitulus unus, agni anniculi septem, et hircus pro peccato, cum libamentis eorum. Forte in septem diebus facta est subtractio vitulorum, ut in summa fierent septuaginta in memoriam eorum qui in septuaginta animabus intraverunt Aegyptum. Ille sunt oblationes holocaustorum in septem solemnitatibus, et fiebant de publico. Non propter hoc cessabat indesinens sacrificium, nec hostiae spontaneæ, vel necessariae. Et nota quia illæ tres solemnitates, quæ septem diebus pretelabantur præcipue dicebantur. Et Sabbathum quod interveniebat in illis diebus dicebatur Sabbathum Sabbatorum, quasi Sabbathum festorum. Alias festivitates adsecurrunt his Hebrei propter varios eventus, sicut Encœnia, et Phurim, id est festum Esther; sed non dicuntur legales, id est non sunt in lege institutæ. Nota solemnitates prefatas tres Pascha, Pentecostes et Scenopegia, dictas cæmeronias, a cereis, id est luminariis, vel a carie, et mene, quod est defectus, quia tunc debent in nobis sordes desinere quasi cariogenæ. Vel a carendo muniis, id est officiis servilibus, quasi carimentæ. Vel a Cerere, ubi

A summa veneratio præstata est, sacris Romanis illic delatis, urbe a Gallis capta.

CAP. XLVIII. *De votis.*

Addidit quoque Dominus de votis mulierum. Vide, vel repudiata quidquid vovent, vel in quo juramento se constrinxerint, implebunt (*Num. xxx.*). Filia, vel uxor, tenentur ex voto, vel juramento, nisi pater, vel vir contradixerit, statim ut audierit. Si enim statim contradixerit, irritæ sunt pollicitationes earum. Ipse vero peccatum portabit cum audiuit, si tacuerit, et postea contradixerit. Vir autem ewne juramentum, vel votum implebit, nisi forte de continentia.

CAP. XLIX. *De destructione Madian, et præda divisione.*

Iterum locutus est Dominus ad Moysen. Ulcisces filios Israel de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum (*Num. xxxi.*). » Armatum ergo Moyses de singulis tribubus mille viros electos, scilicet duodecim millia præfecitque eis Phinees filium Eleazar; vasa quoque sancta, et tubas ad clangendum, tradidit eis. Qui profecti hostes vicerunt. Quinque reges et omnes viros eorum occiderunt; urbes, viculos et castella flamma consumpsit, Baiaam quoque interfecerunt gladio, mulieres et parvulos, pecora et omnem supellecilem in prædam duxerunt. Dum autem redirent, Moyses, Eleazar et omnes principes Synagogæ egressi sunt in occursum eorum extra castra. Visisque mulieribus, iratus Moyses dixit ad eos : « Cur feminas reservasti? Noane ipsæ sunt quæ deceperunt filios Israel. Interfécite omnes quæ noverunt viros, omnem masculum; virgines tamen reserve. » Feceruntque ita, et reservata sunt virgines triginta duo millia. Et ait Moyses : Quia peccasti, eritis immundi; qui occidistis, vel tetigistis mortuos extra castra eritis septem diebus, et purificabimini tertio, et septimo die aqua aspersionis. Præda etiam quam tulistis purificabitur. Aurum, et quidquid transire per ignem potest, igne purificabitur. Quod autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis purgabitur. Dixitque Dominus ad Moysen : Tolle summan eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, et divides prædam ex aquo inter eos qui pugnaverunt et reliquam multitudinem. De parte vero eorum qui pugnaverunt, separabis Dominu unam animam de quingentis, et dabis ea Eleazar. Ex media vero parte multitudinis, accipies quinquagesimum caput, et dabis Levitis. » Quo facto principes exercitus accesserunt ad Moysen, et dixerunt : Recensuimus numerum pugnatorum, quos dedisti nobis, et nec unus quidem defuit. Quonobrem offerimus in donariis Domini, quod in præda aurum potuimus invenire, periscelides*, armillas, annulos, dextralia, murenlas, ut depreceris Dominum pro nobis. Suscepserunt autem aurum Moyses et Eleazar, et intulerunt illud in tabernaculum.

* *Additio 1.* Aperi, quod est circum, et scle-

quod est *brachium*, dicitur perisclides, quasi or- namentum brachii.

CAP. L. *De sorte duarum tribuum, et dimidiæ.*

Filiæ autem Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse habebant pecora multa nimis (*Num. xxxii.*). Et videntes Amorrhæam, Basan et Galaad aptas pecoribus alendis, rogaverunt Moysen, ut terram hanc eis contradiceret. Aëstimans autem Moyses, ob timorem pugnæ et laboris, hoc eos quæsisse, malignos eos appellavit, eo quod, fratribus in ærumna consistentibus, ipsi vellent deliciari. Ipsi vero polliciti sunt quod mulieres et parvulos in tutis locis ordinarent, caulas ovibus, et jumentis stabula fabricarent; ipsi vero armati præcederent fratres suos, donec eos introducerent ad loca sua. Sub hac autem conditione terram Sehon regis Amorrhœum, et Og regis Basan suscepérunt. Porro filii Machir, filii Manasse, obtinuerunt Galaad. Jair vero, filius Manasse, occupavit vicos ejus, et vocavit eos Anothjair, id est *villas Jair.*

CAP. LI. *Catalogus quadraginta duarum mansio- num.*

Ponitur hic catalogus mansionum ab exitu de Ægypto (*Num. xxix.*). Fuerunt autem ante transitum maris Rubri quatuor, Ramesse, Soccoth, Etham, Phihahiroth; a mari Rubro usque ad Sina octo: Mara, Elim, Janisuph, quod sonat mare Rubrum, vel Scirpeum: Jam enim, *mare*, Suph, rubrum, vel *scirpeus* interpretatur; et potuit esse Lacus Scirpeus, quia Hebræi quamlibet aquarum congregationem vocant mare. Post Jasuph, desertum Sin, Daphca, Alus, Raphidim, solitudo Sinai. A monte Sinai usque ad Cades, vinginti et una: Sepulera concupiscentiæ, Hascroth, Rethma, Rem-

A momphares, Lebna, Ressa, Ceelatha, mons Sepher, Arada, Maccloth, Thahath, Thare, Methicha, Hesmona, Moseroth, Benejaacan, mons Gadgad, Jetebatha, Hebrona, Asiongaber, Cades; a Cades usque ad campestria Moab novem, mons Hor, Salmona, Phunon, Oboth, Jieabarim, Dibongad, Helmondeblathaim, montes Abarim, campestria Moab.

CAP. LII. *De urbibus Levitarum, et suburbanis.*

Ierum locutus est Dominus ad Moysen, et distinxit terminos terræ promissionis ab ortu et occasu, meridie et aquiloni (*Num. xxxiv.*). Et nominavit principes tribuum, qui, transito Jordane, cum Josue et Eleazaro terram dividenter. Præcepitque Levitas in omnibus tribubus dispersos habere civitates ad inhabitandum, et a muris ferinus secus per circumum, terram mille passuum obtinere, in qua suburbana essent, ad pacora eorum alenda (*Num. xxxv.*). Ex quibus civitatibus sex es- sent refugii, tres ultra Jordanem, et tres citra, de quibus in Deuteronomio dicitur (*Deut. xix.*).

CAP. LIII. *De matrimonio contribulum.*

Accesserunt autem filii Machir, filii Manasse ad Moysen, et dixerunt: Filiæ Salphaad fratri nostri habent nobiscum sortem, ex præcepto Domini. Si ergo nupserint viris tribus alterius, quia filii earum sequentur tribum patris, minuetur hæreditas nostra, et sortium distributio confundetur in jubilæo (*Num. xxxvii.*). Occasionem ergo siliarum Salphaad, lex hæc promulgata est a Domino per Moysen: Omnes viri ducant uxores de tribu, et cognatione sua, ut hæreditas permaneat in familiis; ne commisceantur tribus, sed maneant, ut a Domino separatae sunt, etc.

HISTORIA LIBRI DEUTERONOMII.

CAP. I. *Præfatio.*

Quinta, et ultima distinctio, hujus historiæ dicitur Hadde debarim, quod sonat *hæc sunt verba*. Græce autem dicitur Deuteronomius, id est *secunda lex*. Deuteron enim, *secunda*, nomia *lex*. Et hoc nomine quidam errantes dixerunt duas esse leges: unam datam a Deo, quæ in præcedentibus libris continetur, alteram datam a Moyse, quæ in hoc libro. Attendentes in assertionem sui erroris, quod de illa legitur supra in multis passibus: « Locutus est Dominus ad Moysen, et ad omnem Israel. » De ista dicitur: « Loctus est Moyses. » Ad hæc dicebant quod multa hic leguntur, quæ non supra: quædam quasi contraria; quod non feret, si hic esset prædictorum repetitio. Verius sentiendum est, quia hic Pentateuchus non est nisi lex una, quæ etiam ab Apostolo et aliis, saepè vocatur lex Moysi, quam lex Dei. Hebræus etiam vocat hos quinque libros thorath, id est *legem*, nec ob aliud dicitur liber hic lex secunda, nisi quia prædicta hic iteran-

tur quasi lex iterata. Iterantur hic etiam tria, tribus de causis, præcepta, et cæremoniæ ad commendationem memoriarum, et ipsorum confirmationem. Beneficia Dei ad roborandam dilectionem Dei in illis. Flagella, quæ sustinuerunt murmurantes, ad incutendum timorem.

Si vero in hac iteratione videtur aliqua prædictis inesse contrarietas in superficie verborum, in intellectu tamen nulla est. Fuerunt etiam qui dicebant hunc librum factum a Josue, transito Jordane, quia legitur in principio: « Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses trans Jordanem (*Deut. i.*)». Pro situ enim terræ promissionis sacra Scriptura dicere consuevit, ultra Jordanem, vel citra. Dicitur tamen liber Moysi, vel Josue, quia quod Moyses verbo tradidit, Josue redigit in scripto. Videtur etiam Hieronymus velle quod magnam Josue hujus libri scripsit partem. Verius videtur esse quod scriptus sit a Moyse, et loquitur Moyses de se tanquam de alio. Vel hoc in principio apposuit Esdras,

sicut et in fine de morte Moysi, præsentim cum A circa finem libri legatur : « Scripsit Moyses legem hanc (*Deut. xxxi*). » Et paulo post : « Postquam scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, præcepit Levitis : Tollite librum istum, et ponite in latere arca fœderis (*ibid.*). » Legitur quod longo tempore post inventus in Jerusalem Deuteronomius in arca.

CAP. II. *Epilogus cum additionibus et determinationibus.*

Quadragesimo anno ab exitu filiorum Israel de Ægypto, undecimo mense, prima die mensis, vivens Moyses diem mortis sibi imminere, locutus est ad omnes filios Israel, et cœpit legem explanare, congregans eos, secundum Josephum, ad Jordanem, in loco ubi nunc civitas Abidal est, locusque palmarum (*Num. i*). Sane recapitulationem Moysi prosequentes, quæ supradicta sunt, omittemus; super addita, dicemus quædam, quæ videantur contraria, nomenorabimus, determinando. Itaque in recapitulando ait Moyses : « Dixi vobis illo tempore : Non valeo solus negotia vestra sustinere, date ex vobis viros sapientes, et ponam eos tribunos, centuriones, quinquagenarios, et decanos. » Hoc videtur contrarium prædictis. Supra enim, consilio Jethro dixit hoc factum esse; utrumque vero factum fuit. Primo enim, ad consilium socii, faciendum secreto dispositus, postea auctoritate et assensu populi complevit. Quod etiam dicit hic Moyses : « Dixistis mihi : Mittamus viros, qui considerent terram. » Supra vero legitur dixisse Dominum : « Mitte viros (*Num. xiiii*), non est contrarium, quia ad suggestionem populi consuluit Dominum, qui dixit : « Mitte. » Ad pusillanimitatem quoque eorum confortandam, iteravit Moyses de victoria Og regis Basan (*Deut. iii*), qui restiterit, de stirpe gigantum, et in argumentum magnitudinis ejus, monstratur leitus ferreus ipsius, in Rabath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis.

* *Additio 1.* Supra in Exod. c. xviii : « Egressus est autem Jethro. »

CAP. III. *De civitatibus refugii trans Jordanem.*

Separavit Moyses tres civitates refugii trans Jordanem Bosor in tribu Ruben, Ramoth Galaad in tribu Gad, Golan in Basan in tribu Manasse (*Deut. iv*). Harum hic usus erat : si quis nolens hominem occidisset, confugiebat ad aliquam harum, et ibi a consanguineis occisi tutus erat. Si enim extra fines alicujus harum invenisset eum, qui ulti sanguiinis effusi esse debebat, impune percutiebat homicidam. Erat autem in ea fugitus usque ad reconciliationem cum propinquis, vel usque ad mortem summi pontificis, in quo hujusmodi omnes fugitiivi, redibant securi ad propria. Tamen si propinqui occisi volebant illum impetrere, quod volens occidisset, et coram civibus urbis ejus hoc probarent, tradebatur eis ad occidendum.

CAP. IV. *De præcepto dilectionis.*

Addidit quoque Moyses : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota fortitudine tua » (*Deut. vi*). Addidit quoque cum de manua iteraretur : « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei (*Deut. viii*). » Panem vocavit hic omnem cibum hominum. Consuevit enim Scriptura, panem pro cibo ponere, et est sensus : Nolite mirari si cibum insolii um dedit vobis Dominus, quia non in solis usitatis cibis vita hominis stabilita est apud Deum, sed solo verbo potest creare nova, ex quibus vivat homo. Addidit quoque inter beneficia, quod per quadraginta annos in deserto vestimenta eorum non defecerant vetustate, nec solitaires atriti erant, et quod evaserant serpentes flatu urentes circumstantia, quos ob hoc forte supradixit ignitos, et scorpiones, et dipsades (*Deut. viii*), quæ Latine situlae dicuntur, quia perimunt hominem siti, et adeo parvæ sunt, ut cum calcantur vix videantur, cuius venenum ante extinguit, quam sentiatur, nec tristitiam sentit moriturus. Dicitur autem situla per contrarium; vas enim quod situla dicitur, aufert situm, haec affert. Sicut pharetra que insert mortem, feretrum, quia fert vel aufert mortuum. Ut etiam ostenderet quæ necessitas incumberet eis, observandi præcepta Domini, in terra promissionis, addidit, quia non erat terra illa, sicut terra Ægypti, quæ beneficio fluminis fecundatur, ubi per hortos aquæ derivantur irriguae, sed erat montuosa et campestris, de cœlo pluviam exspectans; et ideo plurimum ibi colendum Deum, ut daret ei pluviam temporibus suis, temporaneam scilicet in autumno, in vere, vel in bieme, jactis seminibus nutriendis, et serotinam, ad crementum in vere vel aestate. Addidit quoque de terminis terræ promissionis dicens : « Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit, a deserto, quod est in meridie, et Libano, qui in septentrione, et flumine magno Euphrate, qui est in oriente, usque ad Mediterraneum erunt termini vestri (*Deut. ii*), hoc est mare quod Tyrrhenum dicitur. Addidit quoque quod benedictiones et maledictiones scriptas in libro hoc, transito Jordane; in egressu suo dicenter, in hunc modum : S. x tribus majores natu ascenderent montem Garizim cum sacerdotibus et Levitis, et sex minores montem Ebal e regione, et qui in Garizim omnes benedictiones dicenter super legis observatores, et qui in Ebal responderent : Amen. Post ascenderent sacerdotes et Levites cum aliis sex tributibus in Ebal, et simul omnes maledictiones imprecarentur transgressoribus, et qui in Garizim responderent : Amen. Et nota, quia cum enumerat gentes quas ejecerunt de terra promissionis, fere ubique sex nominat Chananeum, Amorræum, Pherezæum, Jebuzæum, Hevæum, Hethæum. In hoc vero iteratione nominat septimum Gergezæum. Item nota quia Abraham promissum est, quod decem delerentur, quæ tunc

revera ibi erant. Sed cum venerunt illuc filii Israel, **A**gentibus, et etiam Levitis, si indigerent. In usus jam tres erant delete. Filii Lot deleverunt gigantes, filii Esau Horraeos, Cappadoces partem Hebreorum.

* **Additio 1.** Alibi ponuntur decem præcepta. Sed nota quod sub his duabus continentur illa; horum enim primum complectitur tria, secundum continet septem.

CAP. V. De decima secunda.

Addiditque Moyses, quia non liceret eis comedere decimam in oppidis suis, nec primogenita pecorum, nec primitias laborum, nec votiva, nec sponte oblata, sed tamen coram Domino in loco quem elegerit Dominus, ibi cum uxore comederent, et liberis, servo, et ancilla, et levita qui concellaneus esset (*Deut. xii.*). In quo præcepto videntur fraudari Levitæ, quibus præmissa debebantur. Proinde dicunt quidam hoc semel factum, cum primo scilicet terram obtinuerunt. Tunc enim obtulerunt prædicta Domino, et deinceps reddiderunt ea Levitis. Sed hoc nihil est, quia nondum Dominus locum sibi elegerat in terra promissionis. Alii dicunt quia singulis annis hæc liebant sic: primam partem decimæ totius, ut primam gelimam grani, primam amphoram vini, vel olei separabat sibi, qui decimam dabat Levitis, et illam modicam partem decimaruim screbat secum in Jerusalem, et epulabatur inde coram Domino. Et hoc inde conjectant, quia hæc decima præcipitur poni in cartallo, quod modicum vas est, nec veram caperet decimanu. Sed hic primogenitis et primitiis, volvis et spontaneis nihil habent determinatum. Unde verior est hic tralitus Hebreorum: Singulis annis Hebrei faciunt duas decimationes bonorum suorum. Primam separabant Levitis: de hac dictum est: Desudet elemosyna in manu tua, donec invenias justum, cui des, id est illum cui debes. Iterum novem reliquas partes decianabant, et hanc secundam decimam sibi reservabant, et ex ea ter in anno, cum ascendebant in Jerusalem, oblationes et epulas sibi, et domui sue faciebant, et Levitam concellaneum, qui etiam cum eis ascenderet invitabant. In eosdem usus reservabant sibi secundum animal post primogenitum, quasi secundum primogenitum, et similiter post primitias tantumdem sibi reponebant, quasi secundas primitias. Qui autem ampliora his illis tribus festis expendere volebat, aliqua de bonis adhuc separabat, et cum prædictis reservabat, vovens illa Domino. Præterea etiam quidam in illis solemnitatibus, præter ea quæ diximus, sponte quedam expendebant ad honorem Domini, et hæc secundaria præcepit Moyses ferri ad locum sanctum, et comedi coram Domino (*Deut. xiv et xv.*). Tamen remotioribus licebant ista vendere in loco suo, et ferre preium secum, et emere sibi in Jerusalem quod desiderabat anima sua. Præterea tertio anno duabus decimis sublatis, ut diximus, tertiam faciebant iterum decimationem in usus pauperum, et hanc reponebant apud se, ut haberent unde darent peregrino, et advenæ, pupillo et viduæ

et agentibus, et etiam Levitis, si indigerent. In usus vero proprios ex hac nihil expendebant, et de hac dictum est: « Omnipotenti tribue (*Luc. vi.*). » Addit quoque quod si etiam frater, aut uxor, aut filius, aut amicus specialis persuaderet aliquem ad cultum idolorum, forte propter affluentiam, quæ sequebantur gentiles, non occularet eum; sed convictum, aut confessum populus obrueret lapidibus: et ille cui præsuaserat, primus imponeret manus suas super eum; eodem modo civitas adversus civitatem insurgeret, et delerer eam, si persuaderet recedere a cultu Dei. Incissuras etiam, et calvitudinem fieri super mortuos prohibuit (*Deut. xiv.*), quod, et sanguinem suum fundere, et capillos tondere, et sacrificare mortuis, ut ethnici faciunt. Prohibuit quoque morticina comedi; sed addidit quia et illa sibi immunda, possent dare, aut vendere peregrinis, et advenis, quia nationes aliae licite multis vescuntur, quæ interdicta sunt Hebreis. Septimo quoque anno quietis terræ addidit Moyses ne creditor exigeret debitum a debitor Iudeo duntaxat. A peregrino poterat exigere, et ob hec vocabit annum illum annum remissionis, non illius tamen cuius erat Jubileus. In Jubilao enim dimittiebantur debita; in hoc differebant petere. Prohibuitque in primogenitis bobus arari, et vellera primogenitorum tondere. Per quod innuit nihil de primogenitis debere sumi, vel fieri in usus proprios, quia Levitarum erat. Quod si maculam haberet primogenitum, poterat comedи in loco suo, sed non coram Domino. Repetens quoque Moyses de festo Pentecostes ait: « Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris, et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo (*Deut. xvi.*). » Hoc, ut dicit Hieronymus, Hebrei nec ad litteram, nec ad spiritum custodiunt, tunc enim non eodem die fieret Pentecostes, quia alii tardius, alii citius metunt, secundum statum regionum suarum. Fuerunt etiam qui dicent, quemque agricolam a prima die missionis suæ, quinquaginta dies computasse, et ea die sibi, et suis epulum solempne parasse, et diem festum egisse. Nec quidem Pentecosten legalem, sed pro collectis omnibus quasi diem aegbant solempnem. Tradidit Josephus, quia decima quinta luna Phase, die scilicet solempni Azymorum offerebant grana confricata Domino. Et hæc erat missio prima falcis in segetem, et a decima sexta luna numerabant septem hebdomadas, post quas faciebant Pentecosten. Quidam tamen dicunt, ut prædictum est, a die Dominicæ, quæ est in festis Azymorum debere numerari septem hebdomadas, quia legitur in Levitico. « Ab altera die Sabbati numerabitis (*Levit. xxii.*). »

* **Additio 1.** In veritate a quinquagesima die Azymorum prima, est prima dies Pentecostes, cuius festi secunda die, duo panes novi offerebantur, et ita duos dies quinquaginta intellige. In primo, primum diem Pentecostes, secundo, secundum die in ejusdem festi.

CAP. VI. *De appellatione populi ad summum sa-* A*cerdotem.*

Preccepit quoque judices civitatum sedere in portis, quasi iudicaturos intrinsecus, et extrinsecus de finibus civitatis, et ut in ore duorum, vel trilum testium periret, qui interficeretur ab eis, et quod manus testium prima fieret in illum (*Deut. xvi.*). Quod si contingeret judices illos ambigere de sententia aliqua, ascenderent ad summum sacerdotem, et quod ille judicaret fieret. Quo*l* si quis sententia ejus non obediret interficeretur. De his iudicibus civitatem dicit Josephus quod septem eligeantur in singulis civitatibus, virtute, et studio justitiae accepti. Unicuique vero eorum dabantur duo viri ministri de genere Levitarum. Testimonium mulierum non admittebant propter levitatem, nec servorum propter ignobilitatem animi, pro qua de facili, vel pro timore poterant corrumpi, vel lucro. In appellationibus non licet pontifici judicare sine propheta, et senioribus loci illius quem elegerat Dominus.

CAP. VII. *De justitia regis per eos electi.*

Addidit etiam quod si quandoque regem sibi crearent, non alienigenam, sed contribulem assument, qui sine consilio pontificis et seniorum nit ordinaret (*Deut. xvii.*), in otio semper Deuteronomium legeret, uxores sibi non multiplicaret, ne averterent eum a recto; equos autem aut opum pondera non multiplicaret, ne potentior factus sœvret in subditos; terminos terræ, propriæ, vel alienæ, non mutaret. Nec enim procul est ut leges transmutent qui metas terrarum transmutant: hoc præceptum plurimum transgressus est Salomon, qui gloriatus est, quod tantum reliquerat in Ierusalem auri, et argenti quantum invenerat ibi æris et ferri. Tandem tamen pœnituit, ut tradunt; de quo post dicetur.

CAP. VIII. *De maleficiis abjiciendis.*

Interdixit quoque secum habere ariolos, id est inspectores fibrarum circa aras pro cognoscendis futuris, et conjectores somniorum, et augures, id est gestus avium, aut garritus attendentes, maleficos, id est immolantes pueros dæmonibus, vel saltem lustrantes, incantatores, id est præstigios, qui intuentes fallunt, Pythones, id est ventriloquos, qui per spiritum malignum loquuntur, a Pythone, id est Appoline, sic dictos; divinos, id est aruspices, id est astrorum inspectores, nec romanticos, qui sacrificiis vel carminibus evocant mortuos, quia prophetam suscitet eis Deus de gente eorum, illum audirent.

CAP. IX. *De talione legis.*

De talione quoque legis, occasione falsi testis, apposuit ut si diligentissime perscrutantes deprehenderent falsum testem, redderent ei quod cogitaverat facere proximo suo, animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede (*Deut. xix.*).

CAP. X. *De timidis et sollicitis removendis ab exercitu.*

Addidit quoque de exercitu progressuro ad pugnandum, ut prius sacerdos exercitum admoneret; ne timeret hostes, et speraret tantum in Donine, non in armis et robore suo; deinceps quisque princeps turmae sue loqueretur, et diceret. « Qui ex vobis est formidolosus revertatur, ne pavore faciat fratres suos perterritus, etiam sollicitos pro negotiis imperfectis, quæ reliquerant, reverti præcipere (*Deut. xx.*). » Specificabat autem tria negotia, quibus maxime affectus tenetur humanus dicens. « Quis est homo, qui adiscivit dominum novum, et non dedicavit, vel initiauit eam? Revertatur, ne forte moriatur in bello, et aliis dediceat eam. Quis est homo

B qui despondit uxorem, et non accepit eam? Revertatur ne forte moriatur, et aliis accipiat eam. Quis est homo, qui plantavit vineam, et neccum fecit eam communem, de qua omnibus vesci licet, revertatur ne forte moriatur, et aliis fungatur ejus officio? » Quod sic intelligitur: Si novella vineæ plantatio ante quartum annum fructum faceret imunda erat, quia natura præter tempus vim fecisse videbatur, nec ex ea primitias Deo offerre, vel quidam edere licet. Quarto anno vindemiabatur Dominus. Omne enim fructum ejus anni deferebat homo ad urbem sanctam, cum secunda decima aliarum frugum, ut epularetur ex eis coram Domino. Quinto anno rebatur homo dominus vineæ, et vindemiatibat sibi. Sexto anno, et deinceps erat quasi omnibus communis, secundum consuetudinem eorum talem. Iter agentibus licet intrare vineas, et pomaria, et tanquam de propriis satiari, sed extra deportare fas non erat, neque vindemiantes de his, quæ ad torcular portabant, gustare prohibebant sibi occurrentes. Alia translatio plana est. Quis est homo qui plantavit vineam, et de novella ejus non bibit, etc?

CAP. XI. *Ne fœdus inirent cum gentibus.*

Addidit quoque, ne cum gentibus terra promissionis fœdus inirent, sed penitus extirparentur (*Deut. xx.*): in quo post graviter peccaverunt, cum finitimis autem gentibus pacifici, quantum possent, et foederati essent. Addidit quoque ne in obsidione succiderent arbores fructiferas ad faciendas machinas. Item, si inventus fuerit occisus, sed a quo nescitur, seniores de propinquâ urbe occiderent juvencam, et lotis manibus super eam, sacerdotibus jurabunt de innocentia sua (*Deut. xxi.*). Egressi vero ad pugnam, si in numero captivorum, mulierem quis viderit pulchram, virginem seu jam nuptam, et voluerit eam habere uxorem, non prius cuiuslibet ejus ascendet, donec illa raserit caput, et circumcidat unguies, et lugubre schema suscipiens deflet parentes, et amicos, quos amisit in bello, trigesinta diebus, ut tandem luctu satiata, ad epulas nuptiales convertatur. Tunc licet viro eam humiliare. Quod si satiatus fuerit, et nec selerit animo ejus, dimittat eam liberam. Non enim licet ei, aut

revocare eam in servitutem, aut venundare alii. Maledictum quoque suspensum in pænibulo ea die jussit deponi, et cadaver ea die sepelire, quia maledictus erat omnis pendens in ligno, id est sufficit ad peñam quia turpem et maledictam suscepit mortem, ne ultra jus tenderetur pena. Abominabile quoque dixit apud Dominum, si aut mulier ueste virili, aut vir ueste feminina uesteretur.

CAP. XII. De his quibus non erat fas intrare Ecclesiam Dei.

Addidit quoque de differentia ingredientium Ecclesiam Dei sic : « Non intrabit eunuchus attritus vel amputatis testiculis, vel absciso veretro ecclesiam Dei, nec manzer usque ad decimam generationem. Ammonites, et Moabites post decimam generationem non intrabit in æternum, quia hi populi propinqui Hebreis exenitibus de Aegypto occurrerunt eis cum pane tantum, cum scirent eos laborare siti in deserto, et conduxerunt adversus eos Balaam filium Beor (*Deut. xxiii*). Præterea quamplures corum seducti fuerunt per mulieres eorumdem. Potest ingressus in ecclesiam dici ingressus in atrium mundorum, a quo arcebantur quidam in æternum, quidam ad tempus, scilicet vel usque ad aliquem terrainum dierum suorum, de quibus alibi, vel usque ad terminum successionum, de quibus hic agitur. Hebreus verius tradit dicens, ingredi Ecclesiam Dei esse de filiabus Israel ducere uxorem, et sic in se, et in genere suo, fieri de populo Dei. Tamen secundum hoc frustra videtur premissum esse de eunuchio, cum non possit ducere uxorem, sed nec si ille vellet uxorem ducere de Israel, ob pecuniam, vel hereditatem, vel ob quamlibet causam ei non licet. Forte quia nisi solum manzerem nominavit, non excludebatur ab ecclesia spurius et nothus. Manzer autem proprie est de seculo natus; spurius de concubina pro spuria incontinentie; nothus qui de adultera. Videtur enim cum non sit verus de matrimonio filius, sicut et notas fratres dicimus quæ veræ quartanæ, aut hujusmodi, videntur, non sunt autem. Manzer ergo non copulabitur filiabus Israel, nec filius ejus etiam de legitima, nec nepos usque ad decimum successorem. Hic poterat intrare ecclesiam Dei, quia penitus extincta erat memoria antiqui opprobrii. Ecclesia non solum manzeres, sed et spurius excludit ab ordinibus. De hoc quod prohibiti sunt duo populi prædicti intrare, Augustinus dicit quia in decima generatione poterant, propter Ruth Mohabitidem, quæ intravit, de qua Booz, filius Salmon, genuit Obeth. Sed quia generationem Ruth uescinuus, ab Abraham, contemporaneo Moab decem numeravimus generationes, usque ad matrimonium Ruth: quod autem additum est in prohibitione, « in æternum», » per hoc quod ibidem premissum est debet exponi, scilicet nisi post decimam generationem. Vel quia dixit Ammonites et Neobites, quæ nomina sunt masculini generis, nec dixit Ammonitis, vel Moabitis, de viris facta est

A prohibitic non de mulieribus, quia forte nec mulieres occurserunt Hebreis in deserto.

* **Additio 4.** Quatuor erant atria, unum Levitum; secundum, Isra literum mundorum, qui tactu mortuorum vel alio non erant immundi; tertium immundorum; quartum gentilium.

CAP. XIII. De prohibitione prostibuli, et libello repudiij.

Addidit quoque : « Non erit meretrix, nec scortator in Israel. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domum Domini tui (*Deut. xxiii*), quia, ut dicit Josephus, mercedem pro coitu canis venatici, vel custodis gregum, non licet offerri, quia ex his quæ de contumelia procedunt, Divinitas non delectatur. Item non fenerabis pecuniam ad usuram, nec fruges, nec aliquid aliud fratri tuo, sed alieno. Sed quod dictum est de fratre preeceptum est; quod de alieno permissio, sicut et permissio fuit, quod sequitur de libello repudiij. Vir apud quem exor sua non inveniebat gratiam propter aliquam fœditatam, quæ multimode proveniunt, scribebat quod nunquam conveniebat cum ea, et causam ob quam displicebat ei mulier, ne conveniret, et tradebat libellum, in quo scripta erant haec mulieri, ut coram sacerdotibus legeretur. Et cum jurasset verum esse, quod scripserat, licet utrique alti copulari. Quod si ingredieretur mulier ad alterum, qui iterum daret ei libellum repudiij, viro priori non licet eam recipere, quia abominabilem fecerat eam coram Domino. Modo pro nulla fœditate excluditur oxor, nisi ob solam fornicationem, neque sic etiam licet eos migrare ad secunda vota. Tamen quedam Ecclesia modo introduxerunt de novo lepram, quia morbus serpens est, et contagiosus. Item, qui nuper accepit uxorem, non producetur ad bellum, nec ei quidquam necessitatis publicæ injungitur, ut uno anno lactet cum uxore sua (*Deut. xx*). Potest autem intelligi annus iste nuptialis, non usualis decem mensibus tamen, juxta quem numerum dicitur annus luctus, quia mortuo viro non licet uxori transire ad alium ante decem menses, quia forte concepit de primo, et posset fieri dubium cui virorum ascribendus esset partas. Nem prohibuit quoque ne liberi ancillas ducerent uxores.

CAP. XIV. De plagiis, quarum major erat quadragenaria.

Iterum, si viderit iudex reum dignum plagi tantum, prosternet eum coram se, et faciet eum verberari (*Deut. xxv*). Pro mensura peccati, erit et plagarum modus, ita duntaxat ut quadragenarium numerum non excedat. Sic et pœnitentes excommunicatos plagiæ cædimus, secundum numerum versuum aliquujus psalmi, quem, dum cædimus, cantamus. Josephus dicit quadraginta plagiæ una minus habens publica verberandum. Liberum autem hominem turpissimum erat pœnam hanc sustinere.

CAP. XV. De suscillatione semijris, et modis discalceandi.

Item, que sine filiis a viro fuerit relieta, accipiet

eam frater ejus, et primogenitum ex ea filium fratri suo defuncto adnominabit (*Deut. xxv*), id est filium fratri defuncti non suum vocabit, et dimittet hæreditatis successorem quem suscitabit. Quod si noluerit frater recipere reliquam, quæ sibi debetur ex lege, interpellabit mulier judices in porta. Et accersito eo, si accipere eam noluerit, mulier coram eis tollet calcamentum de pede ejus, et spuit in faciem ejus, et dicetur domus ejus, domus discalceati, opprobrium in Israel. Alibi legitur quod qui ducturus erat eam, alius discalceabat illum, secundum quod Joannes dixit: « Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus (*Luc. iii*). » Quod forte fiebat, si præsto erat alius ducturus eam, si frater repudiaret. Quandoque enim nullus ducturus erat eam, et tunc mulier discalceabatur. Quandoque etiam frater, non interpellante muliere, profitebatur judicibus se nolle habere eam, et tunc ipse seipsum discalceabat. Unde alibi legitur, quod nolens suscitare semen fratris, se discalceabat. Item: « Si mulier apprehenderit virilia alterius viri rixantis cum viro suo, abscedes manum ejus, nec flecteris super eam misericordia aliqua. » Item: « Non habebis pondus et pondus, mensuram et mensuram, id est majorem qua emas, minorem qua vendas, hoc enim abominabile est Domino. »

CAP. XVI. De semine agrorum.

Addidit quoque Moyses de quibusdam permisitionibus rerum diversi generis cavendis, dicens: « Non feres vineam tuam altero semine grani, vel leguminis, ne et sementis quain sevisti et quæ nascuntur ex vinea pariter sanctificantur (*Deut. xxii*), » ne scilicet unam decimam, et singulares primitias des tanquam de uno agro, cum de utroque fructu separatim danda sint, vel ne hac occasione velles primitias sementis, vel vini non dare, quia simul non sanctificantur. Nam sementis, primo anno, vinea, quarto. Facta ergo altera sanctificatione, forte putares sufficere ad unius agri sanctificationem. Alia littera habet: « Ne pariter sufficiantur. » Quod videtur velle Josephus, dicens hanc communionem prohibitam esse, quia dissimilium conjunctione natura non lætatur. Item: « Non arabis in bove simul et asino. » Cujus sensum ponit Josephus, hucus scilicet tantum arandom terram esse, ut nomine asini qualibet alia animalia exclusa esse, intelligamus. Hebrei tradunt ob hoc dictum, quia noluit Dominus, servili jumento, id est asino, regem jumentorum copulari. Quatuor enim quasi regia animalia ostendit Dominus Ezechiel (*Ezech. i*): homo enim rex omnium animalium est, sub quo leo est rex ferarum, aquila rex avium, bos rex jumentorum. Quidam Hebrei puerilius exponunt, quia scilicet bos ruminat, putaret asinus ipsum comedere, et fame afficeretur, et deficeretur. Item: « Non induceris vestimento quod ex lino lanaque contextum est, quia, ut dicit Josephus, haec vestis solis sacerdotibus erat concessa; hoc usque adeo observabant Judæi, ut nec pelles, nec aliquam observabant Judæi, ut nec pelles, nec aliquam

A laneam vestem, nisi filio laneo consuant. Tradit quoque Josephus jumenta diversi generis prohibita commisceri, ne injurya haec transiret ad homines, ut pecudibus commisceri licitum putarent, multa tantum in minoribus prohibita dicit, ne ad majora per simile fieret accessus.

CAP. XVII. De deletione Amalecitarum.

Præcepit etiam Dominus, ut cum dominarentur in terra promissionis, delerent Amalec de sub cœlo (*Deut. xxv*), quia ipsis transcurrentibus per desertum plurimum nocuerunt (*Deut. xxvi*). Extremos scilicet agminis, id est fessos, et leprosos, et semine fluentes, eos scilicet quibus non erat fas ingredi castra, interscientes. Et subdidit Dominus huic præcepto:

B « Cave ne obliscaris. » Quod quia transgressus est Saul, translatum est regnum a domo ejus. Item: « cum intraveris terram promissionis, tolles de cunetis frugibus tuis primitias. et pones in cartallo, » vase scilicet vimineo, « ibisque ad locum quem Dominus elegerit. Et facia oblatione, stans e diverso altaris, gratias ages Deo coram sacerdote, quia liberavit patrem tuum Jacob a Syro, eum persequente, » scilicet Lahan, « et filios ejus de Ægypto, et tandem dedit tibi terram lacte et melle manantem. » Hoc semel factum quidam tradunt in ingressu terræ, sed singulis annis tradit Josephus has gratiarum actiones agendas in Scenopœgia*. Imo bis in die, et vespere, et mane jugiter, testificanda ab eis dona Dei, dicit. Item: « Quando transieris Jordanem, ædificabis altare Domino, de lapidibus quos ferrum non tetigit, et offieres hostias Domino, et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et lucide (*Deut. xxvii*). » Item: « Postquam enumeravit Moyses benedictiones obseruantium legem, et maledictiones transgressorum, in fine maledictionum ait prophetando: « Reducet te Dominus classibus in Ægyptum; ibi vendideris hostibus tuis in servos, et ancillas; et non erit qui emat (*Deut. xxviii*). » Haec prophetia postea impleta fuit, quando triginta Judæi etiam pro uno denario emebantur. In Alexandria enim, ut dicit Josephus, multa millia Judæorum sunt vendita, et vix habuerunt emptores. In hac recapitulatione ponit Josephus, ne venenum, aut mortiferum quid illius Israelitarum habeat, et apud quem inventum fuerit moriatur, hoc patientes, quod ille contra quem confectum probatur, pateretur.

D * Additio 4. In hujus rei memoriam, Judæi etiam adhuc ingressi synagogam eorum, cantant hunc psalmum: « Benedic, anima mea, Domino (*Psal. ci*), » in quo continentur beneficia eis præstata.

CAP. XVIII. Quad Moyses tradidit Deuteronomium Levitis.

Facta recapitulatione, tradidit Moyses Deuteronomium Levitis, ut reponerent eam [illud] in aream foederis Domini, ut septimo anno remissionis legeretur, universis utriusque sexus audientibus, in diebus Scor regiae, a summo sacerdote inedito ut sit

Keos; quasi fluxissent ab initio mundi anni duo milia quinginti quinquaginta, singulis jubileis per quinquagenos annos deputatis. Secundum LXX vero, longe plures anni fluxerant ab initio mundi. Beda quoque in *Chronicis suis* ponens numeram annorum, secundum Hebraicam veritatem, probat de predicta summa annorum septem annos defuisse [a. defluxisse].

CAP. IV. De circumcisione in Galgalis.

Eo tempore ex præcepto Domini circumcidit Josue populum secundo cultris lapideis (*Jos. v.*), tamen Hebreus habet novacula acutis, nec intelligendum est quod idem homo iterum circumcidetur; sed parvuli, qui nati fuerant in deserto per quadraginta annos incircumscisi erant, alii ex mandato Domini, alii vero ex negligentia parentum, alii vero ex eorumdem cautela, ne forte mox circumcisio attolleretur nubes, et necesse haberent progrexi, et sic periclitarentur parvuli. Facta autem circumcisio dixit Dominus ad Josue: « Ille die abstuli a vobis opprobrium Ægypti, id est præputium, quod apud Hebraeos erat opprobrium immunditiae gentium. Ob hoc vocatum est nomen loci illius collis præputiorum, vel Galgala»; id est *revelatio*, quasi *sancificationis*, secundum illud: «Facta est Iudea sancificationis ejus (*Psal. cxiii.*)». Protest tamen dici, opprobrium ab eis ablatum, servitus Ægypti, et labor deserti, quod congruit, secundum aliam nominis interpretationem. Interpretatur enim Galgala *libertas*. Porro mansit populus in castrorum loco donec sanaretur, et fecerunt Phasæ quarta decima die ad vesperam in campestribus Jericho, quod nondum nisi bis factum fuerat: primo in finibus Ægypti circa Ramasse; secundo ad radicem montis Sina, secundo anno egressionis. Ex tunc intermissum fuerat, cum circumcisio, usque ad terram promissionis. Et comederunt de fructibus terræ die altero azymos panes, et polentam ejusdem anni. Est autem polenta grana tosta, et manibus confricata ad modum grani pilo tusi. Et dicitur polenta, quasi polenta. Quidam tamen tradunt polentam esse pultes de purgatissima farina factas. Et dictam polentam, quasi pollutam, a polline quod est purgatissima farina, cuius nominativus est pollen, vel pollens. Statimque defecit eis mamma, quo aliti fuerant quadraginta annis.

**Additio 1.* Nota quod Galgalis, quandoque ponitur indeclinabile, quandoque prime declinationis, ut Galgala Galgalæ, quandoque neutri generis, et secundæ declinationis, ut Galgala Galgalorum.

CAP. V. De angelo apparente Josue, et eversione Jericho.

Eadem nocte cum esset Josue in agro Jericho ad explorandum, vidit virum stantem contra se evaginato gladio, et ait: « Noster es, an adversariorum? Qui respondit: Nequaquam, sed princeps sum exercitus Domini, et nunc venio (*Jos. v.*)». Et docuit eum angelus de modo capienda civitatem, et quod eam.

A et universa ejus faceret anathema: anathema, id est ab usu hominum seorsum remota. Cumque adorasset Josue pronus ad terram, dixit ei angelus: « Solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas sanctus est, quod intelligendum est, sanctificatus est. Qui enim pollutus erat in habitatione gentium, sed præsentiam Domini per angelum sanctificatus est. Porro per nuditatem pedum in hujusmodi locis sanctis, et in poenitentibus, potest notari innocentia, quæ talibus congruit. Eam enim habuerunt primi parentes nudi. Diluculo autem, juxta consilium angelii, septem sacerdotes, septem buccinis clangebant ante arcam, omnisque populus armatus præcedebat arcam, et reliquum vulgus sequebatur eam; circumieruntque civitatem primo die Azymorum semel, et sub silentio, et redierunt in castra (*Jos. vi.*) Sic fecerunt sex diebus. Die autem septimo septies eam circumierunt, et in circumitu septimo dixit Josue ad populum: « Vociferamini, et ascendite, sitque hæc civitas anathema, quasi devotata in mortem, præter aurum, et argentum, et æs, et ferrum, quod conservabitur Domino in primitiis operum nostrorum, sola Rahab cum suis salvabitur. Igitur vociferante populo, et clangentibus sacerdotibus cum buccinis, muri funditus corruerunt. Et ascendit quisque per locum, qui contra se erat, et interfecerunt omne vivens in ea et combusserunt cau, et omnem supellectilem in ea in tumulum Domino sempiternum. Rahab vero honoratam muneribus, cum omni domo sua, recuperunt in Israel in perpetuum. Quam procedente tempore duxit Salmon in uxorem princeps in tribu Juda. Tunc imprecatus est Josue dicens: « Maledictus, qui reædificaverit Jericho in primogenito suo fundamenta illius jaciat, et in novissimo kberorum ponat portas ejus, quod impletum est, ut post liquebit.

**Additio 1.* Anathema dicitur, quasi *separatum*. Unde anathema dicebatur civitas, quando quæcumque cum ea capiebantur, comburebantur omnia, et fiebat eineris cumulus acceptus Domino; nihil inde separabatur, præter ea, quæ transierunt per ignem, quæ non incinerantur, sed potius in igne purgantur, quæ etiam eadem, in igne purgata, in usum tabernaculi et templi, et vasorum reservabantur, omnia scilicet metallina.

**Additio 2.* Qui genuit Booz, avum illius Booz qui genuit Obeth. Tres enim continui, pater, filius, nepos dicti sunt Booz, et ideo Matthæus unum tantum posuit (*Math. 1.*)

CAP. VI. De lapidatione Achor.

Porro Achor, vel Achar [*al. Achim*], filius Charmi, de Tribu Juda, tulit aliquid de anathemate (*Jos. vii.*), chlamidem scilicet coecineam contextam auro, habentem, secundum Josephum, auri pondus mazam, id est massan, id est ducentos siclos, tulitque totidem siclos argenti, regulamque auream, vel ligulam quinquaginta siclorum. Misitque Josue viros

de Jericho, qui explorarent civitatem Hai, quæ est A suspenderent regem Hai in patibulo, usque ad vesperam, et tunc deponentes eum, projecterunt eum in introitum civitatis, congesto super eum acervo lapidum, succendentesque urbem fecerunt eam tumulum sempiternum. Ille preoccupat historiam de altari illo quod factum est inter Garizim et Hebal, super quo scripsit Josue Deuteronomium, et de benedictionibus et maledictionibus factis super moates illos, de quibus loco suo dicimus.

* *Additio 1.* Ex eo quod clypeos habebant, coniici potest quod equos habebant, clypeos enim ferre pedites, vix possent.

CAP. VIII. *De dolo Gabaonitarum, et mulcta.*

Gabaonitæ vero audientes, quæ fecerat Josue duabus urbis, et quod ex mandato Domini nulli parceret, habitantium in terra promissionis, nec amicitias eum eis ficeret, collide cogitaverunt inire fœdus cum Israel, miseruntque nuntios, quasi de longinquæ venientes, qui in argumentum longi itineris utres ferebant, et sotulares veteres, et pithecis consutus, panesque in sistariis eorum duri erant, et muscidi, et in frusta communuti (*Jos. ix.*). Qui cum venissent in Galgalis dixerunt ad Israel. « De terra longinqua venimus, quæ est extra terram, quæ sorte vobis debetur servi vestri sumus, initie nobiscum fœdus. » Credideruntque eis filii Israel, et os Domini non interrogaverunt. Initioque cum eis fœdere, juraverunt eis Josue, et Eleazar, et omnes principes multitudinis. Post triduum vero cognovit Israel se circumventum esse a Gabaonitis, moventesque castra, venerunt, ut everterent civitates eorum, egressique sunt Gabaonitæ obviam eis, et ait Josue: « Quare imposuistis nobis. » Qui dixerunt. « Timuimus valde, et de consilio providimus animabus nostris, facite quod bonum vobis, et rectum videtur. » Tunc acclamavit populus non esse standum juramento, quod per subreptionem factum erat, et præsertim cum Dominus inhibuisset talibus conſiderari. Majores vero qui juraverant, pro religione jurisjurandi servanda et murmuri populi sedando, sic dispensaverunt, ut non haberent eos socios, sed servos aquarios, et lignarios, et dicti sunt Natinæ, qui scilicet ligna cæderent, et aquas comportarent in usus altaris, in locum quem sibi Dominus elegisset. Quo facto rediit Irael in Galgalis.

CAP. IX. *De quinque regibus suspensi.*

Eo tempore regnabat in Jerusalem Adonisdech (*Jos. x.*), qui interpretatur *Dominus justus*; forte sic vocabantur reges Jerosolymorum. Nam et Melchisedech sonat *regem justum*. Qui cum audisset Gabaonitas fœderatos cum Israel, timuit valde, et convocavit quatuor reges secum, et ascenderunt quinque reges Amorriæorum, et obsederunt Gabaon. Obsessi autem miseruntad Josue dicentes: « Ascende cito, et libera nos. » Qui, collecto exercitu, irruit repente super hostes, et versi sunt in fugam per descensum Bethoron. Et Dominus misit grandine super eos, et plures occidit grandio, quam gladius. Videns autem Josue solem descendenter ad occasum

CAP. VII. *De incendio Hai.*

Postea surrexit Josue, et omnis populus cum eo ut ascenderent in Hai, et præmisit triginta millia virorum inter Bethel, et Hai ad occidentem (*Jos. viii.*). Qui dimissis in locum insidiarum quinque millibus, redierunt ad exercitum qui erat ad aquilonem. Rex autem Hai festinavit mane egredi cum omni populo suo, ignorans quod post tergum latebant insidiæ. Josue vero fugiens, cum longius protaxisset eos ab urbe, elevavit clypeum quem gerebat*. Quo viso, surrexerunt, qui erant in insidiis, et intrantes urbem, succenderunt eam. Quibus egressis post hostes, et Josue faciente impetum in eos, ex utraque parte cædebantur adversarii, et interfecerunt omnes a viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, prædam vero sibi diviserunt,

et lunam ascendentem, timens ne beneficio noctis etaderent hostes, clamavit ad Dominum, dicens : « Sol contra Gilbaon ne movearis, et luna contra vallem Ailon. » Steteruntque sol, et luna spatio unius diei¹, nec antea, nec postea fuit tam longa dies. Quinque vero reges absconderuntur in spelunca urbis Maceda. Praecepitque Josue sociis suis, et ait : « Volvite saxa ad os speluncæ, et apponite custodes, vos autem persequimini hostes. » Casis itaque adversariis plaga magna, redit exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erat castra sana, et integrum numero. Et ait Josue : « Producite quinque reges de spelunca. » Quibus eductis, dixit ad principes exercitus : « Ponite pedes super colla regum istorum, ne timeatis. Sic faciet Dominus cunctis hostibus vestris. » Quo facto, suspenderunt reges in patibulis, depositosque ad vesperam proiecserunt in speluncam in qua latuerant, et posuerunt super os ejus saxa in tumulum sempiternum. Eadem die percussit Macadam et regem ejus in ore gladii. Postea vero vastavit Lebnam et Lachim, Eglon quoque et Hebron, et Dabir, et reversus est cum omni Israele ad locum castrorum in Galgala.

Additio I. Sub Ezechia, decem horæ additæ sunt (2 Reg. xx; Isa. xxxviii), hic unus dies.

CAP. X. Be viginti quatuor regibus percussis a Josue.

Quod cum audisset Jabin rex Asor, misit ad omnes reges circumstantes (Jos. xi). Egressique sunt viginti quatuor reges, cum turmis suis, habentes secum trecenta milia armatorum, et duo milia curruum, convenerunt ad aquas Merom, alias Meros, ut pugnarent contra Israel. Dixitque Dominus ad Josue : « Netimeas eos, eras iradam tibi omnes vulnerandos, equos eorum subnervabis, et currus igne combures. » Factumque est ita. Percusseruntque omnes filii Israel, præter eos, qui in civitates munitissimas se receperunt. Fecerant enim sibi Chananai plures munitiones prævalidas a die qua audierant egressum Israel ab Ægyptio adversum se, nec eas nisi longo tempore et gravi labore obtinuit Israel. Vastavit tamen universam circa regionem, nulli ætati hominum parcens aut sexui, datumque est supra modum ex hostium præda.

CAP. XI. De altare in Hebal, et prima distributione terræ.

Quintus jam annus transierat et transtulit Josue locum castrorum in Silo, et ibidem transtulit tabernaculum, cum omni ornato suo, pro loci opportunitate. Et inde processit in Sichem cum omni populo, et constitut in monte Hebal altare Domino de lapidibus inopolitis, obtulitque super eo holocausta et pacifica (Jos. viii). Scripsitque super illud Deuteronomium, quod quidam intelligent mandata tantum Deuteronomii. Posuitque medium partem populi sui super montem Hebal cum sacerdotibus et Levitis, aliamque medium in montem Garizim

A cum Sacerdotibus et Levitis, Et acclamaverunt sibi alternatim benedictiones, et maledictiones, sicut mandaverat illis Moyses. Porro Josephus tradidit, maledicta, et benedicta in altari conscripta, reliquise. Quo facto redierunt Silo. Concessit autem Josue tribu Juda montana ad meridiem, quæ jam acquisierant; sed nondum sorte tradidit. Ephraim quoque concessit montana ad aquilonem, inter utrumque medianum tribum Manasse collocans. His tribubus communis terram, aliis in castris manentibus, tum quia bellicosæ erant, tum quia digniores. Sciebat enim inde regnum esse promissum, et Manasse et Ephraim benedixisse Jacob pro beneficio Joseph patris eorum. Sed ipse quoque Josue Ephraita erat, dedit autem Ephraim extra sortem aliorum agrum Sichem, quem delebat Jacob singulatim Joseph filio suo, et sepelivit in eo ossa Joseph. Hieronymus tamen testatur se vidiisse in Sichem sepulera aliorum undecim patriarcharum; et credibile est quod quoque tribus suum patriarcham retulit in suam sortem.

CAP. XII. Quod Hebron data est Caleb.

Accessit autem Caleb filius Jephone ad Josue eorum omni populo, et ait : « Nostri quæ locutus sit Dominus de me, et de te ad Moysen, et quod juravit mihi Moyses in reditu ab exploratione dicens : Terra quam calceaverit pes tuus erit possessio tua in aeternum. Pollicitusque est mihi Dominus terram, in qua invenimus Enacim, te audiente. Quadragesima et quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum hoc, et hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens, ut eo tempore valebam (Jos. xiv). » Benedixitque ei Josue, et tradidit ei Ebrou in possessionem, et quievit terra a præliis.

CAP. XIII. Quomodo Josue sorte divisit terram decem tribubus.

Iterum convocavit Josue Ecclesiam in Silo, et ait : « Senui ; bonum est, ut terram, quam promisit nobis Dominus, sorte dividamus (Jos. xviii). » Et assumpsit de singulis tribubus tres industrios viros, ad considerandam terram, deditque eis decem viros metiendi peritos, quos propter artem veritas non lateret, mandans eis ne secundum quantitatatem terram metirentur, sed secundum estimationem felicis terræ, et quæ minus esset idonea. Nam sapientis sunt decem jugera quam centum, et quod in scriptis redigerent terre divisionem. Viri autem circumneantes terram et restimantes, septimo mense reversi sunt ad eum in Silo, projectisque sortiliis prima sors Judæ egressa est, secunda Simeonis, tertia Benjamin (Jos. xxi). Haec sors angustissima fuit propter terre fertilitatem. Tulerunt enim Jericho, et Jerosolymam. Quarta Ephraim, quinta medietati Manasse, sexta Issachar, septima Zabulonitis, octava Aseritis, nona Nephtali, ultima Dani. Et notandum quod secundum concessionem terræ prius factam duabus tribubus et dimidiis, et traditionem postea factam, secundum sortes, novem tribubus et dimidia, varie quandoque loquantur

auctores. Legitur enim quod Iudas habuit terram sine sorte, et quod obtinuit Jerusalem, nec potuit inde ejicere Iebusaeum, quae de concessione dicta sunt. Alibi legitur quod Benjamin possedit Jerusalem, quod de traditione dictum est. Iterum legitur quod Josue locutus est septem tribubus dicens: « Usquequo torpetis ignavia. Date mihi viros, qui dividant vobis terram (*Jos. xviii.*) ». Cumque hoc omnibus dixisset, septem tantum legitur hoc dixisse, quia duas tribus, et dimidiis terram concessam, quasi traditam possidebant. Inde est quod hoc nomen Iudea diversis modis accipitur. Quandoque dicitur Iudea tota terra promissionis, et tunc a Iudeis dicitur, secundum quod dicitur Pompeius Iudeanum fecisse tributariam, quandoque Iudea tantum regnum Iuda, ut ibi: « Audivit Joseph quod Archeleus regnaret in Iudea (*Math. ii.*) ». Quandoque pro sola sorte Iudea, ut ibi: « Iudea et Jerusalem, id est sors Iudea et Benjamin. Si ergo circa hunc sibi obloqui videntur auctores, determinandum est secundum terram concessam, vel traditam. Nam Judas et Ephraim majorem habuerunt concessam, vel traditam. Soli autem duo Josue et Caleb, quasi privilegiati, sine sorte terram habuerunt ». Caleb Hebron habuit, Josue Tamnatha, vel Tannasara, et etiam Sichem, secundum Josephum. Hanc partem elegit sibi Josue post distributionem omnibus fratrem tanquam bonus dispensator. (*Jos. xxi.*) Sed et Levitis separavit quadraginta et octo civitates, ad inhabitandum, quarum decem prius acceperant in Amorrhaea. De reliquis triginta octo tres constituit civitates refugii, Hebron de Iuda, Sicheim ex Ephraim, de Neptahilim Cedes (*Jos. xv.*). Tunc locuti sunt filii Joseph ad Josue: « Cur dedisti nobis quasi possessionem unius funiculi, cum simus tantæ multitudinis? ». Responditque Josue ad Ephraim et Manasse: « Populus multus es, et fortis, non eris contentus sorte tua, sed transibis ad montem, et poteris ultra terminos terræ promissionis procedere, et parare tibi locum (*Jos. xvii.*) ».

* *Additio 1.* Potuit esse, ut nunc est, quod in eadem civitate diversi habuerunt quod sui juris erat, quod saepe in singulis videmus fieri.

CAP. XIV. *De irriguis Axe datis a patre Caleb.*

Eo tempore ascendit Caleb in terram sibi traditam, et percussit in Hebron tres filios Enach (*Jos. xv.*). Et ascendens inde, obsedit civitatem Dabir, quæ prius vocabatur Cariatsepher, id est civitas litterarum. Civis enim ejus scriptores erant. Quam cum invenisset in unitam, ait: Qui primus percusserit urbem hanc, et coperit, dabo ei Axam filiam meam uxorem cum ea, et cepit eam Othoniel, filius Cenem, frater Caleb junior eo. Erant autem uterini fratres tantum. Nam ille filius Jephone, iste vero filius Cenem dicitur, nisi forte pater eorum binominis fuerit. Dedit itaque Caleb filiam suam Axani fratri suo in uxorem. Quæ cum pergeret cum viro ad urbem traditam sibi, suasa est a viro suo, ut peteret a patre suo agrum in con-

A vallibus. Suspiravitque, et flevit ut selebat in asino. Cui Caleb: « Quid habes, inquit? At illa: Da mihi benedictionem. Terram arentem dedisti mihi, junge et irriguam. Deditque Caleb ei irriguum superius, et irriguum inferius, id est agros irruos circa civitatem ab oriente et occidente.

* *Additio 1.* In Paralipomenon dicitur Hebron Cariatharim, id est civitas silvarum, vel Cariathbaal, id est civitas muscarum, vel virorum.

** *Additio 2.* Haec nota determinat objectionem, quæ de eo fieri potest, et Caleb obviabat legi jam datae, dando fratri nepoti suo filiam suam.

*** *Additio 3.* Nota quod Caleb maluit servare votum suum, quam legem, quæ interdict matrimoniū cum filia fratri, nisi forte lex intelligatur de filia fratri ex patre.

**** *Additio 4.* Redemptionem excelsarum, et redemptionem humilium, subaudit fluentorum.

CAP. XV. *De reditu duarum tribuum et dimidiæ.*

Eodem tempore cum iam quartus decimus transisset annus, dixit Josue Ruben et Gab, et dimidiæ tribui Manasse: « Fecistis quæ præcepit vobis Moses, famulus Dei. Et quia dedit Dominus fratribus vestris quietem, revertimini ad terram possessionis vestræ, ita duntaxat ut custodatis legem Dei, et colatis eum, nec eatis post deos alienos, quia arcam et tabernaculum non habebitis. Fratres sumus et servi unius Dei, licet interjecto flumine separemur. In multa substantia redditis, dividite eam cum fratribus, qui remanserunt. Qui revertentes venirent ad tumulos Jordanis (*Jos. xxii.*) ». Sic enim dictus est locus per quem transierant, alius per quem transierunt filii Israel dicitur vada Jordanis. Et ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis, vocantes hoc nomine illud. Testimonium nostrum, quod Dominus ipse est Deus. Videreturque Josephus velle quod altari supeinscriptis sent illud. Cumque redissent ad propria, nuntiatum est Josue et his qui remanserant de ædificatione altaris, et arbitrii sunt illos erexisse illud, ut immolarent super eo victimas; quod non licebat nisi super altare quod statuerat Deus ante tabernaculum. Cumque arripuisse arma, ut deleret eos, de consilio missus est ad eos Phinees, et decem honorati cum eo, qui dixerunt ad eos: « Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Deum Israel, et cultum ejus, ædificantes vobis altare sacrilegum? At illi responderunt: Absit a nobis hoc seclusus et alioqui Deus ipse querat, et judicet. Sed tenuimus, ne cras dicentur filii vestri filii nostri: Quid vobis, et nobis? Quid vobis, et Dominus Deo Israel? Terminus posuit Dominus inter nos, et vos. Quamobrem memoriale hoc erexitus in signum, quoniam fratres vestri sumus, et Deicole vobiscum. His auditis placuit est Phinees. Et cum retulisset verba haec ad omnem populum, laudaverunt Deum. Illoc videtur quibusdam factum esse, quod legitur in libro Iudicium, quod angelus Domini transierit de Galgoala ad locum flentium (*Judic. ii.*). Sed quia

potius videtur Augustino, hoc factum esse post mortem Josue, non enim ausi fuerunt filii Israel, eo vivente, aperte recedere a Deo, nos illud loco suo explicabimus.

CAP. XVI. *De fôdere quod statuit populus ad Deum.*

Evoluto autem multo tempore congregavit Josue omnem Israel in Sichem, et ait: Ego hodie ingredior viam universæ carnis, et scio vos pronus ad irritandum Deum. • Eligite hodie, quod placet, cui potissimum servire debeatis, utrum diis quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis, ego autem et domus mea serviemus Domino. » Et ait populus: Domino serviemus, absit ut ab eo recedamus! Et dixit Josue: Testes vos estis, quia hodie elegistis vobis Dominum. Et responderunt: Testes sumus (Jos. xxiv). Et ascenderunt in Silo, ut starent coram Domino. Pereussitque populus in die illa fœdus cum Domino, et in signum fœderis effudit Josue aquam super terram. Mos erat gentibus, in signum et robur fœderis initi, sanguinem suillum effundere, quasi dicerent: Sic effundetur sanguis illius qui violaverit hoc fœdus. Hebrei vero aquam fundentes, atrociorem pœnam in violatorem iudicabant. Alii enim liquores non effunduntur vase, quin aliquod vestigium sui in eo relinquant. Solus aquæ liquor prorsus effunditur. Quod faciebat Hebrei in fœdere inito cum Domino, quasi dicerent: Non solum violator hujus fœderis peribit, sicut in aliis fit fœderibus, sed tota progenies ejus peribit cum eo, ut nullum vestigium ejus appareat super terram. • Scripsitque Josue in die illa verba haec in volumine legis Dei, id est in libro

A hoc, et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter querum, quæ erat ante sanctuarium Domini, et ait: En lapis iste erit vobis in testimonium. Solebant enim veteres hujusmodi durabilia erigere, ut sui diuturnitate posteris initum fœdus in memoriam revocarent. Dimisitque Josue populum, singulos in possessionem suam.

CAP. XVII. *De morte Josue et Eleazar.*

• Post hæc mortuus est Josue, cum esset centum et decem annorum (Jos. xxiv). • Quadraginta quartuor annorum erat cum accessisset ad Moysen, et quadraginta annis servivit ei in deserto. Ex quo colligitur quod viginti sex annis rexit populum trans Jordanem, et sepelierunt eum in Tannathara, quæ sita est in monte Ephraim. Eleazar quoque mortuus est, et sepelierunt eum in Gabaa Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim, qui successit patri in sacerdotium.

* Additio 1. Gabaa Phinees potest esse nomen civitatis a Phinees ibi sepulso, vel possunt esse duas dictiones.

Incidentia.

In diebus Josue Eritonius primus junxit quadrigam in Græcia, erat quippe apud alias nationes. Busiris tyrannidem exercuit in hospites. Phoenix et Cadmus de Thebis Ægyptiorum in Syriam prosecti, in regione Tyri et Sidonis regnaverunt. Sed Cadmo recedente in Græciam, terra a Phœnices Phœnicia dicta est. Europæ, filiæ Phœnicis, Jupiter mistus est. Danaus per quinquaginta filias, quinquaginta filios Ægisti fratri sui interfecit, uno tantum superstite, qui regnavit post eum.

HISTORIA LIBRI JUDICUM.

CAP. I. *Praefatio.*

Liber Judicum Hebraice Sophetim dicitur, qui judices describit, usque ad Heli sacerdotem, et ob hoc dicunt Judicium tanquam materia. Videtur tamen quibusdam ab auctoribus sic nominatus, ut quasi chronice scribendo, quisque jœdicum tempus suum in actis redegerit. Quis autem in unum compigerit dubium est. Dicunt quidam quod Samuel, alii quod Esdras. Verisimilius videtur quod Ezechias, qui parabolæ Salomonis, et librum Regum in unum collegit. Si queritur quare Josue et Moses inter judices non annumerentur, dicimus quia non solum judicaverunt populum, sed et rexerunt. Cæteri vero in iuriis in populo habuerunt, nisi quod in tribulationibus suis consilio et prudentia eorum populus utebatur.

CAP. II. *Quomodo Judas pugnabit contra Chananæum.*

Et factum est post mortem Josue consulit populus Dominum per Phinees: « Quis ascendet ante

nos contra Chananæum, et erit dux belli. Et dixit Dominus: Judas (Jud. 1.) » Non personam, sed tribum designans. Creditur tamen Caleb præfuisse populo, sed pro modicitate temporis, nec rectoribus, nec judicibus annumeratus est. Et ait Judas Simeoni: « Ascende mecum in sortem meam; et pugna contra Chananæum, et ego pergam tecum in sortem tuam. » Non tamen legitur Simeon propriam postea habuisse sortem, sed adhaesit Judæ, ut impleretur quod prædixerat Jacob de Simeon et Levi. • Dividam eos in Jacob, et dispergam in Israël (Gen. xl ix). » Ascenderuntque Judas et Simeon in Besec, et percusserunt in eo decem millia virorum. Comprehendentesque Adonibesec, id est dominum Besec, adonai enim dominum sonat, inciderunt summities manuum et pedum ejus. Hebreus tamen sermo videtur sonare pollices. Quibus caesis non est idoneus homo ad arma ferenda. Et ait Adonibesec: « Merito patior hoc, id ipsum enim fecram septuaginta regibus, qui colligebant sub mensa

mea ciborum reliquias. » Et ascendentes in Ierusalem percerserunt eam, tradentes incendio, et reliquerunt ibi Adonibesec, et mortuus est. Nec intelligendum est, quod filii Israel tunc habuerunt Ierusalem in ditione sua, expulso Jebuseo. Hoc enim factum non est usque ad tempora David, qui expulsis Jebusaeis sedit in ea, et transtulit eam de Benjamin in sortem regum. Hoc videtur quibusdam recapitulando dictum, et factum esse vivente Josue ante distributionem sortium, quando concessa sibi Judas habebat Ierusalem, et totum recapitulando dictum, usque ibi: « Et surrexerunt alii, qui non noverant Dominum (*Jud. ii.*) ». Alii tradunt eo ordine dictum esse quo factum, et ibi denum inchoant recapitulationem, « dimisit ergo populum, etc. (*Jos. xv.*) » Ascendit et Caleb in Ilebron terram, scilicet gigantum, et percussis hostibus, plenius possedit eam. Et recapitulat hic historiam, quod supra diximus factum in Ariathsepher. Cepitque Judas Gazam, et Ascalon, et Accaron cum finibus suis. Nec potuit delere habitatores vallis, quia saltacis curribus abundabant.

* *Additio 1.* Hoc etiam vult Augustinus, ordine suo dictum in Josue praeciputum.

CAP. III. De Cinaxis, et transgressione populi.

« Filiii autem Jethro Cinaxi, cognati Moysi, ascenderunt de civitate Palmarum cum filiis Juda in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem (*Jud. i.*). Iste sunt filii Jobal fratri Sephorae, uxoris Moysi, qui, relicto patre et patria, secutus est Moysen, et deinceps habitavit in medio filiorum Israel. Civitas autem Palmarum dicitur hic Engoldi. Vel qui a Iericho sic solet appellari, et forte de campestribus ejus, ubi erant cum Bejamin, transtulerunt se ad Iudam. Benjamin autem post Iudam ascendit in Ierusalem. Hinc putant quidam eam fuisse communem. Nec potuit ejicere Jebusaum, sed pernixit eum habitare secum in tributo. Ephraim quoque ascendit in Bethel, quæ prius vocabatur Luza. Videntesque hominem egredientem de obessa civitate dixerunt ei. « Ostende nobis introitum civitatis, et faciemus tecum misericordiam. » Quo ostendente percerserunt eam, hominem vero et domum ejus ditaverunt. Qui transiens in terram Eithim, edificavit ibi civitatem, et vocavit eam Luzam. Nec delevit Ephraim Chananeum, sed passus est eum vivere sub tributo. Similiter, et reliqua tribus cum essent confortatae, maluerunt eos habere tributarioris quam delere, transgredientes mandatum Domini, et converterunt se ad agriculturas. Qui ad ejus vias se tradentes per epulas et libidinem, jam imbelles facti, in conversatione legum integri non erant.

CAP. IV. De loco Flentium in Galgalis.

« Angelus autem Domini apparuit in Galgala, et cum convenienterent filii Israel ad eum, de finibus, transtulit se ad aliud locum, et insecuri sunt eum (*Jud. ii.*). Cumque improperasset eis Dominus per angelum beneficia, quæ eis contulerat, addidit. « Cur iniustis foedus cum habitatoribus terræ hujus,

A et reservasti aras eorum, et noluisti audire vocem meam. Quamobrem dii eorum erunt vobis in ruinam. » Ilæc angelo loquente, elevaverunt vocem suam, et fleverunt, et vocatum est nomen loci illius, locus Flentium, cognominatus ab eventu, sicut Galgala *Collis præputiorum*. « Immolaveruntque ibi hostias Domino. » Porro hic recapitulat historiam de Josue ad continuandam ordinis seriem dicens: Dimisit ergo Josue populum, et abierunt filii Israe unusquisque in possessionem suam, servieruntque Domino cunctis diebus Josue et seniorum, qui post eum vixerunt, et noverunt opera Domini, qua fecerat cum Israel. Mortuus est autem Josue, et omnis generatio seniorum congregata est ad patrem suos. »

B CAP. V. De Othoniele pepuli liberatore, et ejus morte.

« Et surrexerunt alii, qui non noverunt Dominum (*Jud. ii.*), id est non viderant virtutes ejus, quas fecerat eis in exitu de Ægypto in deserto, et in ingressu terræ promissionis. « Feceruntque maleum in conspectu Domini, et servierunt Baal et Astharoth, et diis terræ, contraxeruntque conjugia cum alienigenis (*Judic. iii.*). Quamobrem indignata divinitas, non delevit gentes de medio eorum, ut essent eis in aculeum et laborem. « Et tradidit eos Dominus in manibus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiae et Syriæ. Servieruntque eis octo annis, et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis liberatorem Othoniel, fratrem Caleb, quem Josephus Cenem vocat, quasi equivocum patri. Et dicitur Cenem, quasi Cenezeus a loco. Et fuit Dominus cum eo, et pugnavit adversus Chusan Rasathaim, et oppressit eum, et quietivit terra quadraginta annis. Et mortuus est Othoniel. » Ille dicit Josephus, occisionem in Benjamin factam pro uxore Levite; quod nos infra ponemus, sequentes ordinem hujus libri. Et nota quod Hebrei sub hoc numero comprehenderunt annos servitutis et quietis, et similiter sub aliis judicibus. Alter non staret historia.

Incidentia.

In diebus Othoniel Cadmus regnavit Thebis ex cuius filia Semele natus est Dionysius Liber pater. Bithynia condita est a Phœnicio, qui Phœnicibus quasdam tradidit litteras, et ad scribendum vernacularum instituit. Unde, et color ille Phœnicus dicitur est quo postea littera mutata Puniceus dicitur. Eppira, quæ nunc Corinthus dicitur, a Sypicho condita est. Minos filius Europæ regnavit in Crete.

CAP. VI. De Aod, et Sangar liberatoribus Israel.

« Addiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu Domini. Qui suscitavit adversus eos Eglon regem Moab, et copulavit ei filios Ammon et Amalec (*Judic. iii.*). « Qui transiens Jordani percussit Israel, et posuit idola sua in Galgala, et fecit sibi domum in urbe Palmarum, id est Iericho, et servierunt ei filii Israel decem et octo annis, et clamaverunt ad Dominum. Qui suscitavit eis salvatorem, Aod, filium Gera filii Gemini. Qui utraque manu utebatur pro dextera. Geminum quidam di-

euat fuisse quemdam viam in Benjamin, qui per-
teris suis saepe legitur improporatus ob ignominiam.
Hebrei tradidit hunc fuisse Benjamin. Et quasi per
apheresim, ubi nos ponimus geminum, ipsi ponunt
Jemin, quod sonat *dextrarium vel dextrale* qui La-
tine *geminus* dici posset, quia *geminatur* cum tra-
hente, nisi *geminus* a Jemin, per J consonantem
scriberetur. Dicitur autem a Jamin proprio Jeminus,
sic ut a dextera dextrarius. Miseruntque filii per
Aod munera Eglon regi, qui fecit sibi gladium an-
cipitiu[m] longitudinis palmæ manus, et accinetus est
eo in dextro femore subter sagum, quod est quadra-
tæ forma militare indumentum. Erat autem Eglon
erassus nimis. Cumque obtulisset ei munera, pro-
secutus est socios, qui cum eo venerunt, et rever-
sus est ad regem, et ait : « Verbum secretum habeo
ad te orax. » Egressisque omnibus, qui cum eo
erant accessit ad eum Aod, et ait : « Verbum Do-
mini habeo ad te. » Quod intelligendum est de som-
nio ex mandato Domini. Qui statim surrexit de
throne. Extenditque Aod manum sinistram, et tulit
sicciam de dextro femore, et infixit eam in ventrem
eius valide, nec eduxit eam, sed reliquit in corpore.
Ipse vero clausis diligenter ostiis cœnaculi, per
posticum egressus est, et auspigit. Servi autem regis
post longam moram intrantes, invenerunt eum
mortuum, et jacentem in terra. Venitque Aod in
Seirat, et insonuit buccina in monte Ephraim, et
descenderunt cum eo filii Israel ad vada Jordanis
quæ transmittunt in Moab. Et volentes transire
Moabitæ percusserunt circiter decem millia, et hu-
miliatus est die illa Moab sub manu Israel, et quie-
vit terra octoginta annis. » Et mortuus est Aod.
Et tunc de Philisthæis volentibus intrare terram
Israel Sangar occidit sexcentos viros vomere uno,
ipse quoque defendit Israel, et eodem anno vitam
finivit.

Incidentia.

In diebus Aod, Cyrene civitas condita est in
Libya, et Triptolemus longa navi veniens Eleusim,
frumenta ibi distribuit. Proserpinam rapuit rex
Molossorum Orchus, cuius ingens canis Cerberus
Pirithoum devoravit, qui cum Theseo ad raptum
Proserpinæ venerat. Sed et Theseum devorasset,
nisi Hercules superveniens eum liberasset. Frixus
et Helle insidias novercales evaserunt in navi
cuius insigne fuit aries. In Dardania regnavit. Tros
a quo Trojam conditam ferunt. Perseus occidit
Gorgoneum meretricem, quæ ob nimiam pulchritu-
dinem spectatores suos mentis impotes reddebat.
Dionysius in India Nysam condidit, et a suo nomine
eam appellavit.

* *Additio. I.* In Regum libro, ubi incipit agere de
Saul, dicitur vir fortis robore (*I Reg. vi*), ob hoc
quidam putant dictum geminum, quasi binomium.

*Cap. VII. De Debbara prophetissa, et Barach, Si-
sara, Jahel, et Jabin.*

« Post mortem Aod addiderunt filii Israel facere
malum coram Domino. Qui tradidit eos in manus

A Jabin regis Chanaan. Qui regnavit in Asor, et ha-
buit ducem exercitus sui Sisaram. Ipse autem habi-
tabat in Harosteh gentium (*Judith iv*), » quæ sic
dicebatur, quia non ab uno populo, sed a multis
collectis gentibus habitabatur, et oppressit filios
Israel per viginti annos. Qui clamaverunt ad Do-
minum. Erat autem Debbara prophetæ uxor La-
pidoth, quæ posuerat tentorium suum in monte
Ephraim sub arbore palmæ, quæ dicebatur palma
Debboræ, et ascendebant ad eam filii Israel in
omne iudicium. Quæ vocavit Barac filium Abino-
em de Cedes, alias Cades de Nephthalim. Mulier
enim ita ad prælium vocavit virum suum, qui
supradictus est Lapidoth. Creditur enim fuisse idem
Barac, et Lapidoth, quia eadem est utriusque no-
minis interpretatio. Interpretatur enim utrumque
coruscatio, Debbara vero Hebraice *apis*. Quæ dixit
ad eum : « Præcepit tibi Deus Israel : Duc exercitum
in montem Thabor, decem millia de Nephthalim et
Zabulon, ego tradam Sisaram in manus tuam
juxta torrentem Cison. Cui Barac : Nisi veneris
mecum non pergam. Quæ ait : Ibo, se[re]nus victoria tra-
detur in manus mulieris. » Nuntiatum est Sisarae,
quod ascendissent Debbara et Barac in montem
Thabor ad pugnandum. Et congregavit exercitum
ad torrentem Cison, trecenta millia armatorum, ut
ait Josephus, et decem millia equitum, et nongentos
currus falcatos, et alios currus duo nullia, et cen-
tum. Et ait Debbara ad Barac : « Descende, hac
die dabit tibi Dominus Sisaram in manus tuas. »
Et descendit cum decem millibus, Debbara stante
in monte ad orationem. Et perterritus Dominus
Sisaram et universam multitudinem ejus. Ventus,
grando, et pluvia irruerunt in facies eorum, arcus
et fundibula inutiles siebant, plurimi de equis suis,
et curribus excussi conterebantur. Sicque converso
in fugam exercitu[m], Sisara de curru exsiliens, et tu-
giens, pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber
Cinæi. Haber enim cum omni domo sua recesserat
a fratribus suis, qui habitabat, ut diximus in sorte
Iude, et tenterat tabernacula sua in valle Se-
miim juxta Cedes, et erat foedus inter regem Asor,
et donum Haber Cinæi. Porro Jahel suscepit fu-
gientem, et rogantem, ut celaret eum, et potenti
poculum dedit ei lac, ut gravis obdormiret. Illa
vero dormienti clavum ferreum, percussum mallo
per utrumque tempus imminisit usque in terram. Et
Barac post paululum venienti ostendit eum in terra
confossum. Et sic impletum est, quod dixerat Deb-
bara, quod per mulierem triumphus accideret.
Barac, vero agens exercitum super Asor obviam
venientem Jabin interfecit, civitatem funditus ejiciens,
ut ait Josephus. Cecineruntque Debbara, et
Barac canticum Domino, in quo hortantur victores,
ad benedicendum Deum, rememorando beneficium,
quod fecerat Dominus Israeli, dum daret legem in
terræmotu, et pluvia, addendo, et quod per Sangar,
ut diximus, quieverunt hostes a semitis Israel, et
quomodo defecerunt fortitudi Israel, donec surge-

ret Debhora, quando nova bella elegit Dominus, ut mulier de viris triumpharet. Quod sequitur in cantico : « Surge, Debhora, et loquere canticum, si non est in Hebreo. Addidit quoque de Amalec * victo in Raphidim ab Ephraim, id est a Josue Ephraita, et prophetavit eundem postea vincendum per Saul ex Benjamin. Et commendavit eos qui de Manasse, et Issachar, et Zabulon, et Neptahlim cum eis venerant ad prælium, vituperans Ruben, et Gad, et Dan, et Aser, qui noluerunt cum eis venire. Quod autem dicit Ruben contra se divisum, intelligitur, quod separavit se a pugnaturis, vel quod Rabenitæ inter se divisi erant, quibusdam hortantibus ut irent ad prælium, aliis dehortantibus. Quod autem dicit pugnasse eos in Than juxta aquas in Agedon, intelligendum est regionem esse secus Cison, qui præterfluit Mageddon. Hebreus habet in Ramazache, quod interpretatur *super altitudinem campi*, et significat quod in campo ubi præliatum est, hostibus superiores facti sunt. Quod autem sequitur : « Stelle pugnaverunt adversus Sisaram, non mathematice intelligendum est, quasi fatali constellatione hoc factum fuerit. Sed quia coruscationes et fulgura ita de sublīni ferebantur in eos, ac si stellæ ruerent; et est hyperboleos. Sequitur : « Torrens, Cison traxit cadavera eorum sicut torrens Cadumim, » supplē, traxit cadavera Ægyptiorum. Cadumim interpretatur *antiquorum*, et ponitur pro mari Rubro, eo quod antiqua miracula ibi facta sunt. Quod sequitur, « conculta anima mea robustos, » vox est populi sese adhortantis. Sequitur : « Maledictæ terræ Meroz, dixit angelus Domini. » Meroz fuit unus de principibus Chanaan, Debhora vero seipsam dixit Angelum Domini vel Michael; qui præerat Isræli dixit ut malediceret Meroz, quod sonat *arcana*, id est angelis apostatis, qui adversabantur ei in arcano. Postea benedixit Jabol, quoniam fortiter egit, et quievit terra per quadraginta annos.

* *Additio 1. Qui primus infestavit Israel in deserto.*

Incidentia.

Eo tempore regnum defecit apud Argos, et translatum est in Micænas. Obiit Liber pater, cuius sepulcrum est apud Delphos juxta Apollinem aureum. Pingitur vero muliebri corpore, quia mulieres militantes cum viris habuit in exercitu. Ilium ab Ilio conditum; Miletus condita.

Cap. VIII. De alio misso, et de Gedeone.

Fecerunt iterum filii Israel malum coram Domino, qui tradidit eos in manibus Madian septem annis (*Judic. vi*). Ascendebant enim Madian, et Amalec singulis annis in Israel, vastantes segetes eorum, et universa jumenta trahentes in prædam. Cumque clamasset Isræl ad Dominum, misit ad eos virum prophetam per quem exprobravit eis Dominus beneficia quæ contulerat eis, et tamen noluerunt audire vocem ejus. « Venit autem angelus Domini, et sedet sub quercu, quæ erat in Ephra. Hic est vir

A quem Dominus miserat : Lapis autem super quem sedebat, et quercus, et ager pertinebant ad Joas patrem familie Ezri, id est honorabiliorum inter alios illius familiae. Gedeon vero filius ejus timens hostes, qui irruerant super terram; in occulto excutiebat frumenta in torculari, ut haheret viaticum ad fugam. Josephus dicit, hoc maximum fuisse divinae propitiationis indicium, quod tunc uteretur torculari pro area. Futurum enim per eum erat, ut areæ replerentur, et torcularia. Et ait angelus ad eum : « Dominus tecum, virorum fortissime. Cui Gedeon : Si Dominus noliscum est, eur apprehenderunt nos haec mala? Et respexit in eum Dominus in angelo, et ait : Vade, ego mitto te in hac fortitudine tua, quam scilicet confero tibi, respiciendo, B vel mittendo, percuties Madian quasi virum unum. Cui Gedeon : Si gratiam inveni coram te, non recedas donec revertar. » Et coxit Gedeon lædum, posuitque carnes et azymos panes in canistro, et misit jus in ollam, offerens ea angelo. Cui Angelus : « Pone carnes, et panem super petram, et jus desuper funde. » Quo facto, tetigit ea angelus summittate virgæ, quam gerebat. Et ascendit ignis de petra, et consumpsit omnia. Angelus autem evanuit ab oculis ejus. Timensque Gedeon ait : « Heu me, Domine, quia vidi angelum Dei! Cui dixit Dominus : Ne timemas. Non morieris. » Eadem nocte ait Dominus ad eum : « Destru aram Baal, quam erexit pater tuus, et nemus circa eam succide, et occide taurum, quem saginat idolis, alium vero taurum septennem, quem cives dedicaverunt idolo, offeres mihi in holocaustum super altare, quod ædificabis mihi in summittate petrae super quam ante sacrificium posuisti. » Gedeon timens patrem; et cives, cum decem servis omnia nocte complevit, et vocavit altare *pax Domini*, et latuit. In crastino cives dixerunt ad Joas : Educ filium tuum, ut moriatur, quoniam fecit hoc. Quibus ille ait : Nunquid ultores estis Baal? Si Deus est Baal, vindicet se. » Exinde dictus est Gedeon Jerobaal, id est *fortitudo Baal*, quasi fortis contra Baal. Igitur Madian, et Amalec, transito Jordane, sederunt in valle J:zrael quasi locusta. Spiritus autem Domini induit Gedeon vocavitque domum Abiezer, de cuius familia ipse erat, et ipse misit D nuntios ad Manassen et Azer et Zabulon et Neptahlim. Qui occurserunt ei triginta duo millia. Et petit Gedeon signum victorie a Domino in vellore positum in area, si nocte illa vellus rōre compueretur, area sicca manente. Et factum est ita. Et expresso vellere, rōre concham implevit. Sequenti nocte ne casu factum putaretur petiti signum in contrarium, ut area irrigaretur, et vellus siccum esset. Quod factum est. Venit autem Gedeon eum suis ad fontem qui dicitur Harad (*Judic. vii*). Et ait Dominus ad Gedeon : « Populus multus est tecum, ne dicat Isræl: Viribus meis liberatus sum. Clama ad populum : Qui formidolosus est, revertatur. » Tamen intelligendum est alia tria quæ mandavit Dominus clamanda in populo, eum non tacuis-

se, quæ Moyses dixit in Deuteronomio : « Qui edidit domum, et non dedi, avit eam revertatur. » Similiter : « Qui plantavit vineam, et nondum fecit eam communem, et qui despontavit uxorem, et nondum accepit eam (*Deut. xx.*) ». Et reversi sunt de populo viginti duo millia, et tantum decem milia remanserunt. Et ait Dominus ad Gedeon : « Adhuc populus multus est. Duc eos ad aquas in calore meridie, et eos qui lambuerint aquam manu, et lingua sicut canes, existimans magnanimos separabis. Et inventi sunt tantum ex eis trecenti viri. Et ait Dominus : In his trecentis tradam Madian in manus tuas. » Quibus assumptis, et cibariis pro numero, et tubis, Gedeon se certamini dedidit. « Eadem nocte dixit Dominus ad Gedeon : « Descende in castra Madian tu, et Pharam puer tuus tecum, et audiens quid loquantur, et confortabuntur manus tuæ. Dissolutum enim erat cor ejus. Qui descendens stetit in partem castrorum, ubi vigilæ erant, et audit quendam narrantem somnium commilitoni suo in hunc modum : Videbatur mihi quod panis ex hordeo subcinericus et comedibilis descendebat in castra Madian usque ad tabernaculum », scilicet regis, « et subvertit illud, et terræ funditus coæquavit. Et ait is cui loquebatur : Vile est hordeum inter grana, et inter gentes Israel videtur abjectum, et in Israel vilis est familia Gedeonis. « Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis : tradidit Dominus in manus ejus Madian. Quod audiens Gedeon adoravit. Et reversus ad socios ait : Famus tradidit nobis C Dominus castra Madian. Et divisit eos in tres partes, et dedit tobias in manus eorum dextras, lagenas vacuas, et lampades in medio lagenarum in sinistras, et ait : Quod me facere videbitis facite. » Et ingressi sunt per gyrum castrorum in tribus locis in vigilia noctis mediae. Et cum confregissent hydrias, tenuerunt lampades in manibus, et insonantes tubis clamaverunt : « Gladius Domini, et Gedeonis. » Secundum Josephum, vacuas quoque amphoras portaverunt. Quibus simul complosis, terribilis andiebat sonitus. Quo subito hostes excitati, turbati sunt, nec cognoscentes sese, plurimi mutuis vulneribus ceciderunt, aliis in fugam conversis usque ad Bethsettha. Viri autem de Nephtalim, et Aser et Manasse, qui redierant, conelamantes persecabantur Madian. Ephraim quoque descendit in occursum fugientium, et occupavit Jordanem usque Bethbera, et occidit duos reges Madian Oreb, et Zeb : Oreb in petra quadam ; Zeb vero in toreulari. Et vocatum est nomen loci illius toreulari Zeb, et nomen alterius petra Oreb. Quæ modico apice litteræ diff. et a nomine Horeb ; unde aquæ fluxerunt per manum Moysi. Et forte differentia est in interpretatione. Et potavit Ephraim capita regum ad Gedeon, et irascentes dixerunt ad eum. « Cur contempsisti vocare nos ad pugnam ? Qui ait : Ne forte indignarimini, Melior est enim racemus Ephraim vindemias Abiezer, sed in manus vestras dati sunt reges Madian. Quid tale facere potuit sicut vos fecistis (*Jud.*

A vñ). Quo auditu requievit spiritus eorum. Transiitque Gedeon Jordarem cum trecentis viris, nec poterat persecuti fugientes præ lassitudine. Et ait ad viros Soccoth : « Obsecro, date nobis panes ut possimus persecuti Zebee et Salmana. » Qui negaverunt ei, et subsannaverunt eum. Id ipsum responderunt ei viri Phanel petenti panes ab eis : Zebee autem et Salmana in valle quiescebant, nil adversi suspicentes, cum duodecim milibus tantum, cæsis de exercitu centum viginti milibus. Gedeon autem repente irruit super eos, et turbato exercitu eorum, duos reges comprehensos, secum reduxit. Et revertens apprehendit puerum de Soccoth, et quæsivit ab eo nomen seniorum de Soccoth. Et descriptis ei septuaginta septem viros, quos spinis et tribulis communis, tanquam anchoras prædictæ subsannationis. Turrim quoque Phanel subvertit, occisis habitatoribus civitatis. Cumque redisset in Ephra regionem suam dixit Zebee et Salmana. « Quales erant viri quos occidistis in monte Thabor ? Qui dixerunt. Similes tui. Et ait eis : Fratres mei erant uterini. Et ait primogenito suo : Interfice eos. « Qui non eduxit gladium, timens quia puer erat. Surgens Gedeon occidit eos. « Et dixerunt omnes filii Israël ad eum : Dominare nostri tu, et filius tuus, et filius filii tui. Quibus ille : Non dominabor vestri, nec filius meus, sed Dominus dominabitur in vos. Unum postulo a vobis, date mihi inaures anteas de preda. » Qui dederunt. Et fuit pondus auri mille et septingenti scioli. Et fecit ex eo Gedeon Ephod, et posuit illud in civitate Ephra, et fornicatus est omnis Israel in eo. Et factum est Gedeoni, et omni domini ejus in ruinam. Per Ephod, quod est dignius indumentum pontificis, intelligitur, quod Gedeon fecerit omnia indumenta pontificalia, et fecit in Ephra tabernaculum, et altare præter illud quod erat in Silo. Et factus est sacerdos, et immolavit super illud hostias Domino. Quamobrem offensus Dominus omnem domum ejus fere delicit. Habuit enim septuaginta liberos de uxoribus, et unum naturalem Abimelech de concubina Dyohoma, quam habebat in Sichen. » Hic occidit omnes fratres suos præter unum. Et quievit terra quadraginta annos, quibus præfuit Gedeon. Qui mortuus est in senectute bona, et sepultus est in sepulcro patris sui in Ephra.

D *Additio 1.* Sexto suscitavit Dominus spiritum Gedeonis in Israel.

Additio 2. Forte tabernaculum eorum dixit vexillum, quo ducebantur, vel habebant tabernaculum, in quo idolis suis sacrificabant.

Additio 3. Per quod conjicitur quod postea penitentiam egerit, qui alibi quam ubi Dominus constituerat sacrificabat.

Incidentia.

Temporibus Gedeonis Mercurius invenit syringas, trahens hoc nomen a Syringa uxore Cadmi, que propter zelum harmoniae a viro suo recesserat. Invenit etiam lyram hoc modo : Reperit etiam concham testudinis mortuæ, et putrefactæ, cuius nervuli

arentes, et extensi in ore conchæ, ad auram tenuem sibilum reddebat. Incertum est autem quis fuerit iste Mercurius utrum Hermes, an Trismegistus philosophus, an Mercurius minor. Tres enim leguntur fuisse secundum Josephum. Tyrus condita est ante templum Hierosolymorum annis ducentis quadraginta. Dedalus aves fecit metallinas, quas volare fecit artificiose spiritu inclusio. Dicitur etiam fecisse simulacra se moventia. Primus enim omniam pedes statuarum a se invicem separavit, alii conjunctim eos fabricantibus. Qui cum filio in nave fugiens, propter investigabilem fugam pennis evolasse restitutus est. Argonotarum historia facta est Orpheus clarus habitus est. Cujus discipulus fuit Musæus. Linus magister Herculis claruit. Minos creditur Cretenibus legem dedisse; quod Plato negat. Hydram vero callidissimum fuisse sophistam asserit Plato.

CAPITULUM IX. De Abimelech qui septuaginta fratres suos occidit.

Post mortem Gedeonis, filii Israel fornicati sunt cum Baalim, nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal (*Judic.*, ix). Ascendit autem Abimelech in Sichem ad omnem cognationem matris suæ, et ait: « Considerate quod os vestrum, et caro vestra sum. Loquimini ad oranes viros Sichem in hunc modum: Quid vobis melius est, ut dominentur vestri septuaginta viri filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? » Et locuti sunt de eo ad omnem populum, et inclinaverunt cor populi post Abimelech, et juraverunt ei omnes in fano Baal. Quamobrem vocatum est deinceps Idolum Baalberith. Berith enim *conjurationem* sonat. Et tollentes de fano, septuaginta pondo argenti dederunt ei. Qui conductus ex eo viros inopes et vagos, et ascendens in Ephra occidit omnes fratres suos super lapidem unum, excepto uno Joathan. Tunc omnes Sichimitæ constituerunt Abimelech regem juxta querucum in Sichem. Si queritur, quomodo ergo Saul primus dicitur rex in Israel, potest dici hoc dictum esse propter regnum universale; hic autem tantum regnavit in Sichimis. Quod cum nuntiatum esset Joathan, stetit in vertice montis Garram, vel Garizim, et exclamavit ad omnes Sichimitas, qui convenerant ad diem festum Baal: Audite me, vii Sichem: « Iterunt ligna silvarum ut ungerent regem supra se, et dixerunt olivæ: Impera nobis. » Quæ noluit deserere pinguedinem suam, qua dii utuntur, et homines. Idipsum dixerunt ad seum, quæ noluit deserere dulcedinem fructus sui. Id ipsum dixerunt ad vitam, quæ noluit descrere vim, quod kæstificat Deum et homines. Dixeruntque ad rhamnum: « Impera super nos. Qui respondit: Venite ergo, et requiescite sub umbra mea, aliqui egredietur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani. » Est autem rhamnus genus rubi, quod vulgo senticem appellant, asperum nimis et aculeatum sicut sentes. Josephus dicit hoc inter ligna habere naturam ignem proferendi. Tunc exposuit eis paradigmata dicens: « Interfecisti filios Jerobaal, et filium ancillæ ejus super vos constituisti regem. Si

A recte egistis cum Jerobaal, et domo, et filiis ejus, recte sit vobis; sin autem perverse, egrediatur ignis de Abimelech, qui devoret ipsum, et vos. » Quæcum dixisset, ausugit. Factum est autem cum regnasset super Sicheum tribus annis Abimelech, dedit ei Dominus spiritum malum adversus eum, et expulerunt Abimelech ab urbe et a tribu. Qui exercebat latrocinia super eos, agens prædam ex eis. Tempore vero vindemiarum intravit Gaal cum fratribus suis in Sichem. Quo descendente ad eos, descenderunt Sichimitæ, vineas nvasque calcaverunt, et ingressi sanum Dei sui inter epulas, et pocula maledicebant Abimelech. Gaal quoque dicebat: « Quis enim est Abimelech, ut serviamus ei? Nunquid non est filius Jerobaal. » Ironice dictum est, quasi non est, sed spurius. Et addidit: « Utinam daretur populus hic in manu mea, ut auferrem Abimelech principem in civitate, clam nuntiavit Abimelech omnia. Surrexit itaque Abimelech cum exercitu nocte, et tetendit insidias juxta urbem. Egressusque est Gaal mane, et Zebul cum eo steterunt in porta. Cumque ascendisset Abimelech cum exercitu, dixit Gaal ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui Zebul: Umbras montium vides, quasi hominum capita, et hoc errore deciperis. Rursus quoque Gaal: Ecce populus quasi de umbilico terræ descendit. Cui Zebul: Ubi est os tuum nunc quo contra Abimelech loqueraris. Egredere, et pugna contra eum. » Qui prægnavit, et virtus est, et fugiens recepit se in urbem. Zebul autem expulit eum, et socios ejus. Sequenti die Abimelech expugnavit urbem, interfecit habitatoribus ejus, et amque destruxit ita, ut sal in ea dispergeret. Habitantes vero in turre Sichimorum ingressi sunt sanum Dei sui, quia locus munitus erat. Josephus tamen dicit profugos per provinciam congregatos supra petram munitissimam, et mitebantur eam munire, vel murare. Quod videns Abimelech ascendit in montem Selnum, et præcisiun ramum ferens dixit sociis: « Facite quod ego ago. » Qui tollentes ramos, et circumdantes præsidium succenderunt illud, et igne, et fumo perierunt in eo mille viri, præter mulieres et parvulos. Et recedens inde Abimelech obcedit oppidum Thebes. Erat autem turris in medio in qua repererant se Thebitæ. Et nota quod a Thebis Ægyptiorum dicuntur Thebæ: a Thebis Græcorum Thebani; a Thebe Judæorum Thebitæ. Cuiusque Abimelech expugnaret turrim, et ignem supponere niteretur, mulier fragmen molæ jaciens desuper, fregit cerebrum ejus, qui ait armigero suo: « Percute me ne dicar interfactus a femina, quia interfecit eum. » Hanc pestem dicit Josephus accidisse Ephraitis, eo quod jurgati sunt aduersus Gedonem ad aquas Jordanis.

Incidentia.

Eodem tempore chorus inventus est in Græcia quod instrumentum dicit Strabus pellem esse cum duabus cinctis; per alteram inspiratur, per alteram reddit sonum. Et scribitur secundum quosdam sine

aspiratione; pro voce autem canentium, et mensura, et vento cum *exspirato*.

CAP. X. *De Thola duce Israel.*

Post Abimelech judicavit Israhel Thola de Issachar, filius Phua, patrui Abimelech (*Judic. x.*). Nec moventat Phua, et Ious fratres esse, cum alter de Issachar, alter de Manasse ortus fuerit. Filii enim fuerunt unius matris, et duorum patrum, de diversis tribibus; hic judicavit Israhel in Sanir viginti tres annos et mortuus est.

Incidentia.

Eo tempore Hercules Antheum vicit in palestra, et illum vastavit; bellum fuit inter Lapitas et Centauros, quos Palephactus, in libro *De incredibilibus*, nobiles fuisse descripsit equites Thessalorum. Primus filius Laomedontis regnavit in Troja. Androgaeus Athenis dolo interficitur. Theseus in agone minotauro occidit, propter quod Athenienses pueri tributarii a prena liberati sunt. Fuit autem minotaurus vir quidam inhumanus, et valens in palestra magistratus Minois. Unde et sic dictus est, quasi minois taurus, id est minois carnifex.

CAP. XI. *De Jair Galaadite duce Israel, et morte ejus.*

Post Tholam Jair Galaadites de tribu Manasse judicavit Israhel viginti duobus annis, habens triginta filios, quos fecit principes triginta civitatum, quas vocavit nomine suo Avothjair, id est oppida Jair, et mortuus est (*Judic. x.*).

Incidentia.

Eo tempore Theseus rapuit Helenam, quam rurus reppererunt fratres ejus Castor, et Pollux, capta matre Thesci, eo peregre profecto. Phylistus scribit a civibus Tyriis Zoro et Carthaginem Carthaginem conditam. Carnentis nympha litteras Latinas inventa.

CAP. XII. *De penitentia filiorum Israhel propter idolatriam suam, et de Jephthe.*

Isterum filii Israhel servierunt idolis circumstantium gentium, et tradidit eos Dominus in manus Philistium et Ammon (*Judic. x.*). Et afflicti sunt vehementer octodecim annis, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi. Ammonites quoque Jordane, transmisso, vastabant Judam, et Benjamin, et Ephraim. Qui afflicti clamaverunt ad Dominum. Qui cum dure respondisset eis: « Ite invocate deos, quos elegistis, » projecerunt omnia idola de finibus suis, et doluit Dominus super miseras eorum. Congregataque sunt Filii Israhel in Maspha contra Ammonitas, qui fixerant tentoria in Galaad. « Fuit eo tempore Jephthe Galaadites vir fortissimus pugnator (*Judic. xi.*); » sed filius meretricis; habuit uxorem Galaad, de qua suscepit filios. Qui cum adolevissent ejecerunt eum, tanquam spurium dicentes: « Non poteris esse haeres in domo patrum nostrorum. » Et abiit in terram Tob. « Et congregati sunt ad eum viri inopes, et latrocinantes, et eum quasi principem sequebantur. » Descenderuntque ad eum maiores natu de Galaad dicentes: « Esto prin-

ceps noster, et pugna contra filios Ammon. Qui ait: Nonne vos estis qui odistis me, et ejecistis? Qui dixerunt: Non odimus te, nec venimus ut persequamur te, sed ut sequamur te. Et ait Jephthe: Jurate ergo mihi. Et juraverunt. Et ascendens cum eis in Maspaphat, humiliavit se coram Domino, et factus est princeps populi. Et misit nuntios ad regem Ammon in haec verba: Exi de terra mea. Cur vastas eam? Qui respondit: Tulerit Israhel terram meam cum ascenderet de Aegypto, et recepi eam. Cumque Jephthe dixisset eam jure belli acquisitam, et multo tempore possessam trecentis annis, noluit acquiescere Ammon ut exiret. Et ait Jephthe: « Judicet hodie Dominus inter Israhel et Ammon. » Et factus est spiritus Domini super Jephthe. Et egrediens ad pugnam volunt vovit Domino dicens: « Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque de domo mea primus occurserit mihi revertenti, eum holocaustum Domino offeram. » Et pereussit Jephthe filios Ammon plaga magna nimis, et humiliati sunt coram filiis Israhel. Revertenti autem Jephthe in Maspapha, occurrit ei unigenita filia ejus cum tympanis et choris. Qua visa, scidit vestimenta sua, et ait: « Heu! filia, decepsi me, et decepta es. Aperui os meum Domino contra te. » Filia vero non dolens in hoc casu pro victoria patris ait: « Fac mihi, pater, quocunque pollicitus es. Hoc solum praesta mihi ut duabus mensibus circumueam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. » Et ait pater: Vade. Et expletis duabus mensibus rediit ad patrem suum, et fecit ei sicut voverat. Exinde mos increbuit in Israhel ut annuatim veniant filii Israhel, et plangent filiam Jephthe quatuor diebus. Arguit Josephus Jephthe, quia obtulit holocaustum non legitimum, nec Deo charum. Quid si canem obvium habuisset, immolasset eum Domino? Fuit ergo in vovendo stultus, in solvendo impius. Potuit tamen ante votum esse bonus, quia irruit super eum spiritus Domini, et etiam post votum. Nam et Apostolus ponit eum in catalogo bonorum (*Hebr. xi.*), quidam tamen exercantes cum, familiari consilio Spiritus sancti dicunt eum hec fecisse. Tunc venientes ad eum Ephraite dixerunt: « Cur contempstisti nos vocare ad pugnam? Incendemus domum tuam. » Qui ait: « Vocavi vos, et venire noluitis (*Judic. xi.*). » Et vocatis viris Galaad pugnavit contra Ephraim. Occupaverunt autem Galaadites vada Jordanis. Cumque venisset ad eos quidam fugiens de Ephraim, et obsecrans, ut permetterent eum transire, dicebant ei: « Nunquid Ephraite es? Quo dicente: Non sum, interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur spica. Qui respondit, Scibboleth, eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque jugulabant eum. Et occidérunt eo tempore de Ephraim quadraginta duo millia. Et nota quod Ephraite ponitur hic pro Ephraita. Ephraite enim proprio dicitur Bethlehemita. Et judicavit Jephthe Israhel sex annis, et mortuus est, et sepultus in civitate sua Sebethi quæ est in Galaad. Ille ab

etate Moysi usque ad seipsum ait computari annos A trecentos. Annis his non adduntur decem et octo anni afflictionis, qui præcesserant.

Incidentia.

Eo tempore Hercules flammis se injecit. Nam in morbum inciderat pestilentem.

CAP. XIII. De Abessan duce Israel.

Post Jephthe judicavit Israel Abessan, vel Esbon, Bethlehemit de Juda septem annis (*Judic. xii.*). Eo tempore Agamemnon regnavit Micenis, Menelaus Lacaedemonie.

CAP. XIV. De Ahialon.

Post Abessan Ahialon Zabulonites judicavit Israel annis decem (*Judic. xii.*). Hic cum decem annis suis in LXX Interpretibus non habetur. Pro quorum damno supplendo Ensebius Josue, nec non Samueli, et Sauli, quorum annos Scriptura sacra non dicit, plures annos quam in Josepho legebat annotavit, quatenus ab egressu Israel ex Aegypto, usque ad ædificationem templi quadringentorum et octoginta annorum summam quam Scriptura prædicat, habebet.

Incidentia.

Eo tempore Paris Helenam rapuit, bellum decennale surrexit. Memnon et Amazones Priamo tulere subsidium.

CAP. XV. De Abdon duce.

Post Ahialon Abdon Thecutes de Ephraim judicavit Israel octo annis (*Judic. xii.*). Sub his tribus judicibus non recessit Israel a Domino, et quievit terra. Et ideo nil memoriale fecisse leguntur. Tamen quidam tradunt sub Abdon cladem factam in Benjamin pro uxore levitæ.

Incidentia.

Hujus anno tertio capta est Troja, et fluxerunt usque ad primam Olympiadem anni trecenti et sex Tunc Graeci ad gloriam victoriarum cœperunt annotare tempora sua sic: Anno a captivitate Trojæ. Incepta Olympiade, deinceps annotaverunt tempora juxta numerum Olympiadum*. Tandem Romani florentes annotaverunt tempora sic: Anno ab Urbe condita. Ultimo Christiani annotant sic: Anno ab Incarnatione Domini. Capta Troja Menelaus, et Helena devenerunt ad Thuerim regem Aegypti, quem Homerius Polybūm vocat. Anno tertio a captivitate Trojæ, vel quinto, ut quidam velunt, regnavit Æneas tribus annis in Italia, in qua prius regnaverant Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, annis circiter centum quinquaginta.

***Additio 1.** Nota quod Olympias dicta est a ludis, qui sub Olympo mente siebant apud Elidem civitatem Elidis agentibus agonem, et quinquennale certamen quatuor annis mediis vocantibus, et ob hoc Elidis certaminis tempus olympiadem vocaverunt quadriennium in una Olympiade computato. Est autem Olympias spatium quatuor annorum.

CAP. XVI. De Samone.

Rursus filii Israel peccaverunt coram Domino, et tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta

A annis (*Judic. xiii.*). A qua servitudo hoc modo liberauti sunt: « Fuit vir quidam de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem pulchram, sed sterilem. Cui, sepe orantibus in agro pro sterilitate amoevenda, apparuit ei angelus, et ait: Concipies, et paries filium: cave ne comedas, aut bibas deinceps, nisi juxta legem Nazaræorum*. Filius enim tuus erit Nazaræus Dei, ex utero matris, et deinceps, ipse liberabit Israel. » Alia littera: « Et dicetur Samson robustus liberator Israel. » Quæ cum omnia indicasset viro suo, et commendasset angelii palchritudinem, contristatus est vir, quia zelotes erat. Et ut mitigaret irrationabilem viri tristitiam, consuluit, ut ambo orarent Dominum, ut iterum veniret angelus ad eos, et instrueret utrumque de puer. Et B apparuit iterum angelus uxori. Quæ cum vocasset virum, ait Manue ad eum: « Tunc es, qui locutus es de puer? » Cui angelus: Sum. Cui Manue: Quid vis ut faciat puer? Et ait angelus: Nazaræus erit omni tempore virtus suæ. Attulitque Manue hædum, et panes. Cui angelus: Non comedam. Si vis offerie, offer illa Domino. Et ait Manue: Quod est nomen tuum. Cui angelus: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? » Et obtulit Manue quæ tulerat, supra petram Domino qui facit mirabilia. Et ascendit angelus in flammea ignis, nec ultra apparuit*. Et intelligens Manue esse angelum Dei ait: « Moriemur, quia vidimus Dominum. Cui mulier: Nequaquam. Nam accepit Dominus holocaustum a nobis, et indicavit quæ futura sunt. » Natumque filium vocaverunt Samson, quod sonat robustum. Crevitque cito puer, adeo ut jam propheta futurus agnosceretur, cœpitque spiritus Domini cum eo esse in castris Dan, id est in exercitu tribus suæ. Vel locus est in quo prius habitavit Samson, et est dictus castra Dan, per anticipationem. Nondum enim tribus Dan propriam habebat sortem.

D ***Additio 1.** Qua lege viverent Nazaræi require in historia Numerorum (*Num. vi.*). Istud apposuit magister, ut satisfacceret Hieronymo, qui ait nomen ejus prædictum a Domino, cum prædeterminatum sit supra quod fuerat, quorum nomina prædicta sunt, quia nomen fuit ei impositum scilicet Samson. Juxta æquipollentiam horum verborum Domini, ait Hieronymus, prædictum ejus nomen.

D ****Additio 2.** Nota quod in Veteri Testamento quatuor hominum nomina per angelum mutata fuerunt: Ismael, Isaac, Josias, Samson; in Novo duo Joannes et Jesus.

CAP. XVII. Quomodo Samson accepit uxorem, et interfecit leonem.

Descendit igitur Samson in Thamnatha Philistæcum ut videret solemnitatem, quæ ibi agebatur (*Judic. xiv.*), et visa ibi virginem concupivit, aitque patri, et matri: Accipite mihi, queso, uxorem Thamnatheam, quia complacuit oculis meis. Qui dixerunt: Cur negligis filias fratum tuorum, et transis ad filias incircumcisorum. Nescientes quod res fieret a Domino. Cumque descenderent cum

ea, apparuit ei catulus leonis in vineis oppidi, et irruit in eum Samson in spiritu Domini nihil habens in manu, et dilaceravit eum frustalim quasi haedum caprarum, et hoc parentibus non indicavit. Desponsataque sibi uxore, cum post aliquot dies rediret, ut acciperet eam, declinavit, ut videret cadaver leonis. Et ecce apes erant in ore leonis, et favus mellis, quem sumptum comedit in via, deditque partem patri et matri et comederunt; partem quoque sponsae tradidit. Cumque Thammathæi cives essent in epulis nuptiarum, timentes robur juvenis, dederunt ei triginta juvenes robustos, sermone quasi socios, opere vero custodes, ne quid forte vellet committere, crescente convivarum saticitate. Quibus ait Samson: « Propono vobis problema: quod si solverevis mihi infra septimum diem convivii dabo vobis triginta sindones, et tadiem tunicas: alioquin vos dabitis mihi totalem. Qui dixerunt: Propone. Ait quoque Samson: De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo. » Josephus alia penit verba: « Qui cuncta devorat, ejum de se genuit suavem, licet ipse sit insuavis. Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere. Cumque adesset dies septimus dixerunt spōse: « Blandire viro tuo, ut indicet tibi problema, et indica nobis: alioquin incendemus te, et domum patris tui. » Quæ sollicitans virum flendo dicebat: Odisti me, et ideo non expōnis mihi. Septem igitur diebus convivii flebat apud eum. » Sed quomodo septem diebus flebat, cum supradictum sit septimo die convivii venisse ad eam juvenes? Potest dici: « Cumque adesset dies septimus, id est cum adhuc esset dies inter septem primus. Quod ideo determinatum est, ne putaretur post tres dies venisse, de quibus dictum erat, quod non poterant solvere propositionem per illos tres dies. Potest etiam aliter dici: « Cumque adesset dies septimus, id est appropinquaret, sed nondum esset, ut dictum sit, adesset, quasi juxta esset, et ita post tres dies inquisitionis eorum quarta die venerunt ad eam, et locuta est viro suo. Quod autem dicitur septem diebus flevisse, hoc est in illis septem non per illos. Quidam tamen corrigit ita: « Cumque adesset dies unus. » Quod vitio scriptoris reor factum, qui videns septem abbreviatum, aestimavit legi unum. Tandem die septima cum ei molestia esset, exposuit; quæ statim indicavit civibus suis. Et illi die septimo ante solis occasum dixerunt Samsoni: « Quid dulcius melle, quid fortius leone? Qui ait: Quid dolosius muliere? Si non arassetis in vitta mea, non invenissetis propositionem meam. Et irruit spiritus Domini in eum, et descendit Ascalonem, et ibi percussit triginta viros, quorum ablatas vestes dedit pronubis suis. Et iratus Samson rediit in domum patris sui. Uxor autem ejus nupsit uni de pronubis suis. Cumque dies triticea messis instarent venit Samson visere uxorem suam ferens haedum (*Judic. xv.*). Cumque cubilenum ejus vellet intrare, prohibuit pater dicens: Putavi quod odisses eam, et tradidi eam amico tuo. Sororem habet, quæ pulchrior est ea: sit tibi pro'ea uxor. Cui Sam-

A son: Ab hac die non erit culpa in me contra Philistæos. Faciam enim vobis mala. » Et cepit trecentas vulpes, et junxit caudas caudis, et facies ligavit in medio, quas igne succendens dimisit eas discurrere, et incenderunt segetes Philistæorum in tantum, ut vineas quoque et oliveta ignis consumeret. Palestini scientes opus esse Samsonis, uxorem ejus, et parentes combusserunt tanquam mali hujus autores. Et ait Samson: « Adhuc expetam ultiōnem, et quiescam. Et percussit eos plaga gravi, ita ut stupeſtes suram femori imponerent. » LXX Interpretes dicunt ita: « Percussit alienigenas Samson tibiam super femur: » quod ad priorem sensum reducitur, id est tam mirabiliter, ut stupeſtes tibiam unius pedis super femur alterius ponerent. Tamen quia tibias incedimus, et super femur sedemus, quidam exponunt sic: « Percussit tibiam super femur, » id est pedites præter sedentes in equo. « Et habitabat Samson in spelunca Petre Etham, quasi in loco munito.

CAP. XVIII. Quomodo interfecit multos cum mandibula asini.

« Tunc ascendentis Philistæi in terram Juda, castrametati sunt in loco, qui postea dictus est Lechi, id est maxilla. Et dixerunt ad eos viri Juda: Servi vestri sumus. Cur ascendistis adversus nos? Qui dixerunt: Ut ligemus Samsonem. Et ascendentis tria millia de Juda ad Samsonem, et culpantes eum dicebant: Nescis [al. nosti] quod Philistæi imperent nobis. Venimus ut ligemus te, et tradamus Philistæos. Qui ait: Jurate ne me occidatis. Et juraverunt (*Judic. xv.*). » Et permisit se ligari duobus novis funibus. Qui cum traherent eum, et vociferarent Philistæi præ gaudio, irruit spiritus Domini in eum, et dissoluta sunt vincula ejus, ut lina stupræ linea, id est ut filum lini tortum putamine ad ardorem ignis. Tollensque mandibulam asini jacentem in terra, interfecit in ea mille viros, aliis in fugam versis. Et exultans Samson cecinit metrice: « In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos, et percussi mille viros Hebræus habet, et in maxilla asini hemor. » Hemor que sonat *cumulum de cumulis*, hoc est in maxilla asini feci *cumulum de cadaveribus mortuorum*. Et projectit mandibulam, et vocavit nomen loci Ramathlechi, vel Ramathlebi, quod est *elevatio maxillæ*. Rama enim *excelsum* sonat. Et sitivit ad mortem, quod factum esse tradunt Hebræi, quia dedit sibi gloriam, et non Deo, et clamavit ad Dominum: « Obsecro, Domine, en morior, et incidam in manus incircumcisiorum. Et aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini, et egressæ sunt aquæ, quibus haustis vires recepit. » Et mutato nomine priori, dictum est nouen loci, Fons invocantis de maxilla. Cumque non timeret Philistæos abiit in Gazam, et vidi mulierem meretricem, et ingressus est ad eam (*Judic. xvi.*). Quo cognito Palestini posuerunt custodes in porta civitatis, ut exeuente mane occiderent. Samson vero media nocte surgens, ambas

fores apprehendit cum postibus suis, et sera, et in A nonaginta novem, et judices duodecim præter Samumbris suis portavit in verticem montis, qui respicit Hebron.

CAP. XIX. Quomodo tandem deceptus fuit Samson.

Post hæc amavit Dalilam, quæ erat in monte Sorec (*Judic. vi*). Et est Sorec locus, vel genus vitis. Et venerunt ad eam quinque Satrapæ, id est nobiliores Philistinorum, dicentes : « Disce ab eo in quo habeat vires, et quomodo valeamus eum vincimus affigere, et dabimus tibi singuli mille et centum argenteos*; » quod est quinque millia quingentos; quidam tamen distinguunt ita : « Dabimus tibi singuli mille et centum argenteos. » Et blandita est Dalila Samsoni. Qui respondit ei in dolo : « Si septem serviceis funibus novis et adhuc humumentibus ligatus fuero, ero sicut cæteri homines. » Quos B Josephus palmites vinearum recentes dicit. Et attulerunt ad eam septem funes, quibus dormientem ebrium colligavit, latentibus apud se Philistæ. Et clamavit mulier : « Philistæ super te Samson. » Qui rupit vincula quasi stupea. Id ipsum factum est secundo, de septem novis funibus. Cum autem tertio septem crines capitis ejus circunligatos litio, et clavo terra infixisset, excitatus ab ea Samson, extraxit clavum eum crinibus et litio. Cumque molesta esset ei Dalila, et desiceret anima ejus ad mortem, aperuit ei veritateum, dicens : « Nazareus sum ab utero matris meæ. Si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo. » Tunc Dalila revocavit satrapas, ut venirent cum pecunia, quam promiserant. At illa dormire fecit eum super genua sua, et per tousorem rasit septem crines ejus, id est omnes. Vel quia novacula ascenderat super caput ejus, etiam pro solis septem rasis Dominus recessit ab eo. Tunc abjecit eum mulier. Quem cum apprehendissent Philisthiim eruerunt oculos ejus, et circumduxerunt eum per terram, et apud Gazam clausum in carcere moleste fecerunt, quasi servili opere eum afflentes. Hebrei tamen tradunt quod Philistæ coegerunt eum dormire cum mulieribus robustis, ut ex eob solebant robustam susciperent. Procedente tempore cum capilli ejus renasci corpora, et cum adesset publica solemnitas, ingressi sunt principes sanum suum, ut immolarent magnifice Dagon deo suo, quia tradidit inimicum in manus eorum. Cumque latarentur convivantes, adductus est Samson, ut ante eos luderet, et ei illuderent. Stabat autem inter duas columnas, quibus domus inuitebatur. Et ait puero regenti se : « Sine me ut tangam columnas, et paululum requiescam. » Et apprehendens utramque columnam manibus ait : « Moriatur anima mea cum Philisthiim. » Et concussis columnis cecidit domus super omnes, et multo plures interfecit moriens quam vivus. Et perierunt preter convivias circiter tria millia utriusque sexus, qui ludenter exspectabant de tecto. Tulitque eum universa cognatio ejus, et sepelierunt eum in sepulcro patris sui. Et judicavit Israel viginti annis. Hactenus Ju dieux liber tempora signat, habens annos ducentos

A nonaginta novem, et judices duodecim præter Sanger et Barach.

* Additio 1. Omnis enim mulier fere naturaliter avara, et levis, unde addam : Quid levius flumine? flamen. Quid flamme? fama. Quid fama? mulier. Quid muliere? nihil.

* Additio 2. Elrum dicit non vino, sed amore, vel satiatum, aliter legem Nazaræorum excessisset ante tonsuram, et recessisset ab eo Dominus.

CAP. XX. Incidentia.

Eo tempore Ascanius Albam condidit, secundus rex Latinorum. Palefatus in libro *Incredibilium*, tradit Ulyssem in trierim syrenorum fugisse Scyllam, spoliare hospites solitam. Syrenes quoque mulieres fuisse, quæ decipiebant navigantes.

CAP. XXI. De Micha et ejus sacerdote.

Sequitur historia de idolo Michæ (*Judic. xvii*). Hunc autem eventum, et alterum de uxore Levitæ, dicit Josephus contigisse post mortem Josue, et ante Othoniel, cum plurimum peccasset coram Domino Israel, et tradidisset eos Dominus in manus Chananeorum. Qui abstulerunt Iudeæ Ascalonem, et Accaron, et multas urbes in campestribus, et ipsos Danitas expulsos in montem fugere compulerunt. Eo tempore fuit vir de monte Ephraim, nomine Michas, qui suscepit a matre sua mille centum argenteos votivos. Et fecit ex mandato matris sue eis ephod et theraphim, id est vestem sacerdotalem et idola. Et separavit eis ædiculam in domo sua, et implevit manum unius filiorum suorum, et factus est ei sacerdos, et investit eum sacerdotio per aliquod appositum in manu ejus, vel implevit manum ejus, id est saepè obtulit ei tanquam sacerdoti. In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur faciebat. Fuit autem alter adolescens Bethlehemita cognatus Michæ et levita, sed pauper. Qui voluit peregrinari, ubiquecumque commodum sibi reperisset. Cumque declinasset in domum Michæ, cognita causa viæ ejus, constituit eum sibi sacerdotem instituens sibi per singulos annos decem argenteos, et vestem duplum, præter victimum. In diebus illis tribus Dan quærebant sibi possessionem, et miserunt quinque viros, ut explorarent terram in qua possent habitationem. Et intrantes dominum Michæ, requieverunt in diversorio Levitæ. Cumque considerassent vestes, et idola, abiérunt, et venerunt Lais.

Et videntes locum uberem, et magnarum opum, et habitantes in ea sine timore et imbellis, reversi sunt ad fratres suos, et dixerunt : « Eamus, et possideamus terram, quam vidimus. Nullus erit labor. » Et profecti Danitæ sexcenti viri armati primo manserunt in Cariathiarim Iudeæ, qui locus ex eo dictus est Castra Dan, alias eodem nomine dictus est, de quo diximus in Samsone. Tertius eodem nomine dictus est ubi Jeroboam sacrificavit viros (*III Reg. ii*). Cumque transissent juxta dominum Michæ, intraverunt quinque predicti vires, ut tollerent vestes et idola. Cumque sacerdos accla-

maret, dixerunt ei : « Veni nobiscum. Melius est tibi, A et dixerunt : « Non redibit quispiam in domum suam, donec ulciscamur in Gabaa (*Judic.* xx.). » Et abiit cum eis, ferens secum omnia. Cumque insequeretur eos Michas cum omni domo sua, vi-dens eos fortiores, et minantes sibi mortem, rever-sus est. Illi vero cum mulieribus, et parvulis, et jumentis et universa supellecile sua venerunt ad populum Lais, et percusserunt eos, et urbem incen-derunt. Et struxerunt sibi civitatem, non procul a Libano, et juxta fontes Jordanis, circa maximum canipum Sidonis in regione Rohob. Et appellave-runt eam Dan, que prius Lais vocabatur : posue-runt sibi in Deum idolum Michæ loto tempore quo fuit domus Dei in Silo. Jonatham vero filium Ger-sam de genere Moysi, et filios ejus statuerunt sa-cerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis sue. Cumque replicet historia : « In diebus illis non erat rex in Israel, » videtur consentire Jo-sepho, qui dicit hoc factum quod sequitur, circa tempora eadem contigisse.

CAP. XXII. *De uxore Levita.*

Fuit vir Levita habitans in latere montis Ephraim, habens uxorem de Bethlehem; que irato viro suo rediit in domum patris sui in Bethlehem (*Judic.* xix). Secutus est eam vir saus cum pueru suo, et duobus asinis, reconciliatus est uxori. Quarto autem die cum regredi vellet, tenuit eum socer, usque in crastinum. Quinto die, sumpto cibo circa meridiem, egressus est ducens secum duos asinos onustos et concubinam. Sic enim quandoque uxor dicitur. Et, ut videtur velle Josephus, luna quinta infausta iter arripuit. Cumque transirent juxta Jebus, die declinante, noluit ingredi oppidum gentis alienæ. Et transivit in Gabaa, que est in tribu Benjamin, et nullo eum recipiente sedebat in platea. Et ecce senex rediens de agro, qui erat in monte Ephraim, et advena habitabat in Gabaa. Qui introduxit eos in domum suam. Et coenantibus illis, venientes viri civitatis filii Belial, dixerunt ad dominum domus : « Educ virum qui ingressus est ad te, ut abutamur eo. » Tamen Josephus dicit non venisse eos pro eo, sed ut raperent uxorem ejus. Cum autem obtulisse set eis senex filiam virginem, et uxorem viri pro viro, eduxerunt uxorem viri. Quia cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane; que rediens ad hospitium expiravit ante januam. Et ferens vir ejus cadaver in asino rediit in domum suam, et coincidens eam in duodecim partes, misit in omnes terminos Israel. Et clamabant singuli : « Nunquam sic factum est in Israel, ex quo ascenderunt patres nostri ex Agypto. » Et egressi sunt omnes quasi unus vir in Maspha quadrageinta millia pugnatorum,

B PETRI COMESTORIS
1232

Non redibit quispiam in domum suam, donec ulciscamur in Gabaa (*Judic.* xx.). » Et elegerunt virum unum de decem*, qui apportaret cibaria, et miserunt ad omnem tribum Benjamin, dicentes : « Tradite nobis flagitosos de Gabaa, ut moriantur. » Qui noluerunt, imo dederunt eis in auxilium triginta quinque millia de Benjamin. Erant enim in Gabaa septuaginta viri, ita sinistra ut dextra prælantes; sic etiam fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere. Et ascendens exercitus Israel in Silo consuluit Domiuam : « Quis ascendet princeps certaminis contra Benjamin ? » Et respondit Dominus : Judas. Hoc forte videtur facere pro Josepho de tempore hujus cladis. Et ascendentes, inde expugnabant Gabaa, et prima die egressi filii Benjamin de Gabaa percusserunt de Israel viginti duo millia; sequenti vero die, octodecim millia; tertia vero die per insidias circumventi ceciderunt, et incenderunt urbem filii Israel occidentes viros, mulieres et par-vulos, idipsum facientes aliis civitatibus in Benja-min. De omni numero Benjamin soli sexcenti remanerunt. Qui sederunt in Petra Remmon, et planixerunt planctu magno quatuor mensibus*. Et iutaverunt filii Israel in Maspha, quod nullus eorum filias suas daret uxores filiis Benjamin (*Judic.* xxi). Tandem pœnitentes de deletione tribus unius requisierunt, quis de Israel non ascenderat cum eis, nec juraverat. Et inventi sunt filii Jabel Galaad non interfuisse certamine. Et percusserunt eos a viro usque ad mulierem, solis quadringentis virginibus reservatis. Et advocantes sexcentos viros de Petra Remmon reddiderunt eis sortem Benjamin, et quadringentas illas virgines dederunt eis in uxores. Et initio consilio de dandis uxoribus ducentis, qui remanerant, dixerunt eis : « Ecce solemnitas Domini est in Silo, et ascendent filiae Israel ducentes cho-ros, et vos latentes in vincis exite, et rapite singuli singulas uxores. » Et factum est ita. Et resti-tuta est tribus Benjamin. « In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur faciebat. » Eadem est clausula, que est supra. Ideo forte videtur, quod circa idem tempus utrumque factum fuerit.

*Additio 1. Decimam partem virorum intellige. Sensus est. Decimam partem virorum elegerunt, ad portanda cibaria.

*Additio 2. Petra haec excelsa fuit. Rama autem excelsum sonat. Unde de planetu istorum plangentium filios suos dicitur in Evangelio : « Vox in Rama, » etc. (*Matth.* ii.)

HISTORIA LIBRI RUTH.

CAP. XXIII. *De Ruth.*

Post Samsonem judicavit Israel Heli sacerdos, qui non tantum iudex, sed sacerdos a digniori officio agnominatus est. Et translato sacerdotio a filii Eleazari, hic primus de filiis Ithamar accepit sacerdotium (Ruth. 1). In diebus ejus facta est fames in terra; et surrexit Elimelech, de Bethlehem Ephrathæus cum uxore sua Noemi, et duobus filiis suis Mahalon, et Chelioa. Et ingressus est regionem Moabitidem, ut pasceretur ibi. Quo mortuo, filii ejus duxerunt uxores Moabitidas Orpham et Ruth. Tamen Josephus dicit quod pater accepit filii suis uxores, et manserunt ibi decem annis, et mortui sunt ambo sine liberis. Noemi vero vidua, et orbata filiis, surrexit ut rediret in patriam. Audierat enim quod Dominus dederat populo suo escas, et comitabantur eam nurus suæ*. Quæ ait ad eas: « Revertimini, filiae mee, in domum matris vestræ. Non enim ultra potes is sperare viros ex utero meo. » Et nota quoniam apud Moabitas servabatur lex de semine suscitando, et acquievit Orpha, et reversa est. Ruth vero sequebatur eam. Cui Noemi: « Audi, filia: Non est Deus noster, sicut dii gentium, nec populus noster secundum ritum gentium vivit; expedit tibi ut redeas ad populum tuum, et ad deos tuos. » Et ait Ruth: « Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus. » Profectaque sunt simul, et venerunt in Bethlehem, quæ prius dicebatur Ephrata ab uxore Caleb***; haec fuit Maria soror Moysi, secundum quosdam, translata de Eremo, quæ, postquam percussa est lepra, agnominata est Ephrata, id est furorem vidit, id est experimento iram Dei cognovit. Vel interpretatur *speculum*, quia plaga ejus omnibus est posita in exemplum; sed tunc primo propter incredibilem ubertatem sibi redditam cepit vocari Bethlehem. quod est *domus vanis*. Percrebuit fama in Bethlehem, et dicebant: « Haec est illa Noemi. Quibus illa: Nec vocetis me Noemi, quod est *pulchram*, sed vocate me Mara, quod est *amarum*. Egressa sum plena, et vacuam reduxit me Dominus, amaritudine plenam. Et tunc primo metebantur hordea. Erat autem ibi vir potens, et opulentus Booz consanguineus Elimelech (Ruth. ii). Intrabat itaque Ruth agros illius de voluntate Noemi, et colligebat spicas post metentes. Accidit autem ut egredetur Booz ad agrum, et ait messeribus: « Dominus vobiscum. » Et quiescivit ejus esset haec puella. Et dixerunt: « Haec est Moabitæ illa quæ venit cum Noemi. Et ait Booz ad eam. Filia, ne vadas in alterius agrum. Nullus puerorum molestus erit tibi. Si sitis, vade ad sarcinulas puerorum meorum, bibe, et hora vescendi veni huc, et comedere, et intinge bucellam in acetō***

A Reddat tibi Deus Israel mercedem, quoniam confugisti sub alas ejus. » Pueris quoque suis dixit: « Projicite de manipulis vestris de industria, ut absque rubore colligat. » Cumque comedisset Ruth ad latus messorum, conjecit polentam, quam Josephus alphitam vocat, et conservabat eam soerui suæ. In vespera autem quæ collegerat virga excutiens, invenit hordei quasi ephi, id est tres modios. Cumque redisset ad socrinum, indicavit ei quæ fecerat sibi Booz. Et ait Noemi: « Propinquus noster est homo, benedictus sit a Domino. » Idipsum fecit Ruth sequentibus diebus, usque ad areæ ventilationem. Mos erat in Israel quod in ventilatione areæ dominus grande convivium parabat pueris suis et messoribus. Et dormiebat in area et quasi solemnizans abstinebat ab amplexibus. Idipsum siebat in tensione ovi. Si post vindemias fieret non legi. Et ait Noemi ad Ruth: « Lavare, filia, et ungere, et induere cultioribus vestimentis, et ascende in aream cum aliis. Non te videat homo, donec inebriatus fuerit. Cumque obdormierit, projicies te a parte pedum ejus, et ibi jacebis (Ruth. iii). » Et fecit omnia, quæ sibi socrus imperaverat. Et ecce media nocte evigilans homo expavit dicens: « Quæ es? Et illa: Ego sum ancilla tua. Expande pallium tuum super me, quia propinquus es. » Cumque indicasset ei Booz in talibus derogationibus castitatem esse servandam, addidit: « Alius propinquior me est. Si te voluerit retinere jure propinquitatis, bene res acta est, alioquin ego te suscipiam, vivit Dominus. » Surrexit itaque Booz de loco ubi jacuerat juxta arconium manipulorum****, antequam homines mutuo se cognoscerent, et implevit pallium illius hordeo, quasi sex modiis, et rediens Ruth onusta ad socrinum, indicavit ei quæ dixerat Booz. Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit cum judicibus, et vocavit decem de senioribus civitatis, et advocavit propinquorem illum, de quo dixerat, et ait ad illum: « Partem agri patris nostri Elimelech dispositi vendere Noemi. Nos duo soli propinqui sumus, sed tu propinquior. Eme ergo, si placet. At ille; ego emam. Cui Booz; Ergo non ex media parte oportet te legum labere memoriam, habeas necesse est cum agro reliquat Maalon, ut suscites nomen propinqui tui. At ille ait, cedo a jure propinquitatis; tu autem utere meo privilegio. Et ait Booz: Toll ergo calceamentum tuum, ut firma sit confessio (Ruth. iv). » Josephus tamen dicit: Booz itaque testificans seniores, jussit mulieri, ut ejus solveret calceamentum, secundum legem, et in faciem ejus spueret. » Joannes vero ait: « Cujus non sum dignus corrigam calceamenti solvere***** (Marc. 1). » Ex his tribus conjicitur quoc

secundum diversos casus, quandoque ipse repudians solvebat sibi calceamentum, quandoque vero mulier solvebat ei, quandoque vir qui suscepiebat eam. Sed quocunque modo fieret, in opprobrium refugii contra legem domus ejus dicebatur, domus discalecati. Et ait Booz astantibus : « Iujus rei testes estis. Qui dixerunt : Testes sumus. Faciet Dominus hanc mulierem tibi sicut Rachel et Liam, que ædificaverunt domum Israel. » Accepit itaque Booz Ruth in uxorem. Et post annum natus est ei filius quem posuit Noemi in sinu suo, nutricis et gerula fungens officio. Et dixerunt ad eam vicinæ congratulantes : « Ecce habes qui nutrit senectutem tuam, et serviat tibi plus quam septem filii. Ob hoc vocavit nomen ejus Obed, quod Hebraice in terpretatur seriens. Ille est pater Isai patris David.

Additio 1. Sic certum, quod cum Aaron quatuor habuit filios, duo ex eis in deserto igne perierunt; eorum qui remanserant, major natu fuit Eleazar, cui debebatur sacerdotium, quod duravit usque ad Heli, qui fuit de Ithamar fratre suo.

Additio 2. Super Paralipomenon dicit Hieronymus quod in diebus Elimelech, sol stetit ad transgressores legis. Sed quia non timuerunt Deum, tanta fames invaluit, ut potier in tribu Juda fugeret cum uxore et liberis.

A **“Additio 3.** Opiniones plures ponuntur. Unde civitas, quæ nunc Bethlehem dicitur, prius vocata fuit Ephrata, secundum primam opinionem dicentem, Mariam sororem Moysi translatam illuc, quia mortua fuit in deserto. Hieronymus tamen dicit, quod Caleb suscepit de Ephrata, Hur virum Mariæ, et Hur genuit Bezeleel.

“Additio 4. Cum terra illa calidissima sit, homines regionis illius contra remedium aestus in cunctis suis aceto, quod frigidum est, utluntur. Contraria enim contrariis curantur, quoniam etiam calidissimus aestus mitigatur.

“Additio 5. Arconium dictum est ab arcendo, quia gelimæ ibi arcentur quælibet ab alia.

B **“Additio 6.** Sensus verborum Joannis secundum unam expositionem is est : Putabatur Joannes sponsus sponsæ, id est Ecclesiæ, et fuit consuetudo, ut, mortuo uno sine prole, uxorem ejus ducaret propinquior ejus cognatus. Quod si nollet proximus, eum discalebat, et duxit eam. Dicit ergo Joannes : Non sum ego sponsus, sed Christus, cujus corrigiam calceamenti non sum dignus solvere, ut dum eum ejus sponsam ; non tamen ipse discalebat repudiante ducens eam. Quod notat hic.

HISTORIA LIBRI I REGUM.

CAP. I. Praefatio.

Liber Regum in quatuor voluminibus distinguitur apud nos ; secundum Hebraeos autem in duobus, et dicunt primum Samuel, a nomine auctoris ; secundum vocant Melachim, id est regum, a materia, quidam vocant Melachoth, quod sonat regnorum, sed vitiouse. Agitur enim in eo de uno regno Judæorum tantum, et de regibus ejus, licet in duo divisum fuerit. Scriptus est autem chronice liber iste sub istis regibus, qui compactus est in unum a Jeremia, quod exinde patet, quod idem finis est hujus libri, et Jeremias. Ad commendationem autem Samuel præmittitur commendatio patris ejus in hunc modum.

CAP. II. De parentibus Samuelis.

Fuit vir unus de Ramathaim sophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Eleana Ephrathæus (*I Reg. i.*). Vir enim ponitur hic non pro sexu, sed pro vigore virtutum, nec unus pro numero, sed pro singularitate religionis præ aliis. Dicitur autem civitas ejus Ramathaim, quæ in Evangelio dicitur Arimathea (*Matth. xxvi.*), a Josepho dicitur Ramath, quia in excelso sita erat, Sophim vero *speculatio* interpretatur ; et est ibi genitivus casus, ac si diceatur de Ramathaim *speculationis*, quia ex ea cir-

C cum jacens regio longe videri poterat, sic tradit Hieronymus. Alii distinguunt sic de Ramathaim sophim. Non est autem mons Ephraim nomen montis, sed regionis. Unde in sequentibus ubi legitur de duodecim praefectis regionum, qui ministrabant Salomoni per singulos menses ; ponitur Dechar praefectus montis Ephraim. Fuit autem Eleana Levita nonus decimus a Levi, descendens ab eo per Caath, et Isaar et Core. Unde patet quod Samuel non fuit Aaronita, et dicitur Ephrathæus, id est Betlehemita. Fuit enim secundum matrem de tribu Juda. Unde postea Samuel posuit unum de filiis suis judicem in Bethlehem tanquam inter contributes. Et nota quod quidam tria nomina distinguunt sic : Efratæus ad Elfraim scribunt per duo D ff; Euphrathæus ad Ephrata, per ph; Ephrathæus ad Euphraten, quod est frugifer, per eu, et est, ut dicunt, terminus Judææ juxta Euphraten.

CAP. III. De Phenenna et Anna uxoribus.

« Habuit autem Eleana duas uxores, nomen uni Anna, et nomen secunda Phenenna (*I Reg. i.*). » Et cum debuit dicere alteri de duabus, dixit secundæ, innuens quia, licet parés essent in nomine uxorio, tamen haec secunda erat in amore viri. Erat autem Anna pulchra, sed sterilis, Phenenna vero

secunda. Et ascendebat vir ille tribus statutis diebus, secundum legem; in Silo ad adorandum. Erant autem in Silo filii Heli Ophni et Phinees sacerdotes. Cumque immolasset Elecana, dedit Phenennæ, et filiis et filiabus ejus partes, Anna autem dedit partem unam tristis. Quidam putant hoc dictum esse de vestibus novis, quas distribuebat uxoribus et liberis in die festo. Sed magis putandum est esse dictum de partibus sacrificiorum, quæ contingebant offerentes, quas tanquam sanctas Levitæ cæteris distribuebant. Hebreus sermo magis videtur sonare, « dedit ante missionem unam duplēcēm, » quasi unam partem æquipollentem duabus. Porro Anna tristis erat pro sterilitate, et non sumebat cibum, et egressa est ad fores tabernaculi, ut oraret, Heli sedente ante postes, ut querentes consilium, paratum eum invenirent, et flens Anna votum vovit Domino. « Domine exercituum, si dederis mihi sexum virilem, dabo eum tibi Nazarenum omnibus diebus vitæ suæ. » Et attendens Heli motum laborum vocemque non audiens, æstimans temulenta ait: « Digere paulisper vinum quo mades. Quæ respondit: Nequaquam, Domine. Sed mulier infelix ego sum, usque adhuc. Ora pro ancilla tua. » Intelligens autem eam Heli sterilem, ait: « Det tibi Deus Israel petitionem tuam. » Hebreus tamen habet, « dabit. » Unde mulier ex promissione sacerdotali secura abiit, « vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati, » id est animus ejus non est deinceps distractus in varietates dubitationis.

CAP. IV. De ortu Samuelis.

Et factum est ut pareret filium, et vocavit nomen ejus Samuel, id est postulatio Dei, quia a Deo postulatum suscepserat, nec ascendit mulier in Silo cum viro suo, donec ablactaret filium (*I Reg. i.*). Et cum ablactatum duxit in Silo cum vitulis tribus et modiis farinæ tribus. Hebreus tamen habet, « et in modio farinæ, et cum amphora vini, » quæ est mensura trium modiorum. Nec attulit similam et vinum ad libandum tantum, cum in libaminibus vitalorum pauciora sufficerent, præsertim cum non nisi unum vitulum obtulisset, sed intelligendum est quod residuum dedit domui sacerdotum. Porro mirum videtur esse puerum binum, quasi noviter ablactatum, adductum esse ad ministrandum in tabernaculo. Propterea quidam dicunt tres esse ablactationes: prima est a lacte mammæ, quæ fit tertio anno; secunda a lacte infantiae, quæ fit septimo; tertia a lacte pueritiae, quæ fit duodecimo, et sic amovetur puer a nutrice, a pædagogo, a tute. Dicunt ergo quidam eum adductum post secundam ablactationem ad imbuendum litteris. Unde in sequentibus legitur quod per singulos annos mittebat ei mater tunicam parvam (*I Reg. ii.*). Alii dicunt quod post tertiam ablactationem quasi jam idoneum ad ministrandum. Unde statim sequitur: « Puer autem erat minister in conspectu Domini (*ibid.*) » Cumque obtulisse: puerum Heli, ait Anna: « Vivit anima tua,

A domine. Ego sum mulier infelix pro qua orasti, et ecce filius, quem dedit mihi Dominus. » Genus erat jurisjurandi per confirmationem, quasi diceret, per animam tuam, domine. Quidam tamen quandoque per execrationem dici putant ibi, ut, vivit anima tua, rex, si novi eum, quasi diceret: Destruet me vita tua, rex, si novi eum, et oravit Anna Dominum, et dixit: « Exsultavit cor meum, etc. (*ibid.*) ». Canticum tamen est proprio, non oratio, et continet tria hoc canticum, primum est gratiarum actio pro beneficio sibi prestito; secundum est invectio in superbos occasione Phenennæ, ut ibi: « Nolite multiplicare loqui; » tertium prophetat de regno Christi, ut ibi: « Dominus judicabit fines terræ. » Quod autem legitur in cantico, « donec sterilis perperit plurimos, et quæ multos habebat filios, infirmata est, » Hebreus habet pro plurimos, *septem*, et pro infirmata est, *secta est*, et tradit quod singulis Annæ filiis nascentibus, singuli Phenennæ filii moriebantur; et quinque filiis Annæ duos filios Samuelis connumerat, ut sint septem. Rediit Elecna in dominum suam, et Samuel ministrabat ante Heli, et dicit eum Josephus anno duodecimo pleno prophetasse.

CAP. V. De filiis Heli.

Porro filii Heli nescientes Dominum, partem sacerdotalem de sacrificiis, antequam adolerent adipem, tollebant ab offerentibus crudam, ut laetus sibi præpararent eam, et mittebat puer sacerdotis fuscinulam in ollam, et quidquid levabat fuscinula, erat sacerdotis (*I Reg. ii.*); quod non erat portio, sed rapina. « Samuel autem ministrabat accinctus ephod lineo, » non sacerdotali, sed propheticō; « et tunicam parvam afferebat ei mater singulis annis, » et visitavit Dominus Annam, et habuit tres filios et duas filias. « Heli autem erat senex valde, » et audivit peccata filiorum, qui dormiebant cum mulieribus excubantibus ad ostium tabernaculi, et eas quæ venerant ad purificandum, polluebant. Quidam tamen volunt quod non admiscebantur mulieribus, sed corrupti pecunia dabant mulieribus licentiam commisendi viris suis infra dies purificationum. Unde et pater dixit eis: « Transgredi facitis populum Domini, » et tepide arguebat eos. Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad eum: « Loquens locutus sum, ut domus patris tui ministraret mihi in sempiternum. Absit hoc a me! Sed honorentes me glorificabo, et contemnentes abjeciam. Ecce præcidam brachium domus patris tui, » id est auferam sacerdotium de domo tua pro quo debebatur ei armis dexter, « et videbis æmulum tuum in templo. » Quod factum est in diebus Salomonis cum Sadoc, qui fuit de Eleazar, factus est sacerdos, ejecto Abiashar, qui fuit de Ithamar (*I Paral. xxiv.*). Quidam tamen autem translatum esse sacerdotium ad Samuelem, qui non fuit Aaronita. Sed nec legitur Samuelem fuisse sacerdotem, nec Aaronitas amotos a sacerdotio, usque circa tempora Machabœorum. Quod autem addidit vir

Dei, et magna pars domus tuæ morietur, » forte A CAP. VII. *De morte Heli, et filiorum ejus, et captione arce a Philisthiis.*

Impletum est in proximo, quando occubuerunt filii ejus in bello, vel quando Saul sacerdotes Nobe interfecit, et in signum futuræ veritatis prædictis ei una die filios ejus morituros. Porro in diebus illis erat sermo Domini pretiosus (*I Reg. iii.*), id est rarus. »

CAP. VI. *Quod tertio Dominus vocavit Samuelem.*

Et factum est una die Heli jacebat in lecto suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam diei, antequam extingueretur (*I Reg. iii.*). Quod mirum videtur. Non est enim aliquis adeo cœutiens, quin clarius videat lucernam ardenter quam extinctam, præsertim cum cœutientes oculi clarius videant ad lucernam quam ad diem. Quidam sic distinguunt: Nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur, id est moreretur. Samuel autem dormiebat, et superabundabat autem. Huic sensui videtur consentire Hebreus, qui distinguit ibi, « nec poterat videre; » et subiungit, « lucerna Domini nondum extinguebatur, » et sic congrue sequitur; Samuel autem dormiebat in templo Domini, id est in thalamo juxta tabernaculum, ubi solus cum Heli sacerdote dormiebat. Unde cum vocasset eum Dominus, currit ad Heli, dicens: « Vocasti me. » Falsum dixit, sed non est mentitus. Et ait Heli: Non vocavi te. Revertere, et dormi, et factum est secundo similiter. Nondum enim Samuel sciebat Dominum, id est nondum habebat consuetudinem audiendi Dominum. Cumque vocasset eum Dominus tertio, iterum abiit ad Heli. Intellexitque Heli quod vocasset eum Dominus, et ait: « Si deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine, quia audit servus tuus. » Cumque vocasset eum Dominus dormientem, ait: « Loquere, Domine, » et indicavit ei eamdem comminationem in domum Heli, quam prius fecerat per virum Dei. Non tamecum putandum est irritam factam esse promissionem, quam fecerat Dominus Aaron de sacerdotio sempiterno. Promissionibus enim hujusmodi semper addenda est conditio quandoque posita: « Si custodierint filii tui testamentum meum, etc. (*Psal. cxxxi.*) Videtur Josephus velle Dominum ideo tertio vocasse Samuelem, ut præfiguraret tres ipsius dignitates futuras. Fuit enim propheta, quod ab hac vocacione dicit eum habuisse; fuit quoque judex; obtulit etiam, quasi sacerdos, eo quod parvulus esset Ichabod nepos Heli. Mane adjuravit Heli Samuelem, ut indicaret ei universum sermonem Domini, et indicavit ei omnia. Et ait Heli: Dominus est; quod bonum est in oculis suis faciat. Crevit autem Samuel, et cognovit universus Israel, quod fidelis propheta Samuel esset Dominus, et consuluit eum omnis populus, juxta verbum Domini. Præceperat enim Dominus, ut objecerent divinos et ariolos, et hujusmodi, et cœscitarentur a fratribus suis verbum Domini.

Et factum est, convenerunt Philisthiim in pugnam in Aphech (*I Reg. iv.*), qui dicitur locus Jezraphel, pertinens ad Israel, quam vocat Josephus civitatem Amphoebenitis. Israel quoque egressus est in prælium juxta Lapidem adjutorii, quod per prolepsim dictum est, id est per anticipationem, postea patet, et vicit est Israel, et ceciderunt de eo quasi quatuor millia virorum, et dixerunt seniores: « Asseramus de Silo arcam Domini sedentis super cherubim. Quod ideo dictum est sicut et in Psalmo: « Qui sedes super cherubim (*Psal. lxxix.*), quia gloria Domini ibi quandoque apparebat. Et tulerunt arcam, et iverunt cum ea duo filii Heli. Nam et Phineas jam fungebatur officio patris sui; et accepserant mandatum ab Heli, ne forte redirent ad eum sine arca, et timuerunt Philisthiim, et acerius pugnaverunt. Fugitque Israel, et cesa sunt ex eo triginta millia peditum, et arca Domini capta est, et duo filii Heli mortui sunt. Cucurrit autem puer Benjamin ex acie, et indicavit in Silo quod factum fuerat. Heli autem sedebat contra viam quæ ducebat ad castra, spectans, id est auscultans. Jam enim cœcus erat, ut tradidit Hebrei, id est cœutiens. Qui, audita strage populi, et morte filiorum quievit. Cum autem audisset arcam captam cecidit retrorsum, et fractis cervicibus expiravit. Nurus autem ejus uxor Phineas prægnans erat, et præ dolore incurvavit se, et peperit filium septem mensium, ut dicit Josephus, et vocavit eum Iacobod, id est *inglorium*, dicens: « Translata est gloria Domini de Israel. » Porro Heli judicavit Israel quadraginta annis. Cui concordat Josephus; LXX vero et Paralipomenon dicunt viginti. Potest dici quod, post Samsonem, viginti anni fluxerunt sine judice, qui aggregati sunt annis, quibus judicavit Heli. Quidam tamen dicunt viginti annos, quibus judicavit Samuel, aggregandos annis Heli magistri sui. Sed verius anni Samuelis, cum annis Saulis ascribantur. Sane potius fieri ut Heli factus judex translulerit sacerdotium de domo Eleazar. Eleazar quidem succedit Phineas. Cui successit Abiezer, cui successit Buzi, cui successit Ozi, et translatum est sacerdotium.

Incidentia.

In diebus Heli fuit tertius rex Latinorum Silvius posthumus filius *Aeneæ*, et *Laviniæ*, a quo deinceps Latini reges Silvii denominati sunt. Hunc Ascanius hæredem reliquit adhuc parvulo filio suo *Julio*, a quo Juliorum familia et originem traxit et nomen. Hectoris filii *Hium* receperunt, expulsis posteris Nestoris.

CAP. VIII. *De remissione arce.*

Tulerunt autem Philisthiæ arcam Domini in Azotum, et statuerunt eam juxta Dagon, quasi tropicum (*I Reg. v.*), et surgentes diluculo invenerunt Dagon prostratum in terra ante arcam, et quasi adorantem, ut dicit Josephus, et restituerunt eum

in locum suum. Rursus mane sequente invenerunt eum prostratum, caput vero, et manus ejus abscisae a trunco jacebant super limen. Ob hoc nullus ingredens templum in Azoto calcat super limen, usque in hodiernum diem, et aggravata est manus Domini super Azotos, et percussit eos in secretiori parte natum, et computrescebant prominentes extales eorum. Quod Josephus dicit factum ex crudeli passione dysenterie, ita ut putrefacta egererent intestina, et mures ebullientes de agris corrodebant extales eorum, et satrapis convocatis, dixerunt ad eos : « Quid faciemus de area ? Qui dixerunt. Circumducatur. » Quocunque autem circumducetur, percutiebat omnes in posterioribus ; et fecerunt sibi sedes pelliceas, et convenientes principes quinque urbium, tractabant quid facturi essent, et erant qui dicere causam passionum factam per aream, alii per casum, alii per corruptionem aeris et frumentorum terre. Dixerunt autem sacerdotes et divini : « Cur aggravatis cor vestrum sicut Pharaon et Aegyptus (*I Reg. vi.*). Remittite aream, sed non vacuam, Reponite in capsella juxta aream quinque annulos aureos et quinque mures aureos, pronomero civitatum quae percussae sunt. » Josephus tamen dicit, quinque simulacra hominum aurea : « Et poneatis aream super plastrum novum, et conjugatis duas vaccas feras, quibus non est impositum jugum, et vitulos earum recludetis domi, et si recto itinere ascendant contra Bethsames, ipsa fecit nobis hoc malum ; atioquin easu factum est. Ibant ante vacce mugientes in directum, nec declinantes ad dexteram, nec ad sinistram per viam, quae ducit Bethsames. » Et haec est una sacerdotium civitatum in tribu Benjamin. Est altera Bethsames in tribu Nephthalim, « Porro Bethsamite metebant triticum, et venit plastrum in agro Josue Bethsamite, et stetit ibi. Et posuerunt aream super lapidem grandem, quem putant Hebrei fuisse aram, et aedificatam ab Abraham, et capsellam, quae erat juxta eam, et conciderunt Levitae ligna plastrum, et vacce posuerunt super ea in holocaustum Domino. Viri autem Bethsamite obtulerunt holocausta, et victimas in die illa. » Asserunt quidam quinque tantum esse civitates Philisthiim, et ideo quinque tantum misse annulos aureos et quinque mures. Sed in sequentibus legitur Siceleg fuisse civitas Philisthinorum (*I Reg. xxvii.*). Unde melius videtur, quod dicit Isidorus quinque fuisse tantum metropoles ; et queque obtulit annulum aureum et inurem ; aliae solum mures obtulerunt, usque ad Abel magnum super quem posuerunt aream Domini. » Et videtur haec littera sonare, quod Abel sit nomen lapidis super quem posita fuit area. Alii asserunt civitatem, quae tunc Bethsames dicebatur, quae postea dicta est Abel, quod interpretatur *luctus*, propter luctum Bethsamarum qui secutus est. Et aditum est, magnum, ad differentiam alterius Abel, quae in sequentibus Abela diciunt, ubi sapiens mulier exclamavit ad Joab (*II Reg. xx.*) : « Qui interro-

gant, interrogent in Abela ». Et tunc legitur « super quem posuerunt arcam, id est juxta quem. » Et percussi sunt de Bethsamitis septuaginta viri, et quinquaginta millia plebis, eo quod vidissent aream quidam. Creduntur autem illi septuaginta deposuisse aream, cum non essent sacerdotes. Si queritur cur ergo mortui non sunt Philisthaei quotquot viderunt aream, potest dici quod non peccaverunt videndo, quibus non erat prohibitum videre. Timentes autem Bethsamite miserant ad viros Cariathiarum, ut reducerent ad se aream (*II Reg. ii.*). Qui reduxerunt eam, et tulerunt eam in domum Aminadab viri justi in Gabaa ». Et Eleazarum filium ejus sacerdotem instituerunt in custodiam aree, et fuit ibi viginti annis usque ad octauum annum regni Saulis, quo ipse tolit eam in castra. Manserat autem apud Philisthaeos septem mensibus ; et tunc quievit Israel post Dorainum, sedata ira Domini super eos.

*Additio 1. Quando volebat eam Joab capere, ut sit sensus, noli eam destruere, quia omnes in ea capiunt consilium faciendorum.

*Additio 2. De Cariathiarum transiit eam Samuel in Masphath ; post, ipse et Saul in Galgala ; post, Saul in Nobe, et de Nobe in Gabaa ; post, David in domum Obed ; post, in Sion ; post, Salomon in templum. Has omnes translationes diligens lector advertere poterit in hoc libro.

CAP. IX. Quod orante Samuele vicit Israel Philisthiim.

Quod attendens Samuel, et videns eorum fiduciam in Domino, ait : « Ascendamus in Masphath, ut orem pro vobis (*I Reg. vii.*). » Cumque ascendissent in Masphath effundens aquam coram Domino, in qua maledicta congesta erant, quam si idolatria bibebat. Labia ejus adhærebant sibi inseparabiliter, forte in signum foederis sicut fecit Josue, et indicavit eos ibi Samuel, id est docuit eos iudicia Dei. Quidam tamen asserunt Samuem quoddam idolum redigisse in puivarem, et mistum dedisse populo ad bibendum, et in barbis eorum indicasse reos idolatria a non reis, sicut quandam fecit Moyses. Et audierunt Philisthiim congregatum Israel esse inermem in Masphath, et armati ascenderunt adversus eos, et timens Israel dixit ad Samuem : « Clama pro nobis ad Dominum. » Et obtulit Samuel lacertum agnum in holocaustum. Et dum clamaret Samuel ad Dominum, initum est prælum, et intonuit Dominus fragore magno super Philisthaeos, et mota est terra, et per loca pandebat hiatus, et Philisthaei in fugam versi, cæsi sunt a filiis Israel, qui percusserunt eos, usque ad terminos terræ sue. Tulitque Samuel lapidem, et posuit eum in terrainis, et vocavit nomen loci illius Lapis adjutorii. Nec apposuerunt ultra Philisthiim, ut intrarent terminos Israel, dum viveret Samuel. Judicabat itaque Samuel populum in Bethel, et Galgala et Masphath circumiens per singulos annos, et revertebatur in Ramatha, et ædificavit ibi altare, sed

et ibi iudicavit Israel. Tres illæ civitates famosæ erant; Bethel, propter somnium Jacob; et Galgala propter circumisionem secundam; et Masphath propter frequentiam Josue, et ascendebat ad eas Samuel vicissim in tribus solemnitatibus hebdomadariis, et iudicavit ibi populum. Aliis diebus ascendebat ad eum populus in Ramatha ad iudicandum.

CAP. X. De malis filiis Samuelis, et quod Israel petiit regem.

Cum autem scruisset Samuel, posuit filios suos Joel et Abiam, alterum in Bethel, alterum in Bersabee, ut ubi sedentes iudicarent populum (*I Reg. ix.*). Qui declinaverunt post avaritiam, et perverterunt iudicium. Quod non serens populus dixit ad Samuelem: « Da nobis regem, ut iudicet nos sicut cætere gentes habent. » Quod graviter tulit Samuel propter insitam sibi justitiam, et circa odium regis. Cumque consuluisset Dominum, ait ei Dominus: « Audi vocem populi. Nec te tantum abjererunt, sed me, ne regnum super eos. Veruntamen prædic eis ius regis super eos. Et ait Samuel ad populum: Hoc erit ius regis: Filios vestros faciet sibi servos suos, equites et præcursores, agricolæ, et fabros armorum; filias vestras faciet unguentarias et coquettas et panificas. Servos vestros, et ancillas, et jumenta ponet in opere suo, optimaque vestra dabit servis suis, et vos eritis ei servi. Et ait populus: Non audiemus te, sed erit rex nobis, et pugnabit ante nos, et ait Samuel: Ite ad propria opportune vos evocabo, cum cognovero a Domino, quod datus sit vobis regem. »

CAP. XI. De unctione Saulis et electione.

Et erat vir de Benjamin, nomine Cis, de stirpe Jemini, cuius erat filius Saul, non erat vir melior illo in Israel. Cumque periissent asine Cis, dixit ad filium. Tolle unum de pueris, et quære asinas (*I Reg. ix.*). Cumque pertransiissent per montem Ephraim, et terram Sa'lim, et terram Benjamin, et non invenissent, venerunt in terram Suph, qui fuit proavis Samuelis, et ait Saul ad puerum: « Revertamur, ne pater meus sollicitus sit pro nobis. Cui puer: Est vir Dei in civitate haec, qui absque ambiguitate loquitur. Eamus ad eum, si forte iudicet nobis de via nostra. Et ait Saul: Quid seremus ad eum? Panis defecit in cistariis nostris, et sportulam non habemus, id est argentum in sportula. Errabat, ut ait Josephus, putans prophetam accepturum munera, cum nec Saul legitur obtulisse, nec ille accepisse. Cui puer: « Habeo in manu mea quartam partem stateris argenti. » Et ascenderunt in Ramatha, in qua erat vir Dei, et dixerunt puellis egredientibus ad aquam: « Nunquid est hic videns? Quæ responderunt: Est hic hodie sacrificaturus in celso*. Cumque ambularent in urbis medio, apparuit ei Samuel, cui pridie dixerat Dominus: « Cras, haec hora, mittam ad te virum de Benjamin, quem inunges super populum meum. Cumque Samuel aspexisset Saul, dixit ei Dominus:

A Ecce vir, quem dixeram tibi. Et ait ad Saul: Ego sum videns, ascende, ut comedas tecum; cras dimittam te, et quæ sunt in corde tuo indicabo tibi, et de asinis non sis sollicitus, quia inventæ sunt. Posset videri Saul habuisse sollicitudinem in corde pro asinibus, nisi hic determinasset propheta. Unde aiunt Hebrei Saulem vidisse per sonnum se collocatum in vertice palmæ, quod est signum regnaturi, et inde sollicitus erat, et ob hoc dixit ei Samuel: « Cujus erunt optima quæque in Israel? Nonne tibi? » Ascenderunt in excelsum; ante templum enim licebat sacrificare in celso*. Cumque recumberent in triclinio, dedit ei Samuel locum in capite triginta virorum qui fuerant invitati, et posuit ante eum armum, quasi partem regalem, quem de industria servaverat ei. Cumque mane surrexisserunt, et egressi essent civitatem, dixit Samuel: « Antecedat nos puer, et tu, subsiste, ut indicem tibi verbum Domini. Tulit autem Samuel lenticulam olei; id est vas fictile, quadrangulum habens foramen in latere et effundit super caput ejus, et osculatus est eum, et ait: Unxit te in principem Deus super hereditatem suam, et hoc tibi signum: Cumque recesseris a me, invenies duos viros, juxta sepulcrum Rachel, qui dicent tibi quod inventæ sunt asinæ. Cumque veneris ad querendam Thabor, et est Thabor nomen hominis, non montis, invenient te tres viri, unus portans tres hædos, alias tres tortas panis, et alius lagenam vini, et accipies de manu eorum duos panes. Post hoc venies ad locum qui dicitur statio Philistinorum, eo quod quondam ibi Philistæ castrametati sunt, et habebis obvium cuneum prophetarum descendenter de colle Domini, psallentium in instrumentis, et prophetantium; et insiliet in te spiritus Domini, et prophetabis eum eis (*I Reg. x.*). » Et nota quod Samuel primo institutus conventus religiosorum jugiter psallentium Domino, et dicebantur conventus eorum cuneus, quasi cœnus. Et, dicebantur prophetare, id est jugiter Deum laudare, et forte aliqui quandoque prophetabant ex eis. Et addidit Samuel: « Cum videris hec signa, scias quod Dominus tecum est, et descendas ante me in Galgala, quia ibi conveniemus, cum opus fuerit. Ego quippe descendam ad te, ut offeras oblationem septem diebus. » In consecratione enim sacerdotis et regis tot diebus siebat oblatio, secundum quosdam. Et addidit: « Exspecta hic, donec veniam ad te, et ostendam tibi quæ facias. » Tamen quidam, septem dies referunt ad expectationem, ut sit sensus. Septem diebus exspectabis donec veniam: quod postea explicabitur. Cumque venisset Saul ad cuneum prophetarum, prophetavit eum eis Saul. Aiunt Hebrei eum prophetasse de Gog et Magog, et de premiis justorum et poenis malorum. Et admirantes, qui noverant eum, dixerunt: Nunquid est Saul inter prophetas, et Cis pater ejus? Quasi dieat: cum non sit de genere prophetarum. Alia littera habet: « Et quis pater ejus? » sub eodem sensu; vel ita:

« Et quis pater eorum ? » Quasi dicat : solus Deus est pater prophetarum, « et Spiritus ubi vult, spirat (Joan. iii), » non tantum in filios prophetarum. Exinde versum est in proverbium : « Num et Saul inter prophetas ? » Quid forte de solo Saule dicebatur, vel de quocunque repente sublimato. Et intravit ad Ner patruum suum. Qui cum quæsisset ab eo de verbis Samuelis, de verbo regni tacuit, cætera indicavit. Vocavit autem Samuel populum in Maspha, et ait ad illos : « State coram Domino, et faciemus sortes per tribus, et familias, et capita, et invenimus sors tribus Benjamin, et descendit usque ad Saul filium Cis. » Et creditur Samuel temperasse sortes juxta eorū suum. Sciens autem Saul quod quæreretur, latuit, quasi nolens suscipere principatum. Quem inventum statuerunt in medio populi, « et fuit altior universis ab humero et sursum. Et ait Samuel : « Ecce quem elegit Dominus ; non est ei similis in omni populo. Et exclamavit omnis populus : Vivat rex ! Et scripsit Samuel legem regni, et legit universo, audiente populo et rege. Et reposuit libellum in tabernaculo, quod erat adhuc in Maspha eum altari, et redierunt ad propria, et Saul abiit in domum suam in Gabaa ; quidam vero despicerunt eum, et Saul dissimulabat. »

* *Additio 1.* Sacrificium dicitur prandium, quod paraverat Samuel illis.

* *Additio 2.* Cum in multis locis dammentur sacrificantes in exceiso, quid est, quod Samuel dicitur sacrificasse in excelso ? Solve : nondum erat constructum templum.

CAP. XII. *De Naas et secunda unctione Saulis, post victoriam contra Ammon.*

« Factum est autem, quasi post mensem, Naas Ammonites obsedit Jabel Galaad (I Reg. xi). » Cumque petissent ab eo obsessi foedus, ait : « In hoc feriam vobiscum foedus, ut eruam omnibus vobis oculos dextros. » Eis enim quos bello capiebat, dextros oculos erubebat, ut sinistros scitis celantes ad bellum forent inutiles. Et responderunt ei : « Concede nobis septem dies ; et mittemus in omnes terminos Israel ; et si non fuerit nobis defensor, egridiemur ad te. Venerunt autem nuntii in Gabaa Saulis. » Et cum nuntiassent hoc, flevit populus, et ipse Saul veniebat de agro sequens boves, et promisit Jabitis se tertia die venturum eis in auxilium, et jussit aliquos eorum, pro ducatu itineris sustinere, et divinitus inspiratus concidit utrumque bovem in frusta, et comitatus est in omnes terminos Israel, diceus : « Qui non exierit post Saulem et Samuelem, sic fiet bobus ejus. » Et egressi sunt omnes quasi vir unus, trecenta millia viorum ; et constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est castra in vigilia matutina, et percusserit Ammon plaga grandi : « Et ait populus ad Saul : Quis est qui dixit : Non regnabit Saul super nos. Date nobis ut interficiatur. Et ait Saul : Non interficietur quispiam hodie ; quia fecit Dominus salutem in Israel. Et ait Samuel : Eamus in Galgala,

A et innovemus ibi regnum. » Et invenixerunt Saul in regem secundo in Galgala. « Et ait Samuel ad populum : Ecce rex graditur ante vos. Me abjecistis, et Dominum ; et hoc vobis signum, quod dedit Dominus vobis regem in ira : ecce messis tritiea est hodie. Invocabo Dominum, et dabit tonitrua et coruscationes, grandines et pluvias (I Reg. xii). » Et sic factum est statim contra naturam terræ illius. Et populus timens ait : « Ora pro servis tuis. Ad didimus enim peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem. » Et ait Samuel : Peccastis : nolite deinceps recedere a Domino, et vivetis ; alioquin peribitis vos, et rex vester. » Filius unius anni erat Saul cum regnare coepisset, id est humili tanquam parvulus ; duobus autem annis regnavit super Israelem, id est juste rexit populum (I Reg. xiii). In reliquis annis regni quasi tyrannus fuit, et non rex. Quidam hoc legunt de Isboseth filio ejus, dicentes eum anniculum esse in principio regni paterni. Et de eodem dictum est quod duobus annis regnavit in Israeli, quod autem duobus annis regnavit Isboseth certum est, quod autem anniculus esset, cum regnare coepisset pater ejus, stare non potest. Saul enim circiter viginti annos regnavit. Isboseth vero regnans post patrem jam quadragenarius erat. Quod tamen ipsi determinare conantur dicentes Saul coepisse regnare post Heli ; et ponunt in regno Saulis annos Samuelis. Hebreus sic habet.

CAP. XIII. *Quod Samuel predixit Sauli de translatione regni.*

« Filius unius anni erat Saul * cum esset in regno, et duobus annis regnavit. Elegit sibi tria millia in Israeli (I Reg. xiii), » id est, cum regnasset per annum et post duos annos, quasi post tres annos, elegit sibi, etc. « Et erant duo millia cum Saul in Machmas et in Bethel ; mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin, » que fuit urbes Phinees filii Eleazar. « Et percussit Jonathas stationem Philistinorum, que erat in Gabaa, » id est locum munitum, in quo posuerunt Philistheei custodes tanquam dominantes in Israeli, et tunc erexit se Israel adversus Philisthiim. Quo auditio, Philistheei congregati sunt ad pugnandum contra Israel triginta millia curruum, et sex millia equitum, et vulgus innumerabile. Et ascendens Saul in Galgala convocavit populum et Samuelem ad consulendum Dominum. Et cum exspectaret Saraualem septem diebus, juxta conductum, dilapsus est ab eo populus ; et timentes et absconderunt se in speluncis, et in abditis, et in antris; Hebrei quoque transierunt Jordanem. Quidam erant in Israeli, sic appropriato vocabulo dicti. Qui pre timore creduntur descendisse in castra Philisthiim ad obsequendum eis. Cumque vidisset Saul moram sibi dannosam septima die obtulit holocaustum et pacifica. Cumque complessset, ecce Samuel veniebat, et arguens Saulem ait : « Quid fecisti ? Respondit Saul : Populus subtersigebat, et tu non venceras juxta placitos dies ; timui ne hostes

ascenderent ad nos, priusquam placarem faciem Domini, et necessitate compulsi obtuli Domino. » Videtur Saul peccasse, quod sine Samuele obtulit holocaustum Domino ad consulendum. Unde quidam, ut supra diximus, dicunt septem dies quos dixit Samuel, non esse exspectationis, sed oblationum, in consecratione regis, et dicunt nunquam sine eo esse offerendum ad consulendum Dominum. Veruntamen ut oblationes septem dierum fuerint, « pro sacerdote » legitur, « pro rege » vero non memini me legisse. Ad hoc valde mirandum est, cum jam bis inunctus esset Saul in regem, quod in neutra illarum fuit oblatio talis pro rege. Et ideo dici potest Samuelem sic mandasse, ut, cum vellet Saul immolare ad consulendum Dominum, citaret ipsum, ut ostenderet ei que facturus esset; et post citationem si moram ficeret, exspectaret eum septem diebus. Sauli vero diem citationis annumeravit in his septem, et non exspectavit eum nisi sex dies. Et addidit Samuel: « Nequaquam regnum tuum ultra consurget; sed quasivit sibi Dominus virum juxta cor suum, ut regat populum ejus. » Abiit Samuel in Gabaa Benjamin, et egressus est Saul cum populo obviam Philistheis, nec erant cum eo nisi sexcenti viri, et Jonathas filius ejus. « Porro faber ferrarius non erat in Israel; caverant enim Philistheis ne ficerent Hebrei gladium, aut lanceam. Et descendebat Israhel ad Philistheum, ut exacuerent acies omnium ferramentorum usque ad stimulum corrugendum, » id est ad enundandum et exacendum. Vel ita, ad stimulum, qui est ad corrugandum, « subaudi, boves. » Cumque venisset dies prælii non est inventus ensis, vel lancea in manu totipius populi, exceptio ense Saul et Jonathæ. » Et fecit Saul arcam Domini afferri juxta castra, et Achias filius Achitob fratri Ichabod portabat ephod.

* Additio 1. — Duplex potest esset intellectus hujus capituli, vel ut Saul sit nominativi casus, vel quod sit dativi.

CAP. XIV. — *De clade Philistheum, et favo quem comedit Jonathas.*

Accidit autem ut quadam die exiret Jonathas eum armigeru suo, ut exploraret stationem Philistinorum, patre suo ignorante (*I Reg. xiv*), et transire voluit Jonathas ad Philistheos per vallem præruptam scopulis, hinc et inde eminentibus, in modum dentium. Et ait Jonathas ad puerum: « Cam apparucrimus eis, si dixerint: Manete donec veniamus ad vos, stenus: Quod si dixerint: Ascendite ad nos, ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manus nostras: hoc erit nobis signum. » Cumque dixissent Philisthei: « Ascendite ad nos, » ascendit Jonathas reptans manibus et pedibus, et armiger ejus post eum. Et exterruit eos Dominus ante Jonatham, et percussit Jonathas eum puer ex eis viinti viros in media parte jugeri. Et conturbata sunt castra, et diffugiebant, mutuo se perimentes; et indeaverunt speculatores fugam hostium Sauli. Cumque quiesceret: « Quis ex nobis abiit? » repertum

A est abesse Jonatham et armigerum ejus. Et ait ad Achiam: « Applica, » id est prepara, « arcem Domini ad consulendum Dominum. » Cumque tumultus crebresceret in castris, ait ad sacerdotem: « Contrahemun tuam. » Et exclamans Saul cum populo ceperit persecuti fugientes; sed et Hebrei, qui transierant ad castra Philistheum, reversi sunt, ut essent cum Israel, omnesque, qui se prius absconderant, redierunt in prælium, et jam erant cum Saul quasi decem milia. Vidensque Saul moram damnam si comedederet, adjuravit populum, dicens: « Maledictus vir, » id est dignus erit morte, « qui comedit panem, usque ad vesperam, donec ueliscatur de inimicis meis. » Cumque transiret populus per saltum, apparuit mel fluens, et nullus gustavit ex eo. Jonathas vero, qui non audierat maledictum patris, tinxit virginem favo. Et cum gustasset, « illuminati sunt oculi ejus, » id est facies exhilarata est resumptis viribus. Dicitur quod tanta copia mellis est ibi in cavis arborum, et cavernis petrarum et abditis terræ, quod plures reperiantur favi decidentes super terram. Dicit Josephus invenisse Jonatham apud eubilia in quercu, quæ erat in sorte Ephraim. Cumque indicasset ei quidam maledictum patris, edere cessavit, non approbans maledictum patris: « Nonne, sumente populo cibum, major plaga fuisset in hostibus? In vespera vero populus fessus nimis, et præ fame moram non sustinens, pecora macavit in terra, et comedit cum sanguine; » hoc est, quoqu modo occidit et coxit, antequam sanguis bene dilueretur, nondum purgatis carnibus vescens; non secundum morem patrum, guttura cultro lanivavit, et aliquavit sanguinem. Dicunt quidam quod de præda hostium nemini licet edere, donec immolasset victimam Domino, aliter edens, quasi cum sanguine edebat. Et ait Saul populo: « Peccatis; volvite ad me saxum grande. » Et præcepit ut omnes super illud saxum, et coram ipso, secundum morem patrum, pecudes lanarent, ne forte quis aliter ficeret occulte. « Tum primum glorificavit Saul altare Domino. » Unde patet quod non super recens altare Saul jam bis obtulerat in Galgala. Putant tamen quidam eum, quotiescumque obtulerit, novum altare construxisse. Hoc vero dictum primum, quod nunc plena juxta Dei placitu obtulit. Cumque nocte irruevere vellet super hostes, ait sacerdos: « Consulamus Dominum. » Sed consulenti « non respondit Dominus in die illa; » hoc est nec nocte, nec die sequenti. Et ait Saul: « Taciturnitas haec est latentis causa peccati. » Per viventem Dominum etiam si per Jonatham factum est, absque retractatione inquietur. « Et statuit populum in parte una, et se et Jonatham in parte altera, et cecidit sors super Jonatham. » Et ait Saul: « Quid fecisti? Cui Jonathas: Nil mihi conscious sum, nisi quod heri nesciens maledictum, mel comedti. Et ait Saul: « Morieris, Jonathas, quia nisi hoc fecero, haec faciat mihi Deus, et haec addat. Et ait populus: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem in Israel? Vivit Dominus, »

id est per viventem Dominum, vel sicut Deus est vivens, et non dii gentium, « si eeciderit capillus de capite ejus in terram. » Aposiopesis est, vel legitur *si, pro non,* et eripuerunt Jonatham e manibus patris, et redierunt ad propria. — Saul vero confirmatus in regno, quoconque se verterat superabat hostes Israel, et percussit Amalec : » prolepsis est. Vel forte prius percussit quasi deleret ex toto, ex mandato Domini. Fuerunt autem filii Saulis Jonathas, et Jessui, et Melchisua. Quartus tacetur Ioseth, tanquam puer et nondum militans, vel tanquam ineptus. Filiæ vero ejus Merob, et Michol, et uxor ejus Achinoam, et princeps militia Abner filius Ner patruelis ejus : nam Cis, et Ner fratres fuerunt, et filii Abiel. Legitor tamen in Paralipomenon, quod Ner fuit pater Cis (*I Paral. viii*) : quod pro atate dictum est, et quia nutritivit eum.

* *Additio 1.* Usus erat quod in prælio non edebant, donec sacrificium vespertinum fieret pro eo. Alioquin edebant cum sanguine quem fuderant in bello.

CAP. XV. — *Quod Saul vicit Amalec.*

¶ Tunc ait Samuel ad Saul : Hæc dicit Dominus : Demolire Amalec, et universa ejus, quia restitit Israeli, cum ascenderet de Ægypto (*I Reg. xv*). » Jumenta quidem voluit Dominus interfici, ut nec in aliquo memoria Amalec superasset. Sunt qui dicant illos malesticos fuisse, et in pecudes se vertendi habuisse peritiam; et ideo ne sub forma pecudum evaderent, etiam pecudes periisse. « Et recensuit Saul ducenta millia peditum, et decem millia virorum Juda. » Nota quod fere ubique dicuntur viri Juda, quam potiores cæteris. Unde alibi : « Catulus leonis Juda (*Gen. xl ix*). » Cumque invaderet Saul Amalec, dixit Cincus : « Recede ab Amalec, ne involvante casu eo, quia tu fecisti misericordiam cum Israel. » Jethro enim qui, et Raguel et Cis dictus est, bonum consilium dedidit Moysi (*Exod. xviii*), cuius domus habitabat in Amalec, præter filios Olah, et egressi sunt Cincæ, et deinceps habitaverunt in Israel. Ex his ortus est Rechab, ut in Paralipomenon legitur : « Hi sunt Cincæ, qui venerunt de calore domus patris Rechab (*I Paral. n*). » — Tunc percussit Saul Amalec in ore gladii, » id est in vastatione quasi devoratione; vel est locutio, id est in gladio, et percitat Saul Agag regi Amalec, et optimis armentorum. Et ait Dominus ad Samuelem : Pœnitet me quod fecerim Saul regem. » Et oravit Samuel pro eo Dominum tota nocte. Cumque accepisset quod Saul exeret sibi fornacem triumphalem in Carmelo, juxta superbiam gentium, quæ faciebant figi arcum de myrtis, et palmis, et olivis, in signum victoriae, descendit ad eum in Galgala, et occurrit ei Saul. Cumque culpasset eum quod quidpiam reservasset de Amalec, in excusationem sui dicebat populum reseryasse optima ad offerendum Domino in gratiarum actionem. Cui Samuel : « Melior est obedientia quam victimæ. » Super bonos delectatur Deus, et non super sacrificia, præsertim si obtule-

A rint quæ decreverat Deus perire. Et Saul : « Peccavi : sed hæc vice porta peccatum meum, » id est ora et satisfac pro me, vel dimitte mihi. Cui Samuel : « Projecit te Deus, ne sis rex super Israel. » Cumque vellet abire Samuel, apprehendit eum Saul per summitatem pallii ejus, quæ scissa est, et ait Samuel : « Sic scidit Dominus regnum a te hodie, » id est a tua posteritate. Cumque simul adorassent Dominum, præcepit Samuel addeci ad se regem Agag, et obletus est ei pinguis et tremens. Et dixit ad Samuel Agag : « Siccine separat amara mors, » quasi diceret : Mirum est quod sic te concutit mors, et separavit animam tuam a te. Quidam dicunt, « duas dictiones separavit, » ei supplant, et adversum te; » vel, secundum aliam litteram, et dixit Agag : Sic me separat amara mors. » Quasi dicat : Mors quæ separaverat a me meos, amarissime separat me ab hominibus. Et concidit eum Samuel in frusta, et abiit in Ramatha. Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa ; et non vidit Samuel ultra Saulem, in habitu scilicet regio; nam in propheticō postea vidit.

CAP. XVI. — *De unctione David in domo patris.*

Samuel autem lugebat Saul, et ait Dominus : « Usquequo luges Saul, cum ego projecerim eum : Imple cornu oleo, et vade ad dominum Isai, ut inungas regem unum de filiis ejus; et quia times Saul, fer vitulum quasi ad immolandum (*I Reg. xvi*). » Cumque venisset in Bethlehem, dixerint seniores ad eum : « Pacificusne est ingressus tuus? » Timebant enim ne propter aliquam correctionem misisset rex, vel quod offensus forte regi fugisset, et non auderent eum recipere. Qui cum dixisset se venisse ad immolandum, sanctificavit Isai, et filios ejus, et statuit eos coram altari, et videns Eliab primogenitum procerum, et optimum aestimavit regem futurum, et ait Dominus ad eum : « Ego non corporis pulchritudinem apicem facio regalem, sed animi virtutem. » In eundem modum probavit Dominus alios. Statuerat enim Isai septem filios coram Samuele, septem proprios, et Nathan adoptatum filium Samaa filii sui, et ait Samuelem ad eum : « Nunquid completi sunt filii? Qui respondit : Adhuc reliquus est parvulus, et pascit oves. » Et iubente Samuele adductus est

D « David rufus, » id est rubicundus. « Et pulcher; et inunctus est in medio fratrum, et directus est Spiritus Domini in David a die illa et deinceps. Et recessit Spiritus Domini a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam, missus a Domino. » Dicit Josephus David tunc accepisse spiritum propheticum, sicut ille quidem prophetare coepit, sancto super se Spiritu veniente. Sed quia dictum est spiritum recessisse a Saul, et directum in David, videtur quod de eodem spiritu dicatur, id est, de gratia Spiritus, qua hucusque Saul victor hostium extiterat. Tunc dixerunt ad Saul servi ejus : « Spiritus malus exagit te : adhibe tibi psalmem peritum in cithara, et levius feres. » Tradunt physici quod harmonia latum reddat latiorem, et tristem tristiorum. Tradunt

mathematici quod multi dæmones harmoniam ferre non possunt, et quandoque nulli; et indicatum est regi quod David esset sciens psallere et vir bellicosus. Cumque misisset rex ad Isai pro filio ejus, tulit Isai asinum plenum panibus, et vinum, et hœdum, et misit ea regi per manum David. Dicitur autem asinus plenus, id est sufficienter oneratus, vel forte, sicut ex bove et hircu fiunt utres, ita de asino siebant sacci ad aliqua ferenda. Igitur cum spiritus arripiebat Saul, David psallebat in cithara, et levius erat ei, et quandoque recedebat ab eo spiritus. Cumque aliquandiu cessisset spiritus Saul, remissus est David ad patrem.

CAP. XVII. *De bello Philisthiūm contra Israel, et de morte Goliā.*

Factum est autem: ut congregarentur Philisthiūm adversus Israel in prælium. Porro Saul, et Israel castrametati sunt in valle Terebinthi, sub qua abscondit Jacob idola. Et egressus est vir spurius de castris Philistinorum Goliath Gethæus de semine giganteo, altitudinis sex cubitorum, et palni (*I Reg. xvii.*) Iste spurius dictus est, quia de ignobili patre, id est gentili, et nobili matre, id est Judæa natus erat. Spurius et hybrida dicitur ignobilis ex patre, sicut manzer, et nothus ex matre. Hic exprobrabat Israel quod servi essent Philistinorum, et proponebat eis monarchiam, ita ut quorum vinceretur athleta, servi essent aliorum. Hebrei autem stupebant, et metuebant eum nimis. Sic dicebat Goliath quadraginta diebus. Erant autem tres maiores fratres David in exercitu, et misit eis Isai per manum David ephi potentes, et decem panes, et tribuno sub quo militabant decem formillas casei, id est decem caseos parvos et recentes. Hebreus habet decem sectiones casei. Hoc est decem genera, et diversitates casei, et præcepit ut secum afferret pignora fratribus, id est libellos repudi. Mos erat cunctibus ad bellum, ut libellos repudiantur uxoribus, ut, si eaperentur nec redirent usque ad tres annos, liceret uxoribus nubere cui vellent. Cumque David venisset ad locum certaminis, egrediebantur enim singulis diebus aliqui præliantes, ecce ascendebat Goliath exprobrans ut heri, et nudiustertius, et fingerunt Israelitæ a facie ejus, et admirans David, audivit a pluribus viris: Qui percusserit istum, ditabit eum rex, et dabit ei filiam suam. Cumque audiret eum Eliab frater ejus talia sciscitantem, increpabat eum, timens ne pugnaret et occumberet. Et respondit David: Quid feci? Nunquid non verbum est [^{sap.}, dignum increpatione]? Quasi dicat: Cur pro solo verbo increpas me? Vel ita: Verbum tantum est, et non res, id est non animo pugnandi hoc dico, sed ut rem sciам. Nuntiata sunt ante verba David ad Saul, et ait ad regem: Ego servus tuus pugnabo adversus Philistheum. Cumque prohiberet eum Saul, quia puer esset, addidit: Ego servus tuus interfeci leonem et ursum, cum invasissent gregem. Erit igitur hic incircumcisus quasi unus ex eis, Domino me liberante. Tunc

induit eum Saul armis suis: et depositus ea David, quia non habebat armorum consuetudinem, et tulit in manu baculum pastoralem, et elegit de torrente quinque lapides limpidissimos, id est planos et volubiles, et misit eos in peram pastoralem, id est vas quo lac mulgebat, vel cerebat panem, et fundam manu tulit, et processit adversus Philistheum. Qui contempsit David, et ait: Nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo. Cui respondit David. Tu venis ad me cum armis, ego autem venio ad te in nomine Domini, ut sciat hodie universa ecclesia hæc, quia non in gladio salvat Dominus. Cumque jecisset lapidem, funda percussit eum in fronte. Secundo quoque, et tertio lapide percussit eum in codem loco, et tertio iactu deiecit eum, et currens eduxit gladium illius, et præcidit caput ejus. Hic fabulantur quidam Judei, quod ferrum galeæ lorice obsequium præstítit Domino, dans locum lapidi, ut intraret ad hominem occidendum, et ob hoc deinceps circumcisio facta est cum cultello ferreo, quæ prius siebat petrino. Fugerunt itaque Philistheï, et Israel persecutus est eos, usque ad portas Accaron. Tulit autem David caput, et gladium, et posuit in tabernaculo suo: longo tempore post tulit illa in Jerusalem, Hebreus non habet suo. Ob hoc creditur quod in trophyum posuit ea in tabernaculo Domini. Unde postea Abimelech accepit gladium. Cumque rediisset David a prælio, ait Saul ad Abner: De qua stirpe est hic adolescens? Forsan volens scire, cui daturus esset filiam. Nec recognovit eum Saul, quia aliquandiu absens fuerat, et alteratus per excitationem mali spiritus, factus erat labilis memorie*. Et respondit Abner: Vivit anima tua, rex, si novi eum, id est per vitam tuam non novi eum, vel per execrationem. Hebrei enim saepe nominant mala a contrariis eorum, ut ibi: Benedic Domino, et morere (*Job ii.*). Cumque quiesisset Saul a David, quis esset, ait: Filius sum servi tui Isai. Et tunc anima Jonathæ conglutinata est animæ David, et inierunt sordus: et dedit Jonathas David vestimenta sua, usque ad arcum, et gladium, et balteum (*I Reg. xviii.*). *Additio 1. Quamvis ante saepe presens fuisset regi, cum cithara leniret eum, tamen non cognovit eum modo.

CAP. XVIII. *Quod Saul persecutus est David.*

Factum est, cum redirent triumphantēs de prælio, et David disponeret ferre caput Goliæ in Jerusalem: nam, ut ait Josephus, hoc secum habebat, sed hastam jam dicaverat Deo, egrediebantur mulieres ex universis urbibus; et cum instrumentis præcinebant mulieres: Saul percussit mille; et respondebant virgines: Et David decem millia (*I Reg. xviii.*) Audiens Saul causam victoriæ potius attribui David quam sibi, dolens intra se ait: Quid ei superest, nisi solum regnum. Et timuit ne a domo sua transferretur regnum; et invidiebat David, nec jam rectis oculis respiciebat eum. Post

dies paucos invasit spiritus malus Saul; et quasi prophetabat; missa lancea quam tenebat, David psallentem putavit consilgere parieti. David autem declinavit ab eo secundo. Primo enim recesserat, bello imminentem, et postea statuit eum Saul ciliarham, et ait: « Filiam meam Merob dabo tibi, tantummodo esto vir fortis, et praeliare bella Domini. » Tractabat enim apud se: « Non sit manus mea in eum, sed manus Philistinorum. Cum autem debuit Merob dari David data est Hadrieli Molathite. Dilexit autem David, Michol, et placuit Saul, et ait ad eum: In duabus rebus gener meus eris hodie: quod est in duabus filiabus meis*. Nam alteram habuisti sponsam, alteram habebis uxorem; vel ita: Pro duabus rebus, quia stravisti gigantem, et dabis centum praeputia, hoc enim significavit ei Saul per servos suos, non habet rex necesse habere sponsalia, id est munera, vel donationem propter nuptias, nisi tantum centum praeputia Philistinorum. Et abiit David cum viris, quorum tribunus erat in Accaron, et percussit de Philisthiis ducentos viros, et afferens praeputia eorum, annumeravit ea regi. Josephus tamen dicit abscedens sexcenta capita venit ad regem; et nuptias exigebat, et dedit ei Saul filiam suam, licet invitum. Cumque videret, eum apud Dominum et homines approbari, timuit, et tractabat de morte ejus. Nec jam metum celare volens, « dixit Jonathae, et servis suis, ut occidereat David (*I Reg. xix.*). Quod indicavit Jonathas David, dicens: « Abscondere, usque mane, cras loquar patri pro te. In crastinum locutus est Jonathas ad patrem. Cur peccas in sanguine innoxio, qui fecit salutem in Israel, et opera ejus tibi valde sunt necessaria, et cuius morte filia tua vidua vexabitur. Et placatus Saul juravit. Vivit Dominus, quia non occidetur. » Et introduxit Jonathas David ad regem, et stetit coram eo, sicut prius.

*Additio 1. Hieronymus dicit duas res fuisse, centum praeputia, quae prius dederat regi pro Merob, et ducenta, quae postea dedit pro Michol.

CAP. XIX. Quod Michol depositus David persecutum a Saul per fenestram.

Rursum inito certainine, percussit David Philistheos plaga magna, et invidit Saul, et iterum demon exagitabat eum, et David psallentem voluit, sicut prius, perforare, et fugit David in domum suam (*I Reg. xix.*). Misit autem Saul satellites nocte circa domum, ut mane egredientem occiderent. Quod cum presensisset Michol, depositus eum per fenestram, et aufugit. Michol autem stravit lectulum suum, quasi ægrotantis, in quo posuit statuam, et pellem caprarum ad caput ejus, similitudinem capillorum exprimens, et sagis superpositus jecur capro spirans exprimens anhelanteum. Cumque Saul comprehendisset se esse illusum, dixit ad Michol: « Cur dimisisti inimicum meum. » Quæ respondit: Timui, dixit enim mihi: « Dimitte me, aliquoquin interficiam te. » David autem fugiens, venit ad Samuelem in Ramatha, et indicavit ei omnia quæ fe-

Acerat ei rex, et abierunt ambo in Naioth, qui est collis in Ramatha, ubi erat cuneus prophetarum. Quod cum accepisset Saul, misit lictores in Naioth, ut raperent David. Qui cum vidissent prophetas, et Samuel stantem super eos, factus est in illis Spiritus Domini, et prophetabant. Misitque secundos, et tertios nuntios, qui et ipsi prophetaverunt, et iratus Saul abiit post eos, et antequam venirent in Naioth, ingrediens prophetabat, et quasi amens factus est, et exutus ueste regia, tota die et nocte, canebat cum ceteris, David et Samuele clam videntibus*. Fugit autem David inde et venit ad Jonatham, et quærebatur ei. Cui Jonathas: « Non morieris. Nihil grande, vel parvum faciet pater meus, quod non indicet mihi. Cui David: Scit pater tuus, quod diligis me, et dicit: Nesciat hoc Jonathas, vivit anima tua, quia uno tantum, ut ita dicam, gradu, ego et mors dividimur (*I Reg. xx.*). » Gradum unum dicit parietem domus suæ, quo interposito evaserat manus apparitorum. Hebreus habet « uno tantum passu, » et est sensus: Minimum intervallum sicut inter me et mortem. « Fac ergo, obsecro, quod dicam: Cras erunt Kalendæ, et ego abscondar in agro, usque ad vesperam tertiae diei. Si requisierit me rex, quia consedere consueveram, juxta eum ad vescendum », dices ei: Rogavit me David, ut iret in Bethlehem, quia victimæ solemnes sunt ibi omnibus contribulibus ejus. » Forte erat neomenia solemnis aliqua per triduum. « Quod si dixerit tibi rex: Bene, pax erit servo tuo. Sin autem fuerit iratus, completa est in me malitia ejus, et ait Jonathas: Egrediamur in agrum. » Cumque egressi essent, juravit ei Jonathas quod quidquid boni vel mali invenerit apud patrem, indicaret, et juraverunt sibi mutuo fœdus inter se et semen suum. « Addidit etiam Jonathas dejerare, id est plurimum jurare. Quod autem interpositum est « requisivit Dominus de manu inimicorum David, hoc de suo addidit scriptor in spiritu», et addidit Jonathas: « In die qua operari licet, » id est pridie Kalendarum, ut quidam volunt, sed melius est ut de sequenti die intelligatur, « egredieris, et sedebis latens juxta lapidem Ezel, et veniens ad te post solemnitates, jaciam tres sagittas juxta eum, quasi exercens me ad signum. Si dixeris puer, qui tollit eas: Ecce sagitta intra te sunt, pax tibi est, veni ad me. Quod si dixeris: Sagittæ ultra te sunt vade, Dominus sit inter me et te usque in sempiternum. » Porro prima die solemnitatis apparuit locus David v. cuus, et siluit Saul æstimans David nondum purificatum. Altera die requisitum a rege, excusavit eum Jonathas, et iratus Saul dixit ad eum: « Fili mulieris virum ultra rapientis, scio quia in confusione tuam diligis filium Isai, non stabilieris eo viente tu, neque regnum tuum. Adduc eum ad me, quia filius mortis est. Et ait Jonathas: Quare morierit? et arripuit Saul lanceam, ut percuteret eum, Et declinavit Jonathas ab eo esistratus, nec comedit panem in die illa, et egressus in agrum fecit

secundum, quod dixerat David. Et cum dixisset puero : « Ultra te sunt sagittæ, » remisit puerum in civitatem cum reu et sagittis. Et surgens David de latibulo, adoravit tertio, Deum scilicet, vel ipsum Jonatham. « Et fleverunt valle, et ait Jonathas : Quæcumque juravimus sicut in sempiternum inter nos et semen nostrum. Vade in pace. »

* *Additio 1.* Quid est ergo, quod supra legitur, non vidit Samuel Saul, usque in diem mortis suæ, nisi quia non vidit eum in regio habitu.

* *Additio 2.* Hebrei tradunt, David non comedisse, nec aperte legitur hoc, quod comederit.

*** *Additio 3.* Esdras, vel alias, quia David exhaereditavit postea filium Jonatham.

CAP. XX. *De fuga David in Nobe.*

Et fugit David in Nobe ad Abimelech sacerdotem, fratrem Achiae. Qui cum miraretur, quod quasi solus venisset gener regis, ait ad eum David : Secretus sermo regis urgebat me, et condixi pueris in illum, et illum locum, et ideo private veni, et cum paucis, vel fere cum nullis. Nunc si quid habes ad manum, saltem quinque panes, da mihi (*I Reg. xxi.*) Forte ex numero panum, numerus intelligitur sociorum, nec mentitur David. Non enim animo fallendi hoc dixit. « Et respondit sacerdos : Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum, panes scilicet propositionis. Si mundi sunt pueri, et maxime a mulieribus, manducent, » quasi dicat : Necessitas non habet legem; si tamen immundi sunt pro coitu, nec in necessitate dabo eis. « Et ait David ad eum : « Continimus nos ab heri et nudiustertius, et fuerunt vasa puerorum sancta, » id est corpora in quibus continentur animæ, vel ipsi pueri. « Porro et via haec polluta est, sed ipsa sanctificabitur hodie in vasis, » quasi dieat, forte in via haec aliquid immunnditiae confiximus ; sed munditia corporum sufficit ad eam mundandam. Hebreus habet : « Sunt vasa puerorum sancta » et dicunt de vasis ad endum, quasi dicat : In vasis mundis licet tibi ponere panes mundos. Sequitur : « Porro via haec laica est, » id est interrogatio tua laicalis est ; quasi dicat : Cur queris de munditia, cum etiam si mundi essent, vesci non deberent ? « Sed et ipsa sanctificabitur hodie in vasis, » id est in conscientiis nostris. Scimus enim quia necessitas, quæ non habet legem, excusat nos, et quasi sanctificat, et dedit eis panes propositionis, qui sublati fuerant, ut ponerentur calidi. Ex hoc perpenditur quod Sabbathum erat. Cumque quæsisset ab eo David, si haberet arma, dedit ei gladium Goliæ. Josephus dicit lanceam, quæ erat involuta pallio in tabernaculo. Erat enim tunc ibi area cum aliquo suo tabernaculo. Et consideravit haec omnia Doeg Idumæus potentissimus pastorum Saul, qui erat ad orandum obligatus voto.

* *Additio 4.* Iterum dicunt ipsum fuisse Achiam, filium Architon, filii Phinees, filii Eleazari.

CAP. XXI. *De fuga David ad Achis.*

Fugit autem David in die illa ad Achis regem

A Geth (*I Reg. xx.*) Et indicaverunt servi sui regi, quod quasi rex erat in Israel, qui latebat apud eum, et de vicino hostem reciperet, si salvum eum servaret, et timuit David præsertim, quod miserat Saul ad Achis, ut redderet ei servum suum fugitivum. Cumque traheretur ad regem, simulavit furorem, et impingebat in ostia portæ, quasi per clausam portam ingredi velens, et quæ furiosi faciunt agebat, ut fidem regi vere passionis ostenderet, et ait rex : « Non ingredietur hic arreptitus domum meam, et dimisit eum. » Et abiit inde David, et latuit in spelunca Odollam (*I Reg. xxii.*), non tamen statim, sed prius venit ad Naas regem Ammonitarum, ut dicit Hieronymus in sequentibus in quadam glossa. « Et convenit ibi ad David omnis eognatio ejus. Sed et alii, quibus aut odio, aut timor Saulis erat, vel qui ære premebantur alieno, convernerunt ad eum, et fuerunt cum eo, quasi quadrangenti armati. Et profectus est David cum eis in Mæphab, quæ est Moab. » Est enim altera in Juda, et depositus apud regem Moab patrem, et matrem suam, et manserunt apud eum quandiu David seit in præsidio, id est in expeditione, in qua sibi quærebat munitiones ad manendum.

CAP. XXII. *De morte Abimelech, et octoginta quinque sacerdotum.*

Et monente Gad propheta, ut inde recederet, et icet in terram Juda, profectus in terram Juda, venit in saltum Haret (*I Reg. xxii.*). Et audivit Saul, quod apparuisset David, et cum esset Saul in nemore, quod est in Rama tenens hastam, ait ad servos suos : « Nunquid ditabit vos omnes filii Ieminæ filius Isai ? Non est ex vobis qui dolet vicem meam ? » et ait Doeg Idumæus : « Vidi eum in Nobe, apud Abimelech, filium Achitob, qui consultat pro eo Dominum, et dedit ei cibaria et gladium Goliæ, et iratus rex convocavit Abimelech, et omnes sacerdotes, qui erant in Nobe, et ait ad eum : Cur conjurasti adversum me cum filio Isai. Deditisti enim ei panes et gladium. Qui respondit : Absit hoc a me ! Non suspicetur rex hujusmodi rem in universa domo patris mei. Nescivi quod a te fugisset, et ait rex emissariis : Irruite in sacerdotes. Qui noluerunt manus extendere in christos Domini. Et ait rex ad Doeg : Irrue in eos. Et trucidavit in illa die octoginta quinque viros vestitos ephod lineo. » Forte tunc erant induiti, ut per habitum religionis moverent animum regis. Aliunt Hebrei, non omnes fuisse sacerdotes, nec induiti Ephod, sed omnes dignos esse. Percussit quoque Saul Nobe viculum sacerdotum, et mulieres, et viros, et jumenta secundum quod Deus Ieli sacerdoti prophetaverat, prolem ejus radicitus elevendam. Solus Abiathar sacerdos filius Abimelech evasit, et fugit ad David ferens ephod secum, quod fecit Moyses, et nuntiavit ei interitum patris et suorum. Et ait David : « Ego sum reus omnium animarum patris tui. Mane meam. Qui quæserit animam tuam, queret et meam. » Et nuntiatum est

David, quod Philisthæi oppugnarent Ceilam, et diriperent areas, id est annonam de areis, vel quod vastarent segetes. Consuluit igitur Dominum: Vadam et percutiam Philisthæos. Et ait Dominus: Vade et percuties eos, et salvabis Ceilam. (I Reg. xxii). Cumque timerent viri ejus ire cum eo, rursus consuluit Dominum, et accepit responsum ab eo, quod et prius. Et abiit David, et percussit Philisthæus plaga magna, et intravit Ceilam. Quod cum audisset Saul ait: Conclusus est David in urbe. Et congregabat exercitum, ut obsideret David et viros ejus. Quod cum audisset David, consuluit Dominum per Abiathar: Descendet huc Saul, et tradent me vihi Ceilæ in manus ejus. Et ait Dominus: Descendet, et tradent te, quasi diceret: Haec est voluntas regis, et illorum quæ Deum latere non poterat. Et egressus est David, et vihi ejus cum eo, quasi sexcenti, et vagabantur incerti. Quod cum accepisset Saul, dissimulavit exire. Transivit autem David in montem solitudinis Ziph, et abiit Jonathas ad eum in locum silvæ, qui vocabantur Nava, et confortavit manus ejus in Deo, et ait: Tu regnabis in Israel, et ego ero tibi secundus. Sed et pater meus scit hoc. Et innovaverunt jusjurandum foederis inter se coram Domino, id est coram Gad propheta, et Abiathar.

CAP. XXIII. *De Ziphis et quo David latuit in spelunca fugiens a facie Saul.*

Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabæ dicentes: David latet apud nos in colle Hachillæ. Veni, et trademus eum in manus tuas. Et benedixit eis Saul, et ait: Considerate curiosius ubi sit pes ejus, et renuntiate mihi, et sequar vos. David autem, et vihi ejus erant in deserto Maon. (I Reg. xxii). Cumque egressus esset Saul ad quarenendum eum, ascendit David ad Petram, locum scilicet munitissimum, ut dicit Hieronymus, ubi quæ sibi erant oneri reposuit, et versabatur David in deserto Maon in monte opaco. Porro vihi Saul, in modum coronæ, cingebant montem. Cumque desperaret David se posse evadere, venit nuntius ad Saul: Redi festinus, quoniam infuderunt se Philisthæi super terram. Et desit Saul persecuti David pergens in occursum Philistinorum. Ob hoc vocaverunt locum illum. Petram dividentem, eo quod ibi separatus esset Saul a David. Ascendit ergo David inde, et habitavit in locis tutissimis Engaddi (I Reg. xxiv), hoc est oppidum, in quo erat vinea balsami. Assumens autem Saul tria millia electorum, insequebantur David etiam, super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus sunt perviae. Et intravit Saul speluncam, ut purgaret ventrem. Porro David, et vihi ejus in interiori parte spelunæ latabant. Et dixerunt servi David: Tradidit eum Dominus in manus tuas. Et præcidit David oram chlamydis Saul silenter. Et rediens ad viros, percussit eorū suum, et metonymice, id est pectus suum, in quo continentur eorū, vel momordit eum con-

A scientia sua de eo quod fecerat; cumque murmurarent socii ejus adversus eum, timens ne irruerent in Saul, ait: Vivit Dominus, quia, nisi Dominus perceruerit eum, aut in obitu, aut in prælio, apposopesis est, quasi dicat: de cætero non parcam ei. Proprius mihi sit Dominus, id est hanc misericordiam faciat mecum, ut non mittam manum in eam in christum Domini. Et confregit viros suos his sermonibus. Porro Saul egressus ibat cepto itinere. Et egressus David posteum clamavit: Domine mi rex. Cumque respexisset, Saul adoravit David in terram, et ait: Quare audis, domine mi rex, verba hominum loquentium adversum me mala, dicentium: David querit malum adversum te. Cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea, quam B cum præcideram, pepercit tibi oculus meus. Quem persequeris? Canem mortuum, et pulicem unum vivum. His auditis flevit Saul, et ait: Justior es me, reddat tibi Dominus. Scio quod regnaturus sis. Jura mihi in Domino ne deleas semen meum post me. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in dominum suam, David autem ascendit ad tutiora loca in augustias Maspera.

* Additio 1. Ibix æquivocum est, ad avem quasi eiconia et ad capream.

CAP. XXIV. *De morte Samuelis et Nabalis.*

Eo tempore mortuus est Samuel, et flevit eum universus Israel, singuli tanquam proprium filium lugentes, et sepelierunt eum in Ramatha. (I Reg. xxv.) Certum est itaque quod ab hoc loco, usque ad finem secundi libri non scripsit Samuel. Cur ergo nomine ejus prætitulatur hi duo libri? Quia reliqua scripsit unus prophetarum de discipulis ejus, eujus opus ascribitur magistro. Quidam tamen dicunt Nathan scripsisse sequentia, quidam David. Et David autem descendit in desertum Pharam. Pharam oppidum est in Arabia. Erat autem vir in civitate Aman, in solitudine Maon, et possessio ejus erat in Carmelo. Mons est in sorte Judæ. Alter Carmelus est in confinio Palæstinae, et Phœnicis, ubi Elias occidit prophetas Baal; et hic erat de genere Caleb. In Paralipomenon sic legitur: Caleb genuit Orchan, alii habent Archam, et Orchan genuit Jezeni, hic est, ut Judei putant, Nabal (I Paral. iv). Cum ergo audisset David, quod ascenderet Nabal ad tondendos greges, misit ad eum decem juvenes, ut mitteret ei aliquam benedictionem in die bona. Exsultabant enim, et epulabantur Judæi in tonsione ovium, ob memoriam patrum suorum, qui fuerant pastores ovium. Et ait Nabal nuntiis David: Non mittam. Quis est filius Isai? Hodie increverunt servi fugitiivi. Nescio eos. Cumque audisset David quod improveraverat ei Nabal, accinctus est gladio cum quadrigentis viris, et ait: Haec faciat Dominus inimicis meis, et haec addat, si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent, usque ad mingentem ad parietem, id est saltem canem, vel infirmum. Porro Abigail uxor Nabal, formosa et prudens, haec ignorabat. Et indi-

qavit ei custos ovium, quanta præsidia tulisset ei David in deserto; festinavit igitur Abigail, et tulit in occursum David panes, et vinum, et arietes coctos, sata polentæ, et ligaturas uvæ passæ, et massas caricarum, et adorans David ait: « In me sit, domine mi, hæc iniqtitas, » id est condona mibi hanc iniqtatem viri. Vel ita: Si putas esse iniqtatem, nisi deleas eum, quia jurasti, mibi imputetur. Porro facit vir meus secundum nomen suum. Nabal enim stultus interpretatur. « Constituit te Dominus ducem super Israel, non debes fundere sanguinem innoxium. Nihil enim tibi nocuit, sed sua tibi non dedit, et erit anima tua custodita, quasi in fasciculo viventium. » Hebreus habet, « in vinculo vitæ, » quod idem est, id est in collegio sanctorum. Alia littera habet, « in fasciculo virium. » Quasi dicat: Sic custodiet Dominus animam tuam ad multiplicandum, sicut fasciculus vitium custoditur in aqua, ad transplantandum. Et respondit David: Benedictus Dominus, qui misit te hodie in occursum meum. Vade in pace. Audivi vocem tuam, » injuriam scilicet remittendo, « honoravi faciem tuam, xenia de manu tua recipiendo. » Cum ergo indicasset Abigail omnia hæc viro suo, emortuum est cor ejus præ timore, timuit enim ne forte David nollet dejerare, et mortuus est post decem dies. Quo auditio, David ait: « Benedictus Deus, qui custodivit manus meas a sanguine, et reddidit malitiam Nabal in caput ejus. » Et vocavit Abigail, et duxit eam in uxorem. Accepit quoque David tertiam uxorem Achinoem de Israel.

CAP. XXV. De fuga David ad Achis.

Ierum nuntiaverunt Ziphæi ad Saul: « Ecce absconditus est David in colle Hachilæ » (*I Reg. xxvi*). Et abiit Saul post eum cum tribus millibus electorum. Et descendit David nocte ad castra Saulis, ducens secum Abisai filium Sarviae sororis sue. Hujus fuerunt tres filii, Joab, et Abisai, et Asael, nepotes David. Cumque elam intrassent tentorium regis cunctis dormientibus, dixit Abisai: « Perfodiām Saul lancea in terra. » Et prohibuit David, dicens: « Quis extendet manum suam in christum Domini, et erit innocens? Sed tolle hastam, quæ est ad caput ejus fixa in terra, et vas aquæ, et eamus. Et egressi sunt nullo vigilante, quia sopor Domini irruerat super eos. Cumque transiissent torrentem, et stetissent in vertice montis, unde possent audiri, exclamavit David ad Abner et ad omnem populum: « Filii mortis vos estis, quia non custodistis dominum vestrum christum Domini. Ingressus est quispiam, ut interficeret regem. Videte ubi hasta regis sit, et scyphus aquæ. » Et agnoscentes Saul negligenter suorum et beneficium David exclamavit: « Num vox tua est hæc, fili mi David? » Qui respondit: « Cur persequitur dominus servum suum. Quid feci? Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium, » id est placari eum oportet sacrificio et prece, ut ostendat nobis super hoc quod vult. Vel ita: Tu ipse occi-

A das me, et erit quasi sacrificium Deo in odore suavitatis. Quidam ita legunt. Odoretur sacrificium, si Dominus incitat te adversum me, id est sacrificantes probemus judicio Dei, si Dominus hoc faciet. Si autem filii hominum incitant te, maledicti sunt, qui cogunt me transire ad idololatras, ne serviām Deo Israel. Et ait Saul ad David: « Peccavi, revertere, fili mi. Non ultra male faciam tibi. » Et respondit David: « Judicet Dominus inter nos. Ecce hasta regis, veniat qui tollat eam. » Cui Saul: « Benedictus, tu fili mi. Evidem faciens facies, et potens poteris; et Saul reversus est in locum suum. Et dixit David in corde suo: « Aliquando incidam in una die in manus Saul, melius est ut salver inter Philisthaeos. Abiit ergo David, et sexcenti viri cum eo, ad Achis, filium Maoth, regem Geth (*I Reg. xxvi*). Iste fuit filius supradicti Achis, cuius mater dicebatur Maoch. Et erant cum David due ejus uxores Achinoam et Abigail. Et dixit David ad Achis: « Nolo onerosus esse regi, det mihi rex locum in quo habitem. » Et dedit ei Achis Siceleg, quæ exinde facta est regum Juda. Et habitavit David in ea quatuor mensibus, et viginti diebus, et agebat David prædas de viculis Philistinorum circumstantibus, qui non erant sub potestate Achis. Virum, et mulierem non adducebat captivum, ne forte loquerentur adversus eum. Cumque quæreret Achis, quos percussisset, aiebat, se depopulatos esse habitantes ad austrum Judæ, et in campis.

CAP. XXVI. De congregatione Philisthiim contra Israël et pythonum occisione, et suscitate Samuelis.

Factum est eo tempore, congregati sunt ad prælium contra Israel Philisthaei. Et ait Achis ad David. Mecum egredieris in castra tu, et viri tu. Ego custodem te pono capitis mei præ cunctis (*III Reg. xxvii*). Congregavit etiam Saul universum Israel, et venit in Gelboe. Samuel autem mortuus erat. Hoc ideo repetitur hic, ut angustia Saoris ostendatur, in qua plurimum esset ei necessarius Samuel. Vel ut ostendatur Samuel recentior mortuus, qui in proximo erat suscitandus. Tradidit enim, neminem posse suscitar arte pythonica, nisi recenter mortuum, et adhuc integris vitalibus. Timuit itaque Saul, et consuluit Dominum. Qui non respondit ei, neque per somnia, neque per prophetas, id est per discipulos Samuelis, neque per sacerdotes. Hebreus habet, neque per doctrinam ephod, scilicet in quo erat doctrina et veritas. Et ait Saul servis suis: « Querite mihi mulierem habentem pythonem. Ipse enim occi erat magos, et ariolos et pythonicos. Unam tradidit Hieronymus reservatam, quia mater erat Abner; quæ latens habitabat in Endor, quæ civitas est iuxta fontem Endor. Pythonem quidam traduauit esse artem suscitandi mortuos quam Pythius adinvenit, quasi dicit: « Querite mihi mulierem peritam artis illius. Quod congruit Hebreo in quo legitur mulierem Ba-

ladoph. Balad enim interpretatur *domina*, oph est A donec deficerent in eis lacrymæ, et volebant eum nomen artis illius. Mutavit itaque Saul habitum suum, et venit ad mulierem nocte cum duobus viris, et ait : « Suscita mihi, quem dixerō tibi. » Quæ respondit : « Nostri quanta fecerit Saul magis. Quare ergo insidiaris animæ meæ? » Quidam tradunt, Saulem ob hoc eos delevisse, quia præconizabant David futurum regem. Juravit autem ei Saul, quod propter hanc rem nihil mali pateretur, et dixit ut suscitatet Samuel. Videns autem mulier virum sanctum, conturbata est, et ait : « Quare imposuisti mihi, Tu enim es Saul. » Hoc enim ei Samuel indicaverat, ut ait Josephus. Quidam fabulantur, mortuum magice suscitatum a pedibus primo moveri, et surgere nisi quando suscitante rege suscitatur, tunc enim a capite surgit. Alii dicunt prophetam non posse suscitar, nisi rege sci-
scitante? Tunc indicavit ei Saul, se Saulem esse, et ait : « Noli timere. Quid vidisti? » Quæ respondit. Virum senem, et gloriosum, et amictum pallio sacerdotali. Et intelligens Saul, quod Samuel esset adoravit eum. » Et ait anima Samuelis, ut dicit Josephus : « Quare inquietasti me? Cui Saul. Coarctor nimis, Philistæi pugnant adversum me, et Dominus non respondit mihi. Obsecro, die mihi, quid faciam? Qui respondit : Quid interrogas me, cum Dominus recesserit a te? Faciet tibi Dominus, sicut locutus est. Tolle regnum de manu tua, et dabit illum David. Cras autem tu, et filii tui mecum eritis, id est in numero mortuorum, et sicut ego sum, » vel in inferno. De hac suscitatione dicitur a quibusdam quod spiritus malignus apparuit in specie Samuelis, vel phantastice imago ejus ibi apparuit, quæ dicta est Samuel. Tradunt quidam quod, Deo permittente, anima ipsius tantum consilii corpore induita apparuit ibi. Alii vero, quod corpus tantum suscitatum est cum spiritu vivisco, anima in loco suo manente, et quiescente. Hoc audiens Saul prostratus est in terram præ timore, nec comedebat panem in die illa, et coegit eum mulier, et servus, ut comedederet. Cumque comedisset rediit ad astra per noctem. Noluit enim sciri, quod consuisset pythonissam.

CAP. XXVII. *Quod David vicit Amalech.*

« Congregati sunt ergo Philistæi in Aphech, et Isael castrametatus est super fontem quierat in Jérabel (*I Reg. xxix.*). Satrapæ vero Philistinorum identes David, et suos esse cum Achis dixerunt : Revertantur Hebrei isti in locum suum, ne forte in experimus præliari flant nobis adversarii, et in spiritibus nostris mereantur sibi reddi gratiam Domini sui. » Tunc ait Achis ad David invitum et dolens. Bonus es in conspectu meo, sed satrapis non aces. Surgite de nocte, et abite diluculo. Abiit go David cum suis in Sieleg die tertia. Amalectæ vero interim impetum fecerunt in Sieleg. Et ecce derant eam, et captivas duxerunt mulieres, et rufulos, et universam prædam (*I Reg. xxix, xxx.*). Anxit ergo David, et populus, qui erat cum eo,

sui lapidare. Confortatus autem David in Domino, consuluit Dominum per Abiathar dicens. « Persequar latrunculos hos, et comprehendam. Qui respondit. Persequere, et comprehendes, et reduces prædam. Abiit ergo David, et sexcenti cuncto, et venerunt ad torrentem Bethor [*al. Besor*] et ibi ducenti lassi substiterunt ad sarcinas ex mandato David. Cumque alii transissent invenerunt puerum Ægyptium fame deficiente, quem reliquerat dominus suus vir Amalecita, cum ægrotare eum vidisset. Et dederunt ei cibum, et reversus est spiritus ejus. Et ait ad eum David : « Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait : « Si juraveris mihi quod non occidas me, nec tradas me in manus domini mei, ducam. » Et juravit ei David. Et eo ducente invenirent hostes epulantes, et quasi diem festum celebrantes. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et soli quadringenti adolescentes evaserunt in camelis. Eruit ergo David omnia que tulerant Amalectæ, ab homine usque ad pecus. Dicitur quod in hac victoria præbuerunt illi auxilium novem principes militum de Manasse, qui confugerant ad eum, dum rediret in Sieleg. Prius enim venerunt ad eum tantum de Juda et Benjamin. Porro cum redissent ad ducentos viros, qui lassi substiterant, salutavit eos David pacifice. Et indignati sunt quidam, qui cum eo ierant dicentes. « Sufficiat cuique uxor sua, et filii de præda nibil dabimus eis. » Et ait David : Non audiet vos quisquam, fratres mei, in sermone hoc. Æqua pars erit descendantis ad prælium, et manentis ad sarcinas. » Hieronymus ait : Non ait, qui lassi manserunt, quia lassis nil debet dari de præda pretio. Et factum est hoc ex die illo, et deinceps quasi lex in Israel, usque ad diem hanc. Venit ergo David in Sieleg, et misit dona de præda senioribus Juda proximis suis, et reliquis cum quibus commoratus fuerat ipse, et viri ejus.

CAP. XXVIII. *De morte Saul et filiorum ejus.*

Porro Philistæi pugnabant adversus Israel (*I Reg. xxxi.*). Saul autem sciens et prudens, festinabat ad mortem et viriliter dimicabat. Soli quippe magnanimes rerum terribilium sunt contemptores. Hæc magnanimitas maxime convenit regibus, quos pro cumulo principatus non solum malos, non licet esse circa subditos, sed nec mediocriter bonos esse. « Fugerunt autem filii Israel a facie Philistinorum, et ecce derantur in monte Gelboë, et percussi sunt tres filii Saul, Jonathas, Aaniasdab, Melchisna : » Isboseth autem domi erat. Cumque graviter vulneratus esset Saul, dixit ad armigerum suum : « Percute me gladio tuo, ne forte incircumcisisti isti illudant mihi vivendo, et post interficiant me. Et noluit armiger. Et irruit Saul super gladium suum. Adeo enim defecerat, quod non poterat se transverbare. Quæ videns armiger suus irruit ipse super gladium suum. Hic fuit Doeg Idumeus, ut autem Hebrei, qui finuit esse superstes

Sauli propter David, et mortui sunt omnes domestici Saul, qui erant cum eo. Videntes autem filii Israël, qui trans vallem Jordanis erant stragem suorum, egressi de civitatibus suis fugerunt. Altera die venientes Philistheii, ut spoliarent interfecitos, expoliaverunt Saul armis suis, et filios suos, et præcisa capita eorum cum armis, miserunt in terram suam per circuitum, ut annuntiaretur hoc in templo idolorum, et in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, caput vero in templo Dagon, ut in Paralipomenon legitur (*I Paral. x.*). Corpus vero ejus et filiorum suspenderunt in muro Bethsan, quasi in oculis Israel. Est enim civitas Philistheum in terminis Israel. Viri autem de Jabel Galaad, quos liberaverat Saul ab Ammonitis, ambulaverunt tota nocte et tulerunt cadavera de muro Bethsan, et combusserunt ea igni, et sepelierunt ossa in nemore Jabel. Et planxerunt eum jejunantes septem diebus. Nota quod in Paralipomenon legitur: « Mortuus est Saul propter iniquitates suas (*I Paral. z.*), et additur, quasi

A in cumulum peccati, sed insuper consuluit pytho-nissam, propter quod interfecit eum Dominus. Hujus peccati magnitudinem multi non attendunt. Et regnavit Saul, vivente Samuele, octodecim annis, et, eo mortuo, duobus annis. Ilos annos sacra tamen Scriptura non adnotavit. A Samuele proprie incipiunt tempora nominatorum prophetarum, sicut a Saule tempora regum Israel.

Incidentia.

In diebus istis apud Latinos quatus regnavit Silvius Æneas, dilius Posthumi. Alia tamen historia quartum ponit Silvium Latnum uterum fratrem Posthumi, et quintum Silvium Æneam. His temporibus Homerum fuisse quidam dicunt, de quo magna dissonantia est apud veteres. Crates ponit eum ante descensum in Peloponensium urbem Heraclidarum. Cristodenes centesimo anno a captivitate Troiae Aristarchus et Philochorus tempore migrationis Ionicæ. Apollodorus Atheniensis, anno ducentesimo quadragesimo eversionis Illi, alii medico tempore antequam olympiades inciperent.

HISTORIA LIBRI II REGUM.

CAP. I. De planctu David super Saul et Jonathan.

Factum est post mortem Saulis, adolescens fugiens de prælio venit ad David in Siceleg, et adoravit. Cumque indicasset ei populum victimum, et Saul cum filiis suis mortuum, ait David: « Unde scis quod mortuus est Saul, et Jonathas filius ejus? Qui respondit: « Vidi Saul incubentem super hastam suam, et hostes appropiabant ei. » Cumque quæsisset quisnam essem, et dixisset: « Amalecites sum, » ait: « Interfice me, quia proselytus es; ne occidant me incircumeisi. Et occidi eum, quia vivere non poterat, et tuli diadema, quod erat, » id est quod esse solebat, « in capite ejus, et armillam de brachio ejus, et attuli ad te dominum meum (*II. Reg. ii.*). Ait Hebrei hunc fuisse filium Doeg Idumæi, cui pater suis, prius quam irrueret super gladium summum, tradidit insignia regis, quæ custodiebat, ut serens ea ad David redderet eum sibi placabilem. Nec obriat quod pater Idumæus filius Amalecites dicitur, cum Amalecitas sint Idumæi. Amalec enim fuit filius Eliphaz filii Esau, et Edom. David ergo, et omnes, qui cum eo erant, seiderunt vestimenta sua, plangentes, et jejunantes, usque ad vesperam secundum legem, et ait David ad numerum. « Quare non timuisti mittere manum tuam in christum Domini: os tuum locutum est contra te. » Et jubente David, unus de pueris ejus occidit eum. « Et præcepit David, ut patres docerent filios suos canticum arcum, » ubi alii habent, « docerent filios

suos arcum, » id est artem sagittandi, eo quod audierit populum a sagittariis intersectum, sicut scriptum est in libro Justorum. Hic liber non habetur, sicut nec plurimi, quorum fit mentio in Veteri Testamento, quos combustos credimus a Babylonii. Fuerunt qui dicenter, hunc librum dici librum Justorum, eo quod de justis agit, id est de Samuele et David. Alii dicunt Pentateuchum librum Justorum, ubi conjici potest artem sagittandi utilem esse, quia dicit Joab, se tulisse agrum de manu Amorrhæi in gladio et arcu (*Gen. xi-viii.*). Quidam legunt Justorum neutraliter, et dicunt librum Justorum, quia ait de his, quæ justa sunt, quasi librum judiciorum, ut sit sensus. Sic præcepit David artem illam servandam, sicut servatur, quod scriptum est in libro Justorum. « Tunc planxit David canticum lugubre super Saul et Jonathan, » et creditur metricæ compositum fuisse. Et est continetia hujus carminis tripartita. Primo agit de loco ubi facta est strages, et imprecatur ei; secundo commendat Saul et Jonathan; tertio specialiter commendat Jonathan, ostendens quantum dilexerit eum. Nec obest quod aliquando pluraliter aliquando singulariter de eodem monte loquitur. Est enim unus mons plures colles habens. Usilegitur; « Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniat super vos. » Quidam dicunt « super te, » sic legentes litteram, « Montes Gelboë, » subaudi, vae vobis; postea inferunt, « nec ros, nec pluvia veniant super te: »

montes h̄i, ut dicunt, prius uberrimi fuerant, et A compares suos. Ortum est autem bellum inter reliquos, et fugit Abner cum suis. Erant autem cum Joab duo fratres ejus, quorum Asael velocissimus, quasi unus de capreis, persecutabatur Abner cum suis instantissime. Cui Abner: « Noli me sequi, ne compellar confodere te, et non potero levare faciem meam ad Joab. Ille vero noluit declinare, et percussit eum Abner in inguine aversa hasta, » id est cum ligno posteriori, non cum mucrone hastae, vel versa ad eum hasta. « Persequenter autem Joab, et Abisai, fugiente Abner sol occubuit, et venerunt ad collem aqueductus. » In cuius summittate congregati sunt ad Abner filii Benjamin in cuneum unum, et ait Abner ad Joab. « Nunquid vis deservire, usque ad deletionem fratrum tuorum. Av^B ignoras, quod non gratis moritur jugulo, qui provocat hostem. » Cessavit ergo Joab, et omnis exercitus persequi eos. Porro Abner cum suis nocte illa transiens Jordanem, venit ad Isboseth in Manaïm. Joab vero, et viri ejus tulerunt Asael, et sepelierunt eum in sepulcro patris sui in Bethlehem, et redierunt ad David in Hebron.

*Additio. 1. Proselytus quidem veniebat de gentilitate ad judaismum.

CAP. II. *De prima unctione David in regem super tribum Juda in Hebron.*

Post haec ex responso Domini, ascendit David in Hebron, et habitavit ibi cum duabus uxoris suis in domo sua, virique ejus manserunt in oppidis Hebron. Et unixerunt eum viri Juda in regem super tribum Juda (*II Reg. ii*). Hic inchoatur quarta ætas, non pro nuntio regni Judeorū, ut quidam volunt, quia tunc inchoasset a Saule, sed pro innovatione prouisionis, quæ patribus olim data erat de regno Christiano, quod præstigiatum est in David, jurante Domino David veritatem, de fructu ventris ejus sessuero super sedem suam (*Psalm. cxxxi*). Nuntiatumque est David quod Jabitæ sepliissent Saul, et nuntiavit eis dicens. « Benedicti vos a Domino qui fecistis misericordiam hanc eum domino vestro : retribuet vobis Dominus. Sed et ego retribuam. Nec timeatis quasi non habentes regem, quia unxit me dominus Juda regem sibi. »

CAP. III. *De regno Isboseth.*

Abner autem princeps exercitus Saul tulit Isboseth, et circumduxit eum per castra, » id est ubi cunque dispersus erat exercitus, et erexit eum regem super reliquias tribus (*II Reg. ii*). Vel per castra intellige Manaïm locum munitissimum, ubi inunxit eum in regem. Erat autem Isboseth tunc quadraginta annorum, et duobus annis regnauit super Israel. David vero septem annis, et sex mensibus regnauit in Hebron super dominum Juda. Eo tempore ortum est intestinum bellum inter Hebrewos. Porro egressus est Abner et pueri ejus de castris in Gabaon. Joab autem et pueri David occurrerunt eis ad piscinam Gabaon, et convenit inter eos, quod duodecim tantum ex utraque parte pugnarent in medio exercituum, et apprehenso unusquisque capite comparis sui defixit gladium in latus contrarii, et cederunt simul. Ob hoc dictus est locus ille ager Robustorum. Josephus tamen videatur velle, quod pueri David superstites occiderunt

Ortum est autem bellum inter reliquos, et fugit Abner cum suis. Erant autem cum Joab duo fratres ejus, quorum Asael velocissimus, quasi unus de capreis, persecutabatur Abner cum suis instantissime. Cui Abner: « Noli me sequi, ne compellar confodere te, et non potero levare faciem meam ad Joab. Ille vero noluit declinare, et percussit eum Abner in inguine aversa hasta, » id est cum ligno posteriori, non cum mucrone hastae, vel versa ad eum hasta. « Persequenter autem Joab, et Abisai, fugiente Abner sol occubuit, et venerunt ad collem aqueductus. » In cuius summittate congregati sunt ad Abner filii Benjamin in cuneum unum, et ait Abner ad Joab. « Nunquid vis deservire, usque ad deletionem fratrum tuorum. Av^B ignoras, quod non gratis moritur jugulo, qui provocat hostem. » Cessavit ergo Joab, et omnis exercitus persequi eos. Porro Abner cum suis nocte illa transiens Jordanem, venit ad Isboseth in Manaïm. Joab vero, et viri ejus tulerunt Asael, et sepelierunt eum in sepulcro patris sui in Bethlehem, et redierunt ad David in Hebron.

CAP. IV. *De filiis David.*

Facta est ergo longa concertatio inter hos reges; et David crescente, alter decrescetabat (*II Reg. iii*). Nati sunt filii David in Hebron primogenitus Amnon de Achinoam; secundus Chelab, vel Chelaph de Abigail; tertius Absalon de uxore gentili, id est Maacha, scilicet filia Tholmai regis Gessur; quartus Adonias filius Aggith; quintus Saphatia filius Abital; sextus Jetthaam, quem Josephus vocat Nathari de Eglæ uxore sua, quam Hebrewi aiunt fuisse Michel; quæ sola dicitur uxor ejus, quia in adolescentia sua primam sortitus est uxorem. Quod non videtur posse stare cum in sequentibus legatur Michol in Jerusalem subsannasse David, et dicitur, quod non est natus ei filius de David, usque in diem mortis suæ, quia in ipso partu occupuit. Sed potuit fieri, ut vicina partu de Jerusalem descendere in Hebron, ut ibi pareret, tanquam in primitivo loco regni.

*Additio. 1. Quod Jetthaam natus sit David in Hebron, non videtur verum, audi causam et solutionem.

CAP. V. *De intersectione Abner.*

Eo tempore factum est quod Abner intraret ad conculnam Saulis Respham, pulchram nimis (*II Reg. iii*). Ob hoc objurgatus est adversus eum Isboseth pro opprobrio domus sue, timens ne forte concubina usurparet sibi regnum. Et iratus Abner ait ad eum: « Nunquid canis caput ego sum hodie adversus Judam propter te? » Quasi dicat? Propter te Judas habet me quasi caput canis mortui. Vel ita: Propter te factus sum caput canum, id est princeps irrationaliter latrantium contra christum Domini. Et misit Abner ad David nuntios dicentes: « Cuius est terra? » Quasi dicat: Nonne terra est in manu

me? » Fac nuncum amicitias, et reducam ad te a genere esse, cum filius esset primogeniti Saulis. Erat universum Israel. Qui ait: Optime. Faciam tecum amicitias, sed non videbis me antequam reduxeris Michol. » Sed et ad Isboseth mandavit David, ut remitteret ei uxorem suam Michol. Tulerunt ergo eam agyro suo Phaltiel¹, qui sequebatur eam plorans, usque Baburam. Non enim cognoverat eam, eo quod illa diligens David semper tristis erat. Et locutus est Abner ad seniores Israel, et maxime ad Benjamin, ut transiret ad David, quem elegerat Dominus. Et ascendit Abner in Hebron ad David, et suscepimus est ab eo magnifice, et ait: « Surgam, ut congregem ad te omnem Israel. » Cumque abiisset in pace, ecce Joab, et pueri David redierunt cæsis latronibus cum præda magna nimis, et dictum est Joab de adventu Abner, et de pace cum rege. Qui cum tentasset mutare animum regis dicens: « Juravit Abner, ut deciperet te. » Et cum non acquevissent rex, misit nuntios post Abner, quasi rege revocante eum, et reduxit eum, et occurrens redeunti, seorsum adduxit eum, quasi secretius locuturus, et percussit eum in inguine, et mortuus est, quasi in ultionem fratris sui. Sed verius est, quia timebat, ne fieret secundus a rege. Quod cum audisset David ait: « Mundus sum ego, et regnum meum a sanguine Abner, et veniat super caput Joab. Non desicias de domo Joab fluxum seminis fluens, et leprosus, et tenens fusum, » id est effeminatus, « et cedens gladio, et indigens pane. » Secundum hoc vero videtur ei imprecari semini fluxum, et lepram, et evirationem, et stragam in bello et mendicitatem. Quidam legunt pro uno « leprosus et tenens fusum, » id est breve ventilabrum ad depellendas muscas, quod sit de foliis palmarum, et involvit inter digitos instar fusi. Seidit ergo David vestimenta sua, et levit super Abner, et omnis populus, qui erat cum eo, et indixit omnibus jejuniū, usque ad vesperam, et ait: « Nescitis quomodo princeps maximus hodie cecidit in Israel. Ego autem sum delicatus rex. » Quasi dicat: Cum sim novis rex maxime indigebam auxilio istius. Porro filii Sarviae mihi duri sunt.

Additio I. Iste Phaltiel doctus erat in lege, et ideo nolebat alterius uxorem violare, et propter hoc nomini fixo addictum est, et, quod est nomen Dei, quia pro timore et reverentia Dei, et legis abstinuit: hoc dicunt Hebrei.

CAP. VI. De morte Isboseth, et secunda unctione David super omnem Israel.

« Cumque audisset Isboseth de morte Abner, dissolutæ sunt manus ejus, et omnis Israel perturbatus est. Duo autem viri principes latronum erant eum Isboseth Baana, et Rechab de filiis Benjamin (II Reg. iv). Qui irati recesserant ab Isboseth, et venerant ad Miphiboseth filium Jonathæ, ut facerent eum regem. Qui noluit, immo prodidit eorum consilium. Quidam vero tradunt, quod Isboseth offensus erat eis, eo quod dicebant ei Miphiboseth debere re-

B

C

G

iste Miphiboseth claudus utroque pede. Quinquennis enim erat quando nuntiatum est ei de morte Saulis, et Jonathæ, et tollente eum nutrice, ut fureret, cecidit, et confactus est. Porro Baana, et Rechab ingressi sunt domum Isboseth ferentes spicas tritici, quasi primitias regi. Ostiaria autem domus obdormierat. Et invenientes Isboseth dormientem in meridie interfecerunt eum, et attulero caput ejus ad David in Hebron dicentes: « Ecce caput viri, qui quererat animam tuam, » existimantes se munera accepturos a David. Et ait David ad eos: « Interfecisti virum innoxium, sanguinem domini vestri fudisti, et ideo auferam vos de terra. » Et præcisis manibus, et pedibus eorum, suspenderunt eos super piscinam, vel spinam in Hebron, caput vero Isboseth sepelierunt in sepulcro Abner. Et venerunt superiores de Israel ad David, et percussit eum eis fœdus, et unxerunt eum in regem super omnem Israel (II Reg. v). Primo igitur inunctus est in signum regni, secundo in regem super Judam, tertio in regem super Israel. Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpisset. Superabundat « filius » idiomate Hebreo, et quadraginta annis regnavit, in Hebron vii annis, et sex mensibus super Judam, subaudi specialiter. Nam si statim post Isboseth regnavit in Israel, non nisi duobus annis regnavit in Juda. Sed aiunt Hebrei eum regnasse in Hebron aliquibus annis adhuc Saule vivente, quia domus Juda jam affectabat eum in regem, et ipse mittebat eis munera tanquam suis. In Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem populum. Si queratur, quare a summa regni subtrahantur sex menses, ait Hebreus David agrotasse sex mensibus, et nil dignum rege egisse. Vel quia Absalon persecutus est eum sex mensibus, et tunc quasi non regnavit David.

CAP. VII. Quod David expugnarii Jerusalem, et munivit.

Postea collecto exercitu ascendit in Jerusalem, ut ejiceret Jebusæum. Qui posuerunt cæcos et claudos supra murum in derisionem, David dicentes: « Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos (II Reg. v): » quasi dicant: Adeo est urbs fortis, quod fortium auxilio non indigemus. Alii dicunt eos posuisse imagines super murum, quas dixerunt cæcos et claudos, id est nil agentes, quasi dicant: Etiam nobis nil agentibus intrare non poteris. Vel scipios dixerunt cæcos et claudos, quia debiles eos, et similes his reputabat David. Inceptis in proverbio dictum est: « Cæcus et claudus non intrabit in templum Dei. » Primo simpliciter in lege prohibitum erat cæcos et claudos intrare templum ad offerendum: postea versum est in proverbium. Forte cum janitores arcerent immundos dicebant enigmaticæ: Cæcus et claudus non intrabunt, ponentes cæcitatem et claudicationem pro qualibet immunitia. Porro inferiorem civitatem obtinuit

David, tradente eam sibi Ornan Jebusæo. Cumque arcem Sion obtinere non posset, propositus in præmium principatum militiae, illi qui primum percuteret Jebuseum, et tangeret domatum fistulas, id est tectorum cauæles, per quos desfluunt stillicidia. Alii dicunt fistulas cuniculos subterraneos, per quos erat ascensus, usque ad tectum. Multis itaque festinantibus, Joab prævenit universos, et clamavit ad regem exigens militiae principatum, et obtinuit David arem, expulsis Jebusæis præter Ornam, et ædificavit per circuitum ejus, incipiens intrinsecus a Mello, et partem illam civitatis vocavit Civitatem David. Reliquam urbis partem exstruxit Joab. Mello autem erat præcipuum, et quasi quedam profunda vorago vallis. Porro ipsa Civitas David postea vocata est Mello. Et ædificavit in ea David domum, Hiram rege Tyri ferente sibi auxilium, mittendo ei ligna cedrina, et artifices. Porro David accepit alias uxores, et nati sunt ei filii in Jerusalem undecim, inter quos enumeratur Nathan, aliis scilicet a Nathan propheta, quem sibi David adoptaverat post mortem patris. Et nota quia Jerusalem, usque ad Melchisedech diebatur Iebus, a quo dicta est Salem. Postea a David dicta est Jebusalem. Sed postea mutata *b* in *r* dixit Jerusalem, quasi munita Salem. Hiero enim Hebraice *munitio* est. Tradit Josephus quod hanc litteræ mutationem ab Homero factam quidam putant, postea dicta est a Salomone Jerosolymia, et tandem per syncopam Jerosolyma.

CAP. VIII. Quod David vicit Philisthæos.

Audientes autem Philisthæi David regnare super Isræl, ascenderunt universi, ut quererent David, et castrametati sunt in valle Raphaim, non procul a Jerusalem (*II Reg. v.*). Et egressus est ad eos David ex responso Domini, et percussit eos in ore gladii, et divisit eos hac et illac in fugam. Ob hoc vocatus est locus ille Baal Pharasim, id est *virorum divisio*; vel quia ibi fugientes reliquerant idola, quæ tulit David secum et conflavit. Et addiderunt adhuc Philisthiim, ut ascenderent in valle Raphaim, et posuerunt idola sua, sub arboribus pyrorum, et ait Dominus ad David: « Non ibis obviam eis, sed gyra post tergum, et veniens ex adverso pyrorum. » Hebreus habet fletum, id est *idolorum*, quæ digna sunt fletu, et cultores suos ad fletum aeternum trahunt. Cumque angelus Domini incedens super cacumina pyrorum sonitum faceret, irruit super eos David, et percussit eos, usque Gazer.

CAP. IX. De reductione arcæ in Jerusalem.

Porro fecit David tabernaculum juxta domum suam ad reponendam arcam, et posuit in eo quasdam de veteribus cortinis (*II Reg. vi.*). Tabulas vero, columnas et bases priores reservavit. Et descendit David cum triginta milibus virorum, et posuerunt arcam super plaustrum novum, et tulerunt eam de domo Aminadab, quæ erat in Gabaa, id est in colle juxta Chariathiarim. Nec est hic Gabaa

A nomen urbis, vel loci, sed, secundum interpretationem suam, *collem* sonat. Duo autem filii Aminadab minabant plaustrum. Atque præcedebat, et Oza sequebatur. David autem et omnis Israel psallebant coram arca musicis instrumentis. Cum autem venissent ad arcam Nachor, calcitraverunt boves, et inclinata est arca, et extendit Oza manum, et temuit eam; et aruit dextra ejus in qua arcam ferre debuit, sicuti pater ejus jusserat, et expiravit, et vocatum est nomen loci Ozae Percusso. Dicit Josephus eum percussum, quia totigam arcam cum sacerdos non esset. Alii dicunt, quia posuerat arcam super plaustrum, cum bumeris portare debuisset. Hebrei tradunt quod ea nocte dormierat cum uxore sua. Timuit itaque David divertere arcam ad se, et posuit eam in suburbio in domum Obed Levitæ filii Edom Gethæi, et erat ibi tribus mensibus, et benedixit Dominus domui Obed*. Quo auditu abiit David, ut adduceret arcam in Civitatem David cum gudio. David autem accinctus ephod lineo, psallebat coram area in organis armigatis, id est ad armum ligatis. Vel secundum quosdam genus est organi, quod fit in aqua. Et vidit eum psallentem Michol per fenestram, et despexit eum in corde suo. Cumque posuissent arcam in loco suo, obtulit David holocausta, et pacifica, et benedixit populo, et partitus est per singula capita collyridam panis unam, et assuturam bubulæ carnis, et similiam frixaen oleo. Cumque rediret David in domum suam subsannavit eum Michol, dicens: Quam gloriosus hodie rex Israel nudatus, quasi unus fuit de curris. Et respondit David: Vivit Dominus; iudam, et humilior fiam ante Dominum, qui potius elegit me, quam patrem tuum. Quamobrem Michol non est natus filius, usque in diem mortis suæ. Quod inclusive legendum est, id est donec in parte occupuit; vel exclusive, id est nunquam: quod videtur velle Josephus, qui dicit eam de David minime filios procreasse, sed de viro cui dederat eam pater suus, sublatam a David, quinque filios habuisse, qui intelligendi sunt adoptivi. Mortua enim Merob sorore sua, quinque filios ejus adoptavit Michol.

*Additio 1. Aiunt Hebrei quod uxores ejus, et concubinae, et nurus pepererunt masculos, et jumenta duplices fetus.

CAP. X. De victoriis David, et officialibus ejus.

Factum est autem cum sederet rex in domo sua, habens requiem ab hostibus suis, dixit ad Nathan: Vides quod ego habitem in domo cedrina, et arcæ Dei posita sit in medio pellium. Faciam ei dominum. Et ait Nathan. Fac, quia Dominus tecum est (*II Reg. vii.*), nesciens quid diceret, id est a Spiritu sancto non loquebatur hoc. Eadem nocte factum est verbum Domini ad Nathan: « Dic servo meo David: « Non ædificabit mihi dominum, quia sanguinarius est, sed filius ejus succedens ei in regno faciet dominum nomini meo, et stabiliam thronum ejus, usque in sempiternum, et ego ero ei in patrem, et

ipse erit milii in filium.) Ex hac promissione constat quod salvus sit Salomon. His auditis gavisus est David de successione regni, exinde praecepit gratias egit Deo addens: «Ista enim est lex Adam Dominus Deus, id est lex hominis, ut sit sollicitus de successione filiorum, vel ut gratias agat Deo de beneficiis. » Factum est autem post haec, percussit David Philisthaeos, et abstulit frenum, id est potestatem tributi, quam habebant in Israel de manu eorum, et percussit Moab, et mensus est David eos funiculo, id est cui voluit dedit ei hereditatem, coequans eos terrae, id est valde humilians, et mensus est duos funiculos, unum ad occidendum, et unum ad vivificandum, id est ad arbitrium suum quos voluit occidit, quos voluit reservavit, et factus est ei Moab tributarius; et percussit Adarezer regem Soba (*II Reg.* viii), cui cum ferrent praesidium Syri et Damascus; percussit ex eis triginta millia, et ponens in Syria praesidium, feuit eam tributariam. Audiens autem Thou [al. Theno], rex Emath percussum Adarezer hostem suum, misit ad David Iorom filium suum cum numeribus, et gratiarum actione, quod hostem suum percusserat. Cumque rediret a Syria David occurserunt ei Idumaei in valle Salinarum, et percussit ex eis duodecim millia. Hieronymus corrigit decem et octo millia, et in Jabetzel percussit ad viginti tria millia, et perens in ea praesidium fecit eam tributariam. Tunc impletum est, quod dictum est Rebeccae: «Major serviet minor» (*Gen. xxv.*) Et retulit in Jerusalem aurum, et argentum multum nimis, quod sanctificavit Domino in fabricam futurae domus. Es quoque Corinthium sanctificavit, de quo fecit Salomon mare aeneum, columnas, et altare. Porro Joab erat super exercitum, id est scriptor gestorum. Scribebant enim singuli reges chronicagistorum, Sadoc, et Abiathar erant sacerdotes, Saratas vero scriba, id est cancellarius. Banias autem erat super Chreti et Phelethi, qui erant custodes capituli David. Fili autem David sacerdotes erant, id est digniores prae ceteris post regem. Sic dicitur Jethro sacerdos fuisse Madian.

Additio 1. Nota quod est dictum ad David per Nathan, «cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, etc.» quod de Salomone dici non potest, qui vivente patre regnavit. Quod adhuc expectant Iudei implendum.

Additio 2. Idumaei ab Edom, qui ab Esau descendedunt, qui fuit prior natu, quam Jacob, qui de Rebecca fuerant.

Additio 3. Alii Hebrei, quod uxores Jacob, et coniubine, et nurus pepererunt masculos, et jumenta duplices fetus.

Additio 4. In Corinthon fuit quoddam templum edificatum idolorum argento, et aere et auro, quo combusti metalli fluxerunt, et commissa sunt, et

A quia major pars aerea erat, generali nomine vocata est talis commissio, Aes Corinthum.

*******Additio 5.** In Paralipomenon legitur (*I Parat.* vi), quod ea die constituit David fratres Asaph cantores, et ipsum praecentorem, et qui cantabant psalmos ex diversis psalmis compactos.

*******Additio 6.** A commentariis vicem regis agebat, cuius iudicio leges scribebantur.

*******Additio 7.** Hi dicuntur fuisse duo viri fortissimi, alii dicunt, quod fuerunt due familie.

*******Additio 8.** Hi dicunt fuisse septuaginta iudices locorum, ut Moyses elegit septuaginta. Unde Celeti sonat exterminatores, Phelethi admirabiles.

CAP. XI. De Miphiboseth, et quod Ammon dehonesta vit nuntios David.

Et recordatus est David foderis, quod fecerat cum Jonatha, et ait: «Nunquid superest aliquis de domo Saul cum quo faciam misericordiam pro Jonatha (*II Reg.* ix). Cumque accepisset superesse Miphiboseth filium Jonathae, debilem pedibus, vocavit eum, et restituit ei omnem possessionem Saul avi sui, et constituit eum commensalem suum, tanquam unum de filiis suis. Porro Siba puer Saulis, cui erant quindecim filii, et viginti servi, ex mandato David excolebat terram, et referebat fructus ad Miphiboseth in Jerusalem. Erat autem Miphiboseth filius Micha. Factum est igitur, ut moretetur Naas rex Ammonitarum, et regnaret pro eo filius eius Hanon (*II Reg.* x). Misitque nuntios David, ut consolarentur enim de morte patris, monens, et amicitiae, quas cum patre ejus habuerat permanerent. Cum enim David fugisset ad Achis sub simulatione furoris, a patre istius benigne collectus fuerat. Principes autem Hanon exacuerunt regem suum dicentes: Nescis quia misit David, ut videret ingressum, et exitum tuum, ut percutiat te, et terram taam? Tulit itaque Hanon servos David, et rasi dimidiad partem barbae eorum, et praecidit vestes eorum, usque ad nates. Videntes autem Ammonite, quod irritassent David, conduxerunt sibi milites de Syria Rohob, et Sobach, et a rege Micha, et a rege Istob. Misitque David Joab, et omnem exercitum adversus eos. Stabant autem Ammonite ante ingressum civitatis, et Syrorum exercitus erat in campo. Joab quoque divisit exercitum, et partem tradens Abisai fratri suo, partem sibi retinuit, et irruit in Syros, fugavitque eos in ore gladii. Quod videntes Ammonite, et ipsi terga verterant Abisai, receperunt se in urbem. Joab vero rediit in Jerusalem cum triumpho. Videntes igitur Syri quomodo corruiissent coram Israel, collegerunt iterum exercitum ampliorem. David quoque contraxit omnem Israel, et transiens Jordanem, direxit aciem adversus Syros, et percussit ex eis curru, et equites quadraginta millia, et Sobach principem militie. Timuerunt Syri auxilium deinceps præbere filii Hanon, ieceruntque pacem cum Israel, et servierunt eis.

D B

CAP. XII. *De adulterio David, et morte Uriæ, et pœnitentia David.*

Factum est, anno vertente, eo tempore cum solent reges ad bella procedere, misit David, Joab, et universum Israel, et vastaverunt filios Aminou, et obsederunt Rabba. David autem remansit in Jerusalem. Accidit ut surgeret David de stratu suo post meridiem, et deambularet in solario. Viditque ex adverso Bethsabee uxorem Uriæ filiam Eliæ, filii Achitophel, lavantem se aqua frigida (II Reg. xi.). Cujus specie inspiratus ad se vocatam cognovit, « statimque sanctificata est ab immunditia sua, » id est post coitum lavit se, vel concepit, et cessavit menstruus sanguis, quem natura dicitur reservare post conceptum in alimoniam fetus. Quidam tradunt eam tunc menstruatam esse, et ad tactum regis cessasse menstruum. Dicit Epiphanius, quod cum vocasset David Bethsabee, cognovit hoc Nathan in spiritu, et festinavit ad David, ut prohiberet, antequam veniret mulier, et impedivit eum Belial. Nam in via hominem occisum nudum vidi jacentem, et moram fecit ibi. Eadem nocte rex implevit peccatum, et luxit Nathan. Cumque accepisset eam David concepisse, revocavit Uriam armigerum Joab, secundum Josephum, ab expeditione, ut ingredetur ad uxorem suam, et partus ei ascriberetur. Quæsivitque David ab Uriᾳ de statu belli, monens ut intraret ad uxorem, et paululum recrearet se. Non acquevit Urias, et dormivit cum servis. Quamobrem vocavit eum David iterum; et statuit eum secum in mensa, invitans eum ad pocula, usque ad ebrietatem. Sed nec sic concitatus est vir desiderio uxoris, et ait: « Area Domini, et Israel habitant in papilionibus, et Dominus meus Joab maneat super faciem terræ, et ego ingrediar in domum meam? Per salutem tuam, rex non faciam rei hanc. » Certus ego David quod non intraret, scripsit ad Joah quasi deliquisset in eum Urias, ut posneret ipsum in ea parte belli, in qua pereussus interiret. Cumque tulisset Urias epistolam mortis suæ, secundum mandatum regis interierit. Porro Bethsabee accepta morte viri sui planxit eum. Transactoque luctu vocavit eam David, et facta est ei uxor, et perperit ei filium. Tunc misit Dominus Nathan ad David (II Reg. xxii). Qui proposuit ei paradigmata de divite habente oves plurimas, qui rapuit pauperi vicino oviculam unam, quam habebat, ut ex ea præpararet cibos hospiti, qui supervenerat; et indignatus est rex in hominem illum, et dixit: « Vivit Dominus, quoniam filius mortis est, qui hoc fecit: Oves reddet in quadruplum. Et respondit Nathan: Tu es vir ille. Uxorem Uriæ accepisti tibi, et ut occultares adulterum, interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem hæc dicit Dominus: Non recedet gladius de domo tua, usque in diem sempiternum. Ecce suscitabo super te malum de domo tua. » Hoc ultimum factum est, quando persecutus est eum Absalon, primum vero in divisione regni post Salomonem. « Et ait David ad Nathan,

A Peccavi Domino. » Et descendens de throno consistorii sedit in terra, et tanquam vir Deicola coram omnibus confiteri peccatum suum non erubuit. Et ait Nathan ad eum: « Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris, nec regnum amittes. Verum tamen filius, qui natus est tibi morietur, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini » Dixerunt enim idololatriæ, vel dicere potuerunt: Non est justus Deus Israel, qui Saul amovit de regno, et substituit David, cum David gravius quam Saul peccaverit. Percussit autem Dominus parvulum, usque ad desperationem vitæ, et deprecatus est David Dominum pro parvulo, et jejunavit, et jacuit super terram, et noluit consolari. « Accidit autem die septima ut moreretur infans. Et videns David servos mussitantes, intellexit quod mortuus esset. » Quo accepto lota facie, et mutata ueste intravit domum, et adoravit, et exhilaratus comedit, et admirati sunt servi, quod contra consuetudinem egisset, et ait ad eos: « Cui adhuc viveret puer, flevi, et adoravi Dominum, ut viveret; eo mortuo, quare flerem? Nunquid potero revocare eum. Ego vado ad eum, ille vero non revertetur ad me. » Hoc autem aiebat David, ut consolaretur Bethsabee, quia diligebat eam, et procedente tempore genuit ex ea filium, quem vocavit Salomonem, conmisitque eum in manu Nathan, qui vocavit eum Iidam, id est amabilem Dominum. Igitur pugnabat Joab contra Rabbith, et expugnavit eam. Misilique ad David dicens: « Veni et cape civitatem, ne nomini meo ascribatur victoria. » Et congregavit David omnem populum. Et profectus cepit urbem, et vastavit eam, et tolit diadema de capite Melchon, quod sonat rex eorum, et erat idolum Ammonitarum, et erant in diadema gemmæ pretiosæ, et aurum talentum. Quod conflavit David, et formavit ex eo sibi diadema, in medio gemmarum statuens sardonicum incomparabilem. Porro reliquias civitates Ammonitarum vastavit, et multos de populo serravit vehiculis ferratis, et plures divisit cultris, et traduxit in typo laterum.

CAP. XIII. *De Thamar, quam Amnon oppressit.*

Et factum est post hæc suscitavit Dominus malum in domo David in hunc modum. Amnon primogenitus ejus diligebat Thamar sororem Absalon ex utroque parente, ita ut deperiret in ea, et ægrotaret (II Reg. xiii). Huic erat cognatus, et familiaris Jonadab filius Semmaa, fratribus David, prudens valde, quem Josephus Jonathan vocat. Hunc quidam arbitrantur fuisse Nathan: sed absit ut propheta flagitosum deret consilium. Ille ait ad Amnon. « Quare sic attenuaris macie, fili regis? » Quasi diceret: qui debes succedere regi in regnum. Et respondit Amnon: « Diligo Thamar supra modum. Cui respondit: Simula languorem. Cumque venerit pater tuus ad te visitandum, die ei: Veniat, oro, Thamar, soror mea, et faciat mihi pulmentum, ut comedam suauius de manu ejus. Cumque venisset Thamar missa

a rege, coxit in oculis ejus sorbiciunculas, vel, secundum Josephum, collyridas frixas. Et ejecit a se Amnon universos. Cumque tulisset Thamar cibos ad eum, in conclave, apprehendit eam, et ait : « Cuba mecum, soror mea. Quae respondit : Noli, frater, opprimerre me, et facere opprobrium generi tuo in Israel, sed loquere ad regem et non negabitis me tibi. » Hoc aiebat, ut subtersugeret manus ejus. Non enim fas erat, secundum legem, ut quis duceret sororem ex patre. Tamen quidam determinavit hoc dictum esse, si fuerint ambo ejusdem populi, haec autem fuerat de matre gentili, id est Maacha, quam David cepera in prælio, et caesarie, et unguibus præcisus, duxerat eam secundum legem in uxorem, et ita traditur illos potuisse fieri conjuges. « Noluit autem acquiescere Amnon, et oppressit eam, et statim exosam habuit eam, magis quam ante dilexerat. Et ejecit eam a se rogantem ut apud se maneret, et esset ei uxor. Cumque ejecissent eam pueri Amnon, aspersis cinereis capiti suo, et rupit tunicam talarem, qua utebantur filiae regis virgines, quam Josephus vocat colobium manicatum. Et impositis manibus super caput, ingressa est ad Absalon fratrem suum ejulans. Cui frater ait : « Tace ; soror, frater enim noster est. » Et mansit in domo Absalon longo tempore sustinens viduitatem.

* *Additio 1.* Conclave dicitur camera, ad quam non potest veniri, nisi per aliam.

CAP. XIV. *De morte Amnon, et fuga Absalon et reditu ad David.*

Factum est autem post biennium, ut ascenderet Absalon ad tondendas oves, et ait ad regem : « Veniat, oro, rex eum servis suis ad convivium pueri sui (II Reg. xii). Cumque abnusset rex, ne gravaret eum, ait Absalon : « Veniat saltem obsecro Amnon frater meus, et filii regis cum eo. » Et abierrunt cum Absalon. Cumque recumberent pueri Absalon, ex præcepto ejus interfecerunt Amnon temulentum. Et ascendentes filii regis mulas suas frangevunt, et pervenit fama ad David dicens : « Percessit Absalon omnes filios regis, et scidit rex vestimenta sua, et cecidit super terram. » Jonadab autem quem veritas non latebat, ait ad regem : « Ne timeat dominus meus, quoniam Amnon solus mortuus est, quem oderat Absalon a die qua oppressit sororem suam. » Et ecce apparuerunt filii regis, et fleverunt cum rege planctu magno nimis. Porro Absalon fugiens, abiit ad Tholomai avum suum regem Gessur, et fuit cum eo tribus annis. Rex autem consolatus super Amnon interitu, cessavit, velle persecui Absalon, quia sciebat eum esse flagitiosum, et dignum morte. Quod intelligens Joab, qui diligebat Absalon, misit ad regem mulierem sapientem de Thecua, quae putatur fuisse proavia Amos prophetæ, et posuit Joab verba sua in ore ejus (II Reg. xiv). Cumque ingressa fuisset mulier ad regem, adoravit, dicens : « Serva me, rex, mortuus

A est vir meus, et erant mihi duo filii, et interfecit alter alterum in agro, et consurgit universa cognatio adversus occisorem, querentes animam illius pro anima occisi, et querent extingue scintillam meam super terram. » Haec mulier posuit se in persona David, et filios suos in persona Amnon et Absalon et cognationem suam in persona aliorum filiorum David, et ait David ad eam : « Vade in pace, ego videbo pro te. » Quod cum non sufficeret mulieri, ait ad regem : « In me sit, domine, haec iniquitas, et in domum patris mei : Rex autem sit innocens. » Quasi dicit : Si putas iniquum parcer occisor, mibi imputetur, et domui meæ. Cumque iterasset rex promissionem, nec sufficeret mulieri, instantius rogabat regem. Qui ait : « Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram. » Tunc exponens ei mulier similitudinem, ait : « Redueat ergo dominus meus abjectum suum. Non enim vult animam perire Deus, et omnes dilabimur tanquam aquæ, quæ non revertentur. » Quasi dicit : Mortuum filium non potes revocare ad vitam. Melius est ut revoces viventem, quam alterum vindicando, utrumque perdas. Et ait rex : « Nunquid manus Joab tecum est in istis? Quæ respondit : Ipse imposuit verba haec in ore meo, ut verterem sita illitudinem sermonis hujus. Et ait rex ad Joab : Revoca puerum Absalon. Cumque reduxisset Absalon in Jerusalem, ait rex : « Non videat faciem meam, donec vocem eum, ne eo viso revivescat in me dolor filii. Et mansit Absalon in Jerusalem duabus annis, et faciem regis non vidit. Porro Absalon erat decorus nimis, cuius caesaries, secundum Josephum tanta erat, ut vix novem diebus tondere potuisset. Quam semel in anno tonsam, pondebat ducentis siclis. Forte hujus ponderis erat tonsura ejus. Vel hoc pretio emebant eam mulieres, ut subornarent crines suos. Natiqæ sunt Absalon filii tres, et filia una nomine Thamar, misitque sæpius ad Joab, ut intercederet pro eo ad regem. Qui noluit venire ad eum. Misitque Absalon servos suos, ut incenderent segetes agri Joab. Quo facto Joab venit ad eum dicens : « Quid fecerunt servi tui? Qui respondit. Aliter habere te non poterant. Obsecro, intra ad regem, ut videam faciem ejus, alioquin interficiat me. Et ingresso Joab ad regem vocatus est Absalon, et osculatus est rex eum. »

* *Additio 4.* Aliunt Hebrei sic rem gestam fuisse quam veritatem mulier in parabolam

CAP. XV. *Quomodo Absalon persecutus est David patrem suum.*

Tunc cœpit Absalon aspirare ad regnum, nam Calech ante eum genitus, vel iners erat, vel mortuus. « Fecitque sibi currus, et equites quinquaginta qui præcederent eum; et mane consurgens stabat in porta, et blandiebatur ascendentibus ad regis judicium dicens : Bona sunt quæ dicis, sed non est qui te audiat constitutus a rege. Quis constituet me regem, ut justè judicem? » Et inclinavit ad se corda virorum (II Reg. xv). Post quatuor ve-

ro annos reversionis, ait ad regem : « Dum eram in exilio vovi, si reduxerit me Dominus in Jerusalem : Sacrificabo Domino in Hebron. Vadam ergo, et reddam vota mea. Et ait rex : « Vade in pace. » Alia littera habet post quadraginta annos, quadraginta enim anni fluxerunt ex quo occisi sunt sacerdotes Nobe, qui ponuntur hic, ut monstretur divinam unctionem suscitari super David, eo quod Abimelech sacerdotem fecellit. Abiit ergo Absalon in Hebron, utens consilio Achitophel Gilonitae, qui fuerat consiliarius David, et egressi sunt multi de Jerusalem rem ignorantes. Cumque immolasset hostias facta est conjuratio valida, et augebatur populus cum Absalon. Quod cum accepisset David, ait servis suis : « Egregiamur cito ne forte veniens Absalon occupet nos, et percutiat civitatem. » Et egressus est David rex, et universa domus ejus nudis pedibus, dimittens decem concubinas ad custodiendum domum ; et præcedebant regem Cerethi, et Phelthi sexcenti viri pugnatores, qui secuti fuerant eum de Geth. Isti creduntur beneficia præstissime David quando latuit in Geth, et in retributionem dederat eis locum in Jerusalem. Josephus dicit illos sexcentos egressos cum eo, qui quondam astiterant ei in Saulis persecutione. Potuit autem fieri, ut hi et illi essent cum eo. Et ait rex ad Ethai Gethæum filium Achis, qui primus erat inter sexcentos : « Reduc fratres tuos in Jerusalem, et habita cum rege Absalon : heri venisti, et hodie compelleris exire. Qui respondit : Vivit Dominus, nec in morte, nec in vita derelinquam te. » Et transgressi sunt universi flentes cum rege torrentem Cedron, et levite aream portantes, deposuerunt eam, donec transiret populus, et ascendit Abiathar ad consulendum Dominum. Qui non respondit ei. Et ideo ait David ad Sadoc : « Revertere in civitatem cum arca, ego abscondar in deserto. Achimaas filius tuus, et Jonathas filius Abiathar sint vobiscum, per quos veniet ad me sermo a vobis. » Et redierunt cum arca. Cumque ascendisset David clivum Olivarum, occurrit ei Chusai Arachites consiliarius ejus, et ait David : « Reverte, et esto cum Absalon, et dissipabis consilium Achitophel, et quod audieris in domo regis indicabis sacerdotibus, qui dirigent ad me filios suos. » Et venit Chusai ad Absalon in Jerusalem. Cumque paululum processisset David, apparuit ei Siba cum duabus asinis, ferens panem, et uvan passam, et massas caricarum, vel palatarum, id est sicuum, quæ inter tabulas, quas palas dicimus, pressæ compinguntur (*II Reg. xvi*). Et ait Siba ad regem : « Asinos duxi, ut in eis sedeant domestici regis, et tuli cibaria, ut alantur in deserto. Et ait rex : Ubi est Miphobeth? Qui respondit : Remansit in Ierusalem dicens : Hodie restituët mihi Dominus ultionem patris mei. Et ait rex Siba : Tibi sint omnia quæ fuerant Miphobeth. » Venit ergo David, usque ad Bahurim, et egressus vir de cognitione Saul nomine Semei, projiciens lapides, et lutum, maledicebat regi, dicens : « Egregere, vir sanguinum.

A Ecce premunt te mala, quæ fecisti in domum Saul. » Quem cum percutere Alisai vellet, prohibuit eum David dicens : « Filius uteri mei querit animam meam, quanto magis filius Jemini. Misit eum Dominus, ut maledicat milii. Respicat Dominus haec afflictionem meam. » Fabulantur Hebrewi hunc Semei fuisse Nahath, patrem Jeroboam, et nomen avi ejus Jemini, et descendit David, usque ad Jordanem.

CAP. XVI. De consilio Chusai, et morte Architophel.

Factum est autem, quod Chusai veniens ad Absalon, adoraret, dicens : Salve rex. Ad quem Absalon : Quare non ivisti cum amico tuo? Qui respondit : Illius ero quem elegit Dominus, et omnis Israël, Cui serviam? Nonne filio regis? Sicut patri tuo, sic parebo tibi (*II Reg. xvi*). Tunc ingressus est Absalon, coram omnibus, ad concubinas patris sui, de consilio Achitophel, ut sic intelligeret omnis Israël quod ex animo persequeretur patrem, et roborarentur cum eo. Post hæc dixit Achitophel (*II Reg. xvii*). Eligam mihi duodecim millia virorum, et persequar hac nocte David, et percutiam eum, quia fessus est, et redibuat ad te universi, quasi unus homo. Et ait Absalon : Vocemus Chusai et consulamus eum, et ait Chusai. Non est bonum consilium Achitophel bac vice. Nostri patrem tuum, et viros ejus esse fortissimos. Si modo percererit aliquos de tuis, quicunque audierit dicet. Facta est plaga in populo, qui sequebatur Absalon, et timebunt esse tecum. Sed hoc est consilium bonum : congregate ad te omnis Israël, et irruamus super eum. Et ubiunque fuerit operiemus eum. » Et placuit omnibus consilium Chusai. Et dixit Chusai sacerdotibus, ut nuntiarent David, ne maneret in deserto nocte illa, sed transiret Jordanem. Et abiit ancilla ad filios sacerdotum, qui latebant juxta fontem Regel, ferens pannum, quasi ad abluendum, et indicavit eis verbum Chusai. Vidi autem eos quidam puer filius ancille, ut dicitur, et indicavit Absalon. Josephus autem dicit quosdam equites vidisse eos, et nuntiasse Absaloni. Qui misit post eos, ut comprehendenderentur. At illi ingressi in Bahurim domum mulieris, rogabant ut celaret eos. Quæ dimisit eos in puteum, et expandit velamen super os putæ, quasi siccans ptisanas, id est hordeum ad ptisanam, et sic res latuit. Cumque reversi fuissent qui missi fuerant, illi ascendentis de putoe nuntiaverunt David quæ tradita eis fuerant. Et transivit David Jordanem cum suis prius quam diluesceret, et venit in Manaim. Porro Achitophel sciens regnum redditum ad David, et timens incidere in manus ejus, descendit in domum suam in Silo, et laqueo se suspendit.

CAP. XVII. — De morte Absalon

Absalon autem collegit exercitum, et transivit Jordani, et statuit Amasam super exercitum pro Joab (*II Reg. xvii*); hic erat filius Abigail, filie

Nas, id est Isai, sororis David, quem Josephus Abi-
geam vocat, et erat consobrinus Joab. Porro viri
trans Jordanem, et maxime Berzellai Galaadites
obtulerunt David cibaria multa nimis, et stratoria,
et tapetia, et vasa fictilia. Porro David divisit popu-
lum, qui cum eo erat in tres partes, unam dedit
Joab, secundam Abissai, tertiam Ethai Gethao, qui
putatur fuisse filius Achis amici David (*II Reg. xviii*).
Cumque vellet egredi rex cum eis ad pugnam, dice-
runt : « Non ibis, te solum querunt, alios non cu-
rant. » Cumque egredierentur cunei ad pugnam cir-
citer septem milia, stabat David juxta portam, et
dicebat : « Servate mihi puerum Absalon. » Et sa-
etum est prælium in die illa juxta saltum Ephraim,
et fugit exercitus Absalon, cæsis ex eo viginti milli-
bus, et plures interfecerunt bestiæ saltus quam gla-
dios. Fugiensque Absalon super mulum, venit ad
quercum condensam, et intercepto capiti ejus ra-
mis, mulus pertransit, ex suspenso. Quod cum quis-
piam nuntiasset Joab, ait ad eum : « Quare non
confodisti eum? » Qui respondit : « Non mitterem manu-
num meam in filium regis, » præterim cum audierit
eum dicente : « Servate mihi puerum Absalon. » In-
fixisque Joab tres sagittas in corde Absalon. Quem
adhuc palpitante interfecerunt armigeri Joab, et
projecterunt eum in foveam grandem, et comporta-
verunt super eum acervum lapidum, ut duplice
morte periret tanquam facinorosus. Israel autem fu-
git in tabernacula sua. « Porro Absalon adhuc vi-
vere exerxerat sibi titulum in Valle regia, » que duo
bus stadiis distat a Jerusalem in monumentum no-
minis sui, et erat nomen tituli : « Manus Absalon. »
Hunc titulum quidam putant fuisse arcum triumpha-
lem, in quo sculpta erat manus Absalon. Sed Jose-
phus dicit statuam fuisse marinoram. Tunc ait
Achimaas ad Joab. « Curram, et annuntiabo regi. »
Qui respondit : « Nolo te hodie nuntiare : Filius enim
regis mortuus est. Et ait Joab ad Chusai : Vade et
nuntia regi que vidisti. Currens quoque Achimaas
post eum per viam compendii, transivit eum David
autem sedebat inter duas portas, speculator, vero in
fastigio portæ exclamavit : Video hominem curren-
tem solus. Et ait rex : Si solus est, bonus est nun-
tius. Et iterum ait speculator. Apparet mihi homo
alter currens solus. Dicite rex : Et iste bonus est
nuntius. Et veniens Achimaas adoravit dicens : Be-
nedictus Deus, qui conclusit homines levantes se
contra regem. Et ait rex : Est ne pax puer Absa-
lon? » At ille noluit indicare. Chusai vero superven-
iens indicavit. Et contristatus rex ascendit comae-
cum portæ flens operto capite, et clamans : Fili
mi Absalon, quis mihi trinuat, ut ego moriar pro te.
Absalon fili mi, fili mi Ahsalon. » Quod audiens popu-
lus timuit ingredi civitatem (*II Reg. xix*), et in-
gressus Joab ad regem dixit : « Confudisti hodie
vultus eorum, qui salvam fecerunt animam tuam.
Diligis odientes te, et odio habes diligentes te. Pro-
cede, et alloquere servos tuos, aliquin nec unus
remanebit tecum hac nocte, et erit hoc malum tibi

A super omnia, quæ unquam passus es. Sedit ergo rex
in porta iota facie, et venit ad eum omnis multi-
tudo, et benigne locutus est eis. »

CAP. XVIII. — *De reditu David in Jerusalem*

Porro, qui secuti fuerant Absalon, mutuo se hor-
tabantur, ut revocarent regem, memorantes benefi-
cia ejus in Israel (*II Reg. xix*) David autem misit
ad Sadoc, et Abiathar, ut loquerentur ad viros Juda:
« Hæc dixit rex : Os meum, et caro mea vos. Quare
novissimi reducitis regem? » Quasi dicat : Videte
ne tardiores ceteris sitis, et per eosdem juravit
Amasa, quod principem militiae eum vellet consti-
tuere pro Joab. Et miserunt viros Juda ad regem, ut
rediret. Et venit rex usque ad Jordanem, et venit
omnis Juda in occursum ejus in Calgala. Semei
quoque de Bahurim descendit eum eis, habens se-
cum ecclœbiles, et mille viros de Benjamin. Siba
quoque, et filii ejus, et servi trans Jordanem vene-
runt ad eum, ut tradicerent dominum ejus. Isti, se-
cundum Josephum, fecerunt pontem Jordanis, ut fa-
ciatus rex transiret eum exercitu. Cumque transis-
set rex, adoravit Semei, dicens : « Ne menineris,
domine, injuriam servi tui. Scio enim peccatum
meum, et ideo hodie veni, in occursum tuum pri-
mus de omni domo Joseph, » non quod esset in
tribu Joseph, sed quia habitabat in sorte Ephraim.
Cumque diceret Abisai Semei occidendum, dixit
David : « An ignoras me hodie factum regem super
Israel? Ergo ne hodie interficietur vir in Israel. »
Quasi diceret : Illos occidam, qui me hodie sece-
runt regem super se. Timebat quoque si interficeret
Semei, quod reliqui, qui similiter regem of-
fenderant, nollent eum sibi facere regem. Et ait Se-
mei : « Non morieris. » — Miphiboseth quoque venit in
occursum regis illotis pedibus, et intonsa barba. Nam
et vestes non laverat a die qua egressus fuerat rex.
Hebreus habet, « infectis pedibus, » tradens quod
sibi fecerat pedes ligneos. « Et ait rex ad eum : Cur
non venisti mecum? Qui respondit. Servus meus
contempnit me, nolens mihi sternere asinum, ut
irem cum rege, insuper et accusavit me. Tu autem
qui justus es, fac quod tibi videtur. Et ait rex : Fi-
xum est quod locutus sum. Tu et Siba, dividite pos-
sessions. » Quasi diceret : Utrique vestrum dede-
ram, sed quia uterque totum habere non potest,
inter vos dividatur. Dicitur quod David, immemor
juramenti cum Jonatha, injuste, judicavit; et ideo
Roboam, et Jeroboam divisserunt ejus regnum. Mor-
to enim Salomone, Roboam filius ejus et Jeroboam
armiger ipsius divisserunt regnum, quod habuerat
David. Berzellai quoque, qui præbuerat alimenta
regi, descendebat cum eo. « Et ait rex ad eum : Veni
meum in Jerusalem, et honorabo te. Qui respondit :
Octogenarius sum hodie, non indigo hac vicissitu-
dine. Chamas, alias Chanaam filius meus vadat te-
cum; fæ ei quod tibi videtur. Et ait rex : Veniat, et
faciam ei quod tibi placuerit. Et rediit Berzellai in
locum suum. Tunc concurrerunt ad regem omnes vi-

Israel, et indignantes dixerunt : « Quare tefurati sunt fratres nostri viri Iuda, et traduxerunt te sine nobis ? » Et respondit Judas : « Quia propior est mihi rex. Et ait Israel : « Decem* partibus ego major sum, ideo magis ad me pertinet David, quam ad te, praesertim cum priogenitus sim. » Cumque respondissent durius viri Iuda, Siba filius Bochri, filius Jemini cecinit buccina, et ait : « Non est nobis pars in filio Isai. » Revertere in tabernacula tua, Israel (*II Reg. xx.*) . Et recedentes a David, secuti sunt Sibam. Viri autem Iuda reduxerunt regem suum in Jerusalem.

* Additio. I. Nota quoddam hic, quod vix alibi invenies, quod nomine Israel undecim tantum tribus designantur. Cum enim duodecim fuissent, de duodecim partibus, de tribu Iuda, rex fuit David, quod indigne ferentes undecim venerunt ad tribum David dicentes.

CAP. XIX. De morte Amasa et Siba.

Rex autem decem concubinas, ad quas ingressus fuerat Absalon, reclusit in custodia vidavitatis, nec est ingressus ad eas (*II Reg. xx.*). Et ait rex Amasa, qui erat princeps militiae : Congrega mihi viros Iuda in tertium diem. Abiit ergo Amasa, et moratus est extra placitum. Et ait rex ad Abisai, non ad Joab, quem iam amoverat a principatu ; tamen Josephus dicit eum dixisse ad Joab : « Tolle servos domini tui, et persequere Sebam, ne effugiat vos. » Et egressi sunt cum eo omnes robusti de Jerusalem ; et occurrit ei Amasa residens juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon. « Porro Joab vestitus erat tunica stricta ! Josephus tamen dicit lorica ; « et accinctus erat gladio fabrefacto, qui levi motu egredi poterat. » Et arte quadam simulans, quasi cecidisset ladius, et « receperisset eum dextra manu, tenuit mentum Amasæ, quasi osculans eum, et sinistra percussit eum in latere, et effundit ejus intestina. Iob antem, et Abisai persecti sunt Sebam, et obsistebant venientes ad mortuum in via. Vir autem quidam amovit eum in agrum, et operuit eum, et subsisterent transeuntes, clamans quod justus occisus esset, qui in dolo moram faceret redire ad regem. Joab vero cum exercitu obsedit Sebam in bela, et moliebatur destruere muros urbis, et exanimavit ad eum mulier sapiens de civitate. « Seruo dicebatur in veteri proverbio. Qui interrogant, interrogant in Abela. » Quasi diceret ; haec est urbs consilio ab antiquo. « Quare queris everttere materiem civitatum Israel. Quare precipitas hereditatem Domini. » Hebreus non habet « proverbio, » est sensus secundum eum : « Seruo dicebatur veteri, » id est quondam in lege dictum est, ut Irael prius offerat pacem hostibus, quam aggrediar eos. « Quare ergo precipitas, hereditatem Domini, » id est cur non servas legem in Israhelitis, servata est in alienigenis ? Postea legit Hezelaus, quod interpositum est ad commendationem his, secundum priorem expositionem. Et res-

A pondit Joab ad eam : « Non quæro everttere urbem, sed Sebam filium Bochri, qui levavit manum suam contra David. » Et locuta est mulier civibus sapienter. « Qui abscessum caput Sebae proiecserunt ad Joah. » Tunc reversus est exercitus in Jerusalem ad regem, et restituit rex Joab super exercitum, et alias ministeriales in officiis suis, sicut supra, hoc addicte, quod Adoram statuit supra tributa colligenda, et quod Ira factus est sacerdos David proprius.

CAP. XX. De fame trium annorum, et de septem viris suspensis in ultione Gabaonitarum.

Facta est quoque famæ in diebus David tribus annis jugiter, et consuluit David Dominum (*II Reg. xxi.*). Qui respondit, hoc fieri propter Saul, et dominum ejus, qui occidens Gabaonitas, quasi pro zelo filiorum Israel irritum fecerat juramentum Josue, et seniorum. Et ait David ad Gabaonitas. « Quid faciam vobis, et benedicatis hereditatis Domini? » Qui dixerunt : « Virum qui attrivit nos delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus. » Sed quia David hoc facere non poterat propter juramentum, quod juraverat Jonathæ, temperaverunt petitiones dicentes : « Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino. Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathæ, et trapididit eis duos filios Saul, quos peperit ei Respha. » Isti adhuc pueri cum Doeg occiderunt sacerdotes Nobe, et postea Gabaonitas. Dedit eis etiam quinque filios Michol adoptivos, quos genuerat Merob illadrieli ; Gabaonitæ vero crucifixerunt eos in diebus messis primæ, id est incipiente missione hordei. Induens autem Respha cilicium, substravit sibi supra petram, cubans juxta eos die ac nocte, ut amoveret ab eis aves et bestias, ab initio messis, donec stillaret aqua super eos, id est usque circiter Kalendas Septembres. Tunc enim, juxta naturam terræ, primum post messem pluvia descendit. Hanc Respham quidam non bene putant fuisse Orphan, nurum Noemi. Audiens autem David quæ fecerat Respha, depositus eos de patibulis, et tollens ossa Saul, et Jonathæ de Iabis Galaad, et ossa eorum qui affixi fuerant, sepelivit eos in sepulcro Cys patris eorum. Quo facto reddidit Deus libertatem D terræ.

CAP. XXI. De quatuor præliis David.

Factum est autem iterum prælium Philistinorum adversus Irael, et pugnabat David cum suis adversus eos. Cumque fere David defecisset pugnando cum Jesibeneb, qui fuit de genere Arapha, missus est percutere David, et interposuit se Abisai, et interfecit Philistæum (*II Reg. xxi.*). Hunc tradunt Hebrei fuisse de genere giganteo : Arapham vero dicunt fuisse Orphan, nurum Noemi, quæ peperit viro Gelhaeo, quatuor gigantes, qui hic diemorantur, Jesibeneb, Sephi, Goliam, et quartum habentem senos digitos in manibus, et pedibus. « Tunc juraverunt David viri dicentes : Jam non egredie-

ris nobiscum in prælium ne extingnas lucernam in Israël. » Occasione hujusulti prælii epilogat historia hic tria superiora prælia David nominata, non tamen eo ordine quo gesta sunt. Quorum primum fuit in Gob; urbs est, quæ et Isaer dicitur, in qua perecessit Sobochai Sephi, de genere gigantum. Aliud quoque prælium similiter fuit in Gob, in quo secundum Josephum apparuit vir fortis Ephron, cognatus David, qui, suis in fugam versis, solus plurimos hostium peremis, et alios in fugam convertit. Liber vero Regum in hoc loco ponit prælium David contra Goliam in hunc modum. « In quo percussit Adeodatus, filius saltus, polynitarius, Bethlehemites, Goliath Gethream. » His quatuor nominibus exprimitur David, et dicitur Adeodatus, quia ad liberationem Israel datus est a Deo in regem. Filius saltus, quia de pascuis, et saltu assumptus est. Polynitarius, quia de genere Beseleel Polynitarii fuit mater ejus. Vel quia multis modis ampliavit cultum Domini. Bethlehemites, dictus est a patria. Memoratur quoque et aliud prælium in quo Jonathas, filius Semmae, fratris David, percussit virum habentem senos digitos in manibus et pedibus. Expeditus itaque David a præliis locutus est Domino verba carminis ejus in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum et de manu Saul, et ait: Dominus, petra mea (*II Reg. xxii.*), etc. In Psalmis secundum translationem nostram ita legitur: « Diligam te, Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, et refugium meum (*Psal. vii.*), » etc. Cujus titulum sumpsit Esdras ex verbis supra positis, « in die qua liberavit eum Dominus, » etc. Josephus hic dicit quod, cum David pace altissima frueretur, cantica et hymnos compositus, alias trimetros, alias quinque metros, diversa faciens organa, in quibus Levitæ per Sabbata, et alias solemnitates hymnos dicenter. Et ponit Josephus differentiam inter psalterium et nablum. Et est psalterium canora cithara decem chordis coaptata, quæ cum plectro percutitur. Nablum vero duodecim sonos habens, digitis tangitur. Post carmen supradictum addidit David loquens de se, tanquam de alio. « Hæc sunt verba novissima, quæ dixit David filius Isai. Dixit vir cui constitutum est, » id est promissio facta, « de Christo Dei Jacob (*II Reg. xxii.*). Hebreus habet ita: « Dixit vir levatus super Christum Dei Jacob, » id est Christus super alios exaltatus et unctus a Deo. Propter hæc verba quidam dicunt prædictum psalmum novissime scriptum a David. Sed tutius est ut dicamus, « novissima verba David, » quæ sequuntur: « Spiritus Domini locutus est per me, » etc. Et est forte psalmus novissime scriptus, nec aliis centum quinquaginta annumeratus.

CAP. XXII. Catalogus fortium David.

Porrocircum regem erant omnes fortissimi, quorum insigniores fuerunt triginta sex (*II Reg. xxii.*).

A Insignior tamen cæteris erat David, « sedens in cathedra sapientissimus, » et ita erant triginta septem, annumerato David. Porro post David de illis sex qui erant supra triginta tres erant fortissimi, alli tres non adeo fortes, sed tamen fortiores reliquis triginta, ut quasi dicere possumus triginta erant fortes, tres vero fortiores eis, tres vero reliqui fortissimi. Et secundum hanc expositionem Catalogus triginta sex, fortium incipit ibi. « Præcepis inter tres ipse est, quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. » Josephus dicit nongentos, Paralipomenon trecentos: iste non nominatur hic ab historia. Paralipomenon vocat eum Jesboam, Josephus Eusebium. Non legitur ubi hoc factum fuerit, nisi quantum hic commemoratur. Post hunc erat Eleazar filius patrui David, qui percussit Philistæos, donec deficeret manus ejus, et obrigesceret cum gladio. Post hunc erat Semma Ararites, quem Josephus Semeiam vocat. Qui cum fugisset populus solus, stetit in agrolentis, et percussit Philistæos, et fecit salutem in Israel. His tribus Josephus attribuit delationem aquæ de cisterna Bethlehem. Historia vero Regum referit illud ad tres sequentes, quos fortiores diximus, quorum primus erat Abisai frater Joab, « Ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos quos int̄ fecit, optimus quidem, sed usque ad tres primos non pervenit. » Post hunc erat Banaias, qui percussit duos leones Moab, id est principes, quos Paralipomenon dicit arietes (*I Paral. ii.*). « Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, » id est imitatem Ægyptii, blasphemantem Dominum, quem interfecit Moyses. Hunc dicunt Hebrei fuisse Semei, quem post interfecit sub Salomone. « Alium quoque virum Ægyptium interfecit, dignum spectaculo, » altitudinis quinque cubitorum, « habentem in manu hastam ad quem venit Banaias in virga, et extorsit hastam de manu ejus, et occidit eum hasta sua. » Hieronymus tamen dicit hoc, quod diximus de alio Ægyptio, de Semei, qui habuit hastam in manu, id est legem Dei: quam si meditatus fuisset permanendo in Jerusalem non periret. Idem occidit leonem in hunc modum. Tempore nivis lapsus est leo in cisternam, qui nullum videns egressum, orificio enim cisterne nive damnatum erat, rugiebat. Quem audiens Banaias, dum iter ageret, descendit ad eum in baculo, manibusque eum prostravit. Tertium de fortioribus, nec liber Regum, nec Josephus ponit hic. Sed recurrendum est ad Sabochai, de quo in proximo dictum est. Isti tres opus fecerunt magnificum, quod sequitur. Philistæi quondam posuerunt castra in valle Raphaim, usque ad civitatem Bethlehem; et erat penuria aquæ in Jerusalem, David autem ascenderat in aream ad consulendum Dominum, et commendabat coram astantibus aquam de Bethlehem, et præcipue eam, quæ erat in puto, juxta portam. Tunc isti tres per medium hostium iter facientes venerunt ad Bethlehem, et hauientes aquam, denouo ad regem per eorum casu-

reversi sunt, ita ut Palæstini fiduciam eorum ob-
suspentes a dimicatione cessarent. Delatam siquid
aquam rex noluit bibere, dicens : « Nunquid
sanguinem istorum, et animalium periculum bi-
bam ? » Et effudit eam tanquam libamen Domino»,
de salute virorum gratias agens. Ab hac enumeratione
fortium Hebreus dissentit, numeros tantum
triginta sex fortis, et in tribus primis quos
fortissimos diximus, numerat ipsum David sic :
« David sedens in cathedra sapientissimus princeps
inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermicu-
lus, » et cætera, que non mutantur. Et dicit mul-
tos eum occidisse impetu uno, quia pro peccato
quando impetuose fecit in Bethsabee multi occisi
sunt. Comparatur autem David vermiculo ligni, qui
teredo, vel terebella dicitur, qui mollis durum li-
gnum perforat; dura tangitur nil mollius illo,
quando tangit nil durius. Sic et David in pressuris,
et domi, et circa subjectos mansuetior erat ceteris,
in throno et contra hostes nullus eo acutior, et
commendatur hic David in tribus in sapientia, et
humilitate et fortitudine. Porro reliqui triginta
quos fortis diximus, postea enumerantur inter
quos non enumerantur Joab, vel quia princeps est
aliorum vel quia indignus propter mortem Abner et
Amasæ.

* *Additio.* 1. Nota quod habet littera, que in li-
bro Regum difficilis est, « David sedens in cathe-
dra sapientissimus, princeps inter tres, ipse est
quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos
interfecit impetu uno, » hoc uno modo sic distinguit,
ut « sapientissimus, » sit finis versus, et « princeps, »
sit initium sequentis.

** *Additio 2.* Super locum istum dicit Hieronymus
in Paralipomenon : « Notandum quod vinum quod
Deo offerebatur aquæ mistum erat.

CAP. XXIII. De numero populi, et altari erecto a David.

« Factum est autem post famam prius immissam
a Domino addidit furor Domini irasci contra Israel
(II Reg. xxiv). » Fuorem Domini videtur quasi exponere Paralipomenon, dicens : « Consurrexit Sa-
tan adversus Israel, et incitavit David, ut numeraret
populum (I Paral. xxi). » Et ait rex ad Joab :
« Perambula omnes tribus Israel, et numera popu-
lum, ut sciam numerum ejus ». Intelligens autem
Joab quod de elatione hoc diceret, ait : « Adaugeat
Deus ad populum tuum, sed quid sibi vult dominus
rex in hac re, » quasi diceret : Vide ne offendas De-
minum. Cumque nollet rex mutare propositionem,
egressus est Joab, et principes militum, et numeraverunt
populum, et redierunt post novem menses
et viginti dies in Jerusalem cum descriptione re-
dacta in scriptis. « Et inventa sunt de Israeli octo-
ginta millia virorum fortium, et de Juda quingenta
millia pugnatorum. » Benjamitæ dicuntur non fuisse

A numerati adhuc, quia pauci erant. In Paralipomenon longe plura leguntur, scilicet mille millia et centum (I Paral. vi, 21), et creditur Joab subtiluisse regi partem populi. Peccavit autem David in duobus, quod superbe numeravit, et quia quisque numeratorum non reddit pecuniam Domino, quinque scilicet siros argenti, sicut scriptum est in lege Moysi. Quod attendens David, ait ad Dominum : « Obscurio, Domine, transfer iniquitatem servi tui, quia peccavi nimis. » Diluculo misit ad eum Dominus Gad prophetam tres supplicij conditiones portanteem. » Qui ait : « Aut septem annis veniet tibi famæ in re-
gno tuo, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, aut tribus diebus erit pestilentia in populo tuo. » Et ait David : « Coarctor nimis. » Quasi dicat : B Si famem eligo, pauperum erit supplicium, non di-
vitum. Si victoram hostium, supplicium erit exercitus, et non meum, qui circumvallor fortissimis. Eligam ergo communem plagam regi et plebi. » Melius est enim ut incidam in manus Domini misericordis, quam in manus hominis. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel de mane usque ad tem-
pus constitutum, » id est usque ad horam prandii, secundum Josephum, vel usque ad horam sacrificii vespertini, secundum alios, « et mortui sunt de populo extra Jerusalem septuaginta millia virorum. » In Paralipomenon (I Paral. xxi) legitur « fere trecenta millia (15). » Et ait Hebrei ibi positum numerum plebis, hic autem numerum nobilium. Porro cum extendisset angelus percussor manum suam ad Jerusalem, ut disperderet eam, et staret juxta aream Areuna Jebusei, qui et Ornan dicitur, vidit eum stantem David gladio evaginato, et clama-
mavit : « Ego sum qui peccavi; isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei. » Et misertus Dominus ait ad angelum : « Sufficit, contine manum tuam. » — C In illa die dixit Gad ad David : Constitue altare Domino in area Areuna Jebusei. » Et ascendens David dixit ad Areuna : « Vende mihi aream tuam, ut edificem ibi altare Domino, et cesset in-
terfectio. Qui respondit : « Accipiat eam dominus meus gratis. Habeat quoque boves in holocaustum, et plastra, et juga bovum in usu lignorum. » Et ait rex : D Nequaquam, sed emam pretio, et non offeram Domino holocausta gratuita. » Emit ergo David aream « sexcentis siclis auri, » ut in Paralipomenon legitur (I Paral. xxi), et boves argenti siclis quin-
quaginta, et edificavit ibi altare Domino, et obtulit holocausta, et pacifica, et propitiatus est Dominus terre. » Hic est mons Moria, ut aiunt Hebrei in quo Abraham voluit offerre filium, et obtulit arie-
tem pro eo (Genes. xxii). Ea tempestate tabernaculum et altare quod fecerat Moyses erat in excelso Gabaon, licet area esset in Jerusalem. Cumque pro-
phetasset Gad templum ibi futurum, decrevit David ut ille locus vocaretur area populi

(15) Leg. Septuaginta millia, ut supra in lib. Reg.

Additio 1. Hebreus dicit sic : Jam Dominus A unoquoque capite dehebat accipere quinque sicos in oblationem Domino. Hoc autem fecit David ex supercilio elationis.

Additio 2. In Exodo enim scriptum est : « Quando tuleris summam filiorum Israel, juxta numerum dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, et non erit plaga in eis. »

HISTORIA LIBRI III REGUM.

CAP. I. De unctione Salomonis in regem.

Incipit secundum Hebreos Malachim, quod sonat Regum, quia licet in precedenti opere actum sit de duobus regibus Hebreorum, non simul regnantibus, tamen quia in isto opere agitur de regibus, qui simul regnaverunt in Iuda et in Israel, merito Regum dicitur. « Et rex David senierat. Cumq[ue] operiretur vestibus non calestiebat (III Reg. i.) ». Et invenerunt ei Abisag Sunamitem pueram pulchram nimis, quæ dormiebat cum rege, et calefaciebat eum, et ministrabat ei. « Rex vero non cognovit eam. » Adonias autem quartus filius David, cum esset primogenitus inter superstites filios regis, fiduciam habuit regnandi, et fecit sibi currus et equites; nec corripuit eum pater, et sermo ejus erat cum Joab et Abiathar sacerdote. Alii vero ministeriales regis, et robur exercitus non erant cum eo. Präparavit autem Adonias solemne convivium in horto regali juxta fontem Rogel, et vocavit filios regis, et servos, robustos autem et sibi non faventes, et Salomonem non vocavit. Nathan autem monuit Bethsabee, ut intraret ad regem, et posuit verba sua in ore ejus. Quæ ingressa ad regem ait : « Domine mi, tu iurasti ancille tuæ : Salomon filius tuus regnabit post me, et ecce nunc Adonias regnat, te ignorant. » Cumq[ue] alii vocatis ad convivium, filium meum non vocaverit, scio quod « cum dormieris cum patribus tuis, ego et filius meus erimus peccatores, » id est judicabimur morte digni, ego ut adultera, ille ut adulteræ filius. « Adhuc ea loquente, intravit Nathan, et ait : « Domine mi rex, dixisti tu : Adonias regnet post me, et non indicasti mihi servo tuo? » Et ait rex ad Bethsabee : « Vivit Dominus, qui eruit animam meam ab omni angustia, quia sicut juravi tibi, sic faciam hodie. » Et dixit ad Sadoc, et Nathan, et Bani : « Tollite vobis quem servos domini vestri, et imponite Salomonem filium meum super mulam meam, et ungant eum in regem Sadoc et Nathan ad fontem Gihon, et canentes ponite eum super solium meum. Et respondit Bania : Amen. Sumpsit autem Sadoc cornu olei de taber-

B naculo, et inunxit eum, et cecinerunt buccina, et dixit omnis populus : Vivat rex Salomon. » Et insinuit terra a clamore eorum, et sedente Salomone super thronum, adoravit David in lectulo suo Deum, qui dederat ei sedentem in solio in oculis suis. Porro Adonias et invitati ab eo cum assimarent tumultum ortum in civitate, cucurrit ad eos Jonathas filius Abiathar indicans eis quæ fuerant, et abiit unusquisque in domum suam. Adonias autem timens Salomonem abiit in tabernaculum, et tenuit cornu altaris thymiamatis, dicens se non egressum, nisi rex juraret ei de vita conservanda, et juravit ei Salomon dicens : « Vade in domum tuam. »

CAP. II. De secunda unctione Salomonis.

(16) Volens autem David ostendere populo se filium regem fecisse, congregavit in Israel principes universos, sacerdotes et levitas, et inuncto iterum Salomone, et confirmato ab omnibus regno Salomonis, coram omnibus præcepit Salomoni de legum custodia, et justitia, et pietate. Et præcepit ut aedificaret templum Domino dicens se jam præparasse ei auri decem millia talenta, argenti vero centum millia, ferri vero et æris supra numerum, lapidum quoque et lignorum maximam copiam (I Paral. xxix). Levitas quoque divisit in tres ordines, in Aaronitas, Moyseitas, et Levitas. Aaronitas quoque divisit per generationes, et inventit de Eleazar sexdecim et de Ithamar octo. Et elegit ex unaquaque illarum unum pontificem, præcipiens ut singuli ministrarent a Sabbato in Sabbatum, Sadoc tamen et Abiathar præcessent universis. Et proiecerunt sortem coram rege de hebdomadibus ordinandis. De Levitis vero instituit curatores fabricæ templi viginti quatuor, alii habent viginti tria millia. Hi dieti sunt Nathinnæi. Judices autem populi, et scribas sex. Janitores autem domus Dei septem, alii habent quatuor millia, et totidem qui hymnos dicenter. Post hæc divisit excreitam in cohortes duodecim. Hahebat autem cohors viginti quatuor milia, quam præcepit Salomonem observare per tre-

(16) Sequentia collecta sunt ex diversis capitulis ultimi libri.

centos dies. Moyseitas vero aliquantum honoravit. A Fecit enim eos custodes thesaurorum Dei, et vasorum quæ reges Deo dicare contingeret, et collectæ Ecclesiæ omnem dispositionem suam indicavit, deponens filios suos, ut non graviter ferrent minimum, id est Salomonem inter eos sublimatum, quia Deus sic mandaverat, sicut et ipse David minimus inter fratres inunctus fuerat. Descriptionem vero omnem et constitutionem ædificii templi omnibus suadentibus Salomon tradidit, sed et tunc oblationis primitias faciens, tria millia talentorum auri obtulit ad aditum, et currum Dei faciendum**, in quo cherubim esset, sub quo constituerunt arcam. Principes vero, et sacerdotes, et levitæ, et seniores populi obiulerent auri talenta quinque millia, et stateres decem millia, argenti vero decem millia, et lapides pretiosos plures, quorum custodiam habuit pronopos Moysi labes, vel labus, ut dicunt alii.

* *Additio 1.* Qui erat de genere Heli obtinebat primatum.

** *Additio 2.* Currum dicit cibureum, id est cooperatorium. Cibureum quatuor columnis erectum, sub quo arca et cherubim essent, ut sit in multis locis supra corpora sanctorum.

CAP. III. *De morte David.*

Appropinquaverunt autem dies David, ut moretur (III Reg. II). Et iteravit Salomoni mandata de cultu Dei, et lege servanda, et pietate, et justitia circa suos, memorans promissionem Dei sibi factam de semine suo jugiter regnabro, si custodierint filii testamentum ejus, et testimonia, quæ doceret eos (Psal. cxxxi). Tria vero superaddidit de Joab, et filiis Berzellai, et Semei dicens : « Nostri que Joab fecerit » per invidiam « duobus principibus Abner et Amase, quorum sanguinem effudit belli in pace. » id est sanguinem, qui non debet fundi, nisi in bello, fudit tempore pacis, et eorum cum quibus habebat pacem, « et posuit cruentum prælli in balteo suo, et in calceamento suo, id est cruentus non est respersus super arma ipsius, quia cum eis non dimicavit, sed super vestes ejus, quando pacifice eis loquebatur. Et est sensus : Non vi, sed dolo occidit eos. Vel aliter : Viri bellatores insignia operum suorum in armis suis describabant, ad ostentationem gloriæ. Sed cum Joab haec tanquam facinora ostentare publice non auderet, saltum in balteo et in calceamento descriptis. Et addidit David : « Facies ei juxta sapientiam tuam, ne descendat pacifice ad inferos. Sed et filiis Berzellai redde gratiam, et erunt comitiales tui. Semei quoque Jeminæum, qui maledixit mibi, non patieris esse innoxium. » Et mortuus est David, et sepultus est in civitate David cum regnasset quadraginta annis. Circa tumulum ejus fecit Salomon octo loculos thesaurorum, quorum unum post mille trecentos annos aperuit Hircanus pontifex, et aliud Herodes, sicut infra dicemus. Alii vero nondum manifestati sunt, inechanicæ artis modo recordantur,

* *Additio 1.* Quædam Scripturæ videntur dicere quod non manifestabuntur, usque ad tempora Antichristi

Incidentia.

In diebus David Carthago condita est, ut quidam volunt, a Chalcedone Tyrio, vel, ut alii dicunt, a filia ejus Didone. Quintus Latinorum rex Silvius Latinus. Prophetaverunt autem sub eo Nathan, Gad et Asaph.

CAP. IV. *De morte Adonias, et Joab et Semei.*

Sed autem Salomon super thronum David patris sui, et procedente tempore Adonias supplicavit Bethsabee, ut impetraret a rege sibi dari Abisag

B Sunamitidem uxorem (III Reg. II). Quæcum ingressa esset ad regem, positus est ei thronus ad dexteram regis, et ait : « Paryulam petitionem deprecor a te, ne confundas faciem meam. Detur Abisag Sunamitis Adonias fratri tuo uxori. » Et indignatus rex ait : « Quare postulas hoc a me, mater? Postula ei etiam regnum. Ipse enim frater meus est major me, et habet secum potentes Abiathar et Joab. » Et Abisag est quasi regina, et potens. Contra animam suam locutus est Adonias, et, in opprobrium patris.

« Vivit Dominus, quia hodie occidetur Adonias. »

Et interfecit eum per manum Banaïæ filium Joiadæ. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex : « Vade in agrum tuum, nec amplius ad faciem meam ingrediaris; vir mortis es, sed hoc te liberat, quia sapere

C cum patre meo laborasti, et portasti arcum coram eo. » Abjecto igitur Abiathar, translatum est sacerdotium ad Sadoc, et de domo Ithamar ad domum Eleazari, sicut Samuel prædixerat Heli (I Reg. II).

Fuerunt autem post Phinees filii Eleazar privati sacerdotio quinque. Joseph qui genuit Joathan, qui Mareoth, qui Asophi, qui Achitob. Achitob autem genuit Sadoc. Porro Joab fugit in tabernaculum Domini, et apprehendit cornu altaris. Et misit rex Banaiam, ut advocaret eum. Et ait Joab : « Non egrediari, sed moriar hic. » Quod cum renuntiasset Banaias regi, dixit ei rex : « Fac ei sicut locutus est, »

Et interfecit eum Banaias ad cornu altaris, et sepultus est in domo sua in deserto. Et constituit rex Banaiam pro eo super exercitum. Vocavit quoque rex Semei, et ait : « Habita in Jerusalem, non egrediiris inde. Quacunque die transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum. Qui respondit.

Bonus est sermo regis, sic faciam. » Et halitavit in Jerusalem tribus annis. Factum est autem post hoc, ut fugerent Semei servi ad Achis regem Geth, et descendit Semei in Geth, et reduxit eos. Quod cum nuntiatum esset Salomoni dixit ad eum : « Cur sprevisti jusjurandum regis, et mandatum ejus transgressus es? Reddat Dominus militem, quam fecisti patri meo in caput tuum. » Et interfecit eum rex per manum Banaïæ. Et confirmatum est regnum in manu Salomonis (III Reg. III).

Cap. V. *De somnio Salomonis.*

Porro Salomon duxit in uxorem filiam Pharaonis regis Ægypti (III Reg. iii), de qua, ut aiunt Hebrewi, genuit filium quasi contra naturam, cum ipse adhuc ageret undecimum annum, et induxit eam in civitatem David. Nondum enim sibi fecerat dominum. Porro tria proposuerat se facturum, domum Domino, et domum sibi, et ambire Jerusalem muro tripli: ut in primo ambitu esset templum, et mansiones hebdomadiorum; domus quoque regia eum mansionibus domesticorum; in secundo habitare potentes viri et prophetæ. Unde infra legitur de prophetissa, quod habitat in secundo; in tertio opifices. Post haec ascendit Salomon in Gabaon, ut immicaret ibi in excelso. Et cum dicitur Gabaon non est proprium nomen loci, sed appellatum, et interpretatur *cotlis excelsus*. Josephus enim dieit eum ascendisse in Hebron, et obtulit mille hostias in holocaustum super altare, quod fecerat Moyses, et apparuit ei Dominus, per somnum in nocte, dicens: « Postula quod vis, ut dein tibi. » Qui respondit: « Domine Deus, ego sum puer parvulus, et ignorans ingressum et exitum meum. Da ergo cor docile servo tuo, ut possim judicare populum tuum, et discerae inter bonum et malum. » Et placuit sermo coram Domino, et ait ad eum: Quia non postulasti iuxta verbum hominum, dies multos, et divitias, et animam inimicorum tuorum, feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit. Sed et haec que non postulasti, dedi tibi, si tamen ambulaveris in viis meis, sicut pater tuus. Et evigilans Salomon intellexi quod esset somnium, id est revelatio facia per somnum. « Et reversus in Jerusalem, coram arca Domini gratias agens, obtulit holocausta et pacifica. »

Cap. VI. *De iudicio Salomonis facto propter contentionem meretricum.*

Tunc due mulieres meretrices venerant ad regem (III Reg. iii), quarum una ait: « Ego, et mulier haec sola habitabamus in domo una. Cumque perissesem, tertia die post peperit et haec. Mortuus est autem filius ejus, quem noctis silentio posuit in sinu meo, et filium meum viventem collocavit in sinu suo. Mane facto diligentius intuens, comprehendit illum non esse meum, qui mortuus fuerat. Respondit altera: Non est ita, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. » Cumque mens omnium in hujus rei discrimine hesitaret, rex solvit causam inopinata. Et allato gladio, ut sit Josephus, præcepit utrumque infantem dividi, ut ultraque medietatem vivi et mortui acciperet. Quod audiens mater viventis, commota sunt viscera ejus super filio suo, et ait: « Obscro, domine, date illi infantem vivum. Sufficiet mihi si videam eum vivere. Altera dicebat: Nequaquam, sed dividatur. » Et cognoscens rex voluntatem utriusque de vero cordis fonte prolatam, ait: « Date huic infantem vivum. Haec est mater ejus. » Et attendens omnis Israel divinam sapientiam in

A rege esse, timuerunt cum, et admirati sunt assessores ejus, qui prius sententiam, quasi ab adolescente prolatam deridebant. Porro Banaias erat super exercitum. Sadoc autem sacerdos, Azarias filius Nathan super custodes regis, Zabud filius Nathan sacerdos regis, id est cancellarius, et Ahisar prepositus domus, id est procurator et Adoniram super tributa (III Reg. iv).

Cap. VII. *De praefectis Salomonis, et inventione exorcismorum.*

Habebat autem Salomon duodecim praefectos super omnem Israel; per singulos menses singuli præhebant necessaria regi et domui ejus (III Reg. iv); quorum unus reliquis præsidebat, scilicet Achimaas habens Basanath filiam Salomonis in uxorem, licet, et unus de reliquis aliquam haberet filiam Salomonis. « Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori simile, et septuaginta cori farinæ; decem boves pinguis, et viginti boves pascuales, et centum arietes, excepta venatione cervorum, et caprarum, bubalorum, et avium attilium. » Sed, et pisces quotidie ab alienigenis portabantur. Et erat summa pax in terra, et habebat Salomon equorum currilium quadraginta millia, et duodecim millia equitum, quorum medietas regi in Jerusalem obsequebatur; reliqui vero per vicos regios dispersi manebant. Praefectus vero ille, qui ministrabat expensas mense, equis hordeum et paleam ministrabat devchens omnia ad locum, ubi rex morabatur. Et præcellebat rex sapientia omnes Orientales, et Ægyptios, et Hebrews etiam quatuor filios Moai nominatissimos, Heman, et Etham, Chachol, et Dorda. Et scripsit librum de Canticis; et modulationibus, in numero versuum quinque millium. Parabolaram quadram scripsit tria millia. Et disputavit de natura arborum, et herbarum, a cedro usque ad hyssopum. De natura quoque omnium animalium philosophatus est, per uniuersumque genus parabolam dicens. Excoxitavit etiam adjurations quibus ægritudines solent mitigari. Alias quoque quibus demones ejicerentur, et alias quibus obstricti non redirent. Excoxitavit etiam characteres, qui inscriberebantur genam, que posita in naribus arreptiti, cum radice Salomoni monstrata, statim eum a demoniibus liberabat. Haec scientia plurimum valuit in gente Hebreworum, et maxime necessaria erat. Ante adventum enim Christi sepius homines a demoniibus vexabantur, quod homines vivos ad infernum quandoque detinabant. Josephus quoque testatur se vidiisse quendam Eleazarum exorcistam coram Vespasiano, et filii ejus, et tyrannis, in hunc modum predictum curantem vexatos a demoniibus, et ut probaret eis demoni egressum per naras cum spiritu anhelantis, vas ponebat in medio, et impetrabat demoni egresso, ut illud everteret in argumentum sua egressionis; et ita fiebat.

**Additio I.* Josephus nec genam, nec herbam nominal. Sed fuit genma crystallina, et inter annulum et genmam ponebatur radix ejusdem herbae,

quæ a quibusdam portagon dicitur, ab aliis fel terre, vel felterna, ab aliis sarracenia, et circa castastraram in argento persculpta erant septem nomina Dei præcipua, per quæ legitur creasse cœlum et terram, sicut in libro Imaginum habetur, et alia tria nomina sculpta erant in lapide ab aliis diversa. Si modum curandi scire desideras leges librum Imaginum, et ibi omnia invenies

CAP. VIII. *De operariis Templi.*

Misit autem Salomon ad Hiram regem Tyri dicens: Volo ædificare templum Domino, sicut locutus est patri meo. Præcipe ergo servis tuis, ut præsident mihi cedros de Libano, et mercedem eorum dabo tibi quam petieris (*III Reg. v.*). Et rescripsit ei Hiram dicens: « Servi mei deponent ligna de Libano usque ad mare», et deferent ea in ratibus, usque ad locum quem signaveris mihi, et tu de portu tolles ea, præbebisque necessaria in cibos doceui meæ. » Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, et abiegnæ quibus abundant Sidonii. Salomon autem supplebat inopiam eorum in cibis, præbens Hiram singulis annis coros tritici viginti millia, et totidem hordæi, et totidem batos olei eamdemque vini mensuram. Porro « Salomon elegit operarios de Israel » proselytos. De Israelitis enim neminem servire fecit. « Et erat indictio triginta millium viorum, » id est summa eorum quibus haec indicabantur. Vel forte indictio est, determinata hominum collectio, sicut cohors et legio. « Et mittebat eos in Libanum cum servis Hiram, decem millia per singulos menses vicissim, ut duobus mensibus revertentes ad propria requiescerent, » ut quarto mense priores ad laborem denuo renearent; « et præerat Aduram huic inductioni. » Statuit autem Salomon octoginta millia latomorum, id est lapidiscesorum in monte, quibus præfecit de Israelitis tria millia, et trecenti qui præcipiebant operariis. Porro latomi in lapidicina lapides grandes, et pretiosos, id est marmoreos scopulabant, et quadrabant, qui adeo grandes fuerunt in fundamento, ut dicit Josephus, quod multi ex eis habebant in longitudine cubitos viginti, in latitudine decem, in altitudine quinque. Quadratos quidem lapides dolaverunt cæmentarii Salomonis, et cæmentarii Hiram. Delatos vero præparaverunt Biblio polientes, et sculentes non solum lapides, sed et ligna. Est autem Biblio civitas Phœnicis, de qua Ezechiel: « Senes Biblio, et prudentes ejus (*Ezech. xxvii.*). » Et sic omnia extra urbem dedolata et perfecta sunt, quod malleus, et securis, et omnem ferramentum non sunt auditæ in domo Domini enim ædificaretur. Fuerunt autem equorum, qui onera pertabant septem millia***. Fabulantur Judæi, ad eruderandos lapides celerius, habuisse Salomonem sanguinem vermiculi, qui tamir dicitur, aspersa marmora facile secabantur, quem invenit hoc modo. Erat Salomoni struthio habens pullum, et inclusus est pullus sub vase vitro. Quem cum vide-ret struthio, sed habere nequiret, de deserto tulit

A vermiculum, cuius sanguine linivit vitrum, et fractum est. Videns autem Salomon cæcum mon-tis Moria, ubi ædificavit templum angustum, de-jecit illud, et in aream spatiis amplioribus dif-fudit.

*Additio 1. In Paralipomenon legitur, « usque ad Joppen (*II Paral. ii.*). »

**Additio 2. Latomi sunt proprie, qui in lapidicina eruderant lapides et saxa; cæmentarii qui do-lant et componunt, Biblio vero qui sculpunt ima-gines.

***Additio 3. In Paralipomenon legitur fuisse proselytos septuaginta milia (*II Paral. ii.*), quæ huomeris onera portabant, et tacetur de equis; in Regum legitur de equis, et tacetur de viris

CAP. IX. *De ædificatione templi.*

C Factum est autem, post quadringentos et octo-ginta annos egressionis Israel de Ægypto, anno quarto regni Salomonis, mense secundo, qui Zius apud Hebreos dicitur, apud nos Maius, cœpit Salomon ædificare domum Domino » de candido mar-more, quod parium dicitur (*III Reg. vi.*). Josephus tamen dicit, anno quingentesimo secundo egressio-nis de Ægypto, describens etiam annos ætatuum præcedentium, dicens ab Abraham fluxisse annos mille viginti, a diluvio mille quadringentos, ab Adam tria millia centum et duos. Habebat autem domus in longitudine cubitos sexaginta, in latitu-dine vero viginti. Pars quidem anterior, quæ sancta dicitur, et erat ab Oriente quadraginta cubitorum erat in longitudine. Reliqua pars ad occidentem vi-ginti cubitorum erat, et dicebatur Sancta sancto-rum. Porro in altitudine triginta cubitos habebat, usque ad primum tabulatum, super quod secunda mansio erigebatur triginta cubitis, usque ad secundum tabulatum. Tertia vero mansio erat sexaginta cubitorum, usque ad tertium tabulatum, quod erat tectum domus. Et sic tota templi altitudo in cen-tum viginti cubitos ascendebat. Josephus tamen mentionem non facit, nisi de duabus mansionibus unicuique ascribens cubitos sexaginta, sed duos in-feriores sub una comprehendit. Et erat portiens ante faciem templi, habens longitudinem juxta tem-pli mensuram sexaginta cubitorum, et latitudinem decem cubitorum, surgens in altum, ut dicit Jose-phus, usque ad celsitudinem templi, et fecit in tem-ple fenestras obliquas, id est exterius angustas, et interius obliquando diffusas: has excogitavit Salo-mon. Trabes autem posuit in domo per transver-sum per tria loca in summitatibus trium mansio-num adeo longas, ut forinsecus capita earum pro-minerent ex utraque parte. Et ædificavit super ca-pita forinsecus prominentia tria tabulata, ad deam-bulandum circa templum: quæ in Evangelio pin-nacula templi dicuntur (*Math. xv.*). Quæ quomo-dum facta esse in utroque latere, satis eluet. Quemodo autem fuerit in fronte orientali et occidental, non memini me legisse, nec super hoc me somniare

aut libet, aut licet; sed quod ibi fuerant creditur, quod videtur velle Josephus, dum ait de eversione templi. Latitudine vero tabularum differens erat. « Tabulatum enim quod erat subter quinque cubitos habebat latitudinis, et medium sex cubitos, et tertium septem. » Quod ad litteram quidam tradidit factum, ut in superioribus tabulatis manentes, non impeditur, ad aspiciendum inferius, per obstatum inferiorum. Hebreus tamen dicit tria tabulata parem habuisse latitudinem, ut si a summo usque ad imum plumbata clementarii dinitteretur, eorum perpendetur aequalitas. Verumtamen inferius tabulatum quinque cubitorum erat in latitudine, medium vero sex, quia murus superior arctior factus, quasi per cubitum retractus erat. Ultimum vero tabulatum septem cubitos habebat pro retractione muri superioris similiter factum. Fuerunt qui dicenter inferius tabulatum septem fuisse cubitorum, et medium sex, ut ascendendo arctaretur tabulata sicut et murus. Et corrigunt litteram, pro « subter, » ponendo, super. Vel etiam legunt, « subter, » dicentes, « tabulatum quod subter erat, » non loco, sed numero. Sicut enim altum dicitur, et profundum, et supremum, sic et subter dicitur loco, quod infra positum est; subter vero numero, ad quod ascenditur numerandum. Haec autem tabulata sic erant conjuncta muro, ut ei non haerent, id est muro insixa non essent. Trabes tamen de muris prominebant. Porro in extremitatibus eiususque tabulati, ut deambulantes ab injurya lapsus defenserentur; aedificavit luriculas, tanquam appodiaciones, quae in Regum, « latera » vocantur (17), in Paralipomenon, cancelli (*II Paral.* iii), de quorum altitudine nescimus, nisi de supremo, quod habuit in altitudine quinque cubitos.

CAP. X. *De ornato inferioris domus.*

Porro murus inferioris mansionis intrinsecus undique opertus erat tabulis cedrinis, trabibus vero solarii affixa erant laquearia cedrina (*III Reg.* vi). Pavimentum vero domus tectum erat tabulis abiegnis, tabulata vero laterum, et laquearia trahim, et pavimenta tabulis aureis operiebantur cum clavis aureis, quorum singuli erant quinquaginta siclorum, nihilque erat in illa inferiori parte templi, quod auro non tegeretur, ita ut vultus ingredientium faceret auri lumine resplendere. Porro in juncta tabularum fecit anaglypha, id est cælaturas, vel tornaturas in juncturis fabrefactis, ne locus junctorum deprehendi posset. In medio vero tabulæ erant imagines prominentes, cherubim et palmae. Haec quidem in tabulis cedrinis cælata erant, sed auro tecta, vel in ipsis tabulis aureis. Oraculum autem, quod dicitur Sancta sanctorum*, habebat viginti cubitos longitudinis, et viginti latitudinis, et triginta altitudinis. In littera tamen habetur, et viginti cubitos altitudinis, quod intelligi-

A gendum est de pariete interposito inter sancta et oraculum. Sicut enim in tabernaculo columna interposita fuerunt, quibus appendebatur velum, sic interpositus est in templo paries cedrinus, non ascensus in altum nisi per viginti cubitos, decem cubitos, qui supererant, usque ad laquearia, intactos relinquens, ut fumus aromatum ascendens de altari per aperturam superioriem libere intraret in oraculum. Erat autem totus paries tectus auro, habens anaglypha, cherubim et palmas ad motum parietum. Huic parieti appensum erat velum de quatuor coloribus, cui intexta erant cherubim tantæ tenuitatis, ut parietis non prohiberent aspectum. Quod totum parietem operiens, forte usque ad laquearia ascendebat, quod legitur in Evangelio seorsum fuisse a summo usque deorsum (*Matth. xxvii*). De interiori schemate superiorum inansionum non legi, nisi quod, dum consummaret ædificium, positus est lapis in angulo superiori, non sine grandi omnium admiratione. Cum enim ædificantes, et in fundamento et in muro eum locare niterentur, non est inventus locus ejus, donec in angulo superiori, et postremus omnium, convenientissime positus est, secundum quod prædicterat David. « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus, » etc. (*Psal. xvii.*) In summitate vero muri per gyrum affixa erant aurea verna ad hominis magnitudinem propter aves abigendas, ut de longe aspicientibus, quasi silva aurea videretur. Per gyrum vero muri erat labium exterius, a quo dependebant grandes uvæ aureæ cum pampinis aureis, adeo fabrefactis**, ut sursum aspicientibus quasi ad instar avium moveri stœperentur. Porro juxta terram, ostium lateris medii in pariete erat domus dextræ, id est meridianæ***, et per cochleam testudinis ascendebant in medium cœnaculum, et a medio in tertium, hoc est per ascensum tortuosum, qui vulgo vitis dicitur, qui factus est ad similitudinem cochlearum testudinis. Josephus tamen describit ascensum factum per medium muri absconditum, facilem et securum, in parte muri exterioris fenestratum sufficienter. Ostium vero ascensus dicitur fuisse juxta terram in angulis anterioribus utriusque muri. Fecit autem in introitu templi postes de lignis olivæ varum quadrangulos, et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, et utrumque ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur****. Et sculpsit in eis cherubim, et palmas, et cælaturas valde eminentes, et operuit omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Fores istæ tanta venustatis erant, quod etiam David prophetans de templi destructione, eas nominatim expressit, dicens: « Exciderunt januas ejus in idipsum (*Psal. lxxxiii*). » Et, ut Josephus ait, non erat in eis lignum majus palmo. Quod forte notatur in Regum, cum dicitur, « opere quadro ad regulam. » Et erat altitudo earum triginta cubitorum secundum altitudinem inferioris

(17) Vix quantum ad sensum tale quid in Paral. repares.

cœnaculi. Sed quod dicit Josephus altitudinem carum viginti cubitorum, videtur falso esse, quia tanta erat latitudo templi, ergo ab oriente non erat murus. Sed in Regum est determinatio, ubi dicitur. « Ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur. » Erat quippe latitudo muri decem cubitorum altrinsecus, et apertura, in qua erant fores similiter decem, et ita in muro orientali altrinsecus supererant quinque cubiti. In apertura vero erant quatuor fores, duas extrinsecus, et duas intrinsecus, quarum unaquæque habebat latitudinem quinque cubitorum. Et erant sic artificiose compositæ, ut clausæ quasi continuum parietem sacerent intus et extra. Aperiæ sibi in medio spissitudinis muri obviabant, et totam ejus latitudinem tegebant. Et sic artificiose sibi adhæabant, ut quando cladebantur exteriores, cladebantur et simul interiores. Nullus enim in templo nocte remanebat, qui clauderet eas interius. Cumque aperiebantur exteriores, aperiebantur etiam simul interiores, propterea dictum est: « Ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur. » Porro in pariete oraculi fecit duo ostiola de lignis olivarum, et postes angularum quinque. Ut in quinto angulo medio, cardines affixi starent circa quos ostiola movebantur, et erant in ostiola anaglypha, Cherubim et palmæ. Quidam tamen dicunt postes angularum quinque, subaudi, cubitorum erant. In oraculo autem erat arca, et propitiatorium, et cherubim, quæ fecerat Moyses in deserto.

**Additio 1.* Id est sancta consecutiva, loco scilicet sanctorum, sicut dicitur sæculum, consecutum sæculi, vel sancta sanctorum comparative, id est sanctiora sanctis.

**Additio 2.* Pampinus est folliculus, sub quo fructus vitis a frigore vel ardore defenditur; atque adversus omnem injuriam munitor; ideoque ali cubi intercessus est, ut et solem ad maturitatem fructus admittat et umbram faciat. Et dictus est pampinus, eo quod de palmita pendeat. Est autem feminini generis, et dicitur hæc pampina, et facit genitivum pluralem, harum pampinarum.

****Additio 3.* Sensus est, in pariete meridiano, qui dicitur dextrum latus, ad differentiam aquilonaris lateris quod erat sinistrum, erat ostium per quod ascensus erat ad cœnaculum.

****Additio 4.* Nota duplēm esse opinionem de ostiis illis. Dicunt enim quidam in utraque parte introitus, qui erat decem cubitorum, ostium unum fuisse, quorum utraque habebat sibi conjunctum ostium, ut videmus, in fenestrâ quibusdam, et tam ipsum quam innexum sibi, erat quinque cubitorum, et ita ex utraque parte erant quasi valvæ, quarum utraque decem cubitos habebat, ut eis aperitis altrinsecus cooperirent latitudinem, vel potius spissitudinem muri. Et quasi contiguus paries muri apparebat. Quando vero cladebantur, replicabant illa duo altrinsecus annexa. Alia opinio est, ut altrinsecus in angulis ipsius muri fuerint duo ostia,

A ita quod quilibet quatuor angularum, suum habet ostium, unumquodque hoc cubitum, et dum cladebantur duo exteriora, arte quadam cladebantur interiora. Utrique istorum potest applicari littera, planius tamen sequenti.

CAP. XI. De duobus cherubim.

« Fecit autem Salomon duos cherubim de lignis olivarum decem cubitorum altitudinis (III Reg. vi), stantes super pavimentum, in lateribus arcæ, et habentes pedes obliquatos, quasi ad deambulandum elevatos, opertos auro purissimo, habentes alas aureas, singulas quinque cubitorum, quarum dues extendebantur super arcam, et obviam sibi venientes jungebantur super eam, tegentes sanctuarium infra se positum. Alas autem duas extendebant altrinsecus ad parietes, ita ut ala unius tangeret parietem, et ala alterius parietem alterum. Porro extra parietem in sancta posuit mensam ad aquilonem, et candelabrum ad austrum. Inter quæ medium erat altare aureum, quod fecerat Moyses in deserto. Sed præter illud candelabrum, posuit alia candelabra aurea ejusdem schematis, sed majoris, quantitatis quinque hinc, et quinque inde. Similiter cum mensa quam fecerat Moyses, posuit alias decem mensas ejusdem schematis, sed majores quantitatis, quinque hinc, et quinque inde. Inter hæc autem posuit altare thymiamatis, et vestivit illud cedro, quod etiam dicitur altare oraculi, id est coram oraculo. Per hoc intelligitur fuisse aliud altare, quam quod ædificavit Moyses. Illud enim erat de lignis setim circumiectum ex omni parte auro. Illud autem vestitum erat cedro. Proinde intelligitur hoc altare fuisse de lapidibus, quos ferrum non testigunt, et erat opertum per circuitum tabalis cedrinis. Sed et illæ operæ erant ex omni parte laminis aureis, cuius quantitatem non memini me legisse. Illud vero modicum altare, quod fecit Moyses in deserto forte repositum erat in Sancta sanctorum, non ad usus quotidianos thymiamatis, sed ad aliquos usus singulares, quando semel in anno ingrediebatur sacerdos cum sanguine. Hoc autem inde potest perpendi, quia dicit Apostolus, in Sancta sanctorum fuisse aurum thuribulum (Hebr. ix), et hic erat ornatus templi in interioribus

C

Additio 5. Sensus est, in pariete meridiano, qui dicitur dextrum latus, ad differentiam aquilonaris lateris quod erat sinistrum, erat ostium per quod ascensus erat ad cœnaculum.

****Additio 4.* Nota duplēm esse opinionem de ostiis illis. Dicunt enim quidam in utraque parte introitus, qui erat decem cubitorum, ostium unum fuisse, quorum utraque habebat sibi conjunctum ostium, ut videmus, in fenestrâ quibusdam, et tam ipsum quam innexum sibi, erat quinque cubitorum, et ita ex utraque parte erant quasi valvæ, quarum utraque decem cubitos habebat, ut eis aperitis altrinsecus cooperirent latitudinem, vel potius spissitudinem muri. Et quasi contiguus paries muri apparebat. Quando vero cladebantur, replicabant illa duo altrinsecus annexa. Alia opinio est, ut altrinsecus in angulis ipsius muri fuerint duo ostia,

In facie vero templi erat porticus (III Reg. 7), quæ in Evangelio dicitur vestibulum templi, habens columnas æreas in longitudine sui dispositas in medio quarum erant dues mirabiliores cæteris positæ fores templi, habentes in medio sui spatium deceni cubitorum secundum latitudinem portæ templi. Quarum talis erat compositione: Stylus, vel stipes columnæ octodecim habebat cubitos altitudinis; non planæ, sed valliculatus, habens in circumfum canales cavationis quatuor digitorum, et erat fusilis, et linea duodecimi cubitorum ambiebat illum. Si quis vellet rotunditatem tangere, vel forte in

CAP. XII. De porticu.

medio columnæ, linea fusile opere circumducta erat. **E**pistylum vero columnæ super quod locandum erat capitellum latius erat stipe, et rotundum opere reticulato cælatum. Capitellum autem superpositum pīstylio fusile erat, et quinque cubitorum altitudinis, et in supra parte erat liliatum. Latera vero ipsius ex omni parte in modum retis et catenarum erant contexta, adeo artificiose, ut retia, et catene magis videbentur apposita quam insculpta, vel quia solidam non erant, perforata undique fusa sunt, ut connexiones retis formam exprimerent. « Septena versuum reticula erant in capitello uno, » id est septem ordinis habentes eamdem cælaturam, totum circumfumum capitelli per gyrum occupantes, vel ab inferiori parte capitelli, usque ad supremam, erant isti septem ordines dispositi aseendendo. Super capitellum vero erat quasi funiculus, super quem positum erat retiaculum tenens ejus summitatem, et descendens aliquantulum circa latera capitelli in circumfumum. In eius extremitate dependebant in duabus ordinibus ducentis malogranata. In epistyllo quoque columnæ, super quod sedebat capitellum, pendebant malogranata. Legitur enim quod capitella erant super summitatem malogranatorum. Ejusdem compositionis erat columna altera. De compositione vero basium non legi. Haec duas columnas propriis nominibus vocabantur, tum propter sui magnificientiam, tum propter futurorum multam præfigurationem. Dextera dicebatur Jachim, id est firmitas, Josephus vocat eam thalamum Jachim. Sinistra dicta est Booz, vel Boz, quod sonat sōbur, vel in robore. De reliquis columnis vestibuli et modicis agit historia dicens : « Capitella autem quae erant super capita columnarum, quasi opere lili fabricata erant in portico quatuor cubitorum, et rursus alia capitella in summittate columnarum desuper, juxta mensuram columnæ contra retiacula. Porro de compositione columnarum tacet. Capitella vero earum minora dicit uno cubito prioribus capitellis. De schemate eorum tantum dicit, quod erant liliata, et habebant retiacula superposita. Quod autem sequitur malorum granatorum ducenti ordinis erant in circuitu capitelli secundi, ambiguum est, utrum hoc dictum sit de capitellis minoribus, an recapilando dictum sit de capitellis prioribus. Has columnas fudit Hiram Tyrius, plenus sapientia ad faciendum omne opus ex ære, filius mulieris viduae de tribu Nephthalim, patre vero Tyrio. Sed et omnia utensilia templi ærea, et quidquid in eo de ære factum est, fudit Hyram in campestri regione Jordanis in terra argillosa, et inter Sochot, et Sarchan. Nec te moveat, quod aliquando de ære, aliquando de aurichalco dicuntur facta, quia idem est, cuius splendor et pulchritudo similis erat auro, ut dicit Josephus. In hoc vestibulum ascendebat a atrio sacerdotum duodecim gradibus, secundum Josephum. Quidam tamen dicunt septem secundum visionem Ezechielis, dicunt enim in multis concordare compositionem templi materialis, cum

A compositione templi spiritalis, quod vidit Ezechiel.

Additio 1. Triginta quinque cubitorum altitudinis, ut legitur in Paralipomenon.

Cap. XIII. *De cubiculis, et coenaculis hebdomadiorum*

Edificavit autem Salomon in circumfumum templi post vestibulum triginta parvulas domus, quæ sui copulatione totum templi spatium intrinsecus amiebant (III Reg. vii). Harum singulæ habebant quinque cubitos latitudinis, et tantumdem longitudinis, et quindecim in altitudine. Ingressusque eam ita fecit adiuvicem, ut ex alia ingredetur ad aliam, aliquo spatio interposito. Et supra eas adiutatae erant aliae sequales eis, et mensuris, et numero, ita ut latera templi tria per circuitum tegerentur domunculis, usque ad primum tabulatum exterius *. Reliqua vero pars templi superior circumedificata non erat, sed libere videri poterat. Non fuerunt hæc domunculae pastophoria, vel exercitæ, ut quidam putant, de quibus postea dicemus, sed fuerunt cubilia, et coenacula hebdomadariorum, et gazophylacia vasorum et vestium templi.

Additio 1. Si enim exterior longitudine templi fuit tantum quadraginta cubitorum, et latitudo triginta, tunc ambitus trium murorum habuit tantum centum quadraginta cubitos, ad quem ambiendum sufficerent domunculae viginti octo quia quinques viginti octo faciunt centum quadraginta. Credendum est autem quod prædicta quantitas templi fuit inter muros intrinsecus, et murus habuit decem cubitos latitudinis. Ergo longitudine exterior fuit septuaginta cubitorum hinc et inde, latitudo occidentalis quadraginta qui faciunt centum octoginta. Ad quos implendos necessariae essent triginta sex domunculae si continuæ essent.

Cap. XIV. *De atrio sacerdotum.*

Et edificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri (II Reg. vii). Porro plura fuerunt atria circa templum, ut in psalmo legitur : « Qui stat in domo Domini, in atriis domus Dei nostri (Psal. cxxxii). » De interiori tantum atrio mentio fit in Regim, de eodem et de secundo tractat Josephus. Sed præter hæc duo etiam fuerunt alia duo. Igitur atrium interius, erat platea grandis ex omni parte circa templum diffusa per quadrum, que præ foribus templi ad orientem plurimum extendebat, quia ibi erat altare æreum, et luteræ, et ibi ministrabant levites, et sacerdotes coram Domino. Circa utrumque vero latus templi non adeo diffusa erat. Ab occidente vero strictior, enjus pavimentum vario marmore stratum erat, et diversis imaginibus venustatum. Hoc atrium eingebat murus brevis in altitudine tantum trium cubitorum, et erat unus cubitus lapidum unius coloris, secundus lapidum alterius coloris, et tertius tertii coloris. Intus autem erat vestitus cedro, et positus erat murus per gyrum in extremitate hujus atriæ, ut cæteros a ministris

ab ingressu atrii prohiberet. Ad hunc se appodia-
bant psallentes; et conversi ad populum super hunc
inclinati loquebantur. In eodem muro stabant col-
umnæ æquis intervallis dispositæ, populum extra-
stantem ad legem sanctimonie præmonentes, aliae
litteris Hebreis, aliae Græcis, aliae Latinis, et ne in
locum sanctum transirent prohibentes. Hic ambi-
tus muri proprio nomine vocabatur gion, Latine
vero canecellus. Unum solum habebat introitum ab
oriente contra portam templi, habens aperturam
viginis quinque cubitorum sine foribus, usque ad
hunc introitum ascendebant viri, et mulieres defe-
rentes oblationes suas ad ministros sibi occurren-
tes. Nec licet eis nisi in quibusdam casibus ul-
terius transire^a, et ascendebant ad ipsum per qua-
tuordecim gradus. Hoc atrium dicebatur atrium
interius, vel atrium sacerdotum, quod etiam illi qui
erant Aaronitiæ, sed propter maculam aliquam offerre
non poterant, non intrabant, licet de partibus sa-
craffiorum alerentur.

* **Additio 1.** Forte quando siebat judicium Zelo-
typæ, vel quando Nazareus adimplebat tempus
voti.

CAP. XV. *De atrio mundorum.*

(18) Post illud atrium, et infra ipsum in declivi
latere montis, positum erat secundum atrium, quod
dicebatur sanctum, quod Josephus vocat aulam,
vel basilicam grandem. Erat autem diffusum per
circummitum circa atrium interius, longe tamen ma-
jus eo, et pavimentum vario marmore. Erat quo-
que circumseptum muro in altitudine viginis quin-
que cubitorum interius, exterius vero altitudinis
quadraginta cubitorum, secundum declivitatem
collis. Et licet sic altus esset, non ascendebat ta-
men usque ad fabricam templi, nec ipsius aspe-
ctum prohibebat. Erat autem murus iste ad occi-
denter simplex, et nullam habens portam. In utro-
que vero latere, et fronte orientali, habebat por-
ticus circumiacentes instar claustrorum monachorum,
in quibus erant columnæ singulorum lapidum di-
versi coloris cum basibus argenteis. Camerae vero
porticuum, et laquearia cedrina erant. Latitudo
vero porticus triginta cubitorum. In latere meri-
diano erant quatuor portae duplices valvas ha-
bentes, quæ laminis aureis et argenteis miro opere de-
coratae erant. Eiusdem numeri, et eiusdem sche-
matiæ erant portæ in latere septentrionali. In his
sedebant janitres, ut arcerent immundos ab in-
troitu hujus atrii. Porro in orientali fronte erat
porta, quæ speciosa dicebatur, habens valvas de ære
Corinthio factas. In angulis hujus frontis erant duæ
portæ modicæ, per quas ascendebant mulieres ad
offerendum. Vel forte ministri descendebant in oc-
cursum earum ibi, ad suscipendas earum offlato-

A nes. Per has portas, quas diximus, ascendebant undeaque viri mundi in atrium secundum, ut ora-
rent sub divo tempore serenitatis, sub porticibus tempore tempestatis. In platea hujus atrii orientalis vendebantur animalia, et volucres ad offerendum, et mensæ nummulariorum stabant ibi, quas evertit Dominus (*Matth. xxi; Joan. ii*). In porticibus autem circa portas stabant gazophylacia diversi generis ad recipiendas oblationes ingredientium. In porticibus laterum erant pastophoria, id est loca separata ad comedendum, in quibus sacrificantes de partibus sacrificiorum, quæ eos contingebant, vescebantur coram Domino. Quidam tamen volunt quod ibi tantum a foris venientes a finibus Israel comedebant, et ob hoc dici pastophoria. In eisdem porticibus erant cathedræ, et synedræ, et exedræ, id est tria genera sedilium, ut ait Isidorus. In cathedris se-
debat doctores in gymnasio; in synedris sedebant auditores in consistorio. Et dicebantur synedræ, quasi consessus. In exedris autem sedebant asses-
sores cum judge quando secretius aliquid tracta-
bant, quasi in locutorio. Et dicebantur exedræ, quasi assessus, licet exedra sepius ponatur pro thalamo. Hoc atrium secundum saepè in Evangelio dicunt templum, ubi dicunt quod oves et animalia vendebantur in templo (*Matth. xxi*), et quod Jesus docebat in templo (*Luc. xix*), et quod filii Israel orabant in templo, etc., in hunc modum.

CAP. XVI. *De atrio mulierum.*

(19) Porro sub hoc atrio erat atrium tertium, similiiter in decimi latere montis positum, ejusdem compositionis cum secundo, et si non tanta venustatis nec tam pretiosi ornatus. In hoc orabant mulieres, mundæ tantum.

CAP. XVII. *De atrio immundorum.*

(20) Infra illud atrium erat et quartum, in quo orabant viri immundi, et mulieres et gentiles, cuius murus exterior in radice collis positus erat, et ascendebant quadringentis cubitus usque ad verticem tantum collis, in quo situm erat templum, et ita muri atriorum in nullo prohibebant aspectum tem-
pli, nec eorum qui ministrabant in atrio interiori.

D

CAP. XVIII. *De altari, et mari æneo.*

(21) Porro in atrio interiori erat altare æreum, factum est lapidibus impolitis circumiectum ex ea parte ære longe majoris quantitatis quam illud portatile, quod factum fuit in deserto viginti cubitorum longitudinis, et totidem altitudinis, et erat sub eo fovea grandis, in quam per foramen in medio altaris positum cineres defluebant, et sanguis qui ad crepidinem altaris fundebatur influebat in eam. Quandoque vero mundabatur fovea per fe-

(18) Ille sequentia sunt sumpta de Josepho.

(19) Ibid.

(20) Ibid.

(21) Ibid.

nestrām, quā erat ad orientem. Altare vero, quod A basis interrasile erat, et in juncturis tabularum, per quatuor angulos erant sculpturæ eminentes, ad modum columnarum, quas quidam dicunt vocari media intercolumnia, quadrata tamen quidam legunt ibi media intercolumnia quadrata, vocantes columnam medianam tabulam, inter quatuor tabulas superpositam. Latera vero basis a media parte supra, insculptas habebant coronulas^{**} et plectas, et in medio earum leones et boves, et cherubim, et super colla leonum et bovin, et subtus erant lora ex aere pendentia, quibus ligati videbantur. In summitate vero quatuor columnarum angularium erant humeri expansi, in similitudine manus humanæ et pedis aquilini, super quos tabula ferens luterem ita erat coaptata, ut naturaliter inserta videretur. Et habebant illæ columnæ proprias cælaturas, homines, arbores et aves. Porro altera media pars bas's quasi erat circa terram, habebat per gyrum rotas eminentes cubiti et dimidi, et qui in rota steri solent axes, et radios creatos et modiolos, omnia fusilia. Et circa eas positis erant variae cælatura. Et hæc omnia adeo fabricata erant, ut non cælata, sed quasi apposita per circuitum videreatur, et bas's quasi rotis circumstantibus veli videbatur. Una erat fusura, et mensura, et sculptura decem basium et luterum. De sculptura tamen luterum nihil memini me legisse. Horum quinque in atrio templi steterunt ad dexteram, et quinque ad sinistram ad hunc usum. Nathinei prius lavabant membra hostiarum in piscina probatica, et lota tradebant sacerdotibus, qui, ne quid interim eis sordis adhæsisset, luteribus ea immergebant, ut resincerata superponerent altari. Porro lavatoria hæc in hunc modum posita erant, ut ingredientibus atrium sacerdotale, primo occurrebat ad meridiem mare æneum ad abluendas manus, postea progradientibus, ocurrerant decem luteres, ad intinguenda membra hostiarum, sursumque progradientibus occurrebat altare æneum similiter ad meridiem, positisque hostiis super altare, redibant sacerdotes offerentes ad mare æneum, et abluerant ibi pedes et manus, ut sic loti consummarent sacrificia, id est intrarent templum cum prunis et thymiamate, ad adolendum illud super altare in odorem domino.

* Additio 1. Id est linea diametraliter a labio ad oppositum labium protensa decem cubitos habebat.

CAP. XIX. De luteribus.

* Feclt quoque Salomon decem luteres æneos, et fusiles, altitudinis quatuor cubitorum (III Reg. vii). Erat autem in summitate luteris os recurvatum interiorius, et adeo angustum, ut unius cubiti esset ejus latitudo. Fundus vero ejusdem erat latitudinis eu- bili et diuidii^{*}, juxta quantitatem basis supra quam sedebant. Quadragesima batas capiebat luter unus. In eis abluebant intestina, et pedes holocaustorum, et erant omnes ejusdem facture, sicut et bases, quibus incidebant. Erat autem basis in inferiori parte in longitudine et latitudine habens quatuor cubitos per quadrum, in altitudine vero trium cubitorum. Et ascendendo paulatim angustata usque ad cubitum et diuidium, juxta quantitatem fundi ipsius luteris. Eratque composita ex quatuor tabulis, quibus quinta erat superposita quadrata, et ex omni parte aliquantulum excedens summitates altiarum, habens in medio sui eminentem concavitatem rotundam, in qua sedebat luter. Ipsum epus

B columnæ proprias cælaturas, homines, arbores et aves. Porro altera media pars bas's quasi erat circa terram, habebat per gyrum rotas eminentes cubiti et dimidi, et qui in rota steri solent axes, et radios creatos et modiolos, omnia fusilia. Et circa eas positis erant variae cælatura. Et hæc omnia adeo fabricata erant, ut non cælata, sed quasi apposita per circuitum videreatur, et bas's quasi rotis circumstantibus veli videbatur. Una erat fusura, et mensura, et sculptura decem basium et luterum. De sculptura tamen luterum nihil memini me legisse. Horum quinque in atrio templi steterunt ad dexteram, et quinque ad sinistram ad hunc usum. Nathinei prius lavabant membra hostiarum in piscina probatica, et lota tradebant sacerdotibus, qui, ne quid interim eis sordis adhæsisset, luteribus ea immergebant, ut resincerata superponerent altari. Porro lavatoria hæc in hunc modum posita erant, ut ingredientibus atrium sacerdotale, primo occurrebat ad meridiem mare æneum ad abluendas manus, postea progradientibus, ocurrerant decem luteres, ad intinguenda membra hostiarum, sursumque progradientibus occurrebat altare æneum similiter ad meridiem, positisque hostiis super altare, redibant sacerdotes offerentes ad mare æneum, et abluerant ibi pedes et manus, ut sic loti consummarent sacrificia, id est intrarent templum cum prunis et thymiamate, ad adolendum illud super altare in odorem domino.

* Additio 1. Cubitas tripliciter dicitur : Vel ipsa flexura brachii, vel mensura ab inde usque ad extremitatem digitorum, vel ab una manu usque ad aliam, expansis manibus. Dictus est autem cubitus, quia cibos sumendo in ipso cubamus.

* Additio 2. Coronula potest vocari, quæ fit de aliquo solidio, ut de auro; plecta vero corona facta de junctis floribus, vel arboribus, ut fit de lauro et myrto.

CAP. XX. De vasis altaris.

Utensilia vero altaris ænei fecit Hiram ex ære lebetes ad suscipiendos cineres et prunas altaris, ollas quoque et caldarias ad coquendas carnes, et hamulas, id est fuscinulas ad extrahendas carnes

vel disponendas, et arpaciones, id est forcas ad compendium ignem, et membra hostiarum desuper disponenda, et scutras, vasa scilicet æqualis amplitudinis in ore et fundo, ad calefaciendum (*III Reg. viii*). Josephus addit et trullas forte ad congregandos cineres, vel eruendos, vel ad vertendum pavimentum. Porro utensilia templi aurea erant, vel argentea. Utensilia vero candelabrorum aurea erant, de quibus in *Exode* legitur (*Exad. xxxvii*). Numerum vero utensilium quæ fecit Salomon tempore precedente, ponit Josephus, mensas scilicet super quas jacebant phiale, et pateræ, et mortariola, et patenæ ad offerendam similam, et crateres in quibus simila cum oleo miscebatur, et assarcenes, in quibus libanina mensurabantur. Thuribula quoque, cum quibus ferebatur thymiana et alia thuribula, in quibus ferebatur ignis a majore altari ad minus. Hæc omnia obtulit Salomon aurea, et alia similiter argentea, sed in duplum. Quorum numerum, secundum Josephum, ponere timui, ne incredibile videatur, præsertim cum vitium scriptorum circa numeros plurimum inveniatur.

CAP. XXI. De dedicatione templi.

Anno igitur quarto regni Salomonis, secundo mense, fundata est domus Domini, et in anno undecimo mense Ebul, id est Octobris, consummata est in omni opere suo, et in universis utensilibus, quæ in imminenti erant necessaria. Post dedicacionem enim plura fuerunt fabricata et superaddita. Et ædificavit eam septem annis et septem mensibus. Et convocavit Salomon in anno undecimo maiores natu Israeli, et principes tribuum, et duces familiarum ad dedicationem templi, et ad offerendam arcam in illud (*III Reg. viii*). Et convenerunt omnes mense septimo, id est septima lunatione, quæ intraverat Octobrem. Et erat dies solennis, decimus scilicet dies quo fiebat expiatio. Potest tamen dici templum in Septembri dedicatum, quia totus fere solennis est, rege accelerante, et post dedicationem fecisse aliqua utensilia, quæ decurrant mense Octavo, et sic utrumque verum est, quia mense Octavo perfecta est domus in omni opere, et utensilibus, et tamen mense Septimo dedicata est. Et tulerunt sacerdotes, et levitæ de civitate David arcam Domini, et omnia vasa ejus, et vox jubantium, ut ait Josephus, a longe remotis audiebatur. Rex vero et universa multitudo gradiebantur, alias gratulabantur ante arcam, et immolabant hostias absque estimatione, et numero, et aromatum fumus a longe positis sentiebatur. Et intulerunt sacerdotes arcam Domini in locum suum, et in oraculum subter alas cherubim, quibus quasi quadam ciburneo tegebatur. Capita quidem vectium super humeros portantium, a populo retro posito videbantur, donec arca reposita retracti sunt a visibus hominum in sempternum. Arca vero tecta erat ne videretur. In arca autem nihil aliud erat, nisi due tabulae testamenti lapideæ. Supplendum est autem, et urna aurea

A plena manna et virga Aaron. Hæc enim testatur Apostolus fuisse in ea (*Hebr. ix*). Factum est autem cum exissent sacerdotes de oraculo, et dicentes: «Constitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus» (*Psal. civ*), — «nebula implevit dominum Domini, non metuenda, sed temperata et fulgens, et obrumbavit facies sacerdotum, ita ut se invicem videre non possent, nec ministriare. Et ait Salomon: «Dixit Dominus, ut habitaret in nebula.» Nusquam legitur Dominus hoc dixisse. Sed quia in monte Sina apparuit in nebula, et processit Israel in nube, et ante Moysen positum in caverna petra transivit in nebula, ideo Salomon posuit dictum pro opere. Et est sensus: «Dixit Dominus,» id est opere monstravit. Subiit autem omnes quædam opinio phantastica, Dominum localiter descendisse in templum, quam amovit Salomon dicens: Novimus, Domine, quia fabricasti tibi domum perpetuan, cœlum, terram simul et mare. Et flexo utroque genu in terra coram omni Ecclesia, utramque manum levavit ad Dominum supplicans pro peccatis, vel gratias agens de promissione Domini impleta, qui promiserat David domum sibi ædificandam per manum filii ejus. Oravit quoque ut quicunque Judæus, vel gentilis, ascenderet ad hanc domum, supplicans pro peccatis, vel clamans ad Dominum pro aliqua tribulatione, exaudiaretur a Domino in his quæ juste postularet. Et surgens ab oratione, stans benedixit universo populo, et dedicatum est templum cum utensilibus suis die illa. Et deinceps in eadem die quartum siebat festum, scilicet festum dedicationis. In eadem enim die erant tria alia festa, festum scilicet propitiationis, afflictionis et expiationis. Nec te moveat, quod dimicimus eum flexisse genua super terram, cum in Paralipomenon dicatur, quod fecerit Salomon basim æneam quatuor cubitis altam, quam posuit in medio basilice, et stans super eam benedixit populo. Pauuit enim utrumque fecisse. Vel si pro eodem accipitur intelligendum est eura flexisse genua super terram, id est super locum in quo stabat. «Et immolavit Salomon hostias pacificas viginti duo milia boum, et ovium centum viginti millia.» Et quia altare æneum ad suscipienda holocausta, et adipes pacificorum minus erat; sanctificavit rex medium atrii interioris, ut super illud cremarentur, quæ super altare cremari non poterant. Fecit ergo Salomon festivitatem dedicationis, et omnis Israel cum eodem quatuordecem diebus: Quod sic intelligendum est: Quinque diebus continua celebrata est dedicatio; in sexto vero die, quæ fuit quindecima mensis, occurrit Scenopegia, quæ interposita est septem diebus. Qua terminata iterum celebrata est dedicatio per duos dies, qui internissi fuerant, et in die octavo, id est post duos septenarios, dimisit rex populum. Vel dedicatio continua septem diebus facta est, et post decimam septimam diem inchoata est Scenopegia, et terminata in vicesima tertia, et in octava Scenopegia post collectam dimisit populum.

« El apparuit Dominus secundo Salomonis per somnum, dicens: Exaudi orationem tuam, sanctificavi domum hanc, et erunt oculi regi cunctis diebus super eam, et super te, et super populum Israel, si custodieritis mandata, quae proposui vobis. Alioquin auferam vos de terra quam dedi vobis, et templum hoc projiciam a conspectu meo, et erunt aerumnæ vestrae fabulae narrantium (III Reg. ix.). »

Additio 1. Quando David introduxit arcam, canaverunt alium psalmum: « Confitemini Domino, et invocate nomen ejus (Psal. civ.). »

Additio 2. Legitur in Paralipomenon ignis de celo descendisse, et devorasse oblatæ (II Paral. ip. vii).

CAP. XXII. De domo Saltus

Factum est autem post fabricam templi, coepit Salomon constituere aedificium domorum regalium (III Reg. ii), quod tredecim annis vix implevit. Non enim circa ea adeo fervens erat studium populi, sicut circa templum, sed nec ad eas opulentia fuerat ei præparata a patre. Fecit autem tres domos, domum sibi, et domum uxori sua filie Pharaonis, et domum Saltus. De domo regis hoc solum dicitur in hoc libro Regum. « Domum suam ædificavit Salomon tredecim annis, et ad perfectum usque perduxit (III Reg. viii); » et paulo post, « porticum etiam soli, in qua tribunal fecit (ibid.). » Et vocavit porticum ipsam domum in qua erat solium et tribunal: solium autem est regis, tribunal iudicis. Et erat in eadem domuncula in qua sedebatur ad iudicandum, id est in qua cum assessoribus tractabatur de sententia. De hujus domus compositione tunc liber Regum, forte quia eadem erat quæ et in domo Saltus, quam plenius describit. De domo regiae dicitur in Regum, quod eam tali opere fecit, quali et domum regiam. Porro domus Saltus duplex erat, et ex duplice materia. Pars inferior erat lapidea, et dicebatur nephota, id est *pigmentaria*, in qua reponebantur aromata et pigmenta ad usus templi et domus regiae, ut ex beneficio terræ, et mari diu vigerent quasi recentia. Superior pars domus lignea erat de lignis Libani facta; unde et dicta est domus Saltus, vel domus Libani, vel domus Saltus Libani. Quidam tamen putant eam ob hoc sic vocatam, quia circumaque consita erat ex arboribus et viridiariis miræ recreationis, juxta densitatem saltus Libani. In ea reponebantur arma, ut beneficio ligni rubiginem non sentirent, nec solum arma ad pugandum, sed et ad decorum et ad ostentationem regii fastus. « Fecit enim rex Salomon ducenta scuta aurea, et sexcenta scili erant in unoquoque scuto (III Reg. x). » In Paralipomenon additur de totidem lanceis aureis (II Paral. ix). « Fecit quoque ducentas peltas aureas, et quarum quedam rotundæ erant, aliæ instar semicicli factæ. His utebantur custodes regis ante ostium domus excubantes (III Reg. xiv). Etiam quando rex egrediebatur præcedebant eum equitantes, et ferentes hujusmodi ar-

A ma, juvenes flavi, et usque in equorum sessionem diffundentes cæsarium, comis suis adjacentes auritincturam, ut eorum capita sole percussa radarent. Hos sequebatur rex vectus in curru, et ad locum quemdam solitus erat exire, qui ab Ierosolymis abest duobus funiculis, et dicebatur hortus Eden, id est *deliciarum*. Porro pars illa superior, quæ dicebatur domus Saltus, habebat longitudinem centum cubitorum, in latitudine quinquaginta, et in altitudine triginta cujus camera tota vestiebatur tabulis cedrinis. Sustentabatur vero tribus ordinibus columnarum. Unusquisque ordo habebat columnas quindecim e regione se respicientes, et pari modo a se distantes, et ita inter muros et tres ordines columnarum erant quatuor deambulatoria. Præ foribus autem domus fecit porticum columnarum quinquaginta cubitorum longitudinis, et triginta latitudinis. De compositione inferioris partis domus lapidea facet liber Regum, forte quia ejusdem compositionis erat cuius et superior.

CAP. XXIII. De basilica et domo regia.

E regione stabat domus regia, grandi interjacenti viridario ejusdem longitudinis, latitudinis, et altitudinis, et similiter intercolumnata (III Reg. vii). Verumtamen simplex erat, et unius mansionis murus, cujus altitudo quatuor habebat distinctiones, quarum tres diversis variabantur coloribus, quarta vero superior exaltaturis erat ornata. Erant ibi arbores sculptæ diversi generis, ramis, foliis et pomis obumbratæ, ita ut propter miraculum subtilitatis agitari quodammodo putarentur. In medio totius amplitudinis erat domuncula habens latitudinem triginta cubitorum, et in ea erat solium validis columnis extensus, in quo rex sedens judicia proferbat. In posteriori fronte domus, laquearia, et parietes vestiti erant auro, ubi et fecit rex thronum de ebore grandem et vestivit cum auro (III Reg. x), cujus ascensus facilis erat per sex gradus, et de marmore porphyrio factus; duodecim leonculi stabant super sex gradus hinc et inde. Reclinatio throni posterior rotunda erat sedens super vitulum respicientem, et duas manus hinc et inde tenebant cum, et duo leones stabant juxta manus singulas. « Non sicut tale opus in universis regnis. Fecit et circa domum reliqua habitacula et sedilia. Ubi post causas explicatas residencebant, strata omnia ex marmore, et tabulis cedrinis. Fecit quoque domum regiae in latere descendente, marmore, cedro, auro, et argento opulentissime decoratam. Fecit et utensilia utriusque domus præclara; neccnon et vasa, quæcumque sunt epulis opportuna, omnia ex auro fecit. Perfecit itaque Salomon viginti annis templum, et domos regias cum omni supellectile sua, Hiram rege Tyri præbente sibi auxilium in lignis, et auro (III Reg. ix).

CAP. XXIV. De oppidis datis Hiram.

« Tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in

terra Galilææ (*III Reg. ix.*), in sorte Nephthalim A maritima. Sed non placuerunt regi Tyro, licet et Tyro non procul essent posita, et appellavit eam terram Chabul, » quod lingua Phœnicum sonat *displacere*, et tunc primum terra illa vocata est Galilæa gentium, non quod ibi gentes habitarent, sed quia sub ditione regis gentilis erat. Refert Jese- phus Menandrum Phœnico historiographum scripsisse quod Salomon et Hiram mutuo sibi scripserunt ænigmata et figuræ, quæ qui non solveret certam daret alteri pensionem. Cumque arctaretur Hiram in solutione, consulebat Tyrium juvenem Abdemium Abdemonis filium, quia emnia de facili explicabat.

CAP. XXV. *De operibus Salomonis.*

Porro convertit animu[m] Salomon ad muros ci- vatis construendos, quos miro labore ampliavit (*II Reg. ix.*, et *II Paral. viii.*). Vias quoque regias, quæ ad Jerosolymam ducerent, nigro lapide stravit. In pluribus vero locis ruinas civitatum reparavit. Sed et novas civitates pro opportunitate locorum fundavit, quasdam contra hiemis intemperiem, quasdam adversus cauma aestivum, quasdam contra veris et autumni mutabilitatem. In terminis vero terræ aedificavit urbes tabernaculorum, imo ultra fines terræ promissionis perplurimas urbes occupaverat, socero suo Pharaone rege Ægypti ei præbente auxilium. Qui, ut ait Josephus, ultimus regum Ægypti dictus est Pharao, quod interpreta- tur *regnans*. Qui cum admiraretur opera Salomo- nis, præcipue commendabat domum Saltus, et sa- crificia et frequentia levitarum circa ea. Porro de filiis Israel nullum fecit Salomon servum, sed erant viri bellatores et ministri ejus, ex quibus erant super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quin- quaginta; Chananæos autem de monte Libani, usque ad civitatem Amachi, fecit sibi servos tributariorum. Classem quoque fecit rex Salomon in insula quadam Ægyptiaca Rubri maris, quæ dicitur Asiongaber, et navigabant cum servis Salomonis viri nautici de Tyro, quæ tunc insula erat, et deferebant de Ophir aurum multum, et circumaneentes Indiam et Siciliam, post elapsum triennium, refe- rebant Salomoni aurum quadringentorum viginti p talentorum, et argentum, et dentes elephantorū, et simias, et pavos, et gemmas, et ligna thina multa nimis, quæ erant similia ligni setim, et odorifera; de quibus fecit rex Salomon fulcra, et sedilia domus Domini, et domus regis, et citharas, et lyras cantoribus, nam cynara, et nabla ex electro consti- tuit. Quasi nullius pretii erat argentum in diebus ejus, nam et sedilia pro foribus domorum plurima in Jerusalem argentea erant. Sed et ligna cedrina, quasi sycomori ligna abundantant in ea.

CAP. XXVI. *De regina Saba,*

Ad horum incredibilem opinionem regina Saba excitata, venit tentare eum in ænigmatibus (*III*

Reg. x., et *I Paral. ix.*) Et ingressa est Jeru- salem cum comitatu multo, et divitiis inestimabi- libus. Est autem Saba quandoque nomen re- gionis, sed hic est civitas regalis Æthiopæ; hu- jus nominis significaciones, apud Hebreos distin- guuntur per apices litterarum, *Six* et *Sæcch.* He- rodotus dicit, post Mineum, qui Memphis condi- dit, fuisse reges Ægypti dictos Pharaones, quod sonat *regnantes*. Quibus successit Nichaula regina Ægypti et Æthiopæ, quam putat Josephus venisse ad Salomonem. Quæ ingressa ad cum locuta est universa quæ habebat in corde suo. Nec fuit ser- mo, qui regem lateret, sed docuit eam in omnibus his quæ proposuerat. Et admirans, non habe- lat ultra spiritum, dicens famam regis minorum B esse veritatem. Veruntamen tria præ cæteris admira- batur, domum Saltus, et supra templi fabricam, ordinem quoque et frequentiam ministrantium in templo; tertium vero ordinem, et distinctionem servientium regi in mensa. Nam et pincerna simili cultu et listineto ab aliis ornabantur, similiter et panum latores, et dapiferi, ut in tanta multitudine ministrorum, nullus dubitaret quis cuius rei mi- nisterio fungeretur. Dedit autem regina regi mu- nera centua viginti talenta auri, et gemmas pre- ciosas, et aromata quanta, et qualia non fuerant visa in Jerusalem. Dicit etiam Josephus, eam dedisse regi radieem halsam, unde propagæ sunt in Engaddi vineæ balsamitæ. Cui etiam Salomon mul- ta redonavit, nihilque fuit quod postulanti non præ- beret. Quæ regina gratis suscipiens ad propria re- meavit. Tradunt quidam eam rescripsisse Salomo- ni, quod præsentialiter ei dicere timuit, se vidisse scilicet quoddam lignum in domo Saltus, in quo suspendendus erat quidam, pro cuius morte regnum Iudeorum periret, et certis indiciis illud regi in- dicavit. Quod timens Salomon in profundissimis terræ visceribus occultavit illud. Pro cuius virtute aqua mota sanavit ægrotos, quod tamen in librī suis negant se habere Hebrei. Sed quomodo circa tempora Christi in probatica piscina superenata- verit incertum est (*Joan. v.*), et creditur fuisse hoc lignum cræcis Dominicæ.

* *Additio 1.* Quam postea Cleopatra abstulit, pes- sima regina Ægypti.

CAP. XXVII. *De feminis adversariis Salomonis, et morte ejus.*

Procedente vero tempore et amavit rex Salomon mulieres alienigenas, contra legem, et posuit ma- culam in gloria sua, et schisma in genere suo (*III Reg. ii.*). Fueruntque ei uxores reginæ, quasi septingentæ. Josephus tamen dicit septuaginta et concubinæ trecentæ, quæ averterunt cor ejus, cum jam senex esset; et secutus est deos alienos, ne deliciæ suas contristaret. Et aedificavit in excelsis circa Jerusalem tria fana idolorum: unum Astarthæ deæ Sidoniorum, quæ Juno dicitur; secundum, Chamos idolo Moabitum; tertium, Moloch idolo

Ammonitarum, cuius sanum statuit in monte Oli- A *Additio 1.* Nota quod de pluribus libris mentio-
veti, e regio templo : quod plurimum Deo displi-
cavit. Unde et postea dictus est locus ille locus Of-
fensionis. Venit ergo ad eum propheta missus a
Deo Nathan, vel alius, dicens : « Hæc dicit Dominus : Quia scidisti pactum meum, scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo, non tamen totum, sed tribum unam, præter tribum Iuda, dabo filio tuo, propter David servum meum, propter quem etiam hoc faciam hæc in diebus tuis. » Porro cum vixisset Salomon in summa pace, eirea finem vitæ suscitavit ei Dominus adversarium Adad Idumæum de semine regio, qui in tempestate illa, quando de-
scivit Joab in Idumæos, puer fugit in Ægyptum : cui postea rex Ægypti dedit uxorem sororem uxo-
ris suæ, quæ peperit ei filium Genubath. Cumque audisset Adad, David et Joab mortuos esse, et Salomonem infamatum, vel infatuatum, egressus de Ægypto infestabat Israel. Suscitavitque ei Dominus alium adversarium Razon principem latronum in Damasco. Jeroboam quoque filius Nabatii Ephra-
theus de Sareda, serviens Salomonem, levavit contra regem manum suam hoc modo. Salomon adificavit Mello, muros a radice voraginis extollens, ut co-
sq̄aret eos civitatem David : vidensque Salomon Jeroboam bonum indolis, et industrium, statuit eum præfectum operis, et deinde constituit eum super vigilia universæ domus Joseph. Quadam die dum egrederetur Jeroboam de Jerusalem, invenit eum in via Ahias propheta Silouites, opertus pallio novo, quod scidit in duodecim partes, et ait ad Jeroboam : « Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus : Dabo tibi decem tribus, et eris rex super Israel ; filio autem Salomonis dabo unam, ut remaneat lucerna David coram me in Jerusalem, quam elegi, ut esset nomen meum ibi. » Quo auditio, Jeroboam intumescentem suadebat populo, ut recederet a Salomone. Quam ob rem « Salomon voluit eum interficere. Tunc Jeroboam fugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, usque ad mortem Salomonis. Reliqua vero verborum Salomonis, et omnia que fecit, scripta sunt in libro Verborum, vel in libro Bierum Salomonis. » Hunc librum quidam aesti-
mant esse Paralipomenon, sed quia nec in eo scri-
pta sunt reliqua opera Salomonis, verius putandum est hunc librum non superesse. « Dormivitque Salomon cum patribus suis, et sepultus est in ci-
vitate David, eum regnasset in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis. Quaritur autem qua ratione dicatur Salomon, senex fuisse, cum modicum ultra quinquaginta annos vixisse legatur. Roboam enim mortuo patre quadraginta et unius anni erat, quem Salomon cum undecim annorum esset, genuisse perhibetur. Plenius ergo super hunc locum dicit Josephus ita. Mortuus est Salomon valde longævus, qui regnavit annis octoginta. Vixit autem nonaginta quatuor annis, sed divina Scri-
ptura eos tantum annos exprimit, quibus regnavit antequam prævaricaretur.

fit in sacra Scriptura, qui non supersunt, sicut liber Bellorum Domini, de quo in Numeri similiter forte liber Verborum (*Num. xxi*), de quo hic et saepius agit, non superest. Quidam tamen volunt signari Paralipomenon, qui dicitur Residuorum, quia quod minus in Veteris Testamenti libris dictum est, ibi suppletur.

Incidentia.

In diebus Salomonis fuit rex sextus Latinorum Silvius Alba, Silvii Æneæ filius.

CAP. XXVIII. De Roboam, et divisione regni.

Post mortem Salomois successit ei Roboam, et erat mater ejus Naama Ammanites (*III Reg. xi*). Porro Jeroboam, audita morte Salomonis, reversus est de Ægypto, et venit in Sichem ad Roboam eum omnium multitudinem Israel, quæ vocaverat eum. Cumque vellent Roboam constitutre regem dixerunt ad eum : « Laninæ paululum de gravi jugo, quod impositum nobis pater tuus, et serviemus tibi. » Nec est intellegendum de jugo tributi, sed veetigium in expensas, quibus prærerat Achimæas sub Salomona. Qui respondit : « Ite, et redite ad me in diem tertium. » Interim consuluit senes, Sadoc scilicet, et Banaiam, et Joiadam, et reliquos principes Salomonis. Qui dixerunt : « Si hodie audieris eos, leniter eis loquens, servient tibi in æternum. » Post hæc consuluit adolescentes, non exitate tantum, sed moribus. Qui dixerunt : « Imperiose loquere, et populo comminando et timentes servient tibi. » Et redeunte populo in tertium diem dixit ad eos : « Digitus meus minimus grossior est humero patris mei. Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam vos scorpionibus. » Quasi dicat : ego sum potentior patre, et majora faciam super vos. Est autem scorpio rubus aculeatus, vel flagellum virgarum nosdosum, vel scutica habens in summitate glæmiles plumbeas. Et indignatus populus ait : « Quæ nobis pars in David, vel quæ hereditas in filio Isai. » Quasi diceret. Quæque tribus portionem suam haereditariam habet a Domino, quæ necessitas est, ut ex una eligatur qui regat alias. Quæque tribus regat haereditatem suam. Et recesserunt decem tribus ab eo. Ipse vero misit post eos Aduram, qui erat super tributa, et lapidaverunt eum. Tunc timens Roboam fugit in Jerusalem. Decem vero tribus constituerunt Jeroboam regem super se. Judas vero, et Benjamin secuti sunt Roboam, et fuerunt cum eis levitas, propter templum, quod erat in Jerusalem, et tunc separata est monarchia regni Hebræorum in duo regna, nec amplius ad unitatem rediit. Et dictum est regnum decem tribuum regnum Israel pro multitudine sui, nomen Jacob patris sui sibi reservans. Dictum est et Ephraim, quia Jeroboam, qui de Ephraim primus eis imperavit, quasi tunc primo impleta esset benedictio super Ephraim. Alterum vero regnum dictum est regnum Juda, ob dignita-

tem tribus regiae. De utroque regno prosequitur historia quasi modo intercalari, et incisive aunc de hoc loquitur, nunc de illo. Quod diligens lector de facili deprehendet.

CAP. XXIX. *De Jeroboam, et Abdo, et vitulis.*

Porro Roboam collegit exercitum centum octoginta millia electorum, ut pugnarent contra Israel (III Reg. xn). Et misit ad eum Dominus Semeiam prophetam dicentem : Haec dicit Dominus : « Non pugnabis contra fratres vestros : a me enim factum est verbum hoc. » Quod de schismate regnum intelligendum est. Et quieverunt a prælio. Jeroboam autem dixit in corde suo : « Si ascenderit populus iste in Jerusalem ter in anno, convertetar cor ejus ad Dominum suum Roboam, et interficiat me. Tunc exegitato consilio fecit duos vitulos aureos : quos Josephus vitulas vocat, et constituit utrique fenum, alterum in Dan, et alterum in Bethel, et dixit ad populum : Ecce dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. » Quasi diceret : Omnis locus habet Deum, non habet necesse ut ascendatis ad locum vestrorum civitatem, ut ibi queratis Deum. Feci vobis vitulos aequivocos Deo, ut in eis adoretis Deinimum, et constituam ex vobis sacerdotes et ministros, ne filii Levi egeatis. Cumque imminaret Scenopégia, et constituit eis diem solemnum in mense octavo, quintadecima die mensis. » Forte transtulit festum de mense septimo in octavum, vel lunatio Septembribus descendebat in Octobrem. Tunc ascendit cum populo in Bethel ad diem festum. Dominus misit prophetam de Juda in Bethel, qui in Paralipomenon nominatur Abdo, hic a quibusdam creditur fuisse Gad, qui rege stante super altare ad immolandum exclamavit : « Altare, altare, hæc dicit Dominus. Nascerat filius domini David, nomine Josias, qui comburet super te ossa sacerdotum tuorum, eruta de tumulis suis. Et ait ad populum. Dabo vobis signum, quod locutus sit in me Dominus : Ecce altare scindetur, et effundetur oblatio quæ est in eo (III Reg. xiii). Tunc rex extendit manum suam, præcipiens eum apprehendi : et statim aruit manus ejus cum brachio. Altare quoque scissum est, et effusa sunt omnia quæ erant in eo. Et timens rex ait ad prophetam : « Ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. » Quo orante reversa est manus regis ad eum. Cumque dixisset ei rex : « Veni ut prændes mecum, et dabo tibi munera. Respondit : Non possum. Sic enim præcepit mihi Dominus : Non comedas panem, neque bubes aquam, neque revertaris per viam qua incedis. » Egressus itaque de Bethel, revertebatur in Jerusalem per aliam viam. Erat autem in Bethel propheta quidam senex, et jacens in lecto. Cui cum indicassent filii ejus quæ viderant, et audierant, dixit eis : « Sternite mihi asinum. » Et ascendens abiit post virum Dei, et ait ad eum : « Redi tecum ut comedas. » Qui respondit. Non possum, quia prohibuit me Dominus. At ille : Propheta sum siue tu, et dixit

A mihi Dominus : « Reduc eum tecum, ut comedat. » Et ita seduxit eum, et reduxit. Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum, et ait in spiritu : « Quia non custodisti mandatum Domini non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum. » Et nota quod per injustum justè locutus est Spiritus sanctus, ut ex eodem ore propheta pœnam accepiret, unde et culpam accepérat. Cumque redisset vir Dei post prandium, occidit eum leo in via; asinus autem stabat juxta illum, et leo custodiebat cadaver, nec asinum tangens, nec illud. Quod cum accepisset senex ille propheta, retulit cadaver ejus, et posuit illud in sepulcro suo, dicens filii suis : « Cum mortuus fuero, ponite ossa mea juxta ossa ejus, » Ut parcatur ossibus meis pro eo, quando fiet verbum Domini de cremeatione ossium super altare. Jeroboam autem non est reversus a via sua pessima. Nam senex ille propheta persaudebat ei non fuisse verum prophetam, quem Dominus occiderat, et dexteram ipsius pro labore sacrificandi obstu-puisse, et, cum requievisset, ad naturam propriam remeasse. Altare vero propter onus impositorum iuptum fuisse aiebat.

CAP. XXX. *De morte Abiæ et Jeroboam.*

In diebus illis ægrotavit Abia filius Jeroboam, et ait rex uxori sue : Commuta habitum ne cognoscaris a uxori mea, et vade in Silo ad Achiam prophetam, qui mihi quandam locutus est de regno*, ipse indicabit tibi quid eventurum sit puero huic (III Reg. xiv). » Et ascendit mulier ad Achiam, qui videre non poterat præ senectute, sed præinstruc-tus a Domino ait : « Ingredere, uxor Jeroboam. Quare te aliam simulacra. Vade, et dic Jeroboam : Haec dicit Dominus : Exaltavi te de medio populi, tu autem projecisti me post tergum tuum, fecisti tibi deos alienos, et conflatiles, et ego persecutum de Jeroboam mingenter ad parietem, et clausum, » id est incarceratum, « et novissimum in Israel, » id est delebo de domo ejus etiam vilissima, quæ pro sui vilitate negligenda putantur, « et dabo cadavera eorum canibus et feris. Tu autem, revertere, et in introitu tuo morietur puer, qui solus de domo Jeroboam inficeretur in sepulcro. Et rediit mulier in Thersa, et mortuus est puer, sepelierunt eum. Reliqua vero verborum Jeroboam scripta sunt in libro Verborum dierum Regum Israel. Et mortuus est Jeroboam cum regnasset viginti duobus annis. Porro Roboam regnavit in Juda, » qui continebat tribum Juda, « et Benjamin; quadraginta et unius anni erat cum regnare cœpisset, et viginti sex annis regnavit in Jerusalem. » Sed et Judas populus ille peccavit coram Domino, et fecit sibi aras, statuas et lucas super excelsa montium. « Sed esseminati fuerunt in terra Juda, » id est cultores Cybeles, evirati natura, vel actu, sicut legitur de hierophantis*. Offensusque Dominus suscitavit contra Judam Sesac regem Ægypti anno quinto regni Roboam,

Qui ingrediens Jerusalem, pactis præcedentibus, cum ei resistere non posset, foedera non servavit. Fecit enim pactum cum eo de quorundam murorum destructione, quod transgressus est. « Diripuit thesauros domus Domini, et domus regiae, senta quoque aurea diripuit, que fecerat rex Salomon», pro quibus fecit Roboam rex scuta ærea. » Ilabuit autem Roboam uxores octodecim, concubinas vero triginta et nati sunt ei filii viginti et octo, filiae vero quadraginta. « Reliqua Roboami scripta sunt in libro Verborum dierum Regnum Juda. » Opera ejus prima, et novissima scripsit Semeias propheta. « Et mortuus est Roboam, et sepultus in civitate David, et regnavit pro eo filius ejus Abia. »

* *Additio 1.* Achias vidit in spiritu populum conculeantem jugum boum, et prædicti sacerdotes concalcentes a populo, et Salomonem prædictum quod evertendus esset a mulieribus, et sepultus est juxta ilicem Silo.

** *Additio 2.* A Hiero, quod est *sacrum*, et *sanum*, quod est *tempium*, quasi *sacrum tempium*.

*** *Additio 3.* Aliunt Hebrei quinquaginta duobus annis avem non volasse super Jerusalem, et sere desperasse Judeos.

Incidentia.

In diebus Roboam Latinorum septimus rex fuit Silvius Achis, sive Silvius Ægyptius. Refert Herodotus Sesac regem Ægypti multas gentes sibi subjugasse, et quasdam sine pælio cepisse. In subsanationem earum, in statuis quæ triumphanti præferebantur, genitalia mulierum insculpsit, significans eas eviratas esse. Refert quoque Æthiopes et Phœnices ab Ægyptiis didicisse circumcisionem.

Cap. XXXI. De Abia rege Juda.

« Igitur in decimo octavo anno regni Jeroboam, regnavit Abias super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Maacha, filia Thamar, filie Abessalon. Et ambulavit in omnibus peccatis patris sui (III Reg. xv). » Et factum est prælium inter Jeroboam et Abiam in loco, qui vocatur mons Amorrhæorum, et habuit Abias contra spem victoriam inæstimabilem. « Et mortuus est Abias, et sepelierunt eum in civitate David, et regnavit Asa filius ejus pro eo. In anno vigesimo Jeroboam regnavit Asa super Judam, et quadraginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus, id est aviaæ Maacha. » Et nota quod Roboam et Jeroboam dicuntur conregnasse decem et septem annis, et postea Abia conregnavit Jeroboam tribus annis, et sic impleti sunt viginti anni regni Jeroboam. Non ergo enim vigesimo anno Jeroboam cœpit regnare Asa, ut dictum est, sed potius in vigesimo primo quod per synedochen dictum est. Dicitur enim Abiam regnasse tribus annis, eo quod regnavit duobus annis, et in parte quadam tertii, et in reliqua parte ejusdem tertii anni cœpit regnare filius ejus Asa, id est in vigesimo anno regni Jeroboam.

A hujusmodi contrarietates sæpo occurunt in sequentibus, quarum quedam determinantur per synedochen. Vel quia æqualiter conregnaverunt quandoque filii cum patribus, ut post dicemus. Quæ vero determinari non possunt, vitio scriptorux ascribuntur

Cap. XXXII. De Asa, et regibus Israel Nadab, et Baasa et Hela.

« Igitur Asa fecit rectum coram Domino, sicut David pater ejus, et abstulit effeminatos de terra, et sordes idolorum, et Maacha matrem suam amavit, ne esset princeps in saeris Priapi, et subvertit specum ejus, et simulacrum turpe combussit in torrente Cedron, excelsa tamen non abstulit. Porro Nadab filius Jeroboam regnavit super Israel anno secundo Asa regis Juda (III Reg. xv), » hic patet quia Jeroboam in principio vigesimi secundi anni regni sui mortuus est: hic annus fuit secundus regni Asa. « Et regnavit super Israel duobus annis, id est uno anno et aliqua parte alterius anni vocatur annus, per synedochen, sicut dicit Evangelium Christum prædicasse tribus annis et dimidio, ubi pars dimidiæ anni vocatur dimidius annus. Sæpe etiam fit econtra ut tota summa temporis nomine partis sue vocetur per synedochen, ut ibi. « Nec cum quingentorum esset annorum genuit Sem (Gen. v), » cum tamen esset Noe quingentorum et duo annorum. Hec duplex synedochen plurimum occurrit in sequentibus. Sed haec dicta sufficientant. Nadab vero ambulavit in viis patris sui, quibus peccare fecit Israel. Qui, cum obsideret Jebbethon urbem Pnîlistinorum, insidiatus ei Baasa, interfecit eum, et regnavit pro eo anno tertio Asa regis Juda, et percussit omnem domum Jeroboam, iuxta verbum Abiae Silonitis, et regnavit in Thersa viginti quatuor annis, non tamen completis. « Et erat bellum inter Asa et Baasa cunctis diebus eorum. » Porro Asa decimo anno regni sui percussit Sariam regem Æthiopiarum plaga grandi, qui irruerat in terram Juda. Et redeunti Asa a victoria occurrit Azarias propheta dicens victoriam sibi a Deo concessam, quia legitima ejus servabat. Tunc scripsit Asa in omnem provinciam, ut omnes legitima diligenter servarent. Baasa vero rex Israel peccavit coram Domino ambulans in viis Jeroboam, et ultra. « Et venit ad eum Jehu propheta filius Hannani, dicens: « Hæc dicit Dominus: Exaltavi te de pulvere, tu autem ambulasti in viis Jeroboam, et in multis peccare fecisti populum meum, et ideo demetam posteriora tua, et faciam domum tuam, sicut domum Jeroboam. » Pro his tamen non quietit Baasa, sed ascendit in Judam, et edificavit Ramah quadraginta stadiis a Jerusalem. Cumque Asa rex Juda videret se arctatum, tollens aurum et argentum de domo Domini, et de domo regia misit illud per servos suos ad Benadad regem Syrie in Damasco, dicens: « Fœdus fuit inter patrem meum et patrem tuum, et inter me et te. Peto, ut irritum

facias foedus, quod habes cum Baasa, et recedat a te Thersa. » Et aquiescens Benadad misit exercitum in civitates Israel. Quod audiens Baasa intermisit aedificare Rama, et reversus est in Thersa. Rex autem Asa misit in omnem Judam, dicens: « Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides et ligna de Rama, et munivit de eisdem rex Asa Gabaa et Maspha. » Et venit ad eum Jehu propheta, vel, ut quidam volunt, Anani pater Jehu, arguens eum quod, reliquit Dominum, spem posuerunt in rege Syrie; et misit eum rex in nervum, propter quod in tempore senectutis sue doluit pedes. Et morteus est, et sepultus in civitate David. Et regnavit Josaphat filius ejus pro eo. » Sub Asa fuit octavus rex Latinorum Silvius Capis. Verunitamen adhuc eo vivente, descendit secundum quosdam Jehu propheta ad Baasa regem Israel arguendum, et occidit eum Baasa. Mortuus est ergo Baasa, et sepultus in Thersa. Occisus est autem, ut dicit Josephus, a Creone, commilitone suo. Et regnavit pro eo in Thersa filius ejus Hela anno vigesimo sexto Asa regis Juda. » Et regnavit super Israel duobus annis, id est anno et parte anni. Qui, cum recunberet in domo Arsa praefecti sui, percussit eum temulentum Zambri servus suus dux medie partis equitum. Percussit quoque omnem dominum Baasa iuxta verbum Jehu prophetæ.

* *Additio 1.* Aiunt Hebrei Asa communisse idolum in pulverem, et clam sparsisse in torrentem Cedron, quod ut palam fieret, ex aqua ignis processit a Domino.

** *Additio 2.* Nota quod iste Baasa non fuit de genere Jeroboam, quia in regibus Israel, non semper successit filius patri, sed raro. Regnum vero Juda nunquam excessit genus suum, quia semper filius successit patri.

CAP. XXXIII. De Zambri et Amri.

Anno vigesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zambri in Thersa septem diebus. Porro exercitus Israel obsidebat Jebbethon. Qui cum audisset Zambri occidisse regem, constituit sibi regem Amri, qui erat princeps militiae in castris, anno vigesimo septimo Asa. Ascendit ergo Amri, et omnis Israel cum eo, et obsidebant Thersa (*III Reg. XVI*). » Timens autem Zambri fugit in dominum regiam, et succedit se cum ea. « Tunc divisus est populus Israel. Media pars sequebatur Thebni, et in media pars Amri. » Et duravit haec contentio tribus annis, et plus, Tamen Amri, quasi jam regnabat, et prævaluit Amri, et interfactus est Thebni anno trigesimo primo Asa regis Juda, et regnavit Amri super Israel plene, et duodecim annis regnabit. A prima electione sua in Thersa regnavit sex annis, et emit a Somer duobus talentis argenti montis partem, in quo erat civitas Mareon, et reparavit eam, et imposuit ei nomen Samareon, quasi a Somer, et Mareon, quæ Græce dicitur Samaria, et in ea posuit sedem regni, quæ prius

fuerat in Thersa. » Et fecit Amri malum coram Domino, super omnes qui fuerunt ante eum, et mortuus est, et sepultus in Samaria. » Et regnabit Achab filius ejus pro eo anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Hic forte patet vitium scriptorum. Regnavit enim Amri pater Achab duodecim annis, ut dictum est, et cepit regnare anno trigesimo primo regni Asa, qui regnauit quadraginta et unu anno, et ita Asa mortuus est adhuc Amri vivente. Verum est autem quod dicit Josephus, quod jam regnante Josaphat filio Asa cepit regnare Achab. Tamen determinationem, quæ hic fieri solet in fine regum poneamus.

* *Additio 1.* Samaria est nomen civitatis, et regionis, ut hic apparet.

CAP. XXXIV. De Achab, et Jezabel et Elia propheta.

Et regnavit Achab sacer Israel viginti et duobus annis (*III Reg. XVI*). Tamen Josephus dicit viginti annis duobus mensibus. » Nec suscepit Achab, ut ambularet in viis Jeroboam, sed introduxit idola gentium in Israel, et duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum, et aedificavit in Samaria fanum, et altare Baal et adoravit eum. In diebus ejus reædificavit Hiæl de Bethel Jericho. » Cumque poneret fundamenta ejus, emortuus est Abiram filius ejus primogenitus. Cumque portas muniret, mortuus est Segub novissimus filius ejus, iuxta imprecationem Josue. » Et misit Dominus Eliam Thesbitem de habitatoribus Galaad ad Achab (*III Reg. XVII*). Qui ait ad regem: Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba; aposiopesis est, vel ponitur si, pro non, et quererat Achab animam Eliae. Qui fugit ex præcepto Domini, et latuit in torrente Carith, qui est contra Jordanem. » Corvi autem deferebant ei panem, et carnes, mane et vespere, et bibebat de torrente. Post dies autem aliquot s'ecclaus est torrens. Non enim pluerat super terram. Et ait Dominus ad Eliam, Vade in Sarepta Sidoniorum; præcepi enim ibi mulieri viduae, ut pascat te. » Eterat Sarepta urbs medica inter Tyrum et Sidonem. Sed et silva juxta urbem Sareptam lebatur. Cumque venisset Elias ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligua. Cumque quæsisset ab ea poculum aquæ, addidit etiam ut assiceret ei l'ncellam panis. Quæ respondit se non habere nisi pugillum farinæ in hydria, et paululum olei, quo conspergoret eam, et panem ex ea fac uiri, comedeleret cum filio suo, sed post deficiente cibis tabescerent. Ad quam Elias ait: « Noli timere, fac mihi primum subcinericum panem; tibi et filio tuo facies postea. Haec enim dicit Dominus: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, donec pluat super terram. Fuitque Elias apud viduam tempore aliquo. Post haec mortuus est filius mulieris. Quæ dixit ad Eliam Cur ingressus es ad me, vir Dei, ut rememorarentur iniuritatem meam, id est magis apparerent ex contrario æquitalis tue,

et ideo interficeretur filius meus. » Et posuit Elias puerum super lectum suum in cœnaculo superiori, et expandit se super eum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum, et revixit puer. Quem recipiens mulier ait : « Nunc cognovi, quoniam vir Dei es tu. » Ille puerum tradunt Hebrei fuisse Jonam prophetam.

CAP. XXXV. — *De sacerdotibus Baal, quos interfecit Elias.*

Post tertium annum ariditatis et famis dixit Dominus ad Eliam. « Vade, os'ende te Achab, ut dein pluviam super terram (III Reg. xviii). » Erat autem fames vehementis in Samaria, cuius etiam meminit Menander in Gestis Sidoniorum. « Et habebat Achab procuratorem donum sue Abdiam, qui eum interficeret Jezabel prophetas Domini, abscondit centum prophetas in dualibus speluncis, quinquaginos et pavit eos pane et aqua: » Propter quod postea spiritu propheticè donatus est. Ad quem dixit Achab : « Descendamus ad convales, et queramus pabula equis et mulis. » Et divisorserunt sibi regiones. Occurrit autem Elias Abdiæ in via, dicens : « Vade, dic domino tuo : Adest Elias. At ille : Quid peccavi? Quande nuntiabo Achab, adest Elias, spiritus Domini asportabit te in locum, quem ignoro, et non inveniens te Achab interficiet me. Servus autem tuus timet Dominum ab infancia sua. Et ait Elias : Vivit Dominus, quia hodie apparero Achab. » Et vocatus Achab per Abdiam, occurrit Eliæ, et ait : « Tune es ille? qui conturbas Israel. Qui respondit : Non ego turbavi, sed et tu, et dominus patris tui, qui relinquenter Dominum secuti es Baal. Verumtamen congrega ad me omnem Israël in monte Carmeli, et prophetas Baal quadragesitos quinquaginta, et prophetas lucorum quadragesitos qui comedunt de mensa Jezabel. » Et congregati sunt populus, et prophetæ in monte Carmeli. Et ait Elias ad populum : « Usquequo claudicatis in duas partes. Si Dominus patrum vestrorum Deus est, sequimini illum; si autem Baal, sequimini eum. » Non respondente autem populo intulit Elias : « Ego sum hic solus propheta Domini, et proprieBaali multi. Dentur nobis duo boves, illi eligant bovem unum, cuius frusta ponent super ligna igne non supposito, et ego faciam similiter de altero bove. Ipsi invocabunt deos suos, et ego Deum meum, et qui exaudierit, dando ignem de sublimi, ipse sit Deus. » Et placuit populo propositio Eliæ. Cumque sacerdotes Baal fecissent quod dixerat, et invocabant Baal a mane usque ad meridiem, et transiliebant altare, quod fecerant, et incidebant se, iuxta ritum suum lanceolis, ita ut sanguine perfunderentur. Dæmones enim plurimum delectantur oblatione sanguinis humani*. Et illudebat eis Elias dicens : Exaltate clamorem, forte Deus vester dormit, aut cum aliquo alio loquitur, aut in diversorio est. Et dixit Elias ad populum : Accedite. Et præsente

A populo cursavit altare Domini, quod destructum fuerat, id est destruxit altare eorum, et mundavit locum, ut ibi faceret altare novum coram Domino. « Et tulit duodecim lapides justa numerum tribuum Israel, et edificavit ex eis altare in nomine Domini Israel. Et fecit aquæluctum in circuitu altaris per duo loca. Et ligna superposuit, et membra bovis, præcepitque afferri aquam, » forte de mari vicino, et effudit super holocaustum et ligna. Et facta est terra effusio aquæ, usque ad implexionem aqueductus, ne forte putaretur arte magica de visceribus terra suscitasse ignem. Et clamavit Elias ad Dominum in auribus populi : « Domine Deus patrum nostrorum, exaudi me hodie, ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus. Et descendens ignis de sublimi, voravit holocaustum, et ligna, et lapides, pulverem, et aquam, quæ erat in aqueductu labens, et adoravit populus, et ait : Dominus ipse est Deus. » Et mandante Eliæ apprehenderunt omnes prophetas Baal, et duxerunt ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi Elias. Et ait ad Achab : Ascende et comedere ante descensum pluviae. Et comedente Achab, Elias ascendit verticem Carmeli, et pronus in terram capite inclinato inter genua orabat, et ait ad puerum suum : Vide contra mare, si ascendat nubes. » Erat enim aer serenissimus. Et ait puer : « Non est quidquam. » Et misit eum septies. Septima autem vice ascendebat nubecula de mari, ex crescens, usque ad hominis quantitatem. Et ait Elias ad Achab : « Descende cito in Jezrahel, ne te occupet pluvia. » Et ecce contenebatur sunt cœli, et nubes, et ventus, et pluvia facta est grandis. Festinavit autem Achab in Jezrahel, et facta est manus Domini super Eliam, et currebat ante Achab, donec intraret urbem. Cumque accepisset Jezabel, quæ fecerat Elias prophetis suis, indignata misit nuntios ad Eliam dicens : « Hæc faciant milii dñi, et hæc adant **, nisi eras hac hora posuero animam tuam, sicut tu posuisti animam unius ex illis (III Reg. xix).

* Additio 1. Amare dæmones sanguinem humandum dicit Isidorus, cap. 58 : Ideo quoties necromantia fit, eruor aquæ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocetur.

** Additio 2. Sicut in salutationibus verbum, propter nimium affectum, non ponitur, ut quod vis intelligatur, ita in hujusmodi locutionibus demonstrativum pronomen ponitur, ut quocunque etiam malum sibi accidere preceperit, nisi hoc fiat.

CAP. XXXVI. — *De fuga Eliæ, et vocatione Elisei.*

« Et timens Elias fugit in Bersabee, et dimisit ibi puerum suum, » Jonam, ut tradunt, « et solus intravit in desertum viam unius dici. Et sedens subter unam juniperum, oravit ut moretetur ibi, » dicens, se non esse meliorem, id est digniorem vita, patribus, ut illis perditis, ipse vivere exoptaret, et proficiens se obdormivit. Tunc angelus Domini tetigit eum, dicens : Surge, comedere. Et ecce ad caput ejus

erat subcinericus panis et vas aquæ; et comedit, et bibit, et rursum obdormivit. Et suscitavit eum angelus secundo dicens: *Surge, comede, grandis enim tibi restat via* (*III Reg. xix.*) . Josephus tamen dicit angelum non excitasse eum, sed aliquera. Et comedit Elias, et ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb, in quo apparuit Dominus Moysi in rubo. Et mansit ibi Elias in spelunca. Et ait Dominus ad eum: *Quid hic agis, Elia?* Qui respondit: *Zelatus sum aduersus Israel pro te.* Nam altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, et relictus sum ego solus, et querunt animam meam, et a fugi. Et ait Dominus ad eum: *Egredere, et transibit Dominus coram te.* Tria tamen prius visibiliter transierunt, in quibus non transivit Dominus. Primo ergo transivit ventus fortis conterens petras, sed non in vento Dominus. Secundo transivit commotio terre, sed non in ea Dominus. Tertio transiit ignis, sed non in igne Dominus. Quarto transiit sibilus auree tenuis; et cum eo Dominus. Et operuit Elias vultum suum pallio, et stetit in ostio speluncæ. Et Dominus transiens dixit ad eum: *Quid hic agis, Elia?* . Et respondit ei, sicut et supra. Et dixit Dominus ad eum: *Revertere per desertum, et vade in Damascum,* et in ultionem mei *in iunges Hazaæ regem super Syriam, et Jehu filium Nansi regem super Israel, Eliseum autem filium Saphat de Abela iunges prophetam pro te*. Et isti tres interficiunt idololatras de Israel, alias Hazaæ, alias Jehu, alias Eliseus, et relinquam milii in Israel septem milia virorum, quorum genna non sunt curvata Baal, nec osculati sunt manus ejus. Et nota quod Elias non aliter unxit Hazaæ, nisi quod prædictit per Eliseum eum regem futurum. Jehu vero, nec ipse, nec Eliseus inunxerunt, sed unus prophetarum missus ab Eliseo. Eliseum vero non unxit, nisi quod pallium suum posuit super eum. Non enim in lege ungebantur, nisi rex et sacerdos. Profectus ergo Elias inventit duodecim viros arantes, in duodecim jugis boum, quorum unus erat Eliseus, et posuit Elias pallium suum super eum, et continuo prophetavit Eliseus, ut ait Josephus. Et currens post Eliam ait: *Osculer, oro te, patrem meum, et matrem meam, et sequar te.* Et reversus mactavit par boum, et coxit il lud in lignis aratri, et dedit escas contribubibus, et surgens secutus est Eliam, et ministrabat ei. *

* *Additio 1.* Quod congruit oraculo. Nato enim Eliseo in Galgalis, imago de vitulis aureis mugit. Quo auditio in Jerusalem, ait sacerdos: *Propheta natus est in Israel, qui sculptilia eorum destruet, etiam fusilia.*

CAP. XXXVII. — *De prima obsidione Samariæ, et reliquis.*

* Porro Benadab rex Syriae obsidebat Samariam habens secum triginta duos reges, et misit ad Achab in Samariam, dicens: *Si vis ut recedam a te, eras hac eadem hora mittam servos meos, et omne quod*

A placuerit eis tollent de domo tua; et de dominibus servorum tuorum, etiam uxores et liberos (*III Reg. xx.*) . Et init Achab consilium cum senioribus. Qui dixerunt: *Non acquiescas illi: Et respondit Achab nuntiis Benadab: « Dicite domino meo: Omnia quæ jussisti in nuntio, facere possum, hanc autem rem facere, non possum, » scilicet de uxoribus, et liberis. Et indignatus Benadab remisit ad eum, dicens: « Haec faciant milii dñi, et haec addant, si sufficerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi mei, qui sequitur me.* Samaria habebat interius terram pene muris aqualem, et est sensus. Tanta mecum est multitudo, ut, si singuli lapidem unum, vel stipitem, vel cespitem comportaverint tantum, exstruerent aggerem, qui equabitur muris Samariæ, et terræ intus positæ, et ita ex quo pugnabunt vobiscum. Et respondit rex Israel: *Dicite ei: « Non glorietur accinctus æque, ut discinctus.* Et est sensus: Adhuc es accinctus armis, et res est in pendulo. Noli ergo gloriari quasi iam victor sis, et discinctus armis depositis. Quasi dicat: non potest gloriari sic præliator, sicut victor; vel secundum aliam litteram: *« Non glorietur æque accinctus, atque discinctus.* Quasi dicat: *Ante victoriam non potest gloriari accinctus multitudine, nec discinctus, id est carens multitudine, quia sæpe pauci vincunt multis. Porro Benadab cum regibus suis bilobat in umbraculis, et ait servis suis: « Circundate civitatem.* Cumque expugnarent eam tinuit Achab nimis. Et ecce unus propheta confortavit eam, Michæas, ut quidam tradunt, et ait: *Haec dicit Dominus: Ego tradam omnem hanc multitudinem in manu tua hodie, ut scias quia ego sum Dominus.* Et ait Achab: *Per quem?* Qui respondit: *Per pedissequos principum provinciarum.* Et ait Achab: *Quis erit dux eorum?* Qui respondit: *Tu.* Et invenit Achab filios principum ducentos triginta duos et egressus est cum eis. Cumque nuntiatum esset Benadab, quod egressi essent de Samaria, misit in occursum eorum viros, dicens: *Sive ad pacem, sive ad prælium venerint, apprehendite eos vivos.* Fili vero principum percusserunt eos, unusquisque virum, qui contra se veniebat. Et fugit exercitus Syrorum, et egressus Israel percussit equos, et currus, et Syriam plaga magna. Tunc accessit propheta ad Achab, dicens: *Confortavit te Dominus; vide quid facies ei.* Sequenti anno ascendet rex Syriae contra te. Quasi dicat: *Necessæ est tibi ut habeas Dominum propitium.* Tunc dixerunt servi Benadab ad eum: *Dii montium sancti dñi eorum, et pugnavimus cum eis in montibus, et ideo vicerunt nos. Pugnemus ergo in campestribus, ubi dñi eorum nihil possunt, et obtinebimus eos.* Tu autem fac verbum hoc: *Amove ab exercitu reges, quia inertes sunt, et pone principes pro eis, et instaura numerum pugnatorum, quos ante habuisti.*

CAP. XXXVIII. *De victoria Achab.*

Igitur post annum venit Benadab cum exercitu in Aphæc, quæ est in campestribus (*III Reg. xx.*) .

« Porro filii Israel castrametati sunt contra eos, A animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth. » Et scripsit secreto litteras ex nomine Achab, et annulo ejus signatas, et ad judices Iezrael misit, ut conventum facerent, et jejunarent, tanquam Dei judicium facturi, et submitterent testes adversum Naboth, qui dicerent: « Benedixit Naboth Deum et regem, » id est maledixit, secundum Hebreum idioma, « et judicantes reum majestatis lapidarent. » Et factum est ita, et lapidatus est Naboth extra civitatem Jezrahel. Cum ergo accepisset Achab de morte Naboth, descendebat in vineam, ut possideret eam. Et occurrit ei Elias Thesbites dicens: Haec dicit Dominus: « Occidisti, insuper et possedisti. » Hebreus habet: « Occidisti, et post haec nacreditabis. » — « In loco hoc in quo linxerunt canes Naboth lambent quoque sanguinem tuum, » id est in eadem regione. Non enim intelligendum est in eodem loco singulariter. Qui respondit: « Num invenisti me iniurium tibi, » id est quare iniuriearis mihi? Et ait Elias: « Eo quod venundatus sis diabolo, » ut faceres malum coram Domino, propriea demetet Dominus posteriora tua, et dabit domum tuam, sicut domum Jeroboam et Baasa. Sed et de Jezabel dicit Dominus: Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel. » Achab ergo timens valde, scidit vestem suam, et operuit se cilicio, et dormivit in saeco, et ambulavit demisso capite. Et ait Dominus ad Eliam: « Quia humiliatus est Achab coram me, non inducam malum hoc in diebus ejas, sed in diebus filii sui. » Forte dimissum est ei peccatum propter praesentem justitiam. « Transierunt igitur tres anni sine bello inter Syriam et Israel (III Reg. xxii), » propter foedus quod inierant. Interim autem Josaphat rex Juda accepit uxorem filio suo Joram Athaliam filiam Achab, et Jezabel, et per affinitatem confederati sunt rex Juda et rex Israel. Tunc descendit Josaphat ad regem Israel videndum, et eo praesente dixit Achab servis suis: « Nostra est Bamoth quae est in Galaad, cur negligimus eam tollere de manu regis Syriae. Et ait ad Josaphat: Venies ne tecum ad præliandum in Ramoth Galaad? Qui respondit: Sicut ego, ita et tu, populus meus, populus tuus. Sed quæramus hodie, obsecro, sermonem Domini. » Et asciti sunt Baal prophetæ circiter quadringenti. Quibus rex ait: « Ibo in Ramoth Galaad ad pugnandum, an quiescam? Qui dixerunt: Ascende, et Dominus dabit eam in manu regis. Et ait Josaphat: Num est hic propheta Domini? Cui Achab: Remansit unus Michæas filius Jeimla, sed odi eum, quia non prophetat mihi bonum; putabat reliquos occisos a Jezabel. Tunc pertinente Josaphat vocatus est Michæas, et hortabatur eum nuntius, ut bona regi diceret, sicut et alii. Qui respondit: « Vivit Dominus, quia quocunque dixerit mihi Dominus hoc loquar. Porro in pseudoprophetis erat Sedecias ferens cornua ferrea, et dicens ad Achab: « Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam, » id est hoc signum do tibi, quia ventilabis Syriam. Tunc quæsivit Achab

CAP. XXXIX. De vinea Naboth.

Porro Naboth Jezrahelites habebat vineam juxta palatium regis (III Reg. xxi). Et dixit ad eum rex: « Da mihi vineam tuam, ut faciam in ea hortum olerum, daboque tibi pro ea vineam meliorem, vel premium. Qui respondit: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi. » Quasi diceret: Non possum; hereditas relicta est mihi a patribus, ut relinquam eam posteris. Et contristatus rex projectit se in lectum, et nolebat coincreder, et confortavit eum Jezabel dicens: « Aequo

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

a Michæa idipsum quod quesierat ab aliis. Qui respondit : « Ascende et tradet eos Dominus in manu regis; » non tamen dixit quos, vel cuius regis. Cui Achab : Adjuro te ut non loquaris nisi quod verum est in nomine Domini. Tunc ait Michæas : « Vidi Israel dispersum, quasi oves sine pastore. Et ait mihi Dominus : Non habent isti dominum, revertantur. » Et intelligens Achab, quod prædicaret ei se moriturum, dixit ad Josaphat : « Vides quia non prophetat mihi bonus. Tunc addidit Michæas : Vidi Dominum sedem tuam, et angelos assistentes eum, bonos a dextris, malos a sinistris, et ait : Quis decipiet Achab, ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad. » Hoc enim exigebant merita ejus. Et dixit unus a sinistris : « Ego ero spiritus mendax in ore prophetarum ejus. Cui Dominus : Decipies, et prævalebis. Tunc Sedecias percussit Michæam in maxillam et ait : Mene dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi? Cui Michæas : Visurus es quando absconderis in cubiculo, tanquam deprehensus in mendacio. Et vidit Sedecias regem hæsitantem, et confortavit eum, dicens secreto : *Hic si esset propheta, arnisset manus mea, sicut manus Jeroboam.* Sed et locutus est contra Eliam, qui prædicti te moriturum, ubi mortuus est Naboth. Tunc rex præcepit incarcerari Michæam, usque ad redditum suum.

CAP. XL. De Josaphat, et morte Achab et Ochozia.

Ascenderunt igitur cum exercitu duo reges in Ramoth Galaad, et Josaphat erat in stola regali (III Reg. xxii). Cui Achab differens erat in habitu militari, vel ne cognosceretur a Syris : rex autem Syriæ præceperat principibus belli, ut reliquos non curantes, solius Achab sanguinem quererent. « Et propterea impetu facto pugnabant contra Josaphat. Qui cum exclamasset convocabans servos, intellexerunt Syri non esse Achab, et cessaverunt ab eo. Unus autem dirigens sagittam in incertum percussit Achab inter pulmonem et stomachum, et fluebat sanguis in sinum, » id est in interiora currus, et per precones revocatus est exercitus a bello. Mortuus est autem Achab, et delatus est in Samariam, et sepultus ibi juxta domum eburneam, quam ædificaverat. « Et dum lavarent midiculæ currum et habenas in piscina Samariæ, linixerunt canes san-

A guinem ejus, juxta verbum Eliæ : « Et regnavit Ochozias filius ejus pro eo. » Porro Josaphat rediuncti occurrit Jehu, filius Anani arguens eum, quod impio præbuisset auxilium. Josaphat vero regnavit in Jerusalem. « Triginta quinque annorum erat cum regnare cœpisset, et viginti annis regnabit. Cœpit autem regnare anno quarto Achab regis Israel. » Sed et hic oritur questio de collationibus, quas omnes post librum Regum separatis discutimus. « Et ambulavit Josaphat in viis Asa patris sui. » Anno siquidem tertio regni sui præcepit principibus et sacerdotibus regni sui, ut peragrantes per singulas civitates docerent populum legem Moysi. Porro Ammonitæ, Moabitæ, et Arabes, irruerunt in Judam circa Engaddi. Et orante Josaphat in templo, ut legitur in Paralipomenon, confortavit eum Jaziel filius Zachariæ, propheta dicens : « O Iuda et Jerusalem, nolite timere », cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum (II Paral. xx). « Et egressus percussit hostes, et fugavit. Cumque diriperet Israel castra hostium tribus diebus, exiit locum illum convallem Benedictiōnis, et habuit deinceps cor rectum cum Domino. Sed et reliquias effeminatorum abstulit de terra, verumtamen excisa non abstulit, et adhuc serviebat Edom regi Iuda in tributo. Misit quoque Josaphat classes in Ophir propter aurum, quæ confractæ sunt in Asiongater. Hanc coafractiōnem prædixerat ei Eliezer propheta, filius Dodam, futuram, quia Josaphat fecerat fœdus cum Ochozia. « Et mortuus est Josaphat, et sepultus in civitate David, et regnabit pro eo Jerom filius ejus. »

* *Additio 4.* Nota quod Iudea quandoque dicitur tota terra Iudeorū, ut ibi; ignoti Iudea Dei (Act. xvii), et : *Notus in Iudea Deus (Psalm. lxxv).* Quandoque Iudea dicitur tantum tribus Iudea et Benjamin, secundum quod dicit, quod Roboam regnavit super Iudam, Jeroboam super Israel (III Reg. xiv). Quandoque sola tribus Iudea Iudea dicitur, ut ubi : « Iudea et Jerusalem noli timere. »

Incidentia.

Sub Josaphat nonus Latinorum rex fuit Silvius Carpitemus; decimus Silvius Tiberius, a quo fluvius dictus est Tiberis, qui prius Albula dicebatur; undecimus Silvius Agrippa.

HISTORIA LIBRI IV REGUM.

CAP. I. De Ochosia rege Israel.

Porro Ochosias, filius Achab, regnare cœpit in Samaria, anno decimo septimo Josaphat, et duobus annis regnavit, et ambulavit in viis patris et matris suæ, et « prævaricatus est Moab in Israel, » id est recessit a tributo ejus (IV Reg. i). Ceciditque Ochosias per cancellum cœnaculi, et agrotavit, et misit

Duntios, qui consulerent Beelzebul Deum Accaron, de infirmitate sua. Josephus dicit : Misit ad Deum Accaron Muscam, et misit Dominus Eliam in occursum nuntiorum. Qui ait eis : « Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad Deum Accaron? Quam obrem non consurget Ochosias, sed morietur. » Cumque rediissent nuntii ad regem, et dicerent se

rediisse pro hujusmodi prohibitione, quesivit ab A*rusalem*, responsum est ei : Pater hic judicabit I*srael* in gladio et igne. Eliseus autem videbat, et clamabat : « Pater mi, Pater mi, currus Israël, et auriga ejus ! » id est sustentator populi et rector, et dejectit ei Elias pallum suum. Tunc ille scidit vestimenta sua, vel prædolore, vel abijeiens vestem suam, ut deinceps ute-retur veste Eliæ. Et rediens ad Jordanem percussit aquas pallio Eliæ, et non sunt divisæ, et ait : Ubi est Deus Eliæ etiam nunc ? percussitque iterum, et divisæ sunt. Et transit. Quod videntes filii prophetarum dixerunt : Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et occurrentes adoraverunt eum. » Et eo licet rotinente, miserunt quinquaginta viros ad querendum Eliam, si forte projecisset eum Dominus in aliquo montium, vel vallium. Cumque quæsissent per tres dies, eo non invento redierunt.

Cap. III. De sale Eliæ.

« Tunc dixerunt viri Jericho ad Eliseum. Terra haec optimæ est, sed aqua fontis pessima terram facit sterilem (IV Reg. II). » Qui assumens vas novum terreum misit in illud sal, et egressus ad fontem misit sal in illum. Et cum orasset ait : « Haec dicit Dominus : Sanavi aquas has, et non erit in eis mors ultra, neque sterilitas. » Forte morbosa erat bibentibus cum sterilitate. « Et sanatae sunt aquæ, usque ad diem hanc. » Cumque ascenderet in Bethel, illudebant ei quadraginta duo pueri dicentes : « Ascende calve. Et malefici eis in nomine Domini, » id est per nomen Domini, vel invocato nomine Domini. « Egressique sunt duo ursi de saltu, et devoraverunt eos. » Cumque transisset per montem Carmeli, rediit in Samariam, et habitabat in ea.

Cap. IV. De tribus regibus qui obsederunt regem Moab.

« Porro Joram filius Achab regnavit in Samaria anno decimo octavo Josaphat, et duodecim annis regnavit (IV Reg. II); tuitique idola gentium, quæ pater suis introduxerat; verumtamen a cultu vitulorum Jeroboam non recessit. Quem cum redargueret Michæas, occisus est ab eo præcipito, ut dicit Epiphanius episcopus Salaminae Cypri. Et sepultus est in Morasthi, solus juxta superturam Senachim. Alius fuit post Michæas similiter Morasthites, sextus duodecim propheta. Porro rex Moab solvebat regi Israel tributum agnos centum millia, et totidem arietes cum velleribus suis; sed mortuo Achab, recessit a tributo. Quamobrem Joram rex Israel ascendit contra eum in prælium, et habuit secum Josaphat regem Juda, sed et Josaphat duxit secum regem Edom. Cumque ivissent per desertum Idumææ septem diebus non erat eis aqua. Et ait Josaphat : « Estne hic propheta Domini ? Et respondit quidam : Est hic Eliseus, qui fundebat aquam super manus Eliæ. Et steterunt tres reges ante Eliseum. Qui dixit ad regem Israel : Quid mihi et tibi est, » id est tu cum sis idololatra, quare venis ad prophetam Domini ? Verumtamen propter Josaphat, respiciam te. Et ait : « Adducite mihi psalmem, » id est psallente. Cumque caneret psaltes

*Additio 1. Beelzebub Deus Accaron dicitur musea.

Cap. II. De raptu Eliæ.

« Factum est cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, venerunt Elias et Eliseus in Galgala; et ait Elias ad Eliseum : Mane hic, quia misit me Dominus in Bethel. Qui respondit : Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te (IV Reg. II). » Seiebat enim in spiritu eum tollendum esse. Et occurserunt eis filii prophetarum, qui erant in Bethel, et dixerunt ad Eliseum secreto : « Nosti quia hodie tolletur Dominus tuus a te. Qui respondit : Novi, silete. Et ait Elias : Mane hic. Qui noluit. » Cumque venisset in Jericho, idipsam dixerunt Eliseo filii prophetarum qui erant ibi, quod et prædicti. Et voluit Elias, ut maneret ibi, sed noluit. Cumque venirent ad Jordanem ambo, et quinquaginta de filiis prophetarum a longe specularentur, involvit Elias pallium suum, et percussit aquas, quæ divisæ sunt, et transierunt per siccum. Cumque transisset, dixit Elias ad eum : « Postula quod vis, et faciam tibi, antequam tollar a te. Qui respondit : Obsecro, ut fiat spiritus tuus duplex in me. Qui respondit : Rem difficilem postulas, tamen si videris me, quando tollar a te, erit ; alioquin, non erit. » Spiritum duplice habuit Elias, id est ad duo, ad prophetiam et ad miracula. Et ad eadem duo, sicut spiritus in Eliseo, et ita non petit discipulus esse super magistrum. Quidam tamen distinguunt ita, « fiat spiritus tuus duplex in me, » id est duplicetur in me. Quod ita impletum fuisset tradunt. Nam Eliseus vivens suscitavit mortuum, sed et mortaus suscitavit mortuum ; quod non Elias. « Cumque pergerent, ecce currus igneus, et equi ignei divisorum utrumque, et ascendit Elias, et cerebatur per turbinem in cœlum. » Legitur quod Sabacha pater Eliæ, nondum nati, vidit in somnis viros candidatos se salutantes. Quod cum nuntiasset in Je-

per harmoniam excitatus est spiritus ejus, et factus est spiritus Domini super eum, et ait : « Facite in alveo torrentis » hujus exsiccato « fossas et foveas, » ut abundantiam supervenientis aquae retinere possint. Dabit enim Dominus vobis aquam sine vento, et pluviam in abundantia. « Insuper tradet Dominus Moab in manus vestras, urbes electas percutietis, ligna fructifera succidetis, fontes obturabitis, agros egregios operietis lapidibus. Factum est mane in hora sacrificii irruerunt aquae per alveum torrentis. » Puerat enim vehementer tribus diebus, ut ait Josephus, in supremis partibus Idumææ. Porro Moabites stabant in terminis terræ suæ, ut prolikerent hostes ab ingressu. Qui cum mane vidissent ex adverso aquas turbidas torrentis sole repercussas, suspiciati sunt infectas sanguine, et dixerunt : « Surgamus ad prædam ; mutuo cassi sunt hostes. Et dum irruerent præcipites, percussit eos Israel, et fugerunt. et depopulatus est Israel Moab, et fecit illa quatuor, quæ predixerat Elisæus ; et circumderunt civitatem, ubi erat sedes regni, quæ a fundibulariis ex magna parte percussa est. Et desperans rex Moab tulit secum septingentos electos, ut irrumperet per partem exercitus, ubi erat rex Edom, et aufugeret. Sed hostes repulerunt eum in urbem ; et necessitate compulsus, filium qui regnaturus erat pro eo, coram hostibus supra murum obtulit holocaustum, ut Deus eum liberaret. Reges autem videntes hoc factum necessitatis, ex humana compassione recesserunt ab eo. Et rediit Josaphat in Ierusalem, et occurrens ei Jehu propheta, filius Anani, culpabat eum, quod homini idololatre solita præbuisset.

CAP. V. De superabundantia olei.

Factum est autem quod quædam mulier de uxori bus prophetarum, uxor scilicet Abdiæ, ad Elisæum clamabat dicens : « Vir meus mortuus est, et oppressus erat ære alieno propter alimoniæ prophetarum. Et ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. Et respondit Elisæus : Quid habes in domo tua ? Et illa : Non habeo nisi parum olei, quo ungar. Qui ait. Pete mutuo vasa vacua non pauca, et clauso ostio cum filiis tuis mitte inde in omnia vasa. » Dumque infunderet mulier, crescebat oleum, et impletis vasis stetit, id est crescere cessavit. Quod cum accepisset Elisæus, ait ad eam : « Vade, vende, et reddé creditori, tu autem et filii tui vivite de reliquo.

CAP. VI. De suscitate filii Sunamitidis.

Factum est ut transiret Elisæus per Sunam civitatem, et erat ibi mulier magna, non tam corpore quam sapientia, quæ intelligens virum Dei esse, tenuit eum, ut comederer panem (*IV Reg. iii*). Cumque frequenter diverteret ad eam Elisæus, suasit mulier viro suo ut faceret ei cenaculum parvum, et poneret in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum. Et rediens Elisæus requievit ibi, et ait ad Giezi : « Voca Sunamitidem hanc, et loquere ad eam : Quid vis, ut faciat dominus meus tibi ?

A Loquetur pro te regi, vel principi militiæ. Quæ respondebit : In medio populi mei habito, » quasi dicere. Vallata sum propinquus, et nullus inquietat me. Cumque quereretur Elisæus quid vellet, dixit Giezi ad eum, filium non habet, et vir ejus senex est. Tunc ait Elisæus ad eam : In tempore isto, et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. Hebreus sic habet : In tempore isto cum tempus vitae, » subaudi, adhuc erit tibi, habebis, etc. Quæ respondit : « Noli, vir Dei, mentiri ancillæ tue. » Concepit tamen mulier, et peperit, juxta verbum Elisæi. Cumque crevisset puer, egressus est ad patrem ad messores, et agrotavit. Cumque clamasset bis : « Caput meum doleo, » remisit eum pater ad matrem suam, « et mortuus est. Et collocavit eum B mater super lectum viri Dei, et clausit ostium, et vocans virum suum ait : Curram ad virum Dei, et revertar. Qui respondit : Hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, eur ibis ? Isti enim diebus prophetæ et doctores solebant frequentari et audiri. Et tollens mulier unum de pueris secum, sedens in asino, venit ad virum Dei in montem Carmeli. Qui cum vidisset eam, ait ad Giezi : Ecce Sunamitis illa. Occurre, et dic ei : Rectene agitur circa te, et viru tuum et filium. Quæ respondit : Recte ? Et nota quod semper Elisæus hospitalam suam vocabat Sunamitidem. Non enim tantum habuit familiaritatem cum ea, ut proprium nomen ejus sciret, et project se mulier, et apprehendit pedes Elisæi. Et ait Elisæus Giezi volenti cam amovere : « Dimitte illam. Anima ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me. Et ait mulier : Nunquid petivi filium a te. » Quasi dicat : Mihi non potenti dedisti filium in perniciem meam. « Nunquid non dixi tibi : Ne illudas me ? » Illusionem vocat dare filium a Domino et tam cito auferri. Eta illæ ad Giezi : « Tolle baculum meum, et vade, et ne facias mororam, vel aliquem salutando, vel respondendo salutanti, et pones baculum meum super faciem pueri. » Cumque abiisset, ait mulier ad Elisæum : « Vivit Dominus, non dimittam te. Et secutus est eam. Et reversus est Giezi in occursum ejus dicens : Non surrexit pu. r. » Et ingressus Elisæus incubuit super puerum, et contrahens se coaptavit membra sua membris ejus. Et cum orasset calefacta est caro pueri, et oscitavit puer, et aperuit oculos. Quem cum reddidisset matri viventem, reversus est in Galgala. Hunc locum saepè frequentabat Elisæus, tum pro religione loci, tum quia ibi natus est, et in ortu ejus tale ibi contigit prodigium, ut imago una ex vitulis aureis mugiret acute. Quo auditio in Ierusalem sacerdos divino nutu ait : Propheta natus est in Israel, qui sculptilia eorum destruet et fusilia.

C CAP. VII. De colocynthidis, et superabundantia panum.

D « Porro famæ erat in terra, et sii prophetarum decem venerant ad Elisæum. Qui dixit uni de pueris : Coque pulmentum filiis prophetarum. Qui egressus, ut colligeret herbas agrestes, invenit quasi vitem

silvestrem, et collegit ex ea colocythidas nesciens quid esset, et concidit in ollam pulmenti (*IV Reg. iv.*). Haesunt agrestes euerribit amarissimæ, minores his qua in horis nascentur; vel, ut quidam dicunt; herba est, quasi vitis se diffundens in sepibus, fructu modico, purpureo et rotundo, cum matus est. Cumque gustassent recumbentes de coctione haec clamaverunt: « Mors in olla, vir Dei! » id est amaritudo quasi in morte, vel mortifera. Et allatam farinam misit in ollam, et dulcorata est esca. Vir autem quidam detulit viro Dei panes primitiarum, et viginti panes bordeaceos, et frumentum novum in pera, id est grana confricata. Non est intelligendum de panibus primitiarum, que offerbantur in Pentecoste, neque de polenta, que offertur in Pascha. Sed quia fames erat in terra festinarter de tritico adhuc recente fecerat iste panes, quos fecit Elisæus apponi populo. Quidam dicunt centum viris, quia minister dixit: « Quantum est hoc, ut apponam centum viris. Sed intelligendum, ut apponam, etiam centum viris, nedum populo. Vel forte duos tantum panes primitiarum apposuit centum viris, dicens: « Hoc dicit Dominus. Comedent, et supererit: » Et factum est ita miraculose juxta verbum Domini.

CAP. VIII. *De Naaman.*

Naaman autem princeps erat milite regis Syrie, vir dives, et assiduus, sed leprosus. Et latrunculi de Syria captivam duxerant prioram de Israel, quæ erat in obsequio uxoris Naaman. Quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam Samariæ, qui euraret eum. « Tulist Naaman argenteum, et aurum multum, et decem mutatoria vestium (*IV Reg. v.*), id est decem paria, vel novas vestes, quæ sic vocantur pro mutatione vestium veterum. « Tulistque secum litteras regis Syrie ad regem Israel, in hæc verba: Seito quia miserim ad te Naaman, ut cures eum a lepra. Et audiens rex Israel blasphemiam, scidit vestimenta sua, et ait: Nunquid ego Deus sum, ut curem hominem leprorum? Occasiones queritur adversum me. » Et misit ad eum Elisæus dicens: « Cur scidisti vestimenta tua? Veniat ad me, et sciatur prophetam esse in Israel. » Stetit itaque Naaman, et equitatus ejus ad ostium Elisæi. Qui misit ad eum dicens: « Lavare septies in Jordane et mundaberis. » Cumque abiret Naaman indignans, quod non tetigisset eum, invocans nomen Domini, dixerunt ei servi sui: « Si rem grandeum dixisset tibi propheta, facere debueras, quanto magis quod modicum est? Descendit ergo, et lavit se in Jordane septies, et mundatus est. » Et rediens stetit coram Elisæo, et ait: « Scio quod non sit Deus alius in universa terra nisi in Israel. Et obtulit ei benedictionem. » Cumque renuenti viam faceret, ait Elisæus: « Vivit Dominus, quia non accipiam. Et ait Naaman: Obsecro ut tollam onus duorum burdonum de terra hæc. » Est autem burdo ex equo et asina. Secundum quosdam tulit terram, ut sterneret eam in templis idolorum, ut stans super eam adoraret Deum terræ Israel, ne offenderet do-

minus tuum, si pariter non adoraret. Sed verius videtur quod fecerit altare Domino ex ea ad immolandum. Unde et subdit: « Non faciet servus tuus ultra holocaustum, ac victimam diis alienis, nisi Domino. Unum est quod mutare non possum, cum innititur rex super meam, et adorat in templo Remmon, aportet me simul adorare. Ora Dominum ut non imputet mihi hoc: » Et abiit Naaman electio terre tempore, id est cum elegisset terram ad portandum. Hebreus sic habet: « Abiit ab eo aliquando terræ spatio. » Eadem ambiguitas in Genesi legitur: « Eratque vernum tempus, et ingrediebatur Ephrata (*Gen. xlviij.*). » Hebreus habet: « Adhuc spatium terræ erat, et ingrediebatur Ephrata. » Et sic Latinus interpres posuit electum tempus, vel vernum pro spatio. Cucurrit autem Giezi post Naaman, ut aliquid acciperet, ab eo, et ait: « Dominus meus misit me ad te dicens: « Venerunt ad me duo adolescentes ex filiis prophetarum, da eis talentum argenti et vestes duplices. At ille dedit ei duo talenta, et vestes, et tradidit ei pueros qui deferrent ea, et abscondit ea in domo. » Cumque vespere staret coram Elisæo ait: « Unde venis, Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam. At ille: Nonne cor meum tecum erat, cum reversus fuerat homo in occursum tuum. Accepisti argentum, ut emas possessiones. Sed lepra Naaman adhæredit tibi, et semini tuo in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus. » Non legitur ad litteram Giezi sillum habuisse leprosum, nec posterum. Certum est autem de Giezitis, quod lepra Simoniae respersi sunt.

CAP. IX. *De securi et acrisia Syrorum.*

Factum est autem cum esset Elisæus cum filiis prophetarum, incidentibus ligna ad Jordanem, cecidit ferrum securis unius in aquam (*IV Reg. vi.*). Cum ejularet ille, misit Elisæus lignum in aquam, ubi ceciderat ferrum, et natavit ferrum, et tulit illud. « Porro rex Syrie pugnabat contra Israel, et sepe ponebat servos suos in insidiis, quas eavebat rex Israel, Elisæo sibi manifestante aseconita Syrorum. Et conturbatus rex Syrie, ait servis suis: Quis vestrum proditor est mei apud regem Israel. Et ait unus: Nequaquam, sed Elisæus indicat regi Israel quicunque loqueris in conclavi. Qui ait: « Mittam, et capiam eum. » Cumque accepisset eum esse in Dothaim, misit illuc robur exercitus. Qui venientes illuc in nocte circumdederunt civitatem. Mane puer Elisæi vidit exercitum, territusque clamavit: « Heu, domine, quid faciemus? Qui respondit: Noli timere, plures sunt nobiscum. » Et orante Elisæo aperuit Dominus oculos pueri, et vidit montem plenum curribus igneis, id est agminibus angelorum. Cumque intrarent hostes ad eum, orante Elisæo percussit eos Dominus cæcitate, non omni quidem, sed acrisia, ne eum agnoscerent. Et dixit ad eos Elisæus: « Non est hæc via, nec est ista civitas, id est non est hic mansio Elisæi: « Sequimini me, et ostendam vobis virum, quem queritis: et duxit eos in Samariam. » Et orante Elisæo aperuit Dominus oculos

corum, et viderunt se esse in medio Samarie, » et hostes circumstantes. « Et dixit rex Israel ad Eli-sæum : Percutiam eos, pater mi? Qui respondit, Nequaquam; » Dominus enim adduxit eos, sed prebe eis hospitalitatem affluenter. Quo facto redierunt Syri ad propria, nec ultra in diebus Elisei venerunt latrones Syriae in Israel.

Additio 1. Acrisia est amentia visus, scilicet quando querimus quod in irano tenemus.

CAP. X. *De fame, et secunda obsidione Samariae.*

« Factum est post haec, Benadad rex ; obsidebat Samariam, et facta est fames in Samaria, ita ut venderetur caput asini octoginta argenteis numismatis, et quarta pars cabi stereoris columbarum quinque argenteis (*IV Reg. vi.*). » Hac, ut ait Josephus, condiebant cibos pro sale. Tradunt quidam nomine stercoris dici vesiculam columbam, in qua repelebantur grana de foris allata. Cumque transiret rex Israel per murum, et consideraret custodias muri, clamavit quadam mulier ad eum : « Salva me, domine rex. » Qui suspicatus quod quereret aliquid ab eo, connotus respondit : « Non salvat te Dominus ; unde te salvare possum ? De area, an de torculari ? Quæ respondit. Nequaquam, domine, sed ego, et mulier ista condixeramus de filiis nostris comedendis, et comedimus filium meum ; haec autem abscondit filium suum. » Et contristatus est rex vehementer, et scidit vestimenta sua, et apernit cilicium, quo vestitus erat ad carnem, et ait : « Quid amplius mali possumus exspectare a Domino. Haec faciat mihi Deus, et haec addat, si steterit caput Elisei super ipsum hodie. » Hoc enim malum imputabat Eliseo, quod concives non liberabat, cum posset. Cumque misisset speculatorum, penitentia ductus, sequebatur eum ut prohiberet. Eliseus autem sedebat in domo sua, et senes cum eo, quos Josephus discipulos ejus dicit. Et ait Eliseus : « Nescitis quia filius homicide, » qui scilicet occidit Naboth, » misit ut praescidatur caput meum. Prohibete intrare nuntium, donec veniat rex, » qui prohibebit ei quod jussérat. Cumque supervénisset rex, ait Eliseus : « Cras hac hora erit in porta Samaria modius simile pro statere uno, et duo modii hordei similiter (*IV Reg. vii.*). » Et irrisit eum unus eorum super quorum manus rex incumbebat, dicens hoc esse impossibile. Cui Eliseus : « Videbis, et non comedes. » Porro quatuor leprosi erant ad introitum portæ fame deficiētes. Qui vespere venerunt ad castra Syriae, et neminem ibi repererunt. Terruerat enim Dominus Syros, et sonitus exercitus magni, mittens super eos, fugeruntque, animas suas tantum salvare cupientes, et intrantes leprosi comederunt, et tollentes de prædicta cor suum, nunciaverunt portariis urbis Syros abiisse. Suspiciens autem rex Israel Syros simulasse fugam, et latere, misit duos in equis, qui explorarent omnia, usque ad Jordancem. Qui cum reversi nuntiassent Syros fugisse, egressus populus diripiuit castra, et vendebatur simila, et hordeum

A juxta verbum Elisei. Dux autem qui irriserat eum, a rege constitutus ad portam, oppressus est a turba, et mortuus est.

CAP. XI. *De fame septem annorum, et peregrinatione mulieris Sunantidis.*

« Post haec autem Eliseus locutus est ad mulierem cuius filium suscitaverat : Vade cum domo tua peregrinari ubique poteris. Vocavit enim Dominus famem super terram septem annis, » id est angelum præpositum fami (*I Reg. viii.*). Quasi dicat : Fames veniet : vel est locutio. De hac fame ambiguum est utrum præcesserit prædictam obsidionem, vel secuta sit. Igitur mulier intravit terra Philistinum, et contributus occupaverunt bona ejus. Quæ finita fame regressa est, et intravit, ut interpellaret regem pro dome sua et agris. Et tunc rex loquebatur cum Giezi, querens ab eo magnalia Elisei. Qui videns mulierem ait : « Domine, haec est mulier, et hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus. » Quæ cum narrasset regi seriem facti, restituit ei rex quæcumque amiserat a die qua reliquerat terram.

CAP. XII. *De morte Benadad.*

Porro Benadad, rex Syriae, audiens quod Deus anoverat eum ab obsidione, et non homo contristatus agrotabat (*IV Reg. viii.*). Eliseus autem veniebat Damascum, et misit rex in occursum ejus Azahel cum muneribus, ut consuleret eum de infirmitate sua. Cui querenti respondit Eliseus : Dic ei : Sanaberis. Nec dixit sanabitur, quia mortuus est rex. Sed ut diceret ei, sanaberis, postea traxit Azahel in partem dicens : « Ostendit nihil Dominus, quia morietur, et tu eris rex Syriae. » Tunc implatum est, quod dixerat Dominus Eliae. Alterum enim non inunxit Elias Azahel, nisi quia per Eliseum prædixit eum futurum regem. Et slevit Eliseus, videns in spiritu mala quæ facturus erat Azahel filius Israel, quæ etiam indicavit illi. Et reversus Azahel ad regem dixit, « sanaberis. » — « Altera die tulit stragulum, et infudit aquam, et expandit super faciem ejus. » Stragulum proprium est stratorium, quod lecto, vel sedili supersternitur. Et dicitur quod Azahel pannum perfusum aqua imposuit super eum ad refrigerandum. Hebreus habet : « Expandit super faciem suam stragulum, » ut non Azahel, sed ipse Benadad, hoc fecisse intelligatur, et tamen mortuus est rex, et regnavit Azahel pro eo. Quidam tamen hoc exponunt de obsequiis mortui, dicentes quod Azahel mortuum lavit aqua, et expandit stragulum super faciem mortui. Josephus plane dicit, quod Azahel altera die infuso laqueo strangulavit illum. Ad hunc sensum quidam prædictam litteram referunt dicentes quod Azahel vestem madefactam posuit super faciem ejus, simulans refrigerationem, sed statim effudit aquam super os ejus, donec suffocaret eum.

CAP. XIII. *De Joram rege Juda.*

Porro anno quinto Joram filii Achab, regis Israel, in quo conregnauerat ei Josaphat rex Juda, regnavit Joram filius Josaphat in Jerusalem octo annis

(IV Reg. viii). Qui ad consilium uxoris fecit malum A hel ait : « Video globum venientem. » Et suspicatus eorum Domini, secutus deos alienos. Tamen Dominus non desperdidit Iudam propter David servum suum. Tunc recessit Edom nō esset sub Juda. Nam et regem suum tributarium occiderunt Idumæi, novum creantes, qui non teneretur tributa reddere. Cumque Joram sex fratres suos occidisset, compelleretque Ierosolymitas etiam idololatrare, tulit ad eum Elias quidam propheta epistolam correctoriam cum comminatione pœnae. Impleta est autem comminatio in hunc modum : Arabes irruentes in Judam, vastaverunt provinciam, et domas regias, et uxorem regis abduxerunt, filiosque occiderunt, præter Ochoziam : et ipse tandem chronicam incidit ægritudinem, interna corruptione viscera cœpisset, ut quotidie quasi se pereuntem videret; et mortuus est, et sepultus est in civitate David. Non tamen, ut ait Josephus, in sepulcro patrum suorum, sed privatum tumulum, sine regalibus exequi's, tradiderunt ei. Et regnavit Ochozias, vel Azarias filius ejus pro eo. Hunc regem, et reliquos, usque ad Oziam, prætermittit Matthæus (Matth. i). Regnavit autem annos duodecim Joram filii Achab. Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, et uno anno regnavit in Jerusalem, et ambulavit in viis Achab avi sui. Abiitque cum Joram, filio Achab, avunculo, suo ad præliandum contra Hazael regem Syrie in Ramoth Galaad, et vulneratus est Joram, et relicto exercitu in obsidione sub Jehu principe, descendit in Jezrahel, ut curaretur, et descendit cum eo Azarias.

CAP. XIV. De Jehu rege Israel inuncto tempore Elisei.

Elisæus autem misit unum de filiis prophetarum cum lenticula olei, ad exercitum in Ramoth Galaad, ut ibi Jehu evocatum in partem, ungeret in regem super Israel (I Reg. ix). Qui cum invenisset Jehu sedentem cum principibus ait : « Verbum mihi ad te est, o princeps. » Et ait Jehu : Ad quem? Qui respondit : Ad te, o princeps. » Forte non cognoscens Jehu, hoc quasi præsagium in mente sua posuerat, ipsum esse Jehu, qui primus respondisset. Cumque induxisset eum in cubiculum, fudit oleum super caput ejus, et ait : « Hæc dicit Dominus : Unxi te in regem super Israel, et percuties omnem D domum Achab in ultione sanguinis servorum meorum de manu Jezabel. » Quo facto citissime ausugit propheta. Cumque regressus esset Jehu ad servos domini sui, dixerunt : « Quid venit insanus iste ad te? » Quasi insanos enim reputabant filios prophetarum, vel quia fugerat citissime quasi insanus. Et ait Jehu : « Recte judicatis. Nam verba vesana locutus est, dicens : Hæc dicit Dominus : Unxi te in regem super Israel. Festinaverunt itaque tollere vestes suas, et substernere ei in similitudinem tribunalis, et canentes tuba dixerunt : Regnabit Jehu. Conjuravit ergo Jehu contra Joram et ait : Nullus nuntiet hoc in Jezrael, sed omnes ascendamus simul. » Cumque ascenderent, speculator in Jezra-

Joram, vel captam esse urbem, vel pacem factam, misit nuntium in occursum eorum. Qui ait : « Hæc dicit rex : Pacata sunt omnia? Et ait Jehu : Quid tibi et paci. » Quasi diceret : Quid ad te, sequere me. Vel forte huic Jehu quasi ipsi regi respondit, quasi diceret : Quid queris de pace, qui terram, et pacem turbas. Et adhæsit nuntius ei. Misit et Joram secundum nuntium, qui similiter non est reversus ad eum. Et ascendens Joram rex Israel, et rex Juda cum eo, egressi sunt in occursum Jehu, usque in agrum Naboth Jezrahelitæ. Et ait Joram : « Est ne pax, Jehu? Qui respondit : Que pax? adhuc vigent fornicationes matris tuæ. » Quasi dicat : Que pax potest esse inter nos, cum jugiter offendamus B Deum per idolatriam matris tuae. Et fugiens Joram ait ad nepotem suum : « Insidiae sunt hic, Ochozia. » Tunc percussit Jehu Joram inter scapulas, et egressa est sagitta per cor ejus, et corruit mortuus. Et ait Jehu ad ducem tertiac partis militum : Projice eum in agrum Naboth. Memento quoniam ego, et tu squalebamur Achab patrem hujus, quando comminatus est ei Dominus per Eliam, quod redderet in agro Naboth pro sanguine Naboth, et pro sanguine filiorum ejus. » Tamen supra de filiis Naboth nulla facta est mentio, sed quod ibi tacitum est, hic suppletur. Forte canes linxerunt sanguinem Joram juxta verbum Eliæ. Linxerunt enim sanguinem Achab cum linxerunt sanguinem filii ejus : Ochoziam vero fragientem insecurus est Jehu, et vulneravit eum in ascensu Gaber. Qui vulneratus fugit in Mageddo, et mortuus est ibi, et tulerunt eum in Jerusalem, et sepultus est in civitate David. Post hæc intravit Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel erat in aere turris, et depinxit oculos suos stibio, et ornauit caput suum, ut pulchrior venientibus appareret, et per fenestram ait ad Jehu : Nunquid pax esse potest Zambri, qui interfecit dominum suum? quasi diceret : Tu occidisti dominum tuum sicut Zambri, et eadem pœna puniendus es. Tunc dixit Jehu duobus eunuchis, qui circumstabant eam : « Præcipitate eam. » Et præcipitaverunt eam de turre, et conculeaverunt eam ungule equorum. Cumque Jehu sederet ad mensam, ait servis suis : Ite, et sepelite maledictam illam, quia filia regis est. Cumque venissent ad eam, non invenerunt, nisi calvariam, id est supremam cellulam cerebri, et pedes, et summitates manuum. Quo auditu ait Jehu : Sermo Domini est quem locutus est per Eliam (III Reg. xxii).

CAP. XV. De septuaginta filiis Achab, et eorum morte, et de morte Jehu.

Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria. Et scripsit Jehu ad nutritios eorum, et ad optimates civitatis dicens : Eligite quem vultis de filiis Achab, et constituite regem super vos, et pugnate pro domo Domini vestri (IV Reg. x). Qui perterriti rescripserunt ei : « Servi tui sumus, fac quod tibi placet. » Et scripsit eis secundo : « Si mei estis,

tollite capita filiorum Domini vestri, et venite ad me cras in Jezrahel. » Et sic factum est. Et attulerunt capita in cophinis ad Jehu. Qui mandavit ne introducerentur ad eum, sed juxta introitum portae ponerentur ad duos acervos, usque mane. Cumque mane intuerentur capita, dixit Jehu ad populum : Justi estis. » Quasi dicat : Comparatione istorum qui septuaginta occiderunt, justi estis, qui non nisi Joram et Jezabel mecum occidistis. Vel potius Samaritas qui eos occiderant, commendavit. Quasi diceret : Juste fecistis implendo verbum Domini : quod videtur velle littera sequens, addit enim : « Si ego interfeci Dominum meum, quis percussit eum et istos? Dominus fecit quod locutus est in manu Eliæ. Tunc percussit Jehu omnes reliquos de domo Achab in Jezrahel, et optimates ejus, et notos et sacerdotes, et ibat in Samariam. In via vero obviavit quadraginta duobus fratribus Ochozie regis Juda, qui descendebant ad salutandos Joram et Ochoziam; nescientes quod occisi essent, et occidit eos Jehu. Tunc egressus est in occursum Jehu Jonadab, filius Rechab, et benedixit ei pro ultione Domini quam fecerat. Quem impositum curruí suo, duxit Jehu in Samariam, et percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab, usque ad unum. Congregavit ergo Jehu populum Samariae, et ait in dolo. « Ampliare volo cultum Baal, vocate omnes prophetas ejus et sacerdotes. Quicunque defuerit, non vivet. Sacrificium enim grande est mihi Baal, et venerunt omnes servi Baal, nec unus defuit, et repleta est domus Baal. Et ait Jehu his qui erant super vestes : Date vestes omnibus servis Baal. Et dederunt. Cumque perscrutatus esset Jehu diligenter, ne quis decesset, vel alias interesset, dixit militibus suis. Ingredimini et percutite eos, nullus evadat. Et percusserunt eos, statuamque Baal comminuerunt, et destruxerunt templum ejus, et fecerunt pro eo latrinas, id est subterraneos cuniculos ad mundandas vias urbis. Et delevit Jehu Baal de Israel. Verumtamen a vii Jeroboam non recessit, et ait ei Dominus : « Quia fecisti quæ in corde meo erant contra domum Achab, filii tui, usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. » Et mortuus est Jehu et sepultus in Samaria, cum regnasset viginti octo annis, et regnavit pro eo D filius ejus Joam, vel Joaham, vel Joachaz.

CAP. XVI. De Athalia et Joas.

Porro Athalia videns filium suum mortuum, et volens regnare interfecit omne semen regium in Ierusalem (IV Reg. xi). Erat autem Josaba, soror Ochozie ex patre et uxor Joiadae summi sacerdotis, quæ furata est Joas filium Ochozie lactentem, ne interficeretur, et abscondit eum septem annis in domo Domini, id est in dominiculis hebdomadariis. Anno autem septimo Joiada collegit centuriones, et principes levitarum, et milites, et ostendit eis secreto filium regis, et conjuraverunt omnes pro pueru contra Athaliam, et quod puerum in Sabbatho constituerent regem. Et fecerunt in hunc mo-

dum : Viginti quatuor erant summi sacerdotes, quorum unus in hebdomada vicis sua habebat secundum in ministerium viginti quatuor minores sacerdotes, et totidem cantores, et totidem janitores. Diluculo vero Sabbati pontifex, qui ministraverat, cum turma sua egrediebatur ad propria; pontifex vero, qui ministratus erat ingrediebatur cum turma sua. Tunc autem Joiada pro ampliando exercitu retinuit egressuros, et r. cepit ingressuros, faciens ex eis duas turmas. Adjunxit quoque tertiam turmam de centurionibus, et levitis quos convocaverat, et intrans domum saltus et domum armorum, quam quondam fecerat David, dedit singulis arma, et præcepit egressuris, ut circumstarent regem in atrio interiori, et custodirent. Ingressuris vero dixit, B ut ascenderent ad domum regiam, ne servi regiae egredientes ex ea, unctionem regis impedirent. Sed hanc turmam divisit in tres partes, præcipiens ut una observaret excubias regis, id est porticus domus regiae; alia pars observaret portam Scir, per quam ascendebatur de civitate in domum regiam, tertia pars observaret domum Messa, quæ dicitur porta Scutariorum, id est custodum regis, per quam de domo regia ascendebarunt in templum. Tertiam vero partem, quam collegerat de centurionibus et levitis posuit ad custodiam atriorum templi ex omni parte. Tunc ipse cum reliquis sacerdotibus, et levitis et senioribus produxit filium regis, et unxit eum in regem, et imposuit super eum diadema, et testimonium, id est legem Dei dedit ei tenendam in manibus, ut cum ipso habitu regni, disciplina legis Dei servanda, committeretur. Athalia vero accurrens, scidit vestimenta sua, clamans : « Conjuratio! conjuratio! » Et eduxerunt eam centuriones extra septa templi per portam equorum, et imperfecta est ibi, deduxeruntque regem per portam scutariorum, in palatum, et sedit super thronum regium. Et letatus est populus terræ, quia abstulerat Dominus opprobrium, ne regnaret mulier super eos, et destruxerunt templum Baal, arasque, et imagines quas fecerant Joram et Athalia. Matham quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. « Septem annorum erat Joas, cum regnare coepisset, anno septimo Jehu regis Israel, et quadraginta annis regnavit in Ierusalem, et fecit rectum coram Domino cunctis diebus Joiadæ sacerdotis.

CAP. XVII. De gazophylacio.

Erant autem in domo Domini ruine, non solum pro vetustate et negligentia, sed etiam quas fecerat Athalia, et de sanctis tectis paraverat domum Baal. Præcepit itaque Joas sacerdotibus, ut instaurarent sartatecta domus recipientes oblationes pretercentium, et quæ offerebant pro pretio animæ, id est quæ dabant ituri ad prælium numerati (IV Reg. xii). Oblatio enim pro delicto, et pro peccato sacerdetum erat; quæ cum suscepissent sacerdotes, usque ad vicesimum octavum annum regis Joas, et non tamen instauraverunt sartatecta templi. Et iratus rex prohibuit sacerdotes ultra accipere pe-

enjam. Josephus tamen dicit, quod per omnem regionem sacerdotes pro capite dimidium sibi. Quod videns Joiada populo non placere, cessavit, et ob hoc non fuerunt instauratae ruinae. Tunc Joiada fecit gazophylacium munitionem aperto desuper foramine, et posuit illud ad dexteram ingredientium domum non longe ab altari. « Cumque appareret plurima pecunia in gazophylacio, scriba regis et pontifex effundebant eam, et dabant his qui praerant clementariis domus Domini. Et non siebat eum eis ratio, sed in fine tractabant (II Paral. xxiv). » Nec siebat ex pecunia illa vas aliquod in domo Domini, nisi de eo quod erat residuum sartoris, ut legitur in Paralipomenon. Et mortuus est Joiada sacerdos, qui solus legitur post Moysen centum triginta annis vixisse, et sepultus est in civitate David, eo quod generi David reparavit imperium. Eo mortuo Joas a legitimis Dei declinavit, cuius exemplo etiam optimates vitiati sunt. Quem cum argueret Zacharias, filius Joiada, fecit eum lapidibus obrui inter templum et altare (Matth. xxiii). Ex tunc ut dicit Epiphanius non accepit populus in templo responsum manifeste, sicut prius, nec ex dabis, nec ex ephod; rex autem non multo post poenas exsolvit. Azael enim rex Syriae, cum expugnasset Geth, ascendit in Jerusalem (IV Reg. xii). Joas vero misit ei thesauros domus Domini, et domus regiae, non de absconditis tumulorum ***, et recessit ab eo. Cumque incurrisset Joas languorem pessimum, eo quod divinos honores sibi volebat impendi, ut dicunt Hebrei, « duo servi ejus percusserunt eum, et mortuus est, et sepultus in civitate David, non tamen in monumentis regalibus, et regnavit pro eo filius ejus Amasias. »

* *Additio 1.* Non moveat te, quod legitur in Evangelio ad sanguinem Zacharie filii Barachiae (Matth. xxiii). Forte Joiada binomius fuit. Vel ideo, quia Barachias interpretatur *benedictus Dominus*: quod iste fuit.

** *Additio 2.* Dabis enim dicitur lapis positus in rationali. Unde ex dabis, id est ex rationali, pendebant utrum Deum haberent propitium, vel offendum. Vel dabis interpretatur *sermo*, et est sensus: Neque per sermonem, neque per signa loquebatur illis.

*** *Additio 3.* Omnes filii Zacharie cum eo laplati sunt, prater unum posthumum, qui postea dictus est Zacharias.

Incidentia.

Sub Joas duodecimus rex Latinorum Silvius Arimulus, qui praesidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit. Hujus filius fuit Julius proavus Julii Proculi, qui cum Romulo Romanum communigrans, fundavit Julianum gentem.

Cap. XVIII. De obitu Elisai.

Anno vicesimo tertio Joas regis Iudee, regnavit Joacham filius Jeha super Israel septem et decem annos, et ambulavit in viis Jeroboam. Et iratus Dominus contra Israel dedit eos in manus Hazael, et in

depopulo, nisi quinquaginta equites, et decem currus et decem millia pedum (IV Reg. xii). Et clamavit Joacham ad Dominum, et misertus Dominus dedit ei pacem in diebus ejus. Et mortuus est, et sepultus in Samaria. Et regnavit Joas filius ejus pro eo, anno trigesimo septimo Joas Regis Iudea, et sedecim annis regnavit super Israel. Et ambulavit in viis Jeroboam, non tamen adeo quantum patres ejus. Eliseus autem agrotabat, et descendit ad eum Joas rex Iudea, et flens dicebat: « Pater mi, currus Iudea, et auriga ejus. Et ait Eliseus: Affer arcum, et sagittas, et pone manum tuam super arcum. » Quo facto superposuit Eliseus manus suas manibus regis, et ait: « Aperi fenestram orientalem, et jace sagittam; et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta Domini est contra Syriam; et percutes partem Syriae, quae est in Aphec, donec consumas eam. » Et sublato arcu cum sagittis dixit Eliseus ad regem. « Percute terram jaculo. Cumque percussisset eam tribus vicibus, et stetisset, iratus vir Dei ait. Si percussisses usque septies, toties percussisses Syriae; nunc autem tribus vicibus percutes eam. Et mortuus est Eliseus, et sepelirunt eum juxta Abdiam. Porro latrunculi Moaliti venerant in terram eo anno. Quidam autem sepelientes hominem viderunt latrunculos, et timentes projecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo. » Josephus tamen dicit latrones projecisse in Elisei sepulcrum mortuum, quem ipsi videbantur interfecisse. « Mortuus est autem Hazael rex Syriae, et regnavit pro eo filius ejus Benadad. » Cum quo dicimavit Joas rex Iudea tribus egressionibus, et vicit eum, et tulit de manu ejus civitates quas tulerat Hazael de Iudea juxta verbum Elisei.

* *Additio 1.* Ex tunc æque vocabantur eodem nomine rex Iudea et rex Iudea.

Cap. XIX. De Amasia, et Joas rege Iudea;

« Anno secundo Joas regis Iudea, regnavit Amasia, filius Joas, in Jerusalem. Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset, et viginti novem annis regnavit. Nomen matris ejus Joiada de Jerusalem. Et fecit rectum coram Domino, juxta ea quæ fecit Joas pater ejus, nisi tantum hoc quod excelsa non abstulit, subaudiendum est, uterque eorum (IV Reg. xiv). Nec enim Joas excelsa abstulit, sicut videtur littera sonare. Et interfecit servos, qui interfecerant patrem suum, non tamen filios eorum, propter legem Moysi, quæ dicit: Non morientur patres pro filiis, neque filii pro patribus * (Deut. xxiv). Collegit autem exercitum, ut Amalekitas, et Idumæos expugnaret, et conduxit a rege Iudea centum millia armatorum, centum argenti talentis. Et cum esset in procinetu suasit ei propheta, ut dimitteret Israelitas, quia idola ferebant, et Deus daret ei victoriam. Et acquieavit, licet graviter ferret, eo quod Israelitis mercedes præbuerat. » Et percussit Edom in valle Salinarum decem

millia, et apprehendit Petram, nobilem Arabie civitatem. Et vocavit eam Jectehel, quod sonat *auxilium Dei*. Josephus tamen dicit, vivos quos coperat, eam adduxisse ad excelsam Petram Arabie, et illos ex ea praecepit. Idipsum quoque dicit *Paralipomenon* (*II Paral. xxv*): nam fere in omnibus consonant Josephus et *Paralipomenon*. Tamen deos quos tulerat de Amalec postea adoravit, quia audivit eos dantes responsa, ideo perisse Amalec, quia negligentes fuerant in cultu eorum. Pro quo tali poena percussus est. Elatus enim in superbia scripsit ad Joas regem Israel: Servi mihi, sicut patres tui servierunt David et Salomon. Alioquin: « Veni, et videamus nos. » Quasi diceret: Pugnemus. Et rescripsit ei Joas in r̄enigmate: « Carduu Libani misit ad cedrum, dicens: Da filiam tuam filio meo in uxorem. Et indignantes bestiae saltus conculcaverunt carduum. Elevat te cor tuum pro victoria. Cur provocas malum, ut cadas in, et Judas tecum. » Et non acquiescente Amasia, congresi sunt juxta Bethsames, et fugit Judas coram Israel, et ligatus est Amasia, et comminabatur ei in mortem rex Israel nisi rediceret ei Jerusalem. Qua tradita interrupt Joas murum Jerusalem a porta Ephraim, qua dicitur porta Vallis, usque ad portam Anguli, quadrungentis cubitis. « Et tulit aurum, et argentum, et vasa, quae inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis, et obsides, et rediit in Samarium. Et facta est contra Amasiam conjuratio in Jerusaleme. At ille fugit in Lachis, et miserunt post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi, et retulerunt illum in Jerusalem, et sepultus est in civitate David. Tulitque universus populus filium ejus Oziam, vel Azariam ante annos natum sedecim et constituerunt eum regem. »

* *Additio 1.* Quod homo nescit quantitatatem peccati alienus, ideo quantum ad examen humanum sufficit, ut quis pro suo moriatur delicto, secundum iustitiam Dei: forte nec etiam mors filii, quandoque pro delicto patris.

Incidentia.

Sub Amasia tertius decimus rex Latinorum fuit Silvius Aventinus, et in eo monte, qui nunc pars Urbis est, mortuus et sepultus, aëternom loco vocabulum dedit.

CAP. XX. De Jeroboam rege Israel, et Amos propheta.

« Porro mortuus est Joas rex Israel, et sepultus in Samaria, et regnavit Jeroboam filius ejus pro eo anno quinto decimo Amasie regis Juda. Et regnavit in Israel quadraginta et uno annis, et ambulavit in viis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, quae est Antiochia, usque ad mare solitudinis, quod est mare Mortuum, juxta verbum Domini, quod locutus est per servum suum Ieronam prophetam, qui erat de Geth, quae est in Ophir, vel Ophir, ad differentiam Geth, quae est in Palestina, et est nomen regionis (*IV Reg. xiv*). Quare

A non est legendum Ophel. Ophel enim est nomen turris nebulosæ, quæ non longe erat a templo. Hanc vastationem Syriæ per Jeroboam factam, non legimus in Jona, sed propter combinationem eversionis, quam prædicavit et scripsit, dicit Josephus eum prædixisse quod post brevissimum tempus Asiae perderent principatum. Quod quidem per Jeroboam inchoatum est, sed post ea consummatum est, quando monarchia Assyriorum translata est ad Medos. Haec felicitate Jeroboam elatus, fecit malum eorum Domino. Et missus est Amos Thecuites propheta de pastoribus, ubi pasebat gregem in Samariam, ut prediceret eversionem dominus Jerobeam, et calamitatem populi, dicens: « Haec dicit Dominus: Consurgam super domum Jeroboam in gladio (*Amos vii*). » Et rursum. « Venit filius super populum meum Israel (*ibid.*). » Quod cum significasset Amasia, sacerdos Bethel, Jeroboam regi Israel, ex mandato regis prohibuit Amos ne ultra prophetaret in regno decem tribum. Cum autem Amos nollet cessare, dicens se non esse prophetam, sed pastorem missum a Domino (*Amos viii*), frequenter afflxit eum Amasias plagis. Tandem filius suus Ozias frequenter eum increpans, vectem per tempora transfixit, et semivivus relatus in terram suam, ibi mortuus est et sepultus. Et mortuus est Jeroboam, et regnavit pro eo filius ejus Zacharias.

CAP. XXI. De Ozia, sive Azaria leproso rege Judee.

« Anno vicesimo septimo Jeroboam regis Israel reguavit Ozias in Jerusalem duobus, et quinquaginta annis (*IV Reg. xv*). » Hieronymus tamen super Ossee dicit eum cepisse regnare anno duodecimo Jeroboam. Et fecit quod placitum erat eoram Domino, verumtamen excelsa non abstulit. Qui cum hostes debellasset, et Ammonitas fecisset tributarios sibi, redificavit muros in Jerusalem, quos destruxerat Joas rex Israel, eratque præcipue terra cultor, et curram habebat circa plantationes, et semina fructuum diversorum. Cumque ditatus esset in substantia mortali, contra Deum immortalem agere nisus est. Nam in festivitate propitiationis indutus stola pontificali intravit in templum, ut incensum poneret, pontifice Azaria

D cum 80 sacerdotibus eum prohibente. Et factus est terramotus, et claritas solis valde effusit, et incidit in faciem regis, et percussus est lepra in facie. Ante civitatem vero scissa est media pars montis ad occidentem, et devoluta est ita ut et vias clauderet, et regios hortos oppimeret. « Et habitavit seorsum urbem privatam degens vitam. Joathan vero filius ejus gubernabat palatium, et judicabat populum terre. Et mortuus est Ozias, et sepultus in civitate David. » Josephus tamen dicit eum de regibus solum habere sepulcrum in hortis. « Et regnavit pro eo filius ejus Joathan, » sub Ozia rege Juda, et sub Jeroboam rege Israel cœpit prophetae Isaías, de quo plenius postea dicitur, et Ossee de tribu Issachar ortus in Beth-epheth. Sed hic, ut

aut Hieronymus, prænuntians dedit signum: « Ve. A viis Proca, post quem decimus quintus rex Latino-niet Dominus in terra, sicut quercus, quæ est in Silo, &c., quod non legitur in Scriptura ejus secundum editionem nostram. Forte quod Hieronymus dixit signum, hoc Epiphanius dixit prodigium, dicens de Osee: « Et dedit prodigium, dicens: Veniet in terra Dominus, sicut quercus, quæ est in Silo cum ex seinetipsa in duodecim fuerit partita, et factæ fuerunt ex ea totidem quercus. » Prophe-tavit autem contra decem tribus, pauca de duabus loquens. Et prænuntiavit historialiter Judæos in ul-timo tempore ad Christum redituros. Tertium quo-que diem Dominicæ resurrectionis prædicti. Hic in terra sua sepultus placida quiete dormivit. Sub eisdem quoque prophetavit Joel de tribu Ruben natus in agro Bethoron, qui descripsit terram dua-rum tribuum eruco, bricho, locusta et rubigine vastandam (*Joel* 1). Prædixit quoque effusionem sancti Spiritus futuram super servos Dei, et ancil-las, quod factum est in die Pentecostes. Hic in Be-thoron in pacem mortuus est et sepultus. Sub eisdem regibus prophetavit Abdias, ut quidam tradunt (*Abd.* 1); sed secundum Hebraeos verius est, quod ante eos prophetaverit: nam mortuus est ante Eli-sæum. Relicta enim uxor ejus per consilium Elisæi, liberata est a creditoribus, oleo superabundante. Fuit autem de terra Sichemi de agro Bethaniar. Quinquagenarius enim ille fuit, cui pepereit Elias, qui relieto obsequio regis, Eliæ discipulus factus est. Cujus sepulcrum, usque hodie cum mausoleo Elisæi, et Joannis Baptiste in Sebaste veneratione habetur. Sub Jeroboam rege Israel prophetavit Jonas filius viduae Sareptanae, qui post redditum a Ninive, tempore famis, assumpta matre, gentium incola factus est. Nam et erubescet esse in terra sua, dicens: Sic auferetur opprobrium meum, eo quod prophetans contra Ninivem mendax repertus sum (*Jon.* iv). Qui, transacta fame, rediit in ter-ram Juda, et defuncta est mater ejus, et sepelivit eam juxta balneum Delboræ*. Hic prædicti signum eversionis Jerusalem, quod cum viderent lapidem luctuose clamantem, prope sit finis, et cum vide-rint in Jerusalem gentes universas, tunc tota illa civitas irrecuperabiliter everteretur. Mortuus est et sepultus in spelunca unius judicis Israel, cuius se-pulcrum monstratur in una urbium Geth in viculo quodam juxta Sephoron. Sub Ozia rege Juda terminata est monarchia Assyriorum. Nam Sardanapalus ultimus monarca victus ab Arbace Medo, seinet ipsum concremavit, et tunc Arbaces monar-chiam ad Medos transtulit, spe, nondum re: hoc enim fecit Darius, occiso Balthazar. Fuerunt tamen reges Assyrii, si non monarcae, tamen potentes, usque ad subversionem Ninive, quam pro-phetavit Nahum.

* *Additio 1.* Genus palmæ est Delbora, vel quer-cus.

Incidentia.

Ex tempore Latinoru*m* quartus decimus rex Sil-

Silvius Annulius.

CAP. XXII. *De Zacharia, Sellum, et Manahen.*

« Anno tricesimo octavo Oziae regis Judæ regna-vit Zacharias, filius Jeroboam, super Israel sex mensibus. Qui fecit malum coram Domino, sicut patres ejus, et percussit eum palam Sellum, filius Jabel, et regnavit pro eo (*IV Reg.* xv). » Et translatum est regnum Israel de domo Jehu in genera-tione quarta, juxta verbum Domini, et « regnavit Sellum uno mense in Samaria. Nam Manahen, fi-lius Gaddi de Thersa, percussit eum in Samaria, et regnavit pro eo. Qui percussit Thapsam, et ter-minos ejus, eo quod concives sui noluerant aperire ei. Anno tricesimo nono Oziae regis Juda regnavit Manahen super Israel decem annis, et ambulavit in viis Jeroboam. In diebus ejus ascendit Phul rex Assyriorum in Thapsam, et dedit ei Manahen mille talenta argenti, ut recederet ab eo, et etiam esset ei in auxilium. Sumpsit autem Manahen quinqua-ginta scelos argenti a potentatibus, et divitibus terræ per singulos, » Inter hæc munera tradunt Hebrei, Manahen misisse vitulos aureos, qui erant in Dan et Bethel, sed non est verum. Sacerdotes enim dolo sustulerunt aureos vitulos, et absconde-runt eos, et fecerunt æreos deauratos similes illis, quos misit Manahen regi Assyriorum. Qua fraude postea percepta, reges Assyriorum plurimum exar-serunt contra Israel. « Et mortuus est Manahen, et regnavit pro eo filius ejus Phacee anno quinqua-gesimo Oziae regis Judæ, et duobus annis regnavit in Israel. Nam Phacee, filius Romelie, chiliarchus ejus, interfecit eum in Samaria in convivio cum quinquaginta viris, et regnavit pro eo anno quin-quagesimo secundo Oziae regis Juda, et regnavit viginti annis in Israel. »

CAP. XXIII. *De initio captivitatis decem triuion.*

« In diebus Phacee regis, Teglathphalasar rex Assur ascendit in Israel (*IV Reg.* xv). » Et est am-biguum an iste fuerit Phul, vel alius, et vastavit omnem regionem trans Jordanem, et captivas duxit duas tribus et dimidiā, vastansque Galileam, de tribu Zabulon et Nephthalim*, nautos transtulit se-cum in Assyrios, qui possent dimidiæ tribui com-parari. Unde sæpe legitur quod tres tribus Israel captivaverit, et hoc fuit initium captivitatis decem tribuum. « Porro Osse filius Hela interfecit Phacee regem Israel, et regnavit pro eo. »

* *Additio 1.* De hac captivitate dictum est: « Primo tempore alleviata est terra (*Isai.* ix). »

CAP. XXIV. *De Joathan.*

« Anno secundo Phacee regis Israel regnavit Joa-than filius Oziae in Jerusalem viginti quinque anno-rum erat cum regnare cœpisset, et sedecim annis re-gnavit. Nomen matris ejus Jerusa, filia Sadoc. Et fecit bonum coram Domino, verumtamen excelsa non abstulit. Ipse ædificavit portam domus Domini sublimissimam (*IV Reg.* xv), quam quidam putau-tur rim gregis. Hæc est quæ in Actibus apostolorum

Speciosa dicitur (*Act. iii*), ab Hebreis vocatur porta Joathan. Hec sola remansit in eversione facta per Chaldaeos, hic devicit Ammonitas, et imposuit eis annum tributum, talenta argenti centum et tritici decem millia coros, et totidem hordci. In diebus hujus, Rasin rex Syrie, et Phacee rex Israel, cœperunt infestare regnum Juda. Sub Joathan exortus est prophetare Nahum de Ecclæsi, de tribu Simeon, contra Ninivem prædicens: Hæc dicit Dominus ad Ninivem: Exterminabo te, et nequaquam progradientes de te imperabunt mundo (*Nahum ii*). Hieronymus dicit super Nahum, Herodotum dixisse, subversam Ninivem a rege Medorum tempore Josiae. De eversione quoque finali Ninive prædicta Nahum, quæ facta est in hunc modum: Palus, quæ circumdabat eam, superinundavit eam, facto pariter terre motu, et igne de sublimi emisso, de qua inundatione videtur in libro seripissime ibi: «Inundans non faciet innocentem Dominus in tempestate, et turbine viæ ejus (*Nahum i*).» Tamen secundum aliam litteram legitur ibi: «Mundans non faciet innocentem.» Tamen librum suum scripsit post captivitatem decem tribuum sub Ezechia, dum vastaretur terra Juda ab Assyriis, in quo plenius prophetavit de destructione Assyriorum in consolationem gentis suæ. Qui tandem mortuus est in terra sua in pace, et sepultus. Sub Joathan videt Isaia Dominum sedentem*, et seraphim mundavit labia ejus. Sub eodem exorsus est prophetare secundus Michæas. Et mortuus est Joathan rex Juda, et sepultus est in civitate David, et regnavit pro eo filius ejus Achaz.

**Additio 1.* Quasi diceret: Quamvis fieret mentio libri sui sub Joathan, prius prophetavit quam scriberet.

**Additio 2.* Unde dicitur: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum (*Isai. vi*).

Incidentia.

Sub Joathan olympias prima constituta est ab Eliensisibus, Remus et Romulus generantur ex Marte et Ilia.

Cap. XXV. De Achaz.

Anno decimo septimo Phacee regis Israel regnabit Achaz in Jerusalem. Viginti annorum erat cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnabit, et ambulavit in via regum Israel. Nam et unum de filiis suis consecravit idolo (*IV Reg. xvi*), trajiciens eum per ignem tophet* in vallo Beemon, juxta Achelde-mach. Fuit autem quidam filius Ennon cuius vallis illa erat, et ideo dicta est Beemon, id est filii Ennon. Tunc ascendit Rasin rex Syrie, et Phacee rex Israel in Jerusalem, et obsederunt eam primo, ut ait Josephus. Et congressus cum eis Achaz victus est, et occisus est filius ejus Zacharias, et multa millia cum eo, et captus est princeps militiae ejus Dithaz [*al. Ditham*]. Cumque rediret victor rex Israel in Samariam cum magna multitudine captivorum occurrit ei quidam propheta Odida, vel Obedo, dicens eos non viesse viribus propriis, sed propter iram Dei contra Achaz, arguens eos, quod

A contribules suos contraherent captivos, quos nisi remitterent paratus esset eis repentinus interitus. Tunc ad consilium Barachiae, qui magnus erat in Israel, rex Israel exhibuit captivis magnam hospitalitatem, et liberos remisi ad propria. Porro secundo obsederunt Jerusalem rex Syrie et rex Israel. Cumque timeret Achaz nimis, confortavit eum Isaia, dicens: «Ne timeas ab his duabus caudis titionum fumigantium (*Isai. vii*).» Sed non credidit ei Achaz, nec voluit querere signum a Domino, et misit nuntios ad regem Assyriorum Theglathphalasar, dicens: «Servus tuus sum ego; et ascende, et salvum me fac de manu regis Syrie, et regis Israel.» Et intravit rex Assyriorum Syriam, et vastavit eam, et non rediit Rasin in Damascum. Rex autem Assyriorum cepit Damascum, et interfecit Rasin, et Damascenos transtulit in Cyrenen, quæ est versus Æthiopiam. Est enim alia Cyrene in Africa. Et occurrit ei Achaz rex Juda cum munieribus in Damascum. Cumque vidisset altare Damasci misit ad Uriam sacerdotem in Jerusalem exemplar ejus, ut exstrueret ei consimile. Quo facto cum rediisset Achaz, altare æneum transtulit a facie templi ad aquilonem, et super altare novum obtulit holocausta et pacifica. De altari vero æneo, ut tradunt quidam, fecit illud horologium famosum, de quo postea dicetur. Et præcepit sacerdotibus, ut deinceps super altare novum offerrent; et depositus Achaz luteret, et mare æneum super pavimentum, ut eis nullus uteretur. Musach* quoque Sabbati, et ingressum regis reclusit in templo Domini, ut cum templo ea profanaret, ut sic placeret regi Assyriorum. Est autem musach gazo-phylacium regum, sicut carbonam sacerdotum, ingressum quoque regis quidam dicunt locum, in quo rex adorabat, vel portam per quam ascendebat ad adorandum; quæ omnia obturavit Achaz, sicut et clauserat templum, ne intrarent sacerdotes. Sub eo vidit Isaia onus Babylonis, alia decem vidit sub Ezechia. «Et mortuus est Achaz, et sepultus in civitate David, et regnavit filius ejus pro eo Ezechias.»

**Additio 1.* Tophet dicitur a tophus, quod est lapis spengiosus, per cuius concavitates ignis egrediebatur, per quem trajiciebant parvulos suos, quos mundabant, sicut nos per aquam baptismi: qui ignis fuit in valle filii Ennon, qui etiam dicitur Gehenna, a ge, quod est terra, et Ennon.

**Additio 2.* Inventur etiam dici Musach, illud in quo reponebantur sacrificia solemnitum dierum, ut Sabbati carbonam, ubi votiva reponebantur; gazo-phylacium vero, in quo sacrificia aliorum dicrum; et sic potes notare dupliciter horum trium accepti-nem.

Incidentia.

Sub Achaz Roma condita est in monte Palatino, in Kalendas Maii, a gemellis Remo et Romulo. Anno ad urbe condita tertio, Remus occisus est rastro pastorali a Fabio duce Romuli; consularibus ludis Sabinae virginis et mulieres rapte sunt, et pulcherrima

virginam Thalamoni sorte data est duci Romuli. A Unde quia Dene cess-rat ei, locus nuptiarum exinde dictus est thalamus.

CAP. XXVI. De captivitate decem tribuum.

¶ Anno duodecimo Achaz regis Iuda regnavit Osee super Israel novem annis. Fecitque madum coram Domino, sed non sicut patres ejus (IV Reg vii). Traditur enim dedisse licentiam Israelitis, ut ascenderent in Jerusalem ter in anno. Contra Iude ascendit Salmanasar rex Assyriorum, et factus est ei Osee tributarius. Cumque deprehendisset rex Assyriorum quod Osee rebellare niteretur, per Sussac regem Aegypti, cui munera miserat, obsedit eum, et vinetum misit in carecerem Ninive, et obsedit Samariam tribus annis, et cepit eam anno nono Osee, et sexto Ezechiae, et transtulit Israel in Assyrios, scilicet septem tribus que remanserant, et posuit eos juxta flumen Gozan ultra montes Medorum et Persarum. In prima captivitate trium tribuum creditur captivatus fuisse Tobias, et mansit in Ninive, vel forte cum rege Osee duxus est in Ninive, ejus historia consummata est sub Manasse filio Ezechiae. Sed nos tractabimus eam post finem libri Regum. Porro rex Assyriorum de diversis regionibus adduxit colonos in Samariam paucos primo, sed post ea Assaradon populavit terram, et habaverunt in urbibus ejus. Cumque essent de quinque longinquis regionibus, quinque idola portaverunt in Samariam, quæque regio suum. Et omnes prius vocati sunt Chutæi, a quibusdam potioribus inter eos, qui venerant de regione Persida, qua dicta est Chuta, a quadam flumine. Graeci vero dixerunt eos Samaritas, qui et in Evangelio Samaritanæ dicuntur. Hebrei vocaverunt eos Jacobitas, quia supplantarunt Israelitas finibus suis. Qui cum venissent in terram Israel, immisit Dominus in eos leones, et interficiebant eos, et nuntiatum est regi Assyriorum, quod perirent coloni ejus, quia ignorabant legitima Dei Israel, et misit eis unum de sacerdotibus Israel, et legem Moysi inscriptam literis antiquioribus. Et habitabat sacerdos in Bethel, et suscepserunt circumcisionem, et legitima Dei Israel, nihilominus tamen deos suos in excelsis colebant. Unde quandoque Hebrei dicunt sibi propinquos cum heu erat Hebrei; cum vero male, dicebant nihil sibi esse cum Israel. Migraverunt autem decem tribus de Juda, post annos nonagesimos et quadraginta septem ab exitu de Aegypto. A divisione vero regni fluxerant anni ducenti quadraginta et menses septem, et dies septem secundum Josephum. Multi autem ex Israelitis confugerunt in regnum Juda, et multi absconderunt se in abditis, et latuerunt in gentibus circumstantibus. Qui post regressum regis Assyriorum redierunt ad propria, et habitaverunt cum Samariis.

* Additio 1. Adhuc decem tribus ultra montes Caspios captivæ tenentur. Si quæ ergo de reditu filiorum Israel ita dicuntur, sub Cyro vel sub Artaxerxe, de duobus tribibus intelligendum.

CAP. XXVII. De Ezechia, qui fecit rectum, etc.

¶ Anno tertio Osse regis Israel regnavit Ezechias Jerusalemi. Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset, et viginti novem annis regnavit. Nomen matris ejus Ahî de Jerusalem, filia Zachariae, posthumus Zacharie lapidati. (IV Reg. xxviii). Qui convocatis sacerdotibus et levitis aperuit templum primo anno, et primo mense regis sui, et vasa Dei reparavit, et restituit sacrificia intermissa. Ipse de consilio sacerdotum fecit phase secundo mense non i. tempore suo, quia non potuit populus primo mense convenire in Jerusalem, nec sacerdotes purificati erant. Tamen tanta multitudo fuit, quod multi impuriscafi cornderunt Pascha, et tanta copia vietimaram, quod in multis levitate supplererunt officium sacerdotum. Et post Pascha solemnizaverunt aliis septem diebus. Hic dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et lucos sucedidit, et confregit serpentem æneum, quem fecit Moyses, cui usque ad illud tempus filii Israel adolebant incensum, et pulverem ejus sparsit in torrentem Cedron, et vocavit nomen ejus Noestam, quod interpretatur, os eorum. Quasi dicat: Dicebatur deus, sed non erat. Scripsit quoque filii Israel, ut redirent ad cultum Dei, quorum quidam nuntios ejus neglexerunt, quidam quosdam interfecerunt. Unde etiam postea, ut praedictum est, meruerunt captivari. Recessit quoque a rege Assyriorum ne serviret ei. Ipse pereussit Philistæos, usque ad Gazam, et omnes terminos eorum, a turre eustodum usque ad civitatem munitam, id est praesidia et civitates. Anno decimo quarto regi Ezechiae ascendit Sennacherib, rex Assyriorum, in terram Juda, et cepit civitates eorum, et misit ad eum Ezechias in locis, dicens: Recede a me, et quod imposueris mihi seram. Et induxit ei rex Assyriorum trecenta talenta argenti, et triginta auri, et juravit quod non noceret ei. Cumque non invenisset Ezechias hanc summam in thesauris domus Domini et suis, recepit laminas auri, quas ipse affixerat in valvis templi. Cumque misisset regi Assyriorum praedictam pecuniam, irritum fecit Sennacherib jusjurandum, et misit ad obsidendum Jerusalem, Tharthan et Rapsacen, et castrametati sunt juxta aqueductum pisceiæ superioris, quæ est in via agri Fullonis, et abstulerunt eisibus aquam exterioris piscine. Cumque vocassent regem ad colloquium, noluit exire, sed misit ad eos Eliacim pontificem, et Sebnam scribam, et Joachin a commentariis, et loquebatur ad eos Rapsaces Hebraee, erat enim Samarites, ut quidam volunt. Fuerunt qui dicerent eum filium Isaiae, qui transierat ad Assyrios, et suscepserat ritum gentium, et factus erat chiliarchus, et ait: Hæc dicit rex maganus Assyriorum ad te. O Ezechia, in quo confidis, ut audeas rebelliare? Si confidis in rege Aegyptio, inniteris baculo arundineo. Si spem ponis in Deo tuo, nunquid dii gentium, et Deus Israel liberaverunt eos de manu mea? Si spem ponis in populo tuo: dabo tibi duo millia

equorum, nec poteris apud te invicare ascensores. » Et rogabant nuntii Rapsacem, ut loqueretur eis Syriace, et non Judaice, audiente populo, qui erat super murum. Tunc exclamavit Rapsaces etiam ad populum : « Hæc dicit rex magnus Assyriorum : Falete mecum quod vobis utile est, ne comedatis stercore vestra, et Libatis urinam vestram. Egedimini ad me, et utimini bonis vestris, donec veniam ad vos et transferam vos in terram, quæ est similis vestrae. » Cumque retulissent nuntii communiationes istas ad Ezechiam, secidit rex vestimenta sua, et opertus est sacco, et ingressus est domum Domini, et misit prædictos nuntios, et scens de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam dicentes : « Hæc dicit Ezechias : Dies hæc, dies tribulationis nostræ est et increpationis divine. Ora pro reliquiis Israel, si forte Deus audiat blasphemiam Rapsacis, et vindicet (*IV Reg. xix.*). » Et respondit Isaias : « Hæc dicit Dominus Ezechie, noli timere. Ecce ego immittam regi Assyriorum spiritum, et audiatur munitionis et revertetur in terram suam, et dejiciam eum gladio in terra sua. » Et recessit Rapsaces a Jerusalem, et invenit regem Assyriorum expugnatum Lobnam. Transivit autem rex ad pugnandum Ægyptum, ut triumphans rediret ad evertendam Jerusalern. Cumque obsedisset Pelusium, audivit Tharacam regem Æthiopiarum, cum multo exercitu venire in auxilium Ægyptiorum, et conturbatus rex dixit Tharacam esse sacerdotem Vulcani, et ideo pon dimicaret eum eo. Et reddit in Iudeam, et obsecdit Jerusalem. Herodotus tamen aliam causam tradidit redditus sui. Orante namque rege Ægyptiorum ad Deum, multitudo soricium in una nocte comedit chordas arcium in castris ejus, et facti sunt Assyrii incunes, et dicit Rapsacem cum exercitu remansisse circa Jerusalem, et Sennacherib rediisse ad eum de Ægypto. Verumtamen ante redditum Sennacherib de Ægypto in Iudeam, hæc facta sunt, que sequuntur.

CAP. XXVIII. *De signis trium annorum, quæ prædixit Isaias.*

Cum egrederetur Sennacherib Iudeam, et transiret in Ægyptum, misit Ezechie litteras terribiles, et comminationis plenas, dicens quod Deus Israel non posset eum liberare de manu sua. Tunc ascendit Ezechias in donum Domini, et expandens litteras coram Domino, oravit, dicens : « Domine Deus Israel, audi verba Sennacherib, quibus exprobavit te nobis, salva nos, obsecro, de manu ipsius. Tunc misit Isaias ad Ezechiam, significans ei verba hæc Domini ad Sennacherib in hunc modum : « Spernet te, Sennacherib, virgo filia Sion, movebit caput post tergum tuum cum fuderis; exprobrasti sancto Israel, viribus tuis ascripsisti quod vastasti Iudeam. Sed ex diebus antiquis ego plasmavi illud, et nunc adduxi, id est ego qui ab æterno disposueram, quod sic flagellarem peccantes, nunc implevi, ego auctor fui, tu minister, ponam itaque circulum in naribus tuis sicut fit ba-

A balo, et camum in labiis tuis sicut sit equo, et reducam te in terram tuam. » Tunc addidit Isaias verba sua ad Ezechiam, dicens : « Tibi autem, Ezechia, hoc erit signum liberationis tute. Tertio anno recedet a te Sennacherib, non rediturus. Ego autem prædicto tibi quid facies hoc anno, et quid secundo, ut, cum videbis impleta, scias verum esse quod predixi de tertio. Comede hoc anno quod repeteris, vel secundum Isaiam, et quæ sponte nascentur (*Isa. xxxvii.*), vel secundum LXX et quæ prius severas. » Iauminente missione irruerant Assyrii et vastaverant segetes, vineas, et oliveta, sed quedam inter ungulas equorum calcantium evaserant. Unde dicunt LXX : « Comede quæ prius severas, etiam de concubatis quidam sponte germinaverunt. De quibus dixit Isaias : « Comede quæ sponte nascentur. » Et iam cum præcesserent ad ventum Sennacherib, congregaverant sibi undecunque victualia, et reposuerant in Jerusalem, de quibus dicebat liber Regum : « Comede quod repeteris. Porro secundo anno comede quæ sponte nascentur, vel, secundum Isaiam et pomis vescere (*ibid.*), quod idem est. Secundo enim anno dum moraretur Sennacherib in Ægypto, quia defuerant eis prædicta victualia, multiplicavit eis Dominus abundanter, quæ sponte gigant humus. » Porro in tertio anno, fugato hoste, securi seminate, metite et comedite. Et tunc de Jerusalem egredientur reliquæ, et quod salvatum est de monte Sion, et quod reliquum est de domo Juda mittet radicem deorsum, faciet fructum sursum. » Per simile arboris loquitur, quæ quanto profundius fudit radicem tanto copiosius et altius facit fructum. Et est sensus : Multitudo populi, quæ fugit de Iudea ante faciem hostium et recepit se in Jerusalem, ut servaretur, fugato hoste, redibit in terram suam, et populabit eam. Hoc auditio Ezechias gavisus est, et de consilio Isaiae et sapientiam obturavit capita fontium extra urbem, et exitus aquarum in Iudea, ne redeentes Assyrii inventirent aquarum abundantiam. Tunc obturavit Ezechias superiorem fontem aquarum Gehon, et avertit eas subter ad occidentem urbis David, ut influenter piscinam inferiorem. Fecit etiam ante fontem Siloe, quasi stagnum in quo colligerentur aquæ, et reservarentur civibus in usum obsidionis. Et secundum Epiphanium ad preces Isaiae copiosius solito egressæ sunt aquæ de fonte Siloe. Hoc autem stagnum vocatur in Evangelio Natatoria Siloe (*Joan. ix.*).

CAP. XXIX. *De fuga Sennacherib.*

Factum est autem post annum redditum Sennacherib ab Ægypto, et cum Iudeam vastasset, tandem obsedit Jerusalem. Sed in eadem nocte angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia (*IV Reg. xix.*). Et timens Sennacherib fugit, cum decem viris, ut aiunt Hebrewi, et reddit in Niniven. Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sar-

gar filii ejus, pereisserunt eum in gladio, et fuge-
runt in Ararat partem Armeniae campestrem, et
uberem ad radicem montis Tauri, per quem fluit
Arraxes, et regnavit filius ejus pro eo Assaradon :
indignati erant majores filii in patrem, quod filium
minorem natu prefecerat eis in regem, en quod
magis diligeret matrem illius, quam ipsorum. In
hoc autem ostensus est Sennacherib nequior pagu-
lo, quod parricidio filiorum est reservatus*. Porro
Jerosolymitae videntes stragem hostium, egressi
sunt, et spoliaverunt castra. Spolia vero mortuo-
rum tollentes excusserunt ex eis pulvorem tantum;
nam ignis divinus latenter eorum cadavera incli-
neraverat.

* *Additio 1.* Aiunt Hebrei, caput et barbam rasa
ab angelo in ignominiam, et impletum illud Isaiae :
« In die illa cadet novacula condicta in rege Assy-
riorum caput et barbam. »

CAP. XXX. *De Ezechiae ægrotatione, et de regressu
solis.*

Ezechias autem post inopinabilem et incredibili-
lem triumphum, licet, secundum Josephum, cum
populo hostias Deo immolasset, non tamen digne
gratias egit. Nam et animo elatus est, et canticum
non cantavit, sicut in hujusmodi facere consueve-
rant patres, et propterea « ægrotavit usque ad
mortem, et venit ad eum Isaías, et ait. Hæc dicit
Dominus : Dispone domum tuæ, quia morieris tu, et
non vives (IV Reg. xx). Contristatus Ezechias, eo
quod filium non haberet, non quod domum relin-
queret desolatam, sed ne forte frustraretur in eo
promissio facta David de Christo, conversus ad pa-
riitem flevit amare, forte ut secretius oraret, et ne
adstantes lacrymas ejus viderent, vel forte ad par-
tem porticus templi erat, juxta quam cubabat, et
quia in porticum ascendere non poterat ad oran-
dum, saltem ad faciem ejus oravit, dicens : « Ob-
secro, Domine, memento quid ambulaverim coram
te in veritate. » Quasi dicat : Et si nunc peccavi,
parce, ne pereant apud te quæ feci coram te. Porro
antequam egredieretur Isayas medianam partem atrii,
dixit ad eum Dominus : « Redi, et die Ezechiae :
Hæc dicit Dominus Deus David patris tui. Audi vi
orationem tuam, et vidi lacrymam tuam. Ecce sa-
navi te, die tertio ascendes in templum. Diebus
tuis addam quindecim annos; de manu regis Assy-
riorum, cuius redditum times, liberabo te, et urbem
hanc, propter te, et propter David servum meum. »
Hic appareat quia Manasses nondum natus erat, qui
post mortem patris, cum regnare cōspisset, duode-
cim annorum erat. Et ait Ezechias : « Quod erit
signum, quod Dominus sanabit me? Cui Isaías :
Vis ut ascendat umbra decem lineis in horologio,
an ut revertatur totidem gradibus? » Erat enim
hora diei decima, et umbra gnomonis descendebat
per decem lineas. Dedit ergo regi optionem signi,
utrum vellet, quod sol staret per spatium decem
horarum: immobilis, vel rediret ad orientem, et ite-
rum inchoaret diem; quodlibet autem istorum, si

A secret, adderentur duodecim horis diei decem hora-
I. Iuic sensui consonat Hebreus dicens : « Vis ut
stet umbra decem lineis, an ut revertatur? », I
Isaia quoque de reditu solis ad ortum tantum
agitari, et non de ascensi umbræ (Isa. xxviii). Verumtamen super librum Regum sic exponit
Vis ut ascendat umbra decem lineis procedens
sole super terram per boreales plagas versus Oriente,
sicut quotidie per noctem sub terra procedet
solet, et sic completis decem horis, statim rede-
ad locum, ubi nunc est, et perficiet diem istum.
Et elegit rex, ut rediret sol ad Orientem. Si enim
staret, alieui causæ naturali posset ascribi, v
forte quia jam alio tempore factum fuerat, sicut
sub Josue, signum inauicuum elegit. Et statim s
B stans in oriente, reversus est iterum per dece-
lineas, per quas jam descendebat*. Tunc feci
Isaias afferri massam siecum, et cataplasmaru-
rent « super vulnera ejus. » Hebreus magis propr
dicit « super ulcus ejus. » Quidam suspicunt
fuisse apostema, cuius sanies in cutis superficie
provocatur siccioribus siccis contusis. Porro Aquila,
Symmachus et Theodosius regium morbu
fuisse dicunt, cui quæque dulcia, vel sumpta, v
apposita contraria putantur. Et ita Dei potentia
monstrata est, cum per res noxias sanitas restitu-
est. Et convaluit Ezechias, et tertia die ascenderet
in templum, ait : « Ego dixi, Domine, » id est du
ægrotarem, penes me cogitavi : « In dimidio dieru
meorum vadam ad portas inferi (Isa. xxxviii), »
est nondum suscepta sobole quam exspectabat
descendam ad inferos; et dum hoc cogitaret
« quæsivi » a te, orando, « residuum annorum
meorum, » ut prius velles me patrem fieri qua
anima mea priver. Huic cantico Ezechiae premi-
tunt LXX titulum taleum : « Oratio Ezechiae regis
Iudeæ, » sed melius est in Isaia : « Scriptura Ez-
chiae regis Iudeæ. » Nam in hoc cantico narra-
tantum quod cogitaverat, vel oraverat, dum ægrat-
tasset, et non oravit in eo, nisi dubius verbu-
tantum, ut ibi : « Domine, responde pro me, »
in fine « Domine, salvum me fac. »

* *Additio 1.* In Sacra pagina usus habet, ut pri-
gressus ab occidente ad orientem dicatur ascensus
quod gressus in contrarium descensus. Ascensus
autem iste solis duplicer potes intelligi : vel quod
gradatim, et solito motu puncto decimæ lineæ,
quo jam erat ad orientem reverteretur, et a puncto
unde post ortum processerat in momento rediret
ad punctum decimæ horæ, in quo nunc fuit;
quod in momento ad primum punctum orientem
rediret; inde gradatim ad punctum decimæ ho-
re revertetur.

CAP. XXXI. *De morte Ezechiae.*

« In illo tempore misit Merodach, filius Balads
rex Babylonis, litteras et munera ad Ezechiam,
petens, ut socius ejus esset et amicus (IV Reg. x).
Nam eo tempore rex Medorum et rex Babyloniorum
recesserant a monarchia Assyriorum sub Assa-

dach, ne essent sub eo; præcipua tamen causa legationis hujus creditur haec fuisse. Chaldaei vigebant in astronomia, nec poterant invenire, secundum artem suam, quare dies fere in duplum protensa fuerat; et tandem audierant hoc pro rege Hierosolymorum factum esse, et miserunt ad eum, ut sci- scitarentur rei veritatem. Praeterea Chaldaei adorabant solem, et miserunt regi munera, ut honorarent hominem, quem honoraverat Deus eorum. Et letatus est Ezechias in adventu eorum, et iterum elatus est in animo suo; nec fuit in domo sua, nec in omni potestate sua, quod non ostenderet eis, etiam domum aromatum; » quam quidam tradidit, misse cellam aromatum in templo Domini, in quam inducere gentiles nefas erat; secundum Epiphanius vero, domus erat longissima, quam fecit Salomon, juxta descriptionem patris sui, contra orientem Sion, et fecit occulti aditus compositionem longe a civitate, qua deprehendi ab universo populo nequierat, pluribus quoque sacerdotibus ignota erat, illicie rex posuit aurum, et aromata, quæ adducta erant de Ethiopia. In ea post sepulcra regum, erant sepulcra pontificum, et postremo sepulcra prophetarum, hoc secretum David et Salomonis, Ezechias gentibus denudavit, et ossa paterna contaminavit ex presentia profanorum. Et ab ipso die sterilis factus est. Porro cum abiissent legati, venit Isaías ad regem, et ait: « Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te. » Qui cum indicasset ei, quod quesierant, dixit Isaías: « Haec dicit Dominus: Ecce dies venient, et auferentur in Babylonem omnia quæ in domo tua sunt, et quæ absconderant patres tui. Sed et de filiis tuis erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. » Hoc impletum esse fabulantur Hebrei in Daniele, et sociis ejus, qui cum Joacim filio Josiae capti sunt. Sed verius creditur eos eunuchos fuisse, non corpore, sed mente. Et respondit Ezechias: « Bonus est sermo Domini. Sit pax et veritas in diebus meis. Et dormivit Ezechias cum patribus suis. » Et celebravit exsequias ejus universus Juda, et sepelierunt eum super sepulcra filiorum David, id est eminentius sepulcerum cæteris fecerunt ei causa pietatis, quia coluit Deum. Ipse enim sic commendatur in libro Regum: « Non fuit similis ei, neque ante eum, neque post eum de cunctis regibus Juda (IV Reg.). » In hoc excipitur David, quia nondum erat sub eo regnum Juda. Si queritur de Josia, dicimus quod Josias melior fuit eo; sed iste præponitur ei in hoc, quod magnificatus est præclaris bellorum titulus, et quod tria inaudita fecit Dominus pro eo, regressum solis, additionem annorum, stragam hostium per angelum.

Incidentia.

In diebus Ezechiae Syracusa et Cathina in Sicilia conditæ sunt. Romulus milites ex populo sumpsit quasi ex mille unum. Cures, qui sub Statio rege Sabinorum, Romulo favebant, quirites appellavit, centum elegit senes, quos appellavit patres. Romu-

lus apud paludem Capreæ nusquam comparuit, et, svalte Lucio, Quirini nomine consecratus est. Post Romulum senes prædicti, singuli per quinos dies, rem publicam rexerunt per annum fere et diuidium. Quod regnum appellatum est inter tempus. Tunc secundus a Rorulo regnavit Nunna Ponpius, qui prædictos senes senatores appellavit. Ille primus conglarium militibus dedit, id est imperiale largitionem in sui promotione; Januarium et Februarium anno addidit, fundamenta Capitolii fecit. Sibylla Erythrea clarnuit.

Cap. XXXII. De Manasse et morte Isaiæ.

Post Ezechiam regnavit Manasses filius ejus pro eo; duodecim annorum erat cum regnare coepisset. Et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem, et fecit malum coram Domino. Adiuvavit enim excelsa, quæ dissipaverant patres ejus, et erexit aras Baal, et lucos, et exstruxit altaria militiae cœli in duobus atriis templi, et posuit idolum luci in templo Domini, et traduxit quendam filium suum per ignem Tophet; ariolos, augures, pythones, et aruspices multiplicavit, et errare fecit Judam in viis gentium (IV Beg. xx). Cumque arguerent eum prophetæ missi a Domino, nemini eorum parebat, sed plateas Jerusaleni prophetarum sanguine purpavat. Insuper aliorum sanguinem innoxium fudit multum nimis, donec impleret Jerusalem, usque ad os. Isaiam quoque avum maternum, secundum Hebrewos, vel asinum suum, ejectum extra Jerusalem circa piscinam Siloe serra lignea per medium secari fecit. Qui dum in principio sectionis angustiaretur, petiti sibi dari aquam, ut biberet, et cum nollent ei dare, Dominus de sublimi misit aquam in os suum, et expiravit, nec tamen carnifices destituerunt a sectione. Et ob hanc aquæ missionem confirmatum est nomen Siloe, quod interpretatur missus, nec sepelierunt eum in sepulcro prophetarum, sed sub quercu Rogel juxta transitum aquarum, quem fecerat Ezechias in memoriam miraculi, quod fecerat Dominus in aquis illis ad preces Isaiae. Tradit enim Epiphanius quod, dum Sennacherib rediret ab Egypto, premisit exercitum ab ohsidandam Jerusalem, qui castrametatus est circa piscinam Siloe, ut aquis ejus uterentur. Eratque piscina quasi communis; nam et cives ad eam descendere poterant, et hostes. Orans autem Isaías obtinuit a Domino ut, cum egrediebantur cives, erant ibi aquæ sicut prius. Cum vero accedebant hostes siccabantur aquæ prorsus, ita ut mirarentur Assyrii, unde essent aquæ in urbe. Porro in jugem memoriam hujus facti, adhuc aquæ Siloe non jugiter, sed incertis horis ebulliunt. Cumque in propria persona accessisset Sennacherib, facta est strages supradicta in exercitu ipsius. In tante rei menoriam populus gloriose prophetam sepelivit in loco prædicto, ut etiam orationibus ejus, post mortem, indesinenter hujus aquæ beneficio potirentur. Aliqui libri habent in hoc loco orationem Manasse, quæ ponitur in fine secundi Paralipomenon, ideo non habet necesse

hic poni, cum etiam plura exemplaria eam in hoc A bain : et facta est reparatio templi fideliter et indicate.

CAP. XXXIII. *De morte Manasse.*

Iunxit ergo Dominus adversus Manassen regem Babyloniorum, qui depopulatus est Judam ; et Manassen dolo captus traxit in Babylonem, et pluribus afflxit tormentis (*II Psal. xxxiiii.*) Et intelligens Manasses hanc esse manum Domini, egit penitentiam, et intente oravit ad Dominum, et miseratus Dominus reduxit eum in regnum suum. Qui cum venisset Jerosolymam delevit idola, luceos, et aras, quae fecerat, ita ut in memoriam priorum nihil superasset. Et restituit cultum Domini, sicut prius, et populum ipsum docuit ; et sic a priori conversatione mutatus est, ut non sine grandi admiratione vitam ageret beatam. Muros quoque civitatis, et turres, et antemuralia multa munitione firmavit. « Et mortuus est Manasses, et sepultus est in horto domus sue in horto Azam, et regnavit Amon filius suus pro eo (*IV Reg. xxi.*). »

Incidentia.

In diebus Manasse Sibylla Erophila clavuit in Samo; unde et Samia dicta est. Partheni Tarentum condiderunt. Galarphus de Chio insula primus ferri glutinum intra se exegitavit. Tertius Romanorum rex Tullius Hestilius. Hic primus regnum ramauorum purpura, et fascibus usus est. Quis post longam pacem bellare paravit Albanos. Vegetes, Fidenates vicit, adjecto monte Cetlio ampliavit urbem. Tandem eum domo sua fulmine conflagratur.

CAP. XXXIV. *De Amon et Josia.*

« Porro viginti duorum annorum erat Amon eum regnare copisset, et duobus tantum annis regnavit in Jerusalem (*IV Reg. xxi.*) » Tamen LXX dicunt duodecim. « Qui fecit malum coram Domino, sicut pater suus in juventute sua fecerat, et tetenderat ei insidias servi sui, et interfecerunt eum in domo sua. Populus autem percussit eos, qui interfecerunt regem, et sepelirunt eum cum patre suo, et statuerunt sibi regem Josiam filium eius pro eo. Octo annorum erat Josias cum regnare copisset, et triginta unum annos regnavit in Jerusalem, et ambulavit per omnes vias David patris sui. Non declinavit ad dextram, noque ad sinistram (*IV Reg. xxi.*) Qui in quarto regni sui anno, erat ei duodecim annis, ut diceat Josephus, pietatem, et justitiam mirabilem in se jam demonstrabat. Nam populum jam revocabat ab idololatria; et opera prava velut senior emendabat. Porro anno regni sui octavo omnem civitatem et provinciam a cultu idolorum purgavit, ut nullum vestigium idolatrie superasset. Scrutabantur etiam dominos, ne quid latenter remaneret suspectum, et in unaquaque causa justitiam coluit tanquam animae sue medicinam. Misitque in totam provinciam ut deferrent ad reparationem templi munera pro sua voluntate unusquisque ; et praeposuit huic operi Helciam sacerdotem magnum et Amasiam, qui erat supra civitatem, et Sapham seri-

A bain : et facta est reparatio templi fideliter et indicate.

* *Additio I.* Hieronymus in *Paralipomenos* dicit. arcam eductam de templo in diebus Achaz pro idolis positis in eo, et sicut in domo Sellum patrum Ioseph, patris Anaeel, viri Oldae, qui habitabat in secunda muri mansione, usque ad Josiam.

CAP. XXXV. *De sancto prophetu Jeremia.*

A anno decimo tertio regni Josie exsorsus est prophetare Jeremias, filius Helciae, de sacerdotibus Anathot, in terra Benjamin, tertio ab urbe miliario. Et prophetavit, usque ad eversionem urbis quinquaginta annis, et uno anno, prater illud tempus, quo in Aegypto prophetavit in Tannis. Et cum puer esset, dixit ei Dominus : « Prophetam in gentibus dedi te. Qui cum dixisset : A, a, a, Domine, nescio loqui, quia puer ego sum, misit Dominus manum suam, et tetigit os ejus, et ait : Ecco dedi verba mea in ore tuo (*Jer. i.*) » Ex tunc licet esset adolescentis coepit prophetare et praedicare, mane consurgens, et frequens stans in porta domus Domini, et in atriis templi, et ostendit ei Dominus signa eversionis Ierusalem, quam praedicabat. Primo significavit ei auctorem illius eversionis Deum, Ostendit enim ei quasi forem vigilantem cum virga, ut damnificaret dormientes. Sic enim Dominus iam vigilabat ad percutiendum populum suum. Secundo vero signo ostendit ei Dominus quo ministro ad hoc uteretur per villam successam a facie aquilonis, et ait : « Ab aquilone pandular omne malum super omnes habitatores hujus terrae (*ibid.*) » id est a Chaldaeis, qui iusta situm Ierusalem ab aquilone venerunt. Has duas visiones vidit sub Josia. De tertia incertum est. Verius enim putatur quod sub aliis regibus vidit eam, sicut cetera quae sequuntur. In tertia enim visione ostendit ei Dominus causam eversionis, nec sicut haec visio imaginaria sed corporalis. « Praecipit enim Dominus, ut tolleret lumbare suum, et abscondere illud super Euphratem. Et post multis dies ex mandato Domini revertens, invenit illud putrefactum, et nulli usui aptum, et ait ei Dominus : Sicut adhaeret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi dominum Israel, et dominum Juda ; sed quia recesserunt a me, fornicando post deos alienos, quasi putrefient trans Euphratem captiivi (*Jer. xiii.*) Reliquia Jeremias locis suis tractabimus.

CAP. XXXVI. *De inventione Deuteronomii.*

Porro octavo anno regni Josie, praecepit Josias Helciae, ut residuum pecunie, que oblata fuerat ad templi reparationem constaretur, et fierent inde yasa ad ministerium Domini. Cumque Helcias omnia diligenter scrutaretur, invenit librum Moysi in templo. Forte aperuit arcam, et invenit Deuteronomium, quem Moses reponi fecerat in ea, et misit eum regi per manum Saphan. Qui cum legisset eoram rege, scidit rex vestimenta sua (*IV Reg. xxii.*) Audivit eum maledictiones scriptas in transgressores legis, et crebras comminationes Dei. Quod si sequerentur idola, ejiceret eos de terra.

quam dederat eis, sicut ejecerat Amorrhæos a facie eorum. Et mirabatur quod adhuc esset in terra, et verebatur immixtum captivitatem. « Tunc præcepit Heleciae, et viris prudentibus, ut consulerent Dominum super se, et super populum suum. Qui descendebant ad Holdam prophetissam, uxorem Sellum, quæ habitabat in Jerusalem in secunda, » id est secundo ambitu muri, quem fecerat Ezechias, de quo dixit Sophonias : « Et ululatus a secunda parte (Sophon. i), » scilicet quia pars secundo muro circumdata prius capta est. Forte non invenerunt Jeremiam, vel potius nullius adhuc momenti erat. Et respondit Holda : « Haec dicit Dominus : Ecce adducam mala, quæ scripta sunt in libro legis super locum hunc, et habitatores ejus, qui irritaverunt me in cunctis operibus manuum suarum. Succendetur indignatio mea, et non extinguetur. Regi autem, qui misit vos dicetis : Haec dicit Dominus : Pro eo quod audisti verba voluminis, et perterritum est cor tuum, et humiliatus es, differentur haec mala, nec fient in diebus tuis, et colligam te ad patres tuos in pace. » Quod non est intelligendum de pace ipsius regis : ipse enim occisus est a Pharaone; sed de pace populi, id est priusquam inferret populo quæ comminatus fuerat. His auditis, mittens rex in omnem provinciam congregavit omnem populum in Jerusalem (IV Reg. xxiiii), et stans super gradus, legit, cunctis audientibus, omnia verba libri, et percussit foedus coram Domino, et compulit omnes sacramenta præstare, ut leges Mosaicas per omnia custodirent. Et delevit aruspices, et maleficos omnes, et omnia vestigia idolatriæ rededit in pulvrem. Eliam vestigia quedam serpentis ænei, quem comminuerat, sive contriverat Ezechias. Oh hoc in prologo Sophoniæ legitur Josias contrivisse eum, et contaminavit excelsa, et valle Topheth et ignem Moloch. Forte ossa mortuorum ubique sparsit, vel quilibet alia immunda, ut potius abominabilis, quam venerabilis locus appareret. Equos quoque solis, et currus, quos depinxerunt reges Iudeæ in introitu templi, juxta exedram Nathanmelech eunuchi penitus destruxit. Fecerant ibi Iudei idolum solis, quasi pueram imberbem, quia nullum patitur senium, sed quotidie renovatur. Fecerant et ei equos, et currum, putantes quod in hunc modum D Eliam transtulisset. Et ascendens rex in Bethel super altare, quod fecerat Jeroboam, combussit ossa sacerdotum, et falsorum prophetarum, eruta de sepulcris excelsorum, juxta verbum Abdon prophetae, cuius titulum cum legisset in sepulcro, præcepit ne moverentur ossa ejus, nec etiam illius cum quo sepultus erat. Id ipsum fecit in excelsis Samariæ, et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon, usque in Neptahilim, ossa de tumulis excelsorum eruta, super altaria comburens, et tam ossa quam altaria in pulvrem redigens. Hoc predictum erat de Josia ante annos trecentos sexaginta et unum. Et reversus in Jerusalem fecit Phase convocans ad illud etiam filios Israel, qui captivitatem Assyriorum ali-

A quo modo effugerant, vel etiam de captivitate aliquo easu redierant. Et traditur de his habuisse ad undecim millia Nathinnæorum. « Non est factum Phase tale a diebus judicum. » In Paralipomenon legitur « a diebus Samuelis (II Paral. xxxv), » quod posset dici vitio scriptorum factum, et scriptum esse Samuel pro Salomonis, nisi id ipsum in Josepho legeretur. Potest ergo intelligi quod Samuci fecerit Phase, etsi in historia non legatur. Quod autem iudices fecerunt Phase, certum est, quoniam Moses et Josue iudices fuerunt, et factum est hoc Phase in Jerusalem decimo octavo anno regni Josiae.

CAP. XXXVII. De morte Josiae

B In diebus ejus ascendit Pharao Necho ad Egypti contra regem Assyriorum (IV Reg. xxiiii). Audierat enim eum jam debilitatum, quia Medi, et Babylonii a monarchia ejus recesserant, et estimabat quod de facile posset obtinere Syriam. Primo aggressus erat regem ad Remon, qui regnabat tunc in Carchamis. Descendit ergo Josias in occursum ejus, prohibens ne transitum ficeret per Judeam, et misit Pharao ad Josiam dicens : « Quid mihi et tibi, rex Iuda? non adversum te venio, ad Euphratem propero. Mittit me Deus ad Medos; sine me, ne Deus qui tecum est, interficiat te. Et non acquievit Josias, sed cum rege ad Remon componebat acies, ut dimicarent adversus Pharaonem. Et forte dum transisset a curru in currum, qui sequebatur eum more regio, occisus est a sagittariis in campo Mageddon, et planxit eum inconsolabiliter ad Remon rex cum exercitu suo. Unde et illud dictum est : Erit planctus, sicut planctus ad Remon. Traditur autem quod iuxta arborem, et fontem occisus fuerit. quæ statim aruerunt, et relatus est in Jerusalem, et sepulsus est in mausoleo patrum suorum. Et planxit eum universus Iuda in Jerusalem, et inoximè Jeremias, qui super exequias ejus scripsit Threnos lamentabiles : Quomodo sedet sola civitas, » etc., quibus utebantur cantores, et cantatrices super exequias Josiae. Et longis temporibus in Iudea super Josiam eos replicabant. Quibus postea superaddidit idem Jeremias alias lamentationes super excidio civitatis.

Incidentia.

In diebus Josiae quartus Romanorum rex Ancus Marcus, Numæ nepos ex filia, Adventinum montem et Janiculum urbi addidit. Supra mare sedecimo ab Urbe milliariorum civitatem Ostiam condidit, oraculo Dodonaë primum Gracia usa est. Quintus Romanorum rex Tarquinius Priscus, qui circum Romæ aedificavit, muros, et cloacas, et Capitolium exstruxit, ludos Romanos instituit. Arion a delphino in theatrum deportatus est.

CAP. XXXVIII. De Joakim, vel Joachaz.

Reliquit autem Josias tres filios, Eliacim, qui et Jechonias, primogenitum, viginti quinque annorum, medium autem Joachaz, qui et Sellum dictus est, viginti trium annorum; et tertium Mathaniam,

circiter octo annos (*IV Reg. xxiiii*). Tulit populus terrae medium filium Joachaz, et constituit eum regem pro patre suo; qui tribus mensibus tantum regnavit in Jerusalem. Nam, ut dicit Paralipomenon, veniens Pharaeo Necho rex Aegypti in Jerusalem, auerxit eum, et imposuit multam terrae centum talenta argenti, et unum auri, et constituit regem pro eo fratrem ejus primogenitum Eliacim sibi tributarium (*II Paral. xxxvi*). Et mutato nomine vocavit eum Joakim, ut mutatio nominis esset signum subjectionis, et duxit secum Joachaz in dolo, sub spe honorandi eum in Aegyptio. Nam cum venisset in Reblata vinxit eum, et ligatum misit eum in carcere in Aegyptio. Porro Joakim viginti quinque annorum erat, cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem, et fecit malum coram Domino juxta omnia quae fecerant patres ejus. Cumque argueret eum Urias propheta, comminatus est ei valde, et fugit Urias in Aegyptum. Et misit post eum Joakim, et reduxit eum, et morte turpissima interfecit eum. Anno quarto regni Joakim coepit regnare in Babylone Nabuchodonosor, qui victo rege Aegypti, tulit omnia, quae ejus fuerant, a rivo Aegypti usque ad flumen Euphratem, et transiens Euphratem, omnem Syriam usque ad Pelusium cepit, preter Iudeam (*IV Reg. xxv*). Porro anno quarto Joakim, locutus est Jeremias ad omnem populum Iuda, et ad cives Jerusalem dicens: A tertio decimo anno Josie locutus sum vobis verba Domini, et hodie est vicesimus tertius annus, et non audistis me. Propterea hoc dicit Dominus: Adducam servum mecum Nabuchodonosor super terram hanc, et super omnes nationes, quae in circumitu ejus sunt, et servient regi Babylonis septuaginta annis. Cumque impleti fuerint anni septuaginta visitabo super regem Babylonis, et super terram Chaldaeorum iniurias eorum, et ponam illam in solidines sempiternas (*Jer. xxv*). Et mirabantur quod tam audacter loqueretur. Nam et in principio regni Joakim cum staret in atriis templi, et dixisset: Hoc dicit Dominus: Dabo domum hanc sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetae, et omnis populus dicentes: Morte moriatur. Et aseenderunt de domo regis principes Iada, et sedebunt in porta domus Domini, et accusabani Jeremiam sacerdotes et prophetae. Qui respondit: Misit me Dominus, ut prophetarem adversum locum istum. Ecce in manibus vestris sum, facite, quod rectum est in oculis vestris (*Jer. xxvi*). Et liberaverunt eum principes a manibus populi, et maxime Aichani, filius Sapham, dicens quod Michæas in diebus Ezechiele similia prædicasset, et multi prophetæ in diebus regum, nec aliquid a regibus persessi sunt, sed honorati. Clauerunt tamen principes Jeremiam, ne publice prædicaret. Dixique tunc Dominus ad Jeremiam: Tolle volumen, et scribes omnia verba quae locutus sum tibi adversus Iacobum, et alias gentes a diebus Josiae usque

A ad diem hanc, et convocabit Jeremias Baruch filium Nerie, et scripsit Baruch ex ore Jeremie omnes sermones Domini, et dixit ad eum Jeremias: Clausus sum nec valeo ingredi donum Domini. Ingredere ergo tu, et lege, que scripsisti in die jejuniti, audente populo, et universis, qui veniunt civitatibus suis. Et fecit Baruch, sicut præcepérat et Jeremias, saepe legens in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Joakim, in mense nono predicaverunt jejuniū omni populo in Jerusalem, et universis qui fluxerant de Iuda. Et legit Baruch sermones Jeremie in introitu portæ novæ domus Domini. Quod cum audisset filius Gamariae Michæas descendit ad principes et seniores domus regis, qui sedebant in gazophylacio scribæ. Qui cum nuntiassem eis, quæ audierat, advocaberunt ad se Baruch. Quem legisset omnia verba coram eis, obstupuerunt, et dixerunt ei: Abscondere tu, et Jeremias, et nesciat ubi sitis. Et ingressi sunt ad regem, qui sedebat in domo hiemali mense nono et posita era arula coram eo plena prunis. Cumque legisset Judæus filius Nathanie, tres pagellas vel quatuor, scidi rex volumen scabello scribæ, et projectis in igne donec consumeretur. Quibusdam tamen contradicentibus, præcepit rex servis suis, ut comprehenderent Baruch et Jeremiam; Dominus autem abscondit eos. Et dixit iterum Dominus ad Jeremiam: Scribe rursum in volumine omnes sermones, quo combussit Joakim, et superaddes plures, et precipe ea quæ dicit Dominus contra Joakim. Non eri ex eo, qui sedeat super solium David, et eadave ejus projicietur ad æstum per diem, et ad gelu per noctem (*Jer. xxxvi*). Non plangent eum, vel frater vel soror, id est non plangent eum frater et soror dicentes: Væ; non concrepabunt ei; Væ, demine et Væ, inlyte. Sepultura asini sepelietur, putrefactus, et projectus extra portas Jerusalem (*Jer. xxii*). CAP. XXXIX. De Nabuchodonosor, et morte Joakim. Factum est autem in anno septimo Joakim, ipse es quartus annus Nabuchodonosor, ascendit Nabuchodonosor in Iudeam, et depopulabatur eam (*IV Reg. xxv*). Rechabitæ autem, qui habitabant in talernaculis seorsum ab omnibus, timentes ascenderunt in Jerusalem, ut salvarent animas suas. Et dixi D Dominus ad Jeremiam: Vade et introduce omnes Rechabitas in unam exedram thesaurorum iuxtam domum Domini. Et introduxit eos in gazophylacium filiorum Hanon, et posuit coram eis scyphos, et calices plenos vini dicens: Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus, quia Jonadab, filius Rechab, pater noster, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum, vos, et uxores vestræ, et filii vestri usque in sempiternum; domum non edibebitis semetem non seretis vineas non plantabis, ita tabernacula habitabitis cunctis diebus, ut vivatis multis diebus super terra, in qua peregrinamini. Tunc ait Dominus ad Jeremiam: Dic habitatoribus Jerusalem: Hoc dicit Dominus: Nunquid non accipiens disciplinam, ut obediatis mihi sicut Recha-

bitæ patri suo? Propleræ inducam super vos mala, quæ locutus sum; de stirpe vero Rechab non deficiet vir, stans in conspectu meo (*Jer. xxxv.*) Porro cum venisset Nabuchodonosor in Jerusalem, cepit Joakim, et ligavit eum, et trahebat secum in Babylonem, et nobiles eum eo. In itinere vero imposuit ei Nabuchodonosor tributum, et remisit eum in Jerusaleni, sed obsides traxit secum pueros de semine regio, Danielemque, et tres pueros, et servivit ei Joakim tribus annis. Sed cum audisset quod rex Ægypti iterum pugnare vellat contra Nabuchodonosor, negavit ei tributum quod promiserat. Et ascendens rex Babylonis in Jerusalem, sub jure fœderis intravit eam. Sed cum intrasset, fidem non servavit, sed juvenes fortissimos quoque occidit una cum rege Joakim, quem et ante muros in sepulcrum projici jussit. Et quia non servaverunt ei fidem hostes, ideo forte liber *Regum* vocat eos latrunculos, dicens: «Et immisit Dominus in Joakim latrunculos Chaldaeorum, et Syriæ, et Moab, et Amamon, ut disperderent eum juxta verbum Domini (*IV Reg. xxiv.*) Nam stigmata sunt inventa in corpore occisi contra legem, id est nomen idoli, quod colebat Codonazer. Et constituit Nabuchodonosor filium ejus regem Joakim, æquivocum scilicet patri, dictum Jechoniam. «Octo dece[m] annorum erat Joakim cum regnare coepisset, et tribus tantum mensibus regnavit, et dece[m] diebus. » Nam cum recessisset Nabuchodonosor, timuit ne Joakim memor necis paternæ adhæreret Ægyptiis, et pugnaret adversus eum, et ideo rediit, et obsedit Jerusalem. Sed ad vocem Jeremias: «egressus est Joakim ad eum cum matre, et omni domo sua, et principibus ejus. Et suscepit eos rex Babylonis anno octavo regni sui, et tulit universa vasa aurea de domo Domini, et thesauro domus regis, et transtulit in Babylonem cum rege, et matre ejus. » De domo circiter duo millia, de principibus et viris robustis septem millia artifices, et inclusores mille, in summa quasi dece[m] millia, inter quos erat Mardochæus, et Ezechiel adhuc juvenis de genere sacerdotum. Videtur tamen Josephus velle, quod iam duos libros scripserat de futuro urbis excidio, quos reliquit in Iudea. Isti quia sponte se tradiderunt, propriæ dicti sunt transmigratio Iudea. Alii vero, qui postea per violentiam tracti sunt, propriæ dicuntur captivitas Iudea. Ab hac transmigratione Iudea, scilicet ab octavo anno regni Nabuchodonosor, quidam inchoant numerare septuaginta annos captivitatis.

CAP. XL. De Sedecia.

«Et constituit Nabuchodonosor regem in Jerusalem patrum Joakim Mathaniam (*IV Reg. xxiv.*), ut servire ei sub tributo, interposita religione juris-jurandi, et mutato nomine vocavit eum Sedeciam. Tricesimum primum ætatis annum agebat Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annos regnavit in Jerusalem, et fecit malum coram Domino, sicut Joakim frater ejus. » Erat enim superbus, cogitans

A ut adhæreret regi Ægyptiorum, et non servaret iusjurandum regi Babylonis. Decipiebant autem eum pseudoprophe[te] dicentes in proximo Babylonios vincendos ab Ægyptiis. Cumque diceret ei Jeremias, ut spem poneret in Domino, et non in homine, dixit ad eum Dominus: «Descende in dominum signi, et ibi audies verba mea. Et descendit. Et ipse signus faciebat opus super rotam, et dissipatum est vas in manibus ejus, et conversus fecit de eodem into alterum vas sicut placuit in oculis ejus. Et dixit Dominus ad Jeremiam: Dic Comiti Iuda: Haec dicit Dominus: Nunquid sicut facit signus potero facere vobis, ut destruam, et disperdam vos, et pœnitens ædificem, et plantem? » (*Jer. xviii.*) Factum est autem in anno quarto regni Sedeciae, niserrunt ad eum nuntios rex Edom, rex Moab, rex Tyri, rex Amon, rex Sidonis, petentes, ut pariter fœderati, unanimiter tributa negarent regi Babylonis. Et dixit Dominus ad Jeremiam: «Fac tibi catenas lignæas, id est retortas sex, et pones unam in collo tuo, et alias quinque datis in manus nuntiorum quinque regum coram Sedecia, dicens: Haec dicit Dominus quinque regibus, et regi Iuda: Ego feci terram, et dedi eam ei qui placuit in oculis meis, et nunc dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor servi mei. Gens autem et regnum, que non servierit ei, in gladio, fame, et peste visitabo super eos. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis, ne pereatis cum eis. Et cum complexisset Jeremias mandatum Domini coram Sedecia, Hananias propheta de Cabaon, tulit catenam de collo Jeremias, et confregit eam, dicens: Haec dicit Dominus: Sic confringam jugum regis Babylonis de collo istarum gentium post duos annos dierum, et referri faciam omnia vasa Domini, et reducam omnem transmigrationem Iudee ad locum istum (*Jer. xxvi.*) » Et ait Jeremias: «Amen, sic faciat Dominus (*Jer. xxvii.*) » quasi dicat: Idipsum vellem ego, si fieri posset. «Verumtamen audi, Hanania. Non misit te Dominus, et fecisti considerare populum istum in mendacio. Propterea hoc anno morieris post duos menses dierum. Et mortuus est Hananias in anno illo mense septimo (*ibid.*) » Nam hoc prædixerat Jeremias in mense D quinto. Territus autem Sedecias ad mortem Hananiae, misit nuntios in Babylonem cum tributo. Et misit Jeremias epistolam in manibus nuntiorum secreto, ad omnem transmigrationem Iudeæ, dicens: «Haec dicit Dominus: Edificate domus, et plante hortos, ducite, et tradite nup[er]tui, et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et orate pro ea Deum quia in pace illius erit pax vestra. Non vos seducant prophete, qui in medio vestri sunt, qui promittunt vos in brevi reddituros, quia cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, reducam vos ad locum vestrum. Haec autem dicit Dominus ad Achab, filium Colie, et ad Sedeciam, filium Maesiae, qui propletant verbis mendacium: Tradam eos in manus regis Babylonis, et percutiem

eos in oculis vestris, assumetur ex eis maledictio dñecentium : Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne, pro eo quod fecerunt stultitiam in Israel, et moechati sunt in uxores amicorum suorum, et locuti sunt verbum in nomine meo, quod non mandavi eis (*Jer. xxix*). » Hos duos tradunt Hebrei fuisse illos duos senes, quos postea dijudicavit Daniel. Nec obest, quod dicitur rex Babylonis frixisse, cum Daniel dicat eos lapidatos (*Dan. xii*). Convictos enim tradiderunt regi ad pœnam, quæ nomine ignis significata est. Cumque redissent nuntii de Babylone, attulerunt litteras ex parte pseudoprophetarum ad sacerdotes in Jerusalem in hæc verba : « Posuit vos Dominus in domo sua super omnem virum arrepti- tium et prophetantem, ut mittatis eum in nervum, et in carcere, et nunc quare non increpatis Jeremiam, qui dixit vobis : Edificate domus, quia non redibitis. Et legit Sophonias epistolam coram Sedecia in auribus Jeremie. Et ait Jeremias : Hæc dicit Dominus : Super eos quos transmigrare feci, visitabo verbum bonum, ut reducam eos, super vos autem, qui non estis egressi cum eis, immittam gladium, et famem, et pestem, et ponam vos quasi sicut malas, quæ comedi non possunt (*Jer. xxix*). » Ostendit enim Dominus mihi signum, et ecce duo calathi pleni sicuti positi sunt ante templum. Edicit Dominus ad me : Quid tu vides, Jeremias ? Et dixi : Ficus, sicut bona, bona valde, et sicut malas, malas valde. Et ait Dominus : Sicut sicut ha bona, sic cognoscam transmigrationem, quam ea nisi de loco isto, et reducam eos in terram hanc. Et sicut sicut pessimæ, sic dabo Sedeciam, et reliquos qui remanserunt in hac urbe in vexationem, et opprobriuni omnibus regnis terre (*Jer. xxiv*). »

CAP. XLI. De laguncula teste.

« Et dixit iterum Dominus ad Jeremiam : Vade et accipe lagunculam figuli testeam, et duces tecum de senioribus sacerdotum, et de senioribus populi ad vallem filiorum Ennom, quæ est juxta introitum portæ scitilis, et conteres lagunculam in oculis eorum, et dices : Hæc dicit Dominus : Sic conteram locum istum, et civitatem hanc, nec vocabitur locus iste amplius Thophet, et vallis filiorum Ennom, sed vallis Occisionis. Implebo enim eum cadaveribus, eo quod non sit alias locis ad sepeliendum (*Jer. viii*). » Et venit Jeremias de Thophet, et stetit in atrio domus Domini, et dixit ad omnem populum : Hæc dicit Dominus : Ecce inducam super hanc civitatem universa mala quæ locutus sum adversus eam. « Et indignatus Phassur sacerdos percussit Jeremias, et misit eum in nervum in porta Benjamin superiori in domo Domini. Cumque illuxisset in crastinum eduxit Phassur Jeremiam de nervo, et dixit ad eum Jeremias : Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed Pavorem undique (*Jer. xx*). » Interpretatur enim Phassur, vel phaser, oris nigredo, quasi dicat : Non habebis oris nigredinem, id est potestatem imperandi iniqua,

A sed pavens undique captivus duceris in Babylone, et oravit Jeremias ad Dominum : « Domine Deus exercituum, qui vides renes et cor, videam ultionem ex eis; tibi enim revelavi causam meam. »

CAP. XLII De prima obsidione Jerusalem.

Porro in anno quinto Sedeciae, ipse est annus quintus transmigrationis Joakim, exorsus est Ezechiel prophetare in Babylone ad captivos, postquam acceperant epistolam Jeremie (*Ezech. i*). Prophetiam ejus, sicut et Danielis, postea prosequemur post excidium urbis, et obitum Jeremie. Porro in principio anni noni Sedeciae Nabuchodonosor ob-sedit Jerosolymam, quia negaverat ei Sedecias tributum. Et misit Sedecias ad Jeremiam Phassur, et Sophoniam sacerdotes dicens : « Interroga pro nobis Dominum si forte faciat nobiscum misericordiam, et respondit Jeremias Hæc dicit Dominus : Dabo Sedeciam regem Juda, et servos ejus, et populum ejus in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et percutiet eos in ore gladii, et non flectetur, nec parcat, neque miserebitur (*Jer. xi*). » Et libere ambulabat Jeremias in medio populi eadem clamans. Porro rex Aegypti egressus est de Aegypto cum exercitu, quasi soluturus obsidionem Jerusalem, et recessit rex Babylonis a Jerusalem, in occursum ejus, et fugavit eum in ore gladii, et de Syria coegerit exire. Cumque discessisset Nabuchodonosor a Jerusalem, illuserunt falsi prophetae Jeremie et decipiebant Sedeciam dicentes : « Non revertentur Babylonii, sed redibit transmigration nostra ad nos, cum omnibus vasis Domini (*Jer. xxxvii*). » Jeremias autem contraria his, et vera prophetabat dicens : « Tradetur Sedecias in manu regis Babylonis, et loqueretur os ejus cum ore ipsius, et oculi ejus oculos ejus videbant, et in Babylonem ducet Sedeciam. » Impii vero dicebant Jeremiam a mente excessisse. Porro Jeremias stravit asinum, ut egredieretur ad Anathoth vicum suum, qui viginti stadiis distat a Jerusalem. « Cumque pervenisset ad portam Benjamin, custos porte Jerias apprehendit eum, dicens : Ad Chaldaeos profugis. » Et adduxit eum ad principes. « Qui caesum miserunt in carcere, qui erat in domo Jonathæ scribæ. Et sedit ibi Jeremias diebus multis, et venit ad eum Hananeel, filius Sellum, D patrui sui ad vestibulum carcere, et ait : « Eme agrum meum, qui est in Anathoth ; tibi enim competit hereditas, tanquam propinquiori (*Jer. xxxii*). » Et intellexit Jeremias, quod verbum Domini esset, et emit agrum appendens septem stateres, et decem argenteos, et adhibuit testes, et scripsit librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata et signa forinsecus, et rescriptum libri fecit apertum et in oculis Hananeel, et testium dedit libros Baruch dicens : « Sume librum emptionis hunc signatum, et hunc librum qui apertus est, et pone eos in vase scitili, ut permanere possint in diebus multis. Hæc enim dicit Dominus : Adhuc possidebuntur, et agri, et vineæ in terra ista, de qua vos dicitis, quia deserta erit. Ecce ego congregabo vos

de universis terris, ad quas ejeci eos ad locum istum A et habitabunt confidenter, et feriam cum eis pactum sempiternum. »

CAP. XLIII. De secunda obsidione Jerusalem.

¶ Porro anno nono Sedeciae, mense decimo, decima die, luna vicesima secunda, rediit Nabuzardan princeps exercitus Babylonis, et principes Nabuchodonosor cum eo, et circumdederunt Jerusalem, et exstruxerunt in circuitu ejus munitiones, et clausa est civitas decem et octo mensibus (IV Reg. xxv). ¶ Perterritus itaque Sedecias tulit Jeremiam de carcere, et interrogavit eum in domo sua secreto, dicens : « Putasne est sermo a Domino, quia redierunt Chaldaei ? Qui respondit : In manu regis Babylonis tradideris. Sed obsecro, domine mi rex, ne remittas me in carcerem Jonathae, ne moriar ibi. Et B praecepit rex ut traderetur in vestibulum carceris, et ut daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmone, donec consumerentur omnes panes de civitate. Et clamabat Jeremias in vestibulo carceris : Qui remanserint in civitate, fame aut gladio peribunt ; qui confugerint ad hostes, quodammodo mortem declinabunt. Et convenerunt principes, et seniores civitatis ad regem, dicentes : Rogamus te, ut moriatur homo iste; de industria enim dissolvit manus virorum bellantium (Jer. xxxvii). ¶ Plane mentitur eum dicit : Sedecias vincitus ducetur in Babylonem. Ezechiel enim in Babylone prophetavit, dicens : Sedecias non videbit Babylonem. ¶ Et dixit rex ad eos : Ecce ipse in manibus vestris est, nec enim fas est regem vobis quidquam negare. Tulerunt ergo Jeremiam, et deposuerunt eum cum funibus in lacum Melchiæ, in quo non erat aqua, sed lutum, et ut morte propria suffocatus periret : et erat propheta in luto, usque ad guttur, quod erat ei amarius omni morte. ¶ Tunc Abdemelech Æthiops, vir eunuchus de domo regis, secreto dixit ad regem : Peccare te fecerunt viri isti graveri. Qui respondit : Tolle tecum triginta viros, et leva prophetam de lacu antequam moriatur. Qui, assumptis viris tulit pannos veteres de domo regis, qui computruerant, et sunnisisit eos in lacum per funiculos, et dixit ad Jeremiam : Pone pannos veteres sub cubitu manuum tuarum, et super funes. Quo facto, eduxerunt eum de lacu, et vocavit eum ter secreto ad ostium tertium, quod erat in domo Domini, et ait : Interrogo te, ne abscondas a me aliquid. Qui respondit : Si consilium dedero tibi non me audies. Si autem nuntiavero tibi interficies me. Et juravit ei rex, dicens : Vivit Dominus, non occidam te, nec tradam te in manus virorum, qui querunt animam tuam, et ait Jeremias : Si exieris ad principes Babylonis, salvis eris tu, et domus tua, et civitas haec non succendetur. Si non exieris, civitas succendetur, et tu cum domo tua non effugies manus eorum. Et ait rex : Facerem quod dicas, sed timeo contribules, qui transierunt ad Chaldaeos, ne forte accusent me, et tradar in manu eorum, et illudant prihi. Et ait Jeremias : Non traderis. Tunc rex in-

A quit : Nullus sciat verba haec. Si quæserint a te, quid locutus est tibi rex ? dices : Prostravi me coram rege, ne reduceret me in carcerem (Jer. xxxviii). »

CAP. XLIV. De fuga Sedeciae, capta urbe.

Porro defecerant victualia in civitate, adeo ut mulieres comedenter parvulos suos ad mensuram palmi, sicut legitur in Threnis Jeremiae (Jer. xxxix; IV Reg. xxv). ¶ Capta est autem civitas undecimo anno regni Sedeciae, quarto mense, nona die mensis, secundum Josephum, et librum Regum; secundum Hieronymum vero quinto die aperta est civitas circa medium noctem, et sederunt principes Babylonii in porta media. Fugit autem Sedecias cum omni domo sua nocte, et principes amici ejus cum eo per viam iorti regis. Et ingressi sunt ad viam deserti. Quod cum nuntiatum esset a quibusdam traditiis principibus Babylonis, persecuti sunt eum a diluculo, et comprehenderunt eum in campo solitudinis Jerichontiæ. Plures autem principum dispersi sunt, et recesserunt ab eo. Ipsius vero cum reliquis vincitum traxerunt ad regem Babylonis in Reblatha. Qui locutus est cum eo iudicium, dicens eum ingratum fuisse percepti ab eo imperii, et contra munificum hostiliter egisse, et dejurasse in Deum, et addidit : Magnus Deus habens tuam nequitiam odio, te tradidit mihi. ¶ Et occidit filios ejus coram eo, et Saraiam summum sacerdotem cuius filium Josedec reservavit. Occidique eunuchum, qui erat super viros bellatores, et Sophor principem exercitus, qui probabat tirones, et quinque viros de his, qui steterant coram rege, et tres de senioribus templi, et sex viros probatos de vu'ga vel sexaginta secundum Jeremiam (Jer. li). ¶ Oculos vero Sedeciae effodit, et catenis vinxit eum, ut adduceret in Babylonem et cum eo Josedec. Et redierunt, qui duxerunt eos in Reblatha, ad exercitum Jerusalēm.

¶ Additio 1. Quarto mense Junii capta est civitas, sed miserunt nuntios ad regem in Reblatha, quid vellet fieri de urbe, et proinde servi morati sunt, in sexta mense destructa est.

CAP. XLV. De incendio templi, et urbibus, et Godolia.

Igitur in undecimo anno Sedeciae, mense quin' o, decimo die mensis, ipso est annus decimus nonus Nabuchodonosor regis Babylonis, Nabuzardan incendit domum Domini, et domum regis, et omnes domos Jerusalēm, et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit, et tolit omnia vasa domus Domini, et columnas duas, et mare aeneum, et ligavit populum, ut adduceret eum in Babylonem (IV Reg. xxv; Jer. xl). Et isti propriè dicuntur captivitas Iudeæ. Et tulit Jeremiam de vestibulo carceris, de quo mandatum acceperat Nabuzardan in hunc modum : « Tolle illum, et pone super eum oculostuos, et ut voluerit facias ei. » Tunc præfecit terra Godoliam filium Aicham, ut præcesset pauperibus qui relieti erant, et agricolis, et vinitoribus; ut redderent singulis annis vectigalia regi Babylonis. Sedit autem Nabuzardan in Itana, et trahebantur ante

eum catenati. Et tollens de medio eorum Jeremiam, dixit ad eum : « Veni mecum in Babylonem, et honorabo te. Quod si displiceret tibi, reside. Omnis terra in conspectu tuo est, habita apud Godoliam, et quoconque volueris vade (Jer. xl). » Et tradidit ei Nabuzardan cibaria, et munuscula, et dimisit eum. Similiter et Rechabitas liberos abire dimisit. Sedit itaque Jeremias, et Baruch notarius ejus in medio populi, qui relictus fuerat. Nabuzardan vero abiit in Babylonem, trahens secum captivitatem. Ille fuit exitus regni Hebreorum. Et regnatum est, secundum Josephum, in eo annis quingentis et quatuordecim et mensibus sex. diebus decem. Secundum librum vero Regum, non plene quingentis, et fuerunt in eo reges a David viginti et unus. Ab aedificatione vero templi fluxerant anni quadringenti septuaginta et menses sex, et dies decem. Ab egressu autem populi ab Aegypto anni mille, et sexaginta duo, et menses sex et dies decem. Fuerunt autem in templo per successionem quindecim summi sacerdotes, a primo Sadoc, quem instituit Salomon, usque ad patrem Josedec, quem interfecit rex Babylonis,

CAP. XLVI. De morte Sedeciae.

Porro Nabuchodonosor cum intrasset Babylonem cum triumpho, victimas solemnes immolavit diis suis, et solemnizavit eum omni populo decem diebus. Cumque recumerent exhilarati, praecepit rex ut adduceretur Sedecias in medium, et aliqui de cantoribus templi cum eo, qui psallerent coram convivantibus in musicis instrumentis, et canerent hymnos de canticis Sion. Bibebant autem convive in vasis domus Domini, quorum quedam Nabuchodonosor consecravit idolis, quedam vero sibi reservavit. Cumque darent psallentibus potum, clanculo praecepit rex ut Sedeciae daretur potus laxativus. Et coram omnibus ignominiose laxatus est, et irrisum reduxerunt in carcerem. Qui nimio afflatus dolore, post paucos dies, mortuus est. Et audiens Nabuchodonosor causam mortis ejus, extrahens eum de carcere, cum honore regio sepelivit.

Incidentia.

In diebus Sedeciae factum est exterminium regni Iudeorum, et exordium habuit quinta ætas, cuius anno secundo facta est solis defectio, quam Thales Milesius prædicterat in diebus captivitatis. Romanorum sextus rex Servius, nobilis captivæ filius, tres montes Urbi addidit, Quirinalem, Viminalem, Aquilinum. Fossas circa muros duxit, census Romanorum civium primum instituit. Tandem occisus est a Tarquinio Superbo, Prisci Tarquinii filio. Eo tempore apud Graecos septem sapientes sunt appellati. In hoc loco dignum duximus interponere contrarietates de collatione annorum regum Iuda et regum Israel, et determinationes earum, quæ nobis occurserunt, ut tandem earum historiam expeditius prosquamur.

CAP. XLVII. Sedatio contrarietatum.

In libro Regum emergunt contrarietates de col-

A latione annorum regum Iuda, et regum Israel, quæ quandoque determinari possunt. Ubi vero non inventur determinatio, vitio scriptorum credimus hoc accidisse, qui in propriis nominibus, et numeris saepè falluntur. Roboam, et Jeroboam primi conregnaverunt annis septemdecim, alter in Iudea, alter in Israel. Post Roboam coepit regnare Abia filius ejus in Jerusalem. In decimo octavo anno Jeroboam qui viginti et duobus annis regnavit in Israel, conregnavit Abia, Jeroboam tribus annis quod syncedochice dictum est, hoc est duobus annis, et aliqua parte tertii, qui erat vicesimus Jeroboam. Et in reliqua parte anni ejusdem coepit regnare Asa filius Abia, et quadraginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Anno secundo Asa regnavit in Israel Nadab filius Jeroboam duobus annis, id est uno anno, et aliqua parte anni secundi, qui adhuc erat tertius Asa, et occidit eum Baasa. Et coepit regnare in Israel pro eo anno tertio Asa, et regnavit triginta et quatuor annis, non tamen plenis, quia tunc regnasset usque ad vicesimum septimum annum Asa, sed non regnavit nisi usque ad vicesimum sextum. Hela itaque, filius Baasa, coepit regnare in Israel anno vicesimo sexto Asa, duobus annis regnavit, id est uno anno, et aliqua parte secundi anni, qui erat vicesimus septimus Asa, et in eodem anno Zamri interfecit Hela, et regnavit pro eo septem diebus. Quo mortuo divisus est populus. Pars quedam sequebatur Thebni, altera sequebatur Amri, et prævalu'it Amri, et regnavit duodecim annis in Israel. Ille notandum est, quod contentio de regno inter Amri et Thebni duravit per tres annos, et ultra, quia statim dicit Scriptura, quod Amri coepit regnare trigesimo uno anno regni Asa. Si enim mortuo Zamri, statim coepisset regnare Amri, cum electus fuit, ergo regnare coepisset vicesimo septimo anno, vel octavo regni Asa. Verumtamen postea dicit Scriptura, eum coepisse regnare in hoc anno suæ electionis, cum dicit filium ejus Achab coepisse regnare vicesimo octavo anno regni Asa. Si enim duodecim annis regnavit Amri, et inchoavit regnare vicesimo primo Asa, et Asa non nisi quadraginta et uno anno regnavit, palam est quod Amri supervixit Asa per unum annum. Quomodo ergo Achab succedens patri inchoavit regnare trigesimo octavo anno regni Asa? quod sic solvi potest: Quando Scriptura dicit Amri coepisse regnare trigesimo primo anno Asa, intelligendum est, quia tunc solus, et super totum Israel mortuo Thebni coepit regnare. Quando autem dicit regnasse eum viginti duobus, alias duodecim annis, a vicesimo octavo anno Asa numerat, quando Israel eum elegit in regem. Quod tempus extenditur, usque ad vicesimum octavum annum regni Asa, quando Achab regnare coepit. Huic sententiae sequens Scriptura consonat, quæ narrat Josaphat filium Asa regnare coepisse quarto anno regni Achab, qui fuit ultimus Asa, quadragesimus scilicet primus. Porro Josaphat regnavit in Jerusalem viginti quinque annis, cuius

anno decimo septimo Ochozias filius Achab, coepit regnare in Israel, et duobus annis regnavit. Hic, quia filium non habuit, frater ejus Joram successit in regnum, et coepit regnare Joram in Israel anno secundo Joram filii Josaphat. Sed queritur, si in anno decimo septimo Josaphat, qui viginti quinque annis regnavit, Ochozias coepit regnare, et duobus tantum annis regnavit, quomodo Joram frater ejus anno secundo Joram filii Josaphat, et non potius octavo decimo vel nono decimo anno Josaphat regnare coepit. Præterea in sequentibus statim subiungit Scriptura, quod octavo decimo vel nono decimo anno Josaphat Joram filius Achab regnaverit. Haec contrarietas sic solvi potest: Duo anni quibus regnare dicitur Ochozias illi sunt quibus solus et incolmis, antequam per cancellos domus sue corruisset, regnavit. Reliqui vero octo vel novem anni, quibus eo languente frater ejus Joram administrationem regni agebat, non sibi, sed fratri deputantur. Unde in octavo decimo anno regni Josaphat, regnasse scribitur Joram, quia tunc regni administrationem pro fratre, qui languebat, suscepit. Scriptura vero quæ dicit, quod Joram filius Achab, anno secundo Joram, filii Josaphat, regnaverit, tempus, quo solus, defuncto jam fratre, regnare coepit, attendit. Ex diversorum sane scriptis prophetarum collectus est tractatus libri Regum. Unde est quod alias aliud, et alias aliud, secundum rationum diversitatem initium inchoationis regni regum, tam Juda quam Israel assignavit. Joram autem filius Achab viginti duobus annis super Israel regnavit. Illa ergo Scriptura, quæ postea dicit quod anno quinto Joram filii Achab, regis Israel, regnavit Joram, filius Josaphat, regis Juda, tempus attendit quando pro fratre, adhuc vivente, regnum administrare coepit. Porro Joram, filius Josaphat, trigesinta duorum annorum erat cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem. Anno duodecimo Joram filii Achab regnavit Ochosias, filius Joram regis Juda. Viginti duorum annorum erat cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem. Quidam meritos codices habent Joram, filium Josaphat, viginti duorum annorum suis tantum cum regnare coepisset, quod stare non potest. Si enim viginti duorum annorum tantum esset cum regnare coepisset, et oto annis tantum regnavit, ergo tricenarius erat cum mortuus est, sed filius ejus ei succedens jam viginti duorum annorum erat, ergo quando eum genuit Joram, octo annorum erat, quod est impossibile. Tamen Hebrei tradunt Joram, filium Josaphat viginti annis regnasse, et quadraginta duobus vixisse, quod videtur consonare illi litteræ, quæ dicit eum viginti duorum annorum suis, cum regnare coepisset. Sed tamen dicunt solos octo annos, quibus innocenter vixit, antequam suos fratres occidisset, computatos illi in regnum a Scriptura. Mortuo Ochozia, mater ejus Athalia sex annis regnavit in Jerusalem. Eisdem sex annis conregnauit ei Jehu, qui viginti octo annis regnavit in Israel.

A Anno septimo Jehu coepit regnare in Jerusalem Joas, et quadraginta annis regnavit. Regnaverunt ergo pariter Joas in Juda, et Jehu in Israel viginti duobus annis. Quibus finitis mortuus est Jehu, et successit ei in regnum Joachas filius ejus, inchoans regnare anno vicesimo tertio Joas regis Juda, et septemdecim annis regnavit in Israel. Sed queritur, si anno vicesimo tertio Joas, Joachas coepit regnare, et annis septendecim regnavit, cum Joas quadraginta tantum annis regnavit, palam est quod usque ad tricesimum nonum vel potius quadragesimum annum ejus regnaverit Joachas; quomodo ergo statim in sequenti dicit Scriptura, quia Joas filius Joachas anno trigesimo septimo Joas regis Juda regnare coepit? Forte triennio, vivente patre, simul cum patre regnavit. Forte scriptorum negligentia, qui in numeris saepe errant, hanc difficultatem peperit. Anno secundo Joas regis Israel regnavit Amasias in Israel viginti et novem annis. Annus secundus Joas, quo Amasias regnare cepit numeratur, ex quo solus, defuncto patre, regnavit. Vixit autem Amasias rex Juda, postquam mortuus est Joas rex Israel, viginti quinque annis. Et hic oritur quæstio: Supra dictum est quod Amasias anno secundo Joas regis Israel regnare inchoans viginti novem annis regnavit. Joas autem sexdecim annis regnavit. Quindecim itaque annis simul regnaverunt. Mortuo itaque Joas, soli quatuordecim anni superfuerunt Amasiae, vel ad plus quindecim. Forte erravit scriptor ponens viginti quinque pro quatuordecim; vel forte Amasias, vivens desit regnare, et decem, vel undecim annis vixit diutius quam regnavit. Porro anno quinto decimo Amasias regnavit in Israel Jeroboam quadraginta et uno anno. Simil itaque regnaverunt Amasias in Juda, Jeroboam in Israel, ad plus quindecim annis. Quid est igitur quod sequens Scriptura dicit: Quia vicesimo septimo anno Jeroboam regnavit Ozias filius Amasiae in Jerusalem? Forte quindecim annis Juda sine rege fuit, quia, ut diximus, Amasias vivens regnum dimisit, et Ozias adhuc parvulus regnare non poterat. Mortuo vero patre cum decem esset annorum, et Jeroboam in Israel vicesimum septimum annum regni sui inchoasset, regnare coepit in Jerusalem et quinquaginta duobus annis regnavit. Porro anno tricesimo octavo Ozias regis Jude regnavit Zacharias, filius Jeroboam, in Israel sex mensibus. Et hic oritur quæstio: Supradictum est quia anno vicesimo septimo Jeroboam, qui regnavit in Israel quadraginta et uno anno, Ozias regnare coepit, et quinquaginta duobus annis regnavit. Quatuordecim itaque annis pariter regnaverunt Ozias et Jeroboam, cui Jeroboam, post quadraginta et unum annum defuncto, si statim Zacharias filius ejus in regnum successisset, non in tricesimo septimo, sed in decimo quinto anno regni Oziae regnare coepit. Aut igitur regnum Israel viginti tribus annis sine rege fuit, vel potius per istos viginti tres annos Zacharias filius Jeroboam regnavit, qui ta-

men illi, quia pessime vixit, in regnum non sunt computati. Soli autem sex menses, quos correctius vixit, in tricesimo octavo anno Oziae illi sunt computati. In tricesimo autem nono anno Oziae Sellum occiso Zacharias regnavit in Israel uno mense. Eodem anno Manahen occidit Sellum, et regnavit in Israel decem annis. Anno quinquagesimo Oziae Phaceela filius Manahen regnavit in Israel duobus annis. Anno quinquagesimo secundo Oziae Phacee filius Romelia Phaceam interfecit, et regnavit in Israel viginti annis. Anno secundo Phacee regnavit Joathan in Jerusalem, et sedecim ibi annis regnavit. Quindecim ergo annis ad minus simul regnaverunt Joathan in Juda, et Phacee in Israel. Et annus qui fuit ultimus Joathan fuit Phacee decimus, et ita Phacee regnavit post Joathan tribus annis, in quibus conregnavit ei Achaz filius Joathan. Quod ergo legitur, quod Osee interfecit Phacee, et regnavit pro eo vicesimo anno Joathan filii Oziae, ex illo tempore regnum Joathan Scriptura numerat, quo

A patri leproso conregnavit. Ubi autem legitur quod anno secundo Phacee regnavit, et quod sedecim annis regnaverit, ab illo tempore numerat, quo solus mortuo patre regnavit. Porro duodecimo anno Achaz Osee regnavit decem annis in Israel. Si ergo Phacee et Achaz tribus tantum annis conregnaverunt, ut dictum est, tunc quarto anno Achaz occisus est Phacee. Etsi Osee, occisor ejus, non regnabit pro eo, usque ad duodecimum annum Achaz, tunc regnum Israel fuit octo annis sine rege. Itaque prædictæ contrarietates, et aliae, si quas prætermisimus, determinari possunt, vel per synecdochen, vel quia quidam cum patribus regnaverunt, antequam soli regnarent; vel quia regna quandoque sine rege fuerunt. Explicit historia librorum Regum, in quibus comprehenduntur etiam libri Paralipomenon.

^B * Additio 1. Hoe addit ideo quia dictum est in solutione quia Joas tribus annis patri conregnavit in Israel.

HISTORIA LIBRI TOBIÆ.

Historia Tobiae exordium habuit in captivitate decem tribuum, quam fecit Salmanasar. Quo vero tempore terminum habuerit, non satis eluceat. Videatur enim, secundum litteram historiæ, Tobias vixisse post excidium Jerusalem et incendium templi. Ait enim in cantico suo : « Jerusalem, civitas Dei, castigavit te Dominus, benedic Domini in saecula saeculorum, ut redediceret tabernaculum suum in te, et revocet ad te omnes captivos (Tob. xiii). » In diebus autem mortis suæ, cum prædicaret filii de redditu captivorum, ait : « Tertia deserta replebitur, et domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabitur (Tob. xiv). » Si vero attendamus terminum vite Tobiae, filii Tobiae (fuit enim terminus historiæ, qui fuit ei terminus vita) non invenieamus historiam descendisse ad plus ultra tempora Josiae. Ponamus enim filium cum patre captivatum sexto anno Ezechiae, et anniculum esse, nonaginta novem annis tantum vixit, circa vicesimum annum Josiae mortuus est. Hanc historiam transtulit Hieronymus de sermone Chaldaeorum in Latinum ad petitionem Chromatii et Heliodori episcoporum. Hanc historiam Judæi inter apocrypha ponunt*. Hieronymus tamen in Prologo suo dicit inter agiographa, quod si esset, tamen esset in tertio ordine canonis Veteris Testamenti; sed, quia de nullo ordine est, dicemus quia Hieronymus diffusius accepit agiographa, ut includeat etiam apocrypha, et quia vicina est lingua Chaldaeorum Hebraico sermoni, utriusque linguae peritum loquacem habens Hieronymus, quidquid ille Hebreis verbis expressit,

Latino sermone exposuit, sub brevi et quasi unius diei labore.

^C * Additio 1. Recole supra in principio Josue, dictum quod apocryphum dicitur, vel cuius auctor incertus, vel cuius materia incerta. De materia autem hujus patet et constat. Agiographum *sacra Scriptura* interpretatur, et sic quælibet Scriptura sacra potest dici.

CAP. I. De Tobia.

Porro Tobias ex tribu Nephtalim fuit (Tob. i). Cumque cæteri ad vitulos aureos, quos fecerat Je-roboam (*III Reg. xi*), irent, ipse ascendebat in Jerusalem, ut adoraret Deum Israel, primitiva et decimas fideliter offerebat, ita ut in tertio anno proselytis et advenis omnem ministraret decimationem, et in omnibus legem Dei puer observabat. Factus autem vir accepit sibi uxorem Annam de tribu sua, et suscepit ex ea filium, quem nomine suo vocavit Tobiam. Captus quidem cum uxore et filio, habitavit in Ninive, et custodivit animam suam ne contaminaretur in cibis gentilium, sed et contribules suos non custodientes se graviter arguerent et dedit illi Dominus gratiam in oculis Salmanasar. Qui dedit ei potestatem, quounque vellet ire ad captivos, et circa eos facere quæcumque voluisse. Cumque ambularet per regionem cum concaptivis, monita dans salutis, devenit in Rages civitatem Medorum invenitque in ea quemdam contribulem suum, Gabelum egenem, et reliquit ei sub chirographo decem talenta argenti, quæ habebat ex his in quibus fuerat a rege honoratus. Mortuo autem

Salmanasar, cum filius ejus Sennacherib filios Israel haberet exosos, Tobias consolabatur eos, et egenis ministrabat. Cumque reversus esset Sennacherib a Judaea, multitudine exercitus nocte ab angelo percussa, fugiens manum Domini, iratus multos Hebreorum fecit occidi, quorum corpora Tobias sepeliebat. Quod cum nuntiatum esset regi, tulit omnem substantiam ejus, et eum jussit occidi. Tobias vero fugiens cum uxore et filio, latuit, quia multi dilegebant eum. Post quadraginta quinque dies cum esset occisus rex a filiis suis rediit Tobias in dominum suam, et restituta sunt ei ablata. Porro in quadam die festo, cum paratum esset prandium apud Tobiam, dixit filio suo : « Vade, et addue aliquos de tribu nostra timentes Deum, ut comedant nobiscum (*Tob.* iii). » Qui reversus nuntiavit unum de Hebreis jugulatum jacere in platea, et exsiliens Tobias jejunus, tulit occulte corpus in dominum suam, et comedit paucem in luctu et tremore, et cum sol occubuisse, sepelivit illud; et arguebant eum proximi sui dicentes : « Hujus rei causa interfici jussus es, et iterum sepelis mortuos. Sed Tobias, magis timens Deum quam regem, sepulturae occisorum sollicitus instabat. Contigit autem ut, quadam die, fatigatus a sepultura domum rediens jactaret se juxta parietem, et obdormivit, et ex nido hirundinum calida stercore super oculos ejus inciderent, et factus est cæcus. » Haec autem permisit Deus fieri ad ejus probationem, et ad exemplum patientiae in posterum. Nam et in omnibus benedixit Deum, sicut beatus Job, et proximos suos insistantes ei increpabat dicens : « Nolite ita loqui, filii enim sanctorum sumus, et vitam illam exspectamus quam Deus datus est fidelibus suis. Anna uxor ejus ibat ad textrinum opus quotidie, et de labore manuum suarum, quod consequi poterat deferebat. Factum est autem ut hædum accipiens, detulisset domi, cuius balatum vir audiens, ait : « Vide te ne furtivus sit. » Ad hæc irata uxor respondit : « Manifeste vana facta est spes tua, et eleemosynæ tuae perierunt. » — « Et ingenuit Tobias cum lacrymis dicens : Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et præcipie in pace recipi spiritum meum. Expedite enim mihi mori, magis quam vivere. » Eadem die contigit, ut Sara, filia Raguel, in civitate Medorum, audiret improperium ab una ancillarum scuarum, quam increpabat, dicente sibi : Interfectrix virorum tuorum, nunquid occidere me vis, sicut occidisti septem viros? (*Tob.* iii.) Fuit enim tradita septem viris, et daemonium nomine Asmodeus occidebat eos, mox ut ingressi sunt ad eam. Ascendit ergo Sara in superioris cubiculum domus suæ, et tribus diebus et noctibus non manducans, nec bibens in oratione persistens aiebat : « Peto, Domine Deus patrum nostrorum, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe de super terram eripias me. » In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in

A conspectu Domini. Et missus est angelus Raphael, ut curaret eos.

« Igitur cum Tobias putaret se exauditum, ut moreretur, dicebat ad filium suum : Audi, fili mi, verba mea, et ea quasi fundamenta in corde tuo constitue. Cum moriar sepelies me, et honorem habebis matris tuæ, dum vixerit. Mortuam circa me sepelies eam; semper in mente habeto Dominum, fili mi, et serva mandata ejus, de substantia tua fac eleemosynas, quia eleemosyna ab omni peccato liberat, et magnam præstat fiduciæ coram Deo omnibus facientibus eam. Attende, fili mi, ab omni fornicatione, et a superbia a qua sumpsit initium omnis perditio. Consilium a sapiente perquire, a peccatoribus declina. Merces mercenarii non maneat apud te. Noli timere, fili mi, quia pauperem vitam egimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum. Præterea scito, quia dedi Gabelo decem talenta argenti in Rages, cujus chirographum penes me habebo. Perquire ergo tibi fidem virum, qui tecum eat, salva mercede sua, ut restituas Gabelo chirographum suum, et ipse restituet tibi depositum (*Tob.* iv). » — « Tunc egressus Tobias, invenit juvenem succinctum, et quasi ad iter paratum, ignorans quod angelus Dei esset (*Tob.* v). » Cumque accepisset ab eo quod omnem Medorum regionem novisset, et Rages civitatem, et Gabelum habitantem in ea, introduxit eum ad patrem suum, et salvavit eum juvenis, dicens : « Gaudium sit tibi semper. Qui respondit : Quale gaudium erit mihi, qui lumen cœli non video? Cui juvenis : Forti animo esto; in proximo est ut a Deo cureris. Et ait Tobias : Poteris perducere filium meum ad Gabelum? » Qui respondit : « Ego ducam eum, et reducam ad te. » Cumque quereret Tobias ab eo tribum ejus, et dominum, et nomen, respondit : « Ex filiis Israel ego sum, Azarias, Ananias magni filius; » quod totum secundum interpretationem nominum verum erat. Erat enim de angelis videntibus Deum, et erat Azarias, id est adjutor, et filius Ananias, id est glorie Dei. Tunc paratis omnibus, que erant opus in via, ambulaverunt ambo simul, « et canis seuetus est eos (*Tob.* vi). » Mater autem flevit, dicens ad virum : « Baculum senectutis nostræ tulisti: nunquam esset pecunia illa, pro qua misisti eum; sufficiebat nobis paupertas nostra, ut divitias contuparemus, quia videbamus filium nostrum. Et ait Tobias : Noli fovere, filius noster revertetur ad nos salvus; credo enim, quod angelus Dei bonus comitteret eum (*Tob.* v). »

Porro illi duo prima mansione manserunt circa fluvium Tigrim (*Tob.* vi). « Et exiit Tobias, ut lavaret pedes suos, et piscis innmani egrediebatur, ut devoraret eum, et timens Tobias clamavit dicens : Domine, invadit me. Et ait angelus : Apprehende branchiam ejus, et trahe eum ad te, et extrahit eum in sicco, et palpitabit ante pedes ejus. » Super hunc locum dicit Beda quod, dum Christus

in cruce lavaret pedes suos, qui ambulabant super terram, advenit diabolus, querens si quid peccati inveniret in eo. Unde : « Pater, transfer calicem hunc a me (Marc. xiv). » Tunc dixit angelus ad Tobiam : « Exentera piscem hunc, et cor ejus, et fel, et jecor reponere tibi, valent enim ad medicamenta. » Tunc Tobias partem piscis assavit, et comedenterunt, partem vero salsam secum tulit. Cumque simul pergerent, ait Tobias : « Azaria frater, quod remedium habent quae de piscis servari dixisti? Qui respondit : Particula cordis super prunas posita fumo suo extircat omne genus daemonum a viro vel muliere. » Nec super hoc mirari debemus, cum sumus eujusdam arboris adiutori camdene vim habere perhibetur. Cumque quasivisset Tobias ubi manerent nocte illa, respondit angelus : « Est hic Raguel propinquus tuus habens filiam unicam, que debetur tibi cum omni substantia ejus. Et ait Tobias : Audio quia tradita est viris septem, et occisi sunt a demoni. Et respondit angelus : Noli timere; super petalantes, et Deum non tinentes, potestatem daemonum habet. Tu autem cum acceperis eam, tribus diebus continebis ab ea, et de nocte vacabis orationibus. Prima nocte incenso jecore piscis precebus vestris fugabitur daemonum. Secunda nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris, id est orabitis Deum, ut in participium sanctitatis et pudicitiae patriarcharum admittat vos. Tertia nocte benedictionem consequeris, ut filii procreentur ex vobis sani et incolumes. » Hanc benedictionem praestabat, vel sacerdos, vel aliquis major inter eos, vicem sacerdotis gerens. « Quarta nocte accipies eam cum timore Dei, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrabae benedictionem in filii consequaris. » — « Tandem ingressi sunt ad Raguelem (Tob. vi). » Cumque diceret Raguel uxori sua, quam simillimum esse juvenem hunc Tobiae consobrino suo, dixit ad eum angelus : « Bic est filius illius. » Et latatus est Raguel, et instauravit convivium. Tunc ait Tobias : « Non manducabo, neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, et promittas mibi dare Saram filiam tuam. Quo auditio expavit Raguel, et h[ab]itant de responsu, dixit ei angelus : Noli timere dare eam sibi conjugem. Huic enim debetur, et propterea alius non potuit habere eam. Tunc ait Raguel : Scio quoniam a Deo venisti, et quod exaudivit Dominus preces, et lacrymas meas, ut conjungereetur haec filia mea cognationi sue secundum l[egem] Moysi. Et apprehendens pater dexteram filiae, tradidit eam dextera Tobiae dicens : Deus patrum nostrorum sit vobiscum, et conjungat vos, et impleat benedictionem suam in vobis. Et fecerunt conscriptionem conjugij, et comedenterunt benedicentes Deum. Post eamnam vero introduxerunt juvenem in cubiculum virginis (Tob. viii), et protulit Tobias de cassili suo, partem jecoris, et posuit super prunas. Tunc Raphael apprehendit daemonum, et reliquit illud in desertum superioris Agypti.

A tunc Tobias ait ad virginem : « Sara, deprecemur Deum hodie, et cras, et secundo, » id est tertio die. « His enim tribus noctibus jungimur Deo, quarta nocte in nostro erimus conjugio; filii enim sanctorum sumus; non possumus ita conjungi, sicut et gentes quae ignorant Deum. » Et oraverunt ambo dicentes simul : « Miserere nobis, Domine Deus patrum nostrorum, miserere nobis, et consenseremus ambo pariter sani. » Porro circa pullorum cantum fecit Raguel parari sepulcrum, ut sepeliret eum, prius quam illucesceret, et misit unam de ancillis ad videndum si jam obisset. Quae reversa, nuntiavit eos incolumes esse, et secum pariter dormientes. Et laudaverunt omnes Deum, et repleverunt servi foveam quam fecerant prius quam luceceret, et paraverunt solemne convivium omnibus vicinis, et amicis suis. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas maneret apud eum, et dedit ei medianam partem omnium quae possidebat, faciens scripturam, ut reliqua pars quae supererat, post obitum suum deveniret ad Tobiam. Tunc ait Tobias ad angelum, quem hominem assimilabat (Tob. ix) : « Azaria frater, tu nosti quam gravis sit mora nostra parentibus meis, obsecro ut eas ad Gabelum, et reddes ei chiragraphum suum, et recipies ab eo pecuniam, et monedis eum venire ad nuptias. » Tunc assumens Raphael quatuor de servis Raguelem et duos camelos, venit ad Gabelum, et accepta pecunia, duxit eum secum ad nuptias. Et ingressus Gabelus invenit eos discubentes, et benedixit eis. Cumque omnes dixissent, Amen, cum timore Domini nuptiarum convivium exerceret.

B Porro cum Tobias moram faceret in nuptiis, sollicitus erat pro eo pater ejus, quod ad diem terminatam non redierat, mater vero lacrymis irremediabilibus flebat dicens : « Heu uie! fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, et baculum senectutis nostre? (Tob. x.) Vir autem ejus consolabatur eam. Porro Raguel dicebat ad generam suum : Mane hic, et ego mittam nuntium salutis tue ad patrem tuum. » Cumque ille non aquiesceret, tradidit ei Sarah, et dimidium substantiae sue, in pueris, in pueris, in pecudibus, in camelis, in vaccis, in pecunia multa. Parentes vero monuerunt filiam suam honorare sacerdotum suum, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, seipsam irreprehensibilem exhibere. » Cumque reverterentur venerunt ad Charam, que est in medio itinere. Et ait angelus ad Tobiam : Praecedamus nos duo, et sequentur nos lento gradu uxor tua et familia cum animalibus; et tolle tecum de felle piscis, et linies ex eo oculos patris tui, et recipiet visum. Porro Anna sedebat secus viam quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquitate. Et cognoscens a longe filium suum venientem, eucurrit ad virum suum dicens : Ecce filius tuus venit. Canis quoque, qui simul fuerat in via praecurrit, et quasi nuntius blandimento caudæ gaudebat. Tunc exsurgens

cæcus, data manu puer, processit obviam filio A pit, et postea vixit annis quadraginta duobus, et vidit suo, et osculantes filium præ gudio sleverunt. Cumque adorassent Deum considererunt. Tunc Tobias de felle piscis linivit oculos patris, et sustinuit quasi per dimidiam horam et cœpit egredi albugo de oculis ejus, quasi membranum ovi. Quod apprehendens Tobias, traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit, et glorificabant omnes Deum. Et ait Tobias : Benedico te, Deus Israel, quoniam castigasti me, et sanasti me; et ecce video Tobiam filium meum. Ingressa est et post septem dies Sara uxor ejus cum omni substantia sua, et pecunia, quam reecepérat a Gabelo; et convenerunt contribules, et vicini ad Tobiam, et congratulabantur ei per septem dies epulantes eum gaudio (*Tob. xi.*). »

Cumque narrasset Tobias patri suo, per ordinem, bona, quæ fecerat ei angelus in via, tulerunt angelum in partem, rogantes, ut dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant acceptam habere. Tunc dixit eis angelus occulite : « Benedicite Deum cœli, et coram omnibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramen-

tum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorisclum est. Non abscondam a vobis sermonem occultum. Bona est oratio cum jejunio, et eleemosyna. Cumque orabas, et derelinquebas prandium, et abscondebas moriuos per diem, et nocte sepeliebas, ego obtuli orationem tuam Domino, et quia acceptus eras ei, necesse erat, ut tentatio probaret te, et misit me Dominus, ut curarem te, et Saram uxorem filii tui a dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael angelus, unus ex septem, » id est universis, « qui astamus ante Dominum. Qui cum audissent, trementes ceciderunt in facies suas. Et ait angelus : Pax vobis; nolite timere. Cum essem vobiscum, videbar ex necessitate vobiscum manducare, et bibere, sed ego cibo invisibili et potu utor, qui ab hominibus videri non potest. Tempus est ut revertar ad eum, qui misit me. Et hæc dicebas ab aspectu eorum ablatus est. Tunc prostrati per tres horas in facies suas benedixerant Deum, et exsurgententes, narraverunt omnia mirabilia ejus (*Tob. xii.*) Aperiensque Tobias senior os suum benedixit Dominum, et dixit: Magnus es, Domine, in æternum, quoniam flagellas D et salvas; deducis ad inferos et reducis. Non est qui effugiat manum tuam (*Tob. xiii.*). » Et hortatus est in hoc cantico Jerusalem, et captivum populum Dei, ut exemplo sui converterentur ad Dominum, et facerent justitiam coram eo, et crederent quod cum eis faceret misericordiam. Et prophetavit de Jerusalem dicens : « Omnes fines terræ adorabunt te, nationes ex longinquio ad te venient, et munera deferentes adorabunt Dominum in te : » Quod mystice de tempore gratiae dictum esse, ex his quæ sequuntur apparet. Portæ Jerusalem ex sapphîro et smaragdo ædificabuntur, et per vicos ejus alleluia cantabitur. » Erat autem Tobias quinquaginta annorum, quando lugens amisit, sexagenarius vero illud rece-

B prædixisse, quam rem gestam narrasse. Adhuc enim stabat Jerusalem, et tempus in ea. Cumque monuisset eos de dilectione Dei, et timore, et eleemosynis faciendis, et ut ipsi eadem mandarent filii suis, addidit : « Vos autem nolite manere hic; sed quacunque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros, ut eatis hinc. Et mortuus est Tobias, et postmodum uxor ejus. Et abscessit Tobias ex Nineve cum uxore sua, et filiis, et nepotibus, et reversus est ad socios suos. Et inventi eos in bona senectute, et curam eorum gessit, et clausit oculos eorum, » Ragnelis scilicet et Anna. Et notandum quod in sacra Scriptura quinque dicuntur Annae : Mater Samuelis, uxor Tobæ, uxor Ragnelis, mater beatæ Mariæ virginis, et Anna prophetissa. Mortuus est et Tobias minor completis annis novaginta novem; et sepelierunt eum omnis cognatio ejus, et omnis generatio ejus. In sancta enim conversatione permanxit, ita ut acceptus esset tam Deo quam hominibus.

Explicit historia Tobæ. Nunc ad historiam captitatis Jersalem revertetur, et post historiam Judithi et Esther locis suis explicabimus.

CAP. II. *De morte Gedolæ.*

Factum est autem cum præfecisset rex Babylonis Gedoliam reliquis terræ, venerunt ad eum omnes qui evaserant manus hostium, et inter finitimas gentes latuerant, vel quibuscumque latibulis salvaverant animas suas : multi quoque de decem tribubus, quibus gravis erat cohabitatio Samaritanorum (*Jer. xl.*). Fuerunt etiam inter eos quidam de principibus terre Johanan filius Caree, Sareias, et Jeconias. Et dixit Gedolias ad eos : « Nolite timere, habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. Ego habito in Masphat, ut respondeam præcepto Chaldaeorum, qui mittentur ad nos, ut in nullo vos gravemini. » Cumque hoc juramento firmasset, dimisit eos ad provincie loca, quæ quisque sibi delegisset. Porro de genere regio erat quidam Ismael vir malignus. Qui dum obsideretur Jerusalem ad regem evasit Ammonitarum, et ibi morabatur. Et ait Johanan filius Caree ad Gedoliam se-

creto : « Scio quia Ismael insidiatur animæ tuæ, A invidens tibi dimidium terræ. Vel rex Ammonitarum mittet eum percutere animam tuam, ut occupet terram desolatam. » Ibo ergo et percutiam Ismael nullo sciente, ne interficiat te, et dissipentur, et pereant reliquæ Juda. Et ait Godolias : Non facias verbum hoc, ut occidas virum innocentem. Non enim verisimile est, ut in tali desolatione hujusmodi malitiam exerceat. Et factum est in mense septimo ejusdem anni, venit Ismael, et decem viri cum eo ad Godoliam in Masphath, et splendide suscepit eos (*Jer. xl.*) Cumque post prandium versus esset Godolias in soporem, et convivæ, percussit eos Ismael, et egressus per noctem Judæos qui erant in civitate, et quosdam milites qui erant a Babylonii derelicti, trucidavit, et projecit cadavera eorum in lacum, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel. Altera vero die cum muneribus veniebant de provincia octoginta viri ad Godoliam ; et egressus est Ismael in occursum eorum dicens : « Intrate ad Godoliam. » Quibus ingressis, occidit eos Ismael, praeter decem, qui dixerunt ei : « Parce nobis, quia thesauros habemus in agro, frumenti, vini et hordei, olei et mellis, et dabimus eos tibi ; et recesserunt ab eo. » Tunc Ismael duxit captivas reliquias populi, qui erat in Masphath, filias quoque regis, quas commendaverat Nabuzardan Godoliae. Quod cum audisset Johanan filius Caree, assumptis viris insecurus est Ismael, et invenit eum ad aquas, quæ sunt in Gabaon, et fugit Ismael a facie ejus cum octo viris, et eduxit Johanan captivos, et prædam, quam duxerat Ismael.

CAP. III. *De descensi reliquiarum Juda in Ægyptum, et obitu Jeremie.*

« Et convenerunt omnes reliquæ Juda ad Jeremiam a parvo usque ad magnum (*Jer. xlvi.*). » Disponebant enim fugere in Ægyptum, timentes ne occiderentur a Chaldaeis pro morte Godoliae. Et dixerunt ad prophetam : « Ora pro nobis Deum, ut indicet nobis verbum quod faciemus, et quidquid dixerit nobis per os tuum, faciemus. » Post dies septem factum est verbum Domini ad Jeremiam, et convocans universum populum ait : « Hæc dicit Dominus : Si manseritis in terra hæc, plantabœ vos, et non evellam. Jam enim placatus sum super manum quod feci vobis; nolite timere a facie regis Babylonis, quia ego vobiscum sum. Sin autem descederitis in Ægyptum, at ibi habitetis, gladius Nabuchodonosor, quem formidatis, ibi comprehendet vos, et peribitis gladio, fame, et peste. » Et non audierunt Jeremiam, sed dixerunt : « Mentiris, non misit te Dominus. Sed Baruch incitat te adversus nos, ut tradat nos in manus Chaldaeorum (*Jer. xlvi.*). » Et descendebant omnes cum mulieribus, et parvulis, et omni substantia sua in Ægyptum, et duxerunt secum Jeremiam et Baruch. Et desolata est terra et sabbatizavit multis annis sicut predixerat Jeremias. Non enim transtulit in eam rex Babylonis colonos, sicut fecerat rex Assyrio-

rum in terram Israel, et habitaverunt reliquæ Juda in Ægypto in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in terra Phatures, et est nomen regis, a quo illa pars Ægypti sic denominata est. « Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis dicens : Sumo lapides grandes, et absconde eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis, et dices ad Judæos : Hæc dicit Dominus : Ecce ego assumam servum meum Nabuchodonosor, et ponam thronum ejus super lapides istos, et percutiet terram Ægypti, et peribitis vos cum Ægyptiis. » Porro mulieres Hebraeorum sacrificabant diis alienis, et reginæ eccli, lunæ scilicet, vel Junoni, vel Berecyntiae offerebant placentas et libamina. Cumque argueret eas Jeremias, dixerunt : « Nunquid sine viris nostris hæc fecimus ? » (*Jer. xlvi.*) Cumque ad viros durius loqueretur, dixerunt : « Quando fecimus hæc in urbibus Juda satrati sumus panibus, et bene erat nobis. Ex quo autem cessavimus indigemus omnibus, et gladio, et fame consumpti sumus. » Et respondit Jeremias : « Hæc dicit Dominus : Ego juravi in nomine meo magno, quia omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti gladio et fame peribunt, donec penitus consumantur. » Et insurrexit populus aduersus Jeremiam, et lapidaverunt eum lapidibus, quos absconderat sub muro latericio. Ægyptii vero honoraverunt prophetam sepelientes eum juxta tumuluni regum, memores beneficiorum quæ præstiterat Ægypto. Oratione enim sua fugaverat aspides et bestias aquarum, quas Graeci crocodilos vocant, quibus prius Ægyptus infestabatur. Tradunt etiam quidam quod adhuc de pulvere ejusdem loci aspidum percussura sanatur, et sugantur crocodili. De eodem ait Epiphanius : Audivimus a viris senioribus, qui ex seniorum Autigoni, et Ptolomæi stirpe descenderant, quod Alexander Macedo veniens ad sepulcrum prophete, et cognoscens loci mysterium, transtulit ipsum in Alexandriam, et sepelivit gloriose, et ex tunc a terra illa prohibiti sunt crocodili et aspides penitus. Nam et idem Alexander prius introduxerat illuc serpentes quosdam, qui vice marsorum aspides fugabant, sed non poterant eas penitus extirpare, quos quia ab Argis Peloponii adixerat, argones nominavit. Hic est Jeremias, qui regibus Ægypti signum dedit, quod eorum idola everti oportaret, cum virgo pareret. Unde et sacerdotes eorum in secreto templi loco, imaginem virginis et pueri statuentes, adorabant. Dum vero Ptolomæus rex interrogaret eos, qua hæc facerent ratione, dixerunt paternæ traditionis esse mysterium, quod a sancto propheta acceperant majores, et credebant in rebus ita fore venturum. Hic est Jeremias, qui templum evertendum prænoscens, arcam testamenti cum his quæ in ea erant, tulit, et precibus suis ea absorberi fecit in petra; petram vero digito designans, nomen Dei tetragrammaton impressit. Et factum est sigillum in similiudinem scripturæ quæ ferro cañatur; et ipsum Domini no-

men nubis operemelio ita celatum est, ut ex tunc A bus vicibus, Jerusalem : Primo per transmigrationem Joachin, et eorum qui secum transmigraverant; secundo, per captivitatem Sedeciae et templi destructionem; tertio, per desolationem, quando solitaria relicta est, reliquis in Ægyptum descenditibus. Quarta fuit vastatio terræ, quæ tria praemissa precedebat.

CAP. IV. De captivitate reliquiarum Judæ.

(22) Factum est postmortem Jeremiæ, anno quinto eversionis Jerusalem, ipse est vicesimus tertius regni Nabuchodonosor, descendit Nabuchodonosor in Syria in inferiorem, et obtinuit eam, Moabitas quoque et Ammonitas subjugavit sibi. Et tandem intravit in Ægyptum, eamque subvertit, et regem, qui tunc erat in ea occidit, aliumque in ea constituens, B denuo Judeos captivos duxit in Babylonem. Et ab hac ultima captivitate reliquiarum Judæ, quidam numerant septuaginta annos, usque ad secundum annum Darii filii Histaspis. Hanc etiam captivitatem reliquiarum prædixerat Ezechiel in Chaldæa (cap. xxiv); de quo modo prosequentes, altius ordiemur,

* Additio 1. Tripliciter destructa est, id est tri-

(22) Quæ sequuntur ex diversis sunt resumpta.

HISTORIA LIBRI EZECHIELIS.

CAP. I. Praefatio.

Ezechiel propheta de terra Cysare filius Buzi de genere sacerdotum (Ezech. i). Ille in Babylonem ductus est cum Joachin, et matre ejus, cum Daniele et tribus pueris. Hie habitabat juxta fluvium Chobar. Factum est autem in tricesimo anno, non solum aetatis ipsius, sed a quadragesimo octavo anno Josœ, quando inventum est Deuteronomium in templo, in quinto anno transmigrationis, in quarto mense, in quinta die mensis, exorsus est propheta Ezechiel ad conceptivos propter causas hujusmodi : Legerant in epistola Jeremiæ per septuaginta annos duraturam captivitatem, et flebant pro exsiliis prolongatione. Præterea murmurabant adversum Dominum, quod fraudulenter eos ejecisset. Dixerat enim, per os Jeremiæ, remanentes in Jerusalem perituros; eis vero qui se traderent servo suo Nabuchodonosor bona pollicebatur. Nunc autem in contrarium res elapsa erat. Florebant enim qui remanserant, et ipsi jugo servitutis premebantur. Erant quoque inter eos, qui dicerebat quod, dum servierant militiæ coeli, omnibus bonis abundantabant; ex quo vero cessaverant, perierant gladio, fame et peste (Jer. xliv). Ad hæc prophetaverat Ezechiel eversionem urbis, et templi incendium imminere, et eos qui remanserant in urbe fame perituros, et extra urbem gladio. Eos autem qui vivi traherentur gravem passuros servitutem; ipsos autem in pace, et quasi libera servitute mansuros (Ezech. xi). Ut au-

tem auctoritatem præberet ei Deus, ostendit ei quasdam visiones, similitudinem scilicet hominis, leonis, et vituli et aquilæ (Ezech. i), non solum ad præfigurandum evangelistas, sed ut ostenderet Deum Israel Dominum esse totius creaturæ, per hæc digniora omnem intelligens creaturam. Homo enim præstet cæteris animalibus, aquila rex est avium, leo ferarum, bos jumentorum. Sub animalibus vero vidit rotam in medio rotæ, ut ostenderet circumvolutionem omnium elementorum in Domini esse potestate; et super hæc vidit firmamentum coloris sapphirini, et super firmamentum erat similitudo throni, et super thronum similitudo quasi aspectus hominis. Et ait Dominus ad eum : « Fili hominis, mitto te ad filios Israel, quia domus expasperans est, si forte audiant, et quiescant, et sciant, quia propheta fuit in medio eorum. Et ecce manus missa ad eum, in qua erat liber scriptus intus, et foris, et scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et vox (Ezech. ii). » Et ait Dominus : « Comede volumen istud, quia dedi verba mea in ore tuo (Ezech. iii). » Et ivit propheta ad transmigrationem, juxta fluvium Chobar, ad acervum novarum frugum, et sedens in medio eorum posuit coram eis laterem, et descripsit in eo civitatem Jerusalem, et obsidionem adversus eam, et munitiones, et aggerem et castra et arietes in gyro; et anteposuit sartaginem ferream oculis suis, ne videret eos, et ait : « Sic obfirmavit Dominus faciem suam ad

Jerusalem, ne videat eam, et obsidebit eam. Signum A est domini Israel (*Ezech. iv.*). Et quia in Jerusalem erant multi de decem tribubus, qui ad eos confugerunt, etiam de eis locutus est Dominus ad eum : « Illi hominis sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, et leumentum, et milium, et viciam, et facies tibi panem de eis subeinicum in pondere viginti statuum, et opes illum in oculis eorum ad coquendum, stercore humano. » Cumque haec abhorret propheta, concessit ei finium boum, pro stercore humano. « Et dices ad eos : Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. » Dixitque iterum Dominus ad eum : « Sume tibi gladium radente pilos, id est novaculaum, et duces illum per caput tuum, et barbam, et tertiam partem pilorum combures igni in medio eorum, et tertiam partem concides gladio in circumitu, et tertiam partem disperges in ventum. Haec enim dicit Dominus ad Jerusalem : Tertia pars tui fame morietur, et peste in medio tui, et tertia pars tui gladio cadet in circuitu tuo, tertiam vero partem in omnem ventum dispergam (*Ezech. v.*). »

CAP. II. De elevatione et visione Ezechielis.

Factum est autem in anno sexto, in sexto mense, in quinta die mensis, levavit spiritus prophetam inter cœlum et terram, et adduxit eum in Jerusalem in visione Dei (*Ezech. viii*). Et vidit ab aquilone in introitu portæ idolum Baal, et ingressus vidi universa idola domus Israel depicta in circuitu per totum, et septuaginta viri de senioribus stabant, et Jeconias sacerdos cum eis, et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et vapor nebula de thure consurgebat. Et ingressus per ostium portæ ad aquilonem vidi molieres plangeentes Thammuz mortuum, id est *Adonidem*, et laudantes *redivivum*, et vidi inter vestibulum et altare viginti quinque viros habentes dorsa ad templum, et adorantes ad ortum solis*. Et dixit Dominus ad eum : « Vidisti, fili hominis, quæ faciunt. Nunquid leve est hoc ? Ecce faciam eis in furore, nec parcer eis oculus meus. Et ecce sex viri veniebant, habentes vasa interitus in manibus suis, et erat vir in medio eorum vestitus lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus (*Ezech. ix.*). Et dixit Dominus ad eum : « Transi per medium civitatem, et signa Tau super frontes virorum gementium et dolentium de abominationibus quas ibi faciunt. Et dixit Dominus sex viris : Transite per civitatem, sequentes eum, et percute omnes super quem non videvi is Tau. Nemini parcer oculus vester, et a sanctuario meo incipite. » Cumque pertransirent, ciomavit propheta : « Heu, heu, heu, Domine Deus ! Ergone disperdes omnes reliquias Israel ? » Et dixit Dominus ad eum qui induitus erat lineis : « Imple manum tuam prunis, et effundes saper civitatem (*Ezech. x.*), et hoc faciens combussi eam. Spiritus autem Domini levavit Ezechiem, et reduxit eum in Chaldaean (*Ezech. xi.*). Et locutus est ad transmigrationem quicunque ostenderat ei Dominus.

**Additio 1.* Quod erat contra morem eorum, cum introitus esset ad orientem, versus ad Sancta sanctorum. ipsi versus occidentem orabant. Nos autem versus Jerusalem oramus, vel versus orientem.

CAP. III. De comminatione Jerusalem.

Post hæc Ezechiel in conspectu eorum per diem cœpit transportare vasa domus suæ, quasi transmigrans ad alium locum (*Ezech. xii*). Vespare autem perfodit parietem, et per ruinam parietis asportaverunt eum in humeris servi ejus, vi lata facie, nihil videntem. Et dixerunt ad eum domus Israel : « Quid tu facis ? Qui respondit : Super regem, qui est in Jerusalem onus istud est. Parietem perfodient, ut educant eum, in caligine noctis egredietur, capiatur in sagena, adducetur in Babylonem, et eam non videbit, ibique morietur. Postea locutus est ad dominum Israel in ænigmate, dicens : « Haec dicit Dominus : Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, hoc est Nabuchodonosor, et venit ad Libanum, id est ad templum, et tulit medullam cedri, id est vasa Domini, et summitatem frondium transportavit, id est Joachin, et tulit de semine terræ, id est Mathaniam, et posuit illud in terra, et crevit in vineam, id est fecit eum regem, et accepit ab eo iusjurandum. » Et facta est aquila altera grandis, id est Pharaon. Et ecce vinea ista extendit palmites suos ad illam, ut irrigaret eam. Nunquid prosperabitur, qui fecit hæc ? Et qui dissolvit pacatum, nunquid effugiet ? Vivo ego, dicit Dominus, in medio Babylonis morietur (*Ezech. xvii*). » — « Et factum est verbum Domini ad Ezechiem in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens : Fili hominis, scribe tibi nomen dei hujus in qua confirmatus est rex Babylonis adversus Jerusalem hodie. Ecce ego tollam hodie a te desiderabile oculorum tuorum, et ingemiscas tacens, non plorabis, non planges, luctum mortui faciens, non velabis ora amictu, nec cibos lugentium comedes, sed calecamenta erunt in pedibus tuis tanquam ad eundum. (*Ezech. xxv*). Et mortua est uxor sua vespre, et non planxit, sed erat quasi iurus, et dixerunt ad eum, quid portenderet hoc. Qui respondit : « Haec dicit Dominus : Ecce ego polluum sanctuarium meum desiderabile oculorum vestrorum, et præ nimia anxietate non plangetis, quia quisque de nece sua sollicitus erit. Postea consolationem genitum sue prædixit propheta, calamitates circumstantium nationum, quæ vel juverant hostes contra Jerusalem, vel insultaverant capti-vis, id est filiorum Ammon, et Moab, Edom, Philistium, Tyri, et Sidonis, Aegypti, et Aethiopæ (*Ezech. xxv-xxxi*). »

**Additio 1.* Quia sicut pisces per sagenam, sic Sedecias fuit captus in campo solitudinis Jerichonitæ.

CAP. IV. De consolatione Jerusalem.

Et factum est in duodecimo anno transmigratio-

nis undecimo mense, quinta die mensis, venit ad Ezechielem quidam, qui fugerat de Jerusalem dicens : « Vastata est civitas (Ezech. xxxiii). » In praecedenti tamen vespere Ezechiel præixerat, de nuntio futuro. Et audiens omnis transmigratione exercitum urbis, et incendium templi, levaverunt vocem suam, et dixerunt : « Perit spes nostra, absensi sumus. » Et exclamavit Ezechiel : Hæc dicit Dominus : « Cum sanctificatus fuero in vobis tollam vos de gentibus, et adducam vos in terram vestram ; et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. (Ezech. xxxvi). »

CAP. V. De resurrectione mortuorum.

« Et facta est super prophetam manus Domini, et eduxit eum in Spiritu, in campum qui plenus erat ossibus siccis vehementer. Et ait ad eum : Fili hominis, putasne vivent ossa ista ? et dixi : Domine, tu sis. Et dixit : Dic ad ea : Ossa arida, hæc dicit Dominus : Ecce dabo super vos nervos, et succrescere faciam carnes, et superextendam vobis cutem, dabo vobis spiritum, et vivetis. Et adhuc eo leniente factus est senus et commotio, et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam, et ecce super ea nervi, et carnes et cutis, sed spiritum non habebant (Ezech. xxxvii). Et dixit Dominus ad prophetam : Clama ad spiritum, et dices : « Hec dicit Dominus : A quatuor ventis veni, spiritus, et insuffla super imperfectos istos, et reviviscant. » Et sic factum est. « Et viventes steterunt super pedes suos, exercitus grandis nimis valde. Et dixit Dominus : Ossa haec universa domus Israel est. » Et restituit spiritus prophetam in medio transmigrationis, et locutus est ad eos, quæ monstraverat ei Dominus in signum duorum, scilicet revocationis eorum a captivitate, et resurrectionis corporum in fine. Tulit Ezechiel lignum unum, et scripsit super illud, lignum Iuda, et sociorum ejus, et super alterum lignum scripsit, lignum Ephraim, et sociorum ejus, et conjunxit ea, et tenuit ea in una manu simul, et dixerunt ei : « Quid tibi vis in his ? Qui respondit : Hæc dicit Dominus : Ecce ego congregabo regnum Iuda, et regnum Ephraim, et faciam eos in gente unam, et regnum unum, et servus meus David princeps erit eorum in perpetuum. » — « Et locutus est Dominus ad Ezechiel : Fili hominis, vaticinare adversus Gog et terram Magog, dicens : Hæc dicit Dominus : Ecce ego super te, Gog, princeps Mosoch et Thubal, seducam te, ascendere te faciam de lateribus aeglonis, et adducam te super montes Israel, et eades ibi in, et omnia agrina tua, et dicam volueribus cœli et bestiis terræ : Properate, et currite undique ad victimam, quam immolo vobis super montes Israel, ut comedatis carnem fortium, et sanguinem principum terre bibatis. Et ossibus corrossis dabo sepulcrum nominatum, et mittam ignem in terram Magog, et in his, qui habitant in insulis confiderent (Ezech. xxxviii, xxxix). » Hoc fabulantur *** Hebrei futurum post regnum mille annorum, et quod tantus erit

A exercitus Gog, quod Hebrei per septem annos usum ligorum habebunt, non de silvis, sed de armis, et colligentur ossa septem annis, et sepelientur in valle, que ob hoc dicetur Polyandrum***, quasi multorum virorum sepulta.

*Additio 1. Quidam Judei dicunt, quod campus iste fuerit in deserto, ubi tot Judæorum post adorationem vitali interierunt, in quo deserto quadrangula annis postea erraverunt, ubi omnes prostrati sunt insepoliti.

**Additio 2. Decem tribus dicebantur esse regnum Ephraim propter Jeroboam, qui regnauit primus super illas, et fuit de tribu Ephraim.

***Additio 3. Non quod sit fabula de Gog, et Magog, imo historia, sed quia sic ab Hebreis appellatur.

****Additio 4. A polys, quod est multum, et andros, quod est vir, vel a polys, quod est pluralitas, et andros, quod est vir; inde polyandrum, quasi virorum multorum sepultura.

CAP. VI. Quod facta est manus Domini super Ezechiel.

« In vicesimo quinto anno transmigrationis, ipse est annus tricesimus tertius regni Nabuchodonosor, primo mense, decima die mensis, quarto decimo anno, postquam percussa est civitas, in hac ipsa die facta est manus Domini super Ezechiel (Ezech. xl). Et adduxit eum in spiritu in terram Israhel, super montem excelsatim, et ostendit ei descriptionem civitatis, et templi, super quam ad litteram nostri siluerunt auctores. Porro Ezechiel, in Chaldaea inter concaptivos judicavit transgressores legis, et præcipue quedam de tribu Dan et Gad, quod in Donum comuniterent impia, legis persequendo custodes. Et fecit, ut dicit Epiphanius, contra eos prodigium magnum, quia filii eorum, et universa peccata a serpentibus perierunt; et prædictis quod tribus illæ non reverterentur ad propria, sed in Media regionibus remanerent; propter quod exacerbati in eum, distraxerunt eum equis per crepidines sautorum, et excerebraverunt eum, et sepelierunt eum in agro Maulia in sepulcro Senni, et Artaxad, in speluncæ duplice. In cuius similitudinem Abram in Hebron sepulcrum Saræ composuit (Gen. xxii).

D Duplex autem dicitur, eo quod camerata sit, et aversa a superficie terra summitas ejus a parte una, verum ex parte alia in petra suspensa sit super terram. Iste propheta populo dedit signum in fluvio Chobar, ut quando desiceret sustinerent desolationem terre sua, tunc sperarent regressum ad Jerusalem, quando inundaret. Ad eum quandoque conuenierat plurima multitudo, concaptivorum ad fluvium Chobar; et Chaldae rebellionem veriti, irruerunt super eos. Ipse vero precibus suis sistens aquas fluminis super aquas ambulans cum omni multitudine, ad alteram ripam se receperit, et quicunque hostium præsumperant eos sequi, submersi sunt, et per orationem subito lœgum piscium copiam populo præstilis ad vescendum. Sepe quoque multis deficientibus vitam recitat.

HISTORIA LIBRI DANIELIS.

CAP. I. *Præfatio*

Prophetavit etiam in Chaldaea Daniel, qui secundum Josephum et Epiphanius, de semine regio Iudeæ fuit; secundum LXX vero de tribu Levi, qui in titulo fabulæ Belis ita ponunt: Homo quidam erat sacerdos, nomine Daniel, filius Abdo, conviva regis Babylonis; natus fuit in Beteroth superiore. Et fuit adeo castus, quod a contribubibus suis spado putaretur. Librum ejus transtulit Hieronymus ad petitionem Paulæ et Eustochii cum magna difficultate. Scriptus enim erat Hebraicis litteris*, sed Chaldaico sermone, nec legebatur ab Ecclesia secundum LXX, quia multum a veritate discordabat eorum editio, sed secundum Theodotionem, qui apud Hebreos, nec Suzanne habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulam. De quo altius ordiemur, hoc præmittens, quod alii prophetarum longe ante captivitatem duarum tribuum de ea prophetarunt, ut Isaías et Osee; alii ea imminentे, et dum fieret, ut Jeremias et Ezechiel; alii infra eam, ut Daniel et Habacuc; alii post eam, ut Aggæus et Zacharias. Factum est autem, cum Nabuchodonosor duxisset in Babylonem nobiliores pueros Iudeorum et quosdam de semine regio, pulchriores inter eos et doctiores, qui stare possent in palatio regis, ut ait Josephus, castravit, quod etiam aliis gentibus quas vastaverat fecisse dignoscitur (*Dan.* i). Et tradidit eos præposito eunuchorum, et fecit eos eruditri provincialibus litteris, pariter et Chaldaicis. Est autem Chaldaea lingua eadem, quæ et Syra, propinqua Hebræa, et jussit eis ministrari cibos de mensa sua. Fuerunt autem inter eos quatuor optimi de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, et Azarias, et mutavit eis rex nomina, et dicti sunt, Baltasar, Sidrach, Misach, et Abdenago. Baltasar autem erat nomen regii generis, quod imposuit Danieli, ut dicit Epiphanius, eo quod jam cogitaret de ejus adoptione. Iстis quatuor præpositus eunuchorum speciale posuit procuratorem Malasar. Hi proposuerunt non contaminari cibis gentilium. Sed cum cogeret eos Malasar edere de cibis, ne videarentur coram rege cæteris exiliore, dixerunt ad eum: « Tenta nos, obsecro, diebus decem, et da nobis legumina, et aquam, et post haec contemplare vultus nostros, et reliquorum qui vescuntur cibo regio, et sicut videris, sic facias nobiscum. » Porro Malasar tollebat cibaria et vinum eorum, et dabat eis legumina. Propter hoc animæ eorum erant limpidæ, non hebetes propter multitudinem ciborum, nec confusæ pro varietate, et corpora eorum laboribus aptiora; et subito facti sunt eruditæ, quia dedit eis Dominus scientiam, et disciplinam, et præci-

A pue Danieli intelligentiam visionum et somniorum. Et exactis tribus annis statuti sunt in conspectu Nabuchodonosor***, et de omnibus, quæ sciscitatus est rex ab eis, invenit in eis decuplum super cunctos ariolos et magos, qui erant in regno ejus. Et fuit Daniel in honore in Chaldea, etiam usque ad Darium et Cyrus****. Illic terminatur prima Danielis pericopa****. Sequuntur autem novem vel decem, quæ visiones Danielis dicuntur, eo quod in eis, vel ipse aliquid viderit, vel visum ab alio explavit,

* *Additio 1.* Scriptum de Bele Hebræi fabulam dicunt, non quin de veritate constet, sed ipsi Danieli hæc scripsisse negant.

B * *Additio 2.* Sicut videmus Gallicum scriptum Latinis litteris, nec tamen omni cognoscenti litteras hoc patet.

* *Additio 3.* Nota quia multitudo ciborum hebetat, varietas confundit ingenium.

* *Additio 4.* Qui regnabant super Medos et Persas, qui et dejecerunt regnum Babylonis.

* *Additio 5.* Prima distinctio, quæ non dicitur visio, Hieronymus enim per decem distinctiones divisit, non dico libros.

CAP. II. *Prima visio Danielis.*

Porro in anno secundo regni sui vidit Nabuchodonosor somnium, et conterritus est spiritus ejus, et effugit ab eo somnium (*Dan.* ii). Nec est intelligendus secundus annus regni ab origine, sed a consummatione. Consummatum autem ejus regnum dicitur, postquam subjugatis sibi nationibus reliquias Israel duxit ab Ægypto. Convocavit ergo rex conjectores Chaldaeorum, et dixit ad eos: Vidi somnium, sed ignoro, quid viderim*. Qui responderunt Syriæc: Dicat rex somnium servis suis, et interpretationem ejus indicabimus. Et ait rex: Nisi somnium et ejus conjecturam indicaveritis mihi, peribitis, et domus vestre publicabuntur. Et dixerunt: « Non est homo super terram, qui sermonem tuum possit implere exceptis diis, quorum conversatio non est cum hominibus. » Tunc præcepit rex in ira magna, ut interficerentur omnes sapientes Babylonis. Et quereretur Daniel, et socii ejus, ut perirent. Quod cum accepisset Daniel, ingressus, rogavit regem, ut daret ei tempus ad solutionem, per unam noctem tantum, dicit Josephus. Et ingressus Daniel ad dominum cum sociis suis oravit Deum, et per visionem noctis revelatum est ei mysterium, et benedicens Deum ingressus est ad regem. Et ait ad eum rex: « Poterisne mihi somnium indicare, et interpretationem ejus? » Qui respondit: Non potest hoc homo, sed est Deus in cœlo revelans

mysteria, qui indicavit tibi quæ ventura sunt in A cationem statuæ, et præco clamabat valenter: « In novissimis temporibus. Visiones capitii tui, id est cordis tui, *et ha sunt.* » In corde enim est sapientia secundum Evangelium, non in capite secundum philosophum. « Tu cogitabas in stratu tuo quis poste mundi teneret principatum, et ostendit tibi Deus regnatos. Videbas coram te statuam grandem et terribilem, cuius caput et collum erat ex auro, collum et brachium de argento, venter et femora ex ære, tibiae autem ferreae, pedum quedam pars ferrea, quedam fistilis. Et abscissus est lapis de monte sine manibus, et percussit statuam in pedibus, et contrivit eam, et redacta est in favillam, quæ rapitur vento, et non est inventus locus ejus. Lapis autem factus est mens magnus, et implevit universam terram. Nunc audi, rex, interpretationem ejus. Tu es caput aureum, cum his qui succedent tibi. Et post hoc consurget regnum aliud minus te, » quod intelligendum est de regno Medorum et Persarum tanquam per duo brachia, per quæ dejectum est regnum Babylonis. « Et regnum tertium aliud æneum, quod imperabit universæ terræ, » quod intelligendum est de regno Græcorum, quod vocalius, id est nominatus fuit ceteris, vel propter eloquentiam Græcorum, vel propter famam Alexandri. « Et quartum regnum erit quasi ferreum, quia sicut ferrum domat omnia metalla, sic illud conteret omnia hæc; » quod intelligendum est de imperio Romanorum. « Porro quia vidisti partem pedum testeam, partem ferream, sicut ferrum non potest misceri testæ, sic erunt in eo civiles discordie, et pars solidabitur, pars altera conteretur. Tunc suscitabit Deus regnum cœli, quod communiet universa regna hæc, et stabit in æternum. » Super hoc dicit Josephus: « Significavit et Daniel regi de lapide, quod mihi non placuit indicare. Illoc autem referunt Hebrei ad regnum suum, quod exspectant. » Tunc rex eccecidit in faciem suam, et adoravit Daniel, dicens: « Vere Deus vester Deus deorum est. » Et dedit Daniel principatum super omnes provincias Babylonis, et super cunctos sapientes. Obtinuit autem Daniel a rege, ut tres socii ejus principatum haberent super provincias, ipse vero præcesset in Babylone, et staret in foribus regi.

* *Additio 1.* Hucusque scriptus est liber hic Hebraice, deinde Chaldaice, usque ad visionem, quam vidit in somniis sub Balthasar.

CAP. III. Secunda visio Danielis.

Sequitur secunda visio Danielis, quæ ob hoc tantum visio dicitur, quod vidit in ea rex in fornace quartum similem Filio Dei (*Dan. iii*). Porro Nabuchodonosor fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine sex, et statuit eam in campo Dura, fluminis scilicet cuiusdam, juxta quem gigantes edificaverunt turrim. Septuaginta dicunt in campo Peribolom, quod interpretatur *conclusum*. Nam erecta statua circumsepivit rex campum, et convocavit rex omnes principes regionum ad dedi-

cationem statuæ, et præco clamabat valenter: « In hora qua audieritis sonitum musicorum, adorate statuam ». Qui non adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. » Et adoraverunt omnes præter socios Danielis, et accusati sunt ad regem, et succensa est fornax septuplum, et missi sunt vinci cum vestibus in medium fornacis, viros autem illos qui miserant eos, interfecit flamma ignis. Quæ sequuntur, usque, « Tunc obstupuit rex, » dixit se Hieronymus non legisse in Hebræo, sed quia in toto orbe dispersa erant, veru ante positio ea subjecit, ne apud imperitos partem voluminis videretur detruncasse. Porro fornax succensa erat malleolis, id est sarmentis, et pice, et stupa, et naphta, quod secundum Sallustium historiographum, quoddam genus fomitis est apud Persas, secundum alios autem ossa sunt olivarum arefacta cum amurea***, secundum Plinium in terra Babylonis fluid ad modum bituminis. « Et erupit flamma, et incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis, et effusa est super fornacem cubitis quadraginta novem: » quod geometrica regula comprehensum est. « Angelus autem descendit cum eis in fornacem, et excusitflammam, et induxit quasi venturoris flantem, » id est refrigerantem eos. Tunc Ananias oravit dicens: « Justus es, Domine, peccavimus enim, et tradidisti nos in manus hostium. Sed in animo contrito et spiritu humilitatis suscipiamur a te, et, sicut in holocaustum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum boëie in conspectu tuo, ut placeat tibi****. » Tunc illi tres quasi uno ore benedicabant Deum dicentes: « Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, » etc. et hortabantur omnem creaturam ad benedicendum Deum, procedentes a superioribus ad inferiores. Ex hoc autem quod prædictum est, « in animo contrito et spiritu humilitatis, » et quod in canticis legitur: « Benedicite, spiritus et animæ justorum Domino, » erraverunt quidam dicentes esse in homine, præter Spiritum sanctum duo distincta****, id est spiritum et animam*****. Hucusque in Hebræo non habetur. Tunc obstupuit rex, et surgens propere ait: « Nonne tres tantum miseris in ignem, et ecce video viros quatuor ambulantes in medio ignis, et D species quarti similis est Filio Dei? » quod de angelo intelligi potest. Tunc vocavit eos rex, et egressi sunt. Ita mirabantur omnes quod capillus eorum non esset adustus, nec etiam saraballa immutata. Et ait rex: « Non est Deus alias, qui ita possit salvare. » Et posuit edictum, ut qui blasphemiam loqueretur in Deum eorum periret, et dominus ejus vastaretur; et restituit eis principatum provinciarum.

* *Additio 1.* Inde est quod, cum sunt ordines, ante orationem Epistolæ, qua dicitur: « Deus qui tribus pueris, » etc., non dicitur *slectamus genua*.

* *Additio 2.* Ea scilicet quæ sequuntur, canticum et quedam alia dispersa quidem, quia translatio Theodotionis, quæ ubique legebatur, ea continebat,

ideo timuit Hieronymus ea non apponere, tamen A vox de cœlo ruit : Tibi dicitur Nabuchodonosor : virgulabat ea per obelum.

***Additio 5. Ossa olivarum, fructus earum aridi, et amurca iuncteti fræce olei.

****Additio 6. Hinc collige quod st̄pe quis orat in forma Ecclesiæ. Isti enim non commiserant peccatum, pro quo traditi fuissent hostibus.

*****Additio 5. Philosophi in hoc errabant quod spiritum dicebant esse quoddam, quo mediante, coniungatur anima corpori.

*****Additio 6. Theologi autem dicunt duas esse vires animæ, superiorem, quam rationabilitatem, inferiorem, quam sensualitatem dicunt, et sic forte in sententia non differunt philosophi et theologi.

CAP. IV. Tertia visio Danielis de arbore, etc.

Sequitur tertia visio Danielis quam non scripsit Daniel, sed est epistola regis, quam scripsit universo regno suo, postquam de bestia restitutus est in hominem et in regnum (*Dan. iv*). In qua prædicavit mirabilia, que fecerat apud eum Deus excelsus, forma autem epistole hæc est, quam interseruit Daniel operi suo : « Ego Nabuchodonosor florens, et elatus in superbiam, somnum vidi, quod perterruit me, et convocatis cunctis sapientibus Babylonis, solutionem ejus non indicaverunt mihi, donec ingressus est collega Daniel cui nomen Balthasar*, qui habet spiritum deorum sanctorum, et dixi ei: Videbam super stratum meum, et ecce arbor in medio terræ, cuius proceritas, usque ad cœlum, et aspectus ejus, usque ad terminos terræ, et esca universorum in ea; et sub ea habitabant animalia, et bestiæ, et in ramis ejus volucres, et ex ea vescebatur omnis caro. Et ecce vigil**, et sanctus de cœlo descendit, et ait: Sucedite arborem, et ramos, et fructus ejus, et fugiant ex ea bestiæ et volucres. Verumtamen germen ejus in terra sinire, et cum seris pars ejus in herbis terræ. Cor ejus ab humano commutetur, et cor seræ detur ei, et septem tempora commutentur super eam. In sententia vigilum decretum est, et petitio sanctorum est, donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, et cui voluerit dabit illud (*Dan. iv*). Tunc Daniel tacitus cogitabat, quasi hora una conturbatus, quia mala portendebantur regi, et ait : « Tu es rex, D

arbor illa, qui invalisti, et potestas tua in terminis terræ, et audisti per vigilem sententiam Altissimi super te. Ab hominibus ejicient te, et cum fēvis erit habitatio tua. Fenum ut hos comedes septem tempora, » id est anni mutabuntur super te, « donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et relinquetur tibi germe radieis, quia regnum tuum restituetur tibi. Quamobrem audi consilium meum. Peccata tua eleemosynis redime; forsitan ignoscet tibi Deus (*Dan. iv*). » Factum est autem post annum, deambulabat rex in aula, et loquebatur in spiritu elationis, dicens: Nonne haec est Babylon, quam ædificavi in robore regni, et in gloria decoris mei? Adhuc erat sermo in ore ejus,

Regnum transibit a te, et cum seris habitabis septem temporibus, donec scies quod dominetur Excelsus in regno hominum. » Eadem hora ex hominibus abjectus est, et fenum, ut hos comedit, donec capilli ejus canescentes in similitudinem aquilarum crescent, et unguis ejus, quasi unguis avium. « Igitur post dies diffinitos a Domino ego Nabuchodonosor levavi oculos ad cœlum, et sensus meus redditus est mihi, et benedixi Altissimo cui potestas sempiterna, et non est qui dicat ei: Quare sic fecisti? Et requisierunt me optimates mei, et in regno meo restitutus sum, et magnificientia amplior redditus est mihi. » Ex his apparet, et Epiphanius attestatur, quod non corporis mutationem, sed mentis alienationem passus est, et ablatus est usus linguae ad loquendum, et herba data est naturæ cibus humanæ. Et videbatur ei quod hos esset in interioribus, et in posterioribus leo, secundum mysterium tyrannorum, qui in prima ætate voluptatibus dediti, et cervicosi jugo Belial subduntur; in fine vero intersciunt, diripiunt, et conculcant. Multi quoque egrediebantur, et videbant eum, solus Daniel non egrediebatur, quia tunc tempore alienationis ejus orationi pro eo vacabat, et ad preces ejus anni septem, quos totidem dixit tempora, in septem menses versi sunt. In quibus quadraginta diebus insaniam patiebatur, et per alios quadraginta reversus ad cor hominis flebat, et supplicabat Deo, adeo quod ex nimis fletibus, ut caro oculi ejus facti erant; et iterum per alios quadraginta dies vertebatur in insaniam, donec septem menses completerentur. Post quos revocatus est, non tamen regnavit, sed statuti sunt pro eo septem judices, et usque ad finem duodecim annorum poenitentiam egit, panem et carnes non comedens, et vinum non bibens. Leguminibus utebatur, et herbis, secundum consilium Danielis. Et cum iterum regnasset, voluit Danielem facere cohæredem filiorum suorum. Et ait Daniel: « Absit a me, ut patrum relinquens hæreditatem, incircumcisorum donis inhæream ***. » Hic dicit Josephus quod libros Hebraicos ipse in Græcum transtulit eloquium. Et hic mutat Daniel ordinem historiæ. Nos autem ordinem prosequamur.

• Additio 1. Ipse enim rex fecerat cum sibi secundum, et quasi collegam suum.

• Additio 2. Vigiles solemus appellare castorum custodes, vigilantes de nocte, quibus similis erat ille.

• Additio 3. Etsi Daniel ordinem historiæ hic mutavit, magister tamen utens recto ordine enumerat reges Babylonis, ut ostendat sub quo viderit quartam visionem, scilicet sub Balthasar quinto a Nabuchodonosor.

CAP. V. Catalogus regum Babylonis.

Et mortuus est Nabuchodonosor magnus, et regnavit filius ejus Nabuchodonosor pro eo, qui de manubiis hostium templum Belis magnifice decora-

vit, civitatem reparans, ita ut nequaquam obsidentes valerent fluvium avertere, et paternis regalibus majora superaddidit, et in diebus quindecim consumavit, juxta que lapides posuit grandes instar montis, et superplantavit arbores, et hortum, qui suspensilis dicebatur, eo quod uxor ejus, qui in finibus Mediae nutrita fuerat, regionem suam a longe videre desideraret. Hujus meminit Megastenes in libro *Judiciorum*, et asserit eum fortitudine, et actuū magnitudine !'erculem transcendisse. Sed et Diocles in libro *Cotoniorum* dicit quod iste Nabuchodonosor obsedit Tyrum tribus annis, et decem mensibus *. Eo mortuo, regnavit pro eo Amilitana pagus. Hic est Evilmerodach, qui trigesimo septimo anno transmigrationis, mense duodecimo, vigesima septima die mensis sublevavit caput Joachimi, regis Juda de carcere, et posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone et comedebat coram rege cunctis diebus vitae sue, et hanc fecit cum eo misericordiam, quia pater ejus non servaverat ei fidem. Tradunt tamen quidam quod Evilmerodach frater minoris Nabuchodonosor, in diebus electionis paternae, multa egit impie in terra, et, patre restituto, accusatus apud eum, missus est in carcere, ubi Joachim erat, usque ad mortem fratris sui. Cumque regnare ceperisset, elevavit Joachim, quem socium habuerat in carcere, timens que ne resureret pater suus, qui de bestia redierat in hominem, consuluit Joachim. Ad cuius consilium cadaver patris sui effossum, divisit in trecentas partes, et dedit eas trecentis vulturibus. Et ait ad eum Joachim : « Non resurget pater tuus, nisi redeant vultures in unum. » Hic habuit tres filios Egessarium, qui et Recusat dictus est, et Labosardochum, et Nabar, qui Baltassar recognominatus est, a quo post regna fratrum, regnum devolutum est.

* *Additio 4.* Tyrus insula tunc temporis fuit, et volebat eam continuare terrae, sed postea Alexander hoc consummavit.

CAP. VI. Quarta visio Danielis.

Sequitur quarta visio Danielis, non secundum ordinem libri ejus, sed secundum historiam, in qua vidit secundum imagines quatuor bestiarum, quatuor regna, quae vidit Nabuchodonosor in statua quadriformi; sed additum est de Antichristo, et die judicii. Porro anno primo Baltassar vidit Daniel somnum, cuius summam scribens ait : « Videbam, et ecce quatuor venti pugnabant in medio mari (*Dan. vii.*). » Ha sunt angelicæ potestates, quæ laborant pro regnis mundi quibus præsunt. « Et quatuor bestiae ascendebant de mari, prima quasi leæna, et habebat alas aquilæ. Et evulsæ sunt alæ ejus, et sublata est de terra, et super pedes quasi homo stetit, et cor ejus datum est ei. » Hoc est regnum Assyriorum, quod comparatur leæna propter violentiam et libidinis impatientiam, quia leæna semper in coitum gestit. Alas aquilæ habuit propter longævitatem. Nam in secunda ætate in-

Achoans sub Sarug preavo Abrahæ et descendit usque ad quintam sub Baltassar. Quod autem ake evulsæ sunt, et stetit ut homo, et cor ei datum est, ad dejectionem Nabuchodonosor respicit, et restitutionem. « Secunda bestia similis ursi in parte, et tres ordines dentium erant in ore ejus, et in dentibus ejus principes tres, et dicebat ei : Surge, comedere carnes plurimas, hoc est regnum Persarum, quod comparatur ursῳ propter patientiam laboris et virtus parcitatem. Nam pro pulmento sale utebantur, et cardamomo, sed similis fuit ursῳ in parte, non ex toto, quia in populum Dei nihil crudeliter egit, unde in Zacharia dicuntur equi albi * (*Zach. vi.*). Tres ordines dentium habuit, id est tria regna in principio sui, Medorum, Persarum et Chaldaeorum, vel tres principes habuit super centum vinti satrapas. Quod dicebant ei, « comedere carnes plurimas », hoc refertur ad Assuerum, cui dixit Aman, ut occideret Iudeos (*Esth. iii.*). « Tertia bestia quasi pardus, et habebat alas avis, et quatuor capita erant in ea, et potestas data est ei ; » hoc est regnum Graecorum, quod comparatur pardo, qui saltu ruit in mortem propter impetum Alexandri. Et variis coloris, diversa sub eo regna significant. Alas habuit, quia nihil velocius victoria Alexandri ; quatuor capita ejus quatuor sunt Alexandri successores **. Nec hanc potestatem habuit a se Alexander, sed fuit virga furoris Domini in filios pestilentis. « Quarta bestia terribilis, et fortis, dentes ferreos habens, comedens, et reliqua pedibus conculcans, » hoc est regnum Romanorum, quod nulli bestie comparavit Daniel, ut quidquid ferocius in bestiis cogitamus, intelligamus in Romanis. Hebreus tamen dicit « similem fuisse apro », secundum illud Psalmistæ : « Vastavit eam aper de silva, et singularis ferus depastas est eam (*Psal. lxxvi.*) ». Ille regnum cætera conculcavit. Quod sequitur « et habebat cornua decem, » respicit ad finem mundi, quia tunc regnum Romanorum dividetur in decem regna ; quod significatum est per decem soles in vaticinio Sibyllæ. « Et ecce cornu aliud parvum ortum est de medio eorum. » Hic est Antichristus de tribu Dan ignobilis, iu obscuro loco Babylonie nascitus. Ex seminibus quidem parentum concepitur, sed post conceptum spiritus malignus descendet in uterum matris, cuius virtute deinceps puer aletur, naseetur, adolescat ; unde filius perditionis dicitur. « Et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus, » id est tres reges de decem prius interficiet, regem scilicet Africæ, Ægypti, et Ethiopiae. Tunc alii septem victori colla submittent. « Et ecce quasi oculi hominis erant in eo, » id est alta et mirabilis scientia, quia magice miracula faciet, et inveniet thesauros absconditos. « Et erit ei os loquens ingentia, » quia Deum se dicit, et circumcidet se, dicit se Messiam esse, confluent ad eum Iudei, reædisicabit templum, et solium suum ponet in eo, convertet ad se homines terrore, muneribus, miraculis. Elian, et Enoch interficiet. « Aspiciebam

haec, id est potestatem hujus, donec throni positi A « Et ventilabat cornibus contra occidentem, aquilonem et meridiem; et omnes bestiae non poterant resistere ei. » Hoc ad ipsum regnum refertur, non ad personam. « Et ecce hircus veniebat ab occidente, et non tangebat terram. » Ille est Alexander quasi volans, per invia quaque gradiens, ut hircus, ut ab hircis oculorum, quos diversi coloris habuit. « Et venit ad arietem, quem videram, et efferratus est in eum, et percussit arietem, et communis duo cornua ejus, quia Darius, Arsami filium, peregit, et Medos et Persas sibi subjecit; et orta sunt ei quatuor cornua, id est quatuor successores, de quibus suo loco dicemus. De uno ex eis egredsum est cornu modicum, et factum est grande. » Hic est Antiochus Epiphanes descendens a Seleuco.

B Qui dum esset obses Romae, evasit in regnum, et magnificatus est « contra meridiem, id est contra Aegyptios, et contra orientem, id est eos qui in Perside res novas moliebantur, et contra fortitudinem caeli, id est filios Israel. » Et dejecit de stellis, et conculcavit eas, et usque ad principem fortitudinis, id est Deum magnificatus est, et ab eo tulit juge sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus, quia in templo statuam Jovis posuit. « Et audivi unum de sanctis loquentem ad alterum, et dicentem: Usquequo juge sacrificium, et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur? Qui respondit: Usque ad vesperam, et mane, dies duo millia trecenti et mundabitur sanctuarium, quia primo ingressu Antiochi in Jerusalem, usque ad inundationem templi factam a Iuda Machabaeo per successiones diei et noctis fluxerunt sex anni, menses tres, et dies viginti. » Cumque quereret Daniel intelligentiam somni, Gabriel venit ad eum, et indicavit ei. Et per hujusmodi visiones sanctorum, ut ait Josephus, deprehenditur error Epicureorum, qui hunc mundum sine rectore et sine Dei providentia casu ferri conseruant, quia si mundus sine praesule esset, olim deperisset, sicut navis desolata rectore, nec secundum prophetias omnia provenirent.

CAP. VIII. Visio sexta.

Sequitur sexta visio Danielis, quae quartâ est in Daniele, sed Hieronymus sextam eam vocat in prologo Habacuc, et haec Chaldaice scripta est. Factum

D est ut Cyrus et Darius considerent Baltassar in Babylone, et Baltassar vero fecit grande convivium optimatibus suis mille, et fecit ut afferrentur vasa, quae asportaverat Nabuchodonosor avus suis de templo Domini, et bibebant in eis rex, et optimates, et uxores, et concubinae ejus, et laudabant deos suos (Dan. vi). Secundum Josephum, solemnitas erat in Babylone instituta ob tuitionem urbis. Fabulantur Hebrei quod Baltassar intellexerat septuaginta annos captitatis, quos prædicterat Jeremias fluxisse, et tamen Hebrei non erant liberati a jurisdictione sua; unde exultabat, et diis suis gratias agebat. Sane illa annorum septuagena nondum fluxerat, sed septima decas jam decurrebat. In eadem hora

apparuit contra eum manus scribens in pariete.

CAP. VII. Visio quinta Danielis.

Sequitur quinta visio Danielis Hebraice scripta in eo, præcedentes vero Chaldaice. « Anno tertio Baltassar ego Daniel eram in Elam regione, in Susis, quae est metropolis Elamitarum (Dan. viii); quae in Judith vocatur Echatanis (Judith i). In qua, ut Josephus dicit, fecit Daniel mausoleum regum. » Et vidi in visione me esse super portam Ulai. » Et est Ulai nomen portæ, vel lacus ante portam. « Et ecce aries unus stabat ante paludem habens cornua excelsa, et unum excelsius altero, atque succrescens; hic est Cyrus potestior Dario

Cumque rex vidisset, et manum et scripturam, incertum est utrum astantes vidissent manum, scripturam quidem viderunt. Postquam manus evanuit, conturbatus est rex, et genua ejus ad se invicem collidebantur, et exclamavit fortiter ut introderentur magi Chaldeorum. Et ait ad eos : « Qui legit scripturam hanc, et interpretationem ejus dixerit, purpura vestietur, torquem auream habebit in collo, et tertius erit in regno meo, id est unus erit trium principum, qui præsunt satrapis. » Illi autem non potuerunt scripturam legere. Et ingressa est regina, non uxor, secundum Porphyrium, sed avia, secundum Josephum, vel mater secundum Origeneum. Et ait ad regem : « Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum habet, quem pater tuus, » id est avus, « principem magorum constituit. Ille vocetur, et omnia dicet tibi. » Cumque intrasset Daniel promisit ei rex munera, que et supra. Qui respondit : « Munera tua sint tibi, vel alteri da. Scriptura autem legam tibi, rex, et exponam. Nostis quod Deus excelsus dederat regnum patri tuo, et non cognovit. Propterea fenum, ut bos, comedit, donec cognosceret. Tu quoque cum scires haec omnia, adversus Deum cœli elevatus es; et vasa ejus profanasti tradens ea manibus immundis, et bibens in eis, deos laudasti; qui nec vivunt, nec sentiunt, Deum vero qui statum tuum in manu sua habet, non glorificasti, propterea ista coram te exaltata sunt : MANE, THECEL, PHARES, quod sónat numerus, appensio, divisio. Et est sensus : « Numeravit Deus regnum tuum, » id est complevit illud, et est dictum per simile pecuniae, que numerata tollitur, et absconditur, « appensus es in statera, et inventus es minus habens, » id est justo Dei iudicio minus vives, quam putabas, « divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis, » vel fractum est regnum tuum : nam Phares fragmentum significat. Et tradidit rex munera Danieli, quæ promiserat*. Eadem nocte capta est Babylon. Nam Cyrus divisorum Euphratem longe a civitate per plures rivos, ut alveum, qui influebat in civitatem, vadabilem faceret, et per ipsum ingressi sunt hostes in civitatem sub muro, et interfectus est Baltassar, et successit ei Darius in regnum, annos natus septuaginta duo ubi alii libri habent sexaginta duo, alii quadraginta et duo. Nam Cyrus ei tanquam majori honorem in omnibus deferens. Quod autem eadem nocte visionis capta sit civitas, appareat in Isaia qui loquens ad Baltassar ait : « Pone mensam, et contemplare in specula comedentes, et libentes, surgite principes, arripite clypeos (Isa. xxi). Quidam tradunt quod mater Baltassar, pro qua factus est hortus suspensibilis, filia fuit Darii, et quia Baltassar filium non habebat, Darius festinabat occupare regnum.

* *Additio 1.* Vel ideo, quia putabat hostes recessisse, cum illi ad dividendum fluvium abissent, ut juxta civitatem vadabilem facerent. Vel quia confederati ei Darius et Cyrus, illis fecit convivium : sed illi inter epulas occiderunt eum

A ** *Additio 2.* Nec tamen fuit Daniel Simoniacus, quia sponte oblata suscepit.

CAP. IX. Visio septima.

Sequitur septima visio Danielis (*Dan. vi*). Porro Darius sumens Danielem duxit eum secum in Medianam. Et fecerat eum unum de tribus satrapis, qui præerant centum vicenis, sed in Daniele spiritus Dei amplior erat. Et cogitabat rex constituere eum super omne regnum. Unde principes invidebant ei, et querebant occasionem accusandi eum ex latere regis, id est pro eo quod erat ex latere regis. Fabulantur Hebrei, quia querebant occasionem in sermone, tactu, nutu, vel internuntio ad reginam, vel ad aliquam concubinarum regis, nullamque causam reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et super thesauros erat, dicit Josephus, quia adeo justus erat, ut munera oblata respuleret. Et dixerunt principes : « Non inveniens occasionem adversus eum ; nisi in lege Dei sui, » et subripuerunt regi dicentes : « Consilium inierunt cuncti principes regni tui, et satrapæ, et judices, quod quicunque petierit aliquid a quocunque deo, vel homine, usque ad dies triginta, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque confirmata sententiam, et scribere decretum. » Et acquieciebat rex. Porro Daniel ingressus est domum suam, et fenestrarum apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem, tribus temporibus in die flectens genua, orabat. Tribus horis orabant Iudei in die, scilicet hora tertia, sexta, et nona, sicut legitur de Apostolo, quod tribus vicibus orabat in die; de Petro et Joanne, quod ascendebant ad horam orationis nonam (*Act. iii*). In tertia orabant, quia tunc eis datus est decalogus in Sina (*Exod. xv*). In eadem orat Ecclesia, quia tunc est datus Spiritus sanctus super apostolos (*Act. iii*). In sexta orabant, quia tunc erectus est serpens æneus in deserto (*Num. xxi*). In eadem orat Ecclesia, quia tunc est Christus suspensus in ligno (*Luc. xxiii*). In nona orabant, quia tunc dedit petra aquam in Cades (*Num. xx*). In eadem orat Ecclesia, quia tunc de Christo lanceato exivit sanguis et aqua (*Joan. xix*). Cumque invenissent viri illi Danielem orantem, accusaverunt eum ad regem de transgressione decreti. Et contristatus rex, posuit cor, ut liberaret eum laborans, usque ad occasum solis. Quod intelligentes viri dixerunt : « Scito, quia lex hujus regni est, ut decretum regis non liecat immutari. Tunc miserunt Danielem in lacum leonum, et obsignavimus rex annulo suo, et annulis optimatum lapidem, qui pro januis positus erat. Et incœnatus rex, totam noctem duxit insomnem, et diluculo rediit rex ad lacum, et flens exclamavit : « Daniel, serve Dei, valuitne Deus tuus liberare te a leonibus ? » Qui respondit : « Deus meus misit mihi angelum suum, et conclusit ora leonum, quia non est inventa in me iniurias. » Forte quia vidit angelum, vocatur haec pericopa visio. Et eductus est Daniel de lacu leonum in nullo leesus. Et dixerunt qui accusabant eum, non Dei providentia hoc

factum, sed quia saturati erant leones. Tunc rex jussit leonibus multas carnes apponi, eisque satialis, accusatores Danielis misit in lacum cum uxoriibus et filiis, et non pervenerunt usque ad pavimentum, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum committuerent. Tunc scripsit Darius universo regno suo dicens : « Pavent omnes Deum Danielis ; ipse est enim Deus vivens, et eternus in saecula. » Et agrotavit Daniel per dies plurimos. Cumque surrexisset, faciebat opera regis, forte mausoleum in Ecbatanis, quod hactenus manet, ut dicit Josephus, ita mirabile, ut ea die qua conspiciatur putetur esse constructum. Ibi sepeluntur Medorum reges et Persarum pariter, et Parthorum ; et cui eura illius committitur sacerdos est Medorum.

CAP. X. — *Visio octava.*

Sequitur octava visio Danielis (*Dan. ix.*). « In anno primo Darii filii Assueri, » qui et Astyages dictus est, « qui subjugavit sibi regnum Chaldaeorum, ego Daniel intellexi in libris, Jeremiæ, « ut completerentur, » id est ad completionem appropinquarent, « desolationis Jerusalem anni septuaginta, et oravi Dominum in jejuniis, et saeco et cinere, dicens : Justus es, Domine, peccavimus, iniquitatem fecimus, et adduxisti eam super nos. Avertatur, obsecro, ira tua a civitate tua Jerusalem, et a monte sancto tuo. Ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est. Exaudi, Domine, placare, Domine, attende ; et fac, ne moreris. Adhuc me loquente, ecce vir Gabriel tetigit me in tempore sacrificii vespertini, et ait : Ab exordio precum tuarum egressa est liberationis sententia a Deo. Ego autem veni, ut indicarem tibi eam, et etiam quædam alia, quia vir desideriorum es tu. Tu ergo animadverte visionem, et sermonem intellige. » Tunc aperuit ei liberacionem spiritualem futuram per Christum, forsitan imminentem, pro qua orabat ; differt, quia post dicit de ea exauditum, ibi. « Noli metuere (*Dan. x.*). » Addidit etiam de destructione per Romanos : « Septuaginta hebdomas abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem tuam sanctam, ut consummetur prævaricatio, et fine accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetæ, et ungatur Sanctus sanctorum. Scito ergo et animadverte : Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem; usque ad Christum ducem, hebdomas septem et hebdomas sexaginta duæ erunt. » His verbis Christi incarnationem designat angelus, qui legem, prophetias impletvit, peccata tulit, et justitiam adduxit, et unetus est oleo lœtitiae præ consortibus suis (*Psalm. XLIV.*). Et proposuit hebdomas, non dierum, sed annorum, ut septem anni sint hebdoma una. Abbreviatas vero dixit, ut intelligamus annos lunares, qui breviores sunt solaribus undecim diebus. Septuaginta ergo hebdomas annorum solarium faciunt annos quadringentos septuaginta quinque, lunarium vero annorum, faciunt annos quadringentos nonaginta. Est ergo sensus, quod ab exitu sermonis, ut reædifice-

A tur Jerusalem, usque ad ducem Christum fluxerunt anni lunares quadringenti nonaginta. Cœpit ergo Beda numerare a vigesimo anno regni Artaxerxis, in quo Nehemias, pincerna ejus, impetravit ab eo ut restituerent muri Jerusalēm, et restituit eos in multa angustia. Ab illa, inquam, licentia a rege accepta usque ad Christi passionem, fluxerunt anni lunares quadringenti nonaginta : et hanc summam annorum computat secundum annos regum, qui descendederunt, usque ad decimum octavum annum imperii Tiberii Cæsaris. Et statim modicum interseruit Daniel, « et reædificabit platea et muri in angustia temporum, propter timorem. De septuaginta vero hebdomabus annorum separavit Daniel ultimam dicens : « Confirmabit autem pactum multis hebdomada una. » Quod intelligendum est de tribus annis, et dimidio, quibus prædicavit Christus, et quod patribus promiserat confirmavit. Nam jam tres anni et dimidius hujus hebdomadis novissimæ præterierant, quando baptizatus est Dominus, « et in dimidio, » ejusdem « hebdomadis, » residuo circa finem, « deficiet hostia et sacrificium, » id est veniente veritate cessabunt umbræ, « et in templo erit abominatio desolationis, » id est abominanda et desolanda erunt sacrificia post mortem Christi, « et usque ad finem, » mundi « durabit hæc desolatio. » Supra vero in littera posuit Daniel tempus mortis Christi, dicens : « Et post hebdomas sexaginta duas, » subaudi, et septem, et novissimam, quam in duas partes divisimus, « occidetur Christus, et non eritejus populus, qui eum negaturus est », « dixerunt enim : « Non habemus regem nisi Cæsarem (*Joan. xix.*). » Et alibi : « Hunc nescimus unde sit (*Joan. vii.*). »

Quod vero sequitur : « Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus, » ad septuaginta hebdomas non pertinet. Sed prophetato tempore adventus Christi et mortis, prophetavit quid venturum erat populo, qui noluit eum recipere, dicens : « Et dissipabit civitatem et sanctuarium, » populus scilicet Romanus, « cum duce suo venturo, et finis ejus erit vastitas, et post finem belli statuta, » a Deo in aeternum « desolatio. » Et nota quod ex duobus quæ hic leguntur, scilicet « ungetur Sanctus sanctorum, » et « deficiet hostia, » sunnit illud quod solet dici Iudeis : Cum venerit Sanctus sanctorum, cessavit ungetio vestra. Africanus huic enumerationi Bedæ consonat in principio, sed in fine differt ». Non enim extendit septuaginta hebdomas, nisi usque ad decimum quintum annum Tiberii, in quo baptizatus est Christus. Tertullianus vero inchoat numerare hebdomas illas a primo anno Darii, in quo egredens est sermo a Domino ad Danielem per angelum, ut iterum reædificarentur muri Jerusalēm. Et extenit eas usque ad captivitatem factam per Romanos. Et tunc pertinet ad septuaginta hebdomas ; quod dictum est, quia « civitatem, et sanctuarium dissipavit populus cum duce venturo. » Hebrei sic exponunt : « Septuaginta hebdomas abbreviatæ sunt

super populum tuum. » Quasi dicat : O Daniel, sci-
to ab hac die, qua nunc tibi loquor. Erat autem an-
nus primus Darii, qui occidit Baltassar, et regnum Chaldaeorum in Persas Medosque transtulit, usque
ad septuagesimum annum hebdomadarum, id est us-
que ad annos quadringentos nonaginta. Hæc populo
tuo per partes accident : primum propitiabitur tibi
Deus sicut precaris, et delebitur peccatum, et finem
accipiet prævaricatio. Nunc enim, urbe et templo
destructis, in luctu est populus, sed in brevi restau-
rabitur, et non solum in his septuaginta hebdomadis
hæc sient, sed nascentur Christus justitia semi-
piterna, et signabitur visio, et prophetes, ut pro-
pheta non inveniatur in Israel, et ungatur Sanctus
sanctorum, de quo dicitur in Psalmo : « Propterea
unxit te Deus tuus oleo ketitiae p̄e consortibus tuis
(Psal. xliv), qui dicit : « Sancti estote, quoniam et
ego sanctus sum (Levit. xx). » Scito ergo quoniam
ab hac die quam nunc tibi loquor et Dei sermonem
promitto, quod revertatur populus, et Jerusalem in-
stauretur. Usque ad Christum et desolationem tem-
pli, hebdomades numerentur sexaginta duæ, et aliæ
septem in quibus, juxta ordinem suum, duæ res-
sient, de quibus ante dixi, quod revertatur popu-
lus, et reedificetur platea a Nehemia et Esdra. In
fine ergo hebdomadarum complebitur Dei sententia
in angustia temporum, quando rursus destruetur
templum, et capietur civitas. Nam « post sexaginta
duas hebdomadas occidetur Christus, et non erit
ejus populus, qui negaturus est eum ***; » sive, ut
quidam Hebrei dicunt, non erit ejus imperium,
quod putabat se recepturum. Et quid dico de Chri-
sto occidendo et negatuero populo, penitus deserend-
o, cum et civitatem et sanctuarium dissipaturus sit
populus Romanus cum duce venturo, id est Vespasia-
no. Quo mortuo, transactis septem hebdomadibus, id
est annis quadraginta novem, Elias Adrianus, a quo
postea de ruinis Jerusalem urbs Elia condita est, re-
bellantes Judæos, Russo magistro exercitus pugnantे,
superavit, et tunc defecit hostia et sacrificium,
et usque ad consummationem mundi continuabiter
desolatio. Non vos moveat, inquiunt Hebrei, si
prius numerantur septem hebdomades, et postea
sexaginta duæ et rursus in duas partes dividatur
una. Est enim hoc idioma Hebrei sermonis, et an-
tique latinitatis, ut ante numerum minorem suppulant,
post majorem; verbi gratia, nos juxta pro-
prietatem linguae nostræ dicimus : Vixit Abraham
centum septuaginta quinque annis; ille econtrario,
vixit Abraham quinque septuaginta centum annis.
Non igitur ut legitur, ita adimpletur, sed ut totum
pariter suppatur, ita finem accepit. Nec ignorandum
quosdam illorum dixisse, quod una hebdomada
de qua dicitur : « Confirmabit pactum multis heb-
domada una, » dividatur in Vespasianum et Adri-
anum, ut, juxta historiam Josephi, Vespasianus et
Titus tribus annis et sex mensibus pacem cum Ju-
dæis fecerunt, tres autem annis, et sex menses sub
Adriano, computentur, quando Jerusalem omnino

A subversa est, et Judei catervatim cœsi, ita ut Ju-
dææ quoque finibus propellerentur. Haec aiunt He-
brei, non magnopere curantes, a primo anno Darii
regis Persarum, usque ad extremam eversionem Je-
rusalem, quæ sub Adriano accidit, computari olym-
piades centum septuaginta duas, hoc est annos sex-
centos nonaginta sex, qui faciunt hebdomadas He-
braicas nonaginta novem et annos tres, quando Cor-
bas dux Hebreorum est oppressus, et Jerusalem us-
que ad solum diruta est.

¹ Additio 1. — In Hebreo non habetur, « populus
qui eum negaturus est, » quorum etiam littera sane
non potest legi. « Occidetur Christus, et non erit
ejus hoc, » scilicet occidi, sed ex natura nostra.

² Additio 2. — Cum hæc forma verborum in Da-
nielie non reperiatur,

³ Additio 3. — Unde : « Et illudentes ei dicebant :
Ave, rex Judæorum (Matth. xxvii). »

CAP. XI. — Visio nona.

Sequitur nona visio Danielis, quam cum sequenti
quidam dicunt esse unam (Dan. x). Sed Hierony-
mus, secundum Hebraicam veritatem, tradit esse
duas, et utraque scripta est in Daniele Hebraice.
Porro utramque vidit Daniel : unam quidem vidit,
sed alteram audivit, anno tertio regni Cyri regis
Persarum, et in eadem die ejusdem anni in hunc mo-
dum : « Primo anno Darii, Daniel intelligens immi-
nere septuagesimum annum captivitatis liberandæ,
oravit Dominum, ut Darius et Cyrus liberarent po-
pulum suum. Et data est sententia a Deo de licen-
tia redeundi danda; et hanc egressam a Domino,
supra nuntiavit Danieli Gabriel. Et ex tunc Darius
disponebat de libertate et licentia danda Hebreis,
sed prævenitus morte non implevit. Cyrus autem
primo anno regni sui dedit eis eamdem libertatem,
quam habebant indigenæ, et licentiam redeundi. Ipsi
vero quia fere omnes nati erant in Chaldaea, et pos-
sessiones ibi habebant, eligebant remanere in terra
nativitatis sua. Pauci vero, qui ascendere dispo-
nabant in Judæam, pigri erant et morosi, etiam usque
ad tertium annum Cyri. Quod attendens Daniel, ve-
hementius affligebatur dofore quam prius, et ora-
bat Dominum, ut qui prius dederat regibus animum
liberandi, daret et populo animum redeundi. Factum
D est ergo tertio anno regni Cyri, primo mense, prima
die mensis, lugebat Daniel trium hebdomadarum
diebus, panem desiderabilem non comedit, carnes,
et vinum non gustavit, nec usus est unguento pro-
balneis, more Persarum. Die autem vigesima quar-
ta, dum esset juxta fluvium qui est Tigris, vidit. Et
ecce vir vestitus lineis, accinctus zona aurea, cuius
facies quasi fulgor, oculi ut lampades, torax corpo-
ris quasi chrysolithus, quæ deorsum erant brachia,
scilicet, femora, tibiae, et pedes quasi æs candens,
et sermo ejus quasi vox multitudinis loquentis. Por-
ro viri, qui erant cum eo territi fugerunt, et solus
vidit visionem, et corruit in faciem suam. Sed vir
ille accessit, et erigens eum, et confortans ai-
« No-
metuere, Daniel, quia ex die primo mensis, quo ta-

suisti cor tuum, ut te affigeres coram Deo, exaudita A autem in Iudea est ad aquilonem Syriam, ad mediu[m] Ægyptum habet. De regno Ægypti et Syriæ tantum prosequitur Daniel, quia sub his afflictus est populus Dei vicissim. Porro post Alexandrum regnavit in Ægypto Ptolemæus, Lagi filius, a quo sequentes reges Ægypti Ptolemæi dicti sunt. Post Ptolemæus Philadelphus, post Ptolemæus Evergetes, post Ptolemæus Philopater, post Ptolemæus Epiphanes. In Syria post Alexandrum regnavit Seleucus, post Antiochus Soter, a quo successores Antiochi dicti sunt, post Antiochus Theos, post, Antiochus Gallinicus, post Antiochus Magnus, post Antiochus Epiphanes. De his prosequitur vir loquens ad Danielem, incipiens a rege Ægypti sic : « Et confortabitur rex austri. » Ille est Ptolemæus, Lagi filius, adeo fortis ut Pyrrhus regem Epirotarum expulsum restitueret in regnum, et, devicto Demetrio, filio Antigoni, Seleuco regni sui partem, quam Antigonus abstulerat restituit, Cyprum, Phœnicem, et regiones multas et insulas sibi subjugavit. Cui successit Ptolemæus Philadelphus, qui primus ab Æthiopia adduxit quadringentos elephantes, turres ligneas eis superponens, in quibus posuit armatos ad dimicandum, sub quo LXX interpresclaruerunt. Ille pugnavit contra Antiochum Theos regem Syriæ, sed postea foederati sunt. Nam Antiochus duxit uxorem Berenicem, filiam Philadelphi, repudiata priori uxore Laodice : que cum redisset in gratiam viri, occidit veneno virum, et filium quem suscepserat de Berenice, Gallinicum vero filium suum fecit regem Syriæ. Evergetes vero, qui successit Philadelpho in ultionem Berenice sororis vastavit Syriam. Sed auditio quod principes Ægypti conspiraverant adversus eum, rediit in Ægyptum, trahens secum de Syria prædam multam minis, et simulacrorum duo millia sexcenta talenta. Porro Gallinicus duos filios reliquit, Sceleneum et Antiochum Magnum ; sed Antiochus, occiso fratre suo, regnavit, et congressus cum rege Ægypti Philopatre victus est, per desertum fugiens, et pene captus. Philopatri vero successit in Ægypto Epiphanes cum esset quatuor annorum, et cœpit Antiochus Magnus infestare eum. Sed principes Ægypti dimicabant pro puer. Sub Epiphane, Onias sacerdos, assumptis plurimis Iudeorum, fugit in Ægyptum, et accepit a rege regionem quæ Eliopoleos vocabatur, et in ea exstruxit templum simile templo Iudeorum, asserens se implere vaticinium Isaiae scribentis : « Erit altare Domini in Ægypto, et titulus ejus in terminis ejus (Isa. xix.). » Hoc templum permanxit annis ducentis quinquaginta usque ad Vespasianum, qui civitatem ipsam, quæ dicebatur Onias, et templum funditus evertit. Porro Antiochus Magnus reliquit duos filios Seleucum et Antiochum Epiphanem ; sed Epiphanes, per fraudem ejecto fratre, vel occiso, regnavit in Syria.

CAP. XII. Visio decima.

Ego autem a primo anno Darii meditabar in conspectu Dei, ut confortaretur et roboretur ipse Darius (*Dan. ii.*). » Et statim fit metaplasmus, qui frequens est in prophetis, et introducitur vir ille predictus, loquens ad Danielem sic : « Et tunc veritatem annuntiabo tibi, quia ecce adhuc post Darium et Cyrum, qui nunc sunt tres reges stabunt in Perside, Cambyses scilicet, Smerdes Magus, Darius filius Hystaspis, et quartus, scilicet Xerxes, filius Darii super omnes erit, et concitat omnes adversum regnum Græcie. De isto legitur, quia succedit Athenas, et bellum navale egit apud Salaminam quando Sophocles, et Euripides clari habebantur, et Themistocles in Persiam fugiens hausto sanguine tauri periit. Tunc vir, qui loquebatur Danieli, pretermisit omnes reges, usque ad Alexandrum Magnum, et ait : « Surget vero rex fortis, et faciet quod placuerit ei, et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos caeli. » In Ægypto enim, quæ est ad meridiem primus regnavit Ptolemæus, Lagi filius. In Macedonia Philippus, qui et Aridaeus, frater Alexandri, quæ est ad occidentem Syriæ et Babyloniae, et superioribus locis qui sunt ad orientem, præfuit Seleucus. Nicander imperavit Asiaz, et Ponto, et cæteris in eadem plaz provinciis. Antigonus vero ad septentrionem. Et hoc secundum orbis totius plagas dicimus. Qui

B ridet, apparuit princeps Græcorum, veniens, ut aduersaretur principi Persarum, et mihi, et aliquantulam feci moram. Sed nunc venio, ut certificem te de reditu populi, et in his nemo est mihi adjutor, nisi Michael princeps vester. » Ilos duos principes Græcorum et Persarum, dicit Hieronymus, esse angelos malos, qui appositi sunt regnis illis ad exercitium. Laborabat itaque angelus Persarum, ne Hebrei liberarentur a dominio Persarum, tum quia delectabatur afflictionibus eorum, tum ut Persæ diutius affligentes eos, gravius peccarent. Laborabat etiam angelus Græcorum, ut Persæ et captivitas Hebreorum eu[n] eis, transirent in dominium Græcorum. Gregorius autem vult eos fuisse angelos bonos, qui satagebant ne tam cito liberarentur Iudei, ut, si quid adhuc erat purgandum in eis, purgaretur, et decoquerentur usque ad unguem. Præterea addidit vir ille : « Nunc revertar, ut prælier adversus principem Persarum; verumtamen prius annuntiabo tibi, quod expressum est in Scriptura veritatis, de quibusdam aliis, quorum geris sollicitudinem. Porro a primo anno Darii, orabat Daniel pro eo, ut staret et roboretur regnum ejus, et sollicitus erat de successoribus regni Persarum, volens eos scire. De quo rū manifestatio[n]e sequitur decima visio, in qua primum inducitur Daniel loquens sic :

C « Ego autem a primo anno Darii meditabar in conspectu Dei, ut confortaretur et roboretur ipse Darius (*Dan. ii.*). » Et statim fit metaplasmus, qui frequens est in prophetis, et introducitur vir ille predictus, loquens ad Danielem sic : « Et tunc veritatem annuntiabo tibi, quia ecce adhuc post Darium et Cyrum, qui nunc sunt tres reges stabunt in Perside, Cambyses scilicet, Smerdes Magus, Darius filius Hystaspis, et quartus, scilicet Xerxes, filius Darii super omnes erit, et concitat omnes adversum regnum Græcie. De isto legitur, quia succedit Athenas, et bellum navale egit apud Salaminam quando Sophocles, et Euripides clari habebantur, et Themistocles in Persiam fugiens hausto sanguine tauri periit. Tunc vir, qui loquebatur Danieli, pretermisit omnes reges, usque ad Alexandrum Magnum, et ait : « Surget vero rex fortis, et faciet quod placuerit ei, et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos caeli. » In Ægypto enim, quæ est ad meridiem primus regnavit Ptolemæus, Lagi filius. In Macedonia Philippus, qui et Aridaeus, frater Alexandri, quæ est ad occidentem Syriæ et Babyloniae, et superioribus locis qui sunt ad orientem, præfuit Seleucus. Nicander imperavit Asiaz, et Ponto, et cæteris in eadem plaz provinciis. Antigonus vero ad septentrionem. Et hoc secundum orbis totius plagas dicimus. Qui

Hucusque de ordine historiæ inter Porphyrium, et nostros nulla est contentio : quæ sequuntur exponit Porphyrius de Antiocho tantum. Exposuit

enim Danielem, ut infamaret eum. Nos autem stim exponimus de Antiocho et Antichristo, quædam tamen specialiter de Antiocho, et quadam de Antichristo, ut illud de Antiocho : « Et comedentes panem cum eo, » et cetera, usque illuc, et venient super eum trieres, et Romani. » Antiochus enim Epiphanes dedit sororem suam uxorem Epiphanio regi Ægypti in dolun, qui suscepit ex ea duos filios. Tunc Antiochus ingressus est Ægyptum, tanquam visurus sororem et nepotes, sed inter epulas fecit occidi virum sororis, et voluit obtinere Ægyptum, sed Ægyptii viriliter resistentes dejecerunt eum. Post biennium reversus obsedit Alexandriam, et ecce legati Romanorum missi sunt ad Ægyptios liberandos, quibus fœderati erant. Cumque applicuerint, egressus est eis obviam Antiochus, et dum starent in littore, dixit ei Marcus Publius Lenas : « Senatus populusque Romanus præcipiunt tibi recedere ab amicis suis. » Cumque ille petret inducias respondendi, Marcus circa illum fecit circulum in sabulo cum virga, et ait : « Senatus populusque Romanus præcipiunt tibi, ne egrediaris de hoc circulo, donec respondeas. Ad quem Antiochus : « Si sic visum est senatu et populo Romano, recedendum est. » Et recessit ab Ægypto. » Similiter et quod sequitur de Antiocho tantum intelligendum est : « Et erit in concupiscentiis seminarii. » Nam Antichristus castus erit ob simulationem religionis. Quod vero sequitur : « Deum in Moazin in loco suo venerabitur, » utrique congruit. Moazim enim præsidium sonat, et Antiochus in Jerusalem præsidium posuit, et idolum Jovis, Antichristus vero diabolum Deum, et præsidium suum venerabitur. Porro Antichristo tantum congruit id quod sequitur : « Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria. » Apadno interpretatur *solum suum*. Et est sensus : Figet tabernaculum solii sui in Jerusalem, quæ sita est inter mare Mortuum, et Tyrrhenum. Et « super montem inclytum et sanctum, » id est in monte Oliveti, « et ponet tabernaculum suum, et veniet usque ad summitatem ejus, » id est ad locum unde Dominus ascendit, « et nemo auxiliabitur ei, » quia audierit vox in aere dicens : Morere; et statim fulminabitur.

Postea prosequitur visio de Antichristi tempore, et conversione Judæorum, et resurrectione mortuorum, dicens : « Et veniet tempus quale non fuit ex quo gentes cœperunt esse. Et stabit Michael pro filiis populi tui, et salvabit ex eis omnis, qui scriptus erit in libro Dei. Et multitudo omnium, qui dormiunt in pulvrey terra evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper (*Dan. xi.*). » Non quidem bonos, quia tolletur impius, ne videat gloriam Dei (*Isa. xxvi.*), sed ut videant opprobrium suum semper. « Tu autem, Daniel, signa librum, » id est scribe mysteria, sed non expone. « Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia, » Quasi diceret : Relinque posteris materiam exercitii. Et desiderabat Daniel scire quanto

A tempore duraret persecutio Antichristi. Et vidit principem Persarum stantem in ripa fluminis, et principem Græcorum stantem in altera, et virum indutum lineis stantem in medio super aquas, et dixit ad eum : « Usquequo finis horum mirabilium? » Et elevans ille utramque manum, juravit per Viventem in æternum : « Quia in tempus et tempora, et dimidium temporis. » Et ait Daniel : « Domine, quid erit post haec? » Et respondens ille iteravit idem tempus, sed per alia verba, dicens : « Cum ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, » hoc est, cum ablatio cultu Dei et desolato, Antichristus abominabiliter exhibebit se adorandum, « et erunt dies mille ducenti nonaginta, » id est tres anni et semis. B Postea intulit, quid erit post haec. Respondet dicens : « Beatus, qui exspectat, et pervenit ad dies mille trecentos triginta quinque. » Si diebus mille ducenti nonaginta addantur dies quadraginta quinque, sicut dies mille trecenti triginta quinque. Ita post mortem Antichristi dabuntur lapsis quadraginta quinque dies ad poenitentiam. Et est sensus : Beatus erit, qui post dies persecutionis perveniet ad dies superadditos poenitentia. Tu autem, Daniel, interim vades ad præfinitum tempus vitæ tuæ, et requiesces et in fine dierum stabis in sorte tua, id est resurges in ordine tuo.

CAP. XIII. De Susanna.

Sequitur historia Susannæ, quam Hebreus non habet in libro Danielis. Et vocat eam fabulam, non quod insificetur rem gestam, sed quod in ea falsum legitur de sacerdotibus lapidatis, quos Jeremias adustos testatur. Et quia fabulam eam scriptam a Daniele, cum a quodam Græco scripta fuerit: quod probatur ex eo quod quædam allusio verborum facta sit ibi nominibus arborum, videlicet apotoy, eymy, eyse, apctoy, primi, prise. Tales enim allusiones verborum, et arborum nomina, non inventiuntur in Hebræo. In translatione quidem nostra una ex eis allusionibus qualiscunque legitur, ut cum dixisset sacerdos sub schino, respondit Daniel verbum, quasi alludens nomini, *scindet te medium*. Expressius fieret, si diceeretur ita, sub ilice, et adderetur : Illico angelus Domini scindet te. Eadem allusio potest fieri verbis ad nomen temporis, ut si diceretur : Factum est hoc feria secunda, et responderetur : Feriat te Deus. Hanc eamdem historiam vocat Origenes fabulam in decimo Stromatum, id est Instructionum, forte secundum editionem, quam sub obelo * et asterisco composuit, stromata vocavit, quia per eam plenus nos instruxit. Apparet autem hoc factum esse adhuc recenti captivitate, quia Daniel adhuc juvenis erat. Porro Susanna, uxor Joachim, pulchra erat nimis (*Dan. xiii.*). Et exarserunt in eam duo seniores iudices illius anni, de quibus dicit Dominus : « Iniquitas egressa est in Babylone a senioribus judicibus. » Tradunt Hebrei quia mulieres in hoc decipiebantur, quia dicebant se esse de stirpe David, et Christum de semine

suo nasciturum. « Huius statuerunt in commune tempus, quo Susanna possent inveire selam, et latuerunt post meridiem in pomario Heleiae. Et ingressa est Susanna volens lavari, id est ungii pro consuetudine terre, et misit puellas ad afferendum oleum et smegmata. Est autem proprie smegma hordeum cum palea, unde faciunt mulieres decorationem forte ad nitorem faciei. Tunc currentes senes ad eam dixerunt : « Commiscere nobiscum, alioquin seremus contra te testimonium adulterii. » Et elegit Susanna incidere in manus eorum, potius quam peccare in Deum. Et exclamavit : et accurentes famuli, erubuerunt, cum audissent senes loqui. Altera die statuta est Susanna in medio populi, et ponentes senes manus suas super caput ejus, contestati sunt se vidisse juvenem et ipsam pariter commisceri, et condemnaverunt eam ad mortem. « Et clamavit Susanna voce magna ad Deum : Domine, tu scis, quia ignorans morior. Cumque traheretur suscitavit Deus spiritum pueri, cui nomen Daniel. » Non est credendum his qui dicunt Danielem mortuum fuisse, et suscitatum tunc, et deinceps fuisse prophetam, sed tunc manifestavit Dominus Spiritum sanctum fuisse in eo, qui prius, quasi latens, quiescebat. Et ait Daniel ad populum : « Revertimini ad judicium, quia falsum locuti sunt adversus eam. » Cumque revertissentur, separavit Daniel senes ab invicem, et advocans unum dixit : « Sub qua arbore vidiisti eos colloquentes, qui ait : Sub schino, » quam Latini dicunt illicem, vel lentiseum. Et advocatus alter dixit : « Sub prino. » Et acclamavit populus in eos propter dissonantiam, et interfecerunt eos, id est regi tradiderunt interficiendos. « Et factus est Daniel magnus in populo in die illa, et deinceps. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus regnum ejus, » id est regnum Persarum ». Forte hic determinatur tempus, quo liberata est Susanna, quando scilicet Cyrus factus est rex Persarum, et Darius rex Medorum. Vel potius determinet tempus sequentis historiae, quae hic inchoat, et adhuc stabat regnum Babylonis, et erat in Babylonie rex, de quo statim sequitur :

« Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus (*Dan. xiv.*). Cujus nomen, quia tacet historia, potest intelligi fuisse pater Baltassar, vel ipse Baltassar, sub quo factum est a Daniel, quod legitur in fabula Belis, et draconis, quam fabulam appellat Hebraeus, eo quod falsum legitur in eo, et impossibile de translatione Habacue. Et refert Hieronymus, quod cum dixisset ei Hebraeus talam translationem corporalem nusquam factam esse, respondit quidam sciolus, qui erat cum eis, Ezechielem translatum de Chaldaea in Iudeam. Et irrisit eum Hebraeus dicens : In littera expressum est, quod Ezechiel translatus est in spiritu. Unde Apostolus noster cante locutus est dicens : Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus seit (*II Cor. xii.*). Et addidit Hebraeus nil in

A bac fabula proprietatem narrari, sed opus tantum ex industria factum

* *Additio 1.* Quid sit obelus et asteriscus require supra cap. xv, in Genesi, *De diversis translationibus.* Cum enim quatuor fuissent translationes, LXX, Aquile, Theodotionis, Symmachi, Origenes translationes ilias corrigens quatuor columnas fecit, in prima posuit translationem LXX, in secunda Aquile, in tercia Theodotionis, in quarta Symmachi, et convenientiam trium notavit asterisco, discordantis a tribus translationibus notavit obelo.

** *Additio 2.* Transitus est, quem hic facit historia, valens forte ad praecedentia de Susanna, vel magis ad sequentia de idolo Belis. Tempore enim mortis Astyagis, et successione Darii filii ejus B adoptivi, et Cyri nepotis, id est filii filie ejus Astyages, factum est illud de Bele et illud de Susanna, cum adhuc regnum Babylonis floreret.

CAP. XIV. *De idolo Belis et dracone.*

Erat autem in Babylone idolum, nomine Bel, et impendeabant ei diebus singulis de simila duodecim artabae, et oves quadraginta, et vini amphorae sex (*Dan. xiv.*). Est autem artaba apud Chaldaeos eadem mensura, quae et ephi apud Hebreos, mensura scilicet trium modiorum. « Et rex Babylonis adorabat illud per singulos dies, et dicebat Danieli : Quare non adoras Bel? Qui respondit : Non colo facuram, sed creatorem omnium Deum viventem. Et ait rex : Nonne videtur tibi Bel Deus vivens, quantum quotidie comedit et bibit? Qui respondit : Fatus luteus est, et foris aeneus, nunquam comedit. Et vocavit rex sacerdotes, et ait : « Nisi dixeritis mihi quis comedit impensas has, moriemini. Si autem ostenderetis mihi, quemodo Bel comedat hoc, Daniel morietur. Erant autem sacerdotes sexaginta, exceptis uxoribus et parvulis. Et venit rex cum Daniele in templum. Et dixerunt sacerdotes : Nos egrediemur foras, et tu rex, pone vinum, et escas, et clade ostium, et signa annulo tuo, et nisi inveneris mane omnia comesta a Bel, moriamur. Et posuit rex cibos ante Bel. Et Daniel cribravit cinereum per totum pavimentum coram rege, et clausum est ostium, et signatum annulo regis. Sacerdotes autem ingressi sunt illa nocte, juxta consuetudinem

D suam, cum uxoribus, et liberis, et consumperunt omnia. Fecerant autem sibi cuniculos sub terra, et absconditum introitum sub mensa. Diluculo venit rex ad templum, et Daniel cum eo, et invenerunt signa salva. Cumque aperuissent ostium, intuitus rex mensam vacam, exclamavit : « Magnus est Bel, et tenuit Daniel regem ne ingredieretur, et ait : « Animadverte vestigia pedum super pavimentum. Et iratus rex apprehendit sacerdotes, et ostenderunt ei ostiola, per quae ingrediebantur et egrediebantur. Et occidit eos rex, et dedit Bel in manum Danielis, qui subvertit eum et templum. » Erat autem in eodem loco draco magnus latens in fovea, et adorabant eum Babylonii. Sacerdotes ejus habebant hydraulia, id est vasa facta de coriis vitulorum, et

percutiebant ea virgis coraulmis , ut facerent soni- tum terribilem , quasi tonitruum , ad quem excitatus draco , quandoque emittebat fumum , quandoque ignem , quandoque visibiliter apparebat . Et dixit rex Danieli : « Non potes dicere quia iste non sit Deus vivens . Et ait Daniel : Da mihi potestatem , et intersticiam eum , absque ferro et fuste . Et dedit ei . Tulit ergo Daniel picem et adipem , et pilos , et exiit pariter , fecitque massas , et dedit in os draconis , et suffocatus crepuit . Et indignati Babylonii dixerunt : Iudeus factus est rex*. Et dixerunt ad regem : Trade nobis Danielem , alioquin intersticiem te et domum tuam , et compulsus tradidit eis . Qui miserunt eum in lacum leonum , et erat ibi septem diebus . In lacu erant leones septem , et dabantur eis quotidie duo corpora damnatorum , et duæ oves , et tunc non sunt data eis , ut devorarent Danielem . Erat autem Habacuc propheta in Iudea , qui ferebat pulmentum messoribus . Et ait angelus ad eum : Fer prandium in Babylonem Danieli , qui est in lacu leonum . Qui respondit : Babylonem non vidi , et locum nescio . Et tulit eum angelus capillo capitis sui , et posuit eum super lacum , et clamavit Habacuc : Daniel serve Dei , tolle prandium , quod misit tibi Deus . Et gratias agens Daniel comedit . Porro angelus restituit Habacuc in loco suo . Venit ergo rex die septimo , ut lugret Danielem , et videns eum sedentem in medio leonum , exclamavit : Magnus es , Domine Deus Danielis , et extraxit eum de lacu leonum . Porro illos , qui perditionis ejus causa fuerant , C intromisit , et devorati sunt in momento coram eo . »

* Additio 1. Ac si dicerent : Hæreticus , vel publicanus factus est .

CAP. XV. De Habacuc.

Porro Habacuc fuit de tribu Simeon . Hic prævidit captivitatem Jerusalem futuram , et adventientibus Chaldaeis fugit in Sostratenam , et erat incola in terra Israel . Descendentibus vero reliquis Iudea in Aegyptum * , quasi peregrinabatur in terra sua ; et scripsit . Et in principio operis causatur adversus Deum , cur impius vastasset populum Dei , et sanctuarium ejus cum ipse clamaret , et non exaudiretur (Habac. i) . Sed in consolationem aperuit ei Dominus calamitates circumstantium nationum futuras per Nabuchodonosor , longe majores , et tandem ipsum Nabuchodonosor peritum , et ita a nrumre conversus est ad preces . Et ostendit illi Dominus adventum Christi dicens : « Si moram ecerit , exspecta eum , quia veniens veniet , et non ardabit (Habac. ii) . » Et imprecatus est Habacuc Nabuchodonosor inter plurima dicens : « Væ qui potum dat amico suo mittens fel , et inebriat eum , ut aspiciat nuditatem ejus ; » quod fecit Nabuchodonosor Sedecia . Ultimo scripsit eanticum : « Domine , audivi , » etc . (Habac. iii.) Hie dum ferret pulmentum messoribus , dixit domesticis suis : Ibo d' terram longinquam , cito redibo . Si tardavero

A per dies , ferte cibum messoribus . Et cum fuisset in Babylone subito supervenit messoribus . Intellexit autem , quod celeriter esset populus a Babylone reversurus . Unde patet longe post liberatam Susannam esse factum . Signum autem redditus dedit his qui in Iudea erant , quod visuri essent lumen in ruinis templi , ultimamque templi desolationem prædictum , quod gens occidentalis hanc esset actura . Tunc inquit : « Velamen Sancti sanctorum scindetur , et duarum columnarum epistyla auferentur , et quo sint nullus agnoscat . Ipsa vero in eremo adducuntur , et eos in ultimo , qui persecutionem sustinent a serpente , illuminabit Dominus sicut a principio . Et mortuus est Habacuc , et sepultus in agro proprio solus . » Porro de Daniele quantum superviverit post redditum populi in Iudeam nescimus . « Defunctus autem , et sepultus est in spelunca regali solus cum gloria . Hic est Daniel , qui dedit signum in montibus super Babyloniam dicens : Quando pars montium arborea fumigabit , veniet finis Babylonie ; quando vero velut ignis ardebit , finis erit universæ terræ ; quando ad partem moti aquæ decurrerint , revertetur populus ad terram suam . Quod si fluxerit sanguine erunt homicidia Belial in universa terra » .

* Additio 1. Id est duarum tribuum . Jam enim captivate erant decem tribus , et coloni in earum terras adducti , inter quos latuit Habacuc , quoque recessissent Chaldae ; poste rediit in terram Iudeæ ; et , discedentibus aliis , in propria terra , quasi peregrinus remansit .

* Additio 2. Haec verba sumpta sunt de libro Epiphianii episcopi Cypri , cui in spiritu revelata sunt quædam secreta prophetarum . Plurima enim prophetæ abscondantur , ut a quodam dicatur : « Secretum meum mihi (Isa. xxiv) . » Et liber ille Epiphiani Secretum prophetarum dicitur .

CAP. XVI. De Cyro.

(23) Post mortem Darii Medi , Cyrus monarchiam tenuit Orientis , cuius sedem posuit apud Persas ; licet regnum Medorum majus esset et honorabilius , eo quod Persæ eum sublimaverant in regem . Iste fuit nepos Darii ex sorore , nepos vero Astyagis ex filia . Porro Astyages unicam habuit filiam , et vidi somnum , quod de genitalibus filiæ oriebatur vitis , quæ totam occupabat Asiam , et accepit a conjectoribus se habiturum nepotem ex filia , qui dominus esset Asiæ , et ipsum dejicret a regno . Quod timens dedit filiam suam uxorem militi plebeio , ne filius ex ea nasceretur nobilis et potens . Præterea filiam prægnantem ascevit , et natum ex ea filium , cuidam participi arcanorum tradidit occidendum . Qui credens regnum transiturum ad filiam suam , filium ejus veritus est occidere , et uni de pastoribus regis tradidit parvulum exponendum in nemore . Qui cum exposuisset eum , et id indicasset uxori , quæ in diebus illis pepererat , supplicavit ei mulier , ut parvulum deferret ei atendum , et pro-

primum filium pro eo exponeret. Cumque redisset A dorabat. pastor ad puerum, invenit Canem (24) praebentem ei ubera, et a feris et avibus defendentem. Cumque tulisset eum ad uxorem allusit ei tanquam diu notæ, vocavitque puerum Sparticum, id est catulum. Spartos enim Persica canem sonat. Qui cum esset grandiusculus, a pueris tudentibus factus est rex eorum, et contumaces et inobedientes sibi graviter affligebat. Quod graviter ferentes patres corum, verbum detulerunt ad regem de filio pastoris. Quem cum advocasset rex, et argueret eum quod pueros plagasset, ille intrepidus se ut regem fecisse respondit. Et admiratus rex, et quedam signa generis sui in eo esse deprehendens, ascito pastore secre-
tius veritatem rei agnovit. Verumtamen timor ejus de nepote mitigatus est, aestimans quod verbum conjectorum de regno impletum esset in regno puerorum, et eidem cui prius commiserat occidendum, commisit alendum, non indicans tamen esse nisi pastoris filium. Filium quidem illius secretarii sui clanculo dedit patri ad comedendum, quia non obedi-
erat ori ejus, et post id ipsum indicavit ei. Factum est autem ut Astyages traderet exercitum illi secretario, ad hostes expugnandos, ipse vero rece-
dit in Media. Porro ille non immemor malefici regis persuasit exercitui, ut Spartacum regem Persidis sibi eligerent, et cognominavit eum Cyrum, quod interpretatur haeres. Quasi dicat: Licet reluctetur Astyages, hic est haeres. Quo facto, timens Astyages Darium consobrinum adoptavit sibi in filium, et collecto exercitu congressus est adversus Cyrum, et fugerunt Persæ. Uxores autem eorum, et matres egressæ ad eos, et detectis posterioribus suis aie-
bant: « Vultis introire in uteros matrum, et renasci? » Hoc pudore excitati Persæ, acriter redie-
runt in hostes, et victus est Astyages. Cyrus autem magis exhibuit se illi nepotem quam victorem: nam regnum Hiccanorum concessit ei. Dario vero, tanquam fratri matris suæ, tradidit regnum Medorum, tamen sub certa spe revertendi ad ipsum.

CAP. XVII. De licentia redeundi data Judæis.

Itaque cum universum regnum devolutum esset ad eum, in hujus regni anno primo suscitavit Dominus spiritum ejus, ut impleretur verbum Jeremieæ (*I Esdr. i, 11; II Paral. xxxvi; Jer. xxix; Isa. xlvi*). Et dedit libertatem omnibus Judæis, qui erant in universo regno suo, et licentiam redeundi in Judeam, et aedificandi domum Domini. Excitatus autem fuit ex verbis Isaiae, qui ante ducentos et decem annos scripserat de ipso Dominum dicentem: Christo meo Gyro, cuius apprehendi dexteram, subjiciam ei gentes, et regna. Ipse regedificabit dominum meam in Jerusalem (*Isa. xlvi*). Ut ergo hanc munificam scripturam impleret, et scripturam libertatis et licentiae traduxit in universum regnum suum, dicens: « Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, credo hunc esse quem gens Israel

In hac epistola hortatus est etiam Ju-
dæos ut ascenderent in Judeam, et qui nolent
ascendere, juvarent ascendentis in pecunia, vesti-
bus et jumentis. Porro clarissimi Judeorum habi-
tabant in Babylonia, id est in terra Babylonis ever-
sse. Babylon enim proprium nomen est civitas,
Babylonia vero nomen regionis, licet unum pro
altero saepè legatur. Inter eos Zacharias natus in
Chaldaea jam prophetabat. Ille benedixit Salathiel
in filio, vocans eum Zorobabel, quod interpretatur
magister Babylonis. Quasi dicat: Hic erit magister
captivitatis Babylonice. Ad hujus prophetæ exhorte-
tionem primi surrexerunt viri Juda, ut ascende-
rent in Jerusalem, postea vero viri Benjamin et
Levitæ. Propterea, ut dicit Josephus, a Juda cognomi-
nati sunt Judei. Hujus enim nominis plures fuer-
unt causæ; super turrim Babel legitur, quod a
Dedam, qui cognominatus est Judas, dicti sunt
Judei; alibi quod a Juda filio Jacob; alibi quod a
Juda Machabæo. Porro ascensuri in Jerusalem, vel
in Judeam alios hortabantur, sed paucos invenerunt,
qui assentirent eis, et propterea tam in exhorte-
tionem quam in apparatu, tres annos compleverunt.
Igitur in tertio anno Cyri regressi sunt sub
Zorobabel duce, et Jesu magno sacerdote, adhortan-
tibus eos Zacharia propheta, et Aggeo juvene,
sed nondum propheta. Erant autem circiter quin-
quaginta millia. Fuerunt enim de Judeis quadraginta
duo milia, et quadragesima sexaginta. Reliqui
vero erant servi, et ancillæ et homines generis pro-
misi. Et reniisit cum eis Cyrus partem vasorum
Domini quinque millia, et quadraginta, inter quæ
ponit Josephus refrigeratoria, quorum usum non
legi. Ascenderunt etiam quidam cum eis, dicentes
se esse de genere sacerdotum propter emolumen-
tum. Cumque quererent scripturam genealogiæ suæ,
et non invenirent, recepti sunt in Israel, sed ejecti
sunt a sacerdotio, reversi sunt in Jerusalem, et in
civitates Judeæ.

CAP. XVIII. De anno septuagesimo.

Hic est autem annus septuagesimus relaxandæ
captivitatis, quam prædicti Jeremias (Cap. xxii).
Nam, et Hieronymus primum annum dicit Cyri
fuisse septimum septimæ decadis. Itaque tertius
annus Cyri, fuit septuagesimus, cui consonat Jose-
phus, dicens: Primo anno imperii Cyri septuagesi-
mus concurrebat, id est imminebat. De eodem
legitur in Paralipomenon (II Paral. xxxvi): Si quis
evaserat gladium, ductus in Babylonem, servivit
regi et filiis ejus, donec imperaret rex Persarum, et
compleretur sermo Jeremieæ, et celebraret terra
Sabbata sua, usque dum complerentur desolationis
septuaginta anni. De eodem meminit Daniel: « Anno
primo Darii, intellexi numerum annorum, ut com-
pleretur desolationis Jerusalemi septuaginta anni
(Dan. ix). Id ipsum plane prædixerat Jeremias, in
epistola quam direxit ad transmigrationem. « Cui

(24) Canis hic est proprium nomen personæ, ut vera historia habet, quæ fuit uxor pastoris.

cōperint, inquit, impleri septuaginta anni, visi-
tabo, et reducam vos ad locum istum (*Jer. xxix.*) .
Alibi tamen videtur velle Jerémias, quod ante ever-
sionem Babylonis completi essent, ubi ait : « Ser-
vient gentes ista regi Babylonis septuaginta annis.
Cumque completi fuerint anni septuaginta, visitabo
super regem Babylonis, et super gentem istam ini-
quitatem eorum, dicit Dominus, et ponam terram
in solidines sempiternas (*Jer. xxv.*) . Et hac au-
tem auctoritate fabulantur Judei, ut supra dixi-
mus, exsultasse Baltassar, et convivium fecisse.
Hic autem loquitur Jerémias de septuaginta annis,
non captivitatis, sed iniuritatis Nabuchodonosor,
ex quo ecepit opprimere finitimas nationes. Huic
opinioni attestatur Africanus agens de Nehemio, et
vicesimo anno regis Artaxerxis dicens : Eo tempore
regni Persarum centum quindecim anni fuerunt
evoluti, captivitatis autem Jerusalem centum se-
ptuaginta quinque. Eusebius tamen in libro *Chroni-
corum*, videtur obloqui prædictis, secundum annum
Darii filii Hystaspis dicens fuisse septuaginta, se-
cundum auctoritatem Zacharie, qui secundo anno
Darii scribens audivit virum, stantem inter myrtos,
dicentem : « Domine exercitum, usquequo non
misereberis Jerusalem, et urbium Judæ, quibus
iratus es (*Zach. 1.*) . Iste jam septuagesimus est
annus. Et post pauca : « Cum jejunaretis per hos
septuaginta annos, nunquid jejunium jejunasti
mibi (*Zach. vii.*) . Huic quoque consonat Clemens in
primo *Stromate*, dicens : Et perseveravit captivitas
annis septuaginta usque ad secundum annum Darii
filii Hystaspis*. Videturque Eusebius distinguere
inter septuaginta annos captivitatis, et septuaginta
annos desolationis templi, dicens : Secundum non-
nullos, usque ad annum vigesimum Cyri colligitur
omne tempus captivitatis anni septuaginta, a
tertio anno Joachim filii Josie. Porro secundum
alios ab anno tredecimo Josie, usque ad primum
annum Cyri colliguntur anni captivitatis septua-
ginta, desolationis vero templi sub Dario rege com-
pletantur anni septuaginta**. Horum opinioni con-
sonat glossa Hieronymi super Ezechielem, ubi agitur
de dormitione super latus dextrum dicens, quod
primo anno Cyri, fluxerant anni desolationis templi
triginta. Porro prior opinio de anno septuagesimo
magis certa est, et plurimum auctoritatibus sanctis.
Sola Zachariae auctoritas nos movet. Iste jam se-
ptuagesimus est annus, quod forte determinari po-
test, ut jam accipiatur de præterito, quasi dicit :
Septuagesimus annus iste, notus scilicet et famosus
jamdiu est. Forte dictus est in Zacharia septua-
gesimus annus, non captivitatis, sed quintæ ætatis,
qua, secundum Hebreos, inchoavit anno trigesimo
ante Cyri monarchiam.

* Additio 1. Qui fuit magister in Alexandria, et
post eum Origenes, et fecit ille Clemens *Stromata*,
id est instructiones quasdam.

** Additio 2. Quotus post Cyrus fuerit Darius

A require, ita quot etiam annis Cyrus, quot Cambyses,
quot Smerdes regnavit, notare poteris.

CAP. XIX. De redificatione templi.

« Porro in anno regressionis in Iudeam congrega-
tus est populus quasi vir unus in Jerusalem. Et ædi-
fiantes altare, collocaverunt illud super bases suas,
et obtulerunt super illud holocausta Domino mane,
et vespre. Feceruntque solemnitatem Tabernaculo-
rum (*I Esdr. iii.*) . Unde vero habuerunt ignem ne-
sciuimus, nisi forte ex calculis veteris altaris excus-
serint illum. Anno autem secundo mense secundo
jecerunt fundamenta templi. Quod audientes Sa-
maritæ venerunt ad eos, et dixerunt : « Adfice-
mus vobiscum, quia ita ut vos querimus Deum
vestrum (*I Esdr. iv.*) . Et responderunt duces Is-
rael : « Communione est nobis et vobis adorare Do-
minum, sed non ei domum adificare. Hoc enim
tantum nobis rex Cyrus præcepit. Cumque appa-
ruissent fundamenta super terram, elevavit populus
vocem in jubilationem. Porro quidam seniores, qui
viderant templum prius, ejulabant voce magna;
nec poterat quis cognoscere clamorem letantium,
et planctum ejulantium. Porro Samaritæ indignati
impediebant manus eorum*. Cumque se impe-
dire non possent, dederunt munera principibus
regis Persarum, qui erant positi super terram. Qui
pecuniis corrupti vendiderunt eis, ut impeditent
negligentiam adificationis, Cyro tamen ignorantे.
Et adeo impedierunt eos, quod in tringita annis,
quibus Cyrus regnavit, non erexerunt muros templi,
nisi usque ad appodiacionem. Porro Cyrus cum
percussisset Cresam juxta fluvium Alim, gentem
Lydorum bellicosissimam astute redegit in concor-
diam. Tradidit enim eis solemnitates et ludos, præ-
cipiens eis, ut lusibus, comedationibus et amplexi-
bus vacarent, quasi benevolentiam in eos ostendens.
Et in hunc modum eos eviravit, et quos bello non
poterat, per libidinem repugnavit. Postea vero trans-
gressus Araxem a regina Massageterum Thomiri
victus, et occisus est. Quæ caput ejus præcicum in
utrem plenum sanguine humano projiciens, insul-
tando dixit : Satiare sanguine quem sitisti.

* Additio 1. Quia cum preceptum fuisset eis a
Cyro, ut curam ac diligentiam circa adificationem
templi impenderent, a Samaritis corrupti, negli-
gentes erant in adificatione templi.

Incidentia.

In diebus Cyri septimus rex Romanorum Tarqui-
nius Superbus, qui causa Tarquinii Junioris filii,
sui, qui Lucretiam corrupcerat, a regno expulsus
est. Hic genera tormentorum excogitavit, vincula,
taureas fustes, latomias, carceres, compedes, cate-
nas, exilia, metalla.

CAP. XX. De Cambyse.

Mortuo Cyro, post tringita annos sui regni, suc-
cessit ei filius ejus Cambyses, qui apud Esdram
Artaxerxes, vel Assuerus dicitur (*I Esdr. iv.*).
In historia vero Judith propter malitiam suam vo-

catur Nabuchodonosor⁴. Tunc principes terræ, qui impediabant Hebraeos, scilicet Reudebleem, quem Josephus dicit scriptorem omnium accidentium. Et alii qui judicabant Syriam, et Phœnicem, et omnes regiones ultra Euphraten, scripsierunt Cambyses regi, quod Judæi reædificabant Jerusalem urbem pessimam, et semper regibus Persarum rebellem, et templum ad similitudinem castri, quæ ob rebellionem pridem destructa fuerat, quibus reædificatis, statim negarent regi tributa, et annonas, nec etiam pateret regi transitus in Syriam. Hæc autem dicebant se commemorare ei, quia non

A immemores salis, id est omnis condimenti, quod in palatio ejus comedenter, quasi propter beneficia eis collata consulentes, ut interdiceret Hebraeos reædificationem. Quibus acquiescens Cambyses potenter interdixit eam per epistolas. Tunc intermissum est opus Dei in Jerusalem, usque ad secundum annum Darii. Porro sibi Cambyse factum est quod in historia Judith legitur.

* *Additio 1.* Cambyses, adhuc vivente patre, duodecim annis tenuit regnum Assyriorum Nini; unde, eo mortuo, monarchiam septem annis tenuit.

HISTORIA LIBRI JUDITH.

CAP. I. *Præfatio.*

Hanc historiam transtulit Hieronymus ad petitio-
nem Paulæ et Eustochii de Chaldæo in Latinum.
Hic liber apud Hebraeos inter historias computatur,
et inter agiographa, quod dicit Hieronymus in pro-
logo, qui sic inchoat: « Viginti et duas litteras,»
etc. Si ergo in prologo super Judith, alicubi legi-
tur inter apocrypha, vitium est scriptoris, quod in
ipso titulo deprehendi potest, quem synodus Nicæa
in numero sanctorum Scripturarum recepit. Trans-
tulit autem eum propter varias, et corruptas edi-
tiones magis sensum ex sensu, quam verbum ex
verbo sequens. Mortuo itaque Cyro, quidam Arpha-
xad Medus in Ecbatanis surrexit, et raparavit
eam, et munivit eam inexpugnabiliter, quasdam
partes Mediae sibi concilians, ut tandem toti Mediae
imperaret (*Judith* i). Nabuchodonosor vero rex As-
syriorum, qui regnavit in Ninive, anno duodecimo
regni sui obtinuit Arphaxad in campo Ragau, qui
est inter Euphraten et Tigrim. Ille est Cambyses,
eui adhuc pater vivens Ninivem et regnum Assy-
riorum concessit, et Nabuchodonosor cognominavit.
Hic mortuo patre duodecimum illius regni annum
agebat. Nam in regno monarchiae, non nisi octo an-
nis regnavit. Qui postquam factus est monarchus,
exaltatum est eorū ejus⁵. Et misit ad omnes, qui ha-
bitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano, et Car-
melo, Galilee et Samaria, et usque in Jerusalem
exigens ab eis tributa longe graviora quam patres
sui. Qui omnes uno animo contradixerunt. Tunc
iratus rex juravit per thronum suum, quod defen-
deret se de omnibus. Igitur anno decimo tertio re-
gni sui præcepit Holoferni principi militiæ, ut ege-
reteret ad regiones illas, et nulli hominum, vel
munitionum parceret oculus ejus. Qui egressus est
cum exercitu, et operuerunt faciem terræ sicut
locusta. Qui cum vastasset Ciliciam, et Mesopota-

miam et Madianitas, miserunt ad eum principes
provinciarum dicentes: « Desinat indignatio tua
circa nos. Veni nobis pacificus, et utere servitio
nostro, sicut placuerit tibi (*Judith* iii). » Et de-
scendit de montibus cum virtute magna, et obtinuit
omnes civitates, et destruxit eas, et omnes deos
terræ exterminavit, sic enim præceperat Nabuchodonosor,
ut ipse solus Deus diceretur ab his natio-
nibus, quæ potuissent Holofernis potentia subju-
gari.

Et audientes filii Israel, timuerunt valde, ne si-
milia faceret in Jerusalem, et in sanctuario Dei, et
miserunt in terminos terræ, per quos poterat iter
esse in Jerusalem, et munierunt angusta viarum,
et humiliaverunt se coram Domino, ad exhortationem
Eliachim sacerdotis, filii Jesu, filii Josedech,
vel forte alterius, quem ipse Jesus circummittebat
ad exhortationem filiorum Israel in montibus
(*Judith* iv). Et operuerunt sacerdotes altare Do-
mini cilicio, et ipsi in cinere, et cilicio offerebant
holocausta, et clamabant ad Dominum. « Nuntia-
tumque est Holoferni quod filii Israel parassent se
ad resistendum, et montium itinera conclusisset
(*Judith* v), » et vocavit duces Ammon et Moab di-
cens: « Quis est populus iste, qui montana obsi-
det, aut quæ est virtus eorum? » Tunc Achior dux
filiorum Ammon respondit, replicans ei quomodo
primo venisset populus iste de Chaldæa, per Mesopota-
miam, in terram Chanaan. Cumque descendis-
sent in Aegyptum, reduxerat eos Deus eorum in
terram promissam, cum placatus erat eis, nemo po-
terat eis existere; cum vero irritabant eum, flagel-
labat eos, quia Deus eorum erat odiens iniquitatem.
Nuper autem reduxerat eos in Jerusalem de servi-
tute Nabuchodonosor, cui tradiderat eos propter
peccata sua, et nunc obtinent montana hæc. Et ad
didit Achior: « Perscrutare si Deus eorum offensus

est eis, et poteris eos expugnare, alioquin non prævalebis eis. » Et iratus Holofernes dixit : « Ut ostendam tibi, quia non est Deus nisi Nabuchodonosor ex hac hora populo illorum sociaberis, ut cum illis pariter pereas (*Judith* iv) ». Tunc præcepit Holofernes servis suis, ut ducerent eum in Bethulia, ante quam eastrametatus fuerat. Cumque traherent eum, fundibularii egressi sunt aduersus eos. Et timentes ligaverunt Achior ad arborem, et recesserunt. Fundibularii vero solventes eum, statuerunt eum in medio seniorum, et populi. Misserant quidem de Jerusalem in Bethuliam duos sacerdotes et principem Oziam de tribu Simeon. Cumque exposuisset eis Achior, quare transmissus esset ab Holoferne ad eos, recepit eum Ozias in domum suam. Factum est autem ut Holofernes invenerit ductum aquarum, quæ influebant civitatem per aviculas **, quæ ebibeant aquam de alveo, et per latentes rimulas aqueductus, et interrupto aqueductu abstulit eis aquas (*Judith* vi). Erant autem non longe a muris fonticuli, quibus cives furtim utebantur ad refocillandum potius quam ad bibendum. Et dixerunt Ammoniteæ ad Holofernem : « Si vis eos obtinere sine bello et sanguine, appone fontibus custodes. » Et apposuit, et defecit aqua de cisternis per viginti dies. Et clamavit populus ad eos, qui venerant de Jerusalem : « Judicet Dominus inter nos, et vos. Melius erat nobis servire Holoferni, quam siti perire. » Et dixerunt sacerdotes : « Sustineamus adhuc per quinque dies, si forte faciet Deus nobiscum misericordiam. »

Erat autem in civitate Judith, vidua tribus annis, mulier pulchra nimis, sed casta, de tribu Ruben, quæ accitos sacerdotes reprehendit, eo quod tentassent Dominum, et terminum dierum imposuisserunt misericordiae ejus (*Judith* viii). Et ait ad eos : « Opus Dei factura sum, quod non indicabo vobis. State hac nocte ad portas civitatis, et Ozias vobiscum, ut egrediar per manum vestram. » Cumque illi abiissent, oravit ad Dominum, dicens : « Domine Deus patris mei Simeon (*Judith* ix), qui dedisti illi gladium in alienigenas, dirige manum ancillæ tuæ (*Genes.* xl ix). » Nec commendavit factum Simeonis quod detestatus est Jacob, sed ultiō factam a Domino per manus impii. Cumque orasset lavit se, et unxit myro optimo, et induit se vestibus jucunditatis suæ, et vocavit abram suum, id est ancillam; vel proprium nomen est ancillæ (*Judith* x). « Et imposuit scapulæ ejus ascoperam vini, et vas olei, et polentam, et lapaces, id est cibum oleribus confectum, et panes et caseum, et profecta est. » Et admirati sunt sacerdotes pulchritudinem ejus, et oraverunt pro ea. Cumque descendenter montem, tenuerunt eam exploratores, et duxerunt eam ad tabernacula Holofernis, qui statim captus est in oculis suis. Sedebat autem Holofernes in canopœo purpura, et auro et gemmis contexto, hoc est sericum reticulum muscarum, dictum sic a Canopeo oppido Aegypti in quo inventum est. Alii

A dieunt conopœum, quoniam instar comi a lato ascendit in acutum. Et dixerunt Assyrii : « Quis contemnet populum Hebræorum, qui tam pulchras mulieres habet, ut pro his merito pugnemus contra eos? » Cumque adorasset Judith, dixit ad eam Holofernes : « Cur placuit tibi, ut ad nos venires? (*Judith* xi.) Quæ respondit : « Certum est quod in perditionem ibit populus noster; graviter enim offendit Deum suum. Vasa enim Domini impedit pro victualibus alienigenis. Insuper ordinant, ut bibant sanguinem pecorum suorum, quem lex Dei omnino prohibet gustari. Nam et fame et siti jam inter mortuos computantur. Et misit me Dominus hæc ipsa annuntiare tibi, qui dicit mihi, quando reddet eis peccatum suum, et tunc veniens introducam te, usque in Jerusalem, et habebis omnem populum, sicut oves quibus non est pastor. Et ait Holofernes : Si fecerit mihi hæc Deus tuus, erit et Deus meus, id est in numero deorum meorum habebo eum, et tu magna eris in domo Nabuchodonosor. »

B Et fecit eam introducei, ubi erant positi thesauri ejus (*Judith* xii). Cumque disposeret quod daretur ei de convivio suo, ait Judith : « Ex his quæ tecum detuli, manducabo, ne veniat super me ira Dei. Cui Holofernes : Cum defuerint ista, quid faciemus tibi? Quæ respondit : Vivit anima tua, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. » Petiitque sibi dari copiam egrediendi foras nocte ad adorandum Deum suum, et ita per triduum noctibus exibat, et baptizabat se in aquis****, et orabat Deum Israel. Quarto die fecit Holofernes eam servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum : « Persuade Hebreæ illi, ut sponte consentiat mihi. Fœdum est enim apud Assyrios, ut mulier illudens viro, immunis transeat ab eo. Et ait ad eam Vagao : Non vereatur bona mulier intrare ad dominum meum. Quæ respondit : Quidquid illi placuerit, hoc mihi erit optimum, omnibus diebus vita meæ. Et cum ornasset se, stetit ante faciem Holofernis. Qui jucundus factus est, bibitque vinum quantum nunquam biberat in vita sua. » — « Et cum sero esset, festinaverunt servi ad hospitia sua, et erat Judith sola in cubiculo. Porro Holofernes jacebat in lecto nimia ebrietate sopitus (*Judith* xiii). Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret foras ad ostium, et observaret, et oravit cum lacrymis, dicens : « Confirma me, Domine Deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuum meas. » Et solvit pugionem de columna quæ erat ad caput lecti****, et percutiens bis cervicem abscedit caput ejus, et tradidit illum abræ suæ, et tollens conopœum egressa est. Cumque venisset ad portam civitatis, clamavit : « Aperite, quia nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel. Et occurserunt ei omnes a minimo, usque ad maximum cum lumina-ribus, et proferens caput Holofernis et conopœum, ait : « Confitemini Domino, qui dedit nobis victoriam in manu mea, et reduxit me immaculatanum. » Et vocatus est Achior, et viso capite Holofernis, præ-

pavore cecidit in terram, sed resumpto spiritu ad- A
oravit Judith. Quæ dixit ad populum : « Suspendite
hoc caput super muros, et diluculo facite impetum
in hostes, qui turbati pro nece domini sui, verten-
tur in fugam (*Judith xiv.*) » Tunc Achior circum-
cidit carnem præputii sui, et appositus est ad popu-
lum Israel. Misitque Ozias nuntios per civitates Ju-
daæ, ut egrederentur post eos. Porro egressi sunt
Hebrei mane, et dixerunt Assyrii : « Egressi sunt
mures de cavernis suis. » Cuique intrasset Vagao,
ut excitaret Holofernem, vidit cadaver sine capite.
Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam.
Et exclamavit ad populum : « Una nullus Hebreæ
fecit confusionem in domo Nabuchodonosor. Ecce
caput Holofernis non est cum eo. »

Et turbati sunt valde fugæ præsidium querentes
(*Judith xv.*). Et insecuri sunt eos filii Israel, et per-
cusserunt eos, usque ad extremitates finium suarum.
Per dies autem triginta vix collecta sunt spolia
Assyriorum, et universa, quæ peculiaria Holoferni
erant, dederunt Judith. Joachim autam summus
pontifex venit de Jerusalem cum universis presby-
teris ad videndum eam, et Lenedixerunt ei Tunc
cantavit Judith canticum Domino, dicens : « Incipi-
te Domino in tympanis, » etc. (*Judith xvi.*) Super
hoc canticum invenis quod dicit Hieronymus super
psalmum *Domine Dominus noster* (*Psal. viii.*). Quia
cum in Hebreo legitur nomen Domine geminatum,
sicut hic Adonai Domine Deus. Primum est Tetra-
grammaton*****, secundum vero nomen Domini
commune. In fine cantici prophetavit de die iudicii,
dicens : « Dominus omnipotens in die iudicii visitabit
suos, et vindicabit impios, ut urantur in semi-
piternis. » Post hæc ascendit Judith in Jerusalem
cum populo, et obtulerunt Domino vota et repro-
missiones suas. « Porro Judith universa vasa belli-
cosa Holofernis, et conopœum obtulit in anathema
oblivionis, et solemnizavit omnis populus. » Et diem
hanc in numero sanctorum dierum receperunt, vo-
cantes Cambysem secundum Nabuchodonosor. Et
reluit Judith filia Merari, Rubenitæ in Bethuliam.
Ex matre fuit de tribu Simeon, et fuit in viduitate
omnibus diebus vitæ sua. Et completis centum
quinque annis, mortua est, et sepulta cum viro suo
Manasse, et dimisit abram suam liberam, et planxit
eam omnis populus septem diebus. Porro Cambyses
ingressus est Ægyptum, et vastavit eam, et
abominatus religionem ejus, et cæremorias, templo
depositus, et ædificavit Babylonem in Ægypto.
Cumque reverteretur ab Ægypto ægrotabat, et se-
rebatur cervicibus regum. Et mortuus est in Da-
masco.

*Additio 1. Nam superior eo nullus fuit, voluit
enim solus adorari pro Deo. Nec cum ægrotaret vo-
lebat in lectica deferri, nisi a cervicibus regum,
quasi omnes superaret.

**Additio 2. Tetraniomius erat Cambyses, Artaxerxes, Assuerus, Nabuchodonosor.

***Additio 3. Mirum videbatur, quod aviculæ
in arido loco rostro terræ infixo bibere vide-
bantur, et inde percepit Holofernes aquam subesse.

****Additio 4. Simile verbum habes in Luca, cap. xi, ubi legitur Pharisæus quidam invitasse Do-
minum ad prandium. Pharisæus ante cœpit intra se
reputans dicere, quare non baptizatus esset ante
prandium.

*****Additio 5. Cultellum magnum, quo ibat
accinctus, sed intrans lectulum appenderat ad co-
lumnam.

*****Additio 6. Tetagrammaton, id est quatuor
litterarum, i.e. he, iau, he. Sed his litteris
non repræsentantur elementa illâ, quæ de his de-
bent repræsentari; sicut nos per T, quandoque re-
præsentamus sonum.

CAP. II. De duobus magis, et Dario filio Hystaspis.

(23) Post Cambysem unus de septem magis, qui
judicabant regnum Persarum, Smerdes nomine, ob-
tinuit regnum Persarum; ducens Panthæi, filiam
Cambyse, in uxorem, simulat se non velle sibi re-
gnare, sed conservare regnum Mergi fratri Cam-
byse, quia puer erat. Hunc tamen Mergum Camby-
ses prius occiderat in penetralibus templi, solo isto
Smerde conscientia hujus saerilegii et parricidii. Cum-
que post septem menses regni sui moreretur Smer-
des, substituit sibi fratrem, juvenem elegante formâ
et viribus, dicens hunc esse Mergum Cyri filium,
et Cambysis fratrem. Hæc autem occultatio
regum de facili fieri potuit in Perside, quia ad re-
gem nullus sere intrabat praeter domesticos ejus.
Unus autem de septem magis cœpit illum habere
suspectum, suspicans non esse Mergum. Illic ma-
gus inter concubinas regis filiam habebat; qui se-
cretius loquens cum ea, monuit eam, ut de nocte
attentius palparet caput regis, et deprehenderet
utrum auriculas haberet. Hunc enim fratrem Smer-
des, quondam sibi offensum, Cambyses multaverat
auribus. Cumque puella deprehendisset eum aures
non habere, indicavit hoc patri. Qui cum reliquis
magis hoc indicasset, conjuraverunt in eum, et oc-
ciderunt eum, et non repugnaverunt nisi per an-
num isti duo fratres. Porro septem magi cum tra-
ctarent inter se quis eorum ducaret filiam regis, et
regnaret pro eo, complacuit eis ut tali vaticinio
unus ex eis eligeretur: diluculo venirent sup r
equos soli in atrio palatii ante fores templi, et cu-
jus equus prior hinmitum daret, secundum oracu-
lum deorum rex constitueretur. Erat unus eorum
Darius filius Hystaspis, qui secretius loquens cum
custode equorum suorum, mandavit ei, ut in loco
ad quem in crastino convenire debebant, equo suo
de nocte supponeret equam. Quo facto, cum in
crastino septem magi ad eundem locum devenis-
sent, statim ad equæ memoriam, equus Darii hin-
mitum dedit, et sine cunctatione in regem sublima-
tus est, et regnavit annis triginta novem regni Per-
sarum. Huic familiaris erat Zorobabel. Cum enim

interdixisset Cambyses reædificationem templi, ascendit ad eum Zorobabel, et per hujus Darii interventum tentavit animum regis mutare, sed non potuit, et tunc persuasit Dario secretius, ut voveret votum Deo Israel; quod si eum regem ficeret, restauraret ejus templum, et universa vasa Domini, quæ adhuc erant penes regem Persarum, reinitteret in Jerusalem.

CAP. III. *De consummatione templi, et Zacharia, et Aggeo.*

Cum audisset itaque Zorobabel hunc regnare, fiducialiter aggressus est reædificare templum, Aggeo et Zacharia exhortantibus populum (*I Esdr. v.*). Qui prædicabant Deum eis offensum, eo quod habitarent in domibus laqueatis, et domus Domini esset desolata. Ille autem signum iræ Dei esse dicebant, quod seminabant multum, et inferebant parum. Principes vero regis Persarum, qui erant trans flumen, interdicebant reædificationem. Cumque respondissent seniores Juda, quod Deus sicut hoc eis præceperat, cui nescias est contradicere, placuit utrisque ut res ad Parium referretur. Et ascendit Zorobabel cum nuntiis principum ad regem, et honoratus est ab eo, supra quam speraret. Nam in cubiculo regis dormiebat eum aliis duobus cubiculariis. Porro Darius rex eorum exhibuit satrapis Persarum, et præfectis Indiae et Aethiopie, et magistratibus centum viginti septem provinciarum (*III Esdr. iii.*). Eadem nocte exasperatus noitem ducebatur insomnem, et proposuit questionem tribus custodibus corporis sui, quod de tribus fortius videbatur, rege scilicet, vino et muliere, promittens ei munera et honorem qui sapientius responderet. In crastinum coram satrapis et magistratibus accesserunt illi tres. Et ait primus regem esse fortiorum cunctis. Cum enim homo præsit cæteris animantibus, rex præest homini, et ad nutum ejus omnia sunt. Secundus autem prætulit vini fortitudinem, quia cum homo non præsit cæteris, nisi animi fortitudine, vinum superat ipsam animi fortitudinem. Zorobabel vero mulierem fortiorum utroque asseruit (*III Esdr. iv.*). Nam et regibus, et eis qui vites plantant, mulieres, et vitam conserunt et almoniam, et ad robur usque perdurunt, et pro mulieribus homines animas ponere non timent. Retulit quoque se vidisse concubinam cuiusdam regis, alapas regi imponentem; cumque illa risisset, regem arridentem, et ea molesta, regem molestatum. Super hæc omnia vero veritatem dixit esse fortiorum, qua immutabilis est et sempiterna. Veritas enim Dei omnia creaverat, et ab ejus providentia orbis regebatur, et nil ei resistere paterat. Cumque omnes indicasset fortiorum omnibus esse veritatem, dixit rex ad Zorobabel, ut peteret ab eo quod velet. Et postulavit Zorobabel fieri templi reædificationem et vasa Domini reinitti in Jerusalem. Et gavissus est rex. Nam idipsum meminit se vovisse. Et scripsit principibus suis per epistolam trans flumen, ut nullatenus impeditur Iudeos, sed de sumptibus regis

A juvarent eos, dantes eis per singulos dies hostias, similam, vinum, et sal, ut offerant ea Deo celi, et oriente pro vita regis, et si fierum ejus (*I Esdr. vi.*). Et addidit: « Qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ejus, et econfiguratur in eo, dominus autem ejus publicetur. Ego Darius statui decretem, quod studiose impleri volo (*ibid.*). » Remisit quoque Darius vasa Domini per manum Zorobabel (*III Esdr. vi.*). Qui redditum faciens per Chaldaam, contributibus suis regis mandata patetfecit, et ascenderunt cum eo multi Jerosolymani*. Igitur anno secundo Darii, mense octavo, instabant operi, et compleverunt illud anno septimo Darii, qui erat quadragesimus sextus regni Persarum, secundum quod dictum est in Evangelio: « Quadragesima et sex annis ædificatum est templum hoc (*Joan. ii.*)**; id est a prima licentia quam dedit Cyrus rediendi, et reædificandi templum usque ad septimum annum Darii, quo consummatum est tot anni fluxerunt. Et mortuus est Aggeus, et sepultus juxta sacerdotium monumenta.

Convenerunt autem filii Israel ad dedicationem templi ***, et dedicaverunt illud mense duo decimæ qui apud Latinos Martius dicitur, vicesima tertia die mensis (*III Esdr. vii.*). Et hæc est secunda templi dedicatio vernalis. Et celebraverunt filii Israël Phase, secundum legem Domini. De arca vero quomodo, vel quando receperunt eam incertum est. Sed si verum est quod Epiphanus dicit, eam usque ad judicij diem non esse egressuram de Iatibulo petræ, certum est quod Hebrei, instar prioris, ædificaverunt alteram. Nam inter manus quas tulerunt Romani de Judæa, leguntur translata arca Domini, candelabrum et mensa. Et mortuus est Zacharias in senectute bona, et sepultus juxta Aggeum. Porro Darius, cum discessisset ab eo Aegyptus, mortuus est.

* *Additio 1.* De eodem etiam Hieronymus in quedam epistola dicit: Quod cum maximum et pulcherrimum congregasset exercitum, una vice ascendit eum paucis in tumulum, ut omnes consiperet, et cœpit flere. Et cum quereretur cur fleret, cum potius esset illi gaudendum super tanto exercitu, respondit: Ideo fleo, quia nullus istorum durabit vivens post centum annos, sed erunt omnes pulvis et cinis.

** *Additio 2.* Hoc dixerunt Iudei quando Dominus dixit: Solvite templum hoc, et iterum excitabo illud.

*** *Additio 3.* Tres leguntur templi dedications, una facta a Salomone, post consummationem templi ab eo facti. Et hæc est facta in Septembri, sicut habes in libro *Regum*, anno undecimo regni Salomonis (*III Reg. vi.*); secunda legitur hic facta in vere sub Dario, Zorobabel auctore. De tertia legitur quod facta fuerit per Judam Machabæum, qui, devicto Antiocho Epiphane, dedicavit templum, adeo immundatum et desolatum ab eo, ut etiam fructus in eo pallulasse dicantur. Et dicitur faisse

encæniatum vicesima die Decembris (*I Mach.* iv). A rex licentiam redeundi, et tradidit ei epistolam ad principes suos trans flumen, et ad custodes areae publicæ, ut traderent Esdræ absque mora quæcumque peteret ab eis, usque ad argenti talenta centum, et ad frumenti coros trecentos ac batos olei centum, sal vero sine mensura (*I Esdr.*). Ministros vero templi sacerdotes, levitas, cantores, janitores, et Nathinæs ab omni vectigali, tributo et annonis absolvit. Dedit quoque Esdræ potestatem amovendi et constituendi judges, et praesides trans flumen, secundum sapientiam suam, et puniendi contumaces, sive in mortem, sive in exsilium, sive in condemnationem substantie, vel certe in carcere. Hanc epistolam Esdras legit Judæis in Babylonia constitutis. Exemplum vero ejus misit ad filios Israël, qui erant ultra montes Caspios, et venerunt de eis ad Esdram sacerdotes, et levitæ de Nathinæis ducenti viginti. Et fuerunt eum eo mille, et septingenti (*I Esdr.* viii). Et egressi sunt anno septimo regis Artaxerxis de Babylonia, primo die primi mensis, et convenerunt ad fluvium, qui decurrit ad Ahava. Josephus dicit juxta Euphraten: Et potest esse Ahava fluvius decurrens in Euphraten, vel Euphratis rivulus. Et manserunt ibi tribus diebus, et prædicavit eis Esdras jejunium, ut affligerent se coram Domino, et peterent ab eo viam rectam et securam. Erubuit enim Esdras petere a rege ducatum in via, dicens: « Manus Dei nostri est super omnes qui querunt eum. » Et separavit

B Esdras de sacerdotibus duodecim, quibus commisit vasa Domini, et munera quæ mittebat rex in Jerusalem, et principes ejus et populus. Et venerunt in Jerusalemi mense quinto, et siluerunt tribus diebus. Quarta die intulerunt in dominum Dominum, quæ secuū tulerant, offerentes holocausta in gratiarum actionem, dederuntque epistolam regis ducibus trans flumen, qui honoraverunt populum Dei, et dominum Dei. Tunc accesserunt ad Esdram principes Israel dicentes. « Non est separatus populus Israel a populo terrarum (*I Esdr.* ix). » Tulerunt enim de filiabus suis sibi et filiis suis uxores. Manus quoque sacerdotum et principum et sacri servorum in hac invenitur transgressione. Tunc scidit Esdras vestimenta sua, et fleus, et orans jacuit in terra,

C D usque ad sacrificium vespertinum. Tunc accesserunt ad eum principes, dicentes: « Surge, tuum est discernere quid agamus. Manus nostra erit tecum (*I Esdr.* x). » Tunc adjuravit Esdras sacerdotes, principes, et levitas, ut proiecserent universas uxores alienigenas, et eos qui de eis nati erant. Et inissa est vox ad omnes filios transmigrationis, et convenerunt in Jerusalemi in tertium diem mense nono, qui Decembris apud Latinos dicitur, vigesimo die mensis. Et surgens Esdras criminabatur illos, quod contra legem Dei semen sanctum commiscerant semini incircumcisorum, et opus esse ut abjicerent uxores. Et respondit multitudo: « Populus multus est, et tempus pluviae, et non sustinemus stare foras, et opus hoc non est dei unius,

Incidentia.

Romæ post exactos reges primum consules a Bruto esse cœperunt, et vix usque ad quintum decimum lapidem Roma tenebat imperium. Inde tribuni plebis, et dictatores, et rursum consules rem publicam rexerunt, usque ad Julium Cæsarem. Pythagoras mortuus est. Romæ populus a patribus, facta seditione discessit.

* Additio 1. Milliaria terminis lapidum distinguuntur, et non plus tunc protendebatur Romanum imperium, quam quindecim milliaria.

Cap. IV. De Xerxe.

Post Darium Xerxes filius ejus successit ei in regnum; qui paternæ voluntatē, honorando Deum, bæres apparuit. Eo tempore princeps fuit sacerdotum Eliachim, sive Joachim filius Jesu, et erat in Judea cura rerum gerendarum penes sacerdotes, quæ prius sub regibus et judicibus fuerat. Recepit autem Xerxes Ægyptum, quæ a patre discesserat, et Græciam vastavit. De cuius fortitudine multa refert Græcorum historia. Sub hoc dicit Josephus Esdram venisse in Judæam, sed sub Artaxerxe ipse dicit seipsum venisse. Post Xerxem regnavit Artabanus mensibus septem.

* Additio 1. Non determinatur hie, quanto tempore regnaverit Xerxes.

Incidentia.

Eo tempore natus est Socrates: lapis habens formam caprinam in Ægæum mare de cœlo cecidit.

Cap. V. De Artaxerxe et Esdra.

Post haec Artaxerxes, qui et Longimanus dictus est, régnum Persarum obtinuit. Eo tempore Esdras Aaronita legem succensam a Chaldæis reparavit. Novos quoque apices litterarum exegitavit, qui faciliiores ad scribendum fierent, et ad pronuntiandum, et propria velox scriba dictus est (*I Esdr.* vii). Nec est mirandum si per Spiritum sanctum libros reparavit, cum plures in diebus nostris Psalterium, et librum Hymnorum, et plures libros hujusmodi deletos, scirent reparare. Addidit etiam quædam de suo, sicut titulos psalmorum, et plura quæ leguntur in Pentatecho. Sieque verisimile est quædam, quæ superflua intellexit, ipsum substraxisse. Tradunt etiam quidam modum scribendi a dextra in sinistram eum Judæis tradidisse*, cum prius ad modum arantum scriptitarent. Unde et scripture exaratio solet dici. Scribelabant autem a sinistro cornu in dextrum, et a dextro redeundo scribabant in sinistrum. Forte per illum modum scribendi præfiguravit Spiritus sanctus id ipsum, quod modo significatur in missa, per translationem libri de dextera in sinistram **. Porro Esdras invenit gravem in oculis Artaxerxis, et petivit ab eo licentiam ascendendi in Jerusaleni, ut in lege quam reparaverat, populum suum erudiret. Dedit ergo ei

vel duorum. Elige tibi principes, et transi per unius versum Israel, et apud quocunque invenieris mulieres alienigenas, ejice eas incunctanter. » Et inventae sunt in Ierusalem primo apud filios Jesu filii Josedec, et fratres ejus, et statim ejectae sunt: nec enim credendum est Jesum magnum sacerdotem habuisse alienigenam. Et quod visus est Zacharias sordidis vestibus induitus, ad filios ejus referendum est. Vel quia cum pontifex esset, populum non arguebat. Idipsum fecerunt per universum Israel, et offerebat unusquisque, apud quem inventa erat hec transgressio, arietem pro declinatione peccati.

Additio 1. Quidam tradunt Esdram fuisse Jose-dec patrem Jesu, vel Malachiam.

Additio 2. Hie significatur quod fides unius Dei, qui prius fuit in Iudeis per dextram, nunc quiescit in gentibus per sinistram, in fine revertetur ad illos. Propter hoc sciendum est quod, si unum illuminare sit in missa proprie semper debet esse in sinistra, ad significandum quod lumen fidel modo tantum quiescit in gentibus.

CAP. VI. De Nehemia.

Et factum est in anno vicesimo regis Artaxerxis. Erat pincerna regis Nehemias de filiis captivitatis (*II Esdr.* v). Qui dum esset in Susis Castro audivit peregrinos Hebraeum loquentes, et accedens sciscitatus est ab eis de statu Iudearum et Ierusalem, et accepit ab eis urbem esse sine muris, et habitare in ea populum Dei in afflictione. Nam per dies sustinebant hostium impetus, et noctibus intrabant latrunculi, et plateas implebant cadaveribus occisorum. Et flevit Nehemias, et cibum desiderabilem non gustavit, nocte et die clamans ad Dominum. Cumque staret in mensa, et levaret vinum regi, apparuit quasi languidus ante eum (*II Esdr.* ii). Et ait rex: « Quare tristis es, quodve malum latet in corde tuo? Et respondit tremens: « Quia civitas sepulcri patrum meorum deserta est. Si bonum tibi videtur mitte me, et reædificabo eam. » Et ait regina, quae sedebat juxta regem: « Quando reverteris? Et constituit ei tempus revertendi. Nec fuit hæc regina Esther, ut quidam tradiderunt: Nec in diebus Esdræ historia illa occurrit. Non enim Esdras in volumine suo siluisset. Et dedit rex Nehemias epistolam ad principes trans flumen. In qua mandaverat de honore exhibendo Nehemias tanquam duci, et legato missio a latere ejus, et impendiis urbis reædificandæ. Et misit cum eo principes militum, et equites, et transitum faciens per Babyloniæ, multos de filiis captivitatis secum reduxit, et venit in Ierusalem anno vicesimo quinto regis Artaxerxis secundum Josephum. Porro in Ierusalem summus erat sacerdos Elisaphat, filius Eliachim. Et siluit Nehemias tribus diebus, et nocte consurgens cum paucis circumibat ruinas murorum, considerans qualiter reædificari possent. Quarto die locutus est Nehemias ad multititudinem: « Venite, reædificemus muros Ierusalem, et non

A simus ultra in opprobrium gentibus. Manus enim Dei nobiscum est, verba regis quæ locutus est mihi.

Additio 1. Ab hac reædificatione intelligenda est computatio annorum, quæ innuitur in prophetia Danielis, supra octava visione: « Scito ergo, et animadverte (*Dan.* ix).

CAP. VII. De reædificatione Ierusalem.

« Et surrexerunt sacerdotes, et ædificaverunt portam gregis (*II Esdr.* iii). Alia translatio habet,

« Ædificaverunt portam et probaticam piscinam. » Hæc est porta juxta templum, per quam inducebantur greges ad offerendum. Hæc alibi turris gregis dicuntur. Fuit autem altera turris gregis in via Bethlehem, ubi Jacob pavit pecora sua (*Gen.* xxxv), et pastores vigilantes super gregem suum viderunt

B multitudinem militiae coelestis (*Luc.* ii). Secundo filii Asnaæ ædificaverunt portam piscinum, et statuerunt valvas ejus, et seras et vectes. Hæc respicit Joppen et Diapolim, per quam inferebatur copia piscium. Hæc, secundum Josephum, postea dicta est porta David. Tertio ædificaverunt portam veterem pigmentarii et aurifices. Vestigia enim istius erant in diebus Jebusaorum, et Melchisedech. Quarto, portam vallis, quæ scilicet in vallem ducebat Josaphat, ædificaverunt filii Zenoë. Quinto ædificavit portam sterquiliniæ Melchias princeps vice Bethacharam. Per hanc portam sordes civitatis effuebant inundantibus fluvii in torrentem Cedron. Sexto ædificavit portam fontis princeps pagi Maspha, et muros piscinæ Siloe. Muros autem inter portas ædificavit populus per vicos, et civitates; unusquisque secundum possibilitatem suam. Nec te moveat si alia nomina portarum invenias, quæ forte in interiori muro factæ sunt, cum aliqua de predictis, alia postea sortitæ sint vocabula. Nam porta negotiatorum, forte porta est gregis, in qua negotiatores ergasteria sua posuerant ob templi viciniam. Sed et porta judicaria potuit esse porta vetus, quæ in fronte civitatis prior eminebat. Porta vero aquarum potuit esse porta fontis. Porta vero equorum non fuit porta civitatis, sed statuta erat ante atria templi, usque ad quam ascendere in equis licet erat. Porro Nehemias cum servis suis instabat operi, nec somno, ac cibo suaviter utebatur, sed sub necessitate. Et consummatum est opus per annos duos, et quatuor menses, licet in multa angustia et plurimi impedimentis. Primo enim finitæ nationes in manu forti aggrediebantur eos. Nehemias vero medium partem populi armatum statuit extra civitatem, ut sustinerent impetus aggressorum. Altera vero media pars ædificabat, una manu ponentes lapidem, altera gladium tenentes (*II Esdr.* iv). Porro secundum intervenit impedimentum: famæ enim orla est in terra, et obligavit se populus debito sub usuris, sed et agros, et vineas et olivetæ vendere compulsi sunt, tandem etiam filios et filias venundare in servos et ancillas (*II Esdr.* v). Et convocata multitudo computulit Nehemias divites et magistratus remittere usuras, et

restituere vineas, et servos, et agros, quos emer-
fiant. Et excusans sinum suum, dixit : « Sic ex-
ciat Deus omnem viram, qui non compleverit ver-
bum hoc. » Et dixit universa multitudo, Amen. »
Ipse quoque annonas quae regi debebantur, con-
donavit. Qui cum duos missus esset a rege, tamen
annonas, quae ducibus debebantur, non comedit a
prima die qua egressus est a rege, usque diu re-
didi ad eum. Præterea tertium habuit impedimentum,
quod principes trans flumen, qui insudebant ei,
corruerunt muneribus quosdam seniorum, qui
erant in Ierusalem, ut cum morti tradicerent (*II Esdr. vi.*). Quod cum requirent, variis eum terre-
bant rumoribus, ut sie ab opere cessaret, dicentes :
« Multi confraverunt adversum te, vide et absconde-
re ab eis. » Rursumque aiebant : « Delatum est
ad regem quod velis rebellare, et facere te regem
in Iudea. Noli exasperare dominum tuum. » Cum-
que multa fingerent in hunc modum non prævalue-
runt, quia manus Domini erat eum eo.

CAP. VIII. *De inventione ignis.*

Postquam autem edificatus est murus, quia rari-
rant habitantes in Ierusalem, præcepit Nehemias
ut clauderentur portæ ante solis occasionem, nec ap-
rirenerunt ante calorem solis (*II Esdr. viii.*). Cumque
imminaret mensis septimus, qui fere totus apud
eos solemnis est, convenerunt in Ierusalem quasi
vir unus (*II Esdr. viii.*). Et accepit Nehemias, quod
non habebant ignem de sibim. Traditumque est
ei a senioribus, quod Jeremias in diebus captivitatis
absconderat stipites altaris et prunas in inferioribus
erre in valle Josaphat. Cumque venissent ad locum,
eruderaverunt paterum, et invenierunt stipites,
et prunas, et aquam crassam, tolleentes ea super
stratum lignorum, et hostias, quae erant super altare
projecerunt, et erupit ignis (*II Machab. i.*). Et ap-
pellavit Nehemias hunc diem Nepiuthar quod inter-
pretatur purificatio. Alii dicunt Nephi. Et orabant
sacerdotes, Jonatha inchoante, et hieros responsi-
tibus. Nehemias quoque specialem edidit ora-
tionem.

* *Additio 1.* Nota quia hoc quod hic dicimus, magis factum est sub Nehemias, scilicet, orabant sa-
cerdotes, Jonatha inchoante, etc. Romana Ecclesia
in quadam epistola, in quadam die jejuni, dicit D
factum tempore Machabæorum intitulans epistolam :
Lectio libri Machabæorum. qui fuerunt longe post
Nehemiam. Et ita videtur quod hic dicitur contrarium
esse Ecclesiæ. Solvetur ergo sic, quia cum
secundus liber Machabæorum, de quo sumitur illa
epistola, non sit historicæ prosecutio, sed tantum
epistola quedam missa a Iuda et senioribus ad
alios Iudeos dispersos tantum, a Iuda illis disper-
sis, et hoc factum notificatur, et festivitas, noviter
instituta, celebranda mandatur, non principaliter
enarratur.

CAP. IX. *De observatione tabernaculorum.*

Postro prima die scenopægiarum dixerunt Esdræ,

A ut afferret librum legis, et legeret coram populo
(*II Esdr. viii.*). Stetique Esdras super gradum li-
gueum, quem fecerat ad loquendam juxta portam
aquaum, id est portam atrii, secus quam erant
interes, et legit de manu usque ad medium diem.
Levitæ vero duodecim silentium faciebant in po-
pulo. Flebat autem omnis populus, et dixit ad eos
Esdras : « Nolite centristari quia sanctus dies Do-
mini est, sed ite, comedite pinguis, et bibite mul-
sum, et date partes eis qui non præparaverunt
sibi. » Cumque redissent in diem secundum, in-
venerunt in lege præceptum esse a Domino, ut ha-
bitent filii Israel in tabernaculis mense septimo in
die solemni. Et mandante Esdra egressi sunt, et
tulerunt frondes olivæ, et ligni pulcherrimi myrti,
et palmarum, et fecerunt sibi tabernacula in atriis,
et domatibus suis, et in atriis domus Domini, quæ
non fecerant a diebus Josue filii Nun. Et observa-
tum est deinceps in Israel, usque in hodiernum
diem. Die vero octavo fecerunt collectam, juxta
ritum, statuentes ut quisque daret tertiam partem
sici per annum ad oleum, et panes propositionis
ad ligna, et sacrificia semipermana, in diebus festis,
et pro peccato. Die vero vicesima quarta quia au-
diabant in lege, Ammonites et Moabites non intra-
bunt ecclesiam Dei (*II Esdr. ix.*), separaverunt ab
ecclesia alienigenas, et in mundatione sua statuer-
unt in crastinum generale jejunium, ut affligerent
animas suas homines et jumenta, usque ad pueros
septennos, et convenerunt octies ad audiendam le-
gem, quater in die et quater in nocte. Læctione
terminata prosternebatur populus ad orandum, et
siebant preces super eum, et tandem benedictio
sacerdotalis. Ex his, ut dicit Beda, Ecclesia traxit
exemplum nam, et supra gradus legitur, et levitæ
proclamations faciunt in populo, et octies conve-
nunt ad ecclesiam, etsi non penitus eo modo quo
illi. Seu enim in nocte surgimus ad nocturnos,
secundum illud : « Media nocte surgebam ad con-
fidendum tibi (*Psal. cxviii.*), etc. » In dies vero septies
psallimus, secundum illud : « Septies in die lau-
dem dixi tibi (*ibid.*). » Singulis autem horis legitur
laetio, quam capitulare dicimus, postquam pro-
sternitur ad preces in diebus profestis, et subditur
oratio pro benedictione.

CAP. X. *De adficatione muri, et obitu Nehemiae.*

Porro Nehemias videns urbem fere vacuam fa-
tem habitantibus, rogavit optimates, ut habitarent
in Ierusalem, et benedixit eis qui se sponte obtule-
runt (*II Esdr. xi.*). Reliqua vere multitudo misit
sortem, et decimum caput fecit habitare in Ierusa-
lem. Post aliquod tempus congregati sunt in Ieru-
salim ad dedicationem muri, et ascenderunt sacer-
dotes, et levitæ, cantores cum musicis instrumen-
tis, et psallentes incedebant per murum (*II Esdr.*
xii.). Esdras vero præœdebat, Nehemias, et optimates
cum eo super alteram partem muri incede-

bant psallentes. Reliqua vero multitudo sequebatur A eos super terram, et ducebant choros (26).

His expletis rediit Nehemias ad regem in Perside, anno secundo et trigesimo regni sui, et mortuus est Esdras in senectute veneranda, et cum multa liberalitate sepultus in Jerusalem. Hunc quidam Hebraeorum autem fuisse Malachiam. Sed Malachias post regressum captivitatis natus est in Iudea in Sophis. Quom quia vita optimae fuit, et aspectu decorus, populus appellavit Malachi, id est Angelum. Tradunt etiam, quod que propheticē dicebat, eadem die angelus Dei apparens iterabat. Et mortuus est dum aīlīc juventis esset, et sepultus in agro suo.

Porro circa finem dierum suorum rediit Nehemias in Jerusalem ex beneplacito regis, et intellexit B mala que sivebant in ea (*II Esdr. xiii*). Sacerdotes namque in diebus vicis sue non habitabant in gazophylacis circa templū, sed in domibus propriis cum omni dono sua, et custodiā vasorum Domini posuerant in domibus sequestratis a templo. Et adīficavīt de proprio gazophylacia, in quibus excubabant sacerdotes, et reponebantur vasa. Præterea invenit populum calcantes torcularia in Sabbatho, et inferentes in Jerusalēm vinum, et uvas, siccus, et omne onus. Gentes quoque inferebant pisces, et venalia, et vendebant in Sabbathis filiis Iuda. Et objurgavit optimates, dicens: « Cur profanatis diem Sabbathi, et inducitis iram Dei super Israel, et super civitatem hanc? » Et adjuravit eos de custodia Sabbathi, et prœcepit claudi portas in Sab-

bato, ne intraret negotiatores: et manserant extra Jerusalem s̄ mel et bis. Et contestatus est eos Nehemias, quod si deinceps venirent, manum mitteret in eos, et recesserunt. Et fecit Nehemias in Jerusalem bibliothecam, congregans libros de regibus, et libros prophetarum et David, et epistolos regum, et de donariis, et pro his omnibus, que fecerat oravit Nehemias ad Deum, dicens: « Memento mei, Deus meus, in bonum. »

Hucusque sumpta est series historie ab annalibus Hebraeorum præter Esther. Quæ vero post hoc apud Iudeos gesta sunt, de scriptis Josephi et Africani exhibeatur, et de libro *Machabœorum*, quem quidam ab Hebreis scriptum autemant, quidam a Græcis. Et mortuus est Nehemias vir benignus, ei sepulhus juxta nūrum, quem adīficaverat. Post Artaxerxem regnavit Xerxes duobus mensibus, post quem Sogidianus mensibus septem. Post quem regnavit Darius, cognomento Nothus, sub quo Agyptus recessit a Persis.

Incidentia.

Ea ētate solis defectio facta est, et ignis de Aethiopiam erupit. Plato natus est, Hippocrates medicus clariuit, Dionysius in Sicilia tyrannidem exercuit. Post Darius regnavit Artaxerxes, qui cognominatus est Mennōn, Darii et Parasitidis filius. Hic ab Hebreis dicitur Assuerus. Sub hoc historia Esther conscribita est.

(26) Ultra Bibliam hæc sunt.

HISTORIA LIBRI ESTHER

CAP. I. Praefatio.

Librum Esther transtulit Hieronymus ad petitionem Paulæ et Eustochii de Hebreo in Latinum et quia in Graeco corruptus erat per varias editiones relevavit eum de archivis Hebraeorum, et diligenter transtulit de verbo ad verbum. Regnavit Assuerus ab India, usque ad Aethiopiam super centum et septem viginti provincias, et erat in Susis civitate solium regnij eius. Tertio igitur anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus suis et inclitiis provinciarum coram se centum et septuaginta diebus (*Esther. i*), in domo illa mirabilis, de qua legitur in historia Alexandri, cuius columnæ erant argenteæ, lectern instar firmamenti concameratum, habens gemmas diversi coloris, in figuram siderum, et signorum dispositas. « Post hos dies convivii invitavit omnem populum, qui erat in Susis, et discubuerunt extra dominum septem diebus, in vestibulo horti deliciarum. In horto erat vinea habens vites argenteas, et palmites aureos et botros ex varietate

D gemmarum distinctos. Super convivantes extensa erant tentoria, quæ appendebantur columnis argenteis, et marmoreis, eburneis circulis inserta, funibus hyssinis atque purpureis. Lectuli quoque aurei, et argentei dispositi erant super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide. Bibebant autem omnes in aureis poculis vinum præcipuum, et abundans, nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, licet id moris esset apud Persas. Vasthi quoque regina fecit convivium seminarum in palatio regis. Die autem septimo cum rex incaluisset mero præcepit septem eunuchis, ut introducerent reginam in decore suo, ut ostenderet omnibus pulchritudinem illius. Quæ ad imperium regis venire contempserit. Et iratus rex quæsivit a septem sapientibus, qui yidebant faciem ejus, cui sententia Vasthi subjaceret. Et respondit Mamuchan: Non laesit te solum Vasthi, sed et omnes viros regni tui. Nam ejus exemplo mulieres parvipendit imperia virom. Egreditur autem edictum a facie tua, ut al-

tra Vasthi non ingrediatur ad regem, sed altera A exivit mensis duodecimus. » Tunc ait Aman ad regem : Interest regi servare pacem ; noverca autem pacis est dissimilitudo. « Est enim gens in regno tuo dissimilis ceteris, novis utens legibus, insuper et regis scita contemnens. Expedit tibi, ut non insolecat, decerne ergo ut percat. Et ne dispendium sentias in tributis decem millis talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Tullique rex annulum, quo utebatur, et dedit illum Aman, dicens : Argentum tuum tibi sit, et de populo age quod tibi placet. Tunc scripsit Aman ex nomine regis litteras annulo regis designatas in omnes provincias, ut occidentur Judæi a parvulo usque ad senem, et bona eorum diriperentur tertio decimo die mensis duodecimi. Statimque in Susis popendit edictum. »

Et dixerunt pueri regis ad eum : Quarant regi puellæ virgines speciosæ, et tradantur Egeo eunucho ad custodiam, et accipiant mundum muliebrem (*Esther. ii.*), id est vestes, et cultus, et ornatus. Unde et ministros talum mundiburdos vocamus, et quæcumque oculis regis placuerit regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi, et jussit hoc fieri. Erat tunc in Susis Judæus, vocabulo Mardochæus, de tribu Jemini, qui descendebat de transmigratione Jechoniacæ. Illic erat nutritius filia fratris Edissæ quæ et Esther vocabatur, quam, orbatam utroque parente, Mardochæus adoptaverat in filiam. Haec inter ceteras tradita est eunucho, nec indicavit populum suum. Sic enim mandaverat ei Mardochæus, et invenit gratiam in oculis eunuchi, et acceleravit ei cultum muliebrem, et dedit ei septem puellas, ut eam ornarent et excolerent. Porro virgines per sex menses ungebantur oleo myrrino, et aliis sex quibusdam pigmentis et aromatis uterentur, ut post annum ingredierentur ad regem, et quæ vespere intrabat egrediebatur mane, nec poterat redire, nisi rex ex nomine jussisset eam venire. Mardochæus autem versabatur in vestibulo domus regiae curam agens salutis filiæ. Tandem instabat dies quo Esther, filia Abihail, intrare debebat ad regem, nec quæsivit ab Egeo cultum muliebrem ; sed posuit in voluntate ejus, qui tenebatur puellis dare quæcumque petissent. Et intravit ad regem anno septimo regni ipsius, mense decimo qui Hebraice dicitur Thebeth, Latine Januarius, et invenit gratiam apud regem, et fecit eam regnare pro Vasthi. Et celebravit nuptias per mensem, et mandavit per eos, qui Aggari dicuntur, id est cursores, requiem in universo regno per tempus nuptiarum. Mardochæus autem, qui frequentius morabatur in Babylonia unde et adducta fuerat Esther, transtulit se in Susis. Eo tempore irati sunt regis duo eunuchi janitores, et machinabantur ut occiderent regem. Quod non latuit Mardochæum, et indicavit Esther, et illa ex nomine Mardochæi detulit ad regem. Quæsumque est, et inventum, et appensi sunt in patibulo. Et traditum est coram rege in annulis, » in quibus reges accidentia temporis sui redigebant.

Post hæc Assuerus exaltavit Aman Amalechitem, qui erat de stirpe Agag, quem Samuel trucidavit, et adorabant eum servi regis præter Mardochæum, qui propter patrias leges coram eo genu non flecebat. Quod attendens Aman indignatus est, et accipiens eum Hebreum esse (*Esther iii.*), ait : Persæliberi flectunt genua, hic autem servus de dignatur. Et disposuit perdere Judæos, qui erant in regno Assueri veteri motus odio, quia Judæi deleverant Amalechitas. Duodecimo itaque anno regni Assueri, mense primo, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quæ die, et quo mense gens Judæorum deberet interfici, et

B Quod cum legissent Judæi fleverunt. Sed et Mardochæus indutus est sacco, et aspersus cinere, magna voce ejulabat præ foribus palatii (*Esther iv.*). Non enim fas erat indutus sacco intrare palatium. Quod cum accepisset Esther, consternata est, et misit ei vestem, qua indutus intraret ad eam, quæ accipere noluit, sed significavit ei per eunuchum causam fletus, et exemplar edicti, quod pendebat in Susis misit ei, moneans eam, ut intraret ad regem, et supplicaret ei pro populo suo. Quæ respondit : Jam triginta diebus non sum vocata ad regem, et decretum est ut qui non vocatus accesserit moriatur, nisi forte rex auream virgam ad eam extenderit. Rursusque Mardochæus ad eam : Quid scis utrum idecio ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris ? Si nunc silueris, per alium liberabit Dominus populum tuum, et tu et dominus patris tui peribitis. Tunc mandavit Esther Mardochæo, ut omnes Judæi, qui erant in Susis per triduum jejunarent, et orarent pro ea, sed et ipsa jejunavit. »

C Die autem tertia induita regalibus stetit in atrio domus, contra basilicam regis cum duabus puellis, quarum unam incubentem sustinebat, altera sequens longitudinem vestis summis digitis deportabat (*Esther v.*). At rex sedebat supra solium contra ostium domus. Qui cum respexisset eam torvo vultu collapsa est. Cumque vidisset Esther lapsam placuit ei, et extendit contra eam auream virgam. Quæ consurgens, et accedens, osculata est summitatem virgæ, et ait res : Quid vis, Esther ? Quidquid petieris dabo tibi. Quæ respondit : Obsecro ut venias ad me hodie, et Aman tecum ad convivium. Et surgens venit ad eam. Et foveas eam gremio, consolabatur dicens : Noli timere ; pro subditis lex data est, tu vero mihi conregnas. Veneruntque ambo ad convivium reginæ. Cumque bibisset abundantiter, ait Pete quod vis, Esther, et impetrabis. Quæ respondit : Obsecro ut veniat cras rex, et Aman ad convivium, et indicabo eis cor meum. Egressus est itaque Aman letus. Cumque vidisset Mardochæum non assurrexisse sibi indignatus est, et convocans uxorem et amicos, exposuit eis omnem gloriam suam, addens quod eum solum cum rege Esther vocavit ad convivium. Vernintamen se nihil

habere reputabat, dnu viveret Mardochæus. Et A men Judæorum celebre, Ita ut plures de gentibus religioni eorum jungerentur.

Et recordatus est Mardochæus somni quod vide-

dixerunt ei: Jube parari trabem quinquaginta cu-

bitorum, et suggere regi, ut appendatur Mardo-

chæus in ea, ut sic eas ketus cum rege ad con-

vivium, et jussit parari crucem. »

« Noctem illam rex duxit insomnem, et jussit sibi legi Annales (*Esther vi*). Et ventum est ad loenum ubi scriptum erat, quod Mardochæus nuntiaverat ei facinus eunuchorum. Et ait rex: Quid honoris consecutus est Mardochæus pro hac fide? Et dixerunt ei: Nihil. Et quæsivit rex quis esset in atrio. Et dixerunt pueri, Aman. Ipse enim intraverat, ut suggereret regi de morte Mardochæi. Cumque vocatus intrasset Aman, dixit rex ad eum: Quid debet fieri viro, quem rex vult honorare? Qui cogitans pro se dictum esse, respondit: Debet indui stola regia, et coronari diademate, et sedere super equum regis, et primus de principibus teneat equum, et per civitatem incedens clamet: Sic honorabitur, quem rex voluerit honorare. Dixitque ei rex: Festina, et fac ut locutus es Mardochæo. Cave ne quidquam ex his quæ locutus es prætermittas. Et fecit Aman Mardochæo, ut locutus fuerat. Qui prius renitebatur, putans sibi illudi ab Aman; sed, cognita veritate, consensit. Et redit Mardochæus ad foras palati. Aman vero festinabat in domum ingens, et operto capite. Et dixerunt ei amici ejus: Si de semine Judæorum est Mardochæus ante quem eadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed casdes. »

« Et ecce nuntii regis compellebant eum intrare, et intravit cum rege ad convivium (*Esther vii*). Et ait rex: Pete quod vis, Esther. Quæ respondit: Domini nihili animam meam, et populum meum ne pereamus. Utinam in servos venundaremur, et geniens facerem. Et ait rex: Quis est, qui hæc audeat facere? quæ respondit: Hostis noster est iste Aman. Quod ille audiens obstupuit. Rex autem iratus surrexit, et intravit in hortum, Aman vero supplicabat reginæ pro anima sua. Cumque reversus esset rex reperit Aman corruisse super lectulum in quo jacebat Esther, et ait etiam reginam vult opprimere, me præsente. Et dixit Arbona eunuchus: En lignum, quod paraverat Mardochæo, stat in domo Aman. Et ait rex: Appendite illum in eo. Et suspensus est Aman in patibulo. »

« Et dedit rex Esther domum Aman (*Esther viii*). Et ingressus est Mardochæus ad regem. Confessa est enim Esther, quod patruus ejus esset. Et dedit rex annulum Marlochæo, quem Aman recipi jusserrat. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam. Quæ iterum flens procidit ad pedes ejus, supplicans, ut veteres litteræ, quas scripserat Aman contra Judæos novis epistolis irritaret. Et acquieavit rex. Et scripsit Mardochæus litteras annulo regis sigillatas ad principes provinciarum, ne occiderentur Judei, imo illos qui parati erant ad occisionem Judæorum, interficerent Judei, et manus principum esset cum eis. Et factum est no-

bit recordatus est Mardochæus somni quod vide-
rat, et interpretationem ejus intellexit (*Esther x et xi*). Et hoc erat somnium: Apparuerunt ei voces, et tonitrua, et terræmotus super terram. Et ecce duo dracones parati contra se in prælium, ad quorum clamorem nationes excitatae sunt, ut pugna-
rent contra regem justorum, et fuit dies illa tene-
brarum et discrininis. Et conturbata gens justorum clamavit ad Dominum, et ecce fons parvus erexit in flumen maximum, et orta est lux magna, et hu-
miles exaltati sunt, et devoraverunt inelytos. » Porro in secunda epistola quam scripsit pro Judæis excusavit se rex in hunc modum: « Ne putatis si diversa jubemus ex animi levitate venire, sed pro necessitate temporum ferre sententiam, ut reipub-
blice poscit utilitas. Multi sublimati a regibus honore collato, abusi sunt in superbiam, et in ipsis qui dederunt moluntur insidias. Aman et animo, et genere Macedo, et ex obliquo commaculans genus Persarum, adeo intumuit, ut regno nos privare niteretur et spiritu. Nam Mardochæum, cuius fide vivimus, et consortem regni Esther cum omni gente sua, novis machinationibus expetiit ad mortem, cogitans ut illis interfectis, nostræ insidiaretur so-
litudini, et regnum Persarum transferret in Mace-
dones. Nos vero nutu Dei viventis, ejus beneficio patribus nostris regnum traditum est, et usque ho-
die custoditum, Judeos absolvimus, et hostes eo-
rum interfici jubemus. » Igitur tertia decima die mensis duodecimi percusserunt Judei hostes suos plaga magna per provincias, usque ad septuaginta quinque millia (*Esther ix*). Quarta decima vero die ce-
lebraverunt convivia cum gaudio, particulas sibi invicem mittentes. In Susis vero interfecerunt quin-
gentos viros. Et in decima quarta die obtinuit Esther a rege, ut adhuc occiderentur in Susis hos-
tes Judæorum, et suspensi sunt decem filii Aman, et de aliis circiter trecenti perierunt. Et ideo Judei, qui habitabant in Susis duobus diebus occisione vacantes decima quinta die convivia celebraverunt. Et propterea mandavit Esther, et Mardochæus hos duos dies in numero solemnitatum recipi, et dies plurimi, id est sortium, observari a Judeis, ut memoriæ facti nulla deleret oblitio (*ibid.*). Hos ta-
men dies vocat Josephus conversatores, eo quod Ju-
dæi de mœrore in gaudium conversi fuerant. Seri-
psit etiam Mardochæus ad Judam summum sacer-
dotem in Ierusalem, qui patri suo Elisaphat suc-
cesserat, ut dies isti solemnies haberentur in Judea
in sempiternum.

Incidentia.

In diebus Assueri Athenienses viginti quatuor lit-
teris uti cœperunt, cum antea sedecim tantum nte-
rentur. Senones Galli duce Brenno Romam inva-
serunt, et excepto capitolio incensam, vastaverunt sex mensibus; tribuni militares pro consulibus
esse cœperunt. Obiit Anaxagoras physicus, et Hera-

citus tenebrosus, et Democritus, et Socrates in A
carcerē venenum bibit. Diogenes et Isocrates clā-
ruerunt. Aristoteles audivit Platonem decimum
octavum annum agens.

CAP. II. *De Ocho seu Artaxerxe.*

(27) Post Assuerum regnavit Artaxerxes, qui
Ocius dictus est. Hic misit Vagosum praefectum
universis regionibus trans flumen Euphratēm. Erat
autem in Ierusalem summus sacerdos Joannes, qui
Iude patri suo successerat. Erat autem frater
Iohannis Jesus, qui ad pontificatum aspirabat, et
propterea Vagosi familiaritatem sibi comparavit.
Qui confidentia Jesus alteratus in templo adversus
Joannem adeo incitavit fratrem, ut eum interficeret.
Unde Vagosus indignatus ascendit in Ierusa-
lem. Cumque prohiberent eum ab ingressu templi,
respondit: « Mundior ego sum cadavere, quo tem-
plum plus profanastis. Et ingressus in templum
spoliavit illud. Et imposuit iterum ministris templi
tributa, et annonas anni septimi, a quibus per in-
terventum Esdræ absoluti fuerant. Porro Artaxer-
xes, scilicet Ochus, Ægyptum ad suum revocavit
imperium, Nethanabo rege in Æthiopiam pulso, in
quo Ægyptiorum regnum destructum est. Idem
Ochus Apodasmo Iudeorum capta, in Iircaniam
accolas translates, juxta mare Caspium collocavit.

Incidentia

Eo tempore Romani Gallos superaverunt. Demo-
sthenes et Socrates claruerunt. Obiit Plato, post
quem Speusippus tenuit Academiam.

CAP. III. *De Dario filio Arsami.*

(28) Post Ochum regnavit filius ejus Arsamus.
Et mortuo Joanne in Ierusalem successit ei filius
ejus Jaddus in sacerdotium. Post Arsamum regna-
vit filius ejus Darius. Hic præfecit regionibus trans-
flumen Saraballam de genere Cuthæorum, ex quibus
Samarite descenderunt. Erat autem Jaddo frater
Manasses ad pontificatum anhelans, propter quod
Isacham filiam Saraballe duxit uxorem. Cumque
ministraret in sacerdotio, indignati sunt Jerosolym-
ite, et jubebant eum recedere ab uxore, aut non
introire sanctuarium. Itaque Manasses cum uxore
transtulit se ad socerum suum. Qui pollicitus est,
ut ædificaret ei templum instar Jerosolymorum su-
per montem Garizim, sed hoc cum sententia regis
Darii faciendum erat. Interim autem condidit ei
Abisam, vel Abiglam, qui est Meditteraneus vicus
Tyriorum, et insignis. Et transierunt ad Manassen
plures de Jerosolymitis, quibus Saraballa pecunias
ministrabat, terram colendam deputabat, et habi-
tationem.

Incidentia.

Eo tempore Manlius Torquatus consul Romanorum
filiū suū, virgī cæsum, securi percussit,
quia contra imperium consulum cum hostibus pugna-
verat, et tamen expugnaverat.

(27) Ex diversis.

(28) Ex diversis historiis.

CAP. IV. *De Alexandro.*

(29) Per ideū tempus Philippus rex Macedonum
per insidias peremptus est a Pausania trahente ge-
nus ab Oreste. Cui successit Alexander filius ejus
adoptivus, quia legitur Notanabi filius, vicesimum
agens annum. Qui volens obtinere Syriam, transit
Helleponsum. Et congregati sunt adversus eum
duces Darii, qui erant trans flumen, et super Gra-
nicum flumen expugnavit eos. Cumque percurris-
set Lydiā et Iconiam, pervenit ad loca Pamphyliæ.
Tunc Darius, filius Arsami, electum collegit exerci-
tum, et transivit Euphratēm, et montem Ciliciae
Taurum, sperans in Cilicia Macedones expugnare.
Tunc gavisus est Saraballa, putans quod post victo-
riam occurreret Dario, et seificationem templi ab
eo impetraret, quod pollicitus erat genero suo: ipse
quidem longævus a præliis vacabat, sed aliter quam
speraret evenit. Nam vietus est Darius a Macedoni-
bus, et capta matre ejus, uxore et filiis, ad Persas
fugiens, remicavit cum paucis. Tunc Alexander
cepit aspirare ad monarchiam Orientis, et intrans
Syriam cepit Damascum, et subjugata Sidona Tyrum
absidebat. Tunc Saraballa eligens de suis octo millia
in Alexandriam profectus est in auxilium, dicens se
Ebentius obsequi ei quam Dario et quod loca con-
stituta sub potestate sua ei contraderet; et grata
susceptus est ab Alexandre. Præterea dixit ei se
hanere generum Manassem, fratrem principis sacer-
dotum gentis Iudeæ, multosque alios cum co-
potentes ex ea gente, quos velle siebat sub eo templum
constitutis locis ædificare: quod profuturum Ale-
xandro testabatur, quia potentia Iudeorum in duo
divisa non rebellaret. Concedente vero Alexandre,
in studio ædificavit Saraballa templum et altare,
quod permanit, usque ad destructionem factam
per Romanos, et in eo Manassem constituit ponti-
ficem*. Porro dum Alexander erat in obsidione Tyri,
scripsit epistolam ad principem sacerdotum in Je-
rusalem, invitans eum, ut sibi præberet auxilium et
exercitum, venalia prepararet, et redderet sibi tributa
qua prius Dario confrebat. Et respondit Jaddus se
Dario sacramentum dedisse, nec, eo vivente, posse
transcendere constituta. Tunc comminatus est Ale-
xander genti Iudeorum, quod per eum disserent
quibus deberent constituta servare. Tunc injectis
aggeribus, Tyrum fecit continentem, id est cum
prius esset insula, fecit eam conterminam terræ,
qua vastata Gaza obsedit. Et mortuus est Saraballa.

Alexander autem, capta Gaza, in Jerosolymam
festinabat. Et timentes Iudei, clamaverunt ad Do-
minum, et immolabant hostias, et Jaddus orabat pro
gente. Qui eum post sacrificium obdormissel, præ-
cepit ei Deus, ut consideret, serieisque, id est cor-
tinis, civitatem ornaret, et ipse pontificalibus in-
dutus, et feliquei sacerdotes cum eo legitimis stolis

(29) Ex diversis historiis.

induti, obviam exirent Alexandro. Et surgens a sopore, oraculum omnibus indicavit. Audiensque non longe esse a civitate Alexandrum, processit cum sacerdotibus, et civium multitudine sacra, ad locum, qui Saphim appellatur, quod Latine translatum *scopulum* sonat, unde Jerosolyma et templum Domini videri potuissent. Et factum est contra spem omnium qui sequebantur regem. Nam Alexander intuens antistitem, pontificali stola insignem, et super cidarim laminam auream, in qua scriptum erat nomen Dei, descendit de equo, et adiit eum solus, et nomen Dei adoravit, et pontificem veneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus, et ludificatam regis mētē putaverunt. Solus Parinenio quæsivit ab eo, cur sacerdotem gentis Judæos adorasset? Et respondit. Non hunc adoravi, sed Deum, qui principatum sacerdotum gerit. Nam per somnum in tali habitu Deum prospexi, adhuc in Lycea civitate Macedoniæ constitutus. Cumque necuna cogitarem utrum Asiani possem obtinere, jussit me confidere: nam ipse exercitum meum perduceret, et Persarum mihi traderet principatum. Nunc autem primo vissi in hoc sacerdote ipsius effigiem, et quæ mibi promisit proventura confido, et propterea Deum adoravi, et hominem veneratus sum. Et ingressus est urbem Alexander, et in templo sacrificavit Deo, secundum sacerdotis ostensionem, et attulerunt ei Danielēm, in quo scriptum erat, quendam Græcorum perditum Persarum potentiam, et arbitrans de se scriptum esse gavisus est. Et in crastinum convocans populum, jussit petere quæ vellet. Et ipsis petitibus concessit Judæos ubique patriis uti legibus, et septimum annum sine tributis esse propter Sabbathum terræ, quia septimo anno non colebatur terra. Et exinde ad alias civitates profectus est. Tunc Samaritæ videntes ejus munificentiam circa Judæos, cognatos se dixerunt esse Judeorum, originem suam ab Ephraïm et Manasse recensentes. Et postulaverunt ut templum eorum in Garizim honoret: quod in reditu se facturum promisit. Cumque peterent ab eo relaxationem septimi anni, quæsivit qui essent. Et dixerunt se Hebreos. Cumque adderet utrum essent Judæi, negaverunt se Judæos esse. Et respondit: Judeis tantum hæc concessi. Porro nos sub silentio pertransimus qualiter Alexander Darium vicit et Porum, et quomodo consuluit: arbores solis, et luna^{et}, et exētra admiratione digna, quæ preceptorum suo Aristoteli per epistolam indicavit, ad ea quæ circa populum Dei gesta sunt testimoniæ.

¹ *Additio. 1. Ecce tertio legitur Templum ædificatum, a Salomone in Jerusalem, in Ægypto, et hic a Saraballa.*

² *Additio. 2. Arbores solis et luna. Cumque sol oriebatur, et splendor summitetum arborum tangebat, usque ad radices concutiebantur, et tunc responsum dabatur interrogantibus, ubi Alexander de uxore, et*

A suis recepit, et de morte sua si Babylonem intraret, et ita factum est a sorore. Sacerdotes vero, qui erant utentes pomis arborum solis et lunæ, quadringentos annos vivebant.

CAP. V. *De reclusione decem tribuum, et morte Alexandri.*

(50) Itaque cum venisset Alexander ad montes Caspios, miserunt ad eum filii captivitatis decem tribuum. Ex edicto enim tenebantur egredi non licere, postulantes ab eo egredi copiam. Cumque quæsisset causam captivitatis, accepit eos recessisse aperte a Deo Israel, vitulis aureis immolando, et per prophetas Dei prædictum esse eos a captivitate non reddituros. Tunc respondit, quod B arctius eos includerent. Cumque angustia viarum obstrueret molibus bituminosis, video laborem huminum non sufficere, oravit Deum Israel, ut opus illud completeret. Et accesserunt ad se invicem prærepta mentium, et factus est locus imincibilis. Ex quo liquido apparet non esse Dei voluntatem, ut exeat. Egredientur tamen circa finem mundi, magnam hominum stragem facturi. Et, ut ait Josephus, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? Cumque rediisset Alexander in Babylonem, suæpato veneno usum lingue amisit, et extremam voluntatem suam scripto expressit. Et noluit monarchiam suam in aliquem transferre, ne aliquis par ei in potentia apud posteros legeretur, et duodecim quos ab adolescentia sua socios habuerat, regni successores instituit. Hæc autem institutio non stetit. Nam quatuor ex his tantum, aliis abjetis, regnaverunt, sicut in historia Danielis est comprehensum. Mortuus est autem cum esset annorum triginta duorum: et duodecim annis regnavit. Et dicitur a quibusdam, quod duodecim Alexandrias adiscavit, pro numero annorum, quibus regnaverat. Ipse in Ammone condidit Parathonium, id est virtutis suæ indicium, scilicet arcum triumphalem.

CAP. VI. *De Ptolemæo Soter.*

(51) Et regnauit post eum in Ægypto Ptolemæus, qui cognominatus est Soter. Qui cum regno suo adiecisset Syriam, apposuit ut adjiceret et Judæam. Et ascendens in Jerusalem die Sabbathi, sciens ea die Judeos arma non metentes, sub simulatione sacrificandi Deo nullo contradicente intravit. Unde secundum Josephum, ut ait Cnydius Agatarchides, Judæos ridiculos appellavit, qui pro superstitia superstitutione grave damnum sustinuerunt. Ptolemæus namque multos de Judæa et Garizim captivos trahens ad Ægyptum rediit. Et venditioni exponens eos, a negotiatoribus nationum distracti sunt et dispersi. Et per hanc captivitatem licet non fuerit generalis, diffusius dispersi sunt in nationes. Unde in *Actibus apostolorum* legitur convenisse in Jeru-

(51) Ex diversis historiis.

salem Judæos ex omni natione, quæ sub celo est (Act. ii). Iudæo pontifici successit filius ejus Onias, cui successit filius ejus Simon justus, cui successit frater suus Eleazarus, pro Othia, filio Simonis, adhuc puer.

[*Incidentia.*]

Eo tempore Appius Claudio cœsus Romæ claruit, qui aquas Cladias. [al. Calidas] induxit, et viam Apiam stravit. Theophrastus philosophus claruit; qui a divinitate loquendi, ut ait Cicero, nomen accepit. Censu Romæ agitato, inventa sunt civium ducenta septuaginta millia. Conditæ sunt a Romanis Ariminum et Beneventum.

* *Additio.* Quia per hoc numerum civium deprehendunt.

Cap. VII. *De Ptolemæo Philadelpho.*

Post Ptolemaum Soter regnavit in Ægypto Philadelphus. Hie studiosus, et librorum cupidus Demetrium Bibliothecæ suæ præfecit. Cumque quæsisset ab eo de numero librorum viginti milia adesse respondit, sed paulo post tempore, usque ad quinquaginta millia posse pervenire dixit. Et nuntiatum sibi dixit apud Judæos esse legem ore ipsius Dei editam, et digito ipsius scriptam pro qua summo opere laborandum esse dicebat, ut in Grecum conversa eloquium in archivis regalibus haberetur. Hæc enim erat lex Dei, quem philosophi Zena dicunt, id est viventem. Zeni enim vivere, vel vitam sonat, quem vulgus appellat Jovem. Et ad ostendendam legis ejus sanctitatem, addidit quod non nisi a Dei viventis cultoribus transferri potuisse. Nam et Theopompus eum histeris, quas scribebat, eam voluisse interserere, versus est in amentiam per dies triginta. Theotucus quoque pro causa eadem factus est caecus, et pœnitentes sanati sunt. Et suggestis regi ut scriberet pontifici Judæorum, ut Judeos Hebreos et Graecæ linguae peritos ad ipsum dirigeret, cum lege Dei, qui ad eam transferendam sufficerent. Quod ut impetraret, munera cum epistolis mittenda censuit. Aderat ibi Aristæus, qui longo tempore Judæorum calamitiati compatiens, opportunitate liberandi eos inventa, ait: Quomodo quod postulas obtinebis, tot Judæis in regno tuo servientibus. Solve itaque eos, et nihil gratius erit pontifici Judæorum. Nec ob hoc quod dico, me Judæorum asinum astimes, sed quia scio tua interesse, si factorem omnium Deum honoreris. Et liberavit rex de Judæis centum et viginti millia, dans dominis eorum pro capite centum et viginti drachmas argenti. Cumque dixisset rex, hoc magnum esse, dixerunt: Magnum quidem est, sed non regi munus. Tunc scripsit rex Eleazar in hinc modum: Gentem tuam, quæ secus nos erat, libertate donavi, arbitrans hoc Deo esse jucundum, quorum quosdam militare assignavi, alias quorum fidem approbaveram constitui in palatio. Leges vero vestras in nostra bibliotheca reponere decrevi. Bene ergo facies mittendo nobis viros seniores, qui valent interpretationem carum caute nobis relinquere.

A Transmisi modo argenti centum talenta pro immolationibus faciendis, et separavi quinquaginta talenta auri ad crateres et libatoria facienda, et gemmas sine numero ad artificum optionem. Tu manda nobis quæ ex his volueris fieri, quod gratius amplectemur.

Tunc mittens ad eum Eleazarus quod postulabat, rescripsit ita: Ad interpretandam legem, quam postulas, misi viros seniores de unaquaque tribu sex legem ferentes. Tunc autem pietatis erit, vel justitiae, ad nos eam cante remittere. Hi sunt septuaginta interpretes, qui licet septuaginta duo fuerint, more sacrae Scripturæ septuaginta dicuntur, quæ modicum numerum, si super aliquam summam superexcerescit, sepe subtiliter. Qui cum venissent ad regem, benigne ab eo collecti sunt, non tamen ad regem intromissi, usque in diem quintum. Imminebat enim ea die solemnitas triumphalis, pro triumpho scilicet quadam, quem majores sui eadem die habuerant. Ea igitur die suscepit eos, quos, coram universitate principum, decreverat honorare, post susceptionem vero duodecim diebus fuerunt cum rege, et sciscitatus est ab eis quæ in corde suo disposuerat, et præcipue de duobus, de cognitione Dei et gubernatione regni. Cumque instruxissent eum de regni administratione, plenus disputaverunt de uno Deo colendo, et quod nulla creatura Deus esset. Inde est quod ubique occurrit eis de trinitate, vel sub silentio transierunt, vel in ænigmate transtulerunt ne tres deos colendos, tradidisse viderentur. Similiter, et de incarnatione Verbi facientes, ut in Isaia*. Qui cum dixisset puerum nobis nasciturum, et addidisset sex ejus nomina, quorum unum est Deus, pro illis sex nominibus transtulerunt, magis i consilii angelus, ne viderentur tradidisse hominem deificatum (Isai. ix). Tunc ostenderunt regni ratulum, quem attulerant. Nec sufficiebat admirari rex chartarum tenuitatem et compagationem, quæ oculis deprehendi non posset, quanquam litteræ aureæ in candore chartarum adeo legibiles apparent. Introducti autem sunt in domum regis secus mare secretam, quæ erat ad negotiorum deliberationem, et datae sunt eis cellæ singulæ, et quidquid visum est eis opportunum et commodum ad interpretandum; diluculo egrediebantur ad optandum regi bona, et polichronitudinem **. Tunc lavabant se ad mare, secundum purificationem Judæorum, postea interpretabantur, usque ad horam nonam. Inde transibant ad cibum, et requiem, et consummaverunt opus septuaginta duobus diebus. Unde quibusdam visum est quod non transtulerunt tunc nisi Pentateuchum. Postea vero, vel postquam redirent, vel post, aliqui ex eis ad regem redeuntes, transtulerunt psalmos et prophetas. Verumtamen si miraculose factum est, ut dicit Augustinus, quod una et eadem sine dissonantia inventa sit editio uniuscujusque eorum, minus miraculose fieri potuit, ut in tot diebus interpretati sint legem, psalmos et prophetas. Hieronymus tamen videtur velle quod

Interpretationes sex dierum, in Sabbatho conferebant ex omnibus conflantes unam.

Nec mirandum esse hoc asserit, cum Esdras legem, quam per Spiritum reparaverat, postea cum veteri Scriptura, quæ apud Samaritanos erat, correxit. Opere completo, convocavit Demetrius, qui super libros magister erat, omnes Judeos qui erant in Alexandria et de provincia peritiores. Et lecta est coram omnibus translatio eorum, et approbata, postea delata est ad regem, et coram eo replicata. Cumque peterebat interpretes a rege dari auctoritatem, ut immobilis perseveraret, huc se facturum laudavit, si denunca ita caute corrigerent eam, ut quod semel judicatum foret, non cogerentur irritare. Et remisit eos munericibus honoratos. Eleazar quoque summo sacerdoti transmisit munera. In templo vero misit præter vasa mensam auream gemmis imprecabilibus insignitam, cuius crassitudine, cum esset dimidii cubiti, tamen materialiter superabat opus.

A Additio 1. Quia etsi decem tribus capti fuerunt, multi tamen latuerant, qui fugerant in Jerusalem, quidam etiam ad Samaritanos, propter quam commisionem, Samaritani dixerunt se esse Hebreos, ut supra cap. 4, per idem tempus.

B Additio 2. Unde in Isaia : « Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis (*Isa.*). » Pro his omnibus transtulerunt : Magi consilii angelus, qua translatione usus est Gregorius, qui ecclesiasticum officium ordinavit, quorum translatione utitur ubique, vel posteri, vel alterius auctoritatem inducit, cum tamen Ecclesia translatione Hieronymi, vel Vulgati, utatur in his omnibus.

C *** Additio 3. Polichronitudo dicitur oratio, quæ fit ab Ecclesia pro regibus, pontificibus, principibus terræ, et optat eis bona spiritualia, et temporalia, et eterna, et temporis longitudinem. Polis enim Graece, *pluralitas*; Latine, *chronos tempus*. Adhuc apud Graecos talis consuetudo est, ut cum surgunt mane, templum respicientes clavant, Polichronitudo basilicos, id est *multum temporis vivat rex*.

Incidentia.

Eo tempore Sostratus pharum in Alexandria construxit*, Aratus claruit, argenteus nuranus primus in Urbe figuratur; Romanos Carthaginenses navali prælio vicevunt, Metello consule fugato.

* Additio 1. Hoc fuit unus de mirabilibus mundi, ut dicit Plinius; Pharos enim erat turris altissima in littore maris sita, non in terra fundata, sed super canceros quatuor vitreos posito, tantæ magnitudinis, quod ignis in summo positus in nocte totum fere littus irradiabat. Sepulcrum Arati admiratione in Cilicia est dignum, nam in id saxa jactata resiliunt.

CAP. VIII. De Evergete.

Post Philadelphum regnauit frater ejus Ptolemaeus Evergetes, qui ab Ægyptiis Evergetes dictus

A est, quod *refectionem* sonat, quia post vastatam Syriam, et Ciliciam, et partes Asie inter innumeris spolia, quæ cepit, etiam deos eorum, quos Cambyses in Persas transvexerat revexit. Judæorum pontifex Onias, Simonis justi filius, cui successit Simon filius ejus sub quo Jesus filius Sirach librum *Sapientia*, qui *Ecclesiasticus* dicitur compositus, quem Græci panarethon vocant. Et prædicti Simonis in eo facit mentionem**. Porro Onias cum tributa negasset Evergeti, zelo legis, vel potius ex avaritia, ut dicit Josephus, qui eum in honorem fuisse testatur, compulit regem in iram. Et missus est legatus a Judæis, etiam invito Onia ad regem Josephus vir nobilis Tobias filius, et sororis Oniae; hic habuit filium Hircanum, cujus dum puer esset, probavit pater prudentiam, tradens ei trecenta juga boum, sine loris***. Qui non solum pacem reformavit, sed renuissus est a rege duos Judæos, sunitarum regnum.

* Additio 1. A pan, quod est *totum*, et arethon, quod est *virtus*, quasi totus virtuosus.

** Additio 2. Tres libros Salomon fecit. *Ecclesiastem*, qui sic incipit : « Vanitas vanitatum; » parabolæ sive *Proverbia*, quæ Hebraicæ Mastot dicuntur, *Canticum canticorum*. Est et quartus, cuius dubitatur autor, qui proprio dicitur liber *Sapientia*, et incipit : « Diligite justitiam. » Est quintus, qui *Ecclesiasticus* dicitur, quem compositus Jesus filius Sirach. Quilibet istorum dicitur liber *Sapientia*, quod in epistolis notari potest ab his libris sumptis. Ideo autem hanc appellationem sortiti sunt, quia in quolibet istorum sapientia introduceitur loquens, vel quia mores informant, vel quia de salute Salomonis propter idolatriam dubitatur.

*** Additio 3. Interfecit boves, et comedit carnes, et de eoriis fecit lora, et seminavit terram

Incidentia.

Eo tempore Ennius Tarentinus a Catone questore Romani translatus est, parco sumptu contentus, et unius ancillæ ministerio. Quadraginta ferme millia Gallorum a Romanis cesa sunt. Apud Rhodium, colossus magnus terræ motu corrutus.

* Additio 1. Imago maxima erat miræ magnitudinis, ut sagitta ad summum dirigiri non valeret, et caput ejus tantæ magnitudinis, quod capere poterat triginta coros grani, et in inferiori parte in pedibus apertura erat, unde poterat homo intrare, et ascendere in caput.

CAP. IX. De Ptolemaeo Philopatre.

Post Evergetem regnauit filius ejus Ptolemaeus Philopater. Post quem Ptolemaeus Epiphanes. Post quem Ptolemaeus Philometor, quem viceit rex Syriae Antiochus magnus, et Judeam sibi subjugavit. Pontifex Judæorum fuit Onias magnus Simonis filius, ad quem, ad reparandum fœdus, quod legitur fuisse inter Abraham, et majores suos, Lacedemoniorum rex Arius legatos misit. Porro Antiochus rex tributa septimi anni et ministrorum templi, quæ Philadelphus relaxaverat a Judeis revo-

cavit (*I Machab.* xii). Qui dum sinitimas regiones supra modum infestaret, delata est res ad Romanos. Et missi sunt ad eum Scipio Nasicus, et Scipio Africanus, et ab infestatione sub religione jurisjrandi amovegunt eum. Insuper tulerunt ab eo obsidem filium ejus Seleucus primogenitum, quem volens recipere ab eis, tradidit pro eo filium minorum natu Antiochum Epiphanem, ita quod esset obses perpetuus, id est non rediturus, propter iudicem Antiochi saevitiam. Descendit Onias in Aegyptum ad Ptolemaeum Epiphanem, sicut supra dictum est, et occisus est in Perside Antiochus in fano Nanec, et membratim ejectus a sacerdotibus. Qui in dolo promiserant ei thesauros, et cum paucis induxerunt eum in adytum.

CAP. X. De Seleuco.

Post Antiochum magnum regnavit in Syria filius ejus major Seleucus, pessimus, sed iners. Pontifex Judaeorum fuit Onias. Nam Onia transeunte in Aegyptum, filius ejus Simon sedidit pro eo. Cui successit filius ejus Onias. Sub hoc misit Seleucus nuntium Heliidorum in Jerusalem ad spoilandum commune aerarium templi¹. Quo ingresso in templum, surrexerunt duo juvenes de latibulis, et occiderunt eum. Videtur tamen Josephus veile angelos suis in similitudine hominum. In secundo *Machabaeorum* libro legitur, quia apparuit terribilis sessor equi, et conculebat eum, et confractus est, et mutus factus, sed non mortuus, et duo juvenes decori flagellabant eum. Timensque Onias indignationem Seleuci orabat ad Dominum pro defuncto, et resurrexit (*II Machab.* iii). Qui rediens ad regem, ait: Si habuerit dominus meus aliquos, quorum sitiat sanguinem, mittat eos in Jerusalem, ut spolient templum.

* Additio 1. Non vasa, sed donaria in usus templi.

Incidentia.

Eo tempore Aristobolus, natione Judaeus, peripaticus philosophus, scripsit commentarios explanationum in Moysen Ptolemaeo Philometori.

CAP. XI. De Antiocho Epiphane.

Audiens autem Antiochus Epiphanes, qui Romae obses erat pro patre, potrem mortuum, scilicet fratri inertiam, de regno Syriæ habendo presumens, clam Romanum egressus est (*I Machab.* i et alibi), nec quidam tradunt eum sub conniventer senatorum rediisse. Reversusque in Syriam benignum se omnibus, et munificum exposuit. Strenuus erat in agendis et acer in hostes. Unde et a populo cognominatus est Epiphanes, quod sonat illustris. Et mortuo fratre regnavit pro eo. Tunc iniquitatem sibi insitam aperuit, quam pro regno obtinendo palliaverat. Tunc surrexerunt in Jerusalem filii Belial, introducentes ritum gentium, et petierunt ab Antiocho ut faceret in Jerusalem ephebiā, id est

Aupanar epheborum, et quod Jerosolymitæ scriberentur Antiocheni, et gymnasia in quibus dogmatizabant de ritu gentilitatis (*II Machab.* iv). Et fecerunt sibi præputia, id est non circumeldebant parvulos suos, vel quia ritu præputiatorum vivebant; quidam tamen volunt quod quedam velamina fecerunt circumcisloni suæ, ut in denudatione Graeci apparerent dissimiles. Causa vero hujus flagitiæ haec fuit. Onias sine liberis duos habuit fratres, Jesum vel Oniam et Joannem, qui contendebant de pontificatu, et ut placerent Antiocho declinaverunt ad ritus gentium, adeo ut etiam nonna gentium sibi imponerent. Et Jesus dictus est Jason, vel Onias, Joannes vero Menelaus. Cumque plures essent cum Jason suppleavit Antiocho de faciendo gymnasio

B in Jerusalem. Et audierunt eum viri pessimi culpabiles in cibo, et violatione Sabbathi, et hujusmodi. Postea Antiochus amovit Jasonem, et elevavit Menelaum². Qui secundus est Oniam in Antiochiam. Hic enim cum vidisset facinus fratrum, descendebat ad regem, si posset mutare animum regis. Quod cum nequiret, sedebat in Antiochla in asylo. Et veniens post eum Menelaus, suasit Andronicus, ut occideret Oniam³. Qui evocans eum de asylo occidit eum. Et iratus rex pro morte justi, Andronicum exiit purpura, et flagellatum per civitatem, in eodem loco fecit interfici, ubi ille occiderat Oniam. Porro Antiochus, eum percussisset Aegyptum, in dolo ascendit in Jerusalem, et pro divisione, id est dissensione civium ad libitum fecit in ea, et percussit multos in Jerusalem, et lugebat omnis terra. Cumque rediisset in Aegyptum et esset repulsus per nuntios Romanorum, post biennium redit in Jerusalem in furore⁴. Et aperuerunt ei portas faventes sibi. Et interemis contraria sentientes, et exspoliavit templum, Menelao ductore, tollens vasa et lucernas, mensam et sacrariam, et urnam auream. A velis quoque non abstinuit. Et posuit in templo idolum Jovis Olympie, vel hospitalis, vel peregrini. Oblationes Mosaicas fieri prohibuit, altare æreum amovens, et carnem suillam edere, et idolo immolare coegit Judæos, arcemque munitivit in civitate David, in qua posuit praesidiū Macedonum, qui Judæis erant in omnibus inhumani. Nam quos

D eunque circumcidisse filios suos reperissent suspendebant, et parvulos ad colla eorum (*II Machab.* vi). Videntes autem Samarite Judæos hæc pati, de consuetudine naturæ sua se non esse cognatos Judæorum fatebantur, et quod haec tenus prædieaverant, templum super Garizim Del esse maximi, ne gavarent scribentes Antiocho in hunc modum:

Deo Epiphani relatio a Sichimitis Sidoniorum.

Majores nostri propter pestes, quandam superstitionem Sababorum seculi sunt, ædificantes in Garizim templum sine nurme veniuntque judices vestri ad nos, et similia Judæis nobis inferant, dum ab initio Sidones esse noscamur. Cohibe judices tuos ab afflictione nostra, et templum super Garizim, nomine Graeci Jovis, vel Anxuris, id est hospitalis,

petimus dedicari. » Et adjudicavit Antiochus facere A dicitur solus Jason fuisse frater Oniae, et Menelaus frater enjusdam Simonis, qui invidens Oniae, persuasit Seleuco de communi ærario spoliando, de quo supra dictum est.

* Additio 1. Dicit Augustinus quod ignis sacrificii, qui per sepiuginta annos Babylonicae captivitatis sub aquis vixerat, extinctus est Antiocho vendente sacerdotium Jasoni.

* Additio 2. In secundo tamen *Machabæorum* libro

“ Additio 5. Infra hoc biennium visi sunt in Jerusalem in aere confictus equitum quadraginta diebus (*II Mach.* v).

LIBER I MACHABÆORUM.

CAP. I. *Machabæorum.*

Tunc multi Judeorū sponte quidem in ore regis Iussa secenti sunt; probati vero patriis legibus adheserunt (*I Machab.* i). Erat autem vir de Modin, modico Judææ vico sacerdos, nomine Mathathias, filius Joannis, filii Simonis, filii Asmonæi, de vice Joatib, id est unus illorum viginti quatuor quos David elegit (*I Machab.* ii); et in eundem modum dictus est Zacharias de vice Abia (*Luc.* i). Erantque ei filii quinque Joannes, Simon, Judas, Eleazarus, Jonathas, et quisque suo cognomine censebatur. Sed sufficiet de Iuda dicere, qui dicebatur Machabæus. Hi videntes mala, induitū efficiis, planxerunt. Et venierunt emissarii directi a rege in Modin, statuentes idola in loco, quibus cogerent Judæos immolare. Ei dixerunt Mathathias: « Princeps es in civitate hac, et prior iussa regis implie. Qui clamavit: « Et si omnes obediant regi, ego, et filii mei et fratres mei obediemus legi Dei coeli. Non sacrificabimus. » Tunc quidam ex Judæis immolavit in medio. Et surgens Mathathias cum suis, trucidavit eum super aram, et nuntios regis interemit, aram quoque deponens clamavit: « Qui Dei est sequatur me. » Et cum omni tribu sua abiit in solitudinem, emnia reliquens. Multique enim filii et uxoris ad solitudines confugerunt, malentes herbis uti quam inquinari. Quos judices regis prius verbis electro conabantur, ut eligerent quae prosumt, ne eis tanquam hostibus uterentur. Qui noluerunt eos audire. Tunc emissarii regis aggressi sunt eos in diebus Sabbathorum quibus nefas erat eis arma mouere, et percusserunt quosdam, alios in speleis globis summis suffocantes. Et perierunt ex eis tria millia; alii habent solum milie. Plures autem liberrati adjuncti sunt Mathathias, et eum Judicem sibi utauerunt. Qui docuit eos pugnare in Sabbathis, dicens: « Si super hoc legem servabitis, eritis hostes legis, dantes causam, ut pereat populus Dei, et lex eum populo perfibit. » Et exinde, dicit Josephus, permanet nobis consuetudo pugnandi, etiam si tali die bella consurgunt. Colligensque Mathathias armatos, aras depositis idolorum, et immolantes, quos potuit, interemit, pueros non circumcisos jussit circumcidendi. Et anno uno hunc gessit magistratum. Cumque graviter ægrotaret, convocabans filios ait: « Ego de-

cretam proficiscor viam, commendando vobis patrias leges, ut pro eis grata mente moriamini. Nam corpora mortalia sunt, sanctorum vero monumenta immortalitatis ordinem consequuntur. Concordiam habete, et Simonem propter sapientiam in consilii habete patrem. Judam vero propter fortitudinem dum in armis. Et mortuus est Mathathias anno centesimo quadragesimo sexto, et sepultus in Modin. Et planxit eum Israel planeta magno. Et surrexit pro eo Judas Machabæus filius ejus, et factus est quasi leo defendens Israel clypeo suo (*I Machab.* iii).

CAT. II. *De preliis Jude Machabæi.*

Tunc Apollonius rex Samariae in virtute magna egressus est contra Judam (*I Machab.* iii). Judas autem occurrit ei, et percussit eum, multoque cum eo, et reliqui fugerunt. Taliisque spolia multa, et gladium Apolloni et pugnans in eo omnibus diebus vitae sue. Seron autem dux inferioris Syrie, audiens Judam roboratum, tulit sub se constitutos, et Judæos transgressores, et castramatus est in Bethsuram. Et occurrit ei Judas, et videns suos, propter paucitatem et jejunium desides, hortabatur eos, non in multitudine, sed in pietate censidere. Et confidens eum Syris, duce eorum interfecto persequebatur fugientes, in descensu montis Betheron, usque in campum. Et ceciderunt ex eis octingenti viri. Josephus dicit octo millia. Reliqui fugerunt ad maritima loca Philistihium, et cecidit timor Jude super gentes. Audiens hoc Antiochus congregavit omnem propriam virtutem, et multis ab insulis mercede conductit. Cumque milibus stipendia distribueret, vidit thesauros deficere. Non enim ei omnia tributa reddebantur, propter seditiones gentium, et deliberavit ire in Persidem, et accipere tributa regionum. Et reliquit Lysiam de genere regali super negotia regni, ab Euphrate, usque ad fines Asiae inferioris, et ut nutrit Antiochiam filium ejus, donec rediret. Et tradidit ei medicamenta exercitus, et elephantes, præcipiens, ut vastaret Judæam, et everteret Jerusalem, et genus Judæorum extirparet. Ipse vero abiit in Persidem egressus ab Emath, quam reparans Antiochiam nominavit, et perambulavit superiores regiones. Lysias vero elegit Ptolemeum, Nicanderum, et Gouiam viros potentes ex amicis regis. Et misit cum eis quadraginta millia

peditum, et septem millia equitum, ut venirent in terram Iuda, et applicuerunt in Emmaus in loco campestri. Et supervenerunt Syri eis ad auxilium, et multi transfugae Iudeorum, et negotiatorum quidam sperantes se Iudeorum emere captivos. Judas vero cum exercitu venit in Masphat, et hortabatur suos spem ponere in Deum, diuinitatem, secundum legem, noviter uxoratos, et qui possessiones paulo ante acquisierant (*I Machab.* iv). Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, et tria millia equites electos, ubi aii habent unum mille equitum, et egressi sunt circa solis occasum, ut per noctem irruerent super Judam. Quod presentiens Judas statuit et ipse castra hostium latenter invadere, et focos plurimos in castris derelinquens, pervenit ad camppestria Emmaus. Gorgias vero neinam in castris Iudeorum inveniens, arbitrans eos fugisse in montes, quarebat eos in moabitibus. Diluculo apparuit hostibus in castris Judas cum tribus millibus plus, vel minus, utcumque propter paucitatem. Cumque inopinatos hostis invaderet, multos occidit, reliquos persecutus usque ad Gesseron, et campos Idumaei, et Azoti, et occiderunt ex his tria millia. Judas vero dicitur suis predam contempnere, dum adhuc pugna contra Gorgiam superesset. Videntes autem qui cum Gorgia erant castra suorum incensa; nauis fumus a longe hoc eis indicabat, scientesque suos in fugam versos, et ipsi terga dederunt. Judas vero post plenitudinem vicerit tulit spolia multa hostium, ad propriam remeans, et laudans Deum. Et adhæserunt Iudei plures, et fuerunt cum eo circiter decem milia virorum. Sequenti vero anno congregavit Lysias exercitum quadraginta millia virorum et quinque millia equitum, et venerant in Iudeam. Et occurrit illis Judas in Bethorot cum decem millibus, et statim percussores prosternens, congressus est cum eis. Et occiderunt de exercitu Lysiae quinque millia virorum. Et attendens Lysias Iudeorum audaciam, et timens eorum desperationem, nisi eis vivere cum libertate licuisset, redit Antiochiam, praesidia congregans peregrinorum, ut cum majori apparatu rediret in Iudeam.

CAP. III. *De purificatione templi.*

Toties igitur victis Antiochi ducibus, persuasit Judas populo ascendenter Jerosolymam, templumque mundarent (*I Machab.* iv). Et invenientes templum desertum, et in eo frutices pullulasse, planterunt planetu magno. Et elegit Judas milites, qui expugnarent eos qui arcem praesidii custodiebant, dum ipse templum a seditate purgaret. Quod diligenter emundans, introduxit vasa nova, candelabrum, et mensam, aram quoque ex auro factam. Et posuit vela in ingressu, et januas restauravit, et deponens altare, quod statuerat Antiochus, de lapidibus novis aliud ædificavit, et encænatum est templum vicesimo die Decembri. Quæ dedicatio stetit in posterum, aliis duabus habitis in desuetudinem **. De hac dictum est in Evangelio. Facta sunt encænia in Jerosolymis, et hiems erat (*Joan.* ii).

A Et obtuleront holocausta in novo altari, et adoleverunt incensum de veteris altaris calculis igne concepto. Et accenderunt luminaria multa, et dixerunt festum luminum, vel propter multitudinem luminarium, vel quia tunc illuminaverat eos Deus sedentes in tenebris. Et statuerunt Judam summum sacerdotem. Facta sunt autem haec post tres annos, quibus templum manserat profanatum, secundum Danielis præstationem, quam ante quadragesitos annos et octo prædicterat. Et solemnizaverunt o. to diebus sub umbraculis secundum ritum Scenopegiae, memores quod paulo ante in speluncis habitarerant, statuentes ut posteri per octo dies hanc renovationem templi celebrarent ***. Unde Josephus ait: Ab illo tempore, et hacentis illam festivitatem B celebramus, vocantes eam Lumina, eo quod præter spem lumen nobis religionis apparuit. Tunc construxit Judas murum in circuitu civitatis, et aedificavit turres, custodes in eis deputans. Sed et Bethsuram munivit, ut ea pro castello adversus hostes uteretur, arcem tamen praesidii nondum obtinuit.

Additio 1. Et eadem die qua destructum fuit templum, eadem die revolutis tribus annis reædificatum est.

Additio 2. Una Salomonis in ædificatione templi, secunda Nehemiae in reædificatione.

Additio 3. Nota quod hic habes festum Iudeorum per ogdoadem, quod non obest, quia non fuit festum ex lege.

CAP. IV. *De præliis Judei.*
C Porro gentes finitimæ reparationem Jerusalem et robur Iudeorum ægre serebant, et persequebantur eos (*I Machab.* v). Quos Judas viriliter debellabat, et percussit Idumæos plaga magna, et pugnavit contra Timotheum ducem filiorum Ammon, et fugavit eum, et vastavit Gazer, et redit in Iudeam. Et congregatae sunt gentes, quæ erant in Galaad, adversus Iudeos, qui erant in finibus eorum. Qui fugientes in Datheman, miserunt ad Judam, ut ferret eis auxilium, nuntiantes quod festinaret Timotheus capere locum, in quem confluget. Cumque adhuc legerentur epistolæ, supervenerunt nuntii a Galilee, indicantes congregari eos, qui erant in Ptolemaide, et Tyro, et Sidone adversus Iudeos. Ergo utробique hostibus nuntiatis, misit Judas Simonem fratrem suum cum tribus millibus electorum in solatium Galileorum. Ipse vero cum Jonatha fratre suo et octo millibus exiit in Galaaditem, rehunc quens in Iudea Josephum et Azariam duces, ut servarent Iudeam, sed cum nullo hostium interim bellum committerent. Et venit Simon in Galilee, et contritæ sunt gentes ab eo, et persecutus est eos usque Ptolemaidem, et tulit spolia eorum, et Iudeos, quos trahabant captivos, et redit in Iudeam. Judas vero et Jonathas transiunt Jordani ambulaverunt viam trium dierum per desertum. Et occurserunt eis Nabuthæi, et suscepserunt eos pacifice, et narraverunt eis quæ acciderant fratribus eorum in Galaadite, et quomodo in quoniam-

ne ternerentur comprehensi. Judas vero prius incendit Bosor, et spoliavit. Et surgens nocte, cum diluculo venisset ad ohsidionem, vidi portantes scalas et machinas, ut comprehendenderent munitionem. Et venit post eos tribus ordinibus, et insonuit tuba, et castra Timothei cognoverunt, quia Machabæus esset, et fugerunt ab eo, et ceciderunt ex eis fere octo millia, et vastavit Judas civitates gentium in Galaaditide. Post hoc congregavit Timotheus exercitum alium, et sedit secus torrentem. Judas vero abiit obviam illis. Et ait Timotheus principibus suis: Si transierit Judas ad nos, potens poterit adversum nos. Si vero tinxerit transire, et castra posuerit extra flumen, transeamus ad eum, et poterimus adversus eum. Et transivit Judas torrentem relinquens post se, qui clamarunt neminem remanere. Et contritæ gentes fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim. Judas vero succedit fanum cum omnibus qui erant in eo. Tunc congregavit Judas universos Israëlitas, qui erant in Galaaditide, et uxores, et parvulos, ut venirent in terram Judeæ. Cumque venissent in Ephron petierunt a civibus transitum, et noluerunt eis periire. Et eradicavit Judas Ephron, et per eam transivit super imperfectos, et erat Judas congregans extremos per totam viam, et exhortans. Et transmissio Jordane ascenderunt in montem Sion, et obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset. Et redierunt in eadem die Judas de Galaaditide, et Simon de Galilea. Interim vero dum aberant, Josephus et Azarias volentes sibi facere nomen, congressi sunt cum Georgia, et fugerunt, et ceciderunt de populo duo millia; et magnificatus est Judas in Israel, qui quasi propheta habebatur, et prædixerat Josepho et Azarie ne egrederentur. Et vastavit Judas Idumæos et Philistium. Et pertransiens Samariam declinavit in Azotum, et combussit aras, et deos eorum, et cum spolis rediit in Judæam.

CAP. V. De morte Antiochi Eupatoris in Judea.

Cum haec fierent in Judæa, perambulabat Antiochus superiores regiones (*I Machab.* vi), et audivit esse civitatem Elynaidem, in Perside opulentam, et templum in ea locuplex, in quo erant velamina aurea, et loricæ et scuta que reliquerat Alexander, et quererbat prædari eam, sed non potuit; nam Elynaite fugaverunt eum ignominiose, et nuntiatus est in via ei quomodo fracti erant principes ejus in Judæa. Et versus in furorem jussit agitari currum suum sine intermissione, superbe intonans ventrum se Jerosolymam, et facere eam poliandrum Judæorum (*II Mach.* ix). Et statim apprehendit eum amarus dolor viscerum, et contigit eum impetu euntem, de curru cadere, et collitus est. Et manifestavit Deus in eo virtutem suam, ut qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, et montium altitudines in statera appendere, in gestatorio portaretur*. Et ebullierunt vermes de carnibus ejus, et viventes effluabant, et fetore illius gravabatur exercitus. Cumque nec ipse fetorem suum ferre potuisset, ductus est ad agnitionem sui venire, et

A ait: « Justum est mortalem subditum esse Deo. »

Et vovebat se liberatum Judæos, et pares Atheniensibus factorum. Pollicebatur quoque se futrum Judæum, et in omni loco prædicaturum Dei potestatem, et desperans scripsit omnia hæc ad Judæos, orans, ut fidèliter adhærerent Antiocho filio ejus. Cumque profiteretur se pati hoc propter templi violationem miratus est Josephus Polyhium virum bonum dixisse, ideo perissé Antiochum, quia voluit templum Diana in Perside devastare. Nam qid nullatenus egit peccatum, sed tamen cogitavit, nullo reatu teneatur. Ille patet secundum opinionem Josephi, quia lex cohibebat manum, et non animum. Tunc vocavit Antiochus Philippus collactaneum suum, et constituit eum tutorem regni, dans ei diadema, et stolam, et annulum, ut ferret ea ad Antiochum filium suum, et poneret eum super solium regni. Et mortuus est Antiochus peregre in montibus et miserabiliter. Quod cum accepisset Lysias, constituit Antiochum quem amitterat, regem, et vocavit eum Eupatorem. Tunc cogitavit Judas, ut obsideret eos qui erant in arce præsidii et fecit balistas, et machinas, et confortavit aggerem.

Tunc egressi sunt quidam de obsessis, et adjunxerunt, se illis aliqui ex impiis Israel, et venerunt ad regem, et dixerunt: Quopusque non vindicas nos, qui decrevimus servire patri tuo, et tibi? Ascende, et libera obsecros tuos, et reddere nobis

B haereditates nostras (*I Machab.* vi). Et iratus rex vehementer collegit exercitum. Sed et de regnis aliis venerunt ad eum conductiti, et erant centum millia peditorum, et viginti millia equitum, et elephantes triginta duo. Et applicuit ad Bethsuram, ut expugnaret eam, et recessit Judas ab arce, et admovit castra contra castra regis. Et ordinavit rex diluculo exercitum, et ostenderunt elephantibus sanguinem uvæ et mori, ad acuendum eos in prælium, et astiterunt singulis elephantibus ad custodiam mille pedites, loricali, et equites quingenti et turres ligneæ erant super singulos, et in turre triginta duo viri pugnantes desuper, et insus magister bestie. Et distenta est pars exercitus regis super montes, alii per loca ibant humilia. Et

D resplenduit sol in clypeos aureos, et resplenderunt montes ex eis, et apparuit Judas in prælio cum suis, et ceciderunt de exercitu regis sexenti viri. Et vidit Eleazarus, frater Judæ, unam de bestiis cæteris eminentiorem, et arbitrans regem esse in ea cucurrit per hostes, et subiit elephante, et effodit in umbilico, et cadens elephas oppressit eum. Tunc diverterunt Judæi a prælio, et ascendit rex post eos, et capta Bethsura, positisque in ea custodibus, obsedit Jerusalem, et statuit illic balistas, et machinas, et ignis jacula, et scorpions ad mittendas sagittas, et fundibulas. Esca autem non erant in urbe, eo quod septimus annus esset, et egressi sunt plures. Tunc audivit Lysias, quod Philippos redierat a Perside, et quærerat suspicere

regni negotia, et suggestit regi dicens : « Desicimus quotidie, esca nobis modica est, et munitus est locus, quem obsidenus, et incumbit nobis ordinare, de regno. Demus ergo dextras hominibus istis, statuentes ut ambulent in legibus suis, et servant nobis. Et facta pace juravit rex, et principes ejus, et intravit montem Sion, et videns munitionem loci, rupit iusjurandum, et destruxit murum in gyro. Et reversus Antiochiam invenit Philippum dominantem in ea, et vi occupavit civitatem.

* *Additio 1.* Quinque de causis punit Deus homines : Vel ad correctionem, ut Mariam sororem Moysi; ad iugis meritum, ut Job; ad conservationem virtutum, ut Paulum per angelum Satanc; ad manifestationem gloriae divinae, ut de exco nato legitur, neque hic, neque parentes ejus, etc. Vel ob ostensionem inchoationis poenae alicujus hic, et permanentia in futuro, ut Antiochus.

CAP. VI. De Demetrio, et Nicanore.

Eo tempore exiit Demetrius, Seleuci filius, ab urbe Roma, et ascendit in civitates maritimis, et regnavit ibi (*Machab. vii.*) Hunc, dum adiuc puer esset, patruus ejus Antiochus Epiphanes pri vaverat regno et ascendit Romanum in accusacionem patrui. Audiens vero patrum defunctum rediit, et plures receperunt eum. Sed exercitus ligavit Antiochum, et Lysiam, ut traheret eos ad eum. Quod cum accepisset, ait : « Nolite mihi ostendere faciem eorum». » Et occidit eos exercitus, et sedit Demetrius super solium patris sui. Tunc venerunt ad regem iupii ex Israel, et Alcimus Aaronita dux eorum, qui solebat fieri sacerdos. Et accusaverunt Judam, dicentes : « Perdidit Judas omnes amicos tuos, et nos disperdidit de terra nostra. Mitte ergo virum, cui credis, qui videat exterminium, et vindicet nos. Et constituit rex Alcimus principem sacerdotum, et misit eum exercitu Bacchidem in Judeam. Qui misit nunties ad Judam et fratres ejus in dolo, loquentes de pace. Et non attendit Judas sermonibus eorum. Multi vero de populo crediderunt eis, dicentes : « Homo sacerdos de semine Aaron venit; non decipiet nos. Egressi sunt ad Bacchidem, et occidit ex eis sexagiuta viros una die, secundum illud : Sanguinem sanctorum tuorum effuderunt in circuitu Jerusalani, et non erat qui sepeliret (*Psal. lxxviii.*) Alique fugerunt ab eo, dicentes : Non est veritas, et judicium. » Tunc recessit Bacchides a Jerusalem, et applicuit in Bethzeba, et nultos ex eis qui ad se refugierant occidit, et projicit in putatum. Et commisit regionem Alcimo, relinquens ei adjutores, et ipse reversus est in Antiochiam ad regem. Tunc Alcimus seducebat omnes verbis, et ad libitum cuique loquens, subito manu valida transfiguratum circumseptus est, et fecit mala in Jerusalem plus quam omnes gentes. Quod attendens Judas cessavit exire in regiones, et fecit vindictam in viros desertores. Videns autem Alcimus quod non posset Judam sustinere, rediit ad regem, ac-

cusans Judam in multis. Et misit rex Nicanorem, qui cum eo fuerat Roma in Judeam, mandans ei evertere populum. Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu, et locutus est ad Judam in dolo verbis pacificis et salutarerunt se invicem. Sed cum Judas intellexisset insidias, exsiliit, fugit ad suos. Postea congressi sunt juxta vicum Capharsalama, et vicit Judas fugit in civitatem David. Et egressi sunt sacerdotes ad Nicanorem supplicantibus, et ostendentes holocausta, que offerebant pro rege, et irridens sprevit eos, et apponens manum capiti juravit : « Nisi traditus fuerit mihi Judas cum rediero, succendam locum istum. Et recessit Nicanor a Jerusalem, et venit in Bethoron, et suscepit exercitum Syriae sibi destinatum. Et exiit Judas cum tribus milibus post eum, et commiserunt prælium tertia die mensis Adar, et contrita sunt castra Nicanoris, et cecidit ipse primus, et fugit exercitus ejus, armis projectis. Et egressi sunt de castellis Judeæ in circuio, et percutserunt eos usque ad unum. Et caput Nicanoris amputantes, et dexteram quam superbe extenderat, suspendebant ea contra Jerusalem, et linguam ejus minutum incisam dederunt avibus ad comedendum. Et statuerunt diem illam solemnem omnibus annis. Et sicut terra Iuda a præliis dies paucos,

* *Additio 1.* Quia germanus meus est Antiochus, non deceret me occidere eum, sed vos occidite.

CAP. VII. De fædere Judæorum cum Romanis.

Tunc audivit Judas nomen Romanorum, et virtutes eorum, quas fecerant in orbe, et quos volebant, vel privabant regno, vel exaltabant, et quod cum amicis optime conservabant amicitias, et in omnibus istis novo postulabat sibi diadema (*I Machab. viii.*), et fecerant sibi curiam, et trecenta viginti consilium agentes*. Et misit Romanum Eupolemum filium Joannis, et Jasonem filium Eleazari. Qui intrantes curiam dixerunt : Judas Machabeus, et fratres ejus, et populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, et ut auctoratis ab eis jugum Graecorum. Placuitque sermo Romanis, et scripserunt fœderis formam, et rescriptum in tabulis æneis miserunt in Jerusalem, ut esset ibi menaorialle in hunc modum : « Bene sit Romanis et genti Judæorum, in mari et in terra, et pax in æternum. Quod si institerit bellum Romanis, auxilium feret gens Judæorum, non accipiebus stipendia a Romanis. Idipsum facient Romanii Judæis. » Tunc scripserunt Romani ad Demetrium : « Quare gravasi jugum tuum super amicos nostros, et socios Judæos? Si ergo iterum adierint nos; adversum te faciemus illis judicium, pugnabimus tecum terra marique. »

* *Additio 1.* Res publica Romanorum prius regibus tractabatur, quorum primus Romulus, secundus Remus; postea per consules, tertio per imperatores, quorum primus fuit Julius Caesar.

CAP. VIII. De morte Jude.

Interea cum audiisset Demetrius quia cecidit

Nicanor cum suis, misit rursum in Iudeam Bacchidem, et Alcimum, et dextrum cornu cum illis, et applicuerunt exercitum ad Jerusalem (*I Machab.* ix). Et surgentes abierunt in Beream, et Judas posuit castra in Laisa cum tribus milibus electorum. Qui videntes multitudinem hostium timuerunt valde, et subtraxerunt se de castris, nec remanserunt cum Juda, nisi octingenti viri. Sed et Judas corde dissolutus est; nam bellum perurgebat eum, nec habebat tempus congregandi. Et locuti sunt ad eum, qui residui erant: Non poterimus contra eos, sed liberemus animas nostras modo, et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos. Qui respondit: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis, et superinducamus opprobrium gloriae nostræ, sed moriamur in virtute propter fratres nostros. » Et congressi sunt cum hostibus, et expugnabant cornu dexterum. Qui autem in sinistro cornu erant, venerunt eis a tergo, et ingratuum est prælium, et cecidit Judas, et cæteri fugerunt, Simon autem et Jonathas, fratres ejus redimentes corpus ejus ab hostibus, tulerunt illud in Modin. Et sepelierunt in sepulcro patrum suorum. Et planxit eum populus terræ planetu magno, et emerserunt iniqui in Israel, et facta est famæ magna, et tradidit se Bacchidi omnis regio. Et elegit Bacchides impios viros, et constituit eos dominos regionis; qui persecuebantur amicos Judæ. Et congregati sunt amici Judæ, eligentes Jonathan in ducem sibi.

CAP. IX. De Jonatha.

Et surrexit Jonathas loco Judæ fratris sui, et quærebat Bacchides cum occidere (*I Machab.* ix). Tunc Jonathas cum suis fugit in desertum Thœcœ, et misit fratrem suum Joannem ad Nabuthœos aranicos suos, ut commodarent ei apparatus summi, qui erat pretiosus. Et exeuntes filii Jambri percusserunt Joannem, et tulerunt omnia quæ habebat. Post hoc nuntiatum est Jonathæ, et Simoni fratri ejus, quod filii Jambri facerent nuptias, et ducent sponsam ex Madaba, et surrexerunt ad eos de insidiis, et percusserunt multis in vindictam sanguinis fratris sui, et redierunt ad ripam Jordanis. Et audivit Bacchides, et venit die Sabbatorum in virtute magna. Et dixit Jonathas ad suos: Ecce bellum ex adverso, aqua vero Jordanis hinc et inde et paludes, et saltus, et non est locus divertendi. Clamate ergo in coelum, et pugnemus, et commissum est bellum. » Et ceciderunt ex parte Bacchidis mille viri, et versus est Bacchides in fugam, et reversus est in Jerusalen, et ædificavit in Iudea civitates munitas, et posuit custodiam in eis. Et accepti filios principum regionis obsides, et posuit eos in arce in Jerusalen in custodia. Tunc preecepit Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris, et destrui opera prophetarum. Cumque copisset destruere, percussus est paralysi, et mortuus est cum tormento magno. Tunc rediit Bacchides ad regem, et siluit terra Iuda duobus annis. Post quos

A viri iniqui in Israel reduxerunt Bacchidem in Iudeam. Qui voluit comprehendere Jonathan occule, sed non potuit; nam innotuit consilium ejus Jonathæ. Qui comprehendens quinquaginta viros de his, qui insidiabantur ei, occidit eos. Et cessit Jonathas cum suis in Bethbessen, que est in deserto et confirmavit eam. Et ascendit Bacchides in virtute magna et obsedit Bethbessen. Et egressus Jonathas reliquit Simonem in civitate, et fecit sibi Jonathas numerum, et percutiebat per noctem multos hostium in tabernaculis eorum. Simon vero egressus de civitate, succendit machinas, et pugnaverunt contra Bacchidem, et contritus est ab eis. Et iratus est Bacchides contra viros, qui reduxerant eum in Iudeam. Et multos ex eis occidit. Quod audiens Jonathas misit ad eum legatos, pacem componere cum eo. Qui libenter accepit, et juravit se nihil mali facturum Jonathæ omnibus diebus vitæ sue, et reddidit ei captivitatem, quam prius erat praedatus in terra Juda, et rediit in terram suam. Et cessavit gladius ex Israeli, et sedit Jonathas in Machmas judicans ibi populum, et exterminans impios in Israel. »

CAP. X. — De Alexandro occidente Demetrium.

« Eo tempore ascendit Alexander, filius Antiochi Epiphanes, et occupavit Ptolemaidem, et regnavit in ea (*I Machab.* x). » Quod audiens Demetrius congregavit exercitum, et misit ad Jonathan, ut secum faceret pacem, et non cum Alexandro*. Insuper dedit ei protestatum congregandi exercitum, et obsides qui

C erant in arce, jussit ei reddi. Et venit Jonathas in Jerusalen, et cœpit innovare civitatem, munivit montem Sion in circuitu, et fuderunt custodes, quos posuerat Bacchides in Iudea. Tamen in Betsura aliqui remanserunt, quæ erat eis ad refugium. Et audiuit Alexander promissa, que fecerat Demetrius Jonathæ, et prælia, et virtutes, quas ipse fecerat, et fratres ejus, et seripsit ad Jonatham dicens: Audivimus de te quod vir potens es, et aptus ut sis amicus noster: et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, et ut amicus regis voceris. Et misit ei purpuram, et coronam auream, et induit se Jonathas stola sancta in die solemnis Señopegiæ, et congregavit exercitum, et fecit arma copiosa. Quod audiens rex Demetrius contristatus est, et remisit ad Jonatham in haec verba: Manete in amicitia nostra, et nunc absolvo omnes Iudeos a tributis, et protestatem arcis, quæ est in Jerusalen, do summo sacerdoti, et omnem animam Iudeorum, quæ est in regno meo captiva, relinquo liberam gratis, et quod omnes dies solemnies sint dies immunitatis et remissionis, et dies decreti circa illos, id est tres ante solemnitatem, et tres post. Ptolemaidem, et duas civitates confines ejus do summo sacerdoti ad necessarios sumptus sanctorum, et singulis annis quindecim millia siclorum argenti ad instauranda opera sanctorum, et ad innovandas muros in Jerusalen, et in Iudea sumptus dabuntur de rationibus regis. Jonathas autem et populus non cre-

diderunt ei. » Et complacuit eis in Alexandro, et se-rebant ei auxilium omnibus diebus. Tunc congregavit rex Alexandri exercitum, et movit castra contra Demetrium, et fugit exercitus Demetrii, et cecidit Demetrius in illa die. Tunc misit Alexander ad Ptolemaeum, regem Aegypti, dicens : « Da mihi filiam tuam uxorem. Et acquieavit Ptolemaeus significans, ut occurreret ei Ptolemaide. Et exivit Ptolemaeus de Aegypto, et filia ejus Cleopatra, et occurredit sibi Alexander in Ptolemaide, dedit ei uxorem. » Tunc Alexander vocavit ad se Jonatham, et veniens Jonathas Ptolemaidem invenit gratiam in conspectu duorum regum. Et venerunt quidam pestilentes ex Israele post eum, et accusabant. Sed non attendit ad eos rex, sed magnificabat Jonathan, et induit eum purpura, et scripsit eum inter primos amicos. Sunt autem quatuor insignia regalia, purpura, fibula aurea, diadema et sceptrum. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum gloria.

* *Additio I.* — Ab eo tempore, ex quo Antiochus Epiphanes, qui obses erat Romae, post mortem patris, fratre suo spreto, Demetrio ejus filio in regnum succedit, contentio erat de regno inter successores fratrum illorum.

CAP. XI. *De Demetrio Cretensi.*

Post tres annos venit Demetrius, filius Demetrii a Creta (*I Machab.* x). Hic, occiso patre in praedium, fugit ad Cretenses parentes maternos. Et, resumptis viribus, rediit in maritimam Philisthaeorum, et in Syriam Coelos. Et constituit Apollonium ducem exercitus, qui provocavit Jonathan in praedium. Qui assumptis decem millibus egressus est de Jerusalem, et veniens Joppen expulit inde Apollonium, et obtinuit eam. Et ibat Apollonius in Azotum, et inscutus est eum Jonathas, et commiserunt praedium in campo. Et fuderunt equites Apollonii in Azotum, et intraverunt fanum Dagon, ut se tuerentur. Et succedit Jonathas civitatem, et fanum, et eos, qui erant in eo, et fuerunt de occisis in campo, et succensis in fano fere octo milia. Et transivit Jonathas in Ascalonem, et receperunt eum Ascaloniti in gloria. Et rediit Jonathas in Jerusalem. Et audivit Alexander rex virtutem ejus, et addidit adhuc glorificare Jonathan, et misit ei fibulam auream, quæ solet dari cognatis regum, et dedit ei Accaron, et omnes fines ejus. Et cum ueteretur Jonathas duobus insigniis regiis, forte signum erat de renovatione regni Iudeorum. Et ascendit Alexander in superiores partes Cilicie. » Et egressus est rex Aegypti sacer ejus in virtute magna, et quererebat obtinere regnum Alexandri in dolo (*I Machab.* xi). Et aperiebant ei civitates, et occurrebant ei; sic enim mandavit Alexander. Et transiens in singulis civitatibus relinquebat custodias. « Ut appropinquabat Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum, et cætera demolita, et eorum tumulos qui occisi fuerant, et dicebant : Sic fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei : et tacuit rex. » Et occurrit Jonathas Ptolemaeo in Joppem, et salutaverunt se. Et abiit Jonathas cum

A rege usque ad fluvium Eleutherum, et rediit in Jerusalem. Cumque Ptolemaeus obtinuisse civitates usque ad Seleuciam maritimam, misit ad Demetrium, dicens : « Veni componamus pactum, et dabo tibi filiam meam. Pœnitet enim me, quod dederim illam Alexandro. » Et tollens filiam suam dedit eam Demetrio, et recessit ab Alexandro manifeste. Et intravit Ptolemaeus Antiochiam, et imposuit sibi duum diademata Aegypti et Asiae. Tunc Alexander venit contra eum in praedium, et victus est a Ptolemaeo, et fugit in Arabiam ad parentes maternos cum Antiocho filio suo. Rex autem Arabum timens virtutem Ptolemaei, occidit Alexandrum, et reservavit filium, et misit caput Alexandri Ptolemaeo, qui gavisus est. Sed factum est, ut tertia die moreretur, et regnauit Demetrius in solio patrum suorum.

In diebus illis expugnavit Jonathas arcem, quaerat in Jerusalem, et munitaverunt hoc Demetrius quidam iniqui ex Israel. Qui iratus venit Ptolemaidi, et scripsit Jonathæ ne obsideret arcem, sed occurseret ei festinato. Et elegit Jonathas de senioribus Israel, et dedit se periculo. Et accepit pecuniam multam, et vestes, et abiit ad regem, et dans ci munera invenit gratiam in conspectu ejus. Et licet multi accusarent eum, magnificavit eum rex in conspectu omnium, et statuit ei principatum sacerdotii, et quæcumque habuerat prius. Et vidit Demetrius quia siluit terra in conspectu ejus, et dimisit exercitum in loca sua, et retinuit secum exercitum peregrinum, et inimici erant ei omnis exercitus patris ejus. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius, qui videns quod omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, ivit in Arabiam, ut rediceret inde Antiochum filium Alexandri in terra patris sui. Eo tempore dum Demetrius erat ostensus suis, misit ad eum Jonathas, ut ejiceret eos, qui erant in arce in Jerusalem, et qui in presidiis erant quia impugnabant Israel. Et rescripsit Demetrius dicens : « Hinc et majora faciam tibi, cum fuerit opportunum. Nunc autem recte feceris, si miseris mihi viros in auxilium, quia discessit exercitus meus a me : Et misit ei Jonathas tria millia electorum in Antiochiam, et delectatus est rex in adventu eorum. Et surrexerunt Antiocheni centum viginti millia, et volebant interficere regem. Et fugit rex in autam. Et misit Judeos per civitatem, et occiderunt centum millia hominum, et liberaverunt regem, residui vero civium dederunt dexteræ regi, et fecerant pacem, et glorificati sunt Iudei, et redierunt in Jerusalem. »

« Et siluit terra in conspectu Demetrii. Et mentitus est omnia, quæ dixerat Jonathæ, et recessit ab eo, et vexabat eum valde. »

CAP. XII. *De Antiocho adolescentie.*

Eo tempore reversus est Tryphon de Arabia reducens Antiochum adolescentem, et imposuit ei diadema (*I Machab.* xi). Et congregati sunt ad eum exercitus quos disperserat Demetrius, et pugnaverunt contra Demetrium, et fugit. Et obtinuerunt Antiochus, et Tryphon Antiochiam. Et scripsit An-

tiocbus adioescens Jonathæ dicens : « Constituo tibi A Ptolemaidem, et tradam eam tibi, et reliqua præsidia, et exercitum, et universos ministeriales regni, et redibo. » Et creditit ei Jonathas, et remisit in Iudeam exercitum, et retinuit tantum tria millia, ex quibus dimisit in Galileam duo millia. Et erant mille cum eo. Cumque intrasset Ptolemaidem, ligaverunt eum cives, et omnes qui erant cum eo interfecerunt. Et planxit omnis terra Iuda Jonathan, aestimans occisum esse. Et dixerunt gentes, qui erant in exercitu Iudeæ : « Non habent principem, tollamus de hominibus memoriam eorum. » Et congregavit Tryphon exercitum ut veniret in terram Iuda, ut attigeret eam (*I Machab. xiii*). Timensque populus ascendit in Jerusalem, et ait Simoni : « Tu es dux noster loco Iudeæ, et Jonathæ frater tui. »

* *Additio 1.* In libro Machabæorum ita : « Et convocatis senioribus populi, cogitavit innovare muros, et exaltare altitudinem magnam inter civitatem, et aream, ut separaret eam a civitate, et esset singulariter. »

C. P. XIII. *De Simone.*

Et acceleravit Simon consummare muros Jerusalem, et misit exercitum in Joppem (*I Machab. xiii*). Cognoscens autem Tryphon, quod surrexit Simon loco Jonathæ, misit ad eum legatos dieens : « Pro argento, quod debebat Jonathas, frater tuus, in ratione regis, detinui eum. Et nunc mille argenti talenta centum, et duos filios ejus obsides, et remitemus te. » Cumque cognosceret Simon dolorem ejus, misit tamen argentum, et pueros, ne murmuraret populus dicens : « Non rediit fratrem, volens regnare. Et mentitus est Tryphon, et intravit regionem, ut coutereret eam. Et cum appropinquasset Baschamam, videns quod non profliceret, Jonathan ibi occidit, et filios ejus, et rediit in terram suam. Et misit Simon, et accepit ossa Jonathæ, et sepelivit eum in Modin. Et statuit septem pyramides patri et matri, et quatuor fratribus, et sibi, et circumposuit columnas magnas, et sculptis in eis armis, et naves ad memoriam eternam. Tryphon autem cum iter faceret cum Antiochœ adolescentem, dolo occidit eum, et regnavit pro eo in Asia. Tunc adiuvavit Simon præsidia in Iudea, et misit ad Demetrium, ut faceret pacem cum eo, et mittens munera rogavit, ut faceret remissionem regioni. Et scripsit Demetrius dicens : « Munera suscepimus, et pacem facimus vobis magnam, remittentes ignorantias, et peccata, usque in hodiernum diem, et nunc absolvimus vos ab omni tribute. » Et ablatum est jugum gentium ab Israel. Et ex tune cepit scribere populus Israel in tabulis, et gestis publicis annotationes temporis in hunc modum : « Anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, et principe Iudeorum. » Tunc descendit Simon in Gazam, et obsedit eam, et ejecit idololatras, et idola de civitate, et mundavit ædes, et collocavit in ea viros, qui legem facerent; et munivit eam, et fecit sibi habitationem, et obsedit eos, qui erant in arce Jerusalem. Et clamaverunt ad Simonem, ut acciperent

dextras, et dedit illis, et ejecit eos inde, et munda-
vit arcem & contaminationibus, et intravit eam cum
musicis instrumentis, hymnis et ramis palmarum,
statuens ut omnibus annis ageretur haec dies cum
letitia. Et vidit Simon Joannem dilium suum, quod
vir esset prælii. Et posuit eum sub se ducem, et de-
dit ei Gazam ad habitandum. Tunc congregavit rex
Demetrius exercitum, et intravit Medium ad con-
trahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem (*I Machab.* xiv). Sed Arsaces, rex Persidis et Mediae,
misit unum de principibus suis, qui percussit ca-
stra Demetrii, et comprehendit eum vivum, et po-
suit eum Arsaces in custodiam. Et silit terra
Juda in diebus Simonis, qui fecit sibi Joppem in
portum, et introitum in insulis maris. Et dilatavit
fines gentis suæ, et abstulit immunditiam, et sedis
unusquisque sub vite sua, et sub fieu sua, nec erat
qui eos terroreret. Et misit Simon ad Spartiatas ad
innovandam fraternitatem. Romanis quoque misit
clypeum aureum menaruni mille, et statuerunt ei
Romani libertatem, et scripserunt in tabulis aëris
fœdus, que positæ sunt in iūtulis in monte Sion.

Additio 1. Et sic tria festa legimus in libro Ma-
chabæorum : Primum festum mundationis templi,
de quo supra, cap. 3, *Toties igitur vicit.* Secundum
fuit, occiso Nicanore, de quo supra, cap. 6, *Eo tem-
pore.* Tertium habes hic : nullum tamen hōrum le-
gale fuit.

CAP. XIIV. *De Antiocho Demetrii filio.*

Fo tempore exiit Antiochus, filius Demetrii, in
terram patrum suorum, et convenerunt ad eum om-
nis exercitus, ita ut pauci essent cum Tryphone (*I Machab.* xv). Et scripsit Antiochus Simoni, et genti
Iudeorum dicens : « Statuo vobis omnia quæcum-
que remiserunt vobis reges ante me, et permitto
vobis facere percussuram proprii numismatis in re-
gione vestra. Cumque obtinuero regnum, magnifi-
cabo gentem vestram, et templum in gloria magna.
Porro Tryphon fugiens Antiochum per maritima
recepit se in Doram. Et insecurus est eum Antio-
chus, et obsedit civitatem terra et mari. Eo tem-
pore Lucius consul Romanorum scripsit regibus,
et regionibus in Oriente, ne inferrent mala Iudeis
amicis suis, nec opem ferrent inferentibus, sed si
qui pestilentes ex Iudeis configurerent ad eos, tra-
derent eos Simoni principi saecerdotum, ut vindica-
ret in eos, secundum legem suam. Antiochus autem
rex obsedit Doram secundo, et conclusit Trypho-
nem ne procederet. Et misit ei Simon duo millia vi-
rorum in auxilium, et argentum, et aurum, et vasa
copiosa. Qui noluit ea accipere, sed fregit pactum,
quod fecerat cum eo, et misit ad eum Athenobium,
mandans ei, ut redderet ei arcem, quæ est in Jerusa-
lem, et Joppem, et Gazam, et tributa locorum, qui-
bus dominatus fuerat ; alioquin veniret, et expugna-
ret eum. Et vidit Athenobius in Jerusaleni gloriam

A Simonis, et apparatum copiosum, et affluentiam in
auro et argento, et obstupuit. Et respondit Simon :
« Terram alienam non sumpsimus, sed hereditatem
patrum nostrorum, que injuste ab inimicis nostris
aliquo tempore possessa est. » Et rediit Athenobius
ad regem, et renuntiavit ei verbâ Simonis, et glo-
riam ejus. Et iratus est rex ira magna. Porro Try-
phon fugit navigio in Orthosiada. Rex autem perse-
quens Tryphonem, constituit Cendebæum ducem
maritimum, et reliquit ei exercitum, ut expugnaret
Judam. Et aedificavit Cendebæus Gedorem, collo-
cans in ea milites, ut vastarent fines Judææ. Quod
cum accepisset Simon vocavit duos filios suos se-
niores, Judam et Joannen. Et ait illis : « Ego, et
et fratres mei expugnavimus hostes Israel, ab ado-
lescentia usque in hunc diem. Nunc autem sensui,
sed estote loco mei, et expugnate pro gente vestra.
Auxilium vero de celo vobis sit. » (*I Machab.*
xvi.) Et dedit illis viginti millia pugnatorum, et
equites. Et profecti sunt adversus Cendebæum. Et
erat fluvius torrens inter eos, et timuit populus
transire, et transiit Joannes primus; et secuti sunt
eum omnes. Et insonuerunt sacris tubis, et conver-
sus est in fugam Cendebæus, et castra ejus, et ce-
ciderunt ex eis multi vulnerati. Vulneratus est et
Judas frater Joannis, et insecurus est Joannes su-
gentes, usque ad Cedronem. Et ecclerunt ex eis
duo millia virorum, redieruntque filii Simonis in
pace.

CAP. XV. *De morte Simonis.*

Porro Ptolemaeus filius Abobi, constitutus erat dux
in campo Jericho (*I Machab.* xvi). Erat enim gener
summi sacerdotis, et habebat argentum et aurum
multum. Et elevatum est cor ejus, et volebat obti-
nere regionem, et cogitabat dolum adversus Simo-
nem, et filios ejus, ut tolleret eos. Simon autem
perambulabat civitates regionis, gerens sollicitudini-
men earum. Et descendit in Jericho cum Juda et
Mathathia filiis ejus, et suscepit eos Ptolemaeus in
munitiunculam, quam aedificaverat in dolo, et fecit
eis convivium magnum, et abscondit ibi viros, et
intravit convivium cum armatis, et occidit Simonem,
et duos filios ejus, et reddidit mala pro bonis; nam
et uxorem Simonis cum duobus filiis ejus minoribus
jurgulavit [*al. vineculavit*]. Et scripsit Antiocho
regi, ut mitteret exercitum in auxilium, et traderet
ei regionem, et civitates, et tributa. Misit quoque
nuntios ad tribunos, ut venirent ad se, et daret eis
argentum, et aurum, et dona; aliosque misit occu-
pare Jerusaleni, et montem templi. Porro alios mi-
sit in Gazara, ut interficerent Joannem, sed pre-
currerens quidam in Gazara, nuntiavit Joanni que fa-
cta fuerant. Et ipse festinavit occupare Jerusa-
lam, et occidit eos qui venerant eum perdere.
Et factus est princeps sacerdotum post patrem
suum.

HISTORIA LIBRI II MACHABÆORUM.

Praefatio in historiam secundam libri Machabæorum.

Secundus liber Machabæorum non est historia prosecutio, sed prosecutæ recapitulatio. Est enim epistola quam scripsit Judas Machabæus, et senatus Iudaæorum Jerosolymitæ dispersioni Iudaæorum, quæ exsulabat in diversis regionibus Orientis, et maxime in Ægypto, in qua insinuaverunt eis duas a se solemnitates novæ institutas, hortantes, ut eas susciperent, et solemnizarent quotannis (*II Machab.* i). Unam de purificatione Templi, quam fecerant vicesima quinta die mensis Casleu, post tres annos pollutionis factæ ab Antiocho. Alteram quam instituerant decima tertia die mensis Adar, quod est Martii, quæ dicebatur, voce Syriaca, pridie Mardochæi¹, diem scilicet quam instituerant pro incredibili victoria quam habuerunt interfecto Nicanore, cuius caput et manum contra templum suspensa prædiximus. Nihilominus hortantes, ut solemnem agerent diem Scenopegiæ, et diem ignis, qui datus est de crassa aqua, quando Nehemias obtulit sacrificia. In hoc autem loco hujus epistolæ legitur Jeremias abscondisse arcam et altare incensi in speluncam montis, in quo Moyses ascendit, et vidi Dei hæreditatem (*II Machab.* ii, *Deut.* xxxiv). Et accesserunt quidam, qui sequebantur Jeremiam, ut no-tarent sibi locum, et non potuerunt invenire. Quos culpas Jeremias dixit : « Ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat et tunc ostendet Dominus haec, et apparebit majestas Domini, et nubes sicut in diebus Moysi, et sicut cum Salomon fecit (*III Reg.* viii), ut locus sanctificaretur magno Deo. » Quod ergo supra diximus Epiphanius dixisse Jeremiam aliter de mani-festatione arcæ fortasse mysticum fuit. Ne autem Jerosolymite viderentur sine causa has instituisse solemnites, recapitulaverunt in epistola heila quæ fecerant contra hostes, qui frequenter ebullierant de Perside. Et quomodo liberati erant a Deo in manu fortis, et signis, et prodigiis innumerabilibus. In hac autem recapitulatione apposita sunt quædam, quæ in prædicta non leguntur historia, quorum quædam jam supra posuimus, suppressa vero ibi nunc supplebimus. Forma vero epistolæ haec est : « Populus qui est Jerosolymis, et in Juda, senatusque et Judas, Aristobulo magistro Ptolemaei regis, qui est de genere christorum sacerdotum, et his qui in Ægypto sunt Iudaïs, salutem et sanitatem. Bene faciat vobis Deus, et det vobis cor omnibus, ut collatis eum, et faciat eum voluntatem. Adaperiat cor vestrum in lege sua, et in præceptis suis, et faciat pacem. Exaudiat orationes vestras, et reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo. Et nunc hic sumus orantes pro vobis. De magnis autem peri-

A culis a Deo liberati magnifice gratias agamus ipsi, et cætera quæ sequntur (*II Machab.* i). Pericula vero sua, et liberationes a Deo factas enumerare cœperunt, a morte Antiochi Magni, et a filio ejus Selcuco. Qui cum prius templum honoraret, et de redditibus suis prestaret sumptus ad ministerium sacrificiorum, ad suggestionem Simonis de tribu Benjamin, qui erat præpositus templi, et invidebat Oniae, misit Heliodorum ad spoliandum commune ærarium, quod dixit non pertinere ad rationem sacrificiorum (*II Machab.* iii). Erant equidem hæc congregata ad victualia viduarum, et pupillorum, et pleraque erant deposita divitium. Terninaverunt autem prosecutionem hujus epistolæ in morte Nicanoris in hunc modum : « Igitur his erga Nicanorem B gestis, ex illis temporibus ab Hebreis civitate persessa, vel possessa. Ego quoque in his similem faciam sermonis. Etsi quidem bene, et ut historiæ competit hoc, et ipse velim. Si autem minus digne, concedendum est mihi. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est, alternis autem uti delectabile, ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Illic ergo erit consummatus (*II Machab.* xv.) .

* *Additio 1.* Judæi, duce Mardochæo, solemnitatem decima tertia die ejusdem mensis instituerunt in memoriam ejus, quia victoriam de inimicis eorum habuerunt, decima tertia die ejusdem mensis, quando eos occiderunt per provincias, usque ad septuaginta quinque millia, licentia eis data ab Assuero, sicut habes supra in libro Esther, circa finem ejusdem.

CAP. I. Recapitulatio.

Perro quædam superaddita in hac epistolari recapitulatione summatum tangere curabimus. Sane in profanatione Antiochi cum cogarentur Judæi a patribus legibus recedere, duæ mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse; quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, carnifices per muros præcipitaverunt (*II Machab.* vi). Eleazarus, unus de primoribus scribarum, et vir actate proiectus, aperto ore hiens compellebatur suillas carnes sacrificii manducare. Quidam vero veteres amici ejus carnes licitas secreto aferentes, rogabant ut simularet se ad imperium regis manducare, quod renuens aiebat : « Adolescentibus exemplum forte malum relinquam. » Et plagi peremptus, memoriam mortis suæ, et exemplum virtutis reliquit. Contigit autem et septem fratres una cum matre comprehensos compelli ad esum porcine carnis. Quibus renuentibus, jussit rex eorum eis sartaginiæ, et ollas æneas succendi, et primogenito linguam amputari, eujus cete-

capitis abstracta, et summitate manuum et pedum præcisa coram matre et fratribus, missus in sartaginem terrebatur. In eundem modum singuli fratrum, secundum ordinem genitare, torquebantur, præmissa tamen unicuique exhortatione, ut regi obediret, et viveret. Supra modum autem mater mirabilis, et bonorum memoria digna, singulos horabatur patria voce, et semineæ cogitationi masculinum animum in'rens, dixit ad eos : « Nescio quæliter in utero meo apparuisti, nec enim ego spiritum et animam donavi vobis, nec vitam ; et singulorum membra non ego ipsa compagi, sed qui formavit vos, spiritum vobis iterum cum misericordia reddet, et vitam, sicut nunc vosmetipos despiciatis propter legem ejus. » Cumque adhuc adolescentior superesset suadebat rex matri ut adolescenti fieret in salutem. Cumque promisisset se suasuram filio, inclinata ad illum patria voce dixit : Fili, miserere mei dignus fratribus tuis effectus, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Tunc rex indigne ferens se derisum, in hunc crudelius super omnes desævit. « Novissime autem, post filios et mater defuncta est (*II Machab.* vii). »

Pro hac tanti prærogativa martyrii asserunt plures de his septem fratribus Ecclesiam solemnizare. Additur quoque, in eadem epistola, quod, cum Judas adversus Timotheum dimicaret, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, ducatum Judæis præstantes; ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis circumseptum conservabant, in adversarios autem tela et suimina jaciebant (*II Machab.* x). Nec multo post tempore cum egredieretur Judas a Jerosolymis, ut dimicaret adversus Lysiam, apparuit precedens eos eques in veste candida, armis aureis, hastam vibrans (*II Machab.* xi). Additur quoque quod Joppitæ rogaverunt Judæos, secum habitantes, ascendere scaphas, quas paraverant in die festo ad colludendum (*II Machab.* xii). Cumque in altum processissent, submerserunt ex eis non minus ducentos. Quamobrem Judas in nocte superveniens, portum succedit, scaphas exsusit, refugos ab igne gladio perenit. Jamnitis quoque nocte supervenit, et portum cum navibus succedit, ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis a stadiis ducentis quadraginta. Additur quoque quod, prælio commisso apud Jamniam, plures prostrati sunt de Judæis. Et venit Judas cum suis, ut corpora prostratorum tolleret, et in sepulcris poneret paternis. Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de dominiis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt. Omnibus ergo manifestum factum est ob hanc causam eos corruisse. Et benedixerunt justum Dei iudicium, qui occulta fecerat manifesta, et in preces cōversi, rogaverunt Deum, ut delictum eorum obliteraretur. At vero vir fortissimus Judas, collatione facta a suis, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam, offerre ea ibi pro peccatis mortuorum, vel delicto illorum in sacrificium. Additur quoque quod, cum sceleratissimus Nicanor, per e-

A quereret Judam post foedus cum eo initum, et postea factum, et comperit Judam esse in locis Samariæ, et dispositus bellum committere cum eo in die Sabbathi (*II Machab.* xv). Judæi vero, qui sequebantur Nicanorem, per necessitatem, dixerunt ei, ut honore daret diei sanctificationis, et Deo, qui universa conspicit. At ille quæsivit ab eis : « Si potens est in cœlo, qui imperavit eis diem Sabbathorum. Et dixerunt : Est Deus unus in cœlo potens, qui jussit agi diem septimam. At ille ait : Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, et negotia regis impleri. » Machabeus autem cum pauci essent cum eo, formidantes imperium Nicanoris, et multitudinem, singulos illorum Judæorum armavit, non clypei et hastæ munitione, sed sermonibus optimis, et exhortationibus, præsertim exposito eis somnie quod in eadem nocte viderat in hunc modum : Viderat Oniam summum sacerdotem qui a puero in virtutibus exercitatus fuerat, manus protendentem, et orantem pro populo Judæorum». Post hoc apparuisse, et aliud virum ætate et gloria mirabili circa illum, et Oniae dixisse : « Illic est amator populi Israel, hic est qui multum orat pro populo, et civitate sancta, Jeremias propheta Dei. » Extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judæ gladium aureum, et dicentem : « Aceipe sanctum gladium munus missum a Deo, quo dejices adversarios populi mei Israel. » Qua visione confortati, qui erant cum Judæ impetum fecerunt in hostes et prostraverunt ex eis non minus quam triginta millia, Nicanore cum eis interfecto, et redierunt Jerosolymam benedicentes Deum ; et caput Nicanoris, et manum cum humero abscissam, contra templum suspenderunt. Itaque omnes communis consilio decreverant nullo modo diem istum absque celebitate præterire. Illic terminatur epistola Judæ ad dispersionem Judæorum. Terminata igitur epistolari recapitulatione ad prosecutionem historiæ revertamur de Joanne, filio Simonis, prosequentes.

Additio 1. Nomen martyris ad quatuor extenditur. Dicitur martyr, qui pro conservatione legis Dei moritur, ut Machabæi. Dicitur etiam martyr, qui pro veritate prædicationis moritur, ut Jeremias, et alii prophetæ. Dicitur idem martyr, qui loco ipius Christi moritur, ut infantes. Dicitur et martyr, qui pro confessione fidei, et passionis Christi moritur, ut Petrus et Paulus. Et isti propriæ dicuntur martyres, id est testes passionis Christi. Quorum festum facit Ecclesia, cum nullius Veteris Testamenti martyr festum agat, nisi septem Machabæorum. Puerorum quoque festum agit Ecclesia, licet ad inferos descenderint. Unde in eorum festo canticum laetitiae subtitetur. Si objiciatur de Joanne Baptista, dicimus, quia passionis ejus festum non agimus, sed nativitatis, quæ fuit figura nativitatis Christi. Festum ergo Decollationis ejus non est festum passionis, præsertim cum ipse circa Pascha decollatus fuerit, sed tempore tali caput ejus inventum fuerat

Alii tradunt duas esse dictiones, eo quod tali tempore collata sint ossa ejus.

** *Additio. 2.* Hinc habes auctoritatem, quod animas sanctorum efflagitare debemus, quod pro nobis orent et intercedant: per quod consulantur Iudei, qui negant alicujus sanctorum auxilium deposcendum.

CAP. II. *De commendatione Joannis Hircani.*

Mortuo Simone, qui ultimus quinque filiorum Mathathiae Asamonæ dux, et sacerdos fuerat in Iudea, successit ei filius ejus Joannes, cognomine Hircanus a devictis Hircanis (*I Machab. xvi.*), quem Josephus in tribus commendat, in religione sacerdotii, in strenuitate ducatus, et quia vir propheta erat. Qui insecurus est Ptolemæum, qui patrem ejus dolo interfecerat, matremque ejus cum duobus parvulis tenebat in vinculis, et confugerat ad oppidum ultra Jerichonta quod Agon vocabatur. Obsesso quidem oppido cum Joannes acrius insistebat, Ptolemæus matrem Joannis, et fratres super muros, usque ad sanguinis effusionem cædebat, fractusque pietate Joannes ab impugnatione se temperabat. Matre tamen clamante, ne pro se sisneret scelus Ptolemæi invultum; mortem enim suam sic indicaret immortalitate meliorem. Ob hoc diutius tractata obsidione septimus advenit annus ferioratus a Iudeis. Recessitque ab obsidione Joannes, Ptolemæus vero matre ipsius, et fratribus occisis, confugit ad Zenonem Philadelphie tyrannum, qui Cotila cognominabatur.

CAP. III. *De institutione Xenodochiorum, et de morte Joannis.*

Post hoc Antiochus Ponticus rex Syriæ obsedit Jerusalem. Quamobrem aperuit Hircanus duos de octo loculis circumstantibus sepulcrum David, et sustulit ex eis plusquam tria millia talentorum redditus trecenta talenta Antiocho, ut ab obsidione recedaret. Et ut placaret murmur populi de aperi-
tione sepulcri, de reliqua pecunia primus instituit xenodochia pauperum in Jerusalem. Samariam captam solo æquavit, quam post Herodes instaurans Sebaste dixit. Mortuus est autem Joannes, triginta tribus annis rebus optime administratis, relictis quinque filiis, Aristobulo primogenito, et D Antigono cum tribus minoribus. Cumque nullus eorum ad regendum populum sufficeret, uxorem suam discretissimam Iudeæ præfecit et filiis.

CAP. IV. *De restitutione regni Iudeorum per Aristobulum.*

Aristobulus vero impatiens dominii materni, matrem cum tribus fratribus minoribus vineulavit in carcерem, et Antigonom, quem diligebat secundum a se constituit. Imposuitque sibi diadema, et restitutum est regnum Iudeæ. Fluxerant autem a Seidecia, sub quo regnum fuerat interruptum, anni quadringenti septuaginta quinque, et menses tres, vel a reditu de captivitate Babylonis. Unde sepe

A legitur intermissum suis regnum usque ad Hirca-
num: et Aristobulum intransitive, id est usque ad Aristobulum Hircani. Nec tantum regnavit Aristobulus nisi per annum, eo quod matrem fame peremerat in vinculis. Cumque ægrotaret Aristobulus in turre, quæ post ab Herode dicta est Antonia, redibat Antigonus de Galilæa, in qua multa præclare fecerat, indutus novis armis, et decentibus. Cumque ingredieretur Jerusalem in diebus Scenopigiarum ob honorem fratris, et ut ostentaret de-
corem armorum populo, armatus intravit. Qued videntes æmuli ipsius, et maxime uxor fratris, quæ oculos in eum injecerat, sed ipse ei assensum non præbebat, accusabant eum, dicentes Aristobulo: « Frater tuus audiens te ægrotantem in manu forti, et armata intravit, ut te perimat, et regnet. Quod ita probare potes. Jube eum venire ad te, si venerit armatus, super his quæ dicimus certus esto. » Posuit ergo ad suggestionem uxoris Aristobulus armatos in subterraneo, qui Pirgus Stratonis dicebatur per quem Antigonus transitum facturus erat, qui, si veniret armatus, eum interficerent. Et advocans fratrem Aristobulus præcepit nuntio, ut diceret ei, ne veniret armatus. Sed regina corrupit nuntium minneribus, ut diceret ei quod cum armis descenderebat; affectaret enim eum rex videre in ar-
morum decore.

CAP. V. *De nece Antigoni.*

Erat autem eo tempore in Jerusalem genethliacus quidam, Judas nomine, de hæresi Esseorum, qui per constellationem indicavit de nativitate puerorum, qui scholasticis suis arte sua prædixerat de morte Antigoni, et diem et locum. Is, cum vidisset Antigonum in armis gloriante, exclamavit: Papæ! Nunc mihi pulchrum est mori, quando ante me veritas interiit mearumque prædictiomum aliquod mendacium deprehensum est. Vivit Antigonus iste, qui hodie moriturus erat in Pirgo Stratonis. « Locus autem ille abhinc sexcentis stadiis distat, hora vero diei sunt quatuor. » Cumque sic ejularet senex, paulo post occisus est Antigonus cum armatus descendenter per Pirgum Stratonis, seque locorum æquivocatione senex agnoscit suis deceptum. Audiens autem rex mortem fratris indoluit, adeoque morbus invalidus, ut sanguinem, laceratis visceribus, evomeret. Quem unus de servulis huic officio destinatus foras efferens, ubi Antigonus occisus fuerat, casu effudit super adhuc extantes cruxis maculas. Quod videns populus exclamavit affirmans nutu Dei in occisi ultionem, sanguinem libatum occisoris. Cumque causam clamoris rex sciscitator, nullusque ei auderet prodere, tandem minanti, pro taciturnitate supplicium, verum quod erat ei indicaverunt. Et ingemiscens ait. « Pas non erat, ut Dei lumen sclera mea laterent, quatenus, o corpus improbum, matri fratrique animam damnatam detinebis. Utinam non paulatim eis sanguinem meum libem, sed totum simul accipiant! » Et, his dictis, exspiravit

CAP. VI. *De tyrannide regis Alexandri, et ejus morte.*

Quo mortuo uxori ejus, quia prolem ex ea non suscepserat, fratres viri solvit a vinculis, majorem natu Alexandrum regem constituens, qui cognominatus est Jamnaeus, qui etiam modestia præstare videbatur. Qui fratrem secundum interfecit, quia ad regnum aspirare videbatur, tertium secum vivere coegit privatim, duxitque uxorem, nomine Alexandram, quæ et Saloma dicta est. Hic adeo nequissimus fuit, quod in septem annis circiter quinquaginta quinque millia seniorum interfecit, quia facinora ejus detestabantur. Cumque offensus esset populo munivit sibi palatium in turri, quæ Baris dicebatur, super quam postea admiratus est Titus, quod eam Judæi deseruerant, cum defendi posset a duobus ab omni vivente. Adeo autem offensus erat Judæis, ut semel percunctanti ei, quoniam pacto eos sedare posset, responderunt, si morreretur. Ob hoc in plateis Jerusalem suspendit octingentos viros uxoratos, uxoresque eorum, et liberos nacavit. Cumque quievisset à præliis et quartanis fatigaretur, morbum ex otio natum putans, intempestivis laboribus militiae se reddidit, et triginta octo regni sui anno mortuus est, duos relinques filios, Hircanum et Aristobulum. Sciensque filios pro patre Judæis odiosos regnum reliquit uxori. Quæ sibi sub viro benevolentiam populi sæpe comparaverat, tyrannidi ipsius sæpius resistens, etiam simulatam religionem in habitu præferebat.

CAP. VII. *De regno Alexandræ, et de filiis ejus, Hircano et Aristobulo.*

Quæ dum regnaret, Hircanum primogenitum pontificem declaravit, eum futurum regem indicans, quia modestus erat; minorem vero Aristobulum, eo quod ferventis animi videretur, privatim vivere coegit. Eo tempore orta est in Judæa hæresis Pharisæorum, de quibus post cum sectis aliis explicabitur, querum consilio utebatur in omnibus Alexandra, ita ut eorum consilio optimates quosque Judæorum, aut exilio damnaret, aut interficeret. Denique Diogenem, qui Alexandro amicissimus fuerat, eccidit. Alienigenarum quidem duos sibi conflaverat exercitus, ut in Judæos tutius debacchareret. Proinde multi ad Aristobulum confugerant, ut ejus patrocinio tuerentur. Nono autem regni sui anno ægrotavit Alexandra, et Aristobulus, collecta plurimorum manu, post matrem se regnatum declaravit *. Ob hoc miserata querelas Hircani mater, conjugem Aristobuli cum filiis in custodia recludens, obsides accepit, ne regnum sibi Aristobulus usurparet.

* *Additio 1.* His temporibus. Jugurtha contra Romanos dimicans à Marco et Sylla captus est Rome. Ars rhetorica cœpit haberi edicta a Plotio Gallo. Lucretius peculo amatorio in furorem versus, per intervalla insanire aliquos libros conscripsit. tandem interfecit se

A CAP. VIII. *De multiplici discordia fratrum.*

Ea mortua, Aristobulus, collecto exercitu, contra fratrem movit arma. Cumque egressi essent fratres in campis Jerichontinis, victus Hircanus fugit in Jerusalem. Tandem ea lege in concordiam redierunt, ut Aristobulus regnaret, Hircanus vero sub eo quibuslibet fungeretur honoribus. Domos etiam permittaverunt. Erat autem cum Hircano Antipater Idumæus, cuius prudentiam, et strenuitatem timens Aristobulus columnas ei prætentebat. Hic persuasit Hircano, ut se dolo circumventum quereretur, et ut ad Aretham regem Arabum confugeret, cuius auxilio rediret in regnum. Noctu igitur egressi venerunt ad regem Arabum in oppidum, quod Petra dicitur, ubi regni sedes erat. Itaque, collecto exercitu, Aretha venit in Judæam, et obsedit Jerusalem, quam et receperisset, nisi dux Romanorum Scaurus solvisset obsidium. Jam enim Syria desiderat habere regem, facta Romanis tributaria. Missus erat Pompeius a Romanis contra Tigranem regem Armeniæ, et Scaurus miserunt præsidentem Syriæ. Qui, cum audisset dissensionem fratrum in Judæa, ratus tempus esset quo de facilis Judæam poneret super tributo, in manu valida fines intravit Judæa. Ad quem legati a fratribus utrinque venerunt, auxilium ei hinc et inde postulantes. Corruptus autem Scaurus trecentis talentis missis ab Aristobulo (quod proprium esse Romanorum Josephus testatur) ad Arabes legatos mittit Romanorum, et Pompeii nomen eis intentans, nisi ab obsidione recedarent. Recedens ergo Aretha Hircanum et Antipatrum Philadelphia collocavit. Qui frustrati spe Arabum in adversarios spem contulerunt. Cum enim Pompeius Damascum venisset, cum multis munieribus venerunt ad eum, orantes, ut violentiam Aristobuli dignam odio judicaret, et Hircanum regno restitueret. Sed nec Aristobulus sibi defuit corruptione Scauri fretus. Cum autem Pompeius honorem regium ei non exhibuisset, indignans insalutato Pempeio recessit, et recepit se in Alexandria, propter inexpugnabilem oppidi munitionem. Quem, collecto Romanorum Syrorumque exercitu, insecurus est Magnus, jussitque, ut de oppido ad se descenderet. Is vero, quia pro imperio vocabatur, decreverat potius periclitari quam parere. Consilio tamen suorum descendens ab oppido, relicitis ibi custodibus, præcepit, ut non nisi manu sua scriptis epistolis obtemperarent, abiisse Jerosolymam. Quem statim insecurus est Magnus, alacer factus, circa Jerichonta, morte Mithridatis sibi nuntiata, ubi pinguissima Idumæa regio et palmarum plurium, et balsamum nutrit. Cujus inciso lapidibus acutis robore, stillantem lacrymam ex vulneribus colligunt.

CAP. IX. *Quod Pompeius, Jerusalem sibi tradita, templum expugnavit.*

Cumque Jerosolymam properaret, territus Aristobulus occurrit ei, pecuniam pollicens quæ erat in Alexandria, seque de cætero imperio Romano pari-

terum : sed nihil horum effectum est Missum enim Gabinium ad recipiendam pecuniam, custodes nec in oppidum receperunt. His commotus Pompeius Aristobulum in custodiam collocavit. Cum autem obsedisset Jerosalem, orta est dissensio in urbe. Nam fautores Aristobuli urbem tueri, fautores Hircani eam tradere Romanis contendebant; sed vieta pars Aristoboli in templum cessit. Recepimusque in urbem Pompeius templum expugnavit. Cumque septentrionalem vallem aggeribus impletet, labor esset imperfectus, nisi observatis septimis diebus quibus operari Judæis fas non est, aggerem fieri præcepisset. Mense tan en tertio fanum irruptum est. Faustus autem Cornelius, Syllæ filius, primus ingredi ausus est, et irruentes Romani profanaverunt templum, et, ut alibi legitur, equos in porticibus stabulaverunt. Ob quam rem traditur nunquam de cætero pugnasse Pompeium, quin vinceretur, qui hactenus fortunatissimus fuerat. Postero autem die ingressus templum Pompeius admiratus situm, et ornatum, et religionem templi, nihil inde tulit, præcipiens aeditus, ut a sordibus templum mundarent. Cumque imposuisset Jerosolymis tributum, Hircano pontifice declarato, Aristobulum captivum duxit, duosque filios ejus, Alexandrum et Antigonom, cum totidem filiabus. Romanique per Ciliciam properabat, Syriæ et Judææ administratione Scauro commissa, relictis secum duabus cohortibus.

CAP. X. *De divisione Judææ in pentarchias.*

Alexander vero filius Aristobuli ex itinere fugit. Qui magna manu collecta Judæam populabatur, et Hircano imminebat. Obtinebat autem munitissima loca, Alexandrum, Hircanum, et Macheronta. Missus est autem in Syriam Gabinius, ut Scauro succederet, sub quo Marcus Antonius militabat. Qui cum in Alexandria obsedisset Alexandrum, consilio matris, Alexander se tradidit ei, et castra. Quæ Gabinius, consilio ejusdem mulieris, funditus evertit, ne alterius belli fierent receptaculum. Palpabat enim mulier Gabinium obsequuis, viro suo et cæteris captiis metuens qui Romam fuerant abducti. Post hoc Gabinius cura templi mandata Hircano gentem Judæorum in quinque conventus divisit, quasi per pentarchias, Judææ frangens superbiam. Eo tempore factus est Antipater amicissimus Gabinius, et Marco Antonio maxime, adeoque claruit, quod data est ei uxoris neptis regis Arabum, Cyprus nomine. Qui sustulit ex ea quatuor filios et filiam. Primogenitus fuit Phasælus, secundus Herodes, qui post dictus est Ascalonita, tertius Josippus, quartus Feroras, filia dicta est Saloma.

CAP. XI. *De fuga Aristobuli et ejus iterata captititate.*

Post hæc casu elapsus est a Roma Aristobulus, qui magna Judæorum manu confusa Alexandriam mure recingebat, ad quem debellandum missus est a Gabino Antonius. Captusque iterum Aristobulus, cum filiis Romani perductus est. Illum quidem in custodia senatus coercuit, filios autem in Judæam

A renslit, quia Gabinius ipse scripserat spondisse, uxori Aristobuli, pro castellorum traditione. Post hoc eum Gabinius detineretur apud Ægyptum, Alexander, Aristobuli filius, Judeos iterum ad dissensionem reduxit. Sed rediens Gabinius pacem fecit, et Hircano pontificum confirmavit. Quo mortuo, missus est præses Syrie Crassus, ut etiam Parthos, qui jam Romanis inaminebant repremeret. In sumptu vero Parthiæ militia onus fere aurum de templo sustulit, et ea quibus Pompeius abstinerat duo milia talentorum¹. Ob hoc auro in os infuso interrit. Cui successit præses Syriæ Cassius, qui in omnibus consilio Antipatri utebatur.

^B Additio. 1. Cui dictum est : « Aurum sitisti, aurum bibe »

CAP. XII. *De reditu Aristobuli in Syriam, et ejus necesse.*

Eo tempore factum est dissidium inter Romanos pro Pompeio et Julio Cæsare. Cæsar autem post senatus et Pompeii fugam trans mare Ionium, rebus omnibus Romaque potitus, solutum Aristobolum, cum duabus cohortibus in Syriam misit, facile per hunc sibi posse Judæam subjici ratus. Verum spes Cæsaris frustata est. Nam a studiosis Pompeii veneno perlit Aristobulus. Servabaturque corpus ejus mellie condita, prohibita sepultura, donec jussu Antonii, in monumentis regalibus sepultus est. Occiditur quoque filius ejus Alexander, Antiochiae a Scipione securi percussus, secundum Pompeii litteras, accusatione pro tribunali prius habita super his quæ in Romanos admiserat. Solus autem superstes Antigonus cum duabus sororibus suis ad quemdam Ptolemaeum, Mennæ filium, qui sub Libano morabatur, confudit. Accepitque Ptolemaeus minorem sororem Alexandram uxorem, ex qua, ut quidam tradant, suscepit Lisaniam, Abiæ postea tetrarcham.

^C CAP. XIII. *Quod Antipater transiit in gratiam Cæsaris.*

Post hoc, factum est prælium in Emathia, cui interfuit Antipater, et Judæi sub Pompeio. Qui cum redisset in Judæam, timens Cæsaris impetum, liberos suos ad Arabas cognatos eorum transmisit. Mortuo autem Pompeio, Antipater in clientelam Cæsaris se contulit. Misit autem Cæsar Mithridatem Pergameum ad expugnandum Pelusium, mittens eum eo incolam Libani Ptolemaeum, et Antipatrum cum tribus milibus Judæorum, ubi virtus Antipati plurimam enituit. Nam, et murum primus transeedit, et Memphitas ad obsequendum Cæsari, prudenter sua inclinavit, et inito prælio eum cæteris Ægyptiis, pluribus occisis, totus perfossus corpore, præter spem, servatus est ex prælio, habitaque victoria, factorum suorum apud Cæsarem Mithridatem testem habuit. Marco etiam Antonio in pluribus eum commendante, factus est amicus Cæsaris. Quem Cæsar Romana civilitate donavit sinu et immunitate, et ejus gratia pontificatum confirmavit Hircano.

CAP. XIV. Quod Antipater procurator Judææ creatus est.

Eo tempore Antipatrum et Hircanum criminabatur Antigonus apud Cæsarem, dicens eorum consilio patrem suum et fratrem interisse. Ad hoc Antipater, veste projecta, multitudinem vulnerum demonstrans, verbis non opus esse dixit, cum cicatrices, se tacente, clament, ipsum fuisse fidem Romanorum, cum Antigonus filius fuisse fugitivum, nullusque ipsu[m] a Pompeio, quoad vixit, potuit avellere, nec modo a Cæsare quisquam eum esset avulsurus. Tunc Cæsar enjouisbet dignitatem sub pontifice in Judææ dedit Antipatro optionem. Qui remissa dignitatis mensura in Cæsarem, procurator Judææ declaratus est, impetrans quoque, ut eversa patriæ memoria renovare sibi licet. Regnum quoque est concessum Hircano, ita tamen ne rex vocaretur. Sextum etiam cognatum suum Cæsar Syriae praefecit.

CAP. XV. Quod Herodes factus est præses Galilææ, et princeps militiæ regis Syriae.

Post hæc Antipater filium suum majorem Phasælum Jerosolymis sub se procuratorem statuit, et Herodem Galilææ praefecit: qui cum natura strenuus esset, Ezechiam, quemdam principem latronum, interfecit cum suis sequacibus, adeoque terram quietam reddidit, ut publice Herodes pater Galilææ cantaretur. Phasælus quoque indolem fratris, bona amulatione superare certabat. Oh hoc etiam pater eorum obsequiis regalibus a gente colebat, nec propter hoc tamquam minus fidelis hic fuerat Hircano. Verum fieri non potest, ut livorem in bene gestis quisque effugiat. Erant ergo qui dicerent Hircano, quod, Antipatru[m] et filii ejus rebus traditis, ipse vacuo regis nomine sederet. His accensus paulatim Hircanus, causam dicturum Herodem jubet accersiri. Qui munita prius Galilæa ad regem properabat, ferens secum Sexti epistolam præcipientis Hircano, ut Herodem ab omni crimen, et pena liberaret. Nec multo post factus est Herodes princeps militiæ Sexti, et tunc injuriam prædictæ vocationis Herodes vindicasset in Hircanum, nisi pater ejus et frater impetum ejus fregisset.

CAP. XVI. De morte Julii Cæsaris et signis.

Eo tempore dolo Bruti et Cassii occisus est Cæsar, cum per triennium et menses septem tenuisset principatum. Fuerat quidem Romæ imperatum a Romulo sub regibus septem annis ducentis quadraginta. Post, sub consulibus res acta est annis quadringentis quadraginta quatuor. Obiit autem Cæsar anno atatis sue quinquagesimo sexto, corpusque ejus pro rostris combustum est. Statuit autem populus in foro solidam columnam, lapidis Numidici viginti prope pedum, super quam tumulatus est, que et Julia dicta est. Centesimo autem die ante mortem ejus cecidit fulmen super statuam ejus in foro, et de nomine ejus super scripto, litteram capitalem abruptit. Nocte precedente diem obitus ejus, fenestræ thalami ejus tanto cum

A strepitū apertæ sunt, ut exsiliens a stratis ruituram domum aestimaret. Eadem die cum iret in Capitolum date sunt ei litteræ indices mortis imminentes. Qui dum referretur occisus, in manu ejus nondum solutæ inventæ sunt. Die sequenti apparuerunt tres soles in oriente, qui paulatim in unum corpus solare redacti sunt, significantes quod dominium Marci Lepidi, et Marci Antonii et Augusti in monarchiam rediret. Vel potius, quia notitia Trini Dei, et unius toti orbi futura imminebat. Bos quoque aranti locutus est dicens; « In brevi magis desituros homines, quam frumenta. »

CAP. XVII. Quod Herodes adhæsit Cassio.

Post hæc Cassius venit in Syriam, cuius pridem præses fuerat; colligensque exercitum contra Augustum adolescentem et Marcum Antonium septingenta talenta a Judæis exigebat. Primus autem Herodes de Galilæa centum ferens talenta, favorem Cassii meruit, moram aliorum indigne ferentis. Praefectus est etiam Herodes cum Cassio ad prælium, qui ei, adepta victoria, regnum Judææ pollicebatur.

CAP. XVIII. De nece Antipatri vindicata per Heroden.

Erat eo tempore cum Hircano quidam de amicis suis, nomine Malieus, aspirans ad sacerdotium. Cumque decrevisset Hircanum veneno appetere, statuit prius appetere Antipatrum, immemor beneficiorum ipsius. Suscepito itaque veneno, per ministrum mortuus est Antipater. Malicus vero cum de morte ejus suspectus haberetur, coram Herode multis se excusabat. Conquæstus autem Herodes per epistolam de patris morte apud Cassium rescriptum ipsius accepit, ut dolum dolo vindicaret. Scripsit etiam Cassius chilarchis, ut in ista cause Herodi open ferrent. Vocavit itaque Herodes Hircanum et Malicum ad conam: qui, dum irent, circumseptum Malicum chilarchæ interficerunt. Hircanus autem stupore dissolutus concidit, viisque recepta anima, Herodem percontabatur quis Malicum occidisset. Cumque unus respondisset, Cassii præceptum, ait: « Me et patriam Cassius servavit incolumem, amborum insidiatore perempto. » Non multo post cum ægrotaret Herodes Damasci,

D Phenix, Malici frater, in ultionem fratris movit arma contra Phasælum, fultus Hircani auxilio. Cumque convaluisse, Herodes Hircanum aggredi attentabat; sed propter affinitatem redierunt in cordiam.

CAP. XIX. De uxoribus Herodis, et liberis ejus.

Habebat quidem Herodes uxorem, nomine Dositæ, sed ignobilem, de qua et Antipatrum suscepit, superduxitque Mariannem neptem Hircani, cuius etiam amore circumcidit se, et factus est proselytus. Habuit siquidem Herodes uxores novem: ex quarum septem numerosam suscepit sobolem, sed de his paucos numerare sufficiet. Primogenitus ejus Antipater ex Dosite, Alexander et Aristobulus ex Marianne; Archelaus ex Mathaca Samaritide, Hero-

des Antipas, qui post tetrarcha fuit, et Philippus A ejus venenum pro medicamento infudit, et mortuus est. Josephus vero refert eum ad Parthos missum, et diu habitum ludibrio.

CAP. XX. *Quando Herodes et Phasælus tetrarchæ Judææ facti sunt ab Antonio, et de pugnis eorum, etc.*

Sed ubi Cassio in Philippis interfecto, Cæsar in Italiam, Antonius in Syriam discesserunt, Judeorum optimates Phasælum, et Herodem, apud Antonium accusabant, quod rerum summam vi possiderent, nomen tantum superesset Hircano. Herodes autem muneribus placavit Autonium, in memoriam revocans ei, patris sui antiquam cum eo familiaritatem. Cum autem denuo Antiochiae a centum viris Judæis accusaretur, astante etiam Hircano percontabatur Hircanum Antonius, quinam rebus gerendis essent aptissimi. Cumque Herodem et fratres eius alii prætulisset, hilaratus Antonius, eos de procuratoribus tetrarchas Judææ declaravit. Abeunte autem Antonio Romanum, Pachorus rex Parthorum in manu valida Euphratrem transgressus est. Ad quem deseendens Lysania Antigoni nepos, filius Ptolemæi ex Alexandra, ut prædictum est, pollicitus est talenta mille, et virginis quingentas, ut Antigonum in regnum induceret. Acceptis itaque a Pachoro multis millibus Parthorum, Antigonus Jerusalem expugnabat, et Phasælus quidam muros, Herodes domum regiam custodiebat. Sed eum intrasset urbem Antigonus in diebus Pentecostes etiam in foro dimicatum est. Cum autem de pace tractaretur, Antigonus Pachorum regem Parthorum pacis arbitrum in dolo deposcebat. Egressi sunt ergo Hircanus cum Phasælo, et Antigonus ad Parthorum regem properantes. Herodes noluit cum eis descendere, suadente Marianne, ut nunquam fidei Parthorum fidem adhiberet. Hircanus vero, et Phasælus in itinere a Parthis comprehensi sunt. Quo accepto Herodes noctu ad Idumæos contribules suos confugit. Præmisit quidem uxores, et filios et universam supellectilem, et ipse subsequens impetus subsequentium sustinebat. Graviores autem Parthis Judæos in fuga expertus est, cum quibus sexagesimo a civitate stadio dimicavit, ibique ob incredibilem victoriam castrum munitissimum postea firmavit, quod, et Herodion dixit. Dimisis autem uxoribus, et liberis in cappido Massada, sub custodia fratris sui Josippi in Petram civitatem Arابum perrexit. Parthi vero non solum Antigonum restituerunt in regnum, verum etiam Hircanum et Phasælum, vincitos ei tradiderunt verberandos. At ille auriculas Hircani dentibus truncavit, nequando mutatis rebus solitus pontificatum reciperet. Ab integris enim celebrari sacra oportet. Phasæli vero virtute præventus est. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto capite mortuus est. Cognito quidem quod Herodes evaserat, ait se æquanimiter velle mori, quia ultorem vivum relinququeret. De Hircano sunt qui dicant, quod medicus ab Antigono sibi missus in auriculas

CAP. XXI. *Quod Herodes rex Judææ Romæ creatus est.*

Herodes, accepta morte fratris, Romanum properavit nec hiemis asperitate retentus est. Cirea Pamphyliam, fracta navi et in Rhodo reparata, ad Romanum prefectus est, primoque causam viae exposuit Antonio. Qui miratus ejus casum, et misertus, senatus persuasit, ut Herodem regem declararet. Coronatus ergo Herodes, Augusto et Antonio huic et inde astanibus, in Capitoliū ductus est, ubi et decretum senatus super hoc facto repositum est. Remissus est itaque in Judæam Herodes, duoque principes cum eo Ventidius, et Sylo, qui eum in regno collarent. Cum ergo venissent in Galilæam, Sylōnem Antigonus mercede corrupit, et propterea congregati adversus Antigonus simulatis occasionibus differebat. Cumque tandem obsedit Jerusalem Romani, tum pro hiemis asperitate, tum pro inopia victus, ab obsidione descendentes, in Idumæa et Galilee hiemabant. Nec tunc tamen Herodes otiosus erat, sed latronum multitudinem persecutus, etiam in cavernis eos igne suffocabat. Inter quos erat senior septem filiorum pater, quos ipse occidit in hunc modum. Stans in ore speluncae, singulos nominatim evocabat, et prodeuntem quemque filiorum trucidabat, novissime, et uxorem, tandem se confossum vulnere, super mortuos misit.

CAP. XXII. *Quod Herodes, pulso Antigono, positus est in throno regni in Jerusalem.*

Eo tempore circa Athenas morabatur Antonius, et jam amore Cleopatra tenebatur. Ad quem properabat Herodes super dolo Silonis, querelam facutes. Interim autem, et Josippus, ut aliquid præclare ficeret, contempto Herodis imperio, contra Antigonum dimicavit, et victus decapitatus est a Papio principe militiae Antigoni. Cujus truncum Antigonus calcaribus verberare inhumanitus aggressus est. Dum autem accepisset Antonius dolum Sylonis, misit Sosium cum Herode in manu valida. Qui veniens in Judæam, occurrentem sibi Papium vicit, caputque ejus Pheroræ fratri suo, in solarium occasi fratri, transmisit. Tandem quinque mensibus obsessa Jerusalem, cum in sexto Romani irruerent in eam, nemine parcerant ætati, licet Herodes rogaret, ut parceret. Antigonus quoque descendens, ad pedes Sosii prostratus est, quem non miseratus Sosius, sed irridens Antigonam appellavit, et in vincula conjecit. Cum autem omnis militem multitudo ad visenda sancta, et famuli spoliandum incitaretur, refrenabat eos Herodes, acerbiorē sibi quam si victus fuisset fore dicens victoriam, si quod fieri nefas esset, culpa sua visum fuisset. Invehebaturque in Sosium, si vacuefacta viris, et opibus civitate solitudini se regem relinqueret. De suis autem facultatibus mercedem singulis se daturum confirmavit. Cuunque promissa complessset Sosius

aurea corona Deo dedicata sublata, victum Antigoni deducens ad Antonium remeabat, quem Antonius securi percussit. Confirmatusque est Herodes in regno Iudeæ, quarto anno ex quo Romæ diadema suscepserat. Inde est quod quandoque plures, quandoque pauciores anni regni Herodis leguntur. Translatum est itaque regnum de Iuda ad alienigenam, imminentem Christi adventu. Audiens Hircaus Herodem regnante, rediit in Iudeam, et in pristinum statum restitutus est, excepto quod non ministrabat.

CAP. XXIII. *De morte Mariannes dolo Salome.*

Facta est autem dissensio inter Mariannem et Salomonam sororem Herodis; haec illi meretricium, illa huic ignobilitatem objiciebat. Consilio vero sororis Herodes Hircaum occidit dolo, eo quod regnum sibi deberi Hircaus diceret. In solatium autem Mariannes Jonathan, fratrem ejus, cum esset decem annorum in pontificem ordinavit, et Dosidem eum filio Antipatro, ad petitionem Mariannes, a Jerusalem expulit, solis tribus solemnitatibus, ad orandum, ascendere eis Jerosolymam permittens. Econtra, Saloma suggestente, occisus est Jonathas, eo quod ad regnum videretur aspirare. Cumque accusaret Saloma Mariannem de adulterio, addidit quod expresse imaginem suam miserat Antonio, ut ad amorem suum eum incitaret: quod ut cognosceret Herodes, properavit ad Antonium, Mariannem sub custodia viri Salome collocans, certa ei tradens intersignia, sub quibus si nuntiatum ipsi foret, Mariannem occideret, dumque moram faceret Herodes ipse, et audiret ab Antonio imaginem illum missam Marianne, quia Antonius adeo diligebat Herodem, quod nihil eum celaret, vir Salome, que sibi fuerant imperata Marianne revelavit. Reverso autem Herode, uxor, cum in sinu ejus dormiret, cum lacrymis que de morte ejus imperaverat, indicavit. Exsiliensque a stratis Herodes, sciscitabatur a sorore: «Dormivitne vir tuus cum Marianne?» quæ ait: «Dormivit.» Statimque occidi Mariannem fecit, et virum sororis. Verum de morte uxoris, quam supra modum diligebat adeo indoluit, ut tanquam lunaticus crebro in amentiam verteretur. Cum autem convaluissest Antipatrum cum matre revocavit. Filios autem quos de Marianne suscep- rat, Alexandrum et Aristobulum, Romam misit, liberalibus artibus erudiendos.

CAP. XXIV. *Quod Augustus addidit regno Herodis Trachonitidem et Ituræam.*

Post hæc commissum est prælium apud Actium inter Augustum et Antonium, cui non interfuit Herodes, missus ab Antonio contra regem Arabum ad petitionem Cleopatræ, ut, quolibet eorum victo, ipsa regnum illius obtineret. Mortem enim regum Orientalium jam tunc moliebatur, ut pro eis ipsa regnaret. Cumque Herodem offensum Antonio reddere moliretur, nec efficere valeret, tamen Jerichontianam terram palmarum et balsami feracem in sui dominium iam transtulerat. Victo ergo Antonio,

A cum Augustus Rhodum venisset, nec Antonium vietum reputaret, cum superesset Herodes, periculis occurrens Herodes, deposito habitu regio in cultu privato stetit ante Cæsarem, et ait: «Fateor me utilem fuisse Antonio, et fidelem, quod expertus fuisses Actio, si affluisse. Verum nec omnino defui, auxilia, et frumenta mittens ei, nec modo decessem, si mihi acquiescens, Cleopatram, odii vestri somitem occidisset. Una ergo cum victo vetus sum, coronamque cum fortuna deposni, ad te autem veni, spem salutis de virtute presumens.» Ad hæc Cæsar: «Imo salvus esto, et nunc regnato certius: meritus es, ut plurimos regas, cum amicitiam tanta fide tuearis. Recte fecit Antonius, qui magis Cleopatrae paruit quam tibi. Te enim lucrat sumus per eum, propter ejus amentiam. Experiar quoque tibi benefacere, ut non quereras Antonium.» Cum autem properaret Augustus in Aegyptum, non solum in præliis virtus Herodis enituit, verum etiam in deserto eundi et redeundi exercitui, ita paravit necessaria, ut nec aquarum deesset copia, nec quidquam utensilium, ita ut miraretur Cæsar. Mortuis vero Cleopatra et Antonio, modicum esse regnum Herodis et Romani conclamabant; ob hoc Augustus, cum restituisset partem regni, quam Cleopatra abstulerat, condidit ei Trachonitidem, et Ituræam, totamque maritimam, usque ad Pirygum Stratonis, quam post in honorem Augusti Cæsaream appellavit. Adiuvavit autem in Ascalone domum regiam, et deinceps agnominatus est Ascalonita*. Natione enim Idumæus fuit ex patre, Arabs vero ex matre. Dedit ei Cæsar quadringentos Galatas satellites, stipatores Cleopatræ, immanes, et sanguinis humani avidos.

* Additio 4. Vel proprie dictus est Ascalonita. Avus enim ejus, qui et Herodes, Ascalonita fuit natione, et ædito templi Apollinis, ejus filium Antipatrem puerulum, rapuere latrones Idumæi, et cum eis tantum fuit, quod etiam post factus est princeps eorum. Unde et Idumæus dictus est.

CAP. XXV. *De Herodianis.*

Qui cum prius Eleutheri dicterentur, a flumine Eleutherio superioris Galilææ, super quod oriundi fuerant, de cætero Herodiani dicti sunt. Cum autem fecisset prius in Jerusalem turrim quam vocavit Antoniam, qui nunc turris David dicitur, fecit et nunc aliam quam vocavit Agrippinam. A Cæsare enim amabatur post Agrippam, et ab Agrippa post Cæsarem. Posuit, et aquilam auream super speciosam portam templi immensi ponderis in honorem Romanorum, Iudeis id ægre ferentibus. Fecit quoque Herodium, in quo et sepultus est. Fecit et Phasælum in memoriam fratris. Reparavit Samariam, quam et Sebasten dixit, ubi et templum maximum Cæsari dedicavit. Aliud etiam templum circa Jordanis fontem candido de marmore Cæsari dedicavit*. Prorsus non erat idoneus regni locus, quem vacuum honore Cæsaris reliqueret. Anno quoque quinto decimo regni sui templum Domini magnifice

decoravit, nec solum in regno suo, verum etiam in adjacentibus civitatibus memoria sua libertatis, quasi industria opera reliquit.

* *Additio 4.* Fecit etiam Cæsaream Palestinæ in qua turris Stratonis, in qua contra adventum Augusti porticum de candido marmore construxit, in qua post Cornelius centurio creatus est a Petro episcopus.

CAP. XXVI. *De offensa Herodis in filio.*

Post hæc redierunt a studio filii ejus, et erat Alexander acerrimus perorator. Quorum unus Ari-

A stobulus filiam Salomæ amitæ suæ duxit in uxorem; Alter filiam regis Cappadociae. Jamque licentius cum patre de successione regni disceptabant. Ob hoc pater offensus Antipatrem illis præponere satagebat. In testamento quoque jam aperte declaratus fuerat successor. Proinde prædicti fratres de morte patris occulte tractabant. Quod præsentiens pater a se eos rejecit. Hi vero Romam navigaverunt, ut patris injuriam deferrent ad Cæsarem.

Incidenter adjectæ præmissis historiographis libris Biblie a diversis temporum scriptoribus sumptæ historiæ, felicem hic finem snmunt

HISTORIA EVANGELICA.

CAP. I. *De conceptione Præcursoris Domini.*

¶ Fuit autem in diebus Herodis regis Judææ (effluxis annis regni ejus, videlicet triginta) sacerdos, nomine Zacharias, de vice Abia, et uxor ejus Aaronita, nomine Elisabeth (*Luc. i.*). David enim ampliare volens cultum Domini, viginti quatuor instituit summos sacerdotes, quorum unus tantum major, qui dicebatur princeps sacerdotum. Statuit autem sexdecim viros de Eleazar, et octo de Ithamar; et secundum sortes dedit unicuique hebdomadam vicis suæ. Habuit autem Abias octavam hebdomadam, de cuius genere Zacharias, cum in die propitiationis incensum poneret, prædictis sibi angelis nasciturum filium de uxore. Qui considerans sterilitatem uxor, et utriusque senectatem, non credidit, et ob hoc obmutuit, usque ad diem partus. Nomen quoque pueri, et magnificentiam cum abstinentia ei indicavit. Conceptus autem Elisabeth, et occulta at se mensibus quinque.

CAP. II. *De conceptione Sūlvatoris.*

¶ Mense autem sexto missus est Gabriel in Nazareth ad Mariam virginem despousatam Joseph (*Luc. i.*). Cumque, ea salutata, dixisset eam parturam Jesum, Filium Altissimi, quesissimique quomodo hoc fieret, cum se non cognituran vitum in animo vovisset, nisi aliter Deus disponeret; angelus addidit non de viro, sed opere Spiritus sancti concepturam, et etiam concepisse cognatam suam Elisabeth sibi indicavit. Pernastæ cum erant sacerdotalis tribus et regia. Nam et Aaron uxorem habuit de Juda Elisabeth sororem Naasson et Joiada pontifex Jochabed filiam regis Joram. Et ait Maria: « Fiat mihi secundum verbum tuum. » Et statim conceptus est Christus de Virgine, plenus homo in anima, et carne, ita tamen, quod linea menta corporis et membrorum visibus discerni non possent. Creditur autem conceptus octo Kalendas Aprilis, et, revolutis triginti tribus annis, eadem die mortuus est.

CAP. III. *De ortu Præcursoris.*

¶ Exsurgens autem Maria abiit in civitatem Juda

(*Luc. ii.*). » Juda nomen est regni, non tribus. Jerusalem enim in tribu Benjamin erat, per quam forte transivit ad oppidum, in quo dicunt tunc Zachariam habitat esse, quarto milliario a Jerusalem, et ibi natum Joannem. Et legitur in libro Justorum, quod beata Virgo eum primo levavit a terra. ¶ Et cum salutasset Elisabeth exsultavit infans in utero ejus, » et cum matrem Domini sui et beatam eam prophetaret Elisabeth, edidit Maria canticum Domini, dicens: « Magnificat anima mea Dominum, » etc. Mansit autem Maria ibi mensibus tribus, ministrans cognatæ donec parceret, et tunc rediit in domum suam. Octavo autem die cum circumcidetur puer, et vocarent eum nomine patris sui Zachariam, ait: « Joannes est nomen ejus. » Ipsum scripsit et pater sumpto pugillari. Est autem pugillaris tabula, quæ pugno potest includi, ut calamus scriptoris. Et apertum est os Zachariæ, et prophetans canticum fecit Domino: « Benedictus Dominus Deus Israel. » Haec duo cantica non cantantur in Ecclesia eo ordine quo sunt edita. Prius enim cantatur, quod secundo est editum. Quia enim in cantico Zachariæ legitur: « Et erexit cornu salutis, » quod est factum in resurrectione, ideo canitur in Laudibus, et loquitur ad puerum, qui fuit aurora Solis. Et quia legitur in cantico Virginis: « Resperxit humilitatem ancillæ sue, » Ecclesiæ scilicet et ipsis Mariæ: quod quidem factum est in sexta ætate. Et agit de incarnatione ibi: « Suscepit Israel puerum suum. » Ideo cantatur ad vesperas, sexto scilicet officio diurno. Tertium canticum Simeonis, quod sequitur cantatur in septimo officio, id est in completorio, quia orat se dimitti in pace, quod fit in septimo quiescentium. Et quia haec duo cantica evangelica sunt, ideo stantes ex cantamus. ¶ Puer enim crescebat, et confortabatur spiritu, et erat in desertis locis, usque in diem ostensionis suæ ad Israel. Revertens autem Maria ad Nazareth, inventa est a sponso in utero habens de Spiritu sancto. Qui nolens eam traducere in coniugem, occulite voluit eam dimittere; in somnis autem admonitus est ab angelo, ut acciperet eam in

conjugem, et ne suspicaretur adulterium, conceputum puerum de Spiritu sancto indicavit, et ut Iesum vocaret praecepit, quia salvum facet populum a peccatis eorum. Et hoc cognovit Joseph deum nasciturum, qui solus peccata dimittit, et accipiens sponsam in uxorem, cum Virgine virgo permanxit. Habuit autem Virgo virum, ne gravida infamaretur, et ut viri solatio et ministerio frueretur, et ut dia-
bolo occultaretur Dei partus.

CAP. IV. *De descriptione orbis.*

« In diebus illis exiit edictum a Cesare Augusto, ut describeretur universus orbis (*Luc. ii.*). » Volens Caesar scire numerum regionum in orbe, quae Romanas suberant ditioni, numerum etiam civitatum in qualibet regione, nomina quoque capitum in qualibet civitate, praeceperat, ut de suburbanis oppidis, vicis, et pagis ad suam confluenter homines civitatem, et maxime ubique habitarent ad civitatem convenirent, unde traherent originem, et quisque denarium argenteum pretii decem nummorum usualium, unde denarius diecebat præsidi provinciæ tradens, se subditum Romano imperio profliteretur. Nam et nummus imaginem præferebat Cæsaris, et superscriptionem nominis. Et quia numerus eorum, qui censi capite serebantur, vel ut alii legunt qui censum capitis serebant, certo numero determinabatur, et redigebatur in scriptis, ideo professio hujusmodi descriptio vocabatur. « Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino. Prima dicitur quantum ad Cyrinum Syriæ præsidem, quia enim Judæa in umbilico Zonæ habitabilis esse dicitur, provisum est ut in ea inchoaretur, et deinde per circumstantes regiones alii præsides prosequerentur. Vel forte prima universalis, quia aliae præcesserant particulares. Vel forte prima capitum in civitate siebat a præside, secunda civitatum in regione a legato Cæsaris, tertia regionum in urbe coram Cesare. Hic pri-
mum Judæa facta est stipendiaria Romanis, hæc descriptio singulis annis fieri videtur, qui in Evangelio legitur: « Magister vester non solvit tributum hoc anno (*Math. xvii.*). » — « Ascendit autem Joseph a Nazareth in Bethlehem, eo quod esset de domo David, ut profliteretur cum Maria uxore sua prægnante. » Si mulieres proflitebantur, jngendum est sic, ut profliteretur cum Maria. Si soli viri sic est ordo: « Ascendit Joseph cum Maria. »

CAP. V. *De nativitate Salvatoris.*

« Factum est autem, cum essent ibi, peperit Virgo filium suum primogenitum (*Luc. ii.*), non post quem alias, sed ante quem nullus, et pannis involutus, reclinavit eum in præsepio, quia non erat ibi eis locus in diversorio. Dicitur quod senum in quo jacuit Jesus, delatum est Romani ab Helena, et est in ecclesia Sanctæ Mariæ Majoris. Intra basilicam, non longe a præsepio quiescit Hieronymus. Paula quoque et Eustochium in Bethlehem quiescent. Difficile fuerat pauperibus, præ frequentia multorum, qui ob idipsum convenerant, vacuas in-

A venire domos, et in communis transitu, qui erat inter duas domus, operimentum habens, quod diversorum dicitur, se receperunt, sub quo cives ad colloquendum, vel ad coavisendum in diebus otii, vel pro aeris intemperie divertebant. Forte ibi Joseph præsepium fecerat bovi et asino, quos secum adduxerat, in quo repositus est Jesus. Ad quod quidam reserunt illud Isaæ: « Cognovit bos possessorum suum, et asinus præsepe Domini sui (*Isa. i.*). » Et illud Habacuc: « In medio duorum animalium cognosceris. Etiam in picturis ecclesiarum, quæ sunt quasi libri laicorum hoc representatur nobis. Natus est autem Salvator anno regni Augusti Cæsaris quadragesimo secundo. Annos enim duodecim qui a morte Julii duxerant, usque ad Actium bellum, regno Augusti connumeramus ». Anno vero regni Herodis trigesimo universo orbe pacato, Olympiadis centesimæ nonagesima tertio anno tertio. Anno ab Urbe condita septingentesimo quinquagesimo secundo, natus est Dominus. Natus est autem nocte Dominicæ diei, quia si tabulam computi retro percurras, invenies hujus anni concurrentem quintum, regularem Januarii tertium. Quibus janetis et sublati septem, remanet unum. Itaque Kalend. Januarii in Dominicæ invenies quæ concurrunt. Nam ea die qua dixit: « Fiat lux, facta est lux (*Gen. i.*), » — « visitavit nos Oriens ex alto (*Luc. i.*). » Inchoata vero secundum quosdam septima etas a Nativitate Christi, secundum Apostolum, qui ait: « Cum venerit plenitudo temporis, » etc. Secundum alias a die qua baptizatus, propter vim regenerativam datam aquis. Secundum alias a passione, quia tunc aperta est porta, et inchoata est quodammodo septima quiescentium. Fluxerat quidem ab Adam anni quinque milieni centum nonaginta sex, aliis nonaginta novem, ab Abraham duo millia duodecim, secundum LXX; secundum Hebreos vero longe pauciores.

* *Additio I.* Romæ templum pacis corruit, fons olei erupit, Cæsar præceperat ne quis eum divum vocaret.

CAP. VI. *De cantico angelorum, et circumcisione Domini.*

« Et pastores erant secundo millario a Bethlehem, in regione eadem custodientes vigilias noctis super gregem suum (*Luc. ii.*). Mos fuit antiquioribus, in utroque solsticio, vigilias noctis custodiare ob solis venerationem. Qui forte mos etiam apud Judeos ex usu cohabitantium inoleverat. » Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, annuntians eis natum Salvatorem in Bethlehem, et in signum positum puerum in præsepio nuntiavit. « Et facta est cum angelo multitudo angelorum dicentium: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis », quia per Christum glorificatus est Pater, et pax facta inter Deum et hominem, inter angelum et hominem, inter Judæum et gentilem. Pro hac multitudine angelorum, vel pro grege pastorum volunt quidam illum locum propheticæ dictum turrim gregis, ibi. Et tu, turris gregis ne-

bulosa (*Mich. iv*), cum tamen jam non primo con- traxerat hoc nomen locus idem, quia Jacob gregem ibi pavit, cum Rachel parturiret. Et transantes pastores, usque Bethlehem invenerunt verbum, quod factum erat ad eos, et qui audiebant, mirabantur super his quæ dicebantur a pastoribus ad eos. Maria quoque conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, de qua natus est Jesus, ut putabatur filius Joseph (*Luc. iii*). Christi enim generatio sic erat: Prima quidem hominis conditio de terra, secunda de latere viri, tertia ex viro et semina, quarta sic erat, ut nasceretur sine viro homo de semina. Unde et appropriata circumlocutione pro nomine Christus filius hominis dictus est. Prima et secunda generatio ruerunt, in tertia de ruina generamur, in quarta de ruina suscitamur. Octavo die circumcidenter puerum **, et declaraverunt nomen ejus Jesum, quod impositum erat ei ab angelo priusquam conciperetur (*Luc. ii*).

* *Additio 1.* In gestis pontificum legitur quod ea quæ sequuntur evangelica verba Thelesphorus adjecti.

** *Additio 2.* Dicitur quod præputium Domini delatum est ab angelo Carolo Magno in templo Domini, et translatum ab eo Aquisgrani; etiam post a Carolo Calvo positum in ecclesia Salvatoris apud Carronium. Alii dicunt Antuerpiam delatum, nam illuc in summa veneratione habetur.

CAP. VII. De stella et magis.

¶ Tertia decima vero die, ecce magi venerunt ab Oriente Jerosolymam dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidi enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum (*Matth. ii*). Successores fuerunt isti doctrinæ Balaam, qui stellam neverunt ejus vaticinio, et a magnitudine scientiæ magi nuncupati sunt. Quos enim Græci philosophos, Persæ magos appellant. Venerunt enim de finibus Persarum et Chaldaeorum, ubi fluvius est Saba, a quo et Sabæa regio dicitur. Quidam tamen non eos primo doctos magos putant; sed postquam dolum Heredis fefellerunt per aliam viam revertentes. Chrysostomus dicit stellam multo ante tempore quam Christus nasceretur, apparuisse eis, et ita multo tempore de longinquæ venerant. Potuit tamen fieri, ut in tredecim diebus super dromedaries scientes longa terrarum spatia transmearent, ¶ Audiens magos Herodes rex turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo, timuit rex ne quis de semine Hircani vel Aristobuli natus esset regnaturus, se tanquam alienigenam destituto. Turbatur autem civitas, novitate miraculi percussa. Cumque diligenter didicisset rex ortum stellæ a magis, ut per eum natalem pueri cognosceret, etiam a sacerdotibus et scribis se ciscitatibus, ubi Christus nasceretur, ¶ Qui juxta Michæam in Bethlehem Ephrata nasciturum dixerunt (*Mich. v*). Bethlehem prius dicta est Ephrata ab uxore Caleb, quæ ibi sepulta est, quam quidam suspicantur filiam fuisse Ur, et Mariæ sororis Moysi. Postea vero post famosam sterilitatem pro

A qua Elimetæa cum domo sua adiit Moabitæ (*Ruth. i*), cum redditæ fuisse ei incredibilis ubertas, dicta est Bethlehem, quæ sonat domus panis. Dixit autem rex magis, ut inventum puerum sibi indicarent, ut veniens adoraret eum. Jam enim animum direxerat ad perdendum puerum. Quos egredientes de Jerusalem stella antecedebat, usque dum veniens stare supra domum ubi erat puer. Dicit Fulgentius stellam tunc creatam notabilem, et discretam a cæteris, et in splendorè, quia eam lux diurna non impedivit; et in loco, quia neque in firmamento cum stellis minoribus erat, neque in æthere cum planetis, sed in aere vicinas terris tenebat vias; et in motu, quia prius immobilis super Judeam, magis dedit signum veniendi in Judeam, qui ex deliberatione sua Jerusalem tanquam caput Judææ adierunt. Quibus egressis, tunc primo mota notabiliter præcessit eos stella; que facto officio mox esse desit, revertens in præjacentem materiam, unde sumpta fuerat. Tamen quidam tradunt Bedam voluisse quod in puteum Bethhehitanum ceciderit, et post in diebus Paulæ et Eustochii, quasdam virginis Deo dicatas eam miraculose videsse, quod, quia fabulosum existimaverunt fratres, cum quibus monasticam ducebant vitam eum a communione sua quandoque separaverunt.

CAP. VIII. De oblatione et nominibus magorum.

Ingressi vero magi donum, quam diversorum Lucas nominat (*Luc. ii*), obtulerunt puero singuli aurum, thus et myrrham, secundum Sabæis consuetam oblationem (*Math. ii*). Inde significantes eum regem, Deum et mortalem. Nomina trium magorum haec sunt: Hebraice Appellus, Amerus, Damasius; Graece Galgalat, Magalath, Sarachim; Latine Baltassar, Gaspar, Melchior. Qui cum deliberarent de reditu, responsum est eis in somnis ne redirent ad Herodem. Et venientes Tharsum Ciliciæ, conducto navilio, redierunt in regionem suam

CAP. IX. De Hippapanii Domini.

¶ Et postquam impleti sunt dies purgationis Mariz, tulerunt puerum in Jerusalem, ut sisterent eum Dominis, id est offerendo præsentarent, et dedecrant hostias pro eo par turturem, aut duos pullos columbarum, insuper redemerunt cum quinque siclis argenteis (*Luc. ii*). Et erat in Jerusalem Simeon senex, qui accepérat a Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Dominum. Et tunc eodem spiritu venit in templum, et accipiens puerum in ulnas suas, sciens eum Christum, ait: Nunc dimittis, Domine, etc. Et prophetans de passione Christi, ait ad Mariam: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, id est passio ipsius. Non enim sine materno dolore potuit videre crucifigi Filium, etsi resurrectum speraret, vel ita. Animam ipsius, quæ et tua est, quam scilicet quasi tuam diligis, pertransibit gladius. Eadem hora supervenit Anna prophetissa, et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptiōnem Israel. ¶

CAP. X. *De fuga Domini in Egyptum.*

Tunc Herodes vidit quod illusus esset a magis (*Math. ii.*) Videns enim Herodes magos nihil sibi rennuntiasse, putavit eos visione stelle deceptos, et erubuisse redire ad eum, et ideo ab inquisitione pueri cessavit. Sed cum audisset quæ dicta fuerant a pastoribus, et maxime prophetias Simeonis et Annae, sensit se illusum, et de morte Bethlehemitarum tractabat, ut ille quem ignorabat cum eis occideretur. Properea per admonitionem angeli fugit in *Egyptum* Joseph cum puer et matre ejus usque ad obitum Herodis. Cumque ingredieretur Dominus in *Egyptum*, corruerunt idola *Egypti*, secundum Isaiam, qui ait: Ascendet Dominus nubes levem, et ingredietur *Egyptum*, et movebuntur simulacra *Egypti* (*Isa. xix.*). Tradunt quoque, quod sicut in exitu filiorum Israel de *Egypto* non fuit domus *Egypti* in qua, Deo procurante, non jaceret mortuum primogenitum, (*Exod. ii.*), ita nec modo fuit in *Egypto* templum in quo non corruisset idolum.

CAP. XI. *De nece puerorum, et quare dilata per annum.*

(33) Herodes autem cum de nece puerorum disposeret, citatus est per epistolam ab Augusto Cæsare, ut Raman iret, accusationi filiorum responsurus. Tamen Josephus dicit quod Alexandrum filium suum secum Raman traxerit, et veneni sibi parati reum apud Cæsarem postulaverit. Qui, cum iter faceret per Ciliciam, audiens naves Tharsensis magos traduxisse, in spiritu vehementi combussit naves Tharsis secundum quod David prophetaverat in quadragesimo septimo psalmo: In spiritu vehementi contres naves Tharsis. Cum ergo coram Cæsare disceptasset pater cum filii, hac lege facta est reconciliatio, ut adolescentes patri in omnibus obedirent, ipse autem regnum dimitteret cui vellet. Nondum tamen Herodes a suspicionibus liberatus est. Veniensque Jerosolymam, populo convocato, tribusque filii astanibus, et concordiam fratum a Cæsare factam exposuit, et se successoris judicem constitutum, ne Judæi regnum ad suos redditurum estimarent. Tunc confirmatus in regno Herodes certius quam prius, militens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a magis (*Math. ii.*), quorum maxima pars tertio milliario a Bethlehem usque ad austrum sepulta est. Plurimum sententia, et usitator hæc est: Ortam didicerat Herodes stellam eadem die quā natus erat Dominus, et secundum ortum stelle Dominum anniculum esse sciebat, et aliquot insuper dierum. Ideoque ipse supra aetatem ejus usque ad bimos et infra usque ad unius noctis infantein desævit in pueris. Timensque pueri morphoseon, id est *commutationem*, ne scilicet puer, cui sidera fannulabantur, supra aetatem suam, vel infra faciem suam transformaret. Chrysostomus autem dicit

(33) Ex Josepho.

A stellam apparuisse per annum ante Domini nativitatem. Credebatque Herodes, tunc etiam Dominum fuisse natum, et sic putabat Dominum bimum fuisse cum adjectione paucorum dierum, et ideo occidit pueros bimos deinceps usque ad quinque annos, sed non minores bimis. Et exponit bimatum et infra, secundum rationem numeri. Sicut enim ratione temporis minores bimis inferiores sunt eis, quia post nati sunt. Ita ratione numeri majores bimis inferiores sunt eis, quia post eos numerantur. Cui assertioni videtur fidem facere, quod quedam ossa innocentum habentur adeo grandia, quæ bimorum esse non possint. Potest tamen dici ad hoc, quia longe majoris tunc erant homines quantitatis quam modo.

B CAP. XII. *Quod comminatio Jeremias etiam prophetia fuit.*

Tunc impletum est illud Jeremias (*Jer. xxxi*). Vox in Rama auditæ est, etc., (*Math. ii.*). Rama locus est juxta Gabaa duodecimo milliario distans a Bethlehem, ubi fere delecta tribu Benjamin propter uxorem Levitæ, pauci superstites planixerunt mortuos suos. Hoc autem videtur Jeremias induxisse potius comminando, quam prophetando. Minabatur enim imminentे tantam ruinam duabus tribubus, quanta facta fuerat in filiis Rachel, cum plangentium vox auditæ est in Rama. Tamen etiam prophetavit de nece parvolorum, at Matthæus ait, et tunc Rama non est nomen loci. Sed quia Rama *excelsum* sonat, idem est ac si dixisset: Vox in excelsis auditæ est. Videtur quoque debuisse dici, Lia plorans filios suos, cum Bethlehem de tribu Juda fuerint. Sed quia tribus Benjamin conterminata est Judæ, insinuavit evangelista multos de Benjamin fuisse occisos pro vicinia, ad exaggerandum scelus Herodis. Vel quia Rachel juxta Bethlehem sepulta est, propheticō locutionis modo dicitur ea gessisse que in loco eodem gercabantur. Et noluit consolari, quia non sunt, id est ineconsolabiliter dolebat, de eo quod non sunt, id est de eo quod mortui esse desiderant. Innocentes quidem martyres dicuntur laxato vocabulo, non quia testes Christi, sed quia pro Christo occisi sunt, quem si non loquendo, moriendo tamen confessi sunt, pro quo etiam Ecclesia pro eis solemnizat, quanvis ad inferos descenderint. Unde et in eorum solemnitate cantica laetitiae subcentur, scilicet, Te Deum laudamus, et Gloria in excelsis Deo, et pro alleluia, quidam dicunt, Lans tibi, Christe; ah, Cantemus, et alii dicunt tractum.

CAP. XIII. *De nece duorum filiorum Herodis.*

(34) Factum est autem, ut quoniam Herodes multos orbaverat filiis, ipse suis miserabilius orbaretur. Nam per astutiam Antipatri, iterum facti sunt suspecti Alexander et Aristobulus patri. Ob hoc scripsit Herodes Augusto, in multis accusans filios. Misit autem Augustus Saturnium, et Peanum lega-

(34) Ex Josepho.

tos cum rescripto, ut coram his duobus coacto consilio procerum filios judicaret, et de eis, si convincere eos posset, faceret quod vellet. Auditis autem hinc et inde partibus, legatos illos damnandos pronuntiaverunt, non tamen morte. Tunc apud Sebastianum pater conjecit eos in vineula. Complices vero eorum apposuit torque pater, ut confessione eorum certioraretur si in animam suam aliquid machinarentur filii. Confessus est autem quidam multa sibi ab Alexandro promissa, si patri venenum propinquaret. Confessus est etiam tonsor de promissis sibi muneribus, si dum pararet patri barbam, eum jugularet. Addiditque dixisse Alexandrum non esse spem ponendam in senem, qui canos tingebat, ut videretur adolescens. His motus Herodes, missis spiculatoribus, jussit filios occidi, et asportari in Alexandria, ibique sepeliri cum Alexandre avo suo materno.

CAP. XIV. *De priori testamento Herodis, et odio ipsius, et Antipatre.*

(35) Tunc inscripsit testamentum Herodes, et Antipatrem futurum regem instituit, et Herodem, qui cognominabatur *Antipas* substituit Antipatri. Antipater vero intolerabile odium populi exceptit, cunctis scientibus quod fratribus suis conseruissest calumnias. Ob hoc etiam pater jam eum non recto oculo aspiciebat. Ad haec etiam Antipater molestus erat patri, quod fratrem sibi substituerat, eo quod ad filios ipsius Antipatris regnum transire noluissest. Alia quoque major causa invidiae orta est ei in patrem. Nam pupilos filiorum, quos occiderat paterna dilectione sovebat, aliis nepotibus suis eos copulans in matrimonio. Erant autem, secundum Josephum, paryuli relicti de Aristobolo, Herodes Agrippa, qui Jacobum occidit gladio, et Herodias, quam post Herodes Antipas abstulit Philippo fratri suo. Timuit ergo Antipater, ne ad pupilos fratrum suorum quandoque regnum revocaret Herodes, quia eos ex parte matris contingebat. Commovit etiam Pheroram in odium Herodis, adeo ut Pheroras secederet a fratre, et habitaret in terra, quae concessa ei fuerat trans Jordanem. Ipse vero etiam, patre volente, quibusdam excogitatis occasionibus Romanum properavit, efficacissimum venenum a quadam venefica Arabica comparans, et apud uxorem D Pheroræ reponens, quod interim, dum ipse absens, per ministrum quem conduxerat, patri propinquaretur.

CAP. XV. *Quod Herodes incarcerauit Antipatrem insidiantem vitæ ejus.*

(36) Cum autem Antipater Romanus esset, mortuus est Pheroras, accepitque Herodes de veneno deposito apud uxorem Pheroræ, per ancillam iracunde a domina sua recedentem. Itaque evocatam uxorem fratris relictam, afferre venenum eam jubet. Illa vero quasi allatura egressa, de tecto se dedit præcipitem, sed semiviva ad regem allata, ait: « Cum »

(35) Ex eodem.

(36) Ex eodem.

A moreretur frater tuus, vir meus, ait mihi: Affer hue mulier venenum, quod reliquit nobis Antipater, meque vidente in igne consume, ne ad inferos conscientiam fratricidii ultricem feram. Ego vero magnam ejus partem in ignem consumens, modicum mihi propter dubios casus, et quia te metuebam reservavi. » Cumque pixidem cum veneno protulisset, expiravit. Acceptis quoque aliis pluribus argumentis, quod Antipater in mortem patris grassaretur, Herodes eum mature revocavit, matremque illius repudiavit. Cumque filium de parricidio publice accusasset, presente Varo Syriæ praeside, qui illis diebus Jerosolymam venerat, posuit eum in custodiā apud Jerichonta.

CAP. XVI. *De magnitudine morbi Herodis.*

(37) Cumque complices filii quereret pater, ut eos cum filio exquisitis perimeret suppliciis, graviori morbo impeditus est. Accedebat et senectus, cum annos jam septuaginta natus erat, animumque ejus filiorum clades graviter affligebant. Erant autem in Jerusalem duo sophistæ, quos non pauci adolescentium sectabantur, cum leges exponerent, his opportunum visum est rege tabescere, ut aquilam auream dejicerent, quam rex super maximam portam templi contra patrias leges posuerat. Qua dejecta, rex commotus, animi magnitudine morbum superavit, et in concionem procedens in omnes Jerosolymitas injuriam hanc infundere nitebatur. Sed ad preces populi in colos auctores ulti sunt. Illos ergo, qui in funibus demissi, aquilam conciderant, vivos incidunt cum duobus sophistis. Dehinc variis affligebatur languoribus. Nam febris non mediocris erat, prurigo intolerabilis in omni corporis superficie, assiduis vexabatur colli tormentis, pedes intercunctaneo vitio tumuerant, putredo testiculorum vernies generabat, creber anhelitus et interrupta suspiria, quæ ad vindictam Dei ab omnibus referabantur. Ipse vero Jordanem transiens apud Callionem calidis aquis utebatur. Cumque corpus ejus oleo calidiori soveri medicis placuissest, in arcam plenam demersum ita dissolutum est, ut etiam lumina, quasi mortuus, resoluta torqueret, tamen ad clavorem astantium respicere visus est.

CAP. XVII. *De nobilibus Judæis occidentis in morte Herodis, et de morte Antipatri.*

(38) Cumque rediisset Jericho, audiens Judeos mortem suam exspectantes cum gudio, ex omni Iudea nobiliores collectos, juvenes, concludi præcipit in hippodromo, id est in carcere circi, præcipiens Salome sorori sue, ut cum animam suam efflaret, statim illos occideret, ut ita omnis Iudea in morte ipsius, etiam invita plangeret. Nuntii vero quos Romanus miserat redeentes epistolam tulerunt a Cæsare, ut Antiparem in exsilium daret, vel, si mallet, morte damnaret. Quo nuntio paululum recreatus, cum pomum, quo libenter vescebatur, petiisset, cultellum quoque ad incidentum poposcit, statim-

(37) Ex Josepho.

(38) Ex eodem.

que cum tussi violenta distenderetur, circumspiciens ne quis arbiter impediret, se percussurus dexteram sustulit. Sed Acciabuſ, consolrinus ejus, dexteram continuuit, statimque ululatus est rex, et tumultus in regia domo excitatus est. Quo auditu, Antipater exultans multa custodibus promittebat ut eum solverent. Quod cum accepisset Herodes, gravius tulit exultationem filii, quam mortem, et continuo missis satellitibus occidit eum, sepeliri que præcepit in Ilircanio. Statimque mutans testamentum, Archelaum regni scripsit successorem, ita tamen quod ab Augusto susciperet diadema.

CAP. XVIII. *De morte Herodis, et substitutione Archelai.*

(39) Post mortem autem filii, quinque diebus exactis, mortuus est Herodes trigesimo septimo anno postquam a Romanis rex declaratus erat. In aliis fortunatissimus, in rebus dolesticis infelicissimus fuit. Salome vero quos occidi mandaverat absolvit. Et sepelivit eum Archelaus in Herodio, juxta mandatum ipsius, nihil regii ornatus in funeris pompa prætermittens, septem autem diebus in lugendo patrem consumptis, epulisque feralibus prolixe populo exhibitis, qui mos Judæorum ob expensas funerum multos depauperavit candida veste indutus ascendit in templum, variisque favoribus a plebe susceptus est, sedensque pro tribunali, dixit, se etiam a regis nomine velle temperare, donec a Cæsare confirmata foret successio, promittens quod patre melior omnibus apparceret. Quocirca alii tributa levari, alii vectigalia tolli, quidam solvi custodias acclamabant. Postulatis autem Archelaus annuens, celebratis hostiis, erat cum amicis in epulis.

CAP. XIX. *De lite fratrum pro regno coram Augusto.*

(40) Orta est autem sedition, quæ in novis rebus accidere solet, plurimi enim sophistas, pro defensione legis occisos, lugebant; omnes sere pontificem, quem Herodes pretio creaverat, amovendum proclamabant. Instante autem azymorum die, cum turba ab immolatione prohiberet pontificem, Archelaus, missis chiliarcho, verbis eos prius sedare attentavit. Cum autem vulneratum remisissent chiliarchum, missa grandi manu satellitum, Archelaus circiter novem millia occidit, et per vocem praconis omnes ad propria redire conmonens, neglecta festivitate, omnes abierunt. Ipse vero cum Nicolao et Ptolomæo, secretariis patris sui, Romanum profectus est, Salomanique, et filios ejus secum duxit, ut cum testamento extremam voluntatem patris sui testarentur, Philippo fratre regni procuratore refecto. Profectus est etiam Romanus Herodes Antipas, ut de regno habendo disceptaret cum fratre, oratore Hyreneo, propter acrimoniam dicendi, plurimum confusus. Cæsar quoque, ascitis optimatibus Romanorum, partibus prosequendi copiam dedit. Ibiique tunc primum Gaium, ex Agrippa, et

(39) Ex Josepho.

(40) Ex eodem.

A filia sua natum, filium adoptivum sedere jussit. Archelaus sibi regnum deberi asserhat, et aetatis merito, et secundi testamenti voluntate. Antipas vero primum testamentum debere servari, aiebat, quod pater, quando compos mentis esset, inscripserat. Secundum vero nullum fore, quod ipsum pater mentis imposicerat. Nam et tunc propria manu se appetierat. Addebat quoque, quod Archelaus umbram regni detulisset ad Cæsarem, cum ipse corpus rerum gerendarum sibi rapuissest; postremo, quod initia potestatis suæ novem millium occisorum sanguine maculasset. Cæsar vero responsum differens, secum de cognitis deliberabat, an aliquem regni successorem constitui oporteret, an toti familiae distribui principatum, praesertim cum litteras varias de Syria accepisset, Judæos defecisse nuntiantes. Interim quoque mater Archelai mortua nuntiatur.

CAP. XX. *De quatuor regibus in Judæa.*

(41) Eodem sane tempore quatuor reges surrexerunt in Judæa. Nam in Idumæa duo millia veteranorum, qui sub Herode militaverant, regem creaverant. Sephori vero Galilææ Judas, filius Ezechiae latronum principis ab Herode olim capti, diadema sibi imposuit. Trans flumen quoque Simon quidam ex servis regalibus, vastitate corporis fretus a latronibus rex creatus est. Pastores quoque quendam preceri corporis, cum pastor esset in finibus Israël, regem sibi statuerant. Ob hæc insinuanda Cæsar missus est Romanum a Vario Philippus, duabus tamen incidenter de cœsis, ut, et Archelao subveniret, et si regnum Herodis nepotibus distribui placuissest, partem aliquam mereretur. Iverunt etiam cum eis quinquaginta de Judæis honorati, qui octo milia Judæorum, Romæ tunc degentium, secum traxerunt ad Cæsarem. Ante enim captivitatem finalem, Judæi, per captivitates partivulares, ubique dispersi, et venundati fuerant. Quos ut audiret Cæsar, in palatium Apollinis templi sedit cum amicis. Illi vero tyrannidem Herodis, et filiorum ejus in Judæo explicantes, supplicabant Romanis, ut Judæa reliquias misericordia dignas judicaret, et aut jus antiquum regni sibi restitui, aut Syriæ conjungi finibus, aut per Romanos judices Judæam administrari.

CAP. XXI. *De simulato Alexandro.*

(42) Eo etiam tempore quidam natione Judæus in Sidoniorum oppida educatus, quam similissimus Alexandro Herodis filio, quem, et pater interemerat, venit in Judæam instinctu cuiusdam liberti Herodis, qui omnes actus regios optime sciebat, asserens sibi regnum deberi, tum quia major filius Herodis, tum quia ex parte matris suæ Mariannes eum continebat. Cumque plures Judæorum sequaces haberet, Romanum quoque profectus est. Igitur Judæi Romanæ tunc degentes visendi ejus studio circumfluebant. Sciscitatusque qualiter viveret, aiebat, lictores miseratos fratrum, alias similes eis mortis subiecisse. Aristobolum quoque fratrem adhuc vi-

(41) Ex eodem.

(42) Ex eodem.

ventem in Cypro, vel Creta latere. Sed Caesar optime vultum Alexandri sciens, quem dum Romæ staderet puer, amasium habuerat, cum patre quoque post disceptantem, plenius notaverat, fallaciam similitudinis animadvertisit, misitque Celadum, qui et Alexandrum bene cognosceret, ut ad se viventem adduceret, vitam sibi pollicens si tante fraudis prodidisset auctorem. Cumque ille confessus esset se talia simulasse ad quæstum, risit Caesar, suasorumque ejus jussit interfici, falsumque Alexandrum propter habitudinem corporis, numero remigum inseruit. Hunc Alexandrum poeta vocavit formosum Alexim, id est delicias domini (VIRGIL., eclog. 21).

CAP. XXII. De divisione regni.

(43) Tandem de consilio senatus Cæsar monarchiam Herodis distribuit, medium partem, scilicet Judæam et Idumeam tradens Archelao sub nomine tetrarchæ, pollicitus se facturum eum regem, si se dignum prebuisset. Medium vero partem in duas secuit tetrarchias, cœsitusque in partem Herodis tetrarchæ regio trans flumen, et Galilea. Iudea vero et Trachonitis, et Auranitis Philippo destinata est. Factus est igitur Archelaus quasi diarchus, monarchus vero nunquam fuit. Cum ergo eum legeris monarchum fuisse novem annis, post patrem intellige, secundum opinionem vulgi dictam, et secundum sui jactantiam, qua se futurum regem secundum promissum Cæsaris jactabat. Et sic remissi sunt in Judæam tres fratres, cum sedissent Romæ quatuor mensibus eventum rei exspectantes.

CAP. XXIII. De reditu Jesu ab Ægypto, et de morte Glasiræ.

Archelaus vero non solum in accusatores suos, verum etiam in sibi subditos crudelius patre deservit. Cujus regni anno primo angelus dixit Joseph, ut rediret cum matre, et puer in terram Israel. Qui rediens ab Ægypto post annos septem, cum audiret quod Archelaus pro patre regnaret in Judea, noluit illo ire. Et admonitus ab angelo ivit in Galileam, et mansit in Nazareth (Math. ii). In hoc loco invenies super Matthæum, et Archelaum totius regni monarcham post patrem, et Herodem regnatum in Galilæa. Porro de infancia Salvatoris, et operibus ejus usque ad baptismum, non legitur in Evangelio nisi quod Lucas dicit duodenem remansisse in Jerusalem, et post triduum inventum a parentibus in medio doctorum audientem, et interrogantem eos (Luc. ii). (43) Sane Archelaus in contumeliam generis sui repudiavit Mariannem fratri sui filiam, quam ei pater dederat uxorem, duxique Glasiram, filiam regis Cappadocum, fratri sui Alexandri quondam uxorem, et mortuo Alexandro Juba regi Lybiæ nuptam, mortuoque Juba apud patrem modo in viduitate degentem. Quæ cum in Judæam rediisset nupta Archelao, videre visa est, astantem sibi Alexandrum, et dicere: Satis tibi fuerat Libyceum matrimonium; sed rursus reversa

(43) Ex Josepho,

(44) Ex eodem.

A ad penates meos, fratri meo impudenter conjunctæ. Te ergo licet invitam recuperabo. Quæ exposito hoc somnio, vix biduum supervixit.

*Additio 1. Dicitur ibi fons esse parvus, de quo puer Jesus hauriebat, et ministrabat matri, dum subditus erat ei.

CAP. XXIV. De exilio Archelai.

Tandem crebro accusatus Archelaus, a Cæsare advocatur. Quinto quidem die priusquam vocatur, aristas plenas, et maximas a bobus comedunt somniarat, dumque ascitos magos consularent, Simon Essæus genere, aristas annos, et boves rerum mutationes interpretatus est, eo quod agros arando verterent, et mutarent. Ideoque novem annis euro dixit regnaturum, varias autem expertum rerum mutationes, moriturnum. Nono autem principatus sui anno Romanam veniens a Cæsare damnatus, in exsilium pellitur apud Viennam civitatem Galliæ.

CAP. XXV. De primo procuratore Judææ.

(44) Finibus autem Archelai in provinciam redactis, procurator illue missus est a Cæsare Coponius, qui et quondam Cyrini collega fuerat. Cum missus est Coponius in Judæam, censor patrimoniorum, multi sane Judæorum, et maxime quidam Galilæus Simon, populum increpabant, quod post Deum dominos ferrent mortales tributarii Romanorum. Coponio ergo procurante Judeam die Azymorum, cum mos esset media nocte templi portas aperiri, Samaritæ quidam occulte venientes Jerosolymam, per cunctas porticas, et per totum fanum, ossa jecerunt mortuorum, et extine major templi custodia exerceri coepit, et ante diem portæ non aperiri.

*Additio 1. Provincia dicitur, terra proprie quæ incolitur ab his qui nati et nutriti ibi sunt. Colonia, quæ ab extraneis incolitur terra, ut in Samaria actum est.

CAP. XXVI. De morte Augusti.

(45) Eo tempore Philippus Sephorum reparans Julianum nominavit, in honorem Juliae uxoris Cæsaris, Paneas quoque Cæsaream Philippi dixit. Coponio vero Roman reverso, successit Marcus ej, sub quo Saloma soror II. rodis defuncta est. Sed et huic successit Annius Rufus, sub quo mortuus est Augustus, cum regnasset quinquaginta septem annos, et menses sex, et diebus decem ex quibus quatuordecim, vel duodecim annis Antonius cum eo regnavit. Cum enim quadragesimo secundo anno regni ejus natus esset Dominus, qui quinto decimo Tiberrii anno tricenarius fuit, Cæsarem mortuum Domino quintum decimum annum agente. Quidam tamen quinquaginta sex, tantum annos regni ejus ponunt. Alii quinquaginta octo, dimidium annum, et dies qui secuti sunt pro anno ponentes. Mortuus est autem anno vite sua septuagesimo septimo, apud Nolam civitatem Campaniæ, gloriatus se urbem

(45) Ex eodem.

marmoream relinquere, quam latericiam invenerat, et sepultus est in Martio Campo.

CAP. XXVII. *De Tiberio imperatore, et Valerio procuratore Iudearum.*

(46) Successit ei tertius Imperator Tiberius Nero, uxoris ejus Juliæ filius, qui Valerium Graceum procuratorem misit in Iudeam, qui quæstum putans pietatem, palam vendebat sacerdotii principatum. Qui amovens Annam, Ismaelem pontificem designavit. Sed et hunc non multo post ejiciens, Eleazarum Annae filium subrogavit post annum, et hunc arcens Simonem instituit, sed et post annum Iosippum, qui et Caiphas, apposuit. Tamen post annos undecim relinques Iudeam Romanum reversus est. Cujus successor missus a Tiberio Pontius Pilatus sub quo Herodes in honorem Tiberii Tiberiadem ædificavit.

CAP. XXVIII. *De odio Iudeorum in Pontium Pilatum.*

(47) His temporibus Tiberius multos reges ad se vocatos non renisit. Inter quos etiam Archelaum Cappadocem retinens, regnum ejus in provinciam verit, et Mazacham caput regni Cæsaream nominavit. Sane Pilatus Jerusalem veniens, et statuas Cæsaris, que et signis militaribus inerant, secum deferens ignorantibus Iudeis eas in civitate constituit, Cæsareamque rediit. Cum autem plurimi de Jerosolymitis ad eum descendissent, supplicantes de signis amovendis, nam ob legem Iudeorum, qui præcesserant Iudeæ procuratores sine signis urbem ingredi consueverant, sedit pro tribunali Pilatus, militesque armatos circumponens, mortem eis minabatur, si non quievissent. At illi mortem potius eligabant quam leges patrias profanarent. Admirans ergo Pilatus constantiam Iudeorum in legalibus institutis, auferri præcepit imagines. Iterum Pilatus Jerosolymam veniens, vidensque urbem aquæ penuria laborare, aperuit gazophylacia templi, et ex opibus templo dicatis aquæductum coepit ædificare, suscipiens initium torrentis, quod stadiorum duorum millium intervallo distabat. Iudei vero acclamabant, ut ab illo opere cessaretur. Ob hoc Pilatus multos Iudeorum occidit plerosque sauciavit. Intermisso est autem opus, quia Iudei legationem accusationis in Pilatum ad Tiberium direxerunt.

CAP. XXIX. *Testimonium Josephi de Christo.*

In hoc loco ponit Josephus commendationem Domini Jesu in hunc modum: « Fuit vero hisdem temporibus Jesus, sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium effectorum operum, et doctor eorum qui libenter quæ ventura sunt audiunt, et multos quidem Iudeorum, multos etiam ex gentibus sibi adjunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis cum Pilatus in crucem agendum esse decrevisset, non deseruerunt eum, qui ab initio dilexerant eum. Apparuit enim his iterum vivus, secundum quod

A divinitus inspirati prophetæ, vel hæc, vel alia de eo futura prædicterant. Sed et in hodiernum dierum Christianorum, qui ab ipso dicti sunt, et nomine perseverat, et genus. »

CAP. XXX. *De baptismo Joannis, et principio sextæ aetatis.*

« Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, sub Valeriano et Asiatio consulibus, et procurant Pontio Pilato Iudeam, tetrarcha Galilee Herode Philippo fratre ejus tetrarcha Itureæ, et Trachonitis regionis, et Lysania Abilynae tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caipha, factum est verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto (*Luc. iii.*), ut baptizans, et prædicans solium redemptionis annuntiaret: « Et venit in omnem regionem Jordanis baptizans baptismō pœnitentiæ, quia ad pœnitentiā baptizandos monebat, et non nisi quos pœnitentes videbat baptizabat, prædicans futurum baptismum in remissionem peccatorum, pro enijs assuēfactione etiam baptizabat. Dicebat enim: « Agite pœnitentiam, appropinquavimus enim regnum cœlorum (*Math. iii.*). Usque ad annum Tiberii quintum decimum computantur a Adam anni quinque millia ducenti viginti quinque secundum LXX, secundum Hebraicam veritatem quatuor millia. Anno vero Tiberii decimo sexto fuit annus jubilæus octogesimus primus. Eodem anno dicunt quidam sextam chiliadem incepisse. Quorum ratio haec est, quia sicut in hoc anno terminata est circumcisio, et inchoavit baptismus, ita sexta aetas incipit, et quinta terminata est. Quidam ab Incarnatione Domini initium ejus ponunt hac ratione, quia sicut sub quinta aetate generalis fiebat compagatio, anno a prima olympiade tali, vel tali; ita sub sexta dicitur anno ab Incarnatione Domini tali, vel tali. Alii a passione Domini eam inchoasse testantur, dicentes sextam et septimam quiescentium simul incepisse. In chronica vero ab imperio Tiberii inchoata legitur. Utebatur autem Joannes cilicio de pilis camelorum, et zona pell'cea, quodam locustarum genere esibili vesciebatur, et melle silvestri. Tunc exibat ad eum omnis Iudea, et baptizabantur in Jordane. Videns autem multis Pharisæorum et Sadduceorum venientes ad baptismum, dixit eis Progenies viperarum, quis vobis demonstrabit fugere a ventura ira? Facile dignos fructus pœnitentiæ, et ne dicatis: Patrem habemus Abraham, qui potest Dominus de lapidibus istis, id est de genibus significatis his lapidibus, et suscitare filio Abrahæ. » Digito autem ostendebat eis Joannes duodecim lapides quos tulerunt duodecim duces tribuum Israel de medio Jordanis in aridam, et totidem de arida in Jordanem, quorum acervus esset in testimonium, quia sicco pede Jordanem transierunt (*Joene iv.*).

CAP. XXXI. *De tribus sectis Iudeorum.*

Erant autem tunc in Iudea tres sectæ Iudeorum

a communi reliquorum vita et opinione distantes'. A quam longissime ob vietas simplicitatem, mortem pro justitia immortalitate judicabant meliorem, animas vero omnes a principio creatas, pro temporibus incorporari. Renas exutas corporibus ultra Oceanum degere, ubi sit reposita eis perfructio ad Orientem, malis procellosa, et hibernia loca delegantes. Erant in eis qui futura predicerent. Quidam conjugibus, sed moderate utebantur: nam si homines abstinent arbitrarentur, vel arctarentur a conjugio, humanum genus desiceret.

CAP. XXXII. *Quod Joannes confessus est se non esse Christum.*

Cum ergo baptizaret Joannes, « miserunt a Ierosolymis ad eum sacerdotes et Levitas, ut interroga-
rent eum: Tu quis es? » (*Jean. i.*) Et confessus est se neque Christum esse (quod opinio publica habebat), nec Eliam, nec prophetam. Et dixerunt: « Quid ergo baptizas? » Quæsierant de Elia, et sub nomine prophetae, de Eliæ, quia in his duobus præcesserat figura baptismi, et de baptismio Christi legerant in prophetia Ezechielis: « Effundam super vos aquam mundam (*Ezech. xxxvi.*). » Et ideo putabant ad alium non pertinere baptismum, et respondit: « Ego qui-
dem baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis; ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, et igne; » in Spiritu in baptismo, in igne in pœnitentia ». « Haec in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. »

* *Additio 1.* Potest figurari baptismus Joannis in capitilatio ante baptismum. In Sabbato ante Ramos palmarum, puerorum capita inungebantur oleo, et abluebantur, ut nulla macula ibi remaneret, ita in baptismio omnia peccata delentur, et hoc in signum faciebat.

CAP. XXXIII. *De Jesu baptizato.*

Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo * (*Matth. iii.*). » Tres fuerunt cause præcipue cur baptizatus est Jesus a Joanne: ut baptismum Joannis approbaret; ut omnem humilitatem impleret, et implendam doce-
ret; ut tactu sui corporis vim regenerativam con-
ferret aquis, etsi forte non statim. De vi enim et institutione baptismi triplex est opinio, ut in *Senti-
tientiis* habetur. Et ipse Jesus erat incipiens quasi

annorum triginta, id est tricesimum annum incep-
perat tredecim tantum diebus ejusdem anni peractis
(*Luc. iii.*). Et secundum hoc vixit Jesus tantum tri-
ginta duobus annis, et dimidio; quia eadem die re-
voluto anno convertit aquam in vinum, et sequenti Pascha, id est in Pascha tricesimi primi anni, incar-
ceratus est Joannes, et in Pascha sequenti, id est
tricesimi secundi anni, decollatus est, et in tertio Paschate, id est tricesimi tertii anni, passus est Dominus, et ita vixit Dominus triginta duobus annis
integris, et detrigesimo tertio quantum fluxit temporis
a Natali usque ad Pascha, quod pro dimidio anno computatur. Chrysostomus tamen dixit eum jam
complevisse tricesimum annum, in honora decima
in Matthæum, sic dicens: « Post triginta annos venit

D

B

C

Jesus ad baptismum, legem veterem soluturus. Propter ea usque ad hanc statem (quae omnia solet capere peccata) in legis observatione permanxit, ne quis diceret, illum ideo legem solvisse, quia ea non potuisset adimplere. Et infra : « Per triginta annos justitiam legis adimpleverat, et tunc venit ad baptismum Evangelium docturus, quasi cumulum cunctis observationibus legis imponens. » Hoc tamen dixit Chrysostomus occasione illius verbi, quod dixit Dominus : « Sic decet nos implere omnem justitiam. » Et secundum hanc opinionem, vixit triginta tribus annis integris, et tantum de trigesimo quarto quantum est a Natali usque ad Pascha. Joannes autem profitebat Jesum dicens : « Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me. » Cur dixit se baptizandum Joannes, si in utero sanctificatus, et mundatus erat ab originali, vel saltem in circumcisione? Sed per se genus humanum intellexit, quasi dicat : Homo per te debet mundari. Vel quantum ad plenitudinem mundationis, se adhuc mundandum dixit, quia si jam mundatus, et per sanguinem Christi plenus erat mundandus, sicut quis accepta efficaci medicina, per causam curatus dicitur, per effectus plenitudinem curandus. Cui Jesus : « Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem justitiam, id est superabundantem humilitatem. Est enim debita humilitas, subdere se majori propter Deum : abundans, subdere se pari; superabundans, subdere se minori. Quasi dicat : Ideo modo subdo me tibi minori, ne dignentur majores a minoribus baptizari, et regi. Quod intelligens Joannes consentit.

* *Additio 1.* Baptizatus est Jesus tertio lapide a Jericho.

CAP. XXXIV. De Spiritu sancto, et voce Patris.

Factum est autem, cum baptizaretur fere omnis populus terræ illius, et Iesu baptizato, et orante pro baptizandis, ut acciperent Spiritum sanctum, « confessim ascendit Jesus de aqua, et ecce aperti sunt cœli (Luc. iii), id est inestimabilis splendor factus est circa eum, aesi cœlo aereo, et sidereo reseratis, splendor cœli empyrei terris insinuaderetur. Et Spiritus sanctus in corporali specie columba venit, et sed sit super caput ejus, quæ peracto officio suo, in praecedentem materiam rediit, unde sumpta fuerat. Et tunc cognovit Baptista quod dixit se ante nescisse, quod scilicet Christus solus baptizaret, id est potestatem baptismi retinet sibi, sed potestatem baptizandi aliis daret, qui eum miserat ante eum baptizare, cum solitariam duceret vitam, etiam dixerat ei: Quam multos baptizabis, sed inter illos « super quem videris Spiritum descendenter, et manente, hic solus est qui baptizat in Spiritu sancto (Ioh. i). » Et ecce vox Patris audita est de sublimi : « Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi (Luc. iii). » Usque post vocem hanc creditur durasse splendorem, et columbam sedisse super caput ejus. Quod alius evangelista dicit : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi

A complacuit (Matth. iii), » idem est sensus, id est in te et per te placitum meum gerere constitui.

* *Additio 1.* Ob hoc fuerunt haeresici qui dicere solo die Epiphaniae debere baptizari, nec dari Spiritum sanctum, si quis alio die baptizaretur. Ob quam haeresim vivacius extirpandam, decreverunt Patria die neminem baptizari, nisi sub necessitate. Unde dicimus : *Vis baptizari?* quidam dicunt : *Quoniam petis?* Et responderetur : *Fidem peto, vel baptismum peto.* Alii utrumque, et : *Quid petis,* et : *Vis baptizari?*

CAP. XXXV. De Iesu jejunio, et tentatione.

Tunc Jesus ductus est a Spiritu in sancto, quem designaverat, « in desertum, et cum jejunio quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esurit (Matth. iv). » Movebatur diabolus quadraginta dierum jejunio. Sciebat tot diebus aqua diluvii effusas, exploratam terram promissionis per Moysen, legem a Deo datam, filios Israel in exercitu anni pane angelorum vixisse. Cum vero senserit dominium esurire, quod non legitur de Moyse, vel Elia, accessit, ut tentaret, si posset eum dejicere peccatum, et ut exploraret an esset Dei Filius, qui audierat vocem hanc, « Hic est Filius meus dilectus (Matth. iii), » quem sciebat quandoque venturum et se per eum potestatem amissurum, sed usque ad judicium futurum non exspectabat. Tentavit autem eum in eisdem tribus, quibus Adam dejeicerat, sed non ordine eodem : Primo in gula, ut esuriens, præm videns, inmoderato cibi appetitu accenderet, secundo de avaritia, ubi super montem ostendit omnia regna mundi, id est exposuit ei gloriam mundi; tertio de superbia, ut jactanter se ostenderet Filium Dei. Tunc abjecit eum Dominus, et consueta omni tentatione ad quam venerat, recessit Pomo Lucifer ad tempus. Tempore passionis regreditur, timore mortis putans eum dejicere. Tunc autem omnino devictus, religatus est in inferno, in diebus Antichristi solvendus, secundum Apocalypsim Jeannis (Apoc. xx). Credendum est autem diabolus hominis assumpsisse formam, in qua dominum circunducere, et colloqui posset ei. Utrum autem extremo die jejuniū solo omnes factæ fuerint tentationes, an per aliquot dies sequentes separati, nihil interest nostra sciencie. Jejunavit autem dominus in deserto, quod est inter Hierusalem, et Jericho. Exemplo sane ipsius hic numeros diuum in Ecclesia penitentialis est, unde et post Epiphianam non statim jejunat Ecclesia, sed circiter post sexaginta dies, quasi ipso tempore jejunium suum consequentium jejunii Dominicini significans. Hoc quoque, ut per penitentiam ostendatur ascenderet ad requiem, sicut quadragenarius ascendit ad quinquagenarium. Est enim numerus superabundans, et congregatis omnibus suis partibus compribus ascendit ad quinquaginta.

* *Additio 1.* Secundo lapide a Jericho, qui quarentana dicitur. Sub quarentana fuit rivulus fontem quem sanavit Elisæus. Secundo millario a quare-

tana contra Galileam dicitur mons esse, super quem statuit diabolus Iesum.

CAP. XXXVI. *De prima vocatione discipulorum.*

Quadam die stabat Joannes, et ex discipulis ejus duo, quorum unus erat Andreas, et videns Iesum ambularem, dixit : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (*Joan. i.*). » Ob hoc illi duo discipuli ejus seculi sunt Iesum, ut viderent ubi maneret, et manserunt apud eum die illa. Inveniens autem Andreas Simonem fratrem suum, dixit ei : « Invenimus Messiam, quod est interpretatum *Christus*, Christus Graece, Latine *unctus*. » Et duxit eum ad Iesum. Intulit eum Iesu dixit : Tu es Simon Barjona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. » Barjona Hebreum est, et sonat *filius Joanna*, compositum ex integro, et corrupto. Cephas Hebreum est, et Syrum. Petrus Graecum et Latinum. Utrum autem hoc nomen tunc ei imponuerit, an promiserit imponendum, dubium est. Tuttius tamen dici potest, quod tunc et imposuit hoc nomen omnino cum dixit : « Tu es Petrus (*Matt. xvi.*). » Vel in electione duodecim, ubi dicitur : « Et imposuit Simoni nomen Petrus (*Matt. x.*). » Si vero modo imposuit, in sequentibus confirmavit. In crastino volens Iesu redire in Galileam, invenit Philippum, et dixit ei : « Sequere me. » Hic erat de Bethsaida concivis Andree et Petri. Hic inveniens Nathanaelem fratrem suum, dixit ei : « Quem scripsit Moyses in lege, et propheta, invenimus Iesum, filium Joseph, a Nazareth. » Et ait Nathanael : « A Nazareth potest esse aliquid boni? » despective, quasi non, ve iremissive legitur. Iste enim legisperitus legerat in prophetia : « Nazareus vocabitur (*Isa. xi.*) », et signa adventus Domini forte notaverat, et ait : « A Nazareth potest aliquid boni esse, » quasi diceret : Nunc tandem a Nazareth potest aliquid esse boni. » Et adduxit cum Philippus ad Iesum. Quo veniente ad se ait Iesus : « Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Et dixit Nathanael : Unde me nosti? Respondit Iesus : Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub sicu, vidi te. Respondit Nathanael ei : Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel, » quia agnovit iste, Dominum absentem vidiisse, quae solus gesserat, et quomodo, et ubi a Philippo vocatus sit, Christum, et Deum fasetur. Tamen quidam de predestinatione expoununt hoc ita : Cum eras in lumbis Adae, latentis sub sicu, prius et etiam predestinavi te. Et regressus est Iesus in Galileam.

* Additio 1. Quare Agnum vocavit, determinat sacerdos, qui tollit, id est venit ut tollat, peccata mundi, quia pro peccatis tollendis et pascha nostrum immolatus est Christus (*I Cor. v.*). » Vei quia agnus Graece dicitur ab agnon, quod est pius, vel Latine ab agnoscendo, quia in magno grege solo balatu agnoscit matrem. Ideo proprio pro passione Agnus dicitur, quia ibi plus donans nobis pacem, agnovit Patrem obedientia, et Matrem cura. Et haec est una causa cur in immolatione altaris dicitur ter Agnus Dei, quasi : Agne, qui agnovisti Patrem, miserere

A nobis; Agne, qui agnovisti Matrem, miserere nobis; Agne, qui obtulisti te pro nobis, dona nobis pacem.

* Additio 2. « Et egredietur virga de radice Jesse, et Nazareus vocabitur, » id est floridus, quod alia editio dieit, « Et flos de radice ejus ascendet. »

CAP. XXXVII. *De variis opinionibus historiæ.*

Hucusque idem est ordo historiæ evangelice apud omnes. Deinceps variae ordinantur, usque ad incarcerationem Joannis. Quidam dicunt, quod circa proximum pascha post baptismum, convertit Dominus aquam in vinum, ideo quia Joannes, conquerenter post hoc miraculum, narrat eum ascensisse in Hierusalem, et ejecisse ementes, et vendentes de templo (*Joan. ii*), quod nunquam ab eo factum dicunt, nisi in pascha. Sed eis obvia Ecclesia consuetudo, quæ in Epiphania factum esse tenet, quotannis solemnizando memorat. Fuerunt etiam qui dicent, quod eadem die, qua baptizatus est, fecerit hoc miraculum. Sed Mathæus ait : « Tunc Jesus ductus est in desertum (*Matt. iv.*), et Marcus : « Statim expulit Iesum Spiritus in desertum (*Marc. i.*). » Habet enim Ecclesia, quod eadem die, sed revolutis annis haec tria facta sunt. Adventus magorum tredecima die primi anni; baptismus eadem die trigesimi anni, vel tricesimi primi anni; mutatio aquæ eadem die revoluto anno*. Unde Maximus episcopus in sermone, qui sic incipit : Cuius plura nobis, fratres, etc. Sic ait : Sieut posteritati suæ fidelis mandavit antiquitas, hodie Salvator a Chaldaëis adoratus est, hodie fluenta Jordanis benedictione proprii baptismatis conservavit, hodie invitatus ad nuptias aquas vertit in vinum. Unde et in antiquioribus libris dies Epiphaniorum, id est plurium illustrationum Christi. Epiphania enim illustrationem sonat. Has tres tamen manifestationes propriis quidam nominibus distinguunt, epiphaniam vocantes eam illustrationem, quæ facta est per stellam, quasi de sursum factam; theophaniam eam, quæ in baptismate, quasi a Deo id est a Patre factam; Bethaniam eam, quæ in nuptiis, quasi in domo factam. Beth enim dominus sonat. Verumtamen adhuc restat inter summos et catholicos doctores de ordine historiæ duplex opinio. Quidam enim scribentes unum ex quatuor, imitantes Ammonium Alexandrinum, Eusebium Cæsariensem, Theophilum, qui septimus a Petro sedet Antiochiae, qui dicunt Dominum post jejunium aperte prædicasse, discipulos congregasse, et sermonem in monte factum, ante vii miraculum, quia legunt Dominum, et discipules ejus invitatos ad nuptias. Communior autem et veracior opinio est, Dominum post illud miraculum discipulos vocasse occulte, et occulte prædicasse, usque ad Joannis incarcerationem, sed post publice, et hunc ordinem prosequemur, sine alterius ordinis præjudicio.

* Additio 1. Beda dicit, quia post revoluto anno eodem die, fecit miraculum de quinque panibus, et duobus piscibus (*Joan. vi.*).

CAP. XXXVIII. *De mutatione aquæ in vinum.*

¶ Et factæ sunt nuptiæ in Cana Galilææ, id est in vico Galilææ sic dicto, et erat mater Iesu ibi. Et vocatus est Jesus ad nuptias, et discipuli ejus, quidam scilicet futuri discipuli, quia ad verbum Joannis jam plures audiebant eum oculite, qui post omnino secuti sunt eum. Non est vocatus Joseph, sed Maria. Unde quidam dicunt Joseph fuisse mortuum, et Virginem transisse in custodiam filii, quia nec eliam deinceps legitur de eo in Evangelio. Quod si nondum mortuus, tamen certum est quod in passione Domini mortuus erat, quia uxor ejus alii commendata est. Quidam autem hanc nuptias fuisse Joannis evangelista, et ideo vocata Maria, quia materterea ejus, et Dominus, quia consobrinus ejus. Et dicunt, quod Dominus eum volentem nubere, ex his nuptiis vocaverit, quod certum non est. ¶ Et deficiente vino, dixit mater Iesu ad eum. Vinum non habent, quasi dicat: Da eis vinum. ¶ Respondit Jesus: Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea. Licet mulier sit quasi adjectum nomen fractionis quasi molier, tamen quandoque nomen sexus est, maxime quando virgo viri potens est. Et est sensus: Vis fieri miraculum, sed ad hoc agendum, quid habeo tecum commune? quasi dicere: Ex natura tibi communis non ago hoc, sed in hora passionis, quæ nondum venit, ex communi natura mihi, et tibi patiar. Nec est credendum, secundum geneaticos, hoc dixisse Dominum, qui putant unumquemque horam suam mortis habere inevitabilem, secundum horam constellationis, in qua natus est, sed vocavit horam suam, id est a se dispositam. Voluntate enim mortuus est, non necessitate. Erant autem ibi sex lapides hydræ, id est vasa aquatica, positæ secundum purificationem Judæorum. Crebro Judæi baptizabant vasa epulatoria, et si casu aliquid tangerent immundum, nisi loti non comedarent. Erant ergo positæ, ut si forte contigisset aliquem de convivis eportere lavari, aquam haberent paratam. ¶ Impleverunt autem eas ministri aqua ad præceptum Domini, et tulerunt aquam vinum factam architrieno, id est primati inter convivantes in triclinio. Triclinium quidam dicunt fuisse domum tricameratam, vel tres habentem testudines, sub quibus discumbebant. Vel forte tres erant ibi mensarum ordines, ut in refectoriis fieri solet. Et commendavit architrienus vini bonitatem. Post in communi commendaverunt omnes miraculi novitatem, Hoc enim initio signorum manifestavit Jesus gloriam suam. ¶ Nec dicitur hoc esse initium, quin et prius signa fecisset, nascendo de Virgine, magos stella previa ducendo, quadraginta diebus et noctibus jejunando, et hujusmodi. Sed hoc fuit primum pullicet; et ad publicandum factum, vel primum factum in Cana Galilææ.

CAP. XXXIX. *De instructione Nicodemi.*

¶ Erat autem homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, et de principibus Judæorum. Hic venit ad Iesum nocte (Joan. iii), quia timuit populum offen-

A dere, cum esset de principibus. Vel quia magister erat in Israel, palam dicere erubuit. Et ait ad Iesum: Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis nisi fuerit Deus cum eo, quasi dicat: Docce me de regno Dei. ¶ Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non poterit vivere regnum Dei. In Veteri Testamento quasi iuramentum erat: Vivit Dominus. In novo: Amen dico, et cum in aliis simpliciter dicatur in solo Joanne geminatur, secundum illud: Si sermo vester, est, quasi diceret, verum dico corde et ore. Cumque miraretur Nicodemus, quomodo posset homo secundo nasci, cum non nisi carnal nativitatem sciret, edocutus est a Domino de spirituali, quæ sit ex aqua, et Spiritu, quarum neutra iterari potest. Tamen quia adhuc inflatus erat magistrali scientia non poterat intelligere, ideo meruit audire: Tu es Magister in Israel, et hæc ignoras, ut sic invitare eum ad humilitatem. Instruxit etiam eum de humana, et divina sui nativitate, de passione et ascensione, et de pluribus aliis. Quod autem dixit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, sensus est: Nemo ascendit nisi Christus cum corpore suo. Vel secundum tropum, quæ dicimus, Dominum facere, quæ per eum facimus. Et est sensus: Nemo ascendit nisi quem Deus ascendere facit.

CAP. XL. *De prima ejectione ementium, et vendentium in templo.*

¶ In proximo pascha ascendit Jesus Hierosolymam, et ejecit vendentes et ementes (Joan. ii), hoc enim bis fecisse creditur. Et post illud pascha incarceratus est Joannes. Ait enim Joannes evangelista: Quia cum post hoc pascha rediisset Jesus in Judæam adhuc erat Joannes baptizans in Ænon (Joan. iii). Interim autem priusquam ascenderet in pascha, quosdam vocavit discipulos, et docuit, et miracula fecit, sed non adeo publice. Sane ibat Jesus justa mare Galilææ (Matth. iv). Lacus est, qui fit Jordane influente, et dicitur mare, cum sit aqua dulcis, idiomate Hebreo, quia omnem aquarum collectionem vocat Hebreus Tharsis, id est mare; et dicitur Galilæa, quia præterfluit Galilæam. Quandoque mare Tyberiadis dicitur, quia famosa est civitas hæc, quæ ei imminet. Quod autem dicitur stagnum Genesareth, ex accidenti est. Quandoque enim crispanibus undis, generat ex se auram. Extenditur autem centum et quadraginta stadiis in longitudinem et quadraginta in latitudinem. Dicit tamen Josephus, eum sic dictum a modica regione Genesata, quam præterfluit, quam etiam dicit admirabilem. Nam iota diversissimi generis arbustis consita, nulli eorum ubertatem suam negat, et temperiem. Sunt ibi nuces, quæ maxime frigoribus gaudent, sunt et palmæ quas nutrit calor aestivus, sunt siccæ et oleæ, quibus aura mollior destinata est, ut quasi repugnante bona contentione, studio terræ faveant. Hanc dicit irrigari fonte qui

eadit in Capharnaum, quem quidam esse venam Nili opinantur, quia corastinum pisces generat qui non alibi, nisi in Nilo flumine reperitur.

CAP. XLI. *De secunda vocatione discipulorum.*

¶ Dum autem turbae irruerent in eum, vidit duas naves stantes secus stagnum, et ascendens in unam, quæ erat Simonis, pusillum reductus a terra, docebat de navicula turbas; ut autem cessavit loqui ait ad Simonem: Due in altum; et: Laxate retia in capturam. Quo facto concenserunt multititudinem pisculum tantam, quod fere rumpiebatur rete, innuerunt Simon, et Andreas filii Zebedaei, qui erant in alia navi, ut venirent, et juvarent eos, et impleverunt ambas naves, ita ut fere mergerentur. Quod videns Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, et ait: Exi a me, Domine, quia peccator sum. Cui Dominus: Noli timere, quia ex hoc eris homines capiens, et subductis ad terram navibus, id est locatis animo redeundi ad eas, secuti sunt eum aliquantulum, et iterum redierunt ad sua (*Luc. v.*).

CAP. XLII. *De eo quod Dominus legit in Nazareth.*

Jesus autem venit in Nazareth, et die Sabbati, quando plures conveniebant, intravit in synagogam, ut plures doceret (*Luc. iv.*). Et cum legisset in Isaia: « Spiritus Domini super me, etc. (*Isa. lxi.*), » dixit, quia hodie completa est Scriptura haec in auribus vestris. » Quasi dicat: Ego sum de quo scriptum est hoc, et omnes intendebant in eum.

CAP. XLIII. *Quod discipuli baptizabant, et Joannes.*

Post haec venit Jesus; et discipuli ejus in Iudeam terram, que scilicet specialiter a sorte Iuda, vel a regno duarum tribuum specificatio vocabulo Iudea dicebatur, et morabatur ibi cum discipulis, et baptizabat, licet non ipse, sed discipuli ejus baptizarent (*Joan. iv.*). Sed utrum baptismus Joannis, vel Christi incertum est. ¶ Erat autem Joannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Nondum enim missus fuerat in carcерem Joannes (*Joan. iii.*). ¶ Salim vero est oppidum ultra Jordanem situm, ubi olim Melchisedech regnavit. Mittebat etiam Joannes multis venientes ad se ad Jesus. Indeturbati discipuli Joanni dixerunt: « Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. » Quorum retundens invidiam Joannes ait: « Dixi vobis, quia non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum, qui de sursum venit super omnes est. Me ergo oportet minui, illum autem crescere (*ibid.*). » Ut autem cognovit Jesus invidiam illorum, ascendit ad diem festum Paschæ, de quo supradictum est. Sed et ibidem quia præsens ortam in se Pharisæorum invidiam, maxime cum audisset Joannem traditum in carcere, reliquit Iudeam, et iterum abiit in Galileam.

CAP. XLIV. *Cur Joannes incarceratedus est.*

Arguebat enim Herodem Joannes propter Herodiadæ, quia secundum legem, quam receperat, non licet fratrem habere uxorem fratri, eo vivente (*Marc. vi.*). Super Matthæum legitur, quod Herod-

A dias filia erat regis Arethæ, quam auferens Philippo, ort's inter eos quibusdam simultatibus, in odium Philippi dederat fratri Herodi, quia et fratres invicem erant inimici. Josephus tradit Herodiadæ fuisse filiam Aristoboli, quem occiderat cum fratre ejus Alexandro pater eorum Herodes, et ita soror erat Herodis Agrippæ, quam avus suus Herodes dederat Herodi filio suo uxori. Dicit enim, alium fuisse Herodem praeter tetrarcham, quem pater suscepérat de filia Simonis sacerdotis, Philippum vero jam mortum eum Gaius regnare copisset. Forte et hic Herodes nominabatur Philippus, quia binominis, et ita virum ejus, quem Josephus vocat Herodem, Evangelium vocat Philippum, vel forte prins nupta Herodi, post nupta Philippo. Herode vero tetrarcha uxorem habebat filiam Arethæ regis Damascenorum. Qui Romanum iter faciens, transiens per fratrem suum, secreto pepigit cum uxore fratri, quod in redditu suo, repudiata uxore sua, duceret eam in uxorem. Quod tamen non lauit uxorem ipsius Herodis, quæ non expectans redditum viri sui, festinavit ad patrem. Herodes autem rediens, abstulit Herodiadæ fratri suo, et factus est inimicus Arethæ, et Philippi. Super quo cum argueret cum Joannes, suggestione Herodiadis, misit eum in carcere. Quod cum audisset Jesus venit, et habitavit in Capharnaum in finibus Zabulon et Nephthalim (*Matth. iv.*).

CAP. XLV. *De tercia vocatione discipulorum.*

¶ Ambulans autem iterum Jesus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem et Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare, et ait illis: Venite post me, faciam vos fieri pescatores hominum. At illi continuo, relictis retibus et navi, secuti sunt eum, » omnino. ¶ Et procedens inde, vidit duos alios fratres Jacobum, et Jeannem resicientes retia sua, cum Zebedeo patre eorum, et vocavit eos. Illi autem, relictis retibus, et patre, secuti sunt eum, » omnino (*Matth. iv.*). ¶ Et cum transisset inde Jesus, vidit Matthæum, qui et Levi dicitur est, filium Alphæi sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me. Qui, relictis omnibus, secutus est eum (*Matth. ix.*). ¶ Telos Graece, Latine *veetigal*. Iste ergo erat publicanus (*Luc. v.*), id est publica negotia administrans, que sine peccato, aut vix, aut nunquam administrantur.

¶ Et nota a quibus, et qualibus orta est Ecclesia: si a sublimibus orta esset, virtus fidei scientiae eorum, et potentiae ascriberetur. De vocatione reliquo determinatum non habemus.

CAP. XLVI. *De aperta prædicatione, et miraculis Domini.*

Et aperte exinde predicabat, dicens: « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum (*Matth. iv.*). » Unde, et post dixerunt sacerdotes ad Pilatum: « Communivit universam Iudeam, incipiens a Galilea, usque huc (*Luc. xxiii.*), et sic impletum est illud Isaiae: : Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephthalim (*Isa.*

xi). Unde et primitivi conversi a Domino, quia fuerunt de filiis illis, dicti sunt principes Zabulon, et principes Nephtalim. Isaías siquidem prophetavit de captivitate decem tribum, quae in tribibus illis inchoata est. Nihilominus tamen, et de alleviatione ab onere peccati, futura in partibus illis ad prædicationem Christi, prædictis. Et circumibat Iesus totam Galilæam docens in synagogis eorum, et sanans omnem languorem in populo, et abiit opinio ejus in totum Syriam (*Matth. iv.*). Est autem Syria, omnis regio ab Euphrate, usque ad mare Magnum, a Cappadocia, usque in Ægyptum, continens inter alias provincias Palæstinam in qua Judei habitabant: unde, et super psalmos Thabor et Hermon dicuntur monies Syriæ (*Psal. lxxxviii*). Quandoque vero sic legitur Syria quod nullam includit partem Judææ, et secutæ sunt eum turbæ multæ diversarum regionum. Quas cum videsset Jesus ascendit in montem.

CAP. XLVII. De electione duodecim apostolorum.

Et cum sedisset, vocavit ad se quos veluit ipse, et fecit ut essent cum illo duodecim, quos et apostolos, id est missos, nominavit: Simonem quem agnominaverat Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus. Et imposuit his duobus nomina Boanerges, id est filii tonitrui, quia unus eorum intonuit dicens: « In principio erat Verbum (*Joan. i.*) ». Et aucto sepe terrificam vocem Patris audire meruerunt: Philippum, et Bartholomæum, Thomam, et Matthæum publicanum*, Jacobum Alphæi, et Taddæum fratrem ejus, qui et Judas cognominatus est, quem Lucas Judam Jacobi vocat, qui tertio nomine dictus est Lebaeus, Simonem Chananeum, et Judam Iscariotem (*Matth. x.*). In hoc catalogo nomina apostolorum combinata, quasi parium, ponuntur non satis nota causa. Quare vero Jacobus Alphæi posterior numeretur Jacobo Zebedæi, et minor dicatur, et ille major, cum prærogativa sanctitatis sue factus sit ab apostolis postea archiepiscopus Jerosolymorum, et senior fuerit, merito queritur. Ad quod melius videendum diuinus, quod Anna** mortuo Joachim, de quo suscepserat Mariam virginem, quæ data est in uxorem Joseph genero suo, nupsit Cleopha fratri ipsius Joseph, de quo post susceptam filiam, vocatamque Mariam, dedi tibi uxorem Alphæo, de qua nati sunt Alphæo quatuor consolrini Domini, Jacobus, Simon et Judas apostoli, et Joseph, qui et Barsalas, qui pro Iuda post cum Mathia electus fuit. Et hi quatuor pater ex teris consanguineis dicti sunt fratres Domini; quia non solum cognati, sed et agnati ejus putabantur, tanquam ex duobus fratribus Joseph, et Cleopha descendentes. Inter quas tamen quasi antonomastice Jacobus dictus est frater Domini, quia quam simillimus fuit ei in facie. Item mortuo Cleopha, Anna nupsit viro tertio, scilicet Salome susceptamque ex eo filiam, sicut et alias prius, vocavit Mariam. Et hanc duxit Zebedæus, habuitque ex ea filios, Jacobum majorem et

A Joannem, qui licet posterior natu, major tamen dictus est, quia prius vocatus est a Domino, et prius adhæsit ei. Quod Romana servat Ecclesia, ut singuli in ordinibus suis priores, sint prius ordinati. Ita dicit Hieronymus. Alii vero videntes mulieres agnominari solere a nominibus virorum, ut Marcia Catonis, dixerunt prioribus viris mortuis, has duas Marias nupsisse Cleophae et Salome, vel priores viros fuisse hinomios, et dictum Zebedæum Cleopham, Alphæum Saloman.

* Additio 1. Ante electionem apostolorum quidam ponunt, de sanatione daemoniaci in synagoga apud Marcum, et de socru Petri, et de sanatione multorum in vespera, et de Scriba, qui accessit in via, et de dormitione Christi in nave, et de daemoniacis Gerasenis, et paralytico demissso per tectum, et de vocatione Matthei et de convivio Levi, et de filia Jairi, et haemorrhioissa, et duobus caecis, et demoniaco muto, de quibus selus Mattheus.

** Additio 2. Non fuit Anna Nazarea, sed de Scophori circiter duo millia in Nazareth.

CAP. XLVIII. De sermone Domini in monte.

Et elevatis oculis in discipulos, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum, etc. (*Matth. v.; Luc. vi.*). Hunc sermonem Mattheus, et Lucas varie narrant, Quidam tradunt Dominum prius eum fecisse discipulis in supercellio montis sedendo, post in latere montis communiter discipulis, et turbis stando*. Alii vero tradunt nonnisi unum sermonem factum communiter discipulis et turbis. Quod autem horum verum sit, non multum interest nos scire, sicut nec scire interest, anmons in quo haec facta sunt fuerit Thabor, an alijs mons in Galilæa, Sermonem quidem hunc a Domino ad discipulos factum, legimus in Mattheo et Luca tantum.

* Additio 1. Sed dicitur quod secundo millario a Capernaum est desensus montis, ubi factus est sermo Domini et leprosus mundatus,

CAP. XLIX. De Oratione Dominicâ.

Ilie sermoni interseruit Dominus Orationem dominicam, que octo partes habet (*Matth. vi.*): prima est captatio benevolentie, quam sequuntur septem petitiones, et diriguntur ad Deum Patrem, a quo petimus nobis dari panem nostrum supersubstantiale, id est Filium. Nam et Christus docuit nos ad petendum a Patre in nomine suo. Tres primæ petitiones spectant ad vitam futuram, sicut: « Sanctificetur », id est firmetur in nobis, « nomen tuum ». In hac vita quasi mobile est nomen patris ad filios, quia et Iuda quandoque fuit Dei filius, quandoque non; pro qua etiam possibilitate movenda, dixit Apostolus: « Timeo ne et ego ipse reprobus inveniar (*1 Cor. ix.*) ». In patria enim apparabunt filii, et immutabiliter erit Deus Pater eorum. « Adveniat », id est ad te videndum veniat, et regnatum tuum, ut sit regnum in regno. « Fiat voluntas tua sicut in celo, et in terra », quasi, sicut cœlestis Ecclesia nihil potest velle, nisi quod scire

velle, ita et illa, quæ adhuc militat in terra, abdicitur voluntati tux. Quatuor quæ sequuntur ad militiam hujus vita spectant, scilicet « panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie, » id est Christum, qui est supersubstantialis, id est super omnes substantias, et est panis noster in altari. Vel sunt duæ dictiones « super substantialem, » et « et est sensus : » Da nobis hodie, » id est in præsenti tempore; « panem nostrum, » id est Christum, qui proprius est fidelium, et hoc super panem, id est præter ponem substantialem, id est necessarium, ad sustentationem; quasi : Da nobis utrumque panem, animæ et corporis. Lucas posuit « quotidianum (Luc. x.), » quod de viatico tantum exponitur. Græcus habet epiusioñ; Hebreus vero sogolla, id est *principium*, vel *egregium*, vel *peculiarem*. Ob hoc forte Lucas videns Matthæum dixisse sogolla, quod sonat *peculiarem*, dixit « quotidianum. » Græcus vero interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla, quod sonat *egregium*, dixit epiusioñ. Tres quæ sequuntur patent. « Amen. » Hebreus in fine ponit unam ex his tribus, amen, sela, salem, quæ sonat, *vere semper pacem*.

CAP. L. Quod discipuli missi sunt cum potestate curandi.

Dum consummasset Jesus verba haœ, convocatis discipulis duodecim dedit eis potestatem ejiciendi spiritus immundos*, et curandi omnem infirmitatem, et misit eos prædicare regnum Dei, et ait : Nihil tuleritis in via, neminem salutaveritis, » C scilicet sicut alii, qui non ex studio optandi salutem, consueverunt salutare. « In viam gentium ne abieritis, nec in civitates Samaritanorum intraveritis; gratis accepistis, gratis date Non portabitis pecuniam, non panem, non duas tunicas, id est superflua, non calceamenta, non virgam**. » Secundum Marcum vero soleis, vel sandallis ati jussi sunt, id est peronibus, et virgam ferre, quæ pro potestate accipiendi necessaria ponitur (Marc. vi). « Ecce mittito vos sicut oves in medio luporum; qui vos recipit, me recipit (Math. x.). »

* *Additio 1.* Inde est quod Draco sequitur tertia die Rogationum. Hie primo destruitar potestas diaboli, cum homini datur potestas super eum.

** *Additio 2.* Inde est quod diaconus sumpto codice de altari, sub silentio transit inclinans, donec in ambone salutat populum, quasi intrans domum cui offert pacem, nec portat pulvinar, id est solatio vitæ, sed alius fert ei. Nec obest, quod pulvinar significat enus Evangelii leve. Forte inde est quod diaconus non dicit : *Dominus vobiscum*, nisi cum legit Evangelium, nisi raro. Raro dicunt propter diaconos cardinales, vel benedictionem cerei.

CAP. LI. De curatione leprosi.

Cum autem descendisset Jesus de monte, tetigit leporum, quasi jam solvens figuræ, et sanavit cum dicens : « Volo, mundare (Math. viii). » Et addidit : « Vide nemini dixi, » quasi dicit. Vide

A quam manifeste, et plene mundatus es. Nemini dixeris, id est nemini necesse habes dicere, adeo res evidens est, sed « ostende te sacerdoti (Luc. v), » ad cuius arbitrium revocandus es. Ecce alios nondum deceat solvere legem, sanatus tamen ubique prædicavit.

CAP. LII. De seruo centurionis.

Dum autem intrasset Capharnaum, rogavit eum centurio per interventum seniorum Judeorum, ut sanaret puerum ejus paralyticum (Math. viii). Et ait Jesus. « Veniam, et curabo eum. » Venit autem potentia sanandi, non corpore. Et ait centurio : « Non sum dignus, ut intres sub tecum meum, sed tantum dictu verbo, et sanabitur puer meus, » quis et ego solo verbo per ministros meos operor. Forte B idola habebat in domo, et inimunda Judæis. Et sequentibus se Jesus dixit : « Non inveni tantam fidem in Israel, » sibi audi, hujus temporis, nec includuntur in nomine Israel, sequentes eum, quia ad eos loquebatur, quantum in hoc gentili. « Et sanatus est puer in illa hora. » Et ingressus synagogam Sabbatho decebat eos, et ibi ejecit ab homine spiritum immundum, clamantem : « Quid nolis et tibi, Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio quod sis Sanctus Dei (Luc. iv). »

CAP. LIII. Se saceru Petri.

* Et cum venisset Jesus in domum Petri, » quam forte habebat in Capharnaum per uxorem, ipse enim erat de Bethsaïda, ad petitionem discipulorum, sanavit socrum Petri febricitantem (Math. viii).

CAP. LIV. De Filie vidua.

Dum autem iret in civitatem Nain, quæ est in Galilea, suscitavit ante portam filium viduæ, tangendo feretrum, et dicendo : « Tibi dico, surge (Luc. vii). » Vespre facto, obtulerunt ei energerumenos, ei male habentes, et sanavit omnes, et voluit ire trans fretum (Math. viii). Et dixit ei unus Scriba : « Rabbi, sequare te, quounque iteris, » Volebat sequi Dominum, ut disceret signa facere ad lucrum, et ideo non auditur a Domino. Dicit autem Dominus alteri : « Sequere me. » Qui respondit : « Domine, permitte me primum sepelire patrem meum. Cui Jesus : Dimitt mortuos, » in peccatis D scilicet, « sepelire mortuos suos. Tu vade, annuntia regnum Dei (Luc. ix). » Non prohibuit set Dominus Jesus hunc a sepultura, si non essent alii, qui sepe larent. Et ait alter : « Sequar te, Domine, sed primum permitte me renuntiare his, qui domi sunt. Cui Jesus : Nemo mittens manum ad aratum, et respiciens retro aptus est regno Dei. »

CAP. LV. Quod excitat imperavit rentis et mari.

Tunc ascendit Jesus in naviculam, eum discipulis suis, et dormivit in puppi super cervical, et orta tempestate, excitatus a discipulis, imperavit vento et mari dicens : « Tace, et obmutesc (Marc. iv); » et cessavit tempestas. Non per errorem hereticorum imperavit eis, tanquam animantibus, qui occasione hujusmodi verborum, quod omnia leguntur

obedire Deo, dogmatizaverunt omnia animata esse. Sed dicuntur ei obedire inanimata, quia solo verbo facit de his, quae vult, secundum quem loquendi modum solet dici, materia languoris obediens, vel inobediens medicinae.

CAP. LXI. *De duabus obsessis a legione.*

Dum autem venisset trans fretum, in regione Gerasenorum, quæ est contra Galileam, occurrerant ei duo arreptiti, sœvi nimis, quorum unus adoravit, et dixit: « Quid nobis, et tibi, Jesu fili Dei? venisti ante tempus torquere nos (Marc. v.). » Nesciebant dæmones eum Dei Filium, sed suspicabantur pro miraculis et testimonio Patris. Torqueri autem se dicebant, quia cogebantur exire, et cessare a lassione. Dicebat enim illi Jesus: « Exi, spiritus immunde. » Sciebant autem in iudicio se torquendos in abyssum. Cumque Domino querenti nomen suum, dixisset, se vocari legionem, non quod sic vocaretur, sed quasi dicat: Frustra queris nomen, quia plures sumus, regabunt eum, ut mitteret eos in gregem porcorum, qui juxta pascebantur. Et intrantes porcos, precipitaverunt eos in mare. Indigenæ autem rogaverunt eum, ut transiret a finibus eorum. Cumque ascenderet navim, sanatum, licet rogaret, noluit secum ducere. Et rediit Capharnaum, quam Matthæus vocat civitatem suam (Matth. ix.), non origine, sed gente, quia quelibet civitas Galilææ potest dici civitas Galilæorum.

CAP. LVII. *De Paralytico demisso per tactum.*

Et sanavit paralyticum ante se demissum per tegulas, primo remittens peccata ejus (Luc. v.), quæ fuerant causa morbi, quia quod ob causam sit, cessante causa cessare debet effectus. Et propter Scribas, et Pharisæos, qui putabant eum blasphemasse, dixit paralyticō, ut surgeret, et tolleret lectum snum. Et surrexit, et tulit, et abiit. Quia ergo constat, quod pro peccatis quandoque ægrotat homo, medicus visitans ægrum, prius debet eum monere ad pœnitentiam, et confessioam, ne peccato manente, tanquam ferro in vulnera, frustra sit malagma appenere.

CAP. LVIII. *De puteo Samaritanæ.*

Dum autem ascendisset in Judæam, et iterum rediret in Galileam, oportebat eum transire per Samariam, id est per regionem, cuius caput fuerat Samaria (Joan. iv.). Civitas ergo nonen antiquum amiserat, et dicebatur Sebaste, sed regio nomen illud retinuerat. Veniens autem juxta Sichem, quæ corrupie Sichar dicebatur*, et erat puteus in prædio, quod emit Jacob a rege Hemon, quod et dedit filio suo Joseph, et fatigatus ex itinere sedit super puteum Jacob, qui hactenus sic vocatus fuerat: ex eventu, qui sequitur, post agnominatus est puteus Samaritanæ. Sunt qui dicunt locum illum esse umbilicum terre nostræ habitabilis, quia singulis annis quadam die æstatis meridiana hora sol descendit in aquam putei, nusquam faciens umbram, quod philosophi apud Sienem fieri tradiderunt, bleo enim dictum putant in Deuteronomio: « Constituite eum su-

A per excelsam terram (Deut. xxxii). Iverunt autem discipuli in urbem, ut cibos emerent, venitque mulier haurire aquam, quæ Domino petenti potum, quasi notans eum, dixit Judæos non couti Samaritanis, cognoscens ex simbris pallii Dominum Judæum esse. Translati decem tribubus, rex Assyriorum misit Persas et Assyrios ad incolendam sibi terram. Qui ob metum serarum libros Moysi receperant, et legitimam terræ, nec tamen cessabant ab idolatria. Qui primo Cuthæ vocati sunt, a fluvio Persarum, tunc autem Samaritani dicebantur, quasi mediis inter Judæos et gentes. Quandoque tamen Judæi vocaverunt eos Jacobitas, id est *supplantatores*, quia terram fratrum suorum, quæ eos contingebat, eis supplantaverant. Horum cibis et vasculis non utebantur Judæi. Cumque colloquendo cum Jesu, accepisset ab eo quod quinque viros habuerat, et sexti erat concubina, ait: « Videò quia propheta es tu. » Et statim quæsivit determinacionem questionis, quæ inter ipsos et Judæos versabatur. Dicebant enim Judæi proprium locum adorandi esse Jerusalem et templum; Samaritani vero montem Garizim, in quo antiqui patres adoraverrunt. Jesus autem dixit tempus venisse in quo, nec in Jerusalem, nec in monte illo adorarent homines. Quasi diceret: Non præfero locum loco in adorando. Ubique enim adoretur Deus tantum in spiritu et veritate, id est ex dilectione, quæ est a spiritu, et pro his quæ vera sunt, id est pro aeternis. Cui mulier: « Scio quod Messias venit, id est in proximo est ut veniat. Forte et Samaritani signa adventus Domini notaverant. Messias Hebraice, Christus Graece, unctus Latine. Punico quoque messe, dicitur unga. Lingua enim Punica et Syra, astines sunt Hebrææ. Dicit ei Jesus: « Ego sum, qui loquor tecum. » Reliquit mulier hydriam, et abiit in civitatem, monens cives egredi, ad videndum hominem, qui dixerat ei quæcumque fecerat, et dicebat: « Nunquid hic est Christus? » Timuit asserere, quod audierat, et credebat, ne viri indignarentur a muliere doceri. Civibus vero egredientibus vocavit discipulos Jesus, et ait, segetes paratas ad messem, id est paratos ad credendum, cum tamen adhuc supereressent quatuor menses ad messem. Unde perpenditur hiemis tempore hoc factum. Jesus autem ad petitionem eorum intravit urbem, et mansit ibi aliquot dies, et multi credidebunt in eum.

*Additio 1. Sichem modo dicitur Neapoli, quarto milliario a Sebaste distans. In ea juxta fontem fecit Jeroboam vitulos, quos posuit in Bethel, et in Dan, quod est uno milliario a Sichem.

CAP. LIX. *De filio reguli.*

Venit autem iterum in Cana Galilææ a Judæa, in quanu ascenderat (Joan. iv.). Et erat ibi quidam regulus, id est de potentioribus terræ sub rege, cuius filius instruabatur, non in Cana, sed in Capharnaum. Et rogabat Dominum, ut descendere et curaret filium suum. Qui redargitus est a Domino,

quia non credebat eum posse sanari, nisi corporali A et proprius statuam Martha ubi sanata est, et quædam herba nascebatur ibi, que quandoque crescebat, ita, quod tangebat simbriam vestimenti, et erat tantæ fortitudinis, quod quicunque sameret ex ea ab omni languore sanabatur.

“Additio 2. Quidam dicunt hoc factum esse in medio Jerusalem, sub regia Salomonis.

CAP. LXI. *De duebus oëcis, et de surdo.*

Et transeunte inde Iesu, secuti sunt eua duo cœci clamantes : Fili David, misericordia nostra (Matth. x.). Cumque venisset dominum, id est ad dominum suam Nazareth, tetigit oculos eorum, et aperi sunt. Cumque dixisset eis, Videte ne quis sciat, tamen diffamaverunt eum in tota terra illa. Egressis illis obtulerunt ei mutum, dæmonium habentem, et B ejecto dænone, locutus est mutus (Luc. xi). In Greco tamen melius sonat sordum, quam mutum.

CAP. LXIII. *De Beelzebub.*

Cumque laudaret eum turba, Pharisæi dicebant : In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmones (Luc. xi). A Belo primo nomine idoli, varia gentes secundum idiomata linguae suæ cognominabant idola sua. Babylonius dixit Bel, Moabita Beel, Palestini Baal. Quandoque aliquid superaddebat, ut Beelphegor, id est Deus tentiginis, qui est Priapus. Quandoque Baalim, qui est Deus Sydoniorum, et sonat, vir meus, id est robur meum et caput. Beelzebub tamen nullius idoli nonen erat, sed Judæi irrisorie vicinum sibi idolum Acharonitarum sic vocabant, et sonat vir muscarum, ob sordes immolatitii sanguinis, quas sequuntur muscae. Nec est finalis littera d, vel l, vel r, sed b. Quibus ait Jesus :

Fili autem vestri in quo ejiciunt? Quasi dicit : Si in filiis vestris hanc expulsionem Deo datis, cur non in me idem facitis? Erant enim de Judeis exorcistæ, qui per exorcismos Salomonis dæmones ejiciebant, maxime si radix eujusdam herbe poneretur in naribus obsessi. At enim Josephus se vidisse quendam exorcistam captum, et adductum ad Vespasianum, dum obsideret Jerusalem, qui annulum, sub cuius gemma radix erat, posuit in naribus eujusdam obsessi, et adjuravit dæmonem, et egressus est dæmon. Ut autem probaret ejectum dæmonem, posuit pelvis aqua plenam in medio, et adjuravit dæmonem, ut subverteret pelvis; et subvertit eam. Quod autem in annulis quidam includunt spiritum immundum, per quem impellant alii dæmonibus, non creditur esse Salomonis inventum. De Cypriano mago martyre dicit Augustinus, quod in pixide quadam eburnea, dum adhuc magus esset, tres habebat dæmones inclusos, per quos quod volebat operabatur, emittingo illos ad quod volebat, et postea redilant. Sed pueram cuius amore tenebatur nunquam potuit adducere, quia illis semper signaculum crucis opposuit. Quo percepto, Cyprianus ad fidem conversus est, postea martyr factus cum Justina virgine.

CAP. LX. *De convivio Levi.*

Et fecit ei Levi convivium in domo sua (Luc. v.). Et discumbebant cum eo publicani, qui fuerant socii Levi, quem cum arguerent Pharisæi, quod cum talibus edebat, ait : Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam (Matth. ix.). Excusavitque discipulos de eo quod non jejunabant : tum quia rudes erant, nec difficultia sustinerent, tum quia corporaliter cum eis erat, quia, cum auferretur ab eis, pluriuum jejunarent. Ex hoc quidam dicunt quod ablato Christo in ascensione, jejunaverunt discipuli usque ad missionem Spiritus sancti. Et ob hoc jejunauit ab Ascensione usque in Pentecostem. Nec etiam tunc celebrant nuptias, quasi jani inchoantes tres hebdomadas ante festum sancti Joannis. Sed non est authenticum, nec in Actibus apostolorum legitur tunc de jejunio eorum, sed de oratione tantum. Querentibus autem Pharisæis signum de cœlo, negavit eis tanquam indignis, quia detiores erant Ninivitis et regina austri, qui nec legem Dei, nec prophetas habuerant (Matth. xii). Et nota quod in antiquioribus codicibus Ninivitæ legitur.

CAP. LXI. *De filia archisynagogi, et Hæmorrhœissa.*

Et ecce princeps Synagogæ Jairus adoravit eum dicens : Filia mea modo mortua est, id est morti proxima, ut Marcus et Lucas dicunt (Matth. v.; Luc. ix.). Veni, pone manum super eam, et vivet. Et dum iaret, mulier Hæmorrhœissa ab annis duodecim, retro veniens, tetigit simbriam vestimenti ejus, et sanata est*. Ambrosius in sermone *De Salvatore* dicit hanc fuisse Martham. Enumerans enim beneficia Christi circa genus humanum, post aliqua præmissa subdit : Dum languidum sanguinis fluxum siccat in Martha, dum dæmonies expellit de Maria, dum corpus redi vivi spiritus calore constringit in Lazaro. Veniens autem in domum Jairi induxit tantum secum Petrum, Jacobum, et Joannem fratrem ejus, qui quasi secretarii ejus erant, et patrem et matrem pueræ. Et ejectis irridentibus eum, quia dicebat : Pueræ dormit, tenens manum pueræ ait : talitha cumi, quod sonat, Puella, tibi dico, surge. Tamen, tibi dico, non est de interpretatione. Et jussit illi dari manducare**. Hoc enim est verum experimentum veræ resurrectionis. Magi enim mortuos sascitant quibusdain characteribus alligatis sub utraque assella, et loqui eos, et incedere faciunt, sed comedere nequaquam possunt.

*Additio 1. In Ecclesiastica Historia legitur quod quidam fecit statuam æream in honore Salvatoris,

Cap. LXIV. *De Maria Magdalena.*

Hic quidam dicunt Dominum vocatum in Nazareth a quodam Pharisæo in dominum suam, et ibi Magdalene dimissa peccata¹, quæ et secula est eum (*Luc. vii*), plures dicunt in Bethania factum, sed neque locus, nec tempus, quo factum est ex Evangelio certificari potest.

* Addit. o I. Magdalum oppidum est duobus milliaris a Tiberiade, quæ prius Chinnereth dicta est.

Cap. LXV. *De ministerio Marthæ.*

Factum est autem, dum ascenderet in Iudeam Jesus, in quoddam castellum intravit, et Martha exceptit illum in domum suam, et ministrabat ei (*Luc. x*). Sessio autem sororis illius audiens Dominum prælata est a Domino ministerio Marthæ, non quod majoris meriti, sed quia non auferetur ab ea.

Cap. LXVI. *De questione Joannis.*

Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, misit ad eum duos de discipulis suis, dicens: Tu es qui venturus es, an aliud exspectamus? (*Math. xi*; *Luc. vii*). Non dubitabat Joannes, qui dixerat: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (*Joan. i*). Sed cum adhuc discipuli ejus dubitarent, misit eos ad Jesum. Quasi dicit: Ite ad eum, et ab ipso quærite utrum ipse sit Christus, an adhuc venturus sit. Tamen Gregorius super Ezechielem videtur velle quod Joannes nesciebat, utrum per se, vel per alium spoliaret infernum. Quasi dicit: Prope est ut descendam ad populum meum. Quia ergo te nuntiavi superis, vis ut inferis te nuntiem? Jesus autem amovit dubitationem eoram, ostendendo certa signa sui adventus. His autem abeuntibus, commendavat Joannem turbis dicens: Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista, et est hic, mulier, non solum sexus uomen, sed et nomen facturæ. Utrum autem sanctior eo post aliquis fuerit, vel futurus sit indiscutibile est. Nec ob hanc laudem credendum est hærelicis, qui dixerunt Joannem esse angelum humanatum, quia etiam Dominus prædixerat de eo fuisse dictum: Ecce ego mitto angelum meum, etc. (*Malach. iii*). Addiditque Dominus quod omnis lex et prophetæ usque ad Joannem prophetaverunt. Ubi intelligendum est, ex maxima parte, quia post prophetavit Agabus et quatuor filii Philiippi (*Act. xxii*). Tunc reprobravit civitatibus Galilææ, in quibus plurimas fecerat virtutes, et præposuit illis Tyrum et Sidonem (*Math. xi*; *Luc. x*). Redeentes autem quidam apostolorum ad eum, nuntiabant ei, quæ docuerant et fecerant (*Marc. vi*). Et duxit eos in desertum locum, ut requiescerent pusillum, nec enim edendi spatium habebant præ turbis.

Cap. LXVII. *De septuaginta duobus discipulis.*

Post hæc designavit et alios septuaginta duos discipulos, et mittebat eos binos ante faciem suam² (*Luc. x*). Reversi sunt autem et hi cum gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis. Exsultavit ergo Jesus, et dixit: Confitor

A tibi, Domine Pater cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et nemo novit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater. Erubescat Eunomius, dicens se plenam habere notitiam de Patre et Filio; nec excluditur utriusque connexio: ob hoc enim Arius Spiritum creaturam esse putavit, et non æqualem illis, quia non sciebat quidquid illi.

* Addit. o I. In coronis ecclesiasticis sunt duodecim majores turres, quasi duodecim apostoli, et duodecim minores, quasi duodecim prophetæ, et septuaginta duo candelabra pro his discipulis designandis; et angeli quasi custodes ecclesiæ intelliguntur.

Cap. LXVIII. *De solutione Sabbati, et confiricatione granorum.*

Et factum est in Sabbato secundo primo, cum Jesus et discipuli ejus transirent per sata, grana confricata manibus edebant discipuli (*Luc. vi*). Hoc exponitur sic: In Sabbato secundo primo, adverbialiter, cum Jesus intraret per sata, etc. Vel in Sabbato secundo, a primo, de quo præcessit sermo. Vel est una dictio quam dicit Lucas *deuteropoton*, nos *secundopimum*. Hoc autem Sabbathum, quod discipuli non observabant, idcirco sic vocavit, ut significaret spirituale sabbatum jani inchoari, et legalia cessatura. Est enim sabbatum spirituale secundopimum, id est superius inferiore, scilicet legali, quasi factum de secundo primum. Quod enim primum fuerit a tempore, factum est secundum munere gratiæ, quasi, caput versum est in caudam. Unde et si quis Christum velit appellare Adam secundopimum non errabit. Vel sunt duas dictiones, et dicitur secundum et primum tempore, quia et ante legem sancti Patres sabbatizaverunt, et post, legali Sabbatho medio interposito. Cum autem Pharisæi dicerent: Quid facitis quod non licet Sabbathis? excusabat eos Dominus multis modis, tum quia necessitas excusabat eos, sicut excusavit David et pueros ejus, quando comedit panes sacerdotales. Nec peccaverunt sacerdotes, circumcidentes et sacrificantes in Sabbatho, tum quia, præsente Domino auctore Sabbathi, faciebant hoc; quia etiam non peccavit Josue, dum circumivit Jericho septem diebus. Nec etiam hodie æger, si solvit jejunium, reus est. Dixerunt autem Pharisæi hoc non licere Sabbathis; quia alia die licet, secundum legem, edere grana segetis propinquorum, sed non metere falce. Nota primos apostolos solvisse Sabbathum; quos tamen recipiunt Ebionitæ, cum repudient Paulum quasi legis transgressorē.

Cap. LXIX. *De manco.*

Factum est autem in alio Sabbatho intravit Jesus synagogam; et erat ibi homo manum aridam habens, et observabant eum Pharisæi, si Sabbatho curaret (*Luc. vi*). Cumque quæsisset ab eis si licet Sabbatho curare, nec respondissent, curavit languidum, consutans superstitiones, qui Sabbathis pecus lapsum a fovea extraherent. Ipsi autem colloquebantur

quidnam facerent Jesu. Jesus autem sciens, secessit inde; et secuti sunt eum multi, et curavit eos.

CAP. LXX. *De quatuor parabolis ad turbas in nari.*

¶ Factum est autem in diebus illis, exiit Jesus in montem orare, et erat pernoctans ibi in oratione. Et cum dies factus est, vocavit discipulos suos, » forte adhuc dormientes, et sedebat secus mare (*Luc. vi.*). Cumque congregarentur turbæ, ascendens naviculam, docebat de ea turbas stantes in littore, in parabolis loquens eis, propositumque eis parabolam seminantis in terram tripliciter malam, nec ferentem fructum, et in unam bonam facientem fructum centuplum* (*Luc. viii.*). Secundo proposuit parabolam seminantis bonum semen, cui inimicus homo superseminavit zizania in qua illud quod dicitur: « Sinite utraque crescere usque ad messem (*Matth. xiii.*), » videtur Paulo contrarium, qui ait: « Auferte malum de medio vestri (*I Cor. v.*). » Sed inter triticum, antequam veniat ad spicam, et lolium, grandis est similitudo, et vix distinguunt possunt. Hoc igitur dictum est de ambiguis, illud Pauli de manifestis. Tertiam proposuit parabolam de grano sinapis (*Matth. xiii.*). Quartam proposuit de fermento, quod mulier abscondit in farina satis tribus (*ibid.*). Satum est genus mensuræ in Palæstina, modium et dimidium capiens. Seorsum autem discipulis disserebat omnia. Tunc dimissis turbis venit in domum, et dixerunt ei discipuli: « Edissere nobis parabolam zizaniorum (*ibid.*). » Primam enim ex eis exposuerat in navi.

*Additio 1. Et nota quod super hunc locum habetur in antiqua glossa: « Non est credendum Valentianismo heretico, qui ex hoc loco trahens fermentum erroris, dicit terras esse in homine, et secundum eas esse tres creatores: Animam, cuius Deus creator; corpus, cuius creator diabolus; animalitatem, sive spiritum quendam vitalem, communem nobis cum brutis, cuius creator angeli. Sed hic non tantum tres, sed et quartam addidit; nec de his terris intelligitur. Nec facit vir catholicus, nisi duas in homine, animam scilicet et carnem. Animalitatem autem, vel spiritum vitalem, vel sensualitem, quidquid illis sit commune nobis cum brutis animalibus, sub carne comprehendit, et sic tenet vir catholicus. »

CAP. LXXI. *De tribus parabolis in domo ad discipulos.*

Cumque exposuisset quod quæsierant in parabolis, etiam locutus est eis (*Matth. xiii.*). Et proposuit parabolam de thesauro abscondito in agro, pro quo emendo vendidit inventor omnia que habuit. Aliam quoque proposuit de inventa et empta bona margarita; tertiam quoque de sagena missa in mare, in qua dicitur, quod in gehenna erit fletus et stridor dentium; in quo innuitur resurrectio corporum futura. Hoc autem nomine gehenna evangelicum est tantum, et creditur a Domino inventum ob ignem inextinguibilem, qui erat sacratus idolis in valle iuxta Jerusalem, quæ dicebatur Topheth; vel etiam

A Gehennon, quasi terra filiorum Ennon, id est hominis sic vocati per quem idololatriæ traciebant pavulos suos, sicut nos tracieimus eos per aquam baptismi. Ignis quoque dicebatur Topheth, non satis nota causa. Vel forte quia quodam artificio de visceribus terræ per lapides spongiosos, quos tophos dicimus, jugiter erumpet.

CAP. LXXII. *De saltu Domini.*

¶ Et veniens in patriam suam, docebat in synagoga eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia haec? Nonne hic est filius fabri? nonne Maria mater ejus, et fratres, et sorores ejus sunt apud nos?» (*Matth. xiii.*) Quod non est intelligendum secundum Elvidium, qui Virginem peperisse Dominum fratres de Joseph degnatazabat, vel Joseph de alia uxore liberos suscepisse. Sed consobrini ejus fratres sui dicti sunt, sicut Abraham dixit ad Lot: « Fratres sumus (*Gen. xiii.*). » Marcus ait Dominum dictum ab eis fabrum (*Marc. vi.*). Credabant enim fabrum, quia Joseph fabri filium dicebant. ¶ Et paucos ibi curavit propter incredibilitatem eorum, dicens: Nemo propheta acceptus est in patria sua, et repleti sunt oves ira. Et ejientes eum extra civitatem, duxerunt eum usque ad supercilium noctis, ut præcipitarent eum; ille autem transiens per medium illorum ibat (*Luc. iv.*). Adhuc ostenditur ibi locus, qui dicitur *Satus Domini*, per quem Dominus descendens in pressit se rupi, et cedens ei rupes fecit ei locum, quasi latibuli, in quo adhuc vestigia rugarum vestimentorum ejus impressa olim notantur.

C CAP. LXXIII. *De decollatione Joannis.*

In illo tempore Herodes Tetrarcha diem natalis sui celebravit, eorum principibus suis et primis Galilee (*Marc. vi.*). Ubi puelle saltanti datum est pronun gere caput Joannis Baptiste in disco. Est autem discus vas rotundum despero valde extentum, unde et dapsifer discoferus dicitur. Quandoque mensa superior discus dicitur. Aliquando mappa, quem mensale dicitur, discus appellatur, unde et animalia dicuntur apparuisse Petro in disco, quem alibi liber Actuum apostolorum listem vocat. Credibile est quod Herodes cum uxore, de nece Joannis, sub tali occasione facienda, prius secreto tractaverit. Discipuli vero Joannis tulerunt corpus ejus de carcere, et sepelierunt illud. *Chronica*, et undecimus liber *Historiae ecclesiasticae* tradunt Joannem in castello Arahæ trans Jordanem, dicto Macheronta, viectum et truncatum. Corpus vero in Sebaste urbe Palestina inter Eliseum et Abilam sepultum, caput autem Jerusalem humatum est, juxta Herodis habitaculum. Ossa ejus tempore Juliani Apostate gentiles sparse runt, invidentes miraculis, quæ fieri aut ad ejus monumentum. Quæ rursus collecta, ab eisdem cremata sunt, et pulvis ventilatus. Quod quasi secundum martyrium in jam mortuo quidem repræsentant nescientes, dum in nativitate ejus ossa collecta undecunque, cremant. Cum autem colligerentur ossa, quidam monachi a Jerosolymis, misti laten-

D

ter colligentibus, magnam eorum partem tulerunt, A inter quæ etiam digitus, quo Dominum monstravit, fuisse perhibetur quem post beatæ Tecla inter Alpes attulit, et dicitur esse in ecclesia Maurianensi. Tuleruntque ossa ad Philippum Jerosolymitanum, episcopum nonum, qui misit ea per Julianum diaconum Athanasio Alexandriæ episcopo. Quæ post Theophilus, ejusdem urbis episcopus, reposuit in templo Serapis a sordibus purgato, basilicamque in honore Joannis consecravit, quando scilicet Theodosio jubente, fana gentium destructa sunt. Tempore vero Marciani principis duobus monachis orientalibus, qui ob orationem venerant Jerosolymam, Joannes revelavit caput suum. Sed non multum post incuria perditum, perlatum est ab aliis in Edissam, aliis Emissam, urbem Phœniciae, et in quodam specu in urna sub terra, non parvo tempore, ignobiliter reconditum; donec denuo idem Joannes caput suum ostendit Marcello religioso abbati, et presbytero, dum in eodem specu habitaret. Quod cum ille Juliano [at. Julioramo], ejusdem urbis episcopo indicasset, elevatum est. Ex quo tempore cœpit in eadem urbe Decollatio Joannis celebrari, ipsa die, ut arbitramur, qua caput inventum est, sive revelatum; quod post Constantinopolim translatum est, et inde ad Gallias. Alii tradunt non esse festum Decollationis, sed de Collatione ossium ejus prius facta et combusta. Josephus aliam tradit eau-sam necis Baptista, dicens eum prædicasse hominibus justitiam, et obtinere baptismi multos congregasse in unum. Timensque Herodes dispendium populi sui, sequentis Joannem, occidit eum. Et resert Josephus Judæos tradidisse, Herodem ob hoc miserabiliter in proximo victum ab exercitu Arinthæ regis.

CAP. LXXIV. De quinque panibus, et duobus piscibus.

¶ Audivit autem Herodes famam Jesu, et ait: Joannem ego decollavi. Quis autem iste est de quo audio talia? et quærebatur eum videre (*Luc. ix.*). — ¶ Quod cum audisset Jesus, ascendens in naviculam, secessit in locum desertum seorsum, et secuti sunt eum turbæ pedestres de civitatibus, et curavit eos (*Matth. xiv.*). ¶ Erat autem proximus dies festus, qui dicitur Pascha. Vespere autem facto duodecim discipuli dixerunt ei: ¶ Dimitte turbas, ut euntes inveniant sibi escas. Et ait Jesus: Date illis manducare, et facite eos discumbere super viride fenum, per contubernia, id est per diversas societates hominum, qui de viculis venerant. ¶ Et acceptis quinque panibus hordeaceis, et duobus piscibus a puerò quodam, qui unus de discipulis fuisse creditur, per apostolos dedit eos populo, quasi quinque millibus virorum, exceptis mulieribus, et parvulis, et de fragmentis impleti sunt cophini duodecim (*ibid.*). ¶ Et statim coegit discipulos ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum, secundum Mareum, ad Bethsaidam, donec dimitteret turbas (*Marc. vi.*). Quod ergo Lucas dicit hoc factum in locis Bethsai-

dæ (*Luc. ix.*), intelligendum est non quod esset in finibus ejus, sed juxta Tiberiadem, ut dicit Joannes, et quia ad eam pertinebant (*Joan. vi.*). Quod autem Joannes dicit eos transfretasse ad Capharnaum (*ibid.*), intelligendum est per Bethsaidam transisse Capharnaum. ¶ Jesus autem cum cognovisset, quod homines illi volebant eum rapere, et facere regem, quia sub tali rege videbatur eis non posse egere, fugit, et ascendit in montem solus orare (*ibid.*). ¶ Hic est mons in quo sermonem fecit, a quo per milliare distat locus refectionis hujus, qui hodie dicitur Mensa, infra quam est locus ille, in quo post resurrectionem comedit partem piscis assi (*Joan. xxi.*); supra vero est pars illa maris, supra quam Dominus ambulavit (*Matth. xiv.*), quam alia vice excitatus sedavit (*Matth. viii.*).

CAP. LXXV. Quod Dominus ambulavit super mare.

¶ Navicula vero in qua erant discipuli, jaetabatur fluctibus; videns autem eos Jesus laborantes, quarta vigilia noctis venit ad eos, ambulans supra mare (*Matth. xiv.*). ¶ Quatuor vigilias noctis faciunt excubantes in castris. Prima dicitur conticinium, in qua omnes simul vigilant; secunda intempestum, in qua adolescentes; tertia gallicinum, in qua viri; quarta antelucanum, in qua senes. Has Dominus aliis nominibus vocavit sero, an media nocte, an gallici cantu, an mane (*Marc. xiii.*). Cumque putarent discipuli esse eum phantasma, et clamarent, ait: ¶ Ego sum, nolite timere. ¶ Non dixit quis esset, quia ex nota voce poterant cum agnoscere. Vel ut inteligerent ipsum esse eum, qui Moysi dixerat: ¶ Qui est, misit me ad vos (*Exod. iii.*). Post Petrus ivit ad eum super aquas, quem dum mergeretur erexit Dominus. Qui cum ascendisset naviculam, cessavit ventus, et statim fuit ducta navis ad terram, ad quam ibant.

CAP. LXXVI. De verbis Domini, pro quibus quidam abierunt retro.

Altera die turbæ, quas paverait Jesus, intraverunt naves supervenientes a Tiberiade, et venerunt Capharnaum, invenientes Jesum, mirabantur quomodo illuc venisset, cum solam vidissent naviculam, quam non intraverat (*Joan. vi.*). Cumque comederent cibum, quem eis fecerat, tamen præferebant ei manna dicentes: ¶ Patres nostri manducaverunt in deserto manna, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis Dominus. ¶ Tunc dixit eis Jesus: ¶ Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendit. ¶ Murmuralunt autem Judæi, dicentes: ¶ Nonne hic est filius Josephi, cuius novimus patrem et matrem? ¶ Et ait Jesus: ¶ Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judæi, ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? ¶ Tunc addidit Dominus: ¶ Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. ¶ Hoc autem multi ex discipulis audientes, dixerunt: ¶ Durus est hic sermo, quis potest eum audire?

Et abierunt retro, et jam cum illo non ambulabant. A hibitos in lege, quos immundos judicabant, quia aliae gentes communiter illis vescebantur.

CAP. LXXVII. — *De traditionibus Phariseorum contra mandata Domini.*

« Rogavit autem quidam Pharisæus Jesum, ut pranderet apud eum (*Luc. xi.*). » Cumque vidisset eum, non baptizatis manibus prandere, murmurabat intra se. Cui Dominus ait : Vos, Pharisæi, quod deforis est calicis et catini mundatis, et non quod natus. Quasi dicat : Corpora mundatis, et non animas : stulti, nonne Deus utrumque fecit? Hoc contra Manichæos, qui animas tantum a Deo creatas dicunt, carnem vero a diabolo. Et addidit : « Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » Quidam quoque Scribæ et Pharisæi, venientes a Jerusalem, videntes discipulos ejus communibus manibus manducare, dicebant : « Quare discipuli tui transgreduntur traditiones seniorum? » (*Matth. xv.*) Et respondit Jesus : « Quare vos transgrederimini mandata Domini propter traditionem vestram? Nam Deus dixit : Honora patrem tuum, et matrem tuam. » Quod non tantum pro reverentia dictum est, verum etiam pro necessariis obsequiis exhibendis. Si Pharisæi impietatem sub nomine pietatis docebant, dicentes, filios melius facere si Deo vero Patri voverent quæ parentibus offerenda erant, instruentes eos quod parentibus egenis responderent. O pater, « corban quod est ex me, tibi proderit (*Marc. vii.*). » Corban est munus votivum. Quasi dicat : Quod vovi Deo, vis tibi professe, absit! Et convocatis ad se turbis, ait illis : Non quod intrat in os coquinat hominem, » intellige apud Deum, « sed quod procedit ex ore (*Matth. xv.*). » Primum intellige de ore carnis, secundum de ore cordis. Nam, et vomitus inquinat hominem. Unde, et quidam libri habent, « sed quod procedit ex corde. » Quare ergo idolethys, et his quæ furtiva sunt et rapta, non vescimur pro scando vitando. Cibus enim in se mundus est. Et dixerunt ei discipuli : Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizantur. » Scalon, vel scandalon offendiculum pedis, vel ipsam ruinam dicimus. Et respondit : « Sinite illos, caeci sunt, et duces cæcorum. » Non enim a veritate pro scando recedendum est.

CAP. LXXVIII. — *Quod cibus non transit in virtutem naturæ.*

Cumque intrasset Jesus domum, ait Petrus : « Edidere nobis parabolam istam. » Et respondit : « Non intelligitis quod omne quod in os intrat, vadit in ventrem, et in secessum emittitur? » (*Matth. xv.*) Nihil enim de cibis transit in virtutem naturæ, quæ refulget, sed cibis adjuta, in se tantum crescit et manet». Et subjunxit : « De corde autem exirent furtæ, etc. » Plato principale animæ putavit esse in cerebro, id est rationem, iram in seïle, desideria in jecore, sed uicta Christum principale animæ est in corde. Marcus pro « coquinat, » ponit « communicat (*Marc. vi.*), » juxta Hebreum idioma, qui commune immunum dicebant, quia cibos communes vocabant pro-

Patrol. CXCVIII.

A hibitos in lege, quos immundos judicabant, quia aliae gentes communiter illis vescebantur.

* Additio I. — Dicunt haeretici Dominum idiotam fuisse, et physicam ignorasse, quia plures cibi per artus, et venas, et medullas, et nervos funduntur, quod probatur per eos, qui jugem vomitum habent sumptu cibo, et tamen corpulenti sunt, sed qualibet humorum purgatio, secessio dici potest.

CAP. LXXIX. — *De muliere Chananaea.*

Surgens inde Jesus abiit in fines Tyri et Sidonis (*Matth. xv.*). Et rogalat eum mulier gentilis Chananaea, Syrophenissa genere, pro filia sua, quæ male a demonio vexabatur. Chananaei quondam Judæi incoluerant, sed post dispersi sunt. Ex hac dispersione erat mulier ista ex Syris et Phœnicibus orta. Quidam tamen dicunt Tyrophenissa, quia sic Phœnissa erat quod Tyria, sicut et Dido fuit, hoc nomine indicantes regionem mulieris et patriam. Jesus autem non respondit ei verbum, ne sibi contrarius videatur, qui dixerat : « In viam gentium ne abieritis (*Matth. x.*). » Pro qua cum intercederent discipuli respondit : « Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. » At illa venit, et adoravit, et ait : « Domine, adjuva me. Cui Dominus : Non est bonum sumere panem filiorum, et dare canibus ad manducandum. » Hebreorum more gentiles eanes dixit, quia edebant sanguinem, ut canes. Et est sensus : Veni curare Israel primogenitum, et nondum gentes. Cui illa : « Etiam, Domine. Nam, et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. » Quasi dicat : Verum est quod dicas. Fac ergo mihi quod sit canibus, id est modicum panis tu impartire mihi. Et Jesus commendans fidem mulieris ait : « Fiat tibi sicut vis, et statim sanata est filia ejus. »

* Additio I. — Tyrus originem tumulatum celat. Ante Tyrum fuit lapis marmoreus grandis, super quem sedit Jesus, illæsus tempore gentium, sed postea a Francis et Venetianis mutilatus, supra cuius residuum in honore Salvatoris ecclesia constructa est.

CAP. LXXX. — *De surdo et muto.*

Et iterum exiit de finibus Tyri, et venit ad mare Galileæ inter medios fines Decapoleos, id est peruenit ad illum locum maris, cui e regione contra posita erat Decapolis, id est regio decem urbium circa Pellan et Gadaram contra Galileam (*Mare. vii.*). Et addueunt ei surdum et mutum. » Et posuit digitos in auriculam ejus, et ait : « Ephpheta, quod est, adaperire. » Et ad ejus imperium adaperitæ sunt aures ejus, et soluta est lingua illius.

CAP. LXXXI. — *De Probatica piscina.*

Post hoc erat festus dies Iudaorum (*Joan. v.*). Non determinatur quis, sed potest intelligi festum Novorum, id est Pentecostes, quia prædictum est jam de Pascha, quo decollatus est Joannes. Sequitur vero de Scenopegia, post de Encæniis. Ascerdit autem Jesus ad diem festum. « Erat autem Jerosolymis probatica piscina, cognominata Hebraice

Bethsaida, quinque porticus habens, in quibus jacebat multitudo languentium, exspectantium aquæ motum; angelus enim descendebat in eam quandoque, et movebatur aqua; et qui primus post aquæ motum descendebat in eam, sanus siebat a quacunque detineretur infirmitate. *v* Probaton Graece, Latine ovis. Sic ergo dicta erat, quia in ea Nathinnæ hostias lavabantur. Solet autem collecta aqua pisces non habens, piscina dici, quasi per contrarium. De hac motione, incertum est quando coepit. Quod autem incertum esset, quando moveri debebat, inde penditur, quod langidi semper erant ibi, qui ad certam horam convenirent tantum si sciretur. Traditur a quibusdam quod regina Saba vidit in spiritu in domo saltus, quæ Nethotha dicebatur, lignum Dominicæ crucis, et nuntiavit Salomonum cum jam recessisset ab eo, quod in eo moreretur quidam, pro quo occiso perirent Iudei, et perderent locum et gentem (*Joan. xi*). Quod timens Salomon, defodit illud in terra, ubi post facta est piscina. Appropinquante autem tempore passionis Christi, superenatavit, quasi prænuntians Christum, et exinde coepit motio praedicta. Sed hoc non est authenticum. Cum autem sanasset ibi Jesus hominem habentem triginta et octo annos in infirmitate sua, præcepit ei, ut tolleret grabatum suum, et ibat ferens illud. Grabatum est lectus pauperum, ubi tantum capitum aliquid substratum est, dictum a graba Graeco, quod est caput. Frat autem Sabbatum. *c* Dicebant ergo Iudei: Non licet ibi, tollere grabatum tuum. Qui respondit: Qui me sanavit, dixit ut irem et tollerem illud. Cumque quæsissent quis est ille? Respondit: Nescio. Post invenit eum Jesus in templo, et dixit ei: Sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi contingat. Tunc homo nuntiavit Iudeis, quod Jesus eum sanaverat.

* *Additio 1.* Nathinnæ erant aquæ bajuli in templo, quod officium subdiacones, aquam sacerdoti ministrantes, habent.

CAP. LXXXII. *De zelo Iudeorum quod Chrisius Filium Dei se dixit.*

c Cum ergo arguerent eum, quod in Sabbato operabat, ait illis: Pater meus, usque modo operatur, et ego operor (*Joan. v*); *v* quasi dicat: Non sex dies tantum operatus est Pater, ut putatis, sed semper operatur Deus, gubernando, renovando, ut permaneant condita, cum quo ego operor: ergo bonum est quod ago. Constat ergo esse sacramentum, quod de requie Sabbati legitur. Propterea ergo magis quererebant interficere illum, quia Patrem suum dicebat Dominus. *c* Ait iterum Jesus: Pater diligit Filium, Filius, quos vult, vivificat, nec Pater judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, *v* quia et solus Filius venit in carnem, ut iudicaret mundum, id est argueret, et post in iudicio sola Filii persona apparebit iudicans, et si qua proferetur a iudice sententia, proferet eam. Praedictumque eis quod alias, id est Antichristus veniret non in nomine Patris, sed suo, et eum reciperent.

A CAP. LXXXIII. *De refectione quatuor millium; et septem panibus.*

c Et relictis illis iterum abiit secus mare Galilee in desertum. Cumque turba multa ibi esset, ait discipulis: Misericordia super turbam, quia jam triduo sustinent me, nec habent quid manducent. Cumque acceperisset a discipulis septem panes, et pisciculos paucos, præcepit ut discumberent super terram (*Matth. xv; Marc. viii*). *v* Forte in alia refactione circa pascha, adhuc erat herba super terram, nunc autem pro fervore terræ illius, jam non erat ibi herba, quia post Pentecosten erat, ut prædictimus. Satiatis autem quatuor millibus virorum, absque mulieribus, et parvulis, de fragmentis impleverunt septem sportas. Est autem sporta vas de juncis et foliis palmarum contextum.

CAP. LXXXIV. *De quodam cæco.*

c Et ascendens Jesus navim cum discipulis venit in partem Magedon (*Matth. xvi*). Eundem locum vocat Marcus Dalmanuta (*Marc. viii*), *v* quia binominus erat, *c* et oblii sunt discipuli tollere panes, et docebat eos: Cavete a fermento Pharisæorum, et Sadduœorum, et Herodis. *v* Cumque putarent se tacite notatos de parum oblivione, arguit eos de modicitate fidei, quia, eo præsente, timebant posse egere. Secundum Marcum illuminavit hic cæcum. Sed de similibus sufficit nobis aliqua ponere. Alia transimus, quia concanonica sunt illis.

CAP. LXXXV. *De confessione fidei, quam fecit Petrus pro omnibus.*

c Venit autem Jesus in partes Cæsareae Philippi (*Matth. xvi; Marc. viii*). *v* Philippus in termino Iudeæ septentrionali constituit sibi civitatem, quam vocavit Cæsaream Philippi, in memoriam Tiberii, et sui nominis, et est in regione Phœnicis ubi ad radicem Libani oriuntur duo fontes, Jor et Dan, quorum rivuli sociati sub montibus Gelboe, sub urbe Cedar, secus medicabilia balnea, Jordarem faciunt. Sed et nomen ejus ex suis nominibus quasi componunt. Tamen Hieronymus dixit quia civitas illa olim dicta est Dan, ubi vitulum aureum posuit Jeroboam, a qua rivus præterfluens dictus est Jordanis, quasi ex nomine fontis et civitatis cognominatus. Civitas eadem nunc Panæas dicitur. Josephus dicit ultra Cæsaream centum viginti stadiis modicum lacum esse, qui a rotunditate Phiala dicitur semper plenus, et nunquam exuberans. Ibi oritur Jordanis, et paulo post terram ingreditur, et ad radicem Libani ebullit, quod primus Philippus tetrarcha deprehendit. Nam missis in Phialam paleis, eas apud Panæas redditas invenit. Sic Josephus vocat fontem sub Libano. Dicit etiam super Seleuciam, ex quodam lacu nasci rivum, quem vocat minorem Jordanem, et ex duabus rivis ad locum, qui dicitur aureum Templum Jovis confluentibus, Jordanis conficitur. Et interrogabat Jesus discipulos suos, dicens: *c* Quem dicunt homines esse Filium hominis? (*Matth. xvi*). *v* Esse Filium hominis, soli Christo convenient. Adam

enim filius terræ, alii filii hominum, solus Christus A filius hominis unius. At illi dixerunt : « Alii Joannem Baptizam, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex prophetis, » id est Eliseum. Quia Christus baptizabat, putabant suscitatum Baptizam, vel prophetam aliquem duorum, qui transenantes Jordanem baptismum præfigurabant, id est Eliæ et Elisci ; Jeremiam vero ideo, quia sanctificatus ab utero legitur (*Jer. i.*). Augustinus : Potest movere, quod Lucas dicit Dominum interrogasse discipulos, cum esset solus orans (*Luc. ix.*) ; Marcus vero dicit in via (*Marc. viii.*). Sed eum moveat, quod nunquam oravit in via. Forte his quæsivit. Cumque quæsisset ab illis suam, vel ipsorum sententiam, dixit Petrus pro omnibus : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi.*), » id est tu es homo, secundum quod unctus es præ participibus tuis, et es Deus Filius Dei vivi. Hebrei enim consueverunt Deum vocare vivum, in sugillationem idolorum, quæ non vivunt. Et ait Jesus : « Beatus es, Simon Bar-Jona, » id est Bar-Joanna, id est *filius Joannis*. Dicunt enim quidam vitio scriptorum corrupte positum Jona pro Joanna. Et addidit : « Tu es Petrus. » Quod Latini et Græci dicunt petram, Hebrei et Syri cepham. Idem ergo est : Tu es Cephas. « Et super hanc Petram, » a qua diceris Petrus, « ædificabo Ecclesiam meam. » Vel super hanc Petram, confessus es, quæ sola fundamentum est. Et promisit se ei datum claves regni cœlorum. Forte tunc ei soli dedit, vel post resurrectionem cum aliis. « Tunc precepit Jesus discipulis suis, ne cui dicerent, quod ipse esset Christus. » Ubi intelligendum est tunc, donec eo suscitato, quod audierant in aure prædicarent super tecta. « Tunc cœpit eis ostendere, quia oportebat eum ire Jerosolymam, et multa pati, et occidi et tertia die resurgere. » Quo seorsum assumpto, dixit ei Petrus : « Absit a te, Domine, non erit tibi hoc ! » Græcus habet : « Propitius sis tibi, Domine. » Cui Dominus : « Vade post me, Satana, non sapis ea, quæ Dei sunt, » id est sequere sententian meam, nec adverseris mihi. Satanas enim adversarium sonat. Fuerunt qui dicerent Petrum non esse correptum, sed Satanam hoc ei suggestum, ob ejus hunc errorem, scilicet quia credidit Satanæ, etiam dicunt quod dictum ei est : « Beatus es, » promissionem futuram tantum esse, id est beatus eris. Tunc convocata turba cum discipulis ait : « Si quis vult venire post me, abneget semet ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. » Crux vero tripliciter tollitur : Per martyrium, per mortificationem carnis, per proximi compassionem.

CAP. LXXXVI. *De transfiguratione Domini.*

« Et post dies sex assumpsit Petrum, Jacobum et Joannem fratrem ejus, et duxit illos ad montem Thabor excelsum*, ut orarent (*Math. xvii.*; *Marc. ix.*). Lucas dicit diem octavum eum diem, in quo prædixerat quosdam de eis visuros, antequam morerentur, gloriam regni, et illum in quo viderunt connumerans (*Luc. ix.*). Matthæus et Marcus sex

A medios tantum ponentes. Et notandum quod Matthæus dicit Jacobum fratrem Joannis. Augustinus super Epistolam ad Galatas scribit Jacobum episcopum interfuisse transfigurationi, cui etiam videtur Ambrosius consensire*. Et factum est, dum oraret, transfiguratus est ante eos, et facies ejus resplenduit sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix, qualia fullo non potest facere super terram. Et apparuerunt illis Moyses et Elias, loquentes cum eo de excessu quem completurus erat in Jerusalem, » id est de morte ejus. Et ait Petrus : « Domine, bonum est nos hic esse. Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. Et facta est vox de nube, dicens : Ille est Filius meus dilectus, ipsum audite. » Cumque timore corruiissent discipuli tetigit eos Jesus, et ait : « Surgite, nolite timere. » Et descendens præcepit eis, ne cui dicerent, donec resureret. Quidam dicunt hanc Christi gloriam in aere circumfuso fuisse, non in corpore, quod tunc habebat mortale; alii, ad tempus deposuisse mortalitatem; alii, ipsum semper habuisse tale corpus per naturam, sed, ut videretur et pateretur, fecerat illud mortale ad tempus, et ibi qualis erat per naturam, talem se ostendit; et talem, ut aiunt, se dedit discipulis in cœna, quia talis in modico potest esse loco; vacuum est autem in hujusmodi laborare et sequi naturam in miraculis. Ita enim in carne mortali ostendit gloriam immortalitatis, sicut post resurrectionem in carne immortali cicatrices, et palpandum se præbuit, et comedit **. Et sic varie sentiunt auctores de Moyse et Elia. Et super Lucam inveneries glossam, quæ dicit eos ibi fuisse. Hoc potuit esse de Elia, qui adhuc vivit. Alia quæ dicit angelos eorum corpora assumpsisse.

* *Additio 1.* Quarto millario a Nazareth est mons Thabor, in descensu cujus Melchisedech obviavit Abraham. Secundo millario a Thabor est mons Hermon.

** *Additio 2.* Videtur contrarietas esse in verbis expositorum Augustini, et Ambrosii et Matthæi, cum Matthæus dicat Jacobum Zebedæi fratrem Joannis, qui major dictus est, cum esset minor natu interfuisse transfigurationi. Augustinus videtur contradicere Jacobum episcopum interfuisse. Legitur autem quod Jacobus Alphæi minor, scilicet qui et frater Domini dictus est, episcopus Hierosolymitanus fuerit. Quod sic solvi potest, quia omnes episcopi fuerunt, et sic non est contrarium præcipue cum non dicat Hierosolymitanus episcopus, sed simpliciter episcopus. Magis moveat, quod dicit Ambrosius, qui primus sacerdotale solium ascendit, quod nequaquam de Jacobo majore potest intelligi ideo dicendum, quod potest intelligi de mystico solio sacerdotali, quia primus martyrium subiit, unde dicitur : « Occidit Jacobum fratrem Joannis gladio (*Act. xviii.*). »

*** *Additio 3.* Quatuor habebunt corpora post res rectionem, immortalitatem, impassibilitatem, gloritatem.

cationem, agilitatem, et sicut ante passionem, in corpore mortali, Dominus quædam signa immortalitatis ostendit, ut quando discipulis corpus suum dedit, ita etiam, post resurrectionem, quædam signa corporis mortalitatis ostendit, ut quando Thome cicatrices ostendit.

CAP. LXXXVII. *De lunatico.*

« In sequenti die ad preces patris sanavit filium lunaticum quem oblatum sibi discipuli sanare non poterant (*Matth. xvii.*) » Non ex virtute lunæ patiuntur lunatici, sed dæmones eos vexant his temporibus, ut per lunam infamiant lunæ Creatorem. Erupectat Julianus, qui dicit nullum peccatum esse in pueris. Legitur enim de isto, quia a pueritia lunaticus fuerat, in quo, si nihil haberet suum dæmon, non illum possideret. Cumque quæsissent discipuli quare ipsi non ejecerint, ait: « Propter incredulitatem vestram, quia si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc, et transibit. » Quod translative de diabolo præsenti, quem ejeceral, potest intelligi, quia a nullo ad litteram legitur factum, nisi quod ad preces Gregorii Neocæsariensis, legitur quidam mons retractus, et dedisse locum basilice fabricandæ. Et ad preces cujusdam Patris, lapis translatus de horto. Vel gratis exempli pro quolibet impossibili dictum est. Unde in Luca aliud est exemplum: « Dicetis huic arbori moro transplantare in mare, et obediet vobis (*Luc. xvii.*) »

CAP. LXXXVIII. *De verbis Domini, quibus innuit triduum mortis suæ.*

Et accesserunt quidam Pharisæorum ad Jesum dicentes: Vade hinc, id est de Galilæa, quia Herodes querit te interficere, et ait alii: « Ite, dicite vulpi illi, quia ecce dæmonia ejicio, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummoris (*Luc. xiii.*) » quod est: Ipse non occidet me, sed ego ponam animam meam, ita quod prima die mortis intrans infernum, tollam dæmoni tyrannidem suam. In crastino educam captivitatem, quam sanitati restituam, dum portam paradisi apertam ei ostendam, vel ponam eam in paradiſo, quæ est in extremis maris ad orientem, quasi restituens hominem sanitati, quam perdideraſt. Tertia die resurgam consummatus. Potest tamen hoc referri ad tres annos operationis miraculorum Christi, in quorum tertio consummatus est. Et quasi ostendens Jesus, quod non moreretur in dominio Herodis, addidit, « quia non capit » (*script. suppl. aliqua*) me « prophetam perire extra Jerusalēm. »

CAP. LXXXIX. *De tributo invento in ore piscis.*

Et cum venisset Capharnaum accesserunt quæstores census capitum, et missus a Domino Petrus ad mare, tulit piscem in cuius ore invenit staterem, id est duo didrachmata, et solvit pro se et pro Domino (*Matth. xvii.*). Etsi enim Dominus loculos haberet, tamen ea, quæ data erant ei in usus pauperum, in usum proprium noluit expendere.

CAP. XC. *Quod apostoli quæsierunt quis eorum esset major.*

« Cum autem discipuli quæsissent in via, quis eorum

A major esset, accesserunt ad Jesum, et dixerunt: Quis putas major est in regno cœlorum? » (*Matth. xviii.; Marc. ix.; Luc. ix.*) Quasi dicerent: Dic quis major est inter nos modo, quia ille idem major erit in cœlo, in quo errabant. In futuro enim omnis prælatio cessabit angelorum, et hominum, ut apostolus tradit: Et amplexans Jesus parvulum docuit similes parvulo, id est humiles in via, exaltari in patria, et qui vellet primus eorum esse, fieret omnium minister. Hinc est quod primus omnium in Ecclesia servus servorum Dei se fatetur. Parvulus iste, ut qui dam tradunt, fuit Martialis apostolus Lemovitarum.

CAP. XCI. *De parabola ovis, et drachme, et filii prodigi.*

Cumque scandalizatores pusillorum dixisset, per metaphoram membrorum, eruendos, et projiciendos, nec contemnendum unum de pusilliis, ad ostendendum quanti sint pusilli apud Patrem, dixit eis parabolam ovis centesimæ reportatae, relictis nonaginta novem (*Matth. xviii.*) Licet enim pastor plus diligat centum oves quam unam, tamen magis sollicitus est de perdita, quam de manentibus. Pro eodem addidit parabolam de decima drachma inventa. Et est drachma nummus certe quantitatis halens imaginem regis. Drachma vero drachmatis, quarta pars stateris est. Tertiam quoque de eodem subdit parabolam, de filio prodigo, in quo non solum gaudium suum de pusillis redeuntibus ostendit, sed etiam inadvertit murmur arguit, in qua siliquas porcorum cibum dixit. Et est, secundum quosdam, fructus arboris sonum faciens cum comeditur. Est autem genus leguminis sonoris frondibus et vacuis, quod magis onerat quam reficit. Et nota quia quod in avibus dicitur altile, in animalibus dicitur saginatum.

* *Additio 1.* Dragma dragmatis, genus carminis, de quo dicitur: Dulcia cantica dragmatis, Drama, sine *g*, canticum personarum, quo scriptum est Canticum amoris etiam declinatur a quibusdam dramatis, a quibusdam dramatis.

CAP. XCII. *De dimittendo fratri septuagies septies.*

Cumque addidisset Dominus de corripiendo fratre, qui in te solo peccavit, id est te solo sciente, prius secreto, post coram testibus, post coram Ecclesia; et addidisset, « quæcumque ligaveritis super terram, » etc., quæsivit Petrus, an dimittendum sit fratri peccanti usque septies? Respondit Jesus: Imo « usque septuagies septies, » id est quadringentis nonaginta vicibus, et etiam « septuagies septies, » id est omnem injuriam (*Matth. xviii.*) Ut bis legatur septuagies septies, ita scilicet ut prima expositio referatur ad tempus, quasi dicat: Imo semper dimittes. Secunda ad omnem injuriam, quia septuaginta septem ex numero universitatis, et numero transgressionis, id est ex septem et undecim est compositum.

* *Additio 1.* Septenarius dicitur numerus universitatis, quia universitas dierum currit per septem dies hebdomadæ. Undenarius numerus dicitur transgressionis, quia unitate transgreditur decem, et non pervenit ad duodecim qui iterum bonus numerus est quan-

tumrad significata. Et nota quod qui libet tenetur rancorem animi pro injuria dimittere, etiamsi non petat veniam qui læsit. Quod si petierit, teneor ei dicere ave, subvenire sibi si indigerit, quod non teneor nisi petat, nisi sim perfectus. Quod autem dimittendum sit potenti Dominus per servi parabolam subostendit, cuius debitum revocavit dominus suus, quia noluit misereri conservi sui.

CAP. XCIII. *Quod ob solam fornicationem uxor potest dimiti.*

Et factum est post sermones istos, migravit Jesus a Galilæa, et venit in Iudeam trans Jordanem, et secuti sunt eum Galilæi, et curavit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes, et dixerunt: « Si licet homini dimittere uxorem, quacunque ex causa? » (*Matth. xix.*) Quibus ait Dominus quod Deus instituit conjugium; et ideo non licebit homini separare illud, quia etiam sic voluit Dominus, virum adhædere uxori, quem propter eam relinqueret patrem et matrem (*Gen. ii.*), id est affectum suum magis dirigeret homo ad procreationem liberorum, quam ad curam parentum. Sicut enim humor de radicibus ascendit ad arborem, et transmititur ad semen, et ad radices non redit, ita affectus a parentibus ad filios transmittitur, nec convertitur, id est major est affectus et prior parentum ad filios quam filiorum ad parentes. Cumque objecissent de libello repudii concesso a Moysi (*Deut. xxiv.*), et dixisset, ob duritiam cordis eorum hoc esse permissionem, id est nulla lege punitum. Non enim ordini Dei Moyses superordinaret, addidit quod excepta causa fornicationis, non liceat homini dimittere uxorem. Quod audientes discipuli dixerunt, quia non expedit iubere. Ne autem omnem continentiam meritariam putarent, distinxit Dominus eunuchos, quia quidam sic nascuntur, qui proprie dicuntur castrati, id est caste nati. Alii facti sunt ab hominibus, qui proprie dicuntur spadones a spata. Alii se castrant propter regnum Dei, qui proprie dicuntur eunuchi, id est bene vincentes ab eu, quod est *bonum*, et nuche, quod est *victoria*. Et hæc ultima meritaria est.

Cumque pueris oblatis imposuisset manus et benedixisset eis, abiit inde.

CAP. XCIV. *De Galilæis, quos occidit Pilatus.*

Post hæc ambulabat Jesus in Galilæam, quia in Iudea quererent eum interficere (*Joan. vii.*). Aderant eo tempore quidam nuntiantes ei de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificiis eorum. Quidam enim, dicens se Dei Filium, multos seduxerat de Galilæis, quos dum duxisset in Garizim, ubi dixerat, se ascensurum cœlum coram eis, dum sacrificarent ei, supervenientis Pilatus, ipsum cum omnibus occidit, timuit enim ne et Iudeos seduceret. Cumque putarent eos perisse, ideo quia ne quiores essent cæteris Galilæis, ait Dominus: Non minus Iudeos his sceleratos, et similiter, nisi pœniterent, perituros, etiam Hierosolymitas, nisi pœniterent, perituros, sicut perierant olim Siloc, octodecim viri oppressi a turre, quam ædificabant, super quo dixit

A eis similitudinem sicut nec non facientis fructum, pro qua cultor vineæ vix impetravit annuum, ne combureretur, donec probaret eam (*Luc. xiii.*).

CAP. XCV. *De muliere incurvata.*

Cumque doceret Sabbatis in synagoga, erat ibi mulier habens spiritum infirmitatis, quam inclinaverat spiritus infirmitatis, alias Satane, octodecim annis, imposuit ei manus, et erecta est (*Luc. xiii.*).

CAP. XCVI. *De Scenopégia.*

Erat autem in proximo Scenopégia (*Joan. vii.*), quod sonat umbraculorum fixionem, et dixerunt fratres ejus ad eum: Transi in Iudeam, ut discipuli tui videant opera tua, que facis, qui undecunque illuc convenient. Si hoc facis, manifestas te mundo, quasi dicat: Si ex te facis, et non ex Beelzebub, vel si, pro quia. Hi erant consanguinei Jesu, qui ejus gloriam querebant, ut inde participes fierent; quibus ipse ait: Vos, ascendite ad diem festum istum, id est ad primum. Mediante enim die festo ascendit, sed quasi in occulto. Iudei autem querebant illum, dicentes: Ubi est ille? Et murmur erat de illo, quia quidam dicebant: Bonus est; alii quod seductor erat; cumque ascendisset, docebat in templo, et murmurabant, dicentes: Quonodo litteras scit iste cum non didicerit? Cumque quidam dicerent: Nonne hic est Christus? Alii dicebant: Hunc scimus unde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. Hoc dicebant, quia Isaïas dixerat: Generationem ejus quis enarrabit? (*Isa. liii.*) Multi autem de turba crediderunt in eum, dicentes: Christus eum venerat, nunquid plura signa faciet, quam hic facit? — Et ait illi quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. Qui respondit: Homo, quis me constitutus judicem super vos? (*Luc. xi.*)

CAP. XCVII. *Quod missi ut tenerent Jesum admirabantur verba eius.*

Miserunt ergo principes et Pharisei ministros, ut comprehendenderent eum. Et ait Jesus: Quæritis me, et non invenietis, et ubi ego sum, vos non potestis venire (*Joan. i.*). Quasi dicat: Tales non accedetis ad me, sed post resurrectionem multi volunt invenire me, si fieri posset corporaliter, et non invenient, fide tamen invenient. Et dicebant quidam: Hic est vere propheta. Alii: Hic est Christus. Cumque rediissent ministri ad pontifices et Phariseos, et dixissent ministris: Cur non adduxistis eum? responderunt: Nunquam sic locutus est homo, ut iste loquitur. Et increpabant eos Pharisei dicentes: Nunquid, et vos seducti estis? Quis principum et Phariseorum credit in eum? Et ait Nicodemus: Lex nostra non judicat quemquam, nisi prius audierit ab ipso. Credebat, quod si patienter illum audirent sicut ipse fecerat, similes ministris fierent. Et dixerunt ei: Nunquid et tu Galilæus es? id est a Galilæo seductus. Scrutare Scripturas: a Galilæa non surgit propheta.

CAP. XCVIII. *De adultera.*

Jesus autem iterum diluculo venit in templum

et sedens docebat populum. Et adduxerunt ei Scripturam, et Pharisæi mulierem deprehensam in adulterio, et quererent quid iudicaret de ea faciendum (Joan. viii). Putabant enim quod Dominus in iudicando fieret immisericors, vel injustus, ut immisericordem irriterent, et contra Moysen agentem damnarent. Jesus autem inclinans se deorsum, scribebat digito in terra. Cumque instarent, erigens se dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scribebat. Quid scribebat? Quidam dicunt id quod eis respondit. Hieronymus in quadam epistola ad Studiosum, videtur eum velle scripsisse: Terra, terra, scribe hos viros abdicatos; vel: Terra terram accusat, in epistola ad Irænum. Audientes autem exibant unus post alium, et remansit Jesus solus ab illis, et mulier stans in medio discipulorum, et dimisit eam incondemnatam, dicens: Vade et amplius noli peccare. Et nota, erectus dedit sententiam iustitiae. Item erectus sententiam misericordiae, quia æque utrumque proprium est Deo misericordia et punire, quia omnis Christi actio Christiani est lectio.

CAP. XCIX. De parabola divitis volentis ampliare horrea sua, et de quibusdam verbis Domini.

Tunc dixit ad illos: Cavete ab omni avaritia (Luc. xii), cum sit brevis hominis vita, super quo proposituit eis similitudinem de divite, qui profuctuum ubertate deliberabat horrea sua ampliare. Cui Deus ait: Stulte, hac nocte animam tuam repellet a te; quæ autem parasti cuius erunt? Iterum locutus est Jesus illis multa: Ego sum lux mundi, ego testimonium perhibeo de me, etc. (Joan. viii). Inter haec dixit plane se Dei Filius, et eos in peccato suo morituros, et scituros quis esset, cum exaltarent eum a terra, et ipsos nec filios Dei esse, nec Abrahæ, et quod Abraham videbat diem suum, et intulit antequam Abraham fieret, ego sum. Ille solus vere est, quo antequam aliquid fieret vere potuit dicere: Ego sum. Tulerunt ergo lapides Iudei, ut jacerent in eum. Jesus autem abscondit se, et exivit de templo. Et nota quod Iudei dixerunt: Quinquaginta annos nondum habes, quidam opinati sunt ab incarnatione Domini usque ad passionem plures annos fluxisse, quam ex historiis colligamus.

CAP. C. De caco nato.

Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate. Et luto facto de saliva, cum linivisset oculos ejus, misit eum ad natatorium Siloe, et lavit, et vidit (Joan. ix). Siloe fons est ad radicem montis Sion, qui non jugibus aquis, sed in certis horis ebulli, cuius aqua, ut exciperentur, quasi stagnum non longe a fonte erat constructum, quam collectionem, modo piscinam, modo natatorium, vocat Scriptura. Erat autem Sabbatum. Unde et Pharisæi cum accepissent ab illuminato, quod Jesus eum illuminaverat, dixerunt ei: Da gloriam Deo. Non est hic bonus a Deo, qui Sabbatum non custodit. Cumque ille commendaret Jesum, et ad-

A deret: Nunquid et vos discipuli ejus vultis fieri? maledixerunt ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus, hunc unde sit nescimus, id est non approbamus. Supradictum enim dixerunt se eum scire. Putabant autem Iesum maledictum, et omnes credentes in eum maledictos. Et cum eum ejecissent foras, invenit eum Jesus. Cumque dixisset ei se esse Filium Dei, ille adoravit eum. Et ait illi Jesus: In iudicium ego veni in mundum, ut qui non vident, videant, et qui vident, cœci siant, quasi dicat: In hoc quod te medicum illuminavi, intellige, quod ego veni separare pauperes spiritu a superbis, qui se sciolosum faciunt, ut illi illuminentur, isti, id est sciolosum faciendum mentis incurvant.

* **Additio 1. In valle Josaphat, secundum traditionem Syriorum; Siloe manat sub terra**

CAP. CI. De signis perfectionis, et de impossibilitate intrandi divitem in regnum cœlorum.

Et cum egressus esset Jesus, in via adolescens genitoxeo rogabat eum: Quid faciam, ut habeam vitam aeternam? Cumque injunxit eum de custodia mandatorum, et audisset eum servasse ea, docuit eum de perfectione, et unum signum perfectionis propositum, dicens: Vade, et vende omnia quæ habes, et veni, sequere me (Math. xix; Marc. x; Luc. xviii). Est enim perfectio prelatorum, cuius signum est, reliquere omnia, et ponere animam pro oviis. Est etiam contemplativorum, cuius signum est habere mortera in desiderio, et vitam in patientia. Est et clericorum, cuius signum est continentia. Ille audiens adolescentem, abiit tristis, erat enim pecuniosus valde et locuples. Tunc ait Jesus ad discipulos: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum. Facilius significat hic minus positivo sui contrarii, id est minus est difficile, quia minus est impossibile. Potest enim Deus facere, ut camelus transeat per foramen acus, nullo obstante. Avarum vero, qui hic nomine divitis intelligitur, ponere in gloria, si potest de potentia, de justitia non potest. Gradus vero comparationis inter impossibilia, ne mireris, impossibilis enim est equum converti in lapidem, quam in asinum cui est accommodatio naturaliter, quam lapidi. Fuerunt qui dicenter, in Ierusalem parvam fuisse portam, quæ Acus dicebatur, ad quam cum veniebant camelii, pro compendio viæ cum oneribus suis, non poterant transire, vel subire eam. Exonerati ergo transibant, et iterum receptis oneribus minabantur; secundum hoc ergo similitudo notatur hic, non impossibilitas. Oportet enim avarum amorem opum dimittere, si vult ingredi ad vitam. Quod autem nomine divitis avarum significasset, hinc patet quod discipuli subdivididerunt: Quis enim poterit salvus fieri? Plures enim sunt pauperes divitibus, et ita plures possunt salvari, si de possessoribus opum dixisset.

Quibus ait Jesus: Apud homines hoc est impossibile, apud Deum autem omnia possibilia sunt.

Non quod tales Deus possit salvare, sed quia potest A quod ad sentiendam unctionem ignis, non est necesse eos justificare, et tunc salvare.

CAP. CII. Quod relinquentes pro Christo omnia iudicabunt.

« Tunc Petrus ait : Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis? » (*Matth. xix.*) Supple, relinquendum? Illa enim omnia reliquerat Petrus, de quibus dictum : « Et omnia vanitas (*Eccle. 1.*) » Illa autem omnia sibi retinuerat, de quibus dictum est : « Deus est omnia in omnibus (*I Cor. xv.*) » — « Et respondit Jesus : Cum sederit Filius hominus in sede majestatis sue in regeneratione, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Fit in baptismo prima regeneratio in anima, sicut in iudicio secunda in corpore. Ibi contemptores mundi cum Domino judicabunt, non solum cooperatione, sed etiam auctoritate. Duodenarius autem ponitur pro plenitude potestatis, et duodecim tribus Israe^t pro omnibus judicandis. Duodenarius enim ex septenario, qui est numerus universitatis surgit, id est ex partibus septenario in se ducit. Quidam tamen hoc solis discipulis dictum dicunt, et impletum jam esse in subjectione mundi, quia quasi potestatem habentes super omnem Ecclesiam sedent. Post ad omnes generaliter sermo directus est : « Omnis qui reliquerit domum, aut parentes, etc.; centuplum accipiet, » nunc in hoc tempore, et in futuro « vitam aeternam. » Quia praeter spiritualia, quae quasi centuplum sunt comparata carnalibus, sancti viri alios sanctos plus etiam propinquis suis diligunt.

CAP. CIII. De divite et Lazaro.

Pharisai vero audientes eum disputantem de contemptu mundi deridebant eum (*Luc. xvi.*), quia lex observatoribus suis bona terra promittebat. Ipse autem, contra eorum avaritiam, exemplum eis proposuit de divite purpureo, et epulone, qui in inferno cruciatur, quia receperat in vita sua bona, id est sola illa, quae putaverat bona. Nec fuit hoc parabola, sed in re ipsa, quod perpenditur, quia nomen mendici ibi ponitur Lazarus scilicet, qui positus est in sinu Abr. ha. Erat enim in superiori margine inferni locus, aliquantam habens lucem, sine omni poena materiali, in quo erant animæ prædestinatarum, usque ad Christi descensum ad inferos, qui locus propter sui tranquillitatem sinus Abr. ha. dictus est, ut sinum matris dicimus. Et dicebatur Abr. ha., quia fuit prima credendi via, ipse enim primus publice prædicavit unum tantum Deum esse. Hunc locum vocavit Job tenebras, pro tædio expectandi, dicens : « Et in tenebris stravi lectulum meum (*Job xvii.*) » Nota quod dives dicit se cruciari in lingua, id est pro peccato linguae, quia epulones loquaces esse solent. Nec mirum si anima translative dicatur membra habere cum divinitas eodem tropo per membra distinguatur. Fuerunt tamen qui dicenter, et angelos, et animas corpora habere aerea. Alioquin animæ ignem urentem non sentirent, quod super Genesim invenies. Alii dicunt,

A quod ad sentiendam unctionem ignis, non est necesse habere corpora, est enim quedam species ignis cui si imponas manum, ardorem senties, sine aliqua læsione manus. Quod autem Abraham *chaos* inter eos firmatum dixit, vel *chaos*, ut veteres codices habent, forte in re ita erat, vel perpetuam bonorum et malorum, dissimilitudinem post hanc vitam natat. Cumque dives rogaret, de mittendo Lazaro ad fratres suos, audivit, habent Moysen et prophetas. Unde et conjicitur quod Judæus fecerit, pro quo etiam forte Abraham vocavit eum filium, et ille ipsum patrem.

CAP. CIV. De villico iniquitatis.

Ad discipulos autem proposuit Jesus parabolam de villico iniquitatis (*Luc. xvi.*). Et est villicus proprie villa custos, sed hic accipitur pro economo. Illic timens aroveri et egere, clanculo fecit misericordiam cum debitoribus domini sui, ut, cum ejiceretur, memores beneficiorum, recipierent eum in domus suas. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, non quia inique, sed quia prudenter egisset. Est enim prudenter, quadam sibi in posterum providentia, et ex hoc quasi a minori intulit Dominus dicens : Si sibi in futurum providens, etiam cum dolo, laudatur, ergo « facite vobis amicos de mamonna iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula, » quasi dicat : Quanto laudandi magis eritis, si provideritis vobis sine dolo. Mamonna lingua Syra *divitiae*, et mamonos *Satanas*, qui opibus seducit. Quia dicuntur iniquitatis, quia de iniquitate colligi solent. Unde vulgata sententia dicitur : Omnis dives, aut iniquus, aut haeres iniqui. Hoc quidam male intelligentes, rapiunt, ut bene dispensent. Sed qui offert sacrificium de substantia pauperis, idem facit, ac si victimæ filium in conspectu patris. Vel potest sic exponi, quia Dominus in hoc verbo, et hie providet nobis, et in futuro, quasi dicat : Vobis reservate de rebus vestris ad solatium vitae. De superfluo facite vobis amicos. Quod enim ultra necessaria vite retinetur, nec proximi necessitatibus erogatur, pecunia est iniquitatis, id est contra æquitatem. In ea enim non servamus æquitatem, quam proximo debemus, quem scilicet sicut nos diligere tenemur. Et nota quod non omnes pauperes possunt nos recipere in aeterna tabernacula, sed quia largimur his, recipiemur ab angelis; bonum est tamen eligere bonos pauperes, cum possumus. Et adjecit Dominus : « Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens eam, plagis vapulabit multis; qui autem non cognovit, vapulabit paucis (*Luc. xii.*) » Multi propter hoc avertunt aurem, ne audiant verbum Dei, sed hi non nescientes, sed contemptores judicantur.

CAP. CV. De denario diurno.

Tunc Dominus proposuit eis similitudinem de patresfamilias, qui conduxit operarios in vineam suam ex denario diurno (*Matth. xx.*). Cumque non nisi quinque horæ diei ibi numerentur, tamen omnes subintelliguntur sex astates, tam temporis quam

hominis. In undecima enim quinta, et sexta ætas, A vel chilias intelligitur. In eadem quoque senectus, et decrepita. Identitas siquidem denarii eandem perpetuitatem notat. Nullius enim vita ibi brevior aut largior erit alia, sed idem. Deus omnia in omnibus (P Cor. xv), notatur in ea. De murmure vero recipientium dici potest, quia ibi non erit murmur inadvertitum, sed admirantium de magnitudine præmii. Solet enim murmur quandoque accipi pro confusione vocum. Vel potest trahi murmur, ad statum presentem. Interrogatio vero, cur pares fecisset in gloria, ad futurum. Causam enim dilationis Christi a gloria, pro qua potuerunt murmurare antiqui, tunc denum scient, quam nunquam sciverunt, scilicet ne sine vobis glorificarentur. Admirationem autem, eadem de causa cognita, expressit Dominus sub interrogative: « Annon licet mihi facere quod volo? » Post concludens parabolam ait: « Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi, id est Judæi et gentes æquabuntur in ingressu regni cœlorum, quia nullus intravit, usque in septimam ætatem quiescentium, quæ incipit plene in ascensione*. In resurrectione quoque corporum, electi cujuscunque ætatis, vel temporis, vel hominis, æquabuntur, nisi forte pauci ante resurrexerint, quasi privilegiati: quidam tamen, quod in hac parabola legitur: « An oculus tuus nequam est? » et in fine: « Multi sunt vocati, pauci vero electi, dicunt laborantes in vinea, omnes fideles ejusq[ue]cunque temporis vel ætatis; quorum quidam boni, alii vero mali, et vocant, accipientes cum murmure, malos, putantes se plus accepturos, et quia priores fuerunt in Ecclesia, vel tempore, vel dignitate, etiam plus aliis accepturos. De quibus Propheta dicit: « Cadent a latere tuo mille, et deceni millia a dextris tuis (Psal. xc). » Et Dominus in Evangelio dicit se dicturum talibus: « Nescio vos (Matth. xxv). » Quanvis etiam de eisdem videatur sermo fieri, id est de accipientibus denarium, tantum secundum regulam Giconii de diversis ibi agitur, scilicet de accipientibus et non accipientibus, sed putantibus se accepturos, sed nunc nec putabunt, nec accipient. Vel potest esse synesis, quia si vellent primi murmurare posset rationabiliter murmur eorum comprimi.

**Additio 1.* Quod licet incepit per causam in passione, tamen consummata fuit in ascensione, ut teger, sumpta potione, causam sanitatis habet, sed nondum plene sanus est.

CAP. CVI. De hydroperico, et exhortatione ad humilitatem et misericordiam.

Et factum est, cum Sabbato manducaret panem in domum ejusdem principis Pharisæorum, erat ante eum hydropericus (Luc. xiv). Est autem hydroperisis, aquosus humor, subcutaneus, de vitio vesicæ hatus, cum inflatione et fetido anhelitu. Observabant autem Pharisæi Jesum si Sabbato curaret. Cum quæsisset ab eis, si licet Sabbato curare? et tacuissent, apprehensum languidum sanavit. Post

A probavit licere curare, quia pecus lapsum in pa- teum die Sabbathi extrahitur. Mirum autem erat, quod de curationibus in Sabbatho cum arguebant. Habent enim in traditionibus suis, determinata operum genera circiter octoginta a quibus vacandum est Sabbatho, inter quæ non est curatio, maxime quæ sit solo verbo, sicut Dominus sepe curabat. Dicebat autem etiam ad invitatos parabolam: « Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco. » Contra superbiam Pharisæorum humilitatem docebat. Et nota quod hoc non est parabola, sed potius exemplum unius operis humiliter faciendi. Quod quia ideo proponitur, ut ad similitudinem ejus cetera siant, parabola vocatur, quasi similitudo in exemplo. Illum autem, qui cum invita- B verat, monebat ad misericordiam, dicens: « Cum facis prandium, noli invitare cognatos et divites, sed pauperes. » Non dannat amicorum invitationem, sed voluntatem luxuriose vivendi, vel edendi, et se invicem reinvitandi ex eo quod Dominus ait hic: « Retribuetur enim tibi in resurrectione justorum. » Et quidam de discubentibus intulit: « Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. » Erravit Cerinthus dicens, etiam corporalem ibi futuram refectionem, sicut homo creatus est immortalis, non tamen sine ciborum alimonia.

CAP. CVII. Quod in Encænias voluerunt Judæi lapidare Jesum.

CFacta sunt autem Encænia in Hierosolymis, et hiems erat (Joan. x.). Encænia dicuntur, quasi enchaæna, a neos, quod est norum, et sonat innovatio-nes, et est ibi intentivum; quia subvectionem notat, quando scilicet aliqua domus, aut vas, aut vestis a communi usu ad celebrem et divinum usum subvenitur, quod Latinus dicit dedicationem. Tamen Hebreus vocat dedicationem, inchoationem usus nove rei, ut cum primo inhabitamus novam domum, aut induimus novam vestem. Hic autem Encænia vocantur, festum dedicationis templi, quod annuatim siebat. Hoc autem festum, non ad pri-mam, vel secundam dedicationem templi spectabat, sed ad tertiam. Prima enim fuit in autumno, quia Salomon dedicavit templum decima die Septem-bris, et usque ad templi illius eversionem siebant

D quattuorannis duo festa eadem die, dedicatio scilicet, et expiatio. Cum vero reædificatum fuit templum a redeuntibus de Babylone, dedicatum est in vere 12 die Martii, id est 12 luna. Cum autem Antiochus Epiphanes polluissest templum sordibus idolo-rum, et profanasset utensilia ejus, Judas Macha-bæus, filius Asamonæi, de genere sacerdotali, mun-davit templum, restituit utensilia in locis suis, et quasi dedicavit illud 25 die Decembris. Et hæc dedi-catio, in diebus Jesus, observabatur in hieme. Forte adhuc hoc est festum Luminum apud Judæos, quia et Josephus testatur, etiam sub Machabæis vocatum hunc diem, diem Luminum. « Et ambulabat Jesus in templo in portico Salomonis. » Nomine templi sepe vocatur porticus templi, ut hic: In

templum enim non ascenderant nisi ministri templi. Porticus ante illa dicebatur templum Salomonis, in quo solebat stare ad orandum, in qua in die dedicationis erexit columnam æream, supra huam oravit, flexis genibus, cum tamen Judæi solearint stare cum orant. « Et dixerunt Judæi : Quousque animas nostras tollis? si tu es Christus, dic nobis palam? » Ideo quærebant quia si se Christum diceret, tenerent eum, tanquam contra Augustum se erigentem. Ideo Christus responsum temperavit, dicens : « Loquor vobis, et non creditis; opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Cumque dixisset : Ego et Pater unum sumus, sustulerunt Judæi lapides, ut jacerent in eum. Cumque dixissent se velle eum lapidare pro blasphemia, quia, cum esset homo, Deum se faciebat, dixit : Quia Scriptura homines dicit deos, » ut ibi : Ego dixi, dñi estis, et filii Excelsi omnes (*Psalm. lxxxii.*) ». Ergo multo magis, quem Pater misericorditer mundum, dici potest Deus, cum tamen dicatur homo Deus, et verbum Deus, dissimiliter. Hac ambiguitate nominis iram corum mitigavit. « Quærebant ergo eum apprehendere, et exivit de manibus eorum, et abiit trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans primum. »

CAP. CVIII. *De resurrectione Lazari.*

« Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania de castello Marie et Marthæ. Cum autem accipisset Lazarum infirmari per nuntium sororum ait : Infirmitas hæc non est ad mortem (*Ioan. iii.*), » ad eum scilicet detinendum in morte, » et mansit in eodem loco duobus diebus, » queque scilicet quadrupla impleretur. « Tunc ait discipulus : Eamus in Iudeam iterum. Qui dixerunt : Judæi volebant te lapidari, et iterum vadis illuc. » Jesus autem dicit se esse quasi diem, et ipsos quasi duodecim horas, et ideo non erat eis timendum cum eo inc. Et nota quia si Judas adhuc erat bonus, tunc hora diei erat, et si jam malus pro Mathia, substituto ei, dictum est. Dicitur et aliter, quasi dicit : Putatis Judæos perseverare in voluntate me lapidandi. Sicut horæ mutabiles sunt, sic et affectus hominum. Et etiam saepius mutatur in die cor hominis quam horæ. Et qui ambulat in die, id est in pace, sicut et ego, et vos, non offendit aliquem, et ideo securi camus. Et addidit : « Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos, quia non erant ibi, » quia dum eis longe posita indicat, roboratur fides eorum. Rediit ergo Jesus in Bethaniam cum discipulis suis, et Martha occurrit ei extra castellum. Et advocata Maria, multis Hierosolymitis præsentibus, qui venerant ad consolandas sorores, venerunt ad monumentum, et ad vocem Jesu, non solum suscitatus est, sed prodidit licet ligatus institis. Multi ergo de Judæis ad Pharisæos abierunt, et nuntiaverunt quæ viderant **, et celebris erat sermo de eo apud Judæos. Multi enim jam ascenderant ad diem festum

A ut sanctificarent se. Creditur enim hoc esse factum ea die qua legitur in Quadragesima, scilicet sexta feria ante. Isti sunt dies; prima scilicet die mensis primi, secundum legem.

* *Additio 1.* Bethania enim non distat a Jerusalem, nisi stadiis quindecim.

** *Additio 2.* Ecce duplex miraculum, scilicet quod mortuus resuscitatus est, et quod ad vocem Jesu libere ambulavit, quasi solutus.

CAP. CIX. *Quod pontifices et Judæi conspiraverunt in Jesum.*

« Collegerunt ergo pontifices et Pharisæi concilium, et dicebant : Quid facimus? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent locum nostrum et gentem (*Ioan. xi.*). » Quasi dicerent : Venerabilis et sanctus haberi locus hic gentibus, quia Alexander, et Pompeius, et alii venerati sunt ipsum, et reges Persarum et Ægypti. Ille autem homo docet, sacra nostra abolenda et vana. Ergo Romani scientes opes templi, tollent eas, audientes, impune tollendas. « Tunc Caiphas, quia pontifex erat anni illius, quid faciendum esset eis decrevit, dicens : Expedit vobis, ut unus moriatur homo, et non tota gens pereat. » Et prophetavit utilem generi humano mortem Christi, licet nesciens. « Ab illa ergo die cogitaverunt eum interficere*, » imo conduxerunt, ut inventus duceretur in Jerusalem. « Jesus ergo jam non palam ambulabat apud eos, sed abiit juxta desertum civitatem, que dicitur Ephreim. »

* *Additio 1* Quia ergo jam destinatus erat morti, ab ipse Sabbato, quo collegerant concilium, incheamus memoriam Dominicæ passionis, in hymnis maxime, et subtiliernus : *Gloria Patri*, in responsoriis, et in Introitu missæ, nondum tamen plene, quia nondum traditus erat Dominus in manus lastistarum.

CAP. CX. *De ultimo adventu Domini in Jerusalem.*

(48-49) Factum est autem dum complerentur dies Assumptionis ejus, firmavit faciem suam, ut iret in Jerusalem. Assumptionem Jesu dixit Lucas, non solum tempus, quo assumi debebat de hoc mundo ad Patrem, sed etiam secundum preceptum de agno paschali, qui decima die mensis primi assumebatur de gregi, et servabatur usque ad quartum decimum diei. In hunc modum Jesus decima die, id est in Rando Palmarum venit ad locum passionis, et mansit in eo, usque dum passus est.

CAP. CXI. *De decem leprosis.*

† Et factum est dum iret in Jerusalem, transibat per medianam Galilæam et Samariam. Et in ingressu eiusdem castelli, occurserunt ei decem viri leprosi dicentes : Jesu præceptor, miserere nostri, et respondit : Ite, ostendite vos sacerdotibus, et dum irent, mundati sunt. Quorum unus, ut vidi se mundatum, rediit, et adoravit * Jesum, magnificans Deum. Et hic erat Samaritanus (*Luc. xvii.*), qui

non redierunt Iudei erant, in quo notatur perfidia A cum quo mensurate distribuitur potus libentibus. Judæorum.

* *Additio 1.* Sola unitas Ecclesiæ cadit in faciem, adorans. Inde est quod in profestis diebus prostrati concludimus horas, si non ad terram, saltem super stratorium, ubi quatuor signantur: Insirmitas corporis, quia de pulvere sumpti; et insirmitas animi quia per nos non erigimur; et erubescens, quia non audemus oculos levare ad cœlum; et prudentia, quia videmus ubi cadimus, id est in terrenis affligimur. Et videmus quare. In privatis orationibus quandoque, flexis genibus, ut Salomon, sed elevata facie, oramus, quasi dicamus: « Trahe me post te (Cant. i). » Quandoque stantes, quasi dicamus: « In domum Domini lætantes ibimus (Psal. cxxi). » In primo ergo exprimimus conditionem nostram, in secundo desiderium, in tertio spem.

CAP. CXII. De Samaritanis negantibus hospitium Domino.

Dumque præmisisset nuntios in civitatem Samaritanorum, non sunt recepti hospitio (*Luc. ix*). Samaritani enim invidebant euntibus in Jerusalem adorare, quia dicebant in monte Garizim esse orandum propter prophetas. Et irati Jacobus, et Joannes dixerunt: « Vis, dicimus, ut ignis descendat de cœlo, et consumat eos? Et increpavit eos Dominus. » Hujusmodi vindicta, quæ laudatur in Elia, in his damnatur, quia ille ex charitate, hi ex ira hoc appetebant.

CAP. CXIII. De petitione filiorum Zebedæi.

Et assumens iterum seorsum duodecim ait: Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur propitiæ de Filio hominis (*Matt. xx*; *Marc. x*). Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, conspuetur, crucifigetur, et tertia die resurget. Quod audientes filii Zebedæi, putantes imminent regnum Jesu in Israel, suggesserunt matri suæ, ut peteret ab eo munus sine nomine, quo concessò, subderet: « Dic ut hi duo filii mei sedeant, unus ad dexteram, alijs ad sinistram in regno tuo. Jesus autem non respondit matri, sed potentibus per matrem: Nescitis quid petatis, » quasi diceret: Prælationem queritis in cœlo, quæ nulla erit ibi. Et male queritis: regnare enim vultis, qui non meruistis: « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Aut baptismo, quo ego baptizor baptizari? » Dicunt ei: Possumus. » Calix * passioneum, baptismum mortem signat, et dicitur ad similitudinem lanæ intinctæ. Sicut enim lana intingitur, et accipit alieijus coloris dignitatem, sic nos in mortem, descendimus corporales, et resurgentis spirituales. Calix ad litteram scyphus est quo calidam sumimus potionem. Macrobius Theodosius dicit, scyphum esse, quem invenerunt Cilices, et dixerunt cilicem, qui nunc mutata littera i in a dicitur calix. Cassiodorus super psalmos dicit, calix dicitur passio, quia cum mensura bibitur: « Fidelis enim Deus, qui non sinit nos tentari supra id quod possimus (*I Cor. x*). » Est enim calix scyphus,

Et secundum hanc distinctionem calicis, et baptismi recte subdividit Dominus: « Calicem quidem meum bibetis, » et tacuit de baptismo. Joannes enim non martyrium, sed passiones multas circa mortem sustinuit. Alii tamen, et calicem, et baptismum pro eodem accipiunt, scilicet pro martyrio. Et dicunt Joannem animo fuisse martyrem, quia animo non desuit martyrii, et in ferventis olei delium missus est. In hunc modum Hieronymus dicit de monachis: Monachi debent habere puritatem martyrum, siquidem, et ipsi martyres sunt. Addiditque Jesus: Sedere autem ad dexteram, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sabbati, talibus, quales vos estis, quia estis ambitiosi. Vel vobis, quasi pro nobis, id est quia propinqui mei estis. « Non enim personarum acceptor est Deus (*Act. i*), » ut scilicet personatum aliquem observet sine meritis in dando salutem eternam. Et cum indignarentur decem de duobus fratribus, docuit Dominus hos et illos, non venturos ad regnum, nisi per humilitatem et dedit se in exemplum eis dicens: « Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. » Quia enim homo occidit per superbiam, per aliam viam redire oportet eum in regionem suam. Ad quod significandum dominus papa in processionibus redit per aliam viam, ab ea per quam egressus est.

* *Additio 1.* Calix est scyphus quo calidam sumimus potionem, id est potum, qui calefacit, ut vinum, cerevisiam, medonem, et hujusmodi, quæ calefaciunt corpus humanum. Scyphus dicitur vas, quo suanimus potum, cibo infunditur tantum ad mollificandum; sicut est aqua simplex, quæ non nutrit, sed soliditatem cibi per membra deportat. Hæc est propria differentia inter scyphum et calicem.

** *Additio 2.* Item Cilices populi sunt, quorum terra calidissima est, qui invenerunt quoddam genus contra calorem, quod Grece *cilicos* dicitur, et per mutationem i in a dictum est *calicos*.

CAP. CXIV. De Zachæo et cæco prius illuminato

Et antequam ingredieretur Jericho illuminavit cæcum unum et ingressus perambulabat Jericho (*Luc. xvii*). Zachæus autem princeps publicanorum, quia pusillus erat, ascendit arborem sycomorum ut videret Jesum transeuntem (*Luc. xix*). Sycomorus ficus satus dicitur, in solis moro similis, in aliis similis sicui. Unde dicitur quasi sycomorus, sed altitudine præstans, unde et a Latinis celsa nuncupatur. « Dixit ei Jesus: Zachæe, descende, quia hodie oportet me in domo tua manere. Et descendit, et exceptit illum gaudens in domum suam. » Tunc Zachæus dimidium bonorum suorum dans pauperibus, dimidium retinuit, ut inde redderet his quos defraudeverat, in quadruplum, quæ in duplum vel quadruplum restituebantur, secundum legem, sicut supra dictum est. « Et ait Jesus: Hodie huic domini salus facta est, eo quod ipse Zachæus si-

Ius sit Abrabæ factus, scilicet non natus, id est non secundum carnem, sed fidem.

* *Additio 1.* Salus sit Zachæo descendenti. Judæi adhuc in sublimi stantes orant, majores primas cathedras habent in synagogis eorum. Ecclesia descendit, et majores in choro, in processionibus posteriores sunt.

CAP. CXV. De duabus cæcis Jerichontinis.

Et, egrediente eo Jericho, secuta est eum turba multa (*Marc. x.*). Pauci enim non audebant ingredi desertum propter latrones. Et ecce duo cæci sedebant secus viam, ex quibus unus Bartimæus erat, id est Timæi filius. Qui cum clamarent: Fili David, miserere nostri, et cum increparentur ut tacerent, magis clamabant. Stetit Jesus, et illis ad se vocatis tetigit oculos eorum, et confessim viderunt, et scuti sunt eum.

CAP. CXVI. De alabastro unguenti.

Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam, Sabbato scilicet ante Ramos Palmarum, quæ dies sexta erat ante Pascha, si numeremus ipsum, et diem Paschæ cum quatuor interpositis, et erat in domo Simonis leprosi (*Math. xxvi; Marc. xiv; Joan. xii*). Simon suerat leprosus, et a Domino sanatus, sed tamen alhuc pristinum nomen manebat, sicut et adhuc dicitur Matthæus publicanus. Multique Judæorum venerunt illuc, qui convenerant ad dñm festum non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum suscitatum viderent. Cogitaverunt ergo principes sacerdotum, ut Lazarum interficerent. Fece-
runt autem ei cœnam, et Martha ministrabat, et Lazarus unus erat discubentium. Qui, ut ait Augustinus de verbis Domini, convivis interrogantibus loca pœnarum, et sedes inferni, diligenti narratione indicavit. Et ita inferni longis temporibus ignorati, tandem invenerunt proditorem. Maria ergo habebat alabastrum unguenti nardi, id est pyxidem de alabastro plenam unguento nardi. Sieut enim dicimus scyphum vini, scyphum lactis, et hujusmodi, sic dicitur hæc habens alabastrum unguenti. Et est genus marmoris candidi, et perlucidi variis coloribus intertincti, quod incorrupta servat unguenta. Nardus autem est frutex aromatica, crassa radice; sed brevi, nigra et fragili, cypressini odoris, folio perparvo, densoque, cuius cacumina in aristas se spar-
gunt. Pigmentarii spicas, et folia nardi celebrant, unde ad commendationem unguenti, ait Marcus, spicati pretiosi. Erat enim de nardo Indica. Alia enim genera nardi vilia sunt. Joannes qualitatem expressit, dicens: Libram unguenti nardi pistici, id est fidelis. Pisteuo enim credo, et pistis fides dicitur, nulla scilicet adulterina admistione corrupta. Quidam tamen pisticum dictum a loco putant. Fre-
git autem vel aperuit Maria alabastrum, et effudit unguentum super caput Jesu, et etiam unxit pedes ejus, et extersit capillis suis, et domus impleta est ex odore unguenti. Et quia eadem die Maria fovit pedes Domini unguento, in memoriam hujus rei, eodem Sabato dominas papa dicitur multis erogare

A pauperibus. Hie enim pedes Domini, sedentis in cœlo, adhuc sunt ambulantes in terra. Cujus largitionis occupatione ea die non egreditur ad aliquam ecclesiam, cum cæteris diebus Quadragesimæ stationem faciat ad celebrandam missam. Inde est quod in antiquis gradualibus legitur in Rubrica. Sabbatum vacat, quia dominus papa eleemosynam dat. Et in *Romano capitulari Evangeliorum*, fer. vi, datur fermentatum consistorio Lateranensi. Nec moveat te, si ob aliam causam inveneris dictas Dominicas vacantes. Indignabatur autem Judas Iscariotes, quasi desperito unguento, cum posset vendi trecentis denariis, et dari egenis. Erant et alii indigni ferentes et dicentes: « Utquid perditio hæc unguenti facta est? » Isti quidem propter pauperes indignabantur, quibus forte verbis Judæ persuasum erat. Judas vero propter lucrum, quia fur erat, et loculos Domini habens, quæ mittebantur portabat, id est non solum cerebat, sed asportabat. Habebat enkū uxorem et filios, sicut scriptum est de eo: « Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua, etc (*Psai. cvii*). » Uxori ergo et filiis dabat quæ surabatur. « Et ait illis Jesus: Quid molesti estis huic mulieri? Bonum opus operata est in me, ad sepellendum me fecit. » Quasi dicat: Non est perditio, sed officium sepulturæ. Joannes ait: « Sine illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud. » Marcus quasi exponens hoc ait: « Quod habuit, » id est quod potuit, « hoc fecit, prævenit enim ungere corpus meum in sepulturam, » subaudi, ponendum; quasi dicat: Sine ut faciat vivo, dum potest, quod volet facere mortuo, sed non poterit. Et forte a Spiritu sancto, licet nesciens, sic preoccupavit unctionem sepulturæ mulier. « Tunc dixit Jesus: Opus hoc memorandum ubicunque prædicaretur evangelium hoc, » et bene dixit evangelium hoc. Nondum enim scripta erant Evangelia.

* *Additio 1.* Vel pistici, id est misti, de speciis et foliis confectum, quod est pretiosius, ut dixit Beda super Marcum. Et forte pixis misturam sonat, inde pixinis, pixidis.

* *Additio 2.* Legitur tamen in quibusdam sacramentis, statio ad Sanctum Petrum. Et potest dici vacans, quia non habet propriam antiphonam ad introitum, sed pridiana repetitur.

CAP. CXVII. De maledictione fucus, et sessione super asellum.

Mane autem facto ascendebat Jesus Jerosolymam, et discipuli ejus cum eo (*Math. 21; Marc. xi; Luc. xix; Joan. xii*). Et cum venisset Bethphage, qui erat viculus sacerdotum, et in latere montis Oliveti, misit duos de discipulis in castellum, quod contra eos erat, id est in Jerusalem, ut adducerent ei asinam et pullum ejus, qui erant alligati in bivio, et si quis contradiceret, dicerent Dominum his opus habere. Asina hæc dicitur suis communis pauperibus, qui propria jumenta non habebant. Cumque quis in ea operatus fuerat pabulum dabat ei, et pullo qui pariter ad opera com-

mania nutritiebatur. Nondum enim quisque ascenderat **A** eam, et ob ejus ita commune obscurum, quidam eam dictam subjugalem putant, quasi omnium domino expositam. Sed Græcum nomen est *subjugalis*. Asina enim Latine, Græce dicitur *subjugalis*. Et utrumque nomen ob eamdem causam institutum est. Hoc enim jumentum primum insedit homo, et a sedendo asinum Latinus dixit, et Græcus *subjugalem*. Illi autem duo missi fuisse creduntur Petrus et Philippus, ad significandum, quia ipsi primum adduxerunt gentes ad Jesum, Petrus Cornelium, et domum ejus, Philippus Sawarium (30). In hoc itinere dum ascenderet Jerusalem, putamus cum esurisse, et accessisse ad sicum, et cum non invenisset in ea nisi folia, et non fructum, ait : « Nunquam amplius ex te exeat fructus; et statim aruit. » Quod tantum in signum Synagogæ, maledictæ et aresfactæ, p rversæ scilicet nondendicitatis, fecit Jesus. Non enim quererbat fructus ex ea cum nondum tempus sicuum erat, quod licet apud Matthæum legatur sequenti die factum; Marcus quoque dicat, alia die cum exiret a Bethania, esurii, putamus recapitulando dictum esse. Marcus enim narrat hoc factum esse ante ejectionem vendentium de templo, quam constat die Dominicæ factam. Nec ob aliud tamen, hunc ordinem Marci sequimur, nisi quia post Matthæum scripsit. Sive autem Matthæus secunda seria dicat factum, recapitulando, sive Marcus ante ejectionem præoccupando, quia de facto non est quæstio, de die arbitrio legentis relinquimus. **C** Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepérat eis Jesus. Et ponentes vestimenta sua super pullum, eum desuper sedere fecerunt. Marcus, Lucas et Joannes non dicunt eum sedisse, nisi super pullum. Zacharias quoque propheta dixit : « Sédens super pullum asinæ (Zach. ix.), » Mattheus dicit eum sedisse super asinam et pullum. Quod licet brevis esset via, fieri tamen potuit, ut primo insedisset pullo, et forte quia nondum dominus et lascivus erat, descendit, et insedit asinæ, quod si super pullum tantum, Mattheus tamen super utrumque posuit, quia utrumque fieri potuit in mysterio. Quod autem hoc prophetatum fuerat per Zachariam de Jesu, non cognoverunt discipuli, donec glorificatus fuit Jesus.

CAP. CXVIII. *Quod gloriose susceptus Dominus flevit super civitatem.*

Et cum appropinquasset Jesus ad descensum montis Oliveti, multi descendantium cum eo substernebant vestimenta sua in via, alii cedebant ramos de arboribus, et sternebant in via (*Math. xvi; Marc. xi; Luc. xvi; Joan. xii*). Turba autem multa, quæ convenerat ad diem festum, et pueri, et plebecula Hierosolymorum tollentes ramos olivarum, processerunt ei obviam. Et qui præcedebant, et qui sequebantur clamabant : Osanna filio David. Et est Osanna verbum Hebræum, compositum ex corrugatione

À pro et integro. Osi enim sonat *salva*, vel *salvifica*. Anna est interjectio obsecrantis, sicut *papæ* admirantis. Quæ quia in Latino eloquio non habetur, pro ea posuit Hieronymus noster *obsecro*. Est ergo Osanna, quasi osi anna, *salva obsecro*. Et est una dictio, ut diximus, vel duæ per elipsin, id est per elisionem, vel per subtractionem unius litteræ, quæ est i prolatae. Vel est una dictio, et construitur ita, dicentes : « Filio David Osanna, » id est *salva obsecro*; vel sunt duæ dictiones, et tunc legitur ita, dicentes : « Osanna, o fili David. » Et post, convertendo sermonem inter se, dicebant : « Benedictus qui venit rex in nomine Domini, » subaudi sit vel est, et benedictum quod venit regnum patris nostri David, quasi dicat : Illic est de quo dictum est : « Dabit illi Dominus sedem David patris ejus (*Luc. i.*) ». Et iterum, convertentes verba ad ipsum, dicebant : « Osanna in excelsis, quia licet forte petebant sublimitatem regni terreni, tamen propheticæ nescientes eum Regem cœli et angelorum prædicabant. Et quidam Pharisæorum de turba dicebant ei, ut increparet discipulos. Quibus respondit : « Illi si tacuerint, lapides clamabunt (*Luc. xix.*), » quia in passione his tacentibus præ timore, petrae scissæ clamaverunt eum Dominum mundi. « Et, ut appropinquit Jerusalem, flevit super civitatem, dicens : Quia si cognovisses, et tu, subaudi fieres, quia circumdabunt te inimici tui vallo, et non relinquent in te lapidem super lapidem, quasi dicat : Si cognosceres ruinam tuam futuram, et causam ejus, quæ abscondita sunt tibi in hac die, quæ ad pacem tibi est, fieres. Quod autem illa Jerusalem prior funditus eversa sit appareat, quia locus Calvariae, qui tunc erat extra eam et sepulcrum modo sunt in ea. Ielius enim Adrianus eam penitus eversam reparavit, mutavitque locum et nomen, vocans eam Ieliam. Merito autem eam peritura dixit Dominus, quia, cum milvus et hirundo cognoscant tempus suum (*Jer. viii.*), ipsa non cognovit tempus visitationis sue. « Et cum intrasset urbem, commota est universa civitas, dicens : Quis est hic? Turba autem dicebant esse Jesum prophetam a Nazareth. » Memoriam hujus processionis Dominicæ semel quotannis recolit Ecclesia. Egrediuntur enim fideles **D** eum ramis quasi obviam Domino extra muros civitatis, et vadunt usque ad crucem aliquam, in qua ramos, quos gestant, afflentes deponunt, quasi dicere Ecclesia : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi! » (*Gal. vi.*) Ideo autem orando eunt usque ad crucem, quia sic ostenditur eis non esse sperandum in quantilibet gloria mundi, quia extrema gaudii luctus occupat (*Prov. xiv.*). Pro eadem significazione in illa die, gaudio processionis subditur evangelium Dominicæ Passionis. Forte quia et Dominus exultationi inseruit lamentum suum, et nos processioni passionem, quia passio fuit causa eversionis, pro qua flevit. Ecclesiæ

quidem illæ, quæ eadem die Dominicalem processione isti præmittunt, rectius faciunt, quia non pro ista illa est dimittenda. Similiter illæ quæ pontifici suo, extra urbem posito, in prædicto loco crucis ei occurunt, et ipso populum præcedente, in civitatem regrediuntur, ordinatus faciunt.

CAP. CXIX. *De secunda ejectione ementium et vendentium de templo.*

¶ Et intravit Jesus in templum (*Luc. xix.*). Deinde ostendit ruinam urbis, pro qua fleverat, maxime ex sacerdotum culpa processuram. Sacerdotes enim, avaritiæ suæ consulentes, in porticibus templi hostias vendebant cujusque generis, ne venientes de longinquo, nil offerrent, si hostias præsto non invenirent. Et ne etiam pauperes, qui nihil secum autulerant, excusationem pretenderent pecuniae non habitæ, posuerunt ibidem nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia lex non patiebatur, ut a fratribus suis usuras acciperent, excogitarerunt, ut collibistas facerent. Collibia enim apud eos dicuntur villa munyscula, ut ciceris, et uvæ passæ, et pomorum diversi generis, quasi quod in nummo non liebat in talibus licet. Quod prohibuit Ezechiel (*cap. xxii.*) dicens :

¶ Usuram, et omnem superabundantiam non accipietis. ¶ Sic et hodie quidam sub nomine charitatis usuram palliant. Et facto flagello de funiculis, ejiciebat vendentes et ementes cum hostiis suis de templo et mensas trapezitarum evertit, et dixit ne domum Patris sui, quæ erat domus orationis (*Isa. lvi.*), facerent speluncam latronum. Nec sinebat vas aliquod nisi Deo dicatum transferri per templum. Et tradunt quidam, quia quidam fulgor radiosus egrediebatur ex oculis ipsius, quo territi sacerdotes et levitæ non poterant ei resistere. Secundum hoc recte faciunt qui cereas faculas in ecclesiis vendi non permittunt, nisi forte quia maxime pro mysterio fecit hoc Dominus. ¶ Et accesserunt ad eum cæci, et claudi in templo, et sanavit eos.

¶ Additio 1. De audibus, et quasi oratione exhibita die dominica, omnes evangelistæ consentiunt, ejectionem vero eadem die factam Matthæus, et Lucas tradunt. Marcus vero sequenti die factam tradit. Forte illis duobus diebus iterato facta est. Similiter forte Ecclesie laudes sequenti die iterate, quia Glossa super Exodum dicit sequenti die factas, super illum locum, ubi agit de Agno decima die tollendo, et ita, inquit, non est objectio, secundum Bedam, de maledictione sculnæ, quam dicit Marcus. factam ante ejectionem vendentium. Nam et ejectio secunda die facta est, ut habet series Marci. Et sic, inquit, omnia plana sunt.

CAP. CXX. *De excitatione templi in triduo.*

¶ Et admirantes principes sacerdotum et Scribæ, dixerunt ei; Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? (Joan. ii.) Quasi dicant : Significasne aliquid hoc opere inusitato? Vel potius : Non credimus tibi hoc licere, ergo ostende nobis signum,

A quo credamus tibi hoc licere. Et respondit : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Illi autem dixerunt : Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc, et in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. » Salomonicum templum septem annis completum est. Secundum autem templum sub Cyro triginta annis ædificatum est, sed non super terram, nisi quantum sacerdotes poterant, usque ad mediocritatem dorsi superinniti. Finitimæ enim gentes ædificationem impediabant. Post intermissum est opus ad imperium Cambyses septem annis, et post uno anno sub duobus Magis, iterum uno anno sub Dario filio Hystaspis, secundo autem anno regni ejus recepta licentia ab eo, in sex annis consummatum B est opus. Quod legitur, hunc numerum dierum formationi Dominicæ corporis congruisse, quantum ad distinctionem membrorum, non ad formationem dictum est. Ab hora enim conceptionis simul formata fuerunt omnia membra, non per intervalla sicut hominis puri, sed forte etiam si viderentur, non ita possent distingui, usque ad tantum tempus. Hoc autem non dixit Jesus imperando, vel consulendo, vel hortando, sed prædicendo et est. ¶ Solvite, » id est solvetis.

¶ Additio 1. Templum Domini, quomodo est, et Bethel dicitur, quis ædificaverit nescitur. Quidam autem dicunt ædificatum ab Helena post crucis inventionem. Quidam ab Heraclio, cum de Persida triumphans crucem retulit. Quidam a Justiniano Augusto. Quidam a quodam rege Ægypti nomine Allachibis, id est summi Dei.

CAP. CXXI. *De duabus minutis viduae.*

Et respiebat divites, qui mittebant munera sua in gazophylacium (*Marc. xii; Luc. xxi.*) Phylax Graece, Latine servare dicitur, gaza lingua Persica opes. Erat autem arca, desuper foramen habens, posita ad dexteram ingredientium circa altare, in qua mittebatur pecunia offertuum ad sartatecta templi restauranda, et servabatur. Tamen erat illi quedam specialis arca, in qua soli sacerdotes mittebant donaria sua, quæ vocalatur corbanam. Et erat ibi tertia, in qua rex, vel principes tributum mittebant, quæ dicebatur musac. Tamen quidam aliter distinguunt, quia quandoque legitur musac Sabbati. Et dicunt in illa arca tantum reponi oblationes solemnitum dierum, et quia corbam rotum sonat, dicunt in corbanam reponi votiva. In gazophylacio aliorum dierum munera, et spontanea. Tamen qualibet earum generali nomine gazophylacium dicebatur, et etiam locus, in quo erant positæ. Unde habetur : « Hæc locutus est Jesus in gazophylacio (*Joan. viii.*) In Ezechiele (*cap. xliv.*) quoque thalami sacerdotum dicuntur gazophylacia. ¶ Vedit autem, et quamdam viduam pauperculam, mitten- tem æra minuta duo, » quod est quadrans, id est duos æreos nummulos, valentes quartam partem sicli, scilicet obolos quinque, et dixit eam misisse

plus quam omnes, quia totum victimum miserat, alii A lexisset crucifixionem, quæ forte usualiter ab eis dicebatur exaltatio a terra, quasi opposuerant ei, quod si exaltaretur, non esset Christus. Audierant enim ex lege, quia Christus manet in æternum, quod non determinans, dixit, quia modicum lumen in eis erat.

CAP. CXXII. De Pharisæo et publicano.

Dixit autem ad quosdam, qui in se confidebant, tanquam justi, pro operibus suis exterioribus, et aspernabantur cæteros, parabolam de Pharisæo, et publicano. Et intulit, quia « omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xviii.). »

CAP. CXXIII. Quod Dominus pernoctarit in Bethania.

Et cum vespera jam esset hora, rediit in Bethaniam, et ibi mansit. Erat enim diebus docens in templo, noctibus exiens morabatur in Bethania*. « Et omnis populus manigabat, » id est mane properabat ad eum « in templo audire eum (Luc. xxi). » Et multi sequebantur eum, et curvalat eos. Unde et B Joannes (cap. ii) ait : « Cum esset Jerosolynis in Pascha in die festo**, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa, quæ faciebat. » Similem curationem refert Matthæus canone, et Mareus in illius concanonicō.

***Additio 1.** Quia cum Dominus tota die laborasset prædicando eis, non invenit, qui eum nocte reciperebat hospitio.

****Additio 2.** Ideo tota illa septimana pœnosa dicitur, quia per totam illam laboravit Dominus recreando, sicut per primam mundi hebdomadam omnia creando.

CAP. CXXIV. De voce Patris ad Jesum, qua u quidam putarerunt tonitruum.

« Venerant autem quidam gentiles, ut adorarent in die festo, et dixerunt Philippo : Domine volumus videre Jesum. Qui, assumpto Andrea, dixit hoc Jesu. Et respondit Jesus : Venit hora, ut clarificetur Filius hominis (Joan. xii). » Quasi dicat : Plenitudo gentium cræditura est, quod tamen post passionem futurum insinuavit, dicens : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. » Et quia grano frumenti, se comparavit Christus, nos est Ecclesiæ de hoc grano tantum confidere corpus Jesu. Et addidit : « Qui odit animam suam, » id est vitam, « in hunc mundo, in vitam æternam custodit eam, » id est vivet æternaliter. « Si quis mihi ministrat me sequatur, et in æternum tecum erit. » Nunc anima mea turbata est, et quid dicam : « Pater, salvifica me ex hac hora. Pater clarifica Filium tuum. Et venit vox de cœlo : Et clarificavi, et iterum clarificabo, » id est clarum genu, nec desistam. Vel secundum hominem clarificavi in baptismo, in transfiguratione, clarificabo in resurrectione, et ascensione, et iudicio. « Et dicebant quidam, tonitruum factum. Alii quod angelus locutus est ei. Et ait Jesus : Propter vos haec vox facta est, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, » id est princeps amatorum mundi perdet potestatem post se trahendi*. « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum, » id est ex omnibus partibus mundi. Et cum intel-

* Additio 1. Quia cum diabolus habuisset minimum trahentem et impellentem, trahentem amissit, impellentem habet, hoc significatur per draconem, qui cum aliis tribus diebus in Ascensione portatur ante processionem, in secundo die sequitur.

CAP. CXXV. De filio, qui se negavit iturum in vineam et ivit.

Et cum vespera facta esset, redibat in Bethaniam, et iterum rediens diluculo tertii Sabbati in templum, docebat populum. Et accesserunt ad eum principes sacerdotum dicentes : « In qua potestate hoc facis? » (Matth. xxi; Luc. xx; Marc. xi.) Quasi dicant : Quid est quod ejicis de templo, quid vis, cum sis ostiarius, et doces, nobis inconsultis. Jesus autem oppositionem tradidit oppositioni, non solutionem « Interrogo et ego vos : Baptismus Joannis ex Deo erat an ex hominibus? » quasi dicat : Quia certum est, quod ex Deo debetis credere Joanni de potestate mea. Quod quia dixerunt se nescire, quod tamen sciebant, noluit eis aperire de se veritatem. Quod autem aperienda erat veritas aliis, et non ipsis, et quare, indicavit per parabolam duorum filiorum, quorum uni dixit pater : « Vade in vineam, » et respondit, « nolo, tamen post ivit. Dixitque alij pater : Vade in vineam, » qui ait : « Vado, et non ivit. » Et cum quæsisset Jesus, quis eorum fecerit voluntatem patris? dixerunt : « Novissimus, » tergiversando, nolentes dicere veritatem. Veteres codices habent : « Primus, » intelligentes pro ipsis dictum. Unde Jesus subdit : « Publicani et mætrices præcedent vos in regno Dei. »

CAP. CXXVI. De cultoribus vineæ sanguinariis.

Iterum proposuit eis parabolam, de patresfamilias, qui plantavit vineam, et locavit eam agricolis (Matth. xxi; Marc. xii; Luc. xx). Qui missos servos, ad recipiendum fructus, occiderunt, sicut Isaiam scribaverunt, Ezechielem tractum per aspera excerebraverunt, multos lapidaverunt. Et mittens pater filium, ait : « Forsitan verebuntur filium meum. Dicamus Ario et Eunomio. » Ecce Pater dicitur ignorare, et quidquid pro Patre responderunt, hoc intelligent pro Filio, qui se dicit ignorare consummationis diem. Quem cum vidissent agricultores dixerunt : « Hic est hæres, » quia sacerdotes severunt illum venisse. Cui Pater dixit : « Dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. ii), » et apprehensum filium ejecerunt. Quid ergo illis faciet dominus vineæ. Et dixerunt secundum Lucam : « Absit! » Intelligentes, quod Mæssiam occiderent. Matthæus dicit eos dixisse : « Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis. » Hoc autem non dixerunt voce, sed in conscientia. Quod autem Iudei hoc facturi erant probavit Dominus, quia sic

prophetatum erat ibi : « Lapidem quem reprobave-
runt adflicantes, etc. »

Additio 1. Videtur Pater ignorare rei eventum.
Forte dicitur pater ignorare, quod facit nos igno-
rare, et facere, quod facit nos facere.

CAP. CXXVII. De lapide angulari.

Ad litteram traditur, fuisse paratus lapis ad tem-
pli ædificium, nec tamen congrue in eo poni potuit,
donec consummato opere in angulo sursum positus
est, ita congrue quod mirarentur omnes, nec præter
significationem factum intelligerent. Hic est Chri-
stus, qui fundamentum est ita, quod structuræ
supereminet.

Quod cum audissent sacerdotes et Pharisæi volun-
tate eum tenere, sed timuerunt turbas (*Matth. xxi.*).
CAP. CXXVIII. De invitatis ad nuptias, et non habente

vestem nuptialem.

Et dixit eis iterum in parabolis : Simile factum
est regnum cœlorum regi, qui fecit nupcias filio
suo, qui cum iterato misisset ad invitatos, ut venirent,
et excusantes se noluerint venire, misit ser-
uos suos, ut undecunque vocarent convivas. Et in-
duxerunt bonos, et malos, debiles, et claudos
(*Matth. xxii.*). Debilitas enim corporis neminem
excludit a regno, imo sæpe quasi compellit. Et intravit rex, ut videret discubentes, quod erit cum
venerit ad judicium. Tota enim Trinitas judicabit,
id est, reddet pro meritis. Et qui inventetur in Ec-
clesia sine veste nuptiali, id est charitate, mittetur
in tenebras exteriores, id est localiter extra ipsum
positas, quia habuit in se ipso interiores. Potest
etiam dici de tenebris mentis, quas quidam habent
interiores, id est in Ecclesia. Alii exteriores extra
Ecclesiam, scilicet ut infideles, et hæretici. Tunc
ergo exterius projiciunt mali ecclesiastici, ut
habeant partem cum infidelibus.

CAP. CXXIX. De Herodianis, et tributo reddendo.

Tunc inierunt Pharisæi concilium, ut caperent
Iesum in sermone, et miserunt discipulos suos cum
Herodianis; venerat enim Herodes tetrarcha ad
d'hem festum, et gentiles milites secum adduxerat
(*Matth. xxii.; Marc. xii.; Luc. xx.*). Vel de antiquis
militiis Herodis Ascalonitæ adhuc supererant isti,
qui venientes ad Iesum dixerunt : « Licet dari cen-
sum Cæsari, an non ? Jam enim dubitatio erat
inter Judæos de tributo reddendo, pro quo etiam
post Romani insurrexerunt in eos. » Et ait Jesus :
Quid me tentatis, o hypocritæ ? Ostendite mihi
numisma census. Numisma est inscriptio in nummo,
qua etiam moneta dicitur, per quam nummi discernen-
tuntur. Hic autem pro ipso nummo ponitur. Et est :
Ostendite mihi numnum, qui pro censu capitis da-
tur. Dumque quæsisset de imagine cuius esset, et
dixissent : Cæsaris, Tiberii scilicet, intulit : « Red-
dite ergo qua sunt Cæsaris Cæsari, » tributa scilicet
communia, « et qua sunt Dei Deo », scilicet pri-
mitias, decimas et oblationes.

CAP. CXXX. De septemvira muliere.

In illa die accesserunt Sadducei, qui resurrectio-

A nem non credentes, suggillabant Pharisæos, que-
rentes de septemvira muliere cuius esset in judicio ?
(*Math. xxii.; Marc. xii.; Luc. xx.*) Quod vel ipsi
confinxerant, quia erat possibile, vel in re forte
eleverat. Qui cum eamdem questionem proposui-
sent Jesu, respondit : « In resurrectione non nubent
mulieres, nec nubent viri ab eis, » id est non
ducent, quia homines immortales non egebunt pro-
pagatione, et est Græco idiome dictum nubentur.
Futuram autem resurrectionem probavit ex verbis
Domini, quæ dixit Moysi in rubo : « Ego sum Deus
Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (*Exod. iii.*); »
quia isti prophetas non recipiebant, evidentibus
eorum testimonij, non potuit uti contra eos. Est
autem probatio talis. Ipsi putabant animas interire
B eum corporibus. Hac autem auctoritate probatur,
animas vivere post corpora. Alioquin si homo mori-
ens, penitus in nihilum redigitur, tunc dixit Deus,
se Deum esse nihil. Manentibus ergo animabus
post mortem, recolligi potest, quia corpora resur-
gent, ut cum eis recipient animæ, quod cum eis
meruerunt. Alioquin frustra incorporantur.

**CAP. CXXXI. De mandato primo ; et secundo in lege,
et sauciato a latronibus.**

Pharisæi autem videntes, quia silentium impo-
suerunt Sadduceis, convenerunt in unum. Et accessit
unus legis doctor tentans eum, et dicens : Ma-
gister, quod est mandatum magnum in lege ? Et
ait Jesus : Audi Israel, Dominus Deus tuus unus
est (*Matth. xxii.; Marc. xii.; Deut. vi.; Luc. x.*). Hoc
non est de mandato, sed præostendit de quo datum
est, quod tale est. « Diliges Dominum Deum tuum
ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et
ex tota mente tua. Secundum autem simile
est huic : Diliges proximum tuum sicut te
ipsum. » De te simili Deo, hoc secundum est
mandatum. Homo enim imago Dei est. Et re-
spondit Scriba : « In veritate dixisti, et hoc est
majus omnibus holocaustis. » Patet inter
Pharisæos et Scribas fuisse quæstionem. Quidam
enim opera legis præferebant dilectioni. Alii econ-
tra, eo quod ante legem plures placuerunt Deo per
dilectionem sine omni sacrificio. Primum autem, et
secundum mandatum dicitur, quantum ad ea de
quibus mandatur. « Cui Jesus ait : Hoc fac, et vives.
Ille volens justificare seipsum ait ad Jesum. Et quis
est natus proximus ? » Cui Jesus ostendit, omnem
misericordiam facientem esse proximum, et spe-
cialiter ipsum Dei Filium, proponens paralom
sauciati, qui incidit in latrones. Nec distabat hæc
parabola multum a re facta, quia in illo deserto
sæpe latrones sanguinem fundebant. Unde et ab
Adommin, quod et sanguinem sonat, vocabatur. « Eret
autem omnis populus suspensus, et audiens Jesum. »

**CAP. CXXXII. De confutatione Pharisæorum per
auctoritatem David.**

Congregatis Pharisæis, interrogavit eos Jesus :
Quid vobis videtur de Christo ? cuius filius est ? Di-
cunt ei David. Et ait illis : Quomodo ergo David

vocat eum Dominum suum, dicens : « Dixit Dominus A vero nequaquam sanctificabant illa. Adhuc multi domino meo, sede a dextris meis ? » (Psal. cii.) Si David vocat eum dominum, quomodo filius ejus est ? » (Matth. xxii; Marc. xii; Luc. xx.) Quasi dicat : Vos putatis Christum futurum purum hominem, ergo quando erat David, nondum erat Christus, nec ergo erat dominus David. Mentitus est ergo David, et perperam locutus est. Potius enim patres sunt, et dicuntur domini filiorum, quam filii parentum. Iudei somniant hunc Psalmum scriptum in persona Eliezer, qui post eadem quinque regum, ait : « Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, » sed sequentia psalmi non concurrit.

CAP. CXXXIII. De doctoribus Pharisaeis audiendis, non initandis.

« Tunc locutus est Jesus ad turbas et discipulos : Super cathedram Moysi sederunt Scribe et Pharisæi. Quæ dicunt facite, quæ faciunt nolite facere (Matth. xxiii). Non sanctificat locus hominem, sed homo locum. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus sacerdos. Doctrinam accipiamus, non mores, apibus herbae necessariae non sunt, sed flores. Et addidit : « Dilatant phylacteria sua, et magnificant fimbrias, » quibus appendebant spinas, quarum punctione, legis jugiter recordarentur, quod supra expositum est, et amant vocari Rabbi. « Vos autem nolite vocari Rabbi : Unus est enim Magister vester. Et patrem nolite vocare vobis super terram. Unus est enim Pater vester, qui in celis est. » Non prohibet dominus doctrinam super cathedram, nec salutationes in foro, nec nomina Magistri, vel Patris, sed ambitionem et vanam gloriam.

* *Additio 1.* A phylaxe, quod est serrare, et torac, quod est lex. Rotulum enim habebant appendentem collo vel brachio, in quo scripta erant de cem præcepta legis, vel phylacteria dicuntur a phylaxe, a terion, quod est rotundum, et appellantur phylacteria pyxides, in quibus reponebantur extremitates reliquiarum, ut digitii, vel aliud.

CAP. CXXXIV. Quibus debetur vœ æternum.

Ad ostendendum autem quæ in Pharisæis doceat cavenda, subdit : « Vœ vobis, qui diligitis primas cathedras. Vœ vobis, Pharisæi hypocritæ, qui fertis clavem scientiæ, et clauditis regnum cœlorum ante homines. Vœ vobis, qui devoratis domos viduarum, vœ vobis qui circumitis mare, et aridam, ut faciatis unum proselytum » (Matth. xxiii; Luc. xi), id est aliquem gentilem advenam trahatis ad Judaismum, « et facitis eum achenne filium duplo quam vos, quia rediens ad vomitum, pejor est quam ante, quia prævaricator. Vœ vobis, qui dicitis, qui jurat per templum nihil est, qui autem in auro templi, debet ; qui per altare, nihil est, qui in re oblata super illud, debet. » Sacerdotes, ut iuvitarent populum ad immolandum, dicebant, data sibi et oblata sanctiora esse ipso templo et altari. dominus dixit econtra, quia templum et altare » sanctificabant in eis oblata, quia Deo dicata erant, oblata

codem vitio laborant, qui putant majus esse jurare per Evangelium, quam per Deum. « Vœ vobis qui decimatis omnes olos, et relinquitis misericordiam et judicium. » Hoc verbum, decimatis, dubium est. Nam et qui accipiunt, et qui dat decimare dicitur. Pharisæi autem ideo olerum decimas dabant, ut diceretur, quomodo aliis non dant, qui has dare non negligunt. Levitæ autem adeo exigebant decimas, quod etiam olerum. Item : « Vœ vobis duces cœci, qui colantes culicem, transglutitis camelum. » Per similitudinem lactis, quod colatur dictum est. Et potest referri ad prædicta sic : Minima, sicut culicem, diligenter inquiritis, ut decimas, majora, scilicet misericordiam, et judicium, absconditis, ut B quod glutitur absconditur. Vel ad id quod dictum est duces cœci, » trahitur, ita : Minor peccata subditorum diligenter arguitis, projicitis graviora, et dissimulando transitis. Item : « Vœ vobis, qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ plena sunt omni spureitia. » Item : « Vœ vobis, qui aedificatis sepulcra prophetarum, et damnatis patres vestros, qui eos occiderunt. Genimina viperarum, vos implete mensuram patrum vestrorum. Unde dicit ad vos sapientia dei : Mittam ad vos sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et flagellabitis in synagogis vestris. » Illic patet, haereticum mentiri, qui dicit, alium deum esse prophetarum, et alium novi testamenti. « Ut veniat super vos, » id est super Ecclesiam malignantium, « omnis sanguis justus, » id est ultio justorum, « a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare. »

* *Additio 1.* Proselytus proprie dicitur, qui de gentili factus est Judeus. Quamvis quidam dicant, quod proselytus a prosiliendo de gentilitate ad Judaismum, et e contrario dicatur.

* *Additio 2.* Hoc altare mutatum fuit a Saracenis in horologium, et adhuc videri potest.

CAP. CXXXV. De Zacharia filio Barachia.

Si autem de undecimo prophetatum, vel de patre Joannis Baptista dicatur, quod fuerit occisus in templo, non legitur. Potest ergo dicie de filio Joidæ sacerdotis quem Joas occidit, ut legitur in libro Regum (IV Reg. ii). Et forte pater ejus cognominatus est Barachias, vel pro nominis interpretatione positum est. Barachias enim *benedictus domini* interpretatur. Et est filii Barachia, id est *benedicti domini*. In Evangelio Nazaræorum legitur Joidæ. Pastorem autem ovium, et sacerdotem tantum commemoravit Jesus, ut duo hominum genera notaret, subditos et præfatos. Nulli enim generi pareit prava generatio.

* *Additio 1.* Nazareus sonat, *sanctus*, vel *florens*, vel *germinans*, et dicebatur Nazarei, qui ex voto obligabant se sanctimonie, usque ad certum tempus, vel jugiter, ut Samuel : « Et novacula non

transibat super caput eorum (*I Reg. 1.*). » Unde A Christus et apostoli depinguntur eriniti, non in re, sed in sanctitate. Christus tamen dicebatur Nazareus a Nazareth, et Nazareus non a loco, sed a sanctitate. Primi itaque discipuli Christi Nazarei dicebantur, qui Evangelium scripserunt, sed Ecclesia quatuor tantum recipit. Cumque ita primo vocarentur Nazarei, postea vocati sunt sequentes Christum discipuli, postea, instituente Petro, a Christo, Christiani.

CAP. CXXXVI. *De combinatione eversionis Jerusalem.*

Et convertens sermonem ad Jerusalem ait : « Quoties volui congregare filios tuos et noluisti (*Luc. xiii.*), » id est quoties filios tuos voluntate mea congregavi, te nolente, et ingrato feci. « Ecce B relinquetur vobis dominus vestra deserta. Dico enim vobis, non videbitis me amodo, donec dicatis : « Benedictus qui venit in nomine Domini, » id est ab hoc tempore passionis, non videbitis Filium hominis, donec ad judicium, ubi videbitis me venientem in gloria dominantis, et siveles magnificabitis me. Etiam cæcitatem eorum usque tunc duraturam praedixit.

CAP. CXXXVII. *De signis eversionis, et adventus sui.*

Hæc locutus abiit, et abscondit se ab eis, et multi ex principibus crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur (*Joan. xii.*; *Math. xxiv.*; *Marc. xiii.*; *Luc. xix.*, *xxi.*). Cumque egredieretur de tempio, accesserunt ad eum discipuli ejus, ostendentes ædificationes templi. Audierant ab eo de eversione urbis, volebant etiam audire de templi eversione, quia videbatur eis, quod nec capi, nec everti posset. Et ait illis : « Venient dies in quibus non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. » Et cum sederet in monte Oliveti *contra templum**, accesserunt discipuli secreto, et quærebant ab eo signa eversionis Jerusalem, et signa sui adventus, et dixit eis quedam propria adventus sui, quedam propria eversionis, quedam communia utriusque. Præmuniuit autem fideles, ne seducantur, cum audirent multos, dicentes se esse christos. Non enim venturus est, nisi præcedant signa, quæ prædicti. Præmisit autem communia, scilicet prælia et seditiones gentis contra gentem, regni contra regnum, pestilentias, famas, terræmotus per loca, terroresque de caelo, persecutions sanctorum. Ante namque eversionem Judææ elementa suum vindicabunt auctorem. Postea posuit proprium signum destructionis.

*Additio 1. Ex splendore auri, quod erat in templo ex repercussione solis, pars quedam montis Oliveti in opposito directo, semper lucida resplendebat, ubi postea Salomon ædificavit templum mulierculis suis.

**Additio 2. In accubitu montis Oliveti est mons Ostensionis, dictus sic, quia ibi Salomon posuit idolum Moloc.

FATROL. CXCVIII.

CAP. CXXXVIII. *Proprium signum eversionis.*

Cum videritis abominationem desolationis (*Math. xxiv.*), quæ dieta est a Daniele (*cap. ix.*), stantem in loco sancto, id est imaginem abominabilem, quæ signum erit desolationis, positam in templo. De imagine Tiberii, quam Pilatus posuit in templo, quidam hoc exponunt, sed hoc jam factum fuerat. Si dicatur de imagine Caii, de qua post dicemus, hoc de vicino futurum erat, infra scilicet annos decem, et triginta duobus annis ante eversionem Jerusalem. Non ergo congrue dictum esset pro signo ejus. Sed eversa Jerusalem per Titum, Adrianus statuam suam posuit, ubi area steterat, quia vestigia civitatis adhuc quædam manebant, et Judæi, qui latentes undecunque remanserant, quandoque ad locum sanctum redibant, et iterum multiplicati amoverunt statuam. Oh hoc Adrianus apposuit manu extreamam, et funditus evertit urbem, et edidit, ne quis Judæorum remaneret in terra illa. Et de hac ultima eversione videtur subdere Lucas (*cap. xxi.*) dicens : « Et captivi ducentur in omnes gentes. »

*Additio 1. Legitur de Pilato, quod Jerusalem veniens statuam Cæsaris, ignorantibus Judæis, in templo posuit. Tandem videns constantiam Judæorum communiter de hoc dolentium eam amovit. De ea ergo non diceret Dominus, quod esset signum eversionis, cum jam evenerat.

CAP. CXXXIX. *De impedimento fugæ.*

Cum autem videritis ab exercitu circumdari Ierusalem, tunc qui in Judea sunt, fugiant in montes (*Math. xxiv.*; *Luc. xxii.*; *Marc. xiii.*). Ecclesiastica Historia narrat : Fideles, qui erant in Judea, advenientibus Romanis, fugisse in Pellan civitatem admonitione angeli. « Orate autem, ne fiat fuga vestra in hieme, vel Sabbato, » hoc ad littoram non videtur dictum de hieme. Terra enim illa accommodatior videtur fugæ in hieme, quam in fervore aestatis. De Sabbato stare potest, quia secundum legem ultra mille passus, non licet eis progredi in Sabbato. Sed quia Jesus jam terminaverat obseruantiam Sabbati, forte utrumque in mysterio dixit. Nisi hiemem pro qualibet aeris asperitate dicamus, quia hiemis nomen asperitatem sonat.

D CAP. CXL. *Propria signa adventus Judicis.*

Ultimo posuit Jesus signa adventus sui, dicens : « Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, et tunc erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressuram gentium, præ consuptione sonitus maris et fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, et nisi breviti suissent (*Math. xxiv.*; *Luc. xxii.*), id est præsciti adeo breves « dies illi, non fieret salva omnis caro », id est rarus, « aut nullus possit sustinere pressuras, et per patientiam salvavi. » Et nota breviter Dominum quedam signa judicij tetigisse.

*Additio 1. Mare enim et fluctus terribilem contum dabunt, ita quod homines fugient ab aquis, et alter alterum non audiet.

CAP. CXLII. *De signis quindecim dierum ante iudicium.*

Hieronymus autem in annalibus Hebraeorum inventi signa quindecim dierum ante diem iudicii, sed utrum continui futuri sint dies illi, an interpolatum, non expressit. Prima die eriget se mare quadraginta cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus. Secunda tantum descendet, ut vix posset videri. Tertia marina belluae apparentes super mare, dabunt rugitus usque ad cœlum; quarta ardebit mare, et aquæ; quinta herbae et arbores dabunt rorem sanguineum; sexta ruent aedificia; septima petra ad invicem collidenter; octava fiet generalis terræ motus; nona æquabitur terra; decima exhibent homines de cavernis, et ibunt velut amentes, nec poterunt mutuo loqui; undecima surgent ossa mortuorum, et stabunt super sepultra; duodecima cadent stellæ; tredecima morientur viventes, ut cum mortuis resurgent; quartadecima ardebit cœlum, et terra; quintadecima fiet cœlum novum, et terra nova, et resurgent omnes. Et addidit Jesus: « Sicut fulgur exit ab oriente et paret usque in occidente, sic erit adventus Filii hominis (*Matth. xxiv; Luc. xvii*), » subitus scilicet, et coruscus, et tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo, id est in aere, supra locum unde ascendit, et ante eum erunt instrumenta mortis sue, quasi vexilla triumphi, crux, clavi, lancea, et in carne ejus videbuntur cicatrices, ut videant in quem pupugerunt (*Apoc. i*), et in valle Josaphat* judicabitur omnis homo, angelis congregantibus eos (*Marc. xiii*).

**Additio 1.* Nota quod dicitur iudicium futurum in valle Josaphat. Sed nota quod tunc non erit vallis, quia quarto decimo die æquabitur terra, sed contra illum locum erit. Vel forte propter interpretationem hujus nominis Josaphat, interpretatur enim *iudicium*. Vallis ergo Josaphat, humilitatem iudicii sonat.

CAP. CXLIII. *Quod solus Pater novit diem iudicii, et de uno assumpto, et altero relicto.*

Tunc subdit Jesus generalem admonitionem: « Attende, ne graventur corda vestra curis hujus sæculi, ne superveniat in vos dies illa repentina, sicut in diebus Noe et Lot repentinus interitus tulit nescientes. De die autem illa et hora nemo scit, neque Filius, neque angelus, nisi solus Pater (*Luc. xvii; Matth. xxiv; Marc. xiii*). » Ilic exclaims Arius: Non sunt æquales, qui novit, et qui ignorat. Hieronymus respondit in minori breviario super Psalmos: Humanitas Fili dicit se ignorare finem mundi. Quod Gregorius in Registro quasi exponens ait: Novit Unigenitus Dei horam iudicii, sed non ex natura humanitatis. Tamen etiam sic exponitur: Non novit, subaudi, nobis, quibus expediat incertos esse, ut sie vivamus quasi in proximo iudicandi. Vel Filius hic dicitur adoptione. « Tunc duo erunt in agro, » id est prælatorum, « quidam boni, quidam mali. » unus assumetur, id est rapie-

A fur obviam Christo in aera, et alter relinquetur, id est non assumetur. « Duo molentes in unum una assumetur, et altera relinquetur. » Quod d conjugatis dictum est, qui sunt in rota hujus mundi. « Duo in lecto, unus assumetur et alter relinquetur. » Quod de contemplativis, sive speculativis intelligitur. Et dixerunt ei: « Ubi, Domine, scilicet assumetur? Et respondit: « Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ, » id est ubi erit Dominus in corpore, congregabuntur aquilæ, id est sancti, resurgendo innovati.

CAP. CXLIII. *De vigilia janitoris, et decem virginibus.*

Interim autem erit Filius hominis, sicut homo qui peregre profectus, reliquit domum suam, et E dans cuique servorum suorum opus suum, janitor præcepit, ut vigilet (*Matth. xxv; Marc. xiii; Luc. xxi*). Vigilare ergo apostolis et apostolicis viri incumbit. Vigilare super se et super gregem, etiam cuique fideli pro modulo suo. « Tunc simile erit regnum cœlorum decem virginibus, » id est tun separabuntur satui a prudentibus. « Media autem nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit, exit obviam ei. » Traditio Hebraeorum habet Christum media nocte venturum, ad modum Ægypti, quando Pascha celebratum est. Aliqui etiam sanctorum hominum opinantur, quia sicut nocte natus est in mundum, et nocte venit ab inferis, ita et nocte ve nire ad iudicium. Unde quidam dicunt fuisse apostolorum traditionem in vigilia Paschæ, non dimittit populum ab ecclesia, ante profundam noctem, u quasi exspectent adventum Domini, et dicunt hominum illam noctis quandoque, imo sepius diem dici pro coruscatione venientis, vel typice, pro mani statione cordium. Alii autem, quod dubium dicitur Dominus, non dissidentes, exponunt: « Media nocte etc, » id est nullo sciente.

CAP. CXLIV. *De commendatione talentorum, et decem misis.*

Item addidit parabolam, profisciscentis, qui dedit servis suis talenta, alii quinque, alii duo, alii unum (*Matth. xxv*). Et commendatis his, qui duplicaverunt talenta, reprobato viro pigro, qui abscondit suum, ait: « Omni habenti dabitur. » Non habenti autem, quod videtur babere, auferetur a eo, id est habenti eo modo, quod debet habere, et scilicet eo bene utatur. De eodem quoque addidit parabolam de rege, qui abiit in regionem longin quam, accipere sibi regnum, et reverti, et dedit servis suis decem mnaas*, et ait: « Negotiamenti dum venio, » mna secundum Grecos quadraginta centum drachmis appenditur. In redditu ejus accessi primus, et ait: « Domine, mna tua decem mna acquisivit. Cui Dominus: Eris potestatem habens super decem civitates, » quasi dicat: Pro parvis meritis recipietis insperata.

**Additio 1.* Vocatio servi est canonica electi episcopi, mna datur ei, quando qui imposuit manus, dat ei textum Evangelii, et dicit: « Vade

prædica, » et ipse enim primo ingreditur civitatem suum evangelium præfert in pectore, quasi negotiator innam suam ostendens. In quibusdatu Ecclæsis cum dat ei archiepiscopus virginem, dicit: «Vade, prædica, » et ille statim benedicit populum, in quo signatur, quod Moyses cum virga missus est in Ægyptum.

CAP. CXLV. *De ventilatione areæ.*

Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo testes futuri actuum humanorum, tunc separabuntur boni a malis et statuerunt boni ad dexteram, id est ponentur in æternitatem, mali ad sinistram, id est recipient quæ meruerunt, eligendo sinistram (*Mauth. xxv.*). Et tunc commemorabit Judex, scilicet opera misericordiaæ, quæ sunt pascere esurientem, potare sitiensem, colligere hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, consolari vinculatum. Septimum legitur in Totia (*cap. ii, xii.*), sepelire mortuum. Et non aliud erit hec commemoratio, nisi quia omnes scient merita sua, pro quibus salvabuntur aut damnabuntur. Et ibunt hi in supplicium æternum, illi autem in vitam æternam.

CAP. CXLVI. *Opiniones de igne æterno.*

De igne æterno dicit Augustinus: «Cujusmodi sit, et in qua mundi parte futurus sit, neminem scire arbitratur, nisi per revelationem, et quasi dicat: Unus est gehennæ ignis, sed non uno modo omnes crucians. Sicut ardorem solis non omnes æqualiter sentiunt, sic cum ille ignis æqualiter ardeat, non æqualiter sentiatur. Gregorius in Job: Miro modo gehennæ ignis corporeus est, nec lignis nutritur, nec successione indiget, et est inextinguibilis a Deo creatus ab origine mundi. Idem: Ultrix flamma vitiorum cremationem habet, lumen non habet, ad consolationem non lucet, ut enim magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam reprobri se visuri sunt in inferno, ut magis dolent, quia et dives Lazarum vidit. In libro tamen *Prænósticorum* de verbis Augustini sic legitur: Est, ut ait Augustinus, inferorum substantia incorporealis. Et ideo merito queritur, unde sub terris dicantur esse inferi, si corporalia loca non sunt; et unde dicantur inferi si sub terris non sunt. Sed idem doctor dicit: Ideo sub terris dicuntur inferi, quia congruentia in spiritu corporalium rerum similitudines sic monstrantur, at, quia defunctorum animæ corporis amore peccaverunt, ad illas corporalium rerum similitudines exhibentur, quibus carne mortui, solent sub terra conditi. Nonnulli ex hac sententia Augustini sentiunt, quod ubique peccator fuerit, ibi elementa cruciabant eum, et in corpore suo, et ex locis adjacentibus. Est enim probabile ut anima, quæ sua sponte sumit a carne somentum peccandi, nolens ab eadem recipiat somentum cruciatus. Qui merito infernalis, et sub terra esse dicitur, quia animæ per lèpsum terrenæ voluptatis eum incurvant. Augustinus *De civitate Dei*: Cur non dicamus incorporeos spiritus posse pœna corporalis ignis affligi? Idem: Ignis corporal's

A dæmones cruciabit, et homines. Hieronymus in *Epi-stolam ad Ephesios*: Infernum sub terra esse, nemo ambigat.

CAP. CXLVII. *De Pascha et diversis acceptationibus hujus nominis.*

Et cum consummasset Jesus sermones hos, ait discipulis suis: « Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur (*Math. xxvi.*). » Hæc eis tertia feria dixerat, et in quinta feria ad vesperam Pascha imminebat, quadragesima luna post vernale æquinoctium. Ambrosius dicit hoc nomen Pascha Græcum esse, et sonare *pæ-sionem*. Nomen vero Hebreum Phæse sonare *transi-tum*. Augustinus vero dicit Hebreum esse, non Græcum, et sonare *transitum*, opportune tamen concurrendo in hoc nomine congruentiam utriusque linguae. Qui enim patitur Græce τάστειν dicitur, unde Pascha passio putatur. Sed in Syra lingua *transitum* sonat. Quare autem transitus dicatur hora illa, super Exodus est. Declinatur autem *Pascha*, *Pascha*, vel *Pascha*, *Paschatis*, et est æquivocum ad tria. Vespera enim qua immolabatur agnus, dicebatur *Pascha*; sicut hic: « Post biduum Pascha fiet. » Et tunc dies præcedens horam illam, nec Pascha dicitur, nec solemnis erat. Dicitur etiam *Pascha agnus*, ut ibi: « Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? » Et Apostolus: « Christus immolatus est Pascha nostrum (*I Cor. v.*). » Sequebantur septem dies azymorum, quorum primus et ultimus solemnes erant, medii non adeo, sed hi septem quandoque vocabantur *Pascha*, ut ibi: « Non introierunt prætorium, ne contaminarentur, sed comedenter Pascha, id est mundi comedenter in Pascha, vel azyma vocat *Pascha*, quia his diebus usus erat eorum. Nec mirum si dies azymorum dicebantur *Pascha*, cum et *Pascha* dicatur dies azymorum, ut ibi: « Festus dies azymorum, qui dicitur *Pascha* (*Luc. xxii.*). »

CAP. CLXVIII. *Qua die et quomodo Judas vendidit Dominum.*

Et tunc, scilicet quarta feria principes sacerdotum videntes Jesum abiisse et dixisse: Non videbitis me amodo, congregati sunt cum senioribus populi in atrium Caiphæ, et querebant eum, ut tenebrent et occiderent, non tamen in die festo, ne forte tumultus fieret in populo (*Math. xxvi*, *Luc. xxii*, *Marc. xiv*). Audiens autem eos Judas congregatos, abiit, et pepigit cum eis de Jesu tradendo pro triginta argenteis. Forte, quia, cum audierat Dominum tertia die moriturum, et putavit eum in morte deliri, mortem imminentem sibi lucratam fieri voluit, et exinde querebat opportunitatem tradendi eum sine turbis. Illi triginta denarii valebant trecentos usuales, et ita volebat Judas recompensare unguenti perditionem.

*Additio t. Quod autem quarta feria ante Passio-nem venditus fuit Dominus, ostendit ea die Ecclesia lectionem Isaïas præmittens Epistole in qua legitur: « Ecce merces ejus cum eo (*Isa. xl.*). » Is-

memoriam etiam hujus venditionis per totum annum. A enim septem solemnes sunt, etsi non adeo ut primus et ultimus. Ad comedendum quoque azyma, oportebat eos septem diebus mundos esse. Unde quolibet septimo die non poterant intrare praetorium. Quod autem mulieres dicuntur parasse unguenta in die festo, dicimus quia non erant dies aliqui adeo festivi ut Sabbatum, et licuit eis parare, vel emere, sicut et cibos, quod non licet Sabbato. Quid si nulito ante paraverant, quia audierant a Domino sc̄pē eum in proximo moritum. Nonne Magdalena videtur jam parasse, et per inspirationem Spiritus sancti praeoccupata unctionem. Quidam autem dicunt quod tertiadecima luna, quarta scilicet ēria cœnavit Dominus cum discipulis, et lavit pedes eorum. Quod narrat solus Joannes, et in quarta decima comedit agnum paschalem, et dedit discipulis corpus suum, de quo alii agunt. Sed usus Ecclesiæ contrarius est, quæ ante parassece pedes pauperum lavat. Etiam si tabulam compati diligenter retro percurramus, inveniemus lūnam **xxii** Kalendis Aprilis feria sexta, ergo in præcedenti sexta feria fuit luna quintadecima. Et nota quod nusquam legitur Dominum comedisse carnes, nisi agni paschalis.

CAP. CLXIX. De cena Domini.

¶ Prima autem die azymorum (*Math. xxvi; Marc. xiii; Luc. xxi*), id est ea die, in cuius vespera agnus erat immolandus, et edendus cum azymis, dixerunt discipuli ad Jesum: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? Et respondit: Re in civitatem, et occurret vobis homo amphoram aquæ portans. Quocunque introierit, querite a domino dominus locum ad præparandum, et ostendet vobis cœnaculum grande, et ibi parate. In superiori parte domus faciebant Palæstini cœnacula, inferius autem cubicula. Quod Marcus dicit lagenam, Lucas amphoram, unus expressit genus vasis, alter modum. Ante diem ergo festum Paschæ vespere facto, venit Jesus et discubuit cum duodecim discipulis suis. Et ait: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobis, antequam patiar. Verba Joannis ministraverunt Græcis somitem erroris. Dicunt enim in parassece lunam fuisse quartadecimam¹, et ita in vespera ipsius fuit Pascha. Dominus autem sciens se passurum ea die in vespera antecedenti anticipavit comedere Pascha. Et quia ea nocte licite potuit comedere fermentatum, de fermentato conficiunt corpus Domini. Quod si verum est, credibile est Dominum comedisse agnum, ut præceptum erat in lege, et azyma comedisse. Et sic, etiamsi constet quod dicunt, errant consecrando fermentatum. Quod autem Dominus prævenit Pascha, probatur ex verbis Joannis, qui dicit Dominum inanducasse ante diem festum Paschæ (*Joan. xiiii*), et in parassece Iudeos non intrasse praetorium, ne contamiarentur, sed comedentes pascha. Et etiam sacerdotes hoc disposuerant, ne occiderent eum in die festo, id est primo die azymorum. Etiam Evangelium vocat Sabbatum post crucem Domini, magnum diem Sabbati, quod non solet dici, nisi cum festum Sabbato concurrat, et ita in Sabbato fuit prima dies azymorum. Medii enim dies inter primum et ultimum non erant festivi. Etiam mulieres in parassece paraverunt unguenta, quod non licet si esset primus dies azymorum. Ad hæc dici potest, quia dies festus Paschæ erat quintadecima luna secundum illud: Et in quintadecima solemnitatem celebrabitis altissimo Domino. Ante hunc diem ergo secundum legem Dominus fecit Pascha. Etiam Lucas dicit venisse diem azymorum in quo necesse erat occidi Pascha. Necesse autem erat ex lege, luna quartadecima primi mensis, vel secundi. Casum autem aliquem, in quo necesse esset prævenire lunam quartadecimam, non legitimus. Diem vero magnum Sabbati vocabant in tribus festivitatibus hebdomada illius quocunque die septem dierum contingat. Omnes

¶ id est ultimus. Ad comedendum quoque azyma, oportebat eos septem diebus mundos esse. Unde quolibet septimo die non poterant intrare praetorium. Quod autem mulieres dicuntur parasse unguenta in die festo, dicimus quia non erant dies aliqui adeo festivi ut Sabbatum, et licuit eis parare, vel emere, sicut et cibos, quod non licet Sabbato. Quid si nulito ante paraverant, quia audierant a Domino sc̄pē eum in proximo moritum. Nonne Magdalena videtur jam parasse, et per inspirationem Spiritus sancti praeoccupata unctionem. Quidam autem dicunt quod tertiadecima luna, quarta scilicet ēria cœnavit Dominus cum discipulis, et lavit pedes eorum. Quod narrat solus Joannes, et in quarta decima comedit agnum paschalem, et dedit discipulis corpus suum, de quo alii agunt. Sed usus Ecclesiæ contrarius est, quæ ante parassece pedes pauperum lavat. Etiam si tabulam compati diligenter retro percurramus, inveniemus lūnam **xxii** Kalendis Aprilis feria sexta, ergo in præcedenti sexta feria fuit luna quintadecima. Et nota quod nusquam legitur Dominum comedisse carnes, nisi agni paschalis.

***Additio 1.** Cum in veritate fuerit quintadecima. Quinque autem ponit rationes opinionis eorum.

***Additio 2.** Ab hoc loco ponit rationes eorum: Primam inde sumunt, quod Joannes dicit; secundam inde sumunt, quod dicit Lucas; tertiam inde sumunt, quod dicunt alii; quartam inde sumunt, quia Evangelium vocat Sabbatum post crucem, magnum Sabbatum; quintam inde sumunt, quod mulieres in parassece paraverunt unguenta.

CAP. CL. Quod surgens a cena lavit pedes discipulorum

¶ Surgens autem Jesus a cœna, lavit pedes discipulorum (*Joan. xiii*). Ex eo autem quod dixit: Qui lotus est, scilicet in baptismo, non indiget nisi ut pedes laveat; vos autem mundi estis, sed non omnes, perpenditur a quibusdam, quod apostoli baptizati erant. Et cum recubuissest iterum docuit eos quare hoc fecerat. In exemplum, scilicet mutuo sibi serviendi, et in typum mutuo dimicandi injurias, et mutuo subveniendi peccantibus orando pro eis. Unde et Dominus subdidit: Beati eritis si feceritis ea. Quæ de sola ablutione pedum non dixisset.

***Additio 1.** Nota quatuor depositiones vestium Christi. In cœna depositus eas, et resumpsit; ad coillumnam nudatus est, et reindatus. In illusione militum nudatus et vestitus. Nam ab Hærode non legitur nudatus. Ad crux nudatus, nec reindatus. Prima pertinet ad apostolos, quos in brevi resumpsit; secunda ad illos, qui resumpti sunt in Pentecoste, et paulatim resumuntur; tercia ad reliquias, quæ resumuntur in fine; quarta ad perversam medietatem nostri temporis, quæ nunquam resumetur. Secunda et quarta representantur in Ecclesia cum altaria mundantur. Nam et ramunculis

quasi flagellis tunduntur, et asperguntur aqua et A mortuus, apparuit his, qui eum in inferno exspectabant.

CAP. CL. — *De notatione proditoris, et egressu ejus.*

¶ Jesus autem turbatus spiritu dixit: Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me hac nocte (*Joan. xiii; Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxi*). » Turbatus est Jesus misericorditer compatiens Iudeæ, quem notabat. Sic et sancti misericorditer turbantur, cum urget eos cura zizaniam a tritico separare ante messem. Mentitur ergo philosophus, qui dicit animi perturbationem non cadere in sapientem. Et dicebant sigillatum: « Nunquid ego sum, Domine? Quibus ait: Qui intingit mecum manum in catino, hic me tradet. » Duodecim in eodem catino cum Domino edebant, et alii non, quasi dicat: *Unus de duodecim tradet me.* Forte ideo dixit: intingit, quia succus agrestium lactuarorum necessarius ad esum agni erat. Catinus in quo liquor, ostendit, quod vas erat fistile, parapsis *vas*, in quo cibi parabantur, quia paria habebat latera. *Apsis enim est extremitas.* Vel, ut quidam dicunt, quadraturam laterum notat hoc nomen, parapsis. Et addidit Jesus: « Vae homini illi, per quem Filius hominis tradetur. Bonum erat homini illi, si natus non fuisset. » Vae in sacra Scriptura, æternam notat damnationem, et est: Peribit aternaliter. Et ne minutissimam ejus poenam intelligeremus, addidit, Bonum, etc., id est melius esset ei, si non esset natus de utero, sed periisset in utero. Tunc enim pro solo originali peccato damnatus esset. Vel usualiter dictum est, melius esset ei, non esse, quam male esse. Recumbebat autem discipulus, quem diligebat Jesus in sinu ejus. Et innuit ei Petrus, ut secreto quæreret a Domino, quis traderet eum. Hic non aliter creditur recubuisse supra pectus Jesu, nisi quia discumbebat inclinatus ante pectus Domini. Illic submissa voce quærenti, Dominus submissa voce proditorem expressit, cui scilicet panem intinctum porrigeret. Et baccellam intinctam porrigit Iudeæ. Inde est quod Eucharistia non datur intincta, et etiam pro hæresi tollenda, quæ dogmatizabat totum Christum esse sub utraque simul, et sub neutra tantum forma. Et tunc introivit Satanás in Judam, non tunc primo, sed ut quasi proprium posideret, sicut apostoli Spiritu jam accepto, iterum dicuntur accepisse Spiritum. Tunc Judas ait: « Nunquid ego sum, Rabbi? ait illi: Tu dixisti. » Nondum eorum omnibus exprimit eum. Potest enim sic intelligi: Ego non dico, sed tu dicas. Vel de assertione cordis exponi potest, quasi dicat: Ore quidem interrogas, quasi nescius, sed corde ratum habes, te esse proditorem. ¶ Et exivit Judas continuo, erat autem nocte. Tunc ait Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, id est ejecto tenebroso, remanserunt soli mundi cum suo mundatore. Et addidit: « Et continuo clarificavit eum Deus, id est clarificabit. Quod potest intelligi de resurrectione, vel de imminentि traditione, per quam Christus

CAP. CLII. *De Eucharistia data discipulis, et non Iudeæ.*

¶ Cœnantibus autem illis benedixit Jesus panem, et fregit, et dedit discipulis suis, dicens: Accipite, et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter, et de calice ait: Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus novi testamenti, subaudi, confirmationis, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum (*Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxi*). Quod ait: « Accipite, et comedite, » forte inculcatio est. Non enim intelligendum est, quod sumptum corpus de manu Domini sibi ministrarent, sed qui consecravit, ipse et ministravit. Sed est ac si diceret: Comedite, utramque hujus sacramenti comeditionem innuens. Nec enim de calice dixit: Accipite; sed ministrans dicit: « Bibite. » Et nota quia in canone cum præruntur hæc verba: « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, » ex virtute horum verborum fit transsubstantiatio, unde credibile est cum Dominus eadem verba dixit, mutasse panem et vinum in carnem et sanguinem, et tunc eandem vii contulit Dominus verbis illis in posterum. Et propterea sic construenda est littera. ¶ Benedixit, subaudi, dicens: « Hoc est corpus meum. Et tunc fregit, et dedit discipulis suis; et ait: Comedite. Et iteravit: Hoc est corpus meum. » Vel forte tunc benedixit, benedictione nobis non tradita, sed post, ad institutionem apostolorum, vis benedicendi tradita est a Domino verbis istis: « Hoc est corpus meum. » Quod autem ante traditionem Eucharistiae diximus Judam exisse, videmur contradicere Lucæ, qui post calicem traditorem commemorat, sed forte Lucas de traditione recapitulat. Hilarius autem super Mattheum probat Judam non interfuisse; tunc enim bibentes calicem, secum dixit Jesus bibituros in regno Patris ad quod Judas indignus erat. Etiam bibentium nullum excipiens, ait: « Qui pro vobis effundetur. » In aliis autem exceptit, dicens, « pro multis. » Dicit tamen potest Judam accepisse Eucharistiam, et dictum ab Hilario facile determinari. Cum ergo dixit Jesus: « Hoc facite in meam commemorationem, » instituit hoc sacramentum, et tacite præmissum destituit. Cum ergo dixit se non bibitum vinum, donec cum eis biberet novum, adverbialiter positum est, id est novo modo, tanquam novus, scilicet non incorporando mihi vimnum, ut prius.

Additio 1. « Bibite ex hoc omnes, » sicut tunc ita, et in primitiva Ecclesia omnes qui intercabant missæ, sumebant sacramentum unitatis. Nunc autem, quia non possunt omnes digne sumere, sumunt aliud saltem sacramentum unitatis, id est osculum pacis, quod tradens sacerdos ministro dicit: « Iubete vinculum pacis et dilectionis, » ac si diceret: Sumite ex hoc omnes, vel accipite et dividite inter vos.

CAP. CLIII. De predictione negationis Petri.

Tunc ait illis Jesus: Omnes scandalum patiemini in me in nocte ista. Scriptum est enim, persecutiam pastorem, et dispergentur oves gregis (*Matth. xxv; Marc. xiv*). » Zacharias propheta ex persona Ecclesiae oravit, dicens ad Patrem: « Perente pastorem, et dispergentur oves gregis (*Zach. xiii*). » Evangelista vero videns impletum, quod oraverat propheta, responsionem Patris annuntiavit posuit, scilicet: « Persecutiam pastorem, » Et cum dixisset Petrus: « Et si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor. Respondit Jesus: « Prius quam bis gallus vocem dederit, ter me es negatus. » Marcus hoc expressit plenius ceteris. Post primam enim negationem Petri statim gallus cantavit, sed ante secundum gallo cantum bis iterum negavit, et ita tripla Petri negatio ante primum galli cantum inchoata est, ante secundum completa. Alii autem Evangelistarum dicentes: « Priusquam gallus cantet, ter me negabis, » de inceptione agunt. Et est: Trinam negationem inchoabis. Marcus vero de completione ejusdem scripsit. Et ait Petrus: « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. » Non menditur Petrus, quia credit veram esse quod promittit.

Additio 1. Iude est quod in hac die Jovis omnes horum flebiles sunt, et sola missa solemnis est, in concantu et ornatu ministeriorum tanquam in die sue institutionis, quasi in suo nateli. Eadem quoque die chrisme conficitur, quo fontes iniunguntur, quia eadem die postes sanguine agni iniebantur. Quam quia sequebatur *esus Agni paschalis*, differtur initio Baptismalis usque in Sabbatum, ut continuetur *usu agni*. Confessio vero chrysostomus differri non potuit, quia usque ad baptismum non celebratur missa in illis diebus.

CAP. CLIV. De sermone Domini post cenam.

Tunc subdidit Jesus consolando leugum sermonem, quem scripsit Joannes (cap. xiv): « Non turbetur cor vestrum neque fornicaret. In domo Patris mei mansiones multae sunt, si quo minus dixissem vobis. » Minus, ponitur pro *non*, et est, si quo minus, id est in aliquo non dixissem vobis, non id est si non essent ibi, ego dixissem vobis, id est non celarem vos, immo dixissem vobis, quia non sunt ibi. Sed, subaudi, sciatis « quia vado vobis parare locum. » Jam paratae erant mansiones, ut dixerat, praedestinatione, sed tamen adhuc palantes erant apertione, et ipsorum meritoria operatione. Hieronymus autem contra Jovinianum legit totum sub una distinctione sic: « Si non mansiones multae essent apud Patrem, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum, » hoc est si non unusquisque prepararet sibi mansionem ex propriis operibus, « dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. » Meum autem non est parare, sed vestrum. Et est dictum, sicut ilud: « Sedere a dextris, vel a sinistris non est meum dare vobis (*Matth. xx*), » *Faben*, et quod quisque sibi parat, etiam Deus ei pa-

rat. Parat enim mansiones, mansionibus parando mansiones. Cumque dixisset ei Thomas: « Domine, quo vadis? Respondit ei Jesus: Ego sum via, veritas et vita, » quasi dicat: Qua vis ire? Ego sum via, id est me imitare. Qua vis ire? Ego sum veritas, id est verus et supremas finis, qui solus querendus est. Ubi vis permanere? Ego sum vita. Et nota quia modo arguit eos in hoc sermone, quos nescientes ipsum, modo commendat, tanquam scientes, quod secundum regulam Ticonii de aliis et alii est intelligendum. Sunt et quedam in hoc sermone, quibus applaudit Sabellius, ut, « qui vide me, videt et Patrem. » Quadam quibus insultat Arius, ut, « verba, quae ego loquor, a me ipso non loquor, et major me est, » et huiusmodi. Etiam promissio nem hanc addidit Jesus: « Qui credit in me, opera quae ego facio, ipse faciet, et majora horum faciet, genitivus est pro ablativo more Graecorum. Major fuit sanari umbra Petri, quam umbria vestis Christi, quasi dicat: Non erit major me, qui credit in me, sed majora faciam per eum, quam sine eo.

B Dicit enim Augustinus: Non de omnibus operibus Christi hoc dicitur. Non video præcipitare sententiam, ut dicta maius esse salutem feri peccatorum Christo operante, quam sunt angelii. Intelliga

C qui potest utrum maius sit justos creare, quam in ieiunis justificare, cum hoc sit majoris misericordiae illud majoris potentiae. De verbis justitiae, quae tu fecit, est hic sermo, non de omnibus operibus ejus. Quod autem ait: « Rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, » sic est construendum; dabit vobis Paracletum, qui est alius a nobis, id est altera persona a nobis, id est a Patre et Filio. Pater enim et Filius, et Spiritus sanctus sunt idem *advocatus*, *consolator*. Quod dixit Paracletum mitti in nomine suo, hoc est ad notitiam ejus et glorificationem. Ve-

quia habet idem nomen quod Filius, id est Deus. Ne hoc quod ait: « Sermonem, quem vos audistis, ne est mens, » obloquitur ei, quod dixerat, diligenter se, sermones suos servare. Singulariter enim dixit sermonem Patris esse, nec esse suum, id est a se. Et dixit eis: « Quando misi vos sine sacculo, opera, et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? » At illi dixerunt, Nihil. Et dixit eis: Q-

D B nunc habet saceulum tollat similiter et peram, qui non habet gladium, emat (*Luc. xxii*). Instru eos Dominus in discretione virtutura. Sunt enim quedam semper tenenda, ut misericordia, humilitas, fides, spes et charitas, quedam pro tempore: loco mutanda, ut famae, sitis, vigiliae, oratione, labor operandi et docendi. Tempore ergo persecutionis dicit necessaria tollere, donec tempus evan gelizandi rediret, sopita persecutione. Cumque dixissent: « Domine, ecce duo gladii hic, respondit Satis est (*ibid.*) ». Unus, qui anputaret auriculam in eius sanatione virius Domini monstraretur, alter, qui non evaginatus ostenderet apostolos non permisso facere quidquid possent in Domini defensione. Prædictis quoque eis Jesus: « Ecce veni-

hora, etiam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquētis (*Joan. xvi.*). » — « Postea elevatis cœulis in cœlum, oravit, dicens : « Pater, venit hora, » etc. (*Joan. xvi.*) Et oravit primo pro se, post pro discipulis, tertio pro his qui credidit erant per verbum eorum.

* *Additio 1.* Quasi diceret : Habebitis per modicum tempus persecutionem; et ideo præmuniti vos, et in armis ad defensionem, et in sacculis ad necessariorum repositionem.

CAP. CLV. *De ruina oratione Domini in villa Gethsemani.*

« Tunc venit cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, quæ est ad radicem montis Oliveti trans torrentem Cedron (*Math. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; Joan. xvi.*) ». Cedron genitivus est Græcus plurialis, qui Latine dicitur *Cedrorum*. « Et introiit Jesus in hortum cum discipulis suis. Sciebat autem et Judas locum illum, quia consueverat Jesus illic venire cum discipulis suis. Et cum intrasset, dixit eis : Sedete hic donec vadam illuc, et orem, et etiam vos orate ne intretis in temptationem, ne scilicet succumbatis temptationi. Et assumpto Petro, et filiis Zebedæi coepit contristari, et ait : Tristis est anima mea, usque ad mortem. » Usualiter dictum est, id est multum tristis est anima mea, vel tristis est usque ad timorem mortis et pro timore mortis. Testabatur autem pro ruina apostolorum, vel potest esse usque exclusivum. Tristabatur enim, donec se et suos morte sua liberaret. Vel inclusivum, scilicet, donec post mortem suam redirent apostoli ad fidem ejus. « Et progressus ab eis quantum iactus est lapidis, procidit in faciem suam, et orabat : Abba Pater, si possibile est, transfer hunc calicem a me. » Idem est Abba, quod Pater. Et est *Abba* Hebraum et Syrum, *Pater* Græcum et Latinum. In quo innuit Deum Patrem esse omnium gentium. Ut verus homo horrebat mortem, et velle non mori, si fieri posset de justitia. Habebat enim justitia Patris, ut Christus pateretur, et a constitutione mundi hoc sacramentum ab eo erat præostensum. Haec voluntas non moriendi gloriosos martyres fecit. Non enim vult sensus carnis, nisi quod delectat. Si autem delectaret eos mori, non inde viderentur mereari, sed quia hanc moriendi voluntatem subjiciunt Dœ, merentur. Unde et Christus subdidit : Verum tamen non quod ego volo, sed quod tu. » Quidam tamen adhærentes particulæ demonstrative, scilicet *hunc*, dicunt orasse misericorditer pro Judæis, ut si fieri posset, quod intrarent gentes, sine cæcitate Iudaorum, non biberet hunc calicem, mortem scilicet a Judæis, quæ sibi imminebat. « Et cum venisset ad discipulos, invenit eos dormientes. Et ait Petro : Sic non potuisti, etc. » Vel ait Petro sic ironice, quasi dicat : Sic erat faciendum? In communione autem dixit illis tribus : Quid dormitis? Spiritus quidem promptus est, sabaudi, vester, quasi

A promptulum habuistis spiritum, in promittendo mori etiam pro me, sed nunc patet carnis infirmitas. Secundo abiit, et oravit eundem sermonem. Et apparuit illi angelus confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat, id est in certamine contra mortem. » Jam quasi vinebat mortem in animo, dum etiam mori solebat, quam post vicit actu ipso, scilicet resurgentio. « Et (§1) factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Et rediens ad discipulos invenit eos dormientes. Tertio abiit, et oravit eundem sermonem. Tunc venit ad discipulos, et ait illis : Dormite jam, et requiescite. Et cum paululum dormissent, ait : Surgite. Sufficit, eamus. Ecce prope est, qui me tradet. »

* *Additio 1.* Nominis calicis, intelligitur passio ratione mensuræ, quia Dei justitia non patitur aliquem pati supra id quod possit.

* *Additio 2.* Nota, prima effusio sanguinis Christi fuit in circuncisione, secunda in sudore, tercia in flagellatione, quarta in crucifixione, quinta in mortui lanceatione. Prima in exemplum, ut circumcidamus membra nostra; secunda in signum, quia in sanguine suo irrigaret et secundaret; tercia et quarta ad remedium; quinta ad sacramentum. Inde est quod officium missæ in quinque partitum est. Prima ejus pars est usque ad epistolam, ut ab ea incipiat; secunda pars usque ad evangelium inclusive; tercia usque ad canonem; quarta usque ad embolismum, quod interpretatur superexcrescere, quia novissime superadditur, sed *Libera nos*, etc., quod in quibusdam ecclesiis alta voce dicitur; quinta pars usque ad finem. Sed quia in sola cruce etiam quinaria fuit effusio sanguinis, ideo et solus canon subdividitur in quinque partes. Prima usque *Qui pridie*, secunda usque ad *Memento*, tercia usque *Præceptis*; quarta et quinta usque ad embolismum, vel ad finem.

CAP. CLVI. *De ligatione Domini, et sanatione auricula servi.*

Adhuc eo loquente, venit Judas cum cohorte militum, accepta a præside, et turba ministrorum, accepta a principibus sacerdotum, et armis (*Math. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; Joan. xvi.*). Et dedecrat illis signum, quia osculo indicaret eis Jesum, et ipsi ducerent eum caute. Putabat enim quod magicis artibus posset se transformare, et elabi. Et suscepto osculo, vocavit eum Jesus amicum, vel ironice, vel secundum statum præteritum (§2). Et prime interrogaverat eos : Quem quæratis? At illi dixerunt : Jesum. Et cum dixisset Jesus quærentibus se : Ego sum, abierunt retro, et ceciderunt. Postea tenuerunt Jesum, et ligaverunt eum. Simon autem Petrus amputavit ariegulam servo, cui nomen erat Malchus. Jesus autem sanavit eum (§3), et ait Petro : Omnis, qui gladium accipit, gladio peribit, illo scilicet, qui vertebatur ante pa-

(§1) Haec solus Lucas.

(§2) Solus Joannes hoc dicit.

(§3) De sanatione solus Lucas.

radisum, vel pro gladio accepto peribit. Nec accipit gladium pro eo, qui datur a Deo, vel a lege, vel a judice.

CAP. CLVII. *De sua adolescentia.*

Adduxerunt autem Jesum ad Annam primum (54), non quia collega Caiphæ; sed quia sacerdos ejus. Turpe esset, si domum Annæ antepositam, præterissent. Adolescentis sequitur eum amictus sindone super nudo, subaudi, corpore. Alter enim non habebat indumentum, quam sindonem, qui relicta sindone, aufugit ab eis. Tradunt quidam hunc fuisse Joannem, quem tunc fuisse adolescentem, longa ejus vita indicium est. Hieronymus tamen super locum illum Psalmi (Psal. xxxii) : « Vim faciebat, qui quærebant animam meam, » ait : Judæi vim faciebat, vel Petro cum dicerent : « Et tu ex illis es. » Vel Iacobum, qui cum traheretur, relicta sindone, nudatus aufugit ab eis. Videtur tamen potius opinando, quam affirmando dixisse.

* Additio 1. Id est, primo emerant Caiphas, et Annas summum sacerdotium a Pilato, sed Caiphas illo anno habuit, sed quia domus Annæ erat in transitu eorum, pro reverentia sacerdotali, antequam ad Caipham illuc eum introduxerunt.

CAP. CLVIII. *De prima negatione Petri.*

« Sequebatur autem Petrus a longe, ut videret sinem, Joannes vero notus pontifici introduxit Petrum. Quem cum intuita esset ancilla ostiaria, dixit : Nunquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille : Non novi illum, neque scio quid dicis. (Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; Joan. xviii). Quidam volentes excusare Petrum dicunt, quod bene dixit, se non nosse illum, quem nemo perfecte novit, nisi Pater. Et cum dixisset : « O homo, non sum, » se negavit, et non Christum. Cumque dixisset, « homo, nescio quid dicis, » dixit se nescire falsa eorum consilia et dolos. Sed statim est excusare, quem Dominus accusavit. Ipse etiam se reum lacrymis indicavit. Stabat autem cum ministris Petrus ad ignem. Interrogabat autem pontifex Jesum de doctrina ejus. Et cum dixisset Jesus : « Palam mundo locutus sum, interroga eos, qui audierunt, » viuis ministrorum dedit alapam Jesu (56). Etaut Jesus : Si bene locutus sum, quid me cædis? Ostendit Jesus, percutienti maxillam, non actu ipso prebendam esse alteram, sed animo paratum esse ad patiendum, si opus fuerit. Et misit eum Anna ligatum ad Caipham.

CAP. CLIX. *De secunda, et tertia.*

Erat autem Petrus stans in atrio (57), et calefaciens se, et dicente alia ancilla : Et hic cum Jesu erat, dixerunt, qui astabant : Vere tu ex illis es, nam et Galileus es, et loquela tua, id est idioma Galilææ, manifestum te facit. Tunc negavit Petrus cum juramento, et ante hanc negationem exierat, et cantaverat gallus. Et quasi post horam cognatus

(54) Solus Joannes dicit de Anna

(55) Solus Marcus de adolescentiæ

A Malchi dicebat eum se vidisse in horto cum Jesu. Et tunc Petrus coepit anathematizare, et jurare, quia non novisset hominem, et statim gallus cantavit. Et conversus Dominus, respexit Petrum. Et recordatus Petrus verbi, quod Dominus dixerat, egressus foras levit amare, fugiens in caveam, quæ modo Gallieantus appellatur, in quo loco redicteata est ecclesia. Secundum hunc ordinem Joannis videtur Petri tria negotia inchoata in atrio Annæ, et consummata in atrio Caiphæ. Secundum alios, qui non faciunt mentionem de Anna, videtur tota facta in atrio Caiphæ. Augustinus in libro *De concordia evangelistarum*, asserit totam factam in atrio Annæ, et quæ dicta sunt inde post missum Jesum ad Caipham, recapitulando dicta. Hieronymus in Matthæum, et Beda in Lucam, videntur velle quod Petrus in atrio Caiphæ negaverit.

B CAP. CLX. *De sententia mortis lata in Jesum*

« Mane facto convenerunt apud Caipham sacerdotes, et seniores populi, et Scribæ, et Pharisæi, et quærebant falsum testimonium contra Jesum (Matth. xxvi; Marc. xiv). Et dixerunt duo falsi testes : Nos audivimus eum dicentem : Possum destruere templum Dei hoc manu factum, et post triduum non manu factum redificare. Cumque non respondisset Jesus, exsurgens Caiphas dixit ad Jesum : Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei benedicti. Et respondit Jesus : Tu dixisti. Si dixeris vobis, non creditis mihi, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli, » quod de secundo adventu ejus congrue intelligi potest, vel de adventu ejus in orbem per predicatorum. Tunc principis sacerdotum se dicit vestimenta sua dicens : Blasphemavit; » consuetudinis Judaicæ erat audita blasphemia in Deum, scindere vestimenta sua. Et dicit : Quid vobis videatur? Et dixerunt : Reus est mortis.

* Additio 1. Hoc in lege non habebant, sed signum doloris debuit esse.

CAP. CLXI. *Prima illusio.*

Tunc exsperuerunt in faciem ejus (Matth. xxvii; Marc. xv; Luc. xxiii; Joan. xviii); et hoc etiam primum erat Judæorum spuere in faciem ejus, quem abjiciebant. Et adduxerunt eum vinum ad prætorium, et tradiderunt Pontio Pilato præsidi, et non introierunt ne contaminarentur intrando domum gentilis.

CAP. CLXII. *De suspendio Iudee.*

« Tunc Judas pœnitentia ductus, relutit triginta argenteos, dicens principibus sacerdotum : Peccavi tradens sanguinem justum. At illi dixerunt : Quid ad nos? Tu videris (Matth. xxvii), » quasi dicant : Tu vidisti quid feceris, et sic est præteritum sub junctivi. Vel tu videbis, cum senties in poena te peccasse, et sic est futurum sub junctivi. Quidam tamen sub una distinctione legunt. Quid ad nos? tu videris, quid scilicet pertinet ad nos. Forte Sata-

(56) Ilæc solus Joannes.

(57) Omnes loquuntur de ista, sed diversimode.

nas, qui possederat Judam, postquam fecit, quod volunt, recessit ab eo, et ideo potuit Judas dolere, quod fecerat, ut ex dolore iterum intraret in eum Satanus, ut ficeret eum injicere sibi manum. Dicit Hieronymus super cxiij psal. quia magis offendit Judas Deum, quando se suspendit, quam in hoc quod eum prodidit. Et projectis argenteis in templo, abiens, laqueo se suspendit et crepuit medius, effusis visceribus, et in hoc quodammodo delatum est ori, quo osculatus erat Dominum, ne per os spiritus effunderetur. Rupto enim laqueo, putatur post cecidisse et crepusse. Utrum autem eadem die se suspenderit, an distulerit, dubium est, sed quod ante resurrectionem Domini, super psalmum habetur. Quidam tamen dixerunt quod, audita resurrectione, quam non sperabat, se suspendit, quod non est authentiscum. Dixeruntque sacerdotes quia non licebat eos mittere in carbonam, quia pretium sanguinis: erat, *mittere*, intellige pro *remittere*, quia inde tulerant eos. Et emerunt ex eis agrum * siguli, in sepulturam peregrinorum, cuiusdam scilicet siguli. Vel est Figuli proprium nomen. Et dictus est ager Haceldama, id est *ager sanguinis*. Quia fuerunt pretium mortis, in usum mortuorum tradiderunt eos. Tunc impletum est illud Jeremie: « Acceperunt triginta argenteos sacerdotes, » vel venditoris agri, vel Judas, « et dederunt eos in agrum siguli, » scilicet « pretium appretiati a filiis Israel, » id est Christi, quem appretiaverunt, id est pretio emerunt filii Israel, vel alii, qui erant a filiis Israel nati. Non legitur in Jeremie hoc, sed in Zacharia (cap. xi) pene idem sensus est sub verbis aliis. Unde quidam codices habent per prophetam, sine nomine aliquo. Dicit Hieronymus in majori Breviario, quia antiqui codices habuerunt in Asaph propheta, sed vitio scriptorum positum est in Isaia, quia nesciebat quis fuerit Asaph. Unde Porphyrius vocabat Matthaeum imperitum cum posuisset Isaiam, sed non erravit Matthaeus, sed scriptor. Similiter in Marco dicit Hieronymus fuisse scriptum, hora sexta crucifixum fuisse Dominum, sed scriptores imperiti pro episi, quae notat 6 nec est littera, sed nota numeri tantum, scripsierunt gammam litteram, quae significat 5, et inde forte potest legi glossa, quae est in Marco. Iloc proprie Marcus, subaudi dixit, sed scriptor corrupit, et vere dixit, tercia, quantum ad mysterium. Nam et cum Hieronymus ita dicat errasse scriptores in Mattheo, qui scripsierunt Jeremiam, pro Zacharia, etiam super Mattheum dicit Hebreum quendam sibi ostendisse librum Jeremie apocryphum, in quo haec scripta ad verbum repererat Origenes in Mattheum: In secretis Jeremie hoc reperitur, sicut Apostolus scripturas quorundam secretorum profert, ut illud: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit (I Cor. ii). » In nullo enim regulari libro hoc invenietur nisi in secretis Isaiae **. Augustinus *De concordia*

A evangelistarum dicit, apud Zachariam esse tantum de triginta argenteis. In Jeremia vero de emptione agri, licet non hujus agri. Et ita dicit hoc capitulum ex duobus compactum. Ultra etiam, ut dicit Augustinus, quedam ex persona evangeliste, quedam ex persona prophete, accipienda sunt.

* Additio 1. Super agrum hunc secus viam, quae dicit in Ephrata, mons Geon est, ubi Salomon inunctus est.

* Additio 2. Quia quilibet prophetarum secreta habuit, quae non revelavit, scilicet, quia solutionem nescivit, unde ipse dixit: « Secretum meum mihi (Isa. xxiv).

CAP. CLXIII. *De verbis Pilati ad Jesum, et Judaeos.*

B Cuic autem Jesus esset in praetorio, exiit ad Iudeos Pilatus querens quam accusationem ferrent adversus hominem hunc (Joan. xviii; Matth. xxvii; Marc. xv; Luc. xxiii). Et primum eum accusaverunt in duobus, quia prohibebat tributa dari Caisari, et quia dicebat se Christum regem esse. Cumque respondisset, ut acciperent eum, et secundum legem suam judicarent, dixerunt: « Nobis non licet interficere quemquam, i subaudi, his diebus. Vel pro potestate translata ad alios, haec dixerunt. Intrare ergo Pilatus praetorium, primam accusationem quasi nullam reputans, quia forte audierat Jesum dixisse: « Redde quae sunt Cæsaris Cæsari (Math. xxii), » de secunda dicit ad Jesum: « Tu es Rex Iudeorum? Qui respondit: Dicitur hoc a te, an alii tibi dixerunt hoc de me, » id est in hoc accusaverunt me tibi? Et ait Pilatus: « Nunquid ego Judeus sum? » quasi dicat: Ego non sum Judeus, et ita a me hoc non dico, sed gens tua, scilicet quam tuam dicis, et de qua natus est, tradiderunt te mihi (57). » Et ait Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo. Cui Pilatus: Ergo Rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia Rex sum ego *. Ego ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Cui Pilatus: Quid est veritas? Et iterum exiens dixit Iudeis: Nullam causam invenio in eo. »

(58) At illi clamabant: Commovit universum populum, incipiens a Galilea, usque huc.

* Additio 1. Tu dicis, id est quod queris vere dicere potest quasi dicat: Muta modum pronuntiandi, Dic remissive quod dicens interrogative. Dicit Magister, quia bene fecisset Pilatus si responsum J. su super hoc exspectasset. In hoc Pilatus arguitur, quod non exspectavit, donec veritas a Domino describeretur, cum a Pharisais non potuerit describi. Academici enim dicebant eam esse in puto sine fundo, et non poterant describere.

CAP. CLXIV. *Quod Herodes illusit Domino.*

Cumque accepisset Pilatus, quod homo Galileus esset (Luc. xxiii), quia Herodes, qui præter regni iiii, Hierosolymis erat his diebus, volens deferri ei honorem misit ei Jesum, ut dominus Galilæus hominem Galileum, vel absolveret, vel damnaret.

(57) Haec Joannes solus.

(58) Haec Lucas solus.

Et ideo reconciliatus est Herodes Pilato, super nece Galileorum, quam prediximus. Et gavisus est Herodes, quia ex multo tempore capierat Jesum videre, et signum ab eo videre. Sacerdotes autem constanter acensabant Jesum coram Herode. Qui cum interrogasset Jesum in multis, nec receperisset respondens ab eo, sprevit eum, et illusit ei, existimans eum fatum, vel non sanæ mentis. Et in signum illusionis induit eum alba veste.

CAP. CLXV. *De secunda illusione.*

Tunc Pilatus dixit Iudeis, quia nec ipse, nec Herodes inveniebant in eo causam, et ideo correctum flagellis dimitteret. Turba autem universa clamavit: « Crucifige eum (Luc. xxiii; Joan. xii). » Cumque Pilatus renuisset, accusabant eum Iudei in tertio, quia Filium Dei se fecit.

CAP. CLXVI. *Quod Pilatus hora quasi sexta sededit pro trikunali.*

Tunc ergo Pilatus magis timuit, et ingressus ad Jesum ait illi: « Unde es tu? » (Joan. xix.) Jesus autem non respondit ei verbum. Cui Pilatus: « Mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et dimittere? » Respondit Jesus: « Non haberes potestatem in me ullam, nisi datum esset tibi desuper, » id est, a Cæsare, in me a Deo. Et quia quasi timore potestatis superioris augebatur Pilatus, dixit eum Jesus, minus peccare, quam Iudeos. Cumque Pilatus quereret dimittere eum, clamabant Iudei: « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. Audiens haec Pilatus eduxit Jesum foras, et sedet pro tribunali in loco qui dicitur Graece *lithostrotos*, Hebreice *Gabatha*, quod sonat varietatem pavimenti. Erat autem parvula hora quasi sexta. « Gracis admisisti Iudei, crebro utebantur Graecis vocabulis. Parassevere enim Graece, *praparatio* Latine, sic diebant feriam sextam, quia in ea parabant necessaria Sabato, sicut et in deserto duplo colligebant manna. Poterat ergo hora sexta esse incepta, et usque ad ejus completionem peracta sunt ea, quae leguntur usque ad tenebras, et a sexta completa facte sunt tenebrae. Marcus (cap. xv) dicit hora tertia, maleus intelligere horam, qua linguis crucifixerunt eum Iudei. Vel Iohannes vocat horam sextam *præparacionem Dominicæ mortis*. Postquam enim in nocte judicaverunt eum reum mortis, fluxerunt usque ad crucifixionem tres horæ noctis, et tres horæ diei. Reor in medio illarum horarum Dominum crucifixum, ideo modo hanc, modo illam horam positam. Nam Ecclesia inter tertiam et sextam horam celebrat missam, et cum mane celebratur debet ante cantari tertia. Cumque accusarent eum in multis, nihil respondit. Per diem autem festum Paschæ consueverat preses, noviter introducta consuetudine, dimittere unum de vincis quemcunque petissent. In memoriam quod ea die egressi erant de servitate Pharaonis, Ægyptiis etiam compellentibus eos exire. Alios occidebant, ut Christum, et duos latrones, in memoriam primogenitorum Ægypti: si adhuc idem faciant nescio. Quod quia factum

A est luna 15 constat, et tunc fuisse eam quintam decimam. Cumque optionem dedisset eligendi Jesum innocentem, aut Barrabam latronem, elegerunt Barrabam. Scribitur Barrabas, et sonat, *filius magistri*, scribitur etiam Barabas, et sonat, *filius patris*.

* Additio 1. Quod in jejuniis differunt missa usque post sextam, in Quadragesima usque post nonam, reor pro gastrimargia nostra magis factum esse, quam pro mysterio, ne audita missa ante sextam, queramus occasionem preveniendi horam prandii. Vel forte quia non solum passionis, sed et mortis, et sepulturæ, et ascensionis sacramenta sunt in missa. In memoriam mortis et ascensionis celebrantur post sextam, in memoriam sepulturæ post nonam, forte in memoriam resurrectionis celebratur mane.

CAP. CLXVII. *Quod Pilatus, quasi nolens, tradidit Jesum flagellatum, ut crucifigeretur.*

Tunc misit ad Pilatum uxoris sua dicens: Nihil tibi, et justo illi. Multa enim passa sum per visum, dormiens, propter eum (Matth. xxvii). Jam Dei du poterat cognoscere diabolus mysterium crucis, et ideo laborabat, ne Christus moreretur. Forte jam gaudebant sancti in inferno, unde hoc notavit. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, lavit manus suas dicens: Innocens ego sum a sanguine hujus justi. Et responderunt omnes: Sanguis ejus super nos, et super filios nostros, id est ultio sanguinis. Tunc Jesum flagellis exsum tradidit eis, ut crucifigeretur. Sanctum ecclat a Romanis, ut erucifigendus prius flagellaretur, vel forte ut Iudei satiali flagellis, a morte desisterent. Adhuc columna cui alligatus fuit Jesus, vestigia crux ostendit.

* Additio 2. Ideo in illis diebus initia et fines horarum omittimus, quia a nobis ablatus est ille, qui est Alpha et Omega, et traditus est impiis.

CAP. CLXVIII. *De illusione militum.*

Milites ergo praesidis suscipientes Jesum (Matth. xxvii; Joan. xix), et exuentes eum, circumdederunt ei chlamidem coesineam ad similitudinem purpuræ, qua reges utebantur, et potuit in chlamide illa, assutum esse aliquid purpuræ intus, ut in aestiva chlamide fieri solet, quia et Marcus (cap. xv) dicit, eum induitum purpura. Pro diadema autem plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus. Qui attentius considerasse se dicunt, spinas illas asserunt, juncos fuisse marinos, quorum acies non minus spina pungit, quia dura est et penetrativa. Unde et poeta:

.... *Et acuta cuspide junci.*

Credibile est autem acaleos coronæ erorem de capite extraxisse. Etiam flagellis eror dorsi extractus est, et sanguineus sudor alias partes corporis tinxit, ut non tantum manus, et pedes, et latus dicamus, aspersa sanguine, sed toto veste tinteta Christum ascendisse de Bosra (Isa. lxiii), pro sceptro autem dederunt in manu ejus arundinem, et illudebant ei, tanquam volenti regnare, nec valenti.

* Additio 1. Tertia illusio. Contra has illusiones,

quibus ter illusus est præmittimus nos, ante revelationem crucis, tres adorationes dicentes : *Agios*, etc., quasi ter honorantes ter illusum propter nos, et duabus linguis, quia tertia abduc silet. Etiam contra tres accusations, tres dicimus excusiones in persona Salvatoris : *Popule meus*, etc. Ubi etiam exprobrat eis Christus tria beneficia sua, liberationem de Ægypto, regimen in deserto, introductio nem in terram optimam, quasi diceret Christus : Accusas me de negatione tributi, potius dehers gratias agere, quia liberavi te a tributo. Accusas quia dixi me regem, potius gratias age, quia regaliter pavi te in deserto. Accusas me quia me dixi Filiu Dei, potius ora, ut introducam te in terram melior em et optimam.

CAP. CLXIX. *Tertia illusio.*

¶ Et, genu flexo, dicebant : Ave, rex Judæorum (*Matth. xxvii; Marc. xv; Joan. xix.*) . ¶ Et recte hoc facerent gentiles, quia Judæis auctoribus siebant, ideo in paracese cum orator pro perfidis Judæis, genaa non flectimus. Tamen forte Judæi cum militibus hoc agebant. Et expuentes crundine percutiebant caput ejus, et exuentis eum purpura, reinduebant eum ueste sua, et duxerunt eum, ut crucifigeretur, bajulans sibi cruem.

CAP. CLXX. *De Simonis Cyrenæo.*

Et exumentes invenerunt Simonem Cyrenensem, patrem Alexandri et Russi, et hi duo putantur fuisse discipuli Jesu, et angariaverunt eum tollere crucem post Jesum (*Matth. xxvii; Marc. xv*), id est ad angariam coegerunt eum, quæ est onus persona et operis; perangaria autem tantum personæ. ¶ Sequebantur autem Jesum mulieres plangentib[us] eum*. Quibus ipse ait : « Nolite flere super me, sed super vos, et super filios vestros, » quasi diceret : Flete pro imminenti excidio gentis vestre. Potest esse una de causis, quare in Passione Christi non solemnizamus, quia Dominus præcepit illis, ut flerent.

Dicebantur et duo nequam cum eo, ut interficerentur, et venerant in locum Calvarie (39) quod Hebraice dicitur *Golgotha*. Calvaria est proprie os capitilis humani nudum. Et quia ibi decollabantur rei, et multa ossa capitum ibi aspersa erant, dicebatur locus Calvarie, vel Calvarium. Ambrosius in *Epistolam ad Romanos*, videtur velle, quod ibi sepultus fuerit Adam, et a capite ejus dictum calvarianum, et ei dictum ab Apostolo : « Surge qui dermis, ex surge a mortuis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v.*) ». De qua opinione dicit Hieronymus, quod favorabilis est interpretatio, et multe aures, non tamen vera. Unde credimus hoc a falsarisi positum in Ambrosio, sicut et multa alia. ¶ Cum autem crucifigerent eum dicebat: Pater, dimittite illis, quia nesciunt quid faciunt (60). »

* *Additio 1.* Hanc processionem plangentium post Dominum, representantur, quando litaniæ pro im-

A minentibus periculis facimus, et justa mandatum Domini, plangimus super nos et super filios nostros. Sane crux super altare ponenda est, ut de altari tollat eam bajulus crucis; quia de Christi humeris sublatam traxit eam Simon Cyrenæus.

CAP. CLXXI. *De divisione vestium, et tunica sortita.*

Tunc fecerunt de vestibus ejus, excepta tunica, quatuor partes, quia quatuor erant milites, qui crucifixerunt eum. Tunica autem erat inconsutilis reticulata opere facta, et ideo scindi non poterat, de super contexta per totum, habens, scilicet pannum aliquem ex transverso super homero positum, ad modum corrigiorum in pelliciis, et sortiti (61) sunt de ea eujus esset.

CAP. CLXXII. *De titulo (62) triumphali.*

B Scriptis autem Pilatus titulum cause ejus, id est in titulo causam mortis ejus : « Jesus Nazarenus rex Judæorum, » quasi dicas : Iesus crucifixus est, quia rex erat Judæorum. Et scriptis illum Hebreice, Graece et Latine, ut diversarum linguarum homines, qui convenerant ad diem festum, illum legere possent, et intelligere. Urum autem principium tituli scriptum fuerit tribus linguis incertum est, sed finis, hoc est, rex Judæorum, sic est scriptus, Hebreice *Hæc est rex Iudeorum*, Graece, Basilees *ex a monosoleon* (sic), Latino *Rex confitentium*. Crux autem non habebat super lignum transversum aliquid, habens formam Tau. Sed Pilatus superposuit cayillan et tabulam affixam, et in tabula erat titulus sic. Dicuntur autem in cruce Domini fuisse quatuor ligna diversa, et forte in totidem diversis generibus : lignum erectum, transversum, tabula superposita, truncus quidam, cui insixa erat crux***, qui in ruge defossus fuit. Invenitur enim lignum Dominicæ crucis, et palmæ et cypressi, et ut quidam tradunt, olive et cedri. Dixerunt autem Judæi Pilato, ut mutaret titulum, et noluit, sed confirmavit dicens : « Quod scripsi, scripsi, » id est immobiliter scripsi. Prætereuntes autem blasphemabant, dicentes : « Vah qui destruens templum Dei, etc. » Similiter et sacerdotes illudebant ei, dicentes : « Alios salvos fecit, seipsum nec potest salvum facere. » Quasi dicant : Nunc appetet, quia non ex se, sed in Beelzebub homines sanabat, potius enim se sanaret. Dæmones enim sentientes vires suas fractas esse, haec agebant, ut descendenter de cruce. Tamen in Tobia super exenterationem piscis legitur, dæmonem stetisse super brachium crucis, et considerasse, an Christus aliquam maculam peccati haberet.

* *Additio 1.* Tres sunt tituli : triumphalis, v'etorum gesta continens; præeonialis, qui in portis et domibus seribebarunt; memorialis, qui supra sepulera, id est epitaphium.

** *Additio 2.* Vel etiam tribus linguis significatum est quod omnis religio, quæ per linguam Hebream, quia apud eos prius religio viguit propter cultum

ponunt, ut supra.

(62) Omnes de titulo loquuntur.

(59) Omnes locum nominant.

(60) Primum hoc verbum solus Lucas.

(61) De missione sortis super vestimenta omnes

unius Dei, et omnis sapientia quae per Graecam, et A deserto vero Jessen, ubi erant filii Israel, lux erat omnis fortitudo quae per Latinam pro dominio ita modo quasi econtrario super filios Israel erant Romanorum, credere deberent illam Deum et hominem.

*** Additio 3. Nota quosdam velle, in Domini cruce fuerint tres tantum clavos.

CAP. CLXXXIII. *De diversis meritis patronum.*

Etiam unus de simul pendentibus blasphemahat eum, alter autem increpans blasphemantem ait : « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. » Et audivit a Domino : « Hodie mecum eris in paradyso (*Luc. xxiii.*). Non intellige de terreno, unde expulsus est Adam, neque de angelico, quia ad illum ante Christum nemo ascendit, sed in requie quod est esse cum Iesu. Vel, hodie eris mecum, B quod est esse in paradyso. Forte tuit anima ejus cum anima Christi in sinu Abrabae, et cum illa regressa. Et quia non tunc penetravit latro cœlos, etiam ex aliis multis locis Scripturarum, erraverunt quidam putantes esse multa loca honorum præter cœlum, paradysum scilicet Adæ, locaque in aere et terra, ubi beate vivent, nec tamen Deum videbunt. Soli enim perfecti cum angelis fruentur Dei visione. Ob hoc etiam dictum putant : « Multæ mansiones in domo Patris mei sunt (*Joan. xiv.*). »

CAP. CLXXXIV. *Quod virgo virginis commissa est.*

« Stabant autem iuxta crucem Mater Iesu, et Maria Cleophae, et Maria Magdalene, et Joannes. Tunc dixit Jesus Matri de Joanne : Mulier, ecce filius tuus. Et Joanni * ait : Ecce mater tua (*Joan. xix.*). » Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam, quasi suam habens matrem, vel in suam, quasi potestatem, vel in communionem rerum suarum. Tamen nil creditur habuisse proprium, sed cum esset beata Virgo cum apostolis, iste specialem ejus curam habebat.

* Additio 4. Quia Joannes astitit crucifixionem, ideo die eadem legitur passio secundum ipsum, licet merito postremus legatur; quia scripsit postremus.

CAP. CLXXXV. *De tenebris factis a sexta usque ad horam nonam.*

A sexta autem hora tenebrae factæ sunt, usque ad nonam, per universam terram (*Math. xxvii.*; *Marc. xv.*; *Luc. xxiv.*) ; non fuit eclipsis solis, ut quidam mentiti sunt, quia luna, e regione sere erat ad solem. Eclipsis autem fieri solet tantum in synodo solis et lunæ. Legitur quia tunc Athenis vigebat studium, et cum inquisissent philosophi causam tenebrarum, nec invenirent, dixit Dionysius Areopagita quod Deus naturæ patiebatur. Et fecerunt ei aram, et superscripserunt : Ignoto Deo, » de qua legitur in Actibus apostolorum (*cap. xvi.*). Tamen Origenes videtur velle quod tenebrae illæ tantum fuerint super universam terram Judææ, quia si per universum orbem diffusæ fuissent, in aliquibus historiis ethnicorum inveniretur scriptum. Et sicut tribus diebus * super Ægyptis fuerint tenebre, in

A deserto vero Jessen, ubi erant filii Israel, lux erat ita modo quasi econtrario super filios Israel erant tenebrae, aliis nationibus luce fruentibus.

* Additio 1. Quia tribus horis prætense sunt tenebrae, ideo et nos celebramus tenebras, etiam triduanæ mortis, quasi triduanas facimus exsequias, quia nec albi monachi novem faciunt lectiones, nisi pro mortuis, et tunc etiam primatus tenebrarum insinuat, que in illis diebus cœperunt præcedere diem. Exstinctio candelarum fugam signat apostolorum, vel quia paulatim fit, occisionem prophetarum a prava generatione factam, et tandem mortem intellige.

CAP. CLXXVI. *De clamore Domini ad Patrem.*

Et circa horam nonam Jesus clamavit voce magnificens : Heli, vell Heley lamma sabacthani (*Matth. xxvi.*). Una dictio est Heli, et sonat Deus meus. Heli enim nomen Dei est, oy iste est meus; quid autem sonet vox illa Christi, evangelista interpretatus est; hic patet quod Psalmus, qui eisdem verbis incipit de Christo scriptus est, non ut quidam putant ex persona David, vel Esther, vel Mardochæi. « Et dixerunt quidam, Heliam vocat iste. » Hi Romani erant non intelligentes Hebrewum. Clamabat autem Jesus, se derelictum a Patre, non quod deitas separata esset ab humanitate, sed quia ita traditus erat a Patre calamitatibus, quod videbatur derelictus, vel se derelictum a Patre dicit, quia tunc fere inutilis videbatur passio ejus, quia de toto genere hominum non videbatur quis redimi, nisi latro qui fere solus credebat in eum. Unde dicit Isaías * : « Factus sum sicut qui colligit stipulam in messe (*Isa. v.*). » Et in Psalmo : « Singulariter sum ego donec transeam (*Psal. cxl.*). » excepta beata Virgine, quam etiam tunc credidisse credimus, in hujusmodi enim semper ipsa excipitur.

* Additio 1. Metaphorice loquitur Isaías cum forte tempore messis proposuit paterfamilias colligere messem, non invenit nisi de spicis stipulam, ita fuit de Christo, cum tempore gratiae deberet messem suam, id est Judeos, colligere, non invenit, nisi solum latronem fidem.

CAP. CLXXVII. *De morte Domini post gustatum acetum.*

Postea dixit Jesus : Sitio; vas autem erat ibi positum aceto plenum, et unus ex militibus implevit spongiam aceto, et eam imposuit arundini superpositam hyssopo, et circumligata, et dabat ei bibere (*Joan. xix.*; *Math. xxvii.*; *Marc. xv.*). Fuerunt qui dicenter, crucifixos citius mori, si acetum cum felle biberent, et ideo milites acetum secum tulisse, ut citius possent liberari a custodia, si citius morentur, quos crucisigerent. Potuit esse, quod viles vinum secum tulerant ad bibendum, et ex calore quasi acetum factum est. Unde ad notandum ejus acredinem, alius Evangelista dicit vinum myrratum, alius cum felle mistum. Cumque libasset Je-

sus acetum, dixit : « Consummatum est (63). » A ut tradunt quidam, cum fere caligassent oculi ejus, et casu tetigisset oculos sanguine ejus, clare vidi.

* *Additio 1.* Opinio est crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, et taludam superpositam, pedem et dimidium.

* *Additio 2.* Item super locum, ubi Christus crucifixus est, hoc scriptum est Graece, ο Thees, id est, hic Deus; Basileos imon, id est Rex noster; Proseruas, id est, ante sacula; Glosae, id est operatus est; Sotias, id est salutem; Enesots, id est in medio; Gis, id est terror.

CAP. CLXXXVIII. *De signis in morte Domini.*

« Et ecce velum templi, quod erat ante Sancta sanctorum, scissum est a summo usque deorsum (63). » Remigius dixit, velum, quod dicebatur exterius, scissum est, quod mystice tantum dictum est, vel forte etiam velum appensum ante fores templi, quod ad tegendas fores appositum est, dicit Josephus, cum interiori velo scissum. Nam et in Evangelio Nazaraeorum super liminare templi infinitae magnitudinis fractum esse legitur auditasque voces in aere : « Transeamus ex his sedibus. Terra quoque mota est, petrae scissa, monumenta aperta. Et quidam sancti surrexerunt a mortuis, et venerunt in Jerusalem, et apparuerunt multis. » Forte hi fuerunt de quibus, super P'istolam ad Hebrewos legitur, quod multi affectaverunt sepeliri in terra sancta, ut Domino resurgente resurgerent : utrum aliqui eorum ita permanserunt, et cum Dominu ascendente ascenderint*, nescimus. Quod autem aliqui eorum iterum mortui sunt, postquam Dominum surrexisset testificati sunt, scimus quia corpora quorundam adhuc quiescent in Jerusalem, et sanctus Iscarioth*, unus eorum fuisse a quibusdam perhibetur. « His visis Centurio (66) et qui eum eo custodiebant Jesum, timuerunt, et dicebant : Vere filius Dei erat iste. » Quia hora nona mortuo Domino Centurio factus est prece fidei nostræ, et perfidis recedentibus, licuit Joseph, et Nicodemus disponere de funere, et mulieribus accedere propius, ideo hora nona convenientius non ad missale officium, sed quasi ad funeralis obsequium.

* *Additio 1.* Beda super Mattæum, isti credendi sunt, cum ascende ascendisse simul corpore.

* *Additio 2.* De quo magis Hieronymus dubitat. Dicitur sanctus Iscarioth fuisse abbas, quo mortuo, quidam monachi inconsolabiliter dolentes mortui sunt, et adhuc compaginati videntur.

CAP. CLXXIX. *Quod fractis cruribus latronum Christus lanceatus est.*

Judei autem, ne remanerent pendentices in cruce magna die Sabbati, rogaverunt Pilatum, ut frangerebantur crura eorum, et tollerentur, ne festinum corrum horrore diuturni cruciatu scindaretur (Joan. xix). Cumque milites primi fregissent crura latronum, et venissent ad Jesum inventientes eum mortuum, os non communiquerunt ex eo **. Sed unus militum lancea latus ejus dextrum perforavit, et continuo exiit sanguis, et aqua, et qui lanceauit eum,

* *Additio 1.* Opinio est crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, et taludam superpositam, pedem et dimidium.

CAP. CLXXX. *De sepultura Domini.*

Cum autem sero factum esset, Joseph decurio, id est, unus de ordine curie, ab Arimathea, quæ est Ramatha, civitas Helecanæ patris Samuelis, dives et justus, de quo etiam quidam putant conscriptum esse psalmum : « Beatus vir (Psal. cxii), quia non consensit turbis et consiliis aliorum, petit a Pilato corpus Jesu, sed in occulto (Matth. xxviii; Marc. xv; Luc. xxiii; Joan. xix). Venit quoque etiam cum eo Nicodemus (67), ferens myrram et aloës quasi libras centum. Ista amaritudine sua vermes arcent a corporibus mortuorum, et acceperunt corpus Jesu, et involutum sindone, quam emerat Joseph, ligavérunt linteis albis, que creditur attulisse Nicodemus. Erat autem non longe monumentum novum in petra excisum, in quo posuerunt eum. Et quia in simplici sindone involutum est corpus Jesu, instituit Silvester papa, ut sacrificium altaris in linea tantum panno celebretur.

CAP. CLXXXI. *De sepulcro Domini*

De monumento Domini dicit Beda super Marcum, quod dominus fuit rotunda de subiacente rupe excisa tante altitudinis, ut vix homo manu extenta culmen posset attingere, introitum habens ab oriente, cui magnus lapis appositus erat pro ostio. In parte ejus aquilonari loculus Dominici corporis de eadem petra factus est, septem pedes habens longitudinis, tribus palmis altius cætero pavimento, eminens quasi sarcophagus superpositus pavimento, vel in ipso pariete loculus factus erat, sicut fit in muris domorum, ad utensilia reponenda. Nam et dicit Beda, loculum illum non desuper, sed a latere meridiano patulum, unde corpus inferebatur, quod tamen et priori sententiae congruit, et esset quasi sarcophagus inclinus super latus, aperturam a latere habens desuper. Color vero monumenti, et loculi, rubicundo et albo dicitur esse permistus. « Et erant Maria Magdalene, et altera Maria considerantes, ubi positum erat corpus Jesu. Et revertentes paraverunt unguenta, quandiu licuit eis operari. Sabbato enim quieverunt (68). »

D *Additio 1.* Opinio est crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, et taludam superpositam, pedem et dimidium.

* *Additio 2.* De custodibus sepulcri.

* Altera autem die (69), quæ est post paracœven convenerunt sacerdotes et Pharisai ad Pilatum

(63) Sextum verbum solus Joannes ponit.

(64) Septimum verbum solus Lucas.

(65) De hoc Matth., Marc. et Lucas.

(66) De Centurione Matth., Marc. et Lucas.

(67) Solus Joannes de Nicodemo loquitur.

(68) De hoc Matth., Marcus et Lucas.

(69) De hoc solus Matth. xxvii.

dicentes : Hic seductor adhuc vivens dixit : Post A ceps sit commutatio temporum. Fecit Creator, ut tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum, ne discipuli ejus furtos sublatum surrexisse dicant. Secundum hanc litteram patet quia Sabbato haec facta sunt. Tamen Remigius expoit hic parascenen preparationem Dominicæ passionis, quæ incepita est a prima vigilia noctis, ut prædictimus. Et legit ita : Altera autem die, quæ est post hanc parascenen, id est post inceptionem hujus præparationis, haec est ipsa feria sexta, quæ orta est post ejus inceptionem. Visum est forte Remigio, quia ea die posuerunt Iudei custodes sepulcri, et signaverunt lapidem, quod Sabbato non fecissent. Unde Filatus ait : « Habetis custodianum, » id est de vobis licentiam ponendi custodes. « Ite, custodite. Quod et fecerunt. »

* *Additio 1.* Nota cum in passionibus sanctorum, et mortibus solemnizet Ecclesia, et jucundetur, potius in die mortis Salvatoris sui exultare, et solemnizare deberet. Sunt ergo tres causæ, quæ assignantur a sanctis Patribus, quare non solemnizat et exultare non præsumit : Prima pro rubore peccati commissi in Adam, pro quo subiit Dominus ea die patibulum crucis. Secunda pro præcep'o, quo « dictum est populo per Moysen : Dominus pugnabit pro iudeis, et vos tacebitis (Exod. xiv). » Tertia pro mysterio, ut quasi per hoc ostendat Ecclesia se discordare ab inimicis amulando.

CAP. CLXXXIII. De adventu mulierum ad sepulcrum.

¶ Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati cum adhuc tenebrae essent, venit Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Maria Salome ad sepulcrum cum aromatibus, quæ paraverant (Math. xxviii; Marc. xvi; Luc. xxiv; Joan. xx). Quidam non nisi duas venisse dicunt, quia supra tantum duas dictæ sunt considerasso sepulcrum et reverentes parasse aromata. Et dicunt quod additum est hic, et Salome*, expositiō est alterius Marie tacite. Contra quos sufficit opponere usum Ecclesiæ, quæ tres repræsentat. Etiam Lucas dicit præter Marias adfuisse Joannam, quæ traditur fuisse uxor Chuse procuratoris Herodis. Nominis vesperis, ut dicit Augustinus *De concordia evangelistarum*, notem signat, a parte totum. Et est vespere Sabbati, id est nocte Sabbati. Sed ne de ipso vespere, quod est initium noctis intelligamus, mutavit genus, et ait, ut referens ad sensum, non ad nomen, quæ scilicet nox lucescit in prima Sabbati, hoc est cunctus finis est diluculum primæ Sabbati, id est Dominicæ, quasi dicat, nocte Sabbati venerunt, non tamen qualibet noctis parte, sed diluculo.

* *Additio 1.* Chrysostomus dicit matrem filiorum Zebedæi vocatam Salomam, quasi binomiam.

CAP. CLXXXIV. De alio ordine dierum.

In hac nocte terminatus est ordo dierum naturalium qui erat, ut dies præcederet noctem. Dein-

nox præcederet diem. Et haec nox communis fuit, et Sabbato, et Dominicæ diei*. Et ita per synecdochem dicatur Dominus, fuisse in corde terra tribus diebus et tribus noctibus, accipiendo per extream partem parascenes, totum diem cum nocte sua, et Sabatum totum, et per noctem Dominicæ diei ipsam Dominicana. Tamen Augustinus videtur velle, hanc mutationem factam in parascene, ut nox quintæ ferie fuerit etiam parascene, et ortu jam sole, id est cum cœlum jam ab orientis partibus albesceret, dicebant ad invicem : « Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti ? Et respicientes, viderunt revolutum lapidem, et angelum » sedentem super eum (Marc. xvi; Math. xxviii). Jani enim terræ motus factus erat, Domino resurgentem, et clauso sepolcro, egressus erat Jesus. Cuidam autem monacha Sancti Laurentii Roma extra muros anno ab Incarnatione Domini 1111 miranti de cingulo suo, quo cinctus erat, insoluto et projecto ante eum, vox in aere facta est : Sie potuit clauso prodire Christus sepulcro. Angelus autem post tulit lapidem, ut egressum jam factum indicaret. Praeterea autem ejus exterriti sunt custodes, unde jacabant veluti mortui.

* *Additio 1.* Per hoc fecit quod nocte Dominicæ diei surrexit, cum in Genesi (cap. 1) dictum sit primo : « Dicit Deus : Fiat lux, et facta est lux. »

* *Additio 2.* Nota quod de apparitione angelorum videtur contrarietas inter evangelistas. Matthæus enim dicit quod mulieres invenerunt unum sedentem ad ostium monumenti, super lapidem revolutum, neque commemorat plures. Marcus dicit quod invenerunt in dextris loculi sedentem. Lucas dicit quod invenerunt duos stantes. Joannes, qui, tanquam ultimus quasi correctior dicit quod duos invenerunt sedentes, unum ad caput et alium ad pedes. Licet autem diversa sunt haec, non tamen adversa. Credimus tamen quod tres apparuerunt angeli, unus primo sedet super lapidem qui transtulit se ad dexteram loculi, in que erant illi duo primo stantes, postea sedentes.

CAP. CLXXXV. Opiniones de hora resurrectionis.

De hora quidem resurrectionis quæri solet, de qua varie loquuntur auctores Hieronymus, in libro scilicet xii *Quæstionum* : « Vespere Sabbati, ait Matthæus. Marcus vero : « Et valde mane una Sabatorum veniunt ad monumentum ortu jam sole. » Hujus questionis duplex est solutio : aut enim non recipimus Marcum, omnibus Græcis libris penè hoc capitulum in fine non habentibus, aut uterque verum dixit : Matthæus quando Dominus surrexit, id est « Vespere Sabbati ; » Marcus quando videt eum Maria Magdalene, id est mane. Ambrosius in fine expositionis Lucae : Non vespere scilicet die, sed noctis vespere Dominus surrexit. Denique Græcus sermo pro vespere habet sero. Sic ergo Domi-

nus non in vespertino tempore diei, sed sero id est A facit, quod apostoli tradiderunt, ea nocte non dinitus profundula nocte surrexit. Unde et ad monumentum mulieres potuerunt accedere, custodibus quiescentibus. Et principes sacerdotum dixerunt, quia discipuli ejus in nocte venerunt. Ut autem scias nocte, vel mane factum, mulierum aliae sciunt, aliae nesciunt. Sciunt qui noctibus observant, nesciunt quae recesserunt. Una Maria Magdalene, secundum Joannem, nescit; altera Maria Magdalene, secundum Matthæum, scit. Nam eadem ante scire, et postea nescire non potuit, denique alteram esse cognosce. Illa admittitur tenere pedes Domini, hæc prohibetur; illa angelum videre meruit, hæc primo cum venit, neanímam vidi; illa discipulis Dominum resurrexisse nuntiavit, hæc raptum esse putavit; illa gaudet, hæc plorat; illa Christo occurrit, hæc mortuum querit. Augustinus, ut supra diximus, dixit eum diluculo surrexisse, cui consentit auctoritas illa, quæ dicit Dominum 40 horis fuisse mortuum, et totidem diebus post moratum in terra ante Ascensionem; quia horis 4 vespertinis parascoves, et 36 duarum noctium et unius diei. Ecclesia quoque assentire videtur, quæ matutinas laudes, pro Christi resurrectione celebrat. Pro praedicta vero sententia Ambrosii facit, quod Samson, in typo resurrectionis Domini, media nocte surgens, tulit portas Gaza. Sic ergo anima Christi reddit ab inferis, et redditæ est corpori facto impassibili. Utrum autem anima Christi tunc facta est impassibilis cum egressa est a corpore, an tunc demum cum redditæ est corpori, ne sine corpore glorificaretur, non memini me legisse. De sanctis, quos eduxit de inferno, si queritur ubi fuerint post resurrectionem, Deus novit. Vel sicut dicitur de Domino fuerunt, in extremis partibus maris, id est super amplissimos fines orbis. De diversitate adventus mulierum ad monumentum, quæ videtur in evangelistis esse, unde ei Porphyrius irridet eos, et de apparitionibus, et de numero angelorum, Glossa Augustini super Matthæum plene diffinit; hoc dixisse sufficiat, quia decem apparitiones Christi post resurrectionem leguntur in Evangelio. Quinque ipsa die resurrectionis, et quinque postea. In Apostolo legitur, quod visus est Jacobus (*I Cor. xv*) et quingentis fratribus simul, sed nec tempus, nec modum determinant. Quidam dicunt quod, mortuo Domino, Jacobus vovit se non comesturum, donec Christus resurgeret, et ideo dicunt quod eadem die resurrectionis apparuit illi. Fuerunt qui dicebant Joseph eadem vespera, quia sepelivit Dominum a Judæis incarceratum, et Nicodemum latuisse, et demum factum discipulum, et ideo ante alios statim apparuit Joseph in carcere ad consolandum.

**Additio.* Communis opinio est unam tantum fuisse Magdalenam; potest tamen determinari, quod dicit Ambrosius alteram, id est eamdem alteram.

***Additio 2.* Forte pro prima sententia Hieronymi

populum ab Ecclesia, usque ad profundam noctem.

CAP. CLXXXVI. Quod angeli locuti sunt mulieribus.

Et factum est (*Luc. xxiv*) cum mente consernatae essent mulieres de hoc quod viderant, ecce duo viri, id est angeli, in corporibus humanis, steterunt secus illas. Cumque declinarent vultum in terram, dixerunt angeli ad illas: « Quid queritis viventem cum mortuis? » scilicet in sepulcro, qui locus est mortuorum. « Non est hic, surrexit, sicut dixit vobis, cum esset in Galilæa. » Nota quod sanctæ mulieres non corruerunt, sed inclinaverunt vultum. Et ideo mos ecclesiasticus est ut, exemplo eorum et in memoriam Dominiæ resurrectionis et in spesi vite nostræ omnibus Dominicis diebus, a Pascha usque ad Pentecosten, non flectamus genua, orantes. « Et addiderunt: Ite, dicite discipulis ejus, et Petro, quia surrexit, et ecce præcedet vos in Galilæam. » Et recordatae verborum Domini, ibant (*Marc. xvi*).

CAP. CLXXXVII. De cursu Joannis et Petri.

Cucurrit autem Maria Magdalene, et venit ad Petrum, et Joannem, et ait: Tulerunt Dominum meum de monumento, et nescio ubi posuerunt eum (*Joan. xx*). Hoc agebat in ea vis amoris, vel consternatio mentis, ut non inventum, non credet nisi sublatum. Cucurrerunt ergo illi duo ad monumentum, et non invento corpore, cumque vi- dissent sudarium capitis, et linteamina posita seorsum, et crediderunt verum esse, quod mulier dixerat, et redierunt ad semetipsos, id est ad hospitium sua.

CAP. CLXXXVIII. Quod Dominus apparuit Magdalene.

Maria autem Magdalene, quæ cum eis redierat ad monumentum, remansit foris, plorans. Cumque introspectisset, vidit præfatos angelos sedentes, juxta loculum corporis, unum ad pedes et unum ad caput. Qui dicunt illi: Mulier, quid ploras? Quæ ait: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. Et conversa vidi Jesum stantem, et nesciebat, quia Jesus est. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? Quem queris? Illa existimans hostiulanum esse, ait: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, ut ego eum tollam. Dicit ei Jesus: Maria! et statim cognovit eum, et ait: Rabbi, quod est idem quod Rabbi, et procidens voluit tangere pedes ejus, ut consueverat. Et ait Jesus: Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad Patrem meum, et supple, in corde tuo, quasi dicat: Quem eum mortuum queris, viventem tangere non meraris. Quem scilicet putas cadaver sublatum, non Filium æqualem Patri, sed vadere et dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. Hoc est, in proximo est, ut me videant ascendenter.

CAP. CLXXXIX. *De mandato custodum.*

Cum autem haec fuerant, custodes redierunt, nuntiantes principibus sacerdotum, quæ facta fuerant (70-71). At illi pecunia copiosa corrupti, dixerunt: Nobis dormientibus surati sunt discipuli corpus Jesu. Et mansit hoc verbum apud Iudeos, usque in hodiernam diem.

CAP. CXC. *Quod Dominus apparuit mulieribus in via.*

Venit autem Maria Magdalene jam credens, et inventis aliis, quæ cum illa prius fuerant, ibant simul ad discipulos, jam certæ de resurrectione. Et ecce occurrit eis Jesus dicens: Avete. Ille autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus adorantes. Dicit eis Jesus: Ite, nuntiate fratribus meis, ut cant in Galilæam, ibi me videbunt (*Math. xxvi*). Hanc visionem sui in Galilæa, præ cæteris Dominus memorat, quia in ea credimus omnes discipulos adfuisse. Exprobrando quibusdam duritiam cordis eorum, eos plenius dicitur certificasse. Abierunt autem mulieres, et nuntiaverunt omnia unde in lugentibus, et his qui cum eis erant, et visa sunt ante eos, sicut deliramentum verba haec. Petrus autem surgens eucurrerat ad monumentum, ut Lucas dicit. Et tunc verisimile est, quod Dominus apparuit ei in via, et si non legatur in Evangelio. De quo dicitur: «Apparuit et Petro. Quinque primæ dñe resurrectionis apparuit.

CAP. CXCI. *De duobus euntibus in Emmaus.*

Eadem die visus est duobus discipulis euntibus in Emmaus, quorum unus dicebatur Cleophas, tacito nomine alterius putabatur se Lucas (*cap. xxiv*) innuisse, more scriptorum sacrae Scripture. Sed Ambrosius in *Lucam* dicit, illum vocatum Amon. Post vastationem Iudeæ sub Marco Aureliano restaurata est Emmaus, et dicta est Nicopolis; haec erat a Jerusalem in spatio 60 stadiorum. Tradunt Græci scriptores Herculem gigantem uno anhelitu 425 passus eucurrisse, et stetisse, et a stando spatiū hujusmodi vocant stadium. Cumque octo stadia faciant milliare in summa 60 facient septem millia passuum et quingentos, id est 7 millaria et quatuor stadia, id est leucas tres et tres partes quartæ. Ibat autem Jesus cum illis, et seu i eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, unde videtur alind in oculis eorum fuisse, ne cum agnoscerent. Et alibi legitur quod apparuit eis in alia effigie, ergo aliud etiam erat in eo, ne eum agnoscerent. Potuit etiam esse, ut mutatio ejusdem corporis mortalis in immortale, non possit fieri sine quadam alteratione, pro qua subito visus non agnosceretur, ut, si quis quem vidisset puerum si paulo post occurrentem sibi juvenem videret, non mox eum cognosceret. Et cum cognovissent eum in fractione panis*, et evanuisset ab eis, eadem hora regressi sunt in Jerusalem, et invenerunt congregatos undecim et eos qui cum eis erant dicentes, quia surrexit Dominus vere, et apparuit Simili, et illi narrabant, quæ gesta erant in

A via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

**Additio 1.* Fregit, et porrigebat illis. Ideo tres sunt partes hostiæ, una quasi est Domini, duæ porrigitur, una sacerdoti, altera ministro, vel reservatur infirmo.

CAP. CXII. *Quod Dominus apparuit aliis absente Thera.*

Quidam autem ex eis non crediderunt, ex quibus unus erat Thomas (*Joan. xx; Luc. xxiv*). Quo egresso, cum adhuc alii colloquerentur de his, quæ audierant, et sero jam esset, et fores essent clausæ propter metum Judæorum, stetit Jesus in medio eorum, et ait: «Pax vobis, ego sum, nolite timere. » Ipsi autem conturbati, putulant se spiritum videre.

B Nondum enim credebant, vel tertia die potuisse veram carnem resurgere, vel suscitatam, clavis januæ, posse intrare. Et ait illis: «Videte manus meas, et pedes meos, palpate et videte, quia spiritus carnem, et ossa non habet, sicut me videtis habere. » Ostendit eis cicatrices manuum, pedum et lateris. Tribus de causis præcipue reservavit Dominus cicatrices in corpore, licet incorruptibili. Ad corroborandam fidem apostolorum, quia surrexerat; et ut semper representet Patrī, quale genus mortis tulit pro nobis, quod est quidam modus interveniendi pro nobis; et ut in judicio videant perfidi, in quem pupigerunt (*Apoc. i*). Et ut ostendat omni carni signa victoriae suæ. Verbi gratia, miles fortiter egit, et multis vulneribus perfossus est. Ait ille medicus: Vis sanari sine omni cicatrice? vel cum cicatricibus sine omni deformitate? Puto quod in signum gloriae suæ, et pro exemplo alios animandi ad idem, reservaret cicatrices. Et nota quod duo mira secundum humanam rationem, et sibi contraria Dominus ostendit eis, corpus scilicet incorruptibile et palpabile. Nam palpari non potest, quod non corruptitur, et corrupti necesse est, quod palpatur. Dicit tamen Beda, quod corpus Domini subtile erat per effectum spiritualis potentie, et palpabile per veritatem nature, id est palpabile ostensum, ut veritatem carnis probaret. Vel potest dici corpus Domini vere visibile, et palpabile aliis incorruptilibus; a corruptilibus vero videri et palpari non potest, nisi miraculose.

**Additio 1.* Inde est, quod in mittendo partem hostiæ in calicem, ubi signatur resurrectio, subditur: *Pax Domini sit semper vobiscum.* Et episcopus cum primo convertit se ad populum in missa dicit: *Pax vobis.* Osculum vero longe post introductum est, pro causa supradicta.

CAP. CXIII. *Quod postquam comedit cum eis insufflans dedit Spiritum sanctum.*

Adhuc illis nunc creditibus ait Jesus: Habetis hic aliquid, quod manducetur. Et obtulerunt ei partem pisces assi, et favum mellis. Et manducans reliquias dedit illis (*Luc. xxiv; Joan. xx*). Sed scien-

*70-71) Ex Evangelio Nicodemi, et Matthæi.

dum est cibos a Domino sumptos post resurrectio-
nem, non solum sumptos, sed etiam absumptos, si-
cūt aqua missa in ignem absumintr. Ante mortem
vero sumptos in alimoniam. Alter enim absorbet
aqua terra sitiens, aliter radius solis cadens. Et
sit illis. • Hæc sunt verba, que locutus sum cum
adhuc vobiscum essem, » id est similis vobis passi-
bilis. • Tunc aperuit eis sensum, ut inteligerent
Scripturas, et dixit eis. Vos eritis mihi testes ho-
rum in omnes gentes incipientes a Hierusalem'. »

Cavisi sunt ergo discipuli, vise Domino, id est
agnito. Dixit ergo eis iterum: « Pax vobis, » supple,
sit, vel est. Tamen cum vicarius Christo pontifex,
scilicet, dicit populo: « Pax vobis, » tantum sub-
intelligitur, sit. Qui ut ostendat se Christi vicarium.
Quandoque dicit: « Pax vobis, » tunc scilicet cum
primo vertitur ad populum in missa, quia hæc fuit
prima vox Christi ad discipulos post resurrectionem.
Instar vero aliorum sacerdotum dicit postea: *Domi-
nus vobiscum*, ut se unum ex nobis esse ostendat,
• Hæc cum dixisset insufflavit, et dixit eis: Accipite
spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, re-
mittentur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt. »
Huic sententiæ, quidam adhaerent, dicentes: Neminem
posse solvere, vel ligare nisi habeat spiritum sanctum,
quo auctore hoc faciat. Sed attendere debent,
quia etiam ante resurrectionem dedit eis Jesus ea-
dem potestatem, sine insufflatione, nec tamen legitur
ibidem datus spiritum sanctum eis*. Quæ duo prædicti
Moyses ibi, « suixerunt mel de petra, » id est poten-
tiam ligandi et solvendi, et miraculorum, a Christo immi-
mani a peccato quamvis mortali, et postea, « oleum
de saxo durissimo (*Deut. xxxii*), » id est eamdem
potentiam cum spiritu sancto de Christo impassibili.

Additio 1. Inde est, quod audita prænuntiatione
Evangelii, vertimur ad orientem, quasi ad Hieru-
salem gratias agentes, quia inde venit ad nos Evan-
gelium.

Additio 2. Apostoli dicuntur accepisse spiritum
sanctum ter. Primo ad gratiam curationum, se-
condo ad remittendum peccata, tertio ad loquendum
variis linguis.

CAP. CXCIV. *Quod apparuit Thomæ.*

• Cumque evanisset ab eis, rediit Thomas. Dixeruntque alii ad eum: Vidimus Dominum. Qui dixit
se non crediturum, nisi videret et tangeret cicatrices
vulnerum. Post dies autem octo cum essent
discipuli intus, et Thomas cum eis, stetit Jesus in
medio, » ianuis clausis, et ait Thomæ: Infer digitum
tuum hue, et vide manus, et latus, et noli esse
incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas: Domi-
nus meus, et Deus meus, scilicet es tu. « Et ait
Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati qui
non viderunt, et crediderunt (*Joan. xx*). » Tamen
quidam dicunt Thomam tantum vidisse, nec ausum
tangere, quia Christus tantum dixit, quia vidisti
me. Sed quia visus pro qualibet sensu ponit solet,
potest dici vidisti, id est tetigisti, praesertim quia
Dominus dixerat: « Infer digitum tuum hue, et

A vide. » Hæc et alia fecit Jesus ad robur fidei no-
stræ, et multa quæ non leguntur in Evangelio.

CAP. CXCV. *De apparitione ad mare Tiberiadis.*

• Post haec autem manifestavit se Jesus ad mare Ti-
beriadis. Piscabantur autem discipuli septem nocte
quadam, ut haberent cibos. Et cum nihil previdis-
sent, mane stetit Jesus in littore. Cumque ad præcep-
tum eius in dextera navigii rete misissent, inpleverunt
illud 453 magnis piscibus. Et ait Joannes: Dominus
est. Tunc Petrus misit se in mare. Alii navigio vene-
runt, et invenerunt prunas in littore, et pisces super-
positum, et panem juxta positum, et assantes simul
de piscibus quos prevididerant, manucauerunt cum
Iesu, scientes quia Dominus est (*Joan. xxi*). » Et fuit
haec tertiae diei manifestatio, sed post quot dies ab
octava die resurrectionis non est determinatum.
• Tunc dixit Jesus Petro: Simon Joannis diligis
me plus: his? Interrogabat Dominus quod sciebat.
Sed innuit, ut et corde credamus et ore confitea-
mur. Et ait Petrus: Etiam, Domine, tu scis quia
amo te. » Non est sic distinguendum, « etiam Do-
mine, » ut scilicet dixisset se diligere plus alii.
Hoc enim nesciebat, sed abundant etiam idiome
Hebreo. Tacens ergo quod ignorabat, respondit
quod sciebat. Vel ita, « Domine, amo te, et etiam
tu scis quia amo te, » quasi dicat: Te ipsius testem
invoco, quia amo te. » Dixit ei Jesus: Pasce agnos
meos, » quasi dicat: Exhibito operis sit probatio
dilectionis. Cum quæsisset id ipsum secundo, et
idem respondisset Petrus, iterum subdidit; « Pasce
agnos meos. » Post tertiam vero responsionem
subdidit: « Pasce oves meas, » quasi dicat: Pasce
docendo, pasce operando, pasce moriendo. « Tunc
dixit ei Jesus: Cum esses junior cingebas te, et
ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, exten-
des manus tuas, et alias te cinget, et ducet quo tu
non vis, » significans quia crucifigeretur, nolens se-
cundum sensum carnis. Et addidit: « Sequere me, »
id est sequeris me in genere mortis.

CAP. CXCVI. *Opiniones de morte Joannis Evangelista.*

• Tunc copit Jesus abiire, et copit Petrus eum
sequi, putans hoc sibi a Domino mandatum. Seque-
batur etiam eum Joannes. Conversus Petrus vidit
illum sequentem, et ait ad Jesum: Domine, hic autem
quid? » (*Joan. xxi*) Supple, patietur. Postquam enim
audierat se crucifigendum, voluit etiam fratris exi-
tum cognoscere: « Respondit Jesus. Sic eum volo
manere donec veniam. » Putaverunt ergo discipuli
Joannem non moritum, donec Christus veniret
ad judicium. Sed non erat magnum dare dilecto
non mori, cum dissolvi et esse cum Christo melius
sit (*Phil. 1*). Dixit ergo Dominus, quod in pace se-
nunt finiret. Tamen fuerunt qui dicerent, sic eum
vivere, quia cum in defossu sibi tumulum, post
celebratam missam, descendisset, lux magna per
aliquot horas fulsit, et circumstantes, qui aderant
cederunt. Cumque post lucem surgentes accessi-
sent ad tumulum ejus, vacuum invenerunt, tamen

terra levis scaturiebat in fundo, sicut in fontibus solet arenâ bullire, et adhuc quandoque eadem scaturigo bullire ibi videtur. Unde multi putaverunt eum vivere sub terra, et anhelitu ejus scaturiginem fieri, alii autem jam translatum ad cœlum putant, de hujusmodi vero melius est pie dubitare, quam temere diffinire.

CAP. CXXVII. *De apparitione Domini in Galilæa, ubi mandatum est discipulis, ut docerent gentes, et baptizarent.*

Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam ad montem ubi constituerat illis Jesus. Et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt. Et exprobavit illis duritiam cordis eorum. Et ait : Data est mihi omnis potestas in cœlo, et in terra (Matth. xxviii; Marc. xvi), id est nunc appetet omnipotencia mea. Vel ita dixeram vobis, in viam gentium ne abieritis, sed quia Iudei abjecerunt me; quasi dederunt mihi potestatem, mittendi ubique terrarum sub cœlo. Unde igitur sabdidit : « Ite in orbem universum, et prædicate Evangelium omni creature, » id est homini, pro quo facta est omnis creatura. Vel qui habet participationem cum omni creatura. Unde et homo microcosmus, id est minor mundus dicitur. Et addidit : « Docete omnes gentes, » id est omnia genera gentium, servare quae dixi vobis, « baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » In inchoatione operum nostrorum eamdem proponimus formam verborum, sed invocando orantes, ut ad honorem Trinitatis fiat opus, quod inchoamus, et ut Trinitas nobis cooperetur. In baptismo autem dicitur affirmando, et est : *Baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, id est mysterium baptismi ego, sed auctoritas penes Trinitatem est. « Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui non crediderit, condemnabitur. » Non ait, nec baptizatus fuerit. Sine baptismo enim salvatur homo, cum cum excludit articulus necessitatis, non contemptus religionis. Unde quod dictum est : « Nisi quis renatus fuerit, » etc. (Joan. iii), sic intelligitur : Qui contempserit renasci. Ordini verborum Domini adhaerent haeretici hujus temporis dicentes, non oportere baptizari nisi credentem, et ideo non recipiunt baptismum parvolorum. Sed non intelligent tempus, quo hoc dictum est. Primo enim, quia predicatorum adultis, baptizandi erant adulti, quorum fides exigitur in baptismo. Postmodum parvuli eorum, ergo pro adultis potest intelligi hoc esse dictum. Vel si pro omnibus sic expone : « Qui crediderit et baptizatus fuerit, » hoc est qui in fide baptizabitur. Oportet enim baptizandum, vel per se, vel per alium credere. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur : « In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis», serpentes tollent, » etc., et

A hoc quoque pro tempore dictum est. Tunc enim signa siebant, pro infidelibus convertendis. Quia ergo signa non sunt necessaria, non modo fiunt, sicut passim tunc siebant. Nos enim cum arbusta plantamus, tandiu infundimus aquam, quousque in terra coalesceant.

Additio 1. Quasi diceret : Quod in aure audistis prædicare super tectum. Inde est quod Evangelium legitur in edito, tanquam ubique et ab omnibus audiendum, et coram omnibus. Primo sit signum crucis super librum, quasi dicat : Ille est liber Crucifixi, post in fronte, et pectore, quasi in utroque superliniari.

Additio 2. Generale enim fuit in primitiva Ecclesia, quod illi qui exhibant de fonte, statim loquebantur linguis.

CAP. CXXVIII. *De ascensione Domini.*

Dic autem ascensionis venit ad eos in Jerusalem, et ait : « Sedete in civitate, quousque induamini virtutem ex alto (Luc. xxiv; Marc. xvi). » Cumque comedisset cum eis, unde intelligitur sextam horam transisse, eduxit eos foras in montem Oliveti versus Bethaniam. Et elevatis manibus, benedixit eis. Et videntibus illis elevatus est in cœlum, et nubes lucida bajulabat eum ministerio angelorum. Cumque jam subtractus esset ab oculis discipulorum, tamen adhuc intuebantur in cœlum, propterea duo angeli, in forma virorum, steterunt juxta illos, et dixerunt : « Viri Galilæi, quid aspicitis in cœlum (Act. 1). » Quasi dicat : Recedite, ne expectetis Jesum, ut modo redeat tamen in fine temporum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, balulis scilicet nubibus, descendet in aera. Illi autem regressi sunt in Jerusalem, et exspectabant promissum Spiritum sanctum. Quo accepto, temporibus suis profectis, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, et sequentibus signis. Et nota differentiam. Translatus Euoch est, subiectus est Elias, ascendit Jesus propria sui virtute.

Additio 1. Hanc ultimam processionem post Iesum representat Ecclesia Dominicis diebus, egrediendo de Ecclesia, et redeundo ad eam, quasi de Jerusalem exiens, et rediens in Jerusalem, et secundo crucem, ut illi crucifixum. Et licet illi redierint sine Iesu, tamen nos redimus cum cruce, quia ipse dixit : « Vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi. » Et nota quia primitiva Ecclesia observavit diem Dominicam, ut et modo, et etiam feriam quintam in memoria ascensionis, et tunc quinta feria siebat processio. Sed multiplicatis solemnitatibus sanctorum, sublata est solemnitas quintæ feriae, et processio translata est ad Dominicam. Unde dicitur, quod quinta feria cognata sit Dominicæ.

HISTORIA LIBRI ACTUUM APOSTOLORUM.

CAP. I. *Quoties apparuit Dominus discipulis infra quadraginta dies.*

Anno nono decimo imperii Tiberii Cæsaris, adhuc procuratore Judæe Pilato, præside Syriæ Vitellio, mortuus est Dominus, et resurrexit. Resurgens autem, veritatem resurrectionis multis comprobavit argumentis, multa in corpore proprio ostendens, præter naturam corporis immortalis, ut sic veritatem resurrectionis astrueret, et ab apostolis, et eorum posteris, omnem omnino causam hæsitationis amoveret, comedit enim, et bibit cum eis, cum corpus spirituale ciborum alimonia minime indigeat. In corpore proprio cicatrices ostendit, cum a natura corporis immortali penitus aliena sit omnis deformitas cicatricis. Præter hæc argumenta Lucas scribens historiam Actus apostolorum, ponit alia. Fuit enim argumentum vere resurrectionis, quod per dies 40 apparuit eis, loquens de regno Dei. Non est autem intelligendum quod singulorum 40 dierum tempore apparuit apostolis, sed infra numerum tot dierum decies apparuit eis, ut ex evangelica historia colligitur. Ipsa namque die resurrectionis quinques apparuisse legitur. Primo Mariæ Magdalenæ. Secundo mulieribus redeuntibus de monumento, quando tenuerunt pedes ejus et adoraverunt eum. Tertio Petro, licet non expresse habeatur de Evangelio. Quarto duobus euntibus in Emmaus : Quinto apparet decem apostolis absente Thoma ; sexto post dies octo apparuit eisdem præsente Thoma. Septimo septem discipulis apparuit in piscatione ad mare Tyberiadis, octavo in monte Thabor quando convenerant in Galilæam, et ita ante diem Ascensionis apparuit octies. Ipsa vero die Ascensionis bis apparuit, semel undecim apostolis comedentibus in cœnaculo (*Act. 1*). Omnes, tam Apostoli quam alii discipuli, necnon mulieres, habitabant in illa parte Hierusalem quæ dicebatur Mello, scilicet in monte Sion, ubi David construxerat sibi palatium, et ibi erat cœnaculum illud grande stratum, in quo præcepit Dominus sibi parare Pascha. Et in cœnaculo illo tunc habitabant undecim apostoli. Cæteri autem discipuli, et mulieres hababant circumquaque per diversa hospitia.

CAP. II. *Quod apostoli fuerunt baptizati.*

Et dum comedenter undecim in cœnaculo, apparuit eis Dominus, et probaravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, et comedit cum eis. Et convescens præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, id est ab ipso promissam, vel a Patre per ipsum, et Patris auctoritatem complendam dicens : « Joannes baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies (*Act. 1*). » Ac si

A diceret : Spiritus sanctus super vos descendens, vos purificabit, et roborabit. De baptismō autem apostolorum solet dubitari. Sed super hunc locum dicunt Beda, et Augustinus, quod fuerint baptizati. Ait enim Beda : Baptizabimini, quod est in Spiritu sancto, non ad illud tempus respicit, quo apostoli et cæteri fideles illius temporis, baptizati sunt aqua in remissionem peccatorum gratia. Spiritus sancti a Domino percepta, sed ad illud, quod Domino mitente Spiritum sanctum, plenus acceperunt. Ideo nondum fuerant baptizati, non dico aqua, sed Spiritu sancto, quos intelligimus baptizatos baptismō, Joannis, vel quod credibilis est baptismō Christi. Conveniens enim erat eos esse baptizatos, qui baptizabant alios. De eodem Augustinus : Scriptum est quando baptizatus est Paulus, qui ab Anania baptizatus est. Sed non scriptum est quando baptizati fuerint alii apostoli. Sed debemus intelligere baptizatos esse, propter illam Dominicam sententiam : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (*Joan. iii.*) ». Sic capere volunt Beda, et Augustinus, quod baptizati fuerint baptismō Christi, et de quibusdam satis videtur quod baptismō Joannis fuerint baptizati, ut de Andra, Philippo et Petro, de quibus constat, quod fuerunt ejus discipuli. Hoc dicto præcepit eis ut egrederentur de civitate, et statim evanuit ab oculis eorum.

CAP. III. *Quid respondit Dominus indiscretæ querentibus.*

Ecce nona apparitio. Et statim post comeditionem undecim apostoli, et alii discipuli, et mulieres de civitate unanimiter egressi, juxta præceptum Domini, venerunt in montem Oliveti, et statim Dominus apparuit eis. Quomodo autem præcepit eis, ut egrederentur de civitate, et evanuerit ab oculis eorum, et quomodo egressi de civitate venerunt in montem Oliveti, et ibi Dominus apparuit eis, in Historia subicitur, quia brevis est. Tunc qui convenerant, cœperunt eum interrogare, dicentes : « Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? (*Act. 1*) ». temporale, quantum ad quosdam imperitos, et carnaliter sapientes, qui videntes alienigenam regnare, et Judæos esse sub præside, quærebant de restitutione regni Israel temporalis, putantes tunc a Domino restituendum, sicut et duo discipuli dicentes : Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel. Alii magis instruti scientes illam restitutionem, non nisi finaliter futuram, scilicet circa tempora judicii, quærebant de restitutione regni Israel spiritualis, scilicet de dilatatione Ecclesiæ. Ac si dicarent : Nunquid in hoc tempore facies, quod promisisti Ecclesiæ? Dominus autem

D

non certificavit eos super hoc : Ex quodam tamen A verbo in responione ejus posito, si scioli essent, possent intelligere restitutionem illam multis temporibus differendam. » Non est, inquit, vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, » id est numerum temporum et momentorum, usque ad finem sæculi, que tantum Patris patent scientiæ. » Ac si diceret : Nihil ad vos querere de secretis hujusmodi, nec ad ea percipienda estis idonei. Sed de his, quæ ad vos spectant, estote solliciti, quia vos revera accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti, » cuius virtute roborati, « eritis mihi testes resurrectionis meæ, primo in Ierusalem, » secundo in Iudea, « postea in Samaria, » tandem usque ad ultimum terræ. » Ac si tacite diceret : Ante regni illius restitutionem non solum Hierosolymam, sed et omnes Iudeæ fines, et Samariae, mundi etiam terminos, per circuitum fama Evangelii pereurret.

CAP. IV. De ortu et processu prædicationis.

Primo siquidem prædicatum est evangelium in Hierusalem, sed propter lapidationem Stephani, et mortem Jacobi gladio occisi, egressi sunt de Hierusalem, prædicantes in finibus Iudeæ. Postea transierunt ad Samaritanos, et deinde processerunt per universum orbem. » Et cum hoc dixisset (Act. 1), secundum alium evangelistam, elevatis manibus « benedixit eis (Luc. xxiv). » Et post benedictionem illam, « videntibus illis elevatus est. Et nubes suscepit eum ab oculis eorum, » quia quasi quodam in globo bajulae nubis ascendit. Non tamen ideo, quod ad ascendendum egeret ministerio nubis, sed ut per hoc ostenderetur quia omnis creatura parata est obsequi suo Creatori.

CAP. V. Quid fecerint abeunte Domino.

De loco Ascensionis dixit Sulpicius episcopus, Hierosolymitanus, quia ibi cum postea edificata esset Ecclesia, locus ille in quo institerunt vestigia Christi ascendentis, nunquam potuit sterni pavimento, immo resiliebat marmora in ora collacantium. Calcati etiam pulveris a Domino, hoc dicit esse documentum, quia vestigia impressa cernuntur, et eamdem adhuc speciem, velut pressus vestigiis, terra custodit. Cum jam Dominus raptus esset a conspectu eorum, adhuc tamen suspensis vultibus, stabant aspicientes in cœlum, cum potius reverti in Hierusalem debuissent, quia dictum erat eis : « Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto (Luc. xxiv). » Et ne diutius ibi morarentur, missi sunt angeli instruentes eos. Unde sequitur : « Cumque intuerentur in cœlum euntem illum, » id est illo abeunte, nt accusativus ponatur pro ablativo absolute, pro quo ponitur genitivus in Græco. « Vel cum prius intuerentur euntem illum, et adhuc intuerentur in cœlum, ecce duo viri, » id est duo angeli in forma viri, astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt (Act. 1).

B CAP. VI. Quibus ex cœsis angelii apparuerunt. « Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum (Act. 1), » quasi obliti quid facere debeatis. « Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, » id est in eadem carnis substantia, in qua assumptus est a vobis in cœlum, « sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, » id est sicut bajulis nubibus vidistis eum ascendentem in cœlum, sic bajulis nubibus videbitis eum in aere ad judicium venientem. Dupli de causa hi duo angeli apparuerunt, scilicet, ut mœstos de absentiâ Domini confortarent, et ut eum vere ascendisse in cœlum demonstrarent, scilicet in regionem angelorum. Non sicut Elias, qui raptus est in igneo curru, et ascendi usque ad sublunarem regionem (IV Reg. ii; Eccl. viii), nec eam transcendit, sed tantum translatus est in paradisum terrestrem, quia ad eo eminet, ut pertingat ad sublunarem regionem, nec tamen transcedit. « Tunc reversi sunt Hierosolynam a monte, qui vocatur Oliveti, » propter copiam olivarum, « Sabbati habens iter, » id est itinere. Sabbati distans a Hierusalem, scilicet spatio milliarii, quia non ampliori spatio licet Judeis in Sabbatho progressi de civitate, vel illa, in qua erant, sed per mille passus poterant circa deambulare. Vetus editio habet a monte trium lumen. Sic autem dictus est mons Oliveti, quia de nocte ex parte occidentis illuminabatur igne templi; quia erat ignis jugis in altari, mane ex parte orientis primo excipiebat radios solis, antequam illustraret civitatem. Habebat etiam copiam olei, quod est fomentum luminis.

CAP. VII. In quo imitamur apostolos.

¶ Cumque regressi essent in Hierusalem omnes unanimiter, apostolos, usque ad eorum hospitia conduxerunt, deinde ad propria redierunt (72). Hanc processionem discipulorum, qui unanimiter de civitate sunt egressi, et post unanimiter regresci representat Ecclesia singulis Dominicis diebus processionem faciens. Unde sicut illi egressi sunt præcedente Crucifixo, ita et nos de Ecclesia egredimur crucem præferendo. Et licet non redierit cum eis crucifixus, nos tamen redeentes crucem reportamus. Quia licet non redierit cum eis præsentia corporali, rediit tamen cum eis præsentia spirituali, justa quod dixit : « Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii). » In eo ergo, quod egredimur crucem Domini præferendo, representamus, quia illi egressi sunt præeunte Crucifixo. In eo quod crucem Domini reportamus, cum non redierit cum eis præsentia corporali, representamus quod ait : « Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. » In primitiva autem Ecclesia hujusmodi representatio fiebat in Ecclesia quinta feria, quæ tunc temporis æque solemnis erat sicut prima. Quinta pro veneratione ascensionis. Prima pro reverentia resurrectionis. Unde in vulgare pro-

verbum versum est, ut Dominicæ diei dicatur co-gnata dies Jovis, quia antiquitus fuit rēque solemnis. Sed quia supervenerunt festa sanctorum, et cele-brare tot festa erat quasi onerosum, ut in die Do-minica fieret processio, deinceps in institutum.

CAP. VIII. *Ubi, et cum quibus se colligerant.*

¶ Tunc ascenderunt apostoli in cœnaeulam, ubi manebant, scilicet Petrus et Jacobus, Joannes et Andræas, et alii (Act. i). Et mutatar bieseris catalogi. Solent enim apostoli in catalogo in hunc modum combinari: « Petrus et Andræas, Jacobus et Joannes. » Forte et alibi ita combinantur pro car-nis affinitate. Hic autem pro meritorum paritate, quia intellexit Lucas in spiritu pares esse in merito Petrum et Joannen, quia forte præ ceteris dilexerunt. Unde et præ aliis simul ad monumentum cu-currerunt. ¶ Et erant omnes unanimiter perseverantes in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, quæ a mulieribus distinguitur, quia non potest proprie dici mulier, quasi mollier, id est mollitiem passa. Interdam tamen mulier pro sexu, non pro corruptione ponitur, ut ibi: « Quid mihi, et tibi est mulier (Joan. ii). » — « Et fratribus ejus, quod de illis debet intelligi, de quibus ante passionem dictum est. Neque enim fratres ejus credebant in eam, nunc autem credebant. Nota quod dictum est, et perseverantes in oratione, et non est addictum de jejunio. Quidam tamen a festo Ascensionis, usque ad Pentecosten jejunant exemplo apostolorum, quos ait in spatio illo jejunasse, quia in Evangelio dictum est: « Venient dies, in quibus auferetur spensus ab eis, et tunc jejunabunt (Matth. ix), » et potuit ita esse, hic tamen non habetur.

CAP. IX. *De sermone Petri.*

¶ In diebus illis (Act. i), id est in illo meditullio temporis inter ascensionem et Spiritus sancti mis-sionem, exsurgens Petrus in medio fratrum, dixit. Constat enim in spatio illo factam esse Matthiæ electionem, licet non sit determinatum qua die. Unde quasi indefinite dictum est: « In diebus illis. » Et inde quasi ex forma scripti assumpsit Ecclesia formam legendi. Unde quia in Actibus apostolorum frequenter invenimus: « In diebus illis, » ideo cum in Ecclesia particulae Epistolarum præmit-titur: « In diebus illis. » Et quia in Evangelii s. epe legitur: « In illo tempore, » ideo cum singulis diebus leguntur in Ecclesia particulae evangeliorum, præmit-titur: « In illo tempore. » — « Viri fratres, oportet inpleri Scripturam, quam prædictus Spiritus sanctus per os David (Psal. cxiii), de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehendenterunt Jesum, qui duxit cohortem, et regis ministros ad hortum, in quo orabat Dominus. Vel quia osculo dedit prædictionis indicium, et ita probuit eis ducatum, qui connumeratus est in nobis, id est sortitus est sortem ministerii hujus, scilicet et apostolatus, qui quasi forte ut Dominicæ electione obtinuit apostolatum. Et eleganter dictum est connumeratus, quia numero, non merito, inter apostolos computatus

A est. Vel respicit ad hoc quod dixerat, qui fuit dux eorum, qui comprehendenterunt Jesum, et sortitus est sortem ministerii hujus, scilicet ducatus, id est habuit hunc ducatum. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis. Quod quidem my-sice exponunt, id est pro accepto prelio prædictionis possedit infernum, qui dicitur terra morientium, sicut paradiseus terra viventium. Alii dicunt Judam ibi sepultum, et ita possedisse, sed non est authen-ticum. Dictum est ergo, possedit, id est possi-deri fecit, quia de possessione ejus propria emptus est, et ab aliis possessus, et suspensus erupuit medi-us, et difusa sunt viscera ejus, sed non per os ejus, ut sic parceretur ori, quo Salvatorem osculatus fuerat. Non enim tam viliter debuit inqui-nari, quod tam gloriosum, scilicet os Christi conti-gerat. Dignum enim erat, ut viscera que prædi-tionem conceperant rupia caderent, guttur quoque quo vox prædictionis exierat laqueo arcaretur. Sæpe enim modum pœnæ exprimit modus culpe. Unde abscedit homini caput corporis, quia ipse sibi abscedit caput mentis, id est rationem, sicut et Iudas mortuus est in aere, tanquam aeris potestatibus sociandus. Congruum enim erat, ut separaretur ab angelorum et hominum regione, qui offensus fuerat utrisque. Et ita modus, et locus pœnæ congruit culpæ.

CAP. X. *De electione Matthiæ.*

¶ Et notum factum est hoc omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum Haecel-dama (Act. i). Quid est dictum eorum, dicunt quidam haec non fuisse verba Petri cum Iudeus esset, et ad Iudeos loqueretur, sed Lucæ, qui Graece scripsit, et in Hebreo nomen agri expressit, alii dicunt quod Latinus interpres hoc addidit, sed me-lius a Petro dictum accipitur, et continuatur ei quod dixerat: « Notum factum est omnibus habitan-tibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille Haecel-dama lingua eorum, » id est Jerosolymitarum, quia cum Petrus Galilæus esset et eadem esset lin-gua Galilæorum sicut Jerosolymitarum, tamen di-versa erant lingue idiomata, unde Petro dictum est: « Vere Galilæus es, nam et loquela tua mani-festum te facit (Matth. xxvi), » id est idioma linguae Galilæorum: « Scriptum est enim in libro Psalmorum, non est dictum in libris. Unde iuslata Augustinus Hieronymo librum Psalmorum per quinque volumina distinguenti. Tunc enim dici debuit in quarto libro Psalmorum: « Fiat habitatio eorum deserta, et non sit qui habitat in ea (Psal. cxiij), » de suis scilicet, et episcopatu[m] ejus accipiat alter, id est alias, quia de multis discipulis 72 electus est Matthias, eique substitutus est. Vel ideo dictum est, quia Matthias fuit longe alter ab eo, quia vir sanctus, Judas vero nequam, vel alter duorum, quorum sortes missæ sunt: « Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo in-travit, et exiit Dominus Jesus, incipiens a baptis-mate Joannis usque in diem, quo assumpsus est a

nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri A nificat, et est Græcum vocabulum Pentecoste sicut unum ex istis. » Quasi dicat : Quia mortuus est Judas, et sic prophetatum est, quia episcopatum ejus accipiet alter. Ergo oportet, ut aliquem ei substituamus qui^r testetur nobiscum resurrectionem ejus, quia dictum est nobis : « Eritis mihi testes in Jerusalem, » resurrectionis meæ scilicet, « et in omni Iudea, et Samaria, et usque ad ultimum terræ. » Et quia testis non nisi de his quæ vidit, vel audivit debet testimonium ferre, eligendus est de his viris, qui a baptismō Joannis postquam cœpīt Jesus facere et docere, usque in diem ascensionis, nobiscum fuerunt, et Domini miracula viderunt, ei doctrinam audierunt. Et nota quod dictum est, ex his viris, non de sexu infirmiori, et ad hoc minus idoneo : « Et statuerunt, illos duos alii præferentes, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam, » de cuius laude subicitur, quia sufficit ei pro laude, quod in apostolam eligitur. Joseph vero commendatur, ne tanquam indignus respui videretur. Et habemus hic plane in glossa, quia iste Joseph, qui vocabatur Barsabas, fuit Barnabas, qui postea cum Paulo in apostolatum electus est (*Act. iv.*). Sed non est huic opinioni adhaerendum, quia ex sequentibus evidens fiet hoc non constare. Iste namque Joseph fuit frater trium apostolorum filiorum Alphæi, nec fuit apostolus : « Et orantes dixerunt : Tu, Domine, qui nosti corda omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus, accipere locum ministerii bujus, et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. Et dederunt eis sortes. Et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim. » Non est modo utendum sortibus, ut tradit Hieronymus pro hac auctoritate, quia privilegia paucorum non faciunt legem communem. Nondum tamen missus est Spiritus sanctus, nequum figuræ legales penitus cessaverant. Ideo adhuc posita sunt sortes, sicut in Veteri Testamento sæpe factum legitur. Nam Saul sorte electus est, Jonathas, et armiger ejus sortes jecerunt. David quoque sortes jecit quando 24 summos sacerdotes elegit (*I Reg. x.; I Par. xxiv.*). Si quis tamen compellitur ut sortibus apostolos imitetur, præmissa scilicet oratione ad Dominum. Facta est ergo electio Matthiae inter Ascensionem et Spiritus sancti missionem, sed qua die incertum est.

CAP. XI. De missione Spiritus sancti.

« Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco (*Act. ii.*), in quo facta est electio Matthiae. Sed videtur perperam dictum, cum complerentur, cum hæc fuit prima 7 dierum quibus protelabatur festum Pentecostes. Tria enim erant festa quæ 7 diebus protelabantur, scilicet Pascha, Pentecoste et Scenopégia. Videatur ergo potius dicendum suisse cum inciperent dies Pentecostes. Sed Pentecostes æquivocum est ad quinquagenam, et ad easim solemnitatem septem diebus protelatam. Pentacon enim interpretatur quinqua*ginta*, inde Pentecoste, quod quinquagenam sig-

parasceve, et Scenopégia. Sed de hoc nomine Pascha quæstio est. Habent enim Hebrei multa Græca vocabula, quia sæpe per multas captivitates particulares dispersi sunt, et fuerunt inter Græcos, a quibus multa vocabula retinuerunt. Et sit ergo sensus : « Et cum complerentur dies Pentecostes, » id est quinquagena, illa enim dies erat quinquagesima a resurrectione, et cum inchoarentur dies Pentecostes, id est illius solennitatis septem diebus protelandæ, erant omnes discipuli in cœnaculo : « Et dum essent pariter in eodem loco, factus est repente de cœlo, » id est de aere, « sonus, » quia fragor quidam insonuit in aere, « tanquam adveniens spiritus, » id est soni vehementis, ut sit tanquam nota similitudinis. B Ac si diceret : Venit Spiritus sanctus in similitudine venti vehementis, vel tanquam Spiritus sancti vehementis. Et erit tanquam expressivum veritatis, quia vere Spiritus sanctus dicitur vehemens, quasi *vehens a mente*, id est a mentis affectibus alienans. Vel juxta quod ait ille Clarevallensis abbas Bernardus, merito dicitur vehemens, quasi *vix adimes*, id est aeternam damnationem. Potest ergo et ad sonum et ad Spiritum sanctum referri, quod dictum est, « tanquam adveniens spiritus, » quia Spiritus æquivecum est at utrumque sicut *Ruha* in Hebreo, *Pneuma* in Græco : « Et replevit sonus ille, » vel Spiritus sanctus : totam domum ubi erant sedentes, id est viros et mulieres in domo sedentes, implentes quod dictum erat eis : « Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto (*Luc. xxiv.*). » — « Et apparuerunt illis dispersiæ linguae tanquam ignis, radioli ignei in modum linguarum insidentes capitulo singulorum. Ipsa autem species creaturæ in qua Spiritus sanctus descendit visibiliter ad quem usum tunc descenderit in apostolos, expressit species ignis, ostendens Spiritum sanctum, tunc datum eis ob robur, species linguarum ad scientiam. Lingua enim scientiam explicat, ignis testam roborat. Datus est etiam Spiritus sanctus apostolis ante passionem, quando missi sunt ad prædicandum, et dictum est eis : « Agnos sanate, dæmones ejicite, mortuos suscitare (*Marc. vi.*). » Post resurrectionem etiam datus est eis ad alium sum, quando insufflavit, et dixit eis : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum refinxeritis, retenta sunt (*Joan. xx.*). » Ubi forte claves, quas dederat Petro (*Matth. xvi.*), dedit et aliis : « Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt ioui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, » qui « dividens singulis prout vult, ubi vult, quando vult, quantum vult, quomodo vult, quibus vult, spirat (*I Cor. xi.*). » Inde est quod apostoli, vel una tantum lingua scilicet Hebreæ loquebantur, ita quod ab omnibus intelligebantur. Vel quod verius est linguis omnibus loquebantur, quibus inspiraverat Spiritus sanctus omnium linguarum notitiam, juxta quod in Sapientia legitur : « Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod con-

sunt omnia, » id est homo convenientiam habens cum omni creatura, vel propter quem facta est omnis creatura « scientiam habet vocis (Sep. i), » id est linguarum, ac si diceretur : « Spiritus Domini replevit orbem terrarum, » et dedit discipulis scientiam linguarum.

CAP. XII. *De miraculo linguarum.*

Erant autem in Jerusalem Iudei, viri religiosi, et in Iudea habitantes, et præter illos alii multi supervenientes fere « ex omni natione, quæ sub celo est, » quia multis captivitatibus dispersi fuerant Iudei, præcipue sub Antiocho Epiphane, quæ captivitas fuerat vicinior, huic facto, et modo ad diem festum omnes convenerant. Auditio ergo fragore, qui insonuerat in aere, convenerunt omnes ad discipulos, et mirati sunt, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Et merito dictum est singulariter, lingua sua, quia non sciebant solum linguas, sed etiam linguarum idiomata. Alii autem irridebant eos dicentes : Musto pleni sunt, » id est vehementer ebrios, quia vehementior est ebrietas de musto, quam de vino defecato.

CAP. XIII. *Quod Petrus convicit mentientes auctoritate prophetarum.*

Tunc surrexit Petrus cum undecim ostendens eos non esse ebrios, sed Spiritu sancto repletos, dicens : « Non sunt ebri hi, cum sit hora diei tertii (Act. xxv). » Quasi dicit : Nondum est tempus comedendi, nec solent inebriari jejuni. Et quia sciebat legem, et scientibus legem loquebatur, ostendit prophetatum esse a Ioei Spiritus sancti adventum. Et cum non inducat prophetiam Ioeilis, nisi ut ostendat prophetatum esse adventum Spiritus sancti, inciderat annectit de die judicii, quia prædictus Ioeil judicii signa quedam jam impleta, quedam adhuc implenda. Erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, » id est super utrumque sexum, non super omnem hominem « et prophetabunt filii vestri, » ut Agabus, et Simon Niger, « et filiae vestrae, » ut filiae Philippi, « et juvenes vestri visiones videbunt, » ut Paulus raptus usque ad tertium cœlum, « et senes vestri somnia sonniabunt, » ut Petrus, de quo legitur : « Astimatib autem se visum videre (Act. xii). » Hucusque de adventu Spiritus sancti.

CAP. XIV. *De prodigiis in cœlo sursum impletis.*

« Et dabo prodigia in cœlo sursum (Act. ii). » Quod impletum est cum ad indicium Dominicæ Nativitatis nova stella in aere apparuit. Et secundo in aere in passione, quando sol obscuratus est, « et signa in terra deorsum. » Quod impletum est cum, Christo spiritum emittente, terra contremuit, et petras seisse sunt, et monumenta aperta sunt. Sanguinem Dominicæ vulneris, vel sudoris, quando factus est sudor ejus sicut guttae sanguinis, quod præter naturam fuit, et ita signum fuit, sic et sanguis de latere Domini mortui profuens præter naturam, signum fuit. « Et ignem, » Spiritus sancti vehementis supervenientis. « Et vaporem sumi, »

A id est fervorem compunctionis de Spiritu sancti ardore tanquam funus de igne procedentis. « Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, » in passione sol in tenebras versus est. Sed cum tunc plenilunium esset, utrum tunc luna in sanguinem versa sit, hominibus innoscere non potuit, cum esset sub terra, et visibus humanis objectu terræ subtracta ; de altero itaque istorum constat, quia jam impletum est. Forte adhuc reliquum est impletum. Et hæc omnia sicut antequam veniat dies Domini magnus spatio, quia nox ei non succedit, opere, quia in eo totus mundus examinabitur, claritate, quia sol fulgebit septempliciter.

CAP. XV. *Exponit verba David de Christo.*

B Viri Israelitæ (Act. ii) quibus specialiter locuti sunt prophetæ, audite verba hæc, » id est intelligite jam completum esse, quod prophetavit Ioei (cap. ii), de Spiritu sancti missione, quia missus est Spiritus sanctus ab eo, quem vos interemistis, qui, alto consilio paternæ dispensationis, traditus est in manus vestras, quem Deus suscitavit, solitus doloribus inferni. Vel quantum ad ipsum, quem delores penarum inferni non læserunt, vel quantum ad alios, qui per eum ab inferni doloribus absoluti sunt, quod palam est ex Graeco, ubi dicitur : « Solvens per ipsum delores mortis. » Quid autem a Deo suscitatus sit probat per prophetam David. E ponit plures versus Psalmi. Sed ad hæc probandum, sufficit illæ solus « Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv). » Sunt enim verba Christi ad Patrem, quasi dicit : Non patieris, o Pater, animam meam ad inferos descendenter, ibi detineri, nec corpus meum sanctificatum corrumpi, vel incinerari. Postea de David non esse hoc intelligendum ostendit, arguens Iudeos de David perperam interpretantes, dicens : « Viri fratres, licet audenter dicere vobis de patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepultus est apud nos, » et corpus ejus incineratum, et adhuc cineres ejus apud nos sunt. Unde patet non de se illud dixisse : « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. » Sed prophetavit « de resurrectione Christi, qui neque derelictus est in inferno, nec caro ejus vidiit corruptionem. Quem suscitavit Deus, cuius nos testes sumus, qui ad dexteram Patris sedens, misit in nos Spiritum sanctum, qui operatur in nobis, quæ videtis, » Quod autem exaltatus sit ad dexteram Dei Patris, iterum probat auctoritate David prophetæ dicentis : « Dixit Dominus Dominu meo, sede a dextris meis (Psal. cix). » Quod de David, vel alio homine, non potest intelligi. « Certissime ergo scitote hunc Jesum ita esse exaltatum, et Spiritum sanctum nississe, quem vos crucifixistis. »

CAP. XVI. *De inpleta prophetia Ioeil.*

« His auditis, compuncti sunt corde (Act. ii), et ita impleta est prophetia Ioeilis, quia post ignem Spiritus sancti secutus est vapor compunctionis. Et dixerunt ad Petrum et ad reliquos apostolos :

« Quid faciemus, viri fratres? Ad quos Petrus: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti, ut loquamini variis linguis, sicut et nos. Et hoc erat signum familiare in primitiva Ecclesia, quia fere omnes ascendentibus de lavaero laquebantur omnibus linguis. Et nota quod ait Petrus: « Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. » Formam namque traditam a Domino, qua exprimitur Trinitas, diu in primitiva Ecclesia subtinebunt apóstoli, utentes hac forma verborum. « Baptizo te in nomine Iesu Christi, » ut ita dilatarent nomen Christi. « Aliis verbis pluribas exhortatus est eos Petrus. Et qui receperunt sermonem ejus baptizati sunt. Et apposita sunt numero fidelium in die illa, scilicet ipsa die Pentecostes, animæ circiter tria millia. Et erant perseverantes in doctrina apostolorum, et in communione fractionis panis, et Eucharistie, quia in primitiva Ecclesia crebro unanimiter conveniebant, ad percipieandam eucharistiam, vel in communione fractionis panis quotidiani, qui singulis quotidianis ab apostolis frangebatur, nihil enim habebant proprium. Sed et predia vendidebant, et posuerant pretia ante pedes apostolorum, qui singulis diebus mane ascendebant in templum ad orationem. Sed postea redebentes singulis distribuebant panem, prout cuique opus erat. »

CAP. XVII. De paralytico curato a Petro.

Cum autem quiam die ascenderent Petrus et Joannes in templum ad horam orationis nonam, erat quidam claudus a nativitate, qui in Glossa *paralyticus* dicitur, juxta portam templi, quæ dicitur *Speciosa*, a speciali quodam ornamento, quod apposuit ei Alexander Hircanus. Ibidem etiam posuit Herodes aquilam aereum, et erat porta atrii virorum mundorum. Iste ciandus quotidie portabatur in grabato suo ad portam illam, ut petret eleemosynam ab ingredientibus in templum. Et rogabat Petrum, et Joannem, ut eleemosynam acciperet ab eis, cum ascendissent in templum ad horam orationis nonam. Fuit enim consuetudo Hebreorum tribus horis orare. Unde Daniel (cap. vi), dato edicto regis, qualibet de his tribus horis orabat, ascendens fenestram cubiculi sui. Et haec consuetudo confirmata est ab Ecclesia, quæ eisdem horis erat, scilicet tertia, sexta, nona, quia Dominus hora tertia flagellatus est, sexta crucem ascendit, nona animam posuit. Intuentes Petrus et Joannes claudum, dixerunt: « Respice in nos. » Ac si dicerent: Attende paupertatem nostram, non habemus quod porrigamus tibi. At ille intuebatur in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Ad quem Petrus: « Argentum, et aurum non est mihi. » Non enim erat suum quod reservabat in usus pauperum qui reliquerant patrimonia sua, projicientes ad pedes apostolorum. « Quod autem habeo hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni, surge et ambula in pace. Et apprehensa manu ejus dextera elevavit

A eum, et protinus consolidatae sunt bases ejus, et plantæ. Et stetit, et ambulabat, et introruit cum illis in templum, ambulans, et exsiliens. « Quod additum est a Luca, ut ostenderet illud impletum: « Saliet sicut cervus claudus (Isa. xxv.), » — « Et vidit omnis populus claudum ambulanten, et laudantem Deum. Et impleti sunt stupore, et extasi in eo quod contingebat illi, scientes quod a nativitate claudus fuerat. Et cum viderent Petrum et Joannem, eucurrerunt ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, id est in ea parte in qua stabat Salomon dum oraret. « Et videns Petrus populum admirantem super hoc miraculo, locutus est ad eos. »

B CAP. XVIII. Quod sibi nil ascribabant, sed omnia Deo.

« Viri Israelitæ, quid admiramini nos, quasi virtute nostra hoc fecerimus miraculum (Act. iii). » Quasi dicat: Non virtute nostra hoc fecimus, sed Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti, et vos potius iudicatis Barabbam dimittendum (Matth. xxvi; Marc. xv; Luc. xxiii; Joan. xiii). « Nomen ejus, id est nominis ejus invocatio, et fides habita de eo, dedit isti integrum sanitatem in conspectu omnium vestrum. Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. Sed quia sic prædictum erat ab omnibus prophetis, oportebat ipsi pleri. « Pœnitentia ergo, et confitemini, ut cum venerint tempora refrigerii a facie Domini, scilicet tempus incarnationis, quod revera fuit tempus refrigerii, vel discretio universalis judicii, et redemptio justorum, et deleantur peccata vestra. Tunc enim plene delebuntur peccata, cum virtute resurrectionis mors destruetur novissima, et cum misericordia eum, qui prædicatus est vobis Iesum Christum, quem oportet cœlum suscipere, id est ad dexteram Patris sedere, usque in tempus resurrectionis omnium nostrum, quæ locutus est Dominus a sæculo per os omnium prophetarum, id est usque ad communem omnium resurrectionem. Tunc enim revera omnia complebuntur de Christo a prophetis prædicta. Et ponit exempla de his quæ prædixerunt de Christo, et præmittit Moysen (Deut. xviii).

C CAP. XIX. De iniuria Sadduceorum in apostolos.

Loquentibus autem apostolis ad populum supervenientibus sacerdotes et magistratus templi, et indignati sunt omnes communiter, quia magnificabant eum, quem ipsi dominaverant quasi reum (Act. iv). Et Sadducei specialiter dolentes, quia prædicabant resurrectionem quam ipsi negabant, et injecerent manus in eos, et posuerunt in carcere, quia iam vespera erat, et non poterant eos judicare. « Multi autem, qui audierant verba eorum, credidicunt. Et fecerunt qui eadem die ad fidem conversi sunt, quinque millia. Et hoc est, quod saep legitur, quia

tria millia una die ad fidem conversi sunt, quod A cipit, et inferior contradicit, non est audiendum inferior. • Non possumus. quæ vidimus et audivimus, non loqui. At illi comminantes, dimiserunt eos, non audentes manus in eos injicere propter populum. Dimissi autem redierunt ad suos in Sion, et annuntiaverunt quanta eis principes sacerdotum, et seniores dixissent, et quomodo eis responderant. • Qui cum audissent, unanimiter leverunt vocem, dicentes: Domine, qui fecisti cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, qui in Spiritu sancto per os David (*Psal. 1*) patris nostri pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eus. Convenerunt

B enim in civitate ista adversus puerum tuum Jesum, quem misisti, Herodes, et Pilatus, cum regibus, et populo Israel, facere, quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri. Nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis, cum omni fiducia loqui verbum tuum. • Nota, quia de hoc verbo solet frequenter apponi, convenerunt Herodes, et Pilatus, facere, quæ manus Dei, et consilium, decreverunt fieri; sed adhære duobus verbis, facere, fieri, quia revera ipsi convenerunt ad exerceendam pravam actionem. Deus decreevit fieri illam passionem, quia actio illorum fuit prava, passio bona. • Cum autem orassent, motus est locus in quo congregati erant, et iterum missus est Spiritus sanctus, et repleti Spiritu sancto loquebantur verbum Dei cum fiducia.

CAP. XXI. De mutua charitate inter apostolos

• Et multitudinis credentium erat cor unum, et anima una (*Act. iv*). • Nec quisquam, eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebant, sed erant illis omnia communia, et gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot autem erant possessores domorum, aut agrorum vendebant, et ponebant pretia ante pedes apostolorum. Dividebatur autem simulis prout cuique opus erat. Tunc Joseph, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, quod interpretator filius consolationis, levites, Cyprus genere, cum haberet agrum, vendidit illum, et posuit pretium ante pedes apostolorum. • Unde cum dixisset levites, ne videretur, non habere proprium, quia levites non habebant hereditatem in terra, additum est. Cyprus genere, ut ostenderetur, natus in dispersione, et inter gentiles, et ideo licet ei proprium habere. Sed est adhærendum verbo Beda super hunc locum, et tenendum hunc fuisse socium Pauli, non illum qui cum Matthia statutus est, quando cecidit sors super Matthiam, et quidam arbitrantur, ut dicit Beda, minus intuentes; quia hic Barnabas appellatur, id est filius consolationis, ille Barnabas, id est filius quietis interpretatur. Unde Lucas nominis interpretationem scienter addidit, ut hujus ad illum differentiam insinuaret.

CAP. XX. Quod constanter responderunt ad interrogata in concilio.

• Altera die congregati sunt princeps sacerdotum (*Act. iv*), id est qui principatum habebant inter viginti quatuor seniores sacerdotes, qui nominatio exprimuntur. • Annas princeps sacerdotum, qui omnibus praeminebat, et Caiphas, et Alexander, et Joannes: • Hi post Annam erant excellentiores, et quotquot erant de genere sacerdotali, et seniores, et Pharisei, traditionum inventores, et Scribæ legis expositores, legem scilicet aliis exponentes. Horum distinctionem frequenter habemus in Evangelio. • Et statuentes eos in medio concilii, interrogaverunt eos, in qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc? Tunc Petrus Spiritu sancto plenus respondit, primo questionem eorum temerariam esse ostendens. • Nunquid pro benefacto judicamus, id est ad judicium trahimur, et tanquam rei arguimus? Quasi dicat: Stulte nos aigitis. • Notum sit vobis omnibus, quia in nomine Domini nostri Iesu Christi, quem vos crucifixistis, iste sanus astat coram vobis, quem Deus suscitavit a mortuis. Hic est enim lapis angularis a vobis aedificantibus reprobatus (*Matth. xxi*; *Marc. xii*; *Luc. xx*), id est a vobis crucifixus, qui postea suscitat a Patre, factus est in caput anguli, id est factus est princeps duorum populorum, qui in ipso, tanquam in angulari lapide, sunt uniti, et non est in alio aliquo salus. Non est enim aliud nomen sub celo datum hominibus quam nomen Christi, in quo oportet nos salvari. Videntes autem Petri et Joannis constantiam, attendentes quod illi essent idiotæ, et illitterati, admirabantur, cognoscentes eos, quia cum Iesu viderant eos, et quia præsens erat cum eis, quem sanaverat non poterant contradicere. • Nota quod aliam hic habemus etymologiam hujus nominis idiota, quam ab Isidoro. Nam secundum Isidorum, idiota dicitur quasi divisus ab auribus, idi, enim, divisio, ota auris interpretatur, ut dicatur, idiota, quasi divisus ab intellectu, scilicet factus. Sed secundum etymologiam, quam hic ponitur dicitur idiota, quasi ab idiomate. Dicti sunt ergo idiotæ, quasi contenti solo idiomaticæ linguae sive Hebreæ quam satis noverant, et nihil aliud. • Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere, et conferebant ad invicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? Manifestum est miraculum quod fecerunt, negare non possumus; sed ne amplius divulgetur, communemur eis, ne ultra loquantur, in nomine hoc, illi hominum. Et vocantes eos, denuntiaverunt eis, ne omnino loquerentur, vel docerent in nomine Domini Iesu. Ad quos Petrus, et Joannes: Vos ipsi judicate an potius obediendum sit Deo præcipenti, an vobis prohibentibus. • Quasi dicat: Erratis prohibentes quæ Deus præcepit, nec estis audiendi. Ubi enim superior præ-

CAP. XXII. De morte Anania, et Saphire.

« Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua (Act. v), voluit esse in collegio justorum, ut haberet necessaria vite sine labore, et ita lucrative voluit sibi acquirere præbendam. Et cum voluisset totum pretium agri venditi ponere ante pedes apostolorum, non solvens votum, defraudavit de pretio agri, conscientia uxore sua, et mediata partem sibi reservans, reliquam ad pedes apostolorum ponens. Quod statim Petrus prævidens in Spiritu ait : « Anania, cur tentavit Satanus contumum mentiri te Spiritui sancto ? Cur fraudasti de pretio agri ? Non es mentitus hominibus, sed Deo, qui scrutatur corda, et perdit omnes qui loquuntur mendacium. » Audiens hoc Ananias cecidit, et exspiravit. » Obi notandum quia, licet in Evangelio Dominus dixerit : « Qui te percererit in maxillam dexteram, præbe ei et aliam (Matth. v; Luc. vi), tamen in primitiva Ecclesia, quandoque exercuit vindictam. Quando enim primo promulgantur leges, solent ad eas sanciendas graves vindictæ exerceri, ut rigorem promulgatæ legis sanciat severitas vindictæ. Unde in initio legis nascentis pro collectione lignorum in Sabbato lapidabatur homo (Levit. x). In initio sacerdotii duo filii Aaron igne consumpti sunt, pro oblatio igne alieno. Sic Ananias, defraudans de pretio agri, corruxit et exspiravit, pro terrore aliis incutiendo, quia tam velox vindictæ magnum timorem aliis incepsit. » Factus est enim timor magnus in omnes qui audierent. » Et est anticipatio, quia solius viri mortem ante uxoris exitum pauci audierunt. » Sergentes autem juvenes asportaverunt cadaver, et sepelierunt. Et factum est quasi horarum trium spatium, et uxor ejus nesciens, introivit. Ad quam Petrus : Die, mulier, si tanti agrum vendidisti ? Ad quem illa : « Etiam tanti. Ad quam Petrus : Quid utique convevit vobis tentare Spiritum Domini ? Ecce pedes eorum qui sepelirunt virum tuum stant ad ostium, et effarent te. » Ac si verbo brevi concludens diceret ; morieris. Qui enim sepelitur mortuus est, et confessum corruxit ante pedes ejus, et exspiravit, quia fuit conscientia fraudis. » Et intrantes juvenes, qui stabant ad ostium, invenerunt eam mortuam, et asportaverunt, et sepelierunt ad virum, id est juxta virum suum. » Fuit enim haec consuetudo Hebreorum, uxores sepeliri juxta viros suos, ut conjunctionem carnis sequeretur conjunctio pulveris, et quia mulier formata est de costa viri (Gen. ii).

CAP. XXIII. De signis quæ siebant ab apostolis.

« Per manus autem apostolorum siebant signa, et prodigia multa in plebe, et erant omnes unanimiter in portu Salomonis. Nemo autem insidetum audebat se ficte conjungere illis (Act. v), quia territi erant exemplo Anania. » Et augebatur in Domino credentium multitudo, et ponebant in plateis infirmos in lectulis et grabbatis, ut, veniente Petro, umbra illius corporis obumbrati, liberarentur ab infirmitatibus suis. » Quia Petrus privilegiatus

A erat in miraculis, et majora legitur fecisse quam Christus. Secundum quosdam scribitur grabbatum per duo b sicut Sabbathum, et sic dicunt debere proferri media correpta, alii dicunt grabatum, quasi gravatum, et mutatur v, in b et sic debet produci, quod est *vegius*.

*** Additio 1.** Et vide quia grabatum proprie dictum lecternum pauperum, in quibus nihil corpori substernitur, sed tantum supponitur capiti substramentum.

CAP. XXIV. De incarceratione apostolorum.

« Exsurgens autem princeps sacerdotum, et Saducei repleti sunt zelo, et injecerunt manus in apostolos, et posuerunt eos in publicam custodiam (Act. v), id est in carcere. Nota quod supra dictum sit pluraliter principes sacerdotum, hic dicitur singulariter, quia forte unus eorum mortuus erat, scilicet Annas. Vide quoque, quia Sadducei dicti sunt, quasi Seducei, a sedech, quod interpretatur *justitia*, unde Melchisedech quasi rex *justitiae*. Usupabant enim nomen *justitiae*, cum essent injusti. Vel dicti sunt Sadducei, a Sadoch sacerdote, ad quem transtulit Salomon sacerdotium ab Abiathar, quia gloriabatur se esse de genere ejus. Iste consentiebant principibus sacerdotum in persecutione apostolorum, quia prædicabant resurrectionem, quam ipsi negabant.

CAP. XXV. Quomodo per angelum de carcere sunt educti.

« Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carcereis, et educens eos, dixit : Ite, et loqui nunti in templo plebi omnia verba vite hujus (Act. v), scilicet vita Christianæ, quod addere non fuit necessarium, quia iam famosa erat secta Christianorum. Non est autem intelligendum angelum aperuisse januas carcereis. Sed quod dictum est, aperiens, sic accipiedum est, ac si diceretur : Ita eos educens, ac si januae essent aperte. Credendum enim est, juxta quod tradunt sancti, clausis januis eductos esse de carcere, quod factum est ad eorum confirmationem, et Iudeorum confutationem. Nam quomodo hésitaret Thomas Christum in carne et ossibus, clausis januis ad discipulos intrasse, cum se ipsum viderat, clausis januis, de carcere eductum esse. Inde quoque dicentes, corpus Christi farto sublatum de monumento, quo farto dicentes apostolos eductos esse de carcere clauso. Juxta præceptum angoli apostoli intraverunt diluculo in templo, et docebant plebem, quia præceperat angelus, ut prædicarent in templo, scilicet in loco celebriori, et a sacerdotibus frequentato.

CAP. XXVI. Quomodo obstupuerunt illis eductis.

« Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant convocaverunt consilium (Act. v), ut deliberarent quid faciendum esset de eis. Ad hoc enim missi fuerant in carcere, ut ad judicium traherentur. » Et miserunt ad carcerem, ut adducerentur. Cumque reversi essent ministri, renuntiaverunt eis, dicentes : Carcerem quidem clausum in-

venimus cum omni diligentia, et stantes ad januam A custodes, aperientes autem neminem intus invenimus. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi et principes sacerdotum, id est potentiores et sapientiores, ambigebant quomodo hoc factum esset. Et ecce quidam adveniens, dixit eis: Viri, quos posuistis in carcere stant in templo, et docent populum.

CAP. XXVII. *De responsione eorum.*

¶ Tunc abiit magistratus cum ministris (Act. v), id est princeps sacerdotum. Et est magistratus singularis numeri, et eodem modo in praecedenti secundum Graecum. Et adduxit eos sine vi, non audens eis violentiam facere, propter populum qui favebat eis. Et statuerant eos in consilio, et ait illis princeps sacerdotum: Praecepimus vobis, auctoritate scilicet pontificali, ne deceretis amplius in nomine isto, scilicet in nomine Iesu, et ecce repletis Hierusalem doctrina vestra. Nunquid vultis inducere super nos sanguinem hominis hujus? id est sanguinis vindictam. Quasi dicat: Nunquid arguistis nos quasi reos sanguinis innocentis, praedicando eum innocentem, quem condemnavimus? Et responderunt unanimiter omnes apostoli ex fervore et zelo, non patientes unum pro omnibus loqui. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitavit Iesum, quem vos interemistis suspendentes in ligno, et exaltavit illum ad dexteram suam, et nos testes sumus horum verborum, et Spiritus sanctus, quem dedit, non solum nobis, sed omnibus obedientibus sibi. In quo ad penitentiam eos provocant. Ac si dicant: Etiam vobis si velitis obedere: Hae audientes dissecabantur cordibus suis.

CAP. XXVIII. *De concilio Gamalielis.*

¶ Tunc surgens in concilio quidam Pharisaeus, nomine Gamaliel, legis doctorum honorabilis, universæ plebi præcepit ut ad breve homines amoverentur (Act. v). Iste Gamaliel, ut dicit Clemens in epistola quadam, fuit discipulus apostolorum, sicut Nicodemus, et erant de consilio apostolorum inter Iudeos, ut sæpe mitigarent iram eorum adversus eos. Locutus est ergo Gamaliel in concilio in hunc modum: Viri Israelitæ, attendite vobis quid acturi estis super hominibus istis. Quasi dicat: Non debetis subito judicare, sed exspectare, quia si opus eorum est opus tantum hominum, per se destruetur; si autem est opus Dei stabit, nec poterit destrui. Et hoc ostendit exemplo deorum, scilicet Theodæ et Iude Galilæi. Theodas Magus, ut tradit Josephus, dicebat se prophetam, at cuius persuasionem multi, venditis omnibus suis et sublatis ex urbe facultibus, ad ripas Jordanis venerunt, et promisit se facturum Post triduum, ut divideretur Jordanis, et transiret sicco pede, sicut transierant filii Israel. Et dum exspectarent, in triduo illo superveniens procurator præsidis Syriae cum multitudine equitum, multos ex eis occidit, et caput ipsius Theodæ Hierosolymam reportavit.

CAP. XXIX. *Aliud exemplum de eodem.*

¶ Post hunc exstitit Judas Galileus in diebus professionis (Act. vi), id est descriptionis generalis ab Augusto factæ, quando unusquisque solvens censum capitum sui, proficitur se subditari Romano imperio. Iste Judas Galileus fuit Essens genere. Et, ut tradit Josephus, persuadebat Iudeis ut negarent tributa Romanis, asserens eos, qui decimas et primicias Deo solvebant, non debere solvere tributa hominibus. Et in tantum prevaluit hec doctrina eius ut Pharisæi et magna pars populi quererent ab ipso Domino an solvendum esset tributum Cesari, an non; postea perit ipse, et quotquot ei consenserunt. Consenserunt ergo exhortationi Gamalielis, et convocantes apostolos flagellaverunt eos et flagellatos dimiserunt, prohibentes sub cominatione mortis, ne amplius loquerentur in nomine Jesu. Et ibant apóstoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Ecce quantum erat in eis jam robur fidei, qui nec verbis prohiberi poterant, nec flagellis, id est non destiterunt primo verbis prohibiti, modo flagellis cessi.

CAP. XXX. *De causa murmuris inter Christianos.*

¶ In diebus autem illis, crescente numero discipulorum (Act. vi), id est Christianorum qui co tempore dicebantur discipuli, factum est murmur Graecorum, id est advenarum gentilium in civitate conversantium, vel Iudeorum, qui fuerant in dispersione nati, et inter Graecos nutriti; et aduersus Hebreos, ex eo quod despicerentur viduae eorum in ministerio quotidiano, quia viduae Hebreorum erant magis peritæ, et ideo alii præferabantur in dispensatione administrationis quotidiana. Et potest intelligi causa murmuris dupliciter. Vel quia viduae Graecorum in quotidianum ministerium non admittabantur; vel quia in ministerio quotidiano nimis gravabantur. Forte faciebant eas socarias, et hujusmodi vilios administrare. Videntes autem apostoli eam murmurationem ortam pro administratione viduarum, quas ideo necesse erat administrare, quia non poterant ipsi ad hoc sufficere, ut singulis distribuerent, et multitudinem convocantes, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, vires ex vobis testimonii septem, plenos Spiritu sancto, et sapientia, quos constituamus super hoc opus, ut ipsi ministrant, vel præsint ministrantibus, nos vero orationi et prædicationi vacabimus. Et placuit sermo iste multititudini, et elegerunt septem, scilicet Stephanum, et Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam Antiochenum. Qui solus dictus est advena, quia alienus. Vel quia solus erat advena, vel quia notabilis solus erat futurus, dicitur advena, quasi alienus. Hos statuerunt illi, qui elegerant ante conspectum apostolorum. Et orantes apostoli imposuerunt eis manus horam; vicem habent in Ecclesia archidiaconi, propterea instituti, ut portent

pondus negotiorum, ut episcopi liberius vacent de-
crinae et orationis. Sed episcopi nostri temporis,
qui deprehenderunt archidiacones in hujusmodi
administratione minus circumspectos provida qua-
dam cautela dant operam haec operationi, id est
administrationi. Et vide quod quiri apostoli orantes
legantur manus eis imposuisse, ideo in ordinationi-
bus sunt orationes. Hac etiam auctoritate in qui-
busdam ecclesiis manus imponuntur diaconibus in
ordinatione. Qui autem eis manus non imponunt,
secum habent auctoritatem Bedae. Quod autem di-
ctum est, et orantes imposuerent eis manus, dicit,
intelligendum esse factum post, quia postea eosdem
ordinaverunt ministros ad ministerium sacri altaris,
et Dominici corporis et sanguinis, et tunc eis ma-
nus imposuerunt. Unde et sacerdotibus cum ordi-
nantur manus imponuntur. « Verbum Domini cre-
scebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in
Hierusalem. Multa etiam turba sacerdotum obedi-
bat fidei. »

CAP. XXXI. *De commendatione beati Stephani.*

« Et Stephanus plenus gratia et fortitudine faciebat
prodigia et signa magna in populo. Surrexerunt autem
quidam de synagoga Libertinorum (Act. vi), » a
regione sic dietorum. Vel libertinorum, id est manus-
sorum, qui cum prius fuissent servi, postea fuer-
ront de libertate donati, et sic de servili conditione
fuerunt, qui primo resisterunt fidei Christi, « et Ci-
renensium » a Cirene civitate, « et eorum qui erant
a Cilicia et Asia » Minor, quæ sibi proximas sunt,
« disputantes cum Stephano; et non poterant resistere
sapientiae, et Spiritui sancto, qui loquebatur in eo.
Tunc introduxerunt duos falsos testes, qui testifica-
rentur eum dixisse blasphemiam in Deum et in
Moysen, et commoverunt plebem, et seniores, et
scribas, et adduxerunt eum in concilium et surrexe-
runt duo falsi testes, et dixerunt : Homo isten non ces-
sat loqui adversus locum sanctum et Moysen. » Quasi
dicant : Detrahit templo, et legi. « Audivimus eum
dicentem, quoniam Jesus Nazarenus destruet locum
istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis
Moyses. Et omnes qui intuebantur eum, sedentes
in concilio, videbant faciem ejus tamquam faciem
angeli. » — « Et dixit princeps sacerdotum : Numquid
haec ita se habent ? » (Act. vii.) Tunc aggressus est D
beatus Stephanus facere granitem sermonem. Et
quia arguebatur de blasphemia in Deum et Moysen,
ideo præmituit in principio sermonis commendatio-
nem Dei, dicens . Deum, qui locutus est patribus et
prophetis esse Deum majestatis et glorie. Et statim
accedit ad commendationem Moysi, inchoans ab
altieri, scilicet a commendatione patrum, a
quibus descendit Moyses inchoat itaque ab Abra-
ham, quomodo egressus de Chaldaea venit in Me-
opotamiam, et inde in Charan, et inde Iudeam.

CAP. XXXII. *De sermone ejusdem.*

« Viri, inquit, fratres et patres, audite : Deus
gloriae apparuit patri nostro Abraham cum esset in
Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan, et

A dixit ad illum : Exi de terra tua, et de cognatione
tua (Act. vii). » Tertium additur in Genesi (cap. xii),
scilicet de domo patris tui. Sed a Stephano præter-
mittitur, quia scientibus loquebatur. Ideo historiam
breviter tangit, vel transit quasi notam. Sed vide-
tur obloqui libro Genesis, ubi videtur continere,
quod post mortem patris, scilicet Thare, dictum
fuerit hoc, scilicet Abraham, de quo constat quia
mortuus est in Charan, ubi et filius ejus cum eo
habitavit, et ita dictum est in Charan. Quid est ergo
quod hic dicitur, priusquam moraretur in Charan,
potuit ei utroque dici. Vel ubi dicitur : « Et
dixit ad illum, » supple, postea in Charan. Sed
sive in Mesopotamia, sive in Charan, sive utroque
dictum sit ei, quomodo ergo dictum est ei :
« Exi de terra tua, » quæstio est. Nunquid jam non
exierat de Chaldaea ? utique : Sed adhuc ibi teneba-
tur spe, et desiderie redeundi. Praeceptum est ergo
ei, ut exiret mente, qui jam exierat corpore. Vt
potest dici, quod Mesopotamia, et Charan in Chal-
daea sunt. Et ita egressus de Chaldaea, id est de
quadam parte Chaldaea, venit in Mesopotamiam, in
aliam partem scilicet Chaldaea, et inde venit in
Charan, que adhuc erat Mesopotamia. Tunc exiit
de terra Chaldaeorum, et de Mesopotamia quantum
ad hoc, quod videtur bis dictum, et venit postea in
Charan. Et inde similiter de Charan, « postquam
mortuus est pater ejus, translulit eum Dominus in
terram istam, in qua vos habitatatis. » Vel tunc exiit
de terra Chaldaeorum mente, et inde, id est denum,
scilicet post depositionem illius voluntatis, post
mortem patris translatus est in terram istam. Vt
si intelligatur dictum. Venit in Charan plane le-
gitur haec littera. Et vide quia in Hebreo dicitur
de Ur Chaldaeorum, id est de igne Chaldaeorum.
Chaldae enim ignem adorabant, et per ignem tra-
jiciebant parvulos suos, sicut nos trajicimus per
aquam baptismi. Et tradunt Hebrei quod quia
Thare, et filii ejus, cum essent in Chaldaea, nole-
bant adorare ignem, proiecti sunt a Chaldaeis in
ignem, et combustus est Aram frater Abraham.
Abraham vero a Domino liberatus est. Unde sape
dictum est ei a Domino : Ego sum Dominus Deus
tuus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum (Gen. xv). »

CAP. XXXIII. *De prosecutione narrationis.*

Postquam autem liberatus est cum patre suo
Thare, et Nachor fratre, et Lot nepote, et tota
familia, venit in Charan, et inde post mortem pa-
tris, ibi remanente fratre ejus Nachor, venit in Ju-
deam. Tamen « non dedit illi hereditatem Dominus
in ea, nec passum pedis (Aet. vii), » id est nec
etiam minimam partem, quia nihil possedit ibi, nisi
titulus emptionis. Speluncam enim cum agro non
hereditate possedit, sed pretio emit ab Ephron
filio Seor Altheo, « sed repromisit Deus dare illam
in hereditatem semini ejus post ipsum, cum non
haberet filium, dicens : Erit semen tuum accola, »
id est peregrinum « in terra aliena (Gen. xv) » 430
annis, et in parte hujus temporis « subjiciens eos

servituti, et male tractabunt eos *Ægypti*; quia a gentis scilicet ab Ephron, filio Seor Etho, scilicet in Abrahadio, ubi sepultus est Adam cum Eva, Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lia. Sed quid est quod dictum est, « in sepulcro, quod emit Abraham a filii Emor, filii Sichem, » cum constet Abraham emisse sepulcrum ab Ephron Ethao? Ideo sic construunt quidam litteram: Translata sunt in Sichem, Sichem dico emptam a filii Emor, filii Sichem. Sed quid est quod dicit, Emor, filius Sichem, cum constet Sichem fuisse filium Emor? Potuit esse, quod fuerint duo Sichem, quorum alter dicitur a Luca pater Emor, alter in Genesi dicitur filius ejus. Vel ita ordinata constructionem: ut jungas principium sermonis, et finem hoc modo: A filii Sichem filii Emor. Et ita hic locus congruit l-

CAP. XXXIV. Quomodo computentur 450 anni.

Beda et Augustinus, quia dictum est: « In Isaac vocabitur tibi semen (*Gen. xi*), et adhaerentes huic verbo computant 450 annos a nativitate Isaiae usque ad mortem duorum regum, scilicet Seon regis Amorræorum, et Og regis Basan. Prosequitur exinde breviter Stephanus historiam. « Et dedit illi testamentum circumcisio[n]is, et genuit Isaac, et circumcidit eum octava die. Et Isaac Jacob, et Jacob duodecim patriarchas. Et patriarchæ annulantes Joseph, vendiderunt eum in *Ægyptum* negotiatoribus, qui transtulerunt eum in *Ægyptum* (*Act. vii*), quod breviter transit. « Et erat Deus cum eo, et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus, et dedit ei sapientiam et gratiam in conspectu Pharaonis regis *Ægypti*, et constituit eum præpositum super *Ægyptum*, et super omnem dominum suam. Postea facta est famæ magna in universa terra. Et audiens Jacob frumentum esse in *Ægypto*, primo misit filios, postea ipse cum septuaginta quinque animabus descendit in *Ægyptum*. Veritas habet secundum librum Geneseos (cap. xlvi), quod cum 70 animabus intravit, et computantur ipse Jacob et Joseph, cum duobus filiis, non sunt ibi nisi 70. Lucas addit quinque per anticipationem, computans nepotes Joseph, sequens editionem LXX Interpretum, quæ magis erat authentica. Quam nisi sequeretur, forte minus crederetur ei, et opus ejus suspectum haberetur. « Et defunctus est ipse Jacob in *Ægypto*, et patres nostri, scilicet duodecim patriarchæ, et translati sunt in Sichem. Hoc de solo Joseph legitur, quia filii Israel, ad ejus petitionem, ossa ejus de *Ægypto* transtulerunt, quæ etiam prophetasse leguntur, et sepulta sunt in Sichem (*Gen. xlvi*). Quid est ergo quod pluraliter dictum est, et translati sunt in Sichem. »

CAP. XXXV. Opinio Bedæ de eodem.

Credendum est, ut dicit Beda, Stephano, credendum est Hieronymo, qui in historia Paula dicit, eam transisse per Sichem, et ibi invenisse sepulera duodecim patriarcharum. Primo ergo translata in Sichem, posita sunt postea in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti a filii Emor, filii Sichem in spelunca scilicet duplice, quam emit quadrin-

B bro Genes os Ut ergo excludatur omnis dubitatio, ita construatur littera: Translati sunt in Sichem, Sichem dico emptam a Jacob scilicet, a filii Sichem filii Emor. Ac si diceretur in illam partem Sichem, quam emit Jacob, non Abraham, et inde postea positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham ab Ephron Ethao, scilicet in Abrahadio.

CAP. XXXVI. Redit Stephanus ad ordinem historiæ.

Postea redit Stephanus ad ordinem historiæ, quia quodam modo digressus fuerat, et continuatur ei, quod dictum est: Post hæc exibunt, et desercent mihi in isto loco. Cum autem appropinquaret tempus reprobationis, crevit populus, et multiplicatus est in *Ægypto*, quoadusque surrexit alius rex in *Ægypto*, ignorans beneficia Joseph (*Act. vii*), id est immemor beneficiorum Joseph. Hic affixi patres nostros præcipiens necari parvulos nostros. Et eo tempore, quo dedit edictum occidendi parvulos, natus est Moyses, et fuit gratus Deo. Ecce quomodo descendit ad commendationem Moysi, quia arguebatur blasphemasse in eum. Qui cum nutritus esset tribus mensibus in domo patris sui, projectus est in flumen, et sustulit eum filia Pharaonis (*Exod. ii*), quæ venerat ad flumen, ut lavaretur, et enutrivit eum sibi in filiam. Et eruditus est Moyses omni sapientia *Ægyptiorum*, et erat potens in verbis, et operibus suis, id est eloquens et fortis. Cum autem esset quadraginta annorum, visitavit fratres suos filios Israel in terra Jessen, ubi occidit *Ægyptiam* rixantem cum Hebreo, putans fratres intelligere, sicut ipse intelligebat in spiritu, quod per manum illius Dominus filios Israel de manu *Ægyptiorum* esse liberaturus. At illi non intellexerunt. Et cum sequenti die vellet reconciliare duos Hebreos rixantes, qui injuriam faciebat alteri, repulit eum, dicens: « Quis te constituit principem et judicem super nos? Nunquid me vis interficere sicut heri interfecisti *Ægyptium*? Quo auditu timens sibi Moyses fugit in terram Madian, ubi de Sephora, filia sacerdotis Madian quam duxit, duos genuit filios. Explatis autem annis quadragintis apparuit illi Deus in deserto montis Sinai (*Exod. iii*), cum minaret gregem ad interiora deserti in rubo, et facta est vox Do-

mini ad eum, dicens: Ego sum Deus patrum vestrum, et tremefactus est Moyses. Dixit autem illi Deus: Solve calcamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et gemitum eorum audivi, et descendit liberare eos. Et nunc veni, mittam te in Aegyptum. Hunc Moysen, quem negaverunt dicentes: Quis te constituit principem super nos? misit Deus principem, et redemptorem eorum de servitute Aegypti, cum manu, id est opere, vel auxilio angelii, qui apparuit ei in rubro. Hic eduxit eos faciens signa et prodiga in terra Aegypti, et in mari Rubro et in deserto annis quadraginta. Idem Moyses dixit filiis Israel (*Deut. xviii*): Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis. Hic est qui fuit in Ecclesia, id est in congregatione populi Israel in solitudine Sinai cum angelo, qui loquebatur ei in monte cum patribus nostris, quia accepit verba vitae dare nobis, cui noluerent obedire patres nostri, sed repulerunt eum, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum ad Aaron dicentes (*Exod. xxxii*): Fac nobis deos qui praecedant nos. Et fecerunt vitulum, et hostias ei obtulerunt.

**CAP. XXXVII. Commendat tabernaculum, ne videatur
damnare locum sanctum.**

Postea quia dicebant eum depravare locum sanctum, subdit de commendatione tabernaculi. Quod dictum est tabernaculum testimonii, vel quia in eo erat arca testimonii, vel quia ante fores tabernaculi causae sub testibus diffiniebantur. Tabernaculum (*Heb. viii*), inquit, testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut dispositus Deus loquens ad Moysen, ut facret illud secundum formam, quam viderat in monte. Hoc habuerunt patres nostri, usque in diebus David. In diebus autem Salomonis templum tabernaculo successit. Postea incipit eos arguere, postquam purgavit se a crimeni sibi a falsis testibus objecto. Dura, inquit cervice, et incircumcisus cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut et patres vestri? Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri. Hoc audientes dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

CAP. XXXVIII. Quod lapidaverunt Stephanum.

Cum autem esset Stephanus plenus Spiritu sancto, intuens in celum, vidit gloriam Dei, et Iesum in forma humana stantem a dextris virtutis Dei (*Act. xi*). Stans apparuit ei crucifixus, ne titubaret lapidandus. Et in ipso quo stabat, se paratum ei subvenire, monstrabat, quia stare pugnantis est, vel adjuvantis. Ecce, inquit, video celos apertos, et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei. Tunc exclamantes voce magna, clausebant aures suas, quasi abhorrentes audire blasphemiam, et impetum fecerunt unanimiter in eum, et ejicientes eum extra civitatem lapidabant, in hoc secundum legem se agere testimantes, quia secundum legem blasphemus educebatur extra ca-

Astra, et lapidabant cum universus populus. Et testes, duo scilicet falsi, qui primi secundum legem tenebantur lapides projicere, quia in lege dictum est de blasphemio. Prima manus testium lapidabit eum. Et deposituerunt vestimenta sua: ne inquinarentur tactu illius, secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus, Postea vocatus est Paulus. Cui, teste Beda, in hoc Deus misericorditer providit, quod non est manus ejus sanguine innocentis poluta. Sed tantummodo servavit lapidantium vestimenta, et consensit eis, unde tanquam dignus morte periret, nisi Deus per gratiam ei penitentiam inspiraret. Lapidaverunt ergo Stephanum levitam, invocantem, et dicentem: Domine Iesu, accipe spiritum meum, sicut et Christus ad Patrem ait: In manus tuas commendo spiritum meum (*Luc. xxiv*). Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne status illis hoc peccatum, quia nesciunt, quid faciunt. Multi enim ex eis ipsum occidendo, estimabant se legem implere, juxta quod Dominus prædixerat: Venit hora, ut omnis, qui interficeret vos, arbitretur obsequium se præstare Deo (*Joan. xvi*). Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Et facta est persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis (*Act. viii*), quia occiso beato Stephano uno de principibus Ecclesie, quasi primicerio septem diaconorum, cœperunt alios persecuti graviter, in tantum, quod omnes discipuli, preter apostolos, qui ut pastores gregis, ceteris erant constantiores, dispersi sunt per regiones Iudeæ et Samariæ, fugientes a facie persecutorum, juxta quod præcepit Dominus: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, id est juxta morem terræ diligenter curam habentes sepulturæ, et fecerunt planctum magnum super eum. Tunc apostoli prævidentes, quod ad gentes in posterum essent transituri, prævidentes fidibus, qui erant in Jerusalem remansuri, ordinaverunt Jacobum Alphæi episcopum Hierosolymorum, et imposuerunt ei manus Petrus, et Jacobus, et Joannes. Ideo non a paucioribus quam tribus episcopis, episcopus hodie conseratur.

CAP. XXXIX. De prima persecutione Sauli.

Saulus vero devastabat Ecclesiam, discurrens per domos, trahens viros ac mulieres, et detrudens in carcere. Neminem tamen occidebat, Dominus custodiente manus ejus, ne sanguine innocentium polluerentur. Qui ante dispersi fuerant pertransibant de loco ad locum evangelizantes verbum Dei nihilominus, quia dispersi constantes erant in prædicatione evangelii. Philippus autem diaconus secundus a Stephano, descendens in civitatem Samariæ prædicabat ibi Christum, et intendebant turbæ unanimiter his, quæ a Philippo dicebantur, videntes miracula quæ faciebat, quia multos demoniacos liberabat, multos paralyticos sanabat, et claudos erigebat. Erat autem ibi Simon Magus se-

ducens gentem, cui auscultabant omnes, a minimo usque ad maximum, » quia magicis artibus multa faciebat, unde dicebant ipsum esse virtutem Dei magnam, testimontes ipsum esse prophetam, vel angelum, vel Dei Filium, quia mentes eorum dementaverat, id est magicis artibus subverterat. Cumque crederent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri, et mulieres, et Simon simulavit se credere, et baptizatus est. Videns enim Philippum facere miracula, qualia et quanta ipse facere non poterat, nec ita facile, putavit ex quadam industria fieri, ideo sicut baptizatus est, ut familiarius ei adhaeret, et addisceret artem, qua similia posset facere.

CAP. XL. De petitione Simonis magi.

« Cum autem audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quod receperisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem. Qui cum venissent oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum (Act. viii) » visibiliter, quod serte nondum fecerant, « nondum enim in quemquam illorum venerari, id est visibiliter descenderat. Constat enim quia invisibiliter Spiritum sanctum acceperant cum baptizati essent in nomine Domini Iesu Christi. Tunc imponebant manus super illos, et acciebant Spiritum sanctum, » ita quod visibili signo ostendebatur, cum linguis omnibus loquerentur. Constat hunc Philippum diaconum fuisse, non apostolum. Quod videtur ex glossa super Matthaeum; quia manum impositionem reservavit apostolis, que propterea reservatur hodie solis eorum vicariis, id est episcopis qui manus imponunt, et frontem linunt in confirmatione, ubi datus Spiritus sanctus ad robur. Si enim Philippus iste apostolus esset, statim baptizatis manus imponeret, nec ad hoc alios expectaret. « Cum autem Simon vidiisset, quod per impositionem manus apostolorum daretur Spiritus sanctus, » putans ex quadam industria hoc ab eis fieri, et hanc posse ab eis pretio comparari, « obtulit eis pecuniam, dicens: Date mihi hanc protestatem, ut cuicunque manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum, » et sic voluit emere hanc protestatem ad luerum. Ad quem Petrus: « Pecunia tua tecum sit in perditionem. » Quod sic potest distinguiri, ne videatur imprecari pecuniam. Pecunia tua tecum sit, supple, ducens te in perditionem. Vel imprecando ait: In perditione pecunia tua tecum sit, id est pecuniam tuam habeas, et pro ea prenam eternam luas. Sancti enim cum sententiam maledictionis proferunt, non ex veto ultiōnis, sed intuitu iustitiae in eam prorumpunt. « Non est tibi pars in sermone isto, » ut ad manum tuarum impositionem detur Spiritus sanctus. « Cor enim tuum non est rectum coram Domino. Poenitentiam itaque age pro hac inequitia tua, et roga Deum, ut si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video esse. » Sciebat eum Petrus in Spiritu, poenitentiam non acturum, sed ad hoc eum exhortari erat.

A ejus officium. Simon autem sciens se indignum a hoc exaudiri, noluit orare, sed ait apostolis: « Pre-camini pro me, ut nihil veniat super me horum quae dixistis. Petrus vero, et Joannes redibant Hierosolymam, et multis civitatibus Samaritanorum evangelizabant. »

CAP. XII. De eunuco baptizato a Philippo.

« Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, et vade contra meridianum, ad viam quam descendit a Jerusalem in Gazam (Act. viii), » id est in Africam. Quasi dicat: Vade ad viam per quam a Jerusalem per Gazam descenditur in Africam. Hac scilicet Gaza destructa est. Vetus enim Gaza, quae olim erat terminus Chananaeorum juxta Agyptum, destructa erat, et loco ejus adiecta est alia.

B « Et surgens abiit. Et ecce vir Āethiops eunuchus, potens in domo Candacis reginæ, qui erat super omnes gazas ejus. » Erat enim consuetudo eunuchorum custodiare thesauros potentum, « venerat adorare in Jerusalem. » Et, ut traditur in aliis historiis, per eum miserat multa dona templo in Jerusalem Candacus regina Āethiopum. Et vide quia omnes reginæ Āethiopum dicebantur Candaces; sicut Romani imperatores dicebantur Cæsares, nec habebat regimen regio illa nisi a feminis. « Cumque revertetur Āethiops ille, sedens super currum, et legens Isaiam prophetam, dixit Spiritus Philippo: Accede, et ad unte te currui. Accedens autem Philippus, audiuit eum legentem Isaiam, et dixit: Putasne intelligis quæ legis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Et rogavit Philippum, ut ascenderet currum, et sederet secum. Erat autem hic locus Scripturae quam legebat qui, Domino procurante, sic legendus occurserat: Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus eorum tendente se sine voce, sic non aperuit os suum (Isai. liii). Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, domine, ut dicas de quo propheta haec dicit? de se, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura hac, » de qua scilicet querelat, « evangelizavit illi Jesum. Et dum irent per viam, pervaenerunt ad quadam aquam. Et ait eunuchus: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Ad quem Philippus: Si credis ex toto corde, licet tibi baptizari. Ad quem ille: Credo Dei Filium esse Jesum. » Et vide, quia cum in Spiritu videret Philippus eunuchi fidem, voluit tamen ab eo extorquere confessionem manifestam, nolens eum subito baptizare, ut daretur exemplum baptizantibus et baptizandis interrogandi et constendi. Unde hodie cum quadam dilatatione et protelatione scrutiniorum, celebratur solemne baptismata in Sabbato paschali, quia incipiunt scrutinia in media Quadragesima ab ea die, qua contatur: *Dum sanctificatus fuero* (Ezech. xxxvi).

« Et jussit stare currum, et descendederunt ambo de curru, et baptizavit Philippus eunuchum. Et cum ascendisset de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum eunuchus, sed ibat

per viam suam gaudens. Philippus autem inventus est in Azoro, et pertransiens, evangelizabat cunctis civitatibus, donec veniret Cœsaream. In qua legitur domum habuisse, cuius usque hodie apparent vestigia; nec non et cubiculum quatuor filiarum ejus virginum prophetissarum. Nunc redit historia ad ordinem suum prosequens de Paulo, et continuatur ei quod supra dictum est. Saulus devastabat Ecclesiam. Quod enim dictum est de Philippo, et conversione eunuchi, quasi incidens fuit.

CAP. XLII. *De excommunicatione Sauli.*

Saulus adhuc spirans minarum, et cædis in discipulos Domini (Act. ix), id est adhuc communians eis et in eos conspirans, et ad cælestem eorum aspirans, accessit ad principem sacerdotum, zelo furoris eum concitante, et petiit ab eo litteras ad synagogas singulas Judæorum, quæ erant Damasci, ut ejus auctoritate, si quos inveniret Damasci, hujus via viros, et mulieres, vincitos perduceret in Jerusalem. Et cum iter ficeret, contigit ut appropinquaret Damasco, et subito circumfulsis eum lux de cœlo, et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? id est in membris meis. Qui ait: Quis es, Domine? An Deus es vel angelus? Ego, inquit, sum Jesus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare, id est potentiori rebellare. Et tremens ac stapeus, dixit: Domine, quid me vis facere? Ac si diceret, voluntatem tuam indica mihi, quia præsto sum tibi obdire. Ad quem Dominus: Surge, et ingredere civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem qui comitabantur cum stabant stupefacti, audientes quidem vocem ipsius Pauli, non ejus qui loquelatur cum eo, neminem autem videntes, juxta quod ipse Paulus infra diecit: Qui mecum erant, lumen quidem videbant, vocem autem ejus non audierunt, qui loquebatur mecum (Act. xxii). — Et surrexit de terra, et aperitis oculis nihil videbat. Factus est cæcus corpore, qui prius fuerat cæcus mente. Ad manus autem illum trahentes, manibus scilicet suis manus ejus tenentes, et quasi cæcum ducentes introduxerunt eum Damascum. Et erat ibi triplus diebus, non videns, neque manducans, neque bibens. In quo triduo creditur a Spiritu sancto didicisse Evangelium. Unde gloriatur in Epistola ad Galatas, se non habuisse hominem magistrum, dicens: Neque a homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi (Gal. i). Imponebatur enim ei a pseudo, quod edocitus esset ab Anania, non a Spiritu sancto, unde vocabant eum apostolum Ananiæ. Nec removeat si quandoque legatur, conuersio ejus facta, primo anno Dominicæ passionis, quandoque secundo, alterum de anno usuali, alterum de anno emergenti dicitur. Si enim computes primum annum Dominicæ passionis a Kalendis Januarii, qui est annus usualis, tunc secundo anno conversus est Paulus. Si autem computes ab ipso die passionis usque in sequente diem passionis

A anno revoluto, qui est annus emergens, in primo anno Dominicæ passionis conversus est.

CAP. XLIII. *Quomodo ex mandato Domini Ananias visitavit Paulum.*

Erat autem Damasci discipulus quidam (Act. ix), id est Christianus, nomine Ananias. Et dixit Dominus ad illum in visu, id est in visione noctis: Anania. Et ille ait: Ecce, Domine, ego paratus sum tibi obedire. Ad quem Dominus: Surge, et vade in vicum qui vocatur Beatus, et quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem. Ecce enim orat, Forsan Judas erat proprium nomen hospitis sui, vel forsitan erat de tribu Judæ, ut sit sensus: In domo Judæ, id est inter Judæos, qui ibi erant de illa tribu, vel in domo Jude, id est in vico Judæorum. Vicus autem dicitur a vicinia civitatis, ut dicit Rabanus, ut proprie dicantur vici viciniora rura civitatis. Hoc tamen, et sœpe alibi alter accipitur. Ne timeret Ananias venire ad Saulum, quem noverat acerrimum persecutorem Christianorum, addidit Dominus: Ecce enim orat, quasi diceret: Non est timendum quia factus est de Saulo Paulus, et de lupo agnus. Et ego etiam revelavi ei adventum tuum. Jam enim vidit in Spiritu te introeuntem ad se, et imponentem ei manus, ut visum recipiat. Tunc Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem, et habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes qui invocant nomen tuum. Ad quem Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, id est vas electum, et in fornace tribulationis prolatum, ut portet nomen meum coram regibus, et gentibus, et filiis Israel. Et tu quidem baptizabis eum, sed non docebis eum, ego enim solus docebo eum, et ostendam ei, quanta oporteat cum pati pro nomine meo, ut per multas tribulations probetur vas electum, et mala, quæ intulit sanctis patiatur cum sanctis. Abiit Ananias, et veniens ad hospitium Pauli intravit ad eum, et imponens manum, dixit: Saule frater, Dominus Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, misit me ad te, ut videoas interiori et exteriori oculo, et implearis Spiritu sancto, id est Spiritum sanctum plenius accipias postea in baptismio. Et confessim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ, et visumcepit et surgens baptizatus est, et cum accepisset eibum confortatus est. Et fuit cum discipulis, qui erant Damasci per dies aliquot, et continuo ingressus synagogas prædicabat Dominum Jesum, quoniam hic est Filius Dei. Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est qui expugnabat in Jerusalem eos qui invocabant nomen istud, et ad hoc huc venerat, ut vincatos eos duceret ad principes sacerdotum? Saulus autem magis convalescebat in Christo, et confundebat Judæos, qui erant Damasci, affirmans quia hic est Christus.

CAP. XLIV. *De inridia Judæorum in Paulum.*

Cum autem implerentur dics multi, a baptismo

Pauli concilium fecerunt Judæi, ut eum interficerent (*Act. ix.*). Ex eo quod dictum est: « Cum imperierent dies multi, » potest videri, hoc non fuisse factum, in hoc primo adventu Damasci, sed in secundo, quia forte transit in Syriam, et Ciliciam, et ibi prædicavit, et multos convertit. Postea cum iterum venit Damascum, quia magis suscitaverat invidiam Judaeorum in secundo adventu Damasci, statuerunt concilium, ut eum occiderent, sed notificata sunt ei insidie Judaeorum, et custodiebant portas civitatis die, ac nocte, ut eum dolos interficerent, non Judæi, sed cives Damasci, et præpositus gentis Arethæ regis ad petitionem Judæorum, sicut ipse Apostolus in Epistola secunda ad Corinthios (cap. xi) refert, dicens: « Damasci præpositus gentis Arethæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet. » Discipuli autem ejus nocte dimiserunt eum in spora per murum. Et vide, quod in Greco additum non est ejus, sed dictum est simpliciter discipuli, quia non habebat Paulus discipulos, sed omnes Christiani tunc dicebantur discipuli, quia nondum inventum erat hoc nomen Christianus. Elapsus Paulus a manibus Damascenorum, venit in Hierusalem, et volens se jungere discipulis Domini, scilicet apostolis, sed « omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus. » Tunc Barnabas Cyprus Levites genere qui, ut supra dictum est, pretium agri venditi posuit ad pedes apostolorum Domini, apprehensum illum duxit ad apostolos, narravitque quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. Quos autem apostolorum invenerit in Hierusalem in Epistola ad Galatas ostendit, scilicet Petrum, et Jacobum episcopum Hierosolymorum, cum quibus mansit 15 diebus, sicut ipse in Epistola ostendit, dicens: « Deinde post annos tres, scilicet conversione mea, veni in Hierusalem, videre Petrum, et mansi apud eum 15 diebus, alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini (*Galat. i, 18.*). » « Et erat cum illis, » scilicet Petro, et Iacobus, et aliis discipulis, qui erant in Jerusalem, « intrans, et extens, » per 15 dies. Deinde venit in partes Syriae, et Cilicie, et ibi « loquebatur gentibus, et disputabat cum Græcis, » id est Judæis inter Græcos dispersis. Hæc autem historia, præ nimia sui brevitate, rei veritatem confundit, quasi totum in Hierusalem factum sit. Ita enim procedit series historiæ. Et erat cum eis, intrans, et extens in Hierusalem, fiducialiter agens in nomine Domini. « Loquebatur autem gentibus, et disputabat cum Græcis. » Illi autem, « scilicet Judæi conversantes inter Græcos, cum quibus disputabat, » voluerunt eum occidere. Quod cum cognovissent fratres oeduxerunt cum Cæsaream, quæ civitas est Palestinae, et inde dimiserunt eum Tarsum, « quæ est civitas Cilicie, unde ipse oriundus fuit. » Postea redit historia ad Petrum, de Actibus apostolorum agens, quasi modo intercalari.

CAP. XLV. *De curatione Aeneae.*

Factum est autem, ut Petrus dum prædicando discurreret, venit Lyddam. Invenit autem ibi hominem quemdam Aeneam nomine, paralyticum ab annis octo in grabato jacentem. Et ait illi Petrus; « Aenea sanete Dominus meus Jesus Christus, surge, et sterne tibi lectum (*Act. ix.*). » Qui prins nec etiam poterat de lecto surgere. Et continuo surrexit. Et viderunt illum omnes qui habitabant Lyddam, et Saronam, et conversi sunt ad Dominum. Erat autem in Joppe discipula quæ Iam Christiana, quæ Hebraice dicitur *Talita*, Græce *Dercas*, Latine autem *Damula*, vel *Caprea*, Super Marcum tamen habemus, quia Tabita interpretatum est *pucella*. Unde *Tabitacumi*, interpretatum est *pucilli surge*, et secundum hoc sunt diversæ interpretationes hujus nominis. Hæc autem erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat, » et præcipue in consuendis vestibus pauperum, multum laboris impendebat. « Factum est autem in diebus illis, » in quibus Petrus venerat Lyddam, « ut infirmata moreretur. Cumque lavissent corpus, posuerunt in superiori cænaculo. Et cum Lydda prope esset Joppen, discipuli audientes, quia prope esset Petrus Lyddam, miserant ad eum duos viros, dicentes: Ne pigreris venire usque ad nos, » et non aperuerunt ei causam. « Exsurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt eum in cœnaculum, » ubi jacebat mortua Tabitha. « Et circumsteterunt eum omnes viduæ stantes, et ostendentes ei vestes, quas faciebat illis Dorcas, » ut operibus misericordiae ipsam operam dedisse, ostenderent, et sic Petrum ad compassionem commoverent. Tunc Petrus omnes ejecit, non tanquam perperata aliquid facturus, quod vellet alios latere, ut hi qui magicis artibus vel consilio daemonum aliquid machinarentur, sed Magistrum suum volens imitari, qui filiam archisynagogi suscitatutus omnes de domo ejecit, paucis exceptis. Vel forte, quia nonnulli erant visione miraculi indigni. « Ejectis omnibus foras, facta genuflexione oravit, et conversus ad corpus ait: « Tabita, surge. » At illa aperuit oculos, et viso Petro resedit, et dans illi manum, erexit eam, et convocatis, qui exierant, reddidit eis eam vivam. Et nouum factum est miraculum per universam Joppen, et multi crediderunt in Deum. Et moratus est Petrus in Joppe multis diebus apud Simonem coriarium, » vel curiarium, vel a corio, vel curia, quia forte curialis erat, ideo dictus curiarius, vel quia parabat coria, ideo dictus est curiarius. »

CAP. XLVI. *De conversione Cornelii.*

« Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurius cohortis, quæ dicebatur Itala (*Act. x.*), » quia missa fuerat a Romana civitate, quæ est Itala, quia Romani imperatores mittebant milites suos per civitates, ad custodiendas munitio[n]es. Et hic erat « religiosus et timens Deum, » religiosus supra gradum timoris, timens infra gradum religionis, id est pietatis, quia in gradu

ascensu donorum Spiritus sancti gradus pietatis', est supra gradum timoris. In quantum ergo religiosus supra gradum maioris, in tantum timens Deum infra gradum religionis, ut nomine religionis intelligas spiritum pietatis. Erat, inquam religiosus cum omni familia sua, quae religiosa erat et timorata, faciens eleemosynas multas plebi, non acceptor personarum. « Iste, cum esset quasi hora nona diei, vidit in visu manifeste, id est manifesta visione, non per somnum, vel in extasi, Angelum Dei introiemt ad se, et dicentem sibi: Cornelii. At ille intuens in eum, timore correptus, dixit: Quis es, Domine? Ad quem angelus: Orationes tue et eleemosyna tua ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Joppe, et aerei Simeonem quemdam, qui cognominatur Petrus. Ille hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cuius donus est juxta mare Tyrrenum, quia Joppe civitas terrae promissionis erat, mari Tyrrheno proxima, et in ipsius orientali littore sita, et ex parte littoris sita erat domus Simonis coriarii hospitis Petri. Ille, inquit, dicit tibi, quid te oporteat facero. Ecco Cornelio dictum est ab angelo. Exaudite sunt orationes tue. Unde constat cum tunc fidem habuisse, quia in hoc consonant sancti, quod merito fidei venitur ad opera, et non vice versa. Nondum tamen credebat Christum incarnatum, quia de tempore incarnationis incertus erat, ignorans, an jam incarnatus, an adhuc incarnandus. Non tamen suberat falsitas fidei ejus, quia cum fidem incarnationis haberet, salva fide, poterat esse in ambiguo, an jam venisset, an adhuc in carne venturus esset. Quia nonnullos sanctorum Patrum latuit, Christum natum esse, postquam natus est, ut Simeonem, usque ad quadragesimum nativitatis ejus diem. Non tamen putandum est, eos fidem incarnationis non habuisse, quia tempus non est de articulo fidei, imo cum nondum esset eis praedicatum, vel inspiratum, quod jam natus esset salva fide, licet eis esse in ambiguo, an jam natus esset, an adhuc nasciturus. Cum discessisset angelus a Cornelio, vocavit duos domesticos suos, et misit interuentum Dominum, quod de domesticiis non est dictum, quia constabat familiam ejus religiosam esse et timoratam. Quibus cum narrasset singula, misit illos in Joppen.

Additio 1. Pietas aequivoceum est, ad cultum Dei et ad compassionem proximi.

CAP. XLVII. De visione Petri.

Postera autem die iter facientibus illis, et appropinquantibus civitati Joppe (Act. x), vel appartenibus, secundum aliam litteram, ut jam possent videri de hospitio Petri, scilicet de domo Simonis coriarii sui, ascendit Petrus in superius cenaculum hospiti sui, circa horam sextam, ut in secreto oraret, et post orationem comederet, quia tempus erat comedendi; et ipse patiebatur esuriam. Et parantibus prandium ministris, cum ipse esset in oratione, cecidit super eum extasis, qua Do-

A mino operante, paesus est alienationem mentis, ita ut non uteretur sensibus humanis. Et in hujusmodi extasi vidit celum apertum, id est aeren, et de aere aperto descendens vas quoddam, velu linteum magnum de caelo submitti in terram quatuor linteis, vel lituis, vel initis, que litteraerior est. Dicuntur autem initiae, funiculi molles, quibus circumligantur pueri in cunabulis, facti de stupea materia, vel de serico ad opus nobilium. Videbatur ergo ei vas illud quasi linteum, quatuor initis, quatuor cornibus alligatis, in aere appensum, et ita demitti in terram, et in eo esse omnia genera animalium, quadripedia, serpentia terre. Et cum esuriret, facta est vox ad eum, dicens: Surge, Petre, manca, et manduca. B si diceretur ei in spiritu: Transi ad gentes, et occide in eis vitia, et sic Ecclesia incorpore. Absit inquit, Domine, quia nunquam manducavi communione, id est immundum. Et est idioma Hebreorum, reputantium cibos immundos, quibus communiter utebantur gentes. Unde vocabant communes, quasi immundos. Abhorruit ergo Petrus, quod dictum est ei manduca, quia ostensa ei fuerant quadripedia et serpentia, secundum legem immunda, quia grave videbatur ei uti cibis in lege prohibitis, et maxime timebat reprobacionem Iudeorum, si uteatur cibis gentilium. Et ideo cum ita cuncta abhorreret, facta est vox secundo ad eum, dicens: Quod Deus purificavit, communne ne dixeris. Quod constat ei spiritualiter dictum fuisse de gentibus, jam in Dei praescientia per fidem purificatis. De quarum purificatione instruxerat Petrus vox prima facta ad eum, dicens: Occide, et manduca. Cum autem ostensa fuissent ei serpentia terrae, constat ea non fuisse a Deo purificata, nec alicui, sive Iudeo, sive gentili, ad comedendum munda. Hoc autem factum est ei ter, scilicet vas semel, iterato, et tertio in terra demissum, et vox ter audit a est, pro commendanda veritate visionis, vel fidei Trinitatis. Nam, ut dicit Ambrosius, in eatchismo fit trina interrogatio, scilicet, credis in Deum? abrenuntias Satana? vis baptizari? Similiter trina unctionis, in vertice, sive fronte; in scapulis, in pectore; in baptismis quoque fit trina immersionis. Post trinam vasis ostensionem, receptum est vas in colum. Et dum intra se cogitaret Petrus, quid sibi vellet haec visio. Ecce tres viri, qui missi fuerant a Cornelio, inquirentes domum Simonis coriarii, steterunt ad januam, querentes si Simon, qui agnominatur Petrus, ille haberet hospitium. Et cogitante Petro de visione, dixit ei Spiritus: Ecco tres viri querent te. Causam tamen eum enim quererent, ei subtilevit, quam ipse postea ab eis didicit. Quia ad conservandam humilitatem, aliquando propheticus Spiritus ex parte animum tangit et ex parte non tangit. Surge, inquit, et descende, et vade cum eis nihil haesitans, quia ego misi illos. Descendens autem Petrus ad eos dixit: Ecce ego sum quem queritis, quae causa est pro qua venistis? Ad quem illi Cornelius

centurio, vir religiosus, ac timens Deum, et testimo- nium habens ab universa gente Iudeorum responsum accepit a Spiritu sancto, ut accersiret te in domum suam, et audiret verba a te. Et introduxit eos in hospitium suum, et fuerunt cum eo nocte illa. « Sequenti autem die, profectus est cum illis, et quibusdam fratribus, qui eum comitati sunt a Joppe, ut ei testes essent. »

Cap. XLVIII. Quod Petrus venit ad Cornelium vocatus.

« Altera autem die (Act. xi), secunda ab egressu de Joppe, introivit Cœsaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis et amicis necessariis. Amici necessarii dicuntur, qui non deserunt hominem in articulo necessitatis. Et cum introisset Petrus, obvius occurrit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus, adoravit eum, et ipso gestu corporis exprimens devotionem mentis. Petrus vero elevavit eum dicens : Surge, quia ego homo sum ut tu. Et cum multi adcesserint, cognati et cœlicet, et amici convocati, locutus est eis Petrus dicens : « Vos scitis, quam abominabile sit viro Iudeo accedere ad alienigenam. Sed ostendit mihi Deus, nullum hominem immundum esse, propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo quam ob causam accersisti me ? Ad quem Cornelius : A nudius quarta die oraham hora nona in domo mea. Ac si diceret : Quarta die ab hac hora, secundum innovationem dierum. Prima enim die vidit angelum, et misit nuntios, secunda venerunt nuntii in Joppen, tertia profectus est Petrus cum eis, et illa nocte remanserunt in via, quarta venerunt Cœsaream, et ecce vir stetit ante me in ueste candida, et ait : Cornelii, exaudita est oratio tua, et eleemosyna tua a Deo accepta, mitte in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus ; et statim nisi ad te, et tu bene fecisti, veniendo. Nunc ergo omnes nos adsumus in conspectu tuo, prompti obediere tibi in omnibus, quacunque præcepta sunt tibi a Domino. Tunc Petrus aperiens os suum, dixit : Nunc in veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus, nec discernit inter Judeos et gentes, sed in omni gente, qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi. Vos scitis, quod Joannes prædieavit Jesum a Nazareth, scitis etiam quod factum est verbum, id est prædicatione Evangelii per universam Iudeam, incipiens a baptismo Joannis, quo baptizatus est Jesus, postea prosequens quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit benefaciendo, et salvando omnes a diabolo oppressos. Et nos testes sumus omnium, que fecit in regione Iudeorum, et quod eum suspenderunt in ligno, et tertia dies suscitatum a Deo. Cujas nos testes sumus, qui manduvimus, et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis, quibus præcepit prædicare populo, et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo Patre Iudex vivorum, et mortuorum, quia Pater dedit illi omne iudicium. Nec nos solum, sed etiam omnes prophetæ illi testimonium perhibent, quia

A omnes per nomen ejus remissionem peccato um accipiunt, qui credunt in eum. »

Cap. XLIX. Quod baptizavit Cornelium, et eos, qui cum eo erant.

« Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus, et descendit repente super omnes qui audiebant verbum (Act. xi). Utrum autem in igneis linguis, vel in alia specie visibili, descederit incertum est. Et obstupuerunt, qui erant cum Petro fidèles de circumcisione, quia etiam in nationes, id est in gentiles, « gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim eos loquentes linguis, et magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus : Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos ? quod majus est quam baptizari. Et jussit eos baptizari in nomine Christi, subticens formam baptismi a Domino traditam pro dilatatione nominis Christi. In quo nomine intelligitur ipse, qui unctus est, et Pater, a quo unctus, et Spiritus sanctus, quo unctus est. Tunc rogaverunt eum. Et manus rogatus cum eis aliquot diebus, in quibus primo creditur usus fuisse cibis gentium, unde postea redargutus est. Dilatatumque est ubique, et delatum usque ad fratres, qui erant in Iudea, quia gentes recepérant verbum Dei (Act. xi). Et hic fuit primus transitus particularis apostolorum ad gentes, ita quo conversus est Cornelius cum familia sua.

Cap. L. Quomodo redargutus est Petrus a Christianis.

« Cum autem ascedisset Petrus Hierosolymam, discepabant adversus eum tideles de circumcisione, dicentes : Quare introisti ad viros præceptum habentes, et mandueasti cum illis ? (Act. xi) Quasi dicerent : In duabus contra legem fecisti, quia intrasti ad eos, et quia cibis eorum consus es. Tunc incipiens Petrus, exposuit eis per ordinem, ostensam a Deo sibi visionem, et quomodo apparuerat angelus Cornelio. Et in tota prosecutione non addidit, nisi unum verbum, quod dictum est Cornelio : « Mitte, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, ubi addidit : qui loqueretur tibi verba, in quibus salveris tu, et universa domustua. Et ex eo quod statim subdidit, cecidit Spiritus sanctus super eos. Dicunt et super nos ab initio, præsumitur quod super Cornelium et familiam suam, descendenter Spiritus sanctus in linguis igneis, sic et descendenter super apostolos die Pentecostes. Et tunc, inquit, Recordatus sum verbi Domini, quod nebis dixi : Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto (Joan. i). videns hoc impletum in Cornelio, et in familia sua. Audita Petri execusatione multiplici, destiterunt ab increpatione ejus, et gratias egerebat Salvatori, et ita impleta est prophétia Job : « Ab aquiloni veniet surum, et ad Deum formidolosa laudatio (Job xxviii). Id est pro congelatione infidelitatis gentilium, comparabiles aquiloni, qui in tenebris erant, id est in excitate anima, percipient lucem fidei, pro quarum illuminata

tione dirigunt ad Deum formidolosa laudatio, quia A pro inopinata et repentina gentium conversione, fidèles de Iudea timentes, « glorificaverunt Deum. »

CAP. LI. *De continuatione historiae.*

Nunc redit historia ad ordinem suum. Quod enim intersum est de Philippo, Petro, et Joanne, et Paulo postquam supradictum est, igitur qui dispersi erant pertransibant evangelizantes verbum Dei, quasi incidentes fuit. Prosequitur ergo in hunc modum: « Et illi qui dispersi erant a tribulatione, quae incepit a morte Stephani, perambulaverunt usque ad Phoenicem (Act. xi), » provinciam Syriæ occidentalem, « et Cyprum nemini loquentes verbum, nisi solis Iudeis. Erant autem guidam cum eis de Cypro, et Cyrene. Qui cum introissent Antiochiam loquebantur ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum, et erat manus Domini cum eis. Et raultus numerus credentium conversus est ad Dominum. » Super hunc locum dicit Beda, quia post revelationem sindonis coepit Ecclesia crescere. Unde conjicitur quod speciem sindonis, vel lintei, vidi Petrus in visione, cum alibi dicatur vas fuisse, alibi discus. Velatum est autem « ad aures Ecclesie, quæ erat Hierosolymis » de conversione Antiochenorum, et viuentes plene certificari, « miserunt Barnabam in Antiochiam. Qui cum venisset et videret gratiam Domini, gavisus est et exhortatus est omnes, ut in proposito cordis manerent in Domino, quia erat vir bonus, plenus Spiritu sancto, et fide. » Et dicit super hunc locum Rabanus, Barnabam ideo multipliciter commendatum, ne putetur pro indignatione sua amisisse apostolatum. Et erat Rabanus in ea opinione, secundum quam dicitur Barnabas, ille super quem projecta est sors cum Matthia, postea tamen cum Paulo in apostolatum electus est. Nos aliam sequimur opinionem. Videns autem Barnabas, quod non sufficeret ad erudiendam tantam multitudinem, « venit Tarsum, ut quarebat Saulum, et inventum perduxit Antiochiam, et per annum conversati sunt ibi, et docuerunt turbam multam. » Et tunc primo sequaces Christianæ religionis, a Christo capite, denominati sunt Christiani, qui prius dicebantur discipuli, et sicut institutio gentilium satis elegans. Yisum est enim incongruum, et indecens gentilibus ad similem conversis, sequaces Christianæ religionis communis nomine censeri. Sed potius denominandos esse a nomine Magistri, sicut in sectis philosophorum sequaces denominabantur a nominibus magistrorum, ut ab Epicuro epicuri. « In his autem diebus supervenerunt prophete ab Hierosolymis Antiochiam. Et surgens ex eis unus, nomine Agabus, prophetavit per Spiritum sanctum, famem futuram in universo orbe terrarum, » et maxime in Iudea, « quæ facta est sub Claudio, » scilicet quarto anno Claudi.

CAP. LII. *De collecta pauperibus facta.*

Tunc proposuerunt discipuli, facere collectam

(73) Ex historiis Josephi, et aliis.

(Act. xi), ut daret unusquisque pro modulo sus scutatis, et mitterent aliquid pauperibus, qui erant in Hierusalem, qui venditis omnibus posuerant pretia ad pedes apostolorum, ut premunirent eos contra famem. Et tunc primum facta est collecta in usus pauperum, quæ missa est per Barnabam et Paulum in Hierusalem.

CAP. LIII. *De morte Jacobi Majoris.*

Eo tempore misit Herodes rex manus, ut affigeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio (Act. xii). » Ut autem intelligatur locus iste, de quo sciit Herode sit accipiendum, expedit ad tempus praetermittere historiam Actuum apostolorum, et prosequi historiam Romanorum imperatorum. Non est putandum hunc fuisse Herodem tetrarcham, qui cognominatus est Autipas, sed Herodem Agrippam. Ille enim non fuit rex, sed tetrarcha, ille scilicet filius Magni Herodis, qui consensit Pilato de nece Domini, qui remisit eum ad Pilatum induitum veste alba, qui jam deportatus fuerat in exsilium Viennam, et ibi mortuus est. Pilatus ergo mortuus jam erat, qui, ut a principio hujus historiæ praetaxatum est, anno 19 imperii Tiberii Cesaris erat procurator Iudeæ, Vitellio praeside Syriæ, et accusatus est in multis apud Tiberium. Accusatus est à Iudeis de violentia innocentium interfectione. Accusatus est etiam, quod Iudeis reclamantibus, ponebat imagines gentilium in templo. (75) Accusatus est etiam, quia pecuniam repositam in corbonam redegerat in usus suos, inde faciens aqueductum in dominum suum. Et pro his omnibus deportatus est in exsilium Lugdum, unde oriundus erat, ut ibi in opprobrium generis sui moreceretur. Vide quia misericordia erat area, in qua reponebantur donaria regum vel principum; corbona, in qua reponebantur donaria sacerdotum ad rescienda sarta tecta templi; Gazophylacium, in quo reponebantur donaria transeuntium.

CAP. LIV. *Quis fuerit substitutus procurator mortuus Pilato.*

(74) Mortuo Pilato substituit Vitellius fratrem suum procuratorem Iudeæ. Et volens placere Iudeis, satisfecit voluntati eorum in quibusdam. Scilicet de amitione Caiphæ, et promotione filii Annæ, quia ad petitionem eorum amovit Caipham a sacerdotio, et substituit filium Annæ, qui jam mortuus erat, reddidique ei stolam, scilicet illam solemnem, et antiquam, quam debebat habere sacerdos in potestate sua, ut ea uteretur in festis diebus. Pilatus vero transtulerat eam in dominum suum, et cum in festis diebus necessaria erat sacerdoti, non poterat eam habere, nisi pretio precedente. Tempore Tiberii mortuus est Philippus tetrarcha Itureæ, et Traconitidis regionis, frater Herodis tetrarchæ Abilinæ. Et ita vacabant duæ tetrarchiae, et aspirabat Herodes Agrippa ad alteram eorum.

(74) Incidentia sunt et de historiis sumptu.

CAP. LV. *De proposito Herodis Agrippæ.*

(75) Erat autem Herodes Agrippa vir magnanimus, et bellicosus, sed pauperinus, nepos Herodis tetrarchæ, et frater uxoris ejus Herodiadis. Fuit enim filius Aristobuli filii Magni Herodis, et ipsa filia eiusdem. Disposuit ergo venire Romanam, si forte posset impetrare a Tiberio alteram tetrarchiam vacantium. Cumque venisset Romanam, videns eum Tiberius militem strenuissimum retinuit eum secum, fecitque adhærere filio suo Druso, cui jam in vita sua condilerauit imperium. Nec est iste Drusus ille, qui dormit Moguntiae. Erat autem Herodes Agrippa vir magnæ liberalitatis, et ut sibi conciliaret animos Romanorum multa expendebat, et multis debitibus se obligaverat, et, ut tradit Josephus, non fuit homo, in quo motabilitas fortunæ adeo posset deprehendi. Primo in hoc male ei contigit, quia mortuus est Drusus filius Tiberii, de cuius morte adeo inconsolabiliter doluit Tiberius, ut omnes a præsentia sua amoveret, qui familiariter adhaeserant Druso, ne reducerent ei ad memoriam mortem ejus. Et compulsus est Herodes Agrippa redire in Judæam, et desperans præ nimia paupertate, intravit turrim, ut ibi afficeret se fame, et ita moreretur. Quod significavit uxori sua, sorori ejus Herodiadi, uxori Herodis tetrarchæ, quæ supplicavit viro suo, ut revocaret eum a turri, et daret ei necessaria. Et acquivit ei, et statuit eum in Tiberiade, et ibi assignavit ei domum, et dedit ei necessaria vitæ. Et quadam die cum esset Herodes tetrarcha in Tiberiade, et epularetur, factus hilarior solito, quia incaderat mero, cœpit impræperare Herodi Agrippæ, qui epulabatur cum eo, beneficia, quæ contulerat ei, scilicet quod liberaverat eum a peste famis. Et doluit inde Agrippa ultra modum, et dispoñuit iterum redire ad Tiberium, si forte inveniret animum ejus immutatum. Et in redditu ejus invenit eum Petronius, vel Tiberius, et honorifice receptus est ab eo, et venit cum eo Romanam. Et cum haberet Tiberius duos nepotes, alterum de filio Druso, id est Tiberium et alterum de fratre Germanico, scilicet Gaium, volebat sibi substituere filium filii, quia magis diligebat eum.

CAP. LVI. *De causa invidie Tiberit, et Herodis Agrippæ.*

Herodes autem Agrippa magis diligebat Gaium, et familiarius adhaeret ei, unde sibi suscitavit indignationem Tiberii latenter, quam nondum ei indicabat, sed latens odium in corde reservabat. Quadam autem diē cum sederet Agrippa in curru suo cum Gaio, levatis manibus in cœlum dicebat: Utinam viderem mortem importuni sensi, et te dominum totius orbis, qui idoneus es imperare universo orbi! Hoc audivit quispiam, scilicet auriga ipsius Agrippæ, qui post aliquot dies cum damno ruinæ Agrippæ aufugiens, captus est et vinculatus. Et dum traheretur ad carcere, petiti duci ad imperatorem, dicens quia in autre loqueretur ei, quod

A esset ad ejus utilitatem. Et præsentatus est imperatori, et dixit ei consulto, quia sic optaverat Agrippa mortem ejus, et dominium Gaii. Tiberius autem non multum curabat verba vinculatorum et defrusus est ille in carcere. Et cum sepe instaret Agrippa, ut judicaretur et occideretur, respondit Tiberius: Frater sufficit tibi, quod vinculatus es, et ita differebat. Quia, ut resert Josephus, in omnibus negotiis suis morosus erat. Unde cum statueret procuratores in provinciis, vix aut nunquam mutabat eos. Et cum sepius quæsitum esset ab eo quare scilicet non mutaret procuratores, respondit se in hoc parcere plebeculæ. Scientes enim procuratores se ad modicum habere procurationem, emungunt usque ad sanguinem, et tanto dominantur gravius, quanto brevius, et qui recentes supervenient, dissipant quidquid inveniunt. Quod ostendit eis exemplo cuiusdam vulnerati, qui cum jaceret in via, et non amoveret multitudinem muscarum a vulnera superveniens alter putavit, quod hoc omitteret ex imbecillitate, et abegit muscas, quæ operuerant vulnus. Ad quem ille: Male fecisti mihi, quia muscae, quas amovisti jam plene erant sanguine, et parcius molestabant me; quæ autem recentes supervenient, acrius pungent me. Sic et procuratores, vel officiales recenter substituti acerius deservient in subditos.

CAP. LVII. *In quo Herodes offendit Tiberium.*

Cum quadam die, more solito incitaret Agrippa Tiberium, ut traheretur auriga ejus de carcere, respondit Tiberius, id ipsum ei non expedire, cum in præsenti ipsius vellet eum vinculatus accusare. Et cum in nullo sibi conscius esset Agrippa, testatus est se velle, ut extraheretur, et accusaret eum. Eductus ille de carcere arguit eum de criminis læsa majestatis, quia oraverat mortem imperatoris. Tunc ait Tiberius carcero: Ligam hunc. Intellexit carceroarius hoc præceptum esse de eo, qui eductus fuerat, et ligatum retrusit in carcere. Quadam autem die cum deambularet Tiberius in hippodromo, id est in circu equorum, et teneret Agrippam per manum, vocato carceroario dixit ei: Ligam hunc. Et miratus est iste, et universi, quod præcipieret Agrippam ligari, cum purpuratus incederet, et quia erat de regio semine. Cum autem duceretur Agrippa ad carcere, patiebatur sicut intolerabilem, quia spleenide comedebat, et forte occurrit ei portitor aquæ, et dedit ei libere. Et postquam refocillatus est, promisi ei quod in proximo remuneraret eum in regno Gaii, confidens quod in proximo Galus esset regnaturus, et positus est in carcere. Et dum quadam die in carcere manens, starct innixus arbor, cuius frondibus insidebat bubo, accessit ad eum unus de conceptivis, et locutus est ei: Noli, inquit, astimare quod adulando loquar tibi, cum sis conceptivus meus. Volo enim indicare tibi, quod indicaverunt mihi dii. Erat autem peritus in auguriis. Cito, inquit, liberaberis a carcere, et in tan-

tum sublimberis, ut etiam invideant tibi omnes amici tui et noti, et in hac prosperitate morieris, relinquens bona tua filii tuis. Quam rito autem hujus generis alitem videris amplius super te, scio quia quinta die morieris.

CAP. LVIII. *Quomodo liberatus est Herodes in morte Tiberii.*

Cum autem esset Herodes in carcere, deferebat ei honorem dominus carceris, sciens eum esse virum nobilem, et familiarem Gaii, et sustinebat, tanquam ignorans, multas commoditates sibi fieri in carcere ab amicis suis, et fuit in carcere per sex menses. Postea cum esset Tiberius apud Campas, cœpit infirmari infirmitate qua postea mortuus est. Etsi in Chronicis alibi legitur mortuus, non est curandum ubi mortuus sit. Videlicet se moriturum, convocatis nobilibus imperii sui et duobus nepotibus Gaio et Tiberio, statuit, ut in crastino substitueret sibi successorem. Sed prius voluit consulere mentem deorum, et oravit deos suos, ut intimarent ei, quem nepotum suorum vellet ei substitui in imperio. Et statuit apud se, ut illum qui prius veniret ad eum in crastino, constitueret imperatorem, ut ita quasi per sortem eligeret, et tamen significaverit Tiberio, ut prior veniret. Qui mane noluit venire nisi pransus. Et cum mitteret Tiberius nuntios ad nepotes suos, non invenerunt nisi Gaium. Et venit Gaius prior ad Tiberium. Quem videns Tiberius, flevit amare, dolens quia alter non venerat, quem volebat substituere, quia tenerius eum diligebat, sed dissimulabat. Et locutus est ad eum Tiberius: Fili, tu sucedes mihi in imperio; quod potius debebatur Tiberio, quasi jure hereditario, tanquam filio filii. Sed ego video te utili imperio, et novi mentes deorum. Cave ergo ne molestes eum, sed semper habeas eum tanquam fratrem. Satage, ut negotia imperii sapienter disponas, et exsequias funeris mei imperiali honore perficias. Et, convocatis nobilibus, denuo stativit eum imperatorem et mortuus est. Et statim aliquantulum insonuit fama in civitate Romana de morte Tiberii, et venit quidam Hebraeus amicus Herodis Agrippæ ad carcerem, et Hebraice dixit ei: Mortuus est leo.

Et cœpit Agrippa mirabiliter gratulari, adeo ut quereret ab eo dominus carceris, quæ esset causa tantæ exultationis. Et confessus est, quia ille significaverat ei Hebraice mortem Tiberii. Et statim dominus carceris liberavit eum, et statuit sibi collateraleni in mensa. In crastino insonuerunt alii rumores, scilicet quod Tiberius convaluerat, et tertia die Romanum venturus erat. Tunc arguit eum dominus carceris, quia deceperat eum, timens, ne in caput ejus redundaret, quod liberavit eum, et mirabiliter verberavit eum, et retrusit eum in carcere. Postea increbuerunt certi rumores de morte Tiberii, et substitutione Gaii. Et venit Gaius Ro-

B voluit liberare Agrippam, sed dissuasum est ei, ne videretur facta Tiberii subito in irritum velle reuocare. Postea per aliquot dies liberavit eum, et sublimavit eum, et dedit ei duas tetrarchias. scilicet tetrarchiam Philippi, qui erat tetrarcha Iturææ, et Traconitidis regionis, et tetrarchiam Abilinæ. et impunis posuit ei diadema, et sublimatum in regem remisit in Judram, et inviderunt ei omnes propinquui ejus, etiam soror ejus Herodias, quæ miserata fuit infelici, modo invidit felici, præcipue quia habebat nomen regis, quia vir suus erat major natu filius, Magni Herodis, et nunquam meruit rex appellari, sed tetrarcha. Persuadebat itaque viro suo de die in diem, ut iret Romanum et satageret omnibus modis, ut sibi compararet nomen regis. At ille malebat esse in otio, quia opulentus erat, unde saepè uxori exasperata dicebat: Pereant opes tuæ, quia magis diligis opes quam honores. Tandem vicius instantia uxoris ivit ad Gaium cum magno apparatu, et ipsa cum eo, et invenerunt Gaium Bais. Herodes autem Agrippa, qui praesens erat, quod non pro bono suo issent, dispositus ire post eos, sed præmisit nuntium quendam familiarem suum, et amicissimum Gaio, per quem direxit epistolam Gaio, in qua continebatur, quia Herodes tetrarcha etiam vivente Tiberio firmaverat amicitiam cum rege Parthoru, ut esset rebellis Romano imperio, et in argumentum hujus rei significaverit ei, quia in civitatibus suis habebat arma, quæ sufficerent septuaginta millibus armatorum.

CAP. LIX. *Quod Gaius mandavit statuam suam erigi in Templo.*

(76) Cumque venisset Herodes tetrarcha, et Herodias uxor sua ad Gaium, et satishonorifice accepisset eos, supervenit nuntius Herodis Agrippæ, et portrexit epistolam Gaio ex parte Herodis Agrippæ. Perfecta epistola, Gaius quasi aliunde recipiens, cœpit inquirere de statu Herodis tetrarchæ, et inter cetera quesiuit ab eo, utrum in civitatibus suis tanta copia esset armorum, quantani ipse audierat, et non negavit. Et tunc credens Gaius, verum esse, quod significaverat ei Herodes Agrippa, relegavit eum in exsilium, uxori autem suæ, quia erat soror Herodis Agrippæ, quem maxime diligebat, dedit libertatem redundi, ut haberet terram suam. Ipsa autem comitata est virum in exsilium dicens, quia non dimitteret eum in adversis, cui communicaverat in prosperis, et deportati sunt in exsilium Lugdunum, ubi postea miserabiliter mortui sunt. Et dedit Gaius Galileam, quam habuerat Herodes tetrarcha Herodi Agrippæ, et ita habuit tres tetrarchias. Fuit autem Gaius in initio imperii sui per biennium satis mansuetus, postea evanuit cor ejus in elationem, et in tantam prorupit vesaniam, ut ab universis hominibus imperii sui vellet colit tanquam deus, et dicebat se fratrem esse Jovis.

Unde etiam filiam unicam quam habuit ponebat inter genua Jovis, ut ita quasi communis utrique videatur, postquam egressa fuerat de genibus Jovis. Misit ergo imaginem suam per universum imperium suum, ut omnes adorarent eum, et sic fecerunt, omnes, exceptis Judeis. Unde cum in Alexandria civitate orta esset seditio inter Judeos et gentiles, et venisset ultraque pars ante Gaium, ut disenteretur controversia, inter easteras allegationes, quas habuerunt gentiles contra Judeos, objecerunt eis, quod deum suum, quem communiter omnes gentiles receperant, ipsi inhonorabant; quia imaginem Gaii nolebant adorare. Et tunc primo scivit Gaius, quia Judei non adorabant imaginem suam. Significavit autem Petronio praesidi Syriae, ut statuam suam ponearet in templo in Hierusalem, ut facilius reciperent eam in circumstantibus civitatibus. Quod si forte Judaei reclamarent, collectis Romanis legionibus, intraret Judaeam, et nemini parceret manus ejus. Collecto ergo exercitu, intravit Petronius Judaeam, et venerunt ad eum Judei de Hierusalem cum amicis Herodis Agrippae, qui erant praecordiales Gaii, et supplicaverunt ei, ne ad hoc eos arctaret, quia prius permetteret se occidi, et parabant jugulos, et dicebant, quia nunquam amplius colerent terram, ut sic inedia affecti morerentur. Et respondit Petronius, non de consilio suo hoc processisse, sed non audebat resistere mandato imperatoris. Videns tamen quia gravem jacturam incurreret Gaius, si amitteret tributa totius Judaeae, promisit, quia opponeret se Gaius pro eis, et misit epistolam suam Gaii per viros honoratos, ut desisteret ab hoc mandato. Qui cum venissent ad Gaium, non ausi sunt presentare se conspectui ejus, sed accesserunt ad Herodem Agrippam, ut subveniret Judaeis, quia una de tetrarchiis suis, scilicet Galilee, in Iudea erat.

CAP. LX. De morte Gaii imperatoris.

Tunc Herodes invitavit Gaium in crastino, ut comedereret cum eo. Et cum in crastino esset in convivio admiratus est delicias convivii. Et coepit memorare Gaius, quanta fuerat passus pro eo Herodes, scilicet vincula Tiberii, et alia multa, et praecepit ei, ut peteret quidquid vellet. At ille respondit ei, sibi gratiam suam. Et cum ille instaret, ut aliquid peteret, petiti ne poneret statuam suam in templo, in Hierusalem. Et iratus est Gaius, tamen consideravat animositudinem Agrippae, quia noluerat petere opes, vel honores, acquieciebat ei, et scripsit Petronio in hunc modum: « Si nondum posita est statua in templo, non est necesse ut ponatur. » Et sic non est posita ejus statua in templo. Postea resipisebat Gaius, rescripsit Petronio in hunc modum: « Quia contempsisti mandatum imperatoris, et potius dilexisti munera Judeorum, elige tibi genus mortis, quod vis, ut discant omnes, non esse tutum obviare mandato imperatoris. » Sed Deo procurante, ita factum est, ut prius audiret famam mortis ejus, quam videret nuntios hujus legationis.

A Cum enim esset Romæ, et rediret a Iudis circensibus, consilio senatorum, interfactus est a duobus, et orta est in civitate dissensio, inter curiam, et milites, et populum. Curia dicebantur senatores et viri consulares, id est qui de genere consulum, vel digni, ut fierent consules. Quia ergo viderant senatores saevitiam imperatoris, et inconvenia, quæ inde contingebant reipublicæ, voluerunt penitus extirpare imperium imperatoris ab Urbe, et voluerunt eam redigere ad antiquum statum, in quo erat ante Julium Cesarem, ut esset regimen civitatis in arbitrio consulum et senatorum. Econtra milites et populi, timentes avaritiam senatorum, et amantes donativa imperatorum, constituerunt imperatorem Claudium avunculum Gaii virum mansuetum et plium.

CAP. LXI. De eodem.

Tunc venit Herodes Agrippa ad senatorum, ducentesecum de nobilioribus, qui erant in curia, simulans se favere parti eorum, cum haberet eos exoscos, proprie mortem Gaii. Consultuit ergo eis, ut significaret Claudio, ne moveret schisma in civitate, sed desisteret ab hoc incepto. Et senatores rogarerunt Herodem, ut pergeret cum eis ad Claudium. Et professus est se libenter fungi hac legatione. Et missus est ad Claudium cum aliis. Et eis audiientibus, dixit ei quod dixerat coram senatoribus, quod nollet Claudius desistere ab incepto. In auro autem dixit Claudio, ut non desisteret ab incepto, quia ipse satageret, ut major pars nobilium favaret parti ejus, et renuntiavit senatoribus, quod nollet Claudius desistere ab incepto, et coenit eis persuadere, ne contra irent, quia non possent impedire. Et allexit quosdam, et tandem omnes, et ita sine contradictione factus est Claudius imperator. Et ad persuasionem Herodis Agrippae, omnes occisi sunt, qui consenserant in mortem Gaii. Et petiti ab eo Herodes Agrippa, ut decretum Gaii de statua sua adoranda revocaret in irritum, quia impium erat. Et acquieciebat ei, et præcepit ei, ut epistola revocationis per singulas civitates Judeæ posuerentur in loco eminenti, ut viderentur ab omnibus.

CAP. LXII. Qnomodo occiso Jacobo, voluit apprehendere Petrum.

Postea voluit Herodes accipere licentiam a Claudio, et redire ad propria, et tunc Claudius dedit ei quartam tetrarchiam, scilicet Iudeam, ei ita sublimatus reddit ad propria. Et venit primo in Iudeam, et honorifice susceptus est a Judeis, quia in multis juverat eos. Et cum prope essent dies Azymorum, venit in Ierosalem ante diem festum, ut purificaretur, et mundus interesset dici festo (Act. xii). Et ante dies Azymorum occidit Jacobum, fratrem Joannis; postea in diebus Azymorum, vivens quia placuerat Iudeis, apposuit, ut apprehenderet et Petrum. De Jacobo autem resert Clemens Alexandrinus, quia cum detrusus esset in carcere, nocte convertit ad fidem custodem suum, et in

Vrastino confessus est se esse Christianum. Et a congregati causa orationis, ut orarent pro Petro. Et cum ambo traherentur ad martyrium dixit Jacobo : Pater da mihi remissionem. At ille parum deliberas ait : Pax tibi. Et osculatus est eum, et simul ambo capite truncati sunt. Petrum autem apprehensum misit Herodes in carcerem, quia in diebus Azymorum non licet aliquem occidere, et præter custodes carceris, et tradidit eum custodiendum quatuor quaternionibus militum volens post Pascha producere eum populo, ut ipse populus occideret eum, non ipse Herodes, ut Jacobum, quia magis videbatur eis gloriosum, si ipsi occiderent eum, quia erat Princeps apostolorum.

CAP. LXIII. Quomodo liberatus est Petrus de manu Herodis.

« Cum autem in crastino producturus eum esset Herodes populo, ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinculus catenis duabus (Act. xii), quæ adhuc Romæ esse dicuntur, et custodes jacentes ante ostium, custodiebant carcerem. Et ecce angelus Domini astigit, et lumen resulxit in habitaculo carceris, et miraculose factum est ut solus Petrus videret lumen, et percussoque latere Petri excitavit eum dicens : Surge velociter. Et statim ceciderunt catene duæ de manibus ejus. Et dixit Angelus ad eum : Praeengere, et calcea te caligis tuis.» Deposuerat enim cingulum propter molestiam carceris, ut tunica circa pede demissa temperaret frigus noctis. In quo datum est exemplum sanctis viris, quod in angustiis licet aliquid relaxare de rigore ordinis. Legimus enim apostolos, et prophetas duris cingulis usos, propter afflictionem carnis, et Petrum ad tempus deposuisse cingulum pro molestia carceris. Et fecit Petrus juxta mandatum angelii, et addidit angelus : « Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me. Et exiens, sequitur eum, et nesciebat, quia verum est, quod siebat per angelum, id est non putabat hoc in rei veritate fieri, sed imaginaria visione ostendi. Unde sequitur : « Existimabat visum videre, et hoc sibi ostensum imaginaria visione. Transeuntes autem primam custodiā, id est custodes carceris custodia deputatos, et secundam, id est duos quaterniones. Vel primam custodiā, id est primum quaternionem cum suis, et venerunt ad portam ferream, que ducit ad civitatem, quæ putatur fuisse in atrio carceris. Carcer enī habebat atrium et erat in exteriori parte civitatis, sive extra civitatem, et ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt in vicum unum, et continuo discessit angelus ab eo, ut seiret se in rei veritate de carcere eductum, qui putabat sibi hoc imaginaria ostensum, et tunc ad se reversus, id est ad mentem suam, quia fuerat in maximo stupore, dixit : Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Iudeorum. Et considerans ubi esset, venit ad dominum Mariam, matris Joannis, qui cognominabatur Marcus, noui evangelista, et ubi erant multi

et cum pulsaret Petrus ad januam, egressa est puella ad videndum nomine Rhode. Et ut cognovit vocem Petri præ gaudio, non aperuit januam, sed recurrens nuntiavit, Petrum stare ad januam. Et dixerunt illam insanire, scientes Petrum incarcерatum esse. « Illa autem affirmabat, rem se sic habere. Alii autem ex eis dicebant : Angelus Petri est.» Super quem locum dieit Hieronymus : Tantam dignitatem esse animarum, ut unaquæque ab ortu nativitatis sue habeat angelum sibi in custodiā deputatum. « Petrus autem perseveranter pulsabat. Et cum aperruissent, viderunt eum, et obstupuerunt. Et innuit eis manu, ut tacerent, ut sub silentio miraculum viderent, vel audirent. Vel forte ideo, ne clamore Bgaudentium adventus ejus in civitatem propalaretur. « Et narravit, quomodo eduxit eum Dominus de carcere, et ait : Nuntiate hoc Jacobo, et si atribus, et scilicet Jacobo Alphæi episcopo Hierosolymorum, quia alter jam fuerat decollatus ab Herode. « Et egressus eadem illa nocte abiit in aliū locum, timore Herodis et Iudeorum. »

CAP. LXIV. De morte Herodis.

Crastina autem die post educationem Petri de carcere, et erat non parva perturbatione inter milites, et custodes quidnam esset factum de Petro (Act. xii). Unde apparet, quia clausum reliquerat carcerem, alioquin non esse ambiguum, cum evasisse. « Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, diligenter inquirens de custodibus utrum nossent quidnam factum esset de eo, jussit eos adduci ad se, ut vindicaret in eos; non tamen vindicavit, Domino procurante, ut solutio Petri nulli noceret. Immidente enim negotio, Herodes descendit a Judæa in Cæsaream Palestinæ propinquam Tyro, et Sidoni, ut noceret Tyriis, et Sidonis, quibus iratus erat. Quod audientes Tyrii et Sidoni, venerunt ad Blastum, qui erat cubicularius Herodis, et custos thesaurorum ejus, quia erat amicus eorum et patronus, et eo interprete reconciliati sunt Herodi. Non enim poterant sustinere inimicitias regis tam vicini. « Sequenti autem die Herodes vestitus ueste regali, sedebat pro tribunalí apud eos, et concionabatur ad eos, blandiens eis. Populus autem acclamabat dei voces, et non hominis, id est exhibebant ei landes Deo debitas, et non homini. Et dum adulatoriis favoribus deuulceretur, et oblatos sibi divinos honores non respueret, respiciens supra se, vidiit imminentem et insistentem capitū suo in fuscicolo angelum, id est bubenem, mortis ejus proximæ nuntium, et tunc, ut tradit Josephus, inclinavit se ad eos, qui sibi applaudebant, et dixit eis : En ego deus vester morior. Sciebat enim juxta quod dixerat ei augur, eum traheretur ad carcerem, se infra quinque dies post visionem bubenis moritum. « Et confessum, ut habetur in historia, percutiit eum angelus Domini, id est facta est super eum vindicta Dei; quia per quinque dies ventris dolore cruciatus est, et corroderebant vermes viscera

ejus, et ita paulatim consumptus a vermis exspiravit.

CAP. LXV. *De Agrippa.*

Reliquit autem filium, qui dictus est Agrippa, non cognominatus Herodes, qui adhuc Romae erat, nec habuit totum regnum patris, sed partem. Habuit autem terram duarum tribuum, et dimidiæ ultra Jordanem. Unde legitur, quia fideles in Iudea imminente eversione Hierusalom, ad admonitionem angeli secesserunt in regnum Agrippæ istius, scilicet filii Herodis Agrippæ.

CAP. LXVI. *Reditus historiæ ad ordinem suum.*

Et tunc redit historia ad ordinem suum, et continuatur ei, quod supradictum est, collectam factam a fidelibus Antiochiae, missam pauperibus in Jerusalem per Barnabam, et Saulum (*Act. xi.*); quod enim intersertum est de Herode, de morte Jacobi, de incarceratione, et liberatione Petri, quasi incidentis fuit. Prosequitur ergo de reditu Barnabæ, et Hierosolymis historia in hunc modum. « Verbum Domini crescebat, et multiplicabatur. Barnabas autem, et Saulus reversi sunt ab Hierosolymis assumpto secum Joanne, qui cognominabatur Marcus (*Act. xii.*), post expletum ministerium. « Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiae, præter eos, qui venerant ab Hierosolymis prophetæ, et doctores, inter quos erat Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manaen qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus (*Act. xiii.*), id est eodem cum illo lacte nutritus. Et possunt idem accipi prophetæ doctores. Vel potest ita distingui: prophetæ de futuris, et doctores de præteritis. Et vide quia iste Simon dictus est de colore Niger si sit Latinum vocabulum; vel si est Hebreum, dictum est Niger, quasi ascensus de virtute ad virtutem. Niger est Hebreum, et interpretatur *ascendens*. « Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit eis Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam et Paulum in opus ad quod assumpsi eos. » Qui auditio consilio Spiritus sancti remiserunt Saulum, et Barnabam in Hierusalom ad Petrum, et Jacobum, et Joannem, qui erant ibi. Qui gavisi sunt auditio mandato Domini vel Spiritus sancti, et jejunantes, et orantes imposuerunt eis manus, in modum ordinandorum. Utrum autem præter impositionem manuum aliam ordinis solemnitatem circa eos celebraverunt, incertum est. Nec de ordine apostolorum aliquid legitur, vel quod Dominus eis imposuerit manus. De Petro tamen certum habetur quod Antiochiae missam celebraverit. Sed potuit apostolis pro ordinatione sufficere, quod dictum est eis a Domino. « Hoc facite in meam commemorationem. » Et licet non interfuerit Barnabas, et Paulus, tamen quia postea electi sunt ad apostolatum consilio Spiritus sancti, forsitan hoc cum aliis fuerunt privilegiati, nec alia solemnitas ordinationis circa eos celebrata est. Multi in primitiva Ecclesia sine hac solemnitate ordinationis ad sacerdotium promoti sunt, et multi laici sine

A diaconio, et precedentibus ordinibus sacerdotes facti sunt. « Et impouentes eis manus dimiserunt eos. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto, eodem duce itineris, qui separaverat eos a ceteris, caberunt Seleuciam, et inde navigaverunt Cyprum. Et cum venissent Salaminam prædicabant verbum Dei in synagogis Iudeorum, propter reverentiam, sive duritiam eorum, et habebant secum in ministerio prædicationis Joannem, qui cognominabatur Marcus.

CAP. LXVII. *Quod Paulus et Barnabas converterunt Sergium proconsulium.*

« Et cum perambulassent universam insulam Cyprum, scilicet usque Paphum, invenerunt quemulan virum magum pseudoprophetam Iudeum, cui nomen erat Barjesu, qui erat cum Sergio Paulo viro prudente (*Act. xiii.*), qui erat homo magna dignitatis. Erat enim proconsul, id est secundus a consule. « Hic accesserit Barnaba et Paulo desiderabat audire verbum Dei; tamen resistebat eis Elymas magus. » Et vide quia alterum est interpretatio alterius. Elymas enim interpretatur *magus*, et sic nomen commune maleficorum appropriatum est isti. « Saulus autem, qui et Paulus, repletas Spiritu sancto, intuens eum, dixit: O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli, iniuncte omnis justitia, non desinis subvertere vias Domini rectas. » Nota, quod dictum est, « Saulus, qui et Paulus. » Tradunt enim sancti quod a Sergio Paulo ad fidem converso, dictus est Paulus. Unde hic primo fit mentio de nomine Paulus. Solus Origenes dicit, quia semper fuerit binominis, dictus scilicet Saulus, et Paulus. Vel in apostolatum acceptione, primo sortitus est hoc nomen, ut qui primo a Saulo persecutore dicebatur Saulus de superbo factus humili, pro Sauto dictus est Paulus, quasi modicus et humilis. Unde quasi nomen suum interpretando, dicit se ministrum apostolorum. Videatur autem tertio decimo anno a passione Domini promotus ad apostolatum cum Barnaba, et sortitus Pauli vocabulum, et decimo quarto profectus est ad magisterium gentium. Cui satis Ecclesiastica historia concordat, ubi legitur præceptum apostolis esse, ut post passionem per duodecim annos prædicarent in Iudea. Decimo autem tertio anno, cœperunt paulatim transire ad gentes, nondum tamen ex toto; postea omnino exierunt de finibus Iudeæ. « Et nunc, inquit, ecce manus Domini super te, id est vindicta Dei exercetur in te. » Eris enim excaecus lumine capitis, sicut excaecus es lumine mentis, non videns ad tempus solem, materialia, quia non vides solem justitiae per fidem. « Et confestim cecidit in eum caligo, et tenebra, et excaecans, id est in modum cæci circumfusa se vertens, quarebat qui manum ei daret, ut duceret eum. » Et statim proconsul, viso miraculo, credidit, admirans super doctrina Domini. »

CAP. LXVIII. *De discessu Joannis ab eis.*

Cum autem a Papho navigasset Paulus, et Bar-

vobis cum eo, venerunt Pergam civitatem Pamphi. A stros repremissio facta, quoniam hanc Deus adimplavit filii vestris resuscitans Jesum. Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur ab omnibus, et scilicet peccatis, et a quibus non potuistis in lege Moysi justificari. Qui credit in hunc justificatur. Vide ne sitis contemptores, ne veniat super vos vindicta Dei, quae comminatur contemptoribus in hunc modum: « Vide, contempsores, et admirabimini, et desperdimini, id est videntes admirabimini, et desperdimini, et quia opus eroper in diebus vestris, quod non creditis operi, et quod operabor in diebus vestris, id est incarnationi.

CAP. LXIX. De prædicatione Pauli et Barnabæ in synagoga.

¶ Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens (*Act. xiii*), aggressus est facere grandem sermonem, inchoans ab altiori. « Viri, inquit, Israelite, et qui timetis Deum de gentibus audite. Deus plebis Israel patres nostros elegit, et exaltavit plebem, cum essent incolæ in Aegypto, servientes in luto et latere, de qua eduxit eos in manu forti. Et quadraginta annis sustinuit mores eorum in deserto, et postea, introducens eos in terram promissionis, et destruens septem gentes, que habitabant in terra, a sorte distribuit eis terram, quasi post quadringentos et quinquaginta annos. » Et intelligendum est, a nativitate Isaac, usque ad exitum Israel de Aegypto fluxerunt anni quadringenti [et quinquageni] quinque. Postea, completis quadraginta annis in deserto, usque in terram Chanaan, divisa est terra. A nativitate ergo Isaac, usque ad divisionem terræ fluxerunt quadringinti quinquaginta anni. Et post quadringentos quinquaginta annos dedit Dominus judices populo suo et extinxit sicut populus Dei sub iudicibus, usque ad tempus Samuelis, et exinde postulaverunt regem, et dedit eis Saul, qui regnavit super eos quadraginta annis, computatis simul annis Samuelis. Sic enim habetur in Chronicis Hebreorum. « Et eo sublato de medio, suscitavit eis David regem (*I Reg. xvi*), cui testimonium perhibens ait: Inveni virum secundum cor meum, ex eius semine suscitabit Deus Iesum Salvatorem Israel, cuius adventus fuit praecox Joannes.

CAP. LXX. Ad huc de eodem.

« Viri, inquit, fratres, filii generis Abraham (*Act. xiii*), et qui inter vos de gentibus sunt timentes Deum, vobis specialiter verbum salutis hujus missum est. Qui enim habitabant in Ierusalem, et principes ejus, hunc ignorantes esse Jesum, ignorantes etiam voces prophetarum, que per omne Sabbathum leguntur, adjudicantes eum morti, eas impleverunt, nescientes. Deus vero suscitavit eum tertia die a mortuis, et visus est per quadraginta dies his qui simul ascenderunt cum eo de Galilæa in Ierusalem, qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam, que ad patres no-

A stros repremissio facta, quoniam hanc Deus adimplavit filii vestris resuscitans Jesum. Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur ab omnibus, et scilicet peccatis, et a quibus non potuistis in lege Moysi justificari. Qui credit in hunc justificatur. Vide ne sitis contemptores, ne veniat super vos vindicta Dei, quae comminatur contemptoribus in hunc modum: « Vide, contempsores, et admirabimini, et desperdimini, id est videntes admirabimini, et desperdimini, et quia opus eroper in diebus vestris, quod non creditis operi, et quod operabor in diebus vestris, id est incarnationi.

CAP. LXXI. Quare trancierunt ad gentes.

B « Exeuntibus autem illis rogabant ut sequenti Sabbato loqueretur (*Act. xiii*), adhuc in synagoga. Et cum egredierentur de synagoga, multi Judeorum et advenarum, id est gentilium, vel Judeorum dispersione venientium, secuti sunt Paulum et Barnabam. Sequenti vero Sabbato pene universa civitas convenit ut audiret verbum Dei. Quod videntes, Judei repleti sunt zelo, invidiæ quo commoti cœperunt contradicere et his, quæ dicebantur a Paulo, blasphemantes. Blasphemus enim est, qui ex invidia obloquitur veritati. Tunc et repleti zelo Dei et Paulus et Barnabas constanter dixerunt: Vobis oportet primum loqui verbum Dei, et juxta verbum Domini, dicens: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel (*Matth. xv, 21*). Sed quia repellitis illud, et indignos vos facitis, ecce convertemur ad gentes. » Et nota, cum hoc legatur hic dictum a Paulo et Barnabaa in Antiochia Pisidie, quæ non in Judea est, sed in Gracia, in plerisque locis legitur dictum ab apostolis in Judea, scilicet cum vellent transire ad gentes postquam per duodecim annos prædicatum est in Judea. Ecce non moveat te, quia potuit utrobique dici. Sic enim præcepit nobis Deus. Posui te in lucem gentium, ut sis eis in salutem, usque ad extremum terræ. Et sunt in Israël (*cap. XLIX*) verba Patris ad Filium. Ac si dicaret Pater Filio: Misi te, ut post tenebras infidelitatis, usque ad terminos terræ, gentibus disseminares lucem veritatis. Sed cum specialiter dictum

D sit Christo, non est contrarium, quod hic legitur dictum Paulo, quia tanta est unio capitis et membrorum, ut quod dictum est capitii, membra dictum reputent sibi, sicut caput Christus persecutionem membrorum reputat inflictam sibi dicens: « Saule, Saule, quid me, persequeris? (*Act. ix*), id est in membris meis.

CAP. LXXII. De recepta prædicatione a gentibus.

« Audientes autem gentes, mentionem de salute sua, gavisæ sunt, et glorificabant Deum. Et crediderunt ex eis multi (*Act. xiii*), et Judæi tamen zelo, et livore invidiæ succensi, concitatibant mulieres religiosas et primarios civitatis, et exicitabant persecutionem in Paulum et Barnabam, et ejecerunt eos de finibus suis. At illi, excusso pulvere pedum,

juxta quod præceperat Dominus in testimonium il-

Alis, « venerunt Ieronium. » Et ingressi civitatem locuti sunt in synagoga (Act. xiv), et creditis « copiosa multitudo Judæorum, et Græcorum. Et demorati sunt ibi multo tempore fiducialiter, prædicantes, Domino prædicationem eorum miraculis confirmante. Nonnulli tamen de Judæis in incredulitate pertinaces, « suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animos gentium adversus » credentes. Et divisa est civitas, quibusdam furentibus Judæis, aliis furentibus apostolis. « Et cum factus esset impetus gentilium, et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent apostolos, et lapidarent, » id est lapidibus fugarent eos, « confugerunt ad civitatem Lycaoniæ, scilicet Lystram, et Derbeum. » Et cum hic dictum sit venerunt Lystram, juxta consequentiam sermonis, in sequenti ubi dicitur. Erat quidam infirmus Lystris, potius dicendum fuit Lystriæ. Sed potest nomen civitatis multiplem habere declinationem, ut dicatur *Lystra*, *Lystræ*, vel *Lystræ*, *Lystrarum*, vel *Lystris*, indeclinabile. Unde sequitur: « Et erat quidam vir Lystris, » quod Græco consonat ubi habetur: « Paulus et Barnabas morabantur in Lystris. » Erat autem vir iste « infirmus pedibus, claudus ex utero matris suæ, » et sedebat, quia nec ambulare, nec stare posset, « nec unquam ambulaverat. Illic audivit Paulum loquentem. Quem intuitus Paulus, et videns Spiritu sancto revelante, « quia haberet fidem, ut salvis fieret, » scilicet tantam, quæ ad salutem sufficeret. Vel videns, quia se salvandum crederet, « dicit magna voce: » In nomine Domini nostri Jesu Christi « surge, » et sta « super pedes tuos rectus. Et statim exsiliit, et ambulabat. Turbae autem cum viderent, quod fecerat Paulus, « putabant ipsum, et socium Barnabam deos esse, et in forma humana eis apparuisse, » et levaverunt vocem dicentes: Dii similes facti hominibus, descendenterunt ad nos. Et vocabant Barnabam Jovem, « quia prior esse videbatur, » Paulum vero Mercurium, « qui semper juxta eorum opinionem, Jovem comitabatur, qui eloquens, et litteratus suis traditur, et secundam hominibus præstare videbatur. Unde Mercurius, quasi medius currens inter aures et linguas a Latinis dicitur, a Græcis vero *Hermes*, id est *interpretes* dicuntur. « Sacerdos quoque Jovis, qui erat in civitate voluit sacrificare Barnabæ et Jovi, afferens tauros ad immolandum, et coronas. » Vel ad ornandum faciem templi, juxta ritum gentilium, vel ut capitibus eorum imponerent ad ornatum, aut pro aliqua alia causa, vel religione nobis ignota. Ut autem audierunt Paulus et Barnabas, quod divinos honores vellet eis exhibere, sciderunt vestimenta sua, quod semper faciebant Judæi audita blasphemia in Deum, et prohibuerunt sibi talia exhiberi, dicentes se esse homines mortales, qui potius venerant, ut eos revocarent ab idolatria, « et vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent. »

BCAP. LXXIII. *De persecutione, quam passi sunt.*
Deuorantibus autem eis, et docentibus in Lystra supravenerunt ab Ieronio et Antiochia Judæi, et concitatis turbis in persecutionem Pauli lapidabant eum et ejecerunt cum quasi vile cadaver (Act. xiv), cæstimantes eum esse mortuum. « De qua lapidatione ad Corinthios loquens ait: « Semel lapidatus sum (II Cor. xi), » postea discipuli ejus circumdederunt illum assistentes ei, et respiravit, et nescientibus Judæis, reportaverunt eum in civitatem, et convalevit. Et postera die proiectus est eum Barnaba in Derben, » et prædicavit ibi sicut fecerat in Lystra. Postremo redierunt per easdem civitates, per quas illo venerant confirmantes fratres in fide, et constituentes in magnis civitatibus presbyteros, id est episcopos, quia eo tempore eodem nomine censebantur episcopi et presbyteri. Et proinde constituebant pro se episcopos, quia erant migraturi, et incerti nrum ad eos essent amplius reversuri. Et cum redeentes transirent Lystram, et Ieronium, venerunt ad Antiochiam Pisidie. « Et transcurrentes Pisidiam, venerunt in Pamphyliam » regionem, in qua est civitas Pergen, in qua locuti sunt verbum Dei, descendenterunt in Attaliam civitatem, et inde navigaverunt Antiochiam, « unde prius exierant, segregati a Spiritu sancto ad prædicationem Evangelii.

CCAP. LXXIV. *De quæstione circumcisionis determinata.*
Cumque venissent Antiochiam, et congregassent fidèles Antiochiae revelaverunt eis quanta fecerat Deus per eos in gentibus, et morati sunt ibi non modico tempore cum discipulis (Act. xiv). Et dum ibi moram facerent (*ibid.*), descendenterunt quidam de Iudea Christiani, adhuc tamen judaizantes, et fuerunt de secta Pharisæorum. « Facta est ergo non maiima sedatio inter eos, et Paulum, et Barnabam, » quia prædiebant fidem absque legalibus ad salutem non sufficere. Et consentiebant eis multi, veteri consuetudine imbuti. Et statuerunt, ut pro hac lige dirimenda, ascenderent in Jerusalem ad maiores apostolos, scilicet ad Petrum, et Jacobum episcopum Hierosolymorum. Et ascendit Paulus cum Barnaba, assumpto et Tito, sicut ipse resert in Epistola ad Galatas (cap. v). Et qui descendenterunt de Iudea, ascenderunt contra eos, « quidam » scilicet « de hæresi Pharisæorum » ad fidem conversi. Qui cum venissent Hierosolymam, et essent in praesentia apostolorum Petri, et Jacobi, et seniorum, « surrexerunt » contra Paulum, et Barnabam, « dicentes : Oportet circumcidiri fideles, et servare legem Moysi. » Et audiuta utriusque partis sententia, « convenierunt apostoli et seniores, ut dijudicarent super hoc, » et post multam disceptationem, et inquisitionem factam inter apostolos, et seniores, surgens Petrus, rationabiliter ostendit, non esse imponendum fidelibus jugum legis, quia ipse consilio Dei baptizaverat Cornelium, et gentibus prædicaverat verbum Evangelii, et Deus prædicationem

ejus confirmaverat, fide mundans corda eorum, et antequam baptizarentur visibiliter mittens super eos Spiritum sanctum, nec indicens eis observationem legalium: « Quid igitur, inquit, nunc tentatis, imponere jugum super cervices discipulorum quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus. » Et statim coepérunt Paulus et Barnabas narrare, « quanta signa et prodigia Deus fecerat in gentibus per eos, » et tacebat multitudo audiens eos.

CAP. LXXV. De sermone Jacobi fratris Domini.

Et facto silentio, locutus est Jacobus, adhaerens verbo Petri: « Viri, inquit, fratres, audite me. Simon narravit quemadmodum Deus primum visitavit gentes, vocans eos ad fidem et testimonia prophetarum (Act. xv). » Et inductis testimoniosis diversorum prophetarum, auctoritate pontificali protulit diffinitivam sententiam, dicens: « Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum, sed consulo, ut dirigamus ad eos epistolam, ut abstineant se ab idololatria, et fornicatione, et suffocato, et sanguine. » Idololatria siquidem ex gentibus maxime pullulaverat, fornicatio, quasi naturale quoddam et nullius reatus reputabatur inter gentes. Ideo specialiter decreverunt apostoli prohiberi ista gentibus. Erant etiam proni ad effundendum sanguinem. Consueverant etiam bibere sanguinem immolatum diis suis. Ideo specialiter prohibiti sunt a sanguine effundendo, et bibendo. Quare autem ad litteram prohibuerint eis animal suffocatum, non est satis perspicuum. Et placuit hoc consilium Jacobi apostolis et senioribus. Et communī consensu elegerunt viros, per quos mitterent Epistolam cum Paulo, et Barnaba, Judam scilicet et Silam, et præmissa est salutatio in hunc modum.

CAP. LXXVI. De epistola missa conversis ex gentibus.

« Apostoli, et seniores fratres, fratribus ex gentibus conversis, salutem (Act. xv). » Fuit autem post salutationem hic textus Epistole: « Auditum est, quia quidam descendentes a Iudea turbaverunt vos evertentes animas vestras, volentes vestris imponere cervicibus jugum legis. Ideo de communī consensu decrevimus eligere viros, et mittere ad vos cum charissimis viris nostris Paulo et Barnaba. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, ultra nihil vobis imponere oneris, quam ut abstineatis ab immolatis simulacrorum, a sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus abstinentes bene agitis. Valete. »

CAP. LXXVII. Quomodo consolati sunt conversos ex gentibus.

Descenderunt igitur Paulus (Act. xv), et Barnabas in Antiochiam, et duo illi missi sunt cum eis. Cumque descendissent, congregata multitudine tradidit eis Epistolam. Et audita consolatione, de jugo legis non imponendo sibi, gayisi sunt fratres de gentibus. Judas autem et Silas, cum essent prophetæ, consolati sunt eos, et multum confortaye-

A rūnt in sive. Non est autem hoc prætereundum, quia de præfato ascensu suo in Jerusalem pro diriménda lite pœtaxata scribit Apostolus ad Galatas in hunc modum: « Deinde post annos quatuordecim a conversione mea ascendi Hierosolymam cum Barnabe assumpto et Tito, et contuli cum eis Evangelium, quod prædicto in gentibus (Gal. ii). » Ex quo annorum numero colligitur, quia eodem anno quo Paulus ascendit Hierosolymam, scilicet 14 a conversione sua, Petrus ascendit Romanam, et eodem anno sedet in cathedra episcopali, in qua sedet viginti quinque annis. Quatuordecim vero, et 25, 39 reddit. Vicesimo autem quinto anno a promotione beati Petri in sedem Romanam, scilicet ultimo anno Neronis, passi sunt Petrus et Paulus, et sic 39 anno a conversione Pauli. Unde colligitur Paulum ad fidem conversum eodem anno, quo Dominus passus est, cum constet Petrum, et Paulum 38 anno a Passione Domini, qui fuit ultimus Neronis, passos esse martyrium. Si autem legatur aliquando Paulus conversus ad fidem secundo anno a passione Domini, intelligendum est secundo anno emergente, non tam eodem usuali, sicut alibi determinatum est. Quarto decimo ergo anno a passione Domini, scilicet quarto anno Claudii ascendit Petrus Romanam, et sedet in cathedra episcopali ducent annis sub Claudio, qui regnavit quatuordecim, annis, et Nero post eum totidem annis.

CAP. LXXVIII. Determinat quando beatus Petrus sedet Antiochiae, et quando Romæ.

Potest autem quæri, quo tempore sederit Petrus in sede Antiochena. Constat enim, quod sedet Antiochiae septem annis in sede episcopali, quod necessario de septem illorum, et quatuordecim oportet intelligi, qui a passione Domini fluxerunt, usque ad ejus promotionem in sedem Romanam. Post septem autem annos, quibus sedet in sede Antiochena, consilio Domini de Jerusalem ascendit Romanam, sed in ascensu transit per Antiochiam, ut confirmaret subditos suos in sive. Et ut habetur in Chronicis, substituit Eudochium in sede Antiochena. Et in hoc transitu per Antiochiam redactus est a Paulo, quia comedens cum quibusdam fratribus de Iudea, timens eos molestare, discesserat cibos, et ita cogebat gentes judaizare. Unde Paulus ait: « Cum venisset et Cephas Antiochiam in faciem ei restituí (Gal. ii). »

CAP. LXXIX. De causa dissensionis inter Paulum et Barnabam.

Eo autem anno quo ascendit Petrus de Antiochia Romanam, Paulo et Barnaba Antiochiae reinanentibus, erat quidam procurator in Iudea, qui per violentiam sibi voluit usurpare potestatem constituti sumnum pontificem, et mutandi pro arbitrio suo, et ut posset sumnum sacerdotem unum vel duos constituere eodem anno. Et videntes Iudei, quod non possent ei resistere, petierunt ab eo licentiam consulendi Claudium imperatorem Romanorum, ut ejus voluntate hanc potestatem obti-

neret, alioquin desisteret, et concessit eis. Et cum misissent nuntios Romanos, erat ibi Agrippa, filius Herodis Agrippae, quem pater cedens in manu Claudi dimiserat. Claudio autem differebat eum mittere in Iudeam tanquam dominum tum propter sevitiam Iudeorum, tum propter teneritudinem aetatis ejus. Iste audiens, quod causa populi sui ageretur, intercessit pro eis et obtinuit. Et reserpsit Claudio procuratori, ut ab hujusmodi exactione desisteret, et destituit. Et rescriptis Iudeis, ut super hoc gratias agerent Agrippam ad cuius intercessionem hoc obtinuerant, et Iudei significaverunt ei, ut mitteret eis Agrippam, et faceret eum tanquam regem et dominum, ipse tamen adhuc distulit. Postea vero quando visum est ei, misit eum in Iudeam; non tamen reddidit ei totam terram patris, qui totam regnum integre oītinuit, sed dedit ei Galaditidem regionem, scilicet ultra Jordanem, terram duarum tribuum, et dimidiae tribus, et dedit ei potestatem constituendi summum sacerdotem in Jerusalem pro arbitrio suo, quam negaverat procuratori. Iste fuit Agrippa, in cuius regnum secesserunt fideles de Iudea imminentे excedio Jerusalem, ab angelo premoniti, sicut habes super Matthaeum. Sed nunc prosequamur de Iaulo et Barnaba, qui adhuc demorabantur in Antiochia evangelizantes verbum Dei, et Judas abierat, Sila cum eis remanente (Act. xv). Post aliquot dies visum est eis commodum, reverti per civitates, in quibus predicaverant verbum Dei, et visitare fratres, et confirmare eos in fide. C Barnabas autem voluit habere in comitatu suo Joannem, qui cognominabatur Marcus. » Paulus autem noluit, dicens: Non assumendum esse, quia in fronte acie ieiunatus nimis trepidè steterat, et quia timore mortis a predicatione destiterat, quando scilicet a Pamphylia descendens reversus est in Jerusalem. Ideoque non erat assumendum ad predicationem, ne alias malo exemplo haderet. » Et facta est dissensio, ita ut discederent ab invicem. » Et excusat eos sancti, quia non discesserunt odio commoti, sed a Spiritu sancto ad hoc excitati, ut divisi pluribus locis predicarent, et plures lucisfacerent. » Barnabas autem, assumptio Marco, navigavit Cyprum. » Ex eo autem, quod noluit dimittere eum, perpendiculariter fuisse ejus cognatus. Leguntur autem fuisse consobrini. » Paulus autem profectus est assumpto Sila, » quen Dominus ad hoc remanere fecerat, ut ei cooperaretur, et perambulabat Syriam et Ciliciam. » Postea venit in Derben et Lystram (Act. xvi), » ubi erat quidam Christianus nomine Timotheus, filius mulieris viduae, vel Iudea, natus de patre gentili, cui perhibebant testimonium religionis omnes fideles, qui erant Lystris. » Hunc constituit Paulus episcopum eorum, sed circumcidit eum pro tollendo scandalo Iudeorum, ne scandalizarentur, quod haberent episcopum incircumcisum, non quod legalia post veritatem Evangelii essent necessaria, paulatim tamen non subito Iudeis erant tollenda, et quasi cum honore mater

A sepelienda fuit. Postea eduxit secum Paulus Timotheum, et transentes per civitates præcipiebat observari decreta apostolorum, et seniorum, qui erant in Jerusalem, et Ecclesie confirmabantur et multiplicabantur. »

CAP. LXXX. *Quod prohibiti sunt apostoli ne ireni quo volebant.*

» Transentes autem Phrygam, et Galatic regionem volentes ire in Asiam Minorem, prohibiti sunt a Spiritu sancto (Act. xvi), » qui sciebat corda hominum, quia tunc non essent credituri. Nolunt ergo Spiritus sanctus, sanctum dari canibus, et impios de contemptu prædicationis gravius damnari. Volut etiam has provincias aliis apostolis reservari. Philippus namque et Joannes prædicaverunt in Asia Minor, Lucas in Bithynia a qua similiter a Spiritu sancto sunt prohibiti, et ita due cause redditur quare prohibiti sunt ab hujusmodi provinciis. Vel ne sanctum daretur canibus, vel quia destinati erant a Spiritu sancto aliis apostolis, Asia Minor Joanni, Bithynia Lucce. Origenes, ubi agit de primis et de decimis dandis sacerdotibus, reddit tertiam causam. Dicit enim quod Deus providens servis suis alimoniam corporalem, ab hujusmodi provinciis discipulos propter famem prohibuit, propter illam scilicet maximum famem, in qua Helena sustentavit fratres pauperes, qui erant in Hierusalem, que facta est quarto anno Claudi. Nec fuit haec Helena mater Constantini [sic], sed regina Aiogenorum, eni amore captus est rex Abigenorum, et eam in uxorem accepit, et concepit ex ea. Et cum nocte dormiret cum ea, et posuisset manum suam super uterum prægnantis, audita est ab eo vox in hunc modum: Vide ne ledas puerum, quia magnus futurus est in mundo. Et auditâ voce hujusmodi stupefactus dixit hoc uxori sue. Postea puerum natum cum summa diligentia nutritiunt, et mortuo patre, puer factus est rex, et commendatur iste in multis. Et haec est causa commendationis, quia audiens nunc Deum coli a Iudeis, coluit eundem, et suscepit circumcisioem, et ritus Iudeorum. Hujus mater Helena veniens Hierusalem, inventis fideles in Hierusalem media labentes, quia erat tempus famis, et emit granum undiqueaque, quia attulerat argenti copiam ad emendum, et sustentavit fratres, qui erant in Hierusalem. Et eum adhuc esset in Iudea, nunciatum est ei quod mortuus esset filius ejus, et statim rediit, et fecit extrahit cadaver de sepulcro, et reportavit in Iudeam, et fecit non longe ab Hierusalem exsteti duo mausolea, et in altero reposuit corpus filii, et præcepit, cum mortua esset, in altero corpus suum reponi, et sic factum est, et adhuc apparent vestigia mausoleorum, et putant multi decepti esse mausoleum Helenæ matris Constantini.

CAP. LXXXI. *De visione quæ apparuit Paulo nocte.*

» Cumque pertransiissent Mysiam Paulus et socii ejus, venerunt Troadem, et ostensa est Paulo visio per noctem (Act. xvi). Apparuit ei vir Macedo, » id

est angelus illius gentis assimilatus viro Macedoni, pro proprietate linguae, vel forma speciali, et stans, et deprecans eum, et dicens : Transiens in Macedoniam, adjuva nos. » Ex hoc verbo videtur fuisse homo, non angelus. Non enim egent angeli auxilio, nisi Dei. Sed hoc ait angelus assumpta persona Macedonum. « Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficiere in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis. » Et nota quod dictum est, et quæsivimus. Hic enim primo ostendit Lucas se comitem fuisse Pauli, forte et nunc primo adhaesit ei, unde nusquam in praecedenti ait, venimus, sed ubique venerunt, et similia. Hic autem primo commisicuit se sociis Pauli, vide quoque, quod ubi dicitur, et erat vir Macedo stans. » Super hoc verbo, et stans, » Glosa habetur modica. Angeli semper stare dicuntur. Cei plerique adhaerentes, in antiphona paschali : Sedit angelus, » emendant, et stetit angelus, » sed errant. Inteligendum est semper in hoc libro, cum legantur in Evangelio angelii sedisse ad monumentum. » Navigantes autem a Troade, recto cursu veniamus Samothraciam, et sequenti die Philippis, quæ est prima civitas Macedoniae, id est venientibus a mari prima occurrit, et erat colonia. » Dicitur autem colonia civitas illa, quæ defectu indigenarum nobis cultoribus impletur. Unde et colonia, quasi a novis cultoribus dicitur. » Fuiinus enim per dies aliquot, et die Sabbatorum egressi sumus extra portam juxta flumen, ubi videbatur esse locus congruus orationi, id est locutioni vel supplicationi. Orare namque accipitur, et pro perorare, et pro supplicare.

CAP. LXXXII. Quod recepi sunt a muliere purpuraria.

« Et sedentes loquebamur mulieribus, quæ convernerant (Act. xvi). Et mulier quædam Lydia nomine, purpuraria civitatis Thyatirenorum audiebat nos loquentes. » Potest autem intelligi purpuraria, quasi utens purpura, quia forsitan erat de regio semine. Vel potius purpuraria, quia textrix purpurae, vel quia vendebat purpura. » Cum autem baptizata esset, et dominus ejus tota, deprecata est nos, dicens : S: judicatis me fidelein, introite in domum meam, et manete mecum. Et intravimus coacti. » Adhuc enim abhorrebat intrare domos gentilium pro vitando scandalo Iudeorum.

CAP. LXXXIII. De spiritu pythonico a puella ejecto.

« Factum est autem, ex eundem nobis ad orationem, ut obviaret nobis quædam puella habens spiritum pythonicum (Act. xvi). » Potest autem intelligi pythonissa, vel per spiritum pythonicum operans, arte magica, vel spiritu pythonico vexata. His enim duobus modis accipitur in sacra Scriptura hoc nomen, vel pythonissa dicitur, quæ per spiritum pythonicum suscitatem mortuorum operatur arte magica, ut quæ ad petitionem Saulis ab inferis vocavit animam Samuelis, vel potius pro ea spiritum imp-

A mundum. Hæc autem species artis magice ab Apolline Pythone inventa est, et ab ejus cognomine cognominata est. Dicitur enim pythonissa, quæ a spiritu pythonico possidetur, et eo utitur, quasi organo suo ad divinandum, qualiter hic potius videtur accipi. Et erat quæstuosa dominis suis, quia multum precipiebat emolumenntum ex divinatione ipsis. » Hec subsecuta Paulum, et socios ejus clamabat dicens : Isti homines sunt servi Dei excelsi, qui annuntiant nobis viam salutis. » Et sic clamabat multis diebus, forte per bonum naturæ, vel potius spiritu sancto spiritum pythonicum, ut per eam verum loqueretur, urgente. » Conversus autem Paulus, ipsi post eum, clamante dixit spiritu immundo : Proceperio tibi in nomine Jesu Christi, exi ab ea. Et exiit ab ea, quia indigamus erat ut verbum Evangelii per eam spiritus mendax annuntiaret. » Videntes autem hoc domini ejus scientes, quia maximum inde sumerent incommodum, apprehenderunt Silam et Paulum, et duxerunt eos ad forum ad principes, et offerentes eos magistris dixerunt : Isti homines conturban civitatem nostram, cum sint Iudei, predicantes novam quædam religionem, quam non licet nobis suscipere, cum simus Romani. » Jam enim decretum erat a Romanis, ut nullus deus de novo coleretur, nisi approbante senatu. » Et ecurrit plebs adversus eos, et magistratus, et scissis corum tunicis jusserunt eos vergis cadi (77), et flagellatos miserunt in carcere, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos. Qui accepto mandato misericordia in carcere interiore pedes corum stringens ligno. »

CAP. LXXXIV. De terramotu unde aperta sunt ostia carceris.

« Media autem nocte, Paulus et Silas decantabant hymnos, et orantes laudabant Deum (Act. xvi). » Evidem media nocte orarent subito factus est terra motus, quo scilicet terre motu omnia fundamenta carceris commota sunt, ostia apertæ, vincula omnina, qui erant in carcere, erupta non solius Pauli et Silæ, sed et aliorum. » Expergefactus est autem custos carcere, et videns januas carcere apertas, evaginato gladio volebat se interficere, autumans omnes incarcерatos aufugisse. » Et, cum esset Paulus in mediocro carcere tenebrosi, videns hoc in spiritu exclamavit : Nihil tibi facias mali. Universi enim quos custodiebas hic sumus. » Si tebat enim quod tunica volebat sibi manum injicere, quia putabat omnes aufugisse, et petitio lumine a ministris introgessus est custos carcere, et tremefactus, tum pro his quæ facta fuerant in terra motu, tum quia intellexerat Paulus, quod se vellet interficere, procedit Paulus et Silæ ad pedes, et educens eos de carcere, ait : Quid me, domini, oportet facere, ut salvus sis? Ad quem illi : Crede in Dominum Jesum, et salvus eris tu, et dominus tua tota. Et locuti sunt ei verbum Domini, et omnibus qui erant in demo-

eius, et tolles eos in illa hora, lavit plagas eorum, A (Act. xvii), qui magis persequebantur eum Iudei, et baptizatus est, et sic lavit, et lotus est.

CAP. LXXXV. Quomodo a magistratis sunt dimissi.

¶ Cumque perduisset eos in domum suam (Act. xvi), apposuit eis mensam, et latratus est cum omni domo sua, credens in Deum. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus nuntios ad custodem carceris, dicentes: Dimitte homines illos; tanquam despctos, dimittebant autem illos, ne plures eredarent, quia jam innotuerat eis miraculum. ¶ Et nuntiavit eustos verba haec Paulo: Miserunt magistratus ut dimittamini. Nunc igitur exēmtes ite in pace. Ad quem Paulus: Miserunt in carcere flagellatos licet indemnatos, homines Romanos, id est Romano imperio per subjectionem censi capite professos, et libertate Romana donatos, et nunc occuite ejiciunt. Non sic, sed veniant ipsi, et nos eji faint. ¶ Et cum renuntiatum esset hoc a magistratibus, tñnerunt auditio quo Romani essent. Et venientes eduxerunt eos, et rogabant ut egredierentur de urbe. Et exēmtes transierunt per Lydiam, et visis fratribus, consolati sunt eos. Et inde profecti venerunt Thessaloniceam, ubi erat synagoga Iudeorum (Act. xvii). ¶ Paulus autem, ut consueverat, introivit synagogam, et per tria Sabbathata disseruit eis de Scripturis, prædicans Christum mortuum, et resurrexisse. Et crediderunt aliqui ex eis, et adjuneti sunt Paulo et Silas, mulieres non paucae, et proselyti, et gentibus multitudine magna. Zelantes autem Iudei, et assumentes quosdam malos de vulgo concitaverunt civitatem adversus eos.

**Additio 1. Ut sicut in eos publica fuit manuum injectio, ita et publica fuit ejectio.*

CAP. LXXXVI. Quod invidia Iudeorum Jason accusatus est.

¶ Et venientes in dominum Jasonos, apud quem hospitati fuerant (Act. xvii), quaerabant eos producere in populum, et non inventis eis, putantes eos a Jasonem fuisse occultatos, traxerunt Jasonem, et quosdam fratres, ad principes civitatis, dicentes: Isti sunt qui uictem concitant, quos suscepit Jason, et ipsi suscipientes eos faciunt contra decreta Cæsaris, regem alterum dicentes es e quam Cæsarem, et concitaverunt principes adversus eos. Et accepta satisfactione a Jasonem, et ceteris, dimiserunt eos.

Forte Jason, et alii fratres negaverunt se suscipisse eos, et si confessi sunt, satisfecerunt, per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Beream. Et introiuerunt synagogam Iudeorum, et prædicaverunt ibi, et multi de Bereensibus crediderunt, et mulieres honestae non paucae.

CAP. LXXXVII. Quid Paulus Athenis fecerit.

¶ Et audierunt Iakai, qui erant Thessalonicæ, quod a Paulo prædicatur verbum Dei in Berea, et venerunt illuc concitantes multitudinem. Et statim dimiserunt Paulum fratres, ut iret usque ad mare

B **B** Novorum dæmeniorum videtur annuntiator esse. Et apprehensum duxerunt ad Areopagum, id est ad vicum Martis, in quo scilicet erat templum Martis, quia Athenienses singulos vios denominaverunt a diis, quos colebant, ut vicum, in quo colebatur Mars vocabant Areopagum, quia Arioth dicitur Mars. Vicum in quo colebant Pan, vocabant Panapagum, et ita a singulis diis singulus vios eos denominabant. Erat autem vicus excellentior Areopagus, quia ibi erat curia magistratum, et schola liberalium artium.

CAP. LXXXVIII. De ara Ignoti Dei.

Et cum esset Paulus in praesentia phileopherum, dicebant: Nova quedam infers auribus nostris. Possimus scire, quæ est hæc nova doctrina? (Act. xviii.) Quasi dicant: Posset rationem reddere super his quæ dicas? ¶ Stans ergo Paulus in medio Areopagi ait: Viri Athenienses, per omnia judicatos superstitionis. Præteriens enim vidi simulacra vestra. Inter cetera autem inveni aram cuius superscriptio erat haec: Ignoto Deo, vel Ignote Dei. Ac si dicatur: Hæc ara dedicata est Ignote Dei. Singulis enim aris superponetur titulus indicans, cui essent dedicate. ¶ Hunc, inquit, denuo Ignotum, cui hanc aram consecrasti, ego annuntio vobis. Hic est Deus, qui fecit mundum, et omnia, quæ in eo sunt, in quo vivimus, movemur et sumus. Quomodo autem hæc ara illi Deo ignoto consecrata est, historia Actuum apostolorum non prosequitur, ideo nostrum est hoc supplicare, scilicet dicere.

D CAP. LXXXIX. Quod philosophi Athenienses direxerunt Deum naturæ pati.

(78) Die enim Dominicæ Passionis philosophi, qui Athenis erant, videntes tenebras factas super universam superficiem terræ, non potuerunt causam eorum invenire in naturalibus causis. Tantum ad hoc induci sunt, ut dicent, quia Deus naturæ patiebatur. Et dixerunt Athenienses: Constituamus aram illi Deo, et dedicata est ara, et superpositus est titulus: Ignoto Deo. Et cum vellent offerre holocausta, et victimas illi Deo ignoto, dixerunt philosophi: Bonorum nostrorum non eget, sed facietis genouflexiones ante aram ejus, et supplicabitis ei,

quia non querit oblationem pecorum, sed devotionem animorum. Hunc Deum ignotum annuntiavit eis Paulus asserens eum mortuum fuisse, resurrexisse et ascendisse in celum, in fine orbem judicaturum (Act. xv). Et cum praedicaret resurrecti nem mortuorum, quidam irridebant. Quidam autem nec respuebant, nec recipiebant, dicentes: « Audiemus te de hoc iterum. Et exiit Paulus de medio eorum, et quidam adhaerentes ei crediderunt. Inter quos fuit Dionysius Areopagita, quem postea ordinavit Apostolus episcopum Corinthiorum: Cujus conversionis modum, quia pretermittit historia Actuum apostolorum, nostrum est supplerre.

CAP. XC. *De Dionysio Areopagita.*

(79) Iste Dionysius magister erat in Areopago, et quamvis ad exhortationem Pauli de facili credidisset, tamen non nisi post longam disceptationem Pauli confessus est se credere. Sed post multam disceptationem dum adhuc cum Paulo discepserat, forte transit cœsus per viam coram eis, et statim ait Dionysius Paulo: Si dixeris huic cœco in nomine Dei tui vide, et viderit, ego statim eredam. Sed ne utaris verbis magis, quia forte nosti verba, que habeant hujusmodi efficaciam, ego præscribam tibi formam verborum; haec, inquit, forma verborum dices ei: In nomine Jesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit, et ascendit, in celum, vide! Et ut omnis tolleretur suspicio præcepit Paulus Dionysio, ut ipse eadem verba proficeret. Et in ea forma verborum dixit Dionysius cœco, ut videret, et statim vidit, et Dionysius confessus est se credere. Et cum praedicaret Paulus Athenis, et multos convertisset, venit Corinthum, et ibi invenit eum quendam Judæum nomine Aquilam cum uxore ejus Priscilla (Act. xviii), quos sepe commemorat Apostolus, ubi salutat amicos suos. Isti in pueri venerunt de Italia, Judæis omnibus ex edicto Claudi imperatoris de regno ejus exire compulsi, eo quod uxorem ejus Agrippinam prænominia familiaritate, quam habebat cum eis, adeo traxerant ad ritus suos, ut iam judaizaret. Et hospitatus est Paulus apud Aquilam, et Priscillam, eo quod eamdem artem exercerent, quam et ipse consueverat exercere, de proprio labore manum sibi victimum acquirens, scilicet artem scenofactoriam. Facilius enim tentoria, sive papilioes, que necessaria erant indigenis terræ propter immoderatum calorem, vel conuentibus. Ut dicatur ars scenofactoria a scenos, quod interpretatur *umbra*, vel secundum alias a scenos quod interpretatur *funis*. Erant enim funiculati. Et cum venissent Silas, et Timotheus de Macedonia, ubi dimiserat eos, praedicabat Paulus instanter verbum Evangelii, coadjuvantibus illis. Et vii pendentibus Judæis prædicationem, juxta quod præceperat Dominus, excusit pulverem de pedibus in testimonium, dicens illis: Mundus sum a sanguine vestro, quia quantum in me fuit, volui

A vos revocare ab impietate vestra. Sed quia pertinaces estis, transeo ad gentes. Et migrans inde transiit ad dominum cujusdam gentilis nomine Titi, cuius dominus erat conjuncta synagoga. Nec est intelligentium hoc de Tito, cui Apostolus Epistolas scripsit, qui ejus fuit discipulus, quem etiam Grecensem episcopum ordinavit. Et conversus est Crispus archisynagogus cum universa familia sua, ille scilicet de quo Apostolus ait, scribens ad Corinthios: « Gratias ago Deo, quia neminem ex vobis baptizavi nisi Crispum, et Gaium (I Cor. i). » Et multi Corinthiorum audientes conversionem ejus, crediderunt, et baptizati sunt. Et apparuit Dominus Paulo per visionem, dicens: Noli timere, sed loquere, et ne taccas; quia ego tecum sum, et nemo apponet manus, ut neceat tibi, et fuit ibi per annum, et sex menses.

CAP. XCI. *Quod Judæi concitaverunt Gallionem in Paulum.*

Insurrexerunt ergo unanimiter Judæi in Paulum, et traxerunt eum ad presentiam Gallionis, qui erat procurator Achææ, et regionis in qua erat Corinthus (Act. xviii). Et accusaverunt cum, quod contra legem prædicaret, et locutus est Gallio ad eos: Si argueretis hominem istum de aliquo scelere manifesto, super eum judicare; sed quia disceptatio est de lege vestra, non euro judicare. Et videntes gentiles, quod non fayeret procurator parti Judeorum, et coram eo apprehenderunt Sosthenem principem synagogæ, et persecutibant eum, et nihil horum erat curæ procuratori. Paulus autem cum adhuc sustinuisset in dies multos, et esset in Cenebris, qui est portus Corinthi, ascensus navem, ut naviatio veniret in Syriam totundit eum, quam nutrita erat quia fuerat Nazareus ex voto. Nazarei enim ad tempus ex voto eum nutriebat, et completo tempore voti radebant, et in ignem sacrificii ponebant. Quidam codices habent totonderunt. Unde quidam hoc referunt ad Aquilam et Priscillam. Sed Augustinus et Hieronymus ad Paulum hoc referunt.

CAP. XCII. *Quod Paulus disputabat Ephesi contra Judæos.*

Et venit Paulus in Syriam dicens secum Aquilam et Priscillam (Act. xix). Et cum venisset Ephesum, ingressus synagogam disputavit cum Judæis, et rogantibus illis, ut cum eis amplius remaneret, non consensit. Sed valefaciens fratres, profectus est ab Epheso, dimittens ibi Aquilam et Priscillam, et ipse perambulavit Galatiam, et Phrygiam confirmando fratres. Et cum essent Ephesi Aquila et Priscilla venit Ephesum quidam Judæus, nomine Apollo, Alexandrinus genere, vir facundus et peritus in Scripturis. Iste baptizatus erat baptismio Joannis, et iam credebat Christum esse Messiam in lege promissum, et recte sentiebat de Patre et Filio, sed nihil adhuc audierat de Spiritu sancto. Et cum viderent Aquila, et Priscilla fiducialiter prædi-

cantem, assumpserunt eum, et diligentius expessuerunt ei unum Deum. Utrum autem baptizaverint eum baptismō Christi, non legitur. Cum autem Apollo vellet redire Corinthum, Aquila, Priscilla, et ceteri fideles, qui erant Ephesi, scripserunt fideliibus, qui erant Corinthis, ut susciperent eum, nec abhorreant eum tanquam Judaeum. Et cum venisset Corinthum, multum contulit fratribus, qui erant Corinthis. Vehementer enim Judaeos convincebat, unde multum confirmati sunt fratres.

CAP. XCIII. Quomodo baptizati sunt, qui baptismā Joannis accepérant.

¶ Factum est autem (*Act. xix*), cum Apollo esset Corinthis, ut Paulus peragatis superioribus partibus, veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos a Joanne baptizatos, nondum tamen confirmatos, quia post baptismum non acceperant manuum impositionem, et interrogavit eos : Accepistisne Spiritum sanctum credentes? id est manutum impositionem, qua datur Spiritus sanctus. Ad quem illi : Sed nec de Spiritu sancto mentionem audivimus. Ad quos illi : Non sufficit baptismus Joannis. ¶ Et statim baptizati sunt in nomine Domini Iesu Christi. Et cum imposuisset eis manus post baptismum, acceperunt Spiritum sanctum, et loquebantur variis linguis. Et quidam eorum prophetae prædicentes futura. Erant autem omnes fere duodecim, forte undecim, vel decem erant, et est appositorum fere ad temperamentum. Et prædicavit ibi Paulus apostolus cum fiducia per tres menses, disputans et suadens de regno Dei. Et qui prius prohibitus fuerat a Spiritu sancto prædicare in Asia Minor, nunc eodem Spiritu sancto inspirante, prædicabat Ephesi. Ex quo patet, quod admiranda sunt iudicia Dei. Cum autem prædicaret Ephesi, quidam obstinati, et incredulitate pertinaces, maledicebant doctrinæ ejus coram multitudine. Descendens autem ab eis segregavit secum discipulos, disputans in schola cuiusdam tyranni, id est nobilis, vel forte nomen proprium est illius, a quo conduxerat dominum, in qua docebat discipulos suos, tanquam regens scholas, et hoc fecit per biennium. Et in eodem biennio scripsit Epistolam primam ad Corinthios. Et faciebat Deus magnas et multas virtutes per manus ejus, ita ut sanarentur languidi, quibus superponebantur semicinctia. Dicuntur autem semicinctia, vestes tantum ab uno latere pendentes, vel quedam zonæ, vel quoddam genus sudarii, quo Hebrei utuntur; quo laborantium sudor abstergitur.

CAP. XCIV. De potestate nominis Jesu.

Videntes autem quidam exorcistas (*Act. xix*), quod ad invocationem nominis Jesu Paulus ejiceret dæmones, exagitaverunt uti eadem forma verborum ad ejectionem dæmonis, quia licet per exorcismos Salomonis dæmones ejicerent, non tamen, absque labore multo, sed quibusdam herbis et gemmis adhibitis, ut tradit Josephus. Ut ergo facilius ejicerent dæmones, adjurabant eos in hunc

A modum : Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat, et sic exhibant dæmones ab obsessis. Erant autem septem filii Sevæ principi sacerdotum, qui præcipue adjurabant dæmones in hunc modum. Et dum quodam die adjurarent dæmonem, ut exiret de corpore obcesso, respondit eis dæmon : Jesus novi, et Paulum novi, sed vos qui estis? Et insiliens in eos verberavit eos. Et increbuit fama per universam regionem, et incensus est timor omnibus exorcistis, et magis, ut non auderent amplius in hunc modum dæmones adjurare. Et congregati sunt omnes magi, qui per artem magicam imperabant dæmonibus, et combusserunt libros suos ante pedes Pauli. Postea Paulus proposuit ire Jerosolymam, et inde Romanam. Præmisit autem Timotheum B et Erastum in Macedoniam ad preparandas collectas, quas erat delaturus in Jerusalem ad usus pauperum qui erant in Ierosalem. Ipse autem ad tempus remansit in Asia Minor

CAP. XCV. De tumultu excitato per Demetrium.

Et facta est in tempore illo turbatio magna in Epheso (*Act. xix*). Demetrius enim argenterius (qui faciebat ædes et imagines argenteas Dianæ) convocavit operis ejusdem opifices, et locutus est eis in hunc modum : Scitis quia de hujusmodi artificio multum nobis lucrum comparamus. Paulus autem prædicat non esse deos manufactos. Si ergo invaluerit ejus doctrina, nihil amplius lucrabimur, et etiam templum magnæ Dianæ pro nihilo reputabitur, et majestas ejus destructur, quam veneratur universus orbis, et statim ira repleti, clamaverunt unanimiter, disurrentes per civitatem : Magna Diana Ephesiorum! Et rapto Gaio, et Aristarcho sociis Pauli contraxerunt eos in theatrum, spectaculum scilicet in quo rei puniebantur. Et cum Paulus, hoc auditio, vellet venire in theatrum, non formidans se morti obligare, dissuasum est ei a quibusdam amicis suis propter conventum populi. Postquam autem cessavit tumultus (*Act. xx*), vocatis Paulus discipulis exhortatus est eos, et valefaciens eis profectus est in Macedonianum, et inde Athenas. Ubi cum fuisset tribus mensibus, positæ sunt ei insidiae a Judæis in Syriani navigatu, scientibus quod deserret collectas. Olim cum esset vacuus viator, non posuerunt illi insidias. Habuit igitur consilium, ut reverteretur in Macedonianum, ut ita vitaret insidias. Quidam enī de sociis ejus profecti sunt recta via. Et præcedentes nos, dicit Lucas, substituerunt nos Troade per circumūtum venientes. Nos vero navigavimus post dies azymorum Philippis quæ est prima civitas Macedoniae, et in quinque diebus venimus Troadem, ubi demorati sumus septem diebus. Una autem Sabbati cum perendinaremus disputabat Paulus cum eis, in crastino protecturus, et prostratus sermonem in medianam noctem, et erant lampades copiosæ in cœnaculo, ubi congregati eramus.

CAP. XCVI. — De mortuo resuscitato a Paulo.

Et cum sederet quidam adolescentis super fene-

stram (*Act. xx*), et gravaretur somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum, et sublatus de terra, oblatus est **Paulo mortuus**, et dicebatur Euticus. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus eum, ait: « Nolite turbari; anima enim ipsius in eo est adhuc. » Hoc autem ait, ut tolleret desperationem ab eis. Simili verbo usus est Dominus, dicens: « Puerilla non est mortua, sed dormit (*Math. ix*). » Et suscitus est adolescentis, et gustavit cibum, et confortatus est. Sic inter verba prædicationis occurrit occasio euuationis, ut ostensione miraculi confirmaretur dogætrina Pauli, et ut arctius insigeretur eorum mentibus memoria magistri ab eis discussuri. Nos autem ascendentis, dicit Lucas, navigavimus in Asson, ut ibi exspectaremus Paulum; sic enīa disponuerat ipse, per terram interim iter facturus. Et cum redisset ad nos, assumpto eo, venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus in transitu navigare Ephesum, moram non facturus. Festinavit enim si possibile esset ut in die Pentecostes esset Jerosolymis. A Miletō autem non navigavit; sed misit Ephesum, et vocavit maiores Ecclesie. Et vocati venerunt Miletō, et exhortatus est eos dicens se ascendere Jerosolymam. « Ecce, inquit, alligatus Spiritu, id est Spiritu sancto, ad id me coartante, vado in Jerusalem, quæ ventura ibi mihi sunt ignorans, licet Spiritus sanctus mihi per alios protestetur quia vineula et tribulationes me ibi manent. Aliis enim revelaverat Spiritus sanctus de ipso, quod non ipsi. » Sed nihil, inquit, horum vereor, nec facio animam meam, id est vitam temporalem, pretiosiorem quam me, id est quam animam meam, dummodo consummum cursum meum, et ministerium, quod accepi a Domino Iesu, testificari Evangelium gratiae Dei. Et nunc ecce scio, quia amplius non videbitis faciem meam. » Et post multam exhortationem, positis genibus una cum omnibus illis, oravit. Et procumbentes super collum Pauli, flentes osculabantur eum, dolentes maxime de eo quod dixerat, quoniam faciem ejus non erant amplius visuri, et deduxerunt eum usque ad navem. Et abstracti ab eis transentes multas urbes (*Act. xxi*) et regiones venientes Tyrum, ubi mansimus septem diebus, inventis illi discipulis quibusdam per spiritum propheticum Paulo prædicentibus, quæ illi eventura erant in Jerusalem, et dissuadentibus ne ascenderet. Postea profecti sumus deducentibus nos omnibus cum uxoris, et filiis, usque foras civitatem. Et valefacientes eis ascendimus novem. Illi autem redierunt in sua. Nos autem ascendimus Ptolemaïdem, salutatis fratribus mansimus cum eis una die.

Cap. XCVII. De hoc quod Agabus Paulo prædicti.

Altera autem die venimus Cæsaream (*Act. xxi*), et introivimus domum Philippi diaconi. Huic erant quatuor filiæ virgines, prophetissæ, prædicentes Paulo quod erat ei eventurum in Jerusalem. Et cum moraremur ibi per aliquot dies, supervenit

A propheta de Judæa, nomine Agabus. Qui cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli, et ligans sibi manus et pedes, ait: « Haec dicit Spiritus sanctus Virum, cuius est haec zona, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus gentium. » Haec audientes, rogabamus nos et qui erant loci illius, ut non ascenderet in Jerusalem. Et respondit: Quid fletis affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed etiam mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu Christi. Et cum non nossemus ei disuadere, quievimus dicentes. « Domine, fiat volant s. » Pesta preparati ascendimus Jerusaleni, et nonnulli de discipulis, qui erant in Cæsarea nobiscum, adducentes Jasonem hospitem nostrum. Et cum venissemus Jerusalem, libenter excepterunt nos fratres. « Equent autem die introivit Paulus novis cum ad Jacobum qui erat episcopus Jerosolymorum, de quo dicit Beda super hunc locum, quod triginta annis rexii Ecclesiam Jerosolymitarum, scilicet usque ad septimum annum Neronis, qui secundum Joseplum excrebratus est pertica fullonis. Beda dicit, quia præcipitatus est de templo. Alibi legitur, lapidatus Episcopum potuit esse, quia postquam præcipitaverunt eum lapidaverunt eum, quasi vile cadaver. Sed cum Beda dicat mortuum Jacobum septimo anno Neronis, palam est non esse authenticum, quod legitur in epistola Clementis, qui, juxta tenorem illius epistolæ, dicit sibi esse mandatum a Petro, cui successit in apostolatu, ut post ejus mortem, Jacobo episcopo epistolas destinaret, ut ab eo instrueretur. Sed cum Jacobus episcopus mortuus sit septimo anno Neronis, et Petrus vixerit usque ad decimum quartum, constat hoc nihil esse.

Cap. XCVIII. De hoc quod obtulit de consilio, secundum legem.

Cum autem intrasset Paulus ad Jacobum, collecti sunt seniores (*Act. xxi*). Quibus salutatus narrabat per singula quæ et quanta fecerat Deus in gentibus per ejus ministerium. Qui cum audissent magniscaebant Deum, et dixerunt Paulo: « Vides frater, quot milia sunt in Judeis, qui crediderunt. Omnes tamen adhuc sunt simulatores legis, volentes pariter cum fide suscepere observare legalia, et audierunt de te, quod prædictes abolitiones legis et odibilis factus es, quasi destrutor legis Moysi. Convenit ergo multitudo, audiens te supervenisse. Unde consulimus tibi, ut sanctifices te secundum legem, cum quatuor qui habent votum super te ut sic appareat falsa opinio, quæ increbuit de te. Et statuerunt de ejus consensu, ut Judeis ad fidem conversis non prohiberetur observatio legalium duntaxat ne ponerent spem in eis. Et distinguuntur quatuor synodos in primitiva Ecclesia Jerosolymis celebratas. Primam de substitutione Matthie loco Jude. Secundam de electione septem diaconorum. Tertiam de legalibus, qua statutum est, conversis ad fidem ex gentibus, non esse imponendum onus quando ascenderunt Paulus et Barnabas de Antio-

chia in Jerusalem. Quartam de qua hic agitur, qua statutum est non prohiberi Iudeos a legalibus ob-servantibus, dummodo non ponerent spei in eis.

CAP. XCIX. *Quod ligatus est Paulus a præside ad clamorem Iudeorum.*

Postera die purificatus Paulus cum quatuor viris (Act. xx), intravit templum cum eis, et obtulit oblationem suam, sicut alii. Consummatis autem septem diebus, Iudaici, qui venerantur de Asia perse-quentes Paulum, cum vidissent eum in templo, qui viderant Trophimum Ephesium deambulante cum eo per civitatem, putaverunt quod introduxisset eum in templum, hominem scilicet gentilem, et concitaverunt omnem populum contra eum, et in-jecerunt manus in eum, dicentes : « Viri Israelitæ, adjuvate. Hie enim est homo, qui contra populum, et legem, et locum istum prædicat' ubique terrarum, et insuper gentiles induxit in templum, et contaminaverunt locum sanctum. » Commota est ergo universa civitas, et facta est dissensio populi. Et apprehendentes Paulum, traxerunt extra tem-plum, et clauserunt januas, ne fugeret in templum, et querentibus eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis, scilicet Claudio Lisiæ, qui missus fuerat a Felice præside. Et cum assumptis militibus et centurionibus occurrisset, videntes eum desierunt percutere Paulum. Et apprehendit Paulum, et jus-sit eum ligari catenis duabus, donec de causa ejus cognovisset. Et cum non posset audire præ tumultu, juseit eum duci in castra, scilicet in turrim regiam. C

Et cum venisset ad gradum, forte ad gradum templi, vel ad gradum domus propriæ, portabatur Paulus a militibus propter impetum populi, sequebatur enim omnis populus clamans : « Tolle eum, » ad mortem scilicet. Et cum induceretur Paulus in castra, ait tribuno : « Licet mihi loqui aliquid ad te. Ad quem tribunus : Nostri Graecam lingua? Ait : Novi. » Locutus est enim tribunus Graece, ne Judæi intelligerent. Numquid tu es Ægyptius ille, qui ante hos dies tumultum concitavisti, et inde eduxisti secum in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Josephus dicit quod cum pluribus milibus, et potuit primo venire cum paucioribus, postea habebat plura.

CAP. C. *De Ægyptio, qui populum seduxerat.*

Ægyptius iste per artem magicanam sibi compa-rarat nomen prophœtæ, et congregatis triginta milibus Iudeorum, eduxit eos per desertum, usque ad montem Oliveti, volens irruere in Jerusalem, ut eam caperet. Sed occurrens ei Felix præses cum multis milibus armatorum, fugavit eam cum pau-cis, et alios occidit. Respondens Paulus tribuno ait. « Homo sum Judæus, non Ægyptius, a Tarso Cili-ciæ, non ignotæ civitatis municeps (Act. xx). » Non est natus tamen in Tarso, sed in oppido Gal-læ nomine Gisallo. Quo capto a Romanis, translatus est Tarsum cum parentibus, et ibi edu-catus, unde ab educatione se dicit Tarsensem, licet in Gisallo fuerit natus, Christus, Nazarenus di-

A citur, licet in Bethlehem sit natus. Non est educa-tus in Tarso; sed in uincipiis adjacentibus civi-tati, unde non vocat se civem, sed municipem, a municipio et territorio civitatis, in quo nutritus est. Dicuntur autem municipia, vicina rura civi-tatis, quæ munera debita, vel tributa solvent ci-vitati.

CAP. CI. *Quod cognitus a populo permisso est loqui præsidi.*

In sequentibus autem magis declaratur, quare se diverit Paulus civem Romanum, et est summa, quia pater suus per obsequiorum diligentiam sibi comparaverat gratiam Romanorum, et donatus est ab eis Romana libertate, ut putaretur civis Roma-nus ipse, et heredes sui, et sic iure hereditario habebat Paulus consortium Romanæ civilitatis.

B « Rogo ergo te, permite me loqui ad populum. » Et permisso coepit loqui Hebraice. Quod audientes magis præstiterunt ei silentium. « Viri fratres (Act. xx), ego sum homo Hebreus natus in Tarso Ciliciae, nutritus in hac civitate secus pedes Gannalielis, et ab eo eruditus, et sui annulator legis, sicut et vos, et persecutus sum Christianos. Cujus rei testis est mihi princeps sacerdotum, a quo accepi litteras in Damascum, ut si quos ibi invenirem Christianos, vincentes perducerem in Jerusalem. » Postea pro-secutus est quomodo pereussit eum Dominus cæci-tate in via, quomodo conversus, et baptizatus ab Anania, quomodo post multum circumitum de Da-masco redit in Jerusalem. Et dum oraret in tem-ple factus est in extasi, et vidit, et audivit Chri-stum dicentem sibi : « Festina, et evi velociter de Jerusalem, quia non recipient testimonium tuum de me. » Ad quem ipse respondit : « Domine, ipsi sciunt, quia persecuebar sectatores nonnius Chris-tiani, et interfui lapidationi Stephani, custodiens vestimenta lapidantium. » Quasi dicat : Debet eis sufficere hoc exemplum conversationis mee. Et Dominus ad eum : « Vade, quoniam ad nationes mittam te longe. » Quasi diceret : Nec propter hoc credent tibi Judei, ideo mittam te ad gentes, que tam loco quam animo a Judeis sunt longe.

CAP. CII. *Quod Paulus civem Romanum se fecit.*

Cumqua usque ad hoc verbum in silentio audi-s-D sent eum Judæi, auditio (Act. xx) quod destinatus esset gentibus, unanimiter vociferati sunt, pro-jectantes vestimenta sua, et pulverem jactantes in aera præ magnitudine tristitiae, quasi furorem ex-primentes, dicentes tribuno : « Tolle de terra bo-minem hujusmodi : non est enim fas eum audire. » Et jussit eum tribunus adduci in castra, in turrim scilicet illam, quæ dicebatur Antonia, et Agrippina, et cædi flagellis, et torqueri ita, ut non occiderent eum, tormentis ejus satiat. Et cum astrinxissent eum loris, dixit Paulus astanti Centurioni : « Licet vobis flagellare hominem Romanum indemnatum? id est de nullo reatu ordine judicario convictum. » Quo auditio, accessit Centurio ad tribunum di-cens : Quid acturus es? Illic nomen civis Romanus

est. » Et accedens tribunus ad Paulum, quæsivit A ab eo, an Romanus esset. Et confessus est. Et ait tribunus : Ego multa summa pecunia hanc civilitatem emi. Ego, inquit Paulus, in ea natus sum; quia pater suus, ut prætaxatum est, antequam gigneret eum, comparata sibi gratia Romaniorum, civilitate Romanorum donatus est ab eis in se et in hereditibus suis. Et statim discesserunt inde, qui erant cum torturi, quia timuit tribunus, auditio quod esset ciuis Romanus.

CAP. CIII. De schismate orto inter Judæos ex industria Pauli.

Postera autem die volens scire diligentius causam accusationis Pauli (*Act. xxii*), solvit eum, et iussit convenire sacerdotes ad concilium. Et producens Paulum, statuit eum inter eos. Et cœpit Paulus palam loqui consilio (*Act. xxiii*) : « Viri fratres, inquit, ego omni conscientia bona conuersatus sum apud Deum, usque in hodiernum diem. » Et statim princeps sacerdotum Ananias præcepit astantibus, ut percuterent os ejus, quasi impudenter gloriantis. Ad quem Paulus : « Percutiet te Deus, paries dealbate. » Quasi dicat : Vindicabit in te Deus, o hypocrita, quia cum sedeas super cathedram Moysi, quasi secundum legem videris judicare, et judicas contra legem, quia cum me reputes blasphemum, non me judicas legis ordine, quæ præcipit blasphemum extra castra educi, et eductum ab omni populo lapidari. Vel forte prophetavit Paulus de abolitione sacerdotii Judæorum, dicens : « Percutiet te Deus, » quasi dicat : Destruet te Deus, et sacerdotium tuum, sacerdotium scilicet Judæorum. Tunc qui astabant dixerunt : « Summum sacerdotem Dei maledicis? tunc Paulus ait : Nesciebam, fratres, principem esse sacerdotum; revera si hoc scirem, reus essem. Scriptum est enim : « Principei populi tui non malodices (*Exod. xxii*). » Vel quasi mystice ait se nescire, id est sacerdotium Judæorum reprobatum esse, quia licet noverit hunc non esse vere principem sacerdotum, tamen temperate respondet, instruens alios, ut modestius se haberent erga prelatos suos. Tunc timens Paulus impatum Judæorum, excogitavit, quomodo moveret schisma inter eos. Et cum præsentes essent Pharisei, et Sadducei, coram omnibus professus est se esse de secta Phariseorum (*Philipp. iii*), ut ita conciliaret sibi animos eorum, et corum beneficio evaderet manus aliorum. Et cum professus esset, facta est dissensio magna inter Phariseos et Sadduceos.

CAP. CIV. Quod Dominus confortavit Paulum.

« Et exsurgententes quidam Phariseorum, pugnabant pro Paulo contra Sadduceos, dicentes : Nihil mali invenimus in homine isto. Quid si spiritus locutus est ei, vel Angelus? » (*Act. xxiii*.) Hoc autem contra Sadduceos dicebant, negantes angelum esse, vel spiritum, vel animam. Et cum facta esset tanta dissensio, timens tribunus ne dispergeretur Paulus a Sadduceis, scilicet volentibus eum rapere, jussit milites descendere et rapere eum de

A medio eorum, ac deducere in castra, et sic factum est. Sequenti autem nocte apparuit Dominus Paulo dicens : « Constans esto, sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic oportet te et Romæ testificari. »

CAP. CV. Quo modo conjuratum est in mortem Pauli.

Facto autem die, collegerunt se quidam ex Iudeis (*Act. xxiii*), et devoverunt se maledictioni, s' comedenter, vel biberent, donec occiderent Paulum, pro quo in Græco habetur, anathematizaverunt. Et erant plus quam quadraginta viri, quib[us] hanc coniurationem fecerant, et accesserunt ad principes sacerdotum et seniores, dicentes : Devotione devovimus nos, nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Persuadete ergo tribuno, ut adhuc perducat eum in medium ad vos, tanquam aliquis certius cognituri de eo. Nos vero parati erimus interficere eum. Forte hoc audiens nepos Pauli filius sororis ejus, intravit in castra, et nuntiavit hoc Paulo. Et advocans Paulus unum de centurionibus ait : « Adolescentem hunc produc ad tribunum, habet enim aliquid indicare ei. » Et cum venisset adolescens ad tribunum exposuit delos, et insidias Judeorum contra Paulum. Tunc dimittit adolescentem tribunus præcepit ei ne alicui hoc revelaret. Et convocatis duobus centurionibus a illis : Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream pedestres, et equites septuaginta, scilicet qui non erant pedestres, et lancearios ducentos a terciâ hora noctis, et parate jumenta decem Paulo et comitibus suis, et perducite eum sanum et incolumentem ad Felicem presidem.

CAP. CVI. Quid ante præsidem contra Tertullum oratorem contendit.

Scriptis quoque tribunus præsidi epistolam in hunc modum (*Act. xxiii*). « CLAUDIO Lysias optimi præsidi, FELICI salutem. » Nec servavit quid in epistolis nostris servamus. Non enim excellenter personæ premisit nomen, immo nomen suum, quem erat inferior persona præside. Postea exposuit in epistola causam accusationis Pauli, et modum, et ordinem actionis. Cumque venissent Cæsareanuntii cum Paulo, tradita epistola præsidi statuerunt Paulum ante eum, et epistola perfecta, cognitum quod esset de Cilicia, ait præses : « Audiam te cum accusatore tuo venerint, et jussit eum custodiri in prætorio Herodis. » Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum (*Act. xvii*) Ananias cum senioribus et cum oratore quodam Tertullo qui esset advocatus eorum. Et peroravit Tertullus ante Felicem, et in multis accusavit Paulum. Post annuente præside, respondit Paulus ostendens quia nihil dignum morte commiserat, et quod persequerantur eum Iudei pro veritate, scilicet quod prædicabat resurrectionem. Et audito quod esse controversia de lege eorum, parvipendens Felix ait Audiam vos cum tribunus Lysias descendenter, et jussit Paulum esse in libera custodia, ut liber-

posset ingredi, et egredi, et déambulare, et non A turius descensurum, et eorum accusationem, si pariter descendenterent, ibidem auditurum.

CAP. CIX. *De appellatione Pauli.*

Demoratus autem Festus in Hierusalem paucis diebus, descendit in Cæsaream (*Act. xxv*), et sedet pro tribunali, et productus est Paulus in medium, et accusatus est in multis ab his, qui descendederent de Hierusalem, sed non poterat probare, quae obiecabant ei, Paulo in omnibus rationem reddente. Festus autem volens placere Judæis, ait Paulo : « Vis ascendere in Hierusalem, et de his judicari apud me ? Ad quem Paulus : « Ad tribunal Cæsaristo, ibi oportet me judicari. » Erat autem seles in Cæsarea, juxta quam stabat Paulus, quam paraverat Herodes Cæsari, ut in ea sederet, si quando veniret in Cæsaream, vel quos mitteret judices. Et excusahat se Paulus dicens : « Judæis non nocti, sicut nosti. Si quid dignum morte commisi, volo mori ; si vero nihil commisi, nemo est qui audeat me tradere illis, quia Cæsarem appello. Tunc Festus cum consilio respondens, ait : Ad Cæsaream appellasti, ad Cæsarem ibis. »

CAP. CX. *De hoc quod Agrippa rogabat Festum.*

Et cum dies aliquot transacti essent (*Act. xxv*), descendit Agrippa in Cæsaream cum uxore sua Berenice. Josephus dicit de Berenice : Non est intelligendum, quod fuerit uxor ejus, sed quasi uxor. Erat enim soror ejus, id est cognata secundum idiomam Hebreum, et tenerime eam diligebat, et imponebatur ei quod abutebatur ea. Descendit autem rex Agrippa in Cæsaream, audito quod ibi esset Festus, ut accusaret Judæos apud eum. Iste namque Agrippa infestus erat Judæis, quia cum accepisset potestatem a Romano imperatore constituendi sumum sacerdotem in Hierusalem, constituebat eos sacerdotes qui non erant Aaronitæ. Fecerat enim in palatio suo fenestrarum eminentem, unde poterat videre quæcumque siebant in templo sacrificia. Quod moleste sustinentes Judæi, fecerant appositum murum fenestrarum, eminentiorem fenestra. Venerat ergo specialiter Agrippa rogaturus Festum, ut murum illum obrueret. Causam tamen descensus Agrippa in Cæsaream, non habes in historia Actuum, sed Josephus supplet.

D CAP. CXI. *Quomodo peroravit Paulus coram Festo et Agrippa.*

Cumque descendisset Agrippa, honorifice receptus est a Festo, et cum per dies plures moram fecisset cum eo, consuluit eum, quid faceret de Paulo, et exposita ei accusatione Judæorum contra Paulum respondit Agrippa se velle videre Paulum (*Act. xxv*). Altera die venerunt Agrippa et Berenice cum multa ambitione, id est cum multa turba eos ambiente, vel cum multa ambitione, id est cum multiplici apparatu vel cum multa ambitione, id est cum multo deside Agrippa rex, et vos omnes, qui adestis simul, vi-

CAP. CVII. *Quod Felix voluit pecuniam extorquere a Paulo*

Cum autem missus esset Felix a Claudio præses Iulæ, sollicitabat eam per Judæos, ut nuberet ei. Et tandem inducta est ab hoc exemplo cognata sue Berenice, quæ olim dimisso viro suo nupserat ditioni, scilicet Agrippæ regi, filio Herodis Agrippæ, qui habebat terram ultra Jordanem. Dimisso igitur priori viro, scilicet Lazato rege Amazonum, nupsit Drusilla Felici; hæc Drusilla, quia Judæa erat, libenter audiebat Paulum de fide, quæ est in Jesum Christum. Et cum disputaret Paulus de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus est præses audiens se judicandum. Et ait Paulo : « Vade, tempore opportuno accersiam te (*Act. xxiv*). » Hoc autem dicebat, sperans se aliquid ab eo acceptum. Putabat enim Paulum habere pecuniam, unde frequentius eum accersiens, loquebatur cum eo. Biennio autem completo successit Festus Felici missus a Nerone. Si autem intelligatur biennio a præsidatu Felicis, non poterit stare, cum a longe retro constitutus præses a Claudio, Festus autem missus est a Nerone qui successit Claudio. Si autem intelligatur biennio ab accusatione Pauli, nec sic poterit stare. Non enim adhuc fluxerant duo anni, ex quo venerat in Hierusalem. Intelligendum est ergo biennio ab accusatione Felicis, ex quo scilicet accusatus est a Judæis.

CAP. CVIII. *De seditione inter Judæos et gentiles.*

Orta est enim dissensio inter Judæos et gentiles in Cæsarea de honore civilitatis; Judæi enim præferebant se gentilibus, quia Herodes Ascalonita, qui circumcisio accepit, fuerat conditor civitatis, et appellaverat eam Cæsaream in honorem Cæsaris. Gentiles se præferabant Judæis, dicentes quod a gentilibus facta est primaria ædificatio civitatis, quæ antequam reæditareetur ab Herode dicta est Pyrgo Stratonis. Felix autem primo fovit partem Judæorum, donec exhausit marsupia eorum, postea fovit partem gentilium in tantum quod militibus gentilium dedit licentiam intrandi domos Judæorum, et diripiendi bona eorum. Unde accusatus est a Judæis ad Neronom, et biennio ab accusatione amotus est a præsidatu, et substitutus est ei Festus. Volens autem in fine præsidatus sui placere Judæis, refugit Paulum vincetum (*Act. xxiv*). Festus autem cum venisset in provinciam (*Act. xxv*), post triduum ascendit Hierosolymam a Cæsarea, et rogaverunt eum principes sacerdotum, et primi Judæorum, ut iuberet adduci Paulum in Hierusalem, parantes ei insidias, ut occiderent eum in via. Festus autem respondit se in Cæsaream ma-

• date hunc, super quo universa multitudo Iudeorum A CAP. CXIII. Quod incidenter narrat de sacerdotibus
Interpelavit me Hierosolymis, dicentes cum dignum
morte. Ego autem nihil in eo comprei dignum
morte. Ideo cum appellaverit ad Augustum, cum
Romam mittere decrevi. Sed irrationalib[us] mihi vi-
detur mittere aliquem vincetum, et causam ejus non
significare. Ideo consule te super hoc, rex Agrippa; quia non habeo quid certum scribam de eo. « Tunc Agrippa ad Primum : *(Permititur tibi loqui pro te.)* » Tunc Paulus extensa manu more concionantium, vel ad faciendum silentium, ecepit de omnibus reddere rationem, super quibus accusabatur a Iudeis. Beatum, inquit, me reputo, rex Agrippa, quia in
audientia tua sum responsurus, cum peritus sis in
lege Moysi, et noveris consuetudines Iudeorum.
Propter quod obsecro, ut patienter me audias. » Et prosecutus est modum coaversionis suae, et super
quo accensaretur a Iudeis. Et post multos sermones
Pauli, respondit Festus magna voce: *Insani, Paule:*
malte litterae te faciunt insanire. Non insanio, in-
quit Paulus, optimè Feste, sed sobrietatis et veri-
tatis verba loquor. Scit enim rex Agrippa, in cuius
presentia loquor. Nihil enim herum eum latere ar-
bitror. Nec enim quidquam horum in angulo factum
est. Credis, Agrippa, prophetis? Scio, quia credis.
Ad quem Agrippa: In modico suades me fieri
Christianum. Ad quem Paulus: Opto apud Deum,
non tantum te, sed et omnes, qui audiunt hodie, fieri
tales qualis ego sum, exceptis vinculis meis. « Nolo
enim vinculatos esse. »

CAP. CXII. *Quod Paulus missus est Romam.*

Tunc surrexit rex, et præses, et Berenice (*Act. xxvi.*), et qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquelastur ad invicem, dicentes: Nihil dignum
morte aut vinculis fecit homo iste. Et ait Agrippa
ad Festum: « Dinnitti poterat homo iste, si non ap-
pellasset ad Cæsarem. » Et decrevit Agrippa, quia
appellaverat, mittendum esse ad Cæsarem. Et tra-
ditus est Paulus Julio centurioni cohortis Auguste
(*Act. xxvii.*), militum scilicet, qui missi fuerant ab
Augusto, et pariter miserunt Romam nuntios Iudei
contra Agrippam, adversus quem multas habebant
querelas, quia, ut supra prætaxavimus, constitue-
rat Ismael sumnum sacerdotem, cum non esset
de genere Aaron. Et hic ponit Josephus catalogum
sacerdotum, qui fuerant ab institutione sacerdotii,
usque ad terminum ejusdem, sub distinctione trium
temporum, ab Aaron usque ad tempus David, et fue-
runt singuli 15, unus post alium in 612 annis, et
succedebant filii patribus, primogenitus filius
Aaron, scilicet Eleazar, successit ei in sumnum
sacerdotem, filius Eleazari successit ei, et ita in
posterum. Nam de Ithamar non erant summi sacer-
dotes, sed minores, nisi pauci circa tempora David.
Nam in Icli sacerdotium translatum est ad filios
Ithamar. Abiathar quoque erat de Ithamar, quem
depositus Salomon, et ejus loco statuit Sadoch, qui
erat de Eleazar.

A CAP. CXIII. Quod incidenter narrat de sacerdotibus
Iudeorum.

David autem volens ampliare cultum Dei, videns,
quod non sufficeret unus summus sacerdos ad mi-
nistrationem, quia si instrueretur, non erat inter-
rim qui incensum poneret, quod necesse erat singu-
lis diebus offerri, instituit viginti quatuor sum-
mos sacerdotes, quorum sexdecim erant de genere
Eleazar, octo de genere Ithamar. Unus tamen illo-
rum ex vinginti quatuor, summus erat, qui diceba-
tur princeps sacerdotum. Administrabant autem per
septimanias, que jure hereditario devolutæ sunt ad
posteros eorum. Et unusquisque viginti quatuor
summorum sacerdotum cum administrabat, secum
habebat viginti quatuor minores sacerdotes, et to-
B tidem Levitas, et totidem janitores duplicato nu-
mero Nathiniorum. Fuerunt autem octodecim
principes sacerdotum a tempore David usque ad
transmigrationem Babylonis in quadragesima et se-
xaginta sex annis. A transmigratione autem cessa-
vit sacerdotium, usque ad redditum de captivitate
sub Zorobabel et Iesu magno sacerdote. Elinde,
usque ad tempora Machabæorum fuit tempus sacer-
dotum. Tempus autem Machabæorum non deputa-
tur sacerdotio, quia idem erant duces et sacerdo-
tes, et sic usque ad Herodem, qui fecit occidi quo;
quot invenerat de genere sacerdotum, ne iterum
ad eos devolveretur regnum. Et vendebat sumnum
sacerdotium quandoque urbi, quandoque pluribus
similiter. Et fuerunt omnino usque ad eversionem

C Hierusalem viginti novem summi sacerdotes. A
tempore autem Herodis, usque ad eversionem Ille-
rusalem non posuit Josephus summam annorum
sed constat fuisse centum quinque, cum Herodes
ante nativitatem Domini triginta annis regnavit, et
Dominus triginta tribus annis vixit, et a morte Do-
mini usque ad eversionem Hierusalem quadraginta
duo anni fluxerunt. Sed de his hactenus.

CAP. CXIV. *De tempestate in mari, quam pre-
dixerat Paulus.*

Traditus est Paulus Julio centurioni (*Act. xxvii.*)
ut prætaxatum est. Et dedit Dominus gratiam Pauli
in oculis ejus, ut humane tractaret eum, nec pro-
hiberet amicos ejus in civitatibus, per quas trans-
ibat, ei ministrare. Prosequitur ergo Lucas de pro-
gressu itineris. Ascendentes, inquit, navem Adru-
metinam, incepimus navigare circa Asiae loca. Qui-
dam syllabicando, volunt distinguere, ad Rumenti-
nam, ut dicatur secundum eos, navis ad Rumenti-
nam, scilicet Romanam, tendens, sed melius a nomi-
ne civitatis dicitur Adrumetina. Adrumetis enim
est civitas Africæ. Postea enumerat Lucas civitate
per quas transibant, quas non est necesse enumera-
re, nisi in quibus aliqua gesta sunt non pra-
termittenda. Inter cetera venerant Listram, ubi
habuit Paulus plures amicos, qui ministraverun-
ti. Ibi inveniens centurio navem Alexandrinam
navigantem in Italiam, transposuit nos in eam, u-
dicit Lucas, de navi scilicet quam prius ascende-

ramus; nos transtulit in illam. Et cum multis diebus navigavimus lente, vento scilicet ire liberius prohibente, tandem adnavigavimus Cretæ, et inde vix devenimus in locum qui dicitur Boni portus, et ibi multo tempore fuimus, non ausi ingredi mare, cum non esset apta navigatio, eo quod jejuniunum præterisset, id est fames magna in navigio, ad navigandum reddens nautas infirmiores. Vel de jejuniu septimi mensis intelligi potest, quod est inter diem Propitiationis, et Seznopegiæ, scilicet inter diem Septembri et xv, et sic probat non esse tutam navigationem, quia jam erat septimus mensis, qui inferius est hieme secundum Hebræos, qui Aprilium primum computant. In hieme autem non est tutum navigare. Vel potest intelligi de jejuniu instituto in memoriam mortis Godoliiæ, quod fit in fine Septembri. Vel de jejuniu decimi mensis, quod scilicet flebat in Januario, quod constiterunt auditis rumoribus de constructione templi in Babylone. Cum autem molestum esset centuriō, et aliis, quod non possent navigare, consolabatur eos Paulus, dicens: « Viri, video, » forte ex signis tempestatis, vel in spiritu prophetico, quia non sine multo damno, non solum oneris et navis, sed etiam animarum vestrarum, potestis navigare. » Centurio autem magis credidit nauclero, sive naviculario, quam Paulo, scilicet domino navis. Nauclerus enim dicitur, in eius sortem cedit dominium navis. Cleros enim sors dicitur. Hoc autem compulit centurionein, magis credere nauclero, quam Paulo, quia portus, in quo erant non erat idoneus ad hiemandum, et ideo consuleant omnes inde navigare, si quo modo possent ad alium portum pervenire, qui magis esset idoneus ad hiemandum. Et contra consilium Pauli, aspirante austro, ad portum prepositum anhelantes, intraverunt mare. Et cum aliquantulum processissent, insurge s' ventus typhonius, irruit contra navem, qui dicebatur euro-aquilo. Dicitur autem ventus typhonius, quasi ipsius mare, et faciens intumescere. Typhos enim interpretatur *infatuatio*. Et cum arrepta esset navis, et non posset conari contra ventum, cessante renigio, ferebamur in incertum, decurrentes ad insulam quamdam, que dicitur Gauda, et vix potuimus obtinere scapham de navi in mare depositam in adjutorium navis, quia impetu fluctuum fere erupta est. Scapha dicitur levis navicula, de una tantum arbore concavata. Vel dicitur modica navis viminea, crudo corio tecta ejusmodi utuntur pirate. Et dicitur a scaphon, quod interpretatur *speculum*, quia hujusmodi navibus utuntur pirate ad speculandum et explorandum, et deseruntur hujusmodi naviculae in navibus et imminentे naufragio deponuntur in mare ad subveniendum navi, quia his navis accingitur, et in procinctu tempestatis armatur. Cum autem sic tempestate valida jactarentur, sequenti die fecerunt jactum, id est ejectionem utensilium de navi.

A CAP. CXV. *Quod constitutos in pericula Paulus confortavit.*

Et cum neque sol in die, neque in nocte luna et sidera apparerent, ablata erat omnis spes salutis (Act. xxvi). Et cum fecissent diuturnum jejuniunum, forte voluntarium, pro amovenda tempestate, vel necessarium, quia forte arctabantur penuria, victualium, omnibus projectis in aquam, stans Paulus in medio eorum, dixit: « Sanum erat consilium acquiescere mihi, et lucrifacere injuriam hanc, et jacturam. Nunc tamen suadeo vobis bono animo esse. Certi estote quia nemo periclitabitur ex vobis, nec patimini jacturam, nisi navis. Astigit enim mihi hac nocte angelus Dei, cui servio dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari oportet te aplistere. Et ecce, donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum, » id est merito tuo conservabit, ut nemo ex eis periclitetur. « Propter quod, inquit, bono animo estote. Credo enim Deo meo, quia sic erit quemadmodum dictum est mihi, et in insulam quamdam oportet nos venire. » Ideo autem de hoc prædictit eis veritatem, ut videntes hoc impletum, certius sperent salutem. « Sed postquam xiv, die nox supervenit, circa medianam noctem suspicabantur nautæ, apparere sibi aliquam regionem, et submittentes pondus plumbi, quo maris profunditas exploratur, invenerunt passus viginti. Et pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim, et timentes ne in aspera loca incidenter, de puppi mittentes anchoras quatuor optabant diem fieri. »

C CAP. CXVI. *De constantia Pauli*

Et cum vellet nautæ aufugere demittentes scapham in mare (Act. xxvi), videns hoc Paulus in spiritu, ait centuriō, et militibus: « Nisi in nave manserint homines isti, non potestis salvi fieri. » Et statim milites abscederunt funes scaphæ, et abiit per mare. Cum autem illices eret dies, rogabat Paulus omnes, ut sumerent cibum, ut fortiores essent ad laborem sustinendum. Quartadecima, inquit, dies est hodie, ex quo exspectavimus serenitatem aeris, et permanetis jejuni, nihil accipientes. Forte die illa nihil comedebant, vel forte dies plures sine cibo transierant. Confortamini, inquit, et cibum sumite; quia nec etiam capillus de capite vestro peribit. Et hoc dicto sumebat panem in conspectu omnium, cum gratiarum actione, iuxta modum solitum, et cum fregisset cœpit manducare. Alii quoque animæquiores facti, sumpserunt cibum, et erant animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

D CAP. CXVII. *Prosecutio historie.*

Tunc confortati cibo, alleviabant navem, jactantes triticum in mare (Act. xxvi). Cum autem dies factus esset, non agnoscebant terram. Siuū autem quendam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicare navem. Et cum anchoras sustulissent, committerebant se mari sine conatu renigii. Et levato artemone, iuxta quod ventus eos ducebat, tendebant ad littus. Artemone dicitur modicum velum directioni navis potius accom-

modatum, quam celeritati. Et cum incidissent in A locum bithalassum, impegerunt navem. Bithalassus proprie, lingua terræ dicitur in mare protensa, mari hinc et inde circundata. Et dicitur bithalassum, quasi *mare bifidum*, terræ interjectu divisum. Et cum navis offendisset in bithalassum, prædra manebat immobilis. Puppis vero frangebatur maris impetu supervenientis. Et consulebant milites omnes vinetos occidi, ne forte natendo aufugerent.

CAP. CXVI I. *De verbo Pauli ad centurionem,*

Centurio vero (*Act. xxvii*), volens servare Paulum, prohibuit hoc fieri, et permisit quotquot, et quo-cunque modo possent evadere, et juxta quod predixerat Paulus, evaserunt omnes egressi in insulam, quæ vocabatur Mitilene. Et cum egressi essent, barbari habitatores insulae officia humanitatis diligenter exhibuerunt eis. Accensa enim pyra resiciebant eos. Et dum Paulus colligeret sarmenta (*Act. xxviii*), et congereret in pyram, viperæ, inter sarmenta latens, adhaesit manu ejus. Cum autem videbant barbari viperam in manu ejus pendente, ad invicem dicebant : « Utique homicida est homo iste, nam cum de naufragio evaserit, ultio divina eum amplius vivere non permittit. » Executiens autem Paulus viperam in ignem, nihil mali passus, est At illi exspectabant, ut intumesceret manus ejus, quia tumor solet sequi post venenum. Et cum diu exspectassent et nullam in manu ejus depreenderent lœsionem, convertentes faciem suam ad se invicem dicebant : Homo iste Deus est.

CAP. CXIX. *Quod sanavit principis patrem, et alios.*

Contigit autem patrem Publpii principis insulæ febris et dysenteria laborare (*Act. xxviii*), id est fluxu ventris. Ad quem cum Paulus introisset, et orando imposuisset ei manus, sanavit eum. Quo facto, omnes, qui erant in insula infirmi accedebant ad eum, et sanabantur. Post menses autem invenierunt navem Alexandrinam, quæ in insula Mitilene biemaverat, cui nomen erat castrum insigne, cui scilicet insulæ, quia adhuc ibi apparebant quorundam castrorum vestigia, que antiquitus ibi fuerant adificata, vel cui nayi, quia in modum castrorum, erant insignia velis intexta. Alia translatio habet cui erat insigne Castorum, qui gemini sunt Castores, scilicet Castor et Pollux, quos gentiles præcipue in periculo maris invocant, et ideo in littore maris eis templum fecerant. Hoc autem ex alia translatione evidenter est, ubi habetur, cui erat insigne filiorum Jovis. Fabulantur enim gentiles Castores et Pollucem suissæ filios Jovis. Cum autem ascenderent rive multi honoribus, honoreraverunt nos, et posuerunt necessaria in navi. Et cum venissent Syracusam, manserunt ibi triduo, et inde venerunt Rhegium, et inde post unum diem, flante austro venerunt Puteolos, pro quo alii libri habent Puteolosum. Et est nomen insulæ, ubi invenierunt fratres, et rogati ab eis manserunt ibi septem diebus. Cum autem audissent adventum eorum fratres qui erant Romæ, occurserunt eis, usque ad

forum Appii, id est ab Appio in littore maris constitutum, et de nocte applicantes ibi, invenerunt virtus venalia, ubi constituerant tres tabernas, tres scilicet domos in littore, in quibus exponerent cibi venales.

CAP. CXX. *Quod receptor est a fratribus Christianis.*

Et cum vidisset Paulus fratres ad se venientes (*Act. xxviii*), gratias agens Deo, accepit fiduciam, minus scilicet timuit. Et quia ante adventum Pauli jam Romæ erant Christiani, patet ex hoc loco Petrum et Paulum non primo prædicasse Romanis. Quod si quandoque legatur de constitutione, vel confirmatione fidei intelligendum est, non de primaria instructione. Cum autem venissent Romanum, nondum erat Nero confirmatus in regno, nec in valuerat nequitia ejus. Et audiens controversiam esse de lege Judeorum et Christianorum, vilipendit. Et permisso est Paulus libere ire per civitatem, cum uno tantum milite cum custodierte; timuit autem ne forte Judæi, qui persecuti cum erant in Judæa, misissent litteras ad Judeos, qui erant Romæ, ut in dolo eum occiderent. Ideoque post tertium diem convocabat primos Judeorum. Et cum convenissent, dicebat eis : Ego, fratres, non veni genti meā accusare; sed, coactus sum appellare ad Cæsarem, quia injuste traditus sum a Judæis in manus Romanorum. Propterea volo vos, fratres, scire quia nulla est causa mortis meæ, nisi quia prædicto resurrectionem mortuorum. At illi dixerunt ad eum : Neque litteras accepimus a te de Judæa, nec adveniens aliquis fratrum locutus est de te malum. Volumus autem a te audire, quæ sentis de secta Christianorum, cui adhaeres; audivimus enim, quod ei ubique contradicitor. Et die assignata venerunt ad eum plures in hospitium suum quibus exponebat legem, et prophetas, prædicans de Jesu a mane, usque ad vesperam. Et quidam credebant his, quæ dicebantur, alii non credebant. Et cum discederent dissentientes, cœpit eos Paulus arguere in hunc modum : « Bene Spiritus sanctus de vobis locutus est per Isaïam (*cap. vi; Matth. xiiij.*), dicens : Vade ad populum istum, et dic ad eos : Aure audietis nec intellegietis, et videntes videbitis, et non percipietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiunt, et convertantur, et sanem eos, quoniam in gentibus missum est hoc Salutare Dei, et ipsi audient. »

CAP. CXXI. *Quo tempore libere prædicavit.*

Mansit autem Paulus toto biennio in hospitio, quod ipse conduxerat (*Act. xxviii*), in libera custodia, et suscepit at omnes, qui ingrediebantur ad eum, prædicans verbum Dei, et docens de Domino Jesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione. Et vide quia ante adventum Pauli Romam, jam regnaverat Nero duabus annis. Et veniens Romam per biennium fuit in libera custodia et postea per decennium in magis libera, quia Nero nondum

confirmatus in regno erat, et dedit ei liberam li- A CAP. CXXIII. In quibus locis puniri fuerint Petrus centiam deambulandi, et circumambulandi per partes et Paulus.

Occidentis, ei predicandi.

CAP. CXXII. Quo Neronis imperii anno passus fuerit.

Quartodecimo vero anno imperii Neronis, cum jam ejus nequitia invaluisse, et iam in Iudeos consiprasset, positus est Paulus Romae in carcere, ubi multos de familia Neronis convertit, et familiaritatē Seneca magistri Neronis comparavit. Et eodem anno, ultimo scilicet imperii Neronis, martyrio coronati sunt ipse et Petrus. Unde patet eos errare, qui dicunt, non eodem die occisis esse, nisi intelligatur eadem die anno revolutio, quod stare non potest, cum constet eodem anno, scilicet quartodecimo esse occisos, et eadem die

De loco autem vident minus sentire quidam, qui putant in eodem loco occisos, quia legitur: Gloriosi principes terræ quomodo in vita sua dilexerunt se, ita et in morte non sunt separati. Potius tamen videtur Paulus, tanquam civis, honorabiliori morte occisus, quia gladiatus, et in catacumbis versus occidentem. Petrus vero crucifixus in Vaticano, in vicino scilicet, qui est extra civitatem, ubi habebant dolia, et ita Paulus honorabiliori morte mortuus est, quia gladiatus. Gladio enim perimebantur nobiles, et in loco magis honorabili, scilicet in catacumbis.

PETRI COMESTORIS SERMONES.

(Bibliotheca Patrum Lugdun., tom. XXIV, p. 1386, ad caleem Operum Petri Blesensis)

De his sermonibus huc Petrus a Guesanville in Prolegomenis ad Petrum Blesensem (80); et Quod sermones a Busco sub nomine Petri Blesensis editi, sint Petri Comestoris aut Manducatoris, luce clarissim est. Sed veria danda Busco, viro aliquoq̄ dottiissimo, qui cum sciret sermones quosdam a Petro Blesensi fuisse conscriptos, nullumque ipsi illorum suppetaret exemplar, tandem unicum tractus sibi Lovanio missum, in quo titulus erat: Sermones M. Petri, suspicatos est sermones esse Petri Blesensis. Verum non esse ipsius, sed Petri Manducatoris quamplurimi nūs. qui in variis bibliothecis reperti sunt, clarissime indicant. Quinque autem aut sex nūs. codices, quos vidimus et contulimus, proferemus. Primum est Mentelianus, scilicet Jacobi Mentelii, doctoris medici Paris., qui antiquus codex sermones istos legiūnū actori Petro Manducatori restituīt, ac sic inscribitur: Ordo Sermonum magistri Petri Manducatoris per anni circulum. In fine euentu codicis hac habentur: Explicunt sermones magistri Petri Manducatoris. Secundus codex est Majoris Monasterii, optimæ et antiquæ notæ, utpote qui circa tempora ipsius Comestoris exscriptus sit; ut appareat ex his verbis quæ ad caleem codicis habentur, eadem prorsus manu qua reliquum opus: Liber iste est S. Martini, etc. Tertius est liber in tempore Guillelmi Armarii, anno octavo Hervei abbatis. Hervetus autem iste [sic patet ex Elencho abbatum Majoris Monasterii qui habetur in notis ad Guibertum de Nocigento] ab anno Christi 1178 ad 1186 nastorale minus protraxit. Initium codicis tale est: Incipit capitula Sermonum magistri Petri Manducatoris, qui continentur in hoc volumine, etc. Tertius est Corbeiensis codex ms., non infimæ notæ, in quo nūlus habetur titulus. Sunt autem idem sermones qui in priori. Quartus est Carthusianus. ex canobio Vallis Dei in Perticensi agro; qui quidem codex, a 500 fere annis exaratus, sic habet in fronte: Ordo Sermonum magistri Petri Manducatoris per anni circulum in synodo, etc. Tunden vidimus tres insignes codices sermonum istorum in bibliotheca monasterii Sancti Victoris Paris., cuius in ecclesia sepultus est Petrus Comestor. In quibus et idem titulus habetur, scilicet: Sermones magistri Petri Manducatoris; et præter illos auctos Buscaus edidit, reperiuntur plures alii ejusdem Petri Manducatoris sermones, qui nondum in lucem venerauit (81).

SERMO PRIMUS

IN ADVENTU DOMINI.

Erat Jerosolymis probatica piscina, cuius aqua movebatur ad descensum angeli et qui primus descendebat in eam, sanabatur a quocunque languore, vel infirmitate detinebatur (Joan. v). Ipsorum Graece, oris vel peccati dicitur Latine, prolatice itaque dicitur est piscina, quia in ea Nathanaeli carnes hostiarum lavabant ad cremandum super altare holocaustorum. De causa autem hujus motus miraculosi, et tempore, in Annalibus nostris non habetur. Verumtamen credibile est inveniente aduentu Salvatoris accidisse; alioquin Chronicus priorum temporum sub

B silentio non preteriuerat. De causa vero duplex traditio habetur. Prior est, quoniam a diebus Salomonis ignis Dominicæ crucis ibideum in visceribus terra occultatum fuerat, quod in adventu Salvatoris supernatavit, et inventum est. Prolinde pro inventione salutiferæ erexit factus est in eo potre salutaris. Secunda traditio verisimilior est. Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (I Tim. 1) aduentum suum in carnem visibilibus signis demonstravit gentibus ab Oriente et gentibus ab Occidente. Credibile est quod Iudaicis in umbilio gentium positis precepit, cum ad eos mittebatur, manifestum tradidit signum et visibile, praesertim cum Iudei signum quererent; Orientalibus nova

(80) Vide Patr. I. CCVII. Ex his etiam quos Buscaus edidit, nonnulli, sermones, scilicet 7, 15, 17, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 34, 55, 40, 51, leguntur inter Hildeberti Cenomanensis Opera. EDIT. PATR.

(81) P. Comest. cap. 81 Hist. evangel.

stella novi Regis ortum indicavit (82). Neque indecenter; ipsi enim in diebus Nemrod iguem sideraverunt, et militiam celi. Eventus etiam nostros contingentes motibus siderum ascribant. Unde per novam stellam indicatum est eis regem ortum in terris, qui superitione siderum terminaret in exercitis. Occidentalibus etiam Romae signum dedit, non solum, quod fons olei erupit et luxit usque in Tiberin; sed etiam in hoc, quod in eadem nocte, qua virgo peperit, templum Pacis penitus corruit Romanii enim, in monarchia orbis florentes, templum Pacis edificaverunt multo labore, grandibus expensis et ambitione multa, quod erat admirabile in oculis inattentum. Consultiles autem Apollinem de ejus diuturnitate, responsum est eis, ipsum permansurum donec virgo pareret. Super hoc gavisi, titulum praeforibus inscripserunt: **TEMPLO
PACIS EXCELSIUM.** Eadem itaque nocte, qua virgo peperit, mirabiliter corruit, et miserabiliter, ac si aperte diceretur eis: Natus est Salvator, Deus vivus et verus, ante cuius faciem corrueat idola surda et muta: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. i). Judicis vero datum est signum in aqua dedicata usibus hostiarum, ac si diceretur eis: *Veritas de terra orta est* (Psalm. lxxxiv) et cessabent hostiae figurarum. Verumtamen, quoniam *omnia in figura contingunt illis* (1 Cor. x), facta autem et scripta sunt haec propter nos, in quos fines seculorum devenerunt, spiritualem illius motionis significacionem perscrutarem. Probatice piscina B, Virginem significavit; ipsa enim non solum ovina prepter simplicitatem et innocentiam dici potuit, sed etiam ovis. Agnum enim peperit, qui tollit peccata mundi (Joan. i). Probabile vero fuit, si agnus peperit, quod ovis fuit. Descendit in eam magni consilii Angelus (Luc. ii), et mota est triplex motione, scilicet in separatione carnis, in remotione somnis, in virtute benedictionis. Cum omnibilibet eam virtus Altissimi (Ibid.) separavit ab ea carnem suam, ex qua formata est caro Salvatoris. Exstinetus est etiam in ea fomes ille naturalis, languor naturæ, ex quo surgunt in nobis illiciti motus, qui in nostra potestate non sunt. Benedictionem vero attulit illi angelus dicens: *Ave benedicta inter mulieres* (Ibid.), id est sola robusta inter molles (83). Mulier enim a molie sumitur, quasi mollier. Hæc est illa mulier fortis, de qua scriptum est: *Mulierem fortem quis inventiet?* (Prov. xxxi) in cuius fortitudine dictum est diabolo: *Ipsa conteret caput tuum* (Gen. iii); antiquus enim ille cerastes, duobus maxime cornibus impugnat nos, elatione animi et immunditia carnis. Hæc duo cornua contrivit in se illa mulier fortis, contrastrar contrariis curans, humilitate dejiciens superbiam animi, voto virginitatis carnis immunditiam. Hæc est mulier fortis, quæ manum suam visit ad fortia. Duo enim prosecuta est sinuæ, quæ vel difficile, vel impossibile est simul implere; votum enim virginitatem, et simul consensit in conjugem. Fuit etiam in ea quarta motio quam sub silentio præterita fas non est, quæ ex levi nominis inflexione concipi potest. Virgo enim, o mutato in a, fit virga. In hunc modum facta est virga, secundum illud: *Virgo Dei genitrix virga est*. Natus enim Salvator tres habuit virgas: virgam sustentationis, qua utuntur senes; virgam eruditioñis, qua utuntur doctores in gymnasii suis; et virgam dominationis, qua utuntur reges. In hunc modum tres virgas habuit Salvator: carnem Virginis, clamorem predicationis, calicem passionis. Prima fuit radicis, secunda deserti, tertia regni. De prima scriptum est: *Egredietur virga de radice Jesse* (Isa. viii); de secunda: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini* (Isa. xl); de tertia: *Virga aquitatis virga*

A regni tui (Heb. i). Per priuam in similitudinem hec minum factus, habitu inventus est ut nos (Phil. ii). Per secundam erudit nos, per tertiam liberavit nos. Finit ergo virgo virgæ sustentationis in hunc modum. Senex ille Antiquus dierum, ejus cgressus a diebus æternitatis (Mich. v), quem vidit Daniel (cap. vii) cano capite et pedibus metallinis, in lingua sua loqui non poterat, neque ambulare, sitire non poterat aut esurire, neque cæstra nostri defensus argumenta poterat prosequi. Ininxus autem huic virgæ defectus nostros prosecutus est, quos coperit et decuit.

Past hanc aquæ motionem unus est in ea saturatus. Hæc est unitas Ecclesiæ, que per fidem incarnationis Dominicæ salutem consequentia est a Domino. Verunitatem movere nos potest, quod post incarnationem Domini factam credentes in eum a peccatis dicuntur salvati: cum certum sit etiam patres antiques sine fide incarnationis salvati non potuisse. Qui precedebant enim, et qui sequebantur, omnes clamabant: *Hosanna in excelsis* (Math. xxi). Attendum est itaque diligenter quid intersit inter nos et illos. Hoc sane interest, quod post incarnationem sanantur descendentes, ante quam sanabantur ascendentess; expectatio enim rei futurae, ad quam tendimus, tanquam assensus est. Recordatio vero rei præterita, ad quam recurrimus, descensu similatur. Præterea fuerunt et alia piscina, in quibus operatus est Salvator in diebus carnis sue; quarum collatione cum probatica piscina clarius elucescent magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus (Psalm. cx). Fuit enim natatoria Siloe, ad quam cœsus inunctus luto abiit et vidit (Joan. ix). Fuit et extra Hierusalem piscina in Agro fullonis ad usus abludandrum vestium (IV Reg. xviii). Fuit et piscina in Samaria, in qua canes linerunt sanguinem Achab, cum sagittatus esset a suis in Ramoth Galaad (III Reg. xxii). Per natatoriam itaque Siloe non incongrue evangelica significatur doctrina, in qua populus gentium cœcus a nativitate visum recepit juxta illud: *Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus, in regione umbra mortis, lux orta est eis* (Matth. iv). Piscina fullonum, in qua abluebantur vestes, et non homines, lex Mosaica, cuius emundatio secundum Apostolum (Hebr. ix) ad emundationem carnis, et non spiritus, valuit. Immundus enim quis tactu morticini, leprosus, et seminis luxurii patiens, mulier puerpera vel menstruata, et hujusmodi, ab ingressu templi arcebantur (Lev. xii): nec communum usum hominum habere poterant, donec mundarentur legali mundatione: ad declinationem vero peccati hujusmodi non valebant. Præcise vero Samarie traditiones sunt philosophorum, qui nihil putant verum, nisi ratio humana præbeat eis experimentum. In ea canes, id est daenones gentium lambebant sanguinem, id est omnem vigorem naturalium donorum, et industrias hominum ad se colendos inclinabant. Hi sunt medici, in quibus hemorroissa erogavit omnem substantiam suam, et non proluerunt ei (Luc. viii). De his scriptum est: *Lamia nudaverunt mammas, dederunt ubera catulis suis* (Thren. iv). Porro videamus quid in singulis harum operatus sit Dominus. Quod ut eluceat, propriis noninibus annominemus eas. Prima ut diximus, dicta est probatica; secunda dicatur Dominicæ, tertia ecliptica, quarta sophistica. Legem autem Moysi eclipticam dicimus, quoniam instar Syrtis habuit aquam reticulatam et arenam. Habuit enim quedam mandata mundantia ad justificationem; alia vero, quæ nomen mundabant ad salutem. Prima piscina fuit solitudinis, secunda satiatis, secundum illud: *Qui siti, veniat ad me, et bibat* (Joan. vii); tertia promissionis; quar-

(83) Hier. in Quæst. Heb. in Gen. P. Com. Histor. Geoc., cap. 37.

(83) Ibid., I. xi Etym., c. 2.

ta deceptionis. Salvator primam secundavit, secundam derivavit: nam in omnem terram exiit sonus ejus (Psal. xviii); tertiam adimplevit ipso attestante, cum ait: *Non veni solvere legem, sed adimplere* (Matth. v); quartam exsiccavit, juxta illud: *Per dampnum sapientum sapientum, et prudeuntiam prudentium reprobabo* (1 Cor. i), et alibi: *Percutiam Aegyptum in septem rivis, ut per eam transeant calceati* (Isa. xi). In primam descendit, et est mota; secundam statuit, et est immota; tertiam implevit, et est permota; percussit quartam, et est remota. Haec autem quatuor operatus est in quatuor regionibus legislationis sue. Missus enim a Patre ad oves Israel, quae perierant, legatus: datæ sunt ei quinque regiones, ut in singulis proprio funderetur legislationis officio. Regiones vero illas sic determinare possumus: uterum Virginis, medium orbis, patibulum crucis, domum fortis, extrema maris. In prima regione calcavat se, circumfigavit sibi figuram calcamentorum suorum, cuius explanationem se non esse dignum Baptista confessus est (Marc. i), visibiliter ad nos egrédi volens *tanquam sponsus de thalamo suo* (Psal. xviii). In hac regione probaticam piscinam secundavit. Egressus ad secundam, scilicet ad medium orbis, operatus est salutem in medio, terra (Psal. lxxiiii). *Exsultavit ut gigas ad surrendam viam* (Psal. xviii), inciens a Galilee per medios fines Decapoleos pertransiens universam Judeam (Matth. iv), prædicavit Evangelium regni, collegit discipulos mira fecit in oculis hominum, et sic Dominica piscinam derivavit. Ascendens ad tertiam regionem torcular calcavit solus (Isa. lxvii), factum est rubrum indumentum ejus, veram hostiam obtulit Deo Patri, et ita legalium figurarum promissiones adimplevit. Descendens in quartam regionem ligavit fortem, et vasa ejus diripiuit, baculavit eum, qui habebat mortis imperium, rabidem canum compescens, ne sanguinem lambenter hominum violenter (Matth. xii). Sane in quinta regione non ita operatus est in facie hominum, sed captivitatem, quam secum traxerat, captivitatem posuit in extremis maris, id est super aenipissimos fines seculi, ut tandem in ascensione membra cum capite cœlos generarent. In hac regione, deambulavit ab illis, quos posuerat in extremis maris, ad eos, quos collegerat in coenaculo mortis; multitudinis quorum erat commun et anima una (Act. iv); quos relicturus erat in terris, ut daret ei testimonium in omni Judea et Samaria, et usque ad ultimum terre. Veniens ergo ad istos, aiebat: *Pacem meam relinquo vobis; ad illos autem: Pacem meam do vobis* (Joun. xiv), tanquam utrisque dilectus: *Pax vobiscum. De exteriori, adhuc semel venturus est Salvador, sed non sicut pluvia in cellus* (Psal. lxxxii), sed tanquam ruina trabens inevitabile pondus: *Veniet, inquam, tanquam potens crapulatus a syno* (Psal. lxxvii), et nemini parcat; gaudium quidem his, qui a dextris ejus erunt, terribiliter autem intonabit his qui a sinistris auditio- nem, scilicet malam, et verbum aspernentur. Ab hac autem auditione mala et a verbo asperno (Psal. xi) liberet nos Jesus Christus Dominus noster, judex noster, qui venturus est judicare vivos et mortuos.

SERMO II.

IN ADVENTU DOMINI II.

Habitus in scholis.

Converti me ad viam portarum sanctuariorum exteriorum, que respicit ad orientem, et erat clausa, et dixit Dominus ad me: *Porta hæc clausa erit, nec aperietur. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino* (Ezech. xlvi). Sustinet hic Ezechiel personam generalis humani de lacri misericordie, et de luto facis evadere cipientis (Psal. xxxix). Ac si dicat: Ego extorris a patria beatitudinis, et dejectus in hanc convallalem plorationis, per omnes retro statas occlusos circumferens, quæsivi viam salutis, et non inve-

A ni. Non potuit me liberare cœlum, non terra, non mundus cum omni supellestili sua, non homo: omnes enim sumus conflicti et coagrotantes; non angelus, qui potius meum aspirinatur, quam reveretur de exteriorum. Nunc tandem converti me ad viam portarum sanctuariorum, id est ad partum Virginis. Porro nemo sannus sapiens ignorat Dominum Jesum Christum ex duabus et in duabus esse naturis. Divina natura sanctuariorum interior est, quia eos, qui sunt intus, angelos loquor, et spiritus beatorum, qui jam in patria, jam in palatio, in quojam in cubiculo quiescent, torrente voluptatis sua potat. Humana sanctuariorum est exterioris, quia Ecclesiam militantem, que adhuc sub sole habet tabernaculum suum, reflect participatione corporis et sanguinis sui. Vel potius illa sanctuariorum interior dicitur, quia latet: ista exterioris, quia patet. Trinitatem namque personarum in unitate essentiali non videbit homo et vivet; sed Trinitatem substantiarum in unitate personæ sciimus, loquimur et explicamus. Venias Dominus ad nos, ut innovaret nos, novum fecit super terram, trinitatem scilicet temporalem, qua Trinitatis mater næ tanquam econtrario responderet. Sanctuariorum itaque interior est Verbum in principio apud Patrem, portans omnia verbo virtutis sue (Hebr. i). Sanctuariorum exterioris, Verbum caro factum in tempore purgationem peccatorum faciens (*ibid.*) infirmitatis nostræ interioris. Porta est Deus Pater, dicens Filio: *Ego exiui a Patre, et tenui in mundum* (Joun. xvi). Unde et Psalmista: *A summo celo egressio ejus* (Psal. xviii), et illud: *Egressus est a Patre, regressus ejus ad Patrem*. Exterioris vero porta fuit B. Virgo, per quam in nostram Deus inhumanatus ingressus est civitatem; non illam, inquam, de qua Dominus per prophetam: *Ego Dominus, et civitatem non ingredior* (Isa. xxvii): sed illam, de qua ipse ait: *Non potest abscondi civitas super montem sita* (Matth. v), cuius fundamenta in montibus sanctis (Psal. lxxxvi) quam impetus fluminis, id est spiritus Filii, reficitur. Hæc est Ecclesia civitas Regis magni, et hæc respicit ad orientem. Omnes enim qui ex complexu non sine concupiscentia gravidauntur, etsi in lucem partus suos efferant, tamen, quia sacrum et meritum sacci secum ipsi trahunt, caligine peccati fuliginantur, et sedent in tenebris, et in regione umbra mortis. Solus Virginis filius, sic editus in lucem est, ut non solum sit ipse lux, sed illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum (Joun. i).

Cet hæc clausa erat. Licet de virginitate Virginis nulli veniat in dubium, tamen ut certum fiat certius auctoritate Domini, in assertione sublit propheta dicens: *Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit, non aperietur: vir non transibit per eam*. Idem est quod tertio incutatur. Sane, vir, accipitur hic, non pro sexu, sed pro coniuge, ut aliquid expressius intimetur; quasi dicat: Nec etiam vir ejus, id est Joseph cognoscet eam. Congruè autem clausa retro memoratur, quia et ante partum, et in partu, et post partum virgo fuisse non dubitatur. Sequitur: *Et erit clausa principi, illi omnium, de quo Dominus ait: Nunc princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* (Joun. xvi). Verum sicut per id quod dictum est: *Vir non transibit per eam*, notatur integritas carnis; ita, per id quod dicitur: *Non aperietur principi, notatur integritas mentis*, cum omnem malam suggestionis consensum eliminavit a mente. Quod vero sequitur: *Princeps sedebit in causa*, de prenominito principe non est intelligendum. Qui enim non permittit intrare, quo pacto sedere perhiberetur in ea? Hic autem ille est, de quo dicitur: *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Pater futuri saeculi, Princeps pacis* (Isa. ix). Sessione siquidem pro humilitate positur, ut illi: *Tu cognoristi sessionem meam, et resurrectionem meam* (Psal. cxlviii). Et item: *Surgite, postquam sederi-*

tis (*Psal. cxxvi*), id est post humilitatem exaltationem sperate. Non modica quidem Verbi fuit humiliatio, formæ servilis assumptio.

Sequitur: *U*ni* comedat panem coram Domino*. Ipse siquidem ait: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Ioan. iv*). Obediens ergo Patri usque ad mortem (*Phil. ii*), r^econcilians nos Deo, et cetera in hunc modum faciens comedit panem coram Domino, voluntate ejus nobis restituens libertatem. Ecce audistis haec exp*re*sita de parte Virginiis, de integritate ejusdem, de fructu nostrae salutis. Possunt tamen haec eadem nobis non indecenter aptari, qui lecti oti, et sacra Scriptura operam dantur. Nos enim ex maxima parte figurae p^{re}terum, qui rauis loquacibus comparantur, pratermissimus, praternavigavimus pallia sophistarum argumenta, qui Deodolibus dicuntur (*Ecli. xxxvii*). Va*le* fecimus pomposis philosopherorum opinioneis, qui dum adhuc essent inter nos, rotari sunt oculos attollere super celos, quorum pertiores, Academicos loqueror, confessi sunt, veritatem tanquam in puto abyssi latere. Dimisimus, inquam, linguam magniloquam, et habeamus linguam humiliatam loquentem, linguam vaniloquam, sequentes linguam verisquam. Quæsivimus enim sapientiam, sed ecce non erat in terra savitier loquentium. Audivimus eam in *Ephrata*, id est in *speculo*, vel *spelunca*, id est in imagine et latenter, sed ecce inventimus eam in campis silvæ (*Psal. cxxxii*), id est in manu statione et obscuritate novi et veteris testamenti. Uniusquisque, inquam, nostrum jam vere dicere potest: *Converte me ad viam portæ sanctuariorum, extra quam respicitur ad orientem*. Sicut duæ sunt partes Ecclesie, militans et triumphans, illa in via, haec in patria, ita alia sanctitudi illius, alla hujus. Sanctuarium ergo exteriorum, id est sanctitas presentis Ecclesie, qua adhuc extra est: justificatio est per fidem et bona opera. Hujus porta est sacra Scriptura, quæ docet nos recte conversari in medio hujus pravae nationis; per quam, quicunque ingredietur et egredietur, pascva iuueniet (*Joan. x*). Via hujus portæ charitas est. Homo quidem, qui in quadrivio hujus mundi positus est, et quasi in umbilico terræ stans, divertere potest ad orientem, ad occidentem, ad austrum, ad aquilonem. Quatuor enim sunt viae hominis: via infirmitatis, via necessitatis, via vanitatis, via veritatis. Via infirmitatis Hierichuntina, per quam transit homo in imagine Dei more fluentis aquæ, per successiones temporum transiens, donec in pulvrem satum revertatur. Haec vergit ad austrum, qui calidus est. Quodam enim naturali calore vivinus; quo extincto, aliam viam ingredi est necesse, viam scilicet necessitatis. Haec est via universæ carnis, per quam transit spiritus vadens et non rediens, de qua poeta:

Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.
(*HORAT. lib. i, ep. 6.*)

Haec vergit ad occasum. Via vero vanitatis est vita in peccatis, quæ aptius præcipitum dici potest, per quam ruimus de sahngine in sanguinem, trahentes longam vestem. Haec est via lata, quæ dicit ad mortem, cum per eam posse licentia debacchamur, de qua dicitur: *Via illorum tembræ et lubricum* (*Psal. xxvii*). Et item: *Via illorum scandalum ipsis* (*Psal. xviii*). Haec vergit ad aquilonem, ad illum scilicet qui ait: *Ponam sedem meam ad aquilonem* (*Isa. xiv*), de qua Salomon: *Aquila frigida et durus nomine tanquam dextera ligans aquas* (*Ecli. xlvi*), id est fluenta congelans gratiæ. Via veritatis est charitas, de qua dicit Apostolus: *Adhuc excellentior rem viam vobis demonstro* (*1 Cor. xii*), haec vergit ad orientem, quia haec est via, quæ dicit ad vitam, et ideo contendendum est intrare per eam. Per hanc ad

A sacram Scripturam èndum est. Nec tamen dissimilare possumus, quin per aliam viam multj ad eam incedamus. Quidam, et multa scientes, alios excellunt, alii ut lucentur, alii ut laudentur, alii ut se ipsos ædificant, alii ut etiam proximos. Sed audi, quid super his dixit quidam (84): *Velle scire ut sciamus superbia est; veile scire ut sciamus inanis gloria est; veile scire ut lucentur, Simonia est; veile scire ut ædificantur, prudentia est; veile scire, ut ædificantur, charitas est. Ceterum porta haec ad orientem respicit, sed ad Deum. Quicunque enim dedit de semine suo idolo Moloch, morte morietur, et lapidabit eum populus terra* (*Ler. xx*). *Semen est verbum Dei* (*Luc. viii*). Idolum, id est formula, tanquam domininutum ab ideo, quod est forma. Moloch *rector* interpretatur: idolum vero Moloch diabolus est, qui non vere, sed quasi dominatur in mundo. Qui ergo verbum Dei pro aliquo emolumento mundano, vel addiscit, vel doceat, de semine suo dat idolo Moloch, et hic talis morte animæ morietur. Sicut anima vita est corporis, ita vita animæ Deus, quo discendeat moritur anima. Non enim societas est Deo cum idolo; angustus enim est lectus, et pallium breve, utrumque operire non potest (*Isa. xxviii*).

Nec bene convenient nec in una sede morantur
(*Ovid. i Metam.*)

majestas Dei et amor mundi. Anticus enim mundi, inimicus efficitur Dei (*Jacob. iv*). Durum est, quod dicimus, et difficile est ad implendum. Sed nobis dictum reputale: *Issachar asinus fortis accubans inter terminos* (*Gen. xlxi*), doctrinam scilicet utriusque Testamenti, vidit requiem, quod esset bona, et terram quod optima, et supposuit humerum ad portandum (*Math. vii*). Vos itaque, quia jam estis in vita, quarete, et invenietis, quia jam accessistis ad portam; pulsate, et aperietur vobis. Aperi autem vobis sensum ad intelligendum Scripturas; qui aperit oculos cœci nati (*Joan. ix*), Jesus Christus Dominus noster magister noster, judex noster, qui iudicatus est vivos et mortuos, et sæculum per ignem

SERMO III.

IN FESTO S. NICOLAI.

Hab. in scholis.

Qui non humiliaverit se sicut parvulus iste, non intrabit in regnum celorum (*Math. xviii*; *Marc. x*). Verba sunt Salvatoris, quæ audistis per eos meum. Emerserat questio inter apostolos, quis eorum esset major; sed quia haec erat de supercilio Phariseorum, qui amabant primas cathedras in synagogis, et salutationes in ioro, et vocari ab hominibus Rabbi (*Math. xxiii*), ideo humilius magister et doctor humiliatorem ad humiliatorem revocans eos, statuit parvulum in medio eorum, Martialem, ut tradunt; apostolum Lemovicarum (85), et ait: *Qui non humiliaverit se, sicut parvulus iste, non intrabit in regnum celorum*. Quasi dicit: Qui non erit humilius beneficio virtutis, sicut hic parvulus beneficio ætatis, non intrabit in regnum celorum. Salva tamen pace Salvatoris, possunt haec verba esse moderni temporis, possunt esse hodiernæ solemnitatis. Ecclesia Dei est, *ut castrorum acies ordinata* (*Cant. vi*). In acie prælantium premituntur fortiores, in fine ordinantur fortissimi, in medio formidolosi et imbecilles. In hunc modum in primitiva Ecclesia fūrunt viri fortes, qui primos impetus hujus saeculi sustinuerunt, qui Ecclesiam Dei fūtaverunt sanguine suo. In fine erunt fortissimi; quorum exstanta tribulatio, quod si fieri posset, movebuntur electi (*Math. xxiv*). Temporibus vero nostris tenera quædam est ev rata medietas, quæ vix credere suffici-

(84) S. Bern., serm. 56 in *Cant.*

(85) P. Comest., c. 90 *Hist. evangel.* Vide Baron. tom. I *Annal.*, 75.

cit, nedium prælari. Utatur ergo ad hos dehiles A nus ait: *Sine modo, sic decet nos implere omnem humilitatem. Si ergo, fili, terret te via passionis gradere per viam humilitatis. Verumtamen, fili, diligenter adverte quam viam teras. Quodivitrum enim est humilitatis. Sunt quidam humiles, dum omnia succedunt eis; si autem tetigerit eos manus Domini, excandescunt, et statim ponunt os suum in celum. Sunt qui humiliantur, ut ascendant; sunt qui humiliantur, ut evadant. Impetu enim venti querens frangitur, quem calamus evadit. Prima ergo humilitas est domestica, secunda erratica, tertio sophistica, quarta Dominicana. Prima enim est naturalis, secunda volatilis, tertia versipellis, quarta admirabilis. Per primam incedunt pusilliuitates, per secundam mormurantes, per tertiam hypocrite tristes, per quartam columbe simplices.* De prima legitur: *A pusillanimitate spiritus et temperante (Psal. lvi); de secunda: Confitebitur tibi, cum beneficris ei (Psal. xviii); de tercya: Gloriosa res humilitas, que pulchri se appetit. Superbia ne incoleat; de quarta: Qui von humiliaverit se, sicut parvulus iste, non intrabit in regnum calorum (Matth. xviii). Parvulus hic, fili mi, de quo prædictis Isaia: *Vitulus, leo, et oris pascuntur simul (Isa. xi)*, et puer parvulus minabit eos: qui dictus est parvulus non pro diminutione statutæ, quia spectaculæ forma præ filii hominum (Psal. xliv), sed pro minoritate penitentias humanæ. Pœnam enim habuit, non culpam. Ceterum humilitas Dominicana subdividitur. Est enim debita, abundans, superabundans. Debita est, subdere se majori propter Dominum. Primam et secundam pater tuus docuit, tertiam et habuit, et docuit. Considera, fili, quid habes amplius, et minoribus fratribus ministrâ tanquam subditus eis. Habes substantiam, ergo non habenti; habes doctrinam, pone eam ad usuram, ut recipias eum augmentum; habes exhortationem, deriventur fontes tui foras (Prov. v), ita ut libant homines et jumenta. Habes laborem manuum tuarum (Psal. cxxxvii), redde decimam Domino Deo tuo. Reliquum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (ibid.). Habes quietem, elongasti fugiens, et manens in solitudine (Psal. lvi), ora pro populo, intercede pro relicita minorum multitudine, clama ad Dominum, et dic: *Aut dimite eis, aut dele me de libro vita* (Exod. xxxii). Audi fratrem tuum magistrum Paulum dicente: *Quoniam liber essem ex omnibus, servum omnium me feci (I Cor. ix).* Juxta ergo dicitur eis mores tuos honora duplo honore, pares tuos honore prævenias, infirmos in fide suscipe: *hoc fac et vives (Luc. x)*; haec via patris tui, humiles incidunt per eam. Potest quoque prædicti exhortatio Salvatoris spectare ad meum riari beati confessoris, pro quo hodie Ecclesia solemnizat in terris, et exultat in excelsis, et fit maxime ad viros scholasticos. Nam et noster Nicolaus scholasticus erat, cum vocatus est a Domino, ut sederet in cathedra cum senatoribus terra. Nec D recederet a tenore dialogi, ut loquatur didascalus ad discipulum, tanquam pater ad filium. Et intelligitur per regnum calorum sacra Scriptura, secundum illud: *Aufereretur a robis regnum calorum, et datur genti facienti fructum (Matth. xx).* Aperiens ergo os suum pater, inquit: *fili, omnium experitiorum prima est sapientia, sed non inventur in terra surarerientium (Job xxviii).* Qui enim non humiliaverit se sicut parvulus iste, non intrabit in regnum calorum. Ecce, fili, primus ingressus ad eam est humilitas. Audis et philosophum, eum quasdam esset ab eo quæ necessaria sint ad studendi formam, agit: *Mens humilis, studium querendi, vita quæta, scrutinium tacitum, pauperitas, terra aliena. Attende quia præpositus humilitatem, et in tribus determinavit eam, ne scripturam scilicet aliquam vilipendas, quia non omnia reperirentur in Catone, nec ali aliquo addiscere erubescas, quia**

Ad quem mater: *Fili, tolle signaculum patris tui tecum, quod ipse reliquit mihi dicens: Si quis vult venire post me, tollat crucem suam et sequatur me (Marc. viii).* Ego autem in ecclesiis manufactis in edito statui illud, ut omnes intrantes videant et recognitent quia demum Domini fuerit exitus mortis, et quicunque voluerit, tollat illud. Multi jam præcesserunt filii, etiam virgines delicate, et evestigio sequentes patrem; sequere clayatam eum. Adeo tunc eris cum sigillo, quod etiam quedam ejus manualis representatio inter que ille pericula consolatione est; ita quod etiam de Iudeo dixit dominus: *I Vas vacuum, sed signatum (86).* Ad quam filius: *Quid est, quod dicis, mater? Nemo carnem suam odio habuit (Eph. v), etiam Christus horruit mori. Petrus ductus est ad crucem nolens (Joan. xxi). Apostolus optabat, si fieri posset, superindui (I Cor. v), non spoliari. Quid ergo faciet virgula cedri, ubi concutitur cedrus Libani? Nostri teneiritatem meam, mater, determinatis horis vix orare sufficie, statutis diebus non jejunio, quin ad luxuriosam conam servem ventrem meum. Liceat promptuaria mea plena sunt eructantia ex hoc in illud, tamen vix mihi separo duq' minuta, quæ porrigam pauperi. Vester habeo extensas in percisis, plicatas in manicis in palubrum tantum tinearum; vix veteres panniculos, et nulli usq' aptos mihi tollo ad foventa latera pauperum, et tu dicas, mater, quod intingam pedem meum in sanguine. Muta, mater, vocem, muta viam: *bæc est via robustorum, barbati incedunt per eam.**

Ad ouem, mater: *Noli timere, fili mi, est alia via, lactea nomen habet;*

(Ovid. II Metam.)

si non potes sequi patrem per viam rubicundam, sequere enim per candidam, Nam et ipse *Dilectus meus candidus et rubicundus (Cant. v)*. Vidi quidem euentum illum per viam rubicundam, in horto scilicet ligatum, colaphis evaluatum, sputis illitum, flagellis cæsum, spinis coronatum, opprobriis saturatum, in patibulo clavatum, post mortem lanceatum: verumtamen prius per candidam viam incessit, per viam scilicet humilitatis. Vidi eum humiliatum in presepio, humiliiter pendente ad ubera Virginis, supponitum attributum sacerdotum, dum invocarent super eum nomen Domini, et gestarent tremulam manib' Simonis. Vidi eum cum parentibus suis in Nazareth, et subditus erat illis (Luc. ii): imo, ut peribent, de fonticulo, qui ibi est, aquam matri ministrabat in dies (87). Vidi caput ejus verendum angitis, et tremendum regibus, inclinari sub manibus Baptiste (Matth. iii), Baptista autem contremuit, nec audiebat tangere eum, donec Domi-

D nus ponunt os suum in celum. Sunt qui humiliantur, ut ascendant; sunt qui humiliantur, ut evadant. Impetu enim venti querens frangitur, quem calamus evadit. Prima ergo humilitas est domestica, secunda erratica, tertio sophistica, quarta Dominicana. Prima enim est naturalis, secunda volatilis, tertia versipellis, quarta admirabilis. Per primam incedunt pusilliuitates, per secundam mormurantes, per tertiam hypocrite tristes, per quartam columbe simplices.

De prima legitur: *A pusillanimitate spiritus et temperante (Psal. lvi); de secunda: Confitebitur tibi, cum beneficris ei (Psal. xviii); de tercya: Gloriosa res humilitas, que pulchri se appetit. Superbia ne incoleat; de quarta: Qui von humiliaverit se, sicut parvulus iste, non intrabit in regnum calorum (Matth. xviii).* Parvulus hic, fili mi, de quo prædictis Isaia: *Vitulus, leo, et oris pascuntur simul (Isa. xi)*, et puer parvulus minabit eos: qui dictus est parvulus non pro diminutione statutæ, quia spectaculæ forma præ filii hominum (Psal. xliv), sed pro minoritate penitentias humanæ. Pœnam enim habuit, non culpam. Ceterum humilitas Dominicana subdividitur. Est enim debita, abundans, superabundans. Debita est, subdere se majori propter Dominum. Primam et secundam pater tuus docuit, tertiam et habuit, et docuit. Considera, fili, quid habes amplius, et minoribus fratribus ministrâ tanquam subditus eis. Habes substantiam, ergo non habenti; habes doctrinam, pone eam ad usuram, ut recipias eum augmentum; habes exhortationem, deriventur fontes tui foras (Prov. v), ita ut libant homines et jumenta. Habes laborem manuum tuarum (Psal. cxxxvii), redde decimam Domino Deo tuo. Reliquum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (ibid.). Habes quietem, elongasti fugiens, et manens in solitudine (Psal. lvi), ora pro populo, intercede pro relicita minorum multitudine, clama ad Dominum, et dic: *Aut dimite eis, aut dele me de libro vita* (Exod. xxxii). Audi fratrem tuum magistrum Paulum dicente: *Quoniam liber essem ex omnibus, servum omnium me feci (I Cor. ix).* Juxta ergo dicitur eis mores tuos honora duplo honore, pares tuos honore prævenias, infirmos in fide suscipe: *hoc fac et vives (Luc. x)*; haec via patris tui, humiles incidunt per eam. Potest quoque prædicti exhortatio Salvatoris spectare ad meum riari beati confessoris, pro quo hodie Ecclesia solemnizat in terris, et exultat in excelsis, et fit maxime ad viros scholasticos. Nam et noster Nicolaus scholasticus erat, cum vocatus est a Domino, ut sederet in cathedra cum senatoribus terra. Nec D recederet a tenore dialogi, ut loquatur didascalus ad discipulum, tanquam pater ad filium. Et intelligitur per regnum calorum sacra Scriptura, secundum illud: *Aufereretur a robis regnum calorum, et datur genti facienti fructum (Matth. xx).* Aperiens ergo os suum pater, inquit: *fili, omnium experitiorum prima est sapientia, sed non inventur in terra surarerientium (Job xxviii).* Qui enim non humiliaverit se sicut parvulus iste, non intrabit in regnum calorum. Ecce, fili, primus ingressus ad eam est humilitas. Audis et philosophum, eum quasdam esset ab eo quæ necessaria sint ad studendi formam, agit: *Mens humilis, studium querendi, vita quæta, scrutinium tacitum, pauperitas, terra aliena. Attende quia præpositus humilitatem, et in tribus determinavit eam, ne scripturam scilicet aliquam vilipendas, quia non omnia reperirentur in Catone, nec ali aliquo addiscere erubescas, quia*

Quod tu non nosci, fortassis novit Ocellus :

Ne minus scientes elatusdespicias. Tibi vero, fili, amplior necessaria est humilitas. Nisi enim abundaverit humilitas tua super humiliatem philosophorum, non intrabis in regnum cœlorum, id est Scriptura sacra non attinges arcenam; nisi, inquam, habueris humilitatem Nicolai.

Ad quem filius: « Edissere, pater, quæ sit illa, ut ingrediar per illam. » Cui pater: « Dum adhuc pendet ad ubera matris quarta et sexta feria semel in die papillas sugebat. » Ad quem filius quasi subridens: « Numquid, pater, iterum introibo in uterum matris, et natus deinceps superincurbam matris uberibus? » Cui pater: « Non est ita, fili: mystica sunt, quæ dicuntur: frange os littere, et invenies medullam intelligentiae. » Sex enim ubera sex species scientia significant, et sex feriae tempora inventionis eorum. Quæ merito dicuntur litteræ, quia tempore otii addiscitur scientia. In principio mundi nascentis hostis antiquus primis parentibus scientiam tradidit noxiæ libertatis, non essendi sub Dominu, et relationem superbam criminis, ut contra culpam suam tacite obliquarent in auctorem suum. Secundo, miser homo contra multiplices defectus solatium invenit mechanicarum artium, quas et post extendit ad abusum superfluitatis. Tertio non contentus his, carcas naturales, quas Deus in relus ipsius occultaverat, ausus est rimari, adeo quod, ac si interesset sideribus, motus coeni, ortus et occasus, combustiones et respectus se deprehendisse existimans, et contingentes rerum eventus, fatali necessitate astrictos esse dogmatisavit. Quarto, Pater misericordiarum videns hominem inutiliter laborantem, scientiam vitæ in canone utroque Testimenti promulgavit. Quinto, abicrunt quidam post vanitates ad inventionum suarum, et simplicitatem ecclesiasticam irridentes, sacram Scripturam maculis hæresum, quasi quadam lepre varietate, resperserunt. Sexto, surrexere viri habentes zelum Dei, et primis disputationibus suis quasi quadam theria vehementi virus infusum repulerunt. Postmodum manum supponentes charitis, numerosam reliquerunt nobis multitudinem expositionum. Vides, fili, sex verba traditionis suis temporibus quasi sex feriis emersisse. Solum restat Sabbathum, ubi nemo dicit ali: *Doce me (Psal. cxviii.). Omnes enim erunt dociles Dei (Joan. vi.)*. Audi adhuc, fili, et tace: Considera idioma singulorum uberum, ut scias cui debetas os aduovere, et a quo amovere. Primum uber fuit serp utis, secundum Ägypti, tertium philosophi, quartum Dei, quintum hereticorum, sextum viri catholici. De primo, manavit lac venenosum; de secundo, lac acetosum, quia multis amparitudinibus respsa est dulcedo humanae felicitatis; de tertio, lac ampullatum; de quarto, lac coagulatum; de quinto, lac aqua mistum: pessimi enim caupones vinum aquæ miscuerunt; de sexto, lac sincerum. Primum ergo est rejecendum, secundum illud: *Vade retro, Satana (Matth. xvi.)*. Secundum temperandum, secundum illud: *Victum et testitum habentes, his contenti simus (I Tim. vi.)*. Tertium excludendum, ut quod liquidum est in philosophis resonatur: *abstineatur, quod facillentum est. Quartum haerendum, unde: Haurietis aquas in gauio de fontibus Salvatoris (Iea. xvi.)*. Quintum vitandum, secundum illud: *Hæreticum hominem post primam et secundam admonitionem devita (Tit. iii.)*. Sextum bibendum, iuxta illud: *Bibite et inebriamini, filii (Jer. xxv.)*. De primo scriptum est: *Fovit aspis ova, dedit ubera catulus suis; de secundo: Fili mi, si te lactaverint peccatores, non acquiescas eis (Prov. i.)*; de tertio: *Sed et lamia nudaverunt mammas, lactaverunt catulos suos (Thren. iv.)*. Haec sunt medici, in quibus mulier hemorhoissa omnem existantiam suam inutiliter erogavit (*Luc. vii.*): de quarto: *Memores erimus ubarum tuorum*.

A super vinum: recti diligunt te (*Cant. i.*); de qui to: *Da eis, Domine, uulcam sine liberis et uera arenitia (Osee. ix.)*; de sexto: *Statua tua assimilata est palma, et ubera tua botris (Cant. vii.)*. Adhuc insiste, fili, e propriis nominibus proprietatem eorum concipe. Primum dicitur paralogia, secundum scenologia, tertium physiologia, quartum theologia, quintum eacologia, sextum pantologia: ista enim ad omnes pertinet per singulas tanquam ad caput redit; ipsa enim eacologia expugnabit, theologiam explanavit, physiologiam spoliavit, scenologiam temperavit, paralogiam concutavit. Restat, fili, Sabatulum, ubi tantum audierit *alleluia*. Nisti, fili, ubera sextæ ferie tantum tibi posita, non tamen sugenda, non in die, id est in his quæ intelligi possunt: reliquum igni comburatur, et non nisi semel. *Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv.)*, una debet esse catholica doctrina. Audi, fili, quam gloria est humilitas, sal et condimentum reliquarum virtutum. Humiliemur ergo sub potenti manu Dei, ut nos exalteat in tempore tribulationis Jesus Christus Dominus noster, index noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem.

SERMO IV.

IN ADVENTU DOMINI, ET DE B. LUCIA.

Habitus ad regulares.

*Et rex David senuerat, nec calefiebat, cum operi-
retur pellibus: inventa est Abisag Sunamitis, quæ
dormivit cum rege, et calefecit eum. Rex autem non
cognovit eam (III Reg. i).* In quo adificamus juxta litteram, quia morbis et naturæ delectibus etiam supervenientibus pressuris quoad possumus humano consilio debemus obviare, ne totum Deo committentes potius eum videamus tentare, quam implorare. De alia legimus Sunamiti, quod cum Elisaec pergeret in via, tenuit eum Sunamitis magna, et in celebriori loco domicilii sui paravit ei sellam et mensam, candelabrum et lectum (IV Reg. iv). Ia quod ad litteram ad tria adificamur. Insinuat: r cum nobis virtus hospitalitatis, cum dicitur: *Tenuit eum*. Tantus enim deret esse affectus hospitalitatis, quod etiam cogendi sunt hospites. Unde et Let renientes angeos oppido compulsi, ut intrarent sub tecto culainis sui (Gen. xix). Et discipuli euntis in Emmaus coegerunt Dominum, ut maneret cum eis (Luc. xxiv). Secundo ostenditur hic opus virtutis, cum legitur, quod honeste collegit eum, et paravit usibus humanis necessaria. Pro loco enim et tempore, et persona hospites sunt honorandi. Tertio, merces operis, cum legitur, quod propheta hospitæ filium dedit, et postmodum mortuum suscepit. De tertia quoque Sunamitem legitur apud Salomonem, quam quarta vocatione vacavit fugientem. Reverttere, revertere Sunamitis, revertere, revertere ut intueamur te (*Cant. vi.*). Haec autem in figura tantum posita est. Quartam Sunamitem non legimus; sed in Luca (cap. xxx) legitur de vidua, quæ obtulit duo minuta, unde meruit a Deo commendari. Quæ secundum mysticam intelligentiam non indecenter additur prætaxatis: quam etiam ratione consortio licet nobis nominare Sunamitem. Haec quatuor in figura processerunt. Sunamitus enim juvenula figuravit beatam Virginem, Sunamitis Salomonica gentilitatem, Sunamitis magna, virginem martyrem, putat Luciam, Sunamitis evangelicam, venerabile collegium speculatorum; qui omnia contententes pro Christo, tanto tuius et citius sequuntur eum, quanto expeditius. De his itaque quatuor etiam secundum temporis rationem prosequimur. Prima est Sunamitis modica, secunda Sunamitis misera, tercia Sunamitis magna; quarta Sunamitis vidua. Prima est Virgo singularis, secunda virgo generalis, de qua Apostolus: *Despondi enim vos uni viro virginem castam (Cor. xi.)*. Tertia, virgo particularis; quarta virgo specialis. Prima

suit Dei mater et filia, secunda meretrix et sponsa. A non diligenter, palet, quia qui *dilicit iniquitatem, odit animam suam* (*Psal. x*). Sed nec proximos diligebant, quia etiam filios suos initabant demonis, trahientes eos per ignem idolis sacramentum. Corpora eorum sua afficiebant ignominia, ita ut robur vii evirant in Ieminau. Salomon ergo noster clamans aiebat : *Revertere Sunamitis ad dilectionem Dei, revertere ad dilectionem tui, revertere ad dilectionem proximi, revertere* (*Cant. vi*) *ad dilectionem corporis proprii* : quia recepta in conjugem, Salomon factus est Eliseus, id est colvus. Tanta enim clavitter fuit Eliseus, quod derisu habebat a pueris clamantibus : *Ascende calve, ascende calve* (*I Reg. ii*). Per capillos sepe bona terrena sicut intellegi, quod figuratur in tonsura ecclesiastica. Unde et Leviticus tempore oblationis sue raserunt omnes pilos carnis sua (*Num. viii*). (88) Christus ergo in Ecclesia hacten quasi calvus erat, quia predia et possessiones non habuit Ecclesia usque ad tempus Constantini, immo tanta laborabant in ea fideles, quod Iudeus Apostata paupertatis opprobriu[m] eis inveniens Gallicos pannosos eos vocare consuevit. Hunc talen tenet Sunamitus magne, magnae scilicet virtutis virgo Lucia et virago, mulier fortis inventa in simibus Syracusaniis proest. Quae in virginitate, quam Deo dicavit, tectum stravit Christo, in mitraulis que fecit, canelabrumque de quibus beata Agatha perhibuit ei testimonium; in doctrina mensum: docuit enim matrem quam sauvaret, suspectas esse elemosynas, que sunt in extremis, cum opes tunc potius deserant hominem, quam deserantur. (89) Et per triennium dicitur instissime mater in distrahendis facultatibus in usus pauperum. Sellam paravit in constante animi, quam etiam in corpore ipsius significavit Deus, cum nullis viribus hominum vel hominum crabi potuit ad hpanar. Eliseus vero hospes ejus, filium ejus suscitavit, id est spiritum ejus tradidit in manibus ipsius, ut quasi Christi pedissequa, cum vellet, et quantum vellet, teneret animam suam, et cum vellet, poneret eam. In medio enim ignis successi pice et olco etiam transverbata glorio stetit predicans, et predicens pacem Ecclesia redditam mortuo Maximino, non cessavit, donec collectus omnibus sacerdotibus, valefaciens eis expiravit. Sed, Deo gratias, iam siccata est in Ecclesia aqua contradictionis, transsivit per aquam intolerabilem martyritus, per laqueos venantium in hereticis. Aliud martyris genus introdixit Jesus noster, offensitas enim inimica est anima (*Ecccl. xxxviii*). Fundata sunt cœnobia tuba Spiritus sancti per orbem intonante : *Ecce quam bonum et quam iucundum est, habitare fratres in unum* (*Psal. cxxxvii*). Obstat Sunamitis videa duo mirata, humilitatem spiritus et habitus mediocritatem. Verumtamen, quod post martyres introduxitus cœnobitarum martyrium diuanius est intelligendum, quantum ad principium et exitium, non quantum ad initium. Ad modum enim arboris tria considerantur in progressu religiosis. Duni enim semen germinat in visceribus terra, arbor habet initium, ab initio o, id est intus jactum a faciendo dictum. Cum vero rapta terra superficie tenuis et unica emergit virginitas, tunc habet principium, id est *primum caput*. Cum vero beneficio atrae elementorum derivatur in ramatos, tunc habeat exordium, cum ex uno multa scilicet oruntur. In hunc modum Regularis cohabitatio fratrum initium habuit in Sion temporibus apostolorum, initia vero est in tribus, in charitate fraterna, in communione substantia, in communione obedientia. De primo dictum est : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (*Act. iv*). De secundo : *Nec quisquam eorum que possidebat, olicuid suum esse dicebat* (*ibid.*). De tertio : *Omnia ponebant ad pedes apostolo-*

(88) Gregor. Naz., or. 1 in Julian. Chrysost , contra gentil.

(89) Vide Surium, tom. VI.

rugi (*Act iv*), tanquam profitentes eis debitam subiecti-
cionem. Pro his tribus dicitur eis : *Estate prudentes
sicut serpentes* (*Math. x*), id est caput custodite. In his enim nulla ratione licet dispensare. Principiū vero habuit quadam a domino Benedicto, quædam a doctore Augustino (*90*). Rude nequum quasi imaginem colorantes, addiderunt de ariditate ciborum, de modicitate vestrum, de ansteritate lectorum, de custodia libitorum, de temporibus jejuniorum, de modis et distinctionibus orationum, de consolatione laborum, et in his licet prioribus admittere dispensationem, sed in simplicitate cordis. Unde additum est : *Et simplices sicut columba* (*ibid.*). Quidam enim potius aucepuntur occasionem dispensandi, quam exspectent. Exordium vero habuit in diebus nostris, sub incertis tamen auctoribus, derivations enim multe exorte sunt. Quidam enim albis, quidam nigris, quidam griseis, gaudent indu-
mentis, taquam idiomaticis suis. Quidam fructibus possessionum, et obsequiis familiarium susten-
tantur, alii de labore manuum suarum, et peco-
rum egressibus tenuerunt victimam sibi queritant. Alii largitione elemosynarum pascuntur, vitam suam Deo committentes. Alii crucem præferentes pro tuti-
tione Ecclesie sanguinem suum exponunt : omnia in nomine Domini facientes, quasi mutuo sui dicant : *Magnificate Dominum mecum* (*Psal. xxxiii*). Haec Sunamites compeditam diximus. Audierat enim, quia Dominus audit genitus compeditorum, et injectis pedes suos in compedem sapientiae, et collum suum in torquem ejus. Cum licuit ei epulari, afflixit se jejunit, cum licuit dormire, intepesca noctis vigilias sibi indixit, cum loqui licuit, posuit custodium ori suo ; cum deambulare licuit, etiam muriis materialibus sepivit pedes suos. Postremo quasi oculis suis abstulit visum, auribus auditum, naribus olfactum, lingue eloquio, manibus tacēnum, pedibus gressum. Hac compeditio mortifica-
tionem carnis operatur, et expeditam contra evi-
slibet generis hostes excusationem, quod adversus eam etiam adversarius mutare non potest. Accedit enim quis ad compeditum, et volens eum trahere ad iusta dicit : « Egrediamur foras : videamus ludos theatrales, choreas virginum, palestras adolescentium, gyros equitum, et hujusmodi. » Cui com-
peditus : « Quid provocas me ad videndum ? non habeo oculos. » Ad quam ille : « Nunquid video in capite tuo duo luminaria micantia et diffundentia visum usque ad objectionem corporum ? » Cui com-
peditus : « Oculi, quos vides, non sunt mei, eos contuli in alium : lumina sunt veritatis. » Absit ut oculi videant opera vanitatis. In hunc modum satis idonea est et elegans responsio in excusatione membrorum. Sane hec Sunamites compedita, et Sunamitis misera, adhuc militant in terris : aliae quo triumphant in cœlis, quarum precibus et meritis, trahat vos de mortalitate ad triumphum, de mundo ad Deum Jesus Christus Dominus noster, iudex noster cum venerit judicare vivos et mortuos et sæulum penitentem.

SERMO V

DE EODEM ADVENTU DOMINI.

Ascendet Dominus super nubem levem, et ingre-
deretur Aegyptum, et movebuntur simulacra Aegypti (*Isa. xxi*). Isaías in spiritu loquens adventum Domini in carnem prædictit, et licet multis in locis Dominicæ præsumtus adventus fuit, ut ibi : *Tunc suliet clodus, sicut cervus et aperiunt oculi car-
corum, et aures surdorum, patrebant* (*Isa. xxv*) : verbus tamen prædicti specialiter præsumtavit ad-
ventum Salvatoris, id est incarnationem. Referunt ab iis (*91*) qui Chronica scribunt, quod Domino

A fugiente in Aegyptum, non fuit templum in Aegypto, in quo non rueret idolum. Legitur et in Annalibus (*92*), quos conscriperant Judæi, quod egressis filiis Israel de Aegypto idola Aegypti ruerent. Sed ad ingressum alieñus idola Aegypti ruere non legitur, nisi adventante matre cum puer. Hoc Isaías capitulum specialiter præsumtavit primum Domini adventum. Nubes illa levis caro est Redemptoris, eo a peccatis magis aliena, quo minus originali culpe obnoxia. Nubis levitas peccati est immunitas : solet enim peccatum nos ad ima trahere, ideoque recte intelligi habet ponderosæ rei nomine. In Za haria legitur : *Sedet iniquitas super talentum plumbi* (*Zach. v*), et alibi dicitur : *Sicut plumbum in aquis vehementibus. Nubem ergo levem ascendens Dominus Aegyptum est ingressus, ut ab ea, quibus tegebatur, nubes amoveret* (*Ez. d. xv*). Quadruplici enim nube obvoluta erat : est namque nubes caliginis, est nubes roris, est nubes grandinis, et nubes umbrae mortis. Ut autem haec plenis videantur, a tuis est inchoandum, quatenus quod præmissum est, eo sat plenis quod fuerit expositione plenis. Pater et Filius et Spiritus sanctas in prima hominis creatione quasi secum deliberando dixerunt : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem* (*Gen. 1*), et similem nobis.

Quatuor item regis primogenitæ virgines Deo in creatione hominis sunt cooperatae : veritas, misericordia, justitia et pax. Veritas, quia sicut promisit se facturum Dominus, rei executione perduxit ad effectum ; misericordia, quia, ut suppleretur defectus angelicus, homo est eratus ; justitia, homo enim rationalis prefectus est aliis ereturis, ut qui præcelebat creationis beneficio super alia, justo efficeretur dominio. Pax est cooperata, quoniam cum ex tam diversis persona humana sit compacta, carne scilicet et anima, ita ut omnia elementa hic in unum collegerit, ita ut non sit qui dissideat, ut alterum alterius conjunctione gaudeat, sintque unum unius compositione, donec illi physicares nodi rumpantur, et eum maximo dolore, que conjuncta erant, separantur, unde dicitur : *Nos est dolor, sicut dolor morientium.* Iste filia, sicut in cr. atione hominis Deo sunt cooperatae, sic in ejusdem justa refectione. *Homo enim, cum in honore esset, non intravit* (*Psal. xlvi*), et ideo de paradiso ejectus miserris hijs mundi merito peccati est subiectus. Et quia in lapsu hominis differenter peccaverunt serpens, Adam et Eva, differenter sunt puniti, ut qui alio magis excessit in culpa, plus alio inventiretur in pena. Unde divina ultiōne factum est, ut una maledictione Adam puniretur, Eva duabus, s^r ipiens tribus. Dicunt est ad Adam : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (*Gen. iii*). Ad mulierem vero dixit : *Subjecta eris viro tuo et in dolore partus* (*Ibid.*). Ad serpentem sic : *Terra comedes, et super pectus tuum gradieris; ponam inimicitiā inter te et mulierem, et tu insidiaberis cœlano ejus, et ipsa conteret caput tuum* (*Ibid.*). Prædictæ regis filia, sicut non deluerunt Deo creante hominem, sic non defuerunt eodem puniente peccatorem. Quem enim post lapsum Dominus punivit, ante lapsum sic, si peccaret, se panarium esse communiatus fuit, sicut dicitur : *Quacunque die comedritis, mortale morientini* (*Gen. ii*). Misericordia est cooperata, quia qui preceando fecerat semi-
sernum, mortalis factus est in miseria remedium, cum enim miseria sit, miserum esse, gravissima esset sarcina sine fine miserian adesse. Vitæ brevitatis mihi eris est in remedium, qui hoc ipso, quod citio morientum, tolerabilius cruciantur. Justitia ibi non debet, nam magis puni dignus, magis est punitus. Pax admittit. Ex ratione enim humane naturæ indita homo cognovit Deum et reconciliari posse, si

(90) S. Benedictus, et S. Augustinus, addidere quædam regulæ religiosorum.

(91) P. Com., *Hist. evang.*, cap. 10. Athan. *De*

incar. Verbi. Orig. hom. 3. ater.

(92) Baron., tom. I *Annal.*

pacem, quam perdiderat peccando, recuperaret A **ad illuminandum**; in sexta et septima: **Veni ad salvandum**. In prima, doctrina petitur, per quam ignorantia, que triplex fuit, fugetur; ignorabat enim homo Deum, ignorabat seipsum, ignorabat virtutes. Sed hec ignorantia tanquam simulacrum **Ægypti** ruit, quando lux in tenebris luxit. In secunda rogarunt, ut nos liberet a servitute, que iten fuit triplex; fuit enim servitus diaboli, peccati et debiti, id est poena peccato debita. In tercia petitur redemptio et hoc tripliciter, a litterali lege, a labore et ab hoste. In quarta, ut a carcere educamur, id est ab inferno, in cuius ora, medio et ino time quidam tenebantur. In quinta, ut nos illuminet, petimus, quatenus per ipsum illuminati tres superniora gratias mereamur oculo fidei, ut quandoque recepti in eorum consortium de eis confruamur. In sexta et septima salutis geminatur: per quod significatur, quod per ipsum a nobis amorebitur, et carnis mortalitas, et carnis passibilitas: et sicut Dominus nubem carnis indutus ingressus est **Ægyptum**, sicutque bajulus nubibus ab **Ægypto** egressus ascendit in coelum, sic ad iudicium veniet separatus grana a paleis, agnos ab hodie, bonos a malis, vos ad dexteram positionis Jesus Christus Dominus noster, qui veniet judicare vivos et mortuos et seculua per ignem.

SERMO VI.

IN NATIVITATE DOMINI.

Dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu, etc. (Sap. xviii.) Tempus illud, quo ad nos omnipotens Seruo Dei nobis de nostra locutus salute advenit, descendens de sinu et corde Patris in uterum matris Scriptura predicta denunciavit, Deus enim, qui multifarie multisque modis locutus fuerat **Patribus in prophetis**, **dicibus nostris nobis locutus est in Filiu suo** (Hebr. 1), de quo ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite* (Matth. iii, xvii). Ipsum, inquam, audi, id est ipsi obedite vos, qui de valle lacrymarum in montem gaudiorum vultus ascenderet. Venit igitur sermo Dei ad nos, Dei Verbum, Dei Filius, a regalibus sedibus se humilians, ut nos exaltaret, pauperans ut ditaret, humanans ut deficitaret. Venit, inquam, ad nos, quando? dum medium silentium tenerent omnia, in nocte, post galli cantum. Primum gallis cantantibus, qui cantaverunt et adhuc cantatur siue, fit inter clamores praecedentes, et secuturos clamores quoddam silentium, quod conticinium appellatur. Conticinium autem illud, sive silentium inter anteriores et secuturos clamores medium est, in quo, si quid fieret, dum medium silentium tenerent omnia, non absurdi fieri diceretur. In hujus saeculi noctu, et nocte intempesta et profunda, quasi quidam galli fuerint prophetae, genus humanum valde sotipum suis ibus excantes, otium quoque solis praecantantes. Hoc etiam missa, que in sanctissima nocte in galli canto dicta est, representat. Quasi quidam gallus Moyses, rumpo noctis intempeste silentio, exco amavit: *Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam meipsum audieris* (Deut. xviii). Erit autem omnis anima, que non audierit prophetam illum, exterminabatur de populo suo. Clamat eternum clamatos alios gallos, et dicit: *Non affertur seeptrum de Iuda, et dux de fenestre eius, donec reniat, qui mittendus est, ipse erit expectatio gentium* (Gen. xxix). Clamat Iesaias tanquam gallos Domini; clamat, inquam, et dicit: *Ecce virgo concepit, etc.* (Isa. vii.) Clamat Jeremias: *Ecce Dominus faciet novum super terram, mulier circumdabit virum* (Jer. xxxi). Virum plane, qui solus non abiit in consilio impiorum (Psal. 1), quem mulier circumdedit in utero, et edidit, nec perdidit integritatem. Clamat Daniel: *Cum reuerit Sanctus sanctorum, cessabit prævaricatio, etc.* (Dan. ix.) Taceo prophetas alios, quos etiam numerare longum

est : quibus tanquam gallis Dominus dedit intelligentiam (*Job xxxviii*), ut adventum veræ lucis longe ante ejus ortum præscii præconarent. Clamaverunt igitur galli, tanquam concincentes et dicentes: *Habitantibus in regione umbra mortis, et populo, qui ambulat in tenebris, lux orietur* (*Isa. ix*). Siluerunt isti. Apostoli vero et ipsi galli, tanquam in ipso lucis crepusculo cantantur silebant adhuc. Clamatūri tanquam erant, et in tantum, quod in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ terba eorum (*Psal. xviii*). Annon tibi gallus videtur qui ait: *Exigitate, justi, et nolite peccare?* (*1 Cor. xv*) Et iterum: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit* (*Rom. xiii*). Tenebant medium cuncta silentium, prophete qui clamaverunt, et apostoli, qui clamatur erant. Silentium autem hoc medium et medians erat inter clamores aenborum, et eorum, scilicet, qui clamaverunt, et eorum, qui pro Christo clamatur erant.

Dum igitur medium silentium tenerent omnia, omnipotens sermo, id est Verbum Patris, a regalibus sedibus venit. Et pulchre in medio silentio mediator Dei et hominum (*1 Tim. ii*) homo ad homines, immortalis mortales, morte mortuos salvatorus advenit. Qui etiam mediationis suæ non immemor, operatus est salutem in medio terra, in medio ecclie et terræ, tanquam cœlum terraque concilians, exaltatas a terra, in cruce mortuus est. Vide ergo dispensationem. In medio oritur, in medio moritur, in medio salutem operatur. Jam hujus etiam rei sacramentum, dum nox in suo cursu medium iter ageret, a regalibus sedibus venit. Quæ est ista nox? forte hoc tempus, quo a mundi origine usque in ultimi saeculi finem in hac tenebrosa Ægypto vivunt filii Adam, graves ignorantiae sue tenebras sustinentes et ne alterum minime cernentes. Nunquid non se vident, qui sua viceissim corda non vident? Propter has invisorum cordium tenebras, mendacio et fallacia patet locus, dum se haec nocte occidunt, qui mentiuntur et fallunt. In hujus noctis medio, venit ad sedentes in tenebris lux illa, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i*), tunc vere omnes tenebras depulsura, cum illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (*1 Cor. iv*). Viderat hujus noctis medium iter, qui dicebat: *Domine, audivi, etc., opus tuum, in medio annorum vivificabis illud* (*Hab. iii*).

Caterum, si cui displicet intellectus iste, non ago pugnauerit, meliori sententiæ assentientibz libenter. Cum ergo medium silentium tenerent omnia, dum nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus a regalibus sedibus venit. Venit sermo in silentio, venit sermo ad silentes. Urbana inter homines, et curialis consuetudo est, ut cum honorior et præpotens persona loqui voluerit, qui circumstant, teneant silentium. Unde et *Job* loquente lingua suam cohibebant duces, et digitum superponebant ori suo (*Job xxix*). Quando igitur Deus deorum locutus est, vocans ad fidem terram suam a solis ortu usque ad occasum (*Psal. xlix*), silent prophetæ et conticescunt. Veniat nunc sermo Dei ad silentes, auliamus quid Dominus Deus loquatur nobis: *Audi, Israel, præcepta vita, et ea in corde tuo scribe, quasi in libro, et dabit terram fluentem lac et mel* (*Deut. iv*). Iстis Domini verbis tria nobis ostenduntur, quo nomine debemus censi, et quid agere, quid in præmium exspectare. Nomen nostrum magnum est: *Hoc nomine nihil maius, nihil excellentius*. Dicimus enim Christiani a Christo. Quid amplius creatura potuit deferre, quam Creatoris sui nomine censi? Si ergo conveniens nomine, conveniamus et re. Dicitur enim: *Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmodum ambulavit et ille ambulare* (*1 Joan. ii*). Magnum est illud, non modicum est istud, quo hic nominamur. Dicimus hic *Israel* qui est vir videns Deum, secun-

A dum genus videndi Deum, et quomodo potest quis videre Deum? Nonne legitur: *Deum nemo vidit unquam?* (*Joan. i*). Et: *Vivet homo, et non videbit me?* (*Exod. xxxiii*). Sed sciendum, cum homo habeat duos oculos corporis, quibus utique Deum, quia spiritus est, videre non possit, (cum nec etiam angelos, nec animas) habet duos interiores, fidei et dilectionis, quibus videt Deum per speculum in animage (*1 Cor. xiii*), ut post videat ipsa re, quæ est vita aeterna. *Hæc est enim vita aeterna, ut cognoscant te* (*Joan. xvii*). Cum vero ista visio sit quasi merita, illa præmium, quando videbimus facie ad faciem (*1 Cor. xvi*), ecce de nomine ostenditur quid debeamus facere. Dicitur enim: *Audi præcepta, nec solum audi, sed scribe in corde tuo.* Sed forte, inquieti aliqui inter nos: *Quomodo potest scribere, qui non novit litteras vel libros compondere?* non præcipitur in pergamenio, sed in corde, ut ante liqueat, quomodo possis in corde scribere. Audi libri compositionem, ut et omnia in corde tuo comparare studeas. Prius traditur rasori, ut cum rasorio omnem superfluitatem, pinguedinem, scrupulos et maculas tollat, deinde supervenit pumex, ut quod rasio auferre non potuit pumice deleatur, scilicet pili et talia minuta. Ad hec, antequam scribatur, opus est regula ne tortuose duratur linea: *Sic et tu, quasi rasorio, an aritudine penitentia carnam seca, arbusta criminum concinde, ut si qua per voluptatem carnis contraxisti crimina, per ejusdem punitionem deelas.* Ausus avaritiam, luxuriam, invidiam a corde tuo, et ta'ia. Maera carnem tuam, assume disciplinam. Sed quam pauci; qui ista faciant? Cum præcipitur jejunare, ipse se excusat, quomodo jejunarem, et alii comedent? Et si præcipitur assumere disciplinam, ipse respondeat: *Non potest pati natura mea; statim morerer.* Si præcipiatur dare numnum, respondet, se non habitatum usque ad mensem. Ecce rasum est pergamenum, omnia criminalia sunt ablata. Hoc modo faciebat *Job*, athleta Christi, qui radebat scabie testa (*Job ii*). Sed quia adhuc restant alia sine quibus vita ista non agitur, quæ dicuntur venialia, quia leviter consequuntur veniam, adhuc opus est pumice, id est eleemosyna et oratione, quia extingunt ista venialia, quæ sunt, ridere immoderate, bibere quandoque ultra quod salis est, quia et continue esset criminale. Sed antequam scritas in isto libro, assume regulam, exempla sanctorum Patrum Petri, Pauli, Stephani martyris. Secundum regulas istas dirige cor tuum, ut sit rectum, non tortuosum. Tortuosum est cor murmurantium adversus Dominum, in parte laudantium, in parte blasphemantium, in adversis blasphemantium, in prosperis laudantium. *Confitebitur enim tibi, cum beneficeris ei* (*Psal. xlviii*). Noli sic murmurare tortuosum habens cor. Considera, si placet Deo creatori tuo, si propriæ contradicas dispositioni. Vide, quia pater flagellat filium quem recipit (*Hebr. xii*). Habe cor rectum in omnibus benedicens Deum, sciens quia si tibi immittat adversitatem ad correctionem est pro peccato. Si prosperitatem, ut aliis tribus, etc. Benedic ergo semper cum Prophetæ dicens: *Benedic Dominum in omni tempore, etc.* (*Psal. xxxiii*). *Lætamini in Domino, etc.* (*Psal. xcvi*), ut et tibi benedic Dominus. *Quam bonus Israhel Deus his qui recte sunt corde, non perverso* (*Psal. xvii*). *Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris* (*Psal. xvii*). Modo paratum est cor, non restat, nisi ut te doceam, quid scribas. In primo folio scribe: *Deus tuus unus est* (*Deut. vi*), id est, Patrem omnipotentem crede, et dilige. In secundo eodem folio scribe: *Non accipies nomen Dei tui in vanum* (*Exod. xx*). Crede Filium missum minorem Patre secundum humanitatem, quia æqualis ei secundum divinitatem, lahonoral enim Patrem, qui non credit proprium habere Filium æqualem sibi, tanquam impotentem, vel invidum. *Tertio crede Spiritum sanctum, in quo*

datur requies, et hic in tranquillitate mentis, et in futuro in beatitudine. Hæc in primo folio scribe, quæ pertinent ad Dei cultum. In secundo, quæ sequuntur, quæ pertinent ad proximum. Quorum primum : *Honora patrem et matrem* (*ibid.*), non solum verbis defendendo, sed res necessarias administrando. Nos autem, non solum non exhibemus, quantum debeamus reverentiam, vel necessaria tribuimus, sed rebus propriis spoliamus.

Filius, ante diem, patrios inquirit in annos.

(*Ovid. i Metam.*)

Attamen subvertitur fructus, cum dicatur : *Ut sis longævus super terram* (*ibid.*). Et hoc in terra morientum fieri videmus, et super terram promittitur. Morientum terra est ista, ubi nullus descendit, nisi moriatur, vel mortuus est. Quomodo diligit alienos, si suos non diligit? Quinto scribe : *Non occides* (*ibid.*), ut nec corpore occidas, nec mente. Potes enim homicida esse voluntate, sic ut nec corpus, nec animam occidas. Occidis enim animam proximi, cum te, scilicet exemplar constituis mali, quem etiam in errorem inducis, illius animam interficias. Sexto scribe : *Non furtum facies* (*ibid.*), id est desiste non solum esse violentus exactor, sed usurarius fraudulenter. Quis callidius potest sua proximo furari, quam qui quadraginta mutuata, debitore non reclamante, per quadraginta petit multiplicari? Septimo scribe : *Non macaberis* (*ibid.*), noli cognoscere feminam, nisi nuptiali copula tibi copulatam. Quodcumque enim alio modo fiat, criminale est. Et etiam in legitima potes excedere. Octavo : *Non falsum testimonium dices* (*ibid.*). Hic interdictum jurare, ex quo inciditur in perjurium. Nonus versiculus est : *Non concupisces rem próximi tui, non bovem, non asinum, non fundum, non vineam* (*ibid.*). Nonne hoc superius prohibitum? non ibi actus, hic voluntas : *Non concupisces uxorem proximi tui*, imo etiam hoc ibi : *Non macaberis*. Nam ibi actus, hic voluntas, quod quidem criminale est, si tantum ex crescere, quod possis dicere : *Nona remanet in me, si haberem facultatem*. Quare ita exardescit libidine? non potest una, quau habes, tibi sufficere? Ecce compositus est liber inscriptus. Scriptura bona, scriptura Dei, sed insidiatur diabolus, tanquam simia. *Averte oculos tuos* (*Cant. vi*), statim ipsa accedens apponit manum, delet quæ scripsisti, et apponit litteras suas. Sic diabolus, ni caveas, superponit contraria : *Omni ergo custodia serua cor tuum*, ut ait Salomon (*Prov. iv*), ne possit antiquus evellere, que plantasti. Adde ergo libro quasi firmatorum gratiam Dei, que præsto est omnibus, si consentiant. Hunc librum pos es tecum ferre; nec erit opus bajulatore. Satis est parvus iste liber; in quo clausis oculis potest insipici tam a clericu quam a laico. Si istum librum scriperis, audi quid et quantum tibi promittat ipsa veritas, quæ non mentitur, nec mentiri potest.

Dabo tibi terram fluentem lac et mel. Lac liquor est de carne proveniens, mel de cœlo, de temperie scilicet. Sic in nobis due sunt naturæ; caro et anima. Per fluentem, accipe plenam et perfectam abundantiam. Et est : *Dabo tibi plenitudinem beatitudinis, quoad corpus, et quoad animam prævalet hæc terra, cuius incolas nos faciat Jesus Christus, Dominus noster, judex noster, cum veneris judicare vivos et mortuos, et sæculum per igneum.*

SERMO VII.

IN APPARITIONE DOMINI VEL EPIPHANIA.

(Exstal inter sermones Hildeberti Cenomanensis. Vide Patr. tom. CLXXI, col. 409, serm. 14.)

SERMO VIII.

DE SANCTO VINCENTIO.

Ad claustrates.

Vincenti dabo edere de ligno vita, quod est in pa-

A radiso Dei mei (*Apoc. 1*). Audistis præmissionem, et cui facta sit præmissio. Vincenti enim promittitur esus ligni. Sed a quo promittatur, et quo tempore sit facta, ex serie verborum non est perspicuum. Qui promittit princeps est: principum enim talis est præmissio. Hi enim suis exhortationibus animant animum vel animos pugnantium, dicentes: *Pugnate et viriliter agite, et confirmate corda vestra* (*Deut. xxvi*). Sic ergo dicit Pater: *Vincenti dabo edere*, etc. Princeps ipse non est princeps hujus mundi, nec est sua prouissio, nec ejus participatio, quia eius est de parado: *Domino, unde: Vivabam Satanam, sicut fulgor de caelo cadentem* (*Luc. x*). Et Isaías: *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mano oriebaris?* (*Isa. xiv*). Quis est ergo, qui promittit? Dominus est. Pater, scilicet; nam de Filio est præmissio, quod est lignum vita in medio paradisi. Filius enim est vita. Sed qui prius erat apud Patrem tantum vita, unde et in ipso vita erat, factum est lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum (*Psal. i*), id est defectus hominum, ut qui prius invisibilis erat, sicut sol in rota fieret nobis visibilis in carne humana. Unde non tantum lignum, nec tantum vita modo est, sed lignum et vita, id est Deus et homo. Hoc lignum Deus Pater vincenti promittit dicens: *Tibi dabo edere de ligno vita*. Victor dicit, *tibi do*. Dilatorium est hoc verbum, *Dabo*; sed favorable est, *do*, potest dicere vincens et pugnans. Datur enim in patria, sed vincenti promittitur in via. Sed si verborum sensum subtillius attendamus, et vincenti dat, et vincenti promittit nunc in sacramento; in futuro insatiabiliter, unde: *Satiabor cum apparuerit gloria tua* (*Psal. xvi*). Hoc lignum dedit in pretium; dedit et nobis in aticum, quod promittit in præmium. Habemus itaque quod promittit, et cui, et quid. Quo autem tempore facta sit haec præmissio ex superficie historie potest perpendi. Joannes enim evangelista, cum adiunctor adolescentis esset, tempore passionis rejecta sindone fugit (*Marc. xiv*), sed post cum senuisset et in Pathmos insulam relegatus fuisset (*Apoc. 1*), ibi suam Apocalypsim vidit, in qua continetur.

Et angelo Ephesi scribe: *Vincenti dabo edere*, etc., et factum est hoc tempore gratiae. Quod etiam ratione potest probari. Tria enim sunt tempora: ante legem, sub lege, et sub gratia. Ante legem nullus pugnabat, sub lege nullus resistebat, nullus ergo illis vicebat temporibus. Ante legem enim, quidquid erat libitum, licetum esse credebat. Nullus ergo pugnabat cum diabolo, imo quisque sequebatur eum volens, et sic nullus erat vincens. Non igitur tunc facta est præmissio. Nec sub tempore legis. Lex enim tantum peccata ostendebat (*Rom. iii*); sed neminem ad perficienda ostendebat (*Hebr. viii*); sed quemlibet diabolus secum invitum trahebat. Nullus ergo resistebat, nullus igitur vincens, non ergo tunc facta præmissio. Facta est igitur tempore gratiae. Et quia tandem ab eo ligati sumus, quomodo ab ejus dominio liberari, et ei resistere poterimus? tripli fiducia, præmissione Patris, exhortatione Filii, consolacione Spiritus sancti.

Dum medium silentium tenerent omnia, sermo tuus a regalibus sedibus venit (*Sap. xviii*). Tria sunt tantum, que possunt silere, Deus, angelus et homo. Deus enim silebat, cum quasi dissimulabat, quasi non curans hominum liberationem. An cum esset homini inimicus, homini non consulebat? Homo quasi longo tadio affectus clamare desistebat, et ita dum medium silentium tenerent omnia, omnipotens sermo tuus a regalibus sedibus venit, ut eos qui in mundo sunt redimeret. Ipse enim vita erat et lux, vita immarcessibilis, lux incomprehensibilis. Venit ergo vita et lux: venit vita, ut auferendo mortem daret vitam; venit lux, ut fugando tenebras daret lucem, et sic liberavit nos a peccato et dæmonum jugo: *Venit ergo sermo tuus*, etc. Loquitur Pater, loquitur Filius, loquitur Spiritus sanctus. Pater loquitur

verba promissionis. Filius verba exhortationis. Spiritus sanctus verba consolationis. Filius igitur loquitur exhortando, Pater promittendo, Spiritus sanctus consolando. Vis audire verba exhortationis? Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vitam, ut convertatur et rinascatur (Ezech. xxxiii). Vivo ego, quasi vivi Bei sacramentum erat in lege. Non est iuratio Domini, sed sarcasmus, id est, hostilis irrisio; quasi dicat: Iudei pataverunt me detinere in morte, quando me occiderunt, sed surrexi, ideo quasi deridendo dixit: Vivo ego, et ideo nolo mortem peccatoris, etc. Magna est exhortatio. Vis audire consolationem Spiritus sancti? Venite at me, omnes qui laboratis et oneratus estis, et ego reficiam vos (Math. xi). Hac triplici fiducia confisi pugnare debemus, ut vincamus. Tres enim habemus hostes, carnem, mundum, diabolum. Caro est hostis domesticus, et ideo magis timendus; mundus hostis sophisticus, et ideo cavendum; diabolus hostis antiquus, et ideo magis odendus. Caro suadet suavia, mundus inania, diabolus iniqua: caro ligat, mundus nos suggerit, diabolus nos necat: caro suggest luxuriam, mundus avaritiam, diabolus superbiam: caro deprivit nos infra nos per luxuriam, mundus trahit nos extra nos per avaritiam, diabolus erigit nos supra nos per superbiam. Carnis suggestio valde est timenda, ipsa enim ligat nos: quam interficere non audemus, sed ei necessaria alimenta ministrare tenemus. De hac inquit Apostolus: Quis me liberabit de corpore mortis huius? (Rom. vii.) Et ille miles fortis Christi, Job (cap. vii): O custos, inquit, hominum, quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum nihil nisi tibi gravis? senserat enim intestinum bellum inter carnem et spiritum. Hie est Dalila Samsonis, de qua Salomon dicit: Ab illa, que dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui (Mich. vii). De secundo hoste dicitur: Qui mundum diligit, inimicus est Deo (Jac. iv). Hie est ille Nabuzardan, qui obsidens Ierusalem, posuit custodes ad portam, ne liceret ali- cui civium exire (Jer. li). Hie est mundus, qui animas portas obsidet, visum, auditum, odoratum, gustum, tactum. Cum anima quandoque exit per portas oculorum, videt mulierem ad concepiscendum eam, videt vanam supellestis varietatem, et infinite pecuniae, affluentem, etc., quid per singula? non potest egredi, quia mundi milites inventiat. Si vero exit per portas aurium, objicit ei mundus inanes fabulas, mendacia palliata et infinita perjuria. Si per portam exit parvum, olfactoria musco colorata pretendit ei mundus, aereum variis odoribus inventit vitiatum, pigmentum pretiosiss speciebus conditum. Si vero per portam gustus exierit, objicit ei panem omni arte pistaria compositum; vinum odore, saporem et colore optimum. Quidquid etiam terra, aer, mare habet delicatum cum salsamentis proportionaliter compositum. Si vero per portas manuum, vestis pretiosa lenitatem inventit; unum non sufficit pulvinar cui incumbat, sed simul diversa coacervantur, ut in eis se totum immixtum; ad tactum aliena carunculae hilarescit. Ecce quacunque porta egrediatur, sophistice agit cum ea inimicus.

Restat adhuc hostis antiquus, et ideo magis timendus, maleus universae terra. Ipse suggest nobis iniqua. Sed quomodo huic nefandae trinitati, carni, mundo, diabolo scilicet, poterimus resistere? Ex nobis nequamquam. Quid ergo faciendum? Habemus Trinitatem ineffabilem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, cuius auxilio vincere possumus. Per Patrem, diabolum; per Filium, mundum; per Spiritum sanctum carnem vincimus: nonne aliquis istorum sufficit ad resistendum? Non utique, certe necessaria est tota Trinitas, aliter resistere ei non valemus, nisi fide et auxilio. Sed

A quid a Patre contra diabolum, quid a Filio contra mundum, quid a Spiritu sancto contra carnem habemus? Audi: beneficio Patris et consilio resistimus diabolo, mundo, verbo Filii et exemplo, carni obumbratione sancti Spiritus et incendio. Vultis audire beneficium Patris? Misit Filium suum, qui fortiter alligavit diabolum (Math. xii). Consilium dedit nobis, quando dixit: Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite (Math. xvii), et non alium. Verbo Filius nos docuit: Si vis perfectus esse, vade, rende omnia quae habes, et da pauperibus (Math. xix); et alibi: Beati pauperes spiritu, etc. (Math. v.) Exemplo docuit, quando de paupercula Virgine natu in praesepio positus, viibus pauperrim involutus non habuit, ubi caput suum reclinaret (Math. viii). Pauperculas etiam mulieres, que eum sequerantur, de propria sua substantia ei necessaria ministrabant. Obumbratione Spiritus, virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. i). Incendio enim charitatis incentiva carnis repellit: sicut mulier poetica calorem aestivum calore repellebat (93), alia serpyllum et herbas olentes ministrabat mesoribus: haec fides, scilicet sancta Trinitatis in baptismo exigitur, ut nefandae trinitati valeat quisque resistere. Vincenti ergo haec omnia dabit Deus edere de ligno vita, etc., ergo et B. Vincentio vincenti: ipse enim haec omnia vicit. Nullum enim testimonium firmius est quam quod perhitetur ab iniunctis, sui quidem tortores averte confessi sunt: Victi sumus. Huic ergo dat edere de ligno vita, quod est in medio paradisi. Bene dicit, in medio, quia sunt et alia ligna que istud lignum comedunt, unde: Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani (Psal. ciii), et comedent. Cum enim radix arboris, vineae Sorec vitis, et palmites in ea arbusta cooperientia montes, ligna campi omnifrustrifera in domo Dei, malogranata, que assimilantur genis sponsae (Cant. iv), sint, de quibus per singula non est dicendum: Vobis ergo, qui ad hujus martyris obsequia excubavitis, esus hujus ligni promittitur. Vos enim in agone suo haeredes reliquit; et, ne putetis me adulatore loqui, vos martyres estis. Gravius enim est illud quod sustinetis martyrium in claustro, quam illud sit, quod sit gladio. Illud materiale et momentaneum, vestrum spirituale et diuturnum, et ideo magis periculosum. Rigor enim vestri ordinis, nisi emolliatur, est vobis in martyrium. Memoria enim præteriorum delictorum, et dilectione sunt quasi gladius pertransiens animas vestras. Intelligite tentationes, quas sustinetis. De quo gladio dicitur: Et tuam ipsis animam pertransibit gladius (Luc. ii). Vobis igitur, qui jam vincentes estis duorum hostium, carnis scilicet, et mundi, hujus ligni esus promittitur.

Restat adhuc cum tertio pugna, cum dæmonে: mundo scilicet renuntiastis, carni vestrae ex tenore Regulæ multa subtraxistis. Hostis tantum restat antiquus, cuius est delicatus cibus. Iste non comedit grossum fœnum, sed subtile et tenuissimum, sicut bos. Fœnum istud est religiosus monachus, vel quicunque jejunius macilentus, afflictionibus nocturnisque vigiliis pallidus. Huic ergo fortiter resistendum; sed non potest vinci sine oratione. Orandum est ergo Deus, ut de istis iniunctis det nobis victoriā, ut digni inveniantur ad esnam ligni vita, quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat nunc et in æternum. Amen.

SERMO IX.

IN MYPAPANTE DOMINI VEL IN PURIFICATIONE BEATÆ VIRGINIS.

Ad claustrates.

Oblatus est, quia voluit (Isa. lvi). Quoties oblatus est Dominus, quia ipse voluit? Primo oblatus est in templo, postmodum in ligao. Primo tanquam

puer oblatus est a parentibus (*Luc. ii.*), postmodum a tunc quam perfecta etatis seipsum obtulit pro parentibus. Prima oblatione fuit purificationis, ultima immolationis; sed utrobius oblatus est, quia ipse voluit. Sicut enim quaecunque voluit fecit (*Psal. cxxxiv.*), sic omnia que fecit, quia voluit, fecit. Propheta tamen de oblatione loquens immolationis, cum premississet: *Tanquam ovis ad occisionem ductus est, etc.* (*Isa. lxi.*), quasi summam totius passionis exprimens causam, sic premissa concusit. *Oblatus est, quia voluit.* Salva tamen pace prophetæ, expressus videtur dictum de oblatione purificationis; propterea, quia additum est, quia ipse voluit. Licet enim natus, circumcisus, *oblatus*, baptizatus, passus sit, *quia voluit*: tamen queque singula suis determinationibus expressius distinguuntur possunt in hunc modum. Circumcisus est, quia debuit, *oblatus quia voluit*, baptizatus quia profuit, passus quia oportuit. Sane parvulus natus est de muliere, factus sub lege, *quam non solveret*, sed adimpleret, quasi tenebatur circumcidendi, lege cogente parvulos de filiis Israel circumcidendi, peccanti mortis incircumcis intentans, cum diceret: *Anima qua non circumcidet carnem præputii sui peribit de populo Israel* (*Gen. xviii.*). Nec in corpore legis erat, quo posset excusari Christus, si manisset incircumcisus. Si diceret, peccatum non habeo ego, non egeo remedium cirem i cisionis, non secundum legem excusaretur, *quia nec hanc addidit exceptionem.* Offerit vero die purificationis non debuit secundum legem, immo ipsa lex videtur eum exclusisse a purificatione et hostia pro ea. In lege sic scriptum est: *Mulier que suscepto semine pepererit masculum, etc.* (*ibid.*), ac si aperte dicat: *Ne accedas, Domine Iesu, ad purificationem, tu immunis a peccato, fide mundans corda tuorum, tu sine semine conceptus, et natus de Spiritu sancto, exspecta donec teipsi offeras pro mundo.* Ne accedas, Virgo sanctissima, tu enim neque proprie mulier, neque semine suscepto peperisti (*94*). Mulier enim proprie quasi mollier dicitur, que molitiem sentit, que muliebris corporis sui jam passa est. Itaque lege quasi ex adverso prohibente, non ex debito *oblatus est*, sed *quia voluit*: quare voluit? quia sic nos docuit, omnis enim Christi actio, Christiani est lectio. Docuit enim nos debitis supererogare indebita; quia quanto indebita, tanto magis gratiora. Baptizatus vero est, quia profuit: contactu enim corporis sui vimregeantur contu itaqus. Passus, quia oportuit, id est sic redimere opportunius fuit (*95*). Fuit quidem et alius modus redimendi nos possibilis Deo, sed nullus convenientior: nihil enim queque potuit nos incitare ad intelligendum Deum, quam quod animam posuit pro nobis. Hec autem dilectio sola movet pedem redeuentium a Babylone. Hæc quidem simplificiter sic exposita pascunt nos, sed nondum adificant. Moraliter autem intellecta, que hodie circa Dominum gesta sunt, pascunt et adificant, et maxime contemplati, qui non, divisi, partim servient Deo, partim mundo, neque hostiis salutariibus occupati, seipso in holocaustum offerunt, *hostiam vitam, sanctam et Deo placutem* (*Rom. xii.*). Quæ enim hodie gesta sunt circa Dominiun a parentibus ejus gesta leguntur. Contemplati vero ejus parentes sunt. Unde et ipse extendens manum in discipulos ait: *Hi sunt fratres mei, etc.* (*Math. xii.*) Sed cum plurima gesta sint, quatuor ex his excipimus inquirenda. Primum, *quia oblatus est, quia voluit* (*Luc. viii.*); secundum, *quia obtulerunt pro eo per turtrum, aut duos pullos columbarum* (*Luc. ii.*). Tertium, quod Simeon suscepit eum in ulnas suas; quartum, *devotio fidelium, quæ adinvenit luminarium gestationem.* Hæc ædificant virum contemplati.

(94) Isid., lib. xi *Etym.*, cap. 7.

(95) Be a in cap. v *Luc Aug.*, l. xiii *De Trin.*, cap. 10.

A tunc : sic ad amplexus Rachelis transueniunt est, sic immorandum. His enim quatuor, quatuor religionis status insinuantur: ortus, modus, progressus, exitus. Oblatio voluntaria ortum religionis indicat, aviculæ oblatæ modum. Simeon gestans progressum, luminaria gesta exitum. Votum sane religionis et continentia nemini imponitur. Induit Moyses Aaron fratrem suum in die, quo initiatæ sunt manus ejus vestibus sanctis, exceptis feminilibus illis, ipse se induit (*Lev. viii.*). De eodem Veritas ait: *Non omnes capiunt verbum hoc. Qui potest capere capiat* (*Math. xix.*). Est igitur ortus religionis et continentia voluntarius, dictum est: *Vovet, hoc est voluntatis, et redditio* (*Psal. lxxv.*), hoc est post votum, necessitatis. Alibi etiam ortum hunc voluntarium esse declarat Christus, ait enim: *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes,* etc. (*Math. xix.*) Et alibi: *Qui vult renire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (*Math. xvi.*): initium perfectionis et innovationis sue statuens in hominis voluntate. Sicut Christus *oblatus est, quia voluit*, sic quilibet ad distinctionem ordinis accedens, offert se, *quia vult*. Aviculae vero modum religionis et vite post oblationem consecuturæ exprimunt. Has solas aviculas Dominus sibi voluit offerri sub lege, scilicet turtrum et columbam. Ecce aviculæ duas hic, satis est, duas sunt hominis partes: anima et caro. Sit anima simplex et innocens, sit caro immaculata et continentis. Ecce hostiae duas hic satis est. Adaptationi vero turtris ad carnem, et columbae ad spiritum supersedemus, quia et crebrus auditur, et sapius lector (*96*). Id solum de turture exprimirimus, quia amissi compari suo nunquam deinceps nisi arido insidet ramo: quam exquisitam habet sedem continentia, si aride paupertati insidet. Liber experientia quemque nostrum docuit quam amica sit continentia ciborum ariditas, quam contraria eorum mollities et ingurgitatio. Omnem revolvite vitam Salvatoris ab utero Virginis usque ad patibulum crucis, non invenietis in eo nisi stigmata paupertatis. Non sine causa sermo Dominicus in monte, ubi totius religionis est documentum a paupertate exordium habuit: *Beati pauperes spiritu* (*Math. v.*). Nihil liberius, nihil tutius paupertate. Qui opes congregat, ignem in sinum portat; cum columbro dormit, qui opes ambit. Opes, ut ait quidam, cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, nunquam sine dolore amittuntur. Quam eleganter insultavit opibus philosophus (*97*), qui pretium rerum suarum quas vendiderat in pondus auri redactum in mare submersit, dicens: *Ita pessum pessimam divitias, submergani vos, ne submergar a vobis.* Quis est hic et laudabilis enus? Quam dulce vehiculum sit justo aridus ramus paupertatis, noverat ille qui dixit: *Elegi abjectus esse in domo Dei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (*Psal. lxxxiii.*). Et alibi: *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas* (*Psal. xxxvi.*) (*98*). De columba vero nec hoc silentium duximus, quia columba quedam ad collum mutationem mutant etiam colorē. Alius enim appetit color in collo, si vergatur in leviam, et aliis, cum in dexteram. Hinc etiam a collo quidae existimant dictam esse columbam. Sic et contemplati loco et tempore omnibus omnia fit, ut omnes fuerifaciat. Hanc vicariam colorum varietatem habuit Apostolus, qui ait: *Sive mente excedimus, Deo, sive sobrium sumus, robis* (*II Cor. v.*). Sapientiam loquebatur inter perfectos; inter minores vero nihil se scire judgebat nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum (*I Cor. ii.*). Alterius coloris hinc, et alterius inde videbatur. Hæc est scala, in qua vidit Jacob au-

(96) S. Bern., serm. 50 in *Cant.*

(97) *Crates Thebanus.* — Hieron., l. ii in *Jovin.*

(98) Isid., l. xii *Etym.*, cap. 7.

gelos ascendentes et descendentes (*Gen. xxviii*); A designantur. Per ceram, caro Christi designatur; cum viri scilicet, supra se rapiuntur contemplando, infra se ponuntur minoribus condescendendo. Nec vacat, quod duo pulli utriusque aviculari oblati sunt. In quibus duabus genera contemplativorum figurantur. Sane, sicut sunt duo rami contemplationis, lectio, scilicet, et oratio, in quibus tota meditatio contemplantis versatur: ita sunt qui orationi magis operam dantes lectioni minus insistunt, et hi sunt claustrales. Sunt alii qui lectioni invigilant, rarius orantes, et hi sunt scholares. Postmodum sequitur de progressu, qui notatur in gestatione Simeonis. Tres leguntur Dominum portasse: Virgo in utero, Simeon in ulnis, et tandem Joseph super humeros, cum fugisset in *Ægyptum*. Hic est progressus religionis: ut scilicet primo sit vir justus auditor, post doctor, tandem si Dominus vocaverit, pastor. Novem mensibus virgo tulit Dominum in utero; nec tamen etiam, cum prodiit in lucem: nam nisi in quadragesimum diem gestatus est a Simeone. Considera ista, vir bone, qui Christum niteris imitari. Si surget in corde tuo subrepicio in hunc modum: Jam diu religiose vixi, nobilis sum, et notus, ei gnarus in exterioribus: sufficit mibi scientia ad instruendum subditos: ego prior et abbas potius illo esse debui, et honorem cathedrae pontificalis honorare, die animalia tua: *Anima*, nondum venit hora mea, nondum plene roboratus est Christus ut manibus sensis circumferatur. Senex erat Simeon, consenserat in religione, prinsquam publiceris. Etiam Simeon, audiens *tristitiam* sonat. Sed et tu, si distraharis ad publicum, si vocaris, audias unde tristes, et dicas: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabes eos?* (*Cant. v.*) Non est itaque, viri claustrales, surgendum vobis nisi post longam sessionem. *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris* (*Psal. cxxvi*), non est itaque sine nutu Dei. Nam et Simeon venit in spiritu in templum. Ut quid egrediendum vobis de luce ad tenebras, de lecto ad voluntarium lutum, de paradiiso ad agrum Damascenum, ubi periret Abel justus? utquid vultis pro crocibus amplexari stercora? Absit a vobis et ne fiat vobis hoc. Multo ergo difficultius trahi debetis ad cathedram. Si sola tam meticuloza est inter infrassecos doctrina, grave est super humeros portari infantem iam grandinseculum. Meticuloza res est descendere in *Ægyptum* ad omnigenum monstrum deorum. Verum tamen viri sunt magnarum carnium *Ægyptii*; super omnes carnium sedentes quæstum putantes pietatem. Ex *Ægypto* vocavit Dominus Filium suum (*Matth. ii*) in luto et latere servientem (*Exod. i*). Noli illuc redire, fili Dei, nisi ad similitudinem Christi corrumpere ante faciem tuam simulacra *Ægypti*. Nec nisi Deo specialiter vocante; angelus enim in somnis admonivit Joseph, ut iret in *Ægyptum* (*Matth. ii*).

Restat de exitu. Idem est exitus conversationis D sanctæ, qui et vita: non est utilis sanetimonia, nisi finitur cum vita, unde: *Qui perseveravit usque in finem, hic salvis erit* (*Matth. x*). Finis enim, non pugna, coronat. Nam et *Dominus judicat fines terræ* (*I Reg. ii*). In cuius rei figura candam hostiæ sibi præcepit offerri, et *trōdūta* hyacinthina induitus est Aaron (*Levit. viii*). Hanc perseverantem lumenarium gestatio gestantium mentibus imprimit. Nemo enim accendit lucernam et ponit sub modio, vel extinguit, sed accensam super candelabrum statuit, ut indesinenter cornusca sua tenebræ illustrat claritate (*Matth. v*). Vel quia in face cerea designatur Christus; exemplo perseverantia Christi ad perseverandum ipsi luminibus hodie instruuntur fideles; ac si nobis dicatur: *Videte quid gestatis in manibus, typum Christi gestatis*. Fidem ejus gestate in mente, confessionem nominis ejus in ore, imitationem in opere. Tres siquidem substantiae in una Christi persona per accensum lumine-

A designantur. Per ceram, caro Christi designatur; apicula enim, quæ non resolvitur in libidinem, quæ commissione sexum non frangitur, ceram operatur. Sic caro Christi, nec ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed ex illibata Virgine ex Deo facta est. *Ellychium latens in cera est anima, carnis domicilio tecta*. Ignis utruisque absument divinitas ejus, quia *Deus noster ignis consumens est* (*Heb. xi*). Inde est quod et Simeon Christum lumen appellavit factum ad revelationem gentium, et glorianam plebis *Israel* (*Luc. ii*). Hoc ergo hodie gestatur in manibus. Ponitur exemplum gestantibus, maxime vero contemplativo; proponitur exemplum patientie usque ad mortem, mortem autem crucis (*Phil. ii*). Non erat Jesus missus nisi ad *ores quæ perierant domus Israel* (*Math. x*). Elevatus ergo Jesus in crucem, cum coram starent filii Israel, et dicent: *Descendat nunc de cruce, et credimus ei* (*Math. xv*); audiens de facili si posse implere, B ad quod venerat, quare non descendit? Quare, Domine Jesu, per facilem descensum de cruce, non intravit plenitudo Iudeorum, ut sine eorum cœcitate *plenitudo gentium intraret?* (*Rom. xi*). Aliiquid est, etsi nos lateat: quare non audisti eos? aliiquid est clausum, sed tu, Domine, aperi nobis, ut et vos similiter faciatis; vos, inquam, viri contemplationis crucis affixi estis cum Domino, quia vultis ire post eum, tollitis crucem vestram, supple, obedientiæ et penitentiæ; ut dicat quisque: *En colligo duo ligna* (*III Reg. xvii*), ex quibus scilicet compaginatur crux nostra. Audeo ego, et dico: In districtori cruce pendet vir contemplativus, quam Christus; quia et diuturnior, et in pluribus coercens eum. Conferamus crucem Christi, et crucem contemplativi, liquidum fiet, quod dicimus: Christi membra sic clavis confixa sunt, ut officia suis uti non valent, lingua tamen libera a crucifixione loquebatur, oravit enim ibidem pro crucifixoribus. In manibus Patris commendavimus spiritum suum (*Luc. xxii*). Vir autem contemplativus sic omnia membra sua clavis obedientiæ arctavit, ut nec etiam lingua loqui valeat; sed etiam in necessariis manus, immensu muta subveniat sorori. Quid itaque in hac cruce nobis faciendum? Utique quod Christus fecit in sua, moriendum est in ea, quia Christus mortuus est in sua. Si persisteat mundus, si dæmones, si caro propria, et dicat: *Descende de cruce; juvenis es, circa senium ascendere poteris*. Dic ei: Nihil certius morte, nihil incertius hora mortis: vigilabo et stabo in cruce, donec, inclinato capite, tradam spiritum. Nec diffidat quisquam vestrum, si caro quasi invita tanta patitur, ne quod quasi nolens agit, inutiliter agat. Erit enim, cum caro nostra super his exsultabit, cum horum meminisse juvabit. Constituit olim natura spiritum suum, tanquam patrem super medela vulnerum suorum, et audivit a Spiritu: «*Fili, curari non potes, nisi patiaris te ligari, secari et uriri.*» Et illa: «*Assento, Pater.*» Aliigata est ergo funibus regulæ, quam suscepit. Secatur et uritur, dum vivit in vigiliis multis, in fame et siti, in fritegore et nuditate. Necessario clamat ergo ad spiritum: «*Pater, solve me, solve me, Pater.*» Astat spiritus compatiens, et ait: «*Modicum, fili, et solvere vis.*» Memento quod, te volente, factum est hoc. Non solvit Pater, donec manus medicantis ex contingentibus nil omiserit; sic et caro nostra in quibusdam modo clamat, donec ex longa consuetudine sic vivendi, quod asperum fuerat, leve fiat: tunc ligata se fuisse gaudebit, et dicet: *Cor meum et caro mea exsultavit in Deum meum* (*Psal. lxxxiii*). Viriliter ergo agite et confortamini (*Deut. xxxi*), gestantes lumine minus in manibus, lumine majus in mentibus, donec ad lucem inaccessibilem perducat vos Jesus Christus, Dominus noster, judex noster, qui venturus est judicare vivos, et mortuos, et seculum per ignem.

SERMO X.

IN CAPITE JEJUNII VEL IN DIE CINERUM.

Cum jejunaveris, faciem tuam lava, unge caput tuum olvo, ne videaris hominibus jejunans (Matth. vii). Si verba, que audistis ex ore meo nostra putarentur, ridiculosus viderer: iudicium est enim et detestabile jejunanti esse lotum facie, et delibutum unguento. Jejunantis autem est sordes quædere, in cinere et cilicio sedere, sordidas vestes habere, esse in carnis maceratione, in virtus attenuatione, in vultus tristitia et pallore, faciem non lavare, nec ad mensas opulentis capite delibito sedere. Unde ille agricola in Evangelio (*Luc. xviii*), cum præipereret ei, ut arborem succidaret, ait: *S'ne hoc anno, ut fodiam, et stercora ponam, ut fructificet, non dicit: Ponam unguentum, sed stercora et sordes.* Simile etiam verbum audieramus ab illo summo sapiente Salomonem scilicet, cuius sapientiam omnes mirabantur, ait enim: *Oculi sapientis in capite ejus semper (Eccl. ii)*, quid stultius? quid mirabilius? non enim oculos habet stultus, quos sapiens, nisi in capite. Verba vanitatis videntur esse, tam Salomonis verba, quam a nobis proposita. Sed tamen sunt veritatis et sapientis, et sunt verba contraria vanitati. Quare ergo tam pueriliter loquuntur veritas? tam stulte ille Sapiens, cuius ab omnibus admirabatur sapientia. Dicit Joannes Scotus: Sic solet Scriptura loqui deivido generi humano, non pedisquo. Est namque sicut ipse dicit, duplex genus hominum, pedisequum, et quoddam deividum. Pedisequum genus hominum est, qui Deum cognoscere non possunt per intelligentiam Scripturarum, sed vestigia ejus quoquo modo indagant per visibilia hujus mundi. Per visibilia enim huius mundi invisibilia conspicunt Dei (*Rom. i*). Huic generi hominum predicta non proponuntur, sed deivido, qui scilicet Deum videt per intelligentiam Scripturarum, ut sunt scholares et literati claustrales, que ad hoc illis proponuntur, ut laborent in justa significatione verborum illorum, pretermitentes superficiea eorum, ut ita sciant sub puerili verborum superficie aliud intus latere, aliud exterius sonare. Nobis igitur ad mensam divitis opulentam sedentibus, quasi jam saturatis, diversis et pretiosis feren si, ad sublevandum fastidium proponit paterfamilias' parvum et vile serenum, supple nucem. Sed nux testam habet inedibilem, et nucleus intus edibilem et dulcem, ad comedendum suavem. Frangamus ergo nucem, ut accipiamus nucleus; projiciamus folia, ut inventiamus fructum. Dicimus ergo, quod in hac verborum superficie eruderenus puteum, ut aquam vivam hauriamus. Faciamus, sicut propheta, cui dictum est: *Propheta vir Dei mors in olla, cui apposuit farinulam, ut dulcoraretur olla (IV Reg. iv).* Apponamus et nos farinulam mysticæ intelligentiæ, ut dulcoretur cortex et superficies litteræ. Dicimus ergo, quod in hac superficie verborum tria nobis apponuntur: jejunare, faciem lavare, caput ungere. Haec sunt illa tria in quibus constat perfectio humanae religionis. Quae sunt illa? declinare a malo, facere bonum, utrumque ad Deum referre, et totum, quod habemus, Deo tribuere. Ecce quidquid continet humana religio. Jejunare ergo est a malo declinare, in verbo enim jejunii abstinentia a vitiis solet notari; faciem lavare, est bonum facere; caput ungere, est Deo utrumque tribuere, et nil sibi nisi malum tribuere.

Sed forsitan poteris dicere: Brevis est haec expositio, non sufficit nobis: profundius posses erudere puteum et haurire aquam vivam, non nisi glaream nobis propinasti. Videamus igitur, si melius, si utilius, si acutius possit exponi. Sicut diximus, tria sunt ibi proposita, sed tamen his que-

A persuasit antiquus hostis primo homini per antithesis posita, id est sue trinæ persuasiōnēs contraria. Primo enim persuasit, ut Deum ostenderet; secundo, ut faciem suam a facie Dei deambulantis in paradise ad meridiem absconderet; tertio, ut de ligno vite comedere. Hic evona dicitur, ibi enim dictum est, ut caput pungeret, hic ut ungeret; ibi ut faciem velaret, hic ut lavaret; ibi ut comedeteret, hic ut jejunaret. Et est credendum huic, qui jejunare, etc., præcipit, et non illi, qui contraria persuasit. Audi Patrem: *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite (Matth. iii)*; illum repellere. Attende etiam hic ter esse propositum, modum jejunandi, et qualiter non sit jejunandum.

Modus jejunandi est, ut laves faciem et ungas caput. Qualiter non sit jejunandum, ostenditur, cum dicitur: *Ne videaris hominibus jejunans, est igitur jejunium commendabile et est jejunium damnabile. Damnabile jejunium est, quod vident homines, sed jejunia, que vident homines, sunt quatuor. Nam jejunat ægrotus, jejunat fastiditus, jejunat avarus, jejunat hypocrita. Ægrotus jejunat ut valeat, fastiditus ut appetat, avarus ut parcat, hypocrita ut appareat. Jejunium ægroti facit medicina, jejunium fastiditi gulositas, avari parcerat, hypocrita vanæ gloria. Jejunium ægroti videt et approbat medicus. jejunium fastiditi Epicurus, jejunium avari heres institutus, jejunium hypocritæ populus. Jejunium ægroti est sanitas, jejunium fastiditi gulositas, avari parcerat, hypocrite simulata religio. Ille jejunia, etsi non omnia sint periculosa, ut ægroti, tamen sunt fructuosa. Cum ergo jejunaveris, ne videaris hominibus jejunans: sed cum jejunaveris, faciem tuam lava, et caput tuum unge.* Et sunt haec verba quasi Patris directa ad Eilium tanquam propositum sit a Filio, et dictum: Pater, elevasti iniuriam meam, et lavisti me. Sed adhuc peto: *Amplius lava me ab iniuritate me (Psal. l).* Et respondet Pater: Ego te lavi, fili, lavaero regenerationis; tu ergo modo lava faciem tuam. Sed potest dicere filius: quomodo lavabo faciem meam, aquam non habeo. Si vero vis, ut lavem faciem meam, fac mecum in bonum: mihi enim non suffici: omnia bona que habeo, tibi tribuo, et mihi tantum mala. Sed præcipit Dominus: *Cum bona feceritis, dicite, servi inutiles sumus (Luc. xvii)*, unde Paulus: *Non est voluntis neque currentis hominis, sed Dei miserantis (Rom. ix).* Audiens ergo pater filium dicenti: non habeo aquam, et sitio eam, sicut cervus, qui desiderat ad fontes aquarum (*Psal. xl*), vocat et invitat eum sic dicens. *Sittentes, venite ad aquas, et haurite cum gudio fontibus Salvatoris (Isai. xii).* Triplex est hic aqua de fontibus Salvatoris: Aqua lacrymarum, qua flevit super Lazarum, et super sanctam civitatem dicens: *Quia si cognovissem et tu, etc. (Luc. xix.)* Aqua, quam posuit in pelvam, quando discipulis pedes lavit (*Joan. xiii*). Aqua, quam cum sanguine de latere ejus inundavit. Est igitur aqua interior, est aqua superior, est aqua exterior. Aqua interior est aqua lacrymarum, superior aqua sacramentorum, exterior discipulorum. Prima est contritionis, secunda confessionis, tertia satisfactio operis; prima mentem lavat, secunda refrigerat, tertia fecundat. Aqua igitur contritionis, sive ablutionis lavat lectum conscientię, unde Propheta: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, etc. (Psal. vi).* Secunda, que est confessionis, lavat faciem a vitiis, unde dicitur (99): in confessione omnia lavantur. Tertia, que est satisfactio operis, lavat manus, unde dicitur: *Lavabo inter innocentes manus meas (Psal. xxv).* Prima igitur debetur Deo, secunda prelato, tertia proximo. Deo debemus conteri, prelato confiteri, proximo bene operari. Prima aqua est ad sanitatem, de qua dicitur: *Contra moysti, Domine, terram tuam, et conturbasti eam:*

sana contritiones ejus, quia commota est (*Psal.* LIX). Secunda est ad justificationem, non quod justum faciat, sed quia justus facit eam, unde dicitur: *ut justificeris in sermonibus tuis* (*Psal.* i.). Tertia ad coronam, de qua Apostolus: *Bonum certamen ceravi, cursum consummavi, reposita est mihi corona iustitiae* (*II Tim.* vi). Sed haec peccatorum confessio delbet esse pura, sincere, humiliis, fidelis. Nisi enī para fuerit, inanis est (100). Sunt enim nonnulli, qui sua dimidiant peccata, quedam confitendo, quedam subtendendo: talis non cooperatur pallio Dei, quia suus non est, sed diaboli. Tamen ad sui erroris confirmationem auctoritates Novi et Veteris Testamenti inducunt, dicens: Non teneor confiteri; quia lacrymas lavant delictum, quod pudor est ore confiteri. Et alibi: Pluit Dominus super unam civitatem, et super aliam non pluit; et una ex altera parte est complana, et in altera parte remanet arida (*Amos* iv). Et ilud: *In quacunque hora peccator ingenuerit*, etc. Dicunt etiam (101): Lacrymas P. trilegi, confessionem non legi (*Ezech.* xxxiii, juxta LXX). Et illud: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum* (*Ecli.* iii). Certe non est illis, oportet ut singula peccata confiteantur. Humilis debet esse confessio, non arrogans; humilius est confessio, que cum initio jejunii initium habet confitendi, aliter non proficit jejunium. Unde et in hoc Capite jejunii solet legi, ut significetur, quod cum initio jejunii debet esse initium confitendi. Unde et illud verbum cum hoc supplemento debet legi, ut sic dicatur: *Cum jejunaveris, etiam faciem tuam lara*, etc. Quasi dicat: Statim confitere, cum corporis jejunare. Sed quia non possumus vivere, quin venialia contrahamus, non auferunt confessio venialium in fine, sed praecepit, unde in fine quadragesimæ ablatione pedum discipulorum legitur, vel dicitur: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes laret, sed est mundus totus* (*Joan.* xiii). Non dixit, qui lavandus est, sed, *lotus*; nec dixit, nisi ut faciem et pedes laret, sed tantum *pedes*, ac si dicat: In principio jejunii debet quis criminalia peccata lavare, pure et humiliter confiteri; in fine, venialia que contraxit. Sunt etiam nonnulli, qui peccata sua attenuant, et quodam verborum pallio palliant, ut ita fateantur se minus peccasse, quam peccaverint, quod est præter humilitatem nec est faciendum. Quod ad rem attinet, de humilitate confessionis vis audire quam sit utilis, et quantum distet ab arroganti? Audi David regem de peccato Uriae: *Nathan redargutum statim confitentem: Peccavi* (*II Reg.* xii); et sedit in cinere et cilicio, cuius humilitatem Dominus respiciens, statim remissus est Nathan dicens ei: *Transtulit Deus peccatum tuum a te* (*ibid.*). Ecce utilitas et exemplum humitiis confessionis. Vis audire de arroganti confessione? Redargitur Saul a Samuele, ait: *Peccavi*; sed quia arroganter dixit, statim meruit audire: *Transtulit Deus regnum tuum a te* (*I Reg.* xv). Ecce quanta differencia inter confessionem humilitatis et arrogantis. Debet esse fidelis, non desperans, qualis fuit Iudea confessio, qui dixit: *Peccavi* (*Math.* xxvii); et statim currexit ad laqueum et se suspendit. Et Cain: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (*Gen.* iv). Sit ergo confessio vera, ut nihil remaneat; humilius, ut sine pallio verborum confiteatur et non diffidat; fidelis, ut bene speret, et non presunat. Ergo *cum jejunaveris, lava faciem tuam*, id est, statim confitere.

Sed non huius sufficit, unde subjungit: *Unge caput tuum oleo*. Caput mulieris est vir, caput viri Christus, caput Christi Deus (*I Cor.* xi). Caput igitur nostrum Deus est, quia Mediator Dei et hominum (*I Tim.* ii) caput Ecclesie est. *Unge ergo caput tuum*, id est Deum. Sed quid est hoc, quod hic dicitur? quomodo

A possim caput meum ungere, cum ipsum sit ad dexteram Patris? Mirum est: quis eum unxit? quomodo potest ungiri? Unctio Dei-triplex est, et triplicem unctionem habere debuit; sub tempore enim legis tres personæ ungabantur tantum: rex, sacerdos et propheta. Sed prophetæ unctio raro inventur; ipse autem rex fuit; unde ipse per prophetam: *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (*Psal.* ii). Ipse fuit sacerdos, scipsum veram hostiam offensens pro nobis. Ad quem Pater: *Tu es sacerdos in eternum*, etc. (*Psal.* cix.) Ipse fuit propheta, unde Moyses: *Prophetam suscitat vobis Deus de fratribus vestris*, ipsum tanquam me auditum (*Deut.* xviii). Sed a quo unctus est? a Patre, unde dicitur: *Unxit te Deus Deus*, etc. (*Psal.* xliv.) Et a Spiritu sancto, sicut in Isaia legitur: *Spiritus Domini mansit super me, eo quod unxit me, ad evangelizandum misit me gentibus* (*Isai.* lx). In hac ergo unctione tota Trinitas intelligitur: Filius unctus, Spiritus sanctus, quo unctus; et Pater, qui unxit. Unxit eum Maria Magdalena, de qua legitur (*Luc.* vi), quod unxit et pedes et caput. Tertiam unctionem preparaverant illætres mulieres, sed non unixerunt, quia in monumento eum non invenerunt (*Marc.* xvi). Prima ergo unctio est plenitudinis, et illam non habemus; secunda devotionis, quam hic habere possumus; tertia gratiarum actionis, quam in futuro consummabitur. Respectu enim gratiarum actionis futura parva est, vel nulla gratiarum actio quam hic agimus? quod significat tertia unctio, que non potuit consummari. Jejuneamus ergo, lavemus facies nostras, caput ungamus oleo, id est declinemus a malo et faciamus bonum. Benedicamus Domino, ut tandem audiamus illam benedictionem filiorum, que est: *Venite, benedicti Patris mei*, etc. (*Math.* xxv.) Audiamus, inquam, a Domino Iesu Christo iudice nostro, qui veniet judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XI.

IN QUADRAGESIMA

Ejicite lapides de plateis (*Ier.* 1). Dominus Jesus medicus noster salutaris ad similitudinem medicinas corporum paravit nobis medicamenta animorum. Quandiu enim noxiil humoris sunt in corpore, inutile est medicamenta superaddere: cum ferrum est in vulnere, non est malagma apponere. Ad expellenda itaque a nobis vitia in Quadragesima catholica consuevit Ecclesia quadam etiam visibilia operari, quibus non tantum vitia depellunt, sed etiam in his diebus maxime repellenda fidelibus insinuet. Cum autem universitatem criminum non sufficiat numerare lingua hominis, de septem principalium fuga sufficiat aperire, quæ sunt haec: superbia, avaritia, luxuria, gula, invidia, ira, acedia. Hi sunt lapides ejiciendi de plateis; hi sunt hostes, de quibus in Deuteronomio (cap. xxviii) dicitur: *Per unam viam venient ad te hostes tui, et per septem fugient a te*, quia per solam voluntatem propriam omnia vitia veniunt ad nos. Unde Veritas ait: *De corde exirent furia, homicidia, adulteria, etc.* (*Math.* xv.) (102) Tolle propriam hominis voluntatem, jam non erit peccatum, non erit gehenna. Quam abjeciendam pro communii utilitate in se ipso Christus declaravit, cum suam propriam licet bonam communii postposuit. Ejus erat voluntas propria ne moreretur, non enim hoc volebat Pater, non angelus reparandus, non homo redimendus. Erat alia in eo voluntas, sed communis, ut scilicet moreretur. Hoc volebat sancta Trinitas, hoc rationalis creatura, hoc etiam ipse. Prior erat bona: haec autem melior, et inde malitieri communiebat et dixit: *Nou sicut ego volo, fiat, sed sicut tu* (*Math.* xxvi). Per hanc solam peccamus: quæ etiam adeo audax est, et impudens ut in suum armetur auctorem. Velle enim impius impu-

(100) S. Ambr., l. x in *Luc.* cap. 96.

(101) S. Ambr., lib. cit.

(102) S. Bernard., serm. 3 *De resurrect.*

nitatem suorum criminum habere, ergo vellet Deum injustum et sui similem esse, ergo vellet non esse Deum. Cum ergo predicta vita ad nos veniunt, gravissimi hostes nobis sunt. Superbia enim austert homini Deum, luxuria se ipsum, avaritia proximum, gula decipit eum, invidia suggillat, ira flagellat, acedia ligat. Hos autem hostes mater Ecclesia a filiis suis etiam visibiliter, ut diximus, expellit septem modis, tanquam per vias septem in diebus jejuniorum. Primo enim die, qui Caput jejuniū dicitur, et fere ultimo, in Cœna, scilicet Domini patrem expulsivam superbiam nobis opponit; nec incongrue primo et ultimo, quia hoc vitium primum est et ultimum. Primum enim fuit recententibus a Deo, id est diabolo et homini prius; et ultimum est redeuentibus ad Deum: ipsa enim post omnes virtutes savit, quod in *Psychomachia* Prudentii declaratur: contra quam saluberrima fit medecina, cineris impositio, ac si in ingressu certainius homini dicatur: *Quid superbis, terra et cinis?* (*Ecli. x.*) Quid est caro, nisi caro? induatur caro purpure et serico, non est tamen caro nisi caro. Ecce humilitas opus celeberrimum, quasi potio superbiam excludens. Nihilominus et in Cœna pedibus pauperum abluendis inclinamus? ac si nobis dicatur. Sic debet nos omnem implere humilitatem. Contra avaritiam nihilominus medicinam tunc temporis sumimus. Institutum est enim, ut diebus singulis fratres, antequam comedant, pedes pauperum lavent, et victualia eis ministrarent. (*103*) In capite etiam Ecclesie dominus papa in Sabbato palmarum in signum hujus rei dat eleemosynam, de quo et legitur. Sabbato vacat, quia dominus papa eleemosynam dat. Sicut enim ea die legitur parasse Martha Domino convivium, in quo et Maria caput ejus unxit, et Lazarus suscitatus interfuit (*Luc. x.*); ita et Ecclesia in eadem die corpus Christi, id est membra, que adhuc sunt super terram resicit. Quæ sane refectio magis placet Deo, quam illa in qua refectio est in corpore proprio. Hoc enim corpus suum, quod est Ecclesia, magis ipse dilexit, quam etiam illud, quod traxit de Virgine: illud enim verberibus et plagis, imo et morti exposuit, ut isti incolumentem pararet. Ecce quam efficax contra avaritiam medicina, nempe rerum nostrarum distributione.

Apponitur etiam contra gulam medicina major, id est solito major abstinentia. Consuevit quidem Ecclesia in diebus, in quibus non jejunum, officium missae inter horam tertiam et sextam celebrare, ut ea hora, qua Christus creditur immolatus, eadem ipsis representetur immolatio. Cum erint uuu evangelista (*Mare. xv.*) dicat eum crucifixum horatertia, et alius (*Matth. xxvii.*) hora sexta, coniunctus enim in medio harum horarum spatio crucifixum. Sic enim in narrando aliqua quæ vidimus media temporum spatia nominibus extremonum varie nominamus. Cum itaque non jejunamus, post missarum officia et sextam refeci consuevimus. Temporibus vero jejuniorum post sextam differunt missæ officia, ut usque post nonam protrahatur abstinentia ciborum. (*104*) In Quadragesima vero etiam usque post nonam differunt missæ officia, ut etiam usque post Vesperas refectio differatur. Major ergo solito abstinentia gulæ venenum eliminat. Quæ, etsi ad luxuriae compressionem sufficere possit, (*105*) quia sine Cerere et Baccho friget Venus, est tamen eodem tempore adversus luxuriam specialis introducta medicina. Interponitur enim velum inter psallentes et populum, alterius quidem et majoris gratia significacionis, sed ad hoc tamen, ut fasciam tollat oculorum et licentiam, per quorum fenestras mors luxuriae crebrius solet intrare. In primis quidem

A Ecclesiis, et fere usque ad modernorum tempora sie psallebatur in choro, quod ab honeris supra psallentes a populo videbantur, sicut et in atrio sacerdotum ante templum; sed tempore Quadragesimæ, interpositis aulaeis, mutuus negabatur aspectus.

Ceterum iure, sicut et ceterorum apponitur nobis medicina, scilicet genuflexio, nihil enim facilius frangit iram, quia enim qui passus est injuriam genuflexio provocat ad veniam, et eum qui intulit ad lacrymas naturaliter induxit. (*106*) Naturalis quippe oculorum et genuum est quedam affectio; quia, ut asserunt, qui de rerum naturis agunt, puer in utero matris oculos superpositos genibus habet; unde et a genis superpositis genua diverunt: flexis ergo genibus naturaliter oculi prorumpunt ad lacrymas, tanquam collectaneis suis naturali respondentes affectione.

B Verum et adversus invidiam convenientis parata est nobis medicina; in fine videlicet missie capitis humiliatio, ac si dicatur nobis: lividus visus rebus alterius opimis macrescit; tu autem fidelis humili oculos tuos, ne videoas, unde doleas; vel, quod verius, unde pereas. Similiter et contra acediam. Est autem acedia sæculi tristitia, quando dannis rerum, vel molestia corporum sic afficiuntur, ut etiam timent nos orare, vel legere, vel quidpiam bujusmodi agere; que, quia est proxima præcipiti desperationis; acedia, quasi ad easum, id est juxta casu sita, nominatur. Ad hunc torporem evanescendum, etiam actuali corporis motum instituit Ecclesia, ut scilicet fiant processiones ab ecclesia ad ecclesiam; quod quidem pontifex Romanus fere omni die Quadragesimali observat. Sed alia Ecclesiæ quedam in pluribus, quedam in paucioribus diebus exire consueverunt. In hunc modum ejectionem criminum a nobis hoc tempore figuramus: inanis autem est figura sine veritate. Vere ergo mundemur in conspectu Domini, ut mundos de mundo transferat nos ad se, qui mundavit nos sanguine suo, Jesus Christus Dominus noster, judex noster enim venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XII.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

C *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli communborabitur* (*Psal. xc.*). *Inclinavit cœlos Altissimus, et descendit* (*Psal. 17*) et adeo descendit, quod in similitudinem hominum factus est, et habitu inventus est ut homo (*Phil. ii.*). Adeo descendit quod sub manus servi humiliavit se baptizandum. Unde et Baptista contremuit, cum videret sub manibus ejus inclinari caput tremendum regibus, potestatis adorandum (*Matth. iii.*). Adeo humiliavit se, ut cum jejunasset et esurisset, ausus sit ad eum accedere tentator (*Matth. iv.*), ut eisdem jaculis eum confoderet, quibus primum hominem semivivum reliquit vulneratum. Sed victus est tentator, et vicit eum Altissimus. Sed quo adjutorio usus est Altissimus ut eum vinceret? estne usus adjutorio potentie sua? Nequaquam: posset enim de jure dicere: Vade jam, Satana, in ignem eternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv.*). Estne usus adjutorio angelorum? nequaquam, quia legitur quod angeli a longe stabant spectantes agonem Domini sui. Quod ergo fuit adjutorium Altissimi? sacra Scriptura autoritatibus ejus, et devicit. Utamur et nos hoc ad-

(103) Albin. *Flacc.*, l. *De dir. offic.*

(104) Cap. *Solent. Deconsecr.*, dist. I.—S. Bern., *serm. 3 de Quadrag.* — *Microt.*

(105) Terent. in *Eunuch.*

(106) Isidor., lib. xi *Etym.*, c. 4.

• jutorio Altissimi, et maxime in hoc certo et brevi A timeo parti nostre : hi sunt clerici ecclesiarum. quadraginta dierum numero quia nunc aerius insistit, graviora nunc molunt certamina. Sed dicitis : Beati ergo sunt litterati, quibus presto est sacra Scriptura, qui paratas habent auctoritates utriusque Testamenti, quibus possint ignea tela iniunici extingue : si sic est, utique beati; sed utique non sic : non enim omnes litterati habitant in adjutorio Altissimi. Sunt enim quidam, qui sacram Scripturam timent, alii etiam irrident, alii eam destrunt, alii eam contemnunt, alii per eam transirent, alii habitant in ea. Qui timent eam pigri sunt; qui irrident, superbi sunt; qui destrunt, haeretici; qui contemnunt, falsi fratres; qui transirent, hospites; qui habitant in ea, cives. Sunt enim quidam, quorum Deus venter est (*Phil.* iii); qui, cum audiunt, qui apponit scientiam, apponit et dolorem (*Eccle.* i), videntes laborem et dolorem considerantes, malunt quiescere et nescire, quam cum labore addiscere, dicentes, quia scientia non est nisi labor et afflictio spiritus (*ibid.*). Ac si dicant : *Anima, habes multa bona in annos plurimos, quiesce, bib, comedere* (*Luc.* xii). Sapiens enim et stultus peribunt. Ex adjutorio etiam Altissimi solatium suæ imperitiae querunt; scriptum est enim : Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens, vapulabit multis; ne sciens vero, nec faciens vapulabit paucis (*ibid.*). Et aibi : Melius est viam veritatis non agnoscerere, quam post agnitos retro ire (*II Petr.* ii). Sed timeo de his timentibus, ne cum venerit plenus die rum et libri omnium aperti erunt et clausa jamia, dicent : Domine, Domine, aperi nobis, dicat eis : Nescio vos (*Math.* xxv); ac si dicat quia nescistis me, nescio vos.

Sunt alii qui linguis suas magnificant, dicentes sacra Scripturam non esse scientiam, nec esse litteraturam. Non enim scientiam dicunt esse nisi quibusdam verborum minutissimis, quasi capillos capitum perquirendo, sciamus disserere probando vel improbando, vel philosophicis rationibus rerum cognoscere causas, vel sub judice rhetorice declamationibus perorare. Quae enim, inquit, scientia est scire, quod Abraham duos filios habuit; quod Noe cum septem animalibus in arca salvus fuit? et cetera in hunc modum : confabulantum peritia haec est, non litteratura. Aut quae scientia est scire numerum bonum Abrahæ, vel asinorum u Sebeon, vel camelorum Job; trapezitarum est haec scientia, non est litteratura. Sed audiunt quid dicit cithareodus noster : *Quoniam non cognori litteraturam, introibo in potentias Domini* (*Psal.* lxx). Litteraturam scilicet, quae est scientia inflans, quam habent, qui volunt esse sicut dii scientes bonum et malum (*Gen.* iii). Sed timeo de his, ne cum venerit legislator, qui primam legem scripsit digito suo in cordibus hominum, et eamdem scriptam in tabulis lapideis literavit, et legem gratiae ore proprio tradidit, dicat eis : Quia erubueritis me et meos sermones coram hominibus, erubescam et ego vos coram Patre neo et sanctis angelis (*Luc.* ix).

Sunt alii qui destrunt : hi sunt, qui evanuerunt in cogitationibus suis; qui imagines cordis sui in paginis sacre Scripture depingunt, qui litteram renitentem suis ad inventionibus accommodant, et intellectum Scripture usque ad sanguinem emungunt; qui ad modum genitinis viperarum latera matris concutunt, ut ea moriente egrediantur pulli sanguinarii carnibus vescentes et rapina. Sed vereor de his, ne cum venerit ille, de cuius ore egreditur gladius bis acutus, cuius caput album ut lana, et pedes similes aurichalco (*Dan.* x), cuiilibet eorum dicat : Amice, tu dilatatus, impinguatus, incrassatus recalcitrasti, et quia simplices tergiversationibus tuis circumligasti, et potius exteriores, quam medullam in littera quiesisti, ligatis manibus et pedibus projiceris in tenebras exteriore (Math. viii).

Sunt etiam qui Scripturam contemnunt : bic

A timeo parti nostre : hi sunt clerici ecclesiarum. Nos sane sacram Scripturam legimus, exponimus, approbamus, quia vestit et pascit nos, sed nihil eorum quae jubet aut parat, opere adimplemus, similes crucibus, quae in compitis viarum euntibus viam ostendunt; quasi dicamus : Bonum est Scriptura jugum, quod dicas, sed non possumus portare modo. Et, ut pauca de multis perstringam, bona ecclesiarum in victimum et vestitum concessa; bona, inquam, panperum Christi in superfluos usus consumimus. Qui sunt enim, qui epuluntur quotidie splendide? clerici. Qui sunt, qui exquisitis aere et mari et terra vescuntur cibis? clerici. Qui sunt: qui omni tempore pacem et securitatem habentes, in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellantur? clerici: nos itaque falsi fratres Christi sumus, patrimonium enim quasi de jure fraternitatis possidemus? sed quan falsi simus, lippis et tonsoribus patet. Patrimonium enim, quod sibi tam glorioso comparavit, nos gulose consumimus. Ipse emit illud colaphis et flagellis; et nos consumimus illud in cyathis et scutellis? ipse in oprobriis et persecutionibus; nos in conviviis et ebrietatibus; ipse morte crucis, nos in luxu carnis. Vide quomodo ex opposito respondat falsitas veritatis. Timeo, ne cum redierit ille frater noster, qui quasi peregre modo profectus est, ratione ponat nobiscum super patrimonio nobis credito. Quid autem poterimus dicere? Hoc sane : Frater, nos habuimus omnia tua, nec his contenti sumus, nec secuti sunsumus te; quid ergo erit nobis? Et ipse vere poterit respondere : Mementote, fratres, quia recepistis bona in vita vestra, nunc vos recipietis mala. Iino potius vereor ne cadat super nos sine misericordia, secundum prophetam, qui inducit Dominum loquentem ad angelos de mitigatione poenarum, et dicentem : *Nunc misericordia impio, iniqua enim gessit in terra sanctorum* (*Isa.* xxvi); ac si dicereat alius impensis parendum est, sed istis non, quia flagitiosa fecerunt in terra sanctorum quam possederunt.

Sunt qui per eam transirent : hi sunt scholares, qui studio sacra Scriptura jugiter invigilant. Sed timeo ne per eam ad transitoria transirent, ne sic velint honoribus ampliari, possessionibus locupletari, favoribus dilatari. Vereor, inquam, ne sicut Ismaelita, transirent et emant Joseph, ut vendant postea Putiphari archimagiro regis Ægypti (*Gen.* xxxix). Quibus timendum est, ne cum venerit rex Gerari cum principe exercitus sui ad Isaac juxta puteum Satiatis, dicat : Amice, ecce dives et potens factus es nimis, recede a nobis (*Gen.* xxvi). Sed quo ibunt, si recesserint ab eo? nullus locus mundus est : qui non erit in regno, erit in inferno.

Sunt qui habitant in ea, qui quod ore astruunt: opere exsequuntur, qui scilicet habent eam, et stant in ea, habitare enim ex habitu et stando dicitur: qui os turturis retrorsum ad axellas (*Levit.* i), et insulae pontificalis lingulas super utrumque humerum portant, ne similes torquentibus sint, qui etiam manu ad os porrigitur non sufficiunt. Hinc autem inhabitanti quid promittitur subsequenter attende : In protectione Dei caeli commorabitur, id est in utraque protectione Dei morabitur, et in utraque parte sui. Ad duo enim respicit, morari. Est gemina Dei protectio, corporalis et spiritualis, promissio vita que nunc est, et futura, unde et in sequentibus scuto comparatur, ibi : *Scuto circumdabis te veritas ejus*. Scutum enim in superiori dilatatum, infra est angustum: ita et Dominus in praesenti arcem dat protectionem, quia sic expedit; victum scilicet, et vestitum præbens, et his contenti sumus. Sed, ne timeamus insufficientiam. Non est vilior cibus pane et aqua, tamen in fortitudine cibi illius ambulavit Elias quadraginta diebus et quadraginta noctibus (*III Reg.* xix). Protectio futura latitudinem habet. Dicitur enim nobis : *Mensuram bonam, et consertam, coagitatam et super-*

*effluentem reponent in sinum restrum (Luc. vi), et in A vita, tamen supra nos. In quadragesima enim dierum nec semel cibum gustavit. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris, et non possimus ad illud. Jejunum tamen Ecclesia pro modulo suo consequenter, et, ut verius dicamus, subsequenter. (110) In die Epiphaniarum ascendit Jesus de Jordane in desertum, ut jejunaret. Ecclesia vero consecutiva tempore jejunat, tanquam caput suum sequens de vestigio. Legit enim dictum sibi in Petro : *Tu me sequere (Joan. xxi).* Et alibi : *Vade retro me (Matth. xvi).* Est tamen specialis causa, ut Ecclesia non jejunet eo tempore quo et Christus, ad evitandam scilicet haeresin quorundam. Fuerunt haeretici, (111) qui dicenter super illum locum : *Et Jesu baptizato et orante (Luc. iii),* Jesum orasse, ut hi tum acciperent Spiritum sanctum, qui eadem die baptizarentur, quo et Christus ut eodem tempore jejunarent. Sed absit hoc a Patre misericordiarum, ut clementia ejus alieni certo temporis alitget ad faciendam misericordiam in filios adoptionis. Ad quod retendum instituit Ecclesia subsequenti tempore esse jejunandum, et ut haeresis illam vehementius extirpare, sub anathemate interdixit, ne aliquis die Epiphaniarum baptizet, si articulus necessitatis non interdicat. Praeterea non est transeundum sub silentio, quoniam Quadragesima vocabulum triplicem habet significationem. Dicitur enim quandoque Quadragesima, Dominica, que nunc agitur; quandoque spatium temporis, quod usque ad Pascha protendit; quandoque quadraginta dies jejunabiles quorundam quartuor jam observasti, et triginta sex supersunt. Primum hujus nominis significationem Hieronymus ad Marcellum insinuat (112). Habentur enim in Ecclesia dñe septuagesimae; altera dierum, altera hebdomadarum: quae cum simul incipiunt a Circumderunt me, non simul terminantur. Septuagesima dierum Sabbato in albis terminatur. Septuagesima hebdomadarum in Sipientes revite ad aquas. Sub earum observatione duas revocamus ad memoriam septuagesimas, alteram atatum, alteram aurorum. Famosa sane est captivitas illa qua afflictus est populus Dei sub Chaldaeo septuaginta annos secundum illud Jeremie (cap. xxxv) : Trademini in manu hostili, et servietis septuaginta annis regi Nabuchodonosor. Hanc representat Ecclesia in septuagesima dierum, diem ponens pro anno. Unde et cantica letitia subiecta in his diebus juxta illud : *Ausferam a vobis vocem gaudii et letitiae, vocem sponsi et sponsae (Baruc. ii),* et præcipue cantica angelorum, *Alleluia et Gloria in excelsis Deo,* quia scriptum est : *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? (Psal. xxxvi.)* Septuagesimam autem dicimus atatum sex aetates mortuorum, et septimum resurgentem. In quibus miser homo in sudore vultus sui vescitur pane suo (Gen. iii), ex traduce peccati et mortis tanquam haereditariam trahens calamitatem. Hanc generalem humani generis miseriorem deplorat Ecclesia in septuagesima hebdomadarum, hebulomadara ponens pro aetate. Tamen, quia in sexta aetate quietientium, licet plures affligantur in purgatoriis, quidam quiescent in ea, de quibus dictum est : *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis (Apoc. xiv).* Praeterea in septima hebdomada dicit Ecclesia : *Lætare, Jerusaleme,* secundum hanc Septuagesimam hebdomadarum Dominica haec quadragesima nominatur. Prima enim dicitur Septuagesima, secunda Sexagesima, tercia Quinquagesima, quarta Quadragesima nominatur, quod nequaquam secundum septuagesimam dierum stare posset. Quatuor autem ista Dominicæ propriis agnominantur vocalibus, sed tres sequentes nequaquam, quia in his*

SERMO XIII.

DOMINICA II IN QUADRAGESIMA.

Expulit Iesum spiritus in desertum, et tentabatur a Satana, et jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus : eratque cum bestiis, et angeli ministabant ei (Marc. i; Matth. iv). Omnis Christi actio Christiani est lectio. Sicut enim docuit, ut hominem docebat, mortuus est, ut homo viveret, sic jejunavit, ut hominem eruditet. Jejunavit ergo homo Deus inter nos ; jejunavit, sed propter nos ; jejuna-

(107) Lib. II *De consol. phil.*, pros. 4.(108) *Sulpit. in Vita.*(109) Aug., ser. 4 *De Petro et Paulo. Prosper. De promiss.*, p. II, cap. 19. *Glossa ord. in Tob.*(110) *Bar.*, tom. I *Annal.*, p. 117.(111) Vide Bel., l. I *De bonis oper.*, c. 16, in fine tom. III.(112) In ep. 15 *De laudibus Asella*, et 54 secundo significatur accipit. — Leo I, ep. 4, c. Si quis, *De consecr. dist. 4.*

quatuor a diversis inchoatur jejunium Quadragesima; male. Regulares enim cenobite incipiunt a Septuagesima; Graeci vero a Sexagesima, clerici nostri, auctore Telesphoro papa (113), a Quinquagesima; universus exercitus Christianæ militiae, juvenes et virginem, senes cum junioribus ab hac Quadragesima. Cur autem tempus usque ad Pascha, licet quadragesinta duabus diebus protendatur, Quadragesima dicitur, Augustinus respondit in libro *De doctrina Christiana*. Representat enim Ecclesia afflictionem populi Dei, quam sustinuit quadragesinta annis in deserto in terra invia et iniquosa, iuxta illud : *Quadragesita annis offensus fui generationi illi*, etc. (*Psal. xciv.*) Populus enim dura cervicis, et sepe Deum ad iracundiam provocans prostratus est in deserto laboribus insolitis et mortibus insuetis, ut novella eorum generationi terra daretur desiderabilis, et quia in illis quadragesita annis quadragesinta duas attigerunt mansiones, ideo in hac Quadragesima quadragesita duo dies inveniuntur. Et sicut illi evolutis annis et mansionibus transito Jordane comederunt potentiam illius anni et fructus palmarum, ita in fine hujus Quadragesime catechumeni nostri transentes per aquas baptismi ad edutium salutis accedunt.

Quadragesita vero dies jejunabiles, qui Quadragesima dicuntur, a diversis temporibus constituti sunt. Apostolica enim traditio fuit trigesita sex diebus jejunare ante Pascha. Audientes enim in lege primitias fructuum et decimas sibi Dominum vindicare, nihilominus primitias dierum et decimas Deo sanctificare statuerunt, jejunia quatuor temporum tanquam primitias instituentes, in quibus duodecim dies tanquam primitiae duodecim mensium observantur. Et 366 dierum decima pars 56 dies, ideo ethos dies tanquam decimam dierum jejunio consecraverunt. Subsequenter vero Patres apostolici quatuor superaddiderunt, ut numerus Dominicæ jejunii adimpleretur. Fuit tamen et alia causa superadditionis horum quatuor dierum, quam aperire dignum duximus ; ut quatuor jejunia, quæ scilicet sunt coram hominibus, evacuarent. Est enim jejunium infirmi, jejunium fastidit, jejunium avari, jejunium Pharisæi. Jejunat ægrorū ut valeat, jejunat avarus ut parcat, fastidit ut appetat, Pharisæus ut appareat. Inde est quod in capite jejunii legitur : *Nolite fieri sicut hypocritæ tristes* (*Math. vi.*). Et quia dictum quo numero diem rurum jejunandum est, ad imitationem Christi, dicendum est et de molo.

Modum breviter insinuat Marcus in capitulo pre-taxato, sex quidem determinans circa Christum jejunantium ducem; scilicet ipsius, et locum jejunii, passionem ejus et actionem, cohabitationem Esteriarum, et ministerium angelorum. In hunc modum jejunet Christianus, nec moveatur, si quedam istorum sunt que terrerint; quia sunt et quedam que mulcent. Dux quidem jejunantium est fidelis, locus autem horribilis, passio inevitabilis, actio difficilis, cohabitatio flebilis, finis desiderabilis. Sane dux confortat, locus inquietat, passio suggeriat, actio letificat, cohabitatio molestat, finis vivificat. Itaque ducem sequitur, locum ingrediamur, in passione non deficiamus, in actione perseveremus, cohabitoribus compatiamur, finem comprehendamus. Satis diligenter ista ordinatrix ecclesiastici officii assignavit per antiphonas ad Introitum, quibus incoliciavit Dominicæ hujus temporis. In prima enim Dominicæ, quæ nunc agitur, dux jejunium quasi clamoribus eorum excitatus dixit : *Invecerit me, et ego exaudiam eum* (*Psal. xc.*) In secunda miser homo attendens locum horroris et vasto solitudinis, angustias scilicet quas patitur in corpore mortis hujus, clamat ad ducem suum : *Reminisce miseracionum tuarum, Domine* (*Psal. xxiv.*) Et post pauca : *Liberas nos, Israel, ex omnibus angustiis nostris* (*ibid.*) In tertia, attendens tentationes Satanae tanquam faquam intolerabi-

A lem, et laqueos inextricabiles, clamat : *Oculi mei semper ad Dominum, et ipse exulet de laqueo pedes meos* (*ibid.*) In quarta, attendens opera misericordie et justitie, quæ Deus operatur in eo tanquam respirans, et desublundo exultans, ac si diceret : *In via testimoniorum delectatus sum, sicut in omnibus dirigit* (*Psal. cxvii.*) erupit in gaudium, et dicit : *Lætare, Jerusalem : et post pauca : Gaudete in latitia, qui in tristitia fuisti*. In quinta considerat quoniam habitat in medio nationis prave, frater draconum, et socius struthionum, et videns amurcum cum oleo, paleam cum grano, acetum cum vino, volens separari, non imberito exclamat, dicens : *Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta* (*Psal. xlvi.*) etc. Et in sexta, videns iam ministerium angelorum imminentem, videns in conspectu suo mensuram parari, festinans præ desiderio, ait : *Domine, ne longe facias auxilium tuum a me*, etc. (*Psal. xxi.*) B Præterea lucidus singula perseguamur. Dux quidem jejunantium est spiritus, sed non omni spiritui credendum est, et ideo facienda est discretio spirituum. Est enim spiritus iniquitatis, est spiritus mundi, est spiritus carnis, est spiritus hominis, est spiritus veritatis. De spiritu iniquitatis dicit Apostolus : *Est nobis colluctatio adversus spirituallæ nequitia* (*Ephes. vi.*) de spiritu mundi gaudet, quia quidam, quibus predicaverat, non erant ei subjecti ; de aliis vero dolet, quia spiritu carnis erant instati. De spiritu hominis testatur, quia ipse solus novit, quæ sunt spiritus hominis (*1 Cor. ii.*) *Spiritus autem veritatis replevit orbem terrarum* (*Sap. i.*), nec est qui se abscondat a calore ejus (*Psal. xviii.*) Vis inter hos spiritus discernere : a suggestionibus eorum cognoscetis eos. Spiritus iniquitatis suggestus mortifera, spiritus mundi vanus, spiritus carnis suavis, spiritus hominis rationabilia, spiritus veritatis impossibilia. Afferit enim, quod hominem Deum faciet, et corpus licet incineratum, suscitabit configuratum corpori claritatis Christi. Securus autem de duce jejunans eligat desertum, id est membra ipsius consuetas desideriorum carnalium deserant officinas, deserant oculi videre vanitatem, desinant aures intendere fabulosis nugationibus, vel fabulis nugacibus, et his quæ ad rem non pertinent ; deserat lingua loqui dolos et mendacium ; deserat gula ingurgitari cibo, et inebriari vino, in quo est luxuria ; desinant manus innoxium effundere sanguinem ; desinant pedes currere post filios alienos, qui invenitores sunt, et clandicatorum a semitis suis (*Psal. xvii.*) In tali deserto non timebit jejunans quadriformem Satanae temptationem ; quia si lubricaverit pes ejus, dux suns supponet ei manum, iuxta illud : *Scuto circumdat veritas ejus, non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridianō* (*Psal. xc.*) que tanquam nota pertransimus. Actio quidem jejunantia triplex est : jejunium, eleemosyna, oratio, in quibus comparabilis est hœdo : licet in hœdo tria sint, quæ detestamur, nihilominus tamen sunt tria quæ commendantur : olsidum animal est, petulcum, et hispidum, quæ abijienda sunt. Commendatur in eo, quia pascitur erectus, et amaris, et alta petit. In hunc modum jejunans in deserto pascatur amaris, jejunio scilicet et fletu, et planetu : panem tanquam cinerem manducet, et potum suum cumfletu misceat (*Psal. ci.*) Si videat fratrem suum necessitatem patientem, non contrahat manum suam sed erigat, ut in subveniendo pauperi totus ad Deum erigatur. In orando petat sublimia. Est enim oratio subtilis illa avicula, quæ penetrat coros, et attingit pedes Domini, nec desistit, donec peroraverit. Quid autem cohabitantibus debeat jejunans, pater gentium docet : *Alter alterius onera*

*portate. (Gal. vi), ut sitis invicem membra ; cum his vero quinque accedat securus ad ministerium angelorum. Angeli enim sunt sacerdotes, iuxta illud Malachia : *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt de ore ejus, angelus enim exercitum Domini est (Mal. ii).* Apostolus etiam præcepit mulierem velatam orare in Ecclesia propter subjectionem, et propter angelos (*I Cor. xi*). Ministerium eorum est dispensare corpus et sanguinem Domini accedentibus post jejuniū. Panis enim qui de celo descendit formatus in utero virginis, decoctus in cibano crucis, dispensatur per eos super mensam altaris. Oremus ergo singuli, oremus universi, ut mundati per alios nentiam jejuniorum digne accedamus ad ministerium angelorum, ut tandem nos trahat ad consortium primi. *vorum Jesus Christus Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et seculum per ignem.**

SERMO XIV.

IN HEBDOMADA MEDIA VEL DOMINICA Lætare.

*Lætare, Jerusalem, et conuenient facile, omnes qui diligitis eam; gaudete in letitia, quia in tristitia fuistis, ut exsultetis, et satiemini ab uberibus consolationis vestre (Isai. lxvi). Quid est, quod tam solemniter Ecclesia hodie hortatur nos ad letandum ? nec sufficit dicere ut letemur, sed ingeminat, ut gaudeamus, imo et addit, ut exsultemus consolati. Quid sibi vult haec triplex exhortatio ad gaudendum ? sane minus congrua videtur esse ; non enim respondet temporis, non consonat actioni. Tempus enim afflictionis et miseroris ad redimenda peccata ; lacrymæ vero lavant delicta, non catechumeni. In principio enim hujus temporis Quadragesimalis præfixus est nobis modus vivendi ab Ecclesia in jejuniū, et fletu, et planetu, et cantica letitiae sunt suppressa. Actio vero hujus temporis est carnis maceratio, frequens oratio, intempestie noctis vigiliae, cineris suscepit, genuum flexio, et cetera in hunc modum : quae omnia, sunt argumenta, non gandii sed ueroris. Adhuc magis nos movet, quod haec hebdomada est contigua Dominicæ passionis. Sed quis ad ejus memoriam nisi Judæus aut Judæans possit exsultare ? Non itaque dubitandum est, quod sub altioris intelligentie mysterio hodiernam exhortationem ad letandum, et non unam, sed tripli fani celebriter agit Ecclesia : siquidem haec triplex exhortatio, trium exultationum est representatio, præterita, quotidiana, et consecutiva. Est autem recordatio præterita, inculcatio quotidiana, commendatio consecutiva. Est autem præterita, cum filii Israel transmigrati super flumina Babylonis sedenter prius et flerent (*Psal. cxxxvi*), postmodum accepta licentia exeundi exultaverunt. Quotidiana, cum miser spiritus adhuc laborans in corpore mortis hujus, per gratiam Dei sopitus ad tempus tentationibus vel saitem mitigatis aliquantulum, in libertatem sui respirat, ut vel modico tempore soli Deo vacare possit. Consecutiva est, cum iam liber spiritus a mole corporis, tanquam e carcere evolavit, et requiescit a laboribus suis expectans in gaudio gloriosam corporis sui resurrectionem. Triplex ergo haec exhortatio gaudi recolit præteritam, hortatur ad quotidianam, commendat consecutivam. Sed quare potius in hac Dominica, quam in aliis, attendamus. Septuaginta annis continuata est captivitas Israel. In septuaginta sunt decades septem : finitis vero sex annorum decadibus in ipsa septima decade, in septimo ejusdem decadis anno, egressa est sententia a facie Cyri regis, ut excusso jugo servitutis libere rediret Israel ad terram nativitatis sue. Quo acceperio adeo exultaverunt Hebrei, ut eodem anno Jubileum teisse dicantur.*

Ad huc annorum Septuagesimam significantiam, duas in hoc tempore instituit Ecclesia Septuage-

A simas : alteram dierum, alteram hebdomadarum. Ambæ siquidem in eadem die exordium habent, Dominica scilicet, circundederunt me, sed in diversis temporibus terminantur. Illa enim dierum, terminatur Sabato in atbis, sed quæ est hebdomada, hanc hebdomadam terminalem habet. Ad representandum itaque post sex decades quæ Israel in septima exsustavat, post sex hebdomadas in septima in canticum gaudii prorumpit Ecclesia. Similiter post sex generales tentationes inspirans exsultat spiritus miser, unde : *In sex tribulationibus liberabit, in septima non tanget te malum (Job v).* Ad eundem modum post sex atque horum in septimo gauens exsultat spiritus liber ; sex vero generales tentationes, quæ miserum premunt spiritum, et fere opprimunt, secundum sex locales corporum positiones considerantur, ante scilicet, et retro, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum. In hunc modum tentatur miser spiritus ab inferiori, a superiori, ab anteriori, a posteriori ; a dextris, a sinistris. Est autem inferior tentatio contemptibilis, superior admirabilis, anterior terribilis, posterior deformis, dextra volatilis, sinistra gravis. Ab inferiori tentatio est a carne propria, quæ blando susurrat nolis eloquio, ut sequamur desideria ejus ; se si dicas nolis miser spiritus : Utquid tantum labores invigilans, et quid stulto labore consumeris ? cur semper fugitivam sequeris sapientiam in fame et siti, in frigore et nuditate, in vigiliis plurimis et laboribus ? A que moritur doctus et inductus, idem est interitus omnium et jumentorum, epulare, comedere, dormiri et quiesce, et sic accipies partem de labore tuo. Verum tamen quia crassa est, et supina haec admonitio, sub specie recti spiritum aggreditur eruditum. Quatuor sunt, quæ ex charitate teneris diligere, mihi spiritus, Deum, te ipsum, proximum tuum, me vehiculum tuum. Memento, si me negligis, charitatem contemnis : nisi deflectus meos suppleveris, charitatis canonomem non explebis. Tu vero cum deberas nihil vita solatia, ingeris laboris negotia : non sunt haec nutrimenta, sed detrimenta. Verum est, quod proponit caro de necessariis sibi ministrandis. Sed nos inter carnis necessaria et superflua arbitrii constituti non ex aequo pensamus, ad subintroducenda superflua prouiores. Haec autem carnis tentatio contemptibilis est. Quis enim non abjecit hominem desideria carnis sectantem, tanquam suum in voluntabro, rapas in ceno, vermes in sterquilino ? Ipsi etiam philosophi gentium Epicuri voluntatem carnis honestati preferentem, tanquam haereticum ab ecclesia philosophantium abjequerunt. In contemptum enim carnis philosophus respondit euicam querenti, quid fui, quid sum, quid ero ? et ait : Vile sperma, vas stercorum, esca vermorum.

Secunda tentatio est a superiori, id est a ratione, qua est animæ pars superior, cum scilicet ratio consentit ei, et delectatur, et quasi captiva trahitur ad obsequium pedissequa, cui debet rat dominari : Haec est ad irabilis. Verbi gratia : quanta subirete te admiratio, si videres aselium equitantem sessorem suum ? hominem ab illo agi frenis, et urgari calcaribus ? Non dissimile hic est illi miraculum. Verisimile est, si Axa filia Caleph asinus (*Jud. 1*), quem equitabat, suis coram patre gestasset humeris, potius abjeceretur ab eo, quam exaucretur.

Tertia est ab exteriori : haec est daemonum tentatio suggestio, qui in via quia ambulans abscedunt nobis laqueos ; quos evasisse gloriantur propheta dicens : *Ipsæ liberavit me de laqueo venantum, et a verbo aspergo (Psal. xc).* Sed cum ardito laqueum, et venantes totus horrore contremisco, et nostram recolens miserum ingemisco. Ergone bestie sumus nos ? Simus plane : *Homo enim cum in honore esset, non intellectus comparatus est ju-*

mentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVII). Quæ autem, et quanti sunt horum venantium laquei? nec in cor hominis ascendit, nec lingua sufficit explicare: *beatus ianuen Antanius* (114) videt eos in spiritu et expavit. Tamen ut aliquem de his laqueis proponamus, audiamus Apostolum, nam et ipse spiritus dei habet: *Qui volunt, inquit, dives fieri in hoc saeculo, incident in laqueum, et in temptationem diaboli (I Tim. vi).* Ergo divitiae sunt laqueus diabolus. Sed quam inextricabilis sit laqueus iste, audi Veritatem in Evangelio: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum cœlorum intrare (Math. xix).* Non enim facile de avaritia triumphat, de quo ipsa semel triumphavit. Preh dolor! potius querimus his laqueis intricari quam extricari. Si venatores cum cornibus clangendo nos insequerentur, minus horrenda esset haec tentatio, quia facilius cavenda. Sed ipsi insidiantur in occulto, ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quarta est a posteriori: haec est memoria praeteritorum peccatum ad delectantum, cum quis exultat in rebus pessimis, quas gessit, et saepe in recordatione accenditur, ut redeat in id ipsum. Nec est talis recordatio leve reputanda delictum: non enim sufficit homini Deum contempsisse, imo quasi in os illi improperat, quod contempsit. Memento filios Israel adorasse vitulum constatitem: in ultioem enjus criminis levite transeuntes per medium castrum, tria milia leguntur interfecisse (Exod. xxxii). Recolite de sepulcris concupiscentiarum, cum in mente venissent populo olte carnium, allia et pepones, quibus abundarat in Aegypto, et murmurassent, perierunt ex eis quataordecim millia (Num. xi). Quid est, quod majori poena punita est recordatio ciborum cum murmure, quam idolatria? Horrenda est sententia, non discutienda. Haec est tentatio deformis, similis est enim gibbo dorsum hominis deformanti, qui ex contractis sinus humoribus induruit.

Quinta est a dextris, id est a prosperitate, cum, scilicet, arridet honinis fortuna, et prosperitas hominis non interpolatur miseria, *ores enim fortosa, abundantes in egressibus suis: promptuaria ejus plena, eructentia ex hoc in illud: Beatum, dicunt hominem enjus haec sunt; tu autem propheta, quid dicis, non est ita: sed beatus populus cuius est Dominus Deus ejus (Psal. cxliii).* Dic etiam tu, Salomon, quid inde sentias: *Prosperitas, inquit, parvolorum interficiet eos (Prov. i).* Dic et tu poeta, qui prosperitatis inconveniendum in libro experientiae legisti:

. . . . O munera nondum
Intellecta Deum,
. Fecunda virorum
Paupertas fugit.
(Luc. I. v.)

Prosperitas est, quae virtutes animi enerat, viros effeminat, oculos mentis excusat, vitalen spiritum suffocat. Hæc autem tentatio volatilis dicitur: est enim similis formica volanti, quæ adonitarius est, quod oblitera ciborum tabescit volando, et moritur. Talem reddunt hominem opes hyperiphana, ut vere dicere possit. *Aruit tanquam testa virtus mea (Psal. xxi), quia oblitus sum comedere panem meum.*

Sexta est a sinistris, haec est adversitas premens, quæ in tantum miserum suggillat spiritum, quod aut mormurante eum reddit, aut blasphemum. Sæpius hoc agit, ut puerus desperationis claudat super eum os suum, maxime cum videt perditissimum quemquam prosperari in via sua mala.

(114) S. Athan. in Vita ejus.

(115) Boet., lib. v De cons. philos.

(116) Hieron. in Quest. Hebr. in Gen. ait esse

Moles hæc oppressum extinxisset Boëtium (115), nisi philosophiæ consolantis a Deo receperisset solatium. Psalmographus noster sub hac se pene defecisse commemorat, dicens: *Mei pene moii sunt pedes; pene effugerunt gressus mei, quia zelati super iniquos, pacem peccatorum vident (Psal. LXXII).* Istis sex tentationibus tanquam procellis circumtonatibus vallatur miser spiritus, se per tanquam inter mallem et incudem positus: nisi, quia quandoque ne deficit, ad respirandum pululum renovetur ab eo in hunc modum. Tertia est exultatio posse hanc vitam, transactis sex ætatum curviculis. Habet siquidem unaquaque ætas initiam sibi, et nativam molestiam, quibus quasi torrentibus per singulas ætates miser raptatur spiritus, quasi vestigalia missiarum exigenti referens naturæ, quas ex collatione sex ætatum mundi facile est comprehendere. Prima fuit ab Adam usque ad Noe: hac suam habuit molestiam, quia Cain fratrem interfecit in ejus initio (Gen. iv); secunda a Noe usque ad Abram: hujus nota est molestia, quia cataclysmus aquarum operuit faciem terræ (Gen. vii); tertia ab Abraham usque ad David. (116) In hac Abraham cum fratre suo Aram a Chaldeis projectus est in ignem, per quem ipsi traducabantur. Abraham quidem eductus est a Domino, sed Aram exspiravit; quarta a David usque ad transmigrationem: in hac quam difficilis passus sit David a Saul, ab iniunctis, a filio, paucos credimus ignorare; quinta a transmigratione usque ad Christum: in hac populus Dei captivatus est, urbs sancta eversa, templum dirutum, lex combusta; sexta, quæ nunc agitur, in hac Christus flagellatus, irrisus, consputus, opprobriis saturatus, morte turpissima condemnatus. Secundum has molestias ætatum hominis assignantur, quia in infancia major frater occidit minorem; in pueritia diluvium patitur homo, etc., in hunc modum. Sed hanc assignationem alibi faciendam dignum duximus, ne prolixior serino potius gravaret, quam ædificaret auditorem.

SERMO XV.

IN DIE PALMARUM.

(Exstat. inter Opera Hildeberti Cenomanensis. Vide Patr. tom. CLXXI, col. 476, Serm. 29.)

SERMO XVI.

IN HEBDOMADA POENOSA.

Dispone domui tuae quia morieris tu, et non rives (Isa. xxviii). Familiaris fuit haec admonitio, et semel facta per Spiritum sanctum ad Ezechiam, qui regnabat super Judam et Jerusalem. Generalis est, et quotidiana ad quamlibet fidelem animam; specialis vero et annua in hoc tempore Quadragesimali, in quo certus et brevis dierum numerus ad corrigendas aliorum temporum negligentias nobis constitutus est. Cum enim Ezechias post innumerabiles triumphos elatus fuisset in superbiam, nec dignas Deo gratias egisset, agrotavit ad mortem, et venit Iesias in spiritu, et ait: *Dispone domui tua, id est provide quis succedit tibi in regem; nisi enim de superbia tua pœnitentiam egeris morieris.* Generaliiter etiam ad unumquemque nostrum de die in diem clamat Spiritus sanctus: *Dispone domui tua; quia nisi disposueris, morte animæ morieris, et postmodum morte æterna (117).* Et non credas Origini dogmatizanti, quia in æternum non irasceretur Dominus, imo etiam demonum quandoque misericordia. Etenim non rives, id est nonquam deinceps revocaberis ad vitam. Specialiter autem in hoc tempore unicuique nostrum dicitur: *Dispone domui tua, tanquam vitreæ ampullæ, super quam si ceciderit lapis vel ipsa super lapideum, confringetur. Imminet*

fabulam P. Comest. c. 41. Hist. Gen.

(117) Hieron., tom. II ad Avitum.

tibi dies Paschæ, præpara te ad communicandum eucharistiaæ, quia hoc tempus est quasi parasseve Paschæ; si enim indisposita domo accesseris, morieris, quia judicium tibi manducabis et bibes; sin autem pro domo indisposita accedere voleris, morieris, quoniam ad mortem peccabis. In prima enim Ecclesia, quotquot intererant consecrationi eucharistie comunicabant eidem. Inde est quod Collectæ, quas post Communionem dicimus, plurali numero censeuntur, verbi gratia: *Refecti cibo potuque spirituali, etc.* Et iterum: *Sacramenta quæ sumpsumus, etc.* Postquam autem crevit numerus fidelium, nec omnes accedere ad eucharistiam visum est, statutum est ut saltē diebus Dominicis fideles communiquerent. Cum vero paleæ superercentes coepissent copere grana, et multorum refrigeruit charitas, et crevit iniquitas, et perpauci inventi sunt idonei, qui calicem salutaris acciperent, decretum est ut saltē per tres solemnitates in anno fideles communiquerent. In Pascha, Pentecoste et Natali; quia in hunc modum præcepit Dominus Patribus antiquis, ut omnis masculus in Israel ter in anno appareret, in conspectu ejus, sed non vacuus. Nunc autem, quoniam dies mali sunt, et omnes fere declinaverunt, et inutiles facti sunt (*Psal. xiii.*) non audeo dicere, ex præcepto Ecclesiæ, sed ex tacita permissione ipsius introductum est, ut semel in anno congregentur in Ecclesia ad communicandum, quod præterire fas non est. Ut sicut ea die filii Israel typicum agnum comedebant perpetuo (*Exod. xii.*) et eadem die Dominus discipulis suis carnem suam et sanguinem dedit, et in memoriam sui id ipsum faciendum commendavat (*Matth. xxvi.*), ita et nos eadem die carnem Agni, qui tollit peccata mundi (*Joan. i.*) edamus.

Sed videndum est, cui patrifamilias loquatur Spiritus sanctus, et de qua domo præcipiat disponenda. Sane quatuor domus leguntur in Theologia: domus dæmonis, domus hominis, domus animi, domus Domini. Domus dæmonis sunt filii diffidentiae, vasa iniquitatis, de quibus ipse ait: *Revertar in domum meam, unde exiui* (*Matth. xii.*). Sed quis pater ille familias induratus est tanquam lapis, ad eum non dirigitur hæc admonitio: proinde de aliis tribus considerandum est. Domus itaque hominis est manufacta et visibilis, domus animi creatæ et rationalis, domus Domini regenerata et spiritualis. Domum suam homo inhabitat, animus dispensat, Dominus illuminat: homo per necessitatem, animus per naturam, Dominus per gratiam. De domo hominis dictum est a villico iniquitatibus. *Ut cum amotus fuero a villicatione, recipient me in domos suas* (*Luc. xvi.*). De dispositione hujus domus non creditur facta esse præsens admonitio, cum potius contemnda præcipiatur, quam diligenda, cum Abrahæ dictum est sic: *Exi de terra tua et de cognatione tua* (*Gen. xii.*). Et sponsus præceptum est: *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui* (*Psal. xliv.*). Siquidem dominus animi est homo ipse. Animus vero voco rationem, cui tanquam patrifamilias carnis et animæ nostræ credita est custodia, et mandata dispositio. De hac domo legitur: Tria ejiciunt de domo hominem, fumus, stillicidium et mala lux, id est peccatum ignorantiæ, peccatum suggestionis, peccatum prime concupiscentie, quæ non tantum rationem in domo sua dominari non permittit, verum etiam ancillari cogit. Dominus autem Domini est animus ipse. Et ita mirum in modum animus domus est hominis et dominus Dei, unde Apostolus: *Caput mulieris vir, caput viri Christi, caput Christi Deus* (*I Cor. xi.*). De hac domo legitur: *Sopientia adificavit sibi dominum, etc.* (*Prov. ix.*) Tantum patrifamilias amovere de dispensatione domus suæ insipidum esset et vanum. Quis enim adjutiv spiritum Domini, aut consiliarius ejus fuit? (*Rom. xi.*) Patet itaque, quod animo dictum est: *Dispone domui tuae.* Dispositio autem hæc plurimum difficultis est, et multa indiget diligentia.

A Ipsius enim, per quos sit, indigent dispositione: sicut enim difficile est invenire custodiam, si custodiendi sint ipsi custodes; sic dispositionem, si disponendi sunt disponentes. Sane virtutes sunt, per quas disponit animus domui suæ, quæ et ipsæ disponendæ sunt, ne supra modum silvescant. Sicut enim canem dum est, ne quid primum; sic etiam, ne quid nimis. Quod brevi exemplo liquet. Minuendi sanguinis duplex est ratio: qualitas, scilicet, et quantitas: nec minus pernicioса est superfluitas quam corruptela. Quid autem amicabilis est humana naturæ, quam sanguis? quid juvendus homini quam virtus? Virtus ergo quam loque minima est. Audi medicum sub lege peritissimum, qui ait: *Noli nimis justus esse; est justus qui perit in justitia sua* (*Ecccl. vii.*) Audi alterum sub gratia peritissimum, qui dixit: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom. xii.*) Cui putas vero virtutum parendum est, si justitia et sapientia indigid minutiæ? Quamobrem si sapientia spiritus miser, respondet Spiritui sancto, et dicat: *Dominus, quid jubes me disponere domui meæ?* Hoc labor est ante me. *Velle nili adjacet, perficere autem non invenio* (*Rom. vi.*) Doce ignorantiam meam, adjuva impossibilitatem, quia sicut sine te nihil scio, ita sine te nihil possum facere. Dicit ei prius ei lo Spiritus sanctus: Scrutare Scripturas (*Joan. v.*), quas per me scripsit Filius, quia ego sum lingua et calamus scriba velociter scribentis (*Psal. xliv.*), et invicem plene dispositam, dominus tuae dispositionem. Legat itaque Scripturas animus noster, et inveniet quod quererat. Potens est autem iste paterfamilias, clientelam habet multam nimis, clientes habet exteriores, et ad exteriora (sicurrentes). Habet et interiores, qui vultu ejus semper assistunt. Extériores sunt quinque sensus corporis, id est membra sensibus deputata. Quorum dispositio et crebro, et de facili legitur in Scriptura. Legitur enim: *Averte oculos tuos, ne videant vanity* (*Psal. cxviii.*): *cohibe lingua tuam a molo, et labia tua ne loquuntur dolos* (*Psal. xxxiii.*). Obtura aures tuas, ne acceptum habeant opprobrium adversus proximum suum. Comprise narres, ne peregrinis querant odoribus delectari. Claude manum tuam, ne accipiat munera super innocentem. Injice pedes tuos in compedes sapientie, ne currant ad effundendum sanguinem. Et multa in hunc modum sunt, quæ spectant ad eorum dispositionem. Interiores vero clientes, præcipue sunt quatuor animi affectus, quorum meminit poeta dicens:

Hinc cupiunt, metunt, gaudentque, dolentque.
(Virg. Aeneid., lib. vi.)

Hic, inquam, sunt, gaudium et dolor, spes et timor; quia sicut dives paterfamilias carere non potest janitore, dapifero, pincerna, cubiculario, ita et hi velut in modum eorum ministrantes nobis assistunt. Est enim timor pro janitore, dolor pro dapifero, gaudium pro pincerna, spes pro cubiculario. Legitur de timore: *Timor supplici, janua regni.* Et alibi: *Initium sapientie timor Domini* (*Ecccl. i.*) Iste duas habet portas et ostiolum in medio valvulum; quas obiicare et claudere debet, si forte perversæ cogitationes ad animum velint irrue; quæ abiciendæ sunt tanquam muscae morientes, ne perdant suavitatem unguenti (*Ecccl. x.*), sicut et volucres, quas abigebat Abraham (*Gen. xv.*). Altera portarum est, carere visione Dei; altera ignis, qui non extinguetur; ostiolum, vermis conscientiæ, qui non morietur (*Isa. lxvi.*) Invenitibus ergo hostibus obiicit ista timor, et dicat: Nequaquam intrabitis, ne proprie vos forte dominus mens caret visione Dei, igne crucietur aeterno; conscientia propria teste et accusante pereat. De duabus portis meminit Sophonias: *A prima inquit, porta erit clausa, et a secunda ululata* (*Soph. i.*) Clamabunt enim impii, cum sua conscientia eis

accusabit. Ululabunt, cum audient verbum asperum: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolus, et angeli eius* (Iath. xxv). Dicat ergo animus janitoris, ut vigeat, ne sicut Ishoseth, ancilla ostiaria dormiente, a latronibus percutiatur in inguine (III Reg. iv). Vigilante siquidem janitore tutor sedens et tranquillus vocet dapiferum, et dicat: *Pone mensam, praeceps te, ministrata mihi* (Luc. xvii), acceleret dolor, et primo panes apponat lacrymas, scilicet pro delictis. Hic est panis quotidianus, quem pro quotidiani manducare debemus excessibus. Hoc pane vesebatur, qui dicebat: *Fuerant mihi lacrymae meae panes die ac nocte* (Psal. xl). Et item: *Cibabis nos pane lacrymarum* (Psal. lxxxix). Dicat autem animus dolori: *Puer, nunquid pulmentarium habes?* (Joun. xxi.) *Non in solo pane vivit homo* (Matth. iv). Apponere coctionem, alioquin arida sedebit anima mea. Apponat itaque dolor ferula coctionum: primo miseriarum postrarum memoriam, secundo recordationem exsili et patrie dilationem, tertio difficultatem redeundi. Apponens ergo primum dicat: *Memento quia cinis es, et in cinerem reverteris* (Gen. iii). Et hoc: *Fili, recordare novissima tua, et non peccabis in aeternum* (Eccl. vii). Apponens secundum dicat: *Heu tibi, quia incolatus tuus prolongatus es; habitas cum habitantibus Cedar: multum incola erit anima tua* (Psal. cxix). Et item: *Super flumina Babylonis sedes, et flere debes, cum recordaris Sion* (Psal. cxxxvi). Apponens tertium, dicat: *Vix justus salvabitur, et tu miser ubi parebis?* (I Petr. iv.) Quid facies, virgula deserti, ubi concurrit cedrus Libani? Durus est dapifer iste et infructuus, sed fideis. Asper est cibus, sed salutaris; amarus est in gustu, sed, cum degluttitus fuerit, dulcorabitur. Condimentum ejus est humilitas, quia ipsa est pruinenita filia summi Regis, sal et condimentum reliquarum virtutum. Refectus autem animus cibo tali vocet pincernam, et dicat: *Sitio* (Joun. xix), misce potum, quo exhilaretur facies mea, quia cibus confortavit cor meum; quia, sicut scriptum est: *Beati, qui nunc fletis* (Matth. v). Similiter scriptum est: *Exsultate, iusti, in Domino* (Psal. xxxii). Acceleret gaudium, et tria genera potum propinet. Primum est, infusio prius gratiae operantis; secundum cooperoatio gratiae subsequentis; tertium perseverantia finalis. Primum apponens dicat: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, et ideo dedit letitiam in corde meo* (Psal. xlvi). Secundum apponens dicat: *Cantabiles mihi sunt justificationes tuas in loco peregrinationis meae* (Psal. cxvii). Apponens tertium, dicat: *Habe charitatem, et fac quidquid vis: omnia difficilia facilia sunt amanti.*

Gutta cavat lapidem:

(Ovid. lib. iv De Pont., eleg. 40.)

Exspecta Dominum, viriliter age, et confortabitur cor tuum (Psal. xxvi). Hi aris est iste pincerna, et amplectendus; felix est haec ebrietas, quae sobrios reddit. Suspectus est aureus calix Babylonis, malo siccire. Accedat quartus cliens, spes, scilicet, quae cubiculum stravit, et dicat: *Edisti satis, atque bibisti; surge, veni, cuba, quiesce. Ego etiam tria tibi lectisternia paravi. Carnis resurrectionem, sanctorum communionem, vitam aeternam. Indubitanter spera, quia hoc mortale induit immortalitatem, hoc corruptibile incorruptionem* (I Cor. xv). Prater hoc, gaudium omnium erit singulorum; non minus gaudibus de bono alieno, quam de tuo. Super haec vita vives beata et interminabilis. Audiendum est iste eubicularius, quia stratum quod versaverat homo in inservitane sua, iste ad ordinem debitum convertit. Felix est animus si in hunc modum domui sue disponat. Satagamus ergo singuli, satagamus universi, ut de mensa doloris digne transeamus ad mensam communionis; ut de utraque postmodum transferamur ad mensam patris, haeredes facti Dei, coheredes autem Christi judicis nostri, qui ventu-

A rus est judicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem.

SERMO XVII.

IN COENA DOMINI.

Cum dilexisset Iesus suos, qui erant in mundo, etiam in finem dilexit eos. (Jouan. xiii). Quos vocat suos Jesus, ambigi potest, cum ejus sit orbis terrarum et universi, qui habitant in eo. Potest quidem convenienter exponi, quod premisimus de omnibus electis, vel de inter electos praelectis, sive de omnibus Christianis. De electis sic: *Cum dilexisset suos, etc.* Hic videndum est quis, quomodo, quos et quantum dilexerit. Quis? Dominus Jesus; quomodo? gratis; quos? inimicos; quantum? usque in finem mundi, et maxime in fine, id est sexta aetate, quando pronalis humiliatus sua nos exaltavit passione. Ab aeterno nos elegit Deus salvandos, secundum illud: *Norit Deus, qui sunt ejus* (II Tim. ii). Et illud: *Norit Dominus numerum jumentorum suorum* (Prov. xii). Quod Deus sit, qui dilexit, ostendit Prophetus dicens: *Tu es Deus meus* (Psal. xv). Quod gratis nos dilexerit, consequenter nobis aperit, cum subiungitur: *Bonorum meorum non es* (ibid.). Quos dilexit Apostolus (Rom. v) docet, cum dicit: *Cum iniunici essemus, ipse prior dilexit nos.* Quantum vero nos dilexit, patet ex passione, quam pro nobis sustinuit. Potest et de praelectis exponi, quos in carne elegit sub patre; dignatus est enim eos idiomate sui characteris insignire, et quadam dilectionis familiaritate sibi unire, mittens eos in orbem terrarum, ut essent sibi testes in Jerusalem, Iudea, et Samaria (Act. 1). Hic item videndum, quis dilexerit, quomodo, et quos, et quantum? Quis? Magister et Dominus; quomodo? familiari dilectione; quos? infirma mundi, imo minima, pescatores scilicet, et pauperes idiotas, ignobiles. Illi in mundo erant, sed non de mundo; eorum enim cordi aruerat mundus. Quantum eos dilexerit, et quam familiariter, declarat Coena die hodierna celebrata. Cœli Conditor, hominum Creator et recreator surrexit a cena linteо precinctus, et lavit pedes discipulorum (Joun. xiii). Humiliatae sunt ad pedes servorum manus Salvatoris, ut hujus humiliatis exemplo a cordibus humanis abstergeretur tumor elationis. Tribus propriis causis in ministerio ablueri pedes humiliavit se Dominus; propter humiliatis exemplum, propter dilectionis argumentum, et propter sacramentum. De humiliatis exemplo ait: *Exemplum dedi vobis, ut et vos ita faciatis* (ibid.). Et item: *Hoc mando vobis, ut diligatis invicem* (Joun. xv). Sacramentum vero ejus ablutionis innuens Dominus ait Petro: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Nec hoc de exteriori ablutione est intelligendum, sed de significatione per eam, id est peccatorum veniam remissionem. Demum in cena corpus suum sub forma panis et vini discipulis dedit ad comedendum, et de cætero ad confundendum, dicens: *Accipite et comedite: hoc est corpus meum* (Matth. xxvi). Et item: *Hoc facite in meam commemorationem* (Luc. xxi). Fuit Christus nobis in cruce pretium, in via viaticum, in patria erit præmium, existens cibus grandium, id est perfectorum. Hunc cibum Elias accepit, et in ejus fortitudine quadraginta dies ambulavit, donec ad montem Dei Oreb pervenit (III Reg. xix). Hie est mons, de quo Propheta ait: *Quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiesceret in monte sancto tuo?* (Psal. xiv.)

Per quadraginta dies, omne tempus, quo in praesenti vivitur, accipitur, per quod viatico corporis Christi fidelis anima reficitur. De Christianis vero et hoc accipi potest, facta modica verborum mutatio. Et sic Dominus dilexit suos, ut in finem diligit eos. Suos, id est bonos et malos. Malos quidem saltem participatione sacramentorum, etsi non finali operatione. His omnibus confert gratis gratia Salvatoris plura beneficia: confert parva, confert et magna;

parva benedictione sinistra, magna benedictione destra; parva in temporalibus, magna in spiritualibus. De benedictione sinistra dicitur: *Homines et iumenta salvabis, Uomine (Psal. xxxv)*. Confert Deus Christianis magna, adversa repellendo, dando prospera, conservando collata: repellit adversa, ne molestiis succumbamus; largitur prospera, ut largitorem diligamus; conservat collata, ne per ingratitudinem a largitoris gratia resiliamus. Et notandum quandam miserationem Dei magnam, quamdam maiorem, quamdam maximam: magna in patientia, major in disciplina, maxima in justificatione. In patientia exspectat ad emendationem, in disciplina corrigit ad justitiam, in justificatione sublevat ad palmarum. Et horum quodque consistit in tribus: patientia in malorum repulsione, bonorum collatione, et collatorum conservatione; disciplina in diuisio comminationis, in factis delectationis: *Flagellat enim Deus filium quem diligit (Hebr. xii)*; et in exemplis imitationis. Diligamus ergo Deum sine presumptione, timeamus sine desperatione, imitemur sine simulatione. Justificatio etiam in tribus consistit, vel notatur: in gratiae infusione, in liberis arbitrii cooperatione, tandem in consummatione: primum est incipientium, secundum proficiunt, tertium pervenientium. Est etiam maximum bonum, boni continuatio, de bono ad melius promotio, r. p. in optimo. In optimo rapit sanctos Deus; etsi enim fieri posset, ut amplius viverent post diem obitus praescitum, non magis mererentur; sic et de dannandis, licet plus viverent, quam viucturos eos Deus praescivit, si fieri posset, de cætero minus mali non fierent. Rogenus ergo, fratres. Dominum, ut nos usque in finem diligat, et sua benignissima miseratione ad viam vite dirigit. Nec cum illo fratre adolescentiore hircum rogenus, quem cum amicis comedamus (*Luc. xv*): hircus fetidum animal est, et petulcum, et pro peccatis consuevit offerri, per quod peccata intelliguntur. Carnes haedinas petit et edit, qui licet manus coibet ab opere, intus tamen aestuat perversa cogitatione. Is qui vita arctioris proposito obedientie jugo collum submisit, si de extero vigilarum macerationes aspernatur, lecti minus mollis modicatem pati designatur, carnes haedinas comedit, et cum amicis, si a proposito resiliens dimissa repetit. Alii sunt, qui licet non cum amicis, taeniam in eis vel pro eis hircum edunt. In eis edunt, qui eis peccantibus consentiunt, et quos deberent corripere consensu pravitatis per vitiorum abrupta docent diffluere. Pro eis edunt, qui bona Ecclesie ad eorum superfluitatem soverdam distribuunt communia tanquam propria largientes. Illi vel nesciunt, vel scire dissimilant, quod natura modicum sufficit, superfluitati nihil. Unde illud: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi; sed tantum victimi meo tribe necessaria (Prov. xxx)*, et illud: *Habentes victimam et vestitum, his contenti simus (I Tim. vi)*. Rogenus ergo simul, rogenus singuli, ut qui pro nobis est humiliatus in terra nos ad celum sublevet per humiliatum exempla Dominus Jesus rex noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sacerulum per ignem.

SERMO XVIII.

IN COENA DOMINI II.

Scitis quia post biduum Pascha fiet (Matth. xxvi). Mediator Dei et hominum Jesus Christus (*I Tim. ii*), cum predixisset discipulis sciscientibus signa eversionis Jerusalem, et adventus sui ad iudicium, subdidit: *Scitis quia post biduum pascha fiet. Non fecit taliter Israeliticæ nationi, nec secreta sua sic manifestavit eis, dum loqueretur per Moysen. Servis, qui nesciunt voluntatem domini sui de futura veritate agni Paschalit, multiplicavit sermonem, figuris occuluit veritatem. Istis autem tanquam am-*

A cis, et scientibus, quid velit D minus cuius, unde et premissit: *Scitis, sub compendio veritatem tradidit; nec tantum sub brevitate sermonis, quantum sub brevitate temporis. Post biduum enim eorum ipsius Pascha nostrum immotatus est Christus (I Cor. v)*; pro ipsis *oblatus est, quia ipse voluit (Isa. lxi)*. Verumtamen possunt haec eadem verba non indecenter esse matris Ecclesie. Sicut enim Christus et Ecclesia duo sunt in carne una (*Ephes. v*), ita sapientia possunt esse duo in voce una. Hoc tamen ergo mater Ecclesie filios utriusque, ut prepararent se ad esum escae salutaris, dicens: *Filioli, scitis quia post biduum Pascha fiet. Prope est dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Accedendum vobis est ad escam unitatis, usque ad cornu altaris. Probet autem se homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat (I Cor. xi)*. Si adhuc estis in Aegypto, vel si emenso tantum unius diei itinere processistis, nondum datum est vobis Dominicam cœnam manducare: eundum est prius itinere duorum dierum. David rex et propheta, cum interfuisset in spiritu curie celesti, de excelso celorum habitaculo reportavit nobis hejus bidui proscenium, dicens: *Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi)*. Ita ergo proficisciunt, filii, per diem et diem, declinantes scilicet a malo, et facientes bona; extirpantes nociva, et semivantes utilia, et estote parati in diem terrium, ne mensa salutis fiat vobis in laqueum et in retributionem, et in scandalum (*Psal. lxviii*). Plus solito, aut prater solitum colite pietatem; modestiam exhibete, humilitatem sectamini, indecne gravitatem, ut Christo patienti quodammodo compati videamini, qui in vita sua operatus est passionem passivam; in morte vero passionem activam, per quam operatus est salutem nostram in medio terræ. Talis minirum admonitionis matris Ecclesie utilis est quidem, sed adhuc tenuis, aqua refocillans, sed nondum satianus. Quocirca eruderemus cum Isaiae putente abundantia, donec egrediantur aquæ largissimæ, ita ut bibant homines et jumenta (*Gen. xxvi*), id est duo genera huminum in Ecclesia. Sane secundum hierarchiam Dionysii (118) duo sunt genera fidelium in Ecclesia Dei. Primum, quod dicitur Beividum; alt. rum, quod appellatur pedissequum; Beividos di imus ministros Ecclesie, quibus credita sunt eloqua Dei, quibus dictum est: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis (Math. xiii)*; quibus Christus ait: *Omnia que audiri a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv)*. Pedissequos vero dicimus populum multitudinis: qui sedet secus pedes Beivid, ut andiat legem ex ore ipsis, et percipiat de manu ejus in tempore opportuno. Illi sunt boves avantes, isti asinae pascentes juxta eos. Illi sunt Aaronites, quibus arcum testimonii et Chernibin gloriae revelata facie videre concessum est, isti sunt Caathitez, qui sancta portant humeris, sed nomini involuta: hi sunt genelli fetus Ecclesie. Ad hos duos loquitur mater Ecclesia, propria tamen et separata cuncte admonitione. Alter enim admonendi sunt Beivid, alter pedissequi. Beividos tanquam celerius eurrentes post gigantem, qui exultat ad currendum viam (*Psal. xviii*), hortatur dicens: *Filioli, scitis quia post biduum Pascha fiet.*

Hanc de triduo admonitionem prius prosequemur, et est sensus: Filioli, mementote, quia post triduum sedebitis ad mensam divitiae. Videite diligenter que vobis apponuntur; scitote similia vos debere ei preparare. Paravit Christus mensam in conspectu vestro, dicens: *Hoc farcite in mei commemorationem (Lac. xxii)*; quod sane intelligere debet, non pro memoria tantum recordationis, sed potius imitationis. *Christus enim passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius (II Petr. ii)*. Ad quam unus pro omnibus res-

(118) I. De eccl. hierarchia.

pondet : Pie nobis, mater, quæ reliquit nobis A manus ejus et pedes (*Psalm. xxi*), et aspersa est sanguine caro ejus. Postremo de latere dormientis exivit sanguis et aqua. Toties fudit sanguinem sum Christus, non tantum, ut te redimeret, sed ut te erudiret. Prima ergo effusio facta est tibi in documentum, secunda in exemplum, tertia in testimonium, quarta in preium, quinta in sacramentum. In his docet te Christus, quid debebas tibi, quid fratri, quid mihi. Circumcisionem tibi, sudorem fratri, flagellationem mihi. De circumcisione pertranseo, quia saepenumero eam inculeavi, et plenus in sermone (*110*), qui inchoat : *Eradimini*, et hic inseri potest: fratrem tuum, qui tangunt terram, et scabellum pedum tuorum, rigare debes : ut germinet in labore et sudore vultus tui. Nec desistas, etiam si tuam ipsius animam pertransibit gladius (*Luc. i*): mihi vero, quia sem columnæ et firmamentum veritatis, insolubiliter alligari debes; ita quod neque famas, neque nuditas, neque periculum, aut gladius separat te a fidei confessione : verum potius eligas mori, quam separari etiam tempore pacis. Nolite implicare sæcularibus negotiis, et respicie retro. Porro, si elevatus fueris a terra, ut ponant te in cathedra seniorum, et judices cum senato ibus terre, confige manus tuas, excute scilicet eas ab omni munere. Noli sequi retributions, ne faciant te semem abocellum; ne vox sonet Jacob, et manus sint Esau (*Gen. xxvii*); crucifige pedes tuos ; sta in porta domus Domini, clama impotente opportune (*II Tim. iv*), et non moveantur vestigia tua (*Psalm. xvi*). Diminutur auctoritate tua, id est luceant opera bona coram hominibus, ut glorificant patrem tuum, qui est in celis (*Math. v*). Postremo, si uirtus fueris mundo; si elongaveris fugiens, ut quiescas in solitudine (*Psalm. lii*), interdicas omni sensui tuo usum ad exteriora, aures habebis et non audies, oculos et non videbis, manus et non p' lababis, pedes et non ambulabis (*Psalm. cxviii*). Ad Deum tuum clavis hababis in guttura tuo : tantum de latere dormientis fluet aqua humilitatis, et sanguis oleudentiae. Qui facit hanc, non movebitur in eternum (*Psalm. xix*). Cum his non apparebis vacuus in conspectu Dei tui, et securus Pascha facies : quod necesse est quantumvis perfecto. Licet enim sanatum sit uel criminis in baptismo et paenitentia, tamen manet pruritus ulceris, quem mitigat Eucharistia. De cetero, sicut sciebant apostoli post biduum Pascha fieri, scimus et nos quia post biduum Pascha fiet. Scimus quia qui accedit indigne, judicium portabit quicunque est ille. Paremus ergo nos, ad mensam communionis, qui sedemus in Scriptura ad mensam refectionis, ut tandem vocet nos ad mensam patris Jesus Christus Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XIX.

IN ANNUNTIATIONE B. VIRGINIS
Habitus in scholæ.

Egregiimi, filii Sion, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum hodie mater sua (*Cantic. iii*). Gloriosa dieta sunt saepe de gloria matre Dei. Et ego forte, si linguis hominum loquar et angelorum (*II Cor. xiii*), tamen in irritu cedet labor meus, quia poteus altus est (*Jan. iv*), et in quo hauriam non habeo. Verumtamen obmutescere non possum, unde omnis loquitur creatura : tantum jucundum sit eloquium meum, et non erit infrustu-
sum. Quid gloriatus inter nos judicatur, quam vide regem in decoro suo, incedere purpuratum, coronatum diadematam suo? longe gloriatus coronatus est hodie Rex noster in thalamo matris sue. Hodie quidem impletum est illud Jeremias (cap. xxxi) : *Norū faciet Dominus super terram; mulier circumdabit viram;* post annuntiationem enim angelicam, concipies et

*paries filium, et verecundam Virginis concessionem, Fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. i), concessus est Dei Filius, vel, ut verius dicam, incepitus. Non enim ex diversis seminibus simul capitis, conceptus est, sed ex sola Virginis carne formatus, non per intervalla temporum, ut ceteri, sed statim homo in omnibus membris suis, statim animatus ejusdem potentiae et virtutis, cuius erat, dum tricenarius praedicaret; unde et viri nomine censetur in propheta. Quomodo autem hodie ibidem coronatus inerit, ad videndum nos hortatur Scriptura: *Filiæ Sion, egredimini, etc.* Ad nos sane præcipue dirigitur sermo, ad litteratos, inquam, quibus datum est nosse mysteria, ceteris autem in parabolis (Luc. viii), et his maxime, qui ecclesiasticis operam dant disciplinis, qui postposita facunda, sed infœcunda philosophorum loquacitate veniunt, ut hauriant aquas in gaudio de fontibus Salvatoris (Isa. xii), qui non immerito per filias Sion intelliguntur. Per Jerusalem enim et Sion intelligitur Ecclesia. Filia itaque Sion, et filia Jerusalem filii sunt Ecclesie; Israel ad litteram juxta Sion sita est, cuius municipium, quod Mello dicebatur (III Reg. ix), in Sion positum fuit. Per filias ergo Jerusalem laicos tanquam minus peritos, et custodiae municipii egentes intelligimus; per filias Sion litteratos, tam propter scientiam eminentiam, tam propter aliorum custodiani et instructionem, tam quia Sion speculator interpretatur. Prophetæ enim dictum est, et nobis in propheta: *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël* (Exech. iii).*

His, inquam, dicitur: *Filiæ Sion, quibus Dominus aperuit sensum, ut intelligeretis Scripturas (Luc. xxiv), egredimini. Id ipsum dictum Abrahe homini Dei: Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui (Gen. xi).* Tria sunt, quæ nos peccare coimpellunt: suggestio proprie carnis, suggestio proximi, et suggestio dæmonis, vel mundi. Egrediamur itaque de terra nostra, id est à evan nostram reprimamus, et de cognatione, id est proximo male suadenti aures claudamus, sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones (Psalm. xxxvii). Et de domo Patris; id est mundum, et principem ejus, id est diabolum suis nos illudentem oblectamentis fugiamus consurgentes ad Altissimum, ut scapulis suis obumbrēt nobis et sub pennis ejus speremus (Psalm. xc). Quod si Scriptura non moneret nos egredi, ipsius tamen loci importunitas nos egredi compellit. Quis nostrum, si jaceret in luto, non mallet egredi, quam manere? Quis est iste mundus, et omnis concupiscentia ejus, nisi lutum et feces? Audi de amatoribus mundi quid dicatur: *Computrinerunt tanquam jumenta in stercoribus (Joel. i).* Audi Apostolum, qui reputat ea tanquam stercora (Phil. iii). Quantis autem sordibus sterquilinium hoc cumuletur in evidenti est. Adam primus et maximum omnium gigas sordes inobedientia super nos evonuit, cuius tanta fuit labes, ut universam posteritatem miserabiliter macularet. Secundus Cain stercus fratricidii injectit, Lamech fetorem digamiae superfundit (Gen. iv). Etiam ante diluvium mulieres supergressæ viros, et viri muliebria corporis sui patientes, feces facibus cumulaverunt (Gen. vi). Pensem, qui potest, quantis usque in hodiernum diem sordibus haec vallis usque ad fetorem intolerabilem repleatur. Quocirca citissime egredimini, filia Sion; ut quid pro eroeis amplexaminis stercora? bonimes estis, non sues. Et vos quidem, qui studere venistis, egressi estis de terra, et cognatione vestra, venientes cum regina Saba audiire sapientiam Salomonis (Reg. x). Sed egredienundam potius mentis affectu, quam corporis incessu. Vobis etiam plurimum expedit exire, quia qui comedit uvam acerbam, dentes ejus obstupescunt, et frangere non potest panem (Jer. xxxi). Sed quid est in causa? Nunquid

A dentes pristinum robur amittentes mollificati sunt? nunquid panis ceteris cibis suaviter juvunditate sua privatus est? nequaquam, stupor in causa est. Ita quis studio militans si sæcularibus implcit se negotiis, consuetudine obstupescit. Sufficit nobis natura ad studendum, suavis est disciplina, stupor constitutinis frangere panem perhorrescit. *Egredimini ergo, et videte regem Salomonem.* Salomon trimoniis fuit: dictus est Idida. Salomon, Ecclesiastes. Idida, dilectus Domini vel a Domino, dicitur. Hic est Christus, secundum quod est a principio apud Patrem, ac si diceret Scriptura: Non dico, videte Ididam quia, ut est apud Patrem, alius apud alium, cum sit homo in Sion cum cum patre non videbit homo, et vivet. Credere potestis, videre nondum potestis. Neque dico, videte Ecclesiasten, hoc est concionatorem. Hoc enim adhuc futurum est, cum videbit omnis caro Salutare bei, et in tanta concione quibusdam intonabit in verbo B aspero dicens: *Ite, maledicti, in ignem aeternum (Matth. xxv), aliis blande subridet aliquo, dicens: Venite, benedicti (Ibid.).* Intelligite itaque Ididam, quia est irreprehensibilis. Exspectate Ecclesiasten, quando erit terribilis. Nunc vide Salomonem, quia nunc est placabilis et desiderabilis aspectu. Salomon enim pacificus: hic est Christus homo, qui est *pax nostra, qui fecit utraque unum, parietem inimicitarum solvens* inter nos et Deum (Ephes. ii). Hunc vide: hic ab omnibus visus est: viderunt oculi nostri Salutare Dei (Luc. ii), et licet abjectum et opprobriis saturatum, tamen vide regem, quia simul in unum est dives et pauper. Hodie vero vide eum in diadema suo. Aliud est corona, et aliud est diadema. Corona simplex est circulus aureus, quo utuntur reges in minoribus solemnitatis. Diadema est quasi duplex corona, cum ipsi corone quasi aliis circulus gemmis superpositus superadditur. Ex ipsa enim Greci nonnihil interpretatione, duplicitatem sonat. Corona itaque animæ sunt bona naturalia: gemmae vero superpositæ, ut facient diadema, bona sunt gratuita. Cum enim naturales animæ affectiones ordinatae sunt in ea, coronant eam et exornant, inordinate enim ludibrium sunt ei, unde Salomon: *Mulier pulchra et satua, circulus aureus est in nari bus suis (Prov. xi).* Quatuor sane sunt naturales affectiones, timor, spes, gaudium, dolor, unde pocta:

... Cupiunt, metuunt, gaudentq[ue] d[omi]n[u]m lente.

(VIRG. Aeneid. vi.)

Hæc autem sic ordinari debent, ut caput animæ coronent. Timor est in fronte. *Initium enim sapientia timor Domini (Eccl. i);* spes est in capite, quia de futuris est tantum, et de his quæ non videntur. Gaudium est a dextris, ut omne gaudium sit in Domino, qui ponet nos ad dextram; dolor sit a sinistris; pro excessibus enim dolendum est, qui sunt causa positionis haedorum ad sinistram. His autem si superponantur quatuor principales virtutes ordinate, diadema fit animæ. Hæc quidem sunt: justitia, prudentia, temperantia, fortitudo. Timori superponenda est justitia, quia qui timet Deum, facit bonum (Eccl. xv), et Deo reddit quod suum est et proximo. (120) Justitia enim est constans, et perpetua voluntas, jus suum cuique tribuens. Spes superponenda est prudentia: spes enim duo habet collateralia sibi plurimum timenda, abyssum desperationis, et ceraunia presumptionis. Sperandum itaque est prudenter, ne quis nimiam justitiam Dei attendens cum Cain dicas: *M[al]or est iniquitas mea, quam ut veniam merear (Gen. iv);* vel nimis attendens misericordiam Dei presumptionem dicas: *Et si obliviscitur mater filii sui, Deus tamen non oblitivisetur nostri (Isa. xlxi).* Gaudio superpo-

venda, est temperantia; semper enim exultandum est cum tremore; quod plane innuit Apostolus, qui cum dixisset: *Gaudie in Domino semper; statim addidit: Molestia vestra nota sit omnibus (Phil. iv).* Dolori superponenda est fortitudo, ne absorbeat nos profundum doloris, neque putens urgeat super nos seum. Sic ornatim anima per arma justitiae a dextris et sinistris (*II Cor. vi.*)

In hac ergo die Dominicæ conceptionis, Christus homo hoc diadematè coronatus est in utero matris, quia et naturalia et gratuita in eo fuerunt, eaque ordinatissima. Per hoc autem, quod dicitur eum coronasse mater sua, intelligitur, quod et alias, et alter eum coronavit. Siquidem coronavit eum novera sua, coronavit eum pater suus, coronavit eum familia sua. Coronavit eum novera sua, id est Synagoga, cuius caput tremendum angelis coronam spineam in ignominiam tulit; sed in die resurrectionis coronavit eum pater suus corona immortalitatis et glorie. In die ventilationis extremae coronabit eum familia sua. Veniet enim cum senitoribus terræ (*Prov. xxxi.*), quia veniet Dominus, et omnes sancti ejus cum eo, in medio autem omnes diuidicabit. Corona matris fuit corona misericordie, miseratione enim sola voluntatis sue humanatus est. Corona noverae corona fuit misericordie, que auctem patris, fuit gloria. Unde Apostolus: *Reposita est mihi corona glorie (II Tim. iv).* Ultima erit corona potentie: veniet enim tanquam potens crupatus a rino (*Psal. LXXVII.*) la corona matris imitabilis, in corona noverae contemptibilis, in corona patris admirabilis, in corona famihæ horribilis. Videbunt eum impii in corona potentie, et peribunt; videbunt euanjusti in corona glorie, et gaudebunt. Agite ergo ne pereamus et nos cum perentibus; preparemus nos ad adventum judicis cuncta cernentes. Si enim nos impræparatos inventerit, quid poterit nos excusare? excusabit nos poenitentia? sed can in carne contemnimus. Excusabunt nos bona opera? sed in tempore agendi non agimus. Excusabit nos fragilitas carnis? sed ex adverso stabunt virgines, que in carne carnis fragilitatem viceerunt. Merito dicet nobis: *Ite, maledicti, in ignem aeternum (Matth. xxv.)*, ubi *ignis non extinguetur, et vermis non morietur (Isa. LXVI.)*, ubi continuus genitus, dolor summus, poenalis sensus. Ponamus ergo ante oculos quam malum est ecclesiastis patriæ extores fieri, communione sanctorum privari, mori beatæ vitæ, morti vivere sempiterne, a qua liberet nos Jesus Christus Dominus noster, index noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XX.

IN LITANIA MAJORE.

Adhuc escae eorum erant in ore ipsum, et ira Dei ascendit super eos (Psal. LXXXVII). Ad litteram exprobrat Propheta Iudeis, populo duræ cervicis, semini nequam, filiis scleratis beneficia a Deo collata, et ipsorum ingratitudeinem. In deserto enim panem de cœlo fastidentes, carnes Ægypti desideraverunt, et dedit eis Dominus carnes secundum desideria eorum: carnes in abundantia tanta, quia dedit, sicut in arenam maris volatilia pennula (*ibid.*). Sed dum adhuc escae eorum essent in ore ipsum, ira Dei ascendit super eos, quia inopinata morte prostrati sunt, et putruerunt cadavera eorum in deserto. Hoc propheticum tamen non tantum exprobratio est apud Iudeos, ut dictum est, sed et propheta est, et communio. Est ergo exprobratio quantum ad eos, qui præcesserunt, prophetia ad futuros, communio ad presentes. Sed cum est exprobratio, hic est sensus: *Adhuc escae eorum erant in ore ipsum, sed doleant, quia ira Dei ascendit super eos.* Cum

A vero est propheta, hic est sensus: *Adhuc escae eorum erant in ore ipsum;* sed timeant, quia ira Dei ascendet super eos. Cum autem est communio, hic est sensus: *Adhuc escae eorum, etc.*, sed caveant, ne ira Dei ascendat super eos. Exprobatio itaque tetrasyntica est, id est ad quatuor trahi potest, id est ad quatuor præcedentes commode referatur, propheta vero tetrasyntica, communio autem annualis. Quatuor enim præcesserunt prophetiam, quibus non incongrue potest hoc exprobare. Primi parentes, genus humanum temporibus Noe, Sodomites, filii Israel in deserto. Accepserant enim primi parentes mandatum, ne gustarent de ligno scientes boni et mali, sed noluerunt intelligere, ut bene agerent (*Psal. XXXV.*), et evanterunt in cordibus suis, putantes fieri sicut dii, scientes benum et malum, et transgredientes mandatum, comedenterunt ei hunc veitum (*Gen. III.*). Et adhuc escae erant in ore ipsum, et ira Dei ascendit super eos. Poena inficta est eis pro peccato, quia dejecti sunt in lacum misericordie et in ultimam faciem. Quam miseriam aperit Job, dicens: *Homo natus de muliere, brevi vices tempore, repletar multis miseriis, etc. (Job XIV.)*, et Psalmista: *Circumdederunt me gemini mortis (Psal. XVII.)*, et Apostolus: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. VII.)?* Tamen ira Dei ascendit, stans quasi super eos, nec cecidit super eos, ut scilicet tota mole eos prenens consereret eos penitus, sine spe, scilicet resurgendi, sicut contrivit diabolum: mediopter enim punivit eos, quando misericordia eorum addidit mortalitatem. Mirum est quod dicere gestio, sed plane verum est. Mortalitas enim, etsi poena sit homini, tamen verius attendenti misericordia est. Si enim cum miseria illata, fuisset sibi immortalitas conservata, ergo miseria ejus fuisset immortalis, et sic aeterna, et ita non distaret a demum miseria. Sicut autem per mortalitatem temperata est miseria, et facta est transitoria, et positus est ante paradisum gladius versatilis (*Gen. III.*), id est aptus ad versandum, nempe ad removendum, sic homo lapsus a beatitudine, in qua erat cum Deo, non tamen descendit in abyssum misericordie interminabilis cum diabolo, sed medium sortitus locum, miser est, sed cum termino. Petest etiam adaptari predicta exprobatio hominibus dierum Noe, quia, ut ait Veritas in Evangelio (*Matth. XXIV.*) In diebus Noe elebant et bibebant, et repentinus super eos venit interitus. Itaque *dum escae eorum essent in ore ipsum, ira Dei ascendit super eos.*

Potest etiam non incongrue adaptari Sodomites. Legitur (*Ezech. XVI*) enim quod peccatum Sodomitanum fuit superiora vita et abundans panis et saturatio. Inter ipsas ergo coessationes et ebrietates, dum adhuc escae essent in ore ipsum, ira Dei ascendit super eos. Potest nihilominus adaptari filii Israel in deserto, sicut primo expositum, et etiam super hos ira Dei ascendit; nam contrivit eos; quia, ut ait Hieronymus (*121*), non debet reputari Deus iniquus, quod genus humanum submersit diluvio, Sodomites igne consumpsit et sulphure, filios Israel prostravit in deserto, quia sic puniti sunt, ne in aeternum puniret eos. Ceterum propheta est, ut diximus tetrasyntica. (*122*) Prophetice enim prædicti David destructionem urbis Jerusalem factam per Romanos et paenam malorum in iudicio, etiam pestem inguinariam in Romanos; pro cuius remotione instituta fuit Roma hodierna Litania. De die enim iudicij dicit Veritas: *Quia sicut factum est in diebus Noe, cum comederent homines et biberent, et dicerent: Pax, pax et securitas, supervenient eis hora, quam non sperabant (*Matth. XXIV.*) Vx ergo illis prædictum. Adhuc escae eorum erant in ore ipsum, etc. De Iudeis etiam*

(121) In cap. i *Nakum.*

(122) Greg. Turon. lib. x *Hist. P. Diac.*, lib. iii.c. 44.

legitur (123), quod eum venerant Hieroselymam ad diem festum Paschæ, in quo secundum legem agnum comedebant paschalem et azymos panes; in ipsis vero diebus azymerum ex improviso supervenit Romanus exercitus, et infra mœnia urbis in angustia cibi et potus infinitam multitudinem Judæorum conclusit. Et sic vere David previdens desolationem urbis sue in ultionem Dominicæ sanguinis factam prophetavit: *Adhuc esca eorum erat in ore*, etc. Romani vero similiter in diebus paschalibus non dijudicantes corpus et sanguinem Domini, quod sumpscrant, maxime commissationibus, ludis et luxurias vacabant, qui tancen in diebus jejuniorum continententer vixerant, tanquam terminus resurrectionis Dominicæ terminum fecisset eis continentiae; et qui, dum exspectabant Domini si susceptio-
nem, tanquam mundum hospitium ei paraverant, suscepto eo frene licentiaæ sua laxarent. Ergo dum adhuc esca Dominicæ corporis, et commissationes, quibus præmissa jejunia quasi redimere volebant; dum, inquit, *haec escae adhuc erant in ore ipsorum*, *ira Dei ascendit super eos*, pestis scilicet inguinaria. Apparebat enim tumor in inguine, et aliquantus rutor in facie, et fere sine sensu doloris passim moriebantur, in mensa, in via, in colloquio et ludis. Et tantum etiam haec pestis extensa est, quod etiam Pelagius illius temporis papa eadem peste occubuit. Cui substitutus est beatus Gregorius (124) adhuc diaconus, qui, si forte converteretur Dominus, et ignoscere, insituit ut universus populus Romanus hac die jejunio se affligeret, et cum summa humilitate basilicæ Beati Petri adiret, in qua Dei misericordiane lacrymabilibus Litanis imploraret. Qui prostratus cum omni multitudine ad orationem ante gradus basilicæ cum surrexisset ab oratione, vidi super castrum Crescentii angelum, qui gladium cruentatum detegens revocabat eum in vaginam, intelligens, quod cessaret gratio, tum de simili prostratis ad orationem circiter octoginta mortui sunt inventi; et deinceps, mutato nomine, dictum est castrum Angeli. Comminatio, ut diximus, annualis est. Cum enim singulis annis legitur Apostolus, dicent: *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit; non dijudicans corpus Domini: ideo inter vos mutui imbecilles et infirmi, et dormiunt multi* (I Cor. xi). Quid aliud est quam si dicaret: Cavete, ne esca salutaris sic sit in ore vestro, quod ideo ira Dei ascendat super vos, ne esca, que datur vobis in resurrectionem, fiat vobis in ruinam. Sed non arbitror prætereundum quod pluraliter dicimus: *Escæ eorum*. Est enim esca jumentorum, est esca fidelium, est etiam esca grandium. Esca jumentorum grandis et necessaria, de qua dicitur: *Qui dat jumentis escam ipsorum* (Psal. cxlv). Haec sunt victualia de fructibus terre, et animantibus nobis concessa ad reficiendas ventris ruinas. Esca vero fidelium salutaris est et mystica: Eucharistiam loquor. Solus enim fidelis dicit Dominus: *Parasti in conspectu meo mensam* (Psal. xxii). Et ad sollem filium Salomon dirigit verba dicens: *Fili, sedisti ad mensam deditis. Appone cultrum gutturi tuo, et ride que tibi apponuntur* (Prov. xxii). Scito te debere ei similia preparare. Christus enim passus est pro nobis, vobis reliquum exemplum, ut sequamini vestigia ejus (II Petr. ii). De hac esca dicit propheta: *Faciat Dominus in monte hoc convivium pinguiam medullatorum, convivium vindemicie defecatae* (Isa. xxv), quasi dicat: In valle Tophet, id est in synagoga factum est convivium pinguium et mulsi, qui ibi calix in manu Domini plenus misto. Sed in monte hoc, id est Ecclesia, est esca medullata, et

A potus defecatas. Quod autem fidelium tantum esca sit hic, aperit Ecclesia in scrutinis cathechumenorum, qui usque ad Secretam officiū missæ intersunt, et deinceps ejiciuntur; ac si diceret eis: *Non est bonum sumere panem filiorum, et dare canibus* (Matth. xv). Esca vero grandium spiritualis est et intellectiva. Haec est sacra Scriptura, que quot habet documenta, totidem proponit sercula litterata. Grandes enim in Ecclesia litteratos dicimus: do quibus Apostolus: *Vos qui majores estis, instruite hujusmodi* (Gal. vi). Ipsi enim dati sunt speculatoriæ domini Israhel, unde et predatores nostros episcopos vocamus. (125) De his dicit sapientia: *Cibus grandium ego sum specialis. Sane cibus gratia Domini ibi assignatur. Vetusissima veterum comedietis; sed superuenientibus novis projicietis vetera* (Lev. xxvi). Vetusissima enim ante vetera, mortalia sunt præcepta sacrae Scripturæ; que etiam natura duce dígito Dei scripta sunt in cordibus nostris. Vetera vero, que post illa significativa sunt legis Mosaicæ præcepta, que donec res significata veniret, erant observanda. Nova vero superuenientia, evangelica est perfectio. *Nisi abundet, inquit Christus, justitia vestra super justitiam Scribarum et Pharisæorum* (Math. v); ac si diceret nobis propheta: *Vos futuri grandes in Ecclesia, qui super senes intelligitis, qui sublato velamine litteræ coruñtam Moysi faciem irreverberatis oculis videbitis, mortalia et evangelica servate, cærimonialia vero alijice. Itaque post tot exempla pereuntium, cavenimus nobis est impendio, ne dum esca spirituale adhuc sunt in ore nostro, ira Dei veniat super nos, et pereamus; ita flagitium ipsum quem recipimus, ut post escas hujus temporis sacramentales, trahat nos ad mensam Patris Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæcum per ignem.*

SERMO XXI.

IN ASCENSIONE DOMINI.

(Exstat inter Opera Bildeberti Cenomanensis. Vide Patr. tom. CLXXI, col. 585, serm. 50.)

SERMO XXII.

DE SANCTA TRINITATE.

(Exstat ibid., col. 595, serm. 55)

SERMO XXIII.

DE SANCTA MARIA MAGDALENA.

(Vide ibid., col. 671, serm. 69.)

SERMO XXIV.

IN FESTO S. JACOBI APOSTOLI, SANCTI CHRISTOPHORI MARTIRIS, ET GERMANI CONFESSORIS.

Ad regulares.

In ore duorum aut trium stabit omne verbum (Deut. xvii; Matth. xviii). Moyses, in Deuteronomio, immo Dominus per Moysen filiis Israel, quibus formam judiciorum dederat, sufficientem etiam numerum testimoni ad decisiones causarum annotavit. Sed quoniam *omnia in figura contingebant illis* (I Cor. x), potest ibi non incongrue pronuntiari numerus testimoni, qui necessarii nobis erunt in die extreæ ventilacionis, quando omnes astabimus ante tribunal judicis aterni reddituri ratione de his, quæ gerimus secundum corpus. Deus enim noster qui tanquam oris ad occasionem dixit est, et non aperit os suum (Isai. LIII), manifeste veniet, et non silebit, cum sederit, scilicet Antiquis diebus, cuius capilli candidi velut nix, et pedes ejus similes auricha co, et throni circa eum positi, et libri omnium aperti erunt (Dan. x): et habebit ventilabrum in manu sua, et separabit grana a pa-

Gregor., lib. xi Ep., cap. 2. Baren., tom. VIII pag. 6.

(123) *Microl.*, cap. 57. Joseph., lib. v *De ecclesiis* *Judaico*, c. 14.

(124) *Joan.* diacon. in *Vita B. Greg.*, lib. i, cap. 56.

leis; paleas autem comburet igne inexstinguibili; A rebit spiritui, et Spiritus Deo, ut fiat unus spiritus eum illo. De creatiene Patris dixit Filius: *Pater meus hucusque operatus est*; et de reconciliacione sua subdidit: *Ego autem nunc operor* (Joan. v). De glorificatione poterit dicere Spiritus, Pater et Filius hucusque operati sunt, deinceps ego operabor, et faciam cœlum novum et terram novam (Isa. xxv).

Sequitur de secundo ordine testium, *in ore quorum stat omne verbum*. Horum omnis doctrina in tribus est: in spirituali generatione, in speciali dilectione Verbi incarnati, in forma Christianæ religionis. Causa quidem carinalis geneseos et rationes nobiles philosophi gentium satis diligenter et caute nobis tradiderunt. Etiam Moyses de generatione eterni et terra, et omnium que in eis sunt, prosecutus est. Carnales etiam generationes Patrum, de quorum seniore Christus nasciturus erat contextus, sed spirituales generationes subsilenti transierunt. Etiam de dilectione Dei Vetus Testamentum nos instruxerat ibi: *Dileges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, etc. (Deut. vi; Matth. xxii), sed de modo diligendi hominem Deum nusquam expressebat. Frequenter quidem dicitur, sed non frequenter explicatur, quod Christus secundum hominem minus est diligendus Deo, et plus proximo. Forma vero religionis veterum erat in figuralibus, et in conjugio, quia maledictus erat, qui non faciebat semen in Israel (Exod. xxiii); longe alio schemate Christiana religio figurata est. Proinde necessario testes Ecclesiae prelati contestati sunt de his tribus, spirituali scilicet generatione Dei, hominis dilectione, forma religionis Christianæ. (126) Porro quodlibet istorum trium in tribus est: est autem spiritualis generatio innovatio spiritus, de qua dictum est. Deponentes veterem hominem induit novum, qui secundum Deum creatus est (Ephes. iv). Ethoc sit in baptismio, in penitentia, in martyrio. Prima quidem necessaria est omni viventi, secunda omni peccanti, tertia congrua est praedicanti. Primari sub pena præcepit Christus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum* (Joan. iii). Tertium conclusit, dicens: *Qui perdidit animam suam propter me et propter evangelium, in futuro servabit eam* (Matth. x). De eisdem Petrus ait: *Penitentia et baptizetur unusquisque vestrum* (Act. ii), et alibi: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquent exemplum, ut sequamini vestigia eius* (I Petr. ii).

Sunt itaque in hac vita quatuor generationes una carinalis, et tres spirituales. Harum quatuor, prima est naturalis, secunda sacramentalis, tertia penitentialis, quarta triumphalis. Prima fit per traductionem, secunda per tinctionem, tertia per contritionem, quarta per confictionem; quinta erit unica, quam expectamus, quando scilicet mortale hoc induit immortalitatem, et corruptibile hoc incorruptionem (I Cor. xv). De his quinque generationibus ait Propheta: *Permanebis cum sole et ante lumen, in generatione et generationem* (Psal. lxi). Lunam dixit Ecclesiam que est generationis consecuta generationem. Non enim in his quatuor habet Ecclesia manentem civitatem, sed quintam futuram inquirit. Inde est quod sacra Scriptura sapienter per quadragenarium numerum presentem vitam, per quinquagenarium futuram significat. Quadragesima enim sonat, quatergeniti, quod congruit viæ, in qua quater generantur. Quinquaginta quinque geniti, quod congruit patriæ, in qua quinto generantur.

Sequitur de dilectione Verbi humani, quæ nihilominus triplex est: est enim diligendus Christus dulciter, sapienter, fortiter. Dulcis est recordatio eorum, quæ pro nobis gessit in carne. Consideremus regem gloriae molestias parvuli vagientis sustinuisse, vilibus pannis involutum fuisse, fatigatum

ex itinere resedisse, doctorem veritatis in dictis A habuisse contradictores, in factis observatores, in tormentis irrisores ; attendamus filium Virginis illum spulis, palmatum colaphis, lividum plagis, confixum clavis ; Creatorem cœli et terræ pendente in cruce, palidum in morte, deformum in corpore. Horum adeo dulcis est memoria, quod lacrymas elicet, oculos suffundit, vultus humectat. Hæc dulcis Christi dilectio maxime nobis necessaria est in orando, ut cum ante ipsum prostrati jaceamus, quasi pedes crucifixi vicissim deosculando amplectamur eos manibus, rigemus fletibus, cruentum tergum crinibus. Hoc modo tanum diligebat eum Petrus, cum audivit : *Vade retro me, Satana, non enim sapis qua Dei sunt* (Matth. xvi), qui sapientem Dei dispositionem vis impedit. Non enim sufficit quod tenere diligis, quia nondum diligere sapis. Diligendus ergo est Christus sapienter, ut hominem illum intelligamus esse etiam Dei virtute et sapientiam : teneamus hominem illum, cum Patre omnia fabricantem, angelos creantem, elementa sociantem, terminos orbis separantem, omnia cum Patre gubernantem, in nullo Patri dissimilem. Tenere hoc, sensus consummatus, Hæc est sapientia, pro qua perdita est sapientia sapientum, et prudentia prudentum reprobata (I Cor. i). Hæc est virga Moysis, que virgas magorum devoravit (Exod. vi), de qua dictum est : *Absorpti sunt jacuti petrae judices eorum* (Psal. cx). Hæc sapientia maxime necessaria est nobis in pressuris adversitatum. Si enim considerabimus omnia justo Dei iudicio fieri, licet occulto, non murmurabimus in adversis, in quo cum B. Job (Cap. i) clamabimus : *Benedictus Deus. Quia enim sapienter sapientem diligimus, de sapienti ejus dispositione gratulamur.* Hoc modo diligebat Petrus, cum ait : *Tu es Christus filius Dei* (Matth. xvi). Dulciter diligebat Paulus, cum diceret : *Absit mihi glorari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Gal. vi). Sapienter, cum aiebat : *Etsi neverimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus* (II Cor. v). Cæterum, quia passus est pro nobis Christus, diligendus est fortiter a nobis, ut potius animam pro eo ponamus, quam confessionem ejus non ininis deponamus. Quem modum diligendi, quia Petrus non habuit, cum ad vocem ancillæ negavit, utrumque quem habuerat amisi. Simulaverat quidem se fortiter diligenter, cum dixit : *Animam meam pro te pono* (Joan. xiii) ; sed fortis dilectio eclipsi non patitur, flecti nescit, timorem non admittit, sed tandem fortiter diligens perdita restaurat. Hæc dilectio maxime in extremis valet, ut sic diligamus solventem nexus proportionales animæ et corporis, quod placeat nobis, quia solvit, et dicamus : *Diripisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo* (Psal. cxv).

Sequitur de forma religionis Christianæ, quæ nimis triformis est, quam breveri Apostolus terminat B dicens : *Sobrie, et pie, et juste vivamus in hoc sæculo* (Tit. ii). Sobrie in nobis, juste ad proximum, pie ad Deum. His gradibus itur de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion (Psal. LXXXIII). Hæc est scala, per quam Jacob vidit angelos ascendentes et descendentes (Gen. xxvii). Sie itur ad astra, brevis est scala, non laboriosa , tribus tantum distincta ascensoriis. Etiam quolibet ascensorium trium est palmarum. Est enim sobrietas, in sumendis, in apponendis, in adjiciendis. Sumenda dicamus eibum et potum, quibus sumptus ruinas ventris naturaliter supplerunt. Apponenda vestes, quæ nobis superponimus, ut intemperiem aeris non sentiamus. Adjicienda, domos et utensilia earum cum omni suppellici necessaria, quæ usibus humanis circa nos adjiciuntur. Justitia ad proximum nihilominus in tribus est, que Dominus tradidit, dicens : *Dilige inimicos vestros, beneficite his, qui oderunt vos, orate pro persequentibus, et calamitantibus* (Match. v). Jus

B ris. Satagamus ergo sic solemnizare, ut principi testium cedat ad gloriam, glorificatis testibus ad venerationem, nobis venerantibus ad salutem. Timendi sunt testes isti, sed præcipue voliis, quibus loquimur, qui ad pedes S. Germani jugiter excubatis. Timendus est testis tantus. Ipse quidem datus est speculator huic domini et habitantibus in ea. Custos vester est, non dormitat, nec dorrit, omnia conservat in corde suo conferens quæ agitis. Putasne, qui in hora silentii confabularis alieni, possis dicere : Nemo me audit? Unicus est, et unius cui loquor, parietes aures non habent, et non audiunt. Noli errare, S. Germanus non irridetur. Custos tuus audit quæ dicas, et cui dicas, et quo loco, et tempore dicas, et sæpo quo animo dicas. Si forte cibos communes et regulares fastidieris, et præter corporis necessitatem, et loci ac temporis opportunitatem, seratis januis, fenestræ clausis mollius debito curabis te, dicens : Ne me videt, prouel est omnis arbiter, noli errare, Germanus te videt. Putas, quod non adyterat manus, manus inuncto tactu carnium, ructationes salsamentorum, inter catices scintillationes oculorum? advertit plane, et animadvertis, donec, qui rigorem ordinis sui pervertit, a pervertente se avertit. Sed dices : Fugiam a facie Germani, cellas habemus remotiores et privatas ubi vivere libebit, ut libuerit. Ibi quoque sequetur te oculus Germani, imo honestius ibi vivere te oportet, si sermo tuns circumspectos prius veniat ad linam, quam semel ad linguan, incessus modestus, tenuis virtus, medioris habitat, ut videant homines opera tua bona, et glorificant Patrem tuum, qui est in celis, et Germanum tuum, patronum tuum, qui est in terris. Cæterum testes hi secundi ordinis plurimum nobis timendi sunt, quanto detestabiliora publice, quod gravius est, perpetranus. Timendi sunt, ne agatur contra nos; implorantes, ut propter nos. Magis autem timendus est iudex, ne puniat; implorandus, ut parcat. Imploremus itaque eum singuli, imploremus universi, ut liberet nos ab auditione mala et a verbo aspero (Psal. cx), Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, in die illa tremenda, cum veneratur judicare vivos et moertos, et seculum per ignem.

SERMO XXV.

IN FESTO EORUMDEM

(Exstat inter Sermones Hildeberti Cenomanensis
Vide Patrol. tom. CLXXI, col. 644, serm. 63.)

SERMO XXVI.

IN FESTO S. PETRI AD VINCULA.

(Vide ibid., col. 627, serm. 59.)

SERMO XXVII.

IN FESTO S. PETRI AD VINCULA.

Diripisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificab; hostiam laudis (Psal. cxv). Petrus vinculatus al-

Herode potuit diere : *Dirupisti vincula mea*, quando de carcere Herodis eductus est ab angelo, quando ipse dixit : *Nunc scio vero quia misit Dominus angelum suum, et eriguit me de manu Herodis, et de omni expectatione Iudiciorum* (Act. xii). Idem posui us in vaticinio crucis potuit eructare hostiam laudis, hanc scilicet : *Gradias tibi ago, Domine, quia ho tibi fieri soerui, et ita ipsa potuit dicere : Tibi sacrificabo hostiam laudis*, et ita cum David tempore suo istud prophetasset, potuit et Petrus spiritu propheticus hoc praedixisse de genere mortis et passionis sue, subsequenter etiam de gratiarum actione, cum dissit : *Tibi sacrificabo hostiam laudis*. In morte siquidem Petri soluta sunt ejus vincula, physicales scilicet nodi, sive mavis dicere proportionales, quibus ita amicibiliter vincientur corpus et anima, ut etiam cum anima inde egreditur, si posset fieri, egredi nollet, sed superinduit, sicut dicit Apostolus (*I Cor.* v). Sic ergo versiculos iste psalmi de vinculis Petri potest expōni, et adhuc forte melius; sed quia quibuslibet forte haec manifesta cognovimus, alia vineula secreteiora queramus. Quanto enim doctrina secretior, tanto iuendor; quanto morosior, tanto gravior. Ergo vineularum alia sunt vanitatis; alia veritatis. Veritatis alia sunt necessitatis, alia voluntatis, et ita subdivide : Vineula vanitatis sunt generaliter peccata maxime septem principalia vita, ut avaritia, superbia, etc. Sed quia istorum doctrina non est istius temporis, et forte tanta, quia non potero ad eam, consuetularem sequens, prout potero, quoniam septenarius est numerus universitatis, sub septenario omnia vanitatis vineula comprehendam. Primum est negligētia, secundum curiositas, tertium cupiditas, quartum experientia, quintum consuetudo, sextum contemptus, septimum malitia. Istis septem vici et diabolus hominem vicit. Vide ergo quae et qualiter circa victimum victor exercitat : primo deiecit, secundo distractit, distractum capit, capitum ligat, ligatum incarcerat et incarceratedum vexat, vexatum deprimit, et suffocat. Sed est, quando victus homo resurgit, et victorem deiecit, dejectum distractum capit, captum ligat, ligatum incarcerat, incarceratedum vexat, vexatum deprimit, et suffocat; et sic qui primo tentabatur vineulis, jam solutus est a vineulis. Solutus ergo a vineulis negligētiae, quam laudem, quam hostiam debet Domino dicere ? *Domine, eduxisti pedes meos de lacu miseria, et de luto facies* (*Psalm. xxxix*). Et iterum : *Eduxisti oculos meos a lacrymis, et pedes meos a lapsu* (*Psalm. lv*). Eductus de laqueo curiositatis quid dicet ? *Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me* (*Psalm. cxviii*). Eductus de laqueo cupiditatis quid dicet ? *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo* (*Psalm. cxli*). Et cum eductus fuerit de laqueo experientiae, quid dicet ? *Miki mundus crucifixus est, et ego mundo* (*Gat. vi*). Eductus de laqueo contemptus, quid dicet ? *Humiliatus sum, et liberavit me* (*Psalm. cxiv*). Eductus de laquo consuetudinis, quid dicet ? *Vota mea reddam in conspectu omnis populi ejus, in atrii domus Dei nostri* (*Psalm. xxii*). Eductus de laqueo malitiae (qui ex ultimo loco ponitur, sicut sapientia in septimo loco inter dona Spiritus sancti) : sapientia a sapore dicta; sicut malitia omnino insipidum reddit hominem) quid dicet ? *Domine, eduxisti ab inferno animam meam; salvasti me a desce dentibus in lacum* (*Psalm. xxix*). Istis laqueis homo se, vel diabolus hominem illaqueat. Ab his solvit Petrus, cui data est potestas ligandi atque solvendi; quia quacunque ligaverit super terram, erunt ligata et in celis (*Math. xvi*). Haec sunt vineula vanitatis. Necessitatis sunt duo, quibus homo in baptismō ligat se, confessione, ut cum queritur ab eo : *Vis baptizari? volo*. Et cum queritur : *Credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem celi et terra?* Credo; vel anathematizando, cum dicitur. *Abrenuntias diabolo*, et

A omnibus pompis ejus? Abrenuntio : ista cuilibet Christiano sunt necessaria. Ista ligat Petrus, id est Ecclesia. Illic sunt ; spes, fides, etc. Ists solvit hic in extremis agens, quia ex tunc fides et spes evanescunt, et talis solitus quam landem dicit ? generalē in omnibus Christianis necessariam. Scire quid sit Deus in se, quid in angelo, quid in mundo, quid in electo, quid in reprobo. Dicat : *In se Deus est principium et finis* (*Apoc. xxii*); in angelo, dulcedo et sapor; in mundo, admiratio et decor; in electo sustentatio et adjutorium; in reprobo terror et horror. Hic est hostia Deo placens et generalis. Vineula voluntatis sunt obedientia et professio regularis. Ists se ligat homo volens, regularem loquitur : g' ave siquidem est consueta relinquere. Magnum vero sibi vineulum injicit, qui solebat esse suus liber, et modo se addicit alterius voluntati. Magnum sibi apponit vineulum, qui solebat ire per campū licet in confabulando cum sociis, et subdit se modo silentio regulari. Magnum sibi imponeat vineulum, qui ad libitum suum solebat interesse concessionebus et poulis, et modo non potest comedere, neque bibere, nisi in horis statutis. Hic sunt predicta vineula secreta, de quibus hic diximus, quibus et homo se ligat, et ligatur. Superest ergo, ut quia Petro data est potestas ligandi et solvendi, oremus et nos : Deus, qui B. apostolum Petrum a vineulis absolutum illas est, vineula fecit abire, nostrorum quisquis absolvet vineula peccatorum, Dominus noster, judex noster, Jesus Christus, qui venturus est judicare vivos et mortuos, et saecula per ignem.

SERMO XXVIII.

IN ASSUMPTIONE BEATE VIRGINIS MARIE.

(*Legitur inter Hildeberti Cenonensis Opera. Vide Patr. t. CLXXI, col. 627, serm. 59.*)

SERMO XXIX.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. VIRGINIS MARIE.

Ibo mihi ad montem myrrae, et ad colles Libani, et loqueris sponsa mea (*Capt. iv*). Sponsus quidam hic loquitur, qui sponsam habet, et spondet se visitaturum illam. Nota ergo quod non semper domi est sponsus iste. Cavet enim forte, ne vilescat amor eius; et quia citius in tedium veniret, si semper praesens esset, ideo aliquando se subtrahit, aliquando ad tempus recedit; ut, dum requiriatur absens, strictius teneatur praesens. Et tunc forte aberat, quando haec dicebat. Sed ne rursus longior mora aliquatenus oblivionem gigneret, redire disponebat, et ait : *Ibo mihi*; secum loquitur quod facturus est, quia ad dicendum dulce est quod dulce est ad faciendum, et nescio quo pacto quod multum cupimus, nunquam loqui fastidimus. *Ibo*, inquit, *mihi*. Sibi vadit, quia singularis amor particeps secreti non recipit; sibi vadit, quia non vult soleam itineris, quia non patitur consortem amoris. Sed queris quis sit isto talis sponsus, quae sponsa ejus? Sponsus est Deus, sponsa est anima. Tunc autem sponsus domi est, quando per internum gaudium mentem replet. Tunc recedit, quando dulcedinem contemplationis subtrahit. Sed qua similitudine anima sponsa dicitur? ideo sponsa, quia donis gratiarum subarrhata. Ideo sponsa, quia illi casto amore sociata; ideo sponsa, quia prole virtutem fecundata. Nulla est anima, quae suis sponsi arrha non accepit. Sed est quedam arrha communis, quedam specialis. Communis arrha est, quod natu sumus, quod charismata virtutum accepimus, quod sentimus, quod sapimus, quod discernimus. Specialis arrha est quod regenerati sumus, quod remissionem peccatorum consecuti sumus, quod charismata virtutum accepimus : et quod quisque habet, hoc cuique arrha est. Arrha est divitiæ sue, quibus fovetur, ne eum molestia paupertatis frangat; arrha est pauperi paupertas sua, qua castigatur, ne abundans per incontinen-

tiam deflatur; arrha est fortis fortitudo sua, qua roboratur, ut ad bonum opus convalescat; arrha est debili debilitas sua, qua stringitur, ne malum perficiat; arrha est sapienti sapientia sua, qua illuminatur, ut proficiat; arrha est insipienti simplicitas sua, qua humiliatur, ne superbiat: et omnino quidquid in hac vita humana fragilitas tolerat, hoc plus Coritor, quantum in sua bonitate est, vel ad correctionem pravitatis vel ad perfectum virtutis dispensat. Ideo in omnibus gratias agere debemus, ut dum ubique misericordiam ejus agnoscamus, semper in ejus amore proficia nos.

Ibo, inquit, *miki ad montem myrrhae*, etc. Myrrha quæ amara est ad gustandum, et corpora mortuorum a putre tine servat, significat mortificationem carnis. Libanus, quod interpretatur *decandidatum*, significat mundum, tiam cordis. Haec ergo est via, per quam sponsus ad sponsanum venit. Mons myrrhae et colles Libani, quia primum per abstinentiam concupiscentiam carnis occidit, deinde per munditiam cordis ignorantianis meatis abstergit, postremo quasi tertio die ad colloquium sponsae veniens desiderio suo animam occidit. Ideo convenienter dixit: *Mons myrrhae, non collis myrrhae; et colles Libani, non montes Libani*, quia in afflictionem decessus esse constantes, et in successu virtutum humiles. Altitudine enim montis eminentiam significat magnanimitatis et mediocritatis, collis temperantiam humilitatis. Item, quod montem singulari numero posuit, et colles plurali, significat quod in mortificatione exterioris delectationis parum est, quod perdimus, et in illuminatione mentis intrinsecus multiplex est bonus, quod invenimus. In monte myrrhae accipimus fortitudinem contra carnis concupiscentiam, in collibus Libani accipimus illuminationem mentis contra ignorantiam; in colloquii sponsi, accipimus charitatem contra malevolentiam, et cordis obdurbationem. Potentia ad Patrem, sapientia ad Filium, charitas ad Spiritum sanctum pertinet. Hoc C est quod dicitur, peccare in Patrem, peccare in Filium, peccare in Spiritum sanctum. Quando enim ex fragilitate peccamus, peccamus in Patrem, quasi contra potentiam; quando vero ex ignorantia peccamus, peccamus in Filium, quasi contra sapientiam; quando vero ex malevolentia peccamus, peccamus in Spiritum sanctum, quasi contra dilectionem, et ideo peccare in Patrem, sive in Filium, hic, sive in futuro remittitur (*Matth. xi*); quia, qui ex fragilitate vel ignorantia peccat, sicut aliquam excusationem habet in culpa, ita aliquam remissionem debet habere in pena, sive in hoc saeculo, si paenitentia, ut facilius consequatur indulgentiam; sive in futuro saeculo, si in malo perseveravit, ut tolerabiliorem sentiat penam. Qui vero ex malitia peccant, eorum delictum nullam habet excusationem, et ideo pena eorum remissionem habere non debet, quia, si paenituerint in hoc saeculo, plena satisfactione multandi sint: si vero non paenituerint, plena damnatione in futuro saeculo pauciendi: et ideo huius, nec hic, nec in futuro secundo remissionem accipiunt, non quia paenitentibus venia denegetur, sed quia pleno peccato plena retributio debeatur.

Loquar, inquit, sponsæ meæ. Duobus modis loquitur Deus ad animam. aliter item ad formicariam, aliter ad sponsanum; aliter ad fedam, aliter ad pulchritudinem; aliter ad peccatricem, aliter ad justificatam: ibius fidelitatem increpat, hujus pulchritudinem laudat; illam increpando timore concitat, istam laudando ad amorem accendit. Illi loquitur, quando maculas suas ei ostendit, isti loquitur, quando dona quæ contulit, ei ad memoriam reducit; illius tenebras illuminat, ut agnoscat quid sit, et defleat quod fecit; istam affectu dulcedinis interne tangit, ut recolat quid accepit, et non obliscatur eum qui dedit. *Loquar, inquit, sponsæ meæ*. Si ergo sponsus sum, si ad sponsanum locutus sum; scitote, quod præter mortem nil loqui possim. Postquam

A igitur haec secum dixerat sponsus, continuo iter arr'puit, veniensque et videns sponsam, mox quasi ejus specie in admirationem ductus, in haec verba prorupit: *Tota speciosa es, proxima mea*, etc. (*Cant. iv*). Vel cum precedenti hoc conjungitur: *Loquar sponsæ meæ*; sic scilicet, *Tota speciosa es, proxima mea*; sed illud gratius accipitur: *Tota speciosa es, proxima mea*. Omnis anima vel aversa est a Deo, vel conversa ad Deum. Aversa autem, alia remota, alia remotissima. Conversa autem, alia propinquia, alia proxima. Quæ remota est, turpis jam est: item quæ propinquæ est, speciosa est, sed adhuc non tota. Quæ proxima est, tota speciosa est. *Tota speciosa es proxima, et macula non est in te* (*ibid.*). Totus speciosus est, cui nihil deest pulchritudinis; totus speciosus est, cui nihil inest turpitudinis. Ego totus speciosus sum, quia omne quod pulchrum est, in me est. Tu *tota speciosa es*, quia nihil quod turpe est, in te est. *Macula non est in te*. Veni ad Libanum sponsa. Haec tuus qua via sponsus ad sponsam venerit; quid venies ad ipsam dixerit, audivimus. Deinceps sponsa ad sponsum, quia via venire debeat, audiamus: *Veni, inquit, ad Libanum*. Invitat eam, et vocat; quia non ideo ad illam venit, ut cum illa permanereret, sed ut illam ad se traheret. *Veni ad Libanum, reni, ad Libanum venies*. Bis invitando dicit. *Veni*; tertio affirmando, subiungit: *Venies*. Sed quid est haec affirmatio, nisi congratulatio, qua bono proposito nostro congaudet; ac si diceret: Obedientiam laudo, propositum video, devotionem non ignoro; yoco, et respondes: invito et operata es, ergo venies. Sed quare bis dicit, *reni*? ut qui extra se est, primum ad se referat, qui in se est supra se ascendat. Primum in nobis est, et prævaricatores ad eorū redire monet. Deinde supra nos est, ut justificatos ad se invitent. *Veni, inquit, reni, veni deforis intus ad te; veni de intus, intrinsecus super te ad me*. *Veni ad Libanum, sponsa, veni ad Libanum, reni de Libano* (*ibid.*), decandidato; ad Libanum, non decandidatum, sed candidum. Veni de corde mundato ad mandatorum cordium, non mundatum, sed mundum. Non pervenis ad me, si remanes in te; ascende super te, et invenies me. Venies ad me, et transibis ad montem Seir, vel Sanir. Seir interpretatur, *hispidus*, vel *pilosus*. Sanir *nocturna avis*, vel *fetor*. Et est Seir idem qui Edom, id est Esau. Esau et Jacob duo erant fratres (*Gen. xxv*). Esau prior natus, sed a post nato Jacob supplantatus. Esau venator, et studiis agrestibus deputus fuerat. Jacob vir simplex domi habitabat. Quid autem hi duo fratres, nisi duos motus, qui in homine sunt, designant, hoc est concupiscentiam carnis et spiritus. Scimus autem quod dicit apostolus, *non prius quod spirituale* (*1 Cor. xv*), sed quod carnale est, prius est: hoc est Esau prius nascitur. Cum vero spiritus concupiscentia robatur, concupiscentia carnis marcescit: hoc est Esau a post genito Jacob supplantatur. Item concupiscentia carnis quasi Esau venator foris pascitur, concupiscentia vero spiritus, quasi Jacob vir simplex intus delectatur. Est ergo Seir pilosus carnis motus turpis et indecorus; et bene pilosus, quia sic pilus in carne radicem legit, sed exerescendo carnem excedit, ita carnis motus de necessitate oriuntur, sed ex crescendo in voluntatem usque profluit. Et quemadmodum pilus præcidi potest sine dolore, sic appetitus carnis, quantum ad superfluitatem pertinet, quasi extra sensum carni's sine detrimento praeditum, sed quantum ad necessitatem spectat, quasi intra carnem non sine detrimento extirpatur. Ecce diximus quid sit Seir, nunc quid sit mons Seir videamus. Habet enim Seir iste montem, habet et vallum; et ut plus dicam, habet montem, habet campum, habet vallum; sed in valle debilis, in campo est fortis, in monte insuperabilis. Seir in monte est appetitus carni's in necessitate. Seir in

valle, est appetitus carnis in voluptate. Quando ad A nem omnium hostem sibi singulariter insensum habent. Nihil ergo melius per montem Seir quam parcimoniam, nihil melius per montem Hermon quam patientiam sanctorum accipimus.

Quare ergo in monte insuperabilis est? quia sustentamentum carnis in hac adhuc carne degeneribus necessarium est. Quare in campo fortis? quia et robur carnis aliquando profectibus animæ utile est. Quare in valle debilis? quia voluptas carnis semper superflua est. In valle prohibetur, in campo conceditur, in monte remuneratur; in valle servit, in campo pugnat, in monte regnat; in valle est luxuria, in campo temperantia, in monte parcimoniam. In valle, adjuvante gratia, facile calcatur; in campo cum difficultate vincitur, in monte ne superari valeat, ipse ei quotidianus noster defectus vires jugiter subministrat. Qui superflua resecat, Seir in valle concaicat; qui vero etiam de necessariis aliquid minuit, Seir in campo vineit, qui autem ad sustentamentum tantum naturæ necessaria tribuit, quasi Seir in monte exactori obsequiam reddit. Sciendo tamen quod Seir iste ibi sine difficultate vincitur, ubi periculosissime dominatur; ibi vero prorsus insuperabilis est, ubi sine periculo tolerari potest. Si vero legatur Samir, quod interpretatur nocturna avis, vel fetor, ad evanescere carnalem motum congrue referri potest. Qui vel ideo nocturna dicitur, quia occultus venit, dum specie necessitatis irrepit voluptatis illecebra, vel quia per delectationem carnis nascitur execratio mentis. Nocturna ergo avis est occultus et improvisorius motus carnis. Quare vero concupiscentia carnis fetor dicatur, hoc iam expositione non indiget.

Et Hermon (*Cant. iv.*). Hermon interpretatur *anathema ejus*; cuius ejus, nisi ipsius anathematis? Primum ergo querendum est quid sit anathema; deinde, quid sit anathema anathematis, adjungendum. Anathema, hoc est separatio; anathema anathematis, separatio separationis. Et fortasse, si separatum esse, malum sit; tamen separatum esse a separato bonum erit. Quis autem melius potest dici anathema, quam apestata angelus, qui se primum per superbiam a societate illius supernæ civitatis separavit, et ex merito prevaricationis sue, dum capitum membrum esse noluit, ab unitate corporis illius praecisus caput iniquorum omnium factus est? Constat autem quod omnis homo secundum primam generationem, qua in peccato concipiatur, cum peccato nascitur, hujus capitum membrum est, et ad illius societatem pertinet. Sed quisquis per saecula ente fidei regeneratus membrum Christi efficit, ab unitate huius corporis separatur. Quis est ergo anathema, nisi diabolus et membra ejus? et qui sunt anathema anathematis, nisi hi, qui separati a corpore diaboli facti sunt membrum Christi? Quid significet Hermon ianædiximus; nunc quid significet mons Hermon vidamus. Nam, quemadmodum supra de Seir dictum est, ita et nunc de Hermon dici potest: quod videlicet alii sint mons Hermon, ali wallis Hermon. Wallis Hermon dici possunt, qui per fidem quidem a diabolo iam separati sunt, sed adhuc per vitam carnalem in infinitis desideriis prostrati jacent. Campus Hermon sunt hi fideles, qui medium quemadmodum statum tenentes, nec per voluptatem carnis in imo depressi sunt, neque per spiritualem conversationem ad superna erigi possunt. Mons vero Hermon sunt hi, qui non solam per fidem a diabolo sunt separati, sed etiam per eminentiam virtutis, et per constantiam mentis contra diabolum sunt eretti: et hi profecto sunt, quibus antiquis hostis magis invictus; quos non solam a se divisos, sed etiam contra se erectos videt. Hi sunt ergo, quos jugiter persequendo opimere uitunt, quos et a se recessisse, et stare contra se consupicunt. Iste ergo tanto graviores tribulationes saepe sustinent, quanto magis commun-

A nem omnium hostem sibi singulariter insensum habent. Nihil ergo melius per montem Seir quam parcimoniam, nihil melius per montem Hermon quam patientiam sanctorum accipimus.

Sequitur deinde: *A cubilibus leonum* (*ibid.*) Quid per cubilia leonum, nisi ut ita dicam, sopita crudelitas intelligitur? Et quid est sopita crudelitas, nisi carnis voluptas? quæ improvidos quoque nunc quidem delectat per experientiam prius, post vero cruciat per conscientiam, deinde per paenam. Attende quomodo nunc in delectatione carnalis voluptatis dormit crudelitas ventura damnationis. *Faujas*, inquit Salomon, *distillans tabia mercericis, et nitidius oleo gutture ejus, novissima autem ejus amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps* (*Prov. v.*). Et rursus: *Quis est parvulus, declinet ad me. Et recordi locutus est: Aquæ furiva dulciores sunt, et panis absconditus suarior.* Et ignoravit quod gigantes ibi sint, et in profundis inferni convivæ ejus. (*Prov. ix.*) Et Dominus ad B. Job de antiquo hoste loquens, ait: *Sub umbra dormit in secreto calami, in locis humentibus* (*Job xl.*) In illis enim mentibus diabolus pausat, quæ intus a calore divini amoris frigidæ, foris nunc influxa carnalium voluptutum delectatione gaudent, et quæ subinde amaritudine secutura sit, non prævident. Cubilia ergo leonum sunt blandimenta carnalium voluptatum, quæ nunc quidem mediae videntur per experientiam, post vero crudelitatem sentientur per paenam. Nunc siquidem leo cubat et dormit, quia mentibus carnalium nunc per delectationem peccati diabolus blandum se simulans, nondum qualis futurus sit ostendit. Sed tunc evigilare in ipiet, quando eos, quos illicitis nunc delectationibus seducens spontaneos teat in culpa, post aperte saeviens invitatos trahit ad tormenta.

Sequitur: *A montibus leopardorum* (*Cant. iv.*). Leopardus a leone et pardo procreatur. Leo crudelis est, leopardus maculosus. Si ergo leo propter crudelitatem dæmones, pardus propter varietatem congrue haereticos designat qui, quia unitatem fidei diversis et perversis dogmatibus s induunt, quasi quibusdam maculis corpus infectum gerunt. Qui sunt ergo leopardi nisi superbi amatores hujus sæculi, quos primum diabolus per doctrinam haereticorum ad perfidiam general, ac deinde per hujus mundi auorem ad vitia inflammant? Montes leopardorum divitiae sunt et pompe hujus sæculi, in quibus perversi se extollunt, et electorum via m tanto acerius insectantur, quanto eos in hoc sæculo abjectos et humiles aspiciunt! Bene ergo dicitur ad sponsam: *Venies, et transibis ad montem Seir et Hermon, a cubilibus leonum, a montibus leopardorum.* Quasi diceretur, transibis ad montem Seir, a cubilibus leonum, transibis ad montem Hermon, a montibus leopardorum. Sed quid est de cubilibus leonum ad montem Seir, nisi de incontinentia ad castitatem, de voluptate ad parcimoniam? Et quid est de montibus leopardorum ad montem Hermon, nisi de superbia ad humilitatem, de crudelitate ad patientiam? Et nota quod dixit, *de cubilibus, non de cubili; de montibus, non de monte; et ad montem, non ad montes.* De cubilibus ergo ad montem, de multis ad unum progredimur, quia, quanto magis mundum fugiendo Deo appropinquare incipimus, tanto magis in unum congregamur, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui veniet judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XXX.

IN FESTO S. AUGUSTINI.

Ad regulares.

Melior est canis vivus leone mortuo (*Eccle. ix.*). Litteræ superficies arida quidem et exsanguis videuntur, sed puteus altus est (*Joan. iv.*). Evidenter ipsum, et fortasse inveniens aquam vivam et suavem ad libendum. Ecclesiastes sapientissimus

hominum temperavit nobis grande ferculum in vase brevi, pretiosum in fetili, cibum grandem et cibum grandevum. Sub metaphora enim canis vivi et leonis mortui, contulit, et prætulit Christianum simplicem, humilem et abjectum in domo Dei sui, Iudeo de justi iusta legi glorianti, et philosopho gentium, de sapientia mundi superbienti. Ille enim ex fide sua vivit (*Habac.* ii); isti tanquam mortui dormient in sepulcris, quorum non est adhuc memor Dominus (*Psal. lxxxvii*). Verumtamen non est de eis desperandum; quia qui dormit, adjicere potest, ut restregat, surgere ut vivat. Unde Apostolus : *Surge, qui dormis, exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (*Ephes.* v). Sicut enim justus in praesenti vivit vita mortali, postmodum victurus vita vitali, sic impius in praesenti morte mortal, in futuro moriturus morte vitali. Praedicta itaque metaphora usus est Salomon in commendationem fidelium. Verumtamen possumus et nos uti eisdem verbis transumptive, et verbum nostrum reddere novum, et verba Salomonis facere nostra, et ex eis nostrum et novum formare intellectum ad commendationem P. Augustini. Fortassis est aliquis commendans P. Augustinum, dicens eum fuisse philosophum, inter summos nominatum; commendat in eo torrentem eloquii Tullianum, admiratur in eo quoq[ue] anhelantibus verbis Demosthenis suos rebus novit maritare sermones, et omnem philosophorum peritiam in eo fuisse protestatur. Ad quem respondere possumus. Frater modicum est, vel in quo commendans P. Augustinum. Sane dum esset philosophus, facundus erat, sed infecundus doctor, sed indoctus leo, sed mortuus. Sed per Dei misericordiam factus est de leone mortuo canis vivus, de doctore erroris doctor veritatis, custos Dominici gregis, de eo qui fuerat inimicus et impugnator fidei, factus est defensor Christi, secundum illud : *Domine, lingua canum tuorum ex inimicis* (*Psal. lxvii*); et sic eluet, quia melior canis vivus leone mortuus. A mortuo enim, quasi non sit, p[ro]rit confessio juxta illud : *Non mortui laudabunt te, Domine* (*Psal. cxiii*). Et ne ignoremus, d[icitur] quo generis leonis fuerit Augustinus, adiectiva dictione determinatum est, cum dicitur mortuus.

Quatuor enim genera leonum legitur in sacra Scriptura; est enim leo Deus, et est leo Dei, qui Hebraice dicitur Ariel; est leo Zabulus, et est leo Zabuli. Primus est leo vita; secundus leo vivus; tertius leo mors; quartus leo mortuus. Primus stat in specula, secundus graditur in via, tertius jacet in spelunca, quartus fremit in platea. De primo legitur : *Vicit leo de tribu Juda*, (*Apoc. v*), qui stat in specula, sedens ad dextram Patris, et prospicit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum; de quo legitur in Isaia, quod eum vidisset speculator ascensorem camelis, subditur : *et clamavit leo. Ego sto super speculam Domini jugiter per diem et noctem* (*Isa. xvi*). Leo vivus propriè dicitur martyr, qui non timet quid faciat sibi homo. De quo Salomon : *Tria sunt quae bene gradintur, et quartum, incedit feliciter. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius parebit occursum* (*Prov. xxxi*). Hic est martyr, qui pedem suum tingit in sanguine ut tandem voleat super pennas ventorum. Leo Zabulus latet in spelunca; insidiatur, ut rapiat bene gradientes, et dividat prædam catulis suis, de quo Petrus : *Leo rugiens circuit, quarens quem devoret, cui resistite fortes in fide* (*I Petr. v*). Leo mortuus fremit in platea, terret et atterit eos, qui latam terunt viam, quæ ducit ad mortem; de quo Salomon : *Dicit piger: Leo fortis est, in medio platearum occidendum sum* (*Prov. xxviii*). Hic intelligi potest princeps impius, secundum illud : *Leo fremens princeps impius super pauperem populum* (*Prov.*

A xviii). Sed verius intelligitur philosophus, qui comparatur regi animalium, quia præbat erudiendo animalium populum, docens eum non solum utilia et nocua, sed etiam quid esset summum bonum in vita, sed vario et non vero modo. Summum enim bonum in vita dixit Epicurus voluptatem corporis, Stoicus contemptum mortis, Peripateticus virtutem mentis: quod secus est a veritate. Summum enim bonum in vita est gratia Dei per Jesum Christum. Unde Apostolus : *Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Jesum Christum* (*Rom. vii*). Tali leo fuit P. Augustinus, sed sapientia mundi inflatus, sapientia carnis distractus, quarum utraque est inimica Deo. Erat enim leo mortuus; per sapientiam mundi sapere, desipere est; per sapientiam carnis sapere, insaniare est, unde Dominus : *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo* (*I Cor. i*). Postmodum, ut diximus, factus est de leone mortuo canis vivus. Quam sit utilis vigil custodia canum in *Philippica* Demosthenis legitur (*127*) : « Philippus Macedo obserdat Athenas: dumque colloquerentur de pace, dixit legatis Atheniensium : Date mihi ex vobis decem oratores, quos elegero, et recedam, eroque vobis frideratus in perpetuum. » Et respondebit Demosthenes : *Non damus*. Lupi enim et pastores jurgium habebant, et colloquentibus dixerunt lupi : *Sola causa et seminarium id mier nos sunt canes vestri. Date nobis canes*. Et circumventa simplicitas pastorum dedit eis canes. Tunc lupi audacter greges sine custode invaserunt, et saviorunt in eos ad libitum suum. Porro in sacra Scriptura, canis et tetris, et aureis litteris scribitur, id est et in hono, et in malo accipitur. Adeo enim, et in lege canis detestabilis est, quod qui primogenitum canis redimit, occidi mandatur. Quatuor vero in cane commendantur : latratus utilis, lingua medicinalis, sagacitas mirabilis (quia solo tractu aeris longe positas sentit venationes), et fidelitas commendabilis, quia Dominum suum per pervia et in via mortis sequitur, et obsequitur usque ad mortem. Haec omnia in Patre Augustino, qui libros ejus diligenter insperxit, indubitanter cognoscet. Quasi latrans contra hereticos et falsos fratres disputavit. Quasi medicans verba vita æternæ habuit, quod est salubre antidotum contra molestias sæculi et animi languores; cuius experimentum non est fallax. Nam et, quid esset Deus, quantum humana fragilitas capere potest, scripto nobis insinuavit, deinceps, quid est Deus in se ipso, quid in mundo, quid in angelo, quid in electo, quid in reprobo. In se ipso est alp[us] et omega, in mundo creator et rector, in angelo decor et sapor, in electo liberator et adjutor, in reprobo terror et horror. Quasi sagax; quid, cui, quando et quomodo diceret, diligenter consideravit. Quasi fidelis in eloquio suo nihil opinionis adulterina interseruit: totum pisticum fuit et fidele, probatum terræ, purgatum septuplum; ita ut de eo non solum vere, sed admirative possit dici. *Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore* (*Matth. xxiv*); ecce quanta sit utilitas canis suscitati de leone mortuo. Sed haec quidem est generalis omnium; fuit autem et altius ipsius utilitas specialis in eruditione Canoniconum Regularium. Ipse enim vitam canonicon restauravit, non instauravit; ipsa enim est vita apostolorum et pauperum post mortem Salvatoris in Jerusalem communiter viventium: multitudinis quorum erat cor unum et anima una, qui pretia rerum suarum ponebant ad pedes apostolorum, nihil proprium reservantes (*Act. iv*). Cujus vita canonica caput insisterunt apostoli in tribus: in communia substantia, in communia obedientia, in communia dilectione supra. Hanc sopitam per intervalla

temporum suscitavit P. Augustinus non solum ver-
bo, sed etiam exaravit scripto; quedam superad-
dens ad venustatem ordinis, vel potius ad stercor-
ationem sicutulæ sterili, ne succidatur et in ignem
mittatur: videlicet, de sobrietate ciborum, de mo-
dicitate vestrum, de custodia labiorum, de tempo-
ribus jejuniiorum, de distinctionibus orationum, et
alia in hunc modum. Porro haec particularis utilitas
inventa est in leone mortuo, sed aliter mori quo,
quam prins, id est occiso ut viveret. Juxta quem
modum dicit Dominus: *Ego sic occidam, et sic vi-
vere faciam* (Deut. xxxiii). Juxta quod dictum est Pe-
tro: *Macta et manduca* (Act. x). Ille enim leo occisus
a Sansone, in cuius ore inventus est favus mellis
(Jud. xiv). Samson enim noster gener Thannathaei
confregit eum sicut hædum caprarum, id est sicut
peccatorum et filium peccatorum. Sane peccator as-
similatur hædo in tribus. Hædus enim animal est
olidum, petulcum, hispidum. Fetus peccantis est
in consuetudine, petulantia, et instabilitate, asper-
itas in vermis corrosione. De fetro legitur ibi:
*Ascendunt usque ad celos, et descendunt usque ad
abyssos. Moti sunt velut ebriti* (Psal. cvi). De asper-
itate ibi: *Terra tua spinas et tribulos germinabit
tibi* (Gen. iii). In ore hujus leonis occisi inventus
est favus mellis (Jud. xiv), id est dulcisona ordi-
natio discipliarum regularium. Sicut enim in uno cor-
pore favi plures comprehenduntur cellulae mellis
fluentes, ita in eodem loco pures viri canonicae Deo
militantes, in uno, videlicet, loco orationis, in
uno loco refectionis, in uno loco dormitionis, in
uno loco correctionis. Hujus vite dulcedinem ad-
miratur Prophetæ, dicens: *Ecce quam bonum, et
quam jucundum est habitare fratres in unum* (Psal.
cxxxi). Verumtamen de favo mellis minutius per-
seguo libet. Tria commandantur in melle. Est enim
dulce, nec est dulcedo sicut dulcedo mellis: est
mundificativum, est descendens. Contra enim na-
turam aliorum liquorum, quod grossum est in eo,
et fæculentum supererat: quod liquidius descendit
ad ima. Secundum hunc modum tria sunt, quæ
canonicis regularibus Pater Augustinus præstít: mediocritas, castitas, humilitas: mediocritas con-
fertur dulcedini, castitas mundificationi, humilitas
descensui. Dulcedinem mediocritatis attendens phi-
losophus, auream mediocritatem appellavit. Etenim

Fas est et ab hoste doceri.

[HORAT. od. 10, lib. ii.]

Martialis quoque de dulcedine vite mediocris ad fi-
liu[m] Martialem seritens, ait:

*Vitam qua faciunt beatiorem,
Jucundissime Martialis, hec sunt:
... toga rara,
Convictus facilis, sine arte mensa.
Quod sis, esse velis.*

[MARTIAL. Epigram. lib. x, ep. 47.]

Verum dulcedinem mediocritatis altius exprimere
possimus. Tria sunt, que comitantur mediocritati-
tem: sufficientia, tranquillitas, securitas. Sufficiens
est, quia non inhibet quarendis, nec ineubat quesitiis,
non se cruciat pro amissis. Tranquilla est, quia
non exsanguinatur curis, non distrahit negotiis,
non laceratur opprobriis. Secura est, quia non ti-
met calumnias proxinorum, non insidias latronum,
non impetus hostium. Sequitur de munditia corporis,
de qua scriptum est: *Lavanini, mundi estote* (Isa. i), quam Dominus sanctificationem vocal, di-
cens Moysi: *Descende, et sanctifica populum hodie,
et cras* (Exod. xix). Sed et David vasa pterorum
munda esse dixit, quoniam continuerant ab heri et
nudiustius (I Reg. xxi). Porro tria sunt, quæ
munditam castitatem roboret et servant. Si quis ju-
giter recolat dissolutionem corporis, examen judi-

A cis, cruciatum poenæ gehennalis. De primo legitur:
*Fili, memorare novissima tua, et non peccabis in
eternum* (I Reg. xxi). Pro secundo orat Prophetæ:
*Consi ge timore tuo carnes meas, a judicis eum tuis
timui* (Psal. cxviii). Tertium insinuat ibi: *Dedisti
metuenteribus te significacionem, ut fugiant a facie arcus* (Psal. lxx). Tertio loco superest humilitas, quæ
plurimum necessaria est viro Regulari, qui pauper
Christum pauperem sequi præcelegit. *Quid superbis,
terra et cinis?* (Eccl. x.) Satan superbivit in celo,
claustrali in sterquilino. Tolerabilior in divite su-
perbia, quam in paupere. Vera humilitas est injuri-
am non posse facere, et factam posse tolerare. Et
cum omnia fecerimus, dicamus: *Servi inutiles sum-
mus; quod debuinus facere, fecimus* (Luc. xvii). (128)
De commendatione humilitatis legetur in hunc modum. Haec est primogenita filia summi regis, sal et
condimentum reliquarum virtutum, dulce vehiculum
competitis, qui injecerunt pedes suos in compedes
sapientie. Porro tria sunt, quæ radicatum nutrit
humilitatem; assiduitas subjectionis: *Beatus enim
qui portaverit iugum ab adolescencia sua* (I Thren. iii); consideratio propriae fragilitatis; comparatio viri
melioris, ut scilicet, semper consideret homo, quid
sibi abest, et quid aliis adest. Ecce quam dives pa-
terfamilias est Pater Augustinus, qui convivis ad
mensam suam copiosissimas apposuit duas missio-
nes, alteram doctrine salutaris, alteram discipline
Regularis; alteram Theologis, alteram canoniciis;
alteram quasi partem piscis assi, id est sequelam
Christi passi, alteram quasi favum mellis, quo char-
acterizavit Canonicos a planta pedis usque ad verticem.
Verumtamen qui hic edunt, adhuc esurient;
qui hic bibunt, adhuc sient; et *beati qui esuriunt,
quoniam saturabuntur* (Matth. v), cum torrente vol-
uptatis sue satiabit eos Dominus. Quocirca oremus
singuli, oremus universi, ut de mensa patris
nostris Augustini trahat nos ad mensam Patris sui
Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, cum
venierit judicare vivos et mortuos, et saeculum per
ignem.

SERMO XXXI.

IN EODEM FESTO S. AUGUSTINI.

*Fili, mel invenisti, comedere quod sufficit, ne forte satia-
tus evomas illud* (Prov. xxv). Salomon in proverbii
moralem nobis tradidit eruditioñem satis diligenter et
sufficienter. Quod diligenter, eluet, cum auditorem
suum tanquam filium propositus erudiendum; dili-
genter autem pater erudit filium, quia patris est glo-
ria filius eruditus. Unde: *Interroga patrem tuum,
et dicit tibi; majores tuos, et annuntiabunt tibi* (Deut.
xxxii). Quod autem sufficienter, patet, quia multi-
pliciter erudit filium, aliquando nescientem aliquando jam alios erudire sufficientem. Nescientem,
ut ibi: *Vade piger, ad formicam, et considera vias
ejus, et disce sapientiam* (Prov. vi), et alibi: *Beatus
homo, qui invenit sapientiam, et afflit prudentia*
(Prov. vi). Et jam scientem, ibi: *Fili, mel invenisti,
comedere quod sufficit, etc.* Alios erudire scientem,
ibi: *Deriventur fontes tui foras, et aquas tuas in pla-
teis divide* (Prov. v). Et in visione Samuelis: *Fili,
aperi os tuum muto, et cauis omnium transversuum* (Prov. xxxi). In prætaxata vero parabola, de mode-
rato edulio mellis inventi moraliter nos instruit ad
moderatas inquisitiones sacrae Scriptura, ut aliquid
residuum sit in ea, quod igne comburatur; ne supra
vires conantes ardua, deficiamus scrutantes in
scrutinio. Verumtamen preter moralenti, sub eadem
parabola latet sensus mysticus, tanquam duo nuclei
sue eodem cortice comminantes. Fecit enim nobis
rex Salomon grande ferculum in vase brevi pretio-
sum, in fictili apponens non solum moralē sensum,
tanquam cibum parvum et cibum parvolorum,
sed et mysticum tanquam cibum grandem et cibum

grandium. Sane moralis simplex est, mysticus vero multiplex. Trisyrifica enim in eo est admonitio: prima est generalis, secunda singularis, tertia specialis; prura enim sit ad generalem justum, secunda ad Patrem Augustinum, tertia ad Regularem canonicum. Primo enim Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis admonit generalem Ecclesiam, tanquam Filium unicum, quem dilit anima sua, in hunc modum: *Mel invenisti, tanquam per antithesin ad eum loquens: Fili, dum per ea, quae facta sunt, a creatura mundi Deum cognovisti, nec sicut Deum glorificasti, immo potius serviisti creaturam, quam Creatori (Rom. i), et gloriam incorruptibilis Dei convertisti in similitudinem hominum, volucrum, quadrupedum, atque serpentum, fel inventisti, fel draconum insanabile (Job xx), et medisti uvam fellis et botrum amarissimum. Sed apposito forti et salubri antidoto per manum mediatoris fel evomisti; cum autem cognovisti ne, et quem misi Jesum Christum, et consubstantialem nobis Spiritum, esse unum, et solum, et verum Deum, *mel invenisti*, id est fidem et cultum unius et trini Dei. Nec indecenter, fili, fidem catholicam mel voeo, ratione similitudinis. Mel enim mundificationis est, et de fide legitur: *Fide mundans corda eorum (Act. xv), et alibi. Mundati per fidem in Spiritu sancto.**

Sed attende, fili, quod sequitur: *Concede quod sufficit tibi*, hoc est comedere tantum, et non libe. Sunt enim qui sinceritate aliis liquoribus admis adulerant, nec mel comedunt, sed liquorem mellitum bibunt. (129) Quidam enim aquam miscent mellis in potum hydromelis, alii acetum in potum oxymelis. Ebionites dogmatizantes fidem non sufficere ad salutem, legates observantias fidei miserent tanquam mellis. Noli errare, fili; siccata est aqua Mara, quam filii Israel bibere non poterant praearia in aqua sex hydriarum (Joan. n), que posite erant secundum purificationem Iudeorum. Illi vero acetum mellis miscent, qui cum fide ritus gentilium et superstitiones observant. Sunt enim qui sequuntur auguria et conjecturas somniornarum, et sortium divinationes. Sunt, qui observant dies, mensas, et annos, omina rerum gerendarum ex eis accipientes. Lunam quintam operibus inchoandis tanquam infastum fugiunt, septimam vel decimam tanquam faustum sequuntur. Sunt alii qui magis superstitione, quam religiose spem incolumentis sue ponunt in ablationibus quorundam fontium, in incisionibus arborum, in alligationibus pittaciornum. Detestare, fili, potus mellis noxios, et comedere mel sincerum, quod sufficit tibi ad salutem, ne forte evomas illud, id est ne forte, quod sumpsisti ad mundificationem, redat tibi ad pollutionem: vomitas enim vomentem inquinat. Quod si tu evomueris illud, *incipiam et ego te evomere de ore meo (Apoc. iii).*

Sequitur secunda admonitio, in qua mater Ecclesia loquitur ad unum de filiis, qui cum pridem in sapientia mundi gloriaretur, factus est in ea insipiens, ut sapiens esset apud Deum: puta ad beatum Augustinum. Preterea admonitionem matris ejus secundum carnem, que propter incomparabilem, et tanquam unicam dilectionem in filium Monica non indecenter appellata est: que diu nocturne salagebat, ut finum de philosopho redderet catholicum. Quae muliebriter non expavit longos tractus aeris, terrae et maris, sed ubique filium est secuta, vivis exhortationibus prosecuta, donec id quod intendebat est consecuta. Preterea, inquam, exhortationem matris, de qua natus est per naturam filius ira: venio ad exhortationem, de qua renatus est per gratiam filius vite, que sic exorsa est: *Fili, mel invenisti*. Sed quoniam Augustinus inter augostos doctores circa inquisitionem fuit au-

A gustior, etiam patienter audiamus ejus inquisitionem. Respondet ergo matre in hunc modum: *Quid est, mater, quod mecum agis de incolis commendatione? Legi et relegi in sacra Scriptura magis famam mellis, quam commendationem. Per Moysem Dominus prohibuit offerri sibi mel et fermentum (Lev. ii). Sacerdoti quidem haec quandoque offerebantur, sed Domino nunquam, Jonathas propter edulium mellis fere subiit damnationem mortis (I Reg. xiv). Salomon quoque ait: *Mel distillant labia meretricis (Prov. v)*, et Judaei quoque circumdantes Jesum sicut apes, favum mellis dicuntur habuisse in ore, et acuitem in dorso. » Ad quem mater: « *Fili, argute dixisti; est enim mel detestabile et est mel commendatione dignum. Non enim mellis tetris et aureis litteris scribitur in sacro eloquio. Porro unicum est mel, quod tibi proposui commendare; mel, scilicet, de petra, quod in summo beneficio datum populo Dei legitur: ibi, ut sugeret mel de petra, oleumque de saxe durissimo (Deut. xxxii).* Ut autem distinguere scias mel a melle, considera diversa genera melis in rerum natura, quia praeter mel silvestre, quod ex arundinibus colligitur, quo forte unus est praecursor Salvatoris (Math. iii), quatuor sunt genera mellis (150). Inventur enim mel super faciem agri in foliis vel herbis: inventur mel in truncis arborum, de quo primitivi homines, qui glandibus et fagina vescebantur, tenuerunt sibi victimum quererant. Colligitur mel de casulis fabrefactis, quas alvearia dicunt, quas pastor Aristeus excogitavit ad colligendum examen aptum, cum ex patrefacto juveni cadavere apes reparasset. Reperitur quoque mel in foraminis petre. Secundum haec quatuor genera mellis, quatuor scientiarum genera collige. Prima enim est philologia; quam philosophus vocal theoricam; secunda, quam dicti practicam; tertia, quam appellat sophisticam; quartam ignoravit philosophus, quam nos dicimus evangelicam. Prima est tanquam mel sub faciem agri, quia causas naturales, quas Deus in rebus conditis cœculturaverat, in eminenti posuerunt philosophi, ut et ipsi eminerent, secundum illud: *Linguam nostram magnificavimus (Psal. xi).* Practica est, tanquam in truncis, quia necessitatibus hominum necessaria esse dignoscitur. Sophistica est, tanquam mel latens in casulis; est enim appetens, et non existens. Ad quam mulier audax et fatua provocat, aquas transentes furtivas et stuviiores, et panem absconditum jucundiorum esse protestans (Prov. ix). Evangelica est quasi mel de petra: agens, scilicet de petra, super quam fundata est Ecclesia (Math. xvi). Circa primam versatur philosophus, circa secundam politicus, circa tertiam haereticus, circa quartum in catholicus. Prima agit de secretis naturæ, secunda de negotiorum gestione, tertia de morte animæ, quarta de æterna beatitudine. Prima ergo est quasi mel inflatum, secunda mel pingitivum, tertia mel existativum, quarta mel nutritivum. Prima enim inflat, secundum illud: *Scientia sine charitate inflat (I Cor. viii);* secunda cruciat, juxta illud: *Iuniane felicitatis dulcedo multis amaritudinibus respersa est;* tertia necat, unde legitur: *Melior est canis vivus leone mortuo (Eccl. ix);* quarta vivificat, tanquam fons aquæ vive salientis in vitam æternam, unde ait Petrus: *Eomin, ad quem ibimus? verba vitaæ æternæ habes (Joan. vi).* Vi les ergo, fili, tres predicias habete superficiem scientiæ, non medullam, imaginem non veritatem; quartam vero esse veram sapientiam. Cum enim nomen sapientie denominetur a duobus, a sapiendo scilicet, et sciendo: haec sola vera sapientia est, que facit ut sapias, et ut saparem ut te æternæ habeas, de qua dicitur: *In matervolam animam non**

(129) Tertull., *De prescript.*, c. 48. Aug., *De hares.*

(150) Just., l. iii. Virg., Georg., l. iv.

introibit sapientia (*Sap.* 1), id est sapida scientia. Errasti; fili, sciolum te putabas, cum dividebas theoricam per intellectum, per intelligibilem, per rationalem: hoc est, per Theologiam, per philologiam, per physiologiam: per eam scilicet, quae agit de Deo, per eam quae de spiritibus, per eam quae de corporibus: te prudentem existimabas, cum separabas practicam per privatam, per domesticam, per politicam. Admirabar, fili, torrentem eloquii Tulliani, ventilatas exhortationes Isocratis, anhelantia verba Demosthenis, qui res gerendas vivis sermonibus animabant. Laborasti super complexiones Aristotelis festinatas, quas adeo breves edidit, ac si non edidisset. In his omnibus facunda quidem est sapientia, sed infuscata. Non enim spiritus et vita sunt, de quibus dixit Dominus per prophetam: *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo* (*Isa. xxix; 1 Cor.* 1). Nunc tandem, fili, mel invenisti, id est cognitionem de utraque natura Christi, nostri mysteriorum nostra redemptionis occultatum a sanctis; tenes Ecclesiae sacramenta, tanquam malagymata vulnerum nostrorum et alligaturis, in certa spe beatitudinis jucundaris.

Ad quam Augustinus: « Quid est, mater, quod a consueta similitudine recessisti? Evangelium mellis comparans et non argento? De eo enim legitur: *Eloquia Domini casta, argentum igne examinatum*, etc. (*Psal. xi*). » Ad quem mater: « Nova quidem, fili, est similitudo, sed exquisita. In melle enim contra naturam aliorum liquorum, quod fuscum et spissum est supererat; quod autem liquidius ad ima descendit. Considera id ipsum in operibus Christi, quae evangelica narrat historia. Fecit Deus prodiga et signa magna in populo. Luctuosa quadam et formosam coram hominibus operatus est, inferiora tamen fuerunt opere ipsius finali, et quasi fuscum. Extremum opus ejus, et tanquam fuscum dico, spuma, flagella, alapas, mortem turpissimam, mortem latronum. Hoc tamen eminentius fuit ceteris. Majus enim fuit per mortem nos a morte liberare, quam mortuos suscitare. Hoc opere de morte et diabolo triumphavit. Propter hoc datum ei nomen, quod est super omne nomen; data est ei potestas in celo, et in terra; et in mari (*Phil.* 11). Sed attende, fili, quod sequitur. Comede quod sufficit tibi. Non enim amoveo potum quasi per taciturnitatem, sed est sensus: Quandoque bibe, quandoque concide illud. Ipse quoque Christus ad potum nos invitavit, dicens: *Qui siti, veniat ad me et bibat* (*Joan.* vii), et in propheta: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris* (*Isa. xii*). Evangelica ergo doctrina, ubi facilis est, potui assimiilar; si quid autem difficile quasi corpulentius inveneris, comedere, mastica; divide, id est pie et diligenter considera quid, de quo dicas, quid propter quid, et secundum quid dicas, ne forte evonas illud, sed potius eructes. Eromunt, fili, qui male sentiunt; eructant, qui conservis cibaria dividunt in tempore opportuno. Sed attende quod eructatio saporem rei conimester secum trahit; et tu, fili, cum de fide disputaveris, profanas fuge novitates verborum, et rebus, de quibus agis, cognatos et authenticos attribue sermones. »

Sequitur tercua admonitio, secundum quam loquuntur Pater Augustinus ad canonicum Regularium, cui et tradidit vita regularis instituta et in chartulis exaravit, non quidem principium vita communis (hæc enim tuit apostolorum traditio, et ejus multitudinis, quorum erat cor unum et anima una in Deo) (*Act.* iii) cui Pater Augustinus quasdam superaddidit supererogationes de mediocritate vivendi et iunctitudine. Ait ergo Augustinus ad canonicum: *Fili, mel invenisti*, dum eras in sæculo aculeis sollicitudinum torquebaris, quia secundum Ecclesiasten

A in omnibus negotiis, quæ sunt sub sole, non est nisi labor et afflictio spiritus; tu autem elongasti fugiens, et manes in solitudine (*Psal.* lvi), in otio contemplationis et paradiso claustral. *Mel invenisti*, id est vita mediocritatem, quam auream (131) philosophus appellavit. Character enim ordinis tui est, mediocritas in vieta, vestitu, habita, incessu, topa, in psallendo, et hujusmodi. Superfluitas talium sepe parit intemperantiam: nimia austeritas quandoque parit impatentiam, quandoque occultam superbiam. Tu autem attende dulcedinem mediocritatis in tribus: sufficiens est, tranquilla est, secura est. Sufficiens est, quia non inhiat querendis, non incubat quæsitis, nec cruciatur anissis; tranquilla, quia non exsanguinatur curis, non distrahitur negotiis, non maceratur opprobriis; secura, quia non timet calumnias proximorum, non insidias latronum, nec impetus hostium. Hanc dulcedinem mediocritatis comedere non bibas, id est non extenues soliditatem, neque emollias ordinis rigorem; ut tanquam privilegiatus velis edere laetus, bibere sapidius, cubare mollius, loqui licentius, vigilare parcius, orare tentius. Comedat autem mel invenimus in hunc modum; obedias sine disceptatione, vivas in communione sine singularitate, lege cum modestia et simplicitate, ora cum fiducia et devotione. Postremo nihil dispenses de ordine sine recompensatione, aut cogente necessitate. Accepisti triplicis mellis comeditionem, comedat quisque mel sibi destinatum; comedat Christianus mel fidei; credat Deum trinum et unum, manducabit. Come dat litteratus mel evangelice eruditiois; quid do quo dicat, quid propter quid, et quid secundum quid, pie et diligenter attendat. Comedat canonicus Regularis mel mediocritatis, ne super ascendens rumpatur et ruat, vel ima petens dissolvatur et periret. Comedamus ergo singuli, comedamus universi donec ad manducandum panem super mensam Detrahatur nos obviam in aer Jesus Christus Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

SERMO XXXII.

IN EODEM FESTO S. AUGUSTINI.

Ad claustrales.

Tolle filium tuum Isaac, quem diligis, et offer illum mihi super unum mentium, quem dixeris tibi. (*Gen. xxii*). Series historiæ simpliciter intellecta plurimum adfecit filios obedientiarum, et virtutis. Sicut enim obedientium est libenter, sic et hilariter, sic et velociter. Obedientia sine mora placet Deo: non placet autem Deo morosa et disceptatrix obedientia, que, si quid præcipitur, disputando querit quare, quamobrem præcipiatur. Hujus obedientiarum exquisitum proponitur nobis exemplum Abraham pater noster: sicut enim vere dicitur senex, fidelis, prima credidit via; sic, et non minus vere dici potest, senex, fidelis prima obediendi via. Præcepit enim Dominus ut immolaret filium, sed quem filium? audi, et obstupescit, filium magnæ promissionis. Dicunt enim erat ei: *In Isaac vocabitur tibi semen* (*Gen. xxii*): et erit semen tuum sicut et alleculi, et sicut arena, quæ est in littore maris, filium extremæ senectutis (*Gen. xxii*). Centenarius enim generat eum de anu sterili, filium propriæ uxoris. Nam de Agar ancilla sagittarium suscepit Ismaelem: filium mirabiliter promissum, mirabilis susceptum, religiosus educatum. Inter haec tamen non contradixit Abraham, sed nec murmuravit, sed nec hœsavit, sed nec vultum dolentis exhibuit, imo tanquam exuenis patrem pia crudelitate in filium se armavit, ut obediret. Attendat hic filius obedientiarum, tu qui votum obedientiarum, et professio nem fecisti: rade et tu fac similiter: hoc fac et vi-

ves (*Luc. x.*). Eris enim semen Abrahe. *Abrahæ autem et semini ejus facte sunt promissiones* (*Gut. iii.*). Verumta hæc nescio quid magis murmurat, quid affectiusos susurral vox ista in auribus nostris. Licet enim tanto tempore facta sint hæc ante nos, scripta tamen sunt propter nos, quæ sunt per allegoriam dicta. Discutiamus ergo folia vineæ, ut invenerimus fructum supernaturalis intelligentie, tanquam sub cortice nucleus, tanquam sub palea grana, tanquam sub terra thesaurum. Verum ut hodiernæ solemnitati sat' sfaciamus, consideremus utrum ea quæ sunt de patre nostro Abraham, inclinare possimus ad patrem nostrum Augustinum. Temtemus super hec aliquid dicere dono Dei, quod et Deo cedat ad gloriam, et Patri Augustino ad venerationem, et nobis venerantibus ad salutem. Secundum Hebreos Abramam sub tribus temporibus tria sortitus est nomina. Primo dictus est Ram, secundum illud: *Eliu filius Barachel* Buzites de cognitione Ram (*Job xxxii*), quod sonat excelsus, dum adhuc esset in Chaldea, in terra et cognitione sua, in domo patris sui (*Gen. xi*). Postea ascendens in terram Chanaan ad Dei vocacionem dictus est Abram, quod interpretatur, pater excelsus. Tandem in die circumcisioñis suæ, quando characterizavit eum Dominus, dictus est Abraham (*Gen. xvii*) hoc est pater multarum, et gentium subauditur. Attende hæc eadem in Patre Augustino. Primo fuit excelsus, philosophus erat inter magnos nominatus, liberalium artium sagacissimus indagator. Excelsus, inquam, erat, celsitudine tumoris, non charitatis; celsitudine scientie, que inflat, non que aedificat. Cedrus erat odorifera, solis abundans, sed non habens fructum esibilem. Excelsus erat secundum illud: *Vidi impium exaltatum, et elevatum sicut cedros Libani* (*Psal. xxxvi*). Sed accessit ad eum prædicatio Salvatoris, vox Domini confingit cedros. et communil Dominus cedrum Libani, et factus est dilectus tanquam virtutis Libani (*Psal. xxviii*), id est hostia viva, sancta, Deo placens, factus est enim Christianus, et tandem pontifex Hippouensis, et sic demum dictus est Abram, id est, pater excelsus. Pontifices enim sacri, sicut dicuntur pastores gregis, ita et Patres plebis pro cura et sollicitudine paterna, tunc de cedo: communita factus est oliva fructifera in domo Domini. Praesules enī olivæ comparantur propter vim triplicem olei, oleum enim illuminat, pascit, fessa fovet membra. Sic et praesules illuminant nos verbo, pascunt exemplo, lovent egentes temporali beneficio. Pater autem Augustinus posteriorum oblitus in anteriora se extendit. Apposuit enim non solum animum, sed et manum ad expositionem sacrae Scripturæ, ut turrim Davidicam mille voluminibus, tanquam mille clypeis pendentibus ex ea munire, vel potius muniam declararet. Ordinavit etiam Regulam clericorum canonice degentium, lineam canonice mediocritatis extendens, ut sapiens architectus, juxta quam communiter viverent apostolicam vitam agentes, ut sit eis eorū unum et anima una in electrum, et nullus proprium habens inter eos (*Act. iv*). In his duobus factus est Abraham, id est pater multarum gentium. Ab ortu enim et occasu, ab aquiloni et austro viget ejus expositio, viget ejus regularis institutio, et tunc deum factus est tanquam virtus abundans in lateribus domus Dei. Duo latera sunt, legentes et orantes, id est theologi scholares et canonici regulares. Theologis dedit abundantius doctrinam, canonicis disciplinam, illis propinavit vinum pungitivum, vinum fervoris; istis vero miscuit vinum soporiferum, vinum quietis. De doctrina quidem ejus sub silentio transimus, quoniam de re manifesta supervacuum est multiplicare sermones. De regulari vero disciplina breviter aliiquid prosequamur. Revertamur autem ad historiam pre-

A taxatam, qua insinuat nolis circa Regularem disciplinam, ortum et progressum, et exitum. Dicitur est enim à domino Pate Augustino, regulariter vivere volenti, et etiam cuiuscunq; volenti canonicari.

Tolle filium tuum, etc. Quasi dicit ei Dominus: Filii, vis canonicari? Ergo tolle filium tuum quem diligis Isaac. Isaac interpretatur risus: haec est propria hominis voluntas; in ejus exsorsatione plenum exultat et delectatur homo. Ille primo offrenda est Deus, ut non sibi vivat homo, nec sibi quidpiam velit; sed Domino offerenda est, super umnum montium, quem monstraverit Dominus. Verbo Domini celi, id est libri, firmati sunt (*Psal. xxxii*), in quibus multa genera montium monstravit nobis Dominus, sed de quatuor loqui tantum sufficiat. *Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* (*I Tim. ii*) mons dicitur secundum illud: *Erit in novissimis diebus mons dominus Domini super verticem montium* (*Isa. ii*); de quo Psalmographus: *Mons Dei mons coagulatus, mons pinguis* (*Psal. lxvii*); et dicatur a nobis mons hujusmodi Ecclesia, que quoque dicitur mons Sion, secundum illud: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum meum* (*Psal. ii*). Porro de monte Hermon descendit ros in montem Sion, sicut unguentum de capite in barbam barbam Aaron, et usque in oram vestimenti ejus (*Psal. cxxii*). Omnes enim de plenitudine ejus accepimus (*Joan. i*). Apostoli quoque dicuntur montes, ut ibi: *Fundamenta ejus in montibus sanctis* (*Psal. lxxxvi*). Et hi dicuntur coagulati, juxta illud: *Utquid suspicimini montes coagulatos?* (*Psal. lxv*.) Virtutes etiam montes dicuntur, sed excelsi; ut ibi: *Montes excelsi cervis* (*Psal. cm*). Porro secundum Matthæum Christus sedens super montem Thabor sermonem fecit ad discipulos enumerans octo virtutes, quas heitudines nominavit (*Matth. v*). Quocirca audi rem stupendam. Mons Hermon sedens super montem Thabor, ut muniret montem Sion. Loquebatur montibus coagulatis, agens de montibus excelsis. Super unum horum montium excelsorum, id est primum, videlicet paupertatem spiritus offerenda est voluntas canonicari volentis. Unum quippe plerumque pro primo ponitur, ut ibi: *Una Sabbati* (*Joan. xx*), id est prima Sabbati. Et cum dicitur luna, id est luminaria una, id est prima. Haec est paupertas voluntatis, super quam radicatur firmiter disciplina religionis. Hæc est ramus aridus, super quem sedit turtur electæ castitatis (132). Quantum enim impedimentum, quam grave dispendium inficit religioni superfluitas et opum abundantia potius legimus in libro experientia, quam possumus verbo declarare. Nam et Sodomorum peccatum legitur fuisse abundantia panis et superbia vita (*Ezech. xvi*). Vermis enim divitiarum est superbia, et comes individuus luxuria; quibus evitatur r. ligio, mutatur color optimus, dispersurgunt lapides sanctuarii. Sane ex collatione altiarum paupertatum commendatio paupertatis voluntarie plenus eluet. Sunt enim quinque genera paupertatum: Paupertas infelicitatis, paupertas cupiditatis, paupertas superfluitatis, paupertas calliditatis, paupertas voluntatis. Primam habet mendicus, secundam avarus, tertiam prodigus, quartam paries dealbatus, quintam vir compeditus. Prima est flagellum, secunda venenum, tercia ventilabrum, quarta umbraculum, quinta aedificium. Prima est misera, quia cruciat; secunda est noxia, quia necat; tercias ventosa, quia inflat; quarta est dolosa, quia dissimilat; quinta est gloria, quia coronat (133). Nec mirum, si Christianus amator sobrietatis paupertatem spiritus commendat, cum Epicurus præceptor voluptatis commendaverit eam, dicens: *Felix paupertas leta.* Nec tamen paupertas est, si leta est. Super hanc itaque propriam voluntatem homo

(132) Varro, I. iv, *De ling. lat.*

(133) Seneca, epist. 2.

devotus offert quod præcipue sit in voto et profes-
sione obediendi. Et hæc de ortu regularis disciplina sufficiant.

Sequitur de progressu. Stravit Abraham asinum, duos pueros secum ducens : Isaac portabat ligna, Abraham vero ignem et gladium. Ligatus est Isaac, sed pro immolatione arietis solitus (Gen. xii). Asinus est caro nostra, cui debetur virga et onus, et pabulum : hic in itinere regendus est et castigandus, ne impinguatus, incrassatus, dilatatus recalcitret, et inobediens fiat, sicut dicit Apostolus : *Castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte reprobis efficiar.* (I Cor. ix). Duo pueri ad nutum Abraham obsequentes, quinque sunt sensus corporis ; quos tamen duos diximus, quoniam cuique sensuum ad executionem sensus proprii duo instrumenta membrorum mancipata sunt. Hoc ergo agit Abraham in canonico regulari, ne e ro luxuriet, ne mors per fenestras sensuum ingrediatur ad animam. Portat Isaac ligna arida, que sunt supervacaneæ cogitationes, quæ revocant ad mentem bona præterita; mala vero instantia statuunt ante faciem cogitantis. Resiliebat sepius in mentem affectio cognitorum, coegerum congratulatio, varia supplex utensilia. Recordatur temporis illius, in quo dicebat anima sua : *Anima, habes multa bona in annos plurimos; quiesce, comedere, bibere, epulare* (Luc. xiii). Recolit temporis illius, quando licuit ei quod libuit, quando liber suus fuit. Cogitat etiam de malis instantibus ; tenetur enim relinquere consueta, congregari cum natura, aggregri gravia, exspectare graviora. Haec sunt mordaces curæ, quæ non cessant succurrere, et erubrare sanctum viri propositum. Inter has vir sanctus coquitur, donec ad solidum excoquatur. Haec sunt muscae morientes, quæ perdunt suavitatem unguenti (Eccl. x). Haec sunt volatilia, quæ abigit Abraham portans ignem et gladium (Gen. xv); Porro gladius est aliqua regularis occupatio, lectionis, orationis, meditationis, vel alij enus operis regularis. Quasi dicit Abraham : Fili, semper aliquid operare : ne te mordaces curæ otiosum inveniant.

*Ota si tollas, percunt aarentia ligna
Quæ tecum tollis;*

nec tamen sufficit gladius, nisi addatur ignis Spiritus sancti. *Hens enim noster ignis consumens est* (Deut. iv). Ligna, fenum, stipulam incinerat, virtutes purgat, de talium caustione elegantem significationem nobis tradidit quidam Patrum (134), qui cum plures a charis accepisset epistolas, nullas tamen legit, sed collectas in unum pro ecit in ignem, ac si diceret : Ite in ignem chartulae nugaces, fallaces epistole, et ad evertendum propositum plurimum efficaces ; comburam vos, ne comburar a vobis. Praterea ligatur Isaac : septem enim sunt laquei obedientiae, quos Pater benedictus plenius exaravat quorum silentium nobis imposuit sermonis prolixitas. Alias quoque ligatur Isaac : licuit ei loqui, posuit silentii custodiām ori suo ; licuit deambulare, iniecit pedes suos in compedes sapientie ; licuit epulari, in chamo et freno constrinxit maxillas oris sui ; licuit dormire, media nocte surgit ad confitendum Domino ; et ut breviter concludam, licuit ei quod libuit, nunc non licet, nec quod alibi libet. Solvitur tamen Isaac, et solutus deambulat, si tamen aries immo'etur. Porro aries est viscera et rebellis consuetudo antique conversationis et prævaricæ ; quæ naurum mentis stabilem ictibus arietinum labefactare conatur ; sed et novitatem vitae reddit insuavium ; ut puta si comedieris nyam acrabitam, dentes obstupescunt : dum stupor manet, panis tibi est insuavis, stupore sublatu, sentis ebi suavitatem. In hunc modum, si immoletur in te

A consuetudo vitæ secularis, disciplina regularis sentis suavitatem : placet tibi sobrietas sanitatis ? placet tranquillitas mentis, placet munditia corporis, placet securitas mortis, et certa expectatio sanitatis. Solvitur itaque Isaac noster et deambulat. Statuit enim Dominus in loco spatiose pedes ejus; nam si forte ad exteriora trahatur occasionaliter, grave videtur ei jugum et importabile. Hæc de progressu sufficiant. Porro exitus regularis discipline idem est, qui et vita. Nam et Christus non nisi mortuus depositus est de cruce. Exit autem, cum spiritus humanus solvitur de carcere corporis ejus, cum solvantur vincula, et nodi physicales : quibus ab origine caro spiritui federatur. Et reddit Isaac ad matrem suam Bersabee. *Sursum est Jerusaleme, libera mater nostra* (Gal. vi). Bersabee quidem interpretatur putens satietatis, vel puteus septinus, vel puteus iuramenti quæ concurrunt. Hæc est enim satietas æternæ beatitudinis, de qua scriptum est : *Satiabit cum apparerit gloria tua* (Psal. xvi), et *Torrente voluptatis tua potabis eos*, in qua per gratiam septiformis Spiritus Christus diligentes se configurabit corpori claritatis sua, quam *juravit Dominus*, et non panitebit eum (Psal. civ), datum se nobis. Ibi judicabit Isaac nationes et regnabit in æternum. Haec ergo habentes promissiones, charissimi, viriliter agite et confortetur cor vestrum (Psal. xxx), et sustinetur Dominum. Cum autem dederit nobis iudicium sedem, det et nobis vobis cum refrigerii sedem, quietis beatitudinem, luminis claritatem Jesus Christus Dominus noster, cum veneretur judicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem.

SERMO XXXIII IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Ad claustrales.

Nolite considerare quis ego sum, qui loquor vobis, aut vos qui estis, quibus loquor. Ego tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ contemptibilis (Psal. i), et sic seruo contempnendus. *Vos estis cives sanctorum et domestici Dei* (Ephes. ii), qui sapitis quæ Dei sunt, non quæ super terram (Math. xvi). Nolite, inquit, ne forte quilibet vestrum tacitus mihi respondeat : Non est opus mediens bene habentibus. *Medice, cura teipsum* (Luc. iv). Sed mementote, tam me qui loquor, quam vos qui audiatis, homines esse, et quod verbum Domini est quod auditus per os meum. Attende ergo, non quid dicam, immo enijs verba dicam. Verba sunt viri nobilis et urbanæ eloquentia, Isaiae scilicet, dicens : *In die illa faciet Dominus in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemicie pinguium medullatorum, vindemias defacatae* (Isa. xxv). Ad litteram prophetia est de collectione sanctorum, quæ fieri in vie. judicii, in die extreme ventilationis ; quando, scilicet, plenus dierum habens ventilarium in manu sua ventilabit aream suam, ut recondat grana in horrea, paleas vero comburat igne inextinguibili (Math. iii) ; quando separabuntur oves ab haedis, non tantum merito, verum et loco. Hora vero, illa dies consuevit dici in sacra Serptura ad differentiationem dierum, qui modo aguntur : si enim proprie velimus loqui, dies isti non minus noctes quam dies dici possunt ; quia æque interpolata vi iussitudine dierum et noctium circumvolvuntur ; sed tunc sol et luna stabunt immobiles alter in oriente, alter in occidente, et erit continuus dies in regno, sicut tenebre interminabiles in inferno. *In illa inquam, die faciet Dominus convivium hoc*, id est per angelos messores colligentur sancti ab oriente et occidente, ut recumbant cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno Patris, et quasi comedant super mensam ejus (Math. viii). Ibi enim, sicut latrantum omnium habitatio erit, ibi sonus confessionis quasi

sonus epulantis (*Psalm. xl*), et secundum hoc adhuc exspectatur in plenum. Exponitur tamen aliter, tanquam in pletum de mensa Domini corporis, de pane benedictionis, qui factus est pro nobis in cruce pretium, in peregrinatione viaticum, in patria futurum est præmium. Fecit ergo nobis *Dominus convivium pinguium medullatorum*. Ponitur plurale pro singulari: convivium, scilicet, vituli saginati, quem occidit pater pro salute filii, qui mortuus fuit et revixit, qui salvum recepit illum (*Luc. xv*). Ille est agnus, qui occisus est ab origine mundi, sed oblatus in fine temporum, occisus in lacte matris sue (*Apoc. xiii*). Et quia sub diabolo speciebus sumuntur in altari, additum est: *Vindemias defecatae*, ut pingua referamus ad esum carnis, vindemiam ad potum sanguinis. Esca haec salutaris defecata dicitur; exēta enim hominum caro concepta est in iniuitate: caro vero Christi nec peccatum contraxit, nec ipse in ea peccavit. Potest etiam tertio modo exponi: trisyricum enim potest esse illud prophetatum quia nec incongrue ad praesentis diei solemnitatem trahi potest. Sane in die ista facit Dominus convivium: hic secundum Isaiae vaticinium dies accepit tempus plenitudinis, tempus gratiae et veritatis. Ante adventum quidem Salvatoris, genus humanum duplice tenebrarum o securitate involvatur, tenebris, scilicet, ignorantiae, et tenebris peccati. Ignorabat enim homo Creatorem suum, ignorabat se ipsum, ignorabat natale solum. Et quid obscuritate hac obscureretur? Præterea multa nesciebat, cum essent, esse peccata; pauca putabat esse gravia, vel poena digna; nulla credebat a Deo esse punienda. Et quid hac nocte notivis? Venit autem Dei Filius, et revelavit abscondita. Venit lux vera, et illuminavit omnem hominem (*Joan. iii*); venit sol iustitiae (*Mal. iv*), et illuxit nobis. *Populus enim genitum, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem uagram* (*Isa. ix*; *Math. iv*). Merito ergo tempus hoc dicitur ab illuminatione. A diano enim, quod est *claritas*, dies denominatur. De hoc tempore dixit Propheta: *Huc est dies, quam fecit Dominus, etc.* (*Psalm. cxvi*). Hoc tempus, cum dixisset Apostolus *acceptabile*, quasi exponens subintulit: *Ecce nunc dicitur satis* (*II Cor. vi*). In hoc itaque die fecit Dominus convivium in monte hoc, id est in Ecclesia hac; demonstrative enim ad praesente refertur hoc Ecclesiam, in qua adhuc geminos subjecti vanitati.

Duae enim sunt partes Ecclesie: militans, et triumphans, et utraque mons dicitur in sacra Scriptura. Militans mons dicitur propter celsitudinem vitae; triumphans propter eminentiam gloriae. De hac dicit Propheta: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* (*Psalm. xiv*), id est in Ecclesia militanti; et post hoc, imo et propter hoc, *quis requiescat in monte sancto tuo?* (*ibid.*) : id est in triumphante. Militans vero mons dicitur, ibi: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum meus, prædicans præceptum ejus* (*Psalm. ii*). De hoc profecto monte loquitur, in quo et predicavit, et sic de militanti tantum loqui utr in Ecclesia, quia in eo tantum praedicavi. In hoc itaque monte fecit Dominus i. die ista *convivium pinguum*, id est memoriam *Omnium Sanctorum*; fecit enim legatum hoc constituisse Bonifacius IV papa (155), cum a Phoca Cæsare sibi dari Pantheon impetravil; tamen a Domino factum est istud, et est mirabile in diebus nostris. Nunquid enim ex ore Altissimi progrediviuntur et bona et mala? si non est aeternum in civitate, quod Dominus non fecerit (*Amos. iii*), liquet quod nee bonum, quod Dominus non faciat. Sane sancti pinguum nomine non vocantur; sed additur, *medullatorum*. Est enim quedam pinguedo de testanda: est quedam commendanda, id est exterior et interior pinguedo. Et est exterior, quando a fructu fru-

A menti, tini et olei¹ sui multiplicatur (*Psalm. iv*), homo confidi in multitudine divitiarum suarum (*Psalm. xi*), cum promptuaria ejus plena, eructantia ex hoc in illud (*Psalm. vi*), non sinunt eum ponere Deum adjutorem suum, sed ventrem deum sibi faciunt, et spem ponit brachii sui in carne baculo innixus arundineo, qui non solum dejectit innitentem, sed et perforat manum tenentis. De his dictum est: *Prodiit ex adipe iniquitas eorum* (*Psalm. lxxii*): hanc pinguedinem maledixit Dominus in vacuis pingibus Samariae (*Amos. iv*); pro hac *dilectus impinguatus, dilatatus, incrassatus recalcitravit* (*Deuter. xxxii*). De talibus conqueritur Christus, dicens: *Tauri pingues obseverunt me* (*Psalm. xxi*). Est autem interior pinguedo desideranda, cum scilicet, charitas per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris (*Roman. v*), et impinguatur in oleo caput mentis nostræ. Hanc optabat, qui dixit: *Sicut ex adipe et pinguedine repletatur anima mea* (*Psalm. lxix*). De hac legislator spiritualiter intellexit, cum diceret: *Omnis a deo Dominus erit jure perpetuo in cunctis generationibus vestris* (*Lev. iii*). Secundum hanc paternas familias evangelicus dixit (*Matthew. xxvi*), altilia sui occisa, quam altilia, que, supple, aleando impinguant. Sancti ergo pinguis sunt medullati, id est interiori pinguedine pleni, quoniam distribuit Spiritus singulis prout vult (*1 Cor. xii*). Sed quia sancti adhuc militant sub sole, quorum nondum memoriam solemnizans celebrat Ecclesia, ideo additur, *vindemia*.

(136) Vindemia quippe dicuntur uva, non tantum, cum sunt in vite, sed cum colliguntur a vite: est enim vindemia quasi uva a vite dempta. Taliū ergo sanctorum hodie celebratur memoria, qui jam a corporibus suis tanquam e carcere evoluntur, a statu praesentis Ecclesie, quasi a vite dempti. Incongruum autem forte videtur quod dicimus. Christus enim uitis est, ut ipse testatur: *Ego sum uitis, uos palmitæ* (*Joan. xv*). Sancti itaque decedentes, cum, scilicet, transeunt de morte ad vitam, de mundo ad Patrem, nunquid tunc subtrahuntur a Christo? Absit! immo tunc tanto verius quanto beatius sunt cum Christo. Quodam vero modo designunt esse cum Christo. Christus enim et uitis dicitur et vita: uitis in via per fidem, quasi via uitæ; uita in patria per speciem. Designunt ergo esse in Christo uita, et uerius sunt in Christo uita, id est jam non habent fidem, sed speciem et rem; designunt credere, et incipiunt vivere. Verumtamen adhuc sunt electi quidam in purgatorio, quidam forte usque ad judicium, quidam Trevius, quidam diutius purgandi. Sed non talium est praesens solemnitatis, et ideo additur, *defecata*. Qui ergo vindemianti sunt ab Ecclesia praesenti, nihil feni, ligni, stipula (*1 Cor. iii*), id est nihil cremabile contraxerunt. Hi, inquam, hodierna solemnitate a fidelibus honorantur. Non autem cursu prætereundum puto, cur adeo frequenter plenitudinem aeternam beatitudinis, convivium, prandium, coniam, nuptias Scriptura sacra nominare consuevit: quod non tantum propter jucunditatem et plenitudinem gaudii reor esse dictum, sed translative differentias latitudinem voluit insinuare. Sicut enim convivæ per trielinia separantur, et in diversis recumbunt conaculis, ita et in domo Patris-familias magni multæ mansiones sunt heatorum (*Joan. xiv*). Quod non tantum verbo significavit ejus Filius, immo etiam opere intimavit, cum in reflectione de septem panibus miraculosa fecit homines discubere: alias centenos, alias quinquagenos (*Marc. vi*): *differit enim stella a stella in claritate* (*1 Cor. xv*). Haec differentias hodie heatorum commemorans Ecclesia, sub septenario eos inclusit, a septiformi, scilicet, Spiritu edocta. Primo enim tam in legendō quam in psallendo memoriam agit

(135) Beda, *De gestis Angl.*, I. ii, cap. 4; P. Diac., *De gestis Longob.*, I. iv, cap. II; Abast. in *Chron.*

(136) Varro, I. iv *Ling. lat.*

Beatae Virginis, secundo angelorum, tertio Patrum Veteris Testamendi, quarto apostolorum, quinto martyrum, sexto confessorum, septimo virginum. Ad hunc modum in illa feriali oratione, in qua sanctorum omnium postulat suffragium, eadem uitetur distinctione, dicens: *Concede, quas sumus, omnipotens Deus, ut intercessio nos sancte Dei genitrix, semper Virginis Mariæ, etc.* Hic est ordinatio convivii pinguium.

(157) Nota tamen convivium proprio hic dici, non a convivando sed a convivendo. Est ergo hic ordo convivientium per similem dispositum ad modum convivantium. *In regno enim Dei nec nubent, nec iubentur* (*Matth. xxii*), nec comedunt, nec bibunt, haec entes corpora spiritualia, et ita non indigent alimonias, sed quae vere vivent, quia beatæ vivent. *Presumptuosum torte videbitur, quod Ecclesia dum adhuc est in terris, sic audet distinguere modos beatitudinis, quos nondum oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt* (*I Cor. n*). Sed mediator Dei et B. hominum homo Christus Jesus, Ecclesiæ institutor et rector has differentias, et verbo doctit, et per Levi, quem de telonio assumpserat (*Luc. v*), scriptum reliquit. In principio enim sermonis habiti in monte, dum septem beatitudines cum retributionibus suis ordinavit, ordinem præfatae distinctionis, si dissimilare non volumus, nobis tradidit. Primum enim locum dedit humilibus, secundum milibus, tertium lugentibus, quartum esurientibus justitiam, quintum (ut licet hic ordinem mutare) mundis corde, (tamen et in Graeco sic dieuntur ordinari), sexum misericordibus, septimum pacificis (*Matth. vi*). Idem est ordo prædictus, sed diversis annotatur verbi. Huic, qui primo ponuntur, sunt Christus homo, et B. Virgo, qui super ceteros, et præ ceteris perfruunt fruuntur Deitatis Tanta sane fuit humilitas Salvatoris, ut quasi videretur respondere ipsius maiestati; quia sicut erat Filii Dei incomprehensibilis majestas, ita fuit in hominis Filio inestimabilis humilitas. Cum enim esset in sinu Patris, inlinavat eos et descendit, *formam servi accipiens* (*Phil. 1*), de paupercula virgine pauperior natus, satiatus opprobriis, morte latronum condemnatus, et cum obiisset, lanceatus. Paupertatis etiam sue ipse testis est. *Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet* (*Matth. viii*), et ita sicut ipse docuit, recumbens in novissimo loco, meruit audire a Patre: *Amice, ascende superius* (*Luc. xi*). Propter etiam humilitatem excellentem in eodem dicitur cœnaculo recumbere B. Virgo. Cum enim esset de semine regio, et audisset ab angelo: *Ave, graia plena* (*Luc. i*), et se Filii Dei matrem cognovisset, non muliebriter est elata, sed humilitate cordis exprimens lingua carnis ait: *Ecce ancilla Domini* (*ibid.*), ancillam se profitens, angelorum regina et hominum. In canticu etiam, quod cantavit Domino, quasi nihil in se commendabile reputans, solius meminit humilitatis: *Quia respexit humilitatem ancillæ sua* (*ibid.*).

Secundum cœnaculum mitium est, id est angelorum. In tribus siquidem mansuetudo consideratur: si quis scilicet socialis est, ut cum quibuscumque vivat, gratiosus sit eis. Sic Paulus *omnibus omnia factus* (*I Cor. ix*), si quis etiam ludentem non habet: postremo, si etiam ludenti benefacit. Haec præcipue in angelis eminent. Cam enim imprudens et impudens ille Lucifer se a Deo, et sodalibus desociaret angelis, ipsi in societate persistiterunt in mansuetudine sua robora. Injuries quoque, quas eis quotidie inferimus, dum custodiae eorum refragamus, patienter sustinunt, nec lesi nos laudem, immo mitius compatintur nobis, et quod verisimile est, tanquam medici majorem sollicitudinem infirmis impendunt, quam sanis; et magis gaudent

A super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigenit pœnitentia (*Luc. xv*). Tertia mansio est lugentium, id est Patrum Veteris Testamenti, qui attendentes captivitatem suam, et videntes differi redemptionem, lacrymabiliter conquerebantur: *Usquequo, Domine, oblitisceris nos in finem?* (*Psalm. xxi*). Sic flebat cytharædus noster, quamvis esset rex in Israel, dicens: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitari cum habituibus Cedar* (*Psalm. cxix*). Hanc captivitatem deflevit Jeremias in Threnis quadruplici alphabeto, dicens: *Vide, si est dolor sicut dolor meus* (*Thren. i*). Cum quantis lacrymis, cum quantis singultus interrumpentibus sermonem credimus eum locutum, qui dixit: *Putas durabo? putas videbo? o si me inveniet illa naivitas* (138). In hunc modum et alii super flumina Babylonis sedeant et flebant (*Psalm. cxxxvi*); tamen dum euntes ibant et flebant, praemittant semina sua (*Psalm. cxxx*), id est meritaria salutis.

Quarta mansio est esurientum justitiam, id est apostolorum; cum enim singuli fidèles et universi singuloru[m] et omnium hominum desiderent justitiam, præ aliis apostoli justitiam nostram affectaverunt, ponentes animas suas, ut nos beneficiarent (*I Cor. ix*). Vide, quantum sitiel at fratrum justitiam, qui dicebat: *Optabam anathema esse a Jesu pro fratribus meis* (*Rom. ix*). Illi fuerunt onus pleinitudinem gentium *expectantes in si sua* (*Psalm. cm*). Tradunt enim qui de naturis rerum agunt, quod in diebus æquinoctiorum omagri horas diei et noctis rugitus suis distinguunt, et quasi naturales horoscopi prima hora diei, ubique terrarum sunt, rugitum emitunt (139). Similiter in secunda, et tertia, et deinceps: id ipsum de horis noctis sentientes, ut naturæ beneficio quasi suum gnomam horologium habeant fere in cubilibus suis. Ad hunc modum apostoli sermone suo in omnes fines terræ opera lucis et tenebrarum distinxerunt, opera carnis ab operibus spiritus secerentes, qui et ipsi duodecim horæ dicunt a Domino nominati sunt (*Joan. xi*), ut non tantum verbo sed etiam numero diem a tenebris distinguere cognoscantur. Ipsi enim sunt vituli, qui totum mundum suis mugitibus repleverunt, quia in omnem terram exiit somus eorum, et in fines orbis terra verba eorum (*Psalm. xviii*; *Rom. x*).

Quinta mansio est mundicordium, id est martyrum. Et est dictum a summo; quia sicut quispiam scopis mundans aream suam, ad plenum mundum non potest, quin aliquæ vel in angulis, vel in cæcavis palæ fatient locis; si vero supervenient flatus alienij autem vehementis, a quibuslibet paleolis tota mundatar area. In hunc modum creditur est corda martyrum ante horam martyrii aliquibus levibus cogitationibus humanitus occupari, sed in hora illa superveniente spiritu vehementi alstergit Deus a cordibus eorum omnem motum carnis, ita ut nec vita sentiat se naturaliter anari. Cum enim ducerentur ad martyrium, parentes suos, uxores, et liberos unguibus ora tendentes, miserabiliter post ipsos clamantes etiam torvo vultu, et siccis oculis respiebant, quasi nil juris iam in eis haberet natura. Quis aream cordis eorum ab his pene mundaverat, nisi Spiritus fide mundans corda eorum?

Sextus locus est misericordium, id est confessorum. Hi sunt viri olei, qui primo miserentes animæ sue carnem suam crucifixerunt cum vītis et concupiscentiis (*Gal. v*). Secundo misericordes in proximum manum miserant ad opera misericordia; nec fuit terminus miserandi, nisi qui et vivendi. Et hi dieuntur confessores, non confitentes; confitens enim proprie dicitur a confessione peccati, confess-

(157) *Eic., De senect.*

(138) *Videtur loqui de S. Aug., l. viii Confess.*

sores a confessione laudis. Consistentes enim discant, qui manente incolumus fundamento sine ligno, feno et stipula non transeunt (*I Cor. iii.*): sub quorum confessione deinceps salvi quasi per ignem transeunt. Confessores versi sunt, qui nil sibi consci, de mensa praesentis vitae pleni surgentes, quasi eructant hymnum Deo : Agimus tibi gratias pro universis beneficiis tuis.

Septimus est pacificorum, id est virginum et sanctarum mulierum, non quia omnes integritatem carnis habuerint, quem regnare cum Domino, sicut beata mulier illa, quem fuit in civitate peccatrix, experita est virum (*Luc. vii.*), sed a digniori parte totum collegium eorum nomen sortitum est. Vel ab integritate mentis omnes virgines dici possunt. Verius enim posse dici Lucretiam virginem reor, quam intactam, quam nemo cognovit. Ista nomine pacis denominantur, ut ostendantur i, so nomine ablatum ab eis quasi naturale mulieris opprobrium. Animal enim inquietum est mulier, apta jungi et contentionibus, seminandi discordiis accommoda. Prima etiam fuit auctrix discordiarum inter hominem et Deum. Naturaliter etiam major lucta est inter carnem et spiritum mulieris quam viri; quanto enim caro ejus intemperior, et spiritus minus promptus, tanto pugna difficultior, et desperationi proximior, Victoria et pax commendatior; unde ei promittitur filio Dei: quantum ad vocis superflueam praemissis retributionibus eminentior merces, sed quantum ad intelligentiae medullam eadem cum illis; forte ne et de inferiori coenaculo posse conqueri viderentur quasi majoris mercedis solatium subinfertur. Nihilominus etiam praecedentibus ordinibus subillatae retributions non indecenter adaptantur; humilium quippe est regnum celorum, quia Christus non solum eos participat, sed tanquam Dominus, cui vult dispensat. Angelorum est possessio terra viventium quasi continuata hereditatis adeptio. Homines enim extores fuerunt ab ea usque ad januae apertione; angelii vero, quam cito facti, statim in brevi confirmati possederunt eam. Patribus veteris testamenti data est consolatio cum viderent captivam duci a Domino captivitatena (*Ephes. iv.*), cum iam devicta morte scirent anima, quia mors corporis absorbebitur in victoria. Apostolis saturitas datur, cum vident a finibus terrae Ecclesiam ad Dominum claram. Martyrum est videre Deum; unde et primicerius eorum diaconus Stephanus vidit eccllos apertos, et Jesum stantem ad dextram virtutis Dei (*Act. vii.*). Quod etiam pluribus eorum inter ipsa tormenta creditur accidisse. Confessoribus, quia misericordiam fecerunt, fieri iudicium cum misericordia (*Jac. ii.*). Hunc ordinem ex vii pinguium medullatorum hodie statuit Ecclesia solenni venerari memoria. Dominum enim non amare convincitur, qui sanctos eius qua potest devotione, non veneratur; inde votus enim est capit, qui membris ingratis existet. Vobis autem precepit incumbit sanctos venerari, qui convivium eorum etiam imitari proposuistis in terris. Elegistis enim habitare viri unius moris in domo Dei, qui bns est idem virtus, nec impar cultus, idem locus epuli, idem somni vel disciplinae, idem et orationis. Tamen in nomine differt ab illorum congregatio vestra congregatio. Vester enim conventus dicitur, quasi a via: convenientis enim tanquam socii in via, ut ex iucunditate societas minor sit labor itineris. Ilorum vero congregatio dicitur convivium a vita, ut dictum est.

State ergo in viis vestris, tenete sancti conuentus propositum, ut tandem mereamini ad illorum pervenire convivium, ubi praecinget se, et transiens ministrabit vobis Jesus Christus (*Luc. xii.*), Dominus noster, iudex noster, qui venturus est judicare vivos et mortuos, et seculum per ignem.

SERMO XXXIV.

IN EODEM FESTO.

(Vide *Hildeberti Cenomanensis serm. 73, Patr. tom. CLXXI, col. 695.*)

SERMO XXXV.

IN EODEM FESTO.

(Vide *ibid., col. 739, serm. 85, cui titulus: IN DEDICATIONE ECCLESIE.*)

SERMO XXXVI.

IN DEDICATIONE ECCLESIE.

Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudine dierum (Psal. xcii). Dominus dominus sanctus est: sancta est domus Domini: et quid decet sanctum, nisi sancta? sicut enī poetece et vere dictum est:

Parvum parva decent:

B sic religiose et vere dici potest: Sanctum sancta decent. Dominus ergo Domini sanctam decet sanctitudinem, non tamquam quilibet, non per functionia, non horaria sanctitudo, sed sempiterna. Unde Dominus ait: *Estote sancti, sicut et ego sanctus sum (Lev. xix).* Sicut indesinens est mea sanctitudo, sic et vestra, duratura usque in longitudinem dierum. Dies dicuntur praesens vita, in qua multi dies per nocturnum interpolationem sibi succedunt. Longitudo vero consecutura dierum, vita sequens que sub unius diei continuatione interminabilis extendetur. Sanctitudo ergo domus Domini non sub his diebus terminabitur, immo consummabitur in longitudine dierum; neque unam dominum Domini decet sanctitudo, sed omnem; habet enim plures domos. Numerum vero domorum ejus perpendimus in numero domorum, quas sibi edificant coenobite: ab his enim de hujusmodi documenta sumenda sunt, qui in omnibus Dominum imitari pro posse decreverunt. Ipsi enim omnia reliquerunt, sicut et Christus non habuit *ubi caput suum reclinaret (Luc. ix).* Crucifixi sunt post Christum obedientes, sicut et Christus tutus, non et Simon angariatus ut tolleret (*Matth. xvii.*). Pauperes et nudi currunt post gigantem, qui exultavit ad currendam viam, tanto expeditiores in itinere, quanto liberiores ab onere. Verisimile ergo est, etiam in habitaculis suis Dominum eos habuisse praceptorum. Porro communem talium habitationem quatuor dominibus concludi videamus, unde et merito claustrum nuncupatur. Est ibi quadam dominus Dei, quadam refectionis, quadam quietis, quadam plenitudinis; apostolus eam loquor, in qua usibus necessaria repausantur. In hunc modum Dominus quatuor dominus habet, dominum orationis, camdem quam et illi; de qua ipse ait: *Domus mea domus orationis vocabitur, dicit Dominus (Isa. lxi).* Habet etiam dominum universitatis, id est mundum, unde: *Dominus est terra et plenitudo ejus (Psal. xxii).* Et ipse: *Celum et terram ego impleo (Jer. xxiii).* Et alibi: *Celum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum (Isa. lxvi).* Habet etiam dominum quietis, id est, animam justi, unde: *Super quem requiescat spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea? (Isai. LXVI).* Habet etiam dominum refectionis, id est corpus immaculatum, unde Apostolus: *An nescitis, quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? (I Cor. vi.)* Dominus autem refectionis dicitur, quia quot membrorum officia justitiae serviant in sanctificationem, tot quasi ferula Deo proponuntur ad refectionem. Proprias quatuor domos, quatuor nominibus solet appellari; Deus, Dominus, Sponsus, Paterfamilias: Deus in templo, Dominus in mundo, Sponsus in animo, Paterfamilias in corpore sancto. Quilibet istarum domorum suam habet sanctitudinem. Sed de sanctitudine mundi sub silentio præterimus, de sanctitudine reliquarum praesens solemnitas loqui nos coepit.

C

D

Dicitur autem templi dedicatio, sanctificatio corporis, religio animi, filiorum adoptionis. Dedicata est enim ecclesia, id est semel confirmata in usus divinos, ut communibus usibus ex deinceps non utimur; dedicare enim, confirmare est, quasi Deo dicere. Religio vero proprie membrorum est: per perpetuum enim primi parentis membra proriperant in motu inordinatos, qui nisi sub timore Dei religentur, ferentur in ruinam turpitudinis. Membra sua sic ligari optabat Propheta dicens: *Conlige timore tuo carnes meas* (Psal. cxxviii). Animus vero sola adoptione, id est gratia praeveniente sanctificatur. Nec miremini, si dixerimus presentem solemnitatem ad sanctitudinem non tantum templi, sed etiam hominum pertinere. Celebrior enim est dedicatio hominum, quam temporum. De dedicatione templi solemnizant homines in terris: de dedicatione hominis exsultant angeli in celis. Illa visibilis, et semel facta, et in brevi consummata; ista invisibilis et sempiterna, hic incepta in longitudine dierum consummabitur. Hic est adiustatio, ibi dedicatio; illam celebravit pontifex, qui homo erat similis nobis passibilis, istam operatur Christus assistens pontifex futurorum bonorum; illa imaginaria est istius, ista veritas est imaginis ejus. Videamus autem, in quibus consistit templi sanctificatio, ut ex eis mystice colligamus hominum sanctitatem. In quinque, ut arbitror, impletur templi dedicatio, quae sunt, aspersio, inscriptio, uncio, illuminatio, benedictio. Aspergitur vero aqua, cui admiscentur tria: sal, cinis, vinum; aspersorium vero de hysopo sibi debet. postea vero pavimentum inscribitur alphabeto Graeco et Latino, linea ab angulo in angulum directis ad modum crucis in medio sese intersecantibus: deinceps in duodecim locis christate sancto linitur, et post super eadem loca duodecim cereis illuminatur: postremo episcopali benedictione dedicatio concluditur. Huius institutio, et significatio alterius est inquisitionis; sed quomodo in hunc modum hominum sanctificatio perficiatur praesentis est prosecutionis. Aspergitur siquidem primo vir sanctus aqua penitentiae et lamenti. Hac aqua Petrus aspersus est cum flevit amare, ut maculam terne negationis ablueret (Matth. xxvi). De eadem dicit Propheta: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Psal. vi). Et alibi: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte* (Psal. xl). Quam vero necessaria sit hec aqua videamus. Salomon ait: Fili, sedisti ad mensam divitis, vide que tibi apponuntur: monumenta similia ei debere, preparare (Prov. xxiii). Divites est Christus ad cuius mensam sedemus, carni ejus et sanguini communicantes. Aquam et vinum apposuit nobis ille: non enim venit in aqua tantum, sed in aqua et sanguine (Iohann. v). Forte nec tempori congruit, vel paupertas vestra non suppetit, ut ei vinum apponatis. Primicerius martyris dominus Stephanus vinum illi apposuit, tanto dulcius, quanto novius. Apposuerunt ei sancti martyres vinum, qui sanguine suo Ecclesiam Dei fundaverunt. Tempus quidem vindemiandi abiit: forte pusillanimitas spiritus in causa est, ne modo hominum manus queat vinum inventire; ergo vel aquam ei apponere necesse est; sed non est simplex haec aqua. Tria secum habere debet: salem, cinerem et vinum. Saltim Dominus, unde in Levitico: *In omni sacrificio pones sal sacerdotis Domini Dei tui* (Lev. i). Tumor enim Domini comes est per omnes gradus: quicunque enim sacrificia operari oportet Christianus, in omnibus debet esse timor Dei ante oculos ejus. Cinis est memoria circumstans humani; vita enim nostra quasi linea est circunducta rediens ad idem punctum; a pulvere enim incipiens, et per defectus naturales quasi circulariter progrediens ad pulvorem revertitur. Hunc modum inevitabilem fecit nobis manus Domini impellentis, cum ait: *Terra es et in terram ibis* (Gen. 140).

S. Agnetis dicta.

A iii). Vinum autem memoria Domini, et passionis. Haec tria aquam penitentie sanctam faciunt, et Deo placentem. Quis enim timorem Domini habens, et memoriam novissimorum recolens Dominum pro se morte turpissima condemnatum, non resolvarit in lacrymas? quis tamen lapidatus, qui non totus concutatur, et tremat, dicens: *Commovisti, Domine, terram meam et conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est?* (Psal. lxi.)

Sequitur de inscriptione. Ille est rigor ordinis vestri, a sanctis Patribus vobis traditus, et in scriptis reductus. Haec sunt elementa religionis vestre, quibus initialem canonicum imbuvi necesse est. Gemina vero est inscriptio, quia et in tabulis cordis, et in pavimento corporis nostri indelebiliter scribi debet, non sicut in glacie ad faciem solis. In utroque vero ab angulo in angulum. Sed nunquid cor angulosum dolosum dicitur et detestari solet? Hic autem duos cordis angulos vocamus, cor humile, et cor altum. Cor humile est, cum quis se nihil esse reputans, eum omnia fecerit, dicit se servum inutilmem (Luc. xvii). De hoc corde dicitur: *Pravaricatores, redite ad cor* (Isa. xlvi). Cor altum, cum quis mente suum rapitur, dicens: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est* (Psal. lxii); de quo dictum est: *Accedit homo ad cor altum, et exaltabitur Deus* (Psal. lxiii). A corde ergo humili usque ad cor altum, id est sive humilia de vobis sentiat, sive mente excedatis, inscriptos vobis limites firmo corde tenatis, ne forte dicatur de vobis: *Hic homo cepit adiustare et non potuit consummare* (Luc. xiv). Haec etiam inscriptio facta est in corporibus nostris. Stigmata enim Domini Iesu portatis in corpore vestro; characteris enim insigne vobis impressum est, quo de facili ordinis vestri distinctio etiam visibus patet. Tonsura enim capitis, vestium vili as et mundities, eborum arida sobrietas, motus, incusus, gestus, et habitus compositus, et cetera in hunc modum inscriptions sunt vobis impressae, et signa Dei vestri, ut dicere possitis: *Posuit signum in faciem meam ut nullum praeter eum amatorem admittam* (140). Haec autem signa sunt, ab angulo corporis in angulum, et est a capite usque ad pedes, ut nulla enoruita a planta pedis usque ad verticem in vobis habere locum videatur, vel ab initio professionis vestre usque in finem vitæ quia citra veritatem sacrificii est caudam hostiæ non offerre (Lev. iii).

Sequitur de unctione. Duodenariam unctionem vestram possumus intelligere, imitationem apostolicam, quam proposuitis vobis. Alii enim coenobitiæ, quos monachos appellamus, ne alter alterius onere premeretur, singularem quisque sui custodiam elegerant; inde est, quod nec baptizare, nec aliis prædicare, nec penitentias injungere eis licet. Vos autem imitatores apostolorum *multitudini, quorum cor est unum et anima una* (Act. iv) vobis et aliis prævidere potestis et debetis. Veruntamen quia uictio spiritualis gratia infusio dici solet, et hanc duodenariam infusionem, ad duodecim virtutum largitionem referre non incongrue possuris, quod paucis absolvi potest. Quatuor enim sunt virtutes, quæ cardinales dicuntur. Justitia est, quæcumque reddit quod suum (est, id est Deo, sibi, et proximo); prudenter, quæ est in præcavendis peccatis et molestiis; temperantia in prosperis; fortitudo in adversis. Qualibet harum duas secum habet collaterales virtutes: justitiae enim assistunt misericordia et veritas; nisi enim misericordia obvici veritati, jam non est misericordia, sed miseria; et nisi veritas obvici misericordiæ, jam non est veritas, sed severitas. Prudentiae assistunt carnis mortificatio et obediencia; per carnis enim macerationem a multis nobis providimus in posterum excessimus. Nam, ut alia emittam,

Sine Cerere et Baccho friget Venus (141).

(141) Terent. in Eun.

Quid autem vali*tius* ar*cet* nos ab illicitis, quam v*otum* obedientiae? cui vos totos astrinxistis? Temprantiae vero assistunt, humil*tas* et benignitas. Solent enim opes esse hyperiphan*ae*, id est superbe, et tentac*itatem* secum trahere in prosperis. Ergo necesse est humilem esse et benignum proximis erogando. Porro fortitudini assistunt, spes vit*ae*, et mundi contemptus. Unde putas Laurentium tam fortē, in adversis, ut inter incendia etiam jocari videretur, dicens: Assatum est, versa et manduca? nisi quia spem vit*ae* immarcescibilis habebat immarcescibilem? Unde putas sanctum Job inter tot corporis ulcerā et rerum subita detimenta tam saep*e* et constanter Deum benedixisse, nisi, quia h*æc* omnia arbitrabatur velut stereora? Sequitur de illuminatione, quod tamen jam elucet: charitas enim non potest abscondi. Lucerna h*æc* super candelabrum posita est, *lucent opera vestra* coram hominib*us*, ut glori-

A ficit Patrem vestrum, qui in celis est (*Math. v.*): post lumbos enim praecinctos lucern*æ* sunt ardentes in manibus vestris (*Luc. xii.*). De benedictione vero finali dicimus, quia tunc fiet, cum apparuerit gloria vestra, cum mortale hoc induit immortalitatem, cum misero spiritu dicet sacer Spiritus ut requiescat a laboribus suis (*I Cor. xv.*). In lapidum enim positione non audiatur in Jerusalem sonitus mallei, vel securis. Nunc ergo asperi per poenitentiam, inscripti per disciplinam, inuncti per gratiam, illuminati per operationem, exspectatis extremam benedicentis manu*m*a. Scitis enim, cui credidistis, et certi estis, quia vobis apponet justus iudex benedictionem exspectatam. Quia benedictione nos vobis bene dicat Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sacerdolum per ignem.

Sequuntur sermones habiti in synodis.

SERMO XXXVII.

Si dixerit vobis Pharaon, Quod est opus vestrum? responde: *Viri pastores sumus* (*Gen. xlvi*). Salubre et grande hic d*icitur* consilium. Unde refert scire, quis dederit, et quibus, et ubi, Joseph dedit; quibus? fratribus; ubi? in Agypto. Dum Joseph in terra nativitatis sua fuit non legitur dedit*s*se consilium fratribus, immo fratres sibi insultasse, tunica undasse, iniquin*co*nsilium in eum ineuntes Ismaelitis vendidisse, Ismaelitas Agyptiis. Sed postquam sublimatus est in Agypto, consi*u*um salubre fratribus dedit: *Si dixerit vobis Pharaon, etc.* Fratres, cum omnia in figura contigerint illis (*I Cor. x.*), hoc de summo Joseph accipi potest, in cuius figura Joseph praecepsit in Agyptum. Joseph namque interpretatur, augmentum. Hic es Christus, qui sios augmentata hic pro modulo vi*ce*, eos demum magnificatur*s* in gloria. Hic dum fuit in terra nativitatis su*x*e*s*, scilicet in Iudea, ut Joseph, fratribus est derisus, tunica spoliatus, venditus, crucifixus. Tunica*m* enim suam, id est carnem in sanguine proprioinxerunt, eum crucifigentes. Hic verus Joseph, verum et salubre consilium dedit fratribus suis dicens: *Si dixerit vobis, etc.*; sed quibus fratribus? omnes enim Christiani, qui suam faciunt voluntatem, fratres ejus sunt, ut ipse ait in Evangelio: *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in celis est, hic pater meus, et frater, et soror, et mater est* (*Math. xix*). Non autem fratribus suis omnibus hoc consilium dat, sed quasi unicis et privilegiatis fratribus prelatis, quibus curam gregis commisit Dominici, quos praeiun*ti* in terra, sciens Pharaonem, id est diabolum, semper suos inquietaturum, et nunquam a pravis cogitationibus destitutum, dicens: *Si dixerit vobis Pharaon, id est diabolus, quid est opus vestrum?* Quid statis otiosi? nimis estis in rebus tenues, in voluptatibus implendif*ti* impotentes. Scitis, quia antiquum et verum est proverbium: *Quantum habes, tantum vales*: provideatis vobis de crastino, colligit pecuniam, auro potestis abut*are* et argento, et supellectili*pe*recio*s* et multiplici*s*. Congregate in horrea vestra, ut promptuaria vestra sint plena eructantia ex hoc in illud. Si hac, inquit, falsa suggestione vos deciper*et* voluerit, vel intenderit, responde: *Viri pastores sumus*. Hæc vero nomina, sci*et* iacet. Viri, et pastores, sibi invicem congruent, immo congrue*jung* iuntur: quorum alterum est nomen atatis, et etiam dignitatis, reliquum laboris. Unde in Apostolo: *Cum essem parvulus loquebar ut parvulus: cum autem factus sum vir, eraznavi, qua erant parenti*

B (*I Cor. xiii*). Indicat ergo hoc nomen, vir, et atatem, et etiam sacerdotii dignitatem: hoc vero nomen, pastor, Dominicigregis sollicitudinem. Sacerdotes ergo et viri sunt, et pastores; sed caveant sibi ne sint viri detestabiles. Sunt enim et viri detestabiles, sunt et honi viri. Detestabiles sunt, ut viri de senioribus Israel, de quibus in Ezechiele legitur, quod erant *dorsa habentes contra templum Domini*, contemnentes Creatorem, quia facies eorum ad orientem, et adorabant ortum solis (*Ezech. viii*), non Creatorem, sed solem. Item viri detestabiles sunt, qui volunt suam condere justitiam, *quarent quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi* (*Phil. ii*). Tales non oportet esse sacerdotes, sed quales leguntur sex viri fuisse in Ezechiele, qui venientes de via portæ superioris, quæ respexit ad aquilonem, et tenentes gladium in manibus quererant uilesc*ti* injuriam Creatoris (*Ezech. ix*). Vel, ut apertus dicamus, tales esse oportet, quales alloquitur Petrus dicens: *Viri Israelite, et qui timet Dominum audite* (*Act. ii*). Et, ut expressius dicatur, dicam vobis, non solum quales sed quos oporteat esse sacerdotes. Oportet illos esset tres viros, qui leguntur in Ezechiele, scilicet, Noe Daniel et Job (*Ezech. xiv*), id est rectores, continentes, conjugatos. Per Noe, qui rexit arcem in mediis fluctibus intelliguntur prudentes: per Danieli mundi, per Job misericordes. Oportet unumque sacerdotem istos tres viros esse, id est prudenter, mundum, misericordem; et sic erit et vir et pastor: sic etiam cavebit, ne cum sit alter eorum qui sunt in agro, ipse relinquatur, et alter assimilatur (*Math. xxiv*). Omnes ergo sumus, ut habetur in Evangelio in agro Domini; immo ut convenientius dicatur, in agris Domini. Sunt enim quatuor genera agrorum in domo Domini, sicut dogmatizaverunt et illi qui de naturalibus tractaverunt. Primus est ager floridus, secundus pasenus, tertius sativalis, quartus consitus. Primus estis vos; sacra Scriptura secundus, quæ vos pascit et reflect; tertius est grex subditus, in quo seruit, quartus pertinet quilibet pedibus vestris affusus. Primus est inter vos, secundus ante vos, tertius subtilis vos, quartus iuxta vos. Primus habet flores, quos determinat Apostolus in Epistola ad Titum dicens: *Oportet episcopum sine crimini esse, tanquam Dei dispensatorem, non superbum, non tracaudum, non violentum, non percussorem; non turpis luci cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidem sermonem* (*Tit. i*). Secundus habet duo pascua, Vetus et Novum Testamentum, in quibus homo spiritualis debet exerceri, vacando ora-

tionis et lectioni; sic deum poterit verbum Dei in A dinis ostensus. Sacerdotes Dei in multis tenent similitudinem. Deus est fundamentum et ipsi fundamenta, Deus mons et ipsi montes, Deus pastor et ipsi pastores: ostium vero solus Deus. Sacerdotes profunda sapientia considerant: pectus erunderunt, ut in profundo limpidissimam aquam bibant, id est in littera spirituale intelligentiam inveniant. Iste sunt, qui inveniunt sub folio fructum, in palea granum, in cortice nucleum. Ad hoc designandum liber evangelicus ad alios clausus, ad eos ut ipsum ostendetur deferit apertus tanquam eis dicatur: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis Matth. xiii.* Et cum in pluribus typum Domini sacerdotes habeant, praecepit tamen in quatuor, quae excellenter in capite inveniunt, et a capite ad mentem descenderunt, que sunt: predicatione, pro iunctus intercessio, vel oratio, corporis Christi dispensatio, et exemplaris conversatione. Dominus enim Jesus predicavit, oravit, corpus suum dispensavit, exemplum vivendi reliquit. Quod praedieaverit, habeo ex eo, quod dicitur: *Clamavi, rauca facie sunt fauces mee (Psal. lxxvii).* Et alibi: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, pradicans praeceptum ejus (Psal. ii).* Oravit Dominus sicut in cena, cum dixit: *Pater sancte, serra eos in nomine tuo quos dedisti mihi de mundo, sed et eos qui credituri sunt per verbum eorum in me (Joan. xvii).* Et in passione: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxii).* Corpus enim suum in specie vel sub specie panis et vini discipulis dedit, seipsum nobis exemplum dedit: secundum illud: *Discite a me, quia misericordia sum, et humili corde (Matth. xi).* Et item: *Si quis vult in Christo manere, debet, sicut ambulavit, et ipse ambulare (Joan. iii).* Hac in sacerdotibus requirit Dominus, huc in eis debent inveniri, ad hoc ut pro se et pro aliis digne possint exaudiiri. Praedicare tenentur, Domino dicente: *Fili hominis, praedicatorem dedi te domini Israel (Ezech. xxxiii).* Et illud: *Clama, ne cesses, exalta in fortitudine vocem tuam (Isa. xl).* Orare debet pro aliis: *Peccata enim populi comedunt (Osee. iv),* id est oblationes pro peccatis. Tales esse debent, ut pro peccatoribus intercedant ad Dominum, quoque interventu confugent faciant populum ab irato ad placatum: unde illud: *Cum peccaveris, offer hostiam pro peccato, sacerdos autem oret pro te (Lev. iv).* In negotiis exterioribus quamplurimum cavetur, ne is qui ad interveniendum eligitur offensus judici inveniatur. Male enim pro aliis constitutus intercessorem, qui in seipso judicem offendere non timuit: temerarius est, qui patronum in eo negotio se exhibet, in quo et ipse patrono indiget. Corpus Domini confitunt, sumunt, sumendum, aliis tribuunt. Eorum ministerio panis et vinum in carnem Christi transsubstantiatur. Magna debet eorum sanctitas esse, quorum dignitas in tam sanctis habet efficiaciam. Exemplari conversatione saluti aliorum debent studere, ut alii eorum bona opera videntes glorifcent Patrem eorum, qui est in celis. Unde unus sanctorum ait: *Estote imitatores mei, fratres charissimi, sicut et ego Dei (1 Cor. xi).* Propter hoc ministerium sacerdos dicitur, quasi sacrum dans (142). Dat enim sacrum de Deo, id est prædicationem, sacram Deo orationem, sacram Dei, id est carnem et sanguinem, dat sacram pro Deo, vivendi exemplum. Hac Domino sacerdos debet offerre, et cum libamentis. Prædicationem cum vino et olco, intercessionem cum rosa et lilio, corpus et sanguinem cum igne et gladio, exemplare conversationem in mensura, numero et pondere. Prædicando debet terrere per supplicia, mirlitere per præmia. Vinum prædicatio sapit dum paucarum inicit timorem, oleum infundit, dum inculcat supernorum amorem; intercessionem cum rosa et

SERMO XXXVIII.

In manibus prophetarum assimilatus sum, dicit Dominus (Ose. xi). Quis est Dominus qui hoc dicit? utique prophetarum Dominus; ac si diceret: *In manibus prophetarum meorum assimilatus sum: prophetae sui Patris, sunt sui Fili, sui Spiritus sancti, Patris, ut a quo mittuntur: Fili, ut de quo loquuntur: Spiritus sancti, ut quo replentur.* Quod Patris sint, patet ex auctoritate, quæ ait: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis (Hebr. i).* Quod Fili, ut de quo locuti, manifestum per hoc quod dicitur, est: ut *implentur omnia quæ dicta sunt de eo in lege, psalmis et prophetis (Luc. xxiv).* Spiritus sancti sunt organum, per eos enim Spiritus S. secreta quadam loquitur, quibus humana infirmitas eruditur. Et notandum, quod verbum a nobis præmissum diasyricum est. Ad duo enim trahi potest convenienter expositionem, ad prophetas scilicet, et Leviticos, et ad evangelicos. Ad Leviticos sic: *In manibus prophetarum, etc.* Prophetæ voce et opere Dominum preannuntiaverunt, erantque ejus, ut Creatoris creatura, præco ejus, quod preannuntiavit, David qui latens, Dei inter Iudeos latentis typum gessit. Quod ad portas civitatis tympanizavit (*II Reg. vi*), Christum in cruce passurum præsignavit, unde dicitur: *Dinumeraverunt omnia ossa mea (Psal. xxi).* In cruce enim extensus, sicut cornu in tympano propter peccata nostra nos a peccatis lavit. In spelunca David se abscondit (*I Reg. xxii*); et Dominus in sepulcro, cuius typus fuit spumea, in qua jacuit David. Post secundam unctionem in pace regnavit, et *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur (Rqm. vi).* Recte ergo dicitur: *In manibus prophetarum assimilatus sum.* Potest et ad evangelicos prophetas, id est ad sacerdotes referri id, quod præmisimus. In quorum manibus, id est operibus, assimilatus est Dominus, id est quibusdam similiu-

militudinem. Deus est fundamentum et ipsi fundamenta, Deus mons et ipsi montes, Deus pastor et ipsi pastores: ostium vero solus Deus. Sacerdotes profunda sapientia considerant: pectus erunderunt, ut in profundo limpidissimam aquam bibant, id est in littera spirituale intelligentiam inveniunt. Iste sunt, qui inveniunt sub folio fructum, in palea granum, in cortice nucleum. Ad hoc designandum liber evangelicus ad alios clausus, ad eos ut ipsum ostendetur deferit apertus tanquam eis dicatur: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis Matth. xiii.* Et cum in pluribus typum Domini sacerdotes habeant, præcepit tamen in quatuor, quae excellenter in capite inveniunt, et a capite ad mentem descenderunt, que sunt: predicatione, pro iunctus intercessio, vel oratio, corporis Christi dispensatio, et exemplaris conversatione. Dominus enim Jesus predicavit, oravit, corpus suum dispensavit, exemplum vivendi reliquit. Quod praedieaverit, habeo ex eo, quod dicitur: *Clamavi, rauca facie sunt fauces mee (Psal. lxxvii).* Et alibi: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, pradicans praeceptum ejus (Psal. ii).* Oravit Dominus sicut in cena, cum dixit: *Pater sancte, serra eos in nomine tuo quos dedisti mihi de mundo, sed et eos qui credituri sunt per verbum eorum in me (Joan. xvii).* Et in passione: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxii).* Corpus enim suum in specie vel sub specie panis et vini discipulis dedit, seipsum nobis exemplum dedit: secundum illud: *Discite a me, quia misericordia sum, et humili corde (Matth. xi).* Et item: *Si quis vult in Christo manere, debet, sicut ambulavit, et ipse ambulare (Joan. iii).* Hac in sacerdotibus requirit Dominus, huc in eis debent inveniri, ad hoc ut pro se et pro aliis digne possint exaudiiri. Praedicare tenentur, Domino dicente: *Fili hominis, praedicatorem dedi te domini Israel (Ezech. xxxiii).* Et illud: *Clama, ne cesses, exalta in fortitudine vocem tuam (Isa. xl).* Orare debet pro aliis: *Peccata enim populi comedunt (Osee. iv),* id est oblationes pro peccatis. Tales esse debent, ut pro peccatoribus intercedant ad Dominum, quoque interventu confugent faciant populum ab irato ad placatum: unde illud: *Cum peccaveris, offer hostiam pro peccato, sacerdos autem oret pro te (Lev. iv).* In negotiis exterioribus quamplurimum cavetur, ne is qui ad interveniendum eligitur offensus judici inveniatur. Male enim pro aliis constitutus intercessorem, qui in seipso judicem offendere non timuit: temerarius est, qui patronum in eo negotio se exhibet, in quo et ipse patrono indiget. Corpus Domini confitunt, sumunt, sumendum, aliis tribuunt. Eorum ministerio panis et vinum in carnem Christi transsubstantiatur. Magna debet eorum sanctitas esse, quorum dignitas in tam sanctis habet efficiaciam. Exemplari conversatione saluti aliorum debent studere, ut alii eorum bona opera videntes glorifcent Patrem eorum, qui est in celis. Unde unus sanctorum ait: *Estote imitatores mei, fratres charissimi, sicut et ego Dei (1 Cor. xi).* Propter hoc ministerium sacerdos dicitur, quasi sacrum dans (142). Dat enim sacrum de Deo, id est prædicationem, sacram Deo orationem, sacram Dei, id est carnem et sanguinem, dat sacram pro Deo, vivendi exemplum. Hac Domino sacerdos debet offerre, et cum libamentis. Prædicationem cum vino et olco, intercessionem cum rosa et lilio, corpus et sanguinem cum igne et gladio, exemplare conversationem in mensura, numero et pondere. Prædicando debet terrere per supplicia, mirlitere per præmia. Vinum prædicatio sapit dum paucarum inicit timorem, oleum infundit, dum inculcat supernorum amorem; intercessionem cum rosa et

lilio sacerdos offert. In rosa martyrum significatur. A id est estote erudit, extra omnem scilicet ruditatem positi. Est enim duplex ruditas, mentis scilicet et corporis. Ruditas mentis est ignorantia, ruditas corporis est inmunditia. Vestrum itaque est habere utrumque, sapientiam et inmunditiam. Sicut enim dictum est vobis: *Estote prudentes* (*Matth. x.*): ita dictum est: *Mundamini, qui fertis vasa Domini* (*Isa. lxi.*). Sicut dictum est vobis: *Vos estis sal terra* (*Matth. v.*) propter sapientiam; ita dictum est vobis: *Vos estis lux mundi propter munditiam, ut luceat opera vestra munda coram hominibus* (*ibid.*). De sapientia vestra scriptum est: *Lobia sacerdotis custodiunt sapientiam, et legem requirunt ex ore eius*. Angelus enim Domini exercitum est (*Mal. ii.*). De inmunditia vero scriptum est: *Expiabit autem inmundus homo mundus* (*Num. xix.*). Nec sufficit sacerdoti una sine altera uti, nec sufficit ad audiendum pes unus sine altero. Sapientia sacerdotis sine inmunditia est tanquam uva que detumit in acnum; sicut ignis, qui evanuit in fumum. Munditia vero sine sapientia est tanquam lucerna sine lumine, cibus sine sale. Quid vero additur: *Qui iudicatis terram*: non tantum substantive, sed etiam temporaliter intelligendum est, ac si diceretur: *Tunc maxime eruditimi, quando iudicatis terram*. Ibi enim major adhibenda est cautela et diligentia, ubi nulla opitulata doctrina. Nec enim in discretis Patrum, neque in authenticis scriptis veterum expresse exaratum est de iudicio poenitentiorum. In aliis vero quae ad nos spectant, habetis sufficientiam Scripturarum, cui intenditis *tanquam lucerne in caliginoso loco* (*II Pet. i.*), que non patiunt ves deviare. Tria enim ad vos praecepit spectant. Forma vivendi, ordo ministerii vestri, modus iudicandi. De forma vivendi traditum est, quia circumcisio debet esse vita sacerdotis. Non enim sufficit sacerdoti vita interrasilis, ut cum bonis simul operetur mala; nec vita eclipctica, ut quandoque declinet a bono et faciat mala, sed ut semper candida sint ejus vestimenta. Tradita est autem haec forma vivendi, exemplo et verbo. Circumcisus est enim Abraham s. n. et puer Jesus. Sane vos senes estis, et parvuli. Senes, inquam, custodes filie Sion: senes, inquam, in quibus viget sapientia. *Nisi vero efficienti sicut parvuli non intrabilis in regnum colorum* (*Matth. xviii.*): habentes, scilicet, beneficio virtutis, quod parvuli habent beneficio atatis: Nam et Dominus intellectum dat parvulis (*Psal. cxviii.*). In pluribus quoque sacrae Scripturae locis forma vivendi nobis exprimitur. Tu ergo, qui nosti litteraram, et intrasti in potentias Domini, audi breviter circumcitionem vitæ tuae. Si ascendit prava cogitatione in cor tuum, contere eam sub pedibus tuis, et elide ad petram. Averte oculos tuos, ne videant vanitatem, olitura aures tuas, ne audiant vocem venefici incantantis velimenter (*Psal. lvii.*): *Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquuntur dolorem* (*Psal. xxxiii.*). In cano et freno maxillas tuas constringe (*Psal. xxxi.*), ne regnent in te crapula et libido. Sint lumbi tui praecincti in fortitudine (*Luc. xii.*), injice pedes tuos in compedes sapientie. Si videris forem, non curras cum eo, et cum adulteris portionem tuam non ponas. Superabundans vero circumcisio necessaria est manibus tuis, quibus corporaliter conrectas Verbum vita. Sed forie gloriaberis de inmunditia manuum, et dices: *Non esudi sanguinem, non conrectavi rem alienam invito Domino, excussi manus meas ab omni numeru. Nec sufficit tibi, sacerdos Dei summi, ne ad contactum alienae cuticulae miser exhibaretur spiritus, et immunda sit manus*. Porro de ordine ministerii vestri scriptum est: *Sive intermissione orate* (*I Thes. v.*), *ne inretretis in tentationem* (*Luc. xxii.*), non intermittendo scilicet horas regulares. Octo sunt quippe hora regulares, quarum numeros ab Esdra sumpsit exordium (*II Esdr. ix.*). Modus vero psallendi traditus est a Psalmista. Legitur enim

SERMO XXXIX.

Eruditimi, qui iudicatis terram (*Psal. ii.*). Nolite arbitrari, quod alienum a vobis sumpscerim exordium. Si enim dissimilare non vultis, vos estis, qui iudicatis terram. Porro Pater omne iudicium Filiu dedit (*Joan. vi.*), qui peregre profectus sedens in gloria Dei Patris, duos sub se iudicesset ordinavit in insim, iudicandi poli, et iudicandi fori, certos limites iudicandi utrique distinguens. Index fori iudicat homines terreni, iudex poli iudicat terram hominum, id est terrenitatem peccatorum, quasi de terra contractorum. Index fori iudicat inter virum et virum, inter causam et causam; iudex fori inter sanctum et profanum, inter cuiusnam et paucam. Ad vos ergo clamat Propheta: *Eruditimi qui iudicatis terram*. Nolite autem applaudere vobis super verbo eruditios, tanquam modo licet vobis eruditiri: eruditio proprie est addiscere; non autem licet ei addiscere, qui jam ex officio tenetur docere; non delet manum suppōnere ferula magistri, qui jam sedet super cathedram Moysi. Est ergo sensus: *Eruditimi,*

B

C

D

quod Esdras in diebus scenopegiorum in Ierusalem super pulpitum legem Domini, quam reparaverat, audiente universo cœtu Israel legebat quater in nocte, quater in die, Levitis facientibus signum in populo et silentium, et post singulas lectiones supra populum prostratum siebat oratio sacerdotum. Nos tamen, eti⁹ octies psallamus, non tamen nisi semel in nocte, secundum illud: *Media nocte surgebam ad confidendum tibi* (Psalm. cxviii). Nec dicitur media nox, noctis meditollum, sed quidquid scilicet est inter crepusculum et diutineum. Septies autem in die psallimus, sicut scriptum est: *Septies in die laudem dixi tibi, Domine* (*ibid.*). Causa vero psallendi in his maxime sumptus sunt ex Evangelio. Media nocte psallit Ecclesia, quia nocte natus est Christus, quando pastores custodiebant vigilias noctis super gregem suum (Luc. ii). Media quoque Christus surrexit, quod præfiguraverat Samson, quando media nocte surgens tulit portas Gaza in supercilium montis (*Jud.* xvi). De iudicio quoque nocte futuro scriptum est: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obrivam ei* (*Math.* xxv). Quod præfiguratum est, cum exterminator angelus percussit primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus (*Exod.* xii). Dituculo celebrat Ecclesia laudes matutinas, quia tene notificata resurrectione per angelos redditā est disciplis ad matutinum letitia, et erecti sunt qui titubaverant. Unde et in cantico matutinali dicitur: *Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui* (Luc. i). Hora prima psallit Ecclesia, quia tunc Dominus Jesus traditus est, vinetus a Pilato. Eadem etiam hora post resurrectionem apparuit septem discipulis pescantibus, stans in littore, et dicens: *Pueri, nunquid pulmentarum habetis?* (*Jan.* xxi.) Hora tertia psallimus, quia tunc linguis Judeorum crucifixus est Dominus, secundum illud: *Bentes eorum arma et sagittæ, et lingua exrum gladius acutus* (Psalm. lvi). Eadem eliam hora die Pentecostes in cornaculo Sion super centum viginti viros Spiritus sanctus in igneis linguis descendit (*Act.* ii). Hora sexta psallimus, quia tunc super lignum extensus est Dominus, et acetō potatus, et tenebrae factæ sunt per universam terram. Hora nona psallimus, quia tunc Dominus Jesus, inelutato capite, tradidit spiritum, et lancea perforatus duo (*Math.* xxvii) sacramenta salutis nostræ nobis propinavit: *Velum templi scissum est, terra mota est, petrē scissa sunt, monumenta aperta sunt* (*ibid.*). Hora vespertina psallimus, quia tunc Dominus in eccl. corpus suum et sanguinem sub forma panis et vini discipulis tradidit, et in memoriam sui, sic deinceps faciendum instituit (Luc. xxii). Eadem quoque hora sepultus est, et eadem hora in fractione panis agnitus est a discipulis. In crepusculo psallimus, quia tunc Dominus in agonia prolixus oravit, et factus est sudor eius tanquam guttae sanguinis descendentes in terram (Luc. xxii; Joan. xx). Eadem quoque hora valلاتus est custodibus, et eadem hora, clausis ianuis, stetit in medio discipulorum, et ait: *Pax vobis* (Luc. xxiv).

Satis eluet, quomodo de forma vivendi et de ornate ministeri vestri in Scripturā sufficienter habebis eruditioem. Vestrum autem est diligenter considerare de modo judicandi; arbitria enim est sententia a penitentialis, nec tempus satisfactionis expressum est, quoniam apud Deum plus valet mensura doloris, quam temporis. Ecce ovicula Domini sedet ad pedes tuos, confitens ad pedes confessoris, flens et gemens tanquam conscientia erroris sui, ut aperiat coram Domino os suum, expectans iudicium Domini per os tuum. Quid incumbit tibi agendum, sacerdos Dei summus? Primo duo tibi occurront: confortatio et exhortatio. Vide peritum medicum, in ingressu suo confortat agrotum. *Vade, et tu fac similiiter* (Luc. x), ne desperet de magnitudine peccati, ne de enormitate commissi,

A ne de multitudine criminum: propone ei exempla de Petro qui, presente Domino Dominum negavit, qui per penitentiam conversus confortavit fratres suos. Dic ei de Paulo, qui de persecutore Ecclesie factus est vas electionis (*Act.* ix); dic ei de muliere, quae fuerat in civitate peccatrix, quomodo facta est apostolorum apostola. Post hæc brevem subdas exhortationem, dicens: *Effunde, sicut aqua cor tuum, fili, coram Domino*. Ceteri liquores cum effunduntur, quasi cum mora et difficile exirent, et aliquid sui feculentum in vasculis suis relinquent. Aqua vero cum effunditur, de facili et tota simul egreditur. Sunt autem quidam, qui cum difficultate et mora confitentur, tanquam per ambages excusando, vel extenuando peccatum suum. Non est haec effusio similis aquæ. Sunt qui non totum effundunt: quedam reinent, vel timore perterriti, vel pudore irretiti, vel diffidentia cessandi retrahuntur. Talibus dicendum est: Curari non curat, qui curanda occultat; non est malitia apponendum, dum ferrum est in vulnere. Veruntamen, si non licet tibi confortare et exhortari singulariter pro brevitate temporis, et multitudine penitentium, in principio Quadragesima publice predicando proponas ea communiter. Tandem audi confessionem penitentis patienter. Quo auditio, transi de porta ad portam per medium castrorum; sicut fecit Moyses accinctus gladio, consecrans manus suas eliam in sanguine propinquorum (*Exod.* xxxix). Transire de porta ad partam, est diligenter inquirere causas peccatum, initiales, scilicet, et finales. Utrum, scilicet, casu hoc fecerit, an ex deliberatione voluntatis; utrum alterius suggestione, an ex propria mentis ma ignitate; utrum scilicet in eo peccatum seminatum fuerit, vel innatum. Porro si innatum fuerit, gravius judicabis, quam seminatum. Sic enim judicavit Dominus crimen demonis innatum, judicans irremediabile; crimen homini seminatum, judicans remediable. Sic etiam et natura rerum te docet. Gravius fetet, et efficacius aera corrumpit lutum fecis, quam lutum platearum. Hunc enim virtutem innatum est, istud autem ex stillicidio pluviarum et pulvere solo superimposito. Diligenter etiam requiras causam finalē, utrum ex adipe prodita iniquitas ejus, an ex macie. Sunt enim, qui furantur quadam, vel rapiunt, necessitate compulsi. Sunt alii, qui voragine cupiditatis, cui nihil sufficit, eadem committunt. Istos nequiores judica prioribus. Transeas vero per medium castrorum nemini ex amore parcons, vel ex odio fædens. Palponibus dictum est: *Væ vobis clementarii subdoli, linientes parietem absque temperamento* (*Ezech.* xiii). One-rantibus vero plus debito dictum est: *Væ vobis legisperiti, qui imponitis onera importabilia super humeros hominum, digito autem vestro ea movere non vultis* (*Isaiah.* xxiii). Porro in iudicando de operibus malis audi Apostolum dicentem: *Manifesta autem sunt opera carnis, fornicatio, immunditia, etc.; de quibus ita concludit: Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* (*Gal.* v). Lege ergo diligenter in Apostolo catalogum criminalium; noli aliquod eorum extenuare: *Deus enim non iridebit* (*Gal.* vi). De iudicio perversæ locutionis non adeo expressa auctoritas; pauca tamē de pluribus excipere possumus. Est enim verbum otiosum, est verbum vanum, est verbum impudicum. De primo legitur: *De omni verbo otioso, quod locuti sunt homines, reddent rationem* (*Math.* xi); de secundo scriptum est: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum* (*Psalm.* xi); de tertio dicit Apostolus: *Turpis sermo non procedat de ore vestro* (*Eph.* iv). Primū plerumque sit in privatis colloctionibus ex suavitate quadam colloquendi; secundum sit in compitis viarum, in publicis confabulationibus, quando, omisis propriis, aliena negotia tractant de negotijs principum, de otio clericorum, de immunitate monachorum. Tertium sit in iudicis

ad inventionibus histrionum. Haec et his similia, si raro, et animi malitiae non sunt, venialis judicabatur. Est præterea verbum falsum, verbum dolosum, verbum iniquum. De primo legitur: *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium* (*Psalm. v.*), cum scilicet dicitur in testimonium adversus proximum (*Psalm. ii.*); de secundo legitur: *In corde et corde locu*s* sunt* (*ibid.*); de tertio: *Verbum iniquum constituerunt aduersum me* (*Psalm. x.*) : mala, scilicet, de Deo sentiendo. Haec et his similia, etiam senes dicta criminalia judicabitis. Vide autem, cum haec judicas, ne in his judicandis existas, ne dicatur tibi: *Quid tu vides festucam in oculo fratris tui, trahem autem in oculo tuo neū consideras?* (*Matthew. vii.*) Plerunque enim, quod veniale est plebi, criminale est sacerdoti; quod erroneous est ovi, peremptorismus est pastori. Diserte ergo judicate, qui judicatis terram, ne tandem districte judicet vos Dominus Jesus Christus, Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et **B** seculum per ignem.

SERMO XL.

(*Exstat inter Opera Hildeberti, Patr., t. CLXXI, col. 761, serm. 90.*)

SERMO XII.

Et nunc, reges, intelligite, erudimini qui judicatis terram (*Psalm. ii.*). Reges enim timentur ab omnibus, ipsi neminem timentes: quis ergo est qui tam imperio loquitur et imperat regibus, ut intelligent et erudiantur? Ipse est in celo, qui imperat vento et mari, per quem reges regnant et principes tenent terram (*Prophet. viii.*). Hic est ille terribilis, qui auferit spiritum principum, terribilis apud reges terrae (*Psalm. lxxv.*). Rex vero supremus regibus quod ordinavit inferius imperat, dicens: *Eccenunc, reges, intelligite.* Sunt autem regum quatuor genera: reges gentium, reges animalium, reges tenebrarum, reges corporum. Reges gentium sunt isti terreni, de quibus Dominus in Evangelio: *Reges gentium dominantur eorum* (*Lucas. xxii.*). Reges tenebrarum, demones sunt, de quibus Apostolus: *Non es nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principes tenebrarum harum* (*Ephes. vi.*). Reges animalium sunt sacerdotes, de quibus scriptum est: *Dum discernit celestis super eam, reges dealabuntur in Selmon* (*Psalm. lxvii.*). Reges corporum sunt animalia, unde Salomon: *Cor regum in manu Dei est* (*Prophet. xxi.*), animalium scilicet, quæ corpora sua regunt. Primi dientur beneficii, secundi beneficii, tertii veridicii, quarti pacifici: beneficii, quia norunt:

Parcere subiectis, et debellare superbos.
(*Virg., Aeneid., i.*)

Unde et Dominus addidit: *Et qui potestatem habent super eos benefici vocantur* (*Lucas. xxii.*). Benefici, quia sedent cum divitiis in occultis, ut interficiant innocentem. Veridici, quia sedent super cathedras Moysi, doctores veritatis, verba vita atque habentes (*Math. xxii.*) Pacifici, quia cum caro concupiscit aduersus spiritum, et spiritus aduersus carnem (*Gal. v.*), mens quæ præsedit, utrique pacem interponit, tenuem tamen, qualis scilicet potest haberi in corpore mortis, presertim inter homines originarios. Spiritus enim ab origine corruptus corruptit carnem, caro post originem corrupta corruptit spiritum. Primi dominabantur nobis, secundi aduersantur nobis, tertii famulantur nobis, unde Apostolus: *Cum liber essem ab omnibus, servum me feci omnium* (*1 Cor. ix.*), quarti operantur in nobis. Sed quibus regibus loquitur hic Dominus? Ad reges siquidem tenebrarum non loquitur Dominus, quia non sunt digni nec merentur audi, nec sermo Dominicus caperetur in eis. Obdurate est enim cor eorum tanquam lapis. Ad reliquos igitur trium generum reges diliguntur sermo Dominicus, quorum

A quisque terram suam habet, quam judicat. Quadruplex enim terra legitur, p̄ter terram percūntum, quæ tradita est in manus impii. Est quidem terra quam terminus, est terra quam querimus, est terra quam gerimus, est terra quam fecimus. Terra quam terminus, est terra ista visibilis, et communis, de qua in Psalmō: *Dominus est terra* (*Psalm. xviii.*). Terra, quam querimus, est patria caelitus, unde Psalmista: *Credo ridere bona Domini in terra viventium* (*Psalm. axvi.*). Terra, quam gerimus, est corpus nostrum, unde Isaia: *Veritas de terra orta est* (*Psalm. lxxxiv.*), id est de carne Virginis; terra, quam fecimus, est peccatum, unde Dominus: *Caelum in milii sedes est, terra autem scabellum pedum meorum* (*Isai. lxvi.*). Prima dicitur terra morientium, secunda viventium, tertia mortalium, hominum scilicet, quæs dormientium, id est peccatorum. Prima dicitur elementum, secunda elevamentum, tertia signum, quarta detrimentum. Prima nos portat, secunda nos vocat, tertia nos gravat. **C**orpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam (*Cap. ix.*), quarta nos confusat. Hoc est consolatorium juxta quod Dominus sedet, confians et emundans filios Levi (*Mal. iii.*). Superest attendere, qui reges, quam terram judicent, Reges gentium, judicant terram morientium, reges corporum terram mortalium, reges animalium terram dormientium, Terram viventium solus judicat Deus et regit. Ad hanc ergo regum tripliciter loquitur hic beatus Trinitas; ita quod Pater ad reges gentium, Filius ad reges corporum, Spiritus sanctus ad reges animalium. Siquidem in nativitate Verbi incarnati Pater quasi locutus est ad reges dicens: *Et nunc, reges, intelligite.* Christo enim nato, eum venissent magi ab Oriente, dicentes: *Ubi est, qui natus est rex Iudeorum?* turbatus est rex Herodes, et omnis Hierosolyma cum illo (*Matthew. ii.*). Contra quam turbationem Pater inquit: *Et nunc, id est tempore gratiae, yes reges terræ, nolite turbari, sed potius intelligite* Quantus est rex, qui natus est. Primo per signa, quæ facta sunt in Iudea, ante nativitatem Domini, ut fuit aqua probatica piscinae, ad eni⁹ motum per angelum sanabatur languidus, et in nativitate sic ut fuit multitudo coelestis exercitus, quæ cecinet: *Gloria in excelsis Deo* (*Lucas. ii.*). Secundo per signa, quæ facta sunt gentilium in ipsa nativitate; apparuit enim stella notabilis iuxta vaticinium Balaam: *Orietur stella ex Jacob* (*Num. xxiv.*). Tertio etiam intelligite ex signis, quæ facta sunt in Occidente. Romæ namque fons olei eruptit de terra, et fluit usque in Tiberim. Iudæum templum pacis aternum eadem nocte funditus corruuit iuxta vaticinium idolorum, quæ prædicterant illud non ruinatum, donec Virgo pareret. Hoc intellecto, eruditini, qui judicatis terram a doctoribus veritatis, a preconibus regis nati, qualiter ei serviat. Ego autem compendiose vos erudio: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore* (*Psalm. ii.*). Eisdem verbis Filius suscitatus a mortuis loquitur ad reges corporum. Porro philosophi nobiles per ea, quæ facta sunt, invisibilitatem Dei intellexerunt (*Rom. i.*). Per inestabilem queque gubernationem intellexerunt Omnipotentem. Ex motibus enim planetarum et firmamentis intellexerunt motus illicitorum motu rationis comprimendos, futuram tamen corporum resurrectionem non intellexerunt, unde Christus suscitatus veram carnis resurrectionem ostendens discipulis per quadraginta dies intrans et exiens, comedens et bibens, apparet eis et loquens de regno celorum, quasi in hanc vocem prorupit: *Et nunc, id est saltem post tot argumenta resurrectionis, vos reges corporum, qui judicatis terram,* id est animalia, quæ regitis corpora vestra, intelligite et eruditini, quid deinceps sentiendum sit vobis, mortificate membra restra super terram (*Col. iii.*), quoniam cum domus ista terrestris destruetur, eadem non manu facta redifuerat in celis. Nec

mortale induet immortalitatem, hoc corruptibile induet incorruptionem (*I Cor.* xv). Jam superest videre quonodo Spiritus, scilicet, ad reges anima loquitur verbis praetaxatis. Mitemus ergo numerum pluarem in singularem, ut quod uni dicetur, ceteris dictum int. ligatur. Loquitur itaque tanquam Pater ad Filium, sp. ritus sanctus ad sacerdotem celebrantem divina, quando, scilicet expansis manibus tanquam crucifixus vero crucifixo astat, immo cum in eccecum ante se pos. tam imaginem crucifixi visibiliter intuetur.

Ait ergo Spiritus ad eum : « Fili, quid agas cum aliis occupationibus detineris, et nunc, id est saltē in conspectu Domini Dei tuū intellige. » Ad quem sacerdos : « Quid intelligā Patri? » Cui Spiritus : « Intellige, inquam, Christum, cui astas, qui vere mortuus est, vere vivus, judicem tuum futurum, cui non astabis securus, sic ut modo, sed redditurus rationē de te et de fratre tuo, dispone hie sermones tuos, quos facturus es in iudicio (*Psal.* cx). » Ad quem ille : « Pater, mirabilis est haec intelligentia, et per me non potero ad can. Doce igitur me, quid mibi et quid fratri debeam, presertim cum Christo testante, tu debes docere nos omninem veritatem (*Joan.* xiv). » Cui Spiritus : « Non longe, o fili, documenta petantur ex his quae circa te sunt, intellige quid tibi debes. Ex his autem, quae coram te sunt posita, quid fratri tuo. Astrinxisti fauces tuas auctu circumjecto, cuius initias circumductas ante pectus mollier ligasti; indutus canuisia linea qua lam, qua communis nomine dicitur Alba; quam propter sui diffusionem circa renes fortiter astrinxisti, cuius manicæ adeo sunt strictæ et manibas aptatæ, ut rugam ibi non habeant. Sed attende quod hac eadem veste sacerdos leviticus est usus; sed adeo stricta erat tunc, et corpori aptata, ut nunquam rugam haberet, præfigurans angustias illius temporis. Acceptant enim spiritum servitutis in timore. Circa te vero habet latitudinem propter libertatem adoptionis filiorum, qua liberavit vos Filius, ex-intellege, fili, quatuor in te esse alligata: fauces, pectus, renes et manus, ac si dicatur tibi: Non ascendat prava cogitationes in cor tuum, prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquuntur dolum (*Paul.* xxxiii). Sunt lambi vestri præcincti, etc. (*Luc.* xii). Certe ligaturam pectoris desiderabat Ille, qui dixit: *Cor mundum crea in me, Deus (Psal. L)*; nihilominus et ligaturam fauicium, dicens: *Pone, Domine custodiām ori meo (Psal. cxl)*. Renes quoque et manus castigari voluit, cum aiebat: *Conlige i more tuo carnes meas (Psal. cxviii)*. Sed attende, fili, circa fauces et pectus, levem et quasi remissam esse ligaturam, circa vero renes et manus arctissimum, motus enim animi in tua protestate non est, et ideo in his venialiter peccare potes. Elias prius clausit coelum quam animum, existimans se solum remansisse de prophetis Domini, cum adhuc supereressent septem milia virorum, qui non curvaverant genua sua ante Baal (*III Reg.* xii). Similiter et lingua facile labitur, quia in madido sedet. Nam et Princeps apostolorum ad vocem ancillæ negavit. Et quia lingua de facili reprimere non potes, in ea venialiter potes peccare. In renibus autem, fili, noli errare, ut dicas lapsum carnis veitalem, tanquam naturalem motum, vel debitum vegetal nature: *Deus enim non irridetur (Gal. vi)*. Assumpsisti tibi feminalia, aperuisti os tuum in voluntum continentie. Mundus esto, ut mundo tracies mundi mundatorem. Cobibe ergo manus tuas, fili, non dieo, a furto, a rapina, et hujusmodi, que nemini licent, sed execute manus tuas ab omni numer. Noli diligere numerā, noli sequi retributio- nem. Grati acceptisti sacramenta, gratis da (*Matth.* x). Comede ut evangelizes, non evangeliza ut comedas. Si fueris exactor numeris, cum accesseris ad Dominum Jesum Christum, poterit tibi dicere: *Noli me tangere (Joan. xx)*. Vox tua Jacob sonat, manus

A autem tūx sunt Esau (*Gen. xxvi*), manus sunt Briarei, non presbyteri. Ecce in his ligaturis, fili, potes intelligere quonodo debeas declinare a malo; quonodo autem debeas facere bonum, ex reliquis intelligentiis ornamentiis, ex sudario, scilicet, et orario et planeta. Sudarium namque, quod et manipulus dicitur, gestas in lavea. Quondam messores ob sudarium detergendum zone alligatum sudarium portabant, intellige ergo te messorem esse. Messis quidem multa, operari autem pauci (*Matth.* ix), et ideo misit te Dominus messis ad metendum, id est ad colligendum undecunque in Ecclesia fideles verbo et exemplo, et sacramentorum participatione. Haec quidem messis nunc lominum est, luntina vero erit angelorum, quando colligent omnia scandala de regno Dei (*Matth.* xiii). Patres antiqui sudarium ferabant ad tergendam lacrymarum affluentiam, quibus dictum est: *Beati, qui nunc flentis, etc. (Matth.* v). Beda dicit in Martyrologio suo, quod Pater Arsenius semper sudarium ferabat, aut in sinu, aut in manu propter lacrymarum affluentiam. Quocirea intellige, o fili, ex sudario, quantos exitus aquarum deducere debent oculi tui, flere namque debes pro excessibus propriis, pro excessibus gregis tui, pro incolatus prolongatione et pro patriæ desiderio. Orarium, quod et stola dicitur, super collum geris, enjus brachia ad minus extenduntur usque ad genua, et cancellari debet per medium pectus in modum crucis, ac si dicas: *Onus crucifixi leve, et jugum ejus suave*. Orarium autem dicitur, quia propter offensas populi tui cum humili genuflexione Domino debes supplicare, tuis precibus indignationem placare. Planeta, que et casula dicitur, totum te circumdat et protegit, et exteris superereminet. Haec est charitas, de qua dicit Apostolus (*I Cor.* xii): *Adhuc superereminentiorem viam demonstro, sine qua cetera, cum adesse possint, prodesse non possunt, eodem Apostolo attestante: Si linguis hominum loquar et angelorum, si fidem habuero, ita ut montes transferam; si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum (*I Cor.* xiii)*. Ergo sine charitate, fili, nihil es, immo sine predictis sacerdos dici potes, esse autem non potes. Forte pastor es in facie hominum, sed raptor es in facie angelorum, lupus es, non aries; latro, non minister. Nonne igitur Christus astans poterit tibi dicere: *Fili, quonodo huc intrasti non habens vestem sacerdotalem? Et iterum: Quis tu hic? ecce autem asportaberis tanquam gallus gallinaceus (*Isa.* xxii), timeo ne ligatur manus et pedes projiciat te in tenellas exteriōres (*Matth.* xii). Superest, fili, ut ex his quae coram te sunt, intelligas quid fratris dehebas. Vides Deum et hominem coram te in cruce pendentes, plagiis lividum, in cruce elevatum, proprio sanguine cruentatum, inclinato expte mortuum, in dextero lanceatum, tum dum vixit pro crucifixoribus crantem. Et tu, fili, erucem portes sequens preambulum tuum, in compassionibus proximi, et carnis mortificatione. In hac etiam pro persequebitibus orare non desinas. Si pepulus tuus detraxerit tibi, si debitam reverentiam negaverit, si bovi tritauri et os alligaverit debita stipendia subtractando, ne reddas malum pro malo (*Rom.* xii), sed potius vincere in bono, sed potius ora propria, dicens: *Domine, ignosce illis hoc peccatum, quia nesciant quid faciunt (*Luc.* xxii)*. Forte lupus invadit gregem tuum, et oponas te munro pro domo Israhel; lupus autem, ut amoveat te a defensione, pedes tuos perforabit, id est vernacula et domesticos tuos, qui ad negotia tua discurrent, aggredietur, et eorum alios aporabit, id est patperabit, alios in carcere vinculabit, quosdam morte afficiet. Manus quoque tuas perforabit, fructu frumenti, vini et olei privabit (*Psal.* iv). Necesaria vitæ, quæ opere mannum provenient, dilapidabit, latus tuum forte aggredietur, parentes scilicet, qui os tuum et caro tua sunt, aggredietur laborans, ut offendas.*

Deum, ne propinquum omittas. Fortasse vitæ tuæ insidiabitur, sanguinem tuum sicut. Sed inter haec noli moveri, cum Christo crucifixus, noli descendere de cruce. Die tyranus: Non movebor a defensione hac in aeternum. Dic Dominus: Domine, propter te mortisclam tota die, facti sumus sicut oves occisionis. Haec igitur praedicta, tu, filii, et omnes animalium reges intelligite, et eruditimini, qui iudicatis terram. Eadem enim mensura, qua mœxi fueritis, remetietur vobis (Matth. vii). Mensuram autem bonam et confortiam, et coagitationem, et supererfimentem reddat in sinum vestrum Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

Amen.

SERMO XLII.

Sederunt in terra, contigerunt senes filii Sion (Thren. ii). Verbum Jeremie plangentis, quod auditis per os meum, plangebat enim Jeremias desolationem urbis et squalorem pulveris, in quo sedebant senes coram facie Dei Israel, qui, cum sedere deberent in cathedra Moysi, sedebant in fetore sterquilini. Potest etiam sub horum tenore verborum assignari lamentatio Salvatoris, negligientiam et taciturnitatem senum filiae Sion plangentis. Fuit quidem et brevis et temporanea lamentatio prophetæ lugentis. Est autem jugis et assidua conquestio mediatoris. Sane conqueritur sponsus super negligenter custodum sponsas sue. Nois namque filius Turgaten duxit uxorem virginem filiam Sion, id est Dei Verbum, Deus Dei filius Ecclesiam sibi copulavit per fidem et dilectionem incorruptam sine macula criminis, sine ruga duplicitatibus tempore nuptiarum cum ea præsentialiter fuit, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est secundum tempus præsumitum a Patre. Quo consummato, rediit ad Patrem. Egressus enim ejus fuit a Patre, et regressus ejus usque ad Patrem. Unde ipse ait: *Exixi a Patre, et veni in mundum, et iterum relinquo mundum, ut revertar ad Patrem* (Joan. xvi). Quando vero ad Patrem rediit, seipsum sponsam suam custodiendum commendavit, id est presbyteros ad custodiam ejus tanquam vicarios reliquit. πρεσβύτες enim Graece, senex est Latine. Presbyteri autem dicuntur senes, non tam aetate quam morum gravitate. *Cani enim hominis sunt sensus ejus* (Sap. iv). Et dicuntur senes hæc similitudine, quia quod senes habent beneficio etatis, id est isti habent exercitus virtutis. Per longam siquidem temporum experientiam in senibus viget sapientia, et ex defectu caloris naturalis in eisdem viget continentia. De sapientia testimonium habens prephetæ Malacijne: *Labi sacerdotis custodiunt sapientiam, et ex ore ejus requirant scientiam* (Mal. ii). Alibi de continentia dicit Dominus: *Sunt lumbi vestri præcincti, et lucerna ardentes in manibus vestris* (Luc. xii). Nec discordat commendatio ista facta per manum Salvatoris, ab usu humanae consuetudinis. Principes enim terrarum uxores suas eunuchis ad custodiendum solent tradere; sic et Dominus sponsam suam eunuchis tradidit custodiendam. (143) Nondicimus hic eunuchos per violentiam, quos spadones a spata vocamus: nec eunuchos per naturam, quos castratos, id est caste matos, nominamus, sed eunuchos per gratiam, et virtutem hic intelligimus, qui se castraverunt propter regnum cœlorum (Matth. xix). Ilorum negligentiam et desideriam, custodianum deplorat Salvator dicens: *Sedent in terra, contigerunt senes, custodes filii Sion. Olivæcum sacerdotum est deambulare et sedere in navicula Simonis, turba sedente in terra, sicut et Christus ambulavit super mare, dum colligeret discipulos. Sedit in navicula, et de navicula docuit turbas quæ erant in littore. De ambulatione dicit Veritas in Evangelio: Ecce ego multo ros, ut eatis, et fructum*

afferatis (Ivan. xv). Et alibi: *Ite, docete omnes gentes* (Matth. xvi). Etiam de ambulatione sacerdotum vidit Ezechiel in spiritu. Deambulare autem debent de ovo ad ovem, de morbida ad contractam, de contracta ad erroneam, de errore ad validam. Morbidam debent confortare, contractam consolidare, erroneam revocare, validam conservare, ne incurvant illud propheticum: Quid morbidum fuerat, non confortasti; quod contractum, non consolidasti; quod erroneam, non revocasti; quod pingue et forte, devorasti (Ezech. xxxiv). Praeterea debent sedere in navicula Simonis. Nec videatur vobis parvum in navicula Simonis sedere; est enim summus et supremus gradus in via sedendi sedere in navicula Simonis. Alius quidem est summus et maior isto gradus sessionis ad mensam Patris, vel in throno iudicis, de quo dicitur est: *Sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel* (Matth. xix). Sed hic est supremus in patria, ille in via. Tres sunt namque gradus sedendi in via: primus est minor, secundus major, tertius supremus. Primus est generalis, secundus particularis, tertius spiritualis. Primus est sedere super flumina Babylonis (Psal. cxxxvi); secundus est sedere ad mensam divitum; tertius, sedere in navicula Simonis. In primo sedent fideles, in secondo juvenes, in tertio senes. In primo renati, in secundo literati, in tertio prefati. Primus justificat, secundus illuminat, tertius consummat. Sedendum est super flumina Babylonis, hoc est super fluxum aquæ mundi, non contemnendo aquam, sine qua non vivimus; sed molilitatem, cupiditatem et superfluitatem, cum quibus male vivimus. Sedendum est, non super axem, sed super rotam fortunæ.

Mensa divitum sacra Scriptura est, in qua plura et delicata nobis proponit cereula Salvator noster, cuius divitiarum altitudinis non est finis. Copiosus est præfiliis hominum, promptuaria entia ejus plena, eructantia ex hoc in illud (Psal. cxlii). Sedere in navicula Simonis est, quod Dominus dicit: *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in carnis* (Matth. xvi). Nos vero per antithesen facimes sessiones istis contrarias. Cum enim deberemus sedere super flumina Babylonis, sedemus super ollas carnium in Aegypto; qui deberemus sedere ad mensam divitum, sunt tales, de quibus dicitur: *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* (I Cor. x), id est deludere. Prædicti vero, quorum est sedere in navicula Simonis sedent in terra, quod Dominus dicit, dicens: *Sederunt in terra senes, etc.* Cum ambulare deberent, sederunt, nec seduerunt in navicula Simonis, ut docerent turbas in terra, sed quod dolendum est, sederunt in terra, id est totum sacerdotale officium converterunt ad terrum emolumenatum, querentes que sua sunt, non que Iesu Christi (Phil. iii). Sedentium vero in terra quidam sedent in terra aliena, quidam in terra sua. Illi sedent in terra aliena, qui agros agris, dominos dominibus continuant, opes opibus eumulant, non sibi, sed nepotibus, quos educaverunt, vel, quod deterius est manzeribus (144), quos de concubinis suis suscepserunt. Illi vero sedent in terra sua, qui proprio commulo suo laborant, deservientes voluptati, vel varcentes valetudinai. Non sic docuit Salvator noster. Non est hic de schola ejus. Qui enim detinet sunt voluptati, non sunt in schola Christi. sed Epicuri. Qui student valetudini non sunt in schola Salvatoris, sed Hippocratis. *Omnia tempus habent* (Eccl. iii), sed isti communiant tempora, procurantes sanitatem, cum magis deterent procurare salutem. Salus quippe est animæ sanitas corporis. Nunc est tempus salutis, unde Apostolus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce dies salutis* (II Cor. vi). In futuro erit tempus sanitatis, quando hoc

(143) Isid., l. x Etym.

(144) Manzer, vox Heb., id est de certo natus.

mortale induet immortalitatem, unde Apostolus : A nerit judicare vivos et mortuos, et sacerulum per ignem.

SERMO XLIII.

Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii). Verbum hoc abbreviatum fecit Dominus super terram, loquens ad ministros suos de modo ministrandi. Sed quis Dominus, et ad quos ministros? De domino absolutum est, quia sicut unus Magister, et unus Pater est nolis super terram, sic et unus Dominus. De quo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv).* Ille solus, enijs est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo (*Psal. xxiii*). De ministris vero ambigi potest, quia idem Dominus ministros habet diversorum locorum, et in eodem loco, ministros diversorum temporum, et in eodem loco, et tempore ministros diversorum ordinum. Quocire videndum est, ad cuius loci, temporis, ordinis ministros loquantur. Audi locis: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescat in monte sancto tuo? (Psal. xiv.)* Habet ergo tabernaculum, habet sanctum, habet Ecclesiam militantem, habet triumphantem. Ministri autem montis sunt omnes administratorii spiritus missi pro eo (*Hebr. i*). Unde: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flamam ignis (*Psal. cxi*), et alibi: *Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei (Dan. vii)*. His ministris loci hujus dicitur: Qui milii ministrat, me fruatur. Restat ergo quod ministris tabernaculi dictum est: *Qui milii ministrat, me sequatur.* Sed et in hoc tabernaculo sunt ministri diversorum temporum. Distinguimus enim Ecclesiam militantem per tria tempora. Habuit tempus ante Verbi incarnationem, habuit, cum Dominus in similitudinem hominum factus est, et habitu inventus, ut homo (*Philip. ii*); habuit, cum homo peregre profectus a nobis, reliquit servis suis bona sua unicuique secundum propriam facultatem (*Marc. xiii*). Sub primo tempore Christus disponebat venire ad nos, sub medio medius stetit inter nos. Sub tertio abivit a nobis, sed propter nos, ut ipse ait: *Vado parare vobis locum (Joan. xiv)*. Sub primo fuit expectatus, sub medio manifestatus, sub tertio absconditus. Ministri primi temporis dixit: Qui milii ministrat, me praestolet; ministri secundi: Qui milii ministrat, mecum gradiat; ministri tertii: Qui milii ministrat, me sequatur. Veritatem in et in tempore hodierno ministri sunt diversorum ordinum. Sunt janitores, sunt Nathanieli, sunt levitae, sunt sacerdotes. Ministri tamen proprie, qui et dispensatores, qui filii, servi invenariis, cibaria dividunt in tempore opportuno, qui panem frangunt parvulis, qui escam salutarem conficiunt, et confectam distribuunt. Ad hos sermo Domini est; ad vos ergo, o Patres. Sed forte responsibus Domino: *Domine, quo radis? (Joan. xvi), quo? ut sequarum te.* Sed si dissimilares non vultis, et viam scitis, et quo, et qua ambulavit scitis, et qui vult Christo ministrare, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. Sane inexcusabiles sumus, Domine Iesu. Vidiinus ingressus tuos, Deus, ingressus Dei nostri, ambulationem ipsius et sequelam vestram, nec nos ad memoriam revocare, nec nos piceat audire. Audi de ambulatione ipsius: *Ego Deus eorum, et in ambulabo in eis (Lev. xxvi; II Cor. vi)*. Audi de sequela ministri. Moyses felicissimus minister meus in omni domo mea (*Hebr. iii; Num. xii*), ergo in domo propria deambulavit Christus, et in eadem secessus est enim minister. Sed attendendum quod dicit, *omni*. Non est enim nisi dominus una, de qua: *Una peti a Domino, hauc requiram, etc. (Psal. xxvi.)* Et alibi: *Qui habitare facit unius moris in domo (Psal. lxvii)*. Una est enim columba, una ami-

(145) Senec. epist. 56. c. Gesn. I. ii *Te quadrum.*
Ovid. Isid. I. xii *Etym.*

(146) Plin. I. xxxii, c. 10.

ca (*Cant. vi*), unica unici. Dicit itaque, in omni domo, id est in omni parte domus. Quare videndum est, quae sint partes domus, et quomodo Dominus, deambulavit in eis, et quomodo minister debet sequi, et quibus viis.

Imperatoriae majestatis est tres partes habere in palatio: cœnaculum, in quo suos reficit; auditorium, in quo lites dirimit; cubiculum in quo dormiens requiescit. Ad hunc modum imperator noster qui imperat ventis et mari in cœnaculo fuit, erudiendo nos; in auditorio dijudicando nos; in cubiculo moriendo proper nos. Erudiendo operibus et verbis, dijudicando pro singulorum meritis, moriendo pro nobis vivificandis. Ceterum, attende quomodo in singulis harum partium deambulaverit. In cœnaculo modo majores, modo minores resoscillavit panibus. Sieut enim in parabolis flouit turbas, ita et aperiens os suum, elevat oculis in discipulos suos, ait: *Beati pauperes spiritu, etc.* (*Matth. v*), in auditorio modo arguens malos, modo commendans bonos. Sicut enim in parabolis flouit turbas, ita et aperiens os suum, elevat oculis in discipulos suos, ait: *Vos estis lux mundi, vos estis sal teræ* (*Matth. v*). *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in celis* (*Luc. x*). De cubiculo ipse testatur: *Ego dormivi et soporatus sum, et exsurrexi, quia Dominus suscepit me* (*Psal. iii*). Deambulavit ergo in cubiculo de strato doloris ad lectum quietis, de ligno crucis ad monumentum deeracionis. Quia *omnes dolores nostros et langores ipse portavit* (*Isa. liii*), stratum doloris versavit sibi in infirmitate sua. Vidisti, minister Domini, praembulum tuum deambulanteum, oportet te sequi eum, quoniamque ierit; alioquin non eris fidelissimus in omni domo Domini, ut Moyses (*Num. xii*). Reor ideo dictum fidelissimum, ut tres partes domus not. t. Dicitur enim fidelissimus, respectu fidelis et fidelioris. Ob hoc etiam reor Dominum tria adjektiva apposuisse servo, dicens, eum bonum, fidelem, prudentem, ibi: *Euge, servie bone et fidelis* (*Matth. xxv*); et alibi: *Fidelis servus et prudens* (*Matth. xxiv*). Necesse est ergo ministro deambulanti per partes domus, ut sit fidelis, fidelior, fidelissimus: prudens in cœnaculo, fidelis in auditorio, bonus in cubiculo. In cœnaculo, ut sobrie erudit; in auditorio, ut juste definit; in cubiculo, ut pie intercedat. Erudit, quia seminiverbius, definit quia prelatus, intercedat quia advocatus. Seminiverbius in cathedra, prelatus in curia, advocatus in missa. Restat, ut videoas, quoniam in his deambules, ingredere cubiculum conscienti juventutis, ut congrue dicas: *Introibo ad altare Dei, ad Deum qui laetificat juventutem meam* (*Psal. xlvi*). Ingredere auditorium, nescius negotiationis, ut dicas: *Quoniam non cognovi negotiationem, introibo potentias Domini* (*Psal. lxx*). Ingredere cœnaculum memor circuitonis, ut dicas: *Circuiui, et immolavi Domino hostiam vociferationis* (*Psal. xxvi*). Stans ad altare, esto vir, de quo dicitur: *Fuit vir unus in Ramathain sophim* (*I Reg. i*). Unde Sapientia: *O viri, ad vos clamo* (*Prov. viii*). Non habeas senectutem vetustatis, nec pueritiam fatutatis. Putasne, cum sto coram Deo meo, qui in altari est corporaliter, licet invisibiliter, si olficerit in me rancorem vetustatis, dicit mihi: *Inveterata dierum malorum* (*Dan. xiii*), hodie venient mala super caput tuum; quæ prius operabaris? Si senserit in me pueritiam fatutatis, qui debeo psallere sapienter: nec tamen intelligam, quæ dico, vel ago, vel quare: nonne maledict mihi cum pueris clamantibus: *Ascende, calve, ascede, calve?* (*IV Reg. ii*.) Amen dico vobis, satius mihi esset edere car. onem vivum, quam Jesum pro nobis mortuum. Sedens in auditorio, ignora negotiationem; excute manum tuam ab omni munere, ne parcas pauperi, ne munera exoculente te, et facient seneam aboccum, ne diligens munera et sequens retributions inebriatus obliviscaris judiciorum Dei. Recumbens in cœnaculo, recordare cir-

A cuitionis; circu tria, multos, multa, multum. Multas, scilicet, oves languidas, erroneas, robustas: illas curando, has revocando, istas confortando. Audi magistrum Paulum, circumuenientem: *Gracis et barbaris, sapientibus et insipiebus debitor sum* (*Rom. i*). Multa vero, quis bonus homo profert de thesauro suo nova et vetera (*Math. xii*). Audi eundem Paulum: *Sapientiam loquimur inter perfectos* (*I Cor. ii*). Et alibi: *Nihil judicari scire me in robis, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* (*ibid.*).

Multum quoque oportet currere, ne tribulatio, vel angustia, vel famæ, vel nuditas separet te a verbo Dei, sed juxta Apostolum: *Prædicta ministerium, fac opus Evangelii, insta opportune, importune* (*II Tim. iv*). Superest videre, quibus viis deambulandum est nobis, id est, quo nomine prætaxare tres viae censetur. Via cœnaculi dicitur via mandatorum, via auditorii, via veritatis, via cœbili, v.a testimoniorum. De prima dicit Prophetæ: *Viam mandatorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Psal. cxvii*); de secunda: *Viam veritatis elegi* (*ibid.*); de tertia: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus dñitatis* (*ibid.*). Currentem, id est promptum et dilatatum esse necesse est doctorem mandatorum Dei. Unde Petrus: *Be fide et spe que in nobis est, parati sumus reddere rationem omni poscenti* (*I Petr. iii*). Et Apostolus: *Cor meum dilatatum est ad vos, o Corinthi! (II Cor. vi)*. Quid in auditorio tenenda sit via veritatis, non est qui ambigat. Hæc est regia via, qua incedendum est, non declinandum, ad dexteram vel ad sinistram. Prima ergo:

Lactea nomen habet,

(*Qd*, I. n. *Metam.*)

id est doctrinalis. Secunda nomen habet, via cubiculi, id est judicialis; ob hoc dicitur testimoniorum, quia quæcumque in missa sunt aut dicuntur, testimonia sunt eorum que fecit aut dixit Dominus circa mortem et in morte, unde ipse ait: *Hæc quæcumque feceritis, in meam memoriā facietis* (*Luc. xxi*). Et Paulus: *Quoties hac feceritis, mortem Domini annuntiabitis* (*I Cor. xi*). Ut autem panca de pluribus, quæ scilicet, visibiliter sunt, efficimus, opere pretulai est, ut attenuatis. Stat sacerdos innovatus mente et habitu ad altare, oratione dirigit ad Patrem, quæ collecta dicitur, quia tanquam ad vocatus omnium orationes colligit et defert ad Dominum. Via testimoniorum hæc est. Testatur enim et ad memoriam revocat, quod Christus in cœna orationes omnium contulit ad Patrem. Cum enim pro presentibus quos dederat Pater de mundo orasset, addidit: *Nen pro eis tantum rego, sed pro his qui credituri sunt per verbū eorum* (*Joan. xvii*). Orat vero, quæ postulat fieri, per *Dominum nostrum*, id est Christum, memorans illud: *Si quid petieritis a Patre in nomine meo dabit vobis* (*Joan. xiv*). Numerus etiam orationum via testimoniorum est. Tamen secundum primariam institutionem et ordinem Romanum, una præmittenda est oratio, sicut unus graduale, unus alleluia, unus epistola, unus evangelium, sed per Patrum institutionem quandoque dicuntur tres, quandoque quinque et septem. Praeter has aliis numerus est, non dico reprehensil illis, sed extraordinarius. Cum ergo dicit tres, memorat quod Dominus ter oravit eundem sermonem, dicens: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* (*Math. xxvi*). Cum dicit quinque, recolit quinque partitionem Domini passionem, quæ in quinque vulneribus sumata est. Cum vero septem, continentiam Dominicæ orationis memorat in septem petitionibus comprehensam; quarum numerum excedere forte presumptuosum dici debet. Cum transit de dextro cornu altaris ad sinistrum, ut in eo quandoque legit evangelium, et in fine reddit ad dextrum, contestatur transitum evangelice prædicationis, de Judæis ad gentes, sed in fine redditum ad Judæos. Cum pertransit canonem manus expansi, formam

orecis exigit, in qua Dominus manus suas ex-pandit ad populum non credentem. Cum inefinitus dicit : *Supplices te rogamus, etc.*, figurat quod Christus, inclinatus capite, tradidit spiritum (Joan. ix). Cum iterum exigitur, et aliquantulum, voce elevata, dicit : *Nobis quoque peccatoribus, etc.*, tunditque pectus, commemorat Centurionem, et alios quosdam rediisse, tundit pectora sua et dicens : *Vere Filius Dei erat iste* (Luc. xxiv). Dicturns : *Oremus, praecipit salutaribus, etc.*, detegit calicem, qui huc usque tectus erat, magis pro reverentia quam pro mysterio, et detectum elevat. Itens deponit eum, et tegit. Via testimoniorum est. Recolit enim quod Joseph de cruce corpus Domini tulit, et posuit in monumento involutum sindone, et adiutori lapidem ad ostium monumenti (Math. xxvii), et quia per triduum Dominus clausus est in monumento, ideo prius prosequitur tres positiones canonis, antequam iterum amoveat velainam. Primo enim dicit præfationem Dominicæ orationis, que pretenditur a *Praecepit salutaribus, usque, andamus dicere*. Secundo dicit orationem ipsam, quæ a B. Gregorio primo ibi introducta est. Testio dicit embolismum ejusdem orationis, quæ est : *Liberas nos, quasumus, etc.* His expletis, quasi triduo consummato, detegit calicem, et haec hostia in latero dextro, particulam quam frangit deponit in calicem, admiscens eam sanguinem, commemorans animam et carnem, que in illo triduo separata fuerant ab invicem, in resurrectione, que notatur in motione velaminis, rediisse in pristinam notatur unionem. Denum offert pacem circumstantibus quia et post resurrectionem Christus stans in medio discipulorum, ait : *Pax vobis* (Joan. xx). Instruens etiam nos, quia si quis accedit ad Eucharistiam sine pace et unitate Ecclesie, judicium sibi manducat et bibit. Inde est quod in missis pro defunctis pax non offertur, quia et mortui in Christo translati sunt ab osculo pacis significativo ad veram pacem, id est de figura pacis ad veritatem pacis. Sane dicitur in missa in diebus festis finaliter : *Ite, missa est; in profestis, Benedicamus Domino, et id ipsum via testimoniorum est non operum Christi, ut predicta, sed cœujusdam traditionis Ecclesie*. In diebus enim Ecclesie nascientis, Dominicis et festis diebus tantum, fideles, qui sacerularibus solent o cupari negotiis, conveniebant ad audiendum missarum solemnia, quibus rite expletis, ne insolenter recedere viderentur, licentia redeundi ad propria denuntiabantur, ne quando in expleto redire presumerent. In diebus vero profestis, qui solis divinis mancipantur officiis, intererant missæ; quibus nec fuit, nec est danda licentia abeundi retro. Qui enim militant Deo, non impiecat se sacerularibus negotiis (11 Tim. ii). Sane, si in modum predicationis ministrabitis Christo, adimplibitis quod dictum est a principio : *Qui mihi ministrat, me sequatur; nos autem ministramus ei, itaque sequamur ipsum*. Sequamur vero, ut tandem consequamur; consequamur autem, ut denum comprehendamus. Comprehendamus quidem, ut in alterum conregnemus cum Iesu Christo, Domino nostro, judge nostro, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XLIV.

Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis (Thren. iv). Flevit Jeremias in Threnis destructionem civitatis, commemorans crudelitatem matrum, que, matrem exuentes, filios suos ad mensuram palmi coixerunt, et devoraverunt eos. De pastoribus etiam Israhel, qui curam gregis non agebant, dicit dominus : *Vx pastorum Israhel* (Ezech. xxix). Et convertens ad eos sermonem, ait : *Quod pingue erat, comedistis, quod contractum, non consolidastis;*

A quod erroneum, non revocasti; quod infirmum, non sanasti: nec solum lunis operiebamini, sed lanista facti estis (ibid.). Et vos similiter, fratres, videite, ne uni vestrum pro omnibus dicat dominus : *Distributorem posui te super familiam meam, et ta panem non ministrasti eis, inio de dispensatore facilius es dissipator, de speculatorie speculator*. Scrite nequam, mittam te in tenebras exteriores, quousquies reddas novissimum quadrantem (Math. xvi). Distribuendus est itaque, fratres, panis Domini filii esurientibus. Sed videte quia est panis mundus, qui distribuendus est filii, et est panis immundus, qui distribuendus, vel dandus est servis. Sunt autem isti panes adhuc conjuncti in domo Dei, sicut in area palea cum granis. Tres autem species panum legimus in sacra Scriptura : sunt enim panes Pharaonis, panes oblationis, et panes propositionis; primi panes luci, secundi panes levitici, tertii panes propositionis sive salutis. In primo estis judices, in secundo sacerdotes, in tertio pastores. Panes Pharaonis in epistola Canonica dividuntur in tres partes, in concupiscentiam carnis, et in concupiscentiam oculorum, et superbiam vite (1 Joan. ii). Prima est luxuria, secunda est avaritia, tertia superbia. Luxuria enervat, avaritia cruciat, superbia inflat. Luxuria est proferens immunditiam, avaritia est generans invidiam, superbia pariens injustitiam. Luxuria est premens hominem infra se, avaritia trahens extra se, superbia rapiens eum supra se; infra per pollutionem, extra per vagationem, supra se per elationem. Luxuria deprimit eum infra se; quia cum sit factus ad imaginem Dei ut porcus vivit. Avaritia trahit hominem extra se, quia facit eum amplexari stereora pro croceis. Superbia extollit eum supra se, ut ponat os in colum; et sic per luxuriam vadit in vitiis delectari, per avaritiam in transitoris consolari, per superbiam de potestate gloriari. De luxuria judicatis auctoritate: *Plures, qui percussit Hebreum coeuntem cum Madiantide* (Num. xxv). De secundo, auctoritate domini, qui ejecit ementes et vendentes de templo (Joan. xv). De tertio, auctoritate Eliæ, qui igne columis emisso duos quinque arios cum suis combussit (IV Reg. i). Debet ergo luxuria transfigi, avaritia ejici, superbia uriri. Panis oblationis est quasi thus, et thymiana quod olerebat sacerdos domino, id est oratio, de qua dicitur : *Intret oratio mea in conspectu tuo, sicut incensum, etc.* (Psal. cxl). Iste panis triplex est: Debet enim cratius ampla esse, devota et pura. Amplia, ut pro initio oretis, secundum illud. *Orate pro perseverantibus et calamitantibus vos* (Math. v). Devota, ut non remissem petatis, quia, quicquid petieritis pie et perseveranter pro vobis, da itur vobis statim, vel post. Puritas in tribus consistit. Videndum est, qualis petat, et qui petat et a quo petat. Qualis? qui dignus est impetrare. Quid? vitam, vel meritum vitae, vel appendentia ad vitam. A quo? a patre; quia qui pater est vult dare. Hoc faciendo, sacerdotes estis. (147) Est enim sacerdos, quasi sacram dans. Is enim sacra dat Deo, qui praedicto modo offert orationem suam Deo. Panis propitiationis sive salutis triplex est. Panis angelorum, id est Eucharistia, de quo dictum est : *Panem angelorum mandabit homo* (Psal. lxxxvii); panis filiorum, id est verbum doctrinae, de quo dictum est : *Non est bonus sumere panem filiorum, et dare canibus* (Math. xv); panis amicorum, id est exemplum vitae, de quo dicitur : *Anice, accomoda mihi tres panes* (Joan. xxi). Propter hunc triplicem panem dictum est ter Petro : *Pascere oves meas* (Luc. xi), ac si diceret ei dominus : Pascere Eucharistia, pascere doctrina, pascere bona vita. Quod autem dictum est petro et apostolis omnibus est dictum, et vobis eorum vicariis et successoribus. Ergo pascite pane anglico, pascite verbo, pascite exemplo, ut de pascuis sollicitudinis trahat vos dominus ad pascua satietatis,

Iesus Christus, Dominus noster, iudex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sacerdotum per ignem.

SERMO XLV.

AD SACERDOTES.

Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus (Psal. xl). Fratres mei et domini, magna est eminentia dignitatis vestre, ordinis vestri et officii, nisi sponte dissimulare vel negare velitis, quod verum est. Scitis quanta sit vobis indicta necessitas servandi continentiam, pie et religiose conversandi inter homines, quibus divina misericordia vos praefecit in spiritualibus. Verbum breve et verum, vestrum in pace dixerim. Quanto dignitate, ordine et officio alii sumus altiores, tanto in conspectu Dei sumus despectiores, si dignitati indigna conversatio contradicit, si ordini inordinata vita obloquitur, si officii nostri munditiam vitae incontinentia impugnat. Concorditer convenient, et convenienter concordant, sacerdozio et continentia. Si in sacro ordine sine continentia invenerimus quanto ordine erigimur, tanto incontinentia deprinimur. Opera pietatis semper sunt a nobis exercenda, et maxime in hoc tempore, quo diva misericordia plus illetibus et paenitentia indulxit, quatenus ad eum, a quo recesseramus peccando, reverlanter penitendo, confitendo, carnem mace- rando. Caro leta traxit nos ad culpam, afficta retrahat ad veniam. Alio tempore parum religionis habuit, qui hoc tempore religiosior non exsisterit. Quod sit pietatis opus, et que merces operis aperit Propheta, ubi dicit: *Beatus qui intelligit*, etc. Verba haec adeo sunt plana, adeo evidenter quod quidquid in expositione eorum dictum fuerit, potius rem involvit, quam evolvat; tenebras inducit, et non lucem. Est tamen per misericordiam Dei aliquid subtius investigandum. Propheta *egenum et pauperem* vocat Jesum, qui ex magna miseratione nostra carnem indutus apud nos tanquam pauper et egenus est conversatus, nec tantum proprii habens, secundum quod homo, ubi caput reclinaret, juxta illud: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nias*; *Filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet* (Math. viii). Reclinatum tamen illud in ara crucis, moriens ut verus homo, ne alii homines morerentur morte aeterna. Super hunc egenum et pauperem intellige, quod in Iesum Christum, licet captum licet fustigatum, licet in cruce extensus, licet sarcinatum, licet sputis ilium, Deum credit et Dei Filium. Qui pia fide haec cernit, qui fide et virtute ista complectitur, licet aliquando ex carnis fragilitate excedat, divina tamen misericordia ab eo finanter non recedit, quia *liberabit eum Dominus in die mala*. Diem malum appellat, diem iudicii, non quia maius sed quia multis amara propter amaritudinem futurorum in ea. Quid enim magis amarum quam trahi in poena nunquam desituras, pati miseriam sine fine, sustinere tenebras absque lucis vicissitudine? In tantis poenis vivere, est continuo mori, et numquam decedere, juxta illud S. Gregorii (148). Cujus vita moritur in culpa, ejus mox vivet in poena. Quae poterit major esse erubescientia, quam in conspectu sanctorum angelorum, et omnium sanctorum aperiendi conscientias singulorum? Unde dicitur. *Sedis Antiquus dierum, et ecce libri aperti sunt* (Dan. vii). Libri conscientiarum tunc aperientur, qui modo iniqua obstinatione sigillati tenentur. Si modo alienus nostrum omnia secreta ad omnium nostrorum notitiam prodirent, vix præ pudore subsisteret, quia sic detectum consiperet. Nullus nostrum adeo correcte vixit, nullus nostrum adeo correcta sunt opera, quin miro perfunderetur rubore, si videret reserari omnibus latebras conscientiae. Recte ergo dies iudicii amara dicitur, in qua

A nihil opertum, quod non relectur. Differentiam vel eminentiam nostri status ad alios, clericorum ad laicos Osee propheta insinuat, ubi dicit: *Si fornicatus est Israel, saltet Judea delinquens, nolite ingredi in Galgala, et in Bethaven ne ascenderitis* (Ose. iv). Verita haec sunt Osee prophetæ, qui nomine et opere Salvatorem præfigavit. Osee enim interpretatur *salvator*, et un significans Salvatorem, qui salvum fecit populum suum a peccatis corum (Matth. i). De quo alibi dicitur: *Ipse veniet, et salvabit nos* (Isa. xxxv); venit enim querere et salvum facere, quod perierat. Osee præcepto Domini uxorem duxit fornicariam: et Filius bei Patri obedientis in ara crucis sibi Ecclesiam junxit. Puncta est ab Osee qua fratrat fornicata, et gentilias sordibus idolatria polluta sanguine Garisti est abluta, et sic eidem data in sponsam, in triumphans, nec rugam habens, nec maculam (Ephes. v). Ecce quanta conventiona significantis ad significatum, praconis ad præconizatum umbræ ad reum, promissionis ad veritatem. *Si fornicatus est Israel, etc.* Nos est sacre Scripturæ nomine Israel decem significare tribus, nomine Juda duas. Duæ tribus arcem obtinuerunt regni, et dignitate sacerdotii. Tribus enim levitiva, quæ pro aliis orando et offeringendo intercessit, a tribu Juda et Benjamin non recessit. Ante regni divisionem omnes tribus dicebantur Israel, sed post lactam divisionem, nomen quod omnibus fuit commune, majori parti, id est Christi tribibus factum est speciale. Recte ergo per Israel significantur laici, per Judam clerici, qui licet sint numero pauciores, sunt tamen dignitate eminentiores. Si ergo Israel, id est laici fornicantur, saitem Juda, ne delinqunt. Non enim debent clerici altaris ministri, et prælati exemplo peccantium trahi ad peccandum, sed verbo et exemplo trahere alios ad mundum vivendum. Si laicos luxuria inquinat, saltem ecclesiasticos prælatos vitæ munditiae non deserat, ut quanto dignitate alii prætermutur, tanto munditia spectabiliores habebantur. Beatus homo, qui sicut honoribus, sic excusat et moribus. Si tunc comes dignitatis nostre, fratres mei, mundæ conversatione, ne reverentia, quam dignitas nostra expostulat, perversus vivendi modus contradicat, Israel interpretatur vir ridens Peum. Attendat populus se creatum ad videndum Deum: vivat castus, ne decidat ab eo, ad quem interpretatio nominis excitat (Ose. i). Juda sonat confitens. Ad duplum confessionem tenentur clerici, peccati proprii et laudis divinae. Simus diligentes, ne muti in alterutro illum perdamus, ad quem suspirat cœvola confessio. Et notandum, quod logia s de Juda dicit ne delinquas. Is definquit, qui quod facere delet, relinquunt. Prælati non solum mortale est perpetrare mortalia, sed et perpetrantes non arguere, iuxta illud Apostoli: *Insta opportune, importune, argue, increpa, obsecra in multa patientia* (I Tim. iv). Qui alios tenetur arguiere et non arguit, peccato gravior se subiicit (149), unde illud: *Maledictus homo, qui prohibuerit gladium suum a sanguine* (Jes. xlvi). Non caro scrupulo societatis perverse, qui manifesto lacrimori desinat o viare.

Nolite ingredi in Galgala, et in Bethaven ne ascenderitis. Galgala locus fuit in deserto, ubi populus secundo est circumcisus (Jos. v), non in personis eisdem, sed in aliis multitudinis ejusdem. Aliquantum tempore circumcisio in deserto dilata fuit, sed ubi ad Galgala pervenit est, iterata, non in prius circumcisus, sed in de novo circumcidendis. Huius loquetur modo simile est illud: *Cum occideret eos, quarebant eum et revertebantur* (Psal. lxxvii), non occisi, sed metu occisorum alii Bethaven locus est ubi Jacob gloriosam illam vidit visionem, angelos ascendentes et descendentes, et dixit: *Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam*

(Gen. xxvii), unde et locus iste dictus est Bethel, id est domus Dei. Populus postmodum fatuo errore seductus in eodem loco idola adoravit, et dictus est locus Bethaven, id est domus idoli. Per Galgala et Bethaven duo vitia significantur, luxuria et avaritia; a quibus eo officiis liberarum, quo gravius per haec impugnamur. Galgala volutabrum interpretatur, et significat luxuriam, in qua, qui carnis spuria faciat, voluntatur, juxta illud: *Sus lota in volutabro luti, et, canis reversus ad vomitum* (II Petr. ii); unde alibi dicitur: « Vir luxuriosus ad omnia utilis, » Bethaven sonat *domus idoli*, et significat avaritiam. *Avaritia enim servitus idoli est* (Gal. v). Ne ingrediamur, fratres mei, Galgala, nos inquinando per luxuriam, neque ascendamus in Bethaven idolis serviendo per avaritiam. Prophetia in preecipiendi modo notavit, qua cautela sit opus in vitaendo vitio. *Nolite ingredi Galgala*, non ad egressum monet, sed ingressum prohibet. Nunquam enim luxuria facilius vincitur quam fugiendo, nusquam cautiis vitatur quam ab ea declinando, nunquam perfectius expugnatur quam ab ejus congressu se cohibendo; unde Apostolus: *Fugite fornicationem* (I Cor. vi), et David: *Beatus qui tenebit et attidet parvulos suos ad petram* (Psal. cxxxvi), et iterum:

: Et neglecta solent incendia sumere vires.

Hinc Hieronymus (150), hostem, id est luxuriam, dum parva est, interime, nequitia elidatur in primo semine. Et illud:

*Principiis obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas invalevere moras.*

(Ovid. I. i De rem. amor.)

Præcedentes ergo omnem occasionem evadendi per luxuriam, Galgala non ingrediamur; non tantum detestantes luxuriam, sed fugientes omnem occasionem trahentem ad ipsam, videlicet loca, personas: loca ad libidinandum apta, personas ad decipiendum idoneas. Haec enim omnia retibus diafoli sunt plena. In Galgala populus secundo fit circumcisus; et duplex circumcisio ad hoc exigitur, ut plene luxuria vincatur. Circumcisio cordis, et circumcisio corporis. Corde et corpore circumcidimus, quando et corpus custoditur ab immundo opere, et cor cohibetur a turpi cogitatione, unde dicitur: *Ure renes meos, et cor meum, Deus* (Psal. xxv). Et iterum: *Sinu lumbi vestri præcincti* (Luc. xxi). Lumbi dixit, et non: lumbus non enim sufficit præcinctum lumbum corporis, nisi et præcingamus lumbum cordis. Ezechiel vidit hominem præcinctum podere usque ad renes (Ezech. xxii), Joannes in Apocalypsi vidit hominem succinctum usque ad manillas (Apoc. i). Succingamus ergo non tantum usque ad renes corpus custodiendo, sed usque ad manillas cor ab immundis cogitationibus cohibendo. Neque ascendatis in Bethaven, ubi Propheta, imo Dominus per prophetam avaritiam prohibuit, bene ascensionis nemini; hoc ipsis ostendens avaritiam non solum minores, sed et maiores involvere: *Omnis enim amat munera, et sequuntur retributions* (Isa. i), et nonnunquam carne edomita per abstinentiam subrepit avaritia, quæ polluit, et eruerat tam conscientiam. Panes enim inveniuntur, quos odor numerum non inclinet, et incurvet; sed beatus, qui exxit manum suam ab omni munere (Isa. xxxiii). Haec pestis multos secum trahit, difficile vincitur, mentenente inflamat ad rapiendum, ad servandum autem semper tenaciter laxat. Propheta ab utroque dehortans, ait: *Rapinas non concupiscere. Divitiae si affluant, nolite cor appetere* (Psal. lxi). Haec duo vitia filiae sunt sanguisuga, de qua Salomon loquitur (Pror. xxx). Sanguisuga vermis est, a sugendo sanguinem dictus. Huius vermis natura est, ut sanguini sugendo appositus, non prius casset sugere, quam vivere. Ubique

A enim sugere desinit, mori incipit. Talis est diabolus, qui quantum potest et quantum potest, nos non cessat fallere, et quanto nos nequius decipit, tanto graviori pena: seipsum subjicit. Hujus sunt filiae, luxuria et avaritia, que in hominem, quem sugere incipiunt, magis et magis inardescunt. Quat milia hominum is pater per has filias ad infernum perdidit? Puto quod tercia pars hominum pereat occasione harcum filiarum. Luxuria quandoque ad modicum temperatur, sed postmodum eo fortius revertitur, quanto debilus ei resistitur. Avaritiae nihil sat satis est. Avari animus dum ignescit ad id quod non habet, modicum putat quidquid habet:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
(Horat. De ar.e poet.)

Præcepto Apostoli acquiescentes, sicut exhibimus membra nostra immunditiae ad iniuriam, sic exhibeamus ea justitiae ad sanctificationem (Rom. vi). B Luxuriam fugientes, avaritiam detestantes, nec ingredientes in Galgala, nec ascendentes in Bethaven. Nos, fratres, qui viri dicimur, qui robusti sumus, qui masculinos animos habere debemus, quid dicimus coram judice nostro, nunc mansueti, terribili in futuro? Virgunculae etate infirmae, sexu fragiles, scilicet Agnes, Cecilia' nos judicabent. Harum altera tertio decimo anno ad martyris gloriam pervenit, ista virginitatem custodientes gloriose pro Christo sunt passae. Nos miseri corpore robusti, sed animo infirmi ad etatem maturam iam pervenimus, et quid unquam pro Domino sustinuimus? nullas mundi delicias intactas reliquimus, omne pratum lasciviae nostrae percurrent desideria. Vereor ne illud terribile nostris auribus licet invitit, insonet; *Potentes potenter tormenta patientur* (Sap. vi), et quia per nos vitii resistere non valimus, rogemus omnes, rogemus singuli plium confratrem nostrum Jesum Christum, quatenus ipse nos adjuvare dignetur, qui in praesenti carnis sue edilio nos reliquit, et in futuro Trinitatis visione satiabit benignus magister noster Jesus Christus, qui venturus est judicare vivos et mortuos, et seculum per ignem.

SERMO XLVI.

Stetit angelus juxta aram templi, harenz thuribulum aureum in manu sua, et data sunt ei incensa multa (Apoc. viii). Unus est sermo, quem audistis, et duo sunt sacramenta quæ revelavit Dominus servo suo Iohanni in Apocalypsi sua, alterum de Christo, alterum de Christi ministro, id est sacerdote. De Christo sic: Angelus est nomen officii, nam et nuntii sunt (Hebr. i). Omnes autem beatorum ordines spirituum mittuntur in ministerium salutis humanae. Omnes ergo angeli sunt, juxta illud: Qui facit angelos suos spiritus; determinantur autem saepe in S. Scriptura ex potestate sibi tradita. Alii enim præsunt regionibus, de quibus in D niele (cap. x): *Princeps Graecorum, princeps Persarum*; alii præsunt Ecclesiis, de quibus in Apocalypsi (Cap. ii): *Dic angelo Ephesi, angelo Laodicie*; alii præsunt per misis, unde in Actibus apostolorum (cap. xii): *Angelus Petri stat ad ostium*. In prætaxato autem capitulo nulla additur determinatio, it intelligatur non angelus Domini, sed angelus Dominus, qui est Christus Jesus, magni consilii Angelus, qui resurgens stetit juxta aram. Ara dicitur, quasi arida; que enim cremenatur, arefient in cineres. In ara crucis arefacta est caro Christi, sicut testa in fornace, unde: *Aruit tanquam testa virtus mea* (Psal. xvi), quia moriens jacuit super aram, resurgens stetit juxta aram, id est fluxu mortalitatis erectus est in statum sempiternae immortalitatis. Jam enim non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). Statim data sunt ei incensa multa, incensum quandoque est typus orationis nunc: *Inter oratio-*

mea sicut incensum in conspectu tuo, Domine (Psalm. cxl.). Quandoque exaltationis, ut ibi : *Quæ est ista, quæ ascendit sicut virgula sumi ea aromatisbus per desertum* (Cant. iii). Christus autem resurgens multum exaltatus est majestate, potestate, cognitione. De majestate legitur : *Propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen* (Phil. ii); de potestate ipse testatus est : *Data est mihi omnis potestas in celo, et in terra, et in mari* (Matthew. xxviii); de cognitione etiam ipse predixit : *Vos eritis mihi testes in omni Iudea et Samaria, et usque ad ultimum terræ* (Act. i). Habuit autem Christus resurgens thuribulum aureum in manu sua. Per aurum sapientia significatur. Est ergo varo Christi thuribulum aureum, in quo omnes thesauri sapientiae et scientiae sunt absconditi (Colos. ii). Hæc est urna aurea, marua plena (Hebreus. ix), quæ dum pateretur, erat in manibus lanistarum, juxta illud : *Terra data est in manibus impii* (Job ix). Cum autem restoruit, reposita est in manu Mediatores. Superest ut, quod prædictimus, sacerdoti assignemus; et tunc determinate dici potest : *Stetit angelus Domini, juxta aram templi. Nam et sacerdos est angelus, unde in Malachia : Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et ex ore ejus requirunt sapientiam. Angelus enim Domini exercitum est* (Mal. ii).

Sane in hoc capitulo tria considerantur : Officium illud sacerdotis, quod est : *Introire ad altare Dei, et duplex causa intrandi*. Prima est, ut thuribulum aureum ferat in manu sua, id est corpus Domini verbo consecratum manibus tractet, ministerio dispense. Secunda est, ut multiplici orationum intercessione divinam gratiam populo mitiget indagationem. Quod ut elucescat, altius ordiendum est de triplici sacerdotio officio, et unumquodque singulis exprimatur capitulus. Est enim pastor, est et iudex, est et intercessor, pastor in Ecclesia, iudex in cathedra, intercessor in missa. Pastor, ut sane erudit, iudex ut justè deficiat, intercessor, ut pie subveniat. Singula quoque latius prosequamur. De primo sic : Deambulavit angelus Domini circa atria templi, habens virgas in manu sua, et data sunt ei pascua multa ; de secundo sic : Sedit angelus Domini super cathedram templi, habens calicem aureum in manu sua, et data sunt ei pocula multa ; de tertio sic : Stetit angelus juxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua, et data sunt ei incensa multa. Sane pastoris est deambulare, juxta illud : *Elegi vos, ut eatis, et fructum afferaatis* (Joan. xv). Quatuor fuerunt atria templi : primum sacerdotum, secundum virorum, tertium mulierum, quartum immundorum, juxta hunc modum quatuor sunt genera ovium sub pastore, oves infirmæ, oves contractæ, oves erroneæ, oves robustæ, secundum illud Ezechielis : *Quod infirmum est, non sanabis; quod contractum est, non solidabis; quod erroneum, non revocabis; quod robustum, confirmabis* (Ezech. xxxiv). Infirma ovis est, quæ ad tempus credit, et in tempore tentationis recedit, sicut Petrus, qui confessus est Filium Dei, postea ad vocem ancillarum negavit. Hanc, ne deficiat, soveat pastor in hunc modum : *Fili accessisti ad servitatem Dei, prepara animam tuam ad temptationem* (Eccli. ii). Fidelis est Deus, qui non permettit te tentari super id quod potes (1 Cor. x). Castigat autem pater omnem filium, quem recipit (Hebreus. xii), ut hereditatem tribuat castigato. Ovis contracta est, quæ computruit in stercore suo (Jecel. i), quæ exsultat in rebus pessimis, et gloriatur cum malefecit (Prov. ii). Hanc, ut surget, excite pastor in hunc modum : *Surge qui dormis, exsurge a mortuis, et illuminabit tibi Christus* (Ephes. v). Si vero ad manum tangenter non evigilavit, adhibeat punctiones comminationum, dicens : *Ignis tuus non extinguetur, et vermis tuus non morietur* (Isa. lxvi), transibis de aquis nivis ad calorem, ubi erit fle-

tus, et stridor dentium (Matthew. viii). Ovis erronæ est, quæ sequitur gregem alienum, quæ si vadit post Arium, dicat ei, quod Veritas dixit : *Ego et Pater unus sumus* (John. x). Si secundum Nestorium duas asserit personas in Christo, audiat a pastore : Non duo tamen, sed unus est Christus. Ovis robusta est, quæ cum Apostolo posteriorum obliterata, in anteriora se extendit, haec confortanda est in hunc modum. Sta in viis suis, et considera quæ sit via externalis. *Exspecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum* (Psalm. xxvi). Sic ergo deambulans pastor, quinque virgas habet in manu sua. Prima est virga potentie, secunda disciplina, tertia doctrinæ quartæ misericordia, quinta custodie. Per primam punit, per secundam corrigit, per tertiam erudit, per quartam precipitat, per quintam munxit. Prima est terribilis, secunda est favorabilis, tertia utilis, quarta dulcis, quinta laudabilis. Primam habet in elatos, secundam in inquietos, tertiam in parvulos, quartam in devotos, quintam in universos. Tali nimis dantur pascua multa : talis enim pastor profert de thesauro suo nova et vetera. Horum summam tradidit homo Deus Petrus, cum ter dixisset : *Pasce oves meas* (John. xxi), tria pascua designavit, ac si diceret : *Pasce doctrina, pasce vita, pasce morte tua*. Superest ut de judicio disseramus : *Sedet angelus Domini super cathedram templi, dum dijudicat inter causam et causam, cum separat mundum ab immundo, sed attendat, quem calicem habeat in manu. Est calix aureus Babylonis* (Jer. li), de quo potionavit Jeremias reges terræ, in quo miscetur vinum erroris et vinum veritatis. Hæc est sapientia mundi, quæ est stultitia apud Deum (1 Cor. iii), et sapientia Dei, [F. leg. carnis] quæ est iniuria Deo. Prima suadet inaniam, secunda suavia; per primam sapere, desipere est; per secundam, insanire. *Est et calix in manu Domini vini meri plenus mixto* (Psalm. lxxiv). Hunc sacerdos habet in manu sua, ut non consideret vultum potentis, ut non misereatur pauperi in mala causa non exoculatus muneribus, non inebriatus odio vel amore obliviousatur iudiciorum Dei. Maxime cum sede (sic) confessor calicem habet in manu sua, in quo dantur ei pocula multa, tria scilicet vicia genera. Primum est purgativum, secundum extilarativum, tertium soporiferum. Primum est austerioris, secundum jucunditatis, tertium quietis. Prima enim est communio pœnæ aeternæ, secunda certitudo véniae cum pollicitatione vite, tertia est injunctio cessationis a peccato, ac si diceret : *Vade, jam noli peccare* (Joan. v).

Superest aperire de intercessione. Stat angelus juxta aram templi, dum canitur antiphona ad introitum. Sic enim in Apocalypsi legitur, dum canerent septem angeli tubis : *Stetit angelus juxta aram templi, etc. Coelestinus quadraginta quinque antiphonas instituit ad introitum decantari, sub tripudio, id est sub trina repetitione. Introitus enim sacerdotis ad altare adventum Christi in carnem repræsentat, qui fuerat a prophetis preannuntiatus, tandem ab apostolis est testificatus, in ipso vero Christo manifestatus. Cantatur ergo antiphona. primo, ut repræsentetur vaticinium prophetarum; cantatur secundo, ut figuretur testimonium apostolorum; cantatur tertio propter manifestationem Domini Jesu; unde sacerdos in typu Christi, dum canitur Gloria Patri, convertitur ad cantantes, ac si diceret Christus : Ecce adsum. Tamen in primitiva institutione alia fuit causa conversionis. Tandem enī cantabatur antiphona, donec sacerdos conversus elevata manu inuebat cantori, ut diceret : *Gloria Patri*. Stans ergo sacerdos quasi in medio juvenalium tympanistriarum, accedit ad oscularium altare; se si dicat Christus : *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (John. xix). Deinceps dantur ei incensa multa, id est multiplicium orationum suffragia. Nec hoc dictum reor pro-*

numero orationum, quas quidam usque ad tedium multiplicant. Proprie enim, sicut unum est Evangelium, una epistola, unum graduale, unum alleluia, sic esse debet una collecta, una secreta, una post-communionem. Ne tamen quasi traditiones Patrum subterfugere videamus, tolerabilis est multiplicatio, si septenarium non excedat. Nam sub hoc numero petitiones orationis Dominicæ includuntur. Dicuntur ergo incensa multa : quia propria sunt deceun, scilicet orationes in missa. Prima dicitur collecta ; secunda, secreta ; ultima, post-communionem. Septem sunt in canone, præter orationem Dominicam. In prima oral sacerdos, vel pro bonis, ut adsint, vel pro misericordia, ut absint. Et dicitur collecta quia petitiones omnium in unum collectas, solus refert ad Dominum. Presul taliter tamen eos, pro quibus orat in hunc modum : *Dominus vobiscum.* Quae forma salutandi, licet sumpta videatur ab angelo, qui dixit Gedeon : *Dominus tecum, virorum fortissime* (*Jud. vi.*), vel a Booz, qui dixit messoribus : *Dominus vobiscum* (*Ruth. ii.*) ; melius tamen a Paralipomenon sumitur ; ubi regi Asia, et populo, qui secum collectus erat ad prælium, dixit sacerdos : Audi, rex Asa, et omnis populus Iuda et Benjamin : *Dominus vobiscum* (*II Par. xv.*), qui collecti estis ejus facere voluntatem. Responso autem populi in secunda Epistola ad Timotheum (*cap. iv.*) legitur, ubi scriptum est : *Dominus Jesus cum spiritu tuo.* In omni autem salutatione converteritur ad populum, præter illam, quæ pæfationem antecedit. Jam enim accedit ad consecrationem Dominicæ corporis, jam quasi posuit manum ad aratum, jam non licet ei respicere retro.

Collecta utitur ante hostiam, ubi orat pro hostiae benedictione. Quæ quia a solo fit sacerdote, Secreta dicitur, sicut et sequentia, quæ ab ipso solo sunt. Est tamen causa specialis, quare secreta dicatur. Traditur enim quod quidam Patrum, dum secretam, elevata voce, diceret, irrisus fuisset a pastoreibus iuxta modum ipsius cantantibus. Quibus cum maledixisset, fulminati sunt. Projinde introductum est, ne audiatur a populo. In illis vero septem, quæ sunt in canone : prima est pro Ecclesia sancta catholica, ut eam Deus custodire et regere dignetur in toto orbe terrarum una cum pastore suo papa nostro. Quod vero quidam addidunt de rege et antistite suo, nova est traditio. In secunda orat pro circumstantibus, quorum fides Deo cognita est. Inde est, quod catechumeni, quia nondum sacramenta fidei receperunt in principio canonis sub canone excluduntur (*150*). In tertia, pro seipso orat, ut olationem servitutis sue Dominus placatus accipiat. Tandem ad divini corporis consecrationem accedit, qua confessa, quarto suppliciter orat, pro accepitione hostie, ut per manus angeli in conspectum divinæ maiestatis perferatur. Quinto orat pro mortuis in Christo quiescentibus. Sexto, pro peccatoribus, ut eos Dominus veritatem largitor admittat. Tandem elevata voce, pæfationem cum oratione Dominicæ profers, septimo dicit embolismum ejus, quod sonat superacrescens. *Liberas nos,* scilicet. In embolismo secreto orat pro pace danda.

In ultima, quæ, post-communionem dicitur, spiritualiter orat pro his qui ad communionem Domini accesserunt. Sane haec sunt incensa sacerdotis multa. Cavendum est summopere, ne super ignem alienum hæc offerat. In epistola quidem Canonica tripartitus ignis alienus describitur, *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vita* (*I Joan. ii.*), id est luxuria, avaritia, superbia. Prima inquinat, secunda cruciat, tercua infiat. Nadab et Abiu in die consecrationis sue super ignem luxurie obliterunt; in praecedenti enim nocte uxores suas cognovisse traduntur, et adeo ignis devoravit eos (*Num. xxviij.*) Chore, et cum eo ducenti, id est

Ambientes sacerdotium super ignem avaritiae obtulerunt, et devoravit eos ignis (*Num. xvi.*). Ozias usurpans sacerdotium cum regno lepra in fronte percussus est (*II Par. xxvi.*). In hunc modum sacerdos, qui offerat super ignem alienum, non evadet ignem æternum, a quo liberet nos Jesus Christus, Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XLVII.

AD SACERDOTES ET PRÆLATOS.

Homo cum in honore esset, non intellexit, corporatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psal. xlviij.*). Deus ultiorum Dominus saepenumero per servos hos prophetas memorat et beneficium, quod homini contulit, et peccatum, quod homo attulit, et poenam quam judex intulit, ut ita det metuentibus se significacionem, ut fugiant a facie arcus. Porro magnus ille sigillus, qui formavit auroram et solem, plangit his verbis primogenitum hominem, plasma suum nobile, quod sibi formaverat in honorem, sed vitio suo transfusum est in contumeliam, quia cum per se ipsum esse voluit, se ipsum perdidit, et in omnem posteritatem hæreditariana transfluit perditionem. Ne vero posteritas conquiri queat, tanquam quæ non rapuit exsolvens, omnem causam perditionis humanae refert sigillus in signum, Deus in hominem : qui cum factus esset ad imaginem Dei, ventilatorio spiru repletus genuit nos ad imaginem sui, quia lege naturæ, qualis pater, tales filii. Veritatem possunt prædicta verba, significanter dici ad ministros Ecclesie, ad gregis Dominicæ pastores, ad exercutiendam ab eis negligentiam, et cautelam inculcandam, quibus summopere, et præ omnibus cayendum est a lapsu, cum quanto gradus eorum altior, tanto gravior casus, et si fits persuasio tanquam a minori, ac si dicatur eis : *Pensate vos Domini, qui estis regale sacerdotium, gens sancta, positi in superlativo gradu hominum, si tantus est lapsus a gradu positivo, quam gravior est a superlativo? si tantus ab infinito, quantus a supremo?* Sane, ut de aliis omissimus, quatuor sunt gradus, quibus ascensit sacerdos Dei summi, ut stet super speculum ad custodiendum vigilias noctis super gregem suum. Primus est naturæ, secundum gratiæ, tertius excellentiæ, quartus potentie. In primo nascimur, in secundo renascimur, in tertio promovemur, in quarto præscindimur. Per primum sunus homines, per secundum fidèles, per tertium sacerdotes, per quartum pastores, videlicet, nati, renati, signati, prælati. Est autem singulorum graduum cuique suum idiomam. Priors est in honore, secundus in decoro, tertius in dignitate, quartus in potestate. Sane de honore hominis in priuino gradu neminem credimus ignorare. Factus est in anima ad imaginem et in similitudinem Dei sibi (*Gen. i.*), in corpore erecto ipsius animæ similitudinem gerens, os habens subline, ut completeretur cœlum et cœli lumina, propter quem factus est mundus sensibilis cum omni suppelliciti sua. Dominus animantium terræ, accola paradisi, angelorum concivis, domesticus Domini Sabaoth, de homine futurus tanquam Deus, qui *cum in honore esset, non intellexit, ut subasset plasmatori suo, sed coesse volens corrūt comparatus jumentis insipientibus, et similis factus est illis;* non solum in necessitatibus suis, quia partitur cum jumentis cibum terræ, sed etiam in affectionibus cordis pectore et ventre serpentis, dolosus vulpem, avem instabilis, luxuriosus suem, iracundus ursum, superlus equum, stolidus asinum vivit, et quod detestabilius est, in corpore erecto anime similitudinem tenet. In anima vero curvata Dei similitudinem bestiali mutavit similitudine. Porro tres gradus reliquos, fideli scilicet, sacerdotis, pastoris, nescierunt philosophi, nesciunt

infideles. Proinde constemur tibi : *Domine cœli et terræ, quoniam abscondisti hac a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (*Math. xi*). Nos itaque, quibus datum est nosse mysteria regni (*Math. xiii*), attendamus gradus ascendentis, fidelis enim ascendens de lavacro, decorum induitus est, de honore imaginis ascendas ad decorum adoptionis. Hic est decor, quem Propheta nivi comparat, et præsert, dicens : *Lavabis me, et super uitem dealbabor* (*Psal. l*). Hic est decor, pro quo sponsus alludit sponsæ, inquiens : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (*Cant. iv*). Hic est decor, ad quem hortatur Psalmistes noster rex in Israel filiam suam. *Audi, filia, oblisiscere populum tuum, et domum patris tui: et concipiscet rex decorum tuum* (*Psal. xliv*). Haec est vestis Christi nivea, qualem non potest fullo facere super terram. Haec est vestis candida, que superinduitur baptizato. Veruntamen homo Dei, cum in hoc decor esse, *nen intellectus, imo Spiritui sancto contumeliam faciens, vestem fideliū mutans in similitudinem pellis Aethiopum comparatus est, jumentis lascivientibus, et similis factus est illis*, que contra stimulum calcitrantes jugum sibi impositum distracti sunt, a via diuariant, et ideo ceduntur, donec quiescant, vel si inter flagella insolentiores fuerint, abiecuntur; et parcit virga pater pro odio filii? Summa vero miseria est, ubi non adhibetur correctio, quia desperatur emendatio, unde Dominus ad Hierusalem : *Ultra non irascar tibi* (*Ezech. xvi*). Superest, imo nostra interest, attendere tertii gradus dignitatem : quantus scilicet, sit sacerdotii gradus. Ubi primo notandum occurrit, quia prodicior est ascensus ad hunc gradum nunc, quam in primitiva Ecclesia. In qua qui tantum fidelis erat, diaconus siebat, vel sacerdos. Introducti postea sunt quidam minorum ordinum gradus, per quos, tanquam per cantica graduum ascendit ad sacerdotium. Hic est thronus eburneus, cuius reclinatorium aureum est, ad quem ascenditur sex gradibus purpureis media charitate constratis propter filias Hierusalem, ubi sacerdos Dei summi ascendit ad dignitatem familiaritatis. In opere creationis non fuit, qui adjuvaret spiritum Domini, aut consiliarius esset. In mysterio vero redemptoris nostræ voluit habere coadjutores, dicens : *Hoc facite in meam commemorationem* (*Luc. xxii*). Est ergo sacerdos coadjutor redemptoris, consiliarius Domini Sabaoth, cuius consilio offensi redunt in gratiam Dei sui. Hic est dapifer mensæ Christi, offerens Patri cibum cuius servis, cuius verbum accedit ad elementum, et sit sacramentum, ejus manu conficitur medicamentum medicatius sapienter, quo restituuntur sanitati vulneratae a serpente. In exterioribus quoque elicit dignitas sacerdotis. Quantum est, quod ad elevationem manus ejus inclinatur capita populi, ut invocet super eo nomen Dei sui? Quantum est, quod reges gentium et principes populi flexis genibus offerunt ei munera, et deosculantur manum, ut ex ejus contactu sanctificantur? Veruntamen homo a secretis, cum in hac dignitate esset, non intellectus, sed querens que sua sunt, sedens in insidiis adversus dominum suum, comparatur jumentis insanientibus, et insanior factus est illis, que vel artus suos morsibus discerpunt, vel in queque obstantia ruendo excerebrantur, vel, facto impetu, in præcepis submerguntur. In eundem modum oratio illius fit ei in peccatum; si ei mensa Domini in laqueum, et in retributiones, et in scandalum. Si docet, aut silet, va ampulla, docenti enim dicit Deus : *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (*Psal. xlix*) Silens vero incurrit vix canis sonnolenti, et muti, et non valentis latrare, et descendet in infernum vivens (*Isa. lvi*). Postremo de quarto et ultimo gradu considerandum est; cum scilicet de dignitate sacerdotis honio ascendit ad potestatem judicis, ad

A sollicitudinem pastoris, ut vocatus a Domino sicut Aaron audiat ab eo : *Pasce oves meas* (*Joan. xxi*), et ut breviter dicam, ordinatur in infinitis Christi vicariis, Ecclesiæ prælatus, habens in sententia primatum, et curie coelestis ascensum, piscator hominum, pastor animalium, ulti injuriarum, ulti penitentium, fidejussor præriorum, ambulans super aspidem et basilicem, cõculcans leonem et draconem. Veruntamen homo sublimis, cum in hac potestate esset, non intellectus, sed impinguatus, incrassatus, dilatatus, magnificavit super Dominum supplantationem, et ideo *comparatus est jumentis morientibus, et putridior factus est illis*; cuius error trahitur in exemplum, cuius fetor a mari usque ad mare, malitiosus ut Lucifer, qui traxit tertiam partem stelliarum secum; piger ut Adam, qui sociam non corredit (*Gen. iii*), avarus ut Saul, qui pinguis queque reservavit (*I Reg. xv*), fraudulentus ut Antichristus, et ideo interfecit eum Dominus spiritu oriis sui (*II Thess. ii*). Ergo, qui stat in sublimi, videat ne cadat (*I Cor. x*). Vos itaque, quibus Dominus deit gentes hereditatem suam excolendam et possessionem suam terminos terre, laborete per diem hodiernum, et nolite timere, quia cras egrediemini, et Dominus erit vobisculus, Jesus Christus Dominus noster, iudex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæcum per ignem.

SERMO XLVIII.

AD PRELATOS.

Descendit Jonas ad interiora naris, et dormiebat sopore gravi (*Jon. i*). Facta sunt hec ante nos a diebus antiquis; scripta vero sunt propter nos, in quos fines seculorum devenerunt. Factum est verbum Domini ad Jonam, filium Amathi, ut iret et prædicaret Ninivitis poenitentiam, et annuntiaret eis sceleris eorum. Qui missus contempsit, contemnens fugit, fugiens obdormivit. Quem forte deprehensum, in mareque missum, deglutiuit cetus; sed poenitentem et orantem restitut in aridam. Historia Jonæ præcipue ædificat missum a Domino ad prædicandum, cui dictum est : *Gloria, ne cesses, exalta vocem tuam, annuntia populo sclera eorum, ei donui Jacob peccata eorum* (*Isa. lviii*); scilicet piscatorem hominum, pastorem animalium, annuntiatorem scelerum, intercessorem poenitentium, fidejussorem præriorum. Per eam enim potest intelligere gradum suum, timere casum, vitare periculum, sperare solatium; gradum in legatione, casum in temeritate; fugere periculum in deglutitione, solatium in restitutione. Ut sciamus gradum, videamus quis mittitur, et a quo mittitur, et quo mittitur a Domino; quia non intrat per ostium, etc. (*John. x*). Si intrusus per violentiam fuerit, si ingesserit se per Simoniam, si introductus per falsam suggestionem, longe est a veritate pastoris. Sic Ozias, Simon Magus, ducenti quinquaginta assidentes Choro. *Jonas, filius Amathi mittitur, id est columba, filius veritatis*. Magister enim columba, id est Ecclesiæ, communiter columba, id est Spiritus sancti, non debet differre conformitate columbae, si neminem laserit, si in cavernis petre ædificaverit, si gemutum pro canto habuerit. Columba est etiam, si ad mutations colti, id est predicationis mutet colorem. Alter enim admonendi sunt senes, etc. Prædicet infirmis ovibus consolationem, contractis solidationem, erroneis revocationem, validis exhortationem. Columba etiam quadam alarum extensione inter se contendunt. Hic est contentio sola sacerdotum, bona scilicet, virtutum simulatio, De qua : *Æmulamini charismate meliora* (*I Cor. xiii*), id est imitatores mei estote, charissimi, sicut et ego Christi (*I Cor. xi*). S' ualeat bonos imitari, vel præficiari, vel transgredi. Ecce gradus. Est enim Christi vicarius homo columbinus, veritatis filius, Ecclesiæ prælatus. Si parum est esse hominem, magnum est esse fidelem, maius esse sacerdotem, maximum

esse pastorem. Sit etiam verax in animo, dicto et factio. Sicut enim vere dicitur: Verba sacerdotis, aut vera, aut sacrilega, ita non minus vere dicta et facta sacerdotis, aut vera, aut sacrilega. Ad Niniven mittitur, id est Ecclesiam, de qua: *Tota pulchra es, amica mea, etc.* (*Cant. iv.*), et itinere trium dierum intratur ad eam, cum dicatur: *Baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* De casu fugit a facie Domini, non populi. Sumus enim quasi sepulera dealbata, etc. in tonsura ecclesiastica, in ueste candida, in psallendo solemniter, in intercedendo jugiter, in comedendo peccata populi multi-formiter: *Ad interiora navis*, sentina non potest remanere in medio, inferius cæteris cadit, quia præit eadentes. Navis Noe quinque mansiones habet (*Gen. vii.*). In summa, homines et aves, prælati et contemplativi, quia soli Deo vacare habent. In secunda, immunita animalia, id est activi, qui divisi sunt. Post immunita, qui nomine tantum, et non numine, in sentine stercora, aqua paulatim intrans, pondus trahens superiora. Est enim avarus, ut Saul, piger ut Adam, malitiosus ut Satan, et est malitia malum alliciens: *Dormit somno gravi*, est sopor infirmitatis, necessitatibus, veritatis, vanitatis, brevis, grandis, levis, gravis, admittendus, expectandus, amplectendus, abiciendus; quia utilis, inevitabilis, amabilis, detestabilis. Et pone auctoritatem de unoquoque periculo. Devorat eum Leviathan draco, qui factus est in mari ad illudendum ei (*Psal. ciii.*), desolatio. Sed ne desperet servus fugitiivus si pœnitnerit, si de profundis clamaverit, eruet eum Dominus de visceribus ceti, de faucibus inferni, et statuet eum a dextris inter oves, inter quas statuat nos Dominus noster Jesus Christus, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO XLIX.

AD MONACHOS.

Omnis custodia cur tuum custodi, fili mi; ex ipso enim procedit vita (*Prov. iv.*). In superficie litteræ apparet quia pater loquitur ad filium, sed quis pater ad quem filium, non satis eluet. Est enim pater carnalis, est et pater spiritualis. De primo secundum carnem nascitur ad laborem; natura filii ira (*Ephes. ii.*); de secundo per aquam et spiritum renascitur ad justitiam, per adoptionem filii gratiae. Verumtamen; si carnalis pater loqueretur, verisimilis est, quod humano et veteri proverbio usus esset de custodia corporis, dicens: *Omnis custodia custodi corpus tuum, fili mi.* Bonum enim castrum custodit, qui corpus suum custodit. Restat ergo ut pater spiritualis loquatur de justitia spiritus. Verum is quoque subdividitur. Primus pater spiritualis est, qui nos generat verbo veritatis, vel regenerat virtute baptismatis. Secundum hunc modum dicitur Marcus Petri filius (*I Petr. v.*). Et Paulus ad Galatas aiebat: *Filioli, quos ierum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Gal. iv.*). Secundus pater spiritualis est, Pater Domini nostri Iesu Christi (*I Cor. i.*), Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Primus est pater noster, qui est in terris; secundus est Pater nos er, qui est in celis. Proinde, quia primus adhuc est unus ex nobis, similis nobis passibilis, commodius dixisset: *Omnis custodia custodiamus cor nostrum, fili mi.*

Superest ergo, ut Pater Deus loquatur ad Filium, vel ut verius dicamus, loquatur Deus Pater ad filios, cuius tres sunt filii, Job, Daniel et Noe, activus, scilicet et contemplativus, et utriusque prælatus. Primus est filius gratiae, secundus filius obediencie, tertius filius dexteræ, qui dextera remum ampliæxans, tanquam fortis nauclerus naviculam Petri gubernabat. Primus nascitur in baptismate, secundus in ordinis professione, tertius in canonica promotione. Statuimus itaque istos tres filios ante faciem Patris eorum. Nam et ipse dixit: *Ubique*

haerint duo aut tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum (*Matth. xviii.*). Et elevatis oculis in filios suos, aperiens os suum dicat: *Filioli, audite patrem vestrum, inclinate aurem vestram in verba oris mei ad custodiendum ea; nam in custodiendis illis retributio multa.* Ad quem filii: *Loguere, Pater, et audiens te; praesia nobis, ut que dixeris, custodiamus, quia nec sollem cogitare aliquid boni sufficiens ex nobis quasi ex nobis* (*II Cor. iii.*). Ad quos Pater: *Vobis tribus ex necessitate incubunt communiter cordis custodia. Vita enim et mors in manibus cordis. De morte legistis in Evangelio: De corde exirent farta, homicidia, blasphemia* (*Math. xv.*) : stipendiis quorum mors est eterna. Quod autem vita sit ex corde, audite discipulum meum unius noctis Salomonem, qui ait: *Ex corde vita procedit* (*Prov. iv.*). Sed et aliud discipulus meus trium dierum Paulus inquit: *Corde creditur ad justitiam* (*Rom. x.*). Verum præter hanc communem vobis custodiā, o fili gratiae, tibi incubunt custodia etiam corporis. Adhuc enim habitas in medio nationis prævæ, frater draconum et struthionum socius: adhuc gemis, sicut lilium inter spinas, sicut granum inter paleas. Proinde tua interest, ut custodias quinque sensum officinas, ne per fenestras eorum mors ingrediatur ad animam tuam. Concipiscibilia quotidie vides, audis ludiera, odoras fragrantia, gustas jucunda, tangis suavia. Sed et tibi, o fili dexteræ, nihilominus eadem sit carnis custodia. Vos enim duo lucetis in medio prævæ nationis tanquam lux fixa in firmamento. Super haec autem commissa est tibi custodia fratribus. Speculatorum te dedi domui Israel (*Ezech. iii.*). Quocirca tu fili dexteræ omni custodia custodi cor tuum, et carnem tuam, et gregem tuum. Tu vero fili gratiae, omni custodia custodi cor tuum et carnem tuam, ut dicas cum Psalmista: *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum meum* (*Psal. LXXXIII.*). Tu vero fili obediencie, elongasti fugientes, et manens in solitudine carneum tuam in tuto collocasti, tanquam in arce sublimi, ne circumdatracti fluctuum incuribus concutiatur a longe. Sonum littorum audis, naufragium vero non perhorrescis. Quocirca *omni custodia custodi cor tuum, fili mi;* hujus enim unius custos es, unde et monachus appellaris. Preterea, filioli, diligenter attende, quare dixerim cor custodiendum *omni custodia;* translative enim dictum est, sub ratione similitudinis. Vides quempiam sub divo ambulantem, ceream faculam succensam in manibus ferentem, utraque manu circunposita custodit eam, ne vi ventorum extinguitur, et si quandoque aduritur, unctionem sustinet patienter. In hunc modum cor vestrum illuminatum gestatis, tanquam lucernam ardente in manibus, ut dicas: *Anima mea in manibus meis semper* (*Psal. cxviii.*). Illuminatur vero cor, quando scit Deum, scire autem est custodiare mandata ejus, secundum illud: *Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (*I Joan. ii.*). Illuminatur autem per tria, per pœnitudinem accendatur, per correctionem ardet, per sollicitudinem lucet. Hanc lucem, nisi custodiatur, tres venti extinguiunt. Caro ob oriente, corpus enim, quod corruptum est originaliter, aggravat animam, et terræ habitatia deprimit sensum multa cogitantem (*Sap. ix.*). Mundus ab occidente, transit enim in occasum mundus, et omnis gloria ejus. Diabolus ab aquiloni. Auster vero nutrit ignem lucernæ. Porro diu manus custodiæ lucernam in activo sunt eleemosynæ et jejuniū. In prælato doctrina et vita; in contemplativo, lectio et oratio. Antiditis patrem loquenter cum filiis de custodia cordis contra ventorum violentiam. Verumtamen diffusius agere possumus de numero ventorum, et violentia. Sunt enim generales sex tentationes, quæ miserunt premit spiritum, et fere opprimunt: quæ secundum sex locales corporum positions considerari pos-

sunt : ante scilicet, retro, sursum, deorsum, dextrorum, sinistrorum. In hunc modum tentatur spiritus ab inferiori, a superiori, ab anteriori, a posteriori, a dextris, a sinistris. Inferior quidem tentatio est contemptibilis, superior admirabilis, anterior terribilis, posterior deformis, dextra volatilis, sinistra gravis. Est enim inferior tentatio oblectamentum carnis, superior consensus rationis, anterior incursus demonis, posterior memoria praeteritorum revocans, dextra prosperitas elevans, sinistra adversitas frangens. Ab his tentationibus liberet vos, qui creavit vos, et recreavit vos, et congregavit vos, ut essetis unius moris in domo (*Psalm. lxvii*), et de pulvere suscitabit vos Jesus Christus, Dominus noster, judex noster, qui veniet judicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem.

SERMO L.

AD MONACHOS

Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam (*Psalm. cxviii*). Satis accurate, nec sine brevitate morosa formam sacrae religionis propheta nobis expressit : dicendo videlicet, quid, inspirante Deo, elegerit, et quid ex voto promiserit. *Portio mea, Domine, ecce electio; Dixi custodire legem tuam, ecce professio;* de qua etiam est illud : *Juravi et statim custodire iudicia justitiae tuae* (*ibid.*). In altero quorum initiatur ad religionem ; in altero, si tamen observatur, ascendi ad perfectionem. Alterum voluntar e eligitur, secundum illud : *Voluntarie sacrificabo tibi* (*Psalm. lxi*) ; per alterum in facie Ecclesiae, praesentibus angelis, astante vicario Christi, monachus obligatur. In his duobus summa est totius monasticæ religionis, disciplinae regularis, tanquam grande ferculum in vase brevi. Porro de electione prius videamus. Vir ergo claustral, vir compeditus, qui injicit pedes suos in compedes sapientia, eligat Dominum in partem sibi, non cum aliis, non præ aliis, sed solum sine aliis, et dicat : Alii alia eligunt, quidam voluntatem corporis secundo porcum vivunt; alius thesaurizat, et ignorat, cui congregat ea. Hi in curribus, ei hi in equis gloriantes allevantur, donec fodiat peccatori fovea. Tu autem solus es portio mea, Domine. Dispositissima communio est, relinquere omnia propter eum, qui est super omnia. Veruntamen, qui omnia relinquere disponit, se quoque inter relinquenda numerare meninerit, imo principaliter abneget semetipsum propter eum, qui propter nos exinanivit seipsum (*Phil. ii*), ut secure possit dicere cum Petro : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (*Math. xix*). Sano quippe uitio consilio, qui eligit gloriari in Domino, potius quam deliciari in carne, et circumagari in saeculo : audierat credo, et expavit ad vocem illius qui dixit : *Si secundum carnem vixeritis, moriemini* (*Roman. viii*). Audierat et alterum dicentem : *Amicus hujus mundi, inimicus constitutus est Dei* (*1 Cor. iv*). Periculosa nimis amicitia, in qua, et per quam incurritur divina offensa. Hoc pensans vir claustral, et carnalium voluntatum venena depositus virulenta, gravemque sarcinam, et molam asinarianum negotiorum rejecit sacerdarium, Deum, qui vere bonus est, et unice suavis, in partem sibi eligens, immo propter verba labiorum ejus custodias vias duras (*Psalm. xvi*), et in militiam Domini interposito professionis vinculo conjurans ; et, ut breviter concludam, electionis vestrae utilitatem paucis attendite (*151*). Electio vestra provida est, necessaria est, secura est. Provida est ad melius eligendum. Maledictus, qui partem suam fecerit deteriori. Vir autem claustral, vel optimam partem elegit sibi, quem non auferetur ab eo (*Luc. x*). Necessaria est ad comprehendendum : opus est enim

A celeri et expedito cursore, qui eum cursu æquare voluerit, qui ut gigas exsultavit ad currendar viam (*Psalm. xviii*). Nec currentem sequi poteris oneratus. Secura quoque est ad quiete vivendum ; si enim solum Dominum elegeris, non inhihas querendis, non incubas quasquis, non te crucias pro amissis. Porro quam salutis est obligatio professionis brevi exemplo perpendere potestis. Pater filium habet agrotum, qui sanari non potest absque incisione et cauterio. Consulit pater filium, utrum ligari velit. Ille, sanitatem desiderans, rogat se ligari, incidi et urti. Ligatus autem, cum ferrum et ignem incipit sentire, clamat, furit, solvi depositit ; sed a Patre non solvitur, donec sanetur. In hunc modum monachus, se regulari discipline sponte et scienter obligavit, si quid molestie et afflictionis senserit, patienter sustinebit, que post temptationem sustinuisse gaudebit. Patientia enim quasi farinæ Elisei est (*IV Reg. iv*), qua totius cibi amaritudinem

B novit dulcorare, ne mors sit in olla. Porro ad habendam patientiam duo sunt necessaria: collatio poenæ, quam sustinet, et præmii quod expectas, et memoria Dominicæ passionis. Confer ergo in corde tuo, quia non sunt condignæ passiones (*Roman. viii*), quas sustinet ad præteritam culpam, quæ tibi remittitur, nec ad futuram gloriam, quæ tibi promittitur. Hæc attendens patienter sustinebis. Revoca ad memoriam quanta pro te sustinuit Deus tuus, qui cum esset Patris unicus, mortuus est pro nobis, ne remaneret unus. Emit sibi fratres sanguine suo, dum alapis cæsus est, spritis illitus, opprobriis saturatus, coronatus spinis, crucem sibi bajulans, inter sceleratos deputatus, in ligno extensus, clavis confossum, post mortem lanceatus. Quis monachus attendens hæc non admiretur et dicat : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* (*Psalm. lxv*) Turpe est membrum esse delicatum sub capite spinato, eudem habere nitidum, sub carne Christi cruentata. Superest, ut de lege, quam divisti esse custodiendam, prosequamur. Si intellexeris hoc de lege mandatorum Dei, quæ est *immaculata, convertens animas* (*Psalm. xviii*), de qua scriptum est : *Beatus, quem de lege tua docueris, Domine* (*Psalm. xcii*), ejus custodia necessaria est omni credenti, omni qui diligit vitam, et diligit dies videre bonos. Aliam tibi legem elegisti, legem scilicet apostolicam, quam Domino inspirante constituerunt apostoli, legem scilicet vitæ communis, quæ in tribus maxime consistit, in communione fraternali, in communione substantia, in communione obedientia ; de primo dicitur : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una in Deum* (*Act. iv*).

Dæ secundo : *Et nullus quidquam eorum, quæ possidebat, dicebat esse proprium* (*ibid.*) ; de tertio : *Ponebant omnia ad pedes apostolorum, et obediebant eis* (*ibid.*). Hæc tria caput sunt monasticæ religionis. D' Este ergo prudentes sicut serpentes (*Math. x*). Caput hoc diligenter custodite. In his nulla ratione dispensandum est nec contra hoc homini obediendum (*Act. iv*). Non servavit Judas charitatem fraternali, et suspensus crepuit medius. Ananias et Sapphira peccaverunt in communem substantiam, et ad pedes Petri exspiraverunt (*Act. v*). (152) Simon Magus a suscepta recessit obedientia, et factus est vagus et profugus super terram, et tandem toto corpore contractus interierit (*Act. viii*). In superadditis quidem dispensare potestis, vel mutando, vel subtrahendo, vel superaddendo ; dominus enim Benedictus huic capiti quedam supererogavit ornamenta, vel, ut verius dicam, circa sterilem ficalneam sodit, ut fructum ferret, et stercora apposuit, ut plus ferret ; de ariditate scilicet ciborum, de vilitate vestium, de humilitate lectorum, de temporibus jejuniorum, de custodia labiorum, de exercitio laborum, de di-

(151) S. Bern., lib. i *De consil.*, c. 4.

(152) Nicop., l. ii *Hist. eccles.*, cap. 36.

stictionibus orationum. Verumtamen ante caput A diei spatium; crebrius egreditur ad hospites, et prædictum, et hæc superaddita apte adventum Christi in carnem elegerunt Rechabitæ habitationem soliditudinis et parcimoniam vita austerioris (*Jer. xxxv*), bientes traditionem de calore patris (*153*) sui Rechab. Sed et Joannes Baptista formam vobis secretæ conversationis reliquit, et vita asperioris exemplum (*Matth. iii*). Verumtamen hunc ordinis rigore quasi iurejurando professionis sanctum quædam vitia latenter emolliunt, maxime si vitium curiositatis ebulliat, qua, quod deterius est, sola esse non potest. Erubescibilis enim est vico manifesta curiositas; quo circuiter caputari se appetit, ne vilescat. Quandoque euim sub obtentu sanitatis egreditur monachus ad propinquos, ad natale solum reddit, ut ibi liberum et consuetum aera bibat per aliquos dies, vel forte aliquam refectionem referat fratrum ab amicis. Quandoque sub obtentu utilitatis fratrum egreditur monachus ad principes terre, rogar impotens, quæstum quoquæ modo factum pietatem appellat. Cum redierit, horam ingressus sui diligenter explorat, ne oporteat eum ingredi ad communem fratrum mensam, vel ad orationem communem. Et cum sub obtentu boni hoc se facere proponat, verior tamen causa, quoniam olera claustræ semicocta fastidit, et inuncta, et vinum aqua mistum, silentium, sessionem in claustro carcerem reputans. Appetit enim edere laetius, bibere sapidius, loqui licentius, cubare mollius, vigilare parcius, orare tenuius. Sed non manens in claustro, vitium curiositatis evadit (*154*). Gerit enim quemdam omnini pruritum, et furtiva propriæ voluntatis querit diverticula: quotidie novas et exquisitas occupationes, novas actionum vel laborum affectiones, lectiones diversas, non ad ædificandum, sed ad fallendum

A diei spatium; crebrius egreditur ad hospites, et quasi calamitatibus pauperum compatiens de pace principum terræ querit; sermonem faciens, de acerbitate militum, de superfluitate clericorum, interpolatum suspirii, tanquam misericordia motus super eos. Ad sonitum campanæ necessarium abire proponit; non omittit tamen auribus instillare, ut si venerit abbas vel prior, meminerint apud eos ipsum commendare. Periculosum valde est hujusmodi vitium; et verendum, ne qui hujusmodi est, tandem fiat *sicut pulvis, quem projicit ventus a facie terræ* (*Psal. i*). Verumtamen detestabilius isto est vitium singularitatis. Qui singularis est, aspernatur cœteros, et se solum religiose vivere protestatur, susurro in fratribus somitem odii et seminaria discordiae ministrans, quibusdam latenter detrahit, quorundam benefacta patenter decolorat: manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum. Timendum est, ne exterminet eum aper de silva, et singularis ferus devoret singularem (*Psal. lxxxix*). Contra hæc et hujusmodi estote suspicentes in cœlum, puras manus in oratione levantes, solliciti observatores conscientiæ, sectatores honorum operum. Regia via sequimini patres vestros præcedentes, donec transferat vos de via ad patriam, de agone ad palmarum, de labore ad quietem Jesus Christus. Dominus noster, judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

SERMO LI.

DE VIRGINIBUS, AD MONIALES.

(Vide *Hildegerti* serm. 125, Patrol. t. CLXXI, col. 905.)

(153) *Forte ab ore patris.*

(154) *Egredit pro incurrit.*

ANNO DOMINI MCLXXX

HERBERTUS TURRITANUS

(Vide *Patrologia* t. CLXXXV, in Append. ad Opera S. Bernardi)

ANNO DOMINI MCLXXIII-MCLXXVIII

GUIGO II

CARTHUSIÆ MAJORIS PRIOR GENERALIS

(Vide *Patrologia* t. CLIII, col. 785.)

INDEX IN ADAMUM SCOTUM.

Revocatur lector ad numerales notas crassiori charactere textui insertas

A

Aaron sustinens manus Moysis quid mystice designet, 407.

Abel typus oblationis religiosæ, 247.

Abisag Sunamitis lovens David, idea est divina gratia, 89. Item contemplationis charitate accendentis elector, 476. Item sapientie, 159 et sequentibus. Abisag quadripartitum munus, designat quadripartitum munus sapientie, 140, 141.

Abrabæ fides et obedientia laudantur, 125. Abram ex etyno nominis importat excelsum, et designat virum religiosum et devotum, 180. Abraham enigenitor suum offerens, typus oblationis religiosæ, 247.

Absalon typi mundanorum hominum cesaries, quid significet, ejusque infasta mors, 464.

Abstinentia iuncta primitiva Præmonstratensis, 257. Abstinentia commendatur, 277, 280.

Accusatio festiva iniquitatis propriæ post commissum peccatum signum magnum salutis, 179.

Acolyti quare teneant ceroes accessos ad Evangelii cantationem, 393.

Actiones nostræ quomodo instituendæ, 456. Activæ vite modus debitus, 455.

Adami peccatum quantum humanæ naturæ damnum intulerit, 98. Ejus inobedientia in re levi cur adei gravis, 314.

Adorationis vitium fugiendum, 256.

Adventi Salvatori quomodo occurrendum, 6. Adventus Salvatoris exspectandus ut adventus sponsi, 15. Adventus Domini incipit ab initio mundi in sanctis viris, prophetis et sacrificiis, 27, 28.

Aversitas, quæ triplex est, animam purgat, 481. Adversa non semper salutaria, 216.

Egypto, quod est tenebre, et designat sæculum, exercere, est sicut renumtare, 416. **Egyptus** et opprobrium eius quid designet, 179.

Egyptia mulier solicitans Joseph typus est luxurie, 455.

Eternitas Dei explicatur, 450.

Altari (de) thymiamatisdisceptatio, 361. Altare hoc quadrum erat et unde dictum, 374. Designat orationem, 424. Item mentem mundanæ orationis thymiamam Deo offerentem, 428. Altaris holocausti quantitas et qualitas, 363. Item 374. Altare eueniæ sacrificiorum, designat sacrificium penitentie, 451.

Alfredus, adhuc puer, ob relucientia virtutis indicia, a summo pontifice Romæ rex Anglie inuncius, 398.

Anandus amans nos Christus, 11.

Ambito quam saepè sit simulata, 159. Ambitosorum genis describitur, 321.

Amicus noster Christus, 10.

Amnon designat amaritudinem carnalis voluptatis transactæ, 184.

Amor est porta mortis vel vita: bonus vel malus est: malus cupiditas, bonus charitas vocatur, 450. Amoris perfecti genus, 154.

Anyton sive lignum paradisi in igne mundatur, nec consumitur, 375.

Anachoretarum status similis secreto thalamo sponsi, 414. Solebant anachoretæ futuri prius probari in cenobio, 414.

Angelicus intellectus cœlum quoddam est, 119. In hoc cœlo quis sol, luna, stellæ, 120.

Angelorum novem chori et singulorum officia, 127.

Angelus apparet Joseph viro Marie internas designationes, 143, 148.

Angeli regum series texitur, narranturque eorum præcipue virtutes, 398. Erga sedem Romanam eorum manifesterunt et observantia, 398.

Anglorum numerosa classis trium millium et sexcentorum navium, 400. Angli ab antiquo regicida regumque proditores, ideoque secundum S. Dunstani oraculum non deficit ab eis sanguis et gladius, 400.

Anima devota in octo templis per contemplationem habite, 176. Superflua passiones tempore putationis reserat, 178. **Anima**, quantumvis spiritualis, sapientia desola-

tionem quam consolationem sentit, 170. **Anima** amantis spiritualis languor ob desiderium sponsi, 89. Eus dilecto jam fruentis status, 83. **Anima** fideli est quoddam cœlum, 117. **Anima** infirma et nouitum perfecta hinc Sion vocatur, 131.

Anima quis thorax et spiritualis vidutas, 170. **Anima** devota sit cauta sibi, utilis proximo, devota Deo, 168.

Ut prophetissa oculos ante et retro consideret iniquitatem præteritanam, et infirmitatem presentem, 168. Consideret dignitatem creationis et pietatem salvationis.

Ponens infernit et gaudia cœli, 168. Autem nostra quoddam est templum et Deo sanctificandum, 175. In quibus consistat ejus integritas, 173. **Anima** convivium spirituale, 14. Ejus pacate status describitur, 41. **Anima** in hac vita continua egel emundatione, 91. **Anima** sponsa Dei dignitas, 204. Ilam Deus perficit circa illam operans, 204, 207, 208. Ejus exardescens amors sponsi emblemata, 206. Ejus defensus peccata sua vox, 204. Disponitur ad gratiam per exercitia corporalia et spiritualia, 209.

Anima peccataricis curvitas designata per mulierem evangelicam curvam, 226. **Anima** potentie quoniodam ordinande, 418. **Anima** morbi triplicis curatio, ascribitur: infirmitatis in memoria, Patris potentie; ignorante in intellectu, sapientie Filii; pravitatis in voluntate, Spiritus sancti directioni, 452. **Anima** periculum inimicorum a scipsa et a suo corpore, 452. **Anima** et urbis obsessa analogia, 454. **Anima** agro et horto comparata, 455. **Anima** passionibus et vitiis obnoxiae nascientia, 452. **Anima** definicio et expiatio, 457. **Anima** ob diversa munia diversa nonini, 460. **Anima** præstantia, 460. Per singulos illa operatur sensus, 459. Passionum et affectionum mutationibus subjecta, 459. **Anima** justa in hac vita consolatio, 453. Multe remorsos et paucos, 443.

Anne propheticæ virtutes, 172. Typus est animæ pia que sibi et proximo prodest, 164.

Anni quatuor tempora cum humana aetate comparantur, 456.

Annulus aureus designat aeternam beatitudinem, 419. Annuli aetæ quatuor designant sanctos evangelistas, 425. De annulis aureis tabernaculi questio, 310.

Apostolice vite norma, 267, 268.

Apostrophe ad Jesum suscipientem peccatores ad penitentiam, 32. Ad Jesum primatum natum et matrem eius beatam Virginem, 97.

Aqua sapientie que, 155. Aqnam Christus fudisse legitur, 455. Aquæ redemptiois Christi, sunt SS. Sacramenta, 64. Aquarum varie significationes in bonam et malam partem in Scripturis, 65.

Aquilo prodromus est mali, et ejus significatio, 426. 383.

Area tabernaculi quid in se continetur, 339. **Area** et contendorum in ea mystica explicatio, 372, 423, 427.

Archelaus typus jaunting, 151.

Architrichinus convivium discretionaria designat, 217. Arcturi gyrus, designat militantis Ecclesie labores, 599.

Argenti et plumbi morale dis. rimen, 418.

Aser vox quid importet, 170.

Atrium tabernaculi exterioris denotat incipientes et novitios, 391. Atri introitus significat ingressum in sanctam Ecclesiam, 392.

Attributa Dei explicantur, 450, 451.

Auctoris libri suïprios humili submissio, 168, 169, 310, 329, 341.

Auditus utilitas, 434. Auditio libens verbi Dei signum electionis ad gloriam, 45. Auditorum verbi Dei quatuor gradus singulorumque explicationes, 43, 44. Auditorum vita, 60. Pro meritis auditorum movetur a Deo lingua predicatorum, 66.

Augustinus (S.) quid sentiat de altari thymiamatis, et de basibus tabulis subiectis, 344.

Aures internae intellectus et voluntatis, 279.

Aurum quid denotet, 101. Quid aurum optimum, 333. Aurum sapientia nascitur ex parturitione novæ vite, 333.

B

Babel turris ædificatores typus superborum, 462.

Baculi pastoralis significatio, 452.

Balaam typus sacerdotalium maledicentium religiosis quos
imitari negligunt, 155.

Baptismus Christi nostram designat justificationem, 191.

Exemplum est humilitas, 198.

Bases tabulis suppositae, quid mystice significant, 383.

Quid moraliter, 418. Quid allegorice, 420.

Idellum arbor nigra aromatica orationem significat, 533.

Beatitudo æterna electis confert triplex munus, potentiam, sapientiam, amorem, 101, 102, 420. Consistit in Dei visione, 389. Significatur per annulum aureum, 420.

Ieda (V.) quem scribendi modum servet, 538.

Beneficiorum Dei consideratio, 52, 53, 98. Quinque a Deo nobis sunt praestita, 423.

Beneficium votacionis ad religionem, 53.

Bethleheim quid significet, 50, 83, 86, 87.

Bethlehem sive domus panis quadruplex cum singulis suis panibus describitur, 56, 57. Bethlehem mystice est Ecclesia, 63. Designat congregationem religiosam, 193.

Bona temporalia cum amore possidentur, cum dolore amittuntur, cum labore acquiruntur, 406.

Byssus retorta moraliter est continentia carnis, 334.

C

Cæsaries Absalon est superfluitas honorum temporali, 464.

Caini, reproborum typi, peccatum et fraternalia invidentia, 462.

Cana Galilæa est zelus revelationis, 193.

Candelabrum aureum describitur, 360, 378. Designat Christum, 386. Item internæ contemplationis puritatem, 424.

Canonici ordinis præminentia, 223. Canonicus regularem sonat, 223, 234. Canonicus et res nomini conveniat regularis sit, 226. Ejus debitum, 233. Canonicus sacerdotalis quid sit, 235. Canonici regulares sacerdotibus sint perfectiores. Canonici Præmonstratenses; vide titulum Præmonstratenses.

Capillis pedes Domini tergere, quid, 103.

Capitularis leci disciplina, 327. Per totum.

Carnalis vita initium suave ut vinum bonum, finis miser ut vinum deterius, 217. Carnalis homo designatus per Antonon, 461.

Caro refrenanda sed non perdenda, 103.

Carolus Magnus primus ex Francis electus imperator Romanorum, et quare, 396. Ejus stirps quando defecerit, 396.

Castitatis cautela, 281, 282.

Castra Israelitarum urbis speciem præ se ferebant, 376.

Charitatis, spei et fidei inter se propria, 192. Charitas contemplatione et operatione melior, 193. Ejus encyclopiam, 26, 299. Charitas Dei, snipsius, et proximi est finis legis, 270. Illi designatae per lignum vitae reliquæ actiones militent 332. Charitatis quindecim gradus: 107, per totum sermonem.

Cherubin arcæ federis, 372. Designant duo Testamenta, 425.

Christi erga nos dilectio, 10, 11. Est sponsus Ecclesie, 12. Quare ad nos venerit, 13. Quid nobis prospicit ut homo et quid ut Deus, 19. Ab origine mundi variis modis ad nos venit, 27. Ejus genuina nativitas describitur, 70. Humilitas ejus refusum in baptismo nobis initanda, 198. Est quidam paradisus voluntatis, 100, 101. Ipse patitur in sanctis suis, 111. Est quoddam cœlum, 118. Ejus vita deambulatorius quidam decursus fuit, 129. Quid in illo præcipue mirandum, 129. Illum videre stantem, ambulante, sedentem, quid sit, 128, per totum sermonem. Illi tribuenda qualibet in aliis creaturis perfectio, 129, 130. Ejus actiones et passio breviter preponuntur, 168. Ejus corpus templum cui jugi meditatione immorandum ut fulcro spei nostra et remedio concupiscentiae, 173. Christus flos est designatus per Nazareth, 177. Ejus patientia in tortumeliis initanda, 182. Ejus diabolum superantis, typus David Goliath prosternens, 187. Christus nascens, vivens et moriens abstulit miseras hominum nascentium, viventium, morientium, 189. Ipsi vita et mors spes nostra est, 189. Ejus Baptismus nostrana justificationis designat, 191. Ejus corpus habuit recèptaula, interum virginis, præsepe, crucem, sepulcrum, designantia gradus perfectionis, 211.

Christus mons est sacrificii destinatus, 249. Speculum est obedientiæ perfectæ, 316. Candidus est ut Deus, ruficundus ut homo, 387. Quomodo via, veritas et vita? 389. Significatur per vaccam rufam, 390. Christus vestis est tabernaculi conjungens utrumque testamentum, 385. Designatur per candelabrum aureum, 386. Septem ordinum

officiale præstitut, 586. Ejus Imago m'stica et moralis græcæ depicta, 387. Ad illum per tres gradus ascenditur, servitatem, vilitatem et asperitatem, 387. Christus magis dictator Magdalena lacrymis, quam Simonis officiis, 472. Ejus humanitas significata per nubem quæ lucebat per diem, et divinitas per ignem qui lucebat per noctem, 407. Christi caput et pedes unigere est eum ut Deum et hominem adamare, 414. Ex Christo quatuor fluminæ eruperunt: lacrymarum, sudoris, sanguinis et aquæ, 453. Christus est liber scriptus intus et foris, 453. Christus homo Deus designatus per arcam, 423, 453. Cibi voluntas et desideria vitanda sanis, indultae ægris, 280.

Circumcidenda in nobis concupiscentia, 177.

Circumcisio in anima et corpore, facienda per cultos disciplinas et computationis, 178. Per totum sermonem.

Claustrium religiosorum quies, felicitas, et commoda demonstrantur, per triginta septem figuram, 334, 355, 356.

Claves Petri collocatae, quæ sint, 395.

Clericorum præ monachis dignitas et obligatio, 225. Clericorum quorundam sacerdotalium circa vestes abusus, 256. Clerici sacerdotes quomodo vocentur canonici, 255. Clerici unde nomen sumpserint, 405. Clerici specialiter ad sanctitatem obligantur, 410. Clerici in monasterio sunt quasi flores in horto, 410. Clericorum plures mali, quam boni, 410. Clericorum veteris et novi testamenti avulgi, 392.

Coccyx bis tinctus est Dei et proximi dilectio, 584.

Cœlum varie acceptum in sancta Scriptura, 116. Cœli et Ecclesiæ analogia, 117. Hujus cœli obscuratio multa, 117. Cœli et anima fidelis analogia, 117. Cœli et sanctæ Scripturæ analogia, 117. Cœli et occulti mysterii analogia, 118. Cœli et sanctitatis vita analogia, 118. Cœlum omnium sublimissimum Deum esse explicatur, 118, 121. Cœlum sublime Christus explicatur, 118. Cœli et intellectus angelici analogia, 119. Cœli et mundi analogia, 119. Cœlum visibile est hoc aereum volucrum, 119. Cœli et angelorum cœtus analogia, 120. Cœli plurilatera varia designant: 1 angelos, 2 apostolos, 3, predicatorum, 4, sapientes in Ecclesia, 5, viros spirituales, 6, modos contemplationum, 124. Cœlos hos apertos videre quid sit, 125, 126, 127. Per totum sermonem.

Cenobia indisciplinata describuntur, 196. In cenobiis puritas sancta et interna gratia est puer Jesus cum Maria in stabulo, 196.

Cogitatione mala, semen est peccati, 227. Claudendum illi ostium mentis, 228. Cogitationum humanarum instabilitas, 228. Illarum triplex genus triplici modo superandum, 228. Cogitationum bona ordinatio designata per ligna Sethium, 417, 418. Cogitationum quinque genera designata moraliter per quinque spatia tabernaculi, 415.

Color sapphirinus triumphantem, purpureus militanlem Ecclesiæ designat, 390. Sapphirinus clericos, viridis laicos significat, 405. Purpureus designat afflictiones status conjugalis, 406. Colorum diversiarum est virtutum varietas, 450. Colores hyacinthinus, purpureus, coccineus quid significant, 450.

Columnæ in altum sustollentes et sustinentes tentoria sunt Ecclesiæ doctores et predicatorum, 392, 394. Columna iugis et nubis Christum designat, ignis divinam, nubes naturam humanam, 407. Columnæ quinque significant quinque sensus externos, 421. Columna nubis conscientiam bonam refrigerantem, ignis malam torquentem significat, 443. Columna nubis et ignis, designat prælatos modo terrore pravos, lenitate modo bonos moderantes, 442.

Comunctio triplice, 142. Ejus necessitas, 179. In computatione consideranda, 431.

Concionari verbum Dei quis aplut, 124.

Concionator prius incipiat facere quam docere, 163. Medicus est spiritualis in prefat. 3. Concionatores sunt custodes Ecclesie, 60. Discant ex exemplis sanctæ Scripturæ non dejici animo cum despiciuntur, 116. Quomodo et quo ordine peccatores convertere satagant, 37, et seq.

Concionatus audiunt gradus quatuor recensentur, 43. Concionator laudem omnem Deo tribuat, 58. Ejus lingua sæpe præter previum intentum moverat a Deo, 59. Modo copia modo inopia verborum laborat, 59. Si vana gloria fugienda, 59. Lingue eorum fluctuantur sæpe pro meritis vel demeritis auditorum, 66.

Concordia fraternalia unitatis commendatur, 254, 255, 268, 270, 275.

Concupiscentiae damna, 177. Designata per dominam Aegyptiam sollicitantem Joseph, et per Dalliam, 463. Concupiscentia et ignorantia duo Satanæ vincula a Christo in electis dissoluta, 104.

Confessio externa necessaria ad salutem, 50. Ad illam

tria excitant, 51, 52 In confessione pudor pudore, timor timore supererundus, 51. Confessio laudis, 52, 55. Confessio quadruplex et modus uniuscujusque, 51, 55. Confessionem externam fidei tres considerationes suadent, 54. Confessio beatorum in celo, 55. Confessio sacramentalis uti itas, 73, 74. Sit humilis, pura, fidelis, 431. Confessio novitii et incipientibus necessaria, 333. Confessio duplex est laudis et accusationis, 176.

Conformitas voluntatis humanae cum divina, 74.

Conscientia bona designata per columnam nubis, mala ignis, 443. Conscientia malea duplex supplicium, culpa presentis remorsus et piena instantis terror, 445. Conscientia bona duplex solatium ob meritum presens et premium futurum, 443. Conscientia bona descriptio, 444, item mæ, 445. Conscientia remorsus ex variis metitis, 183, 186. Conscientia bona gaudium et gloria, 223, 226.

Consolatio divina non infunditur nisi ad tempus uncio subtrahatur, quia illam diu ferre non valet conditio haec mortalium, 14. Modo adest, modo abest, 15. Consolations in suis electis quam provide Deus temperet, 77.

Conspiratio malorum pessima, 114.

Constantini imperatoris elogium, 396.

Contemplatio creaturarum iis insistendo vana, 22. Contemplationum varia species et ad quos pertineant, 23, 24, 25. Contemplatio puritas designata per candelabrum aureum, 421. Contemplationis genus tripartitum: quam Deus in se incomprehensibilis, in electis amabilis, in reprobis sit terribilis, 458. Contemplationis secretum, 437. Contemplationis triplex genus, et effectus, 479, 480. Contemplatio de sole et luna, 452.

Contemptus praecepti superiorum mortalis, 314.

Conversio a sæculo ad religionem est opus dexteræ Excelsi, 17. Conversio animæ describitur, 148. Conversio electorum describitur, 416.

Convivium spirituale mentis describitur, 14.

Corpora et corda justorum templum sunt sancti Spiritus, 275. Corporis nostri templum quomodo Deo sanctificandum sit, 175. Corporis imbecillitas ad actus virtutis, 213. Corporis nostri diversorum duplex: mundus hic et seculum, 97. Corporis naturalis et mystici analogia, 167.

Correptionis lubenti animo accipienda, 113. Correptionis zelus bonus quem format veræ dilectionis affectus, 115. Correptionis modus et mensura, 284 et seq. Correptionis quandoque excedit modum, 296. Correptionis fraternæ obligatio, 284.

Core, Dathan et Abyron, typus rebellionis et superbie, 463.

Cortina tabernaculi earumque dispositio, 550, 551. Quid designat, 430.

Creatio hominis describitur, 7. Ejus beneficium, 9. Creationis dona, 98.

Creator mirabilis, cuius aede mirabilis creatura, 431. A Creatore aversio, et ad creaturam conversio describitur, 462. Creatoris ad creaturam, et e contra propria ac impropositio, 451.

Creatura respectu Dei esse nihil est, nec immortaliter tenet habet, 438. Creatura omnes ad amorem Creatoris nos exclavit, 12. Creatura quomodo a Deo implicantur, sustententur, gubernentur, 456. Creatura rationalis nobilitas, 478. Creaturarum multitudo elemos sapientiam creatricem cuius non est numerus, 453. Magnitudo illarum Dei immensitatem demonstrat, 433. Species speciosum Creatore denuntiat, 433. Mutabilitas Creatoris immutabilem essentiam ostendit, 456.

Cubius apud Hebreos qualis, 361.

Culter compunctionis superflua animæ, disciplina corporis resecata, 181.

Cultri, vide circumcisio.

D

Dæmon prius nebulas offundit menti, deinde excitat concupiscentiam, 426.

Dæmon typus excacantis libidinis, 463.

Daniel in medio nationis pravæ, virtutibus fulget, 469.

David typus regularium, 67. Illum vestibus non calefieri, est electos non affici terrenis consuetiibus, 150, 150. Ejus lapsus et penitentia, 471. Patientia in contumelias, 181. De Goliath triumphans typus Christi diabolum subigentis, 187. In David peccante et resurgentem eiucet misericordia Dei erga electos, 471.

Debitum hominis triplex: Deo, sibi ipsi et proximo, 184.

Decalogus quomodo conscriptus, 361.

Decimorum usus, 398.

Descriptio universi orbis ab Augusto, quid designet, 92. Per totum sermonem.

Detractores increpantur, 84. Detractio quam fugienda, 236.

Dei nomina ipsi in sancta Scriptura attributa explicantur, 7 et seq. Deus amabilis in angelis, 28. Suavis in electis, 29, 122, 458, 466, 471. Ieunii in se hospitio suscipiens dispositio, 77. Dei et ecclie analogia, 121. Deus omne bonum ascribendum, 152, 153. Deus solus justus, 165. Deo servientium hic felicitas, et postea merces, 257, 258. Dei præsenta semper præ oculis habenda, 285. Deus terribilis in reprobis, 122, 458, 479. Dei incomprehensibilis essentia proponitur, 121, 458. Deus quantum diligendus, 441. Deus cur asynam Balaam loqui fecerit, 453. Deus omnia in omnibus, 458, 456. Deus æternus est, invisibilis, incomprehensibilis ex quo, per quem, in quo sunt omnia, 450. Est emiuenter omnia in omnibus, 451. Est thesaurus absconditus, 454. Deum esse omnia clamat, qualis sit dicere non norunt, 448. Deum mirabilem esse ostendunt creatura, 451. In illo temporum differentie non inventior, 458. Illius respectu creatura quasi nihil sunt et mortales, 458. Deo nulla uesti mutatio passionum, 459. Deus trinus et unus proponitur, 461. Deus sunt et fuerint et erunt omnia semper ab æterni, in æternum præsenta, 474. Deus super omnia, subtilis omnia, intra omnia, extra omnia esse demonstratur, 417. Deus comprehendit esse incomprehensibilis; 477. Deus nobis a dorso et supra verticem est, 476. Dei convertentis peccatorem cum patrefamilias, pulchra similitudo, 472, 473.

Diabolus astus in excitando, quandoque homines ad virtutum opera, ut postea in se superbendo turpis labantur, 202.

Dies est vita justi, 443. Dies quid mystice designet, 90, per totum. Dies Mercurii quare ab Anglis vocetur Wodnesdei, 397.

Dilectio inter regulares sit spiritualis, non carnalis, 297. Dilectionis Christi erga nos magnitudo, 10. Dilectionis sui ipsius modus est dilectio Dei, 298. Dilectio Lei et proximi est coccus bis tinctus, 384. Dilectio duplex, quæsi esse debeat, 440. Dilectio Dei et proximi, propter Deum, similiis suavitatis melis et favi, 441. Diligendi sic homines, ut non diligantur vita, 286.

Disciplina sanctorum bona acquisita, 170. Est quadruplex, 181. Disciplina superflua resecanda, 182.

Discipulus Christi quomodo nos exhibemus, 9.

Discordia Christum fugat, 83. Discordias seminas increpatur, 84. Est filius diaboli, 291, 295. Discordia malum et damna, 291.

Dispensator fidelitatem et prudentiam habeat, 67.

Divina beneficia recolere delectabile, 440. Diadema regum quid designat, 403.

Doctores in Ecclesia subsecuti sunt apostolos et martyres, 93. Designantur per columnas tabernaculi, 384, 392.

Domus in Palestina construenda modus, 352.

Dotes quatuordecim beatorum, septem anime et septem corporis, 389.

Draco rufus in Apocalysi typus superbie, 144.

Dragma decima perdita et inventa est genitus humanum, 408.

Dunstani (S.) oraculum de regicidis Anglis, 400.

E

Ecclesia electorum designata per descriptum orbem ab Augusto, cuius cardines sunt prelati, 92, per totum sermonem, Ecclesia sanctum templum est, cui immorandum ut salvi sumus, 174. Ecclesia primitiva agro similis, 412. Ecclesiæ typi Rebecca, Jerusalem et regina Saba, 50. Ecclesiæ status triplex in hac via; quartus in colum, per quid designatus, 35, 54, 35. Ecclesia Veteris Testamenti descriptio in vocatione populi Hebraeorum, cuius status triplex, 93, 94. Ecclesia Novi Testamenti ex gentibus collectæ, facta descriptio, ejusque prerogativa, 93, 96. Ecclesia militans colum quoddam est, 117. Ejus obscuratio, 117. Ecclesiæ præstare tenemur quidquid possumus qui membrum ejus sumus, 265. Ecclesiæ militantis studium et labor, 382. Ecclesiæ designata per tabernaculum Moyse, 382. Ecclesiæ militantis et triumphantis unio in corlo, designata per conjunctionem Pleiadium et dissipationem gyri Arcturi, 390. Ecclesiæ ingressus designatus per introitum atrii, 399. Ecclesiæ ab origine mundi quinque statas designatae per quinque spatia tabernaculi, 411. Ejusdem post

adventum Christi quinque status designati per eadem quinque spatia, 412.

Ecclesiasticorum dignitatum et officiorum mutua subordinatio, 312.

Edgarus rex Angliae, in ejus nativitate auditus cantus est angelorum, 393. Ejusdem classis millium sexcentarum navium, 400.

Edmundus rex Angliae dictus ob robur corporis Iseren sibi, quod est ferreum latus, 401.

Edredus rex Angliae in ejus obitu auditus cantus angelorum, 399.

Electio prælatorum, ea qua mala cavenda, 521, 522, 523.

Electi sunt tales ex sola gratuita voluntate Dei, 470. Electi nunquam excidunt omnino a favore Dei, 474.

Electorum Dei continuus profectus, 84. Electorum et reproborum una sors nascendi, diversi mores viveendi, 84, 467. Electorum typus Joseph vir Mariae, 85. Electi solis prodest acceptio gratiam Dei, 102, 103. Virtutes capituli sui Christi imitantur, 102, 103, 104. Electos suos quare Deus relinquat incertos sue salutis, 463, 466, 475. Electorum felicitali applaudit auctor, 466. Electorum typus Noe, Abraham aliquis viris sanctis applaudit, 467, usque ad fol. 470. Electos suos Deus quamvis cadere permittat, tandem tamen mirabiliter illos ad se convertit per gratiam suam, 473. Electionis Dei propositum est immutabile, 473. Electorum peccata sunt aeternitatis quasi non praesentia, 438, 474. Electi quomodo sint impeccabiles, 474. Nunquam peccant ad mortem quasi dammandi post mortem, 473. Electi contra tria reproborum offendicula, arrogantium, ignorantium, disfideantur muniantur a SS. Trinitate, 480. In electis suis Dens amabilis, 29, 122, 458, 466, 471. Electis omnia etiam peccata cooperantur in bonum, 466. Electi et reprobri designati per tredecim figuram, 463. Electi designati per miteas pieandas, 390.

Elias fugiens Jesabel quid significet, 533. Quid designet oculos et vultum palii operieus, 437. Virtutes ejus, 468.

Elizzi virtutes, 469.

Emmanuel symbolisat cum nomine Jesu, 188.

Enoch filius Cain typus mundanorum, 462.

Epitomes sive compendia librorum quam utilia, 418.

Esau figura gulosi, 463.

Eucharistia habet tria : species visibilis, sacramenti veritatem, et virtutem spiritualem, 391.

Euphrates designat religiosos claustrales, 354.

Evangelista quatuor graphicè depicti, 392.

Evangelium Christi est bellus perfectionis, 266

Evilath sonat parturiens, 453.

Exorcistæ officium, 593.

Ezechias regis Judæ lacrymæ, 469.

F

Facies Dei vere in sanctis Scripturis accipitur, 169.

Fame odor bonus in adlicationem proximi designatus per stellam magos ad Christum adducentem, 193. Famæ bona conciliandæ et servandæ modus, 196. Famæ stabilitas progenit ex perseverantia virtutis, 196. Famam negligens crudelis sibi est et proximo, 194, 418.

Familiaritas Dei qua stabilis est, non instabilis regum ambiens, 133.

Feria quarta a quo et quare appellata Wodensdaeghi, 397.

Ferrum de manubrio lapsum et restitutum, quid designet, 153.

Fidei confessio necessaria ad salutem et considerationes ad illam excitantes, 54.

Fidetitia in Deo, 40. Sit mista timori, 150.

Fiducia sui ipsius damnum et remedium, 183. Fiducia nostra tota est in Jesu vita et morte, 189.

Filiæ Jerusalem animas adduc infirmas denotant, 146.

Fints opere boni debet esse Deus, 436.

Fluvius egredivis de paradiiso gratiam denotat, 100. Ejus capita quatuor sunt totidem gratia insignia, 100. Quadruplicem religiosorum statum designant, 333. Designant item quadruplices lacrymas seu compunctiones, 433.

Fletus Jesu super Lazarum et Jerusalem, quid designet, 453.

Fortitudo corporis Edmundi regis Angliae dicti Ferreum latus, 410.

Fragilitas nostra continua gratia robore indiget, 217.

G

Galilæa quid designet, 8.

Gaudium hujus mundi transitorium, 112.

Gedeonis mystica oblatio, 468.

Gentium electio ad fidem, et gratiam, et gloriam, 408.

Gladius pertransiens animam Marie, quid designet, 156.

157. Gladius in Scripturis varia acceptio, 157. Gladius qua-

duplex: tribulatio, Dei vindicta, malitia diaboli, mortis angustia electis est in bonum, reprobis in malum, 157. Gladii mali et fugiendi qui, 157. Boni desideranti qui, 158. Gladiatorum spiritualium triplex species inter se collata, 158. Gladii boni pertransientes animam Mariæ mystice, 159. Gladiatorum horum utilitas, 159, 160. Gladius Jesu quis, 164.

Gloria celestis felicitas, 42, 219. Ampla merces, 69, 70. Est dies sine vespera, 81. Ejus desiderium, 78, 81. Gloria colestis et celi materialis analogia, 121. Glorificatio nostra designata per glorificationem Jesu in nuptiis Canæ Galilæae, 191.

Gloria mundi, vide titulum Vanæ gloria, Gradus quibus ad Deum ascenditur, 207.

Gratia agenda Deo tam de preservatione a peccatis, quam de remissione illorum, 18. Gratiarum acceptioem probenficiis tria suadent, 32. Gratitudo pro acceptis nova beneficia advocat, 52. Gratia eadem Salvatoris angelum conservavit, quæ lapsom hominem erexit, 10. Gratia Dei omne bonum tribuendum, 87, 152, 153. Ejus necessitas, 89. Designata per Abisas, 89. Gratia perseverantis et fidelis incertitudo, 89, 91, 403, 469, 473. Gratia presentis, et glorie futuræ analogia, 96. Gratia Dei triplex; creatrix, salvatrix, confirmatrix, 98, per totum sermonem. Salvatrix designata per fluvium paradisi, præstantior creatrice, 100. Gratia quatuor insignia designata per quatuor capita fluvilis paradisi, 100. Gratia semen est glorie, 101. Gratia per effecta recapitulatio, 101. Gratia Salvatoris omnibus apparet, solos electos erudit ad salvationem, 102, 103. Gratia creatrix est Patris, salvatrix Filii, confirmatrix Spiritus sancti, 110. Gratia gloria est lotus sanctissimæ Trinitatis, 110. Gratia Salvatoris nos in quatuor erudienti correspondent quatuor dona gratia confirmatrix, 109. Gratia consolatrix accessus et recessus, quam dispensatoria sit in electis, utque in illis anima se geret, 80, 171, 77. Ad illam recuperandam quæ necessaria, 77. Illa absente anima turbatur, 78. Præsente quiescit, 79. Gratia in hoc statu necessitas, 473. Gratia intellectum et voluntatem perficit, 164. Gratiarum diversorum diversis distributione quam sit dispensatoria, 167. Gratia specialis opus est emendatio vitæ, 103. Gratia internæ dilatio in electis quam sit dispensatoria, 211. Gratia internæ adumbrata per benedictionem Simeonis, benedictio necessaria ad opus perfectæ virtutis, 163.

H

Hæretici per sacram Scripturam redarguendi, 533.

Herodis quod sonat pellis gloria, regum designat luxuriam et superbiam, 193.

Heviath terra, id est dolens, designat novitorum invitæ conversionis difficultates, 335.

Historicus sensus sive literalis quandoque difficultior est spirituali, 541.

Hominis creatio describitur, 7. Homo imago Dei, quæ sursum sunt sapientia, 8, 229. Hominis integræ felicitas quanta : lapsi miseria triplex, 15, 98, 587. Hominis lapsi statim de medicina providit Deus, 27, 28. Hominis lapsi miseria quadruplici subvenit per quadruplicem gratia beneficium, 99. In homine quatuor consideranda, 529. Hominem formare quadammodo est ipsum illustrare, 331. Homo triplex beneficium accipit a Deo, 540. In protoplasta a trina felicitate excedit, 387. Quomodo illa recuperanda, 387. Homines tot salvabuntur, quot angelii celo remanserunt, 389. Hominibus contendere, placere, quam stultum, 418. Est habere bases plumbeas, 418. Homo habet liberum arbitrium et quid illud sit, 421. Homo interior et exterior graphicè depingitur, 422. Homo sine Dei gratia malum facere potest : bonum non potest, nisi illa proveniente, aspirante, adjuvante, proseguente, 449. Homo nescit utrum odio un amorem dignum sit, 466. Homo post lapsum, sine speciali gratia salvari nequit, 473. Hominis bonum est duplex, 478. Homo reprobis ob culpam non pertinet ad beatum esse, ob dignitatem naturæ, non amittit esse, 478. Homo SS. Trinitatis imago, 460, 475. Hominis creati ad eternitatem Dens servitum mundum universum creavit, 478. Hominis reprobæ justæ et occultæ Dei iudicio destinatur ad penam, nec eorum opera acceptantur ad gloriam, 478.

Honor appetitus quantus, quanquam simulatus et occultus in filiis hominum, 132. Honor verus appetendum quis, 132.

Hortæ septem canonice in sacris Scripturis prefiguratae, 276.

Humana natura quadammodo pristine felicitati redditæ est, 16. Humana mentis scrutantis abyssum, divinitatis hebescit acies, 477. Humana loquela commoda, 454.

Humilitas est submissio auctoris, 2 et 3. Humilitas triplex gradus, a Christo imitandus, nobis proponitur, 141. Humilitas facta, 142. Humilitas gratia acquisitrix, castos

et restauratrix, omne donum Dei a se mutuo acceptum reputat, 198. Humilitas Christi in ejus relucet baptismis, 192, 193. Humilitatis tres gradus, lotius continent mensuram justitie, 199. Humilitatis actus quis excepit Christi exercendus, 199. Humilitas sit in corde, ore, opere, 199. Humilitas a ienos defectus extenuat, suos incusat ut arbor radice, flore, fructu, decora, 200. Humilitas operis sex continet modos, 200. Humilitati vere intentio recta necessaria, 201. Humilitas quidlibet impetrat, 210. Humilit se homo ob fragilitatem et indulgentiam divinæ opis, 217. Sine humilitate custodia maliis est fructus sanctitatis vel augmentum virtutis, 102, 163, 168, 352. Humilitas a tripli nos sorde expiat, 212. Humilitas obedientie prodroma et radix. Per totum hydrius in nuptiis Canæ Galilee designant meditationes sex, 316, 212.

Hyacinthinus color, quid designet, 384.

I

Ignis alias est peccati, alias gehennæ, 408. Ignis designat severitatem, 443.

Ignorantia et concupiscentia sunt Satanae vincula, 125. Ignorantia et concupiscentia vincula a Christo dissoluta, 104. Ignorantia mentis triplex est, 426.

Imago SS. Trinitatis homo est, 460, 475.

Imperator Romanus, caput est laicorum, 596. Ejusdem vestitus graphicæ depingitur, 396. Imperatorum ornamen ta quid significant, exponit, 405. Imperatoris offici descripicio, 403. Imperii translatio ad Francos quando et quare facta, 396.

Incarnationis Filii Dei, 16. Incarnatio Filii Dei, opus Dei maximum est, 98. Incarnatio Filii Dei fecit nos fratres ipsius, et filios adoptatos Dei Patris, 18. Illius sublimitas et incomprehensibilitas, 82. Mirabilis naturarum in una persona unio, per illam, 99.

Incorrigitibilis ejicendum e congregatione, 286.

Inferni pena triplex, 453. Inferni consideratio, 169, 453.

Infirmorum et infirmiorum in monasteriis disciplina, 528. Infirmorum minister qualis esse debet, 289. Infirmitatis corporis et spiritus analogia, 54. Infirmitas spiritus quadruplicem describitur, ejusque curatio, 51 per totum. Infirmitas corporis ad quid prosit, 181, 182. Infirmitate corpore indulgentiam est, 279. Iniquorum prosperitas, 464.

Innocentium (S.), na. certe Christo in terris, natalis in celis, 411.

Inobedientia plena, peccatum est mortale, 313. Inobedientia in parvis potest esse gravis, 314. Inobedientiae exempla enarrantur, 105, 106. Inobedientie soror est extorta venia, 106. Inobedientia malum et periculum, exemplis probatur, 312.

Inimicus diligendus propter Deum, similitudine ostenderit, 441.

Inspiratio quando bona, 212. Inspiratio Spiritus sancti sequenda est, 421. In inspirationibus cavenda Satanae falacia, 211.

Intellexus creati capacitas est templum quoddam, 173.

Intentio bona et recta commendatur, 85, 255. Sine rectitudine intentionis non est fructus boni operis, 86. Intentio bona necessitas, 124, 201. Intentio bona designata per columbam, 124. Intentio bona qua, 232. Intentio bona rectitudine, signum est perfecti operis, 161. Intentio bona basis est cogitationis, 418.

Invidia abest sanctis, 543. Invidiae genus, 262. Invidentia fratrum typus Cain, 462.

Ira hominum ad spiritualium ineptum reddit, 292. Ira motus præcavere prudentiae est, comprimere patientiae, 123. Ira motus refrenandus est, 414. Irascentium don genere describuntur, 293.

Isaac meditans incinta die, typus Christi advenientis ad finem saeculi, 50. Isaac typus oblationis religiosæ, 247.

Issachar symbolum religiosæ professionis, 218.

Iter trium dierum ex Egypto est moraliter munditia cordis, puritasoris, perfectio operis, 417.

J

Jacob patriarchæ typi electorum virtutes, 467.

Jactantie genus, 59. Jactantia designatur per Archeolum regem, 151. Damna ejusdem regis, 463.

Jeremiam et lacu veteribus pannis levari, quid sit, 469.

Jesu nominis appellatio divino consilio revelata, 187.

Jesu nomen ex re est jubilus in corde, favus in ore, 188.

Jesu et Emmanuel nominum synonymia, 188. Jesu salvantis typus fuit David Goliath superans, 187. Jesu vita et mors, spes et fiducia nostra, 189. Jesu, Lucas n., designat exercitium perfectionis, 154.

Jeiunium animam ad gratiam disponit, 209.

Joannis (S.) præ cisterne discipulis cum Christo familiariis, 111, 131, 133. Joannis (S.) laus per totum sermo-

nem, 133. Joannes honoratus a Christo in vita tripliciter, familiariitate, virginitate, intelligentie perspicacitate, 132. Joannes aquile comparatur, 133. Joannis in amore prærogativa, 134. Joanni commendatur cura Virginis Marie, 135. Joannes in morte tripliciter honoratur, 136.

Jobi patientia commendatur, 182.

Jordanus quod sonat descensum, significat humilitatem, 192.

Joseph filii Jacob mansueta fratrum correptione laudatur, 415. Eius virtus, 126, 468. Joseph castus quos tigret, 465. Joseph, quod est crescens, vir Marie, designat animam in virtute continuo crescentem, 138, 139. Joseph Luce n., designat u. oraliter prelatum congregacionis reli giosæ, 134. Joseph vir Maria typus electorum, 85.

Josias typus electorum, invento libro, consulit prophetam, 369.

Juda quid designet, 30. Designat Ecclesiam, 64.

Judeorum inuidentia et reprobatio figurata, 52, 409. Judeorum conversio ad Christum, 32. Judeorum furor in corde, exprobatio in ore, conspiratio in mortem adversus S. Stephanum, 112.

Judex hominum attendat supra se judicem esse Deum, 307. Judicantes male proximum increpantur, 81.

Judicia occulta Dei umenda sunt, 149. Judicia Dei justa et occulta perpenduntur, 215, 216. Judicium extreum est quadam descriptio universi orbis, 96. Judicium extremum, 217.

Juliani Apostole vite brevis descriptio, 596.

Justificationis nostræ ordo per summi iudicium ædificij docetur, 192. Justitia quinque modis servatur et quinque violatur, 304. Justitia insignis Edwardi regis Anglie, 399. Justitia quinque modi observandi a sæculari potestate, 404. Justitia Dei rigor in reprobos designatus per virginem ariet, 425. Justitia et misericordia affectus, 142. Justus nullus est respectu Dei aequaliter omnis justus merito in principio accusator est sui, 165.

L

Laboris levis magnum praemium, 419.

Labrum æneum tabernaculi designat compunctionis et lacrymarum ablutioem, 431.

Lacrymarum sive compunctionum quatuor species designatae per quatuor flumina paradisi, 453. Lacrymatus Christus his legitur, 453.

Laicorum exercitium salutis sex corporalia misericordia opera, 593. Laicorum caput imperator, 396. Laicorum status colore viridi designatur, 405. Laicorum in sacculo status simulis agro, in quo plures herbe malæ quam bonæ sunt, 410.

Languor spiritualis diligentis animas ob desiderium sposi, quis sit, 80.

Laudatur Deus in gloria ab electis ob quinque titulos, 425.

Lazarus resuscitatus designat novitos in religione, 113.

Lectione pia speculum mentis est, 309. Sæpius ruminanda est, 324.

Legis veteris paci uoverunt Deum incarnandum, 94.

Lex vetus imago futurorum fuit, 94.

Lepra corporis luxuria imago, 202.

Lian tradere ancillam est subdere carnem rationi, 209.

Liberi arbitrii motus et bonus sit, sequi debet doctum Spiritus sancti, 421. Libertas filiorum Dei, 17. Libertas per onagrum figurata est quadruplex, 416.

Libido mentem execat, 283. De librorum scribendo-rum veritate Augustini guomologia, 343.

Libri Agiographi Veteris Testamenti sunt tot quot sunt litteræ in alphabeto Hebreico, 586.

Lignum altaris incombustibilia, unde sumpta et qualia, 366, 373. Lignum vite, et lignum scientie boni et mali, quid mystice significent, 352. Lignum Setthim quale fuerit, 347. A ligno mors et vita, 29. Lignum plantatum secundus decursus aquarum est vita viri re iugis et timoris Deum, 417.

Linguæ geminum landabile officium : Deum laudare et predicare, 190. Lingue custodia, 212, 253. Lingue gladiis vere acutis, 293. Linii genus incombustibile, 366.

Litigantium graphicæ expressio, 291. Litigium malitiae seminari : mentis statum eventit, 290, 291.

Litterarum utilis inventio, 1.

Locorum varietates describuntur, 496. Locus voluntatis Ecclesia Praemonstratensis, 532. Locus unde Deus hominem posuit in paradise quare non exprimatur, 336. In labore exterio mens non cessat ab interna meditatione, 321.

Loquela humana commoda, 454.

Lucerne septem candelabri aurei designant septem ordinis ecclesiasticos. Item septem dona Spiritus sancti, 586.

- Lucifer similitudinem Del male affectans, 19.
 Luna dat Deo testimonium, 452.
 Luxuria pœna superbie, 49. Luxuriae typus Egyptia
 mulier Joseph sollicitans, 463. Luxuriae perpetratae animi-
 titudinis typus Ammon Thamar stupratus, 464.

M

Magdalena designat religiosos claustrales, 413, 414.
 Magdalena conversionis ejus lacrymis plus Christus delecta-
 tur, quam Simonis obsequis, 439.

Magi tres evangelici interiori illuminati fuerunt, 191.
 Magorum vocatio gentium vocacionem designat, 191. Mag-
 gorum munera designant tria religiosorum exercitia: au-
 rum lectionem, sive studium sapientiae, thus orationem,
 myrra actionem bonam, 197.

Magnitudines variae ponderantur creaturarum, 455.

Malum Punicum symbolum unitatis fraternae, 254.

Mannum, quæ designant actiones, ablutio quid denotet, 591.

Maria virgo porta orientalis est, 61. Maria primo omnium Deo vobis fecit virginitatis, 62. Maria gratia habet plenitudinem p̄is communicandam fidelibus, 62. Maria virgo et stella maris, gratiae divinae typus est, 89. Maria ascendens in Bethlehem et pariens quid designat, per totum sermonem, 86. Maria veniens ad nuptias, quid morali-
 ter designat, 208. Maria rationem, Joseph conscientiam moraliter designant, 161. Maria templum est quoddam nobis immorandum ejusque encolum, 174. Maria Luce u designat congregacionem religiosam, 154. Maria pariens est moraliter sapientia fructum salutis paries, 159. Maria encolum, 62. Maria querela ad Jesum de defectu vini, quid significet, 210. Mariam et Joseph Lucem u, mi-
 rari, quid moraliter significet, 153.

Martyr: in martyribus suis Christus patitur, 111.

Medicinae corporalis et spiritualis analogia, 34.

Meditationum sex species designatae per sex hydrias, 212. Meditationum genera faciunt ad emendationem sca-
 suum internorum, 218. Meditatio de statu præterito et de
 praesenti nunquam religiosis intermittenda, 213, 214.

Melchisedech ante dictus Viderhem, 597.

Memoranda peccata ad compunctionem, non delectatio-
 nem, 214. Memoriae vis et oblitio, 459. Memoriam infes-
 tan tria cogitationum genera, 432. Memoriae nostre et
 divinitate discrimen, 459.

Mensa tabernaculi quid moraliter designat, 424. Mensa
 propositionum qualis et quanta, 360, 362, 373.

Mentis instabilitas, 215.

Meredis magnitudo minuit labore, 419

Meretrices excocant amatores suos, 465.

Meritum hominis in quo consistat, 340.

Milites Christi quomodo nos exhibebimus, 10.

Miraculorum trium, quorum mentio fit in officio Epi-
 phaniae crdo discutitur, 190. Illorum loca examinantur,
 191. Miracula haec tria designant vocacionem, justificatio-
 nem et glorificationem nostram, 191.

Miseria hominis lapis, 13. Miseria hominis sublata est a
 Christo, 189. Miseria quadruplici hominis subventum est
 per quadruples beneficium, 99.

Misericordia Christi Samaritani nostri, 16. Misericordia
 Dei in electos figurata per manu in area, 425. Misericordia
 divina consideratio, 52. Misericordia Dei considera-
 tio jungenda considerationi proprie iniquitatis et iustitiae
 Dei, 131. Misericordia opera sex corporalia, laicorum fl-
 dem commendant, 393.

Missa figurata per sacrificium vaccæ rufe, 390.

Moderatio corporis et anime, 104.

Modestia commendatur, 325.

Monasteria quæque habent Martham, Mariam, et Laz-
 rum, id est novitios, clausuræ et officiales, 413. Monas-
 teria indisciplinata carpuntur, 196. Monasterium est vo-
 luntarius carcer, 69.

Montes Babylonis et Jerusalem quid designant, 51.

Morbi corporis et anime enumerantur, 432.

Mors bona effectus vita bonæ, 69. Mors porta ferrea di-
 cultor angustias ejus, 70. Mortis hora terribilis, 157, 214,
 216.

Mores externi rectificandi, 233. Mores in religioso qua-
 les esse debent, 232. Mores corrupti quorundam religio-
 sorum carpuntur, 233.

Moyses laudatur, 126. Moyses defendens pueras quid mystice significet, 333. Moyses, sapiensissimus, paret aliorum consilii, 311. Moyses prophetavit de adventu Christi, 409. Moyses facies cornuta quid significet, 450. Moyses ad tabernaculum recurrere quid significet, 334. Moyses virtutes, 468.

Mulier Apocalypтика, amicta sole, quid moraliter desi-
 gnat, 113. Mulieres excubantes ad ostium tabernaculi

quales fuerint, 363. Mulieris evangelicas curvas signifi-
 catio moralis, 226.

Multitudines creaturarum demonstrantur, 453.

Mundanorum typus Absalon, 454. Item Enoch filius Cain, 462. Mundus hic cœlum quoddam est, 119. Mundus habuit quinque status, 412. Mundus creatus ob usum ho-
 milis, 478. Mundi laetitia, et tristis exitus, 217, 219. Mundus viua tria calcanda, voluptas, curiositas, superbia, 250, 251. Mundities cordis tripex, 142.

Munera trium magorum quid designant, 256.

Musica symphonia, 454. Musican spiritualem Deus am-
 man audire facit, 454. Musica creaturarum pulchre de-
 scribitur, 454.

Mutatio creaturarum est quasi mors earum, 450. Mutatio in creaturis materialibus quadraplex est secundum quantitates measurarum, qualitates formarum, varietates locorum, et motus temporum, 456.

N

Naaman Syrus et leprosus gerit typum hominis superbi et luxuriosi, 201.

Nativitas Christi Domini duplex explicatur, 70. Nativi-
 tas Christi circumstantie personæ, loci, temporis expli-
 cantur et considerantur, 85 et seqq. 92; per totum ser-
 monem. Natus Jesus humilitatis et mansuetudinis est
 exemplum, 97. Natus Jesus humilitatis, castitatis, pau-
 pertatis exemplum, 103. Natalem Domini eur SS. Ste-
 phani, Joannis et Innocentium excipiant festa, 111. Ad
 natum Jesum et matrem eius apostrophe, 97. Nativitas
 eadem, sed non finis, electorum et reproborum, 84.

Nazareth quid designet, 87; per totum sermonem.

Negoia hojus vita mente affligunt, 227.

Nigredo quid significet, 334.

Nobilitas virtuti inititur, adcoque de nobilitate sa-
 guinibus gloriari indecorum, 273.

Noe laudatur, 125.

Nomini vita convenient, 234.

Novitii describuntur, 67; instructio pro illis, 67. Novi-
 tii triplex panis spiritualis necessarius, 68. Per flumen
 Phison novitii significantur, 533. Cum illis necessaria
 confessio, significantur per flumen Hevilath, ipsorumque
 status bona includat, 333. Novitiorum cum Lazarus
 analogia, 413.

Nox pro quiete accipitur, 146. Nox est vita peccato-
 rum, 443.

Nubes significat levitatem, 443.

Numerus quinarius, centenarius, octonarius, millena-
 rius quid significant, 594.

Nuptiarum Canæ Galileeæ occasio et ordo, 202. Nuptiarum
 symbolum amoris, quo Deus sponsus, cum anima sponsa
 copulatur, 203. Ad nuptias veniens Jesus cum Maria et
 discipulis quid significet, 208. Ad nuptias anima Jesum
 vocet, 209. Ad nuptias Jesus vocatur per tres ministros
 corporis, rigorem jejuni, instantiam vigiliarum, maturi-
 tatem silenti: per quatuor mentis ministros, meditatio-
 nem, desiderium, humilitatem, perseverantiam, 209. In
 nuptiis viuum deficere quid sit, 210.

O

Obedientia superioribus quomodo præstanda, 105, 106.
 Obedientia sit prompta, grata, sincera, perseverans, 106.
 Obedientia perfectæ prototypus Christus, 106, 316. Obe-
 diendum Deo magis quam hominibus et prælatis in qua
 precipientibus, 262. Obedientia perfecta qualis, 303. Eius
 commendatio, 311, 313, 319. Eius norma in Davide,
 Samuele, B. Virgine expressa, 313. Obedientia misere-
 rior superiorum, 308. Obedientia duo requirit, toleran-
 tiæ in adversis et perseverantiam, 316, 317. Obedientia
 dum superioribus propter Christum, 318. Obedientia vo-
 tum medicina est vitiorum, 320.

Oblatio possessionis religiosæ reliquis omnibus obla-
 tionibus Deo grator, 217 et seqq. Oblatio operum Deo
 sit pura et perfecta, non mutila nec corrupta, 232.

Obsidionis urbis et animæ analogia, 454.

Oculorum visus concupiscentia seminarium, 272. Ideo-
 que continentus, 281 et seq. Oculorum lascivus aspectus
 non stat simul cum pudico affectu, 282.

Odiu malitia et damaia describuntur, 262 et 291.

Odorum fragrantia suavem Dei bonitatem demonstrat,
 454.

Officia septem ordinum a Christo exercita, 386. Officia
 septem ordinum, 393.

Officiales monasterii significati per fluvium Gihon, 534.
 Item per Liam, 534. Quales esse debeat, 534.

Oleum olivarum cæteris præstantius, 573.

Onybinus lapis similis ungui humano quod significa-
 tet, 53.

Opus minimum non erit absque mercede, 69. **Opus plumarium quid sit,** 351, 370.

Operatio recta quinque postulat: bonitatem, sponte-
nitatem, poritatem, discretionem, firmitatem, 436.

Oraculum S. Dunstani de Ang is regicidis, 400. **Oraen-
lum unde sic dictum,** 372.

Orans ad quatuor attendat: quis oret, quem, quid,
quomodo, 238.

Orantum diversa gratia, 428.

Oratio, quomodo fundenda, 277, 323. **Oratio triplici
cogitatione turbatur,** 428. **Præcedat illam præparatio,**
**in-
jurie renissio et miseratione proximi,** 428, 429.

Ostiorum officium, 393.

P

Pacificus quis, 142.

Pacis perturbatores perstringuntur, 83 et seq. 233, 281.

**Describuntur designati per serpentem in paradi-
so,** 337.

Fugant Christum in se nasciturum qui pacem amat, 83.

Pax mutua religiosis commendatur, 231, 233, 235.

Pax in opere bono est sapor in ferculo, 265. **Pax quibus detur**

et animum detur, 467 et seq.

Palpabile Deum esse testantur, 435.

Panis spiritualis quadruplex, 56. **Panis reprobus tri-
plex,** ejusque effectus, 65. **Panes Ecclesie decem,** 63. **Panis triplex novitatis necessarius,** 68. **Panes propositio-
nis quo, quales et quomodo offerebantur,** 562. **Unde sic
dicti,** 373.

**Paradisi custodia est status religiosi recta conversatio
et perseverantia,** 337. **Paradisi quatuor flumina mystice
describuntur,** 433. **In paradiiso a Deo poni quid sit,** 454. **Paradisi volupsum designat plenitudinem suavitatis in
Christo,** 100, 101.

Parietes tres tabernacula Moysis quid designent, 421.

Passus hominis quid mystice significant, 391.

Pastoralis baculi moralis significatio, 442.

Patientia et patientis definitio, 113. **Patientis gradus
tip' ex,** 141. **Patientiam conferunt inspecta sanctorum, ut
Davidis, Job et præcipue Iesu Christi exempla,** 181, 182.

**Patres (SS.) Scripturas exponentes adhuc spicas quas-
dam post se colligendi alii reliquerunt,** 358.

**Patrie eccliam duobus pedibus aditur, meditacione et
desiderio,** 218.

**Patriarchæ Ecclesie quatuor, Alexandrinus, Aquileien-
sis, Antiochenus, Jerosolymitanus,** 392.

Pauli (S.) conversio, 267. **Encomium,** 472. **Item,** 54. **Eius conversio mirabilis in electos Dei misericordiam
demonstrat,** 472.

Paupertas qua sit voluntaria et honesta, 181.

Peccata, quot inodis committantur, 358. **Peccata in
memoriam revocanda ob compunctionem, non ob dele-
ctionem,** 214. **Peccata electorum, quavis in ordine ad
tempus sunt proterita, in æternitate non sunt Deo præ-
sentia,** 474. **Peccati gravitas ex multis titulis ponderatur,** 185, 186. **Peccato commiso transit voluptas et manet
remorsus quod significatur per Ammon stuprante Tha-
mar,** 184. **Peccatum languor quidam est,** 75. **Peccatum
unius, præcipue proprietatis, facit quandoque at tota
communitas aliqua patiatur, sicut factum est filii Israel
ob futurum unius Achan,** 74. **Peccatum religiosi gravius
quam alterius,** 193. **Peccatum animam diabolo subiectit,** 226. **Peccatum hominem ligat,** 416.

Peccandi impossibilitas in electis quomodo intelligatur,
474.

Peccatorem quomodo prædicator convertiere debeat,
57. **Peccatorem Deus minus et blanditiis corrigit,** 57. **Peccatorem duplex angit remorsus, cuiusque praesentis et paucis
instantiis,** 415. **Peccatorem ab aeterno gratis e lectum quomodo
in tempore ad se suaviter Deus vocet,** 472, 473. **Peccatoris plangentis peccata sua prosopopœia,** 51. **Peccatoris labientis et resurgentis graphicæ ab experientia
descriptio,** 184.

Pedum ablatio quid significet, 391. **Pedes in Scriptura
quid significant,** 39. **Pedibus duobus incedere est facere
et docere,** 414. **Pedes Domini capillis lergere quid sit,**
405. **Perfectio tria requirit,** 266.

Perseverantia virtus æternitatis quedam imago, 110. **Perseverantia
in bono incertitudo,** 149.

Petri (S.) conversio mirabilis Dei erga electos misericordiam predicit, 472.

Phanuel significat faciem Dei, 169.

Pharao typus vanæ glorie quid designet, 152.

**Philosophie studium sine studio sacræ Scriptura re-
prehenditur,** 358. **Philosophorum gentilium ob superbiam
excitas,** 48, 49.

Phison fluvius, quid significet, 101. **Designat novitios,**
333.

Pleiades designant electos, 300.

Plumarium opus quid sit, 351, 370.

Plumbi et argenti discrimin morale, 418.

Ponitentia signum prædestinationis, 88. **Ponitentia
prosopopœia,** 51. **Ponitentia necessitas post lapsum,** 179.

Ponitentis animæ meditatio, 214, 215. **Ponitentis vox,**
183, 186. **Ponitentium prototypon,** 472.

Pontifex summus quare vocetur papa, 394. **Eius po-
testas,** 394. **Eius prærogativa,** 393. **Pontifex singuli-
anus semel introitus in Sancta sanctorum, quid designet,**
425.

Porta orientalis designat virginem Mariam, 51. **Porta
diversa significatio, mystica in Scriptoris,** 61.

Potestati seculari quinque modi justitiae observandi, 404. **Prædestinatio ad gloriam est omnino gratuita,** 11. **Item**

**470. Item 46. Prædestinationis incerti etiam beneveni-
entes,** 89. **Prædestinationis signa qua,** 88, 183, 179. **Præ-
destinationis cur non expedita sciæ,** 463, 466, 473. **Præ-
destinationis liber quis,** 474. **Prædestinationis essentia**

474. Prædestinationis propositorum est immobile, 473. **Prædictorū summa octo capitibus absolvitur,** 437.

Praelati sunt paronymi sponsæ Ecclesie, 12. **Praela-
torum licentiosa vita ab auctore deploratur,** 13. **Praela-
torum officium per saga tabernacula designatur,** 450. **Praelati per columnam nubis bonos loventes et per columnam
ignis malos punientes significantur,** 412. **Praelati quales
esse debeat,** 412. **Praelati et subditorum mutua obliga-
tio,** 153. **Praelati significantur per fluvium Tigris,** 354. **Illorum auctoritas cui bono,** 334.

Premium quam amplum maneat religiosos, 69, 70. **Premonstratenses dum se prosternunt ad terram in
vigilia Nativitatis Christi in capitulo, quid velut desi-
gnare,** 70, 71. **Quis illis superpellicum usus,** 237. **Illo-
rum professionis formæ expiatio,** 216. **Premonstratens
ordo charitati militat,** 352. **Premonstraten-
sionis est et magistra exteriarum istius ordinis,** 351. **Premonstratensis ecclesia comparatur paradiiso volupsum et
qua egrediuntur quatuor flumina,** 352. **Premonstraten-
sium canonicorum rigor primævus in vestitu,** 233. **In
victu,** 237. **In colloquio saecularium,** 356. **Premonstraten-
sium professorum laus,** 352. **Ad Premonstratensum
ecclesiam singulis annis ex toto orbe concurabant
abates, nulla habita sumptuum, aut periculorum ratione,**
351.

**Præparatio animi ferventius facienda, quando magna
festivitates instant,** 71. **Præparatio ad adventum Domini
et gratie octo requirit,** 76. **Presentia Dei præ oculis habenda,** 109. **Principiis obstantum,** 283. **Proprietatorium quid fuerit,** 350. **Quare sic dictum et
quid significet,** 372. **Proprietarii arguentur,** 273, 287. **Proprietatis rei temporalis et affectus ad illam religiosis
prohibitus,** 271, 272. **Proprietatis vitium magis familiare
illis qui in sæculo fuerint pauperes,** 273. **Proprietas in
religioso est anathema,** 74. **Prosperitas magna in hoc sæculo suspecta est animæ
pia,** 216. **Prostration in terram indicium est admirationis, devo-
tio, humiliacionis,** 71.

Proximi justitia reddenda, 103; **proximo superiori quid
debemus,** 107; **quid æquali,** 108, 109; **quid proximo
eiqui,** 109. **Próximus noster quis, quare et quomodo
diligendus, explicatur per similitudinem mellis et favi,**
440-441. **Prudentia et simplicitas Christiana qua,** 510. **Pudor iniustis in confessione, pudore utili contrario
coram Deo et angelis superandus,** 51. **Puerorum genitius et inclinatio,** 153. **Pugna spiritualis graphicæ descrip-
tio,** 40. **Pulchritudo creatorum pulchritudinem Creatoris de-
monstrat,** 453. **Purpura quid significet,** 384. **Vide color purpureus.**

Q

Qualitatum formarum crebra in creatis mutatio, 456. **Quantitatum mensurarum crebra in creaturis mutatio,**
456.

Quies in solitudine corporis et animæ vera, 417.

Quinque numeri mysterium, 584.

**Quinque status mundi ab initio usque ad finem, et
quinque status Ecclesie post adventum Christi per quid**

designentur, 411, 412. Quinque sensus Deo creatori testimoniū perhibent, 453.

R

Rebecca typus Ecclesie, 30.

Rebelles viriliter coercendi, 334.

Ricchellum superborum typus Core, Dathan et Abiron, 365.

Rectitudine animi in tribus consistit, 227 et seq. 252.

Reges Angliae Christianissimi vocantur, 397. Eorum series textur, 397 et seq. Eorum virtutes heroicæ describuntur, 400, 401, 402. Et observantia erga sedem apostolicam, 402. Regum Scotorum series deducitur usque ad Adam, 397. Regibus quinque modi justitiae observandi, 404. Regum maxima dignitas, nulla in Ecclesiastum Dei presumpta potestas, 598. Reges sunt sancti, dominantes viitiis et affectibus suis, 388. Rex noster Christus, 10.

Regiorum ornamentorum mystica interpretatio, 403.

Regula religiosorum mentis speculum, 508. Regula canonicae S. Augustini summa, 269.

Regulares obedienciarum qui et quod illorum munus, 67. Regulares claustrales, qui et quod illorum munus, 65. Illorum leitacis, et quietis, et commoda enumerantur per trigesima septem figuram, 334 et seq. Regularium triplex exercitium, actio, lectio, oratio, 68, 197, 198, 525, 413. Regularium tres gradus: novitii, claustrales, et obedienciarum, 66 et seq. 413. Regularium novitiorum etiam diversæ aetatis munus, 67. Regularium quadruplex gradus designatus per quatuor flumina paradisi, 332.

Regularis. Vide canonicus. Regularis vita synopsis, 531. Regularis vita merces copiosa, 69, 70.

Religiosa congregatio designata per Mariam, praefatus illius per Joseph, 154. Per Bethlehem Iuda, 193.

Religiosi et pii vix vita, comparatur ligno plantato secus decursus aquarum, 417. Religiosi non solum membra, sed viscera sunt Christi, 72, 75. Religiosi non solum familiares, sed et consanguinei sunt Christi, 413. Religiosi uniuersi communitatibus tenentur omnia sua in unum conferre, 167. Religiosi status super ceteros prærogativa, 181. Comparatur regno Salomonis, et lapidi absciso sine manibus, 156. Religiosi dyscoli, saeculares et novitios scandalizantes arguantur, 161, 179, 180, 195, 196, 250, 253, 254, 337. Religiosum in statum quorundam saecularium dicas maledicentia, 153. Religiosorum proborum per quos nomen Domini laudatur, commendatio, 193, 195, 180. Religiosus proprietarius fuit est et sacrilegus, et quare, 219. Religiosi a quibus sibi cavere debeant, 154. Religioso quid necessarium, 212. Religiosus debet munditiam Deo, aequalibus concordiam, superioribus obedientiam et honorem, 301. Religiosi quomodo laborandum manibus, 521. Religiosus vocationis beneficium, 53. Religiosi status conversatio et perseverantia, designatae per operationem et custodiam paradisi, 337. Religiosi ordinis varie recensentur, 412. Reprobi eamdem cum electis nascenti sortem, sed non eundem finem habent, 84. Reprobis omnia etiam bona cooperantur in malum, 49, 84, 216. Reproborum gradus et incrementa perditionis, 49. Reprobis appareat gratia Dei ut electis, sed non erudit illos ut electos, 102, 103, 104. Celebrant cum reliquis nativitatem Christi, sed imitari non curant, neque amplectuntur eis virtutis, 104. Reproborum triplici vita virtio, correspondet triplex inferni tormentum, 413. In reprobis Deus terribilis, et perditio ipsorum cogitatu formidabilis, 458, 449, 464, 479. Reprobi a Deo illustrant nec inflammantur finaliter, 450. Aversi a Deo versi sunt ad creaturas, 462. Reproborum varius typi Ab-salon, etc., 462, 463, 464. Reprobi indurantur a Deo quatuor modis, qui illorum voluntatem quadrupliter bene disponit et ordinat, 461, in fine, 465. Reprobi sic ob culpam damnantur aeternaliter ad penam, ut lamen ob natura dignitatem non amittant unquam suum esse, 479. Reproborum tria offendicula, 479.

Rosa mystice explicata, 337

S

Sacerdos Veteris Testamenti manus abluere, sacerdos vero Novi Testimenti pedes abluere debent: et quare, 391. Sacerdotes maii faciunt et nomen Dei blasphemetur, 189. Sacerdotes sacrosancta mysteria tractatur prius se spiritualiter abluant, 451.

Sacerdotii suspicendi eadem etas requisita in Veteri, sicut in Novo Testamento, nempe viginti quinque annos, 376.

Sacramenta pro diverso statu fuerunt diversa, prioris auctoritate abrogata aut in melius mutata, 64.

Sacrificii incruenti missæ iterata oblatio, est singulare contra concupiscentias, et peccatum antidotum, spei nostræ et fiduciae fulcrum, 173. Sacrificium ut Deo placet, debet precedere cum proximo offenso reconciliatio, 293. Sacrificiorum veteris legis tria genera, quid designant, 294.

Sæcularium multorum in statum religiosum quos imitari negligunt dicant malevolentia, 453. Seculare hi similes sunt Balaam, 133. Sæcularium quandoque iusta de religiosorum indisciplinacione querla, 197. Sæculari potestati quinque modi justitiae observandi, 404.

Sagum tabernaculi quid sit, et a quibus inventum, et quare duplicatum, 352, 353, 370, 371.

Salutis aeternaæ incertitudo, 89. Quare illa, 91, 463, 466, 473.

Saluatoris Christi gratia que nobis apparuit, magnitudo expenditur, 99, 100. Major est quam gratia Creatoris, 100.

Saluatoris actiones et passio breviter proponuntur, 168. Samarita interpretatio custodia, 67.

Samarita mulier typus est Ecclesie, 43.

Samaritani Christi nostri pietas, 15.

Samaritani Evangelici parabola explicatur toto sermone, 16.

Samuel laudatur, 126, 417.

Sancti sanctorum significant beatitudinem aeternam: sancta vero praesente hanc perfectorum fidelium vitam, 391. Item quid insuper significant, 423, 419, 122. Sancta et sancta sanctorum tabernacula quæ loca vocarentur, 309, 349. Sancti veteris testamenti designati per bases tabernaculi Moysis: novi vero per tabulas, 383. Sancti veteris testamenti aliquo modo representantur Ecclesiam, 383. Sancti sunt reges regum et domini dominantium, 388. Sanctificatio requirit munditiam carnis, et actionem bonam, et sedulitatem confessionis, 73. Sanctificatio in vigilis solemnitatibus quæ requiratur, 76. Sanctitas vita in quo consistat, 83. Sanctitas interior in tribus consistit: exterior vero in exercitiis, 422. Sanctitatis hujus vita imperfecti evacuanda in altera, 423. Sanctorum congregatio templum quoddam est cui nobis mente innorandum, 17. Sanctorum studium quale fuerit, 539. A sanctis perfectis abest invidentia, 343. Sanctorum etas est profectus virtutum, 170. In sanctis tria consideranda, 420. Ilorum exempla ad tria nos excitant, 419. Sanctorum veteris testamenti laudes, 467, 468, 469. Sanctorum mentis clavis est bona operatio, 413.

Sapientia Dei cuncta creans et disponens, 43, 46. Sapientia ab aeterno genita, in tempore cuncta creavit et disposuit, 43, 46. Sapientia divisio secreta in reprobatione et electione rationalis creaturae, 47. Sapientia auro comparatur, 101. Sapientia salutis fructum pariens designata per Mariam Christum parentem, 139, 140, 141. Sapientia designata per Abisag Sunamitidem, 139, 140. Sapientia vera quæ sit, 333.

Saporum suavitas, Dei suavitatem nos gustare docet,

433

Sara significat prudentiam, 132.

Salana mirus astus et deceptio, 202.

Scandalum generatum per religiosos dyscolos, 195, 161, 179, 250.

Scientia damnabilis quam non comitator dilectio, 48. Scientia veritatis ad sil justitia operations ne sit rutina occasio, 48, 49.

Scolorum regum stemma et series a Wilhelmo usque ad Adamum, 397.

Scriptura (S.) coluum quoddam est, 117. Ejus cortex patet et nucleus latet per quem heretici oppugnandi, 358. Illam SS. Patres exponentes, spicas aliquot posteris colligendis reliquerunt 338. S. Scripturae lectio assidue fructus et commoda, aliaque elogia, 310. S. Scriptura continet in se quatuor sensus et quibus litteralis quandoque difficillior spirituallis, 341. Est S. Scriptura similis agro Booz, 342. S. Scriptura documenta et exempla sunt quasi speculum quoddam mentis, 26; 50. S. Scriptura mysteria sunt multum abscondita, 44. S. Scriptura quatuor nobilitia, ejusque quatuor sensus explicantur, 383. S. Scriptura reliqua scientiae deserviunt, 386. S. Scriptura Veteris Testamenti habet virginis duo libros, quot sunt littera in alphabeto Hebraico, 386. S. Scriptura est quasi mensa quadruplici sensu quasi quatuor pedibus subnixa, 424.

- Secreti revelati pœna, 463.**
Securitas nimis perniciosa animæ, 183.
Sensus quinque Deo Creatori testimonium perhibent, 453.
 Sentiendi bene de aliis modos, 237.
 Serpens in paradiso designat perturbatorem pacis, et seminatorem discordie in communitate, 337.
 Seth Latinus est resurrectio, 597.
 Sethim quale lignum, 347, 568. Sethim lignum in corruptibile, designat incorruptam humanitatem Christi, 423.
 Silentium commendatur, 324. Silentium per quid designetur et quotuplex sit, 147. Silentii triplicis matutinalis animam disponit ad gratiam, 209. Silentium peruersum est dicenda tacere, 284.
 Similitudo Christo debemus in virtute, ut ei similemur in gloria, 19.
 Simile sumptum a vitoribus, 122. Similes Deo reddit nos visio ejus, 21.
 Similitudinem Iudei quam male affectaverit Lucifer, 19.
 Similitudo Dei qualis a nobis desideranda, 19.
 Simon Machabæus, exemplum zeli pro bono communi, 230.
 Sobrietas quid, 104. Corpori non negat necessarium sustentationem, 105.
 Sol Deo creatori suo testimonium perhibet, 452.
 Solis diversa operantis et contraria, et Dei similitudo, 459.
 Solitudinis secretum juvat ad acquisitionem virtutum et perfectionis, 245. Solitudo triplex est, mentis, negotii et loci, 414. Solitudinis elegium, 417. Solitudo quadruplicata et uniuscujusque effectus, 416.
 Somni tres Josephi viri Marie, quid designant, 146, 147. Somniorum fallacia, 23.
 Sonitus vocum strepitusque creaturarum, verbum Dei euphoniam nos doet, 454.
 Specula mulierum circumposita labro æneæ quid, 365.
 Spes sit mista timori, 150. Spes conscientiam bonam animat, 162. Spes nostra innititur gratuitae Dei electioni et bonitati, 470. Spes nostra est vita et mors Christi, 189.
 Spina symbolum peccati, 423.
 Spiritus sancti operatio multiplex, 21. Spiritu sancto quis plenus, 123, 124. Spiritus sanctus quare apparet in specie ignis, lingue et columba, 123, 124. Spiritus sancti nomen cur appropriatum tertie personæ SS. Trinitatis, 461. Spiritus creandi et increati discrimen, 458. Eorum similitudo, 460.
 Sponsæ Dei circa quam Deus qualiter operatur, dignitas, 204. Illam quomodo Deus periclitat, 208.
 Stabilitas in loco quam religiosi aliquorum ordinum faciunt, quid sit et quomodo intelligenda, 258, 268, 269.
 Status conjugalis est honorabilis, 393. Ejus afflictiones, 406. Status sive ætates quinque mutati designatae per quinque spatia tabernaculi, 411.
 Stella magorum designat famam bonam pia conversationis, qua proximum ædificat, 194. Stellarum testimonium Creatori perhibent, 455.
 Stephanus (S.) inter martyres priuatus, 111. Ejus charitas ad compassionem, zelus ad correctionem, oratio ad emendationem, 112.
 Superbi designati per ædificatores turris Babel, 462. Item per Core, Dathan, Abiron, 463.
 Superbia totius ædifici spirituatis ruina est, 163, 161. Superbia, elationis et securitatis nimis damna et remedia, 149, 151, 163, 164, 183. Superbia palliata ex equis astus designatus per Herodem, 142. Superbia et luxuria regnum Satane, 193. Superbia designata per Dragoneum rufum, 144. Superbia bonis operibus insidiat, 251, 252, 274. Superbia intolerabilior in pauperibus, 274, 279.
 Superioris non nimis ardua imponant, 108. Absit ab eis nimia imperiositas et severitas, 108. In correptione modum servent, 284. Superiores sunt animarum medici, 304, 319. Non dominari, sed prodesse affectent, 504. Ardent charitate, 303. Primi exemplo quam verbo doceant, 396. Superiorum quorundam indiscretio in iubendo fatigatur, 312. Superiorum quomodo obediendum, 403. Etiam dyscclis et malis obediendum est, 106. Superiorum contemptus grave est peccatum, 103, 106, 314. Superiorum erga subditos triplices debitum, discretio, mansuetudo, disciplina, 107, 108. Superiorum iunius communitalis mutua sit dependentia, auxilium et concordia in bono, 301, 302. Superiorum vita non est discutienda, 313. Illorum famæ consulendum est, 318. Illorum quoque precepta non superbe recienda, sed humiliter declinanda, 318.
 Synagogæ reprobatio et invidentia adumbrata, 32. Ad illam in fine creditur apostrophe, 32.

T

Tactus alium a se Deum rerum creatore clamat, 433.

Tabernaculi parietes tres erant ex tabulis lignis, 313. Tectum non erat sublimatum, sed planum, quale habebant domus in Palestina. Ejus longitudinis et latitudinis dimensio, 352. Ejus structura in piano, longitudi et latitudo, 377. Tabernaculi duæ partes Sancta, et Sancta sanctorum quid significant, 422, 423. Tabernaculum Mosis, figura Ecclesie: do eo Pares antiqui parum scriperunt, 338. De tribus tabernaculis specia iter Scriptura disserit, 312. Tabernaculum quid proprio vocatur, 333. Describitur tabernaculum cum pertinentibus, 377 381. Tabernaculum construere, est quicli animæ sue insistere, 416. Tabernaculum nostrum cordis secretum est, quod requirit aurum serenitatis cordis, argentum puritatis oris, as fortitudinis operis, 417. Quonodo illud intus et foris deaurandum, 418. Fundamentum tabernaculae spiritualis est fides, spes fabricans erigit, caritas adiutorium perficit, 419.

Tabulæ tabernaculi ex lignis Sethim basibus superposita, quid significant, 383, 418, 420.

Tentorum tria genera, 360, 374.

Templi significatio in Scripturis varia, 172. 1. Templum est corpus Christi cui iugis cogitatione et spe immorandum, 173, 2. Templum est beata virgo Maria, cuius patrocinio immorandum: ejus encionum, 174. 3. Templum est sancta Ecclesia cui immorandum est ut salvis fias, 174. 4. Templum est sanctiorum virorum et milierum conventus, a quorum imitatione nullatenet discedendum, 175. 5. Templum est corpus nostrum, anima nostræ habitaculum Deo sanctificandum, 175. Templum sextum est anima nostra, Spiritus sancti hospitio sanctificanda et quonodo, 175. Templum septimum intellectus creatus Dei capax, 175. Tempus octavum cœlestis patriæ, 176.

Temporum Quatuor anni, cum humana zetale similitudo, 406. Temporum motus varij, 456. Temporum differentiæ Deo non subjicitur, 458. Tempus triplex, naturæ, legis et gratiae, 382. Tempus triplex ante adventum Domini, legis naturalis, scriptæ et prophetarum, 28.

Tentationes et stimuli vitorum sunt quasi reges a quibus se regi patiuntur peccatores, 588. Tentacionum utilitas, 182. Non desunt Dei servitio se primum addicentibus, 40. Ad salutem electis cooperantur, 40.

Tentorum introitus tabernaculi designat decus primitive Ecclesie, 484. Tentorum columnas protogens significat contemptum rerum terrenarum quinque seusus protegentem, 421. Tepiditatis in pietate periculum et malum, 6.

Thamar, quod est amaritudo. puella speciosa, designat amaritudinem voluptatis et peccati præteriti, 184.

Tigris fluvius, id est sagitta, significat rectores et prælatos, 354.

Timor amoris prodromus, 9. Timor pœna æternæ, 51. Timor sit mistus spei, 150. Timor porta mortis vel vite, partim bonus, partim malus est, 459. Timor quadriplices est. Duo boni filialis et initialis, duo mali serviis et mundanus, singulorumque genus concinne describitur, 410.

Tobie utriusque laus, 470.

Transitus ad alium ordinem dissuadetur, 259, 260. Item 261. Et comparatur arboreculæ sapientia replantata et arboribus obnoxia, 261. Illius rationabilis cause, 262, 263, 264, 265.

Trinitas personarum explicatur, 458, 460, 461, 475, 476. Trinitatis imago in homine, 460, 462, 475. Sanctissimæ Trinitatis operatio circa electos, 467.

Turbatoris pacis genitus describitur et increpatur, 87, 253, 254.

Turma est proprie triginta militum, diciturque cunera, 376.

Turris Babel moralis extreto, 462.

U

Ungues quare in digiti sint et quid mystice significant, 353.

Urias Iethæus typus et exemplum fervoris, et affectus ad bonum commune, 250.

V

Vacca rufa designat Christum, 390.

Vana glorie genius, 59. Iesus damna, 86, 87. Iesus typus fuit Pharaon, 152. Iesus remedium, 183, 182. Auctor utilitatem boni operis, 168.

Vectes aero obduti quid significant, 410. Vectis conjugens parietes tabernaculi, designat Christum faciem utraque unum, 385. Vectis conjugens parietes et columnas firmans, quid significet, 421. Vectuum connexio significat omnium virtutum in sanctis connexionem, 419.

Velum tabernaculi describitur, 349, 570.

Verbi Dei auditorium quatuor gradus, 43. Verbi divini et humani analogia et antilogia, 457, 458. Verbum Dei quonodo audiendum, quæque in eo audiendo carent, 60. Verbum Dei cibus est anima, 61. Gladus est penetrans animam, 159. Ex verbo Dei lectio, quæ cogitationes revelentur, 159. Verbum Patris, id est Filius Dei, quantum distet a verbo humano, 454.

Vestimenta mystica veteris et novi testamenti, 258. Vestis linea sive superpelliceum vel rochetum quid designet, 257, 258. Vestis interna eura habenda, 287. Vestis secularis quid significet, 436. Vesris candida significat fulgorem conversationis, et solemnitatem future resurrectionis, 258-266. Vestitus modestus commendator, 281.

Via cuius praecognoscenda, 559. Quænam illa sit, 340.

Viduitas et spiritualis torus animæ quid, 170.

Vincula animæ sunt quadriplicis generis, 416.

Vineæ nomine multa designantur, 30.

Vinum designat gaudium spirituale, 210. Vinum sapientum in vase aureo quam ligneo, 329. Vinum bonum ponit mundas, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deuterius est, 217. Idem facit diabolus, 464.

Virginitas designat sterilitatem animæ, 172.

Viridis circulus signum beatitudinis æternæ, 589.

Virtutes cardinales per quid designantur, 85. Virtutes omnes inter se sunt concatenatae, 419, 263, 266. Virtutum fidei, spei et charitatis inter se propriae, 192. Virtutum cardinalium objecta, quomodo differant in via et in patria, 423.

Visibilla ad invisiabilem auctorem sternunt viam, 433.

Visio Dei omnis boni satietas, 20. Nos Deo similes reddit, 21. Visio Dei in creaturis, 22. Visio Dei per visitationem divinam, 23. Per fidem, 25. Visio interna per Spiritum sancti unctionem, 24. Visionum in hac vita varia genera, 21. Non omnis visio prophetam efficit, 21. Visiones deys, Jacob, Isaiae mystice explicantur, 21, 23. Visionum quinque genera inter se conferuntur, 22. In visione quæ nebulae cavenda, 23. Satane fraudes vendex, 23, 24. Visiones hæc quatuor ad quos pertineant, 23.

Visitatio est ordinis et disciplinae renovatio et irrigatio, 532.

Vita activæ et contemplativæ directio a Deo est, 26.

Vita ultrisque idea, 436. Vita activæ operatio quinque requirit: esse bonam, spontaneam, puram, discretam, firmam, 456. Vita haec est peregrinatio et tantum diversorum, 91. Illius brevitas, 112. Est mors quadam, 247.

Vita clericalis et laicæ antithesis, 403. Vita religiosa idea Maria Magdalena, 414. Vita reglaris synopsis, 331.

Vita religiosa sumpsit initium a primitiva Ecclesia, 414.

Illius dux sunt pestes, discordia et proprietas, 414. Vita præsens designata per sancta, vita futura per Sancta sanctorum: et utrinque vita antithesis, 423. Item, 426.

Vocatio nostra designata per vocationem magorum, 191, 192.

Vocis humanæ commoda, 454.

Voluntatis creativæ et increativæ latum discriben, 439.

Voluptatis habite amaritudo designata per Ammon violantem Thamar, 184. Voluptatis exexcantis typus Dalli, 463.

Votorum religiosorum reddendorum grandis obligatio, 221. Vide titulum Religiosus.

W

Wodens rex Angliae ita celebratus fuit a gentilibus, ut ab eius nomine diem Mercurii vocaverint.

Wodensdel, id est diem Wodens, 397.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

ADAMUS PREMONSTRATENSIS.

Prolegomena.	
Epistola dedicatoria.	9
Introductio ad lectorum.	11
Prolegomena de vita auctoris.	20
CAP. I. — Virorum illustrum gesta, et scripta cognititia.	20
CAP. II. — Dicendorum circa auctoris vitam ratio ac unde petita.	21
CAP. III. — Quo tempore Adamus noster vixit. Errorcs castigali	23
CAP. IV. — Nomen ejus ab aliis discretum, agnomen item et patria.	25
CAP. V. — De adolescentia in sæculo transacta, ac anno pœnum religiosi status.	28
CAP. VI. — In qua ecclesia vitam religiosam professus est primum Deo devotus, claustralis quietis pœco singularis.	51
CAP. VII. — Qualitas ordinis et disciplinae Præmonstratensis, sedis apostolicæ approbatio, invida insectatio.	34
CAP. VIII. — De contemplativæ atque activæ studiis, quibus præcelluit.	58
CAP. IX. — Humilitas animi, devotio singularis circa tremenda missa mysteria, charitas.	41
CAP. X. — De libris veterum deperditis querimonia, et Syllabus operum Adami.	46
CAP. XI. — A quibus scriptoribus noster celebratus. Cum velutissima impressioni premissus titulus: « Liber beatissime Dei genitricis Mariæ, et S. Joannis Baptiste. »	49
CAP. XII. — De ecclesia Candidæ Casæ, seu Withernæ, cui præfuit Adamus; ac cathedralibus ecclesiis a Præmonstratensibus jure ordinario et præterordinario insessis.	51
CAP. XIII. — A regulari Præmonstratensium instituto alienum non esse maiores minores administrare ecclesias.	58
CAP. XIV. — Beata mors episcopi Præmonstratensis Anglii, verisimiliter Adam, miraculis illustris, ex Caxario Heisterbaciensi, lib. iii, cap. 21 et 22.	61
CAP. XV. — Elogia Regulæ S. Augustini: cui servanda oratio et lectio.	64
CAP. XVI. — Commentatores in S. Augustini Regulam celebentes: et quomodo ea S. Norberto tradita.	72
CAP. XVII. — Singularis cultus Præmonstratensium erga S. Augustinum, Regula ejus canonica. Nec Præmonstratenses sub alia regula.	77
Adami prefatio in sermones sequentes.	91
SERMONES.	
Sermo prædictus. — Dominica i in adventu Domini. — De nominibus Christi, et quomodo ei advenient occurrere debemus.	97
Sermo II. — Item Dominica i in adventu Domini.	102
Sermo III. — Item Dominica i in adventu Domini. — De eo quomodo Christo sponso venienti occurrendum sit.	106
Sermo IV. — Item Dominica i in adventu Domini. — De magna miseria hominis, et de beneficio Salvatoris.	111
Sermo V. — Item Dominica i in adventu Domini. — De quinque generibus visionum.	119
Sermo VI. — Item Dominica i in adventu Domini. — De cautela que in spiritualibus visionibus habenda est, et de mysterio adventus Christi.	127
Sermo VII. — Dominica ii in adventu Domini. — De fine sanctæ Ecclesiæ et de vocatione Synagogæ ad fidem.	133
Sermo VIII. — Item Dominica ii in adventu Domini: — De triplici sanctæ Ecclesiæ statu.	141

SERMO IX. — Item Dominica u in adventu Domini. — De tribus quæ ad timorem Dei, et de tribus quæ ad amorem ejus pertinente. 146

SERMO X. — Item Dominica u in adventu Domini. — De pugna et pace, et de contemplatione eorum. 151

SERMO XI. — Item Dominica u in adventu Domini. — De bonis et maliis auditiboribus, et quid responsoriū ē Egregie dicitur Dominus, etc., significet, et de sapientia Dei. 157

SERMO XII. — Item Dominica u in adventu Domini. — Quibus modis Dei invisibilis ad nos cognitio veniat. 162

SERMO XIII. — Item Dominica u in adventu Domini. — De confessione peccatorum et laudis divinae, et de modo utriusque. 168

SERMO XIV. — Item Dominica in adventu Domini. — De quadripartita confessione, et de quatuor passibus, ac de quatuor generibus aegritudinis humanae. 174

SERMO XV. — Item Dominica u in adventu Domini. — De modis quibus mentes predicatorum in docendo disponuntur, et moveruntur, et de fastiōsis auditoribus. 181

SERMO XVI. — Item Dominica u in adventu Domini. — De adventu Christi ad Ecclesiam per virginem Mariam. 186

SERMO XVII. — Item Dominica u in adventu Domini. — De eo quod in sacramentis Veteris Testamenti Dominus ad Ecclesiam veuit. 190

SERMO XVIII. — Item Dominica u in adventu Domini. — De triplici ordine canobitarum. 194

SERMO XIX. — In vigilia Nativitatis Domini. — De prostratione quo die fit in capitulo. 199

SERMO XX. — Item in vigilia Nativitatis Domini. — De sanctificatione et munditia, qua videamus maiestatem Dei in nobis. 205

SERMO XXI. — Item in vigilia Nativitatis Domini. — De spirituali Verbi ad animam a ventu. 208

SERMO XXII. — In vigilia Nativitatis Domini. — De interna gratia animam visitante. 213

SERMO XXIII. — In die natalis Domini. — De sublimitate incarnationis Christi, et de spiritu i electorum profectu. 219

SERMO XXIV. — Item in die natalis Domini. — De spirituali profectu sanctorum, et de magna multitudo ne dulcediis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem operan ibus in se. 220

SERMO XXV. — Item in die natalis Domini. — De triplici sunni imperatoris edito. 225

SERMO XXVI. — Item in die natalis Domini. — De triplice gratia Dei et de beneficio ejus triplici gratiae. 224

SERMO XXVII. — Item in die natalis Domini. — De eo quod solis electis prodest gratia Dei, et de debito, quo erga nos ipsos tenemur obstricti, atque de obedientia exhibenda prælati. 251

SERMO XXVIII. — Item in die natalis Domini. — De quindecim gradibus charitatis, tribus scilicet majoribus debitis, tribus subditis, et tribus coequalibus et aliis sex omnibus debitis; et de sobrietate, justitia, pietate et perseverantia, et triplici gratia scilicet Creatoris, Salvatoris et confirmatoris. 239

SERMO XXIX. — In die Sancti Stephani protomartyris. — De tribus festis quo diei Nativitatis Domini proxime succedunt; et virtute charitatis atque patientie. 263

SERMO XXX. — Item in die S. Stephani protomartyris.

— De diversitatibus celorum et luminaribus eorum. 272

SERMO XXXI. — Item in die S. Stephani protomartyris. — De gloria Spiritus sancti et de spirituibus celis. 284

SERMO XXXII. — Item in die S. Stephani protomartyris. — De duabus naturis Christi, et de spirituibus celis. 293

SERMO XXXIII. — In die S. Joannis apostoli et evangelistæ. — De triplici honore, quo Dominus eumdem beatum Joannem honoravit in vita et in morte. 299

SERMO XXXIV. — In die sanctorum Innocentium. — De fructu salutis, quem superna nobis Sapientia infundit, et quoniam do supe bī in nobis persecutus humiliatus. 309

SERMO XXXV. — Item in die sanctorum Innocentium. — De triplici somno spirituali Josepha, et de trina angelorum apparitione ejusque terrena monitione. 320

SERMO XXXVI. — Item in die festo sanctorum Innocentium. — De eadem re unde supra. 328

SERMO XXXVII. — In eadem Dominica infra octavam Nativitatis Domini. — De exercitu sancte religionis, et de statu interioris hominis nostri. 334

SERMO XXXVIII. — In eadem Dominica infra octavam Nativitatis Domini. — De interno cordis nostri statu. 342

SERMO XXXIX. — In eadem Dominica infra octavam Nativitatis Domini. — De interna puritate mentis, quæ

soll Deo offerenda est.

SERMO XL. — In eadem Dominica infra octavam Nativitatis Domini. — De exercitio religiosæ conversationis. 352

SERMO XLI. — In die Circumcisiois Domini. — De spiritualibus cultris, quibus facienda est circumcisio. 363

SERMO XLII. — Item in die Circumcisiois Domini. — De spiritualibus cultris, quibus facienda est circumcisio spiritualis, et de nominibus Christi Iesu et Emmanuel. 372

SERMO XLIII. — In die Epiphaniae Domini. — De tria apparetione Uomini. 382

SERMO XLIV. — Item in die Epiphaniae. — De vocacione et ablatione nostra spirituali. 395

SERMO XLV. — Dominica u post Epiphaniam. — De spiritualibus nostra ablatione, quæ in humilitate consistit: et de internis maliis mentis, quas simul celebrant Deus sponsus et anima sponsa. 401

SERMO XLVI. — Item Dominica u post Epiphaniam. — De eadem festivitate, quam in internis nuptiis suis simus celebrant Deus sponsus, et anima sponsa. 420

SERMO XLVII. — Item Dominica u post Epiphaniam. — Quomodo debeamus nosmetipso diligenter considerare, et ea quæ ad nos pertinent salubriter investigare. 429

LIBER DE ORDINE, HABITU ET PROFESSIONE CANONICORUM ORDNIS PRÆMONSTRATENSIS.

ADAMI PREFATIO. 440

SERMO PRIMUS. — De debito quo astricti sunt canonici. De dignitate ordinis eorum. De teria rectitudine cogitationis. De tribus gradibus pravae cogitationis, ex suggestione, delectatione et consensu. 443

SERMO II. — De tria rectitudine affectionis, et vitii oppositis, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbiae vite. Detruplici rectitudine intentionis, et de modestia exterioris conversationis nostræ. 452

SERMO III. — De ordine Canonorum: de diverso habitu clericorum. De usu vestitus linei in divinis officiis, et candida vestis moralis significatione. 461

SERMO IV. — De duplice significatione candidæ vestis: et de quatuor locis, in quibus requievit corpus Domini Jesu, mystice quatuor perfectionis gradibus correspondunt: de apparitione angelicis in resurrectione Dominicæ, et mysterio transfigurationis. 469

SERMO V. — De verbis professionis Præmonstratensium. De oblatione, et sui ipsius traditione Ecclesiæ, in qua Deo servitur. De typica oblatione SS. Abel et Isaac. De spe mercedis aeternæ, et sacrificia sui usurpatione. 479

SERMO VI. — De promissione conversionis morum, et de his que ad eandem faciunt. De integra et mutua oblatione. De decoro ac indecoro conversationis religiosæ, fugienda detractione, et de adulazione, et de morali Magorum donatione. 487

SERMO VII. — De stabilitate loci in professione promissa, et qualiter haec sponsio tenenda sit. De mercede famulatus temporalis, ac aeterni. De stabilitate primæ professionis servanda, et quibus de causis transitus ad alium ordinem sit consultus, vel licitus. 496

SERMO VIII. — De eo quod in professione nostra dicimus: secundum Evangelium Christi, et secundum apostolicam institutionem, et secundum canoniam Regulam B. Augustini. De SS. exemplis, et perfectione evangelica, de prestantia et economia vite communis. De dilectione Dei et proximi. De animorum et honorum externorum unitate, et fugienda proprietate. 507

SERMO IX. — In Regulam beati Aurelii Augustini, ab eo loco: « Qui aliquid habebant in seculo, usque ad melius enim est minus egere, quam pro us habere. » De unitate concordiae, et communione corporalis suscitatoris; de virtute humilitatis, de puritate orationis et abstinentia discreta. 519

SERMO X. — Ab eo loco Regulae B. Augustini: non sit notabilis habitus uester usque ad indigentibus necessaria dare non differat, sub quorum custodia sunt, quæ poscentur. » De venustate honestatis, De castitate corporis. De spontanea confessione. Le communibus custodiis uestimentum. De ablutione vestimentorum. De cura infirmorum, atque de libris quotidie petendis. 552

SERMO XI. — Ab iis verbis S. legislatoris Augustini: « Lites aut nullas habeatis, usque ad finem Regulae. De re veritate exhibenda prelati. De officio eorum atque de sollicitudine hujus observantie regularis. 517

SERMO XII. — Ab eo loco B. Augustini: « Præposito tamquam Patri obediatur, usque ad finem Regulae. De re veritate exhibenda prelati. De officio eorum atque de sollicitudine hujus observantie regularis. 561

SERMO XIII. — De virtute perfecte obedientiae, et de singulari prærogativa ipsius: et qualiter votum obedientiae usque ad mortem in Christo, in professione Regulari

intelligendum sit.

SEMINARIO XIV. — De eo, quod obedientiam promisimus successoribus Patris nostri, et quemam sit sanior pars congregationalis, cuius electio rata habenda est: et de religiosis exercitiis cenobitarum. 594

DE TRIPARTITIO TABERNACULO.

Proemium.

Erist. F. Adae ad Ecclesie Premonstratensis canonicos, de libro atque pictura tripartiti tabernaculi, et de prima te a dignitate ejusdem Ecclesiae. 610

Erist. Joannis abbatis Ecclesie B. Dei genitricis Mariae de Ketchou ad Adamum, in qua eum adhortatur de scripto tabernaculi Moysis, atque de ejusdem operis in tres partes distinctione. 624

Erist. Adami Joanni abbati, de materiali fabrica tabernaculi Moysis transmissa. 627

PARS PRIMA. — De tabernaculo Moysis in sensu litterari. 633

CAP. I. — De difficultate tractandi de materiali factura et dispositione tabernaculi Moysi. 633

CAP. II. — De tabulis trium parietum tabernaculi, de basibus earundem tabularum et de incastraturis carnis. 636

CAP. III. — Ex libro Exodi de eodem. 636

CAP. IV. — Expositio litteralis capituli praecedentis. 636

CAP. V. — Verba Venerabilis Bedae presbyteri super caput istud. 638

CAP. VI. — De trium parietum vestibus, de coenione et erectione corundem parietum. De tentorio introitu, et ejus quinque columnis. De velo ante Sancta sanctorum, et qualiter columnis ejus. 639

CAP. VII. — Item in libro Exodi de eodem. 640

CAP. VIII. — Expositio litteralis capituli. 640

CAP. IX. — Super caput istud verba Venerabilis Bedae presbyteri. 642

CAP. X. — De corlinis, et sagis, et de experimentis tecti tabernaculi. 643

CAP. XI. — Item in libro Exodi de eodem. 643

CAP. XII. — Expositio litteralis capituli praecedentis. 644

CAP. XIII. — Verba Venerabilis Bedae presbyteri de eodem. 645

CAP. XIV. — De eo, quod in extensione sagorum et cordinarum Josephus, et Judæi a Venerabili Beda dissentire videuntur. 651

CAP. XV. — De arca et oraculo, quod super eam erat; de mensa propositionis; de candelabro luminis, et de altari thymiamatis. 654

CAP. XVI. — Ex libro Exodi de eodem. 655

CAP. XVII. — Expositio litteralis capituli praecedentis. 656

CAP. XVIII. — Super capite praecedenti verba Venerabilis Bedae presbyteri. 660

CAP. XIX. — De altari holocausti, et labro æneo. De atris tabernaculi, et tentoriis atriorum. De columnis tentoriis, et de basibus columnarum. 665

CAP. XX. — Item ex libro Exodi de eodem. 664

CAP. XXI. — Expositio litteralis super caput istud. 664

CAP. XXII. — Super capite praecedenti verba Venerabilis Bedae presbyteri. 667

CAP. XXIII. — De duodecim tribibus, quæ circa tabernaculum metabantur, et de Levitis, qui tabernaculum portabant. 669

CAP. XXIV. — De dispositione tabernaculi, et ejus erectione. 670

CAP. XXV. — Repetitio omnium sacerdotiorum, cum quædam superadduntur, quædam vero alio modo dicuntur. 671

CAP. XXVI. — De fine prime partis; et quod nec error excusat, nec correctio responda sit. 684

PARS SECUNDA. — De tabernaculo Christi quod est in luce.

CAP. I. — De difficultate pingendi tabernaculum in plano. 684

CAP. II. — Quomodo tabulae parietum tabernaculi in plano depingende sunt, et quomodo ad invicem conjungende sunt et suuenda. Qualiter etiam in tres parietes cum introitu erigendi. 688

CAP. III. — De loco qui Sancta et de illo, qui dicitur Sancta sanctorum: quæque in loco uno, quæque in altero debeat poniri. 688

CAP. IV. — Quomodo corninis et sagis præfati parietes operendi sint: et qualiter pellibus arietum rubricatis, et hyacinthini feciun debet operiri. 687

CAP. V. — De atris et tentoriis atriorum, et quæ in ipsis atris ponenda sint. 689

580

CAP. VI. — De basibus et tabulis parietum allegorico expositis. 690

CAP. VII. — De tentorio, quod ad introitum pendet, et de vecte ipsius introitus, et de tribus parietibus tabernaculi allegorico expositis. 694

CAP. VIII. — De picturis quæ in Sancta sunt, quomodo secundum sensum pælegoricum debeat intelligi. 696

CAP. IX. — De imagine quæ in pavimento tabernaculi depicta est. 699

CAP. X. — De picturis, quæ ad altare holocausti, et ad zenuum labrum spectant. 704

CAP. XI. — De tentoriis atriorum, et de columnis eorum. 706

CAP. XII. — De clericis Veteris et Novi Testamenti. 707

CAP. XIII. — De fidelibus utriusque temporis laicis. 712

CAP. XIV. — De diverso statu clericorum et laicorum. 721

CAP. XV. — De Levitis ad ostium tabernaculi tubis clangentibus; et de columna ignis, et nubis, quæ tabernaculum premebat. 729

CAP. XVI. — Super capite praecedenti alia expositio allegorica. 732

CAP. XVII. — De quinquepartita distinctione picturæ. 733

CAP. XVIII. — De significatione quinquepartitæ distinctionis. 737

CAP. XIX. — Altera expositio de eodem. 738

PARS TERTIA. — De tabernaculo animi, quod est in interioria cogitatione.

CAP. I. — De difficultate tertiae partis tractandæ. 743

CAP. II. — Quare in Ægyptio populus Israel non aedificavit tabernaculum; et de tribus metallis, quæ ad idem tabernaculum pertinebant. 743

CAP. III. — De tabulis et basibus moraliter expositis. 747

CAP. IV. — De vestibus, et annulis, et de iconibus, quæ in tabulis et basibus posita sunt. 749

CAP. V. — De tribus parietibus tabernaculi. De vecte, quæ est ad introitum ejus: et de quinque columnis, quæ sub eo iem vecte erectæ sunt. 751

CAP. VI. — De duabus partibus, in quas divisum erat tabernaculum Moysi, et quid per eas moraliter accipiebant. 753

CAP. VII. — Quod duæ tabernaculi partes cum his quæ in eis erant, juxta sensum tropologicum geminum hominis statim designantur. 755

CAP. VIII. — De gemina tabernaculi divisione; et quid ea que in Sancta erant justa intellectum moralem. quid etiam ea, quæ in Sancta sanctorum erat juxta seosum antagonisticum designantur. 757

CAP. IX. — De capite vermis, quod ad aquilonem contra candelabrum in Sancta depictum est: et de septem ejusdem candelabri lucernis moraliter expositis. De tabulis, virga, atque manu quæ in area fuerint. 760

CAP. X. — De altari thymiamatis, et de his quæ ad idem altare pertinent, picturis. 763

CAP. XI. — De experimentis et picturis tabernaculi qua ad altare holocausti pertinebant, quomodo juxta sensum moralem sint intelligenda. 765

CAP. XII. — De labore æneo et de picturis quæ ad idem pertinent labrum. 768

CAP. XIII. — De tentoriis tabernaculi: et de ingressu Moysi in tabernaculum, et de eius egressu. 775

CAP. XIV. — De duplice imagine Moysi. Et quomodo illæ, quando extra tentorium posita est, imago Moysen tropologicum designantur. 774

CAP. XV. — De illa imagine Moysi, quæ in tabernaculo depicta est: et de duobus spatiis, in quibus Veteris Testamenti clerici et laici depicti sunt: quoniam justa sensum moralem debeat intelligi. 777

CAP. XVI. — Quid per duos Levitas, tubis argenteis ad ostium tabernaculi clangentes, moraliter accipiendo sit. 780

CAP. XVII. — Quonamduæ columnæ ignis et nubis, quæ ex utraque tabernaculi parte depictæ sunt, juxta sensum tropologicum debeant intelligi. 781

CAP. XVIII. — Alia de eodem capite alio modo juxta sensum moralem expositio. 783

CAP. XIX. — De quinque picturæ spatiis: quid per ea moraliter accipiendo sit. 789

ADAMI EPISTOLA ad canonicos Ecclesie Premonstratensis, de triplici præfati tabernaculi pictura: et de triplici genere contemplationis. 791

DE TRIPLEX GENERE CONTEMPLATIONIS.

PARS PRIMA. — Consideratur Deus in seipso incomprehensibilis.

§ I. — Quod Deus sit invisibilis, immortalis, ex quo, per quem, et in quo omnia.	793
§ II. — Animæ sauciæ oleum misericordiae efflagitatur.	798
§ III. — Indigna anima rerum creatarum theorema asseruntur.	799
§ IV. — Lapidum et saxorum de Creatore suo confessio-	799
§ V. — Oculorum ad solem et lunam conversio et responso-	799
§ VI. — Stellarum pulchritudo et multitudine mirabilem Creatorem suum praedicant.	800
§ VII. — Creaturæ innumeræ sapientiam creatricem, cuius non est numerus, indicant.	800
§ VIII. — Rerum creaturarum magnitudo Deum, cuius magnitudinis non est finis, loquitur.	800
§ IX. — Rerum omnium pulchritudo speciosum Creatorem suum denatiat.	801
§ X. — Streptus hominis, vocumque blandientium sonitus verbi illius, quod Deus est, euphoniam nos docet.	801
§ XI. — Odorum fragrantia suavem Dei spiritum demonstrat.	802
§ XII. — Sapores Deum suum gustare nos admoneant.	802
§ XIII. — Haec palpabili alium a se auctorem clamant.	803
§ XIV. — Divinitatis thesaurus nequidquam intra terræ ambitum queritur.	803
§ XV. — Per haec visibilia ad invisibilum auctorem sternitur gradus.	803
§ XVI. — Quinque sensuum circa exteriora judicium	805
§ XVII. — Varia haec rerum sublunarium commutatio divinam virtutem sui sustentatrixem contestatur.	803
§ XVIII. — Omnia in celo et in terra ordinat, atque adimplat Deus, verbo virtutis suæ.	804
§ XIX. — Intime præst, ac inest omnibus, qui est super omnia.	803
§ XX. — Seposita mole corporea, in spiritu et veritate Numen indagatur.	803
§ XXI. — Inter spiritum creatum et increatum: verbum hominis, et verbum Patris æterni, analogia investigatur, et antilogia.	806
§ XXII. — Ad investigandum Creatorem nulla sufficit similitudo creaturæ.	807
§ XXIII. — Animus dat singulis officiis sensibus.	808
§ XXIV. — Abest a Deo, quæ est in homine, affectionem vicissitudine.	808
§ XXV. — Non est in Deo oblio et reminiscencia cui omnia sunt semper presentia.	808
§ XXVI. — Voluntatis creatæ ac increatae magnum discrimen est.	809
§ XXVII. — Quidquid anima nostra intelligit et sapit, id omne ab æterna Sapientia recipit.	809
§ XXVIII. — In homine per similitudinem Trinitatis processio ac unitatis confessio.	810
§ XXIX. — In divinis est identitas substantiae et personarum distinctio, et proprietatum reperitur discrecio.	810
§ XXX. — A Deo æterno est Verbum æternum: ab utroque Spiritus sanctus, qui est amor utriusque æternus.	812
PARS SECUNDA. — Consideratur quam Deus sit terribilis in reprobis.	
§ I. — Væ illis, qui a Creatore aversi, ad creaturem se convertunt.	812
§ II. — Invidi, cosmophili, arrogantes, gulosi, graphicæ damnationis nr.	813
§ III. — Concupiscentia carnis et oculorum, ac vita superbia censura typica castigatur.	814
§ IV. — Modicam peccati pruriginem, quæ delectat, consequitur æternum supplicium, quod cruciat.	815
§ V. — Terribilis Deus in damnatione reproborum super filios hominum.	816
§ VI. — Quadrupliciter voluntatem impiorum moderatur Deus, suavi tamen ac forti consilio.	817
§ VII. — Cur nesciit homo in hac vita, utrum odio amorem dignus sit.	817
§ VIII. — Nemo de electione securus, et de sui reprobatione nemo non sit pavidus.	818
PARS TERTIA. — Consideratur quam amabilis et suscitat Dominus in electis.	
§ I. — Filiorum Dei benigna est adoptio; quorum peccata commissa in tempore, non apparent in æternitate.	819
§ II. — Singularis sanctissimæ Trinitatis favor erga electos.	820
§ III. — Pax iis denuntiatur, qui immaculati ab hoc seculo, cum Deo ambularunt.	821
§ IV. — Singulare trium virorum regnum et adoptio.	822
§ V. — Virorum illustrium catalogus, qui mystica virtutum operatione splendoruerunt.	823
§ VI. — Ejusdem argumenti prosecutio, et fausta apprehensio.	824
§ VII. — Mirabili dulcedine ac favore Deus electos suos sic dirigit per temporalia, et non admittit aeterna.	825
§ VIII. — Ex incomprehensibili consilio eos quandoque delicere permittit in via, quos eligit Deus heredes in patria.	826
§ IX. — Vas electionis Apostolus in prototypum datur.	828
§ X. — Deus si iis regni sui iratus, misericordie tamen recordatur.	828
§ XI. — Divina gratia erga electos singulare presidium.	829
§ XII. — Liber prædestinationis scriptus ab æterno conservat inscriptos in æternum.	830
§ XIII. — Peccandi impossibilitas, ex mente dilectissimi apostoli, in electis cum gaudio perpenditur.	831
§ XIV. — Exteriorum quinque sensuum de Conditore, omnium brevis symphonia.	832
§ XV. — Sensuum interiorum cum aliis animalibus scenario dos communis est.	833
§ XVI. — SS. Trinitatis imago in homine impressa elucidatur.	833
§ XVII. — In una Deitatis substantia altius inquiritur personarum processio et differentia.	833
§ XVIII. — Deus super omnia, subitus omnia, intra omnia, extra omnia demonstratur.	833
§ XIX. — Humanæ mentis hebescit acie, scrutantis abyssum divinitatis.	836
§ XX. — Sic homo mundum universum accepit in formatum necessitatis, ut post hunc recuperet consummatum felicitatis.	837
§ XXI. — Quidam ex creatura rationali, occulto, sed justo Dei iudicio, sicut destinatur ad peccatum, ut nunquam eorum opera acceptentur ad gloriam.	838
§ XXII. — Ex hac triplici theoria animæ contemplativi totidem accedunt charismata.	839
§ XXIII. — Ignorantia, arrogantia, dissidentia, tria sunt reproborum offendicula.	839
§ XXIV. — Triplicis mali virus evanescit haec theoria perfundens animum triplici munere.	840
Admonitio in opusculo subsequens.	842
SOLILOQUIA DE INSTRUCIONE ANIME.	
LIBER PRIMUS.	
Prologus.	843
CAP. I. — Status religionis non vacat tentationibus. Nec id admodum mirandum aut curandum, sed eo potius omnis cura conferenda est, ut ne a temptationibus anima surreteret.	843
CAP. II. — Quarum rerum meditatione, quibusque modis ac remediis vehementes carnis tentationes ab homine religioso viocendæ ac perdomandæ sint.	843
CAP. III. — Capitulum, in quo culpe fratrum proclamantur, non nisi superiora et iracundia delusis infestum est, nec id carcer et ergastulum, sed porta paradisi et janua coeli dicendum est.	847
CAP. IV. — Multitudine et asperitas mandatorum, quæ a superioribus edoniantur, religiosum movere non debent, cum vox præcipientis superioris vox Dei sit. Denique erimus non est dicens quibuscumque mandatis superiorum, sed ea contempnere, etc.	851
CAP. V. — Magnitudo et obligatiois gravitas in mandatis etiam ex præcipientiis auctoritate colligende sunt, Nihil ad hoc spernendum, sive parvum sive magnum sit, quod præcipitor.	852
CAP. VI. — Lex claustræ quæ quosdam vagationum cupidos vehementer premit, sancta est, utilis et animis commoda, et valetudini corporum accommodata.	854
CAP. VII. — Divina psalmedia nulli oneri esse debet. Imo eo potius opera conferenda est, ut quæ ore preferimus corde meditemur.	855
CAP. VIII. — Multum viris religiosis prodest et convenit, ut nonnunquam in opere corporali pro tempore et necessitate exercantur.	855
CAP. IX. — Nihil turpis et homine religioso indignius, quam cutem molliter fore, lauitas ciborum appetere ac denique ventrem Dei loco babere.	856
CAP. X. — Vigilias magni facienda sunt, propterea quod animam rerum divinarum contemplationi aptiori reddit. Contra defugienda religioso officia cœtarum semiaria, nisi aliud obedientia precipiat.	857
CAP. XI. — Silentium religionis veluti mures et propugnaeum est, sine quo diu vere pietatis studium ne-	857

quit persistere.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. — Finis, quo motus in religionem ingressus est religiosus, ob eius oculos perpetuo observetur, diligenterque expendat, quid Deo in professione voverit.

859

CAP. II. — Exponitur formula professionis in ordine Praemonstratensi usitata, et explicatur quid vocant qui conversionem morum suorum et loci stabilitatem vovent.

860

CAP. III. — Explicantur reliqua, quae eadem professio nis formula continentur, ostenditurque quam periculosem et grave peccatum proprietatem in religiosis abdicationem proprii professis. Ad hanc, quae sit obedientia majoribus debita et que senior pars eligentium praestatum, doceatur.

863

CAP. IV. — Quomodo expiantur sint multiplices votorum ac legis divinae transgressiones. Cui confitenda peccata, etc.

865

CAP. V. — Pluribus ostenditur, peccata religiosorum non nisi propriis praetatis esse confitenda, nec quemquam facile ac hoc absterreri debere metu publicationis et infamiae.

866

CAP. VI. — Nihil magis in religione necessarium est quam mutus inter praetatos et subditos dilectio. Quid de privatis operibus pietatis sentiendum?

869

CAP. VII. — Conclusio operis, in qua quisquis religiosus jubetur fervens, in omni bono opere constans, humiliis et sanctus esse, etc.

870

GODEFRIDUS VITERBIENSIS.

Notitia.

872

PANTHEON SIVE MEMORIA SECULORUM.

Ludovici Antonii Muratori praeatio.

872

Ad dominum papam Urbanum hujus nominis tertium Godefridi Viterbiensis epistola ac proemium.

876

PANTHEON.

PARS XVI. Imperium transfertur ad Graecos.

879

De Maxentio imperatore, filio Maximiani.

879

Hic transfertur imperium a Roma in Byzantium.

882

Item de eodem Constantino imperatore, tricesimo quarto ab Augusto.

884

De tribus filiis Constantini, scilicet Constantio, Constantino et Constante, tricesimi quinti ab Augusto.

885

Item de filiis Constantini versificare narratur.

886

De Juliano apostata, imperatore tricesimo sexto ab Augusto.

887

Item de Juliano.

887

Item de eodem Juliano imperatore versificare demon stratur.

888

Julianus apostata divino telo necatur.

889

Is morte ita præventus, non potuit efficere ea, quæ jam contra patriam divi Basillii, et etiam contra ipsum Basilium decreverat.

889

Julianus imperator cruentum suum spargit coatra cœ lum, Christo palmarum præbentis victoriae.

889

Item de Juliano, quomodo rex Persarum fecit eum excoriar, sicut legitur in Vita sancti Fabiani.

889

De Joviano imperatore, tricesimo septimo ab Augusto.

890

De eodem Joviano imperatore, versificare subinseritur.

890

De Phoca cæsare, tricesimo octavo ab Augusto.

891

De Valentiniiano imperatore, tricesimo nono ab Augusto.

891

Item de Valentiniiano versibus narratur.

891

De Valente imperatore, quadragesimo ab Augusto.

892

Gothicæ litteræ hoc tempore fuerunt inventæ.

892

De Gratiano imperatore, quadragesimo primo ab Augusto.

893

De Theodosio imperatore, quadragesimo secundo ab Augusto.

893

Item de eodem Theodosio imperatore versificare nar tar.

894

De Arcadio et Honorio fratribus, imperatoribus, simul regnantibus, quasi quadragesimus tertius ab Augusto.

894

De Joanne Chrysostomo.

893

Item de Arcadio et Honorio imperatoribus versificare narratur.

895

Honorius, defuncto Arcadio, imperat solus, quadragesimus quartus ab Augusto.

895

De Honorio et Theodosio imperatoribus versificare.

897

Item de Theodosio juniori imperatore, quadragesimo quinto ab Augusto.

897

De Attila, et ejus origine.

898

De eodem Theodosio juperatore, versificare narratur.

898

ORDO RERUM

888

Quomodo diabolus apparuit Judæis in specie Mosi.

898

De Martiano et Valentiniano imperatoribus, quadragesimis sexis ab Augusto.

898

Undecim milium virginum tempus et martyrium.

901

Item de eodem Martiano imperatore, versifice narratur.

901

De papa Leone.

901

De Simplicio papa et Felice.

901

De Gelasio papa.

901

De Leone Bissa Græcorum imperatore, quadragesimo septimo ab Augusto.

901

De Zenone imperatore, quadragesimo octavo ab Octavianῳ Augusto.

902

Item de Zenone imperatore, versifice narratur.

902

De Anastasio imperatore, versifice narratur.

904

Miraculum in blasphemum Ariannum.

904

Miraculum in baptismo Ariani cujusdam.

904

De Justino imperatore, quinquagesimo ab Octavianῳ Augusto.

904

Item de eodem Justino imperatore versifice narratur.

905

De Felice papa.

905

De papa Bonifacio.

905

De Justiniano imperatore, quinquagesimo primo ab Augusto.

905

De Lombardis, et Prisciano grammatico, item de Regula S. Benedicti.

906

Item de eodem Justiniano imperatore versifice narratur.

906

De papa Joanne et Agapeto.

907

De Sylviero papa et Theobaldo rege Gothorum, secta Arianorum.

907

De Vigiliu papa, et altero Gothorum rege.

907

De Petilio papa.

907

De Joanne pontifice, et portento quodam.

907

De Justino juniori, imperatore Græcorum, quinqua gesimo secundo ab Augusto.

907

De eodem Justino versificare, et de papa sui temporis.

908

De papa Pelagio.

908

Lombardi Roman et Italiam premunt; inundatio magna, et Fabianus papa est.

908

Be Tiberio Constantino imperatore Græcorum, quinqua gesimo tertio ab Augusto.

909

De eodem Tiberio imperatore, et de papa sui temporis versificare narratur.

909

De Mauricio imperatore, quinquagesimo quarto ab Augusto, et de papa sui temporis.

909

Item de eodem Mauricio, et de papa sui temporis.

910

De Mauricio imperatore, et papa Gregorio, qui scripsit in Job et Ezechiel.

911

De Phoca imperatore, quinquagesimo quinto ab Augusto.

911

Item de eodem Phoca, versificare ponitur.

911

De papa Bonifacio, qui a Phoca imperatore primatum omnium Ecclesiarum obtinuit.

911

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

912

De papa Deudsedit.

912

De incitatione Romæ sub Phoca imperatore.

912

De Heraclio juniori, imperatore Græcorum, quinqua gesimo sexto ab Augusto.

912

Item de Heraclio et de Exaltatione sanctæ crucis, et de papa sui temporis.

913

De Chosroe.

914

De aula Chosroe et filio ejus.

914

De Heraclius Persarum vicer.

914

Chsroes decollatur.

914

De Severino papa.

914

De Honorio papa et Joanne.

914

De Pyrrhe patriarcha Constantinopolitano.

915

De pontifice Eugenio.

915

De Heraclio Constantino imperatore, filio Magni Heraclii, et chronica sui temporis.

915

Item de eodem Constantino tertio, et papa sui temporis, versificare narratur.

915

De papa Deodato.

915

De pontifice Dionysio.

915

De Agapeto papa.

915

De Constante imperatore, filio Constantini, quinqua gesimo octavo ab Augusto, et chronica sui temporis.

915

Item de eodem Constante, imperatore Heraclio, et de papa sui temporis.

916

De Benedicto pontifice.

916

De Theodosio imperatore, filio Constantis Heraclii, et chronica sui temporis.	916
De Justiniano imperatore, filio Theodosii, sexagesimo ab Augusto, et chronica sui temporis.	917
Progenies omnium Carolorum, ab Ansgisio filio Arnoldi episcopi Metensis, qui prius fuerat dux Francorum et maior domus.	917
De Philippico Constantinopolitano imperatore et chronica regum Francorum per idem tempus.	917
De Anastasio imperatore, sexagesimo secundo et chronica sui temporis.	918
De Theodosio secundo imperatore, sexagesimo tertio ab Augusto.	918
De Leone imperatore Græcorum, sexagesimo quarto ab Augusto.	918
De ultimo Constantio imperatore Græcorum, sexagesimo qui:to ab Augusto.	919
Item de Theodosio imperatore, versifice, et de papa sui temporis.	920
PARS XVII. Imperium transfertur ad Francos	
Protempore auctoris.	920
De ultimo Leone imperatore Græcorum, sexagesimo sexto ab Augusto; cuius temporibus imperium Græcorum ad Francos est devolutum; et de Romanis pontificibus illius temporis, et chronica diversorum.	922
De genealogia Caroli Magni, a temporibus atavi sui Pipini Grossi, et qualiter ipsa progenies obtinuit regnum Francorum, quæ postea sortita est Romanum imperium et totum orbem.	922
De Carolo Martello.	923
De primo adventu Gothorum in Italiam, tempore Leonis, imperatoris Græcorum, quando Carolus Martellus Italiana a Gothis liberavit.	923
De morte et sepultura Caroli Martelli, et de filio ejus Pipino Nano, cum duobus fratribus suis.	924
His temporibus Pipinus dux Francorum factus est patricius Romanorum.	924
Pipinus fit rex Francorum.	925
De Gothis et de Lombardis a quibus Pipinus Ecclesiæ Romanam, et totam Italianam liberavit.	925
Chronicum.	926
Pipini origo.	926
Item de Pipino qualiter fit rex Francorum per papam Zachariam.	926
Chronicum.	927
De obitu Luitprandi regis Lombardorum, et de Astulphi regis exaltatione, et de primo intritu Pipini in Italiam.	927
De secunda rebellione Astulphi regis, et de secunda victoria Pipini super eum.	927
Item de eodem Pipino versifice narramus.	928
De exaltatione Desiderii regis Lombardorum, et de Rachisio adversario ejus.	928
Carolus Magnus filius Pipini, erigitur in regnum Francorum, mortuus Pipino.	929
De Leone imperatore Græcorum sexagesimo primo supra memorato, et chronica ipsius temporis.	929
Item de Pipino, et de generatione ipsius, versifice narramus; et quomodo Carolus vocatus est in auxilium Romanæ Ecclesie in Italiam.	929
Historia Lombardorum, qui prius Vinili vocabantur.	931
Albuinus rex Lombardorum uxorem suam Rosimundam cogit bibere ex testa capituli patris sui Cunimundi, regis Gepidorum: quam ipse in similitudinem scyphi fecerat preparari.	936
Item de Albuino et de Rosimunda versifice, qualiter illa se vindicat, et ipsa tandem veneno moritur.	937
De Constantino imperatore Græcorum, sexagesimo septimo ab Augusto, regnante in Francia Carolo Magno.	938
Leo papa Romæ fuisse cæcatus et lingua mutilatus, et necrum a Deo redintegratus.	939
Item de eodem Leone papa tertio, versifice, quomodo cæcatus est, et lingua truncatus.	939
Leonis querela apud Carolum et de Campulo et Passchali reis.	940
Qualiter et quando Carolus Magnus factus est Romanorum imperator, sexagesimus octavus.	940
Item de coronatione Caroli Magni versifice narratur.	940
Carolus Romæ coronatus, cogitat invadere imperium Græcorum.	941
Nicephorus Græcorum imperator, a Bulgaris occiditur, Michael gener ejus erigitur, Carolo jam Romæ imperante.	941
De Leone Græcorum imperatore, jam Carolo Romæ imperante.	941

Item de pactione facta inter Carolum et Græcorum imperatorem, versibus explicamus.	942
De quatuor principalibus sedibus imperii Romanorum, in Occidente.	942
Carolus pergit peregrinus Hierosolymam, per Constantinopolim, sed revertitur per Siciliam, Calabriam et Apuliam.	943
Carolus revertitur a Hierosolymis.	943
Item de eodem.	944
Angelus Domini præcepit Carolo pergere contra Hispanos.	944
Ludovicus filius Caroli exaltatur in imperium, sexagesimus nonus ab Augusto.	946
Item de eodem Ludovicus imperatore versifice narramus.	947
De Lothario imperatore, filio Ludovici, septuagesimo ab Augusto.	947
Item de eodem Lothario imperatore, versifice narramus.	949
De Carolo secundo, imperatore Romanorum, septuagesimo primo ab Augusto.	949
De nativitate regis Francorum Arnulphi septuagesimi secundi ab Augusto.	950
De illo rege Carolo qui a fratribus suis acceperat Alemaniam in portionem, septuagesimus tertius ab Augusto.	950
De rege Cenobaldo filio Arnulphi imperatoris.	952
De Ludovico puer rege Francorum, filio Arnulphi regis, septuagesimo quinto ab Augusto.	953
Item de eodem rege Ludovico puer versifice narratur.	954
De primo Conrado rege post Ludovicum puerum, septuagesimo septimo ab Augusto.	954
Item de eodem Conrado rege primo, ultimo autem Romanorum, versifice.	955
De Henrico primo, rege Francorum, qui egnominatur Auceps.	955
Item de eodem Henrico primo, versifice subnotatur.	956
De primo Othono, imperatore Romanorum, septuagesimo octavo ab Augusto.	956
Item de eodem Othono primo versibus subrogatur.	959
De secundo Othono, imperatore Romanorum, septuagesimo nono ab Augusto.	960
Item de eodem Othono secundo, imperatore, versifice subnotamus.	961
De Othono tertio imperatore, octuagesimo ab Augusto.	961
Item de tertio Othono imperatore versibus subrogatur.	962
De secundo Henrico, scilicet Claudio, imperatore Romanorum octuagesimo septimo ab Augusto.	963
Item de eodem secundo Henrico imperatore Romanorum, Claudio: et de civitate et gloriaria ejus ecclesia, que vocatur Babenberg, id est Mons Pavonis, versifice dicamus.	964
De ecclesia Babenbergensi.	964
De Monte Pavonis, et ejus forma situque.	964
De sepultura Cæsaris Henrici.	964
Babenbergus auctor prius studuit.	964
Item de eodem Henrico Claudio laudes scribuntur.	965
De secundo Conrado, imperatore Romanorum, octuagesimo secundo ab Augusto.	965
Item de eodem Conrado imperatore versifice narratur.	966
De Cuano duce, et lusoria voce ejus pro rata accepta.	967
Item de eodem Cuano duce, et nepote ejus Conrado.	967
De edicto Conradi imperatoris et Lupoldi casu.	967
Item de eodem Conrado imperatore, et de pace sui temporis, versibus explicamus.	968
De tertio Henrico imperatore, filio Conradi secundi imperatoris, octuagesimo tertio ab Augusto.	971
De eodem Henrico tertio.	972
De quarto Henrico imperatore Romanorum octuagesimo quarto ab Augusto.	972
Terra Roberti Guiscardi in Apulia.	973
De recuperatione sancti sepulcri, anno Domini millesimo sexagesimo septimo.	973
Item de eodem Henrico quarto imperatore.	976
Item de eodem Henrico quarto, versibus subnotatur.	978
Henricus junior tollit imperium adversus patrem suum.	979
Northmanni invadunt Apuliam tempore quarti Henrici imperatoris.	980

Robertus Viscardus combussit La'eranum, dñi imperator papam Paschalem caput Romæ teneret.	980
Item de quinto Henrico juniori filio quarti Henrici, octuagesimo quinto ab Augusto.	980
De Hierosolymis.	981
Auctor.	981
De Henrico quarti.	982
Henricus quintus capit papam Paschalem.	982
Item de captivitate papæ Paschalis, et de guerra inferniperium et Ecclesiam versibus subornatur.	984
De excommunicatione imperatoris Henrici quinti, propter papam Paschalem captivitatem.	984
Disputatio inter imperiale curiam et papalem; quis eorum esset major in illo tempore.	985
Allegatio in contrarium de imperatore.	985
De Lothario imperatore, octuagesimo sexto ab Augusto, post Henricum quintum.	986
Item de Lothario versifice, et de duce Conrado contra eum erector, sed tandem pontificato.	986
De exaltatione Couradi tertii post Lotharinum imperatorem, octuagesimo septimo ab Augusto.	987
Item de Conrado tertio, qualiter rex Rogerius contra eum tulit Apuliam, et per Velfonem ducem infestal regnum Theutonicum.	989
De duobus Wilhelmis.	989
De pace inter imperatorem Fridericum et Lombardos.	989
Item de Courado tertio, qualiter ultra mare perrexit cum exercitu Christianorum.	989
De exaltatione imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertii, octuagesimi octavi ab Augusto.	990
Item de eodem Friderico imperatore, versifice notamus.	991
De civitate Mediolani et de guerra ejus cum Friderico imperatore.	991
De Astensi civitate.	992
Item de eadem Asta civitate.	992
De civitate Terdona per Fridericum ter desolata.	992
Qualiter a Terdona Romanum consecrandus processit.	992
Verba auctoris.	993
Qualiter imperator ab apostolico Adriano coronatus est apud Sanctum Petrum, sine Romanorum consensu; unde pugnatum est cum Römanis, sed imperator obtinuit.	993
De Spoleti destructione.	993
De Veronensis traditione inter Alpes, ubi imperatorem, et totum exercitum inter angusta montium cunctum existigare cogitaverunt.	994
De nuntio schismatis inter Alexandrum et Octavianum, tempore predicti imperatoris.	994
De civitate Alexandria, quæ nunc dicitur Cæsarea in Lombardia.	994
De rege Henrico sexto, filio domini Friderici imperatoris, octuagesimo nono ab Augusto.	995
Item de rege Henrico sexto, adhuc adolescenti, pronuntiat quædam forma regnandi, qualiter imperium debet laudabiliter gubernare.	995
Item ad regem Henricum admonitio.	996
De nuptiis Henrici sexti.	997
PARS XVIII. — De Anglis et Saxonibus.	997
De nonnullis Ecclesiæ persecutoribus	997
De Maximiani prole.	997
De Voltigerno Anglorum duce.	997
Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.	997
Saxones a Voltigerno duce humaniter recepti.	998
De Orsone, et Engistio.	998
Saxonus comitandus.	999
De Angria regina et regione et cæteris actis.	999
Defuncto Aërcilio rege Angiorum, erigitur Uter, qui et Pendragon dicitur.	1003
De Merlino propheta Anglorum.	1004
De eodem.	1005
Uter Pendragon rediens a collusione ducissæ, invenit dueum occisum, et castrum ejus captum.	1006
Item de Hierna ducissa, obsessa in arce sua.	1006
Loquitur enim ducissa.	1006
Hierna ducissa recognoscit dicta regis, et tradit se illi.	1007
PARS XIX. — De regalibus insignibus, videlicet de Sancta Cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diadematæ: quid significent gemmae in corona, quid significat crista in corona.	1007
Quid significat lila crux	1007
Quid significat gladius regalis, vel imperialis.	1008
Quid significat sceptrum regale.	1008
Quid significat lancea imperialis, et unde venit.	1009
Quid significat globus aureus, qui regum manibus ges-	1009
talatur	1009

Quid significat crux posita super aureum pomum.	1010
Quid significat diadema imperiale.	1010
Quid significat gemmæ pretiosæ in corona et qui eas instituit.	1010
Quid significat aurum in coronis.	1010
Quid significat crista in corona imperiali.	1010
PARS XX.	
Catalogus omnium pontificum Romanorum, et omnium imperatorum Romanorum.	1011
Catalogus regum Italicorum.	1019
Catalogus regum Assyriorum.	1021
Catalogus regum Medorum.	1022
Catalogus regum Persarum.	1023
Catalogus regum Hebreorum.	1023
Catalogus regum Trojanorum.	1024
Catalogus regum Græcorum.	1024
Catalogus regum Sicyoniorum.	1024
Catalogus regum Ægyptiorum.	1025
Catalogus regum Ægypti et Antiochiae post mortem Alexandri Magni.	1026
Catalogus regum Argivorum.	1027
Catalogus regum Babyloniorum.	1027
Catalogus regum Francorun.	1027
Catalogus regum Gothorum.	1029
Catalogus regum Lombardorum.	1030
Catalogus paparum et imperatorum synchronos.	1032
PETRUS COMESTOR.	
Notitia	1045
Notitia altera	1047
HISTORIA SCHOLASTICA.	
Epistola nuncupatoria.	1049
Præfatio ad lectorum.	1051
Prologus epistolaris.	1053
Incipit historia scholastica theologiae disciplinae.	1054
HISTORIA LIBRI GENESIS.	
Cap. I. — De creatione empyrei et quatuor elementorum.	1055
Cap. II. — De primaria mundi confusione.	1056
Cap. III. — De opere prima diei.	1057
Cap. IV. — De opere secundæ diei.	1058
Cap. V. — De opere tertie diei.	1059
Cap. VI. — De opere quartæ diei.	1060
Cap. VII. — De opere quintæ diei.	1061
Cap. VIII. — De opere sextæ diei.	1062
Cap. IX. — De creatione hominis.	1063
Cap. X. — De institutione conjugij.	1064
Cap. XI. — De quiete Sabbati, et sanctificatione.	1064
Epilogus.	1065
Cap. XII. — De creatione animæ protopasti.	1066
Cap. XIII. — De paradiso et lignis ejus.	1067
Cap. XIV. — De fonte paradisi, et quatuor fluminibus ejus.	1068
Cap. XV. — De præcepto, et prohibitione edulii.	1068
Cap. XVI. — De impositione nominum animalium principisler, et mulieris formatione.	1069
Cap. XVII. — De somno Adæ, et formatione mulieris de costæ ejus.	1070
Cap. XVIII. — De nominibus mulieris.	1070
Cap. XIX. — De prophetia Adæ.	1071
Cap. XX. — De statu innocentie eorum ante peccatum.	1071
Cap. XXI. — De suggestione serpentis, sive dæmonis.	1072
Cap. XXII. — De esu pomi, et statu post peccatum.	1072
Cap. XXIII. — De maledictionibus serpentis, virtutis, et mulieris.	1073
Cap. XXIV. — De ejectione eorumdem de paradiso, et romphœa ignea	1074
Cap. XXV. — De generationibus Adæ.	1076
Cap. XXVI. — De oblationibus fratrum.	1076
Cap. XXVII. — De morte Abel.	1077
Cap. XXVIII. — De generationibus Cain.	1078
Cap. XXIX. — De Seth, et ejus generatione.	1080
Cap. XXX. — Epilogus interserit.	1080
Cap. XXXI. — De causa diluvii.	1081
Cap. XXXII. — De arca Noe, et quomodo Dominus locutus est Noe.	1082
Cap. XXXIII. — De ingressu in arcum.	1083
Cap. XXXIV. — De inundatione et cataclysmo.	1084
Cap. XXXV. — De egressione Noe, et iride.	1085
Cap. XXXVI. — De ebrietate Noe, et maledictione Cham.	1087
Cap. XXXVII. — De dispersione filiorum Noe, et Nomrod.	1087
Cap. XXXVIII. — De turre Babylon.	1089
Cap. XXXIX. — Primum incidentia.	1089
Cap. XL. — De morte Beli, et ortu idolorum.	1090

CAP. XLII.	— De generatione Sem.	1090
CAP. XLIII.	— De ingressu Thare, et suorum de (hain)da.	1091
CAP. XLIII.	— De annis Abræ post mortem patris, et egressu suo de terra sua.	1091
CAP. XLIV.	— De adventu Abræ in terram Chanaan.	1092
CAP. XLV.	— De descensu Abræ in Agyptum, et de redditu ejusdem.	1093
CAP. XLVI.	— De victoria Abræ, et occurrso Melchisedech.	1094
CAP. XLVII.	— De ortu Jubilei.	1095
CAP. XLVIII.	— De sacrificio Abræ post promissionem hredis.	1095
CAP. XLIX.	— De fuga Agar, et ortu Ismaelis.	1096
CAP. LI.	— De pacto circumcisionis, et mutatione nominis Abram, et Sarai.	1097
CAP. LI.	— De tribus angelis susceptis ab Abram.	1098
CAP. LII.	— De duabus angelis descendantibus in Scdomam.	1099
CAP. LIII.	— De subversione Sodomorum.	1100
CAP. LIV.	— De incesto Lot.	1101
CAP. LV.	— De peregrinatione Abrahæ apud Abimelech regem Gerarum.	1102
CAP. LXI.	— De ortu Isaac, et ejectione Agar cum filio.	1103
CAP. LVII.	— De puteo Juramenti.	1104
CAP. LVIII.	— De immolatione arietis pro Isaac.	1104
CAP. LIX.	— De morte Sara.	1106
CAP. LX.	— De legatione Eliezer in Mesopotamiam.	1106
CAP. LXI.	— De adventu Rebeccæ ad Isaac.	1107
CAP. LXII.	— De morte Abrahæ post susceptam schlem de Cethura.	1108
CAP. LXIII.	— De ortu regnum.	1108
CAP. LXIV.	— Aliud incidens.	1109
CAP. LXV.	— De morte Ismaelis.	1109
CAP. LXVI.	— De labore Rebeccæ in partu geminorum.	1109
CAP. LXVII.	— Tertium incidens.	1110
CAP. LXVIII.	— De venditione primogenitorum Esau.	1111
CAP. LXIX.	— De descensu Isaiae in Geraris.	1111
CAP. LXX.	— Quartum incidens.	1112
CAP. LXXI.	— De uxoribus Esau.	1112
CAP. LXXII.	— De benedictionibus Jacob.	1113
CAP. LXXIII.	— De somno Jacob cum fugeret in Mesopotamiam, et de separatione Jacob et Esau.	1114
CAP. LXXIV.	— De diutius uxoribus Jacob.	1115
CAP. LXXV.	— De quatuor filiis Lia, et de filiis ancillarum.	1116
CAP. LXXVI.	— Onintum incidens.	1116
CAP. LXXVII.	— De reliquis filiis Lia, et ortu Joseph.	1116
CAP. LXXVIII.	— De diversicoloribus virginis et fetus.	1117
CAP. LXXIX.	— De fuga Jacob et fridere inito cum Laban.	1119
CAP. LXXX.	— De visione angelorum a Jacob, et de munieribus premissis Esau.	1120
CAP. LXXXI.	— De lucta Jacob cum angelo, et mutatione nominis.	1121
CAP. LXXXII.	— De occurrso Esau, et emptione agri in Sichem.	1121
CAP. LXXXIII.	— De morte Sichimitarum pro rapto Diane.	1122
CAP. LXXXIV.	— De morte Rachel in partu Benjamin.	1123
CAP. LXXXV.	— De morte Isaac, et regibus Edom.	1125
CAP. LXXXVI.	— Sextum incidens.	1126
CAP. LXXXVII.	— De venditione Joseph.	1126
CAP. LXXXVIII.	— De ingressu Joseph in Agyptum.	1126
CAP. LXXXIX.	— Quod Judas genuit Phares et Zara de Thaimar.	1127
CAP. XC.	— De incarceratione Joseph.	1128
CAP. XCI.	— De expositione sommorum Pincerne, et Pistoris.	1128
CAP. XCII.	— De sublimatione Joseph pro expositione sommorum.	1129
CAP. XCIII.	— De ingressu fratrum Joseph in Agyptum.	1130
CAP. XCIV.	— De reditu fratrum ad patrem.	1131
CAP. XCV.	— De ingressu fratrum in Agyptum, cum Benjamin.	1131
CAP. XCVI.	— Quod Joseph indicavit se fratibus.	1132

CAP. XCVII.	— De descensu Israel in Agyptum.	1153
CAP. XCVIII.	— Quod Joseph occurrit patri suo, et introduxit eum ad regem.	1154
CAP. XCIX.	— De ratione sive annonæ quintæ partis frugum instituta.	1154
CAP. CI.	— De benedictione Ephraim et Manasse.	1153
CAP. CII.	— De benedictionibus duodecim tribuum.	1153
CAP. CIII.	— De Ruben.	1156
CAP. CIV.	— De Simeon et Levi.	1157
CAP. CV.	— De Juda.	1157
CAP. CVI.	— De Zabulon.	1158
CAP. CVII.	— De Issachar.	1158
CAP. CVIII.	— De Dan.	1158
CAP. CIX.	— De Gad.	1158
CAP. CX.	— De Aser.	1159
CAP. CXI.	— De Neftalim.	1159
CAP. CXII.	— De benedictionibus Joseph.	1159
CAP. CXIII.	— De Benjamin.	1140
CAP. CXIV.	— De morte Jacob, et translatione ejus in Hebron.	1140
CAP. CXV.	— De reditu Joseph, et ejus morte.	1141
HISTORIA LIBRI EXODI.		
CAP. I.	— Praefatio.	1141
CAP. II.	— De servitute filiorum Israel.	1141
CAP. III.	— De dolo obstetricium.	1142
CAP. IV.	— De submersione parvolorum.	1143
CAP. V.	— De ortu, et educatione Moysi.	1145
CAP. VI.	— De uxore Moysi Ethiopissa.	1144
CAP. VII.	— De fuga Moysi, et affinitate Jethro.	1143
CAP. VIII.	— De Dei visione in rubo.	1145
CAP. IX.	— De signis datis Moysi.	1146
CAP. X.	— De reditu Moysi in Agyptum, et dimissione uxoris.	1147
CAP. XI.	— De primo ingressu ad Pharaonem.	1147
CAP. XII.	— De afflictione filiorum Israel.	1148
CAP. XIII.	— De mutatione virgarum in columbum.	1149
CAP. XIV et XV	— De plagis Agypti, et de aqua versa in sanguinem.	1149
CAP. XVI.	— De ranis.	1150
CAP. XVII.	— De scinophilis.	1150
CAP. XVIII.	— De economyia.	1150
CAP. XIX.	— De morte peccatorum.	1151
CAP. XX.	— De ulceribus, et vesicis.	1151
CAP. XXI.	— De grandine.	1151
CAP. XXII.	— De locustis.	1152
CAP. XXIII.	— De tenebris.	1152
CAP. XXIV.	— De diebus Agyptiacis.	1152
CAP. XXV.	— De diebus azymorum, et agno paschali.	1153
CAP. XXVI.	— De morte primogenitorum.	1153
CAP. XXVII.	— De exitu Israel de Agypto.	1153
CAP. XXVIII.	— De sanctificatione primogenitorum.	1156
CAP. XXIX.	— De deserto Agypti.	1156
CAP. XXX.	— De duatu columnæ, et mari Rubro.	1157
CAP. XXXI.	— De transitu maris Rubri.	1157
CAP. XXXII.	— De dulcoratione aquæ Mara.	1158
CAP. XXXIII.	— De duodecim fontibus, et septuaginta palmis Eliot.	1159
CAP. XXXIV.	— De cotoniebus, et manna.	1159
CAP. XXXV.	— De aqua data in Raphidum.	1161
CAP. XXXVI.	— De pugna contra Amalec.	1161
CAP. XXXVII.	— De subdivisione magnatum ad copiilum Jethro.	1161
CAP. XXXVIII.	— De peruentu ad montem Sinai.	1162
CAP. XXXIX.	— De datione legis verbo tenus.	1163
CAP. XL.	— Explicatio Decalogi.	1163
CAP. XLI.	— De altari faciendo.	1166
CAP. XLII.	— De iudicis.	1166
CAP. XLIII.	— De federe firmato aspersione sanguinis vitiorum.	1168
CAP. XLIV.	— De primo ascensu Moysi in montem.	1169
CAP. XLV.	— De tabernaculo faciendo.	1169
CAP. XLVI.	— De scheme arce.	1170
CAP. XLVII.	— De propitiatorio, et cherubim.	1170
CAP. XLVIII.	— De mensa, et columnis.	1171
CAP. XLIX.	— De pacibus propositionis.	1171
CAP. L.	— De vasis libaminum.	1172
CAP. LI.	— De candelabro aureo	1174

CAP. LII. — De parletibus tabernaculi.	1173	CAP. IX. — De oblationibus duodecim dierum in dedicatione tabernaculi.	1221
CAP. LIII. — De distinctione tabernaculi et utroque velo.	1173	CAP. X. — De consecratione Levitarum	1222
CAP. LIV. — De cortinis et sago.	1176	CAP. XI. — De his qui non possunt facere Phase primo mense, ut facient secundo.	1222
CAP. LV. — De modo tegendi secundum Bedam.	1177	CAP. XII. — De tulis argenteis, et modo clangendi in eis.	1223
CAP. LVI. — Josephus alter.	1178	CAP. XIII. — De recessu Israel ad montem Sinai.	1224
CAP. LVII. — De pe libus superpositis.	1178	CAP. XIV. — De electione septuaginta seniorum.	1225
CAP. LVIII. — Quid figurabant praedicta.	1179	CAP. XV. — De datione carnium, et ira Dei super eos.	1226
CAP. LIX. — De altari holocaustorum.	1179	CAP. XVI. — De plaga Marie, et causa lepre.	1227
CAP. LX. — De situ altaris, et vasis eius.	1181	CAP. XVII. — De duodecim explorationibus.	1227
CAP. LXI. — De atrio circa tabernaculum.	1181	CAP. XVIII. — De murmure populi pro quo per quadragesima annos in deserto pericant.	1228
CAP. LXII. — De lucernis tabernaculi.	1182	CAP. XIX. — De lapidatione colligentis ligna in Sabbatho.	1229
CAP. LXIII. — De communibus vestibus sacerdotis.	1182	CAP. XX. — De schismate Core, Dathan et Abiron, et plaga eorum.	1230
CAP. LXIV. — De pontificalibus indumentis.	1185	CAP. XXI. — De exustione populi extincta per Aaron.	1231
CAP. LXV. — De mitra et tiara.	1186	CAP. XXII. — De virga Aaron, quae nocte una floruit, et fronduit, et paperit nuces.	1231
CAP. LXVI. — De typo vestium.	1186	CAP. XXIII. — De redditu in Cades in quadragesimo anno.	1232
CAP. LXVII. — De compositione altaris incensi, et ejus.	1187	CAP. XXIV. — De morte Mariae et aquis contradictionis.	1232
CAP. LXVIII. — De compositione thymiamatis.	1187	CAP. XXV. — De circuitu Idumaeæ.	1233
CAP. LXIX. — De confectione sanctæ unctionis.	1188	CAP. XXVI. — De morte Aaron.	1234
CAP. LXX. — De labio æneo.	1188	CAP. XXVII. — De victoria post votum anathematis.	1234
CAP. LXXI. — De redemptione numeratorum.	1189	CAP. XXVIII. — De serpente æneo contra ignitos serpentes.	1234
CAP. LXXII. — De electione artificum, et datione tabularium.	1189	CAP. XXIX. — De scopulis torrentium qui gestirunt.	1235
CAP. LXXIII. — De vitulo conflati.	1189	CAP. XXX. — De cantico ad puteum.	1236
CAP. LXXIV. — De prece Moysi, et minis Dei.	1190	CAP. XXXI. — De morte Sebon regis Amorrhæorum, et Og regis Basan.	1236
CAP. LXXV. — De translatione prioris tabernaculi.	1191	CAP. XXXII. — De itinere Balaam, et quod ei loenta fuerit asina.	1236
CAP. LXXVI. — Quod Moyses vidit posteriora Domini.	1191	CAP. XXXIII. — De ariolathesi Balaam, et ejus prophetia.	1238
Moysi.	1192	CAP. XXXIV. — Quod amore muliercularum initiatus est Israel Beelphegor.	1239
CAP. LXXVIII. — De secundis tabulis, et gloria virtutis.	1192	CAP. XXXV. — De zelo Phinees.	1240
CAP. LXXVIII. — De compositione tabernaculi, et erectione.	1193	CAP. XXXVI. — Secundus numerus bellatorum.	1240
HISTORIA LIBRI LEVITICI.	1193	CAP. XXXVII. — De jure successionis hereditarie.	1241
CAP. I. — Praefatio.	1193	CAP. XXXVIII. — De substitutione Jesue.	1241
CAP. II. — Permititur divisio utilis.	1194	CAP. XXXIX. — De libaninibus.	1241
CAP. III. — De holocaustis, et modo offerendi.	1195	CAP. XL. — De iugi sacrificio.	1242
CAP. IV. — De sacerdotiis pacificis et salutaribus.	1196	CAP. XLI. — De Sabbato et oblationibus ejus.	1242
CAP. V. — De oblatione inanimateorum.	1197	CAP. XLII. — De Neomenia.	1243
CAP. VI. — De hostiis pro peccato.	1198	CAP. XLIII. — De Phase	1243
CAP. VII. — Pro peccato sacerdotis.	1198	CAP. XLIV. — De Pentecoste.	1243
CAP. VIII. — Pro peccato Synagogæ.	1199	CAP. XI.V. — De festo Tubarum.	1244
CAP. IX. — De hostia pro peccato principis.	1199	CAP. XLVI. — De festo Propitiationis.	1244
CAP. X. — De hostia pro peccato animæ.	1200	CAP. XLVII. — De Scenopégia.	1245
CAP. XI. — De igne jugi, et ejecitione cinerum.	1200	CAP. XLVIII. — De votis.	1246
CAP. XII. — De esu adipis et sanguinis prohibito.	1200	CAP. XLIX. — De destructione Madian, et prædicta divisione.	1246
CAP. XIII. — De consecratione summi sacerdotis et minorum.	1201	CAP. I. — De sorte duarum tribuum et dimidiæ.	1247
CAP. XIV. — De potestate offerendi eis data, et accipiendo partes suas.	1201	CAP. LI. — Catalogus quadriginta duarum mansionum.	1247
CAP. XV. — De prima oblatione sacerdotum, et igne dato de sublimi.	1202	CAP. LII. — De urbibus Levitarum, et suburbaniis.	1248
CAP. XVI. — De morte Nadab et Abiu.	1203	CAP. LIII. — De matrimonio contributum.	1248
CAP. XVII. — De discretione ciborum.	1204	HISTORIA LIBRI DEUTERONOMI.	
CAP. XVIII. — De purificatione puerperæ.	1203	CAP. I. — Praefatio.	1247
CAP. XIX. — De cognitione lepræ.	1203	CAP. II. — Epilogus cum additionibus et determinacionibus.	1249
CAP. XX. — De purificatione leprosi.	1207	CAP. III. — De civitatibus refugii trans Jordanem.	1249
CAP. XXI. — De viro spermatico, et muliere hemorhoissa.	1208	CAP. IV. — De præcepto dilectionis.	1250
CAP. XXII. — De vitta rufa, hirco apompeo, et cineribus aspersiorum.	1209	CAP. V. — De decima secunda.	1251
CAP. XXIII. — De purificatione immundorum.	1211	CAP. VI. — De appellatione populi ad summum sacerdotem.	1253
CAP. XXIV. — De personis exclusis a matrimonio.	1211	CAP. VII. — De justitia regis per eos electi.	1253
CAP. XXV. — Catalogus quorumdam præceptorum.	1212	CAP. VIII. — De maleficiis abiciendis.	1253
CAP. XXVI. — De tribus generibus paum.	1213	CAP. IX. — De talione regis.	1253
CAP. XXVII. — De sanctimonia sacerdotum.	1213	CAP. X. — De timidis et sollicitis removendis ab exercitu.	1254
CAP. XXVIII. — De poena blasphemii.	1214	CAP. XI. — Ne fedus inireat cum gentibus.	1254
CAP. XXIX. — De talione legis date.	1214	CAP. XII. — De his quibus non erat fas intrare Ecclesiæ Dei.	1255
CAP. XXX. — De observatione jubilæi anni.	1214	CAP. XIII. — De prohibitione prostibulli, et libello re-	1255
CAP. XXXI. — De benedictionibus et maledictionibus.	1216		
CAP. XXXII. — De decimis et votivis	1216		
HISTORIA LIBRI NUMERORUM.	1216		
CAP. I. — Praefatio.	1217		
CAP. II. — De excubitis circa tabernaculum,	1217		
CAP. III. — De commutatione primogenitorum pro Levitico.	1217		
CAP. IV. — De ætate ministrantium in tabernaculo, et de differentiis ministrorum.	1218		
CAP. V. — De quadam modo reddendi rem alienam.	1219		
CAP. VI. — De judicio zelotypiæ.	1219		
CAP. VII. — De sanctimonia Nazaræorum.	1220		
CAP. VII.I. — De benedictione super populum.	1221		

pudii.	1236	victoriam contra Ammon.	1505
CAP. XIV. — De plagis, quarum major erat quadragenaria.	1236	CAP. XIII. — Quod Samuel prædictus Saul de translatione regni.	1506
CAP. XV. — De suscitatione semenis, et modis discalceandi.	1256	CAP. XIV. — De clade Philisthiim, et favo quem comedit Jonathas.	1507
CAP. XVI. — De semine agrorum.	1257	CAP. XV. — Quod Saul vicit Amalec.	1509
CAP. XVII. — De deletione Amalecitarum.	1258	CAP. XVI. — De unctione David in domo patris.	1510
CAP. XVIII. — Quod Moyses tradidit Deuteronomium Levi's.	1258	CAP. XVII. — De bello Philisthiim contra Israel, et de morte Goliie.	1511
CAP. XIX. — Canticum testimoni.	1259	CAP. XVIII. — Quod Saul persecutus est David.	1512
CAP. XX. — De morte Moysi postquam beneditus post eo.	1259	CAP. XIX. — Quod Michol depositus David persecutus a Saul per fenestram.	1513
HISTORIA LIBRI JOSUE.	1259	CAP. XX. — De fuga David in Nobe.	1513
Præfatio in historiam libri Josue.	1259	CAP. XXI. — De fuga David ad Achis.	1515
CAP. I. — De Josue.	1260	CAP. XXII. — De morte Abimelech, et octoginta quinque sacerdotum.	1516
CAP. II. — De exploratoribus, et Rahab.	1261	CAP. XXIII. — De Ziphais et quod David latuit in spelunca fugiens a facie Saul.	1517
CAP. III. — De transitu Jordani.	1262	CAP. XXIV. — De morte Samuelis et Nabalis.	1518
CAP. IV. — De circumcisione in Galgalis.	1263	CAP. XXV. — De fuga David ad Achis.	1519
CAP. V. — De angelo apparetio Josue, et eversione Jericho.	1263	CAP. XXVI. — De congreagatione Philisthiim contra Israe! et pythionice occisione, et suscitatione Samuels.	1520
CAP. VI. — De lapidatione Achor.	1264	CAP. XXVII. — Quod David vicit Amalec.	1521
CAP. VII. — De incendio Iai.	1265	CAP. XXVIII. — De morte Saul et filiorum ejus.	1522
CAP. VIII. — De dolo Gabaonitarum, et multa.	1266	HISTORIA LIBRI II REGUM.	
CAP. IX. — De quinque regibus suspensi.	1266	CAP. I. — De planctu David super Saul et Jonathan.	1523
CAP. X. — De virginis quatuor regibus percussis a Josue.	1267	CAP. II. — De prima unctione David in regem super tribum Iudee in Hebron.	1523
CAP. XI. — De altare in Hebel, et prima distributione terræ.	1267	CAP. III. — De regno Isboseth.	1523
CAP. XII. — Quod Hebron data est Caleb.	1268	CAP. IV. — De filio David.	1526
CAP. XIII. — Quomodo Josue sorte divisit terram de cem tribubus.	1268	CAP. V. — De interfectione Abner.	1526
CAP. XIV. — De irriguis Axæ datis a patre Caleb.	1269	CAP. VI. — De morte Isboseth, et secunda unctione David super omnem Israel.	1527
CAP. XV. — De reditu duarum tribuum et dividis.	1270	CAP. VII. — Quod David expugnavit Jersalem, et munivit.	1528
CAP. XVI. — De fædere quod statuit populus ad Deum.	1271	CAP. VIII. — Quod David vicit Philistæos.	1529
CAP. XVII. — De morte Josue et Eleazar.	1271	CAP. IX. — De reductione arcæ in Jerusalem.	1529
HISTORIA LIBRI JUDICUM.	1271	CAP. X. — De victoriis David, et officiis ejus.	1530
CAP. I. — Præfatio.	1271	CAP. XI. — De Miphiloseith, et quod Ammon dehonestavit nuntios David.	1532
CAP. II. — Quomodo Judas pugnavit Chanaanum.	1271	CAP. XII. — De adulterio David, et morte Uriæ, et penitentia David.	1533
CAP. III. — De Cainis, et transgressione populi.	1273	CAP. XIII. — De Thamar, quam Ammon opprescit.	1534
CAP. IV. — De loco Flentium in Galgalis.	1273	CAP. XIV. — De morte Ammon et fuga Absalon et reditu ad David.	1535
CAP. V. — De Othoniele populi liberatore, et eius morte.	1274	CAP. XV. — Quomodo Absalon persecutus est David patrem suum.	1536
CAP. VI. — De Aod, et Sangar liberatoribus Israel.	1274	CAP. XVI. — De consilio Chusal, et morte Achitophel.	1538
CAP. VII. — De Debbara prophetissa, et Barach, Sisara, Jael, et Jabin.	1275	CAP. XVII. — De morte Absalon.	1538
CAP. VIII. — De alio misso, et de Gedeone.	1277	CAP. XVIII. — De reditu David in Jerusalem.	1540
CAP. IX. — De Abimelech qui septuaginta fratres suos occidit.	1281	CAP. XIX. — De morte Aniasæ et Siba.	1541
CAP. X. — De Thola duce Israel.	1283	CAP. XX. — De fame trium annorum, et de septem viiris suspensiis in ultione Gabaonitarum.	1542
CAP. XI. — De Jair Galaadite duce Israel, et morte ejus.	1283	CAP. XXI. — De quatuor præiis David.	1542
CAP. XII. — De poenitentia filiorum Israel propter idolatriam suam, et de Jephie.	1283	CAP. XXII. — Catalogus fortium David.	1543
CAP. XIII. — De Abessan duce Israel.	1283	CAP. XXIII. — De numero populi, et altari erectorum David.	1545
CAP. XIV. — De Ahialon.	1283	HISTORIA LIBRI III REGUM.	
CAP. XV. — De Abdon duce.	1283	CAP. I. — De unctione Salomonis in regem.	1547
CAP. XVI. — De Samone.	1283	CAP. II. — De secunda unctione Salomonis.	1548
CAP. XVII. — Quomodo Samon accepit uxorem, et interfecit leonem.	1286	CAP. III. — De morte Davil.	1549
CAP. XVIII. — Quomodo interfecit multos cum mandibula asini.	1288	CAP. IV. — De morte Adonie, et Joab et Semei.	1550
CAP. XIX. — Quomodo tandem deceptus fuit Samson.	1289	CAP. V. — De somnio Salomonis.	1551
CAP. XX. — Incidentia.	1290	CAP. VI. — De iudicio Salomonis facto propter contentionem meretricium.	1551
CAP. XXI. — De Micha et ejus sacerdote.	1290	CAP. VII. — De præfectis Salomonis, et inventione exorcismorum.	1552
CAP. XXII. — De uxore Levite.	1291	CAP. VIII. — De operatis templi.	1553
CAP. UNICUM — De Ruth.	1293	CAP. XIX. — De aedificatione templi.	1554
HISTORIA LIBRI I REGUM.	1293	CAP. X. — De ornati inferioris domus.	1555
CAP. I. — Præfatio.	1293	CAP. XI. — De duabus cherubim.	1558
CAP. II. — De parentibus Samuellis.	1293	CAP. XII. — De porticu.	
CAP. III. — De Phenenna et Anna uxoribus.	1296	CAP. XIII. — De cubiculis hebdomadariorum.	1560
CAP. IV. — De ortu Samuellis.	1297	CAP. XIV. — De atrio sacerdotum.	1560
CAP. V. — De filiis Heli.	1298	CAP. XV. — De atrio mundorum.	1561
CAP. VI. — Quod tertio Dominus vocavit Samuelem.	1299	CAP. XVI. — De atrio mulierum.	1562
CAP. VII. — De morte Heli, et filiorum ejus, et captione arcæ a Philisthiim.	1300	CAP. XVII. — De atrio immundorum.	1562
CAP. VIII. — De remissione arcæ.	1500	CAP. XVIII. — De altari, et mari æneo.	1563
CAP. IX. — Quod, orante Samuele, vicit Israel Philisthiim.	1502	CAP. XIX. — De luteribus.	1564
CAP. X. — De malis filiis Samuellis, et quod Israel pertinet regem.	1503	CAP. XX. — De vasis altaris.	1564
CAP. XI. — De unctione Saulis et electione.	1503	CAP. XXI. — De dedicatione templi.	1565
CAP. XII. — De Naas et secunda unctione Saulis, post		CAP. XXII. — De domo Salutis.	1567

CAP. XXIV.	— De oppidis datis Hiram	1568
CAP. XXV.	— De operibus Salomonis.	1569
CAP. XXVI.	— De regis Saba.	1569
CAP. XXVII.	— De feminis adversariis Salomonis, et morte ejus.	1570
CAP. XXVIII.	— De Roboam, et divisione regni.	1572
CAP. XXIX.	— De Jeroboam, et Abdo, et vitulis.	1573
CAP. XXX.	— De morte Abia et Jeroboam.	1574
CAP. XXXI.	— De Abia rege Juda.	1575
CAP. XXXII.	— De Asa, et regibus Israel Nadab, et Baasa et Hela.	1576
CAP. XXXIII.	— De Zambri et Atri.	1577
CAP. XXXIV.	— De Achab, et Jezebel et Elia propheta.	1578
Elias.		1579
CAP. XXXVI.	— De fuga Elias, et vocazione Elias.	1580
CAP. XXXVII.	— De prima obsidione Samariae, et reliquis.	1581
CAP. XXXVIII.	— De victoria Achab.	1582
CAP. XXXIX.	— De vinea Naboth.	1583
CAP. XL.	— De Josaphat, et morte Achab et Ochosia.	1583
HISTORIA LIBRI IV REGUM.		
CAP. I.	— De Ochosia rege Israel	1583
CAP. II.	— De rapto Elias.	1587
CAP. III.	— De sale Elisei.	1588
CAP. IV.	— De tribus regibus qui obsederunt regem Mo. b.	1588
CAP. V.	— De superabundantia olei.	1589
CAP. VI.	— De suscitacione filii Sunamitidis.	1589
CAP. VII.	— De colocynthidis, et superabundantia panum.	1590
CAP. VIII.	— De Naaman.	1591
CAP. IX.	— De securi et acrisia Syrorum.	1592
CAP. X.	— De fame, et secunda obsidione Samariae.	1593
CAP. XI.	— De fame septem annorum, et peregrinatione mulieris Sunamitidis.	1594
CAP. XII.	— De morte Benadad.	1594
CAP. XIII.	— De Joram rege Juda.	1594
CAP. XIV.	— De Jehu rege Israel inuncto tempore Elias.	1595
CAP. XV.	— De septuaginta filiis Achab, et eorum morte, et de morte Iehu.	1596
CAP. XVI.	— De Athalia et Joas.	1597
CAP. XVII.	— De gazophylacio.	1598
CAP. XVIII.	— De obitu Elias.	1599
CAP. XIX.	— De Anas, et Iudas rege Israel.	1400
CAP. XX.	— De Jeroboam rege Israel, et Amos prophet.	1401
CAP. XXI.	— De Ozia, sive Azaria leproso rege Judee.	1402
CAP. XXII.	— De Zacharia, Sellum, et Manahen.	1404
CAP. XXIII.	— De initio captivitatis decem tribuum.	1404
CAP. XXIV.	— De Joathan.	1404
CAP. XXV.	— De Achaz.	1405
CAP. XXVI.	— De captivitate decem tribuum.	1407
CAP. XXVII.	— De Ezechia, qui fecit rectum, etc.	1408
CAP. XXVIII.	— De signis trium annorum, quae praedixit Isaia.	1409
CAP. XXIX.	— De fuga Senacherib.	1410
CAP. XXX.	— De Ezechiae aggradatione, et de regressu solis.	1411
CAP. XXXI.	— De morte Ezechiae.	1412
CAP. XXXII.	— De Manasse et morte Isaiae.	1414
CAP. XXXIII.	— De morte Manasse.	1415
CAP. XXXIV.	— De Amon et Josia.	1413
CAP. XXXV.	— De sancto propheta Jeremias.	1416
CAP. XXXVI.	— De inventione Deuteronomii.	1416
CAP. XXXVII.	— De morte Josiae.	1418
CAP. XXXVIII.	— De Josiam, vel Joachaz.	1419
CAP. XXXIX.	— De Nabuchodonosor, et morte Jookim.	1420
CAP. XL.	— De Sedecia.	1421
CAP. XLI.	— De laguncula testiea.	1423
CAP. XLII.	— De prima obsidione Jerusalem.	1424
CAP. XLIII.	— De secunda obsidione Jerusalem.	1425
CAP. XLIV.	— De fuga Sedecie, capta urbe.	1426
CAP. XLV.	— De incendio templi, et urbibus, et Godolias.	1428
CAP. XLVI.	— De morte Sedecie.	1427
CAP. XLVII.	— Sedatio contrarrietatum.	1427
HISTORIA LIBRI TOBIÆ.		
Praefatio.		1431

CAP. I.	— De Tobia.	1432
CAP. II.	— De morte Godolii.	1438
CAP. III.	— De descensu reliquiarum Judæ in Egyptum, et de obitu Jeremias.	1439
HISTORIA LIBRI EZECHIELIS.		
CAP. I.	— Praefatio.	1441
CAP. II.	— De elevatione et visione Ezechielis.	1443
CAP. III.	— De communione Jerusalem.	1444
CAP. IV.	— De consolatione Jerusalem.	1444
CAP. V.	— De resurrectione mortuorum.	1445
CAP. VI.	— Quod facta est manus Domini super Ezechiellem.	1446
HISTORIA LIBRI DANIELIS.		
CAP. I.	— Praefatio.	1447
CAP. II.	— Prima visio Danielis.	1448
CAP. III.	— Secunda visio Danielis.	1449
CAP. IV.	— Tertia visio Danielis de arbore, etc.	1451
CAP. V.	— Catalogus regum Babylonis.	1452
CAP. VI.	— Quarta visio Danielis.	1453
CAP. VII.	— Visio quinta Danielis.	1458
CAP. VIII.	— Visio sexta.	1456
CAP. IX.	— Visio septima.	1458
CAP. X.	— Visio octava.	1459
CAP. XI.	— Visio nona.	1462
CAP. XII.	— Visio decima.	1463
CAP. XIII.	— De Susanna.	1466
CAP. XIV.	— De idote Belis et draconie.	1468
CAP. XV.	— De Habacuc.	1469
CAP. XVI.	— De Ciro.	1470
CAP. XVII.	— De licentia redeundi data Judæis.	1471
CAP. XVIII.	— De anno septuagesimo.	1472
CAP. XIX.	— De rededicatione templi.	1474
CAP. XX.	— De Cambysse.	1474
HISTORIA LIBRI JUDITH.		
CAP. I.	— Praefatio.	1475
CAP. II.	— De duabus magis, et Dario filio Hyrcaspis.	1480
CAP. III.	— De consummatione templi, et Zacharia, et Aggæo.	1481
CAP. IV.	— De Xerce.	1483
CAP. V.	— De Artaxerxes et Esdra.	1485
CAP. VI.	— De Nehemia.	1485
CAP. VII.	— De rededicatione Jerusalem.	1486
CAP. VIII.	— De inventione ignis.	1487
CAP. IX.	— De observatione tabernaculorum.	1487
CAP. X.	— De aedificatione muri, et obitu Nehemia.	1488
HISTORIA LIBRI ESTHER.		
CAP. I.	— Praefatio.	1489
CAP. II.	— De Ocho seu Artaxerces.	1495
CAP. III.	— De Dario filio Arsamiti.	1495
CAP. IV.	— De Alexandro.	1495
CAP. V.	— De reclusione decem tribuum, et morte Alexandri.	1498
CAP. VI.	— De Ptolemaeo Soter.	1498
CAP. VII.	— De Ptolemaeo Philadelpho.	1499
CAP. VIII.	— De Evergete.	1501
CAP. IX.	— De Ptolemaeo Philopatre.	1502
CAP. X.	— De Seleuco.	1503
CAP. XI.	— De Antiocho Epiphane.	1503
HISTORIA LIBRI I MACHABÆORUM.		
CAP. I.	— Machabæorum.	1503
CAP. II.	— De prælitis Judæ Machabæi.	1506
CAP. III.	— De purificatione templi.	1507
CAP. IV.	— De prælitis Judæ.	1508
CAP. V.	— De morte Antiochi Eupatoris in Judæa.	1509
CAP. VI.	— De Demetrio, et Nicanore.	1511
CAP. VII.	— De federe Judæorum cum Romanis.	1512
CAP. VIII.	— De morte Judæ.	1512
CAP. IX.	— De Jonatha.	1513
CAP. X.	— De Alexandro occidente Demetrium.	1514
CAP. XI.	— De Demetrio Cretensi.	1515
CAP. XII.	— De Antiocho adolescenti.	1516
CAP. XIII.	— De Simone.	1516
CAP. XIV.	— De Antiocho Demetrii filio.	1519
CAP. XV.	— De morte Simoni.	1520
HISTORIA LIBRI II MACHABÆORUM.		
Praefatio in historian secundi libri Machabæorum.		
CAP. I.	— Recapitulatio.	1521
CAP. II.	— De commendatione Joannis Hircaei.	1525
CAP. III.	— De institutione Xenodochiorum, et de morte Joannis.	1525
CAP. IV.	— De restitutione regni Judeorum per Aristobolum.	1525
CAP. V.	— De nece Antigoni.	1526
CAP. VI.	— De tyrannie Alexandri regis, et ejus	

- morte.
 CAP. VII. — De regno Alexandræ, et de filiis ejus, 1527
 Hirano et Aristobulo. 1527
 CAP. VIII. — De multiplici discordia fratrum. 1528
 CAP. IX. — Quod Pompeius, Jerusalem sibi tradita, 1528
 tempium expugnauit. 1528
 CAP. X. — De divisione Iudeæ in pentarchias 1528
 CAP. XI. — De fuga Aristoboli et ejus iterata captivitate. 1529
 CAP. XII. — De reditu Aristoboli in Syriam, et ejus nece. 1530
 CAP. XIII. — Quod Antipater transvit in gratiam Caesaris. 1530
 CAP. XIV. — Quod Antipater procurator Iudeæ creatus est. 1531
 CAP. XV. — Quod Herodes factus est præses Gallie, et princeps militiae regis Syriae. 1531
 CAP. XVI. — De morte Iuli Cæsaris et signis. 1531
 CAP. XVII. — Quod Herodes adhesit Cassio. 1532
 CAP. XVIII. — De nece Antipati vindicata per Herodem. 1532
 CAP. XIX. — De uxoribus Herodis, et liberis ejus. 1532
 CAP. XX. — Quod Herodes et Phæseus tetrarchæ Iudeæ facti sunt ab Antonio, et de pugna eorum, etc. 1533
 CAP. XXI. — Quod Herodes rex Iudeæ Romæ creatus est. 1534
 CAP. XXII. — Quod Herodes, pulso Antigono, positus est in throno regni in Jerusalem. 1534
 CAP. XXIII. — De morte Mariamnes dolo Salome. 1535
 CAP. XXIV. — Quod Augustus addidit regno Herodis Trachonitidem et Ituræam. 1535
 CAP. XXV. — De Herodianis. 1536
 CAP. XXVI. — De offensa Herodis in filios. 1537
HISTORIA EVANGELICA.
 CAP. I. — De conceptione Præcursoris Domini. 1537
 CAP. II. — De conceptione Salvatoris. 1537
 CAP. III. — De ortu Præcursoris. 1537
 CAP. IV. — De descriptione orbis. 1539
 CAP. V. — De nativitate Salvatoris. 1539
 CAP. VI. — De cantico angelorum, et circumcisione Domini. 1540
 CAP. VII. — De stelle et magis. 1541
 CAP. VIII. — De oblatione et neminibus magorum. 1542
 CAP. IX. — De Hypapanti Domini. 1542
 CAP. X. — De fuga Domini in Egyptum. 1543
 CAP. XI. — De nece puerorum, et quare dilata per annum. 1543
 CAP. XII. — Quod comminatio Jeremiæ etiam prophetia fuit. 1544
 CAP. XIII. — De nece duorum filiorum Herodis. 1544
 CAP. XIV. — De priori testamento Herodis, et odio ipsius, et Antipatre. 1545
 CAP. XV. — Quod Heredes incarceravit Antipatrem insidiante vita ejus. 1545
 CAP. XVI. — De magnitudine morbi Herodis. 1546
 CAP. XVII. — De nobilibus Iudeis occidentibus in morte Herodis, et de morte Antipati. 1546
 CAP. XVIII. — De morte Herodis, et substitutione Archelaei. 1547
 CAP. XIX. — De iste fratrum pro regno coram Angusto. 1547
 CAP. XX. — De quatuor regibus in Iudea. 1548
 CAP. XXI. — De similitate Alexandre. 1548
 CAP. XXII. — De divisione regni. 1549
 CAP. XXIII. — De reditu Jesu ab Aegypto, et de morte Glasire. 1549
 CAP. XXIV. — De exilio Archelaï. 1550
 CAP. XXV. — De primo procuratore Iudeæ. 1550
 CAP. XXVI. — De morte Augusti. 1550
 CAP. XXVII. — De Tiberio imperatore, et Valerio procuratore Iudeæ. 1551
 CAP. XXVIII. — De odio Iudeorum in Pontium Pilatum. 1551
 CAP. XXIX. — Testimonium Josephi de Chris o. 1551
 CAP. XXX. — De baptismo Joannis, et principio sexagesimæ. 1552
 CAP. XXXI. — De tribus sectis Iudeorum. 1552
 CAP. XXXII. — Quod Joannes confessus est se non esse Christianum. 1554
 CAP. XXXIII. — De Jesu baptizato. 1554
 CAP. XXXIV. — De Spiritu sancto et voce Patris. 1555
 CAP. XXXV. — De Jesu jejunio, et tentatione. 1556
 CAP. XXXVI. — De prima vocatione discipulorum. 1557

- CAP. XXXVII. — De variis opinonibus historiæ. 1558
 CAP. XXXVIII. — De mutatione aquæ in vinum. 1559
 CAP. XXXIX. — De instructione Nicoleni. 1559
 CAP. XL. — De prima ejectione ementium et vendituum in templo. 1560
 CAP. XLI. — De secunda vocatione discipulorum. 1561
 CAP. XLII. — De eo quod Boeadius legit in Nazareth. 1561
 CAP. XLIII. — Quod discipuli baptizabant, et Joannes. 1561
 CAP. XLIV. — Cur Joannes incarceratedus est. 1561
 CAP. XLV. — De tercia vocatione discipulorum. 1562
 CAP. XLVI. — De aperta predicatione, et miraculis Domini. 1562
 CAP. XLVII. — De electione duodecimi apostolorum. 1563
 CAP. XLVIII. — De sermone Domini in monte. 1564
 CAP. XLIX. — De Oratione Dominica. 1564
 CAP. L. — Quod discipuli nasi sunt cum potestate curandi. 1565
 CAP. LI. — De curacione leprosi. 1565
 CAP. LII. — De servo centurionis. 1566
 CAP. LIII. — De scrofa Petri. 1566
 CAP. LIV. — De filio viduae. 1566
 CAP. LV. — Quod exiliatus imperavit ventis et mari. 1566
 CAP. LXI. — De duabus obsessis a legione. 1567
 CAP. LVII. — De paralytico demissio per lectum. 1567
 CAP. LVIII. — De puteo Samaritanæ. 1567
 CAP. LIX. — De filio reguli. 1568
 CAP. LX. — De convicio Levi. 1569
 CAP. LXI. — De filii archisynagogi, et haemorrhœissa. 1569
 CAP. LXII. — De duabus cœcis, et de surdo. 1570
 CAP. LXIII. — De Bezelub. 1570
 CAP. LXIV. — De Maria Magdalena. 1571
 CAP. LXV. — De ministerio Martini. 1571
 CAP. LXVI. — De questione Joannis. 1571
 CAP. LXVII. — De septuaginta duobus discipulis. 1571
 CAP. LXVIII. — De solutione Sabbati, et confricatione granorum. 1572
 CAP. LXIX. — De manæ. 1572
 CAP. LXX. — De quatuir parabolis ad turbas in novi. 1573
 CAP. LXXI. — De tribus parabolis in domo ad discipulos. 1573
 CAP. LXXII. — De salu Domini. 1574
 CAP. LXXIII. — De decollatione Joannis. 1574
 CAP. LXXIV. — De quinque panibus, et duobus piscibus. 1575
 CAP. LXXV. — Quod Dominus ambulavit super mare. 1576
 CAP. LXXVI. — De verbis Domini, pro quibus quidam abiuerint retro. 1576
 CAP. LXXVII. — De traditionibus Pharisæorum contra mandata Domini. 1577
 CAP. LXXVIII. — Quod cibus non transit in virtutem nature. 1577
 CAP. LXXIX. — De muliere Chananaea. 1578
 CAP. LXXX. — De seruo et muto. 1578
 CAP. LXXXI. — De probatica piscina. 1578
 CAP. LXXXII. — De zelo Iudeorum quod Christus Filium Dei se dixit. 1579
 CAP. LXXXIII. — De refectione quatuor milium, et septem panibus. 1580
 CAP. LXXXIV. — De quadam cœp. 1580
 CAP. LXXXV. — De confessione fidet, quam fecit Peterus pro omnibus. 1580
 CAP. LXXXVI. — De transfiguratione Domini. 1581
 CAP. LXXXVII. — De lunatico. 1585
 CAP. LXXXVIII. — De verbis Domini, quibus iunxit triduum mortis sue. 1585
 CAP. LXXXIX. — De tributo invento in ore piscis. 1585
 CAP. XC. — Quod apostoli quassierant quis eorum esset major. 1585
 CAP. XCI. — De parabola ovis, et drachmæ, et illi prodigi. 1584
 CAP. XCII. — De dimittendo fratri septuagies septies. 1584
 CAP. XCIII. — Quod ob solam fornicationem uxor post dimitti. 1585
 CAP. XCIV. — De Galileis, quos occidit Pilatus. 1585
 CAP. XCV. — De muliere incurvata. 1586
 CAP. XCVI. — De Scenopœgia. 1586
 CAP. XCVII. — Quod missi ut tenebent Jesum admirantur verba ejus. 1586
 CAP. XCVIII. — De adultera. 1586

CAP. XCIX.	— De parabola divitis volentis ampliare horrea sua, et de quibusdam verbis Domini	1587	mani.	1621
CAP. C.	— De cæco nato.	1587	CAP. CLVI.	— De ligatione Domini, et sanatione auricula serui.
CAP. CI.	— De signis perfectionis, et de impossibilitate intrandi divitem in regnum cœlorum	1588	CAP. CLVII.	— De fuga adolescentis.
CAP. CII.	— Quod relinquentes pro Christo omnia iudicabuntur	1589	CAP. CLVIII.	— De prima negatione Petri.
CAP. CIII.	— De divite et Lazaro.	1589	CAP. CLIX.	— De secunda et tertia.
CAP. CIV.	— De vilissim iniquitatibus.	1590	CAP. CLX.	— De sententia mortis lata in Jesum
CAP. CV.	— De denario diurno.	1590	CAP. CLXI.	— De prima illusione.
CAP. CVI.	— De hydropico, et exhortatione ad humilitatem et misericordiam	1591	CAP. CLXII.	— De suspedio Judee.
CAP. CVII.	— Quod in Encœniis voluerunt Judæi lapidare Jesum.	1592	CAP. CLXIII.	— De verbis Pilati ad Jesum, et Judæos.
CAP. CVIII.	— De resurrectione Lazari.	1593	CAP. CLXIV.	— Quod Herodes illusit Domino.
CAP. CIX.	— Quod pontifices et Judæi conspiraverunt in Jesum.	1594	CAP. CLXV.	— De secunda illusione.
CAP. CX.	— De ultimo adventu Domini in Jerusalem.	1594	CAP. CLXVI.	— Quid Pilatus hora quasi sexta sedi pro tribunali.
CAP. CXI.	— De decem leprosis.	1594	CAP. CLXVII.	— Quod Pilatus, quasi nolens, tradidit Jesus flagellatum, ut crucigeretur.
CAP. CXII.	— De Samaritanis negantibus hospitalium Domini.	1595	CAP. CLXVIII.	— De illusione militum.
CAP. CXIII.	— De petitione filiorum Zebedæi.	1595	CAP. CLXIX.	— Terlia illusio.
CAP. CXIV.	— De Zachæo et cæco prius illuminato.	1596	CAP. CLXX.	— De Simone Cyrenæo.
CAP. CXV.	— De duabus cæcis Jerichontinis.	1597	CAP. CLXXI.	— De divisione vestium, et tunica sortita.
CAP. CXVI.	— De alabastro unguenti	1597	CAP. CLXXII.	— De titulo triumphali.
CAP. CXVII.	— De maledictione ficus, et sessione super asellum.	1598	CAP. CLXXIII.	— De diversis meritibus latronum.
CAP. CXVIII.	— Quod gloriose susceptus Dominus flevit super civitatem.	1599	CAP. CLXXIV.	— Quod virgo Virgini commissa est.
CAP. CXIX.	— De secunda ejectione ementium et ventientium de tempore.	1601	CAP. CLXXV.	— De tenebris factis a sexta usque ad horam nonam.
CAP. CXX.	— De excitatione templi in triduo.	1601	CAP. CLXXVI.	— De clamore Domini ad Patrem.
CAP. CXXI.	— De duobus minutis viduæ.	1602	CAP. CLXXVII.	— De morte Domini post gustatum aetum.
CAP. CXXII.	— De Phariseo et publicano.	1603	CAP. CLXXVIII.	— De signis in morte Domini.
CAP. CXXIII.	— Quod Dominus pernoctavit in Bethania.	1603	CAP. CLXXIX.	— Quid fractis cruribus latronum Christus lancetor est.
CAP. CXXIV.	— De voce Patris ad Jesum, quam quidam putaverunt tonitruum.	1603	CAP. CLXXX.	— De sepultura Domini.
CAP. CXXV.	— De filo, qui se negavit iturum in vineam et ivit.	1604	CAP. CLXXXI.	— De sepulcro Domini.
CAP. CXXVI.	— De cultoribus vineæ sanguinariis.	1604	CAP. CLXXXII.	— De custodibus sepulcri.
CAP. CXXVII.	— De lapide angulari.	1605	CAP. CLXXXIII.	— De adventu mulierum ad sepulcrum.
CAP. CXXVIII.	— De invitatis ad nuptias, et non habentibus vestem nuptialem.	1605	CAP. CLXXXIV.	— De alio ordine dierum.
CAP. CXXIX.	— De Herodianis, et tributo reddendo	1605	CAP. CLXXXV.	— Opiniones de hora resurrectionis.
CAP. CXXX.	— De septemvira muliere.	1605	CAP. CLXXXVI.	— Quod angeli locuti sunt mulieribus.
CAP. CXXXI.	— De mandato primo, et secundo in lege, et sauciato a latronibus.	1606	CAP. CLXXXVII.	— De cursu Joannis et Petri.
CAP. CXXXII.	— De confutatione Pharisæorum per anachoritatem David.	1606	CAP. CLXXXVIII.	— Quod Dominus apparuit Magalene.
CAP. CXXXIII.	— De doctoribus Pharisæis audiendis, non imitandis.	1607	CAP. CLXXXIX.	— De mandato custodum.
CAP. CXXXIV.	— Quibus debetur vœ aeternum	1607	CAP. CXC.	— Quod Dominus apparuit mulieribus in via.
CAP. CXXXV.	— De Zacharia filio Barachiae.	1608	CAP. CXCI.	— De duobus euntibus in Emmaus
CAP. CXXXVI.	— De comminatione eversionis Iesu-lem.	1609	CAP. CXCII.	— Quod Dominus apparuit aliis, absente Thoma.
CAP. CXXXVII.	— De signis eversionis, et adventus sui.	1609	CAP. CXCIII.	— Quod postquam comedit cum eis insufflans dedit Spiritum sanctum.
CAP. CXXXVIII.	— Proprium signum eversionis.	1610	CAP. CXCIV.	— Quod apparuit Thome.
CAP. CXXXIX.	— De impedimento fugæ.	1610	CAP. CXCV.	— De apparitione ad mare Tyberiadis.
CAP. CXL.	— Propria signa adventus Judicis.	1610	CAP. CXCVI.	— Opiniones de morte Joannis Evangelistæ.
CAP. CXL.	— De signis quindecim dierum ante judicium.	1611	CAP. CXCVII.	— De apparitione Domini in Galilea, ubi mandatum est discipulis, ut docerent gentes, et baptizarent.
CAP. CXLII.	— Quod solus Pater novit diem judicii, et de uno assumptio, et altero reliquo.	1611	CAP. CXCVIII.	— De ascensione Domini.
CAP. CXLIII.	— De vigilia Janitoris, et decem virginibus.	1612	HISTORIA LIBRI ACTUUM APOSTOLORUM.	
CAP. CXLIV.	— De commendatione talentorum, et de cœm minis.	1612	CAP. I.	— Quoties apparuit Dominus discipulis infra 40 dies.
CAP. CXLV.	— De ventilatione areæ.	1613	CAP. II.	— Quod apostoli fuerunt baptizati
CAP. CXLVI.	— Opiniones de igne aeterno	1613	CAP. III.	— Quid respondit Dominus indiscretæ querentibus.
CAP. CXLVII.	— De Pascha et diversis acceptacionibus nominis.	1614	CAP. IV.	— De ortu et processu predicationis.
CAP. CXLVIII.	— Qua die et quomodo Judas vendidit Dominum.	1614	CAP. V.	— Quid fecerint abeunte Domino.
CAP. CXLIX.	— De corona Domini.	1615	CAP. VI.	— Quibus ex causis angelii apparuerunt.
CAP. CL.	— Quod surgens a cena lavit pedes discipulorum.	1616	CAP. VII.	— In quo imitamus apostolos.
CAP. CLI.	— De notatione proditoris, et egressu eius.	1617	CAP. VIII.	— Ubi, et cum quibus se collegerunt.
CAP. CLII.	— De Eucharistia data discipulis, et non Jude.	1618	CAP. IX.	— De sermone Petri.
CAP. CLIII.	— De prædictione negationis Petri.	1619	CAP. X.	— De electione Matthiae.
CAP. CLIV.	— De sermone Domini post eunam.	1619	CAP. XI.	— De electione Spiritus sancti.
CAP. CLV.	— De tripla oratione Domini in villa Gethse-		CAP. XII.	— De miraculo linguarum.
			CAP. XIII.	— Quod Petrus convicit mentientes auctoritate prophetarum.
			CAP. XIV.	— De prodigiis in cœlo sursum impletis.
			CAP. XV.	— Exponit verba de Christo.
			CAP. XVI.	— De impieta prophetia Joel.
			CAP. XVII.	— De paralytico curato a Petro.
			CAP. XVIII.	— Quod sibi nil ascriberant, sed omnia

Deo.

CAP. XIX.	— De invidia Sadduceorum in apostolos.	1636
CAP. XX.	— Quod constanter responderunt ad interrogata in concilio.	1636
CAP. XXI.	— De mutua charitate inter apostolos.	1658
CAP. XXII.	— De morte Ananias et Saphiræ.	1639
CAP. XXIII.	— De signis quæ siebant ab apostolis.	1639
CAP. XXIV.	— De incarceratione apostolorum.	1660
CAP. XXV.	— Quomodo per angelum de carcere sunt educiti.	1660
CAP. XXVI.	— Quomodo obstupuerunt ilii eductis,	1660
CAP. XXVII.	— De responsione eorum.	1661
CAP. XXVIII.	— De consilio Gamalielis.	1661
CAP. XXIX.	— Aliud exemplum de eodem.	1662
CAP. XXX.	— De causa mormuris inter Christianos.	1662
CAP. XXXI.	— De commendatione B. Stephani.	1663
CAP. XXXII.	— De sermone ejusdem.	1664
CAP. XXXIII.	— De prosecutione narrationis.	1664
CAP. XXXIV.	— Quomodo computentur 450 anni.	1663
CAP. XXXV.	— Opinio Bedæ de eodem.	1663
CAP. XXXVI.	— Redit Stephanus ad ordinem historiæ.	1666
CAP. XXXVII.	— Commendat tabernaculum, ne videtur damnare locum sanctum.	1667
CAP. XXXVIII.	— Quod lapidaverunt Stephanum	1667
CAP. XXXIX.	— De prima persecutiōne Saulis.	1668
CAP. XL.	— De petitione Simonis magi.	1669
CAP. XLI.	— De eunuchō baptizato a Philippo.	1670
CAP. XLII.	— De excavatione Sauli.	1671
CAP. XLIII.	— Quomodo ex mandato Domini Ananias visitavit Paulum.	1672
CAP. XLIV.	— De invidia Judæorum in Paulum.	1672
CAP. XLV.	— De curatione Oñæ.	1673
CAP. XLVI.	— De conversione Cornelii.	1674
CAP. XLVII.	— De visione Petri.	1675
CAP. XLVIII.	— Quod Petrus venit ad Cornelium vocatus.	1677
CAP. XLIX.	— Quod baptizavit Cornelium, et eos, qui cum eo erant.	1678
CAP. L.	— Quomodo redargutus est Petrus a Christianis.	1678
CAP. LI.	— De continuatione historiæ.	1679
CAP. LII.	— De collecta pauperibus facta.	1679
CAP. LIII.	— De morte Jacobi Majoris.	1680
CAP. LIV.	— Quis fuerit substitutus procurator mortuo Pilato.	1680
CAP. LV.	— De proposito Herodis Agrippæ.	1681
CAP. LVI.	— De causa invidiae Tiberii, et Herodis Agrippæ.	1681
CAP. LVII.	— In quo Herodes offendit Tiberium.	1682
Tiberii.	— Quemodo liberatus est Herodes in morte Tiberii.	1683
CAP. LIX.	— Quod Gaius mandavit statuam suam erigi in templo.	1684
CAP. LX.	— De morte Gaii imperatoris.	1683
CAP. LXI.	— De eodem.	1686
CAP. LXII.	— Quomodo, occiso Jacobo, voluit apprehendere Petrum.	1686
CAP. LXIII.	— Quomodo liberatus est Petrus de manu Herodis.	1687
CAP. LXIV.	— De morte Herodis.	1688
CAP. LXV.	— De Agrippa.	1689
CAP. LXVI.	— Reditus historiæ ad ordinem suum.	1689
CAP. LXVII.	— Quod Paulus, et Barnabas converterunt Sergium proconsulem.	1690
CAP. LXVIII.	— De discessu Joannis ab eis.	1690
CAP. LXIX.	— De prædicatione Pauli et Barnabæ in synagoga.	1691
CAP. LXX.	— Adhuc de eodem.	1691
CAP. LXXI.	— Quare transierunt ad gentes.	1692
CAP. LXXII.	— De recepta prædicatione a gentibus.	1692
CAP. LXXIII.	— De persecutione quam passi sunt.	1694
CAP. LXXIV.	— De quæstione circumcisionis determinata.	1694
CAP. LXXV.	— De sermone Jacobi fratris Domini.	1693
CAP. LXXVI.	— De epistola missa conversis ex gentibus.	1693
CAP. LXXVII.	— Quomodo consolati sunt conversos ex gentibus.	1693
CAP. LXXVIII.	— Determinat quando beatus Petrus sedet Antiochiae, et quando Romæ.	1696

CAP. LXXXIX.	— De causa dissensionis inter Paulum et Barnabam.	1696
CAP. XXXI.	— Quod prohibiti sunt apostoli ne intrent quo volebant.	1698
CAP. LXXXI.	— De visione quæ apparuit Paulo nocte.	1693
CAP. LXXXII.	— Quod recepti sunt a muliere purpura.	1699
CAP. LXXXIII.	— De spiritu pythonico a puerâ cœpto.	1699
CAP. LXXXIV.	— De terræmotu unde aperta sunt osia carceris.	1700
CAP. LXXXV.	— Quomodo a magistratibus sunt dimissi.	1701
CAP. LXXXVI.	— Quod invidia Judæorum Jason accusatus est.	1701
CAP. LXXXVII.	— Quid Paulus Athenæ fecerit.	1701
CAP. LXXXVIII.	— De ara ignoti Dei.	1702
CAP. LXXXIX.	— Quod philosophi Athenienses dixerunt Deum naturæ pati.	1702
CAP. XC.	— De Dionysio Areopagita.	1703
CAP. XCI.	— Quod Judæi concitaverunt Gallionem in Paulum.	1704
CAP. XCII.	— Quod Paulus disputabat Ephesi contra Judeos.	1704
CAP. XCIII.	— Quomodo baptisati sunt, qui baptismi Joannis acceperant.	1703
CAP. XCIV.	— De potestate nominis Jesu.	1703
CAP. XCV.	— De tumultu excitato per Demetrium.	1706
CAP. XCVI.	— De mortuo resuscitato a Paulo.	1706
CAP. XCVII.	— De hoc quod Agabus de Paulo prædictit.	1707
CAP. XCVIII.	— De hoc quod obtulit de consilio, secundum legem.	1708
CAP. XCIX.	— Quod ligatus est Paulus a præside ad clamorem Judæorum.	1709
CAP. C.	— De Egyptio, qui populum seduxerat.	1703
CAP. CI.	— Quod cognitus a populo permissus est loqui præsidi.	1710
CAP. CII.	— Quod Paulus civem Romanum se fecit.	1710
CAP. CIII.	— De schismate orto inter Judeos ex industrâ Pauli.	1711
CAP. CIV.	— Quod Dominus confortavit Paulum.	1711
CAP. CV.	— Quomodo conjurat est in mortem Pauli.	1712
CAP. CVI.	— Quod ante præsidiem contra Tertullum oratorem contendit.	1712
CAP. CVII.	— Quod Felix voluit pecuniam extorquere a Paulo.	1713
CAP. CVIII.	— De seditione inter Judeos et gentiles.	1713
CAP. CIX.	— De appellatione Pauli.	1714
CAP. CX.	— De hoc quod Agrippa rogabat Festum.	1714
CAP. CXI.	— Quomodo peroravit Paulus eorum Festo et Agrippa.	1714
CAP. CXII.	— Quod Paulus missus es. Romam.	1713
CAP. CXIII.	— Quod incidenter narrat de sacerdotibus Judæorum.	1713
CAP. CXIV.	— De tempestate in mari, quam prædictat Paulus.	1716
CAP. CXV.	— Quod constitutos in periculo Paulus confortavit.	1717
CAP. CXVI.	— De constantia Pauli.	1718
CAP. CXVII.	— Prosecutio historiæ.	1718
CAP. CXVIII.	— De verbo Pauli ad centurionem.	1719
CAP. CXIX.	— Quod sanavit principis patrem, et alios.	1719
CAP. CXX.	— Quod receptor est a fratribus Christianis.	1720
CAP. CXXI.	— Quo tempore libere prædicavit.	1720
CAP. CXXII.	— Quo Neronis imperi anno passus fuit.	1721
CAP. CXXIII.	— In quibus locis puniti fuerint Petrus et Paulus.	1722
SERMONES PETRI COMESTORIS.		
SERMO PRIMUS.	— In adventu Domini.	1721
SERMO II.	— In adventu Domini.	1723
SERMO III.	— In festo S. Nicolai.	1728
SERMO IV.	— In adventu Domini, et de B. Lucia.	1732
SERMO V.	— De eodem adventu Domini.	1733
SERMO VI.	— In nativitate Domini.	1738
SERMO VII.	— In apparitione Domini, vel Epiphania.	1741
SERMO VIII.	— De sancto Vincentio.	1741

SERMO IX. — In Hypapante Domini, vel in Purificatione B. Virginis.	1744	SERMO XXXI. — In eodem festo S. Augustini	1792
SERMO X. — In capite jejunii vel in die Cinerum.	1749	SERMO XXXII. — In eodem festo S. Augustini.	1796
SERMO XI. — In Quadragesima.	1752	SERMO XXXIII. — In festo Omnitum Sanctorum.	1800
SERMO XII. — Dominica i in Quadragesima.	1754	SERMO XXXIV. — In eodem festo.	1806
SERMO XIII. — In Dominica Quadragesime.	1757	SERMO XXXV. — In eodem festo.	1806
SERMO XIV. — In hebdomada media, vel Dominicana Lutare.	1761	SERMO XXXVI. — In Dedicatione ecclesiae.	1806
SERMO XV. — In die Palmarum.	1764	SERMONES HABITI IN SYNODIS.	
SERMO XVI. — In hebdomada preuosa	1764	SERMO XXXVII.	1809
SERMO XVII. — In corona Domini.	1768	SERMO XXXVIII.	1811
SERMO XVIII. — In cena Domini.	1769	SERMO XXXIX.	1813
SERMO XIX. — In Annuntiatione B. Virginis.	1772	SERMO XL.	1817
SERMO XX. — In Litanie majore.	1775	SERMO XLII.	1817
SERMO XXI. — In Ascensione Domini.	1778	SERMO XLIII.	1821
SERMO XXII. — De sancta Trinitate.	1778	SERMO XLIV.	1824
SERMO XXIII. — De sancta Maria Magdalena.	1778	SERMO XLV. — Ad sacerdotes.	1825
SERMO XXIV. — In festo S. Jacobi apostoli, S. Christophori martyris, et S. Germani confessoris.	1778	SERMO XLVI.	1829
SERMO XXV. — In festo eorumdem.	1782	SERMO XLVII.	1832
SERMO XXVI. — In festo S. Petri ad vincula.	1782	SERMO XLVIII. — Ad prelatos.	1836
SERMO XXVII. — In festo ejusdem S. Petri.	1782	SERMO XLIX. — Ad monachos.	1838
SERMO XXVIII. — In Assumptione B. Virginis Mariæ.	1784	SERMO LI. — Ad monachos.	1841
SERMO XXIX. — In festo Assumptionis B. Marie Virginis.	1784	SERMO LI. — De virginibus, ad moniales.	1844
SERMO XXX. — In festo S. Augustini.	1788	HERBERTUS TURRITANUS. (Vide Patr. t. CLXXXV.)	

GUIGO II CARTHUSIE MAJORIS PRIOR GENERALIS.
(Vide Patr. t. CLIII.)

FINIS TOMI CENTESIMI NONAGESIMI OCTAVI.